

CÆSARIS BARONII

ANNALES ECCLESIASTICI

TOMUS VIGESIMUS SECUNDUS

Cet ouvrage, par les corrections et les additions considérables qui y ont été opérées, est devenu la propriété des Editeurs, qui se réservent tous leurs droits. Toute contrefaçon ou imitation, quelle que soit la forme sous laquelle elle se présente, sera poursuivie rigoureusement, conformément aux lois.

Hoc in opere tam multa sunt aut correctata aut addita, ut id summ Editores reddiderint, et quidquid suorum juriū sit sibi vindicent. Itaque, si quis idem aut factū ediderit aut quoquo modo erit imitatus, in crimine erit et de injuria postulabitur.

B.
CÆSARIS S. R. E. CARD. BARONII

OD. RAYNALDI ET JAC. LADERCHII

CONGREGATIONIS ORATORII PRESBYTERORUM

ANNALES

ECCLESIASTICI

DENUO EXCUSI ET AD NOSTRA USQUE TEMPORA PERDUCTI

AB AUGUSTINO THEINER

EJUSDEM CONGREGATIONIS PRESBYTERO, SANCTORUM TABULARIORUM
VATICANÆ PRÆFECTO, ETC., ETC.

TOMUS VIGESIMUS SECUNDUS

1257-1285

99208
5/12/55

BARRI-DUCIS, LUDOVICUS GUÉRIN, EQUES ORDINIS S. SILVESTRI,
TYPOGRAPHUS EDITOR

—
M DCCC LXX

SUMMARIUM

TOMI XXII.

MCCLVII.

1, 2. Dissidentibus inter se electoribus, reges, Vilelmo interfecto, designantur Richardus Cornubiæ comes et Alphonsus Castellæ et Legionis rex. 3-5. Exponuntur dissidii causæ et argumenta illi secunda, huic contraria. 6-8. Per oratores Germaniæ salutatus et Coloniensi archiepiscopo Aquisgrani in Romanum regem inauguratus Richardus pias leges sancit. Controversia necdum sedata, reges æmuli gratiam ambiunt Pontificis. 9. Philippo Salisburgeni archiepiscopo exauctorato Ulricum sufficit Alexander. 10-12. Apostolicam Constitutionem de electorum antistitum consecratione contemnens Philippus contumax anathemate percussitur. 13-16. S. Hyacinthi Poloni pia mors, miracula et canonizatio; felix Primislai ducis obitus. 17-20. In Boleslaum sævum, si monitis non cederet, sacrum bellum iudici jubet Pontifex. 21-25. Religiosam militiam in barbaros Lituanos, Jaczvingos aliosque commendat et tutatur; milites facinora crudelia committentes anathemate ad officium et obedientiam revocat. 26-28. Danielis regis Russiæ a fide defectio, et Pontificis de eo omnigena sollicitudo. 29, 30. Daniæ episcoporum Concilium; latis ibi leges Apostolica munit auctoritate Alexander. 31-33. Bellum Danos inter et Norvegos. 34-36. Sepulchrum S. Albani martyr is repertum Henricus Angliæ rex pie adit. 37. Mira de sorore D. Edmundi, et Valteri sanctitas. 38-42. Edmundo regis Angliæ filio oratores cum litteris de re Sicula mittenti et Henrico patri suo Siciliam comparare molienti papa per legatos respondet. 43. Archiepiscopus Eboracensis moriturus absolutionem ab anathemate petit. 44-47. Manfredus, Henrico moras trahente, Siculos in sui obsequium adigit; Aquitani tamen in Ecclesia fide persistent, distincti idcirco a Pontifice. 48-53. De rebus Italicis, deque favoribus Alexandri in religiosos. 54-57. Pontifex maximus libertatis Ecclesiæ adsertor ipse, Galliarum præsules ad eam tutandam excitat. Episcopis Pampelonensibus privilegium confert coronandi Navarræ reges. 58, 59. Tartarorum de Saracenis Assasinis et de Perside victoriæ. 60-62. De Assasinorum in Phœnicis provincia sede et religione. 63-74. Tartari proditorie vincunt Turcos et tributarium sibi constituunt eorum principem. Pontifex Aladino Iconii soldano superstitionis Mahometanicæ contemptori fidei Christianæ principaliora mysteria per litteras egregie exponit.

MCCLVIII.

1-12. In ingentibus Italiæ turbis crudeles Ezelinus et Albericus anathemate percipiuntur, diversæ civitates variam sortem experiuntur; seditione Romæ excitata Pontifex Viterbium fugit, expertus quarundam provinciarum suarum defectionem auctore Manfredo, quem astutia sua decepti Siculi regem eligunt. 13-15. Alexander curis de Siciliæ rebus intentus in Angliam nuntium mittit; postposito Alphonso Castellæ rege, Richardum regis Romanorum titulo ornat. 16-19. Ludovicum Galliarum regem ob illustria sanetitatis specimina binis litteris dignatur. 20-22. Discordiæ inter Galliarum et Aragoniæ reges a S. Ludovico optime compositæ; S. Saturnini miracula. 23-28. Statutis quibusdam de hæreticis latis Catharorum et Valdensium errores describuntur. 29-39. In conciliandis Januensibus et Venetis domi et in Oriente contra Pisanos bellantibus Pontificis paterna studia. 40-42. De turbis Saracenos inter et Tartaros. 43, 44. Michaeli Bulgarorum regi cæso succedit Itchi filius Constantinus.

- MCCLIX. 1-5. Ezelino tyranno impie mortuo, et Alberico Iatre ejus depulso Ecclesia recreari cœpit. 3. Provida Alexandri de misero Insubriæ statu decreta, quæ spernens ambitiosus Manfredus censuris punitur. 14-17. Pontifex precibus Theobaldi Navarræ regis ut coronetur annuit, ejus pietatem insigniaque studia per litteras laudat. 18-20. Pro Aragoniæ et Castellæ regnis quædam decernit et Valdemaro Sueciæ regi ob graves rationes uxorem neptem ducere concedit Pontifex. 21-26. Pontifex collapsis moribus disciplinæque Ecclesiasticæ instaurandæ incumbit, præsubbus grave eorum munus inculeat. 27-30. Parisienses academicos et pertinacem Guillelmum e S. Amore litteris corripit. 31-44. Tartaris Occidentem sibi subjicere, Ungariam adjungere meditantibus, Alexander horum regem Belam literis solatur eique subsidia pollicetur. 45, 46. De Anglorum turbis deque frustrata pace S. Ludovicum inter et Henricum. 47-51. Lugenti S. regi de morte filii Ludovici consolatoria Pontificis Epistola. 52-60. Græcorum imperii status delecto Michaele Palæologo, et Balduini cum eodem pacis studium optato destitutum successu describitur. 61-63. Quædam de Hospitaliorum et Templariorum ordinibus.
- MCCLX. 1-5. Pace ab Alexandro oblata repulsa, Manfredus varios motus excitat, Florentinos in Senenses infrauste pugnantibus subjugat. 6-12. De Flagellantium bæresis origine, dilatatione et erroribus. 13. Alexander controversiam in clero Urbis natam componit. 14. Edicta Pontificis in defendendo jure Ecclesiastico in Scotia. 15, 16. De Alberto magno deque magicæ artis in Germania funesto exitu. 17-21. Germaniæ imperium Primislao Bohemorum regi offertur; Alexandri de ejus inunctione instructio Pragensi et Olomucensi episcopis. 22, 23. Pontifex de Christianorum in Prussia strage agit. 24. Pax inter Ungaros et Bohemos de Styria præliantes. 25-28. Tartari devastata Polonia in Asia late progrediuntur. 29, 30. Olaoni eorum regi baptisari cupienti gratulatur Pontifex. 34, 35. Concilium in Galliis de parandis auxiliis Palestinæ Christianis. 36-38. Pontifex Epistola amplissima de controversiis inter episcopos Græcos et Latinos in Cypro decernit. 51-54. Trium principum bellum adversus Palæologum.
- MCCLXI. 1-3. Adversus hæreticos et infideles Pontificis decreta et studia. 4-6. Concilium Romæ indictum differtur ob Tartaros in plures provincias irruentes. 7-15. Pontifice post indictum Viterbii Concilium mortuo, Urbanus IV papa eligitur; Encyclicæ ejus litteræ. 16-21. Scribit sorori de sua electione, item S. Ludovico et filio ejus Philippo. 22. De Manfredi tyrannide. 23-25. Pontifex discordias Ecclesiæ Salisburgensis componit. 26-35. Constantinopolis a Græcis expugnata variis turbis vexatur; Palæologus ab Arsenio anathemate feritur. 36. Pontifex instituit Ordinem equestrem B. M., eique formulam disciplinæ præscribit.
- MCCLXII. 1-8. Ad Alphonsum imperialia insignia postulantem, ad regem Bohemiæ super Germaniæ electorum consilio Conradinum Cæsarem creandi Pontificis Epistolæ. 9-15. Ad Jacobum Aragoniæ regem, cujus affinitatem affectabat Manfredus, scribit Urbanus eum ab istiusmodi opprobrio dehortans. 16-21. Item ad S. Ludovicum gratulando ipsum affinitatem Aragoniæ regis respuisse. 22. Monumenta Pontificis ad fides censors creatos in Liguria et Lusubria. 23-26. De Richardi Cæstrensis in Anglia episcopi sanctis adscripti vita et miraculis. 27. Eximie virtutes Ulrich Racemburgensis in Germania episcopi. 28. B. Egidii mors et quædam gesta. 29-32. Quid jam papa Alexander adversus Tartaros constituerat, et qualiter Urbanus super consilio Septentrionalium responderit. 33-43. Invalescente schismaticorum potentia, Urbanus per litteras hortatur fideles et S. Ludovicum ut Balduino arma comparanti opem ferant. 44-51. Studium Pontificis in componenda controversia Margaritam reginam inter et Andegaviæ comitem. 52. Cardinalium creatio.
- MCCLXIII. 1-13. Pontifex ob clades Christianis in Terra-Sancta et maxime iis in Syria inflictas ingenti dolore affectus, lugubribus litteris S. Ludovicum ac per eum fideles ad auxilia paranda incitat, obsecratur. 14-21. Pontifex curans recuperare Constantinopolitanum imperium inter alia Ecclesiasticos ad bellicos sumptus tolerandos obstringit, detrectantes objurgat. 22-36. Palæologo gratiam Pontificis ambienti, schisma abjurare Græcosque in gremium Romanæ Ecclesiæ reducere promittenti Urbanus respondet amplissimis et Pontifice dignissimis litteris, et apocristianos ad id exequendum mittit. 37-42. Litigium super imperio Occidentali inter Alphonsum et Richardum enatum Urbanus edita Constitutione componere nititur, utrumque Romanorum regis titulo decorando. 43-63. Richardum propterea iratum paterne instruit, utrumque ad mutuam concordiam eodem litterarum exemplo legatis ad eos missis concredito revocat. 64-72. Pontifex Manfredum Italiæ dominum affectantem ad diluendam causam vocat; litteris ad Christi fideles directis ejus tyrannidem exponit. 73-80. Duabus litteris Senensium crudelitates exprobrat, ad officia eos revocat, sed incassum ad auxilia externa confugit, in primis Francorum et Anglorum. 81-86. De exorto in Anglia bello ci-Pontifex sollicitus S. Ludovicum ad illud sopiendum iucitat, legatum mittit. 87-90. De Rutenis et Lithuanis, de S. Antonio, Clarissis et Servitis.

- MCCLXIV.** 1. Pontifex quos ad officium frustra censuris, armis nunc aligere meditatur. 2-12. Ac primo pacem Francorum reginam inter et Carolum Andegaviae comitem restituere admissus cum hocce de Sicilia regno tractat. 13-15. Novos propterea Manfredi insultus Pontifex litteris S. Ludovico significat, et Alphonsum Pictaviae comitem ad suppetias Carolo ferendas sollicitat. 16-18. In Manfredum sacra multa indicitur. 19-26. Manfredi cum Petro e Vico conjurato ad redigendum in servitutem B. Petri patrimonium Urbemque Pontifici eripiendam. 27-28. Institutum ab Urbano festum Corporis Domini. 29. Curæ Pontificis de Sardinia et Corsica. 30-31. Urbani clementia in hostes describitur. 32-34. S. Ludovici in pacanda Anglia, Pontificis in Navarrae rege tuendo studium. 35-36. Manrorum in Hispania irruptio et clades. Hispalensis. archiepiscopi privilegium. 37-39. De controversia inter Alfonsum et Richardum Pontificis litteræ. 40. Rodolphus Habsburgensis imperio potitur. 41-43. Archiepiscopum Coloniensem tutatur, Lundensem sede dejicit Honorius. 44-47. Litteris Pontificiis munitus in Ruthenos, Lithuanos aliosque hostes arma suscipit Otthocarnus Bohemæ rex, in Jaczingos Boleslaus Cracoviæ dux. 48-51. Ungariæ rex a fœdere cum Tartatis inuendo per Pontificem dehortatus arma in eos comparat. 52-55. Dissidium inter Belam et filium Stephanum Pontifex duabus litteris componere studet. 56, 57. In Græcos militiam religiosam instrui curat. 58-65. Paleologi Romanæ Ecclesiæ aggregari cupientis litteræ ad papam, a quo ad propositum exsequendum per Epistolam gratulatoriam adhortatur. 66. Pontifex componendis Græcos inter et Latinos Cyprios discordiis intentus. 67, 68. Pontificis studia pro Palestina et Syria, item pro Sarracenorum conversione. 69-74. Pontificis mors, et Senensium hostilis in S. Sedis patrimonium animus.
- MCCLXV.** 1-5. Clementis IV electio, primordia et litteræ ad omnes præsules. 6. Gratulatoriæ regis Hungariæ et aliorum. 7-10. Clementis ad varios principes et ad suos cognatos Epistolæ. 11. Tristis orbis Christiani hoc tempore status. 12, 13. Pontifex increpat Carolum Andegaviae comitem. 14-16. Decernit deficiente hærede legitimo regni successorem esse Ecclesiam. 17-20. Quædam statuta Carolo notificat. 21. Carolo de accepto regio nomine gratulatur. 22-25. S. Ludovici contra Manfredum opem implorat, Carolum cum eodem certare vitat. 26-29. Sacrum bellum in Galliis contra eundem tyrannum promulgat. 30, 31. Pontificis in tuendo jure Ecclesiastico zelus. 32-36. Clementis validissimæ litteræ contra Saracenos ex Hispaniæ regno pellendos. 37-39. De fidelium in Asia funesto statu, lugubres Pontificis litteræ. 40-47. Pontifex Armeniæ regem Aytonum, Paleologum, S. Ludovicum, item Franciæ fideles totidem Epistolis hortatur ad ferendum Christianis auxilium. 48-50. In Ungaria regnisque finitimis contra Tartaros invasores sacram militiam indicit. 51-57. De sedandis in Dania tumultibus Pontificis et prædecessoris paternæ curæ. 58-60. Tragica Agnetis monialis historia. 61-68. Clemens ad medendum tristi sorti Angliæ in hoc regnum mittit legatum optime instructum, hortatur ad idem Ludovicum, qui ipsi obsequitur. 69-73. Legatus perduelles devincit anathemate, regem libertati restituit. 74. In S. Bonaventuram elogia. 75. De S. Thoma Aquinate; de Templariis.
- MCCLXVI.** 1-4. De Caroli et Beatricis solenni inunctione litteræ Pontificiæ. 5-7. Caroli liberalitas, Pontificis querelæ et consilia. 8-11. Clemens litteris gravissime refringit minas Manfredi, in quem expeditio sacra instauratur. 12-21. Parta victoria sibi per litteras gratulantur Carolus et Clemens; describuntur etiam Manfredi hac occasione extincti vita. 22. Plures Italiæ populi Ecclesiæ reconciliati. 23, 24. Pontifex de felicibus e victoria illa successibus, deque Baldumo auxilia contra Græcos anhelante. 25, 26. Mauri Hispaniam infestantes proelio funduntur. 27-33. Pontificis ad regem Aragonum litteræ de secundis nuptiis, et de Saracenis a regno excidendis; et de Judæis coercendis. 34. Felicia Alfonsi Castellæ in Mauros gesta. 35, 36. Anglia a perduellibus antea oppressa Pontificis cura erigitur. 37. Jus Ecclesiæ tuetur Pontifex. 38-39. De eadem materia, item de pace litteræ Clementis ad Hungariæ regem. 40. Polonia de Ruthenis victrix. 41-47. Rebus Christianis in Terra-Sancta in maxima discrimina adductis Pontificis iteratæ sollicitudines.
- MCCLXVII.** 1-4. Conradinus contra Carolum ejusque regnum conjurat, a Pontifice ideo anathemate percellitur. 5. Saluberrima instructio a papa Carolo data. 6-9. Carolus de suscepto paciarii officio scribit ad Pontificem, qui de eodem certiorum reddit Richardum. 10, 11. Pontificis ad Pisanos objurgatoriæ litteræ. 12. Sicilia a Saracenis turbata. 13-16. Henrici Urbis senatoris conjurantis in Carolum mores. 17. Litteræ Pontificis ad Jacobum Aragonum Sardiniam affectantem. 18-21. De prodicione in papam conflata deque Guellis et Gibellinis. 22-30. Clemens diuturne de impetio controversiæ definiendæ intentus. 31, 32. Victoria de Saracenis. 33. Pontificis ad Jacobum Aragonum litteræ. 34. De Angliæ regno curæ. 35-38. archiepiscopus Narbonensis de heresi accusatus apologeticum libellum mittit Pontifici. 39, 40. Ad archiepiscopum Bremensem Epistola de erroribus circa Eucharistiam. 41-45. B. Hedvigem sanctis adscribit et encomiis celebrat Pontifex. 46, 47. Scribit ad Bohemæ regem Otthocarnum arma sacra in Lituanos parantem. 48-60. Expeditionem contra Saracenos vovet S. Ludovicus cum tribus

filiis, a Pontifice per Epistolam laudatus, a pluribus principibus imitatus. Clementis de hoc opere sollicitudines. 61-65. Regis zelus restituendo pietatem, mores et concordiam inter dissidentes. 66-69. Clemens Palæologum ad Ludovicum sequendum excitat, Armeniæ regem mœrentem solatur. 70, 71. Apuchæ Tartarorum principi arma Christianis offerenti Pontificis litteræ. 72-81. Pontifex datis doctissimis ac amplissimis ad Palæologum Græcorumque patriarcham Epistolis agit de redintegranda Ecclesiarum conjunctione. 82-84. Clementis in religiosos favor et pietatis promovendæ studium. 85. Mors Parisii Camaldulensis pietate eximii.

- MCCLXVIII. 1-3. Clemens hortando Carolum ad redeundum in Siciliam proditionem molientem, in Saracenos sacrum bellum indicit. 4-20. Memoriale Pontificis de Conradini Siciliæ regni invasoris criminibus. 21-24. Queritur Pontifex Romanos Conradini vexilla solemniter excepisse. 25, 26. Perstringuntur scelera et sacrilegia ab Henrico Romano senatore patrata. 27-31. Quærimoniis Pontificis expositis in litteris ad Annibaldum Urbis proconsulem spretis, Carolus de Conradini et Henrici perduellium aciebus insignem victoriam divina ope reportat. 32, 33. De hoc triumpho Caroli ad Pontificem laureatæ litteræ. 34, 35. Friderici stirpe lugubri modo exstincta, Siciliæ insula ad Caroli obsequia revocatur. 36. Pontificis ad Carolum gravia monita. 37. S. Ludovicus juris Ecclesiæ tutor. 38-41. De variis abusibus Alfonsus Portugaliæ rex a Clemente arguitur. 42-46. Agit Pontifex de imperii controversia inter Alfonsum et Richardum. 47. Otochari regis Bohemiæ insignes virtutes. 48. De Augustini archiepiscopi Nidrosiensis miraculis inquiritur. 49. De reliquiis S. Eduardi; de festo S. Januarii in tempus vernum translato. 50. Pontifex discentit errorem circa S. Pauli caput. 51-53. Apparatus sacri belli a S. Ludovico ornati qui socii. 54-56. Clementis papæ, Salomæ reginæ, Agnetis marchion. Misnensis et Svatopluki ducis mors.
- MCCLXIX. Sede vacante. 1. Saracenorum a Carolo subjectorum plures baptisantur. 2, 3. Bellum contra Guelphos. 4-6. Dimicante cum Græcis Carolo, S. Ludovicus Francos in sacrum bellum concitat, varios nactus socios. 7, 8. Rudolfus cardinalis legatus in Oriente. 9-11. Daniæ rex jura Ecclesiæ restituit.
- MCCLXX. Sede vacante. 1-5. S. Ludovicus a Palæologo de Græcorum controversia arbiter electus, a cardinalibus super eo instruitur. 6-9. S. regis ad Saracenos debellandos discessuri monita filiis data, et zelus in Tunetano rege convertendo. 10-21. Durante expeditione, pius rex læthali morbo corripitur, et sanctissime moritur, relinquens hæredibus suis testamenti vice Christianissimam instructionem. 22. Philippi regis de morte patris sui ad clerum litteræ. 23. Tunetani a Carolo strage funduntur. 24. Terribile naufragium classis ex Africa redeuntis. 25-28. Infelici Terræ S. statui medetur Angliæ rex Eduardus. 29, 30. Belæ Ungariæ regi succedit filius Stephanus. 31. Vladislai Salisburgensis archiepiscopi lugubris nex. 32. Margaretæ filiæ regis Belæ pia mors. 33. Fames in Germania, hæreses in Galliis. 34. S. Bennonis translatio.
- MCCLXXI. Sede vacante. 1, 2. Reliquiarum S. Ludovici cultus. 3. Philippus et Carolus urgent Pontificis electionem. 4-6. Reliquiæ S. Ludovici in Gallia miraculis fulgent. 7-14. Gregorius X Pontifex creatus. 15-19. Diversæ ad eum gratulatoriæ litteræ. 20. Sollicitudo Pontificis in Tartaris convertendis. 21. Discrimen rerum Christianarum in Septentrione. 22-31. Amplissimum documentum de fœdere Ungaros inter et Bohemos inito a Pontifice corroborato. 32. Richardi electi regis Romanorum, et Entii Sardinie tyranni mors.
- MCCLXXII. 1-6. Gregorius reversus in Italiam, et de rebus Syriæ instaurandis sollicitus scribit ad Angliæ et Franciæ reges. 7, 8. Hic annuit Pontificis desiderio. 9-11. Describuntur ritus quibus Pontifex esset initiandus et in Pontificalium possessionem inducendus. 12-16. In litteris ad civitatem Januensium datis de Saracenis agit. 17. De Antiochiæ excidii causis. 18-20. Litis de regno Hierosolymitano Nazarenus archiepiscopus iudex designatur. 21-30. Litteræ Encyclicæ de Concilio in Saracenorum et schismaticorum causa celebrando. 31. Papæ ad Venetos litteræ. 32-39. Mortuo Baldino II Gregorius ad Alphonsum Castellæ regem imperium anhelantem scribit. 40-46. De componendis discordiis in Italia exortis Pontificis curæ. 47. Studium Pontificis in sopienda veteri de Provincia controversia. 48-50. Defuncto Ungariæ rege Stephano Gregorius regem Bohemiæ ad pacem cum Ungaris excitat. 51-54. Ladislaum defuncti filium saluberrimis præceptis instruit. 55-57. Seconianum oppidum repentino incendio deletur. 58-60. Gregorii paternæ litteræ ad Philippum Franciæ regem. 61-67. Henrico regi Angliæ mortuo succedit filius Eduardus. 68. Cardinalium creatio.
- MCCLXXIII. 1-5. De loco celebrandi Concilii, de personis ad idem invitandis, deque rebus ibidem deliberandis. 6-18. Relatio episcopi Olomucensis super rebus Germaniæ et provinciarum vicinarum,

quibus a Concilio providendum esset. 19, 20. De corona Norvegiana. 21. Pontifex Eduardum Angliæ regem consolatur de parentis morte. 22, 23. Gregorius Guidonem occisi Henrici auctorem censuris gravissimis mulctat. 24-34. Pape in tuenda libertate Ecclesiastica, in componendis controversiis et conciliandis inter se discordibus per Italiam zelus. 35-37. Gregorius Franciæ et Bohemiæ reges ad bellum sacrum excitat. Alfonso hæc de re meditantis respondet. 40-43. Lugduno significat Eduardo regi Guidonis penitentiam. 44-50. Palæologum per litteras Ecclesiæ Romanæ aggregari petentem ad constantiam hortatur. 51. Grates agit Franciæ regi pro comitatu Venusino Ecclesiæ donato.

- MCCLXXIV. 1-27. Concilium Lugdunense II ejusque Acta. 28-31. SS. Bonaventuræ et Thomæ Aquinatis mors, virtutes et canonizatio. 32-43. Alia Concilii decreta bellum sacrum præ primis attinentia. 44-54. Pontificis controversiam inter Rudolphum et Alphonsum componere studentis variæ ad eosdem litteræ. 55. Papa Rudolphum Romanorum regem agnoscit. 56-61. Hanc rem notificat archiepiscopo Salisburgensi et regi Bohemiæ Othocarum quem cum aliis principibus, præcipue cum Francorum rege conciliare nititur. 62. Censuræ in rebelles populos.
- MCCLXXV. 1-4. Gregorii pro copiis in Italiam mittendis litteræ. 5-12. De fœdere juncto inter Rudolphum, Siciliae regem Carolum, et Baviaræ ducem gratulatur; Bohemiæ regem denuo imperatori conciliare studet Pontifex. 13. Belliquadri interest morti B. Raymundi Penafortii miraculis clari. 14, 15. Ibidem cum Pontifice agit Castellæ rex Alfonso, demum juribus imperii cedens. 16, 17. Bellum sacrum contra Africanos in Hispaniam irruentes. 18-20. De regno Navarræ inter Petrum regis Aragonum filium natu majorem et regem Francorum. 21-27. Lusitani præsules ab Alfonso oppressos tuetur Pontifex. 28-35. Regem Aragonum adulterum graviter binis litteris increpat. 36-41. Lausanæ inter Pontificem et Rudolphum colloquium, quo finito, Constitutio editur super ditione Ecclesiastica ab imperatore integerrime tuenda. 42-48. Expeditionis Orientalis a Rudolpho et diversis principibus susceptæ sumptibus providet papa, varias Italiæ civitates invisens. 49. Græcorum res. 50-54. Boamundo Antiochiæ principe defuncto turbisque in Oriente exortis, Pontifex Carolum Siciliae regem ad copias in Palestinam mittendas excitat.
- MCCLXXVI. 1-14. Gregorii obitus, encomia et multiplicia miracula. 15, 16. Innocentius V vix electus Genuensis ad concordiam allicit. 17, 18. Ejus ad fideles et præsules litteræ Encyclicæ. 19-22. Curæ Pontificis de auxiliis adversus Sarracenos ferendis. 23. Rex Aragonum Jacobus pie moritur. 24. Palæologum ad constantiam hortatur, Lucanos et Pisanos ad pacem reducit Pontifex. 25. Ejus mors. 26-28. Adrianus V eligitur et quadraginta dies post moritur. 29-37. Joannes XXI creatus papa, Gregorii Constitutione de Pontificis electione ut rigidiore remissa, Encyclicis litteris fideles principesque salutatur. 38-44. Carolus Siciliae rex clientelare officium novo Pontifici Diplomate amplissimo defert. 45. Pontifex per litteras ad Græcæ Ecclesiæ præsules Lugdunensia decreta inculcat. 46-50. Philippum Franciæ, expeditionis Hierosolymitanæ principem, et Alfonso Castellæ reges discordes pacificare studet Pontifex.
- MCCLXXVII. 1-6. Subsidium Terræ-Sanctæ bello inter Franciæ et Castellæ reges disturbatum deplorat Joannes, legatisque utrosque ad concordiam adducere admittitur. 7, 8. Curæ Pontificis in retundendis Sarracenis in Aragoniæ terras irrupentibus. 9-11. Pontifex contra errores Parisiensis Academiæ statuit. 12, 13. Defendit libertatem Ecclesiæ contra Lusitaniam regem. 14. Pontificis liberalitas et zelus sacer. 15. De Sarracenorum rebus. 16-18. Carolo Siciliae regi ceditur jus in Syriam; Sarraceni inter se dissident. 19, 20. Joannis inopina mors, et quædam de ejus vita. 21-28. Sede vacante, Palæologi oratores ad cardinales cum litteris accedunt. 29-33. Andronicus Ecclesiarum reconciliationem litteris ad papam datis ratam habet. 34-39. Constantinopoli ex frequenti episcoporum conventu de fide orthodoxa stabilita ad Pontificem litteræ. 40-42. Adversus perduelles schismaticos synodus Constantinopoli adunata. 43-45. Venetos Anconam oppugnantes cardinales a cæptis abducere nituntur. 46. Esculani et Parmenses a cardinalium cœtu corpiuntur. 47. Cardinales student principes dissidentes pacificare. 48-52. Rudolpho expeditionem in Italiam ante stabilitam cum Carolo concordiam paranti cardinales contrarii. 53. Præmissis solemnibus supplicationibus pro obtinendo probò Pontifice compositisque inter cardinales discordiis Nicolaus III eligitur Pontifex. 54, 55. Prædecessorum exemplo Rudolphum ab ingressu in Italiam revocat monendo eum, ut oratores mitteret. 56, 57. Studium Nicolai conficiendæ pacis Philippum inter et Alfonso. 58-60. Nicolai tiara redimiti Encyclicæ ad præsules et principes litteræ. 61, 62. Græcorum ad Nicolaum gratulationes. 63. Valdemarus Sueciæ rex a magno fratre suo victus.
- MCCLXXVIII. 1, 5. Palæologo decretum Lugdunense confirmanti per litteras gratulatur Pontifex. 6-12. Alia Pontificis de Ecclesiarum conjunctione studia et statuta. 13, 14. Palæologus de turbis in eum

ob schisma abjuratum concitatis graviter apud Pontificem conqueritur. 15, 16. Nicolai de hac re responsum Palæologo datum. 17-22. De religione inter Tartaros propaganda Pontificis Apostolicæ curæ. 23. Legatus Apostolicus in Ungaria. 24-30. Pontifex bellum Gallos inter et Hispanos sopire studet. 31, 32. Nicolai querelæ de oppressa ab Alfonso Compostellana Ecclesia. 33-37. Pontifex Petrum episcopum Bajocensem, posthabita Galliarum regis gratia, tuetur, reginam criminis accusatam solatur. 38. S. Ludovici mira gesta in Acta rediguntur. 39. Philippi in sanctam Sedem pietas. 40. Eduardi pro Pontificis clientela tributum. 41-44. Bellum inter Rudolphum et Othocarum. 45-50. Rudolphus Romanæ Ecclesiæ jura edito Diplomate confirmat; de qua re publicæ conficiuntur Tabulæ. 51, 52. Hæc promissa ab ejus ministris violantur Rudolpho conscio. 53. Gotfridus restituit pristina Ecclesiæ jura. 54-56. Æmilii et Bononienses recuperati. 57-62. Poseit Nicolaus a Rudolpho, ut jura ab antiquis imperatoribus concessa confirmet, Siciliam, Sardiniam et Corsicam Sedi Apostolicæ agnoscat. 63-64. Conciliare admittitur Rudolphum et Carolum. 65-72. De pace ejusque conditionibus. 73-76. Urbis administratio Pontifici a Carolo restituta. 77, 78. Pace in diversis Italiæ urbibus revocata, de convertendis Judæis agit Pontifex. 79. Basilicam S. Petri amplioribus redditibus instruit, leges de ritibus in eadem observandis fert. 80, 81. Joannes Ordinis Prædicatorum magister patriarcha Hierosolymitanus. 82-84. Eduardo postulanti decimas pro instaurando bello sacro respondet Pontifex.

- MCCLXXIX. 1-8. Monumentum imperiale, quo jura Ecclesiæ Romanæ a Rudolpho asseruntur, et litteris ab ipso electoribusque confirmantur. 9-11. Qualiter Nicolaus pacem Rudolphum inter et Siciliæ regem Carolum promovere studebat. 12-14. Divæ Magdalene corporis incorrupti translatio. 15. De regno Hierosolymitano lis. 12-20. De hastulidiorum celebratione Apostolicæ litteræ. 21-26. Sollicitudo Roman. Pontificum in conciliandis Alfonso et Philippo regibus. 27, 28. Nicolaus litteris Alfonso hortatur ut ministros Dei pristinæ restituat libertati. 29. Alfonsi III Lusitanie regis obitus. 30-33. Ladislai Ungariæ regis in Cumanis rerum Christianarum inimicis convertendis curæ. 34. Synodus Budensis; ejus Acta habentur ad calcem hujus voluminis. 35-41. Pontificis ad Ladislaum deficientem ad Cumanorum mores litteræ. 42, 43. Cladem a Lituaniis in Polonia illatam deplorat Pontifex. 44-48. Nicolai de Ecclesiarum pastoribus orbatarum providæ Constitutiones. 49-54. Pontificis litteræ ad Boamundum Antiochiæ principem. 52. Confirmantur litteræ de stigmatibus S. Francisco impressis.
- MCCLXXX. 1-4. Ad pacem inter principes Christianos firmandam incumbenti pactionemque proponenti Nicolao assentiuntur Rudolphus et Carolus. 5. Carolus monetur ut controversiam de Vulturani ditione apud Sedem Apostolicam dirimat. 6, 7. Pontifex Bononienses dissidentes conciliare studet. 8-10. Ladislaus facinus in pellendo legato Apostolico patratum damnat, leges Pontificias contra hæreticos regio edicto validas una cum Elisabetha regina declarat. 11. S. Hugonis translatio. 12-17. Ut lugubri Christianorum in Syria sorti inimicæ discordiæ inter Francorum et Castellæ reges tollantur, publicas preces indicit Pontifex. 18. Reges prædicti tractant de concordia. 19-22. Andronicus per litteras denuo orthodoxam fidem profitetur. 23-27. De Nicolai repente mortui, et de quibusdam in Urbe gestis. 28. Romæ graves seditones exortæ.
- MCCLXXXI. 1, 2. Tumultus interpontificii tempore. 3-10. Martini IV electio, doles et Encyclicæ ad præsules litteræ. 11-13. Aucto cardinalium senatu ditionem Ecclesiasticam contra Guidonem e Monteferetro tuetur. 14. Seditio nata in Urbe vetere comprimitur. 15, 16. De senatoria Urbis dignitate Constitutio Pontificis. 17. Etruscos Rudolpho parere jubet Martinus. 18. Decernit depellendos hæreticos et Judæos ab Ecclesiarum asylo. 19-21. De S. Ludovici miraculis novum examen. 22, 23. Martini benevolentia in reges. 24. Fidelibus res Syriacæ commendatæ. 25, 26. Pontifex in Palæologum ab Ecclesia deficientem sententiam fert. 27, 28. Palæologus in Carolum Siciliæ regem concitatus. 29. S. Thomæ translatio; Annæ reginæ pia mors. 30. Ladislaus Ungariæ rex in libidines effusus.
- MCCLXXXII. 1-4. Belli inter Tartaros et Saracenos exitus. 5-7. Carolo de sacra expeditione instauranda meditante Pontifex decimas pro eadem decernit. 8-10. Palæologus anathemate plectitur. 11, 12. Siculæ in Gallos conjurationis tyrannides; Yesper Siculus. 13-23. Ad Panormitanos imperia Pontificis et anathema spernentes mittitur legatus, qui in Petrum Aragoniæ regem fert sententiam. 24, 25. Palæologus ob fœdus cum Petro initum eadem pœna devincitur. 26. Conradus Carolo infensus. 27. Pontificis de Calabris rebellionem in Carolum meditantibus dispositio. 28-31. Coortis in Urbe turbis, Guido quædam ditionis Ecclesiasticæ loca occupat; pœnis ideo mulctatus. 32. Martinus Ecclesiasticorum a magistratibus oppressorum defensor. 33. Leolino Vallensium principi in bello adversus Eduardum caput amputatur. 34, 35. Alfonsi in Sanctium filium perduellem sententia. 36-38. Ladislaum Ungariæ regem turpiter viventem ad melius hortatur Pontifex. 39-41. Jariges et Lituani a Leskone Nigro magna clade delentur.

MCCLXXXIII. 1-4. Martini eura in Siculis ad officium revocandis. 5-13. Petrus Aragonius Carolum astute provocat ad singulare certamen, quod discutere admittitur Pontifex, sed perperam. 14-24. Instrumento amplissimo describitur historiae series in ferenda a Pontifice adversus Petrum sententia. 25-34. Diploma quo Pontificis nomine statuta feruntur pro novo Aragonum rege instituendo. 35. Petrus etiam Valentiae regno a Pontifice exiit. 36-38. Martinus Angliae regem a contrahenda cum Petro affinitate revocat. 39-41. A Pontifice Carolo pro regni defensione subsidium pecuniarium mutuatur. 42-46. Principis Salernitani eximia pro Siculis leges, quarum quaedam ad rem Ecclesiasticam spectantes ab Honorio IV confirmantur. 47. Carolo flagitanti prorogationem pensionis census annuit Pontifex. 48. Hostes ditionis Pontificiae a Guidone ducti vincuntur. 49, 50. Martini pro Aemilia populisque levandis sollicitudo. 51, 52. Egregium liberalitatis et amoris Pontificis in Romanos documentum. 53. Agit Pontifex de Pisanis et Januensibus conciliandis. 54. De auxilio Alfonso praestando agit. 57. Sancius nuptias vetitas jubetur dissolvere. 58, 59. De incursione Lituorum in Poloniam Pontificis ad duos praesules litterae. 60, 61. Rudolphus Ecclesiasticorum privilegia confirmat. 62-69. Martini ad Eduardum Anglorum regem de expeditione Syriaca deque decimis ab ipso occupatis litterae. 70. Tartarorum regis in Christianos persecutio. 71-74. Palaeologo mortuo a schismaticis denegatur Ecclesiasticae sepulturae honor.

MCCLXXXIV. 1-3. In Siculos sacram militiam ordinat Martinus. 4-9. Legatus Apostolicus Gallos ad eandem expeditionem concitans gesta in hac re Pontifici refert. 10-12. Narbonensi archiepiscopo imponit Pontifex, ut de censuris in Aragonios latis diligenter exploraret. 13-14. Carolus Salerni princeps insulam Siciliae invadens captus. 15-19. De componendis discordiis in ditione Pontificia exortis Martini paterna sollicitudo. 20. Pisanos inter et Genuenses bellum. 21. Impostor in Germania. 22, 23. De Magno Sueciae et Gothorum rege. 24. Bellum Ericum inter et Magnum affinitate componitur. 25. Libertas Ecclesiae in Polonia labefactata. 26-29. Leges concordiae inter clericum et Lusitaniae regem. 30, 31. Divina justitia in Tartarorum regem. 32-43. Eduardo Syriae opem ferre meditantis decimasque in hanc rem petenti Pontifex scribit. 44-53. De Becco patriarcha Constantinopolitano deque Graecis schismaticis.

MCCLXXXV. 1, 2. Caroli Siculi pia mors. 3-8. Pontificis sollicitudo pro Siciliae regno. 9. Conradus de Antiochia in Aprutium irrumpit. 10. Expeditio in Urbinates. 11. Lesko Niger in Hungariam confugit. 12, 13. Martinus mortuus miraculis inclarescit. 14-21. Honorii IV electi exordia, consecratio et Encyclicae litterae. 22-24. Ad Rudolphum imperialem consecrationem petentem Pontificis litterae. 25, 26. Belli in Aragoniam a Francorum rege suscepti exitus. 27. Philippi regis defuncti elogium. 28-56. De Siciliae statu Pontificis uberius expositio et Constitutiones abhinc servandae. 57-62. Qualiter Honorii istiusmodi leges, post Nicolai IV tempora vigerint et violatae fuerint. 63-65. Veneti sacris interdicti implorant Sedis Apostolicae clementiam. 66. Magistratus Florentini iniquae leges in jus Ecclesiasticum. 67-69. Guillelmus Montisferrati Marchio a Pontifice judicatur. 70, 71. Sententiam fert Honorius in Viterbiensium causa. 72. Stipendium S. Petri a Polonis et Pomeranis exigit Pontifex. 73. Tartari in Ungaria. 74. Waldemarum Sueciae rex regno orbatus. 75. Instituti in Sardinia fidei censores. 76, 77. Aegidius Augustinianus Romanus sua scripta Pontificio decreto submittit. 78. Argon Persidis rex principes Christianos contra Saracenos sollicitat. 79. De imperio Tartarico. 80, 81. Honorii ad reges Angliae et Scotiae litterae. 82-84. B. Philippi Servitae pia mors, egregia opera et miracula. 85. S. Odiliae V. M. reliquiae divinitus reperta.

Concilii Budensis Constitutiones; de quo ad 1279, num. 34.

ANNALES ECCLESIASTICI.

ALEXANDRI IV ANNUS 3. — CHRISTI 1257.

1. *Dissentibus inter se electoribus, reges, Willelmo interfecto, designantur Richardus Cornubiæ comes, et Alphonsius Castellæ et Legionis rex.* — Anno salutis quinquagesimo septimo supra millesimum ducentessimam Indictione quintadecima, humani generis hoste scindente principum animos, atrox exarsit dissensio, deque imperii majestate inter electos duos principes est disceptatum. Admoniti jussique erant, ut antea vidimus, principes electores, ne in locum Willelmi interfecti Conradum Friderici Secundi ex filio nepotem, tum ob generis, tum ætatis vitium reipub. gubernaculis admovent, parnerantque ii diebus Apostolicis: sed in contrarias partes distracti, alii Richardo Cornubiæ comiti Henrici Anglorum regis fratri, alii Alphonso Castellæ et Legionis regi imperium detulere, dignissimi ambo principes imperio, ob egregias virtutes, quibus ornati erant, præclaraque facinora edita, quorum fama ad remotissimas orbis oras penetrarat, si concordia in alterutrum suffragia principum cecidissent. Rem hisce verbis perstringit Henricus Stero¹:

2. « Principes regni pro eligendo rege tamdiu habitis diversis conventibus tandem diffinitivum electionis diem in octava Epiphaniæ statuerunt in Frankfurt celebrandum, ubi dum quidam convenissent, Moguntinus, et Coloniensis archiepiscopus, et Ludovicus comes Palatinus Rheni, et frater suus dominus Henricus dux Baviaræ in Richardum fratrem regis Angliæ convenerunt, et electus ab ipsis subsequenter in die Ascensionis Domini apud Aquisgranum in regem ungitur, et potenter in regni solio collocatur. Dominus autem Trevirensis episcopus cum aliis quibusdam principibus consentire nolens electioni predictæ, in media Quadrage-

sima frelus litteris et auctoritate regis Bohemiæ, ducis Saxonie, marchionum de Brandeburch, et multorum principum, elegit dominum Alfonsum regem Hispaniæ, qui electioni consensit, persuasus a regibus, et principibus, et amicis ».

3. *Exponuntur dissidii causæ et argumenta illi secunda, huic contraria.* — Ad rei historiam contrariis hominum studiis obscuratam involutamque tenebris illustrandam, veritatem ex iis petere opere pretium duximus, quæ coram Sede Apostolica in cardinalium consessu, a Richardi Alphonsique oratoribus, utramque in partem jactata fuere, quæque Pontifex suis litteris¹ ad electos, et imperii æmulos, ut de tota disceptati ipsorum juris serie faceret certiores, conscripsit. Effluebat annus intra quem, extincto Willelmo, eligendus erat Francofurti Romanorum rex, octavusque ab Epiphania dies tractando negotio constitutus, ac sane, ut Richardus cum suis contendebat, ut rex crearetur præfixus, ut vero e contra Alphonsus, ipsiusque studiosi, non ut de eo eligendo, sed ut de iis, quæ ad eligendum spectarent, ageretur. Primi accessere Francofurtum dux Saxonie, atque episcopus Trevirensis; interfuisset etiam procuratorem regis Bohemiæ, ac ducem Saxonie, marchionem Brandenburgensis vices gessisse assererat Alphonsus, negabat Richardus. Iis vero in urbe agentibus venire archiepiscopus Coloniensis, cui archiepiscopus Maguntinus, tentus tunc ab hoste in vinculis, suas vices demandarat, et comes Palatinus, quibus in urbem præclusum aditum contendebat Richardus; e contra Alphonsus ita ingressum vetitum, quod magno armatorum numero succincti venissent, vimque electoribus aliis inferre molirentur; ipsis vero denuntiatis urbis portas patefactum tri, si

¹ Stero apud Canis. antiq. lect. tom. 1. pag. 276.

¹ Ext. in Cod. Vall. Ms. sign. c. 49. pag. 9.

honesto tantum comitalu stipati ad tractandas imperii res, remota illa armatorum multitudine, ingredi dignarentur.

4. Exulceratis ita principum electorum animis, invicemque dissentientibus, quos contraria agebant studia, archiepiscopus Coloniensis, et comes Palatinus, captato consilio, Richardum in Romanorum regem elegerunt, ita ut Coloniensis archiepiscopus etiam pro Maguntino suffragium conferret, cujus facti illam rationem proposuere, quod cum pauciores dies excurrentis anni, intra quem necessitas regis eligendi incumberet, nec intra definitum illum extremum terminum principes electores convenire facile posse viderentur, sua interfuisse, electionem celebrare: alios vero principes eligendi regis munere excedisse, sive quod ad locum attinebat, nec praesentes, nec procuratorum opera, ut rex Bohemiae, et marchio Brandenburgensis, non pervenissent, sive ad comitia agenda, urbisque portas pandere, ut dux Saxoniae atque archiepiscopus Trevirensis, nolissent.

5. His opponerebat Alphonsus non fuisse minoris electorum numeri majorem numerum ad definiendam electionis celebrandae diem cogere, antequam ultima evolventis sese anni dies laboretur. Interea dum Richardi celebraretur electio, qui Francofurti principes substituerant, neminem elegere, sed post evolutum a morte Willelmi annum archiepiscopus Trevirensis, cui rex Bohemiae, Brandenburgensis marchio, ac Saxoniae dux vices suas imposuere, ut Alphonsus affirmabat (instabat enim contra Richardus, ut demandatam ipsi eam provinciam litteris ostenderet) cum se Francofurtum contulisset, evocatis archiepiscopis Coloniensi et Maguntino, qui jam vinculis laxatus erat, et comite Palatino, nec iis venientibus, Dominica Palmarum in Francofordiensi palatio Alphonsum Castellae et Legionis regem, suo et aliorum principum nomine, in Romanorum regem elegit. Haec nos ad controversiae illius nobilissimae haec affundendam ex Urbani litteris suis locis adducendis, interim decerpere volumus. Quis vero meliori jure an Richardus, cujus electio prior erat, an Alphonsus, in quem major demum electorum numerus concurrerat, potiretur: utque ea causa coram Apostolica Sede diutius ventilata, tandem Richardo mortuo, Gregorius X Alphonsum coegerit, ut suo juri ad imperium renuntiaret, ni suam ab Apostolica Sede causam damnari vellet, quo vita funelo extinctoque impendentis belli periculo, Rodolphus ad imperium est evectus, inferius exponemus.

6. *Per oratores Germaniae salutatus, et a Coloniensi archiepiscopo in Romanum regem inauguratus Richardus pias leges sancit: controversia necdum sedata, reges annuli gratiam ambiunt Pontificis.* — Praetermissis his silentio Parisius, quae Richardi causam tantum fulciunt, fusius¹ prose-

quitur recensetque, ut archiepiscopus Coloniensis imperii protocancellarius, pluresque Germaniae proceres in Angliam solemnes oratores, ac litteras miserint Richardo, quibus ad capescendum Germaniae regnum hortabantur. Versabatur tum cum rege nobilitatis Anglicanae flore circumfuso, cum ab oratoribus illi significatum est electorum suffragia in eum confluxisse: hinc perstringebat oculos diadematis oblatis fulgor, hinc ultimorum Germaniae regum lantgravii, Henrici, et Willelmi comitis Hollandiae infelix casus terrorem incutebat: tum etiam Richardi praesentia Angliae omnino necessaria videbatur. At rex Angliae, cum suspensos expectatione omnium animos cereret, Richardum hortatus est, honorem divinitus atque humanitus oblatum acciperet: si respueret dignitatem, divinae repugnatum voluntati: maximam inde gloriam in Anglos redundare, atque Anglis Germanisque fretum nullo periculo appetitum iri.

Praeclaram Richardi in admittendo imperio vocem adducit Parisius, sibi mortem repentinam flammisque inferorum imprecari, si vel ambitione inflatus, vel avaritia adductus sceptrum acciperet: sed tantummodo illius regni suo splendori restituendi desiderio commoveri, utque eos, qui ipsum elegerant, summa moderatione, ac quietate, ac dignitate regeret. Cur vero Germaniam externum in regem Romanorum adseiscerent, ad mutuam illorum invidiam ac discordiam auctor causam derivat; praeterea ad immensas opes, quibus Richardus circumfluebat. Tum principes enumerat, e quorum nutu electio pendebat: «Hi sunt, inquit, maximi in Alemannia, ad quorum nutum pendet electio ipsius regni, quod est quasi arrha imperii Romanorum, archiepiscopus Coloniae, cujus titulus est sacri imperii protocancellarius post honorem archipraesolatus: archiepiscopus Maguntinus, archiepiscopus Treverensis, rex Bohemiae, comes Palatinus de Rheno, dux Austriae, dux Suaeaviae, qui et comes Bavariae, dux Poloniae, marchio de Mehae, marchio Brandenburg, dux Saxoniae, dux de Brunswic, dux de Carentene, dux de Melai, dux Brabantiae, qui et Lovaniae, landegravius Duringiae, marchio Misniae. Inter omnes hos magnates supereminens est archiepiscopus Coloniensis, qui coronare tenetur regem Allemaniae apud Aquisgranum, ab antiqua et approbata consuetudine». Non leviter lamen auctor aberravit a rei veritate, cum Pontifices in suis litteris de ea controversia agentes septem tantum electores enumerent, nimirum archiepiscopos Coloniensem, Maguntinum, Trevirenses; regem Bohemiae, ducem Saxoniae, comitem Palatinum, ac marchionem Brandenburgensem.

7. Quo vero Richardus de Germanorum principum voluntate certior fieret, in Germaniam oratores ad exploranda eorum studia misit, quorum plures optime erga eum se affectos ostentarunt. Quinelliam Conradus Coloniensis archiepiscopus magno procerum numero stipatus in Angliam venit, ut Richardum ad petendam Germaniam,

¹ Par. Hist. Angl. hoc an.

capessendaque gubernacula incenderet : omnia ipsi cessura feliciter, populosque ac principes ejus imperia excepturos. Londini etiam publico ac solemni ritu fidem suam sacramento adstrinxit, ejusque exemplo alii proceres in ipsius verba jurjurando adacti. Explicuit in eos regiam magnificentiam Richardus, atque inter alia mithram egregio opere laminis aureis tectam, ac lapillis pretiosis distinctam Conrado contulit : quam cum capiti imposuisset, urbane subjecit, se ipsius capiti in grati animi signum regiam coronam imposturum.

8. Convertit mox curas Richardus in adoranda protectione, conflataque validissima classe, ac magnis opibus in naves adportatis, vela in Germaniam fecit, felicique in terram exsecensione facta, summo applausu ab innumera hominum multitudine, quæ ipsi sese obviam effuderat, exceptus, adductusque Aquisgranum, a Coloniensi archiepiscopo in regem Romanorum inauguratus est, similiterque ipsius uxor Sancia regio diademate redimita. Hæc de Richardo Parisius, cujus partibus pro innato in patriam amore studuit, asseritque nunquam Germanos oratores de Alphonso electo mentionem edidisse aut legatos a Richardo missos in Alemanniam, nullo ejus rei rumore afflatus, ac nec tenuissimam rei famam ad Anglorum regis aut Richardi aures alluxisse, cum ipsi imperium Germani detulere. Quod sane ab omni verisimilitudine abhorret : num enim principum aperta dissensio latere Anglos potuit ? num acceptis quorundam tantummodo litteris, delatisque studiis alios a se abalienatos esse Richardum turgere potuit ? Illud vero probabilius, ipsum altissima dissimulatione rem suppressisse, atque ad occupandam coronam provocasse, ut amulo aditus præcluderet, ejusque consilia elideret. In quam sane sententiam hæc monachus Patavinus ¹ : « Comes autem Richardus ascendit in Alemanniam festinanter, et de assensu quorundam principum capiti suo regni Alemanniæ diadema imponi curavit ».

Reliquit in Germania Richardus pietatis suæ monumenta, dum ad comprimendam procacium linguarum in laxandis blasphemis vocibus licentiam, hæreticorumque elidendam nequitiam hanc legem sanxit ².

« Richardi Romanorum regis Constitutio de hæreticis et blasphemis.

« Si quis aliam fidem, quam quæ in duodecim articulis sacrosancti Apostolici symboli Christianæ nostræ Catholicæ fidei tradita est, annuntiat, sequitur, docet, vel prædicat, aut naturarum in Redemptore nostro Jesu Christo confusionem profitetur, aut divinitatem ejus vel humanitatem negat, blasphematve, aut salutiferam ejus passionem et mortem contemnit vel blasphemat ; et per in-

quisitores hæreticæ pravitalis ac alios Catholicos sacerdotes pastoralis more commonitus, tenebriosis diaboli relictis insidiis, viam veritatis agnoscere noluerit, sed in erroris nostræ legis edicto damnandum eum fore decernimus, ut bonis ejus in fiscum, corpus ultimo supplicio afficiatur. Cumque per horrendam blasphemandi consuetudinem divinæ majestatis ira hætenus in sacrum Romanum imperium et fidelium quietem provocata esse notescat, et Christianus populus miserrime scandalizetur ; ad placandam Dei iram et populi impietatem refrenandam volumus ac statuimus, si quis data industria, et deliberato animo per Dei nomen, potentiam, misericordiam, baptismum, sacramentum, martyrium, passionem, vulnera, virtutem, et similes blasphemos sermones juraverit, in primis ut damnatæ blasphemie delictum inter publica crimina numeretur : deinde in ipsum remm debitæ ullionis gladio animadvertatur. Si quis vero ex ira aut prava consuetudine deliquerit ; quoties dejerasse aut blasphemasse auditus fuerit, toties pro unoquoque blasphemio dicto vel juramento singulos solidos judici, in cujus districtu crimen commisisse deprehensus fuerit, solvere culpabilis judicetur (nisi tamen ita graviter blasphemasse convincatur, quod morte dignus existimetur) decernimus, ut secundum criminis circumstantias pro judicis arbitrio atrocius in corpore et vita puniatur ; blasphematores autem cujuscumque sint dignitatis aut conditionis e vestigio ad judicem deferantur : quod qui non fecerit, et auditi criminis celator extiterit, vel ipse judex in executione negligens et remissus foret, coram Deo et in conspectu nostro poterit merito culpabilis apparere. Dat. in villa Solodoro XVII kal. Augusti ».

Interea Alphonso Castellæ ac Legionis rex delatum ab aliis principibus Germaniæ regnum admiserat, certiorque factus Richardum ab aliis proceribus regem Romanorum salutatum, atque etiam Aquisgrani corona cinctum, imperii maximam partem in suam potestatem redegit ; Galliæ, Navarræ, Aragoniæ regum gratia fretus, fultusque eorum promissis, a quibus electus fuerat, totius Hispaniæ et Galliarum vires in Germaniam infundere, ac Richardum depellere meditabatur ; atque jus suum ad imperium, virium potentiam, fœderatorumque copias efferebat. Et quidem multorum fama circumferebatur, Francos ob inveterata cum Anglis odia ac bella veritos, ne si Richardus ad imperii fastigium perveniret, maxima regno pericula conflatum iri, cum hinc Anglia, ad repetendas ereptas præteritis bellis provincias, totos impetus impressura esset, hinc Germania tot bellicosarum gentium arma in eam sub Richardo, qui inter cæteros titulos Pictaviæ etiam comitatum sibi arrogabat, conversura videretur. Cum vero uterque princeps ad suas corroborandas partes Pontificis gratiam colligere maximi interesse probe nosset, eumque denum potiturum imperio,

¹ Monach. Pal. Chron. l. II. hoc an. — ² Ext. apud Melchiorum Goldast. tom. III. et ult. pag. 401.

ad ejus partes ille sese detorsisset, magnis apud eum studiis officiisque certare, ut illius gratiam prollicerent: missisque oratoribus singuli dedere operam, ut se ad inunctionem conferendam, imponendumque diadema, rejecto æmulo ut illegitime electo, vocaret. Contendebant quoque alii principes, ut quisque Alphonso, aut Richardo labeat, litteris atque oratoribus causam, quam erant amplexi, Pontifici commendare. Et sane confirmat monachus Patavinus ¹ utrumque electum suos Romam oratores ad Pontificem misisse, ut ab ipso confirmari in imperio obtinerent, atque ad accipienda insignia exirentur: sed Pontificem, ne pax abrumperetur, longiores ex cardinalium consilio moras protraxisse, ne in tanta tamque implicata tantorum principum controversia rem definiret.

9. *Philippo Salisburgensi archiepiscopo exactorato Ulricum sufficit Alexander.* — Nec his turbarum Germanicarum finis, verum non leve schisma in earum regionum Ecclesia nobilissima emersit, ex quo bella ingentesque calamitates erupere. Cum namque Philippus Carinthæ dux Salisburgensis archiepiscopus electus, qui eam Ecclesiam annis novem administrarat, sacris Pontificibus nunquam initiari voluisset, ut refert Stero ², Alexander contumacem præsulē exactoravit, atque episcopali dignitate dejecit: qua de re extat in hujus anni Regesto Apostolicum Diploma ³, quo Alexander Chimensi episcopo provinciam imposuit, ut Philippum, qui tanto tempore summo fidelium damno et scandalo Ecclesiam illam sine præsule viduam genere coegerat, ad restituendas illius arces, oppidaque vero archiepiscopo Salisburgensi, nimirum Ulrico Seccoviensi antea episcopo, a canonicorum Salisburgensium collegio subrogato, cujus Alexander electionem ratam esse jusserat ⁴ censuris Ecclesiasticis compelleret, et archiepiscopali aucto fiduciario jure obnoxios, incussa bonorum multa, ad excipienda Ulrici imperia adstringeret.

10. *Apostolicam Constitutionem de electorum antistitum consecratione contemnens, Philippus contumax anathemate percussitur.* — « Olim Ecclesiarum cathedralium sponsis, contractum hinc inde spirituale conjugium passim, non absque utrorumque periculo, negligentibus consummare, differendo munus consecrationis recipere ultra tempora in antiquis canonibus diffinita, nos quibus ex injuncto nobis Apostolatus officio cura omnium Ecclesiarum incumbit, prædictis Ecclesiis taliter viduatis, quæ quidem licet sponso habent, destitutæ tamen erant ipsorum solatio quoad quardam, providere salubriter ac multorum dispendiis obviare volentes, de consilio fratrum nostrorum universis electis in præmissis Ecclesiis semestre tempus statuimus, infra quod

munus consecrationis reciperent: alioquin, nisi essent legitimo impedimento detenti, ab administratione spiritualium et temporalium cognoscerent se suspensos. Et si ultra prædictum tempus suæ consecrationis munere defuissent Ecclesias aliis sex mensibus viduatas, ex tunc ipsis Ecclesiis scirent se auctoritate nostra privatos; et iis, ad quos talium spectat electio, providendi sibi de aliis haberent liberam facultatem, non obstante aliqua indulgentia eis sub quacumque forma verborum concessa, per quam adversus statutum hujusmodi possent in aliquo se tueri.

11. « Unde dilecti filii præpositus et Heidricus canonicus Salzburgensis Ecclesiæ ad Sedem Apostolicam accedentes tam ex parte sua, quam ex parte capituli ejusdem Ecclesiæ coram nobis, non sine multa cordis amaritudine retulerunt, quod Philippus quondam electus ipsius præsa sanctorum Patrum non metuens, et moderna statuta contemnens, eandem Ecclesiam non tanquam sponsus, sed adulter potius, tenuit per novem annos et amplius occupatam: cum nec infra tempus præfinitum a canone, nec post hujusmodi constitutionem nostram super hoc editam, et in illis partibus promulgatam, ab eodem etiam capitulo pluries requisitus, se procuraverit consecrari; quanquam in vocem appellationis proruperit, et in ipsa Ecclesia in spiritualibus et temporalibus nihilominus temere ministravit. Propter quod ipso Philippo post primos sex menses ab administratione suspensio, et demum post sex alios eadem Ecclesia juxta tenorem ipsius constitutionis privato, dicti præpositus et capitulum providendi Ecclesiæ ipsi de alio habentes ex hoc liberam potestatem; et volentes Ecclesiæ suæ consulere de pastore, vocatis omnibus qui voluerunt, potuerunt et debuerunt commode interesse, tandem in venerabilem fratrem nostrum episcopum Chimensem, præfatum præpositum, et scholasticum ac Hermannum canonicos Salzburgenses providendi eidem Ecclesiæ de pastore contulerunt unanimiter potestatem: qui venerabilem fratrem nostrum Secowen. episcopum in Salzburgensem archiepiscopum juxta formam sibi traditam concorditer postularunt, etc. » Confirmat Alexander Seccoviensis archiepiscopi electionem, ac Philippum archiepiscopali gradu deturbat. « Dat. Viterbii non. Septem. anno III ».

12. At Philippus Pontificia monita sprexit; quare anathemate delixus est. Rei geste seriem legatus ad Pataviensem suffraganeum scripsit, ut suam ad depellendam Philippi tyrannidem operam conferret. Successisse jam e sententia res videbatur, atque excussum tyranni jugum: cum Philippus, Bohemiæ rege atque Austriæ duce accitis in auxilium, Salisburgum, arces, oppidaque milite præsiuario firmat, adversantesque sibi in exilium egit: de quibus pluribus auctores. Succinctus etiam totius Bohemiæ, Austriæ, Moraviæ flore, Austriæ dux in Bavariam irrupit: sed Bavarus

¹ Monach. Pat. Chron. J. II. — ² Stero apud Camis. antiq. lect. tom. 1. pag. 277. — ³ Alex. I. III. Ep. DCXIX. — ⁴ Ep. DCXXV.

fratris auxiliis fultus hostem delevit, atque edita magna strage in fugam avertit.

Edidit vero Premislaus rex Bohemiae egregium religionis exemplum, qui cum accepisset haeresim in Bohemia et Poloniae confiniis pullulare, ad eam excindendam pestem Alexandrum sollicitavit¹, ut strenuos censors fidei praeficeret. Commissa est ea provincia Bartholomaeo et Brouna et Lamberto Theonico Minoritis, quos pietatis professio in illius hostes zelo inflammabat.

13. *S. Hyacinthi pie mors, miracula et canonizatio: felix Premislai ducis obitus.*— Exstinctum est hoc anno XV Augusti pulcherrimum totius Poloniae lumen, Hyacinthus nimirum, sive Jacicus, aut Jaczko, iis enim nominibus ab historicis Polonis appellatur, Dominicanae familiae vir sanctissimus, qui ad Polonos ac Russos Christiana pietate imbuendos, egregiam operam navavit: effulsitque maximis miraculis, e quibus illud recenset Longinus², injecta ipsum flumini veste, cum tribus sociis, inspectantibus atque admiratione defixis Vissegradensibus, sicco pede trajecisse.

Nec minus insigne innumera populi multitudine teste comprobatum aliud miraculum, cum a Clementia nobili femina ad relaxandas curas in agrum invitatus fuisset, paulo ante quam accederet, saevissima grandine circumjacentium agrorum segetes, quae jam flavescabant, atrite omnino fuerunt. Venienti ergo populus ejus sanctitatis opinione imbutus, ad eum confluit, crebrisque suspiriis abseisis vocibus exorat, ut Deum pro levanda accepta calamitate, si getibusque restituendis deprecaretur: nec irritae eorum spes, affulgente enim die postero, integrae segetes summa omnium admiratione conspectae sunt.

Edidit innumera alia vivus miracula³, quae praeterimus taciti: nec leviora post mortem explicuit. Et quidem Deus servi sui sanctitatem illustraturus, eo ipso die quo e vivis sublatus est, adolescentem, qui dum equum agitare, quadrupedis impetu e sede excussus, ac terrae allisus morti occubuerat, ipsius parentibus sancti viri suffragia implorantibus ad vitam revocavit.

14. Caelestibus etiam visis adeptam aeternam illius felicitatem patefecit. Joannes Prandothas episcopus, persolutis illi justis ante aram B. Virginis provolutus in genua, sese effuderat in preces, cum suavissimo somno correptus ingredienti in chorum duos eleganti forma juvenes, ac mox alios duos majestate humana angustiore decoros conspicatur, alterum pontificali habitu ornatum, alterum Dominicanorum veste miri candoris insignem ac gemina corona redimitum: sciscitanti quis esset, responsum, Stanislaum, socium suum Hyacinthum ad caelos perducere, qui doctoratus ac servatae virginitatis duplici laurea fulgebatur.

15. Nec dispar virgini Deo dicatae sanctissimae objectum visum, Deiparam sanctorum ingenti multitudine circumfusam, quos omnes caelestis splendor obibat, videndam sese praebuisse: verba auctoris⁴ afferro: « In cenobio S. Trinitatis Cracoviae religiosissime devotissimeque vita excedit ad patriam claritatis aeternae a Matre misericordiae canente: Ibo mihi ad montem myrrhae; et angelico caelo prosequente (quemadmodum virgini devote religiosaeque sanctimoniali Stroneslava in Znierzniicensi monasterio professae per visum in mortis praefati Jaczkonis articulo monstratum est) deductus, et a Prandotha Cracoviensi episcopo, et populi multitudine in eodem cenobio S. Trinitatis sepelitur. Tantis et tam frequentibus prodigiis illum et in vita et post mortem insignire et glorificare dignatus est Altissimus, ut non solum dignus, sed etiam dignissimus, si ipsa prodigia (per neglectum a Polonis et a notitia Pontificis maximi suppressum iri non contigisset, canonizatione videatur ». Haec Longinus, cui Michovias⁵ et Chromerus⁶ consonant. Caeterum comprobata signis innumera illius sanctitate Clemens VII anno MXXXVII concessit, ut Ecclesiasticum in recolenda ejus memoria officium institueretur, lapsisque post tribus annis, ut ejus festus dies in Polonia celebraretur: praeterea, ut supplicatio sollemnis religiosa pompa in ipsius honorem instrueretur. Demum post diligenti examine discussa ejus precibus collata a Deo beneficia, sacro ritu in sanctorum albo a Clemente VIII anno MXXCV repositus est.

16. D. Hyacinthi sacro funeri felicem Poloni principis, nimirum Przemislavi ducis Posnaniensis, obitum conjugamus, quem voluptatum illecebrae non corrumpere, non opum fulgor perstrinxit, non ambitio postea praecipitem dejectura extulit: vir erat summae in temperandis voluptatibus austeritatis, atque in administranda justitia integritatis, cilicio carnem saepius macerare solitus. Sepulchralis vero elogii loco ex Longino⁷ egregiam ipsius commendationem afferemus: « Ille inter Poloniae principes mitissimus sui temporis et supra aetatem prudens, duas praecipue virtutes, continentiam et justitiam, summa cura, summoque studio sectatus, cilicina veste in diebus Quadragesimae, ut caro serviret spiritui, et cervisia parum sapida, aut vino lymphato utebatur. In pronuntianda vero sententia, et lite dirimenda tam modestus, tam justus, ut utraque pars ejus probaret decretum. Nemo illum vidit unquam aut ebrium, aut iratum, aut gestu, indumento, sermone, aut opere superbum. Sacro Coenae die duodecim pauperum ablutis et osculatis pedibus, quemlibet novo panno vestiebat: media nocte quod illi cerimoniale jam, et quasi ex debiti necessitate consuetudinarium factum fuerat, dum a familiaribus quiescere putaretur,

¹ Alex. Ep. CCCLXV. — ² Longin. Hist. Pol. l. VII. hoc an. Michov. l. III. c. 54. Chrom. l. IX. — ³ Ext. apud Sur. die XV Aug.

⁴ Longin. ubi sup. — ⁵ Mich. l. III. c. 54. — ⁶ Chr. l. IX. — ⁷ Long. Hist. Pol. l. VII. hoc an.

consurgens cursum horarum Virginis gloriosæ, quibus finitis, psalmos aliquos et orationes, quas didicerat, depromebat. Contulit Ecclesiæ Gnesnensi villam Czirnelin, Posnaviensi Bur, præter libertales, quibus utramque barombus ei adversantibus, magnis prærogativis extulerat».

17. *In Boleslaum Sævum, si monitis non cederet, sacrum bellum indici jubet Pontifex.*— Longe a tanti viri probitate aberat impius Boleslaus Legniensis dux, qui ob captum inhumaniter Thomam Wratislaviensem episcopum, Sævi nomen traxerat, atque adhuc eundem præsenem carcere inclusum tenebat; cum Pontifex Gnesnensi et Magdeburgensi archiepiscopis dedit imperia, ut crucis signa infesta adversus Boleslaum pro restituendo libertati episcopo attollerent, populosque ad sacram expeditionem in tyrannum, Ecclesiasticas spernentem censuras, accingendos curarent. De quo ita Pontifex conqueritur¹: «Idem dux, Ecclesiæ malleum velut stipulam reputans, adhuc in sua perseverat obfirmatus malitia, omnino contempta Ecclesiæ disciplina, et quod ad cumulum suæ damnationis magis accedit, eos nunc validioribus quam prius afficit pœnis et tormentis: pedes enim ipsius episcopi, qui calcati esse debent in Evangelium pacis, ferreis nexibus alligantur, et qui gregem suum sacre prædicationis ubere deberet reficere, nunc in diri carceris ergastulo definetur, interdicto sibi capellani sui suffragio, cui in confessione conscientiam suam pandere valeat, et cum quo possit interdum saltem missarum officia celebrare. Equidem cum et nos talis injuria vulnerat et non levem in pressura mœstiliam, ad procedendum contra ducem ipsum acrius nos invitat: nam verisimilitudo non tolerat, ut patiente tanto Ecclesiæ membro, caput non langueat, aut expers doloris existat. Si ergo commissum est nobis licet indignis, et curam gregis Domnici sollicitam gerere, et medelam sauciati vulneribus adhibere, quomodo ducem ipsum per mortales campos, per iter mortis ultra patiemur discurre, quin ipsum ad pascua salutis reducamus? Cumque infirmus salutaria respuat, quærat noxia, et plerumque desideriis contrariis urgeatur, quomodo ducem ipsum tanquam laborantem phrenesi impia relinquemus arbitrio, quin ipsi, quantumcumque invito, amara salutis pocula propinemus? ut id ad curam sanus fuisse cognoscat, quod infirmus non poterat præsentire.

18. «Sane postquam idem obstinatus spiritua-lem medicinam respuit, postquam Petri gladium, prout congruit, non attendit, quid superest, nisi ut extrahatur materialis gladius contra ipsum, et ad quod levi medicamine voluntarius induci non potuit, pœnæ saltem formidine pertrahatur invitus? An habitatores Poloniæ filios speciales relinquemus expositos illi discrimini, quod ex tam detestabili facto ipsorum imminet regioni? eritne

in tam enormi excessu patientia nostra, ut et negligentiae nomen assumat, et veræ patientiæ nomen perdat? Et quidem quantumcumque ob generositatem ipsius et suorum progenitorum merita hæcenus detulisset eidem, id tamen ulterius non patitur prædicti criminis magnitudo: accusat enim ipsum carcer, arguunt vincula, et contra ipsum Deum ac homines provocant ad vindictam.

19. «Cæterum more pi patris, qui sententiam cito convertit in veniam, et redire non perire cupit filium, adhuc expenni volentes, si de fragmentis, conscientie suæ, quæ velut lagena figuli est grandi contritione confecta, aliqua testa permauserit devotionis igniculi retentiva, universalitatem vestram rogamus, monemus et hortamur attente, in virtute sancte obedientiæ vobis districte præcipiendo mandamus, quatenus præfatum ducem super liberatione ipsius episcopi et aliorum, necnon et super præmissis omnibus moneatis, et moneri et induci efficaciter faciatis; quod si monitis vestris, quod absit, pertinaciter aures obdurerit cordis sui, ex tunc singuli vestrum in suis civitatibus, et diœcesibus pro liberatione ejusdem episcopi contra ducem ipsum juxta datam vobis a Deo prudentiam per te vel alios viros ad hoc idoneos, prædicetis verbum crucis, etc.» Proponit Pontifex indulgentiarum præmia iis, qui adversus Boleslaum Sævum accepto crucis symbelo religiosam militiam fuerint professi. «Dat. Lat. III kal. Apr. Pont. nostri anno III».

20. *Temperatum*¹ bello est, cum Boleslaus ad eludendam imminentem ultionem Thomam episcopum vinculis laxasset: sed ad indignas pactiones adactum, ob quas increpitus est Thomas a præsulibus, qui se bello sacro accinxerant, tyranni minis ac terroribus de gradu constantiæ dejici se passum esse, suæque causæ aequitatem, atque Ecclesiæ jura prodidisse: ansam etiam cæteris principibus præbuisse, ut similia ac Boleslaus in episcopos scelera perlentarent. Sponderat nimirum duo marcharum millia Boleslao, ac decimarum manipularum, juri, improbissimo exemplo, cesserat. Ubi Longinus, qui hæc narrat, exclamat, non jam mirum videri debere Silesiæ duces, quibus Polonia jure debebatur, regno deturbatos, cum spoliatis sæpius Ecclesiis, manibusque in Christos Domini injectis, tantis sese criminibus obligarint. Lætus ea præda Boleslaus, ejusque suavitate ad simile audendum facinus illectus, fratrem Glogoviensi ducatu exuere meditatur: blandis illum vocibus ac simulatis humanitatis officiis ad se vocat: at ille, cum sibi insidias comparari audisset, aliis artibus ipsius fraudes eludere aggreditur: lectissimam militum manum arripit, cujus partem in silvis proximis latere jubet, ipse cum reliqua ad Boleslaum pergat, qui cum armatos egregie instruxisset, atque pro turribus et muris collocasset, ut facilius pelliceret in insidias,

¹ Ext. Pontificiæ litteræ apud Long. Hist. Pol. I. VII.

¹ Mich. I. III. cap. Long. ubi sup.

ad fratrem descenderat : at mox ab illo captus abducitur, ac duo marcharum millia, quæ ab episcopo extorserat, divino iudicio pro se liberando refundere coactus est. At de his satis.

21. *Religiosam militiam in barbaros Lithuanos, Jaczvingos, aliosque commendat et tutatur; milites facinora crudelia committentes anathemate ad officium et obedientiam revocat.* — Ad comprimendam audaciam et crudelitatem Lituorum, Jaczvingorum, aliorumque hostium Ecclesiæ, quos vel schismatis, vel infidelitatis nequitia in pios efferat, Alexander ¹ Bartholomæo Minoritæ Bohemio promulgandæ religiosæ militiæ provinciam demandavit, quem Bohemiæ, Austriæ, Poloniæ, Moraviæque præsulibus, ut in promovenda sacra illa expeditione operam conferrent, commendavit ². Floruit ille ingentium virtutum opinione, magnamque apud Cracoviæ et Sandomiriæ ducem, ac Salomem olim Gallicie reginam, quæ monasticam disciplinam in S. Damiani Ordine colebat, gratiam collegit : a quibus sollicitatus Alexander, ut in oppido Laco Cracoviensis diocesis sedem episcopalem excitaret, præficeretque Bartholomæum, rem in Gnesuensis archiepiscopi atque episcopi Cracoviensis arbitrium contulit ³, ut quod Ecclesiæ dignitati conducere videretur, decernerent. Accensi porro ita sunt Gnesuensis archiepiscopi, tum Bartholomæi, aliorumque concionatorum opera pio ardore fideles, ut Casimirus Lancitiæ et Cujaviæ dux, aliique plures Poloniæ, Austriæ, et Moraviæ proceres accepto crucis symbolo bello sacro adversus Lituanos se devoverint : quos Alexander Apostolico patrocínio præmissisque indulgentiarum donavit ⁴.

22. « Nobilibus viris Casimiro (Lancitiæ) et Cujaviæ duci, ac aliis ducibus, baronibus, et unicrucesignatis per Poloniam, Moraviam et Austriam versis constitutis.

« Dignum est, ut cælestis regis obsequiis inhærentes speciali debeant prærogativa gaudere. Cum igitur, sicut ex parte vestra fuit propositum coram nobis, vos zelo fidei et devotionis accensi ad exhortationem venerabilium fratrum nostrorum archiepiscopi Gnesuensis et suffraganeorum ejus, ac dilecti filii fratris Bartholomæi de Ordine fratrum Minorum contra Liouannos, (Lituanos), Jaciniones et alios paganos et schismaticos qui terris Christianorum confines existunt, de mandato nostro prædicantium verbum Dei, vivificæ crucis assumpto signaculo, contra eosdem perfidos velitis viriliter cum Dei adiutorio proticisci, nos propter hoc vos benigno favore prosequi delectantes, vestris supplicationibus inclinati, personas vestras cum familia, et omnibus bonis, quæ in præsentiarum rationabiliter possidetis, sub beati Petri, et nostræ protectione suscipimus; vobis auctoritate præsentium nihilominus concedentes, ut

eisdem indulgentiis et immunitatibus gauderent, quibus gaudent cruce signati in Terræ-Sanctæ subsidium accedentes. Nulli ergo, etc. Dat. Laterani non. Januarii anno m. d.

23. Excepit egregius princeps de Ecclesia optime meritis clientelæ Apostolicæ favores adversus crucigeros equites. Contulerat Innocentius papa in Casimirum Lancitiæ et Cujaviæ ducem nonnullarum terrarum, quibus Goleas et Polexici nomen erat, dominium, modo ethnici sponte Christiana sacra amplecterentur, etiamsi religionis S. Mariæ Theutonicis equitibus concessisset, ut quas in Prussia terras ferro ethnicis eripissent, ipsorum ditioni obnoxie censerentur. Cumque superiorum regionum pagani imbui religione sacra Christiana cuperent, atque adeo sub ducis imperio caderent, iidem religiosi equites, furentes avaritia, repentinas excursions in neophytos egere, multum fudere humanum sanguinem, eosque suo subjiendos imperio contendebant. At legatus Apostolicus (is erat abbas e Mezzano) cui a Pontifice servandorum Casimiri jurum provincia erat demandata, rei æquitate motus, anathematis in eos sententiam jaculatus est : deque ea re certior factus Alexander, scriptis ad religiosos Dominicorum et Minorum familiæ viros, qui cæteris earum familiarum in Prussia sodalibus præerant, litteris ¹, sententiam, quam legatus tulerat, confirmare imperavit, ut cæptis censurarum terrore submoverentur.

24. « Prioribus Ord. Prædicatorum, et guardiano fratrum Minorum.

« Exhibita nobis dilecti filii nobilis viri Casimiri ducis Lancitiæ et Cujaviæ, devoti nostri, petitio continebat, quod cum olim ei fel. record. Innocentius papa prædecessor noster terras paganorum, quæ Goleas et Polexici vulgariter appellantur, duxerit concedendas, dummodo pagani terrarum illarum sponte sine gladio fidem Christi susciperent per baptismum, dilecto filio abbate de Mezzano Placentinæ diocesis, tunc in partibus illis A. S. L. sibi super hoc conservatore concesso, non obstante quod tota terra Prusiæ concessa fuit a Sede Apostolica magistro et fratribus domus S. Mariæ Theutonicorum, quam possent sibi per gladium subjugare; idem abbas in dictum magistrum et quosdam de ipsis fratribus, quia ipsi, ut evacuaient gratiam eidem duci super hoc factam a prædecessore predicto, terras easdem, ipsis paganis paratis et volentibus sponte unda renasci baptismatis, intrantes, in gladio eam sibi non sine multa effusione sanguinis subjugarunt; et diligenter ab ipso abbate moniti, ab ipsa subjugatione resipiscere contumaciter denegarunt, cum hoc esset adeo notarium, quod nulla poterat tergiversatione celari, excommunicationis sententiam, exigente justitia, promulgavit : quare fuit ex parte ipsius ducis nobis humiliter supplicatum, ut eam-

¹ Alex. I. III. Ep. CCCX. — ² Ep. CCCVIII. — ³ Ep. CCCXI. — ⁴ Ep. VI.

¹ Ep. IV.

dem sententiam robur faceremus firmitatis debitum obtinere. Ideoque discretioni vestrae adinstar prædecessoris ejusdem per Apostolica scripta mandamus, quatenus sententiam ipsam, sicut rationaliter est prolata, laetatis auctoritate nostra usque ad satisfactionem condignam, appellatione remota, inviolabiliter observari, etc. Dat. Lat. non. Januarii anno m ».

25. Paruere Pontifici Prutheni equites, ac suis obsequiis promerere, ut Alexander ¹ donationem Chelmensis principalis a Conrado Mazoviae et Cujaviae factam VII kal. Aug. confirmaret. Quibus litteris ² insertae sunt publicae Tabulae a Conrado anno MCCXXX, Indictione III, mense Junii editae, quibus Conradus, uxore Aesaphia et filiis Boleslao ac Sémovito, tum proceribus assentientibus, Chelmensis ditionis jura in equites transfudit, Poloniam adversus Sarracenorum aliorumque infidelium impetus tuerentur, atque hisce limitibus Chelmensem tractum circumscribit : « Contuli hospitali S. Mariae domus Theutonicorum et fratribus ejusdem domus totum et ex integro Chelmen. territorium cum omnibus suis attinentiis ab eo loco, ubi Drawantica egreditur, terminos Prussiae, et per descensum ejusdem fluminis in Wisclam, et in decessu Wisclae usque ad Osam, et per ascensum Osae usque ad terminos Prussiae, in veram et perpetuam proprietatem possidendam ». Confirmata ³ etiam a Pontifice est alia donatio a legato Sedis Apostolicae iis facta.

Quod vero ad bellum sacrum Lituanicum spectat, jam sacrum in Lithuanos ac Jaczvingos classicum cecinerant Minoritae, ac plures ad triumphalia crucis signa pellexerant, quos cum postea ob rei susceptae difficultates paeniteret, nonnullos, adibant, qui ad emungendas pecunias implendi voti onere liberabant, eaque a Sede Apostolica auctoritate munitos præ se ferebant. Quae res, cum expeditionem instruendam disturbare videretur, certior factus Alexander dato ad Minoritas diplomate edixit ⁴, ne quis, nisi facta sibi singulari a Pontifice facultate, nuncupato gerendorum in ethnicos armorum voto, illius reos liberaret.

26. *Danielis regis Russiae a fide defectio, et Pontificis de eo omnigena sollicitudo.* — Nec ad Lithuanos modo frangendos, qui rei Christianae non levia damna intulerant, incubit Alexander, verum etiam ad Russiae regem Danicem ad officium revocandum, Apostolicam sollicitudinem delixit. Aggregarat ille antea sese Christo, atque etiam post baptismi sacra inunctus fuerat, regioque diademate Pontificio jussu redimitus : sed postea suadente humani generis hoste, ab Ecclesia foedissime desciverat. Quem Alexander mollibus primum verbis ad pietatem adducere est conatus : tum in salubribus monitis pareret, graviores minas armorumque terrorem ipsi intentavit ⁵.

« Danieli regi Russiae.

« Inter alia, quae nobis ex injuncto Apostolatus incumbunt officio, animarum nos convenit praecipue invigilare salutem, ut eas regum Regi, qui nos illarum, licet immeriti, voluit praesse regimini, lucrifacere, sua nobis cooperante gratia, valeamus. Verum quia non est Deo acceptum obsequium quod sine fide praestatur, nec pervenitur operum aedificio ad salutem, quod supra firmitatem fidei non consurgit, ad propagandam eam et corroborandam in mentibus omnium, et specialiter regum et principum, intentione tota omnique sollicitudine, ac verbi et operis efficacia laborare debemus, ut Christiana religione latius diffusa per orbem, Patris aeterni Filii multiplicatis servitoribus plenius honoretur.

27. « Sane tu olim cupiens de infidelitatis tenebris, quae postquam etiam renatus fuisti fonte baptismatis, oculos tuae mentis involverant ad lumen Catholicae fidei, sine qua nemo salvatur, et ad obedientiam Ecclesiae Romanae non sine divina inspiratione redire, juramento praestito promisisti Ecclesiae praedictae tanquam fidelis ejus filius obedire, ac fidem Catholicam, sicut alii orthodoxi mundi principes observare : propter quod Ecclesia eadem, volens te in sui devotione congruis firmare favoribus, et condignis gratiis confovere, personam tuam ad regalis dignitatis apicem sublimavit, faciendo te inungi sacri chrismatis oleo, tuoque imponi capiti regium diadema. Sed tu, sicut ad audientiam nostram non sine cordis turbatione pervenit, tam spiritualium quam temporalium beneficiorum ipsius Ecclesiae immemor, tantaeque gratiae prorsus ingratus, praestiti juramenti religione contempta, id quod circa obedientiam ejusdem Ecclesiae, ac praedictae observationem fidei promisisse dignosceris, observare postmodum non curasti in animae tuae periculum, ipsius injuriam fidei, Ecclesiae praedictae contemptum, et opprobrium Jesu Christi. Super quo tanto vehementius contristamur, quanto ferventius super omnia cordis nostri desiderabilia cupimus, ut cultus ejusdem fidei per orbem longius latiusque diffusus continuum, auctore Domino, suscipiat incrementum.

28. « Volentes igitur Apostolicis apud te super hoc insistere monitis, et ad veritatem, quae Christus est, paternis te persuasionibus revocare ; ac sperantes quod te graviter contra Deum, et ejus Ecclesiam deliquisse considerans, condigne poeniteas, et errorem tuum corrigere studeas per te ipsum ; magnitudinem tuam monendam duximus attentius, et hortandam, quatenus ad tuam memoriam revocans quanto studio, quantaque sollicitudine circa exaltationem tuam Sedes Apostolica laboravit ; considerans etiam quod non Ecclesiam, sed teipsum decipis, tum in hac parte promissum damnabiliter non servando, perditionis viam, qua graderis, non dileras abjurare, et id quod de ipsius observatione fidei, et praedictae Ecclesiae

¹ Longin. Hist. Pol. I. VII. — ² Alex. I. III. Ep. DCCXXIII. — Ep. DCCXXIV. — ³ Ep. CCCX. — ⁴ Ep. CX.

obedientia juramento præstito promisisti, inviolabiliter observare procures : ita quod nos, tuorum laudabilium operum odore percepto, multa exinde perfusi lætitia, dulcia ipsius Ecclesie ubera, quæ copiose dudum in multorum beneficiorum perceptione suxisti, tibi tuis exigentibus meritis affectuosius porrigamus. Alioquin venerabilibus fratribus nostris Olomouicensi, et Wratislaviensi episcopis litteris nostris injungimus, ut te ad id per censuram Ecclesiasticam, appellacione remota, compellant, invocato nihilominus contra te auxilio brachii sæcularis. Non obstantibus aliquibus litteris apostolicis cujuscumque tenoris existant, per quas effectus presentium impediri valeat, vel differri, et constitutione de duabus diebus edita in concilio generali. Datum Lateran. id. Feb. anno III. ». Data ¹ sunt Olomouicensi, et aliis presulibus imperia, ut Danielem censuris armisque fidelium ad officium redigerent.

29. *Daniæ episcoporum concilium : latus ibi leges Apostolicæ munit auctoritate Alexandr.* — In Dania libertate Ecclesiastica obsolescente ob maximos bellorum motus, quibus quassata fuerat, ac nonnullorum procerum ingravescente adeo tyrannide, ut regia etiam auctoritate non reprimereur, earum regionum episcopi, ad tuendam dignitatem coacto Concilio, subjectas leges sancere ² (1).

« Cum Ecclesia Daciæ adeo gravi persecutioni sit exposita tyrannorum, quod episcopis, qui se pro domo Dei murum obijciunt defensionis, etiam in præsentia domini regis in ipsorum personas non verentur minas injurias inferre, quæ satis probabiliter sunt timende, cum clerus sæcularis defensione videatur carere penitus potestatis, ac illorum superbia a metu regio libera, et secuta in malum possit ascendere, quantum velit, sævixit presentis Concilii auctoritate, ut quicumque episcoporum infra terminos regni Daciæ mala captione de mandato domini regis sive ejus commiventia, vel consensu, vel alicujus nobilis qui manet infra fines prædicti regni, captus fuerit, vel membrum amiserit, aut atrocem injuriam in persona sua passus fuerit, ipso facto, dummodo probabiliter præsumi possit hoc de voluntate domini regis processisse, ac dubium non sit ipsum hoc faciliter corrigere posse, in toto regno divina sint officia interdicta.

30. « Si vero aliquid prædictorum alicui episcoporum illorum fuerit per aliquem potentem, qui manet extra regnum Daciæ, et ex conjecturis conjici aliquo modo hoc ex regis, vel principum,

sive nobilium regni Daciæ consilio provenisse, eo ipso ejusdem episcopi diocesis a celebratione mysteriorum sileant divinorum. Et si rex admonitus per duos episcopos, vel quoscumque clericos sue diocesis distulerit, vel non curaverit taliter læso infra mensem justitiam exhibere, regnum ipsum usque ad condignam satisfactionem habeatur a divinis suspensum.

« Prohibemus etiam sub excommunicationis pœna, ne aliquis presbyter, seu capellanus alicujus nobilis, durantibus prædictorum interdictorum sententiis, ipsis nobilibus presentibus, aut aliquo alio in curiis dictorum nobilium, vel alias publice, vel private divina celebrare præsumat : quod qui fecerit, sciat se excommunicationis sententiam incurrisse, etc. » Flagitarunt Dani præsules ab Alexandro, ut hæc edicta synodalia Apostolica muniret auctoritate, quæ Pontifex, ut æquitati consentanea, corroboravit adjecta solita formula. « Nulli nostræ confirmationis, etc. Dat. Viterbii V non. Octobr. anno III. ».

31. *Bellum Danos inter et Norwegos.* — Reliquere etiam hoc anno præclarum sollicitudinis pastoralis exemplum orbi Christiano Danicæ et Norwegicæ antistites ¹ : cum enim regni utriusque reges ad bellum concitatos viderent, jamque aliqua prælia mari commissa essent, vergerentque ad mutuum internecionem populorum animi ; commissarum sibi a Deo ovium servandarum zelo accensi tantum adhibuere studium, ut paulo post erumpens belli flamma restincta sit.

32. In Scotia Ecclesiastica libertas non parum læsa erat in Camelino S. Andreæ episcopo per summam injuriam ab Alexandro III rege, qui ob juventutem facile ab improbis circumveniri potuerat, e sua sede depulso : ad quem pristina restituum dignitati Pontifex sanctionem edidit ², ac Godofridum, ut rem perticeret, in Scotiam ³ legavit. Non minorem vero injuriam hoc anno a suis accepisse Scotum regem, quam antea infllexerat Camelino, refert Parisius ⁴, dum ait proceres, ob exteros ad honores adscitos, ab Alexandro abalienatos, inita conspiratione incautum in regia oppressisse, ac vinculis tradidisse.

33. Aliam Boethius conjugationis causam adducit ⁵, cum male in pueritia sua administrati regni rationes exigere, ac populum ab illatis injuriis vindicare meditareur, proceres quibus administratio credita fuerat, in jus vocasse, hostesque, cum non comparuissent, declarasse. Hos vero ex familia Cumenia opibus, et virorum numero ac

¹ Reg. post eamd. Ep. — ² Ext. apud Alex. I. III. Ep. DCLXXIV.

¹ Par. Hist. Angl. hoc an. — ² Lib. III. Ep. DCXL. — ³ Reg. post eamd. Ep. — ⁴ Par. Hist. Angl. hoc an. — ⁵ Boet. Hist. Scot. I. XIII.

(1) Daniæ Concilium illud, quod anno huic annalista et cum illo pariter Conciliorum collectores assignant, uno anticipatum est, quod hucusque nos latebat, et paucis abhinc annis tandem compertum factum est, cum opera Cl. Ludewig Beliquarum tom. IX, pag. 75, prodit Chronologia quedam anonymi scriptoris Daniæ, a quo sub anno MCLXVI hæc posteritatis memorie commissa sunt : « Jacobus archiepiscopus celebravit Concilium provinciale apud Wexle, et Christophorus celebravit Concilium summum (quod alio nomine ejus ætatis scriptores curiam appellant) apud Niborich ». Idcirco Concilium Danicæ, cujus hucusque locus ignotus fuit, jam tandem constat appellandum esse *Wexlacense*, atque ab anno MCLXVII ad annum MCLXVI revocandum. Anctor iste anonymus Chronicon suum cum anno MCDX absolvit. MANST.

potentia florentissima satos, duce Wallero, sceleris pœnas majori scelere effugere meditados. Correpta itaque militum delecta manu, agentem Kynrossæ regem cepisse, atque ad Sterliugum perductum custodiæ tradidisse : ac tum abjecto regio metu regnum gerere aggressos. Verum conjurationis auctor Walterus qui humanum judicium evasisse putabat, divinum non effugit : veneno enim ab uxore necatur, quæ amoribus cujusdam infimæ sortis hominis se irretiri passa, fortunis omnibus amissis, in Angliam fugere coacta est. Sublato itaque factionis duce cæteri ab rege tento in vinculis non agre veniam impetrarunt. Hactenus de Scoticis rebus, jam ad Anglicanas digredimur.

34. *Sepulchrum sancti Albani martyris repertum.* — Repertum hoc anno, dum Ecclesia S. Albani reficiebatur, ejusdem martyris sepulchrum refert Parisius ¹ his verbis : « Dum lignonibus in pavimento camentariorum ministri insisterent, per tintitum instrumentorum, et pedum strepitum perpendebant aliquid ibi insolitum et incognitum latitare. Profundius igitur perscrutantes, invenerunt sub terra, sed non profunde, unam tumbam lapideam satis eleganter compositam in loco, qui fuit inter altare Ulstani : ubi quoque collocatum fuerat antiquum feretrum pictum, et quaedam tumba marmorea cum columnis marmoreis, qui locus et tumba dicebatur vetus tumba S. Albani.

35. « In ipso igitur mausoleo tumulabatur beatus Albanus die qua decollatus est, ab amicis et parentibus suis et neophytis, occulte tamen et honorifice de nocte propter metum paganorum : ubi lux cælestis descendit, et apparuerunt angeli descendentes, et canentes hunc hymnum : Albanus egregius martyr extat gloriosus. In quo etiam mausoleo inventa est quaedam lamina plumbea, in qua secundum antiquorum consuetudinem scriptus est hic titulus : In hoc mausoleo inventum est venerabile corpus S. Albani protomartyris Anglorum. Hoc evenit in octavis S. Stephani in præsentia domini episcopi ». Et infra : « Et concessit episcopus veniam quindecim dierum omnibus ipsam inventionem præsentaliter venerantibus ». Et interjectis nonnullis subjicit Henricum regem loci religione plectum eo accessisse, ac magno delibutum pietatis sensu munera obtulisse.

36. « Obtulit, inquit, majori altari monile nobilissimum habens duas lugulas, et transtrum, et annulos nobiles tam ipsi altari, videlicet S. Albani, quam S. Amphibali ; et unam cuppam argenteam deauratam ad reponendum pulverem nuper inventum in mausoleo, de quo prædictum est, et sex pannos sericos, quorum unum assignavit ad cooperiendum dictum mausoleum, et alium ad cooperiendum tumbas Rogeri et Sigari emeritarum, et denarios ad emendandum feretrum ».

Deportato illo sacro feretro in solemnii supplicatione, obtentam a Deo aeris serenitatem narrat idem auctor his verbis : « Abbas et conventus S. Albani perpendentes de inundatione pluviarum immoderata tam fœnis quam segetibus suffocationem generalem imminere, prout consuevit in tali fieri periculo, constituerunt, ut indicto jejunio per archidiaconum tam in populo quam conventu, cum processione solemnii tectrum S. Albani ad S. Mariæ Ecclesiam, quæ de pralis dicitur, deportaretur, conventu et populo nudis pedibus subsequentibus cum oratione devotissima : quo facto eadem die meritis beati martyris cessavit inundatio tam damnosa ».

37. *Mira de sorore B. Edmundi ; Walteri sanctitas.* — Tradit idem auctor hoc anno diem obiisse B. Edmundi sororem, ad cujus sepulchrum edita miracula magnos populorum concursus ad ejus suffragia apud Deum imploranda pellexerunt. Simillima quoque de Wallero scribit, multis post mortem miraculis a numine illustrato : eum vero cum in vivis versaretur, singulari amore pauperes prosectum, ac tamen ingravescente, ad sustentandam eorum inopiam thesaurum sacrum ac vasa aurea argenteaque, ut viva Dei templa servaret, distraxisse.

38. *Edmundo regis Angliæ filio oratores cum litteris de re Sicula mittenti, et Henrico patri suo Siciliam comparare molienti papa per legatos respondet.* — Decrevit ad Sedem Apostolicam oratores amplissimos Edmundus Henrici regis secundus natus filius, qui regios Siciliæ titulos Apostolicæ Sedis beneficio acceperat, ut de impetrato regno pactiones sibi æquiores referret, de quo extant ejusdem litteræ in M. S. Vaticani archivi inscripto libro privilegiorum Romanæ Ecclesiæ ¹ in tomos tres ingentes diviso, in quibus illustrissima regum et Pontificum monumenta continentur.

« Sanctissimo in Christo patri domino Alexandro, Dei gratia sancte Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici, Edmundus eadem gratia rex Siciliæ, devota pedum oscula beatorum.

« Noverit vestra paternitas reverenda, quod nos, dilectos nostros venerabilem patrem R. Tarrantiensem archiepiscopum, ac Bathoniensem et Rollensem episcopos, et discretum virum magistrum Nicolaum de Pluncœn capellanum vestrum quemlibet eorum in solidum, de mandato et auctoritate domini patris nostri, Dei gratia regis Anglorum illustris, procuratores nostros constituimus et nuntios speciales, videlicet ad petendum a vestræ clementia sanctitatis meliorationem et reformationem conditionum in privilegio Apostolico contentarum super concessione præfati regni Siciliæ nobis facta, et ad tractandum de novis conditionibus apponendis, obligam tumque nos ad observandas easdem sub quibuscumque modis, pactis, aut etiam juramentis, prout ipsi, vel alter eorum

¹ Par. ubi sup.

¹ Lib. privileg. Rom. Eccl. tom. II. pag. 162.

viderint expedire: ratum promittentes nos habituros et firmum, quidquid per ipsos, vel cum ipsis seu quolibet eorum in solidum factum fuerit in præmissis. In cuius rei testimonium, Bullam nostram Auream præsentibus duximus apponendam. Dat. apud Windesores xxvi, die Junii, anno regni nostri secundo, anno etiam Domini mclvii ».

39. At Pontifex extremo anno in Angliam misit legatum Apostolicum Arlotum nomine, quem cum Parisius ob arcana consilia venisse asserat, ex Apostolicis litteris¹ colligitur ad quæ tractanda negotia ea provincia ipsi fuerit commendata, nempe ut cum rege Angliæ de vindicanda e manibus Manfredi Sicilia agitare; tum etiam, cum ad id regnum e tyranni servilitate eripiendum gravissimis pœnis incurrendæ anathematis sententiæ, interdicto subjiçendi suæ difionis, rescindendæ editæ donationis, suscipiendæ perjurii infamie, pœnis se obligasset, nec leges tamen admissas implere posse præfixo tempore videretur, Apostolica benignitate ex earum legum severitate remitteret, consuleretque ipsi, ne in eas pœnas summo dedecore ac damno laboretur: quare ut ad promissa exequenda sese accingeret, præscripti temporis angustias sustulit, produxitque, ac donationis collatæ in Edmundum jura redintegavit.

40. « Regi Anglorum illustri.

« Ad reformandum negotium regni Siciliæ, quod tecum, et cum charissimo in Christo filio nostro Edmundo nato tuo Siciliæ rege illustri Ecclesia Romana suscepit, et ad reparandum illud in prosecutionis statum, a quo propter omissiones et procuraciones diversas cadere videbatur, dilectum filium magistrum Arlotum subdiaconum, et notarium nostrum, de cuius fide plene confidimus, duximus de fratrum nostrorum consilio transmittendum, concessa sibi expressius sub certa forma reformatione ipsius negotii usque ad kal. Junii proximas per alias nostras litteras facultate. Quoniam autem ante omnia tibi ad nuntiorum tuorum instantiam, et alias etiam per nostræ sollicitudinis studium sic duximus providendum, quod tu excommunicationis sententiam, seu aliquas ex pœnis, quæ in privilegio concessionis, innovationis, et confirmationis, quas præfato Edmundo super prædicto regno fecimus, continentur, propter defectus aliquos a te circa prædictum commissos negotium, nullatenus incurristi, et regnum tuum non subjaceat Ecclesiastico interdicto, super provisione hujusmodi contra pœnas easdem tibi, et regno ipsi a nobis facta plena tibi decernimus auctoritate presentium esse cautum, tam ad conscientiam, quam ad famam, ut præsertim maculatus reatu, vel nota pejurii (perjurii) nullatenus sentiaris.

41. « Ut autem super eisdem pœnis sic tibi prospiciatur in posterum, et prædicti reformationi negotii sic opportunitas temporis commodetur,

quod non contingat illud in grave dispendium Ecclesiæ, ac ipsius regni perniciem protelari, pœnas omnes in prædicto contentas privilegio usque ad prædictas kalendas presentium auctoritate suspendimus, ita præsertim, quod interim occasione quoruncumque defectuum a te in eodem negotio commissorum tu excommunicationis sententiam vel reatum, aut notam perjurii non incurras, nec regnum tuum subjaceat Ecclesiastico interdicto; nec nos prædictas innovationem, concessionem et confirmationem casemus, irriteamus, aut cassas vel irritas nuntiemus, nec de ipso regno interim aliter quomodolibet disponamus, sed jus, quod præfato regi Siciliæ ex innovatione, concessione, et confirmatione sibi super eodem regno factis a nobis extitit acquisitum, eidem et hæredibus suis usque tunc salvum maneat et illæsum, sicut erat postquam eadem innovatio, concessio, et confirmatio fuerunt eidem in memorato privilegio per nos factæ. Ad cujus suspensionis irrefragabile testimonium præsentibus litteras fore decernimus efficaci. Dat. Viterbii II id. Decembris anno III ».

42. Misit etiam in Angliam Alexander archiepiscopus Messanensem legationis munere insignitum¹, summaque auctoritate pro gerenda commissa provincia instructum: cujus obeundæ causam cum arcanam dicat Parisius, ad rem Siciliæ promovendam missum conjectura est. Habitis certe solemnibus regni comitiis rex Edmundum filium Appulo cultu indutum in publico consessu produxit, adstantesque obsecravit, ut opera fortunisque suis ad regnum Siciliæ adolescenti regio, jam ad spes maximas pubescenti, comparandum non parcerent: adjecitque se Apostolicæ Sedis gratia fretum fultumque, Anglicanæ Ecclesiæ quod sperabat subsidio, ad florentissimum illud regnum ex tyranni manibus eripiendum obstrinxisse. Eo vero tempore Rustannum antea in Anglia legationis dignitate ornatum, iudicio apud Pontificem postulatam, in administrando munere improbe se gessisse, collectaque apud regem principesque gratia ad cumulandas in Anglia opes per summam avaritiam abusum esse, atque ideo a Pontifice omni dignitate exutum, refert idem auctor. Verum utul res fuerit, is certe postea, abjectis opibus paupertatem evangelicam in Franciscana familia est sectatus.

43. *Archiepiscopus Eboracensis moriturus absolutionem ab anathemate petit.* — Duriori quoque censura percussit Alexander archiepiscopus Eboracensem, Scwatum nomine, quem solemniter e consortio fidelium in Anglia segregari, ferique anathemate jussit, quod pervicaciter Pontificiis imperiis adversaretur. Inflicte pœnæ, atque ignominie causam refert Parisius² in ejus constantiam, qua Romanæ curiæ ministris Ecclesiæ Anglicanæ opes diripientibus sese opposuit. Sed falso pertinaciam illius constantiæ nomine exor-

¹ Lib. III, Ep. DCCXXI.

¹ Par. ubi sup. — ² Ibid.

uat, cum iuste Pontifex pro Sicilia, depulso tyranno, in Edmundum transferenda a clero Anglicano pecuniarum subsidia exigeret. Addit Sewallum, post multa adversa tolerata, morbo graviore implicitum absolutionis beneficium supplicem flagitasse: quamvis enim injuste ob defensa Ecclesiae suae jura anathemate percussus se putaret, veniam tamen humillime postulare, ne ex summi Pontificis contemptu, spretaque auctoritate, ipsius sententia adversus se vibrata ex injusta justa evaderet.

44. *Manfredus Henrico moras trahente Siculos in sui obsequium adigit: Aquilani tamen in Ecclesiae fide persistunt, distincti idcirco a Pontifice.* — Non potuit porro Henricus Siculam expeditionem toties promissam conficere, cum hinc Wallenses, Leolino duce, qui Northwalli et Sewalli se conjunxerant, hostes experiretur, a quibus regium exercitum concisum refert Parisius¹; hinc Richardum fratrem ad Germanicum imperium provehere contenderet; tum amissas a Joanne rege in Gallis provincias recuperare moliretur, atque in spem ingentem clatus esset, conjuncto sibi ob affinitatem Scotiae rege, filiam enim uxorem illi tradiderat, ac Richardo, qui Pictaviam sibi vendicabat, Germanico sceptro potito, Francos potentiae suae pares non futuros. Sed illos adversos hostiles irruptiones Nortmanniam commisisse refert idem Parisius, ac parte de Olhono imperatore et Joanne rege victoriae memoria animos confirmasse: demumque accedit, ut alta illa Henrici consilia irrita ceciderint: dumque in Siciliam traducere exercitum differret, Manfredus tyrannidem suam latius circumferebat, ac populos qua vi qua metu in sui obsequium adigebat.

45. Perstitero tamen Aquilani in Ecclesiae fide, suoque studio promerere, ut Alexander sedem episcopalem Furconensem in eorum urbem transferret, atque in Ecclesia S. Georgii, quam bonis amplissimis donarant, collocaret: quo argumento hæc litteræ ad ipsos datæ².

« Aquilensibus fidelibus nostris.

« Puræ fidei claritate conspicua terra vestra, et lucidis in se ac magnificis proficit actibus, et aliis civitatis regni Siciliae, spectabili sectandæ probitatis exemplo, libertatis amplectendæ profectione manifeste propinat: propter quod terra eadem, quæ a mœnium fundatione suorum gestorum nobilis ingenuitate conspicitur, sic apud proximos et remotos multipliciter redditur suorum processuum strenuitate laudabilis, et penes nos et Apostolicam Sedem præcipuis attollenda favoribus, et gratiis polioribus honoranda. Quod non solum per singulas ejusdem regni urbes clare resonat suæ præconium bonitatis, sed et longius tuba intonat laudis ejus, suaque remotius acta volantis famæ devotione notescunt, et nos dictaque Sedes, totis affectibus ducuntur, ut congruis eam sublimemus honoribus, et condignis gratiis exaltemus.

46. « Attendentes igitur sincere devotionis constantiam, et indeficientis fidei firmitatem, quibus terra eadem erga Romanam Ecclesiam pollere dignoscitur, ac volentes ex hoc affectus nostri plenitudinem, quem habemus ad illam, ostendere per effectum; pensantes etiam quod omnes fere habitatores Furconen. et Amiferni incolatum suum ad prædictam terram transtulisse dicuntur; considerantes insuper quod vos, tanquam orthodoxæ cultores et amatores fidei, Ecclesiam sanctorum Maximi et Georgii de Aquila, quam de novo construitis, et quam cum instantia petitis in cathedralem auctoritate Apostolica erigi, bonis vestris temporalibus secundum facultates vestras jam laudabiliter dotare cœpistis, ei unum molendinum, et dimidium, ac duo alia sedilia pro construendis duobus aliis molendinis liberaliter concedendo, prout in instrumento publico confecto exinde plenius perspeximus contineri; vestris supplicationibus inclinati prædictam terram Aquilæ, quam sub B. Petri et nostra protectione suscipimus, de fratrum nostrorum consilio, et plenitudine potestatis statuimus esse de cætero civitatem, episcopalem dignitatem concedentes eidem, et Furconensem sedem cum omnibus suis juribus, dignitatibus et honoribus, præsertim cum ad id venerabilis fratris nostri Berardi episcopi, et dilectorum filiorum magistri Angeli cappellani nostri, archipresbyteri, et capituli quondam Furconensis vota concurrant, ad prædictam Ecclesiam sanctorum Maximi et Georgii de Aquila, quam deinceps cathedralem esse decernimus, transferentes; constituendo ut de cætero loci præsul non Furconensis, sed Aquilensis episcopus nominetur. Nulli, etc. »

47. Idem Diploma ex Aquilana Ecclesiae sacro Tabulario decerptum apud nos extat, in quo cardinalium nomina apposita sunt:

« † Ego Alexander Catholicæ Ecclesiae episcopus.

« † Ego Odo Tusculanus episcopus.

« † Ego Stephanus Penestrinus episcopus.

« † Ego frater Joannes tituli S. Laurentii in Lucina presbyter card.

« † Ego Richardus Sancti-Angeli diaconus cardinalis.

« † Ego Octavianus Sanctæ-Mariæ in Via-Lata diaconus cardinalis.

« † Ego Petrus S. Georgii ad Velum-Aureum diaconus card.

« Dat. Laterani per manum magistri Rollandi S. R. E. vicecancellarii X kalen. Martii, Indict. xv, Incarnat. Dominicæ mcccvii, Pontificatus vero domini Alexandri papæ Quarti anno tertio ». Agil de his Ferdinandus abb. Ughehus Ital. sacr. t. 1. in episcop. Aquilanis. Succubere demum sub Manfredi tyrannide omnium illi Aquilani, qui præclarum sed lugubre fidei et constantiæ exemplum extitere. At de his anno sequenti: jam reliquas res Italicas prosequamur.

48. *De rebus Italicis deque favoribus Alexan-*

¹ Par. ubi sup. — ² Lib. III. Ep. xxviii. et Ep. clxxxvii.

dri in religiosos. — Depressa est in Insubria hostium Ecclesie potentia: Brixiani enim, libertati restituti iis omnibus, quos ob defensas Ecclesie partes inclusos carcere tenuerant, Heimerardi Dominicanæ familie viri insignis industria, ac legati Apostolici opera, ad Ecclesiam transfugere¹. Papienses etiam et Placentini durissimum Palavicinæ servitutis jugum e suis cervicibus depulerunt. Ut enim in marchia Tarvisina Ezelius, ita in Insubria Palavicinus tyrannidem in populos exercuerat. Nonnullæ etiam arces ereptæ Ezelino, quas in Patavino agro obtinebat. Secundum illum rerum successum nonnihil confundit Alberici Ezelini fratris ab Ecclesia detectio, qui cum inimicitias cum fratre aliquandiu gessisset, cum ipso tandem fœdus coivit, ac Tarvisinos ab Ecclesiæ obsequio divulsit.

49. Inter hæc cum sanxissent Mantuani nonnulla decreta, quæ hæreticis favere, ac diligentiam fidei censorum in iis perscrutandis infringere videbantur, Mutinensi episc. Alexander partes imposuit, ut ea edicta ab eisdem Mantuanis convelli juberet. Ne porro interdum zelo plus æquo ardentiori insons aliquis immerito supplicio cum sordibus involveretur, religiosus Ordinis Prædicatorum viris qui in Insubria et Liguria excindendæ hæresi præfecti ecant, præscripsit², ne in quempiam, nisi præsentis loci episcopo ejusve vicario sententiam ferrent: si vero rei publicæ administri de religione catholica male sentire faterentur, neque de sententia ulla ratione vellent dimoveri, etiam non admonitis excitisve diocesanis, meritis supplicii afficerent.

50. Nee prætereunda videtur Pontificia constitutio, qua Alexander dignitati ac venerationi Romanæ Ecclesiæ ne sensim delloresceret, consuluit: concessa enim omnia privilegia, quæ alii importunitate sua extorserant, alii precibus erant blanditi, ut Apostolicæ Sedis adeundæ onere exsolventur, abrogavit³.

«Importuna multorum instantia, quam nequit interdum repulsa repellere, felicitis recordationis Innocentium papam prædecessorem nostrum, et nos aliquando coarctavit, ut cum votis eorum benignitas Sedis Apostolicæ quodammodo tracta concurreret, non ex voto. Sane nonnulli Ecclesiarum prælati obtinuerunt sibi per Sedem Apostolicam importune concedi, ut non teneantur Sedem eandem usque ad certa tempora visitare, contra formam præstiti juramenti: ex quo illud evenit inconveniens, quod Apostolicæ Sedis dignitas rarius visitatur in derogationem reverentiæ, quæ ab omnibus debetur eidem, utpote quæ mater existit Ecclesiarum omnium, et magistra. Nos igitur volentes super hoc salubri remedio providere, ac Romanam Ecclesiam, quæ super omnes alias or-

dinarie potestatis obtinet principatum, congruis honoribus frequentari; præsertim cum non sit facile recedendum ab eo, quod a prædecessoribus nostris super hoc diu excogitatum existit, et obtentum; de fratrum nostrorum consilio indulgentias et concessiones hujusmodi patriarchis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, et aliis Ecclesiarum prælati concessas auctoritate presentium revocamus. Dat. Viterbi III non. Aug. anno III.

51. Cæterum sum benignitatem in religiosas familias explicuit: Richardi enim S. Angeli diacon. card. Augustinianos eremitæ clientelæ commendavit, partesque⁴ injunxit, ut omnes sub uno capite viteque religiosæ excolendæ simili ratione conjungeret. Sacrum quoque Ordinem, Pauperum Catholicorum nuncupatum, jam ante in eandem familiam redactum, in susceptis religiosæ disciplinæ institutis perstare jussit⁵: adscivitque⁶ in patrocinium Apostolicum Vallisumbrosæ religiosum Ordinem.

52. Gerebat hoc tempore supremum apud Franciscanos munus S. Bonaventura, ejus perpecta explorataque virtute Alexander (lloreat enim apud omnes non modo abditioris scientiæ, sed etiam summæ sanctitatis ac prudentiæ opinione) ad ejus amplificandam confirmandamque auctoritatem, sanxit⁷, ut nullus concessis ab Apostolica Sede privilegiis sine ejus facultate uteretur: periculum enim erat, ne aliqui, ut se præpositorum imperiis subducerent, Diplomata ac prerogativas importune surriperent: tum ad arcendam ambitionem, ne quis electus ad Ecclesiam administrandam oblatum munus, nisi eo consulto, admitteret; pluraque alia probe ad moderandam eam familiam religiosam constituit. Hic vero non omittimus, ad augendum divini numinis cultum Minoritis Neapolitanis concessisse, ut solutis Franciscani sodaliti legibus, sericis vestibus in Missæ peragendo sacrificio uterentur⁸.

53. Eluxit etiam singulare erga ipsos ac Dominicanos studium in defendenda adversus invidos illorum causa. Nondum enim inter Parisienses doctores ac religiosos viros Mendicantes concordia coaluerat, recrudescentibusque odiis, ab Academiæ consortio religiosos depellere mollebantur, atque ad colorandam facti rationem, nonnulla afferbant argumenta⁹, invitum neminem ad alterius societatem adstringi debere: tum nuncupatum paupertatis votum non pati, ut quæstum, qui ex eo derivabatur, colligerent, ipsosque ea ratione a vite sanctimonie professione discessuros. At Alexander suscepto religiosorum patrocinio, tum latis antea in eorum gratiam sententias corroboravit, tum conventiones, quibus Apostolicis privilegiis se non uturos sponderant, rescidit, proque sua auctoritate sanxit, ut religiosi pari libertate ac sæculares

¹ Monach. Paduan. Chr. I. II. Ptolem. Lucen. Hist. Eccl. I. XXII. c. 15. — ² Ext. Apost. lit. in Bullar. in Alex. IV. — ³ Lib. III. Ep. DCXXV.

⁴ Ep. CCLXV. — ⁵ Ep. DCIII. — ⁶ Ep. DCXXX. Ext. apud Wad. hoc an. num. 9. — ⁷ Ep. CDXXVIII. — ⁸ Ext. Apostol. Diploma apud Wading. hoc an.

ad scholas adeundas, frequentandas concertationes publicas, laureamque doctoratus adipiscendam potirentur; argumentaque causæ adversantium doctorum ut futilia et inania repudiavit.

54. *Pontifex maximus libertatis Ecclesiæ adsertor ipse, Galliarum præsules ad eum tutantam excitat, episcopis Pampelonensibus privilegium confert coronamdi Navarræ reges.* — Pro asserenda vero in Galliis suo splendori dignitate Ecclesiastica, atque ejus juribus servandis, nonnulla ab Alexandro decreta sunt: scriptis enim ad archiepiscopos et episcopos Galliarum litteris, anathema in eos qui leges contra libertatem Ecclesiasticam ferrent, easve servarent, fulminavit¹.

« Archiepiscopis et episcopis per regnum Franciæ constitutis.

« Improbis quorundam volentes, prout cum Deo possumus, refragari conatibus, qui Ecclesias et personas Ecclesiasticas, ipsarum, quantum in eis est, libertate subversa, dejicere in divini nominis injuriam moliantur, fel. recor. Honorii et Innocentii Romanorum Pontificum prædecessorum nostrum vestigiis inhærendo, excommunicamus omnes illos, qui de cætero servari fecerint statuta edita, usus et consuetudines introductas contra Ecclesiasticam libertatem, nisi ea de capitularibus suis infra duos menses post hujusmodi publicationem edicti, nullatenus ulterius resumenda, fecerint amoveri. Excommunicamus quoque statuarios et scriptores statutorum ipsorum, necnon dominos, potestates, consules, rectores, et consiliarios locorum, ubi de cætero hujusmodi statuta, usus et consuetudines edita fuerint vel servata: necnon et illos, qui secundum ea præsumpserint judicare, vel in publicam formam scribere judicata.

55. « Cum igitur vobis præcipue, quos prædictæ libertatis propugnatores oportet esse constantes, ex officio impostæ necessitatis incumbat pro sanctuario domus Domini, ne in conculationem veniat, resistere viriliter, ascendentibus ex adverso ut Ecclesia Dei adversus exteriores insultus muros fortitudinis habere probetur, non parietes inclinatos, fraternitati vestræ per Apostolica scripta in virtute obedientiæ districte præcipiendo mandamus, quatenus edictum hujusmodi tam in provincialibus Conciliis et episcopaliibus Synodis, quam alibi per vestras civitates et dioceses solemniter publicantes ipsum contra eos, qui in illud commiserint, inviolabiliter observetis, et faciatis usque ad satisfactionem plenariam observari. Contradictores etc. Non obstante si eorum aliquibus sit indulgum,

quod ipsi excommunicari, vel eorum terræ nequeant subjeci Ecclesiastico interdico. Ita tamen, quod si quis in laqueum prædictæ excommunicationis incidit, a nemine absque speciali mandato. Sedis Apostolicæ, nisi forsitan in mortis articulo, abolvatur: et si secus præsumptum fuerit, id volumus non tenere.

56. « Quod si forsitan super hoc inventi fuerint aliqui pertinaces, eis denuntiari curetis expresse, quod ipsi, nisi resipuerint, tendis, si qua tenent ab Ecclesiis, merito ingratiitudinis privabuntur, et eorum proles a clericatu et Ecclesiasticis beneficiis, præsertim in cathedralibus Ecclesiis excludentur, cum dignum sit talium posteros ab uberibus piæ matris avelli penitus et arceri, qui eam vipereis audent morsibus lacerare, retributione maligna pro dilectione odium impendentes. Clerici quoque, qui cum talia committentibus permanent, nisi post propositam aut saltem publicatam eis super hoc monitionem vestram ab ipsorum obsequiis omnino recesserint, omnibus Ecclesiasticis beneficiis et clericatus privilegio noverint se privandos: cum qui propriæ professionis et ordinis insectatores amplectitur, et benedicens inique agentes favore approbat, in suis desideriis peccatores merito debeat a fructibus suis cognitus reprobari. Dat. Viterbii non. Julii anno III ».

Datis etiam aliis litteris episc. Cameracensi decrevit¹, ut privilegia quæ Ecclesiæ Gallicanæ ad sua jura contra eorum violatores defendenda concessa essent, ad Ecclesiam Cameracensem sese porrigere censerentur. Tum concessio episcopis minoris Britannicæ Diplomate, constitutionem inter episcopum Trecorensis, et comitem Britannicæ pre Ecclesiastica libertate editam confirmavit² (1).

57. Postulavit per idem tempus ab Apostolica Sede Theobaldus Campaniæ comes, ac Navarræ rex, innata pietate adductus, ut cum divina providentia ad regium solium ipsum extulisset, inunctionis beneficium illi conferret. Cujus piis precibus obsecutus Alexander Pampilonensi episcopo provinciam commisit³ ut regem inungeret, et consecraret, atque etiam Apostolica auctoritate ipsi ac successoribus jus ac munus imponendi regibus Navarræ diadematis contulit: « Sane charissimus in Christo filius noster Theobaldus rex Navarræ illustris, et comes Campaniæ ac Briæ palatinus, devotissimus Ecclesiæ filius, sperans per hujusmodi unctionem spiritualis gratiæ rore perfundi, nobis humiliter supplicavit, ut cum ipse per Apostolicam providentiam in regem

¹ Lib. III. Ep. CDXCVI.

² Ep. DXIV. — ³ Ep. DXXVII. — ³ Ep. DCLXXXVIII.

(1) Albericus Ezechini frater ad hæc usque tempora Ecclesiæ partes contra fratrem defenderat; nunc vero ad fratrem defecisse annalista hic ex monacho Patavino scribit. Nec diflicite occulte illum fratrem cohasisse, quin et multa etiam in aperto gessisse, quæ arcanum ejus consilium præbebant. Sed adhuc nihilominus pro Ecclesia stare se idem Albericus palam profitebatur, causatione aliqua ea quæ gerebat excusans. Cum enim Ecclesia fautores e medio tolleret, ut se præstare dicebat, *ad honorem S. Ecclesiæ gratiam a palais, serpentes a virgullo rejiciens*. Discimus hæc a Rolandino Hist. Tarvisin. lib. XI, cap. 4, qui tunc in iis locis agebat. Verum anno sequenti exordiente Albericus in apertam defectionem erupit, eodem Rolandino ibid. cap. 4 teste.

inungi, et regale suo imponi capiti diadema... Nos igitur dicti regis devotionem multimodam attendentes, et considerantes quod progenitoribus suis, qui fuerunt ardentibus Catholice fidei amatores non solum derivatione sanguinis, sed et puritatis ac bonitatis imitatione succedit; ac volentes ob hoc eum in iis specialiter honorare, ipsius supplicationibus grato concurrentes assensu, fraternitati tuæ de Fratrum nostrorum consilio per Apostolica scripta mandamus, quatenus adhibito tecum decenti episcoporum numero, cum propter ejusdem regis honorificentiam, tum propter reverentiam sacramenti, sibi auctoritate nostra hujusmodi unctionem impendas, et capiti ejus imponas regium diadema. Nos enim tibi et tuis successoribus ad ejusdem regis instantiam unguendi et coronandi auctoritate Apostolica eum, suosque successores in devotione Romanæ Ecclesiæ persistentes, in reges juxta morem, qui servatur in talibus circa reges alios Catholicos, et sicut canonica instituta edocent, liberam per præsentis litteras concedimus facultatem. Dat. Viterbii III non. Novemb. anno m ». Petierat etiam ab Apostolica Sede rex Navarræ, ut cum puerili facilitate, dum in annis teneris versabatur, pluribus sacramentis se devinxisset, quæ graviore damno ipsius jura infringere ac labefactarent, eorum religione liberaretur: ejus rei æquitate permotus Pontifex relaxandi iis vinculis regis eidem Pamplionensi episcopo partes injunxit ¹. Hactenus de Occidentalium rebus; jam ad Orientales sermonem convertamus.

58. *Tartarorum de Sarracenis Assasinis et de Perside victoriae.* — Atriti fuere in Oriente a Tartaris per ea tempora Sarraceni, quorum præcipites victorias his verbis Parisius perstringit: « Facti sunt, inquit, eisdem Tartaris multitudo gentium in tributum, Soldani videlicet admirabiles, et principes etiam caliphi »; subditque eo successu elatos jugum Christianis imponere meditados ² missisque ea de causa oratoribus, Templarios atque Hospitalarios consilium inter se in re gravissima contraxisse, ac demum dato hoc responso, quod refert auctor, Tartaros repulisse: « Responderunt quod non se Dei obsequio mutato habitu ut deliciose viverent, manciparunt, sed ut potius pro Christo morerentur, qui in ipsa terra pro humani generis reparatione mortis supplicium non renuit tolerare. Veniant igitur Tartari

dæmones Tartarei, et servos Christi ad defensionem legis Christianæ in campum contra eos inventient ad prælia præparatos ». Excisos ab iisdem Tartaris Assasinos fuisse tradit idem auctor his verbis: « Circulo ejusdem anni Tartari detestabiles Assasinos detestabiliores, quos Cullelliferos appellamus, destruxerunt ». Describit paulo amplius Assasinorum excidium (1) Aytonus Curchi princeps, regia Armenorum stirpe oriundus, qui hisce temporibus vixit, ut ipse testatur: ac dein ætate prævector rerum Orientalium, ac præcipue Tartarorum historiam ad Clementis V gratiam, quem ad instaurandam in Syria religionem expeditionemque sacram ornandam urgebat, composuit: ac ubi pluribus recensuit, ut Tartari adversus Sarracenos ab Aytono Armeniæ rege concitati fuerint, ac Mango Chan imperator fratrem Haolonum florentissimo instructum exercitu in Sarracenos effuderit, subjicit ¹:

59. « Haolonus cum suo exercitu copioso invasit regiones, et terras undique: et antequam sex mensium spatium laboretur, totum regnum Persarum, quia carebat domino et rectore, fuit faciliter subjugatum: cepitque Haolonus absque resistentia omnes terras usque ad terram Assasinorum. Isti vero Assasini sunt homines infideles, nullam habentes legem, vel fidem, nisi sicut eorum princeps, et dominus instruebat, qui sex montium vulgariter dicebatur: ad cujus beneplacitum et mandatum morti se sponte et faciliter offerebant. Habebant enim præfati Assasini quoddam inexpugnabile castrum, quod Tigado dicebatur. Erat autem illud castrum omnibus necessariis præmunitum, et ita forte, quod a nulla parte timebat insultum. Præcepit itaque Haolonus cuidam duci, assumeret decem millia Tartarorum, que dimisit in custodia regni Persarum, quod subjugaverat, ut est dictum; qui castrum illud obsideret, et quousque illud caperet, non discederet ullo modo. Unde prædicti Tartari in obsidione illius castri steterunt per viginti septem annorum spatium tam hyeme quam æstate. Finaliter vero Assasini reddiderunt castrum propter defectum vestium, et non propter penuriam victualium, vel alia ratione ».

60. *De Assasinorum in Phœnicis provincia sede et religione.* — Consentiant etiam alii ab iisdem Tartaris fuisse deletos, sed de expugnate illorum principis arcis firmissimæ, Tigado dictæ,

¹ Ep. LXXVIII. — ² Par. Hist. Angl. hoc an. Marin. Saunt. l. III. par. XIII. c. 7.

¹ Ayton. Hist. Orien. c. 24.

(1) Quod hoc anno collocat annalista Assasinorum per Tartaros excidium, ad sequentem annum ineuntem pertinere suspicor. Nam ad annum MCLXVIII hæc non ambigue refert Bernardus thesaurarius, seu auctor continuationis Gallicæ ad huc usque Tyræ, nec disseutit arbitrator Aytonum, qui cap. 24 Hist. Oriental. arcis Assasinorum expugnatione descripta, sequenti capite 25, historia serie non prosequens, narrat, his gestis Haolonum in Sorloch Armeniæ provinciam transisse, ubi ætatem quietus exegit. Sequenti hyeme urbem Baldach, ubi agebat caliphus qui Mahometanis sacris præerat, obsedis-e, obsessamque expugnasse, calipha in captivitatem adducto. Hæc autem contigisse notat anno Christi MCLXVIII. Ex his conficitur Parisii continuatorem in unum annum congestisse ea, quæ non uno anno acciderant, cum caliphum hoc anno captum scribat. Insuper ex Aytono non male inferretur expugnationem munimenti Assasinorum contigisse in eodem anno MCLXVIII, cum stylo veteri nondum annos ille (quem a Martio plures exordiebantur) cœpisset; atque hinc forte accidit ut a Parisii continuatore ad annum MCLXVIII hæc omnia referrentur.

tempore dissentiunt, dum viginti septem annis obsidione cinctam Aytonus ¹ et Sinatus scribunt, alii tribus annis tantum oppugnatam tradunt. Non alienum vero hic fuerit nonnulla de illo populo, ob crimina ingentia e terra exciso, memoria dignissima, ex ² Jacobo Vitriaco decerpere: describit in primis illorum sedes his verbis: « in provincia Phœnicis circa fines civitatis Enteradensis, quæ hodie vulgariter appellatur Tortosa, quidam populus scopulis, et montibus undique circumclusus inhabitat, habens castella decem fortissima, et propter viarum angustias et rupes inaccessibleibus inexpugnabilia, cum suburbanis et vallibus omnium fructuum et frugum fertilitate fecundissimis et amœnitate juvenidis. Horum autem hominum, qui Assasini nuncupantur, quadraginta millium numerum excedere dicitur multitudo. Præficiunt autem sibi capitaneum, non successione hæreditaria, sed meritorum prerogativa, quem ipsi Veterem, seu Senem appellant, non tam propecte ætatis ratione, quam prudentiæ et ætatis præcipientia. Primus autem et summus infauste religionis eorum abbas, et locus, node principium habuerunt, a quo in Syriam venerunt, in partibus est Orientalibus valde remotis versus civitatem Baldacensem, et partes Persidis provincie, etc. » Subdit quanto principem honore et obsequio prosequantur, utque ille pueros in locis amœnissimis, et omni deliciarum genere affluentibus educandos curet, quos ea opinione inluit, longe majoribus deliciis in altera vita potituros, si in exequendis principis imperiis occubuerint: ita vero instructos ad Christianos principes trucidandos submittat. De eorum vero religione hæc habet ³:

61. « Illi super omnes alios Sarracenos legem Mahometi, et ejus instituta diligenter et acutissime servaverunt usque ad tempora cujusdam magistri sui, qui naturali præditus ingenio, diversarum scripturarum exercitatus studio, Christianorum legem et Christi Evangelia cœpit cum omni diligentia legere et persecrari, admirans miraculorum virtutem et doctrinæ sanctitatem: ex quorum comparatione frivolum et irrationabilem cœpit abominari Mahometi doctrinam, et tandem cognita veritate subditos suos a ritibus maledictæ legis studuit paulatim revocare; unde exhortatus est eos et mandavit, quod vinum cum modestia biberent et carnes porcinas manducarent. Tandem vero post multas admonitiones, et varias doctoris sui prædicationes in hoc omnes concorditer consenserunt, quod relicta Mahometi perfidia percepti baptismi gratia, efficerentur Christiani, ita tamen, quod ejusdem essent conditionis et liberatis, ut alii Christianorum legi subjecti: erant enim tunc temporis fratribus militiæ Templi tributarii, duo millia Byzantium eisdem annua-

tim persolventes pro securitate cujusdam terræ suæ, quæ in confinio terræ prædictorum fratrum sita erat, qui multas eis molestias occasione vicinitatis inferre consueverant. Præfatus autem Assasinorum magister unum de familiaribus suis, virum eloquentem, prudentem et strenuum, de quo plurimum confidebat, misit ad regem Hierosolymitanum. Rex autem intellecta causa legationis, pro tanti populi visitatione, et tot animarum a laqueis diaboli liberatione, Deo gratias agens, nuntium Senis cum summo gaudio et honore magno recepit, et ipsum ad propria revertentem, ut domino suo bonam regis et Christianorum voluntatem, et magnum desiderium nuntiaret, usque ad fines terræ suæ deduci præcepit: qui dum fines suos jam fere ingressurus Tripolim pertransisset, quidam ex nostris, vir Belial iniquus, Dei timorem ante oculos suos non proponens, hominem de regio ducatu et fidei Christianorum sinceritate confidentem, improvisum, et nil tale sibi metuentem, in detrimentum Christiani nominis, et maxime Ecclesiæ Orientalis, occidit: unde populus ille, qui tanquam planta novella nondum plene radicans erat in fide, cum ira magna et indignatione fidem nostram respiciens, et nostrorum consortium suspectum habens, a tam sancto et honesto proposito resiliit, et usque ad tempus præsens Christianos, et Dei Ecclesiam persequi, et infestare non prætermisit. In uno igitur corporali homicidio prædictus ille proditor annas innumeras interfecit ».

Sollicitati postea sæpius ad Christiana sacra amplectenda fuere, ac demum S. Ludovicus paucis ante annis, dum in Terra-Sancta versabatur, operam collocavit ⁴, ut ipsos ad Christi fidem adduceret: sed illi, cum hactenus divinam lucem admittere respuerent et crimina criminibus emularent, a divina justitia penitus extincti excisique fuere: atque orbis nefanda hominum peste, qui triumpho duc ebant regum ac principum carnifices agere, liberatus est. At de Assasinis hæc suffecerint: ad alios Sarracenos populos a Tartaris profligatos stylium vertuntur.

62. *Tartari proditorie vincunt Turcos et tributarium sibi constituunt eorum principem: Pontifex Aladino Ieonii soldano superstitionis Mahometanice contemptori fidei Christianæ principalioria mysteria per litteras egregie exponit.* — Subactam ab Healonio præterea Turquiam docet Aytonas, cui consentiunt ea, quæ narrat Georgius Logotheta ⁵. Irrupisse per ea tempora Tartaros in Turcos Græcorum Asiaticorum finitimos, ac vectigales effecisse: tum addit Michaellem Palæologum ob jactatas a Theodoro imperatore minas apud Barbaros profugum; copiarum parti præfectum oppositam Tartarorum aciem fregisse; sed Persæ principis proditorie Tartaros demum victo-

¹ Ayl. et Saunt. ubi sup. — ² Jacob. Vitri. Hist. Orient. c. 11. — ³ Eod. cap.

⁴ Tom. XIII. an Christi 1251. num. 50. — ⁵ Georg. Logoth. in Hist. Constantinop. Leon. Allat. interp.

riam relulisse : « Cum in extremo discrimine res bellica et, quod aiunt, in novaculae acie versaretur, Tacharii quippe plerumque Musulmanicae ditionis occupatum explaverant, et apud Axara castra locaverant; impellenteque necessitate Persae ad pugnam cum Tachariis instaurandam urgerentur, Michaellem Comnenum Christianis cohortibus praesidere decreverant. Ille extorris et in aliena terra oberrans, auxilio suo Musulmanis subvenire nefas esse ducebat, ne inter pugnandum, ut ille asseverabat, Christianus sanguis impiis ac consecratis sanguinibus immisceretur : sed enim divino praesidio fretus, et mentem induens generosam, pugnam committit. Pars itaque exercitus qui qui sub Michaelle Comneno arma movebat, adversos sibi ipsi Tacharios impulsos devicit, a Michaelle ipso primum exercitus hostilis ductore ad manus vulnerato. Qui, ut eorum rerum periti affirmarunt, ex eo vulnere non diu post animam attulit. Debellati itaque ex ea parte, cui Comnenus praecerat, Tacharii jam fuga terga vertere.

63. « At vir quidam inter Persas celebris dignitate Ampachures, maximae apud Persas existimationis, quam multo abhinc tempore in suam gentem parum fides prodicionem conceperat, tunc exclusit, et cum universo milite suo Tachariis adhaesit. Hinc contraria cerni : namque paulo ante victores sese in pedes conjicere, tergaque hostibus ad lacerandum dare. Itaque Persae Tachariorum jaculis dilaniati frequentes cadere, quos per longa spatia victores subseculi sunt. Michael Comnenus, cum ita sors tulisset, maximo Persicorum exercituum Soratopedanchae socius itineris conjungitur, quem Pelrhapacium Persae vocant. Sic per plurimos dies procedentes cum adversariis continuo subsequentibus, singulis horis pugnam conserebant : et cum Gelarpacis habitatio Castamona esset, in eam gressum accelerarunt. Tunc Tacharii universam Musulmanorum regionem percurrunt ».

64. Subdit auctor Tartarorum de Turcis parte victoriae nuntio exterritum Theodorum imperatorem, ad fraevandos eorum impetus in Orientem advolasse eum exercitu, seque ab eodem in Occidentalibus partibus ad nonnullas res componendas relictum, deque legatis Alexandri Pontificis a se dimissis haec adjicit : « Egressus ipse Thessalonicam Berrocam proficiscor, ubi et summi Pontificis legati immorabantur, quos imperatorio mandato dimissurus eram, ibi propter legatorum dimissionem aliaque nonnulla negotia parum cunctatus ». Missum ad Theodorum ab Alexandro episcopum Urbevetanum, ut de Graecorum Ecclesiae cum Romana conjunctione agitare, superius vidimus; ubi conciliandae illius capita Graecis Pontificio nomine proponenda attulimus : sed nimia schismaticorum pertinacia coepa concordia perducere ad exitum non potuit, quae demum cum Theodori successore Palaeologo, etsi parum firma,

coaluit; sed ad Georgium Logothetam redeamus, qui ubi nonnulla de turbis, quas Michael Ebliae princeps concitavit, nosque superius leviter attigimus, disseruit, subjicit sultannum ex regno profugum ejectum a Tartaris ad Theodorum, qui in Orientem procurrerat, ut imperio, cui Tartaricus terror impendebat, consuleret, se contulisse.

65. « Persarum, inquit, princeps sultanus nudi cervi cor habens, ut poeta evantiavit, terram propriam deserens, quando illius exercitus attritus erat, fugitivus imperatorem convenit. Ille virum amplexatus, muneribusque eundem et socios donatos, honorifice ac humanissime pertractavit, et in regionem propriam remisit, pusilla etiam militum manu concessa, (nam quadringenti numero erant omnes) et exercitus ducem Isacium Ducam, cui Murtzaphlo cognomen erat. Tunc imperatoriae aulae primicerius, Persarum par pari dare cupiens, imperatori Laodiceam urbem donavit : ingressaque est in eam Romanorum, quae paulum perduravit, custodia, urbe rursus a Musulmanis occupata, neque enim fieri poterat, ut non a Musulmanis occuparetur. Sultanus ad resistendum Tachariis impar, cum proceribus consilio inito pacem, et foedus a Tachariis accipit seseque illis subdit, et ex eo tributa Musulmani Tachariis persolvunt ».

De Turcarum principe Aladine sive Azaline pulso a Tartaris meminere Annales Turcici¹. Aytonus in historia Orientis², qui adlit illum duo millia Latinorum sub signis habuisse; tum Nicephorus Gregoras³, qui illum fuisse leoni soldannum designat, victumque cognati sui perfidia insigni, qui in medio praelii ardore una cum suis ad Tartaros descendit. Porro soldannum Leonii per ea tempora superstitionis Mahometicae errores contempsisse, et in prophetarum et Evangeliorum lectione versatum, atque a Romano Pontifice mitti internumtum, qui ipsum Christianis institutis imbueret, expetisse constat ex Alexandri IV ad eum datis litteris, quas ex Ms. Vaticano⁴ ob rerum quas continent majestatem afferemus.

« Alexander episcopus, servus servorum Dei, magnifico viro soldano Leonii, veritatem agnoscere, et agnitam custodire.

« Ex litteris tuis et nuntiorum tuorum fidei relatione cognovimus, quod in votis habeas ad Christum converti : eumque jam receperis, ut audivimus, Pentateuchum Moysi; prophetam etiam Isaiae et Hieremie, Pauli etiam Epistolas, atque Joannis Evangelium et Matthaei, postulas tibi virum mitti orthodoxum aliquem, a quo in lege Christi quasi vice nostra plenius instruaris. Nos autem petitioni tuae, plurimum in Deo commendabili, grato concurrentes assensu, tales excellentiae tuae procuravimus destinare, qui apud te in doctrina sana, et salutaribus monitis vias Aposto-

¹ An. 1256.² Annal. Turc. c. 1. — ³ Ayton. Hist. Orient. tom. xvii. — ⁴ Niceph. Greg. l. iii. — ⁵ Ms. bibl. Vat. sign. Rom. 2977. pag. 81.

licæ auctoritatis suppleant, quorum etiam mores et merita ab honestate et munditia eruditionis Evangelicæ non discordent. Quoniam vero nostræ fidei seriem et tenorem litteris tibi supplicas aperiri, nos tuis congratulantes desideriis, illam sub quodam compendio et digitotenus intimamus. Illud igitur pie credas et fideliter teneas, quod unus est Deus; sic tamen, ut in assignatione deitatis sit unitas in substantia, et Trinitas in personis. Est enim Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus: sed Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, et ii tres unum sunt. Est autem discretio in personis, ut nec Pater sit Filius, nec Filius sit Spiritus sanctus, nec Spiritus sanctus sit Pater aut Filius. Res equidem difficilis est intellectu, et aciem rationis humanæ transcendit: sed tanto elegantius habet fides meritum, quanto est difficilius ad credendum.

66. « Porro licet invenire (non) possimus quod expressam habeat unitatis, quæ in Deo est summæ Trinitatis imaginem, nec verba inveniantur, quibus possimus de illa summa essentia digne loqui, quod possumus facimus, et quasi balbutientes per verba rebus accommodata transitoriis rem tibi ineffabilem aperimus. Paulus dicit Apostolus, quod invisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque virtus ejus et divinitas. Vide homines: corpusque solare considera; et videbis qualitercumque, licet tenuiter, et quasi oculo comiventi quamdam similitudinem Trinitatis. Est enim in mente hominis intelligentia, memoria et voluntas. Mentem autem vocamus memoriam, mentem dicimus intelligentiam, mentem dicimus voluntatem. Memoria, intelligentia, et voluntas sunt una mens, sed nec memoria est intelligentia, vel voluntas. In eodem corpore solis radium video, sentio calorem, et agnosco splendorem. Hæc tria unius sunt essentiæ: nullum tamen illorum est alterum. Sic in illa ineffabili et incircumscriptibili deitatis gloria est Filius a Patre, et Spiritus sanctus ab utroque. Cum Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, ejusdem substantiæ, ejusdem potentiæ et gloriæ sint; non sunt tamen tres dii, sed in tribus personis est una substantia, et una potentia, et in una substantia tres personæ.

67. « Hæc fidei nostræ professio non tantum a Christo et ejus sequacibus traxit exordium, sed a Moyse et patriarchis atque prophetis suum habuit fundamentum. In libro Moysi divinæ essentiæ unitas declaratur, ubi dicitur: Audi, Israel: Dominus Deus tuus unus est. Et iterum: Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti: non erunt tibi dii alieni præter me. Pluralitatem vero personarum ibi patenter insinuat, ubi dicit: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Cum enim Verbum Dei sit Filius Dei, sicut Joannes, ejus Evangelium recipis, protestatur dicens: In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta

sunt, et sine ipso factum est nihil. Vides, quod ad Filium et Spiritum sanctum Patris sermo dirigitur, cum hæc duo pluraliter dicit: *Faciamus et nostram*: per Verbum enim et Spiritum sanctum Dominus Deus operatus est universa, sicut David propheta dicit: Verbo Domini cæli firmati sunt, et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum. Idem etiam propheta mysterium Trinitatis eleganter insinuat, ubi ter hoc nomen, *Deus*, in eodem versiculo repetit et includit dicens: Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus, et metuant eum omnes fines terræ. Et prænominatus Joannes in Epistola sua canonica dicit: Tres sunt qui testimonium dant in cælo: Pater, Verbum, et Spiritus sanctus: et hi tres unum sunt. Isaias etiam propheta, quem recipis, se audivisse testatur Seraphim clamantia: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus sabaoth. Quare tertio replicat *Sanctus*, nisi ut in Domino Deo exercituum Trinitatem insinuet personarum? Est itaque in summa et beatissima Trinitate, Pater qui Filium genuit, Filius qui genitus est a Patre, Spiritus sanctus qui progreditur ab utroque: nec in ulla genitura aut processione damnium rescætionis vel immutationis passa est in Patre vel Filio divina substantia. Sicut lumen a lumine sumitur sine diminutione luminis a quo sumitur: sic æqualis a Patre Filius, et utrique cœqualis Spiritus sanctus ab utroque procedit. Modum autem genituræ aut processionis istius humana ratio non attingit. Unde cum Isaiæ de Filii generatione constaret, modum generationis tamen inenarrabilem esse sciens: Generationem ejus, inquit, quis enarrabit? David propheta in persona Filii de hac generatione sic loquitur: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Filius etiam David Salomon, quem Deus scientia et intellectu mirabiliter illustravit, in persona Christi, qui est (sicut Paulus dicit) Dei virtus, et Dei sapientia, in libro Sapientiæ (si tamen eum recipis) ita dicit: Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio; ab æterno ordinata sum et ex antiquis, antequam terra fieret: necundum erant abyssi, et ego concepta eram: et quando preparabat celos aderam; quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta disponens. Apostolus etiam Paulus Spiritui sancto, imo toti Trinitati testimonium perhibet dicens: Misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra; et alibi: Si Spiritus ejus, qui Jesum suscitavit, habitat in vobis, vivificabit mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis. Si Christi testimonium de unitate essentiæ et personarum Trinitate desideras, ipse in Evangelio dicit: Ego et Pater unum sumus. Christus etiam discipulis suis dicit: He, baptizate omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

68. « Cum autem homo perdidisset propter inobedientiam paradysum, et infernales miseras perpetuo meruisset, missus est a Patre Filius, di-

gnumque fuit, ut mitteretur Filius, et non Pater : cum enim a nullo esset Pater, Filius erat ab aliquo ; eratque convenientius, ut haberet in tempore matrem, qui ab æterno habuerat etiam Patrem. Cum enim scriptum esset in Psalmo : Non est qui redimat, neque qui salvum faciat : non est qui faciat hominem, non est usque ad unum ; non est qui det placationem pro anima sua, nedum pro aliena, missus est a Patre Filius, ut homo pro homine moreretur ; et pro homine captivo tributum mortis tanquam Deus homo exsolveret, eumque tanquam Deus cœlesti potestate redimeret. Hujus adventum desideraverunt patriarchæ, prædixerunt prophætæ, atque illius dilationem impatientius sustinentes querela continuata dicebant : Quando veniet ? Quando videbimus ? Da, Domine, mercedem sustentibus te, ut prophætæ tui fideles inveniantur. Utinam, Domine, dicit Isaias, dirumperes cœlos et venires ; et David : Domine, inclina cœlos tuos, et descende ; sed et teste Isaias, angeli pacis præ dilatione nostræ salutis amare flebant. Idem vero Isaias, de Christi nativitate manifestius loquens : Ecce, inquit, virgo concipiet, et pariet Filium : et vocabitur nomen ejus Emmanuel. Cum autem Maria de Jesse originem traxerit, idem propheta nativitatem Mariæ, et per Mariam, Christi, atque plenitudinem gratiæ spiritualis in Christo, manifeste declarat dicens : Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet : et requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiæ et pietatis, et requiescet super eum Spiritus timoris Domini. Natus est itaque Filius Dei de Virgine incorrupta, Spiritu sancto in ea cooperante, nostræque salutis negotium ineffabiliter procurante. Abyssus enim inscrutabilis est incarnationis Dominicæ sacramentum : plurima tamen antiquis patribus acciderunt, in quibus hujus figura nativitatæ præcessit. Quod enim vellus Gedeonis rore cœlesti complutum est, area circumquaque arida remanente, ros Spiritus sancti et gratia designatur in Virgine, quæ ad hoc propter humilitatem suam specialiter et singulariter est a Domino præelecta. Cui psalmista concordat dicens : Descendet sicut pluvia in vellus. Quod Moysi ignis in rubo apparuit, et non est rubus corruptus igne, virginitatis integritas in Maria demonstratur. Quod, virgis aliarum tribuum remanentibus siccis, virga Aaron, de cujus stirpe Virgo beatissima traxit originem, fronduit et floruit, florem de virga Jesse, quem vaticinaverat Isaias, partum scilicet incorruptæ virginis indicavit.

69. « Cum inimici Dei essemus, per adventum Christi reconciliati sumus, sicut propheta prædixerat : Et pax, inquit, erit in terra, cum venerit. Ideoque angeli in ipsius nativitate gloriose pacis canticum cantaverunt : Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Nova etiam stella magis apparuit, atque historiarum

testimonio, Romæ fons olei de terra fluxit in Tiberim ». Et infra : « Probativa etiam Piscina, quæ Jerosolymis erat, adventu angeli moveri, et sanitates conferre cœpit. Vehementissime nobis nocuit vetus Adam, sed plus profuit nobis novus. Amplius nobis contulit hujus humilitas, quam superbia illius abstulerit. Nam, Paulo Apostolo teste : Non sicut delictum, ita et donum ; damni enim æstimationem beneficii magnitudo transcendit. Quem prius habuimus terribilem Deum et judicem, nunc habemus humilem fratrem et proximum.

70. « Christus itaque cursum nostræ mortalitatis transiens, in fame et siti, in lassitudine et dolore, et in universis miseriis hujus vitæ, demum traditus a discipulo, et tanquam vile mancipium venditus, flagellatus, consputus, spinis coronatus, illusus, clavis affixus stipiti, et morte turpissima condemnatus, quæ non rapuit solvit ; et sponte se morti offerens omnia in humilitate sustinuit, sicut Isaias commemorat : In humilitate, inquit, iudicium ejus sublatum est. Sicut agnus ad occisionem ductus est, et sicut ovis coram tondente se, sic non aperuit os suum. Qui ergo puerulus a justo Simeone semel oblatus in templo fuerat, in vespera legis et fine ceremoniarum pro redemptione nostra manus suas in cruce levavit ad Patrem, juxta illud Davidicum : Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Sic reatus, quem Adam per superbiam ligni delectatione contraxerat, mortis amaritudine per humilitatem Christi sublatus est : fusoque sanguine, sine culpa omnium culparum chirographa sunt deleta.

« Alium siquidem redemptionis modum poterat Dominus procurasse : sed nullus suæ benignitati nostræque saluti congruentior apparebat. Cum enim homo juxta prævaricationis suæ exigentiam captus a diabolo teneretur, postulabat justitia, ut non eriperetur per violentiam ; sed qui per superbiam lapsus est, sua si posset, sed quia non poterat, aliena saltem humilitate resurgeret. Ita Christus innocens, quem agnus paschalis in lege signaverat, se pro nobis hostiam obtulit salutarem. Cum lex Moysi capram vel ovem constituisset pretium ad redemptionem hominis a peccato, Christus, per quem gratia et veritas facta est, attendens umbratiles legis ceremonias non sufficere ad salutem hominis, quem æstimatione pluris faciens quam sanguinem ovis, hirci ac vituli, sanguinem et mortem suam pro nostra salute obtulit : et sic semel introivit in sancta summus et verus Pontifex æterna redemptione inventa. Aperuit itaque librum, et solvit signacula ejus leo de tribu Juda : et (quod hostiæ legales minime potuerunt) gladium amovit versatilem ; et paradysum, qui omnibus antiquis clausus fuerat, reseravit : sicut olim in morte summi Pontificis solebat illis, qui ad civitatem refugii confugerant, securus ad propria reditus indulgeri.

71. « Olim consueverat homo causari et di-

cere : Cur exigit a me Dominus amplius, quam a cæteris creaturis ? Quid pro me fecit ? Quid pro me laboravit. Dixit, et factus sum. Sicut jumenta et arbores et cætera universa, sic suæ potentie nutu, soloque jussionis arbitrio me creavit. Sed jam obstructum est os loquentum iniqua : et jam homini dissimulare non licet, quanta pro eo Dominus fecerit, qui ut servum redimeret, proprio Filio non pepercit. Porro in hac nostræ salutis dispensatione dilectio Christi nobis medullitus intimata est, qui cum lege Moysi dilectionem Dei et proximi dederit in mandatis, eandem in schola evangelicæ disciplinæ frequentius et fortius verbis, et tandem exhibitione operis inculcavit : Majorem enim charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Dedit itaque materiam diligendi se qui in suis dilectionibus nos prævenit : nec aliud a nobis exigit, nisi ut ipsum diligamus ex corde. Sane inhumanus est et crudelis, qui Dominum tam clementem ex affectu non diligit, qui se pro eo (si opus est) mortis periculo desiderabiliter non exponit.

72. « Christus autem mortuus et sepultus, tertia die resurgens a mortuis, sicut discipulis vivo prædixerat, eisdem postea frequenter apparuit, et cum ipsis loquens et comedens, ostensis vulneribus manuum et pedum ac lateris, in quorundam, qui adhuc hæsitabant in fide, ostensione vulnerum vulnus dubitationis amovit. Quadraginta autem diebus cum eis visibiliter conversatus, eisdem comedentibus, venit in montem Oliveti, et videntibus illis, in cælum elevatus est, et ascendit ad Patrem, ut eum esse in Patris cœqualitate credamus, atque in communi resurrectione vivorum, et mortuorum judicem expectemus. Si ergo habes in desideris de tenebris prodire in lucem, et amplecti saluberrimam legem Christi, tuæ conversationis primitias lavaero necesse est consecrare baptismatis, quatenus deposita in aquis regenerationis vetustate peccati, in novam animæ tuæ innocentiam et vitæ infantiam renascaris ».

73. Explicuerat soldanus Iconii jamdiu ante plura signa religionis in Christum : nam et oratores ad Gregorium IX misisse vidimus ¹, ut cum eo fœdus pacisceretur, extantque Balduini II imperatoris Constantinopolitani ad Blancham reginam Francorum litteræ, quibus significavit, soldanum Iconii matre Christiana progenitum esse, ipsiusque neptem in uxorem petiisse, ac permissum, ut fidem Christianam cum universa familia sua coleret, haberetque sacerdotes ; tum addidit ² : Item ipse soldanus ob amorem nostræ neptis et

nostrum, in omnibus et singulis civitatibus suis, quarum numerus est quasi infinitus, construi et ædificari faciet Ecclesias Christianas : et omnibus clericis, qui in eis deservire voluerint, competentes redditus assignabit. Item omnes episcopatus et archiepiscopatus totius terræ suæ tam Græcorum, quam Armeniorum, Iberorum, et Rossorum, ac omnium linguarum », et infra : « Faciet esse subjectos et obediens patriarchæ Constantinopolitano, qui in lege Ecclesiæ Romanæ est catholicus et fidelis ». Adjunxerat eximiam spem sibi injectam, ut a sponsa Christiana ad Christianam fidem traduceretur. At post hæc variis rerum conversionibus abortis, ac Latinis Constantinopoli ejectis, ad Græcorum fœdera barbarus se contulit.

74. Cum vero post acceptam a Tartaris cladem extremam ad Græcos Azimates soldanus Iconii confugisset, ut vel eorum armis regnum recuperaret, vel tanquam in tuto asylo delitesceret, Græci, qui si damnato schismate se Latinis conjunxissent, Christiano imperio Turcicum adjicere poterant, soldanum ipsum non uti par erat, orthodoxis institutis informarunt ; et Arsenius schismaticorum patriarcha et cœcorum dux non pura Evangelii luce collustravit, ut indicat Pachymenus ¹, illius filios divinatorum mysteriorum factos fuisse participes, et Nicephorus Gregoras narrat ², plurimos illius satrapas sacro baptismate illustratos Christo nomen dedisse. Postea vero id mirum contigit, ut cum Græci Turcas, ad Romanæ Ecclesiæ gremium accedentes, in schismatis invia avertissent, nec illius populi salutem curari a Romana Ecclesia passi essent, ipsi postea ab iis in Mahometismo hærentibus crudelissime divexati sunt, malorumque hæc fuit funesta origo. Et quidem primum Palæologus non arma in Tartaros convertit, ut Azatinem Iconio restitueret, atque apud Turcas religionem Christianam amplificaret, sed in Latinos ; violataque deinde hospitii fide, Azatinem ad Ænum relegavit. Azatines vero ingentem Scytharum exercitum pellexit in Thraciam, a quo e custodia una cum filio Meleco eductus est : direpti vero mox a Palæologo ejus thesauri fuere, uxor et liberi reliqui mancipati custodiæ ; proceres autem, qui baptismate initiati fuerant in Græcorum legiones adscripti. Porro Melecus, Azatine patre vita functo ad Tartaros se contulit ³ : a quibus in spem recuperandi regni evectus, dum Turquiam repetit, a suis cæsus est. Ex quo Turcæ in maximam perturbationem conjecti varios inter se partiti principatus grassari in Græcos, atrociniæque exercere cœperunt : sensimque eos in servitutem redigere, quorum culpa Christum non receperant.

¹ Annal. tom. XIII. an. Chr. 1255. num. 37. — ² Ext. tom. v. scriptor. Francor. pag. 424.

¹ Pachym. l. IV. — ² Niceph. Greg. l. IV. — ³ Ibid. l. v.

ALEXANDRI IV ANNUS 4. — CHRISTI 1258.

1. *In ingentibus Italiae turbis crudeles Ezelinus et Albericus anathemate percutiuntur, diversae civitates variam sortem experiuntur; seditione Romae excitata, Pontifex Viterbium fugit, expertus quarundam provincialium suarum defectionem auctore Manfredo, quem astutia sua decepti Siculi regem eligunt.* — Annus decimi tertii a Virginis partu seculi quinquagesimus octavus, Indictione prima, ingentes Ecclesiae luctus attulit, cum in Oriente Christiani inaudito inter se furore concurrerent: ac in Occidente hinc Ezelinus savissimus tyrannus, Alberici fratris foedere perfidiaque auctus, adversus Ecclesiae clientes ac studiosos, in Insubria et marchia Tarvisina habenas furori laxaret: hinc Manfredus Siculum, Ecclesiae Romanae vecligale, regnum occuparet: hinc Januenses et Pisani, Guelphi ac Gibellini, pertinacissimo inter se odio certarent: atque ad malorum cumulum Romani in ipso Ecclesiae gremio bellum concitarent. Tanta mala compressurus Alexander, ad edomandum Ezelini furorem, vibratum olim in eum anathema renovavit¹, et fratrem Albericum, novum illius crudelitatis satellitem, qui ab Ecclesiae castris transfugerat, eadem poena peremit: sed ne inflictas ab Sede Apostolica sententias, ut bruta fulmina contemnerent, Pontifex ex cardinalium consilio, omnia ipsorum mancipia, quorum ingens erat numerus, cum filiis ac nepotibus, si ad Ecclesiae obsequia redirent, in libertatem vindicavit.

2. « Sane Ezelinus de Romano tanquam haereticus dudum ab Ecclesiastica unitate praecisus extitit, et Albericus germanus ejus per nos tanquam fautor et defensor haereticorum est vinculo excommunicationis adstrictus, ac privatus omnibus indulgentiis et privilegiis sibi ab Apostolica Sede concessis. Sed ipsi cordibus suis induratis velut malleatoris incus, quasi mare fervent, et Ecclesiam ac devotos ipsius tanquam hostes et persecutores Catholicæ fidei, spiritu ad superbiam obfirmato non desinunt impugnare. Quia vero dignum est ut Ezelinus et Albericus predicti de iniquitate sua

doleant se jacturam aliquam reportasse, omnes servos, et ancillas ipsorum cum ejusdem conditionis filiis et nepotibus qui redierunt vel redibunt ad Ecclesiae unitatem, et in ejusdem obedientia et devotione permanserint, cum suo peculio de fratrum nostrorum consilio auctoritate Apostolica tradimus plenarie libertati, et eos liberos esse decernimus; ita quod ipsi peculia sua libere valeant retinere, et ea libertate gaudere, qua gaudent, si liberi nati essent, etc. Dat. Viterbii V non. Julii an. iv ».

3. Interea discissi in contraria studia Brixiani fluctuabant. Et quidem ii, qui partibus Ecclesiae favebant, cum metuerent ne adversa pars Brixiam Ezelino proderet, intempesta nocte correptis armis in inimicos prosiliere, eosque captos in carcerem coniecere. Advolarunt mox Brixiam legatus, marchio Estensis, et S. Bonifacii comes Mantuano flore succinctus rebusque omnibus compositis recessere, ex quo Ezelinus spes suas abjectas intuitus emarcuit, qui Brixia oblenta, Insubriam in servitutum redacturum sperabat. Quibus enarratis monachus Patavinus graviter in Ezelini superstitionem invehitur¹, qui ineptis ariolorum promissis versutisque se deludi patiebatur: « Dominus, inquit, secundum propheticum sermonem signa faciens irrita divinorum, et vertens ariolos in furorem, idololatriam Ezelini et Palavicini qui planetas et signa caeli pro numine venerabantur, suae potentiae brachio prostravit pariter et confudit. Non enim omnipotens blandis contulit deitatem, nec eorum motibus suam potentiam alligavit, sed in se retinuit plenitudinem potestatis. Reputandi ergo sunt fatui et insani, qui totam spem suam in constellationibus posuerunt, et Creatorem omnium contra se non timent quotidie suis sceleribus provocare. Dominus igitur sit nobis adjutor, et non timebimus quid nobis faciant Mars, Jupiter, et Saturnus ». Interjectis tribus mensibus non levem cladem accepit Ezelinus: cum enim in Bassiano agro stipendium Theutonico militi daret, irruente

¹ Alex. l. iv. Ep. 211X.¹ Monach. Paduan. Chron. l. ii.

marchione Estensi Palavinis stipato, Theutonici in pœnam commissorum scelerum, cum nullis censuris Ecclesiasticis ab Ezelini partibus avelli potuissent, internecone sunt deleti.

4. Mixti adversis fuere prosperi illi successus: Crema enim, quæ Mediolanensibus diu parnerat, coorta seditione, Cremonensibus ac Palavicino excitis, pulsa adversa parte, hostium Ecclesie jugum accepit. Elati iis Cremonenses Brixianos lacessivere, atque Ezelini consiliis adducti, luttique armis, nonnulla ipsorum oppida cepere. Movebat adversus hostem legatus cum exercitu, adventuque Ezelini, qui Cremonensibus cum lectissimis copiis sese conjunxerat, perterritus, dum in tutiora sese subducere meditabatur, contrariis sententiis a consilio suscepto adductus, primo hostium aspectu atque impressione fusus est, cum Brixiani multitudinis hostium terrore perculsi in fugam sese effudissent, plures viri principes et conspicui, inter quos legatus, episcopus Veronensis, Mantuæ præfectus, in Ezelini crudeles manus incidere: qua victoria egregie usus hostis, fugientes insequitur, ac Brixiam solo terrore obruit: qui enim a castris in urbem fugerant, adhuc metu perfusi, et alii, qui pro luenda nrbe remanserant, inopino casu attoniti, non ausi Ezelino resistere, sub ipsius servitute colla submisere.

De Philippo archiepiscopo Ravennate tradit Hieronymus Rubeus¹, ipsum paulo post incolumem tradita ingenti pecuniæ vi, quæ ad eum redimendum in archiepiscopatu Ravennate coacta est, ab Ezelino Pontifici restitutum. Sed hallucinatur auctor², cum monachus Patavinus tradat etiam mortuo Ezelino in vinculis fuisse: ut vero ex iis evolarit, suo loco dicemus (1).

5. Graviore etiam turbæ adversus Christi vicarium Romæ exarsere, quibus Manfredi fautores faces subjecere: præcipuum seditionis auctorem obscuræ sortis hominem fuisse magistrum pistorum refert³ Parisius, qui populum in senatorem, aspersa illi nimis in patricos studii invidia, concitavit: commota plebecula ad carcerem, in quo Brancaleo Manfredianæ factionis tenebatur, procurrit, vinculis liberali, salutis senatorem, fideique

sacramento sese illi obstringit. At ille æstuans ira in omnes, qui ejus vinculis causam præbuerant, desævit, Hannibalenses atque adversarios populit Urbe aut suspensio damnavit. Defixit anathemate furem Brancaleonem, sociosque Alexander, sed illi censuris ecclesiasticis conculeatis, habitisque ludibrio, Pontificem et cardinales furori effrenato sese subducere, ac Viterbium profugere coegerunt. Nec tyranni furor hic substitit: propositis enim pœnis gravissimis exercitum Urbe educit, ut Anagninam Pontificis patriam cœca rabie deleteret, quare Anagninensium lacrymis permotum Alexandrum affirmat, Brancaleonem de pace inveniunda sollicitasse; qua ille admissa, Manfredi fœdere potentiam confirmavit. Sed non diu divina providentia parto honore potiri perduellem permisit: eodem enim anno extinctus est: cujus caput populus rebellis honoris ergo, quod potentiorum capita decussisset, in pretiosissimo vase collocatum, impositumque columnæ marmoreæ impie est venerat: senatorem vero, quamvis oratorum opera vetulus, ne quem sine Pontificis assensu sibi præficeret, Brancaleonis avunculum, sprete auctoritate Pontificia, salutavit (2).

6. Cum vero affirmet Parisius Pontificem ob concitatas Romæ seditiones Viterbium recessisse, eas anno superiori cœpisse, hoc vero recruidisse dicendum est, cum ex Alexandri¹ Epistolis ipsum ex Urbe Viterbium anno superiori se contulisse constet, tunc namque IV id. Maii Laterani Epistolam trecentessimam decimam octavam, et IV kal. Junii Viterbii trecentessimam vicesimam secundam scripsit, ibique egit sub initium usque Septembris hujus anni, ut ejus litteræ in Regesto insertæ patefaciant. Inde vero Anagninam profectus, ibi biennio circiter, ut ejus litteræ demonstrant, est commoratus. Cæterum quemadmodum Parisius Alexandrum Anagninam oriundum fuisse affirmat, ita Pontifex ibi se educatum atque inter canonicos (de qua re supra memoravi) emeritum docet Diplomate, quod hoc anno ad rem æternæ mandandam memoriæ, civitati et Ecclesie Anagninæ dedit, atque adeo ei plurimum debere profitetur²: « Quia igitur in ipsa Ecclesia, cujus canonicus fuimus, et in suis obsequiis longa decurrimus tem-

¹ Rub. Hist. Ravenn. l. VI. — ² Monac. Pad. in fine Chron. —

³ Par. Hist. Angl. hoc an.

¹ Alex. l. III. — ² Ep. CCXXXIV.

(1) Hoc anno legatus Apostolicus, nempe Ravenensis electus, manum eum Ezelino haud procul ab urbe Brixia infeliciter conseruit, qua de re in Annalibus. Sed cum ex monacho Patavino totam hanc historiam desumpsit annalista, ideo nonnulla ab eo prætermissa ex Rolandino addenda sunt. Igilur pugna hujus memoranda tempus nec a Patavino scriptore, nec ab annalista notatur. Rolandinus vero Septembris mense commissam affirmat, cum Ezelinus mense Augusto (die XXIX, ut notat monachus Patavinus) agnien suum cum Cremonensibus jam conjunxisset. Hinc fidei arguitur auctor Chronici Veronensis, coævus licet, qui diem pugnae assignat XXIII Augusti hujus anni; qui tamen in eo forte auscultandus est, cum assertit Brixiam altera die a commisso infeliciter prælio cessisse victori, sicut et captos in eadem pugna principes viros idem scriptor cæteris accuratius recenset, inter eos ultra legatum memorans Cassodacum electum Veronensem, Simonem de Fojano de Regno, potestatem Mantuæ, Brixianum potestatem etc. Locum etiam prælii, quem alii silent, nominat; « circa castrum Torrexelle (nunc Torrexelle), districtus Brixie ».

MANSI.

(2) Defectio Brancaleonis in Pontificem et Romane Urbis principes præcedenti anno metus collocaretur, in quem et a Nangio, diligentissimo hujus temporis scriptore, refertur. Hujus chronologiam confirmant asseruntque ea quæ hic animadvertit annalista de secessione Alexandri Viterbium in annum præcedentem anticipanda. Cum enim, teste continuatore Parisi, Alexander, ut furorem Brancaleonis declinaret, Assisium divertent, ejusque in eam urbem protectionem ad annum MCLLVII revocandam esse litterarum Pontificiarum scriptio suadeat, non est cur chronologiam aliam, quam quæ a Nangio suppeditatur, sequamur.

MANSI.

pora, et explevimus plures annos, plene utique novimus jura ipsius, et monumenta super ipsius pertinentiis manifesta sunt nobis, et de suis rationibus plenariam certitudinem obtinemus, sicuti qui vidimus, et pertractavimus, et qui circa ea plurimum extitimus studiosi, etc.» Inter alia ad illius dominatum, Acuti castrum spectasse docet. Adjecta est hujusmodi Apostolicis litteris X kalend. Aug. Viterbii. Ornanda pariter Innocentii IV predecessoris patriæ studio Ecclesiam S. Salvatoris Lavaniensem vectigalibus auxit¹. Sed ad institutam orationem de concitatis in Ecclesiam motibus redeamus. Defuisse in rebus asperis constantiæ fidei erga Pontificem plures Ecclesiæ clientes argumento est, Alexandrum Eugubino comitatu, ex invasorum manibus vindicando viribus impari, illum Perusinis tradidisse, ea lege, ut ipsius jura ab invasoribus suo sumptu recuperarent; quinquennio excurrente ducentarum librarum Senensium censum persolverent: quo elapso non repetitis, refusisse expensis, integrum Romanæ Ecclesiæ restituerent. De quo extant in libro censuum² post Cencii præfecti ærarii tempora pluribus monumentis locupletato, publicæ Tabulæ.

7. Tot licet implicitus turbis Pontifex conciliandis Jannensium et Pisanorum discordiis, quos dirus furor inter se commiserat, non defuit³: sed cum eorum dissidia Syriæ gravissimam perniciem attulerint, lugubrem historiam inferius prosequemur. Jactabatur gravi bello reliqua Italiæ pars ac Sicilia, cum Manfredus opprimendæ illi inihiaret, et qua vi, qua promissis, qua fraudibus cæca regnandi cupidine inflammatus tyrannidem confirmaret. Nos rei gestæ seriem ex laudato sapius a nobis Ms.⁴ decerpemus. Persistierant hactenus in Pontificis fide tres munitissimæ arces Placia, Aydonna, et urbs S. Joannis, quæ Manfredi impetus artesque eluserant: sed cum externis auxiliis destitutæ essent, sub Frederici Lanceæ Manfredi ducis potentia succubuerunt. Placia enim, valida hostium in mœnia impressione facta, demum expugnata, sævitia est ferro in primarios, qui Pontifici constantissime adhæserant, parvulum multitudini, ut eo clementiæ exemplo vicini ad obsequium allicerentur: quæ res successit e sententia, Aydonensibus mox sub Manfredi jugo se demittentibus. Civitas vero S. Joannis situ fortissima, cum aliquandiu tyranni imperia detrectasset, ob illatam agris vastitatem ad deditionem compulsæ est: atque ita Siciliæ insula, Tarentinus principatus, Apulia, et Campania Felix sub Manfredi imperium concessere.

8. Confirmatis viribus suis Manfredus, qui ad regnum subjiciendum Conradini nepolis jura a se capitis sui periculo defendi jactaverat, ut eo justitiæ furore populos subornaret, rerum potitus nova in-

struere consilia cœpit¹ ut, abjecto proregis nomine, sceptrum ac diadema corripere, ejus subdolas artes ex ejus gestis in lucem produceremus²: «Toto regno sic in pace stabilito, princeps Manfredus in Siciliam ire decrevit: ingressusque Siciliam paucis diebus Messanæ moratus, ad civitatem Panormitanam proficiscitur, viam faciens per civitatem castri Joannis: in qua civitate dum esset, vidit ruinas castri, quod a civibus ipsius terræ destructum fuerat usque ad solum. Attendens autem quod civitas ipsa nullo modo bene regi poterat sine castro, ipsum statim castrum reedificari præcepit: et quia magnum opus erat, nec poterat sic cito, ut expediebat, per homines ipsius loci tantum reedificari, omnibus simul civitatibus Siciliæ onus reparationis ipsius castri distribuit, ut onus ipsum per omnes divisum levius a singulis portaretur. Interim autem dum in Siciliam princeps iret, venit rumor in regnum, quod nepos ejus rex Conradus, filius quondam regis Conradi Primi, in Alemannia obiisset.»

9. Sparsus is fuerat Manfredi arte, qui tyrannidem affectabat, quem his dolis usum refert Ricordanus³ in solenni ordinum Siciliæ conventu finxisse Conradinum gravi ad eum morbo correptum, ut regendis populis nunquam idoneus futurus esset, atque in eo rerum statu consilia procerum flagitasse: auctores vero ipsos extitisse, ut oratores in Germaniam ad rem explorandam mitteret, ac si morbo succumberet, sceptrum corripere: missos itaque ad Conradinum seu Reginam Elizabetham muneribus pretiosissimis onustos oratores in Sueviam: cumque mater Conradini ab oratoribus sibi timeret flagitantibus, ut Conradinum, qui inter plures coetaneos colludebat, salutari permitteret, magna honoris significatione suppositio puero, qui Elizabethæ jussu Conradinum agebat pretiosissima dona, atque inter cætera conditos fructus veneno infectos obtulisse, hisque degustatis paulo post puerum extinctum. Siculos vero oratores contentis itineribus e Germania abscessisse, pervenisse Venetias, ac disseminata falso Conradini, quem necesse putabant, morte, triremem pullis velis, ac toto apparatu pullato adornari jussisse, etiam accessisse atratos. Cumque in Apuliam applicuissent, ut erant a Manfredi edocti, magnam doloris significationem præ se tulisse: ac tum Siculos Conradinum ut extinctum planxisse, Manfredumque et amicos simulato luctui indulsisse.

10. His itaque dolis circumventi Siculi Manfredum regem salutarunt, ut anonymus prosequitur: «Quo rumore audito, (nimirum mortis Conradini,) comites et alii magnates regni, prælati etiam Ecclesiarum in Sicilia ad principem profecti sunt: singularum quoque magnarum civitatum nuntii ex parte civitatum suarum ad eundem principem perrexerunt, unanimiter omnes petentes

¹ Ep. lvi. — ² Lib. cens. in Vatic. archiv. pag. 222, 223. et Vall. bibl. pag. 284. — ³ Alex. l. v. post Ep. clxxiii. — ⁴ Anonym. auct. de reb. Sicul.

¹ Urb. IV. in Cod. Vallic. sign. lit. C. num. 49. pag. 154 — ² Id. auct. anonym. — ³ Ricord. Malesp. Hist. Flor. c. 148.

ab eo, ut ipse princeps, qui usque tunc pro parte prædicti regis Conradi et sua regnum rexerat, et in tanta pace constituerat, ipsius regni gubernaculum et coronam tanquam rex et ipsius regni verus hæres acciperet. Qua petitione unanimiter sibi facta, ab omnibus idem princeps per concordem omnium comitum et magnatum, ac etiam prælatorum regni electionem in regem electus, coronam regni Siciliae in majori Ecclesia Panormitana, juxta consuetudinem et ritum prædecessorum suorum regni Siciliae, solemniter accepit anno Dominicæ Incarnationis mcccviii, xi die mensis Aug., Indiel. 1 ».

11. Cum auctor inducat proceres Siculos Manfredum existimasse verum regni heredem, quod falsum omnino erat, etiamsi Conradinus re ipsa interfisset, videtur ipsos alia fabula a Manfredo atque amicis jactata corruptos, quam Parisius¹ disseminatam scribit, ne obscæni natales ad corripiendum sceptrum Manfredo obsessent: illius scilicet matrem, quæ Manfredum ex furtivo Frederici concubitu susceperat, in extrema mortis confinia adductam Fredericum per sacra omnia exorasse, uti matrimonium cum ipsa iniret, ne anteaetæ vitæ culpæ salutem animæ in periculum adducerent: eam rem imperatori fraudi non fore, cum extremos spiritus proxime efflatura esset, sibi vero et animæ salutem summo emolumento futuram: flexumque illius lacrymis Fredericum, qui tunc conjuge careret, assensisse; eaque ratione Manfredo ad paternam hæreditatem titulum comparatum. Correpta itaque a Manfredo tyrannide, cum res in Germaniam emanasset, missus a Conradino est in Siciliam orator, qui tyranni fraudes detegeret, ac Siculos ad regis pueri obsequium revocaret. De oratoribus Conradini, reginæ, ducisque Bavarie nomine missis, meminit Malthæus Spinellus², eosque in publicis comitiis auditos, ac senem abbatem conspicuum auctoritate divulgasse mentitos, qui Conradini mortis lamam sparsissent, Manfredumque obsecrasse, ut regis insignibus abstineret: ad hæc Manfredum subjecisse, amissum a Conradino regnum, se vero illud armorum vi e duorum Pontificum manibus avulsisse, nec Pontifices passuros fuisse, ut Germani eo amplius regno potirentur; se vero ad vilam sceptrum gestaturum, ac dein transmissurum Conradino: matrem vero præclare consulturam, si filium educandum moribusque Italicis imbuendum ad se transmitteret, filii enim loco sibi futurum. Quo porro consilio hæc postrema adderet, quivis de tyranno facile intelliget. Addit auctor Manfredum ingentia ad ducem Bavarie Conradini avunculum sibi conciliandum munera transmisisse. Cæterum importunum Conradini oratorem suæ obsistentem tyrannidi Manfredus interceptum obrucavit, ut eo scelere patrati allerius sceleris famam obrueret:

qua etiam de causa in judicium ab Sede Apostolica vocatum Urbani IV ostendunt litteræ. Siculi vero sive Conradinum vivere ignorarent, sive fraus eos non lateret, qua metu, qua studiis aliis ducti, Manfredum ut regem coluerunt.

12. Verum quamvis in eo rege salutandò consenserint Siculi, nullum ipsi jus ad regnum Ecclesie fiduciarium conferre potuerunt, cum sua Pontifici jura eripere, atque in alium pro libidine transludere non possent: et quamvis Siculum solium Manfredus premeret, regnum tamen ad Edmundum Henrici Anglorum regis filium, legati Pontifici opera eo indutum ornatumque spectabat; atque ad agitanda pro eo recuperando consilia Arlotum anno superiori exeunte, pridie idus Decembris, ut ex ejus litteris¹ vidimus², in Angliam pervenisse ingenti pompa et comitatu tradidit Parisius; sed cum dissensionibus arderet Anglia, prudenter abscessit. Wallenses enim sævissimas excursions in nonnullas regiones fecerant ad quos comprimendos cum Willelmus episcopus fratrem regem hortaretur, hoc responsum accepit: « Comoda, frater, tuas illas ingentes et effusas opes ad meas injurias ulciscendas, hostesque edomandos ».

13. *Alexander curis de Siciliae rebus intentus in Angliam nuntium mittit; postposito Alphonso Castellæ rege, Richardum regis Romanorum titulo ornat.* — Discesserat Arlotus ex Anglia, cum Alexander, quem gravis recuperandæ Siciliae cura urebat, Minoritam, Mansuetum nomine, in Angliam legavit: qui cum ad tolerandos bellicos sumptus pecunias reposceret, rex comitia ad eas colligendas habuit, de quo locutus Parisius, Henricum perstringit, regnum Siciliae filio delatum admisisse, tribnitque proceribus superbum responsum, ipsum nimia simplicitate circumventiri se passum: Richardi fratris exemplum imitari potius debuisset, qui eo regno sibi delato magno consilio usus non aliis legibus assentiri voluerat, quam ut excidendorum Nuceriae Saracenorum gratia, cruce signali exercitus dux creatus, dimidiam decimarum partem, quæ belli sacri causa cogebantur, oblineret; nonnullas arces, quas Pontifex præsidario milite firmarat, ab eo reciperet, ut exercitui suo tutissimo asylo ac præsidio essent: ipsum vero, recusante fratre, in spes majores elatum, difficillimo se negotio implicuisse, e quo expedire se exhausto etiam arario non possit.

14. Addit de Richardo, electo discordibus suffragiis rege Romanorum, Parisius dedisse hoc anno Alphonsum Castellæ et Legionis regem ad Richardum litteras, quibus incussis minis ab Alemannia recedere jubebat, sed Richardum respondisse, si bellum inferret, ejus conatus fortissime excepturum; Hispanum vero collecto florentissimo exercitu, Aragoniæ et Navarre conjunctis viribus, Italiam versus signa direxisse: Saracenos interea occasionem aucupatos ad oppugnandam Cordubam

¹ Par. Hist. Angl. hoc an. — ² Malth. Spinell. e Jovenatio in Annal. Ms. sub anno 1256.

¹ Alex. I. III. Ep. cclxvi. — ² An. cur. 1257.

vires impetusque convertisse, atque ita Alphonsum regredi coactum, a suis proceribus sollicitum, ut regnum contra Saracenos lueretur; ne certa amitteret, dum splendida spes venaretur: Roman vero oratores ad Pontificem misisse, qui flagitarent sui juris rationem haberet, suæque dignitatis ac meritorum, ut qui Christianæ religionis limites plus quam cæteri principes protulisset; nec ulli habenas imperii, quam ipsi tractandas committeret. Subditque auctor, Pontificem oratoribus respondisse, ut prius Alphonsus electorum suffragia obtinere niteretur, atque Aquisgrani corona de more redimiri, ac tunc se ad ipsius augendam dignitatem, imperiumque conferendum, proposita rei æquitate ob oculos, operam navaturum: quo responso evulgato nonnullos Italiæ principes Richardo dexteram porrexisset ait, seque ipsius clientelæ nuncupato fidei sacramento devovisse, ipsumque liberatis nonnullis civitatibus a prædecessoribus oppigneratis, Germanorum principum gratiam collegisse: at contra Alphonsi spes admodum elanguisse, cum juris hujusmodi rigorem animadverteret. Sane Alexandrum in Richardi partes propendisse, ex aliorum Pontificum litteris elicitur, cum in Epistola ad Richardum scripta, electi in Romanorum regem titulo eum decorarit, ut Urbanus IV testatur¹, quo nunquam Alphonsum titulo insignivit: eoque argumento usi sunt postea Richardi oratores, ut probarent Alexandrum Richardo imperium adjudicasse, ac pro illius causæ æquitate optime sensisse (1).

15. Dum porro Germania civilis belli metu horreret, dæmones malorum imminentium spe et infelicissimæ inter Christianos dissensionis aspectu recreati ketitiam, objectis infernalium chorearum ludibriis, præ se tulere. Rem narrat Thomas Cantipratensis his verbis²: « Anno præsentis MCLV, prope civitatem Agrippinam, in villa quæ Oppidum-Regis vocatur, quodam solempni die ingens chorea dæmonum in habitu alborum monachorum in planitie campi visa est vocibus altisonis tripudians et exultans. Congregatis igitur cum sacerdote suo hominibus villæ, cum ad choream accedere voluissent, dæmones, secundum quod homines propinquabant, chorizando procedebant ad Rhenum, quoad usque se totalis illa malignantium turba in fluvium adnullavit». Obsolescente tum in Suecia clericalis disciplina splendore, Alexander Upsalensem archiepiscopum ad restituendum morum pristinum nitorem excitavit³,

atque a Willelmo Sabinensi episcopo A. S. in Suecia legato constitutionem, qua sacerdotibus concubinariis anathema objectum erat, olim editam insinuavit. Meminit de ea Jo. Magnus¹ ac latam ait, cum sacerdotes Græcorum more passim luxuriæ, pretextu conjugii, indulgerent.

16. *Ludovicum Galliarum regem ob illustria sanctitatis specimina binis litteris dignatur.* — Dum ad solutiores mores cleri Suedici adstringendos incumbitur, in Galliis purissimos radios admirandæ sanctitatis fundebat Ludovicus rex, quorum splendore recreatus Pontifex ejus encomia premere silentio, piisque desideriis dissentire non potuit².

« Ludovico regi Franciæ illustri.

« Sic ille lucifer matutinus qui nescit occasum, et qui humano generi serenus illuxit, in tui claustra pectoris luminis sui gratiam, quod referimus gaudentes, infudit, quod omni exinde obscuritatis depulsa caligine tuum serenavit animum claritate virtutum, tuamque mentem luce justitiæ ac fulgore rectitudinis illustravit. Hinc procedit, fili charissime, quod juxta tui status magnitudinem studuisti semper et studes opera exercere magnifica, teque lucidis et placidis actibus gratum reddere apud Deum, qui te apud homines et opibus et honoribus magnificentius sublimavit. Hinc procedit quod ex istis in augmentatione ac defensione cultus fidei orthodoxæ sollicitus, in conservatione libertatis ecclesiasticæ strenuus, in Ecclesiarum aliorumque piorum locorum constructione benevolus et benignus, in eorum dotatione ac ditione largifluis: in gratiis et beneficiis erga personas Ecclesiasticas regulares et sæculares, et in eleemosynarum erga pauperes largitione valde munificus, et in devotione ad nos et Ecclesiam stabilis et accensus.

17. « Hinc etiam provenit, quod conscientie puritatem et bonitatem, per quam Altissimo placeas, totis votis amplecteris, et in ea deliciosum existimans et suave, intendere ac vacare virtutibus, firmatis ad condignum et honestum affectibus, maxime delectaris, ut odore grato de tuis processibus ad Dominum ascendente merearis sua potenti dextera ab omni nocimento corporis et anime præservari. Digne igitur super iis ei gratias referentes, supplici apud eum deprecatione insistimus, ut tui in iis animum regat et firmet, ac proficiendi ad melius tibi gratiam largiatur.

18. « Ex parte sane tua fuit a nobis devote petitum ut cum tu quædam bona, quæ ad te diversis modis pervenisse noscuntur, personis, quarum sunt, restituere teneris, et scias te teneri ad

¹ Ext. Urb. Dipl. in Cod. Ms. Vall. sign. lit. C. num. 49. pag. 14, 12 et 146. — ² Cantip. l. II. c. 57. num. 42. — ³ Alex. I. lit. Ep. CCXXIII.

¹ Magn. l. XIX. c. 15. — ² Lib. III. Ep. CXXXIII.

(1) Quid fuerit in causa cur Pontifex in assignando imperio potius favorit Richardo quam Alphonso Castellæ regi, quamquam nemo exprimit, tamen subodorasse me blandior ex ea, quam rex ille in Ezelinum ejusque fautores exhibuit humanitate. Narrat enim Rolandinus Hist. Tarvisin., lib. XI. cap. 2, Ezelinum amicitiam regis Castellæ ad imperium acciti sibi procurasse: quoniam et datas ab eodem rege Epistolas ad magistratus Paduanos in vulgus sparsas fuisse idem Rolandinus affirmat; quamquam dubitatum a nonnullis addit non dolo quodam Ezelini ad opinionem populi sibi occupandam suppositæ fuerint. Id ergo Pontificem movere potuit ne favorem præstaret regi, quem in hostem Ecclesiæ inclinatum noverat.

restitutionem bonorum hujusmodi faciendam; ac personarum, quibus eorum restitutio fieri debeat, sciri et inveniri non possint, quanquam super iis per viros discretos et idoneos feceris diligenter inquiri, providere in hac parte tibi Apostolica sollicitudine curavimus. Nos igitur, qui salutem in te utriusque hominis totis desideriis affectamus, volentes super hoc conscientiam tuam ad removendum exinde omnem scrupulum remedio consulere opportuno, tuis precibus grato concurrentes assensu, excellentiam tuam auctoritate presentium indulgemus, ut liceat tibi hujusmodi bona pauperibus in eleemosynam erogare, ac de iis, quae taliter erogaveris, liberationem et absolutionem plenariam consequaris. Veruntamen scire te volumus, quod si personas, quibus eorum restitutio fieri debeat, ad tuam notitiam pervenire contingat te ipsis praedicta bona restituere nihilominus oportebit. Dat. Viterbii III id. Aprilis anno IV ».

19. His litteris Apostolicis regis piissimi conscientia nondum sedata erat: non enim modo longe a malo aberat, sed ne quidem mali suspicionem in se suscipere tolerabat. Quare Alexander petenti iterum consilium de iis, quae a majoribus rapto parta ad ipsum pervenissent, indixit¹, ut quas eleemosynas profunderet, restitutionis vicem subirent, ubi certae personae non occurrebant, quibus damna resarciret: «Cum in te salutem hominis utriusque totis desideriis affectemus, nos volentes conscientiam tuam super restitutione bonorum, si qua ad te ex progenitorum tuorum successione vel alias pervenisse noscuntur, facienda forsitan iis quorum sunt, licet, sicut asseris, nescias, ad restitutionem aliquam bonorum hujusmodi aliquibus te teneri, paterna providentia providere, magnitudini tuae, ut eleemosynae, quas tua regalis munificentia facit et faciet in futurum, cedant loco restitutionis praedictorum bonorum, auctoritate presentium indulgemus. Veruntamen scire te volumus, quod si tibi constiterit te teneri ad restitutionem bonorum talium, et personas, quibus eorum restitutio fieri debeat, ad tuam notitiam pervenire contingat, te ipsis bona eadem restituere nihilominus oportebit. Dat. Viterbii id. Aprilis an. IV ». Quibus sane rex sanctissimus dignissimum ac pulcherrimum omnibus principibus exemplum praebuit, ut a subditorum invadendis fortunis sibi temperent. Quam ille ab iis abhorruit, quorum purpura plus populorum, quos exsuxere, sanguine, quam suo fulgore rubet! quibus illud propheticum congruit²: Qui devorant plebem meam sicut escam panis.

20. *Discordiae inter Galliarum et Aragoniae reges a S. Ludovico optime compositae; S. Saturnini miracula.* — Neque illud reticendum videtur, Margaritam regis uxorem comitis Provinciae filiam cum non levia in paternam haereditatem successionis titulo in Provinciam jura contenderet, ne

litteris aliquibus Apostolicis labefactari viderentur ab Alexandro obtinuisse³, ne quibuscumque ab adversariis elicitis Diplomatum praedicti alicujus ratio causae suae aequitati crearetur⁴. Solutam etiam legem de consanguinitatis gradibus ad Philippi filii gratiam, ut cum regis Aragonum nata matrimonio conjugaretur. At res postmodum ob initam ab Aragonii filio Petro cum hostis Ecclesiae Manfredi filia Constantia affinitatem, discussa est, nolente S. Ludovico, ut suo loco videbimus, ex illa conjunctione cum iis, qui hostibus Ecclesiae affinitate erant juncti, sanguinis claritatem obscurare.

21. Eruperat non levis discordia inter nonnullos praesules Galliarum ac proceres aliquos, quae ne majores flammam conciperet, Pontifex illius sopiendae obruendaeque munus, convocata utraque parte ad conciliandos conglutinandosque animosa Rothomagensi archiepiscopo injunxit⁵. Exploratum sane atque illustre est Alexandrum rege flagitante eam concordiam coire jussisse. Et quidem rex sanctissimus, vivum probitatis exemplar, non modo ad pacem inter subditos, sed etiam ad eam cum Anglis firmandam toto pectore incubuit, ingentemque pecuniae vim, quam in Anglum, ut nonnullis cederet juribus, retunderet, cogi jussit: populos vero ea voce permulsit, ferrent aequo animo ad brevissimum tempus eo onere premi, ut longe duriori seculuris temporibus levarentur.

22. Egisse etiam undecima Maii hujus anni die cum Jacobo rege Aragonum de componendis controversiis, quae inter ipsos intercedebant, ut nascitura inde bella sopiret, scribit Surita⁶: atque Jacobum praetentis in nonnullos ducatus et comitatus Galliae Narbonensis juribus cessisse: sanctum vero regem supremum in Barchinonensem comitatum aliasque Cataloniae terras dominium Jacobo remisisse. At de his haec tenet.

Eodem anno inventum corpus S. Saturnini Tolosae scribit Bernardus⁷: «Anno Domini mclviii, quinta die introitus mensis Septembris, quaesitum et inventum est sanctissimum corpus B. Saturnini martyris et protopraesulis Tolosanae sedis in suo monasterio in Tolosa, ubi multis miraculis Deo operante claret». Anno vero millesimo ducentesimo sexagesimo quinto, V nonas Octobris in Ecclesia S. Saturnini juxta martyris corpus inventa subdit quatuor sanctorum sarcophaga, nimirum Sylvii, Hilaris, Honorati et Papuli martyrum.

23. *Statutis quibusdam de haereticis latis, Catharorum et Valdensium errores describuntur.* — Confirmavit ita iis miraculis iterum in fide, quam olim docuerat, S. Saturninus Tolosanos, apud quos suam explicare gloriam voluit, cum religio, extincta Albigenisium haeresi, reffloresceret. Quae lues cum etiam Italiam infecisset, laborabant

¹ Ep. xciv. — ² Psal. xiii.

³ Lib. III, Ep. lxxii. — ⁴ Ep. cclii. — ⁵ Ep. xcix. — ⁶ Sur. l. III, Annal. c. 56. — ⁷ Bern. in Chron. Rom. Pont. et Baron. in Notis.

non segniter in scrutandis perdendisque hæreticis Minoritæ, qui Sedem Apostolicam in nonnullis dubiis consulere, num ii relapsi censendi, qui olim abjurata publice hæresi, qua tamen non erant contaminati, dein decursu temporis ea irretiti deprehendebantur. Quibus Alexander¹ respondit fictione juris relapsos existimandos, si violenta hæreseos suspicione ac infamia laborassent: si leviori suspicione perstricti, relapsos non habendos. Petierant etiam, an is, qui faverat hæreticis, ad hæresim proscribendam adactus, ac postmodum ea contaminatus inventus, relapsis annumerandus esset: subiecit Pontifex etiam relapsorum numero adjiciendum. Proposuerant quoque, an qui ad veritatem aperiendam juridice ad censorum fidei tribunal vocati, imminente sui suorumve periculo exterriti, perjurio sese devinxerant, ac urente postea conscientia profiterentur, se rem totam patefacturos, ut perjuri postea a dando testimonio forent removendi: responsum in gratiam fidei admittendos. Postulatum præterea, an de sortilegiis et incantationibus censors iidem cognituri essent: decretum eos hujusmodi quæstionibus, ni conjuncta hæresis esset, non involvendos. Rogatus etiam Alexander num hæredes inflectas delunctis multas pecuniarias tolerare deberent, probavit si quæ injunctæ erant, ad salutem animæ spectarent: si vero ante impositam pœnitentiam rei decessissent, hæredes tunc non teneri. Dubitatum erat qua ratione ea verba explicanda: Per se vel per alium inquirere posse: soluta ita quæstio, ut prior simili auctoritate tres aut quatuor e suis ad munus obeundum instruere posset. Sauxit etiam, ut clerici perpetuo carceri mancipandi dignitatis insignibus solemni ritu exuerentur; religiosi, qui hæresi contaminati forent gravioribus pœnis percellerentur. Nonnulla alia etiam de pœnis in fautores hæreticorum exercendis, atque in filios nepotesque derivandis statuit.

24. Pulsavere² iterum Sedem Apostolicam quæstionibus suis, quid agendum in his foret, qui morituri hæreticos ad consolationem excipiendam evocarant, quique postmodum mente deturbati dicebantur, ne bonorum successione filii uxore legum severitate everterentur. Quippe insana illa opinio apud ejus temporis hæreticos vigeat, ut superiori tomo, cum de Albigensibus ageremus, ex Petro Vallisarnensi vidimus, ut crederent salutem certissime adepturos, si quis ex iis, quos perfectos vocabant, morientibus manum imposuisset, atque orationem Dominicam repeliisset; omniaque scelera, quantumvis immania, hoc facto penitus deletum iri: hujusmodi vero superstitionem ac vesanum ritum consolationem vocitare consueverant, quod morituri eo usurpato apicem felicitatis attigisse existimarent.

25. De hoc Catharorum errore³ Reinerus, sive

Rinherus, qui olim annis septemdecim hæresiarcha extiterat, divinaque gratia collustratus in Ordine Prædicatorum acerrimus hæreticorum impugnator fuit, in suo contra Waldenses tractatu scribit, ipsos quatuor sacramenta, quorum primum vice baptismi manus impositionem sive consolamentum appellabant, non a Christo instituta, sed ab ipsis efficta admisisse: «Manus, inquit, impositio vocatur ab eis consolamentum, et spirituale baptisma, sive baptisma Spiritus sancti, sine quo secundum eos nec peccatum mortale dimittitur, nec Spiritus sanctus alicui datur; sed per eam, solummodo ab eis factam, utrumque confertur. Differunt tamen in hoc ab eis aliquantulum Albanenses: dicunt enim quod manus ibi nihil operatur, cum ipsa a diabolo sit creata secundum eos, sed sola Dominica oratio, quam ipsi dicunt tunc, et quod utrumque necessarium ibi requiritur, videlicet, et manus impositio, et Dominica oratio. (Ineptum in hac controversia, cum de Albigensibus ageremus, hæretici responsum¹ in superiori tomo attulimus: qui de statu animæ illius, qui excepta manus impositione, antequam Dominica absolveretur oratio, animam efflat, consultus sanxerat, illum cælo quidem receptum, cæteros vero omnes, quibus uterque ritus non adhibitus esset, ad inferos deturbandos.) Est etiam communis opinio omnium Catharorum, quod per illam impositionem manus, et orationem Dominicam non fiat aliqua remissio peccatorum, si illi, qui tunc manus imponunt, sunt tunc in aliquo mortali peccato. Fit autem hæc manus impositio a duobus ad minus, et non solum a prælatis eorum, sed etiam a subditis, et in necessitate a Catharibus». Et infra subiecit de conscientia æstu, quo hæretici fluctuant, num a viro ab omni criminis contagione puro illam manus impositionem exceperint.

26. «Nota insuper, Cathari in maximo laborant dubio et periculo animæ: verbi gratia, si prælatus eorum, et maxime episcopus, occulte commiserit aliquod mortale peccatum, quales etiam multi olim reperti sunt inter eos, omnes illi quidem, quibus ipse manum imponit, fiunt decepti et pereunt, si in eo statu decedunt. Etiam causa hujus periculi vitandi omnes Ecclesiæ Catharorum, una excepta solummodo, vel duabus, receperunt secundo, et aliqua tertio consolamentum, id est, manus impositionem, quod est baptisma eorum, ut supra dicitur, et de prædictis est fama publica inter eos».

27. Fuere hæ infelices Waldensium artes, ut cum ipsi magno religionis supercilio, abjecta Apostolorum exemplo rerum caducarum sollicitudine, sanctitatis larvam ostentarent ad pellicendos in hæresim plures, etiam omnium turpitudinum ac vitiorum maculis inquinatissimis salutem æternam pollicerentur, si in extremo vitæ disci-

¹ Bull. in Alex. IV. — ² Alex. ibid. eod. an. — ³ Reiner, apud Græserum.

¹ Tom. XIII. an. Chr. 1204. num. 61, 62.

mine manus impositionem contulissent, sine qua negabant salutem comparari posse. Ad quod vesanum dogma auctoritate divinæ Scripturæ confirmandum sacra oracula in nefarium sensum detorsisse refert Reinerus : « Dicunt, inquit, omnia peccata per manus impositionem ab ipsis factam relaxari, et Spiritum sanctum infundi, et hoc volunt probare per illam auctoritatem Actuum : Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum sanctum ».

28. Addit auctor, ut crudelissimi illi non animarum modo, sed et corporum carnifices a moribundis exciti violentam iis mortem inferrent : « Quando autem aliquem in extremo vitæ periculo recipere volunt, dant ei optionem, utrum velit in regno cælorum esse cum sanctis martyribus, vel confessoribus. Si autem elegerit statum martyrum, tunc manutergio ad hoc specialiter deputato, quod theutonice vocatur Bueextuch, ipsum strangulant, ostio super eum clauso. Si autem confessorum elegerit, tunc post manus impositionem nil dant ei ad esum, nec puram aquam ad bibendum, et ita fame ipsum perimunt ». Hæc erat infanda hæreticorum consolatio, quæ in carnificinam desinebat, subtili dæmonis commento, ne quis eorum, qui hæreticos accersivisset, ex eruentis ejus manibus evaderet. Ad eam ergo pestem exscindendam, quam refellere supervacaneum esset, cum humani sensus ad illam perhorreant, jure principes ferro, flammis et catastis utendum censuere : edixitque Alexander, ut eorum bona, quibus ab hæreticis manus admota esset, fisco addicerentur, ne ægrorum propinquitate conjunctissimi, ad quos hereditas spectaret, sceleratum adeo piaculum committi paterentur. Ea vero severitas ad hæreticos abolendos adhibebatur, ut urbium prætores ¹ ac magistratus, inviti ac renitentes etiam, ad leges in hæreticos latas referendas in legum codices adigerentur : refert enim Folieta Genuenses magistratus duobus ante annis ab Anselmo censore fidei Dominicano anathemate defixos, cum id detrectarent : factaque ad Sedem Apostolicam provocatione, ea conditione sacris restitutos, ut suis legum commentariis sancita Apostolica et imperialia adversus hæreticos adjicerent.

29. *In conciliandis Januensibus et Venetis domi et in Oriente contra Pisanos bellantibus Pontificis paterna studia.* — Narrat ² idem auctor belli atrocis Genuenses inter ac Pisanos exorti causas, Calaritani agri regulum, ut vires adversus

Arborensem toparcham Pisanorum fœdere subnixum confirmaret, castro Sardiniae Genuensem remp. donasse. Sed demum ab Arborensi judice arctiori obsidione devicto eo municipio, Genuenses in S. Giliam inductos, ut ex ea arce ad amissa recuperanda erumperent : quibus similia tradit Bizarrus ¹ (1). At Pisani comparato exercitu, ut hostem occuparent, S. Giliam castris cinxere : cumque ex eo bello ingentium malorum materies scaturiret, Alexander post multos adhibitos pro concilianda discordia labores ab adversis factionibus pacis arbiter renuntiatus, duos religiosos equites creatos nuntios Apostolicos in Sardiniam legavit ², ut Pontificio nomine, S. Giliæ præfecturam gererent, donec controversia æquitate dirempta foret.

30. « P. Hospitalis S. Joannis et P. domus militiæ Templi Hierosolymitani, fratribus nuntiis nostris in Sardinia.

« Olim inter dilectos filios potestatem, capitaneum, consilium et commune Pisanorum super villa S. Giliæ Calaritanæ diocesis (ex parte una, et Januenses) ex altera, procurante generis humani inimico materia dissensionis exorta, tandem fuit a partibus in nos tanquam in arbitros, laudatores, seu compositores, vel diffinitores præcise super ea certa pœna interposita concorditer compromissum, prout in Instrumento publico inde confecto plenius continetur. Nos itaque de discretionem vestra plenam in Domino fiduciam obtinentes, districte per Apostolica scripta vobis in virtute obedientiæ præcipiendo mandamus, quatenus ad terram ipsam personaliter accedentes, Pisanis, a quibus dicta villa obsessa dicitur, et Januensibus, pro ipsius defensione ibidem morantibus, et quibuscumque aliis pro eisdem Pisanis, et Januensibus illic existentibus cum machinis, et aliis, quæ causa impugnationis et defensionis habent ibidem, exinde sine qualibet difficultate remotis infra dies octo, juxta dicti compromissi tenorem, tentam ipsius villæ nomine nostro recipere nullatenus postponatis : mandantes, et præcipientes nihilominus hominibus dictæ villæ, ut in nullo alteri partium in alterius præjudicium laveant, vel ei exhibeant auxilium, vel favorem : sed eos compellatis jurare super iis, quæ hujusmodi contingunt negotium, vestro stare mandato, mandatum nostrum super hoc taliter impleturi, quod sollicitudinem vestram exinde merito commendemus. Dat. Viterbii II non. Julii, anno IV ».

¹ Fol. Hist. Genuen. l. IV. — ² Ibid.

¹ Bizar. l. II. de bello Pisan. — ² Lib. IV. Ep. III. post Ep. CLXXXIII.

(1) Belli inter Pisanos et Genuenses furens causam recte confert annalista in largitionem arcis cujusdam, quæ *Castellum de castro* appellabatur, factam Genuensibus a regulo quodam Calaritano in Sardinia, quem regulum auctor Additionum ad Caffari Annales Genuenses lib. VI, appellat Eitanum marchionem Calaritanum. Sed cum non indicetur annus, quo discordia hæc inter duas hæc gentes cepit ; ideo defectu supplendum censo ex eodem Annali in Caffari continuatore coævo, qui hæc exordia bellorum in annum MCLXVI confert.

Eodem pariter anno Genuenses cum Venetis in urbe Ptolemaida manus conseruerunt pro domo quadam, auxiliumque Genuensibus Pisani contulerunt, quæ utriusque gentis fœderata Venetos profligavit, teste Bernardo thesaurario in continuatione Gallicæ Tyrrii. Ea demum causa fuit cur Venetis in Genuenses exasperati ad juvandos Pisanos hoc anno MCLVIII accederent.

31. Extant ¹ aliae ad Pisanos ac Januenses litterae, quibus de S. Gilia Calaritanæ diocesis oppido admissum arbitri munus significat, additque hæc imperia : « Cum igitur nobis cordi sit lites dirimere, et a laboribus, guerris ac animarum periculis relevare subjectos, tam Apostolica, quam arbitraria, seu compromissaria potestate vobis tenore præsentium præcipiendum mandamus, quatenus in medietate mensis Septembris proximo venturi, queto terminum vobis peremptorium assignamus, compareatis coram nobis per sufficientes et idoneos responsales facturi et recepturi super quæstione dictæ villæ, quod ordo exegerit rationis. Dat. Viterb. non. Julii, anno IV ».

32. Adhibiti sunt Templarii restinguendo huic bello, cum ex eo accensæ essent faces, quæ in Syria luctuosissimum incendium excitarunt : elerati enim Januenses ac Pisani mutuis odiis, ubicumque, sive terra, sive mari; in Occidente, vel in Oriente infestis telis concurrebant, trahabantque in prælium læderatos, maximeque Veneti ob singularem cum Januensibus amulationem Pisanis accesserant, atque Ptolemaide aliisque in portibus simultates exercuerant ², ex quibus dissidiis extrema regno Hierosolymitano clades imminabat : cum non modo hostium armis peteretur, verum etiam eorum viribus, quibus illius defendendi munus incumberebat, laniaretur. His itaque et aliis impendentibus malis remedium aliquod allaturus Christi vicarius, Messanensem archiepiscopum in Orientem misit, ac Pisanos, Januenses et Venetos mutuo fundendo sanguini parcere jussit.

33. « Potestati, capitaneo, consilio et populo Pisano.

« Sicut olim accepimus, et referimus cum dolore, pacis invidus et seminator discordiæ tantum inter vos et dilectos filios cives Januenses odium seminavit, quod invalescente guerra gravissima inter partes, alter alterius destructionem in personis desideravit hactenus et in rebus. Ex quo inter alia miserabile regnum Hierosolymitanum multis attritum et concussum angustiis et pressuris, ad extremam poterat desolationem perducere in derogationem et contemptum fidei Christianæ : propter quod nos, licet immeriti, juxta verbum prophete constituti super gentes et regna universæ terræ, in quibus Dominus invocatur, volentes animarum et personarum periculis obviare, ad vos tanquam ad devotos Ecclesie filios venerabilem fratrem nostrum Messanensem archiepiscopum duximus destinandum. Vos vero, qui hactenus Ecclesie Romanæ parvisis reverenter monitis et mandatis, zelantes pacem, et concordiam, et bonum statum regni prædicti, ac augmentum fidei orthodoxæ, ad nos super iis solemnes ambasciatores et nuntios destinastis, qui plenum et sufficientem a vobis mandatum ha-

bentes super omnibus, ex quibus dissensionis et guerre inter vos et eosdem Januenses exorta fuerat materia, præcise compromiserunt vestro nomine arbitrio, laudo, dispositioni, et ordinationi nostræ sub certa pœna stare, prout in frustramento publico inde confecto plenius continetur.

34. « Nos itaque qui cunctis Christi fidelibus pacem et concordiam procurare tenemur ex officio pastoralis, volentes vobis, et ipsis, quos sincera in Domino charitate complectimur, salubri super hoc remedio providere, universitatem vestram rogamus, monemus et hortamur attente præsentium vobis tenore, tam Apostolica, quam arbitraria, seu compromissaria potestate districtè præcipiendo mandantes ad præsens, salvis aliis mandatis vobis semel, et pluries a nobis in posterum faciendis, quatenus dictis Januensibus, et eorum jurisdictioni subjectis pacem firmam de cætero, et inviolabilem ubique servetis, ab omni molestia et offensione ipsorum Januensium, et eorum ditioni subjectorum tam in terra, quam in mari ubique per vos, et vestræ ditioni subjectos desistentes omnino, eos secure ad civitatem et districtum vestra, et loca vobis subjecta venire, et per ipsa ire, et in ipsis morari, et redire sine aliqua lesione, vel impedimento personarum, et rerum libere permittendo. Et ut inter partes ex nunc omnis cesset materia dissensionis et guerræ, vos in civitate vestra infra triduum a receptione præsentium faciatis voce præconis publice proclamari, ut omnes concives vestri omnesque, quos ditio vestra regit, Januensibus et subjectis eisdem concordiam et pacem observent; ipsosque in aliquo non offendant, sed secure in societatibus, mercimoniis, et aliis utantur ubilibet cum eisdem : mandantes nihilominus in proximo passagio mensis Augusti, vel ante, si fieri poterit, per nuntium et litteras speciales consulibus, admiratis, seu capitaneis Pisanorum, et aliis Pisanis in ultramarinis partibus existentibus, et alibi ubicumque fuerint, qualiter in hujusmodi negotio, super quo in nobis compromissum est, existat processum; et quod legatus, seu nuntius Apostolicæ Sedis ad partes ultramarinas celeriter transmittetur ad pacem et concordiam peragendam ac solidandam super omnibus, super quibus orta est discordia inter partes : et quod iidem pacem et concordiam teneant et observent Januensibus et subjectis eisdem, et cessent omnino ab offensionibus eorundem.

35. « Volumus insuper et mandamus, ut eo tempore, quo legatus, seu nuntius Apostolicæ Sedis propter hoc ad partes ultramarinas accesserit, seu applicaverit, nuntii, seu procuratores vestri, habentes a vobis super omnibus negotiis contingentibus mandatum sufficientem, super quo compromissum est in nobis, ad reformationem pacis et ad omnia, quæ necessaria sunt ad eam, in civitate Acconensi compareant coram eo, ita quod eos non oporteat ex aliqua causa occasione

¹ Ep. IV. post. CLXXXIII. — ² Ep. CALV.

dicti negotii ad vos iterum habere recursum. Ad hæc præcipimus et mandamus, quod nullum stolium, armamentum, seu navalem exercitum galearum, navium, seu quorumcumque lignorum ultra mare mittatis, litteras quoque nostras, quas Januensibus, Pisanis et Venetis commorantibus in ultramarinis partibus destinamus, una cum vestris litteris, prædictam continentibus celeriter destinatis eisdem, mandatum nostrum super iis taliter impleturi, quod hujusmodi discordia Deo prævio reformata, vobis et dictis Januensibus exinde divinæ retributionis præmium, et a nobis condigna proveniat actio gratiarum. Dat. Viterbii II non. Julii an. IV ».

36. Conceptæ sunt eadem verborum forma ad prælorem, senatum ac populum Januensium litteræ ¹ quibus deplorat rem Christianam ex ipsorum dissidiis cum Venetis ac Pisanis in discrimen extremum adduci, monetque, ut transmarinis Januensibus dent imperia, ne Pisanos ac Venetos laceant, permissamque Sedis Apostolicæ arbitrio omnem controversiam faciant certiores. Iis etiam respondent aliæ ad Venetos ² quibus vetat Alexander, ne Januenses terra vel mari lædant, ac proximo tempore legatum Apostolicum dirimendas æquitate discordias transmissurum spondet: « Ab omnibus, inquit, molestiis, guerris et offensionibus, gravaminibus, et læsionibus, mutuis desistentes, omnino veram pacem et concordiam inter vos deinceps inviolabiliter tenere et observare curetis, ac nullis vestrum alterum in persona vel rebus, in terra vel mari præsumat offendere, vel gravare, cum prædicti ambaxiatores, et nuntii in nostra præsentia constituti, nomine et vice prædictorum communium pacem et concordiam inter se facere et inire curarint: scituri pro certo, quod legatum Sedis Apostolicæ ad partes ultramarinas propter hoc celeriter transmittemus, per quem guerræ ac dissensiones hujusmodi, præstante Domino, sedabuntur et agentur, quæ dicti regni ac communium prædictorum respiciant incrementa, etc. »

37. Iis consentiunt, quæ de Pontificio studio in conciliandis Januensibus ac Venetis, eorumque fœderatis adhibito refert Andreas Dandalus ³; sed ex infelici Januensium apud Tyrum clade, que tum obtigit, discordias pristinas recruidisse: « Interea Alexander papa Venetos, Pisanos et Januenses per nuntios monuit, ut pro sedanda discordia ambasciatores suos cum sufficienti mandato ad compromittendum in eum mittant: et hoc gesto, papa treguas indicit, statuitque quod duo Veneti nobiles cum galeis Januensium, et totidem Januenses et Pisani cum galeis Venetorum transfretare deberent, ut propter treguas stolique a bello desisterent, et in posterum super differentiis sentiendi sibi arbitrium reservavit: et ob hoc

Joannes Delphino, et Joannes Boadario (Badnerio) missi sunt Januam, et cum duo nobiles Januenses cum Venetis usque Jadræm navigassent, de suorum conflictu nolitiam habuerunt, qui confusi Januam redeunt, et treguæ ob hoc totaliter cassatæ sunt ».

38. Conjectos fortuito casu, atque e privata insanientium duorum homunculorum rixa Venetos ac Januenses in bellum hoc atrocissimum, refert continuator belli sacri ¹ cui Januenses historici assentiunt: concitatum nimirum in Januensium vico apud Ptolemaidem tumultum ad tribulis Januensis elatos clamores ab æmulo Veneto sauciati, factumque subinde in Venetorum forum impetum, dum improvide fugientem insectabantur: ex ea contumelia commotos Venetos paulo post fortuita alia de causa iras deprompsisse: cum enim Januensis quidam navem Venetam a piratis mercatus, in Ptolemaidis portum invectus esset, Venetos vi navem suam cognitam repetere aggressos expedisse tela, fuscisque propugnatoribus, ea politos esse: tum vero Januenses furore percitos, instructis triremibus in Venetos progressos, navem recuperasse, eosque portu et urbe depulisse: quam in injuriam ulturos Venetos, ad bellum se comparasse.

39. Describit Andreas ² Dandalus secutum subinde infaustum in Syriaco mari prælium, ducibus Andrea Zeno et Laurentio Teupulo adversus Rossium Turcium Januensem, ex quo concordia ab Alexandro inita dissoluta est: « Gravi vicissim bello peracto Veneti victoriam habuerunt, et xxv Januensium galeas, cæteris in Tyro fugientibus, viriliter ceperunt, et in Achon redeunt cum præda bonorum eorum, ac turrim invictissimam destruxerunt, emnetaque ædificia: et Tyri commorantes de cætero non portabant vexillum in suis navigiis venientes ad portum Achon, nec de cætero ibi curiam, vel præconem habuerunt ». Vicisse ob Pisanorum auxilia Venetos refert continuator belli sacri. Iisque consentanea ³ scribit monachus Patavinus ejus temporis auctor: « His temporibus cum Januenses Venetorum animos graviter offendissent in civitate Aconitana, quæ antiquitus Ptolemaida dicebatur, ubi communiter negotiatores dictarum urbium habitabant, Veneti ulcisci suas injurias cupientes, et pro nihilo maris pericula, et expensarum magnitudinem reputantes, dummodo valerent se de adversariis vindicare, classem in manu valida in Syriam direxerunt: et tam navali prælio quam campestri Januenses viriliter expugnantes, captis nullis navibus bellicis, et reliquis in fugam conversis, eversa simul turre munitissima, et in vastitate hostili cunctis eorum domibus desolatis, ipsos de civitate Aconitana penitus ejecerunt ». Nec discrepat ab his Bizar-

¹ Ep. I. post CLXXIII. — ² Ep. II. ibid. — ³ Andr. Dand. in Rayn. Zeno.

¹ Contin. bell. sacri. l. IV. c. 14 et 12. Bizarr. de bell. Ven. Fohet. l. IV. — ² Andr. Dand. in Bayner. Zeno. — ³ Monach. Pat. Chr. l. II. hoc an.

rus ¹ : praelio enim hoc atroci gesto nono kal. Jul. Januenses adeo attritos ait, ut pristinae fortunæ ornamenta omnia, nec opes modo, sed etiam horrea publica, ac prætoria in Syria amiserint. Accisis viribus Christianorum ex ea clade, ac brevi perdenda Syria, ni dissensio consopiretur, sollicitum Pontificem his malis medendi cupidum impetrasse a Venetis, ut Genuenses superiori praelio capti libertati restituerentur : deinde etiam inducias auctoritate Pontificis compositas ea lege, ut Genuensibus intermissam Orientis navigationem repetere liceret. Sed eam discordiam recruduisse, ac primum Constantinopolitano imperio, deinde Syriæ exitium invexisse lugebimus.

40. *De turbis Sarracenos inter et Tartaros.* — Amissa est ob hasce turbas rei præclare gerendæ adversus Sarracenos occasio, dum Tartari ab Aytono rege Armeniæ concitati Mahometanos diris cladibus affligerent : cepisse enim impetu hoc anno Baldac Mahometicæ superstitionis regiam, et caliphium necasse, narrat Aytonus his verbis ² : « Obsedit (nimirum Haolonus,) civitatem Baldach, in qua erat caliphus, qui magister erat et doctor sectæ perfidi Mahumeti, fecitque Haolonus ad exercitum convocari triginta millia Tartarorum, qui erant in regno Turquiæ ; et postquam congregavit undique gentem suam, insultari fecit ante litus civitatis, quæ velociter absque nimio moræ dispendio fuit capta. Caliphus quidem captus vivus adductus fuit ante præsentiam Haoloni, et inventæ fuerunt in Baldach tantæ divitiæ, quod vix credendum esset esse totidem in residuo huius mundi. Capta autem fuit civitas Baldach anno Domini MCLVIII.

41. « Postquam ³ Haolonus de civitate Baldach fecit omnia, quæ volebat, jussitque caliphum ante se adduci, et præcepit, quod ante se totum ejus thesaurum poneret : tunc vero Haolonus interrogavit caliphum dicens : Cognoscisne totum fuisse tuum quod vides ? utique, ait ille. Haolonus dixit : Quare tu tanto thesauro non convocabas stipendiarios et vicinos, ut te et terram tuam tuerentur a potentia Tartarorum ? At ille respondit : Quoniam credebam sufficere gentem meam. Tunc dixit Haolonus calipho : Tu diceris doctor omnium credentium in falsa secta Mahometi, et a tuis munerabaris. Talis ergo magister et tantus aliorum ciborum (aliis cibus) cibari non debet : unde tibi damus in cibum ista omnia pretiosa, quæ tantum ditexisti, et cum magna aviditate custodisti. Et præcepit ponere caliphum in una camera, et ante ipsum projici margaritas et aurum, ut de illis comederet quantum vellet, et præcepit ne aliquis cibus daretur, aut potus alius propinaretur eidem : et sic morte pessima miser ille et avarus miserabilem vitam finivil, nec unquam caliphus postea extitit in Baldach.

42. « Postquam ¹ Haolonus subjugavit Baldach et terras alias circume circa, provincias divisit per duces et rectores, sicut suæ placuit voluntati, et præcepit, quod ubique Christiani tractarentur benigne, et quod eis castrorum et civitatum custodiæ traderentur. Sarracenos quidem jussit ponere in maxima servitute. Haolono quidem erat uxor Christiana nomine Doucosaron, et fuit de progemie illorum regum, qui venerunt ab Oriente visa stella nativitatibus Domini, et ista domina devotissima Christiana in perpetuum licentiam diruendi templa Sarracenorum petierat, et inhiibendi ne solemnitas fieret in nomine Mahometi ; et fecit Sarracenorum templa funditus devastari, et in tanta servitute posuit Sarracenos, quod non erant ausi ulterius apparere ». His consentanea hoc anno de religione Christiana reginæ Tartarorum beneficio amplificata, eversisque Mahometis templis, tum de necato calipho refert Sanutus ; sed hanc addit circumstantiam ² : « Capti caliphæ gutturi liquatum aurum jussit infundi, avaritiam exprobrans, quia cum immensis afflueret thesauris, cupiditate detentus pro salute sua eos expendere renuit. Post mortuam autem calipham Halao totam regionem obtinuit ». De pluribus aliis Sarracenorum regnis excisis dicemus suis locis, nunc ad Græcorum res digredimur.

43. *Michaeli Bulgarorum regi cæso succedit Itechi filius Constantinus.* — Concussam etiam gravissimis tumultibus per hæc tempora Bulgariam scribit Georgius Logotheta ³, cum Michael rex a conjuratis ex insidiis cæsus esset, rursusque Callimanus, qui scelere regnum quaesierat, obtruncatus, demumque collectis regni Bulgarici ordinibus Constantinum scepro donatum ; quæ ex ipso auctore decerpenda visa sunt : « Bulgarorum princeps uxoris suæ frater Michael, qui simultates et inimicitias, easque non leves, et in generum et in imperatorem, et rem denique Romanam gerebat, a consobrino suo Callimano conscis et nonnullis Trnobi civibus, cum extra dictam urbem degeret, lethali vulnere accepto, illius expiravit. Qui eum jugulaverat Callimanus, illius uxore ducta, Bulgarorum principatum sibi quodammodo vindicasse visus est. Sed Rosus Urus cum exercitu Trinobum egressus filiam illius Michaelis consortem receperat. Quidam enim Callimanum ex loco in locum aberrantem antea trucidarant. Cum vero hærede legitimo Bulgarorum principatus destitueretur, proceres in concilium conveniunt, et Itechi (Jochi) filium Constantinum, ut sibi ipsis imperet eligunt : sed ut speciosas regnandi causas haberet, et hæreditario jure regnum possidere videretur, legatos ad imperatorem Theodorum misere, ut filiam suam majorem, cui nomen Irene erat, in matrimonium Constantino Itechi dimitteret, quæ illi legitime copularetur, cum esset Asanis Joannis,

¹ Bizar. l. I. de Bello Ven. Continuator belli sacr. l. IV. c. 12. — ² Ayt. in Hist. Orient. c. 25. — ³ Cap. 26.

¹ Cap. 27. — ² Marin. Sanut. l. III. par. XIII. c. 7. — ³ Georg. Logoth. in Hist. Constantinop. interp. Leone Allat.

qui antea Bulgaris imperarat, neptis. ideoque ad talem dominatus pertineret. sed quando Hechi Constantinus alio atque legitimo matrimonio copularetur, uxorem a viro separatam ad imperatorem Theodorum ducunt. Sic se res Bulgarorum habebant, sic Theodorus imperator pacem recuperat, sic otium et tranquillitatem uterque ancipator ».

44. Eadem de Constantini regis Bulgariæ cum filia Theodori nuptiis ad regnum confirmandum initis Gregoras : sed addit Bulgarum priorem

conjugem a se ablegatam Nicæam misisse, ut Græcis fidei atque in alteram constantis amoris pignus esset (dissolvebant enim schismatici nullo religionis metu, et velita contrahiebant matrimonia). Pervenisse vero ad solium vi et artibus eieclo e principatu Mytze, qui regis postremi sine liberis defuncti sorore ducta, dotale sceptrum acceperat, qui cum regno, Mesembria sola retenta, depulsus esset, illum Theodoro Græcorum imperatori, ut vectigalia alia ad vitam sustinendam acciperet tradidit (1).

(1) Celebratum fuisse hoc anno provinciale in Dania Concilium nemo huicque prodidit; sed illud tandem innotuit ex uno ex scriptoribus rerum Danicarum vulgatis a Ludewig in Reliquiis tom. IX. pag. 81. Scriptor enim ille, qui anno MCCCX Chronicon suum absolvit, scribit: « A. C. MCCLVIII, factum est Concilium provinciale apud Haffnian circa festum S. Martini, etc. » Quid in eo decretum sit ignoratur.

ALEXANDRI IV ANNUS 5. — CHRISTI 1259.

1. *Ezelino tyranno impie mortuo, et Alberico fratre ejus depulso Ecclesia recitari cepit.* — Anno a Virginis partu quinquagesimo nono supra millesimum ducentesimum, Indictione secunda Ezelinus horum temporum Nero, infensissimus Ecclesiæ ac totius pene humani generis hostis, monitum illud divinum, quod longo secundarum rerum successu turgulus spreverat: « Ne dixeris¹: peccavi, et quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor »; infelicitè tandem est expertus. Sustinuit diutissime divinum numen perditissimi hominis improbitatem, cum ad aliquorum punienda scelera, exercendamque suorum constantiam ejus opera uteretur: ubi vero complete fuere iniquitates Amorrhæi, tunc vindictæ suæ iras in eum effudit. Oppresserat² anno superiori suo pavore Ezelinus Brixiam, atque in suam potestatem redegerat: sed unde triumphum ingentem sibi reportasse videbatur, inde ejus mali atque exitii causa emersit: ea enim urbe potitus, Palavicinum et Cremonenses, quos victoriæ et laborum socios habuerat, consortes dominationis habere recusavit, Brixiaque exclusit: at illi illatæ injuriæ ulciscendæ cupidi, concepta intus odia

brevi apernere, ac missis ad marchionem Ateslinum et Mantuanos oratoribus, armorum societatem cum ipsis contra eundem Ezelinum coivere. Egregiam quoque Boso e Dovaria navavit operam, ut Mediolanenses Cremonensibus conciliaret. Conlabatur itaque proœcla gravissima, magno terrore in Ezelinum eruptura; cum ille alias artes, nonnullis Mediolanensibus subornatis, ad totius Insubriæ urbem principem opprimendam instruebat: jamque velut ad certissimam prædam advolebat, cum Mediolanensium dux admonitus, qui adversus Ezelinum moverat, ad occupanda ejus consilia Mediolanum præcurrit, fluctuantes civium confirmat animos, ac tyrannum in fugam convertit.

2. Interea Cremonenses, Mantuani, aliique socii, conjunctis armis, insequuntur tyrannum: qui Aduam fluvium vado trajecerat, cum pontem ab hoste occupatum frustra tentasset, acceptoque vulnere propulsatus esset: tumque marchio Palavicinus, Boso e Dovaria Cremonensibus succinctus, Estensis marchio cum Mantuanis et Ferrariensibus ingenti animorum ardore in eum prosiliere. Nec diu tanti præli molem sustinere potuit Ezelini exercitus, partim a cruce signatis casus, partim fuga mox dissipatus: ac direpta fuere impedimenta. Sed inter præclarissima spolia Ezelinus

¹ Eccles. v. --- ² Monach. Pat. Chr. l. II. Bonif. Hist. Tarvis. l. v. et alii.

ipse captus, suavissimum inbelli multitudini videbatur spectaculum, vinctum illum intueri, qui sui antea terrorem ad spectu solo armatis incusserat : atque ad id undique populi velut ad immane monstrum ac sevissimum carnificem adspiciendum, qui neque pręgnantibus nec lactentibus pepererat, concurrebant. Adductus Succinum a Cremonensibus, delibatis jam in hac vita futurorum suppliciorum doloribus, tum ex accepto in oppugnando Adnæ ponte vulnere jacta tenere a milite sagitta, sed a numinis ullrice manu in ejus pedem directa, tum męrore ac senio, septuaginta annos emensus, exaruit. Infelix quidem mortis genus, si humana spectentur, at eo longe infeliccius ac funestius, quod qui vivus Dei erat oblitus, moriturus suę salutis immemor exiit : quique ab Ecclesia ob scelera anathemate ictus, Pontificiam auctoritatem spreverat, moriens Ecclesiastica sacramenta execraretur. Adlictus erat ineptis astrologorum vaticiniis, et quemdam ariolum Sarracenum Babylonium, velut alterum Balaam in summa veneratione habuit, qui tamen imminentem divinam vindictam nunquam ipsi pręsagivit (1).

3. Meminit de tyranni morte funesta¹ Ptolemęus Lucensis, quam divinę justitię, illatas Ecclesię injurias vindicanti, adscribit : « Mala », inquit, « morte interit Azelinus toto suo genere extirpato », ad Alberici fratris supplicium alludit, de quo postea, Hęc nos adjungemus, quid de crudeli Ezelino Manfredi rerum scriptor historię monumentis consignavit² : « Cecidit pestifer ille tyrannus Ezelinus de Romano, cujus impietatis rigidę, severitatis horridę, interdictę et execrabilis acta describere longum per se tempus exigeret : sed prius necessarium videretur pectore armato duritia, quam rebus atque personis tam nefandis, tamque tristibus apponere calamum, vel auditorum animos appellare ». Et infra : « Dum collectis undique viribus contra Mediolanenses infestis angustiis processisset prope castrum Cassiani, in manibus Cremonensium, qui sub pręsidatu marchionis prædicti (nimirum Palavicini), in auxilium Mediolanensium potenter exierant, prope flumen adeo miserabiliter cecidit : ubi lethaliter vulneratus, ductusque Succinum morti

succubuit, qui raptor fuerat vite multorum ». Describit accuratus ejusdem tyranni mores ac vitam monachus³ Patavinus, quem lectori consulendum relinquimus.

4. Percubuerat late tristis Ezelini casus fama, ac tum Albericus ejus frater, qui Tarvisinos⁴ opprimebat, salutis suę metuens, ex ea urbe diffugit : quam Veneti admoto exercitu obtinere, quique patria depulsi tyranni sævitia fuerant, reducti. Revocarunt quoque exules Vicentini : ac prę cęteris recreati Veronenses, quos Ezelinus maxime attriverat, divinęque fuit providentię, ut qui Ezelino grassandi vires dederat, ejus sevitię primi experirentur : adeo ut nobilitatem omnem illius deleret, ac ducentos cives, inclusos carcere, circumjectis ignibus concremaret. Sumptis ergo illi animis reliqua Ezelini præsidia deturbavere, et comitem S. Bonifacii in urbem excivere.

5. Excusso sevissime illius tyrannidis jugo, recreari cępit Ecclesia : cumque Palavicinus, Boso, Cremonenses aliique populi antea ab ea anathemate defixi, cum adversus Ezelinum fœdus percusserant, non rite a quodam viro religioso absoluti fuissent, Alexander Ebredunensi episcopo A. S. L. partes imposuit⁵, ut si illi in fide Ecclesię perstare in animum induxissent, lætera cum Manfredi olim principe Tarentino abisque Romanę Ecclesię hostibus infringerent atque illata damna resarcirent. Apostolica auctoritate Ecclesię conciliaret. Ex monumento enim pervetusto⁶, in quo lęderis illius contracti a Palavicino, Bosone et Cremonensibus cum marchione Estensi, Mantuanis ac Mediolanensibus contra Ezelinum leges descriptę sunt, cę recensentur, ut Manfredum tanquam Sicilię regem legitimum et alicum haberent, atque ad eum in Pontificis gratiam restituendum operam navaturos sponderent : cujus fœderis conditio, cum Romana Ecclesię juribus adversaretur, qua ferebatur, ut invasorem Sicilię pro rege legitimo colerent, eam rescindendam censuit : ac Manfredi societati renuntiare, si fidelium numero aggregari vellent, imperavit.

6. *Providi Alexandri de misero Insubrię statu decreta, quę spernens ambitiosus Manfredus censuris punitur.* — « Archiepiscopo Ebredunensi,

« Satis ex devota tuarum serie litterarum,

¹ Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. xxii. c. 15. — ² Auctor. anonym. de reb. Siculis.

³ Monach. Pat. Chr. l. ii. — ⁴ Bonif. Hist. Tarv. l. v. — ⁵ Alex. l. v. Ep. ccxxxii. — ⁶ Extat Ms. apud nos.

(1) Obiit hoc anno Ezelinus infestissimus Romanę Ecclesię adversarius et sevissimus, si quis alius unquam, tyrannus, idem tamen et strenuissimus a tatis suę miles ac politicarum artium peritissimus, quippe qui in difficillimis rerum articulis partem sibi arte principatum et retinere valuit et augere. De anno emortuali conveniunt omnes, annum mcccix. signantes : in mense et die obitus assentiunt. Nam Rolandinus in editio nibus vulgatis captum illum scribit die xvi. exeunte Septembris, id est, die xv. ejusdem mensis : sed in Codice Estensi a Muratorio consulto legitur *die quarto exeunte Septembris*. Hęc vero post hæc x. obuisse illum in vulgatis editionibus ejusdem Rolandini legitur : sed in doctus Ambrosius Codicibus pro die xi. legi die xx. idem Muratorius notavit. Posteriores lectionem de die pugne cum die xxvi. seu quarta exeunte Septembris confirmat monachus Patavinus, qui eam rem die eamdem Ezelinum essent. Sed vulgata lectionem de die pugne cum die xv. Septembris conjungenda præfert auctor coævus Chronici Veronensis cum Rolandino collatus : nam obuisse Ezelinum die xxvi. Septembris scribit. Si enim die xv. cum pugnam assignant editiones vulgate Rolandini, dies xi. addas, quot supervivisse Ezelinum notat vulgata Rolandini lectio, deveniens ad diem xxvi. Septembris, qua obiit Ezelinus, cujus defuncti cadaver cum die sequenti xxvii. ejusdem mensis sepulturę traditum fuerit, ideo diem emortualem notat chronologus Veronensis pro more chronologię familiari.

satis etiam ex nostra mente collegimus, quam implicitus et confusus, quam delestabilis et damnosus dudum fuerit, et sit hodie Lombardiæ status, quæ in hoc potissime vigere dignoscitur, quod dispendiosis litibus et periculosis discordiis non sine offensa gravissima implicetur, nobis, sicut et quibusdam Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris, fundentibus propter hoc sæpe profunda suspiria, et etiam lacrymosa. Procedit ex iis, quod et super valetudine corporali, et multimoda cordis angustia, quam sub multorum de partibus illis delectanda versutia frequentissime pertulisse dignosceris, tibi paternis affectibus condolemus: ac etiam te plenè in Domino prosequimur actionibus gratiarum, quod suscepto legationis officium cum omni diligentia et virtute prosequi studuisti.

7. « Ad hæc quia instanter, ac humiliter petivisti, ut super diversis articulis, quos prædictæ tuæ litteræ continebant, tibi nostrum beneplacitum exponere curarem; nos fraternitati tuæ duximus respondendum, quod beneficium absolutionis per quamdam religiosam personam Palavicino et Bosio de Doata, ac etiam Cremonen. illis, qui tunc contra quondam perfidum et impium Ezelium in exercitu existebant, temere præstitum, cum nullam super hoc potestatem habuerit, et Ecclesiæ formam in aliquo non servavit, fratribus Minoribus et Prædicatoribus prætermittis, per quos juxta ordinationem tuam hujusmodi absolutio debuit provenisse, irritum esse auctoritate nostra decernas, ac illud publice denunties non tenere: proviso quod si prædicti Palavicinus et Bosius redire velint ad mandatum Ecclesiæ reverenter, et in ejus devotione persistere pura fide, ac societatem, seu confæderationem penitus abjurare, quam cum Manfredo quondam principe Tarentino, seu quibuscumque aliis Dei et Ecclesiæ inimicis damnabiliter inierunt; necnon super iis, pro quibus per Sedem Apostolicam excommunicationis vinculo sunt adstricti, satisfactionem congruam impertiri, tu eis, recepta prius ab ipsis de iis observandis idonea cautione, absolutionis beneficium juxta formam Ecclesiæ largiaris: facturus id ipsum circa Cremonenses et quoscumque alios, aut communitates etiam Lombardiæ, seu marchæ Tarvisinæ, quoad excommunicationis et interdicti sententias relaxandas: si tamen ipsi juxta prædictum modum ad mandatum ipsius Ecclesiæ cum debita velint humilitate redire: circa satisfactionem vero præstandam ab eis cum vix, aut nunquam posse provenire credatur, ac etiam super oblineanda idonea cautione, quod ipsi mandatum Ecclesiæ fideliter observabunt; procedas, prout tua discretio melius viderit expedire, diligentiam, quam poteris habiturus, ut Ecclesiis et personis Ecclesiasticis bonorum immobilium omnino, necnon et mobilium, si qua extant, competens fiat restitutio, quæ prædicti Palavicinus et Bosius, seu communitates olim eidem Ecclesiis et personis indebite abstulerunt.

8. « Provideas etiam diligenter, quod si qua ipsi

juga, vel onera Ecclesiis et personis eidem imposuerunt hætenus, vel de cætero duxerint imponenda, illorum, et statutorum, ac omnium aliorum fiat amotio, quæ redundant in earum præjudicium, et libertatis Ecclesiasticæ detrimentum. De facienda quidem confæderatione, vel societate inter aliquas civitates Ecclesiæ Romanæ nomine, cum ipsam talibus non deceat implicari, te nullatenus intromittas. Præterea quia incertium consolator Dominus gemitus Ecclesiæ suæ elementer audivit, et lacrymis plurimorum, qui ejus misericordiam super tantis ipsorum angustiis assidue implorabant, finem imposuit affectatum, brachio suæ potentiae confringendo prædicti cornua Ezelini, crucem amodo non prædices, nec facias prædicari. Votorum etiam redemptiones non exigas, nec facias ab illis exigi, qui olim contra Ezelinum eundem crucis signaculum assumpserunt, quia nos opportuno tempore, prout expediens fuerit, super hoc curabimus providere. Cæterum tuæ circumspectioni committimus, ut in partibus illis maneat, et tuæ legationis officium juxta morem prudenter ac laudabiliter exequaris: dummodo consideratis circumstantiis opportunis fiduciam habeas, quod super iis, quæ honorem contingunt Ecclesiæ, possis Deo propitio prosperari. Si vero tua præsentia ibidem non fuerit fructuosa, licentiam tibi concedimus, quod ad nos duce Domino revertaris. Dat. Anagninæ id. Decemb., an. v ».

9. Parvum nonnulli jussis Pontificis ac fidei communioni a legato sunt restituti: inter quos Papienses, qui partes Friderici acerrime, dum vixerat, ac postea ejus tyrannidis successorum defenderant, ad Ecclesiam redire: quos Pontifex a Papiensi episcopo aliisque præsulibus sacris restitui præcepit: « Nos illius, qui propter poenitentiam peccata dissimulans parcendo ac miserando maxime suam omnipotentiam manifestat, in terris vicarii, licet immeriti, constituti, absolutionem quærentes, non vinculum animarum, mandamus quatenus a potestate ac syndico consilii et communis civitatis prædictæ de parendo mandatis nostris, et ipsius Ecclesiæ, publice juramento recepto, quod etiam a procuratoribus prædictis recipi ad firmitatem majorem fecimus; et injuncto eidem potestati, consilio et communi vice nostra sub debito præstiti juramenti, quod nulli deinceps contra prædictam Ecclesiam adhaerebunt; quodque in regem vel in imperatorem Romanorum illum recipient, quem Apostolicæ Sedis provisio approbabit, tam potestatem, consilium et commune prædictos, quam omnes alios universos et singulos de districtu civitatis ejusdem a prædictis excommunicationem sententiis per vos, vel per alios auctoritate nostra juxta formam Ecclesiæ absolutis, ac relaxantes interdictum, cui occasione prædicta civitas et districtus subjaçent antedicti, etc. Dat. Anagn. II kal. Maii, anno v ».

¹ Ep. LIX.

10. At Palavicinus novæ dominationis occupanda avidus, cum Brixianos morte Ezelini contrariis studiis fluctuantes videret, concedenda inter eos amicitiae specie, in eorum urbem ac gratiam aliquorum solerter sese insinuavit; atque unius partis studia amplexus, contrariam prostravit, pepulitve, ac urbem in suam potestatem redegit: atque Ezelini improba exempla sectatus, tyrannidem exercere cœpit. Versabatur adhuc in carcere archiepiscopus Ravennas A. S. L. in quem ab Ezelino conjectus fuerat: ipsum vero Palavicinus non modo laxare vinculis, Alexandro suam auctoritatem adhibente, renuit; verum arctiori custodia teneri jussit. Sed legatus egregii arte suspenso e carcere fune sese in terram demisit, atque in paratum equum insiliens, concitatissimo cursu Patavium se proripuit; quæ monachus Patavinus ¹ fusius narrat.

11. Gessisse sane Palavicinum adversus Ecclesiam intensum animum, quamvis in debellando Ezelino strenuam operam navasset, non ex his modo, sed ex Sicularum rerum anonymo scriptore constat ², quem Manfredi partes sectatum esse, atque ab eo prefectum Liguria, diserte ait. Cujus verba, quamvis Manfredum summis laudibus efferat, adducenda visa sunt, cum ex iis prudens quisque tyranni ambitionem ac flagitia colligat: « Interea regem omnibus imperialium sanguinis fastigiis comitatum, et a primis naturæ vestibulis assuefactum desideriis magnis, de remotis partibus honoris et gloriæ cupido sollicitat: et dum posset ejus affectibus tam nobilis regni possessio blandiri, et copiosa tantarum rerum opulentia delectari, ad curas negotiorum Italiae, ubi dignitatis paternæ præfulsit auctoritas, mentis suæ dirigit intellectum. Extendit enim potentiae suæ robur ad Ligures, dilatat ad Tuscos, et vicinitate suarum virium conculcit Marchianos; per diversas namque provincias de antiqua contraria consuetudine cœtus hominum divisi in partes remanserant. In Liguria Ubertus marchio Palavicinus, utique prudens et nobilis, qui propter fidem et servitia sua de imperiali munificentia beneficia multa receperat, et Cæsaris quoad vixit, ac posteriorum suorum honorem propterea cordis affectione zelabat. Remanserat in Tuscia pars Gibellinorum, et civitas Senarum præcipue, quæ Gibellinitatis senescens in fide, tunc temporis semper erga imperatorem et hæredes suos in servitiis juvenis et devota manebat ». Manfredi fœderatos Senenses fuisse scribunt Ricordanus ³ Malespina, et Joannes Villanus ⁴: quos etiam, utpote hostes Ecclesie nonnulla adversus Ecclesiastica jura sanxisse ex Pontificiis litteris constat, quibus Senensis episcopus ea rescindere jussus est. Pergit auctor ⁵: « Erat quoque in marchia Anconitana partium obstinata dissensio, quæ dum hæc

num, illa vero aliud appetunt, inter ses rediviva semper altercatione concertant.

12. « Ab istarum itaque regionum partibus cum ob fidem, quam erga imperatorem habuisse prætendunt, tum ad ultionem injuriarum, quam de hostium depressione concipiunt, rex Manfredus instanter requiritur, oblati sibi præventis, eorum antiqua devotio vires auxiliares ipsius regis ad regionis eorum postulat favorem. His autem diversa consilia regis affectus et successorem se paternæ dilectionis exhibebat: et ne oblatae sibi victoriae gloriæ negligenter annere videretur, ad provincias ipsas vires suas porrexit in subsidia devotorum. Habita itaque deliberatione consilii, marchionem Palavicinum in Lombardia capitaneum statuit, Jordanum de Anglono comitem S. Severini consanguineum suum in Tuscia, Percivallum de Oria affinem et familiarem suum in Marchia generales loco sui vicarios destinavit: deputata eorum cuilibet equitum quantitate non modica, quibus stipendia menstrua providit assidue de ærarii sumptibus eroganda ». Meminere Jordani comitis Senensibus a Manfredo cum octingentis equitibus Germanis submissi Ricordanus ¹, et Joannes Villanus ². Ut vero Jordanus Florentinos magno prælio deleverit ipsorumque urbem ac plura alia loca in Manfredi tyrannidem redegerit, sequenti anno dicitur.

13. Cæterum Manfredum hoc anno, publicis conscriptis actis, anathemate ab Alexandro defixum ob coronam Siciliae, conficta Conradini morte, arreptam, scribit Parisius ³. Nec modo ob tyrannidem, sed ob alia etiam gravissima flagitia, quæ non nisi longiore oratione percurri possent, consortio fidelium ac principatus Tarentini jure depulsum narrat Nangius his verbis ⁴: « Eodem tempore Manfredus princeps Tarentinus, filius Frederici imperatoris, in Concilio Lugdunensi sicut superius dictum est damnati, ex quadam concubina, sub quadam Conradini nepotis sui morte conficta, in regem Siciliae contra mandatum Ecclesie Romanæ coronari se fecit. Propter quod, et alios actus suos nefarios et graves offensas, quas nimis longum esset hic enarrare, Alexander papa IV ipsum, ex causis variis excommunicationis vinculo innodatam, principatu Tarentino et aliis dignitatibus ac honoribus quibuscumque tanquam rebellem et hostem Ecclesie Romanæ, suorumque jurium invasorem, occupatorem, et detentorem sacrilegum, et tanquam sociatum nefando fœdere Sarracenis, eorum complicem, ductorem, et protectorem publicum, auctoritate Apostolica privavit ». Hæc auctor: sed a tyranno ab Alexandro merita execratione delixo, ad justum regem Apostolicis privilegiis exornatum sermonem traducamus.

14. *Pontifex precibus Theobaldi Navarrae re-*

¹ Monach. Pat. Chr. l. III. — ² In Hist. Ms. de Manfr. sive Sicula Roor. Hist. l. III. c. 143 et 146 et sim. — ³ Ricord. ubi sup. — ⁴ Jo. Villan. l. VI. c. 77. — ⁵ Lib. v. Ep. LXXXVIII.

¹ Ricord. c. 466. — ² Jo. Vill. l. VI. c. 76. — ³ Par. Hist. Angl. l. III. an. et P. G. Luc. l. XXII. c. 14. — ⁴ Nang. in gest. S. Lud. hoc an.

gis ut coronetur annuit, ejus pietatem insigniaque studia per litteras laudat. — Postularat Navarrae rex, idemque Campaniae comes Theobaldus, quo regiam magis auctoritatem stabiliret, si Apostolica accessisset, ut qui pro gentis more clypeo efferretur ac rex salutaretur, mox inungi et corona reddimiri posset. Cujus acquissimas preces Pontifex hoc Diplomate admisit ¹: « Tuis supplicationibus inclinati, ut a Navarrensibus facta elevatione regis Navarrae, prout moris est, idem sit elevatus, incontinenti, sicut hactenus est obtentum, nomen regium sortiatur, unctionem et coronationem, quando sibi placuerit et expedire viderit, recepturus, tibi et successoribus tuis regibus Navarrae auctoritate praesentium indulgemus. Datum Anagninae IX idus Februarii, anno v ».

15. Flagitavit etiam Theobaldus, ut si Pampilonensis Ecclesia pastore viduata esset, a hove is impedimento implicitus, regem inungere non posset, Catholicae communionis alium antistitem eligeret, cui conferendae consecrationis regiae provinciam demandaret: ejus similiter precibus morem gessit Alexander ² remque ita temperavit, ut ille sibi nullum jus ex eo parere posset: « Meminimus venerabili fratri nostro Pampilonensi episcopo ad supplicationem tuam nostris dedisse litteris in mandatis, ut tibi unctionem sacram impenderet, et tuo capiti regium imponeret diadema; ac nihilominus eidem episcopo et successoribus suis ad tuam instantiam unguendi et coronandi auctoritate Apostolica, te tuosque successores in devotione Romanae Ecclesiae persistentes, in reges, juxta morem, qui conservatur in talibus circa reges alios Catholicos, et sicut canonica instituta edocent, liberam per nostras concessisse litteras facultatem. Verum quia si contingeret Ecclesiam Pampilonensem vacare propter vacationem ipsius, et alias etiam possent circa te ac successores tuos unctio et coronatio hujusmodi retardari, nobis humiliter supplicasti, ut providere tibi et eisdem successoribus tuis paterna sollicitudine curarem. Nos itaque tuis supplicationibus inclinati, auctoritate tibi praesentium indulgemus, ut tu, et charissima in Christo filia nostra illustris regina Navarrae, Campaniae, et Briae comitissa Palatina uxor tua, et successores tui ac uxores eorum reginae Navarrae, in devotione Sedis Apostolicae persistentes, tempore vacationis ejusdem Pampilonensis Ecclesiae, aut si Pampilonensem episcopum, qui pro tempore fuerit, adeo in remotis agere contigerit, quod nequeat interesse, vel si forte ad diem ad hoc praefixam te, vel dictos successores tuos, aut tuam et ipsorum uxores unguere et coronare noluerit, vel nequiverit unctionem et coronationem a quocumque malueritis Catholico episcopo, gratiam et communionem ejusdem sedis habentem, secundum praedictum morem recipere valeatis. Nolumus tamen quod Ecclesiae illius episcopi, a quo

tu vel successores tui, aut uxores praedictae praemissa receperitis, per hoc jus aliquod acquiratur, aut eidem Pampilonensi Ecclesiae praedictum generetur. Dat. Anagninae id. Februarii anno v ». De eadem re Pampilonensem episcopum fecit certiore ¹: qui cum nonnullas concordiae leges cum rege inivisset, quae Ecclesiae illius jura imminuere ac labefactare videbantur, Alexander irritas esse jussit ².

16. Cum vero Theobaldus sacrum Deo templum regia magnificentia apud Igniacum in Suesionensi dioecesi excitare decrevisset, Pontifex ad rependendam benemerito de Ecclesia gratiam jus patronatus est impertitus ³. Colebat etiam litteras omnibus laudibus princeps cumulatissimus, utque noverat regna ad novum decus assurgere, in quibus studia efflorescerent, nova Academia Navarram decorare studuit, eamque Tutelae excitare decrevit: eumque regium consilium Pontifici significasset, utque pro Apostolica magnificentia egregio aliquo privilegio exornaret, concessit Alexander ⁴, ut qui in eadem Academia litteris darent operam, integris sacerdotiorum vectigalibus, ut qui Parisiis ad studia incumbabant, polirentur.

« Illustri regi Navarrae.

« Elsi multa interdum concurrant in principe, quae gratum et amabilem ipsum reddant, ex aliquo tamen eorum, quod acceptius est et pulchrius, gratior ipse ac earior reputatur. Nam nonnunquam profecto evenit, quod in una eademque persona quamplura digna laude conspiciamus, et tamen propter unum ex illis potissime quod clarius in ipsa relucet, digniorem et pretiosorem eam merito existimamus. Licet igitur altitudo generis, morum claritas, perspicuitas prudentiae ac alia etiam inelyta simul in te, fili, convenient, tuamque adolescentiam acceptam plurimum constituent et dilectam; et nos propter hujusmodi gratiarum dona, quibus te Rex regum, et Dominus dommantium decoravit, affectum ad te conceperimus specialem; et ex ipsis quasi quibusdam placidis illectivis ad tua commoda efficaciter inducamur; est tamen inter haec aliquid singulare, quod mentem nostram fortiter attrahit, et vehementer ad tui amorem intima nostri cordis accendit, videlicet quod in florentissima aetate tua juveniles a te motus prorsus abjiciens, teque virum perfectum mente componens, illis intendis operibus, illisque vacas virtutibus, quibus in oculis divinae complacitas majestatis, nobis reddaris amabilis, et non solum subditis tuis, verum etiam aliis fructuosus et utilis habearis. Quanquam enim virtus Caesarius provenire consueverit ante diem, sic tamen in te diem hujusmodi anticipasse videtur, quod nobis in admirationem vertitur, et aliis etiam in stuporem.

17. « Hinc procedit, fili charissime, quod animus tuus prudentum et sapientum virorum

¹ Lib. v. Ep. xxxii. — ² Ep. alix.

¹ Ep. l. — ² Ep. clxxxvii. — ³ Ep. xxxvii. — ⁴ Ep. cxvii.

consortio specialiter delectatur. Hinc provenit, quod ad regnum tuum liberales philosophiæ artes, quibus humana erudiuntur ingenia, liberaliter et libenter invitas. Hinc quoque contingit, quod ad regnum ipsum amœnissimum Heliæonis fontem totis affectibus cunctisque studiis desideras derivari, ut de liquore ipsius iidem subditi, ac alii quicumque dulcèa sumant et hauriant pocula, per quæ arida eorum fecundentur corda, et sitibunda reficiantur pectora copiose. Sane ex parte tua fuit nobis cum instantia postulatum, ut cum tu in castro tuo de Tutela Tyrasonensis diocesis, quod inter alia loca regni ejusdem locus est, ut asseritur, titulo nobilitatis insignis, fidei puritate præpollens, rerum affluentia locuples, et ipso suo situ communis et habilis universis, studium ordinari desideres generale, ac cathedras erigi magistrales, ad commune omnium ad castrum ipsum causa studendi venire ac morari volentium commodum et profectum, Apostolicum adhibere (vellemus) favorem. Nos igitur tuam laudabilem in hac parte intentionem, tumque primum votum diligentius attendentes, ac propter virtutes multiplices, quæ tibi cum ætate concreverunt, omni dignum gratia reputantes; tuisque favorabilibus super hoc petitionibus benevole concurrentes assensu, universis studentibus in scholis apud castrum prædictum de fratrum nostrorum consilio auctoritate præsentium indulgemus, ut omnes proventus suos Ecclesiasticos cum ea integritate percipere valeant, cum qua illos percipiunt ii qui in Parisiensi civitate scholasticis disciplinis insistent. Nulli, etc. Datum Anagninæ VIII idus Maii, anno v ».

18. *Pro Aragoniæ et Castellæ regnis quædam decernit, et Waldemaro Sueciæ regi ob graves rationes uxorem neptem ducere concedit Pontifex.* — Adstrinxerat solemnèi sacramento fidem Catalanis Jacobus Aragoniæ rex, nunquam se filiumve Petrum monetiæ pretium ac pondus immutaturum, quippe non leve damnum populis, si qua in eo fraus committeretur, illatum iri timebatur. Cui jurijurando Pontifex rogatus, ut majus robur obtineret, apostolicam addidit auctoritatem: « Habent in vobis charissimus in Christo filius noster Aragonum rex illustris, et dilectus filius nobilis vir Petrus natus ejus, comes Barchinonensis, ut votis eorum favorabiliter annuamus. Sane fuit ex parte ipsorum propositum coram nobis, quod de consensu baronum, et totius populi Cataloniæ promiserunt, ac se obligarunt, per suas patentes litteras super hoc præstito juramento, quod ipsi ac hæredes eorum monentam, quam iidem rex et comes tunc faciebant, et nunc etiam eundi faciunt, non mutabunt in perpetuum, sed hujusmodi monentam, et non aliam eundi facient ejusdem ponderis et valoris. Nos itaque ipsorum regis et comitis supplicationibus inclinati, quod super hoc ab ipsis factum

est, ratum et firmum habentes, id auctoritate Apostolica confirmamus et præsentis scripti patrocinio communitimus. Dat. Anagninæ III id. Februarii anno v ». Hactenus Alexander: qui etiam episcopatum Segobricensem e Sarracenorum manibus Christianorum armis vindicatum cum episcopatu S. Mariæ, dato ad utriusque Ecclesiæ episcopum Diplomate conjunxit. Præter hæc diplomata extat aliud in Regesto Pontificio hujus anni ad Alphonsum Castellæ ac Legionis regem III idus Februar. datum, quo, ut alias legisse memmo, ad ejus gratiam sanxit, ut nullus Sedis Apostolicæ legatus sine Pontificis singulari auctoritate, eaque expressis concepta verbis in ipsum, uxorem, filios, ministrosve anathematis possit sententiam ferre: similique prærogativa Flandriæ comitissam, dum in viduitate permanebat, decoravit¹, ejusque jura defendi², atque ab improborum audacia vindicari jussit.

19. Waldemarum quoque Sueciæ regem beneficiis apostolicis complexus, permisit ut Soplham neptem suam tertio consanguinitatis gradu conjunctam uxorem duceret, suaque auctoritate, quæ obstant sacrorum canonum impedimenta, datis ad Upsalensem archiepiscopum aliosque præsules litteris amovit³, cum ex eo matrimonio non levis in populos ac rem Christianam utilitas redundare videretur: « Ex parte charissimorum in Christo filiorum nostrorum Waldemari Sueciæ ac Christophori Daciæ regum illustrium fuit nobis humiliter supplicatum, ut eidem regi Sueciæ ac nobili mulieri Sophie nepli ejusdem, regis Daciæ contrahendi matrimonium ad invicem, et consummandi contractum, ac in eo heite remanendi, non obstante, quod iidem tertio consanguinitatis linea sunt conjuncti, licentiam de benignitate Sedis Apost. largiremur. Licet igitur conjugalis contractum copulæ inter tales fieri canones interdiciant, et raro vel nunquam, nisi ex magnæ utilitatis et necessitatis causa, Sedes Apost. consueverit impedimentum hujusmodi per dispensationis gratiam submovere; quia tamen certa ratio, propter quam Sedis ejusdem clementia potest honeste ad prædictam inclinari gratiam, fuit proposita coram nobis; præsertim quia, cum pagani regnum Sueciæ, cui vicini existunt, incessanter impugnent, villas et Ecclesias ejusdem regni destruendo et cremando ignis incendio, ac ipsius incolas crudeliter perimendo, per confæderationem ipsorum regum atque regnorum suorum per hujusmodi matrimonium faciendam eorundem paganorum insultibus melius et salubrius poterit obviari »; et infra, « eisdem auctoritate nostra petitam concedatis licentiam, cum ipsis super impedimento consanguinitatis hujusmodi dispensando. Dat. Anagninæ kal. Martii, anno v ».

20. Sopita eo matrimonio bella gravissima, quæ Suecorum Danorumque arma exercuerant,

¹ Ep. LV.

¹ Ep. CXL. — ² Reg. post eand. Ep. — ³ Ep. LXXIV.

refert Magnus in Gothorum historia¹, Sceningamque multo cruore utrinque fuso disceptatam dotis nomine Sophiæ reginæ Erici regis Danorum filie et Christophori sorori attributam, ac perfectis iis nuptiis Birgerum regis Gothicæ procuratorem ad temperandam optimis legibus rempublicam applicuisse animum, ac Stocholmiam in agro aquis salubribus perluso ad mare Balticum condidisse, ac propugnaculis firmissimis commuuisse, ut barbarorum irruptiones reprimeret; atque ita in posterum Moscovitas, Russos, Tavestios, qui eo portu in Sueciam penetrare ac vastare consueverant, regnum excursionibus hujusmodi infestare non ausos: tum in eam amplitudinem et magnificentiam effloruisse Stocholmiam, ut in ipsa Sueci reges sedem collocaverint. Atque de iis hæcenus.

21. *Pontifex collapsis moribus disciplinæque Ecclesiasticæ instaurandæ incumbit, præsulibus grave eorum munus inculcat.* — Hoc anno Pontifex restituendæ Ecclesiasticæ disciplinæ zelo, cum veteris sanctitatis pulchritudo emarcesceret in clero Catholico. Encyclicis litteris archiepiscopos et episcopos officii admonuit², proposita ob oculos ipsorum dignitate, qua cæteris eminebant, ut salutis commisi gregis diligentissime invigilarent: incussitque divini iudicii terrorem, cum tot pereuntium animarum stragem, effusique sui sanguinis pretium dissipatum ab ipsis Christus Dominus repetiturus esset, acerrimos stimulos admovit, ut fœdissima scandala e suis Ecclesiis amoverent, ne paterentur clericos, qui in concubinatus cœno volutabantur, publici sceleris exemplum in populos transfundere: eam esse omnium malorum originem, eum funestum tot cladum fontem, quæ in Ecclesiam redundarent. Quo vero majori auctoritate instructi impudicos percellere, atque ad officium revocare possent, præcepit, ut omni provocatione ad Sedem Apostolicam abjecta, in eos Ecclesiasticarum legum severitatem expedirent.

22. « Archiepiscopo Rothomagensi, ejusque suffraganeis, necnon dilectis filiis abbatibus, aliisque Ecclesiarum prælatis ordinariam in subditos obtinentibus potestatem, per Rothomagensem provinciam constitutis, tam exemptis quam non exemptis.

« Si vere, quod dicimur, pastores ovium Christi sumus, non impavide ferre possumus terribiliter intonantia nostris sensibus contra pastoralis curæ negligentiam sacrarum oracula Scripturarum, quæ defrimenta Domini gregis in presidentium desidiam retorquentes, minaciter inclamant pereuntium sanguinem de præpositorum manibus exigendum. Quis nostrum non contremisceat et paveat, dicente ad pastores gregis sui Domino per prophetam: Vos dispersistis gregem meum: ejecistis et non visitastis eos. Ecce ego visitabo super vos vestrorum malitiam studiorum. Pavet utique ad hos increpationis interminatio-

nisque divinæ sermones idem ipse propheta, dum dicit: A facie Domini et a facie sanctorum verborum ejus conturbatum est cor meum in medio mei, contremuerunt omnia ossa mea. O formidolosa speculatorum, quos populo suo dispensatio divina præposuit, et periculosa conditio, si perfunctorie res agatur: si eo modo in sollicitudine commissa non militent, quo summus præcipit imperator: si sibi et universo gregi, cui Deus eos custodes et episcopos constituit, non attendant. His præcipue horrendum erit illud humanorum operum finale iudicium, omnibus in commune tremendum, in quo etsi unusquisque de proprii corporis actionibus districto sit subiciendus examini, ut recipiat, prout gessit; nobis tamen, quibus populi cura commissa est, non sufficiet propria innocentia sine cumulo justitiæ subditorum, quando negligentis ministri pigritiam persequens austerus injunctæ servitutis exactor, delicta plebis impinget realui prælatorum. Si enim qui de unico talento sibi credito sacri fœnoris non reportabit augmentum, tanquam inutilis servus, et piger justæ damnationis periculum sustinebit, quam durum putatis iudicium fiet illis, qui commissum sibi pluralem numerum viventium talentorum non solum integrum neglexerint reddere creditori, verum etiam in illa restrictione probabitur damnum Domino suo in bonis, quæ ab illo multiplicanda susceperat, intulisse?

23. « Propterea, fratres et filii, qui fasces pontificalis officii et Ecclesiastici ministerii subeundo, defixistis pro animabus creditis apud extraneum manus vestras, festinate, quæsumus, liberari ab illo, qui supremus est actor et iudex, nullum nobis de allegationis nitore præsidium relicturus: discurrite, nec cessetis, ne fiant animæ vestræ pro illis, quos in custodiam sub tanto vadimonio suscepistis. Excitet vos summi pastoris amor, qui vos pascendis rationalibus ovibus dedicavit. Exterreat corda vestra, et torporis somnum repellat ab oculis metus periculi: eis procul dubio, qui supra greges suos vigiles non observant excubias, imminetis. Sed ecce lethalis incuriæ sopor pastoralis curæ vigilantiam, quod gementes diemus, oppressisse videtur in plurimis, prout testatur nimia de plerisque regionibus clamans Christiani populi corruptela, quæ cum deberet sacerdotalis antidoti curari remedio, prohi dolor! potius ex malorum contagio procedit a clero, ita ut alicubi verum sit, quod prophetica querela testatur: Factus est, inquiens, sicut populus, sic sacerdos. Malitia namque dierum labentium, quæ cum tempore corrumpit et mores, dante quamplurimus ex impunitatis audacia semper in deteriora proclivem infrænis licentiæ libertatem, nonnulli clerici, præcipiti lubricæ voluptatis arbitrio laxas committentes habenas, post carnis suæ concupiscentias abierunt, et relegata penitus a conversatione vitæ suæ clericalis munditiæ honestate, tenent in conspectu etiam

¹ Magu. l. XIX. c. 18. — ² Lib. v. Ep. LXXXVII.

populi concubinas, cum quibus impudica frontis irreverentiam induentes, fœdas manus et foetidas, quas sordidis libidinosæ coinquinationis facibus immerserunt, non erubescunt, in suum periculum et ruinam populi, sacris ministeriis immiscere, a quibus ob publici concubinitus infamiam, qua nulla potest tergiversatione celari, secundum scita canonum tam quoad se, quam quoad alios sunt suspensi: et ne quis talium missas audire præsumat, aeternus in eorum contemptum canonicæ auctoritatis constitutio interdicat.

24. « Per tales maxime nomen Domini blasphematur in terris: per tales derogatur sacramentis fidei orthodoxæ, cum vasa Domini pollutis eorum contactibus profanantur: per tales perit erga religionem Catholicam devotio reverentiæ Christianæ: per tales decipitur populus in divinis, et Ecclesiastica substantia dissipatur. Hinc detrahitur verbo Dei, dum immundis talium labiis nuntiat: hinc hæretici mussitant, et insultant: hinc tyranni sæviunt: hinc perfidi persequuntur: hinc grassantur audacius in Christi patrimonio sacrilegi exactores, a quibus, prohi pudor! ob hujusmodi carnes putridas, quas disciplinæ mero non resecat, sicut debet, sincerum Catholicæ matris corpus in ostentum ducitur et contemptum. Profecto patres, qui hujusmodi filios sub dissimulationis conniventia fovent impune, etiam si cum Heli sacerdote sint boni forsitan in seipsis, merito pro consimilis negligentia malo repentina paris interitus ruina dejiceret de sella retrorsum. Ecclesiæ quoque principes, qui zelo Phinices ardeant (ardentes), non feruntur in tales, sine causa videntur portare gladium potestatis, quem ad vindictam malorum, laudemve honorum desuper acceperunt.

25. « Nos igitur cupientes tantum malum de medio Ecclesiæ, tantumque scandalum ab oculis fidelium remove, universitatem vestram rogamus, monemus et hortamur attente, per Apostolica vobis scripta in virtute obedientiæ injungentes, ac vos singulos sub obstaculo tam judicii singularis, quo quisque citatur ad Dominum de corpore mortis hujusmodi, quam judicii generalis, in quo universi stabimus ante tribunal æterni Judicis, obsecrantes, quatenus in vobismetipsis expressius curetis ostendere quam pie ad Deum, quam sancte ad seipsos, quam juste ad proximos oporteat cæteros in Dei Ecclesia conversari. Totius namque familiæ status et ordo vacillat, si quod requiritur in membris, in eorum capite non habetur: et in ejus ore adversus peccantes necesse est redargutionis objurgatio conticescat, qui admittere cognoscitur arguenda. Qua enim fronte fieri quis poterit morbi curator, dum languore consimili detinetur? aut sator virtutum, dum seclator ostenditur vitiorum?

26. « Ad inquirendos autem ac puniendos subditorum vestrorum excessus, et maxime incontinentiæ fœditates in clericis, præsertim concubina-

riis manifestis, qui odorem fœtere faciunt domus Dei, tanto ferventius assurgatis, quanto damnabilius præteriretis eorum contagia incorrecta. Verum ut adversus concubinariis hujusmodi officii nostri debilum, tam auctoritate nostra, quam vestra, liberius exequi valeatis, nos prædecessorum nostrorum attendentes vestigia, et plenius exprimentes, super hoc processus vestros per appellationis objectum nolumus aliquatenus impediri. Si vero hujusmodi concubinariis, quorum culpas contigerit canonica districtione feriri, super appellatione, aut absolute, vel restitutione sua, litteras Apostolicas reportarint, illas, nisi forsitan in eis appellationis, aut excommunicationis, seu amotionis suæ hujusmodi causam expresserint manifeste, decernimus nullius esse momenti, sed eis vel processibus per eas habitis nequaquam obstantibus, censura vestræ animadversionis in tales inviolabilem obtineat firmitatem. Preces autem, monita, mandata, et præcepta nostra super his taliter implere curetis, quod conversationes honestas in clero, et devotionis antiquæ sinceritas in populo per sollicitudinis vestræ diligentiam reformatur: eumque Princeps pastorum advenerit, ab unoquoque nostrum, fructum injuncti negotii quæsiturus, coram ipso appareatis intrepidi, et dignam sibi possitis villicationis vestræ reddere rationem. Volumus autem atque præcipimus, ut tu, frater archiepiscopo, suffraganeis tuis, et aliis prelatibus tuæ provinciæ, has litteras sine moræ dispendio facias presentari, ut super præmissis præceptum nostrum exacta diligentia exequantur. Dat. id. Februarii, Pontific. nostri anno v. »

Conjecit has litteras¹ Stero in annum mclcx, quas ex adscripta die in hunc annum referendas exploratum est: quasque cum Salisburgensi episcopo datas scribat, universos præsules ad restituendos collapsos in clero mores zelum explicare jussos colligitur.

27. *Parisienses academicos et pertinacem Guillelmum e S. Amore litteris corripit.* — Gravioribus quoque litteris Parisiensis Academiæ doctores perstrinxit, Guillelmum e S. Amore pravarum opinionum erroribus infectum admisisse, eique studia sua impendisse; unde graves in religiosos viros inimicitias ab eo subornati plures susceperant, atque exercebant: quasi enim Academiæ causa, non ob scelerata sua fuisset censura Apostolica percussus, ad redintegrandam illius dignitatem sese adstrinxerant: jam enim sacerdotiis exutus fuerat, ac doctorum Albo Pontificis auctoritate erasus, de quo pristinis honoribus restituendo cum libellum supplicem porrigerent academici, Pontifex pervicaciam hominis, qui nondum errorem ejurasset, objecit: rite tamen crimen expianti veniam est pollicitus².

« Magistris et scholaribus Parisiensibus.

« Inter alia, quæ olim pro universitatis et

¹ Henr. Ster. in Chr. — ² Ep. CLII.

disciplinæ vestræ profectu salubriter ordinanda prospeximus, quod religiosi viri, præsertim fratres Prædicatores et Minores degentes Parisiis, qui sicut merito religionis, et vite decora membra universalis Ecclesiæ sunt censendi, sic eodem merito, et participatione doctrinæ, atque scientiæ universitatis vestræ pars non incongrua, nec indigna videri; ejusdem universitatis tam consortio, quam beneficio gauderent in omnibus, sub certa forma duximus statuendum. Sed licet non forsam in omnibus, in plurimis tamen, animosæ voluntatis arbitrio rationabilis æquitatis exerente, iudicium aliqui contra ordinationem nostram, cui voluntarie approbationis assensus, et promptæ obeditionis obsequium debebatur, præsumptuosum rebellionis levare calcaneum aliqui mandatorum nostrorum vim et potestatem ingeniosis adinventionibus vacantes superficialiter sic nostris deludere sermonibus, quod verius illuisse probantur. Cum enim juxta ordinationem eandem prædictos fratres teneamini a vestro non separare consortio, quis non videat manifeste delusionis commentum, quod separando vos ab ipsis, prohibitam separationis pœnam eis intelligitis indirecte, contra positam vobis ejusdem ordinationis legem communem privatis fraudibus rectissime moliendo?

28. « Pro Guillelmo præterea de S. Amore, quem a communione vestra prorsus extraneum notissima culpa fecit, ad pristinum universitatis vestræ revocando consortium, conventum fieri, vel haberi tractatum, ne solum scandali rediret occasio, Apostolicæ Sedis auctoritas interdixit: nihilominus autem quia nostis eosdem fratres propter transgressionis culpam, et prolatae animadversionis pœnam, quas religioso timore devitunt, nec posse nec velle, ubi habentur de prædicta revocatione tractatus, convenire vobiscum, quoties pro quibuslibet universitatis negotiis convenitis, hujusmodi tractatus reducat, quo eisdem fratribus illicitum fiat vestris congregationibus interesse, in quo utique facto sagittæ nocere paratæ, quæ perverse mittuntur in alios, in spirituales plagas mittentium convertuntur. Caveant ergo sibi, qui tales struere non verentur insidias, ne dum aliis tendiculas receptionis (deceptionis) objiciunt, ipsi in propositis sibi a nobis laqueos excommunicationis aliarumque sententiarum inciderint, a quibus nequibunt, cum voluerint, de facili expediri. Mirum si considerationis vestræ docta prudentia dignum venia iudicet prædicti Guillelmi grave peccatum, quod nec confessionis humilitas, nec penitentiæ satisfactio, nec conveniens penitudinis indicium mitigavit: præsumptionis enim ejus audacia publicavit longe lateque seipsam, eamque non tam condignæ, quam misericordis animadversionis ulla prædicavit: quod videlicet in perniciosam universitatis vestræ scissuram, et dissolutionem studii salutaris non est veritus ponere os in cælum contra Sedis Apostolicæ potestatem, adversus aucto-

ritalem Pontificum, contra ministeria sacerdotum, contra statum et profectum religiosorum virorum, maxime Prædicatorum et Minorum, quorum sacra plantatio sanctam fœcundal et venustat Ecclesiam, reprobe dogmatizans, et quantum in ipso fuit, disseminans in Ecclesia unitatis nefandi schismatis pestem, famosum infamemque conscribendo libellum, ne in ventum cederent contumeliosa et damnabilia verba sua.

29. « Porro quamvis eundem libellum in favillam et cinerem Ecclesia Romana danaverit spiritu oris sui, ostendens hoc ipso quæ stipendia deberentur auctori, ipse tamen nec apud Sedem Apostolicam, nec postmodum alibi constitutus suum super eodem libello, quem se composuisse non abnuat, humiliter confiteri curavit et emendare commissum: sed in sua rigidus pervicacia eos, quorum animos incitare non desinit, temeritatis propriæ incentivo secum trahit in pertinacis, ut accepimus, obstinationis abyssum. Hæc quippe non est illa, quæ desursum venit, sapientia pudica, pacifica, et modesta, pro qua capessenda peregrinari, patris relictis sedibus, elegistis: pro qua constitutis scholasticis vos exercere sudoribus: pro qua decrevistis nocturnis lucubrationibus fatigari: quam utique nemo pertingit, qui fuerit sapientiæ terrenæ, quæ animalis est, et maligna ac sanæ doctrinæ opposita, studiosus; hæc nempe carnalium, est deorsum emergens prudentia, qua secundum hominem ambulantes zelo et contentione rixantur, ac sibi met propter concupiscentiam, quæ in eorum membris militat, inquieti pacem ad Deum et proximos nesciunt ». Et infra: « Præfatus vero Guillelmus, pro quo per memoratos nuntios supplicastis, si convenientia humilitatis et penitentiæ signa monstraverit, per quæ appareat a via suæ pravitatis conversus, poterit Apostolicæ Sedis non solum misericordiam, sed et gratiam promereri, etc. Adit paterna monita ut remotis jurgis pacem colant, ac Dominicanos et Minoritas infestare caveant. Dat. Anagninæ V id. Julii, an. v ».

Præterea episcopo Parisiensi præcepit¹, ut magistris illis significaret, ipsos contentis Pontificiis sanctionibus pœnas incursum, si vel religiosos suo consortio amovere, vel se ab eorum societate, quod in idem recideret, subducere affectarent: Academiæ vero Parisiensi denuntiaret, eos sententia anathematis defixum iri, si commercium aliquod cum Guillelmo e S. Amore inirent, ac litteras ab ipso privatim, aut publice exciperent, mitterentve, ne discordiarum nova fax animis injiceretur.

Egregiam vero commendationem, qua celeberrimam Academiæ ornavit Pontifex ipso litterarum exordio, silere non possumus: « Ex alto fuisse conspiciunt civitati Parisiensi provisum, quod honorificata decore studii generalis et tantorum universitate scholarium illustrata præluceat

¹ Ep. cxcvii. Ext. ap. Wad. hoc an. num. 6.

orbis civitatibus, orbemque lucidum reddiderit sui luminis claritate : ipsa quidem universitas fons irriguus consuevit esse virtutum, universale speculum, mater studere volentium, et magistra scientiarum, ad singulos dona derivans, cunctosque illustribus radiis doctrinarum clarificans, etc. »

30. Cæterum cum Guillelmus e S. Amore calumnias plures in viros religiosos mendicantes diffudisset, adeo ut ipsorum fama apud plures, qui virus hauserant, laboraret, universis præsulibus litteras dare se asseruit Alexander, ut sinistras eas opiniones pro concionibus sacris e populorum animis delergerent, atque etiam auctoris aculeatum librum, aliosque recenter editos, quibus religiosorum fama lacerabatur, ac pietas adducebatur in odium, intentato censurarum Ecclesiasticarum terrore ab iis, qui eos servarent, exhiberi, ac publice flammis damnari iussit. Apparitorem etiam Academiæ, qui sacram concionem habente S. Thoma Aquinate¹ libellum a Parisiensi episc. damnatum, calumniisque in religiosos viros consarcinatum promulgare ausus fuerat, percelli anathemate, suoque munere deturbari imperavit, regiamque in iis exequendis, si opus foret, auctoritatem adhiberi. Hæc fuere Pontificis ad capiendas vulpeculas, quæ vineam Domini demoliri nituntur, studia. Nunc de aliis gravioribus curis ad arcendos feros apros, qui eandem depasci et evasare minitabantur, disseramus.

31. *Tartaris Occidentem sibi subjicere, Ungariam adjungere meditantibus, Alexander horum regem Belam litteris solatur, eique subsidia pollicetur.* — Impendebat Occidenti Tartarici furoris terror, atque impetu toto in Ungariam irrumpere, et ad alios orbis Christiani provincias populandas penetrare apparabat. Quo vero Tartarus superbis sævissimisque consiliis viam muniret, missis ad Belam Ungariæ regem oratoribus, illius gratiam colligere, ac sibi arctissimo fœderis vinculo illum devincire conatus est, ut ejus nimirum opera ad subjiciendum imperio suo reliquum Christianum orbem uteretur. Proposuit ergo optionem, ut vel filio suo Tartarorum regis filiam uxorem acciperet, vel filiam suam ipsius filio conjugem desponderet : eoque sancito fœdere cum fortissimo Ungarorum exercitu Tartaris sese conjungeret, præiretque ad Christianos exscindendos, ac demum quintam spoliolorum partem, quæ de hostibus referrentur, recepturam : et ni oblata amicitiae leges acciperet, crudelissimi belli terrorem incussit. Perfusus metu Bela, qui Tartarorum excursione præterita tot malis obrutus fuerat, ad Alexandrum oratores misit, propositaque imminentis mali formidine, obsecravit, ut promptissimum auxilium expediret laboranti Ungariæ. Et de Gregorio IX questus est Ungariam in alia Tartarorum irruptione deseruisse, se quidem facile posse ab imminenti periculo evolare, ac procellæ mimitanti sub-

ducere, si oblatas a Tartaro pacis et amicitiae leges admitteret.

32. Acceptis trislibus nuntiis Alexander, Gregorium prædecessorem excusavit¹, si Fridericiano bello implicitus ac rerum mole obrutus, opem non explicuisset : adeo repentino impetu hostem irrupisse, ut prius illata clades fuisset, quam illius acceptæ fama pervenire potuisset. Tum quod ad leges fœderis propositas attineret ; fœdissimas illas atque adeo lutescas, ut sola cogitatione horrorem animo offundant : præterea si eas admittere in animum induceret, in ancipili versari discrimine, an crudelis et infidus barbarus eas esset servaturus : hortatus denique est, ut impium fœdus generosè respueret : spem suam in Deo, cujus causa ageretur, collocaret : non defuturum illi cœlitus auxilium : atque universum orbem Christianum ad propulsandum commune periculum vires suas conjuncturam, Sedemque Apostolicam tot reges fortissimos, regnaque florentissima ad arcendum Tartarum excitaturam. Querelas quoque alias objecerat Bela, quas Alexander fregit, omnemque illarum suspicionem subjectis litteris, ad Belam ipsum datis, amovit.

33. « Regi Ungariæ illustri.

« Cum inter alia regna mundi, quæ fidei obediunt Christianæ, regnum tuum sincera in Deum, et sanctam ejus Ecclesiam devotione claruerit, sicut laudabilium operum testimonia libro illabilis commendata memoriæ manifestant, quibus utique progenitorum tuorum, et tua tempora in monumentum sæculorum succedentium decorantur ; nescimus, quæ ratio cogitationi tuæ suadere potuerit, maternum Apostolicæ Sedis affectum, quo in ipsius visceribus specialiter contineris, unquam in tuis necessitatibus voluntarie lepuisse. Præterea illa pupugil querela cor nostrum, quam litterarum tuarum, et porreclarum nobis per dilectum filium magistrum Paulum præpositum Ecclesiæ capellanum nostrum nuntium tuum, virum utique litteratum, providum, et prudentem, ex parte tua petitionum præfatio continebat : licet credamus eam non ex jactura læsi animi, sed ex libertate filialis confidentiæ processisse.

34. « Habebat namque præfationis continentia memoratæ, quod licet olim regno tuo sæva Tartarorum rabie lacescero, tu, ut populi tui reliquæ salvæ forent, a felicis recordationis Gregorio papa prædecessore nostro contra eosdem Tartaros per venerabilem fratrem nostrum, scilicet tunc Waciensem, nunc Penestrinum episcopum auxilium postularis, idem prædecessor quasi tuæ ac patrum tuorum claræ devotionis oblitus, stragi populi tui etiam verbo compati noluit, nedum facto ; quod incredibile sibi videri non debuit de patre pleno visceribus pietatis, maxime, cum compertæ tibi tunc veritatis testimonium refragetur. Et quamvis post obitum ejus Apostolica Sede vacante S. R. E. car-

¹ Ead. Ep. cxcvii.

¹ Ep. cxcvi.

dinales tibi consolatoria, ut dicis, promissa trans-
miserint, quod eadem Sedes, postquam ei foret
divinitus de Christiani populi pastore provisum,
ad proligandas de tuis finibus nationes infestas
opportuna sollicitudinem adhiberet, tibi tamen,
etiam postquam Deus Ecclesiam suam de summo
Pontifice ordinavit, ex spe data res aliqua non pro-
venit : quin potius inde addita est afflictio, et
necessitas luctuositas, unde relevationis consolatio
sperabatur. Postulans ergo tibi contra ingruentes
eorundem Tartarorum insultus nunc saltem Ec-
clesiæ consiliis et auxiliis subveniri, expressisti,
sicut placuit, quod ipsa in priori discrimine te de-
seruit et contempsit.

35. « Si profecto, non dijudicans casus et tem-
pora, censes indignum, quod prædicta Sedes tibi
tunc pro voto non alluit, et exinde dignam tibi
existimas murmuris provenisse materiam, pone
quæsumus ante oculos tuos et attende propensius,
quibus tunc temporis Ecclesia versabatur adversita-
tatum fluctibus, et quibus difficultatum implica-
tionibus tenebatur, quoniam iis perpensis eam, ut
credimus, a vinculo improperii hujus in judicio
regiæ considerationis absolves, et non ei sed ma-
litiæ temporis et malignitati turbantium pacem
ejus, quidquid circa subventionem tuam olim
omissum quereris, consenties imputandum. Mun-
dus certe universus agnovit, et tu egregia univer-
sitate ejus portio non potes non sensisse cum
mundo, quod ea tempestate qua Ecclesiasticæ sub-
ventionis implorasti suffragium, Fridericus quon-
dam imperator acerrima in Sedem Apostolicam
tyrannide sæviebat, eam omnibus potentia suæ
viribus persequendo, intendens, ut oppressa illa,
et filiis ejus nomini suo absque ullo protectionis
obstaculo subjugatis, ipse singulariter velut im-
mane desolationis idolum præ cæteris coleretur.

36. « Pro sua igitur et filiorum libertate
tuenda tantis jam eadem Ecclesia erat fatigata dis-
pendiis, tantis debitorum oneribus, quæ necessario
subierat, premebatur, quod inter angustias suas
in alienum præsidium respirare non poterat, et
ad ipsorum aliorumque debitorum reliquias, quæ
adhuc solvendæ supersunt, facultates ejus usque
modo sufficere nequiverunt. Nihilominus autem
in tam vehementi procella, quæ multipliciter eam-
dem concutiebat Ecclesiam memoratus prædeces-
sor, dum pro communi salute decertans erat, po-
tius filiorum adjuvandus suffragiis, quam in
aliorum præsidium advocandus, causæ tuæ om-
nino non defuit, sed adesse studuit paternæ com-
passionis affectu, sicut exposita sibi tuæ condi-
tionis flagitabat necessitas, et infausti temporis qua-
litas permittitabat. Porro cum postquam sponsum
secundum cor suum eidem Ecclesiæ, quæ diu vi-
dua fuerat, miseratio divina providit, a regno tuo
illo volente, qui habens in sua potestate ventos et
maria, tranquillum de tempestate producit, gladi-
os Tartaricus abcessisset, si necessitate spectante
sperata de prædictorum cardinalium pollicitatio-

nibus subventio non processit, notari de defectu
fidei promissa non impleta non possunt, quæ fue-
rant in sublata jam necessitatis dumtaxat articulo
persolvenda.

37. « Adjecisti præterea, quod cum ad resi-
stendum tantis hostibus non tibi sufficiant vires
tuæ, si dictæ Sedis auxilio modo finaliter destitui
te contingat, cogaris, licet invitus et dolens, cum
illis pacis et unionis fœdera copulare, ad quæ ipso-
rum monitis et precibus pluries invitaris : offerunt
enim tibi, sicut tuæ narrationis series continuebat,
et secundum optionem tuam, vel filio tuo filia
principis Tartarorum, vel filio ejus filia tua matri-
monio jungatur. Venire tamen in fœdere pacis
debet expressa conditio, ut filius tuus cum quarta
populi tui parte præcedat eosdem Tartaros ad
exterminium populi Christiani, habiturus jure
belli quintam de spoliis et bonis, quæ subactis, vel
deletis Christianis invaserint, portionem : addito
quod ab ipsorum tributo, vel censu habearis im-
munis, et illa multitudo non introeat fines
tuos, sed et nuntiorum comitiva, quos tibi ab
eis aliquando negotiorum exigentia suaserit desti-
nari, centenarium numerum non excedat.

38. « Præter alia quæ asseruisti, silenda potius
quam dicenda, nimirum si contra prædictæ gentis
impetum, nec de cælo, unde solet interdum pau-
cissimis in bello fidei atque justitiæ contra pluri-
mos provenire victoria, nec de terra, in qua illud
est omnibus tecum commune discrimen aliquid
tibi confideres, quod absit, auxilium affuturum ;
abhorrere tamen debet Christianissimus princeps
etiam regna quælibet mundi, etiam denique vitam
propriam et suorum, regnis temporalibus præfer-
endam, sibi tam detestabilibus, tamque probrosis
compendiis præservare. Sanari quippe nonnun-
quam piguit viros fortes, cum suaderentur eis
turpia remedia medicinæ ; satius judicantes for-
titer mori, quam vivere criminose : et generosis
animis aliquando dignius visum fuit tristi affici
exilio, quam regna cum pudore, ac scelere possi-
dere, quia nil prodest homini mundam universum
lucrari, cum animæ propriæ detrimento. Absit
igitur a te, fili charissime, ut pro quocumque
temporalis fortunæ, vel salutis vitando periculo ea
unquam infamiæ nube obscurari consentias clari-
tatis tuæ titulos ; aut eo maculari perpetuæ igno-
minia opprobrio celsitudinem regni tui, quod
abruptus a corpore fidelium, et fædo fœdere infi-
delibus nationibus copulatus fias de propugnatore
Christiani nominis fidelium impugnator. Vide
quanti odii tibi præpares materiam, si adversus
domesticos fidei, quam professus es, in arcum
pessimum, quod dictu est horribile, vertereris ; et
per te ad impugnandos alios principes et popu-
los Christianos Barbaris nationibus aditus pande-
retur.

39. « Sed esto, quod ad evadendum quæcum-
que discrimina posset absque pudore confusionis
admitti remedium hujusmodi pactionum, cre-

dendum est tamen illud non salutem tuam vel regni tui, sed periculum continere. Potes enim argumentis evidentibus didicisse, quod prædicti Tartari per insidiosas pactionum tendiculas plures gentes seduxerint in laqueos inexplicabilis captivnis, illo prærogativæ privilegio apud eos gaudere non poteris, ut tibi promissorum, conventorumque suorum servant constantiam, quam aliis non observant. Certo nempe fidei vinculo teneri nequeunt, cum veram fidem non habeant infideles, quia nec ipsi religionis nostræ sacramentis judicant pondus auctoritatis inesse, nec sacramentis gentilium indubitatam fidem homo adhibet Christianus.

40. « Matrimonii quoque nexus, nec Christiano paganum, nec Christianum pagano conjungit, quia etiam inter ipsos paganos, etsi verum sit, tamen propter defectum fidei non est ratum, et inseparabile apud eos matrimonii sacramentum ». Extrema hæc duo verba sumpta sunt latius pro conjugio, quod cum inter infideles ad sacramenti dignitatem non assurgat, ut merus contractus civilis dissolvi potest. « Si ergo, quod absit, filium vel filiam tuam contingat gentilis connubii contagio maculari, ex hoc utique facto (quod non juris effectum, sed solam Creatoris tui contumeliam continebit) fœderi pacis, aut pactionibus mediis nihil proveniet firmitatis : et sic cum non nisi in Domino lex Christiana permittat nubere Christiano, filius vel filia tua cum infideli uxore, vel viro execrabilium nuptiarum infame, ac captivum contubernium sortiretur, et periret, prohi dolor ! in obscæno adulterini thori volutabro lugenda eo tempore soboles principis Christiani.

41. « Execrare ergo, christe Domini, quæcumque, ubi ad improprium Christi tui a perfidis Christiani nominis hostibus proponuntur, et stans in justitia, quæ roborat thronos regum, inimicorum impetum non ita formides, quin Dei timorem eorum metui anteponas, et fortitudini hominum iudices divinam potentiam præferendam. Non enim credere debes, te inter cæteros Christianos reges in hoc discrimine cælestibus auxiliis, Ecclesiæ suffragiis, aliorumque orthodoxorum principum, et fidelium populorum viribus deserendum, cum non in te solum, sed in universum genus humanum propter peccata plurimorum imminens tribulationis iudicium excitetur. Scis enim, o piissime rex, quia Deus, etsi miserator sit atque misericors, est tamen fortis et potens, dissimulans interdum misericorditer, sicut clemens, peccata hominum propter pœnitentiam fructuosam, interdum potenter visitans, sicut justus, animadversione vindictæ, ut semper dicat in corde suo insipiens : Non est Deus. Ad hoc enim immittuntur, justo Dei permittente iudicio, hostilitates et fames, pestes et clades : ad hoc gens in gentem, et regnum concitatur in regnum : ad hoc seditiones et bella civilia commoventur. Hæc utique mala quid aliud sunt, nisi quædam stipendia peccato-

rum præcurrentia finale iudicium, et ministrantia impiis primum gustum damnationis æternæ : piis vero significationem præstantia, ut fugiant a facie arcus extremum æternumque periculum comminantis ?

42. « Quid mirum, fili, si tribulationum gravium increbrescent arumnae, cum refrigescente charitate iniquitas invalescat ? Ecce jam in cælum ascendunt, et commovent clamoribus zelum ejus hominum impietas erga Deum, indevotio erga sancta, inobedientia erga patres, infidelitas erga dominos, inhumanitas erga proximos, et erga impotentiores tyrannica oppressio fortiorum, qui volunt legem injustitiæ fortitudinem suam esse. Præcorum principum pia in sacras ædes largitio fit jam præda sacrilega tyrannorum, patrum elemosynæ plerumque in filiorum crimina convertuntur, et in augmentum vitiorum omnium : sub tributo et servitute redigitur templum Dei, et sancta Ecclesia liberæ matris, quæ sursum est, filia nonnusquam exiit dotalis privilegio libertatis.

43. « Propterea, magnifice princeps, si vis ut nulla tibi nocere possit adversitas, fac ut nulla tibi, vel Christianissimo regno tuo iniquitas dominetur. Clareat semper tibi sincera devotio circa divini cultus honorem : integra sit divinorum eminens ministrorum, eorumque vota sinantur fieri libera, ut possint esse canonica in spiritualibus gubernaculis ordinandis, ac exinde justitia et iudicium fiant per omnia correctio sedis tuæ. Sic enim subtus pedes tuos corruerent inimici, sic ipsa creatura pro te contra insensatos aperte pugnabit, sic Ecclesiæ subsidia fideliumque juvamina contra hostes quoslibet tecum cum Dei auxilio prævalebunt. Quod si etiam justus sis, et ut justificeris adhuc, nihilominus aliquid pro fidei libertatisque justitia voluerit te consilium Dei pati, id erit tibi non ad confusionem, sed gloriam : non ad damnationis iudicium, sed ad beatificationis iudicium : non ad damnorum incommodum, sed ad cumulum præmiorum, quia hoc præcipuum donum Dei est beatificans hominem, cui datur, ut in eum credamus, et pro ipso etiam patiamur.

44. « Sane petitiones tuas, quas præfatus nuntius ex parte tua nobis obtulit, audivimus aure benevola, et quas pro tempore, et loco potuimus, ad exauditionis effectum duximus affectu benignitatis solite admittendas. Non tamen ferat indigne sublimitatis regis altitudo, si de male ballistariorum subsidio, quod a nobis inter cætera postulasti, non est tibi eo, quo requisisti, ordine satisfactum : quia multo majus auxilium ex iis, quæ nunc tibi a Sede Apostolica conceduntur, credimus proventurum. Romanam siquidem Ecclesiam tot premunt arduæ occupationis molimina, totque gravant sarcinæ debitorum, quod æquanimitè assequi debet, si cum non possit commode, ad alia onera non assurgit. Acceptum

quoque pietati regiæ forte decet, quod a necessitate præstandi quintam proventuum Templarios et alios religiosos milites, quibus a prædictis Tartaris, et aliis etiam infidelibus par discrimen in partibus transmarinis; et fratres Cisterciensis Ordinis, qui piis votis et devotis orationibus Deum propitium assidue tibi reddent, esse volumus in genere factæ tibi a nobis concessionis exceptos: quos nihilominus, ut in imminentis necessitatis articulo circa defensionem regni tui, quæ suam continet, regiis laboribus adesse procurent, exhortationibus et mandatis Apostolicis excitamus. Si autem tibi necessitas, quam vereris, evenerit, Apostolica Sedes tam invocando in tuum auxilium principes et populos Christianos, quam alia non negliget pro te salutaria contra Dei hostes et tuos consilia cogitare.

« Non insuper illa suggestio debet movere cor tuum, quæ sensibus regiæ serenitatis immititur, videlicet quod prædicta Sedes maxime in extraneorum provisionibus nimium gravaverit Ecclesias regni tui, propter quod ne id de cætero fieret, supplicasti: licet vix regnum sit aliud in orbe terrarum, cui minus competat hujusmodi querela quam tuo. Ecclesias igitur ipsas gravasse non credimus, cum maturitas dictæ Sedis tantam hactenus modestiam observaverit, et deinceps ibi, et alibi observare proponat in beneficiis concedendis, ut exinde nulla cuiquam justæ murmurationis materia relinquatur. Quamvis nemo sibi possit hanc operum suorum gloriam vindicare, ut in iis aliquid homines voluntarie fingere, vel ingeniose adinvenire non possint, quod oblocutionis habeat calumniam, vel querelæ. Dat. Anagninæ II id. Octob., an. v ».

45. *De Anglorum turbis deque pace frustrata S. Ludovicum inter et Henricum.* — Perhorruerat Christianus orbis ingruentium Tartarorum metu, sed divina elementia flagellum intentasse minasque objecisse contenta, immania barbarorum consilia discussit, quæ feliciter ad delendos in Oriente Sarracenos conversa visuri sumus: sed prius nobis reliquæ Occidentis res percurrendæ sunt. Richardum hoc anno ex Germania in Angliam venisse, tradit Parisius: cumque antea Anglos proceres certiores fecisset, summa se visendæ patriæ, atque amicorum intuendorum cupiditate illectum, ipsos inter se agitato consilio ancipites admodum, quid statuendum esset, fluctuasse: non levis enim metus eos incusserat, ne fratres suos uterinos Anglia levi de causa tanquam ingentis criminis reos ejectos restituere patriæ meditaretur, atque in ipsos vindictam effundere, quod patrem Joannem fratresque, ac nepotes immerito exagitassent: appulisse interim feliciter Richardum paucorum comitatu succinctum, ut omnem conflandarum rerum novarum suspicionem deleteret: illique obviam Henricum, ac proce-

res advolasse, atque ingenti pompa alacritateque exceptum fuisse.

46. Subjicit auctor pacem, quæ inter Francorum Anglorumque reges tractata fuerat, discussam, quæ quidem, cum a Nangio firmata, abrupta vero a Parisio dicatur, conciliandi ita sunt auctores, quod cum S. Ludovicus, ut refert idem Nangius, aliquo conscientiæ stimulo animum exulcerari sentiret ob Normanniam obtentam, quam avus ipsius Philippus parium Franciæ consilio sententiæque sibi adjudicatam invaserat, nonnullas pacis leges ad extinguendum scrupulum cum Anglo inire cupisset, Henricus in Gallias profectus, in eas pacis conditiones descendit, ut omni jure, quod in Normanniam, Andegaviam, Cenomaniam, Turoniam, Pictaviam sibi deberi contendebat, cederet: sanctus vero Ludovicus Petragorium ob jus dubium renuntiatum in eum transfudit, ac Burdegalam, Bajonam, Aginnum, Xantonas, Lemovicam fiduciario jure confirmavit: atque insuper parium Franciæ numero adscripsit.

Visæ eæ optimæ Anglo conditiones, cum certas provincias pro abjecto incerto jure obtineret: sed Legriæ comitissa, quæ nonnulla in Normanniam jura contendebat, eo jure, uti Henricus promiserat, cedere detrectante, tractatus omnis consentit. Post hæc enarrata, interpositis nonnullis, quæ brevissime perstringit Parisius, historiæ finem adjecit. Quæ quidem maxima commendatione nobis una cum Baronio digna visa est, si jacta passim in Romanos Pontifices convicia subornata mendacis lector caverit; unde haud levis suspicio est, ab aliquo hæretico fœdatam, ut existimat, qui nostro Vallicellano Codici, quo utebatur Baronius, hanc censuram præfixit: « Auctor multis in locis in Romanam curiam est injurius: forsitan fuit ab hæreticis conspurcatus; legendus est propterea magna cum cautione ». Quod ad alterum opus Parisii historiæ adjectum attinet; quamvis Parisii nomine inscriptum sit, a Parisio non videtur emanasse, sed aliquem Annalibus extremos annos apposuisse conjectura est, quod styli varietas arguit; tum perfricta fronte in Romanos Pontifices invehatur, ac longe effrænatus, ac liberius furorem effundat. Mira res, ut omnium Pontificum famam laceret, omnium gesta in adversam partem detorqueat, mendacia consarcinet, calumnias ubique instruat aspergatque, si quod ulcus in iis appareat, illud laniare improba exaggeratione contendat. Quæ omnia imbutum odio animum ostendunt, ac suspicionem justam movent, adulteratam, ut dixi, auctoris historiam ab aliquo hæreseos labe infecto, qui suum in Ecclesiam odium sub alterius nomine, quo plus noceret, evomere voluerit. Parisium vero hoc anno e vivis sublatum tradunt novatores, qui ipsius elucubrationes enumerant (1).

47. *Lugenti sancto regi de morte filii Ludovici*

(1) Ravennense Concilium a Philippo archiepiscopo celebratum, ut pecunia in Tartaros Christiano orbi militantes colligeretur, celebra-

consolatoria Pontificis Epistola.—Ludovicum quoque majorem natu S. Ludovici Francorum regis filium hoc anno extinctum, atque una cum eo præclaras spes, quas Franci de eo conceperant, emarcuisse refert Nangius¹: accidisse vero dum Henricus Angliæ rex in Galliis ad sancendam pacem versabatur; qui etiam feretro regios humeros in effereundo funere supposuit; lugubrem enim pompam describens auctor subdit: «Cujus corpus in abbacia Montis Regalis patris imperio sepulturæ dandum prima nocte ad Ecclesiam B. Dionysii delatum, monachis in decantatione psalmorum usque mane vigilantibus, custoditur: in crastino vero rex Angliæ Henricus, et nobiliores barones Franciæ et Angliæ corpus defuncti assumentes aliquantulam partem itineris propriis humeris portaverunt». Perculit inopinatus filii casus parentem amantissimum: nec enim ipsius sanctitas naturam, ne doloris aculeos acerbissimos pectori paterno defigeret, prohibebat. Sensit quoque gravissimum ex eo mœrorem summus Pontifex, qui futurum Ecclesiæ potentissimum defensorem sperarat, atque ad emolliendum S. Ludovici dolorem sequenti anno mense Februarii extremo (sub ipsa enim natalitia Domini defunctum tradit Westmonasteriensis²) exaratis litteris consolatoriis, suas quoque³ lacrymas cum ipsius lacrymis miscere voluit.

« Regi Francorum illustri.

« Vox horrois et mœroris, vox gemilus et lamenti sensibus nostris insonuit, quæ interiora cordis nostri quasi quodam diri vulneris telo transverberans, in capite universalis Ecclesiæ de tristi obitu claræ memoriæ Ludovici primogeniti tui fontem aperuit lacrymarum, nosque ac fratres nostros attonitos reddidit intentissima consideratione jacturæ, quam ex hoc eadem Ecclesia, et domus tua, charitatis Apostolicæ probatissima filia, communiter sustulerunt. Inter mundi siquidem procellas, quæ assiduis adversus eandem Ecclesiam malignorum spirituum statibus intumescunt, ipsa specialiter in regni tui prosperitate respirans, spem singularis præsidii sibi in fidei ejus inviolabili firmitate dispositi, in illum, quem genituræ series et rerum ordo jam certum præmonstrabat regni ejusdem hæreditarium successorem, pari confidentia prorogarat: nimirum de ipso publica tenebat opinio, jugibus gratosæ indolis proficiens incrementis, quod si decreta fatalia speratæ substitutionis ordinem non turbassent, idem paternæ disciplinæ salutaribus eruditionibus institutus,

suis temporis te nomine, ac moribus reddidisset. Et quia velut germen odoris, fructus honoris et gratiæ, jam erumpentibus laudabilium studiorum floribus, producebat; unde sperabatur post te, instar tui religionis et fidei Christianæ virtutis brachium, fulcimentum domus, stabilimentum et gloria gentis suæ; quo ubere fonte lacrymarum regnum tuum flere sufficiat, se pignus tantæ fidei, qua ætatis futuræ tempora intrepide prospicere poterat, perdidisse?

48. « Auget autem dolori nostro formidinem, qua veremur ne forte mœroris excessus animo tuo de tam amara carnis incisione, charissime, dominetur; et ne, si durum tibi divinæ voluntatis arbitrium impatienter accipias, Deum (quod absit) offendas, lædasque leipsum, et ponas in gloria spei tuæ scandalum, quæ cum infidelibus, quos resurrectionis futuræ nunc expectatio beata non recreat, contristari de dormientibus in Christo non patitur Christianos. Minuit autem hujus formidinis nostræ pavorem, quod exercitatum habeas animum ad patientiam in rebus asperis et adversis: omnem fortunam superare, ferendo invicto pectore didicisti; et confidimus, quod hunc doloris accessum imperturbatus, quamvis turbatus exceperis quem alias irruentes intolerabilium fere casuum impetus non fregerunt. Ad nihilum quippe valet, nisi ad subversionem salutis et vitæ in memoria mortuorum ossa carnis immoderata spiritus exsiccare tristitiam, dolores animi non tam lenire quam etiam exaggerare mœroribus, et ad cruciatum exitialis augmentum vulnus concidere super vulnus, quoniam nemo per lamentationes et luctus revocari poterit a defunctis. Inter hæc autem potest propinatum tibi a Deo amaritudinis poculum temperare, quod vix tibi debebat cum multiplicatione sobolis vita produci, quin de alicujus eorum obitu, quorum ortus letanter fortassis acceperas, aliquando tristareris: cum raro cuiquam in filiis felicitas secundæ generationis obvenerit, qui aliqua natorum sua funera meluerit non videre. Ergo, si prout admonet inevitabilis mortalium sortis ambigua certitudo, eundem tuum secundum carnem, nostrum vero secundum spiritum, filium habuimus, tanquam aliquando amissuri; consequens est, ut postquam humanitatem nostram dolendus de ipso turbavit eventus, desinamus molesse ferre, quod ex necessitate futurum indicta naturæ mortis conditio pronitebat.

49. « Gemitibus itaque, ac singullibus impetrantes, dijudicemus, consulla ratione prudenter, quid sit quo super eum, quem tibi Dominus dedit

¹ Nang. de gest. S. Lud. — ² West. flor. hist — ³ Alex. l. vi. Ep. xxvi.

lum, anno huic assignat Rubeus hist. Ravenn. lib. 6. Sed cum Philippus nennisi exeunte hoc anno e vinculis sese subduxerit, non inani conjectura suspicor ad exordium sequentis anni referendum esse. Idque fieri posse salva fide Codicis Ravennatensis, unde anni hujus notam hausit Rubeus, satis constat, cum veteri stylo in Italia obtinente annus nomini a Martio exeunte inciperet. Congruunt hæc cum his, quas apud Nangium leguntur, asserentem in exordium sequentis anni Alexandrum litteras in eadem Tartarorum causa ad Gallos dedisse, quas Encyclicas ad omnes per Europam episcopos directas, non inviti credimus. Igitur Ravennatensis Concilii tempus exordium anni MCLX statuendum est.

et abstulit, vindicare tibi lucrum legitime debeas, aut querelam, præter momentaneum quoddam separationis incommodum, quo illum assumpsit superna vocatio, te reliquit. An lugendus est tibi, quæsumus, filius quia communis mortalitatis legem accepit, a qua divinæ potestatis auctoritas humanæ salutis auctorem, hominis filium, Deum et hominem non exemit? An quia flebile miserabilis vitæ hujus cito evasit exilium, et in desertum patriæ melioris, juxta spei nostræ confidentiam evolavit? An quia priusquam provexiorum ætatum experiretur ærumnas, et antequam malitia in eo perverterit intellectum, aut animam ipsius figmenta deciperent vanitatum, raptus est de iniquitatum medio et miserante Deo in viventium fasciculo collocatus? An quia pueritiæ suæ læta et innocenti, ut creditur, sorte perfunctus, priusquam illum mortalis vitæ protractio robustioris adolescentiæ inficeret luxibus, aut ambitu juventutis afficeret aut conficeret defectibus torpidæ senectutis, meruit quasi adhuc primævum et tenerum germen de cedro regni sublimitatis abscindi, incorruptibiliter radicandus in desiderabili suspirii nostri terra, et eorum, qui agnum Dei mundis gressibus prosequuntur, felicissimis cœtibus inserendus? Hinc enim ex eo proculdubio spem de ipso complectimur, quod præoccupavit, ut gaudenter accepimus, in confessione humili et sacramentorum fidei perceptione devota, facie indicans, quod in morte mortis stimulo superato in cælestium potentiarum atria, post caput fidelium Christum per fidei meritum, nondum cognitis mundi negotiationibus, introivit.

50. « Cum igitur supervacaneum videri debeat et indignum gemitibus prosequi, quem ad gaudia transisse credimus Angelorum, qui disruptis captivitatis corporeæ nexibus in libertatem spirituum exilivit, quæsumus, charissime fili, et in debito charitatis exigimus ac mandamus, ut mœroris nube depulsa, si qua forsitan adhuc exinde vultum regni serenitatis obnubilat, proveniens ex præmissis, et in ævum mansuræ letitiæ claritas te circumdet: ita quod proveniat in consolationis quoque nostræ profectum, ut qui fletum tuum venerint illacrymando diluere, potius inveniant, unde consolationis debeant referre solatium quam alferre: sic nempe viros decet, quibus debet robor firmitatis inesse, ne adversitatum congressibus impetiti, mollitie feminea sublabantur: sic ergo decet amicos, qui sublato e medio fideliter dilexerunt, hac ab illis diversitate distingui, qui amicos interdum miserius deflent, quos negligentius habuerunt, et amare quemquam nisi perditum nescientes: tunc demum adhibent sera suæ affectionis indicia, ut dubium an viventem amaverint, non relinquunt. Etenim quia indecens mœroris remedium est lassitudo mœrendi, licet a constitutione civili annus detur feminis ad lugendum, non ul tandiu, sed ne diutius fletibus inlabescant; nullum tamen viris a lege prescribitur flendi tempus legitimum, quia

nullum eis ad hoc idoneum consulta prudentia judicavit; etsi sapientis auctoritas eis permittat paucissimos dies luctus ad charitatem fovendam superstitem, et inhumanitatis calumniam evitandam. Porro etsi superstiti, ut modicum super mortuum suum pleret, venerandæ imperet auctoritas velustatis; venit tamen sub jubentis imperio intelligenda non tam forsitan plorandi actio, quam modicitas actionis; ut per hoc quem ad flendum emollit imbecillitas animæ indolentis, a multo lacrymarum profluvio compescatur. Veteribus sane patribus, ut longis indulgerent deplorationibus proximorum non solum suggerebat humanitas, sed quia quotquot universæ carnis debitum exsolvebant, regnantis in omnes a primo parente mortis imperio, necdum secundo Adam triumphante devicta morte, ad inferos descendere cogebantur. Nunc vero quando cum Christo in Deo fideliter morientium vita reponitur in excelsis, sine spei catholicæ injuria jam non possumus planctum producere super illos.

51. « Igitur, Christianissime princeps, cum lacrymam tuam, si quam forsitan vehementia doloris excusserit, funditus debeat matris Ecclesiæ tibi fideliter condolentis lacryma compassiva siccare, quoties memoriæ stimulo cor tuum aut charissimæ in Christo filie nostræ illustris reginæ Francorum, consortis tuæ, pupugerit chari nati acerbus excessus, quidquid hinc mœroris infunditur, blanda hujusmodi cogitatio et dulcis abstergat, quia in Christo vivens multo magis gloriose, quam prius charissimis parentibus in resurrectione justorum, Deo dante, feliciter apparebit, et congratulabitur se viam vitæ illis erudientibus, tenuisse. Propterea reginam eandem debiliorem corporis tui partem, exhortationis assiduæ confortatione sustenta, ut iis et tuis consolationibus animum sublevet, ne insidentibus nimium doloribus opprimatur: sed potius dum charissimus filius amare recolitur defuisse, suaviter in mentem utriusque recurral quam tuto exitu vitæ mortalis spatia consummavit, in lucem repositus apud Deum, ubi eum non amissum habent superstites, sed præmissum.

« Quamobrem, si quid ei fortassis de contagio terrenæ habitationis aut carnalis infectionis in hæsit, quod oporteat Ecclesiæ sanctæ suffragiis vel charorum auxiliis expiari, vigilet circa eum paternæ ac maternæ diligentia pietatis: nostræ quoque charitatis sinceritas ipsius apud Deum, in ipsa præsertim immolatione hostiæ salutaris, cum qua pro salute fidelium ante thronum Dei pia jugiter vota prosternimus, prout humana fragilitas permiserit, memor erit. Datum Anagninæ III kalend. Martii, anno vi ».

52. *Græcorum imperii status delecto Michaelæ Paleologō, et Balduini cum eodem pacis studium optato destitutum successu describitur.* — Utque regni funeribus alia regia funera jungamus, gravi luctu confecta est hoc anno Dania, Christo-

phoro rege e vivis erepto (1), ejus sceptrum Ericum puerum imbecillibus manibus exceperit, Albertus Crantzius¹ aliique memorant². Arnoldus quoque Trevirensis archiepiscopus, quem nonnulli Arnulphum vocant, Ecclesiam suam e vivis discedens turbis plenam reliquit, ut proditur³: cui administrandae Alexander papa Henricum Metensem decanum praefecit, ac litteris Apostolicis instructum ornatumque pallio Treviros misit: cum Henricum alterum Arnoldumque Romae in consistorio de archiepiscopatu disceptantes ex ambito gradu submisisset.

53. Extinctum quoque hoc anno Theodorum II Lascarium ex Georgio Logotheta colligitur, cum annis quatuor relictum a Vatacio patre sceptrum moderatus esset: quem in extremo vitae actu paenitentiae Christianae exemplum praebuisse refert: « Theodorum, inquit, imperatorem morbus gravis invasit. Morbo medicinam facere medici haud poterant, frustra quoque remedia omnia, quae malo succurrere posse videbantur, tentata sunt. Longo itaque tempore noxa conflictatus, et corpus omne exsiccatum prope finem in animo suo dedit paenitentiae locum, et monasticum habitum induens, quemadmodum res illius sedulo ac curioso intutu mihi narrarunt, confessionem peccatorum animo

generoso ac magifico dignam absolvit. Quippe Evangelicam amulatus peccatricem, Mytilenensem archiepiscopum pro delictorum confessione accersens, ante illius pedes in solum obvolutus, lacrymarum indesinenter fluentium rivis terram, in qua jacebat, conspersit, adeo ut ex illis lutum concinnatum sit. Sic qui illa conspexerit, plane nobis affirmarunt. Et saepe illud: Deserui te, Christe, inter confessionis verba immiscens inclamabat ». Egregia quidem Christiani paenitentis verba, sed utinam ille captam de Orientalis Ecclesiae cum Romana conjunctionem petecisset. Similia de illius paenitentia refert Nicephorus Gregoras⁴, atque ingentes pecuniarum ac rivos in elemosynas effudisse: « Igitur ille ita aetate peracta nondum quatuor integros annos imperio potitus, tanquam qui principium regnandi Novembrem, finem vitae fecerit mensem Augustum. Cadaver illius in Sofandrum monasterium delatum, ubi imperator et pater illius antea humatus est ».

54. Sexto ab ejus obitu die tradit Pachymetrius² (2) insignem solis defectionem fuisse, adeo ut unius horae spatio densissimae horrentes tenebrae, stellaeque in caelo apparent. Reliquit Joannem filium nondum octennem imperii successorem: cui Arsenium patriarcham ac Muzalonem obscuro genere natum, sed ipsi clarissimum, tutores attribuit. Sed veritus Muzalo ne honos invi-

¹ Crant. in Dao. l. vii. c. 24. — ² Novat. ex eo cent. xiii. c. 16. col. 1346. et alii. — ³ Chron. Trevir. et Hirsaug. atque ex ipsis Novat. ibid. c. 10. col. 134.

⁴ Niceph. Greg. Hist. Rom. l. iii. — ² Pachim. II st. Graec. l. 1.

(1) Obisse hoc anno Christophorum Daniae regem, chronologi omnes Daniae conveniunt: quem veneno enectum addit anonymus Danus a Ludewig in Reliquiis tom. ix. num. 4 vulgatus. Cum vero eodem anno paulo ante obitum Jacobum Lundensem archiepiscopum ex causa quadam Ecclesiae Danicae die festa S. Agathae captum in carcerem detulisset, ut Danici scriptores apud eundem Ludewig affirmant, quamquam silent injuria hujus causam; ideoque interdicti sententiam in se, uxorem, totumque regnum provocaverit, ideoque extra Ecclesiae communionem obisse suspicor. MANST.

(2) Errat profecto annalista, et cum eo Spondanus, alique quotquot eclipsim solis, de qua Pachymetrius, sexta ab obitu Theodori die contigisse affirmant. P. Jacobus Grantami, scripta de hoc argumento Dissertatione, legenda inter observationes Pachymetricas Possini lib. 3. cap. 3, astronomico calculo diligenter subducto, demonstrat nulam anno MCCLIX, post Augustum mensem, solis eclipsim perspicuam et insignem conspici potuisse, quod et confirmat Clavysius ad an. MCCLV. Igitur eclipsim hanc non quidem ad obitum Theodori referendam idem P. Grantami censet, sed a Pachimero designari opinatur eclipsim illam quae in Tabulis astronomicis consignatur die 30 Decembris anni MCCLV, qua Theodorus regnum capessivit. Hanc autem eclipsim, ait, quae insignis fuit et horrenda, veluti praenuntia habetur a Pachimero brevis illius et infelicis imperii, quod Theodorus ipse gesturus fuerat. Hanc viri docti emendationem proba, et observo, quam cum textu Pachimeri conciliari nullo negotio posse agnosco. Scribit enim ille lib. I, cap. xiii, Theodori obitu enarrato: « Nec plane improvisus accidit hic casus, quippe praenuntius caelestis portento: etenim sol defeceerat ad horam tertiam, sextae diei, et densae tenebrae cuncta comprehenderant etc. » deliquit istud solis, ait Pachimerus, casum principis praenuntiavit. Male ergo in Annalibus sextae diei post ejus obitum assignatur; sed recte a Grantami de eclipsi in exordio imperii Theodori visa exponitur. At unde sexta illa dies, de qua Pachimerus, suppuctanda est? Ab imperii corona accepta die sacra natali J. C., ait Grantami; sed vereor ne Graeci scriptoris mentem minus feliciter assecutus sit vir doctissimus. Solemne est Graecis ejus aetatis scriptoribus dies hebdomadae numerali nota distinguere *prima, secunda, tertia* etc. Sexta ergo dies est feria VI. in quam anno illo MCCLV dies xxx Decembris caedat, quae altera est conjectura, qua chronologia haec nostra asseritur.

Quo anno Theodorus obierit inter scriptores nostrates dissidium est. Cangius in historia Gallica C. P. lib. III, anno 1258, Augusto mense affirmat, cujus opinionem pluribus fultit Mauricius David sacerdos Bivionensis, cujus librum illustris Tomardi beneficio accepisse se Johannes Boivinus in Notis ad librum tertium Nicphori Gregorae profitetur. Favere huic opinioni videtur Pachimerus, scribens lib. I, cap. xxix. Michaelen aeternatum fuisse imperii consorem *Neomenia Heptembarois, Indictione tunc corrente secunda*; quae temporis Notae indicant anni MCCLIX, kalendis Januarii; ex quo conici potest Theodorum Michaelis decessorem, anno MCCLVI Augusto mense diem clausisse. Verum Augusto mense anni MCCLIX, Theodorum decessisse tam certum est, quam quid aliud. Cum enim constet Johannem Ducam Theodori decessorem fato cessisse anno MCCLV, quo itidem anno, Octobri mense exeunte, Theodorus coepit, ut in Annalibus ad annum MCCLV, num. 76 relatam est, et Theodorus quatuor fere annis imperium illud administraverit, teste Gregorio Acropolita; ad Augustum mensem anni MCCLIX devenimus necesse est. Menses enim supra triennium, quos Johannes exegit in imperio, ita determinat idem Acropolita scribens, mense Novembri coepisse, et Augusto mense decessisse, adeoque quod menses excurrunt ab Augusto ad Novembrem, tot illi detuisse ad quadriennium imperii illud pariter quatuor anteriorum imperium Theodoro vindicat brevis quaedam chronologia desumens in Johanne Palaeologo, quam e Codice regi vulgavit Johannes Boivinus in Notis ab libro I Nicphori Gregorae. Insuper captam fuisse urbem Constantinopolim die xxv Julii anno secundo Michaelis, notat Nicphorus Callistus in Catalogo Patriarcharum C. P. vulgato a Bandurio in antiquitatibus C. P. tom. I, pag. 164, ed. Venet. Exploratum est autem casum hunc urbis accidisse anno MCCLVI, quo cum Michael annuum imperii secundum ageret; inde profecto liquet, imperium illud duci a kalendis Januarii anni MCCLVII minime potuisse, tunc enim mense Julio anni MCCLVI imperii tertium annum numerasset. Firmam igitur ratumque sit, Michaelen imperia sui exordio anno MCCLIX habuisse. MANST.

diam principum atque exitium sibi crearet, in media procerum corona imposito munere abdicare se voluit: at illi non permiserunt, ac iurejurando sese adstrinxere, nunquam illi opera, fide, consilio defuturos: nondum tamen novem dies ab imperatoris funere effluerant cum nonnulli potentiores invidia perciti in eum conjurarunt, atque in ipso templo ad sacram mensam cum duobus fratribus fugientem obtruncavere. Sublato ita tutore imperatoris pueri, de subrogando altero agitur.

55. Florebat inter cæteros proceres Græcos sanguinis rerumque gestarum dignitate Palæologus, cui principes habenas imperii moderandas commisere, donec Joannes ad maturam ætatem pervenisset, insignibus tamen imperii illum abstinere jussere. Quæ vero causæ Græcos ad summam illi conferendam auctoritatem impulerint, refert Georgius Logotheta¹: « Haud conveniens esse existimavit Romanum imperium, majestate ac numero tantum, a puerulo, qui vel fructibus allici poterat, vel talis adhuc luderet, gubernari: sed necessarium esse judicavit eum clavum tanti imperii tenere, et gubernacula reipublicæ tractare debere, qui tutam a naufragio navim, quæ adversariorum ventorum vi impeteretur, variorum fluctuum strepitu turbaretur ac obrueretur, et ut verbo expediam, ingenti tempestate periclitaretur: ideoque gubernatore generoso, atque audace modo ad eam ab imminentibus opprimentibusque miseriis conservandam indigeret, conservare posset ». Subjicit pericula, quæ tum imperio imminabant, in Asia quidem finitimos Turcos nondum cum Tartaris firmum fœdus coivise, atque immanem aliquam irruptionem pertimescere. In Europam Michaellem despotam Manfredo Siculo Helena filia, Villardunoque Achaïæ et Pelopponensi principi Anna thoro junctis ob eas affinitates crevisse potentia, atque ad Naxium fluvium omnia rapere, Balduinum Constantinopoli bellica consilia meditari: atque ita undique cinctum hostibus imperium periclitari. Addit auctor:

56. « Proceres ergo, qui illud probe regeret, investigare: omnium tamen oculi in Michaellem Comnenum, cujus sæpius meminimus, ferri. Verum cum de hoc populus etiam expostulandus esset, ut cujusnam ille sententiæ esset, ipsi experirentur, et in quem magis animis propenderet, cognoscerent, interrogationes secundum genera et ordines institutæ sunt: primum quidem sciscitanti illi, universi confestim, unoque ore non alium præter Michaellem Comnenum Romanarum rerum tutorem ac curatorem, et eum veluti dominum proprium agnoscere se velle fatebantur. Cum ex Latina natione quæreretur, non multa expectatione opus fuit, tanquam quæ subito Michaellem Palæologum omnium summum principem postulavit. Cum Scytharum quoque genus percon-

larentur, non turbate, sed Græce admodum prudenterque respondit, Michaelle Comneno præstantiorem, cui summa imperii dedi deberet, se tenere neminem alium contendebant. Quinimo sacer senatus, cum Michaellem Comnenum multo nisi rerum Romanarum administrationem detrectare, et lentius agere, atque deludere provinciam procrastinando, et forte etiam non multum ante tempus de Theodori imperatoris filio sacramentum datum causantem patriarcha et cæteri omnes præsules non tantum voce, sed scripto etiam tomo, in quo ea continebantur, non modo eum pro tali conatu non esse apud justum judicem Christum rationem redditurum, sed coronis diviniorebus potius coronandum, quod in salutem Christiani populi accessisset, suadebant atque concedebant: sicque ut Comnenum Michael metum animo pelleret, prudenter sane, et uti necesse erat, effecerunt. Verum Palæologum hæc ad modestiæ pompam tantum præ se tulisse, ambitionemque texisse eo cautius, quo alta consilia perduceret tum paluit, cum Joannem Theodori filium hæredem imperii luminibus orbavit. Subdit Logotheta varios gradus, quibus ad imperium evaserit. « Ita primum quidem eum despótica dignitate exornant, mox tænia etiam despótica caput exornant, nec multum temporis processit et ipse volens nolens vi ab eminentioribus et quibus res publicæ erant, adactus ad imperatorum culmen ascendit: etenim qui in dignitate, et alii cohortium celebriores collocatum acclamationibus prosequuntur, et imperatorio diademate coronandus ad reginam Bithynarum urbium Niceam proficiscitur, in qua a patriarcha Arsenio corona imperii decoratur ».

57. Agit etiam de Palæologo imperatoris ornamentis insignito Nicephorus Gregoras¹, et Georgius Pachymerus², ac primum creditam administrandi imperii auctoritatem sine insignibus regis in eum transfusam, et paulo post ipsius studiosissimos, indicto ordinum conventu, proposuisse indignum videri, eum dignitate regiæ proxima carere, qui regni habenas moderaretur, atque adeo despote titulo tum ab imperii hærede Joanne, tum a patriarcha decoratum: denique dum bellum a Michaelle despota atque Achaïæ principe gereretur circa Magnesiam, a militibus clypeo elatum, salutatum imperatorem; eoque audito patriarcham Arsenium ingenti timore perfunctum, ne quid periculi Joannis hæredis imperii vitæ crearetur, tam ipsum quam cæteros ferire anathemate meditatam: sed mutato consilio Palæologum kal. Decembris sacramento adegisse, pupillo Joanni nec vitam nec imperium adempturum; verum, antequam is mensis efflueret, senatus et cleri sententiis impulsus non sine ingenti levitatis nota Palæologo, diadema imposuisse: non tamen illi perpetuum decrevisse imperium, sed iurejurando

¹ Logoth. in Hist. Constantinop. Leone Allat. interp.

¹ Greg. l. III. — ² Pachym. Hist. Græc. l. II.

devinxisse, ultro adulto Theodori filio solio et sceptro cessurum.

58. Timere mox sapientes, quibus Joannes Lascaris curæ erat: ne, uti evenit, purpuræ fulgor ita Palæologi oculos perstringeret, ut Joannem pupillum non imperio modo, sed etiam vita vel oculis orbaret: scribit enim hæc Pachymerius¹: « Joannes Theodori Lascaris junioris filius balbutiente voce patriarchæ dixit, se vita contentum fore, modo ne quid gravius in se consuleretur ». Cæterum patriarcham curam Joannis gessisse, refert Georgius Logotheta², ac patriarchatu, cum Palæologum non obsequentem votis videret, nimirum ob arctissimæ custodiæ traditum Joannem, quem Magnesiæ transmisit, ut refert Gregoras, ex concepto dolore abiisse, seque monasterio inclusisse; subrogatoque Nicephoro Ephesino, sed intra annum defuncto, Sebastocratoris opera ad sedem revocatum, e qua postea iterum dejectum ob pulsum juste sacris Palæologum, cum Joanni oculos adussisset, suo loco videbimus. Obsecundarunt Palæologi ambitioni assentatores, qui ad colligendam gratiam populumque fallendum, sparsere nonnulla præsentia, quæ ipsi imperium portendebant, ut refert Pachymerius.

59. Tradit idem auctor, sultanum Æthiopum magnificam legationem ad Palæologum decrevisse, atque inter cætera munera oratores obtulisse camelopardalim, deque coenudo fœdere interpellasse, illumque nefas duxisse Christianos cum crucis Christi hostibus pacem facere: sed a magnificis iis verbis ejus opera longe abfuere; cum non in finitimis Saracenis, sed catholicis expugnandis omnes conatus viresque collocarit. Transmisisse ad ipsum etiam sub primis imperii initiis oratores Balduinum, refert Logotheta: qui cum pro conficiendo fœdere amissas terras repeterent, Palæologum duro responso ipsorum petita post varia verborum ludibria refregisse, quæ ila exponit auctor infenso in Latinos studio³:

60. « Latini, qui Constantinopoli erant, et Balduinum illorum forte moderator ad imperatorem legatos prætumida quædam et pæne absurda quæritantes miserunt. Contemptius namque erga imperatorem, tanquam qui tum primum imperium assumpserat, affecti immoderatis postulationibus urgebant: et ab ipsa Thessalonica initium facientes, ut eam sibi, et reliquam omnem regionem Constantinopolim usque imperator concederet, posebant. Quibus auditis imperator ad eosdem responsum lepidum sane, neque invenustum, dedit: eam scilicet urbem sui patriam quodammodo esse: in ea patrem suum, quem ipsi optime noverant, magnum domesticum principatum obtinuisse: in ea vitæ finem fecisse, in eaque cadaver illius sepulturæ mandatum. Quomodo itaque fieri potest eam urbem extra potestatem meam esse?

Ubi hæc audiunt legati, aliqua concessurum nihilominus imperatorem sperabant: et mutata oratione: Igitur, aiunt, imperator, concede nobis ab Serris ipsis reliqua possidere. Et imperator: Neque juste, neque decenter hæc postulatis: primum enim in ea a beatæ memoriæ imperatore patruo meo loci dominatum habui: illic dominationis meæ exordia: illic militiæ prima incunabula, et loco tanquam familiari solo delector: haud itaque operæ pretium erit illum amittere. Legati de loco in locum facili negotio sermonem convertere, et cum nihil haberent, si quid impetrassent, eo contentos esse quasi victoriam essent consecuti. Et, imperator, excipiunt, saltem nobis e Bolero ad nostra permittite. Tum imperator: Illis in locis sæpissime venationi operam dedi, indignum itaque videtur locis illis renuntiare, ubi rursus venationi incumbere gestio, et ferarum capturis animum oblectare. Quid igitur nobis donas? Legati imperatori responderunt: Ego quidem, inquit imperator, nihil: sed si pacem ex me habere concupiscitis ». Et infra: « Volo Latinos, qui Constantinopoli sunt, Romano imperio eam tributis partem persolvant, quæ introitibus proportionem respondeat. Hæc si præstare annueritis, pacem compono, sin minus, pugnam edico, quæ, Deo auspice, ut ita dicam, multo Romanis utilior erit. His Latinorum legati confusi Constantinopolim remeant ». Ut vero atroces minas Palæologus in opus perduxerit, atque Balduinum Constantinopoli deturbarit, suo loco dicitur. Hactenus de Græcorum rebus: quas si cuipiam fusius recensuisse videar, veniam dabit, si ad historiam Ecclesiasticam illustrandam ob conjunctionem mutuam id factum animadvertent. Jam Syriacæ res sunt delibandæ.

61. *Quædam de Hospitalariorum et Templariorum Ordinibus.* — Refugit quidem oratio lugubrem Terræ-Sanctæ statum exponere. Ardebat mutuis dissensionibus infelix illa Syriæ portio, quæ Christiana sacra venerabatur, nec inhumaniores hostes quam ipsos Christianos; imo quam eos, qui vitæ religiosæ professione propugnandæ fidei, ac Saracenorum conatibus continendis sese devoverant, sentiebat. Concitante enim humani generis hoste imbutos mutuo odio ex insana æmulatione concepto animos, Hospitalarii tantam Templariorum stragem edidire, ut vix acceptæ cladis nuntius superesset. Commoti mox qui in Occidente versabantur, ad fusum fratrum sanguinem ulciscendum, in Orientem confluxere. Tum ne opulentissimas possessiones ac domos amitterent, post funestas adeo calamitates ac discordias quid aliud expectari potuit quam quod divinum oraculum comminatur? « Omne¹ regnum in seipsum divisum desolabitur, et domus supra domum cadet ». Quid porro de Hospitalariorum religioso cultu sancitum sit hoc anno a Pontifice prætermittendum non est visum, nec obruenda silentio insignia

¹ Pachim. eod. lib. — ² Logoth. ubi sup. — ³ Georg. Logoth. ubi sup.

¹ Luc. c. 21.

religiosi illius Ordinis elogia, quæ subjecto Diplomate continentur¹ :

62. « Magistro et fratribus Hospitalis S. Joannis Hierosol.

« Cum Ordinem vestrum omnipotens Dominus in Ecclesia sua, velut columnam immobilem, super obedientiæ basem crexerit ad fulcimentum necessarium Terræ-Sanctæ, ejus estis athlete inclyti, robusti pugiles, et propugnatores electi, et pro ejus defensione ad præliandum prælia Domini contra sui blasphemos nominis salvificæ crucis vos armis insignibus accinxistis; cum etiam vos sitis proprius Dei (grex) egregius, gens magnifica, et strenua multitudo justorum, consilium et congregatio fortium, Regis regum in quorum revera manibus gladii sunt ancipites, et ardentis lucernæ ad faciendam vindictam in nationibus, et scrutandam Domini civitatem, digne ipsum Ordinem et vos tanquam Christi milites, in quibus suscitavit Dominus in illis partibus fortium Machabæorum spiritum, et aliorum veterum earundem partium bellatorum, congruis intendimus roborare favoribus, et condignis gratiis adangere; illaque vobis concedere, quæ ad incrementum vestræ

¹ Alex. I. v. Ep. CLXXII.

religionis dictæque terræ subsidium redundare noscuntur.

63. « Sane quia intelleximus, quod inter fratres vestri Ordinis milites et alios nulla distinctio per aliquam indumentorum diversitatem, sicut in plerisque aliis consimilibus fit religionibus, observatur; propter quod contingit, quod multorum nobilium, qui mundi relictis illecebris, sub ejusdem vestræ religionis habitu eligerent insistere prædictæ terræ præsidio, erga præfatum Ordinem charitas refrigescit, nos cupientes ut idem Ordo continuus, auctore Domino, amplificetur commodis, et votivis concreseat augmentis, Apostolica vobis auctoritate concedimus, ut unanimiter statuere, ac deinceps inviolabiliter observare possitis, (quod) apud fratres militis ejusdem (alterius) Ordinis chlamydes nigras deferant, ut ab aliis ejusdem Ordinis fratribus discernantur: in bellis autem, sive in præliis utantur jupellis et aliis superinsignis militaribus, quæ sint coloris rubei, et in quibus etiam crux albi coloris sit in vestri vexilli modum assuta, ut in hujusmodi uniformitate signorum animorum identitas evidenter appareat, et ex hoc per consequens salus proveniat personarum. Nulli ergo etc. Datum Anagninæ III id. Augusti, anno v ».

ALEXANDRI IV ANNUS 6. — CHRISTI 1260.

1. *Pace ab Alexandro oblata repulsa, Manfredus varios motus excitat, Florentinos in Senenses infauste pugnantes subjugat.* — Potito utraque Sicilia Manfredi, cum ejus tyrannidis terror se per ditionem Ecclesiasticam circumferret, Alexander Anglicanorum auxiliorum promissis delusus, ad ineundam cum victore pacem animum adduxerat anno a virgineo partu millesimo supra ducentesimum sexagesimum Indictione tertia, nisi tyrannus, qui arreptum scelere sceptrum confirmare solemnem fœdere poterat, nimio Saracenorum, quorum vitia induerat, amore, honestissimas leges non minore flagitio quam amentia respuisset. Accesserat superiori anno, tertio Decembris die, e Græcia Peloponensi... Despota, ut Matthæus Spinellus¹ e Juvenatio Manfredi eques

emeritus narrat, quo Pontificem inter Manfredumque sororium concordie interpret foret; eo consilio, ut Manfredus arma in Græciam adversus Palæologum schismaticum imperii pro Joanne Lascari moderatorem converteret (de quo bello nobis inferius agendum erit) ac Pontifex præteritis bellis fessus, cum ingentia mala, quæ Saraceni Manfredi stipendiarii religioni Christianæ in Italia inferebant, perpenderet, ac Siculorum ceterorum ulteriorumque, qui ob defensas Ecclesiæ partes patria bonisque dejecti erant, misereretur, Marino Capetio Manfredi oratori eas leges fœderis dixit, ut exules bonis restituerentur, ac Saraceni uti religionis hostes a Manfredi pellerentur.

2. Verum tyrannus, cum justis postulatis annuere debuisset, a Deo adversus, atque in Saracenis spem omnem collocans, non Saracenos ejectionem, sed tantam novam eorum multitudinem,

¹ Matth. Spinell. in Annal. Ms.

quanta erat stipatus, accersiturum respondit: ac dicta impia factis implevit. Addit namque memoratus auctor adeo ingentem Saracenorum, qui ex Africa venerant, multitudinem in Tarentino portu vigesima sexta Maii die excensionem fecisse, ut Barenensis et Hydruntinus agri ea colluvie completerentur. Excibat ex Africa Manfredus Christi hostes, ut Christi vicarium crudelius vexaret, jactatasque olim a Friderico patre minas, sanctuarium Domini gentibus a se prostitutum iri, renovaret: Saracenos enim decima Julii die in Campaniam effudit, a quibus quam impie sacra sint proculcita, non attinet dicere. Adversum quos Flandriae comes excitus est, de quo sequenti anno. Manfredus vero mense Septembri cinctus exercitu in Picenum atque Aemiliam irrupit, gravesque tumultus concitavit. Susceperat nimirum Gibellinae factionis patrocinium, cujus ope ad universae Italiae dominatum contendebat; Hetruriam etiam, profligatis Guelphis Ecclesiae foederatis, gravi turbine paulo ante concussit.

3. Dederant se Manfredo Senenses, cum a Florentinis acrius infestarentur, nonnullasque clades ab iis acceperant: ad quas ulciscendas Jordanum Manfredi ducem cum octingentis equitibus exceperant. Non iis tamen auxiliariis copiis Manfredi, quae Senensibus se conjunxerant, perterriti Florentini, adversus Senenses exente mense Augusto castra movere; quam expeditionem anonymus auctor Gibellinae factionis ita describit¹: « Eodem quoque tempore civitas Florentina cum parte Guelphorum etc. ad obsidionem civitatis Senensis, commorante ibi memorato Jordano comite cum stipendiariis regis, viriliter praesumpsit accedere, factaque ibi mora, quam voluit, et usque ad civitatem eandem, ingenti depopulatione peracta, exercitu numero, qui armatorum triginta millia continebat, ad invadendum via montis Aleini, quem victualibus et aliis opportunis munitum Florentini praedicti tunc in eorum potestate tenebant, per territorium Senarum prope civitatem eandem ad duo fere milliaria superbe processerunt, qui per aliam tutiorem viam illuc indemnes accedere potuissent ».

4. Accessisse Florentinos spe occupandarum proditione Senarum, referunt² Ricordanus ac Joannes Villanus (1): atque ita cum nonnullis Senensibus Guelphae factionis rem meditato, ut portae urbis venientibus aperirentur; sed contra-

ria proditione versa aliorum eorum consilia, rei exitu frustra expectato. Pergit: « Contigit quod dictus Jordanus comes cum Theutonice secum morantibus in Senensi populo cum parte Gibellinorum, regis auspiciis, in Florentinos eosdem et factores eorum viriliter irruentes, ipsos commissis hinc inde conflictibus expugnaverunt. In cujus expugnationis eventu sic potentia Florentina deflorata emareuit et defecit, quod ex eis eorumque complicibus praeter occisos gladio, quorum non fuit numerus, perscriptus captivorum solummodo, quos regius carcer adstrinxit, quindecim millia et ultra numero computentur. Versi sunt itaque subito dies solemnitatis ejus in luctum, sublatis in opprobrium honorum insignibus. Itaque eorum superstitione (superbia) deposita, qui dum in honore essent non intellexerunt, intellecta regis ejusdem mandata devote suscipiunt, et reverenter ejusdem placitis colla submitunt ». Tribuunt eam Florentinorum cladem Ricordanus¹ ac Joannes Villanus² nonnullorum Gibellinae factionis, qui in castris versabantur, proditioni, quos ita cum hoste conspirasse aiunt, ut conserto praelio fugam arriperent, ordinesque dissolverent: prostrato itaque reipublicae flore reliquos, qui Florentiae haeserant, metu perfusos victori portas aperuisse.

5. Secundis hujus tyranni successibus infelices alterius tyranni marchiae Tarvisinae Alberici nimirum fratris Ezelini, exitus opponamus, ex quibus discere Manfredus potuit diuturnam non esse improbam felicitatem. Rapuerat³ saepius Albericus e parentum gremio virgines, ut stuprum inferret, uxores a viris arripuerat, ut libidinem effusam non tam satiaret quam irritaret; pari quoque crudelitate humani fundendi sanguinis avidissimus, sui terrore omnes opplexerat: sed tandem, divina illum urgente vindicta, cum ad castrum S. Zenonis se recepisset, Patavini, Vicentini, et Tarvisini obsidione eum cinxere, ac post mensium quatuor oppugnationem, a suis in hostium potestatem cum uxore, filiis sex, ac duabus filiabus redactus est, ipse per Tarvisii plateas raptatus gladiis in frustra concisus, ac demum flammis absumptus. Nec victorum ira insontium liberorum sanguini temperavit, quos pariter cum ejus uxore interemit. Ita intra undecim mensium spatium divino judicio Ezelinus, atque Albericus, quorum potentia caelo aequata miseris videbatur, misere perierunt, omnisque eorum progenies ad aeternum dedecus excisa est. At ab impii hominis supplicio ad volunta-

¹ Anonym. Sic. rer. auctor. Nang. in gest. S. Lud. hoc an. Ricor. Hist. Flor. c. 107. Jo. Villan. l. VI. c. 8. et seq. Ptolem. Lucen. l. XXII. c. 17. — ² Ricor. et Vidan. ubi sup.

¹ Ricor. Hist. Flor. c. 168. — ² Jo. Vill. c. 81. et alii. — ³ Monac. Pad. Chr. l. III. Bonf. Hist. Tarvis. l. V. hoc an. et alii.

(1) Praelium illud memorandum Senenses inter ac Florentinos, iisque adjunctos Lucenses commissum fuisse hujus anni die IV Septembris adnotat velus auctor Chronici Senensis, vulgati *Rer. Italic.* tom. XV. Porro infelici hoc praelio Florentinorum ac Lucensium res plane attritas fuisse historici omnes narrant, nec silet annalista. Quot vero e Florentinis Lucensibusque ceciderint, non sane convenit inter plures, cum Senensis chronici auctor ultra decem in liti casos, undecim nulla captos scribat; alii ad XV millia captos memorant. Sed de numero parum curandum cum de re constet, nam Senenses Florentinorum artem montem Aleinum everterunt, ac eorundem Florentinorum oppida XXV:1 arserunt. Demum Pisarum urbs Florentinorum jugum excussit.

rias piorum poenas ad crimina expianda susceptas digrediamur (1).

6. *De Flagellantium hæresis origine, dilata-tione, et erroribus.* — Insuetæ poenitentiae arden-tissimo spiritu concussam totam Italiam, quæ in flagitiorum cœna antea volutabatur, ac flagrantis-simæ pietatis sensu delibatos populos se flagellis publice cedere cœpisse, ac divinam misericordiam abscissis singulis inelamare, remque Perusii primum, dein Romæ inchoatam, universos Italiae populos pervasisse, narrat monachus Patavinus : « (2) In tantum itaque timor Christi irruit super eos, quod nobiles pariter et ignobiles, senes et ju-venes, infantes etiam quinque annorum nudi per plateas civitatum, opertis tantumdem pudendis, deposita verecundia, bini processionaliter incede-bant ; singuli flagellum in manibus de corrigiis continentes, et cum gemitu et ploratu se acriter super scapulis usque ad effusionem sanguinis verberantes : et effusis fontibus lacrymarum, ac si corporalibus oculis ipsam Salvatoris cernerent passionem, misericordiam Dei et Genitricis ejus auxilium implorabant : suppliciter deprecantes, ut qui innumeris poenitentibus est placatus, et ip-sis iniquitates proprias cognoscentibus parcere dignaretur. Non solum itaque in die, verum etiam in nocte cum cereis accensis, in hyeme asperrima, centeni, milleni, decem millia quoque per civita-tes et Ecclesias currebant, et se ante altaria humi-liter prosternebant, præcedentibus eos sacerdotibus cum crucibus et vexillis. Similiter in villis et oppidis faciebant, ita quod a vocibus clamantium ad Dominum resonare videbantur simul campe-stria et montana.

7. « Siluerunt tunc temporis omnia musica

instrumenta, et amatoriae cantilenæ : sola cantio poenitentium lugubris audiebatur ubique, tam in civitatibus quam in villis : ad cujus flebilem mo-dulationem corda saxea movebantur, et obstinato-rum oculi se a lacrymis non poterant continere. Mulieres quoque tantæ devotionis fuerunt minime expertes, sed in cubiculis suis non tantum popu-lares, sed etiam matronæ nobiles et virgines deli-catæ, cum omni honestate hæc eadem faciebant. Tunc fere omnes discordes ad concordiam redie-runt : usurarii et raptores male ablata restituere festinabant, cæterisque diversis criminibus invo-luti, peccata sua humiliter confitentes, se a suis vanitatibus corrigebant. Aperiebantur carceres, dimittebantur captivi, et exules redire ad propria sunt permisi : tanta enim opera sanctitatis et mi-sericordiæ, tam viri quam feminae ostendebant, ac si timerent, quod divina potentia ipsos vellet igne cœlesti consumere, vel hiatu terræ subito absor-bere, aut conculcere vehementissimo terræ motu, seu aliis plagis, quibus divina justitia se ulcisci de peccatoribus consuevit. Super ista vero poenitentia repentina, quæ ultra etiam fines Italiae per diver-sas provincias est diffusa, non solum viri medio-eres, sed et sapientes non irrationabiliter miraban-tur, cogitantes unde tantus fervoris impetus prove-nirent ».

8. Penetrasse Flagellantium ritum in Germa-niam tradit Henricus Stero ¹ ac rem Perusii emer-sisse, cum monacho Patavino consentit, ac suppli-cationis obeundæ modum ita describit : « Erat modus ipsius poenitentiae ad patiendum durus, horribilis, et miserabilis ad videndum : nam ab

¹ Stero apud Can. antiq. lect. tom. 1. pag. 289.

(1) Rolandinus, qui Tarvisinae historiae libros duodecim cum necesse Alberici concludit, quedam adnotat, quibus luctuosi hujus casus historia suis temporum characteribus apte distinguitur. Narrat igitur Tarvisinos una cum armis sociorum sub ipsis incensis Julii Kalendis obsidionei aereis S. Zenonis in Penemontanis corpore, quibus urgeantibus, cum Albericus prodicione Germanorum, quorum presidio defendebatur, destitutum se propugnaculo exteriori sentiret, una sibi relicta interiori turri, in qua se una cum uxore et filius concluserat, permisit familiaribus suis ut se vivum cum familia hostibus traderent. Illi pacto cum victoribus invito vitam redemerunt. Albericus vero cum uxore et filio venit in manus hostium, a quibus ipse cum filiis sex in frustra concisus fuit. Uxor vero et filie geminae in incendio crematae. Diem autem cædis hujus assignat xxvi Augusti.

MANSI.

(2) Cœpit hoc anno Flagellantium secta, quæ a religiosiis initiis nata in hæresim impiam degeneravit. De anno constat inter omnes cœvæ scriptores, uno excepto Jacobo de Voragine, qui episcopatum Genuensem sæculo hoc exente tenebat ; nam in eo quod scripsit de rebus Genuensibus Chronico, vulgato a Muratorio Rer. Italic. tom. IX, exordium ejus anno sequenti m. cxi assignat. Forte tamen excusandus est, quod Genuenses facile pius iste favor non nisi incunte anno sequenti correpsit. Utenique res sese habeat, ab hoc anno avelli non potest, reliquis omnibus scriptoribus assentientibus, præsertim Bartholomæo Scriba, qui Annales suos Genuenses Callarum continuantes cum anno m. cclxiv claudit. De mense nihil certi proditur, quanquam anonymus auctor Memorialis potestatum Regiensium, vulgati a Muratorio Rer. Italic. tom. IX, tradit die festa Omnium Sanctorum Mutinenses, solemnem verberantium supplicationem indictam, Regium venisse, eorumque exemplo motos Regienses verberantium supplicationem instituisse, et Parmam se contulisse die Martis post festum Omnium Sanctorum. Locus ubi primum coitiones istæ cœperunt Perusina urbs statuitur ab omnibus. Quo vero auctore coepit, vel in ipsis quidem ejusdem exordii incomptum fuit. Nam Bartholomæus scriba, qui tunc Annales suos Genuenses digerebat, vulgatum fuisse tradit religiosum hunc motum excivisse puerum quendam, adhuc in cunis vagientem ; quanquam non defuisse ait, qui ejus auctorem dixerint Heremicolam quem-dam, qui pro concione Perusinis inivit, ut imminens urbis suæ exitium pernitentia averterent. Sed Jacobus de Voragine melius scribit motum hunc coepisse a pauperibus et simplicibus in Tuscia. Ea occasione lites et discordias plane multas compositas fuisse notant omnes ; quin et exules multi, quos patria sua extorres potentia partis adversæ egerat, remearunt ad propria. Sed ab ipso fere ejus exordio hæresim inter eos gliscere coepisse, deduxisse mihi videor ex his, quæ ad hunc annum notat Ricobaldo Ferrariensis in historia imperatorum quam ex Ercardi scriptor. mediæ ævi tom. 1, dedit Muratorius Rer. Italic. tom. IX ; scribit enim ille de verberantibus : « Sacriligus habebatur qui id non ageret ». Brevi tamen furor iste cessavit, vel saltem elanguit ; nam teste eodem Ricobaldo, « post Januarii sequentis anni m. cclvi, paulatim defuit ea novitas, quæ appellata est verberamentum ». Verum privatae Flagellantium coitiones non ita brevi cessarunt ; quin et tunc instituta fuisse notat Spondanus ad hunc annum religiosorum hominum sodalitia, qui certis per hebdomadam diebus pium hunc poenitentis ritum prosequerentur. Vix tamen credo sodalitia piorum hominum, utenique omnia, ex tunc coepisse, nam vetustius habuisse initium deduxisse mihi videor ex his, quæ narrat anonymus auctor Memorialis potestatum Regiensium scribens ad hunc annum, Regienses suos, Mutinensium exemplo excitos, convenisse simul omnes ad verbera sibi infligenda, omnes scilicet cum episcopo et gonfa-lombus omnium societatum. Quænam societates istæ, nisi piorum hominum sodalitia ? Insuper Laudensium sodalitium Florentia ante aliquot annos viguisse diximus in nota ad annum m. ccliv, 44.

MANSI.

umbilico sursum corpora demudantes, quadam veste partem corporis inferiorem usque ad talos tegentem habebant, et ne quis eorum agnosceretur, cooperto capite et facie incedebant. Procedebant etiam bini, terni, tanquam clerici, vexillo prævio vel cruce, flagellis semetipsos bis in die per triginta tres dies, et deinde in memoriam temporis humanitatis Domini nostri Jesu Christi super terram apparentis tandem cruciantes, quosque ad quasdam cantilenas, quas de passione ac morte Domini dictaverant, duobus vel tribus præcinentibus circa Ecclesiam vel in Ecclesia compleverunt, nunc in terram corruentes, nunc ad cælum nuda brachia erigentes, non obstante luto vel nive, frigore vel calore. Miserabiles itaque gestus ipsorum, et dira verbera multos ad lacrymas et ad suscipiendam eandem pœnitentiam provocabant. Sed quia origo ejusdem pœnitentiæ nec a Sede Romana, nec ab aliqua persona auctorabili fulciebatur, a quibusdam episcopis et domino Henrico duce Baviariæ cœpit haberi contemptui, unde tepescere in brevi cœpit sicut res immoderate concepta ».

9. Nec mirum cito labefactam corruisse, cujus fundamenta super firmam petram jacta non fuissent. Dielis consonant, quæ ex Argentoracensi Chronico atque ex Paralip. Urspergensis referunt novales¹. Ut vero ea res nonnullos viros pios gaudio perfudit, quod sanctitatem redolere ipsis videretur, ita nonnullos Italiæ tyrannos exterruit. Manfredus enim ac Palavicinus, ut testatur Monachus Patavinus², perhorruere metu, ne populi eo pietatis sensu delibuti, Ecclesiæ partes amplecterentur, ac urbium, in quibus tyrannidem corripuerant, cives redintegrata inter se concordia, omnique odio deposito conciliati, servitutis ipsorum jugum depellerent : quare gravissimis pœnis id pœnitentiæ publicæ genus vetuere.

10. Descivit postmodum ea pœnitentium pietas in hæresim fœdissimam, quodque cum tantæ sanctitatis pompa pulcherrimum initium duxisse videbatur, dæmonis arte in scelus et flagitium abiit. Siffridus³ enim hæc de hæresi, quam perditissimi quidam, qui sese iis aggregarunt, simplicibus et credulis mentibus afflavere : « Multa millia flagellantium prodierunt in mundum, dicentes neminem ab omnibus peccatis absolvi, si in tali secta per mensem non versaretur ». De eadem secta infelici, quæ misere suorum corpora excarnificabat, animasque æternis cruciatibus addicebat, tradit Joannes Longinus⁴ ipsos inter cæteros errores, quamvis sacris ordinibus non initiatos, confessionis sacramentum sibi mutuo impertiri sacrilege affectasse : tum etiam asseruisse, posse se parentum atque amicorum animabus damnatis eo pœnitentiæ genere maximum solatium afferre : sed episcoporum ac principum diligentia brevi in Polonia exstin-

ctam, ac pariter alibi ferro ac flamma deletam : tulisse vero famam ex Galliis erupisse, atque in Germaniam, tum ex ea in Poloniam se diffudisse : ex Italia vero in Gallias serpsisse vidimus superius. Auctoris verba adducimus.

11. « Flagellatorum quædam secta, quæ primum ex Galliis et Parisiis manasse ferebatur, errores multiplices et pravitates continens, in Alemania mox coalescens, et luniculos suæ perversitatis dilatans, etiam ad Poloniæ regiones pervenit. Incedebant siquidem homines sectam hujusmodi professi, processionaliter velatis capitibus, in claustralium morem corpore usque ad umbilicum demudati : flagellis quoque quadruplici corrigio connotatis, et nodos habentibus in extremitatibus, unus alterius dorsum acriter cædebat. Agebant insuper stationes, varias genuflexiones mirabiles, canendo carmen, quilibet juxta distinctionem suæ linguæ, inconditum : cum ex variis linguis et nationibus colluvies ipsa concreta esset. Mutuo insuper se, quamvis non ordinati, sed laici essent, de quantumcumque enormibus peccatis confessione audita absoluebant, et pœnitentes solemniter inducebant, asserentes sectam suam a Deo placitam existere, et animabus propinquorum suorum, etiam damnatorum in inferno existentium, et cælos possidentium, et suis dum obirent adferre magnas consolationes et profectus. Dum autem secta hæc primum Cracoviam advenisset, Ecclesiis visitatis, et velut pœnitentiis expletis illico de Cracovia, Prandotha episcopo, ut celeriter inde recederet carceres illi comminante, se evolvit. Sed in cæteris Poloniæ Ecclesiæ diœcesibus, Janussio archiepiscopo Guesnensi, et aliis episcopis Poloniæ eorum errores detegentibus, principibus Poloniæ, ne quis Polonorum errores hujusmodi sectaretur, sub gravi pœna et bonorum confiscatione mandantibus, secta ipsa irrita et spreta est : apud vero alia regna igne et gladio deleta, errorque, cæteris ejus sectatoribus illum deserentibus, et quod laudabatur, execrantibus, subito dispersit ». Repullulasse eisdem errores inter Flagellantes nondum lapso abhinc sæculo, visuri sumus inferius : eamque sectam, cum Poloniam, Ungariam, Germaniam corripuisset, Clementis VI superioribus edictis¹ dissolutam. Hic nonnulla de Sedis Apostolicæ diligentia in excindendis hæreticis, qui hoc tempore vigeabant, adjungamus.

12. Navarunt diligentem operam in persequendis hæreticis eorumque fautoribus viri religiosi, quibus sacræ inquisitionis exercendæ proviucia erat commissa. Verum cum nonnulli magistratus eorum zelo non obsecundarent in sententiis, quas tulerant fidei censores, in opus adducendis, non leviter eorum dignitas, atque auctoritas obsolescebat, ac pia consilia retardabantur. De quibus certior factus Alexander, Apostolico diplomate² contulit, ut magistratum hujusmodi

¹ Novat. cent. xiii. c. 5. col. 561. — ² Monac. Pad. Chr. I. III. — ³ Siffrid. in epit. I. II. an. seq. — ⁴ Longin. Hist. Pol. I. VII.

¹ Annal. tom. xv. an. Chr. 1349. — ² Ex'at. in Bullar. in Alex.

segnitiem censuris possent castigare, atque etiam eos fidelium communionem pellere, magistratusque submovere: ac ne ipsorum pia sollicitudo improborum hominum nequitia eludi posset, sinxit¹ ut quoscumque ad exhibenda scripta et instrumenta ad cognoscendas fidei causas spectantia adigerent: redeuntes ad Ecclesiam anathemate liberarent: clerum populumque loci, in quo versarentur, convocare possent, ut peritos ac prudentes viros in ferendis sententiis adhiberent: accedentibus navatæ operæ gratia quadraginta dierum indulgentias conferre: denique sine forensi strepitu, submotis advocatis, munus exercere possent.

Imminebat non leve fidei censoribus periculum, ne qui hæreticorum partibus contaminati erant, insidias eorum vitæ instruerent, ac tum maxime in itinere, cum ex uno loco in alium proficisci necessitas compelleret: quare Alexander, cum in Romana provincia Andream Minoritam exercendarum in hæreticos legum muneri præfécisset, gravissimis intentalis pœnis præsulibus, clero, ac magistratibus² injunxit, ut quoties rogati essent, ad iter tuto conficiendum stipatores darent. Imperavit³ etiam Andream et Bartholomæo causarum fidei cognitoribus, ut hæreticorum eorumque fautorum bona fisco addicta, addendave distraherent, atque in Romanæ Ecclesiæ necessitates diligenter asservarent. Demum tertio idus Decembris, datis Anagninæ litteris⁴ ad inquisitores Franciscanæ sive Dominicanæ familiæ, qui tota Italia ad perscrutandos profligandosque hæreticos sparsi erant, vetuit ne cœptas in hæreticos suspectosve actiones judicarias ad superiorum imperia intermitterent. Ex adscripta vero his litteris aliisque die colligitur, biennium ferme Anagninæ exegisse Alexandrum, indeque Romam reversum.

13. *Alexander controversiam in clero Urbis natam componit.*— Exorta vero est in Urbe absente Pontifice inter religiosos viros ac Basilicæ S. Petri canonicos de honoris gradu, præferendis signis, deque stipendiis exigendis in solemnibus supplicationis pompa, quæ die S. Marco sacra ornari solet, quam Alexander diremit⁵.

« Rectoribus Romanæ fraternitatis, et clero Urbis.

« Provida deliberatione decernimus, et irrefragabili Constitutione sancimus, ut canonici tam sæculares quam regulares, et monachi omnium parochialium Ecclesiarum cum crucibus et aliis insigniis consuetis Ecclesiarum vero presbyterorum et diaconorum cardinalium, et monasteriorum cum crucibus propriis et vexillis; archipresbyteralium autem Ecclesiarum, prioratum, et cappellarum exemptarum, et omnium aliorum, quæ duodecim denarios, vel plures pro hujusmodi

salario recipiant, cum propriis omnino crucibus argenteis, aureis, vel aliis quas habent, et cum vexillis si habent, et portare consueverunt; clerici quoque altarium cappellarum, quarum singulæ tantum octo denarios pro eodem salario recipiunt, vel cum propriis crucibus et vexillis, vel cum aliis etiam, sicut fuit hactenus consuetum, induti vestimentis sericis, aut superpelliciis, sive cotis, in eodem festo (numirum S. Marci) vadant processionaliter annuatim ad Basilicam supradictam, recepturi salarium vel presbyterium consuetum, quod eis per canonicos ejusdem Basilicæ, et unum de familiaribus nostris volumus exhiberi. Alii autem monachi, fratres Minores, Prædicatores, et Eremitæ, ac religiosi alii cujuscumque Ordinis cum crucibus in eodem festo, processionaliter vadant ad Basilicam memoratam, etc. » Incutit iis anathema, qui hanc constitutionem violarint. « Dat. Anagninæ XII kal. Maii, anno vi ».

14. *Edicta Pontificis in defendendo jure Ecclesiastico in Scotia.*— Hæc ad veteres ritus observandos prætereunda non duximus. Nunc alia in jure Ecclesiastico defendendo Alexandri edicta conjungemus. In Scotia Alexander rex acerbiorē ferebat animo Joannem Cheamum Apostolica auctoritate Glasguensi sedi præfectum fuisse, conquestusque est suis juribus in eo etiam Apostolico Diplomate detrahi, quo percepta illius Ecclesiæ vectigalia ab eo tempore, ex quo ipsius bonorum administratio fuerat commendata, repeterentur, ferente regionis consuetudine, ut redditibus non potirentur episcopi, ni fidei sacramento se devinxissent: cui respondit Pontifex¹ Joannem ab ea sede non dimovendum videri, cum pares virtutes gerendo muneri afferret. Quod ad invadenda vectigalia Ecclesiarum vacantium spectabat; cum colorem obtendebant regii oratores, singulos præsules, antequam possessionem inirent, obstrictos Ecclesiarum bona regie beneficentiæ referre accepta, ac sacramento fidem devincire. Quo audito æquam tulit sententiam Pontifex, ut Joannes Cheamus in regis Scotiæ verba veteri instituto juraret, ac rex exacto sacramento omnia Glasguensis Ecclesiæ vectigalia occupata restitueret: « Nos », inquit in litteris ad regem Scotiæ datis, « qui semper ad hoc vigilanter intendimus, quod Apostolicæ dignitatis honorem, et privilegium Ecclesiasticæ libertatis in suo robore conservantes, aliquorum jura, vel approbas consuetudines non lædamus, de prædictorum fratrum consilio duximus providendum, quod idem episcopus sub tuo conductu ad regalem præsentiam libere perveniat et secure, ac tibi, prout fieri consuevit, præstet fidelitatis debitæ juramentum, et præfata Ecclesiæ suæ regalia, seu temporalia de manibus tuis recipiat subsequenter. Cæterum te securitatem hujusmodi, et assignationem regalium, seu temporalium ipsorum liberaliter adimplente, nos si quid per supradictas litem-

¹ Exstat in Bullar. in Alex. — ² Ibid. — ³ Ibid. — ⁴ Ibid. — ⁵ Lib. vi. Ep. CCLVI.

¹ Lib. vi. Ep. LXXIII.

ras directas episcopis memoratis, seu quascumque alias contra te, aut regnum tuum propter hoc fuit hactenus ab eisdem episcopis, vel de cetero fuerit attentatum, penitus revocamus, etc. » Tenuit diutius in Scotia ea nefaria consuetudo, ut reges vacantium Ecclesiarum, vectigalia in suum ærarium derivarent; quam cum ab æquitate abhorreere perpenderit David Scotiæ rex, illam regio decreto abolevit. Sed facile postea principibus suasit avaritia, ut bona ea Ecclesiastica invaderent: qui de re gravissime questus Gregorius XI apud Robertum regem Scotiæ, hortatus est¹, ut exemplo Davidis regis bonis hujusmodi temperaret; de quo in decimo sexto Annalium tomo dicimus².

15. *De Alberto Magno deque magicæ artis in Germania funesto exitu.* — Cum vero de administratione et cura Ecclesiarum, quæ Apostolico muneri incumbunt, fecerimus mentionem, non præterimus ab Alexandro cultissimos sacrarum litterarum scientia viros e religiōis sodalitatibus ad episcopales sedes vocatos, atque inter eos Albertum, qui Magni nomen sacrarum humanarumque rerum cognitione æquabat, e Dominicanæ familia, Ratisponensi Ecclesiæ præfectum³, dum Coloniæ theologicæ artes publice doceret: quare in Apostolicis litteris Coloniensis lectoris nomine est insignitus. Meminit de eo Slero, dum ait⁴: « Eodem anno floruit dominus Albertus, natus de Laupingen, Magnus, episcopus Ratisponensis, frater Ordinis Prædicatorum, et magister in theologia, magnus philosophus ». Anno vero sequenti addit auctor: « Frater Albertus Ratisponensis episcopus, fugiens tam magnam curam animarum, domino Urbano papæ, affert voluntariam cessionem, cui succedit Dominus Leo ejusdem Ecclesiæ canonicus ». Tanti viri, divinis humanisque scientiis expolitissimi, elucubrationes enumerant Ptolemæus⁵ Lucensis in historia Ecclesiastica et Trithe-mius⁶ aliique. Qui plura de eo cupiat, Leandrum⁷ cæterosque Dominicanæ familiæ rerum scriptores consulat. Inter cætera quidem dignissima ipsius præconiæ illud sane commendatione celebrandum, S. Thomæ Aquinatis magistrum exstitisse, de quo ferunt tanta contentione animi dicentem auscultasse, ut socii hebetis illum et obtusioris esse ingenii suspicarentur; eumque silentium initio teneret, bovem mutum per jocum appellatum: at postea rogatum ut quædam magistri dicta explicaret, tanto acumine ingenii ac ubertate explanasse, ut non Alberto secundus, sed ipsi antecellere videretur. Hic vero lectorem diligenter monitum velim, plura passim Alberti Magni nomine scripta circumferri, quæ ab ipso nunquam emanasse exploratum est: cum magica superstitione sint fœdata, sed ad conciliandam rei vel frivola vel

seeleste auctoritatem, pissimi et sapientis viri nomine subornata simplicibus obtruduntur.

16. Funestam potro hoc anno in Germania exemplum orbi datum est quanto magicæ artes periculo ac lugubri exitu exerceantur; monitque mortales ad quæ infortunia cæca libido præcipites agat: horret sane animus tristissimum casum re-ferre, sed Siffridum narrantem producimur¹: « In diebus istius marchionis Henrici (Misnie scilicet, accidit quoddam valde miserabile et horrendum in Friberga civitate dicti principis. Quidam enim scholaris amore cujusdam puellæ nimium stimulatus, consilium atque suffragium a quodam nigromantico promissa pecunia requisivit, ut sibi puellam impetret: ille autem in quoddam cellarium eundem scholarem secum ducens, et sphæras ac figuras (ut assolent) circum se super pavementum describens, cepit legere conjurationes diabolicas. Postquam autem multa phantasmata diaboli utriusque oculis ingessissent, tandem diabolus in forma illius puellæ apparuit, seque illi in ejus amore ardere eminens exhibebat. Ille cæco amore ductus, cum manum extra sphæram extenderet, volens amasiam suam deprehendere, statim a dæmonio arreptus, et ab eo parietibus cellarii allisus et conquassatus, super nigromanticum illum est projectus mortuus. Tunc ille fere examinatus factus inde se movere non potuit, sed toto residuo illius noctis mortuum super se prostratum sustinens voces edebat miserabiles. Mane multi de civitate auditis hujusmodi clamoribus conturbati, et territi convenerunt, et ipsum inde seminecem eduxerunt ». Caveant ex eo mortales magicis ludibriis se committere, ac dæmonum lenocinia in carnificinam exire discant; sed de his hactenus: nunc Germanicarum rerum statum exponamus.

17. *Germaniæ imperium Primislaus Bohemorum regi offertur; Alexandri de ejus inunctione instructio Pragensi et Olomucensi episcopis.* — Dum Germania Alphonsi Richardique factionibus discissa fluctuabat, agitata fuisse consilia refert Longinus¹ de utroque principe exactorando, cum nec communibus suffragiis designati, nec Germania oriundi essent; conjectasque in Primislaum omnium spes fuisse: illum vero superbia turgidum delatum honorem cum extremo rerum suarum exitu, ut docebit rerum exitus, respicisse, jactasseque apud suos Bohemicam coronam imperiali futuram superiorem.

Nondum regiæ ornamenta dignitatis Primislaus acceperat, quibus cum indui solemniter pararet, nec tamen Moguntinus archiepiscopus, ad quem reges Bohemiæ sacra unctione permittendi jus spectabat (is erat Wernerus Gerardi vita functi successor²) Apostolica auctoritate confirmatus esset, Pontificem consulit Primislaus ut

¹ Greg. XI. l. v. Ep. cur. pag. 181. — ² Annal. tom. xvi. an. Chr. 1375. — ³ Alex. l. vi. Ep. xv. et post eand. Ep. — ⁴ S. er. apud Canis. ant. lect. tom. I. p. g. 283. — ⁵ Ptol. Lucen. Hist. Eccl. l. xxii. c. 18, 19. — ⁶ Trit. de scrip. Eccl. et ex l. s. inter alios Novatores cent. xiii. c. 10, col. 1072. — ⁷ Leand. l. iii.

¹ Siffr. Epit. l. ii. hoc an. — ² Long. n. Hist. Pol. l. vii. et Imber. Hist. Bohem. l. xvii. — ³ Serar. Moguntiacar. rer. l. v.

decerneret a quibus regiae inunctionis solemnia peragenda forent: cujus justis desideriis assensum est ¹, ac Pragensi Olomucensique episcopis demandatae partes, ut vocata praesulum corona Apostolica auctoritate Primislaum regia inunctione linirent: cautum tamen est Moguntinae Ecclesiae jura ex eo non labefactatum iri.

18. « Pragensi et Olomucensi episcopis.

« Quoniam ad subsistentiam multorum, et regimen praesse oportet unum singulare praecipuum, quia pluralitas in praesentia scissuram induceret, et solidam gubernaculi disrumperet firmitatem, praeminent quidem ob hoc singulis regnis, et mundi provinciis singula regnantium solia, et singula principantium potestates: quia dum reges populis imperant, et populi regibus reverenter intendunt; dum ii humiliter subsunt, et illi benigne praesunt: dum congruis illi praesunt jussibus, et devotis isti animis obsequuntur, viget ex hoc in eisdem populis concordium unitas animorum, misericordia et veritas sibi obviant, et justitia et pax se adinvicem complectuntur. Ideo namque a summo illo rege, per quem singulis reges regnant, et principes principantur: temporalis gladii ad malorum vindictam laudemque honorum terrenis est regibus attributa potestas, ut assumpto ab eis dominandi officio, judicent in aequitate populos, et dirigant in terris subjectas sibi gentium nationes, quatenus sit voluntas eorum in executione justitiae ac meditatio in lege rectitudinis et observantia sanctae pacis. Ad quae utique perfectius exercenda iidem reges unctionis sacrae virtute, quam per venerabiles Christi ministros antiquo more suscipiunt, donum gratiae recipiant potioris, ut et in prosecutione justae regiminis fortius convalescant, et tam in se quam in eorum subditis prudentiori et sanctiori spiritu dirigantur. Nam, etsi differat principis unctio a Pontificis unctione, quia in capite Pontifex ungitur, princeps autem in brachio, sive humero, vel in armo, in quibus principatus congrue designatur: quia etiam illius caput consecratur chrismate, brachium vero istius oleo delimitur; vehementer tamen est in ipsis regibus hujus efficacia sacramenti, quoniam inuncto Saule, insiluit spiritus Domini super eum, et in virum alterum est mutatus; et in David, unctione suscepta, spiritus Domini est directus. Ad insinuandum quoque quod in regibus esse debeat plenitudo virtutum, quodque in eis est integra dominii temporalis auctoritas, capiti principis honorabile, ac venerabile sub circulari forma imponitur diadema: a quo siquidem principe, qui talibus decoratur insigniis, et titulis

praesignitur, tanquam a capite subditis, velut membris recte vivendi modus indicitur, et modestiae regula componitur, et dicitur.

19. « Sane charissimus in Christo filius noster illustris rex Bohemiae devotissimus Ecclesiae filius praemissa, veluti princeps Catholicus, diligenter attendens, ac sperans per hujusmodi unctionem spiritualis gratiae rore perfundi, nobis humiliter supplicavit, ut cum progenitores sui reges Bohemiae inuncti, et coronati in reges extiterint per archiepiscopos Maguntinos, qui facere pro tempore; ac ipse per dilectum filium Maguntinum electum, pro eo quod nondum est ejus electio per Sedem Apostolicam confirmata, inungi et coronari non possit, eum in regem inungi, et regale diadema suo imponi capiti faceremus.

20. « Nos igitur dicti regis devotionem multimodam attendentes, et considerantes, quod progenitoribus suis, qui fuerunt ardentis Catholicae fidei zelatores, non solum derivatione sanguinis, sed et puritatis ac bonitatis imitatione succedit; ac cupientes ob hoc eum in iis specialiter honorari, ipsius supplicationibus benignius inclinati, fraternitati vestrae mandamus, quatenus vos, vel alter vestrum, adhibito vobiscum decenti episcoporum numero, tum propter ejusdem regis honorificentiam, tum propter reverentiam sacramenti, sibi auctoritate nostra hujusmodi unctionem impendere, et capiti ejus imponere regale diadema curetis. Volumus autem, atque statuimus, ut nullum ex hoc in posterum pontificibus Maguntinis, qui erunt pro tempore, et Ecclesiae Maguntinae aliquod praedictum generetur, quia circa ipsius regis successores exequantur libere, quod ad eos pertinet in hac parte. Ea vero quae exhibiturus esset idem rex archiepiscopo Maguntino, si inungeret et coronaret eundem, integre ab eodem rege recipiatis, illa dicto electo, si eum confirmari contingat: alioquin ei qui praedictae Maguntinae Ecclesiae regimini praefuerit, fideliter transmissuri. Dat. Anagnini II non. Octob., anno VI ».

21. Peracta res, ut Apostolica sauxerat auctoritas. Emendandus vero ex his Longinus ¹, dum Primislaum ambitionis perstringit, atque in crimen vocat, ducali fastigio non contentum regiam dignitatem usurpasse. Addit auctor ipsum uxori libellum repudii dedisse, atque ad monasterium, inducta Beatae Ungarorum regis sorore, ablegasse, quod servandae pudicitiae voto sese ipsa, antequam nuberet, adstrinxisse diceretur: de quibus excusatoriae ab Othocaro ad Sedem Apostolicam datae postea litterae ². (1) Non levem sane gloriae suae

¹ Alex. I. VI. Ep. CCLIX.

¹ Longin. Hist. Pol. I. VII. — ² Ext. lib. priv. Rom. Eccl. tom. I. pag. 253.

³ E solempni hac coronatione, de qua in Annalibus, Othocarus regni sui epocham auspiciatur, ut ex litteris ejus in Annalibus legendis discimus. Sed ex illis litteris pariter constat coronationem hanc non nisi sequenti anno, et quidem post diem II id. Julii peractam. Nam in Annalibus ad an. M. CLXXI, XXIX, Epistola eodem anno, et mense data recitatur, quam coronationis suae anno X signat. In Spicilegio etiam Lunnigii pag. 260 leguntur litterae Othocari signatae III nonas Martii, coronationis suae anno octavo, Indictione duodecima, quibus exprimitur annus CCLXIX, et regni epocha ab anno CCLXI repetitur.

effusæ libidinis labem impressit, quippe Nicolaum filium ac filias duas, dum matrimonio conjunctus erat, ex soluta suscepit, quos justorum natalitium dignitate ornari studuit; ad quod obtinendum Sedem Apostolicam deprecatus, ut sua auctoritate id decus ipsis conferret, ita Alexander ad ejus preces descendit¹, ut publica munera, honores, principatus gerere permitteret, in regnum tamen Bohemix sibi ex eo jus aliquod comparare, vel affectare veluit: « Ecce Apostolicas super hujusmodi dispensatione litteras per dilectum filium magistrum Berardum de Furcon scriptorem nostrum, latorem præsentium tuæ magnitudini (regem alloquitur), destinamus. Verumtamen scire te volumus, quod nequaquam nostræ intentionis extitit, vel existit, quod idem Nicolaus, vel dictæ filix, aut aliqua ex eis per hujusmodi litteras, seu earum prætextu oblinere, vel habere possint regnum Bohemix, vel ejusdem regni regiam dignitatem, aut succedere in eisdem. Prædictum autem scriptorem ideo ad tuam duximus præsentiam transmittendum, ut hujusmodi intentionem nostram tibi aperte prædicat, et hæc omnia coram te ex parte nostra publice protestetur. Dat. Anagninæ XII kal. Novemb., anno vi ».

Decrevit hæc Alexander gravissimas ob causas: quanquam etiam alios illegitimo thoro procreatos a Sede Apostolica idoneos ad gerenda sceptrâ, natalium labe Pontificia auctoritate deleta, renuntiatos visuri sumus. De Primislai sive Olhacheri bellis cum Ungaris opportuniore loco dicendum erit: nunc tristes Prussorum sub barbarico ferro pereuntium ejulatus nos ad se vocant (1).

22. *Pontifex de Christianorum in Prussia strage agit.* — Excitarant in monte, cui S. Georgii nomen est, arcem crucigeri, qua re Prutheni infideles ac Lituani lacessiti, collectis florentissimis copiis occurrentes sibi duos Prussiae et Livoniae, quos ducebant crucigeri, exercitus, congressu inuito, in Curlandia delere, nonnullasque arces urgente fame ad deditionem compulere: non levi tamen strage ipsorum edita, victores postea repressi fuerunt. Sparso ad Sedem Apostolicam Christianorum cladis nuntio, indoluit Pontifex, datisque ad Theutonicos religiosos Livoniae, ac Prussiae equites Apostolicis litteris² præcepit, ut crucis signa in hostes religionis attollerentur, populique ad arma capessenda incitarentur: « Vix absque lacrymis meditari, vel audire possumus, quod pro fidei negotio in Livoniae ac Prussiae partibus, sub

innumeris expensis Ordinis vestri, et infinitis angustiis ad Dei gloriam magnifice jam promoti, plurimi ex fratribus ipsius Ordinis per manus infidelium crudelissime sunt occisi. Quia vero idem negotium perire creditur, nisi per divinæ virtutis auxilium, et Apostolicæ Sedis favorem in eo potissime roboretur, quod ad vos peregrinorum confluat multitudo, nos vestris luctuosis precibus inclinati, præsentium vobis auctoritate concedimus, quod in subsidium vestrum, et aliorum Christi fidelium manentium in partibus supradictis, per fratres clericos ejusdem Ordinis ad hoc idoneos in regnis, ac provinciis, et terris aliis, quæ vobis prædicta sedes ad idem subsidium deputavit, prædicari crucem sub illa forma cum omni diligentia faciatis, quam prædicta sedes per suas litteras ad instantiam vestram dilectis filiis Prædicatorum et Minorum Ordinum fratribus, ac etiam quibusdam episcopis dignoscitur commisisse, etc. Dat. Anagninæ X kal. Martii, anno vi ». Quo vero magis ad pugnam in barbaros eosdem religiosos equites concitaret, spondit¹ se in Apostolicæ Sedis clientelam accepturum terras, quas hosti eripissent: præterea sanxit², ut terrarum Curoniae et Curlandia partes duas, tertia episcopo reservata, obtinerent.

23. Necdum a tantis calamitatibus Septentrionales Christiani respirarunt: Mendok enim sive Mendolphus Lituaniæ princeps, hoc anno ingenti instructo exercitu in Christianorum terras irruit, ac primum Mazoviam resistente vastavit, Plocensem urbem civibus desertam incendit, dein in Prussiam converso furore, quoscumque Catholicos crudelissime enecavit: plures urbes recens exstructas excidit, et crucigeris se in arcibus continentibus, ingentem armentorum multitudinem spoliisque innumera abduxit: captos vero Christianos avehere in servitutem dedignatus, horrendam eorum stragem edidit.

24. *Pax inter Ungaros et Bohemos de Styria præliantes.* — Non suffecerat Christianis tot claudibus a paganis atteri (in quibus tamen maximo iis erat solatio, honesta accipere pro fide vulnera mortique pro Christo melioris adipiscendæ vitæ spe occumbere) nisi mutuis armis concurrerent, suum invicem sanguinem funderent, ac sitirent. Hoc enim anno Ungari Bohemique magno animorum ardore prælio congressi sunt, in quo ntriusque regni lectissimus flos miserrime periit, Bohemique cruentam victoriam retulere. Bellum illud movisse Othocarum regem Bohemix refert

¹ Lib. vi. Ep. cxxv — ² Ep. xxviii.

¹ Ep. lxiiv. — ² Ep. xxxv.

(1) Anno huic adscribitur a Cossartio Arelatense quoddam Concilium, quod sub Florentio, sedis illius archiepiscopo celebratum, non ex titulo solum qui in Ms. Codice illi præfigitur, sed ex canonibus, pariter illius ab Insulano Concilio anni mclxxxviii laudatis, sub nomine Concilii sub Florentio habiti satis constat. De anno nihil in Ms. Codice idem Cossartius reperit, cui ut anno huic adscriberet persuasit hæreticorum commentum illud, de quo in eodem Concilio, sæculi nempe hujus spatium trifariam dividendum esse, ejusque secundum, quod gratiæ appellabatur, durasse annis mclxl. Sed inde recte quidem inferas Concilium serius anno mclxl, non vero ipso eodem anno coactum fuisse. Quin nec anno illo haberi potuisse ex eo arguimus quod Florentius e sede Ptolemaidensi ad Arelatensem non nisi sequenti anno translatus fuerit, ut Sammartiniani docent.

Stero¹, quod moleste ferret a Bela rege coactum olim fuisse Styria cedere, quam ad se una cum Austria attingere contendebat; castraque ad fluvium Marchin metatum, ex altera parte Stephanum juniorem occurrisset: inde praelio inito Ungaros, qui primi impetum in hostem impresserant, victos profligatosque, ac regem accepto vulnere fuga salutis suae consuluisse: pacem demum, Styria Bohemo restituta, inter principes coaluisse. De eo bello ad hunc annum agens monachus Patavinus² dissentire in eo a Sterone videtur, quod Belam, non vero Stephanum gessisse dicat: atque enim tantum exercitum collegisse adjicit, ut centum millia equitum armatorum sub signis numeraret, cladique occasionem dedisse Cumanos, qui arcu et sagittis eminus pugnare assueti, cum Bohemorum et Theutonicorum praecipitem impressionem ferre non potuissent, in fugam coniecti eversique fuere: pugnae vero initio plures e Bohemis periisse. Sed Steronem, ac Patavinum conciliat Longinus, dum ait Stephanum cum Bela in castris versalum, atque ab ipso cum parte copiarum ad lacessendum hostem missum, a quo fusus dum ad castra patris proluget, plures undis Moravae mersos, quam praelio amisisse: iterumque bellum pro Styria, cum effluxissent induciae, pari ardore redintegratum, ac demum pacem inter eos, conjuncta affinitate coaluisse. De eo bello agunt S. Antoninus³, continuator Parisii, alique.

25. *Tartari devastata Polonia in Asia late progrediuntur.* — Coegit Ungarum foedus pacifici cum Bohemo imminenti Tartarorum terror, cum ii ante bellum indixissent, atque jam signis victricibus pervasissent Poloniam, cui horridas clades intulere. Sandomiria enim⁴ atque ejus arce expugnatis, innumeros ferro peremere, reliquam multitudinem, foeminis elegantiori forma praeditis atque adolescentibus servituti ipsa morte funestiori reservatis, in proximum fluvium pecudum more impulere, undisque mersere. Inde per circumposita excurrentes multam praedam abegere, Rutenorumque amicitia et auxilio freti Polonia discessere. Ferebat fama, Casimirum Cujaviae ducem Tartaros ad eam excidionem inferendam sollicitasse: quare caeteri Poloniae duces maxima ipsi damna injuriasque retulerunt.

26. Nec Septentrione modo ad subjicienda sibi Christiana regna imminebant Tartari, verum in Oriente magnum terrorem incussere, ne fideles obruerent: nota enim ambitio, qua ad universi orbis monarchiam adspirabant; tum immensa eorundem potentia timorem geminabat: Sultanos enim, sub quorum armis toties succubuerant Christiani, obtriverant rapidissimis victoriis, quas hoc anno partas perstringit Sanutus⁵: « Tartari

violenter irrumpentes ceperunt Alapiam, Harenc, Haman, Calamelam, et Damascum, occidentes cunctos factos sibi obviam Saracenos: intrant deinde regnum Jerusalem, etc. » Haec fusius describit Aytonus¹, ut post Caliphium Baldacensei necatum, Haolonus Tartarorum rex, Mangonis Can imperatoris frater, e regis Armeniae consilio Halapiam, deinde Syriam expugnavit: « Postquam Haolonus requievit per spatium unius anni, (nimirum capta Baldacensi urbe,) tunc misit ad regem Armeniae, quod veniret cum gente sua ad civitatem Rohais in regno Mesopotamiae, quoniam intendebat ire ad Terram-Sanctam, ut illam redderet Christianis. Unde rex Aytonus bonae memoriae iter suum arripuit cum magna proborum armorum virorum equitum et peditum comitiva, quia tunc temporis regnum Armeniae in tam prospero statu erat, quod facere poterat duodecim millia equitum, et quadraginta millia peditum armatorum: ego qui hoc tempore meo vidi, possum perhibere testimonium veritati. Cumque rex Armeniae venisset, sicut mandaverat Haolonus, et super negotio Terrae-Sanctae simul colloquium habuisset, ait rex Armeniae Haolono: Domine, soldanus Halappi tenet totius regni Syriae principatum, in quo quidem regno sancta Hierosolymitana civitas invenitur, et postquam intenditis Terram-Sanctam acquirere, sicut mihi videtur, primitus est Halappi civitas obsidenda, quae totius regni Syriae est caput et magistra: nam si civitas Halappi vestro subditur dominio, alias terras omnes poteritis faciliter obtinere.

27. « Consilium itaque regis Armeniae placuit Haolono, unde fecit obsidere civitatem Halappi, quae erat fortissima civitas muris circummunita, habitata, plena populis, et divitiis opulenta. Haolonus quoque cum meatibus subterraneis, cum onagris, arcibus et ballistis, et aliis generibus armorum variis et diversis, invadi fecit undique sie viriliter civitatem, quod licet inexpugnabilis videretur, ipsam tamen violenter novem dierum termino occupavit. In ipsa quidem civitate Halappi tantam divitiarum multitudinem invenerunt, quod vix esset credendum. Erat autem quoddam castrum in medio civitatis, quod se tenuit per undecim dies, postquam civitas jam extiterat occupata: demum vero per meatus subterraneos fuit captum, et capta fuit civitas Halappi, et deinde regnum Syriae per Haolonum an. Domini MCCXL (MCCXL) ». Irrepsisse in numerorum ordinem errorem conspicuum est ex superius dictis, ac legendum MCCXL in quo alii auctores consentiunt. Caeterum haec victoria alia cumulata est, Damasco et Syria in Tartarorum potestatem redactis, ut auctor prosequitur²:

28. « Quando vero soldanus Halappi, qui vocabatur Melcknaser, qui tunc erat in civitate, intellexit quod civitas Damasci capta fuerat cum filiis

¹ Stero in Annual. apud Can. tom. 1. pag. 289. Dubrav. Hist. Bohem. l. XVII. — ² Monac. Pat. Chr. l. III. — ³ Ant. pag. 3. tit. XIX. c. 7. § 6. — ⁴ Longio. Hist. Pol. l. VII. Chron. l. IX. Novatores ex eo saeculo. XIII. c. 16. col. 1345. — ⁵ Marin. Sanut. l. III. par. XII. cap. 5.

¹ Ayton. Hist. Orient. l. I. c. 28 — ² Ibid. c. 29

et uxore, qui erant ibidem, nescivit ad consilium ponere seipsum, nisi quod ad pedes Haoloni venit misericordiam implorando; sperabat enim per hoc, quod sibi uxor et filii redderentur, et pars aliqua ad suum dominium tenendum. Sed soldanus fuit in sua opinione deceptus, quoniam Haolonus ad regnum Persarum destinavit ipsum cum filiis et uxore, ut absque inquietatione dominium Syriæ obtineret. His itaque peractis, de spoliis acquisitis in captione civitatis Halappi regi Armeniæ Haolonus contulit magnam partem, et de terris etiam quas occupaverat, regi quamplures concessit. Unde rex Armeniæ accepit plura castra regno suo vicina, et illa fecit munerari (muniri) ad suam liberam voluntatem. Post hæc Haolonus misit per principem Antiochiæ, qui regis Armeniæ gener erat, dona; et ipsum principem plurimum honoravit, et dedit sibi privilegia gratiosa et omnes terras suæ jurisdictionis, quas occupaverant Sarra-ceni, et quæ ad suum dominium redierant, jussit quod principi redderentur libere et quiete. Et postquam Haolonus ordinavit ea, quæ fuerant ordinanda circa negotium civitatum, et terrarum, quas occupaverat, dum intenderet se transferre ad regnum Hierosolymitanum, ut Terram-Sanctam liberaret de manibus paganorum, et illam restitueret Christianis, ecce nuntius venit tertia die, nova ferens de obitu fratris sui, et narravit qualiter post obitum Mango Can vacaverat imperium Tartarorum, quod ejus quotidie præstolabatur adventus, ut ipsum ponerent in sede fratris sui. Haolonus quidem intellectis rumoribus de obitu fratris sui inefabili fuit tristitia circumventus, unde ulterius non processit: sed ordinavit quemdam suum ducem nomine Guiboga, et dimisit ipsum cum decem millibus Tartarorum in custodiam regni Syriæ, et præcepit, quod Terram-Sanctam acquireret, et restitueret Christianis. Quo facto Haolonus festinanter recessit versus partes Orientis. Quibus consentanea Joannes¹ Villanus, et Marinus Sanutus² tradunt.

29. *Olaoni eorum regi baptisari cupienti gratulatur Pontifex.* — Addictum fuisse Christianis Haolonum, sive Olaonem, quo nomine a Sanuto vocatur, atque etiam optime de fide nostra sensisse, et Christo, a quo victorias amplissimas de Mahometanis retulerat, nomen dare meditatam, atque etiam a Romano Pontifice, ut supremo in terris Christi vicario baptismalia sacra misso oratore flagitasse, docent insignes litteræ ad Olaonem datæ, quæ in nostro M. S. Vallicellano Codice³ nullo Pontificis, a quo exaratæ sint, inscriptæ titulo extant.

« Olaoni regi Tartarorum illustri, gratiam in præsentia, quæ perducatur ad gloriam in futuro.

« Exultavit cor nostrum in Domino, et in salutari suo noster animus multa lætitia dilatur,

ejus misericordia, ut firmiter credimus, tuæ mentis oculos dextera sure pietatis apernit, si, prout accepimus, a Deo tibi veri luminis splendor illuxit, quod ad agnoscendum Christianæ fidei veritatem plenis anhelis affectibus, et pleno corde suspiras. Nuper siquidem Joannes Ungarus, tuum in hoc se nuntium asserens, nostro apostolatui reservavit, quod tu ad salutem dirigens vota tua, votive desideras secundum veram Catholicam Evangelicamque doctrinam, quam sancta Romana Ecclesia fatetur et prædicat, sacri baptismatis unda renasci, Christicolarum annumerari collegio, et Christiani nominis titulo insigniri. Ad quod idem nuntius ex magnitudinis tuæ parte petebat, per nos aliquem virum idoneum destinari, qui prædictæ doctrinæ præpollens scientia, et munditiæ vitæ refulgens, te suo sacro ministerio baptismi perducatur ad gratiam, et per idem regenerationis lavacrum ejusdem sanctæ matris Ecclesiæ socians unitati sacris instruat institutis.

30. « Utinam, princeps magnifice, tibi nostri animi secretiora paterent! utinam patenter inspiceres, quanta nos hujusmodi tua petitio jucunditate respersit, quantam nobis, si de ipsa constitisset plenius, exultationis et gaudii materiam ministrasset, quam libenter extensis infimæ charitatis brachiis, et sinu pietatis aperto venienti ad salutem filio Apostolicæ Sedis benignitas anhelis spiritu, et concitis gradibus occurrisset! Hoc etenim, salutem videlicet animarum in cunctis nationibus divinitus humilitatis nostræ curæ commissis, desideranter exquirimus: hoc plenis desideriis, et totis nisibus affectamus. O quanta infunditur menti nostræ jucunditas, dum intra pectoris claustra revolvimus, quam gratus Creatoris et Redemptoris tui, qui pro redemptione humani generis se passioni crucis exposuit, conspectibus appareres, si te tuosque subditos, qui ad meritorum tuorum cumulum, et æternæ retributionis augmentum tua creduntur in hoc imitari vestigia, insignitos baptismatis, et aliis Christianitatis insigniis ipsius præsentis in die tremendi judicii præsentares. O quanto securius tanta tuorum ex laudabili de inimici faucibus ereptorum caterva stipatus illud tam terribile iudicium expectares!

31. « Considera, fili, considera quam cito præterit figura hujus mundi, quam subito, quam facile hominis compago dissolvitur: et si hujusmodi propositum assumpsisti, constanter illud, et omni, qua poteris, celeritate prosequere, nec spiritum tam salutaris inspirationis extinguas, sed ad salutem quodcumque potest manus tua instantius opereris. Nec illud tuæ circumspectionis considerationem prætereat, quam late, quam abunde ad subjuganda Sarracenorum regna potentis tuæ incrementa succrescerent, si Christianæ brachium tibi patenter et potenter, si potest, assisteret, si tu sub Christiana divina fultus potentia Christianorū ciceris, profecto ex hoc tibi, et te

¹ Jo. Villan. l. vi. c. 61. — ² Sanut. l. III. part. XIII. c. 7. — ³ Vallie. Ms. sign. lit. C. num. 49. pag. 11.

culmina firmarentur, et ad æternam gloriam, dummodo te ad eam juxta Catholicæ fidei documenta dirigeres, indubitabilem fiduciam præparares.

32. « Cæterum, quia super præmissis memoratus Joannes de tuo beneplacito nullas nobis sufficientes litteras, vel aliam certitudinem plenam exhibuit, venerabili fratri nostro patriarchæ Hierosolymitano A. S. L. viro utique magnæ auctoritatis, expertæ probitatis, et fidei; viro quem, tanquam magnum, nobile, ac unum de præcipuis honorabilioribus membris universalis Ecclesiæ, de cujus prudentia, puritate ac fidelitate, plenam in Domino fiduciam oblinemus, ad hoc duximus eligendum; litteras nostras dirigimus, ut ipse super præmissis firmum propositum tuæ serenitatis exploret, nobis quod invenerit rescripturus. Quocirca magnitudinem tuam monemus, rogamus, et hortamur attente, pro animæ tuæ commodo deponentes instantur, quatenus eidem patriarchæ de prædictis tuæ voluntatis arcanum celeriter cum omni securitate reveles, ut nos certificati per ipsum, quæcumque ad id fuerint utilia, celeritate debita, ad quod nos paratos offerimus, prosequamur ».

33. Adoranda hic divina providentia est, quæ Tartaro huic tot tantasque victorias ad evertendam Mahumeticam superstitionem contulerat, illumque divinis instinctibus ad baptismi sacra amplectenda urgebat. Et quidem fidem Christianam professum esse refert Aytonus¹: adscribendum vero est hominum peccatis, si divinis consiliis exitus non responderint. At Olaono in Orientem abeunte, cum Guiboga illius præfecto, qui Hierosolymitanum regnum Christianis restituere erat jussus, male gesta res; illiusque arma in nostros fortuito casu provocata sunt, ut Aytonus recenset²: « Guiboga, quem Haolonus dimiserat in regno Syriæ, et in provincia Palestinæ, terras illas tenuit pacifice, et diligebat multum Christianos: nam ipse fuerat de progenie trium regum, qui venerunt nativitatem Domini adorare. Cumque dictus Guiboga sollicite laboraret, ut Terram-Sanctam reduceret in potentiam Christianorum, ecce diabolus inter ipsum et Christianos illarum partium semen scandali et discordiæ seminavit: et hoc accidit tali modo. In terra enim de Belfortis, quæ est de dominio civitatis Sydoniensis, erant plures villæ, in quibus Sarraceni certum censum Tartaris exhibebant: unde accidit, quod certi homines Sydonis et de Belfortis congregati in unum, venerunt ad villas Sarracenorum et casalia, et deprædaverunt eos, plures interfecerunt Sarracenos, alios vero cum magna multitudine bestiarum ducebant cum præda. Quidam vero nepos Guibogæ, qui ibi prope morabatur, cum parva equitum comitiva secutus fuit celeriter Christianos, qui talia fuerant operati, ut dictum est, a parte avunculi sui quod dimitterent

prædam. Quidam ex ipsis Christianis irruerunt in eum, et occiderunt eum, et quosdam afios Tartaros cum eodem, et noluerunt restituere prædam. Quando Guiboga intellexit, quod Christiani interfecerant nepotem suum tali modo, confestim equitavit, et cepit civitatem Sydoniensem, et destruxit magnam partem murorum, paucos perdidit Christianos, qui ad insulam fugerant: numquam tamen postea de Christianis Syriæ Tartari fiduciam habuerunt, neque Christiani de Tartaris sunt confisi ».

34. *Concilium in Galliis de parandis auxiliis Palestinæ Christianis.* — His consentientia de Sydone expugnata a Tartaris, nostrorumque trepidatione scribit Marinus Sanutus¹: « Capiunt, inquit, Sydonem; sed castrum maris nullatenus capere potuerunt. Ptolemenses vero eorum timore præciderunt viridaria extra civitatem, et turres viridariorum ad terram dejecerunt ». Perfusi eo metu Christiani Syri, missis nuntiis ac litteris reges Occidentales ad arma auxiliaria expedienda sollicitarunt: legatum enim ea de causa in Angliam oratorem esse, narrat Westmonasteriensis² additque retulisse solitos Tartaros in prima acie omnes externos belloque captos exponere, ut hostis in his occidentis fatigetur; nec viros modo, sed feminas ante retrove sagittandi peritissimas esse. Gallos pariter a Pontifice excitatos, ut laboranti Terræ-Sanctæ subsidia pararent, Nangius recenset³.

35. « Anno, inquit, Domini MCLX, Dominica in Passione, congregavit rex Franciæ Ludovicus Parisiis concilium episcoporum et principum regni sui, eo quod dominus papa scripsisset ei Tartaros in transmarinis partibus irruisse, Sarracenos vicisse, Armeniam, Antiochiam, Tripolim, et Damascus, Alapiam, et terras illas subjugasse; et tam Acconi civitati, quam toti Christianitati, periculum imminere. Unde ordinatum fuit de orationibus multiplicandis, processionibus faciendis, et blasphemis in Deum puniendis, peccatis et superfluitatibus cibariorum et vestium reprimendis. Inhibita etiam fuerunt usque ad biennium torneamenta, et injunctum est quod non luderetur aliis ludis, nisi quod homines se exercerent in arcubus et ballistis ». Cæterum quod de Antiochia et Armenia sub jugum missis ait auctor, non de bello iis illato intelligendum est, sed Aytonum regem Armeniæ una cum genero principe Antiochiæ, dum Occidentales mutuis discordiis impliciti justa non ferebant auxilia, se Tartarici imperii vectigales sponte constituisse, ut eorum armis a Sarracenorum tyrannide vindicarentur, ut ex Aytono scriptore accuratissimo vidimus: unde Sarraceni postea ob concitatos in se Tartaros efferati, primum in Armeniam, et Antiochiam, Guiboga jam victo, iras effuderunt; de quibus suis locis. Jam e Syria in Cyprum progreditur oratio.

¹ Sanut. l. III. pag. 12. c. 3. — ² Westm. Flor. Hist. hoc an. — ³ Nang. in gest. S. Lud.

36. *Pontifex Epistola amplissima de controversiis inter episcopos Græcos et Latinos in Cypro decernit.* — Exarserat gravis controversia inter Germanum Græcum, et Nicosiensem Latinum in Cypro archiepiscopos de auctoritate in Cyprios Græcos, cum Germanus se legibus creatum a Græcis episcopis Innocentii Pontificis edicto contenderet, seque adeptæ dignitati asserere nitetur; negaret Nicosiensis archiepiscopus, unamque esse tantum metropolim a Cælestino institutam, a qua tum Latini tum Græci jura peterent, objiceret: atque vi Germanum, ut vitio creatum archiepiscopali gradu deturbaret. Pluribus itaque injuriis affectus Germanus ad Sedem Apostolicam provocavit, et causam suam argumentis fulciebat, quæ ex Pontificia sententiâ¹ producimus (1).

37. « Alexand. etc., ad futuram rei memoriam.

« Græcorum archiepiscopus inter alia proposuit coram nobis, quod cum olim episcopi Græcorum regni prædicti, sua vacante metropoli, præficiendi sibi eundem G. vel aliam personam idoneam in archiepiscopum a felicitis recordationis Innocentio papa prædecessore nostro per ipsius litteras, non obstante Constitutione generalis Concilii, vel bonæ memoriæ P. Albanensis episcopi, olim in illis partibus Apostolicæ Sedis legati, licentiam impetrassent, ipsum G. in suum archiepiscopum elegerunt: et venerabilis frater noster Tusculanus episcopus, tunc in eisdem partibus dictæ Sedis legatus (cui prædecessor ipse mandaverat, ut ei quem canonice prædicti episcopi eligerent, si persona esset idonea, munus confirmationis impenderet, eumque faceret a suis suffraganeis consecrari, præsentatam sibi ejusdem G. electionem confirmans, sibi fecit ab eisdem suffraganeis beneficium consecrationis impendi, recepta postmodum Ecclesiæ Romanæ nomine tam ab ipso, quam a suffraganeis ipsis obedientiæ sponsione: dictique suffraganei sibi tanquam metropolitano suo canonicam obedientiam promiserunt, etc. » His addebat Germanus archiepiscopus, se inter Græcos Cyprios archiepiscopalis dignitatis pacifica potitum possessione, atque injuria vexatum ab archiepiscopo Nicosiensi, cujus procuratores contraria hæc argumenta, quæ subjiciuntur, de unica Latinorum metropoli attulere.

38. « Proposuerunt ergo in judicio, quod processus circa promotionem ejusdem G. habilis

nullus fuit, cum ad memoratos episcopos jus eligendi archiepiscopum nullo modo pertineret, ac ipsi electionis tempore, quam de ipso fecisse dicuntur, vinculo excommunicationis publice tenebantur; et litteræ Apostolicæ, in quibus prædicta fuit eis eligendi permissa licentia, per excommunicatos fuerint impetratæ: ex quibus causis pro parte ipsius Nicosiensis archiepiscopi per vicarios ipsius, qui tunc temporis absens erat, ne ad electionem, seu confirmationem, aut consecrationem procederetur hujusmodi, fuerit pro jure Nicosiensis Ecclesiæ appellatum.

39. « Præterea cum auctoritate felicitis recordationis Cælestini papæ prædecessoris nostri, qui insulam Cypri per (propter) inobedientiam, et perfidiam Græcorum habitantium tunc in illa, exposuit Latinis Catholicis occupandam, fuerint ibi, ejectis exinde Græcorum sedibus, quatuor Pontificales Latinorum sedes erectæ, quarum Pontifices in decimis et aliis Ecclesiasticis juribus, quæ Græci episcopi in eadem habuerant insula, successerunt; et earum unam, Nicosiensem videlicet, idem Cælestinus cæteris prætulit potestate, ut in tota eadem insula per dignitatem metropolitanam, aliis Ecclesiis præemineret; ac postmodum dictus Albanensis episcopus suæ legationis auctoritate statuerit, et statutum ejus fuerit per Sedem Apostolicam confirmatum, ut in tota insula prædicta quatuor Græci episcopi tantum essent, et certa sedium haberent loca intra dioceses Latinorum, qui utique postea Nicosiensi archiepiscopo tanquam metropolitano suo, et episcopis Latinis, in quorum erant constituti diocesis, se obedientiæ vinculo adstrinxerunt; evidenter apparet, quod metropolitanus præter Nicosiensem archiepiscopum in eadem insula, quæ una est provincia, nec potuit nec debuit ordinari ». Disceptata itaque ac ventilata lite, Pontifex cum animadverteret ex morum dissonantia, tum ex eo quod dioceses nullis limitibus fixis circumscriptæ essent, facile Græcos inter et Latinos discordias emergere, ut eos mutuo amoris nexu conjungeret, hanc tulit sententiam:

40. « Irrefragabiliter ordinamus, ut in insula Cypri de cætero infra Latinorum episcoporum dioceses sub Nicosiensi metropoli quatuor duntaxat existant Græcorum pontificales sedes, et Ecclesiæ cathedrales olim per præfatum Albanensem episcopum locis specialibus assignatæ, cum quatuor solummodo in eadem insula fore noscantur.

¹ Lib. VI. Ep. CXVI.

(1) Martenius in Collectione veterum monumentorum tom. VII, col. 170, et Tabulario Engolismensi vulgavit synodicam Concilii cujusdam Burdegalensis ad Pontificem Alexandrum IV, in qua Patres constitutiones a se latis pro expeditione Tartarorum, tum et alias præsentii rerum statui opportunas Pontifici exponunt. Id vero Concilium anno præsentii assignat Martenius, persuasus auctoritate Naugii, cujus verba in Annalibus hinc recitantur. Sed nullus dubito, quin ad annum sequentem Concilium istud referendum sit, indictum occasione novarum litterarum Alexandri papæ, quibus Pontifex auxilia in Tartaros sollicitavit, ut legitur in Annalibus ad an. MCLXI, IV. Non obscure id demonstrant verba illa canonis V, quo decernunt Patres commune subsidium, si quod deinceps periculum ex Tartaris immineat; illud tamen addunt, « a multis cessare diei ut, utpote Tartaris tam in transmarinis quam in eismarinis partibus pro magna parte jam devictis ». Designari his victoriam de Tartaris a Sultano Babylonie anno MCLV, die III Septembris, teste Bernardo thesaurario, seu auctore continuationis ad Tyrium relatam, tum et alteram ab Hungaris anno MCLVI ineunte acceptam, satis constat. Non est igitur cur Concilio huic sedes alia quam anno MCLVI statuatur; et quidem ante Pentecosten ejus anni celebratum oportet, cum expectandum edicant Patres celebrem totius regni conventum a rege ad quindenam Pentecosten indictum.

tur episcopales sedes, et Ecclesie pontificum Latinorum. Unam siquidem pontificalem sedem Græcorum in Nicosiensi apud Soliam, aliam in Paphensi apud Archinos; tertiam vero in Famagustana apud Carpasiam, et reliquam in Nimosien. diœcesibus apud Lefacaram consistere volumus, et ab iis denominari, et tam nomen quam dignitatem Pontificalis officii habere Pontifices, qui eas pro tempore canonice obtinebunt.

41. « Porro quotiens quamlibet prædictarum sedium Græcorum præsule vacare contigerit, alter a clericis sedis ejusdem invocata Spiritus sancti gratia in episcopum eligatur, cujus electionem Latinus pontifex, in cujus diœcesi fuerit sedes illa, si eam invenerit de persona idonea celebratam, canonicè auctoritate ordinaria, rite, ac sine difficultate confirmet, sibi que faciat per episcopos Græcos vicinarum diœcesum, quos ad hoc idem Latinus advocabit pontifex, munus consecrationis impendi; episcopalem sollicitudinem, atque curam monasteriorum, Ecclesiarum, cleri, et populi Græcorum in sua civitate, atque diœcesi consistentium, auctoritate propria commissurus eidem; et recepturus ab ipso juratoriam professionem obedientie in hanc formam.

42. « Ego... episcopus de Solia Nicosiensis diœcesis ab hac hora in antea fidelis ero et obediens sancto Petro, sancteque Romanæ Ecclesie, dominoque meo N. archiepiscopo Nicosiensi ejusque successoribus canonicè intrantibus. Non ero in consilio, nec in facto, ut vitam perdant, aut membrum, vel capiantur mala captione. Consilium quod mihi aut per se, aut per nuntium, vel per litteras manifestaverint, ad eorum damnum nulli pandam. Papatum Romanæ Ecclesie ac pontificatum Nicosiensis Ecclesie, et regulas sanctorum Patrum adjutor ero ad defendendum, retinendum, salvo ordine meo, contra omnes homines. Vocatus ad Synodum veniam, nisi præpeditus fuero canonica præpeditio. Legatum Sedis Apostolicæ, quem certum esse cognovero, in eundo et redeundo honorifice tractabo, et in suis necessitatibus adjuvabo. Sic Deus me adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia.

43. « Et hanc formam ab episcopo Græco suæ diœcesis recipiet pro se ac Ecclesia sua quilibet Latinus episcopus regni Cypri. Quod si electionem illam cognoverit Latinus pontifex irritandam, ad cassationem ejus procedat, sicut de jure fuerit procedendum. Episcopi vero Græci a Latino pontifice ad consecrationem electi Græci suæ diœcesis convocati, ad hoc sine moræ dispendio ex præsentis constitutionis, et ordinationis debito convenire, ac incumbentia consecrationis implere munera teneantur.

44. « Sane Græcorum pontificum damnatio seu depositio, sive et translatio, ac cessio soli Romano Pontifici juxta prærogativæ Apostolicæ privilegia reservetur, ut in illis sicut et in cæteris episcopis pontificalis dignitatis status et præcel-

lentia manuteneatur: at cuiuscumque Græcorum Ecclesie pastore vacanti Latinus pontifex auctoritate propria præsulem ingerere non præsumat, nisi forte ad eum illis negligentibus eligere, qui debebant, facultas ea vice ordinandi eandem Ecclesiam de pastore juxta Concilii generalis statuta fuerit per lapsum trimestris temporis devoluta; in quo etiam casu potestatem non habeat Latinus episcopus præficiendi Ecclesie sic vacanti nisi personam Græcam, et tanto honori et oneri ex merito congruentem. Sedis vero Græcæ vacantis episcopo bona decanus et capitulum ipsius sedis futuro pontifici custodiant fideliter, et assignent.

45. « Cæterum episcopi ejusdem insule canonicè ordinati, et de cætero etiam prædictis Græcorum sedibus ordinandi habeant in monasteriis, Ecclesiis, cleri, et populis Græcis sibi commissis, et obtineant universa, quæ ad dignitatis, vel ordinis episcopalis officium pertinere de communi jure noscuntur: de quibus latini episcopi, exceptis illis duntaxat casibus, in quibus metropolitanus de jure potest jurisdictionem exercere, in suffraganei sui subditos nil usurpent. Causæ autem ad forum Ecclesiasticum pertinentes, si emerint inter Græcos, ad suum Græcum pontificem; si vero inter Latinum et Græcum, sive Græcus actor fuerit, sive reus, ad Latinum loci pontificem deferantur judicialiter dirimendæ: verum salva Sedis Apostolicæ præeminentia, ad cujus præsidium omnes oppressi possunt immediate confugere, cum ab episcopo Græco appellandum videbitur ad Latinum episcopum, in cujus diœcesi idem Græcus consistit episcopus, et exinde ad Nicosiensem archiepiscopum, si opus fuerit, provocetur.

46. « Præsentì quoque ordinatione censemus, ut in civitate, vel diœcesi Latini pontificis præter consistorium episcopalis sedis Græcorum, cum quo auditorium officialis, vel vicarii, si quem Græcus habet episcopus, unum et idem esse dignoscitur, nullum aliud habeatur consistorium jurisdictionis ordinariæ inter Græcos, nisi forte in aliqua Ecclesia Græcorum regni ejusdem sit archidiaconatus, vel alia dignitas, annexum habens ordinariæ audientie consistorium ab antiquo, a quo ad ejusdem Ecclesie Græcum pontificem, et exinde gradatim, subditi ejus, cum eorum intererit, provocabunt. Archiepiscopo denique, et episcopis Latinis pro offensis, vel injuriis, et juribus suis, Ecclesiarumque suarum animadvertendi canonicè in Græco suarum civitatum et diœcesum in illis casibus competere volumus potestatem, in quibus eis de jure competit in Latinos.

47. « Ad synodum vero pontificis Latini Græcus episcopus, intra illius diœcesim sedem habens, semel in anno cum abbatibus et sacerdotibus suis, curam habentibus animarum, teneatur obedienter occurrere, ac synodalia ejus statuta, quæ tamen Græcorum ritibus fidei catholicæ non adversis, et a Romana Ecclesia toleratis non obviant, recipere ac servare. Ne autem episcopi Græci onere duplici

prægraventur, cum ipsos adire oporteat ex hujusmodi ordinationis debito episcopales synodos pontificum Latinorum, eos ire ad provinciale concilium decernimus non cogendos. In visitationibus etiam episcoporum Græcorum, vel subditorum eorundem, illam habere volumus Latinos pontifices intra proprias civitates et diœceses potestatem quam metropolitanis in visitationibus suffraganeorum suorum, et subditorum eorundem concedunt canonicæ sanctiones. Archiepiscopo tamen, et episcopis Latinis cum suas diœceses circa Græcos jure diœcesano visitaverint, hoc in exigendis procuratoribus (procuracionibus) indicimus temperantiæ moderamen, ut idem archiepiscopus quinque dumtaxat, Paphensis episcopus quatuor, Famagustanus tres, et Nimosiensis etiam tres a Græcis suarum civitatum et diœcesum procuraciones in universo recipiant annuatim, quarum quælibet summa triginta solidorum Turonensium, vel tot bizantios, qui eidem summæ æquivalent, non excedat.

48. « Verum licet procuracionum numerum, visitationis gratia debitarum, considerata ipsorum paupertate Græcorum, duxerimus miseratione provida taliter moderandum; quia tamen Latinis episcopis ad hoc sunt Ecclesiarum suarum bona concessa, ut in illis circa officii sui debitum indeficienter valeant militare, volumus ut si fidei orthodoxæ necessitas, aut sinceritas obedientiæ, quæ Ecclesiæ Romanæ debetur, vel morum exegerit disciplina, quod iidem Græci pluries visitentur, super hoc circa ipsos sine aliquo illorum gravamine visitationis debitum propriis sumptibus, quando tamen eis sacrorum canonum statuta id permiserint, impendere teneantur, cum et Apostolus Paulus nostræ institutionis exemplar, interdum victum sibi manuum labore quæsierit, ne gravis esset iis, quibus Evangelium prædicabat, aut illi, quos sumptum prædicanti ministrare pigebat, ob hoc salutis ministerio privarentur.

49. « Plane jus percipiendi decimas in insula memorata pertineat ad Ecclesias Latinorum, et in earundem decimarum perceptione consuetudo a prælatis et clericis Latinis obtenta, et hæcenus custodita servetur; per hoc tamen, quod in hac parte consuetudinem dicimus observandam, nemo se a solutione decimarum putet exemptum, quæ jure canonico et divino debentur. Porro licet Ecclesia Græcorum regni Cypri, secundum hanc ordinationem, non sit nationis suæ metropolitana in posterum habitura, volumus tamen prælatum Germanum archiepiscopum Græcorum, dum vixerit, dignitatis archiepiscopalis nomine ac honore potiri: propter quod personam ipsius donec cesserit, vel decesserit, ab archiepiscopi Nicosiensis qualibet prorsus eximimus potestate; atque statuimus, ut ipso Germano cedente, vel decedente, nullus in præfato regno de cætero Græcorum archiepiscopus ordinetur, etc. » pluribusque

interjectis, quibus Germanum variis prærogativis exornat, subjungit.

50. « Porro quando Nicosiensis archiepiscopus post præfati G. archiepiscopi cessionem, vel obitum Græcos suæ provinciæ in suffraganeorum suorum civitatibus vel diœcesibus jure suæ metropolis, quod sibi competere volumus, visitabit, unicam tantum in qualibet civitate et diœcesi ab universis Græcis earum communiter procuracionem recipiat annuatim, quæ LX solidorum Turonensium summam, vel tot bizantios, qui illis æquivalent, non excedat. Utrorumque igitur potestate, Latinorum videlicet et Græcorum pontificum regni Cypri, discretivis hujusmodi nostræ ordinationis (quam ad Syros ejusdem regni eosdem cum Græcis mores, ritus, communisque juris censuram ab antiquo servantes, extendimus) limitibus designata præsentis decreti auctoritate jubemus, ut neutri nostræ positionis terminos transilire, aut amplius sibi prælationis, aut libertatis vindicare præsumant: sed in Christo, qui est vera pax omnium, utrique tanquam invicem membra per unanimitalis coherentiæ et subministracionis ordinem fiant ejusdem capitis idem corpus. Amen. Dat. Anagninæ per manum magistri Jordani S. R. E. vicecancellarii et notarii V non. Julii, Indictione II, Incarnationis Dominicæ anno MCLX, Pontificatus vero domini Alexandri papa Quarti anno VI ».

51. *Trium principum bellum adversus Palæologum.* — Defluximus ad imperii Græcorum res. Angelus Michael despota Epiri atque Ætolis captum jam cum Theodoro imperatore, dum vivebat, bellum gerere in Palæologum pergebat, fretusque Manfredi regis Siciliæ tyranni ac Guillelmi Willarduini Achaia et Peloponnesi principis, quibus filias thoro junxerat, affinitate ac potentia, latius terminos principatus protulerat: adversus quem Sebastocrator a Palæologo missus, cum rem strenue gerere cœpisset, Michael adductus in discrimen auxilia a Manfredo Willarduinoque amplissima contraxit. Et quidem Gregoras Manfredum bellum non tam soceri Michaelis adjuvandi, quam ditionis amplificandæ causa gessisse refert, tresque hos principes totius ab Ionio sinu Constantinopolim usque terrarum tractatus præcipiti victoria subigendi spe elatos, eas provincias inter se sorte distribuisse. Georgius vero Logotheta Manfredi non meminit, sed quadringentos ab eo gravioris armaturæ equites submissos scribit: modumque adjecit, quo Sebastocrator Palæologi consiliis despotam una cum fœderatis prothgarit, nimirum cum hostis armis gravioribus onustus esset, sui vero levioribus instructi, ardua semper loca incedisse, variisque congressibus cum iis, qui comneatus in castra deferebant, aut prædatum ibant, initis fatigasse. His addit Nicephorus Gregoras arte et dolo potentissimum exercitum dissipatum a Palæologi ducibus, quamvis longe viribus inferiores essent.

52. « Cum, inquit, propius hostem castra movissent, quemdam mittunt hominem valde ido-

neum ad concitandos et conturbandos hostiles exercitus, neque enim id fieri non poterat, cum Achaïæ princeps et Siciliæ rex alterius essent nationis et generis quam Angelus. Statim igitur is noctu per speciem transfugæ ad hostes transit, et clam cum Angelo Michaelis principe Ætoliæ congressus: Scito, inquit, hodie tibi et tuis omnibus magnum periculum impendere: ambo enim generi tui tam Peloponnesi et Achaïæ princeps, quam Siciliæ rex clam per legatos pacem Romanis offerunt, si sibi certæ largitiones dentur. Si ergo salus tua curæ tibi est, quamprimum tibi prospicito, priusquam illorum pacificatio et concordia rata fiat. Obtemperat Michael, et re paucis suorum quibus poterat et tempus sinebat, clam indicata, ante solis ortum fugit, eumque alii atque alii eum fugam susurrari audirent, sequuntur. Ita sparsim omnes Michaelis milites alios fuga antevertere studentes, in pedes sese coniecerunt. Mane vero socii experrecti, fugaque Michaelis cognita, cujus quæ causa esset, nulla consequi conjectura poterant, obstupescebant, nec armis lacessendos esse Romanos statuerunt, tum quod quid ageretur ignorarent, ob numerum suorum valde imminutum: itaque tum in fugam vertuntur, se a Michaelis proditos esse rati. Eos igitur ita turbatos aggressi Romani maxima ex parte cæciderunt, cæteros paucis exceptis vivos ceperunt ».

53. De submisso in despotæ castra proditore non meminit Georgius Logotheta¹, quamvis consentiat Michaelis Angelum una cum filio Nicephoro ac fidissimis insolito terrore perfusos in tempesta nocte e castris fugam corripuisse, cum imperialis exercitus ad pugnam accinctus ad ferendam Prilapo opem accessisset: « Defector Michael et filius Nicephorus cum nonnullis aliis valde paucis, quibuscum consilia sua et actiones communicare suserat, noctu equis invecti, viasque bene instructi sese repente abripuerunt. Mane ubi dies processit, ut milites Michaelis fugam cognoverunt, una et ipsi in fugam impelluntur. Romanum itaque agmen, et qui illud ducebant præstantiores, et defectoris quoque spurius filius Joannes Sebastocratori Joanni accurrentes se dedunt, et imperatori fidem etiam sacramento obligant:

princeps Achaïæ sociique alius alio dispersi sunt. Princeps (de Willarduino Achaïæ et Peloponnesi toparcha loquitur), sub palearum acervo absconditus, sed ex dentibus a quodam milite cognitus, namque dentes anteriores ingenti magnitudine prominebant, et colligatus ad imperatorem advehitur, agminum nobiliores affinesque Aseldreci et Caritanæ Joffredus, alique illustrium plures ad Platamonem, alioque in loco capti vincitque ad imperatorem conducuntur: auxiliaria item manus a Manfredi Siciliæ rege defectori transmissa ad quingentos, ut diximus numerata, cum armis et equis, a quatuor hominibus, magno nempe domestico Alexio Strategopulo, Nicephoro Rimpisa, qui Turca origine Christianis nomen dederat, quorum fidem ingenuissime coluit, et reliqui duo, quorum nomina tempus nobis invidit, debellati sunt: et hi quoque constricti vinculis ad imperatorem transportantur. Hac ergo victoria nostri imperatoris consiliis potiti sunt, adeo ut fama illius ad ultima quæque orbis terrarum penetrarit; tales enim victorias haud plures sol videt: tunc porro oppida omnia, et regionem universam nostri subegerunt ».

54. Afflixit ea clades in Græcia Latinorum res adeo, ut Palæologus in spem occupandæ Constantinopolis elatus vires omnes dolosque ad eam sibi subjiciendam instruxerit. Tentasse illam obsidione vere appetente refert Georgius, et ex adverso Borealis cornu urbis in loco, cui Galata nomen est, castra fixisse, atque in arce Galatæ oppugnanda moras duxisse, dum Aseles ipsius affinis in Constantinopolitana urbe vir præpotens prodicionem urbis meditatam perduceret. Sed cum Balduinus claves portarum, quas ille noctu Palæologi copiis aperire promiserat, in regiam deferri jussisset, spe sua dejectum Palæologum, recessum adornasse Latinisque oratoribus pacem deposcentibus inducias ad annum tantummodo concessisse, cum jam Latina res pendere, atque in extremum discrimen adducta videretur: ut vero Alexii Strategopuli, quem ob partem de Michaelis despota, et Willarduino principe victoriam Cæsaris dignitate insignierat, sequentis anni ætate Constantinopolim dolo, et prodicione obtinuerit inferius dicitur.

¹ Georg. Logoth. in Hist. Constantinop. Leone Allat. interp.

ALEXANDRI IV ANNUS 7. — CHRISTI 1261.

1. *Adversus hæreticos et infideles Pontificis decreta et studia.*—Anno Christianæ salutis primo supra millesimum ducentesimum sexagesimum, Indictione quarta, Alexander IV magna cum probitate Pontificatu perfunctus, e vita discessit. De quo antequam sermonem instituamus, ea primum adducemus in medium, quæ hoc anno gessisse veterum monumenta tradiderunt. Ipsum sane egregiam sollicitudinem in evellendis ex agro Dominico hæreseon zizaniis collocasse, produnt ejus litteræ, quibus Minoritis fidei censoribus consulentibus, an qui hæreseos labe inquinati essent, vel qui hæreticis operam studiumque contulissent, eosve in suas admisissent domos, atque ideo anathematis vinculo irretiti forent, ad ferendum testimonium admitti deberent, cum ex una parte, quia percussi anathemate, non audiendi viderentur; ex altera sæpius contra hæreticos his instrui non posset, nisi eorum dicta, qui eadem labe adpersi erant, exciperentur; respondit Alexander in causa hujusmodi in gratiam fidei audiendos, eorumque testimonia admittenda. Ne vero sub laboris suscipiendi mole in re persequenda censes fidei fatiscerent, Pontifex ad levandum laborem singulis duos alios comites, imo plures, si opus foret, viros prudentia scientiaque præditos adjungi voluit¹; utque ad fidei negotium diligentius incumbere, permisit, ut si ex humana fragilitate in anathematis vel irregularitatis sententiam incurrerent, sibi invicem absolutionem impertiri possent; utque auctoritate ad munus demandatum recte obeundum instrueret, Innocentii IV prædecessoris exemplo incutiendarum censurarum Ecclesiasticarum potestatem contulit, ac pridie kal. Martii leges a Pontificibus, atque a Friderico contra hæreticos latas corroboravit².

2. Dum hæc constituuntur in hæreticos, magno ardore adversus infideles Septentrionales, præcipue hortatore Alexandro dimicatum est: sed, ut divinæ providentiæ altiora sunt judicia, succubere sub Barbarorum funestis victoriis Christiani, nonnullæque Prussiæ arces munitissimæ in paga-

norum potestatem cecidere. Concurrerant sub crucis signa generosissimi ex Polonia, Germania, Prussiaque milites, ut clades, quas antea vidimus a Mendolpho apostata Lithuano rege illatas, ulciscerentur: festoque purificatæ Deiparæ die exercitus Christianus in barbarum movit¹, quod rigente asperiore hyeme tempus ad concretas glacie paludes, durata stagna, fluminaque, quibus ea regio crebro interfusa est, calcanda aptius videretur, primo impetu in hostilem regionem impresso, omnia obvia ferro flammaque deleta. Cumque barbarus suis diffusus viribus in interiora sese subduxisset, Christianæ copiæ, meditullium regionis penetraturæ, quadrigas impedimenta que cum parte exercitus ad ea servanda reliquere: quo per exploratores cognito ethnici, contractis ingentibus turmis in sarcinas irruunt, castrisque facili pugna potiuntur. Pervenere cladis nuntii ad nostros, qui mox regressi in hostem spoliis incubantem provolant. Consurgit pugna asperrima: plures initio barbari cadunt: inde nutat victoria, ac demum arcano divini numinis, nostrorum facinora ulturi, consilio, Christianus exercitus fusus fugatusque.

3. Parta victoria ethnici, sorte sæpius jactata, ac ter in Christianum Magdeburgo oriundum cadente, illum ritu sacrilego, equo insidentem ad grates dæmonii referendas concremarunt. Nec felicior comitis Barboygæ conatus, qui cum pietate ardens Christianis in Prussia percussis opem laterus se contulisset, ac Zambiensis lacessere populationemque agere cœpisset, commisso prælio, concisoque a Barbaris exercitu, in hostium potestatem pervenit: inflatque secundis rebus ethnici longius victoriam protulere, ac nonnullas arces non tam armis, quam fame subegere, nomenque ex iis terris Christianum delevere. Tanta porro fame Christi fideles laborasse in obsessa arce, cui Gartenteyn nomen erat, refert Longinus², ut dentes etiam amiserint, antequam deditionem hosti facerent. Acceptæ hujusmodi a paganis clades majorum impendentium malorum præsgia

¹ Pen. ad calcem director, inquis. — ² Wad. hoc an. num. 3.

¹ Longin. Hist. Pol. l. VII. — ² Longin. ubi sup.

futura videbantur, ac Pontificem non levi mœrore perfuderunt.

4. *Concilium Romæ indictum differtur ob Tartaros in plures provincias irruentes.* — Obruebat eum immensa negotiorum moles, atque ad levandas curas, si cum pluribus eas partiretur, explicandaque in difficillimis rebus consilia, universæ Ecclesiæ utilitatibus consulturus, indixerat Concilium Romæ quintadecima die post festum Paschæ celebrandum : sed cum imminentium Tartarorum rumores increbrescerent, dilatum est, ne illius occasione bellico in eos apparatu aliquod impedimentum injiceretur : nec falsus rumor : magno enim terrore irrupere in Ungariam. Verum Deus attriti toties populi sui miseratus, victoriam ad Christianos convertit : fusi que sunt magna strage Tartari, atque ad quinquaginta duo millia cæsi. Patuit tum omnibus quam egregie rebus suis consulant principes, qui Christi vicarii monita pie excipiunt. Sollicitatus fuerat a Tartaris Ungarus, ut societatem cum ipsis, ad edomandum orbem Christianum coiaret, ac filiam Tartarici sceptri hæredi desponderet; sed is Apostolicæ Sedis consiliis obsecutus, collocata in Deo spe, superbas infidelium minas ac pollicitationes sprexit, demumque gloriosissimum triumphum de Barbaris reportavit.

5. Felici eo nuntio accepto Alexander, metuens, ut Westmonasteriensis¹ ait, ne Tartari ad eluendam ignominiam majori postea impetu, majoribusque viribus succincti in Christianorum terras penetrarent, ad Concilium iterum præsules confluere jussit, ut de apparandis copiis, ad eorum reprimendos impetus ageretur: celebrata vero in Anglia concilia narrat idem auctor, in quibus populi ad crimina lacrymis expianda, servanda jejunia, fundendas preces misericordiamque a Deo eliciendam incitati, ut Tartaricam rabiem ab ipsis propulsaret: coacta quoque Maguntia a Wernero archiepiscopo, atque ab aliis præsulibus in suis diocesis provincialia concilia jubente Pontifice, ut populi ad molliendam divinam iram precibus sollicitarentur. Tum ad capessenda contra Tartaros arma, crucisque accepto symbolo religiosam militiam profitendam, Alexander catholicos principes ac reges ad Christianum nomen defendendum, ac cujus excidium barbara illa et impia natio sese comparabat, accendit, quæ Stero hisce verbis confirmat²:

6. « Eodem anno dominus Alexander papa direxit litteras regibus et ducibus, archiepiscopis et episcopis, et universis principibus Christianis hortando ipsos, ut contra horrendam rabiem Tartarorum consiliis et armis se præmunire deberent: nam iidem Tartari, devicti jam et deletis omnibus regibus et regnis Saracenorum in partibus transmarinis, Antiochiæ, ac aliis Christianorum terris, terrorem tam validum incusserunt, ut ad dictos

papam et reges supplices et frequentes legationes dirigerent pro succursu ». Egregiam ad depellendum impendens hujusmodi periculum navasse operam Alexandrum, indixisseque in singulis provinciis concilia, principesque ad conflandas conjungendasque contra Tartaros vires suas, ut Terræ Sanctæ, Ungariæ, ac Poloniæ periclitantibus succurreretur, testatur etiam Urbanus in litteris anno insequenti afferendis; iisque respondent, quæ ex Westmonasteriensi de missis legationibus attulimus. Pergit Stero¹: « Unde cum super hoc negotio Concilium in octava Apostolorum Petri et Pauli habendum Viterbii indixisset, ipse VIII kal. Junii diem clausit extremum ».

7. *Pontifice post indictum Viterbii Concilium mortuo, Urbanus IV eligitur: Encyclicæ ejus litteræ.* — Alexander igitur expletis omnibus optimi Pontificis numeris hoc anno, ut antiqui pæne omnes auctores tradunt, Urbanique infra adducendæ litteræ patefaciunt, excessit e vita. De cujus obitu inter cæteros exactius hæc Matthæus Westmonasteriensis²: « Eodem anno, in festo S. Urbani papæ et martyris, quod fuit VIII kalend. Junii obiit papa Alexander; » consentitque Nangius³: « Anno, inquit, Domini mclclxi, in festo S. Urbani papæ obiit apud Viterbium Alexander papa ». Ipsum annos sex, menses quinque, dies totidem summum Pontificatum tenuisse dicendum est; renuntiatus quippe fuit Pontifex XII kalend. Januar., an. mclcliv ». Quibus erroris Longinus⁴ arguitur, dum ait, annis septem, et mensibus duobus sedisse. Superioribus consensit Ptolemæus Lucensis⁵: « Alexander moritur in festo Urbani octavo kalend. Junii, ut communiter historici tradunt, et hoc apud Viterbium: et in Ecclesia S. Laurentii honorifice sepelitur ». Et infra⁶: « Illic Pontifex hanc famam habuit, quod fuerit vir magnæ humilitatis et pietatis ». In quo sane eum opera sua sententiæ ab ipso in pontificio emblemate inscribi solitæ⁷: *Suscipe, Domine, servum tuum in bonum*, accommodasse constat. Pergit auctor: « Unde tradunt historici, quod fuerit episcopus Ostiensis, et interdum ibat Ostiam et Velletrum, ibique prædicabat verbum Dei, vel coram se prædicari faciebat, ibidemque suis clericis ordinis conferebat, et inde causas subditorum suorum assistebat secundum decentiam sui status. Decretales multas fecit, quæ in Sexto a diversis titulis continentur. Pauperes religiosos multum fovit, etc. » Et quidem hoc ipso anno, Minoritarum suscepto patrocinio, avaros parochos anathemate percelli jussit⁸, qui fidelibus in Franciscanorum templis sepulturam deligentibus sacramenta in extremo vitæ discrimine porrigere detrectarent.

8. Extat pietatis Alexandri insigne monumen-

¹ Westm. Flor. Hist. hoc an. — ² Stero in Annal. hoc an.

¹ Stero in Annal. hoc an. — ² Westm. Flor. Hist. hoc an. — ³ Nang. de gest. S. Lud. Theodor. Vallic. in vit. Urcani. — ⁴ Longin. Hist. Pol. l. vii. hoc an. — ⁵ Ptolem. Luc. Hist. Eccl. l. xxii. c. 16. — ⁶ Eod. l. c. 17. — ⁷ Farmul. Marin. Ebol. Ms. pag. 56. — ⁸ Ext. dipl. apud Wad. ex specul. Min.

tum, quo et animæ suæ ac successorum Pontificum et cardinalium animabus consuluit, hisque verbis in Ceremoniali consignatum est¹ :

« Ordinatio domini Alexandri papæ IV de suffragiis faciendis pro summis Pontificibus et cardinalibus defunctis.

« Cum fideles animas defunctorum sit salutare procurare consilium, et charitatis instinctu conveniat orationum suffragiis adjuvari, sanctissimus pater dominus Alexander papa IV de fratrum suorum unanimi consilio et assensu anniversarium sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Pontificum et cardinalium obeuntium nonis Septembris annis singulis, vespere et vigiliis pro defunctis cum novem lectionibus et cum nota solemniter decantatis, statuit celebrari. Ipse Romanus Pontifex, assistentibus sibi cardinalibus (ut moris est) missam pro defunctis solemniter celebret: ipsa die ducentos pauperes reficiat, et viginti quinque quilibet cardinalis: necnon dominus ducentas missas faciat celebrari vel decantari. Ordinavit etiam, ut cum Romanum antistitem vita migrare contingerit, die defunctionis ipsius cardinales solemniter et cum nota celebrent pro defunctis, et esum quinquaginta pauperibus pro anima defuncti Pontificis cardinalis quilibet administret, et missas totidem pro defunctis faciant postmodum decantari. Ordinavit etiam, ut cardinali obeunte, tam idem Pontifex quam cardinales in capellis suis cantent cum nota solemniter pro defunctis, idemque Romanus Pontifex ducentos pauperes pro ejus anima pascat, et viginti quinque quilibet cardinalis: in o et ipse dominus papa missas pro defunctis ducentas, ac viginti quinque cardinalis quilibet postmodum faciat celebrari ».

Quod vero ad interpontificii tempus spectat; illud ita consignat Westmonasteriensis memoratus: « Cessavit Romanus Pontificatus tribus mensibus et binis circiter hebdomadis. Cui tandem successit patriarcha Hierosolymitanus, et vocatus est Urbanus ». Longioris in electione celebranda moræ causam in cardinalium mutuam invidiam, ob quam extra collegium quæsitus sit Pontifex, refert Sicularum rerum antiquus scriptor² : « Papali curia morante Viterbii, ibique Alexandro IV summo Pontifice viam universæ carnis ingresso, dum collegium cardinalium, in quibus velut in montibus sanctis Ecclesiæ fundamenta sunt posita, habere incæperunt de pastoris substitutione tractatum, cum inter eos vertiginis spiritu et invidiæ livore suffuso non possent in aliquo de gremio convenire, contigit quod Hierosolymitanus patriarcha natione Burgundus (Trecensis), qui tunc ad curiam ipsam pro Ecclesiæ suæ promovendis negotiis accesserat (disceptaturus nimirum cum Hospitalariis, quibus Alexander monasterium S. Lazari Bethaniæ, Ordinis Benedictini concesserat

non sine gravi Ecclesiæ Hierosolymitanæ incommodo: quæ donatio postea ab ipso Pontificatum adepti rescissa est³) concorditer ad apicem Apostolicæ dignitatis assumptus sit. Itaque factus de petitore concessor, de subdito dominus, de filio pater, papa Urbanus IV meruit nominari ». Nec discrepant ab his monachus Patavinus⁴, Ptolemæus Lucensis⁵, Longinus⁶, ac Theodoricus Vallicolor⁷, qui accuratius cæteris rem describit atque octo cardinalium, duorum nimirum episcoporum, totidem presbyterorum, et quatuor diaconorum, qui ipsum elegere, nomina, patriam, ac titulos; tum mutua dissidia percenset. Cujus versus incompti si cui ingrati fuerint, is meminerit in his historiæ veritatem consecrandam.

... Urbani festo naturæ debita solvit
 Quartus Alexander summus in orbe pater.
 Unde pater mundi solum pendebat in octo
 Fratribus, ipsorum nomina scire potes.
 Isti Pontifices prior Otto, Stephanus alter,
 Galicus iste fuit, Ungarus alter erat,
 Totque sacerdotes: genuisse Sabaudia primum
 Dicitur Hugonem, qui Jacobita fuit.

Is erat Hugo Dominicanæ familiæ alumnus, theologus scientiis et Scripturarum divinarum interpretatione, ut superiori tomo indicavi⁸, clarissimus: cujus opera egregia adhuc extant, atque jam recentibus typis Lugduni cusa sunt, quorum catalogus a pluribus⁷ auctoribus texitur. Commendant ejus in pangendis Scripturæ sacræ concordantiis laborem S. Antoninus⁸, Leander⁹, et alii. Neque ipsius silemus elogium, quo a card. Bellarmino ornatus est: « Hugo de S. Caro, natione Burgundus, Ordinis Prædicatorum, cardinalis S. Sabinæ ab Innocentio IV creatus fuit anno Domini MCCXIV, et pie ac sancte obiit anno MCLXIV ». Pergit Theodoricus :

Alter quem fovit Cistercius Ordo, Joannes
 Nomine, natalis Anglia terra sibi.
 Isti levitæ Richardus et Octavianus,
 Progenie clarus fulsit uterque satis.
 Romanus primus, Tuscus fuit Octavianus.
 Hic aberat, mundi fata sequente patre.
 Romanus patria ternus levitæ Joannes,
 Othobonus quartus Janua terra sibi.
 Sanguine progenitus præclaro fulsit uterque :
 Hi sunt qui poterant octo patrare patrem.
 Sic opifex rerum tantas in idonea lites
 Tempora distulerat, cuncta futura sciens.

Et infra :

Hi patri Jacobo, Hierosolyma quem patriarcha
 Tunc habuit, sedem corde dedere pari.
 Horum qui precibus lacrymis consensus obortis,
 Ecclesiæ murum sequæ dat ipse Dei.

¹ Urb. l. 1. Ep. XIII. — ² Monach. Pad. Chr. l. II. — ³ Ptolem. Luc. Hist. Eccl. l. XXII. c. 23. — ⁴ Long. Hist. Pol. l. VII. — ⁵ Theod. Vallic. in Vita Urbani IV. apud Masson. l. v. — ⁶ Annal. tom. XIII. an. 1251. num. 13. — ⁷ Leand. de vir. ill. Ord. Præd. l. III. Trib. de script. Eccles. Sixt. Senen. bibl. sacr. l. IV. Possev. appar. sac. tom. II. et alii. — ⁸ Anton. III. par. tit. XIX. c. 5. § 2. — ⁹ Leand. ubi sup.

¹ Ms. bibl. Vat. sig. num. 4737. pag. 87. — ² Sicul. rer. auct. anonym. Ms.

Urbanusque sibi nomen, sine nomine nec res
 Extabat, nec ei re sine nomen erat.

Renuntiatum S. Joannis Baptistæ Decollationis die festo tradit Longinus ¹, ad ejus dignitatis supremum apicem quibus gradibus ascenderit, tum illius primordia recensere ex duobus auctoribus, qui tum metro, tum soluta oratione ejus gesta futuris ætatibus ad Antheri nepotis cardinalis gratiam precesque tradiderunt, decerpere operæ pretium erit. Ac primum quidem illius patriam, ac primam vitæ institutæ rationem ita describit Gregorius decanus ²: « Huic de Catholicis orto natalibus Trearum civitas nominis proprio cognomen adjecit, quæ civitas famosa populorum frequentia, et nemoribus et pratis amœna, dulcem habitatoribus exhibet suis amœnitatem ». Parentum conditionem auctor premit silentio: quam humilem et obscuram fuisse aiunt, patre nimirum sutore veteramentorum, ut refert S. Antoninus ³: « Etsi infimæ, inquit, conditionis fuit secundum sæculi vanitatem, quia filius pauperculi resarcientis solutales in Francia, nobilissimus tamen sapientia et virtutibus (1) ».

At quamvis ignobili stirpe fuerit satus, litteris tamen in pueritia egregie excultum, ut propriis ornamentis, non alienis abundaret, refert memoratus auctor: « Idem vir dilectus Deo et hominibus dum adhuc esset puerulus, Parisios mittitur, ut ibi armariolum puri pectoris scholasticis imbueret disciplinis. Ubi sic laudabiliter primo in liberalibus artibus, postmodum in scientia juris canonici superni numinis benedictione profecit, quod in utrisque cathedrali promeruit titulo insi-

gniri. Cumque ipsius excellentis ingenii altitudo majorum profunda requireret facultatum, ad theologiæ studium se convertit, in qua sic laudabiliter dignoscitur profecisse, quod lingua ejus scribæ calamus prædicationis verbo singulos confovebat. Solum natale tandem repetens, ejus eximiæ sapientiæ et ordinate vitæ fama laudabilis ad vicinos evolat et remotos. Itaque honorabilis præsul Laudunensis Ecclesiæ cum in suum archidiaconum evocavit: in qua Ecclesia laudabiliter vixit, et honestæ conversationis habitum studuit conservare ». Complexum ideo singularibus studiis Ecclesiam Laudunensem, ubi primum Pontificatum iniit, ipsemet testatur in litteris ad clerum Laudunensem ¹: « Hæc Ecclesia nos olim per nostræ successus ætatis fovit ut mater, pavit ut nutrix, protexit ut tutrix, edocuit ut magistra, et sicut benefica honoravit. Hæc statum nostrum primum, primo canonicatus præbendæque beneficio, et postea officio archidiaconatus adauxit: ibi nostra studia suos primos habuere profectus: ibi suscepimus honorum nostrorum primitias, indeque ad Ecclesias alias gradatim processimus, ascendendo semper per processum hujusmodi, provehente Deo, cathedram altorem, etc. » Ecclesiam Laudunensem ingentibus beneficiis ornaturum pollicetur. « Datum Viterbii V kalendas Junii, an. 1 ».

His consentit Theodoricus Vallicolor ², qui primos honorum gradus in Laudunensi Ecclesia adeptos ita describit:

Expedebat enim mundi perque omnia patrem,
 Plurima vidisse, plura docere suos,
 Ut dominus factus dominari sciret, et ejus
 Compatiens servis, sciret utranque viam.

¹ Long. l. vii. hoc an. — ² Greg. decan. apud Masson. l. v. — ³ S. Anton. iii. par. tit. xix. c. 13. in princ. et alii.

¹ Lib. i. Ep. cxxxvi. — ² Theod. Vallic. in Eleg. iv apud Masson. l. v. in Urb. iv.

(1) Renuntiatur hoc anno in Pontificem Urbanus hujus nominis iv, de quo plura in Annalibus. Annus et dies electionis recte assignatur in Annalibus; ad coronationem quod attinet (neque enim consecratione indignus, qui Viroduncensem primum, dein Hierosolymitanum episcopum egit) die iv Septembris ejusdem anni celebratam ex conjectura potius, quam ex idoneo quodam assertore anaalista censuit. Idem pariter eruisse sibi visus est Pagius in Breviario gestorum Saunior. Pontif., tom. ii, part. i, pag. 203, edit. Lucens. ex obscuris quibusdam verbis Theodorici Vallicoloris. Sed hæc opinio plane certa efficitur testimonio Bernardi Guidonis, in Vita Urbani iv, vulgata a Maratorio rer. Italic. tom. iii, pag. 593, scribentis renuntiatum fuisse Pontificem « in festo Decollationis S. Joannis, fuitque coronatus », addit. « in Ecclesia fratrum Prædicatorum Viterbii, Dominica prima (nempe die iv) Septembris anni mclxxi ». Bernardus iste in exordio sacenli sequentis florebat.

Raynaldo vitio vertit Pagius in Breviario Pontificum, quod ne verbo quidem designaverit patriarcham, qui Urbano iv pridem Hierosolymitano patriarchæ, successus fuit. Ipse vero ex Spondano scribit anno mclxxii, v idus Decembris datum illi successorem Guillelmum Agenensem in Aquitania jam pridem episcopum, quem Sanctonensem fuisse docet Bernardus Guidonis in hist. Fundat. Conv. Prædic. Id vero quanquam recte scribi potuit de electione, de consecratione tamen plane erroneum est, cum anno sequenti v idus Januarii Urbanus in litteris ad Ægidium Tyriensem archiepiscopum datis signatisque anno pontificatus ejus ii, « Guillelmum electum Hierosolymitanum appellet ». Extant illæ in Thes. anecdot. Marteni tom. ii, col. 7. Quod autem ex eodem Spondano addit, Guillelmum brevem gessisse episcopatum, cum anno Urbani tertio F. Thomas Ordinis Prædicatorum cathedram illam jam tenuerit, ut ex litteris Urbani ad illum eodem anno signatis demonstratur; id utique apertissimi erroris revincitur ex litteris Andreae regis Hungariæ, quas legitimo Aliotti tabellionis sigillo munitas exhibet cl. editor Codicis diplomatici Melitensis tom. i, pag. 109. Illas litteras datas anno mclxxvii, demum publica auctoritate recognovit, et sigillo confirmavit Aliottus tabellio « die xxvii mensis Octobris decimæ Indictionis (a Septembri mutata) anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo sexto ». Eas vero publica auctoritate sic munitas novo iterum pondere firmavit Guillelmus patriarcha, testatus litteras illas « bullatas Bullo Aureo » oblatas sibi fuisse, easque comperisse « per nominatum Aliottum publicum notarium fideliter exemplatas de verbo ad verbum », cui prouide « transcripto sigillum suum superponi » jussisse. Vivebat ergo adhuc labente anno mclxxv Guillelmus. Insuper de Guillelmo scribit Bernardus Thesaurarius, seu Tyrii continuator Gallicus, regni Hierosolymitani corona solemniter decorasse Hucanem de Lusignano, qui non prius anno mclxxvii die Natali Domini eam dignitatem obtinuit. Quin et annum ejusdem Guillelmi emorinalem assignat scriptor ille, narrans anno mcllxx, die xxi Aprilis, Guillelmum Ptolemaidæ decessisse. Ex his constat falli Spondanum scribentem extare litteras Urbani iv anno pontificatus sui tertio, id est, anno mclxxiv, ad Guillelmi successorem Thomam de Lentino datas. Non equidem nego extare potuisse litteras aliquas Urbani anno illo ad patriarcham Hierosolymitanam scriptas: sed cum pro more litterarum Registri Pontifici ejus ætatis, patriarchæ ad quem directæ sunt nomen nullum exprimant, facile existimare potuit Spondanus ad Thomam patriarcham inscriptas fuisse, cum reipsa ad Guillelmum misse fuerint. Ea Spondani auctoritas Bollandistas, Pagium juniorem, aliosque in errorem traduxit.

Præsul hic primo Lauduni clericus, inde
 Parochia dictæ rector in urbe fuit.
 Post hæc canonicus Lauduni factus, in illo
 Quar fuit opera fert sua fama satis.
 Corde lenis Domini lex, ejus passio, primo
 Colloquiis ejus, Virgo beata fuit.
 Canonicum post hæc suscepit, et archiepiscopum,
 Lugdunum (Leodium) tanti noverat acta viri.
 Dogmate virtutis cum sic radaret, ad aures
 Summi Pontificis venerat ejus odor.
 Hinc Pomerania, Livonia, Prussia poscunt
 Legatum, ejus provida vita foret.

Et infra :

Qualiter in tanto se gesserit officio cur
 Dicam ? tæderet enumerare nimis.
 Lites sedavit, pacem stabilivit, ab omni
 Muneris excutiens accipiente manus.
 Theutonicos lines iterato visere jussus,
 Mittitur intendens pacificare viros.
 Nam rex Willermus electus in imperiales
 Sedes, hos savos senserat atque feros.
 Qui dum commissis juris intendere vellet,
 Mancipat hunc quidam nobilitate potens
 Carcere : qui clausus est passus ymela, labores ;
 Nec tamen omnipotens immemor hujus erat :
 Sed monstrans in eo miracula, liberat illum.
 Clam sic ad propria lecta reversus adest.
 Post hæc Lauduni fuit archidiaconus, inde
 Prædictus papa pontificavit eum.

Pepercisse illum suis prædonibus, cum adepto Pontificatu ulcisci injuriam posset, inferius visuri sumus, eosque censuris elementer exsolvisse : de aliis gestis, dignitatibus, Viridunensi nimirum episcopatu, ejus adepti honoris mentio est in Pontificiis litteris¹, patriarchatu Hierosolymitano, et summo Pontificatu, hæc Gregorius decanus consignat historiæ :

9. « Postmodum vero, Viridunensis Ecclesiæ obeunte Pontifice, dictus vir Deo plenus in ejusdem Viridunensis Ecclesiæ episcopum honorabiliter est assumptus. Cui Viridunensi Ecclesiæ cum aliquantis temporibus famosissime et utiliter præfuisse, odor ejus honorum operum montes transiliens, et mare perlustrans, ad partes ultramarinas pervenit : ubi sic corda incolarum de illis partibus commovit, et suavitate morum refecit, quod Ecclesiæ Hierosolymitanæ Trecensis Jacobus B. Jacobo fratri Domini in tam eximio patriarchatu successit. In quo quidem patriarchatu sic patriarchis præfuit et profecit, quod peregrini et incolæ ipsarum partium patrem et pastorem amabilem se habere gaudebant. Porro cum pro Terræ-Sanctæ subsidio, et ejusdem Hierosolymitanæ Ecclesiæ utilibus et arduis negotiis idem pater necesse habuisset Sedis Apostolicæ limina visitare, navigii subsidio maris pelagus navigavit, et ad civitatis Venetiarum littora veniens, et ad civitatem Anagninensem, ubi tunc Sedes Apostolica residebat, se transtulit : in qua a bonæ memoriæ domino Alexandro papa IV, qui tunc Romanam regebat Ecclesiam ab ejus fratribus dominis cardinalibus, et tota curia honorifice susceptus, et

benigne tractatus, in eadem civitate aliquantis temporibus conquievit, subsidium Terræ-Sanctæ, et negotia Ecclesiæ Hierosolymitanæ prædictarum felici consilio promovens et procurans.

10. « Eodem vero Alexandro papa in civitate Viterbiensi, ad quam cum tota curia, et eodem patriarcha se transtulerat, diem claudente extremum, ipsa Romana Ecclesia trimestri vacavit, eisdem cardinalibus, inimico homine super seminante discordiam, non valentibus concordare. Sed cum Dei sapientia ab æterno alto providisset consilio, eundem Jacobum, quem archidiaconum, episcopum, et patriarcham jam fecerat, summi Pontificatus fastigio honorare, eorundem cardinalium corda sic disparia ad tantam concordiam et paritatem adduxit, ut concordii volo, voce et animo eundem Jacobum in summum Pontificem acclamarent : quem iidem cardinales ad tantæ dignitatis sic promotum apicem Urbanum papam IV cum ingenti gaudio vocaverunt. In cujus promotione gaudet clerus, et populus, lætatur mater Ecclesia, et cuncti fideles jubulant et exultant. O magna Dei Patris providentia ! O altitudo divinæ sapientiæ, quæ tanto et tali pastore suam sponsam matrem Ecclesiam illustravit ! »

Suspexit quidem Urbanus divinæ providentiæ consilia, quæ ipsum per tot gradus provexerat, in litteris Encyclicis ad præsules ac principes datis, illique tot honorum incrementa adscripsit : ac ne sub oneris¹ mole fatisceret, fidelium apud numen preces enixe imploravit.

« Archiepiscopo Rhemensi, et suffraganeis ejus, ac abbatibus, prioribus, præpositis, decanis, archidiaconis, etc. per Rhemensem provinciam constitulis.

« O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus ! Præcelsum quidem thronum cælorum continens, intuensque profundas abyssos, montium ponderans gravitatem, et amplitudinem terræ palmo concludens, summa sua sapientia recte universa disponit, ineffabili providentia rationabiliter moderatur, immensa virtute firmiter stabilis, et mira prudentia salubriter dirigit et gubernat. In quibus omnibus est profecto plus admirandum quam pensandum, plus laudandum quam scrutandum, plus stupendum quam loquendum, et plus verendum quam diffiniendum. In horum quippe investigatione ac discussione sensus caligat hominis, mens hebescit, succumbit ingenium, et deficit intellectus, et quo plus cura hæc intenditur, eo minus de his apprehenditur, et in majorem horum incertitudinem incidit, qui ad eorum notitiam salagit plenior : quia in perquirenda divinorum operum ratione temere cogitur, vigilatur improvide, studetur inaniter, et inutiliter laboratur. Hæc divinarum actionum incomprehensibilis altitudo, humanæ revera cou-

¹ Lib. 1. Ep. LVIII, LXXXV. et Theod. Vallic. ubi sup.

¹ Lib. 1. Ep. 1.

siderationis obtundit aciem, et perspicuum intelligentiæ confundit aspectum erga cœlestia pariter et terrena, cum viæ Conditoris omnium sint adeo absconditæ ac inexplorabiles in utrisque, quod omnino ignorantiae nubilo celantur mortalibus, et nunquam eis claræ cognitionis lumine innotescunt.

14. « Altum igitur et arcanum providentiæ supernæ consilium, opportuna jugiter erga fidei Ecclesiam opportune prospiciens, mira in ipsa miro modo pro mutabilitate temporum operatur : et quia sibi prælatorum regimen est potissime necessarium, sine quo vix subsisteret inter sæculi nepestates, circa præfectionem ipsius præsulum et pastorum ostendit præcipue suæ sapientiæ magnitudinem, et inscrutabilis beneplacitum voluntatis, ut quæ in his sua profunda dispositione cum ratione, licet occulta, ordinat et consummat, sint nimirum hominibus in stuporem. Hinc evenit, quod in cathedra pastoralis, quæ diversorum substitutione Pontificum, varietatem per tempora suscipit personarum, interdum senes junioribus, et juvenes aliquando senioribus præferuntur. Hinc evenit quod ipsa nonnumquam illos, quos virtutes et scientia magis insigniunt, nonnumquam vero minus talibus insignitos assumit. Hinc etiam evenit, quod aliquando eam hi, de quibus minus creditur et speratur, ascendunt. Simile quoque in præ eminenti Apostolorum principis Sede contingit, quod sedentibus in ea pro tempore cursum finientibus vitæ suæ, alii juxta provisionem divinam, nutumque cælestem ad culmen Apostolicum subrogantur, et suscitantur in sede ipsa sacerdotes, et ministri fideles, qui vigilent super gregem, et juxta voluntatem Domini operentur. Digne igitur exclamatur : O super eminentia sapientiæ Dei, quam profundæ sunt cogitationes ipsius, quam sublime et occultum ejus consilium, quam inquisibilis sua dispensatio, et quam impenetrabilis suarum operationum abyssus!

12. « Sane felicitis recordationis Alexandro papa prædecessore nostro octavo kal. Junii, videlicet in festo B. Urbani papæ et martyris, de carnis nexibus liberato, et ad gloriam supernæ patriæ, sicut speramus, assumpto; ac ejus corpore post celebratas solennes exequias in Viterbiensi Ecclesia honorifice, prout decuit, tumulato, fratres nostri episcopi, presbyteri, et diaconi cardinales mox pro eligendo successore insimul convenerunt, affectus suos erigentes ad Deum, ut generali Ecclesiæ viduatæ pastorem idoneum consueta misericordia largiretur. Invocata ergo sancti Spiritus gratia, ut est moris, incœperunt protinus super electione summi Pontificis diligentem habere tractatum. Et licet studiose insisterint, et studuerint instanter, ut cito consequeretur tantum negotium finem bonum; ac divinam clementiam devota et sedula supplicatione pulsaverint, ut illum, qui sibi esset acceptus, et quem apud se ad onus Apostolicæ servitutis elegerat, ac super cujus meritum conside-

rationis suæ radius quiescebat, populo suo in rectorem celeriter concedere dignaretur; fuit tamen eorum in hoc desiderium aliquandiu moræ interventione suspensum, et ipsius consummatio negotii per alicujus temporis spatium retardata. Nam cum de summo et universali præsule, de patre patrum, de pastore pastorum, et Christi vicario, ac successore præfati Apostolorum principis ageretur, majorem utique providentiam, et amplio-rem deliberationem res tam ardua requirebat.

13. « Denique autem post multam discussionem, longumque tractatum, ad personam nostram, cum tunc Ecclesiæ Hierosolymitanæ gerentes regimen, pro suis negotiis apud Sedem Apostolicam moraremur, sua unanimiter corda et animos concorditer converterunt, direxerunt vota, et firmavere consensus. Et quamvis inter eos essent, qui veluti digniores scivissent, et potuissent plenius et laudabilius tantum officium exercere; quamquam etiam multos extra suum collegium eorum anxie cogitationi, et explorationi solerti mundus offerret, quibus utpote potioribus magis decuisset imponi tantæ sarcinam dignitatis, ipsi tamen nostram insufficientiam aliorum sufficientiæ prætul-erunt, nos ad summi Pontificatus apicem communiter eligentes.

14. « Considerantibus itaque nobis difficultatem hujusmodi officii et laborem, ac Apostolicæ cathedræ præcellentiam, quæ in se præsentem sicut altiori præfert honore, sic premit onere gravi-ori: et attendentibus imperfectionem nostram multiplicem, ac tanti ponderis molem imbecillitati nostræ penitus importabilem, concussum est intra nos nimio stupore cor nostrum, et expavimus, ac hæsitavimus vehementer, quoniam vix particulares ferre valentes vigilias, ad universalem speculam vocabamur, et intolerabile Apostolici ministerii jugum inferebatur instanter debilitatis nostræ cervici: ac meritorum suffragium non habentes, angebamur ad suscipiendas Apostoli Petri claves, et gerendum ligandi atque solvendi pontificium super omnes. Verumtamen ne videremur opus divinæ providentiæ impedire, aut nolle voluntatem nostram suo beneplacito conformare; ac ne corda electorum concordia per dissensum nostrum ad discordiam verteremus, voluntatibus tandem acquievimus eorundem, submittentes nostros impotentes humeros ad portandum: non quod de aliqua nostra virtute fiduciam habeamus, sed quia speramus in illo, qui confidentes in se non deserit, imo propitius adest eis auxiliis opportunis, qui Ecclesiam sponsam suam de sublimi cæli solio intuetur misericorditer et tuetur; ac pietatis suæ beneficiis non desinit exaltare.

15. « Vestris igitur, et aliorum suffragiis propter imperfectionem nostram plurimum indigentes, universitatem vestram fiducialiter requirimus et attentius exhortamur, quatenus assidua nos apud Deum intercessione juvetis, solventes pro nostro auxilio linguas in preces, et in orationes

labia exercentes, humilitatem nostram sibi affectuosius supplicationibus commendando, et deprecationibus penes ipsum instando devotis, ut super nos imbrem gratiæ suæ pluatur, et rorem solitæ benignitatis infundat, quod actus nostros dirigentes ad ipsam Ecclesiam suam, quam nobis committere voluit, salubriter regere, ac de universo ipsius grege, vigilantia nostræ credito, curam gerere debitam, sicut expedit, valeamus. Nos vero firmiter in animo gerimus vobis, et vestris Ecclesiis benignis adesse præsiidiis, vestrumque profectum condignis favoribus procurare. Dat. Viterbii mense Septembr., anno 1».

16. *Scribit sorori de sua electione, item S. Ludovico et filio ejus Philippo.*—Extant in Formulario Ms. Marini Ebuli¹ Vaticani archivi ad sanctimonialium litterarum nulla inscriptione consignatarum, quas Wadingus ab Urbano ad sororem Agnetem scriptas refert², atque iis hunc titulum præfigit: « Agneti moniali monasterii S. Mariæ Montis Lucidi Perusin. Ordinis S. Damiani sorori nostræ », quæ cum sententiarum pondere graves sint, prætermittendæ a nobis non sunt visæ: « Mirandum forte æstimas, dilecta in Christo filia, et soror in carne, postquam ad illud Apostolici culminis pœnale fastigium, quod quidem animæ nostræ deliberatio non elegit, nos voluntas divinæ dispositionis, et utinam non indignationis! assumpsit, anxiam te suspendit aliquantulum nostrarum expectatio litterarum. Verum alia nostram, et alia disponit, ut credimus, cogitatio mentem tuam. Nam etsi forsitan de gradu nostræ promotionis exultans quasi aliquid in nobis tibi prospere successerit, expectes animale cordis tui gaudium super hoc insinuationis nostræ relatione compleri; nos tamen tanquam tristitia passos non læta in eo, quod de nobis contigit asecutos, nisi iis, quos nobis in adversis compati credimus, referre tam ingentem causam nostræ amaritudinis non delectat. Nempe si adhibitos nobis in hac gravi nostra mutatione sentires aculeos punctiōnum, quibus ad imponendam infirmis humeris gravissimam orbis sarcinam, et ad quotidianam universalis Ecclesiæ sollicitudinem insufficientibus viribus tolerandam impellimur, judicares utique non congaudendum nobis, sed profusis lacrymarum imbribus condolendum, et quibus præcordia nostra istius altitudinis, in quam venimus, inquietationibus quatiantur, affectares potius ignorare quam scire. Tunc beatitudinis alicujus gloriam esse putas de honoris celsitudine, qua præeminere videmur, nos interiori afflicti nostro iudicio, et exteriori haberi felices iudicio alieno?

Potius illos felices iudica quorum crux patet exteriori, sed latiorē habent interiori unctionem.

17. « Significanda tibi hæc quidem fuerant, ut afflictionem viscerum nostrorum, quæ calix iste, quem coacti sumus bibere, conturbavit, paribus nobiscum gemitibus patiaris, quæ sola ex animo, tanquam proximior nobis præ cæteris in Domino, et in carne, in asperitate quacunque adurente cor nostrum dolere crederis vicem nostram. Sed quando vocationis vox illa terribilis in auribus nostris intonuit, quæ nos in hanc periculorum eminentiam supremæ speculationis invexit, tantus nos stupor absorbit, quod potius mirari potes et quærere, si quid nobis remansit virium, si quid mentis, quam movere de nostra taciturnitate querelam. Adde quod inter ipsa nostræ promotionis auspicia nos frequens turbatio negotiorum impedit, et difficultatum undique ingruentium involvit, ita quod nulla quietis nostræ vacua curis hora relinquatur, et cordi nostro tempestuoso sunt etiam dormientibus nobis noctis silentia intempesta. Itaque dolere super nos potius, quam lætari te convenit, quod supra vires opprimimur, iugo, quod impositæ servitutis anxietatibus cruciamur, quod negotiorum supergredientium caput nostrum vexatur laboribus, quos nisi divina clementia, et pia Ecclesiæ patrocina infirmitatem nostram adjuverint, quomodo poterimus sustinere? Ergo, filia, quæ tranquilla sedes ad pedes Domini extra tumultus sæculi, fruere optima portione, nos tam gravi occupatos ministerio, tot injunctæ sollicitudinibus turbationibus involutos, adjuva, quæsumus, coram Deo suffragiis, quibus potes. Speramus enim, quod si ad aures Domini clamorem cordis tui affectus intensior introducat, plenius nobis divini favoris auxilium impetrabis, et tam tibi ad meritum, quam nobis ad consolationis solatium bene erit, cum in ministerio Domini negotium nostrum tuo senserimus otio relevari ». Verum dissimulare non possumus scrupulum, qui hæret animo, an superiores litteræ non ad Urbanum, sed ad Clementem IV spectant, cum inter Clementis litteras inserantur in Formulario Marini Ebuli, idque styli ratio innuere videatur. Sed his missis beneficia Apostolica, quæ Urbanus, incunte Pontificatu, in S. Ludovicum ad ejus pietatem alendam contulit¹, afferamus (1).

18. « Regi Franciæ illustri.

« Personam tuam, fili charissime, quam præ cunctis orbis regibus et principibus, cariorem nimium Apostolica Sedes habet, intimæ affectionis brachiis, velut pater filium, dulcius amplexantes,

¹ Formul. Marini Ebuli pag. 32. — ² Wad. hoc an.

¹ Ep. XXI.

(1) Pontificis litteris ad Agnetem sororem sanctimonialium Ordinis S. Francisci annalista hic recitat; simul vero dubitare se profiteretur non ad Clementem potius Urbani successorem, quam ab Urbano ipsum pertinere, cum in formulario Ms. Marini Ebuli inter Epistolas Clementis IV referantur. Sed recte notat Pagius in breviario Urbano tribuendas plane ex eo deduci, quod Pontifex in ea Epistola scribat Agneti: « Sola ex animo tanquam proximior nobis præ cæteris in Domino, et in carne etc. » Id vero Clemens sorori non scripsisset, cum illi filiæ geninæ fuissent.

ac cupientes præ nimia dilectione, quam ad te gerimus, tua desideria plus executione prævenire, quam exauditione complere, gaudemus quamplurimum, quoties a nobis aliqua quantumcumque ardua tua celsitudo requirit». Et infra: «Quia cum omnes prædecessores nostri Romani Pontifices inclytos reges Franciæ progenitores tuos speciali quodam privilegio, utpote speciales defensores fidei et libertatis Ecclesiasticæ, fuerint prosecuti, nos qui natalis soli non immemores quadam naturali necessitudine plus cæteris prædecessoribus nostris tenemur, et volumus tuum solium, quod Deus adaugeat, honorare diligentius, favorabilius, et efficacius implere proponimus universa et singula, etiam non requisiti, quæ tuæ noverimus magnificentiæ complacere.

19. « Ut igitur ex novo Romano Pontifice nova gratia potiaris, eoque sit tibi gratior, quod ipsam plures obtentu tui participaverint una tecum, nos supplicationibus regis inclinati, quotiescumque te ad alicujus Ecclesiæ, vel capellæ, seu altaris dedicationem, vel consecrationem ire, vel interesse ibidem contigerit, tibi et ob tui gratiam omnibus aliis vere pœnitentibus et confessis, qui ad eandem Ecclesiam, vel capellam, seu altare accesserint, illa die de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, annum unum, et quadraginta dies de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxamus. Dat. Viterbii VI kal. Decemb., an. 1 ».

20. Ornavit etiam simili prærogativa piissimum regem, ut quoties nimirum sacris concionibus interesset, centum dierum indulgentiam assequeretur, atque in ipsius gratiam iis omnibus, qui una cum ipso interessent, beneficium exportaret ¹.

« Regi Francorum illustri.

« Etsi firmi propositi nostri sit reges et principes pro singulorum excellentiis, quantum cum Deo poterimus, honorare, te tamen, quem Deus præ aliis utpote singularem in orbe dotavit virtutibus, ornavit militia, et opulentia stabilivit, quibusdam specialibus, imo spiritualibus gratis proponimus insignire. Nec est mirum, si principem illum quem sic Dominus noster Jesus Christus exaltavit in terris, Romanus Pontifex ejus, cujus est vicarius, se voluntati conformans, extollat diversorum insigniis titulorum. Ut igitur in ipsis gratiarum Apostolicæ Sedis primordiis cognoscas evidentius nostræ intentionis affectum, eoque sit tibi primordialis gratia gratior, quod plures ipsam obtentu tui participaverint una tecum; nos supplicationibus regiis inclinati, quotiescumque te ad audiendam verbi Dei prædicationem ire, vel in ea interesse contigerit, tibi et ob tui gratiam omnibus aliis vere pœnitentibus et confessis, qui prædicationi eidem interfuerint, de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apo-

stolorum ejus auctoritate confisi, centum dies de injuncta eis pœnitentia misericorditer relaxamus. Dat. Viterbii XII kalend. Decembris, anno 1 ».

21. Decoratus est iisdem pœne beneficiis sacris Philippus ¹ sceptri Galliei hæres, auctusque indulgentiis, cum sacelli vel altaris consecrationi interesset; cujus amplissimum elogium silere non possumus.

« Nobili viro Philippo primogenito charissimi in Christo filii nostri regis Franciæ illustris.

« Exulta, proles regia, exulta, fœcunda, utinam fœcunda soboles, gaude et lætare, felix alumne, ac redde Altissimo in humilitate cordis plenitudinem gratiarum; ex eo videlicet, quod divina providentia ad regni, ut speratur, fastigium te reservans personam tuam ornavit prudentia, decoravit mansuetudine, ac clementia insignivit, tibi que inter alia multiformia dona concessit, quod præclaris vestigiis paternis inhærens, ac eis te ultra juvenilem ætatem moribus et devotione conformans, primogenituram ad te sorte devolutam humana videtur quodammodo non minus imitatione virtutum, quam propagatione sanguinis vindicare: per quod speratur, quod omnipotens Deus, qui te fecit uniformiter, ut placuit, felicitatis paternæ participem, expertem paterni meriti non relinquet: quin potius multiplicabit in te gratiarum dona, tuamque personam replebit virtutum affluentia, fœcunditate prolis, et ut diutius ei servire valeas, longævitate dierum, etc. Datum Viterbii XIII kalend. Januarii, anno 1 ». Iisdem quoque prærogativis regem ², ac reginam ³ Navarræ, quibus Galliarum regem Theobaldi socerum decorarat ⁴, exornavit. Roberto vero comiti Atrebatensi S. Ludovici nepoti permisit, ut cum Amicia quarto consanguinitatis gradu sibi conjuncta nuptias celebraret ⁵.

22. *De Manfredi tyrannide.* — Quam egregie de Ecclesia meruerant ii principes, quos Urbanus Apostolicis beneficiis est complexus, tam male meruit Manfredus, qui Saracenorum exercitum in Campaniam infudit: quam cum vastarent infideles, Urbanus mox atque Pontificiam fiaram solemni ritu accepit, cruce signatas copias contraxit, ac perfidos gloriosissime expulit; quibus Parisii continuator ⁶, Bernardus ⁷, ac Longinus ⁸ consentiunt, qui eo tempore Siciliam Carolo traditam adjecere: de quo nos suo loco sermonem instituemus; eam enim rem sequenti anno legatum agitare jussit, quam tamen delinire vetuit. Illic vero prætereundum silentio non visum est, quod Matthæus Spinellus suis Annalibus tradidit ⁹, Neapolitanorum oratores tertia Septembris die hujus anni Manfredum rogasse, ut pacem cum Pontifice iniret; Neapolim enim sacrorum usu mulctatam: ac tum Manfredum subjecisse, non sua, sed Pontificis Ro-

¹ Ep. xxvii. — ² Ep. xxxiii, xxxiv. — ³ Ep. xxxi. — ⁴ Ep. xxix, xxx. — ⁵ Ep. xxvi. — ⁶ Continuator Par. Hist. Angl. — ⁷ Bern. Guido in Chr. Rom. Pont. — ⁸ Long. Hist. Pol. hoc an. — ⁹ Matth. Spinell. Ms. hoc an.

¹ Ep. xxii.

mani, qui ipsum regno (nimirum flagitio invaso) deturbare nitetur, culpa bellum geri : missurum Neapolim trecentos Saracenos, qui sacerdotes ad sacra peragenda adigerent; detrectantes, sive regulares, sive seculares ad triremes detruderent : tum vero oratores tyranni flagitium execratos orasse, ne Saracenos Neapolim mitteret : nec enim a civibus intra portas exceptum iri; ac tum Manfredum his auditis excanduisse : cum vero Neapolis in discrimen adducta esset, ne ad libertatem aspiraret, Joffredum ad eam in obsequio Manfredi continentiam missum. Addit idem auctor, quinta ejusdem mensis Flandriæ comitem cum Gallis in Campaniæ finibus castra Pontificia castris Manfredi admovisse, in quos cum Saraceni fuissent immissi, tanto ardore prosiliisse in infideles, ut sine opportuno Siculorum auxilio de iis actum foret : perturbatum vero Manfredum, hostium audacia appetente, duodecimo Septembris die castra retro flexisse, atque aditus Neapolitani regni præsiidiis munivisse. Cum vero Flandriæ comes in citeriorem Siciliam penetraturus crederetur, Romanam versus signa converlisse, exitum scilicet ad Romanos, qui rebellionem moverant, comprimendos : ac tum ¹ a perduellibus Manfredum sollicitatum, ut exercitum ad Urbem promoveret, publiceque professum se Romanis auxilio non defuturum. Hæc Spinelli Ms. sermone Italico, quæ Summuntius etiam ex ipso narrat. Concitato quidem per hæc tempora graves tumultus in Urbe Pontificis absentia demonstrat, de quibus ex Theodorico Vallicolore iterum erit agendum.

23. *Pontifex discordias Ecclesie Salisburgensis composuit.* — Interea numero cardinalium admodum imminuto, cum Alexander nullum purpura donasset, Urbanus quarto sui Pontificatus mense, nimirum Decembri, in solemnibus Quatuor anni Tempestatum jejuniis, ex antiquo Romanorum Pontificum usu illum amplificavit, de quibus hæc monachus Patavinus ² prodit : « Iste quarto mense sui Pontificatus numerum cardinalium ampliavit, præclaros viros vita et scientia insignitos ad tam sanctum collegium promovendo, de quorum numero divina providentia faciente extitit vir benignissimus Simon de Monte-Silice, canonicus Paduanus, quem tam forma corporis, quam nobilitate generis, et gratiosis moribus, et multiplici scientia divina gratia decoravit ». De cardinalibus hoc anno, ac sequenti creatis aptiore loco cum Theodorico Vallicolore scriptore accuratissimo iterum inferius. At cum nonnullæ ad Sedem Apostolicam querelæ de Simone, ut colligi videtur, delate essent, sanxit ³ Urbanus, ut antequam in presbyterum promotus esset, nec cardinalatus insignia gestaret, nec consiliis cardinalium sese immisceret, aliosve ipsis attributos redditus ad se derivaret : quid vero de ipsius

dignitate discernendum foret, se suo tempore definiturum.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Licet dilectum filium magistrum Simonem canonicum Paduanum promovendum in presbyterum cardinalem Ecclesiæ Rom. de fratrum nostrorum consilio duxerimus evocandum, diligenti tamen cum eisdem fratribus deliberatione præhabita, et auditis ac intellectis ipsorum consiliis, diffinimus, decernimus, ac præsentis edicto statuimus, quod idem Simon, priusquam per nos in presbyterum sil promotus, nequaquam in collegium, seu consortium, vel ad tractatus, aut consilia cardinalium admittatur, nec de ipsorum habeatur seu reputetur collegio, sive quantum ad consilia, vel tractatus, sive quantum ad partem habendam de communibus obventionibus, vel quantum ad quæcumque, vel alia cardinalatus insignia interim deferat, vel utatur eisdem. Cum autem tempus advenerit ordinationi faciendæ competens, nos consideratis his, quæ interim de ipso Simone, seu circa statum ejus invenerimus, faciemus auctore Domino, quod fuerit faciendum. Nulli ergo, etc. Dat. Viterbii V id. Januarii anno 1 ». Elapsoque subinde mense ejus argumenti litteras ⁴ de Simonis causa cognoscenda dedit; superatæ tandem obtritæque omnes eæ difficultates, quas ejus gloriæ amuti concitarant, ut ex monacho Patavino colligitur. Et quidem diplomati insequenti anno monasterio S. Mariæ in Insuta Pomposia concessa, duo ejus nominis presbyteri subscribuntur : alter tituli S. Martini, alter S. Cæciliæ decorati, quorum primum ex Patavino agro ortundum Urbanus IV pluribus postea ditomis Ecclesiasticæ provinciis amplissima potestate præfecit. Simonem vero a Bria Martini accepto nomine summum Pontificatum gerentem visuri sumus.

24. Hoc anno Salisburgensium canonicorum collegium innumeris calamitatibus attritum sub potentia Philippi intrusi succubuit, ac Bohemiæ rege sollicitante, Udalrici partibus abjectis, qui ipsos, nec se tueri poterat, cum Philippo exactorato concordiam, salva summi Pontificis reverentia obedientiaque, pepigit. Emersisse sibi ex magna calamitate videbantur, cum in novas sese conjecere : Bavariæ enim dux, Udalrici causa suscepta, Salisburgum anno sequenti invasit, urbisque partem subjectis facibus delevit, et arcem ad cives continendos atque edomandos imposuit. Utque omnia quæ ad infelicem illius Ecclesiæ contrariis bellorum turbinibus fluctuantis statum describendum congeramus, anno MCLXIII Bavariæ dux, admoto exercitu, urbem iterum oppugnavit, ac fortuito casu perterritus obsidionem induciis initis solvit, cum nimirum pacato ac sereno cælo horrendum tonitru summo fragore detonasset : inde urbe pulsus est Philippus.

25. Demum summus Pontifex miseram ejus

¹ Summon. in Hist. Neap. — ² Monac. Pat. Chr. I. III. hoc an. et Bern. ubi sup. — ³ Lib. I. Ep. XXXVII.

⁴ Ep. XLVI.

Ecclesiae sortem, quam plures principes lace-
rabant, miseratus, regis Bohemiae fidei ipsam
commendavit: qui regia potentia fretus brevi
tempore maximam ditionis partem obtinuit. Ul-
dricus demum post varias procellas, quibus jac-
tatus fuerat, cum ab Apostolicae Sedis legatis ob
non solutam vim auri promissam, anathemate
percussus bis fuisset, anno MCLXIV Salisburgi
exceptus, quiete optata potiri putabat, cum intra
menses quatuor honoris tantis laboribus adepti
perlæsus, ac populi pervicacis edomandae perti-
naciae imparem se agnosceus, non minus pæne ut
parta dignitate sese exoneraret laboravit, quam
pro ea asserenda atque ab invasore vindicanda
desudarat. Assensit ejus votis Clemens IV primis
Pontificatus auspiciis, cumque regendae illi Ec-
clesiae potentioris alicujus principis, qui rebel-
libus frænum injiceret, atque invasores compri-
meret, operam necessariam exploratum esset,
tractandis illius gubernaculis Wladislaum Poloniae
ducem S. Hedwigis nepotem Clemens idem admo-
vit an. MCLXV, atque insequenti summa pompa
exceptus mœrentem atque afflictam tot præteritis
calamitatibus Ecclesiam presentia sua recreavit,
erexitque. De iis fusius Salisburgense Chronicon¹:
nunc ab Occidentalibus rebus ad Orientales sty-
lum traducimus.

26. *Constantinopolis a Græcis expugnata
variis turbis vexatur; Palæologus ab Arsenio ana-
themate feritur.* — Refugebat hactenus oratio
Iugentem Orientalium rerum statum attingere:
quassatum enim adversis bellorum turbibus,
ac diu nutans Latinorum in Oriente imperium,

nonnullorum Græcorum prodicione, qui Constani-
tinopoli versabantur, tandem hoc anno corrui-
t: quodque in Balduino cœperat, in altero Balduino
interiit. Crebris incursionibus Latinorum terras
solebant Græci lacessere atque infestare, ut sensim
eorum vires eliderent, ac Guillelmum Villardui-
num Peloponesi atque Achaiae principem sibi oc-
currentem cum exercitu fuderant, eumque prælio
ceperant, nec prius vinculis emisit Palæologus,
quam sibi aliquot arces munitissimas redemptionis
ergo tradidisset. Ea victoria tumidus Palæo-
logus Alexium Cæsarem Strategopulum jubet eum
exercitu in Constantinopolitanum agrum excur-
rerre, ac facinus aliquod egregium in Latinos
moliri. Tum funesto casu Latini exercitus sui
flore in Constantinopoli una cum Justiniano pa-
triarcha adversus Pontum Euxinum ad obsiden-
dam Daphnusiâ eduxerant. Denudata itaque præ-
sidio suo civitate regia, Græcisque, qui Latinos
sibi dominari animo iniquiore ferebant, referta,
Alexius Cæsar captata occasione in aliquos Græ-
cos incurrens, qui condendis frugibus dabant ope-
ram, quique Constantinopoli erant oriundi, eos
ad defectionem sollicitat, de statu urbis diligen-
tius inquiri, indat ingentibus promissis, si ad
recuperandum in periculum opem porrigere velint,
hortatur ut depellant e cervicibus Latinorum ju-
gum, majorumque gloriam ac facinora æmulentur.
Deliniti promissis proditores spondent se vi-
giles cæsuros noctu, ac portam, quæ Deiparæ
Fontanae aedes spectabat, effracturos: significant
etiam patere cuniculum, per quem quinquaginta
armati irrumperere ad excubias fructandas pos-
sent (1).

27. Nec segnius in opus perductum est faci-

¹ Chr. Salisburg. apud Can. ant. lect. tom. VI. pag. 1267. etc.

(1) Sermo hic in Annalibus de expugnatione urbis C. P. quam eccidisse in manus Græcorum die XXV Julii inter omnes convenit, ait Joannes Boivinus in Notis ad lib. IV Nicephori Gregorae. De anno dicitur non ulli: alii enim cum anno superiori; alii vero cum presenti rem iungunt. Sed a presenti removere haudquaquam potest, cum Georgius Logotheta, qui tunc vivebat, assignat. Idem pariter adnotatum est in fronte Codicis ejusdem bibliothecae regis Galliae notati num. 1522, ubi haec Græcis expressa litteris legitur: « Mensis Augusti an. MVMCLXIX (mundi id est MCLM), Indi tunc IV, introducti sanus Deo juvante in urbem C. P. » Vide Boivinum ibid. Denique ad chrono-
logiam hanc accedit Nicephorus Callistus in catalogo patriarcharum CP. vulgato a Baudouin Imper. Oriental. part. I. lib. VIII. pag. 171, edit. Venet. quoniam cum in ejus textu legitur capta urbs a Romanis (nempe a Græcis) anno MD. LXXV, qui respondet anno Christi MCLXXV, cum tamen eccidisse subdat die XXV Julii terra secunda, nec dies illa Julii in eam ferriam, nisi in anno MCLXXI incidere, satis ex his arguitur mendum in textum inersisse, ut legendum fuerit anno VM D. CLXXIX. Porro ex adnotatione re. in Codicis superius relata corrigitor lectio vitata a repolita, ejus verba recitat annalista hic num. 31. Pro eo enim quod ibi legitur Michael CPolim venisse die XIII Augusti, et sequenti die in urbem intrasse, emendandum est de XIV, prout etiam Acropolite græcus textus exhibet.

Denique Arsenii in patriarchatum restitutio, quæ ex Acropolite narratione præcessisse urbis expugnationem cœnseri posset, postponenda plane est: cum Nicephorus Callistus in suo catalogo disertè scribat: « Capta CPoli rursus profuit Arsenius sacer an. II ». Forte igitur Michael ante urbem captam de revocando cogitabat; sed re ipsa non nisi urbe jam capta rediit, prout ex Pachymero, aliisque satis constat.

Ad excecationem Joannis quod attinet, si vera scribit Nicephorus Gregoras, lib. IV, cap. III, tradens Joannem in obitu patris annum gessisse ætatis VI exeuntem: cum vero lumine orbatus fuit, decimum attingisse, cum quo pater anno MCLXIX diem clausisset, fiet inde ut Joannes non nisi anno MCLXXI orbati luminibus potuerit. Hanc chronologiam Joannes Boivinus in Notis ad Gregoram lib. 4 secutus est. Ex his ergo deducimus synodum schismaticorum, cujus meminit annalista num. 33, quæque in collectionibus omnia per incuriam est, ab hoc anno, cui in Annalibus iungitur, ad annum MCLXXIII promovendam esse.

In fine hujus anni addæ quæ sequuntur ex Annalibus contractis: « Hoc anno, Decembri ineunte, auctus est ab Urbano senatus cardinalium, inter quos adjecti sunt Guido Grossus archiepiscopus Narbonensis qui Clementis IV accepto nomine Urbano successit, in cardinalatu vero Sabiniensis episcopus renuntiatus est, Jacobus Sabellus Romanus, creatus diaconus cardinalis S. Mariae in Cosmedin, Pontificatum vero postea adeptus Honorii IV nomen gessit: reliqui Henricus archiepiscopus Ebrudunensis, qui Ostiensis episcopatu ornatus est, et Rodolphus episcopus Eborensis creatus episcopus Albanensis: presbyteri vero cardinales renuntiati sunt Simon de Monte Silice in agro Patavino, atque ideo dictus Patavinus SS. Salvæ ri et Martini tit. Equitii; Antherus Trevericus Urbani nepos tit. S. Praxedis. Alii diaconi fuerunt Gotifredus Asestrinus, Henricus S. Georgii in Velabro, et Thertus Senensis S. Eustachii. De hac cardinalium creatione meminit his verbis monachus Patavinus: Iste, inquit, quarto mense sui Pontificatus numerum cardinalium ampliavit, præclaros viros vita et scientia insignitos ad tam sanctum collegium promovendo, de quorum numero divina providentia faciente extitit vir benignissimus Simon de Monte-Silice canonicus Paduanus, quem tam forma corporis, quam nobilitate generis et gratiosis moribus et multihæ scientia divina gratia deceverat. At cum nonnulla ad Sedem Apostolicam querelæ de Simone, ut colligi videtur delatæ essent, sanxit Urbanus, ut antequam in presbyterum promotus esset nec cardinalatus insignia gestaret, nec conciliis cardinalium sese immisceret, aliosve ipsis attributos redditus ad se derivaret: quid vero de ipsius dignitate decernendum foret se suo tempore definiturum. Cæterum discussa re, Simonis famæ pristinus splendor assertus est. » MANJ.

nus quam audacter fuerat meditatam, quod a Georgio Logotheta¹ subjectis verbis describitur: « Ex improvise Cæsar Alexius Strategopulus noctu adveniens in eam (Constantinopolim scilicet) impetum fecit: et cum viros secum haberet nonnullos ex urbe fugitivos et rerum illius apprime gnaros, ex iisque sciscitans cognovisset foramen urbis muris inesse, per quod armatus miles introire posset, nulla mora operi incumbit, et per illud quidam ingreditur, quem sequitur alius, et alterum tertius: et hac ratione quindecim et forte plures viri urbem introeunt. Et cum in ipso muro quemdam, cui custodia demandata erat, comperissent, quidam ex illis muro conscenso arripit pedibus extra muros projiciunt, alii sortitus securibus et portarum vectibus disruptis in urbem ingressum liberum exercitui aperiunt. Hæc ratione Cæsar Strategopulus, et cum eo Romani universi ac Scythæ, (ex iis enim eorum copiæ conflata quoque erant,) urbem ingressi sunt. Cives re improvisa percussi, ut quisque poterat salutis suæ consulere; hinc quidem monasteria petere, et monasticum habitum, ut cladem evitarent, induere; mulieres in murorum foramina conjici, et in cellis obscuris, reconditisque abscondi, civitati imperans Balduinus, in magnum advolare palatium. Qui vero Daphnusiâ abierant Latini, et cum illis potestas, nihil eorum, quæ gerebantur, edocti, cum nihil adversum Daphnusiâ perpetrare potuissent, opem enim illis tulerat Deus, retrogressi in urbem contendere, et super summum virtutum principis Michaelis templum in amplo situm convenientes, nihil adhuc eorum, quæ patrabantur cognoscere. At ubi eo convenient, certiores redditi in urbem gressus festinant: verum Romanæ copiæ, ubi id audiunt, igne in Latinorum domos prope littus adjacentes immisso eos corrumpunt, et ante alios Venetorum aliarumque deinceps nationum, quas campos vocant. Latini, ubi incendiis urbem inflammari conspiciunt, manibus diverberatis, quotquot habere potnerunt ex suis intra et alia navigia assumptis, retrocessere: ex triremibus vero una in magnum palatium progressa Balduinum pæne non vivum captum recepit. Et ita ea res evenit: et Constantinopolis, ita Deo annuente, rursus sub potestate Romani imperatoris jure et utique merito venit vigesima quinta mensis Julii Indictione quarta, anno ab orbe condito sex millesimo septingentesimo sexagesimo nono, postquam hostes ea potili fuissent annos quinquaginta octo ».

28. Hæc Logotheta, qui in consignando expugnationis Constantinopolis tempore errare non potuit, cum rem præsentem oculis hauriret, ac nostræ chronologiæ consentit. Hunc vero annum expresse denotat, vel eo maxime dum Latinos annis quinquaginta octo Constantinopolim tenuisse ait, quos anno millesimo ducentesimo quarto

illam expugnasse in superiori tomo vidimus: ex quo fragmentum Pachymerii corrigendum, dum annos quinquaginta et menses octo occupasse habet. Nec jam perecensendæ sunt nobis diversæ auctorum sententiæ, qui in pulsorum Constantinopoli Latinorum designando tempore inter se discrepant: collocata enim in luce veritate oppositam illi falsitatem discuti mox atque evanescere necesse est. Ad confirmanda porro dicta Georgii ex litteris Urbani IV sequenti anno nonis Junii ad S. Ludovicum datis, quibus ad restituendum imperio Balduinum hortatur² aliisque ea de re scriptis, conspicuum argumentum petitur. Consonat etiam monachus Patavinus³ illius temporis scriptor, qui tradit Latinorum classem, quæ Daphnusiâ solverat. Latinos ex incendio et Græcorum ferro fugientes illius diei vespere ac nocte insequenti excepisse, tantum fuisse illorum numerum, et præ comæatus inopia maxima eorum pars fame exaruerit, antequam ad Eubœam, sive Nigropontum appellare possent.

29. Tradit Gregoras, ad amplificandam suorum victoriæ pompam, Alexii Cæsaris copias ad octingentos tantum milites ascendisse, quibus fretus urbem regiam cœpit, quam tres Græcorum imperatores maximis exercitibus succincti frustra tentassent. Verum longe majores copias duxisse Alexium videtur, cum Urbanus in litteris suis⁴ Palæologum dicat numerosum exercitum ad occupandam proditione Constantinopolim immisisse. Ubi tantæ rei fama ad Palæologum Græcorum imperatorem pervenisset, repente Constantinopolim advolavit cum exercitu raptim collecto, ut suis opem ferret, si forte Latini Daphnusiâ reversi cum iis congregarentur. Rem ita memoratus auctor enarrat⁵: « Imperator, Meteorio exiens, mirandum in modum suo bono gaudens Constantinopolim celerrime festinabat, metuens ne Latini Daphnusiâ revertentes, et urbem introgressi pugna valida cum Romanis confligerent, et numero superiores extra muros ejicerent: sed hæc minime contigerunt, quippe qui re subita atque improvisa animos deturbati fugam præripuerunt, ut superius enarravimus, imperator iter sollicitabat, et Calami collibus emensis prope Achyras castra posuit; tum Balduini forte regiæ Constantinopoli imperantis regiæ insignia allata sunt. Hæc autem erant operculum Latino more efformatum unionibus inter et supra caput saxulo rubeo, cæco tincti calcei, et ensis ex serico rubro tegumento indutus. Tunc multitudo etiam rem ita fuisse persuasa est ».

30. Addere hic juvat oraculum calamitatum prænuntium, quæ ex Constantinopoli capta emerunt: diffusa late Constantinopoleos expugnatae fama, ferunt⁶ Theodorum virum prænobilem Græcum magna rerum peritia ac sapientia præditum,

¹ Ep. CXXXIX, CXXXI, CXXXII, CXXXIII. — ² Monac. Pal. Chr. l. III. — ³ Urb. IV. l. I. Ep. CXXIX. — ⁴ Georg. Logol. ubi sup. —

⁵ Apud Sansouv. de reb. Turc. par. II.

¹ Logol. in Hist. Constantinop. Leone Allat. interp.

qui tunc in Asia gravissimo morbo implicitus decumberebat, ea audita in tristes ejulatus prorupisse, quod inde Christianæ religioni certissimum discrimen ac Syriæ, ipsiusque Græcorum imperii excidium impenderet, imperatores Constantinopolim sedem transluros, Asiamque viribus ad comprimendos Saracenos destitutum iri, sensimque ab iis debellata Asia in Europam quoque trajecturos, eamque perdituros : eductisque ex altissimo pectore suspiris, in adversum latus sese converentem animam inhalasse. Sed ad Palæologum, ingressum in Constantinopolim magnificentem apparentem, redeamus.

31. Pergit Georgius, imperatorem, dum animo cogitaret ea pompa in urbem ingredi, quæ numinis potius, quam imperatoris gloriam commendaret, decrevisse Nicephorum Blemmydam accersere, ut preces componeret : sed cum ille Ephesi ageret, sese Palæologo ad eas sacras preces condendas exhibuisse ac brevi tredecim conscripsisse ; tum quo apparatu suum in urbem ingressum celebravit, describit : « Imperator decimo tertio Augusti die Constantinopolim pervenit, neque illo eodem die urbem introit, sed apud Cosmidii monasterium, quod prope Blachernas locum, tentoria locat : ubi cum pervenisset, postero die Constantinopolim hoc apparatu ingreditur. Et cum patriarcha Arsenius abesset, precesque illæ omnibus audientibus a præsule quoque recitandæ essent, Cyrici metropolita Georgius, quem Clidam cognominabant, defectum supplevit. Ipse enim in unam ex aureæ portæ turribus ascendens, secumque Deiparæ imaginem ex monasterio Hodiogoram portans, omnibus audientibus recitavit. Interim imperator capitis tegumento regio deposita, flexisque genibus in terram provolvitur, omnesque qui cum eo erant post eum in genua procumbunt. Sed preces prima finita diaconus indixit, ut assurgerent omnes ; qui stantes, *Domine, miserere*, centies numerantes acclamant. His etiam finitis a præsule rursus alia preces enuntiantur, itaque ut in prima, ita in secunda, et in aliis factum est, et sic deinceps usque ad completam preces omnium recitationem. Sacris preces ac cæremoniis fine imposito, Deo magis convenientibus quam regi, portam auream imperator ingreditur pedes. Imperator cum Dei Matris imagine proficiscebatur. Cum ad Studii monasterium ventum est, ibidem immaculatissimæ Matris Dei imagine relicta, equum conscendens ad Sapientiæ Dei templum pervenit, in quo Christo Domino adorato, gratiasque uti par erat relatis, ad magnum palatium appellit. Exultatione itaque, et ingenti lætitia et inenarrabili gaudio Romanorum omnis sexus repletus gestiebat : namque qui non saltaret, vel illudibundus exiliret nullus erat, tantæ rei assensum vix præstans propter improvisum opus et superaffluentem voluptatem. Quando vero et patriarchæ ingrediendum erat Constantinopolim, post nonnullorum dierum excur-

sum, sermonibus, suasionibusque adductus introit. Imperator interim in sacram regiam, magnæ Sapientiæ sacrarium, ad cathedram pontifici consignantem proficiscitur. Cum imperatore omnes in dignitate constituti, et patriciorum præcipui, et plebs universa accurrerat. Ibi imperator manu patriarchæ continens : Tene, inquit, thronum tuum, domine, et a qua tam diu aberrasti, cathedra frue ».

32. At non diu Palæologus Arsenium sede Constantinopolitana, e qua verum Justinianum patriarcham pepulerat, potiri permisit ; sed quo scelere legitimo hæredi imperii sceptrum eripuit, Ecclesiasticam auctoritatem in patriarchis pro arbitrio pellendis intrudendisque invasit. Cum enim Joannem, cui sceptrum debebatur, adolescere, ac non dubia virtutis signa prodere videret, ut excuteret timorem, ne sibi diadema aliquando eriperet, aduri ipsi oculos ignito crepitaculo, ut refert Pachymerius¹, jussit, duasque illius sorores Theodoram filiam Theodori Lascaris Latino non admodum prænobili, qui casu Constantinopolim advenerat, despondit ; alteram Irenem Vigintimilio comiti Genuensi in Italiam avehendam uxorem tradidit, ne quis Græcorum ob regum Lascarorum sanguinem imperio inihiaret.

33. Audito Palæologi facinore Arsenius, cui moriens Theodorus Lascaris filium commendarat, justum anathema in Palæologum fulminavit, qui aliquot diebus simulata animi demissione divinis abstinuit, animadversaque patriarchæ constantia, de gradu dignitatis subornatis criminibus, disturbare eum meditatur. Nec defuere assentatores, qui principis consiliis obsecrarent. Cogitur in imperatoris palatio Conciliabulum, ad quod vocatus patriarcha accedere abnuat : in eo accusatur Azatinem Turcorum principem, per ea tempora morantem Constantinopoli, ad sacra admisisse : quamvis non ignoraretur eum Christianis parentibus oriundum ac baptismo ablutum erga religionem egregie affectum esse (illum vero a Tartaris pulsum tradit Pachymerius², quos Tocharos sive Scythas vocat, ad imperatorem confugisse, et Calyphios, Persasque ab iisdem Tartaris profligatos) cumulata alia instructa crimina, ob quæ in exilium ejetus est atque ad patriarchatum a Palæologo Germanus Adrianopolitanus episcopus, veteri amicitia ipsi conjunctissimus, excitus est.

34. Secundarum rerum cursu elatus Palæologus proferre ulterius terminos imperii cogitabat, Alexiumque Casarem, cujus opera Constantinopolim ceperat, post decretum atque exhibitum illi triumphum, adversus Michaellem Ætoliæ atque Epiri despotam exercitu valido stipatum misit : sed ille adverso casu afflictus, amisso exercitu, in hostis potestatem pervenit, servitutique est mancipatus, qui imperium Constantinopolitanum Pa-

¹ Pachy. in Hist. Græc. l. III. — ² Ibid.

læologo compararat. Nec caruit aliis etiam adversariis Palæologus, qui bello duriore ipsum appetere: quamvis enim omnem metum exuisse Joanne legitimo imperii Græcorum hærede oculis orbato videretur, tamen¹ Pachymerius Trinaciotas et Zygitas, qui montana Nicææ incolunt, cæcum quemdam erroneum pro Joanne excecato imperatorem salutasse, ac diu Palæologo fortissime pluribus commissis præliis restitisse, atque ab armis tandem, cæco illo in Persidem ablegato, discessisse.

35. Cæterum potiti Constantinopoli Græci omnes Latini generis eiecere, ne forte aliorum exemplo urbem aliquando proderent: quorum cum ingens multitudo esset, ex adversa Bosphori Thraciæ parte circa Galatam, Pisanis, Venetis ac Genuensibus locum ad inhabitandum attribuere, qui in celeberrimum emporium ob mercium invehendarum opportunitatem ac immunitatem vectigalium effloruit, ubi suos quique magistratus Veneti bajulum, Pisani consulem, Jannenses potestatem haberent; immunem vero ait Gregoras² portum promississe Genuensibus Palæologum, si eorum ope Constantinopolim obtineret, atque eorum gratia id præstilisse, quamvis sine ipsorum opera eam recepisset. Verum Nangius asserit³ Genuenses odio percitos in Venetos Græcis ad occupandam Constantinopolim operam tulisse: quorum sane ac Venetorum funestæ dissensiones in Syria etiam rem Christianam attriverunt. Nec minus postea nocuere in disturbando hellico apparatu, qui a Balduino, Gallis, ac Venetis pro amisso imperio recuperando instruebatur, de quo anno sequenti; cum Urbanum effusis suspiriis acceptam Ecclesiæ cladem deplorantem, ac Baldinum expeditionem in Occidente conflare molientem intuebimur.

36. *Pontifex instituit Ordinem equestrem B. M. eique formulam disciplinæ præscribit.* — Institutus est hoc anno equester Ordo B. Mariæ Virginis auctoribus aliquot viris nobilibus Italis, qui vitæ sanctioris studio se dediderunt. Neque cœlibes modo, qui in monasteriis æliora instituta sectarentur; sed etiam conjugati, qui honeste et pie filios educarent, religioso hoc sodalio comprehensi: quibus disciplinæ sacræ formula ab Urbano subjecto Diplomate indicta est⁴.

« Urbanus, etc. ad futuram rei memoriam.

« Sol ille verus ». Et infra: « Ille siquidem luce perfusi nobiles viri Lodderengus de Andalo, Gramons de Gazaninici civis Bonomenses, Selanca civis Reginus, Ramerius de Adelardis civis Mutinensis, et alii plures de civitatibus eorundem, qui hujus sæculi spretis vanitatibus in otio dulcis contemplationis divinis perseveranter vacare laudibus ferventi spiritu appetunt, nobis devote ac humiliter supplicarunt, ut eis et omnibus, inclytum Christo cum ipsis cupientibus impendere lamulatum, aliquam certam regulam, seu vivendi regulariter formulam specialem, sub cuius observantia salubri virtutum domino magis placere valeant, statuere ac condere curaremus. Nos itaque piis supplicationibus et salubribus desiderii favorabiliter annuentes, infrascriptam regulam studiose compositam præfatis nobilibus omnibusque illam profitentibus, et sub ipsa divinis omnino se beneplacitis dedicare volentibus concedimus de fratrum nostrorum consilio perpetuis temporibus observandam. Quam utique regulam appellare volumus Ordinem militiæ beatæ Mariæ Virginis gloriosæ, ut qui professi fuerint hanc regulam tanquam speciali, et perpetuo designato Ordine taliter nuncupentur, videlicet fratres Ordinis militiæ beatæ Mariæ Virginis gloriosæ. Regula vero talis est. Fratres milites clerici et laici, qui in conventibus, seu in conventualibus Ecclesiis dicti Ordinis fecerint professionem regularem, faciant secundum regulam B. Augustini, prout in forma inferius annotata expressam esse dignoscitur, vivant sub obedientia prælati, seu in omnimoda castitate et in habitu honesto, et in aliis etiam honestatibus eis competentibus. Infrascriptum modum jejunandi, et cibariorum usum observent, et proprium a se studeant abdicare. Non vadat aliquis sine socio fratre vel religiosa persona, videlicet ipsius Ordinis de loco ad locum, neque septa monasterii absque licentia sui prioris egredi quoquomodo præsumant. Omnes similiter communi dormitorio jaceant, et in communi rectorio comedant ». Et infra: « Fratres prædicti Ordinis conjugati, et alii, qui in domibus propriis voluerint commorari, promissionem faciant secundum formam inferius annotatam: Vivant sub obedientia prælatorum suorum, etc. Dat. Viterbii X kal. Januar., anno 1 ».

¹ Pachym. in Hist. Græc. l. III. — ² Greg. l. IV. — ³ Nang. in reb. gest. S. Lud. hoc an. — ⁴ Lib. I. Ep. CXXVIII.

URBANI IV ANNUS 1. — CHRISTI 1262

1. *Ad Alphonsum imperialia insignia postulantem, ad regem Bohemiæ super Germaniæ electorum consilio Couradinum Casarem creandi, Pontificis Epistolæ.* — Attulit redempti orbis annus millesimus ducentesimus sexagesimus secundus, Indictione quinta, ingentes Urbano Quarto summo Pontifici labores, cum regna atque imperia Christianorum principum ea affectantium, concussa fluctuarent, Occidentali quidem Alphonsus Castellæ ac Legionis rex, Richardus Cornubiæ comes, et Conradinus Friderici II ex Courado nepos, inhiarent : Orientale laceraret Patæologus, ac Balduinum jam majori illius parte depulisset : Siciliam opprimeret Manfredus, atque ad occupandam reliquam Ecclesiæ ditionem, astu, consilio, ferro flammaque incumberet. Ad discutiendam in primis ac dirimendam nobilem illam Richardum inter et Alphonsum electos de imperio controversiam intentus, Castellano legati opera, post sua exaggerata merita suæque causæ commendatam dignitatem, ad accipienda ornamenta imperialia vocari exposcenti, rescripsit ¹ perplexam admodum, atque involutam causæ æquitatem, cum ex adverso Richardus imperium sibi debere contenderet, nec summo in eum amori ita indulgere sibi non licere, ut inflexam justitiæ lancem non teneret; atque adeo de utriusque jure diligentius se cogitaturum.

2. « Illustri regi Castellæ ac Legionis.

« Cesserunt nobis ad gaudii et exultationis multæ materiam ea, quæ dictus filius magister R. notarius tuus a te pro imperii Romani negotio ad Sedem Apostolicam destinatus, vir utique industrius et sedulus, tui zelator honoris, ad tui exaltationem nominis et magnitudinis tuæ laudem proposuit, in nostra et fratrum nostrorum præsentia constitutus. Inter alia namque inelyta celsitudinis regni, ac tuorum progenitorum merita, quæ facunde recensuit, et fœcunde, et prudenter exposuit te devotionem sinceram et intentionem puram erga Deum et Romanam Ecclesiam matrem tuam incessanter habuisse hæcenus, et constanter ha-

bere velle indefesso proposito in futurum; quodque intentis studiis ipsius Ecclesiæ commoda prosequi votive desideras, ejusque humiliter parere beneplacitis, et consiliis firmiter adherere proponis. Circa quod tuum laudabile propositum, et regiam prudentiam dignis in Domino laudibus extollentes, divinam imploramus elementiam, ut ille, in ejus manu regum corda consistunt, et ubi voluerit ea pro beneplacito suæ voluntatis inclinat, serenitatem tuam in hoc ardore fidei, in hac devotione mentis, in hoc integræ religionis studio in tempora longiora conservans, virtutibus tuis semper adjiciat, et ipsas successivis adaugeat incrementis.

3. « Licet autem idem magister commissæ sibi legationis fidelis et diligens prosecutor, inter cætera, quæ circa prædicti imperii negotium petiit, postulaverit instanter te per nos ad ipsius imperii fastigium evocari, coronam ejusdem de nostris manibus suscepturum, nosque personam tuam potentia et magnanimitate sublimem sinceris affectibus prosequamur; ex officii tamen debito libram justitiæ gestantes in dextera, ipsius jussibus vota nostra subjicimus, ipsam illasam servare studemus. Et ideo dilecto filio nostro nobili viro Richardo comite Cornubiæ super hujusmodi negotio imperii jus suum, ut asserit, prosequente, ac suis nuntiis super eodem multa capita nobis et eisdem fratribus nostris proponentibus pro parte ipsius, moleste ferre regia mansuetudo non debet, si rebus sic se habentibus votis ejusdem magistri ad præsens annuendum non duximus in hac parte : præsertim cum tam tui quam præfati comitis nuntii, apud Sedem Apostolicam constituti, se nolle in hoc ipsius Sedis subire iudicium frequenter duxerint proponendum. Cæterum memoratum magistrum, quem in tui prosecutione negotii fidelem comperimus, quem discretum suis consideratis actibus reputamus, et suis exigentibus meritis clarum habemus, ad tuam præsentiam, quia ipsius reditus tuis commodis expediens creditur, redeuntem tuæ celsitudini commendamus, et si forsitan ipsum vel alios nuntios apud Apostolicam Sedem te habere contigerit, eos gra-

¹ Urban. I. 1. Ep. xci. et Ms. Vallic. sig. C. 49. pag. 1.

tanter videbimus, et ad nos in quibuslibet negotiis volumus recurrere confidenter. Datum Viterbii XV kal. Maii ».

4. Dum contrariis inter se discissi studiis Germaniæ principes pro Richardo Alphonsoque contendebant, nonnulli Germaniam pacaturos arbitrabantur, si utroque depulso ad Conradinum imperium deferrent: quæ res cum Ecclesiæ maximæ injuriæ ac periculo verteretur, Bohemiæ rex, pro suo in Apostolicam Sedem egregio studio, missis oratoribus, Urbanum monuit quid nonnulli electores molirentur. Urbanus ergo prædecessorum exempla sectatus, rescripsit¹, ne nunquam Conradinum ad Germaniæ regnum imperiumve evehi consentiret; eademque archiepiscopis Maguntino, Trevirensi, Coloniensique imperia dedit². Præterea Maguntino partes injunxit, ut coelectoribus denuntiaret, ipsos anathematis sententia percussum iri, si Conradinum eligerent, cum Ecclesia ex hoc in summum discrimen adduceretur, novoque inflammando bello funestæ faces subjicerentur.

5. « Illustri regi Bohemiæ.

« Dilectum filium³ magistrum Petrum capellanum et nuntium tuum, necnon et litteras quas nobis ex parte regia præsentavit, affectione paterna recepimus, et tam ea, quæ idem nuntius, quem de multa diligentia, sollicitudine, ac prudentia commendamus; quam etiam quæ eadem litteræ continebant, plene advertimus, et intelleximus diligenter; uberem tuæ circa Romanam matrem Ecclesiam devotionis affluentiam ex eo specialiter dignis laudum titulis offerentes, quod regiæ circumspeditionis industria, de honore ipsius Ecclesiæ sollicita, pervigil, et attenta, ea quæ circa negotium Romani imperii in Alemanniæ partibus disponuntur, ad præsens præsentens per eundem nuntium, necnon et per prædictas litteras nobis ad nostram dictæque Ecclesiæ præmunitionem atque cautelam inter alia significare decrevit, qualiter venerabilis frater noster archiepiscopus Maguntinus tibi, et aliis principibus regni Theutoniæ, ad quos Romani regis in imperatorem promovendi spectat electio, certum de novo diem et locum præfigere, ac assignare curavit, quo personaliter conveniatis in unum de electione ac creatione futuri regis ad invicem tractaturi; et qualiter etiam in illis partibus vulgaris rumor insonuit, quod nonnullorum ex prædictis principibus ad hoc tendit intentio, ut videlicet Conradus puer natus quondam Conradi filii quondam Friderici olim Romanorum imperatoris ad Romani culmen imperii sublimetur.

6. « Nos autem attendentes, quod ad intimandum nobis talia ex multa cordis, quam ad nos et prædictam geris Ecclesiam, puritate ac sinceritate animi processisti, tuam propter hoc devotionem multiplicibus gratiarum actionibus prosequimur

superno regi, per quem regni tui moderaris habenas, laudes debitas exsolventes, quod iam charum, tam placidum, tanque devotum habemus in te filium, probitale quidem ac bonitate præfulgidum, et multarum virtutum gratia præpollentem propter quod ad personam tuam copiosa mentis affectione dirigimur, cogitantes semper, et infra cordis intima revolventes quid gratiæ, quid favoris filio possimus impendere tam excelso; et quibus honorificentis suum insignire statum magnificentum valeamus.

7. « Verum quia prædictus Fridericus, ejusque progenitores, et posterii, aliorum persecutorum excedentes tyrannidem, gravioribus eandem Ecclesiam affecerunt injuriis, et oppressionibus durioribus afflixerunt; et velut in eadem et exterminium ejus tendentes furoris arcum, et feritatis gladium acuentes, diris illam ubilibet tribulavere flagellis, et usque ad interiora profundis illatis vulneribus sauciarunt; nos considerantes, quod in hoc pravo genere, patrum in filios cum sanguine derivata malitia, sicut carnis propagatione, sic imitatione operum nati genitoribus successerunt; ac volentes periculis, quæ prædictæ imminerent Ecclesiæ, si dictus Conradus puer assumeretur, quod absit, ad regiam vel imperatoriam dignitatem Apostolica diligentia præcavere; prædictum archiepiscopum, et alios Ecclesiasticos principes coelectores ipsius felicis recordationis Alexandri papæ prædecessoris nostri super hoc inhærendo vestigiis, monendos, rogandos attente duximus, et hortandos, nostris eis in virtute obedientiæ sub debito fidelitatis, quo nobis et Ecclesiæ prædictæ tenentur, ac sub pœna excommunicationis, quam ex tunc in eos protulimus, districte dantes litteris in præceptis, ut memoratum Conradum puerum nullo nunquam tempore in regem eligant, nec nominent, neque consentiant in eundem: ita quod excommunicati existant, si contra mandatum nostrum facere, vel venire præsumpserint, et eundem Conradum nominaverint, vel elegerint, aut in ipsum consenserint, seu opem, vel operam, consilium, auxilium, vel favorem, ut eligatur impenderint; et etiamsi ejus nominationem et electionem non impediverint toto posse; et si forte ad ipsius electionem, vel nominationem aliquo tempore processerint, noscant se prius excommunicatione ligatos: aliis vero coelectoribus suis auctoritate Apostolica firmiter inhiibeant, ne ipsum Conradum ad hoc nominent, vel eligant, nec in eum consentiant, promulgando eadem auctoritate, in eos excommunicationis sententiam, si contra hanc inhibitionem venire tentaverint; ita quod si eum ullo nunquam tempore nominare, vel eligere, aut in ipsum consentire præsumpserint, noscant se prius excommunicationis vinculo alligatos, et ex hoc ipso, si de prædicto Conrado quidquam in hac parte attentatum fuerit, sit prorsus vacuum, irritum, et inane.

8. « Nos quoque nihilominus in omnes ele-

¹ Lib. 1. Ep. cr. — ² E. p. — ³ Ep. cr.

clores, qui præmissum puerum ad hoc nominare, vel eligere, seu in ipsum consentire, aut opem, vel operam, consilium, auxilium, vel favorem, ut eligatur, dare præsumperint, excommunicationis sententiam duximus promulgandam : quam statim per illos, antequam ad nominationem, vel electionem aliquam aliquo tempore procedatur, reliquis suis coelectoribus præcipimus innovari : quod si non fecerint eo ipso se noverint excommunicationis laqueo innodatos. Ideoque serenitatem tuam rogamus, et hortamur attente, quatenus huiusmodi processum nostrum prudenter considerans et discutiens sapienter, sic illum semper habeas ante oculos tuæ mentis, ut si ullo unquam tempore electioni faciendæ de rege Romanorum te interesse contigerit, attente provideas, ne huiusmodi excommunicationum sententiis quomodolibet involvaris, nominando, vel eligendo prædictum puerum, aut exhibendo ad hoc, ut eligatur, consilium, auxilium, vel favorem. Datum Viterbii III non. Junii, an. 1 ».

9. *Ad Jacobum Aragoniæ regem, cujus affinitatem affectabat Manfredus, scribit Urbanus, eum ab istiusmodi opprobrio dehortans.* — Agitabat ita in Germania Conradinus sibi viam munitur imperio, cum Manfredus qui facta illius morte Siciliam invaserat, veritus ne regno tandem pelleretur, quo suam tyrannidem stabiliret, cum Aragonum rege per legatos egit de filia cum Aragonii primogenito matrimonio coniungenda, petieratque ut ipsum cum Pontifice Urbano conciliaret, his ergo Manfredi promissis plectus Aragonius ad Pontificem de eo in ipsius gratiam restituendo scripserat, seque ad pacem eam constringendam Romam profecturum. Cui Urbanus cum nefandissimo tyranno, qui post Tarentinum principatum ipsi ab Ecclesia nullis ejus meritis concessum, Ecclesiæ ditionem invasisset, Sarracenis sese conjunxisset, ad Catholicos Ecclesiæ studiosos proferendos, Siciliam conflictata Conradini nepotis morte occupasset, principes nonnullos fraudibus sustulisset, Ecclesias vexasset, nunquam pacem initurum. Demum regem ipsum ab illius affinitatis contrahendæ mente nisus abducere, quantam labem suo generi ex eo inureret, proposuit ¹, e quibus dicta superius de Manfredi tyrannide confirmantur.

« Regi Aragonum illustri.

« Dilectus filius frater... nuntius tuus, vir nti-que providus, quem contemplatione mittentis et tuæ insuper probitatis obtentu affectione paternali recepimus, nostram præsentiam adiens, Manfredi quondam principis Tarentini querelas, de duritia, quam ipse falso imponit Ecclesiæ Romanæ confictas, ac oblationem pacis, quam se idem Manfredus multipliciter ab eadem Ecclesia expetiisse asserit, proculdubio simulatam, prudenter exposuit, et speratum tuæ sinceritatis ac devotionis affectum ad nos et eandem Ecclesiam nobis et nostris fra-

tribus reseravit. Retulit namque dictum Manfredum tibi per suas litteras et nuntios graviter fuisse conquestum, quod licet ipse ad obtinendam Sedis Apostolicæ gratiam studiis continuatis institerit, et per tractatus varios totis viribus laborarit, multiplici tamen ipsius instantiæ opposuit semper rigor Ecclesiæ sine causa repulsam : quare idem se in hoc beneplacitis tuis exponens, petiit ut ad tractandam concordiam inter ipsum et dictam Ecclesiam interponeres personaliter partes tuas. Ad cuius instantiam tu credens ipsum in veritatis simplicitate procedere, ac intendens in hoc nostra et ipsius Ecclesiæ commoda procurare, id te facturum nobis per eundem nuntium et litteras liberaliter obtulisti.

10. « Sane, fili charissime, tuam tuorumque progenitorum devotionem ad memoratam Ecclesiam frequenter operis exhibitione probatam, fratrum nostrorum et communi testimonio novimus, ipsamque ac tuam et eorundem progenitorum facta magnifica, quæ ad exaltationem sui nominis et Christiani cultus ampliationem dignata est dextera Domini, tuo et ipsorum ministerio, misericorditer operari, habentes in Apostolicæ mentis conscripta sacrario; et intra pectoris cellam meditatione frequenti ac commemoratione celebri recensentes, illam concepimus de tua serenitate fiduciam, hoc de te spe firma et indubitata tenemus, quod sic in te Dei charitas vigeat, sic zelus domus Domini te comedit, quod ad ea, quæ ipsius incrementa respiciunt, vel procurare possent, aut conservare prosperum statum ejus, te libenter exponeres, nec in hoc laboribus parceres vel expensis. Sed illud profecto in admirationem, imo in stuporem quodammodo nos inducit, quod licet universis mundi nationibus pateat memorati Manfredi malitia, licet ipse tanquam in malorum profundum demersus, Deum contemnens et homines, quasi frons meretricis facta sit ei, nimis impudenter fere cunctis publicavit detestabiles actus suos, ipsaque rei evidentia doceat, cum quoad tractatus concordiæ in falsitatis duplicitate procedere, ac in corde et corde prosequi, imo solum proloqui verba pacis; tamen providentia regia ejus suggestionibus fraudulentis aures, quod ex tua forsitan puritate procedit, inclinare videtur; et ideo cogimur licet inviti, aliqua de abominatibus suis et multiplicibus ac importabilibus offensis, quas contra Deum et matrem Ecclesiam continuando multiplicat, et multiplicando accumulat incessanter, tibi non sine multa cordis amaritudine saltem summotenus explanare.

11. « Hic siquidem licet a principio post obitum Conradi fratris sui, felicis recordationis Innocentio papæ prædecessori nostro fidelitatis præstito corporabiter juramento, ipsum regnum Siciliæ pacifice intrare permiserit, eum et Romanam Ecclesiam verum ejusdem regni dominum recognoscens; licet idem prædecessor affectu paterno cupiens eum mansuetudinis multæ dulcedine, ad

¹ Ep. xcii. et Ms. Vallie. sig. C. 49. pag. 3.

sui Creatoris gratiam revocare, ipsum ut filium receperit in visceribus charitatis, et principatum Tarentinum de mera liberalitate, cum nullum idem Manfredus jus haberet in eo, sibi sponte concesserit, et alias eum largitulis munificentibus et magnificis largitionibus honoravit; tamen quasi e vestigio tantorum beneficiorum oblitus, et ad omnia factus ingratus, ut fusi sanguinis semitas sui faceret processus initium, cum conceptum virus amplius celare non posset, quondam Burello de Anglone comite, fideli Ecclesie, in conspectu quasi prædecessoris ejusdem crudeliter interempto, dum Ecclesia quadam materna fiducia in ipso quiesceret, erigens statim captata opportunitate rebellionis calcaneum contra eam ad Sarracenos Lucerie, per quos in Christianos inhumanitates exercent et exercet innumeras, declinavit; ac pacationibus et colligationibus initis cum eisdem contemptoribus et persequentibus Crucifixi ac nominis Christiani, ad occupationem prædicti regni manus extendens, illud sub simulati nepotis sui nati memorati Conradi protectione tutoria, præsumpsit occupatum aliquandiu detinere: ac tandem idem iniquitatis filius, ejusdem nepotis morte confecta, regnum ipsum tanquam hæreditatem propriam occupavit; et natalitatis sue primordia non attendens, non erubuit, sed præsumpsit in regalis dignitatis opprobrium, et cunctorum fulgentium hujusmodi claritate, quam ipse sua contagione commaculat, regnum in eo nomen assumere per seipsum, tantæ prodilionis notam in suum nepotem, cujus se tutorem asserbat et bajulum, non abhorrens, nec ostentationem sue confusionis adspiciens: cum obvians improbis dignitas non dignos efficiat, sed prodatur potius et prædicet indignos.

12. « Et ut tali principio sequentia concordarent, et ipse non rector, sicut nec erat, sed raptor potius appareret, vacantes in eodem regno Ecclesias occupavit et occupat, non vacantes spoliavit; prælatos ipsarum et alios (quorum aliquos diris carceribus mancipavit, quos etiam sicut laicos tallis et exactionibus aggravat) facit solum in contemptum clavium; cum per prædecessorem nostrum sit variis excommunicationum sententiis innotatus; et contra interdictum Ecclesie, quod profecto suspicione non caret hæreticæ pravitatis; quantum in eo est, profanare divina. Nonnullos quoque barones regni præfati, pro eo quod prædecessori et Ecclesie prædictis, licet de ipsius beneplacito adhæserunt, crudeliter interemit, quamplures incolas regni ejusdem magnates et alios inhumaniter exulare cogendo, nec in iis parcendo sexui vel ætati.

13. « Numquid igitur, ut cæteras obscenitates ipsius, quibus labia nostra polluere nolumus, omittamus, saltem ista tam publica, tam manifesta te latent? Numquid ista tuum præterire potuerunt auditum? Hæc tamen in Christo, si pœnitens se habilitasset ad gratiam, ob salutem

ipsius libenter, prout deceret, pertransisset Ecclesia, et ei ad suum gremium redeunti; tanquam filio perduto venienti de longe, apertis brachiis occurrisset, immolatura pro eo in ubertate divina laudis vitulum saginatum. Propter quod tam tempore felicitatis recordationis Alexandri papæ prædecessoris nostri, quam nostro suos nuntios, non sine multorum scandalo, quanquam ipsius malitia sibi non esset incognita; ut tamen obstetricante saltem manu colubrum educeret tortuosum, et ipsum a peccatorum nexibus liberatum de faucibus sempiternæ mortis eriperet, eadem Ecclesia benigne recepit, et varios cum ipsis tractatus inivit: sed ipse illis pendentibus a suarum iniquitatum prosecutione non destitit, imo ipsis eo vacavit instantius, eoque periculosius institit, quominus poterant eo tempore fideles Ecclesie de ipsius insidiis dubitare. Hujusmodi namque tempore idem per suos satellites quondam Bussarium nuntium memorati sui nepotis in terra Ecclesie, ac sub ipsius securitate morantem, fecit occidi; et in Ecclesie devotos in Tuscia versutis et armis insiliens, ipsos, non sine multa strage hominum, damnis et injuriis multis afflixit. Ut de morte quondam Petri de Calabria, quem simili modo peremit, et de occupatione marchie Anconitanæ, quæ est Ecclesie specialis, ac invasione Tusciæ, aliarumque terrarum imperii per suos ministros, et cæteris similibus, imo etiam longo deterioribus taceamus. Post quæ omnia in nimiam erectus superbiæ, et quasi pullum onagri si liberum natum putans, tractatus omnes, quanquam eos non acceptasset Ecclesia, sicut nec debebat, prorsus omisit. Licet enim post vocationem nostram ad Apostolatus officium, ad nos plures nuntios destinavit, nosque ipsos benignitate solita duxerimus admittendos, nulla tamen per ipsos nisi delusoria quædam audivimus, nec digna relata. Propter quod magnificentiam tuam decere non credimus, nec te volumus quantumcumque libenter tua frueremur grata præsentia, pro hujusmodi tractatibus laborare: sed de liberali oblatione tua tibi grates uberes referentes, celsitudinem tuam affectuose rogamus, quatenus sinistris ejus suggestionibus non præstes auditum, nec ipsius frandibus te patiaris involvi. Cæterum quia zelo sinceritatis intimæ, circa tuæ magnitudinis incrementa semper intendit Ecclesia, quia continua benevolentie studia gessit olim et gerit in votis, augmentis exaltare magnificis et insignire titulorum concessione sublimium nomen tuum; nos, qui prædecessorum nostrorum vestigia (sequi) circa te proponimus in affluentia benedictionis et gratiæ, silere non possumus, quin mentem nostram tibi paternis affectibus exprimamus.

14. « Considera igitur, fili, considera tui generis claritatem, quantaque diebus antiquis, quorum memoriam non existit, generositate illustris floruit domus tua; quanta tibi dederit Dominus potentia et personæ strenuitate vigere: quot et

quanti regiae dignitatis participes, tibi proxima consanguinitatis et affinitatis linea conjunguntur. Quomodo igitur tandem cadere potuit in cor tuum; quomodo potuit animi tui sublimitas inclinari, ut de contrahendo matrimonio inter primogenitum tuum illustrem, et natam memorati Manfredi verba etiam patereris audire? Numquid contemnitur ab aliis mundi principibus natus tuus? Numquid deerit ei de stirpe regia decens conjux? O quantum dedecus tui connubio tantam generis dedecorare prosopiam! O quam detestabile tam devotum Ecclesiae filium, ipsius inimico et persecutori manifesto, vinculo tantae conjunctionis adstringi! Nonne posses amare dolere, si ex tali nuru tibi proles accresceret, tui generi, eique conjunctis et tibi maxime pudori futura? Certe in te non bene primis ulla responderent: sed ipsi tibi omnino dissimilis appareres, si tu ab ipsa aetate tenera inimicos Ecclesiae ac Christianae fidei persecutus, nunc maturiorum constitutus annorum, talium aliquem in tui derogationem nominis, tanto favore ac benevolentia prosequaris. Nec enim praeterit regiae considerationis intuitum, quod ex tali conjunctione memorato Manfredo nimis furor accresceret, non sine magna offensa Dei et Ecclesiae, quam ipse totis persequitur nisibus; et tuae magnitudinis lesione, dum ei te conjungendo, qui sic eandem impugnat Ecclesiam, ab ipsa separari et adversari nimirum videreris eidem.

15. « Absit itaque, absit quod in gloria tua maculam tantam ponas. Absit ut talis nunquam tibi nota possit imponi. Absit ut contra claritatem tuam et ejusdem generis tui famam suspicio in te qualiscumque succrescat, quod a solitis devotionis, et affectionis semitis erga Deum et Romanam Ecclesiam dicaris quomodolibet claudicare. Profecto, princeps inclyle, si te nequaquam ab hujusmodi conjunctione retraheret, nativa nobilitas, et votum debite conservationis ipsius, devotio saltem matris Ecclesiae, in te ac tuis progenitoribus radicata, revocare deberet. Placeat igitur excellentiae tuae paternis acquiescere monitis, et nostris exhortationibus promptum accommodare consentum, ut prosecutioni conjunctionis hujusmodi amplius non insistas; sed ab ea tam tui tuorumque honoris intuitu, quam divini anoris obventu omnino desistas, ut tibi famae servetur integritas, et illibata tui generis claritas conservetur. Dat. Viterbii VI kal. Maii ». Indignum se venia cumulatim tot sceleribus Manfredus reddiderat, atque a ratione alienum videbatur, ut quod regnum per scelus pepererat, fictae demissionis beneficio sibi assereret. Nec ille tamen etiam cum Sedis Apostolicae gratiam ambire simularet, ab inferendis gravi simis Ecclesiae damnis destitit, ut ex Urbani litteris¹ colligitur.

16. *Item ad S. Ludovicum gratulando ipsum*

affinitatem Aragoniae regis respuisse. — Ut porro Aragonum rex ob suam in contrahenda cum Manfredi affinitate facilitatem, illius enim ambitionem inferendae in domum aliquando Siculae coronae spes titillabat, correptus est, ita S. Ludovicus summas a Pontifice laudes promeruit, qui cum jam amolis consanguinitatis impedimentis Alexandri IV auctoritate, Aragonum regis filiam Ysabellam Philippo filio uxorem accipere in animum induxisset, atque etiam sponsalia apud Claramontem in Arvernia maxima pompa celebrari jussisset, percussoque inter ea regna pacis foedere, Aragonius quidquid in civitatibus Carcassona, Biterris et Amiliano possidebat, ut testatur Nangius¹, Franco cederet, Francus vero sese jure in gratiam Aragonii exneret, quod in comitatus Devesandum, Ampuriarum, Rocillonis, Barcinoniae, et Cathaloniae contendeat; accepto tamen nuntio Aragonium cum Manfredi Ecclesiae infensissimo hoste affinitatem junxisse, atque illius filiam majori natu filio uxorem dedisse, a caeptis resiliit. Eam enim maculam rex Ecclesiae amantissimus, tuendaeque illius dignitatis studiosissimus, suscipere in se noluit, ut jungere cum iis affinitatem diceretur, qui cum Ecclesiae hostibus foedus pepigissent. Pulcherrimum factum Urbanum collaudavit, egregiamque in Apostolicam Sedem voluntatem hae litteris² commendavit, quae extant in codice M. S. bibliothecae nostrae Vaticellanae pervetusto cum pluribus aliis, quorum nonnullam particulam nimia velustas erasil.

17. « Regi Francorum illustri.

« Nuper de Viterbio recedentes declinaturi apud Montem-Flasconem, castrum Ecclesiae speciale, ac inibi ad vitandos fervores aestivos aliquandiu moraturi, per dilectum filium nobilem virum Joannem de Valencenis quasdam serenitati regiae decreveramus litteras destinandas. Ad gaudium etenim cedit nobis et consolationis multae materiam, cum tua frui non possumus ad praesens grata praesentia, vel te visitare nostris interdum, vel tuis aliquando recreari. Sed nobis ad idem castrum pervenientibus, et occurrente nobis dilecto filio magistro Joanne Parisiensi, nuntio venerabilis fratris nostri Tyensis archiepiscopi, stylium gratanter convertimus ad delectabilia nostris affectibus de te relata per eum. Ipse siquidem nuntius bonus de terra longinqua, de tua tuorumque incolumitate, ac statu prospero regni tui, nostrum replens animo unum gaudio, nos et fratres nostros de puritatis tuae constantia, immensa nimium jucunditate perfudit. Retulit namque, quod licet ad praefati regni quasi partes ultimas accessisses, pro matrimonio inter dilectum filium primogenitum tuum, et dilectam in Christo filiam natam charissimi in Christo filii nostri illustris regis Aragonum contrahendo, comperlo tamen,

¹ Lib. II. Ep. XLII.

¹ Nang. in gest. S. Lud. reg. — ² Ms. Vallie. sig. lit. C. num. 59. pag. 2.

quod idem rex filiam Manfredi quondam principis Tarentini persecutoris Ecclesiae manifesti, variisque ligati excommunicationum sententiis, ut de aliis taceamus, primogenito suo non sine magna derogatione sui nominis matrimonialiter copularat, omnino ad ipsius matrimonii prosecutione desistas, in spiritu devotionis et solite sinceritatis abundantia illud Deo et nobis acceptum non immerito eloquium protulisti, quod nullo modo tuus animus pateretur, te vel tuos alicui, qui se cuiquam inimico, vel persecutori Ecclesiae qualiscumque obligationis vinculo adstrinxisset, alicujus affinitatis fœdere copulari, ne sic cum inimicis Ecclesiae natorum aliquem nuptiarum (jungen nexibus), illicitis quoquomodo recedere videreris. O ulinam... liquido tibi pateret... sicut pro certo credimus, quanquam nobis et eisdem fratribus votivum hujusmodi tuae devotionis... eloquium, profecto merito exultares, quod tantum nobis et ipsis fratribus exultationis materiam praestitisti: plus enim in iis animo in Domino psallimus, quam litteris exprimamus attendentes, quod tu benedictionis filius, honoris tuae matris Ecclesiae zelator eximius, votis ipsius non tantum cordis verbi et operis conformi promptitudine te conformas, sed ea omni sollicitudinis studio niteris praevēnre.

18. « Lætatur igitur et gaudemus in iis procul dubio de te ipso, qui non solum progenitorum tuorum gesta recolenda prosequeris, et laudabilia vestigia imilaris, sed generis tui successor non degener eos virtutibus conaris excedere, quibus in tantæ prosapiæ claritate non indigne succedas. Lætatur etiam nimium, et non sine causa gaudemus, quod mater Ecclesia in te, quem sui persecutorem honoris et libertatis Ecclesiasticæ protectorem assiduum experitur, secunda quiescit; nec pateris ipsam aliquibus sollicitari molestiis, aut sollicitudinibus molestari, ne cujusvis fraudibus ab ejus separeris gremio vel uberibus abducaris. Digne itaque Petri successor et vicarius Jesu Christi teste veritate fatetur, te singulare suæ fortitudinis brachium: merito, communis asserionis testimonio concurrente, te praedical incommutabilem Ecclesiae ac praecipuum defensorem. Sicut enim Petrus, Jacobus et Joannes a Domino in montem excelsum assumpti, et post transfigurationem ipsius apparentibus illis Moyse et Helia, tandem voce Patris audita timentes in faciem ceciderunt, sed tacti, et auditis per ipsum confortationis eloquiis, ne timerent, suos levantes oculos neminem nisi solum Jesum vidisse leguntur, sic nos et praedicti fratres, ingruentibus frequenter diversarum procellarum fluctibus, et multiplicibus turbinibus tempestatum, quæ in hujus mundi pelago multoties concutiunt Petri navem, in altitudine cogitationis erecti levamus in circuitu nostræ considerationis aciem: sed in urgentium necessitatum articulis efficaciter Ecclesiae assistentem te solum singulariter intuemur.

19. « Super his igitur, Domino quas possumus, et tuae celsitudini referentes gratiarum multimodas actiones, quaesumus ut ipse anchor salutis et pacis, te ac regnum praefatum in statu prospero, et tranquillo, per tempora longiora conservet, et te de sua benignitate concedat, quod intenta mente consideres, et una nobiscum solitam sollicitudinem ferventius adhibeas, ut status Ecclesiae ad salutem fidelium de bono procedat in melius, et ad honorem divini nominis exaltetur, ad quod regalem celsitudinem eo vacare speramus instantius, eoque libentius laborare, quo nos et Ecclesia ipsa, qui te inter cæteros Catholicos mundi principes, specialem filium reputamus, personam tuam, praeclearis exigentibus meritis, uberiori prosequimur charitate ». Quamvis vero huic Epistolae non sit adscripta dies, cum tamen Pontifex Viterbio Montem-Fiasconem se contulisse affirmet tempore æstivo, non ante saltem XIII kal. Aug. qua die Epistolam cxvi ad archiepiscopum Tarantasiensem Viterbii dedit scriptam esse, dicere oportet ».

20. Praeclearam vero gratiam Pontifex S. Ludovico Sedis Apostolicæ studiosissimo retulit: de transfundendo enim in ejus fratrem Carolum regno Siciliae, cui Manfredus Aragonii affinitate elatus incubabat, meditata a praedecessoribus consilia perducere decrevit. Alberto namque notario suo partes injunxit¹, ut cum Carolo Provinciae comite de Sicilia ipsi tradenda tractaret: nil tamen, nisi Sede Apostolica facta certiore, definiret. Jam enim Edmundus ab Alexandro eo regno, ut vidimus, indutus suo jure ceciderat, cum Henricus Angliæ rex ipsius pater initas cum Pontifice leges non servasset; neque uti in se gravissimis adjectis pœnis admiserat, expeditionem ad Manfredum deturbandum adornasset, inanesque luctum conatus profuso arario suo adhibuisset: cum tamen adversus tyrannum plus ferro, quam auro pugnandum fuisset. Cum vero Siciliae regnum Francis deferret Albertus nuntius S. Ludovicus², ejus purissima conscientia ne minimam quidem labeulam scienter pati poterat, nonnullam sensit religionem, num aliqua injustitiæ species subesset Siciliam admittere, cum si ab illius jure Conradinus vere excidisset, jam in Edmundum Angliæ regis filium transfusa esset. Ad Constantinopolitanum vero imperium ac Terram-Sanctam defendenda, de quibus etiam erat agitatum, sese ullro obtulit: quo accepto Pontifex Albertum notarium monere jussit regem, ut eam conscientiam poneret, nullam injustitiam subesse, remque a cardinalibus atque a se ad examen adductam, praesideret potius summam a Deo gratiam eo facto initurum.

21. « Dilecto filio magistro Alberto notario nostro.

« Tuas nuper recepimus litteras inter cætera

¹ Lib. II, Ep. VIII, Ptolem. Luc. I, XXII, II st. Fecl. c. 25. —
² Ms. Vallæ, sign. lit. C. num. 19, pag. 142.

continentes, quod charissimus in Christo filius noster rex Francorum illustris, verbis proculdubio subdolis aliquorum intendentium ipsum avertere a negotio, ad quod cum ipso tractandum te misimus, aures credulitatis inclinans; et eorundem fingentium Conradum nepotem quondam Friderici olim Romanorum imperatoris, vel si dictus Conradus, ut eorum verbis utamur, a suo jure cecidit, nobilem virum Edmundum natum charissimi in Christo filii nostri regis Angliæ illustris per concessionem Sedis Apostolicæ in regno Siciliae jus habere suggestionibus informatus; licet in hujusmodi assumptione negotii Ecclesiæ Romanæ zelatur honorem et felicitatem, ad Constantinopolitanam subventionem imperii, ac Terræ-Sanctæ subsidium, ad quæ ferventer aspirat, prudenter attendat; tamen dubitat, nec immerito si veritas præmissis adesset, non sine multorum, ut asserit, scandalo jus invadere alienum. Sane dum ex his, et aliis ejusdem regis Francorum gestis magnificis, et laudabilibus actibus suæ fidei magnitudinem diligenter attendimus; dum ipsum exultanti animo contemplantur, tanta conscientiae puritate vigere, quod tanquam princeps Christianissimus, et suæ innocentiae sedulus conservator, in singulis suis processibus prævio rationis judicio, et comite sincero charitatis affectu procedens ad ea, quæ Christianæ fidei exaltationem et ipsius Ecclesiæ Romanæ respiciunt, totis conatur visibus, proximi læsionem abhorret, scandalum refugit, metuit animæ suæ periculum, et divinæ majestatis veretur offensam; illi nec mirum sacrificium laudis offerimus, in cujus manu regum corda consistunt: illi toto mentis affectu, quantum possumus, gratiarum exsolvimus actiones, qui ejusdem regis Francorum animum direxit in talia, illius nihilominus clementiam implorantes, ut memoratum regem in hoc integræ religionis studio, in hac fidei puritate per tempora longiora conservet. In ipsius namque prosperitate prosperari reputamus Ecclesiam, sperantes, quod ipsa ejusdem regis viribus, quas ipse suorum prædecessorum felicium inclytus imitator in servitium fidei, et Ecclesiæ prælatæ libenter exerceat, in suis necessitatibus semper, auctore Domino, fulciatur, et tam idem rex ipsius Ecclesiæ, quam eadem Ecclesia regis ejusdem mutuis juvabuntur auxiliis, et favoribus fovebuntur. Verum illam debet idem Francorum rex de nobis, et fratribus nostris cepisse fiduciam, illud debet indubitate tenere, quod ipsum tanquam prædilectum, et Romanæ Ecclesiæ filium, et in ejusdem affectibus inter cæteros regniæ dignitatis principes, suis et progenitorum suorum exigentibus meritis singularem, ea dilectionis singularitate prosequimur, quod nec personam aut terram periculis ingerere, nec famam scandalo aut detractioni subijcere, nec animam suam, cujus nobis licet immeritis curam novimus esse commissam, salutis vellemus discrimini subjacere: quodque nos et fratres ipsi, sic nostras intendimus

conscientias divinæ majestatis virtute præambula mundas Domino conservare, sic animas nostras salutis auctori desideramus, ipso cui potest favente sermone, gratas et acceptas offerre, quod in prædictorum Conradini et Edmundi, vel alterius cujusquam præjudicium, cum conscientiarum scrupulo divini offensa numinis nullo modo aliquid faceremus, etc.» Laudat Albericum, studia et industriam ad serenandum S. Ludovici animum, eamque religionem exequendam contulisse: datque imperia, ut tractatum cœptum promoveat.

22. *Monita Pontificis ad fidei censores creatos in Liguria et Insubria.* — Nec Urbanus modo ad defendenda Ecclesiæ jura incubuit, sed maxime Pontificias curas pro fide illibata servanda, atque erroribus amputandis defixit. Testes Apostolicæ litteræ ad Dominicane familiæ alumnos in Insubria ac Liguria fidei censores missæ¹, quibus ea ipsos auctoritate instruxit, consilisque, ac prerogativis ad partes impositas egregie sustinendas munivit, quibus antea Alexandrum Minoritas, qui eodem munere fungebantur, instruxisse vidimus. Jussit ergo strenue provinciam sibi demandatam exequi, ne temere impertirentur iis absolutionem, qui ficta pietate scelus colorarent; neminem sine diœcesanorum consilio sententiis suis percellerent: examine diligenti coram viris prudentibus testes disceulerent, dictaque scriptis notarii opera mandarentur: religiosi et clerici tabellionatus officium in eo casu gerere possint, si ante sacros ordines religiosumve habitum susceptos id exeruissent: testium nomina ubi periculum aliquid ipsis impenderet, secreta coram viris probis enuntientur: quoslibet peritos, ut in ferenda sententia assistant accersere, populum aut clerum loci cogere, venientibus viginti aut quadraginta dierum indulgentias Apostolica auctoritate impertiri, sine forensi strepitu judicia exercere possint: sanctiones Apostolicas, atque edicta Friderici Patavii olim contra hæreticos promulgata, summa religione observent. Apostolicis etiam beneficiis fidei censores complexus est, ac ne aliqui obstarent quin adversus hæreticos injunctam provinciam exerceant, gravissimas minas jecit, se caelum et terram adversus eos armaturum, crucesignatos reges, principes, ac populos, ad eos delendos, in aciem educturum atque impulsurum. Navata etiam opera ab ejusdem Ordinis religiosis viris adversus hæreticos in Aragonia ad abolendas Albigenis reliquias. Sed ab impiis insectandis ad sanctos meritis allectos honoribus digrediamur.

23. *De Richardi Cicestrensis in Anglia episcopi sanctis adscripti vita et miraculis.* — Hoc anno Urbanus caelitem Catalogo aggregavit² B. Richardum episcopum Cicestrensem, cujus miraculorum gloria cum late pervagata esset, Angliæ regis procerumque precibus adductus Alexander editas

¹ Extat. in Bull. in Urb. num. 2. — ² Theodor. Vallicolor. in Urb. Vita apud Masson. l. v. et alii.

ejus opera divinitus admirandas res in publicas Tabulas r. ferri, atque examine Ecclesiastico discuti jusserat. Inter ceteras ejus virtutes, mira corporis integritate enituisse, refert Urbanus in Diplomate Pontificio, atque ita in suscepto consilio constantem extitisse, ut cum frater, ut ipsum ad prænobilis puellæ conjugium adduceret, primogenituræ jura, ac patrimonium in eum refundere cuperet, nunquam inflecti, ac blandientis voluptatis illecebris bonorumque ostentatione subornari potuerit: B. Edmundi archiepiscopi, cui summa familiaritate conjunctus fuit, in regenda Ecclesia Cantuariensi curas, levavit; tum ad sedem Cicerentensem evectus, ut virtutum micantes radios undique diffuderit, carnemque asperitæ vite genere edomavit, enarrat Pontifex¹:

24. « Ipse vocatus ad regimen Ecclesiæ Cicerentensis lactus est solito longe magis vigil ad curam, non segnis ad opus, suavis ad mores: ex tunc et fuit pauperum cura major, habitus abjectior, gestus et affatus humilior. Ex tunc ipse in persecutionum perpessione fortior, in libertatis Ecclesiasticæ defensione constantior, in justitiæ censura inflexibilior, in oratione ferventior, in eleemosynarum largitione profusior, in proprii corporis castigatione rigidior, districtior in observantia disciplinæ, in carnis et spiritus lucta prudentior. Horum colluctationem frequenter in ipsa luctatus, prudenter attendit, studuit luctari prudentius: carnem coegit servire spiritui, abiecit ancillam et filium ejus, carnem et carnis incentiva prosternens vigiliis, quas spreto cubili pervigil observabat, refocillavit spiritum, pavit jejuniis, multa orationum assiduitate nutrit. O virum industrium! O circumspecti athletee prudentiam! Carni arma debilitationis imposuit, ut armis fortitudinis spiritus armaretur. Illi dedit arma terrestria, ut spiritus arma cælestia commodius toleraret: ut enim carnis carie caule careret, effectu vere Mardochæus effectus, ipsius et nomen et omen assumpsit, dum nominis interpretationem implevit, impudentis carnis factus amara contritio, et ipsam amare conterens impudentem. Posuit enim vestimentum ejus cilicium et ipsius stimulos, corrigia ligneis et ferreis pungente stimulis se nudum comprimendo repressit, loricamque superinduens, arma macerationis adiecit. O pugnantis cauta sagacitas, sagaxque cautela! O dolus bonus in hostem! Sic armavit adversarium, ut armis debilitaret armatum, cum debilitato secure conligeret, in conflictu quietius vinceret, de armato (victoriam) virtuosius obtineret.

25. « Hæc miranda, hæc laudanda belli victoria, non in exercitus multitudine, sed de cælo veniens fortitudo. Hoc opus illius, in ejus conspectu non est differentia in multis liberare, vel paucis. Hoc opus illius, qui docuit lucernam accen-

sam non poni sub modio, sed candelabro superponi. Hoc illius opus, qui quod verbo docuit, opere in B. Richardo complexit. Ipse enim pater luminum, qui ei dedit per tenebras mundi hujus in suo lumine ambulare, in ipso meritorum lucernam accendit. Ipse illam candelabro mirabilium operum superimposuit, ut per clara merita, quasi luna resplendens, tandem per miraculorum evidentiam in solis fulgorem proficeret, et quasi sol in templo Christianæ fidei refulgeret; nec laterent in abditis tantæ opera claritatis, quæ idem summus opifex per eum non solum cum ipso regnantem, sed etiam adhuc, licet præter carnem, tamen in carne viventem dignatus est mirabiliter operari, patientibus ad beneficium, videntibus et audientibus admirandum imitationis exemplum, et proficiendi doctrinam; quorum de multis aliqua, onerosæ multitudinis vitandæ gratia, brevis series reserabit.

26. « Quodam siquidem edulitatis tempore ad ejusdem beati viri eleemosynam inopinata concurrente inopum copia, panem qui ad nonaginta refectorem pauperum distributione solita astimatus, occurrentis multitudinis vix parti minime concurrebat in numero, vivus panis qui de cælo descendit, ad ipsius benedictionem abundare fecit in tantum, quod præter existimationem adstantium refectis abunde fere tribus millibus pauperum, consuetas recipientium portiones, de superne abundantia pietatis superabundaverunt partes, quæ secundum eandem distributionem centum adhuc pauperes refecissent. Hic, resolutionis sui corporis tempore propinquante, per plures dies ante horam mortis certam, licet ipsam nihil incertius, facti subsecuta veritate dictum certificante prædixit. Post ejus transitum corpus ipsius, antea gravatum vigiliis, terræ duritia, in qua frequenter solebat decubare, contractum, jejuniis maceratum, macerationibus multis afflictum, præter humanum morem nitidissimum apparuit, ut probaretur pressuris talibus non oppressum, sed potius expoliturum. Ad ipsius invocationem contractos, quorum membra naturaliter gressui ministrantia, ita totaliter plurium annorum: paralysis inveterata contraxerat, ut eisdem membris hujus ministerio ineptis redditis, nulla omnino daretur gradiendi facultas, ille ejus mira sunt opera, subito membris ipsis in solitam virtutem erectis, in liberi gressus libertatem erexit. Antiquatas fistulas plurium ossium extractione concavas, et sine spe sanitatis stillantes saniem, ejusdem sancti meritis, ulceribus etiam repente sanatis, divinæ pietatis affluentia desiccavit. Tres mortuos, quorum unum currentis currus per medium rota compresserat, reliquos vera febris extinxerat, ille qui mortem moriendo destruxit, precibus sub ejusdem porrectis nomine inclinatus suscitavit ad vitam. Et quod non est prætereundum silentio, sed solemni vulgandum gaudio, in humanum corpusculum e vestigio inhumandum, utpote de corpore matris

¹ Ext. Apost. lit. in Cod. Vallic. sig. C. num. 49. pag. 118. et in Bul. in Urb. IV.

natum examine, de utero transferendum ad tumulum, ejus invocato nomine, animam viventem animarum Creator infudit, etc. Dat. Viterbii X kal. Martii, Pontificatus nostri anno 1 ».

Cumque tot miraculorum fama illecti populi ad ejus sepulchrum colendum convolarent, Pontifex ad alendam confirmandamque eorum pietatem, die festo adeuntibus, indulgentias contulit: elapsoque mense V kal. Aprilis translati sanctissimi pignoris celebritatem quotannis fieri concessit¹. Vitam ipsius duobus libris complexam Rodolphum Cicestrensem tradit card. Baronius².

27. *Eximie virtutes Ulrici Racemburgensis in Germania episcopi.* — S. Richardo Angliæ clarissimo lumini novum Germaniæ decem Ulricum Racemburgensem episc. jungemus, quem virtutibus præsertim effusa in pauperes liberalitate non disparem numen pari miraculo exornavit. Rem narrat Albertus Crantzius³: « Granarium, inquit, sumum plenum farina et frumento totum in manus pauperum exhausit, ita ut nihil sibi ac familiæ reservaret. Supervenere pauperes, qui eleemosynam efflagitarent: vocato procuratore jussit, ut pauperibus consuleret dans quidquid superesset: erat enim annonæ caritas insignis, et fames valida super terram. Procurator sciens granarium evacuatam, respondit nihil superesse, quo pauperes consolarentur, sed omnia in similes usus dispensa. Fiducia plenus dixit illi episcopus: Vade et vide si forte vel modicum supersit, ut non vacui discedant pauperes. Vade in nomine Domini et da eis; forte arbitratus, quod dispensator timidius consuleret futuro tempori, cum revera nihil superesset. Mira res, et veterum miraculis merito comparanda: granarium aperuit, et frumento atque farina plenum reperit, et pauperibus abundanter elargitur. Ubi innotuit res gesta pontifici, resolutus in lacrymas Deo omnium largitori largas gratias persolvit ». Hæc Crantzius, atque ex eo novatores⁴: qui quidem, ut animales homines non percipientes quæ sunt Spiritus Dei addunt: « Si modo credere fas est ». Verum non abbreviatam in miraculis patrandis manum Domini sensit Polonia in B. Hedwige, cujus sanctitatis gloria innumeris miraculis, quæ quotidie patrabantur adeo exerevit, ut Poloniæ proceres ad Urbanum IV oratores miserunt⁵, qui ab ipso flagitarent, ut eam SS. Albo adscriberet: quibus auditis, ut maturius deliberaret, Wolmiro Waladislaviensi episcopo, Dominicanorum præfecto provinciali munus imposuit, ut Ecclesiasticum examen de illius miraculis instituerent.

28. *B. Ægidii mors et quædam gesta.* — Extinctum est hoc anno Franciscanæ familiæ lumen pulcherrimum B. Ægidius D. Francisci quondam socius, quem allocutum esse, vidisseque felicem

se putabat S. Bonaventura. Singulari veneratione Romanam Ecclesiam est prosecutus, et audiens Heliam ab ea ad Fridericum II defecisse, statim subortis lacrymis magno dolore percitus in terram se prostravit, atque in pulvere volutatus est, diclitans velle se quantum posset in terram deprimere, cum ille infelix, dum in sublime enitebatur, misere corruisset. Adeo divinarum rerum contemplatione capiebatur, ut solo paradisi audito nomine, extra sensus ipsius animus evocaretur. Ferunt aliquando virum insignem, e Dominicana familia de virginitate Deiparæ ambigentem, ad ipsum se contulisse, eoque veniente virum Dei divinitus cognito dubio, quo a dæmone agitabatur, baculo terram percussisse, adjecisseque: « Frater Prædicator, S. Maria virgo est ante partum »; ac mox elegans liliū e terra emersisse, iterumque ea percussa dixisse; « Frater Prædicator, S. Maria virgo est in partu »; ac statim aliud erupisse, tertio solum ferientem dixisse: « Frater Prædicator, S. Maria virgo est post partum »; ac tertium liliū cultissimum e terra sese extulisse, ac mox abacta alterius tentatione aufugisse. Edidit plura in vita miracula, ac post mortem majoribus effulsit, quæ si quis cupiat, S. Antoninum¹, Wadingum² in Minoritarum Annalibus consulere poterit. Tanto viro aliisque non minus insignibus efflorescente Franciscanorum familia Oliverius Firmiensis episcopus ab Urbano exoptavit, ut episcopatus munus abjicere atque ad Minores se recipere posset: ac Pontifex Colocensi archiepiscopo partes injunxit³, ut inquireret, quid magis Ecclesiæ utilitatibus conducere videretur.

29. *Quid jam papa Alexander adversus Tartaros constituerat, et qualiter Urbanus super consilia Septentrionalium responderit.* — Excepit per hæc tempora Urbanus Nidrosiensis archiepiscopi aliorumque Septentrionalium præsulū oratores, qui ipsum de subsidio in Noreregia contra Tartaros comparando, certiore fecere. Alexander enim prædecessor, cum unius regni etiam florentissimi vires Tartaris Terræ-Sanctæ, Poloniæ, Ungariæque imminentibus, atque ad alia regna vastanda penetrare molientibus, resistere non posse videret, orbis Christiani defensionem consulturus, cum adverteret œcumenicam Synodum sine maximis difficultatibus celebrari non posse, in singulis provinciis Concilia a metropolitanis indici jusserat, in iisque decerni, quas copias ad infringendos Tartarorum conatus, quæve pecuniarum subsidia submitti possent, ut eo pacto totius Christiani populi vires simul conflarentur. Parnere antistites, atque constituto Apostolorum Petri et Pauli festo oratores, uti jussi erant, transmisere. Sed Alexandro defuncto, cardinales vacante Sede sine certo responso remisere: Urbano demum Pontifici gubernaculis admoto, Septentrionalium regionum

¹ Lib. 1. Ep. lxx. ext. in diet. Cod. Vallie. pag. 120. et in Formis, Marini Ebuli pag. 214 nom. 2151. — ² Bar. in Mar. Rom. die 11 Apr. — ³ Crantz in trop. l. VIII. c. 29. — ⁴ Cent. VIII. c. 10. col. 1098. — ⁵ Long. Hist. Pol. l. VII. hoc an.

¹ Ant. II. p. lit. xxiv. c. 7. § 11 et 12. — ² Wad. in Annal. Minorit. — ³ Lib. II. Ep. xxxiii.

procuratores rediere, quos ille rerum mole obrutus cum hisce litteris ad suos praesules dimisit¹, praecipitque ut caeptis strenue operam navarent, ac subsidia promissa diligenter compararent (1).

« Archiepiscopo Nidrosiensi ac Bergensi, Alloensi, Arcadensi et Stawangrensi episcopis.

« Sibi et gregi sibi commisso sollicitus felicis recordationis Alexander papa praedecessor noster, prout sui Apostolatus officium exigebat, certis alienae caedis exemplis admonitus, et malorum instantium non dubiis rumoribus excitatus; cum saevissimum Tartaricae feritatis gladium, quo filios hominum pro parte jam maxima in suorum peccaminum ultionem digne commota indignationis divinae severitas, ut residui salubriter paveant, flagellari permisit, cautis prudentiae sensibus prospexisset, non potuit dissimulare, nec debuit, quin clamaret praemuniens diligenter, et praemovens fidelium praecipue paslores et principes, ut secum expergiscerentur et surgerent, ac in alienis periculis propria praecaventis ante sera tempora tempestiva remedia praepararent.

30. « Ne vero generalis convocatione Concilii, quod arduae rei necessitas flagitabat, ob incommoda temporum, locorum distantias, viarumque discrimina, generalitas gravaretur, aut necessariae provisionis utilitas incurreret ex nimia tarditate defectum, praefatus praedecessor a Christianis principibus, praelatis atque collegiis sollicito inter alia requisivit, ut circumspectae deliberationis examine providerent, quibus modis, quibusve remediis, atque subsidiis Ecclesiasticis, et mundanis ad resistendum praedictis Tartaris, tam in Terra-Sancta quam impetunt, quam in regno Ungariae, atque terra Poloniae aliisque locis, unde ad alia occupanda Christianorum regna violentum molientur ingressum, conflarentur in unum vires populi Christiani, cum tantae, tamque improbae multitudinis irruptionibus cohibendis unius regni quantumlibet praepotentis non credantur sufficere facultates: quae insuper regio, cui, quibusve modis, et viribus contra eosdem Tartaros succurrere teneretur: quae demum et qualia subventionis auxilia particulariter ob hoc iudici deberent cleris et populis Christianis, et de reliquis nihilominus providentiae opportunaе suffragiis in tantum negotium, illudque contingentia conferendis, secundum datam ipsis prudentiam, Deum et universale periculum habendo praeculis; cogitantes, super omnibus deliberatione habita diligenti usque ad Octavam Apostolorum Petri et Pauli nunc proximo praeteritam, aliquos procuratores, et nuntios pro-

vidos et discretos sufficienter instructos, ac plenum habentes a praelatis collegiisque mandatum super praemissis omnia faciendi, quae ipsi possent, si praesentis essent, efficere, ad Sedem Apostolicam destinarent, per quos eorum communicato consilio dicta Sedes statueret, quae in tam arduo Christianitatis negotio publicae salutis utilitas postularet.

31. « Receptis itaque huiusmodi litteris Apostolicis Christiani principes, et Ecclesiarum praefati, ac Ecclesiastici viri diversorum regnorum deferentes Apostolici patris mandatis et monitis, ut decuit reverenter, ad Apostolicam Sedem procuratores, et nuntios transmiserunt. Sed quia dictus praedecessor noster jussus a Domino migrare de saeculo isto nequam, positam omnibus legem fatalis conditionis impleverat, venerabiles fratres episcopi, et dilecti filii nostri presbyteri, et diaconi sacrosanctae R. E. cardinales, praedicta tunc Sede vacante, huiusmodi nuntios honorificentia, qua decuit, admittentes; ac benevolam praesentiam, et audientiam impendentes, eisdem litteras et mandata, quae attulerant, fecerunt sibi protinus exhiberi, quibus inspectis attentius et propensius quia ipsi tunc occupati circa tractatus, qui tunc eis de substitutione Romani Pontificis imminabant, cum eisdem procuratoribus in remediis adhibendis contra pestem huiusmodi efficaciter procedere nequiverunt, procuratores et nuntios ipsos, ne suos dominos, aut eos mora gravaret longior, dimiserunt eodem non intermisso, sed ad plenioris instructionis consilium remisso negotio, donec praedicta Sede ordinata, de Pontificatus Apostolici successore consequeretur super eo Ecclesiasticae sollicitudinis instantia exitum concupitum.

32. « Licet igitur vos nuntios et procuratores vestros propter hoc ad praedictam Sedem tarde miseris, quod opinamur ex multa locorum distantia, cum in ultimis terrae sitis constituti finibus, contigisse; nos tamen, quos omnipotens Dominus, licet immeritis, ad summi Apostolatus apicem sublimavit, eosdem nuntios et procuratores vestros benigne ac clementer admisimus, necnon et litteras, quas nobis ex parte vestra tulerunt, attente perlegimus et intelleximus diligenter. Sed quia mens nostra in nostrae huiusmodi novae promotionis initio multarum sollicitudinum, et diversarum curarum obsidione vallata super praedicto negotio, quod non ultimam requirit diligentiam, plene adhuc deliberare nequivit; praefatos nuntios et procuratores vestros ad vos cum memoratae Sedis gratia duximus remittendos, fraternitatem vestram moneutes, rogantes attentius, et hortantes, ac per Apostolica vobis scripta districte praecipiendo mandantes, quatenus intendentis vobis ipsis, et

¹ Lib. 1. Ep. c.

(1) De Tartaris Christianos infestantibus praeterenda minime duco ea quae continuator Gallicus historiae Tyri seu Bernardus Thesaurius ad annum hunc adnotat. Narrat enim Sarracenos hoc anno Antiochiam obsidisse, sed concertati ab Armenia rege in illos Tartari barbaros defendere res suas obsidione dimissa coegerunt. Obsidio ista Antiochiae sedulo distinguenda est ab altera quam sequenti anno, die XIV Aprilis Bandochar, seu Bandochar, qui Babyloniae sultannum interfecerat, tentavit, de qua annalista ad an. MCLXIII, l. et Bernardus Thesaurius ad eundem annum.

Christiano populo, in quo vos posuit Dominus principes et pastores circa prædictum negotium contra Tartaros prosequendum, quæ necessitati conveniunt, et utilitati expediunt generali, prudenter et sollicite cogitetis, illud in omnibus et per omnia, juxta formam per litteras memorati prædecessoris vobis traditam, prudentibus consiliis, sedulis studiis, et provisionibus circumspectis taliter dirigatis, ut prompti inveniamini, et parati ad ea, quæ per ejusdem negotii promotionem, tam circa subsidium, quod propter hoc in regno Norwegiæ ad præsens colligitur, ut scripsistis, quam etiam circa alia, quæ ipsius regni, et reipublicæ Christianitatis commodum respiciunt et profectum, vos duximus requirendos. Dat. Viterbii V idus Junii, anno 1 ».

33. *Invalescente schismaticorum potentia, Urbanus per litteras hortatur fideles et S. Ludovicum ut Balduino arma comparanti opem ferant.* — Nec solum Tartari Ecclesiam oppugnabant, verum etiam Græci schismatici Catholicorum res admodum afflixerant. Palæologus namque Balduino imperat. Constantinopolitano dejecto, depulsoque regia urbe, ut reliquum imperium in suam potestatem redigeret, anhelabat. Nec fregit animos adversis casibus Balduinus; cum Venetorum enim duce conjunctis armis ad recuperandam Constantinopolim expeditionem conflabat: nec illi Urbanus auxilio defuit; Muoritis enim imperavit, ut incitandis ad arma sacra populis navarent operam, pro Constantinopoli e Græcorum manibus eripienda, indulgentiasque profecturis pollicerentur, quas pro Terræ-Sanctæ subsidio bellum inituri consequerentur.

34. « Ministro provinciali Ordinis fratrum Minorum in regno Franciæ.

« Orta est nobis de partibus Romanicæ multæ turbationis materia, et exinde prosilierunt jacula, quæ diris puncturis affecerunt, et afficiunt intima cordis nostri. Ecce siquidem in regione illa contra fidelem populum schismaticorum erectus est gladius, nudique ad subvertendum Catholicorum statum gravis persecutionis turbo prorupit, propter quod cultores fidei orthodoxæ hostilibus inibi quatiuntur insultibus, et Christiana religio variis et diversis adversitatibus impugnatur. Palæologus namque schismaticus, qui Græcorum imperatorem vocari se facit, postquam illius perfidæ gentis obtinuit principatum, contra populum Latinorum, qui in illis partibus commoratur, cæpit in eum furoris tyrannidem inhumaniter exercere; sique adversus eum una cum subjectis sibi Græcis nationibus conspiravit, quod ad illius exterminium, et subversionem tota suæ malignitatis convertit studia, direxit intentionem, et animum præparavit, improbe sperans se posse de facili, Latinis ejectionem, exinde Constantinopolitani imperii dominium integre obtinere. Congregato igitur post debellationem et captionem dilecti filii nobilis viri Guilielmi de Willarduin principis Achaicæ, exercitu copioso,

et civitatis Constantinopolitanæ finibus appropinquans, civitatem eandem, cum non posset illam violenter capere, proditorialiter occupavit, collocans in ea superbiæ suæ sedem in sempiternum opprobrium Latinorum.

35. « O quantos concepit dolores, o quot suspiria protulit, o quam acerbis effudit lacrymas Romana mater Ecclesia, cum audivit, quod præfectam civitatem, quæ in ejus permanens unitate in suo gremio altius relegebat, amisit. Recolens etenim quod multo tempore anxie vigilavit, laboriosa studia intentis vigiliis annectendo, ut civitatem tam inclytam et famosam, tamque insignem et auabilem obtineret; memo etiam sollicitudinum, suspiriorum, et laborum, quibus fel. recordationis Innocentius papa III, prædecessor noster, illam imperialem urbem ad unitatem Catholicam acquisivit; et audiens eam sic probrose deperditam, et ab ejus obedientia et devotione subtractam, acuti doloris gladio sua præsensit viscera perforata. Verumtamen quantumcumque itamensam ex hoc flebili casu civitatis ejusdem dolorem concepit et mœrorem, nequaquam ob hoc cecidit spes ipsius, nec fuit animo consternata, quin de ipsius civitatis, et per consequens dicti imperii recuperatione sollicite cogitaret, confidens in illo, qui est in se sperantium fortitudo, quod post hujus percussiois dolorem, consolationis opportunæ medicam misericorditer adhibebit. In hoc enim claret excellentia fidei, super cujus petram eadem Ecclesia fundata consistit, quia quanto gravius Ecclesia ipsa impetitur, tanto persistit constantior, quoniam immobile accepit in Christo, qui est veritas, fundamentum. Nam licet antiquis temporibus eadem Ecclesia memoratum imperium amare plauerit, ab ejus unitate subtractum; licet diutinas et innumeras amaritudines, et afflictiones pertulerit de suorum inibi dimicantium oppressionibus filiorum; semper tamen animo fortis stetit, nec unquam, quæ potuit, illuc subsidia destinare cessavit: quia sibi continue divina potentia in tanti prosecutione negotii necessaria subventionis largitione providit, corda fidelium ad præbendum ei super hoc assidue accendendo, ex quibus innumeri jam, effuso in pugna tam saluberrimo sanguine, cursum vitæ præsentis sub glorioso triumpho martyrii feliciter consummaverunt.

36. « Verum quia dicti Palæologi nequitia, faventis temporis tumefacta suffragio, prædicta urbe, quæ memorati imperii caput existit, taliter occupata, ad occupationem residui ejusdem imperii, videlicet principalis Achaicæ ac Moreæ, ferventer anhelat, nos attendentes, quod Ecclesiæ corpus ex membri tam chari, scilicet imperii præfacti carentia, si præfectam residuum, quod absit, occuparetur ab eo, notam probrosæ deformitatis incurreret, et sustineret debilitatis dolendæ jacturam; considerantes etiam quod charissimus in Christo filius noster Balduinus illustris imperator Constantinopolitanus, et nobilis vir dux Veneto-

rum, sicut ejusdem imperatoris, et ejusdem ducis nuntii nobis in nostra constituti præsentia refulerunt, una cum prelatiis et baronibus principatus jam dicti magnificum tam per mare, quam per terram pro succursu ejusdem imperii jam disposerunt facere apparatus; ac volentes eos in hoc fidelium Christi præsidiis adjuvari, digne providimus fore ab eisdem fidelibus opportunum propter hoc suffragium postulandum.

37. « Tuæ igitur discretioni per Apostolica scripta in virtute obedientiæ districte præcipiendo mandamus, quatenus tam per te, quam per alios fratres tui Ordinis, quos ad hoc idoneos esse cognoveris, proponens eidem fidelibus per regnum Franciæ, necnon per alia loca, per quæ tua administratio se extendit, juxta datam tibi a Deo prudentiam verbum crucis, eos attentis et sedulis exhortationibus inducere non omittas, ut pensantes provide quam sit necessaria nunc imperio præfacto festina subventio; advertentes etiam, quod per imperii præfacti succursum Catholicæ fidei et Ecclesiasticæ libertatis augmentum, necnon et Terra-Sanctæ liberatio specialiter procurantur; ad succurrendum eidem imperio, ac Latinis morantibus in eodem, quinimo ad imperium ipsum eripiendum de manibus adversariorum contra prædictum Palæologum, et factores ipsius assumpto crucis signaculo, viriliter et festinanter exsurgant: prædicto quoque fidelibus ipsis quod dictus dux Venetorum omnes crucisignatos hujusmodi suo potenti navali stolio illuc deferri faciet sine naulo.

38. « Nos etiam de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate contisi, ex illa, quam nobis licet indignis Deus ligandi atque solvendi contulit potestate, omnibus eidem imperio, ac Latinis in personis vel bonis eorum succurrentibus illam suorum peccaminum veniam indulgemus, ipsosque illo privilegio eaque volumus immunitate gaudere, quæ prædictæ Terræ-Sanctæ subvenientibus in generali Concilio sunt concessa: non obstante Sedis Apostolicæ indulgentia, qua fratribus tui Ordinis dicitur esse concessum, ne de causis vel negotiis, quæ per litteras Apostolicas committuntur eidem, se intromittere teneantur, nisi de indulgentia hujusmodi expressam faciant mentionem. Ut igitur utilis et facilis commissum tibi hujusmodi ministerium exsequi valeas, tibi et fratribus ejusdem Ordinis, quos ad hoc cooperatores elegeris, convocandi ob id clericos et populos locorum, in quibus hujusmodi verbum crucis proponere vos contingeret, quotiescumque et ubiennique videris expedire, ut processionaliter prædicationibus vestris cum devotione intersint; necnon largiendi omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui ad hujusmodi convocationes et prædicationes vestras accesserint, quadraginta vel centum dierum indulgentiam, juxta tuæ discretionis arbitrium moderandam, plenam concedimus auctoritate præ-

sentium potestatem. Dat., etc. » Exaratam vero Epistolam par est credere, cum sequentes ad S. Ludovicum scripsit, nimirum ineunte Junio hujus anni. Per id quoque tempus scriptæ plures¹ ad Agennensem episcop. quibus imperavit, ut ad ferenda Constantinopolitano imperio auxilia decimas in Francorum regno cogeret.

39. Accesserat ad Sedem Apostolicam Balduinus, ac sui aspectu Pontificem dolore confederat, depulsum solio per nefariam prodicionem tantum imperatorem intueri: pervenerunt etiam Venetorum oratores, qui Urbano promiserunt omnes sine ullo nauti pretio trajecturos, qui eam expeditionem susciperent. Diuque tanta re discussa atque agitata, Pontifex ex cardinalium consilio ad S. Ludovicum Francorum regem, Andream archidiaconum Paphensem misit, ut ipsum ad restituendum imperio Balduinum, Ecclesiæque jacturam sarcindam incitaret, litterisque² certiores fecit Venetos, classem maximam instruere, Moræ atque Achaïæ principes pedestrem exercitum terra adducturos.

« Regi Franciæ illustri.

« Si mater Ecclesia in opportunitatibus reipublicæ Christianitatis, ac in suis tribulationibus, calamitatibus, et pressuris ad te, fili charissime, tumque famosissimum et Christianissimum regnum habet frequenter cum fiducia magna recursum; si suas afflictiones, quadam materna tibi familiaritate communicat, et suorum incendia vulnorum tibi tanquam perito et experto eorum medico confidenter exponit, sperans illa salubribus tuarum consolationum leniri posse fomentis indubitata, quam de probato tuæ circa illam compassionis affectu, et sinceritatis effectu, firmiter obinet, hoc efficit certitudo. Licet enim omnipotens Dominus magnifica prole multorum fidelium, regum, et principum orbis terræ, quos eadem mater Ecclesia baptismi regeneratione parturivit in filios, ipsius Ecclesiæ fundaverit uterum; iidemque reges et principes una tecum ejus sæpe angustias viderint, ipsiusque clamores frequenter audierint; tu tamen solus ejus semper doloribus condolens et compatiens passioibus pio corde, mœrores et clamores ipsius nunquam sub dissimulatione transisti, sed illos patulis suscipiens auribus velut Christianæ fidei athleta fortissimus, ac robustus pugil, et propugnator electus ad ejusdem Ecclesiæ presidium vexillo devotionis expleto, prompto semper assurrexisti animo, eique in cunctis suis necessitatibus, indeficientibus tuæ potentiae viribus adstitisti: ita quod secundum dolorum suorum multitudinem consolationes tuæ letificaverunt ejus animam, illamque fecerunt multotiens a suis anxietatibus respirare.

40. « Digne igitur de te, Christianissime princeps, inter ceteros Catholicos mundi principes regis æterni sponsa confidit: merito in tuo præ-

¹ Ep. CXXXI, CXXXII, CXXXIII. — ² Ep. XXX.

sidio spes firmavit, et auxilium a te, cum temporis opportunitas suggerit, et necessitas exigit, confidenter expellit, et indubitanter expectat: præsertim cum præteritorum exhibitio certa sit significatio futurorum. Sane olim dum rumor horribilis de amissione civitatis Constantinopolitanæ nostrum perensil audidit, nostrique cordis intima doloris acuta gladio penetravit, nos ex rumore hujusmodi, veluti ex quodam terrifico sonitu vehementer attoniti ex immensi acerbitate mœroris stupidos sensimus sensus nostros, devotas preces effundentes Altissimo, et Ecclesiam suam sanctam, quam ejus indignatio continuis Christiani populi lacerata peccatis, in mutilationem membri tam nobilis flagellari permiserat, in hujusmodi necessitatis articulo non relinquens, ei suæ dulcedinis porrigeret ubera, ne-traque aciem redderet circumspeditionis attentum ad indagandum omnia, per quæ tanto ipsi Ecclesiæ illato vulnere de opportunis possemus remediis providere. Cumque nosler propter hoc animus urgentibus undique diversarum cogitationum fluctibus aestuaret, cœcum ad te dictumque regnum tuum convertimus nostræ considerationis intuitum, ac super te ipsumque regnum noster animus, curis ob hoc fatigatus innumeris requievit, sperans promptum tuæ sollicitudinis studium, ac magnificam dicti regni auxilium invenire totaliter expositum, et paratum ad salubre in hac parte consilium apponendum.

41. « Firma ergo tanti principis, tantique regni potentia concepta fiducia, nostras tibi, et universis prælatis ejusdem regni super subventione imperii Constantinopolitani ejus, conquassationibus, ac prædictæ civitatis amissione, sub certa forma duximus litteras nuper destinandas, venerabilem fratrem nostrum episcopum Agennensem, cui hujusmodi negotium per alias nostras commisimus litteras, ad te dictosque prælatos propter specialiter et fideliter transmittentes.

42. « Verum quia dolor plagæ hujusmodi, sensibus nostris intixæ, nuper ex amari cruentatione clamoris charissimi in Christo filii nostri Balduino illustris imperatoris Constantinopolitani, ac ambasciatorum nobilis viri Rainerii Zeni ducis, et communis Venetorum, et aliorum Latinorum quamplurimum de ipso imperio ad nostram præsentiam accedentium, crudeliter exilit innovatus, quia etiam Ecclesiæ facies in aspectu tam charissimi filii, in quo, prohi dolor! ob sinistrum dictæ civitatis eventum, et si non dignitatis, potestatis tamen imperialis vigor emarcuit, magnæ confusionis, et multe ignominie fuit rubore perfusa; nos, quod vix sine lacryis videre possumus, eundem fidelissimum in Christo imperatorem, et totius Romanie moderatorem de imperiali enlminis solio a Græcis schismaticis in perpetuum Latinæ gentis opprobrium sic probrose dejectum; cupientes, ut memoratum imperium, et per consequens Terra-Sancta, cujus etiam negotium agi-

tur in hac parte, celerem et optatum speratæ subventionis consequatur effectum; cum et barones, et proceres, et magnates Latinæ gentis, qui principalis Achaie, ac Moreæ, aliarumque multarum terrarum, et insularum ejusdem imperii dominium obtinent cum strenua multitudine bellatorum per terram, et prædicti dux et commune Venetorum cum magnifico stolio galearum per partes maritimas ad resistendum potenter occupatoribus ejusdem imperii, et ad reprimendum eorum conatus præcipites; iidemque dux et commune ad exhibendum omnibus dicto imperio succurrentibus passagium sine nullo, sicut per suos nobis promiserunt nuntios, sint parati; dilectum filium Andream de Spoleto archidiaconum Paphensem capellanum nostrum, virum ulique expertæ prudentiæ, et examinatæ virtutis, ad te, quem zelus comedit domus Dei, necnon ad dictos prælatos pro acceleratione dictæ subventionis auctore Domino procuranda, de fratrum nostrorum consilio fore providimus transmittendum, ut quo nos ferventiores in hujusmodi negotio, tu delique prælati esse noveritis, eo et vos ad hoc proniores reddamini, et etiam promptiores.

43. « Ideoque serenitatem tuam rogandam duximus attentius et hortandam, in remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus considerans quod si residuum ejusdem imperii, quod absit, dictorum Græcorum pateret aggressibus occupandum, via præcluderetur, et transitus dictæ Terræ Sanctæ voluntibus subvenire; ob reverentiam Apostolicæ Sedis et nostram, imo potius diviniæ majestatis intuitu, et tu ipse, sicut tuum decet honorem, dicto imperio et Venetis, qui ejusdem imperii existunt participes, et Latinis ibidem morantibus dexteram tuæ protectionis et subventionis extendas; et prædictos prælatos, ut de honorabili subsidio, secundum quod per alias eis injuimus litteras ad requisitionem memorati episcopi non differant providere, diligenter inducas. Nam si in ipso regno, quod est omnium Christianorum regnorum speculum et exemplar, tantæ pietatis opus validum sumpserit Deo favente principium, ad alia regna mundi, quæ Christiana professione censentur, favorabilius extendetur. Taliter ilaque in eodem regno tuo hujusmodi negotium inchoari procures, quod alia prædicta regna ejus imitatione ad ex quenda in hoc nostra beneplacita vehementius attrahantur, tuque a Deo exinde, quæ propriis solet compensare actibus, consequi merearis. Cæterum eundem capellanum solita benignitate recipiens, et honorificentia condigna pertractans, sibi in iis, quæ tuæ magnificentie super præmissis ex parte nostra oretenus dixerit, adhibeas firmam fidem, illaque libenti anno exequaris. Dat. Viterbii non. Junii anno 1». Imperatori etiam Constantinopolitano, nimirum Balduino tribuit ¹, ut consilio Rhotomagensis archiepisc.

¹ Ep. CXXXIV.

atque episc. Agennensis ex his pecuniis, quas in Galliis collegissent, partem principibus, ducibus, aliisque nobilibus viris tribuere posset, quos ad ferendas imperio suppetias pellexisset : atque Agennensi episcopo ea de re litteras ¹ dedit.

44. *Studium Pontificis in componenda controversia Margaritam reginam inter et Andegavia comitem.* — Egrege animatus erat ad defendendam Ecclesiae dignitatem, vindicandumque a Graecis imperium S. Ludovicus, ut ex litteris Pontificis suo insinuandis loco videbimus, implicitus tamen erat gravissimis negotiis, quae ipsius ardorem animi retardabant. Equidem incumbere ad sopiendam inter uxorem, ac fratrem Andegaviae et Provinciae comitem controversiam; ad quam dirimendam Ebredunensem et Narbonensem archiepiscopos adhibuerat : qui cum ab Urbano essent exciti, ab eo flagitabat, ut in Galliis agere pro discordia illa concilianda permitteret. Sed Pontifex excusavit sese admodum comiter, sibi non licere, cum tantos viros in cardinalium collegium adsciscere haberet in animo, ac longe meliorem operam Ecclesiae univ ersae navaturos, exploratum esset.

45. « Ludovico illustri regi Franciae.

« Scripsisti pridem nobis, Christianissime princeps, devotis apud nos precibus insistendo, ut cum tu venerabilem fratrem nostrum Ebredunensem archiepiscopum pro quodam arduo et secreto negotio, quod nullatenus expressisti, duxeris retinendum, ejus absentiam excusatam habere, ac cum ab injuncta sibi a nobis obedientia per Apostolicas absolvere litteras curaremus. Nobis igitur nostrum tibi rescribentibus beneplacitum in hac parte paulo post recessum nuntii responsum super hoc nostrum tuae magnitudinis deferentis, supervenerunt quaedam aliae tuae litterae, per quas hujusmodi expressisti negotium, et nos attente rogasti, ut cum occasione comitatus Provinciae inter charissimam in Christo filiam nostram illustrem reginam Franciae uxorem, et dilectum filium Carolum Andegaviae et Provinciae comitem germanum tuos ab olim fuerit materia dissensionis exorta, praedicto Ebredunensi, necnon et venerabili fratri nostro Narbonensi archiepiscopis, quorum praesentia plurimum necessaria esse dignoscitur ad hujusmodi discordiam sopiendam, remanendi in ultramontanis partibus, quousque tam utilis pacis negotium ad finem aliquem perducatur, vel saltem usque ad unius anni spatium concederemus licentiam, et liberam facultatem; et per nostras litteras injungeremus eisdem, ut in praedicto negotio ad requisitionem tuam vigilem adhiberent sollicitudinem, et operam diligentem.

46. « Sane, fili charissime, hoc semper oplavit Romana mater Ecclesia, et ad hoc studium efficax et attentam vigilantiam incessanter impendit, ut Christianissimum, et famosissimum regnum tuum,

cui ex alto Dominus in omnibus benedixit, cujuslibet exinde turbationis nube tugata, serena continuae pacis ac quietate gauderet, et quibusvis discordiarum surculis ab eo funditus extirpatis ac concordiae iuvis seminario superfuso, ejus incedis quiete tranquillitatis, et tranquille quietis fructus produceret amabiles, et praedules : nec numerito, quia hoc est regnum in cujus integritatis odore praedicta Ecclesia in ceterorum fere regnorum, provinciarum orbis terrae scissuris afflictata, et animo fatigata respirat. Hoc est regnum, cujus potentia eidem Ecclesiae contra ejus persecutores in cunctis ipsius tribulationibus constantia semper affuit inconcussa. De hoc etiam regno semper reges prodire Catholicis, qui claris fidei et devotionis titulis praesigniti, Deo se gratos per sanctae conversationis merita, et Ecclesiae praedictae acceptos per obedientiae promptitudinem exhibere multipliciter curaverunt.

47. « Porro, etsi Romani Pontifices praedecessores nostri pro conservatione pacis ipsius regni sollicito suis temporibus laborarint, efficacem ad id opem et operam impendendo, nos tamen qui ortum de regno ipso produximus, eo ferventius et libentius opportunitatis tempore ad ipsius regni commoda promovenda nostra totaliter converteremus studia, et animum pararemus, quo arctius ad haec ex naturae lege teneremur, et quo etiam ejusdem Ecclesiae utilitas, quae ipsius regni est annexa profectibus, ad id propensius nos inducit. Quinimo scire te volumus, quod adeo ardentem mentis nostrae zelus ad tuam tuorumque haerendum, ac ipsius regni exaltationem totis anhelat affectibus, quod pro bono salubri, et prospero ipsius regni statu non recusarem personam nostram exponere laboribus et dispendiis, si necessitas immineret.

48. « Veruntamen, sicut tuae circumspectionis industriam credimus non latere, urgens Ecclesiae generalis non dissimulanda necessitas, nos statim, postquam summi sacerdotii cathedram divina dispositione conscendimus, reddit multipliciter anxios in exquirendis viris secundum cor nostrum idoneis ad cardinalatus officium assumendis. Videntes etenim, quod Petri navicula, nostro commissa regimini, in mari hujusmodi saeculi constituta, erat adeo continuis procellarum insurgentium undique collisa fluctibus, et pestilentium ventorum turbibus conquassata, quod multorum et peritorum nautarum consilii et auxilii indigebat, qui nobis et scirent et possent constanter assistere, ac consulere sapienter, qualiter illam ad laudem et gloriam divini nominis possemus salubriter gubernare; viros nobis elegimus fortes et ad bella doctissimos, qui die noctuque ambirent lectulum Salomonis, et in quorum manibus gladios poneremus ancipites, et ardentis lucernas ad faciendum vindictam in nationibus, et scrutandum Domini civitatem.

49. « Inter alios autem, quos nostrum et

¹ Ep. cxxxv.

fratrum nostrorum consilium ad gerendum tanti onus officii utiles fore decrevit, ad prædictos archiepiscopos aciem mentis nostræ convertimus, et pensatis omnibus, quæ pensari in tam ardui qualitate negotii debuerunt, ipsos Narbonensem videlicet ad Sabinensem, et Ebredunensem ad Ostiensem Ecclesiarum regimē duximus evocandos, sperantes magna per eos non solum Romanæ, sed etiam universali Ecclesiæ commoda provenire. Propter quod nostris eis sub certa forma in virtute obedientiæ dedimus litteris in præceptis, ut ad præsentiam nostram festinanter accederent, collegio cardinalium prædictæ Romanæ Ecclesiæ, per nos solemniter aggregandi.

50. « Et licet ipsi moram protraxerint hætenus in suis partibus longiorem, nos tamen, et fratres diligentius advertentes, quod cum ipsi ubilibet Deo fuerint per opera laudabilia utiles et exempla salubria fructuosi, ædificantes multipliciter ad salutem, moram quam in prædictis partibus protrahunt eidem Ecclesiæ, quæ plurimum eorum præsentia indiget, dispendiosa est plurimum et damnosa; quodque nec ejusdem Ecclesiæ, nec ipsorum expediret honori, neque possent etiam suum deinceps adventum sine gravi nota differre; considerantes insuper, quod ejusdem negotii sicut ex petiti termini proximitate percepimus, adeo est cruda et indigesta materia, quod nondum aliquod digestivi tractatus præparatorium sumpsisse videtur, propter quod non de facili medicinalia remedia pacis admitteret, neque de levi, nec in brevi finem reciperet concupitum, præhabito super hujusmodi negotii prædictorum fratrum nostrorum, cum multa deliberatione consilio; dispendiosum et grave nimis dictæ generali Ecclesiæ fore prævidimus, eisdem archiepiscopis remanendi ulterius propter hoc in præmissis partibus licentiam elargiri: præsertim cum, sicut alias tibi scripsisse meminimus, regii lateris comitatus multorum circa se virorum habeat copiam peritorum, per quorum sollicitudinem potest memoratum pacis negotium efficaciter promoveri.

51. « Ideoque serenitatem tuam rogandam duximus attentius et hortandam, quatenus convertens diligentius attentionis oculos ad præmissa, et considerans cuncta discrete, non moleste leras, si tuis in hac parte votis per nos hac vice non exiit satisfactum. Si enim prædicta omnia, et singula discusseris sapienter, nequaquam ambigimus quin a te, qui prædictæ Ecclesiæ commoda na propria reputas et profectus Ecclesiæ prove-

nientes eidem tibi existimas provenire, hujusmodi nostra responsio inspectis, ut convenit, circumstantiis universis, rationabilis et idonea censeatur. Dat. apud Urbem veterem XII kal. Novemb., an. 11».

52. *Cardinalium creatio.* — De quatuordecim cardinalibus partim hoc, partim superiori anno creatis meminit Vitæ Urbani scriptor¹ hæc verbis: « Sane, cum idem dominus Urbanus eandem Romanam Ecclesiam videret satis in numero cardinalium diminutam, volens defectum hujusmodi reparare, ut Urbanus nomine urbanitatem in verbo et opere demonstraret, duas ordinationes, unam in Decembri, aliam in Maii mensibus fecit: in quibus (per) cardinales quatuordecim ordinatos ostendit hujusmodi numero, mysticeque (quod) per eosdem cardinales ex præceptorum legis et quatuor Evangeliorum doctrina fidelium cordibus deberet inseri et inserta fideliter custodiri ». Complexus est elego carmine horum cardinalium nomina Theodoricus Vallicolor: qui tamen in eo emendandus dum Guilonem archiepiscopum Narbonensem, qui in Pontificatu Clementis IV nomen sortitus est, in prima cardinalium creatione donatum purpura innuit.

Sane cum dicti fratres a cardine pauci
Essent, his sedem multiplicare placet.
Vera sans tibi consilium: quare pater istos
Conjuxit lateri, cum fuit ordo prior
Isti pontifices Rodolphus, hic Ebroicensis
Pæsul consilii, moribus aptus erat.
Huic archiprasul Narbonæ nomine Guido,
Cui (qui) successit ei, sæcula jure regens.
Pre-byteri bini Simon Paduanus, et alter
Simon, cui patria Gallica terra fuit.
Hi tres levitæ Godfredus, Jacobusque.
Tertius Hubertus, clarus uterque fuit,
Atractum primum genuit: Sabella secundum,
Alter Lombardus nomine, stirpe potens.
Continuit fratres hos prima creatio septem.
Altera tot quorum nomina cerne loca.
Ebredunensis tunc archiepiscopus hic lit
Prasul, et Henricus nomine dictus erat.
Hujus contulerat prædicto pontificatum
Hugoni papa, qui bene cessit ei.
Ilique sacerdotes Antherns in urbe Trencensi.
Progenitus papæ sanguine, corde nepos.
Burgundus patria fuit et Cistericus abbas
Alter promotus, Guidoque nomen ei.
Hujus enim titulum retinebat primo Joannes,
Prasul de Portu postea factus adest.
Guillelmus Rhemis tunc archilevita, decanus
Lauduni factus, tertius inter eos.
Hannibal huic quartus genuit quem Roma, duoque
Levite qui sunt, curamque nostra docent.
Jordanum genuit urbs Terracina, Mathæum
Roma, tot Urbanus fecit in orbe patres (1).

¹ Greg. decan. Bajoc. apud Masson. in Urb. IV.

(1) Cum secunda cardinalium promotio Maio mense celebrata fuerit, teste Gregorio Bajocensi in Vita Urbani; et ex Epistola Urbani anno secundo, die XII kalendas Novembris, data, constat Narbonensem et Ebredunensem archiepiscopos, adhuc tunc episcopatus suos retinuisse; vix impetrare ex me possum, quominus eorum translationem illius quidem ad Sabinensem, hujus vero ad Ostiensem ad Maium anni sequentis transferam. Neque aliter stant verba Epistolæ, qua Pontifex scribit se consilio fratrum suorum *evocandos* duxisse utrumque præsum ad præsentiam Pontificis *festinanter accedere, collegio cardinalium Romanæ Ecclesiæ* per Pontificem *solemniter aggregandi*. His verbis nihil aliud exprimi quam voluntatem Pontificis de cooptandis illis in cardinalium collegium, arbitror. Quæ si vera sint, optime ex hac Epistola colligit annalista errasse Vallicolorem, qui in priori cardinalium promotione Narbonensem episcopum creatum fuisse ad Sabinensem intulit affirmat. Vicissim autem ipse in eo corrigendus, quod promotionem secundam integro anno anticipet.

URBANI IV ANNUS 2. — CHRISTI 1263.

1. *Pontifex ob clades Christianis in Terra Sancta et maxime iis in Syria inflictas ingenti dolore affectus, lugubribus litteris S. Ludovicum ac per eum fideles ad auxilia paranda incitat, obsecratur.* — Devoluti sumus ad Servatoris annum sexagesimum tertium supra millesimum ducentesimum, sexta Indictione, qui ob calamitates ab Sarracenis locis sanctis inflictas, Græcorum in Constantinopolitano imperio grassationem, tumultus Occidentalis imperii ex principum discordiis, Manfredi in regno Siculo ferocientem tyrannidem luctuosissimus, ingentes Rom. Pontifici labores et curas attulit. Utque lugubris anni historiam a calamitosissimo Terræ-Sanctæ statu exordiamur, tristem rerum faciem, laniatamque a Tartaris ac Babiloniis Syriam proponemus. Improvisam Bendocdaris irruptionem Sanutus hinc verbis describit¹: « Bendocdar cum triginta milibus equitum venit ante Ptolemaidem XIV die Aprilis. Sequenti die impetuose nimis usque ad portas civitatis prosiliit, viridaria combussit, fuitque civitas in periculo magno valde ». Et infra: « Eodem quoque mense, Saraceni destruxerunt monasterium Bethlemitanum ». Ex his Urbanus ingenti affectu dolore lugubres ad S. Ludovicum litteras² scripsit, quo ad defendendam Terram-Sanctam incitaret.

2. « Vocem terroris audivimus, formido et non est pax. Hæc vox, multi doloris nuntia, super vulnerum nostrorum dolores adjiciens, in excelsis audita est de partibus Orientis: vox quidem lamentationis, fletus et luctus. Residua namque Christicolarum paucitas transmarina lamentatur, nec immerito let et luget: formido enim ut fovea

¹ Sanut. l. III. pag. 12. c. 6. — ² Urb. l. II. Ep. CCVI. Ext. etiam in eod. Vallie. sig. C. num. 49. pag. 5.

Verum re majori diligentia discussa, arbitror utriusque electionem eo tempore quo a scriptoribus hucusque consignatur accidisse. Nimirum Narbonensis in priori cardinalium promotione anni MC.LXI. Ebredensis vero in altera anni MC.LXII. Sed cum uterque renuntiatus suis quisque annis cardinalis dignitatem respuerit; ideo non prius illam adisse conseo, quam post VII kal. Novembis anni MCCLVII. Id equidem de Narbonensi constat ex litteris Libani ad illum datis, quas ex antiquo Pontificis illius Registro vulgavit PP. Martene, et Durand in Collectione monum. tom. II, col. 1256. Exprimit in illis Pontifex quanta animi contentione Narbonensis ille oblatum sibi dignitatem respuerit; mandatque, ut eunetatione quacunque submota Romanæ certæ die pergit ad cardinalatum purpuram induendam.

et laqueus super eam, et quæ fugisse credebat a facie formidinis Tartarorum, a Babiloniis furore confunditur, in ejus foveam incidit, et ipsius laqueis irrelitur: propter quod multiplicatis afflictionibus, lamenta multiplicans desuper ingeminitis doloribus fletus ingemibat, et de continua et intolerabili persecutione, quæ jam exterminium comminatur extremum, clamores, luctum continuando, frequentat. Clamat ad Christi vicarium, Christianos principes, et te principaliter, Christianissime principum, interpellat. Opprobriis salata tuæ post Deum potentæ brachium vindicem expetit, graviter sauciata: tibi vulnera delegit, a te singulariter operam medicantis expectans.

3. « Verum dum ea, quæ de statu miserabili Terræ-Sanctæ venerabilium Fratrum nostrorum... et dilecti filii... lacrymabilis insinuatio per litteras patefecit et nuntios, anxii referre satagimus, in seipsam mens nostræ reflectitur, et loca dudum corporali præsentia cognita, quorum destructio tam calamitosa describitur, representativa quadam commemoratione, quasi præsentiahter inluctetur. Tunc paternum subit affectum, ut ex intimis suspiria prodeant, oculi solvantur in lacrymas, singultus erumpant, ad quæ tam antiquarum oppressionum terræ illius consideratione inducimur, quam illatarum noviter recentia provocamur. Cujus enim annus omnis compassionis expers sine suspiriorum succedentium sibi frequentia, sine lacrymarum profluvio, sine succussione singultuum, aut antiquas ipsius recensebit angustias, aut considerabit instantes: cum in antiquis, unde graviter dolere possit, inveniat; et instantibus materia multa timoris et mæroris occurrat? Nam si antiquas et antiquatas jam illius terræ pressuras pii iudicii censura discutiat, o quanta Christicolis causa doloris et horroris ingeritur, si

debita inter cetera pietate considerent, post strages fidelium varias, post alternatos frequentissime successus prosperos et casus adversos, sacratissima illa loca, quorum alterum Oriens ex alto Virginis puerperae partui et suo dignissimo deplavitortui; alterum vero ipse idem actor, vitæ suæ, passioni et morti delegit, per immundissimos Saracenos occupata violenter, ab olim detenta viliter, et ipsorum vilissima contrectatione polluta!

4. « O quanta compassione moveri debent Christiani cujusque præcordia, si prudenter intelligat, diligenter attendat, quis status erat iis quasi diebus pusilli gregis Dominici, residui videlicet, in regione illa populi Christiani, cum Tartarica feritas multitudine numerosa prævalida, et sævitia innata terribilis, sic in convicina regna et partes invaluit, quod eorum aliquibus depopulatis omnino, et ipsis ac aliis subjugatis, et suæ subditis ditioni, modicum illud Christianitatis residuum et comminationum inculcatione terreat, et ei jugum suæ importabilis servitutis, vel ipsius excidium variis terroribus minabatur. Si autem ad eam, quæ nunc imminet et dissimulari non potest, ejusdem terræ desolationem dirigimus nostræ considerationis intuitum, hinc timor, hinc mæror, hinc ploratus et ululatus incolarum regionis illius: hinc nobis et cunctis fidei Christianæ cultoribus pudoris novi suffusio, et pudor confusionis immensæ, si Redemptoris nostri et piissimæ suæ Genitricis tam atroces injurias de cætero vel patientia damnabili toleremus, vel damnosa tolerantia patiamur.

5. « Ecce etenim dum divina providentia in Saracenorum perfidiam Tartarici gladii ultionem, quasi sui virgam furoris exercens, totam terram Alapiæ usque Hierusalem eorum spurcilia purgavisset, et tandem Tartaris exterminatis, exinde fidelibus in partibus illis solum hostis Babylonius superesset, eisque adeo videretur arridere prosperitas, ut abbreviatis viribus hostium, imo etiam ipsis hostibus pro magna parte deletis, ad recuperanda deperdita spes pateret, et prosperi status redintegratio sponderetur; Christianis negligentibus causam Christi, perfidus soldannus Babylonie treugarum et pactorum fide, quam cum Christianis ipsis inerat, infideliter violata, cum exercitu copioso, quem in gravi multitudine congregarat, castrametatus inter montem Thabor et Naim, et tota Christianorum terra usque ad portas Accon occupata hostiliter, et inter admiratos suos pro hibito distributa, per varios nuntios a Christianæ fidei cultoribus aditus, sollicitatus multipliciter et sollicite requisitus in aliquo inclinari non potuit, nec moveri ».

6. Prosequitur lacrymis madenti stylo describere quas clades Babylonius Christianis intulerit, ut Nazareth non occupavit modo, sed etiam everterit, ut Ecclesiam montis Thabor per summum religionis nostræ contemptum solo æquavit, ut alia sacra templa exciderit ac funestavit, ut planitiem

Acconensem usserit, plures arces ceperit, Acconem in summam rerum inopiam ac periculum adduxerit, divinaque tantummodo providentia munili pauci cruce signati fortissime ejus impetus exceperint ac propulsarint - et quamvis hostis abcesserit, majoris tamen belli metum impendere, et quamprimum majoribus copiis instructiorem redituum. Proinde enixe illum hortatur, ad defendendam religionem, ac loca sancta tot divinis mysteriis consecrata, ab infidelium contumeliis excidioque vindicanda prosiliret.

7. « Quin idem profanus hostis radicati persecutor odii, quod contra Christianum nomen et cultum, de iniqua editis radice, conceperat, dolos præparans, iniquitatem pariens, sic in venerandam Ecclesiam Nazarenam, infra cujus ambitum Virgo virginum salutata per angelum de Spiritu sancto concepit, et ipsius partus angelico extitit prænuntiatus affatu, manus non solum occupatrices, sed etiam destructrices iniecerit, quod ipsam, per sacrilegos et nefandos iniquitatis suæ ministros desævicens, redegit ad solum, ejusdem structura nobili omnino destructa ». De amplissimo, inquam, illo templo eleganti opere exstructo loquitur, quod sacram ædiculam ambitu suo continebat, in qua incarnati Verbi mysterium erat peractum. Ilanc vero divina providentia servatam, atque in Dalmatiam primum, in Italiam postea mutatis sæpius locis divinitus translata videbimus inferius, quæ a loco, in quo ultimo quievit, Lauretanæ nomen accepit: « Ecclesiam in capite montis Thabor in Dominicæ Transfigurationis honorem constructam, ac Ecclesiam de Cabula, ubi Deus et homo unigenitus Dei Filius Jesus Christus post resurrectionem suam cum discipulis suis, vera et infallibilia resurrectionis ejusdem et suæ humanitatis eis exhibens argumenta comedit, sacrilegio simili demolitus, et post paucos dies planitiem Accon aggressus, ipsam quam jam incursum multiplicatione concusserat multis vexavit incendiis, ac turri Doc, circa quam castra fixerat, igne supposito, capta et diruta; custodumque ipsius aliis morti traditis, reliquis, ut diutius morerentur, captivitati servatis.

8. « Demum civitatem Accon invadens eam, quam multæ earistie coarctarat inedia, circumadjacentium viridariorum maneriis ignis voracitate consumptis, primum sagittis impetiit, et postmodum alis equitum ordinatis, cum equitatus et armorum fragore per cæmeterium beati Nicolai transitum faciens, contra paucos milites Christianæ religionis athletas, qui extra fossatum civitatis ejusdem ad ipsius tutamen et propriam defensionem exierant, dimicaturus cum eis, imo verius, ut in spiritu superbiæ suæ credebat, eos absorpturus, accessit. Sed, ut firmiter credimus, adstilit de cælo prædiclis athleticis auxilium: astitit illius potentia, in cujus conspectu non est differentia in multis liberare vel paucis. Ipse illos de manibus inimicorum eripuit: ipse civitatem prædiclam a ru-

gentibus preparatis ad escam suæ virtutis potentia liberavit: nam paucis ex dictis militibus, qui mortem hujus sæculi signo crucis vivificæ insigniti tam felici martyrio finierunt, transeuntibus, ut speramus, ad vitam, reliquos sagittarum et speculorum pluviam, quæ grandinis more undique dissullabant, ferre amplius non valentes, memorato tamen Gaufrido et aliquibus aliis, licet paucis, vulneratis ex eis, civitas ipsa sola Dei virtute recepit.

9. His, fili charissime, his et his similibus, imo etiam gravioribus agitur Terra-Sancta procellis: his tratatur fluctibus, his tempestatibus fluctuat. Talibus inibi Christianitas lacessitur injuriis, talibus lassatur angustiis, talium pressurarum mole comprimitur. Et profecto, si tu præcipue ac ceteri catholici mundi principes vestros subduxeritis humeros, imo nisi ei celeriter subventionis porrexeritis dexteram, irremediabiliter, ut creditur, opprimetur. Licet enim impiissimus ille soldanus, hostis Christianitatis intestus, constantiam Christianifidelium in defensione prædictæ civitatis expertus, ad tempus ut occuparet Crater et Montisregalis castra, quorum dominum proditorie captivarat, abscesserit, suo in diversis locis exercitu derelicto, ul fideles per frequentes ipsorum insultus atterat, et eos in suo reditu facilius debellet attritos; comminatus est tamen se post modicum temporis eo instructiorem hominibus, armis et instrumentis bellicis rediturum, quo ad delendum de terra illa omnem Catholicæ fidei et Christianorum memoriam ipsum vacaturum instantius præteritorum conjectura portendit: si enim quæ gesta sunt dissimulationis conventio non transimus, satis advertere possumus quod ad exterminandum omnino in supradictis partibus Christianitatis reliquias, civitatem prædictam, ejusdem Christianitatis in partibus ipsis robur, tam potenter, tam ardentem invasit, ad abolendum pro posse nomen Domini omnino de terra annuntiationis ipsius, et conversationis loca destruxit, quasi matrem piissimam tam chari (premerent) injuriæ filii (vel unigeniti) offensam ipsius parturirent offensæ, prædictam Nazarenam Ecclesiam ut præmittitur destruendo, sæviit in ipsam.

10. «Illa Deus, erectus est inimicus, manum suam misit hostis ad cuncta desiderabilia Terræ-Sanctæ, vineam Domini aper de silva sine obice contradictionis exterminat, singularis ferus nullo impediendo depascitur. Illa Deus, non inveniet advocata nostra patronum gentis Christianæ patrona? Non inveniet defensorem peccatorum, rebugnum ad quem confugiat non habebit? Deus iudex justus, Deus ultionum Dominus suorum prosectorem jurium, et injuriarum non habebit ulterem? Absit, absit, ut desit Virgini tua maxime aliorumve Christi fidelium in tanta necessitate devotio. Absit, quod præmissum Christianitatis residuum derelinquatur excidio, bestiarum dentibus exponatur. Absit, ut Redemptoris nostri negotium, quod tu et tui pro-

genitores ineflyti tot estis inuicæque prosecti laboribus, tam immensis sustinistis expensis, tuo et eorumdem principum destitutum auxilio, et per hoc finali præcipito derelictum in illius desperationis barathrum corruat, quod ut resurgat in posterum spei reliquæ non supersint. Accendant igitur zelum tuum tot et tantæ tui contumeliæ Salvatoris.

11. «Exurgat, quæsumus, magnificentia regia, exurgat in adiutorium Christo suo. Consurge, fili, Domino adversus malignantes, et adversus operantes iniquitatem ei perseverantia consueta consistit. Cæterum licet nonnullos alios orbis terre magnates ad subveniendum terræ prædictæ litteris nostris hortemur, quia tamen tuum specialiter, serenissime regum, orat et implorat auxilium causa Regis æterni, excellentiam regiam affectuose rogamus, et obsecramus in Domino Jesu Christo, in remissionem tibi peccaminum suadentes, quod illius suæque Genitricis vindicandis opprobriis, super quem pro nobis opprobria exprobrantium ceciderunt, auxiliantem dexteram regiam majestatis extendens, ad præstandum terræ memoratæ subventionis celeris ac opportune remedium, prout ipsius pensatis conditionibus, quas tua sublimitas non ignorat, expedire putaveris, ita promptum exhibeas regalis pietatis affectum, quod ceteri fideles ad festinum ejusdem terræ succursum, quem ipsius extrema necessitas instanter exigit, tuo inducatur exemplo: sicque divinæ potentie virtute præambula reptantur nationis prave atque perverse conatus; et inimicorum fidei consternatis cornibus, fidelium cornua exallentur, Domini liberetur hæreditas, Christianus populus de ore leonis et bestie manibus erudat; tibi que non solum de beneficiis, quæ tu ipse illi terræ impenderis, sed et de iis quæ ab aliis te in hoc laudabiliter imitantibus impendentur, merces accrescat retributionis æternæ, etc. Dat. apud Urbemveherem XIII kal. Septembris».

12. Accessere repetiti nuntii, Willelmus nimirum Tripolitanus Ordinis Prædicatorum, ac dein Bethlemitanus episcopus, qui exposuere quantum impenderet Terræ S. discrimen; quo terrore bellum hostis compararet: atque Urbanum rogavere, ut subsidium aliquod tum ad muniendas aggeribus arces, in quas Sarraçenus suos impetus impressurus videretur; tum ad redintegrandas copias submitteret. Proinde scriptis litteris ad S. Ludovicum, qui Francorum sceptrum moderabatur, expetit¹ ut centesimam, quam in Galliarum parte pro Terræ-Sanctæ auxilio colligi jusserrat, urgente tanta rerum necessitate, daret operam, ut in eos usus pro tuendo Christiano nomine impenderetur: «Cum, inquit, dictus Soldanus, qui ad exterminium prædictorum Christianorum frequenter anhelat, adveniente veris tempore, quo reges et principes consueverunt ad bella procedere, intendat

¹ Lib. I. Ep. XLV. LXXVI.

conflatis et collectis undique suis viribus potentatus hostiliter ingredi et aggredi terram ipsam suumque in illa exercere furorem, etc.» Interjectis nonnullis, subdit se in eam rem Tyrensem archiepiscopum instruxisse auctoritate, ut colligendam in Galliis nonnullisque circumjectis locis centesimam ipsi oppigneret, ut ex ea sumptus, quos in rem Syriacam profuderit recuperet. Cum vero Joppensis arx ad Babyloniorum impetus propulsandos magnis operibus firmanda sit, ita rem gerat, ut convertendam in propugnacula excitanda muniendaque pecuniam Joppensi comiti non tradat, sed a piis viris e consilio Hierosolymitani patriarchæ expendatur; fauste demum ac feliciter sancto regi precatur his verbis: «Taliter igitur Apostolicas preces adimpleas, quod unigenitum Dei Filium Jesum Christum, qui te fecit oleo sacri christum suum, propitium exinde tibi constituas et benignum nosque devotionem tuam, quam in adimplendis divinis et Apostolicis beneplacitis promptam semper invenimus et paratam, dignis ob hoc laudum præconiis attollamus. Dat. apud Urbem veterem VII id. Januar. anno III». Simili etiam ad regem Navarræ argumento litteras misit¹, ut centesimam cogi imperaret.

13. Non ea, qua par erat, in huiusmodi erogaanda quinquennali centesima ad instaurandas res Syriacas promptitudine cum Pontificiis votis consensere Gallicani præsules, e quibus Rhemensis, Senonensis, et Bituricensis archiepiscopatum clerus iniqua a se extorqueri litteris exposulavit; quas gravissimis sententiis refellit Urbanus; objecitque pudore suffundi debuisse viros Ecclesiasticos pietate ac religione vinci a laicis, qui non modo in ea justissima causa suas opes, verum sanguinem profunderent. Inscriptæ sunt Rhemensi archiepiscopo ac suffraganeis in pervertusto Vallicellano Ms. pergameno² litteræ, atque eodem exemplo ad Bituricensem et Senonensem archiepiscopos, et ipsius obnoxios præsules transmissas notat: «Circa Terræ-Sanctæ subsidium prudenter vestra remurmuratio substituisset, ut meditatione debita recensentes, quod et principes sæculares et alii laici ad vindicandas nostri Redemptoris injurias spontanei se frequenter et potenter accingunt ad liberationem dictæ Terræ, se periculis et sua dispendiis liberaliter exponentes; nequaquam ipsi tantæ necessitatis tempore, immani scilicet Tartarorum imminente tyrannide, subventionem de ipsius Redemptoris patrimonio negaretis. Profecto multa clericis et prælatis præcipue causa pudoris ingeritur, si nolint ipsi onera levia digito movere pro Domino, dum laici fere importabilia gaudent et libenter assumunt; si clerici contra persecutores nominis Christiani de Christi patrimonio subventionem denegent, et laici eos de bonis propriis, personarum non vitando pericula, persequantur. O quantus rubor, si recte

pensetis; sit in regno cælorum a laicis præveniri! Non patiamini, quæsumus, in his amaritudine nos tanta petundi, ut desit præsertim nobis Ecclesiæ regimini præsentibus Terræ præfatæ succursus, qui ad illum procurandum pro viribus eo amplius et officio et affectione tenemur, quo specialiori charitatis affectu ad ipsum afflicimur, et penius gerendo imbi patriarchatus officium vidimus et palpavimus necessitates ipsius. Cum igitur urgens compellat necessitas, pungens aretet conscientia, ingens ad hoc invitet affectus, Terræ præfatæ nullo modo deesse proponimus, sed eidem firmo proposito adesse intendimus, quantum cum Deo poterimus toto posse, etc.» Addit archiepiscopo Tyrensi exigendæ quinquennalis centesimæ munus imposuisse, quæ in Terræ-Sanctæ subsidium convertenda sit.

Non Sarracenorum modo, verum Tartarorum etiam excursionibus patuisse Palæstinam deplorat Pontifex, cum, quamvis ipsos Antiochiæ obsidionem superiori anno pulsus Sarracenis solvisse referat Sanutus¹, atque Armenis tavissee ea causa suberat, quod ipsorum vectigales se constituissent; Latini vero, qui erant in Syria, aberant longe ab eorum subeunda servitute, ac Bethlemitans episcopus eos defixit² anathemate, qui se ipsis subicerent. Quorum gravem et intolerabilem tyrannidem indicat Pontifex in litteris ad Ægidium archiepiscopum Tyrensem datis, quem ad contrahendas crucisignatas copias legatum crearat; fidelesque his verbis ad eos propulsandos accendit³: «Non sint filii devotionis immemores, quod ipse Christus in terra illa in forma servi carnem nostræ mortalitatis indutus, crucis non metuit subire tormentum, ut mortem nostram moriendo destrueret, et vitam resurgendo fidelibus repararet. Quæsumus diligenter attendant, qualiter illa miserabilis regio depressa jacet, diris angustiata flagellis; quodque in eam pestis Tartarica supervenit, ejus tanto potius, nimirum futuri, vicinique formidantur incursus, quanto gravius ille sævus et damnabilis Tartarorum populus terram, quam suæ subjecit servituti, intolerabilibus exactiombus opprimens, sic illius incolas torquet immaniter et affligit, quod degentes sub eorum tyrannide libentius metas mortis eligerent, quam sic vivendo tanta subire genera tormentorum. Exurgant itaque fidei zelatores ad defensionem dictæ regionis ejusdem Redemptoris martyrio consecratæ, nec ad id tepesceant eorum animi, sed ferventibus desideriis accendantur. Hoc enim ipse Dei Filius inter cætera sollicitudinis humanæ servitia gratissimum reputat, et ob illa rependit præmia, quæ principaliter affectare debemus et petere, dum in valle positi presentis miseriam multa nobis excurrimus tempora servitutis, etc.» Imponit munus Ægidio archiepiscopo Tyrensi, ut in Franciæ regno, ac

¹ Reg. post eamd. Ep. — ² Val. sign. lit. C. num. 49, pag. 145.

¹ Sanut. l. III. pag. 12. c. 6. — ² Urb. l. III. Ep. CLV. — ³ Lib. II. Ep. CCXXXV.

Metensi, Tullensi, Virdunensi, Leodiensi et Cameracensi provinciis, fidelibus religiosam militiam professoris symbolum Crucis conferat, ad quorum pietatem sacris pramiis incitandam, veniam criminum arma suscepturis, vel stipem erogaturis impertitur, additque: «Tibi et praedictis, quos in hoc cooperatores elegeris, convocandi ob id quotiescumque et ubicumque videris expedire, clericos et populos locorum, in quibus te, vel ipsos proponere contigerit verbum crucis, ut processionaliter cum devotione conveniant, et praedicationibus vestris intersint; clericos eosdem ad id, si necesse fuerit, per censuras Ecclesiasticas appellatione postposita compellendi, ac pro eisdem praedicationibus ferias, prout expedire videris, indicendi; concedendi quoque omnibus vere poenitentibus et confessis, qui ad easdem convocaciones et praedicationes vestras accesserint, centum dierum indulgentiam; plenam concedimus auctoritate praesentium potestatem, etc. Datum apud Urbemveterem VII kal. Maii anno 11».

14. Quam vero Tyrensi archiepiscopo in Gallis provinciam commisit, aliis etiam praesulibus, ad rem gerendam idoneis, aliis in locis, ut Waltero episcopo Wigorniensis¹ in Anglia, episcopo S. Andrae² in Scotia, archiepiscopo Nidrosiensis in Dania³, ac plurimis archiepiscopis atque episcopis in caeteris regnis⁴ demandavit, tum beneficiis Apostolicis cruce insignitos est prosecutus⁵. Vacabat pastore Hierosolymitana sedes, ex quo ab ejus Ecclesiae administratione Urbanus, ad tenenda totius orbis Christiani gubernacula traductus, solium Apostolicum conscendit: atque adeo patriarcham tanto muneris virtutibus non impari praefecturus, episcopum Agennensem ad ejus sedis dignitatem transtulit⁶, ac legationis gerendae in Syria, Armenia, Cypro, Antiocheno principatu, insulisque adjacentibus partes injunxit⁷, ejusque muneris insignibus decoravit⁸: quae tamen tunc esset depositurus, dum cardinalis legatus praesens iis locis adesset (1).

15. Auxit Palaestinae calamitates, non solum Tartaros et Saracenos, quamvis inter se infensissimos, in illius exitium consensisse, sed Genuenses quoque ac Venetos, qui tutari eam armis debuissent, ob mutua odia ipsam in discrimen adduxisse. Venetos enim hoc anno instructa ingenti classe Tyrum, ubi Genuenses publica praetoria habebant, oppugnasse, refert Sanutus⁹; sed Acconenses laborantibus tulisse auxilia, pugnamque diremis-

Luxit sane gravissime horum discordias Pontifex, quae quanta inveherent rei Christianae mala, in hortatoriis ad pacem litteris¹ flebiliter exposuit: «Magnis onusta dispendiis, variisque plena periculis inter vos et dilectum filium commune Venerorum dudum coorta dissensio non solum multa vobis et ipsis cum gravi animarum discrimine in personis et rebus gravamine irrogavit, imo etiam graves maxime in transmarinis et Romaniae partibus intulit hactenus religioni Christianae jaeluras; et eo graviores proculdubio comminatur, quo dissidentibus vobis ad invicem, per quos solebant eisdem partibus opportunae defensionis contra insultus adversos prompta remedia provenire, in eas hostes fidei liberius debacchantur, etc.»

16. Pontifex curans recuperare Constantinopolitanum imperium inter alia Ecclesiasticos ad bellicos sumptus tolerandos obstringit, detrectantes obfurgat. — Urebant etiam Pontificis animum praeter Syriae tuendae consilium, curae aliae gravissimae pro recuperando Constantinopolitano imperio, quod Palaeologus invaserat, avertendisque majoribus malis, quae earum partium Catholicis a schismaticis imminabant. Verum obstabant ejus desideriis Genuenses, qui tum odio in Venetos inflammati, cum quibus graviores inimicitias maxima religionis clade gerebant; tum Graecorum promissis allecti Palaeologo sese contra Balduinum ac Venetos conjunxerant, atque anathemate ideo defixi in pertinacia haerebant. Ingenti igitur ob id dolore affectus Urbanus ad senatum populumque Jannensem litteras paterni amoris notis insignes dedit², quibus hortatus est, ut ejusmodi foedus, cujus causa sacris erant interdicti, dissolverent, Ecclesiaeque iustissima imperia capesserent: et quo eos urgeret acrius, Tarritanum archiepiscopum legationis munere auctum ad eos misit³, ut incusso anathemate, urbisque archiepiscopali dignitate extuendae terrore a ferendo Palaeologo auxilio, servandoque cum ipso foedere abduceret, cogeretque classem ad schismaticorum gratiam instructam revocare; quos etiam in concordiam cum Venetis redigere studuit⁴:

17. «Attendentes, inquit, et flebili meditatione pensantes, castrorum aliorumque locorum incendia et depopulationes, strages corporum et interitus animarum, ac alia periculosa dispendia, quae reipublicae Christianitatis, ex discordia olim inter vos et Venetos suscitata, accidisse hactenus et accidere jugiter dignoscuntur; et considerantes, quod

¹ Lib. II. Ep. CCLIX. et I. III. Ep. LXIX. LXXI. LXXV. — ² Eod. I. III. Ep. LXIV. — ³ Ib. Ep. XXXIX. — ⁴ Reg. post. Ep. LVIX — ⁵ Ib. Ep. LXX. LXXII. LXXIII. — ⁶ Lib. II. Ep. LII. XCIII. — ⁷ Ib. Ep. CIV. CV. — ⁸ Ep. CVI. — ⁹ Sanut. I. III. pag. 12. c. 6.

¹ Extat in Cod. Vall. sign. C. num. 49. pag. 153. — ² Lib. II. Ep. XLIV. — ³ Ib. Ep. XCII. XCIII. I. III. Ep. curial. v. — ⁴ Ib. Ep. VI.

(1) Franciscus Pagnus in Breviario Gestor. Pontif. Romanor. Raynaldum accusat, quod patriarchae Hierosolymitani, in locum Urbani substituti, non meminit. Qua in re falli virum doctum constat, ex his quae in hoc paragrapho leguntur de episcopo Agennensi ad cathedram Hierosolymitanam promoti; idem est enim Guillelmus, qui reipsa Urbano in ea Ecclesia regenda successit. Quanquam in eo errat annalista quod electum hoc tantum anno commemoret, cum forte superiori anno exeunte assumptus fuerit ut in Nota ad an. MCCLXI, VII scripsi. Patriarcham hunc legatione Sedis Apostolicae, et administratione Ecclesiae Acconensis auctum, hoc anno die XXV Septembris Acconem pervenisse scribit Bernardus Thesaurarius seu Tyrri Galhens continuator.

hujusmodi occasione discordiæ corpus generalis Ecclesiæ membro nobilissimo, imperio videlicet Constantinopolitano, totaliter mutilabitur, nisi aliter super hoc duxerimus providendum; disposuimus firmiter in animo nostro inter vos et Venetos ipsos paci cogitare consilia, et omnem, in quantum Apostolica se extendat auctoritas et potestas, adhibere opem et operam efficacem; firmo intendentes proposito, et intentione stabili proponentes sic hujusmodi paci, et concordiæ inchoare tractatum, ut absque intermissione insistamus eidem: et tandiu continua illum vigilantia prosequamur, donec idem tractatus ad finem, faciente Domino perducatur optatum, etc.» Addit imperia ac preces, ut excurrentis unius mensis spatio oratores ad Sedem Apostolicam mittant de summa tractandæ paci auctoritate instructos.

18. Latinarum opum præda illecti Græci, non apertis modo armis in Latinos grassabantur, sui-que terrorem late circumferebant, verum clandestinas etiam insidias ac prodiones conflabant. Cumque accepisset Pontifex Palæologum Cypro inhiare, atque arcana de ea in suam potestatem redigenda consilia moliri, moderando illi regno præfectum, aliosque nobilitate magis conspicuos admonuit,¹ ut caverent a Palæologi insidiis, ne illis se irretiri atque occupari paterentur.

19. Comparabantur interim toto orbe Christiano subsidia pro recuperando imperio, imperabantur Ecclesiasticis ad bellicos sumptus tolerandos instruendamque expeditionem pecuniæ. At illi non æque Pontificiis desideriis, privati commodi nimium tenaces, ac publici immemores, responderunt. In Galliis quidem Rhemensis, Senonensis ac Bituricensis provinciarum antistites et clerus, quos superius de exacta pro Terræ-Sanctæ afflictis rebus erigendis quinquennali centesima conquestos vidimus, ad porrigenda pro Constantinopoli recuperanda pecuniarum subsidia difficiles se præbuere, atque alias querelas adjecere, importunis oneribus modo in leuata Ecclesia, modo in conferendis sacerdotiis fatigari: quæ singula refregit suis litteris Pontifex. Quod vero ad rem Constantinopolitanam spectaret; magna sententiarum gravitate eos convicit², ut cum ipsi cum cæteris fidelibus in unum Ecclesiæ corpus coalescerent, ipsorum esse partium insigni adeo Ecclesiæ membro laboranti, scilicet Constantinopolitano imperio, optulari.

20. «Vellemus, inquit, circumspectionem vestram diligentius attendisse, quod omnes sumus unum corpus in Christo: vellemus vos attenta consideratione notasse, quam sit nobile membrum universalis Ecclesiæ Constantinopolitanum imperium, et forsitan subtractionem ipsius ab ejusdem Ecclesiæ unitate non possetis æquanimiter tolerare. Puderet enim vos, cum ejusdem corporis

tam grandia membra sitis, insensibilitatis argui per prophetam, ex quo eo non solum in ejusdem imperii occupatione percussi et læsi graviter non doletis, sed etiam in tam gravi læsione medicum aspernari videmini cum lenitate medentem; dum pro ipso imperio exhortationibus benigne monentis petita subventio non coactione jubentis extorta querelandi videtur vobis materiam præstitisse: cum tamen petitionem hujusmodi oblationis promptitudine debuisset vestra devotio prævenire, nunc præcipue, nobilissima scilicet civitate Constantinopolitana, quæ caput est ipsius imperii, per schismaticos, prohi dolor! occupata, et charissimo in Christo filio nostro Balduino imp. Constantinopolitano miserabiliter exulare coacto. Cæterum quia dum monitionibus circa charos insistitur, licet ipsi momentis instantiæ obstaculum voluntatis opponant, non est tamen desistendum a cæptis; nos qui sincera vos in Domino charitate complectimur, et plenis desideramus affectibus memorato imperio subvenire, de ipsorum fratrum consilio monitionibus insistimus solitis; et vos exhortationibus, quibus possumus, invitamus, ut in spiritu pietatis eidem compatiens imperio sibi petitiæ subventionis dexteram porrigatis ne id imperium in Christianæ religionis opprobrium ab eisdem schismaticis occupatum detineatur ulterius; sed ipsius liberatio vestro proventura subsidio vobis apud homines laudem pariat et meritum comparet apud Deum».

21. Perstrinxit etiam simili sententiarum pondere Castellæ et Legionis præsules, qui ut Pontificia postulata eluderent, provocarant ad Sedem Apostolicam, mox atque a nuntio Pontificio nonnulla subsidia pro re Constantinopolitana instauranda exposci acceperant; suosque ad Urbanum oratores, ut eo se onere liberarent, transmiserant. Sed discussis eorum in consistorio cardinalium rationibus, cum leviores essent, rei Christianæ afflictæ in Oriente, atque admodum attritiæ subvenire sunt jussi hisce¹ litteris, in quibus post expressum dolorem ex Constantinopoli a schismaticis expugnata conceptum subjungit: «Demum dolor plagæ hujusmodi nostris infixæ visceribus ex amari cruentatione clamoris charissimi in Christo filii nostri Balduini illustris imp. Constantinopolitani, et aliorum quamplurium Latinorum exultantium de Constantinopolitano imperio, et ad nostram præsentiam accedentium, crudeliter extitit innovatus, et ejusdem Ecclesiæ facies in aspectu tanti filii, in quo, prohi dolor! ob sinistram diætæ civitatis eventum, etsi non dignitatis, potestatis tamen imperialis vigor emarcuit, magnæ confusionis et multæ ignominie fuit rubore perfusa. Verum quia ipsorum Græcorum superbia, faventis temporis tumefacta suffragio, ad occupationem principatus Achaie ac adjacentium regionum, quas Latini inhabitant, in elationis spiritu propter hoc

¹ Lib. II. Ep. L. — ² Ext. in Ms. Vall. sign. lit. C. num. 49. pag. 145.

¹ Lib. II. Ep. xxvi.

ferventius anhelabant, et in Latinorum ipsorum exilium effundebant rancorem, quem adversus eos jam in cordis utero diutius gestaverunt; diligentem in hac parte tractatum cum fratribus nostris habere curavimus super inveniendis remediis, quibus hujusmodi adversitatis eventibus posset occurrere: et tandem in hoc deliberatio nostra resedit, ut cum istud tanquam fidei negotium communiter omnes, et praesertim Ecclesiasticos viros tangat, eorum saltem ad conservandas ejusdem imperii reliquias implorare auxilium curarem». Subdit ipsos longe a Pontificiis votis abhorruisse, qui mox atque Raimundum Paphensem canonicum ad contrahenda in id bellum pecuniarum subsidia acceperint, ad rem discutendam iniqua provocatione usi, ac nuntios ad Sedem Apostolicam transmiserint: sed cum nullas aequas rationes adduxerint, ad ea subsidia pendenda adhortatur: « Scituri pro certo, quod acceptius nobis erit et gratius id, quod de bonis vestris pro subventionem hujusmodi libenter duxeritis impendendum, quam si multo majora per coactionem, quae meritum consuevit excludere, propter hoc solvere vos contingat. Dat. apud Urbem veterem X kal. Novembris anno m». Eadem dedisse imperia Anglis praesulibus refert Matthaeus Westmonasteriensis¹, Leonardumque ac Berardum Pontificios notarios Anglicanum clerum Westmonasterii coegisse, ac proposuisse ut Ecclesiae, quae Balduino ejecto gravissimam cladem senserat, pro restituendo certo pecuniae subsidio adessent: eos vero hoc responso petita refregisse, consumptam exhaustamque opibus ob seditiones Angliam, alieno egere potius auxilio, quam ut pro restituendo extero principe, quod reliquum erat fortunarum, profundere possit. Nec modo pro erigendo imperiali solio everso Balduini Pontifici laborandum erat, verum etiam pro fulciendis reliquis Orientalis imperii Latinis principibus, quorum res a Palaeologo concussae, atque in periculum adductae erant; ut docent, praeter superiores, Urbani litterae ad Patracensem, Corinthiensem, Atheniensem, et Thebanum archiepiscopos, Coronensem, Lacedaemonium et Nigropontensem episcopos, abbates caeterosque earum regionum praesules, ut ad commune arcendum periculum communes opes Willelmo Villarduno Achaiae principi, bello a Palaeologo lacessito, ad contrahendas copias praerberent².

22. *Palaeologo gratiam Pontificis ambienti, schisma abjurare Graecosque in gremium Romanae Ecclesiae reducere promittenti, Urbanus respondit amplissimis et Pontifice dignissimis litteris, et apocrisarios ad id exequendum mittit.* — Quamvis vero Palaeologus ita Latinos bello persequeretur, instabat tamen apud Pontificem, ut Graecorum Ecclesiam Romanae conjungeret, sive pertimesceret, ne sacra Latinorum expeditio conflare-

tur, ac principibus Catholicis pro restituendo Balduino in arma consurgentibus, sustinenda belli moli imparem se fore diffideret; sive divinae misericordiae radiis collustratus, schisma abjurare ex animo percuperet, litteras ad Pontificem dedit¹, quibus ipsius gratiam exambivit: ac post effusas amoris atque observantiae in Pontificem notas, agnitumque Petri ac successorum primatum, questus est, Jauenses ob ictum cum Graecis foedus, anathemate percussos: adjecit se nullo nullis monitis sollicitatum in amplexus patris ruere, quos si filio dare atque explicare Pontifex adspernaretur, se coram divino numine, ac mortalibus omni criminis suspicione purissimum futurum, omnemque invidiam in Romanam Ecclesiam derivatum iri: quod vero ad dogmata ac ritus, quibus Graeci a Latinis discrepant, confecta prius Graecos inter ac Latinos pace, contentionem omnem sopitum extinctumque iri. Quibus respondit² Pontifex magno se gaudio ex tam felici nuntio delibutum, atque ad ipsum apocrisarios suos mittere: moram vero injecisse, quod Villardunum Achaiae principem ab ipso bello appetitum accepisset, quod argumento videbatur a suscepta mente et consilio discessisse.

23. « Palaeologo imperatori Graecorum illustri, viam agnoscere veritatis.

« Imperialis excellentiae nuntios, videlicet Maximum dictum Alufardum monachum, Andronicum dictum Muzalonem, et Michaellem dictum Abalantem; necnon et litteras, quas ex parte tui culminis praesentarunt, cum ingenti gaudio, et exultatione, ac honorificentia condigna recepimus: et tam ea, quae coram nobis et fratribus nostris dicti proposuere nuntii, quam earundem litterarum seriem, quas de Graeco transferri fecimus in Latinum, plane advertimus et intelleximus diligenter. Sane in litteris ipsis in primo utique salutationis alloquio nos papam veteris Romae, throni Apostolici successorem, et spiritualem tui patrem imperii recognoscens, deinde de charitate utilia subjunxisti, dicens quod imperium tuum charitatem libenter amplectens, ac habens zelum Dei, et zelans pacis et concordiae bonum, te ad mittendum dictos nuntios, et praedictas litteras praeparavit. Scripsisti etiam quod nos, qui patres sumus, ad te, quem asseris nostrum devotissimum filium, paterni affectus viscera nullatenus aperimus, quantumcumque tu filius nos diligassent patrem. Nam licet statim capta Constantinopolitana urbe alias nobis epistolares litteras miseris, eandem intentionem, idemque propositum continentes; nihilominus tamen propter ardens tuum in hoc desiderium, praedictos nuntios cum hujusmodi litteris mittere decrevisti, postulans ut circa priorem unitatem in Dei Ecclesia renovandam pater filio conjungatur, quoniam si hoc Dominus ex alto

¹ Westm. Flor. hist. hoc anno. — ² Lib. II, Ep. xciv.

¹ Theodor. Vallicol. in Urban. Vit. apud Masson. l. v. — ² Lib. II, Ep. clviii.

permiserit, nullus pro certo præsument contra ipsam Ecclesiam superbire: quia nec rex, nec princeps aliquis Apostolicæ audebit resistere iurisdictioni.

24. « Adjecisti quoque, quod imperium tuum multo fuit dolore turbatum, intellecto quod nos contra Januenses, pro eo quod se tibi vinculo confœderationis adstrinxerunt, excommunicationis duxeramus sententiam promulgandam, apud ipsos, ut ab huiusmodi confœderatione discedant, præceptis et monitis Apostolicis insistendo: propterea miratus es valde, quod nos, qui magni et primi sacerdotis locum tenere dignoscimur, hoc iubemus, guerram paci et bellum amicitiae præponendo: cum tamen et Januenses, et Græci Christiani existant, nec sit incongruum cum Christianis amicitiam et unionem colere Christianos. Descripsisti etiam multa mala, quæ contigerunt populo Christiano a tempore, quo Latinæ gentes Græcorum terram, ut tuis verbis utamur, velut sortem propriam acceperunt, imponens Latinis eisdem templorum conculcationes, et exterminia divinorum, et quamplura, quæ in sacris illarum partium ædibus per eos asseris attentata. Quæ quidem quoniam facta sunt, et præterierunt, et quod factum est, pro infecto haberi non potest, in eisdem litteris videbaris appetere, ut hinc inde inimicitiae dissolverentur, abjicerentur scandala, et omne removeretur obstaculum, ad quod pedes suos possent offendere Christiani: præsertim cum tu, sicut asseris, in toto desideres mentis affectu; et si nos ad hoc ex corde velimus intendere, nihil est, quod tantum bonum valeat prohibere: sed cum nos, qui patres sumus, te in hoc debuerimus implendo patris officium prævenisse, tu nos in hac parte præveniens, pacem nobis et concordiam obtulisti, propter quod ad consummationem tractatus huiusmodi reputabis nos amplius obligatos; expresse protestans, imperium tuum, id quod in eo est, jam laudabiliter explevisse; ac posse dicere coram Deo et Angelis ejus, qualiter cucurristi ad patrem tanquam filius, patris amator, debitam nobis habitudinem, et convenientem honorem ac dispositionem sponte ac liberaliter offerendo; unde si filium currentem pater repelleret, imperium tuum se de hoc coram Deo et ejus Angelis excusaret.

25. « Addebas præterea, quod de dogmatibus fidei, et consuetudinibus, seu ritibus Ecclesiasticis nullum tunc sermonem in eisdem litteris faciebas: nam si in iis aliqua esset discordia, pace præmissa, præhabitaque inter Latinos et Græcos, hæc solverentur facilius et celerius sopirentur. Demum autem tua subtilitas tam per easdem litteras, quam per memoratos nuntios cum multa petivit instantia, ut apocrisarios, seu legatos nostros, homines videlicet pacis et pacificos Christi discipulos, non gaudentes in vanitate verborum, nec bono pacis mundanam sapientiam præponentes, ad tuam præsentiam mitteremus: cum per ipsos tuum expectet imperium recipere a nobis,

et prædicta sede responsum. Nos igitur prædictis litteris debita coram fratribus nostris attentione discussis, Deo patri omnipotenti, a quo bona cuncta procedunt, et in cujus manu regum corda consistunt; et qui etiam quocumque vult illa sine obice difficultatis inclinat; millemodis gratiarum retulimus actiones: totaque Romana mater Ecclesia in laudis supernæ jubilum assurrexit, pro eo quod Spiritus sancti gratia videbatur mentales tanti principis oculos sui fulgoris radiis illustrasse, ac ostendisse sibi viam Catholicæ veritatis, per quam ad matrem filia, pars ad totum, et membrum reducatur ad caput. Hoc enim eadem Romana semper affectavit Ecclesia, et ad hoc indesinenter suæ studium considerationis inflexit, ut Græcorum Ecclesia suæ reficeretur lacte dulcedinis, suosque effluentis educaretur uberibus charitatis; ita quod ovile Dominicum sub unius pastoris regimine alimenta doctrinæ salutis acciperet, et nomen Domini sub uno veræ fidei dogmate utilius et salubrius invocaret.

26. « Volentes itaque, quinimo toto mentis cupientes affectu, tam utili, tamque fructuoso tractatui diligenter et ferventer insistere, ac nostros propter hoc ad te apocrisarios juxta imperialis petitionis desiderium destinare, memoratis tuæ celsitudinis nuntiis paterna benignitate dimissis promisimus, quod circa mittendas ad te personas idoneas, in quarum ore verba responsionis Apostolicæ ponerentur, libenter tuæ satisfacere mus beneplacito voluntatis. Licet ergo eisdem tuis præcedentibus nuntiis vellemus nostræ super hoc intentionis affectum perducere, faciente Domino, celeriter ad effectum; longa tamen loci distantia, qua dilecti filii Simon de Alvernia, Petrus de Moras, Petrus de Crista, et Bonifacius de Iporia, fratres Ordinis Minorum, latores præsentium, apocrisarii nostri tunc temporis morabantur, nostris super hoc votis contra spem nostram obstaculum dilationis ingressit. Infesti quoque rumores, qui ad audientiam nostram medio tempore pervenerunt de persecutionibus, molestiis, et pressuris, quæ nobili viro Guillelmo de Villarduin principi Achaïæ, devotissimo utique dictæ matris Ecclesiæ filio, ejusque terris et insulis, ac Latinis morantibus in eisdem, per tui viros imperii jugiter inferuntur, celerem expeditionem legationis huiusmodi retardarunt, cum per huiusmodi tuorum operum novitatem resilliisse a concepto proposito, nec in eadem voluntate persistere credereris.

27. « Verumtamen quia tanti boni prosecutio non potuit apud nos, nec debuit per aliquod, quantumcumque verisimile retractivum finaliter impediri; cum cæteris mentis nostræ desiderabilibus id specialiter præferamus, ut Christiana plebs sub orthodoxæ professione fidei, atque cultu proficiat et in idem individuum collegium unius pastoris, si detur, magisterio et custodia muniatur; ecce prædictos fratres, viros ulique religione con-

spicuos, et in lege Domini eruditos, pacificos et ramum olivæ in ore gestantes, veritatis etiam Evangelicæ professores, amatores et cultores humilitatis, qui Christum sequendo pauperem, sæculo cum suis divitiis et deliciis derelicto, ad solam ælestem patriam tota mentis attentione suspirant; ad tuam magnitudinem, tanquam pacis Angelos de fratrum nostrorum consilio destinamus: sperantes in illo, qui arcem possidens unitatis, universitati rerum, quas condidit, suæ vestigium unitatis impressit; per quam ad suum principium recurrentes, ab eo recipiunt perfectionis finem, a quo subsistendi sumpsere primordium; et quod aures imperialis magnitudinis ad eorumdem fratrum salutaria monita efficaciter inclinebat, tibi que tribuet ex alto virtutem cogitandi vias Domini, tuosque pedes in ejus testimonia convertendi præduce charitate; quæ, sicut litterarum tuarum habet assertio, tum excitavit et induxit imperium ad pacem a nobis et concordiam requirendam; et super qua etiam, veluti supra solidum fundamentum litterarum ipsarum structuram quasi totaliter exististi.

28. « Et licet nos, qui vices illius, licet immeriti, tenemus in terris, qui charitatem docuit, charitatem dilexit, charitatem ostendit et charitatem misit in mundum, verba charitatis a te proposita in ipso earumdem exordio litterarum charitative recepimus, et libenter audivimus; Deo, qui charitas est, labiorum nostrorum propter hoc vitulos immolantes; devote supplicantes eidem, ut te per suam clementiam ad illius veræ charitatis affectum, per quam in Deo maneat, et Deus in te dignetur tanquam in suo habitaculo permanere; ex zelo tamen sincerissimæ charitatis proculdubio procedere noveris, quod te et cunctos populos, quos tuum regit et gubernat imperium, ut ad veritatem redeatis Catholicam, totis anhelamus affectibus, et vos, ut ad sinum matris Ecclesiæ convertamini, promptis desideriis invitamus: quoniam hujusmodi unio sive connexio salutaris, si placeret Altissimo, quod nostris et tuis temporibus fieret, cordi nostro inæstimabilis gaudii rorem infunderet, et anxietate propter hoc nostræ mentis ardorem affluentis lætitiæ refrigeraret irriguo, nostrumque animum panem salutis et fructum animarum desiderabiliter appetentem, pabulo reficeret charitatis. Tunc enim nobis et ipsi Ecclesiæ proveniret magnum et desiderabile salutare, cum videremus varias gentium nationes sub ejusdem observantia fidei in unum acceptabilem Christo populum congregatas. Tunc etiam exultatione nimia hilaresceret totius orbis, quia valde bonum et jucundum existeret fratres simul in domo Domini habitare.

29. « Hæc, inquam, domus est Ecclesia Christi firmiter ædificata, et bene fundata supra firmam petram fidei orthodoxæ, quam ipse Christus suo fundavit sanguine pretioso; et in qua multitudini credentium est cor unum et anima una: unus

Deus, una fides et unum baptisma: et in qua etiam tota fidelium multitudo uni corpori comparatur, dicente Apostolo: Multi unum corpus sumus in Christo. Cujus quidem corporis unitas a Spiritus unitate procedit, qui etsi sit unus, pro suo tamen arbitrio membris ipsius Ecclesiæ diversitatem influit gratiarum. Propter quod idem Apostolus, enumeratis Spiritus sancti donis, ait: Hæc autem operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Et post pauca subjungit: In uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati fuimus. Hæc quidem Ecclesiastici corporis unitas, per inconsutilem Domini tunicam, quæ divisis aliis vestibus, uni tantum cessit in sortem, non immerito figuratur. Hanc unitatem piscina probatica designavit, in qua unus tantummodo sanabatur, extra ipsam languentium multitudine remanente: quoniam in hujus unitatis circuitu impii ambulant, et in eam intrare renunt, ut sanentur. Hanc etiam unitatem commendat sponsus in canticis dicens: Una est columba mea: una perfecta mea; quanquam plures reginas adolescentulas, et concubinas esse describat.

30. « Ut igitur hujusmodi unitatis gratia firma et illibata penitus servaretur, unum eidem unitati Dominus, videlicet B. Petrum Apostolorum principem caput constituit et magistrum, ut illam quasi Noe arcem, extra quam animantia derelicta in aquas diluvii submerguntur, in ipso Apostolorum principe, velut in uno cubito consummaret, eique magisteriam Ecclesiæ suæ conferens et primatum, oves et agnos suos illi pascendos, præmissa trina dilectionis interrogatione, commisit; tradens ei claves regni cælorum, cum libero ligandi atque solvendi Pontificio et plenaria potestate. Et ne ipsius principis fides deficeret aliquando, pro ipso efficaciter exoravit; quod cum postmodum aliarum Ecclesiarum nonnullæ fuerint hæreticorum errore fœdate, Romana Ecclesia, cujus idem beatus Petrus magister extitit, immaculata remansit, nullamque prorsus labem contraxit hæreticæ pravitatis. Unde reliqui Apostoli hujusmodi institutionem Dominicam etiam post Christi Ascensionem inviolabiliter observantes, recognoverunt eundem B. Petrum fore Christi vicarium, et super eo primatus officium in omnibus obtinere. Ad verbum namque ipsius B. Petri surgentis in medio fratrum, unanimiter per Apostolos ad electionem Mathiæ proceditur: surrexit enim in medio, tanquam ardens igne Spiritus sancti loco magistri, qui ei commiserat gregem suum; et tanquam honorabilissimus, cui omnes pariter intendebant. Ejus quoque sermonibus illi qui blasphemabant Apostolos, imo sanctum Spiritum convincebantur. Multa insuper fidelium milia ipsius prædicatione convertebantur ad fidem; in qua quidem prædicatione se ferventer, et ardentem velut Christi vicarius exercebat.

31. « Neque huic institutioni Dominicæ sancti patres postmodum restiterunt: sed ipsius princi-

pis successorem, tanquam illum, qui Christi vices in terris obtinet, venerantes, et ad ejus judicium in fidei recurrentes dubiis, ejus auctoritate hæreses condemnarunt, manentes sicut membra in eorum capite, Apostolico scilicet throno Pontificum Romanorum, a quo quærendum est, quid sit tenendum, quidve credendum; cum ejus sit reprehendere, statuere, ordinare, disponere, præcipere, solvere et loco illius ligare qui ædificavit illum, et quod nulli alii, sed ipsi soli, quod plenum est, tradidit et concessit. Huic etiam throno omnes Catholici jure divino caput inclinant, et primates mundi veram confitentem fidem, tanquam ipsi Domino Jesu obediunt et intendunt; ac in illum tanquam in solem respiciunt, et ab eo lumen veritatis et fidei ad salutem recipiunt animarum; prout nonnullorum sanctorum Patrum tam Græcorum, quam aliorum scripturæ veridicæ asseverant. Porro cum præcellens Ecclesiæ prædictæ auctoritas et potestas et Evangelico roboretur privilegio, et quamplurium sanctorum doctorum testimonio fulciatur, nequaquam expediens fore decrevimus plura horum super hoc scripta producere, quia supervacaneum prorsus existeret solem adjuvare facibus, et id quod est in cælo et in terra notorium, Scripturarum suffragiis comprobare. Sed utinam in perialis judicium rationis nos throni Apostolici successorem, et spiritualement tui patrem imperii, sicut verbo in tuis litteris, sic et opere recognosceret, ac nobis debita jura redderet reverentiæ filialis.

32. « Utinam illam charitatem, cujus te asseris sectatorem, circa nos et thronum ipsum efficaciter demonstrares, ad gregem redeundo Domini cum ac recipiendo teipsum, et in tuto matris Ecclesiæ gremio, ubi consolationis maternæ dulcedinem cum cæteris orthodoxis mundi principibus degustares: ubi etiam in cunctis tuis opportunitatibus indesinenter tibi adesse sentires prompta sui præsidii favorabilis adjumenta. Nam si hoc tibi Spiritus, qui ubi vult spirat, cælitus inspiraret, non solum ostenderemus et aperiremus tibi paterni affectus viscera, verum etiam te intra illa tanquam præcordialem et charissimum filium locarem, tibi que in tui sustentatione et exaltatione solii monstrarem, quantum throni regalibus Apostolicæ Sedis gratiam et communionem habentibus sit necessaria, fructuosa et utilis potestatis Apostolicæ plenitudo. Neque volumus diffiteri, quinimo constanter asserimus, quod maxima eidem Ecclesiæ, ac tibi etiam ex tui conversione imperii utilitas multorumque incrementa profectum spiritualiter, et temporaliter provenirent, quia et ejusdem corpus Ecclesiæ ex membri reintegratione tam nobilis appareret, et existeret in omni parte sui elegantissime venustatum: et membrum ipsum non languesceret, neque tabesceret extra corpus; sed validum ex illo suscipiens incrementum favoris et honoris vigorem resumeret et humorem: illamque curam teneram, vigi-

lemque sollicitudinem de tuo imperio eadem haberet Ecclesia, quam habet de cæteris orbis terræ regnis atque provinciis sub salubri ejus obedientia constitutis, quorum potestates et principatus adeo fovet, protegit et gubernat, quod si nonnunquam inter hujusmodi regna, sive provincias dissensionum scandala, seu tumultuantium bellorum discrimina forsitan oriantur, statim eadem Ecclesia in medias filiorum parentium partes prosiliens, et strictos jam vel stringendos gladios de manibus altercantium confidenter eripiens, per auctoritatem sit inter ipsos imperiosa placidæ pacis autrix.

33. « Reges quoque Catholici, cum inter ipsos aliquid dissensionis emergit, vel cum vassalli eorum præsumunt contra eos calcaneum rebellionis erigere, mox habent ad portum Ecclesiæ prædictæ recursum, ejusque salubre consilium et auxilium implorantes, tranquillitatis et pacis remedia infallibiliter ab ipsa recipiunt; facitque ut inter discordes et turbatos eorum animos serena concordia, et concors serenitas reformetur, sedentur seditiones a subditis concitata et litigantium clamores queruli conticescant. Præterea circa hæredes parvulos regnorum hujusmodi, si quos, parentibus eorum regibus deficientibus in pupillari ætate remanere contigerit, eadem Romana Ecclesia piæ matris assumit officium, ac diligenter et utiliter ipsorum gerit regimen et tutelam: eorum hæreditates et regna, cum necessitas imminet, etiam suis propriis sumptibus, a quibuslibet invasoribus et occupatoribus defendendo. Hæc autem et alia quamplura refugia invenerunt semper, et inveniant apud eandem Ecclesiam fidelia et obedientia sibi regna, reges et principes orthodoxi. Unde si tu, quod ferventer appetimus, inspiratus a Domino ad ejus obedientiam recta mentis intentione redires; tanto promptiora favoris et præsidii juvamina tuum in illa inveniet imperium in tua tuorumque hæredum defensione, ac exaltatione perpetua, quanto ferventioribus desideriis eadem Ecclesia festa paschalia tuæ jucundæ conversionis expectat; quantoque attentioribus studiis te ad ejus utilitatem conversum in suæ charitatis amore ac gratia refineret.

34. « Quæsumus ergo, quinimo tuam excellentiam obsecramus per aspersionem sanguinis Jesu Christi, ut illud laudabile ac salubre propositum, quod tuæ litteræ jam super hoc te concepisse testantur, in partum, sublata qualibet difficultate ac dilatione, producas; redeundo celeriter ad amplum et spatiosum ejusdem gremium, ubi indubitanter invenies tibi et semini tuo perpetua solidæ firmitatis sedilia præparata: et ubi etiam non solum tu, sed et tua posteritas futuris temporibus recumbere poterit confidenter, quia si te in consilia meliora retuleris, et ad eandem Ecclesiam in spiritu humilitatis redieris; non solum auxilium Januensium, quorum amicitiam nos tibi subtrahere velle conquereris, et aliorum fidelium Latinorum potentiam, verum etiam si opportunum

fuerit, vires omnium orthodoxorum regum ac principum orbis terræ, in tuum tuique soli fulcimentum conflare, ac provocare studebimus inter te et ipsos indissolubilis federa dilectionis ad laudem, et gloriam divini nominis et Christianæ religionis augmentum. Sed quandiu ipsi Romanæ Ecclesiæ inobediens, et throno Apostolico indevotus extiteris, salva conscientia sustinere non possumus, quod dicti Januenses, vel alij quicumque Latini tibi auxilium præbeant vel favorem, cum sit prorsus incongruum, ut obedientiæ filii cum filiis inobedienciæ per alicujus confœderationis commercium misceantur; præsertim cum posset per tale commercium status inobedientium fortius ad inobedientiam roborari. Posset etiam de facili puritas filiorum obedientium ex socia conversatione, et familiaritate, quam cum inobedientibus contrahunt, in sinceris eorum moribus maculari. Si ergo contra eosdem Januenses processimus, hæc de causa imperialis circumspectio non miretur cum officii nostri debitum impleverimus in hæc parte: nec per hoc aliquis, rationis iudicium, et non voluntatis sequens libitum, juste contra nos potest arguere, quod guerram paci et bellum amicitiae præponamus: cum talis confœderatio, seu amicitia in guerram, bellum et scandalum prædictæ Romanæ Ecclesiæ, suorumque fidelium filiorum, quos ante oculos suos in ejus gremio cum eorundem favore Januensium opprimis, cedere totaliter dignoscitur.

35. « Et cum simus illius vicarii Veritatis, quæ ait: Ego sum via, veritas et vita; propter quod veritatem diligere, veritatem ostendere, veritatem sequi, veritatem omnibus dicere ac veritatem etiam supra tecta prædicare tenemur, tacere in hoc non possumus, nec debemus, nec volumus veritatem: quod omnes illi, qui throno Apostolico non obediunt, quantumcumque Christianos se nominent, Dominicis obviant institutis, et in Deum peccant mortaliter, et graviter oculos divinæ majestati offendunt. Nam quanta sit inobedienciæ culpa, verbo Samuels ostenditur asserentis, quod quasi peccatum ariolandi est repugnare, et quasi scelus idololatriæ acquiescere nolle. Monstratur etiam et exemplo Dathan et Abiron, qui propter inobedienciæ malum ab Altissimo pœna gravissima sunt puniti, terra eos cum suis omnibus absorbente. Hæc autem tibi dicimus more perili medici nolentes palpare vulnera inobedienciæ telo transfixa, et ideo verba nostra patienter audias et sapienter advertas, ut tibi, auctore Deo, proficiant ad salutem. Meliora sunt enim, Salomone teste, diligentis vulnera, quam fraudulenta oscula odientis. Ad nostrum nempe spectat officium, ubi necessaria est increpatio, non tacere, sicut conticent canes muti non valentes latrare: sed secundum Apostolum arguere, obsecrare et increpare in omni patientia et doctrina. Verum quanta mala populo Christiano contigerint a tempore dissensionis et divisionis hujusmodi, nullatenus ignora-

mus: quinimo dum hæc ante oculos nostros reducimur, producimus ab imis amara suspiria, nec possumus lacrymas sustinere, dolentes super illis, qui primi a prædictæ Romanæ Ecclesiæ obedientia recedentes, inter Latinos et Græcos tanti materiam scandali reliquerunt. Nam si Latini Græcos diversis temporibus impugnarunt, hoc proculdubio non fecerunt tantummodo causa acquirendi eorum terras et divitias temporales, sed ut per vexationem Græcis intellectus, qui noluerunt intelligere, ut bene agerent, præstaretur. Propter quod si templa divina, et ædes sacræ per aliquos latrunculos, seu per aliquos prædatores destructionis exterminium, sicut in terris guerrarum fluctibus aestuantibus consuevit contingere, forsitan incurrerunt, nullus sanæ mentis vel debet, vel potest id Latinis omnibus imputare; sed hujusmodi latrunculis et prædatoribus, imo potius illis, qui prout dictum est, inter utramque gentem dissidii zizania seminaverunt.

36. « Quia vero pacem videris appetere et petere, ut hinc inde solvantur inimiciæ, abjiciantur scandala, et omne removeatur obstaculum, ad quod Christiani possent offendere pedes suos; nos tuum in hoc salubre et laudabile desiderium dignis laudum præconiis attollentes, ad imperialem notitiam præsentium tenore deferimus, quod cum illius regis pacifici vices geramus in terris, qui unicuique sacrificium per mortem Patri se obtulit, ut secundum Joannem filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum; et qui secundum Apostolum est pax nostra, faciens utraque unum; et qui etiam ad passionem accedens, de pace condidit testamentum; veram pacem et concordiam quærimus, et ad talem pacem inter utrumque populum, auctore Domino, reformandam, vigilanter et efficaciter intendere volumus: per quam utique pacem copula recte charitatis et fidei cordibus inseratur, et quæ unitatis vinculum operetur, procul depellat odia, rancores abjiciat, fuget invidiam, exculiatque livorem; paret mentes, corda conciliet, et societ voluntates. Unde si talem pacem tua nobis offert serenitas; nos illam et libenter admittimus, et desideranter amplectimur, firmo intendentes proposito, et intentione stabili proponentes, secundum Psalmistam, inquirere ac sequi eam; ac pro ipsa, si opus fuerit, superimpendere nosmetipsos. Sed quia non esset vera, nec stabilis, quæ super firmo non consurgeret unitatis et fidei fundamento, non debuit dogmata fidei nec ritus Ecclesiasticos tua postponere magnitudo, cum non sit dubium omnem pacem, et omnem concordiam tanquam adjectivum ex hujusmodi debere subsequi substantivo. Nam cum hæc principaliter insideant menti nostræ et cordi nostro; cum etiam circa hæc specialiter nostræ diligentiae studium, et Apostolicæ Sedis versetur intentio; inconveniens satis fuit illa postponere, quæ præponi potius debuissent. Nos autem, quia utrumque volumus, utrumque credimus et utrumque

votis anxii expectamus, praedictos nostros apocriarios pro utroque negotio; ut scilicet de dogmatibus fidei, ritibusque Ecclesiasticis, et de pace et concordia cum tuo tractarent imperio, ad te duximus destinandos etc. Dat. apud Urbemveletem V kal. Augusti Pontif. nostri anno II ».

37. *Litigium super imperio Occidentali inter Alphonsum et Richardum enatum Urbanus edita Constitutione componere nititur, utrumque Romanorum regis titulo decorando.* — Instruxit Minoritas, quos tantae obeundae legationis munere decorarat, ut summa auctoritate¹ veniam Graecis, qui Ecclesiae sese aggregarent, impertirentur, atque inter suos agere et cum iis communicare permitterent: si qui clerici Ecclesiae se submitterent, prerogativis clericorum potirentur; aliisque pluribus ad solvendas censuras, et propagandam pietatem privilegiiis auxil. Cum vero antea Urbanum Palaologo indixisse viderimus, ne Villarduinum Achaiae principem bello peteret, ita vicissim istum Apostolicis litteris bellum Palaologo inferre, aut in Graecorum ditionem irrumperere, grassarive veluit²; monuitque legationem a se ad Palaologum mitti: utque Romanae Sedis apocriarios debitis officiis prosequeretur, imperavit³, ac regionum earumdem proceres ad id praestandum est cohortatus.

38. Dum haec agebantur, Alphonsus Castellae rex ac Richardus Anglus de imperio Occidentali apud Apostolicam Sedem certabant. Extat publicum monumentum, quo Alphonsus procuratores instituit, ut a Pontifice insignia imperii deposcerent contenderentque occupantis conditionem meliorem esse non debere, utque sua in imperium jura defenderent, agerent ac responderent: et quidquid suo nomine actum foret, ratum se habiturum chirographo et sigillo regio confirmavit. « Paleat⁴ universis presentem litteram inspecturis, quod nos Alphonsus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus, et Castellae, Toleti, Legionis, Galleciae, Sibiliae, Cordubae, Murciae, Giennae, et Algarbiae rex facimus, constituimus et ordinamus nostros procuratores, actores et negotiorum nostrorum gestores venerabiles patres dilectos fideles nostros Martinum Legionensem, et Garciam Silvensem episcopos, et magistrum Joannem Alphonsi notarium nostrum, et archidiaconum Compostellanum, et magistrum Rodulphum de Podio Bonizi nostrum notarium, generales et speciales omnes in solidum, ita quod occupantis non sit melior conditio, ad petendum pro nobis, et pro nomine nostro a summo Pontifice, et venerabilibus patribus cardinalibus imperii coronam nobis debitam: et ad agendum et respondendum, defendendum et tractandum jura nostra imperii, et omnia factum ipsum contingentia, et quidquid honori no-

stro viderint expedire, sive in ordinario iudicio, vel extraordinario agatur: promittentes nos ratum et firmum quidquid per eosdem vel aliquem ipsorum circa praemissa, vel in praemissis nomine nostro actum fuerit, habituros. In cuius rei testimonium praesentem litteram fecimus sigilli nostri munimine roborari. Actum Sibiliae, rege imperante, kal. Februarii anno Domini mcccxxii. Petrus Stephanus fecit scribi ». Exceplis perhumaniter auditisque Castellani oratoribus, rescripsit Pontifex¹, ab ipsis quid in tanto negotio decretum esset, accepturum: atque oratorum fidem ac diligentiam collaudavit.

39. Cum jam diutius Ecclesia expectasset, ut principes aemuli imperii concordiam inter se inirent, atque haecenus Romani Pontifices conciliatorum munus frustra gessissent, Urbanus ingruentium in imperio malorum mole coactus, iudicis partes assumere compulsus est. Fluctuabat enim misere Germania, dum incerto relore careret, intestinae dissensiones lacerabant populos, justitia jacebat, scelus vindicis imperatoris terrore solutum libere caput efferebat, obsolesebat religionis ac disciplinae Ecclesiasticae decus: Ecclesia etiam Romana, cum advocato ac defensore careret, cincta undique hostibus parem eladem sentiebat. Praenobilem ergo controversiam, in qua de imperio agebatur, decidere meditatus Urbanus, in deliberationem adduxit in primis, quo titulo Alphonsus Richardusque insigniendi in Actis publicis viderentur: ac post librata diligenti examine utriusque in imperium jura, cum hinc Richardus ab Alexandro in Romanorum regem electus in suis ad eum litteris vocatus esset, atque etiam Aquisgrani diademate redimitus; hinc Alphonso major principum numerus imperium detulisset; utrumque in Apostolicis litteris in Romanorum regem electum appellare decrevit².

40. « Urbanus, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Ordinato nuper imperii negotio, prout consideratis diligenter petitionibus partium, vestrisque consiliis credidimus expedire, dubitatio incidit, quo titulo uterque ad idem imperium electus in nostris litteris sit censendus, pro parte quidem dilecti filii magnifici viri Richardi comitis Cornubiae dicebatur, ipsum in eisdem litteris in Romanorum regem electum et coronatum nominari debere, cum per felicis recordationis Alexandrum papam praedecessorem nostrum, et a nobis etiam in quibusdam litteris ad ipsum, licet super alio directis negotio, sic extilit nominatus: seque cum jam sit in possessione, vel quasi hujus tituli, non potest de caetero ei talis titulus sine injuria detrahi, nec est aliquatenus detrahendus: praesertim cum multi ex vobis tempore praedecessoris ejusdem super hoc deliberatione praehabita, ipsum taliter

¹ Ib. Ep. CLXXXV. — ² Ep. CLXXXVIII. — ³ Ep. CLXXXIX. XXXVIII.

⁴ Lib. privil. Rom. Eccles. tom. II. pag. 249. Ms. Vall. sig. lit. B. num. 12. pag. 212.

¹ Extat in Ms. bibl. Vallic. sig. lit. C. num. 49. pag. 6. — ² Lib. II. Ep. CCXX. Ext. in eod. Bibl. Vallic. sig. C. XLIX. pag. 2.

nominarint. Charissimo autem in Christo filio nostro regi Castellæ illustri pro eo non deberi talis titulus videbatur, quia idem rex, nec quoad hunc titulum, cum nunquam per papales litteras taliter intitulatus exhibi, nec quoad alia fuerit in aliqua possessione, vel quasi regni Alemanniæ assecutus: nec debet status pendens negotii cum alterutrius partis præjudicio immutari.

41. « Pro memorato vero rege Castellæ suggereretur e contrario, nullo modo comiti memorato, sed ipsi regi regni Alemanniæ titulum adscribendum, cum plures de principibus electoribus vota sua direxerunt in regem eundem, et ipsum ad prædicta regnum et imperium legitime duxerunt eligendum: præfato vero comiti nec per electionem, quæ de ipso facta dicitur, cum nulla fuerit in regno et imperio supradictis; nec per superius allegata pro ipso in regio titulo sit jus aliquod acquisitum: litteræ namque dicti prædecessoris nostri nullum sibi quoad regium titulum jus dederunt, cum sint litteræ placenta quedam, ne dicam adulatoria, non diffinitionem aliquam continentes: quod etiam ex eo apparet, quia hec super hoc per ipsum prædecessorem, et fratres suos fuerit interdum deliberatio habita, nunquam tamen fuit aliquid definitum: et ideo non est verisimile quod per dictas litteras voluit super eodem aliquid diffinire; unde per easdem litteras nulla necessitas nobis indicitur observandi, quod continetur in eis, vel ipsius prædecessoris in hoc vestigiis inhærendi. Nec litteræ nostræ, si etiam ut dicitur præcesserunt, ad id aliquid operantur, tum quia non super imperii negotio, sed super quadam pecuniæ quantitate, quæ ab ipso comite venerabili fratri nostro Portuensi episcopo debita dicebatur, confectæ dicuntur; propter quod super alio fidem non faciunt, nec jus tribuunt, sicut per Instrumentum super alio confectum, in quo vir et mulier se conjuges nominant, matrimonium non probatur: tum quia si data earundem litterarum, si forsitan appareant, attendatur, aperte liquebit, quod eo tempore transierunt, quando nos qui non fuimus de collegio cardinalium super hujusmodi negotio non eramus, nec esse poteramus instructi. Cardinalium etiam quorundam litteræ, per quas ipsi comiti sub regio nomine scriptum fuisse dicitur, nequaquam in hoc suffragari videntur eidem, cum non fuerint habita communi deliberatione, nec de omnium consensu concessæ: quod etiam ex eo apparet quod non omnium cardinalium, sed aliquorum tantummodo sigilla eisdem litteris fuisse dicantur appensa.

42. « Cum igitur ex prædictis prædecessoris ejusdem, nostris vel cardinalium litteris, nullum sit dicto comiti circa titulum, de quo agitur, jus vel possessio acquisita, nulla dici posset injuria vel detractio fieri, si de cætero in litteris dirigendis ad eum idem titulus minime poneretur; nec status instantis negotii censeri in ipsius comitis præjudicium immutari, si prædicto regi, qui sicut

prædicatur, propter electorum pluralitatem potior allegatur in jure, adderetur electi titulus cum rei veritate concurrens. Sed allegatio immutationis hujusmodi eidem comiti potius efficaciter videtur ob stare, pro eo quod adscriptio tituli, quam per litteras dicti prædecessoris, nostras et cardinalium sibi factam allegat, pendente negotio non cognitionabiliter, nec partibus constitutis, cominus facta fuit. Nos itaque iis et aliis, quæ circa hæc movere poterant, plene discussis; auditis quoque vestris consiliis, ut lignum in medio paradisi positum veraciter præsentemus, medium decrevimus eligendum, nec subinclinati ad dexteram, vel sinistram. Et ideo cum tam memoratus comes, quam præfatus rex electi fuerint, nos veritatem sequentes, sine alterutrius partis præjudicio utrumque ipsorum decrevimus in nostris litteris nominandum in Romanorum regem electum. Actum apud Urbem veterem VII id. Aug. »

43. *Richardum propterea iratum paterne instruit, utrumque ad mutuam concordiam eodem litterarum exemplo legatis ad eos missis concedito revocat.* — Pupugit ea res admodum Richardum, cum hujusmodi Pontificiam sententiam in Alphonsi gratiam editam videret: nunquam enim hæcenus Apostolica Sedes Alphonsus in Romanorum regem electi titulo insigniverat: quo tamen Richardus ab Alexandro fuerat ornatus. Nec defuere, qui Richardum exasperarent, insusurrantque, si superstes vitæ diutius fuisset Alexander, ipsum imperii insignia certissime consecuturum: injuriam ipsi delato Alphonso eo titulo illatam. Hisque ac similibus Pontificem apud Richardum in susceptionem adduxerant, regi Castellæ studere. Quam Urbanus delergere ex ejus animo nititur¹: rem definiri nondum potuisse, cum tantis implicita difficultatibus esset: nec moleste ferre debuisset, si Castellæ rex titulo electi in regem Romanorum insignitus esset.

« Charissimo in Christo filio Richardo, in Romanorum regem electo.

« Ulinam, fili charissime, ad plenum tibi pateret nostræ ad tuam magnificentiam sinceritatis affectus. Ulinam plene intelligeres nostri erga te animi puritatem: etenim profecto cognosceres, nos tanquam patrem benevolam more paterno de tam chari filii gaudere profectibus, et processus nostros, interpretis calumniosi non admissio susurro, filiali benevolentia æstimares, obstruerentur circa te ora iniqua loquentium, locus detractio non esset, detractori non panderetur aditus, nec præstaretur audilus. Sed ecce, princeps inclyte, non desunt, ut audivimus, qui apud tuam excellentiam contra nos sine causa, non tamen malitia multa, submurmurare non desunt, qui tuam devotionem turbare studentes, actus nostros calumniantur injuste, illud ad quod facti qualitas, imo necessitas rationis debito nostro præsi-

¹ Ep. 221 et Cod. Vatic. pag. 12.

dente proposito nos coegit, trahentes ad notam et malitiose fingentes, quod detrectavimus hactenus nostras tibi mittere litteras, ne te nominarem in Romanorum regem electum : cum tamen fel. recordat. Alexander papa prædecessor noster non solum electum, sed etiam coronatum te in suis litteris nominarit. Verum iis pro nobis veritas ipsa respondet : ipsius evidentia tales formalitatum figulos, et ipsorum figmenta confutat. Novit siquidem circumspeditionis tuæ prudentia, quod clarissimus in Christo filius noster rex Castellæ ac Legionis illustris se a majori parte principum, in electione regis Romanorum vocem habentium, electum affirmans, tibi super obtinenda imperialis culminis dignitate, in quo sibi jus plenum quæsitum asserit, se opponit : nec te latere credimus quanta instantia, quantaque diligentia multiplicatis successively nuntiis tam nostris quam prædecessoris prædicti temporibus, idem rex apud Sedem Apostolicam jus hujusmodi extiterit persecutus.

44. « Tuis igitur, et ejusdem regis procuratoribus varia hinc inde, imo diversa et adversa proponentibus, non in figura iudicii, sed petitiones alternis vicibus alternando, nos præsertim cum ad Apostolatus officium præter cardinalatus gradum fuerimus miseratione divina vocati, de hujusmodi negotii meritis notitiam non habentes, sub tantæ varietatis incertitudine, in tanto et tali negotio, et maxime inter tantos; nec accelerare potuimus, nec debuimus præcipitare iudicium, aut alterutri partium in alterutrius præiudicium titulorum adjectione, vel nominum, seu enjuscunque alterius favoris indiciis tam præcipitanter exhibere gratificationis affectum. Et licet idem prædecessor tibi favorem circa prærogativam alienjus intitutionis impenderit, non tamen nos decuit facilitate præcipiti sequi hujusmodi processum prædecessoris ejusdem, quem fratrum nostrorum, sicut ex eorum fida relatione didicimus, communis et decisiva collatio non præcessit : intendimus enim in conspectu suo dirigere Domino vias nostras, sic pro viribus nostrum processum dirigere; illa etiam communis eorumdem fratrum consilii matura directione, ac directa maturitate firmare, quod nec in ambiguitatis lubricum incidant, nec de revocatoria correctione formident. Propter quod demum, cum eisdem fratribus plena deliberatione præhabita, quod habere debes acceptius, tibi electionis titulum, ex qua, si tamen sit legitima, jus solet acquiri, duximus adscribendum. De coronationis actu, qui pro te allegabatur, pro eo mentione non habita, quia nec electis in imperatorem concorditer in salutationis alloquio de coronatione aliquid adjici consuevit, ea inter cætera, ut dicitur, ratione, quia cum tres coronæ tali debeantur electo, aut pro singulis ipsarum, ad veritatem exprimentam, esset singularis, quod absurditatem saperet, expressio facienda; aut quod videtur verius, et consuetudo approbasse dicitur hactenus,

pro nulla ipsarum est coronationis titulus exprimentus.

43. « Cæterum cum memoratus rex, sicut præmittitur, legitime se contendat electum et nobis adhuc jus partium sit incertum; pro eo maxime, quod, sicut per alias litteras tuæ magnitudini directas exprimitur, coram nobis vel prædecessore præfato, ut coram iudice, nondum nisi novissime aliquid propositum extitit vel petatum; æquitas justitiæ non permisit, denominatione in Romanorum regem electi tam solemniter tibi concessa, ipsam sæpedito regi suis procuratoribus instanter, ut saltem æqualiter vel concederetur vel denegaretur instantibus, et super hoc justitiam sibi petentibus exhiberi; non sine gravi materia scandali denegare : maxime cum per intitutionem hujusmodi non intelligatur alterutrius accrescere juri vel detrabi, donec de ipsius juris meritis finaliter pateat, et doceatur aperte, in cuius persona electi descriptio, cum electionis veritate concurrat. Quæsumus itaque, fili, non accomodes aures malevolis, qui suam forte quærent in tua turbatione quietem, et in alienis dispendiis sua lucra venantur; sed nostrorum processuum causas, ordinem, ac rectam et puram procedentis intutionem, tuo prudenti consilio et spiritu quieto discutias : et proculdubio animus in quietis serenitate dijudicans, in illis invenit unde rectum sequendo iudicium, omni super præmissis turbationis materia submota, quiescet : nec causa querelæ supererit, nec via reprehensionis patebit. Dat. apud Urbem veterem II kal. Septembris ».

46. Incurranda erat Urbano, in quamcumque partem sententiam ferret, alterius principis inimicitia : nec suspicio aberat rem demum in bellum erupturam. Ad quæ declinanda tentandam iterum inter utrumque concordiam visum est, quos ut inflecteret, legatos in Hispaniam et Angliam transmisit. Ne tamen iudicis æqui partibus deesset, si paterna illi monita respuissent, peremptorium causæ decidendæ diem sextum kal. Maii indixit, missis (de ea re eodem exemplo) ad Alphonsum ac Richardum litteris¹, quarum exemplum infra scriptum est.

« Richardo in Romanorum regem electo.

« Qui cælum terramque regit, is nimirum cæli novit ordinem, et in terra potest cælestis ponere ordinis rationem. Is exempla de superioribus ad inferiora derivans, sicut in firmamento cæli duo luminaria magna constituit, ut mundum vicibus suis illustrent, sic et in terris maxima dona sua, sacerdotium videlicet et imperium, ad plenum spiritualium mundanorumque regimen, ad firmamentum Ecclesiæ militantis instituens, utriusque potestatis ita discrevit officia, ut eorum officiosa diversitas nulla sibi adversitate dissentiat; sed in commisi executione regiminis ex officii debito in voli unitate concordet; et ipsorum pro-

¹ Urb. lib. II, Ep. CCXII. et Ms. Vall. C. 49.

cultudubio profutura concordia alterutris alternis fulta præsidiis, ac utriusque mutuis tota favoribus, opus justitiæ liberius operetur, pacem mundo pariens, tranquillitatem inducens et nutriens unitatem. Imperium siquidem ad salutem sacerdotali auctoritate dirigitur, et ipsius adjutum suffragiis, sedatis procellosis interdum imminentium tempestatum turbinibus, tranquillum redditur et quietum. Sacerdotium vero pium et tutum debet habere refugium imperialem mansuetudinem, cum sua veneratione conjunctam, ut imperii Romani fastigium, et ejus culmini præsiciens, specialis advocati et defensoris præcipui circa Ecclesiam gerat officium, et in ipsius fortitudine brachii defensentur Ecclesiæ libertates, et jura manentur ipsarum, extirpentur hæreses, cultus Christianæ fidei ampliatur, et inimicis consternatis ejusdem, in pacis pulchritudine sedeat populus Christianus, et in requie opulenta quiescat.

47. « Verum humani generis inimicus, pacis impatiens, amator litium, discordiæ seminator, utriusque profectibus invidens, claræ memoriæ Willelmo Romanorum rege rebus humanis exempto, inter te et charissimum in Christo filium nostrum regem Castellæ ac Legionis illustrem in Romanorum regem electum circa obtinendam ejusdem imperii dignitatem contentionis materiam suscitavit, ut vobis circa hoc contententibus careret imperialis regiminis commodis orbis terræ, et tanti brachii, tam utilis, tam necessarii, tam chari carentiam ex ipsius imperii vacatione diutina molestam admodum et nocivam, damnosa experientia, Ecclesia prædicta sentiret. Sentit utique, sentit mater Ecclesia tam populi sibi commissi, quam suam gravem de hujus contentione jacturam: crevit namque perversorum audacia, et ipsorum abundante malitia, dum eodem vacante imperio ipsi Ecclesiæ defensionis debite suffragia subtrahuntur, liberius peccatis insistitur, hæreses pullulant, scandala suscitantur, multiplicantur cædes et strages; injuriæ invalescunt, in persecutionum turbinibus Petri navicula fluctuat; et interdum qui fidelium ipsius censi nomine gloriantur, in arcum perversum fidei debitum non servando, conversi eam in suis juribus injuriose impetunt et molestant, illa nunc denegando pro libito, nunc illicite occupando. Propter quod eadem Ecclesia non immerito hujusmodi vacationem deplorat imperii, de animarum periculis, quæ peccandi libertas ingerit, ex intimis longa trahens suspiria ingemiscit. Ex eo insuper quam dure, quam graviter materna ejus viscera quantuntur, quod, ipsa tam charos filios, tam inclytos principes in suo sentiens utero collidentes, prudenter advertit tuam et prædicti regis potentiam, in Christi blasphemos, et inimicos nominis Christiani potenter et magnifice more solito exercendam, in proprium et grande domesticorum fidei detrimentum talibus contentionibus implicari. Hæc ergo et alia incommoda dissensionis

hujusmodi eadem Ecclesia materno pensans affectu, in iis auxilii sui dexteram non subtrahit, sed vigilavit attentius, attentione sollicita vigilanter intendit, nullaque sollicitudine pervigil laboravit, ut discriminibus tantis occurreret, teque ac ipsum regem a discordiarum dispendiis præservaret.

48. « Et licet inter vos iudicis partes assumere non sine causa distulerit; præsertim cum tam tui quam ipsius regis nuntii in recordationis felicis Alexandri papæ prædecessoris nostri, nostra et fratrum nostrorum præsentia constituti, super prædictis judicarium Apostolicæ Sedis examen expresse usque ad hæc tempora declinarint; dilationem tamen hujusmodi illa etiam utilitatis utriusque partis consideratio, et paternæ pietatis cautela pro vobis consilium capiens persuasit, ut vestris animis ad hoc habilitatis interim ad reformanda inter vos amicitiae fœdera congruentia tempora captarentur, et remedia promptiora paterent, per quæ discordiæ occasione sublata vos glutinum solidæ charitatis uniret; ac in vestra soliditate concordiae, quam tractatus, qui super hoc in vos dicebantur haberi, promittere videbantur, sub sui principis ducatu pacifico daretur eidem sabbatismus imperio; et sedatis scandalis, ipsius subditis quietis optatæ jucunditas proveniret, pestis exterminaretur hæretica, animarum pericula vitarentur, Ecclesia cæsareo munita præsidio, et ab hostilibus erepta persecutorum incuris respiraret: ac eorum, qui sub simulatæ fidelitatis audacia nocent fidentius, temeraria nocendi confidentia refrenata suorum jurium integritate gauderet. Hæc quidem hactenus expectavimus anxii: hæc desideravimus anxia expectatione diutius: in iis prædecessoris, nostra et fratrum nostrorum sollicitudo non defuit, secundum Apostolicæ circumspectionis iudicium de contingentibus nil omittens.

49. « Et quanquam, ut votis nostris satisfaceret in hac parte, hucusque non fuerit ex alto concessum; tamen ad id semper nostra suspiravit intentio, ad id plenis desideriis anxiamur, non proponentes a cæptis desistere; quin circa negotium hujusmodi sub spe illius, qui facit magna, et inscrutabilia; qui facit concordiam in sublimibus, prosequi pacis semitas intendamus, quidquid per nuntios et procuratores partium coram nobis novissime his diebus propositum petitum fuerit, et responsum. Et quidem venerabilis frater noster Laurentius episcopus, et dilectus filius Willelmus archidiaconus Roffensis, ac Robertus de Baro procuratores et nuntii tui, a te plenariam potestatem habentes, ut in nostro consistorio tua proponerent negotia, et peterent cum solemnitate, qua conveniret, vocationem tuam solemniter ad coronam; ac universa et singula circa hæc gererent, agerent fideliter ac procurarent, quæ per vestros nuntios ac procuratores, ad hoc specialiter deputatos legitime possent agi, peti ac etiam procurari; quibusdam consuetudinibus prælibatis, quas servan-

das in electione Romani principis asserebant; proposuerunt inter cætera tam per electionem de te, tibi, quando et a quibus debuit, legitime celebratam, quam per consensum tuum in ipsam, unctionem, coronationem, inthronizationem in sede magnifici Caroli, et alia subsecuta tibi electo, prædictis consuetudinibus observatis, et nulli alii plenum jus, quoad proprietatem et possessionem in præfatis regno et imperio acquisitum, ac regium nomen, et imperii diadema indubitate deberi: et supplicaverunt instanter, ac inter alia humiliter petierunt, tibi et hujusmodi nomen adscribi, et te per nos inungendum, consecrandum et coronandum in Romanorum imperatorem, advocatum, et defensorem Ecclesiæ, ad ipsum diadema de nostris suscipiendum manibus, sine dispendio ulterioris moræ vocari, et Apostolicum tibi favorem impendi: petitionem hujusmodi variis tam facti quam juris allegationibus, et quampluribus nihilominus præmissis protestationibus fulciantes; ac dicentes ipsam per contradictionem memorati regis, vel electionem, si qua de ipso facta fuerat, utpote contra præactas imperii consuetudines, post electionem tuam non cassatam, nec cassandam, etiam ab iis, qui saltem tunc nullum jus habebant id faciendi, præsumptam non debere aliquatenus impediri.

50. « Ex parte vero supradicti regis per venerabiles fratres nostros Garsiam Silvensem, et fratrem Dominicum Abtillensem episcopos, ac delictos filios magistrum Joannem capellanum nostrum archidiaconum Compostellanum, et Radulphum de Podio Bonizi ipsius regis procuratores, actores et negotiorum gestores generales et speciales, ita quod occupantis non sit melior conditio; mandatum habentes ab eodem rege ad petendum pro ipso, et suo nomine a nobis, et prædictis fratribus nostris coronam imperii et assignari sibi diem ad recipiendam ipsam; et ad agendum, respondendum, defendendum et ad tractandum jura sua et imperii, et quidquid honori suo expedire viderent, sive in ordinario, sive in extraordinario, judicio ageretur; fuit ei contra propositum, eundem regem ad prædicta regnum et imperium a majori parte principum vocem in hujusmodi electione habentium electum fuisse legitime, ac esse in ipsis regno et imperio poticrem. Item insuper procuratores et nuntii electionem de te factam, inunctionem quoque, coronationem ac cætera subsecuta ex eadem electione tua ex diversis causis tam contra te, quam contra electores tuos, et electionem ipsam oppositis penitus nullam esse; nec dicti regis electionem, quanquam posterius celebratam, impedire potuisse, multipliciter allegantes; cum instantia postularunt ipsi regi consuetum favorem, et debitam in hujusmodi negotio justitiam exhiberi: apertius exprimentes hanc fore justitiam debitam, hunc esse favorem in talibus consuetum: videlicet, quod quando aliqui ad imperium in discordia principum eliguntur, Sedes

Apostolica illum, qui electus est a parte majori, personæ impedimentis cessantibus, denuntiat electum canonice, ac regem nominat, parte aliqua non citata, et ei favorem præstat, illique terminum ad recipiendam coronam assignat, etiamsi alter taliter electorum regni possessionem præsumpserit occupare: sicut in electionibus Lotharii et Conradi, Othonis et Philippi, ac aliorum plurimum observatum fuisse dicebant.

51. « Eisdem autem præfati regis Castellæ nuntiis petitioni prædictæ super debita justitia exhibenda porrectæ insistentibus, nos memoratum Rossensem episcopum, et alios tuos procuratores de prædictorum fratrum consilio duximus requirendos, si vellent super præmissis subire tuo nomine nostrum et Apostolicæ Sedis examen. Qui habito consilio responderunt, quod cum sis princeps Catholicus, nobis et Ecclesiæ Romanæ devotus, ipsam caput Christianitatis et fidei, tuamque matrem et dominam recognoscens; nec intendas illius declinare judicium, in quibus illud subire debes, et de jure teneris; et in imperio jus habeas, ac regni Alemanniæ, et ejus jurium possessionem obtineas; parati erant, in quantum prædicti mandati, quod a te habebant, se vires extendunt, pro te ac tuo nomine, tanquam pro rege vero ac legitimo possessore, judicium nostrum et Ecclesiæ Romanæ subire, si quis appareret, qui te super præmissis velit impetere, aut aliquid quocumque modo proponere, per quod tibi possit aliquod præjudicium generari; salvis semper in omnibus et per omnia jurisdictione, potestate, officio, auctoritate, dignitate, honore ac libertate sacri Romani imperii, ejusque principum, ad quos specialiter spectat Romani regis electio, et quibus præjudicare non intendebant, vel alias quomodolibet derogare; petitionem tuo præmissam nomine nihilominus repetentes. Ecce, fili charissime, dum ad petitionem justitiæ ab una parte proceditur, nec ab altera judicio ceditur, sed ipsius prosecutioni constanter instatur; nos qui sperabamus, quod per tuam et ipsius regis concordiam, et concordem supradicti ordinationem imperii, desideratæque quietis nobis serenitas arrideret, in judiciorum inquietos anfractus ingerimur, et expetitæ justitiæ instantia in ipsorum nos fluctus impellit. Ecce pacem expectavimus, et non venit: quæсивimus bona, et turbatio strepitus judicialis offertur. Profecto non id desiderabat Ecclesiæ imperiali auxilio relevanda necessitas: non id exigebant laceræ partes imperii occupatricibus expositæ manibus direptorum: non id requirebat Christianitatis iis temporibus miseranda conditio, quam intrinseca (civica odia) plusquam Tartaricæ feritatis affligunt. Quibus potius debebatur, ut per tractatus pacificos Cæsarei culminis acceleranda provisio in unitate capitis juribus redintegritatis imperii contra tot discrimina provideret.

52. « Nos itaque pacis cogitationes sollicitè cogitantes, ac de illius sperantes omnipotentia et

immensa virtute, sub quo curvantur qui portant orbem; qui ventis imperat, et ad ejus nutum stat spiritus procellarum; pacis tractatibus providimus insistendum. Et ideo hinc inde propositis a nobis, et prædictis fratribus nostris in discussionem exactæ deliberationis inductis de ipsorum consilio tam ad magnificentiæ tuæ præsentiam, quam ad ipsum regem Castellæ nuntios deliberavimus destinandos, qui vos ad pacem invitent: ad quod dilectum filium magistrum Guillelmum capellanum nostram archidiaconum in Ecclesia Parisiensi, virum utique providum, consilii maturitate conspicuum, a nobis ac eisdem fratribus plurimum merito suæ probitatis acceptum; de cujus industria, et fidelitate nos et ipsi fratres plene confidimus; ad tuam magnificentiam specialiter destinamus. Et nihilominus cum simus omnibus in justitia debitores, nec debeamus eam personis denegare sublimibus, qui super ipsa, etiam ab humilibus requisiti, nostri partes officii non negamus, te ac eundem regem Castellæ citandos decrevimus: et te de sæpe dictorum fratrum consilio peremptorie præsentium tenore citamus, ut secundo die Maii primo venturi Apostolico conspectui per procuratores idoneos te præsentem, qui tuæ conscientiæ consilii legitimum et plenum a te mandatum habeant ad pacis tractatum, si Dominus dederit, ineundum; et ad procedendum in ipso negotio prout honori Ecclesiæ ac pensata talis et tanti conditione negotii sine offensa justitiæ videbimus expedire. Dat. apud Urbemveterem II kal. Septembris ».

53. Comparuere coram Urbano et cardinalibus utriusque designati regis oratores, causæque argumenta explicuere: cujus disceptationis seriem Richardo Pontifex exposuit, ut si quæ ab ipsius oratoribus prætermissa ad causam stabiliendam, vel ad dissolvenda quæ Alphonsus objecerat, haberet argumenta, in medium adduceret.

« Richardo in Romanorum regem electo.

« Qui ¹ cælum terramque regit, is nimirum, » etc., ut supra, usque *peti*, « et etiam procurari coram nobis, et eisdem fratribus proponere curaverunt quasdam consuetudines circa electionem novi regis Romanorum in imperatorem post ea promovendi, apud principes vocem in hujusmodi electione habentes, qui sunt septem numero pro jure servari; et fuisse hætenus observatas a tempore, cujus memoria non existit: secundum quas infra annum et diem, postquam vacat imperium, talis debet electio celebrari, quacumque parte ipsorum anni et diei, quam ad hoc idem principes duxerint deputandam: et ad archiepiscopum Maguntinum, et comitem Palatinum Rheni, vel ipsorum alterum, altero nequente, vel forsitan non volente, pertinet ad electionem ipsam celebrandam, diem præfigere, ac cæteros electores principes convocare. Quibus omnibus, vel saltem

duobus ex ipsis die præfixa convenientibus apud oppidum de Franchenford, intus vel extra ipsum oppidum, in terra quæ dicitur Francheserde, loca quidem ad hoc deputata specialiter ab antiquo, ad electionem ipsam procedi potest, et debet secundum morem ipsius imperii approbatum: et electione taliter celebrata, electus, si electioni consenserit, ante Aquisgranum per dies aliquos facta mora, infra annum et diem post celebratam electionem eandem, quando electus voluerit, per Coloniensem archiepiscopum, ad quem id ex officio suo spectat, inungitur, consecratur et etiam coronatur: quo facto cuilibet via præcluditur contra electionem, vel electum, jam regem Romanorum effectum, dicendi aliquid, vel etiam opponendi: sed idem electus prædicto modo inunctus, consecratus et coronatus pro rege habetur, et ei tanquam regi debet a subditis et vassallis imperii obediri, suo more homagia et fidelitatis juramenta præstari assignari civitates, oppida, castra et specialiter castrum de Treveles, ac alia jura imperii infra annum et diem a tempore coronationis ejusdem: ita quod si qui de vassallis imperii ei homagia non præstiterint consueta, et non reddiderint civitates, castra et alia supraddicta, illis, quæ ab imperio tenent eodem, sunt eo ipso privandi.

54. « Et si votis principum, ad quos spectat eligere, ad eligendum convenientium, divisim in plures, duo in discordia eligantur, vel alter electorum per potentiam obtinebit, vel ad prædictum comitem Palatinum, tanquam ad hujusmodi discordiæ judicem est recursus habendus, ni forsan super electione vel coronatione hujusmodi suborta discordia, per appellationem vel querelam prædictorum principum ad examen Sedis Apostolicæ, quo casu ipsius est in tali causa cognitio, deferatur. Intelligitur autem is electus esse concorditer, in quem vota omnium electorum principum, vel saltem duorum tantummodo in electione præsentium diriguntur »: cum nimirum duo tantum comitiis interfuerint, a quibus Richardi oratores ejus electionem jure celebrari potuisse contendebant: idque adversus Alphonsum, a Trevirensi archiep. tantum præsentem Francfurti regem designatum: « In discordia vero is etiam reputatur electus, de quo in loco non solito electio celebratur, et in termino de communi consensu dictorum principum non statuto, quem si forsan prædicti principes infra annum et diem a tempore vacantis imperii concorditer statuunt, licet non expriment quod ipsum peremptorium esse velint; terminus tamen ab eis præfixus taliter peremptorius reputatur. Porro iidem procuratores iis et aliis quibusdam prælibatis consuetudinibus adjecerunt, quod vacante Romano imperio, die per omnes prædictos principes pro celebranda regis Romani in imperatorem postea promovendi electione statuto in Octavis Epiphaniæ anno Domini mclxvi, apud memoratum oppidum de Franchenford,

¹ Exstat in Cod. Vallie. Ms. pag. 9.

quinque tantum de dictis principibus tum per se, tum per alios, videlicet bonæ memoriæ Coloniensis archiepiscopus pro se, et bonæ memoriæ Maguntinus archiepiscopus, (qui) ea vice in hoc commiserat vires suas, et dilectus filius nobilis vir comes Palatinus apud Francheserd: bonæ memoriæ vero Trevirensis archiep. et dilectus filius nobilis vir dux Saxonie intra dictum oppidum convenerunt. Cumque iidem Treverensis archiep. et dux Saxonie præfatos archiepiscopum Coloniensem et comitem, nec ipsum oppidum intrare permitterent, nec ad eos exire vellent, super hoc sæpius requisiti dicti archiepiscopus Coloniensis et comes; attendentes ex lapsu temporis periculum imminere, si forsitan non fieret electio illa die, quæ ad hoc fuerat peremptorie constituta: præsertim cum de anno et die post vacationem imperii quindecim dies solummodo superessent, infra quos nullo modo potuissent propter locorum distantiam, et alias facti circumstantias præfati principes iterum convenire, cum prælatis, ducibus, et aliis ibidem præsentibus; deliberatione præhabita, de ipsorum communi consilio et assensu ad electionem procedere decreverunt: et tandem præfatus Coloniensis pro se, ac dictis Maguntino, ejus vires gerebat, et comite præsentem ac consentiente, divino nomine invocato, te in regem Rom. elegit, et mox electionem hujusmodi magnatum et aliorum adstantium copiosæ multitudini publicavit.

55. « Cui electioni per charissimum in Christo filium nostrum regem Bohemie illustrem post paucos dies consensu præstito, demum tu ad tuorum electorum et aliorum imperii optimatam, qui propter hoc ad te in Angliam accesserunt, instantiam et requisitionem instantem eidem electioni post diligentem super hoc tractatum habitum consensisti, ac personaliter Alemannie regnum ingressus, et moram apud Aquisgranum, quantum decuit, faciens, nec inveniens resistentem, postmodum fuisti per sæpedictum Coloniensem archiep. ad cujus id spectabat officium, consecratus, inunctus, coronatus ac inthronizatus regio more in sedem magnifici Caroli, nullo se inibi coronationi tuæ realiter aut verbaliter opponente: recepisti quoque homagia magnatum regni ejusdem, ac fidelitatis etiam juramenta: obtinuisti ornamenta, et insignia imperialia, quibus rex Romanorum solet ornari, cum Romæ inungitur, consecratur per manus summi Pontificis, et sacrum imperii suscipit diadema; et sine quibus aliquis ad inunctionem, consecrationem et coronationem hujusmodi nec solet, nec debet admitti. Reddita insuper tibi fuerunt quamplura oppida, castra, villa, ac jura imperii tanquam regi: tuque ipsius regni possessionem adeptus, ipsam tenes et per sex annos et amplius tenuisti.

56. « Ex his autem procuratores tui arguere nitentur, quod cum memorati Trevirensis archiep. et dux Saxonie, recusando dicto die proce-

dere; reliqui vero, non veniendo ad terminum concorditer assignatum, se alienos ab electione reddiderunt ea vice; tu ab omnibus principibus vel saltem ab iis, in quos totaliter jus eligendi reciderat, censi debes electus: et pro certo ac indubitato ponentes jus in regno et imperio supradictis tibi electo, prædictis consuetudinibus observatis ubi et a quibus id fieri debuit, et nulli alii acquisitum; ac regium nomen et imperii diadema indubitato deberi, supplicaverunt instanter, et humiliter petierunt tibi et hujusmodi nomen adscribi. Maxime cum antedictus prædecessor, id tibi de fratrum suorum consilio adscripsisset, te in eisdem regno et imperio quibuslibet aliis præferendo, sicut per ipsius litteras ostendere nitentur: teque per nos inungendum, consecrandum et coronandum in Romanorum imperatorem advocatum, ac defensorem Ecclesie, ad ipsum diadema de nostris suscipiendum manibus sine dispendio ulterioris moræ vocari et Apostolicum tibi favorem impendi: præsertim cum non tantum major pars principum prædictorum, imo omnes, excepto nobili viro marchione Brandeburgensi, qui etiam paratus est tibi obedire, ut iidem nuntii proponebant; electioni de se factæ consentiant, et tibi tam ipsi quam alii magnates Alemannie generaliter tanquam suo regi obediant et intendunt: petitionem suam illa indubitata, sicut asserunt, in imperio, et jure munita consuetudine fulciantes, qua dicunt electo in regem Romanorum, secundum solitum morem imperii ubi et a quibus debet, et postmodum per supradictum Coloniensem archiepisc. inuncto, consecrato et coronato eo ipso regium nomen acquiri; et si electæ personæ impedimenta non obviant, vocandum sine dilatione aliqua per summum Pontificem ad coronam: ad id non solum morem imperii approbatum, sed etiam quondam felicis recordationis Innocentii Papæ III prædecessoris nostri decretalem Epistolam allegantes: ac dicentes, per contradictionem memorati regis Castellæ, vel electionem, quæ de ipso facta dicitur, petitionem præmissam non debere aliquatenus impediri; cum secundum prædictas consuetudines sit ei jam enjuslibet contradictionis via præclusa, et electio ipsa nulla fuerit ipso jure, utpote post annum et diem contra easdem imperii consuetudines, et termino ad hoc statuto, de communi principum prædictorum consensu transacto, et post electionem tuam legitimam non cassatam, a solo nominato Trevirensi; qui propter nova pedagia, quæ in terra sua imposuit, erat tunc excommunicatione ligatus, nulla omnino forma servata; in camera ejusdem Trevirensis archiep. contemptis aliis principibus, clandestine attentata: cum nullam ab eisdem principibus super hoc potestatem haberet: quam si etiam ab aliquibus habuisset, sicut quædam pro parte altera exhibitæ litteræ innuebant; formam tamen ipsius, quæ secundum tenorem litterarum ipsarum ad certam diem se tantummodo exten-

debant, non eligendo ipsa die, minime observavit.

57. « Ex parte vero supradicti regis Castellæ per venerabiles fratres nostros Garsiam, Silvensem et fratrem Dominicum Abulensem episcopos, ac dilectum filium magistrum Joannem capellanum nostrum archidiaconum Compostellanum, ipsius procuratores, actores et negotiorum gestores generales et speciales omnes in solidum; ita quod occupantis non sit melior conditio; mandatum habentes ab ipso, ad petendum pro eo et suo nomine a nobis et prædictis fratribus nostris coronam imperii, et assignari sibi diem ad recipiendum ipsam, et ad agendum, respondendum, defendendum, et tractandum jura sua et imperii, et quidquid honori ejus expedire viderent, sive in ordinario, sive in extraordinario, iudicio ageretur; fuit e contra propositum, quod prædictus dies Octavarum Epiphaniæ non ad eligendum, sed ad tractandum super electione faciendi regis et imperatoris; et ad assignandam diem ad celebrandum electionem eandem, non per omnes, sed quosdam ex ipsis principibus extitit assignatus. Qua die præfati Trevirensis archiepiscopus, et dux Saxonie pro se, ac dilecto filio nobili viro marchione Brandeburgensi, qui eidem Trevirensi archiepiscopo vices suas commiserat; necnon et procuratores memorati regis Bohemie ad prædictum oppidum tanquam viri pacifici accesserunt. Supradicti vero Coloniensis archiepiscopus, et comes cum ingenti armorum multitudine ad loca circumvicina ipsius oppidi advenientes, requisiti per Trevirensis archiepiscopi, duces et procuratores prædictos, qui eorum impressionem versimiliter formidabant, ut iidem oppidum intrarent cum societate decenti, de assignanda die ad electionem celebrandam, prout terminus exigebat, si ad hoc essent habiles, una cum ipsis pacifice tractaturi; non solum id facere contempserunt, verum etiam proprii persecutores arbitrii præsumpserunt te in regem Alemannie, non sine multo contemptu aliorum principum, nominare.

58. « Memorati autem Trevirensis archiepiscopi, dux et procurator nominationem hujusmodi attendentes penitus esse nullam (præsertim cum dicti Coloniensis archiepiscopi, pro eo, quod in bonæ memoriæ P. S. Georgii ad Velum Aureum diaconum card. tunc legatum in Alemannie partibus manus injecerat, ac venerabilem fratrem nostrum Paderburnensem episcopum præsumebat detinere captivum, propter quod per eundem etiam legatum excommunicatus extitit; comes vero propter clericorum et religiosorum cædes et notorias captiones; et quia contra sententiam felic. recordationis Innocentii papæ IV, prædecessoris nostri, quondam Friderico olim Romanorum imperatori et Conrado nato ejus præstiterat publice consilium, auxilium et favorem; erant ipsius electionis tempore tam a canone, quam ab homine variis excommunicationibus innodati; et Maguntinus archiepiscopus

cujus idem Coloniensis archiepiscopus se vices gerere asserebat, in vinculis teneretur; propter quod carens arbitrii libertate, præstare non potuit, prout jura exigunt, liberum in electione consensum, nec etiam de facto præstitit ad electionem celebrandam) certum terminum statuerunt subsequentem Dominicam Passionis, quo quidem termino usque ad proximam Dominicam Palmarum, continuato de die in diem; et memorato Maguntino tunc a vinculis liberato Coloniensi archiepiscopo, et comite requisitis, et nolentibus interesse; dictus Trevirensis archiepiscopus, a rege Bohemie, duce et marchione sibi super hoc potestate commissa, dictum regem Castellæ suo et illorum nomine publice et solemniter in eodem oppido de Franchenford, Dei nomine invocato, in Romanorum regem et imperatorem elegit, et electionem ipsam omnibus adstantibus publicavit: idemque rex Castellæ, ipsa electione sibi per quamplures magnates imperii, ad ipsum propter hoc in Hispaniam accedentes, postmodum præsentata, electioni consensit eidem. Ex præmissis sane iidem procuratores et nuntii prælibati regis Castellæ, dicentes electionem ipsam ubi et a quibus debuit celebrari legitime, allegabant electionem eandem impediri non potuisse per tuam, quæ, sicut dicunt, nulla extitit ipso jure. Nam cum prædictus dies Octavarum non ad eligendum, sed ad tractandum de statuta die, et ipsam statuendam ad electionem celebrandam novi regis fuerit non per omnes prædictos principes, sed per aliquos ex eis, ut præmittitur, assignatus; qui etiamsi ad eligendum statutus fuisset per majorem partem eorundem principum, minoris partis non obstante contradictione mutari et prorogari potuit et extitit prorogatus; constat electionem de te maxime per pauciores de ipsis principibus excommunicatos ipsa die Octavarum factam nullam penitus extitisse.

59. « Excommunicationem etiam contra memoratum archiepiscopum Trevirensis objectam, et consuetudinem, quæ de celebranda a tempore vacantis imperii infra annum et diem regis Rom. electione præponitur, ac alias omnino negantes, allegabant, quod si veritate hujusmodi propositio fulciretur, electio tua, quæ quindecim diebus de ipso tempore adhuc extantibus celebrata fertur, ex hoc etiam nulla esset: cum non liceret minori parti, majori contempta, diem ultimam ipsius temporis prævenire. Per quæ apparere dicebant, quod electores ejusdem regis Castellæ, nolendo die illo eligere, non fuerunt eligendi jure privati, nec si etiam, ut pars adversa proponit, ad minorem partem renuisset exire. Nam cum infra prædictum oppidum de Franchenford Romani regis et imperatoris, et non alibi debeat electio celebrari, minor pars non poterat ad locum alium coarctare majorem. Adjecerunt præterea inunctionem, consecrationem, coronationem ac possessionem prædictas, quam quidem possessionem omnino negabant; et cætera pro parte tua inducta, cum ex

electione tua, quæ ut prædicatur, nulla extiterat, secula fuerint; tanquam nulla, nullum potuisse tuo munimentum afferre, aut ejusdem regis Castellæ juri præjudicium generare: subjungentes Coloniensem archiep. supradictam consecrationem, vel inunctionem, seu coronationem, quæ jus tribuant, dare non posse nisi ei, qui a majori et saniori parte prædictorum principum est electus: alioquin illa sequeretur absurditas, quod solus Coloniensis archiep. precibus inductus vel corruptus pretio, cui vellet imperium dare posset.

60. Quod autem de litteris supradicti prædecessoris Alexandri præmittitur, in quibus tibi regium nomen dicebatur adscriptum, teque in prædictis regno et imperio abis fuisse prælatum, multipliciter confutabant; tum quia quoties coram ipso prædecessore Alexandro, ac fratribus suis de imperii negotio agebatur, idem prædecessor Alexander publice asserebat, quod super eodem negotio nihil in dicti regis Castellæ præjudicium attentaret; quod etiam ipsi regi Castellæ per litteras, et quondam A. de Ferentino suum capellanum et nuntium intimavit; propter quod prædictæ per te inductæ litteræ merito sunt suspectæ, nec credendæ de ejusdem prædecessoris Alexandri conscientia emanasse; tum etiam quia si de ipsius conscientia et fratrum suorum consilio processissent, cum injuriosæ sint, debent merito revocari. Unde iidem regis Castellæ procuratores et nuntii electionem de ipso factam, electione tua prædicta, et iis, quæ pro te fuerunt objecta, nequaquam obstantibus, fore legitimam, utpote celebratam a majori parte ipsorum principum, quos iidem procuratores et nuntii variare non potuisse allegant, et variasse non credunt; imo fictione juris ab omnibus, cum alii utpote inhabiles electioni non potuerint, vel saltem noluerint in loco solito et tempore debito interesse, ac ipsum potiorum in prædictis regno et imperio arguentes; cum instantia postularunt ipsi regi Castellæ consuetum favorem etc. ut in alia usque observatum fuisse dicebant, ad hoc prædictam decretalem Epistolam inducentes: eisdem autem præfati regis Castellæ nuntiis petitioni prædictæ, etc.» ut in alia usque in finem.

61. Retardarunt Anglicanæ turbæ, quibus Richardus implicatus erat, ne imperii controversia dirimeretur, de quibus inferius. Scripsisse vero eodem argumento Urbanum ad Alphonsum Castellæ regem, ut suam vicissim causam tueretur, abunde colligitur: quem quidem parta rebus in Hispania gestis gloria admodum commendabat. Retulerat ipse de Sarracenis Hispanicis plures victorias, ac late Christianum nomen amplificarat: atque hoc ipso anno Mahomadem Granate et Hndielem Murciæ reges, qui in ipsum armorum coitionem fecerant, ac Marrocio auxilia exceiverant, contudit¹. Contraxisse ingentes copias ea industria, refert

Mariana¹, cum vectigalis immunitate plures voluntarios pellexisset ea lege, ut annis singulis trium mensium spatio cum armis et equo ipsius castra sequerentur. Intentum bello Maurico Pontifex summis laudibus decoravit in ea Epistola, qua ipsius pium consilium eligendæ in templo S. Crucis sacro sepulturæ in insula Gaditana, quæ in freto Herculeo jacet, collaudavit, præcepitque eo flagitante auctoritate Apostolica, ut nullus, si in eo consilio perstaret, opponere sese auderet. Susceperat ideo hujusmodi consilium eximius princeps, quia ea insula invadendæ Africae ob commodissimum portum magni rei Christianæ momenti videretur, ac si ipsius cineres in ea jacerent insula, ea re Hispanos reges ad eam a Sarracenis defendendam excitatum iri: quare Gaditanum oppidum, ut Sarracenis terrorem injiceret, altissimis mœnibus fortissimisque propugnaculis munivit.

« Regi Castellæ ac Legionis illustri.

« Excelsum fecit in terris, qui habitat in altissimis Deus, pro eo potissime regnum tuum ipsius terminos magnifice dilatando, quod regia celsitudo suam ab ipso, qui eam sibi tribuit potentiam, gratitudine debita recognoscens, non ad oppressionem fidelium, sed propagationem fidei, et divini cultum nominis per populorum multiplicationem fidelium augmentandum adversus nationes externas jugiter experitur. Ex hoc namque ipse Deus tam progenitores tuos, quam et tuam magnificentiam exultationis, et lætitiæ oleo præ participibus tuis ungens, tibi nomen fecit grande supra nomen magnorum, qui sunt in terra, tibi et dicto regno in rore cæli, et terræ pinguedine uberrime benedictione impensa, propter quod Romana Ecclesia mater tua super te filio benedicto et Christianissimo principe jucundatur et gaudet; ac preces ad Deum fundit assiduas, ut ab omni te adversitate custodiens, concedat quod per regnum temporale, quod obtines, felici commercio tibi pateat expeditius transitus ad æternum.

62. « Et quidem plura sunt, et maxima, quæ de regalis excellentiæ virtuositas, et strenuis actibus recenseri possunt: sed admirandum nostris nuper venit insinuatione regia sensibus, et stupendum propositum, quod de regalis corporis sepultura non a suggestione humana, sed a spiritu Domini concepisti: per quod liquido datur intelligi, quod pro fide dilatanda Catholica, et fidelium robore decertare cupias etiam rebus humanis exemptus, ut quod vivens regium corpus nondum efficere potuit, efficaciter exanime in tuæ salutis compendium prosequatur. Nam cum insula Gadicensis, in qua, ut asseritur, est maris portus accommodus et tranquillus, propter Mediterranei structuram maris Africae sit infesta plurimum; et ad ejusquisitionem janua possit esse fidelibus, si superexerescens Christianis incolis repleatur; tu id tanquam fidelissimus princeps prudenter atten-

¹ Marian. de Reb. Hisp. l. XIII. c. 45.

¹ Marian. de Reb. Hisp. l. XIII. c. 15.

dens, ut tua clara memoria postquam in Domino requieveris, reges, qui tibi successerint, ad ipsius loci custodiam et augmentum animet et inducat, ac propter hoc fideles populi libentius inibi eligant incolatum; apud Ecclesiam sanctæ Crucis quam in ipsa insula loco dicto Caliz, ut taceamus de fulciendis nunc per te herculeis ædificiis et mœnibus restaurandis antiquis, miro facis opere fabricari; quamque nos ad tuam instantiam per nostras litteras Pontificalis cathedræ titulo decorari mandamus, elegisti deliberatione pia et provida sepulturam, a nobis suppliciter postulans, ut quod a te de sepultura hujusmodi pro fidei fideliumque favore factum est, Apostolicæ acceptationis robore munientes, id adimpleri districtus mandaremus.

63. « Nos itaque cum nullus ibi de tuis majoribus, cujus ad id affectione traharis, fuerit tumultus, verisimili conjectura tenentes, quod hæc laudabilis et accepta Deo, ut credimus, dispositio regiæ sepulturæ de fidei et charitatis fervore tantum processit, tuis postulationibus annuendo, eam gratam et acceptam habemus; auctoritate præsentium universis clericis et laicis, quorum intererit, sub pœna excommunicationis districtius injungentes, ut te circa sepulturam ipsam in dispositione hujusmodi finaliter perdurante, cum de hac luce, Deo vocante, migraveris, corpus tuum honorifice in dicta Ecclesia Sanctæ Crucis, quantum in ipsis fuerit, faciant sepeliri, nec aliquatenus super hoc venire præsumant contra regiam voluntatem. Nulli ergo, etc. Dat. apud Urbem veterem XII kal. Septemb. anno n. » Silere aliud eximii erga Hispanos studii Pontificii signum non possumus, qui ad restituendum Palentiæ litterarium decus, quod admodum defloruerat, Apostolica auctoritate eas prærogativas Palentiæ doctoribus ac scholasticis, quibus Parisiensis alteriusve loci Academia potiretur, impertit¹, ut Hispanos ad scientiarum decus cum armorum gloria jungendum incitaret. Jam ab Hispanicis rebus ad Halicas nos convertamus.

64. *Pontifex Manfredum Italiæ dominium affectantem ad diluendam causam vocat; litteris ad Christi fideles directis ejus tyrannidem exponit.* — Non subjecerat modo suæ tyrannidi Siciliam Manfredus, verum confirmatis viribus Italiæ quoque dominium affectabat, ac marchiam Anconitanam, aliasque ditionis Ecclesiasticæ terras invaserat. Quem ut coerceret Pontifex, legibus primum agendum censuit. Indixerat ei diem anno superiori, ut se Apostolicæ Sedi ad objecta diluenda sisteret; ac de Ariana civitate excisa, Thomasti aliorumque nobilium crudelissima nece, effuso nullorum innoxio sanguine, oratore Conradini per insidias et scelus trucidato, contempta Ecclesiastica auctoritate, coactis ad divina coram excommunicatis faciendâ sacerdotibus, impenso Sarra-

cenis favore, vectigalibus attritis populis, exhaustisque pauperum opibus purgaret. At Manfredus sive ut Pontificis studia inanibus officiis ac ficta submissione eluderet, sive ejus gratiam conciliare ad avertenda imminentiâ pericula cuperet, proposuit oratorum opera velle se in tanto negotio non procuratorio nomine, sed præsentem respondere. Verum Urbanus, ne quas vafer et improbus vir insidias artesque instrueret, nonnullas ipsi leges, si accederet, præscripsit, quas si infringeret, denuntiavit tutum iter sibi non futurum; aliarumque pœnarum minas incussit, quas subiecto Diplomate complexus est¹: misitque viros graves, qui ipsum ad servandas propositas leges, antequam itineri se accingeret, sacramento adigerent.

65. « Universis nostris, et Ecclesiæ Romanæ cæterisque Christi fidelibus.

« Olim in die Cœnæ Domini proximo præterito, quo videlicet die annis singulis, apud Sedem Apostolicam de universis mundi partibus innumerabilis fidelium convenit multitudo, Manfredum quondam principem Tarentinum super certis articulis præsentem ipsa multitudine manifeste citavimus, ut in kal. Aug. proximo præteritis coram nobis per se, vel per solennes procuratores cum sufficienti mandato comparere curaret, facturus et recepturus super illis, quod justitia suaderet: videlicet super destructione civitatis Ariensis, quam per Sarraenos fecit funditus dissipari, et super interfectione turpissima Thomasi de Oria et Thomasi de Salice, ac super crudeli et proditione occisione Petri de Calabria comitis Cataneani, et horrenda effusione sanguinis multorum fidelium: necnon super eo, quod in derogationem auctoritatis Ecclesiasticæ, vel censure, quæ fulcimentum est Catholicæ fidei atque robur; et in ipsius detractionem fidei pluribus jam annis sibi fecit, et facit adhuc publice celebrari, vel quantum in eo est potius profanari divina: quod non caret scrupulo hæreticæ pravitatis. Et citatus propter hoc a felic. recordationis Alexandro papa prædecessore nostro, quia in prælixo ei termino, nec post etiam comparere curavit, fuit per prædecessorem eundem excommunicationis vinculo hac de causa specialiter innodatus.

66. « Super eo etiam quod ipse Sarraenorum ritus, illosque in suis quotidianis obsequiis notabiliter secum tenens, et præferens Christianis in opprobrium fidei orthodoxæ, regnum ipsum Siciliæ ad servilem et ignominiosum statum redegit, ejus incolis et habitatoribus propter acerbas et intolerabiles exactiones vix valentibus respirare; ac super dira nece proximis sibi sanguine illata per ipsum. Super eo insuper quod Conradum Bussari nuntium et vassallum Conradi pueri, nati quondam Conradi filii quondam Friderici olim Romanorum imperatoris, fecit proditionaliter trucidari: et super enormibus et fœdis ejus

¹ Ep. ciii.¹ Ep. xiii.

excessibus, de quibus manifesta infamia denotatur; et pluribus aliis, quæ in hujusmodi nostræ citationis forma plenius continentur.

67. « Sed idem Manfredus quondam princeps Tarentinus suos nuntios tunc ad præsentiam nostram misit, qui aliqua pro eo in nostro consistorio proponentes, nisi sunt eundem multipliciter excusare. Nos autem auditis et intellectis quæ eidem proposuere nuntii, duximus fore in negotio per viam inquisitionis in iis, in quibus opportunum foret, et alias etiam procedendum, prout videremus secundum justitiam expedire. Verumtamen quia quidam ex fratribus nostris absentes erant, et plures ex iis, qui tunc aderant, non erant moram continuaturi nobiscum; hujusmodi nostrum processum usque ad Octavas festivitatis B. Martini proximo futuræ duximus suspendendum, prædicentes quod ex tunc in præfato negotio, prout suaderet justitia, procedere curaremus.

68. « Eodem igitur appropinquante termino, idem Manfredus, judicem Ailardum de Venusio, et Joannem de Brundusio notarium familiares suos ad Sedem Apostolicam destinavit, qui a nobis et prædictis fratribus cum instantia petierunt, ut cum idem Manfredus tam arduum, tamque grave, ac grande negotium aliquibus committere nuntiis, seu procuratoribus non intendat; sed velit pro illo personaliter nostro se conspectui præsentare, et securitatem ei plenariam et licentiam veniendi ad nos tute per terram et districtum Ecclesiæ largiremur. Nos autem volentes super iis, præsertim cum fidei negotium agatur, specialiter in hac parte cum ea maturitate ac gravitate procedere, ut processus noster nequeat aliquorum detractorum morsibus, vel obloquiis subjacere; petitam securitatem eidem Manfredo de fratrum nostrorum consilio sub certa forma, inferius annotata, in veniendo ac vice pro eodem negotio, et morando ac per octo dies, in quibus exire possit, terram Ecclesiæ, postquam a nobis licentiam redeundi habuerit, tenore præsentium elargimur: dantes ei licentiam et liberam facultatem ingrediendi propter hoc terram et districtum Ecclesiæ, ac tute ad nos per terram et districtum hujusmodi veniendi: et universis nostris, et ipsius Ecclesiæ fidelibus firmiter inhibentes, ne ipsum cum infrascripto armatorum, ac personarum, et evectionum numero ad nostram præsentiam accedentem, in persona, vel rebus turbare, vel offendere, seu quomodolibet molestare, aut impedire præsumant.

69. « Verum quia ipse tanquam temerarius ad terram Ecclesiæ, sicut evidenter apparet de marchia Anconitana, et nonnullis aliis terris ad Ecclesiam ipsam spectantibus, violentas manus extendit; volumus ad præsens hoc saltem modo nobis, et eidem Ecclesiæ ab hujusmodi suis temeritatibus præcavere, quod non in occulto, sed in dilecti filii fratris Gualasci de Ordine fratrum Minorum penitentiarii, et Jacobi præpositi Ebredun-

nensis capellani nostrorum has litteras deferentium, et plurimum aliorum præsentia corporale juramentum exhibeat, vel per alium in animam suam faciat exhiberi, quod nullos armatos nullasque personas, et evectiones ducet, nec patietur venire secum ultra numerum infrascriptum; et quod sic veniendo, vel morando, aut redeundo Ecclesiam vel terram, seu fideles ipsius non offendet, nec per suos offendi faciet, vel permittet; neque operabitur, vel machinabitur aliquid in dispendium Ecclesiæ, terræ, aut fidelium prædictorum; quodque moram nisi tantum in prædictis octo diebus in terra ejusdem Ecclesiæ non faciet, plusquam ei fuerit de licentia nostra permissum.

70. « Cæterum quia ubi de negotio fidei agitur, omnis sinistrae suspitionis, violentiæ vel impressionis cujuslibet est prorsus amovenda materia; ne labores et studia, quæ pro laude Dei, et prospero statu suorum fidelium impenduntur, in eorum quod absit, dispendium convertantur; propter quod sic intendentes eidem Manfredo in hujusmodi suo adventu ad nos de opportuna securitate consulere, quod in turbationem ipsius negotii non redundet, ac tranquillius status terrarum ejusdem Ecclesiæ non turbetur; ipsi Manfredo auctoritate Apostolica districtius prohibemus, ne ultra octingentarum personarum, de quibus possint esse centum duntaxat armatæ, et septingentarum evectionum numerum, quem eis auctoritate prædicta taxamus, ad Sedem Apostolicam secum ducat: imo quod contra formam prohibitionis hujusmodi, terram ipsius Ecclesiæ aliquatenus ingredi non attentet. Si enim contra hujusmodi taxationem nostram terram ingrederetur eandem, tunc manifestum esse et liquidum, quod ipse non ad subeundum Ecclesiæ judicium, ut pacificus et quietus accederet, sed potius tanquam hostis ad impedimentum et confusionem negotii fidei orthodoxæ, quod agitur, ne in eo debitus posset haberi processus; et ad turbationem status ipsius terræ, ac eorundem fidelium prosiliret: propter quod si id fieri contingeret, liquidius et evidentiùs de pravitate hæretica suspectus, et notabilis redderetur, nosque liberius et rationabilius possemus super hoc procedere contra eum: cum impedire, vel confundere dictum negotium esset evidenter fovere hujusmodi hæreticam pravitatem.

71. « Quod si forte ingredi terram eandem hujusmodi non præstito, ut dictum est, juramento vel plures armatos, personas et evectiones duxerit, vel secum venire permiserit, quam taxatio prædicta contineat, sprete prohibitione prædicta, aut longiorem moram, nisi solum in præfatis octo diebus, traxerit in eadem terra, postquam a nobis habuerit licentiam redeundi; vel in veniendo, aut morando, seu redeundo Ecclesiam, aut terram vel fideles ipsius offenderit, vel fecerit, seu per suos permiserit offendi; aut operatus, vel machinatus fuerit aliquid in dispendium Ecclesiæ, terræ seu fidelium prædictorum; eo ipso sit anathematis

vinculo innodatus, et nihilominus hujusmodi nostræ scenritatis litteræ vacuæ sint penitus et inanes, nullam ei securitatem, quomodolibet tribuentes. Prædictos autem pœnitentiarum et capellanum, viros utique providos et discretos, et nobis ac fratribus nostris acceptos, ad eundem Manfredum duximus destinandos, ut ei litteras easdem assignent, et reterant sibi nihilominus ex parte nostra præmissa omnia viva voce : quodque prædictum juramentum in eorum præsetetur præsentia, sicut superius est expressum. Dat. apud Urbemveterem III id. Novembris anno n. ».

72. Non admisit dietas sibi leges Manfredus, de quo ait Theodoricus Vallicolor ¹ :

Nil veri tenuit, imo perjuria verbis
Ipsius, et fraudes actibus ejus erant.

Perrexit itaque vafer tyrannus Pontificem insectari bello, miscere Urbem tumultibus, ejusque dominium affectare : Picenum vexare, in patrimonio B. Petri irrumpere, imo etiam Urbanum suæ tyrannidi subijcere molitum narrat memoratus Theodoricus : atque ob id Joannem Marerium, qui Sarracenorum et aliorum impiorum exercitui præerat, Apnensem urbem opprimere conatum, ut adjunctis sibi Etruscis Gibellinis, ac Petro e Vico, et Germanis, Urbemveterem, ubi Pontifex et cardinales versabantur, expugnaret. Auctoris incultos versus ad rem confirmandam afferimus.

Nam Florentini, Pisani, deinde Senenses,
Petrus de Vico Tbentoniceque sui,
Summum Pontificem cum fratribus Urbevitanis
Tentassent ab eis obsidione capi.
Ut patre sublato, juxta temeraria cordis
Manfredi placita, stare in orbe pater.

Addit Theodoricus insana consilia a numine dissipata, Joannemque Marerium insigni clade affectum a cruesignatis, fugatumque. Nec solum in Italia ad religiosam militiam accepto crucis symbolo profitendam vocabat fideles pro defendenda Ecclesia Urbanus, sed in aliis quoque provinciis : et in Sardinia quidem Arborensis archiepiscopus Sardos cruce insignibat, inter quos Guillelmus Toparcha Arborensis sacro bello se devovit. Districtæ præterea in Manfredianos censuræ, quibus Recanatenses, quorum urbs ob secutas Manfredi partes episcopali dignitate exuta fuerat, reversi ad obsequium soluti ² sunt : Florentini aliorum commercio interdicti, eorumque bona proscripta.

73. *Duabus litteris Senensium crudelitates exprobrat, ad officia eos revocat; sed cum incassum, ad auxilia externa confugit, impræmis Francorum et Anglorum.* — Cecidisse ³ sub Manfredi

tyrannidem Florentinos superius vidimus, cum caeso juxta fluvium Arbiam eorum exercitu consternata plebs victoris jugum accepit : qua etiam clade Lucenses, qui una cum Florentinis sociis expugnandarum Senarum spe profecti fuerant ⁴, involuti; ac plures ex ipsis strenni milites in captivorum numerum, qui ad quatuor millia ascenderat ⁵ venerant ⁶ : in quos Senenses ultionis appetitu efferati ⁷ crudeliores se præbuere : diris enim ipsos carceribus macerarunt, utque graviore ac intolerabili ære se redimerent compulserunt. Flexus igitur ad misericordiam Urbanus, tum partium studio, cum Lucenses Ecclesiæ causam in Manfredum tuerentur; tum Apostolici muneris religione ductus, gravissimis litteris Senenses ad mansuetudinem traducere nisus est ⁸.

« Potestati, capitaneo, antianis, consilio et communi Senensi spiritum consilii sanioris.

« Non sine turbatione mentis attendimus, sed referimus cum dolore, quod vos quasi penitus ignorantes, quod Dei benignitas ad pœnitentiam vos adducit, iram vobis thesaurizatis in die iræ secundum cor inspœnitens, et vestram duritiam obstinatam, dum Deum, nos et Romanam Ecclesiam damnabiliter contemnes, nostra monita et præcepta, quibus apud vos frequenter institimus, ut Lucanos captivos; quos quidem deberetis in manus vestras potius occulto Dei judicio, quam virtute propria traditos existimare; redderetis pristinae libertati, non solum exaudire contumaciter renuistis, verum etiam viam facientes semitæ iræ vestræ, carceris durioris angustias exaggerastis postmodum et exaggerastis in ipsos, ac exactionum onera importabilia, sicut infausta nuper relatione didicimus, inculcatis. Numquid non hæc attendenti patri tristitiam ingerunt? Numquid non referentem doloris acerbitate respargunt? Profecto in iis et captivis ipsis compatimur, et vobis nihilominus condolemus. Licet enim vos, adhærendo inimicis Ecclesiæ, ac ipsius tam graviter persequendo fideles, et alios innumeris contemptibus et offensis nos et eandem impetatis Ecclesiam, et ad iracundiam multipliciter provocetis; nos tamen illius vices gerentes, licet immeriti, qui cum iratus fuerit non obliviscitur misereri, maternæ dulcedinis non possumus oblivisci, quin vos, quos devotos filios experiri deberet Ecclesia, doleamus acerbæ sic in regionem dissimilitudinis abiisse : quin amare turbemur, quod vos, quorum salutem appetimus, et ex officii debito procurare tenemur, non solum ea, per quæ potest eadem provenire, contemnitis, sed etiam in contrarium laboratis. An ignoratis, quod pietas ad omnia utilis promissionem vitæ presentis habeat et futuræ? An nescitis, quod Evangelica veritas misericordes beatos asserit, et ipsis misericordiam pollicetur? Nonne nostis scri-

¹ Theod. Vall. apud Masson. de episc. Urb. l. v. — ² Lib. III. Ep. cur. xxx. Ibid. pag. 142. — ³ S. Ant. III. par. tit. XIX. c. 7. § 4.

⁴ S. Ant. III. par. tit. XIX. c. 7. § 3. — ⁵ Ibid. § 4. — ⁶ Jo. Villan. l. VI. c. 87. — ⁷ Ms. Vall. sig. lit. C. num. 49. pag. 143. — ⁸ Ext. ibid.

plum esse, quod qui misericordiam non fecit, iudicium sine misericordia patietur? Quomodo igitur sic efferato animo quadam ferali sævitia, et omni quasi naturæ humanæ, quæ inter homines cognationem quandam constituens, alterum insidiari alteri censuit nefas esse, fœdere dissoluto, in homines arbitrio vestræ voluntatis expositos sic inhumane sævitis? Certe adeo ipsis etiam animalibus ratione carentibus est insita pietas a natura, quod eorum aliqua quadam generositate prædita inoffensos præterire dicuntur, quos antea impulerunt: et vos, proh pudor! sic ferarum ferocitatem exceditis, quod in eos, qui ante faciem vestram, prout Domino placuit, cecidere, immanitates multimodas exercetis; non attendentes, quod animus hominis eo debet esse clementior, quo potest esse vehementior ad nocendum, et quo magis illius misericordiam imitari tenetur, ad cuius imaginem est formatus: ut sicut Pater cælestis misericors est, sic et homines, quantum patitur humana fragilitas, misericordes se studeant exhibere. Cæterum quia mensura qua mensus quis fuerit, remetiatur eidem, desideramus vos diem disceptationis extremæ misericordiæ operibus prævenire, ut in ejus adspectu, qui in æquitate populos judicabit, æqualia meritis tribuendo, non vos contingat severitatis subire iudicium, sed ipsius potius misericordia præveniri.

74. « Quocirca universitatem vestram monemus, rogamus et hortamur attente, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus pro divina et Apostolicæ Sedis reverentia prædictis captivis exactiones hujusmodi sine difficultate qualibet remittentes, ac nullas de cætero imponentes eisdem, ipsos vel omnino libertati reddatis; vel saltem sic leniter, sic benigne, sic humane tractetis, quod illius misericordiam, cujus miserationes super omnia opera ejus, exinde non immerito sperare possitis. Alioqui, cum eisdem captivis nos deesse non deceat, mercatores ac alios cives vestros, et ipsorum debita per varias mundi provincias mandabimus delineri, ac ipsis captivis pro eisdem exactionibus de præfatis debitis satisfieri faciemus ad plenum: et contra vos ac civitatem vestram, tam per privationem honorum et privilegiorum, commune vestrum, seu singulares personas contingentium, quam alias spiritualiter et temporaliter, prout expedire viderimus, procedemus ».

75. Incussit similes minas Pisanis Urbanus, ut ipsos ab insectandis Lucensibus, viribus ex accepta memorata clade attritis, abduceret, atque a Manfredi partibus ad Ecclesiam revocaret. Tentarat id quidem antea, misso Gualone Apostolico nuntio, quem Manfredi studio turpiter Pisis exire coegerant: nec tamen ex ea accepta injuria destitit Urbanus, sed ceptis Mansuetum Minoritam, Sigerum e Saxen Prædicatorum priorem, ac Guidonem A. S. N. jussit incumbere: ad quos plures exant litteræ. Increpuit etiam senatum popu-

lumque Pisanum ¹, ut eos flecteret ad officium: objecitque quanto ingrati animi vitio se inquinassent, qui post accepta lot ab Ecclesia beneficia semper cum persecutoribus illius ac tyrannis sensissent; ac post immane illud flagitium, quo sacrilegis manibus in cardinales et antistites, qui a Gregorio IX ad Concilium Romanum celebrandum adversus Fridericum excitati erant, injectis, se devinxerant; in gratiam facile admissi, mox defecissent turpiter ad Manfredum conjunctique Ecclesiæ hostibus illius fœderatos et clientes Lucenses scificet, bello lacerasset.

« Considera, inquit, considera, popule, quod inviti et dolentes referimus, usque adhuc duræ cervicis: popule dure corde, perceptæ ab Ecclesia benignitatis immemor, ingrata. Considera, quæsumus, et attende, qualiter ab olim inimicis Ecclesiæ contra ipsam adstiteris: quam graves et amaras offensas, reverentiæ filialis debito relegato, eidem variis temporibus irrogaris, in ipsius membra præcipua, Ecclesiæ Romanæ videlicet cardinales et prælatos alios, ut cætera faceamus, non solum manus injiciendo sacrilegas, sed ipsos etiam captivando. Hæc fecisti: sed eadem Ecclesia, gestans ubera piæ matris, nec virgam paternæ castigationis omittens, et tacuit differendo vindictam, et arguendo ad correctionem tui te multipliciter invitare procuravit. Reminiscere itaque miserationum ipsius, et exuberantem erga te suæ charitatis affectum diligenter attende. Nonne quidem has, et alias a te illatas innumeras dissimulavit injurias? Nonne siluit? Nonne in te ad ipsam, licet sero, redeunte quievit: imo etiam te benigne, ac gratanter admisit? Nec tamen adversus eam eo magis vestra cessavit adversitas, sed vos in arcum perversum subita et damnabili mutatione conversi, tergum, non faciem vertistis eidem, nec ab ipsius persecutione solita destitistis. Quinimo dum Sedes Apostolica in vobis, quos sibi per exhibitionem tantæ gratiæ tanquam speciales filios vindicabat, securam quiesceret, vos Manfredo quondam principi Tarentino, inimico et persecutori manifesto Sedis ipsius, excommunicationis et interdicti sententias, quas in adhærentes eidem, et vos specialiter propter hoc tam nos quam dilectus filius magister Gualo notarius noster in partibus Tusciæ Apostolicæ Sedis legatus justitia exigente protulimus, damnabiliter contempnentes; contra inhibitionem Sedis ejusdem in ipsius grave dispendium adhæristis: ac injurias accumulantes injuriis, et offensas inculcantes offensis, eodem legato, non sine gravi Sedis memoratæ contemptu, de civitate vestra; cum spreis omnino ejus monitis præfato Manfredi, ipsius etiam receptis nuntiis, pareretur, propter quod legatus ipse tute morari non poterat; exire coacto, cum capitaneo et aliis complicibus et fautoribus Manfredi ejusdem, Lucanos et alios nostros et Ecclesiæ Romanæ fideles

¹ Extant Apostolicæ lit. in Ms. Vall. c. 49. pag. 143.

studuistis semper, nec adhuc desinitis impugare.

76. « Numquid hoc meruit offensionum vestrarum tam prompta remissio? Numquid hoc reconciliationi vestræ tam gratanter acceptæ, tanque acceptatæ faciliter debebatur. O utinam perceptas a prædecessoribus nostris, nobis, et Ecclesia ipsa gratias et excessus multiplices, quos in eandem Ecclesiam, nos et fideles prædictos commisistis hætenus, et multiplicatis assidue, quibusque in vos iram Domini provocatis, in statera recti libraminis appendere studeatis! profecto illi quasi arena maris graviores comparatione hujusmodi apparent, argueretque vos vestra malitia, et tam reprehensibilis aversio increparet. Attendite, filii, attendite, quæsumus, utinam filii non privigni, quod ex continuatione talium saltem nostris temporibus eo detestabilioris ingratitude notam incurritis, quo majorem a nobis, dum præfatæ Hierosolymitanæ curam gereremus Ecclesiæ, ac utiliore in vestris necessitatibus spiritualiter et temporaliter efficaciam perceptistis: ad correctionem nostram corda vestra convertite, nec sit vobis delectabile amplius contra nos et fideles eosdem aggregare de cætero tantarum congeries offensarum. Cæterum quia clamavimus hætenus, nec extitit qui audiret; vocavimus, et contemptibiliter renuistis; manus nostras extendimus, et qui adspiceret non fuit in vobis: sed despexistis nostra consilia, et increpationes neglectui tradidistis: en vobis spiritum nostrum ostendimus, et proferimus verba nostra, et cum ad excusandas excusationes in peccatis colorem quærere consueveritis, de contentionibus, et querelis, quas contra memoratos Lucanos vos asserebatis habere; nos ut de cætero hujusmodi cesset occasio, universitatem vestram rogamus, monemus et hortamur attente, quatenus super prædictis cum eisdem Lucanis, qui in hoc ad mandatum nostrum consentire curabunt, in aliquos probos et idoneos viros infra instantes Octavas B. Martini compromittere studeatis, et a prædictorum fidelium molestatione quomodolibet desistentes, ac a præfatis Manfredi, et fautoribus recedentes omnino, aliquos solemnes nuntios sufficiens ad hoc et plenum a vobis mandatum habentes, ad præsentiam nostram circa eundem terminum mittere procuretis, etc. » Ad dit minas, eorum urbem archiepiscopali dignitate exutum iri, ni justis imperiis obsequantur.

77. Obduruere ¹ in pertinacia Pisani, a quibus Lucanos atroci bello petitos, ac pluribus attritos cladibus Ricordanus ² et Jo. Villanus ³ docent; extantque ad eosdem Lucanos in vetusto Ms. pergamenno nostræ Vallicellanæ bibliothecæ litteræ ⁴ Pontificiæ, quibus ipsos Urbanus ad constantiam confirmat, ne eorum susurris subornari se patiantur, qui ipsos in Manfredi partes student dolo pel-

licere, ut miseræ mancipens civitati: « Prospera », inquit, « quæ de manu Domini suscepistis debita commemoratione pensantes, illud adversitatis, quod novissime vestris, cum Pisanis Domini et Ecclesiæ inimicis confluentibus, accidisse dicitur, levius supportate. Si enim considerare velitis, quanta virtute, quam laudabili fama vobis dedit Altissimus eis hætenus non solum eis resistere, sed etiam de ipsis, eos debilitando viribus, depauperando rebus multipliciter triumphare, profecto patienter sustinebitis, si post recuperatum viriliter castrum, quod proditorie per ipsos, fuerat occupatum, vobis contra eos per omnia non cessit ad votum. Estote itaque forti animo, nec corda vestra concidant a facie alicujus adversi: sed recensentes attente, quam fideliter, quamque constanter vos et progenitores vestri pro vestra, et civitatis vestræ libertate tuenda indefesso studio, et intrepidis animis laborastis, in fidei vestræ constantia perseverare studete: nec accommodetis aures vestras fallacibus suggestionibus aliquorum, qui Manfredi quondam principis Tarentini persecutoris Ecclesiæ, salutis vestræ ac libertatis æmuli, vos forsitan libenter addicerent servituti, etc. » Succubuisse demum Lucenses, atque ad Manfredi partes descivisse, refert Ricordanus ¹, cum cincti undique hostibus essent, et jam pluribus oppidis ab hoste mulctati, tum ut captivos a Senensibus in vinculis ex clade Arbiana tentos reciperent; inique tacita coitione Florentinos exules aliosque Guelpharum partium Luca pepulisse: quam rem hoc anno auctor consignat.

78. Depressa adeo Ecclesiastica res erat, ac Pontificis fœderati Manfredi potentia in eas adducti angustias, ut cinctus undique periculis Urbanus ² externa auxilia evocarit. Provinciam anno superiori traditam Alberto notario nunto Apostolico vidimus, ut cum Carolo Andegaviæ comite de transfundendi in ipsam Siculi regni legibus ageretur; nil tamen cum ipso statueret. Cumque ferocientem in dies Manfredum atque Ecclesiam insectantem, ac Sarracenos audacia et scelere invalescere in Apulia videret, cardinalium, archiepiscoporum, et episcoporum Synodum, ut refert Ricordanus ³, coegit, ac Manfredi sceleribus expositis ex patrum consilio Carolum Siciliæ regem designavit ea lege, ut Ecclesiam ab hostium suorum injuriis vindicaret, regnumque armi tyranno deriperet; de quo hæc Theodoricus rudi carmine ⁴.

Cognoscens igitur pater hæc, orbisque saluti
Compatens, versat plurima corde suo.
Italiæ strages et bella retundere meus,
Siciliæ regnum, quod mala tanta tulit,
Et Græcos servare fidem, conamine toto
Pensans; consuavit quid faceret super his.

¹ Lib. III. Ep. cur. XXXI. — ² Ricord. Hist. Flor. c. 173. — ³ Jo. Vil. I. VI. c. 184, 185, 186, 187. — ⁴ Cod. Vallic. sig. lit. C. num. 49, pag. 147.

¹ Ricord. c. 172. Jo. Vil. I. VI. c. 86. — ² Urb. I. II. Ep. CLXIII, CLXIV, CLXVIII, CLXIX. — ³ Ricord. c. 175. et Ant. III. p. tit. XIX. c. 13. ante § 1. — ⁴ Theod. Vallic. apud Masson. de epis. Urbis lib. v.

Ad regale genus Francorum, Catholicumque.
 Dulciter inflexit cor pietate gemens.
 Magnifico Carolo comiti bonitate probato.
 Sicilia regnum conditione dedit.

De cœpto tractatu intelligendum est, qui in plures annos extractus. Legavit itaque Cusentinum archiepiscopum ad S. Ludovicum Francorum, et Henricum ¹ Anglorum reges; ad Gallum quidem ut ipsum admittendum exercitu valido succinctum fratrem permoveret: alterum vero ne emulationis studio rem disturbaret, obsisteretque una cum Edmundo filio, quem Siculo regno ab Alexandro IV certis legibus donatum vidimus, ne regni illius jura, quæ tueri non poterant, in Carolum Andegaviae, et Provinciae comitem transfunderentur. Graves enim ii querelas effuderant, eripi Anglicanae genti post tot profusos sumptus sceptrum Siculum, ut in Gallos traduceretur. Quos Urbanus blande admonuit ² jactatas injuria eas querelas, totiusque Sicularum rerum successus seriem exposuit, acceptas condiciones non implevisse, Manfredi vero tyrannidem adeo augeri, atque opprimi Ecclesiam, ut illa diutius strenuo defensore carere non possit. Atque ea videntur ardua negotia, quæ Pontifex Cusentino archiepiscopo cum Henrico rege agitanda demandasse scripsit in iis litteris ³, quibus regem ipsum ex adversa valetudine recreatum est gratulatus, quæ cum amplissima Henrici encomia, ac paternum Urbani in eum studium explicent, prætereundæ omnino a nobis non sunt visæ.

79. « Dum Annalium Romanæ Ecclesiæ volumina legimus, et prædecessorum nostrorum Romanorum Regesta Pontificum vigili attentione revolvimus, eximia utique tuæ sinceræ devotionis opera, et præclara tuæ puræ fidei rectitudo, quibus placere Deo, et eidem Ecclesiæ matri fidelium ab annis teneris studuisti, sic in promptu nobis occurrerunt, quod nequimus ab illis nostræ mentis aciem declinare: cum quasi quædam fulgentia in Ecclesia Dei sidera luceant, et ab aliis sicut magna luminaria discernantur. Tu etenim, sicut tuorum laudabilium prædicat fama gestorum, et nos etiam nullatenus ignoramus, in augmentatione cultus fidei orthodoxæ sollicitus, in conservatione libertatis Ecclesiasticæ pervigil, in Ecclesiarum aliorumque piorum locorum constructione benevolus et benignus, in gratiis et beneficiis erga personas Ecclesiasticas regulares et sæculares valde munificus, ac in obedientiæ promptitudine circa eandem Ecclesiam stabilis et accensus, digne meruisti dies tuos divina tibi favente clementia in pace et tranquillitate deducere, ac in statu prospero sub tutrice Dei dextera, et protectione Sedis Apostolicæ conservari. Dat. apud Urbem veterem V kal. Aug. anno II ».

80. Vix e morbi periculo Henricus emererat, cum civilium bellorum undique cinctum se peri-

culis vidit: quæ demum ipsum omnia comparanda Siciliae consilia abjicere coegerunt. Ut vero primum Anglicarum turbarum rumor ad aulam Pontificiam affluxit, mox Urbanus Henrico Apostolicam operam ad sedandos excitatos tumultus detulit ¹ erexitque ad constantiam: « Fili charissime, confide in Domino, et in ipsius omnipotentia confortare. Speramus enim quod cum sibi, prout creditur, placeant viæ tuæ, inimicos suos convertet ad pacem. Speramus quod cum tibi, sicut de te habet fama laudabilis, non dominetur iniquitas, adversitas non nocebit. Speramus quod ille qui mari terminum posuit, ultra quem intumescere non audeant fluctus ejus, contra te vel tuos, quæ nunc immere dicitur, tempestatem invalescere non permittet: sed serenitatis gratæ successus præsentis temporis nubilum terminabit. Nos autem ad omnia, quæ ad tuam et tuorum prosperitatem, ac memorati regni tranquillitatem et pacem expedire putabimus, per dilectum filium... virum utique providum, et discretum, ac nobis et fratribus nostris merito suæ probitatis acceptum; quem propter hoc de fratrum ipsorum consilio ad tuam præsentiam destinamus, et cui te fidem adhibere volumus, plenius intelligere poteris; libenter Apostolicæ partes sollicitudinis apponemus ». Colligitur ex aliis litteris nuntium, de quo loquitur Pontifex fuisse Guillelmum capellanum Pontificium archidiaconum Parisiensem, quem Urbanus plurima instruxit auctoritate ² ut Henricum sacramenti religione, quo se proceribus ad communicanda cum illis patefacta sibi Pontificia arcana devinxerat, ac etiam omni alterius iniqui jurisjurandi nexu exsolveret.

81. *De exorto in Anglia bello civili Pontifex sollicitus S. Ludovicum ad illud sapiendum incitat, legatum mittit.* — Contulit vero nuntio Urbanus illicita Henrici sacramenta dissolvendi facultatem eo consilio, ut proceres conjuratos, qui regem fœda perjurii nota aspergebant, ei facilius conciliaret. Fluxisse enim inde mali labem referunt auctores, quod Henricus rex latus Oxoniæ ³ anno superiori leges regio jurejurando confirmatas, mulata voluntate, ut regis dignitati auctoritativeque adversantes rescindere niteretur: quæ res adeo proceres ac populos in Henricum efferavit, ut adversus ipsum conflata gravissima coitione in arma consurrexerint. Cum vero Richardus Cornubiæ comes in regem Romanorum electus periculosissimam dissensionem dissimularet, nec fratri ad rebelles comprimendos opem ferret, increbuit rumor in curia Apostolica Richardum belli illius incentorem esse: cum plerique sentirent neminem arma in regem ausurum attollere, vel mutire, si Richardus, qui maximis in Anglia opibus ac potentia florebat, fraternam causam susciperet.

¹ Ext. in Ms. Vall. bibl. sig. lit. C. num. 46. pag. 4. — ² Lib. III. Ep. IV. — ³ Vestmon. Flor. Hist. continuator Par. Nang. in S. Lud. gest. et alii.

¹ Ep. CLXI, CLXII. — ² Ep. CLX. — ³ Ep. CLXV.

Qua lama adductus Urbanus graves ad Richardum ipsum litteras dedit¹ maximum suo nomini dedecus allaturum, si fratris solum everti pateretur, nec quantocius periclitanti opem ferret: in eam quidem sententiam se non posse adduci, ut qui fratrem a primis annis summo amore coluisset, modo illum abjicere arbitraretur.

82. « Charissimo in Christo filio Richardo in Romanorum regem electo.

« Habentes recta consideratione respectum ad præterita tempora, in quibus in omni devotionis, et fidei genere tua laudabiliter studia exercuisse te novimus et sub quorum diversitate famam tui honoris, et nominis gloriosis actibus et gestis magnificis, et in eismarinis, et in transmarinis partibus solemmem, et celebrem reddidisti; nullatenus credere possumus, quod princeps tam Catholicus, tam fidelis, tam pius, tam misericors, tam benignus, sanguinis violato fœdere, sic negligenter toleret, ut frater innocens opprimatur, sicque patienter sustineat, ut regi culmen honoris deprimatur in ipso et regalis in eo dignitatis fastigia prosternantur. Absit enim, Christianissime princeps, ut in mentem nostræ credulitatis ascendat quod tui sacrarium pectoris, quod totius devotionis et fidei esse consuevit armarium, tam detestandæ, tamque abominabilis machinationis habitaculum statuatur. Absit, ut fama volatilis sic suæ suggestionis jaculis nostræ contra te conscientiae penetralia vulneret, ut credi possit a nobis quod fraternus amor, quo dictum regem ab annis prosecutus es teneris, defectus in te tam deformis, tamque notabilis iis diebus dispendia sentiat et detrimenta tam tenebrosæ, tam obscuræ, ac tam horribilis eclipsis incurrat. Absit etiam, ut rationis nostræ iudicium illis narrantibus fidem adhibeat, per quos tota tibi hujusmodi tempestas turbationis imponitur, ac fratris et nepotum tuorum exhæredatio tuæ prorsus adscribitur libito voluntatis. Verum quia tuis et progenitorum tuorum claris exigentibus meritis fervidi sumus, et esse tenemur tuæ famæ perspicuæ tuique clari nominis zelatores; nos diligentius attendentes, quod rumor hujusmodi ex crebra multorum relatione jugiter invalescit; ac pati nolentes, quod tuæ oculatæ circumspectionis industria non reddatur per Apostolicæ insinuationis eulogium in iis pervigil, et attenta serenitatem tuam, quam prosperis semper cupimus abundare successibus, sollicitandam, rogandam attente duximus et hortandam, quatenus præmissa omnia intra tui claustra pectoris attenta meditatione revolvens, et considerans, quod oportet tuam magnificentiam super iis pro tui famosi conservatione nominis aliter providere, ob reverentiam Apostolicæ Sedis, et nostram tuumque honorem in dicti regis auxilium sic magnifice, sic potenter et patenter exurgas, ut dissipentur inimici ejus, et fugiant a facie ejus qui

oderunt eum, ejusque innocentiam persequuntur, etc. Dat. apud Urbem veterem XVI kal. Octobris anno in ».

83. Detersit Richardus factis egregiis aspersam sibi conspiracy in fratrem notam, monitisque Pontificiis excitatus arma in conjuratos cæpessivit: sed dum una cum Henrico perdendis hostibus avidius inhiaret, eorum furorem sensit: at de his postea. Præcipua vero ejusmodi belli civilis fax Simon e Monteforti Leyeestræ comes, non Anglorum, sed Francorum nobili stemmate ortus Simonis illius Montfortii, « viri », ut ait Nangius¹ « Christianissimi et æque in armis strenuissimi filius, qui in expugnando Albigenium hæreticam pravitatem in obsidione Tolosæ civitatis icu n angonelli interiit, et ad Dominum tanquam martyr, ut creditur, transmigravit »; sed longe ab illius pietate degener: illum enim armis rem Christianam auxisse vidimus; filius vero pulsus in exilium e Gallis, et ingratus in Henricum regem, ejus sororem uxorem duxerat, perturbata bello civili Anglia, rei Christianæ maximam cladem intulit, ac bellum sacrilegio exorsus, primo impetu Petrum Herefordiensem episcopum in Ecclesia sua versantem cepit, atque ideo Urbani jussu² a Cantuariensi archiepiscopo anathemate est defixus. Nec ulla partes prætermisit Pontifex, ut Simonem ad officium pelliceret: increpuit enim litteris³ tantos tumultus in Anglia concitasse, resciditque⁴ iura ab ipso cum aliis conjuratis fœdera: eumque Guillelmus archidiaconus sapiendis tumultibus auctoritate par non esset, Guidonem cardinalem legatum misit, cujus saluberrimis monitis parere jussit. Rem significavit Urbanus S. Ludovico Francorum regi, rogavitque⁵, ut regiam auctoritatem in opprimendo eo bello adhiberet, reginam etiam Margaritam est adhortatus, ut virum ardentius ad id incitaret. Gessit morem sanctus rex, utpote divino amore incensus, qui non alere inter finitimos discordias, sed ipsos iuncta pace conjungere nitetur, partesque arbitri inter Henricum regem et proceres Anglos suscepit⁶. Ut vero proceres illius sententiæ parere detrectarint, sequenti anno dicitur. Jam de legato in Angliam misso cœptam orationem prosequamur.

84. Commissum igitur est tantæ legationis munus Guidoni episcopo Sabinensi⁷ viro ad gerendas singularis industriæ exploratæque, qui postea summum Pontificatum accepto Clementis nomine gessit, quemque Theodoricus Vallicolor ea laude exornat, ut in rebus politicis versatissimum divinisque addictissimum dicat. De cujus legatione hoc Diploma ab Urbano datum⁸.

85. « Venerabilibus fratribus universis archiepiscopis et episcopis, ac dil. filijs abbatibus, prio-

¹ Nang. in gestis S. Lud. — ² Lib. I. III. par. altera Ep. CCCXXV. — ³ Lib. III. Ep. CLXXXIII. — ⁴ Lib. II. Ep. CCVII. — ⁵ Lib. III. Ep. CLXXXI. — ⁶ Westm. in Flor. Hist. Theodor. Valic. ubi sup. et alii. — ⁷ Lib. III. Ep. CLXXXIV, CLXXXV. — ⁸ Extat in Formul. Mar. Eburni pag. 87. num. 717.

ribus, decanis, archidiaconis, præpositis, et aliis Ecclesiarum prælatis per regnum Angliæ constitutis.

« Licet cunctis Christicolis ac Christicolarum singulis regionibus Deo et Apostolicæ Sedi devotis in iis nostræ sollicitudinis studium debeat, nosque ad ipsos libenter possibilitatis suæ ministerium extendamus; tamen quanto charissimum in Christo filium nostrum regem et charissimam in Christo filiam nostram reginam illustres, ac natos ipsorum, ac inclytum regnum Angliæ solitam ab olim multa devotione clarescere, in quo semper cultus orthodoxæ fidei viguit, incrementa suscepit et libertas Ecclesiastica munimentum; ac dilectos filios nobiles viros barones, magnates alios et cæteros incolas regni ejusdem infra claustra pectoris in singularitate dilectionis habemus; tauto circa prosperum statum ipsorum fervor Apostolici favoris exuberat, et ad tranquillitatem eorum totis visibus procurandam cum affectionis paternæ plenitudine singulariter cogitamus. Audito itaque surgentis fremitu tempestatis, qua regnum prædictum hostis antiquus, pacis æmulus, zizaniæ seminator, generali turbatione conquassat; particularibus nihilominus dissidiis in singulis quasi ejusdem regni partibus suscitatis; nos ad adhibendum circa prædicta remedium eo propensius exurgimus, eo vigilantius excitamur, quo ipsius regni fluctuatio, de ejus ingentem suscipere tranquillitate lætitiæ, paternum animum durius inquietat ». Et infra: « In regno namque prædicto adeo, sicut non solum fama referente, sed etiam fide dignorum relatione percipimus, validæ commotionis horror invaluit, et locum sibi dissensio, quæ detrimenta solet vastitatis inducere, vindicavit, quod prædictis rege, regina, eorumque natis, ac nonnullis aliis ejusdem regni personis, tam Ecclesiasticis quam sæcularibus; ex altera ad invicem dissidentibus, et inter eos odii et rancoris igne succenso, regalis magnificentiæ culmini subditorum adversione detrahitur a subditis ». Et infra: « Dilatantur et amplius hujusmodi turbationis incommoda, cum ipsius prætextu contigerit aliquos Ecclesiarum prælatos regni præfati, viros utique venerandos, necnon et alios clericos capi personaliter et captos bonisque propriis enormiter spoliatos carceri mancipari, et squalloribus in mediæ carceralis affligi: quorum quidam adhuc detineri dicuntur, nonnullis ex eis liberationem suam redimere pro magna pecuniæ quantitate coactis. In conferendis quoque beneficiis Ecclesiasticis regionis illius, exclusis illis ad quos eorum spectat collatio, se ingerunt alieni: et tam contra institutionem clericorum, quam per alios diversos modos et casus præfata Ecclesiastica libertas infringitur, et ipsius privilegio derogatur. Incidentibus insuper occasione turbationis hujusmodi variis et diversis aliis discriminosis casibus, et detestandis excessibus in regni dissidium memorati; propter quod non immerito accenditur, zelus noster, et ignis in nostræ

meditationis anxietatibus exardescit; dumque cogitationibus profundis immergimur et laboriosis vigiliis fatigamur, quærentes anxie opportunum in tantæ necessitatis articulo remedium adhibere, licet desideremus interdum quod cum honore Dei et Ecclesiæ ac salubri statu fidelium nostram possemus inibi exhibere præsentiam, ut quo mente ferimur, ibi præsentialiter existentes divina fulti potentia proprios per evidentiam operis explicarem affectus; quia tamen id conditio nostra non patitur, quia ingruentium negotiorum varietas non permittit, ad venerabilem fratrem nostrum G. (Guidonem) episcopum Sabinensem, ut fortem mittamus ad fortia et suis robustis humeris onera grandia imponamus; nostræ convertimus deliberationis intuitum, et in suarum consideratione virtutum sibi a Domino in abundantia concessarum, de concedentis omnipotentia, et immensa virtute sperando nostræ fluctuationis anxietas conquiescit.

86. « Cum enim, sicut experientiæ probatione didicimus, dederit ei Dominus os et sapientiam, linguamque adjecerit eruditam, ut sciat quando debeat proferre sermonem; cum ejus sicut adipe et pinguedine repleverit animam, ut vigeat in ipso rectitudo iudicii, consilia providentia, rigiditasque censura, in adversitate securitas, in prosperitate devotio, in zelo sobrietas, in agendo strenuitas, et in arduis experientia multipliciter approbata; speramus nec immerito, quod actus suos illo dirigente, qui novit ac prava in directa, et aspera in vias planas; illo convertente, qui potest in prædictis per suæ circumspectionis industriam, utili providentia, et utilitate provida consuli poterit, et utiliter subveniri. Et ideo licet nos et fratres nostri tanti viri præsentia, utpote nobis et Ecclesiæ Rom. pernecessaria, careamus: inviti tamen, cogente nos tam urgente et inevitabili necessitate regni prædicti et paterno affectu, quam ad idem regnum, natos ipsorum et Ecclesiam Anglicanam, barones, magnates, et incolas prædictos gerimus; ipsum de cujus claris meritis plenam in Domino fiduciam oblinemus, ad regnum prædictum, plenæ legationis officio sibi commisso inibi, ac in Wallia et Hibernia, ut evellat et destruat, dissipet et disperdat, ædificet et plantet, sicut videret expedire; de prædictorum fratrum consilio tanquam pacis Angelum destinamus. Quocirca universitatem vestram rogamus, monemus et hortamur attente, vobis per Apostolica scripta præcipiendo mandantes, quatenus eundem episcopum, quem inter alios fratres nostros specialis dilectionis brachiis amplexamur, imo potius nos in ipso benigne recipientes, et tractantes honorificentia debita, ipsi tanquam Apostolicæ Sedis legato intendatis humiliter et devote, etc. Dat. apud Urbem veterem X kal. Decemb. anno III ». Auclus¹ est pluribus ad stre-

¹ Urb. I. III. pag. 191. ad 199. Theodor. Vallie. ubi sup. Mon. Pad. in Chron. I. III. Westm. Flor. Hist.

nue munus obeundum prærogativis, quæ in Marii Ebuli Formulario Vaticano recensita sunt: atque inter alia, ut si posceret necessitas, crucis signa in conjuratos attolleret. De qua legatione Theodoricus Vallicolor, monachus Patavinus, Matthæus Westmonasteriensis, et alii meminere. Ut vero a perduellibus aditu in Anglia prohibitus fuerit, sequenti anno dicitur: nunc ad Septentrionales res digredimur.

87. *De Pruthenis et Lithuanis, de S. Antonio, Clarissis et Servitis.* — In Prussia Barbari potiti victoria, arcem prævalidam cruciferis eripere atque in vicinas terras ad agendas prædas excurrere. Recreata vero ¹ est Polonia ex diuturnis Lituano- rum grassationibus, quorum proceres adversus Mendolphum summum regionis principem conjurare, cum nimia illius potentia suam infringi arbitrarentur. Cœpere primum in vulgus ipsius gesta traducere, quod ad Christianorum sacra, abjectis patriis ritibus se contulisset, ac Lituaniæ jura ad exteros, cruciferos scilicet traduxisset: conflataque hoc modo illi populi invidia in apertum facinus erupere. Conspirationis princeps inter cæteros potentia et opibus florentissimus Mendolphi nepos erat, qui ipsum quiescentem ex insidiis obtruncavit, ejusque filiis, quos capere potuit, trucidatis, tyrannidem invasit. An Mendolphus apostasiæ suæ vindice numine eos, a quibus subornatus fuerat, carnifices expertus pœnas luerit; an vero iterum Christianorum amplectendæ religioni animum applicuisset, non bene nobis exploratum; conjectura tamen est rediisse ad fidem, cum hoc anno Urbanus Cracoviensi episc. referenti Lituanos Christiana religione imbui in votis habere, baptismi iis populis impertiendi provinciam demandarit ².

88. « Cum, sicut lectam coram nobis dilecti filii nobilis viri ducis Cracoviensis petitio continebat, Lituani, et nonnulli alii illarum partium pagani, qui civitatem, et diocesim Cracoviensem frequenter impugnant, venire cupiant ad Christianæ fidei unitatem; nos qui ad augmentum divini cultus totis affectibus adspiramus, prout ex injunctæ nobis tenemur officio servitutis, illorum in hac parte propositum in Domino commendantes, ejusdem ducis supplicationibus inclinati, fraternitati tuæ maudamus, quatenus eisdem paganis, ne (quod absit, videantur, velut oves sine pastore relinqui) evangelizare salubriter per te, vel per alios religiosos, quos ad hoc idoneos esse cognoveris, verbum Dei ac baptismalis et alia Ecclesiastica exhibere auctoritate nostra studeas sacramenta; faciens nihilominus fundari in eisdem partibus Ecclesias ad opus hujusmodi conversorum: non obstantibus quibuslibet religiosorum ipsorum consuetudinibus, vel statutis contrariis, per quæ hujusmodi processus negotii impediri valeat, vel differri. Contradictores, etc. Datum apud Urbem veterem

II kal. Januarii anno m^o. Descivere a pio consilio Lituani, quos atrox bellum gessisse cum Christianis, donec eorum barbaries divina clementia mollita est, suis locis visuri sumus. Hic addemus insigne miraculum, quod in viri sancti lingua accidit, quæ Evangelium Christi magna cum laude prædicarat.

89. Exhumabantur S. Antonii ¹ vulgo e Padua nuncupati ossa, ut solenni pompa in decens templum, ad illius honorem a Patavinis ob liberatam illius precibus Ezelini tyrannide urbem conditum, transferrentur; cum cæteris consumptis carnibus ipsius lingua corruptionis omnis experta, nativoque rubore suffusa inventa est. Quam in manus pie suscipiens qui Minorum familiæ præerat (is erat Bonaventura sanctorum postea Catalogo adjectus) in hæc verba admirabundus erupit: « O lingua benedicta, quæ semper Deum benedixisti, et alios benedicere fecisti, nunc manifeste apparet, quanti meriti fuisti »; eamque Patavinis proceribus pretiosa theca includendam eo miraculo stupore delixis tradidit.

90. Digredimur a sancto Minorita ad Minorissas, quarum religiosa disciplina in meliorem formam a Simone fil. S. Cæciliæ card. redacta, atque ab Urbano confirmata est. Cum vero ipsæ hactenus variis nominibus interdumque moniales, nunc sorores, modo dominæ, alias inclusæ pauperes Ordinis S. Damiani appellarentur, titulo Ordinis S. Claræ decorandas censuit Pontifex, omniaque privilegia sub cujuscumque appellationis forma concessa rata esse imperavit ²: « Decens arbitrantes et congruum, ut idem Ordo vester, qui ut præmittitur, in prædicta beata Clara suæ institutionis sumpsit auspicia; cujusque, ut firmiter credimus, apud Deum meritis et intercessione protegatur, et apud homines laudibus attollitur et favoribus ampliatur, ejus insigniatur et nomine; ipsum decernimus Ordinem S. Claræ de cætero uniformiter nominandum: statuentes quod immunitates, libertates, indulgentiæ et privilegia quæcumque vobis seu eidem Ordini a præfati sede, sub quacumque nominatione concessa, nihilominus robur oblineant firmitatis: et ita per omnia ipsis uti possitis, ac si a principio sub hoc titulo sub hac nominatione concessa fuissent ». Complexus etiam est alias religiosas familias amplissimis studiis Urbanus, atque inter cæteras sacro servorum B. Mariæ virginis Ordinis potestatem contulit ³, ut sollemnia comitia celebrarent, supremamque præfectum crearent: quod etiam a Clemente IV ⁴ et Nicolao IV ⁵ ratum habitum est. Ex quibus intulit postea Benedictus XI ⁶ religiosæ Servitarum disciplinæ formulam a Sede Apostolica confirmatam quodammodo fuisse: qua de re

¹ S. Ant. III, p. lit. XXIII, c. 4. — ² G. Wad. in Annal. Min. t. II. loc. au. num. 14. — ³ Extat ea de re Dipl. in Ms. bibl. Vall. sig. lit. C. num. 49. pag. 151. — ⁴ Extat ejus Diploma in centuria I. Annal. Serv. B. M. I. III. c. 8. — ⁵ Extat ejus dipl. ibid. c. 11. — ⁶ Lib. v. c. 9. — ⁷ Lib. vi. c. 5.

¹ Longin. Hist. Pol. I. VII. hoc an. — ² Lib. III. Ep. LXXIX.

suo loco agendum erit. Sed ad Urbanum revertamur : qui vera omnia jura monasterii S. Mariæ sili in insula Pomposia corroboravit : cujus Diplomati ¹ hæc subscriptiones adjectæ :

- « Ego Urbanus Catholicæ Ecclesiæ episcopus.
 « Ego Odo Tusculanus episcopus.
 « Ego Stephanus Prænestinus episcopus.
 « Ego Radulphus Albanensis episcopus.
 « Ego Henricus Ostiensis, et Velletr. episcopus.
 « Ego frater Joannes Portuen. et Sanctæ-Ruffinæ episcopus.
 « Ego Guido Sabinen. episcopus.
 « Ego Simon titulus Sancti-Martini presbyter card.
 « Ego Ancherus titulus S. Praxedis presbyter card.
 « Ego frater Guido titulus Laurentii presbyter card.

¹ Extat ejus exemplum apud nos.

« Ego Guillelmus tit. Sancti-Marcelli presbyter card.

« Ego Simon titulus Sanctæ-Cæcilie presbyter card.

« Ego frater Ambaldus Basilicæ xii Apostolorum presbyter card.

« Ego Bardus Sancti-Angeli diaconus card.

« Ego Joannes Sancti-Nicolai in Carcere Tulliano diaconus card.

« Ego Ottobonus Sancti-Adriani diaconus card.

« Ego Jacobus Sanctæ-Mariæ in Cosmedin diaconus card.

« Ego Ubertus Sancti-Eustachii diaconus card. Dat. apud Urbem veterem per manum mag. Michaelis de Tolosa S. R. E. vicecancellarii id. Novembris, Indictione vii, Incarnationis Dominicæ an. mclxiii, Pontificatus vero domini Urbani PP. IV anno iii ».

URBANI IV ANNUS 3. — CHRISTI 1264.

1. *Pontifex quos ad officium frustra censuris, armis nunc adigere meditat.* — Incunte anno Christi millesimo ducentesimo sexagesimo quarto, Indictione septima, Urbanus, cum Manfredum atque præcipuos illius tyrannidis ministros Ubertum Palavicinum marchionem, Richardum Casertanum et Thomam Acerrarum comites, adeo omnem ex animo pietatem exuisse videret, ut Ecclesiasticæ pœnæ pro iis ad officium adigendis infligere haberentur ludibrio, nec parum apud probos delloresceret pietas, divinusque cultus exolesceret; lati superiore anno inclinante Ecclesiastici interdicti severitatem ita temperandam censuit¹, ut in templis sine augustiore pompa, obseratis foribus, ejectisque iis, qui anathemate devincti essent, sacramenta subministrari, divinaque peragi mysteria liceret. Ad frangendos vero armis impios, quos caelestium armorum terror non perculerat, ne perichitanti deesset Ecclesiæ, ejusque clientibus Pontifex, ad Carolum Andega-

viæ et Provinciæ comitem ejusdem S. regis fratrem animum convertit: præstantem animis principem, impigrum ad bellicos labores, ad ardua quæque gerenda audacem, addictissimum Ecclesiæ, magna quæque ac sublimia mente agitantem; atque ad tantam rem perficiendam in Gallias legatum misit.

2. *Ac primo pacem Francorum reginam inter et Carolum Andegaviæ comitem restituere adnissus, cum hac de Sicilia regno tractat.* — Cæterum Siciliam primo delatam ab Urbano S. Ludovico, ut eam armis uni filiorum compararet, eumque officiosissime respuisse; consensisse tamen ut frater Andegaviæ et Provinciæ comes regnum admitteret, ad quod e Manfredi tyrannide eruendum operam suam viresque est pollicitus; probant Urbani litteræ, quas ad reginam Francorum scripsit¹, quibus rogavit, cum Carolo pacem conciliaret, ut laboranti Ecclesiæ opitulari posset.

« Reginæ Francorum illustri.

« Nosti, filia, quod illum prosequentes singu-

¹ Urb. l. iii. Ep. xxxv.

¹ Cod. Ms. bibl. Vall. sig. lit. C. num. 49. pag. 12.

laris dilectionis affectum, quem ad inclytam domum Franciæ ab olim eadem gessit et gerit Ecclesia, quique in nobis supra nostros prædecessores variis ex causis exuberat, regnum Siciliae, quod est ejusdem Ecclesiæ speciale, charissimo in Christo filio nostro regi Francorum illustri viro tuo, ad opus alicujus ex communibus natis vestris duximus liberaliter offerendum. Verum ab eodem rege tanquam Christianissimo principe super hoc responso devoto, sed non pro voto recepto; quia inter cæteras graves molestias et amaras, quibus in partibus Italiae memorata vexatur Ecclesia, illæ mentem nostram molestant gravius et pungunt acerbius, quas in regni prædicti occupatione, ac alias ab ipsius occupatore sentimus; ad providendum eidem Ecclesiæ, contra tantas dicti occupatoris injurias levavimus in circuitu nostræ considerationis oculos: et ut præfati regis potentiam, quam, velut tutricem Ecclesiasticæ libertatis præcipuam, in ipsius nato desiderantes quæsimus, nec habere juxta desideria nostra potuimus, experiremur saltem propitiam in germano; ad eundem comitem nostræ deliberationis convertimus aciem, cum ipso super faciendâ sibi regni concessionem prædicti tractatum, de memorati regis conscientia et beneplacito, ineuntes. Et quia speramus, quod idem comes, afflictionibus nostris et Ecclesiæ prædictæ compatiens, suis non pareat laboribus; sed in præmissis ejusdem Ecclesiæ defensionem, ad nostræ petitionis instantiam, de prædicti regis consilio, laudabilia prædecessorum suorum vestigia imitaturus, assumet; ne ipsius et prædicti regis tam pium in hoc propositum, occasione discordiæ, quæ inter te ac eundem comitem esse dicitur, impediri vel retardari contingat; serenitatem regiam rogamus, monemus et hortamur attente, in remissionem tibi peccaminum suadentes, quatenus prudenter attendens, quantum sit dispendiosa tua et comitis prædicti dissensio, quæ in commotione vestra multorum commotis animis, et plurimorum cordibus in vestra turbatione turbatis, causam posset mutuis dare periculis, et periculose utriusque impedire profectus; ac provide pensans consideransque salubriter, quod pax Domini, ad quam tanquam fide præcla-

ram et devotione ferventem adspirare te credimus, sine pace proximi non habetur; excellentiæ regalis animum cum eodem comite ad concordiam et pacem inclines, ipsamque tibi teque ipsi studeas in unitate solidæ charitatis unire, ne percissuram hujusmodi vestra in partes scissa minuatur potentia: sed hinc inde incrementa suscipiens, alternis crescat augmentis». Expetiit¹ etiam a S. Ludovico, ut pacem inter ipsos conciliaret, ac fratrem ad opitulandum Ecclesiæ adduceret: iterumque ejus uxorem sollicitavit², ut facilem se componendæ controversiæ præberet. Præterea Carolum rogavit³, ut in admittendis Siciliae regni, ac senatoriæ dignitatis pactionibus legato assentiretur, et cum Margarita definiendæ liti non adversaretur.

3. Dum vero cum Provinciæ atque Andegaviæ comite de conditionibus transfundendæ in illum Siciliae agitaretur, Romani Carolum Urbis senatorem creavere: quæ res non ita Sedi Apostolicæ grata extitit, quod evocatis Romam exteris principibus, Pontificum majestas imminuenda, summaque ipsorum in Urbe auctoritas labefactanda senatoris hujusmodi potentia timeretur. Verum qui nunquam in secundo rerum successu, vel leviori premente necessitate, ita ad magistratum Urbis perendum exteros principes exciri passus esset Pontifex; ob ingruentia tamen mala quibus undique cingebatur, adhibitis in consilium cardinalibus, ad certas condiciones descendit, quibus ipsi senatoris dignitatem non perpetuam, ut Romani detulerant, sed ad certum tempus permisit. Quo vero quam poterat optimas Sedis Apostolicæ condiciones efficeret; plures rei cum Carolo agitandæ, tam regni Siculi, quam Urbis magistratus ad eum derivandi, e cardinalium consilio leges præscripsit⁴.

4. «Ad perpetuam rei memoriam. Diffinitio inter fratres super senatu Urbis et regno Siciliae (t).

«Prima forma cautionis, quæ videtur a comite requirenda, hæc est. Præfigetur ei tempus triennii, vel quadriennii, vel ad plus quinquennii, ultra quod nequeat tenere senatum: et dabit suas

¹ Ep. xcvi. — ² Ep. xcvi. — ³ Ep. xcvi. — ⁴ Urb. l. iii. Ep. cur. lxxxiv.

(1) Electio comitis Andegavensis in senatorem Urbis decreta a Romanis fuit anno præcedenti ante diem iii idus Augusti; cum eadem die scriptæ sint a Pontifice ad Albertum notarium A. S. L. litteræ legendæ apud Martenium Anecd. tom. II. col. 28, in quibus Pontifex legatum suum de electione illa certorem facit. Simul vero mandat, ut suo nomine comitem roget, ne electionem illam respuat, cum in ejus locum, siquidem illam recusasset, substituendus a Romanis fuisset Alfonsus, qui cum Manfredi affinitate conjunctus, minus opportunus rezeræ Urbis extisset. Aliis vero litteris eodem anno MCCXLII, VI kal. Januarii ad eundem Albertum datis certas cautiones præseribit, sub quibus eidem Carolo senatoria dignitas permittitur ab Ecclesia. Significat enim deliberatum ea de re fuisse inter cardinales ac decretum, ne permitteretur eam dignitatem perpetuo suscipere; eum tamen de certo tempore præscribendo ageretur, non convenisse inter se cardinales scribit Pontifex, quod alii triennium, alii quadriennium deliniant. Quare Pontifex legato injungit, ut Carolum juratum adiret Urbem rege dum ad triennium susceperet, vel si recuset ea conditione se omni susceperit, terminum prorogaret ad quinquennium. Id si rarer recusaret, proponeret legatus comiti ut oblatam a Romanis dignitatem, non quidem perpetuo, sed ad arbitrium voluntatis suæ retinendam susceperet; sponderet autem Pontificio legatus eam dimissurum ad ratum Pontificis. Id vero si non admisit comes, mandat Pontifex ne legatus rem quam tractandam susceperat desereret; sed statim de omnibus Pontificem certorem faceret. Simul autem eum iis litteris mittit ad legatum suum Urbanus fœdera earum cautionum, quas annalista hic recitat. Quas proinde ad annum superiorem referendas esse ideo constat, quod illas clausas transmittit in litteris anno superiori die viii kal. Januarii datis. Insuper ex argumento earundem litterarum a nobis expresso constat noluisse Pontificem ut suscepta a Carolo duce tractatio penitus abrumperetur, si idem Carolus condiciones præscriptas admittere recusasset. Quæ in re corrigendi sunt Annales in quibus §. 6. legitur, Pontificem voluisse totum abrumperet, Mansi.

patentes litteras, et promittet sub pœnis infrascriptis, quod ultra tempus, de quo cum eo conventum fuerit, non tenebit, senatum, nec se de eo quoquomodo per se, vel per alium intromittet, et quod si infra illud tempus, de quo conventum fuerit, regnum Siciliae totum, vel majorem partem ejus, cui minor non possit resistere, acquisierit, ad mandatum Romani Pontificis, qui pro tempore fuerit, senatum dimittit omnino, ex tunc per se, vel per alium non resumpturus eundem : et hæc omnia, et singula se firmiter ac fideliter servaturum firmabit proprio juramento. Quod si contra præmissa, vel aliquod de præmissis venerit, vel fecerit, præter reatum perjurii, idem comes excommunicationis, et terra sua ubilibet constituta interdicti incurreret sententias eo ipso : quas sententias si per mensem sustinuerit, eo ipso cadat a jure senatus : et si postea de facto senatum tenere contenderit, seu per se, vel per alium de ejus regimine se quoquomodo intromiserit, cadat eo ipso ab omni jure sibi quæsito in regno Siciliae.

5. « Secunda forma hæc est. Promittat comes quod bona fide dabit operam, ut Romanis non juret regere Urbem ad vitam, sed quandiu sibi placuerit, tenere senatum. Quod si obtinere hoc poterit, juret comes quod non tenebit senatum ultra quinquennium, seu ultra illud tempus citra quinquennium, de quo conventum fuerit inter ipsum et dictum cardinalem ; et quod si infra illud tempus, de quo conventum fuerit, regnum Siciliae totum, vel majorem ejus partem, cui minor non possit resistere, acquisierit, ad mandatum Romani Pontificis, qui fuerit pro tempore, dimittet senatum omnino, ex tunc per se, vel per alium non retenturus eundem. Si autem dictus comes a populo Romano obtinere non possit, quod non teneatur Urbem regere vita sua, promittet comes, quod postquam concesserimus ei regnum Siciliae, et ipse totum illud vel majorem partem ipsius acquisierit, vel si forte, quod absit, illud acquirere non poterit ; postquam de hoc liquido constiterit, ipse dimittet senatum, cum a nobis vel successore nostro de plano, non servata juris solemnitate, decretum fuerit, quod illum debeat dimittere : adjecto expresse in eodem decreto, quod senatum sine Ecclesiae Romanae præjudicio et animæ suæ periculo tenere non potest ; et quod dictum senatum potest dimittere de jure sine offensa juramenti, quod præstitit, et præstabit in adventu suo Romanis : et tunc, ut dictum est, eundem senatum omnino dimittet. Et hæc omnia jurabit, et promittet sub pœna, et cautionibus suprascriptis.

6. « Tertio promittet, quod in dimissione senatus dabit operam bona fide, ut idem senatus ad ordinationem Romani Pontificis et Ecclesiae revertatur cives scilicet Romanos ad hoc, sicut melius et honestius poterit, inducendo. Jurabit etiam, quod dum senatum tenuerit, nil scienter in terris Ecclesiae, de maniis scilicet et feudis, in ejusdem Ecclesiae præjudicium, vel suorum faciet contra

ipsam Ecclesiam et Ecclesiasticam libertatem : quod si ipse, vel sui fecerint, id sine moræ dispendio revocabit. Et istæ cautiones omnino habeantur ad minus ; et meliores, si potuerunt obtineri. Si autem dictus comes prædictas promissiones, et cautiones facere recusaverit, idem cardinalis, dimisso regni negotio, ad Sedem Apostolicam revertatur : præmissa protestatione de jure Romanæ Ecclesiae in senatu et reddat in hoc placabilem regem Franciæ, Romanam Ecclesiam exeuando : cum per eam non stet, quin negotium cum eodem comite modo debito consummetur. Hoc autem modo super senatus articulo datis consiliis diffinimus : hoc addito, quod si idem cardinalis super regni negotio cum dicto comite non potuerit convenire, nec in prima, nec in secunda formâ nec in alia qualibet, procedat super senatus articulo cum eodem : imo jus nostrum, et Romanæ Ecclesiae in dicti regis presentia contestetur eidem, et dicat expresse, quod sine animæ suæ periculo, et Romanæ Ecclesiae præjudicio nequit susceptum Urbis regimen retinere ».

7. Cum ancipiti metu plerique cardinales fluctuarent, ne Carolus delatam a Romano populo senatoriam dignitatem ad vitam tenere meditaretur, quo facto supremæ Pontificis in Urbe auctoritati detraheretur ; Urbanus S. Ludovicum sollicitavit ¹ ut fratrem ad præscriptas de senatu Urbis gerendo leges admittendas percelleret. Tum ad Carolum scripsit ² ut cum ex iis principibus genus duxisset, qui se suaque omnia singulari titulo ac nexu Ecclesiae consecrassent ; quique non minus in ipsum virtutes, tuendæque Apostolicæ Sedis dignitatis studium quam nobilitatem transfudissent ; delatum Urbis magistratum perpetuum non acciperet ; eum supremum in Urbe dominium administrationemque ad se spectare illustre atque exploratum esset. Quod si ipsum hortatus esset, ut delatum a populo Romano magistratum admitteret, quo facilius adipiscendo Siciliae regno iter sibi munire posset ; nunquam tamen sui fuisse consilii, ut Urbis regimen in reliquam vitam susciperet, eum hinc gravissimæ in Sedem Apostolicam injuriæ ac damna redundarent : neque unquam assensurum, ut quisquam, quantumvis arctissimo in Ecclesiam studio devinctus princeps, hujusmodi magistratum in reliquam ætatem capessat. Hortatur ³ propterea, ut alteri præscriptarum conventionum assentiantur, legatiquæ Apostolici consiliis ac monitis obsequantur.

8. Assensit Pontificiis monitis Carolus : de quo senatore creato a Romanis, dum alii Manfredum, alii Petrum regis Aragonum filium ad eam dignitatem vocarent, hæc cecinit Theodoricus ⁴.

Interea populus Romanus ab Urbe potentes
Plures eiecit, prædominante carens,

¹ Ep. xciv. — ² Ep. xciii. — ³ Ibid. — ⁴ Theod. Vall. apud Masson. de Epis. Urb. l. v.

Unde petit dominum, cui tradat jura senatus.
 Prædicto Carolo pars cupit una dare.
 Altera Manfredi dicto, pars altera nato
 Arragonum regis, qui gener hujus erat.
 Attendens igitur pater iste pericula, si non
 Tunc acceptaret Carolus ista comes,
 Ipsi mandavit quod penitus omne senatus
 Jus acceptaret, neque salubre sibi.
 Post rex Francorum super his deliberat : inde
 Acceptare jubet, quod sibi Roma dabat.

9. Transmisit itaque Carolus Gontelinum ¹ delecta Provincialium manu stipatum (de ejus gestis dicitur inferius) ad suas in Urbe gerendas vices, defendendasque adversus Manfredi ac lædicatorum conatus : eoque facilius ad præscriptas in suscipiendo ad tempus magistratu leges admittendas adductus est, quo illum ingens muniendi sibi ad Siculum solium itineris spes titillabat. De quo regno Carolo deferendo alteram superioris decreti partem edidit ² hisque monitis et auctoritate Simonem tit. S. Cæcilie presbyterum cardinalem ; cui rei cum Carolo constituendæ, firmandæque provinciam injunxerat ; instruxit ³ in deferendo regno non avidum se ac præcipitem, sed gravem potius ac difficilem, quo magis Ecclesie utilitatibus consulere, exhiberet : et conditiones, quas proponeret comes, temperaret. Ubi vero ad certas conditiones ambo consensissent, ut eæ coram rege perlegerentur, operam daret. Præterea commissa auctoritas est, ut Romanæ Ecclesie nomine Siciliæ regnum ipsi transcribendum polliceretur.

10. α Possit præfatus cardinalis promittere dict. comiti nostro et Ecclesie Romanæ nomine, quod postquam sine gravi scandalo Ecclesie Gallicanæ de assignanda sibi decima, quam petit, ordinatum fuerit et concessum ; et negotium, pro quo charissimus in Christo filius noster Henricus rex Anglorum illustris, et Edmundus natus ejus sunt auctoritate nostra citati, fuerit per nos, Deo favente, decisum ; et pax inter charissimam in Christo filiam nostram Margaritam, illustrem reginam Francorum et ipsum comitem fuerit reformata ; vel saltem per eundem cardinalem, vel per alium seu alios, quos idem Francorum rex duxerit deputandos, super pace hujusmodi talis tractatus processerit, quo ipse Francorum rex contentus existat ; dabitur eidem a nobis regnum Siciliæ cum juribus et pertinentiis suis sub conditionibus tractatis, et hinc inde firmatis, seu acceptatis : non mutandis, nec augendis, vel minuendis in totum, vel aliquam vii partem. Et de sic dando regno prædicto dabit suas litteras dicto comiti cardinalis : et de sic recipiendo comes versa vice suas dabit litteras cardinali. Finale autem concessionem, et investituram regni prædicti nobis duximus reservandam. Et hæc super senatus et regni prædictorum negotiis diffinimus, et hujusmodi nostram diffinitionem volumus fir-

mam, inconcussam, et stabilem ac immutabilem, et inviolabilem permanere. Actum apud Urbem veterem in camera palatii episcopalis, præsentibus fratrum nostrorum collegio VII kal. Maii anno in d.

11. Instruxerat vero legatum auctoritate Pontifex, ut Caroli comitis petita mollire ac temperare posset : quod cum latius patere videretur, iis terminis circumscripsit, ut de postulatis tantummodo intelligeretur, quæ comes Alberto notario exposuisset, eaque Apostolicis litteris insinuavit ¹. Querebatur ² primum, graviosem sibi decem millium unciarum auri censum imponi, cum suo periculo incertos eventus suscepturus esset ; atque iniquum admodum videri tantum vectigal pendere, etiamsi omnes proventus suos pro Ecclesie defensione exhausisset : præsertim cum novo regi explicanda in plures esset liberalitas, pluresque secum proceres adducere deberet, quos sine maximis effusis muneribus suis obsequiis adstringere ac devincere non posset. Flagitabat etiam, ut numerus sibi sanguine conjunctorum, qui jus ad capessendum hæreditario titulo regnum obtinerent, augetur. Poperat, ut adjecta de majori Tusciæ, vel Insubriæ parte obtenta conditio mitigaretur, cum facile hæredes latere posset, quæ major pars censenda videretur. Expetierat ut illud caput, in quo expressum erat, ut si quis posteriorum imperium, vel Insubriam Tusciamve adipisceretur, in alterum Siciliæ regnum transfunderetur : tam ad feminas, quam masculos sese porrigeret : si ipse adornaret expeditionem, ductaretque exercitum, ad certum militum numerum non adstringeretur : denique quod de renovando procerum singulis annis fidei sacramento appositum erat, relaxaretur ; cum perfidie nota quodammodo aspergi iis videretur.

12. Suscepisse oblatam adversus Manfredum provinciam Carolum, refert Nangius ³ qui superiora a nobis e Pontificio Regesto recensita subjectis verbis complectitur : « Anno Domini mccc. lxxiv. Urbanus papa nequitiam Manfredi tyranni terminare desiderans, tanquam ad suæ defensionis dexteram recurrit ad Franciam, et per Simonem S. Cæcilie presbyterum card. Carolo comiti Andegavensi, fratri regis Francie Ludovici, regnum Siciliæ, ducatum Apuliæ, et Capuæ principatum misit, sibi et hæredibus suis usque ad quartam generationem possidendum, si contra Manfredum tyrannum insurgeret et sanctam Ecclesiam ab ejus invasione custodiret. Usurpaverat enim ille tyrannus, sicut superius dictum est, regnum Siciliæ contra nepotem suum Corradinum, et terram Apuliæ, Calabriæ, et Campaniæ, ac totum B. Petri patrimonium vi et potestate sibi vindicans illis in partibus occupaverat, et Ecclesiis sibi subjectis multa gravia interebat. Mox igitur idem Carolus donum oblatum lætus suscipiens, et tanquam

¹ Urb. l. III. Ep. cur. cxxv. Theodor. Vall. ubi supra. — ² Ep. lxxxiv. — ³ Ep. lxxxv.

¹ Lib. III. Ep. cur. lxxxvi, lxxxvii, lxxxviii. — ² Ep. lxxxvi. — ³ Nang. in gest. S. Lud.

filii obedientiæ mandatis Apostolicis obediens, contra dictum tyrannum arma corripuit, et undecumque potuit expeditionis suæ materiam præparavit. Impulisse Carolum ad Siculi regni armis comparandi capessendam provinciam, quamvis arduam et plenam periculis, illius uxorem Beatricem, quæ reginæ nomen exoptabat, ne tribus sororibus regni inferior videretur ¹ refert Monachus Patavinus; votique factam compolem videbitur inferius: ac rara Berengarii Provinciæ comitis felicitas extitit, ut cum prole mascula caret, quatuor filiæ, quas susceperat, totidem regibus, nimirum Ludovico Francorum, Anglorum Henrico, Richardo electo Romanorum, Carolo Siciliæ et Hierusalem in matrimonio fuerint collocatæ.

13. *Novos propterea Manfredi insultus Pontifex litteris S. Ludovico significat; et Alphonsum Pictaviæ comitem ad suppetias Carolo ferendas sollicitat.* — At Manfredus imminens belli terrore perfusus, atque ira et furore æstuans, extremos in Ecclesiam impetus exeruit; geminoque exercitu ex sceleratissimis quibusque conflato, Pontificiam in Tuscia ditionem, ubi agebat Urbanus, ac ducatum Spoletanum aggressus, gravissimis periculis Urbanum circumfudit, quæ Pontifex ipse scriptis ad S. Ludovicum Francorum regem litteris ², lugubri oratione descripsit.

« Ludovico illustri regi Francorum.

« Ecce, fili charissime. Manfredus quondam princeps Tarentinus innumerabilibus injuriis et offensis, quibus Romanam hactenus vexavit Ecclesiam, non contentus; prætextu negotii regni Siciliæ, quod inter nos et dilectum filium nobilem virum Carolum Andegaviæ et Provinciæ comitem, germanum tuum, agitur; durius et asperius solito continuis Ecclesiam ipsam aggressibus impetit, assidua persecutione concutit, rabie tyrannica distrahit, et diversis aliis tribulationum generibus incessanter affligit adeo, quod eadem Ecclesia tot malis afflicta, tot attrita molestiis, totque flagellis oppressa, vix potest ab hujusmodi oppressionibus respirare. Nam præter id, quod idem Manfredus, qui Sarracenorum ritus amplectitur, ac illos in quotidianis ejus obsequiis notabiliter secum tenet, et præfert eos in opprobrium Catholicæ fidei Christianis, Sarracenorum ipsorum præcipue consilio, auxilio et favore prædictam impugnat Ecclesiam; præter illud etiam, quod archiepiscopales, episcopales, et alias prædicti regni Siciliæ Ecclesias, et monasteria delinet, seu detineri facit damnabiliter occupata, in eorum aliqua fictos et perniciosos intrudendo ministros, vel jam intrusos nefarie confovendo; quædam vero pro suo commendando libito, et illorum convertendo in usus proprios periculose proventus; pullulant fere ubique per Italiam hæreses, cultus divinus minuitur, fides orthodoxa premitur, imo deprimitur, et op-

primitur status fidelium: ancillantur Ecclesiasticæ libertates, et jura Ecclesiastica conculcantur. Prælati quoque et alii clericali militia præsignificati pœnas subire coguntur exilii, capiuntur et ignominiose tractantur, acin atroces detruduntur carceres, mutilantur, et morte turpissima condemnantur. Spoliantur sacra et pia loca, tam religiosa quam alia, possessionibus et aliis bonis suis: et cum sint divino dicata cultui, ad usus deputantur illicitos et profanos, despiciuntur, et abominatibus sordidantur. Nonnulli quoque clerici divina coguntur officia in locis Ecclesiastico interdieto suppositis, in contemptum clavium Ecclesiæ, celebrare, et exhibere sceleratis, excommunicatis et impiis Ecclesiastica sacramenta. Pontificalis parvipenditur auctoritas et potestas: Ecclesiastica censura contemnitur: pereunt animæ, trucidantur corpora, incenduntur urbes, destruantur castra, infringitur stratarum securitas, spoliantur viatores: Sarraceni et schismatici Christicolis præferuntur: defenduntur hæretici adeo, quod in nonnullis locis non audeamus procedere contra ipsos. In aliquibus vero terris prædicatores Evangelicæ veritatis verbum Dei proponere fidelibus prohibentur: in quibusdam vero hæreses publice prædicantur. Quamplura insuper alia detestabilia et abominabilia committuntur, quæ divinæ oculos majestatis offendunt, scandalum in Ecclesia commovent, et tremendum Ecclesiasticæ censuræ vigorem debilitant et conculcant; nec potest ipsa Ecclesia, prædicti persecutoris invalescentibus viribus, opportunum super his remedium adhibere: cum nuper etiam idem Manfredus truculentas manus in viscera ejus immittens, quosdam Theutonicos, suæ utique persecutionis ministros, in patrimonium B. Petri in Tuscia, in quo nos cum tota nostra curia residemus, destinare præsumpserit in nostrum et ipsius Ecclesiæ opprobrium, turbationem provinciæ, suorumque fidelium nocumentum. Alias etiam militum copias in ducatum Spoletanum disponit mittere, ut nos, et prædictam Ecclesiam in quadam quodammodo sagena concludens, sic arctet undique vias, et sepiat transitus, ut nullus ad nos venire valeat, vel nos aliquos extra curiam nostram destinare possimus. Verum quia cælestis altitudo consilii liberationem prædictæ Ecclesiæ tibi tuæque Christianissimæ domui reservavit; et velle videtur, ut jugum oneris ejus, et sceptrum exactoris ejus per tui regni potentiam superentur; ecce dilectum filium nostrum Simonem tit. S. Cæcilie presbyterum cardinalem ad Christianissimum regnum tuum pro negotio dicti regni Siciliæ (a quo utique regno panditur omne malum) ipsius Ecclesiæ, et tantorum periculorum causa procedit in personam memorati comitis, in quem suæ devotionis et strenuitatis pensatis meritis oculos mentis nostræ direximus, auctore Domino, promovendo, commisso ei plenæ legationis officio, de fratrum nostrorum consilio destinamus, e'c. » Addit preces, ut afflictæ misereatur

¹ Mon. Pad. Chr. l. III. Hocsem. hist. Leod. in Henr. c. 6. —
² Lib. III, Ep. cur. xcvi.

Ecclesiae, atque ad eam ex Manfredi tyrannide liberandam vires explicet. « Dat. apud Urbemveterem V non. Maii anno III ».

14. Nec modo Ludovicum Francorum regem, ut fratri Carolo suppelias ferret, excitavit; verum Alfonsum Pictaviae et Tolosae comitem, qui accepto crucis symbolo bello sacro in Sarracenos se devoverat, sollicitavit, ut permutato voto fratri Carolo vires conjungeret: nam comparato a Carolo Siculo regno, facile in Graecos et Sarracenos arma victricia circumferenda. Descriptis enim angustiis superioribus, in quas Manfredus Ecclesiam coniecisset, addit ¹: « Nobis, sic in arcto positus, nulla via patet, nullaque commodatur omnino facultas subveniendi necessitatibus Terrae-Sanctae ac imperii Romaniae: sed eadem inimicorum arbitrio exponantur. Propter quod Sedes Apostolica non indigne considerans, quod memorato Manfredi de dicto regno dejecto; et ad ipsum eadem Ecclesia per se vel per aliquem regem devotum eidem, auxiliante Domino, restituta; ipsius relevarentur angustiis, tantis occurreretur iniquitatibus, et ad succurrendum celerius et facilius imperio, et Terrae praedictis via promptior panderetur; de ipso regno duxit, prout tua novit sinceritas, disponendum, etc. »

15. Ad reprimendos interea Manfredi conatus Pontifex, dum externa opperiebatur auxilia, tres legatos cum amplissima potestate creavit, Simonem nimirum tit. S. Martini presbyterum appellatum Patavinum in Preno ², ad lapsas res ob cladem insignem a comite Jordano Manfredi duce Simoni electo Veronensi Pontificio praesidi illatam (is saevae hostium servituti fuerat mancipatus: « Dum », ut ait Clemens ³ in litteris ad Jacobum regem Aragonum, cujus gratiam apud Manfredum pro eo liberando adhibuit, « suorum castrorum acie ordinata, contra hostium agmina sub vexillis Ecclesiae consueto suo animi vigore procederet ») instaurandas; Matthaeum S. Mariae in Porticu diaconum in patrimonio B. Petri in Tuscia ⁴ ad Petri e Vico, qui Germanico equitatu a Manfredi accepto grassabatur, impetus reprimendos; atque Ottobonum S. Adriani diaconum in Perusino comitatu ⁵ cum amplissima in pluribus provinciis legatorum potestate praefecit: eumque propositis indulgentiarum praemiis, ac dato crucis symbolo, fideles ad sacram militiam, pro tuenda adversus crudelissimos hostes Ecclesiae, jussit accendere: quorum opem hisce adhortationibus interpunctis suspiriis implorabat ⁶.

16. *In Manfredum sacra militia indicitur.* — « Attendant devoti Ecclesiae filii: attendant et videant exterminium fidei, et matris considerent necessitates extremas. Imo si filii vicem maternam doleant, eidem celeri subventionem succurrant, nec

dissimulent amplius tam graves matris injurias; sed graviter tantis ipsius provocentur offensis. Accendatur velut ignis zelus omnium ad vindictam. Proh pudor! patietur Christiana devotio Agarenos, quos ipsa ejusdem matris Ecclesiae commonitionibus excitata solet in ultimis quasi terrae finibus persequi, nunc eandem matrem Ecclesiam in suis visceribus persequentes? Facti sunt hostes matris in capite, et deerit suffragium filiorum? Matrem inimicus circumdedit; mandavit adversus eam in ipsius circuitu hostes ejus, qui eam lacesunt injuriis, damnis afficiunt, et ad ipsius interuccionem elaborant; et in auxilium filii non exsurgent? Absit, absit, ut in hac causa fidei sibi ipsis fideles deficiant. Absit ut Christi negotium, qui est ejusdem caput et sponsus Ecclesiae Christicolae derelinquant, etc. Dat. apud Urbemveterem XII kal. Junii anno III ».

17. Concurrere in auxilium Pontificis fideles, maximaque eorum multitudo crucem induit: ac neminem paene fuisse in curia Apostolica, qui se triumphali illo symbolo non insigniret, refert Theodoricus ¹. Nec defuit Ecclesiae suae sponsae Christus, qui insigni miraculo Sarracenicarum copiarum duces blasphemum velut alterum Pharaonem submersit. Cujus historiae veritatem ex Gregorio decano Bajocassium ², qui ad Antheri cardinalis tit. S. Praxedis Pontificii nepotis gratiam, precesque Urbani vitam conscripsit, decerpimus: « Hujus temporibus, cum quidam Manfredus nomine, Friderici quondam imperatoris, filius, ut dicebat, contra mandatum Ecclesiae, et violenter, pro qua etiam violentia idem cum suis fautoribus fuerat excommunicatus, regnum tenebat Siciliae occupatum, et sua potentia terram patrimonii B. Petri intenderet occupare; pro cujus occupatione quemdam magnum exercitum Sarracenorum, et quamplurimum infidelium usque ad castrum Arronis Spoletanensis dioecesis destinavit; idem dominus Urbanus venerandus Pontifex, sicut erat providus, verbo praedicationis per se proposito; in cujus ore tantam Deus gloriam infundebat, quod quilibet ipsum devote audiens verbum recipiebat, et radicabat introrsum; Christianorum multitudinem tam ingentem per suam praedicationem convertit, quod contra praedictum exercitum infidelium innumera fidelium crucisignatorum ad se multitudo accurrit. Et cum magno equorum armatorum, et apparatu rerum in bello utilium copia eisdem infidelibus obviantes, sperabant cunctis in bello congradi, et diete Ecclesiae vincere inimicos: sed Omnipotens suam et Ecclesiae suae causam agi conspicens, non in viribus hominum vel equorum victoriam habere voluit; sed potius elegit se dominum magnis, et miris prodigiis demonstrare. Nam dux exercitus eorundem infidelium Percevallus, vocatus de Auria, cum magnas minas faceret contra Deum,

¹ Exl. in Ms. Vall. sig. lit. C. num. 49. pag. 154. — ² Lib. III. Ep. CCXXXIII. Theod. Vall. in Vit. Urb. apud Mass. ubi sup. — ³ Clem. tom. II. pag. 1. — ⁴ Urb. I. III. Ep. cur. CLXI. etc. — ⁵ Ep. CXLV, CXLVI. — ⁶ Ep. CCXXXV.

¹ Theod. Vall. apud Mass. l. v. — ² Greg. decan. apud eund.

et ipsum Christum, in suis confabulationibus blasphemaret; ac cum quodam fastu quamdam parvam aquam, et in profunditate modicam pertransiret in magno dextrario phaleris et multis superbitionibus decorato, ut eandem patrimonii terram intraret; divina faciente elementia, dextrarius ipse subito in eadem aqua cecidit: et mox sessor ejusdem tam miro modo est nequiter suffocatus, quod idem Percevallus, nec ejus dextrarius videri postea poterint, vel etiam inveniri. Quod mirum ejus exercitus, et gens videns, statim eorum cordibus virtute divina commotis, se dederunt in fugam sine duce et ordine: unus alterum non exspectans, die et nocte per devia fugientes ad ejusdem regni terminos, non sine magno timore, et metu corporum redierunt. Quos cum prædicti fideles et crucesignati insecuti fuissent, ceperunt innumeros, et quamplures armis et gladio peremerunt. O mira misericordia Dei Patris, quæ sic suam defendit Ecclesiam, quod non bello, sed tantis reddit eximiis victoriis insignitam!

18. Adscribit divino miraculo ejusdem Percivalli infidelium ducis Negræ aquis absorpti mortem Theodoricus¹ Valheolor carmine incompto, ubi Manfredum, e Campania fugatum, post aliquas hostiles ad Romam occupandam irruptiones Percivallum immisisse ad Pontificem obruendum apud Urbem veterem recensuit.

Sed Percivallo jam dicto præduce, castrum
De Cellis turbam jussit adire suam.
Illicque morata diu, nequens transire per urbem
Vi Tyburinam, cætera castra capit.
Cumque Beatina modicum distaret ab urbe,
Ad flumen Nigræ concenitata venit.
Hujus enim turbæ doctores Odo, Joannes
Marern dominus, servus, et absque fide

¹ Theod. Vallie, ubi sup.

Pandulphus dominus Alabii, plures quoque tanti
Fautores sceleris præterere vadum.
Hosque fere sequitur exercitus omnis, et ipsi
Quæcumque modo lasio nulla datur.
Sed Percivallus ut plumbum lapsus in undis
Mergitur, hocque natio digna Dei.
Tale Dei sit iudicium, miracula tanta,
Quod juxta meritum reddit utrisque suum.

Prosequitur auctor, ut Urbanus infidelium terrore cinctus, dum Urbeveterem morabatur, fideles propositis indulgentiarum præmiis ad Ecclesiam accepto crucis symbolo tuendam accenderit; ingentique collecto exercitu crucesignatorum, de Sarracenis aliisque Christiano nomine indignis Manfredianis, Percivalli Negra mersi infelici interitu percussis, gloriosissimam præsentem numine victoriam reportavit (1).

19. *Manfredi cum Petro e Vico conjuratio ad redigendum in servitutem B. Petri patrimonium Urbemque Pontifici eripiendum.* — Textit eadem divina Providentia Pontificem adversus impetus Germanici equitatus, quem Petrus e Vico, ad redigendum in servitutem B. Petri patrimonium, a Manfredo acceperat. De cujus excursionibus, et rebellium perfidia tristes sunt subjectæ Urbani querelæ in litteris, quas hoc anno ad Matthæum S. Mariæ in Porticu diaconum cardinalem A. S. L. V id. Augusti scripsit¹. « Proximis jam innotuit et remotis, dum tales, nobis in eodem patrimonio residentibus, copiosa Theutonicorum agmina, quos dictus tyrannus in suæ furentis persecutionis ministros assumpserat, in patrimonium ipsum ante oculos nostros immittere præsumperunt: sicque cum Theutonicis ipsis, et aliis complicitibus, et fautoribus eorumdem prædictam Ecclesiam in suis fidelibus continuis aggressibus impetunt et molestant ». At non impune crimen Germanicæ

¹ Lib. III. Ep. car. CLXIII.

(1) Gesta omnia ab exercitu Pontificio in Manfredum ejusque duces per totum anni hujus tractum non ab alio melius repetenda esse censeo, quam ab ipso Urbano, qui litteris ad Simonem cardinalem Apostolicæ Sedis per Galliam datis hoc anno die XVI kal. Augusti diligenter persequitur cuncta, quæ a se suis ex hostibus perferenda erant. Narrat igitur casum Percivalli de Anuria, et cum ea in re nihil ferme habeat supra ea quæ in Annalibus traduntur, ideo historiam hanc ex Pontifice narrare omitto. Etiam superest emendandum; male scilicet in Annalibus refertur Percivallum cum ingenti exercitu ad opprimendum Pontificem Urbe-Veteri agentem perrexisse. Copias enim ducere illum ut Urbem Romæ improvisus superveniens illam caperet, affirmat in his litteris Pontifex. Addit vero, Manfredum ipsum copias ingentes per dies illos cogere, ut ingentem comparatum exercitum duceret ad obsidendum nos et curiam nostram in civitate Urbeveterana. Ex hisdem pariter litteris, sicut et ex aliis ejusdem Pontificis datis ad Manfredum, constat in referendo nomine electi Veronensis ab annalista erratum fuisse; quem enim Simonem appellat idem scriptor, in utrisque his litteris est *M. Veronensis electus*. Male etiam adscribit annalista num. 21, solutionem obsidionis castri de Vico; adscribit, inquam, copias a Manfredo submissis; teste enim eodem Urbano Manfredus quidem copias ad succurrendum obsessis comparaverat; sed transitum prohibentibus Capuanis confectam viam relegere coactus fuit. Denique ex eisdem litteris tota hujus belli hoc anno gesti historia suis temporum discriminibus ita distinguenda est. Post abcessum Simonis cardinalis a Pontifice (ita enim ferunt litteræ illæ), nempe Maii mensis exordium, Romani urbem Sutrinam a Petro de Vico occupatam, recuperarunt; statimque ad obsidendum Vicum copia ductæ; sed Romanis quibusdam ex Petri fautoribus deserentibus expeditionem, Romanique redeuntibus, primo quidem causa colligendarum messium, dein vero nescio quid aliud obtendentibus, Petrus metu solutus resumptis viribus improvisus supervenit Tusculanis in obsidione munitionis Abloneti ejusdem Ecclesiæ proditoris agentibus, eosque facile vicit fugavitque. Hæc victoria audacior factus in patrimonium S. Petri in Tuscia excurrit. Interea Manfredus ingenti comp. rato exercitu ex Germanis, Sarracenis, Cumanis et Siculis suppeditas Petro lafarus venit; sed trans tum negantibus Campanis vacuus rediit in Siciliam, copiis suis Princivallo de Oria commissis. Princivallus ad fines usque regni Neapolitani successit, ubi ultra mensem substitit, tum in ducatum Spoletinum delfe it. Sed ne ulterius progrediretur vetuit inopinus et mirabilis casus, de quo in Annalibus. Nec interim Pontifex iners languiebat; nam copias undique comparabat, quibus Princivallo occurreret, præfecto illis Bontacio de Cannossa, quem mare-challum suum constituit. Tum misit A. (Anibaldum, seu Hanabaldum) presbyterum cardinalem Basilicæ SS. XII Apostolorum ad Narnenses, O. (Othobonum) tit. S. Adriani ad Perusinos, Tridentinos, et Assisenses, et M. (Matthæum) S. M. in Porticu ad Spoletanos, ut gentes illas ad arma pro Ecclesia capiendâ sollicitaret. Significat etiam cardinali legato Pontifex meditari se universis S. R. E. copiis J. (Jacobum, S. Marie in Cosmedin præbere. Hæc Pontifex in Epistola data Urbeveteri die XVI kal. Augusti, quam prout die hæc omnia præcessisse oportet; tum addit misisse se S. (Simonem) S. Martini in Marchiam. Insuper per eos dies Manfredum copias undique excire, addit, ut se (Pontificem nempe) et cardinales, Urbeveteri expugnata, in potestatem redigeret. Ex his, quantum arbitror, tempus et series rerum hoc anno gestarum explicatur.

illæ copię lulere, quæ magna ex parte concisæ sunt apud castrum Bledæ a Pandulpho Anguillariæ comite : qui tamen dum fugientes hostes insequebatur, ab iis captus est. Editam vero ingentem Germanorum stragem notat Theodoricus Vallicolor his verbis ¹.

Tantus in Italia conflictus tempore nostro
Non fuit : hi pereunt, hi perendo ruunt.
Theutoniceque, licet in primo Marte feroces
Essent, Ecclesie terga dedere viri.
Papaque Mattiæo terras a cardine dicto
Petri commisit, armaque mille dedit.

20. Cum aperta vis non succederet, scelus dolo hostis aggressus est : non enim patrimonium modo B. Petri, verum circumjecla Urbis quoque loca, Ostiam, Sutrium, Tybur ac Romam ipsam, conflata prodicione, sibi subjicere Manfredus est meditatus. Usus est ad perducenda nefaria consilia Petri e Vico, qui diuturnum bellum cum Pandulpho Anguillariæ comite gerebat, Urbisque præfecturam affectabat, perfidia : quem acceptis a Manfredi nonnullis Germanicis copiis Sutrium improvise adventu oppressisse, Sicularum rerum auctor anonymus refert ² ; remque paucis post diebus gestam, quam Gontelinus e Gallia ad gerendas senatoris vices accessisset. Cujus auctoris quamvis flagitia Ecclesie hostium elegiis exornavit, verba afferre placuit.

21. « Post paucos autem dies, (nimirum ab ingressu Gontelini in Urbem) petitionem et instantiam dicti Petri, (scilicet e Vico), liberalitas regia (ita Manfredianus auctor tyrannidem illius, Ecclesie ditionem invadentis colorat) quæ devotis proximis et remotis opportune porrigit de more suffragia, quamdam quantitatem Theutonicorum sub præsidatu ejusdem familiaris sui nomine Francisci Trevisi in ejusdem Petri subsidium destinavit. Cum autem dictus Petrus tam gentis ejusdem auxilio, quam partis suæ favore confusus, contra hostes suos animum roborasset ; et civitatem Subrinam, cujus idem majorem partem habere videbatur, violenter intravit, eamque regio dominio subdit, ac fidelitatis fecit sacramenta præstare ». Attolli in perfidum hominem crucis signa Urbanus jussit ³, quam provinciam Bethlemitano episcopo, vices Pontificias gerenti in Urbe, imposuit : tum Gontelinus pro senator Romanas acies eduxit, Sutriumque restituit Ecclesie, ut subjungit auctor. « Interea vicarius Urbis, populusque Romanus pro recuperanda civitate Subrina communiter exeunt, et cum civitatis mœnibus appropinquassent, priusquam ad impugnationis et conflictus signa perveniant, civitatem ipsam propter subitam et mobilem revolutionem civium ad manus suas, et dominium revocarunt, discedentibus inde cum fuga supradicto Petro de Vico et

aliis de comitiva sua : qui non potuerunt sic omnes illasi discedere, quin plures Theutonici de stipendiariis regiis cum eodem Petro morantes, equis et omnibus armis amissis evaserint ; et quin nonnulli etiam ex eis in Romanorum manibus in carcere remanserint : ac in castrum vici, in quo se receperant dicti Petrus et sui, ipsorum obsidione circumdantur et machinis, caveis et multis impugnandi generibus instantur ». Consentunt auctori anonymo Pontificie litteræ ⁴ ad Jacobum Gontelinum senatoris munus vice Caroli agentem datæ, quibus magnis effert laudibus populum Romanum adversus Petrum e Vico perduellum Ecclesie concitasse, atque oppidum e Vico, in quo hostis perditissima consilia confababat, obsidione cinxisse. Sed illam irritum conatu solutam, cum Manfredus recentia auxilia Petro e Vico submisisset, atque etiam plures Romani Petrum e Vico penitus profligare ac delere detrectarent, narrat memoratus auctor.

22. « Romanorum innata dissensio, et natura semper ad dissentiendum proclivior, que nunquam commune commodum, sed privatam duntaxat affectat, cum jam expugnationis ipsius castrum diem cereret esse propinquum, nutantibus animis illorum de illo exercitu et divisio, rei cœptæ, et jam votivæ depopulationis parte non expectat eventum. Sed vicarius Urbis Jacobus de Gualtelino de Provincia oriundus, qui jam pro domino Carolo venerat pridem a Gallia, mature debitum exsolvens, exercitus vota divisa præsentiens, et majoris partis exercitus ejusdem mentes, quæ non libenter ad finale dicti Petri exterminium accedebant, sic intra se cognoscens, quasi quadam machinatione corruptus ; quando Theutonici intra clausuram burgi morantes, qui de Tuscia venerant ad defensionem ipsius, de se vitebantur victoriam pollicere ; discedendi licentia popularibus data cohortibus et militantibus in dictis castris, scilicet dissoluto exercitu, cogitur ab obsidione recedere ».

23. Et sane infectos tyranni partibus fuisse plures Romanos, non solum ex eodem auctore, sed etiam ex Urbani litteris constat : inter quos Richardus Annibaldus a majorum fide degener a Pontifice ad tyrannum descivit, Ostiamque occupavit. Ad cujus perfidiam comprimendam Urbanus Bethlemitano episcopo, cui, ut dixi, suis in Urbe vices commiserat ⁵, scripsit ⁶. Mulcere etiam amantissimis verbis, atque ad officium pellicere rebellem nisus est ⁷, ut Ostiam episcopo restitueret. Adhibuisse quidem omnes conatus Manfredianarum partium Romanos, ut Carolum, cujus adventus terror impendebat, aditu prohiberent, testatur Sicularum rerum scriptor anonymus, qui etiam Manfredum Tyburtnos exercitus sui mole obruere meditatum innuit ⁸ : « Non solum rex Manfredus

¹ Theod. Vall. ubi sup. — ² Sicul. rerum auct. anonym. Ms. — ³ Lib. III. Ep. cur. LXIV.

⁴ Ep. CXXV. — ⁵ Ep. cur. XXXIX. — ⁶ Ep. XL. — ⁷ Reg. pos. XLIX. — ⁸ Anonym. auct. ubi sup.

ad impediendum adventum ipsius Caroli, sed cives Gibellini Romani vigilanter intendunt, parati undique sollicite bellare. Jam per maris excubias multitudine galearum invigilat, et voluit parata ænulis classica numerosa concertari. Jam Theutonicorum voluntas strenescit effrenis, et eorum signa, velut ex eventu forent futuro victricia, in partibus Tyburtinis prope Cellas circa regni confinia pompose descensa præfugent.

24. Fracti sunt tyranni conatus, cum Pontifex Tyburtinos ad constantiam confirmasset: ad quos extant litteræ ¹ hortatoriæ, ut forti animo Manfredi impetus propulsarent. Dissipata pariter illa immanis proditio, quam Petrus e Vico ad subjiendam Manfredi Romam cum aliquot perfidie sociis conflarat; et hostes, qui ad insulam in medio Tyberis sitam penetrarant, a Gontelino prosenatore Gallo cæsi captive, Petro e Vico cum tribus sociis vix ex ea clade pedem efferente. Quam rem idem auctor ita consignat historiæ ²: « Interea tamen, cum per Romanam Ecclesiam domino Carolo ad prosequendum regni negotium esset in ipsius regni concessione omnino stabilitum, quod saltem ipse personaliter Romæ deberet adesse; rex prædictus principiis sollicitus obstans, tam per mare, quam per aridam ipsius Caroli nisus est adventum præcidere, ut per lapsum temporis Carolus idem ab accessione hujusmodi cederet, et dictus rex postea ejusdem Ecclesie reconciliare se posset affectibus. Unde sub ipsius regis toto conamine quosdam fovebat honoribus in Urbe, qui cum quibusdam aliis Gibelinis ad impediendum memorati vicarii et Caroli dominium diverlerent, quibuscum suorum equitum comitiva per certas Urbis portas certa hora repente intrent, ut non solum contra eundem vicarium, sed contra Guelphos Urbis, qui Caroli promovebant excellentiam, toto posse confligerent. Apud castrum Cerveteris quantitate quadam equitum congregata, versus Urbem tota nocte deproperat; ita quod in aurora titulo Urbis mœnibus appropinquat: et dum solus cupit dona prævenire fortunæ, vel potius infortunii calicem prægustare, ne sibi forte mora posset imbecillitatem animi imputare, proflinus subintrat Urbem: domos quasdam, quas tenebat, et quas faciebat tunc vicarius custodiri, animose invadit. Est enim Romæ locus ab utroque Tyberis latere circum se positi divisus, ad quem præstant aditum pontium munitæ conformiæ, insula Lycaonia ex antiqua nuncupatione vocatus. Ille absque montuosa eminentia, et sine munitione murorum est per se valde tutus et fortis; ita quod longo tempore potest ab insultatione quorumlibet defensari.

25. « Ad hunc autem cum idem Petrus cum suorum equitum comitiva procederet, præsentitus a loci ejusdem custodibus, ita secreto nequiens se, ut credebatur, reducere, se et suos juxta eundem

locum, qui Piscanula dicitur, receptavit, quasdam domos inibi inmensas, et communis viæ fortificans passus, ut imminentem inimicorum incursum, qui jam erant contra eum venturi, subcaute posset evadere. Cumque vicarius prædictus cum quibusdam suis commilitonibus de Provincia, Romanorum Guelphorum non expectato subsidio, ad expellendum dictum Petrum et gentem suam decenter accinctus armis et equis accederet; conflictus primordia reportavit diversa. Licet enim utraque pars, Provincialis videlicet et Gibellini Romani, qui cum dicto Petro aderant, dure ac fortiter conflaxerint, in ipso tamen principio vicarius cum suis repellitur. Sed occurrente sibi per insulam supradictam domino Joanne de Savello, homine securi cordis, qui honorem supradicti Caroli tota mentis affectione zelabat, eodemque ab alia illius contratæ parte cum gente dicti Petri viriliter confligente, dictus vicarius contra hostes resumit vires: et animum, et belli perurgens insultum, eundem Petrum convertit in fugam, hos milites ejus perdit, illos capit et carceribus mancipat: et tam gloriosissimum et victoriosissimum ex ipsius hostibus triumphum consequitur, quod hostes omnes, prædicto excepto eodem Petro, cum tribus tantum sociis fugæ præsidio ab hostili tempestate subductis, vel crudelis gladius excidiose contrivit, vel Capitolii carcer adstrinxit. Ex hac itaque debellatione quamplurimum Gibellinorum fuerunt corda concussa, etc. » His consentanea scribit Theodoricus Vallicolor ¹ de conjuratione ab Ecclesie hostibus conflata ad Urbem opprimendam, divinæque providentiæ tribuit illam a populo Romano patefactam, discussamque fuisse.

26. Hoc porro calamitosissimo tempore, quo grassari inmissos a Manfredi Sarracenos, aliosque impios Ecclesias immanibus sacrilegiis violasse in patrimonio B. Petri vidimus, divina providentia insigne miraculum edidit, ut homines ad sanctissimi Eucharistiæ sacramenti venerationem excitaret. Faciebat rem divinam in agro Urbeveterano sacerdos, cum Dominici sanguinis guttulam in corporalia effluere passus est: quæ, cum complacasset, in omnibus illis plicis purissimo sanguine purpurata visa, alque etiam nonnullis in locis sacre hostiæ forma expressa apparuit. Rem adeo admirandam consignat historiæ S. Antoninus ² subjectis verbis: « Tunc cum curia residebat Urbanus in Urbeveteri, ubi in loco non multum distanti apud Velsinum, in quadam Ecclesia sacerdote celebrante miraculum factum est ex ipso sacramento: nam cum post confectionem sacramenti gutta aliqua sanguinis ex calice profluxisset in corporale, sacerdos ad occultandum defectum suæ negligentie cooperuit partem corporalis pluribus plicis hoc faciens. Sed reperta est per omnes plicas illas transisse, et reliquisse ibi rubeam admodum

¹ Ep. xli. — ² Petrus Vallic. in Urbani Vita.

¹ Theod. Vallic. ubi sup. — ² S. Anton. in. par. tit. xix. c. 13. § 1.

sanguinis formam hostiæ in pluribus partibus corporalis : quod quidem corporale ad perpetuam rei memoriam in Ecclesia cathedrali Urbis veteris pro reliquiis reservatum est : et aliquando populo ostenditur cum magna veneratione ».

27. *Institutam ab Urbano festum Corporis Domini.* — Iniecit tantum prodigium Urbano occasionem instiluendæ quinta feria, ab Octava Pentecostes recurrente, festivitatis, permotumque aliis etiam gravissimis rationibus ipse testatur, ut nimirum tepescente aliquorum de tanto Sacramento fide, instructa ingenti pompa illius celebritate, impiorum perfidia pudore confunderetur, atque accenderetur bonorum pietas. Et quamvis institutio corporis et sanguinis Domini sub sacris speciebus in incremento missæ sacrificio feria quinta hebdomadæ sanctioris recolatur; quia tamen Ecclesia tum in plangenda Domini acerbissima morte piis ritibus occupata est, non ita inter luctus medios expromendæ pro tanto beneficio lætitiæ vacare posse in Diplomate Apostolico edisserit ¹ post celebratas augustissimi Sacramenti laudes, atque illius demonstratam veritatem : « Licet hoc memoriale Sacramentum in quotidianis missarum solemnibus frequentetur, conveniens tamen arbitramur et dignum, ut de ipso semel saltem in anno, ad confundendam specialiter hæreticorum perfidiam et insaniam, memoria solemnior et celebrrior habeatur. In die namque Cœnæ Domini, quo die ipse Christus hoc instituit Sacramentum, universalis Ecclesia pro pœnitentium reconciliatione, sacri confectione Chrismatis, adimpletione mandali circa lotionem pedum, et aliis quamplurimum occupata, plene vacare non potest celebrationi hujus maximi Sacramenti. Hoc enim circa sanctos, quos per anni circulum veneramus, ipsa observat Ecclesia, ut quamvis in litanis et missis ac aliis etiam ipsorum memoriam sæpius renovemus; nihilominus tamen ipsorum natalitia certis diebus per annum solemnibus recolat, festa propter hoc eisdem diebus specialia celebrando. Et quia in his festis circa solemnitatis debitum aliquid per negligentiam, aut rei familiaris occupationem, aut alias ex humana fragilitate omittitur; statuit ipsa mater Ecclesia certum diem, in qua generaliter omnium sanctorum commemoratio fieret, ut in hac ipsorum celebratione communi quidquid in propriis ipsorum festivitibus omissum existeret, solveretur.

« Potissime igitur exequendum est erga hoc vivificum Sacramentum corporis et sanguinis Jesu Christi, qui est sanctorum omnium gloria et corona, ut festivitate ac celebritate præfulgeat speciali, quatenus in eo, quod in aliis missarum officiis circa solemnitatem est forsitan prætermissum, devota diligentia suppleatur : et fideles festivitate ipsa instante intra se præterita memorantes, id, quod in ipsis missarum solemnibus sæcularibus

forsan agendis implicili aut alias ex negligentia, vel fragilitate humana minus plene gesserunt, tunc attente in humilitate spiritus, et animi puritate restaurent. Intelleximus autem olim, dum in minori essemus officio constituti, quod fuerat quibusdam Catholicis revelatum festum hujusmodi generaliter in Ecclesia celebrandum ».

28. Gerebat Urbanus archidiaconatum in Leodiensi Ecclesia, cum S. Juliana virgo divino lumine collustrata, tum illi, tum aliis viris pietate et doctrina conspicuis, divinam de solemnibus celebritate institutæ a Christo Eucharistiæ peragenda voluntatem aperuit ¹. Cui divinitus objectam hanc speciem Chapeavillus canonicus Leodiensis in suo tractatu de origine festi corporis Domini refert ² : « Tempore juventutis suæ, quoties Christi virgo Juliana orationi incumberebat, magnum ei signum et mirabile apparebat. Apparebat, inquam, et luna in splendore, cum aliquantula tamen sui spherici corporis fractione : quam cum nullo tempore conspexisset, mirabatur multum, ignorans quod illi prætenderet ». Addit auctor, ut sancta Juliana post graviores animi æstus, fusasque ad Deum preces, divini consilii particeps effecta sit : « Tunc, inquit, revelavit ei Christus in luna præsentem Ecclesiam; in lunæ autem fractione defectum unius solemnitatis in Ecclesia figurari, quam adhuc volebat in terris a suis fidelibus celebrari ». Cum illa demi-se de se sentiens arduam provinciam suscipere expavesceret, demum rem totam inter alios Roberto episcopo Leodiensi detexit : qui vocato theologorum Concilio, ac dein Synodo coacta, in sua diœcesi solemnem diem instituit ³ : cujus litteræ a memorato auctore afferuntur. Oraculum vero de ea celebritate in universo orbe propaganda ab Urbano impletum est, cum hæc sanxit : « Nos itaque ad corroborationem et exaltationem Catholicæ fidei digne ac rationabiliter duximus statuendum, ut de tanto Sacramento præter quotidianam memoriam, quam de ipso facit Ecclesia, solemnior et specialior annuatim memoria celebretur : certum ad hoc designantes et describentes diem, videlicet feriam quintam proximam post Octavam Pentecostes, ut in ipsa quinta feria devotæ turbæ fidelium propter hoc ad Ecclesias affectuose concurrant, et tam clerici quam populi gaudentes in cantica laudum surgant : tunc enim omnium corda et vota, ora et labia hymnos persolvant lætitiæ salutaris : tunc psallat fides, spes tripudiet, exultet charitas, devotio plandat, jubilet chorus, puritas juvendetur : tunc singuli alacri animo, puraque voluntate, convenient, sua studia laudabiliter exequendo, tanti festi solemnitatem celebrantes, etc. » Hortatur Christianum populum, ut conceptam de tanto Sacramento fidem pietatemque in ea celebritate servanda incendat; iisque indul-

¹ Hoensem. in Henrico Gueld. c. 6. et Joan. Chapeav. in Not. ad Hoensem. — ² Idem Chap. in tract. de Vera orig. fest. Corp. Dom. c. 2. — ³ Idem c. 6.

¹ Lib. III. Ep. cur. CLX. ext. etiam. in Bullar. in Urb. IV.

gentiarum præmia pollicetur, quæ subsecuti postea Pontifices ad stimulandam religionem auxere¹ : « Postmodum », inquit Hocsemius², « continue per plures Ecclesias in Germania et Francia a clero et populo celebratum. Sed demum per alias universaliter recipitur Ecclesias, cum Joannes papa XXII constitutionem Urbani super hoc factam, quæ incipit : Transitur de hoc mundo ad patrem; quam Clemens papa V observari districte præceperat ab omnibus in Concilio Viennensi; fecisset cum cæteris Clementinis constitutionibus celebrari ». De his pluribus auctores Catholicos. Cæterum ex superioribus refelluntur blasphemii centuriatores³ aliique hæretici, qui non ex divino, sed diabolico objecto viso duxisse initium impie ac sacrilege effutunt. Sed improborum mittamus deliria, atque ad Urbanum in moderandis Ecclesiis, et aliis ad divinum cultum spectantibus Apostolicas curas explicantem re leamus.

29. *Curæ Pontificis de Sardinia et Corsica.* — Irreperant ad Ecclesiasticos honores in Sardinia et Corsica impares doctrina et virtutibus viri : unde divini numinis cultus exolesebat : ad quem restituendum Pontifex Turritano archiepiscopo in iis insulis obeundam Apostolico nomine legationem demandavit, atque litteris archiepiscopos, episcopos abbates et alios dignitate Ecclesiastica decoratos, cum honore debito et amore complecti jussit⁴ : legato vero imperavit⁵, ut in præsules insularum Sardinia et Corsica, qui doctrina tanto gerendo muneri necessaria ornati non essent, inquireret, atque ad Sedem Apostolicam, justam sententiam excepturos, transmitteret. Nec doctrinam modo, verum etiam vitæ sanctitatem in præsulibus exegisse ostendunt data ad episcopum litteræ⁶, quem vitii dignitatem contaminasse fama attulerat. « Si quando, inquit, Ecclesiarum prælatos, quos divina dispositio statuit per altitudinem dignitatis in specula, ut quasi lucerna super candelabrum positi aliis doctrinae lumine viam veritatis ostendant, et eos ad salutem laudabilium operum vehiculo exemplari ducant, prolabi contigerit in devium; cum peccantium sublimitas majora facit judicia peccatorum, tanto ipsi majori profecto reatu delinquant, quanto potiori honore funguntur; et eo periculosior esse dignoscitur lapsus ipsorum, quo in gravius eorum cedit exitium, et in subditorum vergit perniciem per exemplum. Ipsi namque laxando, instigante humani generis inimico, voluntatem habenas, semet in lacum miseriæ, ac in lutum fæcis immergunt : et qui deputati fuerant ad directionem et regimen populorum, facti eis in deviationem potius et ruinam, se tot mortibus dignos reddunt, quot ad subditos perditionis exempla transmittunt, etc. »

30. *Urbani clementia in hostes describitur.* —

Egregium vero Urbanus Christianæ mansuetudinis exemplum in remittendis hostibus injuriis explicuit : cum enim ad efferendas tuendasque Willelmi regis Romanorum partes nuntii Apostolici partes in Germania sustineret, a nonnullis hostibus captus traditusque vinculis, e quibus non sine miraculo ereptus est¹ gloriosissime pepereit, cum adepto Pontificatu injuriam ulcisci poterat. De qua re subjectum Diploma² præterire silentio non possumus.

« Priori fratrum Ordinis Prædicatorum in Confluentia Trevirensis diocesis.

« Gemma nulla splendidior in summi Pontificis ornatu geritur, quam sit humilitas, regina virtutum omnium, et corona præfulgida electorum, necnon divinæ gratissima majestatis oculis, et perpetuæ meritoria claritatis. Hanc etenim cæli decus, et terræ decorem cælestis agni benignitas ita nobis per suam gratiam amabilem reddidit, et nostris affectibus cum sinceræ charitatis insignis alligavit, quod spinam omnis odii, seu rancoris a corde nostro præcidimus; et dilectionem illorum in ipso firmissime solidamus, qui nostram innocentiam quandoque calumniis, et interdum gravibus afflixere jacturis. Sane tunc temperis, quo felices recordationis Innocentius papa prædecessor noster Lugduni manebat, nos (qui archidiaconatus Laud. officio eodem tempore fungebamur, de speciali mandato prædecessoris ejusdem ad partes Alemanniæ pro quibusdam Ecclesiæ Romanæ negotiis accedentes) Hermannus de Willemsdorp miles senior, ac Hermannus junior, et Conradus ejusdem loci fratres, necnon Eulhardus de Bicken laici cum quibusdam suis complices Trevirensis diocesis ausu capi sacrilego, et spoliatos quibusdam equis, ac certa pecuniæ summa, et quampluribus aliis bonis nostris; detineri fecerunt aliquandiu captivatos, elementissima Regina cælorum illam nobiscum misericordiam faciente, quod de captivitate hujusmodi per suæ virtutis auxilium fuimus liberati. Nunc autem Hermannus junior, et Conradus, ac Eulhardus prædicti, sicut ipsi nobis significare curarunt, ad cor Domino inspirante reversi, de illa prædictorum bonorum parte, quæ provenit eisdem, ac etiam de illatis injuriis parati sunt nobis satisfactionem, juxta suæ possibilitatis exigentiam impertiri : quare humiliter petebant a nobis, ut cum ipsi propter inimicitias, quas se incurrisse asserunt capitales, et viarum discrimina graviora ad præsentiam nostram venire non possint; dictumque Hermannum seniore jamdudum ex quodam pietatis affectu absolvi fecerimus, per teipsum providere ipsis in hac parte salubriter curaremus. Quia vero illius officii dignitatem nos, licet immeriti, ex divina provisione suscepimus, in quo et inimicos diligere, et persecutoribus nostris etiam pie tenemur orationis subsidio subvenire, discretioni tuæ præsentium aucto-

¹ S. Ant. ubi sup. c. 13. § 1. — ² Hocsem. in Henric. Guelaren. c. 6. — ³ Centur. XIII. c. 6. col. 633. — ⁴ Lib. III. Ep. XCIX. — ⁵ Ep. c. — ⁶ Ext. in Ms. Vall. sign. lit. C. num. 49. pag. 148.

¹ Theod. Vallie. in Vit. Urb. — ² Lib. III. Ep. DCCXXXI.

ritate committimus, quatenus Hermannum juniorem, Conradum et Eufhardum prædictos, cum super hoc ab ipsis fueris humiliter requisitus, ab excommunicationis sententia, quam propter præmissa incurrere noscuntur, vice nostra juxta formam Ecclesie prorsus absolvas, et injungas eis pœnitentiam salutarem.

« Cæterum eisdem, postquam absolutionem hujusmodi secundum præmissam formam fuerint assecuti, benigne denunties, quod omnem injuriam et offensam irrogatam nobis ab ipsis eis remittimus, et emendam, seu restitutionem pecuniæ, seu bonorum, in qua pro damnis illatis teneri personæ nostræ noscuntur divinæ pietatis intuitu liberaliter relaxamus; injungens eis nihilominus in virtute præstiti juramenti, quod absteineant de cætero ab hujusmodi injuriis et rapinis. Dat. apud Urbemveterem VII id. Jul. anno III.»

31. Adscripta hisce litteris atque aliis pluribus dies Urbanum commoratum Urbeveterem docet, ubi biennium egisse Theodoricus addit: sed demum hoc ipso anno, cum Urbeveterani quamdam Ecclesie arcem invasissent, ingruerentque hostes, Perusium se contulit; de quo nobis agendum erit, cum de illius morte disseremus inferius. Nunc ad S. Ludovicum digredimur, cujus insignia elogia litteris ad Templarios datis¹ de creando Americo Franciæ, ut aiunt, præceptore, commendata silere non possumus: « Habet », inquit Pontifex, « universalis Ecclesia in charissimo in Christo filio nostro rege Francorum illustri, unde in rege suo Christo Jesu canticis et hymnis exulset. Habent in Christo religionis cujusque cultores, unde Domini nomen in choro laudent ac tympano et psalterio psallant ei. Ipsius namque regis Francorum pectus piissimum, gratiæ cælestis dono perfusum, sic ad cunctas orbis Ecclesias et personas Ecclesiasticas, religiosas præcipue, uberlim ubera suæ pietatis effundit, ut ipsum experiatur quotidie omnis Christiana religio singulare præsidium, et præcipuum sentiat libertas Ecclesiastica munimentum. Vos autem in eo ad singularis jubili canticum causa singularis invitatur: si enim prudenter attenditis: si qua decet attentione notatis, quanta idem Francorum rex Ordinem vestrum, et jura ipsius custodiæ diligentia protegit, et quam diligenti protectione custodit; quantaque vos, et cunctos ejusdem Ordinis professores charitatis singularitate prosequitur; profecto cogemini exauditionis promptitudine loquente fateri, dignum fore, nec minus debitum, ut quæ a vobis nunc, præsertim cum vestrorum incremento profectuum et multi apud eum favoris augmento, dignanter exposcit, liberaliter consequatur, etc. » Regis precibus Apostolicas adjungit, ut Americo id munus deferant: de quo etiam ad patriarcham litteras dedit², ut ipsos ad regis votis gerendum morem adduceret.

32. *S. Ludovici in pacanda Anglia, Pontificis*

in Navarræ rege tuendo studium.—Egregio quidem virtutis exemplo S. Ludovicus, quamvis Angliam Franciæ æmulam esse non ignoraret, bellumque in Gallias quoties intestinis vacaret dissidiis, traducere consuevisse, regni que limites aucupata occasione proferre latius posset; comparandæ tamen sibi æternæ gloriæ amplificandæque, quam perituræ fucatæque avidior, Anglum inter ejusque optimales pacem conciliavit: cujus facti gloriam Urbanus gratulatoriis litteris commendavit¹, sententiamque ad regis Anglorum gratiam Ambiani in celeberrimis procerum conventibus latam corroboravit. Agebatur an rex Angliæ sanctas Oxoniæ leges servare teneretur, quas ille regæ majestati adversas, ac per vim extortas, atque ideo infringendas contendebat: quin etiam summus Pontifex dati tunc sacramenti religione illum solverat²: verum nobiles suæ libertatis, vel potius augendæ potentiæ, regiæque imminuendæ avidissimi, datam fidem violare non posse asserbant.

33. At non diu tenuit in Anglia pax, quam rex sanctus Ambiani sanxerat: novarum enim rerum cupidus proceres, cum ex regia auctoritate pristino splendori restituta rescissis legibus, quas per vim et metum ab Henrico Oxonii extorserant suam, imminui ac labefactari interpretarentur; Leycestriæ et Gloverniæ comitibus præcipuis belli facibus, in arma coorti sunt: commissoque prælio, dum Eduardus Londinenses in fugam aversos materne injuriæ ulciscendæ causa longius persequitur, ex ejus absentia debilitato regio exercitu, cum maxima ejus pars ad diripienda rebellium castra sese effludisset, occasionem aucupati regias copias perrupere: atque in ardentissimo conflictu Henricus ac Richardus in potestatem hostium devenerunt. Reversus victor Eduardus, patrem captivum reperit, illiusque recuperandi cupidus prælium redintegrat: sed a suis, quos pavor minimus perculerat, destitutus eedere prælio coactus est. Hæc erat funesta rerum Anglicanarum facies, quæ Pontificis animum maximo dolore confecit: utque auctoritate Apostolica comprimeret, qui regiam calcaverant, Guidonem Sabinensem episcopum legationis munere auctum, qui sub Clementis nomine postea Pontificatum gessit, in Angliam ire jussit: sed perduelles vias undique armatis obspicere, ne appellere posset: quos legatus, exitis nonnullis ex Anglia episcopis, anathemate percussit, Angliamque interdicto subjecit. Hæc pluribus Theodoricus Vallicolor³, Matthæus Westmonasteriensis⁴, et continuator Parisii: quorum duo postremi procerum defectionem perperam defendunt. Cæterum ingentes ejusmodi in Anglia tumultus non solum illud regnum quassavere, verum etiam obsistere, ne Germania tot annis ob duorum regum electionem jactata conquiesceret.

34. Nec in Anglia modo nobiles adversus re-

¹ Ext. in cod. Vallic. sig. lit. C. num. 49. pag. 149. — ² Ep. LVII.

¹ Lib. III. Ep. cur. LII, LIII. — ² Ibid. Ep. LVI, LXII. — ³ Theod. Vallic. ubi sup. — ⁴ Westmon. in Flor. Hist.

gem suum insidias conflavere, verum simile quoque flagitium Navarrae proceres tentavere: atque coacto Concilio, percussoque foedere e suis unum elegere, cui iurejurando morem gerere sese devinxere. Quæ res cum regiam auctoritatem elideret, Pontifex defendendas Navarrae regis partes suscepit, atque archiepiscopo Burdegalensi provinciam demandavit ¹, ut ad iniquum foedus dissolvendum operam navaret.

35. *Mavorum in Hispania irruptio et clades, Hispalensis archiepiscopi privilegium.* — Fremebant tum temporis maritimæ Hispaniæ Africae objectæ partes Sarraceno bello: et Alfonsus ad procerum Angliæ, qui imperii æmulum carcere incluserant, causam defendendam inhians, arma ad propulsandos Mauros ², qui ex Africa ingentes copias Hispaniæ invexerant, convertere coactus ³ est. Exciverat ipsos Mahomad Alhamar rex Granatæ Castellanae aulae fiducarius, qui communicatis cum Indiele Murciæ rege defectionis consiliis, Christianorum jugum rebellibus cervicibus depellere conatus est. Attulere ingentes prima irruptione Christianis clades Sarraceni: ad quos comprimendos Alfonsus Hispalim, raptim collecto exercitu, se contulit, commissoque prælio maximam eorum stragem edidit, multoque Christiano errore stetit victoria. Excivit in auxilium Aragonum regem Jacobum, qui in Mauros egregia virtutis bellicæ facinora explicuit, Murciamque expugnavit: de qua parta victoria suo loco inferius disseretur ⁴.

36. Interea flagitaverat ab Urbano Alfonsus, ut Hispalensi archiepiscopo Apostolica auctoritate concederet, ut crucem non in sua provincia modo, sed tota Hispania sibi præferre posset. Quanquam enim ex antiquo more id omnes in Hispania archiepiscopi præstarent, atque eodem jure potiri se posse non ambigeret; id tamen a Pontifice concedi et confirmari postulabat: suasque etiam archiepiscopus preces cum regis conjunxerat porrexeratque, quas Urbanus benigne admisit ⁵.

37. *De controversia inter Alphonsum et Richardum Pontificis litteræ.* — Adjungimus Hispanicis rebus, Alfonsum Castellæ et Legionis regem, Richardi in imperio æmulum, magna contentione apud Sedem Apostolicam, ut sibi imperiale insigne decerneretur, instilisse. Præfixerat, ut vidimus, peremptorium terminum Pontifex electis regibus ad dicendam causam: et quidem Alfonsi oratores, qui antea Apostolicum judicium subire recusarent, affuere: Richardi vero, qui admiserant, non steterunt. Quod cum ob subitos bellorum ingruentium motus, quibus Anglia fluctuabat, ipsomet Richardo capto a perduellibus, accidisset; Pontifex dicendæ causæ diem protrahendum hisce litteris decrevit ⁶:

« Urbans, etc. ad futuram rei memoriam.

« Inter charissimos in Christo filios nostros Alfonsum regem Castellæ ac Legionis illustrem, et Richardum in Romanorum regem per electiones varias in discordia celebratas electos, super obtinenda imperii dignitate, inimicus homo contentionis materiam suscitavit. Et licet tam tempore fel. recordationis Alexandri papæ prædecessoris nostri, quam nostro, ad sedandam contentionem ipsorum, Sedis Apostolicæ circumspecta provisio diversos exquisierit modos et vias; et propterea voluntatem in hoc nihilominus partium, expresse litigare se nolle dicentium, prosequendo, distulerit inter eas iudicis partes assumere; quia tamen id juxta ipsius Sedis desideria provenire non potuit, tandem procuratores memorati regis Castellæ in nostra et fratrum nostrorum constituti præsentia, inter cætera cum instantia postularunt, ipsi regi consuetum favorem, et debitam in hujusmodi negotio justitiam exhiberi: procuratores vero memorati Richardi simili petitione, ac nonnullis aliis præmissis, quæ putabant suæ intentioni congruere, obtulerunt ejus nomine se paratos (quantum mandati, quod ab eodem Richardo habebant, se vires extenderent) Ecclesiæ Romanæ, ac nostrum subire judicium, si quis forsitan appareret, qui eum super præmissis vellet impetere, aut aliud proponere, per quod posset præjudicium ei generari. Nos autem eorumdem electorum concordiam, tanquam toti mundo perutilem, nobisque ac ipsi Ecclesiæ Rom. votivam et pacificam, prædicti ordinationem imperii multo desiderantes affectu, deliberavimus sic petitioni exhibendæ justitiæ, ad quam partium instantia nos cogebat, annuere, quod tractatus concordiæ, ad quos nostra suspirabat, et adhuc suspirat intentio, nequaquam deserere videremur; et ideo ad eosdem electos nuntios nostros, qui eos ad pacis unitatem inducerent, duximus destinandos, ac ipsos nihilominus de prædictorum fratrum consilio, per eosdem nuntios citari fecimus, ut secundo die mensis Maii proximo prædicti, Apostolico conspectui se per procuratores idoneos præsentarent, qui eorum conscientiam conscii, legitimum et plenum mandatum ab ipsis haberent, ad pacis tractatum, si Dominus concederet, ineundum; et ad procedendum in ipso negotio, prout honori Ecclesiæ ac pensata talis et tanti conditione negotii, expedire sine offensa justitiæ videremus: sicut in litteris nostris, super citationibus confectis hujusmodi, plenius continetur.

38. « Adveniente vero termino memorato, et pro eodem Richardo nemine comparente cum sufficienti mandato ad ea, quæ in præmisso continentur citationis edicto; venerabilis frater noster Martinus Legionensis episcopus, et dilecti filii magistri Joannes Alfonsus capellanus noster archidiaconus Compostellanus, et Rodolphus de Podio Bonizi parentes pro eodem rege, ac sub sigillo ipsius litteras exhibentes (per quas tam eorum

¹ Lib. III. Ep. xcviij. — ² Joan. Marian. de reb. Hisp. l. XIII. c. 15.
³ Monach. Pal. Chr. l. III. — ⁴ Ann. 1266. — ⁵ Lib. III. Ep. ccccij.
⁶ Ep. cccciv. Ext. etiam in dicto Cod. Vall. pag. 13.

singuli, quam venerabilis frater noster G. Silvensis episc. procuratores, actores negotiorum gestores ab ipso rege constituuntur, et ordinantur in solidum, ita quod non sit melior conditio occupantis, ad petendum a nobis imperii coronam, quam idem rex sibi debitam asserit; et ad agendum, respondendum, defendendum et tractandum jura sua imperii, ac omnia factum ipsum contingentia, et quidquid honori ejusdem regis expedire viderent, sive in ordinario, sive in extraordinaria judicio, ageretur,) inter alia petierunt præfatum regem, ad suscipiendum de nostris manibus imperii diadema vocari, et juxta petitiones alias porrectas ab ipsis, et in nostra et eorundem fratrum præsentia repetitas in negotio prædicto procedi, diversæ partis absentia non obstante; præsertim cum nihil ab ipsa peterent, sed ad exauditionem petitionis suæ nostrum officium implorarent. Verum dilecti filii magistri Guillelmus Roffensis archidiaconus, et Guillelmus de Corneria capellani nostri, ac Robertus de Barro, qui alias pro eodem Richardo hujusmodi negotium fuerant prosecuti, quibusdam exhibitis pro ipso excusatoriis litteris, ejusdem electi absentiam (cujus causas, videlicet turbationem regni Angliæ, ac alias dicebant esse notorias) excusantes allegabant, eo absente ac taliter impedito, non esse in prædicto negotio procedendum. Licet enim ab ipso nihil per partem alteram peteretur, illud tamen petebatur, quod non poterat sine præjudicio juris ipsius, quod eundem Richardum plenum in imperio habere dicebant; quin potius sine illius extinctione concedi: unde cum hujusmodi petitio ipsum contingat, et principaliter jus ipsius impugnet, illius discussio ejusdem Richardi præsentiam per se, vel per alium sufficientem ac plene instructum, ad tantum negotium, quod eodem Richardo taliter impedito, fieri non poterat, proculdubio exigebat: propter quod dicebant, in eodem negotio non debere, ac petebant, nullo modo ipso sic absente procedi.

39. « Nos autem his et aliis, quæ fuerunt hinc inde proposita, plenius intellectis, et cum eisdem fratribus nostris plena deliberatione discussis; licet invenerimus pervenisse ad utramque partem præmissæ nostræ citationis edictum; tamen circumstantias tanti negotii et totius orbis turbationes multiplices, quæ non solum partes easdem, sed et nos et Ecclesiam Rom. circumstrepunt, attendentes; ac illam sequentes juris censuram, qua humanum esse censetur, propter casus fortuitos dilationes accipi; deliberavimus cum eisdem fratribus nostris, in præsentî negotio processum nostrum, quoad ea, quæ præmissa citatio continet, ad præsens, ex præmissis; et aliis justis causis et evidentibus suslinendum. Et ideo juribus partium, et ipso negotio in omnibus et per omnia in eo statu, in quo nunc sunt, omnino manentibus, terminum usque ad annum, computandum a festo B. Andreae Apostoli venturo proximo prorogamus,

præmissum interim nullo modo neglecturi negotium: sed sicut in votis gerimus, sic illi cum diligentia vacaturi, quod etiam si medio tempore, Domino favente sermone, ad expediendum ipsum, vel alia in illo, ut circa illud ordinanda competens via patuerit, ad ea, illo qui potest nostrum dirigente processum, prout expedire videbitur, procedemus». Consentiant his quæ scribit Theodoricus Vallicolor¹.

Quantvis egregie proponeret utraque pro se
Pars, coram papa causa vocata fuit.
Sed cupiens animo talis imponere factis
Finem, præfatus pastor utrumque citat.
Richardus minime venit, nec misit: ab ejus
Hosibus et dicto Simone captus erat.
Solenneque viros Hispanos misit, et ejus
Coram secretum certificavit eis.
Sed quia tunc aberat pars altera, terminus aller
Assignatur eis sufficientique dies.

40. *Rudolphus Habsburgensis imperio potitur.* — Decidere causam de imperio Alphonsum inter et Richardum controversam Urbanus non potuit, cum ad diem ab eo sequenti inchoante anno constitutam superstes vite non fuerit: atque ita res, dilata tobis, exitu caruit. Ac demum sublato Richardo, Alphonsoque jure cedere coacto, Rudolphus Habsburgensis comes imperio est potitus, sed de his postea. Interea pendente de imperio lite, dum electi bellis gravissimis impliciti, Alphonsus in Hispania contra Mauros dimicaret, Richardus procerum Angliæ in fratrem conjuratione oppressus esset, Germania diversis factionum turbinibus agitabatur: quibus concussa gravissime Colonia fluctuavit. Conjurarant Colonienses in Engelbertum archiepiscop. quem superiori anno sacratum ab Urbano, atque in ea sede confirmatum ostendunt litteræ Pontificiæ: ac præsentem nihil cogitantem repentina impressione facta in palatio ceperant, prosciderant contumeliis, per plateas raptarant; denique una cum ipsius fratre domino e Falkember in carcerem compegerant. Sed cum meritum sceleris supplicium imminere præsagerent, ea lege ipsum carcere eduxere, ut sacramento sese devinciret, nunquam de acceptis injuriis conquesturum, ultionemve expetiturum. Quo audito Urbanus, sacramentum, ut plenum fraude vique extortum, convulsit: atque archiepiscopo in eos, qui divina presentibus iis, qui tantum admirerant scelus, celebrarant, animadvertere imperavit².

41. *Archiepiscopum Coloniensem tutatur, Lundensem sede dejicit Honorius.* — « Nos qui fratrum et episcoporum nostrorum offensas proprias reputamus, illatas tibi tam graves, tam atroces et enormes injurias non tam in tuum opprobrium, quam in illius contemptum cedere, qui (Evangelica veritate testante) se in suis mi-

¹ Theod. Vallie. in Vita Urb. — ² Lib. III. Ep. cXLIX. et Cod. Vallie. sig. III. C. num. 49. pag. 149.

nistris recipi testatur et sperni; nec minus in prædictæ Coloniensis Ecclesiæ ac Ecclesiasticæ libertatis grande dispendium vergere non indigne pensantes; ac volentes propterea, frater, inductum contra hæc jusjurandi vinculum, quo te detentus in carcere, ut prædicatur, obligasti, de Apostolicæ dissolvere plenitudine potestatis; te ab hujusmodi juramento, quo tam grandi malefactorum astutia diceris obligatus, ut eo non obstante jus tuum persequi, ac injuriam in te ipsi Ecclesiæ tuæ illatam ulcisci libere valeas, sicut hujusmodi juramento non præstito id licite facere potuisses; nec propterea reatum perjurii, seu quamvis infamiae notam incurras, cum trahi non debeat ad coactæ voluntatis opprobrium, quod illicita conditio necessitatis extorsit; auctoritate præsentium duximus absolvendum. Cæterum quia nonnulli presbyteri et clerici Colonienses, prædictorum excessuum non ignari, coram præfatis sacrilegis scienter præsumpserunt et præsumunt celebrare divina, ne ipsorum insolentia remaneat impunita, volumus quod tam auctoritate nostra, quam tua contra eos officii tui debitum exequaris, etc. Dat. apud Urbem veterem VIII id. Martii».

42. Non impulsus sceleris conscientia archiepiscopum Colonienses restituerant libertati, sed ingruente illius clientum ac fœderatorum exercitu percussus. Cum enim ipsorum rebellionis fama percubisset, Leodiensis ac Monasteriensis episcopi, Luxemburgensis dux, et comes Gueldrensis Coloniæ advolarunt, ut archiepiscopo opem ferrent: at ii nunquam laxare vinculis voluere, nisi dicti episcopi ac viri prænobiles jurejurando fidem obligarent, se ipsis contra archiepiscopum auxilia laturos, si ultionem aliquam ob id repossere mediteretur. Quo ad Sedem Apostolicam perlato, Urbanus hujusmodi sacramenta rescidit, ne pessimi exempli perniciem in alios serperet, Colonienses anathemate defixit¹, et archiepiscopum violatam Ecclesiæ suæ dignitatem jussit ulcisci: et ne episcopi Leodiensis, et Monasteriensis, Luxemburgensis dux, Gueldriæ comes, aliique viri principes aliqua religione in suscipienda Coloniensium causa tenerentur, ipsos Pontifex omni jurisjurandi præstiti nexu exsolvit: qua de re extant litteræ ad episcopum Leodiensem datæ².

43. Ut archiepiscopum Coloniensem adversus rebelles subditos Urbanus tutatus est, ita principum majestatis ab audacium injuriis vindicandæ

cupidus, Jacobum Lundensem¹, (1) gravissimum in regem Daniæ injuriarum reum, missis nuntiis², dignitate cedere jussit, cum ob id, tum vero maxime, quod ad tantam proterviam pervenisset, ut orationem Dominicam ac Symbolum emendare, vel corrumpere potius, ausus esset: quo facto hæreseos suspicione laborabat.

Utque impium præsulem ornamentis honoris exiit, ita marchionem Misnensem ob insignem illius pietatem collaudavit, cujus sensu delibutus singulis diebus incruento Domini corporis sacrificio interesse cupiebat: permisitque³, ut si qua premeret aliquando necessitas, circa ultimam noctis horam celebrandam rem divinam coram se peragi juberet.

44. *Litteris Pontificis monitus in Rhutenos, Lithuanos, aliosque hostes arma suscipit Othocarius Bohemiæ rex, in Jacvingos Boleslaus Cracoviæ dux.* — Ingentibus vero laudibus pium Othocari Bohemiæ regis in amplificanda, tuendaque adversus barbaros fide zelum extulit; accenditque⁴ magis, ut in Ruthenos, Lithuanos, ac fœderatos impios alios Christianæ religionis hostes arma susciperet: ingentibus enim cladibus Poloniam ac Prussiam conjuncti Pruthenis infidelibus, cum sustinendis eorum viribus cruciferi equites pares non essent, attriverant⁵. Ad quorum frenandum furorem sacram militiam Pontifex, dato crucis symbolo, indixit⁶: atque Othocaro regi omnes Rhutenorum et Lithuanorum terras armis comparandas Apostolica auctoritate attribuit⁷.

« Regi Bohemiæ illustri.

« Agimus Deo laudes et gratias, quod sicut famæ tuæ præconium patenter insinuat, tu velut fidelis athleta Christi solerter intendis ad ampliandum inter barbaras nationes cultum nominis Christiani. Unde tibi, velut Catholico et devotissimo principi, cum fiducia scribimus, super his maxime, quæ augmentum orthodoxæ fidei contingere dignoscuntur. Accepimus enim quod Rhuteni schismatici, et Lithuani, ac alii habitantes in eorum confinibus, qui Deum non colunt, sed blasphemant potius nomen ejus, una cum Tartaricorum complicitibus, quibus sunt fœdere damnato conjunctis; Poloniam hostiliter frequenter invadunt, eis nemine resistente. Ipsi etiam, quicquid est in Prussia per dilectos filios fratres domus Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum Jerosolymita-

¹ Urb. I. III. Ep. CLI. — ² Ibid. Ep. CXLIX. ext. in Cod. Val. sign. lit. C. num. 49. pag. 149.

¹ Ep. CXLVII. — ² Ep. CXLVIII. — ³ Ep. CXVI. — ⁴ Lib. III. Ep. DCLXX. — ⁵ Long. in Hist. Pol. I. VII. — ⁶ Dubrav. Hist. Bohem. I. XVII. — ⁷ Ead. Ep. DCLXX.

(1) Sermo est hic in Annalibus de subtractis a Pontifice præsulatus insignibus Jacobo Lundensi in Daniæ archiepiscopo. Suspicio tamen Pontifici in ea sententia ferenda multa per dolum et calumniam obrepita fuisse. Jacobus regis domus indignationem ante aliquot annos subiens, carcerem primum, dein et exilium toleravit; qui de causâ interdicti sententia pino per totam Daniam, dein ea relaxata, omnia ea loca eidem censure subiecit, in quibus defuncti Henrici uxor vidua regina Margarita agebat. Demum Guido cardinalis (S. Laurentii in Lucina, ut arbitror) in Daniam veniens, pluribus egit ut pacem reformaret. Sed re frustra tentata, e regno egressus regem filium Henricum cum matre censura inu-sit. Ex quo intelligimus Jacobum archiepiscopum, eo non erimurum, de quibus accusabatur, reum minime habendum. Cæterum eundem Jacobum hoc anno iter ad urbem suscepisse tradit quidam ex anonymis rerum Daniarum chronologis, apud Ludewig Reliquiar. tom. IX, ex quibus scriptoribus superiora omnia desumpti.

norum auxilio Sedis Apostolicæ, Christianique fidelium, non absque plurima effusione sanguinis acquisitum, conantur destruerè, intendentes fidem Christianam exinde totaliter extirpare. Ideoque serenitatem regiam rogamus et hortamur attente, tibi nihilominus in remissionem peccaminum suadentes, quatenus ad ejusdem fidei tuitionem et sui cultus ampliationem, contra schismaticos et alios prædictos potenti manu procedas. Nos enim Apostolica tibi auctoritate concedimus, ut terræ Rhutenorum et Lithuanorum, quas per ministerium tuum ad Christianam fidem, favente clementia divina, converti, vel per te expugnari contigerit; dummodo prædictis fratribus, seu quibuscumque aliis Catholicis jus in terris eisdem non competat; collocatis in eis Christi fidelibus in tuo et hæredum tuorum dominio perpetuo debeant permanere. Dat. apud Urbem veterem II nonas Junii anno III.

45. Excitatum refert Dubravius¹ Apostolicis monitis Othocarum regem, crucis symbolum accepisse in Rhutenos et Lithuanos, atque una cum Austriacis Moravisque, Brumone Olomucensi episcopo, et Othone marchione Brandeburgensi ex sorore nepote, quadrato agmine in hostem Prussiam infestantem movisse: quem cum primo impetu fregisset victos ad Christiana sacra amplectenda adegisse. Addit auctor de baptismo magna pompa duobus Pruthenorum ducibus impertito: divisi quippe animis et religione erant Prutheni, e quibus ii, qui Ecclesiæ nomen nondum dederant, Rhutenis, Lithuanis ac Tartaris, a quibus cruciferos magnis attritos cladibus vidimus, erant conjuncti: «Duces primum a Brumone episcopo aqua et chrismate tinguntur, quorum alterum rex de more a lavacro suscipit, alterum Otho Brandeburgensis: atque uterque nomen suum suscepto imponit, rex suum Othocarum, Otho item suum Othonem vocans: ambosque rex veste ex serico candida anroque inter texta induit, et ut amicos consulat. Post hos cætera multitudo certatim ad fontem sacrum properabat, non ex eo loco tantum, sed ex tota insuper Prussia, quam rex usque ad mare victor peragravit». Subdit urbem Montemregalem in maris littore ad Pruthenos in officio continendos magnis operibus a rege conditam; et aliam a Brumone episcopo, cui suum nomen indidit, ut in ea episcopus præesset: atque Othocarum, iis gloriosissime perfectis, jactare solitum, se a mari Adriatico ad Oceanum Bohemiæ terminos protulisse.

46. Simili religionis Christianæ amplificandæ zelo Boleslaus Pudicum Cracoviæ ducem adversus Jaczvingos sacra arma suscepisse, Longinus refert²: quo bello Jaczvingorum gentem ita deletam tradit, ut ipsorum nomen suis temporibus omnino interiisset. Massoviæ, Russiæ ac Lithuanicæ terras conterminas incolebat, sæpiusque in Bo-

leslai Pudici Cracoviensis, et Sandomiriensis ducis ditionem magno terrore excurrebat: quæ res principem ad nationis ferocissimæ exitum perpulit: ejus etiam loca Pontifex, cum eam sub jugum misisset, ob illius perfidiam concesserat. Erant ii ad bellum audaces, laudisque apud suos comparandæ avidissimi: unde cum eorum gesta, qui fortiter occubuissent, decantari apud ipsos solebant, ea spe immortalitatis gloriæ incitati, omnia penetrabant discrimina, nullam quamvis iniquam pugnam detrectabant; adeo ut decem ex ipsis centum Christianos lacerarent, aut vincere, aut mori paratissimi. Quare cum numero obruendi forent, maximo exercitu succinctus in eorum terras Boleslaus irrupit, atque instructo agmine in formidandum hostem movit. Barbarorum dux Comath in Christianos aciem educit, commissoque prælio anceps diu extitit victoria: demum barbari, fugere nescii, Polonorum gladiis concisi fuere. Supererat imbellis Polonorum multitudo, quos omnes Boleslaus intentata capitis sententia baptismi sacra amplecti jussit: alii ad Lithuanos fugere, alii in Poloniam concessere; gentisque nomen extinctum est.

47. Erecta etiam in Lithuania Christiana res: nam Stroyath tyrannus Christianorum hostis¹, qui Mendolpho anno superiori occiso principatum corripuerat, cruore partum, cruore amisit: Voyslak enim Mendolphii filius, qui in Russia disciplinam monasticam colebat, patris necem ulturus in Lithuaniam venit, insidiisque tyranno comparatis, e medio ipsum sustulit; et quamvis in monachum attonsus, coronam cruentam capiti imposuit.

48. *Ungariæ rex, a fœdere cum Tartaris in eundo per Pontificem dehortatus, arma in eos comparat.* — Quod ad Tartaros spectat, quos una cum Lithuanis, ac Rhutenis Poloniæ, et Prusiæ magnas clades intulisse, ex Pontificiis litteris datis ad Bohemiæ regem vidimus. Moliebantur illi exitium aliquod Christianæ reipublicæ interre: utque sua felicius consilia perducerent, Ungarorum regis affinitatem iterum expetebant, ut ejus fulti potentia, atque aditu in Christianorum terras excurrendi libero dato, Europam suæ tyrannidi subjicere possent. Quo accepto Urbanus Belam litteris Apostolicis monuit² ne ea affinitate genus præclarissimum fœdaret: tum ad Stephanum ejus filium, ut ab ea longe abhorreret; tum ad regni præsules³, ut ad rem discutiendam incumbere scripsit. Porro Tartarorum regem cum Ungaro affinitatem jungere affectasse ex superioribus vidimus.

«Charissimo in Christo filio Belæ illustri regi Ungariæ.

«Per facti evidentiam tibi et universitati fidelium de regno Ungariæ in perpetuum deplorandum agnoscitur, qualiter damnabilis feritas

¹ Dubrav. I. XVII. — ² Longin. Hist. Pol. I. VII. hoc an.

¹ Longin. Hist. Pol. I. VII. hoc an. — ² Lib. III. parte altera Ep. CXI. — ³ Reg. post eand. Ep.

Tartarorum suam potentiam ad Christianæ religionis exterminium experitur. Digne igitur non solum admiratione concuti, sed debemus etiam stupore perfundi, dum per aliquos fide dignos, corde tamen anxios, et oculis lacrymosos, nobis asseritur, quod tibi a Tartarorum ipsorum calliditate subdola, per quosdam fallaces ipsorum nuntios, vel potius exploratores pestiferos suadet, ut tu et charissimus in Christo filius noster Stephanus rex primogenitus tuus eis adstringi parentelæ vinculo, vel uniri quocumque amicabile et discretas ita fore simplices arbitrentur, ut nolitis jugiter habere præ oculis, qualiter item jam dicto regno facta per ipsos olim fuerit effusio sanguinis innocentis.

49. « Ha Deus! quæ conventio lucis ad tenebras, vel quid ad plebem Catholicam et devotam cum infidelium communione perfida, seu damnatorum hominum participatione dolosa? Vel quid etiam lupos rapaces, et perditionis ac dispersionis semper avidos, cum Pastoris æterni contumelia, et Agni cælestis offensa ovium gregi milissimo applicari, vel columbas colubris couniri? Ha Deus! quod ad gentem impiam et a sancti nominis tui notitia penitus alienam, ad hoc intendere, ut redemptos glorioso pretio tui sanguinis sub quodam consanguinitatis, vel affinitatis, aut confœderationis amictu possint suæ perfidiæ contagio maculare; ac in illam per consequens devenire potentiam, ut de Ungariæ partibus et locis conterminis deleatur omnino tuæ reverentia majestatis. Sit igitur in odium tibi, fili charissime, temporibus audivisse præteritis, vel in diebus audire tuturis, quod gens tam spurcica, tam profana tecum vel cum eodem primogenito, aut cum aliquibus personis eximiis regni tui commune quid habeant, nisi forte quod veniat ad regis æterni cultum beatissimum; si tamen hoc ei desuper sit concessum: vel quod opportuno loco, et tempore se videat sub vexillo tuæ celsitudinis, favente virtutis divinæ subsidio, ruinam irreparabilem incurrisse.

50. « Ecce, fili charissime, nostrum super præmissis affectum sub quodam verborum compendio districte ac plenarie audivisti. Attentius itaque ac vigili sedulitate conspicuus habearis, ut si amodo tibi, vel eidem primogenito, aut quibuscumque aliis præfati regni potentibus verbum de tam indigna et iniqua materia proponatur, illud tam cito per tuas litteras, et nuntios speciales ducas in notitiam Sedis Apostolicæ, ut super hoc ab ipsa tibi decens et salubre possit consilium provenire: alias autem cor nostrum profundi doloris pungeretur aculeo, nec possemus coniventibus transire oculis, aut sine debite studio ultionis, si quod absit, tua sublimitas propria voluntatis arbitrio, vel pernicioso alicujus instinctu seducta, faceret, aut permetteret aliquid in hac parte fieri, quod divinæ ac nostræ posset vo-

luntati oppositum existimari, seu prædicti regni tranquillitati contrarium, aut redundans in Catholicæ fidei detrimentum. Datum apud Urbem veterem V kal. Februarii anno III ».

51. Disenssa sunt ea Tartarorum fœdera, atque Ungari ad excipiendos eorum impetus se compararunt. Obtinuit vero a Bela regina Ungariæ, piissima femina, ut arcem munitissimam in montis supercilio excitaret, quo pauperes ac viduæ, quoties Tartari irrumperent in Ungariam, confugere possent: infestabatur enim hisce temporibus hujusmodi Tartarorum excursionibus Pannonia. Cujus arcis donationem a rege factam Pontifex sua auctoritate communivit¹. Nec modo Tartari, verum etiam Cumani, qui in eodem regno versabantur, graviora mala ac damna fidei Christianæ inferebant. Quare Urbanus Strigoniensi et Colocensi archiepiscopis canendi in eos sacri classici, et cruceata signa explicandi provinciam injunxit² ut eos, qui baptismo abluti essent, Christiano ritu vivere cogerent, alios ad baptismi sacra suscipienda inducerent.

52. *Dissidium inter Belam et filium Stephanum Pontifex thabus litteris componere studet.* — Cum vero ad felicem Ungariæ statum mutua parentis regis, ac filii animorum consensio necessaria esset; admonitus Urbanus quosdam præsules intempestivis susurris eorum principum iras asperare atque animos abalienare; priori provinciali Prædicatorum partes injunxit, ut Apostolica auctoritate ejusmodi perniciosos homines compesceret: atque archiepiscopum Strigoniensem et Vespriemiensem episcopum, ut ad perficiendam rem operam collocarent, sollicitavit. Cæterum exarsere adeo odia, ut Bela ac Stephanus primogenitus, improborum susurris in odia elerati, adversis exercitiis concurrere meditentur, ac Stephanus filius Cumanorum auxilia sibi adsciscere, Bela excire alios barbaros cogitent, Pontifex, ut ad priorem amorem ipsos revocaret flebilibus litteris Bela hortatus est³, ut discordiarum semina præfocaret: misereretur Ungariæ, quæ a paganis conculcanda erat: arma in Sarracenos, non in propria viscera vertenda: illa incendia instinctu dæmonis excitari.

« Belæ illustri regi Ungariæ.

« Nimis aliquando fuit nobis horridum audire discrimina illala regno Ungariæ a feritate damnabili Tartarorum: horribilius quidem et amarius est cordi nostro illa percipere, ad quæ humani generis inimicus te et charissimum in Christo filium nostrum Stephanum regem primogenitum tuum dicitur instigare. Sane tristes audivimus, et referimus cum dolore, quod inter te ac eundem primogenitum materia dissensionis exorta, ipse contra te Cumanorum, tuque contra eum paganorum de Livonia et aliorum infidelium vicinorum auxilium intenditis invocare; ac hostilem congres-

¹ Eod. lib. pag. 336. — ² Ibid. pag. 337. — ³ Ep. cxli.

sum ad invicem experiri: de quo non solum prædicto regno, sed etiam multitudini fidelium, manentium in locis conterminis, grave in personis et rebus posset periculum imminere.

53. « Quia vero nil magis nostris incumbit affectibus, quam quod universi Christi fideles ad obtinenda transitoria pacis gaudia, et consequenda quietis aeternae premia, favente regis aeterni clementia, disponamus; celsitudinem tuam affectione paterna requirimus, ac per Dei misericordiam obsecramus, ac etiam nihilominus sub excommunicationis poena tibi districtius inhibemus, quod ad tam crudele propositum exequendum aliquo modo non procedas, sed ad hoc tui dirigas virtutem animi, et acumen convertas ingenii: ut tu et idem primogenitus in tranquillo et suavi regimine fidelium vestro dominio subditorum sitis unanimes, et alios bonis operibus in conspectu Dei et hominum relucentes, divitias et thesauros vestros, quos in vestram et regni praefati effundi perniciem inconsulte suggerit impetus voluntatis, in pietatis opera conversuri; scilicet in subsidium Terræ Sanctae, vel in consolationis abundantiam Ecclesiis, monasteriis et aliis piis regni praedicti locis, destructis per Tartaros, opportunam seu necessariam orphanis pupillis, et viduis, aliisque pauperibus, et egenis. Haec etenim sancta opum effusio erit vobis in acquisitionem perpetuam clari nominis, vel potius ad gloriae meritum, quo civium gloriosa fruitur acies aeternorum. Haec etiam bonorum beata dispersio aliorum excellentiae principum erit in salutiferae largitatis exemplum.

« Tu igitur, fili charissime, infusam cordi nostro tristitiam de illa intentione pessima, quam tu et idem primogenitus ad instinctum tenebrarum principis damnabiliter concepistis, festinus nobis convertas in jubilam, et toti caelesti curiae in solemnia gaudiorum; pro firmo ducens, quod si tu et idem primogenitus nostri desiderii pietatem promptis affectibus ad effectum in hac parte duxeritis, nos semper vobis in Domino gratiosos et affabiles sentielis: alias autem vestro commodo et honori graviter derogasse dolebitis, si quod a nobis tam pie, tam affectuose deponitur, in negligentiam transeat, vel contemptibiliter omittatur. Dat. apud Urbem veterem IV non. Februarii anno III ».

54. Perstrinxit¹ aliis litteris Urbanus Stephanum regis Belae filium, arma in parentem movisse; ac ne impietatis notam susciperet, in partis obsequium jussit procumbere: valuerique adeo Pontificia studia, ut Bela ac Stephanus prima naturae foedera redintegrarint². Rem vero memorabilem hoc argumento narrat Thomas Cantipratensis³, reginae Ungariae Deum oranti, ut virum ac filium ad bellum paratos in mutuam concordiam adduceret, B. Joannem episcopum Bossi-

nensem se videndum objecisse, precesque caelo exceptas significasse. Cujus auctoris verba referre placuit: « Filius suus primogenitus congregato exercitu maximo dimicare voluit contra patrem: pro quo regina mater, nimirum gravissime conturbata, tota nocte praecedenti, cujus sequenti die futura congressio putabatur, in oratione se et lacrymis dedit, tam pro filio quam pro viro rege sollicita. Fiducialius autem oratione directa ad magistrum Joannem, quem multum in vita dilexerat, et fratrem quemdam ejusdem Ordinis, quem jam defunctum confessorem habuerat; ambo eidem reginae semivigilanti apparuerunt. Cui magister Joannes sereno vultu praedixit, inquit: Quoniam in nostris orationibus mediante clementia Dei fiduciam habuisti, ecce praedico tibi, quoniam antequam comedas, nuntius dicet tibi, quod pacificati erunt pater et filius, in bonum omnibus ordinalis ».

55. Haec Cantipratensis, qui cum haec a regina scripta ad Dominicanos in Argentinensibus comitiis ad transferendas B. Joannis reliquias congregatos anno MCLXI referat⁴, dicendum est, vel mendum in numerum annorum irrepsisse, vel ante hunc annum etiam alias Belam ac Stephanum inter se gravissime dissensisse. Inita porro infer eos pace Stephanus non levi injuria matrem ea occasione affectit, cum plura loca ad Ungarorum reginas spectantia, veluti pacis tractatu comprehensa, sibi attributa, occupasset: qua de re Urbanus a regina admonitus Stephanum ea matri restituere⁵, objecta censurarum religione, jussit: « Non attendens, inquit, quod res inter alios acta alteri praedjudicare non debet, praetextu cujusdam compositionis, quae sine ipsius reginae assensu infer te, et regem eundem patrem tuum olim intervenisse dicitur, quasdam villas et terras Bistichae, Rodana, Zolosum et Querali vulgariter nuncupatas; quas et caeterae reginae Ungariae, quae praecesserunt eandem a tempore, cujus memoria non existit, tenuerunt pacifice et quiete, contra justitiam occupasti, et occupatas detines in ejusdem reginae praedjudicium et gravamen. Quare ipse rex praedictus, (nimirum Bela pater), per eundem nuntium instanter postulari fecit a nobis, ut praedictae reginae super hoc faceremus justitiae plenitudinem exhiberi. Nos itaque considerantes attente, quod ex occupatione, et detentione injusta villarum et terrarum hujusmodi non modicum tuae famae deperit et saluti; maxime cum dictorum regis et reginae sublimitas, sicut audivimus, sit exinde turbata graviter et offensa; magnitudinem tuam rogandam attente duximus et monendam, quatenus provide considerans, et diligenter attendens, quod cum regis aeterni benignitas jam terras et bona plurima tuae subjecerit potestati, et de ipsius clementia spes firma geratur, quod personam tuam adhuc multipliceiter exaltabit; te ad

¹ Urb. I. III. post Ep. cxii. — ² Ibid. pag. 338. — ³ Lib. II. c. 57. num. 59.

⁴ Lib. VI. c. 67. num. 58. — ⁵ Lib. III. pag. 338.

materna jura, vel ad quoruncumque bona fidelium, qui omnium de regno Ungariæ propulsare teneris injurias, non decet illicite aliquatenus iniuriare, supradictas terras et villas ei, pro Apostolicæ Sedis et nostra reverentia, prompta liberalitate restituas: dictorumque regis, et reginæ placare animum, necnon benedictionem ipsorum assiduam promereri per exhibitionem filialis reverentiæ non postponas. Datum apud Urbemveterem XVII kalend. Augusti anno III. Dedit aliis ¹ litteris Strigoniensi archiepiscopo, Jauriensi et Vesprimiensi episcopis imperia, ut Stephanum saluberrimis monitis ad patri jura erepta restituenda flecterent; detrectantique censurarum terrorem incuterent. Atque hæc de Ungaricis suffecerint: jam ad Græcorum res orationem traducimus.

56. *In Græcos militiam religiosam instrui curat.* — Ferociebant Græci ex capta Constantinopoli, ac totos impetus ad delendas Latinorum reliquias convertebant: maxime vero occupandæ Achaïæ animis armisque inhiabant, in quam sæpius excurrere, ussere agros, tantamque intulere vastitatem, ut maximam incolarum partem his fessam calamitatibus depulerint: adeo ut reliquorum impetus sustinere amplius non posset, nisi in Occidente expeditio aliqua ad ferendam opem pararetur. Præsulum ergo aliorum precibus sollicitatus Urbanus, Trajectensi episcopo indicendi in schismaticos sacri belli partes commisit ² hortatusque est, ut sua aliorumque opera ad capessendam crucem populos pro concione incenderet.

« Urbanus, etc. Sane Græci schismatici ex captione Constantinopolitanæ civitatis elati vento superbiæ, municipibus et opibus roborati, et ad impugnandum plus solito fideles illarum partium vicinitatis opportunitate paratiores effecti; ad terram principatus Achaïæ depopulatricis manus extendunt: et ut ibidem in devotis Ecclesiæ filiis extinguant penitus nomen matris, quamlibet partem principatus ejusdem continuis persequuntur insultibus, quamduris obsidionibus illius municipia et civitates angustant, et ibidem irremediabiliter omnem terræ faciem, cunctis ad usum generis humani nascentibus ex ipsa denudant: tantumque jam inibi diminuerunt numerum fidelium populorum, et tantum eos qui residui sunt, prædis et aliis diversis afflictionibus attriverunt, quod vix aliqua superest fiducia seu spes, ut iidem absque aliorum fidelium Christi succursu, diu valeant persequentium manus effugere, et terram illam vero Christi cultui conservare; prout hæcenus per litteras prælatorum, principum et baronum illarum partium, ac speciales nuntios ad Apostolicam Sedem exinde transmissos nobis innotuit evidenter, etc. Dat. apud Urbemveterem III id. Maii anno III. »

57. Eandem provinciam Coronensi ³ atque

Argolicensi ¹ episcopis contrahendi cruce signatorum exercitus pro recuperando imperio Constantinopolitano demandavit; sollicitavitque Burgundiæ ducem ² ut ad bellum sacrum sese accingeret, atque ad imperium Orientale Ecclesiæ restituendum copias compararet: jamque affulgere videbantur præclaræ spes, cum Genuenses a Palæologi fœdere abducti essent, atque etiam triremes, quas Græcis in auxilia submiserant, revocassent. Ad quod Pontificiis imperiis adacti fuere: atque Urbanus certior factus, Genuensi archiepiscopo præcepit ³ ut urbem interdicto solveret, quo ob initam cum schismaticis armorum conjunctionem percussa fuerat, cautionesque idoneas a Genuensibus postularet. Redintegrandæ vero inter eos ac Venetos pacis, quæ maximo rei Christianæ detrimento dissoluta fuerat, cupidissimus Pontifex litteras tum ad Genuenses ⁴, tum ad Raynerium Zenum Venetorum ducem ⁵ pro concilianda concordia misit ⁶ legatum quoque ad rem feliciter conficiendam ad utriusque reipublicæ senatum, nimirum Ambrosium Urbevetanum Dominicanæ familiæ virum insignem ire jussit, quem maxima sanctitatis opinione floruisse refert Leander ⁷.

58. *Palæologi Romanæ Ecclesiæ aggregari cupientis litteræ ad papam, a quo ad propositum exequendum per Epistolam gratulatoriam adhortatur.* — Sive stabilendi Constantinopolitani solii causa, seu vera pietate ductus Palæologus, maximo se conjungendæ Græcorum Ecclesiæ cum Latina desiderio ardere præ se ferebat, ex quo Pontifex, in conciliandis contrariis dogmatibus et schismaticis revocandis intentus, belli suscepta in eum consilia abjiceret, nec cruce signatorum copias ad repetendum imperium Balduino subministraret. In missis vero ad Urbanum litteris ⁸ significavit, se posterioris anni præterita hyeme Crotoniensem episcopum, Græcum quidem genere, sed in Romanæ Ecclesiæ sinu educatum Constantinopolim excivisse, ut sibi Latinorum fidem enuclearet: magnum se ex illius sermonibus gaudium hausisse, comperisse Romanæ Ecclesiæ dogmata Græcæ dogmatibus consona: mittere se ad ipsum Crotoniensem episcopum, qui ardentem ejus ad pacem conficiendam, promerendamque Romanæ Ecclesiæ gratiam, animum significaret.

« Venerabili patri patrum beatissimo papæ veteris Romæ, imperii nostri domino, Urbano sacrosanctæ et Apostolicæ Sedis summo Pontifici divina voluntate, et providentia majori moribus et vita et doctrina coram Deo et sanctis reverendo; Michael in Christo Deo fidelis imperator et moderator Romæorum, Ducas, Angelus, Comnenus, Palæologus, ac novus Constantinus salutem et reverentiam filialem cum competenti fidei Christianæ honore et divorum canonum.

¹ Reg. post eamd. Ep. — ² Ep. CLXXXII. — ³ Lib. III. Ep. cur. XLII. — ⁴ Ep. CXXXVIII. — ⁵ Reg. post eamd. Ep. — ⁶ Ep. CXXXVII. — ⁷ Leand. l. v. — ⁸ Ext. apud Urb. l. III. Ep. cur. XXXIV.

¹ Reg. post eamd. Ep. — ² Lib. III. Ep. CLXXX. — ³ Ep. CLXXXI.

« In omnibus orationibus nostris vestram, licet indigni, et vestrorum fratrum S. R. E. card. ad Deum filiali affectione memoriam facimus, quatenus septiformi gratia Dei paracliti, qua totum Ecclesiae corpus coadunatur, compaginatur, sanctificatur, et Deo Christo legitimo suo sponso per vos ad nos et ad omnia membra sanctae matris Ecclesiae cujus caput est Christus, per suam virtutem ipse caelitus destinare dignetur: in futuro vero cum beatissimis verticibus chori Apostolorum, videlicet Petro et Paulo, a pastore patre Christo Deo, qui propter nos beneplacuit sibi sicut ovis occidi; vos dignos faciat coronari. Per praesentes quidem litteras sacrosanctae vestrae paternitati, et vestrorum fratrum discretae dilectioni notificamus, quod transactis temporibus beatae memoriae imperatorum praedecessorum nostri imperii multoties legati, et nuntii hinc et inde directi fuerunt ad componendam pacem, unitatem et gratiam reuniendae in Christo Deo Ecclesiae, quam pravi et schismatici praesules dilaceraverunt: et hi medicamen aliquod non portarunt, sed magis ac magis praedictae Ecclesiae schisma et discordiae creverunt propter sermonis divinae Scripturae non puram expositionem, et divinorum sacrorum dogmatum, quae in libris sanctorum patrum continebantur, declaratione non sinceram: et praedicti nuntii immediate loqui ad invicem ignorabant, sed eorum colloquium per illos, qui in medio stabant interpretes, non existentes sufficientes in scientia, nec potentes capere ambarum intellectus; cum recte ac vere non potuissent exponere, et in palam reducere ambarum Ecclesiarum dogmata; ad centrum veritatis, et normam verae fidei pervenire minime potuerunt: et sic odium fraternum extinctivum amoris fraterni et obnubilativum rationis verae fidei ad lites et contentiones, ad superbiam et contumaciam; necnon ad strepitum armorum, et sanguinum effusionem et ad omnem injustitiam juris divini et divinorum canonum semper crevit: et haec quidem erant miserrima, et lacrymarum bene digna scientibus et salutem earum desiderantibus animarum propter brevitatem temporis hujus saeculi, quod post praesentis vitae transitum ad comparationem perpetui et futuri saeculi pro nihilo reputatur.

59. « Cumque quarto anno nostri imperii primo praeterito vox laetitiae ab Occidente cor nostrum tetigerit, et insonuerit auribus nostris, quae animi nostri accendit affectum, quod a patria et origine gentis nostrae Romaeorum generationis divina gratia et planta proveniens, et de virenti viridario transplantata; et ad hortum similem inserta sanctae matris Romanae Ecclesiae atque litteris sacris, et scientia divinae Scripturae et dogmatibus utriusque Ecclesiae adornata, et inspiratione sanctissimi Spiritus animata et augmentata ad fructum odoris; perveniens ad imperium nostrum transportavit; Nicolaus videlicet venerabilis praesul Crotoniensis, de

quo per multorum relationes virorum venerabilium veritatem dicentium sensimus, ipsum esse Dei cultorem diligentem, et Catholicae fidei discretum, et verum praedcatorem et in omnibus sermonibus pie fidei sine personarum acceptione zelatorem reuniendae omnis matris Ecclesiae sine falsitate utriusque partis, verum dispensatorem divinae Scripturae, et quae sunt sanctorum patrum fidum expositorem: cui tertio anno nostri imperii tranquillitatis animi nostri litteras direximus, rogantes eundem, quatenus amore Dei, patriae et omnium nostrorum clandestine ad majestatis nostrae praesentiam personaliter se conferret, ut ex ore ipsius veritatem fidei, quam confitetur sancta et Catholica Romana Dei Ecclesia; et doctrinam divinarum Scripturarum, quam ad eruditionem proponit ipsa Romana Ecclesia; et formam vestri divini sacramenti immediate Graeco audiremus sermone, necnon hauriremus vestram et vestrorum fratrum plenariam voluntatem. Ipse autem Dei spiritu motus in hac hyeme praeterita in vigiliis Dei Christi Nativitatis ad imperium nostrum accessit: quo viso, laetati sumus ac si sanctae paternitatis vestrae faciem videremus. Qui omnia, quae sunt verae fidei, per ordinem reseravit, quae recte percepimus, et corde et animo illustrati invenimus sanctam Dei Ecclesiam Romanam non alienatam a nobis in divinis pie fidei dogmatibus; sed ea fere nobiscum sentientem et concantantem. Praedictus namque praesul ejusdem Ecclesiae doctrinam, et sanctorum patrum ejus, videlicet S. Sylvestri papae, Damasi, Caestini, Agathonis, Adriani, Leonis majoris, et junioris, Adriani, Leonis majoris, et junioris, Gregorii dialogi, Hilarii Pictavensis, Ambrosii Mediolanensis, Augustini Hipponensis Africae, Hieronymi, Fulgentii et aliorum expositiones, et dogmata rectae fidei reseravit nostro imperio, sicut isti sancti exposuerunt praedicta: quae invenimus concordantia sermonibus sanctorum patrum ejus, videlicet Athanasii Alexandrini, Basilii Caesareae, et Cappadociae, Gregorii magni theologi, Gregorii Nysseni, Joannis Chrysostomi cum utroque Cyrillo, et similia sapientes omnino: quae cum omni fide purissima percepimus, veneramur, credimus et tenemus: necnon et omnia sacramenta ejusdem Ecclesiae Romanae veneramur, effectum credentes habere ea in animabus justis, quae Deo cuniuntur, conjunguntur ac confirmantur.

60. « Caeterum vestram sanctam paternitatem rogamus, quatenus sicut princeps omnium sacerdotum, et universalis doctor Catholicae Ecclesiae, sollicitetis continua promptitudine ad reuniendum eandem Ecclesiam amodo, cui loco beati Petri Deus praecipue vos praefecit; quia jam et nostram tranquillitatem ad hoc peragendum paratam sanctitas vestra habet, ipsi matri nostrae Ecclesiae omnes gentes, et patriarchales sedes extento divina potentia brachio nostri imperii, ac omnes nationes ad devotionem, obedientiam et amorem ejus-

dem Ecclesiae nostrae tranquillae imperii potentia subjugabilis. Quare dictum praesulem cum praesentibus litteris fidei nostrae Catholicae non fictae, sed ex bona conscientia, ex animo Dei amore accenso ad vestram sanctam reverendam paternitatem remittimus, ut ipse omnia, quae apud nos et una nobiscum, et nos cum eo protulimus et ordinavimus: ac nostram voluntatem et propositum vestris sacris auribus oretenus reseret, Deo dante. Quocirca in Domino supplicamus vestrae beatae affectioni, quatenus eundem cum aliis discretis et sanctis viris suffragis et praemunitis legatis vestrae sanctae et Apostolicae Ecclesiae ad nostrum imperium revocetis, ac celeriter remittatis ad nostrum imperium paternitas vestra sancta: qui nobis plenarie vestram voluntatem et affectionem reseret, et una nobiscum omnia, quae sunt verae fidei, reuniendae Ecclesiae opere infallibili valeat percomplere: nam imperium nostrum omne propositum animi nostri sanctitati vestrae hactenus multoties praesentavit. Remanet ergo totum negotium ad discretionem vestrae piissimae sanctitatis, et exinde de caetero imperio nostro in Dei testimonio accusatio aliqua non potest opponi ».

61. Exceptis Palaeologi litteris perfusus gaudio Urbanus, ad rem tot saeculorum continentibus votis expetitam, atque Ecclesiae amplificandae perutilissimam promovendam; ne segniter se gerere, vel ausam calumniatoribus porrigere videretur, ubi nonnulla de Ecclesiae Romanae primatu praefatus, singula litterarum imperialium capita percensuit; haec ad Palaeologum respondit¹: ac viros doctrina excultissimos, peritiaque rerum instructissimos cum eodem episcopo Crotoniensi dimisit.

« Michaeli Palaeologo illustri imperatori Graecorum, gratiam in praesenti, per quam obtineat gloriam in futuro.

« Excellentiae imperialis Epistola nostris comprehensa luminibus, et ad fratrum nostrorum solemnitatem, prout tanti negotii exigebat qualitas, redacta notitiam, nos itaque fratres ex amena lectione ipsius, veluti ex praesentialibus serenitatis tuae affatibus recreati; Patri luminum, a quo est datum omne optimum, et omne donum perfectum, et medullatum cum omnimode devotionis incenso gratiarum obtulimus holocaustum: exultantes alacriter, et unanimiter collaudantes, et benedicentes Dominum, qui tantam nobis dignatus est facere gratiam, quod in diebus nostris per tuae sollicitudinis ministerium aperiat via compendii salutaris, per quam Ecclesia Dei ad antiquam et tranquillam prioris unitatis semitam redeat; et grex Dominicus, ad caulam unam eandemque congressus, sub unius pastoris regimine, et in unius professione fidei gubernetur salubrius, et in ejus observantia firmiter solidetur. Et quidem digne gaudemus, excellentissime imperator, quod

ex his, quae in vestra praemissa continentur Epistola, ferventem te cognoscimus erga nos et fratres nostros, ac eandem Romanam Ecclesiam sinceritatis affectum, et ad utriusque unionem Ecclesiae zelum ardentis charitatis habere: dum inter occupationes multiplices, quibus animum tuum continua reipublicae cura sollicitat, et procellosus frangendorum saecularium fluctus involvit; pro nobis eisdemque fratribus, et Ecclesia intentis frequenter, ut scripsisti, apud Deum vacas orationibus: et pro unitate renovanda in Ecclesia Dei adeo utiliter et efficaciter laborasti, quod agnita per eundem episcopum concordiae variarum et diversarum sententia Scripturarum; quas sancti patres tam Latini, quam Graeci in orthodoxae fidei fulcrum sub diversitate temporum ediderunt; et quadam laudabili ejusdem professione fidei in praedicta Epistola ex tui prosperitate ingenii et cum puritate fideliter expressa et simpliciter denotata, illud desideranter appetis, et constanter prosequi velle videris, quod eadem Romana desiderat et semper desideravit Ecclesia; et quod etiam praedecessores nostri Romani Pontifices a tempore, cujus non extat memoria, cunctis studiis, cunctisque nisibus penes praedecessores tuos Graecorum imperatores studuerunt, licet eorum studia desideratum fructum non producerint, promovere.

62. « Laetamur etiam, et merito in jubulum supernae laudis assurgimus, quod praeparata est jam materia et via etiam expedita ipsi Ecclesiae ad sui animi desiderium, suaeque intentionis propositum de unione hujusmodi celeriter obtinendum: cum nunquam ita certa de hoc spes, firmaque sibi fiducia exhibita fuerit, quemadmodum memoratae tenor Epistolae ad ea, quae praedictus episcopus (quem tanquam virum circumspicuum et providum, eruditum in lege Domini, ac fervidum tui honoris, et nominis zelatorem, et in nostris et praedictorum fratrum nostrorum oculis multipliciter gratiosum benigne recepimus, et diligenter audivimus) nostro Apostolatu expressit oretenus, nobis de ipsius unionis negotio praebuerunt. Gloria igitur in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonae voluntatis, quia ecce nunc acceptabile tempus advenit, ecce nunc dies salutis gratia plenus adest. Exsurgant ergo omnes fidei Catholicae zelatores, et una cum praedicta Romana Ecclesia eorum matre immensa jucunditate laetentur, quod imperator tantae potentiae, et qui tam magni imperii moderatur habenas, promptum se exponit et offert ad fidem Catholicam propagandam in gentibus, ad exaltationem ipsius Ecclesiae, apud nationes etiam barbaras procurandam, et cultum divinum sub Apostolicae Sedis magisterio ubilibet ampliandum.

63. « Sed non minus ex praemissis in te, inclite imperator, eximia, debet exultationis causa consurgere: non minus cor tuum debet ardere, tuusque magnificus animus in gaudiis dilatari: pensando namque praemium, quod tibi pro tantae

¹ Lib. III. Ep. cur. CXLV.

pietatis opere divina dispensatio compensabit ; considerando quoque, quod pro re tam sancta, tam utili, tamque Deo et Ecclesiæ fructuosa funiculo tuæ magnitudinis et potentie per cuncta mundi climata extendetur latius, et dilatabitur amplius vita tua, et post tui dissolutionem corporis nunquam tui memoria nominis morietur ; potes utique non immerito Deo salutari tuo, pro cuius honore tantum Ecclesiæ suæ spouse bonum promotes, jubulare, sibi que devotas gratiarum actiones exsolvere pro eo, quod tibi scire, posse ac velle de alto concessit inveniendi ac prosequendi vias et modos, quibus, remotis a tanto negotio cujuslibet veteris difficultatis obstaculis, tam damnosa gentis utriusque dissensio de facili amodo divina favente clementia sopiatur ». Et infra :

64. « Ideoque imperialem excellentiam rogamus attentius et hortamur, obsecrantes te per aspersionem sanguinis Jesu Christi, quatenus attendens provide, quod mora semper extitit nociva paratis, quodque tantæ salutis opus non est aliquatenus differendum ; nostras et prædictorum fratrum nostrorum animas ulterius non suspendas : sed tanquam solaris radius de cujuslibet obscuræ dubietatis catigine in auroram lucidam festinanter erumpas, et consurgens in Ecclesiæ fundamento patefacias toti mundo tuæ bonæ super hoc intentionis splendorem, tuique laudabilis propositi claritatem. Accelera, quæsumus, ad paratos tibi cum desiderio maternæ susceptionis amplexus, et confidenter paternæ charitatis brachiis te committas : ita quod mater sub longiori expectatione ulterius non languescat, nec patris fauces exclamando ad te altius raucæ fiant. Cæterum prædictos episcopum, nempe Nicolaum Crotoniensem, Gerardum et Raynerium, (erant ii Minorite,) cum omni benignitate recipias, eorumque exhortationibus aures tuæ serenitatis inclines : ipsi enim sinceritatem animi, favoris plenitudinem, et amoris affectum, quibus te tuumque imperium prosequi Deo auctore proponimus, ac nostram et dilectorum fratrum nostrorum intentionem tibi apertius poterunt indicare. Dat. apud Urbem veterem X kal. Julii, Pontificatus nostri an. III ».

65. De misso episcopo Crotoniensi ab Urbano ad Palæologum, ut ipsum orthodoxa fide imbueret, Græcosque ad obsequium Sedis Apostolicæ revocaret, meminit Theodoricus Vallicolor ¹. Magna quidem animorum ardore de perducenda ad exitum utriusque Ecclesiæ conjunctione agitatum : sed ii omnes labores tum incassum cecidere. Palæologus enim, qui se in maxima discrimina adductum intuitus rem ardentius urserat, ubi periculis se emeruisse vidit, rem in longius tempus extraxit. Ingentia illum sane adisse pericula, testatur Gregoras ² : Constantinus enim Bulgarorum rex ab uxore Joannis Lascaris exæcæci sorore

ad vindictam excitatus ; atque sultani Azalinis, qui ad Ænium oppidum mandatus erat, promissis illectus, in Thraciam, conjunctis sibi Scythiis, copias infudit, omnibusque vastatis parum abfuit quin Palæologum e Thessalia recedentem caperet, nisi ille antevertens hostis consilia, superatis montibus, qui juxta Ganos sunt, ad maritimam oram accurrisset ; inventisque duabus triremibus Latinis, iisque exceptus Constantinopolim petiisset. Sed missis Palæologi rebus, ad quem Ecclesiæ restituendum laboratum est ; nunc ad Græcos in Cypro agentes, conjunctos quidem Romanæ Ecclesiæ, sed graviter a Latino archiepiscopo disidentes, nos convertamus.

66. *Pontifex componendis Græcos inter et Latinos Cyprios discordiis intentus.* — Diuturnas Græcos inter ac Latinos regni Cypri præsulæ controversias deciderat Alexander, sed Græci ac Syri non steterunt Pontificiæ sententiæ, atque a Nicosiensi archiepiscopo insulæ metropoli defecerunt : eumque archiepiscopus infanda crimina, quæ Nicosiæ patrabantur, plectere meditaretur, magistratumque auxilio destitutus impunita relinquere cogitur, vitia in dies pullulabant. Quo audito, Pontifex ad regis procuratorem ac proceres scripsit ¹ ut archiepiscopo Græcos Syrosque ad officium revocanti, immaniaque illa crimina, adulteria, ludos nefarios, in quibus nomen blasphemis sæpius vocibus peteretur aliaque scelera punienti opem explicarent : ni facerent, se archiepiscopi eorum auxilio destituti in eos latus sententias firmas justasque habiturum : « Quamquam a tempore, quo in regno Cypri auctoritate Sedis Apostolicæ fuerunt Latinorum Ecclesiæ institutæ, inter ipsorum et Græcorum regni ejusdem Ecclesiæ super diversis articulis materia dissensionum usque ad moderna perducta tempora, felicitis recordationis Alexandri papæ prædecessoris nostri ordinatione salubri exlitterit terminata de Apostolica plenitudine potestatis ; nonnullæ tamen personæ quidem tam Ecclesiasticæ, quam sæculares, Græci videlicet et Syri regni ejusdem, contra ordinationem hujusmodi temeritate propria, ut dicitur, venientes, non solum ipsam, prout tenentur observare, contemnunt ; verum et contra venerabilem fratrem nostrum archiepiscopum Nicosiensem, et Latinorum Ecclesiæ, quibus antea, sicut fertur, suberant et parebant, superbiæ calcaneum erigentes, in eorumdem archiepiscopi et Ecclesiarum offensam, conspirationes et conventicula præsumptione damnabili facere non verentur, jura, honores, immunitatem ac libertatem Ecclesiasticam, quantum in eis est, pro viribus annullantes. Sed et licet nonnulli tam clerici quam laici Nicosiensis civitatis et diocesis, Dei timore postposito, ad scelera, ut fertur, laxent habenas, et eorum aliqui publicis adulteriis polluantur, et alii Christum et sanctos ejus lacessere blasphemis, alii sortilegiis,

¹ Theodor. Vallic. in Vit. Urb. apud Masson. l. v. — ² Greg. l. IV.

³ Ext. in Ms. eod. Vallic. sig. lit. C. num. 49. pag. 144.

alii axardorum ludis, in quibus frequenter illicite jurant similiter, et dejerant : plerique vero aliis diversis et enormibus non dubitent criminibus inquinari; et quod est detestabilius, quidam in profundum malorum execrabiliiter corruentes perire cum Sodoma non paveant; si quando tamen idem archiepiscopus, ad quem ex suo spectat officio, de sua metropoli exstirpare prædicta et alia vitia, et in agro Domini sibi commisso inibi plantare virtutes, ad correctionem talium velit sui officii debitum exequendo procedere, imponendo pœnas, prout excessuum et personarum qualitas exigit, in quantum decet Ecclesiasticum judicem et molestiam officii pastoralis; tu, fili bajule, non attendens quod hoc solum plectendo, vel ignoscendo bene agitur, ut vita hominum corrigatur, asseris (nonnullis ex vobis, filii nobiles, in hoc consentientibus) sic ad te spectare hujusmodi correctionem excessuum, quod archiepiscopus, nisi contra suos servos et clericos, intromittere se non debeat de corrigendis eisdem : propter quod ejusdem archiepiscopi officio circa hoc per vos non sine animarum periculo, impedito, dum inter vos, et ipsum archiepiscopum de hujusmodi jurisdictione contenditur, crimina remanent incorrecta, delinquentium ausus excrescit, peccandi consuetudo quasi pro lege defenditur, et enormes quotidie multiplicantur excessus; ipsiusque archiepiscopi officium adeo non solum vilipenditur, sed et inutile redditur, et quasi penitus enervatur, quod jam non archiepiscopus, sed simplex potius videatur esse sacerdos : eum tamen, ut dicitur, prædicta omnia, utpote juri consona, exercuerit libere usque modo, etc.» Post mixta precibus imperia, ut archiepiscopo Nicosiensi in emendandis Græcorum vitiis, et Alexandri edicto mandando operi studeant, intentat cælestes minas, nisi archiepiscopo ad coercenda ea scelera opem præstiterint : nec Sedem Apostolicam censuras ipsis merito incutienti defuturam renuntiat. Qui perpenderit atrocibus adeo flagitiis Cyprios fuisse contaminatos, non mirabitur, si barbarorum prædæ, ac furori postea expositi fuerint, cum eorum posteri mensuram peccatorum patrum suorum implevissent. Sed a Cypriis ad Palæstinos sermonem convertamus.

67. *Pontificis studia pro Palæstina et Syria; item pro Sarracenorum conversione.* — Adducti erant Palæstini in maximum discrimen a Bendocdar sultano Babylonio, ob partem de Tartarorum duce victoriam ferociente : in quem cum Haolonus rex Christianorum Asiaticorum succinctus copiis signa attolleret, magno rei Christianæ exitio e vivis ereptus est. Quem cum de religione optime meritum viderimus, insignia aliqua ejus gesta, quamvis nullo certo anno consignata, adducenda ex Aytono visa sunt. Igitur auctor, ubi antea perstrinxit ipsum adeundi Tartarorum supremi imperii spe ab Hierosolymis restituendis Christianæ religioni fuisse revocatum, contendisseque in Me-

diam; tradit eum filio principis Batho, de cujus ingentibus victoriis alias dictum est, acies commisisse, sed infausto pugnantium utrinque exitu : « Haolonus, inquit ¹, dum in Taurisio moraretur, ecce nuntii venerunt ad eum, qui retulerunt sibi, quod Barchat (Bartat) eum maximo apparatu incedens intenderet hæreditare, si posset. His quoque rumoribus intellectis Haolonus, continuo gentem suam congregavit, et obviavit inimicis suis super quodam flumine congelato, ibique fuit ingens prælium inchoatum : propter multitudinem gentium, et equorum glacies rupta est, et submersi fuerunt tam ab una parte quam alia triginta milia Tartarorum. Exercitus vero utriusque partis absque alio processu redierunt tristes propter amissionem suorum ». Et nonnullis interjectis de subortis inter Tartaros et Christianos discordiis, de quibus antea egimus, ac duce Haoloni profligato a Sarracenis, subdit de bellico apparatu ab eo instructo : « Quando vero Haolonus intellexit de soldano Ægypti, qui regnum Syriæ invaserat, et fugaverat gentem suam, continuo suum exercitum congregavit, et misit ad regem Armeniæ, et ad regem Georgiæ, et ad alios Christianos partium Orientis, ut venirent parati contrasoldanum Ægypti et alios Sarracenos. Cumque Haolonus jam suum exercitum congregasset, invasit eum quædam infirmitas, quæ eum detinuit per spatium quindecim dierum : et ex illa infirmitate obiit Haolonus : ejus rei causa Terræ-Sanctæ negotium, jam inceptum, fuit totaliter perturbatum post obitum Haoloni. Abaga filius ejus tenuit dominium patris sui, et rogavit Cobila Can imperatorem avunculum suum, ut ipsum in dominio suo confirmaret : et hoc fecit libenter, unde vocatus fuit Abaga, et cœpit dominari an. Dom. mclcxiv. »

68. Affectum egregie Abagam fuisse erga Christianos, ac de armorum fœdere ad excindendos Sarracenos ineundo eum fidelibus agitasse consilia, visuri sumus inferius. At Bendocdar sultanus, dum fingit in Tartaros, non in Christianos ductare exercitum, blandis verborum lenociniis Cæsarienses decepit : atque ita dolo hoc anno Cæsaream in suam redegit potestatem ; de quo hæc Sanutus ² : « Eodem anno XXVI Januarii (Junii) Bendocdar cepit Cæsaream per prodicionem, cujus timore Ptolemenses turrim molendinorum prosternunt, et Ecclesiam Arsus obsidens undique vallavit ». Irrepsit in Sanutum error in designando tempore ac XXVI Junii, non Januarii legendum putamus, cum sequenti anno Clemens æstate hac captam fraude conqueratur ³ : de cujus excidio et aliis secutis cladibus tristia lamenta fundentem inferius audiemus. Quæ interim horum malorum ignarus Urbanus pro instaurandis rebus Syriacis auxilia compararet, prosequamur. Habita sunt eo urgente

¹ Ayton. l. 1. Brien. c. 30. Sanut. l. III. p. 43. c. 7. — ² Sanut. ibid. Jordan. Ms. bibl. Vatic. sign. num. 1960, et alii. — ³ Clem. IV. tom. II. Ep. LXXIX.

Parisiis publicæ regni comitia, pro expeditione in sancta loca adornanda : de qua re Christianos Syros Pontifex certiores fecit ¹, ut induerent generosos spiritus ad Sarracenorum impetus elidendos, auxilium ipsis cruce signatorum non defuturum. Cumque discordia ipsorum animos discindi accepisset ², gravissime imperavit, ut firmissimam pacem redintegrarent, cum ex mutuis inimiciis maxima Terræ Sanctæ exitia crearentur. Principes vero Occidentales, qui in arma sacra consurrexerant, collaudavit, animosque ad penetrandas obvias difficultates incitavit : Borchardi ³ enim Vindocinensis, atque etiam Blesensis ⁴ comitum pietatem in crucis insignibus corripiendis laudibus extulit. Pauperum etiam Paganorum ac Judæorum Syriæ, qui ad Christianorum sacra se conferebant, curam gessit, et patriarchæ Hierosolymitano Apostolicæ Sedis legato necessaria illis suppeditare jussit ⁵, quo cæteros ad Christianorum ritus ea benignitate pelliceret. Confulisse etiam se ad Christianorum sacra Saladini olim Soldani e Coscejo filium ostendunt Urbani litteræ : qui ut pii principis rebus ad vitam sustinendam necessariis consuleret, eas partes priori S. Genovefæ Parisiensis commisit ⁶.

69. *Pontificis mors, et Senensium hostilis in S. Sedis patrocinium animus.* — Agitantem majora Urbanum IV pro Sarracenorum conversione, Ecclesiæque amplificandæ gloria consilia mors obruit : quam quidem auctores immanem cometem portendisse existimarunt, cum antequam ipse morbo implicitus esset apparuerit; eaque nocte, qua e vivis sublatus est, consumptus in auras evanuerit. De eo comete non Urbani modo obitus, sed ingentium aliarum conversionum prænuntio inter alios Ricordanus ⁷, Stero ⁸, Palavinus monachus ⁹, Andreas Dandalus ¹⁰, Longinus ¹¹, ac Theodoricus Vallicolor ¹² agunt, cujus postremi incomptos versus ob lucem, quam historiæ afferunt, adducimus : ex quo errorem, qui apud continuatorem Parisii typographi incuria irrepsit, dum Parisiis obiisse scribitur, emendes.

Lectica vehitur in burgum Perusii, quo
Ecclesia Sancti ponitur ipse Petri.
Ecclesiæ sumpsit ibi sacramenta, diemque
Extremum clausit luce sequente Jovis.
Quo moriente, velut mortem cognosceret ejus
Apparens, mirumque stella comata fuit.
Unde putes recte dominum regnasse, tacere
Cujus tot signa non potuere necem.

Consonat cum Theodorico Vallicoloræ Gregorii decani ¹³ historia de Urbani gestis conscripta : « Ille Urbanus patrum pater, mitis, pius, benignus, munificus, graciosus et omni bonitate refertus rexit

Ecclesiam Romanam annis tribus mensibus duobus, et obiit in civitate Perusina : et quiescit in Ecclesia cathedrali civitatis ejusdem, quæ B. Laurentii Ecclesia est vocata. In cujus obitu, quia mire vixit et miraculose in Ecclesia Dei, ut dictum est habuit incrementa, magnum mirum apparuit : nam per tres menses antequam de hoc mundo migrasset ad Dominum, quedam stella cometes continue usque ad diem obitus hominibus est ostensa, qualis nunquam visa dignoscitur temporibus retro actis : quæ dicto Pontifice in Domino dormiente, ulterius non est visa per aliquem. Per quod signum creditur et speratur quod ad cæli transferit sanctas mansiones, propter quod sidus dignoscitur miraculose commotum ». Sedisse vero annos tres, mensem unum, dies quatuor, liquido constat, cum an. MCCCXI, festo Decollationis S. Joannis Baptistæ, die nimirum IV kal. Septembris Pontificum solum conscenderit, atque e vita VI non. Octobris discesserit, ut testatur Clemens ejus successor in litteris Encyclicis de inito Pontificatu, quas nos anno proximo ineunte afferemus. Gerendarum rerum peritia floruisse munera a prædecessoribus ei imposita, totque honorum emensi gradus probant. Præterea inter cætera templa quæ magnifice excitavit vel instauravit, in fundo paternæ domus Ecclesiam in S. Urbani honorem condidit, ut testatur Clemens ¹ Quartus in litteris ad decanum et canonicos in ea Trevis institutos, quam pluribus prærogativis ad decorandam prædecessoris memoriam insignivit.

70. Præ se tulisse ingentem lætitiâ ex Urbani morte Manfredum ac sequaces, tradit Ricordanus ². Et quidem Senenses, qui illius factione erant infecti, Sede vacante exercitum ad Urbem veterem promovisse, atque hostili furore grassatos in patrimonio B. Petri, ostendunt increpatorie cardinalium litteræ ³.

« Miseratione divina episcopi, presbyteri et diaconi sacrosanctæ R. E. cardinales, potestati, consilio et communi Senensium spiritum consilii sanioris.

« Queritur mater Ecclesia, querelas ingemmat eadem orbis caput, domina et magistra. Vos, quos doctrinæ Catholicæ pabulo nutrit et erudit, his verbis afflatur : Si mater sum ego, ubi est honor meus ? si domina ego sum ubi est timor meus ? Hæc quid a filiis matri debeatur insinuant : quid erga præses in subditis exigatur, ostendunt : matri siquidem honorem ; timorem vero præsesibus suggerunt adhibendum ». Et infra : « Vos, prout veridica fide dignorum relatione percepimus, minime attendentes, quod matris, quæ vilitatis gravatur incommodis, per filios adjuiciendum non erat angustis ; nec lustrali, præsertim hoc tempore, super dolorem vulnerum a

¹ Urb. l. III. Ep. cur. CLIV. — ² Ep. CLII. — ³ Ep. CCI. — ⁴ Ep. CLXXIV. — ⁵ Lib. III. part. altera Ep. DCCXCVI. — ⁶ Lib. III. pag. 329. — ⁷ Ricord. Hist. Flor. c. 175. — ⁸ Ster. in Annal. — ⁹ Monach. Pat. Chr. l. III. — ¹⁰ Andr. Baud. Hist. Ven. l. VII. c. 7. — ¹¹ Longin. Hist. Pol. l. VII. hoc an. — ¹² Theod. Vall. apud Mass. l. V. — ¹³ Greg. Decan. apud Mass. l. V.

¹ Clem. l. I. Ep. LXXXIII. EXT. in Formul. Marin. Ebuli pag. 8. Theod. Vall. c. in Feb. VII. Gregor. decan. ubi sup. — ² Ricord. Hist. Flor. c. 175. — ³ EXT. in Ms. Vall. sig. lit. C. num. 49. p. 153.

vobis eidem illatorum addendum, ipsam dum sponsi noviter subtracti quasi adhuc busta prosequitur, novis injuriis provocatis; dum ad suam et totius orbis necessariam provisionem enititur, et pro generalis pastoris substitutione laborat, eam ad alia consideranda et tractanda distrahitis, et tam necessarios conatus ipsius, non sine gravi animarum et fame vestrae discrimine, quantum in vobis est, quam periculosissime impeditis, impugnando patrimonium ejus in Tuscia, et civitatem Urbevetanam ipsius Ecclesiae specialem, ac inter ceteras ejusdem patrimonii devotam ab antiquo fidem; ac districtum ipsius, guerra ei edicto publicae diffidationis indicta, per masnatas et insultus varios, infestando. Suntne ista consolationis remedia, quae afflictae matri afflictionis tempore presentatis? Suntne ista vestrae correctionis indicia, et propitiationis oblatio, quae pro excessibus et offensis vestris offertis? Aliud certe vester et ipsius status Ecclesiae, ac ipsius conditio exigebat. Quia vero non est abbreviata manus Domini, ut humiliare non possit elatos, et confringere pertinaciter resistentium cornua superbiorum; nos qui salutem vestram appetimus, et vestra, cunctorumque Christianicolarum pericula proculdubio abhorremus, vellemus vos vindicem Altissimi dexteram remedio celeris conversionis ad ipsum corde contrito, et humiliato spiritu praevinire. Ideoque universitatem vestram monemus et hortamur attente, vobis nihilominus praesentium tenore mandantes, quatenus, ab iis, quae circa praedicta, et praecipue circa patrimonii civitates et districtus molestias praedictorum temere attentata sunt, hactenus desistentes, de caetero similia nullatenus attentetis: scituri quod si nostris monitis et mandatis parere con-

temperitis in hac parte, nos tam habitos contra vos ejusdem Sedis prosequendo processus, quam etiam alias ad vestras insolentias compescendas, prout expedire viderimus, procedemus, etc. Dat. Perusii IV non. Novemb. »

71. Sprevere Senenses cardinalium justa imperia: sed eorum insolentia non impune abiit; sequenti enim anno, cum latius etiam furorem circumferre molirentur a Gallis repressi, maximeque damnis affecti fuere, ut Clemens Ottobono¹ S. Adriani diacono card. significavit: « Senenses, inquit, abstulerant Urbevetanis duo castra, et per biduum fuerunt ante Radicofanum. Postea retrocesserant: et audito quod rex Siciliae misit Urbevetanis auxilium, recessere confusi: et Urbevetani castris recuperatis intraverunt terram Senensium usque ad octo milliaria prope civitatem, et magna praeda abducta, et villis campanis consumptis incendio redierunt, etc. Datum Perusii VIII kal. Septemb. anno 1. »

Ereptum e vivis hoc anno Azonem marchionem Estensem, egregium Ecclesiae propugnato-rem, refert monachus Patavinus²: quem ait Opizonem, ex Raynaldo filio in Apulo carcere susceptum, haeredem principatus reliquisse: ante Urbanum vero defunctum, plures ejusdem Urbani litterae tum ad Opizonem³, quibus conceptum ex avi morte dolorem mulcet; tum ad Venetos⁴ atque alios, quos Opizonem ab Azone Apostolicae clientelae commissum tueri hortatur, datae ostendunt.

¹ Clem. IV. tom. II. Ep. LXXIV. — ² Monach. Pat. Chr. I. III. Reg. hist. I. III. — ³ Lib. III. Ep. cur. XLVI. — ⁴ Ibid. Ep. XLVIII. et sig. post eand. Ep.

CLEMENTIS IV ANNUS 1. — CHRISTI 1265.

1. *Clementis IV electio, primordia et litterae ad omnes praesules.* — Excurrebat duodecimi a Christo nato saeculi annus sexagesimus quintus, Indictione octava, cum dissidentibus iis, ad quos summi Pontificis electio pertinebat, ejus ope, qui fidelium mentes voluntatesque discissas conjungit, Guidonem episcopum S. R. E. cardinalem Sabinensem Petri successorem renuntiarunt, de cujus

primordiis haec monumentis tradidit Ptolemæus Lucensis¹: « Anno Domini mccc. lxxv. Clemens IV in Cathedra Petri sedet. Vacavit Ecclesia tunc post mortem Urbani mensibus v. Hic natione Provincialis de villa S. Aegidii vocatus Guido Fulcodii sedit annis tribus, mensibus novem, diebus vigin-

¹ Ptol. Lucen. I. xxii. c. 29.

ti quatuor, et vacavit etiam annis duobus et mensibus novem. Vincentius dicit annis tribus : quod forte dicit, quia eo tempore, quo Gregorius X fuit ultra mare, se habuit etiam ut vacans. Hunc communiter historici sic describunt, quod fuerat vir magnæ probitatis et exempli, quia omnem statum mundi expertus est; et in quolibet virtuose se habuit et gratiose : primo quidem uxoratus filios, quos habuit, in cultu enutrivit divino : advocatus in utroque jure in curia regis Ludovici sancti gratiam habuit in conspectu ejus; unde et ipsum de suo secreto fecit consilio : mortua vero conjuge, vitam clericalem assumpsit, et in brevi tempore factus est propter sua merita Aniciensis episcopus, inde assumitur in archiepiscopum Narbonensem propter exempla virtutum, quas videbant de ipso». De episcopatu Aniciensi¹ et Narbonensi² archiepiscopatu gestis testes sunt ejusdem Clementis litteræ, quibus Apostolica studia in eas Ecclesias explicat : atque etiam in postremis addit e Narbonensi provincia originem traxisse. Pergit Ptolemæus Lucensis³ : « Propter quæ omnia (vimirum eximia virtutum ornamenta), Urbanus prædecessor ejus cardinalem Sabinensem facit, ac tandem ab eodem papa Urbano in Angliam legatus mittitur propter turbationem inter regem Henricum et comitem Simonem Montisfortis. Existens in Francia, quia in Angliam transire non potuit, eligitur in papam : sed scrutinio retento mittitur pro ipso a collegio». Hæc Ptolemæus, quibus consentanea Jordanus⁴ iisdem fere verbis affert : consentiunt quoque Bernardus Guido⁵, Martinus Polonus⁶, et ut alios omitamus, Appendicis Parisio adjectæ auctor, verbisque parum ab eo discrepat (1).

2. Ut vero eximiis virtutibus fulsit, quibus omnium amorem admirationemque sibi conciliavit, ac tot honorum gradus est emensus; ita patrem sapientissimum nactus erat, qui ipsum ad virtutes

non tam verbis, quam exemplis perpoliebat : adeo enim præstanti fuit religione ac pietate, ut contemptis humanæ vitæ deliciis, asperrimo vitæ generi, Carthusianorum familiam ingressus, sese addiderit : et magna sanctitatis opinione ac fama apud homines collecta, diem extremum piissime clausit, ut e Clementis ipsius litteris¹ elicitor.

3. Ornavit cæteras virtutes singulari modestia : profectus enim Perusium sine pompa, simulato, ut volunt², cultu, impositum sibi onus excutere eo studio conatus est, quo cæteri dignitatum fulgore perstricti eas ambiunt; utque Longinus³ scribit : « Vix cum lacrymis cardinalium vinci potuit ». Ac demum, ne divinæ providentiæ reluctari videretur, summum Pontificatum, omnibus effuso gaudio exultantibus, flens ipse ac mæstus admisit. Redimitus paulo post solempni ritu Pontificia tiara Encyclicas ad orbis Catholici præsules acceptis pro emblemate iisdem prædecessoris verbis⁴ FAC MECUM DOMINE SIGNUM IN BONUM; de susceptis Ecclesiæ gubernaculis litteras dedit⁵ : atque ad implorandam divinam opem pro iis egregie moderandis incitavit.

4. « Clemens, etc.

« His diebus felicis recordationis Urbano papa prædecessore nostro VI non. Octobris viam universæ carnis ingresso, et sicut de largissima Dei pietate confidimus, post labores ad præmium evocato, tantique patris defuncti corpore, prout est juris et moris, cum honore et reverentia Ecclesiasticæ tradito sepulturæ, episcopi, presbyteri et diaconi cardinales habito super futuri Pontificis electione tractatu, in nos tandem, licet immeritos, de legatione, quam susceperamus in Angliam, redeuntes, et per aliqua terrarum spatia ab Apostolica Sede remotos, suos oculos injecerunt, nos in Ecclesiæ Romanæ Pontificem eligentes. Cumque demum Perusium venissemus et insufficientiæ

¹ Clem. l. II. Ep. CLVIII. — ² Lib. III. Ep. XXXI. — ³ Ptolem. Luc. Hist. Eccl. l. XXII. c. 30. — ⁴ Jord. Ms. Vat. bibl. — ⁵ Bern. in Chr. Rom. Pont. — ⁶ Mart. Pol. l. III. in Clem. IV. S. Anton. III. p. tit. XX. c. 4.

¹ Clem. l. IV. Ep. cur. X. — ² Long. Hist. Pol. l. VII. — ³ Ptol. Lucen. Hist. Eccl. l. XXII. c. 30. et alii. — ⁴ Formul. Mar. ebuli pag. 34. — ⁵ Clem. l. I. Ep. I. quæ ext. etiam in eod. For. pag. 28. num. 167.

(1) De mense et die, qua Clemens electus, dissidium est inter veteres coævosque scriptores non facile componendum. Martius Polonus orbatam Pontifice Sedem nonniis diebus vacasse scribit. Ex quo demum fieret die VIII mensis Octobris anni MCCLXIV, Clementem renuntiatum Pontificem fuisse; cum tamen extet apud Raynaldum anno MCCLXIV, § 81, cardinalium, vacante Sede, scripta Epistola data IV nonas Novembris anni MCCLXIV. Ptolemæus Lucensis vacasse Sedem notans meosibus quinque, electionem hanc ad sequentis anni MCCLXV mensem Februarii protrahit. Qua in re conveniunt et Baronii schedæ Mss. in quibus electionem diei IX Februarii, coronationem vero diei XXI Februarii, quæ tunc Dominicalis erat, assignatur. Utramque sententiam componere operosum esse censet Pagius in Breviario in Clemente IV. Mihi tamen sicut persuasum est non errare Baronium, qui hæc forte e probato aliquo Ms. Codice desumpsit (nisi forte duxerimus antequam electionis diem ad V Februarii, festo S. Agathæ sacrum, cum Bernardo Guidonis in Clemente IV, et Joanne Iperio in Chronico S. Bertini); ita pariter censeo non temere abjiciendam esse fidem Martini Poloni, qui eo tempore florens comperta narrabat; utrumque autem componendum esse in hunc modum censeo. Clemens absens adhuc, et in Gallis agens electus fuit, ut coævi scriptores omnes fatentur. Sed aequam electio ista palam annuntiaretur, clam admonitus fuit, qui raptim veniens, invitus et reluctans electioni de se factæ assensum præbuit. Hinc fit ut duplex ejus electio distingui possit, seu potius divortium fuit temporis inter electionem ipsam, et assensum electioni præstitum. Martinus diem et tempus electionis indicat; reliqui omnes diem produnt qua electus palam renuntiat. Conjecturæ hinc meæ lucem affundit Epistola quadam, quam in registro Clementis e Trecenti Codice vulgarunt PP. Martene, et Durand Anecdoct. tom. II. Hanc Epistolam dedit Clemens adhuc Sabinensis episcopus ad Carolum Andegavensem comitem; monens illum, ut quandoquidem Urbem senatorio nomine regendam suscepisset, eaque de causa S. Gantelmu vicarium suum eo transmississet, pecuniario subsidio illi assisteret. Signatur illa *in vigilia Epiphaniæ*, hujus nempe anni MCCLXV, cum anno præcedenti, die et mense illo Carolus nondum senatoriam dignitatem suscepisset; sequenti vero anno 1266 Clemens, Pontificia jam dignitate suscepta, nunquam se Sabinensem episcopum, nunc vero Romanum Pontificem appellasset. Locus unde illa data est non subditur; sed vix credo Guidonem adhuc in Gallis agentem nec de Pontificatu quidquam cogitantem, hoc negotium cum Carolo tractandum suscepisse. Venerat ergo jam episcopus iste Sabinensis in Italiam; et cum electio ejus in Pontificem adventum ejus præcessisset, ut coævi omnes scriptores fatentur; hinc non plane inanem esse conjecturam meam inferas, qua primam ejus electionem ad diem VIII mensis Octobris anni MCCLXIV anticipeavi. MANSI.

nostræ multiplicis non ignari, tam importabilis oneris ferre sarcinam, tamque eminentis honoris fastigium conscendere merito formidantes, demum ad concordiam fratrum iustitiam, tanto supponimus oneri humeros imbecilles; sollicitudinem nostram proficientes in illum, et in eo figentes anchoram spei nostræ, qui dat lasso virtutem, et iis, qui non sunt, fortitudinem et robur multiplicat, infirma mundi nonnunquam eligens, ut adsui nominis gloriam fortia quæque confundat.

5. « Rogamus itaque universitatem vestram, et per Dei misericordiam obsecramus, quatenus pensato prudenter, quod vobis premium supernæ charitatis acquiritis, si circa nos divina patientia generalis Ecclesiæ regimini præsidentes, plenæ devotionis studium exponatis; ab illo, cujus admiranda potentia per gratiam dat esse fortissima, quæ sunt fragilia per naturam, impetretis orationum auxilio, ut sollicitudinem nobis ab ipso creditam sic exequamur exemplis et meritis, quod inde accrescat nomini suo gloria. Christianus populus salute ac tranquillitate proficiat, et tandem nobis ac vobis æterni luminis claritas illucescat, etc. » Spondet Apostolicis studiis nunquam iis defuturum. « Dat. Perusii VIII kalend. Martii anno 1 ».

6. *Gratulatiõe regis Ungariæ et aliorum.* — Certiores facti Christiani reges¹ Clementem in Petri Cathedra Urbano successisse, gratulatorias illi litteras transmisere: e quibus Bela Ungariæ hæc omni officiorum genere refertas dedit²:

« Sanctissimo patri ac domino, domino Clementi divina providentia sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici, Bela, Dei gratia Ungariæ, Dalmatiæ, Chroviatiæ, Ramæ, Serviæ, Galliciæ, Lodomeriæ Cumanicæque rex, devotus ipsius filius, devota pedum oscula beatorum.

« Ex ineffabili, et immenso æternæ beatitudinis fonte misericordiæ abundans fluvius terris illapsus creditur, dum vestram beatitudinem Pater misericordiarum Ecclesiæ pretioso suo plantatæ sanguine præfecit; ut juxta principis Apostolorum prædecessoris vestri, cujus fidem obtinetis et locum, auctoritatem pascatis gregem Domini immarcescibili pro corona. Sane audito eo, quod personam vestram (cujus jamdudum præconia de cultu justitiæ, de zelo fidei, et de misericordiæ lenitate per plurimorum resipientium mendacia, relationem veridicam, nostræ se mentis obtutibus præsentarant) divina providentia sacræ Urbi et orbi pariter præfecisset, affecti sumus in virtutum Domino hilares et jucundi, sperantes sacrosanctam matrem nostram, beatitudini vestræ commissam, vestra nos respiciente gratia, consolationis uberibus recreare, remotis paternaliter his, qui justis nostris desideriis forsitan se opponunt. Cum enim vergente in senium sæculo, humana natura quanto

per processum temporum a perenni fonte creationis suæ fit remotior, tanto sit proclivior ad sinistra, extinguitur in plerisque devotio, delitescit sinceritas, et fidelitas terreno domino debita dissolvitur: quæ sola dat fidei servandæ ad Deum evidens argumentum; quibus ubique corruptelæ subjectis vesana lingua interdum in ipsorum dominorum depressionem falsa confingere non formidat. Et ob hoc decebat, ut talis orbi daretur divinitus Pontifex, qui aboleret illicita, protervas linguas compesceret, dilataret funiculos fidei, et zelum justitiæ ampliaret: per quem devotorum intenderetur devotio, et iniquitas repressionem reciperet correctivam. Promde cum et Apostolica benignitas, et muata beatitudinis vestræ nobilitas nobis suggerant; nosque attrahant et inducant, ut in nostris ad vos agendis, qui estis Petri successor et vicarius Jesu Christi, debeamus recurrere cum fiducia filiali; non credentes in nostris justis desideriis nos perpressuros repulsam, tot præsertim in vobis virtutum sublimitati vestræ cohærentium concurrentibus radiis, seu fulgore; duximus ad vestram leticitatem dilectum et fidem clericum nostrum magistrum Ladislaum capellanum vestrum, archidiaconum S. Eustachii in Ecclesia Strigoniensi, familiarum, notarium et apocrisiarium aule nostræ, ut nostram devotionem sanctitati vestræ humiliter repræsentet, et mentis nostræ beatitudini vestræ secreta detegat et arcana ». Et infra: « Ad hæc compositionem et ordinationem inter nos et filium nostrum regem Stephanum mediantibus venerabilibus patribus Strigoniensi et Colocensi archiepiscopis factas, nominatim a beatitudine vestra petimus confirmari. Dat. apud Phyzegni anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo quinto, V kal. Aprilis ».

7. *Clementis ad varios principes et ad suos cognatos Epistolæ.* — Gratulati pariter sunt Clementi de adepta dignitate Jacobus Aragonum, Theobaldus Navarræ, S. Ludovicus Galharum, Alphonsus Castellæ et Legionis reges; tum plures regnæ: quibus singulis alias dedit litteras, e quibus, cum miram rerum humanarum despicientiam ac sanctitatem oleant, nonnullas insignes sententias decerpere visum est. Regnæ quidem Navarræ S. Ludovici filiæ non gaudiorum segetem ac materiam in Apostolico fastigio, sed lacrymarum reperisse significavit¹. Hæc vero ad illius virum Theobaldum omnibus virtutibus ornatissimum principem scripsit²: « Si ita nostro, fili charissime, prout scribis, congaudes honori, compati te volumus nihilominus oneri, quod nostros adeo deprimit et aggravat humeros imbecilles, ut in tantæ prælationis ascensu, considerantibus nobis fideliter, et quantum oneris imminet; citra Deum occurrere nequeat, quod delectet. Ille tamen nos recreat, qui creavit; et in illo consolationem recipimus, qui sperantes in se non deserit, lasso

¹ Rog. post eamd. Ep. — ² Ext. in l. priv. Rom. Eccl. tom. II. pag. 162.

¹ Tom. II. Ep. VII. — ² Ibid. Ep. X.

virtutem tribuens, et his qui robusti non sunt, robur multiplicans: ab Ecclesiæ nascentis iulius mundi hujus infirma eligens, et per ea fortia subigens et confundens. Sane tuæ serenitatis receptis litteris, quæ tuæ devotionis fervorem, quem ad nos et Ecclesiam Rom. habere te asseris, ostendebant, etc. »

8. Simillima est litterarum sententia, quas ad Francorum sanctissimum regem Ludovicum dedit, in cujus aula versatus fuerat, regisque consiliis adhibitus: « Olim extitit nobis gratum: erat enim et justum, te nominare dominum: pulchrum quidem, nam et verum, te dicere amicum. Sed ad Pontificatus apicem sola Dei miseratione proveci dulciori te nomine filium appellamus, ut annexa dulcedo nomini dulcorem internæ dilectionis ostendat ». Tum non ad ostentationis pompam, sed ad commendationem veritatis sancto regi, caducarum rerum amore avulso, significat se non erigi fastu, non corrumpi deliciis, nec opum fulgore perstringi: « Illud scias, quod in suscepto regimine nec honos nos erigit in superbiam, quem onus importabile comitatur; nec dissolvunt deliciae, quas conflictus curarum eliminat; nec divitiæ sibi subjiciunt, quas nunquam nobis permisimus dominari: imo quod læti referimus, quem servum habere nequeunt, et comitem dedignantur ». Et supra excusat se, si ejus preces non admisit: « Probrosus, inquit, tibi non reputes nostræ ac tuæ honestatis intuitu pati in aliquibus te repulsam, qui legisse te recolis et audisse Vas electionis præclarum, Apostolorum principis coapostolum, non auditum petitione tertio repetita, etc. Dat. Perusii VIII id. Maii an. 1 ».

9. Consentiant superioribus, quæ respondit Alphonso Castellæ et Legionis regi² gratulanti de accepto Clementis nomine, cum S. Clementis festo die in lucem prodisset, eoque postea recurrente, ingentia a Deo beneficia accepisset: « Flendi potius, quam gaudendi materiam apud nos invenimus: nec tamen animus noster dejicitur, cui consolationis remedium ingerit inexhausta divinæ pietatis abyssus, quæ quos conformes suo invent beneplacito, non sic elevat ut allidat; imo potius opus imperfectionis abhorrens, sic humiles erigit in sublime, sic et locum humilitatis propriæ conservantibus reverenter manum non subtrahit adiutricem. Sub illius igitur confidentia, qui sperantes in se non desit, ad fortia manum misimus et ad gravia coalpavinus humeros imbecilles, et quod possibilitas nostra non obtinet, in eo nos posse confidimus, apud quem non est impossibile omne verbum ». Tum ipsi Ecclesiarum regui sui decus ac jura commendat; cumque minus honesta per oratores a Clemente petiisset, ad reputandæ emolliendum dolorem urbane addit: « Sic te strenuum Christi pugilem, sic custodem populi sui vigilem, operum attestacione demonstras, ut cum

hactenus in hac parte multos et magnos reges viceris, nunc vincere satagas et teipsum, etc. »

10. Tot modestiæ singularis signa, quæ in superioribus ad reges litteris præ se tulit, non subornata ad pompam fuisse, secuta opera demonstrarunt: qui enim honores opesque sibi non optabat, derivare in sanguine conjunctissimos contempsit; unde non acquiescens carni et sanguini ipsos in priori conditione perstare voluit. Hæc enim nepoti, qui jam summos honores sibi augurabatur, rescripsit¹, quæ tanti Pontificis redolent sanctitatem:

« Petro Grosso de S. Egidio.

« Multis de nostra promotione gaudentibus, nos soli sumus, qui certius immensitatem oneris experimur: et ideo quod aliis gaudium, nobis metum subministrat et fletum. Sane ut scias qualiter his auditis debeas te habere, scire te volumus, quod humilior debes esse: neque enim quod nos vehementer humiliat, nostros debet extollere; maxime cum honor sæculi momentaneus sicut ros transeat matutinus. Nec ad nos te, vel fratrem tuum, vel de nostris aliquem venire volumus sine speciali mandato: quia spe sua frustratos, si secus præsumerent, oporteret redire confusos. Sed nec in tuæ sororis nuptiis gradum quæras propter nos altiore: quia nec nos haberes propitios, nec in aliquo adiutores. Si tamen eam cum filio simplicis militis desponsaveris, in trecentis turonensibus argenti tibi proponimus subvenire: et si altiore quæras, nec a nobis denarium speres unum: et hoc ipsum secretissimum esse volumus, et tibi et matri solummodo esse notum. Illud etiam scias, quod nullum nullamque de sanguine nostro sub nostræ sublimitatis obtentu inflari volumus: sed tam Mabiliam, quam Cæciliam illos viros habere volumus, quos haberent, si essemus in simplici clericali. Giliam visita, et dic ei, quod locum non mutet; sed remaneat apud Susam, et omnem maturitatem et habitus honestatem observet, et preces pro aliquo non præsumat assumere: nam et ei pro quo fierent essent inutiles, et ipsis qui rogaverint damnosæ: et si per aliquos ex hac causa munera offerantur, ea respuat, si vult nostram gratiam obtinere. Dat. Perusii in die Perpetuæ et Felicitatis ». Subduntur in Regesto hæc verba: « In suæ creationis principio ». Susceptam eam piam mentem postea non postuisse, quamvis facile filias amplissimis viris collocare in matrimonio potuisset, ex S. Antonino constat², cujus hæc verba sunt: « Dicitur in laudem tanti viri, quod cum duas filias nobiles haberet, et nuptui tradere quæreret, non tamen de patrimonio Crucifixi, sed tantum de proprio, quod non maximum erat, eas dotare vellet; attendentes ad divitias Pontificales seu Ecclesiæ, cum de illis nil exspectare valerent, illas innuptas dimiserunt: unde et meliori sponso

¹ Tom. II. Ep. XII. — ² Ibid. Ep. LXXXVII.

¹ Tom. II. Ep. DXLVIII. — ² S. Anton. III. p. tit. XX. c. 1. § 11.

Domino Jesu Christo traditæ sunt in virginitate Deo obsequentes ».

11. *Tristis orbis Christiani hoc tempore status.*

— Sub sancto adeo Pontifice Ecclesia e magnis, quibus premebatur, angustiis feliciter emersit. Cum enim Pontificatum adiit, tristissima erat plurimum regnorum ac provinciarum facies: lacerebatur Italia Manfredi tyrannide, et pars illius maxima ab Ecclesia discissa, orbata sacris, a Sarracenis conculcata jacebat: fluctuabat Germania in contraria duorum principum Richardi et Alphonsi electorum in Romanorum reges studia divulsa, tumultuabatur Dania, et gravissimis discordiis laniata in proprium exitium ruebat: Ungariæ ac Poloniæ gravissimus Tartarorum, veluti jamjam irruentium, terror impendebat: squallebat in lacrymis ac mœrore Anglia suo rege perduellium crudelitate vinculis irretito: grassabantur in Hispania Sarraceni: convulsum a schismaticis Constantinopolitanum imperium, ac graviora in dies Latinorum reliquiæ vel patiebantur vel timebant: in periculum adducebatur Terra-Sancta adeo ut Pontifex, quem unum tot luctus ac mala totius Christiani orbis obruebant, vere diceret sibi non gaudiorum pompam, sed lacrymarum materiam delato Pontificatu suppeditatam fuisse. Suscepto igitur Apostolico munere adversus Manfredi tyrannidem primas curas convertit, quo perdomito ad cætera feliciter instauranda perficiendaque se accingeret: ac suscepta de transfundendo in Carolum Andegaviæ et Provinciæ comitem regno Siculo a prædecessore consilia urgere cœpit: et Simoni tituli S. Cæciliæ presbytero cardinali A. S. L. injunctum ab Urbano in Galliis munus confirmavit¹: utque cruce insignitos pro ineunda expeditione Hierosolymitana absolveret nuncupato voto, cum non tanta Syriæ instaret necessitas, illudque cum Sicula converteret, potestatem fecit; ac S. Ludovicum regem Francorum ad explicandam liberaliter operam fratri est adhortatus²: cum ex eo Francorum gloria, Italiæ pax, Ecclesiæ decus, Constantinopolitani imperii salus, Terræque Sanctæ libertas penderent.

12. *Pontifex increpat Carolum Andegaviæ comitem.* — Aggressus est Carolus³ maximis animis susceptam defendendæ Ecclesiæ provinciam: quamvis enim Manfredus Alpes Palavicini opera præcluderet, cum Pisanis mari pararet insidias Tybridis fauces sudibus, et saxis obstruere niteretur; mare etiam procellis armatum conjurasse videretur, dictitans⁴ virtutem fortuna superiorem; superatis omnibus periculis Romam feria quarta ante Pentecosten, classe invectus pervenit⁵ atque a civibus honorificentissime exceptus senatoriam dignitatem adiit. Sed cum Pontificium jus læsisset ob

plures e Gallica nobilitate in Lateranense palatium ad id inhabitandum inductos, subjectis litteris a Clemente perstringi¹ meruit: « Attentasti sane pro tuo libito, et forsitan sine alicujus necessitatis intuitu, quod nullus principum devotorum hactenus attentavit: dum gens tua Lateranum palatium tuo mandato ut dicitur, indecenter intravit: quamquam a quibusdam dicatur, quod alicujus auctoritatem habuit vel assensum, cui nec de jure nec de nostro beneplacito potestas in hoc aliqua competeat. Et licet jam tuæ litteræ contineant, quod confidens de nostra gratia facturus eras, quod tamen jam feceras; hoc scire te volumus et pro certo tenere, quod nunquam nobis placere poterit, senatorem Urbis, quantæcumque sit celsitudinis, quantumque favore sit dignus, in alterutro palatorum nostrorum in Urbe moram trahere: cum et futuro prospicere velimus discrimini, et Ecclesia, cui præsidemus immeriti, præeminentiam singularem nolumus nostro tempore dejici; per te maxime, quem ad ejus exaltationem vocavimus et honorem. Tu ergo, dilecte fili, hæc moleste non ferens, constitutus in Urbe, quæ tot abundat domibus spatiosis, ad locum alium conferre te satage. Nec te dicas de nostris domibus inhoneste dejectum: sed potius honestati tuæ consultum, etc. Dat. Perus. XIV kal. Jun. an. 1 ».

13. Reprehensus a Pontifice Carolus mox, amantissimi filii more, parenti charissimo obsequentis, errorem demissione delevit: seque ad Clementis voluntates flexit. Paucis vero post diebus Pontificio jussu ab Anibaldo Basilicæ duodecim Apostolorum presbytero, Richardo S. Angeli, Joanne S. Nicolai in Carcere-Tulliano, et Jacobo S. Mariæ in Cosmedin diaconis cardinalibus in Lateranensi Basilica Siculi sceptri juribus, initis solemnibus pactionibus, acceptoque vexillo², donatus est. De quibus pactionibus Ptolemæus Lucensis³ tradidit, conventum esse: « Circa regimen, regni videlicet, secundum statuta regis Guillelmi, de quo dictum est supra, ad quæ observanda ipsum sub fidelitatis juramento adstrinxit. Eodem etiam juramento ipsum arcet circa factum imperii, quæ quidem pacta adhuc extant: quod (non) debet se de ipso ingerere, nec electioni de se lacte consentire vel ipsam prosecui: aliter ipso facto cadit a jure regni ». Adjectæ sunt plures aliæ leges, quarum præcipuas ex cardinalium memoratorum litteris⁴ excerptas subjicio.

14. *Decernit deficiente hærede legitimo regni successorem esse Ecclesiam.* — « Conditiones sunt hæ. Si in vestro, vel hæredum vestrorum coitu legitimum prout subsequitur, hæredem vos aut ipsos, quod absit, non habere contigerit, regnum ipsum ad Romanam Ecclesiam, ejusque dispositionem libere revertatur. Descendentes autem ex vo-

¹ Clem. l. 1. Ep. cur. 1. — ² Ibid. Ep. 11. Ms. Vall. sign. lit. C. num. 49. pag. 14. — ³ Sicul. rer. anonym. auct. Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXII. c. 31. Nang. in gest. S. Lud. Masson. in Lud. IX. et alii. — ⁴ Ricord. Malesp. Hist. Flor. c. 177. Jo. Vill. l. VII. c. 3. — ⁵ Clem. tom. II. Ep. XVIII.

¹ Clem. tom. II. Ep. XXI. — ² Ep. LXXIII. — ³ Ptol. Lucen. Hist. Eccl. lib. eod. c. 30. Jord. Ms. Vat. bibl. signat. num. 1960. — ⁴ Ext. in 1. privil. Rom. Eccl. tom. III. pag. 49.

bis et vestris hæredibus Siciliæ regibus mares et feminæ in eodem regno succedent : sic tamen, quod de liberis duobus maribus in eodem gradu per eandem lineam concurrentibus, primogenitus, et de duabus feminis, primogenita, et de mare et femina in eodem gradu similiter concurrentibus, masculus omnibus aliis præferatur. Si vero vos, quod absit, sine liberis ex vobis legitime descendentes mori contigerit, possit vobis in regno et terra prædictis succedere duntaxat nobilis vir Alfonsus comes Pictavensis germanns vester : etsi dictus Alfonsus vobis non superviveret, possit vobis succedere unus ex filiis domini Ludovici illustris regis Francorum, videlicet major natu post illum, qui succedit in regno Francorum. Et hæc gratia, vel successio tam ex parte vestra, quam ex parte illorum erit tantummodo personalis ; ita scilicet, quod ad nullum filiorum, vel hæredum ipsius Alfonsi, si Alfonsum ipsum præmori vobis contigerit, hujusmodi successio se extendet : sed hujusmodi major natu succedet in regno Siciliæ et terra prædictis. Similiter etiam, si nullus filiorum, vel hæredum ipsius majoris natu vobis non supervixerit, hujusmodi successionem habebit ; sed regnum Siciliæ et terra prædicta ad Romanam Ecclesiam ejusque dispositionem libere devolventur.

15. « Si vero Alfonsum et majorem natu prædictos vobis præmori contigerit, nullus alius vobis sine liberis ex vobis legitime descendentes in eisdem regno et terra succedet : sed liberum erit eidem Romanæ Ecclesiæ de ipsis regno Siciliæ et terra disponere juxta suæ beneplacitum voluntatis. Si autem prædictos Alfonsum et majorem natu post successionem hujusmodi, aut eorum hæredes sine liberis ex ipsis legitime descendentes mori contigerit, regnum Siciliæ ac terra prædicta similiter ad eandem Romanam Ecclesiam, ejusque dispositionem libere revertentur. Sed et si aliquem de aliis successoribus vestris regem vel reginam Siciliæ sine legitima prole sui corporis mori contigerit, in futurum succedent eidem, servatis gradibus, si superstites fuerint hæc personæ, videlicet regis, vel reginæ sine prole legitima sui corporis descendentes frater, vel soror ac collaterales superiores mares et feminæ, ut puta patruus et avunculus, amicus et materteræ ; et sursum usque ad quartum gradum duntaxat, illis collateralibus, quos vos habetis ad præsens, et habebitis, dum vixeritis, et qui post vestrum obitum ex eisdem forsitan orientur, exceptis. Collaterales etiam inferiores succedent similiter mares et feminæ, utpote nepos vel neptis ex fratre, vel sorore ; et inferius usque ad eundem tantummodo quartum gradum. Quod autem de feminis rectæ lineæ, ac collateralium superius est expressum, intelligendum est tam de nuptis, quam etiam de innuptis : dummodo nuptæ sint fidelibus et Ecclesiæ devotis. Et sicut inter has personas gradus servari volumus, ut scilicet prior gradus posteriori gradui præferatur : sic et

in eodem gradu pluribus concurrentibus, priorem natu posteriori, et marem feminæ in hujusmodi successionibus volumus anteferri. Personarum autem hujusmodi nulla superstita, regnum ipsum, sicut prædicitur, ad Romanam Ecclesiam et ejus dispositionem libere revertatur.

16. « Quod si forte deficientibus masculis contigerit feminam innuptam in regno succedere, illa maritabitur personæ, quæ ad ipsius regni regimen et defensionem existat idonea : Romani tamen Pontificis prius super hoc consilio requisito. Nec cubet nisi viro Catholico et Ecclesiæ Romanæ devoto : et si contra hoc fieret, hæbit eidem Romano Pontifici contra ipsam ad privationem prædictorum regni et terre sine figura iudicii, et absque omni juris solemnitate, in quacumque ætate filia ipsa consistet, procedere, si hoc ei videbitur expedire. In regnum vero et terram prædicta nullus succedet, qui non fuerit de legitimo matrimonio procreatus. Ad hoc tam vos, quam vestri in regno hæredes regnum et terram præfata nullatenus dividets : sed semper illa unus tantum sub ipsis conditionibus immediate ac in capite ab Ecclesia Romana tenebit. Vos autem, nobis recipientibus vice prædicti summi Pontificis et Ecclesiæ Romanæ, præstatis ad præsens juramentum fidelitatis, reservata receptione ligii homagii eidem summo Pontifici juxta ipsius mandatum : et tam vos ejus successoribus canonice intrantibus, expressis eorum nominibus, et ipsi Ecclesiæ, quam vestri in ipso regno hæredes sub propriis nominibus præfatis summo Pontifici, et hujusmodi ejus successoribus, dictæque Ecclesiæ ligium homagium facietis, et dictum juramentum fidelitatis, faciendo mentionem de præsentem Instrumento, seu litteris, præstabit in hunc modum : Ego Carolus, etc. » Concepta est iisdem sententiis hujusmodi sacramenti forma, atque ea qua Petrum Aragonum, Joannem Anglorum reges, Parasonum Calaritanum toparchiam, et alios Sedi Apostolicæ se obstrinxisse vidimus. De eo vero nuncupando hæc leges dictæ.

17. *Quædam statuta Carolo notificat.* — « Hujusmodi autem homagium vos et dicti hæredes facere, et juramentum fidelitatis præstare secundum præscriptam formam, si Romanus Pontifex in Italia fuerit, infra sex menses ; si vero eum extra Italiam esse contigerit, infra annum, postquam regni dominium adepti fueritis, teneamini : et singulis ipsis successoribus et eidem Romanæ Ecclesiæ renovabitis tam ipsum homagium, quam hujusmodi juramentum. In optione autem et beneplacito erit Romanæ Ecclesiæ vos et hæredes vestros vocare ad præstandum personaliter juramentum fidelitatis et ligium homagium Romano Pontifici et eidem Ecclesiæ ; dummodo ad hoc vobis tutum locum statuatur, et assignentur ; vel aliquem cardinalem ipsius Ecclesiæ, vel alium, qui vice Romani Pontificis juramentum juxta eandem formam, et homagium recipiat, destinare ». Paucis

que interjectis, de non conjungendis Sicilia et imperio sancitum : « Jurabitis vos ad hoc specialiter obligantes, quod nunquam per vos vel alios, seu quocumque modo procurabitis, ut eligamini, vel nominemini in regem, vel imperatorem Romanorum, vel regem Theutoniæ, seu dominum Lombardiæ, aut Tusciæ, vel majoris partis earundem Lombardiæ, vel Tusciæ : et si electionem, vel nominationem et imperium, vel ad regnum Romanorum, seu ad regnum Theutoniæ, aut ad dominum Lombardiæ, vel Tusciæ, seu majoris partis earum, de vobis celebrari contigerit, nullum hujusmodi electioni, vel nominationi assensum præstabitis ; vel intromittetis vos ullo modo de regimine ipsius imperii, vel regni Romanorum, seu Theutoniæ, aut Lombardiæ, seu Tusciæ, vel majoris partis earum ». Atque intermissis pluribus, quibus singulæ leges eo spectantes descriptæ sunt, et optio datur, si vocaretur ad imperium, alterius principatus habenas capessere : de censu Pontificio ærario annis singulis inferendo hæc constituta sunt :

18. « Pro toto vero generali censu ipsorum regni et terræ octo millia unciarum auri ad pondus ipsius regni in lesto B. Petri, ubicumque Romanus Pontifex fuerit, ipsi Romano Pontifici, et Romanæ Ecclesiæ annis singulis persolventur. Si vero vos, vel vestri in dicto regno hæredes, quocumque termino non solveritis integrum censum ipsum ; et exspectati per duos menses, terminum ipsum immediate sequentes, de illo ad plenum non satisfeceritis ; eo ipso eritis excommunicationis vinculo innodati. Quod si in secundo termino infra subsequentes duos menses eundem censum sine diminutione qualibet non persolveritis, totum regnum ac tota terra prædicta Ecclesiastico erunt supposita interdieto. Si vero nec in tertio termino infra duos menses per plenam satisfactionem illius ejusdem census vobis duxeritis consulendum ; ita quod, transactis eodem termino et duobus proxime sequentibus mensibus, non sit de octo millibus unciarum hujusmodi primi termini ipsi Ecclesiæ integre satisfactum ab eisdem regno et terra cadetis ex toto : et regnum ipsum et terra ad Romanam Ecclesiam integre et libere revertentur ».

19. Constitutum præterea est, ut recurrente tertio quoque anno equum eximium albi coloris Carolus, et successores offerant Pontifici, accepti Pontificia liberalitate Siculi regni ergo. Tum ut trecentos equites egregie armis instructos trimestri integro, laborante bello ditione Ecclesiastica regis sumptibus in Ecclesiæ obsequio sustentent, idque officium, si ita Pontifici visum sit, cum maritimis auxiliis commutent. Beneventum, ejusque agrum, suis limitibus ex Apostolico placito definiendum, Ecclesiæ reservatum censeant : atque ad eam instaurandam urbem necessariam materiam æquo pretio suppedient. Ad Ecclesiasticum vero jus asserendum in Sicilia id cautum est, ut omnia

bona mobilia, vel immobilia restituantur Ecclesiis, quæ a tyrannis erepta essent : tum in creandis præsulibus libertas nullatenus violetur : « Omnes insuper Ecclesiæ, tum cathedrales quam aliæ regulares et sæculares, necnon et omnes prælati et clerici, ac universæ personæ Ecclesiasticæ, sæculares et religiosæ, et quæcumque religionis loca cum omnibus bonis suis in electionibus, postulationibus, nominationibus, provisionibus et omnibus aliis plena libertate gaudebunt ; nec ante electionem, sive in electione, vel post regis assensus vel consilium aliquatenus requiretur : quam utique libertatem vos et vestri in regno hæredes semper mantenebitis ». Et infra : « Omnes etiam causæ, ad forum Ecclesiasticum pertinentes, libere absque ullo impedimento agitabuntur, tractabuntur et ventilabuntur coram ordinariis, et aliis Ecclesiasticis iudicibus, et terminabuntur per eos : et si ad Sedem Apostolicam super hujusmodi causis appellari contigerit, tam appellantes quam appellati ad eandem venire Sedem, pro appellationum prosecutionibus, libere et absque inhibitione aliqua permittantur. Sacramenta vero fidelitatis præstabuntur, secundum antiquam et rationabilem consuetudinem ».

20. Conventum etiam est, ut iniquæ leges a Friderico, Conrado, aut Manfredo, qui tyrannidem antea exercuerit, adversus Ecclesiasticam dignitatem late abrogentur : ac veteres a Guillelmo II Siciliæ rege promulgatæ, quæ ad Ecclesiarum, vel populi commoda spectant, restituantur. Adjecta quoque ea lex, ut Carolus ac successores Siciliæ reges nullum fœdus cum gentilibus, Sarracenis, schismaticis, Catholicis adversus Romanam Ecclesiam coire possint : tum de exercitu in hostem conflando, ac regio de conventis superioribus Diplomate edendo conditum est. « Actum Romæ apud Lateranum in Basilica Salvatoris, quæ appellatur Constantiniæ ante sacratissimum altare ipsius Basilicæ IV kal. Junii, anno Domini mclxv, Pontificatus vero prædicti domini Clementis PP. IV anno 1 ». Hæc ubi constituta sunt ab Anibaldo Basilicæ duodecim Apostolorum, Richardo S. Angeli, Joanne S. Nicolai in Carcere-Tulliano, et Jacobo S. Mariæ in Cosmedin diaconis cardinalibus, Clemens Apostolica auctoritate singula communivit : « Nulli ergo, etc. Dat. Perusii per manum magistri Michaelis de Tolosa S. R. E. vicecancellarii II non. Novembris, Indict. ix, Incarnationis Dominicæ anno mclxv, Pontificatus vero domini Clementis PP. IV anno 1 ».

21. *Carolo de accepto regio nomine gratulatur.* — Perfecta ea celebritate Carolus, missis ad Clementem litteris, regio nomine veteres titulos exornavit : ex quo quantum gaudium hausisset Pontifex, aliis significavit, utque bene cœpta prosequeretur, fausta illi pluribus precatus est¹ : « Tuæ magnitudinis nobis litteræ, per nostrum

¹ Tom. II. Ep. xxxii.

nuper nuntium assignatæ, regii nominis novum titulum et excellentiæ regalis solum exterioribus oculis offerentes, totum nostrum interiorem hominem tanto gaudio perfuderant, ut levatis in caelum manibus dicere Dominum cogerentur: Confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis. Sane confidimus in eodem, cujus perfecta sunt opera, quod tue promotionis inha successu firmaturus optato corroborabit in iudicio et iustitia regnum tuum, hostes sub pedibus tuis conteret, et tibi barbaras subiget nationes. etc. Datum Perusii Vid. Jul. » Duceudi ob id in Sicilia regnum exercitus ad illud e Manfredi manibus vindicandum potestatem contulit¹. Quo vero major Carolo auctoritas conciliaretur, de eo solemniter regis insignibus ornando agitatum est, nec enim spes aberat Siculos facile deserto tyranno illius obsequiis se addicturos, designata est² dies sacra Epiphaniæ Domini proxime appertentis anni, ita flagitante Carolo, quem extremo hoc anno Clemens certiore fecit³, se Albanensi episcopo et quatuor aliis diaconis cardinalibus munus injunxisse, ut ipsum et uxorem dignitatis regie ornamentis insignirent, atque ob pacta, quæ ipsum inter ac Pontificem intercederent, clientelare obsequium ac munus cardinalibus deferret; cum nec facile adire Pontificem, nec Pontifex Romam sine gravi incommodo conferre se posset.

22. *S. Ludovici contra Manfredum opem implorat, Carolum cum eodem certare vetat.* — Cum novum ac legitimum regem adversus suam tyrannidem assurgere videret Manfredus, in summas angustias Ecclesiam conjecit. Exhaustum erat Pontificium ærarium, consumptum bellis præteritis, tantumque etiam alieni aris susceptum ut ipsarum etiam Urbis Ecclesiarum possessiones pignori Clemens subiceret: « Ecce⁴ », inquit in litteris ad Simonem lit. Sancte-Cæcilie presbyterum cardinalem, « pro ipso rege Siciliae possessionis Ecclesiarum Urbis, exceptis S. Petri et S. Joannis Laterani, et cardinalium Ecclesiis et Hospitalium et monialium, obligavimus usque ad centum milia librarum proventuum, si ea poterimus invenire: et exponemus Ecclesias magno periculo, etc. » Atque adeo arctatus erat sanctissimus Pontifex, ut cum inde premeretur inopia, eaque persuaderet, ut arte aliqua ad corradendas pecunias uteretur, hinc abduceret numinis divini timor, magno virtutis exemplo induxerit in animum, egestatem æquo animo pati, atque ab alienis opibus puras manus servare; susceptumque consilium cardinali S. Nicolai in Carcere-Tulliano significavit: « Angit nos cogitatus assiduus de paupere statu nostro, cujus revelationem Deo committimus: pro cujus amore et proximorum exemplo nostram æquanimiter patimur pauperiam, et ab omni extorsionis et quæstus specie abstinemus ». Nec

« standay. C. Carolo calidissimo Ecclesie slatum: « Vile, impudenter, et orbis tenensas, et seire poteris curam. Ita pro Anglia adversatur, Alennania vix obdit, Francogomul et queitur, Hispania non sibi mittit, F. d. i. c. n. subvent, sed emungit: et unde poterit Romanus Pontifex, si Deum timeat et reveretur homines, sibi vel aliis in milita, vel pecunia subvencire? »

23. His angustis pressus S. Ludovici Francorum regis opem imploravit⁵, exposuitque quanto ferore Manfredus ab exitum Carolum Ecclesiam concenteret niteretur.

« Clemens, etc. regi Francorum illustri.

« Sicut Pharaon contemptus surgit in scandalum, sic perditionis mundus et iniquitatis alumnus Manfredus, quondam princeps Tarentinus, videns ipsius (nominum Caroli) adventum, et prævidens exinde se præcipit proximum et debite ruinæ vicinum; ex eo spiritu nimis temerarie presumptiois assumpto, quod illem rex suum præmissis ex causis iter accelerans venerat, equis ut præmittitur et pecunia munantibus, quod militie regis ejusdem per eundem Manfredum variis impedimentis oppositis via non patet, nisi forte in magna multitudine veniat, tunc præsertim cum auxilio Mediolanensium facile transitura; vires suas collavit in unam, satagens præfatum regem, vel per repulsæ opprobrium, vel per conclusionis dispendium confundere in sinu Ecclesie matris sue, ac ipsam Ecclesiam in eodem. Hec, fili, satis clamat ad te facti istius quidias, satis etiam fratris charitas interpellat: amanti enim sufficit nuntiare: sufficit, ut noveris tu, qui quos debes amare, non deseris: sufficit ut firmiter credamus, imo pro certo supponamus, matri tam pro filio suas necessitates exponere: sufficit patri apud fratrem, gerentem nihilominus erga se patris affectum, talibus interpellare precibus, et ipsum ad succursus accelerandum remedium taliter provocare. Attendatur itaque zelus filii, fratris et patris: nec in tanta necessitate affecto si accumulata deficiat matri, filio et germano: ad quod et nos ex intimo mentis affectu quas possumus deprecatorias persuasiones et persuasorias preces adijerimus, prelatem regiam roncantes, orantes et obsecrantes in Domino I. su. Christo, ac in remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus prædicta pia qua decet meditatione considerans, memorato regi compati ris, et nobis, etc. Dat. Perus. XV kal. Aug. an. 1. »

24. Exant plures eo argumento Clementis litteræ ad S. reg. in deprecatorias⁶, que legentibus lacrymas eliciunt. Si cre vero ex illis eas non possumus, quibus eundem Francorum regem ad commiserationem, descripto illa Ecclesie laborantis statu, excita⁷: « Et temporis qualitas, et perurgens nos cogit necessitas tuam, fili charis-

¹ Tom. II. Ep. LXXIII, LXXVII. — ² Ibi. Ep. CXXVI. — ³ Lib. I. Ep. cur. XXVI. — ⁴ Tom. II. Ep. LXXVII.

⁵ Tom. II. Ep. LI. — ⁶ Ibi. Ep. XLIII. — ⁷ Ep. LXVI, CII, CVIII, CIX. — ⁸ Ep. LXXVI.

sime, magnitudinem excitare ad compatiendum Ecclesiae matri tuae, quam licet aliquibus retro temporibus nunc ex uno latere, nunc ex alio vel bella limitima, vel remota concusserunt; jam Domino permittente, quasi quatuor ventis caeli in maris medio confligentibus, undique concurrentia mala perturbant, et ad partem quamcumque se verterit, praeter regnum tuum a Domino benedictum, quod pro sua pietate Dominus conservet, audit continuos Ecclesiarum gemitus, oppressiones pauperum, scissuras principum, tumultus tremantium populorum; videt colla calcari fideium et exaltari cornua impiorum ».

25. Lugubribus iterum iterumque litteris, cum tardiora viderentur auxilia, sanctum regem interpellavit: « Clamamus ¹, inquit, nec cessamus, imo potius quasi tuba vocem exaltare compellimur, fidei Christianae naufragium, et Ecclesiae sanctae Dei, et charissimi in Christo filii nostri Caroli regis Siciliae illustris perspicacibus oculis influentes angustias ». Deceverat nimirum Manfredus non irruentem in regnum Carolum expectare, sed ultro adoriri, atque Urbe exturbare: pollebat enim ingentibus viribus, ac vicinas nonnullas arcus obtinebat. De quo accipiti discrimine haec Clemens ad Ottobonum S. Adriani diaconum cardinalem scripsit ²: « Manfredus cum suo exercitu Sarracenorum et aliorum infidelium venit Cellas, et si Urbi appropinquaverit, quod non creditur, timemus de congressu cum charissimo in Christo filio nostro rege, qui in hoc annosior, quam vellemus, nulla potest ratione compesci. Dat. Perusii XIV kal. Augusti an. 1 ». Adductis ita in extremum discrimen rebus, Pontifex cardinalibus, qui in Urbe versabantur, dedit imperia, ut Carolum a committendo universo certamine absterrent: « Attendentes ³, inquit, pondus negotii et sequelam, cum eodem rege, cui super his scribimus, collatione habita, eum moneatis et efficaciter inducatis, ne seipsum praecipitet, et nos ac universalem Ecclesiam huic exponat discrimini. Sed saniore fretus consilio, superveniens expectans auxilium, suam patiatud audaciam freno prudentiae interim cohiberi. Datum Perus. XV kalend. Augusti anno 1 ».

Magna prudentia elusos fuisse Manfredi impetus, rerum exitus edocuit: tyrannus enim, cum ad certamen Carolum elicere non potuisset, fraudesque dissipatas vidisset, in ceteriorem Siciliam se recepit. Cujus recessum Clemens dicto Ottobono S. Adriani diacono card. Piceni praefecto significavit ⁴: « Venerat Manfredus Ecclesiae persecutor usque ad Cellas, et aliquandiu fuit ibi cum exercitu copioso, ad civitatem Tyburtinam anhelans, quam sperabat sibi conditionaliter reddi: in quo deficiens, inflexo per gyrum itinere, venit ad Matricem, et eam obtinuit, et proditores nostri Cassiani se reddiderunt eidem. Cumque ducatus

planitiam ingredi minaretur, accepit de regno nuntium, et quidquid ipse tulit, quod nescimus, in regnum rediit festinanter, dimissa militia Vicovari. Rex autem Siciliae moratur in Urbe etc. Datum Perusii VIII kal. Septemb. »

26. *Sacrum bellum in Gallis contra eundem tyrannum promulgat.* — Praestolabatur Carolus ex Clementis consilio auxiliares Gallorum copias, quas Pontifex propositis indulgentiarum praemiiis ad Manfredum Ecclesiae persecutorem reprimendum evocabat. Bituricensi enim, Narbonensi ac Senonensi archiepiscopis pandendi sacra signa, militesque cruce insigniendi provinciam demandat ¹.

« Clemens, etc.

« De venenoso genere, velut de radice colubri virulenta progenies Manfredus quondam princeps Tarentinus egressus, ab inenute aetate, paternis se conformans nequitias, nisus est, quantum potuit, paternam saevitiam superare. Qui sicut impius, in pessimi rebus exultans, gloriatus est esse ac dici Ecclesiae persecutor, ad depressionem orthodoxae fidei, enervationem juris Ecclesiastici, et jugem turbationem Italiae, prout patet, per opera damnabilia progenitoris imitatione suspirans. In qua voluntate perfida non solum perseverans, sed crescens, quantum in eo est, profanavit sacra, religiosa foedavit, destruxit Ecclesias, afflixit viros Ecclesiasticos, et alios tam nobiles quam populares, et pupillis et viduis non pepercit; alias molitus totis viribus acceptum virus effundere, ac iniquitatem tam innatam quam a patre propagatam in matrem Ecclesiam parturire: et ut ad suae intentionis perfidiam posset pervenire facilius, Sarracenis et aliis inimicis Ecclesiae in Christianorum dispendium speciali se amicitia copulavit. Idem quoque regnum Siciliae ad Romanam Ecclesiam pertinens, ut de aliis taceamus invadens, ac regnicolas perfidia inhumana contractans, quantum ex ipsius regni opibus laedat Ecclesiam, turbet Italianam, et alias etiam remotas partes concutiat, non solum vicinis est notum, sed ad extremos orbis angulos jam pervenit. Et licet Ecclesia tanquam pia mater, longo tempore dissimulaverit ista, credens quod ille ad eam rediens poenitentiam ageret de commissis; quia tamen de die in diem fiebat deterior, et pejora prioribus cumulabat, quadam inevitabili necessitate oportuit nos pro Ecclesiae defensione athleticam assumere, ipsumque erigere ad illius proterviam retundendam. Cujus rei causa charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Siciliae illustrem, quem more progenitorum suorum Apostolica Sedes semper invenit ad beneplacita sua paratum, vocavimus ad hujusmodi negotium, eique praedictum regnum de fratrum nostrorum consilio duximus conferendum; firma spe fiduciaque tenentes, quod per ipsius strenuitatem, fidelitatem et potentiam idem

¹ Ep. CVIII. — ² Ep. XLIV. — ³ Ep. XLII. — ⁴ Ep. LXXIV.

¹ Lib. 1. Ep. cur. XXV.

regnum optata pace fruatur, gaudebit Italia, a bellis et turbationibus intestinis quiescens, imperii Romanæ status reformabitur, et Terræ-Sanctæ in manu valida succurretur, etc. » Proponit indulgentiarum præmia religiosam in Manfredum militiam accepto crucis symbolo professuris. « Dat. Perusii IV non. Septembris anno 1 ».

27. Excitavit ad crucem induendam pro justa adeo causa Anlissiodorensis episcopum¹, ut præclara sua eloquentia tum exemplo plures ad Caroli castra alliceret, tum etiam ad tolerandos sacri belli sumptus Gallicanum clerum, ut subsidiarium æs conferret, est deprecatus²: « Eia, inquit, dilectissimi fratres et filii, si quæ vobis sunt viscera pietatis, larga se vestris animis ingerit compassionis materia, dum virum magnificum et illustrem non sibi, sed mundo genitum, regem Siciliae in tantis auditis angustiis constitutos. Quin etiam totius Christiani populi discrimina ex præmissis potestis colligere, cum si, quod absit, inimicus Dei et Catholice fidei persecutor nostro pugili, peccatis exigentibus, prævalet, primis malitiæ suæ finibus non contentus conatum suum ad majora porriget, quæ nondum vidit oculus, nec cujusquam auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, etc. Dat. Perusii XV kal. Decemb. anno 1 ».

28. Exciti interea Pontificiis clamoribus Galli crucesignati Italiam parabant ingredi: quos cum Palavicinus Manfredi dux, aliique Gibellini Insubriæ aditu arcere molirentur, Pontifex religiosam militiam in pluribus Italiæ provinciis adstruendum venientibus facilius iter promulgari jussit³. Creatique ea de causa in Insubria ad rem promovendam legati primum Cusentinus⁴ archiepiscopus, dein Simon lit. S. Martini presbyter cardinalis. Commota vero Gallorum adventu Italia, ut recreati Pontificii, ita Manfredi studiosi animis labare cœperunt, atque ad Ecclesiæ castra transvolare nonnulli cupiere. Inter quos Pisanis redire velle cum ipsa in gratiam præ se ferentibus, id maxime optanti Carolo rescripsit Clemens⁵, absolvi non potuisse, cum Manfredianos finibus suis arcere nollent. Cæterum plures Florentini⁶ traducti sunt in partes Ecclesiæ: tum Brixiani⁷, Anibaldus⁸ et Petrus⁹ e Vico Romani patritii, qui Ostiam et Centumcellas occuparant¹⁰; Reccanateses, ac Fulginales¹¹, quorum urbs episcopalis sedis dignitati restituta: redacti in mutuam concordiam Ariminenses¹² a memorato Simone cardinale. Ad conjungendos quoque mutuo fœdere Mediolanenses¹³ Gaufridus e Bellomonte legatus transmissus. Palavicinus enim ipsos in mutuas clades commi-

serat, atque in suas partes Mediolani magistratus traxerat¹.

29. In his Insubriæ turbis implorabat Montisferrati marchio Pontificis auxilia, cui Clemens hæc rescripsit²: « Si sumptus in bellis legitimis tenetur Ecclesia ministrare, suæ sibi nequaquam sufficerent facultates, cum requirat expensas innumerabiles Hispania, Constantinopolis, Terra-Sancta Prussia, Livonia et multe aliæ regiones, in quibus fidelibus cum infidelibus fere continuus est conflictus. Ideoque mirari non debet tua discretio, fili, si guerras Longobardiæ nostris humeris non imponimus: nam imperii onera, ad quæ vix sufficit ipse imperator, ferre nulla ratione possemus: et præsertim hoc tempore, quo ea premimur paupertate, ut ipsis quotidianis et domesticis sumptibus minus plene respondere possimus. Dat. III kal. Aug. Pontificatus anno 1 ».

Sed de Italicis rebus hactenus: nunc ad Pontificium zelum in tuendo jure Ecclesiastico stylum convertamus.

30. *Pontificis in tuendo jure Ecclesiastico zelus.* — Non ipsis pepercit regibus, qui dignitatem Ecclesiasticam imminuebant, vel iugo graviore præsules et clericos premebant: sed constantia Apostolica eorum sceptri et diadematis fulgorem non veritus, ipsos arguit, ut quidquid in ea re peccatum esset, emendarent. Testes ad Francorum, Aragonum ac Danorum reges ardentissimæ zelo litteræ, quas subjiciemus. Gallorum quidem sceptrum tractabat sanctissimus rex Ludovicus: at cum humanæ sapientiæ angustæ vires ad omnia porrigere se non possint, commissa sibi auctoritate male usi regii ministri grave jugum Ecclesiæ Narbonensi imposuerant, atque Ecclesiasticam afflixerant dignitatem: quare clerus ille ad summum Pontificem confugit. Quorum querelis permotus Clemens S. Ludovicum rogavit³, ut Narbonenses sui gratia haberet commendatos. « Clemens, etc.

« Privilegium amoris præcipui provincie Narbonensi nos proculdubio debere fatemur, et eidem tam in ipsius relevandis oppressionibus, quam in ejus utilitatibus ampliandis tanto libentius hujusmodi exsolvimus debitum, quanto ad id pluribus et efficacioribus rationibus invitamur. Ad hoc enim nos, qui ex ipsa originem traximus, invitati et alliciti natalis soli memoria, quæ diu nos fore immemores non permittit. Hoc quidem in nobis ad illam filialem causavit affectum, quem diuturna conversatio multorum familiaris, et grata notitia placidaque obsequia plurimorum multipliciter ampliarunt: sed suprema in ea Narbonensis Ecclesiæ oblata prælatio illum promovit postmodum in paternum ». Et infra:

« Nosti, fili charissime, quam fideliter, quam constanter prælati ejusdem provincie honori regio tempestatibus guerrarum, in partibus ejusdem

¹ Tom. II. Ep. XC VII. — ² Ep. C. — ³ Lib. I. Ep. CLX. CLXI, CLXII, CLXIII, CLXVII, CLXIX. — ⁴ Tom. II. Ep. LIV. I. I. Ep. VI. — ⁵ Tom. II. Ep. CXV. — ⁶ Lib. I. Ep. CXLII. — ⁷ Ep. CLXV. — ⁸ Ep. cur. XII. — ⁹ Lib. I. Ep. LXXXIV. — ¹⁰ Ep. cur. VII. — ¹¹ Ep. XVIII. — ¹² Tom. II. Ep. XCI, XCIII, XCV. — ¹³ Lib. I. Ep. CLIX.

¹ Tom. II. Ep. LXXXIV. — ² Ep. XLIX. — ³ Iⁿⁱ Apost. lit. in Cod. Vallie. sig. lit. C. num. 49. pag. 16.

exortis, semper adstiterint; quam viriliter illum fuerint prosecuti: nec ipsorum meritis ex eo debet apud regalem magnificentiam detrahi, quod in hoc etiam suis utilitatibus consulunt. Nosti quoties iidem prelati pro sacra revelatione gravaminum apud tuam serenitatem institerint; nobis etiam frequenter laborantibus, pro pace ipsorum; et dum finalis de parlamento in parlamentum differretur responsio, superaddita nova gravamina novas querimonias pariebant. Decet igitur et animæ tuæ salutem, ac tantæ credimus expedire, quod his celerem finem providentia regalis imponat, tum quia diuturnitas temporis peccatum nec defensionem rariis, nec minuit, sed augumentat; tum quia, nisi hinc tempore tuo finalem expeditionem receperint, proculdubio tua posteritas illa irrevocabilia reperiet, verisimiliter creditura pro certo nulli illo succedere, quia rex tanti nominis, tantæ devotiois et zelus tam longo toleravit tempore, nec unquam emendare curavit, super hoc pluries requisitus, etc. » Eminentissime mox, quod male a ministris gestum fuerit, summum regem dubitari non potest, cum illic pro innata pietate Pontificia imperia religiose coleret, atque Ecclesiasticos summo amore prosequeretur.

31. Eundem tuendæ Ecclesiasticæ libertatis zelum in defendendis Aragoniæ Ecclesiis, quas Jacobus rex iniquius oppresserat, Clemens explicuit: acceptisque ab eo nonnullis numeribus, amoris et observantiæ gratia missis, corrumpi illis vel deliniri Pontifex sanctissimus non potuit, ut silentio inflictas Ecclesiasticis injurias præteriret: sed post actas tanto regi ob munera transmissa grades objecit, Ecclesias ab eo afflictas gemere, nec ipsum obtenta ab illis auxilia, ad oppugnandos nimirum Murei nos Sarracenos, de quibus paulo inferius erit nobis sermo, promeruisse, quandiu eam servitutem ipsis imprimeret. Tum paterne admonuit, ut pristinae ipsas restitueret libertati, se enim, ut patet, ac salutaria magis, quam jucunda ipsi remedia adhibenda ex officii Apostolici religione tandem adactum iri.

« Clemens, etc. regi Aragonum illustri.

« Debet illud advertere tua sublimitas quod si per juris tramite ordinato vellemus incedere, nullum tibi fuisse impendendum subsidium ab Ecclesiis terræ tuæ, donec gravamina revocasses earum. Nos autem acutius influentes, quod obsequio vincitur animus gloriosus, et facilius ducitur, quam trahatur; eo ipso ad dilectionem earum te perspeximus: nullas obligari, quo durante injuriarum instaurandi, gratiosior est sul ventis, quæ quantumlibet estis opportuna temporibus ex his causis honeste poterat prorogari. Tuæ igitur consulens honestati, nostris pariter pareens angustis, si Ecclesiarum, quarum justas querelas aure surda præferre non possumus, sub ea libertate

dimiseris, quam et a jure obtinet, et retroactis temporibus a te et tuis antecessoribus habuerunt. Ad quod te sollicitum precibus: in quo si, quod absit, deficeris, eo promptius sequeremur, quod tuæ salutis crederemus expedire, quam quod tibi contra justitiam tuæ voluntatis molus aut impetus ministraret. Sic enim, in quocumque statu fuimus, charos nostros dileximus, ut eisdem libentius utilia quam placentia, et molesta dixerimus, quam damnosa. Dat. Perusii id. Aug. anno 1 ».

32. *Clementis validissimæ litteræ contra Sarracenos ex Hispania pellendos.* — Instabat¹ apud Sedem Apostolicam Jacobus rex, ut Clemens apparatus bellicum adversus Sarracenos instruente ex Ecclesiarum regni vectigalibus subsidiarum aurum conferret. Africani enim Sarraceni a Granatensi et Murciano regibus, Castellani stipendiariis ac perduellibus, exciti in Hispanias cum magna classe invecti maximas Christianorum strages ediderant. Adversus quos Jacobus Aragonius, qui maximis et gravissimis bellis Sarracenos contuderat, ad præclaram messem gloriæ colligendam se accinxit, significavitque Pontifici induendæ crucis consilium. Movebat enim illum Christiani nominis defendendi zelus, imminens regno suo periculum; tum juvandi Castellani generi sui pietas in quem belli moles vergebat. Collaudavit mox ejus mentem Pontifex, ac litteris² Apostolicis ad crucem, ut moris erat, numeris affigendam Aragonios, Terraconenses, Valentinos, Bileares excitavit.

« Archiepiscopo Terraconensi et episcopo Valentino.

« Visio dura nuntiata est nobis. Infideliter agit incredulus, et depopulator, proditorie molitus insidias, militur ad vastandum. Sarracenis, siquidem dum de partibus Hispaniæ, quas diutius immunditia suæ inhabitationis infecerant, per omnipotentis Dei virtutem, et Christianorum potentiam pro parte maxima effugatis; reliqui ex eis remanentes ibidem, eorumdem Christianolarum ditioni subacti, et tributis addicti nuper, coactis viribus de conceptu iniquitatis innate, quem aliquandiu necessitas coactionis occultavit, nativa impellente malitia desiderate partium malitiæ parientes, Christianos earundem partium incolas, numerosa et contumaci ad hoc de Africa multitudine convocata, hostiliter invaserunt: et in eos impræmeditatos, et in socios irruentes, ac in ipsorum cæde grassati multos ex eis inhumiter occiderunt. Propter quod de filiorum strage acerbis intrinsecus pia mater Ecclesia facta doloribus; non immerita erumpens in lacrymas, ingeminas gemitus, querelas multiplicans et lamenta, queritur infidelium gladiis occubuisse fideles, et deflexus sub impiorum manibus pretioso Christi pie redemptos sanguine corruisse; ad cultores orthodoxæ fidei ex intemis vocem profundi doloris exultat: ipsosque ut adversus Sarracenos eosdem magnanimiter, et

¹ Tom. II. Ep. LVII.

² Mura. I. XII. c. 15. — Lib. I. Ep. XI.

potenter exsurgant, sollicitis exhortationibus excitans; eos ad occurrendum tanto ejusdem periculo fidei, et succurrendum fidelibus illectivis premiis allicit, invitat instantius, et ferventer accendit: sperans fidentius, quod Dominus bella conferens, sicut ab initio suum brachium eriget: et Christianicis assumentibus, ut decet, commune negotium, ac prosequentibus viriliter causam Christi; suae virtutis potentia impiorum acies de propria virtute sperantes allidet, et exterminabit iterum de Christianis finibus barbaras nationes. Id enim a Domino factum est haecenus, cum multo major infidelium multitudo plura regna illarum partium occuparet: quae tamen paucorum incolarum fidelium consternata, et expugnata viribus, Deo pro ipsis pugnante, succubuit, de regnis ipsis profugata contemptibiliter, et viriliter profligata.

33. « Et nunc igitur, numquid non est Dominus pro suo beneplacito in multitudine vel paucitate triumphans? An abbreviata est manus ipsius, ut salvare non possit: vel virtus in aliquo diminuta, ut comminere, cum velit, nequeat inimicos? Profecto dextera Domini virtutem fecit et faciet: dudum contra Sarracenos ipsos exaltavit Hispanias, et in posterum exallabit. Accendatur itaque Hispaniarum zelus fervere solitus erga fidem: nec illarum populi gloriosi, quos devotio- nis sinceritas, honor et gloria militiae triumphalis, magnanimitas inconcussa, et imperterrita strenuitas praeciorum grandi haecenus praeconio extulerunt; in tanto propriae salutis discrimine arma relinquunt rubigini, otio torpeant, vel dexteras consuetas ad fortia complicant sub axillis. Sed exsurgant propugnatores inclyti, nec cedant cedere solitis, vel ab iis, quos terrere consueverant, terreantur: imo forti et jucundo animo recensentes, quod ipsi velut singulares propugnatores fidei pro dilatione ipsius contra Sarracenos eodem praecia Domini praeciantes, victoriosos de ipsis obtinere triumphos; in hostes ruant intrepidi, agmina inimicorum exterminent, tollant opprobrium gentis suae, quod ex eo proculdubio non leve illis ingeritur: quia tam vilissimae nationes ipsorum, et progenitorum eorundem dudum subactae praeciliis nunc, quasi mures de cavernis egressae aussae sunt ipsos ad praecium provocare. Ad hoc autem eorum virtuosos animos illud animosiores efficiat, quod charissimus in Christo filius noster Jacobus Aragonum rex illustris, vir quidem bellator ab adolescentia sua; vir, in cujus manu contra ejusdem inimicos fidei directa est salus; vir, qui populo suo gloriam dilatavit; dum factus leoni similis in suis operibus, et quasi leonis catulus rugiens in venando, persequens impios, et fidei perscrutans inimicos, illorum colla suo subegit imperio, civitates et regna suae dilectioni subiecit, ad idem negotium prosequendum contra Sarracenos praedictos magnifice se accingit. De quo, cum sit vir magni consilii, et probatae virtutis, crebra expeditionum experientia, longoque armorum exercitio

ad bella doctissimus, sperans in Domino, quod per ipsius potissime, aliorumque idem negotium prosequentium, ministerium gentes perfidas de credentium finibus auferet, ipsarum conculecabit superbiam, et earum potentiam in cinerem rediget et favillam.

34. « Ceterum quia inter curas multiplices et immensas, quibus assidue angimur et distrahimur supra vires, pro instantis prosecutione negotii propensiori sollicitudine perurgemur; ad hoc nostrae intentionis aciem totaliter dirigentes, ut Christianis in dictis partibus contra praefatos decertantibus Sarracenos, celeri et potenti compugnatorum auxilio succurratur, et negotium ipsum nostrae providentiae directum studio, Deo propitio, prospere- tur; nos de vestrae fidei puritate, virtutis constantia, et circumspectionis industria plenam in Domino fiduciam obtinentes, praedicationem crucis in Aragoniae, Valentiae ac Majoricarum regnis; necnon et in Terraconensi provincia, omnibusque terris districtus regis ejusdem contra praedictos Hispaniae ac Africae Sarracenos; praesentium vobis auctoritate committimus, in remissionem vobis peccaminum injungentes, quatenus in hujusmodi commisso vobis officio juxta datam a Deo vobis prudentiam procedentes efficaciter et prudenter, illud vos vel alter vestrum per vos, et alios, non obstante quod ad alienjus instantiam hoc etiam alii sit commissum, diligentius exequi studeatis, etc. » Provinciam iis imponit, ut fideles religiosam militiam in Sarracenos professuros eruce insigniant, praemia indulgentiarum iis impertiantur, singulares concessas praerogativas exponant, eorundemque arripiant clientelam, veniam pariter criminum spondeant iis, qui vel stipem contulerint, vel operam consiliumve contra impios explicuerint. « Datum Perusii X kal. Junii anno 1 ». »

35. Magnam vero in eo bello suae virtutis exspectationem admirationemque concecitavit Petrus Jacobi major nati filius, qui ubi Sarracenos Africanos Murciae congregatos esse inaudiit, generoso ardore in arma adversus eos prosiliit: ob quod facinus Clemens litteras gratulatorias dedit: utque paternis vestigiis insisteret, est adhortatus, ac se athletam Christi fortissimum exhiberet: « Persuadet ingenita tibi nobilitas his rebus intendere, illis studiis inhærere, quae et gratiam tibi divinam praeparent, et laudem apud homines tibi titulis probitatis acquirant. Hoc sane probat non levibus argumentis laudabilis illa constantia, qua fidei zelo succensus, dum circa partes Murciae Sarraceno- rum audisses agmina congregata, sanguinem siliientium populi Christiani, objecisti te perfidae gentis insultibus ». Tum applaudit ejus virtuti, Murciae arcissima obsidione cinxisse, et interclusisse commeatus, ut certissima jam compellendae ad deditonem Murciae spes affulgeret; hortaturque ut suis laudibus tuendae Ecclesiasticae

¹ Tom. II. Ep. LXXXVIII, LXXXIX.

diguitatis laudem addat : « Civitatem eandem adeo, prout fertur, aretasti, quod victualium defectu pressi non possint elugere manus tuas. In his ergo tue strenuitatis initis grato tibi gratulationis applausu nobilitatem tuam rogandam duximus et hortandam, quod bene cœpta pervigili cura continuans, magnanimitatis paternæ providus imitator, sic ad finem negotium perducas optatum, sic ubicumque potueris, pugil Christi cultum ejus, repressis crucis hostibus, studeas propagare, ut et in tuis processibus Dei lætifices civitatem, et ab omnium retributore honorum beatitudinis æternæ præmia assequaris. Verum quia penes matrem fidelium fidei residet magisterium, et Ecclesiæ, fideique negotia adeo sunt connexa, quod neutrum sine altero potest legitime promoveri; nobilitati tue consulimus, te rogamus et hortamur attente, quatenus Ecclesias et personas Ecclesiasticas semper habeas in honore; et sic in devotione hujus tibi solidas juventutem, ut cum ætatis provectoris fueris et curis majoribus occupatus, portes assueta suaviter, et in tam piis actibus magis ac magis quotidie delecteris, statuens ante oculos mentis tuæ, quibus hactenus incrementis profecerint devoti principes, et Ecclesiasticæ libertatis amici; quamque viliter et abjecte ceciderint, qui viam aliam, imo potius devium sunt secuti. Nos sane sicut charissimum in Christo filium nostrum patrem tuum sincere dileximus, sic et te teneræ brachiis dilectionis amplectimur tuum in Domino desiderantes profectum, quia te credimus, ad magna et Deo placencia reservari. Datum Perus. II kal. Octob. anno 1 ». Evertit postea Petrus eas spes, et in cruentum Ecclesiæ proditorem descendit, ut suis locis visuri sumus.

36. Incumbere porro præcipua hujus belli moles Alfonso Castellæ et Legionis regni, cui ut cœlestis præsidium conciliaret Clemens, omnibus, qui pro ipso, atque exercitu preces funderent, indulgentiarum præmia est impertitus. Ad contandas vero pro retundendis infidelium conatibus copias Hispalensi archiepiscopo promulgandæ sacræ cruce signatorum militiæ provinciam demandavit¹: tum etiam pro stipendiis centesimam omnium vectigalium Ecclesiasticorum colligere, suamque operam contra Africanos Sarracenos ducturo Alfonso porrigere imperavit². Sed Alfonso sibi attributa centesima parum contentus, tertiam sartis tectis Ecclesiarum dicatam invaserat; cujus corripienti munus Clemens archiepiscopo Hispalensi injunxit³ moneret regem, ne Ecclesiis bellum inferret: « Quis, inquit, sapiens bellico se committit discrimini, cui conscientia bellum intestinum indicit? » Perdomitum ab eo regem Granatæ refert Ptolemæus Lucensis⁴ ac de vectigalibus illi impositis id memorandum refert: « Hic etiam regem Granatæ multum humiliavit, et in

ipso augmentavit, tributum quia tempore patris solvebat pro tributo omni die mille marabutinos regi: sed per istud augmentum in die Veneris pro reverentia crucis et duo millia daret ».

37. *De fidei in Asia funesto statu, lugubres Pontificis litteræ.* — Nec Africani modo Sarraceni Christianos hoc tempore in Occidente invaserant, bellumque in Hispanias intulerant, verum etiam Asiatici in Oriente Christi fideles Terræ Sanctæ adorti insidias funesto armorum successu luctuosissimis cladibus obruerunt. Sultanus enim Ægyptius capta dolo superiori anno Cæsarea, versaque in Arsuf belli mole, eam arcem hoc anno gravissima obsidione expugnavit: ex quo, cum manifeste Christianorum res labare cœpissent, datum imminentis exitii præsagium narrat Sanutus¹: « Eodem anno, ultimo Aprilis captum est castrum Arsuf. Ab Oriente enim Ptolemaidæ visum est clarum signum, quasi ensis longitudinis lanceæ, percutere turrim Ecclesiæ S. Crucis. Fuerunt quoque capti aut mortui Hospitalarii nonaginta: et qui in castro erant universi circa mille ducti sunt in captivitate Babylonice ». Ferociens ea victoria Bendoedar Ægypti et Babylonice sultanus latius ferrum flammamque circumtulit: pluribusque expugnatis Christianorum arcibus, Ptolemaidæ extremi excidii terrorem incussit. Attulit in casus lugubris Clementi gravissimum dolorem, quem eo magis exacerbatum Orientalibus significavit², quo ob occidentis tumultus tanta auxilia, quanta perciperet, comparari non possent: nec tamen iis defuturum spondit.

« Venerabilibus fratribus patriarchæ Hierosolymitano A. S. L. et cæteris archiepiscopis et episcopis; et dilectis filiis domus militiæ Templi, Hospitalis S. Joannis Hierosolymitani, et domus Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum magistris; ac nobili viro Gaufrido de Sarzenis, cæterisque magnatibus et comitibus in partibus Syriæ constitutis.

« Amara est polio, quam nobis nuntii vestri et litteræ propinaverunt. Horum dura narratio nos cibavit absinthio; illarum vero lugubris series potum nobis tribuit aquam fellis, in lacrymabili expressione status miserabilis Terræ Sanctæ nostram replentes amaritudinibus animam, et acerbi doloris aculeis sauciantes. Habebat namque ipsorum assertio, quod pusillus grex Domini transmarinus, qui divina illum protegente gratia, olim Tartarici gladii furorem evaserat, et Babylonice hactenus impetus supererat, nunc Babylonice persecutionis dolis involvitur, ejus opprimitur fraudibus, illius succumbit insultibus et viribus conculcatur.

38. « Egressa est etenim noviter cruenta et horribilis bestia ex Ægypto, nefandissimus ille soldanus Babylonice, hostis Christianitatis, infe-

¹ Ep. XIII. — ² Ep. XIV et CXXV. — ³ Ep. XIX. — ⁴ Ptol. Luc. l. II. c. 28.

¹ Sanut. l. III. p. 12. c. 7. — ² Ext. ejus lit. in eod. bibl. Vatic. sig. lit. C. num. 49. pag. 15.

stus, populo Christiano velut ursus insidians, et quasi leonis impetu desævians in eundem, ut illum vel decipiat fraudis insidiis, vel fortitudine perimat, et violentia pugnaforum extinguat: quorum gravi multitudine congregata, in partes Syriæ insidiosus ac violentus iis diebus insilit, et in nobilem civitatem Cæsaream, dominantis eidem nuntiis verba pacifica locutus in dolo, subito irruens eam, fugatis exinde incolis, et profligatis mœniis, detinet miserabiliter occupatam. Ex quo in suæ superbiæ spiritu spem ad alia occupanda profendens, Peregrinum et Caiphæ castra violenter invasit, vexavit incendiis, et diversis impugnationibus fatigavit; et tandem spe de illorum occupatione concepta, sola illius, qui bella conerit, virtute frustratus (sed arcem Caiphæ demum sub impiorum potentia succubuisse posteriores docent litteræ¹) Cæsaream rediit a conceptæ iniquitatis proposito non desistens; sed insistens potius, ut Christianitatem in partibus illis exterminet, capto postmodum castro Arsur, prout in litteris tuis, fili magister Hospitalis S. Joannis Hierosolymitani, quas dilecto filio nobili viro duci Venetorum super hoc destinasti, vidimus contineri; ad obsidendam Acconem civitatem se præparat, navali etiam ad hoc exercitu præparato, ut illa, quæ in eisdem partibus singulare quasi robur Christianitatis existit, exterminata, pro libito cætera Christianorum loca facile deleat, et inibi nomen Christi totaliter deleatur. Sic, sic ille ursus esuriens, sic idem leo rugiens, et damnati generis bestia, ira plena iracunde sævit in prædictum Domini populum, illum obsidere ac extinguere satagens hostibus circumfusis. O quam acerba nobis horum memoria: quam amara consideratio hæc et alia tam grandia fidelium discrimina representans! Dum enim hæc anxia mente revolvimus; dum consideratione sollicita meditamur, zelus noster velut ignis accenditur, erumpunt lacrymæ, conceptæ amaritudinis indices; nec suspiria continemus: pro eo maxime quod circa promptitudinem accelerandi in tanta necessitate succursus, impredientibus variis cismarinarum partium turbationibus, gravibusque scissuris nostrorum immensitati votorum nequaquam, prout vellemus, possibilitatis mensura concurrat, etc.». Erigit eorum animos ad constantiam, additque Tyrensem archiepisc. ad instruendas crucemigatas copias missum in Gallias, seque tum Gallos

proceres, tum alios fideles ad bellum sacrum concitaturum.

39. Interea sultanus Babylonius, ad alias invadendas arces spe erectus, Azoto admovit exercitum, cinctumque obsidione cepit evertitque; in cuius excidio duo millia Christianorum, imo plures exquisitissimis suppliciis vitam pro Christo constanter et gloriose profudisse, Siffridus refert¹. Tristem hunc casum ita deplorat Pontifex in litteris consolatoriis ad Palestinos datis²: «Quod permittente Domino iniquitatis filius, post obtentam Cæsaream et eversam, obtinuit nihilominus et Azotum, captivatis ex Dei populo pluribus; et non paucis, ut fertur, occisis, prout per litteras vestras recepimus, nostrum et fratrum nostrorum animos ineffabili mœrore perfudit, cum stragem populi Christiani nec audire sine cordis amaritudine, nec auditam recolare sine tristitia valeamus, etc. Dat. Perusii VIII kal. Augusti anno 1 (1)».

40. Pontifex Armeniæ regem Aytonum, Palæologum, S. Ludovicum, item Franciæ fideles, totidem Epistolis hortatur ad ferendum Christianis auxilium. — Cum promptissimis auxiliis ad reprimendos furentis hostis impetus opus esset, dum arma parabat Occidens, Pontifex proximo a datis superioribus litteris die Aytonum Armeniæ regem ad promptum ferendum auxilium impellere conatus est³: proposuitque illi ob oculos calamitosissimum Syriæ statum; ac præcipue Hospitalarios, quorum virtutem erat expertus, maxima ex parte apud Azotum deletos: ubi plures Christiani in servitutem abducti, imo et crudelissimæ neci ob professam constanter Christi fidem traditi erant.

« Illustri regi Armeniæ.

« Quanto te Dominus in populo Christiano amplioris regni solio voluit honorari, tanto erectum altius obligavit ad sui cultum nominis dilatandum, et inimicos fidei Christianæ pervigilis curæ studio deprimentos. Nosti, fili charissime, quod cum multa cordis amaritudine nuper accepimus, quam insolenter irruens in Christicolas ille proditor, qui soldanus Ægypti dicitur, Cæsaream violenter expugnavit: et Azotum, effuso sanguine Christi militum, et nonnullis ex eis, quod est multis morte lugubris, captivatis: propter

¹ Ext. in Formul. Marin. Ebuli Ms. Vat. arch. pag. 666.

¹ Siffr. Epit. l. II. — ² Tom. II. Ep. XLVII. — ³ Ep. XLVIII. ext. etiam in Formul. Mar. Ebul. pag. 50.

(1) Annum et mensem quo Cæsarea capta fuit a sultano Babylonia in dubium revocat hic Raynaldus. Quanquam enim Sanctus sequentis anni diem XXVI Januari assignat; mendum in textum irrepisse suspicatus annalista ita corrigendum edidit *Eodem anno, XXVI Januari*, Bendaedar cepit Cæsaream. Id autem ex eo probat, quod Clemens papa in Epistola sequenti anno MCLLV, Julio mense data precedentii astate cecidisse in manus hostium urbem illi mel. Sed emendationem hanc ex prava lectione Epistolæ Clementis provenisse vix dubito. Ita enim Clemens in eadem Epistola ab annalista anno sequenti MCLLV mmi. II probata; Post strages fidelium « de habitatoribus ipsius (Palestinae) astate præteriti multiplicatas, post proditoriam occupationem Cæsareæ, post valde damnosam occupationem ». Arsuri, etc. Profecto illud astate præterita ad stragis fidelium, non vero ad occupatam proditorie Cæsaream referendum esse quis non intelligat? Strages ergo de Christianis Palestinis astate anni MCLLV editæ sunt multa. Cæsarea vero infidelibus cessit Januario mense anni MCLLV exentis ex veteri stylo, vel mementis MCLLV, stylo novo. Cum præsertim scriptores omnes ut Sanctus et Clemens in suis Epistolis Cæsareæ casum cum expugnatione Arsuri conjugant; quam postremam arcem obsidere cœpisse Ægyptios die XV Martii anni MCLLV, et die postrema Aprilis obtinuisse, Bernardus Thesaurarius affirmat.

quod inter damna communia Terræ-Sanctæ specialem Hospitalariorum S. Joannis gravius cæteris, ut audivimus, Ordo percussus, magnam vel maximam conventus sui partem amisit : licet amissi dici non debeant, qui pro suæ fragilitatis modulo, Crucifixum debitum impendentes obsequium, suæ biberunt calicem passionis. Verum cum tu speciali, ut credimus, affectione dilexeris ordinem memoratum (quod in diversis casibus re ipsa diceris comprobasse) serenitatem tuam hortandam duximus et rogandam, quatenus fratribus ejusdem Ordinis, in tot et tantis angustiis constitutis, cum ab eis super hoc fueris requisitus, assistas efficacius consilio et auxilio opportunis. Et licet pro iis specialiter te rogemus, nihilominus et pro omnibus te regamus, qui in terra prædicta invocant nomen Christi ; in remissionem tibi peccaminum suadentes, ut sic ad ipsos te habeas ut dolere videaris injurias Crucifixi, et fraternæ charitatis illorum jungi consortio, a quibus in Catholice professione fidei non discordas. Dat. Perusii VII kal. Aug. an. 1°. Paruisse Armeniæ regem Clementis precibus, colligitur ex litteris ad Palæologum datis suo loco afferendis, quibus ipsum illius exemplo ad sacrum bellum inflammare nisus est.

41. Nec Aytonus modo Armeniæ rex pro defendendis Syrorum reliquiis suppetias tulit, verum etiam Cypriæ regiæ procurator, qui Hugone rege impubere post regniæ Placentiæ obitum publicam rem administrabat, cum expedita manu ad Ptolemaidem propugnandam accurrit, ut refert Sanutus ¹ : « Hugo, inquit, de Lisiguano ballivus Cypri cum pulehra militia in die B. Georgii Ptolemaidem duxit stolum mclxv. Erat autem tunc milita regni Cypri magni valoris, magnæque prudentiæ : fuerunt autem in ejus societate cxxx milites et alii equites ». Fulta itaque hisce aliisque auxiliis hac vice intentatum discrimen evasit. Verum in alias arces Christianorum repentina irruptione virium molem effudisse, ac Neapolim Samariæ sibi subjicere meditatam, luget Clemens in litteris ad S. Ludovicum, cujus opem enixe implorat ² : « Licet post strages fidelium varias et multiplicatas in habitatores ipsius æstate præterita, post proditoriam occupationem Cæsareæ metropolis Palestinae, post valde damnosam eversionem Arsuri et destructionem aliorum locorum partium prædictarum Babylonicæ persecutionis instantia remissa diebus aliquibus videretur ; in remissione tamen hujusmodi persecutio eadem non otiosa, sed eo magis insidiosa et periculosa delituit, quo interim collectis undique viribus et multiplicatis insidiis intensior quasi e vestigio insurrexerit. Siquidem, prout habet litterarum nuper de terra illa missarum, et nuntiorum inde venientium infausta relatio, nefandissimus soldanus Babyloniæ persecutionis et persecutorum Christiani nominis

dux et incitator infestus, necessariis bellatorum usibus medio tempore præparatis uberius, et ipsorum inexstimabili multitudine congregata ; tempora solita et iis in illis partibus apta præveniens ; ex Ægypto egressus instructior, et Neapolim Samariæ, præmissa magna exercitus sui parte ad abolendum de terra illa Christianum nomen et cultum, imo ad omnino externum exinde modicum Christianitatis residuum ardenti suspirat desiderio, et proposito damnando testinat, etc. »

42. Pergit tristem Christianarum rerum statum describere : utque eos, qui crucem induerunt, ad iter aggrediendum promoveat, exorat. Simillimisque sententiis Theobaldum Navarrae, Othocarum Bohemiæ reges, Alfonso Pietaviæ comitem, Brunsvici, Saxoniæ, Bavariæ duces, aliosque Germaniæ ac Poloniæ principes ad comparandas subsidarias copias ; tum vero præ cæteris Ottonem marchionem Brandenburgensem, qui egregium virtutis specimen contra infideles Septentrionales ediderat, militiamque religiosam in Sarracenos Asiaticos accepto crucis symbolo erat professus, ut cruce signatum exercitum ductaret, est adhortatus. Præterea sacris concionatoribus dedit imperia, ut Christianam juventutem in Galliis, Germania, Polonia, Dania, ad sacrum bellum accenderent : quo argumento insignes sunt eæ litteræ, quibus Christum Dominum e cruce pendentem suorumque opem ad hostium propulsandas injurias implorantem ita adducit ¹.

43. « Priori provinciali Prædicatorum, et ministris fratrum Minorum Ordinum per regnum Franciæ constitutis.

« Expansis in cruce manibus clamat assidue in auribus fidelium Crucifixus, clamant livores et vulnera, clamant caput, manus, pedes et latera : clamant spinæ, clavi et lancea : clamant sputa, clamant opprobria, non tam articulatae vocis exaltatione, quam evidenti ostentatione passionis, Christi afflictiones immensas et diversa testantia genera tormentorum. Iis quippe nostræ redemptionis insigniis, idem Redemptor omnium magnitudinis immensa beneficia humano impensa generi exprobrans, suo redemptos sanguine ingratitudinis arguit, si pro tot, quæ impendit eisdem, ipsi saltem necessitatis tempore aliquid non rependant : si nominis sui blasphemos tam diræ passionis injurias iniquis labris et detestandis operibus quotidie renovantes et hæreditatis Dominiæ invasores eidem in auxilio non assurgunt ; nunc præcipue dum detestabilis solito blasphematur in gentibus nomen Christi ; cum jam non tam verbis quam rebus ipsis et factis Christianis insultetur ab infidelibus, et dicatur : Ubi est Deus eorum ? dum funiculus hæreditatis Domini Terra-Sancta per nefandissimos Sarracenos, sic audacter invaditur, sic vastatur intrepide, sic in partibus illis Christianus populus unanimiter trucidatur, quasi non sit

¹ Sanct. I. III. p. 12. c. 7. — ² Ext. in Cod. Vallic. sig. lit. C. num. 49. pag. 79.

¹ Formul. Mar. Ebul. Ms. arch. Vat. pag. 666.

illius adjutor, nec sit qui misereri possit eorum. Sicut enim nuper rumoribus infaustis accepimus, sicut missi de partibus illis nuntii lacrymabiliter nobis exposuerunt et litteræ, pusillus grex fidelium transmarinus, qui divina illum protegente gratia olim Tartarici gladii furorem evaserat, et Babylonis hæcenus impetus superarat : nunc Babylonice persecutionis dolis involvitur, ejus opprimitur fraudibus, illius succumbit insultibus, et viribus conculcatur. Egressa est enim cruenta et horribilis bestia ex Ægypto nefandissimus ille soldanus Babylonice, hostis Christianitatis infestus, populo Christiano velut ursus insidians, et quasi leonis impetu desævians in eundem, ut illum vel decipiat fraudis insidiis, vel fortitudine perimat, et violentia pugnantium extinguat : quorum gravi multitudine congregata, in partes Syriæ insidiosus ac violentus iis diebus insiliit, et in Cæsaream nobilem Christianorum metropolim Palæstinæ, demandatis eidem nuntiis verba pacifica locutus, in dolo subito irruens eam, fugatis exinde incolis et profligatis mœnibus, detinet miserabiliter occupatam. Ex quo in suo superbie spiritu spem ad alia occupanda protendens, Peregni (Peregrini) et Cayphæ castrum violenter invasit, ac eodem castro Cayphæ omnino destructo, reliquum vexavit incendiiis, et diversis impugnationibus fatigavit : et tandem spe de illius occupatione concepta, sola illius, qui bella conterit, virtute frustratus, Cæsaream rediit : et a conceptæ iniquitatis proposito non desistens, conatus est Accouensem civitatem, præparato etiam ad hoc navali exercitu, obsidere : illamque jam, sicut ex iis, quæ iidem nuntii et litteræ asseverabant, verisimilius credimus, et proculdubio timemus, obsedit : ut ipsa, quæ in iisdem partibus singulare quasi robur Christianitatis existit, exterminata, pro libito cætera Christianorum loca partium earundem facile deleat, et inibi Christianæ religionis cultus totaliter deleatur.

44. « Sic, sic ille ursus esuriens, sic idem leon rugiens, et damnati generis bestia, ira plena iracunde sævit in prædictum Domini populum, satagens illius omnino memoriam abolere. Sic ille impius sui que satellites Dominum irritantes, non solum corde cogitant, sed et opere prædicant, quod abominationes non requirer eorum; dum aperte indicant, se non vereri aliquatenus quod requirer. Sic ipsam habentes ostentui, rursus illum sibimet ipsis eo acerbius cruciunt, quo gravius delinquitur in eum nunc regnantem in cælis, quam dudum mortalem in terris. O si hæc mundi principes, et magnates, cæterique fidei Christianæ cultores, qua decet, attentione considerent ! O si diligenter attendant, quibus pœnis humanæ leges eos afficiant, quos reos inlicitæ cædis testatori inveniunt; vel in ferendo auxilio dominis aggressuram patientibus desides deprehendunt ! Profecto ad cædem Domini vindicandam, ad resistendum aggredientibus ipsum et occupantibus hæreditatem ipsius, promptius exsurgentes, supremi iudicii

penas prudenter effugient, et dispendium hæreditatis æternæ consultius evitabunt.

45. « Exsurgant igitur viri ad bella doctissimi, strenui regni Franciæ bellatores : accingantur viri fortes, nec sub torporis ignominia mala videant gentis suæ. Prodeant in publicum eorum signa victricia, quorum potentiam specialiter expectat, et expetit terra illa. Eis debetur hujus belli victoria, eis hæc proponitur ad gloriam, eis ad meritum reservatur. Non desit Domino virtus strenuitatis ipsorum, inter cæteras nationes eis specialius ab ipso concessa : non patiantur æquanimiter æterni regis injurias, qui cuivis eorum Domino injuriam vel levem inferri proculdubio nequaquam cum patientia sustinerent. Et quidem non paterentur sibi vel vile aliquid diripi; et tot Christianos fratres suos numquid patientur occidi ? Non patientur sine infidelitatis nota temporalis eorum domini vel vicum aliquem occupari; et occupatores totius hæreditatis Dominicæ non sine quasi extremæ confusionis opprobrio patientur ? Absit, absit, in hoc casu solvatur militiæ cingulum regni ejusdem, milites gloriosi. Absit, ut in bello Domini per desidiam reddantur inglorii, qui per virtutis exercitium solent in bellis cæteris gloriosiores haberi.

46. « Cæterum licet verisimiliter possit, nec indigne sperari, si ad persecutionis acerbicatem, quam terra eadem continuis lacessita molestiis, et diuturnis vexationibus lassata perpenditur, compassionis debitæ convertant affectum; discrimina que considerent, quæ per hoc fidei orthodoxæ non est dubium imminere; ad reprimendum eorumdem infidelium conatus adversus se potius ingerent, quam invitari ad hoc commonitionis alicujus suffragio expectabunt; quorum tamen necessitas exigit, quæ cordi nobis est in tanta periculis instantia, instanter accelerare remedia; quia nil satis sitienti animo festinatur, sed ei moram ipsa celeritas repræsentat : nos de omnipotentia sperantes illius, qui potens est de lapidibus Abrahæ filios suscitare, qui vocem virtutis tribuit voci suæ, verbum crucis in terræ memoratæ succursum fidelibus regni prædicti decernimus proponendum. Ad quod quia personas vestras, de quarum zelo ad ea quæ Dei sunt fidei puritate, virtutis constantia, vestræ religionis et fanæ claritas plenissime nos informat, duximus eligendos; vobisque prædicationis officium in dicto regno præsentium auctoritate committimus, etc. » Ad illicendos fideles ad augustum crucis signum capessendum eorum criminum condonationem pollicetur, quorum labe aliqua post suscepta exhomologeseos sacra conscientiæ hæserit : quibus præmiis potituri sint, tam qui suis sumptibus milites sustentarint in ea expeditione obeunda, quam qui se periculis objecerint : tum ipsos eorumque res, ex quo sacræ militiæ se devoverint, B. Petri clientelæ commendatum iri, usuras ipsis relaxandas spondet, ac Judæos ad eas remittendas com-

pellendos decernit. Præcipit etiam iisdem religiosis viris, ut lustrant oppida et pagos; atque ad ipsorum conciones confluentibus certa indulgentiarum præmia effundere possint concedit.

47. Coacta fuisse ingentia in Occidente auxilia sequenti anno visuri sumus. Tantorum vero successuum, quibus Bendoedar rem Christianam magna ex parte in Syria delevit, causam Aytonus¹ et Sanutus² adscribunt bellis, quibus Bendoedar Abagham Tartarorum in Perside regem Olaonis, quem fuisse Christianum vidimus, filium implicuit: « Quia semper, (de Abagha loquitur Aytonus), guerram habuit cum vicinis; et propter hoc soldanus fuit longo tempore in quiete, et ex hoc Sarracenorum potentia multum crevit; Tartari vero, qui evadere poterant de terris Tartarorum, fugiebant ad soldanum, ut evitarent gravia onera, quæ eis Tartari imponebant; propterea soldanus fecit quendam magnam sagacitatem, quia misit nuntios suos per mare ad Tartaros in regno Cumanix et regno Russix, et fecit cum illis Tartaris compositionem et pactum, videlicet quod quandoeumque Abagham moveret guerram contra terram Ægypti, quod ipsi invaderent terram suam; et promisit dare magna dona eis. Et hoc modo Abagham non poterat invadere terram Ægypti, et soldanus sine contradictione ejuspiam potuit invadere Christianos, et terras Syriæ faciliter occupare ».

48. *In Ungaria regnisque finitimis contra Tartaros invasores sacram militiam indicit.* — Ut Persidis Tartari favebant Christianis, cum eorum opem ad Sarracenos sibi subjiciendos reprimendosve necessariam putarent, ita alii septentrionales Tartari, continuis defixis trophæis superbi, gentiumque innumerarum onusti spoliis, iterum excursionibus suis perrumpere Ungariam, atque in veteres calamitates redigere meditabantur. Nec dejecit animos Ungarus, sed audito increbrescentis bellici apparatus rumore, ad sustinendos eorum conatus ingentibus animis se accingere decrevit. Cum vero infinitis hostium copiis, suis tantum viribus fretus, obsistere non posse crederet, Clementem rogavit, ut Apostolicum præsidium ipsi porrigeret. Is igitur, Colocensi et Strigoniensi archiepiscopis missis litteris, ad crucis Dominicæ signum accipiendum vocare populos; ac tum in Ungaria, Polonia, Austria, Carinthia, Bohemia, marchionatu Brandeburgensi sacrum classicum canere; præmiaque indulgentiarum, quæ solita erant pro Christo arma gerentibus dari stipendia, proponere pro sacra concione imperavit³.

49. « Clemens, etc. Strigoniensi et Colocensi archiepiscopis.

« In generalem mundi nolitiam jam devenit, quod Tartarorum gens effera, de terræ finibus impetuose progrediens, urbes munitissimas et di-

versas sibi subjugasse dignoscitur regiones. Et quia, permittente Domino, non solum de potentibus plurimis, sed de famosis regibus triumphavit; direptis in prædam illorum divitiis et bonis desiderabilibus asportatis; nullam deinceps arbitratur invenire potentiam, quæ sibi resistere valeat super terram. Fortuna siquidem in sui execrabilis prosecutione propositi ei olim taliter blandiente, hujusmodi gens perfida in superbiam magis ac magis semper erigitur, et in suis vanitatibus tortius roboratur, dum id suis viribus præsumit adscribere quod propter peccata populi sibi ad victoriam cernitur accidisse. Quamvis itaque ipsius persecutio nationis perversæ gravis sit nimium, et infesta Christicolis; tamen fidelibus de regno Ungariæ ac Poloniæ, et conterminis partibus tanto magis occurrit horribilis et timenda, quanto fideles ipsi sunt inter alios et proximi, et illius incursum ac sævitiam peccatis exigentibus, quandoque gravius sunt perpassi.

50. « Porro, sicut charissimus in Christo filius noster Bela Ungariæ rex illustris nobis exposuit per nuntium specialem, nuper ad ipsum relatu fide digno pervenit, quod Tartari memorati associatis sibi quibusdam aliis paganis eis adhærentibus, et diversis suis exercitibus congregatis: in terras Christianorum, prædictis regno et Poloniæ conterminas, in brevi proponunt insultum facere, illosque sibi more solito subjugare; processuri, quod absit, ulterius, nisi eis viriliter resistatur. Propter quod idem rex velut princeps Catholicus, et in conservatione fidei ac fidelium studiosus, eis in præfati regni confinio, ne in confusionem Christiani populi possint ulterius proficisci, prævio divinæ virtutis auxilium proponit et obviare viriliter, et repugnare potenter. Quia vero subsidium Christi fidelium ad hoc ei esse dignoscitur plurimum opportunum, fraternitati vestræ per Apostolica scripta firmiter præcipiendo mandamus, quatenus in Ungaria, Bohemia, Polonia, Stiria, Austria, Carinthia et marchionatu Brandeburgensi per vos, et alios ad hoc idoneos contra dictorum sævitiam, et aliorum paganorum eis adhærentium auctoritate nostra verbum crucis cum omni diligentia prædicetis ». Nonnullisque interjectis, quibus indulgentiarum præmia ad signa accessuris, vel æs militemque subsidiarium submissuris pollicetur, subjungit: « Cæterum volumus, quod ex hujusmodi prædicatione tua nullum prædicationi crucis, quæ sit auctoritate Sedis Apostolicæ, in subsidium dilectorum filiorum fratrum Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum, aliorumque fidelium de Livonia, Curonia et Prussia, præjudicium generetur. Datum Perusii VII kal. Julii, anno 1 ».

51. *De sedandis in Dania tumultibus Pontificis et prædecessoris paternæ curæ.* — Nec pacatior erat Dania: quamvis enim eo penetraturi infideles non timerentur, suorum tamen discordiis lacerata gemebat. Tractabantur illius scepra im-

¹ Ayton. Hist. Orien. c. 32. — ² Sanut. l. III. p. 13. c. 18. —

³ Lib. I. Ep. cxii.

bellibus Erici regis pueri manibus; qui ferendæ regni dignitati impar ætate erat, gravesque dissensiones regina mater cum præsulibus exercebat. Quare serpenti malo, antequam magis confirmaretur, remedium Clemens adhibiturus, eo Guidonem tit. Sancti-Laurentii in Lucina presbyterum card. legatum misit, ejus auctoritatis ipsi commissæ indices sunt hæc litteræ¹.

« Clemens, etc. Guidoni tit. S. Laurentii in Lucina presbytero card. A. S. L.

« Ut regno Daniæ animarum profectus, libertas Ecclesiastica, pax et tranquillitas proveniant et serventur, eo ardentius affectamus, quo specialius tanquam Christianissimum, et Deo ac pro ejus reverentia Ecclesiæ Romanæ devotum diligimus regnum ipsum. Cum igitur in eodem regno varias inimicus homo, et præcipue inter charissimam in Christo filiam nostram reginam illustrem, et quosdam prælatos ipsius regni, charissimo in Christo filio nostro nato ejusdem reginæ rege dicti regni illustri adhuc ætatis existente tenellæ, subortas discordias fovere noseatur; ex quibus pax, et quies regni turbatur ejusdem, cultus impeditur divinus, Ecclesiastica libertas confunditur, et salus negligitur animarum; ut idem regnum eo magis in Dei, et Ecclesiæ Romanæ devotione proficiat, quo se specialius per legati Sedis Apostolicæ de latere nostro missi præsentiam senserit conloqui; ecce te magnum et honorabile membrum Ecclesiæ, virum utique religione conspicuum, morum honestate decorum, litterarum scientia præditum, et providentia circumspexitum, quem inter cæteros fratres nostros admodum charum habemus pro tuorum exigentia meritorum, in prædictum et Sueciæ regna; commisso tibi tam ibidem, quam in Bremensi, Magdeburgensi, Salzburgensi, et Gnesnensi provinciis plenæ legationis officio; de prædictorum fratrum consilio providimus destinandum, ut cum in hac hora diei undecima cultores simus in vinea Domini constituti, vice nostra, ut diligens cultor evellas et destruas, dissipas ac disperdas, ædifices et plantes, prout quæque tibi Dominus ministrabit; etc. Dat. Perusii VI id. Junii anno 1.»

52. De imposito Guidoni cardinali legationis munere Daniæ, Sueciæ ac Germaniæ præsules; tum rex ac regina Daniæ, ad quorum asserendam dignitatem præcipue mittebatur; certiores facti², jussique legatum debitum officium prosequi. Meminit de Guidone Magnus in Sueonum et Gothorum

historia, atque hoc ipso anno ad Calmarniam pervenisse ait¹. Gessit vero is strenne demandatum sibi munus, ac fluctuantes Danos in Erici regis obsequio continuit. (1) Retulit vero Ecclesiæ Ericus improbam gratiam, qui cum Alexandri, Urbani, et Clementis Pontificum opera, industriaque Guidonis cardinalis contra factiosorum coitione regni assertus dignitati fuisset; confirmata jam potentia, insectari postea præsules, et jus Ecclesiasticum violare cœpit. Quibus acceptis, Clemens gravissimis sententiis ingrati illum animi vitii arguit², et ut Guidonis card. salubribus consiliis obsequeretur admonuit: ac ni libertatem Ecclesiasticam restitueret, eamque contra procerum injurias tueretur, censuras intentavit.

« Regi Daniæ illustri.

53. « Quam bonus et suavis est in te, fili charissime, si prudenter attendis, matris Ecclesiæ spiritus, dum errores tuos advertens benigne te corripit, et de quibus peccare diceris, admonens elementer alloquitur, ut relicta malitia, quam tibi gravis de regno tuo egressus rumor imponit, et veritas, ut ferunt, adscribit, salutaribus ipsius monitis acquiescas. Sint igitur oculi tui aperti, et aures attentæ, ut patris affectum filiali devotione suspicias, et benignos ipsius affatus patienter audiens, id promptitudine, prout decet, executionis admittat. Recogita, fili, recogita et intra pectoris claustra sollicita meditatione revolve, quanta semper Ecclesia ipsa erga claræ memoriæ progenitores tuos affectione ferbuerit: quanta illi devotione claruerint erga ipsam: quanta eadem Ecclesia prædecessorum nostrorum temporibus te diligentia foverit: quam ferventer tibi et charissimæ in Christo filiæ nostræ reginæ Daniæ matri tuæ in necessitatibus vestris adstitit, ad tuitionem vestram auxiliatricem porrigendo dexteram, vestrisque periculis modis, quibus potuit, occurrendo. Numquid non tu et mater ipsa recolitis, quod felicis recordationis Alexander papa prædecessor noster, audito insurgentis in regno præfato fremitu tempestatis, et gravis contra te ac eandem reginam persecutionis instante procella tibi, reginæ ac regno prædictis, prompto animo in auxilium exsurrexit; ad hoc dilecto filio magistro Gerardo capellano nostro, qui tibi sollicite adstitit, te ac jura tua manutenendo pro viribus destinato? Numquid de tua et ipsius matris memoria oblitteravit oblivio, qualiter te ac matre præ-

¹ Magn. I. XIX. c. 20. — ² Ext. Apost. lit. in MS. Vind. G. num. 40. pag. 17.

(1) Quanquam hoc anno munus Daniæ legationis Guidoni tit. S. Laurentii in Lucina commissum fuit, in provinciam tamen nonnisi anno sequenti venit. Id enim unanimes asserunt veteres chronologi, apud Ludewig reliquiarum tom. IX. quorum unus, qui res in Dania gestas per annos singulos usque ad exordium sæculi XV persequitur, hæc de illo narrat: « Tandem A. C. CCCCXVI, venit Guido cardinalis legatus papæ in Dania pro reformanda pace inter dominum regem (Enricum) et archiepiscopum (Jacobum), sed videns se nihil proficere festinavit egredi excommunicans regem, scilicet Ericum, et matrem ejus Margaretham cum multis aliis clericis et laicis fautoribus eorum, regemque (lege regnumque) suppositis interdicto, quod pauci servaverunt. Canonici tamen Ripenses, et Fratres Minores totius Daniæ per VIII. annos cum dimidio servarunt, reportantes ab Ecclesia pro observantia parvas hujus gratias ». Instant hæc, immane quantum? ab us quæ ex Magn. non accurately rerum Daniarum scriptore in analibus hic Anarrantur.

dicta in hostiles inimicorum inmerentibus manus, et insidiosè captivatis ab eis, recolendæ memoriæ Urbanus papa prædecessor noster eidem prædecessori Alexandro in Apostolatus officio substitutus, totis conatibus, promptisque studiis ad tuam et ipsius matris liberationem intendit, laboravit attentius, et omnia, quæ potuit, remedia exquisivit; memorati capellani ad id auctoritatem muniens, et sollicitudinem excitans; prælatis ejusdem regni, qui tibi adversari dicebantur, graviter et multipliciter comminans, ac multos orbis principes et magnates eorum, ad hoc invocando suffragia precibus et exhortationibus attentis invitans?

54. « Nonne et nos prædecessoribus ipsis in affectus plenitudine ad te, ac matrem et regnum eadem succedentes, vobis plenioria exhibuimus paternæ sinceritatis indicia; plenius tibi ac ipsis studuimus providere ad redintegrationem tui status, ad totius regni prædicti plenam reformationem et solidam, dilectum filium nostrum Guidonem fil. S. Laurentii in Lucina presbyterum cardinalem A. S. L. magnum quidem et honorabile membrum Ecclesiæ, necessitatibus Ecclesiæ ipsius in ejusdem cardinalis absentia non parcentes, tam favorabiliter destinando? Quid itaque eadem Ecclesia tibi ultra facere potuit, et non fecit; in adversis assistens, favens ad prospera, et de contingentibus nil omittens?

55. « Tu vero an eorundem progenitorum laudabilibus inhærendo vestigiis, te ipsi Ecclesiæ devotum exhibeas, an ei condigna retributione respondeas, an te pro tot gratiis gratum reddas: si qualiter legatum ipsum ejus salutaria obaudiendo monita, imo nos et ipsam Ecclesiam in eodem honorare curaveris; si ea quæ post adventum ipsius in regno prædicto gesta sunt hæcenus et geruntur, recti judicii censura recenseat; tua tibi conscientia respondebit. Siquidem et libertatem Ecclesiasticam in præfato regno conculcari, quin potius annihilari poteris: et, ut dicitur, tu ipse annihilas et conculcas; nonnullos prælatos, et alias personas Ecclesiasticas regni ejusdem, non minus solito, sed eo gravius, quo diutius, per continuatæ ab olim spoliationis injuriam affligendo. Nec super hoc etiam justitiam offers, aut pacis consiliis acquiescis; sed prælatis eisdem securitatem denegas; nec permittis, imo prohibes locum in regno ipso ad ineundum cum ipsis tractatus pacificos assignari.

56. « Hæcine reddis matris affectibus? Hæc patris beneficiis recompensas, ipsorum libertatem persequens, eosque tam graviter in suis membris affligens? Profecto si excellentia regia, si ei consilio assistentes attendant, quam sit grave famam tuam nota infamiæ tam gravis inficere, ut Ecclesiarum libertatis et personarum Ecclesiasticarum persecutor infestus in tuæ juventutis auspiciis describaris; quanti fit res plena periculi, si contumaciam in iis continuando ulterius, acrimoniam sententiarum, quas in talibus rigor justitiæ indi-

cil, expectes, ut personam tuam, tibi que in hoc faventium excommunicationis mucro percèllat; regnum idem a divinorum communione interdicti sententia separet, et absolutio vassallorum tuorum a fidelitatis juramento, quo tibi tenentur, continuationem contumaciæ ac tam contumacis injuriæ subsequatur; consultis facies, si prudenter ista, prædicto legato humiliter in præmissis obediendo, prævenias: si Ecclesiæ prælatis ac personis eisdem satisfacere studeas: si eos tibi per concordie semitas reconciliare coneris; nec te per eos, qui tibi sub appellationum frivoliarum velamine diffugia suggerunt, litigiorum anfractibus patiaris involvi. Cum enim appellationis remedium ad revelandum oppressos, non ad opprimendos innocios, sit inductum, nequaquam ulterius in eorundem prælatorum oppressionem tuis frivolis appellationibus deferemus.

57. « Cæterum quia et ad te more patris afficimur, ideoque tibi libenter contra hujusmodi pericula providemus; et prælatis ac personis eisdem in sua justitia deesse non possumus, sed eos fovere intendimus ut tenemur; serenitatem regiam rogamus, quatenus animum regium Domino Deo tuo humilians, sic nostris et memorati cardinalis monitis et consiliis pareas, sic errata in præmissis, emendes, sic Ecclesiasticam libertatem et personas Ecclesiasticas foveas, quod severitatem vitando justitiæ saluti tuæ consulas, famæ provideas, et tranquillitatem præpares, prout expedit regno tuo. Nos enim, si te nostris beneplacitis in prædictis et aliis, quæ Dei sunt, et tuum honorem commodumque respiciunt, coaptare studueris, te tanquam filium perdilectum, quantum cum Deo poterimus, specialis prærogativa gratiæ prosequemur. Alioquin volumus te solerter attendere, quod ad vindicandas ministrorum suorum injurias nec manus, sicut verisimiliter de ipsius benignitate speramus, Domini decrit; nec nos, sicut pro certo ex officii etiam necessitate proponimus, in plena et celeri exhibitione justitiæ prælatis et personis eisdem ministerii nostri auxilium subtrahemus: præsertim cum sciamus eo minus in talibus correctionis debiliæ virgæ parcendum, quo ad te ac regnum tuum affectum gerimus ampliorem». Obsecutum postea Apostolicis monitis jussisque Ericum ex regiis litteris suo loco videbimus¹; tum e Crantzio² colligitur, qui tradit Guidonem cardinalem Danicis rebus compositis, Ecclesiasticum interdictum, quod annis novem ob archiepiscopum Upsalem vinculis mancipatum tenuerat, dissolvisse: ac dein regem Ericum longæva pace potitum. Quæ etsi hoc anno gesta non putamus, ut institutam tamen de Guidonis legatione orationem persequamur, conjungenda fuerunt.

58. *Tragica Agnetis monialis historia.* — Quod ad Germaniam spectat, in ejus parte amplissima Guidoni cardinali legati munus commis-

¹ An. Clu. 12. 9. — ² Crantz. Dan. 1. VII. c. 24.

sum est; discordiis principum laborabat: et Richardo a Simone Leycestriae comite in acie capto, Alphonso bello Maurico implicito, anceps de imperio controversia extrahabatur: ac Pontifex supremus illius iudex de utroque exactorando, et tertio ad imperium promovendo, agitare cepit: nec enim ingentibus malis, quæ in Ecclesiam redundabant, occurri secus poterat. Archiepiscopo itaque Hispanensi dedit imperia¹, ut Alphonsi regis Castellæ animum pertentaret, atque ad reipublicæ Christianæ commoda proprio honori anteferenda flecleret: « Volumus, inquit, et mandamus, ut cum tibi visum fuerit opportunum, familiariter conferas cum eodem, (nempe Alphonso), ut honesto modo a negotio Romani imperii discedere sibi placeat, ex quo multa subiit onera, nec aliquem reportavit honorem. Nec est levis offensio Salvatoris negotium Romanæ Ecclesiæ impedire, ex quo fructus aliquis non speratur: tale tantumque præsertim, quo bene disposito, reffloret proculdubio status orbis: quo in sua desolatione manente, naufragatur ex parte maxima populus Christianus. Nec agimus de ejus adversario preferendo, qui captivus ab alio detinetur: sed de tertio potius ad exaltationem fidei, cum nostra, prout juris est, providentia assumendo; quem timemus a principibus Alemanniæ contra Deum in Sedis Apostolicæ præjudicium, ipsiusque regis et adversarii contemptum non tam eligi, quam intrudi. Quidquid autem super iis feceris vel inveniris, nobis rescribere sine moræ dispendio non postponas ».

59. Diuturni interregni occasione, improbi liberas sceleri habenas laxabant, ac passim rapinæ cædesque grassabantur. Quorum malorum occasione contigit memorandum humanæ miseriæ, divinæque clementiæ exemplum in Agnetæ monial, quod narrat subjectis verbis Thomas Cantipratensis²: « Erat in partibus Theutoniæ monasterium virginum, quo bellorum eventu funditus destructo, ad domos parentum moniales redire compulsæ sunt. Quarum una pulcherrima, Agnes nomine, ubi ad patrem militem rediit, ab eo violenter oppressa, mox imprægnata fuit. Ad partum ergo appropinquans, anxia fugit ad devia, et partu edito, adest diabolus in specie monachi, qui se ejus consobrinum protestans, et conscium facti ejus, dixit ad ejulantem, et quasi præ tristitia desperantem: Ne tu, charissima, per partum editum cum patre et parentibus confundaris; parvulum in stagnum proximum projice: si enim vixerit, latere non potest. Tunc mater, miro certaminis pondere fatigata, tandem post lacrymas, post dolorem, vicit erubescens maternum pectus, et mox parvulum submersit in stagnum; et statim diabolus miro tabescentem dolore coniecit: O, inquit, omnium feminarum miserissima. Quid nunc restat? melius est, ut sine scandalo tuorum

et tui, et graviore mortis periculo, facta mihi confessione, in aquam cum filio te submergas. Hoc audito inclamans mulier exhorrescit, et gloriosam Virginem matrem Christi invocat contra diabolum adjutricem. Nec mora: vidit demonem cum fumo et fetore feterrimo disparentem. Et mox, effusa in laudem matris Christi, ad spem meliorem in prece et lacrymis confortatur. Venit ergo in proximam civitatem: et hospitio suscepta ab honesta matrona, locata est ab eadem cum quadam Judæa, Sara nomine, ut ejus parvulum enutriret. Mansit ergo annis quinque cum eadem Judæa in tanta cordis tristitia, ut vix eam quis posset videre ridentem: bis in pane et aqua per hebdomadam jejunabat. Interim domine suæ Judææ, de fide Christi, et bonitate ac pietate matris ejus, ut erat femina prudens et eloquens, prædicabat: et sensim cor illius verba ædificantia et efficacia penetrabant. Cujus hortatu orationem Dominicam, et angelicam salutationem addiscens, Christum, et matrem ejus quotidianis precibus invocabat. Hinc factum est, ut nutrix ipsa cuidam fratri Ordinis Prædicatorum nomine Conrado confessa mitteretur ad papam ». Subdit ut illa ad Judæam, quam fide Christiana instruxerat, reversa, dum in lecto jacebat, a Judæo in religionis odium tribus lethalibus vulneribus confossa a B. Virgine vite restituta; ejusque vulnera divino unguento delibuta, relictiis cicatricibus in miraculi editi signum, sanata fuerint: quo viso miraculo Judæa una cum filiis sacra Christiana suscepit.

60. « Obtenta ergo absolute, ad patriam est reversa, et acceleravit visitare Judæam dudum dominam suam. Quam illa gratulabunda valde suscipiens rogavit lassam quiescere super lectum. At ubi vespere Judæus venit, et cognovit hanc esse nutricem, quasi in furiam raptus est: suspectam enim eam quasi perversicem suæ uxoris habebat: Certe, inquit, male venit huc insidiatrix ista: jam enim occidam eam. Et mox extracto canipulo invadit dormientem, et tria dedit ei vulnera circa, vel intra cor. Quo viso, Judæa horruit, et intrans thalamum obseravit. Hinc noctis medio, facto signo, Judæus synagogam cum Judæis vicinis intravit. Judæa autem post luctum obdormiens, in somnis vidit gloriosam dominam cum duabus puellis ad mulierem occisam intrantem, et ex tribus pixidibus, quas ferebant, unamquamque unguine salutare in redivivum statum mortis vulnera reducentem. Intuere, lector: mirare miraculum. Judæus mane rediens, occisam feminam non invenit, credebaturque quod uxor sua cadaver mortuum subterrasset. Hoc idem de viro uxor illucescente die credebatur: et super hac re neuter alterum requisivit. Vix dies quadraginta completi sunt, cum ecce venit mulier peregrina, Judæamque et virum ejus ex parte Agnetis occisæ officiosissime salutavit, et abiit. Tunc Judæus uxori: Quid est quod illa vivit? numquid occidi eam? Cui uxor: Potens est, inquit, Christus Dominus ejus mortuam

¹ Tom. II. Ep. XII. — ² Thom. Cantipr. l. II. c. 29. num. 1.

suscilare. Et Judæus : Hoc est, ait, quod semper timui, ne te apostatantem duceret in errorem. Nec mora, hæc dicens comprehendit uxorem, et in thalamo duobus annis obstrictam recludit. Hinc accidit, ut ad remotiora recedente Judæo, uxor evaderet, et cum duobus parvulis, tertium gerens in utero, ad Ecclesiam fugit : et cum gaudio fidelium, qui eam ditissimam et honestissimam noverant, baptismum recipit. Hanc postea duo filii ejus adolescentes, et una filiarum secuti sunt, et fidem alacriter susceperunt. Mansit autem post baptismum cum filiis dicta dudum Judæa in Coloniensi diœcesi, et mutato nomine vocata est Gertrudis : et invenit Agnetem quondam nutricem suam ibidem manentem, et de conversione ejus inestimabili gaudio gratulantem. Quæsit ergo ab Agnete Gertrudis, quomodo revixisset. Et illa mirata subrisit, dicens : Quare nunquam mortua suscitarer. Ad hæc stupefacta Gertrudis : Vere, inquit, vidi, quod te vir meus tribus vulneribus cultro confodiens occidit. Cui Agnes : Novit Christus omnipotens, quod in somnis tantum me vidisse et non sensit, videbar occidi : mane vero offensam virtuti, si mansissem, præcogitans omnibus insalutatis recedere festinavi. Nec mora : Gertrudis apprehensa veste circa collum Agnetis, laceravit eam simulque cilicium, quo induebatur ad carnem, usque ad pectus medium, et invenit manifestissimas trium vulnerum cicatrices. Manifesta autem facta sunt ista archiepiscopo Coloniensi domino Conrado. Mortua est autem Agnes in maxima penitentia, et fervore spiritus. M. scilicet cclxv eo temporeolvebatur, quo ipsa Agnes in Judæo occisa est, et per gloriosam Christi matrem et Virginem suscitata. Gertrudis vero superstes est miro fidei calore succensa ». Hactenus Cantipratensis. Nunc ad tragicos Angliæ casus sermonem traducamus, in quibus Henricum regem inanes titulos gerentem a Simone e Monteforti habitum ludibrio, iterumque Simone cæso restitutum solio visurimus.

61. *Clemens ad medendum tristi sorti Angliæ, in hoc regnum mittit legatum optime instructum, hortatur ad idem Ludovicum, qui ipsi obsequitur.* — Misertus Pontifex tristem Anglicanarum rerum sortem, quam apud Matthæum Westmonasteriensem eleganter descriptam lector poterit intueri ¹, Ottobono S. Adriani diacono card. qui postea accepto Adriani nomine Ecclesiæ præfuit, legationis in Angliam, Walliam, Scotiam et Hiberniam gerendæ munus contulit ².

« Ottobono S. Adriani diacono cardinali A. S. L.

« Ad regnum Angliæ inelytum tanto nobis et fratribus nostris acceptius, quanto magis se ab olim exhibuit erga Deum fidei puritate sincerum, et in divini cultus ampliacione munificum, ac in ipsius veneratione devotum; eo intimæ charitalis affectu Romana Ecclesia semper ferbuit, ut ejus,

velut propriis afficeretur incommodis, et commodis lætaretur. Si quando enim illi prosperum aliquid indulisit sortis, lenioris applausus, illud suis incrementis adscripsit : adversa vero, quæ irrogavit interdum casus asperioris illisio, suis prorsus dispendiis imputavit : sicque in utroque sibi viscera maternæ pietatis aperuit, quod in alterutro, quantum in ea fuit, de contingentibus nil omisit contra ingruentis pro tempore adversitatis incursum; eidem, cum opus extitit, totis viribus in opportunitate subveniens, et ad desideratæ prosperitatis augmentum, quotiens ad id facultas occurrit, studiis opportunis intendens. Sic sic affecta eadem mater Ecclesia tam ad regnum illud et charissimum in Christo filium nostrum regem, et charissimam in Christo filiam nostram reginam Angliæ illustres ac suos; quam ad venerabiles fratres nostros prælatos, et dilectos filios nobiles viros comites, barones, cæterosque magnates et incolas regni ejusdem, tempore felicis recordationis Urbani papæ prædecessoris nostri memoratis regno, regi et cæteris contra insurgentis impetum tempestatis, quæ regnum ipsum gravi nimium commotione turbavit, prompta sollicitudine in auxilium exsurrexerit.

62. « Idem namque prædecessor, ubi primum apud eum rumor insonuit de nimia ejusdem regni et periculosa turbatione diffusus; meditationibus cum fratribus suis pensans assiduus, et intentis exquirens affectibus, qualiter posset tanto prædictorum regni, regis et aliorum discrimini obviari; demum cum eisdem fratribus deliberatione præhabita, nos, tunc in minori officio constitutos, ad regnum prædictum pro reformatione status ipsius per turbationem hujusmodi miserabiliter deformati, nobis tam inibi, quam in quibusdam aliis partibus plenæ legationis potestate concessa, de dictorum fratrum consilio destinavit : nosque injunctum nobis onus, quanquam non modicum onerosum, tam propter obedientiæ bonum, quam prædictorum regis, reginæ, prælatorum, baronum et regni totius obtentu, ad quos affectionis sinceræ integritatem gerebamus et gerimus, humiliter assumentes; postquam ad partes eidem regno vicinas per varia deducti discrimina, sola nos protegente gratia divina, pervenimus, apud barones prædictos pulsavimus monitis, ipsos instanti persuasionum pulsatione monuimus, ut ipsi, qui nobis in hoc multiplicem suspicionis præstitere materiam, securum nobis ad idem regnum aditum quem variis modis obstruxerant, aperirent; quatenus idem regnum ingressi, ad votivam nobis ipsius tranquillitatem et pacem, juxta officium nobis impositum, et desiderium insitum commodius et efficacius vacaremus.

63. « Sed multiplici nostræ instantiæ multiplicem opposuit eorundem baronum contumacia nimis in hoc obstinata repulsam : siquidem gravem in persona nostra eidem Ecclesiæ irrogantes injuriam, et securitatem nobis præbere valde inhu-

¹ Westmon. Flor. Hist. hoc an. — ² Clem. I. l. Ep. CXXXVIII.

maniter, et aperire aditum nimis injuriose, ac contumaciter noluerunt. Nos vero nec eorum inhumanitate commodi, nec contumacia, vel injuria provocati; sed in charitatis soliditate ipsorum salutis anxii, et eorum mollire duritiam molientes, ne in animarum suarum perniciem in tam periculosa pertinacia obdurati amplius remanerent; ipsos et per lenia monitionum antidota, et per medicinalium sententiarum acrimoniam ad exhibendum nobis et eidem Ecclesie debitam exauditionis promptitudinem in predictis; nos ad eorum et totius regni prefati admittendo commodum, et assumptum in eo exequendo officium, studuimus revocare. Licet autem nec sic profecerimus, circa ipsos: propterea tamen, non minus ad ipsorum salutem, et prefati regni, regis, et aliorum statum tranquillum, et prosperum aspirantes; imo etiam post predicti predecessoris obitum, prout Domino placuit, ad apicem summi Apostolatus assumpti, non minorem ad ipsos, sed eo intensiorem paternae sinceritatis zelum habentes, quo magis ad id ex officii debito novimus nos teneri; expectantes expectavimus cum multae sollicitudinis anxietate diutius, quod ad nos boni de regno nuntii venientes, sitiendi patris animae de filiorum salute aquam consolationis infunderent, et reviviscentem in eis spiritualis vitae spiritum nuntiarent; ut redeunfibus filiis de dissimilitudinis regione apertis benignitatis brachiis pius pater gaudens et exultans occurreret, ipsosque non solum ad remissionis gratiam exoratus admitteret, sed eam ultro gratiosus offerret.

64. « Verum quia maesto Jacob praedilectum Joseph vivere adhuc Aegyptus occultat, et desideratae tranquillitatis regni predicti notitiam nobis turbationis solitae confusio interdicit, quod nulli postmodum ad nos de regno ipso super predictis, prout desideravimus, nuntii, vel litterae pervenerunt; paterna nos cogit affectio, ne circa caros, etsi lucusque nostra contempserint monita, etsi aures nostris obturando clamoribus adhuc, ut effectus, imo contemptus indicat, moneri contemnant; coeptis ullo modo desistamus: sed insistamus omnimodis, ut de profundo tanti erroris ducti ad veritatis semitas redeant, a quibus per gravium excessuum invia deviarunt. Quanquam enim charorum audita pericula diligentes ad amaritudinem provocent, ad compassionem excitent, ad subventionem invitent; visa tamen haec eo promptius operantur, quo irritant animos segnius, quae vocis ministerio exprimentur auribus, quam quae oculorum officio mentibus imprimuntur. Et ideo nos qui ea, quae in regno prefato his accidere temporibus, ipsiusque discrimina dissimulare non possumus; utpote qui ea quasi tractavimus manibus, et oculis nostris inspeximus; urget conscientia, cogit affectus, ut non differamus ulterius, sed satagamus in praemissis festinum adhibere remedium, et ad succurrendum regno prefato totis nisibus, prout Dominus ex alto per-

miserit, occurramus. Ad quod quia per nos ipsos ad id, ut desideramus, intendere conditione nostra praepediente nequimus, legatum de nostro latere deliberavimus destinandum: et ad te, quem novimus ad prosperitatem prefati regni specialiter affici; cujus in hoc affectum testamur consensu, cujus prudentiam laudamus experti, cujus benignitas grata, humilitas accepta, conversatio mansueta; nostrae deliberationis intuitum convertentes, speramus per tuae circumspectionis industriam, actus tuos illo dirigente, qui novit, ac prava in directa, et aspera in vias planas illo convertente, qui potest; posse in predictis salubriter consuli, et utiliter subveniri. Dat. Perusii IV non. Maii anno 16.

65. Praeterea eidem cardinali injunxit¹ Clementis, ut viros principes Ecclesiasticos ac laicos ad obsequia sacramento solemniter confirmata regi deferenda adduceret: impia conflata inter eos foedera dissolveret, iniqua juramenta, quibus rex, regina, filiique adacti fuerant, convelleret: praesules ac proceres, incusso censurarum, ac bonorum honorumque jacturae terrore, ad officium cogeret: tum maxime praesules, quorum plures perduellium partibus erant foedissime irretiti, obeundo munere interdiceret, ipsisque ad dicendam apud Apostolica subsellia causam terminum peremptorium praefigeret: ac si in pervicacia perstarent, in eos poenarum Ecclesiasticarum terrorem, severitatemque explicaret.

66. Timeri etiam jure poterat, ne perduelles legatum Angliae aditu arcerent: quocirca decrevit Pontifex², ut si ad partes legationi exercendae commissas appellere non posset, extra ipsarum limitem munere suo fungeretur: si vero pateret in Angliam accessus divino praesidio fultus ingrederetur, et regno laboranti succurreret; ac strenuam ad regis et filiorum libertatem ac dignitatem asserendam operam navaret. Et quia infringenda facile sine armorum potentia rebellium pertinacia non videbatur, expandere crucis signa, copiasque cruceatas tum in Anglia, tum in ditione Angliae regis cismarina, atque etiam in Germania, si opus foret, contrahere jussit. Si qua vero urgeret necessitas, ad Francorum regem confugeret, quem suam erga ipsum benignitatem expliciturum, atque Henrico opem iaturum de egregiis ejus moribus sperabat: denique severitatis aculeos in nonnullos episcopos rebellium partibus implicatos exereret; nec flecti se ignave, frangive ab infligendis poenis meritis pateretur. Quo vero legato faveret Francorum rex, atque ad vindicandum e servitute Anglorum regem operam daret, litteras ad ipsum dedit³ quibus proposito procerum atque aliquorum praesulum scelere, qui regiam dignitatem omnino convellere moliebantur, ac sacramenta iniqua a Richardo, Henrico ac majori natu

¹ Ep. LIII. — ² Lib. I. Ep. LII. — ³ Ext. in cod. bibl. Vall. sig. lit. C. num. 49. p. 156

filio extorserant; adegerantque ipsos profiteri, id nulla necessitate adductos præstitisse; quæ si servarent, turpissimæ servituti se subicerent, si resisterent, amittendæ regie dignitatis pœnis se implicarent; hortatus est, opem illis porrigeret: suam enim et regum omnium in ipsorum causa contineri.

« Clemens, ele. regi Francorum illustri.

« Occurrunt frequenter considerationis nostræ conspectui acerbis infesta molestiis Anglicanæ factionis detestanda principia, et horrenda prosecutionis ipsius iniquitas, tanto continuata tempore; imo potius tam longi decursu temporis aucta continue, molestissime nos infestat. Acerba siquidem nobis est erumpentis conspirationis attentio quam in charissimum filium nostrum regem Angliæ illustrem, ad ejus et suorum statum conculecandum omnimodis, ad evertendum omnino solitum regie majestatis, baronum suorum eruptio factiosa præsumpsit. Sed iniquitatis illam prosequentis intentio, nonnullorum prælatorum regni Angliæ fulta consiliis, fota favoribus, et adjuta conatibus eo est nobis acerbior, quo minora vel suæ correctionis præbet indicia, vel declinationis etiam argumenta præterdit: dum non solum pertinaciter male cœptis innititur; sed et ad pejora quotidie suos perversos conatus extendit; et ad obfirmationem suis dolosis machinationibus oblectatur.

67. « Sicut enim novit excellentia regia, sicut communis habet notitia, sicut publica clamat infamia, toto jam orbe diffusa, prædicti barones fidelitatis, ad quam eidem regi tenentur, immemores; omnis rationis expertes, et proprii solum prosecutores arbitrii; post graves ac enormes injurias, et offensas tam ipsi regi et charissimæ in Christo filiæ nostræ reginæ uxori, ac dilecto filio nobili viro Richardo in Romanorum regem electo fratri, et Eduardo primogenito regis ejusdem; quam Ecclesiis, et prælatis regni prædicti, quorum quamplures bonis spoliare propriis, aliquos etiam captivitate tradere præsumperunt, aliisque personis Ecclesiasticis irrogatas; post reas perduellionis manus hostiliter in eundem regem injectas, et ipsum regem ac prædictos ejus fratrem et primogenitum captivos, diuque in captivitate detentos; post evacuatos labores nostros, et ad idem regnum, ad quod tunc in minori constituti officio, in eo legati functi partibus mittebamur, nobis per obstinatam ipsorum malitiam nec parentium monitis, nec jussa parentum, sed medicum contumeliam et medelam, aditum denegatum; nuper ob fovendam, imo verius consummandam nequitiam inchoatam; ad formam pacis proculdubio nimis informem, eosdem regem et primogenitum (quanquam super hoc suas concesserint litteras, asserentes in eis se id fecisse spontaneos) coegerunt: per quam ipsis regi et primogenito illam non servantibus, pœna exheredationis intelligitur: servantibus vero non solum soliti depressio status ingeritur, sed et jugum imponitur perpetuæ servitulis.

« Quid putas, filii charissime, in iis agi? quid per talia machinamenta quæri? ad quid per tales eorundem baronum insidias anhelari, nisi ut de regno illo regium nomen aboleatur omnino, et extincto ibi semine regio ipsi regnent? nisi ut Christianus populus a devotione matris Ecclesiæ et observantia fidei orthodoxæ per consequens avertantur.

68. « O prodilionis et iræ filii barones illi! i mundi principes qualia ex eorum excessibus, si quod absit, incastigati remaneant, per exemplares alveos ad nationes alias exempla deriventur, attendant: si prudenter advertant, quam periculose, nisi occurratur in tempore, vicinis instat incendium, igne, proximos parietes consumentem, quam cauta, quam consultata res est, in aliena potius domo reprimere vires exardescens incendii, quam extinguendam illud in propria expectare: profecto si hoc diligentius intra mentis arcana revolverent, ad succurrendum regi et regno præfatis non invitati occurrerent: in hoc nostra, ipsius regis et suorum proculdubio rogamina prævenirent. Attendant itaque, attendant, et intenta discussione volvant utique ac revolvant, quomodo minima in talibus neglecta propria periculose crescere, ac in grandia soleant ampliari pericula: quomodo magis vires ex moræ diuturnitate sumentibus, sero medicinæ remedia præparantur. Subdit experimento Italiæ edoceri posse, in qua, cum pauca initio civitates in suos principes insurrexissent, ita malum grassatum, ut nullis vinciri legibus possint, continuisque motibus fluctuent. Tum addit: « Ut hæc et his similia semper a tuis sint aliena dispendiis, semper a Christianissimi regni tui sint extranea nocementis. Nec ideo ista tibi exponenda decrevimus, quia excellentiæ tuæ talia timenda credamus; sed quia hominum et regnorum subito lata volvantur, mare in momento turbatur, in subitas tempestates hybernisque majores agitur æstiva tranquillitas, bellum in media pace consurgit, transeunt frequenter auxilia securitatis in metum; sollicitandum te fore credidimus, et contra incertos variabilis fortunæ impetus paternis sollicitationibus muniendum, etc. »

69. *Legatus perduelles devincit anathemate, regem libertati restituit.* — Non suscepit quidem eam expeditionem S. Ludovicus, copias tamen in Henrici auxilium submisit probabili argumento est, cum Matthæus Westmonasteriensis¹ dicat Simonem Montisfortis, increbrescente venientium Gallorum rumore, ut ipsis occurreret, obviam progressum esse: nec levi conflata cruce signatorum manu in Angliam legatum appulisse videtur. Certe pervenisse in Angliam Ottobonum, summeque munus strenue obire cœpisse idem Westmonasteriensis et addite Parisio Appendicis auctor asserunt quorum prior locutus de Clemente, qui ex legatione Anglicana ad capessenda Ecclesiæ universæ

¹ Westm. Flor. Hist. a continuatore Paris. in Hist. Angl.

gubernacula revocatus fuerat, hæc prodit historiae : « Destinavit in Angliam per consilium cardinalium Ottobonum S. Adriani card. qui cum rubeis in Angliam veniens indumentis, in Ecclesia Westmonasteriensi congregato Concilio, fecit mandata Apostolica publicari : qui suæ legationis fungens officio sententiam in regis adversarios fulminavit ».

70. Quod ad sententiam Pontificis spectat, quam auctor a legato promulgatam ait, reperimus in Clementis Regesto Pontificium edictum ¹ id. Septembris latum, quo repetita alius rerum, dum legationem gerebat, gestarum memoria, addit inito summo Pontificatu, cum perduelles ad officium redire contemnerent, ex purpuratorum patrum sacri senatus consilio, die Cœnæ Domini vibratas antea censuras ratas habuisse : promulgatque se Apostolica auctoritate impia omnia fœdera et juramenta, quibus conjuratores se devinxissent, dissolvere ; et omnia pariter sacramenta, quæ per vim ac dolos ab Henrico atque Eduardo expresserant, rescindere.

« Clemens, etc. Charissimum in Christo filium nostrum regem Angliæ illustrem, ac dilectum filium nobilem virum Edwardum primogenitum regis ipsius, licet idem E. postmodum ipsorum manus evaserit, delinquentes pro sua voluntate captivos ; et sub ipsius regis nomine de regno ipso ac regni juribus disponentes, obtinuisse dicuntur per eodem regem ac primogenitum secum confœderationes, promissiones, conventiones, permutationes et pacta iniri varia, etc. » Hæc et alia dolo et vi extorta, ac præcipue Oxonianas leges rescindit. « Dat. Perusii id. Sept. an. 1. »

71. Cæterum cum in edicto superiori elapsi ex hostium manibus Eduardi mentionem erat Pontifex, prætereundum non est ipsum sponte se ineundæ pacis Montfortio in obsidem se dedisse, ac Montfortium, ut refert Westmonasteriensis, eo primum Doveriæ, deinde Herefordiæ custodiæ tra-

dito, atque Henrico per Angliam circumducto, arces occupasse, relictoque vacuo regis nomine, regiam auctoritatem sibi arrogasse ; ac demum Angliæ eo pacto in suam potestatem redacta, ad servanda tractate ac juratæ pacis capita difficillimum se præbuisse : dum vero ita palam iter sibi ad tyrannidem muniret, plurimum animos a se abalienasse. Interea Eduardus exercendi in Herefordiensi campo equi specie concitatissimo cursu ex custodum conspectu avolavit.

72. Attulit Angliæ felicem rerum conversionem ex hostium potestate Eduardi liberatio : (1) mox enim partim Simonis superbia ac tyrannide fessi, partim regia calamitate permoti, partim religione atque Pontificis imperiis acti, ad Eduardi signa plures egregii duces militesque provolavere. De qua procerum Angliæ dissensione meminit Clemens in litteris ¹ ad Ottobonum card. « Benedictus Deus, qui vertiginis spiritum miscuit inter Anglicos, viam tibi preparans, quæ multis difficilis videbatur. Sic, fili, operator Altissimus, sic de sui profunditate judicii negotia suscitans præfocata ». Et infra : « Cave cum veneris, ne dolosis tractatibus sub prætextu mansuetudinis indiscretæ falsæ pacis tractatus admittas, cum nulla Deo placere possit vel nobis, nisi dictus vir pestilens, (nempe Simon e Monteforti), cum tota sua progenie de regno Angliæ evellatur, et Angeli Satanæ digna factis recipiant, salva misericordia moderata. Dat. Perusii XIV. kal. Augusti anno 1 ». Excepit paulo post Simonem divina vindicta : collatis enim cum Eduardo, qui paulo ante ipsius filium die S. Petri vinculis sacra fuderat, signis : una cum Henrico filio, ac Petro e Monteforti cum pluribus aliis e prima nobilitate, quos idem rebellionis crimen infecerat, cecidit in acie. Occumbente porro Simone comite tot emicuisse fulgura, tot mugisse tonitrua, tantamque offusam caliginem ait auctor, qui ² Parisio Appendicem adiecit, ut plures stupore percellerentur. Hæc divinæ iræ in Simonem

¹ Lib. 1. Ep. eur. XIII.

¹ Tom. II. Ep. XLIV. — ² Continuator Par. in Hist. Angl.

(1) Nicolaus Trivetus Ordin. Prædicatorum, Anglus, qui Annales suos, de rebus præsertim Angliæ per hæc tempora scribebat, vulgatos a Daeherio Spicileg. tom. III. nov. edit. totam hanc historiam de fugâ Eduardi ex hostium manibus certis chronologicis characteribus accurate distinguit. Ait igitur regium illum juvenem pruripuisse sese e manibus Simonis hebdomada Pentecoste, id est, Maio exeunte. Dissidium vero inter Angliæ principes perduelles, quod annalista hic cœpisse innuit post receptam ab Eduardo libertatem, jam du ante illam exortum assertit ; ex usurpata nimirum vel absorpta a Simone Lycestræ comite regia auctoritate univèrsa, principibus cæteris plane neglectis Præium vero quod historici omnes rerum Anglicanarum die festâ S. Petri ad Vincula commissum notant, feriâ VI sequenti, quæ anno illo diem VII Augusti incidit, gestum assertit. Qua in re constituta a nobis regulæ chronologicæ reminisci oportet ; et scilicet, quæ intra Octavam festi alicujus solemniter acciderunt, ipsi sæpe diei festæ ab historicis assignantur. Quamquam dissimulandum omnino arbitror, mendam irrepisse in textum Triveti scribentis, prælium illud commissum fuisse feriâ VI, nonis Augusti, cum eo anno nona Aug. in fer. IV incidere. Nec facile aliam diem quam ipsas Augusti nonas, id est, v. Augusti designare auctor voluit, ut ex deductis ab eo diebus, quibus hostiles exercitus steterunt ex adverso, facile intelligitur. Itaque pro feriâ VI lege dum est feriâ quarta. Addit vero idem scriptor Ottobonum cardinale legatum Concilium habuisse apud Northampton ubi excommunicationis sententiam tulit, « in omnes episcopos et clericos, qui cum illi Simoni contra regem præstiterant auxilium, aut favorem, et nominatim Joannem Wintoniensem, Walterum Wigornensem, Henricum Londoniensem, Stephannum Cætremsensem, de quibus Wigorniensis cito post obit, VI non. Februar. cui Nicolaus de Bely cancellarius regis successit. Reliqui vero tres præfati episcopi Romam a legatis domini pape sententiam expectabant ». Eadem iisdem omnino verbis narrat continuator Parisii, qui tamen hæc una cum Concilio Northamptonensi assignat anno MCLXVII, nempe biennio post Trivetum. Ex quo factum est ut a collectoribus Concilium hoc anno MCLXVI adscribitur. Veram mendam irrepisse in continuatorem Parisii, et chronologicam Triveti præferendam esse, ex eo suspicor, quod ex litteris Clementis, anno sequenti ad Ottobonum legatum datis die XVII kal. Junii, patet episcopos a legato damnatos in Concilio causam suam jam tunc ad Sedem Apostolicam detulisse ; de illis enim hæc scribere Pontificem ad legatum arbitror : « Episcoporum judicia suspendenda ». Epistola illa vulgata est in Registro Clementis, quem Martenius Anecd. tom. II vulgavit. Igitur corrigenda est vulgata Northamptonensis Concilii epocha, et ab anno MCLXVII revocata biennio ad annum MCLXVI retrahenda est.

anathematis ac gravissimorum criminum reum, contemploremque Ecclesiasticæ potestatis, potius argumenta credenda sunt, quam quod idem ejus studiosissimus auctor inepte fingit, post mortem non levibus miraculis fulsisse, quæ regum metu et invidia obscurata fuerint. Caruit ejus corpus Ecclesiastica sepultura, cum anathemate ictus obiisset: cumque postea filius Americus a Clemente poposcisset, ut ille fidelium more cohonestaretur: contendit enim pœnitentiæ signa moriturum dedisse, Clemens veritatis inquirendæ provinciam Ottobono S. Adriani diacono cardinali A. S. L. injunxit¹. Miraculo proximum fuit in tanta rebellium strage paucissimos ex Eduardi exercitu occubuisse. Cæterum Henricus rex, qui coactus a Simone contra filium pugnabat, sauciatus est: sed vulnerum levitas remedia admisit. Prosiliit in patris amplexus Eduardus, illumque pristina restituit libertati, ac regis dignitati. De qua victoria meminisse videtur Clemens, dum de nonnullis Simonis in conjuratione sociis scribit in litteris III. kal. Decembris datis² « ultore iniquitatis gladio nuper absumpto ».

73. Conversis ita Angliæ rebus legato suo Ottobono Clemens edixit³, ut Londoniensi, Wigornensi ac Wintoniensi præsulibus, qui cum a Clemente Bononiam in Galliis, dum legationem obibat, exciti essent, æquissimisque imperiis onerati, ea omnia contemptu protriverant, adversus regem, reginam ac filios nefaria consilia conflarant: interdicti sententiam non servarant: Simoni Leycestriæ comiti adhæserant: divinis se, contemptis jussis Apostolicis, ingesserant; atque etiam in pertinacia, postquam Clemens Pontificias infulas suscepisset, atque ad Apostolicum solium evocati nec accesserant, nec miserant oratores. Ob quæ demum legato partes imposuit, ut ipsis diem indiceret, atque ad agendam causam, et eluenda objecta crimina ad Pontificem contenderent; ac si respuerent imperia, de suarum dignitatum gradu everti jussit. Quid vero de his factum, tradit Westmonasteriensis⁴ Lincolnensem episcopum misericordiam, non judicium impetrasse, nimirum confugisse ad Sedem Apost. ipsiusque severitatem flexisse: Walterum Wigornensem, morbo implicitum sceleris pœnituisse, atque ad legatum absolutionis obtinendæ causa, jam moriturum litteras misisse. Nec præsules modo, quos ambitio, atque opum et honorum cupiditas exagitabat, Simonis factione abrepti fuere, verum etiam nonnulli, qui vitam religiosam profitebantur, a suis institutis deflexere, atque in regem ac Pontificem eo rebellionis turbine acti insurrexere⁵.

74. In S. Bonaventuram *elogia*. — Edocterat belli præteriti turbo Pontificem quanti interesset ad regnum Angliæ suo restituendum splendori præficere Ecclesiæ antistites prudentia et sanctitate

conspicuos: quocirca vacante Eboracensi Ecclesia, oculos in D. Bonaventuram Minoritam, vite sanctitate ac doctrinæ splendore radiantem, ut illius Ecclesiæ gubernaculis, quamvis Italicum, admove-ret, conjecit; cujus eximia etlogia silenda non ducimus. « Attendentes, inquit¹, in te religionis asperitatem, nitorem vitæ, conversationis munditiam, eminentiam scientiæ, providentiæ circumspectionem et compositionem gravitatis; et quod tam diu tam laudabiliter toti tuo præfuit Ordini, susceptum generale ministerium super illum gerendo fideliter, et prudenter, etsalubriter exequendo ad magnum honorem ipsius Ordinis et profectum; quodque sic innocenter conversari assidue studuisti sub observantia regulari, quod, divina te semper gratia prosequente, reddidisti te placidum et amabilem quasi omnibus et ubique, ac propter hoc sperantes firmiter, quod pleno in te prosequemur affectu, id quod circa præactam Ecclesiam, sedem eandem, et ipsum regnum in hac ejusdem Ecclesiæ ordinatione avide affectamus; de persona tua ipsi Ecclesiæ auctoritate Apostolica providemus, et illi præficimus in archiepiscopum et pastorem: absolventes te a vinculo ministerii generalis præfati Ordinis, et ad dictam Ecclesiam transferentes liberam tibi transeundi ad illam licentiam concedendo, etc. Dat. Perus. VIII kal. Decemb. anno 1 ».

75. De S. Thoma Aquinate; de Templariis. — Respuit delatum archiepiscopatus nobilissimi honorem vir sanctissimus: cui virtutis atque Christianæ demissionis exemptum simillimum edidit S. Thomas Aquinas, ut refert S. Antoninus²: Clemens enim evehere ad dignitates eos satagebat, qui probitate ac scientia eminent: « Cum, inquit, dominus Clemens papa III (IV), qui eundem charum habebat, archiepiscopatum Neapolitanum cum additione reddituum S. Petri-ad-Aram sibi obtulisset, Bullamque misisset, sanctus doctor dignitatem recipere et redditus possidere penitus recusavit: et quod non promoveret eum ad similia ulterius, humiliter exoravit ». Repudiasse etiam antea honores amplissimos ab Urbano sibi delatos inter cætera ejus etlogia occinit Ecclesia³. Sed ad Clementem redeamus. Religiosas familias Dominicanorum, Minoritarum et Cisterciensium singulari complexum studio, ostendunt plures insignes litteræ⁴, quibus ipsos ingentibus ornat elogiis, prærogativisque afficit. At Templarii, qui privilegiis amplissimis abusi, in eam insaniam lapsi erant, ut Pontificiæ auctoritati se subducerent, ac studerent Sissi jo marescallo, qui ob contumaciam, qua proterve Urbano in os, munere magistri castrorum cedere jussus, objecerat, non esse moris Romanorum Pontificum, sese de mu-

¹ Lib. III. Ep. XXI. — ² Tom. II. Ep. CXIV. — ³ Ead. Ep. CXIV. — ⁴ Westm. Flor. Hist.

¹ Lib. I. Ep. CLXX. — ² S. Anton. tit. XXIII. c. 7. § 10. et alii. — ³ Offic. S. Thom. lection. VI et plures auctores. — ⁴ Lib. I. Ep. LXXXII, CXXIX, CXXXII, CLXXI, CLXXX. et tom. II. Ep. XXX. Ms. Vall. sign. lit. C. num. 49. pag. 127, 156. et lib. privileg. Cisterciens. Ord.

neribus ejus familiæ ingerere, sacrorum communione depulsus fuerat¹; gravissime corripi meruerunt: « Ille, inquit Clemens², Salvator humani generis, qui eandem Ecclesiam sui sanguinis aspersione fundavit; qui eam super petram nascentis fidei erigens B. Petro æternæ vitæ clavigero, et successoribus ejus in ipso regni cælorum claves tradidit, et oves suas indistincte credidit, numquid Ordinem militiæ Templi, vel officia et personas ipsius excepit, vel ejus ditioni subtraxit, seu dispositioni subduxit, aut ab imperio abdicavit? O si discretius pensaretis, quanta vos eadem Ecclesia favoris abundantia foverit; quam abundanter ad illorum forsitan religiosorum invidiam, ad fratrum et coepiscoporum nostrorum, quibus in vos ordinaria jurisdictio debebatur, et nullarum Ecclesiarum offensam, favorabilibus privilegiis ampliavit; proculdubio studiosissime vitaretis tantas illas gratias repensiva tantæ ingratitude compensare.

76. « O si velletis perspicacius intueri, et considerare consultius, quod si eadem Ecclesia contra prælatos et mundi principes, vel ad modicum tempus dexteram vobis protectionis suæ subtraxerit; nec adversus prælatorum incursum, nec contra principum impetum quoquo modo subsistere, subtracta hujusmodi protectione, possitis. Profecto ejusdem petræ sanctissimam firmitatem, Deo, ut præmittitur, ædificante, constructam non tentaretis alienijus socordiae impia præsumptione concutere, nec ipsius potestatem illudere, de cujus post Deum auxilio totaliter dependetis, sed erga ipsam humilitatem studeretis cum mansuetudine observare; suave jugum et leve onus ipsius, etiam si durum id, vel facile non ferendum, interdum

forsitan saperet, pia et humili devotione portantes. Nec enim debet religionis vestræ modestiam a via veritatis sic devius error abducere, ut errando periculose credatis, ejusdem primatum Ecclesiæ, ac datam sibi et præidenti eidem; illius quippe vicario, cujus sunt gentes hæreditas, cujus sunt termini terræ possessio; potestatem circa omnes Ecclesias, cunctasque religiones et Ordines libere disponendi; sic posse recalcitrando contrahere, quin ad vos dispositiva virtus ipsius, cum libnerit, extendatur ». Nonnullisque interjectis, quibus justas minas intendit, et obsequentes jubet esse, subjungit: « Ne nostra et ipsius Ecclesiæ patientia, quæ multa in vobis et Ordine prædicto per dissimulationis conniventiam tolerat, vestris, quod absit, insolentiis provocata, illa deducat in discussionis examen, in quibus cum nullam subsistentiam juris invenerit, ea nec velit, nec valeat amplius cum gravi remorsu conscientiæ tolerare ». Sine cum in pejora ruerent a Clemente V extinctos visuri sumus. Verum interea Pontificia imperia excepisse, argumento est: Stephanus enim fidelium consortio restitui meruit¹; ea tamen lege² ut ad delendam proterviæ antea susceptam maculam, in Terram-Sanctam proficisceretur: de quo Hierosolymitanum patriareham fecit certiores³.

Concludemus hunc annum commendato nostris Annalibus pio opere Petri olim S. Georgii ad Velum-Aureum diaconi card. cujus supra mentionem fecimus, qui suis opibus xenodochium S. Andræe juxta Ecclesiam S. Mariæ-Majoris extruxit: cujus rei testes Clementis litteræ⁴ X kal. Aug. datæ fratri Sanguineo, quibus primus ejus hospitalis rector est constitutus.

¹ Urb. I. II. Ep. cxcviii. — ² Ext. ejus lit. in cit. cod. Vallie. pag. 145.

¹ Lib. I. Ep. xix. — ² Ep. xx. — ³ Ep. xxi. — ⁴ Ep. civ.

CLEMENTIS IV ANNUS 2. — CHRISTI 1266.

1. *De Caroli et Beatricis solenni inunctione litteræ Pontificiæ.* — Inspexit triumphantem de hoste crudelissimo Ecclesiam auno Christi millesimo ducentesimo sexagesimo sexto, Indictione nona: succubuit enim tandem Manfredus, quem

scelus ad solium extulerat, ut graviore casu obtineretur: in quem cum expeditionem adornaret Carolus, visum est Clementi papæ ipsi ac Beatricem uxorem regio diademate solenni pompa insigniendos, quo Siculis exulibus majores animi

adderentur, tyrannique auctoritas apud alios absolesceret: quod die Epiphaniæ sacra a cardinalibus, quibus id munus erat impositum, perfectum tradit Bernardus ¹, remque ad annum MCLXV refert, annis nimirum ab incarnato Verbo, seu festo Annuntiationis numeratis: « Coronatus est in regem Siciliæ et inunctus cum domina Beatrice consorte sua, per sex cardinales, scilicet per episcopum Albanensem et duos presbyteros card. scilicet S. Praxedis et Basilicæ duodecim Apostolorum; et tres diaconos cardinales, scilicet S. Angeli et S. Georgii ad Velum-Aureum, et S. Mariæ in Porticu, a summo Pontifice ad hoc missos, in festo Epiphaniæ ». Verum quinque tantummodo cardinales jussu Pontificis celebritati præfuisse, constat ex publico Instrumento ab iis perfecta rei pompa, confecto: cui Apostolicas litteras, quibus ad obendum id munus a Clemente sunt constituti, fideique a Carolo datæ sacramentum inseruere, quod ex M. S. Codice Vaticano ² Libro Censuum inscripto, ac sæpius a nobis laudato, in lucem dabimus (1).

2. « In nomine Domini. Amen. Nos miseratione divina Rodolphus Albanensis episcopus, Ancherius tit. S. Praxedis presbyter, Richardus S. Angeli, Gotifredus S. Georgii ad Velum-Aureum, et Matthæus S. Mariæ in Porticu diaconi cardinales per præsens scriptum notum facimus universis tam præsentibus quam futuris, quod a sanctissimo patre et domino nostro, Clemente papa IV, litteras plumbea Bulla munilas recepimus in hac forma:

« Clemens episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri nostro episcopo Albanensi, et dilectis filiis Ancherio tit. S. Praxedis presbytero, Richardo S. Angeli, Gotifredo S. Georgii ad Velum-Aureum, et Matthæo S. Mariæ in Porticu diaconis cardinalibus, salutem, etc. » Plura de Pontificia auctoritate, et Carolo ac Beatrice solemniter regia inunctione liniendis præfatus, addit hæc imperia: « Discretionis vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus in Urbe convenientes in unum eadem solemniter juxta hujusmodi formam vobis traditam in nomine ac virtute Altissimi prudenter, honorifice ac diligenter, prout decet, tam arduum et solemne negotium exequi studeatis: speramus enim in Domino, quod idem rex et regina tantæ gratiæ magnitudinem memoriæ signaculis taliter alligabunt, quod in delectationem eis veniet, omnium conditori per virtuosæ vilæ stu-

dium, ac sanctæ ipsius Ecclesiæ placere jugiter per sinceræ devotionis augmentum. De clementia quoque regis superni confidimus, quod ipse diutinam afflictionem, et lacrymas afflictorum præfati regni ex alto prospiciens, ac intentionem puram et bonam ipsius regis Siciliæ clementer advertens, ei qui justam, sanctam et piam causam prosequitur, de parte opposita triumphum desiderabilem largietur. Cæterum quia ex certis pactis inter Ecclesiam et regem eosdem haberi dignoscatur quod dictus rex nobis et Ecclesiæ eidem homagium ligium pro regno ipso et terris aliis, sibi ab Ecclesia præfata concessis exhibere tenetur; volumus quod hujusmodi homagium pro nobis ac dicta Ecclesia recipere nullatenus omittatis. Per præmissa siquidem coronationis et inunctionis solemniter, Panormitanæ, seu aliquibus aliis Ecclesiis, vel quibuscumque personis et locis, ex eo, quod eisdem solemniter non intersunt, vel quod ille in sede ipsa non fuerit, aut alias nullum volumus in posterum præjudicium generari. Dat. Perusii IV Jan. Pontificatus nostri anno 1.

3. « Nos igitur volentes hujusmodi mandatum Apostolicum exequi diligenter, in Urbe convenimus et in Basilica principis Apostolorum de Urbe, præsentem tam prælatorum quam aliorum fidelium multitudine copiosa, regi et reginæ prædictis memorati regni Siciliæ coronas commissa nobis auctoritate tribuimus, eorumque vertices inelytos reddimus illarum insigniis cum solitis solemniter decoratos, impenso prius per me Rodolphum Albanensem episcopum eisdem regi et reginæ, juxta mandatum Apostolicum, sacræ unctionis venerabili sacramento. A præfato quoque domino Carolo rege Siciliæ nos nomine et vice prædicti domini papæ Clementis IV et successorum ejus canonice intrantium, et Romanæ Ecclesiæ pro regno Siciliæ, et tota terra, quæ est citra Pharum, usque ad confinia terrarum ipsius Romanæ Ecclesiæ; quæ utique regnum et terram, excepta civitate Beneventana, cum toto territorio et omnibus districtibus et pertinentiis dicto regi eadem Ecclesia Romana concessit; ligium homagium recipimus in hunc modum:

4. « Nos Carolus Dei gratia rex Siciliæ, ducatus Apuliæ et principatus Capuæ ad honorem Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti, beatæ et gloriosæ semperque Virginis Mariæ, beatorumque Apostolorum Petri et Pauli, necnon sanctissimi patris et domini nostri domini Clementis papæ IV et sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, vobis dominis Rodolpho Albanensi episcopo, Ancherio tit. S. Praxedis presbytero, Richardo S. Angeli, Gotifredo S. Georgii ad Velum-Aureum, et Mat-

¹ Bern. Chr. Rom. Pont. an. 1265. Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXII. cap. Summont. Hist. Neap. l. II. — ² Lib. Cens. Ms. Vat. pag. 307. ext. etiam in Formul. Mar. Ebul. pag. 65. num. 499.

(1) Hoc demum anno, mensis Januarii die VI, Epiphaniæ Domini sacra, Carolum regni Siculi diadema suscepisse firmis adeo argumentis evincit Raynaldus, ut erroris manifesti teneantur chronologi illi, qui anni præcedentis diem XXIX Maii (Calmet in Chronologia male habet die XXVIII Junii) assignant. Tunc enim regni non coronam, sed jus et possessionem obtinuit. Attamen animadvertere chronologos juvat Carolum regni hujus sui epocham exordiri, non a die hac coronationis, sed a die, qua possessionem inivit; ut probant litteræ ejusdem Caroli ad Clementem, legendæ inter Epistolas ejusdem Clementis in Registro hujus anni a Martenio vulgato; inscribuntur enim « die 1 Septembris, Indictione X, (a Septembri mutata) anno Dom. MCLXVI, regni vero mei (Caroli) anno secundo ». MANSI.

thæo S. Mariæ in Porticu diaconis cardinalibus; quibus per litteras suas idem dominus papa commisit receptionem ligni homagii, quod pro regno Siciliae, ac aliis terris, nobis a prædicta Ecclesia Romana concessis, tenemur eidem domino Clementi papæ IV et ejus successoribus canonice intrantibus et prædictæ Ecclesiæ Romanæ facere; ac in manibus vestris vice et nomine ipsius domini Clementis papæ, et hujusmodi ejus successorum, ac prædictæ Romanæ Ecclesiæ, et per vos eidem domino papæ, ejusque successoribus, ac Romanæ Ecclesiæ ligium homagium facimus pro regno Siciliae, ac tota terra, quæ est citra Pharam usque ad confinia terrarum ejusdem Romanæ Ecclesiæ: quæ utique regnum et terram, excepta civitate Beneventana cum toto territorio et omnibus districtibus et pertinentiis suis, nobis et hæredibus nostris prædicta Ecclesia Romana concessit. In hujus autem rei testimonium, perpetuamque memoriam præsens scriptum prædicto regi concessimus sigillorum nostrorum munimine roboratum. Actum Romæ in prædicta Basilica VI Januarii, in festo videlicet Epiphaniæ Domini, nona Indict. anno Domini, (nimirum incarnati), MCCLXV, Pontificatus vero prædicti domini Clementis papæ IV anno 1 ».

5. *Caroli liberalitas, Pontificis querelæ et consilia.* — Ad explicandam regiam liberalitatem, Carolus Basilicæ Vaticanæ quinquaginta uncias auri in annos singulos attribuit, ut schedæ Baronii, quæ apud nos exstant, his verbis fidem faciunt: « Carolus donavit eidem Basilicæ quinquaginta uncias auri annuatim præstandas: item et tres uncias pro suo anniversario, prout extat in Appendice ad Martyrologium ejusdem Basilicæ in die Epiphaniæ. Hoc ipsum etiam præstitit Carolus Secundus, ut ibidem habetur sub VI non. Maii ». Hactenus Baronius. Cæterum Romanos, festos dies ad Caroli augendum decus in ipsius inunctione agitasse, refert Sicularum rerum anonymus scriptor¹: « Carolus Romæ in Basilica Apostolorum per quatuor cardinales, a summo Pontifice ad Urbem de Viterbio propterea destinatos, in regem Siciliae delinitur, et regali diademate coronatur. In cujus coronatione mirabilia festa fiunt anno Domini MCCLXV, per Clementem IV, succedentem Urbano, et nova tripudia et festiva gaudia celebrantur: ludunt enim generaliter omnes Romani, et quilibet, sicut ei plus bonorum copia suppetit, ita miles pariter et pedes instructus per agmina pomposius se ostendit ibidem, et celebriora constituit solemnities festi hujus, ut dignitatis negotii memoria perenniter memoretur ».

6. Regio diademate insignito Carolo, suspensi expectatione plurimorum erant animi, ut in hostem mox prosiliret: cum tamen ille diutius apparendum bellum putaret, ut citius contici posset. Extat enim Pontificia Epistola², qua se a quodam

urgeri vehementius asserit, ut ad movendum exercitum in hostem incitet: verum se illius prudentiæ rem permittere. Occasionem forte illi consiliario injicere poterat, quod Caroli præfecti interdum, ut fieri solet, militari insolentia elati, injuriæ aliquas Ecclesiæ subditis inferrent. Sunt namque Clementis litteræ³ quibus Carolum perstringit, ipsum cum ab Ecclesia tantis honoribus beneficiisque cumulatus esset, subditos tamen Ecclesiæ a suis gravari sinere, præcepitque ut eisdem nulla interposita mora coerceret: « Equanimiter nos ferre debere contendis in officialibus tuis, quod in Romanis civilibus (civibus pro tempore senatoribus Romani Pontifices tolerarunt. Ad hoc autem licet sit vera responsio circa factum, quod senatores Romani plura, vel pluries in terris Ecclesiæ mandaverunt, non tamen paritum eis fuit: et si forsitan interdum aliqui pusillanimes paruerunt, nunquam Romana Ecclesia consensit, sed viriliter contradixit. Ut tamen hæc leviter transeamus, scire te volumus, non ad hoc te vocatum, ut aliorum imiteris errores, non ut Ecclesiæ jus absorbeas; sed ut tuo jure contentus, et Romanam primo et principaliter, et alias consequenter defendas Ecclesias. Unde, si bene recolis, ad id te specialiter jusjurandi vinculo adstrinxisti, quod ejusdem Romanæ Ecclesiæ jura defendas, et in nullo diminuas, vel perturbes. Dat. Perusii VII id. Januarii anno 1 ».

7. Optima etiam regi consilia dedit⁴, ut ad bellum profecturus pacem inter suos firmaret: consilium peteret uti gerere se deberet: si quos offendisset proceres sibi, conciliare studeret: illata Ecclesiis damna sarciret: tum id maxime, ut conscientiæ æstus pacaret; ac numini, detersa omni criminis labe, conjunctus esset: « Profecturum ad bella principem decet pacem in domo propria solidare, ne dum pugna domestica lacescente distrahitur, minus ab exteris timeatur. Inter omnia sane prælia illud magis est intimum, id debet rectius dici intestinum, quod sub Dei solius oculis in conscientiæ secretissimo sinu geritur: quod nunc rodit, nunc lacerat, nunc concutit, nunc prosternit; et alternis vicibus, nunc superior, nunc inferior quietem animi, vel prorsus disjicit, vel perturbat, etc. Dat. III id. Januarii anno 1 ». Ut felicius ea expeditio succederet, Clemens Rodolphum cardinalem episcopum Albanensem in Siciliam legavit, eique provinciam cruce insigniendi militem, ac populos ad arma sacra in Manfredum concitandi demandavit⁵.

8. *Clemens litteris gravissime refringit minas Manfredi, in quem expeditio sacra instauratur.* — Dum ergo hinc legatus Pontificia fructus auctoritate Siculos in Manfredum armabat, hinc Carolus florentissimum exercitum instruebat, Manfredus atroces ac minaces litteras ad Pontificem scripsit. Cujus vesaniam Clemens suis gravissime refrigit.

¹ M. S. auct. anonym. rer. Sicular. -- ² Tom. II. Ep. CXXXVII.

³ Tom. II. Ep. CXXXIII. — ⁴ Ep. CXXXVI. — ⁵ Ep. LIII.

« Manfredo quondam principi Tarentino.

« Lecta ¹ nuper Epistola, viri magis magniloqui quam magnifici stilum sapiente, nec favorem promeruit veritatis contraria, nec timorem incutere potuit homini timorato. Dico autem hominem timoratum, qui singulariter Dominum timet, de quo recte quod scriptum est intelligitur: Qui timet Dominum, nihil trepidat: sic enim singulariter vult Dominus diligi, sic etiam et timeri, ut quemadmodum nil est diligendum, nisi Dominus, et quod est diligibile propter Dominum, sic nec timendus est aliquis nisi Dominus, et quod est formidabile propter ipsum: unde et in Evangelio docet homines non esse timendos, qui cum corpus occiderint, ultra non habent quid faciant; illum solum dicens esse timendum qui corpus et animam potest mittere in gehennam. Sane veritati contrariam Epistolam esse dixi, quæ comparationes prosequitur odiosas, et quadam narratione profusa, nunc impotentiam, nunc superbiam, nunc alia imponit præter verum viro nobili, quem potentem et humilem nemo dubitat, et de potentissima et humilissima domo natum: et si potentis probatio quæritur, videbit omnis oculus in processu negotii non solum quid homo valeat, sed quid in homine possit Deus.

« Venit igitur Carolus » etc. usque *Machabæi* ² « et leviter modica comitiva subegit. Et ut præveniantur objurgantes, si permisit Dominus contrarium datis in manus hostium isto cum fratribus et baronibus regni Francorum tempore retroacto; brevis est hujus objectionis solutio, quia Dominus eos probare voluit et captos casu flebili; eventu jucundissimo subito liberavit. Nec est sperandum hostibus, ut contingant similia, sed potius formidandum, imo potius obnixè tenendum, quod omnium Dominus afflictionem non iteret, sed pro suo semel contritis nomine sui reddat lætitiā salutis: non enim irascetur Dominus in perpetuum, nec comminabitur in æternum. Unum scias, Manfrede, quod fuit tempus, in quo gratiam repulit, cui parata per omnia videbatur: et quod postmodum haberi non potuit, tempore minus opportuno quæsita. Omnia siquidem tempus habent, sed tempus non habet omnia; scriptum est enim: Tempore placito exaudivi te. Non est res integra nec integrari possibilis. Jam in publicum prodiit » etc. usque *dignum* ³. « Sed propter hoc hodie non dimitteret, quoniam filios quantumlibet a salute propria elongatos ad sinum misericordiæ exciperet, si juxta formam sacrorum canonum remedium postularent. Demum Dei negotium agitur, in cujus manu regnum est, et sunt omnia jura regnorum. Ejus ergo judicium expectetur, et quod in ipsius oculis bonum erit, suscipiatur ab omnibus, et a singulis approbetur. Venit, inquit, Carolus Deo, et hominibus tolus charus, *δεν*

enim totum significat lingua Græca, non ut sibi jus rapiat alienum, sed ut Ecclesiæ jura prosequens et honorem ejus promoveat et suum pariter inquirat commodum; juxta providentiam sibi factam, ex indulgentia Apostolicæ largitatis. Quod si viam difficultas objicit, si terrarum marisque conclusio, si Sarracenorum, excommunicatorum promiscua multitudo, si cujuslibet barbaræ nationis admistio; potens est Deus aperire clausa, colligata dissolvere, et in paucis multos subjicere, qui de cælo contra Sisaram dimicavit, qui conclusit innumerabiles in manu fidelissimi Machabæi ». Et infra: « Jam in publicum prodiit fortis armatus, jam ad radicem posita est securis: nunc mundi judicium imminet, ut fortis ejici debeat princeps mundi: et si secus Dominus disposuerit, quod non creditur a fidelibus, qui Dei sunt, ad omnia parati flagella, quidquid ei placuerit æquanimitè tolerabunt: viluit enim terra his qui cælum animo concupiscunt ». Sane aptari potuit Clementi, innumeris presso angustiis, divinum illud oraculum ¹: « Justus quasi leo confidens absque terrore erit: » illudque ²; « Non contristabit justum quidquid illi acciderit ». Pergit sanctissimus Pontifex: « Unum scio, quod qui Romanam regit Ecclesiam, in Domino figens anchoram spei suæ, neminem vult decipere, nullius delectatur excidio, nec in sanguinis effusione lætatur: sed pacem, sicut potest, inquirit; et quoniam in te quæsitam, invenire non potuit, in suo quærit opposito, licet coactus. Stabilium quidem a suo prædecessore negotium promovens, sicut debuit, eundem Carolum sublimavit in regem, quia sanctum et terribile nomen ejus, et regio diademate dignum ».

9. Nec falso Pontifex sanctissimus futura præsagii: Deus enim tamdiu laceratæ Ecclesiæ miseratus, vicarium suum, prostrato extinctoque tyranno, erexit; atque in Manfredi satellites tot scelerum reos, seram licet, gravissimam tamen vindictam effudit. Urgebat Carolum ærarii inopia, ut in Siciliam, ad alendum in hostium terris militem, irumperet, cum jam amicis magno oneri esset; adeo ut subsidiarium æs petenti hæc responderit Clemens ³: « Nec montes nec fluvios habemus aureos, nec tuo possumus desiderio satisfacere; et quantumcumque necessitas urgeat, nihil possumus utiliter facere. Fecimus autem liberaliter, quod potuimus, et quod poterimus commode faciemus: sed exhaustis jam viribus, et mercatoribus fatigatis, cur nos ulterius inquietes videre non possumus: nisi forsitan requiras miraculum, ad quod nobis nequaquam merita suffragantur, ut in aurum terram, vel lapides convertamus ». Cum petendæ itaque ex hoste opes essent, e Campania in citeriorem Siciliam signa traduxit Carolus nemine obvio: cum Manfredus ipsius adventus terrore perfusus, tutandi linitis abjecta cura, in loca

¹ Clem. IV. tot. II. Ep. LIII. et aliud Ms. arch. Vat. sign. n. 32. pag. 21. — ² Eod. n. 8. vers. 18. — ³ Ibid. vers. ult.

¹ Prov. XXVIII. — ² Ibid. XII. — ³ Tom. II. Ep. CXLII.

interiora se subduxisset. Cujus expeditionis historiam et Manfredi æstus Sicularum rerum anonymus auctor ita describit ¹ : « Manfredus status sui hujusmodi ventura flagella præsenſerat : et veluti in extasi, ac alto terroris involucro positus ignorat penitus ubi venientibus hostibus se opponat, ubi eis obstacula præparet, ubi obsistat eisdem. Et dum ad resistendum propterea flumen repetit, ut per se facta impedimenta sint talia, quod hostes in oppositum constituti nequeant se manualiter jungere; nunc Capuam, nunc Cœperanum, et tandem Beneventum festinus, discurrendo, gressus dirigit et revolvit : quamlibet enim terrarum hujusmodi alla fluminis ripa fortificat, ac profundi defossum aggeris roborat. Sed præcitus ad malum obstinatus Manfredus, qui apud Cœperanum gentis suæ resistantiam ordinare debebat, passus regni vacuos et sine custodiæ munitione reliquit, ut liber ad regnum aditus pateat inimicis ». Id Casertani comitis, incestum uxori a Manfredo sororio illatum ulciscens, defectione accidisse aiunt ² addit vero plura auctor anonymus de arce munitissima, cui Coccha Arcis nomen inditum, et S. Germano impetu captis, cæsisque Sarracenis præſidiariis.

10. Penetravit mox Carolus interiora, per Alianos aspera montium transgressus : atque ubi in hostis conspectum venit, cum suis consilium militare contulit, an mox committendæ acies forent : et certantibus aliis fessum militem recreandum, aliis contententibus ex eo animos hosti auctum iri ; Gilo comestabilis palam edixit, quidquid decernerent alii, se cum Roberto Flandrisque in hostem ducturum : se bene de Deo summo Ecclesiæ præſide, cujus erant defensores, sperare. Vicit ergo illius sententia instructisque agminibus, promotus in hostem exercitus. Ferunt ³ Manfredum sibi metuentem de pace Carolum interpellasse, idque responsum elicuisse oratores : « Referte hæc sultano Luceriæ : vel ego illum hac die detrudam ad inferos ; vel ille me ad cælos evehet ». Et quidem Carolus Manfredum jure sultani nota perstrinxit, cum Sarracenis esset addictissimus, eorumque superstitione in consulendis astrologis et ariolis inquinatus, ut Sicularum rerum auctor anonymus observat ⁴ : « De hora, inquit pugnæ Manfredus consilio cujusdam astrologi regebatur : sed cum jam deliberatione præhabita compertum per artem esset, quod felici omne pugnam poterat aggredi, quidam ex comitibus ipsis proditoria obstinatione corrupti, et machinationem nequissimam moliti, dissimulantes sibi displicere, prælium solum commodum ipsius Manfredi fore, si prætendentes ipsum Manfredum fore si non confugeret, pro dignitate spurii derelinquendum ; quidam etiam, quos idem Manfredus ad se tunc temporis fecerat accersiri, sumpta causa vel oc-

casione potius, quam quaerunt volentes recedere ab amicis ; substituerunt in locis primis futuros successus morantes potentiae utriusque : sed qui pares censi poterant in crimine, inde fines simulabant se ad terrarum suarum custodiam remanere.

11. Cum in hujusmodi voluntatis examinatione persisterent, et militiae agmina, necnon agminum præpositi decesserint, clamor æthere tantus insonuit, quod, sicut fertur, usque ad Alisim ventus impulit murmura : et veluti cum freta fervent valida ventorum concita tempestate omnium perturbabat auditum, etc. » Pergit auctor pugnae ordinem ac singulos eventus describere : nobis suffecerit rem paucioribus verbis perstringere. Ubi cum hoste ferro consertum ¹ ardentissimis animis, primæ adversæ acies magna vi sanguinis utrinque fusa pugnare ; cumque suos pæne fluctuantes videret Carolus, invocato divino numine, cum circumtusis globis in hostem provolvit, oppositos hostium cuneos impulit, evertit, dissipavit. Cumque fusi hostes Beneventum profugerent, insecuti eos Galli permixti fugientibus ingressi, urbem cepere atque evertere : quæ cum juris esset Pontificii, graviter id a Clemente acceptum, ut infra visuri sumus. Capti innumeri inter quos Manfredi uxor Comneni Græcorum principis filia, dum audita viri morte, una cum filiis fugam ornabat, abducta in vincula atque arce munitissima jussu Caroli inclusa. Tanta vero fuit cæso- rum strages, ut terra eorum maderet sanguine, et campi occisorum cadaveribus constrati cernerentur. Cecidit in tertio agmine inter medios Manfredus, qui flagitiorum suorum satellites, eo, permittente numine, collegerat ut pari supplicio delerentur : ac post biduum inter suorum cadavera illius corpus repertum Ecclesiastica sepultura caruit, cum infelix princeps anathematis vinculis irrelitus occubisset : illud tamen Carolus in pontis Beneventani capite terræ mandari jussit.

12. *Parta victoria sibi per litteras gratulantur Carolus et Clemens ; describuntur etiam Manfredi hac occasione extincti vitia.* — Conſignat hujus victoriae tempus Guido Bernardus his verbis : « Prælium factum fuit IV kal. Martii, feria vi. in campo ante civitatem Beneventanam anno Domini prætaxato mclxv, secundum illos, qui annos Dominicæ Incarnationis incipiunt in Annuntiatione Domini computare : secundum autem illos, qui in natali Domini incipiunt computare, dicitur mclxvi, unde versus facti sunt subsequentes ». Quamvis illi sæculi more incompti barbariem et imperitiam redoleant, quod temporum rationem signent, adducendi a nobis sunt visi.

Carolus athleta Christi, prout ante cometa
Hoc præsignavit, Manfredum suppeditavit.

¹ Ms. anonym. auct. de reb. Sicul. — ² Ricord. Hist. Flor. c. 179. Summont. Hist. Neap. l. ii. et alii. — ³ Summont. Hist. Neap. l. ii. — ⁴ Auct. anonym. de reb. Sic. Ms.

¹ Ricord. Hist. Flor. c. 180. Mon. Pat. ubi sup. Nang. in gest. S. Lud. Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. xxii. c. 32.

Plus decies centum quatuor juxta Beneventum
Victor prostravit, hinc Ecclesiam relevavit.
Sunt anni Christi, victoria cum dator isti,
Mille ducentens sexagenus quoque senus
Beati finis sit, Februarii lux tertia finit.

Adduci plura ac cumulari ad superiora comprobanda auctorum testimonia possent : sed omnium instar testium unus suffecerit Carolus, qui subjectas litteras de parta divini ope numinis victoria triumphales ad Clementem dedit ¹ :

« Sanctissimo in Christo patri ac domino Clementi, divina providentia, sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Carolus Dei gratia, etc. cum omni reverentia et honore, devota pedum oscula beatorum.

13. « Multum meis reputans successibus adjici, si Romana mater Ecclesia de felicibus filii processibus, in quibus sua causa provehitur, certa fiat ; ecce significo vobis ad gaudium, quod postquam Manfredus publicus hostis, victus olim apud S. Germanum ; a Capua quoque, ubi se jactabat velle resistere, confusus abscessit ; accepi quod idem hostis cum suarum reliquis virium, quæ de S. Germano per fugam evaserunt, profugus per terram Laboris se transtulit Beneventum. Ego hæc meas continuando dietas, Palifanos et Thelesmos campos contra hostem ipsum, omisso itinere Capuæ, duxi in caelestis virtute præsidii procedendum. Sicque factum est, quod die Veneris vicissima sexta præsentis mensis Februarii, quodam desiderio perveniendi citius Beneventum meum meorumque animos stimulante ; ac viarum et passuum multorum difficultatibus et asperitatibus, quales vix transiveramus antea, superatis ; ad montem quemdam perveni, unde subjectus et admodum patens campus ordinatas jam hostium acies ostendebat. Propter quod ego, licet equos commilitonum meorum præ malitia et longitudine itineris cognoscerem plurimum fatigatos, et propterea ad sustinendum pondus prælii minus aptos ; instructis tamen meis in illius nomine, cujus agebatur negotium, aciebus, ex adverso ad pugnam processi. Et quamvis per magnam horam fuerit utrinque pugnatum, cedentibus tamen divinæ potentie, non meis viribus, duabus prioribus hostium aciebus, omnes aliæ, cum non confiderent aggredientium posse impetum sustinere, se fugæ remedio commiserunt : factaque est in ipso prælio hostium tanta strages, quod celant campum oculis superjacentia corpora occisorum. Nec tamen omnes fugientes fugæ refugium salvos fecit : quin major pars fugientium in gladio nostrorum ipsos persequentium ; cum eo copiosius ceciderunt, quo dispersius fugiendo nec unus tuebatur alterum, nec eis locus, ad quem confugerent, apparebat.

14. « Magnum ergo numerum captivorum ad carcerem nostrum hujusmodi bellicus adventus

adduxit : inter quos Jordanus et Bartholomæus dictus Simplex, qui nomen sibi comitum hæcenus usurparat, eorumque fratres, necnon et Perusinus de Florentia perfidissimæ Gubellinæ factionis auctor in vinculis detinentur. De iis, qui de primoribus partis adversæ in prælio corruerunt, certam nondum habentes notitiam, nihil vobis exprimimus propter festinatam præsentium missionem : licet Galuanus et Henrisnetus dicti comites mihi a pluribus asserantur in ipso prælio corruisse. De Manfredo vero utrum ceciderit in conflictu, vel captus fuerit, aut evaserit, certum adhuc aliquid non habetur : dextrarius tamen armatus, cui insedissee dicitur, et quem habemus, sui casus affert non modicum argumentum. Hæc igitur, quæ de manu Domini me suscepisse cognosco, ideo beatitudini vestræ denuntio, ut omnipotenti Deo, qui per ministerium meum Ecclesiæ causam prosequitur, devotas pro tanto triumpho gratias referentes, certam spem et fiduciam habeatis, quod eradicatis de regno Siciliae scandalis et seminariis scandalorum, illud ad antiquam et consuetam devotionem Romanæ Ecclesiæ plene reducam ad laudem et gloriam divini nominis, exaltationem et pacem ipsius Ecclesiæ, et incolarum ejusdem regni statum prosperum et tranquillum. Dat. Beneventi, etc. »

15. Perlectis Caroli laureatis litteris, summam Clemens hausit animo voluptatem : utque de tanta relata victoria triumphanti est gratulatus, ita de urbe Beneventana ab ejus exercitu direpta gravissime est conquestus ² ; cum ea ditionis Pontificiæ esset. Aliisque litteris ad episcopum Albanensem A. S. L. missis easdem querelas ingeminavit ³ ac monere Carolum jussit, uti ausis ejusmodi abstineret. Sed eum dolorem percepta ex prostrato hoste jucunditas leniebat : quæ cum ad plures, imo ad cunctos fideles, qui lugenti Ecclesiæ condoluerant, attineret, nuntium lætissimum longe diffudit. Probat Ottobono ⁴ S. Adriani diac. card. A. S. L. atque archiepisc. Narbonensi ⁵ ejusque suffraganeis missæ litteræ ; tum ad comitem Augi datæ ⁶ : quibus ipsos ad agendas numini una secum pro sublato crudelissimo hoste gratias adhortatur. « Ex hoc, inquit ⁶, spoliata restituntur Ecclesiæ, reducuntur exules innocentes, cadit perfidia, surgit fides, refloret Tuscia, tota demum Italia reviviscit, lætatur Achaia, Terra-Sancta respirat. Injux igitur auctori victoriae Deo vivo, qui tam misericorditer quam potenter, tam magnifice quam benigne suam in hoc negotio respexit Ecclesiam gratias agite ; et levatis in cælum manibus, ei devotissime supplicate, ut suæ dona continuans largitatis, cœptum tam honorifice suum et Ecclesiæ suæ negotium confirmare dignetur, etc. Dat. Perusii VII idus Martii anno 1 ».

16. Repertum est Manfredi corpus perfoesum

¹ Tom. II. Ep. CLXVIII. — ² Ep. CLXVI. — ³ Ep. CLXIII. — ⁴ Ep. CLIII. — ⁵ Ep. CLVI. — ⁶ Ep. CLXIII.

¹ Ext. apud Clem. tom. II. Ep. CLI.

vulneribus, quod Ecclesiasticæ sepulturæ honore caruit, cum anathemate devinctus periisset : ejus virtutes, et vitia hic alienum non fuerit describere. Fuisse in primis ingentibus animis, liberalitate artibusque ad mulcendos animos præditum, excultissimum urbanitate, ac forma præstantem ferunt¹ : sed has virtutes vitiiis obscurasse, epicuream nimirum vitam duxisse, frænaque laxasse libidini, ut nec sorori Casertæ comiti nuptæ pepercerit ; unde ob impuros natales jaectare solitum, ex vetito concubitu magnos viros nasci : nec Deum, nec sanctos reveritum, Sarracenis² conjunctissimum, horumque opera in sacerdotes tyrannidem exercuisse, ac damnasse³ ad triremes, si divina profanare detrectarent : Arabum superstiosæ astrologiæ fuisse adeo addictum, ut cum Manfredoniam ad commendandam posteritati memoriam, everso Siponto, conderet, astrologos insignes evocarit⁴ qui siderum situm observarent ad jacienda prima illius fundamenta : quasi ex singulari quodam astrorum in primum illud saxum influxu, Manfredoniæ florentissimus status, excidiumve extremum penderent. Pari etiam insania astrologorum delirantium superstitionem secutum ; tum maxime, cum in extremam mersus est calamitatem ; diximus. Ex quo discant posteri sceles regnorum instabilem basim esse.

17. Extincto ita Manfredo, ejusque uxore Comneni despotæ filia una cum natis capta, Carolus brevi hostium reliquias præcipiti victoria consumpsit : qui supererant, Manfredi sequaces partim ferro delevit, partim ad se pellexit. Sarracenos etiam contudit, ac Luceriam eorum validissimam arcem, vel potius prædonum speluncam, sentinamque omnium vitiorum a Friderico, conditam et ornatam, a Manfredo postea auctam, ut suæ improbitati apud mortalium imprissimos paratissimum asylum haberent, ad deditionem compulit⁵. Triumphatori ergo Siciliæ, Ecclesiæque defensori Carolo Clemens gratulatorias litteras dedit⁶, immensis ipsum cumulavit laudibus ; et quam alte Pontificio pectori ipsius amor defixus esset, quantaque voluptate ex latissimis nuntiis fuisset delibutus, significavit.

« Charissimo in Christo filio Carolo regis Siciliæ illustri.

« Favus paternæ dulcedinis erga te, quem anima nostra prædiligit, de labiorum nostrorum eloquio cum rore suavitalis emanat, dum ex intimo tibi propinquamus affectu, quæ tuis inhærentia sensibus dilectionis augmentum præbeant, fructum salutis germinent ; et regalis præminentiam nominis, tuique magnificos titulos honoris extollant. De plenitudine quidem charitatis talis consurgit affectio, mentem patris instantia quotidiana sollicitans, ut amantissimum filium frequenti visita-

tione lætificet ; ac eum assiduæ benedictionis aspersione fecundans intenta, vigili et curiosa meditatione provideat, quod laus ejus et gloria et apud Deum crescat, et in gentibus exaltetur : quod felix status suæ celsitudinis præservetur : quod eventus cautela futuros anticipet, ne felicitatis angusta tempora quidquam sub nubilo turbationis vel adversitatis anguset.

18 « Profecto, fili charissime, circa conservandam status tui gloriam non indigne pensamus. Tu enim es electus a Domino in sui populi defensionem : tu gentibus, quæ ambulant in tenebris, serenitatem lucis data tibi divinitus gratia reddidisti : tu qui es Ecclesiæ defensor : tu pax fidelium : tu viatorum securitas, et tranquillitas regionum. O cum quanta mentis anxietate quæсивimus, quam profundis cogitatibus nos et nonnulli prædecessores Romani Pontifices cum fratribus nostris adhibuimus labores et studia, ut te nobis in adiutorem ipsius Ecclesiæ divina clementia largiretur, quod tuo studio ab innumeris, quibus subiacebat, oppressionibus eadem Ecclesia liberata, sub gaudio libertatis in Domino respiraret. Et quia summa providentia, nostris desideriis condescendens, te nobis pia miseratione concessit, tibi que contra hostes de victoria gloriosa, providit, et regnum Siciliæ tuo imperio sic virtuose subiecit ; et nos et universalis Ecclesia, tanquam de multiplicium anxietate laborum ad optatæ quietis votiva solatia redeuntes, plenis in Deo nostro gaudiis exultamus ». Tum pluribus saluberrimis præceptis pro bene administranda republica ipsum imbuat, hortaturque, ut ad partem tantis sudoribus laboribusque Siciliam conservandam incumbat ; nec minoris esse gloriæ ac fortitudinis acquisita servare, felicique adducta pace defendere, quam ab hoste ferro peperisse. Arguit præterea parum cante nonnullos, qui tuendo regno operam navare potuissent, dimisisse. Paucis vero post diebus pulcherrimis aliis litteris¹ quæ tanti Pontif. summam prudentiam redolent, Carolum erudivit, ut ad regnum optimis institutis temperandum, regendosque commissos populos accingere se deberet : proposuit ob oculos, omni assentationis furo procul amoto, quas ipse culpas graviores, sui que committerent, ut protinus aboleret : consuluit in primis divini numinis timorem amoremque pectori insereret, nec unquam regias manus prudens et sciens alienorum usurpatione temeraret.

19. « Cum omnia quæ secundum ordinem fiunt, ex ipso recipiant pulchritudinem et splendorem, decet te, fili charissime, in omnibus et per omnia ordinate procedere, ne tu forsan, ad cuius pendet arbitrium ordinatio tanti regni, minus juste quæras in subditis quæ in ipsis nequiverint inveniri. Hoc est sane nostri summa propositi, ut tuum studium excitemus ad tui stabilimentum

¹ Math. Spinel. Ricord. Hist. Flor. c. 180. Summont. Hist. Neap. l. II. Colleut. Hist. Neap. l. III. et alii. — ² Math. Spinel. — ³ Ibid. — ⁴ Nang. de reb. gest. S. Lud. — ⁵ Tom. II. Ep. CCXXI.

¹ Ep. CLIV.

honoris, et statum pacificum nationum tuo regi-
mini subjectarum : cujus rei principium esse cre-
dimus, solidum et fixum fundamentum, si te, tuos,
et tua tam prudenter quam provide duxeris ordi-
nanda. Ad tuam autem ordinationem hoc pertinet,
ut Deum timens ac diligens : nihil ex certa scien-
tia in salutis tuæ dispendium teneas alienum ». Tum perstringit ab ipso nonnullas res Ecclesiasti-
cas occupatas, ac restitui jubet : imposita gra-
viora vectigalia submoveat, quæ circa salinas,
aliaque suo tempore inducta, quibus opprimuntur
populi, eorumque sanguis exsugitur, dissolvat.
Deinde carpit acerrime, veram amicitiam non ge-
rere cum suis, cum plures, qui se ipsius obsequiis
devoverant, suis stipendiis fuerint defraudati ; alii
ad extremam inopiam redacti ad sua redire, vel in
xenodochia compulsi fuerint ; alii gravissimis in-
commodis emareuerint : superbe nimium agere
cum Siculis, quos suo aditu arcet : ac ni facili-
orem moribus se præbeat, ipsorum animos abalie-
naturum.

20. « Ad nullum afficeris, prout dicitur, ami-
citia : quare ex eo a nullis præsumitur, quod tuos
Provinciales tanquam eos in servos emeris ad
onera. Supra vires adstrictos, et tibi fideliter obse-
cutos, suis fraudas stipendiis : quorum multi pe-
rierunt inedia, multi contra suæ nobilitatis et
non minus tuæ honorem in hospitalibus pauperum
jacuerunt : multi, qui te pedites sunt secuti, lan-
guent in carcere ». Et infra : « Multique alii, qui tibi
in Italia servierunt, nudi et pauperes ad propria
sunt reversi. Adimus juxta famam communem,
quod homines regni tui et videre contemnis, et
justitiam eorum procrastinas ». Admissos vero in
regium conspectum non comiter haberi objurgat ;
imminentisque inde periculi admonet : « Si nec
visibilis factus, nec adibilis ; si nec affabilis, nec
amabilis, et eisdem volueris principari, profecto
in manu gladium, et in dorso loriceam, et a latere
præparatum exercitum habere te jugiter oportebit.
Et quæ erit hæc vitæ species, nisi mortis imago
miseræ, suspectos semper habere subditos et su-
spectum semper esse ? » Subdit a regis ministris
populos premi et exasperari, instruitque ut probos
viros ac summa prudentia præditos adhibere
in consilium debeat, eorumque monitis obtem-
perare ; nec suæ adeo sapientiæ ac sagacitati præ-
fidat.

21. « Transendum est ad consiliarios, quibus
uteris. Ecce, ut fertur publice, dantur tibi consilia
a peritis, quæ cum audieris, seorsum abiens judi-
cio subjicis imprudentium, et aut tuæ invidens
prudentiæ, præfers omnibus id quod sentis, aut
peritorum responsa ab illis sustines judicari, qui
non intelligunt se vel illos. Hoc interdum vidimus
in Provincia, et ideo in Apulia posse fieri non im-
possibile reputamus. Crede, fili charissime, jam
nobis sæpe contigit in hac Sede, cui, licet imme-
riti, præsidemus quod habitis fratrum nostrorum
consiliis, quanquam contrarium crederemus uti-

lius, tamen eorum sententias sequebamur (utile
erat negotium, quod bene poterat fieri, poterat vel
omitti) et movebat nos ista ratio, quia temerarium
censebamus, tot prudentium judicio sententiam
nostri capitis anteferre. Elige ergo, fili, consilia-
rios tibi non suspectos, et cum suspectos habere
cæperis, non retineas, quia bellum continuum cogi-
tationum invicem confingentium non evades ». Tum multa cumulat de bonis et malis consiliariis,
subjicitque : « Nunc dimissis consiliariis ad do-
mum tuam descendimus, quam adeo deordinatam
in omnibus mundus clamat, ut tot in ea sint do-
mini, quot sunt capita ». Postremo subjungit :
« Et ut finis concordet principio, te et tuos et tua
sic ordina, quod et Deo cedat ad gloriam, tibi ad
commodum, tuis ad gaudium et exemplum. Datum
Viterbii X kal. Octobr. anno n ».

22. *Plures Italiæ populi Ecclesiæ reconciliati.*
— Nec Sicilia modo victoriis Caroli abrepta jam
ad Ecclesiæ obsequia redierat ; verum plures etiam
alii Italiæ populi, qui se eidem Ecclesiæ, cum
Manfredus viveret, subduxerant ; non levi con-
cepto metu, ne Clemens e Sicilia victorem in ipsos
incitaret, certatim ejus gratiam flagitarunt. Flo-
rentini omnium primi aspiravere ad libertatem,
exturbato Guidone Novello, ejusque germanis,
cum ob subitam rerum conversionem stupore
defixi hærerent ; missisque oratoribus censuris
exsolvi flagitarunt. Qua de re Pontifex Octavianum
Ubalinum S. Mariæ in Via-Lata diaconum card.
certiorem fecit : quarum quidem litterarum exem-
plar Fridericus comes Ubalinus, in re historica
versatissimus, mihi communicavit : « Ingenti », inquit Pontifex, « jubilo exultamus, quod miseri-
cors et miserator Dominus (qui nihil eorum quæ
fecit, odit, nolens mortem peccatorum, sed ut
magis convertantur et vivant, civitatem et popu-
lum Florentinum, qui quasi cum morte fœdus
pepigerant, diuque a devotione Rom. Ecclesiæ
damnabiliter de via recta (deviaverant) ; quondam
Manfredo olim principi Tarentino, persecutori
ejusdem Ecclesiæ manifesto, contra eam indura-
tis animis pertinaciter adhærendo, et adhærentes
ejusdem Ecclesiæ totis viribus impugnando) de
suæ abundantia pietatis ad pœnitentiam conte-
rens, ipsos ad devotionem nostram et dictæ Eccle-
siæ per tuæ probitatis industriam misericorditer
revocavit, etc. » Subdit ut Florentinus prætor alii-
que magistratus oratores ad Sedem Apostolicam
miserint, qui supplices deprecarentur censuris
Pontificiis ob seutas Manfredi partes et Lucam
contra imperia Apostolica oppugnatam contractis
exsolvi, nuncupatoque sacramento Ecclesiæ imperiis
obsequentes futuros : utque Gotifredo S. Geor-
gii ad Velum-Aureum, et Uberto S. Eustactii dia-
conis cardinalibus demandata sit provincia, ut eos
liberarent anathemate, atque in sacrorum com-
munionem admitterent. De Florentinis traductis
ad partes Ecclesiæ meminere Leonardus Areti-
nus et S. Antoninus. Mox etiam ad illius obse-

quum confluxere Pistorienses¹ ac Pratenses²; quorum censuris exsolvendorum eidem cardinali Ubaldino provincia imposita est. Pisani³ etiam et Arelini horum exemplo in Ecclesiae sinum se contulerunt⁴. Cumque Lucanos Pontificiarum partium inter ac Pisanos maximum bellum arsisset, jam Pisanis ad officium reversis, Lucanos pacem cum iis inire, vel inducias pacisci imperavit⁵, donec controversias ipsorum componere ac dirimere posset. Marchia Tarvisina etiam, quae diu sub Friderici, ac postea Manfredi tyrannide luxerat, ad Clementis obsequia est reversa. Nec minus res in Insubria conversae: Cremonenses enim Uberti Palavicini, qui cum Manfredi juncto foedere suam tyrannidem apud eos confirmarat, jugum excussere⁶ (1).

23. *Pontificis litterae de felicibus e victoria illa successibus, deque Balduino auxilia contra Graecos anhelante.* — Tot felices Ecclesiae progressus Pontifex Ottobono S. Adriani card. ita expressit⁷: « Ecce apud nos illae maris elationes mirabiles siluerunt, prostrata superbia, quae caeli verticem tangere videbatur. Charissimus in Christo filius rex Siciliae illustris lenet pacifice totum regnum, illius hominis pestilentis cadaver putridum, uxorem, liberos obtinens et thesaurum. Marchia ad nos rediit: Florentini, Pistorienses, Senenses et Pisani ad mandata venerunt. Uberti Palavicini et Placentinorum habemus nuntios, et Cremonensium expectamus, qui volunt facere illud idem, et de Januensibus aliquam spem habemus. Dat. Viterbii VIII id. Maii anno II ». Receptum porro in Ecclesiae gratiam Palavicinum Clemens in litteris ad Francorum regem datis⁸ testatur; atque alios plures, ut Conradum de Antiochia dictum eum ipsa in gratiam rediisse.

« Charissimo in Christo filio Ludovico regi Franciae illustri.

« Ecce per Dei gratiam regnum Siciliae redivivum nuper a mortuis resurrexit: ecce Tuscia, ecce Palavicinus marchio cum Cremonensibus et Placentinis et aliis partis suae nobilibus ad Ecclesiae redire mandata: de quorum constantia licet tenuem afferat confidentiam status praeteritis eorumdem; quia tamen non est nostrum iudicare de occultis, aperuimus cum gaudio gremium redeuntibus, et gaudentibus Angelis de unius poeni-

tentia peccatoris, in tot millium congaudemus. Verum in nobis haec quantumlibet magnam laetitia interrumpt periculosus status Angliae, periculosus Hispaniae, periculosus Germaniae, periculosior Terrae-Sanctae; sicque risus dolore miscetur sicque extrema gaudii luctus occupat, ut flere libeat, gaudere vix liceat: quanquam alternis vicibus tam lacrymis, quam laetitia contingat et oporteat nos vacare. Caeterum scire volumus tuam magnitudinem, quod quamvis regnum nobile, plenum divitiis ac deliciis acquisierit frater tuus, timemus plurimum, ne segnius quam oporteat, terram custodiat acquisitam. Multos enim abire permisit, quos fuisset expediens tenuisse: qui sicut teneri non poterant sine dominis, sic libenter adstitissent eidem feudis decentibus honorati. Nec credas quod nostra defuerit admonitio, quam utique et plorans ei misimus, et in ore posuimus magnorum et fidelium nuntiorum, etc. Datum Viterb. XVIII kal. Junii anno II ».

Pervasil Orientem parti de Sicilia triumphum fama, ac Balduinus II imp. Constantinopolitanus, Manfredi foederatus, Caroli gratiam exambivit, atque a Clemente auxilia in Graecos schismaticos precatus, certior factus¹ est, ipsum e Sicilia potius quam e Germania vel Anglia auxiliares copias eliciturum.

« Charissimo in Christo filio Balduino, imperatori Constantinopolitano illustri.

« Commune gaudium Dominum amantium si te, ut asseris, propter Dominum et in Deo laetificat, reddit te commendabilem in hac parte: Quamvis olim notatus fueras, quod cum hoste pestifero, nunc prostrato, foedus contraxeras amicitiae nec Deo nec hominibus gratiosum. Sane si spondent nobiles, si potentes auxilium ad negotium, ratione divino Numini congaudemus, Dei clementiam deprecantes, ut illorem confirmet consilium ad sui exaltationem honoris. Nos enim illorum promovere propositum eo possumus confidentius, quo regni Siciliae acquisitio ad inimicos Ecclesiae prostruendos ex omni latere expeditus iter parat: licet quod implicas de Theutoniae Angliaeque subsidiis locum hoc tempore sibi non vindicet, terris ipsis et adjacentibus intestinis periculis involutus: sed speramus in Domino, quod assumptibus dictum negotium ad honorem et gloriam sui nominis Deus manum non subtrahat adjutricem. Dat. Viterbii XVI kal. Junii anno II ».

¹ Clem. I. II. Ep. cur. III. — ² Reg. post eamd. Ep. — ³ Ep. IV. — ⁴ Ibid. — ⁵ Lib. I. Ep. CLXII. — ⁶ Monach. Pat. Chr. I. III. — ⁷ Tom. II. Ep. CCXXXIII. — ⁸ Lib. II. Ep. CCII.

¹ Regest. Clem. IV. arch. Vat. sig. num. 32. pag. 32.

(1) Quanquam multa per Italiam gentes ad obsequium Sedis Apostolicae redisse hoc anno visae sunt, easque enumerat annalista; vix tamen credo omnes, quas hic recenset, ex corde respicisse. Cum recepta licet in Ecclesia communionem adhuc tamen clandestina agerent consilia, ut ex litteris Pontificis in Registro hujus anni vulgato in Anecdots Marteni tom. II plane constat. Marchianos legatos suos ad Conradinum destinasse expendit Clemens in litteris ad S. lit. Martini card. datis Viterbii XVII kal. Novemb. anno II, ex quibus Firmianorum ac Urbinatum contumaciam intelligimus. Florentium quoque, licet a censura exsoluti, nec Germanos contra datam fidem expulerunt, nec Conrado satis obsequentes se praeberunt, quod illis exprobrans Pontifex in litteris in eodem Registro (quamvis sine data temporis et loci) legendis, injungit ut intra decem dies coram se compareant ad causam suam tractandam. Verum non diu post Florentinos Pontifici per omnia paruisse deprecamus ex lit. eris ad ipsos datis a Pontifice Viterbii XII kal. Decembris, in quibus Clemens mittem se et benignum erga illos exhibens, satis indicat nihil ultra habere, quo de illis queratur.

24. Lætissimus porro successus, ut instabilis est humana conditio, improvisa in Urbe seditio confudit; concilialisque jam magna ex parte hostibus, in multa exitia ipsius filii concurrerunt. Creati enim a Romanis duo senatores, magno invicem furore conflagere, prædasque agere cœpere. Ad quos compescendos Clemens Simonem tit. S. Cæcilie presbyterum card. A. S. L. operam omnem adhibere his litteris jussit¹: « Ecce Romana Ecclesia suæ reddita libertati, in sua conversa jam viscera nescit ordinem, nescit legem. Duo facti sunt senatores prædones et fures, intus et extra libere debacchantur: angimur enim ab iisdem præcipue propter debita, quæ tu nosti, pro quibus obligatæ possessiones Ecclesiarum Urbis existunt: nisi subvenias, ad casum labimur graviolem. Si qua ergo tibi compassio, si qua viscera pietatis, patri subveni, matri succurre et de ore leonum nos libera rugientium. Datum Viterbii XVII kal. Julii anno II ». Creatus vero senator Henricus regis Castellæ frater, quem Carolus ad res pacandas submiserat, longe postea graviores tumultus concitavit. Sed de Henrico inferius: nunc ad Hispanicas res transeamus.

25. *Mauri Hispaniam infestantes prælio funduntur.* — Vidimus superius Granatæ et Murcie reges Sarracenos Castellæ stipendiarios excilis ex Africa Mauris, periculosissimum bellum Christianis intulisse: adversus quos Alphonsus Castellæ et Jacobus Aragonum reges movere: dumque in Granatensem fulminaret Castellanus, Aragonius captis anno superiori ardenti et rapida victoria² Villena, Elda, Orcelis aliisque non ignobilibus oppidis, hoc anno Murciam urbem regiam florentissimo exercitu cruce signatorum, ciuxit (Pontificis quippe studio, adducta in periculum Hispania, fideles ad crucem capessendam concionatorum opera induxerat³, erumpentesque initio Mauros plurimis levibus præliis fudit, ac demum urbem, etsi valido instructam militari præsidio, ad deditionem coegit⁴. Nec minorem fidei quam fortitudinis laudem sibi peperit, cum ipsam regi Castellano restituit, qui pariter Granatenses, habito colloquio certis conditionibus, quas recenset Mariana, ad obsequia adduxit. Cæterum adeo prosperi successus nuntio lætus Clemens papa hæc ad Jacobum Aragoniæ regem scripsit⁵:

« Datum tibi de cælo victoriam, quam tuis litteris et tui destinatione vexilli nostris et fratrum nostrorum auribus simul et oculis injecisti, cum multa cordis exultatione recepimus; ei qui bella conterit et cornua peccatorum confringit, grates debitas exsolventes, qui te suæ militiæ magistrum eligens, inimicos fidei Christianæ olim in tuis frontariis tua manu pessumdans; nunc in teris etiam alienis, Murciam famosam satis inter

alias civitates, tua cura, tua industria, tua potestate perdomuit, et ad charissimi in Christo filii illustris regis Castellæ dominium, a quo præsumpta recesserat rebellione, reduxit ». Sed, pro pudor! qui bellicis laboribus frangi non poterat, voluptatum lenociniis emollitus, pellicis blanditiis vincebatur; quare ipsum Clemens, ut nobiliolem de se victoriam triumphatis carnis illecebris reportaret, gravissime adhortatur: « Sane quanto virtuosior existi in præliis, tanto humilior debes esse in cæteris, ut divino nomini soli debitam tibi gloriam non adscribas. Quanquam in hoc te gloriæ propriæ non deceat zelatorem, ut tecum pugnantem Dominum non impugnes; et qui hostes exteriores superas, ab interioribus minime supereris. Quid enim prodest reges in campo prosternere, et ab ancilla, vel servo in domo viliter subjugari?

26. « Hæc scribimus, fili charissime, quia (quod ægre gerimus) tantorum viclor hostium, a propria carne sic vinceris, ut divino timore postposito illicitam tibi copulam non tuæ statuens mulieris, cum multo scandalo et multorum circumducas adulteram; et incestu cumulans adulterium, graviter oculos divinæ majestatis offendas. O quantum in tua gloria ponis maculam! O quantum sanguini tuo detrahis, quantum honori derogas regiæ majestatis, quanto te demum exponis discrimini vivens sub sorte misera, captivatus a muliercula, et velut bos ductus ad victimam trahi ad inferos te permittis! Quid tibi proderunt tuæ victoriæ? quid triumphi? quid sanguis regius? quid potestas? si velut jumentum in tuis fœcibus computrescas. Scilo quæsumus, et considera, quoniam ad vesperascit, et inclinata est amodo tibi dies; currisque cum cæteris ad finem inevitabilem, quem præfinivit Dominus omni carni. Nec te deceat extrema polluere vitæ tuæ, quam nisi exitus honoraverit impollutus, ad regnum attingere nunquam poteris, in quod nihil coinquinatum incurrit (intrahit). Quocirca obtentu veteris amicitiae, et paternæ compassionis affectu, serenitatem regiam monendam duximus et horlandam, quatenus ad cor rediens, te ipsum contra faciem tuam statuas: ut quod inconsulte fecisti, consilio revocans saniori, mulierem mœcham abjicias, imo nequam: ut tam salubriter, quam publice in bono compleas dies tuos, et de regno quod oblines temporali, ad regni gloriam venias sempiternam. Datum. Viterbii III non. Julii an. II ».

27. *Pontificis ad regem Aragonum litteræ de secundis nuptiis, et de Sarracenis a regno excindendis, et Judæis coercendis.* — Paternis etiam antea litteris regem monuerat, ut adulteram egeret, divinumque timorem in ejus animo gravissima oratione defigere erat conatus: obtendebat sceleri cum colorem Jacobus, Therasiam conjugem lepra inquinatam, contractumque cum ea matrimonium dissolvi flagitabat. Repulit constanter sanctissimus Pontifex nefaria petita; et quam-

¹ Tom. II. Ep. CCVI. — ² Marian. de reb. Hisp. l. XIII. c. 15. — ³ Surt. an. I. III. c. 70. et Indic. I. II. — ⁴ Mar. ubi sup. Surt. Indict. I. II. et I. III. Annal. c. 68. — ⁵ Tom. II. Ep. CCXV.

vis regum omnium uxores lepra infectæ essent, regiæque omnes familiæ penitus extinguendæ, respondit ¹ Dei vicarium dissolvere non posse, quæ Deus adstrinxisset: ne egregias adeo virtutes ac pia facinora corrumpere monuit, sed effrænes cupiditates fortiter edomaret.

« Clemens, etc. regi Aragonum illustri.

« Quos Deus conjunxit, Dei vicarius quomodo separet? Absit a nobis hoc scelus, ut leges Domini violemus, ut hominibus placeamus, creatorem et redemptorem hominum offendamus. Quod si inter te et ipsam matrimonium nullum esset, istam quam superinducere tibi placuit, aut in uxorem aut in pellicem elegisti: si uxorem habere volebas, quam spuriam confiteris, et hanc in tua gloria ponere maculam minime verebaris, nunquam credere debuisti, quod ad tui culminis tam vilem ignobile præcipitium impenderemus suffragium dispensando? quod si tibi concubinatum ipsius elegeras, nec colorem habuit, nec saporem regia postulatio: cum sperare non debeas, auctorem fieri turpitudinis Jesu Christi vicarium, omnia turpia detestantem. Si quæris forsitan, quid tibi faciendum incumbat, cum sine corporis tui periculo primæ cohabitare non possis; satis est in promptu responsio: sustine manum Domini: quam fortuitus casus induxit, culpæ non imputes patientis. An credis, si omnes reginæ per mundi climata constitutæ, leprosæ fierent, daremus regibus ob hanc causam licentiam cum aliis mulieribus contrahendi? Scias pro certo, quod omnes et singuli paterentur repulsam, etsi domus regiæ nulla prole superstita in radice prorsus arescerent et in ramis.

28. « Eapropter, fili charissime, Deum habens præ oculis; et illum benignissimum regem Franciæ, cum quo tibi amicitiam copulasti, tibi statuens in exemplum: vide quantum in diebus tuis processeris: vide beneficia, quæ de manu Altissimi percepisti: vide crucem, quam tuis humeris affixisti: vide bellorum discrimina, quibus te multum animose committis; et ne addas incestui adulterium, cum ex hoc et bona quæ agis, tibi reddas sterilia, cum iram Domini in die iudicii thesaurizes. Ne de te dicas, continere non posse: nam dudum premissa est hæc querela. Quomodo enim justus et rectus Dominus indiceret omnibus ab illicito coitu continentiam, si vel unus posset objicere præceptum impossibile non debere servari? Sed mos est omnium peccatorum, sicut dicit beatus Joannes, ut ad sui excusationem erroris non posse ponunt in causa, cum sit nolle tantum in culpa. Jure igitur tuum in hac parte desiderium implere nolumus contra Deum, qui in licitis et honestis, cum necessitas vel utilitas exigit, nos tibi reddimus favorabiles et benignos. Dat. Perusii. XIII kal. Martii anno 1 ».

29. Instruxit aliis litteris Pontifex eundem

regem saluberrimis monitis, ut numinis cultum amplificaret, Sarracenos omnes e sua ditione exscinderet, qui in gravissima exitia regnum possent conjicere: ne funestum Machometi nomen extolli ab iis pateretur: tenues Valentiniæ Ecclesiæ opes augetet: Judæos submoveret dignitatibus, ac sceleratum illum justæ pœnæ afficeret, qui post habitam coram ipso de religione concertationem, ut trophæum errori erigeret, librum composuerat, ac plura illius exemplaria in varia loca transmiserat: ita enim Dei gratiam, ac partos in terris triumphos cælestibus cumulaturum.

« Regi Aragonum illustri.

« Agit, nec immerito, mater Ecclesia, dum lætante tua magnifica gesta commemorat, dies festos jucunditatis, et lætitiæ cantica replicat; tui zeli fervorem, et strenuitatis merita tam chari, quam devoti filii quasi recenter quotidie delectabiliter recensendo. Exultat et jubilat in tuorum felicitum connumeratione successuum, per quos contra Sarracenos nominis sui blasphemos, et Catholicæ fidei persecutores infestos, salutem populi Christiani Domini dextera virtuose in tuis manibus, et data tibi ab ipso virtute direxit. Apud bonorum omnium largitorem preces devote multiplicat, ut in hac zeli rectitudine, in hac fidei puritate te in tempora longiora conservet. Quod nos eo postulamus avidius, eo instantius imploramus, quo tibi vinculis charitatis solidioris adstringimur, ad honorem tuum soliditate sincerioris dilectionis afficimur, et salutem tuam sincerius affectamus.

« Hæc quidem nos movent efficaciter et inducunt, ut serenitatem tuam paternis adeamus commotionibus, et attentis exhortationibus excitemus adversus ea, quæ grandia pericula temporaliter etiam tibi et posteris tuis ingerere, tui nominis claritatem inficere, ac Creatorem tuum contra te possent graviter provocare. Considera igitur, fili, considera, cum te tam experientia cogat advertere, quam familiaria etiam exempla ignorare non sinant, quam gravibus sit res plena periculis, Sarracenorum in terra tua retentio: qui licet ad tempus occultent iniquitatis suæ necessitate cogente, propositum: illud tamen quam avide, quam ardentem, imo etiam quam inique captata opportunitate revelant. Profecto nec discreti consilii est, nec tutum tam perfidos, tam plenos nequitia inimicos habere domesticos vel tenere vicinos non magis, quam nutrire serpentes in gremio, vel ignem in sinu.

30. « Quod si te forsitan ad hujusmodi retentionem ipsorum aliqua ex illis proveniens inducit, ne dicamus seducit, utilitas; tanto præponderet in tuæ magnanimitatis iudicio et recto libramine rationis acerba tui contumeliæ Creatoris, quam assidue patitur, Sarracenis eisdem inter Christicolis diebus singulis clamore privato certis horis nomen extollentibus Machometi; quanto proculdubio ferres, et revera ferre deberes acerbis illa-

¹ Ep. CXLVI.

tas inter tuos subditos celsitudini tuæ injurias, quam inter eos qui tuæ non essent ditioni subiecti. O quam debet esse detestabile, quam amarum, tibi præcipue, qui ab annis teneris illius cultores et cultum infra fines ipsorum lectis viribus persequendo, ad eorum exterminium laborasti; nunc ipsum in regnis tuis pati per culturam hujusmodi taliter exaltari! Nonne consideras, quod per hoc detractorum linguis exponeris, qui quasi verisimiliter assererent, quod in omnibus tuis laboribus, quos nullis vitatis periculis in ipsorum persecutione ab adolescentiæ tuæ initiis pertulisti, non exaltationem fidei, sed tua venabaris commoda, tuis solummodo utilitatibus intendebas? Porro etiam amicorum alternabantur forte judicia, si propter utilitatem pecuniarum sic tuis laudabilibus acibus detrabi, tantum superni regis opprobrium, tantam Christianitatis infectionem, quam ex eorundem Sarracenorum cohabitatione horribili, detestandis horroribus et horrendis spurcitiis non est dubium provenire, amplius patiaris.

31. « Et quidem tu, vel hujusmodi obloquentium detractationi consentiens, vel ipsi tibi contrarius videreris, si Sarracenos eosdem in suis partibus persequens, in tuis ipsos sustineas patienter. Hæc si discussa debite meditationis examine, in rationis consistorium introducas, ipsos, nec dubium, prout excellentiam tuam decet, prorsus abjicies, et profugos extra tuæ ditionis terminos effugabis. Ad quod magnificentiam regiam, ut tuæ salutis provideas, ut tuæ famæ consulas, ut consultius periculis, quæ tibi et ipsis posteris, ut præmittitur, per eos imminere possunt, occurras, et paterno affectu, et omni quo possumus studio, invitamus: præsertim ut reddas Altissimo votum tuum, quo ad id publice diceris obligatus: sicque oppilentur ora contra te inique loquentium; tuque, prout es et fidei zelator præcipuus, et ad ipsius exaltationem labores tuos dirigere censearis. Ad quam cum ferventer intendas, regalem prudentiam oportet attendere, quod Ecclesiæ status et fidei, earumque negotia ea sunt indivisibili unione conjuncta, ut altera, reliqua in honore non habita, honorari non possit: nec enim potest fidei derogari, quin nimis Ecclesiæ detrahatur: nec ipsius Ecclesiæ honori ac libertati detrabi, quin etiam fidei, quantum in detrahente fuerit, derogetur.

32. « Ne igitur tu, qui ejusdem fidei vacasti semper, et adhuc vacas studiose negotio, eidem, si Ecclesiæ injuriosus fueris, existas injuriosus; decet (et nos excellentiam tuam, quo possumus affectu rogamus) ut ab injuriis Ecclesiarum abstineas, quibus in partibus tuis injuriari diceris supra modum tam in bovalicis, quam albergis, quam in aliis exactionibus omnino indebitis: et in eo potissime, quod ab illis eorum quæ annorum quadraginta spatio, et interdum a tempore, cujus non existit memoria, possederunt titulum suæ provi-

sionis contra rationem et legitimas sanctiones exquiris, quem nisi probaverint, possessiones occupas, juris ordine non servato. Quæsumus itaque, fili charissime, ac tuæ salutis et honoris obtentu pietatem regiam instantius deprecamur, ut ab eorundem Ecclesiarum injuriis omnino desistens, eas, personas Ecclesiasticas, jura et libertates earum manteneas, protegas et defendas, ipsasque favorabiliter prosequaris. Cura Ecclesiam vero Valentinam, donum tibi a Deo tam gratiose concessum, ut concedentis et concessionis gratiam gratam, ut decet, videaris habere, ipsiusque mensuram de donantis magnitudine meliari abunde: tuus favor exuberet, et in ipsam ita liberalitas regie pietatis abundet, ut eam, cum sit novella plantatio, noviter divina potentia per te de gentium perfidarum manibus eruta, in paupertate arescere non permittas ». Et infra:

33. « Ut autem, princeps inclyte, zelus tuus erga defensionem ejusdem orthodoxæ fidei, quam tanquam vir Christianissimus indefesse prosequeris, undique contra ipsius hostes et æmulos aperte reluceat; in ipsius auxilium contra Judæos, qui præ cæteris eandem fidem persequentibus, et nomen blasphemantibus Christianum, et illud blasphemant amarius, et illam nequissime persequuntur; favor tuus apertissime inualescat, ut Judæos de cætero ad aliqua officia non admittens, ipsos in aliquo non extollas: sed in quantum concessa eis a Sede Apostolica privilegia patiuntur, ipsorum refrænando malitiam, deprimas et conculces, nec prætereas illorum blasphemias incorrectas, etc ».

34. *Felicia Alfonsi Castellæ in Maurois gesta.* — Alphonsus interea res cum Mauris Granatensibus composuit, Murciamque videndam illius studio se contulit. Cui in itinere Hudiel rex obvius, implorans ejus clementiam, agros tantummodo ad sustentandam vitam obtinuit¹: regium vero nomen in Mahomadem Abenluti ad Almeriam interfecti fratrem transfusum, tertiam tantum vecligalium parte illi attributa: reliqua in Castellæ fiscum inferre jussa. Quæ res non ita fidelibus grata, cum malum penitus excisum non esset, nec superstilio ex iis locis evulsa. Pro re lata vero victoria eximius princeps gratias numini acturus, Soriam Oxonensis diocesis episcopatu insigniri flagitavit², eamque Ecclesiam ingentibus opibus auxit. Ad ejusdem etiam regis gratiam Abulensi episcopo dedit imperia Clemens³, ut sedem episcopalem ex urbe Sydona, quam Alfonsus Sarracenis eripuerat, ad Gaditanam insulam traderet.

35. *Anglia a perduellibus antea oppressa, Pontificis cura erigitur.* — Nec Hispania modo ex Sarraceno bello feliciter emersit, verum etiam Angliæ res a perduellibus antea depressæ admodum atque afflictæ, sese extulere. Eo miserat⁴ Pontifex, ut supra dictum est, Otlobonum

¹ Marian. l. xiii. c. 15. — ² Lib. ii. Ep. clxiii. — ³ Lib. i. Ep. cchii. — ⁴ Westm. Flor. Hist. an. sup.

S. Adriani diaconum card. legati dignitate auctum : qui cum plura ab adversariis initio pateretur, penderetque ancipiti animo quid sibi agendum foret, an discessurus, an perstiturus esset : rem ipsius prudentiæ Clemens permisit. ¹ Exiit præterea mœrentis aliis litteris animos : consideret brevi illam tempestatem discussum iri : « Nunquam igitur te scandala terreant magna pondere, vel multa numero, si in te causam non dante consurgant : nam qui ventis in mari imperat, fulgura in pluviam faciens, et procellam in auram statuens, dabit quieta tempora, sublato turbine et tempestate repressa ». Sed non deerant in Galliis studiosi relictæ Simonis Montisfortis viduæ exultantis in Galliis ac filiorum viri principes, qui Ludovicum incitabant, ut eorum patrocinium susciperet ; ac metuens Clemens, ne rex Angliam in pristinas conjiceret calanitates, ipsum litteris Apostolicis admonuit ², ne Montisfortis comitis filiorum matrisque causam æquitate destitutam tueretur ; sed potius Anglum regem contra perduelles defenderet. Motam a patre Simone seditionem ipsius filius Guido alebat : adversus quem atque alios perduelles anathematis sententiam est jaculatus Pontifex, quam legato ³ Simoni tit. S. Cæcil. presbytero card. agenti in Galliis, qui non diu post Ottoboni Pontificatum sub Martini nomine clavum Ecclesiæ tenuit, atque aliis significavit ⁴.

36. Provinciam etiam eidem injunxit ⁵, quod paulo superius insinuatam est, ut Richardo in Romanorum regem electo peremptorium diem pro excipienda in imperii causa, quæ ipsum inter Alfonsumque Castellæ regem vertebatur, sententia præfigeret : « Citationem charissimi in Christo filii nostri Richardi in Romanorum regem electi cum omni diligentia facias : nam expedit modis omnibus imperii negotium terminari, cum multi laborent ad Conradinum præficiendum eidem, qui quantum possit esse discriminis, ipse vides. Dat. Viterbii VIII id. Maii anno n ». Extant de eodem in Vallicellano Codice ⁶ scriptæ ad Alfonsum Castellæ regem litteræ, quibus admonet tum Richardo, tum ipsi diem publico edicto ad imperii disceptandam causam constitutam.

« Charissimo in Christo filio Alphonso regi Castellæ et Legionis illustri in regem Romanorum electo.

« In negotio imperii, in quo tam tu, quam charissimus in Christo filius noster Richardus in Romanorum regem electus jus per electiones, quas de vobis celebratas asseritis, vindicatis, a felicis recordationis Urbano papa prædecessore nostro dudum sub certa forma citatio emanavit, ut tam tu, fili charissime, quam electus ipse coram eodem prædecessore per procuratores idoneos comparere certo termino curaretis : ac demum in hujusmodi termino venerabilis frater noster Mar-

tinus Legionensis episcopus, et dilecti filii magistri Joannes Alfonsi capellanus noster archidiaconus Compostellanus, et Rodolphus de Podio Bonizi comparantes coram prædecessore ipso ; prænotato rege, a quo super iis sufficiens mandatum habebant, inter alia petierunt, eundem regem ad suscipiendum de ipsius prædecessoris manibus imperii diadema vocari ; et juxta petitiones alias porrectas ab ipsis, et tunc in eorundem prædecessoris et fratrum præsentia repetitas in negotio prædicto procedi, adversæ partis absentia non obstante. Verum dilectus filius magister Guillelmus Rossensis archidiaconus, et Guillelmus de Corveria capellani nostri, ac Robertus de Baro, qui alias pro eodem electo hujusmodi negotium fuerant prosecuti, quibusdam exhibitis pro ipso excusatoriis litteris ejusdem electi absentiam ; cujus causas, turbationum videlicet regni Angliæ ac alias dicebant esse notorias ; excusantes allegabant multimodis, eo absente ac taliter impedito, non esse in dicto negotio procedendum. Prædictus autem prædecessor his et aliis, quæ fuerunt hinc inde proposita, plenius intellectis, et cum prædictis fratribus plena deliberatione discussis, deliberavit cum eisdem fratribus, tum in dicto negotio processum suum, quo ad ea, quæ præmissa citatio continebat, ex præmissis et aliis justis causis et evidentibus sustinendum, et ideo juribus partium et ipso negotio in omnibus et per omnia in eo statu, in quo tunc erant, omnino manentibus, tantum, usque ad annum computandum a festo B. Andreae Apostoli, tunc venturo proxime, prorogavit. Et licet in hujusmodi termino per eundem prædecessorem taliter prorogato, et per ipsum nominatus magister Rodolphus notarius, nuntius et procurator tunc comparuerit coram nobis ; petens instanter, sicut et alias petierat, per nos in negotio ipso procedi : nos tamen, diligentius attendentes, quod etsi finitus esset a dicto prædecessore omnis numerus edictorum, decens est et juri consonum, quod unum saltem a nobis emanet edictum ; previdimus non esse ad præsens in præfato negotio procedendum ; illudque usque ad diem Veneris post festum Epiphaniæ Domini proxime venturum et immediate sequentem suspendimus : tibi que a prædicto electo diem ipsam duximus, juxta præscriptum modum in prorogatione dicti termini per præfatum prædecessorem, ut præhæcitur, facta, contentum ; pro peremptorio termino assignandum ». Sed de his judiciariis actis, quæ in longius tempus sunt extracta a Clemente, dicetur inferius : nunc alia ipsius gesta percurramus.

37. *Jus Ecclesiæ tuetur Pontifex.* — Tuendi Ecclesiastici juris zelo Clemens, cum verteretur quædam controversia de Melgorii comitatu inter Francorum regem et episcopum Magalonensem, qui ob regiam potentiam animos desponderat ; ipsum ad constantiam excitavit ¹ : Ludovicum vero admonuit ², ne

¹ Tom. II. Ep. CCXCV. — ² Lib. II. Ep. cur. XV. — ³ Ep. XVI. — ⁴ Reg. post eand. Ep. — ⁵ Lib. II. Epist. cur. V. et tom. II. Ep. CCXXIII. — ⁶ Codex Ms. Vallie. sign. lit. C. num. 49. p. 103.

¹ Tom. II. Ep. CCL. — ² Ep. CCLI.

suorum susurros ad aures admitteret, qui jure ad ipsum pertinere comitatum jaclabant; significavitque qua tandem ratione ad episcopos fuisset devolutus. Sed longe majori incensus zelo est pro obsolescente in quorundam episcoporum moribus sanctitate revocanda: adversus quos Ecclesiasticum judicium, ut in Tolosanum ¹ et Rhutenensem ² in Galliis, Quinqueclesiensem ³ in Ungaria exerceri jus sit.

38. *De eadem materia; item de pace litteræ Clementis ad Ungariæ regem.* — Ad submovendos dignitate quam fœdarant præsules laborantem vidimus: æquum est ut in asserenda proborum dignitate, curas defigentem intueamur. Divexabat episcopum Zagabriensem electum Bela Ungariæ rex, nec suæ Ecclesiæ possessionem inire patiebatur, objecta natalium obscuritate: cui gravissimis sententiis demonstravit ⁴, servilis conditionis labem episcopalem dignitatem non inficere, sed ab ea penitus aboleri: atque inanem de generis nobilitate superbientium fastum ita repressit.

« Regi Ungariæ illustri.

« Rerum providus omnium ordinator, omnes homines lege propagando communi, ex similibus nasci seminibus; eodem celo contegi, similique gaudere spiraculo voluit; nudos in mundum ingredi, et nudos egredi pari ratione decrevit: non a servo distinguens liberum, non ab egeno divitem, non a rege plebeium in omnibus supradictis: sed in terra multiplicatis hominibus, et eorum nonnullis voluntatis indomite motus agiles et effrænes libertati propriæ relinquentibus, aliis autem saniore consilio rationis imperio suas subdentibus voluntates, istos illis merito præfici sola persuasit honestas, et necessitas causæ publicæ contulit anteferri: ut qui suis perfectius dominabantur animis, expugnatoribus urbium meliores, exercerent in alios principatum; et repressis improborum excessibus, societatis humanæ lædera sub jucundæ tranquillitatis præsidio (tuerentur). Non abnuimus, fili charissime, quin alicubi, Domino permittente, potestatis usurpata præsumptio thronum aliquibus dederit principalem: sed illa quam præmisimus recta fuit occasio, imo causa rectissima, quos natura pares produxerat, sublimitatis fastigio et subjectionis obsequio discernendi: quæ diversitas statuum nihil habuit adversum, si subjectus se meritis impari, et prælatus natura se confitetur et agnoscit æqualem. Sic igitur successivis temporibus propagata prælatio, splendore morum a patribus acquisita, populorum populari assensu, quem annosa consuetudo firmavit, in posteros derivata, nobilitati laudabilem, et ab omnibus honorandam dedit originem; et eo prædotavit effectu, ut ex nobilibus nascantur no-

biles: et quod natura nescierat, usus hominum humano generi non mediocriter utile superaddit. Quæ res divinæ gratiæ non præscribit, quin parvis et magnis, servis et liberis, pro suæ beneplacito voluntatis illabens, nunc hos, nunc illos erigat, vel dejiciat, juxta sui dispositionem arbitrii, qui non fallitur: licet ejus arcana ratio nequeat ab hominibus comprehendi». Et infra:

39. « Frustra certas de conditione personæ, cui suam Dominus infundere potest gratiam, et infundit cum sibi placuerit, quia non est personarum acceptor: sed nec ei possent obesse originalis servitus, etsi de ipsa constaret, quam dignitas episcopalis absorbit et elisit. Nec injuriam lateri tuo faciet pauper assidens a dextris vel sinistris si non assidentis originem, sed sacerdotii dignitatem attenderis: si reminisci volueris summi regis, qui commensales et socios, operisque sui vicarios; et quod est amplius, cohæres in regno habere voluit pauperes piscatores. Demum si ad tui culminis gloriam tuæ providentiæ direxeris aciem, quis quæsumus honor est tibi excellentiæ tantæ, regem adversus pauperem dimicare, stipulam siccam persequi, et contra virum simplicem, potentiam tuam ostendere? Leones scimus contra vermiculos non armari, aquilas ad passerem non volare. Et tu vir atque princeps magnificus, tanta sudabis instantia ad unius dejectionem episcopi tui? Quod objicis, dato per omnia, quod sit verum, imputare non potes, cum seipsum non fecerit, sed a Domino factus fuerit: nec parentes eligere sibi nobiles potuit, nec peccavit, si illos habuit, quos Dominus ei dedit». Et infra: « Scire te volumus, quod illius inhærentes vestigiis, quantum scimus et possumus; (qui) defendens christos suos non reliquit eis nocere hominem, imo corripuit reges pro eisdem; omittere non poterimus, quin causam pauperis, qui relictus est Domino prosequamur, etc. Datum Perusii XII kalend. Februarii anno 1». Ita repulit Pontifex Ungarum ab æquitate abhorrentia postulantiem: cujus tamen desiderii alius justissimis morem gessit. Initæ enim ipsum inter ac filium, cum quo dissensisse vidimus, pacis leges confirmavit, tam ad Belam ¹, quam ad Stephanum ² filium datis litteris. Tum donationi a rege uxori factæ Apostolicam auctoritatem adjecit ³. De Ungaricis rebus satis: ad Polonicas transeamus.

40. *Polonia de Ruthenis victrix.* — Florentissima de Ruthenis parta victoria, triumphavit hoc anno Polonia ⁴, duce Palatino Cracoviensi, qui adversus formidandum hostem Tartarorum auxiliis fretum, progressus; veritusque ne cæterorum odia in se verteret, si adverso prælio uteretur; nil sine consilio aggressus est toto gerendi belli tempore. Ductabat Svarno Ruthenos, numerosissimo exercitu succinctus: adeo ut e quatuor partibus,

¹ Lib. II. Ep. CXXXV, CXLVI. et tom. II. Ep. CCLV. — ² Lib. II. Ep. CXLVII, CXLVIII, CXLIX. — ³ Ep. CXXIV, CXXVIII. — ⁴ Tom. II. Ep. CXL. ext. etiam in Formul. Mar. Ebul. pag. 48.

¹ Lib. II. Ep. LXXXIX. — ² Reg. post eamd. Ep. — ³ Ep. XC. — ⁴ Long. Hist. Pol. I. VII. hoc an. Crom. de reb. Pol. I. IX.

tribus Polonos numero superaret. At Poloni, qui Russiam erant ingressi, ut hostiles in suas terras toties editas excursions ulciscerentur, fulti divino auxilio contra hostem vel schismaticum, vel pagannum, diem SS. Gervasii et Protasii suæ genti ob superioribus annis eodem die Romanum cum suis Russis deletum, felicem elegere. Eductæ in campum acies ingentibus animis concurrere, virtusque Polonorum hostium numero superior extitit: perrupti Russorum globi, audaciores cæsi, alii in fugam præcipientes effusi, alii in servitutem abducti: directa castra, opibusque maximis spoliisque onusti Poloni in patriam reverterunt. Attriti adeo ea victoria Russi, ut longo post tempore nullas, ut consueverant, in Poloniam irruptiones fecerint. Cujus gloria cælesti munimi, omnium iudicio, adscripta; quod Longinus his verbis attestatur¹: «Omnium autem hominum iudicio triumphus iste tunc de Ruthenis relatus non humanis viribus, cum hostes plus quam in quadruplo excedentes habuerint; sed sola propitiatione divina, et suffragiis Ecclesiæ pro gente Polonica sedulius et impensius tunc sacrificiis, precibus, lacrymis et obsecrationibus interpellantis; maxime tamen meritis B. Kingæ Boleslai ducis; consortis creditus est provenisse: cui oranti, et incolunitatem victoriamque Polonorum genti de cælo dari interpellanti, duo viri in albis vestimentis adstiterunt. Quorum oraculo de futura victoria, Poloni propter suas intercessionem conferenda, certior facta est: et hi sancti Gervasius et Protasius a nonnullis æstimati». Recentem victoriam altera cumulavere: Russiam enim iterum glomerati diripere, Russosque occurrere ausos profligavere.

Confecta novo luctu Russia, sublato e vivis Daniele rege, qui Romanum et Leonem principatus successores reliquit. Defecerat is a Romana Ecclesia, a qua regium nomen fuerat eblanditus: illumque apostasiæ suæ Alexandrum acerrimis litteris arguisse vidimus²: quas ex Cracoviensis Ecclesiæ Tabulario erulas Longinus³ in tunc annum conjecit. Fregerant Poloni Russorum audaciam: sed Lithuani, Ruthenique elatos ob præteritam victoriam ipsorum annos compressere; con-

tracto enim exercitu, se Masoviæ infuderunt, eamque partem, quæ integra manserat, foelissime vastaverunt: ac præferoces eo successu barbari, crucigeros equites adorti, magna strage eos fudere (1).

41. *Rebus Christianis in Terra-Sancta in maxima discrimina adductis, Pontificis iteratæ sollicitudines.* — Cum alternis hæcæ ketis, ac tristibus successibus in septentrionalibus provinciis Christianorum res fluctuarent, efflorescerent in Italia, in Hispania confirmarentur; eæ in Terra-Sancta maximum discrimen adierunt. Describit Sanutus¹ Bendoctaris sullani varias excursions, ac secundos in expugnando Saphet successus; barbaramque in trucidandis iis, qui fidem ejurare detrectabant, crudelitatem: «Bendoctar mclclxvi primo Junii venit ante Ptolemaidem, ibique octo diebus immoratus est. Ibi nihil agens ad castrum Montisfortis nona die accessit: et ibi nihil agens ad castrum Saphet se contulit, obtinuitque xxiv die mensis; et contra deditiois pacta præter castellanum cunctos occidit: obtento enim castro post solis occasum misit admiratum, suadens ut Sarrazenorum legem suscipiant: alioqui gladio cuncti perirent. At universi duorum fratrum Minorum, qui aderant, monitis tota nocte confortati, martyrium potius elegerunt, quam Christi negare fidem; fluebatque sanguis per montis declivum quasi aquæ rivulus: fuerunt autem ultra sexcentos. Post hos vero fratrem Jacobum de Podio et fratrem Jeremiam, quia cæteros in fide firmaverant, et priorem Templariorum excoriari fecerunt, deinde fustigari, postremo ad locum cæterorum deducti capite cæsi sunt. Fecit autem soldanus locum maceria circumdari, quia noctibus super corpora splendebat lux, etiam cernentibus Sarrazenis. Interim vero quinta die ejusdem mensis unus admiraldus discurrit civitates, et districtus Tyri et Tripolis et Tortosæ».

42. Expugnatam arcem, cui Saphet nomen inditum, consentit Siffridus²: et equites S. Mariæ Theutonicorum, aliosque Christianos ad duo milia et amplius, exceptis octo infelicissimis, qui ad Mahometum descivere; ob professam Christi

¹ Longin. ubi sup. — ² An. 1257. — ³ Longin. ubi sup.

¹ San. l. III. p. 12. c. 8. — ² Siffrid. Ep. XI. l. hoc an.

(1) Concilia hoc anno gemina celebrata sunt quorum alterum Bremae habuit Guido cardinalis, quem anno isto legatum in Daniam venisse scripsi in Nota ad annum mclclxv. Quinquaginta duo Concilii hujus canonibus sub titulo statutorum provincialium editorum a Guidone S. R. E. cardinali in Concilio Bremensi vulgavit non ante multos annos Cl. Lunig in spicleg. Eccles. ex quo illos accepit Venetus editor Concilioꝝ Labbeanorum, exhibiturque in tomo XI., col. 354. signantur mense Novebrui anni mclclxvi. Forte Concilium istud in provincia Danie proxima habuit legatus, tum ut Ecclesiasticæ in i gratibus sue mores reformaret, cum eo ferme omnes canones collimit; tum ut anathema in regem et reginam Danie solemni ritu pronuntiaret; qua de re in Nota superius indicata. De hoc Concilio vide N. tas ad an. mclclxvii 40. Alterum Concilium, cujus nomen collectores memorant, suppeditat Collectio Martini tom. vii. col. 172. Habuit tunc Tarracouæ die xii kal. Nov. anni hujus mclclxvi, presidente Bene dicto archiepiscopo Tarracouensi, cum viii episcopus suffraganeis. In eo vero præter geminos canones contra eos qui in clericos violentas manus injecerant, innovantur Constitutiones late a Joanne Sabiniensi episcopo, dum legatione Hispanica in agebatur. Agebat autem ille legatus anno mclclxxx. Pauci illi, qui de hoc Concilio leguntur canones, inserti sunt in Collectione canonum probata a Concilio Tarracouensi anni mclclxxxix in quo tamen subjiciuntur, et continentur canonibus Concilii Tarracouensis anni mclclxv; unde intelligimus non omnes illos canones, qui e canonibus Concilii alienius in ea Collectione expressi attextuntur, ad idem Concilium spectare.

Denique Guido, quem superius dixi Concilium hoc ipso anno Bremae celebrasse, alteram pariter Synodum coegit Magdeburgi, in qua Constitutiones edidit in fascis, qui Ecclesiasticos carceribus tradere audent. Concilium istud, quod suo loco inserere collectores neglexerunt, ex eodem Lunig spiclegio datur in editione Veneto-Labbeana tom. xiv, col. 1005.

fidem martyrii palmam collegisse. Deplorat ejus arcis excidium Clemens in litteris ad Richardum ¹ S. Angeli in Sicilia, Ottobonum ² S. Adriani in Anglia legatos cardinales diac. quarum postremarum hæc sententia est : « Ecce, fili, Dominus omnium, qui non multos ante jam dies Azotum et Casaream a Sarracenis diripi justo suo judicio, licet nobis occulto, permiserat; consequenter Sapheti castrum in manus tradi voluit eorundem, dicemus voluit, an permisit? casum novimus, sed cælestis abyssum judicii penetrare non possumus; et ideo, quod nescimus metuimus; et id plan-gimus, quod videmus. Ecce nobile domus Hospitalis Hierosolymitani collegium annus præteritus centenario fratrum numero mutilatum hostiliter deformaverat. Ecce sequens domus Templi tam celebrem tam famosam militiam, datam in manus gladii, quasi prorsus redegit ad nihilum, personarum substitutione nobilium necessario reparandam : ut de equis et armis et castrorum instructoribus perditis taceamus, quæ inestimabilis fere pretii subtracta fidelibus et fidei tam crudelibus adjecta hostibus, etc. Dat. Viterbii VIII kalend. Nov. anno n ». Addit imperia, ut in Anglia sacram in sultanum militiam promulget, ac si civilis discordia id non patitur, in Arelatensi, Viennensi, et Narbonensi provinciis crucis symbolo fideles insigniat.

43. Comparandis vero adversus crudelissimum hostem auxiliis intentus Pontifex Richardum S. Angeli diaconum cardinalem agitare cum Carolo jussit ³, ut e Sicilia in Syriam expeditionem ornaret : « Habito fratrum consilio, destinavimus et in Angliam, et in Franciam, et Germaniam, et alias nationes nuntios cum litteris excitatoriis mittere pro ejusdem Terræ subsidio, discretionis tuæ per Apostolica scripta mandantes, quatenus cum charissimo in Christo filio nostro Carolo illustri rege Siciliæ super iis conferas, et prudenter indages quid sibi videretur agendum; quid et ipse posset, et vellet facere, qui vicinior est negotio et præ cæteris mundi principibus posset ei celerius subvenire : et tam tuum, quam suum consilium et propositi promptitudinem nobis rescribere non postonas. Dat. Viterbi XIV kal. Novemb. an. n ». Paratum se ad ferendam Syriæ laboranti opem exhibuisse Carolum ex aliis Clementis litteris colligitur, quibus S. regi Francorum, qui tuendæ Syriæ ac religionis zelo, sacro tum in Sarracenos bello vitam devovit ⁴, significat a Carolo triginta triremes egregie instructas ad maritimam Syriæ oram defendendam submissum iri; rogatque ut duo millia ballistariorum Ptolemaidem mittat : « Ad sustentationem Terræ-Sanctæ in passagio mensis Martii cum legati subsidio elaboras, ita videlicet, quod ballistarii pedites usque ad duo millia ad civitatem transeant Acconensem, et nos

una cum dicto rege Siciliæ, dante Domino, procurabimus, quod xxx galeæ transeant dictam civitatem, et adjacentem maritimam contra soldani potentiam defensuræ, etc. »

44. Data sunt ea de causa legato Apostolico, qui agebat in Galliis, imperia ¹, uti ad expeditionem maturandam incumberet : atque Alfonsus Pictaviæ et Tolosæ comes cruciatæ militiæ voto se exsolvere jussus ², Venetique ad classem parandam incitati ³. Alii etiam legati in Anglia, Germania, aliisque regnis ad contrahendas crucesignatas copias vehementius sollicitati ⁴. E quibus iterum Ottobonus Sancti-Adriani diaconus card. in Anglia legatus his litteris zelo accensus ⁵ : « Crucifixi negotium in verbo crucis intra fines tuæ legationis omnibus proponendum tuæ sollicitudini dudum commisimus, quod si forsitan credidisti intermittendum ad tempus, ecce Dominus clamore vicarii non contentus clamat ipse clamore valido : clamat tanquam tuba terribili, clamat verbis, clamat verberibus, etc. » Et infra : « Clamat ipsa crux Christi, clamat sanguis Crucifixi, clamat ipse qui denuo crucifigitur : et cum paucos inveniat, inculcatis clamoribus, auditores, credimus non immerito formidandum, ne et ipse clamantes non audiat, spernentes, se spernat, et novissime nesciat nescientes, etc. » Et infra : « Cæterum ad pacem Angliæ reformandam, ad quam fideliter laborasti, te necessitas ista provocet, regem suos excitet, moneat adversarios, omnes pulset, et suarum injuriarum immemores Redemptoris injurias persequantur. Dat. Viterbii VIII kal. Novembris anno n ».

45. Interea Clemens Syros ad colligendos pro retundendo hoste animos admonuit, brevi auxilia ipsis affutura : explicita esse in Occidente crucis signa, Gallosque sublato jam Manfredi, in Terram-Sanctam transituros : plures etiam Germanos proceres, Lucemburgi et Juliaci comites episcopum Leodiensem aliosque nobilitate præcipuos appul-suros ⁶ : « Succensa velut ignis impietas persecutoris Ecclesiæ crudelissimi soldani Babylonæ, prout nobis Epistolæ vestræ series patefacit ». Et infra : « Ecce regni Siciliæ tam præclaro negotio terminato exereverunt Francorum animi, ad Terræ-Sanctæ subsidium animati : parant se ad procinctum itineris incessanter. Ecce de Germaniæ partibus Lucemburgi et Juliaci comites, Leodiensis episcopus, et barones quamplures crucis signum vivificæ suis humeris impresserunt. Ecce crux prædicatur in Anglia, et speratur magnum subsidium ex eadem. Quid igitur facient cum rumores audierint tam infaustos? quos utique significavimus eisdem, ut tempora sibi præstituta præveniant, ad dilecti filii nostri Simonis tit. S. Cæciliæ presbyteri cardinalis A. S. L. monita et mandata mare transeant tempestivum, et periculis obviant imminentibus; ne neglecta, quod absit, incendia

¹ Tom II. Ep. CCLXX. — ² Ibid. Ep. CCLXXI. — ³ Eod. Ep. CCLXX. — ⁴ Ep. CCLXXIV, CCLXXV.

¹ Ep. CCXLIV. — ² Ep. CCXLV. — ³ Ep. CCLXX. — ⁴ Ep. CCLXXXVII. — ⁵ Ep. CCLXXI. — ⁶ Ep. CCXXXVIII.

vires sumant. Profecto credimus homines tanti sanguinis tantique zeli, quos parentum exempla provocant, quos purgat assidua prædicalio, quos pellit ipsa necessitas, sic sublatis moræ dispendiis animandos, ut ad ejus redimendas injurias properent, cujus sanguine sunt redempti. Quocirca sinceritatem vestram hortandam duximus, et attente monendam, quatenus recogitantes eum, qui pro nobis tot et tanta sustinuit, non fatigemini deficientibus animis: sed, de cælo pariter, et de terra præstolantes auxilium, stetis viriliter contra hostes, sperantes firmiter et absque dubietate tenentes, quod exsurget a somno desidiæ populus cismarinus, qui et vobis feliciter aggregatus, non solum quæsitæ tuebatur, sed reddere poterit, quæ dudum amissa fuerunt, cultui Christiano. Dat. Viterbii II id. Augusti anno II ». Intendisse adeo curas ad paranda auxilia aliis litteris fecit certiores, ut in ea cogitatione defixus noctes insomnes duceret. Ha enim patriarchæ Hierosolymitano lugubres querelas fundenti, Pontificisque fidem et auxilium imploranti flebilibus litteris rescripsit¹: «Nec aures surdæ, nec pectus saxæum, nec viscera nobis sunt ferrea, ut vel vestris clamoris clamoribus audientiam negaremus, aut auditis doloribus compassionis affectum. Conscientia teste scribimus, quod Catholicos ubique principes excitavimus, et adhuc jugiter excitamus, ut effusi sanguinis in suæ redemptionis prælium non immemores Terræ-Sanctæ succurrant ». Et infra: «Toto studio laboramus in hoc, noctes insomnes ducimus et ducemus, ut maturum commodum habeatis auxilium. Idecirco vestræ manus dissolutæ non deficiant, nec genua dissolvantur, etc. Dat. Viterbii II kal. Octob. anno II ».

46. Dum longinqua parantur auxilia, Niverensis et Joannis Ybelini Joppensis comitum morte, tum Hugonis e Lisiniano clade Syriacæ res depresso sunt, ut refert Sanutus²: «Eo mense, (nimirum Augusti), comes de Nevers Ptolemaide mortuus est, non sine Christianorum jactura et maxime pauperum. Tunc etiam Hugo de Lisignano cum tribus mansionibus et aliis militibus Gallicis et aliis equi-

tibus ac peditibus versus Tyberiadem processit. Tunc clamor in terra personuit. Turci autem qui erant in Saphet, insidias posuerunt juxta planum Ptolemaidæ: accidit autem ut propter lucri cupiditatem prima custodia per tres leucas a cæteris abcessisset, propter quod Turci, in eos irruentes turpiter debellaverunt ».

47. Nec Syria modo, verum Armeniæ evastata a Sarracenis, atque e duobus Aytoni regis filiis, alter in acie cæsus, alter vinculis mancipatus: quem tristem casum laudatus Sanutus paucis complectitur¹. «Et xxii Augusti similiter unus fortis admiraldus percurrens terram Armeniæ cepit unum de filiis regis, alterumque occidit cum populo multo; et hujus novitatis causa fuit via regis ad Tartaros». Armeniæ excidium, a Bendecdare illatum, paulo fusius Aytonus regis ejusdem nominis consanguineus subjectis verbis scribit²: «Benedecdare soldanus Ægypti ita extitit fortunatus, quod postea regnum Armeniæ conquassavit. Nam accidit, quod rex Armeniæ cum magna gente iverat ad Tartaros, et soldanus hoc sciens cogitavit invadere regnum Armeniæ, unde misit quemdam capitaneum suum loco sui, cui tradidit gentem suam. Filii autem regis Armeniæ, scientes Sarracenum adventum, congregatis omnibus, qui poterant arma ferre in confinibus, viriliter pugnam inierunt: finaliter tamen fuit Armeniorum exercitus debellatus, ex duobus filiis regis alter fuit captus, alius vero occisus in bello ». Extant de his consolatoriæ Pontificis ad Aytonum litteræ³, quibus ad constantiam erigit: «Sarraceni itaque per regnum Armeniæ discurrerentes, ferro totam planitiem devastarunt, et bona infinita inde asportarunt in Christianorum maximum detrimentum. Exinde vero inimicorum potentia multum crevit, et regis Armeniæ posse fuit mirabiliter diminutum ». At de his iterum nobis inferius agendum erit, cum diffuso tristi nuntio de submitendis Armeniæ auxiliis et vindicanda illius clade postea agitatum est.

¹ Sanut. l. III. p. 12. c. 8. — ² Ayton. Hist. Orient. c. 23. — ³ In Form. Marin. Ebuli Ms. archiv. Vatic. pag. 54.

¹ Eod. tom. II. Ep. cclv. — ² Sanut. l. III. p. 12. c. 8.

CLEMENTIS IV ANNUS 3. — CHRISTI 1267.

1. *Conradinus contra Carolum ejusque regnum conjurat, a Pontifice ideo anathemate percellitur.* — Percurrit Italiam ingenti fragore, Siciliamque concussit anno redempti orbis millesimo ducentesimo, Indictione decima, ingens belli turbo, a Conradino Frederici nepote ex Conrado filio conflatus in Germania, et clanculum a proditoribus in Sicilia, Tuscia atque Iusubria auctus. Discissa enim adhuc ob contraria studia Germania, præferox adolescens, cum decimum sextum ætatis annum tantummodo attigisset, Siciliam, quam hæreditarij jure debitam sibi contendebat, invadere meditatus, Italos suorum opera ac Siculos sollicitare ad defectionem cepit, nobilitate præcipuos onerare promissis suosque instituere vicarios, ut honoribus delatis eos sibi facilius devinceret: de quo Clemens in litteris ad Florentinos datis¹ ita conqueritur (1):

2. « Clemens, etc.

« De radice colubri venenosi egressus regulus suis jam inficit flatibus partes Tusciæ viperarum genimina, viros utique pestilentes, et tam

vestros, quam vacantis imperii; necnon et charissimi in Christo filii nostri Caroli regis Siciliæ inclyti proditores, suo concordis proposito, suæ voluntati conformes, ad diversas destinat civitates: ad viros nobiles, ad villas et castra transmittit; et per exquisita mendacia fimbrias suas magnificans, quosdam precibus, quosdam pretio a via nititur incessanter avertere veritatis. Ille est, quem tangimus, quem notamus, adolescens improvidus Conradinus Frederici nepos quondam principis Romanorum, tam a Deo quam ab ejus vicario justo judicio reprobati: cujus organa sunt grandiloqua viri reprobi Guido Novellus, Conradus Trincia, et Conradus de Capocia cum multis aliis, qui nefandum idolum in Tuscia moliantur erigere: nec cessant, ut dicitur, clam et palam stipendiare Theutonicos, inire fœdera, conjurationes et pacta cum illis, qui pari scelere sunt polluti: quorum aliquis se vicarium ejus dicit, et in eam prolabantur insaniam, ut et eum publicæ regem nominent, et eundem ad id induxerunt, quod sigillo jam utens regio, regis Siciliæ sibi nomen usurpat, etc. Dat. Viter. IV id. April. anno III ».

3. Ingressum Italiam Conradinum (2) floren-

¹ Reg. II. Ep. CCCXIV.

(1) Hoc anno Concilia per Europam plura convenisse ex Collectione Labbeana discimus. Crasina Decollationis S. Joannis Baptistæ Rothomagensis provinciæ patres coiverunt ad Pontem Audomar, ut de vita et honestate clericorum agerent. In Germania Guido S. R. E. card. legatus Concilium habuit Viennæ in Austria die VI idus Maii, et canones XIX de vita et honestate clericorum ac de consuetudine fidei-um cum Judæis edidit. In eadem pariter Labbeana Collectione anno huic assignatur Concilium Vratislaviæ in Polonia ab eodem Guidone legatione Clementis IV Pontificis mandato fugente habitum. Sed mea quidem opinione Concilium istud ad sequentem annum transferendum ex Mathia Mehoviensi lib. III. cap. LVII, unde locus Synodi notitia est habita, perspicue demonstratur. Narrat enim ille Guidonem IV kal. Julii primùm Cracoviam pervenisse anno MCLXVII. Dehinc subdit *Vratislaviam divertens* in festo Purificationis Mariæ (anni nempe sequentis MCLXVIII,) *generalem Synodum tenuit, ubi multa de subsidio Terra-Sanctæ sancita sunt.* Nec sane ad annum alterum quam MCLXVIII pertinere Synodum hanc plane intelligit, qui animadvertit, legationem hanc Polonicam non prius suscepisse Guidonem quam confecta jam priori, quæ ad Daniam, Sveciam, ac nonnullas Germaniæ provincias expressas in litteris Clementis in Annalibus ad an. MCLXV, LI recitatis porrigebatur. Hoc vero anno MCLXVII, Februarii mense, quo mense, Concilium Vratislaviæ celebratum fuit, nondum prioris legationis munus expiraverat, ut probat Concilium Viennense, an. MCLXVII, die VI Maii, ab eodem Guidone adhuc per Germaniam legato coactum.

Hoc pariter anno MCLXVII, Arelatensis provinciæ Patres Sedene cum Enrico Ebreudensi archiepiscopo considerantes die VII kal. Novembris, teste Petro Gassendo in Notit. Eccl. Dniensis cap. 24, canonibus XII vitæ et honestati clericorum providerunt. Hos canones quos Gasendus e suo Codice dare neglexit, vul avit demum P. Martene Anecd. tom. IV, e M. Cod. Dniensi exceptos. Verum de die et mense habiti Concilii inter Marteni et Gassendi Codices non constat; nam Gasendus celebratum notat die VII kal. Novembris; Codex vero Marteni habet *kalendis Novembris.* Sed forte hæc concilia possent ex more apud veteres quandoque obtinere, ut quæ res ad diem aliqui in calendarum aliquis mensis pertinent, hanc kalendis ejusdem mensis, calendarum die non adnotata, assignent. Nisi forte dixerimus Concilium die VII kal. Novembris ceptum ad diem usque calendarum Novembris perseverasse, quæ demum die canones obsignati fuerunt. Denique adnotare non piget innovari in eodem Concilio canones nonnullos, in Concilio Valentino anno MCLXVIII, ab Apostolicis legatis Petro Albanensi et Hugone S. Sabiniæ presbytero cardinali sancitis.

MANSL.

(2) Nescio quis focus factus sit Raynaldo, qui expeditionis Conradini hoc anno susceptæ tempus adeo pervertit. Igitur universæ rei seriem hæc chronologico ordine digestam accipe. Conradinus a Siculis accitus Germania anno isto declinante movit: nam Clemens V

tissimo succinctum equitatu, ac duce Bavariae et comite Tirolensi stipatum, consentiunt auctores ¹ : iis vero abscedentibus in Germaniam, traducto Veronae trimestri, magna rerum angustia pressum, dissipato nimirum fere exercitu, Papiam contendisse non sine magno discrimine; cum a Mediolanensibus deleri facile posset : de quibus ad Ravennatem archiepiscopum legatum Apostolicum, qui in Insubriam erat missus, extant litterae ². Hujus porro progressus ita Pontifex in litteris Othocarum regi Bohemiae missis insinuat ³ : « Ecce, fili charissime, pandere tibi cogimur conatus fatuos adolescentis stolidi Conradini, qui vocatus a perfidis in Italiam, proficiscens primo venit Veronam, inde contulit se Papiam, nitens subvertere, prout fertur, opus nobile, quod in diebus nostris voluit Dominus operari, charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Siciliae illustrem mirabiliter promovens et sublimans. Sane tua non credat sublimitas, quod eundem prevalere posse credamus : sed haec tibi scribenda duximus, ut ejus scias stultitiam et suorum insaniam vicinorum ducum Bavariae, qui cum puero pueriliter sentientes, ductum eum ad Ligures potiusve seductum in hoc periculo dimiserunt, quodam sibi custode dimisso, qui ducem Austriae se appellat ». Is erat Fridericus, quem in Epistola ad Rodolphum episc. Albanensem ducis Austriae titulos usurpasse ait, additque ⁴ : « Licet nec passum pedis teneat in ducatu, quem in solidum possidet filius noster charissimus Bohemiae rex illustris ». Pergit Clemens in litteris ad Othocarum : « Caeterum quia de tua bonitate confidimus, sinceritatem tuam rogandam duximus et hortandam, quatenus hoc quod parat infidelium machinatio contra matrem suam sanctam Romanam Ecclesiam, tibi displiceant, etc. Dat. Viterbii III kal. Martii anno III ».

4. Init ⁵ postea Othocarus pacem cum ducibus Bavariae : quae res magnum terrorem attulit, ne Conradini, uti evenit, partes in dies confirmarentur. Usurpanti vero regios Siciliae titulos Clemens diem dixit ⁶, ut aequitate, non armis jus suum disciperet : atque Viterbii in Ecclesia cathedrali XVIII kal. Maii in eum sententiam, adstante circumfusa populi multitudine, promulgavit; ac postea festo Basilicae SS. Apostolorum Petri

et Pauli die, iterumque VI ¹ kal. Decembris jussa Pontificia spernentem anathemate percussit ², coëptisque jussit absistere, incensus gravioribus minis, regno Hierosolymitano exutum iri, atque omnes ejus subditos nuncupati ipsi sacramenti religione liberandos.

5. *Saluberrima instructio a papa Carolo data.* — Carolum vero, cujus dignitatem hostes Ecclesiae evertere moliebantur, saluberrimis praecipis instruxit ³, ut regnum optime administraret, populosque arctissime sibi devinctos in officio contineret.

« Clemens episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio Carolo regi Siciliae illustri.

« Urget nos Christi charitas, urget nos illa affectio, quam ad tui gerimus conservationem honoris, aliqua tibi scribere, quae et vocis vivae suffragio memoriae tuae recommendavimus : quibus lectis et plenius intellectis, et quieti regni tui provideas, et periculis imminentibus eo citius, quo prudentius via gradiens aequitatis, occurras. Sane tibi summopere credimus expedire, ut mortalis philosophi sequens consilium tribus temporibus te dispenses, praeterita quidem recolens, praesentia ordinans, futura praecavens, sicut vir providus et in omnibus circumspectus. Si praeterita recolis, semper eris ante Dominum humilior, et ferventius afficeris ad regnum tot sudoribus, tanto discrimine, non humano consilio, sed divina virtute quaesitum. Si haec semper mente pertractas, Romanae Ecclesiae matri tuae semper eris devotior, qui te fidei pugilem eligens honoravit sublimius, et honorabilius sublimavit. Ad ordinationem vero praesentium pertinet principaliter, quod te primum, ac deinceps ordines domum tuam et regnum : et te quidem, ut Deum diligas, et ejus honorifices sacerdotes, tuo jure contentus, nec cupias nec retineas aliena; teque tuis adibilem praebes, quoties opus fuerit, tutela tui corporis loci ac temporis opportunitate servatis. Domum autem sic ordina, ut habeas bona latera viros sapientes, providos et fideles te ex animo diligentes, nec sibi invicem invidentes; sed nec tantae necessitudinis vinculo colligatos, ut plures personae numero unicum repraesentent. Sint distincta singulorum officia. Sciat quisque quid sibi faciendum incumbat, et promiscuis actibus non turbetur. Sit

¹ Monach. Pat. Chron. I III. Ricord. Hist. Flor. c. 190. Jo. VI. l. VII. c. 23. Jord. Ms. Vat. bibl. Ptol. Luc. Hist. E. cl. l. XXII. c. 34. — ² Tom. II. Ep. CLXXXVI. — ³ Ep. CDXLVIII. — ⁴ Ep. CDL. — ⁵ Ep. CCCXC. — ⁶ Lib. III. Ep. eur. XVII.

¹ Tom. II. Ep. CDIII. — ² Ep. XVIII. — ³ Regest. Clem. IV. Ms. arch. Vatic. sign. num. 32. pag. 53.

Pontifex in litteris hoc anno datis die VII kal. Novembris legendis in Anecdosis Marteni tom. II. col. 535 et 536, testatur Conradinum ad eos usque dies Tridenti agere. Tum Veronam transit, ubi post trimestrem mox aut, teste Monacho Patavino, ceptum iter prosecutus fuit. Hinc patet regem illum usque ad anni sequentis exordium Veronae egisse; adeoque reliquam ejus iter, quod hoc anno expedit Raynaldus, ad annum sequentem transferendum, sicut et constat litteras illas Clementis, quas hoc anno num. 3 recit at Annalista, et in quibus advenus Conradi Ticinum post discessum ex urbe Veronensi memoratur, ad annum sequentem pertinere. Hinc pariter disces spualma aliud chronologicum annalista, qui cum litteras mox indicatas ad Othocarum Bohemiae regem retulisset, subdit regem illum postmodum cum ducibus Bavariae pacem conciliasse. Id enim praepostere ab annalista narrari ex eo constat, quod litterae illae sequenti anno, ut supra demonstravi, scriptae sunt; pax vero inter principes illos anni praesentis Octobri mense jam coaluerat, ut accepisse se ex ipsis regis Bohemiae litteris testatur Clemens in litteris ad episcopum Albanensem datis hoc anno die VII kalendas Novembris.

in tua domo quis religiosus, humilis, affabilis, afflictis compatiens, cui specialiter committatur, ut ille, quos audire nequiveris vel nolueris, benigne respondeat, et ipsorum petitiones vel verbo tibi referat vel in scriptis assignet, ad quarum expeditionem celerem eo modo, quo fieri poterit congruentius, per te vel alios prævia ratione procedas. Sit tibi honesta familia et urbana, quæ venientes benigne suscipiat, et quos admittere pro temporis qualitate non poterit, sine contumelia cum honesta excusatione repellat. Legatos principum et civitatum pro honore tuo, quantum et eos decebit, honores et a tuis jubeas honorari, ut nomen tuum apud externos et domesticos clarius et celebrius habeatur. Sigillo tuo certam legem impone, ut tollatur infamia de horrendis exactionibus eo nomine sæpe factis, quibus similes nullus audivit: quod scilicet sigillum quicumque tenuerit, a te discrete sub juramenti debito recipiat in mandatis, quod cito, prout poterit, satisfaciat litteras expectantibus, cum interdum ipsa dilatio solum quæstum sapere videatur. Sedeant in domo tua, cum tu ipse vacare non poteris, omni die juridico aliqui sapientes, qui ea prout poterunt expediri, iidem expediant, et ea quæ tractum habebunt tibi renuntient, ut vel forma expeditionis detur, vel ad suos iudices remittantur. Conquerentes de te vel tuis officialibus patienter audias, citius quam alios illos expedias, nec conviciis afficias, aut comminationibus deterreri permittas. Si prælatos de tuo parlamento feceris, ad certa parlamenta veniant annuatim, quibus certa vadia constituas, cum nec Ecclesias suas deserere dici debeant, nec in tuo servitio suis stipendiis militare. Nec omittimus, quod circa tuæ domus expensas vigilantior esse debes, aut aliquam personam maturam habeas et honestam, quæ videat et provideat, quod nec ex nimia parcitate tuo quidquam honori depereat, nec defectu debitæ providentiæ bona a garrionibus aut gulosis hominibus aut aliis personis turpibus consumantur. Nec te pudeat de receptis et expensis certis temporibus rationem audire, cum hoc et sit perutile, et ad hoc etiam omnium magnatum provoceris exemplis, et nihilominus rationabiles habeas non levis opinionis homines, sed exploratæ fidei et gravitatis exactæ.

« Ad ordinationem autem regni tui spectare videtur, quod justiliarios et iudices bonos habeas, puras habentes manus (ad quod eos publice juramento adstringas) qui sint sine personarum et nationum acceptione, jus reddant, ab omni munere seu dono absterneant, exceptis esculentis et poculentis, quorum summa in mense auri unciam non excedat. Nec aliquatenus in eorum juramentis adjicias, quod sine tua licentia non recipiant. Est enim hæc conditio suspectissima et in bonorum auribus non bene sonans. Et habeant singuli certa salaria, quibus maneant omnino contenti. Ut autem libere fiat justitia, magistratus in suo officio non impedias, nec incepta coram eis negotia ad au-

dientiam tuam revoces ad instantiam aliquorum, nisi magna et evidens causa urgeat: sed lites suo cursu procedant, et gravati (si viderint expedire) appellent. Occasionales inquisitiones, quæ nihil aliud quam quæstum sapiunt, fieri non permittas, quarum exemplum ponimus in his, quas audivimus factas nuper in regno contra possessores equorum et pecorum, quibus imponitur equos illos et pecora fuisse Manfredi: quod cum probari nequeat, eis indicitur probandi necessitas ubi erant in die belli; et his similia dicta sunt nobis damnabilia pariter et damnosa, et nullatenus toleranda. Capi homines, qui satis dare poterunt, non permittas, nisi quantum in casibus specialibus id jura permittunt. Innocentem autem pro nocente capi, quantumcumque sit sanguine vel affinitate nocenti conjunctus, non tolere, nisi ad hoc pacto proprio fuerit obligatus. Cogi personas honestas ad recipiendum hospites omnino prohibeas, forsitan nisi in loco ubi fueris, vel domus stabulariorum non sufficiunt genti tuæ: et tunc etiam illis deferas quibus debet honor propensior exhiberi, cum misericordia esse libera debeat.

« Filias militum, qui nec sunt comites nec barones, nec castrorum fortium possessores et burgensium, et aliarum privatarum personarum, et a parentibus superstitibus libere nuptui tradere sinas, et parente vel parentibus sublatis de medio, nubant libere suo motu vel suorum consilio amicorum: sed et fide de filiabus comitum et baronum viventium sustinere debes, quod eas cum pecunia tradant nuptui quibus voluerint, qui tibi non debeant esse suspecti. Si vero cum terris eas maritare voluerint, decens est, ut tuus requiratur assensus quem negare non debes nisi personæ suspicio suadeat contrarium evidentem. Orphanæ autem filiæ comitum et baronum amicorum suorum consilio et tuo maritentur assensu; sic tamen quod hac occasione non cogas hominibus nubere, quibus eas non deceat copulari. Tutelas impuberum testamentariis legitimisve tutoribus contra jura non auferas, nec consuetudinem in hac parte tyrannorum observes, quam felices reges Siciliæ nullo tempore tenuisse dicuntur: in qua duplex versatur iniquitas, dum tutores suo jure privantur; et impuberes, quibus ratio nulla redditur, bonorum suorum fructibus spoliuntur. Collectas ab Ecclesiis vel monasteriis vel domibus aliis religiosis aut a quibusvis personis Ecclesiasticis sæcularibus aut regularibus, aut de bonis aut rebus earum nunquam exigas: an vero ab Ecclesiarum hominibus seu vassallis, in quibus habent jurisdictionem ordinariam, et tu merum imperium, mediante justitia, vel interveniente concordia determinetur.

« Verum ut officiales tui et consilarii a muneribus absterneant metu pœnæ, quos a malo non revocavit timor Domini; consulimus tibi, quod quicumque contra fecerit, cum infamia ab officio in quo erit, privetur, idem vel aliud in regno nullo

tempore habiturus; dans vero munera tertia parte bonorum suorum mobilium denudetur, aut ad tempus aut in perpetuum relegetur. Et ut hec celari non possint fiat frequens inquisitio per personas religiosas non amantes pecuniam contra ipsos, quia scandalum magnum est in regno tuo. De collectis, quas hoc anno levasti, consulimus tibi, quod vocatis baronibus et praelatis et personis egregiis civitatum et locorum celeberrimorum, tractetur forma competens, ut sciatur in quibus casibus in tuis vel alienis hominibus collectas levare valeas: et speramus, quod tibi utilis et terrae portabilis poterit inveniri; ad quod peragendum legatus poterit esse fructuosus». Extant aliæ Clementis ad eundem regem litteræ, quibus monuit, ne initas cum eo ab Ecclesia pactiones infringeret, neve graviora a populis vectigalia abraderet: Viterbiumque accedere meditati regii apparatus rationem ita præscripsit¹.

« Clemens, etc. charissimo in Christo filio Carolo regi Siciliæ illustri.

« Quamvis plurimo te diligamus affectu, preces tuas exaudire non possumus in iis, quæ vergunt in Ecclesiarum injuriam et Ecclesiasticæ præjudicium libertatis: unde cum ab Ecclesiarum hominibus exigere nil valeas omni conventionem submota, nisi quod tibi jure scripto vel de consuetudine approbata deberi constaret, ab eisdem multo minus exigere debes indebitum conventionibus tam expressis arctatus. Quod si tuam intentionem aliquo jure vallari contidis, coram venerabili fratre nostro R. Albanensi episcopo A. S. L. debes proponere familiariter et sine contentionis specie seu figura, interim ab exactione desistens, quia nec tuam justitiam minui, nec Ecclesiarum jura permittet extinguere. Quod si pravo ductu consilio viam Domino et æquitati contrariam ingredi tibi placet, te quidem charitate paterna debemus corripere, non ipsum ab executione justitiæ cohibere. Illud enim pro certo volumus te tenere, quod universis et singulis conventionum articulis, quas nobis cum valida sponsione firmasti, unum iota nullatenus mutarem quod adeo apud nos et fratres nostros noveris esse fixum, ut non solum mutari non liceat, sed quod nec de mutandis eisdem vel ipsorum aliquo fratrum consilia sunt quærenda ». Nonnullisque interjectis subjicit:

« Si cum magna veneris multitudine, te et tuos recipi infra ejusdem urbis (scilicet Viterbiensis) ambitum non expedit: venire cum paucis decet, et ut nos prius certiſſes de adventu. Quod si præcise duxeris eligendum cum tuorum, qui apud nos remanent, conscientia et consilio parari tibi locum, prout fieri poterit laciemus. Scire tamen te volumus, quod quando Romani principes convenire consueverunt cum papa ex paucis tentoriis morabantur in castris: et si illis iunctis vene-

ris, convenientius poteris, quam intendis explere. Sit tecum Dominus in hoc consilio et in omnibus factis tuis, tuum enim honorem et nostrum, quantum decet et expedit, satis appendimus æqualitate.

« Demum super exactionibus, quas facis in regno, quæ multorum exasperant animos, excusationibus tuis inspectis, blandiri tibi nolumus, seu dicere malum bonum: sed te tuæ relinquitur conscientiæ. Et si forsitan aliqui tui nuntii tibi dixerint, quod ab eis super ista materia tuo nomine requisiti non assensum expressum, sed quamdam patientiam dederamus; scias eos a veritate recedere in hac parte: nunquam enim consensimus, nec præstitimus; sed tunc diximus quod et nunc scribimus, te videlicet, praelatis et baronibus et locorum communitatibus convocatis, tuæ necessitatis instantiam et utilitatem defensionis eorum debere patenter exponere, et de ipsorum ordinare consensu quale tibi a tuis impenderetur auxilium: quo contentus et aliis tuis juribus, eos in sua dimittere libertate. Si tibi vis esse liberum quantum volueris, quando, et quoties tibi placuerit exigere ab eisdem; scire potes hanc amarissimæ speciem servitutis tuorum in te animos provocare; et hac eadem satis expressimus dilecto filio nostro R. S. Angeli diacono cardinali, cum in regnum dirigeret iter suum. Dat. Viterbii VIII id. Februarii anno ii ». Denique paucorum mensium flexu Carolum Clemens, novis auxit honorum titulis, ac pacis publicæ in Etruria servatorem, donec inter regnum fuisset, creavit²: tum publico edicto causas promulgavit, ob quas ad præficiendum Tusciæ Carolum adductus esset, ob veteres nimirum confirmatasque discordias, quibus ea provincia exagitabatur. Tum Guillelmum e Thuringo religiosum Dominicanæ familiæ virum auctoritate instruxit³, ut parere Carolo detrectantes censuris percelleret.

6. *Carolus de suscepto paciarii officio scribit ad Pontificem, qui de eodem certiore reddit Richardum.* — Collatum potissimum Carolo paciarii munus a Clemente fuit in Romani imperii provincia, ut Gibellinos, qui in eum conjurabant, edomaret: quare Guelfis, quorum præcipui Florentini erant, præcepit, ut ipsi operam explicarent: « Regem enim eundem (nempe Carolum), e vestigio suam militiam secuturum, in vestris partibus constituendum duximus usque ad nostrum beneplacitum paciarium generalem, ut dum vacat imperium, cujus tuitio ad eum pertinet, tam vicina patrimonii nostri regio perversorum malitia nequeat lacerari: sed majores, mediocres et minores suis juribus et sui status honore contenti, discant potius juste et pie vivere, quam aliorum spoliis impinguari. Cæterum nullus timeat quod se faciet

¹ Lib. III. Ep. cur. v et VIII. et tom. II Ep. CCCXI. Monach. Patavin. Chr. I. III. Villan. I. VII. c. 21. Ptol. Luc. Hist. Eccl. I. XXII. c. 32. Jord. Ms. Vat. bib. an. 1266. — ² Ext. lit. ea de re in Ms. Vallie. sig. lit. B. num. 12. pag. 387.

¹ Eodem reg. Clem. IV. pag. 45.

partiarium, quem paciarium nominamus : communem etenim cum in omnibus volumus esse, qui viam tranquillam eliget et quietam, et eidem obediet, dum officio tali fungetur, etc. Dat. Viterbii IV id. Aprilis anno III ».

Confirmata iterum ad idem jam anno ea paciarii auctoritas Carolo, cum ipse Viterbium ad Pontificem se contulisset; ac sacramento solemniter pactus est, evoluta triennio Etruriæ administratione abiturum : et si nondum eo elapso dirempta esset imperii controversia, novo regi Romanorum a Sede Apostolica confirmato, omnes Tusciæ arces a se restitutum iri; sique dictis non staret, anathematis et interdicti pœnas in se suscepit. De quibus aurea hæc Bulla a Carolo edita est¹: « In nomine Domini. Amen, etc. Nos Carolus Dei gratia rex Siciliæ, ducatus Apuliæ, principatus Capuæ, Andegaviæ, Provinciæ ac Forcalquerii comes, præsentis scripto sponte fatemur, et expresse recognoscimus coram vobis sanctissimo patre ac domino, domino Clemente divina providentia summo Pontifice, quod vos ad pacem et tranquillitatem in provincia Tusciæ procurandam; ad statum fidelium devotorum Ecclesiæ, ac nostrorum undique roborandum; ad infidelium et prædictorum ipsius Ecclesiæ, nostrumque (hostium) qui se in prædicta provincia receperant, multa cum malitiæ suæ conscii et consortibus in ipsius Ecclesiæ, ac nostrum præjudicium machinantes, conatus perversos, prout expedit, comprimendos; et ob alias diversas causas justas et utiles, nos in eadem provincia, terra tamen Ecclesiæ Romanæ prorsus excepta, pacis servatorem de Apostolicæ potestatis plenitudine statuentes; nolis ibidem paciarii, seu pacis servatoris officium, sub certis forma et modo de fratrum vestrorum consilio concessistis, prout in variis vestris Apostolicis litteris confectis exinde plenius continetur; quarum tenores tales sunt ».

7. Inseruntur² Pontificiæ ad Carolum litteræ, quibus pluribus describit, ut excitus in Etruriam Carolus ad Conradini conatus occupandos, a Florentinis, Lucanis, Pistoriensibus, aliisque populis delatum magistratum, quem potestatem vocant, acceperit; omnesque ad servandam pacem sacramento adegerit, ac gestorum rationem Sedi Apostolicæ exposuerit: hæc nimirum gesta non modo ad tuendam publicam rem, ac pericula sibi imminentia discutienda, verum ad dignitatem Ecclesiæ asserendam; flagitaritque, ut ea rata haberet. Quibus assensit Clemens, ac paciario creato Carolo promulgavit vacantis imperii iuribus non detractum iri: hanc vero legem adjecit, ut si imperatorem a Sede Apostolica confirmari accideret, proxime excurrente mense eo munere abiret: quæ lex etiam aliis litteris superioribus annexis repetita est. « Clemens, etc. charissimo in Christo filio

Carolo illustri regi Siciliæ salutem, et cum te in partibus Tusciæ, Romano subjectis imperio nunc vacanti, pacis constituerimus per nostras sub certa forma litteras servatorem, in eisdem tibi paciarii seu pacis servatoris officium committentes; dictum officium, et omnia in eisdem tibi concessa litteris, cæteraque ad hujusmodi solidationem negotii pertinentia ea lege volumus tantummodo usque ad triennium obtinere, quod si forsitan imperatorem vel regem Romanorum a Sede Apostolica approbatum infra prædictum tempus regnare contigerit, aut per Sedem eandem prædictum tibi officium interdicti, tu amplius eodem officio ultra mensem post interdictum hujusmodi non utaris; et si contrarium feceris, eo ipso personam tuam excommunicationis, terram vero interdicti sententiis, quas propter hoc ex nunc ferimus, decernimus subjacere. Dat. Viterbii II non. Junii Pont. nostri anno III ».

8. « Nos itaque vobis vestro vestrorumque successorum, ac ejusdem Ecclesiæ Romanæ nomine solemniter promittimus, quod de prædicto paciarii, seu pacis servatoris officio et aliis, quæ in concessione hujusmodi continentur, post lapsum triennium ex nunc continue computandum, nos non intronitemus in aliquo, sed ea omnia absolute ac libere dimittentes, nec ratione sumptuum in hujusmodi officio, vel ipsius occasione factorum, seu faciendorum, vel damnorum; etiamsi quæ, quod absit, nos per gentem nostram subire contingeret terram, in qua dictum officium nobis est commissum; aut aliquam magnam, vel modicam partem ipsius; retinebimus quoquo modo. Et si forsitan infra idem tempus imperatorem, vel regem Romanorum a Sede Apostolica approbatum regnare contigerit, aut per Sedem eandem præfatum nobis officium interdicti, nos eodem officio ultra mensem post interdictum hujusmodi non utemur. Quod si contra præmissa fecerimus, vero eo ipso in excommunicationis, terra vero nostra interdicti, quas propter hoc promulgastis, sententias incidamus. Expresse insuper consentimus et volumus, quod per hæc, vel horum aliquod, conventionibus inter vos et nos olim iutis in concessione regni Siciliæ nobis facta, in nullo penitus derogetur: sed illæ nihilominus in suo perpetuo robore perseverent. Ad quorum observationem ita nos per omnia teneri fatemur, sicut ante prædictam concessionem hujusmodi officii tenebamur, et proinde in omnibus promittimus observare: in cuius rei testimonium præsentibus litteris fieri, et Aurea Bulla typario nostræ majestatis impressa fecimus communiri. Dat. Viterbii II non. Junii, x Indictionis, regni nostri anno II. Dat. per manum Roberti de Baro regni Siciliæ protonotarii.

« Pendebat ex filis sericeis rubri et crocei coloris Bulla Aurea satis levis, habens ab altera sui parte imaginem regis sedentis in solio, ab altera lilia Franciæ ».

¹ Lib. priv. Rom. Eccl. tom. II. pag. 248. et Cod. Ms. Vallic. sig. lit. B. num. 42. pag. 369. — ² Ext. apud Clem. I. III. Ep. cur. V. et Cod. Ms. Vall. sig. lit. C. num. 49. pag. 49. et Ms. sig. lit. B. num. 42. et in l. privil. tom. II. pag. 248.

9. His pactis Pontificem inter et Carolum inilis, pervasit falsus rumor ad Alphonsum Castellanicum, discordibus suffragiis regem Romanorum designatum, traditum Carolo a Clemente imperium: de quo cum graves querelas fudisset, Pontifex ipsum docuit¹, non transfusa a se in Carolum imperii jura, sed adactum necessitate ad discutienda imminuentia pericula servatorem in Etruria creasse: quo munere ad Sedis Apostolicæ imperium, cum res posceret, discessurus esset. Richardum etiam Alphonsi amulum potioribus suffragiis ad cæteros apices annitentem Clemens fecit certiore², non invadi jura imperialis; verum, constituta imperii re, a Carolo rege susceptum in Etruria munus positum iri.

« Charissimo in Christo filio Richardo in regem Romanorum electo.

« Quia lingua tertia multos commovet, multos dejicit, et quæ ipso fiunt proposito, prava nunquam et subdola falsitatis admixtione pervertit; ex his, quæ juxta nos intelleximus attentata, posse pejora subsequi in terris remotioribus præsumentes, ut tua præmiens sinceritas aurem mendacis non accommodet, eorum quæ gessimus, et eorum quæ habuimus et habemus, veram et simplicem puritatem tibi tenore presentium duximus propalendam. Sciat igitur tua sublimitas, quod cum sublato de medio Manfredo quondam Dei persecutore et nostro, filii Sathan familiares ipsius in Lombardiæ et Tusciæ partibus se videntes acephalos, Coradini nomen invocare cœpissent, jam Tusci quemdam proditorem et tanquam ejus vicarium erexissent; nos videntes discrimen in limine, pacem per Tusciam jurari mandavimus, et charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Siciliæ illustrem non imperii (sicut quidam mentiuntur) vicarium, sed pacis constituimus servatorem; quem ad hoc eo magis idoneum esse credimus, quod in partibus illis factus robustior a Florentinis, Pistoriensibus et quibusdam aliis in potestatem assumptus. Sane similia a nostris prædecessoribus facta legis, quæ non solum vacante imperio legitime possunt fieri, sed in fluctuante. Cautionem tamen ab eo recepimus quod imperio ordinato, datum sibi deponat officium infra mensem. Hæc autem ideo tibi scribimus, ne veritatis immulator occultus vel publicus quidquam, in tuum vel alterius præjudicium in hac parte nos mentiens ordinasse, tuam possit prudentiam perturbare. Datum Viterbii XVII kalend. Julii anno m ». De imperii porro controversia disceptata coram Clemente agetur inferius: nunc quæ a Carolo in Etruria hujus muneris causa gesta sint, prosequamur. Obtemperasse illi Etruseos referunt Monachus Pat.³ Ricordanus, et Jo. Villanus, exceptis Senensibus,

Pisanis ac Podii Bonizi oppidanis; nec impune rebellionem tulisse: in ipsos enim Carolum movisse, Senensium agros ferro flammaque ussisse, Podium Bonizi arcem munitissimam subegisse: tum in Pisanos infesta signa sustulisse, succendisse portum, evertisseque turres.

10. *Pontificis ad Pisanos objurgatoria litteræ.* — Exlant Clementis ad Pisanos litteræ: quos objurgat, corripuisse arma contra Carolum, atque iis ex Caroli adventu perturbatos se dicentibus, hæc respondit:

« Dilectis filiis potestati, capitaneo et ancianis Pisani populi.

« Turbatos vos fuisse scribitis in adventu militiæ charissimi in Christo filii nostri Caroli illustris regis Siciliæ, ab eodem in partes Tusciæ destinate de nostra (ut asseris) conscientia seu voluntate, per quam dicitis terras aliquas deformatas, vel verius desolatas: et eum tantæ novitatis suspicio in discrimen totius provinciæ, amicorum vestrorum, et vestrum urgere videatur, vos ex injusto timore concepto equis et armis et aliis necessariis gentem vestram instruere; supplicantes ne vestrorum suggestio mentem nostram conentiat annulorum, cum hæc facere minime proponatis in nostri vel regii derogationem honoris. Verum ut vestris litteris verum, juxta scripturæ seriem tantum ejus collecta sententia, responsum congruum refundamus; volumus vos advertere, quod periculose fondabatur in Tuscia perditissima natio proditorum, quæ non in angulis delitescens, sed sub omnium oculis denudata novum idolum jam expectat, Coradinum nominans sibi regem castrensibus imperiis, imo castris specialibus occupatis. Et si illos amicos dicitis, scriptum esse noveritis, quod amicus stultorum similis efficitur eisdem: si non illos amicum nomine intelligitis, nescimus alios, qui per dictæ manum militiæ status sui senserint detrimentum. Et hi quidem juste multorum judicio, qui factis digna recipiunt, digni recipere graviora. Quod si de nostra facite nos requiritis conniventia, vel prout adjicitis, voluntate; vestram prudentiam volumus non latere, quod cum ad regis sui radici notitiam pervenisset, quod fiebat in Tuscia, quorumque studiis aleretur nobis secretius intimavit, quemadmodum contra omnes Coradini fautores illuc mittere militiam proponebat, nisi nos aliud mandarem, super hoc sibi postulans beneplacitum aperiri. Quid igitur, quæso, fuisse nobis creditis respondendum? Numquid expediens fuit dicere ipsius mundiis: Stet in pace, ne in aliquo sibi provideat, donec pedes suorum hostium sint in regno? Ecce nobis providetis, ut scribitis ad hoc nemine vos tangente; et ipse tam crudeliter impetitus et tactus, in regni nomen et titulum alio jam intruso prohibendus erat a nobis inter ipsa malitiæ præcedentis initia vires hostium enervare. Jam sui proditores et vestri apud Tuscos famæ celebris et magni nominis habebantur; jam

¹ Tom. II, Ep. CCXLI. — ² Regest. Clem. IV. Ms. arch. Vat. sign. num. 32. pag. 52. — ³ Monach. Pat. Chr. I. III. Ricord. 1. 1st. Flor. c. 185. Villan. I. VII. c. 21.

creatus erat vicarius a non ente: verus autem et unicus rex Siciliae dormire debuit, aut positis manibus sub ascellis tantae nequitiæ, tantæ fraudis perniciosum exitum facitus præstolari? Nos autem temporis et negotii circumstantiis evolutis, nec præcise consulere, nec omnino suadere volumus rem ambiguam, ne forte, si sinistrum aliquid evenisset, posset improvidentiæ imputari. Sed nec ejus impedire propositum nobis placuit, ne manu malignantium roborata regis damnum posset impingi: suæ tamen eum relinquimus libertati, prædicentes pericula quantumcumque poterant verisimiliter formidari.

« At si quaritis, cur hoc vobis aut aliis manifesta non fecimus, sat est in promptu responsio: dicti namque regis arcana cum ejus periculo minime decuit publicare. Nec intelleximus nostram vel aliam Tusciæ civitatem sibi in aliquo privilegio vindicare, quod eandem provinciam nulla debeat intrare militia, vobis aut aliis provincialibus inconsultis. Si vero vos vel alii privilegium hoc habetis, cur suppressum exiit retroactis temporibus, cum militia plena Tusciam peragrabat contra Dominum et nos, et in suorum subversionem fidelium non videmus. Et si dicitis, quod de vestro fiebat assensu, vestram utique turpitudinem allegatis. Desinite ergo perturbari de Christianissimi regis successibus, qui reformatum æstimat quod esse creditis deformatum. Nos vero communibus oculis intuemur negotium, suam cuique cum ad nos venerit (dante Deo) justitiam redditori. Ad id quod ultimo de gentis vestræ instructione scribitis, breviter respondemus, quod nec vobis providentiæ viam claudimus, nec si cum impiis vos involvitis, indemnitate aliquam pollicemur. Si tamen, prout alias spopondistis, amicitiam regis quæritis, ad eam vobis, prout expediet, acquirendam libenter dabimus opem et operam efficacem. Dat. Viterbii VI kal. Maii anno III ».

41. Pisanorum erant æmuli Lucani, ad quorum gratiam Carolus Mutronem munitissimam arcem obsidione erexit, de qua meminit Pontifex in litteris ad Rodolphum episcopum Albanensem: « Rex », inquit ¹, « noster hæcenus revocari non potuit, a nobis sæpius requisitus, a Lombardis revocatus, ut Papiam obsideat: quod eidem quantum potuimus dissuasimus: et credimus, quod plus eos retrahet defectus sumptuum, quam nostra dissuasio, quamvis sana. Verum vastatis locis pluribus Pisanorum, et damnis inestimabilibus eis datis, et castris pluribus occupatis; castrum, prout dicitur, Mutronis obsedit ad instantiam Lucanorum, quod infra paucos dies creditur obtenturus: et habet secum marchiones Malespinæ et Pontremulum, etc. Dat. VI non. Martii anno III ». Mutrone potitum dolo Carolum, ac Lucanis eam arcem attribuisse Ricordanus refert ²: mutua etiam pace Senenses factionis Gibellinæ atque exules Guelphos

conjunxit: cujus fœderis leges insertæ sunt litteris ¹ Apostolicis, quibus adjuncta est dies III kalend. Junii.

12. *Sicilia a Sarracenis turbata.* — At dum rex Siculus Tusciam ad fidem Ecclesiæ cogebat, tumultuata est Sicilia. Sarraceni enim Luceriæ tum a Conradino excitati, tum quia iniquiore animo impressum cervicibus jugum ferebant, absentis Caroli occasionem aucupati, rebellionem movere ². Geminabant terrorem Africani qui ad impugnandam Siciliam invecti erant: adduxerant enim ipsos Mantrediani exules, qui in Africam profugerant, cum quibus alii proditores consiliis ac scelere consentiebant. Idcirco misit acrius Clemens Carolum ³, ut ad eos propulsandos procureret: tum Hospitalarios equites, quos sacri Ordinis instituta pugnare tantummodo contra paganos juhebant, etiam contra veteres Manfredianos proditores, etsi Christianos, strenue dimicare jussit ⁴, eaque instituti religione liberavit. Quamvis vero Pontifex ad comprimendas turbas, auctores censuris feriret ⁵ Senenses a fide desciverunt, et Carolus difficillimo implicitus est bello, cum modo in Etruriam discurrere cum exercitu, modo in Siciliam signa reflectere ad nascentes motus sopiendos iterum iterumque cogere.

13. *Henrici Urbis senatoris conjurantis in Carolum mores.* — Auxere superiora pericula Gualvani Lanceæ et aliorum perfidia, qui Manfredi cæso in gratiam cum Ecclesia revocati, ac soluti censuris Conradini partes extulere; tum insignis Henrici fratris regis Castellæ proditio: creatus enim primum a populo tumultuaria concione, dein Pontificia magnificentia Urbis senator, in hostem versus, Caroli odio immani scelere Conradini duces in Urbem induxit. Depingit illum suis coloribus præ cæteris Sicularum rerum auctor anonymus ⁶; utque ad senatoriam dignitatem evectus sit, quasve irarum causas conceperit in consanguineum Carolum, accurate describit ⁷.

14. « Dominus Fredericus, et dominus Henricus germanus ejusdem, quos invidentia, quam habebant de magnitudine ac prosperitate fraterna, et abjectos et absentes a propria diu patria fecerat; tunc quidem pro se ac quibusdam militibus de Hispania stipendia recipiebant, a rege Tunisi, qui quotidianis cavalcatis et assiduæ guerræ sollicitudineangebatur per alios Sarracenos. Hi sane fratres Hispani pro Sarracenorum conversatione diutina actibus Agarenorum iacuti, et fere Christianæ religionis obliti a Sarracenis ipsis vita parum et moribus differebant. Verum dominus Henricus a præfato Tunisi rege habitus ex sua superstitiosa, superba et proditoria machinatione suspectus; ad seducendum et concitandum Romanam provinciam et curiam dimissus; ab Ec-

¹ Ep. CDL. — ² Ricord. Ilist. Flor. c. 179.

¹ Lib. III. Ep. XL. — ² Libell. Ep. Cem. pag. 53. — ³ To. II. Ep. CCCLXXVI. — ⁴ Ep. CCCLXXXII. — ⁵ Ep. CCCLIX. — ⁶ Jo. Villan. c. 20. Naug. in gest. de rebus S. Lud. — ⁷ Auctor anonym. de reb. Sicul.

clesia ac Apostolicæ dignitatis auctoritate magnæ liberalitatis et gratiæ immensa dona poposcera; ac sua nobilitate sanctæ matris Ecclesiæ Romanæ ministros adeo videbatur inebriasse repente, ut ei deberet de regno Sardinie provideri ». Et infra.

15. « Quidam nobilis Romanus civis, Angelus Capucia nuncupatus, seditionem in Romano populo, suscitavit: per quem contra Urbis magnates cœperunt populi (insurgere: deinde) quibusdam viris de qualibet regione septem electis secum adjunctis, sub pacis specie (Urbis) viribus magistratus est erectus. Illic ex contradita sibi per dictum populum potestate, qua quem vellet, posset eligere senatorem, domuum Henricum præfatum contra plurimum nobilium repugnantiam, et obstaculum etiam cardinalium aliquorum, qui jam aliquid de ipsius domni Henrici fraudulenta voluntate conceperant, ad Urbis regimen evocavit. Cujus evocationis solemnitas, etsi fuisset ante publicationem a pluribus impugnata, et multorum corda non immerito durius pupugisset; tamen sub quadam fuit gratitudine generaliter ab omnibus acceptata. Venit ergo de Romana curia fidelis senator ad Urbem: et aliquandiu statuta justitiæ sub æquitatis libra omnibus suæ potestatis appendens; tandem corde et voluntate perversus, vita et moribus proficius regulatis abjectis, in arcum repente convertitur inopinabilis pravitatis. Guelfis quidem Urbis, et amicis Ecclesiæ ac devotis in abundantia mellis, promissi verbotenus fellitum et venenosum peculum actualiter subministrat.

16. « Concipit iste similiter odia contra prædictum regem Siciliæ, cui gradu attinebat consanguinitatis: et eum de Sicilia et suorum successuum felicitate invideret, quærebat opportunitatem, ut eum per viam aliquam posset perenniter exterminare, vel cadere: aut in regni possessione eundem (socium) regem habere legitimum: et motum sui animi fore justum (putabat) pro eo, quod eidem regi, quando primum contra Manfredum inops et jam substantia tenuis veniebat, asserebat se non modicam pecuniæ quantitatem de proprio peculio mutuasse, quam dictus rex ad fortunam veniens pinguiorem, sibi, ut bona fide sponderat, reddere contemnebat ».

17. *Litteræ Pontificis ad Jacobum Aragonum Sardiniam affectantem.* — Evanescentem discordiam Clemens extinguere nisus est, atque Henricum conciliare Carolo studuit. Fluxerant ex eo irarum causæ, quod cum Sardiniam a Pisanis Clemens repetere meditaretur, Carolus rex et Henricus Castellanus, qui illius inhiabat imperio, suis invicem cupiditatibus obstitissent. Inter quas moras Turritana toparchia, per quam irruptio fieri poterat, amissa est, ut Clemens Jacobo regi Aragonum, qui Sardiniam sibi jure beneficiario ab Ecclesia tradi supplex deprecabatur, significavit ¹.

« Clemens etc. Jacobo regi Aragonum illustri, spirituum consilii sanioris.

« Tarde nimis tua misit serenitas dilectos filios Majoricensem et... Vicensem capellanum nostrum: jam enim cum duobus tractatus processerat super regno Sardinie, clarissimo in Christo nostro Carolo rege Siciliæ illustri, et dilecto filio nobili viro Henrico fratre charissimi in Christo filii nostri regis Castellæ illustris. Est et alia tarditas in negotio, quoniam inter moras illius partem amisimus judicatum, videlicet Turritanum, per quem dare poteramus ingressum ei, qui conveniret nobiscum. Unde tuam magnitudinem non lateat, quod nec tibi illud concedere possemus, nec ad præsens id dabimus alterutri de prædictis: sed tenebimus in suspensio negotium, donec aliud videamus, malentes ad tempus perdere quod jamdudum perdidimus, quam inter personas nobiles scandalum suscitare, etc. Dat. Viterbii X kal. Augusti anno m ». Porrexerat Jacobus rex has preces ad Jacobi secundi natu filii gratiam, quem ad Sardinicum solium evehere molebatur, deinde ad Balaricum extulit: extantque conceptæ iisdem verbis excusatoriæ Clementis ad illum datæ litteræ ¹. Verum quamvis Clemens de Sardinie donatione actionem abruptis, Henricus Castellanus mulceri non potuit. At is in furorem actus, beneficiorum immemor, non modo Conradini partes extulit, verum etiam Romanos suo veneno infecit, palam Conradini signa Romæ explicuit, acta Caroli præterita rescidit. Adversus quem furentem Pontifex Viterbii judicarium edictum tulit ², in quo inter cætera hæc habentur: « Ex manifestis siquidem iudiciis et evidentibus argumentis non solum colligimus, sed quodammodo sensibilibus experimur, quod nobilis vir Henricus clarissimi in Christo filii nostri regis Castellæ illustris germanus, senator Urbis, mansuetudinis regalis oblitus, et generosos ac solitos mores ex assumptione officii corrumpens, contra Ecclesiam matrem suam non leviter excessisse videtur, dum ipse ad senatorium munus assumptus officium contra Ecclesiam ipsam ejusque devotos, ad ipsam Ecclesiæ terram nostro quasi subjectam conspectui, manus quasi occupatrices extendens, et bona fidelium absque discretionem devastans, etc. » Addit atrociam illius in Carolum Ecclesiæ defensorem gesta, explicuisse nimirum in Urbe signa Conradini, hostium duces intra portas excepisse, Caroli acta rescidisse, prescripsisseque ejus studiosos.

18. *De prodicione in papam conflata, deque Guelfis et Gibelinis.* — Quod ad expansa in Urbe atque erecta Conradini signa queritur Pontifex; ejus sceleris etiam auctor cum Henrico extitit perfidus Galuanus, qui cum arma adversus Ecclesiam pro Manfredi tulisset, fidei religionis specie admissus in gratiam cum Ecclesia, mutatis rebus

¹ Regest. Clem. IV. arch. Vat. sign. num. 32. p. 54.

¹ Reg. post eand. Ep. — ² Tom. II. Ep. CCXXVIII.

Conradini adventu, ad perfidiam pristinam, deflexit: « Pridem », inquit Pontifex ¹, « in festo B. Lucae dictam Urbem patenter ingrediens, signa Conradini de venenosa stirpe quondam Frederici dictae persecutoris Ecclesiae, non vitatis Dei contumelia et ipsius opprobrio principis, explicare praestumpsit; ac loca, specialiter Lateranen. ad quae ingredienda viri etiam iusti vix digni sunt habiti, pompis lascivientibus circuire, ac ibidem hospitium recipere non expavit; quaecumque potest in offensionem nostram et ejusdem Ecclesiae, ac charissimi in Christo filii nostri Caroli Siciliae regis illustris, sua miserabili et nefaria prodicione pertractans irreverenter ». Illatam Sedi Apostolicae injuriam ulturus Clemens, praefectis Romani solacilitii, cui inditum nomen de vultu gloriosi Apostolorum principis XII kal. Novembr. praecipit, ut perfido homini diem indicerent; qui si in contumacia perstaret, gravioribus eum censuris percellere est comminatus. « Dat. Viterbii duodecimo kalendas Novemb. anno III ».

19. Sprevit Galuanus Pontificias minas, sed ingenti suo malo: ut enim vir impius demum perfidiae poenas dederit, et carnificis manu Caroli jussu perierit, inferius ex Nangio referemus. Auctus viri improbissimi audacia Henricus, amplissimos dignitate ad Capitolium vocat, et armatorum corona circumdat ², Neapoleonem et Matthaeum Ursinos extra Urbem captivos ablegat: Joannem et Lucam Sabellos in Capitolii carceres trudit. Alios etiam cardinalium propinquos et amicos coniecit in vincula, uxores filiasque ipsorum suis domibus ejecit, agros occupavit, Basilicam S. Petri ac palatium Pontificium invasit, praesidioque Germanico instruxit; quae intanda scelera rerum Sicularum auctor subjectis verbis exponit: « Interea perfidus Christianus dominus Henricus, varie excogitans ac tentans omnes nobiles Urbis Guelfos una hora simul in Capitolio irreri, ad instar piscium, quando plures numero uno tractu retium capiuntur, facit ad se praedictos nobiles proditorie accersiri: cumque nobilium ipsorum alter alterius vocationem penitus ignoraret, quamplures intrepidi, sed decepti Capitolium ascendunt. Sunt autem praedicti nobiles dominus Neapoleon Matthaeus frater ejus de filiis Ursi, dominus Joannes de Sabello, Petrus Stephani, et Angelus Malabranca. Hos tamen, qui nihil de excogitata fraude praesenserant, ad vocationem praedictam pure ac simpliciter venientes, statim dominus Henricus cepit, captosque jussit in Capitolio prisonari. Quibus in ipso captionis initio nullam motu vel gestu formam turbationis, aut alicujus asperitatis ostendit: imo praconceptae contra eos fraudis patula lenitate verborum sagaciter temperabat virus: et merito, ne propter hujusmodi captorum detentionem tam subito, seditiosus contra eum

tumultus commoveretur in populo. Postquam vero dictos captos verbis assecuravit mellifluis, perpensens, quod concitata populi corda quieverant, ex eis aliquos, videlicet dominum Neapoleonem et fratrem, apud Monticellum, quod est castrum fortissimum prope Tybur, inibi morituros in carcere ad suum beneplacitum destinavit. Et tamen, ut eos de districtu extraheret Urbis, eosdemque posset libere conservare, apud Saracinisum, quod est castrum Conradi de Antiochia, nepotis quondam Frederici praedicti, jubet exacta custodia in arcto carcere detineri. Verum ex reliquis in Capitolio sic detentis praelibatum dominum Joannem de Sabello, de quo, cum esset homo probate fidei, zelans pacem, et tranquillitatem Urbis toto mentis affectu, nulla sinistra pateret suspicio, receptis primo ad cautelam pro eo quibusdam fidejussoribus, et Luca ejus filio dato obside pro excaubio, a carcere Capitolii relaxavit. Et quia Raynaldus de filiis Ursi vocatus cum aliis Capitolium non conscendit, interim se in castrum Marini non sine audaci promptitudine recepit; jam dictus praedo Christianus, contra eundem dominum Raynaldum duxit copiosum exercitum Romanorum, et castrum ipsum dira obsidione circumdat. Cumque ratione nequiret castrum ipsum, quod quam plures de Urbe strenui milites et pedites tuebantur, sicut firmiter credidit, expugnare; rediit ad Urbem furibundus et fremens ». Easdem injurias, a perfido homine Ecclesiae inflictas, regi Carolo Clemens litteris recenset ¹: nec destitit ferocientem arguere ² ut ad officium revocaret.

20. Admonuit praeterea ne Gibellinis Etruriae, qui Alfonsi regis Castellae oratores trucidarant spoliante faveret: fratrem quippe Henricus immerito odio prosequatur. Id vero scelus in episcopum Silvensem et socios patrum adeo Clementi atrox visum est, ut hanc sententiam tulerrit: « Castra, villas et loca praedictorum malefactorum, et alia, in quibus se tempore patrati sceleris receperunt, perpetuo municipii universitatis jure privamus: ita quod deserta jaceant habitatione, nullis unquam temporibus habitanda, ipsaque remaneant in perpetuum Ecclesiastico supposita interdito: nec aliquis sacerdos vel clericus in illis permanere praesumat, vel ad Ecclesiasticum pertinens ordinem exercere. Habitare quoque praesumentibus in locis eisdem nostra taliter animadversione damnatis in vita vel in morte, nisi dictorum locorum habitationem abjurent, sacramenta Ecclesiastica non praestentur. Etiam jura dictarum Ecclesiasticarum aliis assignentur Ecclesiis, prout dioecesiani locorum, vel alii, ad quos spectaverit, duxerint ordinandum. Dictos autem sacrilegos, et generaliter omnes, qui ad haec dederunt opem, operam, consilium, vel favorem, denuntiamus excommunicationis sententiae subjacere; ac nihilominus excommunicamus et anathe-

¹ Lib. Cens. Ms. Vatic. archiv. pag. 224. — ² S. Anton. III, par. III, c. 8.

¹ Tom. II. Ep. CDV. — ² Ep. CDXLI.

matizamus eosdem, etc. » Gravioribus alias in ipsos pœnas exaggerat, eorumque posteros ad quartam progeniem Ecclesiasticis honoribus ac sacerdotiis mulctat. Ut vero ob amissa liti de imperio cum Richardo controversæ Instrumenta, quæ Alfonsus Silvensis episcopus ad disceptandam coram Clemente causam tradiderat, peremptorius dies constitutus extrahendus fuerit, postea dicitur.

21. Invenit diuturnum illud interregnum graviora mala: nec enim modo in Italia Etruria, ut vidimus, Gibellinorum furis labiabatur, verum Insubria etiam eodem correpta furore in suorum sanguine volutabatur. Cujus provinciæ infelicem statum sanctissimus Pontifex in litteris hoc anno VIII id. Julii in archiep. Ravennatem datis ita describit¹: « Ab olim sparso pestiferi semine generis in agro partium Lombardiæ, succrevit ex illo messis odibilis, fructus amaritudinis cum doloris immensitate producens. De statu namque Satanæ, turbatoris quietis, æmulique pacis, progredientes dudum in illa regione viri sanguinum pestilentes, totam terram innumeris repleverunt angustiis, et variis discriminibus subjecerunt; tam indigenis quam cæteris earundem partium incolis longo tempore positus in excidium et ruinam, multis a Dei et Ecclesiæ Rom. devotione subtractis, quam pluribus sub hostili clade peremptis, aliis in exilium traditis; nonnullis, qui solebant florere divitiis operti pallio paupertatis; bellicus ibidem furor invaluit, armavit impietas patrem in filium, filium in patrem; et frater proximo non pepercit, veluti singulis in cæde propria concitatis, etc. » Subjicit ut Fridericus, Conradus et Manfredus, quos æternæ maledictionis alumnos vocat, eas civiles discordias magis ac magis auxerint, attriverintque Insubriam. Ad hæc vero tollenda mala, et Gibellinos Ecclesiæ conciliandos archiepiscopus Ravennas in Insubria, Liguria et Dalmatia legatus creatus est².

22. *Clemens diuturnæ de imperio controversiæ definiendæ intentus.* — Veterem præterea de imperio controversiam statuit Clemens iudicio definire, atque electis ante præfixerat diem ad experiendum iudicio. Et sane Richardus Henricum filium majorem natu Instrumentis omnibus ad probandam suæ causæ æquitatem munitum miserat: Alfonsus vero Rodolpho partes suas defendendas demandarat; qui tamen nullis Instrumentis, sed nudis tantum verbis illustrem esse causæ suæ justitiam contendebat: quod gravius tulit Clemens, atque alio præfixo die, nimirum festo Omnium Sanctorum, Alfonsum imprudentiæ perstrixit³, atque argumenta suæ causæ Instrumentis authenticis confirmata depromere jussit: ad audiendos vero testes Francofortum in Germania, in Galliis Parisios, in Italia Bononiam, in Hispania Burgos designavit.

« Regi Castellæ e Legionis in Romanorum regem electo.

« Licet nos assidue grandium negotiorum multitudo circumstrepat; licet sollicitudines variæ pectus nostrum quasi familiariter incursantes; ipsarumque jugis anxietas ad expedienda quæ imminet, officii nostri debitum multipliciter interpellent; expeditionem tamen negotii, quod de regimine tractatur imperii, ejus et illud prosequentium qualitas eo instantius exigit; ad illam tanto vehementius angimur, tanto amplius auxiliamur, quanto gravius intenditur universo fere populo Christiano in ipsius dilatione periculum, quantoque majora ex ejusdem imperii ordinatione celeri commoda speraremus. Attendimus siquidem, imo palpamus quotidie innumera et immensa discrimina, quæ te ac charissimum in Christo filio nostro Richardo in Romanorum regem electo asserentibus, jus vobis in ipso imperio per electiones varias acquisitum ejusdem imperii fluctuatio ingerit, dum matri Ecclesiæ imperialis defensionis suffragium ex hujusmodi fluctuatione subtrahitur; et ab ipsius persecutoribus, non sine fidei Christianæ discrimine, in ipsam securius insultatur: dum injuriose ipsius jura imperii violenti diripiunt, et ejus subditis se injuriis impetentibus mutuis, et libere debacchantibus in seipsos, super iis solitum sæcularis iudicii remedium non habetur.

23. « Hæc, fili charissime, aliaque non facile connumeranda pericula, quæ ipsius imperii tandiu dilata provisio subministrat, instanti nos multiplicatione sollicitant, et mentem nostram instantia frequentis sollicitationis infestant, ut ad expediendum finaliter et celeriter dictum negotium plenis studiis intendamus. Nuper utique in præfixo ad hoc a nobis termino pro memorato electo Richardo dilecto filio nobili viro Henrico ipsius Richardi primogenito, et quibusdam aliis nuntiis et procuratoribus suis; pro te vero dilecto filio magistro Rodolpho de Podio Bonizi comparentibus coram nobis; cum varia fuissent hinc inde proposita tam in facto consistentia, quam in jure; tandem procuratoribus præfati Richardi electi ad fundandam intentionem suam varia exhibentibus munimenta, et allegantibus, dictum magistrum Radolphum, seu alium pro parte tua non esse ad impediendam petitionem ipsorum aliquatenus admittendum; cum de tuo nequaquam interesse constaret, utpote cum idem magister solis assertionibus nudis insisteret, nec ad probanda, quæ assererat, litteras, vel aliud exhiberet; sæpefatus magister replicans, quod forma citationis emissæ a nobis ipsum tuo nomine ad probandum tunc temporis aliquid non arcebat; præsertim cum alias tempore felicitis recordationis Alexandri papæ prædecessoris nostri de jure tuo, quod etiam assererat esse notorium, per decretum electionis tuæ ac alias diversas litteras, ut dicebat, facta fuerit plena fides; nihilominus nobis mandantibus, ut

¹ Lib. III. Ep. LVI. — ² Ep. LVII. — ³ Ep. cur. IV. et Cod. Vall. sig. lit. C. num. 49. pag. 81.

diceret, si vellet amplius de dicto tuo jure docere, dixit se assertiones suas, super quibus etiam articulos certos exhibuit, in Alemannia, Francia, Hispania et Italia, necnon in nostra curia probaturum infra dilationes, tanto et tali negotio congruentes.

24. « Nos autem licet mirati fuerimus, le tantæ discretionis principem ad tam arduum negotium nuntium sic nude misisse, videlicet super jure tuo nullam probationis speciem exhibentem, nihilominus tamen in paterna dulcedine tibi deferre volentes, articulos prædictos, necnon et alios quos pars altera similiter obtulit, duximus admitte-ndos; tam tibi quam parti eidem primum diem post festum Annuntiationis B. Virginis, primo venturum, terminum peremptorium de fratrum nostrorum consilio præfigentes: in quo cum dictis festum, quos super eisdem articulis produci contingeret, et omnibus aliis actis, rationibus, munimentis et juribus vos Apostolico conspectui per procuratores idoneos præsentetis. Nos enim ex tunc sive hujusmodi procuratores miseritis, sive non; sive probandæ intentionis vestræ dederitis operam, sive id forsitan omiseritis; cum nolimus fieri prædictum negotium, in grandem totius orbis perniciem, immortale; ad ipsius expeditionem finaliter, prout suadebit justitia, et expedire videbimus, divina favente clementia procedemus.

25. « Ne autem ratione producendorum testium vobis detur de cætero petendæ ulterioris dilationis occasio; volumus, quod in Alemannia apud Frankenford, in Francia Parisiis, in Hispania in civitate Burgensi, in Italia Bononiæ, et nihilominus in prædicta curia nostra coram illis, quos ad hoc duxerimus deputandos in vigilia festi Omnium Sanctorum primo venturi, quem peremptorium terminum, (ut) ex tunc productio testium hinc inde incipiat, assignamus; tam tu, quam pars altera ad producendos testes, quos producere volueritis, et videndum jurare quos produci contingeret, studeatis per procuratores idoneos comparere. Datum Viterbii VII id. Maii ». Quas etiam litteras, mutatis tantummodo congruis verbis, ad Richardum misit ¹, cui prorogatae ad dirimendam causam dici rationem reddidit, Alfonsum nimirum procuratorem sine Instrumentis litiis suæ misisse. Cum vero dictæ civitates in Germania, Italia, Gallia, Hispania, designatæ essent, ubi testes, qui in iis regnis versabantur, audiri possent; Clemens Raymundum Burgos proficisci jussit ², ut testium dicta in Hispania exciperet: atque aliis similem provinciam in aliis locis contulit ³. De termino vero peremptorio constituto, aliæ ad Alfonsum extant litteræ ⁴, quibus significat, rem ita decretam a se fuisse, tum quod justitiæ consentanea esset, tum quod petentibus ab Apostolica Sede

ipsius oratoribus, ut imperii diademate cingentur, ab adversariis objectum esset, non congruam juri petitionem; ac per saltum promotum iri, si non recepta Coloniæ corona, a Pontifice ea foret redimitus: quanquam enim hujus argumenti vim ejus oratores elidere aliis rationibus nitebantur, opportunum tamen atque æquitati congruum fuisse, aliam viam dirimendæ causæ inire, ac diem peremptorium statuere.

26. « Charissimo in Christo filio illustri regi Castellæ et Legionis in regem Romanorum electo.

« Quanto divinæ gratiæ potioribus donis abundas, quanto regnis pluribus præsidens locum obtines celsiorem; tanto plus tuæ convenit excellentiæ, quæ assumit negotia ea circumspectione discutere, ea maturitate librare, ut nihil in eis lateat, nil promineat, quod justitiam non redoleat, quod exclam non sapiat gravitatem. Sane dudum in regem Romanorum electus, a felicitis recordationis Urbano papa prædecessore nostro petisti, quod et ab ejus, ut dicitur, prædecessoribus petieras, ad coronam imperii te vocari: et procuratore tuo petitionem eandem coram nobis semel, et iteram refricantem, fuit ex adverso propositum, quod per saltum promoveri volebas, qui nondum recepta (ab archiepiscopo) Coloniæ regni Romanorum corona, requirebas propere venerandi imperii diadema. Licet autem, ad objectionem hujusmodi, ut de aliis taceamus, responsum multipliciter tui dederint sapientes; nos tamen, quos juris veritas et facti pluralitas non latebant, per aliam viam divertimus, utque tunc melius consuleremus hujusmodi negotio, prout decuit ordinato, præfiximus terminum peremptorium, quo tuus vel adversarii tui procuratores se nostro conspectui præsentarent, interim diebus et terminis assignatis suos articulos probaturi. Verum urgente nos stimulo charitatis, qua te, Deo teste, diligimus ex affectu, dilectum filium B. de Maphazan capellanum nostrum, et nostræ conscientiam voluntatis ad te duximus transmittendum, in cujus ore verba nostra secreta posuimus, quæ tibi referet viva voce. Datum Viterbii non. Junii anno m. ».

27. Querenti vero regi, brevem terminum sibi in tanta causa præfixum, subjecit ¹ Pontifex, brevem videri non debere, si ingentia discrimina, quæ ex inter regno emergerent, ac grassarentur, regia mente agitare. Nec dissimulavit ipsi Richardum potioribus juribus ad imperium niti; quippe qui a Coloniensi archiepiscopo Aquisgrani argentea corona fuisset veteri instituto redimitus: ac pari exemplo olim Innocentium III post Henrici VI obitum Philippo et Othone discordibus suffragiis electis, ea maxime de causa Othonem confirmasse regem Romanorum, quod Aquisgrani insignibus regis a Coloniensi fuisset exornatus, ac plura e Regesto Innocentii testimonia deprompsit ².

¹ Lib. III. Ep. cur. X. — ² Ep. XII. — ³ Ep. XIII, XIV, XV, XVI. — ⁴ Tom. II. Ep. CCCXXXI.

¹ Tom. II. Ep. CCCXXXVII. — ² Ep. CCCXXXIX.

28. « Charissimo in Christo filio Castellæ et Legionis in regem Romanorum electo.

« Post claræ memoriæ Henrici quondam Romanorum imperatoris decessum votis principum, ad quos electio pertinebat, divisis, quidam eorum nobilem virum Philippum quondam ejusdem imperatoris fratrem ducem Sueviæ; alii Othonem quondam filium H. ducis Saxonie in Romanorum reges in magna discordia et periculosa nominarunt: quorum uterque se fecit in regem adversis et in diversis tam locis, quam temporibus coronari; et ambo per suos solemnes nuntios a felicis recordationis Innocentio IV (III) papa prædecessore nostro petierunt imperii diademata. Diu igitur quæstione pendente, et utroque non solum juribus, sed et viribus contra alterum conflante; idem prædecessor noster multa scripsit super dicto negotio, sicut homo qui nulla legerat et suorum prædecessorum scripta revolverat, multorumque suffultus fuerat in hac parte consilio sapientum. Ex quibus aliqua, quæ ex ejus Regestis collegimus, tibi duximus transmittenda, ut ex eis instructus plenius, rectius tuæ consulas celsitudini; et fideliter ponderes, quid circa imperium petere possis aut debeas, juris et facti pariter ignorantia relegata. Cum enim esset alter ex dictis nobilibus, Odo scilicet, a Coloniensi archiepiscopo Aquisgrani; alter vero, Philippus videlicet, in loco alio per Tarantasiensem archiepiscopum coronatus; idem Innocentius super diversis articulis, negotium contingentibus, nunc respondens scribentibus, nunc eosdem præveniens, nullas decentes Epistolas edidit, tam facti certitudine quam juris firmitate vallatas. Unde archiepiscopis, episcopis et aliis Ecclesiarum prælatibus, potestatibus, consilibus et rectoribus, marchionibus et comitibus, et aliis nobilibus Lombardiæ sic scribit:

29. « Novit scrutator renum et eordium Dominus Jesus Christus, etc. » Et infra: « Postquam a nobis unctio, consecratio, coronatio postulantur, sicut utraque pars a nobis sapius postulavit, etc. » Et in eisdem litteris de Philippo sic loquitur: « Præterea idem dux nec ubi debuit, (nec a quo debuit), coronam et unctionem accepit; memoratus vero rex, (Otho scilicet), et ubi debuit, videlicet Aquisgrani, et a quo debuit scilicet a venerabili fratre nostro Coloniensi archiepiscopo, recepit utrumque ». Quod autem ad Coloniensem archiepiscopum hoc pertineat, idem scribit Trevirensi archiepiscopo in hunc modum: « Cum venerabilis frater noster Tarantasiensis archiepiscopus quidquid fieri sibi nollet, aliis non debuit irrogare, mirum satis ducimus et molestum, quod taleem in messem alterius mittere non expavit, et sibi alienum temeritate propria usurpare ». Et infra: « Cum enim dubium non existat, coronationem regum Alemannorum ad venerabilem fratrem Coloniensem archiepiscopum pertinere; nec ipse deliquerit, quare meruerit sua dignitate privari; cum si etiam deliquisset, per eundem Taranta-

siensem archiepiscopum suo non erat jure privandus, cujus ipse jurisdictionis minime subiacebat; ipse, maturitate pontificali neglecta, nec considerans, quod debebat; nobilem virum Philippum ducem Sueviæ in regem tenere coronavit, etc. » Petitioni vero ejusdem Philippi porrectæ per electores ipsius sic idem prædecessor respondit: « Litteræ, quæ nobis fuerunt ex parte quorundam vestrum per dilectum filium P. judicem Placentinum nuper oblatae, etc. » Et infra: « Cum autem imperialis corona sit a Romano Pontifice concedenda, et recte prius electo in principem, et post in regem legitime coronato, talem secundum antiquam et approbatam consuetudinem libenter ad coronam suscipiendum vocabimus: et iis de more perfectis, quæ ad coronationem principis exiguntur, eam sibi, favente Domino, solemniter conferemus ». Idem Innocentius Coloniensi archiepiscopo ita scribit: « Ex uno eodemque negotio te nobis et nos tibi credimus obligatos ». Et infra: « Cum Apostolica Sedes illum imperatorem debeat coronare, qui rite fuerit coronatus in regem, etc. »

30. Idem universis tam Ecclesiasticis, quam sæcularibus principibus Alemanniæ. « Quantum ex imperii divisione dispendium, etc. » Et infra: « Cum et negotium imperii ad nos principaliter et finaliter pertinere noscatur: principaliter quidem, quia per Romanam Ecclesiam fuit a Græcia pro ipsius specialiter defensione translatum: finaliter autem, quoniam, etsi ab alio regni coronam recipiat, a nobis tamen coronam imperii recipit imperator ». Qualiter autem Othonis coronatio facta fuerit Aquisgrani, idem Innocentius scribit archiepiscopo Moguntinensi, eidemque Sabinensi episcopo, sic dicens: « Solidata in devotione Sedis Apostolicæ fides tua, etc. » Et infra: « Noveris ergo, imo jam nosti, quod post Henrici quondam imperatoris decessum, vota se principum diviserrunt, ita quod quidam eorum Othonem Henrici quondam ducis Saxonie filium; quidam vero Philippum quondam fratrem dicti Henrici imperatoris nominarunt in regem. Venerabilis autem frater noster Coloniensis archiepiscopus, et alii qui nominatione predicti Othonis favorem præstiterant et assensum, congregato exercitu obsederunt pariter Aquisgranum; et eo capto, predicto Othone in sede posito angustali, dictus archiepiscopus regni coronam imposuit, sicut ad ipsum de jure debet pertinere ». Multa quidem, et alia sumi poterant de Regesto, sed hæc sufficere posse credimus ad tuum, et prudentum tuorum consilia dirigenda. Tua vero sublimitas sic deliberet, ut undique circumspiciens rerum exitus prudenter et fideliter metatur: cum dilatatum Domini negotium sic disponere intendamus, ut per nos, vel per successores nostros in termino præstituto finem possit accipere Deo gratum, et necessarium toti mundo. « Dat. Viterbii XV kal. Julii anno nr. »

31. *Victoria de Sarracenis.* — Optabat san-

etissimus Pontifex Alfonso ab affectando imperio deducere, cum ea etiam de causa rex demandis Sarracenis vacare omnino non posset. Inter cæteros vero, qui cruce contra Sarracenos se insigniere, archiepiscopus Toletanus a Clemente ingentibus laudibus decoratus est ¹; atque ii, qui sub ejus signis mererentur, multis privilegiis indulgentisque donati: qua de re V id. Julias ad ipsum date litteræ. Nec ita multo post Alfonso regem Granatæ proditorem felicissime perdomuit, atque in spem maximam referentia de aliis barbaris certissimæ victoriæ expectatus est, cui Clemens iisdem litteris, quarum paulo ante mentionem fecimus, tanti partii triumphii gloriam est gratulatus ²: « De his successibus in omnibus et per omnia gratulantes, etc. » Et infra: « Quia nobis intimare curasti qualiter, auctore Domino, detestabilis ille proditor, ille subdolos inimicus, rex Granatæ suam cervicem ferream tuo tandem submitit imperio, et speratur quod reliquæ barbarorum rebellium in brevi simile facere compellantur. Benedicamus igitur Deum cæli, qui tuo laudabili ministerio Ecclesiam suam respiciens, bella conerit, fidei comprimit adversarios in Hispaniæ partibus, tam benevolæ favorem victoriæ, ad partes alias cum in oculis acceptum fuerit, extensurus, etc. Datum Viterbii X kalend. Novemb. anno III ».

32. Nec armorum modo, sed pietatis etiam gloria florebat Alfonso; poscentique ipsana, Clemens ejus desideria religioso pretiosissimoque munere cumulavit ³. Simile augustum donum Pontifex ad abbatem S. Ægidii, nimirum brachium S. Georgii martyris transmisit ⁴. Cumque de sacris reliquiis mentio inciderit; addemus ex Clementis litteris ⁵ ad abbatem monasterii Montis-Majoris Arelatensis diœcesis, sacrum corpus S. Antonii conditum esse in Ecclesia, quæ in oppido ejus nominis erecta est, quo populi concurrere, ac maxime sacro igne lacti confluere consueverunt: id vero infelici nostro sæculo sanctorum oses Ilugonoti impie exussere. Sed ad Alfonso, a quo aberat oratio, redeamus. Flagitaverat, ut episcopalis sedes ex Sidona, quam ante Sarracenis eripuerat, in S. Crucis Ecclesiam insulæ Gaditanæ transferretur: quamvis enim Urbanus episcopo Abulensi eam provinciam demandasset, perducta res ad exitum non fuerat, quod Hispalensis archiepiscopus suam Ecclesiam ex eo gravari opponeret, contenderetque illam insulam suæ diœceseos terminis contineri. Clemens igitur Conchensi et Cordubensi episcopis discutiendæ rei munus injunxit ⁶, ac tanti regis pia desideria perficere atque Hispalensem ad concordiam reducere niterentur.

33. *Pontificis ad Jacobum Aragonium litteræ.*

— Partæ ex triumphatis Sarracenis ab Alfonso gloria communicabat rex Aragonum, ejus virtute Murciam captam vidimus, sed longe pietatis laude erat inferior: Berengariæ enim fœdis amoribus irretitus in flagitio volutabatur: urebat tamen eum reparandæ Terræ-Sanctæ religiosa cupiditas: atque obsequium Pontifici deferenti, rescripsit ² gravissime Pontifex sanctissimus, Crucifixum ejus obsequiis non egere, qui ipsum iterum in perversa conscientia crucifigeret: atque hortatus est, ut se a nefariis amplexibus divelleret; ni faceret, Crucifixi gratiam non posse colligere: ac si perstaret in crimine, censurarum terrorem incussit.

« Charissimo in Christo filio Jacobo regi Aragonum illustri.

« Tuæ serenitatis litteras recepimus inter alia continentes, quod ad transfretandum in Terræ-Sanctæ subsidium pro vindicanda Crucifixi injuria te disponere proponebas ». Sollicitatum fuisse Jacobum regem a Tartarorum Chami oratoribus, ut expeditionem Syriacam pro recuperando sepulchro Dominico susciperet; ac tum ipsum, tum Palæologum Græcorum imperatorem illi auxilia pollicitos, refert Surita ³: « Quod licet cum gaudio receperimus, scire tamen te volumus, quod illius obsequium Crucifixus non recipit, qui incestuosum contubernio se commaculans, in seipsum iterum crucifigit. Ideoque serenitatem tuam, sicut alias, sic et nunc iterato familiariter rogamus, moneamus et hortamur attente, quatenus nobilem mulierem Berengariam, quam in carnale commercium, non absque nota incestus, et salutis tuæ discrimine admisisti, a te prorsus abjicias; ne ei ulterius copula miscearis carnali: aliter enim complacere non poteris Crucifixo, nec injurias ejus redimere, si ab ejus injuriis ipse nolueris abstinere. Insuper autem scire te volumus, nisi nostris monitis acquieveris, nos te ad dimittendum eandem per censuram Ecclesiasticam compulsuros. Dat. Viterb. XVII kal. Februarii anno III ». Tulit iniquiore animo Pontificias objurgationes Jacobus, atque illorum instar, qui sua a medico altrectari vulnera pati non possunt, querelas effudit. Cui Clemens Apostolica constantia rescripsit ⁴, desineret scelerate vivere ac lascivire, nec ferret graviter se paterno amore corripere.

34. *De Angliæ regno curæ.* — Hoc ipso anno, quo Hispania compressis Granatensibus Sarracenis triumphavit, Anglia etiam ex immensis calamitatibus, quibus tot annismersa jacuerat, caput extulit. Antequam tamen pax optatissima adduceretur, a Gilberto Gloverniæ comite nonnihil turbatum est; is enim, dum Henricus perduelles Remesiæ edomaret, insigni proditorum Londinum quasi regi auxilium laturus ingressus, occupavit ⁵; ac legato, nimirum Ottobono card. qui in arce

¹ Lib. III. Ep. LXIX. — ² Tom. II. Ep. CCLXXXIX. — ³ Ibid. post Ep. CCCXXII. et Ep. CCCXVI. — ⁴ Ep. CCCXCIV. — ⁵ Lib. III. Ep. XC. — ⁶ Ep. XXVI.

¹ An. 1266. — ² Tom. II. Ep. CCXCII. — ³ Surit. I. III. annal. c. 74. — ⁴ Libell. Clem. pag. 53. — ⁵ West. Flor. Hist. an. 1267.

Londinensi habitabat, ut eam dederet, edixit. At is comitem ad officium frustra adducere conatus, perturbatores regni anathemate devinxit, Londinum et contigua loca interdicto subiecit, atque ad defendendam contra hostem arcem se comparavit. Interea Eduardus triginta millibus armatorum succinctus, patri suppetias laturus advolavit: crescenteque in dies exercitu regio, ac Londinum accedente, perduelles in regis obsequia procubere. Cujus concordiae felix nuntius Pontificem ingenti laetitia perfudit: « Perlato », inquit¹, « noviter quod pietatis oculo regem, regnum, cæterosque prædictos pius et misericors Dominus ex alto respiciens, post confragosæ nubila tempestatis serenitatem illis optatæ tranquillitatis indulsit, tanto magis exinde gaudemus in Domino, tantoque libentius ad ejus solidationem et conservationem intendimus, etc. » Quod ad pacis initæ cum Glovernæ comite, qui regiam majestatem gravissime læserat, attinet; redeuntem, ut diximus, excepit Henricus, ac nonnullas cautiones ab eo exegit, quo lubricæ fidei hominem obsequio suo adstringeret: atque ita inter eos conventum, ut Pontificem, si quo alio opus foret, ad alligandam ejus fidem arbitrum constituerent. At Clemens præter decem millium marcharum argenti multam, quam ipsi imposnerat, si iterum comes bellum moveret, aliaque juramenta nuncupata, hæc edixit²: « Cum super diversis excessibus, quos præfatus rex in regiam majestatem per dilectum filium nobilem virum Gilbertum comitem Glovernæ ac suos querebatur fuisse commissos; quosque eandem eis de clementia innata remisit, inter eos sedata discordia securitatem ab eodem comite peteret de guerra sibi in posterum non movenda; idemque comes se super hoc securitatem præstare paratum, per juramenta, litteras et fidejussores sub pœna decem millium marcharum argenti offerret; demum idem rex, et comes se nostro arbitrio taliter submiserunt, ut si nobis in prædictum modum oblata securitas nequaquam sufficiens videretur, liceret nobis infra instans festum Purificationis B. Virginis de alia providere ». Hæc vero a Pontifice pacis arbitro data Glovernæ comiti, ad illius adstringendam fidem, imperia: « Tradat infra decem dies, postquam per dilectum filium nostrum Ottobonum S. Adriani diaconum card. A. S. L. super hoc fuerit requisitus in manibus dilecti filii nobilis viri Henrici, primogeniti ejusdem Richardi in Romanorum regem electi, castrum de Tanaburge Roffensis diœcesis, ipsius comitis custodiendum expensis; vel filiam suam primogenitam charissimæ in Christo filie nostræ A. reginæ Angliæ illustri; aut, si maluerit idem comes, dilectæ in Christo filie uxori dilecti filii Eduardi primogeniti dicti regis, ab eis in obsidem ob eandem causam triennio tenendam, assignet, etc. Dat. Viterbii III id. Januarii an. m. ».

Nec Gilbertus modo Glovernæ comes, verum etiam Leolinus Walliæ princeps civili eo bello irretitus Ottoboni cardinalis opera arma abiecit, atque regi Henrico conciliatus est. Ob rem bene gestam Clemens legato suo est gratulatus, et composita Angliæ Romam venire cupienti rescripsit¹: « Laborasti satis diu, et te Dominus in tuis laboribus honestavit et humano judicio jam complevit eodem: nisi forsitan Anglicanæ gentis mobilitas, quæ timetur, iterato surgat in scandala solita levitate ». Tum, quamvis ejus præsentia Angliæ perutilis videretur, concessit, ut in Hispaniam ad lustrandum S. Jacobi templum peregrinaretur.

35. *Archiepiscopus Narbonensis de hæresi accusatus apologeticum libellum mittit Pontifici.* — Dum optime administrandæ universæ Ecclesiæ Clemens operam dabat, sparsus illum nascentis hæreseos rumor perculit, delatumque ipsi est, Narbonensem archiepiscopum viro prænobili dixisse, Christi Domini corpus non vere, sed velut in signo tantummodo in augustissimo altaris Sacramento contineri. Quæ fama gravissimo Pontificem dolore, quo magis illi antistiti amicitia erat conjunctus, confodit. Ut tamen exquireret veritatem, litteras ad eum dedit², quibus præcepit, ut scriptis verbisque, si talia insana verba fudisset, revocaret.

« Venerabili fratri archiepiscopo Narbonensi.

« Familiariter tibi scribimus, illo duntaxat conscio, qui præsentem exaravit scripturam, ad nostrum nuper pervenisse auditum, quod tu in nostra existens curia, euidam magno viro tecum de Sacramento altaris conferenti, dixisti corpus Domini nostri Jesu Christi sanctissimum essentialiter in altari non esse, sed tantum sicut signatum sub signo; et hanc celebrem esse opinionem Parisiis adjecisti. Repsit autem hic sermo latenter inter aliquos divulgatus, et ad nos postremo perveniens, scandalizavit nos plurimum; nec facile nobis extitit credere talia te dixisse, quæ hæresim continent manifestam, et illius Sacramenti derogant veritati, in quo fides eo negotiatur utilius, quo sensum superat, intellectum captivat, et suis legibus subiecit rationem. Eapropter tuæ fraternitati consulimus, ut non plus sapias quam oporteat; non imponas Parisiensibus, quæ non sequuntur: sed fatearis humiliter et firmiter teneas, quod communiter tenet Ecclesia; quod sancti docent et prædicant, sub speciebus scilicet panis et vini post sacra verba, juxta ritum Ecclesiæ ore sacerdotis prolata, esse vere et realiter et essentialiter corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi, licet localiter sit in celo; et si forsitan haberes memoriam, cui vel quibus asserueris id, scripto vel verbo revoces, ne de te male sentiant, qui male judicant de tam insigni mysterio te sentire. Dat. Viterbii V kal. Novembr. anno m. ».

36. Exclamavit, acceptis hisce litteris, Narbo-

¹ Lib. III. Ep. CXXXVIII. — ² Ibid.

¹ Tom. II. Ep. CMI. — ² Ep. CCCXCI.

nensis archiepiscopus, impositam sibi ab inimicis teterrimam calumniam : atque apologeticum libellum ad Clementem dedit¹, in quo pluribus argumentis mysterii veritatem explicuit, corroboravit, et omnia sua dicta censuræ Romanæ Ecclesiæ subjecit.

« Ad papam.

« Rem horrendam, summe detestabilem, hæresim manifeste continentem proprio motu sancta vestra paternitas suo devoto filio decenter scripsit, nos dixisse cuidam magno viro, dum olim essemus in Romana curia, conferendo cum eodem, adjicientibus nobis Parisiis celebrem esse opinionem, corpus Christi non essentialiter et vere esse in altari, sed sicut signatum sub signo, prout repsit postmodum latenter sermo (qui) ad vestram audientiam pervenit. Quod si memores essemus nos dixisse, aut forsàn lingua labente dixissemus, studeremus revocare, quod nequaquam cogitavimus : nec os nostrum polluimus errore tanto, vel minore in aliqua facultate testimonio Parisiensium doctorum. Quod si quis vellet in dicti falsi impositione contra nos persistere, promptos nos inveniet in mortem et in vitam ire. Sed, pater sanctissime, narraverunt mihi iniqui fabulationes, sed non ut lex vestra et nostra tenent : imo verbum iniquum constituerunt adversum me tam impudenter quam irreverenter, non parcentes Pontificali, quam forte desiderant, dignitati ; sed in præfati dicti insaniam stimulati a Salana inciderunt transcendentem, qui Dei virtutem juxta modum naturalium rerum metientes, audacius ac periculosius veritati contradixerunt, ut magister Lombardus recitat in principio decimæ distinctionis quarti sententiarum, asserentes in altari non esse corpus Christi, vel sanguinem ; nec substantiam panis et vini in substantiam carnis et sanguinis converti ; sed ita Christum dixisse : Hoc est corpus meum : sicut dixit Apostolus ad Corinthios : Petra autem erat Christus ; dixerunt ibi esse corpus tantum in Sacramento, id est in signo, et solum in signo a nobis manducari. Et hæc prima hæresis facta est in discipulis Christi dicentis : Nisi manducaveritis carnem et sanguinem, non habebitis vitam ; etenim dixerunt : Durus est hic sermo. Quis potest audire ? Et abierunt retro, instruente Christo illos duodecim qui remanserunt, et dicente : Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam. Verba quæ loquor vobis, spiritus et vita sunt ; quia sacramentum, quod vobis commendavi, spiritualiter intellectum vivificabit vos ». Et infra : « Hoc est illud corpus, de quo Eusebius ait : Hoc corpus assumptum ablaturus erat ab oculis, et illaturus sideribus : necesse erat, ut die Cœnæ sacramentum corporis et sanguinis consecraret, et commendaret nobis, ut coleretur jugiter per mysterium quod semel offerretur in prælium, forma dicta a Domino conse-

eratione verbi celestis, quod corpus sit consecratum ; sive caro Christi interiorem hominem reficit spiritualiter, et saginat.

37. « Non tamen lateat, pater sancte, quod vos scire nullatenus dubitamus, quod quatuor modis dicitur sumi. Primo similitudine, ut species panis et vini, et hoc improprie. Secundo materialis caro Christi crucifixi et lanceata, quæ prius de Virgine suscepta est ; et sic proprie accipitur. Tertio ipsa Ecclesia, vel ejus unitas mystica. Quarto ipsa caro Christi spiritualis (nimirum non corporeo et visibili modo sensibus obvia) quæ vere eibus est. Quam carnem qui manducant spiritualiter, veritatem carnis in sanguine dicuntur sumere, quia ipsam efficientiam, id est ipsam peccatorum remissionem habent, pro qua sic oratur, cum dicitur : Proficiant nobis, quæsumus, Domine, tua sacramenta, quod continent, ut quod nunc sperimus, rerum veritate capiamus ; id est prædictam efficientiam, et etiam verum corpus Christi, quod sic sumitur, et quod invisibile est in altari, ut et dicit Augustinus, visibiliter in cælo, quia in forma humana ; sed in altari invisibiliter, scilicet in forma humana, quod sub speciebus panis et vini operitur. Ubi cumque in altari celebretur, integrum est, et non per partes discriptum, ut illi dixerunt, qui retro abierunt. Verus ergo Deus et verus homo est in hoc Sacramento, quod est corpus Christi plenum gratia et divina majestate, rerum veritatem et naturam in se continens, mystica consecratione panis in corpus et vinum in sanguinem substantialiter conversum vi verbi divini, et secreta potestate creaturam mutantis in memoriam Dominicæ passionis ». Et infra : « Non ut asseruerunt hæresis primæ falsi Christi discipuli, ut signatum solum in signo, vel sub signo a veritatis tramite et orthodoxæ fidei Catholicæ recedentes per errorem.

38. « Ut igitur fides habeat meritum, et non esset horror carnis et sanguinis, nec ridiculum a paganis ; nec sub humana specie sumitur, sed sub speciebus sacramentalibus panis et vini : unde dicit Hilarius papa, quod non est quantitas visibilis in hoc existimanda mysterio, sed spiritualis virtus sacramenti ; id est, non est ibi in illa representatione, quæ humanis sensibus subjici valeat representari ; vera tamen substantia, et quantitas corporis Christi, et virtus Sacramenti spiritualis, videlicet unius enim corpore mystico ; scilicet quod dicit Hugo de S. Victore. Sed de his hactenus ; quia mysterium fidei credi salubriter potest, investigari autem curiose salubriter non potest : voluntati ejus atque potentiæ salubre, atque mirabile hoc Sacramentum et super naturam penitus adscribendum.

« Sed Deus hujus sæculi operatur in illis diffidentia filiis, qui non rationi voluntatem subjiciunt in sapientia : verba contra nos callide coaptare nituntur, non veri, sed placiti rationem sectantes : quos iniqua voluntas, non intelligentia

¹ *Ext. ibid. post Ep. CDXLVI.*

veritas, incitat : dum ad fabulosam calumniam se convertunt, loquentes mendaciter hypocrisim, quia in verbis eorum pietas, quam amisit conscientia, prædicatur ». Et infra : « Absit ergo, pater sanctissime, quod contra Dominicæ fidei professionem, per vipereæ doctrinæ fraudulentiam in aliquo infidelitatis, aut sacrorum fermentationi vel Satanæ aditum pandamus, ut a sanctorum patrum vestigio, atque sanctæ matris Ecclesiæ discedamus limitibus, et vestris. Hæc manus nostra rudi calamo conscripsit per vestram summam præminentemque sapientiam corrigenda in suis sententiis aut verbis. Sanctitatem vestram conservet Dei Filius in longitudinem dierum. Amen ».

39. *Ad archiepiscopum Bremensem Epistola de erroribus circa Eucharistiam.* — Jam cœperat dæmon afflare sceleratis vesanum illum errorem, quem diu ante Berengarius sparserat; de quo fuse card. Baronius in Annalibus suis agit¹. Serpebat etiam hæc hæresis in Germania : in Vallicellano enim Codice Ms. extat Epistola² objurgatoria, qua Pontifex Bremensem archiepiscopum perstringit, eo errore pestifero imbutum Thidericum Bavarum Hamburgensem canonicum virus spargentem in terra ferre, censurasque in eum distringere, cogereque hæresim palam evomere jubet.

« Archiepiscopo Bremensi.

« Ille doctor et prædicator egregius, cujus prædicatio mundum docuit universum, præsumptuosam eorum audaciam refrenare sollicitus, qui majestatis indigni et temerarii scrutatores, digne nimirum a gloria opprimuntur, non plus sapere quam oportet sapere; sed sapere ad sobrietatem, salubri doctrina suggestit, ut juxta sapientis eloquium quisque suæ prudentiæ modum ponat, sicque comedat ex melle invento, quod sufficit, ne illud evomat saturatus. Sed (sane) sicut nuper fide dignorum relatione didicimus, magister Thidericus Bavarus, Ecclesiæ de Hamburg canonicus, non ea quærens, quibus se ad humilitatem erudiat, patientiam servet, ac mores suos in tranquillitate disponat; sed illa scrutans potius, quibus loquacior appareat, vel doctior hominibus videatur; non sobrie sapit, sed nimix vanitatis ebrietate desipiens, cognitionis supernæ scientiam, quo plus innodatis ausibus appetit, plus amittit, ausus infrascriptos errores detestabiles prædicare publice, ac docere. Primum videlicet, quod corpus Christi non sit in sacramento allaris, nec vere, nec pro-

prie; sed significative. Secundum quod non sumitur corporaliter, sed spiritualiter. Tertium quod aperitur cælum, descendunt Angeli, et species rapiuntur in cælum, et ibi fit transsubstantiatio. Unde : Jube hæc perferri, etc.

40. « Et licet super iis apud te delatus, in Synodo publica in Bremensi Ecclesia congregata; et demum per te respondere ad singula requisitus, se velle respondere negaverit, asserens se paratum Romanam curiam propter hoc, si opus esset, adire; tu tamen non veritus, quod tantam magistri ejusdem approbare videreris infamiam, illam compescere, prout decuit, negligendo, non solum contra eum procedere in aliquo neglexisti; verum et postmodum tractasse diceris, ut reciperetur idem magister in præfata Ecclesia in canonicum et in fratrem. Prefecto si quæ sunt hæc fidei orthodoxæ contraria; si tui officii debitum, quo te specialiter ad ipsius fidei defensionem obligat, attendisses, si considerasses attentius, quod talia nisi omnino in suis extinguantur iniliis, serpunt latius, periculosius dilatantur; proculdubio puderet te, prædicta sub dissimulationis negligentia transivisse. Ideoque monemus, quatenus eundem magistrum per censuram Ecclesiasticam, et omni qua poteris distractione compellas; congregatis clero et populo in locis, in quibus expedire videris, ipsisque adstantibus et audientibus; præfatos publice detestari errores, et etiam abjurare, et aperte asserere ac prædicare contrarium secundum ejusdem fidei veritatem. Alioquin, vel si forsitan post detestationem et prædicationem hujusmodi, eum in errores eosdem relabi conlingeret, ipsum captum ad Sedem Apostolicam sub fida custodia destinare procures, pro meritis recepturum. Contradictores, etc. Quidquid autem super iis duxeris faciendum, nobis per tuas patentes litteras, harum seriem continentes, studeas celeriter intimare ». Hæc fuere sanctissimi Pontificis ad prælocandam in semine nefandissimam hæresim studia. Qui dum Guidonem tit. S. Laurentii in Lucina presbyterum cardinalem A. S. L. revocavit¹ questusque est, multa se de feritate atque erroribus gentium Germaniæ ac Daniæ accepisse. Ut vero Guido etiam legationem in Polonia gesserit, rursus paulo inferius agetur.

41. *B. Hedvigem sanctis adscribit et encomiis celebrat Pontifex.* — Advenit modo Poloniam novo lumine collustratam, adscripta solemnî ritu a Clemente hoc anno in sanctorum numerum Hedwige ducissa (1).

¹ Baron. in Annal. an. 1004. num. 7. an. 1033. num. 1. et an. 1050. num. 2. etc. num. 11. etc. — ² Cod. Val. bibl. sig. lit. C. num. 49. pag. 102.

¹ Tom. II. Ep. CCCXIX.

(1) Synodum illam Bremensem, in qua Theodoricus Bavarus, Hamburgensis canonicus, assertæ hæresis Berengariæ contra Eucharistiæ sacramentum reus postulatus, appellatione ad Romanam Pontificem interposita, damnationem evitavit, ad Synodum Bremensem anni superioris, de qua in Nota ad eundem annum num. 40 referendam censo. Quanquam non diffitear circa eas regiones et loca, hoc pariter anno MCLXXVII celebratum fuisse provinciale Concilium, de quo hæc prodit equalis auctor Chronici Daniæ apud Ludwig in Heliqviis tom. IX pag. 83. « A. C. CCCCCLXXVII. Regnum denovo suppositum est interdicto, et renovatum, et celebratum, et (sic) Concilium a quatuor episcopis, scilicet, Jacobo archiepiscopo Lundensi, Petro Roschildensi, Erigero Ripensi, Bondone Slevicensi; in quo Concilio excommunicati sunt Tucho episcopus Arhusiensis, Joannes Burglandensis, et plures alii prælati ». Concilium istud esse aliud credo a Bre-

Actum jam antea ea de re sæpius fuerat, ac Pontificibus rem extrahentibus, quo veritas miraculorum, ac sanctitatis illustrius effloresceret, defatigati Polonorum oratores erant. Inter quos Salomon¹, ob id mœrore confectus, dum quiescebat, objecta ipsi in somnis Hedwige, ab ea recreatus est, diomque accepit, quo tanta celebritas perficienda foret: qui egregie animatus, ad Pontificis aulam se contulit, remque eo ardore ursit, ut Clemens, instructo vitæ ac miraculorum B. Hedwigis libello, solemnè pompa in cœlitum numero illam collocarit. Qua de re editum Diploma² archiepiscopo Gnesnensi et suffraganeis transmisit, in quo post insignia elogia illam cum sanctis veteris testamenti feminis Juditha et Jabel conferens, addit:

42. « Ipsa est piæ memoriæ sancta Hedwigis, cuius per sanguinis derivationem natalium claritas sic refulsit, quod ab iis, qui sceptrâ gestarum regnorum, quosque insignes efficit imperii celsitudo, tanquam propago generosa processit; radiis nobilitatis plus splendoris adjiciens ex se ipsa, quam sibi unde originem traxerat, provenerit ex radice: pro quo, si secundum carnem et mundum gloriandum fuerat, merito potuit nullo blandiente mendacio gloriari. Sed cum hujuscemodi gloria, plerumque virtutis prospectum evacuans, in elationis præcipit vitium quos exaltat; ut in ejus pectore virtus Christi per gratiam redundaret uberius, non in ea, quæ est carnis nobilitas, sed in suis duntaxat infirmitatibus gloriam assumebat; advertens fructibus divinæ dilectionis nequaquam destitui, nec munere supernæ benedictionis illos fraudari, quos salutaris infirmitatis acredine a patre contingit benevolo visitari.

43. « Porro dum puerula fuit, vix quidquam puerile gessit in opere: et productioris ætatis tempore succedente, ne adversario ulla occasio maledicti suppeteret, cum claræ memoriæ Henrico duce Poloniæ matrimonium duxit legitime contrahendum: in quo, tripartitum bonum conjugii salubriter conservando, sic prudenter se gessit, quod thori fidem inviolatam custodiens, et prolem in Dei timore susceptam erudiens, ab ipso duce, cui non præcipiti voluptatis affectu, sed discreto semper inhæsisse iudicio creditur rationis; quousque est assumptus de medio per separationis injuriam, non divertit. Licet, ut orationi et contemplationi vacarent devotius, thorum ex pari voto et consensu unanimi per multa annorum curricula habuerint sequestratum: cum Creatori suo minus

obsequi valeat ad plura distractus animus, et viro placere cupiens mulier, in his, quæ Dei sunt, interdum segnior habeatur.

44. « Ipso denique duce Christianissimo, prout asseritur, spiritum exhalante, protinus ad illius, cuius pulchritudinem sol et luna mirantur, tanquam libera, et a lege viri terrestris soluta, familiare consortium amplius aspiravit. Sed cum non inveniatur in terra suaviter viventium, cœtumque malignantium detestetur, ubi potuit, cum totus mundus in maligno sit positus, reperire? Ubi cum quæsivit? Ubi illum invenit, cuius desiderio languit? Et quidem dum difficultatem inveniendi attenderet, et non posset non quærere quem amabat, fluctuabat nimium ipsius animus, et inter perplexitatis scopulos vehementius jactabatur ». Et infra: « Hinc sancti Spiritus unctione, cuius est docere de omnibus, taliter erudita, casti amoris suffragante vehiculo, ad monasterium Trebnicense Ciscerciensi Ordinis eo cœlestium trahitur, quo minus terrenis affectibus aggravatur. In cuius quidem monialibus intentionis simplicitas et mentis puritas sic placebant, quod cum eis esse divina clementia credi poterat suas delicias deputasse: et licet, quæ regularis disciplinæ fuerant, quantum suo licebat statui, præ cunctis monialibus observaret; votum tamen professionis emittere et renuntiare proprio renuit, non ob aliud, prout fertur, nisi ut haberet unde palmam porrigeret inopi, et aperiret munificentiam dexteram indigenti. Invenit itaque ibi quem quæsierat anima sua, floridum in conscientia sibi protinus lectum parat: et ex suavi contemplatione, tanquam ad ejus amplexus admissa, haustu novæ capta dulcedinis, ex tunc amarum censuit, quidquid calix propinat aureus Babylonis: dedignabatur enim, tanquam ejus inebriata amore, loqui seu audire de alio quam de ipso ».

45. Pergit singulas illius virtutes delibare: inter quas insignis pietatis erat sensus, quo dum divinæ rei intererat, delibuta visebatur: « Divinis, inquit, officiis, et missarum præsertim sic attente vacans solemnibus, quod a solis ortu usque ad meridiem ab Ecclesia, dum hujusmodi dicerentur officia, non discessit: non torpore languida, nec acedia, quantum perpensi poterat, malo, interim fatigata: nec tamen sessionis, cum hujusmodi solemnibus cantarentur, quis eam existimet se dedisse quieti, cum tunc vel stare erecta, vel curvato poplite oraret reflexa ». Addit qua constantia suam voluntatem divinæ accommodavit, cum filium a Tartaris cæsum inaudii: adeo ut vultum mœrore non contraxerit, sed martyrio affectum lætas numini grates retulerit. De qua re nos superiori tomo

¹ Long. Hist. Pol. ad an. 1266. c. ult. Mat. Nichov. l. III. c. 56.
— ² Ext. in Bullar. in Clem. IV.

mensi, de quo mox egi, cum Bremense illud anno superiori a Guidone legato, hoc verò quanquam in loco ignoto coactum, anno præsentis a Jacobo archiepiscopo habitum est. Cognitionem vero causæ Theodorici Bavati ad Synodum, cui præfuit Bremensis archiepiscopus spectasse exploratum est. Nisi forte dixerimus Bremense, cui Theodoricus se reum sistit, plane diversum esse a Bremensi anni MCCLXVI, cum Theodorico dies dicta fuisse videatur ad Concilium quoddam a Bremensi archiepiscopo habitum. Bremense vero anni superioris ab Apostolico legato actum fuit. Id si admiserimus, in nulla Conciliorum Collectione Concilium Bremense illud, quod Theodorici causam discussit, sicut et Danicum illud anonymi Dani Ludewigii nondum legitur.

ex Joanne Longino suo loco discernimus ¹. Subjungit plura miracula, quæ illius sanctitatem illustrarunt, puerum ad vitam revocatum, affectus variis morbis pristinae valetudini restitutos : ob quæ divina beneficia ad Hedwigis imploratam opem collata diligenti discussa examine ipsam sanctorum Catalogo decreverit adscribendam; imo verius, ut ait, jam adscriptam renuntiaverit. Deque recolenda illius memoria singulis annis recurrentibus hæc Polonis præsulibus dat imperia : « Fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus festum ipsius sanctæ idibus Octobris; die videlicet, quo de via migravit ad patriam, et de mundanis transcendit finibus ad coronam, attempta devotione celebrare curetis, ac faciatis per vestras civitates et dioceses a Christi fidelibus solemner celebrari ». Ut vero fideles ad sepulchrum illius adeundum alliceret, anni et dierum quadraginta indulgentiam, recurrente die festo, illud veneraturis impertitur. « Datum Viterbii VII kalend. Aprilis, Pontificatus nostri anno III ».

46. *Scribit ad Bohemiam regem Otthocarum arma sacra in Lithuanos parantem.* — Dum nova instituta S. Hedwigis celebritate Polonia exultabat, armorum sacrorum strepitu fremebat Bohemia. Rex enim Otthocarus cruceatæ militiæ contra Lithuanos aliosque barbaros, qui Tartaris conjuncti præteritas calamitates septentrionalibus Christianis intulerant, se devovit. Cui Clemens Apostolica auctoritate eas omnes ipsorum terras, quæ ante Theutonicis religiosis equitibus non erant concessæ, occupandas exposuit ² : ut si eas in suam redigeret potestatem, principem strenuum Romanæque Ecclesiæ studiosum præficeret.

« Regi Bohemiam illustri.

« In tui magnificentia culminis, mater Ecclesia quamplurimum delectatur, dum intentis et devotis studiis elaboras, statum magnificare fidelium, et procurare Christianæ religionis augmentum. Hoc igitur providentia Sedis Apostolicæ digne considerans, tibi per suas litteras olim dicitur concessisse, ut terras, quas de manibus Lithuanorum, et aliorum infidelium; si tamen Tartaris, vel aliis Christiani nominis inimicis se prout ferebatur, damnabiliter copularant; eriperes, illis duntaxat exceptis, quæ ad dilectos filios magistrum et fratres Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum, vel ad alios Christi fideles pertinebant; ad manus tuas libere posses ac licite retinere. Unde cum, sicut asseris, signo vivificæ crucis assumpto, proponas in brevi, favente divina elementia, extento potentia tuæ brachio procedere contra illos; ac tandem in finibus locorum, quæ prædictis infidelibus remanere contigerit, magnum constituere præsidium bellatorum, ad infidelium eorundem locorum populum, saltem per vexationis angustias, ad caulam Domini reducendum; nos zelum tuæ devotionis, qua circa cultum orthodoxæ fidei am-

plendum fervere dignosceris; tumque primum in hac parte propositum, utpote laude dignum, multipliciter in Domino commendantes, et intendentes te prosequi favoris gratia plenioris; regis supplicationibus inclinati, de fratrum nostrorum consilio, præsentium tibi auctoritate concedimus, ut si tertiam Letoviam, de qua prædictæ sedis auctoritate regnum extitit constitutum, præsidente illi claræ memoriæ Mindota, qui post rezeptum baptismatis sacramentum auctoritate Apostolica coronatus in regem, fuit tandem a quibusdam perditionis filiis crudeliter interfectus (his confirmantur quæ de ipso superius dixi) de manibus inimicorum tuo ministerio eripi Domino præstante contigerit; in illa regni solium, sicut prius, erigere libere valeas, ac illius regimini personam fidelem et Ecclesiæ Romanæ devotam præficere prout bono statui fidelium, et augmento Catholicæ fidei videris utilius expedire. Nolumus tamen per hoc prædictis magistro et fratribus Hospitalis S. Mariæ Theutonicorum, quoad terras, bona et jura spectantia ad eosdem, sive ea teneant, sive ab aliis etiam infidelibus teneantur; in aliquo præjudicium generari. Nulli ergo, etc. Dat. Viterbii XIII kalend. Februarii anno III ».

47. Detulerat etiam Bohemiam rex Clementi operam suam, pro liberando patriarcha Aquileiensi, quem Magnardus Goritiæ comes per summum scelus in vincula adduxerat ¹; collaudatoque ejus studio, sanctissimus Pontifex monuit ², ne fœdere comiti jungeretur : plures enim principes partam gloriam, inita cum hostibus Ecclesiæ conjunctione, corrupisse : « Licet pacem amare nos deceat, si comitem habeat veritatem; quia tamen sub pacis specie pati contraria procuratur, magnitudinem regiam attentam reddimus, et cautam esse volumus et rogamus, ne cum inimicis Ecclesiæ fœdus ineat, et amicitia his, qui sunt contra Dominum, conjungaris : salvo tamen in omnibus charitatis affectu, quem ipsis et inimicis præcepit Dominus exhiberi; sciens quod hujusmodi fœdera multorum merita denigrasse dicuntur, quorum opera Deo placuerant, ob hoc solum a Domino reprobata. Dat. Viterbii II kalend. Octobris an. III ». Demum Aquileiensem patriarcham post plures a Pontifice adhibitos labores ³ libertati restitutum, refert Chronicon Salisburgense ⁴.

48. *Expeditionem contra Sarracenos vovet S. Ludovicus cum tribus filiis, a Pontifice per Epistolam laudatus, a pluribus principibus imitatus : Clementis de hoc opere sollicitudines.* — Superavit Bohemi regis, qui finitimos barbaros subjicere Ecclesiæ statuerat, pium ardorem S. Ludovicus Francorum rex, qui se ad profligandam Sarracenicam superstitionem Christo hoc anno addixit una cum tribus filiis, ut in primo juventutis flore

¹ Cor. Salisburg. apud Canis. tom. VI. pag. 1268. — ² Tom. II. Ep. CCLXXXI. — ³ Clem. tom. II. Ep. CCCLXXXIX. et ibi. III. Ep. cur. XXIX. — ⁴ Chr. Salisb. apud Canis. antiq. lect. ubi sup.

¹ An. Chr. 1242. num. 10. — ² Lib. III. Ep. CXXXIX.

pro Christo arma gerere, ac fundere sanguinem discerent. Assumpsit angustum crucis signum festo Annuntiationis Dominicæ die, ut Clemens papa Ottobono cardinali in Anglia legato significavit ¹: « Scire te volumus quod in die Annuntiationis Dominicæ clarissimus in Christo filius Ludovicus rex illustris Franciæ, cum tribus filiis suis Philippo, Joanne et Petro crucem assumpsit: et cum eo Atrabatensis, Britannicæ, Flandriæ, Ale-
gii, et quidam alii comites, barones, milites in magno numero qui per Dei gratiam de die in diem augentur. Tempus passage nondum scitur: sed subsidium militum ad Terræ-Sanctæ subsidium interim destinatur ». Agitasse diu animo eam expeditionem sanctam Ludovicum, et Clementi secretiorum nuntiorum opera se illius suscipiendæ desiderio teneri significasse, tradit Nangius ²: ac Pontificem re diu deliberata assensisse. Invaluerant enim viribus et animis adeo Sarraceni, totque ac tam validis excursionibus et præliis lacescebant Christianos; tot arces oppidaque deleverant, ut amplius violentos illorum impetus, quæ supererant, reliquæ sustinere non possent, nisi præsentis ac potentissimo auxilio fulcirentur. Consentit Nangio Gaufridus e Belloloco ³, qui sancto regi a confessionibus erat, quique Gregorii papæ X jussu ⁴ præclara ejus gesta, ut suo loco dicitur, conscripsit. Cujus auctoris verba adducenda ad historiam insignem illustrandam visa sunt: « Audiens, inquit, rex sanctus, quod penitus esset fraudatus a spe intrandæ religionis; audiens nihilominus tot calamitates, tot desolationes et tot crebra pericula Terræ-Sanctæ; adspiravit aggredi circa finem dierum suorum aliquid arduum propter Deum, a quo de facili impediri non posset. Concepit igitur cum devotione pium propositum transfretandi, ut quantum divina gratia sibi daret, contra periculum Terræ-Sanctæ, quod proximum videbatur, consilium et auxilium apponeret salutare. Et tunc mirantibus cunctis cœpit, quantum poterat, expensas restringere domus suæ. Noluit tamen subito aggredi tantum opus ex motu proprio cordis sui: unde per secretum nuntium et discretum humiliter et devote consuluit super hoc felices recordationis dominum Clementem summum Pontificem. Qui tanquam vir prudens in principio reformidans, diuque deliberans, tandem benigne sensit, ac pium propositum approbavit. Misit insuper ob hoc ad petitionem ipsius regis legatum in Franciam, videlicet dominum Simonem tit. S. Cæciliæ presbyterum cardinalem.

« Crucem ⁵ igitur assumpturus, convocavit Parisiis prælatorum, principum, baronum ac militum, cæterorumque hominum multitudinem copiosam. Quibus congregatis in unum, domino legato præsentate, ipsemet rex Catholicus coram

eunctis, qui aderant, exhortationem fecit efficacem et plurimum gloriosam; animans eos ad ulciscendam injuriam Salvatoris, in Terra-Sancta tanto tempore sibi factam; et ad propriam Christianorum hæreditatem recuperandam, quæ tandem peccatis nostris exigentibus erat ab infidelibus occupata. Hæc et multa alia ad hanc materiam pertinentia, pius rex gratiosissime peroravit. Finito postmodum domini legati sermone, ipse rex primus cum devotione multa crucem assumpsit, et tres filii ejus post ipsum; necnon comitum et baronum et militum multitudo, tam ii cum quibus ipse rex pius fuerat super hoc secreto collocutus, quam alii, quorum corda tetigerat solus Deus ».

49. Extulit magnis laudibus Pontifex sancti regis zelum, quo ad instaurandam rem Christianam, ac numinis hostes proterendos ardebat; incenditque magis hisce litteris ¹:

« Regi Francorum illustri.

« In spiritu pietatis mentem tuam ad Christum, fili charissime, conscendisse percepimus: nam dum in terris corpore militas cælestem militiam, ad quam suspiras, animo contemplaris. Hic profecto labores complecteris, ut ibi quietis perpetuitate læteris. Hic etiam indefessum te pugilem exhibes, ut ibi percepto gloriæ præmio veluti magnificus triumphator exultes. Tu quidem olim Terræ-Sanctæ pressuras oculo elementis propitiationis advertens, illam crucis assumpto signaculo personaliter visitasti, et inibi tam in te quam tuis gravissima personarum, et rerum dispendia pertulisti. Nunc autem ipsam solito durius affligi conspiciens, quam manus Agarenorum impia usque ad intima lacerat et enervat, motus erga ipsam internæ compassionis affectu; et ad vindicandam Redemptoris injuriam, qui terram eandem in proprium sibi patrimonium prælegit, tanquam princeps victoriosus exurgens, ut miseraris illius regionis oppressæ, cujus miserendi tempus advenisse speratur; hujusmodi crucis signaculum cum tribus liberis tuis, et copiosa tuorum fidelium tam baronum quam militum, et aliorum multitudine resumpsisti, personaliter illuc in brevi, dante Domino, profecturus. Super quo laudes et gratias Altissimo, qui hoc tibi dignoscitur inspirasse, referimus; ejusque elementiam, ut votum tuam pio dignetur favore prosequi, suppliciter exoramus, etc. Dat. Viterbii III non. Maii anno ut ».

50. Excitavit exemplo suo S. Ludovicus Theobaldum generum, regem Navarræ, ut testatur Clemens in litteris ad Tartarorum principem datis, (de quo paulo infra) tum fratrem suum Alfonsum Pietaviæ et Tolosæ comitem, qui crucis signo accepto Terræ-Sanctæ reparandæ se devovit; quem Clemens his verbis ad consilium perducendum accendit ²: « Sicut vir strenuus et magnificus votum crucis prosequere ». Tum salubri consilio

¹ Tom. II. Ep. CCCXX. — ² Nang. in reb. gest. S. Lud. — ³ Gaufr. e Belloloco. Vit. S. Lud. c. 37. — ⁴ Greg. X. l. I. Ep. VIII. — ⁵ Cap. 38.

¹ Clem. l. III. Ep. XXXIII. — ² Reg. II. Ep. CCCXXXV.

imbuit, ut ab alienis bonis occupandis temperaret : « Prius tamen terris tuis ex ordine visitatis, et tuis factis plenius emendatis : immolantium enim ex iniquo vota reprobantur ; nec prodest corporis exercitium, dum premit animam mole sua peccatum ». Tantis principibus plures alii opibus et nobilitate florentissimi Galli, ut Robertus comes Atrebatum, Guido comes Flandriae, Joannes filius comitis Britanniae, qui filiam regis Angliae uxorem duxerat, quorum supra Clemens etiam mentionem fecit, teste Nangio ¹, se conjunxerunt.

51. Ad provehenda pia tanti regis consilia, indicendamque religiosam militiam, Clemens Simonem tit. S. Cæciliae presbyterum card. gestæ legationis in conficienda re Sicula gloria celebrem, Apostolicæ Sedis legati dignitate auctum misit, ut sacram expeditionem indiceret : litterisque Apostolicis Gallos ad regis sui pulcherrimum exemplum sectandum provocavit ². Commissæ Simonis legationis Diplomatis hæc sententia est, quo plura crucem suscepturis privilegia ac indulgentiarum præmia spondentur.

« Simoni tit. S. Cæciliae presbytero cardinali Apostolicæ Sedis legato.

« Fervens dudum, et peccatis exigentibus modernis temporibus gravus solito persecutionis Sarracenicæ immanitas invalescens, terram illam sanctam, in qua Christum cæli Regem virgo puerpera genuit, quasi totaliter occupavit : et Christianum populum, in crucifixi obsequio laborantem, tantis rerum damnis et discriminibus impellit personarum, quod ipsis ad defectum ultimum jam pæne deductis, vires ad resistendum necessariæ non suppetunt, nisi per misericordem virtutem Domini, qui sperantes in se non deserit, adjuventur. Hæc profecto periculosa incommoda, festinatum subsidium exposcentia, quibus afficitur terra ipsa, diris affligunt puncturis intima cordis nostri ; necessitatem nobis inducentia, ut cessantibus dilationibus, quas regionis illius miserabilis conditio et adversa omnino renuit, summopere procuremus, quod eidem terræ, imo potius Jesu Christo, in ejus opprobrium, et injuriam horrendis ipsam abominationibus polluunt, ut despectam filii tenebrarum ; opportuna subventio tribuatur.

52. « Sane in succurrendi prædictæ terræ proposito, quod habemus, charissimus in Christo filius noster rex Francorum illustris (in quo indeficientem constantiæ murum et invulsum parietem in defensionem suam contra quoslibet impetus semper devotio, ac religio reperit Christiana) propriam nostro conformans desiderio voluntatem, auditis singultuosis suspiriis terræ illius de imminentibus eidem intolerabilibus angustiis et pressuris ; circa illam misericordia multa motus, tanquam strenuus Christi pugil, ac magnificus

Christiana fidei propugnator, ad liberationem ipsius terræ animum erigens, mente devota suscepit vivificæ crucis signum, et ad vota properans persolvenda, disponit in proximo cum ingenti comitum, baronum, nobilium et aliorum multitudine prævio salutis Angelo, transfretare : ac exuberantis sui fervorem affectus demonstrans ex operibus evidenter, primogenitum et duos ex aliis natis suis crucis voluit caractere insigniri ; proli non parcens propriæ, nec illam periculis et laboribus dubitans exponere, ut extremæ se præfatæ terræ necessitati possit copiosius subvenire : ubi non est dubium Creatorem nostrum proprio non parentem Filio humani salutem generis dignanter fuisse, nec minus misericorditer operatum. In quo ipsum regem eo speramus acceptius Deo servitium exhibere, quo idem velut carbo ignitus mortuos carbones accendens, et velut cortinæ cortinas trahens ad prosequendum hoc salubre negotium, plures animat et invitat. Ad quod, ejus sectando vestigia, proculdubio inducantur ; dum tantum principem pro æterni Patris contumelia vindicanda non solum in persona laborare propria, sed et sobolem suam tam inclytam, tanque adhuc ætate teneram affectu (quo genitores in filiorum afflictionibus plus interdum cruciari assolent quam etiam in se ipsis) deposito, et dilectioni Dei, cui super omnia placere satagit ejus totaliter debitis obsequiis postposito, tot diversis hæc occasione inevitabiliter incumbenlibus, mandare periculis intuentur.

53. « Nos autem in hoc sic pio et necessario Christi et Christianorum negotio non intendentes inveniri desides, vel remissi, pro terræ succursu prædictæ per diversas orbis partes prædicari mandavimus verbum crucis ; sperantes quod per fortitudinis prædicti regis robur, cruce signatis aliis, et cruce signandis sibi assistentibus ; ac illo, ejus factum agitur, et pro ejus fide certatur, specialiter manum ad hoc sui auxilii porrigente ; terra eadem a vehementibus, quibus opprimitur, tribulationibus respirabil, et expectatæ diutius revelationis beneficium consequetur. Et quoniam ad hujusmodi laudandum negotium, quod memoratus rex pro divini timore nominis, et amore suscepit magnanimiter promeendum, sumptus fere innumerabiles requiruntur ; nos, optantes illi ad hoc opportune subventionis auxilium non deesse, decimam trium annorum omnium reddituum, et proventuum Ecclesiasticorum in toto regno Franciæ (illis, qui ad loca quevis Hospitalis Sancti Joannis, et domorum militiæ templi Jerosolymitani, ac S. Mariæ Theutonicorum ; sive ad Ecclesiasticas personas, signo crucis assumpto, in primo generali passagio in prædictæ terræ personaliter subsidium profecturas ; quas ad hujusmodi præstatione decimæ a tempore susceptæ crucis ipsius haberi volumus excusatas ; pertinent, duntaxat exceptis) in subventionem prælibati negotii regi præfate pro nostras sub certa forma litteras jussi-

¹ Nang. in gest. S. Lud. ad an. 1268. — ² Lib. III. Ep. xxxii.

mus exhiberi. Nec ad ulciscendum injuriosam Salvatoris offensam, et eripiendum de infidelium perfidorum manibus hæreditatem Domini, de bonis, quæ obtinent assumptæ in ejus sortem personæ, necessaria conferre subsidia difficultatem debent ingerere, vel reputare molestum; cum hæc bona constet potissime de illius patrimonio provenire.

54. « Considerantes igitur, quod instantis ardui adeo, et necessarij expeditio negotij providentiæ magnæ persona indiget, quam experientia reddiderit comprobata; te, cujus ministerio negotium regni Siciliae, dum pro ipso legationis fugebaris officio, feliciter exitit consummatum; lanquam illum, de ejus industria et circumspectione inter cæteros fratres nostros Romanæ videlicet Ecclesiæ cardinales, certam habemus fiduciam; ad exequendum prædicandæ crucis, ac exigendæ decimæ in regno ipso negotia specialiter deputamus. Quare mandamus, quatenus laborem tuis robustis in hac parte impositum humeris, onera perseveranter et constanter deferre grandia consuetis, in animi promptitudine suscipiens sufferendum; de divina gratia et Apostolico, ubi et quando expeditur, in præmissis tibi affuturo, favore confusus; circa commissæ tuæ diligentia hujusmodi negotia, eorumque promotionem sollicitudinem, ac solertiam prout opportunum fuerit, adhibeas studiosam. Verum ut in hoc eo utilius te valeas exercere, quo plenior ad id a nobis assecutus fueris potestatem; tibi in prædicto regno Franciæ plenæ legationis officium de fratrum nostrorum consilio præsentium auctoritate denuo committimus, ut ibidem evellas et destruas, dissipes et disperdas, ædifices et plantes, sicut videris expedire; concessa tibi contradicte, et rebelles quoslibet per censuras Ecclesiasticas, appellatione postposita, compellendi libera facultate, etc. Dat. Viterbii III non. Maii anno III ».

55. Significavit etiam sancto regi¹ vectigalium Ecclesiasticorum decimas ad instruendum belli sacri apparatus attributas. Ingrata ea res admodum fuit Gallicano clero, suorum commodorum, quam rei Christianæ tuendæ cupidiori: utque oneri subduceret humeros, ad Sedem Apostolicam deerevit² oratores, qui insulsa oratione expugnate ab infidelibus Hierosolymæ, afflictæque Orientalis Ecclesiæ causam in erebras exactiones decimarum detorsere. Repulit oratorum dicta Clementis, atque subjectis argumentis refregit³.

« Decanis et capitulis.

« Rhemensis Ecclesiæ, et suffraganeorum ipsius, et nuntiorum vestrorum adjecta relatio de variis exactionibus, quas Ecclesiæ Gallicanæ querimini cum jugo diutinæ servitutis indictas, in gravem nimis; quamvis nec ratione suffultam, nec veritate munitam, obstrepere querelam:

quosdam casus adversos, quos ex ipsis exactionibus emeruisse parum provida nec veridica præsumptione supponitis, satis effrenate, nec minus infruile etiam repetentes: dum Jerusalem anathemate pollutam propter exactionem decimæ stare coram crucifixi hostibus nequivisse dictarum litterarum tenor asseruit; et ipsarum actor nimis inconsulte, quasi similia comminans, orientalem Ecclesiam propter exactiones hujusmodi ab obedientia Ecclesiæ Rom. subtractam, quasi veritatis omnino expers et inscius affirmavit: supplicationem tandem ut charissimo in Christo filio nostro Ludovico regi Francorum illustri decima in Terræ-Sanctæ subsidium minime concedatur, sub verborum, licet satis revelato velamine, in Epistolæ calce supponens.

56. « Sane non est laudandum supplicantis ingenium: profecto nec supplicationis superiori saltem porrigendæ fama laudabilis, per quam audientis animus vel irritari posset opprobriis, vel minis obductis quantumlibet commoveri. Verum quia nescit ab amore charitas etiam læsa recedere ut ille aperte indicat, qui et onerosos consolatores suos ad subversionem sui meriti conqueritur, et tamen se illorum amicum veraciter confitetur; nos etiam post exprobrata nobis Christianitatis opprobria, et post audita, sed benigne contempta, verba tumentia, servantes ad vos solidæ charitatis amorem; paterne vobis decrevimus respondendum, ut ostendentes vestri causas erroris, et vos more patrio corrigentes, ad veritatis semitas ab invio reducamus. Et quidem vellemus vos afflictionum et percussionum, quas Dominus habitantibus in valle miseræ mundi hujus infligi patitur, causas varias plenius attendisse: nec enim afflictio quælibet peccatum in eo, qui affligitur, præsupponit: nam et justus interdum affligitur, non pro diluenda culpa præterita, sed pro vitanda futura: sicut et vas electionis de seipso fatetur, dum se colaphizari carnis stimulis asserit, ne per revelationum magnitudinem extollatur. Quamquam vero in afflictione justi, nec præcedens, cum non subsit, culpa diluitur, nec subsequens timetur: sed, sicut perhibet veritas in cæco nato, id agitur, ut fiant Dei opera manifesta; et nihilominus afflictio, velut in beato Job, virtus eluceat, ac meritorum ipsius cumulus, sicut ex multiplicata ejusdem sancti remuneratione perpenditur, augeatur. Hæc si litterarum earundem artifex prudentius discussisset, nequaquam ad Israelis nostri exprobrationem tam temerarius prosilire tentasset: cujus conceptum reprobum, quo videtur inaniter concepissee, ac imprudenter asserere, quod secum trahat subventio decimæ anathema; his diebus virtus Altissimi negotium regni Siciliae, pro magna parte in decimæ subventionem deductum, tam dignanter, tam celeriter, non sine multa exaltatione totius Gallicæ nationis, expediens, apertissime reprobovit.

57. « De prædicta quoque Orientali Ecclesia

¹ Lib. III. Ep. XXXIII. — ² Cod. Ms. Vallic. sign. lit. C. num. 49. pag. 106. — ³ Ibid.

substitisset ejusdem artificis invectiva consultius, ut causam separationis ipsius ab Ecclesia Rom. non fingeret, quam nec veritas habuit, nec in aliquibus unquam tractatibus, etiam orientalium, in querelam duxit assertio, nec deducere potuisset: præsertim cum antiqua et authentica scripta testantur, occasionem separationis hujusmodi quemdam Constantinopolitanæ sedis antistitem, (is erat Photius) præstitisse, qui juste Apostolico judicio patriarchatus dignitate privatus, post subductum de medio substitutum ipsius (S. Ignatium scilicet) multa exhibens pœnitentiæ ac devotionis indicia, et emendationem vitæ prætendens, obtinuit per Apostolicam Sedem (præerat ei tum temporis Joannes VIII) gratiose restitui, vel potius reassumi ad patriarchatus honorem: sed tandem ingratus ad gratiam, et injuriam reputans, quam pertulerat in privatione justitiam; damnatas hæreses suscitans, et schismata excitans. Constantinopolitano ejus temporis imperatore seducto (nimirum Basilio Macedone) prædictam separationem, ejus non causam pro causa confingitis, procuravit. Servitutis insuper et tributi vocabula, quæ incompetentem earundem litterarum toties textura repetit, prudentius silentio patientia præcessisset. Nec enim temporalis subventio, in nullo cum servitute communicans, servitus debuit nominari: nec appellari debuit sub nominis abusione tributum, quod de bonis Ecclesiasticis in illius peculiare negotium, qui suo sanguine fundavit Ecclesiam; seu alias interdum exigente necessitate, vel suadente utilitate, deliberatione provida potestatis Apostolicæ plenitudo dispensat; per hæc didragma capitationis a possessoribus exigens, nec possessionibus sarcinam tributariæ pensationis imponens, cui nec digne importunitas exactoris imponitur; nec debitorum solutionem denegantium debitam, et propter hoc excommunicationum sententias et irregularitatis incurrentium notam; contumax pertinacia, vel pertinax contumacia rationabiliter imputatur. Quæ namque fabri culpa, si eultello incisor abutitur; vel si forsitan in illum ultro perire festinans, et indiscretus impingit? Numquid importunitatem hujusmodi compescere Sedes eadem Apostolica requisita contempsit? An sententiis iisdem involutis, et satisfacere volentibus absolutionis beneficium, vel alterius accommodæ provisionis remedium denegavit? Porro juste in se culpam quis aggravat, quam injuste in alium intorquere festinat. Hæc ex vestris collecta litteris, brevi satis epilogo comprehensa, transeurrimus; non indigne transeuntes ad alia, quæ præter earundem litterarum seriem procuratores vestri de vestro speciali, ut dixerunt, mandato, ad quod implendum se suis juramentis obligaverunt, eorum nobis et nostris fratribus imprudenter effundere, imo potius impudenter evomere præsumpserunt.

58. «Primo quidem quod vobis elegeratis potius excommunicationum sustinere sententias,

quam nostris circa hujusmodi obedire mandatis; adjectives secundo ad prædicti confirmationem erroris, jam apud vos infixam et immobilem transisse sententiam, quod non cessaret exactio tributorum, donec cessaret devotio subditorum. O miserabilis, nedum in tribus in personis tum gravibus temerariæ præsumptionis audacia, quæ salutis prope prodiga, et in ejus detrimentum armata, obedientiæ, quæ cunctis victimis est præstantior, anathema præponit: et abbreviatam adeo manum judicat generalis vicarii Jesu Christi, ut non post contemptas suas sententias habeat ultra quid faciat, qui tamen et contemptores hujusmodi privare potest habitis beneficiis, et inhabiles reddere ad habenda: deponere, degradare et exequi quod statuit, invocato brachio sæculari: ut si cessat subditorum devotio, non dormitet coercitio contemptorum. Quanquam illa terrere plus debeat executio contumaces, quam in cælis ille prosequitur, qui ligatum apud se reputat, qui a suo vicario, exigente justitia, ligatur in terris. Figmentis denique indebitæ remurmurationis explosis, si unusquisque vestrum sui pectoris penetrabile passibus intentæ meditationis introeat, et negotii qualitatem imminentis attendat, præculdubio causæ undique pœnitentiæ ac pudoris occurrent. Nonne pudere debet pariter et tædere, quod ad impediendum commune religionis Christianæ ac fidei orthodoxæ negotium, sic vestri prorupere conatus; ut terræ prædictæ, quasi totaliter manibus inimicorum expositæ, tantæ opportunitatis tempore; prædicto videlicet Christianissimo rege, cum multorum magnatum et aliorum regni Franciæ, diversarumque partium multitudine, se ad illius præparante subsidium, manus auxilii subtrahatur, cum decuisset vos potius auxiliatricem liberalitatis offerendo dexteram, celeris oblationis promptitudine, in hoc laicos prævenisse?

59. «Attendite, attendite, qualiter clericalis ordinis nostri temporis professores, nomini rem conforment, si cum juxta debitum professionis hujusmodi pars Domini censeantur, partem etiam modicam in bonis, quæ de patrimonio ipsius percipiunt, denegare nituntur eidem. Profecto regis saltem memorati consideratio debuere vobis in iis silentium indixisse, ut considerantes attentius, qualiter ipse ob vindicanda sui Redemptoris opprobria, sua effundit, cum in ipsum onus quasi totius sui exercitus refundatur; postponit regnum se, ac suos exponit; ori vestro custodiam et ostium circumstantiæ labiis poneretis, ne de cujuscumque subventionis concessione sibi ad hoc faciendæ murmur erumperet, aut querimonia resonaret; præsertim cum ex eo nimirum vos conscientia deberet arguere, quod laicis onera gravia ultro sponte subeuntibus pro tam necessario crucifixi obsequio, vos invitati, contracti subire levia etiam recusatis, etc.» Interjectis in eandem sententiam nonnullis, rescissisque omnibus eorum provocationibus, imperatas pro instauranda re Syriaca decimas

solvere jubet. « Datum Viterbii VIII kal. Octobris anno in ». Instructus ¹ est ad decimas collocandas in sanctissimo opere, in quo de fide amplificanda inendaque agebatur, exigendas Simon card. in Galliis legatus summa auctoritate : omniaque privilegia, quibus plerique, ne eas persolverent, se tuebantur, abrogata.

60. Agunt de eodem legato Simone fil. S. Cæcilie presbytero card. auctores : e quibus Gaufridus ² refert rem dignam memoria : S. Ludovicum cum eodem legato agitasse de blasphemie crimine abolendo, ordinumque regni conventu habito, sanctissimam legem de eo excindendo tulisse, cujus auctoris verba, utpote quæ S. regis zelum illustrent adducemus : « Præcipue circa cultum divinum et exaltationem fidei Christianæ ejus intentio versabatur : nam plurimum anxietate et compatiabatur cor ejus super pestem illam generalem, quæ ab antiquo noxia occupaverat specialiter regnum suum ; videlicet vilium jurationum turpium, et blasphemiarum in Dominum, et in sanctos ipsius. Zelo igitur divino permotus, et solerter cogitans qualiter hæc execrabilis noxa posset ad honorem Dei de regno suo radicitus extirpari ; habito prius consilio diligenti cum domino Simone S. Cæcilie presbytero card. tunc A. S. L. in Francia, auctoritate ipsius legati et sua convocati sunt Parisiis majores de regno, tam principes quam prælati, ut super hoc damnabili vitio refrenando, vel potius destruendo apponeretur consilium et remedium salutare. Igitur a domino legato facto super hac materia sermone solenni plurimum efficace, rex Catholicus, zelo sancto succensus, ore proprio fecit super hoc exhortationem devotam, et rationibus validis et apertis subnixam. Igitur de communi consilio, et assensu edidit pius rex generale statutum, quod per totum regnum servari et promulgari voluit ». Extat illud decretum apud Jonvillæum ³ verbis Gallicis, apud Nangium ⁴ vero Latinis conceptum, in quo plures optimæ leges ad regnum egregie temperandum, ac divinam gloriam asserendam adjunctæ : quarum præcipuas ad pietatem spectantes afferemus. In primis ut iudices integritatem servarent, hæc sanxit :

61. *Regis zelus restituendo pietatem, mores et concordiam inter dissidentes.* — « Jurabunt dominum, seu munus quodcumque a quacumque persona per se vel per alium non recipere in pecunia, argento, vel auro, vel rebus aliis quibuscumque mobilibus, vel immobilibus, vel se moventibus, vel beneficiis personalibus sive perpetuis ; præter esculenta et poculenta, quorum valor in una hebdomada summam decem solidorum Parisiensium non excedat : et quod dicta bona, seu beneficia dari uxoribus, liberis, fratribus et sororibus, nepotibus vel consanguineis, vel consiliariis, seu do-

mesticis suis minime procurabunt : imo bona fide diligentiam adhibebunt, ne uxores eorum, vel aliæ personæ proxime nominatæ, dona vel munera recipiant. Quod si fecerint, ex quo sciverint, eos ad restitutionem bona fide compellent, sub debito juramento ». Et infra ad magistratum subditorumque mores componendos frenanda blasphemiarum ora, tollendos e republica ludos, et impudicitiam coercendam hæc constituit.

62. « Volumus et præcipimus, quod ballivi nostri et alii, qui sub ipsis quodcumque officium tenent ; necnon et omnes, qui vadia nostra recipiunt, ac universi subditi nostri abstineant ab omni verbo, quod vergat in contumeliam et contemptum Dei, vel Matris suæ, vel sanctorum ipsius : a ludo etiam cum taxillis, sive aleis ; et a fornicatione et tabernis. Scholas etiam deciorum prohibemus omnino, ita ut tenentes eas districte puniantur : fabrica vero deciorum prohibeatur ubique in regno nostro. Expellantur publicæ meretrices tam de campis, quam de villis. Quicumque domum publicæ meretrici locaverit, meretricesque in sua domo receperit, quantum valet pensio domus uno anno ballivo loci vel præpositoolvere teneatur. Nullus recipiatur ad moram in taberna faciendam, nisi sit transiens vel viator, vel in ipsa villa non habeat aliquam mansionem ».

63. Addunt Gaufridus et Nangius laudandum severitatis regie, non multo post a promulgato illo edicto, in quodam cive prædivite blasphemie convicto exemplum statutum : « Post ¹ edictum hujusmodi publicatum quidam civis Parisiensis conditionis mediocris, inhoneste valde jurando, blasphemavit in Deum ; quem rex justus absque misericordia cauterizari præcepit in labiis ferro candenti in peccati sui memoriam sempiternam, et ad aliorum exemplum. Super quo cum multi secundum sæculum sapientes propter hoc contra regem verbis maledicis murmurarent, audiens sæpe rex magnus, et sciens esse scriptum : Beati eritis, cum maledixerint vobis homines ; juxta illud : Maledicent illi, et tu benedices ; dixit verbum Catholicum, videlicet, quod desiderabat potius simile cauterium sibi in labiis esse factum, et quoad viveret talem indecentiam sustinere, dummodo hujusmodi perniciosum vitium de regno suo penitus tolleretur. Præterea cum tunc temporis ipse dominus rex quoddam opus fieri præcepisset, quod communi utilitati conferre non modicum videbatur ; super quo Parisiis a beneficia habentibus multas benedictiones habebat, dixit quod majorem mercedem a Domino exspectabat pro maledictionibus, quas occasione illius cauterii incurrerat, quam pro benedictionibus, quas habebat pro illo beneficio generali. Igitur rex noster per regem Josiam congrue et merito designatur, in ejus laudem scriptum est, prout præmisimus, quod tulit abominationes impietatis, et gubernavit

¹ Lib. III. Ep. XXXII. — ² Gaufr. e Belloloc. in Vit. S. Lud. c. 32. Nang. in gest. S. Lud. — ³ Apud Jonv. in Hist. S. Lud. p. 2. — ⁴ Nang. de reb. gest. S. Lud. hoc an.

¹ Jonv. apud Gaufrid. e Belloloc. in Vit. S. Lud. post c. 32.

vit ad Dominum cor sum, et in diebus peccatorum corroboravit pietatem in cultum divinum». Hactenus de sancto rege, qui dum aliena regna Christo comparare meditaretur, etiam Galliam vera pietate imbuere non prætermisit. Jam ad institutam de expeditione sacra, ejus ille erat auctor maximus, orationem redeamus.

64. Non petita tantum ex Galliis, verum ex aliis regnis Occidentalibus auxilia; Ottobonum enim in Anglia legatum Londini sacram expeditionem pro reparanda Terra-Sancta promulgasse, Westmonasteriensis tradit¹; ac tum inter alios Thealdum archidiaconum Leodiensem, qui postea sub Gregorii X nomine Dei Ecclesiam rexit, assumpta cruce trajecisse: suæque contulit Longinus² historiæ Guidonem Cisterciensis Ordinis tit. S. Laurentii in Lucina presbyterum card. Apostolicæ Sedis in Polonia legatum (illum nos antea e Dania evocatum vidimus) habito præsulum Concilio, capessendæ crucis pro Christiano nomine tuendo, propulsandisque Sarracenis edictum denuntiasse: hortatum Polonos, ut vires opesque conferrent: amplissimas proposuisse indulgentias, quas qui lucrari vellent, in areas in Ecclesiis expositas stipem pro sacri belli sumptibus impendendam, inferebant: quod pariter in cæleris regnis ac provinciis Occidentalibus factum videtur.

65. Ad jungendos vero mutuo fœdere Venetos ac Genuenses, ne res Syriaca graviore jacturas pateretur, atque expeditio sacra feliciter confici posset, Pontificem ac S. Ludovicum summam operam contulisse refert Diarium Venetum³: ii enim populi maritimo se bello insectabantur. Quod ita describit Sanutus⁴: «Eodem anno xvi Augusti Lucas de Grimaldis cum xxv galeis Jannensium portum cepit Ptolemaidæ: nec sinebat intrare aut exire navigium, quod ipsi non capebant et Tyrum conducirerent; combusseruntque duas Pisanorum naves. Sed xxviii die ejusdem mensis applicuerunt ad portum xxviii galeæ Venetorum: Jannenses vero, ut illorum cognoverunt adventum, primum quam potuerunt de portu exeuntes versus Tyrum arripuerunt iter. Veneti vero illos continuo insectati sunt, et captis ex eis quinque galeis Ptolemaidam redire. In crastino autem

redeuntes Tyrum, recessisse invenerunt, et aliquandiu insectati sunt». At quamvis Pontifex et S. Ludovicus ipsos redigere in concordiam niterentur, necdum exasperata odia lenire potuerunt. Andreas vero Dandalus¹, Genuenses pacis oblatas leges repudiasse, perstringit hinc verbis: «XIV ducis anno etc.» Et infra: «Nunc etiam legati papæ, et Ludovici regis Franciæ, et Caroli regis Siciliæ Venetias accedentes, a duce requirunt, ut Terræ-Sanctæ compatibles, ad quam idem Ludovicus jam proficisci decreverat, ambasciatores pro tractanda cum Jannensibus pace seu tregua secum mittat. Quorum requisitioni assentiens dux, Joannem Dandolo, Marcum Quirino et Fredericum Justiniano, de sua intentione informatos, cum illis mandavit Januam. Sed Jannenses elati requisitionem papæ et regum despiciunt, et ambasciatores Venetorum convenienter recepti ad propria redierunt». Subjicit auctor de regis Hierosolymitani morte, additque: «Post Hugonem Jerusalem et Cypri regem Ugo de Lisignano consanguineus succedit»; quibus Jordanus consentanea tradit². Sed ad Clementem pro restituendis regni Hierosolymitani rebus desudantem, redeamus (1).

66. *Clemens Palæologum ad Ludovicum sequendum excitat, Armeniæ regem mœrentem consolatur.* — Non Occidentem modo adversus Sarracenos commovebat, verum totum etiam Orientem concitare nitebatur. Pæologus enim imperatori Græcorum, qui ob clades Armenis inflictas a Sarracenis magno se mœrore perfunsum Clementi significarat, rescripsit³; si ex animo Christianum nomen in Armenia ab infidelibus deleri lugeret, prosiliret in arma, conjungeret se Ludovico Francorum regi; qui tribus cum filiis crucem induerat, ut diutius bellum sacrum geri posset, nec Christianus miles ducem desideraret, dum occumbente aliquo, alius ductandis copiis succederet; si timeret sibi suisque a Latinis, posse imperium suum in tuto collocare, si Rom. Ecclesiæ Græcam conjunxisset.

«Viro magnifico Palæologo imperatori Græcorum illustri, viam agnoscere veritatis.

«Si pressuris compateris Terræ-Sanctæ, si charissimi in Christo filii nostri illustris regis

¹ Westm. Flor. Hist. — ² Long. l. vii. ad an. 1267. — ³ Diar. Venet. Ms. — ⁴ Sanut. l. iii. p. 12. c. 8.

¹ Andr. Dand. Hist. Venet. l. x. c. 7. in Raynerio Zeno. — ² Jord. Ms. Vat. c. sig. num. 1960. — ³ Tom. II. Ep. CCCXXVII.

(1) Ea quæ Sanutus narrat legenda in Annalibus hic de Venetorum in Genuensibus victoria paulo aliter accidisse notant ejus anni scriptores Genuenses continuatores Caffari; qui a Genuensibus interceptam fuisse tradunt turrim quandam ad portum Ptolemaidis, ipsaque portum obsessum, ne quis illum intraret, egredereturque. In eam vero rem non omnes quidem Genuensium trirèmes instilisse, sed ex xxv quæ venerant, tantummodo xv reliquis in portu Tyri se continentibus. In trirèmes illas xv invectas scribunt Venetas trirèmes xxvi a quibus disjectæ, et ex his v in hostium potestatem incidentibus, reliquæ ad suos Tyri agentes se receperunt. Ceterum quamvis Veneti et Genuenses de pace componenda a legatis Pontificis regionique Gallie et Siciliæ hoc anno rogati, fœdus recusaverint, altamen Genuenses ejus rei gratia ante annos quinque interdicti censura obligati, ut in Not. ad an. MCCCXXII annuadverbi, hoc anno remissionem solemnem legatione ad Pontificem missa impetrarunt, quod ex isdem Caffari continuatoribus discimus.

Quæ demum ex Sanuto notat hic annalista de obitu Hugonis regis Cypri et Jerusalem confirmantur ab auctore Gallico continuationis ad Historiam Tyri, quam ipsam esse Bernardi Thesaurarii historiam alibi probavi. Mensem emortualem idem Bernardus indicat, scribens mense Novembri Hugonem Cypri regem obisse et die Dominici ejusdem anni Hugonem alterum Lusitanum assumptum fuisse.

Armeniae, ut scribis, damna deploras, tuum in hac parte commendamus affectum: quem propensius utique laudaremus, si affectui responderet effectus. Ecce siquidem, si ex animo crucis persequeris inimicos, tempus imminet, satis proposito tuo congruum. Jam quidem charissimus in Christo filius noster Ludovicus illustris rex Franciae se cum filio primogenito et duobus aliis sequentibus crucis caractere insignivit cum nullis comitibus et baronibus, militibus et plebeis. Et ne tantum negotium perfunctorie prosequi videatur, illud duxit longo praesidio fulciendum, tres filios jam adultos, sed multum juvenes, secum ducens, ut si divina forsitan ordinatio ex eis aliquem a praesenti peregrinatione subtraxerit, supersint alii, qui velint et valeant rem inceptam feliciter cursu prospero continuare. Sane totum Occidentalem populum excitamus, qui tam nostris ordinationibus quam Francorum exemplis provocatus ad opus simile se accingunt. Si ipsis ex uno latere impugnantibus Agarenos, tu ex altero certare volueris contra ipsos e propinquo, jam poterunt inimici crucis et fidei sectae suae pestifera praestolari ruinam.

67. « Quod si dicis te timere Latinorum incursum, si terram quam possides ducto tecum exercitu nudam relinqueres, et quasi penitus immunitam, non est longe quaerenda responsio: nam in te est timorem hujusmodi a radice praecidere, si ad Rom. Ecclesiae rediens unitatem, ejus consiliis salutaribus acquiescens; proferendis, rigore justitiae temperato, mandatis humiliter obedire volueris. Nec tuae potest excusationi proficere quod scripsisti, praelatis scilicet et clero non tibi vel populo tue impingendum, si nobis obedientia debita non impenditur ab eisdem; cum certo certius habeatur, quod tu in praelatos et clerum longe majorem, quam deceat, obtines potestatem: quibus et contra Deum et omnem justitiam in errore hujusmodi credere non deberes, sed eosdem tanquam schismaticos evitare, si coercere non valeres, etc. Dat. Viterbii XVI kal. Junii anno m ». His Clemens sollicitabat schismaticum principem, ut ad Ecclesiae sinum rediret: sed de his paulo inferius agendum, ne coeptum de bello sacro sermone abruptamus.

68. Adductam in extremum discrimen Armeniam, ac gravissimis cladibus ab infidelibus hisce temporibus attritam, aliae etiam Clementis litterae docent, quibus Armeniae regem Pontificis fidem, ac Latinorum auxilia implorantem citissimi auxilii expectatione excitabat¹, ac mœrentem solari nitebatur.

« Regi Armeniae.

« Injuncte nos excitat servitutis officium doctrina nos admonet Apostolica, ut ex paternae compassionis affectu infirmemur cum infirmantibus,

et cum scandalizatis uramur. Quod in tuis calamitatibus, fili charissime, nuper, plusquam vellemus, experti (salvo tamen in omnibus divinae beneplacito voluntatis, cui nos decet nostram in omnibus conformare) casu liberorum tuorum, et excidio tuae gentis ac depopulatione regionis auditis in multa cordis amaritudine, regiae majestati compati, damnaque tua totiusque populi Christiani jacturam recto judicio deputantes, flendum credimus esse cum flentibus; consolationis divinae expectantes benevolam solatium, qui post tempestatem tranquillum facit et post mœrorem et lacrymas exultationem infundit. Scimus quidem, quod et tota profitetur Ecclesia, te transmarinum Latinum populum ex variis nationibus inibi congregatum diversis pro tempore tuis liberasse praesidiis, te civitatis Antiochenae civibus in suis necessitatibus astitisse, te crucis hostibus totis viribus restituisse, te caeteris omnibus nationibus Francorum amicitias praetulisse, te Sedis Apostolicae preces et monita seu mandata in omni reverentia suscepisse. Quis igitur praestolari non debeat, ejus tibi misericordiam affuturam, qui super te tot et tanta flagella multiplicans tuam voluit examinare constantiam, ut eo purior exeat de fornace, quo flamma fueris acerbior purgatus? » etc. Imminentis Latinorum auxilii, qui crucem in signum devotae Christo vitae suscipere, spe atque expectatione mœrentem excitat, atque erigit: « Leva ergo ad caelum oculos, et auxilium imminens patienter expecta, particulari subsidio interim destinato, quo terra valeat se sustentare. Nec te tuosve terreat male solida Babylonici soldani superbia, quam ad tempus ascendere permisit Dominus ut elatum allidat gravius: et populum fidelem humiliari voluit, ut gloriosius exaltaret. Demum apocrisarios tuos benigne recepimus, et tuae devotionis munera gratiarum actione prosequimur, tuis petitionibus, quantum licuit et decuit, exauditis. Dat. Viterbii XVI kal. Junii, anno m ».

69. Dum conflabantur in Occidente copiae, ut laboranti Armeniae succurreretur, ne interim Armenus sub Babylonici soldani potentia ac furore fatisceret, Clemens patriarcham Hierosolymitanum et Palaestinae proceres excitavit, ut quibus possent auxiliis Aytonum regem Armeniae fulcissent, nec defendendae Antiochia deessent¹: « Cum charissimus filius noster rex illustris Armeniae, Domino permittente, qui quos recipit filios, corrigit et castigat, per Babylonici furorem exercitus attritus graviter fuerit et oppressus; et sit eo dignus in suis necessitatibus adjuvandus, quo ad nostram devolutionem se reddidit hactenus promptiorem; vestram devotionem hortandam duximus attentius obsecrantes, quatenus salva terrarum vestrarum custodia omne consilium et auxilium, quod poteritis, impendatis eidem, ad terram

¹ Tom. II. Ep. CCCXXVIII. ext. etiam in Formul. Marin. Ebuli pag. 54 et 289.

¹ Ep. CCCXXVI.

suam, si opus fuerit; et tam ei quam dilecto filio principi Antiocheno ad civitatem Antiochenam contra inimicos Christi defendendam. Datum Viterbii XVI kal. Julii anno m ». Cum præcipiat Pontifex, ut principi Antiocheno promptissima auxilia suppedientur, atque ad defendendam Antiochiam advolent, constat Antiochiam hoc tempore a Sarracenis oppugnatam fuisse: cumque Armeniæ rex ad Latinorum eblaudienda auxilia, inter cætera Latinis exhibita officia proponeret, se Antiochiæ ab hoste opprimendæ auxilio opportuno non defuisse: a Sarracenis diuturna obsidione cinctam, pluribusque impressionibus hostilibus tentatam apparet. Et quidem Henricus Stero¹, Bernardus², Villanus³, Dlugoschus⁴, alique hoc anno captam tradunt: cum tamen florentissimæ urbis patriarchalis sedis dignitate insignitæ excidium alii, ut Siffridus⁵, monachus Patavinus⁶, Sanutus, in sequentem annum referant; cui postremæ sententiæ favet hæc ratio, nullam illius cladis mentionem reperiri in litteris Pontificiis sequentis anni, in quo de illius infelici expugnatione rursus cum Sanuto nobis sermo erit; nunc illatos hoc anno conjungamus crudeles Bendocdaris impetus ad excindendas reliquias Christianorum, et inexpiabile illius odium, quæ ita describit Sanutus⁷: « Secundo die Maii Bendocdar venit ante Ptolemaidam: et dum eorum nonnulli insignia portant Hospitalis et Templi usque ad quingentos pauperes, qui pro lucro ad herbas et hujusmodi venerant, incautos interimunt: ferturque quod fel ejusque extraxerint, et pellem capitis excoriaverint usque ad aures. In crastino soldanus retraxit se usque Saphet: et xvii die mensis ante Ptolemaidam rediens, turrem viridariorum, arbores, vites et quæcumque potuit demeriri jussit ».

70. *Apachæ Tartarorum principi arma Christianis offerenti Pontificis litteræ.* — Perhorrescit certe animus, ac divinæ Providentiæ Christianorum crimina felicibus adeo Sarracenorum successibus plectentis consilia adorat, extulisse se adeo ipsorum res iis temporibus, atque ita triumphasse de nomine Christiano: cum non modo Galli, Angli, Germani, Poloni, Syri, Armeni, in eos ad arma procurrent; verum etiam Tartari egregie erga Christianam religionem affecti, ac non Orientis modo, sed totius orbis quoque partis maximæ domitores, in eos conspirarent. Elehani enim Apuchæ seu Abagæ bellicosissimæ illius gentis principi significanti, se Christum crucifixum adorare, ac una cum socero ad excindendos Sarracenos se Christo devovisse; exultantique Manfredum a Carolo prostratum fuisse (tantæ enim victoriæ fama universum orbem peragravit) gratulatus est Clemens⁸ divini Evangelii luce collustratum esse: docuit Ludovicum Galliarum et Theobaldum Na-

varræ reges, totiusque Occidentis populos sacram expeditionem movere: certiores se prius ipsos sacri ejus consilii facturum.

« Viro illustri et magnifico principi in gente nobili Tartarorum Elehani Apachæ, in præsentī gratiam Creatoris, et in futuro gloriam obtinere.

« Nuper virum nobilem tuæ magnitudinis nuntium benigne recepimus, et ab eo sub tuo nomine quasdam recepimus litteras; et quæ nobis per interpretem exponere voluit, intelleximus diligenter. Sane licet litteras, quas exhibuit, nullus de his, qui erant in nostra curia, legere nobis scivit; nec tu, sicut alias feceras, in lingua Latina scripseras nobis; solis verbis illius, qui eas attulit, oportuit nos intendere, et juxta qualitatem illorum tuæ magnificentiæ respondere. In primis igitur gratias agimus Deo nostro, honorum omnium largitori, quod tui cordis illuminavit oculos; et eundem agnoscens, et ejus Filium unigenitum pro salute humani generis crucifixum humiliter adorares, et crucis suæ vexillum reverenter honorares. Ecce gaudes, ut asseris, de victoria, quam habuimus in regno Siciliae, cujus Manfredus, naturalis filius Friderici quondam imperatoris Rom. temerarius occupator, per manum validam charissimi in Christo filii nostri Caroli, cui regnum idem concessimus, in bello campestri regno cecidit privatus et vita cum perfidorum Christianorum et Sarracenorum multitudine copiosa. Ecce reges Franciæ et Navarræ cum multis comitibus et baronibus et militibus et aliis infinitis, Terræ-Sanctæ negotium assumentes, crucis insigniti caractere, contra crucis et fidei inimicos se viriliter præparant, et potenter; jamque de regionibus aliis multi magni et parvi eorum provocantur exemplo, ut Christi nomen totis exaltent viribus, ut potentiam Sarracenorum, sectam etiam et nomen extinguant.

71. « Verum super his quæ scripsisti, quod videlicet similiter cum tuo socero adjuvare Latinos intendis, gratias tibi referimus copiosas. Quo tamen nostri proponant venire itinere, rescribere tibi non possumus, regibus inconsultis: sed eisdem significabimus tuum et soceri tui consilium, ut melius deliberare valeant, quid eis videatur agendum, et super his per certum nuntium, tuam magnificentiam possimus reddere certiore. Sta igitur, princeps magne, in salubri proposito: nam sperare debes in Domino, quod si bene ei servieris, tuum firmabit solium, et multipliciter exaltabit. Sua est potentia, suum est regnum, in manu ejus sunt omnia corda regum: quos vult humiliat, et quos vult exaltat: ejus nutu universa reguntur, nec est qui valeat ejus resistere voluntati. Datum Viterbii anno m ». Vel descivisse postea Abagham ad idolorum cultum, vel ad concilianda sibi facilius in Sarracenos Occidentalium auxilia falso jactasse se Christum colere ex Aytono¹ et Sanuto²

¹ Ster, in Annal. apud Canis. tom. 1. antiq. lect. p. 185. — ² Bern. in Chr. Rom. Pont. — ³ Joan. Vill. l. vii. c. 18. — ⁴ Long. Hist. Pol. l. vii. hoc an. — ⁵ Siffr. Ep. l. ii. an. 1269. — ⁶ Mon. Pat. Chr. l. iii. — ⁷ Sanut. l. iii. p. 12. c. 8. — ⁸ Tom. ii. Ep. CCCLXVII.

¹ Ayton, Hist. Orient. c. 32 — ² Sanut. l. iii. p. 13. c. 8.

colligitur; quorum primi hæc verba sunt: « Abagan fuit prudens et dominium suum prospere gubernavit, et fuit in omnibus fortunatus, præter in duobus, quia noluit effeci Christianus, sicut existerat pater suus: imo colebat idola et fidem dabat presbyteris idololatricæ. Alterum est, assiduus cum septentrionalibus Tartaris bellis fuisse implicitum, ut in Sarraenos vertere armorum molem non potuerit ». Favisse vero Christianis memorant: unde in Perside, Assyria, Media, Parthia religio propagata est. Nunc a Tartaris ad Græcos veniamus.

72. *Pontifex, datis doctissimis ac amplissimis ad Palæologum Græcorumque patriarcham Epistolis, agit de redintegranda Ecclesiarum conjunctione.* — Missi fuerant antea ab Urbano IV nonnulli Minoritæ apocrisarii, cui una cum Palæologo de revocanda ad Romanæ obsequium Græca Ecclesia agerent: sed demandatæ sibi auctoritatis limites transgressi, ad nonnullas pactiones iniquiores descenderant: at eas rescidit Clemens atque orthodoxæ fidei formulam transmisit Palæologo¹; quo vero consilio, ita in litteris² ad Dominicanæ familiæ magistrum aperit: « Quia ex quibusdam indicis, quæ per legatos et litteras insinuant (Græci nimirum), ad salubrem videntur reditum anhelare; nos probare si ex Deo sit spiritus cupientes, suæ professione fidei, quam miserunt, accepta, quam in multis erroneam et in multis invenimus diminutam, nuper eis in scriptis misimus, quæ cum tota Latina Ecclesia firmiter credimus et simpliciter confitemur ». Cæterum, collocata in luce fidei veritate, Pontifex Palæologum hortatus est, ut remotis ambagibus, sinceroque animo Ecclesiarum conjunctionem redintegraret.

« Palæologo illustri imperatori Græcorum gratiam, per quam gloriam oblineat in futuro.

« Magnitudinis tuæ litteras, ac viros providos et discretos latores earum, apocrisarios tui culminis, ad nostram venientes præsentiam serena facie, sed et animo læto recepimus: et eis super omnibus, quæ proponere voluerunt coram nobis et fratribus nostris, audientia benigna concessa, fideles adhibuimus interpretes, qui nostrum eis, et suum nobis in omnibus et per omnia panderent intellectum. Ipsum quoque litterarum vestrarum initium, quod ex Psalmis assumpseras spiritualis et nobilis citharædi, cordis tui gaudium manifestans; ex eo justa ratione conceptum, quod in domum Domini te sperabas iturum; illuc etiam tribus Domini Latinorum videlicet, et Græcorum pariter ascensus; acceptum nobis plurimum cum gaudio accepimus exultationis ingentis. Hoc est enim quod et nos totis visceribus concupiscimus, quod et in ipsis missarum solemnibus a Domino petimus incessanter, ut suam videlicet Ecclesiam toto orbe terrarum adunare dignetur. Hoc est quod videre summopere cupimus, ut

ipsius ruinas impleat, scissuras reparet, muros ædificet, et sanctorum custodia muniat Angelorum. Non sunt enim nobis incognita damna populi Christiani, quæ jam dudum Latinorum et Græcorum dissensio peperit annosa pariter, et damnosa: dum divisos inter se populos, et in sua se adversis mutuo debilitando conatibus conversos viscera, frequentius et liberius furor hostilis invasisit, qui eisdem glutino veræ charitatis unitis obesse minime potuisset.

73. « Sane olim ad felicis recordationis Urbanum papam prædecessorem nostrum cum tuis litteris solemnes nuntios destinans, tuum modo consimili per eosdem nuntios et litteras pium desiderium explicando, inter cætera postulasti, ut ad tuam præsentiam apocrisarios suos mitteret seu legatos pacis homines, et pacificos Christi discipulos; non gaudentes in vanitate verborum, neque bono pacis mundanæ sapientiam præponentes. Qui tuis votis annuens in hac parte, viros electos de fratrum Minorum Ordine; viros utique pauperes in hoc mundo, in fide divites, in lege Domini plenius eruditos; fratres scilicet Simonem de Alvernia, Petrum de Moras, Petrum de Crista, et Bonifacium de Iporegia, cum suis sub certa forma litteris ad te misit. Licet autem idem prædecessor noster celsitudinis tuæ litteras supradictas cum magno gaudio recepisset, et in ipsis contenta litteris sigillatim inspecta pietatis perpenderet speciem obtinere; ad contentum tamen in eis ordinem, sicut non debuit, sic nec voluit se arctare. Tu quidem eorumdem Latinorum et Græcorum concordiam, dissolutis inimicitis, in charitate mutua prius decreveras solidandam: et tunc demum videbatur tibi commodior de dogmatibus fidei, et rituum diversitate tractatus, et ad hujusmodi probationem Ordinis ex scripturis authenticis argumenta multa compegeras, ad probandum, quod bonorum sit omnium charitas fundamentum. Ipse vero tuis non obvians argumentis, nec præconia charitatis attenuans, quam Sedes Apostolica illibatam servat ad filios etiam indevotos; sed fidei primum et solidum fundamentum attendens, sine qua Deo est impossibile placere, non injuste de consonantia fidei tractatum censuit præmittendum. Absit enim, ut Rom. Ecclesiam, quæ nec rugam habens nec maculam, illam tenet hodie, quam semper hactenus tenuit, fidei veritatem, filios etiam se avertentes ab ea odio prosequi fateamur: cum proculdubio eadem mater Ecclesia justis et peccatoribus, obedientibus et rebellibus exhibens piæ charitatis affectum, ad salutem omnium, quibus potest modis intendat: nec ideo minus diligere sit censenda, quod interdum, exigente justitia, peccatorum confringit cornua, qui salutaribus monitis obtemperare contemnunt. Sicut nec recto iudicio dici potest medicus odiosus, qui curandis vulneribus ferrum et ignem adhiberet, quæ lenioris antidoti medicamine non curantur. Stetit itaque cum fide charitas apud ipsam: sed qui fidem con-

¹ Tom. II. Ep. CCCXXXIII. — ² Lib. III. Ep. cur. I.

taminant, necessario deserunt charitatem, ad quam nullus est eis reditu, nisi prius, quam non receperant, vel receptam abjecerant, fidei veritatem agnoscant : cum sit illa fons vivus charitatis, cui nullus communicat alienus ». Et infra :

74. « In eis etenim quæ sunt fidei, et veritatem respiciunt, sine qua salus esse non potest, explicite, non sub involucre est agendum ; ideoque ut in lucem omnia veniant, nec verborum ambagibus intentionis nostræ puritas involvatur, tenore præsentium duximus declarandum, quid tibi a prælatis, et cæteris sub tua ditione degentibus faciendum incumbat, ut ad sinum ejusdem sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ matris tuæ, sano fretus consilio, redeas reverenter. Quod si faciendum, Domino decreveris inspirante, ipsa mater piissima, filio redeunti sinum largissimæ pietatis aperiens, in tuos læta properabit amplexus. Ecce ergo quod corde firmiter credimus, et quod ore simpliciter profiteremur, tibi plane proponimus et exponimus : nec in velamentis ænigmatum dogmata nostra tegimus, sed omnino verbis explicitis et apertis notam esse volumus universis professionem fidei, quam tenemus. Quam a te, clero et populo prædictis exigimus, ut eandem tu et ipsi profiteamini, si ad nostram, ut desideramus, volueris redire unitatem. Ea insuper, quæ circa ejusdem Ecclesiæ Rom. primatum, de cujus veritate nonnulla præfatæ scripturæ series continebat, a te ac ipsis clero et populo recipi et acceptari volumus, plenius et apertius explicantes.

75. « Et quidem credimus sanctam Trinitatem, Patrem, et Filium et Spiritum sanctum, unum Deum omnipotentem, totamque deitatem coessentialem, consubstantiali, coæternam et coomnipotentem ; unius voluntatis, potestatis et majestatis ; creatorem omnium creaturarum, a quo omnia, et per quem omnia, in quo omnia, quæ sunt in cælo et in terra, visibilia et invisibilia, corporalia et spiritualia. Credimus singulam quamque in sancta Trinitate personam unum verum Deum, plenum et perfectum. Credimus ipsum Filium Dei, verbum Dei æternaliter natum de Patre consubstantiali, coomnipotentem et æqualem per omnia Patri in divinitate : temporaliter natum de Spiritu sancto ex Maria semper virgine cum anima rationali, duas habentem natiuitates, unam ex Patre æternam, alteram ex matre temporalem : Deum verum et hominem verum : propriam in utraque natura, atque perfectum : non adoptivum, neque fantasticum ; sed unum et unicum Filium Dei in duabus et ex duabus, divina scilicet et humana, naturis : sed in unius personæ singularitate impassibilem et immortalē divinitate ; sed in humanitate pro nobis, et pro salute nostra passum vera carnis passione, mortuum et sepultum, et descendisse ad inferos, ac tertia die resurrexisse a mortuis, vera carnis resurrectione : die quadragesimo post resurrectionem cum carne, in qua resurrexit, et anima

ascendisse in cælum, et sedere ad dexteram Patris, inde venturum judicare vivos et mortuos, et redditurum unicuique secundum opera sua, sive bona fuerint sive mala. Credimus etiam Spiritum sanctum, plenum et perfectum, verumque Deum, ex Patre et Filio procedentem ; coæqualem, et coessentiali, et coomnipotentem, et coæternum per omnia Patri et Filio. Credimus hanc sanctam Trinitatem non tres Deos, sed unum Deum omnipotentem, æternum, invisibilem et incommutabilem. Credimus Sanctam, Catholicam et Apostolicam unam esse veram Ecclesiam, in qua unum datur baptisma, et vera omnium remissio peccatorum. Credimus etiam veram resurrectionem ejusdem carnis, quam nunc gestamus et vitam æternam. Credimus etiam novi et veteris Testamenti, legis, ac prophetarum, et Apostolorum unum esse auctorem Deum ac Dominum omnipotentem.

76. « Hæc est vera fides Catholica, et hanc super diebus articulis tenet et prædicat sacrosancta Rom. Ecclesia. Sed et propter diversos errores, a quibusdam ex ignorantia, et ab aliis ex malitia introductos, dicit et prædicat eos, qui post baptismum in peccata labantur, non rebaptizandos : sed per veram pœnitentiam suorum posse consequi veniam peccatorum. Quod si vere pœnitentes in charitate decesserint, antequam dignæ pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint et omissis, eorum animas pœnis purgatoriis post mortem purgari ; et ad pœnas hujusmodi relevandas prodesse eis fidelium vivorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes et elemosynas, et alia pietatis officia, quæ a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundum Ecclesiæ instituta. Illorum igitur animas, qui post sacrum baptismum susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt ; illas etiam, quæ post peccati contractam maculam, vel in suis manentes corporibus, vel eisdem exutæ, prout superius dictum est, sunt purgatæ, in cælum mox recipi. Illorum autem animas, qui in mortali peccato, vel cum solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas, eadem sancta Rom. Ecclesia credit et firmiter asseverat : et quod nihilominus in die judicii omnes homines ante tribunal Christi cum suis corporibus comparebunt, reddaturi de factis propriis rationem.

77. « Tenet etiam et docet eadem Romana Ecclesia septem esse Ecclesiastica sacramenta, unum scilicet Baptisma, de quo dictum est supra. Aliud est sacramentum Confirmationis, quod per manus impositionem episcopi conferunt chrismando renatos. Aliud est Pœnitentia. Aliud est Eucharistia. Aliud est sacramentum Ordinis. Aliud est Matrimonium. Aliud est Extrema-Unctio, quæ secundum doctrinam B. Jacobi infirmantibus exhibetur. Sacramentum Eucharistiæ ex azymo conficit eadem Rom. Ecclesia, tenens et docens, quod in ipso sacramento panis vere transsubstantiatur in

corpus, et vinum in sanguinem Domini nostri Jesu Christi. De Matrimonio tenet, quod nec unus vir simul plures uxores, nec una mulier simul habere permittitur plures viros. Soluta vero lege Matrimonii per mortem alterutrius conjugum, secundas et tertias et deinceps nuptias successive licitas esse dicit, si impedimentum canonicum ex causa alia non obsistat.

78. « Ipsa quoque sacrosancta Rom. Ecclesia summum et plenum primatum, et principatum super universam Catholicam Ecclesiam obtinens; quem se ab ipso Domino in beato Petro Apostolorum principe seu vertice, cujus Romanus Pontifex est successor, cum potestatis plenitudine recepisse veraciter et humiliter recognoscit; sicut præ cæteris tenetur fidei veritatem defendere, sic et si quæ de fide subortæ fuerint quæstiones, suo debet iudicio diffinire. Ad quam potest gravatus quilibet in negotiis ad forum Ecclesiasticum pertinentibus appellare. Sed et in omnibus causis ad examen Ecclesiasticum spectantibus ad ipsius potest recurri iudicium, et eidem omnes Ecclesiæ sunt subjectæ, ipsarumque prælati et obedientiam et reverentiam sibi debent: apud quam sic potestatis plenitudo consistit quod Ecclesias cæteras ad sollicitudinis partem admittit; quarum multas, et patriarchales præcipue, diversis privilegiis eadem Romana Ecclesia honoravit: sua tamen prærogativa, tam in generalibus Conciliis, quam in quibuscumque aliis semper salva.

79. « Porro præscriptam purissimam, certissimam et solidissimam orthodoxæ fidei veritatem, Evangelicæ doctrinæ consonam, a sanctis patribus traditam, et Romanorum Pontificum in suis Synodis diffinitione firmatam; sicut nec decet, sic nec volumus novæ discussioni, ac diffinitioni subjacere, ipsam quasi per hoc quomodolibet contra fas et licitum in dubium revocando. Ideoque licet in præfata scriptura de convocatione Concilii ageretur; licet tu per tuas præfatas litteras Concilium in terra tua convocari peteris; nos tamen nullo modo proponimus Concilium ad discussionem, seu diffinitionem hujusmodi convocare: non quod cujusquam faciem vereamur, vel eandem sacrosanctam Romanam Ecclesiam Græcorum superari prudentia timeamus; sed quia prorsus indecens foret: imo nec licet, nec expedit in dubium revocari præmissam veræ fidei puritatem, tot sacræ pagine auctoritatibus, tot sanctorum roboratam sententiis, tot Romanorum Pontificum stabili diffinitione firmatam; pro ejus defensione, si necesse foret, parati essemus subire martyrium, et morti etiam exponere corpus nostrum. Quam ideo ad præsens nequaquam auctoritatibus, quarum tamen satis nobis copia pro voto suppeteret, munire curavimus; sed in simplicitate veridica, sic pure, sic explicitè tam prædictis tuis adhibendam munitis, quam tibi decrevimus destinandam; quia vel notam prolixitatis nimicæ diffusus Epistolæ textus incurreret, si auctoritatum multitudinem,

quibus eadem roboratur veritas, contineret; vel si notam vitare volens, hujusmodi tam prolixam tot articulorum materiam brevi sermone perstringeret, de defectu forsitan, qui proculdubio nimis foret in tanto notabilis et periculosus negotio, notaretur. Et quia provida deliberatione concepimus apocrisiariorum aliquos in lege Dei peritos, ad tuam præsentiam destinare, cum quibus tu, ac prædicti clerus et populus super præmissis conferre poteritis; et sicut speramus, ipsi vobis sufficienter, divina eis id donante elementia, respondebunt; sed nihilominus, si quid tuum tuorumque animos concutit; si quid turbat, ut eorum aliquid, quæ supra adscripsimus veremini, ut petimus, profiteri, aliquos de peritioribus, quos in prædictis repereris clero vel populo, ad nostram mitte præsentiam: nosque, qui juxta ejusdem principis Apostolorum sententiam, parati sumus omni poscenti nos de ea, quæ in nobis est, fide et spe reddere rationem; illos, quos miseris, charitative tractabimus, et patienter quidquid proponere voluerint, audiemus: et tam plene, donante Domino, satisfaciamus eisdem, quod, amoto cujuslibet dubitationis scrupulo, fidei veritatem agnoscent, et in agnita salubriter gloriantes, ad te cum gloria remeabunt. Ipsis quoque apocrisiariis tuis, cum de promissa professione fidei eis, ut præmittitur, copiam fecimus, elementer obtulimus benigne ipsis satisfacere, si super ea in aliquo dubitent.

« Ideoque excellentiam tuam monemus, rogamus et hortamur in Domino Jesu Christo, per aspersionem sui pretiosi sanguinis obsecrantes, quatenus diligenter attendens, quantum tibi accrescet ad meritum, quantum accedet ad gloriam et exaltationem tui nominis ampliandam, si datum tibi desuper fuerit, ut oves, quæ perierunt, tuæ diligentie studio ad causam Domini reducantur; si tuis fiat laboribus, ut unum sit ovile, unusque pastor, Latinorum et Græcorum populis tuis temporibus in unitate præmissæ orthodoxæ fidei adunatis: sic studeas habilitare materiam, sic animos tuum, tuorumque disponere, quod in prædictorum apocrisiariorum nostrorum adventu te, ac præmissis clero et populo præscriptam, humiliter suscipientibus, et fideliter profitentibus fidei veritatem, facilis sit ad reliqua, Domino faciente, processus. Quod si postquam taliter supra propositam, tu idemque clerus, et populus veritatem fidei susceperitis, et professi fueritis, et ad obedientiam, ut præmisimus, ejusdem veneritis matris vestræ; Concilium per Sedem ipsam ad locum, qui ad hoc eidem sedi videatur idoneus, convocari peteritis, ad charitatis vinculum inter Latinos et Græcos fœdere perpetuo roborandum; legatos super hoc ad nos poteritis destinare, quibus, faciente Domino, responsum dabitur, quo tuum desiderium satiari poterit et debet. Ad præmissæ igitur tam salutiferæ unionis salutare commercium efficaciter sollicitudo tuæ sublimitatis intendat: et ut animarum

et corporum discrimina, quæ ingerit inveterata dissensio, præcidantur, præmissa, quæ paterna monitione requirimus, implere festinet; scitura quod occasione tractatus hujusmodi nec iis, qui a tua magnificentia se gravatos esse queruntur, sicut nec debemus, in sua justitia deesse proponimus; nec a prosecutione tanti negotii per alias vias, quas ad animarum salutem Dominus ministraverit, desistemus. Dat. Viterbii IV non. Martii ».

80. Cum ergo maximo fervore Romanæ conjungendæ Græcæ Ecclesiæ arderet sanctissimus Pontifex, aliis litteris, ad Græcorum patriarcham datis, monuit¹, ut ad tantam rem incumberet, e qua summa ad Christum gloria, ad animas salus, ad reipublicam felicitas redundaret; atque operam suam in flectendo, reducendoque Palæologo collocaret.

« Clemens, etc. dilecto in Christo fratri... patriarchæ Græcorum, spiritum gratiæ salutaris.

« Ne tam utile, tam pium negotium per verba inefficacia ulterius deducatur, viam ad accelerationem hujusmodi, nobis admodum votivi, negotii de consilio fratrum nostrorum compendiosam, ut speramus, elegimus: quam ideo presentibus non duximus inserendam, quia eam magnifico viro Michaeli Palæologo imperatori Græcorum illustri, nostris litteris plenius explicamus. Ideoque fraternitatem tuam rogamus, monemus et hortamur attente in Domino Jesu Christo, per aspersionem sui pretiosi sanguinis obsecrantes, quatenus præmissum affectum, quem eadem tuæ litteræ prætendebant, per efficacem operis evidentiam exhibens, ad celerem executionem illorum, quæ in prædictis nostris litteris paterne requirimus, in humilitatis spiritu te ipsum promptum et propitium offeras; et tam præfatum Græcorum imperatorem, quam alios, quo poteris studio solertibus exhortationibus inducas: ut cum Altissimi dextera tam gloriosum opus utilitatis tantæ perfecerit, tu in hoc te utilem extitisse cooperatorem ipsius; sub spe nihilominus divinæ gratiæ, ac favoris Apostolici, quem tibi ex hoc accrevisse digne lætaberis; possis non immerito gloriarum. Datum Viterbii VI non. Martii ».

81. Transmissurus Constantinopolim apocriarios, ut erat pollicitus, Pontifex Dominicæ familiæ magistro dedit imperia², ut religiosos viros ad id munus obendum deligeret, in quibus has virtutum dotes desideravit: « Qui Testamenti scientia polleant utriusque, et ingemo nihilominus præditi naturali: nec sint in gestibus in compositi, nec in responsione præcipites, sed exacta potius gravitate laudandi, scientiam in tempore proferre sermonem, et eorum jactantiam, quorum scientia multum est tenuis, æquanimitè tolerare. » Et infra: « Scire te volumus, nobis sufficere, si illos, quos tecum habes, vel intra fines Italiæ ad hoc videris idoneos, illos elegeris: non enim Græci

disputationi se offerunt, sed paratos dicunt ostensam sibi recipere veritatem: suntque apud nos rationes eorum, quibus suum errorem fulciunt, baculis arundineis innitentes. Dat. Viterbii V idus Junii anno III ».

82. *Clementis in religiosos favor et pietatis promovendæ studium.* — Experiebatur Clemens, quantas pararent Ecclesiæ viri religiosi utilitates, cum ipsos ad tractandas res tanti ponderis adhiberet: atque ideo ad admittenda justa eorum petita, facillimum se exhibuit. Ita enim divinum officium Umberti opera ad meliorem formam redactum et in solemnibus Prædicatorum comitiis approbatum, ut ubique terrarum eo uterentur, confirmavit³. Nec minus in alios religiosos viros Apostolicam beneficentiam explicuit: monasterii namque Cassinensis omnes prærogativas a Paschale II collatas corroboravit⁴: præscriptam ab Urbano IV, ejus Diploma præ manibus habuit, religiøsæ disciplinæ formulam sacræ equestri familiæ, cui B. Mariæ Virginis gloriosæ nomen inditum in solemnibus Ordinis conventu a religiosi equitibus nonnullis in dubiis illustratam, ratam firmamque esse jussit⁵. Concessam ministro majori Ordinis S. Trinitatis Redemptionis captivorum Compendii Ecclesiam, maximisque opibus a S. Ludovico auctam, Apostolica etiam auctoritate iis confirmavit⁶: atque etiam instituta sacra ejus familiæ a delegatis ab Urbano IV emendata ac illustrata Pontificia firmitate communit⁷.

83. His adjungimus Clementem propagandæ pietatis studio, cum Romani sodalitati S. Mariæ Confalonis nuncupati socii, ea se inter cæteras lege adstrinxissent, ut ter in anno crimina confessionis sacramento expiant, ac Dominicum corpus exciperent; sua auctoritate pium decretum confirmasse⁸ præmiæque indulgentiarum sodalibus proposuisse: « Sedis Apostolicæ filios laudavimus, quod, sicut nuper accepimus, nonnulli Romanorum eorumdem devotis animis ordinarunt, ut ter in anno suis debeant sacerdotibus confiteri, et totidem vicibus sumere corpus Domini reverenter. Talis itaque dispositio digno meruit patrociniò, dignisque sustentari suffragiis, ut eo plurimorum cordibus applicetur, quo fructus inde præsumitur majoris gratiæ provenire. O beata confessio, mater veniæ, post naufragium tabula salutaris, quæ cadentem resurgere facit, et ducit ad portum de ipsis fluctibus delictorum. O gustus suavissimus spiritualium epularum, quibus nullus satiari potuit, nec pati de satietate fastidium: sed eorum existit unusquisque tanto capacior, quanto ex his lætendius degustabit. Hæc quidem sumuntur, et sumentem possident et assumunt, pellunt formidinem, securitatem adjiciunt, et extinctis vitiiis, divina munera largiuntur.

¹ Lib. III. Ep. LV. — ² Ep. LXVII. — ³ Ep. CXXIII. — ⁴ Ep. CI. — ⁵ Ep. CII. ext. in Bullar. in Clem. IV. — ⁶ Servatur ea de re Diplom. a sodalibus.

84. « Intendens igitur, ut prædicti Christifideles ad eundem vivendi modum eo ferventius accenduntur, quo senserint et hæc dona suscipere potiora, universis civibus Romanis, et in Urbis districtu specialiter constitutis, et pœnitentibus ac modo prædicto confessis, ac digne recipientibus Dominicum Sacramentum, singulis vicibus, quibus illud acceperunt tam presentibus, quam futuris; de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, centum dies de injunctis sibi pœnitentiis misericorditer relaxamus. Dat. Viterbii Pontificatus nostri anno III ». Quod Diploma e suo exemplari pervertusto exscriptum est. His primum laicorum sodalium, cui vulgo confraternitas nomen est, initiis assurrexit: aliorumque piorum opera effloruit. Dicebatur confraternitas commendatorum Virginii, in cujus collegii insignibus Deiparæ pallio suo sodales tegentis effigies expressa erat, ac societas Confalonis nuncupata ob vexillum hujusmodi

imagine insignilum, quod religioso agmini solemni pompa incedenti præferri solet: atque hujus exemplo condita alia pia sodalitia, et a summis Pontificibus accendendæ pietatis ergo approbata, ac propagata fuerunt.

85. *Mors Parisii Camaldulensis pietate eximii.* — Ex piæ inductæ consuetudinis occasione addemus religiosum virum Parisium ¹ nomine Bononia oriundum, post exactos centum et VII vel VI annos, quorum longe majorem partem in Camaldulensi familia, illustri omnium virtutum exemplo, duxerat; hoc anno ad meliorem vitam evolasse, pluribusque miraculis in vita ac post mortem inclaruisse. Cujus corpus, Tarvisii in templo sanctimonialium Camaldulensium ipsius nomini sacro conditum, magna religione colitur, mihiq; superioribus annis ostensum fuit.

¹ Sur. tom. III. die XI Jun. et Ferrar. ead. die et alii.

CLEMENTIS IV ANNUS 4. — CHRISTI 1268.

1. *Clemens hortando Carolum ad redeundum in Siciliam proditionem molientem in Sarracenos sacrum bellum indicit.* — Luvit annus millesimus ducentesimus sexagesimus octavus, Indictione undecima, inopinam Clementis Pontificis optimi mortem. Vidit tamen prius ipse Ecclesiæ perduelles Conradinum, Henricum aliosque Caroli armis victricibus consumptos; quorum potentia cum magis ac magis aucta Ecclesiam oppressura timeretur, momento evanuit. Ut discant principes nunquam tuto oppugnari Ecclesiam petrae illi mysticæ immixtam, ad quam tot reges ac tyranni superba capita illisere. Sed antequam lugubres temerariorum principum exitus in historiae luce collocentur, prosperos ac fallaces illorum successus percurramus.

2. Creatus jam antea in Etruria, ut dictum est, Carolus publicæ pacis servator, iterumque a Clemente in eo munere confirmatus ¹, populos in officio continebat, et Conradino, ne in provinciam penetraret, iter præcludebat; cum ad ipsum ex

Etruria divellendum Sarraceni Luceriæ in Apulia, superiori anno paulo repressi, furorem in vicinos effundere cœperunt; et Conradus Capicius, ac Fridericus Alphonsi regis Castellæ atque Henrici Urbis senatoris infidi frater, cum aliquot turmis Taneto in Siciliae insulam applicuere, populosque ad defectionem sollicitarunt. Sparsisse Capicium plures litteras, in quibus regis Conradini proregem se vocitabat, hac verborum forma conceptas, ad populos subornandos refert Sicularum rerum auctor ¹: « Ecce rex noster cito veniet in celebri magnæ potentæ majestate, in manu potenti et brachio excelso nimis. Veniet tanquam verus dominus novus rex, et naturalis successor ad hæreditatem tui regiminis: et patrimonii gentem, quam unanimiter opprimunt exteri, et gregem non suæ possessionis, quo possessor violentus abutitur, liberare disposuit, et te erectam in antiquis felicium progenitorum suorum libertatibus conferre ».

3. Delinitis hisce lenociniis insulanos ad eos

¹ Clem. tom. II. Ep. CCCLXXV CDLXXVI.

¹ Anonym. rer. Sicul. auct. Ms.

descivisse, exceptis insignibus urbibus Panormo, Messana, Syracusis, memoratus auctor addit: ac tum Fulconem e Podio Richardi, patria Provincialem, Caroli praefectum coegisse copias in rebelles: Siculos vero, qui in ipsius castris versabantur, insignem proditionem molitos, detulisse nimirum clam Conradini signa, consertoque praelio, mox effusa fuga Gallos deseruisse; dein elatis adullerinis signis, frontem convertisse in Fulconem: qua conjuratione animadversa, is una cum suis sese e periculo fuga subduxit. Perturbata ita Sicilia, ac novis aliis motibus recrudescentibus, Clemens Carolum ex Etruria in Siculum regnum iter maturare jussit¹, ut populos fluctuantes praesentia sua confirmaret: « Cur tibi scribamus ut regi, qui regnum videris contemnere, non videmus. Laceratur quidem continue tanquam acephalum, Sarracenis et perfidis Christianis expositum, et a tuis primitus exhaustum furibus, diripitur nunc ab aliis, et locustae residuum bruchus comedit: nec in eo deerunt vastatores, quamdiu caruerit defensore. Sane si illud amittis, non credas, quod Ecclesia labores repetat et expensas pro eo denuo acquirendo: sed ad tuos redire poteris comitatus, et regali contentus nomine, rerum exitum expectare; vel divinum forte miraculum, si de tuis praesumis meritis, ut ipse negotia tua gerere teneatur, tuum te sequente consilium, et eam, quam aeternas te habere, providentiam aliorum sententiis praeferebat. Porro fixum in corde nostro jam fuerat de hac materia tibi non scribere, sed compulsi nos instantia venerabilis fratris nostri Radulphi Albanensis episcopi, etc. Dat. Viterbii V kal. Aprilis anno IV ».

Ad haec imperia Carolus signa convertit in

Siculum regnum, ad ejus efferendas partes Pontifex in Sarracenos sacrum bellum, propositis indulgentiis et lato crucis symbolo indixit²: Siciliae ulterioris citeriorisve invasores anathemate solemniter perculit³. Denique Conradinum Insubriam infestantem, meditantemque in Etruriam et Neapolitanum regnum irrumpere, ob spreta Apostolica monita regno Hierosolymitano, ad eum materna successione spectante excedisse pronuntiavit: ac ni ceptis absisteret, obtinendi unquam imperii, vel alicujus regni jurium molestem intendit: de qua re subjectum edictum promulgatum³ (1).

4. *Memoriale Pontificis de Conradini Siciliae regni invasoris criminibus.* — « Clemens, etc. ad certitudinem praesentium et memoriam futurorum.

« Dudum ad Apostolicae Sedis perlato notitiam, quod Conradinus nepos quondam Friderici olim Romanorum imperatoris inconsultae nimis, et temerariae ambitionis spiritu concitatus, non solum ad obtinendum Romanum conabatur imperium; sed sibi regnum Siciliae intitulare non veritus, sub ejusdem regni titulo sibi nomen regium adscribebat; quodque cum aliquibus inimicis Ecclesiae diversarum Italiae partium scelestas iniens factiones suas, per civitates et loca varia sub praemissa intitulatione typanio regiae majestatis impressas litteras destinando, turbare pacem Ecclesiasticam, ac populum commovere in nostrum, et ipsius Ecclesiae, ac charissimi in Christo filii nostri Caroli regis Siciliae illustris discrimen, et praedictum nitentur; nos in festo dedicationis Basilicae beatorum Apostolorum Petri et Pauli, Pontificatus nostri anno secundo, in hac majori Ecclesia Viterbiensi, praesente tunc multitudine copiosa

¹ Tom. II, Ep. CDLX, CDLXII.

² Ep. CDXXXIV. — ³ Lib. IV, Ep. cur. I. — ³ Ep. II.

(1) Sicut certa est dies et annus quo tanta de Conradino Ecclesiae hoste victoria relata fuit; ita et incerta dies, mensis ac praesentium annus, quo Conradinus in Caroli potestatem traditus, necem subivit. Quidam enim cum Spondano rem ad sequentem annum extrahendam censent. Alii vero, praesenti illigandam succurrit; sunt autem hi, et numero, et auctoritate, et vicinitate locorum potiores. Nam praeterquam quod id affirmat auctor Chronici Cavensis, qui et victoriam Caroli, et Conradini supplicium eidem anno adscribit; quoniam in eo errat, quod ambo nae rebus anni MCLXVI accenset; idem etiam affirmat Ricobaldus Ferrandensis, qui rem tenere se assertit ex Joachimo iudice cive Regio, teste hujus rei oculato, cum vero scriptor iste ex tanto assertore quaedam narret, quae aliis vel incognita sunt, vel plane repugnant; ideo, quae ab illo traduntur, hic brevi verborum compendio referenda arbitror. Affirmat igitur Henricum Urbis senatorem, in ipso praeho captum. Licet enim Carolus in litteris ad Pontificem, ipsa die pugna datus, nihil de illo se scire affirmat; heri tamen potuit, ut post aliquot horas in fuga captus ad victorum potestatem venerit. Quia et ab abbate quodam in monasterio S. Salvatoris (Montis-Casini abbatem alii malant, multis Caroli illum insequentibus traditum notit auctor Chronici Cavensis. Addit Ricobaldus Conradinum cum duce Austriae naviculam quamdam coadunasse, qua con-censa recipere se in regnum properasse (a non Pisas tetendisse affirmant); sed quemdam e Frangipanonum familia (Joannem quidam appellant) illum insecutum apprehendisse, et in arcem suam (Asuram vocant scriptores veteres; est autem oppidum ad mare Antio proximum) retulisse. Et ut reserit Carolus, eo perrexit, tradique sibi captivos postulavit, et obtinuit. Sed reipsa traditum fuisse Roberto de Laceni classis Carolinae duci sabba Malaspina, testis earum rerum oculatus, scribit in Hist. Siculae lib. 4. Cap. xv. Tum narrationem suam persequens Ricobaldus, scribit, non detulisse, qui crederent Pontificem potestati suae dare captivos mandasse; sed Carolum ne illos traderet astu elusisse. Nam statim vocato virum doctum concedo de nece vincit inferenda consultasse; et quoniam plures eum Gundone Suearia, viro ejus aetatis lege consultissimo, et sibi a morte absolvente, contrarium tamen aliorum consilium vicit; adeoque mortis sententiam Conradinus cum sociis die VI kal. Novembris Neapoli subivit. De Henrico senatore nihil addit; sed ex aliis compertum est, illum vitae reservatum fuisse, Conradus vero de Antiochia dictus, Friderici II ex Friderico nonno nepos, captus; et ipse supplicium non evitasset, nisi pro committendis illustribus quo sibi captivis a multis Conradini in arce quadam detentis restitueudis reservaretur, ut notat anonymus auctor memorialis potestatum. Recte sum qui Historiam suam ad annum usque MCLXL perducit, rer. Italiae, tom. VIII, col. MXXVII. Hinc nullum idem merentur scriptores illi apud Spondanum ad hunc annum num. 5, qui et oculis privatum et suspendio necatum asserunt.

Denique ad Conradinum quod attinet, adnotare hic juvat illum, postquam in hostis manum incidit, salutis suae rebus consulere coepisse, atque in primis curasse ut a censuris solutus ab Ecclesia reiperetur. Avocatum propterea Ambrosium Sansedonum e Domusiana familia virum tunc celeberrimum ad Pontificem veniam et communionem postulaturum misit, a quo impetravit, testibus vite ejusdem Ambrosii scriptoribus genuinis; ita enim vitae ejusdem cap. 3. « Conradinus ad Pontificis misericordiam venire coactus est. Sancti igitur viri Ambrosii medio pro absoluteione sua ad Pontificem legatum misit.... Sicque Conradinus ab omni censura, et Pontificis indignatione absolutus est ».

fideliū, de fratrum nostrorum consilio eidem Conradino districte præcepimus, ut a præmissis penitus abstineret; districtius inlubentes, ne similia ulterius præsumeret, aut quomodolibet usurparet. Prohibuimus etiam universis, et singulis ne prædicto Conradino sicut regis Siciliae scriberent, nec ab ipso litteras velut a rege, aut sub præmissis intitulatione, denominatione, seu impressione reciperent; neve in eum ut in Siciliae regem intenderent, nec eum armis, vel sine armis, facto vel verbo, aut alias quomodolibet ad turbandum Ecclesiae Romanae pacem, vel contra prædictum regem Siciliae præstarent ei auxilium, consilium vel favorem.

5. « Specialiter marchionibus, comitibus, baronibus, comitatibus et universitatibus castrorum, villarum et quorumcumque locorum Italiae prohibuimus expresse, ne ipsius Conradini dominio vel regimini sese supponerent, aut eum vel pro ipso, sive in favorem ipsius alium in potestatem admitterent, vel rectorem, quocumque nomine censeretur, vel ei, sive alii pro ipso, aut in favorem ipsius in se, terras, seu districtus suos dominium, vel aliquod posse concederent, nec societatem, conjurationem, aut fœdus inirent cum illo, seu alio in suum auxilium, vel favorem. Illos vero qui secus quacumque machinatione facerent, cujuscumque præminentiae, dignitatis, aut status, excommunicationis sententiam, quam ex tunc in eos tulimus, incurrere volumus ipso facto.

6. « Prælati quoque omnibus prædiximus, quod si contra præmissa venirent, Ecclesiasticis eos dignitatibus, prout suaderet justitia, et reliquos clericos non prælatos beneficiis, si qua forsan haberent, privaremus et redderemus inhabiles ad habenda. Laicis etiam omnibus, ac præcipue temporali jurisdictioni Ecclesiae præfatae subjectis aperte denunciavimus, quod si hujusmodi nostram inhibitionem negligerent observare, privaremus eos feudis quibuscumque, quæ ab Ecclesiis aut personis Ecclesiasticis obtinerent: ac vassallos, si quos haberent, a fidelitatis absolveremus juramento, si quo tenerentur eisdem; et personas eorum citra mortis, et mutilationis periculum, ac bona ipsorum, ita ut ea posset quilibet occupare, licenter exponere curaremus. Civitates vero, communitates et universitates quascumque, quæ præfatam prohibitionem nostram violare quocumque dolo, ingenio, arte, vel machinatione tentarent; volumus interdicti sententiae subjacere.

7. « Cumque præfatus Conradinus præcepta, inhibitiones et comminationes hujusmodi præsumptuose contemnens, et nequaquam abstinens a præmissis, suos in Tuscia diceretur vicarios ordinasse; ac Siciliae se regem intitulus litteris nteretur sub intitulatione, ac impressione prædictis, ut terram in dicti regis præjudicium commoveret, scandala suscitaret, Ecclesiae turbaret pacem; pro Siciliae rege se gerens, velut rex Siciliae dicti regni partiretur officia, officiales institueret,

milites sollicitaret, aliquos promissionibus alliceret, nonnullis privilegia indulgeret, quampluribus etiam dona in eodem regno concederet; sicut litterarum et privilegiorum hujusmodi, quæ ad manus nostras devenerant, nos certos reddidit de prædictis inspectio; nos universas et singulas inhibitiones, denuntiationes, comminationes et sententias memoratas de prædictorum fratrum consilio in die Cœnæ Domini, Pontificatus nostri anno tertio, in hac eadem Viterbiensi Ecclesia, præsentem tunc multitudinem copiosam fidelium, innovantes; omnes illos, qui contra easdem inhibitiones, denuntiationes et comminationes temere veniendo, in præfatam sententiam inciderunt; ac specialiter incolas castri Sancti-Miniati Lucanæ diœcesis, qui spretis prædictis nostris inhibitionibus et denuntiationibus, ejusdem Conradini fautores et nuntios receperunt; denunciavimus prælibatas sententias incurrisse: ipsos nihilominus tunc de novo excommunicationis, et castrum prædictum interdicti sententiis supponentes, et prædicentes aperte nos adversus eos (nisi memoratos fautores et nuntios infra quindecim dies post instans tunc festum Resurrectionis Dominicæ de prædicto castro egerent ipsos, nunquam receptaturi, seu recepturi postmodum; et a nominati Conradini favore omnino desisterent) gravius spiritualiter, et temporaliter prout fore putaremus expediens, processuros.

8. « Memorato quoque Conradino iterato de ipsorum fratrum consilio districte præcepimus, ut a præmissis omnino abstinens similia nullo unquam tempore attentaret: alioquin ipsum ex tunc excommunicationis sententia innodantes citavimus eum peremptorie, quod infra festum beatorum Apostolorum Petri et Pauli, tunc primo venturum; quod pro peremptorio sibi termino assignavimus; per se, vel per procuratorem idoneum cum pleno et sufficienti mandato, Apostolico se conspectui præsentaret, responsurus super prædictis excessibus; et nostris ac ejusdem Ecclesiae beneplacitis pariturus: alioquin ex tunc, ipsius non obstante absentia, procederemus gravius contra eum, prout videremus expediens, ac justitia postularet.

9. « Et quia ejusdem Conradini præsumptuosa temeritas, fautorumque suorum manifestis indiciis revelata malitia, ipsos nobis, tam ex causis præmissis, quam ex aliis de turbatione status Italiae reddebant manifesta ratione suspectos; nos de ipsorum fratrum consilio in festo Ascensionis Dominicæ transacto novissime, in hac eadem Viterbiensi Ecclesia, multitudine præsentem fidelium, eidem Conradino ingressum Italiae curavimus inhibere districtius: eo tamen salvo, quod si ad nostram præsentiam infra terminum, quem ad hoc sibi duxeramus, ut præmittitur, præfigendum, personaliter et pacifice venire vellet, mandatis Apostolicis pariturus; et super hoc nos præcertificare curaret tempore opportuno; ita studeremus providere negotio, quod sibi securus, ac nostris et

Ecclesie fidelibus non suspectus ad Sedem eandem pateret accessus. Quod si aliter contra mandatum nostrum, et sedis ipsius Lombardiam, vel alias partes Italiae intrare: aut capitaneum, aut militiam, seu aliam quamcumque gentem illuc destinare presumeret; nos tam ipsum Conradinum quam omnes illos, qui cum eo venirent latiter, vel pro ipso; necnon et omnes illos, qui eum, aut venientes pro eo reciperent, seu ad ipsorum adventum, vel transitum eis per se vel per alium darent auxilium, consilium vel favorem publicum, vel occultum; ex tunc excommunicationis sententia duximus innodandos.

40. « Demum vero in festo Dedicationis Basilicæ principis Apostolorum, pro eo quod idem Conradinus prefatas nostras inhibitiones, comminationes et sententias contemnendo, non solum a prædictis sibi tam solemniter, tam manifeste ac seriose prohibitis abstinere contempsit; se falso ac temere gerendo pro rege Siciliae; utendo sigillo, intitulatione, ac denominatione præmissis; et cum persecutoribus Ecclesie ac regis Siciliae prædictorum se in diversis mundi partibus, in eorundem Ecclesie ac regis præjudicium, et pacifici status Italiae turbationem, variis factionibus implicando; verum etiam Veronensem civitatem cum militia elapso dudum dictæ citationis termino intrare præsumpsit, se ultra velle progredi comminans, et ad regni ejusdem invasionem intendere nimis præsumptuose proclamans, alias contra inhibitiones, comminationes et sententias prædictas temere veniendo; nos de fratrum eorundem consilio Conradiam eundem in hac eadem Ecclesia denunciavimus latam in eum per nos, ut præmittitur, excommunicationis sententiam incurrisse: de novo nihilominus ex eisdem causis excommunicantes eundem, ac omnes et singulos, si qui se ad præstandum ei super præmissis imperio sive regno auxilium, consilium vel favorem vinculo juramenti adstrinxerunt, denuntiantes juramento hujusmodi non teneri; et ab observatione ipsius eos nihilominus absolventes. Et si forsitan in hujusmodi propositi, seu obligationis prosecutione persisterent, eos ex tunc excommunicationis sententia duximus innodandos.

41. « Memorato in se per Conradino expresse ac districte mandavimus, ut infra mensem, ex tunc computandum, de Verona et tota Italia cum omni sua gente omnino discederet: nec de imperio, vel Italia, et specialiter de regno Siciliae, aut aliqua parte ipsius (in quo eum, sicut per sententiam felicis recordationis Innocentii papæ prædecessoris nostri contra eundem avum ipsius latam in Concilio Lugdunensi evidenter constat; et nos etiam tunc declaravimus aperte, jus aliquod non habere) se de cætero per se vel per alium intrmitteret aliquatenus, aut aliquid in his, quæ ad prædicta imperium sive regnum pertinent, contra easdem inhibitiones nostras presumeret quomodolibet attentare. Alioquin ipsum regno Hierosolymitano,

et omni jure, si quod habebat in eo, Apostolica ex tunc auctoritate privavimus: et vassallos ejus, ubilibet constitutos, ab omni juramento fidelitatis absolvimus, si quo tenebantur eidem.

42. « Omnes vero et singulos, qui eidem Conradino in prædictis præstarent auxilium, consilium vel favorem; et specialiter Ludovicum ducem Bavariæ, comitem Tirolis, Bosum de Bovaria, Manfredum Malet, qui se comitem camerarium nominabat, et Conradum Trunza; quos notorium erat ipsi Conradino in prædictis assistere, ipsumque fovere; ceterosque marchiones, comites, barones et alios cujuscumque forent dignitatis, aut status, qui ejus nuntios, seu litteras contra prædictas inhibitiones nostras veniendo, temerario ausu receperant; seu alias præstiterant eidem auxilium, consilium, vel favorem excommunicationis: civitates vero, castra et cætera loca, quæ prædictas nostras inhibitiones contra ipsas veniendo contempserant, interdicti declaravimus sententis subjacere: ac nihilominus de novo ex eisdem causis, exigente præcudubio aucta eorum ex tanti temporis continuatione perfidia, similibus sententis duximus innodandos. Specialiter autem terram memorati Ludovici ducis Bavaria, nisi dnx ipse infra duos menses, exinde computandos, prorsus a Conradino ejusdem in præmissis favore desisteret, Ecclesiastico ex tunc supposuimus interdicto. Omnes vero marchiones, comites, barones et alios quoslibet, cujuscumque forent dignitatis aut status, qui eundem Conradinum aut ejus capitaneum, vel militiam, seu quamcumque aliam gentem, pro ipso de cætero in aliqua parte Italiae contra easdem nostras sententias, inhibitiones seu comminationes reciperent; omnibus privilegiis, indulgentiis et gratiis quibuscumque ab Apostolica Sede obtentis ex tunc Apostolica auctoritate privantes; ipsos manere decrevimus omni officio, et honore privatos: ita quod nullus eorum in potestatem, capitaneum, seu rectorem, aut ad alia quæcumque officia, vel honores possit assumi: et si aliqui eorum forent assumpti, sententiæ latæ per ipsos iudices, et Instrumenta confecta, si tabelliones essent; vel si alia quæcumque officia gererent, omnia quæ per ipsos, vel eorum auctoritate, seu ministerio in iudicio, vel extra iudicium fieri, seu geri contingeret: carere omni robore firmitatis, ac nullius penitus decrevimus esse momenti: et nihilominus personas eorum, citra mortis et mutilationis periculum, necnon et bona mobilia exposuimus impune ab omnibus ac libere capienda: aliis etiam civitatibus, et locis Italiae, quæ dictos Conradinum, vel capitaneum, seu gentem suam contra prefatas nostras inhibitiones, comminationes et sententias deinceps reciperent, comminantes aperte, nos ad similes privationum pœnas, prout foret expediens, processuros.

43. « Verum prefatus Conradinus, ut ad nihilum deveniat velut aqua decurrens, ad sententias, monitiones et comminationes nostras, sicut aspis

surda suas prorsus aures obturans, nec præmissis inhibitionibus acquievit, nec expavit sententias, nec monitionibus paruit, nec perversitatis suæ propositum comminationibus immutavit; sed in præcipitum præceps ruens, et præmissis excessibus, illos pro viribus continuando, institit; et quos potuit nihilominus novos adiecit. Siquidem contra prædictas inhibitiones, monitiones, comminationes et sententias ingressus Italiam cum armatis Papiam venire præsumpsit; et in tantam furoris prorupit audaciam, quod aliquas partes imperii, necnon et devotorum Ecclesiæ in Lombardia terras aggredi temerariæ præsumptionis conamine attentavit: licet in ipsis sui conatus initiis, et temeritatis suæ jam pro parte stipendia, et arrhas confusionis extremæ, quam proculdubio furibundus insequitur, exinde reportarit.

14. « Nos itaque memoratum Conradinum denuntiantes ex causis præmissis in excommunicationis, et alias latas in eum sententias incidisse; de novo nihilominus ex eisdem causis de fratrum ipsorum consilio excommunicamus eundem. Denuntiamus insuper eum regno Jerosolymitano, et omni jure, si quod habebat in illo, Apostolica auctoritate privatum; et vassallos ejus constitutos ubilibet ab omni juramento fidelitatis, si quo tenebantur ei, penitus absolutos, et terram ejus Ecclesiastico supponimus interdicto.

15. « Insuper præsentem hac fidelium multitudine dictum Conradinum aperte monemus, sibi que districte præcipimus, ut infra mensem ex nunc computandum, quem pro peremptorio sibi termino assignamus, humiliter ad nostra et Ecclesiæ mandata redire procuret: alioquin ex tunc ipsum de prædictorum fratrum consilio reddimus omni tempore ineligibilem, et prorsus inhabilem ad regnum quodlibet, vel imperium obtinendum; et nihilominus omnibus feudis et juribus quibuscumque, si qua forsitan a quibuslibet tenet Ecclesiis, privamus eundem. Porro supradictas inhibitiones, comminationes et sententias innovantes, omnes et singulos, qui contra eas quocumque modo venerint: et specialiter prædictos Ludovicum ducem Baviaræ, comitem Tirolis, Bosum de Dovana, Manfredum Malet, Conradum Trinza, qui ab ipsius non destitit favore; Fredericum præterea charissimi in Christo filii nostri regis Castellæ germanum, qui præfato Conradino favendo, insulam Siciliæ, terram memorati Caroli Siciliæ regis invasit, cum omnibus complicibus suis; necnon Willelmum de Parisiis, cæterosque, qui se contra eundem Siciliæ regem eum Sarracenis Luceriæ crexerunt; ac omnes alios, qui citra Farum quamcumque terram ejusdem regis Siciliæ invaserunt, omnesque complices, et in hoc fautores eorum; item Guidonem Novelli, Galvanum, et Fridericum Lanceam, Conradum de Antiochia et Joannem de Marerio, pro eo quod eidem Conradino favent aperte, et dictum regem pro viribus impugnare conantur; cæterosque cujuscumque sint

præminentia, dignitatis, aut status, qui contra præmissas inhibitiones, monitiones, comminationes vel sententias venire temere præsumperunt; denuntiamus in præmissas excommunicationis et alias contra fautores ejusdem Conradini latas sententias incidisse: ac de novo ex eisdem causis excommunicamus eosdem.

16. « Civitates insuper, castra et loca omnia, quæ Conradinum, aut ejus capitaneum, vel militiam, seu quaecumque aliam gentem pro ipso receperunt hactenus, vel alias prædictas nostras inhibitiones, monitiones, comminationes et sententias contempserunt, veniendo temere contra eas; et specialiter prædictum S. Miniati castrum ac civitatem Grosseti, quæ non est dubium dicto Conradino favere; declaramus interdicti sententiæ subjacere, ipsorumque castri, et civitatis incolas ejusdem Conradini fautores excommunicationis vinculo innodamus. Civitates etiam, castra et loca, quæ de cætero ipsum Conradinum, capitaneum, militiam et quamlibet gentem suam recipere præsumperint, ex nunc simili supponimus interdicto, contra ea spiritualiter et temporaliter gravius processuri, prout facti suadebit qualitas, et viderimus expedire. Prædictas vero excommunicationis sententias prohibemus absque speciali mandato nostro, nisi forsitan in mortis articulo, relaxari: quo casu nisi absolutiois beneficium obtinentes infra duos menses, postquam restituti fuerint sanitati, de loco interdicto, si forsitan inibi fuerint, recedentes nostro se conspectui curaverint præsentare; satisfacturi de suis excessibus, pro quibus hujusmodi sententias incurrerunt, et nostris beneplacitis parituri; eo ipso in easdem sententias relabuntur, etc. Actum in palatio nostro Viterbiensi in die Cœnæ Domini, Pontif. nostri anno IV». Distinxit alias anathematis interdictique sententias in alios sceleris participes, Pisanos¹, Papienses², Senenses³, Veronenses⁴, Firmanos⁵, Castellanos⁶: qui ad Conradinum partes confluerant.

17. Sprevisse Pontificia edicta Conradinum, Sicularum rerum auctor anonymus refert⁷: quamquam enim impar viribus erat, Gibellinorum tamen studiis fretum inani victoriæ spe sibi lenocinatum: « Sedula, inquit, consideratione attendens, quod ad invadendum regnum, et Gallicos in regno morantes pro illorum comitiva Theutonicorum, qui sequebantur ipsum, non possent etiam triplicata sufficere; consideravit tamen, quod Gibellinorum usquequaque subsidiis, quæ tam a civitatibus et locis provinciarum ipsarum, quarum contra regem Carolum videbatur pariter agi negotium; quam etiam a personis particularibus, quas vel vicinorum invidia, vel temporarium bonorum cupido concitabat, ad arma sumenda oblata, et destinata demum sibi fuerant,

¹ Ep. IV et XIII. — ² Ep. V et XV. — ³ Ep. VI et XIV. — ⁴ Ep. VII. — ⁵ Ep. IX. — ⁶ Ep. X. — ⁷ Sicul. rer. anonym. auct. Ms.

in uno eodemque exercitu contra regem unanimiter adunatis; poterat cum Gallicis, qualibet succumbendi sublata formidine, victoriose pugnare. Unde contra monitiones mandati et inhibitiones tandem expressas Romane Sedis antistitis cum anathemate excommunicationis sententiam mente juvenili, temere in hac parte, contempsit».

18. Perrumpere recto itinere interiora Italiae non est ausus, cum, ut ait S. Antoninus¹, Bononienses, Rhegini, Mutinenses, et alii, qui cum Pontifice et Carolo sentiebant, Appennini insiderent juga, et transitu arcere Germanos paratissimi essent; sed Pavia divertit ad Ligures, exceptusque est a marchione Carratano: ac dein, Pisanorum consensa classe Pisas applicuit: de cujus in eam urbem ingressu extant Pontificiæ pridie id. Aprilis datæ litteræ. Caterum auctor inde admodum hostium Ecclesiæ animos refert monachus Patavinus²: «De isto lubrico cursu Conradini homines mirabantur: multi quoque ejus egressum et progressum in reprehensionem regis Caroli miris laudibus extollebant: sed Deus omnipotens, qui usque ad tertiam et quartam generationem visitat iniquitatem patrum in filiis imitantibus malos patres, aliter, quam putabant homines, de adolescentulo disponebat».

19. Ingressus ita arte potius quam viribus Etruriam Conradinus, ob Caroli absentiam auctus animis, primum furorem in Lucensem agrum ad gratiam Pisanorum effudit³. At Pontifex, ad tuendos Ecclesiæ studiosos Guelfos legatum Apostolicum misit⁴, qui illius conatus feliciter sustinuit. Dispar fuit prudentia Caroli in Etruria præfectus; qui dum ad intercludendum iter Conradino Arelium properaret, prope Laterinum pontem ab Ubertinis, Senensibus, aliisque Gibellinis ex insidiis profligatus est: nec eo adverso casu Tusciæ comes et Florentini ab Ecclesiæ studiis, quamvis in Apulia multorum secutæ sint defectiones, a fide desciverunt.

20. Fracto ita Caroli exercitu, tutum iter ingressus Conradinus magno perduellium Ecclesiæ tripudio Senis exceptus, diebusque aliquot commoratus, Romam, ut Henrico senatori jungeret copias, perrexit: ac superbia elatus in conspectu Viterbii, ubi Clemens versabatur, ut ipsi insultaret, explicare acies non perhorruit. Offudit sese illico plurimorum oculis animisque terror: qui ad Clementem, de salute pæne actum arbitrati, procurrere. Quibus, ut ait S. Antoninus⁵, «papa vir sanctus orationibus et jejuniis deditus, constans et intrepidus ait: Non oportet timere, quia omnis conatus ejus ut fumus evanescet; quod et seculum est». Addunt nonnulli, Clementem e

monibus Conradinum Suevum et Fridericum Austriacum in armis magnifice se ostentantes dixisse, ipsos sicut victimas ad mortem duci, sive humana prudentia juvenum temeritatem et Caroli militarem scientiam artesque perpenderet; sive id e caelo præcivisset: «Illic de palatio suo», inquit Jordanus¹, «ubi erat Viterbii videns transeuntem Conradini militiam, quasi prophetando ait dolendum super tali puero, qui taliter seductus ducetur ad victimam». Inconsulta et vexata temeritas illum principem agebat, ut ea armorum ostentatione illuderet Pontificiæ majestati, quæ tot censurarum fulmina in ipsum ac sequaces erat jaculata.

21. *Queritur Pontifex Romanos Conradini vexilla solemnius exceperisse.* — Præviderat Clemens imminenti Conradini conatus, atque ad eos excipiendos ac propulsandos Viterbium præsidio militari instruxerat; exciveratque fidissimos et obsequentissimos Ecclesiæ clientes: adeo, ut increbuerit rumor, tantas copias collegisse, ut Romanos perduelles ad officium armis revocaret. Fuerant ii ab Henrico senatore proditore insigni subornati: nec modo Conradini signa anno superiori in Urbe explicari erant passi; verum illius oratores etiam hoc anno magnifice exceperunt: de quibus rebus sanctissimus Pontifex in lata adversum eos sententia gravissime conqueritur².

«Clemens, etc. ad notitiam præsentium et memoriam futurorum.

«Quanto filiis matris liberalitate majorum incrementa munerum provenerunt, tanto gravius et indecentius veritatis judicio cernitur, si per eos honori compensetur opprobrium, et pro beneficiis rependantur offensæ, a quorum gratiis manum mater provida non subduxit; quinimo novas liberaliter adjicit, et munit robore confirmationis antiquas. Inter alia quoque, nec mirum, grandis et miranda causa nobis turbationis emersit, ac dotoris perfodit aculeo mentem nostram, quod cum Conradinum damnati stipitis sureculum, hostem Ecclesiæ manifestum, omnesque fautores, consiliarios et adjuutores ipsius excommunicationis sententia publice duximus innodandos; quod ad cunctorum fidelium, maxime Romanorum, potuit notitiam pervenire; Galvanus Lancea maledictionis filius ab olim viam damnationis ingressus, ejusdem Conradini vexillis explicitis et erectis, Urbem ingrediens, usque Lateranum a Romanis pomposo fastu sibi occurrentibus, obviam habita comitiva, pervenit multiplicis honoris exhibitione præventus: cujus iidem Romani debuerant adventum, ne contagione macularentur ipsius, potius aspernari. Et quidem, cum tam detestabilis et horrendus excessus nobis et fratribus nostris odibilis innotuisset; tam senator quam cives ipsi non ut decuit penitentes erroris, sed excedendo lascivius patrantes graviora prioribus, præfatum Galvanum

¹ S. Ant. III. par. tit. xx. c. 4. § 8. Ricord. Hist. Flor. c. 190. Jo. Vill. I. VII. c. 23. Mon. Pat. Chr. I. III. Ptol. Luc. Hist. Eccl. I. XXII. c. 34. Jord. Ms. Vat. bibl. — ² Monach. Pat. ubi sup. — ³ Villan. I. VII. c. 23. — ⁴ Clem. tom. II. Ep. DXXI, DXXIII. — ⁵ S. Ant. III. p. tit. xx. c. 4. § 9. Ptol. Luc. Hist. Eccl. I. XXII. c. 36.

¹ Jord. Ms. Vatic. bibl. sig. 1960. — ² Lib. IV. Ep. cur. IV.

ad eorum ludos, ut ipsis illuderet, venientem non solum pari, sed majori fastu sicut accepimus, receperunt et munificentius honorarunt». Et infra :

22. « Verum ipsi Romani prædictis insolentiis non contenti, quosdam alios ejusdem nuntios Conradini suas, ut audivimus, litteras deferentes honorifice recipere postmodum, ac eis in Capitolio congregare consilium non vitarunt; solemni eis audientia præstita super his, quæ proponere vulerunt. Hæc quidem propositio, sicut est verisimile, illusionem non caruit: nam ille quondam Fredericus coluber tortuosus, de cujus venenosa radice Conradinus jam prodixisse videtur in regulum, cujusque doctrinam ejus ministri dolosis fictionibus imitantur; adulationibus, promissionibus, et fellitis versutiis fideles evertere nitentur, et in agro mentium illorum prodicionis zizaniam seminabat: et munitus Sathanae furentis astutia sæpe movebat in Urbe dissidium, sponsam Christi ponere satagens in ruinam, cujus sanguinem, illius satiatus angustiis, ad ejus exterminium sitiebat. Non autem credimus, quod enormes injurias, irreparabilia damna, cujuscumque æstimationem excedentia pretii, et atroces offensas, quæ dictus Fredericus Romanis hostiliter intulit, prout angustæ obsidionis opprobrium, et multorum mœniorum, castrorum ac turrim memorialis subversio representat; præter innumera scelera, quibus ad iram contra se, ac posteritatem suam Dominum provocavit; illa propositio contineret: nam et proponentes forte minus audacter pulpitem conscendissent, et audientiam animi non tanta suscepissent jucunditate sermonem.

23. « Est et alia turbationis causa doloris similis et angustiae non minoris: nam quamvis interdum inter Ecclesiam et Romanos ex aliquibus casibus contigerit exoriri discordiam, et etiam guerrarum scandala suscitari; tamen extitit mauditum, quod ad capitalem persecutorem Ecclesiae Urbis incorrupta constantia declinaret; quinimo, ad pacem devote suspirans, ad matris ubera celeri et filiali reditu properabat, ut in brevi conversa non videretur ad invia divertisse. Absit enim quod talis filia tanta respergeretur infamia, ut etsi non actu, vel proposito, præsumptione saltem posset notari crimine matricidæ.

24. « Nos igitur, quibus universalis Ecclesiae regimen est, Domino disponente, commissum; quique matris gestantes ubera, patris tenemur exercere verbera circa filios delinquentes, ut virga paternæ correctionis ab invio retrahat, quos mundi vana conditio nonnunquam præcipitio studio deceptionis exponit; nolentes confusionem ipsius Ecclesiae commiventibus oculis pertransire, ne reorum culpas nostras facere videamur; tam nobilem virum Henricum natum claræ memoriæ Ferdinandi regis Castellæ, senatorem Urbis, et Guidonem de Montefilitro ejus in Urbe vicarium; quam cæteros, officiales eorum, et omnes, qui voluntarii dictis Galvano et aliis Conradini nuntiis occurre-

runt, vel receperunt eosdem; excommunicationis quas in fautores ejusdem Conradini, et eos specialiter, qui nuntios ipsius litterasve reciperent, promulgavimus, hactenus denuntiamus sententias incurrisse: et nihilominus tam eosdem cives Romanos, quam quoslibet alios a juramento Henrico, si quo eidem tenentur, quamdiu idem Henricus in hujusmodi perversitate perstiterit, absolvimus, et manere decernimus absolutos. Monemus insuper memoratum Henricum, ut infra mensem post instans festum Resurrectionis Dominicæ humiliter ad nostra, et ejusdem Ecclesiae mandata redeat; domosque nostras Ecclesiae S. Petri de Urbe, et alia bona nostra et ipsius Ecclesiae Romanæ, quæ occupata delinet, libere, ac in pace dimittat; ab omni quoque offensa dilectorum filiorum nostrorum Joannis S. Nicolai in Carcere-Tulliano, Matthæi S. Mariæ in Porticu diaconorum cardinalum, et magistri Jordani ejusdem cardinalis Joannis fratris capellani nostri, cantoris Carnotensis, abstinere procuret, de præmissis suis excessibus et offensis præfatis cardinalibus, et capellano illatis satisfactorus plenarie, ac nostris et ejusdem Ecclesiae beneplacitis pariturus; alioquin ex tunc gravis contra ipsum spiritualiter et temporaliter, prout expedire videremus, procedemus; prænummiantes eidem senatori et civibus nos tulisse dudum sententias interdicti, quas et hodie duximus innovandas in omnes civitates, terras et loca, quæ dictum Conradinum, aut ejus mansuadam recipient; quibus Urbs præfata, si, quod absit, alterum fecerit, subiacebit. Et si quod Deus avertat, in illa inciderit, coget nos excessus insolitus insolitam pœnam exequi, ac interdictum hujusmodi facere firmiter observari, etc. » mulctat Urbem sacrorum usu ob perduellionem. « Actum in palatio nostro Viterbiensi in die Cænæ Domini Pontificatus nostri anno iv ».

25. *Perstringuntur scelera et sacrilegia ab Henrico Romano senatore patrata.* — Pellicere mansuetudine ad officium studuit Henricum Pontifex¹, proposita illi veniæ spe: at singulari illo clementiæ exemplo Henricus flecti non potuit; sed ut ex longo Sarracenorum in Africa usu in eorum mores desciverat, quemadmodum Sicularum rerum auctor anonymus refert, atrox facinus aggressus, ac Romæ militarem licentiam, qua in captis urbibus victores impii utuntur, exercere; perfringere adium sacrarum ostia, expilare thesauros divino cultui consecratos, ac tyrannum præferocem agere aggressus est, de quo hæc memoratus anonymus scribit²: « Qui in Urbe commorans, se non contentus in viros Ecclesiasticos et Ecclesiae Romanæ devotos manus immaniter immittere violentas, ad thesauros innumeros, quos conservabant Ecclesiae, sceleratas manus execrabiliiter extendere non pavescit. Sunt enim Romæ diuturni mores, quibus non solum Ro-

¹ Tom. II, Ep. CDLXIV. — ² Anonym. de reb. Sicul. auct.

mani, qui aliquas pecuniarum summas modo quolibet congregant, vel habent res pretiosas, quas propter latrones hostiumque incursus in domibus propriis conservare formidant; sed quantum plures exteri vicini libentius petentes Romam sacris in monasteriis et Ecclesiis magna et multa deponunt peculia, quæ per longum tempus non requiruntur a dominis, considerato quod in locis ipsis cum integritate ac tutela consueverunt deposita conservari. Ad hæc itaque diripienda deposita contra ipsarum Ecclesiarum privilegia libertatum prædictus dominus Henricus auxiliis instat conatibus, totoque incenditur mentis ardore: sicque prædo severus, Deum, Ecclesiam et homines non verens offendere, loca depositorum hujusmodi quadam audet promptitudine temeritatis invadere. Hic confringit sacrilegus ostia: hic sacristias violat sceleratus: hic fur violentus aperit catenas clericorum: inde pecuniam: inde argentea vasa et aurea: inde sacras vestes, et quæque pretiosa diripit, et adsporat procul. Prohi dolor! Lateranensem, S. Pauli, S. Sabæ, S. Basilii Aventini, S. Sabinæ et aliorum monasteriorum et Ecclesiarum loca dolent et lugent suis disturbata depositis; et altis clamoribus conquereudo, pro voce dant gemitum, et per illum doloris ingentia suspiria et singultus: orant Ecclesiastici viri, et has voces, sub incendio lugubris infelicitatis emittunt: O infelix Urbs urbium Roma, tot sanctorum patrum glorificis ditata reliquiis, tantaque gentium alienarum frequentia in tuis venerabilibus sanctuariis honorata: facta es modo opprobrium et subsannationis illusio gentibus, quæ circumstant. Venerunt, inquam, gentes in hanc sanctorum hæreditatem, quæ in cordis insipientia, Deum in sanctis suis non cogitant: et dum divina templa polluere non formidant, Ecclesiarum pecunias, et loca desolaverunt ipsarum. Ergo suppliciter nos peculiaris Christi, et Ecclesiæ suæ populus, grex Dominicus et pascua, boni pastoris oves, et tu, Deus ultionum Dominus, hanc tuam et Ecclesiæ tuæ temporibus nostris ulciscaris injuriam. In conspectu tuo sic gemitus compeditorum introeat, sicutque oppressorum clamor ad sedem majestatis tuæ ascendat, ut iniquitates istas, quas fidelis populus tuus patitur a gentibus, quæ te non noverunt, provida clementia tuæ propitiationis aboleat, et miseratio tuæ pietatis abstergat ».

26. Ut tot malis aliisque imminentibus mederetur Pontifex, senatoris munus ab Henrico in Carolum transfundendum decreverat, illique auctoritatem contulerat¹, ut si Henricus recurrente festo Ascensionis Dominicæ Ecclesiæ conciliaretur, administrationem Urbis capesseret infra proximum festum Omnium Sanctorum, atque interea de ea re cum iis ageret, quorum operam sibi perutilem fore putaret; sed potiri eo magistratu nisi post Henricum et Conradinum prælio victos

non potuit. Cum vero sacramento solemniter obstrictus esset Carolus, ut ex quo tempore Siciliam obtinisset, eam dignitatem, incensis admissisque gravissimis pœnis, amplius non affectaret; illa religione ita solutus est, ut evoluta decennio, ad quod tempus potiri ea dignitate voluit, constitutis pœnis, ut eam dimitteret, involveretur: quod sanxisse Clementis professor est, ut Urbem seditio-nibus laniatam pristinae paci restitueret, sibi que et cardinalibus præclusus per summum nefas aditus pateret; quæ Apostolicæ litteræ tertio idus Aprilis exarata patefaciunt¹; nonnullos etiam e Romana nobilitate præcipuos, qui in Urbe superfuert, alios enim Henricus pepulerat, vel honoribus submoverat, hortatus est², ut ad patriæ recuperandam atque asserendam dignitatem assurgerent.

27. *Querimonis Pontificis expositis in litteris ad Annibaldum Urbis proconsulem spreto, Carolus de Conradini et Henrici perduellium aciebus insignem victoriam divina ope reportat.*

« Joanni Annibaldi proconsuli Romanorum.

« Ab antiquis retro temporibus Urbs Romana, contumaces sibi subjiciens nationes, et regum plurium bathis dissolutis, in superbiam posita sæculorum, Apostolica demum honorata præsentia, et eorundem sanguine consecrata, illum excellentiæ gradum attingit, ut in contemplationis duplicis, sacerdotii scilicet et imperii collocata fastigio, corporali spatio minor, orbe major dignitate cuilibet, non tam jure quam suis viribus antea præfuisset. Ex tunc tamen titulo meliori prælata, Pontificalis honorem cathedræ divinæ beneplacito voluntatis obtinuit, et imperialis excellentiæ gloriam, quam demeruerat, non amisit. Non hoc sane illius temporis debebatur hominibus, sanguinis effusoribus innocens: sed ille, in cujus oculis munda sunt omnia, fidelem populum et Catholicum in eadem per tempora nascitura providerat, qui sanctorum honoraret reliquias, subjectionis debite reverentiam successoribus Apostolorum impenderet, doleret et dilaret Ecclesiam, et ministros enutriet earum: per terras suæ ditioni subjectas cultum divini nominis ampliaret. Quod probavit felicissimus rerum exitus ex illius ordinatione procedens, qui in sua dispositione non fallitur, dum tales multo tempore gestavit Roma filios, tales educavit alienos, qui præmissis et aliis pietatis operibus jugiter insistentes, orbis climata honoratis suæ radiis illustrarint. Hinc est siquidem, quod non leviter nos conturbat, non mediocri nostrum et fratrum nostrorum animos pungit doloris aculeus, quod in Urbe tam clari nominis obscuratum videtur aurum, et color optimus immutatus dum in ipsa, mutatis legibus et juris fœdere dissipato, spoliantur Ecclesiæ, rapiuntur deposita, male tractantur clerici, carceri mancipantur; quæ quamvis sapientibus displicere credamus, magnam tamen in sua gloria ponunt macu-

¹ Tom. II. Ep. CDLXVIII.

¹ Lib. III. Ep. CDLXXV. — ² Tom. II. Ep. CDLXXXIV.

lam, qui peccatis alienis communicant, dum ea fieri patiuntur. Quid enim superest, nisi ut ipsa Veronica cum Apostolorum capitibus transportetur; et Urbs toto spoliata thesauro, confusionis induta diploide habeat in æternum quod luceat, et a tantis dilapsa divitiis, non adjiciat in perpetuum ut resurgat? Ecce tibi et aliis Urbis nobilibus Urbs ipsa relinquatur. Contestamur omnibus, fusum pro cunctis sanguinem Crucifixi: proponimus sanctorum pignora inibi constituta, quorum sedes ausu sacrilego invaduntur, quorum violatur securitas, quorum ministri viliter conculcantur. Requirit hoc Dominus ab omnibus, qui dissimulant, et qui ejus injurias non defendunt. Quocirca nobilitatem tuam rogandam duximus et monendam, ac per aspersionem Dominici sanguinis adjurandam, quatenus ante mentis reducens oculos tam honores quam commoda, quæ domus tua per Romanam recepit Ecclesiam, talibus ejus occurras opprobriis, tantis periculis obvies. Alioquin cum non sit arctior solito manus Domini, per viam aliam laborabit, et tu semper inexcusabilis remanebis. Dat. Viterb. V non. Maii an. iv.». Hactenus Clemens: qui iisdem verbis ad Petrum et Jacobum proconsules scripsit¹: eosque ut ad defendendam Rom. Ecclesiam consurgerent, promovere conatus est.

28. Cecidere irrita Pontificis monita ac spretæ ejus querimonie, sive inflectere hos proconsules non posset, sive si Henrici et Conradini potentie opponere sese nequirent. Ceterum fuit Conradinus tanta pompa ab Henrico senatore exceptus, ut apparatus magnificentia triumphantium imperatorum fastum pæne æquaret, atque in Capitolium perductus sit; de quo hæc Stero²: «Chunradus dñi a Longobardis et Appulis expellitus, priori anno Italianam ingressus, adhærentibus et faventibus sibi plurimis civitatibus, Romam ingreditur: ubi gloriose tanquam imperator cum magno tripudio suscipitur, domino papa tunc apud Viterbium existente». Similia tradunt Bernardus³ de ejus in Urbem adventu, Ricordanus Malespina⁴, Villanus⁵, et S. Antoninus⁶: quibus monachus Patavinus⁷, Ptolemæus Lucensis⁸, ac Jordannus consentiunt.

29. Confluxere Romam ex tota Italia studio partium incensi plures Ecclesie perduelles, conflatisque maximis copiis die xviii Augusti⁹ tanto terrore ac potentia in Apuliam movit Conradinus, ut omnium existimatione certissimam victoriam relaturus videretur: sed divina ultio sacrilegos ad supplicii locum dissimulanter accedere patiebatur. Et quidem Henricus, qui rerum gestarum gloria antea maxime floruerat, ex quo sacras aedes diffregit, contraque fas omne deposita rapuit, adeo pri-

stina felicitate est destitutus, ut quidquid moliretur, omnia ipsius consilia infelicissimos exitus haberent, quamvis arridere initio viderentur. Præclara ipsis rei gerendæ affulserat occasio, quod Carolus in comprimendis Nuceriae Sarracenis aliisque proditoribus distineretur: sed mox accepta hostium irruptione, Nuceriae obsidionem solvit, adversique exercitus in Palentina planitie castra defixere.

30. Dirimebal acies fluvius ac pontem, qui utramque ripam jungebat, defendebant Galli Provinciales: quem cum Henricus senator, qui primum Conradini agmen ductabat, percurrere frustra aliquandiu nisus esset, maxima cum suorum parte fluminis vadum superavit: atque a tergo Provinciales aggressus, fregit. Præcipui e nobilitate cæsi, atque inter eos mareschaleus Henricus Cusentinus, qui regia arma induerat, hostium gladiis concisus occubuit, cum majori in eum impetu undique irruerent; ceteri se in fugam præcipientes effudere, quos Henricus est insecutus. Profligata prima acie, Conradinus succinctus Germano milite in secundum Caroli agmen incurrit; cumque vagus, ac palubundus miles præda illectus jam excurreret per castra; tertium enim Caroli agmen non videbatur, arrepta occasione Carolus in Conradinum impetum fecit, Gallicæ nobilitatis florentissimus, ac Germanos fudit delevitque. Conradinus e periculo effusissima fuga avolvit. Interea dispergere se Caroli milites ad capienda spolia ardebat: sed Carolus illum continuit; Henricus enim adhuc vincendus supererat: instructaque acie gradum fixit. Redibat ab insequendis Provincialibus Henricus triumphanti similis: qui ubi res mutatas, conversamque prælii aleam vidit, mox stipare ac densare agmina cœpit: adeo ut difficile admodum percurrendus videretur. Tunc Erardus Valeriacus bello exercitatissimus, qui divina Providentia cum pluribus aliis e Terra-Sancta redierat, Siciliamque ante appulerat, Carolum monuit, astu magis et consilio quam viribus Henricum debellandum: acceptisque aliquot equitum turmis, fugam simulare cœpit: ac tum deceptus Henricus eos fugere sui metu compulsos ratus, in Erardum effusis equorum habentibus invectus est: suisque ita dispersis, in eos penetravit facile Carolus: cum alii conversa fronte, atque in unum conglobati, cum Henrico fortissime dimicarent. Atque ita cum Henricus cæsos suos dissipatosque intueretur, in fugam se proripuit. Hæc plures historici¹, qui nonnulla alia fusiis afferunt, a nobis fœdii vitandi gratia prætermissa.

31. Tantam victoriam non humana potentia, sed divina ope partam ab omnibus creditum est: cum victus longe numero ac viribus victorem superasset, tum quod Clemens, ut ait Joannes Villanus¹, eam cælitus accepisset: dum enim Viterbii

¹ Reg. post eand. Ep. — ² Stero in Annal. apud Canis. antiq. lect. tom. 1. p. 299. — ³ B-ri. in Chron. Rom. Pont. — ⁴ Ricord. Malesp. c. 192. — ⁵ Jo. Vill. l. vii. c. 25. — ⁶ S. Anton. p. iii. tit. xx. c. 4. § 9. — ⁷ Monach. Pat. Chr. l. iii. — ⁸ Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. xxii. c. 37. Jord. Ms. Vat. bibl. — ⁹ Ptol. Luc. in Annal. hoc an. et Hist. Eccl. l. xxii. c. 37. Jord. Ms. Vat. bibl. sig. num. 1960.

¹ Ricord. Hist. Flor. c. 192. Jord. Ms. Vat. Bibl. sig. num. 1960. Nang. in Vit. s. Lud. et plures alii.

ad populum concionabatur, quasi in divinam ecstasim abreptus, aliquandiu harsit; tum inclamare cœpit: « Procurrite: capite hostes Ecclesie, qui fusi ac fugati sunt ». Nec ullus reportatæ victoriæ nuntius venisse ad eum poterat, cum plusquam centum milliariis a loco, in quo pugna erat, distaret, eaque precedenti frangente se die, nimirum S. Bartholomæi pervigilio, relata esset, quocirca ab omnibus, qui in aula Pontificia erant, creditum divino lumine Pontificem, qui vitæ erat sanctissimæ, collustratum hæc dixisse: unde auctor etiam qui Parisio Appendicem adiecit, et si livore in Pontifices Romanos imbutus, a commendanda ipsius sanctitate, referendoque hoc ipsius oraculo temperare non potuit¹: « Iste papa ita vigiliis, jejuniis et orationibus ac aliis bonis operibus erat intentus, quod multas tribulationes, quas tunc sustinebat Ecclesia, Deus suis meritis creditur extinxisse. Quin etiam, cum multi factum regis Caroli pro desperato haberent, tum propter multitudinem exercitus Conradini, tum propter totius pæne regni Siciliae rebellionem; in publico sermone rei eventum prædixit ».

32. *De hoc triumpho Caroli ad Pontificem laureatæ litteræ.* — Paucis post diebus lætissima reportati triumpho de Ecclesie hostibus fama se diffudit: atque Carolus rex ex agro Palentino, in quo victoriam gloriosissimam, quamvis non paucorum suorum sanguine, compararat, laureatas hæc litteras ad Clementem dedit²:

« Sanctissimo in Christo patri et domino suo Clementi, divina providentia sacrosanctæ Romanæ et universalis Ecclesie summo Pontifici, Carolus Dei gratia rex Siciliae, ducatus Apuliae, principatus Capuæ, Andegaviae Folcarquernique comes, cum omni reverentia et honore devota pedum oscula beatorum.

« Expectatam diutius et desideratam a cunctis fidelibus orbis terræ lætitiâ vobis, clementissime pater, et sacrosanctæ Romanæ Ecclesie matri meæ, tanquam suavitatis incensum humiliter offerens, supplico ut surgens pater, et comedens de venatione filii sui, exsolvat gratias debitas Altissimo, et tam pater quam mater suis deinceps laboribus acquiescat. Noveritis igitur quod manu Domini, quæ mei tutrix est et patrona justitiæ, meos feliciter et salubriter dirigente processus, postquam Conradinus ejusque sequaces regni mei finibus appropinquarant, quærentes foramina, per quæ possent lætenter ingredi, seque conjungere Sarracenis; ego ipse de passu in passum per tres dies, totidemque noctes sequens et prosequens, tandem percepto, quod dicti hostes per Tecli partes ingressi, sperabant per Marsicana rura descendere, et pervenire Sulmonam; quodque inter Sculentæ et Charchii montes, in quadam planitie sua infelicia castra defixerant; die Mercurii, in Octava videlicet Assum-

ptionis B. Virginis, de ejus potissimo sperabam auxilio, de pratis Ovimili secus lacum Fucini et villa Aneceni aciebus instructis, divina me gratia comitante, procedens; demum ad quemdam collem prope Albam, qui per duo parva milliaria distabat ab hostibus, ex quo campus Palentinus se explicat, iter meum prosequendo, perveni: et hostium exinde castra prospiciens, quia gens mea et equi potissime erant præ labore nimio fatigati, deliberavi et jussi, castrametari in eodem colle exercitum Christianum. Hostes vero videntes vexilla mea, castrorum suorum appropinquando terminis, dictique exercitus formidantes aggressum, de castris suis in campum, cum omnes eorum copiæ exirent, aspicientes gentem nostram ad prælium præparatam, in magna confusione meis prius eos clamantibus, ad loca, de quibus exierant, sunt reversi. Sequenti autem die Jovis, orto jam sole, hostes de locis ipsis recedentes, cœperunt prosequi ultra flumen, quod inter utrumque decurrebat exercitum, infaustis eorum auspiciis iter suum. Quod ego diligenter advertens, statim prædicti campi Palentini planitiem, aciebus distinctis et ordinatis ad prælium, in divini nominis virtute descendendi, procedens maturis gressibus, ex adverso: et cum crederem eos ulterius progressuros, ipsa castra sua super ripam fluminis prope villam Portium, suis tamen aciebus nullatenus dissolutis, præter spem meam et meorum omnium posuerunt: et intuentes quod et meus similiter castra metabatur exercitus, demum flumen subito cum magno impetu trajecerunt. Ego vero de divino præsidio vestrarumque orationum confisus auxilio, invocato Christi nomine, irrui celeriter et viriliter in eosdem. Postquam fuit acerrime utrimque pugnatum, majore parte hostium in ore gladii trucidata, reliqui licet (non) pauci sustinere nostri mollem exercitus non valentes, se fugæ præsidio commiserunt: quos mei, festinis gressibus insequentes, pro magna parte per montes et nemora peremerunt.

33. « Facta est itaque hostium tanta strages, quod illa, quæ in campo Beneventano de aliis Ecclesie persecutoribus facta fuit, hujus respectu valde modica reputatur. De Conradino autem et Henrico senatore Urbis, utrum in bello conciderint, an per fugam evaserint, nulla in confectione præsentium, quæ statim post victoriam scriptæ sunt, haberi potuit certitudo: verum equus, cui dictus senator insidebat, a meis, cum sine sessore fugeret, captus fuit. Letetur ergo mater Ecclesia, et pro tanto triumpho, cælitus ei per suorum pugilum ministerium clementer indulto, in jubulum supernæ laudis assurgat: quoniam jam dedisse videtur omnipotens Deus finem suis vexationibus; jamque de avidis suorum persecutorum faucibus liberasse. Dat. in campo Palentino xxiii die Aug. xi, Indict. anno iv ».

34. *Friderici stirpe lugubri modo extincta, Siciliae insula ad Caroli obsequia revocatur.* —

¹ Paris. continuator. an. 1269. Jord. Ms. Vat. bibl. sig. num. 1960.

— ² Apud Clem. tom. II, Ep. DXXXVIII.

Uherrimas numini grates Clemens retulit. Ecclesie suæ ferocissimos hostes attrivisse : aliosque etiam ad concinnendas Deo laudes, quod litteræ ad Malatestam de Verulo datæ ¹ testantur, concitavit, felicemque nuntium late circumtulit. Cæterum Conradinus atque Henricus in potestatem Caroli ceciderunt : Pontifex enim in litteris xviii Octobris ad card. episcopum Ostiensem scriptis, significavit ² Conradinum, Fridericum ducem Austriæ, Galvanum et Galiottum ejus filium, atque Henricum olim senatorem in vincula coniectos : « Scire te volumus, quod, sicut prædicti filii nostri (Jordanus) Sanctorum Cosmæ et Damiani diacon. card. et aliorum multorum fide dignorum litteras accepimus, charissimus in Christo filius noster Carolus illustris rex Siciliae Conradinum et ducem Austriæ, Galvanum et Galiottum ejus filium, cum Henrico quondam senatore Urbis, et Conrado de Antiochia tenet carceri mancipatos, etc. Datum Viterbii XVIII kalend. Octob. anno iv ».

Captis igitur hostibus Carolus, atque in vincula coniectis, præcipuos ex universis regni civitatibus excivit, ut quid in captivos consulendum esset ; inter se agitent : ii vero tanquam læsæ majestatis reos plectendos capite censuerunt. At non sine plurimum repugnantia, ut narrat Jordanus ³ : « Conradinum, inquit, et ducem Austriæ, Gerardum quoque comitem de Pisis de consilio sapientum, nonnullis tamen contradicentibus, in platea Neapoli capite truncari voluit ». Casus igitur est Neapoli Conradinus, in quo Suevorum principum familia excisa est : objectaque illi a præcone forensi, ait Nangius ⁴, ingentia mala, quæ ipsius parentes atavique Ecclesie intulissent. Cæterum qui ejus mortem funestam, ac Friderici, filiorumque lugubres exitus perpenderit, dubitare non poterit, divinum numen, ut illatas sponsæ suæ Ecclesie injurias ulcisceretur, in illam familiam tyrannorum altricem iras effudisse. Porro Conradinum et socios apud sacerdotum crimina expiassetatur hæc verbis Nangius ⁵ : « Antequam eos feriret lictoris gladius, juxta quamdam capellulam missam pro animabus suis, secundum morem Christianæ religionis, propriis auribus audierunt : indulto etiam sibi spatio crimina confitendi ». Quibus Siffridus ⁶ consentanea historiae suæ consignavit : « Capitalem, inquit, sententiam acceperunt ; prius tamen confessione facta ».

Peperit sibi ea severitate Carolus non modo illius ætatis hominum, sed etiam futurorum sæculorum invidiam, et odia collegit ; gravissimeque, ut asserunt Ricordanus ⁷ et Joannes Villanus ⁸, a Pontifice increpitus est : tantum abest, quod aliqui commenti sunt, qui tanto Pontifici ac reipsa clementissimo, crudelitatis maculam aspergere voluerunt, atque illi hoc famosum dictum impe-

gere : « Vita Conradini mors Caroli : mors Conradini vita Caroli ». Quamquam alii etiam tradunt Clementem vite superstitem non fuisse, cum ferro Conradinus periit, iique ipsius necem ad annum sequentem rejecerunt. At mitius egit rex cum Henrico senatore, sive quod ipsi consanguinitate esset conjunctior ; sive quod abbas Cassinensis, qui fugientem interceperat, ea lege Carolo tradidisset, ut ab illius cæde temperaret, ne pœnam aliquam ex sacris canonibus incurreret ; quare ipsum arctissimo carcere mancipare contentus fuit : qui vinculis Castellæ regis precibus multis post annis solutus fuit. Senatoris vero dignitatem, quam gesserat Henricus, paulo post adeptam vicloriam Carolus recepit, ut refert monachus Palavinus ¹ : quem triumphatoris magnifici cultu Romam ingressum ait, atque a populo magnis applausibus exceptum : constitutoque alio, qui suas in Urbe vices gereret, in Apuliam rediisse.

35. Pari felicitate ipsius duces contra rebelles Siculos rem peragere. Tota ea insula, exceptis Panormo ac Messana, in Caputhis sive Conradi de Antiochia ², qui a Friderico imp. genus ducebat, obsequia procubuerat. Sed cum Galli instructa magnifice classe victoriæ parlæ gloria elati appulissent, populi ac nobiles ad Caroli partes inclinare cœperunt, cinclusque obsidione Conradus captus est ; erutisque primum ei oculis, fœdissimo postea suspensio damnatus. Insula vero perculsa metu, brevi jugum Caroli accepit. Fœdatam tamen nimio hostili fuso sanguine victoriam referunt auctores, idque Clementi ingratum extulisse : « Post hæc », inquit Jordanus ³, « ad recuperandas rebellantes terras rex Carolus convertit animum, idque agit non sine multa sanguinis effusione ; quod Clementi papæ non placuit ; fuit enim vir benignus generaliter habitus ». Eadem tradit Ptolemæus Lucensis ⁴, qui maxime in Sicilia et Aprutio sævisse Carolum in perduelles ait. Cumulatus is error graviore est : insolescenti enim ob præteritas victorias militi, atque administris licentiæ habenas effudit. Ii itaque divites per calomnias circumventos exuebant opibus, pauperes vectigalium causa atterebant, Ecclesiastica invadebant jura, maritorum thoris comparabant insidias, rapiebant virgines, solutas opprimebant. Quorum scelerum fama percussus sanctissimus Pontifex, litteras ad Carolum scripsit, quibus infelicem regni statum ipsius oculis objecit ⁵ : monuitque quanto hæc periculo impune patrari sineret.

36. Pontificis ad Carolum gravia monita.

« Regi Siciliae illustri.

« Frequenter ante tuæ considerationis oculos ponentes nunc verbo, nunc litteris statum miserabilem regni tui, sperabamus, quod ad reformationem illius, quod amare deplorat et conqueritur,

¹ Ep. DXXXII. — ² Ep. DXXXV. — ³ Jord. Ms. Bibl. Vat. sign. num. 1690. — ⁴ Nang. in gest. S. Lud. — ⁵ Nang. ubi sup. — ⁶ Siffrid. in Ep. l. II. — ⁷ Ricord. ubi sup. — ⁸ Villan. ubi sup.

¹ Monach. Pat. Chr. l. III. — ² Jouvil. l. VII. c. 39. Fazel. poster. de ead. l. VIII. c. 4. — ³ Jord. Ms. Vatic. Bibl. — ⁴ Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXI. c. 38. — ⁵ Ext. in Ms. Vall. sign. lit. C. num. 49. pag. 19. et apud Surit. indic. l. II. sub an. 1282.

se ministrorum tuorum non solum deformari malitia, verum etiam pæne penitus dissipari; oportuna promptitudinis remedium adhiberes, tuæ in hoc et subditorum tuorum indemnitati providens, ac nihilominus periculis, in quæ iidem tui ministri te ac regnum præfatum, quasi scienter ingerunt, prudenter occurrens. Cum autem sciamus, adhuc hujusmodi non cessasse malitiam; sed eam invalescere potius, validorum clamorem frequentia invalescentium jugiter oppressionum, quas inibi quotidie tui officiales inculcant et aggravant, evidentia manifestet; nec nostra penes tuam excellentiam cessabit instantia, quo minus te ad soliditatem status tui, quam in iis specialiter quærimus, et ipsius regni ordinatio verisimiliter pollicetur, et ad relevandas ejusdem regni pressuras, prout nostrum decet officium, invilemus. Verum si forte ideo minus in his te monita nostra movent, quia nos ad ea moveri vana relatione quorumlibet, aut æmulatorum suggestionibus forsitan arbitraris; regiæ serenitati consulimus, et sano consilio suademus, ac nihilominus, tuæ utilitatis obtentu magnificentiam tuam requirimus et hortamur, quatenus a religioso viro fratre A. de Rupe domorum Ordinis militiæ Templi Hierosolymitani, præceptore in Francia; quem nuper venientem de regno prædicto potuit in multis oculata fides, in pluribus vero fama communis, ne infamia dicamus instruere; quemque non dubitas tuæ prosperitatis et famæ sedulum zelatorem, de horribili desolatione regni ejusdem diligentius perconteris. Miramur quidem, si tuis sæpe non insonet auribus, quantus est ibi afflictorum gemitus, ululatus et clamor: quot et quanta Ecclesiarum, et personarum Ecclesiasticarum gravamina: quot oppressiones non solularum, sed et conjugatarum et virginum: quot pauperum spoliationes: quot divitum concussiones: quot injuriæ: quot calomniæ omnium: quot postremo deprædationes undique ac rapinæ. Profecto, fili, hæc nimis periculose dissimulas, nec sine multa indecentia et tui detrimento nominis pateris, prædictos officiales et familiares eorum, in præfatos tuos subditos sic lasciviendo sævire, ut eis abundantibus de subditorum ipsorum injuriis, tu per ipsos tuis fraudatus viribus, et odiosus reddaris omnibus; et propter ipsorum excessus, ea etiam in sua interdum convertentium commoda, quæ in tuam deberent utilitatem cedere, non solum uraris infamia, sed et paupertatis incommoditate premaris.

37. *S. Ludovicus juris Ecclesiæ tutor.* — Non occurrisse Carolum his malis, vel ea postea recruduisse visuri sumus: unde tandem exasperati Siculi cruentam rebellionem movere. Sed de his postea: nunc adjungemus correptum etiam a Clemente Carolum fuisse, pendente controversia de Provinciæ comitatu sacramentum fidei a Provincialibus exegisse. In quo Carolus sanctissimo fratri, qui majorem natu filiam Berengarii comitis uxorem duxerat, jusque suum, ut vidimus, ea de

causa persequi intermiserat, ut frater Siciliam sibi subjiceret; haud levem injuriam pro acceptis beneficiis reposuit. Significavit vero Francorum regiæ Pontifex ¹, damnari a se, quæ Siciliæ rex tentasset. Sustinuit præterea ² Migalonensis episcopi partes contra Aragonum regem. Tum S. Ludovicum, cujus ministri episcoporum dignitatem infringebant, ad eorum comprimendam audaciam excitavit ³: « Credit mundus, et nos dudum probavimus, quod ex certa scientia nullum opprimis, nullum graves: sed non omnia scire potes, quæ aguntur in finibus regni tui; nec factis ipsis auditis, quo pondere, qua mensura sint facta, sine recta noscere vales indagare. Et ideo nulla plerumque transeunt incorrecta, vel quia ad magnitudinis tuæ præsentiam, obstantibus æmulis, veritas non permittitur ingredi; vel ingressa non invenit, per quem tibi, qui eam diligis, valeat aperiri. Hæc constantius scribimus, quæ interdum oculis nostris vidimus, et eundem defectum in nostra curia sæpius experimur: et ex nobis intelligimus quæ sunt proximi, te et alios principes, ad condignam sollicitudinem potius excitantes, quam in eis omissionem aut negligentiam arguentes; cum nos nullo possimus ingenio huic morbo plenum antidotum reperire: nec præcise damnamus in aliis, quod in nobis usquequaque non cernimus emendatum, etc. Datum Viterbii XVI kal. Julii anno vi ».

Tulit S. Ludovicus per hæc tempora gravissimam sanctionem, ad asserendum jus Ecclesiasticum, tuendam sacerdotalem in designandis præsulibus libertatem, et abolendam simoniacam corruptelam. Tum regios magistratus ab immunitate sacrosancti Ordinis teneranda sibi temperare jussit: quod sanctissimi regis pium edictum subiectis verbis conceptum est ⁴:

« Ludovicus Dei gratia Francorum rex, ad perpetuam rei memoriam,

« Pro salubri ac tranquillo statu Ecclesiæ regni nostri, nec pro divini cultus augmento et Christi fidelium animarum salute, utque gratiam et auxilium omnipotentis Dei, cujus soli ditioni atque protectioni regnum nostrum semper subiectum extitit, et nunc esse volumus, consequi valeamus; quæ sequuntur hoc edicto consultissimo in perpetuum valituro, statuimus et ordinamus primo: ut Ecclesiarum regni nostri prælati, patroni, et beneficiorum collatores ordinarii jus suum plenum habeant, et unicuique sua jurisdictio debite servetur. Item Ecclesiæ cathedrales et aliæ regni nostri liberas electiones et earum effectum habeant. Item simoniæ crimen pestiferum, Ecclesiam labefactans, a regno nostro penitus eliminandum volumus et jubemus. Item promotiones, collationes, provisiones prælaturarum, dignitatum, vel aliorum quorumcumque benefi-

¹ Tom. II. Ep. CDXCIII. — ² Ep. CDXCVI. — ³ Ep. DLX. — ⁴ Ext. in bibl. patr. tom. VI. col. 1273.

ciorum, officiorum Ecclesiasticorum regni nostri secundum dispositionem et ordinationem et determinationem juris communis, sacrorum Conciliorum Ecclesie Dei, atque institutorum antiquorum sanctorum patrum fieri volumus pariter et ordinamus. Item libertates, franchisias, immunitates, prerogativas, jura et privilegia per inclite recordationis Francorum reges predecessores nostros, et successive per nos Ecclesie, monasteriis atque piis locis religiosis, necnon personis Ecclesiasticis regni nostri concessas immovamus, laudamus, approbamus et confirmamus per presentes. Harum tenore universis justiciariis, officariis et subditis nostris, ac locatentibus presentibus et futuris, et eorum cuiuslibet prout ad eum pertinetur districte precipiendo mandamus, quatenus omnia et singula predicta diligenter et attente servent, teneant et custodiant; atque servari, teneri et custodiri inviolabiliter faciant: nec aliquid in contrarium quovis modo faciant vel attentent, seu fieri vel attentari permittant, transgressores aut contra facientes justa casus exigentiam tali poena plectendo, quod caeteris deinceps cedat in exemplum. In quorum omnium et singulorum testimonium presentes litteras sigilli nostri appensione muniri fecimus. Dat. Parisiis anno Domini MCLXVIII, mense Martio». Defecit ab hac S. Ludovici gloria et pietate illius nepos Philippus IV qui ob jus Ecclesiasticum labefactarum gravissima cum Bonifacio dissidia exercuit, cum potius pari voluntatum conspiratione pro agenda Ecclesiastica S. Ludovici, monitis Clementis obtemperantis, exemplo consentire debuisset.

38. *De variis abusibus Alphonsus Portugalie rex a Clemente arguitur.* — Incitatus eodem zelo Pontifex Lusitani cleri patrocinium suscepit: Alphonsus enim rex acerbam adeo tyrannidem exercebat, ut plures insignes praesules, interdicta sacris Lusitana, profugere coacti sint. Nec hi modo indigne habiti, verum obtriti injustis oneribus ac regionum administratorum licentia populi: qui apud Clementem graves querelas effudere. Is vero ne muneri Apostolico deesset, lenia prius admoventes remedia, Alfonsum hortatus est, ut susceptam maculam detergeret, atque ad aeterni numinis, a quo poenae ac praemia regibus expectanda sunt gratiam virtutibus colligendam, se compararet.

« Illustri regi Portugalie.

« Olim ad nos diversi pervenerunt articuli, super quibus communitatibus civitatum et universitatibus aliorum locorum regni tui dicebantur a te tuisque officialibus, contra consuetudines antiquas a tuis observatas predecessoribus et tuo nihilominus juramento firmatas, multiplicia gravamina et injuria irrogari. Et licet per missas nobis earundem communitatum litteras tua super iis non solum praetendi excusatio, sed asserti de tuo laudabili regimine commendatio videatur; quia tamen a nullis hujusmodi assertio exacta

praesumitur, et non tam ex libera voluntate, quam ex timore mittentium processisse; nos attendentes, quod hujusmodi elogia veritatis substantiam non immutant, aliqua de predictis gravaminibus narrare decrevimus, tibi que circa ea nostrum animum aperire. Fertur enim quod loca ad communitates ipsas spectantia, et ad privatos, interdum pro arbitrii sui occupans libertate, illa tuis commodis applicas: et faciens in eis domos aliquando, quandoque macella construi, prohibes venalia vendi alibi quam ibidem, in grave communitatum ipsarum et aliorum, ad quos eadem loca pertinent, maxime cum nulla eis exinde satisfactio proveniat, praesudicium et discrimen. Mercatores quoque ac alios incolas dicti regni gravibus minis et terroribus, ac interdum etiam captione personarum, ad concedendum tibi mutuum invitos pro tua diceris compellere voluntate; ipsos alias insuetis et indebitis exactionibus multipliciter aggravando. Nonnunquam viduas, stultum viris earum viam universae carnis ingressis; ipsarum quoque, necnon conjugatarum filias, ut cum personis vilibus, nonnullis hominibus tuis, et aliis matrimonia contrahant; majores insuper de civilibus dicti regni, ut impudicas mulieres, seu alias, quae de Sarracenis aut Judaeis traxerunt originem, sibi matrimonialiter copulent; passim non tam inducis voluntarios quam compellis, ut fertur, invitos.

39. « Illud insuper salis grave praetermittere nolimus, videlicet quod aliquando clericos per dioecesanos, vel eorum vicarios ad praesentationem patronorum in Ecclesiis institutos, et alios quibus sunt eadem Ecclesie commendatae, Ecclesiis ipsis destituit; faciens capi nonnunquam praesentatores hujusmodi, et bonis propriis spoliari; nec audent propter potentiam regiam in foro Ecclesiastico suam justitiam prosequi: quod cedere noscitur in derogationem et praesudicium Ecclesiasticae libertatis. Sunt et alia quamplura, quae longum esset narrare praesentibus, et de quibus tua conscientia certificare poterit temetipsum. Unde cum zelum Dei tanquam devotionis inclite principem te non solum desideremus, sed et speremus habere; praesertim cum pro Crucifixi servitio signum crucis assumpseris, sisque illius titulo praesignitus (de Alfonso ad Syriae res instaurandas cruce signato iterum inferius nobis agendum erit, ubi sermo de ea occurret) regalem excellentiam requirimus, et palerno rogamus affectu, quatenus circa praemissa nequaquam cum id regiae celsitudinis statum non deceat, necessitatem correctionis expectes: sed per te ipsum, quod et tibi erit dectus, et Deo ac nobis acceptius, sic mente devota provideas, quod ipsum Deum, ad cuius te praeparas gratiam promerendum, in talibus non offendas; sicque te constituas in horum emendatione promptum, sollicitum, et paratum, quod clare nitore munditiae, securus ad illius accedas obsequium, a quo praemium

perennis retributionis expectas : tibi que ipsi tanto magis propitius in tuis processibus habeatur, quanto in premissorum correctione te humiliorem invenerit, et ad proseguenda in iis et aliis sua beneplacita promptiorem. Dat. Viterbii II kal. Aug. anno IV 2.

40. Cæterum ad redintegranda in Lusitania rem Ecclesiasticam missus est Apostolicæ Sedis nuntius Folquinus canonicus Narbonensis, plurimaque instructus 1 ad munus gerendum auctoritate; tum etiam querelas adversus Alfonsum regem ab archiepiscopo Bracharensi aliisque episcopis, tum a populis, urbibus, ac provinciis excipere jussus, cumque ad sarcinenda illata injuste damna Apostolica auctoritate adigere. Cum vero discessisset e Lusitania Bracharensis archiep. ut ad Apostolicum asylum confugeret, suamque atque Ecclesiæ causam in aula Pontificia ageret; concessissent similiter in voluntarium exilium alij, qui fuerant ab rege, ejusque ministris iniquius laesissimi; ut eos patriæ ac dignitatibus Clemens restitueret, atque ab omni mali suspitione liberaret, præscripsit 2 Lusitano qua forma immunes mali, atque in tuto futuros, sacramento polliceretur.

41. « Alfonsus Dei gratia rex Portugaliæ, universis presentes litteras inspecturis salutem. Noveritis quod licet venerabilis pater Martinus Bracharensis archiep. regnum nostrum exiverit; asserens a nobis, vassallis et hominibus nostris se ac suam, et alias Ecclesias, et clerum provinciæ suæ gravatas; et Sedem Apostolicam adiens, ibi contra nos, ac eosdem vassallos et homines nostros querimoniam super gravibus et diversis articulis deposuisse dicatur; propter que contra eum, et prosecutores hujusmodi negotii, religiosos et clericos, eorumque familias dicuntur forsitan concepisse rancorem: nos tamen tam ipsi archiepiscopo, quam negotii ejusdem prosecutoribus, et familiis supradictis omnem rancorem ad plenum remittimus: et archiepiscopo, prosecutoribus, ac familiis eisdem, et rebus ipsorum pro nobis, ac pro omnibus de regno nostro, et de dominio nostro, plenam securitatem damus redeundi ad prædictum regnum, et ibidem morandi secure: necnon et omnia sua negotia, et quæcumque ad ipsos spectant, libere faciendi, et de dicto regno exeundi, et ad ipsum redeundi, quotiens sibi putaverint expedire, nullum propterea periculum formidantes; ipsis nihilominus ex abundantia treguam pro nobis, et pro omnibus de ipso regno, et de dominio nostro usque ad quindecim annos bona fide, et sine malo ingenio concedentes ». Restitutus est sacrorum usus Lusitanie, ac censuræ ab episcopis Lusitanis incussæ ad semestre solutæ. Cæterum id malum iterum recruduisse, dicitur inferius: nunc quid Clemens ad dirimendam controversiam de imperio cœptam, totque productam annis Alfonsus

sum inter Castellæ regem ac Richardum electos extremo hoc sui Pontificatus anno egerit, aggrediamur.

42. *Agit Pontifex de imperii controversia inter Alphonsum et Richardum.* — Constituerat, ut supra dictum est, sanctissimus Pontifex, diem ad causam gravissimam, in qua de Romano imperio agebatur, definiendam: ex qua dirimenda populorum quies, Germaniæ pax, Ecclesiæ Rom. que Conradini, atque Henrici olim senatoris contumacia et perfidia concussa fluctuabat, libertas pendebant. Nonnullis etiam prudentiæ laude præstantibus viris in Germania, Italia, Gallis et Hispania provinciæ demandarat, ut in designatis locis testum dicta exciperent: sed nulli ipsis testes ex neutra parte sese obtulerant. Cumque præfixus dies peremptorius immineret, Alfonsus a Clemente contendit, ut illum differret in annum alterum, cum Silvensis episcopus, cui negotium commiserat, a prædonibus occisus esset, omniaque ejus Instrumenta periissent; orator alter adversa valetudine implicitus, in oppido, cui Podii Bonizi nomen erat, longa obsidione circumclusus foisset. Rei æquitate adductus Pontifex terminum produxit 1.

« Clemens, etc. regi Castellæ ac Legionis illustri in Romanorum regem electo.

« Magister Guillelmus exacto termino (scilicet peremptorio) in primo die post Annuntiationis festum præfixo, se nomine Richardi in Romanorum regem electi, coram nobis et fratribus repræsentans; et petitionem repetens frequenter, ipsius electi nomine iteratam; petebat instanter, prædictum negotium finaliter absque ulteriori dilatione decidi; ad hoc rationibus utens variis, et diversas persuasiones inducens. Ex adverso vero dilecti filii magistri Joannes archidiaconus Compostellanensis, Joannes Legionensis, et Petrus Salamantinus decani, capellani nostri, procuratores tui proponere curaverunt, quod cum magister Radulphus (nimirum de Podio Bonizi) qui supradictum recepit terminum, et apud se tam prædictas nostras litteras, quam omnem aliam instructionem ipsius negotii, ad productionem testium pertinentem habebat; infirmitate gravissima occupatus, et postmodum in castro Podii Bonizi, non solum ejusdem infirmitatis incommodis, sed etiam subita et longa obsidione detentus, te super hujusmodi processu, per nos cum ipso in eodem negotio habito instruere, sic evidenti necessitate, velante, nequiverit; tibi contumacia, vel negligentia de testibus, vel aliis monumentis in termino non productis imputari non poterat, nec debebat: præsertim cum bonæ memoriæ Silvensis episcopus, qui citra eundem terminum, pro parte tua cum nonnullis Instrumentis, ad fondandam intentionem tuam spectantibus, ad Sedem Apostolicam

1 Lib. IV. Ep. cur. XVI. extat etiam in Cod. Vat. sign. lit. C. num. 49. pag. 19.

1 Lib. IV. Ep. LXI, LXII, LXIV, LXVI. — 2 Ep. LXV.

accedebat; in Tuscia in manus quorundam nefandissimorum incidens, ab eis fuerit immaniter interemplus, prædictis Instrumentis, quæ secum deferebat, amissis. Propter quod iidem procuratores asserentes, impedimenta proximo allegata esse notoria; et dilationem sufficientem ad probandum præmissos per te oblatos articulos concedendam fore multipliciter allegantes; ipsum sibi tuo concedi nomine instantissime petierunt, memorato magistro Guillelmo multa in contrarium replicante. Omnibus pro utraque parte propositis, cum eisdem fratribus plena deliberatione discussis; licet desiderii nostri suasio, et justitiæ rigor in deliberationis nostræ scrutinio confligentes, deliberantium iudicium alternant; cum Ecclesiæ, imperii, ac principum prædictorum nobis admodum votiva tranquillitas, verisimiliter ex ipsius imperii ordinatione speranda, viam omnino præcludi quibuslibet dilationibus suaderet; justitiæ vero auctoritas procudubio non contemnenda suggereret, quod cum terminus alias, ut præmittitur, ad probandum articulos jam admissos, cum causæ cognitione consensus (constitutus), per easus fortuitos et inopinatos eventus frustratus debito fuisset effectu, non erat ad probationem eorundem articulorum nova, saltem de bono et æquo dilatio deneganda, quantumcumque inviti protractionem ejusdem negotii patiamur; eligentes tamen in tanto negotio potius obtemperare justitiæ, quam cum alicujus præjudicio annuere votis nostris, dilationem nomine tuo petitam decrevimus concedendam: et tam tibi quam præfato Richardo electo a kal. Junii proxime futuri, usque ad unum annum de fratrum consilio peremptorium terminum, in quo cum dictis testium producendorum super alterius partis articulis, et omnibus aliis actis, monumentis et juribus, per procuratores idoneos Apostolico vos conspectui præsentatis, duximus præfigendum: insuper statuentes, ut in prædictis provinciis, videlicet in Alemannia apud Frankenford, in Francia Parisiis, in Hispania in civitate Burgensi, in Italia Bononiensi; ac etiam in prædicta curia nostra, coram illis, quos ad hoc duxerimus deputandos, octavo die ante festum Nativitatis Dominicæ, primo venturum; quem peremptorium terminum, ut ex tunc productio testium utrinque incipiat, assignamus; tam tu quam altera pars ad producendum testes, quos producere volueritis, et videndam jurare, quos produci contingeret, per procuratores curetis idoneos comparere: scitari pro certo, quod elapso ejusdem anni termino, cum nostræ intentionis sit et plenis desideremus affectibus, dispendiis, quæ undique de ipsius imperii fluctuatione insurgunt, occurrere; ac Ecclesiæ, imperii et principum prædictorum tranquillo statui providere; non obstante cujusdam vestrum absentia, seu si ad probandam intentionem suam alteruter non intendat, quod ad finalem decisionem hujusmodi negotii, sine diffusioris moræ periculo,

prout permiserit, justitia et utilitas suaserit, divina favente gratia procedemus. Datum XV kal. Junii ».

43. Dum ita enascentibus novis difficultatibus, quas repentini casus ingerebant, Romanus Pontifex sententiam de adjudicando alteri electorum imperio d'ferret, Germaniæ principes tot moras iniquiore animo ferentes, gravissime conquesti sunt, sibi ab Alfonso ac Richardo electis illudum esse, qui ita nullo certo rectore imperium fluctuare paterentur; nec leviter in Sedem Apostolicam commoti, nondum sententiam tulisse, consilia de tertio eligendo agitarunt: regemque Bohemiæ interpellarunt, ut omnes mutuo consensu comitia nova, de eligendo novo Romanorum rege celebrarent. At ille, qui Sedi Apostolicæ addictissimus erat, missis oratoribus, ne eam in tanta re offenderet, quid sibi agendum esset, consulendam censuit. Cui Clemens rescribens Sedis Apostolicæ integritatem atque sollicitudinem in ea tractanda re proposuit¹, ut illius iudicium subire electi recusassent, remque potius armis decernere statuissent: qua cura Alexander atque Urbanus missis legatis in concordiam ipsos adducere studuissent: ut præfixus ipsis peremptorius terminus fuisset: « Dilecti, inquit, filii magistri Joannes archidiaconus Clamocensis, et Augustinus subdiaconus noster Pragensis canonicus, tui capellani ac nuntii, nobis tuæ serenitatis litteris, Apostolicæ Sedis affectum ad progenitores tuos, tuamque magnitudinem continuatum ab olim grata recognitione fatentibus: ac asserentibus constans tuæ devotionis sinceræ propositum, ad beneplacita ipsius sedis et nostra; ipsisque nuntiis, præcipue super quibusdam articulis fidem adhiberi petentibus; ex parte tua inter cætera retulerunt, quod nonnulli principes Alemanniæ, ad quos regis Romanorum in imperatorem postmodum promovendi, spectat electo, per charissimos in Christo filios nostros, Alfonso regem Castellæ ac Legionis illustrem, et Richardum in Romanorum regem electos; necnon Romanam Ecclesiam, in eo quod alterutrius illorum electionem confirmare, vel utramque si justitia suadebit, infirmare distulit, sibi conquerentes illudum; die statuto ad electionem de tertio celebrandam, te ut eodem die cum ipsis ad id convenias citaverunt, variis nihilominus ad hoc suggestionibus inducentes. Unde dicti nuntii, nobis humiliter supplicarunt, ut quid tibi sit super tanto negotio faciendum; in quo, ut dicebant, contra nostrum beneplacitum procedere tanquam devotionis filius non intendis; nostris tibi exponere litteris curaverimus.

44. « Sane, fili charissime, gaudenter accepimus te affectionem, quam semper ad personam tuam et progenitores ipsos eadem gessit Ecclesia, tam humili confessione fateri; et excellentiæ tuæ

¹ Eod. Cod. Vall. pag. 20.

quamplurimum congaudemus, quod ad propriæ salutem animæ, ad tui commodi et honoris augmentum, ad regalis exaltationem nominis, indefesso proposito ipsius matris Ecclesiæ honorem prosequi, ejus et nostris obedire mandatis, ac ea promovere sollicitè devota et prompta intentione disponis. Verum de prædictorum querela et conatu principum, intendentium ad electionem tertiam, dum inter memoratos electos, super duabus celebratis de ipsis quæstio agitur, promovendam; de præmissa etiam tua circa id dubitatione non sufficimus admirari. Nullum enim fere angulum ipsius latere debet imperii, quod de prædictis electis, hujusmodi electionibus in discordia celebratis, et electis ipsis non curantibus subire iudicium; sed propriis se velle inniti viribus expresse dicentibus; eadem Ecclesia fel. recordationis Alexandri et Urbani Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum temporibus attente considerans, et amare deplorans immensa pericula, quæ de hujusmodi fluctuatione imperii, non solum ipsi Ecclesiæ, principibus totique imperio prædictis; sed et universo commisso eidem Ecclesiæ populo, tam quoad animas, quam quoad corpora et bona etiam imminebant; licet partes ab initio ad suum subeundum iudicium, sicut nec decuisset nemine provocante, tam subito non arctarit; tamen ad reformanda inter ea pacis fœdera, et negotium non solum pro earundem utilitate partium, sed Ecclesiæ totius imperii principum et populi prædictorum in concordia terminandum; varias vias excogitans ad celerem ipsius ordinationem imperii, multipliciter et sollicitè laboravit. Et demum memorati regis Castellæ procuratoribus ipsum regem; præfati post vero Richardi specialibus ad hoc nuntiis eundem Richardum petentibus, inter cætera, tempore dicti prædecessoris Urbani ad recipiendum de ipsius prædecessoris manibus ejusdem imperii diadema vocari, et eis consuetam in talibus justitiam exhiberi; dictus prædecessor eorumdem electorum concordiam, et pacificam ipsius ordinationem imperii, tanquam toti mundo perutilem, sibi quæ ac Ecclesiæ prædictæ valde votivam multo affectu desiderant; deliberavit sic hujus petitioni exhibendæ justitiæ, quam earundem partium instantia exigebat, annuere, quod tractatus concordiæ, ad quam semper ejusdem Ecclesiæ suspiravit intentio, nequaquam inter illos negligere censeretur. Sicque ad ipsos electos speciales nuntios, viros quidem magnæ auctoritatis, discretos et providos capellanos suos qui eos ad pacis unitatem inducerent, de fratrum suorum consilio destinavit. Et ne quid deesse ipsorum prædecessoris et Ecclesiæ sollicitudini ad accelerandam expeditionem ejusdem negotii putaretur; eosdem electos peremptorie fecit ad certum terminum, et sub certa forma citari. Sed eodem pendente termino, turbatione valida in regno Angliæ insurgente, contigit eundem Richardum electum, sicut satis credimus esse notorium,

taliter impediri, quod nemine pro ipso in dicto termino comparente, in eodem negotio nullus processus est habitus: sed idem terminus, omnibus in suo statu manentibus, justitia exigente dilatus ».

45. Pergit exponere, ut cum Urbani consilia de controversia dirimenda, ipso Richardo a rebellibus in vinculis detento, mors importuna turbasset, ipse gubernaculis Ecclesiæ admotus ad eam decidendam studium diligentiamque converterit: sed repentini ac improvisi casus, Silvensi episcopo trucidato et Rodulpho de Castro Podii Bonizi, Castellæ regis procuratore, morbo oppresso, atque oppido, in quo versabatur, a Carolo longa obsidione circumsessio, curas Apostolicas retardarint: nec propter improvisos rerum exitus debere principes electores novis suffragiis tertium evehere; cum ea injuria in ipsorum dedecus, electorum regum dignitatem, majestatemque Romani Pontificis redundaret: in eo demum statu rem consistere, ut ad kal. Junias insequentis anni terminus rejectus fuerit: se Pontificia auctoritate vetare, ne hujusmodi electionem moliantur: rescindere ac convellere omnia, quæ male essent meditati: cæterum se egregium regis Bohemiæ animum collaudare, qui in tanta re, Sede Apostolica inconsculta, nil tentandum censuisset: ipsius esse dignitatis, ut cum suffragia sua ab uno ad alium traduxisset, utrumque non deserere, sed Apostolicæ Sedis iudicium præstolari. Tum subdit Pontifex:

46. « Tecum igitur, fili, attenta meditatione considera, quid in his possit eidem piæ matri Ecclesiæ imputari. Numquid quod dicti principes memoratos electos in discordia elegerunt? An quod iidem electi jus, quod sibi per electiones hujusmodi acquisitum reputant, non omittunt? Vel quod eadem Ecclesia, tantorum maxime principum, jura præcipiti non præcipitavit iudicio, seu perverso forsitan non subvertit? An quod casibus fortuitis, quibus non potest diligentia humana resistere, non occurrit? Profecto licet eadem Ecclesia electionis tunc instantis præveniendo tempora, electores eosdem ad concordiam sedulis monitionibus invitavit; naturalem tamen ad dissentiendum facilitatem hominum in eis non potuit impedire. Nec electos arctare decuit, imo nec licuit, ad eedendum; sicut nec ipsorum pervertere aut præcipitare justitiam; nec prohibere, seu etiam prævidere potuit casus varios postmodum incidentes. Hæc si memorati principes, qui de tertia electione, ut supra exprimitur, satis inconsulte cogitare dicuntur, consultius attendissent, puderet eos super jura imperii ejusdem inter electos ipsos, quos constat eosdem principes elegerunt, pendente iudicio: non sine nimio variationis opprobrio et inconstantia nota, in vanum talia cogitare: cum seire debeant, quod si iidem, non terminato iudicio, ad illa præsumptuosius, quod vix credere possumus, conatibus prosilirent: et ipso jure foret, et nos ni-

hilominus decerneremus, et nimirum ex nunc decrevimus, quidquid sic præsumptum fuerit, irritum et inane: tam tibi quam ipsis nihilominus inhibentes, ne contra hujusmodi decreti nostri tenorem id attentetis: firma spe ac fide tenentes indubia, quod id semper eadem egit Ecclesia, id etiam nos et hactenus gessimus et adhuc puro gestamus in pectore, quod idem negotium, sine ipsorum electorum et principum eos eligentium quavis injuria, expeditionem celerem ad totius ejusdem pacem imperii sortiatur. Nec intentionis Ecclesiæ ipsius, aut nostræ unquam extitit vel existit jus eligendi, quod tibi et eisdem principibus competere non negamus, quoquo modo minuere aut tibi vel ipsis circa illud, aut ejus libertatem in aliquo derogare. Quin potius in votis gerimus, et cordi nobis est admodum, sic illud vobis conservare integrum penitus et illæsum, quod sive alterutram prædictarum electionum confirmari, sive utramque cassari, justitia cogente, contingat; idem jus perinde omnino (non) imminutum habeatis et liberum, sicut tibi et illis vestrisque prædecessoribus competiisse dignoscitur ab antiquo. Præmissa quoque, si excellentiæ tuæ prudentia debito discussisset examine, tua etiam dubitatio; quæ tamen filialis devotionis signa prætendens, ad paternum, sicut decuit, devole recurrento consilium, in eo potissime grata pervenit, quod gaudemus et volumus te in tuis beneplacitis ad nos cum omni securitate recurrere, quievisset. Si quidem ignorare non debes, quod cum in utrumque dictorum electorum tua vota, licet successive, dixeris, illorum saltem alterutrum velut efficax tibi tertio consentiendo in alterum revocare non licet: sed et potius, dum de illorum juribus pendat discussio, ab electione tertii, et propter juris exigentiam, et propter etiam decentiam, omnimodis abstinendum, etc. » addit preces, ne se ab iis, qui tertium creari vellent, flecti pateretur: quin potius delata sæpius Sedi Apostolicæ studia explicaret. « Dat. Viterb. VII id. Novemb. Pont. nostri an. IV ».

47. *Othochari regis Bohemiæ insignes virtutes.* — Is porro Bohemiæ rex Othocharus erat, quem Crantzius Odoacrem vocat; magnis saepe virtutibus decoratus princeps fuit, quem Clemens aliis litteris sæpius extulisse reperitur: tum vero maxime ob egregium zelum, quem in lacessendis bello infidelibus Lithuanis, aliisque religionis nostræ hostibus explicuisset: quorum etiam terras ipsius ditioni subjiciendas decrevit¹, permisitque ut si Lithuaniam edomaret, regiam dignitatem in ea a Sede Apostolica institutam, atque in Mindola a suis crudeliter occiso extinctam revocaret, ut pro suo imperio de iis terris statueret², quas bello subegisset: ac ne in suscepto consilio ipsius zelus defervesceret, aliis litteris incitavit³. Olomucensi vero episcopo in rebus sacris futuras obnoxias eas

omnes terras sanxit Pontifex, quas Bohemus sibi bello peperisset. Ne vero dum strenuus princeps debellandis barbaris incumbere, discordia aliqua ipsum inter ac Theutonicos equites, quibus plures barbarorum terræ subigendæ attributæ fuerant, emergerent, imitas antea ipsos inter ac Bohemum conventiones Apostolica auctoritate communiuit; eaque de re ad eosdem religiosos equites scripsit¹. Significanti etiam Othocharo jungendi cum Carolo fœderis desiderio teneri, Pontifex illius consilium collaudavit².

48. *De Augustini archiepiscopi Nidrosiensis miraculis inquiritur.* — Collustravit per hæc tempora ingentibus miraculis Christianæ religionis dignitatem divinum Numen in Septentrionalibus iis regionibus opera sacri pignoris B. Augustini Nidrosiensis olim episcopi: unde ejus Ecclesiæ cleri precibus adductus sanctissimus Pontifex, Bergensi episcopo et Tutrensi atque Hofmensi Cisterciensis familiæ abbatibus provinciam commisit³, ut religiosum examen de beati viri præclare gestis ac miraculis, quod Innocentii jussu antea inchoatum atque intermissum postea fuerat, perficerent, quo solemniter in sanctorum Albo poneretur.

« Episcopo Bergensi et dilectis filiis Tutrensi Cisterciensis, et Hofmensi S. Benedicti Ordinis abbatibus Nidrosiensis diœcesis.

« Insinuantibus venerabili fratre nostro archiepiscopo, et dilecto filio capitulo Nidrosiensibus accepimus, quod gloriosus in majestate sua Dominus, qui facit mirabilia magna solus, pro meritorum laudabilium ceteritate; quibus piæ memoriæ Augustinus Nidrosiensis archiepiscopus, cujus corpus in Nidrosiensis Ecclesia requiescit, fulgere comperitur; tantam miraculorum multitudinem dignatus est hactenus, ac dignatur assidue operari ut si pium, et conveniens, quod ipsius inter sanctos cæteros Christi fideles invocare debeant suffragia mente humili et devota. Et licet felicitatis recordationis Innocentius papa prædecessor noster dudum quondam... Tutrensi Cisterciensis et... Hofmensi S. Benedicti Ordinum abbatibus prædecessoribus vestris, filii abbates, suas litteras destinavit, ut de vita ipsius et miraculis, qui sanctorum adscribi Catalogo cum instantia petebatur, diligenter ac sollicitè inquirentes, quæ invenirent ipsi prædecessori per suas litteras fideliter intimarent; ac postmodum aliæ diversæ litteræ ad diversas inquisitores atios, ut super inquisitione hujusmodi secundum formam abbatibus memoratis traditam procederent, a Sede Apostolica emanarent; variis tamen impedimentis, et obstaculis interim occurrentibus, inquisitionis ipsius negotium remansit usque ad hæc tempora imperfectum. Quare archiepiscopus et capitulum memorati nobis humiliter supplicarunt, ut super hoc, ne is quem divina honorat dignatio, sine veneratione in po-

¹ Lib. III. Ep. CXXXIX. — ² Ep. CXL. — ³ Ep. CXLI, CXLII.

¹ Ep. CXLIV. — ² Tom. II. Ep. CDLXVII. — ³ Lib. IV. Ep. LXXI.

pulo congrua relinquatur, paterna providere sollicitudine dignemur. Nos igitur de circumspeditionis vestrae industria confidentes, discretioni vestrae per Apostolica scripta mandamus, quatenus, si quod de praedecessoris nostri praedicti, et aliis variis commissionibus; necnon impedimentis hujusmodi proponitur, veritate fulcitur, et tanta super hoc sit publicae laeae solemnitas, quod vobis inquirendum de ipsius vita, conversatione, ac miraculis merito videatur super praemissis inquirere juxta interrogatoria, quae vobis sub Bulla nostra mittimus: ac nobis rescribere procuretis, secundum praedictarum nominati praedecessoris ad praefatos abbates directarum continentiam litterarum, alioquin in negotio inquisitionis ejusdem procedere penitus omittatis. Quod si non omnes, etc. tu, frater episcopo cum eorum altero, etc. Dat. Viterbii VI kal. Octobr. anno IV ».

49. *De reliquiis S. Eduardi; de festo S. Januarii in tempus vernum translata.* — Non minori gloria sacris S. Eduardi regis reliquiis effulsit Anglia: ad quas decorandas Henricus Angliae rex feretrum ex auro conflari, atque egregio artis lenocinio elaborari jussit. Ornare voluit Numen translationis illius pompam insignibus duobus miraculis: Benedictus¹ enim clericus Wintonia oriundus, ac Joannes laicus, qui ex Hibernia accesserat, sanctissimi regis, cui se ardentibus animis commendarant, apud Deum precibus pristinae sanitati sunt restituti: quibus divinum Numen prodigiis populorum religionem in sanctorum suorum cultum accendebat.

Inflammata etiam adeo in Italia Christiana plebs ad colendas beati Januarii reliquias undique confluebat, ut Clemens quo populorum adventantium commodis consulere, missis archiepiscopo et clero Neapolitano litteris² festum illius diem, qui XIII kalend. Octobris celebrabatur, ad VIII id. Maii traduxerit.

Præterea ad atendam Gallorum in B. Quintinum pietatem universis Christi fidelibus parœciæ Ecclesiarum, quæ in Petragoricensi diœcesi in illius sancti honorem excitatae essent, concessit³, ut in festo illius, si in festi Omnium Sanctorum pervigilium feria secunda, vel tertia, vel quinta incurreret, carnibus vescerentur.

50. *Pontifex discutit errorem circa S. Pauli caput.* — Cœpta de sanctorum veneratione orationi adjungimus, repressum a Clemente Græcum hominem, qui Isabellæ Francorum regis sorori pietissimæ feminae quasdam reliquias, quas S. Pauli Apostoli caput esse jactabat, contulerat; Isabellamque monitam, certissima traditione constare, pretiosissimum illum thesaurum Romæ as-

servari: deponeret conscientiam erroneam, ac ne populis scandalum injiceret, daret legato fœditas eas reliquias ad se deferendas, ne si in alias manus incidere, occasio erroris inde pullularet.

« Isabellæ¹ Francorum regis germanæ.

« Scias, filia, Apostolorum capita Romæ indubitanter haberi, quæ felicis recordationis Gregorius papa Nonus praedecessor noster, de sanctis sanctorum suis manibus extrahens, Romano populo patenter exhibuit, et in locum suum restituit cum debita reverentia, presentibus et scientibus universis. Quod si forsitan caput B. Pauli Apostoli apud te esse putas, depone conscientiam, ne fallaris, nec ponas scandalum matri tuae Romanæ Ecclesiae, quæ deceptionem hujusmodi non posset æquanimiter tolerare. Si vero Græci aliquo tempore se illud habere dixerunt, ne mireris: nam odio Latinos habentes facile sibi fornaverunt mendacium, qui de fide mentiri Catholici, quod est majus, minime dubitarunt. Bene igitur facies, si quod habes, dilecto filio nostro Simoni S. Cæcilie presbytero cardinali, Apostolicæ Sedis legato nomine nostro reddideris, nobis per eundem mittendum: ne si ad alias manus devenerit, possit inde cum erroris periculo scandalum suscitari. Dat. Viterbii XIV kalend. Maii anno IV ». Fieri etiam potuit, ut S. Pauli episcopi Constantinopolitani sub Constantio Cucusi martyrio affecti caput esset, cujus reliquiae in Ecclesia a Macedonio ejus persecutore exstructa reconditæ fuere: falsusque rumor postea apud populum increbuit, S. Pauli reliquias ibi asservari, de quo plura Baronius². At de his hactenus: nunc ad comparatam in Syriam ab Occidentalibus expeditionem convertimur.

51. *Apparatus sacri belli a S. Ludovico ornati qui socii.* — Ornabat sacri belli apparatus S. Ludovicus, qui subeundi omnibus pro Christo laboribus regia constantia se devoverat, sollicitavitque Venetos, ut vires maritimas cum ipso adversus impios conjungerent. At ii veriti, ne res mercatoria in Ægypto jacturam aliquam paleretur, tantæ gloriæ participes esse, sese excusarunt. Cum Pontifex Genuenses³ impellere studuit, ut classem S. Ludovico offerrent: « Scire vos volumus, quod Veneti nuntius filii nostri charissimi illustris Francorum regis dederunt responsum, quod cum eis nullum poterant conventionem facere, timentes ne soldanus Babylonie quidquid habebant in Alexandria, occuparet. Unde consulinus et monemus, quod curetis ad eundem regem solemnes nuntios destinari, ut vobiscum passagium suum faciat: et exponatis vos ei tam liberaliter, quod obsequium vestrum debeat acceptare, Dat. Viterbii XV kal. Octob. anno IV (1) ».

¹ Westm. Flor. Hist. — ² Lib. III. Ep. CXXI. — ³ Lib. IV. Ep. XLII.

¹ Tom. II. Ep. CDLXXVII. — ² Baron. An. Chr. 381. num. 79. — ³ Tom. II. Ep. DXXXVIII.

(1) Res Gallicane hujus anni Ecclesiasticos scriptores diu multumque exercuerunt. Huic enim anno assignatur Constitutio illa S. Ludovici, quæ sub nomine Præmaticæ Sanctionis apud eruditos innotuit. In ea vero plura decernuntur, quæ tanti regis pietatem summum-

52. Nec Gallia modo in arma sacra S. Ludovici zelo coorta erat, verum Clementis studio Anglia etiam, Castella, Lusitania et Aragonia indicti Sarracenis belli fremitu circumsonabant. In Anglia quidem ab Ottobono A. S. L. Eduardus atque Edmundus Henrici filii cruce insigniti, de quibus hæc auctor adjectæ Parisio Appendicis¹: « Ottobonus legatus Londini Concilium convocavit, in quo multa statuit ad reformationem Ecclesiæ Anglicanæ. Et non multo post cruce signavit apud Northampton filios regis Eduardum et Edmundum, et comitem Glovernæ cum multis aliis Anglicæ regionis ». Quibus haud dissimilia Westmonasteriensis tradit²: additque ad illud Concilium non Angliæ modo, sed Scotiæ quoque, Hiberniæ et Walliæ episcopos confluxisse. Revocatum porro a Pontifice ex Anglia Ottobonum novis objectum laboribus, atque in Hispanias missum videtur, cum ad ipsum Pontificiæ litteræ extent X kal. Julias datæ³, ut Castellæ regem ad reparandas Terræ-Sanctæ res incenderet et confirmaret: ipseque regem Aragoniæ ad subsidium eidem Terræ-Sanctæ conferendum sollicitavit⁴: neque ad inflammandos quo ardebat zelo cæteros reges studia prætermisit. Eodem zelo accensus Lusitanæ rex, Christi militiæ, suscepto crucis symbolo, se addixit; cui, et aliis ipsius signa secuturis præmia indulgentiarum contulit Pontifex⁵; decimas Lusitanas ad sustinendos bellicos sumptus attribuit⁶, ac plura alia subsidia comparavit⁷. Auxil etiam auctoritate religiosos viros⁸ ut eos, qui crucem capessiverant, censuris solverent, ac pro concione populum ad Christi defendendam gloriam incitarent⁹, cruceque insignirent. At prohi dolor Iii conatus irriti cecidere.

53. Adhibuisse summum studium Pontificem, ut Genuenses ac Venetos vetustis odiis imbutos conciliaret, ac pariter una cum Pontifice reges cruce signatos, quorum antesignatus erat S. Ludovici,

vicus, operam missis oratoribus conjunxisse, refert Andreas Dandulus¹: « Nec tamen pertinaciam odiorum Pontificis ac tantorum regum auctoritate molliri potuisse, (verba auctoris sunt), et ultimo ducis anno a papa et regibus per nuntios requisitus, (Raynerius scilicet Venetorum dux), Joannem Dandulo de S. Moyse, Nicolaum Quirino et Andream Barbarico pro tractanda pace, vel tregua cum Januensibus Viterbium, ubi papa residebat, ambasciatores misit: qui post longos tractatus de pace habitos et non completos, duce jam mortuo redierunt ». Præcipitata ita est in exitum dissidentibus invicem his populis Syria, cujus clades hoc anno illatas a sultano Bendoedare his verbis describit Sanutus²: « Bendoedar vii die Martii cepit Jaffam proditiose, et tempore treguarum multos ex pauperibus occidit: aliis dedit conductum, multis primo exspoliatis, xv vero die Aprilis cepit castrum de Belfort; et xxii ejusdem mensis venit Ptolemaidam Hugo rex Cypri. Tunc soldanus venit Tripolim, et destruxit viridaria: deinde processit contra Antiochiam, et xxix Maii civitatem absque ullo belli tumultu cepit: et post captionem usque ad xvii millia personarum interfecta sunt, et ultra centum millia captivata sunt: et facta est civitas tam famosa quasi solitudo deserti. Cepit quoque portum Præbonelli juxta introitum Armeniæ ». De Antiochia a Sarracenis excisa consentiunt Sanulo alii historici, e quibus nonnulli tradunt patriarcham Antiochenum Ordinis Prædicatorum, Christianum nomine, a barbaris ad aram indutum sacris vestibus trucidatum. Expugnandæ vero Antiochiæ occasionem aucupatum sultanum addit Aytonus³, cum Abaga Tartarorum in Perside rex gravioribus bellis cum Tartaris Septentrionalibus distractus submittere opportuna Antiochiæ, quæ ipsius vectigalis erat, auxilia non potuisset (1).

54. *Clementis papæ, Salomeæ reginæ, Agnetis*

¹ Continuator Paris. an. 1269. — ² West. Flor. Hist. an. 1268. — ³ Tom. II. Ep. dx. — ⁴ Ep. CDXXV. — ⁵ Lib. IV. Ep. LI. — ⁶ Ep. LII. — ⁷ Ep. LIV. — ⁸ Ep. LVI. — ⁹ Ep. LVII.

¹ Andr. Dand. Hist. l. x. c. 7. — ² Sanut. l. III. p. 12. c. 9. Jord. Ms. Vat. bibl. sign. num. 1960. Ayton. Hist. Orien. c. 32. Mon. Pat. Chr. l. III. — ³ Ayt. Hist. Orien. c. 32.

que ejus in Ecclesiam studium maxime decent; sed ejus Edicti postremum caput vetat, ne immoderate ministrorum Romanæ Ecclesiæ exactiones deinceps permittantur, nec, si forte imposterum necessitas aliqua illas expostulasset, admitti mandat, nisi ex consensu regis et Ecclesiarum regni. Postremum hoc; quanquam non in omnibus æque vetustis editionibus ejusdem Pragmaticæ legitur; saucto regi vindicant Gallicani plures scriptores, inter quos Natali-Alexander Hist. Eccl. tom. v. in Vita S. Ludovici; qui fidem huic astruendæ adoptat ex continuatore Parisii fabellam de legatis a Clemente missis in Galliam ad corrogandam sibi mutui lege pecuniam, quos Gallia rex, Romanam avaritiam detestatus, vaenos, et non sine probro dimitti imperavit. Sed non erat cur vir doctus patrocinium sententiæ suæ ex fabella peteret, cum argumentum capiti huic addendo assumi potuisset ex decimis quas Pontifex quæsit, non quidem illis, quas in sumptus ad sacras expeditiones indixit, illæ enim Gallia regi cedebant, sed his quos sibi postulabat pro rebus Siculis juvenis. Quas exactiones nunquam æquo animo Gallia præsulcs tulerunt.

Quanquam vero ratio aliqua prætendi potest, cur postremum hoc Sanctionis caput S. Ludovico adstruatur, nunquam tamen in animum induxerim genuinum reputari debere. Præterquam enim quod caput istud in multis Sanctionis hujus editionibus non comparet, ut in editione bibliothecæ PP. per Maeharium de la Bigne doctorem Sorbonicum, sicut nec in editione Bullarum Hist. Univ. Paris. multum pariter in illud suspicionis creatur ex silentio omnium scriptorum Vitæ S. Ludovici; qui et si entrum continuatoris Parisii, multum in rem præsentem conducit; cum scriptoris illius ea sit indoles, ut si quid in Pontificem et Romanam curiam offenderet, illud libentissime adnotaret, fabellarumque adjectione promoveret atque exaggeraret. Nihil vero ille de hoc Sanctionis capite invidiæ in Romanam curiam plenissimo. Cur etiam S. Ludovico pro decimis in sui commodum indicendis plus nimis apud Clementem molesto, idem Clemens non regressit caput istud Pragmaticæ Sanctionis, quo molestæ istæ pecuniarum exactiones carpebantur? Sed forte postremum hoc argumentum, quod urgeri vehementius posset, ex eo convellitur, quod Pragmatica hæc Sanctio ex Martio mense anno MCLXXVIII, quo Clemens adhuc in vivis agebat, ad annum sequentem MCLXXIX, quo Clemens e vivis jam cesserat, retrahenda est. Nam licet inscripta est anno MCLXXVIII, cum tamen in Gallis annus ille pro veteri stilo tunc obtinente non nisi exente Martio anni MCLXXIX desineret; hinc forte promulgata anno MCLXXVIII, mense Martio, Sanctio anno novi stili MCLXXIX assignanda est.

MANST.

(1) Bernardus Thesaurarius, sen continuator gallus Historiæ Tyrii, quadam addit de rebus Palæstinae, quæ hic præterisse pigeret,

marchionissæ Misnensis et Scatopluki ducis mors. — Luxit etiam Ecclesia, importunam sanctissimi Pontificis mortem, quem Deus hoc anno ex hac vita eripuit, sive ne tot Orientis malis obrueretur, sive ut victis in Italia crudelissimis Ecclesiæ hostibus, in cælo triumphum ageret. De cuius obitu hæc Bernardus Guido¹: «Clemens papa IV, vir totius prudentiæ præ cunctis generosis hominibus obiit Viterbii, in Vigilia B. Andreæ Apostoli cum pace Ecclesiæ concessa ex illo latere, (de Conradino profligato cæsoque loquitur); iuitque sepultus in Ecclesia fratrum Prædicatorum in Viterbio, anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo octavo: vacavit Sedes annis duobus, mensibus novem. Sed de Interpontificio iterum inferius. Quod vero ad tempus Sedis attinet, hæc Baronius asserit²: «Clemens IV creatur 19 Februarii, consecratur VIII kal. Martii, sedit annis III, mensibus IX, diebus XXV». Ipsum hoc anno e vivis ereptum omnes auctores confirmant, ut eos adducere supervacaneum sit; si novatores exceperis, qui, ut nullo rerum delectu ac iudicio centurias suas consarcinare solent, Clementis obitum ad annum MCLXX contutere. Cæterum præter id, quod superius a nobis insinuatam est, subfata illius precibus et jejuniis ingentia mala, quibus Ecclesia premebatur; singulares illius dotes attingit Jordanus his verbis³: «Fuit vir benignus generaliter habitus, cantor deheatus, in concionando non habens socium, sibi austerus, cæteris pius». Commendat eadem illius elogia Ptolemæus Lucensis⁴, quæ ex veteri historico ita describit: «Generalis clericus fuit, videlicet jurista summus, prædicator egregius, cantor pulcherrimus sine pari: carnes diu non comedit, asperrimo lecto est usus, nec vestibus lineis ad carnem utebatur; et sic sanctissimam vitam duxit: nec invenitur exaltasse parentes Deo dicatus». Nec piget hic Longini verba⁵ annectere: «Ultima Decembris die vir vitæ sanctissimæ Clemens papa Quartus, insignis jurista et prædicator egregius, diu carnibus abstinens, asperrimo lecto, vestibus vero lineis ad carnem nunquam in papatu utens, Viterbii moritur». Quod ad locum sepulture attinet, pro ipsius condendis exuviis contentio aliqua fuit, cum maximam sanctitatis suæ opinionem concitasset; de quo hæc S. Antoninus⁶: «Sepultus est autem gloriosus Pontifex Viterbii, ubi tunc curia residebat, in Ecclesia fratrum Prædicatorum, ubi ipsemet sibi elegerat sepulturam: sed de facto translatum ad Ecclesiam cathedralem ad voluntatem quorundam.

Postmodum dictante justitia per successorem Pontificem restitutum est corpus fratribus ipsis, et ante capellam majorem in latere honorifice, ut patet, collocatum».

55. Sanctissimi Pontificis funeri Salomeæ virginis sanctissimæ Galatiæ, seu Haliciensis reginæ, Boleslai Pudici Cracoviæ, ducis sororis, funus conjugemus. Nupserat illa Colomano, ut ait Longinus¹, Haliciensi regi: sed obtritis deliciis consentiente sponso, virginitatis florem integrum servarat: quo sublato, ut majori libertate cælestium contemplationi se dederet, S. Claræ religiosa instituta amplexa, cum duos ac triginta annos in asperrimo vitæ genere, continuo cilicio perdomitis carnis illecebris, duxisset; pie obiit magna sanctitatis existimatione illustris: quæ etiam pluribus miraculis effulsit, ut Longinus subjectis verbis refert: «Decima Novembris die Salomea virgo illustris Galatiæ seu Haliciensis regina, soror germana Boleslai Pudici Cracoviæ ducis; quæ sponso suo Colomano Galatiæ, seu Haliciensi rege, cum quo, omni carnis illecebra profligata, in virginitate et summa continentia convixerat, obeunte, religionem et Ordinem S. Claræ professa in Zavihosten monasterium se contulerat; et Zavihosten monasterio ad Lapidem S. Mariæ alias Skalam prope Cracoviam translato, in observantia regulari et rigore vitæ virginum Domino annis duo de triginta, nunquam a carne cilicium amovens, servierat, abbatissæ officium gerens in Zavihosten et in Lapide S. Mariæ monasteriis, moritur. Quæ licet diebus septem jacuisset insepulta pro fœtore, qui cadaveribus inesse consuevit, suavis odor sanctimonialis, corpus summi frequentantes, afflabat. Quarto demum idus Novembris in eodem monasterio de Lapide sepultum, anno sequenti IV kal. Julii Cracoviam transvectum in Ecclesia S. Francisci fratrum Minorum in chori medio honore congruo humatum. Sed nec tum quidem, quamvis exæstuante sole, ex cadavere poterat a quoquam illud comitantium fœtor sentiri: sed et quædam ex sanctimonialibus cœnobii præfati Marthæ nomine, virgo religiosa et grandæva, pro constanti adstruebat veritate, etiam tunc ex corpore suo et suavitate fragrantiamque odoris, et stillidum olei manasse: quo multi ægrorum peruncti integram se sanitatem recepisse testati sunt. Animam ejus benedictam, cælos in magno fulgore petentem, in visione vidit frater Bogustaus Ordinis Minorum, vir devotus et religiosus, et angelicum cœtum canentem suavitate inenarrabili carmen: Fronduit, floruit Aaron virgula. Quæ in carne posita frequentibus suspiriis, lacrymis et obseca-

¹ Bern. in Chron. Rom. Pont. — ² Baron. in schedis. — ³ Jord. Ms. Vatic. bibl. sign. num. 1960. — ⁴ Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXII. c. 88. — ⁵ Long. Hist. Pol. l. I. — ⁶ S. Anton. It. p. lit. XX. c. 1. § 11.

¹ Long. Hist. Pol. l. VII. hoc an.

eum præsertim eorum temporum æqualis scriptor merito reputari possit. Cum Sancto cohæret ille in assignanda die, qua Jaffam soldanus cepit; sed addit S. Georgii caput victori barbaro cecidisse, quod et corpus S. Christianæ Jaffe relictum a Joanne episcopo Trecenti, arsisse. Captæ vero Antiochiæ diem non quidem XXIX, sed potius XVII Maii assignat, sicut et arcem de Belfort Saracenis non die XV, sed potius XXV Aprilis permittit.

tionibus cælestem splendorem cognatumque desiderabat, illie degendi normam, piorumque conventum sitiens ». Tradunt eadem Michovias ¹, et Chromerus ², ac sacro oleo corpus virginis sudasse testantur.

Non dispari ac felici obitu Agnes marehionissa Misnensis extremum diem clausit : cui Germani scriptores ³ tradunt, objectum per visum Angelum in scypho aureo vinum amarum propinasse, atque illa potus amaritudinem conquerente, Angelum subjecisse acerbam fore ejus mortem ; non ipsam

¹ Michov. rer. Pol. l. III. c. 57. — ² Chron. l. IX et alii — ³ Auctor. anonym. de Lanfr. Thuring. Auct. addit. ad Lambert.

tamen a nomine destituendam : nec multo post ipsam e vita discessisse.

56. Sublati etiam hoc anno e vita nonnulli insignes dignitate viri alii : inter quos Swantopelkus (de quo sæpius nobis sermo fuit) Pomeraniæ dux, relicto ac diviso quatuor filiis principatu, salubribus eos monitis erudit, ut ab inferendo equilibus Theutonicis bello sibi temperarent, Polonosque principes omni amoris et benevolentiae significatione complecterentur. Porro nobiles Pomeranos, ad retinendum in uno capite gentis splendorem, ut cæteri majori natu parerent convenisse, ne scissæ ita Pomeraniæ dignitas ac potentia obsolesceret.

SEDES VACAT ANNUS 1. — CHRISTI 1269.

1. *Sede vacante, Sarracenorum a Carolo subjectorum plures baptisantur.* — Jacebat in luctu Romana Ecclesia, summo pastore viduata, anno Christi millesimo sexagesimo nono, Indictione duodecima ; atque ob continua cardinalium in contraria studia tendentium dissidia, in periculum adducebatur, cum illius mœror debellatis virtute Caroli Siciliae regis in Apulia infensissimis Christianæ fidei hostibus nonnihil recreatus est. Perfidæ gentis caput Nuceria erat, validissimis munita propugnaculis : nec modo superstitionis sentina, verum et rebellionis lomes. Illam rex obsidione cinctam, et undique circumclusam, ne hostis excurreret, dura adeo lame attrivit, ut victoris arbitrio se dedere infideles compulsi fuerint. Pepercit iræ Carolus ac victoriæ temperavit : eos tamen nequissimos Christianos, qui Sarracenos ad facinus impulerant, gladio peremit : alios vero

venia donatos in plura loca ita dispersit, ut ipsorum vires penitus infregerit ; omnemque in posterum rebellandi occasionem ademerit. Quæ res non singularis modo pro stabilienda publica pace, elidendisque omnino futuris inde periculis ; sed pro misera gente ad Christi cultum traducenda, prudentiæ fuit. Plures enim ex eis, ut monachus Patavinus testatur ¹, cum jam suorum prava societate non corrumperentur, ad hauriendam Evangelii lucem oculos extulere. His consentanea tradit Bernardus ², qui addit Sarracenos ita perdomitos, ut ad elementiam a rege obtinendam injectis collo funibus, se ad illius pedes prosternerent, suaque ei vexilla perferrent : quos ipse, ut in servili conditione viverent, vita donavit (1).

2. *Bellum contra Guelphos.* — Nec multo

¹ Monach. Pat. Chr. l. III. et alii. — ² Bern. in Chr. Rom. Font.

(1) Quanquam certum est hoc anno Nuceriam Sarracenorum in Caroli potestatem venisse, atque tunc demum factum ut res Sarracenorum, qui tam diu Italiam vexaverant, ita alteri inciperent, ut nunquam d.inceps resurgerent ; memorabilis tamen hujus victoriæ dies et mens nunquam satis adhuc exploratus est. Plerique enim veteres scriptores annum rei gestæ adnotasse contenti, reliqua neglexerunt. Fauci vero illi, qui eo usque diligentiam suam provexerunt ut nec mensem nec diem negligerent, e teri sunt scriptores rerum, ac Italiae parum gnari, nec inter se plane coherentes. Nam Guallelmus de Podio-Laurentii, et Chronica Monfortiam scriptor anonymus diem VI kal. Augusti notant ; continuator Gallicus Tyrn diem VII kal. Septembris, seu ut ille scribit diem XXVI Augusti præfert. Qui quid tamen sit de anno et mense captæ urbis, constat inter pacta deditionis unum illud fuisse, ut ex vetustis Chronicis tradit F. Pippinus Ordinis Prædicatorum, qui procedenti sequenti sæculo Chronicon suum scripsit vulgatum a Muratorio rer. tom. IX ; unum, inquam, illud fuisse, ut « singulis sexlis tertis nomine tributi magnam pondus auri eidem regi exhiberent ». Hanc conditionem quod apud neminem legerim, adnotandam hic censui ; an veritati congruat, lides esto peccatorum.

Eodem etiam Pippino teste (hoc anno) Ferrariæ obiit Armannus quidam, cujus tanta fuit sanctitatis species ficta, ut etiam annis post obitum triginta in specioso mausoleo conditus frequenti populo coleretur. Sed ejus hypoëris tandem detecta, ossa e tumulo extracta igne cremata fuerunt, quæ de re in Annalibus ad an. MCCCL. 25.

post partam eam victoriam alio triumpho cumulavit. Guido enim Novellus comes Germanicis copiis ac Senensibus, Pisanorumque auxiliis ingentibus fretus, cum ardens vicietæ cupiditate ob vastatum anno superiori Podium Bonizi exercitum in collem vallis Elsæ movisset, eo accepto, Joannes Bertardus Gallus regis Caroli in Etruria vicarius Francorum, copiis Florentinis aliisque Guelphis stipatus militari arte, quamvis numero et robore hosti impar, occurrit obviam, ac Gibellinos magna clade devicit. Qua de re hæc Ptolemæus Lucensis tradit historiæ¹: « Eodem vero anno diebus Joannes cum sua militia, quam habebat, vadit apud collem vallis Elsæ contra Gibellinos, et Senenses; inter quos fuit comes Guido Novellus cum militia Theutonica: et cum eisdem pugnat. Et cum jam diu atrociter pugna certassent, succubuit pars Gibellina, omnibus quasi Theutonicis in bello cæsis et aliis multis. Et ex tunc in Tuscia defecit pars Gibellina, et pars Guelpha regnat, rege Carolo eidem assistente ».

3. In eo bello Provenzanus Sylvanus Senensium dux, vir præpotens, exemplum cæteris dedisse fertur² quam fallacia sint ariolorum responsa. Cum enim dæmon de belli eventu consultus subjecisset, Provenzani caput cæteris sublimius exiturum; ille, sibi gloriosissimam victoriam præsagens, temere in medios Guelphorum globos penetravit, et captus capite truncari jussus est, quod infixum hastæ per exercitum circumlatum. Ita scelestum hominem elusit diabolus: vel divina Providentia a dæmone dicta, ad vindicandum scelus in alium sensum detorta, exitum verum adipisci permisit. Cæterum excisæ adeo fuere eo prælio Senensium vires, ut paulo post Florentini Guelphos, Senenses exules in urbem induxerint, ejectisque Gibellinis firmum fœdus percusserint: denique in mutuam amicitiam eæ duæ civitates coaluerint, quæ bellum inexpiabili odio tandem gesserant. Nec Senenses modo, verum Pisani, ut Patavinus monachus refert³, qui Carolo pertinacissime restiterant, regie potentis impares, ob continuas hostium excursionses, quibus undique erant circumfusi, se Carolo subdidere. Atque ita ex diuturnis bellis, quibus attrita fuerat, Italia felicissime emerit.

4. *Dimicante cum Græcis Carolo, S. Ludovicus Francos in sacrum bellum concitat, varios nactus socios.* — Proferre etiam latius in Græcia imperium meditantem Carolum, atque Achaïæ, et Peloponnesi principatum posteris affinitate peperisse, refert Ptolemæus Lucensis⁴: « Anno Domini MCLXIX, Ecclesia Romana vacante, et imperio similiter, rex Carolus, videns se in dominio prævalere, jam incipit versus Orientem suam potentiam dilatare. Unde matrimonium pro filio suo Philippo contrahit cum filia principis Achaïæ: ex quo ma-

trimonio principatum acquirit. Tum constituto in Tuscia suo vicario domino Joanne Bertaldi, et parte sua in dicta provincia prævalente, militiam mittit de Apulia contra Palæologum, quia imperium Constantinopolitanum non justo titulo occupaverat, ut supra est dictum: cui aliquando bene cessit cum ipso, aliquando male ».

5. Dum vario eventu dimicaret cum Græcis schismaticis Carolus, ipsius frater Ludovicus Francorum rex, longe virtutibus superior, Francos in sacrum bellum concitabat. Adjectæ Parisio Appendicis auctor refert S. regem nuntiorum opera Eduardum ex Anglia excivisse, venientemque arcis amplexibus constrictum permovisse, ut se comitem laborum pro Terra-Sancta recuperanda ipsi adjungeret. Quam historiam ipsius auctoris verbis narrare visum est: « Hoc anno, inquit, sanctus Ludovicus rex Franciæ nuntios speciales direxerat Eduardo filio regis Angliæ, rogans, ut ad ejus colloquium festinaret. Non segnius Eduardus maturat iter: et ad regem Francorum transfretare curavit. Quem rex vultu suscipit hilari, et amabili ter amplexum arctius osculabatur, manifestans causam, pro qua eum advocaverat. Dixit nempe se in votis habere Terram Sanctam repetere, eumque desiderare comitem ad debellandam barbaricam rabiem paganorum. Quod cum audisset Eduardus ita respondit: Nostis, domine mi rex, quod substantia Anglicana fere defecit omnino propter bellum inter regem et proceres: et mea substantia est nimis tenuis ad tantum negotium in præsentia talis domini peragendum. Cui mox rex Franciæ sic respondit: Triginta, inquit, millia marcharum bonæ legalisque monetæ tibi accommodabo, vel certæ gratis dabo: tantum meis desideriis acquiesce. Erat Eduardus revera vir grandis staturæ, magnæ probitatis et audaciæ: fortis insuper supra modum. Rex quoque Franciæ reputavit se felicem, si talem comitem obtinere mereretur. Eduardus igitur non minus cupiens tantam perfectionem, quam ipse rex Franciæ, annuit votis suis. Et confestim impigorat Francorum regi Guasconiam, accipiens ab eo pecuniam necessariam pro itinere Terræ-Sanctæ: reversusque est Angliam, ut a patre suo rege licentiam impetraret. Moxque patrem senem pietas commovit in lacrymas; justo tamen desiderio acquievit, et benedictionem filio suo gratanter impendit, permittens quotquot eum sequi vellent in peregrinationem disponere se ad iter. Hac occasione cruce signatus est, ut præmittitur, a legato ».

6. Fervebat⁵ eodem zelo Aragonia, atque ipse rex se militiæ sacræ adversus Sarracenos transmarinos magno terrore accingebat; cum jam præmissa suorum parte, conscenso mari tempestate exorta repulsus est. Qua de re hæc Sanutus monumentis tradit⁶: « Eodem anno rex Aragonum ad

¹ Ptol. Luc. l. XXII. — ² Jo. Vil. l. VII. c. 31. et alii. — ³ Mon. Pat. ubi sup. — ⁴ Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXII. c. 40.

⁵ Continuator. Paris. hoc an. — ⁶ Sanut. l. III. p. 42. c. 9. Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960.

Terræ-Sanctæ veniebat succursum, et quarta die valida tempestate exorta pæne naufragium passus cum parte stoli rediit; pars vero altera, in qua erant duo ejus filii illegitimi, putans regem processisse, ad Ptolemaidam usque pervenit. Rex autem pericula maris ac corporis perhorrescens, amplius transfretare noluit. Accidit autem, ut infans regis prædicti præfatum immediate bellum cerneret, velletque Christianis in auxilium proficisci: fuit tamen illi propter Turcorum multitudinem dissuasum». Ita irrita cecidit Aragonum in Syriam expeditio; ac præcipue, ut aiunt, meretricis artibus, cujus amoribus Jacobus erat irretitus, ignave sumpta ex tempestate quam erat passus occasione. De quo hæc Bernardus scribit¹: «Jacobus rex Aragonum cum regio apparatu et multitudine pugnatorum mare ingreditur in subsidium Terræ-Sanctæ: et præmissa parte suorum, ipse rejicitur, ut dictum fuit, consilio mulieris: quem revera Dominus in suum noluit holocaustum». Ita Clementis Quarti dictum² verissimum repertum est, cum Jacobo, glorianti se arma sua Crucifixi obsequio consecrasset, respondit Christum ejus obsequio non egere, qui ipsum impudicis voluptatibus in suo corpore crucifigeret. Ad fulciendas vero facilius labentes res Syriacas proceres finitimum Cypri regem Hugonem ad solium Hierosolymitanum evocarant, correptaque ab eo Tyri hoc anno insignia regia fuerunt exigua, ut refert Sanctus³, pompa: xxiv die mensis Septembris, eum parva, quantum existimo, solemnitate vel cordis lætitia, Hugo rex Cypri Jerusalem diadema cepit in civitate Tyri». At Hugoni postea Maria, regum Hierosolymitanorum stirpe sata, judicium intendit de ereptis sibi hæreditariis juribus: quæ cum contra sultanum tueri non posset, in Carolum regem Siciliæ bellica gloria, et viribus florentissimum transludit; de quo inferius suis locis. Nunc de comparatis subsidiis dicere pergamus (1).

7. *Rudolphus cardinalis legatus in Oriente.* — Sustinere legati Apóstolici munus in regnum Christianorum castris e Clementis decreto debebat Rudolphus episcopus Albanensis, symbolo crucis Pontificis manibus insignitus, ut ruenti Hierosolymitano regno succurreret: sed cum Rudolphus nondum provinciam, in qua legati partes obiturus erat, ingressus esset, vacante Sede, cardinales illi injunctam provinciam confirmarunt⁴.

«Miseratione divina episcopi, presbyteri et diaconi sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinales, venerabili fratri Rudolpho episc. Albanensi A. S. L. salutem in Domino.

¹ Bern ubi sup. Serl. l. III. c. 74. — ² Tom. II. Ep. CCXIII. — ³ Sanct. l. III. p. 12. c. 9. — ⁴ Ex Form. Marin. Ebul. tom. I. Sis. Val. pag. 91. Ep. CCCXXXV.

« Gustato frequenter amaritudinis calice super dilatatis oppressionibus Terræ-Sanctæ, quam sauciat et lacerat manus Agarenorum impia, mædificari semper avida, sanguine Christiano; ejus deploramus angustias, et per affectum con passionis intimæ secum sui doloris tormenta patimur. Dolemus itaque et incolarum ipsius terræ cruciatu continuo; quibus vix defensionis tutela relinquatur, seu quietis remedium indulgetur; sed potissime circa opprobrium Redemptoris afficimur, ejus hæreditatem nationes perverse diripiunt, diris affligunt molestiis, et hostili feritate conculcant. Talibus quidem Romana Ecclesia mater diutius ibidem vexata molestus, sollicitudinibus anxia, et studiis operosa pro juvanda prædicta terra labores subiit varios; et quantum sibi extitit ex alto permissum, manus et mentem ab ejus auxilio non retraxit. Specialiter autem modernis temporibus felicis recordationis dominus Clemens papa IV, qui prosequi negotium ipsum efficaciter intendebat, primo venerabili fratri nostro Simoni tit. S. Cæcilie presbytero card. etiam in regno Franciæ A. S. L. nonnulla, quæ ipsi negotio erant opportuna, commisit: et postmodum vos ad partes Gallie, ob felicem promotionem ipsius negotii, cum plenæ legationis officio destinavit: committens nobis nihilominus, habita super hoc deliberatione solenni cum fratribus suis, eorumque intellectis in hac parte consiliis, idem legationis officium in partibus transmarinis; vosque, de suis manibus crucis recepto signaculo, prosecuturi commissum vobis officium in Franciam processistis. Cum autem appropinquet tempus passagii generalis, et legati præsentia sit in eisdem partibus multipliciter opportuna; maxime, ut Christianus exercitus, prout in tam arduo negotio convenit, et alias fieri consuevit, spiritualibus præsiidiis adjuvetur; expedit ut legationis officium in dictis partibus transmarinis, juxta datam vobis a Deo gratiam, exequi valeatis. Decentius enim et expeditius esse conspiciamus, quod per vos persecutionem recipiat partium earundem legatio, cui, sicut præmittitur, semel extitit jam commissa, quam si de novo per nos alii committatur. Et ne apud aliquos revocetur in dubium, an pro eo quod viventi memorato summo Pontifice non fuisset terminos legationis partium prædictarum ingressi; nec de commissione legationis ipsius habuistis ab eadem sede litteras speciales, seu alia qualibet ratione dictum officium expiravit, vel quod apud vos non resideat ipsum exercendi potestas; nos in tantæ necessitatis articulo ac populo Christiano auxiliis desideriiis promptisque conatibus intendentes subvenire salubriter, quantum possumus et debemus, non derogando in aliquo commissioni prædictæ jam, ut supra exprimitur, per eundem

(1) Ad res Palæstine quod attinet, addere juvat ex continuatore Gallico Tyrii, male pugnatum hoc anno die Mercurii ante Natalem Domini ab equitibus nonnullis cum Egyptiis Jaffæ. Cum enim equites illi insidias in Barbaros tendissent, tanta subito Barbarorum multitudine circumvallati fuerunt, ut ad ducentos trucidarentur.

summum Pontificem vobis factæ; sed omnem in iis materiam dubitationis, et scrupulum a fidelium mentibus amputare, prout expedit affectando; ad plenam vestræ potestatis evidentiam, præsertim cum ad præsens eadem Sede vacante alius non supersit, qui valeat in hujusmodi articulo, prout ipsius exigit necessitas, providere; vobis in dictis partibus transmarinis plenam legationem, ut evellatis et destruat, dissipatis et disperdat, ædificetis et plantetis, sicut videbitis expedire, auctoritate præsentium doctissime committendum: fraternitatem vestram rogantes, hortantes et obsecrantes in Domino Jesu Christo, quatenus onus prædictum fiducialiter humeris vestris impositum ad laudem divini nominis, augmentum Catholicæ fidei, salutem vestram et prædictæ terræ, ac aliorum Christi fidelium, qui se illius terræ constituerunt et constituunt defensores suscipientes; humiliter illud constanti animo et benigna patientia, prout vobis ex legationis officio competit, prosequi studeatis. Speramus enim in illo, cujus auxiliatrix dextera clementer adest agentibus causam ejus, quod ipse, qui personam vestram Providentiæ munere, scientiarum magnitudine, circumspectionis et industriæ gratia, multisque virtutibus consignavit, prædictis humeris vestris fortitudinis robur adjiciet virtutem, misericorditer faciendo vobiscum, ut præfatum negotium, quod ad suam prosequimini gloriam felicitatis optatæ, suscipiat incrementa, etc. »

8. Profectum sequenti anno Rodolphum episcopum Albanensem una cum S. Ludovico et crucesignatis copiis in Africam, visuri sumus. Dum vero ita Occidens sacri belli apparatu fremebat, in aere concurrere armatæ acies visæ sunt: ad quod prodigium multorum animus emareuit. Id vero ostentum sæpius in Polonia hoc anno objectum narrat Longinus¹: « Duo exercitus armati et equestres acibus hostilibus et infestis inter se concurrere et durum certamen gerere conspecti sunt; quod ne perniciem reipublicæ Polonorum portenderet, a devotis et religiosis viris Deo omnipotenti supplicationes et obsecrationes habitæ sunt ». Hæc Longinus, iis similia, quæ in Macchabæorum libris ostensa, et a Magno Gregorio enarrata, cum Longobardi Italianam invasuri essent, referuntur. Ejusmodi enim ostentis prænuntiare populis calamitates Numen consuevit, ut ad molliendam lacrymis et precibus divinam iram sese comparent; quemadmodum cecinit Psalmographus²: « Dedisti metuentibus te significationem, ut fugiant a facie aëris: ut liberentur dilecti tui ». Nec minora prodigia sequenti anno populos exterruisse tradit auctor: in Silesia nimirum Odram et Nissam fluvios tribus diebus eruenta aqua fluxisse, atque in eadem regione æstivo tempore cælum sanguine pluisse.

9. *Daniæ rex jura Ecclesiæ restituit.* — In

Daniæ exorta jamdiu ante erat controversia inter Christophorum regem, et Jacobum archiepiscopum Lundensem primatem Sueciæ, Petrum episcopum Roskildensem, nonnullosque alios de jure Ecclesiastico; quæ magis, Erico ad paternum solium evecto, sub Margaritæ matris reginæ tutela exarsit; adeo ut ii præsules et clerici, reginæ potentiæ metu perculsi, e Daniæ ad Sedem Apostolicam perfugerint: objurgatus vero Ericus a Clemente IV violati juris Ecclesiastici una cum regina Margarita Sedis ejusdem imperiis parere Christiana demissione in animum induxit¹, ac Nicolaum regii in Daniæ sigilli præfectum misit, instructumque auctoritate, ut Pontificiæ vel alterius, cui a Sede Apostolica arbitri partes forent demandatæ, sententiæ staret, ut e regis litteris patebit:

« Sanctissimo patri ac domino... sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici, Ericus Dei gratia Danorum Selavorumque rex et dux Estoniæ; ac Margareta regina mater ejus, cum omni humilitate et obedientia devota pedum oscula beatorum.

« Noverit sanctitas vestra, quod tam nos simul, quam nos rex prædictus diversa mandata dedimus exhibitoribus præsentium inagistro Nicolao cancellario nostro, et Petro Aurisiensi archidiacono circa diversa nostra negotia: et specialiter in causis et negotiis, quæ inter nos et quosdam prælatos et personas Ecclesiasticas, videlicet reverendos patres dominos Jacobum Lundensem archiepiscopum, Petrum Roskildensem episcopum, Sacerum præpositum Lundensem, magistrum Rocardum canonicum Ripensem, et David rectorem Ecclesiæ de Ruthe Roskildensis diocesis vertuntur. Quæ omnia rata et firma habemus, nec de illis aliquid intendimus revocare; sed adjiciendo damus eidem cancellario et archidiacono, et cuilibet illorum in solidum potestatem paciscendi, componendi, compromittendi, cum pœna et sine pœna, prout viderint expedire; et ordinationem subeundi, sive submittendi se nomine nostro præcise ordinationi dicto laudo et arbitrio vestro, seu cujuscumque alterius, cui vos prædicta negotia, seu aliquid ex eis duxeritis committenda; et faciendi eodem nomine in præmissis et circa præmissa quidquid opportunum fuerit de consuetudine vel de jure, seu ipsi vel eorum alter putaverint expedire, etiamsi mandatum exigatur speciale: ratum nos promittentes habituros et firmum quidquid per eos, vel eorum alterum actum et gestum, procuratum, seu etiam acceptatum fuerit in præmissis, vel aliquo præmissorum. In cujus rei testimonium præsentis litteras sigillis nostris fecimus roborari. Datum et actum Nyburch anno Domini mclxxviii, IV non. Aprilis ».

10. Prætermissum est litterarum inscriptione Pontificium nomen, cum novi pastoris expectatione orbis penderet: diuturnum vero Interponti-

¹ Longin. Hist. Pol. l. VII. — ² Psal. LIX.

¹ Ext. apud Greg. an. 3. pag. 468. in Ep. cxciv.

ficio controversiam hanc produxit¹, quæ demum Gregorio X Ecclesiæ gubernaculis admoto, sedata est. Anno enim hujus sæculi septuagesimo secundo, cum Jacobus Lundensis archiepisc. (1) Urbiveterem in Pontificia aula ageret, litteris publicis professus est se controversum jus Ecclesiasticum Ecclesiasticorum virorum arbitrio permittere : qui si inter se dissentirent, res ad summum Pontificem referretur : quod vero ad rem profanam spectaret, communes amicos, tum a se, tum a rege diligendos, qui litem dirimerent : cæterum sedem Lundensem se repetiturum, si Ericus rescripto tum regio, tum aliorum viginti Daniæ procerum chirographo munito suæ ac suorum incolumitati caverit : cum iis vero, qui sacerdotia, dum a Lundensi sede aberat, invaserant, ex æquo acturum. His Lundensis archiepisc. pactionibus assensit Ericus, adjecta hac in litteris verborum forma² : « Nos igitur Ericus Dei gratia Danorum Sclavorumque rex et dux Estonie huic supradictæ compositioni consentimus, et eam promittimus observare. In cujus rei testimonium præsentibus litteris sigillum nostrum duximus apponendum. Datum apud N. keping anno Dom. MCCLXXIII in die Matthiæ Apostoli ». Ereptus est paulo post e vivis Jacobus archiepisc. Lundensis, Sueciæ primas³, ut e Petri episcopi Roskildensis litteris Syobureh X kalend. Junii, an. a partu Vir-

ginis MCCLXXIV exaratis constat. Hujus vero causa, quæ cum Jacobo archiepiscopo erat conjuncta, æquo dirempta est, omnesque acceptæ injuriæ regi ab eodem remissæ fuere : de quo subjectæ litteræ promulgatæ :

« Univerſis Christi fidelibus præſens scriptum cernentibus, Petrus miseratione divina Roskildensis episcopus, in vero salutari salutem.

11. « Noverint tam præſentes quam futuri, quod anno Domini MCCLXXIV, mense Maii omnia et singula, quæ inter gloriosum principem dominum nostrum Ericum Dei gratia Danorum Sclavorumque regem, et reverendam matrem ejus, dominam nostram reginam ex parte una ; et nos et Ecclesiam nostram Roskildensem ex altera, tam in curia Romana, quam in regno Daciæ a tempore felicis memoriæ regis quondam Christophori usque modo movebantur, sedata sunt amicabiliter et sopita ac finaliter terminata. Propter quod nos prædictos regem et reginam illustres super prædictis omnibus et singulis causis et quæſtionibus inter nos huc usque motis, ex parte nostra et Ecclesiæ nostræ, omnino dimittimus excusatos : et hoc per præſentes litteras publice protestamur. In cujus rei testimonium et evidentiam pleniorum sigillum nostrum præſentibus duximus apponendum. Datum Rustandis anno Domini supradicto, die Ascensionis Domini ».

¹ Ext. ibid. ejus lit. — ² Ext. ibid. — ³ Ext. ibid.

(1) Cum hic in Annalibus sermo fiat de Jacobo Lundensi archiepiscopo, operæ pretium est adnotare præsulis illius annum emortualem assignari a chronologis Danis Lu ewigii in Reliq. annum MCCLXV, cui successor datur Erlaudus, quo fatis fuo, Trugothus anno MCCLXVI, assumptus. De Jacobo vero notant scriptores illi : « In reversione de exilio factum fuisse fratrem Minorem Lundis ». Id vero contigisse inter annum MCCLXXIII die S. Matthiæ, et diem ejus emortualem intelligimus ex litteris Erici regis relatis in Annalibus hic.

SEDES VACAT ANNUS 2. — CHRISTI 1270.

1. *Sede vacante, S. Ludovicus a Palæologo de Græcorum controversia arbiter electus, a cardinalibus super eo instruitur.* — Exterritus Palæologus anno Christi septuagesimo supra millesimum ducentesimum. Indictione tertiadecima, ingenti bellico apparatu S. Ludovici Francorum regis, ipsiusque fratris Caroli regis Siciliæ, qui imperium

proferre in Græciam cœperat, potentia, ne conjunctis armis Baldwinum, Græcorum schismatis odio, Constantinopoli restituerent ; S. Ludovico ad ejurandum Græcorum schisma paratissimum se obtulit. Quippe noverat zelo orthodoxæ fidei propagandæ ardere : eumque omnium controversiarum, quæ in redintegrandâ Ecclesiarum conjunctione

occurrerent, arbitrum delegit; meminitque Pachymerius¹ de oratoribus ea de causa missis. At rex sanctus, qui ut cæteros principes reliquis virtutibus, ita demissione Christiana, atque in Sedem Apostolicam observantia vinebat, id munus sibi arrogare recusavit: responditque Græcorum imperatori, preces suas ad Sedem Apostolicam, ut in Ecclesiæ gremium admitteretur, adhibiturum. Optabat enim (quod antea vidimus agitatam) ut Palæologus novo adstrictus fœdere Græcorum arma in Sarracenos converteret. Tum ejus oratores ad cardinalium collegium dimisit. Quibus exceptis senatus sacer S. Ludovico amplissimas grates ob navatam operam in revocandis ad Ecclesiæ obsequium schismaticis egit².

2. « Miseratione divina episcopi, presbyteri et diaconi S. R. E. cardinales, Ludovico illustri regi Franciæ, etc.

« Licet necessariam non credamus, vos de ingenti utilitate tanti negotii admonere, vel excitare ad ejus promotionem regiæ pietatis affectum, cum illum fervere noverimus circa ista; quia tamen ad felicem ejusdem negotii consummationem, per quam inveterati schismatis semina omnino tollantur, et redintegretur corpus Ecclesiæ per illud tanto membro, eorumdem videlicet Græcorum imperio, tam longis et deflendis temporibus mutilatum, præcordiis totis afficimur, et ad eam plenis desideriis suspiramus; serenitatem regiam moneamus, rogamus et hortamur in Domino, in remissionem vobis peccaminum suadentes, quatenus utilitates innumeras, et præcipue animarum salutem, ex hujusmodi negotio, Deo auspice, proventuras, pia meditatione pensantes; necnon attendentes sollicitè, quod circa illud, quanquam frequenti repetitione tentatum, pro eo quod, sicut eventus indicat, dicti Græci non in veritatis simplicitate in illo procedere, sed tempus deducere in cautelis et simultatibus intendebant, frustrata longæ deductiones ambagibus sæpefactæ Sedis intentio ad optatum exitum non pervenit; memorato legato, sicut per easdem nostras litteras directas ad ipsum videre poteritis, dicti negotii executio ad vestræ petitionis instantiam demandatur, si annuente Domino forsan appareat dictos Græcos efficaciter velle procedere in præmissis, vestræ cooperationis suffragium in directione et prosecutione ipsius negotii exhibentes, ad evitandum consuetæ simultatis insidias, et idem negotium securitatibus et cautelis accommodis roborandum; divinæ retributionis intuitu, et ob reverentiam Sedis ejusdem sic sollicitè intendatis quod vitatis scissuræ antiquatæ dispendiis, et fidei, charitatis et obedientiæ unitate Latinis et Græcis memoratis unitis; eandem Ecclesiam suis redintegratam partibus, et solida membrorum suorum restitutione firmatam, in iis verisimiliter timere non oporteat ulterius re-

cidivum, vestraque devotio illi exinde reddatur acceptior: et cujus in veritate res geritur, quique labores vestros, quos pro servitio sibi tam grato et accepto subibitis, in retributione justorum inestimabili munificentia compensabit. Dat. Viterbii id. Maii anno Domini mclclxx. Apostolica Sede vacante ».

3. Perducendæ igitur in opus Orientalis Ecclesiæ conjunctionis¹, quam Græci urgebant, cupidi cardinales, Rodolphum A. S. L. in S. Ludovici castris certiorum factum de omnibus, quæ sub Urbano IV et Clemente IV ab Apostolicis apocrisiariis gesta essent cum Græcis, auctoritate ad rem cum iis componendam instruxerunt.

« Miseratione divina episcopi, presbyteri et diaconi sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinales, venerabili fratri episcopo Albanensi A. S. L.

« Inter cætera, quæ in excellenti et Christianissimo domino principe, domino Ludovico rege Francorum illustri, digni in Domino laudibus attollenda recti iudicii censura dijudicat, singularem ipsius zelum ad incrementa fidei orthodoxæ considerationis oculis intuentes, in vocem exultationis et confessionis erumpimus; et exultantes in Domino ac ejus beneficia confitentes, ipsi super hoc vitulum labiorum exsolvimus, a quo dicto regi credimus pia miseratione concessum, ut et alias affluenter charitatis ubera in opera pietatis effundat; et pro defensione ipsius fidei, quasi abnegans semetipsum, ad id se, suos et sua promptitudine spontanea exponendo, sic illius specialem se exhibeat defensorem, et in ejus dilatazione ministrum, quod laudabilium evidentia operum satagit eidem fidei non solum filios ab initio alienos venire, sed et per erroris devium alienatos ab ipsa suæ sollicitudinis studio ad ejus reducere unitatem, sicut Terræ-Sanctæ negotium auspiciis, Deo auctore, felicibus per eundem tam potenter assumptum, et porrecta nobis ex ipsius parte super Græcorum reconciliatione petitio liquido protestantur. Nuper siquidem nobis præfatus rex, religiosis viris fratribus Eustachio de Atrebatu et Lamberto de Cultura Ordinis fratrum Minorum suis nuntiis et litteris ad nostram præsentiam destinatis, exposuit, quod magnificus vir Palæologus eorumdem Græcorum imperator illustris per apocrisiarios et litteras eidem regi exposuit, quod ipse, clerus et populus suæ ditioni subjecti, desiderantes ad obedientiam Ecclesiæ Romanæ redire, ipsique in ejusdem fidei professione uniri; varios super hoc nuntios et litteras ad Sedem Apostolicam destinarent, quorum etiam aliqui in via detenti non pervenerant ad eandem; et frequenter ac humiliter ad hæc postularant admitti, nec adhuc eorum circa id fuerat desiderii satisfactum; et apud eundem regem super hoc multiplicatis nuntiis et litteris institit, deprecans instantè, ut ipse rex in tam pio et utili negotio, arbitri partes assumens, ad ipsius con-

¹ Pachym. Hist. Græc. l. v.—² Ext. eor. lit. in Form. Mar. Ebul. pag. 91.

¹ Ext. ibid.

summationem sollicita intenderet pietate. Ipse namque imperator, ut suis verbis. prout nobis referuntur, utamur, se velle regem eundem arbitrium in hoc constituere asserens, promittebat quidquid idem rex super hoc diceret, se plene ac inviolabiliter observaturum. Et ut circa hoc suum magis ostenderet dictus imperator affectum, prædictum regem adjurabat per aspersionem sanguinis Jesu Christi, quod nequaquam assumere onus hujusmodi recusaret: et si secus faceret, ad summum judicem, ut ipse rex in extremo judicio coram eo de hoc rationem redderet, appellabat. Propter quod memoratus rex solitum prosequens ad ejusdem fidei augmenta propositum, et ad præfatam Romanam Ecclesiam consuetæ non omittebat devotionis affectum; sed prudenter attendens ac humiliter cognoscens, quod suum non erat tale in eodem negotio, quod specialiter pertinere dignoscitur ad ejusdem Sedis examen, etiam ad ipsius imperatoris instantiam officium usurpare; consulte respondit, quod in eodem negotio, hujusmodi partes nequaquam assumeret; sed pro ipsius salubri consummatione apud eandem Sedem ad quam id pertinet, libenter instaret. Ne itaque negotium, cujus expeditio, si eam concederet Altissimus, tot animarum discriminibus obviat, eisque viam aperit ad salutem, in prosecutione defectum aliquem patiat, a nobis; quibus eadem nunc Sede vacante, cum alius, qui hoc possit tempore vacationis hujus non supersit, spectat in talibus providere; humiliter per eosdem nuntios suos postulavit, ut negotii executionem ejusdem sollicitudini vestræ committere curarem. Nonnullisque interjectis, quibus cardinali Radulpho exponunt omnia, quæ ab Apostolicis apocrisiariis, ab Urbano IV et Clemente IV missis cum Palæologo et Græcis fuere agitata, subjiciunt:

4. « Quocirca debita meditatione pensantes tam salubre negotium, tam utiliter, tamque perpenso consilio, et exacta maturitate dispositum non immutatione, sed prosecutione potius indigere; instantiæ memorati regis Francorum, in votiva admodum expeditione ipsius negotii nostris desideriis concurrenti, consensu prompto concurrimus; et præmissa vobis ad plenioris instructionis auxilium serius exponentes, executionem prædicti negotii fraternitati vestræ præsentium tenore committimus, ut in ipso juxta præmissarum ejusdem domini papæ Clementis litterarum tenorem; quem vobis sub sigillis nostris de verbo ad verbum sine immutatione aliqua destinamus; secundum datam vobis a Deo prudentiam procedentes, imperatorem, clericum et populum memoratos ad ejusdem fidei orthodoxæ professionem, et acceptandam, et recipiendum ipsius Ecclesiæ Romanæ primatum juxta subscriptam formam, idoneis securitatibus et cautelis adhibitis, admittatis. Volumus siquidem quod in Concilio de Græcis generaliter congregando, memoratus imperator, patriarcha Græcorum, archiepiscopi, episcopi, archi-

mandritæ, abbates et alii Ecclesiarum prælati, clericus et populus supradicti eandem fidei veritatem et primatum Ecclesiæ Romanæ, juxta seriem in præmissis litteris ejusdem domini papæ Clementis expressam; plene ac seriose lectam, et expositam fideliter, explicitè, ac aperte hoc modo recognoscant, acceptent et profiteantur, præstito juramento.

5. « Ego... Græcorum imperator suprascriptam fidei veritatem, prout plene lecta est et fideliter exposita, veram, sanctam, Catholicam et orthodoxam fidem esse cognosco: eam accepto, et corde ac ore profiteor, ipsamque, prout eam veraciter tenet, fideliter docet et prædicat sacrosancta Romana Ecclesia, me inviolabiliter servaturum et in ea omni tempore perseveraturum; nec ab ea ullo unquam tempore recessurum, quoquo modo deviaturum vel discrepaturum promitto. Primatum quoque ipsius sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ, prout in promissa serie continetur, ad ipsius Ecclesiæ obedientiam spontaneus veniens, fateor, recognosco, accepto ac sponte suscipio: et me omnia præmissa tam circa fidei veritatem, quam circa ejusdem Ecclesiæ Romanæ primatum, et ipsorum recognitionem, acceptationem, susceptionem, observationem, præstito corporaliter juramento, promitto et confirmo. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia. Quod si contra hæc aliquid sentire, confiteri aut alias agere præsumpsero, me schismaticum et anathematizatum eo ipso recognosco, ac severitati sacrorum canonum subjacere. Huic autem præscripto de mea recognitione, acceptatione, professione, susceptione, promissione ac juramenti præstatione sponte mea facto, lecto et perlecto sponte subscripsi, et sigillum meum apponi feci.

« Porro a prælatibus erunt prædicta et alia exigenda, videlicet ut et manulem obedientiam et reverentiam exhibeant, et se ab illa nullo unquam tempore recessuros præstito juramento promittant: et nihilominus in eorum promissione veniat, quod nec contra suam professionem aliquid publice prædicare, aut occulte suadere præsumant: adjiendis nihilominus vestra sollicitudine in omnibus professionibus, quas fieri continget, aliis idoneis securitatibus et cautelis, quas vobis facti circumstantiæ suggerent exigendas. Cæterum ad faciliorem et plenioram consummationem prædictorum expedire putamus, ut per singula loca insignia illarum partium personas idoneas destinatis, (missos quidem ea de causa per omnia Græciæ loca insignia viros religiosos refert Surita in suis indicibus¹), per quas professiones similes in locis eisdem cum solemnitate, ac observatione simili admittatur. De hujusmodi autem professionibus fient publica Instrumenta, multiplicanda in varia omnino similia, et sigillanda sigillis authenticarum personarum, quas contigerit esse præsentibus, ut aliqua penes vos

¹ Sur. ind. I. hoc aa.

retinere, nonnulla possitis deponere, si et prout videritis expedire; et alia per diversos nuntios propter inopinatos casuum fortuitorum eventus ad Sedem Apostolicam, ut in ejus conserventur archivo, cum cautela et diligentia omnimode remittatis. Et ut quanto solemnus et salubrius est negotium, tanto in eo studiosius et diligentius procedatur, vestris volumus cura et studio provideri, ut in cathedralibus et aliis solemnibus Ecclesiis et monasteriis locorum, in quibus professiones eadem (fiunt) in libris authenticis redigantur in scriptis; ut in futurum conservent rei gestæ memoriam, et ipsius recentem posteris notitiam repræsentent, diligentius conservandæ. Dat. Viterbii id. Maii anno Domini MCLXX, Apost. Sede vacante ».

Exaratæ hæ litteræ videntur, antequam mare ad debellandos Sarracenos conscenderet. Cujus profectionem describens Nangius ¹, ait S. regem navibus jam in portu Aquarum-Mortuarum instructis, una cum filiis ac proceribus ad S. Dionysium patronum suum e veteri regum more accessisse; multisque precibus beatis martyribus Dionysio, Rustico et Eleutherio porrectis, ex altari S. Dionysii, ad quem Vulcassini comitatus quem Francorum reges fiduciario titulo ab ea Ecclesia acceperunt, vexillum signiferi jure, ut Vulcassini comites suscipere erant soliti, cum pera et baculo peregrinationis extulisse. Tum de singulari ejus animi Christiana demissione erga viros religiosos hæc prodit: « Ad capitulum monachorum illius Ecclesiæ perveniens, ipsorum pro se et filiis suis orationum suffragia petiturus, tam humiliter cum ipsis in capitulo resedit, quod nec locum ubi pueri soliti sunt sedere, ut de loco abbatis et cæterorum monachorum taceam; sed gradum inferiorem de sex gradibus, per quos ad abbatis sedem ascenditur, sibi elegit: totumque regnum Franciæ martyris Dionysii protectioni deputans, cum lacrymarum fluminibus tam nobilium quam populi circumstantis, prius sancti Clavi et Coronæ benedictione percepta, ab Ecclesia est egressus ». Subdit, inito itinere Hierosolymitano, sequenti die uxorem Margaritam in Vicenarum nemore, in suspiria et lacrymas solutam, reliquisse.

6. *S. regis ad Sarracenos debellandos discessuri monita filiis data, et zelus in Tunetano rege convertendo.* — Cum jam navim conscensurus esset, ad filios Philippum, Joannem et Petrum conversus, ac majorem natu præcipue compellens læto vultu gravissima hæc præcepta dedit, quæ Vitæ auctor apud Surium refert ². « Vide, fili, ut ego jam grandævus secundo hoc iter capessam, quando jam etiam regina mater tua provecata ætate est, et nos regnum nostrum, favente Deo, absque ulla perturbatione obtinemus; divitiis, deliciis et honoribus quantum fas est affluentibus. Vide, inquam, ut Christi et Ecclesiæ ejus causa

non parcam senectuti meæ, nec me fleat desolatio matris tuæ: delicias et honores contemnam, opesque, meas pro Christo impendam. Vide ut te et fratres tuos et sororem primogenitam mecum ducam, simul etiam quartum filium ducturus, si aliquando maturiori esset ætate. Hæc vero ideo te audire volui, ut cum post obitum meum ad regnum pertigeris, pro Christo et Ecclesia atque fide tuenda nulli rei parcas: non uxori, non liberis, non regno. Volui enim et tibi et fratribus tuis de meipso præbere exemplum, ut si res postulet, vos similiter facialis ». Ingressus mare kalendis Martii, atque alto invecus cum esset, tempestate classis jactata est: ac maxima cum difficultate ad Calaritanum Sardinia portum appulit, ut fessum procella militem reficeret. Ubi parum humaniter exceptus est, cum incoque cibos non nisi maximo pretio distraherent; unde efferati plerique eum locum evertere vindictæ cupiditate ardebant: quos sanctus rex repressit.

7. Dum in eo portu consistebat, rex Navarra, Alphonsus Pictaviæ et Guido ¹ Flandriæ comites, Joannes major natus comitis Britannia, aliique proceres applicuerunt; ac militare consilium agitarunt, quo dirigere cursum salius videretur. Decretum est primum Tunetum aggredi, cum ex ejus portu sævissimi piratæ toto mari excurrerent, et Christianis in terram sanctam contendentibus gravissima damna infligere solerent. Impellebat S. Ludovicum alia ratio, ut Tunetanum regem ad suscipiendum baptismum adduceret: miserat enim ille in Gallias plures oratores, regique significarat gerere se in votis Christiana sacra amplecti, si honesta se daret occasio; atque periculum, quod sibi a Sarracenis imminerebat, declinare posset. Sed de his Gaufridum e Bello Loco disserentem audiamus: « Nacta, inquit ², opportunitate, iter eum suis aggrediens, et statuto tempore ad portum Aquarum-Mortuarum perveniens, multa tædia atque mæstitias ibidem perpessus est propter deceptionem nautarum, et defectam navim, quæ statuto tempore et promisso non fuerant præparatæ: ita quod navem ascendit multo tardius quam credebat, cunctis ³ navibus quæ adesse poterant commode ante Sardiniam, sicut conductum fuerat, congregatis. Et venientibus cunctis majoribus exercitus coram rege, habitum est commune consilium, et confirmatum, quod prius irent ad expugnandum regnum Tunicii, antequam in Terram-Sanctam sive in Ægyptum transirent. Rationes autem, quæ dominum regem ad hoc plurimum induxerant, ad præsens, sicut credimus, expedit assignare propter admirationem et murmurationem multorum, quibus potius videbatur quod recto itinere ad succursum Terræ-Sanctæ transire debuisset. Siquidem ⁴ antequam

¹ Meyer. *Annal.* l. v. hoc anno in Margareta Constantinop. —

² Gaufr. e Belluloco in Vita S. Lud. c. 39. — ³ *Ib.* d. c. 40. —

⁴ *Ibid.* c. 41.

¹ Nang. de gestis S. Lud. — ² Sur. in Vit. S. Lud. die xxv Aug.

dominus rex hanc crucem ultimam assumpsisset, multos nuntios receperat a rege Tunicii : et similiter rex noster plures nuntios remisit ad eundem. Dabatur enim sibi a fide dignis intelligi, quod dictus rex Tunicii bonam voluntatem ad fidem Christianam haberet, et valde de facili posset fieri Christianus : dummodo occasionem honorabilem inveniret, et quod salvo honore suo et absque metu Sarracenorum suorum hoc complere valeret. Unde rex Catholicus cum multo desiderio quandoque dicebat : O si possem videre, quod fierem tanti filioli compater et patrinus ! Et ob hoc sub spe ista aliquando voluit se transferre versus partes Carcassonæ et Narbonæ, quasi terram suam visitaturus ; ut si dicto regi Dominus inspiraret perficere quod proposuerat de suscipiendo baptismo, huic pio operi propinquior esse posset.

8. « Hic non silendum arbitror, quod cum in ipso anno, quo pius rex debuit ultimo transfretare, rex Tunicii misisset ad eum solemnes nuntios ; et in festo B. Dionysii rex faceret quemdam Judæum famosum in ipsa Ecclesia dicti B. Dionysii solemniter baptizari, ita quod rex ipse cum multis magnatibus ipsum de sacro fonte levaret ; voluit quod dicti nuntii regis Tunicii solemnitati illius baptismatis interessent. Quibus rex vocalis ex magno affectu dixit : Dicite ex parte mea domino vestro regi, quod ego tam vehementer salutem animæ ipsius desidero, quod vellem esse in carcere Sarracenorum omnibus diebus vitæ meæ, ibidem claritatem solis non visurus de cætero, dummodo rex vester et gens sua ex vero corde fierent Christiani. O vere fidelis sermo et omni acceptione dignus ! O verbum plane Catholicum, perfectione fidei et charitatis refertum ! Desiderabat quoque devotissime rex Catholicus, ut Christiana fides, quæ tempore B. Augustini et aliorum orthodoxorum doctorum in Africa, et maxime apud Carthaginem, tam ab antiquo eleganter floruerat, nostris temporibus refloresceret, et dilataretur ad honorem et gloriam Jesu Christi.

9. « Cogitavit itaque, quod si tantus exercitus, tamque famosus apud Tuniciam subito applicaret, dictus rex Tunicii vix posset apud Sarracenos suos tam rationabilem occasionem habere suscipiendi baptismum : videlicet ut per hoc posset mortem evadere tam sui ipsius, quam eorum qui secum vellent fieri Christiani : et sic etiam regnum suum sibi pacifice remaneret. Præterea regi dabatur intelligi, quod si omnino prædictus rex nollet fieri Christianus, civitas Tunicii erat valde facilis ad capiendum ; et per consequens tota terra. Suggerabatur insuper regi, quod civitas illa plena erat argento et auro, ac divitiis infinitis : utpote quæ a multis retro temporibus a nullo fuerat expugnata. Unde sperabatur, quod si, Deo volente, dicta civitas a Christiano exercitu, caperetur, ex thesauris ibidem inventis posset acquisitioni et restaurationi Terræ-Sanctæ multum efficaciter subveniri. Cæterum cum de terra Tunicii venire soleret magnum

subsidium soldano Babylonæ tam in equitaturis, quam in armis et bellatoribus in gravamen et nocumentum plurimum Terræ-Sanctæ, crediderunt barones nostri, quod si pestifera radix illa Tunicii posset penitus extirpari, ex hoc Terræ-Sanctæ et toti Christianitati utilitas maxima proveniret. Cum igitur scriptum sit, quod ubi unum propter alterum, ibi tantum alterum unum, cum via apud Tuniciam proprie aggressa fuerit ad honorem Christiani nominis ampliandum ; et specialiter ad Terræ-Sanctæ utilitatem, et faciliorem succursum ; non videtur via apud Tuniciam contraria voto crucis, sed potius una et eadem : utpote quoddam adminiculum et preparatio ad Terram-Sanctam citius et commodius restaurandam. Propter has et quasdam alias rationes viam apud Tuniciam aggressi sunt. Quod si aliter de via illa successit, quam a fidelibus speraretur, peccatis nostris, atque nobis occulto Dei iudicio debemus potius imputare ».

10. *Durante expeditione pius rex lethali morbo corripitur, et sanctissime moritur, relinquens hæredibus suis testamenti vice Christianissimam instructionem.* — Velis igitur factis, in Africam classis invehitur : exscensioneque facta, Carthago alterius celebratissimæ Carthaginis ruinis imposita, levi conatu in Christianorum potestatem redigitur ¹. Inde ad cingendum obsidione Tunetum, quindecim milliariibus distitum, Christianus exercitus incumbit. Tentavit barbarus variis artibus cruce signatorum impetus eludere ; emisitque in primis duos Cathalanos nobiles, qui regi denuntiarent omnes Christianos, quorum maxima vis erat, in carceres retrusisse, omnesque trucidaturum, si bello peteretur : si vero cruce signatus exercitus Tunetano regno faceretur, redditurum libertati. Dein submissi sunt Sarraceni, qui fingerent se Christiana sacra expetere : quibus cum Joannes de Accon fidem temere adhibuisset, illi impetum in ipsum ac socios fecere, summaque perfidia nonnullos cecidere : unde postea majori prudentia in admittendis per fugis cautione uti didicerunt. Contraxit ingentes copias barbarus, ac levibus velitationibus nostros lacessere cœperunt, qui generose ipsorum impetus propulsare : tardius tamen circa Tuneti expugnationem actum est, cum rex sanctus in urbem non assilire decrevisset, nisi rex, Carolus frater una cum validissima, quam compararat, classe pervenisset. Interea ex aquæ dulcis inopia, commeatum corruptione, aerisque intemperie, contagio exercitum Christianum invasit : ac primum in ignobiles grassari : deinde proceres infecit. Augebant malum Sarraceni, qui quoties ventus validior afflaret, magnum equorum numerum in allos arenæ montes adducebant, eosque agitabant, ut sparsa equorum pedibus arena elata, atque impulsa vento nostrorum

¹ Gaufr. c. 42, 43. in Vfl. S. Lud. et Jord. Ms. Vat. bibl. sign. num. 1960.

castra aspergeret, unde aerem non leviter inquinari contingebat, ut refert Joannes Villanus¹. E nobilitate primus Joannes Tristanus Niversensis comes S. Ludovici filius, morbo correptus, e vivis discessit : adeptus id nomen erat ex patris calamitate, cum eo anno quo ab Ægyptiis sanctus rex in servitutem abductus fuerat, in vitales auras editus fuisset. Dein Radulphus² cardinalis legatus episcopus Albanensis, de quo nos plura antea, occubuit : quodque ingentem luctum omnibus attulit, ipse S. Ludovicus lethali morbo correptus est. De hac Tunetana expeditione a S. Ludovico suscepta, ac lue in nostrorum castris grassata, meminit Pachymerius³ : eamque ob relicta inhumata corpora auctam observat, dum ait a Pakeologo imperatore carthophylacem Beccum et archidiaconum Meliteniensem (viros nimirum Catholicos) ad regem Francorum missos, ut Carolum fratrem regem Siciliae ab inferendo Constantinopoli bello averteret : sancto vero rege (quem recti observantissimum fuisse schismatiens auctor testatur) morbo oppresso, consilia, ob quae venerant, discussa : ea porro de orientali Ecclesia, interprete ipso S. Ludovico, ad Sedis Apostolicæ obsequium revocanda fuisse, e superioribus cardinalium litteris colligi posse videtur. Cæterum piissimus rex tam præclari operis præmia in cælo brevi relaturus, divinæ Providentiæ suam accommodans voluntatem, in divinis laudibus totum morbi tempus consumebat, ut Navarræ rex, qui aderat, ad Tusculanum episcopum cardinalem postea scripsit. Cui alii fide dignissimi viri, qui aderant, ut Guillelmus Carnotensis, et Gaufridus e Bello loco consentint, e quorum postremo historiæ veritatem petemus.

14. « Post modicum autem, inquit⁴, in dictis castris ipsemet piæ ac præclaræ recordationis rex, Deo dilectus et hominibus gratus ; post tot laudabilia fidei et charitatis opera ; post tot laboriosos agones, quos pro fide et Ecclesiæ dilatatione fideliter ac ferventer et indefesso animo toleravit ; disponente Domino, qui labores illius voluit feliciter consummare, et ipsi bonorum laborum suorum fructum retribuere gloriosum ; febre continua infirmatus lecto decubuit. Et invalescente morbo, omnia Ecclesiastica sacramenta Christianissime et devotissime suscepit, sana mente et integro intellectu : ita quod cum ipsi sacramentum extremæ unctionis exhiberemus, et dicerentur septem psalmi cum litanis, ipse in psalmis versus dicebat, et in litanis, sanctos nominans, eorum suffragia devotissime invocabat. Cum autem jam signis evidentibus appropinquaret ad finem, de nullo erat sollicitus, nisi de iis, quæ ad solum Deum et exaltationem fidei Christianæ proprie pertinebant : ita quod, cum jam non nisi submisso et cum gravamine loqui posset, nobis adstantibus et

ad verba ejus aurem adhibentibus, vir Deo plenus et vere Catholicus dicebat : Pro Deo studeamus quomodo fides Catholica possit apud Tuniciam prædicari, et plantari. O quis esset idoneus ut mitteretur ibi ad prædicandum ! Et nominabat quemdam fratrem Ordinis Prædicatorum, qui alias illuc iverat, et regi Tunicii notus erat.

12. « Ecce qualiter verus Dei cultor, et fidei Christianæ constans zelator beatam vitam suam in confessione veræ fidei consummavit. Cum autem virtus corporis ejus atque sermonis paulatim deficeret, non cessabat tamen sanctorum sibi devolorum, sicut enti loquendo poterat, suffragia postulare : maxime autem beati Dionysii, specialis patroni regni sui ; unde in statu illo cum quodam susurro ipsam pluries replicantem audivimus finem illius orationis, quæ de B. Dionysio canitur, scilicet : *Tribue nobis, quæsumus, Domine, prospera mundi pro amore tuo despiciere, et nulla ejus adversa formidare.* Et hæc verba multoties iterabat. Similiter principium orationis de S. Jacobo Apostolo : *Esto, Domine, plebis tuæ sanctificator et custos,* pluries replicabat : et de aliis sanctis devotam memoriam faciebat. Ad extremam igitur horam veniens Christi servus, super stratum cinere respersum in modum crucis recubans, felicem spiritum reddidit Creatori : ea scilicet hora, qua Dei Filius pro mundi vita in cruce moriens expiravit.

13. « Sane super obitu tam Christiano tanque felici, et pium est flere, et pium est gaudere. Pium quidem et congruum est flere pro jactura et desolatione universalis matris Ecclesiæ, cujus erat devotissimus cultor et indefessus defensor. Specialiter autem plangendum et dolendum toti Francorum regno, cui merito tanto et tam excellenti principe erat singulariter gloriandum. Sed nihilominus, si rationem vis doloris admittat, gaudendum potius quam dolendum tum propter modum Christianissimum mortis ejus, tum quia de ipso certa ab omnibus, vitam ipsius gloriosam et actus sanctissimos agnoscentibus, spes habetur, quod jam de temporalis regni cura sit translatus ad cælestis regni jucundam curiam, quæ curæ terrestri extat penitus aliena : ubi cum electis Dei regnans in perpetuum beata requie perfruitur sine fine. Migravit autem ad Dominum in crastino B. Bartholomæi Apostoli circa nonam anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo¹ ». Hactenus Gaufridus e Bello loco, qui etiam tradit sanctum regem, cognita quasi cælitus imminente morte, successoribus sceptri Gallici saluberrima documenta² testamenti vice proposuisse : ac sermone Gallico, antequam morbo hoc lethali implicitus foret, in charta descripsisse : quæ Latinis hisce verbis donata adducit.

¹ Joan. Vill. l. vit. c. 37. — ² Albert. Argent. in an. 1273. — ³ Pachym. Hist. Græc. l. v. — ⁴ Gaufr. e Bello loco in Vit. S. Lud. c. 44.

¹ Gaufr. c. 14. — ² Ext. apud eund. c. 15. Nang. de gestis S. Lud. Sur. in Vit. ejusd. sancti 25 die Aug. Gaguin. Hist. Fran. in S. Lud. et alii.

14. « Fili charissime, (Philippum regni hæredem alloquitur), in primis te doceo, quod Dominum Deum tuum diligas ex toto corde tuo et ex tota virtute tua : nam sine hoc non est salus. Fili, debes te custodire ab omnibus quæ Deo noveris displicere, videlicet ab omni mortali peccato : ita quod prius deberes te permittere omni genere martyrii cruciari, quam aliquod mortale peccatum committere. Præterea si Dominus tibi aliquam tribulationem habere permiserit, benigne et cum gratiarum actione debes sustinere, cogitans quod ad bonum tuum proveniat, et quod hoc forsitan bene meruisti. Insuper si Dominus tibi prosperitalem quancumque contulerit, debes ei humiliter regratiari, cavens ne inde fias deterior sive per vanam gloriam, sive quocumque alio modo : quia non debes Deum impugnare vel offendere de donis suis. Item moneo te frequenter confiteri : et quod discretos et honestos tibi eligas confessores, qui te sciant docere, a quibus tibi sit cavendum, et quæ te facere sit necesse. Et tu ad confessores tuos te habeas tam modeste, quod ipsi et amice te et secure reprehendere audeant. Libenter etiam et devote audias officium Ecclesiæ : et quamdiu eris in Ecclesia, cave ne vage circumspicias, nec vana loquaris : sed ora Dominum devote sive ore, sive cordis meditatione : et specialiter amplius intendas devotioni in secreto missæ circa horam consecrationis corporis et sanguinis Domini nostri Jesu Christi.

15. « Cor habeas pietatis ad pauperes, miseros et afflictos : et secundum posse tuum eis subvenias, et eos consolers. Si habueris aliquam cordis desolationem, dic eam confessori tuo, vel alicui probo viro : et tunc eam levius feres. Diligas habere semper tecum societatem bonorum sive religiosorum, sive sæcularium ; et habe frequenter colloquium cum eis : et cave societatem pravorum. Audi libenter sermones tam in aperto quam in secreto : et libenter tibi procures indulgentias matris nostræ sanctæ Ecclesiæ. In proximis semper diligas bonum, et odias malum. Noli pati dici coram te verbum allectivum ad peccatum, nec verbum detractorium de alio : maxime autem nullum verbum blasphemæ de Deo, sive de sanctis patiaris dici ab aliquo, quin vindictam de eo fieri facias. De omnibus beneficiis tuis tibi a Deo collatis sic gratias agas illi, ut sis dignus majora accipere. Erga subditos tuos ita juste te habeas, quod lineam justitiæ teneas, non declinans ad dexteram neque ad sinistram : et semper plus te teneas ex parte pauperis, quam divitis, donec sis certus de veritate. Si quis autem contra te querelam habuerit, stes potius pro causa adversarii tui, donec constet tibi de veritate : et sic illi qui sunt de consilio tuo citius stabunt pro justitia. Si pro certo intelligas, quod teneas aliquid de alieno, sive ab antecessoribus tuis, sive a tempore tuo, statim restitue. Si res obscura est, veritatem inquiri facias per discretos.

16. « Sic diligens, quod omnes subditi tui (in) justitia et pace servantur : maxime autem personæ Ecclesiasticæ ac religiosæ. Dicitur de rege Philippo avo nostro, quod quidam de consiliariis suis dixit ei, quod clerici multa damna inferbant ei, jura ipsius usurpando ; et mirabantur multi quod ita tolerabat. Cui rex respondit : Bene credo quod dicis : sed quando cogito beneficia, quæ mihi Dominus contulit, melius volo pati, quam inter me et Ecclesiam scandalum suscitare. Ama igitur, o fili, personas Ecclesiasticas : serva pacem earum quantum poteris. Libenter subveni pauperibus religiosis in suis necessitatibus : et maxime illis per quos Deus magis honoratur in terra. Honora parentes tuos, et reverenter serva mandata eorum. Beneficia Ecclesiastica personis idoneis dona de consilio spiritualium virorum, et eis qui non habent aliud beneficium.

17. « Cave ne absque maximo consilio guerram primus moveas contra aliquem Christianum : et si oporteat fieri, fac caveri ne innocentes et Ecclesiæ, ac res earum sine merito puniantur : et quam citius poteris pacifica de guerris et contentionibus tuis, et de guerris quæ sunt inter subditos tuos : sicut fecit B. Martinus, qui bonam virtutum suarum consummationem existimavit, si pacem inter discordantes restituisset. Sis sollicitus, quod habeas fideles præpositos et baillivos, et inquire diligenter quomodo se gerant : similiter de illis de hospitio tuo. Sis devotus et obediens matri nostræ Romanæ Ecclesiæ, et summo Pontifici tanquam patri spirituali. Labora quod omne peccatum de terra tua removeatur : maxime autem blasphemæ et hæreses. Memoriter recognosce, et regratiare Deo super omnibus beneficiis suis. Attende quod expensæ domus tuæ cum modamine fiant.

« In fine obsecro te, o fili, quod si decedam ante te, quod tu fideliter animam meam juvari facias in missis et orationibus ; et mittas per sanctas congregationes regni nostri ad orationum suffragia impetranda pro me ; et quod in omnibus bonis, quæ facturus es, participationem habeam specialem. O fili charissime, in fine do tibi omnem benedictionem, quam pius pater potest donare filio. Et tota Trinitas, et omnes sancti custodiant te ab omni malo. Et det tibi Dominus gratiam faciendi suam voluntatem taliter, quod servietur et honoretur per te : ita quod post hanc vitam nos simul perveniamus ad ipsum videndum, amandum et laudandum sine fine. Amen. Amen ».

18. Præclarissima etiam alia documenta ¹ scripsit rex sanctissimus ad Isabellam filiam, reginam Navarræ, quibus ad transfundendum omnem in Deum amorem ; ac potius ferenda alacriter exquisitissima supplicia quam lethale crimen committendum ; reverentiam erga sacra, sæpius expiandam exhomologesi conscientiam, aliaque

¹ Ext. ser. Gal. in Notis ad Jonvil.

pietatis sectanda opera hortabatur. In quibus omnibus cum sanctitatis Christianissimi regis splendor emicet ad miraculum, nonnulla alia ad eam in illustriori luce collocandam atlexere placuit. Utque in primis prætereamus Albigensium hæresim ejus virtute et zelo excisam, Græcos schismaticos ipsius armorum terrore ad ejusdem arbitrium Romanæ Ecclesiæ se subjicere paratos obtulisse : præditum ingentibus adeo animis fuisse, ut in Asiam et Africam adversus infideles bellum traduxerit; qua laude a Pachymerio ¹ Græco auctore celebratur : ejusdem auspiciis atque ope Romanam Ecclesiam a Manfredi et Sarracenorum Luceriæ tyrannide fuisse vindicatam : auctum adeo ejus prudentia Gallicum nomen armisque floruisse, ut Siciliam, deinde Pannoniam stirpis Gallicæ principes tenuerint : provectam adeo rem litterariam, ut Sorbonica Academia suum illi decus debeat, cum is regis studiis Joannem Sorbonum, tanti auctorem operis, arctissime complexus sit ²; ex initis ab eo tractatibus regni Francorum fluxisse amplitudinem, ut Tolosæ Provinciæque comitatus ad coronam Gallicam temporum decursu fuerint revocati; tantus rex (quod cæteras laudes maxime exornabat) eo ardore fidei flagrabat, ut Christianum nomen regio longe anteferet. Qua in re egregiam narratiunculam ex Gaufrido decerpemus.

« Ad laudem, inquit ³, devotionis fidei ipsius pertinet, quod cum semel esset apud Poissiaci castrum, quibusdam familiaribus suis gaudens et glorians dixit, quod majus bonum et digniorem honorem, quem unquam habuerit in hoc mundo, fecerat sibi Dominus in castro illo prædicto. Mirantibus qui aderant, de quo honore hoc diceret, cum de civitate Rhemensi, ubi regni coronam et sacram susceperat unctionem, hæc dixisse eum potius æstimarent, subridendo respondit, quod in castro illo sacri baptismi gratiam susceperat, quod super omnes honores seu dignitates mundi majus donum et dignitatem incomparabilem reputabat. Unde etiam cum secretas litteras alicui familiari mittebat, et ex causa aliqua volebat suppressere nomen regis, Ludovicum de Poissiaci, sive dominum Poissiaci (sc. subscribebat); potius eligens a loco baptismatis denominari, quam ab aliqua sua civitate famosa ». Præterea pulcherrimum hoc ei elogium idem auctor tribuit ⁴: « Ego, quamvis insufficientis, dicti domini regis confessor extiti per viginti annos vel circa; et confessionem ejus generalem audivi toties, quod vices numerare vix scirem. Ad honorem igitur Dei dico, quod ipse per totam vitam suam nunquam aliquod peccatum mortale commisit scienter, quod ego auderem judicare mortale ». In quo S. Ludovicum Blancæ reginæ matris saluberrima monita, quibus mortem priusquam peccato lethali se obstringeret,

imprecabatur, altissime in pectus demisisse constat: « Nec ⁵ omittendum, quod postquam de transmarinis partibus est reversus, semper duos voluit confessores, unum de Ordine fratrum Minorum, et alium de Ordine Prædicatorum; ut si unum habere non posset, alium paratum haberet, ut per hoc amorem ad utrumque Ordinem ostenderet et servaret ». Consuevisse ⁶ sexta quaque feria recurrente expiare sacra exhomologesi conscientiam, et dein sacerdotis manu catenulis ferreis diverberari, refert idem auctor: macerasse sæpius cilicio teneram carnem ad recolendam Dominicam passionem: liberalem in pauperes, sequæ ad leprosorum etiam pedes ablucendos abjecisse. De rerum vero cælestium contemplatione, ac singulari in fundendis precibus pietatis sensu hæc tradit ⁷:

19. « Omnes horas canonicas, et etiam de B. Virgine cum cantu quotidie audire volebat; etiam si eas in itinere equitando audire contingeret, nihilominus eas inter se et capellanum suum tam de die quam de B. Virgine submisce dicebat. Insuper officium mortuorum quotidie cum novem lectionibus, etiam in festis quantumcumque solemnibus, dicebat cum capellano suo. Raro accidebat quin quotidie duas missas audiret, et frequenter tres vel quatuor. Cum autem audivisset, quod nobilium aliqui murmurabant super hoc, quod tot missas, tot sermones audiret; respondit, quod si in duplo tempore poneret in ludendo ad aleas, et currendo per silvas pro venationibus et aucupiis, nemo super his loqueretur. Aliquanto tempore in consuetudinem duxit circa mediam noctem surgere ad Matutinas, a capellanis suis et clericis in capella cantandas; ut post matutinum rediens ante lectum suum quietum spatium orandi haberet. Tunc, sicut familiariter dicebat, non habebat timorem, quod si tunc Dominus ei aliquam devotionem immitteret, impedimentum a supervenientibus pateretur: et tunc tam diu in oratione permanere volebat, quantum duraverant in Ecclesia Matulinæ. Sed cum ipsum nihilominus oporteret propter instantia negotia ad primam surgere satis mane, et ex his vigiliis corpus ejus et caput maxime non modicum debilitari et gravari poterat, acquievit consilio et precibus discretorum: videlicet, quod ad Matutinas surgeret tali hora, quod post modicum spatium Primam, et missas et horas cæteras continue posset audire. Dum horæ cantarentur, nolebat alienjus colloquio impediri, nisi urgeret aliqua utilitas: et tunc breviter et succinete.

20. « Sicut autem in laudem regis Josiæ præmisimus, quod fecit Phase, quale ante non fuerit, nec quisquam de regibus fecit tale; sic iste solemnitates præcipuas anni non solum Pascha, sed et cæteras festivitates devotas faciebat venerabiliter et studiosissime celebrari, convocans ad hoc plu-

¹ Pachym. Hist. Græc. l. v. — ² Masson. in S. Lud. — ³ Gaufr. e Bello loco c. 33. — ⁴ Ibid. c. 5.

⁵ Cap. 16. — ⁶ Cap. 16. etc. — ⁷ Cap. 21.

ries in anno clericos electos et gratiose cantantes : et maxime de bonis pueris, qui in sancta congregatione Parisiis morabantur; quibus in recessu denarios erogabat, illisque pro magna parte anni in studio sustentabantur. Lacrymarum gratiam plurimum affectabat, et super hoc defectu confessori suo pie et humiliter conquirebatur, familiariter ei dicens, quod quando in litania dicebatur : *Ut fontem lacrymarum nobis dones*; devote dicebat : O Domine, fontem lacrymarum non audeo postulare, sed modice lacrymarum stillæ mihi sufficerent ad cordi mei ariditatem et duritiam irrigandam. Aliquando etiam confessori suo familiariter recognovit, quod quandoque Dominus in oratione aliquas lacrymas sibi dedit : quas cum sentiret per genas suaviter ad os influere, non solum cor, sed gustui suo dulcissime sapiebant. Congregationes religiosorum frequenter ac devotissime visitabat, et ab eis pro se et amicis suis vivis ac defunctis piarum orationum et missarum suffragia humiliter et flexis genibus in capitulo stipulabatur. Fidelissimus erat ad orandum et faciendum orari pro familiaribus suis, servientibus suis et amicis defunctis ».

21. His consentanea tradit Guillelmus Carnotensis, qui admirandam S. regis pietatem emicare solitam, cum sexta feria hebdomadæ sanctæ, cum ad crucem adorandam pie procumberet, ita describit : « Silere non debeo quæ pius rex die sancta Parasceves annis singulis agere consuevit. Post Matutinas siquidem ante diem coram ipso more debito decantatas, post orationem brevem cum silentio ad cameram suam veniens ibique solus remanens cum uno capellano cum ceteris in ordine psalterium cum omni attentione devotione perlegendo complebat : nec lectum intrans aut dormiens, post paululum circa solis ortum nudus pedes, in humili habitu, paucis enim ex suis comitantibus, per lutosas et lapidasas vias civitatem, aut villam, in qua erat, perambulans, intrabat Ecclesias et orabat : eleemosynario subsequente, et eleemosynas omnibus pauperibus effundente : et ipse etiam rex multos denarios propria manu dabat. Deinde fatigatus supra modum ad domum rediens, post paululum sermonem publicum, in quo tota Dominicæ passionis recitabatur series, congregato populo devotissime audiebat; postmodum Dominicum officium cum omni devotione celebrari solemniter faciebat. Verum quam reverenter et humiliter ad crucem adorandam venire consueverat, non facile explicarem : nam a sede vel loco suo veniens, nudus pedes, discooperto capite, et collo nudato, in semicenis et humili habitu, quasi pauperrimus, a longe procedens, genibus suis flexis, liberis suis ipsi simili habitu subsequentibus, crucem Dominicam sic humiliter adorabat, quod adstantes et aspernantes plurimos ad compunctionis et devotionis lacrymas excitabat ».

Quo vero ardore Ecclesiasticum jus tueretur,

edita ab eo lapso ante biennio Pragmatica Sanctio illustre monumentum est. Qua observantia Christi vicarium prosequeretur, quo zelo regia auctoritate fidei censores ad excindendos hæreticos fuleiret; quamvis plura nobis jam ante suis locis exempla illustra adducta sint, hæc tamen ex eodem Guillelmo ¹ adjungimus : « Quam reverenter et humiliter erga sacrosanctam Rom. Ecclesiam semper se habuit; quam devote et obedienter rescripta et mandata Apostolica consuetus erat suscipere; quam obedienter et efficaciter, sicut verus filius obedientiæ adimplere; norunt illi, qui ei familiariter adhaerebant. Ipse enim negotia matris Ecclesiæ plus quam propria reputans ea totis affectibus promovere curabat. In visitores etiam hæreticorum pro negotio fidei ad Ecclesiæ laborantes, quandocumque recurrerant ad ipsum, recipiebat dulciter et benigne, diligenter eos audiens et celeriter expediens cum omni gratia et favore; postpositis aliis quantumcumque arduis negotiis; asserens negotium fidei debere omnibus aliis anteponi ». Præclarissima hæc exempla reliquit rex optimus posteris regibus : quæ si imitentur, ut ait Jonvillæus ², magnam gloriæ decem collecturi sint : si spernant, immanis sibi parituri. Quod vero ad exequias spectat, atque ingentia patrata miracula, sequenti anno agemus.

22. *Philippi regis de morte patris sui ad eorum litteræ.* — Nunc Philippi illius filii litteras ³ de patris sanctissimi morte ad Gallicanum eorum, ut preces pro illius anima funderet, afferemus.

« Philippus Dei gratia Francorum rex, dilectis et fidelibus suis universis archiepiscopis, episcopis, necnon abbatibus, prioribus, decanis, presbyteris et cæteris Ecclesiarum rectoribus ac universis tam regularium quam sæcularium conventibus, collegiis et capitulis in regno Franciæ constitutis, ad quæ presentes litteræ pervenerint, salutem et dilectionem :

« Cum s flecta Christi fidelibus, et dolenda specialiter universæ et singulis infra regni terminos constitutis, nobis autem præcipue continuis ac crebris lamentanda suspiriis, universitati vestræ compellimus sæva quædam molesta nimis ac tristitia cum multa cordis amaritudine nuntiare. Nuper quidem, sicut Domino placuit, qui gressus, actus et inem electorum suorum juxta suæ beneplacitum voluntatis semper dirigit in salutem, ille Deo dilectus, hominibus gratiosus, piæ ac præclaræ recordationis Ludovicus Francorum rex illustrissimus percharissimus dominus ac genitor noster quondam (cujus vita toti Ecclesiæ fructuosa fuisse dignoscitur, cujus memoria in benedictione est, cujus laus in Ecclesia prædicatur) post tam laudabilia charitatis ac pietatis opera, post tot laboriosos agones, quos pro fide Christi et Ecclesiæ di-

¹ Guill. Carn. ib. — ² Jonvil. in Hist. S. Lud. — ³ Ext. tom. v. scrip. Franc. pag. 111.

latatione fideliter ac ferventer indefesso animo toleravit : postquam nuper in portu Tunicii viriliter et sine detrimento suorum applicuit, portum ipsum famosum occupans, et terræ introitum Africanæ, quam si daret Dominus, proposuerat, expulsa barbarie ac nefanda Sarracenicæ gentis eliminata spurcicia, Christiano cultui dedicare; post captam victorioso Carthaginem, cum jam processurus ulterius tam per aquam quam per terram feliciter ac potenter intenderet expugnare Tunicium, et indelidis regnantis in eo ac suorum totaliter exterminare potentiam et virtutem; inter hæc disponente Domino labores et agones ipsius consummare feliciter et complere, quamdam corporis infirmitate gravatus lecto decubuit : et post multas agritudines ejusdem molestas tandem Christianissime postulatis, ac cum omni devotione susceptis omnibus Ecclesiasticis sacramentis, in confessione nostræ fidei, in Dei dilectione et devotione ferventi, feria secunda in crastino B. Bartholomæi Apostoli, hora illa, qua Dominus Jesus Christus Dei Filius in cruce pro mundi vita moriens expiravit, ad extremam horam veniens, et super saccum et cinerem recubans, felicem spiritum reddidit altissimo Creatori.

« Nos itaque sauciali tam diri gravitate vulneris, tam acutis orbitalis aculeis nimium ejulare compellimur, ac plangere deplorandum abscessum et obitum pii patris : in quo non solum nostram irremediabilem plagam, inrestaurabilem jacturam comperimus et sentimus; sed et totius Christianitatis inestimabile damnum, et lamentabile detrimentum lugent pariter universi regem pium, regem pacificum, patrem pauperum, miserorum refugium, solatium oppressorum, totius religionis et innocentiae auctorem præcipuum, zelatorem justitiæ, et fidei et Ecclesiæ defensorem. O quis nobis daret, locum ejus tenentibus in terris, talis ac tam laudabilis progenitoris sequi vestigia et imitari exempla, implere consilia, sacra ejus exequi mandata et salubria documenta : de cujus vitæ meritis et actibus virtuosis nobis esset non immerito gloriandum potius, quam de morte dolendum; si rationem admitteret vis doloris. Perfecto magna gloria est, talem habuisse parentem : sed et dolor irremediabilis, tantum et tam dulce

patris amississe solatium, tam suave colloquium, tam efficax consilium et juvamen. Dolor quidem hic inconsolabilis censeretur, nisi de ipso certa spes ab omnibus vitam ejus ac actus sanctissimos agnoscentibus haberetur, quod jam de regni temporalis sollicitudine sit translatus ad æternum regnum et gloriam sine fine.

« Ut igitur cessemus aliquantulum a lamentis, dolores et gemitus convertamus in arma salutis, in orationum suffragia, et subsidia charitatis impendamus defuncto gratiam, quam ad commercium habuimus, ut exinde benedictionis fructum a retributore bonorum omnium reportemus. Sane juxta prædicti piissimi patris nostri supremæ voluntatis arbitrium, humiliter postulantis, ut post ejus obitum mitteretur ad personas et loca religiosa per regnum pro suffragiis orationum, et gratis Deo charitatis subsidiis obtinendis; ecce ad diversa regni loca, propter hoc dilectos nostros viros religiosos fratrem Gaufridum de Belloloco et Guillelmum Carnotensem de Ordine Prædicatorum (sunt hi S. Ludovici gestorum scriptores) et fratrem Joannem de Montibus Ordinis Minorum, familiares et claros quondam memorati domini patris nostri, latores præsentium cum aliis de domo nostra et familia destinamus. Quocirca vestram universitatem toto cordis affectu requirimus et rogamus, quatenus memores existentes illius sinceræ devotionis ac dilectionis, quam ad Ecclesiam et personas Ecclesiasticas idem pius pater et dominus semper habuit et exhibuit per effectum; ac illius piæ sollicitudinis, quam ad felicem et prosperum statum regni, quasi pupillam oculi quiete et pacifice conservandum impendit, pro ipsius anima pretiosa (licet, ut a multis creditur, aliena intercessionem non egeat) summo regi precum et hostiarum munera ac cætera charitatis subsidia offerre velitis; illud idem in locis omnibus vobis subjeclis fieri facientes. Oretis etiam jugiter, et in locis prædictis facialis orari pro nobis et pro toto exercitu Christiano. Actum in castris juxta Carthaginem die Veneris post Nativitatem B. Virginis, anno mclxx ». Perculit is tristis nuntius Gallos omnes summo dolore. Ad ea, quæ in castris in Africa ad Tunetum gesta sint, reverlamur (1).

(1) Expeditionis a S. Ludovico hoc anno susceptæ et p. epus obitus historiam diligenter adeo persequitur annalista, ut me ab ingenti onere illud adornanda plane absolvat. Unum superest ut singulorum eventuum certum tempus chronologico ordine adnotem, qua in re oportune utor Epistolis quibusdam a viis principibus in exercitu S. regis datis ad abbatem S. Dionysii, et Simonem dominum de Nigella, quos regis administratores S. Ludovicus reliquerat. Igitur die prima Julii rex cum exercitu e portu ad Aquas-Mortuas solvit, et die VIII Julii Castrum Sardinie portum tenuit. Ibi primo subsistere eam si sunt, eo quod portum illum tenentes Pisanos, Genoveses, qui erant in exercitu S. regis, metuebant. Sed confirmati dein a Gallis equitibus se præbuerunt. Ex eo portu discessum die XV Julii; atque ibidem navigatione Tunetum perventum. Maie alterius diei copie in Ettore expositæ; et die XXI exercitus Carthaginem perrexit. Die XXIII Julii Carthaginis arx cessit victoriosus. Tum urbis Tunetane obsidio cepa, cepitque pariter exercitus morbo corripit, cujus vi omnium prius subditus fuit Joannes comes Niverneosis, quem Augusto mense obiit e Nangis testatur. Post Joannem et ante S. regem adeoque Augusto mense, Radulphus Albanensis A. S. L. diem clausit; quem secutus est S. Ludovicus, die Lune in crastino S. Bartholomæi, id est, die XXV ad superos receptus. Eodem die et hora Carolus Sicilia rex supervenit, a quo confirmatus exercitus intermissa urbis obsidio e, de indeis tractato cepta, et non aegre utinque coarctata. Diem hujus conventionis assignat Petrus de Condeto in Epistola ad abbatem S. Dionysii vulgata Spicleg. tom. III. pag. 607, indicatque feriam v ante Festum Omnium SS. quæ dies in Inglesum Octobris anno illo incidit. Induciarum condiciones habes in Annalibus. Secundum hæc de regressu cogitatum : eodanque diebo, novus rex Philippus die XX Novembris e portu Carthaginis solvit, et die XXII Trapanum appulit, quo die precedenti XXI Novembris rex Carolus pervenerat. Ibi die IV Decembris prius rex Navarra occubuit. Hæc ad præsentem usque pertinet ad æquæ, ut regis Philippus, ab Anterlano, sequenti anno confecta sunt.

23. *Tunetani a Carolo strage funduntur.* — Pervulgata S. regis morte, acerbissimos fletus Christianus exercitus effudit: audacia vero, et animi crevere barbaris, qui oculos compressi adventu Caroli Siciliae regis fuere. Quam enim victoriam S. rex non retulerat, volente divino Numine, ipsius patientiam exornare, ut pulchriorem triumphum in caelo ageret, fratri peperit. Atque etiam precibus suis, ut credi par est, a Deo obtinuit, ut vis morbi, quae in castris serpebat, remitteret; ac lapsa plurimo imbri frangeretur. Recreata Siculi regis adventu Christiani, ac plurium aliorum procerum; tum Philippo S. Ludovici filio Francorum rege salutato, Tunetum arctiori obsidione cinctum est; hostisque, cum aliquando innumera multitudine erupisset, repressus a Francis. Tum Carolus, ut militari arte valebat, conserto proelio simulata fuga eos elicit: quos postea, conversa fronte maxima strage fudit. Quo tempore magna barbarorum multitudo, quae fossas ingentes excavarat, ut in eas Christianos incautos alliceret, in eas, omnem aliam cogitationem metu adimente, proruit. In quam id propheticum¹ intorqueri potuit: « Incidit in foveam quam fecit ». Poterat Tunetum expugnari: sed agente maxime Carolo, aliisque regibus, percussum cum barbaro foedus his legibus, quas Jordanus subjectis verbis affert²: « Promisit rex Tunicii, quod omnes Christiani in regno suo capti dimitterentur; et quod monasteriis ad honorem Christi in omnibus civitatibus regni illius constitutis, fides Christi per Minores et Praedicatorum libere praedicari valeat, et etiam per quoscumque alios; et quod baptizari volentes nullo modo prohiberentur. Factusque est tributarius regi Carolo: nam paratis machinis, et aliis necessariis, per terram et per aquam Tunicium oppugnare disponebat ». Hanc etiam conditionem adjicit monachus Patavinus³ ut cum bellum Saracenicum teneret in Terra-Sancta, tribus millibus militum stipendia daret. Cum vero jussus esset Tunetanus rex Carolo Siciliae regi beneficiarius esse: ac tributum, quod alii Friderici imperatoris tempore pendere solebant, persolvere; inde conflata ipsi invidia est, quasi avaritia ductus vincere respuisset: cum si captum vi Tunetum esset, praeda cum aliis principibus dividi debuisset. Id vero maxime damnavit Eduardus Angliae regis filius, qui post acceptas datasque pacis leges cum classe suorum appulerat, ut Westmonasteriensis⁴ narrat.

24. *Terribile naufragium classis ex Africa redeuntis.* — Sperari potuerat ex soldani manibus Terram-Sanctam liberandam, si cum Eduardo ingens ille cruce signatorum exercitus in Syriam vela convertisset: quem quidem caeleste numen ob non perfectum votum percussisse visum est. Cum enim Siciliam peteret, exorta tempestate

classis magna pars fluctibus hausta est; ac maxima ex parte thesaurus a Tunetano rege acceptus mari periit, quo tempore adjectae Parisio Appendicis auctor ait¹ (quamvis male in annum sequentem rem conferat), Anglorum naves jactatas quidem gravissime, sed incolumes servatas: atque Eduardum, animadversa divina vindicta novo perficiendae Hierosolymitanæ protectionis voto se adstrinxisse, quamdiu superstes foret, etiamsi ab aliis desereretur; et cum paucis in Acconem vela tetendisse, et feliciter ad servandam urbem, ut diximus, applicuisse. Quam rem confirmat Westmonasteriensis² his verbis: « Rex et natu majores, periculum evadentes, ad portum difficillime pervenerunt: alii in navibus perierunt cum pecunia barbarorum, navibus Eduardi inter alias positae miraculose salvatis. Ad has enim Angelus Domini percutiendas non pervenit merito, quia pecuniam barbarorum non cupivit, sed terram aspersam sanguine Jesu Christi, quantum in se fuit, restituere voluit Christianis ». Periisse naufragio ad quatuor hominum millia, octodecim majoris alvei naves ad proelium instructas, cum multis aliis minoris alvei, atque opibus innumeris tradunt. Quibus congruunt, quae a monacho³ Patavino mandata historiae: « Postquam, inquit, fuerunt pacis foedera celebrata, exercitus in Siciliam remeavit. Sed, vento vehementi contrario existente, in portu Trapani naves plurimae sunt contractae, in quibus magna militum multitudo est submersa »: hisque verbis finem operi imposuit. Nec malorum is finis extitit; ea enim funera novis Theobaldi regis Navarrae, qui adversa valetudine tentatus Tuneto discesserat, funeribus, cum ad Drepani portum appulisset, cumulata fuerunt. Cujus uxor Ysabella S. Ludovici filia, moribus regis virtutibusque ornatissima, perpetuae continentiae se addixit: et Navarrae regnum, ac Briae et Campaniae comitatus Theobaldi frater Henricus capessivit⁴. Quanto vero rei Christianae damno Syriaca expeditio a regibus intermissa, et repetitus Occidens fuerit, dicetur inferius: nunc Eduardum in Syriam euntem sequamur.

25. *Infelici Terrae-Sanctae statui medetur Angliae rex Eduardus.* — Extremis rebus Eduardi adventum saluti fuisse, cum cincta obsidione valida Ptolemais in eas angustias esset adducta a Bendocdare, ut intra paucos dies deditionem facturam foret, tradit Westmonasteriensis⁵. Liberatam illius virtute ab extremo exitio testatur Gregorius X in litteris ad praesules Anglicanos, quos ad subsidiarium illi Edmundoque fratri aurum conferendum inito Pontificatu sollicitabat: « Scitis, inquit, quod gravibus ab olim, sed praecipue iis diebus subjecta periculis, immensis pressuris oppressa, exinanita incolis enervata viribus, eva-

¹ Psal. vii. — ² Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — ³ Monach. Pat. in Chr. l. iii. — ⁴ West. Flor. Hist.

¹ Contin. Paris. sub an. 1271. — ² Westm. Flor. Hist. sub an. 1269. — ³ Mon. Pat. Chr. l. iii. Jord. Ms. Vat. Bibl. sig. num. 1960. — ⁴ Jord. Ms. Vat. Bibl. sign. num. 1960. — ⁵ Westm. Flor. Hist. an. 1269.

cuata opibus, ope destituta, sed necessariæ destituta defensionis auxilio Terra-Sancta fatali prorsus exposita discrimini videbatur. Sed ille, in cujus conspectu non est differentia in multis liberare vel paucis, ad liberationem terræ illius; ne in manus inimicorum incideret, prout miserabilis status ejus, quem præsentialiter vidimus, verisimiliter minabatur; sibi ministrum pro sua voluntate delegit, dilectum videlicet filium nobilem virum Eduardum, charissimi in Christo filii nostri illustris regis Angliæ primogenitum, qui ejus, ut creditur, spiritu inspiratus post dissolutum sicut permisit Dominus, congregatum pro dictæ terræ subsidio exercitum Christianum (loquitur de ingenti ea expeditione, quam S. Ludovicus cum Theobaldo Navarræ et Carolo Sicilia regibus inierrat: quæ post Tunetanum regem factum stipendiarium extincto S. rege, dissipata est), imperterrito, imo constanti et forti animo serviendi personaliter illi terræ onus devote suscipiens, maris discriminibus sua magnanimitate contemptis, sed virtute Domini superatis; nec vitalis grandibus expensarum oneribus, sed exinaniens se ac sua, ad terram eandem tanquam devotionis filius transfretavit: ibique non parcens sumptibus, nec labores evitans, una cum dilecto filio nobili viro Ead-mundo germano suo, qui periculorum, sumptuum particeps et laborum extitit et existit; ejusdem terræ, aut ipsorum adventum quasi omnino in desperatione positæ, contra persequentium insidias et conatus sic necessariæ admodum defensionis vacavit, quod Omnipotentis brachium in eorundem nobilium manibus ipsius terræ salutem dirigens, ipsam per eorum præcipue ac ipsis assistentium ministerium sua virtute protexit. Quod profecto ad totius Christianitatis commodum cessisse dignoscitur, et gloriam non modicam gentis vestræ, etc. » Hactenus Gregorii litteræ ¹.

26. Animadvertisse Eduardum in nonnullos mercatores Venetos, qui arma et commeatus Sarracenis ferebant, addit Westmonasteriensis ²; delusumque spe sua sultanum omnes impetus ad expugnandam Ptolemaidem effudisse: quos cum

Eduardi et obsessorum audacia et viribus frangi videret, belli molem alio convertisse, ac duas arcas a Bendocdare sultano ereptas esse Hospitalariis: cum non iis polleret viribus Eduardus, ut cum hoste signa conferre posset. Ex quibus apparuit quam fuisset optandum, ut Galliarum et Sicilia reges cœptam expeditionem essent prosecuti, a qua intermissa et Gallicas res perturbatissimas, et Carolum adversis casibus conflictatum visurum sumus.

27. Dejectus porro concepta de regibus ingenti spe Aytonus Armeniæ rex, cum nec Abaga, qui Tartaris in Perside imperabat, auxilia ferre posset; cum Bendocdare pro Livone (1) filio ex Ægyptiaco carcere redimendo iniquis legibus composuit; de quo alter Aytonus hæc historia tradidit ¹: « Rex vero Armeniæ, qui semper sollicite conabatur ad destructionem infidelium toto posse, intellectis infelicissimis rumoribus regni sui, fuit animo mirabiliter perturbatus: et die noctuque cogitabat, qualiter Sarracenis posset inferre gravamen; unde multoties inducebat Abagan et Tartaros ad destructionem sectæ perfidi Mahumeti, et Christianorum subsidium et juvamen. Sed Abaga propter guer-ram, quam habebat quotidie cum vicinis, se sæpius excusabat. Rex Armeniæ vero perpendens quod non poterat ad præsens habere subsidium Tartarorum, misit suos nuntios ad soldanum Ægypti, et treguas cum ipso inivit et firmavit; hoc faciens, ut de Sarracenorum carceribus posset redimere natum suum. Unde soldanus promisit regi, quod si sibi redderet quemdam suum socium nomine Sangolascar, qui captivus penes Tartaros tenebatur; et sibi restitueret castra civitatis Halappi, quæ occupaverat tempore Haoloni; filium restitueret pristinae libertati. Soldanus itaque restituit filium regis, et recepit socium suum: et rex restituit soldano castrum de Tempesack, et alia duo castra fecit dirui ad requisitionem soldani: et hoc modo filius Armeniæ regis fuit de carceribus liberatus.

28. « Post hæc rex Aytonus bonæ memoriæ, qui quadraginta quinque annis regnum tenuerat, et multa bona fecerat Christianis, regnum et do-

¹ Ext. in Cod. Vall. sign. lit. C. num. 49. pag. 88. — ² Westm. Flor. Hist. sub an. 1269.

¹ Ayton. Hist. Oren. c. 33.

(1) Livo regis Armeniæ filius, qui captivitas in apud Tartaros aliquot annos toleraverat, tandem libertati patrique restitutus fuit. Rem gestam hoc anno narrat Annalista, opinionis suæ assertorem habere se ratus Aytonum, qui per hæc tempora res Orientales scribebat. Scriptor enim iste liberationem Livonis, abdicationem Aylonis et recessum ejus in monasterium, tum et obitum anno MCCLXX illigat. Sed hæc de tempore obitus tam recte intelligenda, quam male de ereptione Livonis captivitate; cum per hæc tempora scribens G. I.icus Tyrii continuator asserat hlio regis Armeniæ Livoni, facta captivorum permutatione, anno MCCLXV libertatem partam fuisse. Forte etiam annus MCCLXX apud Aytonum nequidem de obitu Haitoms Armeniæ regis intelligendus est, sed potius de anno, quo regno valedicens Monasticum cuculum induit; cum idem Gaius Tyrii continuator obitum regis Armeniæ cum anno MCCLXXII componat.

Obiisse hoc anno Guillelmum patriarcham Hierosolymitanum die XXI Aprilis statui in Nota ad annum MCCLXI. 8. Quæ in re Spelandi auctoritas, qui obitu patriarchæ hujus non serius anno tertio Urbani IV, id est anno MCCLXIV, consistiri posse asseruit, reliquos omnes scriptores in errorem pertraxit. Sphæra istud chronologicum emendavi in No a ad A. MCCLXI. 8 in quo ex Bernardo Thesaurario alii-que evici Guillelmum ad hunc usque annum MCCLXX vitam prorogasse. Post illum Ecclesia Hierosolymitana aliquandiu pastore vacavit, cum ex Melitensis Codicis charta CLII signata Junio mense anni MCCLXI, constet patriarchatum Hierosolymitanum tunc per vicarium administrari, adhuc scilicet Sede vacante. Inter testes enim laudatur *Magister Raynundus vicarius patriarchatus* (non patriarchæ) *Hierosolymitani*. Congruit his Thesaurarius, testatus Thomam ex fratre O. P. patriarcham Hierosolymitanum anno MCCLXXII, die VII, Octobris Acram seu Ptolemaidem pervenisse auctum munere legati A. S. in universam Syriam, et episcopi Ptolemaidensis dignitate cumulatum.

minium suum contulit et concessit filio suo Dn. Tivono (Livono) de Ægypti carceribus liberato; et ipse renuntians pompis hujus sæculi est religionem ingressus: et vocatus fuit Macarius mutato proprio nomine secundum consuetudinem Armenorum, qui quando ingrediuntur religionem, mutari faciunt sibi nomen. Et post modicum temporis spatium rex Aytonus requievit in pace anno Domini mcllxx ». Consentit Jordanus ¹ Aytono in consignando Aytoni regis obitus tempore: nec tamen desunt qui ad septuagesimum secundum hujus sæculi annum vitam propagasse asserant ². Sed ad Livonem filium redeamus, de quo Aytonus historicus ³: « Ille autem rex Armeniæ supra nominatus fuit sapiens atque prudens, et suum regnum provide gubernavit. Dilectus fuit valde tam a sua gente, quam a Tartaris: et ex toto animo studuit destruere Sarraenos ». Hactenus de rebus Orientalibus: nunc ad Occidentales multis insignibus funeribus lugubres redeamus.

29. *Belæ Ungariæ regi succedit filius Stephanus.* — Plauxit hoc anno Ungariæ Belæ regis fratris S. Elisabeth obitum (1), qui vel senio confectus, vel præteritis malis attritus in Bindensi insula vita cessit ⁴, ac Stephanum filium sceptri hæredem reliquit. Consentit Steroni de morbis tempore Longinus ⁵, qui Boleslai Pudici Craeviæ ducis socerum fuisse adjicit, ac Strigonii in Memoritarum templo, quod magnificentissime exaratat, conditum: quod cum inde ab archiepiscopo in Ecclesiam principem traductum vi fuisset, lite ad summum Pontificem delata, pristino sepulchro restitui jussum est. Adhuc auctor Stephanum novum regem ad lustrandam B. Stanislai Cracoviensis episc. limina accessisse, atque a Boleslao leviro ingenti pompa exceptum, ac vetus Ungaros inter et Polonos fœdus renovatum. Præter Longinum vero ac Steronem, Erphesfordensis ⁶ monachus, et Siffrius ⁷ de anno mortis Belæ congruunt, a quibus Ungaricarum rerum scriptorem Bonfinium ⁸ miramur dissentire, qui ejus mortis tempus in annum mcllxxv conjicit, quem novatores ⁹, ut temere non discussis rebus omnia, quæ sese offerunt apud quosvis auctores, agglomerant, secuti sunt. At cum dicatur post Andream patrem annis triginta quinque regnasse, atque Andreæ obitus in annum Christi mcccxxv incurrerit: hoc anno e vivis discessisse affirmandum est; quod litteræ Gregorii anno sequenti exaratæ atque Ladislai a

nobis afferendæ probant, omnemque serupulum adiungunt.

30. Stephanum porro gerendo regno pares virtutes attulisse, refert Stero, et circa festum S. Thomæ Apostoli, misso exercitu in Austriam, eam provinciam, qua Danubio perfusa meridiem spectat, vastasse, ac multa hominum millia in servitutem abduxisse. His similia atque alia, ad illustrandam principis gloriam, affert Bonfinius ¹; additque si diu vivere licuisset, omnium judicio optimum principem et clarissimum futurum; alque inter alia præclara ejus gesta Bulgariam debellasse, regemque sibi stipendiarium esse coegisse.

31. Cæterum funestus plane hic fuit annus insignium virorum morte: præter enim tres reges, S. Ludovicum Galliarum, Theobaldum Navarrae, Belam Ungariæ extinctos, plures alii conspicui viri e vivis discessere. Inter quos Annales Steronis ² Wladislaum archiepiscopum Salisburgensem collocant: quibus suum calculum adjicit Longinus ³, additque gravi suspitione nonnullos nobiles Wratislavienses laborasse, toxicum ipsius cibis aspersisse, dum post Henrici fratris mortem Wratislaviensem principatum in nepotem relictum patrem se et patruum gerens administrabat. Recenset auctor egregium virtutis exemplum, quod exhibuit Wladislaus; objecta enim illi formosa puella, non modo pudorem ejus temerare noluit, sed ipsius etiam et parentum egestati succurrit: « Danti », inquit, « huic Wladislaui in adolescentiam ad Patavium, alias Padua, litteris operam, virgo decoræ formæ a patre Patavino, civis quondam divite, tunc vero inope, quæstus turpis gratia adducta est. Cujus ille conditionem miseratus, facinusque perosus, et egenti patri subvenit, et virgini pudore servato, etiam dotem contulit. Pro quo quidem opere a singulis Paduani studii scholaribus celebratus est insigni fama ».

32. *Margaretæ filia regis Belæ pia mors.* — E castissimi viri lugubri nece ad virginis castissimæ ac sanctissimæ obitum orationem traducimus. Ea erat Margarita Belæ Ungarorum regis ac Mariæ Constantinopolitanæ filia, quæ cum a parentibus Deo, ut Tartarorum furorem ab Ungaris averteret, devota fuisset, laudis virtutibus emicuit, ut victimam oblatam gratissimam Namini extitisse manifeste constaret. Suscepti vero servandæ castitatis consilii adeo tenax fuit, ut oblatas tum Poloniæ ducis, tum Bohemiæ et Caroli Siciliæ regum nuptias exaggerato animo repudiavit, atque in monasterii secreto recessu religiosi laboribus

¹ Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — ² Sanut. l. iii. p. 12. c. 12. — ³ Ayton. Hist. Orien. c. 34. — ⁴ Stero apud Canis. an. iq. lect. tom. 1. pag. 300. — ⁵ Long. Hist. Pol. l. vii. hoc an. — ⁶ Erphes. mon. in Addit. ad Lambert. — ⁷ Siffri. in epit. l. ii. — ⁸ Bonfin. rer. Uncaric. dec. 11. l. viii. et alii. — ⁹ Cent. xiii. c. 16. col. 1345.

¹ Bonfin. decad. 2. l. viii. — ² Stero apud Canis. tom. ii. p. 300. — ³ Long. Hist. Pol. l. vii.

(1) Hoc plane anno Belam Hungaria regem vita cessisse, tum ex iis, quæ hic notat annalista certum est, cum pariter ex eo constat, successorem ejus Stephanum ex hoc anno regni sui epocham exordiri. Patet id ex litteris ejusdem Stephani datis sequenti anno, et in Annalibus ad eundem annum mcllxxi, 31, reuatis. Adscriptus illis legitur annus mcllxxi, et non quilibet quod peritior annus a regis Stephani secundus notatur, adeoque et constat Belam patrem anno mcllxx, ante diem illam Julii, obiisse.

se macerare, quam in eorum regum aula fulgere gemmis, delicisque diffluere maluerit. Cumque nuncupatum virginitatis votum objicienti responsum esset, summum Pontificem eo voto ipsam liberaturum; subiecit sibi alia remedia ad rem discutendam superesse, nimirum nares abscisuram, ut hominum amores suo sanguine præfocaret. Quo etiam responso usa est ¹, cum rumor increbresceret Tartaros, quorum libido nulli virgini parere consueverat, imminere: «Certa sum,» inquit, «deformato meo vultu, ac naribus labrisque præcis, me non amorem, sed horrorem valentibus incensuram, animæque pulchritudinem læditate corporis redempturam.» Demonstravit etiam Deus integritatis sponsæ suæ puritatem, cum extinctæ tantum splendorem affudit, ut spectantes in admirationem raperet, atque e corpore odor suavissimos, omnibus aromatibus fragrantior, exhalaret: qui etiam post tres menses perceptus, cum sepulchrale saxum ad reponendum marmor amoveretur. Non ita felix altera Margarita ² imperatoris Friderici filia ac landgravia Thuringia, quæ nullis a viro suo Alberto landgravio, qui adulteræ amoribus perditus erat, injuriis lacessita, atque in arce altissima inclusa, ac fugam meditata, per sportam se dimitti jusserat: et Francofurti excepta honorificentissime ibi postmodum hoc anno diem extremum obiit.

33. *Fames in Germania; hæreses in Galliis.* — Nec lugubris solum principibus hic annus fuit; verum et populis quoque graves calamitates intulit: cum æstivo tempore tanta siccitas incanderit, ut exaruerint segetes, atque ingravescente annona plebs inops fame gravissima laborarit: quam Siffridus ³ in Germania tres annos tenuisse, multosque penuria periisse, tradit: eaque fuit, quam Christianam virginem, divinitus prænuntiasset affirmat ejus Vitæ scriptor ⁴. Et quasi tot calamitates uni obruendo anno non sufficerent,

novæ etiam erupere hæreses, quas in Galliis ¹ nonnulli ex philosophorum ethnicorum lacunis haustas, acienti ingenii specie, in concertationibus academicis spargere cœperunt. Negabant inepti viri animorum distinctionem, creationem mundi, primi hominis efformationem, immortalitatem animæ, liberum voluntatis arbitrium; pendere vero omnia a cælestium corporum influxibus asseriebant. Nullas in altera vita pœnas improbis propositas jaclabant, convellebant divinam scientiam, eripiebant Deo providentiam, omnipotentiam labefactabant; ac rem corruptibilem incorruptibilitate donare, vel incorruptibilem corrumpere atque in nihilum redigere posse negabant. Perversam adeo ac pestiferam doctrinam damnavit Stephanus episcopus Parisiensis, ejusque diligentia extincti fuerunt: qui a novatoribus referuntur ². Sed ab impiorum erroribus ad sanctorum triumphos orationem traducamus.

34. *S. Bennonis translatio.* — Translata sunt hoc anno ³ ingenti pompa a Witigo Misuensi episcopo sancti Bennonis ossa ac plura Deus miracula hujus opera explicuit: vinum enim, quo sancti ossa a Witigo lota fuerant, omnia morborum genera sanavit. Casula vero et pedum Pontificum, quæ una cum sacro corpore sepulta fuerant, post tot annos in signum bene gestæ quondam dignitatis corruptionis expertia reperta sunt. Tulere enim sanctissimus præsul carceres, exilia, laboresque innumeros, dum Gregorium VII verum Christi vicarium, contra Henrici IV schismatici tyrannidem defendebat, atque in bonorum Ecclesiæ suæ invasores censuras distringebat; et morte afficiendus ad æternum judicem provocaret, ut jure ad injuria accusaretur pronuntiaret. Nec frustra, cum eodem anno et Henricus et marchio Misuensis ipsius persecutores ad divinum tribunal rapti fuerint.

¹ Bibl. patr. to n. IV. col. 1231. — ² Genl. xiii. c. 5. col. 572. — ³ Sur. tom. VII. die XVI Jun.

¹ Sur. tom. VII. die XV Jun. — ² Siffr. epit. l. II. — ³ Ibid. — ⁴ Apud Sur. tom. III. die XIII Jun.

SEDES VACAT ANNUS 3. — CHRISTI 1271.

1. *Sede vacante, reliquiarum S. Ludovici cultus.* — Pendebat anxia anno hujus sæculi septuagesimo primo, Indictione XIV, novi videndi Pontificis spe Ecclesia, atque intercisas suspiriis voces fundere videbatur¹: « Exsurge, quare obdormis Domine? exsurge et ne repellas in finem; » cum cæleste numen totius orbis Christiani lacrymis permotum, Ecclesiæ suæ summum in terris pastorem dedit. Sed antequam de eo agamus, nonnulla præmittenda, quæ tempore præcurrere; ac primum de S. Ludovici exequiis dicendum, quæ hoc anno celebratæ fuere. Jusserat ipse moriturus corpus suum a Gaufrido² viro religioso ad S. Dionysii ædem deferri: sed Christianis regibus visum erat illius reliquias in nostrorum castris firmissimum munimentum futuras: quarum pars regi Carolo fratri tradita, ut Siciliam eo thesauro ditaret, altera a Philippo rege filio in Gallias elata. De ea quidem, quæ in Sicilia condita, hæc tradit Gaufridus:

2. « Carnes corporis ejus excoctas et ab ossibus separatas, necnon cor et intestina ipsius petiit, et impetravit devotus rex Siciliæ a nepote suo rege Philippo. Qui suscipiens sanctas reliquias, honorifice fecit eas in Siciliam deportari et prope Paternum in nobili quadam et cathedrali abbacia præcepit recondi cum valde solemnibus ac devota processione totius cleri ac populi terræ illius. Quando de Tunicio redeuntes, et Paternum transeuntes, dictam abbatiam vere nobilem ac pulcherrimam visitavimus, audivimus a pluribus fide dignis, quod postquam sacræ reliquiæ ibi fuere reconditæ, multa miracula ibidem, cooperante Domino, acciderunt. Denique cum quanto honore, devotione ac reverentia suscepta sunt ossa ejus, quæ devotissimus ipsius filius illustris rex Philippus in reditu suo de Tunicio secum ubique deferri devotissime faciebat; cum quanto desiderio ac devotione tam clerus quam nobiles et populorum innumera multitudo cum solemnibus ac devotis processionibus undique concurrerent ad videndum, sive tangendum loculum, in quo pre-

liosæ ejus reliquiæ portabantur, cum dominus rex transitum faceret tam per Siciliam et Calabriam, quam per sacram Urbem Romanam, et apud Viterbium, ubi tunc domini cardinales moram ad eligendum summum Pontificem faciebant, necnon per Bononiam et civitates alias Lombardiæ; testes sunt qui tunc aderant cum domino rege præsentibus.

3. *Philippus et Carolus urgent Pontificis electionem.* — Contulerant se reges Philippus et Carolus Viterbium, ut cardinales, qui maximo Christianæ rei damno divisi inter se studiis erant, ad dandum Ecclesiæ Dei pastorem sollicitarent: dumque ibi versabantur, commissum est atrox facinus a Guidone e Monteforti, Caroli regis in Etruria præfecto; cujus immanitatem¹ Gregorius X in edictis adversus Guidonem latis ita describit²: « Divulgatus fere in omnem terram jam sonus exivit, et in remotos orbis angulos vulgaris fama deduxit, qualiter in Henricum, (Richardus electi in regem Romanorum majorem natu filium), cruce signatum, de Tunicii partibus, in quibus Jesu Christi servitio cum Christiano vacarat exercitu, ad Sedem Apostolicam in comitiva charissimum in Christo filiorum nostrorum Franciæ ac Siciliæ regum illustrium ad civitatem Viterbiensem, ubi tunc Romana residebat curia, venientem; et tandem in quadam parochiali Ecclesia civitatis ejusque, pro missarum solemnibus sacro Quadragesimali tempore constitutum, eisdem (nempe Philippo Francorum et Carolo Siciliæ) regibus in civitate ipsa præsentibus; quondam Simon et Guido de Monteforti germani, ac ejusdem Henrici amitini fratres; ad quos restituendos ad charissimi in Christo filii nostri Eduardi regis Angliæ illustris gratiam, qua ipsos fertur eorum gravis culpa privasse, idem Henricus de voluntate memorati Siciliæ, ac cum mandato ejusdem Angliæ regum venerat; associatis sibi aliis Belial filiis, cum armis diabolico incitati spiritu irruentes, ipsum manibus inhumanis, imo

¹ Psal. XLIII. — ² Gaufr. e Bello loco in Vit. S. Lud. c. 47.

¹ Ptol. Luc. l. XXII. c. 43. Ricord. c. 196. Jo. Vill. l. VII. c. 40. et alii. — ² Greg. l. II. Ep. LXIV.

prorsus immanibus, trucidarunt. Hoc mundus clamat: hoc communis assertio publicat: hujus immanitatis ordinem, vel inordinationem potius, sic multiloqua vulgi lingua describit. Memoratus siquidem Guido in ipso ingressu prædictæ parochialis Ecclesiæ, voce terribili comminans, dentibus suis infrenuit contra eum exclamans: Proditor Henrice de Alemannia, non evades; et subsequenter in ipsum, ad hujusmodi subitum clamorem et fremitum, omnino impræmeditatum et inscium, paventem non immerito, et propinquantem altari, ac illi hærentem manibus, tam ipse Guido quam memoratus Simon, cæterique ipsorum satellites evaginati gladiis et clavis elevatis aggressi, talibus circumdantes eundem, saturaverunt se pœnis illius: ac ponentes ipsum sibi quasi in signum, ceciderunt eum vulnere super vulnus; latusque ipsius, femur, vultum convulnerantes et lumbos, præcisit sibi nihilominus quasi totaliter quatuor sinistrae manus digitis, qua, ut præmittitur, adhierebat altari: et quibusdam clericis in prædictis solemnibus eidem Henrico assistentibus, altero videlicet lethaliter, reliquo vero satis graviter vulneratis. Nec mortuo pepercerunt: sed et post mortem illatam vulnera inferentes eidem, ipsum traxerunt ad ostia dictæ parochialis Ecclesiæ jam extinctum: per hoc nimis proculdubio divinum irreverentes in cultum, graviter in eandem Sedem et Ecclesiam Romanam injurii, sacrilegi, dictæ immunitatis Ecclesiasticæ infractores, temerarii contemptores celsitudinis regiæ, ac lædi humani fœderis subversores; in consobrinum fratricidii rei, in hominem homicidæ ac sicarii nuntium inhumani. Ubi tunc igitur ad matrem Ecclesiam libialis affectus? ubi reverentia divino cultui debita? ubi honorificentia regibus exhibenda? ubi tanta sanguinis unio? ubi observantia temporis? Quis hæc omnia contemnere docuit? quis talia præterire monstravit? O furor, o rabies! imo proculdubio rabiosi furoris excessus, qui adeo in rationabili creatura iudicium rationis absorbet, etc.»

Sed divina vindicta sacrilegum lento gradu insecta est: ab eo enim tempore, qui magna armorum felicitate ac gloria floruerat, infelicissimus extitit; ac demum funesta morte consumptus est. De quo hæc Ptolemæus Lucensis¹: «Ex qua causa ab inde semper fuit infelix; et mala morte, captus a Rogerio de Loria, in Sicilia moritur. Uxor sua facta est adultera, et filæ suæ mortuæ sunt sine

prole, et comitatus ejus ipsa vivente totus est laceratus». Versum est crimini regibus Philippo et Carolo, de Guidone Monfortio pœnas non sumpsisse: quanquam ob criminis invidiam Etruriæ præfectura¹ exanctoratum a Carolo constet. Sed de Guidone pœnitente iterum inferius: nunc S. Ludovici funus efferentem in Gallias Philippum sequamur. De solemnibus illi a Gallis honoribus tributis hæc refert Gaufridus² (1):

4. *Reliquiæ S. Ludovici in Gallia miraculis fulgent.*— «Quod si per alienas terras ossium sacrorum reliquiæ transeuntes cum tot et tantis honoribus, ac piis processionibus sunt a fidelibus populis prosecutæ; quis enarrare sufficiat, quando rex illustris cum pii patris ossibus sanctis Franciæ regnum intravit, et per civitates et castra regni sui transivit? cum quam devotis ac lacrymosis processionibus clerus ac religiosi sibi reverenter occurrerent, ac prout dignum erat pie susciperent, atque devotissime prosequerentur cum innumera atque devota frequentia populorum? Postremo³ apud sanctum Dionysium in Francia». Et infra: «Sepultus est anno Domini MCLXXI, die Veneris ante Pentecosten».

5. Patrata a Numine plura miracula ad preces S. Ludovici, ejusque opem imploratam, dum sacræ exequiæ celebrabantur, ac dein consecutis diebus, testatur Guillelmus Carnotensis⁴, ex quo nonnulla afferenda visa sunt: «Ipsa», inquit, «die, qua pretiosum corpus apud S. Dionysium est sepultum, ibidem quædam matrona de Sagiensi diœcesi visum oculorum, quem dudum quasi totaliter amiserat, recuperasse fertur: et hoc vidisse se dicunt aliqui fide digni, et præcipue magister Guillelmus de Matiscone canonicus Parisiensis, qui se asserit vidisse. Et multa alia tam ipsa die, quam alias contigerunt ibidem miracula circa variis infirmitatibus laborantes, quæ in publicam notitiam non venerunt.

6. «Contigit etiam non multo post, quod quidam adolescens circiter xxv annorum de ultimis finibus Burgundiæ, surdus et mutus a nativitate, qui per sexdecim annos vel circa in quodam castro nobilis viri domini Joannis Cabilonensis, quod vocatur Orgelestum, conversatus fuerat et nutritus; et jam per annum vel circiter in domo ejusdem nobilis in coquina ejus servierat, prout poterat, non audiens nec loquens, sed solummodo

¹ Greg. I. II. Ep. LXIV. — ² Gaufr. e Bello loco in Vit. S. Lud. c. 48. — ³ Cap. 40. et Chron. S. Dion. — ⁴ Guil. Carnoten. in Vit. S. Lud. et Chron. S. Dion.

¹ Ptol. Luc. in Annal. et Hist. Eccl. I. XXII. e. 43.

(1) Nescio unde acceperit Spondanus ad hunc annum ea, quæ de tempore recessus Philippi e Viterbio narrat. Inde enim recessisse notat non serius quam kalendis Martii hujus anni. Ex quo consequeretur Henricus neci traditus fuisse mense Februario ejusdem anni. Sed erroris manifesti arguitur Spondanus ex Epistola ejusdem Philippi ad utrumque administratorem regni Francorum, quæ signatur Viterbii die sabbati post festum S. Gregorii, id est, die XIV Martii. Iusuper Parmensis Coronaci (Rec. italic. tom. IX) auctor æqualis notat Philippum viso facinore illo detestabili de eade Henrici, non electo papa, Parm. in primo die Aprilis, die Mercurii redisse. Hinc mensis quo casus fuit Henricus intelligitur; cum enim de eade illa se præseute illata luteris illis superius indicatis, legendisque Dache iam. Spicil. om. III pag. 270, idem Philippus nihil memoret, et eodem evoluto mense Viterbio recesserit; intra diem XIV Martii, et primam Aprilis casus ille luctuosus contigit.

signis utens; ita quod fere tota familia signa ejus noverat, et per signa suam voluntatem et motum animi tam ipse aliis, quam alii sibi totaliter ostendebant, comperito per signa quod apud sepulchrum gloriosi regis Franciæ Ludovici fiebant miracula virtute operante divina, adjunxit se quibusdam pedibus venientibus Parisios: deinde perrexit ad S. Dionysium: et in loco sepulchri regii plorans et ejulans orationem, qualem potuit, non oris sed cordis cum gemitibus et suspiriis aliquandiu fudit. Tandem virtute divina et gloriosi regis meritis, ob cujus devotionem venerat; apertæ sunt aures ejus, et solutum est vinculum linguæ ejus, et loquebatur recte. Statim enim cœpit ibidem loqui non lingua materna, sed recte Gallicana, ac si fuisset natus in ipsa villa S. Dionysii et continue conversatus; unde multis in admirationem versum est ac stuporem. Et infra: « Narrabat etiam quod nunquam tantum terrorem habuerit in vita sua, sicut quando campanas Ecclesiæ sonantes audivit, timebat ne tota Ecclesia corrueret super eum: nam tunc primum audire cœpit; unde stupor et tremor potens eum invasit. Hæc narravit tam præcedentes nobiles quam et multi alii, qui eum a multo tempore cognoverunt. Et multa alia diviniæ pietatis beneficia infirmis variis meritis ipsius ibidem collata fuisse creduntur, quæ nondum in publicam notitiam devenerunt ». Percrebuit dein magis ac magis adulto tempore amplioribus illustrata miraculis regis sanctitas; quibus diligenti examine discussis, Bonifacius VIII solemnni ritu, ut suo loco dicitur¹, sanctorum ei honores decrevit. Hactenus de S. Ludovico: nunc intermissam de novi Pontificis creatione historiam repetamus.

7. *Gregorius X Pontifex creatus.* — Hoc anno Gregorium Decimum summum Pontificem renuntiatum, docent Henricus Stero², Ptolemæus Lucensis³ et alii: quamvis non desit, qui in sequentem annum conjiciant, atque ipsius solemnem consecrationem una cum creatione confundant. Celebrata sæpius fuerant a cardinalibus comitia, atque ob varias dissensiones, quibus sacrum collegium ardebat, renuntiandi Pontificis Rom. discussum diutissime consilium; cum illi ad contraria studia concilianda, sapientissime omnem suam auctoritatem salutandi novi Christi vicarii in sex cardinales, edito compromisso refuderunt: de quo editas publicas Tabulas e Formulario Marini Ebuli⁴, ad illustrandam historiam, in medium adducemus:

8. « In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen.

« Anno Incarnat. Dominicæ MCLXXI, mense Septembris, die prima mensis ejusdem, nos mise-

ratione divina Odo Tusculanus episcopus, Simon tituli S. Martini, Ancherius tit. S. Praxedis, Guillelmus tit. S. Marci, Guido tit. S. Laurentii in Lucina, Simon tit. S. Cæciliæ, Ambaldus Basilicæ duodecim Apostolorum presbyteri; Richardus S. Angeli, Octavianus S. Mariæ in Via-Lata, Joannes S. Nicolai in Carcere Tulliano, Ottebonus S. Adriani, Jacobus S. Mariæ in Cosmedin, Gottfridus S. Georgii ad Velum-Aureum, Ubertus S. Eustachii, et Mattheus S. Mariæ in Porticu diaconi cardinales; Apostolica Sede per obitum fel. rec. domini Clementis papæ IV vacante, in communi consistorio solito more convenimus, de electione summi Pontificis tractaturi. Cumque omnes et singuli consentiremus per viam procedere compromissi, nos prædicti O. Tusculanus episc. A. tit. S. Praxedis, G. tit. S. Marci, S. tit. S. Cæciliæ, A. Basilicæ duodecim Apostolorum presbyteri; O. S. Adriani, G. S. Georgii ad Velum-Aurum, V. S. Eustachii, et M. S. Mariæ in Porticu diaconi cardinales, venerabili patre domino Joanne Portuensi episcopo tunc absente a dicto consistorio, et infra paschale (p. pale) palatium in sua camera constituto, requisito et expresse consentiente; in venerabiles patres præfatos dominos S. tit. S. Martini, G. tit. S. Laurentii in Lucina presbyteros R. S. Angeli, Octavianum S. Mariæ in Via-Lata, Joannem S. Nicolai in Carcere-Tull. et Jacobum S. Mariæ in Cosmedin diac. card. consensimus, et eos compromissarios eligentes, ipsis volentibus et expresse consentientibus, ac compromissum hujusmodi et formam acceptantibus; infrascriptam contulimus concordii voto, et unanimi consensu omnes et singuli potestatem providendi sacro-sanctæ Romanæ et universali Ecclesiæ de pastore in forma subscripta. Videlicet quod quinque ex eisdem sex compromissariis de sexto ex ipsis sex, vel omnes ipsi sex de aliquo alio de collegio dictorum cardinalium, seu etiam extra ipsum collegium in Pontificem et pastorem ipsius Ecclesiæ concorditer providerent; ad hæc faciendâ ipsis præfata prima die Septembris et sequenti concessis. Dicti vero compromissarii singuli singulariter, et omnes communiter consentientes, ut præmittitur, hujusmodi compromisso, ipsum et potestatem in præscripta forma concessum eisdem benigne ac humiliter susceperunt. Actum Viterbii in dicto consistorio anno, mense et die prædictis. Ego O. Tusculanus episc. in prædictos compromissarios consensi, eos elegi et ipsis pro me potestatem contuli providendi sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ et universali de pastore in forma præscripta. Et sic scribant singuli, qui compromiserunt. Ut autem huic compromisso fides plenior habeatur, ipsam sigillorum nostrorum munimine fecimus communiri ».

9. Admisere igitur designati cardinales creandi Pontificis provinciam, communibusque suffragiis Thedaldum Placentinum patria, archidiaconum Leodiensem delegere: quod subjectis litteris testatum voluerunt.

¹ An. Christ. 1296. — ² Stero in Annal. apud Camis, tom. I. antiq. lect. pag. 302. — ³ Ptol. Luc. in Annal. et Hist. Eccl. Ms. I. XXII. c. 43. et I. XXIII. c. 1. — ⁴ Formul. Mar. Ebuli Ms. Arch. Vat. pag. 48. num. 123.

« In nomine sancte et individue Trinitatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen.

« Anno Incarnat. Dominicæ MCLXXI, mense Septembris, die prima mensis ejusdem, nos miseratione divina S. tit. S. Martini, Guido tit. S. Laurentii in Lucina presbyteri : Richardus S. Angeli, Octavianus S. Marie in Via-Lata, Joannes S. Nicolai in Carcere-Tulliano, et Jacobus S. Marie in Cosmedin diaconi cardinales compromissarii electi a reverendo collegio dominorum cardinalium, data nobis potestate providendi sacrosanctæ ac universali Ecclesiæ vacanti per obitum fel. rec. domini Clementis papæ IV de pastore in forma subscripta in compromissum ipsum consensimus; et illud ac potestatem nobis concessam recepimus reverenter. Forma vero dictorum compromissi ac potestatis nobis concessæ hæc est. In nomine sancte et individue etc. Nos itaque præfati compromissarii hujusmodi compromisso et potestate suscepti, habito in conclavi diligenti, prout negotii exigebat arduitas, et perpenso tractatu; ac consideratis circumstantiis universis, quæ necessitate ipsius Ecclesiæ, ac totius orbis inspecta, nos secundum Deum movere poterant et debebant; ad honorem Domini nostri Jesu Christi, et gloriosissimæ Virginis Mariæ matris suæ, beatorum Apostolorum Petri et Pauli, omnium sanctorum ac ipsius sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ dicta prima die Septembris, ex collata nobis potestate juxta formam nobis traditam procedentes, convenimus et concorditer consensimus vice nostra et ejusdem collegii in venerabilem patrem nostrum dominum Thealdum Placentinum, archidiaconum Leodiensem seu in Ecclesia Leodiensi, ipsum in Roman. Pontif. nominantes : ac assumentes et præfatos domino Simoni nos reliqui quinque compromissarii dedimus potestatem, ut eundem dominum Thealdum vice sua et nostra; necnon et totius præfati collegii eligeret in ipsius Romanæ ac universali Ecclesiæ Pontificem et pastorem; et nos præfatus Simon ipsum e vestigio elegimus per hæc verba : Ego Simon tit. S. Martini presbyter cardinalis ad honorem Domini nostri Jesu Christi, beatissimæ Matris ejus, et sanctorum Apostolorum Petri et Pauli, et omnium sanctorum, necnon et sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ memoratæ, eligo venerabilem patrem dominum Thealdum Placentinum, archidiaconum Leodiensem seu in Ecclesia Leodiensi, in Romanum Pontificem et pastorem. Actum Viterbii in dicto consistorio anno, mense et die prædictis. Ego Simon tit. S. Martini presb. cardinalis in venerab. patrem dictum dominum Thealdum consensi, ac ipsum in Rom. Pontificem nominavi, assumpsi et elegi in forma præscripta. Ego Guido tit. S. Laurentii in Lucina presbyter card. in venerabilem patrem dictum dominum Thealdum conveni, consensi ac ipsum in Rom. Pontificem nominavi, et assumpsi ac elegi (eligi) mandavi in forma præscripta. In eundem modum alii compromissarii. Ut autem huic processui fides

plenior habeatur, ipsorum sigillorum nostrorum munimine fecimus communiri ».

10. Assenserunt cæteri cardinales, atque hoc decretum ab iis editum est¹ : cuius initium, cum iisdem verbis conceptam compromissi superioris formam contineat, prætermittendum brevitatis studio visum est.

« In nomine sancte et individue Trinitatis, etc.

« Nos præfati compromissarii hujusmodi compromisso et potestate susceptis, habito in conclavi diligenti, prout negotii exigebat arduitas, et perpenso tractatu; et consideratis circumstantiis universis, quæ necessitate ipsius Ecclesiæ ac totius orbis inspecta nos secundum Deum movere poterant et debebant; ad honorem Domini nostri Jesu Christi, et gloriosissimæ Virginis Mariæ matris suæ, beatorum Apostolorum Petri et Pauli, omnium sanctorum ac ipsius sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ dicta prima die Septembris, ex collata nobis potestate juxta formam nobis traditam procedentes convenimus et concorditer consensimus vice nostra, ac ipsius collegii in venerabilem patrem dominum Thealdum Placentinum archidiaconum Leodiensem seu in eadem Ecclesia Leodiensi, ipsum in Rom. Pontificem nominantes, ac etiam assumentes : et præfatos domino Simoni nos reliqui quinque compromissarii dedimus potestatem ad eundem dominum Thealdum vice sua et nostra et præfati totius collegii eligendum in ipsius Romanæ ac universali Ecclesiæ Pontificem et pastorem. Et nos præfatos Simon ipsum e vestigio elegimus in hæc verba : Ego Simon, etc. ut in alia usque pastorem.

11. « Sane iis peractis, incontinenti omnibus cardinalibus vocatis, et convenientibus in consistorio memorato, nos prædicti compromissarii consensus nostros et electionem prædictam publicavimus, et publicando ipso consensum et electionem iteravimus in communi. Nos autem prædicti omnes et singuli episcopi et presbyteri et diaconi cardinales in eodem consistorio congregati processum et electionem hujusmodi ratificantes, acceptantes, et etiam in ipsum venerabilem patrem dictum dominum T. consentientes expresse, ipsum licet absentem recepimus et recipimus in Romanum Pontificem et pastorem. Cæterum venerabilem patrem dominum H. Ostiensem episcopum post hæc ad idem consistorium convocantes, communicavimus ei omnia supradicta : qui ea omnia et singula gratanter acceptans, memoratum dominum Thealdum in Romanum Pontificem et pastorem humiliter et devote recepit. Actum Viterbii ut supra ».

12. Refellendus e superioribus Franciscani Chronici auctor, qui nimis interdum credulus plura a veritate historica aliena per simplicitatem scriptis tradidit; atque inter cætera cardinalium collegium S. Bonaventura Pontificis renuntiandi,

¹ Ext. ibid. num. 125.

sui etiam ipsius ad eam dignitatem efferendi, potestatem contulisse, eumque, generosa constantia calcato fastu, Gregorium X suffragio suo ad solium Apostolicum evexisse. Præterea, quod ferunt nonnulli, Joannem Portuensem episc. ob gravissimas purpuratorum patrum contentiones facete objecisse, palatii tectum amovendum videri, quo Spiritus sanctus penetrare posset; dein virtutes egregias Thealdi Placentini archidiaconi Leodiensis in luce ita collocasse, ut cardinalibus acceptissimus fuerit, tumque hos versus extemporaneos fudisse:

Papatus munus tulit archidiaconus unos,
Quem patrem patrum fecit discordia fratrum.

13. Designat Nangius creationis illius diem kal. Septembris celebratam his verbis¹: « Post biennem et novem menses Sedis Apostolicæ vacationem, in festo B. Ægidii electus est Theobaldus (Thealdus) de Placentia archidiaconus Leodiensis in papam, cum esset absens in transmarinis partibus apud Accon ». In quo edito compromissi decreto consentit. Cum itaque creatus sit Gregorius Pontifex hoc anno kal. Septembris, Clemens vero IV defunctus tradatur S. Andreae Apostoli pervigilio, quod in vicesimum nonum diem Novembris incidit, Sedem Apostolicam annos duos, menses novem, dies duos vacasse dicendum est: quod etiam Baronius observavit². De Gregorio hæc Ptolemæus Lucensis³: « Archidiaconus Leodiensis existens ultra mare, in papam eligitur, natione Placentinus, de genere Vicecomitum ». Consentit de patria ac stirpis nobilitate, ut alios omittam, Longinus⁴: perperam tamen Simbaldum appellat. Adjicit vero, ex archidiaconatu Leodiensi per summam injuriam dejectum ab episcopo, in Terram-Sanctam trajecisse. Qua in re adoranda divina Providentia, quæ inflata inique probis damna, majori eorum utilitati vertit: quem enim archidiaconatu spoliari per invidiam passus est, illi ad Pontificatum iter munivit.

14. De ejus dotibus hæc ex Ptolemæo Lucensi⁵ prodit Joannes Longinus⁶: « Miræ vir in sæcularibus experientiæ, quamvis modicæ litteraturæ; non pecuniarum lucris, sed elemosynarum in pauperes largitioni operam dans: in consecratione autem Gregorius Decimus appellatur ». Quæ vero de ejus in Urbem adventu affirmat Longinus, ad sequentem annum pertinent. Celebratissimum ob egregias virtutes fuisse consentit Pachymerius⁷ auctor schismaticus, atque antequam sacris Pontificalibus initiaretur, abolendo Græcorum schismatici vacasse. Errat vero, dum patria Syrum fuisse scribit, eo quod, dum in Syria ageret, fuerit ad Sedem Apostolicam evectus. Cæterum non modo in Leodiensi archidiaconatu, summæ dignitatis

gerendæ rudimenta posuisse, verum in aliis quoque muneribus se exercuisse, ex ipsius litteris constat, quæ inter canonicos Ecclesiæ Lugdunensis mernisse testantur; ita enim ad decanum et capitulum Lugdunense scripsit¹: « Lugdunensem Ecclesiam, in qua nos olim, dum minori officio fungeremur, in canonicorum ipsius Ecclesiæ collegio existentes, diutinam fecimus residentiam personalem, etc. » Emendandi vero qui majores ante Pontificatum gessisse dignitates, Placentinum episcopatum, ut S. Antoninus², cardinalitiam purpuram, atque in Syria Sedis Apostolicæ legati, munus, ut Ricordanus³ et Villanus⁴ asseruerunt.

15. *Diversæ ad eum gratulatoriæ litteræ.* — Decreta est mox amplissima a sacro cardinalium collegio legatio ad renuntiatum Pontificem, qua nonnulli viri religiosi perfuncti sunt; subjectæque a patribus exarata litteræ, quibus ipsum ad capessenda Ecclesiæ Catholicæ gubernacula e Syria exciverunt.

« Sanctissimo patri et domino reverendo, domino Thealdo archidiacono in Ecclesia Leodiensi, divina Providentia in Romanum et summum electum Pontificem, miseratione divina episcopi, presbyteri et diaconi sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ cardinales, pedum oscula beatorum.

« Sempiterno splendens lumine, ac ineffabili præditus majestate Patris æterni Filius Dominus Jesus Christus, qui cuncta disponit virtute mirabili, prout suæ placet sanctissimæ majestati; circa sanctam Romanam et universalem Ecclesiam ita suæ continuat benignitatis affectum, et roborat protectionis auxilium, quod nullo unquam turbine vexationis evertitur; nec propter alicujus persecutionis vel adversitatis instantiam naufragatur: quinimo gloriosa incrementa suscipit, et tanquam stella matutina per mundi climata refulgescit, prout multis liquet indiciiis, et patet clarissimis argumentis. Nam licet jam dicta Ecclesia post habitum a superno Rege de morte triumphum, et ipsius regressum ad gloriam cælestis patriæ sui fulgore luminis perenniter illustratæ, fuerit pro diversitate temporum personarum illarum destituta præsidiiis, quas ad ejus regimen celsitudo providerat omnium Conditoris; ipsa tamen Ecclesia per successivam substitutionem Romanorum Pontificum, favente supernæ virtutis auxilio, felicitas habuit perseverantiæ firmamentum. Et quidem diebus istis circa dictam Ecclesiam hoc ipsum virtuti Altissimi dignanter placuit operari; quia piæ recordationis domino Clemente papa IV dudum de hac luce finibili ad infinibilem evocato (sicut de Redemptoris nostri confidimus pietate) ac ipsius corpore tumultato; nos, missarum solemnium, sicut moris est, ad honorem sancti Spiritus devotissime celebratis, in unum convenimus ad habendum de summi Pontificis substitutione

¹ Nang. de gest. Phil. reg. — ² Baron. in schedis. — ³ Ptol. in Annal. hoc an. — ⁴ Longin. Hist. Pol. l. vii. hoc an. — ⁵ Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. xxiii. c. 4. — ⁶ Longin. ubi sup. — ⁷ Georg. Pachym. Hist. Græc. l. v.

¹ Lib. iv. Ep. xxiv. — ² Ant. iii. par. lit. xx. c. 2. init. — ³ Ricard. Malesp. Hist. Flor. c. 196. — ⁴ Jo. Vill. l. vii. c. 4.

tractatum. Quo frequenter habito, et circa tanti profunditatem negotii, cui simile in humanis actibus non cernitur inveniri, dilusi temporis spatio interjecto, ac desideris eligentium, permittente Domino, in diversa divisus; tandem, divina propitiante clementia, vota nostra in venerabilem personam vestram unanimiter et concorditer dirigentes, vos per compromissi viam elegimus in Romanum summum Pontificem, consueto laudis divinæ cantico, fidelium adstante multitudine, decantato; docti credulitate firmissima, quod cum in vobis ab annis teneris laudabilis conversationis et vitæ refulserint ornamenta; et odor famæ vestræ gratissimus hinc inde per loca plurima sit diffusus; ille benedictus in sæcula qui vos dignanter in suum assumpsit vicarium, et in Christiani populi patrem et dominum gratiosum, de vestris sanctis dabit provenire meritis, quod in statum prosperum et jucundum resurgat Ecclesia generalis: ac etiam quod fidei Catholicæ gloria ubique votiva suscipiet incrementa; necnon quod Terræ-Sanctæ negotium facilem et felicem sortietur effectum; maxime, cum sit verisimile, quod Redemptoris nostri benignitas vos ad terram ipsam voluit illa de causa personaliter pervenire, ut oculata fide visis ejus angustiis, et tribulationibus intellectis, de illo sibi procuretis provideri subsidio, ex quo proveniat acquisitionis perfectæ gaudium a longis retroactis temporibus laudabiliter expectatum. Quid ad ista vir virtutis eximia? Vir in oculis Dei et hominum gloriose?

16. « Venerabiles, ac providos, et discretos viros latores præsentium, nostros quidem speciales nuntios cum decreto electionis canonicæ de vobis concorditer celebratæ ad præsentiam vestram duximus destinandos; supplicii precum petentes instantia, et per Dei misericordiam obsecrantes, quatenus in virtute illius, qui super pennas ventorum ambulat, et in momento cuncta perficit, prout suæ sanctissimæ voluntatis existit; cessantibus quibuscumque diffugiis, vos accingatis ad iter adeundi Sedem Apostolicam, sub anxietate multa spiritus constitutam, quousque de clementissima virtute Altissimi sibi proveniat vestram desiderabilem faciem intueri: qua visa stillabant cæli dulcedinem, et colles fluent lactis et mellis incessabilem ubertatem. Quinimo ad pedum vestrorum oscula non solum concurret multitudo fidelium numerosa, sed ante vos etiam curvabitur altitudo principum, et personarum sublimitas inclytarum. Nec mirum, quia sicut pie confidimus et devote speramus, vobis habentibus Deum solum præ oculis et amplectentibus jugiter vitæ studium innocentis; vitiorum in malevolis exstirpatione præmissa, et plantatione virtutum in benevolis subsecuta; benignitas vestra lætificabit Dei populum in exhibitione justitiæ; ac etiam in condignis gratis opportuno tempore liberaliter conferendis: miseranda multitudine pauperum ob illam causam habitura de vobis affluentiam gau-

diorum, quia ipsorum nomen erit coram vobis amabile; ac eorum animas consolari in vestris existet affectibus speciale. Vobis autem, pater orphanorum et iudex clementissime viduarum, sufficiat istam brevem audivisse particulam de profectibus innumeris, qui proventuri sunt universitati fidelium per vestræ ministerium sanctitatis, illius favente clementia, qui mannae celestis edulio sum satiavit miraculose populum; et de quinque pambus, ac duobus p scribus pavit quinque millia personarum, duodecim copulis in augmentum suæ gloriæ superantibus de fragrantis. Istis etenim nostræ devotionis eloquiis cum affectu paterno elementer auditis, virtute Paracliti festinate vos vestros videre fratres et filios, et consolari corda gementium, quibus in visione vestri vultus angelici quasi dabitur vidisse delicias paradisi. Reliqua super iis votiva nobis et Christiano populo vestris infundat præcordiis Spiritus ille paraclitus, qui discipulorum corda lugentium fuit plenissime consolatus ».

17. Adjungendæ his visæ sunt insignes aliæ litteræ¹, quæ designato Pontifici transmissæ fuere: quibus anxia Occidentalis Ecclesiæ de ipsius adventu suspensæ vota explicantur; atque ad ornandum celerem e Syria reditum sollicitatur: a quo vero sint exaratae, in pervetusto Ms. a Codice Vallicellano non proditur: at ex appositis Formulario Marini Ebuli Notis perspicue colligitur, a Pontificio notario, eo nimirum, qui illius electionis ritum in publicas Tabulas redegerat, scriptas fuisse.

« Sanctissimo, etc. Angelica junioris Thobiæ ad celerem reditum comitiva lætari, et pedum oscula beatorum.

« Quantam, pater sancte, concesserit virtus altissimi sponsæ suæ gaudii, et exultationis in vestra promotione materiam, considerata prudenter exacta vacationis tempora evidenter insinuant, et palenter considerationis attentione discussa illius incommoda manifestant. Siquidem, ut cætera prætereantur silentio, in eorumdem temporum molestorum decursibus eadem mater Ecclesia, dum ad editionem spiritualis patris, et filii sponsi sui anxie niteretur, parturientis partes experiens, conatus prosequens, et molestias perferens, dolores instar illius eo sensit acerbius, quo erat profecto molestius, quod magna proculdubio pariendi necessitas inerat, intensa nimirum voluntas aderat: sed collidentibus in utero filiis, cum veniebatur ad partum, virtus saltem efficax non suberat pariendi. In iis, inquam, temporibus navicula piscatoris vicarii Jesu Christi vehementibus excitatis undique flatibus, et procellosis fluctibus concitatis, absque remigis temporali auxilio, imo sui remigii viduata magistro, sic innumeris periculis patuit, quod desperationis naufragio humano iudicio exposita videbatur.

¹ Ext. in Ms. formul. Mar. Ebul. Vall. Bibl. pag. 19, num. 127, et in eod. Vall. sign. lit. C. num. 49, pag. 85.

18. « Numquid igitur, pie pater, non grandis causa lætitiæ parienti post parturitionis angustias votivo partu edito superatas, quarum sic memoriam abolat in lucem producti nati juvenilitas, quod, sicut insonat Evangelicæ veritatis tuba dulcisona, propter gaudium non meminit pressuræ? Num quid non ingens exultatio naviganti, quod ipsius ad portum deducta felicitas gravibus restitit impulsibus flatuum, tumentium calcavit vertices fluctuum, et fructum laboris optatum consequitur, quem anxius sequebatur? Porro nec labor sponsæ dissimilis, nec illius dispar exitus in quærendo dilectum? quæsit enim, et post difficultates varias, et anxietates innumeras, quem quærebat invenit; inventumque solido tenens affectu, neque ad transmarinas partes, in unguentorum vestrorum odore cucurrit: et cum in vos non horum industria, sed divina Providentia graviter discordantium antea concorditer vota concurrerent, pessulum ostii sui dilecto suo aperuit; quem, quia per absentiam declinasse comperit, et transisse festina denuntiant, quod amore languescit; sponsique sui dilatos nimium, sed desideratos admodum implorans amplexus, instanter petit et humiliter expetit, ut in revertendo celeriter sitis similes capræ hinnuloque cervorum.

19. « Cæterum, pater et domine, in præfectorum summam exelusione discriminum, cunctis Catholicæ religionis communionem habentibus communis præstantur excitativa tripudii: sed inter cæteros vestros dudum devotos et notos, mihi etiam singularis plausus et jubili de familiaris commemoratione notitiæ non levis indulgetur occasio, de vestrarum consideratione virtutum, quas, notam adulationis abhorrens stilus succincte pertransit, non quævis causa succrescit. Verum, ut cunclorum gaudium impleatur quantum præcedentium laborum fatigatio patitur, festinate, pie pater, ad sponsam, ut desiderata et Domino favente, perutilis vestra præsentia discriminiibus vacationum, inductas molestias relevet, damna resarciat, ruinas impleat: et sic ipsius sponsæ genas, in desiderio vestri adhuc lacrymis madentes, abstergat, quod vestri regiminis per tempora longa, divina prævia clementia, polita solatio duraturæ rore lætitiæ respergatur. Dextera Domini, pater sanctissime, vobiscum virtutem faciat vestros actus, et iter dirigens ad salutem. Sane me sanctitatis vestræ servulum non minus promptitudo voluntatis vestris beneplacitis subjicit, quam plenitudo Apostolicæ potestatis addicit ».

20. *Sollicitudo Pontificis in Tartariis convertendis.* — Non levi admiratione defixus hæsit Thealdus conjectos in se cardinalium oculos, qui neque cardinalitia, neque episcopali dignitate fulgeret: et quamvis initio, cum de se admodum demisse sentiret, respuere dignitatem meditaretur; tot tamen atque adeo gravibus argumentis et rationibus compulsus est, ut oblatum honorem admiserit, ne divinæ voluntati oblectari videre-

tur: atque ad extinguendam discordiam, quæ tam diu Ecclesiam affligerat, in Occidentem, superatis hybernis procellis, navigavit. Ferunt¹ ab Eduardo Angliæ regis filio magnifice rebus omnibus instructum fuisse. Questus vero est comiter Palæologus Græcorum imperator², Constantinopolim, ubi maxima pompa, et gratulatione excipiendus fuisset, non divertisse. Antequam porro mare conscenderet, Syros ingentium auxiliorum spe ad retundendos Sarracenorum impetus confirmasse Sanutus³ refert his verbis: « Gregorius X, existens archidiaconus Leodiensis, devotionis gratia ad visitandum Terram-Sanctam profectus, in papam eligitur. Pro ejus electione magnum gaudium habuere fideles terræ promissionis, erecti ad spem magni auxilii, quia Christi vicarius Terræ-Sanctæ devotus oculis conspexerat, et experientia manu palpaverat miserabilem ac lugubrem ejus statum. Ipse quoque de Ptolemaida recessurus, inter cætera concionis suæ verba melliflua, cordis sui affectum aperiens, dum de statu Terræ Sanctæ loqueretur aiebat: Si oblitus fuero tui, Jerusalem, oblivioni detur dextera mea. Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui: si non proposuero Jerusalem in principio lætitiæ meæ. Vere oblivioni non tradidit, sed proponit principaliter pro Terræ-Sanctæ subsidio congregare Concilium, etc. »

Refert idem auctor, Christianos Sarraceni belli mole obrutos Abagham Tartarorum in Perside regem concitasse in Bendoedarem; ac Sarracenos a Tartaris magnis excursionibus attritos: « Attendentes, inquit⁴, actualem sævitiam et sævientem potentiam Bendoedar in districtum et populum Christianum, cum cæteris habita deliberatione, prudentes nuntios ad Tartaros dirigunt; qui provocati discurrunt per totam terram Antiochiæ, Alapiæ, Haman, Calamokæ usque ad magnam Cæsaream, Sarracenos ubique interimentes: indeque redierunt ad locum dictum Marays ad introitum Turchiæ multam conducentes prædam sclavorum, et animalium: ibi quietem aliquandiu eligentes propter laborum excessum, copiamque aquarum: intuitu etiam jumentorum ».

Decretam per hæc tempora fuisse insignem legationem a Cobila sive Cublai Tartarorum imperatore, ut mitterentur in Tartariam a Romano Pontifice sacerdotes, qui Evangelii lucem involutis gentilitiæ superstitionis tenebris populis inferrent, meminit Marcus Paulus Venetus in historia sua; qui ubi parentis sui Nicolai Pauli et alterius patrii Veneti in Tartaricam aulam adventum descripsit, subjicit⁵: « Quadam die magnus Cham cum regni sui principibus inito consilio rogat Latinos, ut nomine suo ad papam proficiscentes una

¹ Westm. Flor. Hist. — ² Apud Greg. I. I. Ep. xxxvii. — ³ Sanut. I. III. p. 42. c. 13. — ⁴ Ibid. c. 11. — ⁵ Marc. Paul. Venet. de regionibus Oriental. I. I. c. 4.

cum barone quodam Gogaca nomine viro aulico et optimo, atque apud illum agant, ut centum viros sapientes, et in lege Christiana doctos ad se dirigat qui sapientibus suis ostendere possint Christianorum fidem cæteris omnibus sectis præferendam, atque unicam salutis esse viam: quodque dii Tartarorum essent demones, qui Orientalibus in sui cultura imposuissent. Nam cum is imperator multa audisset de fide Catholica, et interim adverteret quam mordicus sui sapientes conarentur suam defendere fidem, in ambiguo positus nesciebat cui tuto animum suum incliuaret, quamque ut veram amplexaretur viam. Illi itaque debitam regiæ majestatis exhibentes reverentiam, pollicentur se commissa fideliter executuros, et litteras, quas ab eo Romano Pontifici offerendas acceperint præsentaturos. Ipse vero tabulam auream signo regali sculptam et insignitam juxta imperii sui consuetudinem illis tradi jubet: quam commeatu loco secum per totum ejus in perium deferentes, ubique a provinciarum et civitatum rectoribus per loca discriminosa salvi deducerentur, atque expensas ab eisdem reciperent; et quacumque tandem re opus in itinere haberent, illis imperatoris nomine suppeditaretur. Rogabat quoque eos imperator, ut nonnihil de oleo lampadis, quæ juxta Dominicum sepulchrum Jerosolymis ardebat, sibi in reditu deferrent, credens sibi illud non parum profuturum, si Christus mundi esset Salvator».

Addit auctor absumptum ferme in itinere triennium ob eluviones fluminum, ac Tartaricum oratorem nomine Gogacam morbo implicitum substituisse; nobiles autem Venetos Acconem pervenisse, et Clementis IV audito obitu, Thebaldum comitem (vicecomitem) Placentinum Apostolicæ Sedis internuntium de Tartarorum ad excipiendos Evangelicos satus fidei propensione certior fecisse¹: monitos autem ut futuri Pontificis creationem præstolarentur, extracta re ad biennium, repetiisse Ptolemaidem, atque a legato accepisse litteras ad imperatorem Tartarorum², quibus exposita fidei orthodoxæ formula de divinis mysteriis edocebatur: sed cum paululum digressi essent, contigisse, ut Thebaldus a cardinalibus ad Pontificatum, indito Gregorii X nomine, vocaretur; illum vero mox revocatis Venetis parasse alias litteras summo Tartarorum imperatori offerendas, ac duos Ordinis Prædicatorum viros insignes probitate et litteris, Nicolaum scilicet et Guillelmum Tripolitanum, qui tum Ptolemaide versabantur, socios adjuuxisse, ut Evangelica veritate Tartaros collustrarent: exceptos autem perhumaniter fuisse ab imperatore Tartarorum, etque novi Pontificis litteras et oleum e lampade Domini sepulchri porrexisse, quod ab ipso honorifice repositum fuerit, narrat Marcus Paulus Venetus, qui parentem in ea peregrinatione stipavit, Orientaliumque

rerum et regionum, quas peragravit descriptionem tradidit historie; e qua nos pauca, que fidei Christianæ commendant dignitatem, decerpimus. Instituta ille oratione de Tarvisio florentissima urbe Mediæ, quam Mahumetica superstitione tædant incolæ, hæc habet¹.

«Est mons quidam in regione illa haud longe a civitate Taurisii, qui olim virtute divina a loco suo hac occasione dimotus est. Accidit semel, ut Sarraceni Evangelium Christi blasphemare volentes, et veluti vanam doctrinam Christianis improperantes, dicerent: Est scriptum in Evangelio vestro: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, et dixeritis monti huic: Transi hinc, et transibit; et nihil impossibile erit vobis. Nunc igitur si fides vestra caret errore, amoveat montem hunc, et probate Evangelii virtutem. Et quoniam Christiani sub perfidorum illorum dominio erant, cogebantur vel montem illum transferre, vel Mahumeticam subire legem: et si neutrum facerent gladio fererentur. Tunc vir quidam, in Christi fervens amore et fide, confortavit pusillanimes; et fusa oratione ad Dominum cum tota fiducia dixit monti: Abi hinc. Quod, vidente multitudinis, illico factum est. De quo miraculo nulli Sarracenorum conversi Christum confiteri cœperunt».

Narrat idem auctor² insigne aliud miraculum quo in Sammarchanda Sogdianæ regionis urbe ad sua usque tempora persistisse testatur:

«Samareham», inquit, «civitas magna et egregia est in regione illa tributaria nepoti magni Cham. In hac habitant Christiani cum Sarracenis, hoc est, Mahometanis. Accidit vero his temporibus in ea divina virtute tale miraculum. Frater magni Cham, nomine Cigatai, qui regioni illi præfuit, persuasus a Christi mis baptismi suscepit sacramentum: de quo Christiani gaudentes, favore illius ædificationis Basilicam magnam in honore D. Joannis Baptistæ. Porro architecti Ecclesiam illam tali fabricaverunt ingenio, ut tota ejus testudo uni niteretur marmoreæ columnæ, quæ medium Ecclesiæ tenuit locum. Habebant tunc Sarraceni insignem lapidem, qui omnibus modis ad hoc quadrabat, ut basis loco præfatam sustineret columnam. Raptus igitur a Christianis fundamento columnæ locatus est: de quo Sarraceni dolentes hiscere non audebant, cum princeps ad hoc ipsum annuisset. Factum est autem ut aliquanto post tempore princeps ille moreretur, et illi filius ejus in regno succederet, non autem in fide. Tunc Sarraceni ab eo obtinuerunt, ut Christiani lapidem illum, quem columnæ supposuerant, reddere cogerentur: et cum illi pretium satis dignum offerrent, recusarunt Sarraceni quidquam aliud accipere quam lapidem: quod hac impostura faciebant, ut Christianorum Ecclesia funditus destrueretur. Christiani itaque videntes

¹ Eod. l. i. c. 5. — ² Cap. vi.

¹ Eod. l. i. c. 18. — ² Ibid. c. 39.

durum esse contra stimulum caleitrare, alio confugere nequiverunt, quam ad Deum et ad sanctum suum Joannem Baptistam, quem lacrymosis oculis invocare cœperunt. Adveniente itaque die, quando lapis sub columna auferendus erat, ne Ecclesia diutius maneret, nutu divino longe aliud decedit, quam perfidi speraverant Sarraceni: siquidem columna adeo sublevata est ab ipsa basi, ut trium palmorum spatium inter utriusque lapidis superficiem intercesserit, et columna ipsa jam testudinem Ecclesiæ non ferret, sed vice versa testudo columnam portaret; id quod in hunc usque diem perseverat ».

Tradit deinde Paulus plura de funesta superstitione gentium, quæ Tartarorum imperio parent: ut in desertis spectra dæmonum illudent¹ hominibus, quos in perniciem trahunt: ut in provincia Tanguth plura sint monasteria idolis consecrata², passim dæmonibus immolentur sacrificia, et nascentes pueri iis commendentur consecrenturque: ut misera natio astrologiæ judicariæ addicta sit, atque in provincia Camul adeo rationis lucem amiserint³, ut adulteriorum promiscuorum infamiam a dæmonibus persuasi gloriæ ducant: ut Tartari adumbratum nomen terræ Natagai nomine sibi fingant⁴, cui uxorem et liberos attribuunt, ac præsuri simulacrorum ora pinguedine perungant. Ut dæmones, qui infelices eos populos deludunt, horrendas edant voces⁵, statusque sui infelicitatem testentur: ut reperiantur monachi cultui idolorum mancipati, religioso cultu a plebe distincti, qui simiorum instar diaboleo instinctu monachorum nostrorum ritus imitentur⁶, atque alii ex his carnem macerent, alii se in voluptates effundant: quæ is consentiunt, quæ de Sinensium superstitione referunt, qui hæc ætate eas oras ad inferendam Evangelii lucem perlustrant. Demissis porro a Nicolao IV, flagitante Cobila Cham imperatore, necnon a Clemente V, Joanne XXII et aliis Pontificibus in Tartariam archiepiscopis, episcopis et sacerdotibus, ut gentilitiæ superstitionis tenebras discuterent, suis locis dicetur. Nunc ad Sanutum regrediamur, qui post Tartarorum in Syriam adversus Bendocdarem excursiones descriptas, narrat Anglos, cum in Sarracenos erumperent, nimio favorum et mellis esu periisse: « Die vero xxiii Novemb. dominus Odoardus et frater ejus, rex Cypri, et tres mansiones et peregrini cum peditibus iverunt Cæsaream, ut demolirentur Caco. Euntes autem invenerunt Turchemannos advenisse, nihil suspicantes adversi. Incautos igitur præoccupant, et usque ad mille quingentos interimunt, quinque millia animalium reportantes; propter lucrum dimittentes principale intentum de turri Caco. Propter quod a Sarracenis minoris sunt reputati valoris: et soldanus ipse nuntiis regis Caroli, qui pro treguis

obtinendis ad eum iverant, responsioni suæ inseruit, quia tot et tales in capienda una munitione defecerant, ut verisimiliter nequaquam credere posset, eos aptos ad Hierosolymitanum regnum suis viris occupandum ».

21. *Discrimen rerum Christianarum in Septentrione.* — Parum etiam prospere adversus alios infideles in Septentrione gesta res. Irrupisse enim in Prussiam infideles, contracto valido exercitu; ac ferro flammaque regione vastata, magnam Christianorum multitudinem abduxisse in servitum, Additionum ad Lambertum auctor tradit. Quo tempore Judæi impotentia, non feritate in Christianos barbaris impares, in Germania ad satiamdam, qua ardent Christiani sanguinis sitim, inpuellam innocentem atrox et clandestinum facinus exercuere. At divina providentia, quæ ejusmodi scelera impune non patitur, auctores patefecit, quos merito affectos supplicio refert Cantipratensis his verbis¹: « Miraculum referam celeberrimum, quod anno præsentis ab Incarnat. Domini mclclxxi, factum est in villa Theutoniarum, Pfoezthem nomine. Contigit autem, ut quædam malignissima vetula Judæis familiaris effecta, puellam eis annorum septem orbatam parentibus venderet occidendam. Hanc igitur in secreto super plura paria linteaminum obstructo ore ejus in omnibus fere juncturis membrorum incisionibus vulnerarunt, maximo conamine sanguinem exprimentes, et in ipsis linteaminibus diligentissime receptantes. Hanc autem post tormenta defunctam, Judæi in aquam fluidam prope oppidum projecerunt, et super eam lapidum congeriem posuerunt. Tertia vero, vel quarta die per manum erectam ad cælum a piscatoribus est inventa, et in oppidum deportata: horrentibus et clamantibus populis a Judæis impiis tantum flagitium esse perpetratum. Erat autem in vicino marchio de Ba ten: qui mox audito tanto piaculo pervenit ad corpus; statimque ipsum corpus erectum residens tetendit manus ad principem, quasi vindictam sanguinis, vel forte misericordiam imploret. Post horam vero dimidiam iterum se deposuit defuncti more supinum. Adductis igitur ad hoc spectaculum impiis Judæis, statim erperunt omnia vulnera corporis, et in testimonium horrendæ necis copiosam sanguinem effuderunt. Mox clamor vulgi ad sidera tollitur, et in vindictam sceleris totaliter animatur. Ex quibusdam indicibus capta vetula et convicta: maxime cum filia ejus parvula omnia prodiderit, quia a puero et ebrio extorquetur veritas. Judæi quoque capti sunt, qui in puellam manus nefarias extenderunt, rotatique et suspensi sunt cum vetula: duo vero se mutuo jugularunt. Hæc nobis duo fratres Ordinis Prædicatorum Raynerius et Ægidius, sicut illi qui in villa fuerunt post triduum, quo hæc gesta sunt, veraciter retulerunt ».

¹ Eod. l. i. c. 44. — ² Cap. 45. — ³ Cap. 46. — ⁴ Cap. 58. — ⁵ Cap. 62. — ⁶ Cap. 66.

¹ Thom. Cantip. l. ii. c. 29. num. 16.

22. *Amplissimum documentum de fœdere Ungaros inter et Bohemos incho a Pontifice corroborato.* — Hoc anno compositum est difficillimum bellum inter Othocharum Bohemiæ et Stephanum Ungariæ reges, quod pluribus annis eorum arma magno rei Christianæ damno exerceuerat. Atque inter præcipuas fœderis leges constitutum, ut Stiria, Carinthia, Carniola, sceptro Bohemico obnoxia forent: nonnullisque archiepiscopis et episcopis munus demandatum, ut nascituras controversias dirimerent, ac pacis violatores censuris Ecclesiasticis compescerent. Sed hæc et alia memoria dignissima ex ipsius Othochari regis litteris ¹ petenda visa sunt.

« Othocharus Dei gratia rex Bohemiæ, dux Austriæ, Styriæ, Carinthiæ, marchioque Moraviæ; dominus Carniolæ, Marchiæ, Ægræ et portus Naonis; universis præsentium notitiam habiturus salutem in salutis auctore, etc.

« Noverint universi, quod post longa guerrarum discrimina, quæ inter dominum Stephanum regem Ungariæ illustrem, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ, Serviæ, Gallicia, Lodomeriæ, Cumania et Bulgariæ, ducem totius Sclavoniæ, charissimum cognatum nostrum ex una parte; et nos ex altera suscitata fuerant, suggerente humani generis inimico; cum nos pro votivæ pacis puritate reformanda dilectos fideles nostros dominum Brunonem venerabilem episcopum Olomucensem, fratrem Hartpinum ministrum Ordinis fratrum Minorum per Austriam, Hartlibum camerarium, Buhulchonem marescha leum, Nozamizlonem pincernam Moraviæ, barones regni nostri misissemus; dato eisdem pleno, sufficienti et legati mandato, ut convenientes cum prælatis et baronibus regni Ungariæ domino Paulo venerabili episcopo Vesprimiensi, Ægidio summo camerario, Rolando bano, et magistro Benedicto proposito Oradiensi vicecancellario, a prædicto rege Ungariæ similiter cum pleno mandato destinatis, tractare, ordinare et diffinire possent omnia ad reformationem pacis facientia, quæ nos ipsi, si præsentialiter cum ipso rege Ungariæ convenissemus, ordinare et diffinire possemus, pro nostri quiete animi, et nostrorum tranquillitate subjectorum, iidem barones nostri, considerantes cum prædictis baronibus regni Ungariæ, ordinaverunt et assumpserunt juxta mandati traditi sibi formam, ut de cætero perpetua pax inter regem Ungariæ ac nos debeat observari; nec eidem regi, vel suis turbationes, vel molestias inferemus, vel inferri per nostros patiemur: includentes eidem paci, et eadem vallantes, regnum nostrum Bohemiæ, terrasque nostras Austriam, Styriam, Carinthiam, Moraviam, Carniolam, Marchiam, Ægram et portum Naonis cum omnibus affinentiis eorundem, secundum signa, distinctiones et metas antiquas: prout etiam pro-

gentores nostri reges Bohemiæ et marchiones Moraviæ; necnon antecessores nostri duces Austriæ, Stirie et Carinthiæ, domini Carnoliæ, Marchiæ, Ægræ ac portus Naonis usque tempus vite domini Belæ inelytæ recordationis, patris dicti domini Stephani regis Ungariæ, possederunt et tenebant. Verum termini hinc inde fuissent avulsi, vel mutati, venerabiles patres dominus archiepiscopus Strigoniensis et episcopus Olomucensis, Deum et justitiam habentes pre oculis, super ipsis terminis et limitibus cognoscent: et id, quod legitime definiverint, per censuram Ecclesiasticam partes facient observare; hoc objecto, ut occasione terminorum, seu limitum, de quibus dicti archiepiscopus et episcopus cognoscent, pacis puritas inter regem Ungariæ et nos non turbabitur; nec nos cum eodem rege relabemur in guerrarum discrimina recidiva.

23. « Pace igitur hujusmodi inter ipsum regem et nos reformata, et cautionibus tam litterarum authenticarum, ¹ quas jurisjurandi religione firmata, ut eadem robore subsistere valeat firmiori, infra terminum inter illustrem regem Ungariæ et nos statuendum, seu moderandum pro pacis multiplici firmitate eidem regi Ungariæ dari procurabimus, et faciemus litteras magnificorum virorum domini Henrici Misenensis, et domini Othonis Brandeburgensis inelytorum marchionum, cognatorum et amicorum nostrorum, præsentis paci ex parte nostra inclusorum; super eo quod iidem paci, conventioni, seu compositioni, nunc factis per nos et barones, adhibebunt consensum, conventiam et opitulationem commodam, inviolabiliter observandis: eo expressim cauto tam in litteris marchionis Henrici Misenensis, quam domini Othonis marchionis Brandeburgensis prædictorum, ut si nos pacem contingat, quod absit, infringere, vel turbare, ex tunc iidem marchiones nobis non assistent auxilio, consilio vel favore; sed se a nobis penitus separabunt. Rex autem Ungariæ sub eadem, seu consimili forma nobis dari faciet litteras magnifici domini Caroli illustris regis Siciliæ, ducatus Apuliæ, principatus Capuæ et comitis Fulcalquerii: necnon litteras domini Henrici inelyti ducis Baviariæ et amicorum suorum, sub ea forma: ut si rex Ungariæ aliquid contra pacem fecerit, vel attentarit, violando seu infringendo eandem; ex tunc iidem rex et dux a societate et amicitia regis Ungariæ se penitus retrahentes, eidem contra nos non impertientur consilium, auxilium et favorem: et hoc expressim continebitur in eorundem regis et ducis patentibus litteris, sigillis eorum authenticis prudentibus consignatis: quæ, ut dictum est, infra terminum, per dominum regem Ungariæ et nos moderandum, nobis debent similiter assignari ». Plura interjecta sunt, quibus profitetur Othocharus, Nicolaum et Stephanum Pauli filios, qui desciverant ab Ungaro, ac nonnullas arces occuparant, a se desertum iri, ut eæ a Stephano rege recuperari possint: ac

¹ Ext. apud Greg. X. l. 1. Ep. IV. in lit. ad Stef. reg. Ung. insertæ.

pariter et procerum consilio sancitum est, non admissum in gratiam ab Ungaro Henricum, Joannem, Stephanum, Nicolaum ac Laurentium prænobiles viros; nec etiam eos, qui transfugerint ex Ungaria exceptum iri Bohemia, ut bellorum semina præfocentur. Ad quæ extinguenda etiam hæc cavet Othocharus.

24. « Promittimus et assumimus, ut si aliqua temporum processibus successivis contingeret suboriri hinc inde, quæ turbare possent pacis et concordie unionem, pace eadem nunc facta in suo robore permanente; super gravioribus, quæ ex parte omnium nostrorum contra homines regis Ungariæ attentata fuerint, sive facta, episcopus Olomucensis tam ex ordinaria jurisdictione, quam ex ipsius jurisdictionis in eos, qui eidem episcopo subjecti non sunt, prorogatione nunc facta, cognoscat: et quæ, judiciaria maturitate servata, invenerit perperam attentata, seu facta in præjudicium regis Ungariæ et hominum suorum, prolata diffinitiva sententia reformabit, postquam de causæ meritis cognoverit, ut est juris: et quod diffiniverit, per censuram Ecclesiasticam faciet observari, cum ipsius regis Ungariæ, et nostri barones ordinaverint juxta traditam sibi formam; et ipse rex Ungariæ ac nos assumpserimus, approbaverimus et omologaverimus præmissa omnia et singula spontanea voluntate.

25. « Si vero aliqua graviora per homines regis Ungariæ vel barones ejusdem attentata fuerint, sive facta, per quæ nobis et hominibus regni terrarumque nostrarum posset præjudicium generari; super iis venerabilis pater dominus Philippus Strigoniensis archiepiscopus ex ordinaria jurisdictione, quam omnes barones et homines regni Ungariæ in se prorogaverunt, cognoscat juxta formam articuli proximo expressi: et quod diffiniverit, executioni mandabit, contradictores per censuram Ecclesiasticam districtius compescendo. Et in hujusmodi cognitionibus, diffinitionibus, et executionibus causarum procedent iidem archiepiscopus et episcopus, Deum et justitiam habentes præ oculis; postpositis gratia, timore, odio et favore. Iidem quoque archiepiscopus et episcopus, in personam regis Ungariæ atque nostram singuli singillatim promulgandi excommunicationis sententiam plenam habeant facultatem; cum ipse et nos in præmissis subjecerimus personas nostras jurisdictionibus eorundem. In minoribus vero causis, quæ hinc inde inter ipsius regis et nostros homines emergerint circa confinia Moraviæ; duo ex parte ipsius regis Ungariæ, videlicet comes Posoniensis et comes Nitriensis, ex parte nostra camerarius Moraviæ et Purchravius de Brumove; circa confinia Austriæ, ex parte regis Ungariæ comites Supruniensis et Musuniensis, ex parte nostra castellanus de Ilaselowæ et castellanus novæ civitatis judices provinciales; circa confinia Styriæ, ex parte regis Ungariæ comites Castriferrei et de Zala, ex parte nostra capitaneus et notarius Styriæ;

circa confinia Carinthiæ, Carniolæ, Marchiæ, ex parte regis Ungariæ banus totius Slavoniæ, ex parte nostra capitaneus Carinthiæ et Carniolæ, deputabuntur: qui querelantibus hinc inde justitiæ facient complementum: et id quod fecerint, tam ipsius regis Ungariæ, quam nostra auctoritate facient observari. Quod si aliqui ex ipsis fuerint defuncti, successores ipsorum dignitatis hæreditarii, vel per alterutrum regum substituti fungentur vice et partibus eorundem.

26. « Item si inter amicos regis Ungariæ et nostros aliqua fuerit discordia suscitata pro causa hujusmodi, contra pacem promittimus non venire: sed discordantes studebimus, si poterimus, ad pacem et concordiam revocare: alioquin causa inter ipsos discordantes exorta archiepiscoporum et episcoporum judicio, vel ordinationi relinquatur: quam ipsi recipient, et eidem parebunt seu stabunt. Quod si amici nostri hæc renuerint adimplere, nullum consilium et auxilium eidem impendimus contra regem Ungariæ supradictum. Si vero, quod absit, rex Ungariæ pacis violatur ex quavis causa, propria vel amicorum suorum ac hominum regni sui, inventus fuerit, vel turbator; ipso facto incidet in sententiam excommunicationis, quam ex nunc venerabiles patres archiepiscopi Strigoniensis et Colocensis, eorumque suffraganei episcopi Ungariæ tulerint in scriptis solemniter: et quod eadem sententia teneat et adstringat violatorem pacis et concordie, cum effectu ipse rex Ungariæ subiecit se jurisdictioni ipsorum archiepiscoporum et episcoporum, non obstantibus aliquibus litteris, indulgentiis, seu privilegiis a Sede Apostolica impetratis, vel in posterum impetrandis.

27. « Præterea, ut multiplicatus funiculus pacem faciat plenior, venerabiles patres electus Salzeburgensis, Pataviensis, Frisingensis, Ratisponensis, Pragensis, Olomucensis et Secoviensis episcopi regni terrarumque nostrarum juraverunt, quantum in eis est, pacem præsentem inter ipsum regem et nos ordinatam tenere ac servare; et nos inducere juxta promissionis a se factæ formam, ad eandem mutuo observandam et tenendum ea, quæ in præsentiarum promisimus et promittimus, spopondimus et spondemus, sicut in ipsorum litteris plenius continetur. Promiserunt etiam per idem juramentum et promittunt, quod si nos, quod absit, pacem infringere contingeret; vel ea, quæ in præsens placitum sunt deducta, violare; iidem Salzeburgensis electus Ecclesiæ et episcopi nominati, regni que nostri barones nos deferent, et regi Ungariæ adhærebunt ex debito præstiti juramenti. Verum si regem Ungariæ pacem, vel ea, quæ in placitum devenerunt, infringere contigerit, vel turbare, archiepiscopi et episcopi regni sui et barones, ac comites iidem juxta formam præsentis compositionis et ordinationis eum deserent, et nobis adhærebunt similiter ex debilo præstiti juramenti, sicut in ipsorum paten-

tibus litteris continetur. Item electus Salzeburgensis, et venerabiles patres Pataviensis, Frisingensis, Ratisponensis, Pragensis, Olomucensis, Secowiensis episcopi de nostra et baronum nostrorum voluntate ex nunc sententiam excommunicationis promulgarunt, quam si nos, quod absit, pacem transgredi contigerit, ipso facto incurremus: et nihilominus iidem electus et episcopi totum regnum terrasque nostras Ecclesiastico subjeicient in suis diocesis interdictio: non obstantibus litteris, seu indulgentiis impetratis, vel in posterum impetrandis. Archiepiscopus etiam Strigoniensis, qui ordinarius regis Ungariæ existit, et archiepiscopus Colocensis ipsius cancellarius ac suffraganeus eorundem prælati regni Ungariæ consimilem excommunicationis sententiam in scriptis solemniter tulerunt, quam ipse rex Ungariæ ipso facto incurret, si transgressor pacis existeret, vel turbator. Et si in hac parte archiepiscopi et episcopi prædicti tam regnorum regni Ungariæ, quam regni nostri et terrarum nostrarum negligentes in exequendis præmissis extiterint, vel remissi, punientur a dominis cardinalibus, quorum jurisdictioni se in hac parte subjecerunt, tanquam juramenti præstiti transgressores. Adjecta sunt plurima procerum nomina, qui sacramento se devinxere pacem initam religiose culturos. Tum ad pacem firmandam constitutum, ut Ungariæ rex a Philippo electi Aquileienseis, et Bohemus a Stephano Lombardo nepote marchionis Eslensis federe discederent. Præterea subjicitur:

28. « Insuper dominus Stephanus rex Ungariæ renuntiavit omni juri et actioni, quod et quæ sibi videbuntur competere, seu etiam competebant in ducatibus Styriæ, Carinthiæ et dominiis Carniolæ marchiæ, nullam de cætero suo, vel hæredum suorum nomine contra nos et hæredes nostros super illis moturus materiam quæstionis. Renuntiavit etiam rex Stephanus Ungariæ sæpedictus juri et actioni sibi et suis hæredibus competentibus de insigniis regalibus, corona videlicet, gladio, monili, sella, scutellis et aliis clenodiis, ac thesauro delatis per dominam Annam socrum nostram in regnum Bohemiæ.

« Item prædictæ ordinationi et paci includi volumus et includimus excellentes dominos et illustres regem Hispaniæ, regem Angliæ, dominum Richardum fratrem regis Angliæ electum in imperatorem Romanorum, cum filiis eorundem; venerabiles patres dominos archiepiscopum Maguntinum cum suis suffraganeis, archiepiscopum Magdeburgensem cum suis suffraganeis, archiepiscopum Salzeburgensem cum suis suffraganeis; dominum Ludovicum comitem Palatinum Rheni, dominum Henricum marchionem Misenensem, dominum ducem Saxonie cum fratribus et filiis suis, ducem Brunswicensem et fratrem suum, dominum ducem Brabantie, dominum ducem de Lymperch, dominum Albertum infantgravium Thuringiæ, dominum Theodoricum marchionem de

Lantsperch, dominum Olhonem marchionem de Brandenburg cum fratribus suis, charissimis avunculis nostris; filios domini Joannis marchionis, videlicet dominum Joannem marchionem Brandenburgensem cum fratribus et filiis suis, dominum Wolezlaum ducem Slesie et suum ducem Henricum ac alios filios suos, dominum Chunradum ducem Slesie cum pueris suis, dominum Henricum filium ducis Henrici de Wratislavia, dominum Lezkonem et fratrem ejus ducem Cujaviæ; aliosque fideles, fautores et familiares nostros cum filiis omnibus, terris, regnis, ducatibus, juribus ac possessionibus eorundem.

29. « Insuper promissimus et promissimus juxta ipsorum baronum nostrorum ordinationem, quod a dominis cardinalibus, vacante nunc Sede Apostolica, obtinebimus transmissis nostris nuntiis confirmationem pacis nunc factæ: hoc adjecto quod ipsius regis Ungariæ et nostri nuntii circa festum S. Michaelis nunc venturum iter arripient, et in festo Omnium Sanctorum proxime subsequenti se dominorum cardinalium conspectui præsentabunt, et confirmationem nostris sumptibus et expensis obtentam faciemus ipsi regi Ungariæ assignari. Item etiam rex per suos proprios nuntios impetrabit consimiles confirmationis litteras suis expensis et sumptibus nobis dandas. Creato vero papa, confirmationem eandem sub simili vicissitudine alterutri nostrum dandam faciemus, largiente Domino, impetrari: damna autem illata hinc inde compensatione mutua sunt sublata juxta ordinationem sæpius memoratam. Ut igitur præmissa universa et singula per nos inviolabiliter observentur; nec successorum temporum mutatione infringi valeant, vel aliquàlter vacillare; juravimus et juramus, tactis corporaliter sacrosanctis Evangeliiis, multorum sanctorum reliquiis, et vivificæ crucis ligno: adjicientes ut transgressor præmissorum præter infamie notam, quam transgressione juramenti incurret, divinæ acrimoniam sentiat ultionis, et cum Chore, Dathan et Abiron recipiat portionem, Dei omnipotentis et gloriosissimæ Virginis et sanctorum omnium suffragiis destitutus. In cujus rei testimonium ad perpetuam memoriam ac munimen præsentis concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Datum et actum Pragæ an. Dom. mcccxxi coronationis nostræ anno x, II id. Julii ».

30. Respondent iis alie Stephani regis Ungariæ litteræ¹ de pace cum Olhocharo rege Bohemiæ, eodemque duce Austriæ, Styriæ, Carinthiæ, marchionæ Moraviæ, domino Carniolæ marchiæ, Ægræ ac portus Naonis firmata, qua Ungarico sceptro obnoxia hæc regna provinciasque comprehendit: « Includentes, inquit, eidem paci et eadem vallantes regna nostra, videlicet Ungariam, Dalmatiam, Croatiam, Ramiam, Serviam, Galliciam, Lodomeriam, Comaniam, Bulgariam, to-

¹ Ext. inserte Greg. litteris ad Otocharum regem Bohemiæ, Ep. vi.

tumque ducatum Selavoniæ, cum omnibus attinentiis eorundem secundum signa, distinctiones et metas antiquas : prout etiam progenitores nostri et antecessores reges Ungariæ usque tempus vitæ domini Belæ gloriosæ memoriæ patris nostri possederunt et tenuerunt. Verum si termini hinc inde fuissent avulsi vel mutati, venerabiles patres dominus archiepiscopus Strigoniensis et episcopus Olomucensis, Deum et justitiam habentes præ oculis, super ipsis terminis et limitibus cognoscent; et id, quod legitime diffiniverint, per censuram Ecclesiasticam partes facient observare». Pluribusque interjectis : « Item archiepiscopus Strigoniensis, qui ordinarius noster existit, et archiepiscopus Colocensis aulæ nostræ cancellarius, et suffraganei eorundem ex baronum nostrorum voluntate ex nunc sententiam excommunicationis promulgaverunt; quam si nos, quod absit, pacem transgredi contigerit, ipso facto incurremus; et nihilominus iidem archiepiscopi et episcopi totum regnum nostrum Ecclesiastico subjicient in suis diœcesibus interdicto, non obstantibus litteris seu indulgentiis impetratis, vel in posterum impetrandis. Electus etiam Salzburgensis, et venerabiles patres Pataviensis, Wisingensis (Frisingensis), et alii prælati regni et terrarum suarum consimilem excommunicationis sententiam in scriptis solemniter tulerunt : quam ipse rex Bohemiæ ipso facto incurret, si transgressor pacis extiterit, vel turbator. Et si in hac parte archiepiscopi et episcopi prædicti tam regnorum nostrorum, quam suorum negligentes in exequendis præmissis extiterint, vel remissi, punientur a dominis cardinalibus, quorum jurisdictioni se in hac parte subjecerunt, tanquam juramenti præstiti transgressores ». Et infra controversis provinciis cedit :

31. « Item renuntiamus juri et actioni, quod et quæ videbantur nobis competere, seu etiam competebant in ducatibus Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ et Marchiæ; nullam de cætero vel hæredum nostrorum nomine contra ipsum regem et suos hæredes moturi materiam quæstionis. Renuntiamus insuper juri et actioni, nobis et nostris hæredibus competentibus, de insigniis regalibus corona videlicet, gladio, monili, sella, scutellis et aliis clenodiis ac thesauro delatis per dominam Annam in regnum Bohemorum. Item prædictæ ordinationi et paci includi volumus, et includimus excellentes dominos Philippum Francorum, et Carolum Siciliae reges illustres, Carolum juniorem primogenitum ipsius regis Caroli, generum nostrum; Michaellem Angelum Patæologum imperatorem Græcorum, generum nostrum; Bouzlaum Cracoviæ et Sandomeriæ, Bouzlaum majoris Poloniæ, Henricum Bavarie inclytos duces, generos

nostros : Belam ducem de Machow et de Bozna, fratrem nostrum; Urosium regem Serviæ, et Stephanum filium ejus juniorem regem Serviæ, generum nostrum; Swetizlaum imperatorem Bulgavorum, et Leonem generum nostrum Rhutenorum ducem; Mitizlaum fratrem ejusdem, et Wazulem filium Wazulæ duces Rhuthenorum aliosque fideles; fautores, et familiares nostros cum filiis omnibus, terris, regnis, ducatibus juribus ac possessionibus eorundem, etc. » Spondet daturum operam, ut cardinales, vacante Sede, superiores pacis leges confirmet : ac deinde creato summo Pontifice, ab eo postulaturum, ut eas Apostolica auctoritate communiat. « Dat. et actum in castris apud Pozonium anno Domini mclclxxi, regni nostri anno II, V non. Julii ». Complevere promissa Ungariæ et Bohemiæ reges : sequenti enim anno, III non. Maii Gregorius hujus fœderis pactiones confirmavit, ac litteras Othochari ad Stephanum¹, Stephanique ad Othocarum² Apostolico Diplomate, quo erant corroboratæ, comprehensas transmisit : tum archiepiscopo Pragensi³ et episcopo Olomucensi distringendarum solemniter in regem Bohemiæ; Strigoniensi⁴ archiepiscopo et episcopo Waciensi in Ungarum, censurarum auctoritatem contulit, si pactas fœderis leges infringent. At de his hactenus.

32. *Richardi electi regis Romanorum et Entii Sardinie tyranni mors.* — Luxit hoc anno Anglia Richardi, Anglorum regis fratris, atque electi imperatoris obitum. Qui quidem principes ob virtutes egregias felicior sorte dignus videbatur : expertus vero est regia diademata plures spinas, quam flosculos habere. Quid enim ipsi imposita Germaniæ corona aliud quam spes anxias, acerrimos metus, tristia pericula, funestos exitus attulit? Hæc nimirum rerum humanarum conditio est, ut cum laboribus maximis ambientur, ac spe avida inhiantes fuga fallaci deludant. De principis ipsius morte hæc adjecta Parisio Appendicis auctor : « Eodem anno Richardus rex Romanorum, frater regis Angliæ IV non. Aprilis apud castrum de Markamsted viam universe carnis est ingressus : cujus cor in Ecclesia fratrum Minorum Oxoniæ; corpus vero in Ecclesia monachorum Cisterciensis Ordinis de Hailes, quam ipse propriis expensis extruxerat, sepelitur ». Non adeptum Alfonso regem Castellæ, sublato æmulo, liberas imperii habenas, sed Rodulphum Habsburgensem ad imperium evectum, suo loco dicemus : nunc Richardi, cujus filium majorem natu crudeliter a Guidone e Monteforti cæsum vidimus, funeri atterius principis, nimirum Entii (1) Friderici II nothi

¹ Greg. l. I. Ep. IV. — ² Ep. VI. — ³ Ep. V. — ⁴ Ep. VII.

(1) Entii regis obitum plerique cum annalista anno huic assignant; sed vereor, ne varia apud varios mundi anni ratio illos deceperit. Nam auctor anonymus memorialis potestatum Regiensium, vulgatus a Muratorio rer. Italic. tom. VIII, annum sequentem, et diem XIV Martii feria secunda (quæ omnia cum anno mclclxxi plane quadrant) obiisse illum Bononiæ notat; addens exanime corpus aromatis conditum, et non sine pompa sepulture mandatum fuisse in Ecclesia Fratrum Prædicatorum. Cum igitur novus annus tunc apud multos a die XXV Martii exordiretur; hinc factum est obiisse infelicem illum regem anno mclclxxi adnotarint.

filiū funus addemus, quem pater Sardiniae, inuisis Ecclesiae iuribus, regem imposuerat. Hoc enim anno Bononiae carceris squallore et incommodis fessus obiit. In quo S. Antoninus ¹ progeniem vi-

percam Friderici defecisse ait: quanquam alii ¹ adhuc Manfredi filium superfuisse, atque in arce munitissima Neapolitana a Carolo tentum, atque ob carceris incommoda orbitalum oculis asserunt.

¹ Aut. III. par. tit. xx. § 5.

¹ Jo. Vill. I. VII. c. 62.

GREGORII X ANNUS 1. — CHRISTI 1272.

1. *Gregorius reversus in Italiam, et de rebus Syriae instaurandis sollicitus scribit ad Angliae et Franciae reges.* — Inveixit non Italiae modo, sed toti orbi Christiano publicam letitiam Gregorii X adventus anno Christi millesimo ducesimo septuagesimo secundo, Indictione quintadecima, atque offusam omnium animis ex diuturnae Sedis Pontificiae vacatione tristitiam novae felicitatis luce delevit. Et sane ingenti exspectatione suspensis omnium animis missi a cardinalium collegio aliisque principibus, tum praesertim a Romanis oratores venienti obvii occurrere: qui ardentibus precibus flagilarent, ut in Urbem diverteret. Sed cum ille maxime ad reparandas Terrae-Sanctae res, soldani Damasci ac Babylonis potentia attritas, incumbere optaret; ne longiore in Urbe mora vel occupationum imminentium mole a sacro consilio retardaretur, recto itinere Viterbium, ubi coacti erant cardinales, se contulit ¹. Utque ex visis Orientalium Christianorum calamitatibus altus dolor Pontificio pectori inhæserat, primas Apostolicas curas medendis eorum malis adjecit, ut testantur litterae ² Pontificiae acceptam ante solenni ritu tiaram datæ ³ ad Eduardum Henrici Angliae

regis filium, tum magno virtutis exemplo Terrae-Sanctae ruinas susulentantem; quibus praeter superiora a nobis insinuata significat, ad auxilia submittenda Concilium œcumenicum celebratum iri (1).

2. « Gregorius, etc. magnifico viro Eduardo primogenito regis Anglorum.

« Exigit affectio, quam ad te veluti filium prædilectum habemus, ut magnitudinem tuam specialium litterarum visitemus oraculis; de successibus ac processibus nostris habitis, postquam de partibus Terrae-Sanctae recessimus, curemus reddere certiolem. Itaque sicut Allissimo placuit, iter nostrum juxta suae miserationis abundantiam dirigenti; nunc lento, nunc veloci navigio sulcatis æquoribus, prospere pervenimus ad portum Brundisii, prout ad tuam credimus notitiam pervenisse. Deinde vero continuatis quasi diebus versus Romanam curiam properantes, ut quo citius ibidem praesentiam nostram adesse contingeret, eo celerius et efficacius secundum fervens desiderium, quod in mente gerebamus et gerimus, possemus una cum fratribus nostris dictae Terrae-Sanctae statui providere; nonnullos nobiles ambassatores Romanos de majoribus Urbis intra regnum Siciliae nobis occurrentes invenimus, qui ut recto tramite declinarem ad Urbem, apud nos et aliquos ex dictis

¹ Greg. Rom. II. Ep. XXI. — ² Tom. II. Ep. XII. et Cod. Vall. Bibl. sig. H. C. num. 49. pag. 23, 24, 25. — ³ Tom. II. Ep. XXI.

(1) Itinerarium Gregorii ita breviter describit Bernardus Guidonis in Vita Gregorii X vulgata Rer. Italic. tom. III. fol. 397: « Recedens inde (e Palestina) mense Decembri, et Januario navigando appulit Brundisium, veniensque per regnum Siciliae, rege Carolo comitante, per Cauam pervenit Viterbium, videlicet IV idus Februarii. Accepto papatu Gregorius X est appellatus, et in Romam vadens IV kal. Aprilis est coronatus ». Congruet his, quod narrat vetus auctor rerum ab eodem Pontifice gestarum vulgatus a Campo in Hist. Eccles. Placentiae tom. II, qui et Brundisii appulsum ipsius Januarii kalendis affigit. Idem quoque de die, qua Brundisium appulit confirmat Bernardus Thesaurarius, qui e Palestina solvissse novum illum Pontificem notat die octava S. Martini, id est, XVIII Novembris. Ex eodem pariter anonymo Vita Gregorii scriptore discimus, veteres illos, ut S. Antonium aliosque, qui episcopum Placentinum egisse illum affirmant, erroris sui speciosam aliquam causationem habuisse. Nam episcopatum illum sibi oblatum ab Innocentio IV recusavit eodem anonymo teste. Denique eodem referente scimus privatim adhuc in Palestinam transisse, cum primum obitum S. Ludovici audivit. Quanquam occasione expeditionis illius a sancto rege susceptae, consilium transeundi in ea loca suscepisse videtur, cum Brundisii jam agens ad transfretandum paratus nuntium de funesto regis obitu acceperit.

fratribus, qui tunc in occursum nostrum accesserant, cum maximæ supplicationis instantia laborarunt.

3. « Pensantes autem, quod Romana civitas, utpote magna plenaque negotiis, alia forte nostrum impediencia propositum, vel retardantia saltem ejus effectum, nobis ibi præsentibus ingerere potuisset; non annuimus eorum precibus etiam cum quadam filialis devotionis importunitate porrectis: sed Viterbium, ubi præfata residebat curia, procedentes, inibi nobis, licet labore defessis, otio subtracto quietis, per octo dies continue, cæteris interim aditu præcluso negotiis, ad hoc solum studia nostra vigili meditatione convertimus, ut eidem terræ quam in extremæ reliqueramus necessitatis articulo constitutam, defensionis et gubernationis auxilium perveniret ». Tum de cogendo consilio nonnullis additis: « Magnitudinem tuam rogamus et hortamur attente, quatenus jugum oneris Domini pro sui nominis amore supportans, circa custodiam et defensionem ejusdem terræ sollicite vigiles et labores: ita quod exinde retributionis æternæ tibi proveniat incrementum, et nomen tuum laudis humanæ præconiis alius extollatur. Datum Later. II kalend. Aprilis ».

4. Comparasse sane Gregorium duodecim trimes in Syriæ auxilium docent ejus litteræ ad Pisanos ¹, Genuenses ², Massilienses ³ et Venetos ⁴ datæ, quibus singulis tres milite et commeatu instructas ad Sarracenorum piratarum impetus propulsandos quantocius mittere jussit. Ad quod quidem pium opus Laurentius Teupulus, quem defixum anathemate fuisse ex aliis litteris colligitur ⁵, non propendebat. Ad sustinendos vero sumptus ex piorum legatis pro re Christiana instauranda relictis pecuniam redigendam curavit ⁶; quam non levem fuisse constat, cum inter cæteros Richardus in Romanorum regem electus octo milia unciarum auri, Albanensis episcopus cardin. mille in sacro bello collocanda testamento reliquissent. Contrahere etiam salegit ingens aliud æs a Philippo Francorum rege, quem litteris sollicitavit ⁷, ne Christi Domini sanguine perfusa loca infidelium fastu sacrilego conculcari, ac reliquias Christianorum cædibus exponi pateretur. Utque facilius ipsum ad vota perduceret, Corinthiensem archiepiscopum legatum misit.

5. « Recolentes, inquit, quod claræ memoriæ Ludovicus rex Franciæ, pater tuus (quem inter cæteros orbis terræ principes nobis amantissimum intra præcordia portabamus), veluti princeps inclyta devotione præclarus, princeps Christianissimus præcellentium meritorum, athleta Christi strenuus et sollicitus fidei Christianæ defensor; dudum præclaram Salvatoris hæreditatem, pre-

fiosissimi sanguinis effusione sacratam, oculo piæ considerationis advertens, nec illius tormenta dissimulans; assumpsit in spiritu pietatis ejus negotium prosequendum, se multis subjiciendo laboribus et periculis exponendo; ad te germen illius stipitis præcellentis egregium, dictæ sedis filium prædilectum; quem tanti negotii, ubi causa Dei specialiter agitur, zelatorem intentum et promotorem voluntarium contemplantur; quique, sicut firmiter speramus et credimus, vestigia proprii genitoris in virtutibus et gratiis a Dominosibi traditis imitaris; cum fuerit splendore vitæ, aliorum Catholicorum principum speculum et exemplar, ac multitudo gentium ambulaverit in lumine vultus sui; aciem nostræ mentis extendimus: eamque tibi fiducialiter aperimus; ut quæ scribimus, devota mente pensatis, quod in iis expedire perceperis, promptis et efficacibus studiis circumspectio regia prosequatur. Ad manutenendam igitur ipsam terram, in extremæ necessitatis articulo constitutam; ne finali, quod absit, desoletur excidio, sicut olim contulimus cum ducibus exercitus Christiani, ne non cum Templariis et Hospitalariis, ahisque magnatibus illarum partium, quando præsentialiter inibi morabamur; et demum deliberatione cum nostris fratribus habita duximus providendum, ut ad præsens eidem terræ in certa quantitate militum, et galearum, prout venerabilis frater noster... archiepiscopus Corinthiensis, lator præsentium, tibi oraculo vivæ vocis exponet, debeat subveniri; et processu temporis, cum propter hoc et alia generale Concilium indixerimus, certo termino, coadjuvante divina clementia, celebrandum, de majori et opportuno subsidio provideri. Per dictos enim milites ipsa terra in hostium frontieria constituta, manuteneri medio tempore poterit, et per galeas alia, quæ consistit in maritimis, defensari. Nosti namque, charissime filii, quod si nunc eadem terra relinquatur exterminio non adjuta, verisimiliter poterit de totali ejus occupatione timeri, et vix unquam in posterum de ipsius recuperatione sperari ». Et interjectis nonnullis, quibus legatum commendat, subdit: « Nec mireris, quod Bulla non exprimens nostrum nomen est appensa præsentibus, quæ ante consecrationis et benedictionis nostræ solemniam transmittuntur: quia semper ii, qui fuerunt in Romanos electi Pontifices, consueverunt in bullandis litteris ante suæ consecrationis munus modum hujusmodi observare. Dat. Viterbii IV non. Martii, suscepti a nobis Apostolatus officii anno I ». Hortatus est etiam reginam Francorum, ut virum pro ea, qua apud eum florebat, gratia ad tam pium opus inflecteret. Quo vero Gregorius ¹ legato suo ad demandatum illi munus facilius implendum auctoritatem conciliaret, archiepiscopo Rothomagensi ² Lingonensi episcopo ³ ac Sabaudia comiti ⁴ injunxit, ut ejus dictis fidem in

¹ Ep. XIV. — ² Ep. XV. — ³ Ep. XVI. — ⁴ Ep. XII et XVII. — ⁵ Ep. XVIII. — ⁶ Ep. XXII, XXIII, XXXII. et Ms. Vall. sig. lit. C. num. 49. pag. 111. — ⁷ Lib. I. Ep. cur. II.

¹ Ep. III. — ² Ep. IV. — ³ Ep. V. — ⁴ Ep. VI.

omnibus adhiberent: quæ porro a Corinthiensi archiepiscopo regi exposita sint, ex litteris ad Templariorum in Gallis præfectos colligitur, quibus significat archiepiscopum Corinthiensem pro contrahendis subsidiis ad Philippum militi atque ex cardinalium consilio sancitum, ut Templariorum prædia, oppida ædesque ad viginti quinque millia marcharum, si opus foret, regi oppignerentur, ut raptim auxiliares copiæ conlari possint: nec vero eam rem equitibus futuram oneri, cum diligentia Apostolica ea nomina dissolvenda sint.

6. Obsecrum Pontificiis votis Philippum Galliarum regem ac petita viginti quinque millia marcharum Gregorio ad conflanda auxilia mutuo dedisse, ostendunt litteræ tum ad Carolum Siciliæ regem¹, quibus rogat, ut patriarchæ Hierosolymitano ad comparandum ex eo are exercitum operam explicaret; tum ad Erardum² Valeriaci dominum³ fisci Siculi præfectum, Imbertum dominum Belliloci in Gallis magistrum equitum, atque alios proceres, ut ea viginti quinque millia marcharum ex Tunetana pecunia ipsis commissa, atque in subsidium Terræ-Sanctæ convertenda Philippo regi refundentur: tum aliæ denique ad eundem Philippum, quibus gratias agit, ac significat eam argenti vim patriarchæ traditam; jussumque in Siciliam instruendæ classis gratia ad Carolum regem Siciliæ se conferre: demum ad acriores illi stimulos, ut arma sacra susciperet, conversos in eum totius Orientis oculos, Syriamque ad ipsum manus supplices tendere proposuit.

7. *Hic annuit Pontificis desiderio.* — Incensus est Philippus adeo vehementi eripiendæ e Saracenorum manibus loca sancta desiderio, ut oratorum suorum opera conceptum animo sacrum ardorem in procinctu comparandæ ad circumferendam late divinam gloriam expeditionis, novo Pontifici significavit. Quo ille læto nuntio ingenti gaudio delibutus, ad pium desiderium in opus perducendum, gerenda pro Christo arma atque egregia majorum exempla imitanda sollicitavit⁴, rem tamen differre, ut major instrueretur apparatus, placuit Gregorio: sponditque Sedem Apostolicam suam operam diligentissime adhibituram, ut Terram-Sanctam in Christianorum potestatem redigeret, deque Mahometanis triumpharet.

« Gregorius etc. regi Francorum illustri.

« Dilectus filius, nobilis vir Joannes, dictus de Accon, butticularius regni tui, et N. N. consilii tui familiares et nuntii, quos contemplatione mitentis et suæ insuper bonitatis obtentu benigne recepimus, laudabilem et acceptum nobis admodum ad Terram-Sanctam, pro generis humani redemptione conspersam sanguine Redemptoris, regiæ serenitatis affectum ad nullâ jucunditatis

materiam retulerunt; apertius, concurrentibus ad id tuis litteris, exprimentes, quod ad eripiendum terram ipsam de manibus impiorum sic promptitudo tuæ magnanimitatis extenditur, quod etiam in persona propria sis paratus assumere ipsius terræ negotium, divina tibi favente clementia, promovendum. Sane, fili charissime, ab illo, in cujus manu corda sunt principum, infusum tibi cælestus credimus, ut claræ memoriæ progenitorum tuorum recolenda imitando vestigia, huic sancto proposito sic constanter inhæreas, quod ad vindicanda ipsius Redemptoris opprobria, tam promptus exurgas, ad eruendam terram ipsam de potestate persecutorum fidei, ne amplius ipsorum immunditia polluat; offerens placabilem hostiam temetipsum, tanto proculdubio in ipsius Redemptoris oculis gratiorem, quanto extrema ipsius terræ necessitas oppressionibus eorundem persecutorum exposita, et quasi ab omnibus derelicta, magis necessario singulare præsidium tuæ consolationis exposcit. Super quo, princeps inelyte, in vocem confessionis et exultationis erumpimus; et illi, a quo datur regnare principibus, labiorum vitulum exsolventes; supplicamus humiliter et rogamus instanter, ut dies tuos cum augmento felicitatis adaugeat, regnum tuum solida stabilitate corroboret, et te in consueta fidei puritate ad ipsius beneplacita, et specialiter circa ejusdem terræ negotium prosequenda, in tam sancti propositi soliditate conservet ». Nonnullisque interjectis, quibus illius postulata spectantia ad expeditionem in Syriam adornandam extraxisse ait, subjicit.

8. « Ex suspensione namque hujusmodi utilius prædictum præparandi negotium, et utilem ipsius executionem, juxta nostrum desiderium modis variis muniendum, facultatem quærimus, et ad id plenis affectibus suspiramus, ut cum soleat longa belli præparatio celerem afferre victoriam, votivum de tuis laboribus exitum (quos idem exequendo negotium subire proponis) tanto certius sperare de illius, qui bella conferit, virtute possimus, quanto pleniora et ad hoc efficaciora munimenta interim, ut speramus, concedenda per ipsum id verisimiliter representent. Nec enim, fili charissime, nos vel fratres nostros pati deceret; nec, quantum in nobis est, proculdubio pateremur, te maxime personaliter tantum aggredi minus inconsulte negotium, vel in tui præsertim regiminis et juventutis auspiciis ad talia prosilire aliter, quam deceret excellentiam regiam, per omnia communitum. Sed te id volumus de nostra et ipsorum fratrum mente indubitato concipere, id de nostra, et ipsorum deliberatione tenere, quod si fuerit ex alto concessum, ut dictum Crucifixi negotium personaliter secundum Apostolicæ circumspecionis providentiam et votum tuæ devotionis assumas, illis Sedes Apostolica tibi proponit adesse favoribus, illis personam tuam eidem Sedi charissimam, ac nobis et eisdem nostris fratribus

¹ Ext. in Ms. Vallie. sign. lit. C. num. 49. pag. 25. — ² Ext. ib. — ³ Ext. ib. pag. 23. — ⁴ Ibid. pag. 23.

perdilectam communire præsidii, quod divinæ potentiae dextera tuis assistente processibus, liberatio ejusdem Terræ desideria præveniet : et ei, Domino auspice, quietis optatæ diutius tranquillitas arridebit ». Hactenus de Pontificia diligentia ac sollicitudine in submittendis Francorum regis opera auxiliis ad collapsas Syriacas res erigendas, antequam Apostolicis infulis Gregorius solemniter decoraretur. Jam de ejus consecratione abrupta parumper Syriacarum rerum narratione agemus.

9. *Describuntur ritus quibus Pontifex esset initiandus et in Pontificalium possessionem inducendus.* — Excepturus itaque magnifico apparatu Pontificiam tiaram Gregorius in Urbem proficiscitur : atque effuso obviam populo latissimis vocibus acceptus. Certatum autem fuit de rituum forma, qua excipiendus sacris Pontificalibus initiandus et in Pontificatus possessionem inducendus esset : cumque ea ex prudentum consilio fuisset descripta, Gregorius ad sedandas posterorum ambiguitates, ipsam in publica monumenta referri voluit, quam ex antiquo cæremionali volumine¹ delibavimus.

« Quia omnis potentialis vita brevis, idcirco sæpe contigit, quod Romani Pontifices, qui in subcælesti hierarchia primatum obtinent, infra breve temporis spatium vitam finiunt, et carnis ergastulo derelicto ad libertatem transeunt patriæ supernorum. Et cum talis ac tanta hierarchia non debeat esse acephala quasi monstrum, censuerunt provide sancti patres, ut defuncti præsidii corpore Ecclesiasticæ tradito sepulturæ, per viam canonicam defuncto præsidii substitueretur alius, qui tanto præsit honori et oneri. Verum quia circa modos et formas, qualiter se debeat habere Ecclesia erga hujusmodi substitutos, cum alii aliquando in diversis majoribus ordinibus Ecclesiasticis constituti ad onus hujusmodi assumatur, frequenter extitit dubitatum : propter hoc sanctissimus pater et communis dominus papa Gregorius X, qui olim in diaconatus ordine constitutus electus extitit ad ejusdem Pontificiæ apicem dignitatis, volens per ea, quæ circa ipsum acta sunt, dubitationes hujusmodi amputare, ad cautelam præsentium et memoriam futurorum hæc, quæ sequuntur in scriptis fecit redigi, et brevis styli officio exarari.

« Si quidem in primis, Romana Ecclesia pastore vacante, ille qui fuerit concorditer ab omnibus cardinalibus, vel a duabus partibus electus in papam, ab universali Ecclesia Romanus Pontifex habeatur. Qui si fuerit absens, vel de collegio cardinalium non fuerit ad locum, in quo cardinales sunt, in consistorio venire debet vocatus : et eo electioni de eo facte consensum præstante, prior cardinalis exiit cappa seu clamyde, qua utitur, et ponit ei, si non habet albam Romanam, camisiam et orarium ad modum presbyteri super humeros,

si est presbyter, vel super lævam partem, si est diaconus et non in presbyterii ordine constitutus : et postea ponit ei mitram et dicit : Investio te de papatu Romano, ut præsis Urbi et orbi. Et tradit ei etiam annulum, quo nti consueverit prædecessor ipsius ; et ei mitram competentem super caput imponit : et petens ab eo quo nomine vocari velit, ipsum eo nomine, quo ei placuerit, vocabunt. Quo facto facit eum sedere in sede sua in faldistorio ; et depositis communibus calceis, si habentur, rubea calceamenta papalia calcantur eidem. Et sic cardinales omnes per ordinem primo episcopi, secundo presbyteri, tertio diaconi veniunt coram eo flexis genibus, et idem electus ordinate ad pedem recipit et ad pacis osculum ; nec non et omnes alios capellanos suos, ac cæteros clericos et laicos venientes ad ejus reverentiam, infimos, mediocres et majores.

« Quibus expeditis, cruce præeunte papali, processionaliter ducitur a cardinalibus et a tota curia ad cathedralem, vel ad aliam majorem Ecclesiam loci, in quo est curia (si locus, in quo eligitur, civitas non existit) in qua Ecclesia ad altare ducitur : et ante ipsum altare prostratus orat diutius, et dum orat, *Te Deum laudamus* ab omnibus clericis solemniter decantatur. Quo decantato, prior episcoporum dicit, *Pater noster*, et suffragia consueva, et orationem : *Omnipotens sempiternus Deus, miserere electo nostro*. Qua finita, idem electus surgens ab oratione dicit : *Sit nomen Domini* ; et facit benedictionem. Qua expleta, reverenter osculatur altare, et ut ordinate venit ad Ecclesiam, sic redit ad cameram suam, et signando semper in eundo et redeundo : et postquam redierit ad cameram, deponit pluviale et mitram, et assumit rubeum mantellum : et habere debet caligas de panno rubeo sine pedalibus et cum staphilibus, et infulam rubeam de scarleto, et postea parvos calceos de panno eodem, et calceos religiosos usque ad medium crux de corio rubeo, et tunicas et vestes de scarleto albo, et desuper pannos albam camisiam : et erit subcinctus cingulo de serico rubeo super camisiam ; et ipsa camisiam erit ita longa, quod elevata competentem super ipsum cingulum reflectatur.

« Idem vero electus, in quocumque ordine fuerit, si scribat aliquas litteras alicui ante suam consecrationem, bullari faciat litteras ipsas cum parte illa Bullæ, in qua sunt capita Apostolorum ex una parte, ex altera vero erit plana, cum nondum sit consecratus in papam ; et in salutatione scribat nomen suum sic : *G. electus servus servorum Dei, dilecto, etc. salutem et Apostolicam benedictionem*. Et addit in fine litterarum ante datam : *Nec mireris, quod Bulla exprimens nomen nostrum non est appensa presentibus, quæ ante consecrationis et benedictionis nostræ solemniam transmittuntur, quia ii, qui fuerunt hactenus in Romanos electi Pontifices, consueverunt in bullandis litteris ante consecrationis suæ munus modum*

¹ Cæremonial. Rom. Ms. Bibl. Vall. sign. num. 4737. pag. 44.

hujusmodi observare ; et ponitur data in tali loco *X kal. Maii, suscepti a nobis Apostolatus officii anno 1.* Et penitentiarii dicunt in data suarum litterarum : *Dal. etc. anno primo præsulatus domini Gregorii papæ X electi in Romanum Pontificem.*

« Idem autem electus, in quocumque ordine constitutus, promovebitur ad majores ordines secundum formam, qua alii ordinantur : hoc tamen salvo, quod amictu et alba indutus et cingulo succinctus cum manipulo tantum, si est subdiaconus ; si vero est diaconus, cum stola super levam sedebit in faldistorio suo tenens mantum suum ; pluviale vero indutum, sed post collum, et mitram in capite tempore congruam. Et dum debet ordinari, ordinator veniet coram ipso, et orationes debitas dicet, et alia faciet, quæ in ordine, quem confert, fieri consueverunt. Et attende, quod dum idem electus ordinatur, diaconus cardinalis et subdiaconus capellanus assistent ei in lavaudo manus et induendo, sicut alias fieri consuevit, dum papa celebrat : et erunt induti vestimentis sacris debitis. Et eidem electo postmodum duo debent assistere diaconi cardinales, qui ei servient, ut est moris, et isti etiam vestibus sacris congruis erunt vestiti : alii cardinales, cujuscumque ordinis, non erunt induti. Ordinator vero habebit suos ministros, qui ei in subdiaconatu et diaconatu et aliis ministrent ; et hoc de ordine diaconatus. Quo electo ad ipsum ordinem ordinato, post susceptum ordinem, et vestimentis ordini debitis receptis, mantum sive pluviale, sicut dictum est, post collum resumet. Et cum veniet ad horam communicandi, ordinatus ad ipsum ordinatorem ad altare veniet, et ordinator eum reverenter communicabit : et sic omnibus paratis, et reverenter missa expleta, ipse electus dicet : *Sit nomen Domini* ; et faciet benedictionem. Qua dicta, ordinator ter dicet eidem electo : *Multos annos*, flectendo ter genua coram eo, ut et moris, et altiori voce semper dicendo. Idem electus nullum servitium in altari faciet ordinatori, nec epistolam nec evangelium cantabit. Nec ante receptionem ordinis diaconatus dicetur illa postulatio : *Postulat mater Eccl.* etc. nam illa petitio non est necessaria in papa quem scimus per omnia esse dignum. Quid de illa pronuntiatione, *Auxiliante Domino* ; nec etiam cum promovetur ad ordinem presbyterii eadem postulatio dicetur.

« Sed cum ad ordinem presbyteratus ordinari debebit, induetur eum ea solemnitate, cum qua dictum est, habendo stolam super humerum et manuale (manipulum) in brachio sicut diaconus : nec tamen habebit tunicellam, nec dalmaticam nec calciabitur sandaliis, nec habebit pectorale ; sed solum amictum et albam, et fiet letania, ut consuevit. Et deinde ordinator coram ipso stans ordinat eum more consueto in aliis, et manus eum oleo sancto intungit, imponendo ei primo manum ; et omnes presbyteri cardinales, qui assistunt simili-

liter : et ponit ei casulam reflexo ei primo orario, ut est moris, super utrumque humerum. Quibus omnibus, ut in ordinatione presbyterorum continetur, peractis, et casula ei extensa ad dorsum per ordinatorem, et parata a ministris, idem electus lavabit manus suas cum mica panis, ut moris est. Quo facto recipit ad pedem et osculum omnes episcopos cardinales : presbyteros, et diaconos cardinales, ordinatorem quoque, necnon et alios prælatos, qui assistunt in ordine suo. Quo facto cantatur evangelium. Quo cantato, idem electus osculatur sibi delatum evangelium, ut est moris. Et post dictum : *Dominus vobiscum*, et *Oremus*, per ordinatorem, idem ordinator venit coram eodem electo, et recipit de manu ejus duos magnos panes, duas phialas vini, et duo tortilia, osculando ei manum. Quo facto, redit ad altare ordinator et ordinatus, et unus presbyter cardinalis eidem electo ordinato servit de libro in altari in missa, dicendo et instruendo ipsum. Et deinde tempore debito, postquam ordinator communicaverit, præfatus electus de manu ordinatoris super altare communicabit, et omnia rite agentur usque ad finem missæ. Qua finita, ordinator dicet : *Multos annos*, ut dictum est ; *Sit nomen Domini* præcedens, per ipsum electum, prout superius est expressum. Quo facto, idem electus exuetur reverenter, ut moris est, dicendo post debite, scilicet *Benedicite* et *Laudate Dominum*, aut *Trium puerorum*. Et ordines hujusmodi recipiet publice omnibus presentibus, et a quocumque episcopo sibi placuerit cardinale seu alio : et totum hoc agetur die sabbati. Die vero Dominico sequenti consecrabitur, si sibi placuerit : si vero consecrari noluerit, sed ex aliqua causa differet consecrationem, quousque consecratur, missam nec publice nec private cantabit.

« Cum electus in papam presbyter fuerit consecrandus, talis ordo debet servari. Primo idem electus, dum dicit primum, *Quam amabilis*, etc. calciatur sandaliis et caligis. Et lotis manibus, induetur omni ornamento suo, scilicet primo alba, cingulo eum subeinctorio, postea pectorali, deinde favono, postea stola, deinde tunicella, et postea dalmatica. Subsequenter recipit chirothecas, et deinde casulam, et mitram in capite, sine pallio et annulo pastorali, quæ postea recipiet in loco suo : et vestimenta erunt coloris tempore congruentis. Cardinales omnes tam episcopi quam presbyteri, diaconi, subdiaconi et alii prælati, omnes erunt in vestibus congruis tempore, et cruce papali præcunte eum faculis septem et incenso, omnes de loco, in quo est vestitus, veniunt processionaliter ad altare. Nulla tamen fit examinatio primo, nec etiam illa consueta in consecratione aliorum episcoporum, quæ incipit, *Antiqua*. Et vadit electus ad altare et facit confessionem, interim choro vel schola canente introitum et *Kyrie eleison*. Qua facta, venit ante altare, et ibi incumbit super faldistorium paratum, et omnes alii prælati similiter, et duo diaconi cardinales,

qui ad serviendum ei a dextera laevaue assistunt, et capellanus, subdiaconus dicit lætaniau cau-
tando, aliis capellanis respondentibus. Et dum ve-
nerit ad illum locum : *Consecrandus*, etc. repetet
bis, et quilibet prælatus una cum ordinatore ele-
ctum ipsum signabit. Quæ lætania dicta, ordina-
tor venit coram eodem electo, et dicit illud quod
est in Pontificali : *Episcopum oportet*, etc. Quo
dicto, redeunt post altare omnes : et tunc venit
unus ex ipsis cardinalibus, et dicit illam oratio-
nem, *Adesto*. Et postmodum venit alius episcopus
cardinalis, et dicit illam orationem : *Oremus, di-
lectissimi* ; et additur in ea : *Utilitati universalis
Ecclesie*, etc. Demum venit ordinator sive conse-
crator, et ponit apertum codicem Evangelii super
caput electi versus collum, et codex sic apertus te-
netur a duobus cardinalibus diaconis, et omnes
prælati stant in cirentu induti quilibet cum suo
libro : et ordinator incipit et procedit, ut contine-
tur in libro, omnibus aliis prælatis secum dicen-
tibus in voce depressa, et ordinatore in cantu :
Deus ho, etc. prout est in libro, eo tamen salvo,
quod mutatur in loco suo illud, et idcirco, quod
specialiter ponitur in consecratione papæ. Qua
finita, depositis chirotheicis, ordinator ponat unum
capiteregium subtile in modum serti super caput
electi pendentibus capitibus capiteregii post col-
lum ; et sic mittit chrisma super caput ejus in
modum crucis, et dicit illam orationem : *Un-
gatur*, etc. et addit aliam orationem : *Hoc Domine* ; et in
loco suo additur illud tributis, etc. Qua finita, un-
git manum electi cum chrismate, et dicit illam
orationem : *Deus*, etc. qua finita non datur ei ba-
culus, nec dicitur illa oratio : *Accipe baculum* ;
sed dat ei annulum, et dicit orationem : *Accipe*.
etc. et addit *sanctam universalem Ecclesiam* ; et
iterum dat ei librum Evangelii, et dicit : *Accipe*,
etc. et addit *universali populo tibi commisso*, etc.
Quibus omnibus expletis per consecratorem, idem
summus Pontifex sedet in faldistorio, et lavat ma-
nus cum mica panis et aqua, et unus episcopus
cardinalis venit coram ipso, et tergit ejus caput,
quod fuit unctum cum mica panis et cum cortice
leviter, et tergit eum linteamine sive subtili toba-
lea. Quo facto, ipse summus Pontifex recipit conse-
cratorem et omnes episcopos cardinales et dia-
conos cardinales ad osculum oris.

« Cum vero quis episcopus in papam eligitur,
non consecratur aliter, sed fiunt omnia, quæ con-
tinentur in isto loco ab hoc verbo ; *Primo idem
electus*, usque ad illud verbum : *Processionaliter
ad altare*. Ubi facta confessione, ascendit sedem
præparatam, et ibi coram ipso veniunt episcopi
cardinales, et dicunt illas tres, quæ sunt in ordi-
nario secundum ordinem in ipso ordine scriptas.
Quo facto, sedet in sede et recipit dictos cardinales
et prælatos alios, etc. Facit ea, quæ hic continen-
tur a verbo illo, *Omnes alios prælatos ad pedem
et osculum*. Quibus receptis, venit ad altare, et
inibi desuper est pallium paratum per priorem

subdiaconum capellanorum, sive per priorem ba-
silicæ sanctorum, et duo priores diaconi cardinales
tenent pallium ipsum, et tunc prior illorum duo-
rum solus dat pallium summo Pontifici sub his
verbis : *Accipe pallium, scilicet plenitudinem
pontificalis officii ad honorem omnipotentis Dei,
gloriosissimæ Mariæ virginis ejus genitricis, bea-
torum Apostolorum Petri et Pauli, ac sanctæ
Romanæ Ecclesie*. Et aptato pallio ipso super eum
tribus spinulis aureis, ut est moris, ascendit sum-
mus Pontifex ad altare, et facit incensum, et de-
mum redit ad eminentem sedem, et dicit : *Domine
vobiscum*, vel *Pax vobis*, sive *Gloria in excelsis* ;
ut dies requirit ; et postea dicit orationem Domi-
nicæ alte, et aliam dicit pro se secreta.

« Qua oratione finita, et secuta responsione,
Amen ; papa residet in sede, et prior diaconus
cardinalis portans ferulam in manibus cum dia-
conis, subdiaconis, seriniariis et judicibus, omnes
induti solemniter, descendit ante altare, et facit
duas acies sive fila, unam ex una parte, et unam
ex reliqua, æqualiter dividendo ; et ponit primo
diaconos juxta altare, secundo subdiaconos, tertio
judices, quarto seriniarios in ordine. Et ipse prior
diaconus incipit laudem, sic alta voce in cantu,
quasi legendo : *Exaudi, Christe* ; et judices et serini-
arii respondent similiter in cantu quasi legendo :
*Domine nostro papæ a Deo decreto summo Ponti-
fici et universali papæ, vita*. Item idem prior dicit
secundo : *Exaudi, Christe* ; et judices et seriniarii
respondent ut prius ; et sic facit tertio. Item idem
prior dicit : *Salvator mundi* ; et judices et seriniarii
respondent : *Tu illum adjuva* ; et sic facit tertio.
Item idem prior dicit bis : *S. Maria*, et illi respon-
dent : *Tu illum adjuva*. Eodem modo dicit tantum
semel : *S. Gabriel, S. Raphael, S. Joannes Bap-
tista, S. Petre, S. Paule, S. Andree, S. Stephane,
S. Leo, S. Gregori, S. Benedicte, S. Basillii,
S. Sabba, S. Agnes, S. Cæcilia, S. Lucia* ; aliis
respondentibus : *Tu illum adjuva*. Quibus finitis,
prior dicit : *Kyrie eleison*, et illi respondent :
Kyrie eleison ; et hoc facit tertio. Et postea omnes
dicunt alta voce et una vice : *Kyrie eleison*. Et lau-
dibus finitis legitur Epistola latina et subsequenter
græca super pulpitem ; ita etiam de Evangelio.
Ille vero episcopus cardinalis, qui eum consecrat,
debet esse omni pontificali indumento ornatus
absque baculo pastorali, dum eundem summum
Pontificem consecrat.

« Qua consecratione finita, deponit omne or-
namentum prædictum ; et assumpto pluviali cum
superpellicio, servit eidem summo Pontifici in
altari, ut est moris ; et sic missa ordine suo pro-
cedit usque ad finem ; et cantabit cum solemnitate
non super altare, sed ad sedem. Post missam dicit
idem summus Pontifex : *Sit nomen Domini*. Con-
secrator tamen non dicit : *Multos annos*, sed om-
nibus rite peractis, ipse summus Pontifex et omnes
cardinales et alii prælati et subdiaconi, quilibet in
gradu suo, indutus vestimentis pretiosis albi co-

loris, episcopi pluvialibus, presbyteri casulis, diaconi dalmaticis, subdiaconi tuniceis, acolythi superpellicis, et alii capellani, episcopi, archiepiscopi abbates et patriarchæ pluvialibus, et iudices et seriniarii. Similiter præfecti et advocati erant induti pluvialibus, ipse in pluviali et mithra, et scola cantorum in superpellicis. Et papa omnia pretiosa ornamenta habebit, et pallium, et mithram optimam, et chirothecas, et annulum pastoralem: et sic cum omnibus venit ad portam sive ad gradus Ecclesiæ, et ibi prior diaconus cardinalis extrahit mithram, et ponit ei coronam, quæ vocatur *regnum* in capite, toto populo clamante: *Kyrie eleison*.

« Et sic cum omni ornatu quilibet cardinalis et prælatus equitat equum coopertum panno albo: subdiaconi vero, capellani, seriniarii et alii equitant ornate vestiti, non tamen habent equos coopertos. Papa equitat equum magnum phaleratum et coopertum tantum ex parte posteriori de scarleto, in parte vero anteriori non cooperitur. Sic omnibus equos ascendentibus, prior diaconorum cum ferula ordinat processionem hoc modo. Primo procedit equus domini papæ phaleratus, secundo vadit subdiaconus cum cruce, tertio xii banderarii cum xii vexillis rubeis, et duo alii cum duobus cherub... iv, duo præfecti navales induti pluvialibus; v, seriniarii; vi, advocati; vii, iudices; viii, cantores; ix, diaconi et subdiaconi, qui legerant Epistolam et Evangelium in Græco; x, abbates forenses; xi, episcopi; xii, archiepiscopi; xiii, abbates Urbis; xiv, patriarchæ et episcopi cardinales; xv, presbyteri cardinales; xvi, diaconi cardinales; xviii, dominus papa et subdiaconus cum tobalea, et serviens qui portat umbraculum: et sic venit usque ad palatium suum sive ad Ecclesiam juxta palatium suum. Ubi cum descendit de equo, deponit regnum de capite, et recipit mithram, et presbyter cardinalis facit ibi laudes cum tabellionibus et iudicibus. Quibus factis, deponit pallium et casulam tantum ac chirothecas, et resumit pluviale. Postmodum venit ad aliquem locum præparatum decenter, et ibi dat cuilibet cardinali et prælato presbyterium. Et sic ipse papa sedet in sede, et quilibet cardinalis et prælatus vadit coram eo, et flexis genibus extrahit sibi cardinalis sive prælatus mithram, et tenet apertam ante papam: et ipse ponit illam pecuniam, quam dat ei in uno cypho argenteo camerarius, et quam dicit liber camere, qui vocatur *pollicitus*: et ille qui recipit pecuniam in mithra osculatur genu domini papæ. Et idem camerarius habet ante se magnam mensam coopertam tobalea, ubi sunt huiusmodi monetæ et assistunt ipsi camerario clerici camere et duo mercatores: ipse vero camerarius et clerici tantum sunt in superpellicis.

Quo presbyterio dato, idem dominus ducitur a duobus cardinalibus diaconis ad mensam solemniter paratam, et ibi sedet, episcopo cardinale sibi dante aquam, et duobus diaconis tobaleam tenen-

tibus: et eo loco vadunt omnes sedere, et sedet in una mensa eminenti solus papa cum diversis et magnis vasis aureis et argenteis. In alia mensa sedent episcopi, in alia presbyteri, post eos in alia parte ad sinistram diaconi cardinales, et postmodum mense omnium prælatorum et aliorum nobilium. Et attende, quod papa stabit, dum comedit, indutus et calciatus, ut dictum est, et cum mithra, cardinales vero omnes habebunt superpellicia cum camisiis et mantellis et mithra alba simplici in capite, et sic comedent, et omnes prælati similiter cum mithra. Coram papa servient laici majores natu et nobiliores, qui sunt præsententes. Qua comestione finita, papa lavabit manus ut prius, et quilibet cardinalis similiter sedendo lavabit, serviente fundente aquam cardinali levanti cardinales, qui assistunt, teneant tobaleam unus ex una parte lavantis, alter ex altera, et sic sibi ad invicem mutuo serviant. Quibus omnibus lotis, et redditis gratiis, papa reducitur a duobus cardinalibus ad cameram, et capelni discalceant et exiunt eum, et postea papa quiescit. Cardinales vero et alii prælati redeunt ad hospitia sua cum mithris equites et parati, sicut steterunt in comestione. Et attende, quod dum venit coronatus, debet in quatuor locis facere missilia, id est pecuniam diversam mixtam projicere super homines.

« Si vero papa fuerit Romæ, apud S. Petrum ordinatur et consecratur: et dum debet consecrari induitur ad capellam S. Gregorii, et venit processionaliter usque ad altare, et fiunt cætera ut supra dictum est. Quibus factis, coronatur ad gradus, et redit Lateranensem (Lateranum) per viam papæ: et postquam equitaverit, fit ibi in eodem loco jactus pecuniæ per senescallum vel alium ter, et post papam projicit.

« Item cum pervenerit ad turrinam Stephani Petri, quæ est Parionis, et hodie dicitur turris de campo, unus de familia papæ facit ibi unum alium jactum, stando in aliquo eminenti loco: et ibi dominus stat, et veniunt illuc Judæi cum lege, facientes ei laudem, et offerunt legem sibi ut adoret. Similiter dum pervenit ad palatium Cincii, unus de familia papæ de dicto palatio facit unum jactum similiter cum pervenerit ad S. Marcum. Similiter cum pervenerit ad S. Adrianum facit alium jactum, stando in fenestra palatii S. Martine: et sic venit ad plateam Lateranensem, et ducitur ad porticum, quæ vadit ad Ecclesiam S. Joannis Lateranensis: et ibi ante porticum stat prior Lateranensis et canonici cum eorum comitiva induti solemniter et cum cruce processionali papam, cum descendit, recipiunt: et postquam papa descenderit, faciunt enim ibi sedere in quadam sede marmorea, quæ vocatur stercoraria: et veniunt omnes cardinales, et honorifice elevant eum, ut vere dicere possint: Suscitatus de pulvere egenum, et de stercore erigit pauperem: ut sedeat cum principibus, et solium gloriæ teneat. Et idem dominus papa, stando juxta ipsam sedem, accipit

tres pugillatas denariorum de gremio camerarii, et projicit inter populum dicens: *Aurum et argentum non est mihi, quod autem habeo hoc tibi do*. Et postea, priore et canonicis præcumbibus cantando, ducitur per ipsam porticum ad Ecclesiam Basilicæ Lateranensis, ubi orat et dicit: *Sit nomen Domini*; et deponit regnum, et assumit mithram, et sedet in magna sede post altare, ubi recipit prædictos priorem et canonicos Lateranenses ad pedem et ad osculum. Quo facto ducitur ad palatium; et ubi venerit ad portam palatii, unde intratur palatium per Ecclesiam, ponitur ibi fatidistorium, et ibi, papa sedente, prior presbyterorum cardinalium, ordinatis iudicibus et scriiniariis in filo, facit ibi laudem sicut diaconus cardinalis fecerat in missa ante Epistolam post orationem. Postea ducitur ab ipsis cardinalibus per palatium usque ad portam Ecclesie S. Silvestri, ubi sunt duæ sedes porphyreæ: et primo sedet in illa quæ est ad dextram, ubi prior Basilicæ S. Laurentii dat ei ferulam, quæ est signum correctionis et regiminis, et claves ipsius Basilicæ, et sacri Lateranensis palatii, in quibus designatur potestas claudendi et aperiendi, ligandi atque solvendi: et cum ipsa ferula et aliis clavibus accedit ad aliam sedem similem, quæ est ad sinistram: et tunc restituit eidem priori ferulam et claves, et incipit sedere in illa secunda sede. Et postquam aliquantulum sederit, idem prior cingit eidem domno papæ zonam de serico rubro, in qua debet pendere bursa purpurea, in qua sunt duodecim lapides pretiosi cum sigillis et muscus: et dum in ipsa sede sedet, recipit officiales palatii ad pedem et ad osculum, et sedens ibi recipit de manu camerarii denarios argenteos, et projicit eos super populum; et hoc facit ter, dicendo singulis vicibus *dispersit, dedit pauperibus, justitia ejus manet in seculum sæculi*: et in duabus sedibus debet papa taliter se habere, ut videatur potius jacere quam sedere: et nulla istarum sedium, nec etiam stercoraria erit cooperta vel parata, sed nuda. Deinde ducitur ad sancta sanctorum, ubi intrat, et ante altare suam orationem facit: et postea reducit ad capellam S. Silvestri, in quam intrat et sedet in loco præparato, et facit presbyterium, de quo supradictum est. Postea redit ad cameram, in qua deponit casulam et pallium, et assumit mantum, et vadit comebere, ut supra dictum est: primo tamen recipit juramentum secundum formam: *Ego talis, etc.* a senatore.

« Si vero dominus papa consecratur vel eligitur extra Urbem, cum venerit ad Romam ad capellam S. Mariæ Magdalene ad radicem montis Marii descendit, et intrat cum cardinalibus ipsam capellam, et ibi recipit pluviam et mithram, et postea equitat et procedit: et Judæi sibi occurrunt cum lege et laudibus. Et omnes Ecclesie Urbis ei obviant honorifice cum processione, et veniunt omnes clerici induti cum erucibus et vexillis et thuribulo cum capsâ: et idem dominus papa de

thure cum cochleari in thuribulo ponit, et illi papam cum eo incensant: et faciunt ita omnes Ecclesie. Et sic ducitur per porticum usque ad gradus S. Petri, ubi est processio parata et archipresbyter canonici S. Petri, a quibus recipitur reverenter: et cantantibus ipsis canonicis, introducit in Ecclesiam priore canonicorum tenente ipsum papam ex una parte, et priore cardinali ex altera, et sic introducit in Ecclesiam tenentibus eum: sed prior dimittit eum ante portam Ecclesie ipsius Basilicæ, et alius cardinalis assumit eum ex illa parte; et in medio Ecclesie veniunt et cantant coram ipso presbyteri cardinales: *Protector noster, adspice, Deus, et respice in faciem Christi tui*. Quo dicto ducitur ad altare, et ibi orat, et dum orat cantant canonici: *Te Deum laudamus*. Quo cantato, surgit dominus papa ab oratione, et dicit: *Sit nomen Domini benedictum*; et postea osculatur altare B. Petri offerendo super altari pretiosum pannum aureum. Et nota, quod semper papa offert pannum sericum super altare cujuscunque Ecclesie cum primo ejus altare ascendit. Demum ad magnam et eminentem sedem post altare B. Petri ducitur, et in ea a priore diacono cardinale inthronizatur et ponitur, et ibi sedens recipit ad pedem et ad osculum oris omnes cardinales ordinate, et omnes canonicos S. Petri. Quo facto ducitur ad cameram suam, et ibi quiescit. Cum vero venerit Lateranum, recipitur prima vice, ut supra dictum est de sedibus et omnibus præterquam de laudibus, et offert ad altare ut dictum est». Hactenus ceremoniale Pontificium. Quibus perfectis sacris ritibus, qui circa ipsum peragendi erant, Gregorius tertia die consueta celebritate sacra corona est redimitus: tertiaque die Encyclicas litteras de suscepto a se Ecclesie clavo, de more exaravit; quæ in Regesto tabularii Vaticani¹ archiepiscopo Senouensi ac suffraganeis, in vetusto vero Codice Vallicellano² patriarchæ Hierosolymitano sunt inscriptæ.

« Gregorius, etc.

« Gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Gloriosæ nativitatæ Dominicæ latens licet mysterium, patens tamen late præconium celestis præco humano nuntiaturus generi, præmisso accommodo verborum schemate, Deo in altissimis gloriam retulit, pacem in terra bonæ voluntatis hominibus nuntiavit. Hæc est nuntiatio profecto dignissime veneranda: hæc attentione dignissima, quam vere venerabilem reddit nuntium mittentis sublimitas, extollit nuntiantis auctoritas, et nuntiationis ipsius veritas manifesta commendat. Hæc vera et justa; sed eam non servantibus proculdubio tremenda partitio, qua ore angelico soli Deo attribuitur honor et gloria, quam solus ipse meretur, qui facit mira-

¹ Greg. I. t. E. 1. et in coll. tom. pag. 1. 1. E. etiam in Form. Mar. Libl. pag. 19. num. 128. — ² Ms. Vallic. libl. sig. lit. C. num. 49. pag. 80.

bilis magna solus; qua dum bonæ voluntatis hominibus pax in terra promittitur, interdicitur impiis, malevolis denegatur. Nulla est enim pax impiis, nulli contemnentibus: sed multa diligentibus nomen Dei. Eorum siquidem, qui mandata ipsius audiunt, pax ut flumen: impii vero ut mare fervens quiescere nequeunt, pacis comoda nesciunt: sed discerpentibus vitis in seipsis dissident, et turbantur: et redundantibus ipsorum fluctibus in conculcationem diaboli, luturque peccati; dum per peccatum avertuntur ab eo, qui est pax nostra, quæ exsuperat omnem sensum, a pace redduntur per consequens alieni; non immerito, sed ob sua demerita pectoris et temporis pace frustrati. Deus etenim ultionum, exercituum dominus, agens libere, ut retributionem reddat suæ, quantum in eis est, detrahentibus gloriæ, superbiendo per peccatorum insolentias, contra ipsos terram commovens et conturbans, eisque justo iudicio pacem tollens; ostendit populo suo dura propter injustitias suas ipsum humilians, super ipsum inducens terrorem, et rectorem interdum spiritum principum auferendo subducens, ut non sit qui congreget ab ovili Domini peccatorum aversionibus fugientes: non sit qui errata corrigat: sed qui est in sordibus plus sordescat.

40. « Hinc itaque, hinc proculdubio provenire creduntur, imperiorum fluctuationes, collisionesque regnorum, et cuncta guerrarum dissidia, quæ animarum pericula, corporum strages, facultatum lapsus, et destructiones inducunt. Hinc cætera non facile numeranda discrimina, et in partibus variis graviter deploranda contritio, et gravis admodum pudendaque confusio populi Christiani. Hinc diutine vacationis Sedis Apostolicæ dispendium (post felicem sanctæ recordationis Clementis papæ patris et prædecessoris nostri de hoc mundo transitum, et corpus ipsius cum debita exequiarum solemnitate reconditum, tanto tempore) prorogatum, donec Dominus, populi ejusdem peccata dissimulans, et misericorditer ipsius miseras miseratus, dignatus est ipse, qui concordiam in sublimibus operatur, fratribus nostris sic unanimi- tatem ad procedendum in provisione sedis ejusdem faciendæ concedere, quod miro Dei et nobis nimirum stupendo consilio ad imbecillitatem nostram oculos dirigentes; nos (qui tunc in minori constituti officio pro salutis nostræ remedio peregrinabamur in partibus transmarinis) ad conscendendam Apostolicæ præminentiae cathedram, et suscipiendum importabile nobis non solum ex humanæ infirmitatis; sed etiam ex humilitatis nostræ defectu, onus universalis regiminis orbis terræ; concorditer elegerunt, ad inducendum nos ad id variis ad nostram præsentiam nuntiis et litteris destinatis. Nos vero in considerationis examine onus ipsum per hoc nostris imponendum humeris et opus nostra prosequendum sollicitudine attendentes; nostrarumque metientes virum quantitatem, dispungendo insufficientes virtutum sum-

plus, et meritorum insufficientiam comparando, eligendum sano consilio putabamus, ut humeri subducerentur ob onere, manus ab opere arce- rentur. Verum ne post ejusdem vacationis tam diffusa et dispendiosa tempora obstinata contradictionis reluctatio protusioris dispendii occasio- nem induceret; nos non de nobis, sed de illo solo concepta fiducia, qui dat lapso virtutem, qui solus potest, cum omnis sufficientia sit ab eo, nostram insufficientiam abundantia virtutis suæ supplere; in humilitatis spiritu tanti oneris sarcinæ imbecil- les exposuimus humeros, debiles misimus manus ad fortia, et humiliter colla submisimus jugo Apo- stolicæ servitutis; suppliciter implorantes, ut ipse, qui per hujusmodi vocationem in maris mundi hujus altitudinem nos deduxit, non patiatur ab ipsius tempestate demergi; sed illam nobis suæ potentiae dexteram porrigat, quæ Apostolorum principem ambulantiem et hæsitantiem in fluctibus, ne mergeretur, erexit: et coapostolum ejus Paulum nocte ac die in profundo maris positum liberavit.

41. « Accedit etiam ad grande nostræ fiducia fulcimentum vestræ consideratio probitalis: speramus namque ac summopere affectamus, quod cum sitis in partem tantæ sollicitudinis nobis singulariter indictæ vocati, sic, auxiliante Domino, commissum vobis ministerium impleatis, ut populum vestræ custodiæ creditum reddatis Domino acceptabilem, bonorum operum sectatorem. Ad quod universitatem vestram affectuose monemus, et qua possumus instantia exhortantes, humiliter petimus et rogamus instanter, quatenus vestris orationibus devolis et sedulis nostras manus debiles confortetis; piæ preces fundentes ad Domi- num, ut in beneplacito Filii sui dirigens actus nostros, nobis et vobis ac cæteris Ecclesiarum pas- toribus sua pietate concedat, sic circa gregem Dominicum cura pervigili noctis observare vigi- lias, quod in eo mansuetudo superveniat, et cor- rectio subsequatur: reddatur Domino populus Christianus voluntatis acceptæ, pacis ex hoc pro- culdubio commodis politurus. Scimus enim quod si fecerit ei placidas vias suas, ipse inimicos ejus convertet ad pacem, nec erit qui eum exterre- at; sed perfidæ gentis terroribus de ipsius finibus pro- fligatis, confidenter in tabernaculis fiduciæ habi- tabit, et fiducialiter in requie opulenta quiescet. Nos sane vobis affectum charitativæ benignitatis expandimus, et signum charitatis solidæ aperi- mus; proponentes, quantum cum Deo poterimus, honori vestro deferre, ac vestra et Ecclesiarum vestrarum commoda, pro quibus ad nos recurrere cum securitate poteritis, in promptitudine bene- volentiæ promovere. Dat. Later. IV kal. April. Pon- tificatus nostri anno 1 ».

42. *In litteris ad Januensium communitatem datis de Sarracenis agit.* — Certiores etiam crea- tionis suæ Christianos principes fecit, inter quos benedictionis Apostolicæ primitias Philippo Fran-

eorum regi impertit¹ : eumque salubribus præceptis ad sectanda impressa a patribus virtutum vestigia, tuendam Ecclesiam, vitiaque e populis excindenda excitavit : tum ipsi Apostolicam clientelam est pollicitus. Salutatis itaque principibus, ac benevolentia Apostolica ipsis promissa, coeptum Hierosolymitanae expeditionis ante accepta Pontificatus insignia opus urgere non destitit. Cum vero nonnulli Christiani, exuto omni pudore ac divini Numinis metu, avaritiae furis perciti, arma atque alias merces, unde laedebantur Christiani, Sarracenis inveherent, Gregorius ad eos ab scelere deterrendos litteras dedit. Laborabant inter ceteros ea infamia nonnulli Genuenses mercatores : ad quos comprimendos Gregorius summus in primis reipublicæ Genuensis magistratus hortatus est², ut tantum nefas arcerent; utque ipsis eam rem suaderet, fortissimum argumentum ex crudeli sultani facto duxit : cum enim infantulos in servitutem abductos redimi permisisset, paulo post decretum convulsit, dictilans eos postea milites evasuros, ac Sarracenis bellum illaturos : si enim tenella ætate non pepercit, ne successu temporis corroborata, arma gestaret; quanto æquius iisdem Sarracenis vires succidere atque ea adimere, quibus instructi tot Christianis mala illigere consueverunt ?

13. « Gregorius, etc. capitaneis, consilio et communi Januensibus.

« Heu gravissimum Christi et Christianitatis opprobrium ! Perire permittitur nostræ pulchritudinis ornamentum, ipsum videlicet speciale Salvatoris, Nativitatis, assionis et Resurrectionis Dominicæ gloria decoratum : et exinde suos incolæ contemptibiliter fugari percipimus, ubi liberaliter pretium nostræ redemptionis exsolvit. Proh dolor ! ibidem crucis hostes inhumani tyrannide superant, qui servili subesse conditione solebant, quorumque multitudinem virtus paucorum fidelium tunc timentium Dominum superabat. Illud autem horribile scelus, et execrabile crimen occurrit merito reprobandum, quod nonnulli maledictionis alumni, solo nomine Christiani, terrena duntaxat, non cælestia sapientes, et imitantes perniciosos lucrorum studiis, ut in voluptuosæ vitæ facibus latius debacchentur, victualibus, armis, vasis navalibus, et aliis necessariis causa damnati questus Christi muniunt inimicos, ut ad impugnationem fidei et Christianorum, ac Terræ-Sanctæ depressionem robore fortiori sic muniti consurgant, ac ponatur inæstimabilis macula in gloria nominis Christiani. Ili sunt ingrati filii, qui pœnam meruere doloris. Ii sunt qui apud ipsum Redemptorem fore merentur odibiles, ut ab eis faciem miserationis avertat. Ii profecto non solum percepta beneficia non attendunt, verum etiam contra Redemptorem eundem probabiliter conspirare videntur, dum fœdus cum ipsius hostibus

invenit, et in ejus contemplum illis talia præsidia subministrant. Utinam, etsi non timorem, vel amorem divinum attenderent; aut, si de vitando dictæ terræ dispendio non pensarent, saltem ipsos graves injuriæ coercerent, quæ dictis et factis in barbaricis partibus eis, et in ipsis Christianæ religioni multipliciter inferuntur. Inter alias namque confusiones, quas in partibus illi: pseudochristiani recipiunt illic mercimonia deferentes, si de aliquibus gravaminibus conquerantur, hæc eos probrosa responsione Sarraceni confundunt : Si erueremus vobis alterum oculorum, ad nos cum reliquo rediretis; prout iidem mercatores nobis, eo tempore in regione Terræ-Sanctæ morantibus, expressius retulerunt.

14. « Cumque frequenter eveniat per hostilitatis incursus, quod ex Christianis viros et mulieres, ac lætentes etiam parvulos Sarraceni præfati capiunt, et captos sub carcerum arctatione detrudunt; nonnunquam infantibus a matrum uberibus, ut materni lactis careant pabulo, separatis; contigit olim ad cujusdam instantiam militis Christiani, gratiam habentis in oculis soldani præsidio barbarorum, procurante nihilominus quodam ex fratribus Ordinis S. Trinitatis, qui ad captivos hujusmodi redimendos sunt specialiter deputati, quod idem soldanus mulieres cum parvulis suis, quos carceris angustia cruciabat; aliis ætate provectoris a gratia liberationis exclusis, per suas litteras liberari mandavit. Sed cum detentores eorum, habitis hujusmodi litteris, eosdem liberare parvulos denegarent, memoratus soldanus, ad quem habitus est recursus, requirentibus eum super hoc expresse respondit, se mandatum revocasse, quod fecerat de prædictis parvulis, ut prædicatur, liberandis; ne per ipsos, quos reddere poterat provector ætas armigeros, posset processu temporis impugnari : sicut idem frater nobis tunc in partibus dictæ terræ degentibus retulit viva voce. Si ergo nominatus soldanus crudelitatis acerbitate devictus, quod de præfatis parvulis ex quadam humanitate concesserat, denegavit tandem efficere, ne ad impugnaudum ipsum consurgerent in futurum; quam gravi opprobrio Christianitas ipsa respergitur, cum vinei nos a pietate non patimur, sed in nosmetipsos acerbius sævientes, illis hostibus arma nostra deferimus, quibus contra Christum in fidem ejus fortius muniuntur ?

15. « Et quidem graviter, nec mirum, dolere compellimur, dum pensamus, quod renatos fonte baptismatis per tam miserabilis cæcitatæ devium oberrantes, Dei turbatio non deterret, gehennæ terror ab errore non revocat, ignominia famæ non retrahit, ac ejusdem injuria fidei non compescit. Unde quod tales inverecundi, et impii Christiani, quos ex cæcitate fœdi lucri cupiditas, sua non sunt impietate consumpti, sola cælestis misratio, ut pœnitentiæ locum indulgeat, operatur : nam aliter subsistentiam non haberent, qui a se verecundia prorsus abjecta per tantæ damnationis semitas

¹ Ep. II. — ² Ep. X.

gradiuntur. Quare Sedis Apostolicae providentia, sacro tunc approbante Concilio, volens adhibere circa praemissa remedium, illos falsos et impios Christianos, qui Sarraeenis deferre praesumerent arma, ferrum et lignamina galearum; eos etiam qui galeas venderent illis, aut naves, quique gubernationis curam in piraticis Sarraeenorum navibus exercerent, vel in machinis; aut quibuslibet aliis aliquod auxilium, vel consilium eisdem impenderent; anathematis et excommunicationis vinculo innodavit: ipsosque rerum suarum privatione mulctari, et capientium servos fore decrevit, ceteris aliis poenis adjectis nihilominus contra eos.

16. « Verum quia multi, quos a veritatis iudicio voluptatis dulcedo detorquet, in profundum demersi malorum contemnunt divinam clementiam; et in animarum suarum periculum praescriptam sententiam vilipendunt, Deum et eandem sedem in praemissis offendere praesumentes; nos quos ipsa clementia, licet immeritos, in Apostolicae praesminentiae spectula posuit, tum atroces et enormes praefati Redemptoris injurias detestantes, et contra praedictos impios aggravare sedis ejusdem sententiam intendentes, ut saltem a reatu solito ducti penitendae respiciant, et ipsos tempore vindictae ira Dei subito non disperdat, ac ex illorum tali nequitia, dicta terra solita dispendia non incurrat etc. » Dat. mixta precibus imperia Genuensibus, ut suis prohibeant, ne Sarraeenis velitis merces ferant, vel ad piraticam exercendam navent operam: tum pronuntiat e caetu fidelium ejiciendos, qui eo se crimine devinxerint ac bonorum mulcta afficiendos. « Datum Laterani II kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno 1 ».

17. *De Antiochiae excidii causis.* — Ne vero Syria diutius patriarcha ceteret, Gregorius Thomam (1) ex Cusentina archiepiscopali sede ad patriarchalem Hierosolymitanam, ut suas virtutes in difficiliore munere utilius explicaret, traduxit¹, cui etiam, cum Ecclesia Aconensis suo pastore orbata fuisset, illius administrandae provinciam commisit². Ad decorandum denique novum patriarcham majoribus dignitatum ornamentis, creandamque illi auctoritatem, legatum a latere in Armenia, Cypro, Antiocheno principatu, circumjectis insulis, eaque tota Orientis ora constituit³: atque aliis litteris Catholicos Orientis praesules, ut debita eum observantia colerent, et ipsius imperia, qua par esset religione, exciperent, praecipit. Quin etiam, Cypri atque Armeniae reges,

et principem Antiochenum⁴, Templarios equites⁵, eorumque praefectum debitum ipsi obsequium deterre, et opem porrigere jussit: ac ne quid patriarchae ad suas partes obeundas deesset, pallium ipsi transmisit⁶, religiosissimeque imperavit⁷ ut Christianos Syros a vitis abduceret, ne in se divinas iras extremumque exitium verterent, cum familiare ob oculos excisa Antiochiae exemplum versaretur, quam non hostium potentia, sed effusa libido everterat: « Non intendimus doctum instruere, nec certiorare scientem. Nosti, sicut ille, quem mora diutinae conversationis instruxit, enormia, quae in transmarinis partibus committuntur: nec te latet qualiter per voluptuosos vitiorum servos et servituti carnis expositos, motus sequentes ipsius, sic inibi divinae majestatis oculi offenduntur, quod variae terrae partium illarum, sicut Antiochiae ac aliorum plurimum locorum testatur destructio, manibus inimicorum exposita in everisionem, et ipsarum incolae in excidium devenerunt. Propter quod mirandum occurrit, quod licet etiam animalia bruta laesio similium sibi deterreat; habitatores tamen earumdem partium, qui hucusque casus hujusmodi, quos eorum demerita proculdubio mererentur, sola Dei patientia evaserunt; sic isla contemnere, sic videntur ad ea nullo modo terri, quod a similibus excessibus non solum abstinere non curant; sed ipsos etiam tanto gravius diuturnitate saltem continuationis excedunt, quanto est profecto detestabilius post illa, tam dure vindicata in aliis, in seipsis nec vereri nec abhorreere vindictam; ut illud Origenis adimpleri videatur in eis, quo dicitur: Haec est humani cordis duritia, ut non solum audiendo, sed nec etiam videndo periisse alios astiment, nisi perire conspiciant et seipsos. Tu itaque frater vigila, labora, in omnibus opus fac Evangelistae; pro viribus argue, obsecra, nec cum expedit, regionis illius populum increpare desiste: sed instat opportune et importune, in illis totis conatibus ministerium tuum implens: speramus enim in eo, qui multam Evangelizantibus dat virtutem, quod ipse voci tuae vocem virtutis tribuet, ut peccatores hujusmodi odibiles Deo ipsius immensa virtute avertas, ab inviis convertas ad viam, reddas Domino populum acceptabilem, bonorum operum sectatorem, etc. »

Adductus est in invidiam patriarcha, dum in comparandis militibus operam daret, minus pro-

¹ Ep. viii. — ² Ep. ix. — ³ Ep. x.

⁴ Reg. post eand. Ep. — ⁵ Ep. xi. — ⁶ Ep. xiv. — ⁷ Cod. Val. Ms. sign. lit. C. num. 39. pag. 91.

(1) Thomas iste in patriarcham Hierosolymitanam hoc anno assumptus, Bethleemitanum episcopum et legatum Apostolicum in Palaestina aliquandiu egit. Tem ad Cusutas innotas assumptus, postmodum hoc anno ad eandem Hierosolymitanam transiit. Nec diversus est a Thoma Agni de Lento Ord. Praed. quantum Spondanus ex prava quadam lectione Epistolae Urbani IV deceptus geminos hosce Thomas distinguit, et alterum alteri successorem in cathedra Hierosolymitana constituit. Cum reipsa minus fuerit per haec tempora Thomas qui Cusentino episcopatu ad regendam Ecclesiam Hierosolymitanam accitus fuit, successitque Guillelmo qui anno M^o lxx. decessit. Vide Notas ad an. M^o clxvi. § et ad an. M^o clxxv. 27. Nec minus etiam erravit Spondanus in assignando mense, et die, quo in patriarcham remonstratus fuit, cum Ighellius, e monumentis forte Ecclesiae Cusentinae, electum die XI kal. Aug. (i. e. M^o lxxvi. idus Aug., ut habet Spondanus, adstruat

denter se gessisse, ut ex Gregorii quernis litteris constat¹, quibus ipsi exprobrat muttam pecunie vim frustra dissipasse, ac se principum virorum precibus vel artibus aliquorum circumveniri passum esse. Cum enim Gallicæ nobilitatis florem stipendiarium colligere debuisset, plures labori inutiles, vel pannosos ac viles sibi adscivisse, inde Terræ-Sanctæ damnum grave illatum videretur increbuit, quare subjectis verbis admonitus est : « Te monemus, rogamus et hortamur attente, per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus si premissa, quod vix credere possumus, veritate nituntur, eo quo potes remedio corrigere studeas, et ad statum debitum pro tua possibilitate reduces. Si vero sint, ut mallems, detractorum potius fictiones, eadem ad stimulum sollicitationis admittas, illa de cætero ; maxime postquam ad transmarinas partes perveniens (perveneris) cum charissimo in Christo filio nostro Jerusalem et Cypri rege illustri, ac venerabilis fratris nostri Anterandensis episcopi, et dilectorum filiorum Hospitalis S. Joannis, militiae Templi, domus Theutonicorum magistrorum, et peregrinorum capitanei consilio usurus solertia in prædictis, quod terræ præfate utilitatibus efficaciter subventio per te destinata proficiat, etc. » Duxisse patriarcham Hierosolymitanum in Syriam quingentos equites peditesve, stipendiis Ecclesiæ sustentandos, refert Sanutus². Et quidem opportune fractos ob Eduardi discessum Palestinos, versosque pene in desperationem confirmasse, significavit sequenti anno Pontifex Philippo regi Francorum, cui ob instructum subsidiariis turmis patriarcham gratias egit³ : « Dictus, inquit, patriarcha personaliter, prout ejusdem nostri mandati habebat adjectio, ad memoratum regem Siciliae accedens, ipsius usus consilio et fultus, auxilio hujusmodi congregato, simul cum illo ad partes easdem evestigio in tantæ opportunitatis tempore transfretavit, quod incolæ memorati per recessum præfati regis Angliæ, qui jam de partibus illis abscesserat⁴ in extrema quasi desperatione positi, per ejus adventum ita spiritum fortitudinis resumpserunt, quod terra eadem, Dei et tuo suffragio, ab imminentis perditionis dispendio præservata substitit, et hucusque subsistit. In quo quantum tibi comparaveris meriti apud eum, cujus in hoc negotium agitur, quique irremuneratum bonum non relinquit aliquid, ille novit ; nec tuipse, saltem cum post exacta feliciter vitæ tempora finis humanus advenerit ignorabis ».

18. *Litis de regno Hierosolymitano Nazareni archiepiscopus julex designatur.* — Quod ad Cypri regem attinet, in Pontificiis litteris Hierosolymitani regni titulo exornatum ; is erat Hugo e Lisi-niano cujus in id regnum jura certa omnino non erant : de quibus Maria Domicella nata Boemundi

principis Antiocheni contendebat : et gravissime quæstæ est, eum titulum a Gregorio fuisse collatum. Cui rescripsit sanctissimus Pontifex¹ non fuisse sui consilii ea appellatione Cypri regi attributa ipsius jura infringere ac labelfactare : « Cum sub Bulla nostra nuper quedam litteræ nostræ, in quibus charissimum in Christo filium nostrum Hugonem Jerusalem et Cypri regem sub intitulatione hujusmodi regem nominavimus, emanarint ; tenore presentium declaramus, quod nostræ intentionis non existit, sicut nec esse debuit ; nec existit, quod per intitulationem hujusmodi, seu denominationem in nostris litteris appositam hactenus, vel in futurum forsitan apponendam, tibi quoad regnum Hierosolymitanum, quod ad te spectare asseris, præjudicium generetur. Dat. Laterani id. Aprilis anno 1 ».

19. Cum itaque gravis de eo regno concitanda discordia timeretur, quæ extremam Terræ-Sanctæ cladem inferret, non ferro, sed æquitate controversiam dirimi jussit Gregorius : atque utraque parte corona ritum solenni redimiri expetente, imperavit² Nazareno archiepiscopo, atque aliis, ut de utriusque juribus litem instruerent.

« Archiepiscopo Nazareno, Bethlehemitano et Paneadensi episcopis.

« Exposuit nobis dilecta in Christo filia nobilis mulier Maria Domicella, filia quondam Milisandæ natæ claræ memoriæ Isabelle magnæ reginæ Hierosolymitanæ, quod licet regnum Hierosolymitanum ad eandem nobilem de jure pertinere noscatur ; et propter hoc ipsa in reginam Hierosolymitanam, ut moris est, coronari a bonæ memoriæ G. patriarcha Hierosolymitano (ad quem ratione Hierosolymitanæ Ecclesiæ pertinebat regem Hierosolymitanum insignire) regio diademate petisset ; tamen charissimus in Christo filius noster Hugo illustris rex Cypri, se in dicto regno falso asserens jus habere, in regem ejusdem regni coronari, se ab eodem patriarcha cum instantia postulavit. Præfata vero nobilis rem suam agi conspiciens, et metuens ex hoc sibi præjudicium generari, et ad docendum de jure suo offerens se paratam ; a prædicto patriarcha instanter petiit, ut nequaquam præfatum regem, sed ipsam potius coronaret : cum sibi, et non eidem Hugoni, ratione dicti regni Hierosolymitani corona regia deberetur : et ne secus fieret, ad Sedem Apostolicam appellavit.

20. « At idem patriarcha hujusmodi appellatione contempta, venerabili fratri nostro episcopo Liddensi auctoritate propria dicitur commisisse, ut præfatum Hugonem in regem Hierosolymitanum coronare curaret. Verum ab eodem episcopo, ne ad coronationem hujusmodi procederet, ex parte dictæ Mariæ, ad Sedem eandem fuit denuo appellatum : sed dictus episcopus hujusmodi appellationibus vilipensis, prædictum Hugonem in Hiero-

¹ Ex aut. in cod. G. fol. V. l. pag. 57. — ² Sanut. l. III. part. VII. c. 12. — ³ Ex. lib. in Ms. Vall. sig. lit. C. num. 19. pag. 32.

⁴ Lib. 1. Ep. III. — ² Ibid. Ep. VI.

solymitanum regem de facto, cum de jure non posset, pro suæ voluntatis libito asseritur coronasse. Nominata vero Maria propter hoc personaliter ad Apostolicam Sedem accedens, nos humiliter supplicavit, ut faceremus sibi de prædicto rege Cypri super iis apud prædictam Sedem justitiam exhiberi.

« Quocirca mandamus quatenus præfatum regem Cypri, vos vel duo, aut unus vestrum per vos, vel per alium, seu alios ex parte nostra peremptorie citare curetis, ut infra novem menses post citationem vestram per se, vel per procuratorem idoneum ad totam hujusmodi causam; videlicet, tam super appellationibus interpositis, quam super principali toto negotio sufficienter instructum tum omnibus actis, juribus et imminentis suis ad causam ipsam pertinentibus; Apostolice se conspectui repræsentent: facturis et recepturus super iis, quod ordo dictaverit rationis. Diem vero citationis, et formam et quidquid infeceritis, nobis per vestras litteras harum seriem continentes fideliter intimetis (1). Dat. apud Urbem veterem IX kal. Novemb. anno 1 ». Transiit postea Maria sua in regnum Hierosolymitanum jura Carolo Siciliae regi: unde id nomen Siculis regibus adjunctum est (2). Inane quidem: cum nec ipse Aragonio bello, et Siculorum defectione implicatus e Saracenorum tyrannide, ut concitate de illo spes pollicebantur, vindicare potuerit: alique reges, umbra contenti, idem regnum hosti eripere non sint ausi.

21. *Litteræ Encyclicæ de Concilio in Saracenorum et schismaticorum causa celebrando.* — Urebant interim Gregorium graviores curæ, quæ tandem ratione afflictas Terræ-Sanctæ res ab extrema pernicie non vindicaret modo, sed Saracenorum etiam potentiam prosterneret: ad Ecclesie conjunctionem Græcos adduceret, Christianam religionem diffunderet, deformatos nimium Ecclesiasticorum mores perpoliret, primævumque sanctitatis flerem revocaret. Arduam et difficilem suscipiebat provinciam, quam solus pericere non poterat: atque ideo Concilium Œcumenicum indixit, cujus convocandi Encyclicæ litteræ hæc sunt Senonensi archiepiscopo ac suffraganeis inscriptæ.

« Gregorius etc. archiepiscopo et episcopis, ac dilectis filiis abbalibus, prioribus, decanis, archi-

diaconis, præpositis et aliis Ecclesiarum prælatis per Senonensem provinciam constitutis.

« Salvator noster, in cujus ditione cuncta sunt posita, civitatem Hierusalem videns, et prævidens ruinuram, Hevisse describitur super eam. Et nos itaque, qui civitatem veri David, religionis videlicet Christianæ, circa cujus regimen non insufficienti e nostræ debilitatis, sicut nec debemus, innitimur; sed de sola superabundantia virtutis divinæ speramus, non solum scissuras juxta prophetiæ vaticinium multiplicatas aperte videmus; sed et ruinæ magnæ periculum in subtractione populi Græcorum, qui a Sedis Apostolicæ devotione, ac obedientia se subtraxit; in occupatione maxima, et vastatione valida Terræ-Sanctæ; in subversione morum, quæ universaliter in clero graviter obrepisse videtur et populo; jam non tam cernimus, quam palpamus, non possumus non lugere, non comprimere lacrymas, continere suspiria, vel colibere singultus. Profecto cum tanta subsistendi ratio, planctum declinare non possumus: sed necesse est jam foras exeat, ab olim, dum etiam nos minor status haberet, tanto altius radicans introrsum, tantoque diuturnitate factus acerbior, quanto facultate vetante diutius non est efficaciter exire permissus. Exeat igitur, exeat ad fratres et filios, ut scientes incommodum ipsum, prudentius æstimantes, cooperationis remedio efficacius pro viribus relevent, et planctum piæ compassionis officio dulcius consolentur. Quis ergo dabit capiti nostro aquam, aut oculis nostris fontem lacrymarum, ut sic populi immilitati nostræ commissi spiritaliter et temporaliter interfectos diebus ac noctibus ingemamus, quod culparum sordes, quibus iram meruisse creditur, diluamus? Lugendum siquidem occurrit, quod per subtractionem prædictam a Sedis Apostolicæ unitate subtractos, et in devio posito grandis culpæ mors afficit: quod sanctum universalis corpus Ecclesie membro tam nobili eadem gravius admodum, et dispendiosa subtractio tanto tempore mutilavit. Lugendum est iterum ac amare dotendum, quod sicut in partibus transmarinis non tantum audivimus, sed et oculis nostris vidimus, et manus nostræ contrectaverunt, prohi dolor! detestabilius solito blasphematur in gentibus nomen Christi: cum jam non tam verbis, quam rebus ipsis, et factis Christianis insultetur ab infidelibus, et dica-

(1) In litteris Pontificiis hic ab annalista recitatis asseritur Hugo Cypri rex, Hierosolymitani regni coronam ab episcopo Liddensi, jussu Guillelmi patriarchæ Jerosolymitani, accepisse. Verum anno MCLXXIX quadam die insignitum ab ipso Guillelmo asserit Bernardus Thesaurarius. Facile tamen uterque conciliatur, si id scripisse Bernardum reputaverimus, quod cum ab episcopo Liddensi jussu Guillelmi corona decoraretur, ab ipso Guillelmo id præstitum dei merito affirmari poterit. MANSI.

(2) Quando Carolus Hierosolymitani regis titulum cessione Mariæ filiæ Boemundi principis Antiocheni usurpare cœperit, colligere mihi videor ex litteris ejusdem Caroli, legendis in *Anecdotis Marteni* tom. 1, col. 1131, modo tamen ille ex mendo, quo vitiate sunt, corrigantur. Consignantur illæ *Neapoli, anno Domini MCLXX, die XXIX Maii, Indict.* Forte Indictione, sed numerus Indictionis deest. *reg. nostrorum Jerusalem anno IV, Siciliae XV.* Siciliae annus XV cum anno MCLXX plane non congruit; legendum proinde anno Domini MCLXXX, qui plane annus cum anno XV regni Siciliae et anno IV regni Neapolitani conjungitur. Pariter alterum Diploma Caroli pro Asulanis quodam in Apulia episcopo apud Ughellum Ital. Sacr. tom. VII, col. 228, nov. edit. datum Neapoli die X Februarii Indict. VIII, adeoque revera anno MCLXXX. Ex his vero constat cessionem regni Jerosolymitani factam anno MCLXXVI, post diem XXIX Maii. Mirè his congruit Sabba Malaspina, qui per has dies Chronicon suum Siciliae scribens testatur, cessionem hanc peractam eo brevi tempore, quo Innocentius V sacris præfuit, nempe anno MCLXXVI. MANSI.

tur : Ubi est Deus eorum ; dum funiculus hereditatis Domini, eadem Terra-Sancta per nefandissimos Sarracenos sic audacter invaditur, sic secunda occupatur audacia, sic vastatur intrepide, sic in eisdem partibus Christianus populus inhumaniter trucidatur, quasi non sit illis adjutor ; nec sit qui misereri possit ipsorum.

22. « Legendum, et amplius pariter, et horrendum, quod cum ille paterfamilias diligens, qui horis diei variis operarios suam misit in vineam ; ille summus agricola, sator bonorum omnium, et plantator, agrum mundi hujus diligenter excolens, in eo seminaverit semen bonum ; inimicus homo tanta invenitur in ipso superseminasse vitiorum zizania et errorum, ut ea deflere magis liceat quam narrare : idemque ager quotidie potius arescere videatur ad ignem, quam albescere inveniat ad messem. Hæc dum ministerio considerationis debite mentis nostræ presentantur obtutibus, ignis in nostris meditationibus exardescit, et ad tanta discrimina relevanda suspirat affectus, zelus accenditur, et spiritus anxietur. Ad quod cum nos sufficere non posse sciamus, levamus oculos nostros ad montem : montem quidem Dei, montem uberem, montem pinguem ; unde opportunum nobis provenire auxilium et humiliter petimus et devote speramus.

« Et quia salubre in iis adhiberi remedium interest generaliter omnium ; nos cum fratribus nostris aliisque viris prudentibus exacto et frequenti tractatu præhabito, prout tantæ necessitatis instantia exigebat, de ipsorum consilio, generale Concilium, sicut imitatione digna sanctorum patrum consuetudo laudabili longævæ observationis exemplo nos instruit ; opportuno tempore decrevimus congregandum : ut in eo tam circa præmissa, quam circa cætera, quæ salutem respiciunt animarum, illa Deo auspice communi consilio inveniatur provisio, et ejusdem approbatione Concilii roboretur, per cujus salutiferam executionem virtus Altissimi, eliminatis erroribus, roborata fide, reductis errantibus redintegrata ejusdem fidei unitate, sedatis discordiis, pace firmata, extirpatis vitiis, virtutibusque plantatis ; correctis excessibus, moribus reformatis, repressis oppressionibus, libertate solidis munimentis instructa, recuperatis deperditis et ejusdem Terræ-Sanctæ statu prospero reparato ; hujusmodi scissuras uniat, ruina impleat, occupata restituat, vastata restauret, restituta et restaurata conservet : nobisque viam aperiat idem ipse qui novit, et facultatem tribuat ipse qui potest, ut vitiorum errorumque zizaniis ad comburendum (in) fasciculos alligatis, ad triticum in ejus horrenum congregandum, sic in præmissis juxta intensum animi nostri desiderium sibi ministrare possimus utiliter, quod idem verus ejusdem universalis sponsus Ecclesiæ ipsam dilectam suam expeditam rugis, purgatam maculis, munitam virtutum monilibus ac ornatam, unam semper habeat et formosam ad sui nominis laudem

et gloriam, ad animarum profectum, robor fidei, pacem et exaltationem populi Christiani.

23. « Quia vero prosecutio tanti propositi tempore indiget, ut deductum maturius, ac felicius, auctore Domino, effectum debitum sortiatur, biennium numerandum ab initio instantis Maii ad id duximus deputandum : deputaturi præterea interim aliquos viros tanto ministerio competentes ad prædicandum in terræ præfate suffragium saluiferum verbum crucis, per quod corda principum, prælatorum, cæterorumque fidelium inducantur ad subsidium eidem terræ, prout ipsius exposcit extrema necessitas, impendendum. Quocirca universitati vestræ per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus omni negligentia relegata, cunctis, prout talis et tanti negotii qualitas exigit, dispositis et paratis, sic medio tempore vos accingatis ad iter, quod kal. Maii anni ab Incarnatione Domini millesimi ducentesimi septuagesimi quarti, quas vobis et aliis pro termino assignamus ; in loco, quem licet ad præsens subdiceamus ex causa competentis, tamen tempore vobis curabimus intimare ; nostro vos conspectui presentetis, ad subventionem necessariam terræ prædictæ : solers et operosum interim studium impensuri, proseguendo favorabiliter et fideliter adjuvando illos, quos ad hujusmodi proseguendum negotium duxerimus deputandos.

24. « Volumus autem, quod in vestra provincia ex vobis, fratres episcopi, unus vel duo remaneant ad ea, quæ officium episcopale requirunt, inibi exercenda ; et tam ille, vel illi, quos propterea contigerit remanere ; quam alii, quos ad idem venire Concilium præpeditio forsan canonica prohibebit ; capitula insuper Ecclesiarum omnium ejusdem provincie, tam cathedralium quam etiam aliarum, quibus per vos, fratres archiepiscopi et præfati episcopi, ex parte nostra volumus id mandari ; cum in eodem Concilio tractanda sint aliqua, quæ pertinebunt ad ipsos ; ad idem Concilium viros idoneos pro se mittant : non obstantibus quibuscumque privilegiis, seu indulgentiis quibuscumque personis, ordini, vel dignitati, seu collegio sub quacumque verborum forma vel expressione a prædicta sede concessis, per quæ possit effectus hujusmodi mandati nostri quomodolibet impediri, aut eidem in aliqua derogari : circa personarum et electionum numerum modamine, quod alias statuit Lateranense Concilium, taliter observato, ut nemini liceat illud excedere : sed omnibus prout libet arctare. Nullus pomposus aut inanis gloriæ quæsitur ; sed quilibet sic veræ humilitatis cultor appareat, quod et Ecclesiæ sibi commissæ nequaquam onerosus existat. Interim quoque per vos, et alios prudentes viros Deum timentes et habentes præ oculis, omnia, quæ correctionis et reformationis limam exposcunt, inquirentes subtiliter et conscribentes fideliter ; eadem ad ipsius Concilii notitiam deferatis. Et nos nihilominus variis modis et viis solers studium, et effi-

cacem operam dare proponimus, ut omnia et alia in examen ejusdem deducta Concilii, correctionem et directionem recipiant opportunam. Nullus igitur inobedientiæ notam, et canonicæ ultionis acrimoniam vitare desiderans, fallacium excusationum velamento se munit, vel ex impediementis itinerum; quæ Domino prava in directa, et in vias planas sua omnipotentia convertente aspera, cessabunt; frivole allegationis munimenta confragat, ut a tam sancti prosecutione operis se subducat: sed occurrant singuli voluntarii ad id, quod et divinæ congruit voluntati, et salutem animarum, ac utilitatem respicit singulorum. Datum Laterani II kal. Aprilis, Pontificatus nostri anno 10.

25. Aliæ ad Francorum regem datæ litteræ¹, quibus, ut ad Concilium accederet, rogatus est: tum sollicitati cæteri reges ac principes, ut illud sua præsentia ornarent. In primis vero invitatus Palæologus Græcorum imperator, ut suos oratores mitteret pro expetita adeo Orientalis cum Romanæ Ecclesiæ conjunctione. Cæptum fuerat opus, ut vidimus, ab Urbano et Clemente summis Pontificibus, quorum postremus litteris² suis modum imperatori præscripserat, quo ea res ad felicem exitum perduceretur. Transmiserat nimirum professionis fidei formam in certa capita discretam, quam professurus erat, ac Rom. Ecclesiæ primatum agniturus; quod pariter patriarcha atque alii Græcorum præcipui præsules facere jubebantur. Quam viam initam, Gregorius sibi ut optimam insistendam censuit, ac Palæologo scribenti, maximo se copulandæ utriusque Ecclesiæ desiderio ardere; utque S. Ludovicum Francorum regem pacis arbitrum constituisset, perque fusum Christi in cruce sanguinem esset obstatus, ut eam provinciam susciperet, ac si eam respueret, coram divino tribunali rationem Numini tot periclitantium animarum redditurum; respondit Gregorius³, Francorum regem prudenter censuisse id munus sibi arrogandum non esse: nunc vero opportunum perficiendæ rei tempus affulsisse, si ex animo eam conjunctionem expeteret, navaret operam: æternum sibi gloriæ decus, nulla ætate obscurandum, pariturum.

« Viro magnifico Michaeli Palæologo imperatori Græcorum illustri, gratiam, per quam gloriam obtineat in futurum.

« Qui miseratione ineffabili, cum venit temporis plenitudo, vocavit ab Oriente avem, et virum voluntatis suæ de terra longinqua, ipse nos in Orientalibus peregrinantes partibus, ut licet immeritis ejus vicarium sua sola dignatione statueret, qui ore prophetico avis nomine in metaphora præmissa signatur, vocari ad gerendum Apostolatus ministerium dignanter potius quam digne permittens; vota nostra etiam, dum nos minor status haberet, sicut firmiter credimus, et

fatemur humiliter, in pacis direxit semitas: et eadem a nostræ promotionis auspiciis ad illius commoda, in omnes pretioso Christi redemptos sanguine, præcipue autem in Christiani nominis titulo insignitos, diffundenda pro viribus, eo magis accendit, quo salutem animarum (ad quam nos, et affectus intentio afficit, et debitum suscepti officii pastoralis adstringit, speramus exinde liberius et efficacius, divina concedente clementia, proventuram. Unde quamprimum ad locum, in quo cum fratribus nostris sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus; quorum specialiter consilio utimur et auxilio communitur, convenire potuimus, nos, hybernis maris calcatis fluctibus, potentia divina perduxit, nequaquam torpuimus otio, sed non sine gravi amaritudine attendentes præfiguratum in piscatoris Petri rete, quod præ multitudine piscium rumpebatur, scissuram universalis Ecclesiæ; quam in suis fidelibus, non in fide (pro qua ille, qui pro sua reverentia est in omnibus exauditus, se rogasse testatur, ne deficiat fides ejus) aperte videmus non solum damnose divelli, verum etiam in eorundem scissura casu et aversione fidelium periculose divulgam, et ruinis gravibus deformatam; elaborandum summopere fore putavimus: ut illo, qui est lapis angularis utraque unum faciens, et parietem utramque connectens, sua immensa pietate donante, salubris exquiratur, et desiderata provisio, per cujus prosecutione, dicente Domino Aquiloni: Da; et Austro: Noli prohibere: ipsa mater Ecclesia, suos atterens filios de longinquo, et suis ab extremis terræ scissuris coeuntibus, cadentibus, relevatis, aversisque conversis; ruinis impletis et deformatibus reformatis; dissidentium multitudine in unitate fidei et vinculo charitatis unita, juxta prophetæ vaticinium, dilatet tentorii sui locum, funes tabernaculorum suorum extendat, et consolidet clavos suos: ad dextram et levam penetret semen ejus, gentes hæreditet, et desertas inhabitet civitates. Hoc est enim quod ab ipso largitore bonorum omnium profundis suspiriis petimus: hoc quod effusis lacrymis postulamus, ut ipse, in cujus unitate fundatur fidei unitas, unitatis Ecclesiasticæ fundamentum, dicente Apostolo: Unus Dominus, una fides; suam sanctam atque Catholicam Ecclesiam redintegrando uniat, et uniendo redintegret, in sinu ejus populis universis Latinis et Græcis specialiter adunatis in fide integra, spe solida et charitate sincera. Et quia hæc, si fons misericordiæ desiderii nostris benigne annuerit, ad communem cederent utilitatem omnium, communi ad ea deliberavimus consilio insistendum. Ideoque cum eisdem fratribus nostris, multisque aliis prudentia et veritatis amore pollentibus, deliberatione præhabita, propter hæc; et ad providendum utiliter et efficaciter de necessario Terræ-Sanctæ succursu de generali morum reformatione, quorum deformatio in clero et populo nimis obrepisse videtur; necnon et propter alia quæ in cunctis Christi fide-

¹ Lib. 1. Ep. cur. III. — ² Clem. tom. II. Ep. CCCXXIII. —

³ Greg. l. 1. Ep. cur. XXXVII.

libus speramus, auctore Domino, spiritaliter maxime ac insuper temporaliter profutura; de dictorum fratrum nostrorum consilio Synodum generalem universis Catholicis mundi principibus et Ecclesiarum praelatis, ad illam per nostras sub certa forma litteras evocatis in kal. Maii ab Incarnatione Domini millesimi ducentissimi septuagesimi quarti, annuente Domino, indiximus congregandam. Super quo, licet ab exordio Indictionis huiusmodi ad magnificentiam tuam litteras et nuntios disposuerimus destinare; ipsorum tamen consulto suspendimus missionem, anxii expectantes, ut a te super iis, quæ felicis recordationis Clemens papa prædecessor noster novissime tuæ celsitudini scripserat, apoerisiariis receptis aliquibus, nostros plenius mitteremus instructos.

26. « Nobis vero de tuorum apoerisiariorum expectatione sollicitis, dilectus filius frater Joannes de Ordine Minorum a tua serenitate transmissus, bonus de terra longinqua nuntius supervenit, tuas nobis devotione plenas, et lætitiæ causa non vacuas litteras repræsentans: in quibus gaudium de nostro, quem sperabas ad tuas partes adventu, conceptum; et honorem ac reverentiam nobis, ut patri affectuosissimo, a te ac tuis, velut a dilectis filiis, exhibendos; et subsequutum dolorem ex nostro transitu aliunde reverenter exprimens, inter cætera inferebas, nos debere diligenter advertere, qualem affectum et zelum tuum gerit, ut dicebas, imperium ad pacem et unionem populi Christiani; sperans, sicut eadem litteræ continebant, ex huiusmodi nostro adventu distantiam, quam inter pastorem et ovile Sathanæ induxit suggestio, dissolvendam: ac deinde in litteris ipsis edicens, quod idem frater tuo dilectus imperio, ut earundem litterarum verba sequamur, enarraret ore tenus reverentiam, quam gerit idem imperium erga summam et Apostolicam Sedem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ matris tuæ; et maximum dolorem quem habes propter schismata, quæ intra Ecclesiam Christi permanent dolorosa: et præcordialem affectum, quem observas thalamo cordis tui pro pace ac unione populi Christiani; ac ferventem zelum contra omnes impios crucis vivificæ ac honorabilissimæ inimicos. Demum in calce litterarum ipsarum ejusdem fratris verbis, tanquam ex ipsius ore prolatis imperii, nos fidem adhibere plenariam petisti. Sane tantæ ad nos tuæ devotionis indicia, nobis in præmissis exhibita, valde nimirum gratanter accepimus; et laudabile tuum propositum et affectum ad reparandas ipsius populi Christiani scissuras, ac ipsa in indemnitate Catholicæ fidei et charitatis glutino unendum; necnon et recognitionem reverentiæ debitæ præfatæ Sedi Apostolicæ, ipsiusque Romanæ Ecclesiæ matri tuæ, per fratrem et litteras prædictos expressa, cum tanto majori gaudio acceptamus, quanto id credimus Deo acceptius, populo eidem utilius, et tuæ ac ipsorum salutem, nostrisque proinde affectibus plenius convenire.

Adjicit quoque non modicum ad conceptam ex præmissis cordis nostri lætitiæ, quod huiusmodi laudabilem zelum tuum ad ejusdem populi unionem claræ memoriæ Ludovico regis Francorum illustri, sicut intelleximus, apertius revelasti, eidem patenter insinuans, quod tu, ceterus et populus tuæ ditioni subiecti; desiderantes ad obedientiam ejusdem Ecclesiæ Romanæ redire, ipsique in ejusdem fidei professione uniri; ac varias super hoc ad eandem sedem litteras et nuntios destinantes, quorum etiam aliqui in via detenti non pervenerant ad eandem; frequenter et humiliter ad id vos postulastis admitti, nec adhuc tuæ ac ipsorum fuerat instantiæ satisfactum; apud eundem regem multiplicatis super hoc litteris et nuntiis institisti, petens instanter, ut ipse in tam pio et utili negotio arbitri partes assumens, ad ipsius consummationem sollicita intenderet pietate: ac insuper ut tuis verbis, prout nobis referuntur, utamur, te velle regem eundem arbitrum in hoc constituere, asserens promittebas, quidquid idem rex super hoc diceret, te plene ac inviolabiliter servaturum. Et ut plenius circa hoc tuum manifestares affectum, adjurasse diceris regem eundem per aspersionem sanguinis Jesu Christi, ne assumere onus huiusmodi recusaret: et ne secus faceret, ad summum Judicem, ut ipse rex in extremo judicio coram eo de hoc rationem redderet, appellasse. Et licet idem rex, prudenter attendens ac humiliter recognoscens, quod suum non erat tale in eodem negotio, quod specialiter pertinere dignoscitur ad ejusdem sedis examen, officium usurpare: consulte responderit, quod in ipso nequaquam huiusmodi partes assumeret, sed pro ipsius consummatione, apud sedem ipsam libenter instaret; ac propterea litteras et suos ad eandem sedem nuntios destinavit, qui hæc omnia, ipsa tunc sede vacante, coram prædictis nostris fratribus retulerunt; ad quorum etiam pro parte ipsius regis instantiam bonæ memoriæ Albanensi episcopo, tunc in partibus illis ejusdem sedis legato, super hoc plena commissio facta fuit, tamen ipsis rege ac legato humana de hac luce sorte subtractis, processus aliquis haberi non potuit per eandem. Habent hæc itaque multæ jucunditatis causam, et materiam exultationis in Domino repræsentant. Si enim, prout est de tanto principe supponendum, de arcano mentis, ori consonæ in veritate procedant, verisimiliter credi potest, quod ille, qui ubi vult spirat, tuum ad tale iam utilis unionis desiderium animum inspiravit.

« Quæsumus itaque spiritum non extinguas, nec irrita facias, quæ ad eandem tuam matrem Ecclesiam et ad tantum principem, per diversos, ut præmittitur, nuntios et litteras de tuis dicuntur labiis processisse. Sed attende potius, et in conspectu attente considerationis expande, quod ille, qui est verum caput corporis mystici, Ecclesiasticæ videlicet unitatis, juxta illud Apostoli: Omnes sumus unum corpus in Christo; instante

suae passionis articulo, pro hac sibi placida unitate legitur signanter orasse : Volo, inquit, Pater, ut omnes in nobis unum sint. Si ergo juxta Scripturae sacrae testimonium, consilium ejus stabit et fiet omnis voluntas ipsius, necesse profecto est, hanc unionem impleri. Festina itaque, tolle moras et consulte fac tui esse muneris, quod omnino alicujus futurum est temporis. Festina et considerans incertam humani temporis brevitatem, tantum bonum non ultra differendo procrastines; ne forte, cum voluntas affuerit, ad perficiendum quod volueris, vita desit : sed eceleriter viam salutis et pacis per desiderabilem cordi tuo, (ut tam publice, tam laudabiliter profiteris) unionem Latinorum pariter et Graecorum in unius professione fidei et charitatis solidae unitate tuis subditis aperi, tuis posteris praepara; et incomparabile meritum tibi sollicite ac prudenter ex tam utili tam salubri praeparatione praecoccupa. Considera, considera, quam intrepidus, quam securus in extremo judicio coram tremendo Iudice, tantis ad ejusdem matris gremium tecum tuo ministerio reductorum stipatus cuneis, aliis tuis ad id concurrentibus meritis, apparebis : quam gratus advenies, quam gratanter etiam admitteris, quando comitiva gratissima ornandus illorum, quos innumeros, ut speramus, de tam numerosa multitudine, quam ad illius ovile, ipso praestante, reduces, tandem ipse pastor bonus, qui pro eis animam suam posuit, in dilecta sua tabernacula introducet; tu in eadem exultans et jubilans de suo munere introibis. O te felicem, si ad haec te Dominus praeparavit : si facultatem, quae ad ea tibi data videtur, cum omni diligentia efficaciter prosequens, et de contingentibus nil omittens, multis ab olim ad eadem laborantibus per diversos modos et vias; tu in labores eorum introiens pervenias solus ad bravium, optatum illorum finem obtineas, et inestimabilem gloriam, quam specialiter sequi debes, finaliter assequaris.

27. « Caeterum ut sit incepti super iis tractatus prosecutio, Deo adjuvante, facilius, et desideratus exitus promptior; felicitis recordationis praedecessorum nostrorum Urbani, et ejusdem Clementis Romanorum Pontificum gesta, circa instans negotium habita, recensuimus diligenter : et eos prius de fidei verae dogmatibus, quam de concordia inter eosdem Latinos et Graecos, in charitate mutua solidanda, tractandum, evidentibus ad hoc inductis rationibus (licet aliud continere tua petitio videretur) elegisse comperimus. Nec indigne cum spiritualem unionem fides initiet, dicente Domino per prophetam : Sponsabo te mihi in fide; charitasque consummet, egregio gentium doctore testante, quod qui adhaeret Deo, unus spiritus est : unus profecto cum illo; non tamen identitate substantiae, sed gratiae participatione ac gloriae. Memoratus itaque praedecessor noster Clemens apocrisiariis et litteris tuis ad ipsius praesentiam super hujusmodi negotio destinatis, benigne re-

ceptis; et tam secreto quam publice, prout eis placuit, plene ac patienter auditis; multisque aliis, ejusdem negotii utilitate ac justitia exigente, peractis; quae ipsius praedecessoris Clementis litterae, per eosdem tuos apocrisiarios ad te missae, ad tuam ut credimus notitiam devolverunt; demum, ut hujusmodi conjunctionis spiritualis initium ordinate procederet, idem praedecessor Clemens ad utilem et finalem expeditionem tanti negotii, praemissum ordinem, quem rationibus probaverat, facto etiam approbavit. Et ne ultra contingeret, idem negotium per inefficacia verba deduci, manifeste in praedictis litteris suis expressit, quid tibi, tuis, clero et populo supradictis faciendum incumberet, ut reverenter ad ejusdem sacrosanctae Romanae (Ecclesiae) sinum tu et ipsi sano freti consilio rediretis; in eisdem litteris verae Catholicaeque fidei professionem, quam eadem Romana firmiter tenet, fideliter docet, constanter praedicat et publice confitetur Ecclesia; quamque a te, tuis clero et populo supradictis, idem praedecessor noster Clemens expositulatus, te ac ipsos profiteri, si velletis juxta ejus desiderium redire ad Ecclesiae unitatem; ea insuper quae circa ejusdem Ecclesiae Romanae primatum, ac ipsis tuis clero et populo acceptari et recipi voluit; plenius explicando.

« De ipsa praeterea fidei professione, dictis tuis apocrisiariis copiam faciens, clementer obtulit eisdem satisfacere, si super ea in aliquo dubitarent: adjecto nihilominus in litteris supradictis, qualiter provida deliberatione conceperat, aliquos in lege Dei peritos ad tuam praesentiam destinare, cum quibus tu, iidemque tui clerus et populus super praemissis conferre possetis; et quod, si nihilominus aliquid tuum tuorumve animos concuteret, aut turbaret; propter quod aliquid de contentis in praescriptae fidei professione tu, vel ipsi vereremini profiteri; aliquos de peritioribus eorundem tuorum cleri et populi mitteres ad eundem, quibus se paratam obtulit, sicut eadem Romana Ecclesia parata semper extulit et existit, omni poscenti de ea, quae in ipsa est, fide ac spe reddere rationem.

« Quanquam autem hujusmodi suos apocrisiarios, pro eo quod aliqui ex eis, qui ad hoc fuerant de longinquis partibus advocati, et ipsimet morte praeventi fuerunt, non potuerit mittere ut concepit; tuam tamen excellentiam per easdem suas litteras monuit, et variis exhortationibus invitavit instanter, ut sic studeres habilitare materiam, sic animos tuum tuorumque disponere, quod in eorundem apocrisiariorum, quos ad te, ut praedicitur, mittere sperabat adventu; te ac praedictis tuis, clero et populo praescriptam humiliter suscipientibus, et fideliter profitentibus fidei veritatem; facilis foret ad reliqua, divina gratia favente, processus. Ad quorum prosecutionem, et specialiter ad charitatis vinculum inter eosdem Latinos et Graecos solido foedere confirmandum; si post receptionem et professionem ejusdem fidei,

et postquam ad obedientiam ejusdem Romanæ Ecclesiæ, tu ac iidem tui clerus et populus redisselis, ad locum, de quo eadem Romana expedire videret Ecclesia, generale Concilium peteres convocari; satis aperte spem tribuit, quod tuum in hoc desiderium adimpleret: non ad prædictæ discussionem, vel novam diffinitionem fidei, quam tanquam innumeris sacræ paginæ auctoritatibus, numerosis sanctorum Patrum sententiis, et Romanorum Pontificum stabili diffinitione firmatam, nec ipse voluit, nec nos intendimus, sicut nec decet, nec foret expediens, in dubium novo ipsam exponendo examini, revocare. Cujus seriem ad majorem certitudinem, ne forsitan ejus copiam casus abstulerit, vel illius memoriam obliterarit oblivio; necnon et illorum, quæ circa ejusdem Ecclesiæ Romanæ primatum, idem prædecessor Clemens a te, tuis clero et populo supradictis acceptari, et recipi voluit; licet eadem per prædictas ipsius prædecessoris Clementis litteras ad tuam notitiam pervenisse credamus; præsentibus duximus annectendam, quæ talis est: Credimus sanctam Trinitatem Patrem, Filium et Spiritum sanctum, etc. » Conceptam iisdem verbis hanc orthodoxæ fidei formulam in Clemente attulimus¹, atque ideo iterum repetere supervacaneum ducimus.

28. « Nos igitur debita meditatione pensantes, idem negotium, tam utiliter, tam propenso consilio et exacta maturitate dispositum et electum; ad executionem ipsius, ab eisdem prædecessoribus nostris Ordinem imitandum potius quam mutandum; dilectos filios religiosos viros fratres Hieronymum de Æsculo, Raymundum Berengarii, Bonamgratiam de S. Joanne in Perseceto et Bonaventuram de Mugello de Ordine Minorum; viros quidem pauperes spiritu, sed divites fide, mundi hujus contemptis divitiis, cæterisque abjectis illecebris, post Christum simul in unum divitem et pauperem per suorum, quantum eis ab ipso conceditur, gradiendo semitam mandatorum, ipsum veram sapientiam imitantes; decrevimus ad tuam celsitudinem destinandos. Ideoque magnificentiam tuam monemus, rogamus et hortamur in unigenito Dei Filio Jesu Christo, per suæ crucis mysterium, et immensæ redemptionis humanæ beneficium, in charitatis visceribus obsecrantes, quatenus ipsos benigne recipiens, et ad illum respiciens salutis et pacis auctorem, qui operatus est in medio terræ salutem; qui oriens ex alto pacem sibi acceptam, et ab omnibus acceptandam evidenter ostendens, eam in ortu suo Angelorum ministerio bonæ voluntatis hominibus nuntiavit, et inter homines conversatus verbo docuit, prædicavit exemplo, ut ad ovile Domini redeas, ac ipsos tuos clerum et populum, eo concedente, reduces, tibi et ipsis quietem tribuas: innumerabilibus periculis animarum et corporum rerumque dispendiis,

quæ guerrarum induceret, quam avertat Altissimus horrenda calamitas, prudenter occurras; et de tam pii negotii consummatione, in æternum tibi memoriale constituas, hujusmodi salutarem unionem Latinorum et Græcorum, quam tibi votivam admodum evidentibus fateris affatibus, sedulis prosecuturus affectibus: præscriptam fidei puritatem, imo puram et solidam veritatem agnoscas, suscipias corde humili et sincero; coram eisdem fratribus apocriariis nostris profitearis ore veridico ac fideli. Præmissum etiam ejusdem Ecclesiæ Romanæ primatum, ad illius obedientiam spontaneus veniens recognoscas, ipsum acceptes et sponte recipias: prædictosque tuos clerum et populum, ipsam tidem similiter suscipere, profiteri, ac ad obedientiam ipsius Ecclesiæ Romanæ venire, primatum ejus recognoscere ac acceptare procures.

29. « Præmissis primatus adimpletis, ad memoratam Synodum, cui una cum aliis Catholicis principibus te decebit, et nos desideramus, ac petimus interesse, in loco in quo ipsam congregari continget, ut ad cætera quæ imminent, ipsorum et tuo fulti consilio securius procedamus; vel personaliter venturus, si facultas affuerit, vel apocriarios magnæ auctoritatis, et prudentiæ viros tuo missurus nomine, per quos tuum nobis super agendis inibi consilium reveletur. Peracta siquidem hujusmodi utriusque populi, Latinorum videlicet et Græcorum, in prædictis professione fidei et recognitione primatus, tam sancta, tam desiderabili unione; per quam præmissum tuum zelum laudabilem, a te verbis et litteris frequenter expositum, facto manifestabis; et probabis apertius, per quam nostrum et eorumdem fratrum nostrorum aliorumque Latinorum tibi animos attrahere poteris, et in iis quæ agenda supererunt, nostrum et ipsorum favorem, in quibus sine offensa Dei præstari poterit, merito vindicare; ad præmissa solide roboranda commodius, et ad tractatum charitatis inter ipsos Latinos et Græcos, radicibus zizaniorum evulsis, omnibusque discordiis, Domino annuente, sedatis, inviolabiliter solidandæ tanto efficacius, tantoque favorabiliter intendemus quanto liberius tibi de regione dissimilitudinis jam reverso; post productam in spe recuperandæ innocentiae stolam primam, post annulum in manu tua ex fidei professione positum; condescendere poterimus, et sine conscientiæ læsione rationabilibus acquiescere votis tuis. Sic namque præmissa cordi nostro insident, sic ad ea totis præcordiis aspiramus, ut pro eorum executione non solum labores impendere, sed etiam superimpendi modicum reputemus.

30. « Propter quod licet tam tibi et tuis hæc via salubrior, quam ipsius negotii qualitati sit aptior; cum fidei puritas consensum purum ac liberum exigit, et conditionem aliquam non admittat; tamen si peccatis exigentibus populi utriusque nondum datum est desuper, ut ad ea præ-

¹ An. Chr. num. 75.

dicto modo complenda tuos tuorumque animi sint parati; nos non intendentes idem salutare negotium desperatione præcidere, sed saltem manu-ductione, qua possumus, promovere, tolerabimus patienter. Quod si velis ad sedem eandem ante prædictam Synodum vel in ipsa Synodo (ut ibi ordine suo prædicta omnia, tam circa professionem fidei cum recognitione primatus ejusdem Ecclesiæ Romanæ, quam circa ipsos Latinos et Græcos, dissensionis cujuslibet inter eos sublata materia, in charitate mutua uniendo plenius et solidius compleantur) tuos apocrisarios destinare, ad eadem pro te ac ipsis tuis clero et populo faciendâ secure cum potestate plenaria; solemnes, prout facti qualitas exigit, mittas apocrisarios ad præmissa. Volumus tamen quod prius tam tu serenitatis tuæ apices, quam omnes, vel saltem patriarcha Græcorum, et aliqui alii majores prælati ejusdem imperii, prædictis nostris nuntiis in forma, quam destinamus sub Bulla nostra, per ipsos tibi, cum te ac eosdem tuos clerum et populum ad hæc procedere velle patuerit, ostendendam; litteras concedatis, de præmissis professione fidei et recognitione primatus ejusdem Ecclesiæ Romanæ primo apud nos per eosdem solemnes mittendos apocrisarios, (Domino viam ad sedandas inter eosdem Latinos et Græcos discordias, alias demonstrante) tuo et tuorum nomine infallibiliter faciendis; et postmodum per te, prælatos omnes, ac tuos clerum et populum supradictos, cum a sede ipsa mandatum fuerit, personaliter iterandis. Nos enim eosdem tuos apocrisarios concessis prædictis tuis apicibus et prælatorum litteris, destinandas recipimus alacriter, charitative tractabimus et ad consummationem præmissorum cum omni diligentia, prout Dominus concesserit, procedemus: et nihilominus super sedatione discordiarum ipsarum, tam per ipsos apocrisarios, quos ad præsens mittimus, quam per alios hinc inde mittendos, poterit interim tractatus haberi; et exquiri diversæ viæ ac modi, qui ad expeditionem faciliorem idem negotium, favente Domino, præparabunt.

« Quia vero cordi nobis est de ipso negotio saltem in eadem Synodo providere salubriter; et ideo desideramus, quod dudum ante ipsam ad nos de illorum exitu, felici utinam, proveniat certitudo; celsitudinem tuam affectuose requirimus et rogamus instanter, ut eosdem fratres apocrisarios nostros, feliciter et sic celeriter studeas expedire, quod redeuntibus cum tuo certo ad præmissa responso, dictum tempus pro ejusdem Synodi congregatione præfixum, adeo valeant commode prævenire, quod ad ejusdem negotii provisionem ante ipsam Synodum possit, ut decet, habilitari materia sufficientis ad hoc temporis opportunitate concessa. Scire quidem te volumus, quod si eosdem nostros nuntios contra hujusmodi nostrum desiderium retardari contingat, nos, de tua responsione incerti, tam utilis negotii prosecutionem per

vias, quas ad animarum salutem Dominus aperire dignabitur, propterea nec omittere intendimus, nec differre. Datum apud Urbem veterem IX kal. Novembris anno 1000. Ilis Palæologum a schismate abducere nitentur Gregorius: qui simillimis litteris patriarchæ significavit¹, kalendis Maii anno ab Incarnatione Domini millesimo ducentesimo septuagesimo quarto Concilium ob urgentissima Ecclesiæ negotia indictum: ad quod, cum præcipuis præsulibus Græcorum accederent, rogavit. Legatis vero quemadmodum cum imperatore se gerere deberent, præscripsit², ut post editam fidei professionem ac primatum agnitum, ad id præstandum Græcos adducturum sacramento polliceretur, tum imperatoris apocrisariis Diploma Pontificium tuti et liberi comitatus tribuerent³. Quo argumento sanctissimus Pontifex ad Carolum Siciliæ regem litteras dedit, quibus de cæpto Græcorum cum Romana Ecclesia conjunctionis tractatu certiorum factum deprecatus est, ut Constantinopolitanis oratoribus venientibus itinera omnia aperiret, salvosque et incolumes tueretur.

31. *Papæ ad Venetos litteræ.* — Conjunge-mus hic alia ad Palæologum hoc anno spectantia: quem belli Latini terrore urgere meditatus videtur Gregorius ad ventilatam toties Græcorum ad Ecclesiam reditus causam absolvendam. Cum enim inducias a Venetis cum Palæologo antea initas jam effluere, ac Græcum de iis producendis apud Venetos instare accepisset, repetitis frequentibus ad Laurentium Teupulum ducem Venetorum litteris rogavit, ne inconsulta Sede Apostolica inducias, vel fœdus cum Palæologo coiret: cum maxime ex eo Christianæ reipublicæ damnum ingens infligeretur. Sed nullum responsum Pontificis litteris dante duce, gravioribus eum querelis perstrinxit⁴ Pontifex, acceptum nuper absolutionis beneficium oblivione delevisse; tum mixta precibus imperia adjecit, ne iis induciis consentiret: « De tua, inquit, tili, discretionem non possumus non mirari, quod cum te nuper ad sinum matris Ecclesiæ sic gratiose, non sine aliquorum magnorum murmure, duxerimus admittendum, in hoc tibi affectionem, quam ad te gerimus, non modicam ostendentes; tu quasi tam immemor beneficii tam recentis, et velut ad exhibitionem tantæ affectionis ingratus; ad varias nostras tibi et dilecto filio communi Venetorum directas litteras, super trengis inter vos et Palæologum inhibendis, respondere hactenus non curasti; mandata nostra reprehensibili silentio, vel damnabili contumacia negligendo. Quia vero cordis nobis est, ut ab hujusmodi trengis cum dicto Palæologo tu et dictum commune abstinence omnino, sicut ipsa litterarum super hoc inculcatio manifeste indicat, et contenta in illis nostræ voluntatis expressio manifestat; nobilitatem tuam monemus, rogamus

¹ Ep. xxxix. — ² Ep. xxxviii. — ³ Ep. xl. — ⁴ Ext. ejus lit. in Cod. Vallie. sig. lit. C. num. 49. pag. 92.

et hortamur attente, tibi nihilominus districte præcipiendo mandantes, quatenus ob reverentiam Apostolicæ Sedis et nostram studiosam operam et operosum studium cum omni diligentia, qua potes, impendas, ut a tractatu treugarum hujusmodi contrahendarum, vel producendarum in longius penitus desistatur». Quo argumento ad Petrum Venetorum ducis filium scripsit, gratulatusque est suam illum voluntatem Pontificiæ accomodasse; utque ad eas inducias noxias Ecclesiæ discutiendas navaret operam, et quid demum perfectum esset, ipsum litteris suis quamprimum faceret certiores, hortatus est.

32. *Mortuo Balduino II, Gregorius ad Alphonsum Castellæ regem imperium anhelantem scribit.* — Sollicitatos ad pacem Venetos a Palæologo fuisse, etiam meminere Veneti historici: atque ad ineundam ab iis gratiam, quos in vinculis tenebat, restituisse libertati. Nec minus Balduinum et Carolum Siculum Venetos de firmando fœdere pro recuperanda Constantinopoli interpellasse, narrat Andreas Dandulus¹ sub quarto Laurentii Teupuli anno, qui in præsentem incidit: «Eodem, inquit, tempore apocrisarii Michaelis imperatoris Græcorum quingentos homines Venetos, quos in galeis fundatorum Nigropontis ceperat, duci offerunt, et renovationem treugæ requirunt. Tunc etiam ambasciatores Balduini imp. Constantinopolitani et Caroli I regis Siciliæ, qui filiam suam Catharinam Philippo primogenito Balduini in conjugem dederat, Venetias accedunt, et colligationem imperii Romanicæ a duce petunt. Dux vero per suos legatos utrisque respondere promisit, et cum duabus galeis legatos Græcorum Constantinopolim transferri fecit. Postea Balduinus imp. obiit, cui Philippus filius successit». Ad restituendum imperio generum ingentem postea apparatus instruxisse Carolum; sed Palæologum Prochytae suasu, adjuto ære ingenti Petro rege Aragonum, ut Siciliam invaderet, periculum discussisse, inferius videbimus. Nunc ab Orientali imperio ad Occidentale orationem traducamus, cujus miserrimus status cum esset ob diuturnum interregnum, volebat animo Gregorius in OEcumenica Synodo, decisa principum consilio veteri controversia, illud pristina restituere dignitati.

33. Miserat Alphonsum, sublato e vivis Richardo imperii æmulo, ad summum Pontificem oratores, qui suo nomine flagitarent, ut ipsum ad imperiale diadema solempni ritu conferendum vocaret, omniaque gesta, quæ ipsius detrahebant dignitati, rescinderet; cum servatis omnibus juris circumstantiis in regem Romanorum electus esset: tum principes electores electionem aliquam novam moliri vetaret. Denique ea re Apostolicæ Sedis judicio permissa publice professi sunt Castellæ regis oratores, se ad eandem Sedem, ne electores aliquid novi in ipsius damnum pertentarent, provo-

care. Quæ cum in cardinalium consessu agerentur, visum est¹ decidi rem non posse, nisi Richardi electoribus excitis, cum ad eos de eo eligendo, qui in imperatorem unendus erat, pertineret: cum vero integra eorum essent jura, posse ad electionem alterius convenire. Quod si facerent, atque interea Pontifex Castellæ regem corona imperiali redimiret, gravissimam discordiam emersuram, ac sorte æquitate cogente, latam sententiam rescissum iri. Cæterum quod Richardus sublatus e vivis esset, nullum ipsius causæ novum jus adjectum; ac nutare adhuc imperialem in illo dignitatem, si ab ipso principio non justis suffragiis delata Alphonso fuisset.

« Illustri regi Castellæ ac Legionis in Romanorum regem electo.

« Dilecti filii frater Aldemarus de Ordine Prædicatorum, et magister Fernandus canonicus Zamorensis, tui procuratores et nuntii, habentes ante sub tuo sigillo liberum et generale mandatum ad petendum pro te ac tuo nomine a nobis et fratribus nostris, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalibus, inunctionem, consecrationem et imperii coronam; ac assignari tibi diem ad recipiendum easdem et ad petendum favorem ipsius Ecclesiæ, tibi medio tempore impendi pro juribus et honoribus imperii prosequendis, et etiam conservandis: ad petendum etiam cum instantia revocari, quidquid in præjudicium tuum, vel juris in imperio tibi debili, post electionem de te factam, et consensum a te præstitum, per aliquem, vel aliquos extitit innovatum circa jura imperii vel aliquam ejus partem in tuum præjudicium, et gravamen; in nostra et eorundem fratrum præsentia constituti tuo nomine petierunt, ut te ad recipiendum inunctionem, consecrationem, et coronationem in imperatorem vocarem: et assignarem tibi certam diem, qua venires prædicta omnia recepturus: quodque tibi debitum, et consuetum favorem medio tempore præstarem, et hoc faceremus secundum formam et justitiam consuetam. Dicebant autem id debere concedi pro eo quod qualis et a quibus, et sicut, et ubi debuisti, fueras in Romanorum regem electus, in imperatorem postmodum coronandus: prædictis quoque secundæ petitionis articulum adjungentes, videlicet ut ea quæ post electionem tuam et consensum adhibitum circa jura et possessionem imperii, vel aliquam ejus partem tibi quæsitam, per aliquem vel aliquos innovata fuerunt, deberent in irritum revocari: cum jure tuo, possessione, vel quasi privari non debeas, sine causa. Tertio petierunt, quod inhiberemus imperii electoribus, ut prima petitione durante, ad aliquem alium non procederent eligendum de facto, cum de jure non possint. Et demum hujusmodi tertiam petitionem nostro arbitrio committentes, protestati fuerunt, quod prædicti electores, ad aliquam aliam electionem pro-

¹ Andr. Dand. hist. l. x. c. 8.

¹ Lib. 1. Ep. cur. xxxv. et Cod. Vall. sig. lit. C. num. 49. p. 26.

cedere non deberent in tuum præjudicium et gravamen: et ne contra fieret, Sedem Apostolicam appellarunt, asserentes ex causis se legitimis appellare.

34. « Cum autem ad investigationem veritatis, super hujusmodi petitionibus, in consistorio publico cum ipsis tuis procuratoribus et aliis jurisperitis, eisdem in prosecutione tui juris assistentibus, quasi familiariter conferremus, inter cetera tangebatur, quod claræ memoriæ Richardi in Romanorum regem electi electoribus non vocatis, vel saltem denuntiatione aliqua non facta eisdem, non erat ad expeditionem petitionum hujusmodi procedendum: cum eorum videatur specialiter interesse, utpote cum jus eligendi regem Romanorum, in imperatorem deinde promovendum, sibi vindicent, et in pacifica esse dicantur ipsius possessione, vel quasi. Ex quo etiam arguebatur, non posse, nec debere inhiberi eisdem, quo minus hujusmodi sua possessione libere uterentur; alium, si eis videretur expediens, eligendo. Ex hoc insuper manifesta quædam tua ratio videbatur insurgere, per quam dictæ petitiones videntur non esse aliquatenus admittendæ: quia si contingeret easdem petitiones admitti, et interim dictos electores in alium consentire; cum non possemus electo taliter audientiam sine injuria, et gravi scandalo denegare; cogeremur habitum pro te recensere, et forsitan urgente justitia revocare processum, quem petitiones admittendo prædictas, justum videremur antea censuisse. His et aliis in collationem deductis hujusmodi, receptisque quibusdam allegationibus ab eisdem tuis procuratoribus super illis tandem actis, et statu ejusdem negotii sollicitè repetitis; invenimus per quemdam magistrum de Podio Bonizi procuratorem tuum, articulos diversos oblatos, et ipsum procuratorem se admitti ad probandum eosdem in Alemannia, Francia, Hispania, Italia et nihilominus in curia Romana tuo nomine cum instantia postulare; ac ipsos et alios quos dilectus filius magister G. de Corneria procurator memorati Richardi ejus nomine obtulit, per felicis recordationis Clementem papam prædecessorem nostrum de fratrum suorum consilio fuisse, prout facti qualitas suasit, admissos: et tandem assignato utriusque partis procuratoribus tui et memorati Richardi nomine ad probandum eosdem articulos terminos propter impedimenta varia circumducto, demum iterato ad nullam tuorum specialiter procuratorum instantiam, ad idem alium præfixum terminum, et in prædictis provinciis assignata loca, in quibus testium productio fieret, ac examinatores ipsorum nihilominus deputatos.

35. « Et quia inter moras, eodem prædecessore viam universæ carnis ingresso, nullus circa probationem eorundem articulorum ex præmissis habitus est processus; cum nullum de jure sit dubium, juri tuo nihil ex dicti Richardi obitu accrevisse, quia electio tua vires ex post facto non

assumpsit, si nequaquam in principio habuisset, nec ex casu partis alterius fulcramento aliquo indigeret, si rite fuerat celebrata; prædictos fratrem et canonicum tuos procuratores publicæ in eodem consistorio interrogavimus, utrum vellent præfatis articulis pro parte tua oblatis insistere, ipsosque probare; an eisdem renuntiare, seu ipsis omisis, quasi esset in hujusmodi conclusum negotio expectare finalem ordinationem ipsius. Verum ipsi dicentes, quod ad ista respondere non poterant, nec debebant, utpote ad petitiones duas primo propositas deputati, et ad Instrumenta et chartas, quæ habebant, in curia ostendenda, et ad responsionem super dictis petitionibus audiendam; demum litteras et Instrumenta quamplurium magnatum de Alemannia, et aliarum civitatum, et singularium personarum de Italia, ut dicebant, et eorundem litterarum series prætereundæ videbatur; in nostra et eorundem fratrum præsentia exhibere curarunt: protestantes expresse, quod, etsi præmissa, ut eorum verba sequamur, facerent coram nobis tanquam coram iudice, qui petita facere poterat et debebat secundum justitiam consuetam in aliis promovendis ad coronam imperii a nostris prædecessoribus observatam; non tamen hoc petebant nec exhibebant, nec faciebant coram nobis, ut in figura iudicii; sed de plano ad instructionem et informationem nostram et fratrum nostrorum super jure tuo, et exhibitione justitiæ consuete: ac insuper asserentes, quod credebant ex eisdem Instrumentis et chartis exhibitis, et ex illis quæ per ipsos proposita fuerant, coram nobis et per alios tuos et imperii nuntios coram nostris prædecessoribus, a quindecim annis circiter; nec non et ex qualitate facti, quod publicum per famam, imò notorium communiter reputari dicebant; nos et eosdem fratres nostros super jure ac justitia tua sufficienter instructos petierunt, institerunt, et etiam supplicarunt, ut dictas petitiones dignaremur admittere cum effectu, et ad eas utiliter et celeriter respondere, salvis protestationibus omnibus, quas in hoc negotio ipsi tam in propositione publica quam privati proposuerunt, in suo robore duraturis: cum tamen frequenter protestati fuissent, quod nequaquam renuntiare probationibus intendebant; sed, si opus esset, potius uti eis.

36. « Sane licet nos debitum non urgeret officii, dictos tuos procuratores instruere, sed juxta qualitatem petitorum respondere sufficeret ad petita; illa tamen, quam ad te gerimus, coegit affectio, ut benigne tecum et cum ipsis agentes; ne votivam nobis instantiam expeditionem negotii, per ineptas petitiones contra nostrum desiderium contingeret impediri; eis præmissæ primæ petitionis ostenderemus ineptitudinem, nec secundæ injustitiam faceremus. Siquidem prima petito cum ipsius negotii decisionem exigat cum protestatione, quod adhuc probationibus uti liceat, se non compatitur, nec cum ipsa concurrat. Sive namque ipsam admitti, sive finaliter et decisive repelli con-

fingeret, post decisum alterutro modo negotium, nullus profecto locus probationibus superesset, nec probationum facultate pendente: sed dum post renuntiationem probationum expressam vel conclusionem saltem explicitam, seu interpretativam ex jure, sunt negotia finali calculo terminanda. Secundæ vero petitionis injustitiam proculdubio late patet. Quomodo enim, dum de jure, quod in imperio tibi asseris acquisitum, pendet examen, procedere juste potest illa petitio, qua pro parte tua petitur, revocari quicquid innovatum est in præjudicium juris tui? Cum illud adhuc incertum sit, et ex incerto iudiciorum pendere videatur eventus: maxime cum caveatur in jure petitori, pendente controversia, super rei dominio alienius interim ipsius rei ratione jus aliquod vindicanti, exceptionem ob stare, ne majori questioni fiat præjudicium per minorem.

37. « Porro cum ad vicariam in Tuscia christissimo in Christo filio nostro regi Siciliæ illustri ejusdem sedis auctoritate commissam, et potestarias in quibusdam Tusciæ ac Lombardiæ civitatibus a rege ipso ejusdem sedis tolerantia, seu permissione susceptas, ipsius petitionis feratur intentio, prout eam proponentium expressio continebat, expresse supplicantium quicquid circa illas factum fuerit, revocari; ex hoc ejusdem petitionis injustitia evidentius apparebat, quod auctoritatis commemoratio, eidem regi præstita in præmissis manifeste docebat. Datum siquidem dictus prædecessor noster prudenter attendens, quod cum ad prælatos omnes et episcopos maxime spectet, in suis diocesis exhortationibus prius, et demum sua jurisdictione ac auctoritate revocare ad concordiam discordantes; ad ipsam singulariter pertinebat in universali Ecclesia cunctave congregatione fidelium pacem quærere, ac ipsam facere diligentius observari; et potissime in eisdem Tusciæ ac Lombardiæ partibus, quæ imperiali destitute regimine, in his provisionem ipsius et dicte regis specialiter exspectabant; de ipsorum fratrum consilio salubriter ordinavit, ut incolæ partium dicte provinciæ Tusciæ, ipsi subiecti imperio, jurarent pacem se inviolabiliter servaturos, et eam studerent fideliter observare: non intendens, quod per hoc aliquis sui juris prosecutionem omitteret; sed ut illud non viribus sed jure prosequeretur coram iudice competenti: ne si quisquam sine sui magistratus imperio sibi jus dicere propriè temeritate præsumeret pacem provinciam, non absque gravi aliorum dispendio perturbaret.

38. « Pacis autem hujusmodi eundem regem a principio constituens servatorem, deinde ut in commissa sibi provincia singulis suam reddendo justitiam, pacem melius conservaret, cum pax justitiæ sit opus, et fructus ipsum ut haberet exhibendo omnibus justitiæ potestatem; vicarium sub certa forma in eadem provincia Tusciæ constituit generalem: et demum, cum post labores innumeros et expensas non modicas, reductis rebelli-

bus per summum ministerium, toti eidem provinciæ pax saltem publica proveniret; idem prædecessor regimini regis ipsius utilitate pensata, patienter toleravit, non indigne permisit, eundem potestarie officium in civitatibus Lombardiæ, quæ illud sibi offerrent, licite recipere ac libere, prout suaderet justitia exercere: potissime cum secundum conventiones habitas inter Ecclesiam et ipsum in concessione regni Siciliæ sibi facta, ipsas recipiendi facultas non adimatur eidem; dum tamen in majori parte ipsius provinciæ dominium non præsumere, et usurpare. Injuste itaque dicebantur innovata, et proculdubio petebantur injustius, maxime tuo nomine, cum de jure tuo nondum constet, ut prædicatur, revocari ea, quæ tanti auctoritate prætoris ex causa tam rationabili sunt concessa. Cæterum memoriali tui procuratores et nuntii super iis patenter et diligenter admoniti explicitè responderunt, quod predictas petitiones nec moderari poterant nec etiam variare, utpote certo a te super illis mandato recepto. Regalis igitur excellentiæ circumspectio colligat, quæ de præmissis, exigente justitia, responso subsequatur: cum primam eandem petitionum, tanquam sibi contrariam et ineptam sua ineptitudo repellat. Secundam vero, velut evidenter injustam justitia manifesta confutet. Et ideo ipsas, quantumcumque tui zelus honoris augmentum, considerato ejusdem statû negotii, de ipsorum fratrum consilio non duximus admittendas. Dat. apud Urbem veterem XVI kal. Octobris Pontificatus nostri anno I ».

39. Non repulsam modo imperialis inunctionis passus est Alfonsus Castellæ ac Legionis rex; verum etiam demum jure omni abire, ne Pontificia sententia illius causa damnaretur, compulsus. Cumque in Italiam post Richardi mortem Hispanas copias, qui Gibellinam factionem tuerentur, juraque imperialia occuparent, submisisset, Pontifex, qui pacis in Italia revocandæ, bellique in Asiam transferendi desiderio summo tenebatur, Aquensi archiepiscopo A. S. L. in eas censurarum distringendaram provinciam dedit: « Tam, inquit, contra incolæ ejusdem provinciæ (de Insubria loquitur), quam contra quoscumque Hispanos, Theutonicos, vel alios eandem provinciam ad turbandam pacem ipsius ingredi præsumentes; et ipsorum audaciam per censuram Ecclesiasticam, et aliis remediis, de quibus expedire videris compescendi, plenam et liberam fraternitati tuæ tenore præsentium concedimus potestatem, etc. »

40. *De componendis discordiis in Italia exortis Pontificis curæ.* — Permoveat Pontificem ad creandum illum legatum infelix rerum Italicarum facies, ut bella plusquam civilia ex Italia pelleret. Insubres enim in factiones divisi mutuis se cædibus atterebant. Nec provincia modo, sed ipsæ urbes contrariis studii laniabantur: inter quas Placentia calamitatis exemplum extitit. Bononienses ac Veneti multis se conficiebant præliis: iterumque Veneti ac Genuenses maritimum sibi bellum in-

ferabant. Etruria Guelphorum ac Gibellinorum veteri ac familiari malo torquebatur. Quas dissensiones sanctissimus Pontifex, ut primum Italiani attigit, sopire in animum induxisse, legato in litteris de munere ei imposto tralilis significat. Cum illud obire Aquensis archiepiscopus, atque ad populos in mutuam concordiam adducendis strenue operam dare cœpisset, maximas difficultates a pacis publicæ hostibus passus est. Ad quas superandas hortatus illum est Gregorius¹ ut omnes conatus consumeret, atque hæc Insubribus ob oculos proponeret inculcaretque :

41. « De singulis partium earundem idoneis ad hoc ambassatoribus competenti in loco ad tuam præsentiam evocalis, primo ipsis prudenter et patienter exponas, quod cum ad reformationem specialiter pacifici status mundi generale Concilium mandaverimus certo tempore congregari; et sive in Italia, sive ultra montes ipsum celebrari contingat, venturis ad illud viarum est præparanda securitas; decet ipsos sollicitè laborare, ut in partibus ipsis discordiarum turbines, vel per solide concordie vinculum tollantur omnimodis; vel saltem per treugarum remedia cessent ad tempus. Deinde ipsis utili commemoratione studeas, quantis animarum periculis et corporum, rerumque dispendiis per domesticas simillates et plusquam civilia bella patuerint: quodque, si eos in antiqua gnerrarum dissidia recidere, fortuna novercante, ne ipsorum dixerimus malitia exigente, contigerit; eo molestiores proculdubio sentient recidivæ collisionis insultus, quo solet esse recidenti profecto deterius, quam cadenti. Nec omittas illis aperte suggerere, ut oppressiones innumeras casuum adversorum, quibus eos exacti temporis tempestas involvit, in meditationis sollicitæ scrutinio recensentes; et considerantes attente quantis laboribus quantisque sumptuum oneribus se ab illis, dum ipsorum eos moles opprimeret, redemisset; quantisque redimerent si, quod absit, in casus similes tantorum malorum principia que jam patulo in ipsis partibus patere dicuntur, neglecta reducant: sed illis studeant obstare celeriter, paucos adhuc quietem turbantes ipsorum ad pacem, si fieri potest, reducendo pacifice, vel castigatione debili viriliter compellendo, quod per longas moras nequaquam periculosius convalescant ». Addit Insubres eo facilius ad pacis consilia adducendos, quo in Concilio OEcumenico de publica pace agenda ferendæ sint leges. Præterea subjicit ut in quoscumque, qui pacem in iis regionibus disturbarent censuras distringat: ac maxime in Ubertinum de Lando, quem Pontifex nullis monitis, nec incusso censurarum terrore, ad pacem amplectendam inflectere potuerat. Dedit² etiam aliis litteris imperia, ut non modo contra incolas Provincie, verum contra Hispanos etiam ac Germanos, publicæ pacis turbatores, animadverteret.

42. Egregiam vero ad id navasse operam, ostendunt littere ad magistratum Mediolanensem date, quibus gratulatur, ad pacem amplectendam flexisse civium animos, atque ad illam apud ceteros adducendam egregiam operam dedisse maximeque apud Brixianos, quos ad legati Apostolici excipienda imperia permoverat. Eundemque Mediolanensium præfectum aliis litteris rogavit, ut adducte in extremum discrimen Placentiæ succurreret: cum maxima ex illius urbis everione pericula toti Insubrie imminerent. Describit Pont.³ calamitosissimum illius urbis statum que olim inter Italiae civitates opibus ac populi multitudine effloruerat, tum vero mutuis civium cedibus altrita ac deformata erat: ex quo Gibellinorum furore abrepta Uberti Palavicini hostis Ecclesie tyrannidi se subjecerat. Ha enim Placentinos alloquitur:

43. « Impletur in ea illud propheticum: Contritio et infelicitas in visceribus; qui pacis semitas non cognoscunt. In iis quidem, licet prophetica vox doctrine custos communiter instruat, vos tamen singulariter evidentia veritas (veritatis) experimentalis informet. Qualiter enim civitatem vestram sciderit inveterata dissensio, quam graviter laceravit; que insuper animarum pericula, quas strages corporum, quanta induxerit rerum dispendia; vos non aliter quam expertos expedit admonere. Nostis etenim, ut singularia non facile numeranda dispendia taceamus, civitatem ipsam dudum virorum præditorum virulibus et divitiarum læcunditate præclaram, claritate conspicuam et ipsorum abundantia in conspectu omnium gloriosam; nunc nullis ex suis civibus in præmeditatione, hinc impetuose, hinc insidiosè subtractis, castrisque ad vos ac ipsam spectantibus, et quam pluribus nobilibus ipsius ædificiis nunc subversis hostiliter, nunc succensis immaniter; debilitatam incolis, ope attenuatam et opibus, intestinis dissidiis laceratam, et immanitate diffidentium taliter laceratam, ut in se ipsa evidenter experta, quod inimico familiari nulla pestis efficacior ad nocendum, amare debeat, gravius manus similiter nocuisse domesticas, quam imperantium haecenus et aliorum ipsam persequentium dexteris inimicas.

« Nostis quod per hujusmodi seditiones et odia inquietudini ac periculis exponuntur animæ simul et corpora; et bona nihilominus vastata... testante, quod in concordia crescant res minima, in discordia maximæ dilabuntur. Et ulinam, filii, consultus advertatis; unde tam gravis, tam sæva in vos pestis irrepsit, et unde inter vos, velut inter hostes infestos, deservit rabies sic hostilis. Profecto non potuit in vos haecenus, cujusquam potentia mala, que vos ipsi alterutrum ad interneccionem vestram per peccatorum, ut creditur, demerita congestistis. Pro eo namque, quod abisse videmini post turbati animi pravitatem, videtur et vos Dominus

¹ Ext. ejus lit. in cit. Cod. Vall. p. 83. — 2 Ext. cit. pag. 90.

³ Lib. I. ep. cxi. XX. Extat etiam in cit. Cod. Vall. c. 49. p. 86.

eliasse absinthio, et polasse insuper aqua fellis mittens post vos gladium consummantem. Hæc nos non solum ex suscepti pastoris officii debito, sed etiam ex singulari, quem ad vos gerimus, charitatis affectu, cura pervigili et intento studio meditantis; licet multo desiderio affectemus, fluentia pacis abunde in universos sanctæ matris Ecclesiæ filios derivare; in vos tamen illa velut flumen effluere tanto singularius affectamus, quanto magis ad vos singulari afficimur charitate, etc. Dat. Lateran. IV kal. Aprilis, Pontif. nostri anno 10. Hortatus¹ est aliis litteris, ut conjunctis animis hostem propulsarent: fœdum enim videri ipsos, qui Friderici imperatoris potentiæ restitissent, Palavicini marchionis conatus sustinere non posse: nec regis Siciliæ auxilia unquam defutura.

44. Non ad Placentinos modo, et alios Insulariæ populos inter se conciliandos incumbere² Aquensis archiepiscopus A. S. L. verum etiam inter Bononienses ac Venetos, eosdemque inter ac Genuenses pacem agitare cœperat. Cujus adducendæ Gregorius cum desiderio summo teneretur, earum urbium oratores ad se evocandos duxit. Sed ne multiplices tractatus rem confunderent, Pontificias litteras ad legatum transmisit, ut si ipsos in concordiam adducturum speraret, cœpto tractatu insisteret: si vero ea spes non affulgeret, ad Venetos, Bononienses, ac Genuenses de mittendis ad Sedem Apostolicam oratoribus litteras transmitteret. Extant in Vallicellano Ms. Codice memorate litteræ³ ad Genuenses, Bononienses ac Venetos eodem exemplo missæ, quibus jubet, oratores ad pacem agendam ad aulam Pontificiam recurrente sacro B. Luca die transmittere, hisque verbis ipsos ad concordiam allicit:

45. « Quanta ex concordia inter vos et dilectos filios commune Venetorum reformanda, si annuat Dominus votis nostris provenire possit utilitas; ipsa dispendiorum, quæ jam ex perniciosa inter vos et ipsos discordia emergerunt, consideratio evidentius manifestat. Sapiret enim pacis lenitas mala, quæ guerrarum calamitas introduxit: et commoda multa ex pacis reformatione succrescerent, præcis in posterum et saltem aliquibus jam illatis emendatis incommodis, quæ dissensionis iniquitas germinavit. Hæc et alia, quæ considerandæ tanti negotii circumstantiæ suggesserunt, frequenter in meditationis debite scrutinio recensentes, plenis desiderans affectibus, pacis fœdera inter vos et eosdem Venetos solide reformari. Et quia credimus apud nos id posse tractari consultius, et majori soliditate firmari, partes eligimus ad nostram præsentiam evocandas, etc. »

Parcere Apostolicis monitis Genuenses ac Veneti: atque Christi vicario interprete in mutuam pacem, ut arma in Sarracenos verterentur, consensere. De quibus Andreas⁴ Dandulus: « Joannes

Dandule, Thonisius Justinianus, Nicolaus Nani-gioso ducis nuntii cum legatis Januensibus coram Gregorio papa, qui ad passagium plurimum anhelabat, conveniunt, ut carcerati utriusque partis, qui in firmatione trogæ detenti remanserant, debeant relaxari ». Non tam facile Bononiense bellum sopiri potuisse refert idem auctor: cujus causam inde emersisse scribit, eum Bononienses tertio Laurentii Teupuli anno virium freti potentia, ac totius Romandiolæ affectata dominatione, Venetos frumentum et sal australi fluminis ripa devehere indignaretur, atque arcem in faucibus fluminis Primarii excitare apparassent: sed Pontificia demum auctoritas ipsos ad mutuam pacem adduxit, quæ eis legibus est percussa, ut arx a Bononiensibus in Primariano excitata solo æquaretur.

46. Ad pacandam etiam Etruriam Gregorium eodem tempore Apostolicum studium defixisse ad Dominicanorum præfectum docent litteræ⁵, quibus strenuam in ea re illius diligentiam commendat, cæptisque insistere jubet. Cumque religiosorum opera, Gregorius amantissimis verbis earum partium Gibellinos mulcere studet, non minus incusso censurarum terrore, si factionis studium pietatem omnem ex eorum animis delevisset, ad officium urgebat, ut omnes populi mutuo amore coalescerent, suaque odia in Christiani nominis hostem pie exerere. Hærebant adhuc in contumacia Senenses, atque ob turbatam Italiæ pacem, tyrannorum defensas partes, nec admissum Carolum regem in gerendo publicæ servandæ quietis magistratu censuris Ecclesiasticis a Romanis Pontificibus Alexandro, Urbano, Clemente irretiti erant, quas in eos Gregorius renovavit⁶. Easdem censuras adversus Pisanos⁷, Ticinenses⁸, Veronenses⁹, Ludovicum ducem Baviaræ⁶, comitem Tyrolis atque alios, qui victi Conradini partibus fuerant impliciti atque ob id pœnis Ecclesiasticis damnati, nondum a Sede Apostolica criminis veniam poposcerant, tum in die Cœnæ Domini, tum in ejus Ascensione, tum in festo Basilicæ S. Petri, confirmavit.

Et quidem Pisanos, non modo obsecutas Conradini partes, non exceptum in Etruria C. rolu publicæ pacis servatorem, et inmissam in Siciliæ insulam classem; verum etiam ob Sardinia insulam Sedis Apostolicæ beneficiariam, oppugnatam, captamque Sassarim, sacris multatos, e Pontificio edicto constat⁷: in quo hæc omnes causæ intentatæ Ecclesiasticæ execrationis afferuntur: « Quia civitas, cives et commune Pisanorum antiquam persecutionem, cui cum eodem Friderico contra eandem Ecclesiam institere diutius; et contumaciam ad mandata ipsius Ecclesiæ consuetam obfirmata pertinacia prosequentes, prædictas inhibitiones, comminationes et sententias contem-

¹ Eod. cod. pag. 91. — ² Ms. Vall. sig. H. C. num. 49, pag. 90. — ³ Ibid. num. 49, pag. 90. et post card. h. — ⁴ Andr. Dand. Hist. Ven. l. X. c. 8. in Lour. Teupulo.

⁵ Ext. in Ms. Vall. sig. H. C. num. 49. — ⁶ Lib. I. Ep. cur. IV et XLVIII. — ⁷ Ep. V. XXVI, XLVI. — ⁸ Ep. VI, XLIX. — ⁹ Ep. VII, XXVII, XLVII. — ⁶ Ibid. — ⁷ Ep. XLVI.

nendo, in prædictum Conradinum velut in Sicilia regem intendere, ipsique nuntios et litteras ut Sicilia regi mittere, ac ab ipso tanquam a rege Sicilia sub præmissis infultatione et denominatione recipere, sicut etiam ambaxiatores seu synodici communis ipsius in eorundem prædecessoris et fratrum præsentia confessi fuerunt, et alias eidem favendo multipliciter, ipsum ad veniendum contra eosdem Ecclesiam et regem Sicilia in Italia iutare sibi ad hoc pecuniarium etiam præstare subsidium; aliaque promittere temeritate damnabili præsumserunt; præfatum quoque regem de prædictorum fratrum consilio a prædecessore ipso destinatum in Tusciam tanquam pacis publicæ servatorem admittere sibi in pacis observatione parere contumaciter recusarunt, ipsumque ac prædecessorem eundem (nempe Clem. IV) in ipso in omnibus, in quibus poterant pro posse offendere sunt conati. Et pluribus interjectis quibus narrat, ut a Clemente censuris fuerint detixi, eorumque civitas archiepiscopali sede nudata: « Non solum ad ipsius prædecessoris mandata infra dictum eorundem Apostolorum festum redire contumaciter non curarunt, verum etiam cum eodem Conradino gentem suam mittere, ac pro ipso in regnum et specialiter in insulam Sicilia galearum stolium destinare, variaque loca ipsius regni et præcipue insulam ipsam invadere; illisque, necnon et habitatoribus eorundem multiplicia damna inferre, ac in præfata insula Sardinia, quæ est Sedis A. specialis, iudicatum Turritanum, et specialiter Sassari, locum insignem et quasi caput iudicatus ipsius eodem prædecessore defuncto, occupare ausu temerario præsumperunt, et occupatum adhuc delinere præsumunt: propter quod non est dubium ipsos tam præmissas spirituales sententias latis in eos, quam temporales pœnas illatas eisdem, ut præmittitur; et specialiter privationem terræ et juris, si qua in prædicta insula Sardinia habuerant, cum infra prædictum festum Apostolorum ad mandata Ecclesiæ non redierint, et idem prædecessor ipsos eo ipso, ut redirent infra illud, prædictis terra et jure privaverit et privatos manere decreverit; incurrisse ». Et infra, ubi nonnulla de Pisanorum contumacia, illatisque variis pœnis disseruit, his subdit: « Memoratos civitatem et commune Pisanorum monemus districte mandantes eisdem, ut infra tres menses, quos eis ad hoc pro peremptorio præfigimus termino, de memorata insula Sardinia gentem suam, si quam illuc miserunt, revocent; et eandem insulam, et specialiter dictos iudicatum et locum Sassari nobis, Ecclesiæ Romanæ ac nuntiis nostris libere et in pace dimittant, nullam de cætero molestiam super illis per se, vel per alios, aut cum aliis illaturi: quodque infra instans festum Purificationis, quod eis pro peremptorio termino assignamus, humiliter ad nostra et ipsius

Ecclesiæ studeant redire mandata, satisfactionem de præmissis impensuri plenariam et nostris præcise beneplacitis parituri: alioquin ex tunc ad privandum ipsam civitatem Pisanam episcopali dignitate, quæ illi sola remansit; ac jure civitatis, seu universitatis et cuiuscumque territorii, seu districtus, jurisdictione insuper ac vassallis quibuslibet; necnon ad invocandum contra ipsos cives, civitatem ac commune brachii secularis auxilium tam per regalem potentiam, quam per alios magnates et communia civitatum, aliorumque locorum, ac alias graviter spiritualiter et temporaliter, prout expedire viderimus; procedemus, etc. Act. in Eccl. Urbevet. in festo Dedicatio- nis Basilicæ principis Apost. Pont. nostri an. 10.

47. *Studium Pontificis in sopienda veteri de Provincia controversia.* — Cum regis Caroli mentio incidit, non prætermittimus, quam sollicitudinem Gregorius pro extinguenda ipsum inter et Margaritam Francorum atque Alienoram Anglorum reginas in comitatus Provincia causa, discordia collocavit. Præibant eæ reginæ ætate sorori Beatrici reginæ Sicilia, ac postiora in Provinciam et alios comitatus jura obtinere contendebant: quam controversiam S. Ludovicus fraternæ charitatis studio, dum vixit, sopivisse vidimus, et Clementem arguisse Carolum ob Provinciales sibi fidei sacramento devinctos; cum ea re Margarithæ Berengarii Provinciæ comitis natu maximæ filiæ juribus detraxisset. Egit igitur Gregorius cum rege Carolo, ac reginis Margaritha et Alienora pluribus litteris ¹, ut amanter controversiam componerent: cumque oratores instructos auctoritate ad rem dirimendam mittere assensissent, Sylvanectensis episcopus et abbas monasterii S. Dionysii, ut communes amici; a Pontifice ad tractandam concordiam detecti sunt. Extractam in plures annos illam inter regem ac reginas discordiam videbimus et a Rodulpho rege Roman. Provinciam Carolo attributam ² nec ullum bellum in ipsum a reginis concitatum. Ut vero antea Pontificem in Italia et Galliis, ita nunc in Ungaria et Bohemia paci restituendæ, alendæ studentem intueamur.

48. *Defuncto Ungariæ rege Stephano Gregorius regem Bohemiæ ad pacem cum Ungaris excitat.* — Confirmavit hoc anno Gregorius percussas superiore inter Stephanum Ungariæ, et Otthocharum Bohemiæ reges, fœderis leges, datis ad Ungarum ³, et Boemum ⁴ litteris: atque Strigoniensem et Waciensem Pannoniæ, Pragensem ⁵ et Olomucensem Bohemiæ præsules ad servandas eas leges, incusso censurarum metu, utrumque principem compellere imperavit. Sed parum tenuit ea pax: ac Stephano rege hoc ipso anno, cum duobus regnasset, extincto, est rescissa (1). Reliquit

¹ Ms. Vallie. bibl. sig. bl. G. num. 49. pag. 28 et 29. — ² 4 v. de eo Diplom. Rodulph. apud Martin. IV. tom. 1. l. 1. c. 1. c. 1. m. Ep. xi. — ³ Lib. 1. Ep. iv. — ⁴ Ep. vi. — ⁵ Ep. v.

(1) Stephani Ungariæ regis obitus circa kalendas Augusti consignatur in Annalibus steronis. Obitus vero Henrici Anglorum regis, de

ille duos liberos Ladislaum et Andream : quorum major natu regio nomine insignitus, Andreas ducali dignitate donatus est. Exorto vero paulo post bello, tradit Stero¹ facem prætulisse Henricum comitem, qui a Stephano rege adhuc superstite Ungaria ejectus, ad regem Bohemiæ confugerat : sublatoque e vivis Stephano, reversus ac Ladislai novi regis gratiæ restitutus, Belam ducem, regis Ladislai avunculum ac regis Bohemiæ consobrinum proditionis in Ladislaum accusatum crudelissimo mortis genere in insula apud Budam crucidavit, ejusque membra in frusta concidit. Ex quo scelere Othocharus iracundia exæstuans pacem cum Ungaris compositam, atque a Gregorio corroboratam, abruptit : ac solemnibus Ungarorum oratoribus pacem flagitantibus, nullis precibus flecti potuit : sed conflato exercitu in limites Ungariæ excurrit. Suam quidem auctoritatem pro emollienda Bohemiæ regis iracundia, qui se læsum querebatur, adhibuisse Gregorium papam, ex ejus litteris constat² : quibus recrudescentem discordiam, propositis ob oculos ingentibus malis, quæ ex præteritis bellis emersissent, sopire studuit : juratas pacis leges coleret : si qua in re violata ejus dignitas foret, Ladislaum ipsi facere satis paratissimum : non verti ipsi gloriæ pupillum eumque ipsi affinitate conjunctum invadere et opprimere ; ac saltem Carolum Siciliæ regem, cujus in bello virtus celebratissima erat, quique Isabellam filiam Ladislao nuptui tradiderat, revereretur.

49. « Regi Bohemiæ illustri.

« Paternum ad tuæ celsitudinis incrementa amorem gerimus, dum te ad ea quæ saluti expediunt, et honori tuo congruunt, sollicitis monitionibus invitamus. Persuasiones itaque nostras devota mente suscipias, ad ea, quæ tibi benigne suggerimus, apertos habiturus oculos, et aures illis adhibiturus mentas, ut in rationis deducta secretum, et ipsius examinala scrutinio admittantur devotius, et pressius imprimantur admissa, et impressa fructificent ; germinatura pacem, et productura quietem : præcidendo inimicitiarum causas et amicitias augmentando. Nosti, tili charissimæ, quod post varia et gravia guerrarum discrimina, quas inter te et claræ memoriæ Stephanum regem Ungariæ inimicus humani generis pacis impatiens excitavit (de eo bello agunt Longinus³ et alii⁴) post graves ex eis hinc inde personarum strages, grandiaque rerum scuta dispen-

dia, disponente pacis actore, inter te ac regem eundem reformata concordia, formata sunt fœdera juramenti, et pœnarum adjectione confirmationis nostræ, ad tuam et ipsius instantiam, ac aliarum firmitatum robore confirmata : quæ idem rex toto vitæ suæ tempore dicitur observasse.

50. « Cæterum memorato regi charissimus in Christo filius Ladislaus rex Ungariæ, ut tua novit sublimitas, in regno successit ; qui, cum sit adhuc ætatis innocentis, de nulla contra te potest offensa notari : et cum ipsum filiis tuis uniat, sicut accepimus, sanguinis unitas, contra eum nulla tibi de futuro verisimilis potest esse suspicio : quam naturalis potius non solum excludere debet omnino conjunctio, sed et suspicantium corda ponere in tranquillo. Ad observanda igitur illi cum memorato genitore ipsius inita fœdera, tanto efficacius tuam debet excellentiam horum consideratio invitare, quanto judicium est de præterito certius, ea per ipsum non esse hactenus violata ; et de futuro verisimiliter credi potest, nec in posterum violanda. Adjicit autem ad servandæ a te hujusmodi observationis instantiam, quia si quis in eodem genitore vel ejus subditis forsitan argui possit excessus, idem rex Ladislaus ad emendationem cum debitæ satisfactionis promptitudine, juxta conventiones in fœderibus prædictis adjectas, dicitur esse votivus, et quia nec gloriosum foret celsitudini regis, nec gloriæ regali magnificum, in pupillum insurgere aut ætatem tam teneram impugnare.

« Ideoque serenitatem regiam monemus, rogamus et hortamur in Domino Jesu Christo, in remissionem tibi peccaminum suadentes, quatenus prædictas conventiones diligenter observans, ab omni memorati regis Ladislai suorumque offensa et injuria studeas penitus abstinere : in hoc non solum ejusdem regis Ladislai, et charissimæ in Christo filie nostræ Isabelle consortis ipsius, nate charissimi in Christo filii nostri regis Siciliæ illustris, ætati deferens ; sed ad eundem regem Siciliæ, virum excellentiæ tantæ ac virtutis, cui celsitudini tuæ utile fore credimus in sinceritate charitatis nostri, prout te decet, attendens nostrisque monitionibus, quæ honorem etiam tuum respiciunt, cum tuæ magnitudini congruat, promissa servare, faliter acquiescens, quod ad tua commoda memorati regis Siciliæ animum attrahas, et apud nos proinde augmentum tibi favoris acquiras ».

51. *Ladislaum defuncti filium saluberrimis præceptis instruit.* — Paternum igitur solium cum paulo ante conscendisset Ladislaus, ad magnas spes pubescebat ; cum sanctissimus Pontifex

¹ Stero in Annal. apud Canis. antiq. lect. tom. 1. pag. 302. — ² Ext. in cit. Cod. Vall. pag. 29. — ³ Long. Hist. Pol. 1. vii. hoc anno. — ⁴ Boudin. rer. Ung. dec. ii. l. viii. et alii.

quo agit annalista num. 61 dei sacra s. Edmundi archiepiscopi Cantuariensis ab Anglis scriptoribus consignatur, inter quos legendus eorum temporum æqualis Trivetius in Annalibus. Quoad successorem ejus Evaridum adnotare juvat vulneratum fuisse nefanda ejusdem proditione, ut in Annalibus hic num. 65 narratur, die xviii Junii, teste Bernardo Thesaurario ; qui et asserit Eduardum e Palæstina reditum solvise die xiv Septembris. Quæ si vera sunt, ante patris obitum reditum maturavit ; quanquam Viterbii et alibi commemoratus, non nisi sequenti anno in Angliam pervenit.

Apostolicas ad eum litteras paterni amoris significatione insignes dedit¹; quibus salubribus eum monitis ad moderandum egregie regnum instruxit: nempe, ad ejus dignitatis fastigium a summo Numine evehctum se agnosceret, Ecclesiasticum splendorem tueretur: ne jura Ecclesiae infringeret: probos sibi consiliarios adhiberet: susurrones ejiceret, qui ipsum suis imbuere calumniis niterentur: socieri regis Siciliae amicitiam coleret; si quid occurreret, ad Apostolicam Sedem confugeret: litteras se Ungariae clero ac nobilitati mittere, quibus commendet, ut ad ipsius regni felicem tranquillumque statum tuendum, et capessenda ipsius imperia promptissimos sese exhibeant.

52. « Regi Ungariae illustri.

« Habes, fili charissime, unde humiliato apud Deum spiritu et corde contrito in vocem exultationis et confessionis erumpas; ut exules in ipso, et ejus circa te immensa beneficia latearis. Ipse namque tibi donavit tantis oriri natalibus, immensis abundare divitiis et primogeniturae jura concedens, regiae praedestinavit excellentiae successorem. Ipse, clarae memoriae patre tuo de hac luce subtracto, te in annis juvenilibus constitutum ad paterni solii culmen, secundum omnipotentiam suae virtutis, erexit. Quid igitur retribues Domino pro tantis, quae tuae tribuit juventuti? Profecto si paternis aurem inclines affatibus: si pio patri de tua salute sollicito, et ejus salutaribus monitis acquiescas, regnum tuum ab ipso, per quem datur regnare principibus, recognoscens; ad eum, a quo bona cuncta procedunt, omnia tibi collata beneficia referes, illi juventutis tuae primitias offeres, ad ipsum fortitudinem tuam custodies, et residua vitae tuae tempora in continuatione salutaris propositi, et piorum prosecutione operum devovebis, favendo Ecclesiis, ipsarum libertates et jura, necnon et ministros Dei personas Ecclesiasticas confovendo: haec enim tibi annos vitae producent: haec dierum longitudinem ministrabant: haec firmabunt proculdubio thronum tuum.

53. « His itaque ab annis teneris tuum animum imbue: iis informa: talibus assuesce, ut per consuetudinem mores fiant, nec perverti possint amplius conversa quodammodo in naturam. Ad quod serenitatem regiam monemus, rogamus et hortamur in Domino, sano nihilominus consilio suadentes, quatenus et consiliarios et alios familiares tibi assumere studeas, qui te in semitas mandatorum Domini dirigant non perversis suggestionibus a via rectitudinis abstrahant, nec exemplis detestandis abducant: tuum statum pacificum diligant, tuos subditos foveant, et sua luera in alienis dispendiis non venentur: qui erga tuam et charissimae in Christo filiae nostrae reginae Ungariae illustris consortis tuae, charissimi in Christo filii Caroli regis Siciliae natae personas fidelitate ac

devotione debita polleant, sincero affectu ferveant, et consilii maturitate clarescant. Decet siquidem te ac illos, qui tuis commodis inhiant, qui tuis prosperis eventibus delectantur, circa tuam et ipsius reginae custodiam solerter intendere; ipsamque ob claram generis sui prosapiam, ob singularem sui generis claritatem, et tanti principis sui genitoris obtentu; cujus virtus eminent, cujus probata strenuitas evidentia probationis experimentalis elucet; juxta tantarum circumstantiarum exigentiam singulari honore (prosequi), ut ejus regis animus tibi vinculo tantae affinitatis adstrictus, toti regno tuo et ipsius incolis perinde fortius adstringatur.

54. « Nos autem zelantes etiam temporaliter prosperum statum tuum, ad ipsius conservacionem et promotionem in tuis opportunitatibus magnificentiae regiae promptitudinem Apostolici favoris offerimus: et ob hoc ipsam tam affectuosis monitionibus praevemus. volentes, ut ad nos ac tuam matrem Ecclesiam Romanam cum omni fiducia et securitate recurras, quae tibi opportuna fuerint, cum abundantia paternae dulcedinis, quantum cum Deo poterimus, percepturus. Et ecce ad tui favoris augmentum venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis et episcopis, caeterisque praelatis Ecclesiarum; necnon comitibus, baronibus et aliis magnatibus regni tui, affectuosas pro te litteras destinamus, ipsos ad exhibendum tuae celsitudini affectionis et devotionis debitum, tibi que constanter et fideliter consilio et auxilio in tuis commoditatibus assistendum, efficaciter et multipliciter exhortantes ».

Non demisit in animum Pontificia monita Ladislaus; sed vitii frena laxavit: in quem divinam justitiam severitatis suae exemplum statuisse, post multos annos videbimus. Nunc Gregorius ut promissa illi studia imponeret, ad fulciendam teneram illius aetatem, paternam sollicitudinem Ungarum in novi regis obsequio confirmare est conatus¹: nec premia ipsorum virtuti defutura est pollicitus.

In Prussia² partus est hoc anno de infidelibus triumphus: profecti enim ex superiori et inferiori Germania crucigerorum equitum adversus Pruthenos auxilio nonnulli viri nobiles; inter quos Juliaei et Marchae comites eminebant, quos propagandae religionis ac tuendi Christiani nominis pius ardor incendebat; nobilissimam de hoste victoriam retulerunt. Superioribus praелиis efflatur Pruthenus superbe admodum se efferebat: cumque in Sambuciensem regionem, instructo agmine itum esset, durissimo conflictu cum barbaro certatum est; ac bello, multo jam fuso sanguine, ingravescente, religionis hostis succubuit et in fugam versus, cum animis collectis fronte opposita resisteret, ingenti clade a Christianis tractus caesusque est.

¹ Ext. Apost. lit. in eod. Cod. pag. 95. — ² Long. Hist. Pol. I. VII. hoc an. et alii

¹ Ext. in eod. Cod. Vallic. pag. 29.

55. *Seconiananum oppidum repentino incendio deletur.* — Absolvamus Germanicas res insigni divinae severitatis exemplo: oppidum enim, cui Seconis nomen erat, cum cives interregni occasione, innocentium direptis fortunis, gulae velitisque deliciis indulgerent, deletum est improvise ac repentino incendio. Cujus cladis praesagia non obscura extiterant: in feretro enim, quo S. Fridolini ossa, ejus clientelae is locus commendatus erat, continebantur, magni et crebri ictus adstantium stupore exauditi, ut chronici Colmariensis auctor subjectis verbis enarrat¹.

56. « Castellum, quod Seconis dicitur, quod tunc erat de dominio comitis Rudolphi, ignis casu superveniens, exceptis duabus vel tribus domibus, devastavit. Eorum enim peccatis exigentibus hoc eis creditur accidisse. Sanctus enim Fridolinus locum illum usque ad illud tempus custodierat, quod nullus dominorum eos enormiter poterat infestare. Cives vero loci illius, non confidentes in domino suo S. Fridolino, pontem lapideum, quem ipse construxerant, destruxerunt, praedas pauperum innocentium introduxerunt, et comessationibus et luxuriis insistebant. His et similibus peccaverunt; ideo perierunt: indignationem enim suam S. Fridolinus duobus annis ante destructionem loci pulsationibus, quas faciebat in capsas, qua ejus reliquiae quiescunt, pluribus et multis vicibus ostendebat. Custos etiam Ecclesiae domina de Gliers conditionis liberae, sollemnis receptatrix Fratrum Minorum atque Praedicatorum, et pauperum aliorum, dixit S. Fridolinum sibi in somnis apparuisse, et indignationem suam saepius ostendisse. Frater Hospitalis custos Ecclesiae S. Fridolini, qui in Ecclesia semper jacuit, eamque custodivit infra duos annos, saepius eum se retulit audivisse ». Hactenus de Germanicis rebus: nunc ad Gallicas transeamus.

57. *Gregoriae paternae litterae ad Philippum Franciae regem.* — Successerat sanctissimi parentis solio ac Francorum scepra tractare coeperat Philippus, ut supra insinuavi, quem Pontifex proposita generis nobilitate ad imitandas S. Ludovici augustas virtutes, omnemque criminis labem declinandam incendit².

« Regi Francorum illustri.

Si eximii prophetarum exemplo deducimur, praecleara cuique sua esse debet hereditas; sed quo pretiosior, eo nimirum est habenda praeclearior. Licet igitur claritate refulgeat, temporalis hereditatis jura defendere; longe tamen est clarius apud omnes, suis majoribus in virtutibus successisse, successionemque hujusmodi, gradiendo de virtute in virtutem, augmentis successivis augere. Ad hujusmodi autem virtuosae successionis debitum illi proculdubio plus tenentur, quos natura constituit successores, quibus ad id doctrina non

defuit, quos exemplaris informatio, quae verbali tanquam efficacior in instruendo praefertur, instruxit: cum natura nobilibus maxime necessitatem videatur imponere, ne a majorum suorum degenerent probitate: cum doctrina ipsam naturam informet; cum longum sit iter per doctrinam, breve ac efficax per exempla. Haec quidem, fili charissime, in clarae memoriae gloriosissimi regis Franciae patris tui, tibi successione non desunt, siquidem tu filius es et haeres. Te ille princeps inclytus sollicitè satagens vas aptum praeparare virtutibus, a teneris annis bonis moribus inebuit, et per laudabilia opera exemplis salutaribus informavit. Gloriosum itaque, fili, proculdubio gloriosum, temporalem hereditatem tibi delatam ab ipso manutenere viriliter, et juste sine aliorum injuria etiam ampliari; sed longe quippe inestimabiliter gloriosius, si virtutum semina, quae in corde tuo idem, cum laudibus commemorandis, agricola seminavit, studeas confovere; ne illa, quod absit, quasi sata secus viam malus eripiat, aut velut jacta supra petram arescant, vel quasi seminata inter spinas sollicitudinibus hujus seculi suffocentur: sed tanquam a terra bona prout desideramus, accepta fructum non solum trigesimum vel sexagesimum afferat, sed et centesimum in die messionis extreme producant.

58 « Hoc tibi, fili, facile Deo adjuvante proveniet, si frequenter ejusdem tui patris verba sancta commemores: si laudabilia facta recenseas: sicut te tui cordis obtutus commemorandae ipsius exempla praesentes: si peccatorum occasiones solerter effugias: si peccatores, qui te forsitan oblectare cuperent, constanter effugans, nequaquam illorum oblectationibus acquiescas. Haec, fili, sicut de paterni affectus dulcedine prodeunt, sic in filialis, quiescimus, devotionis affectione dulcescant. Quamquam enim salutem omnium plenis desideremus affectibus: ex causis tamen, cunctis evidentibus, sic singulariter ad tuam afficimur, ut instanter pro singulari munere postulamus, serenitatem regiam ad id sollicitis in Domino exhortationibus obsecrantes, quatenus ad tuae respiciens salutis actorem, te in tua praecipue juventute vigilanter observes, donec instructionem laudabilem, quam de ipsius tui genitoris inclyti recolendis verbis, et operibus suscepisti, sic visceribus tuis immisceas, sic praecordiis tuis incorpores, quod in naturam quasi assiduitas diurnitate conversa, nec perverti nec avelli a te valeat, vel averti: per hoc enim et in Creatoris tui te amore custodies, et famae tuae claritatem integram conservabis; proinde ad commemorabilem tuae laudis titulum inimitabile aliis principibus futurus exemplum ».

59. Ornavit novum regem Gregorius Apostolicis beneficiis, inter quae illud³ ad ejus pietatem alendam concessit, ut festis praecipuis diebus in locis interdicto Ecclesiastico suppositis posset sa-

¹ Chron. Colmar. parte altera. — ² LXX. ejus lit. in cit. Cod. Val. pag. 25.

³ Lib. I. Ep. cXLVI.

cris interesse, modo sine campanarum classico, ac voce submissa celebrarentur; nec ii qui ipsum stiparent, ferendo interdicto occasionem præbuisent. Eligendi etiam quem optaret sacerdotis pro sacris ipsius excipiendis confessionibus potestatem fecit¹: « Quia, inquit, prona sunt sensus hominis ad malum ab adolescentia, clementia regia libenter inquirat remedia, quibus irruentes actores mortis valeat declinare. Hinc est quod nos, tuis devotis precibus inclinati, regali excellentiæ præsentium auctoritate concedimus, ut quancumque et quotiescumque maluerit, aliquem discretum presbyterum sæcularem, seu etiam religiosum in confessorem tuum eligere; et illo dimisso, alium, quoties expedierit, assumere valeas: qui audita confessione tua, cum opportunum fuerit, injungat tibi pro commissis pœnitentiam salutarem, et beneficium debite absolutionis impendat. Nulli ergo, etc. Dat. apud Urbemveterem X kal. Aprilis anno 1 ». Pluraque alia ejus generis adjecit. Cum vero augetur in dies D. Ludovici sanctitatis gloria, quam nova miraculorum luce Deus collustrabat, Gregorius Gaufrido e Belloloco, qui, ut vidimus supra, sancto regi a confessionibus fuerat, ac plura ejus gesta hauserat oculis, provinciam imposuit², ut ejus vitam conscriberet: ne eximia tantarum virtutum exempla oblivione obscurarentur: quæ utinam reges omnes principesque altissimo pectore defigerent, atque exararent.

« Gregorius electus episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio fratri Gaufrido de Belloloco, Ordinis Prædicatorum, salutem, etc.

« Claræ memoriæ Ludovici regis Francorum præcelsa merita recolentes, de beatitudine vitæ suæ, quæ cæteris principibus orthodoxis beate vivendi præbebat exemplum, tanto majoris adhuc percipimus suavitalis adorem, quanto ipsum, quem vivum pura mente dileximus, revocatum ad patriam recentiori memoria retinemus. Verum licet de vitæ modo, quem sui Redemptoris beneplacita prosequendo servabat, habuerimus in parte notitiam; cupientes tamen, quod modus hujusmodi nobis plenius innotescat, in iis potissime, quæ secretius agebantur, devotionem tuam rogamus et hortamur attente, per Apostolica tibi scripta mandantes, quatenus satisfaciens devota sollicitudine votis nostris, prædictum vivendi modum in omnibus et singulis actibus, et observantiis suis; nil ultra quem fuerit addito, sed veritatis puræ servata substantia; seriatim nobis, et secreto sub tuo sigillo quam citius poteris per certum nuntium scribere non postponas. Volumus autem, quod apud te verbum remaneat nemini referendum. Dat. Viterbii IV non. Martii suscepti a nobis Apostolatus officii anno 1 ».

60. Obsecutus est jussis Pontificiis Gaufridus, ac libellum de Vita sancti Ludovici, qui omnium manibus circumfertur, conscripsit, e quo lectiora

in Annales suo loco contuli. Decerpit etiam plura ex eo Nangius. Guillelmus vero Carnotensis, qui sancti regis præclara gesta oculis contrectaverat, postea nonnulla digna memoria ab alio prætermissa ab oblivione vindicavit scriptisque tradidit: quo etiam auctore, dum de S. Ludovico egimus, usi sumus. Accuratissime etiam de eodem scripsit Jonvillæus quæ sibi exploratissima fuere, ac plures alii moderni, quos consulto præterimus. Sed a S. rege Franco ad Anglum pietate æmulum, ætateque supparem Henricum; quem filios suos Eduardum et Edmundum Christo pro defendenda in Syria fide consecrasse superius vidimus, sermonem traducamus.

61. *Henrico regi Angliæ mortuo succedit filius Eduardus.* — Discessisse ex hac vita post gestatum quinquaginta sex annis et amplius Anglorum sceptrum, Westmonasteriensis tradit¹: ex quo aliisque corrigendus adjectæ Parisio Appendicis auctor, qui ejus obitum in sequentem annum retulit: quique ex eo potissimum erroris arguitur, quod Pontifex litteris suis sequentis anni initio Eduardi conceptum ex patris morte dolorem delineare conatus sit. Contraxerat² Henricus lethalem morbum, cum post justas de Norwicensibus, qui inmani sacrilegio Ecclesiam nobilissimam ex odio, quo in monachos efferati erant, flammis exusserant, acceptas pœnas rediret sacramentisque Ecclesiæ communitus animam pie admodum Deo reddidit. De ejus in audiendo missæ sacrificio avida pietate hæc tradit memoratus auctor³: « Hic rex, quantum in actibus sæcularibus putabatur, minus prudens, tanto apud Dominum majori devotione pollebat: singulis namque diebus tres missas cum nota audire solebat, ac cum sacerdos corpus Dominicum elevaret, manum sacerdotis tenere et illam osculari solebat ». Subjicit argumentum ejusdem piissimi regis ad S. Ludovicum responsum; dum ipsum ad sacras conciones audiendas hortabatur: « Contigit aliquando sanctum Ludovicum Francorum regem cum eo super hoc conferentem dicere, quod non semper missis, sed frequentius sermonibus audiendis est vacandum. Cui faceta urbanitate respondens ait, se malle amicum suum sæpius videre, quam de eo loquentem, etsi bona dicentem, audire. » Quod etiam præter alios referunt novatores⁴.

62. Consentit Westmonasteriensis⁵ dictis supra de Henrici regis vitæ probitate: « Qui quantæ, inquit, fuerat innocentiae, quantæ patientiæ, quantæque devotionis in obsequio Salvatoris, Dominus novit et qui ei fideliter adhæserunt: et insuper quanti meriti in vita sua fuerat apud Deum, testantur post ipsius mortem miracula subsecuta ». Contulisse quidem viventi plures victorias Deum, atque ex extremis periculis ob pietatis ejus commenda-

¹ Westm. Flor. Hist. hoc an. — ² Continuator. Par. — ³ Ibid. — ⁴ Cent. XIII. c. 6. col. 622. — ⁵ Westm. Flor. Hist. ubi sup. Theod. Vallicol. apud Masson. l. v.

¹ Ep. DCLV. — ² Regest. alter. Ep. VIII.

tionem eripuisse, visum est. Effusæ etiam in pauperes liberalitatis fuisse, demonstrat illud S. Ludovici in ejus laudem dictum¹ eleemosynis suis ab omnibus periculis ereptum iri. Cujus oraculi veritas postea conspicua fuit, cum inter hostium manus lapsus, cinctusque periculis ex his felicissime, cæsis hostibus, emerit; probatque etiam aliud Leolini principis Walliæ dictum memorabile, se magis Henrici eleemosynas, quam ipsius exercitus pertimescere.

63. Obstrinxere fidem Angli² proceres absentem Eduardo : qui cum in bello sacro adversus sultannum Babylonium una cum fratre Edmundo opes suas consumpsisset, Gregorius ab Ecclesiasticis Anglicanis ære juvandos edixit : cum æquissimum esset, ut e Crucifixi bonis eorum inopia levaretur, qui sua pro Crucifixi obsequio et Christiano nomine gloriosissime prodegerant. Datis itaque pridie kal. Octob. ad Wintoniensem³ aliosque Angliæ episcopos⁴ litteris, subsidiarium æs cogi jussit : clerumque Anglicanum, expositis egregiis Eduardi facinoribus, ejus virtute reliquiæ Syriæ contra sultani impetus steterant, ad liberalitatem explicandam hisce verbis est cohortatus⁵ : « Si debita meditatione revolvitis, quantis progenitores ipsorum Ecclesias vestras libertatum privilegiis munierunt, quanta liberalitatum largitione dotarunt; nunquam tanti beneficii largitores in prædictis nobilibus sanguinis et memoriæ continuatione viventes, in tantæ necessitatis articulo negligetis : nunquam ipsis ejus partem negabitis, quod (ab) eis, cum testatoris et hæredis personæ eadem censeatur, et utriusque factum idem juris æstimatione putetur integrum; recepistis : præsertim cum eos habituri sitis proinde propitios et promptiores jurium vestrorum defensores ».

64. Adornabat tum e Syria, inscio Pontifice, redditum in Occidentem Eduardus suorum impulsus consilii, ut a barbarorum insidiis sibi consuleret. Quem quidem, dum ad servandas Terræ Sanctæ reliquias incumberebat, grave vitæ discrimen adisse auctores⁶ consentiunt. Harsacida enim a sultano Babylonæ, Syriæ, Ægypti totiusque Orientis domino immixtus, in ejus thalamum ingressus, secreti alicujus insinuandi specie, non cogitantem imbuto veneno cultello sauciavit : vixque Eduardus periculo liberari potuit, cum virus in totum corpus se diffunderet : neque illius vis nisi tarde remediis edomita est. Nec minus in mari exasit periculum : ac valida tempestate jactatus, applicuit Drepanum in Sicilia. Quem Carolus rex magnificentissime excepit⁷ : moxque de illius accessu superatoque ab eo discrimine certiore fecit Gregorium. Quibus acceptis sanctissimus Pontifex rescripsit Carolo, quantum de salute Eduardi gaudium hausisset.

¹ Apud Jouvill. in Vita S. Lud. — ² Continuator Paris. — ³ Lib. 1. Ep. cur. xxix. — ⁴ Reg. post eand. Ep. — ⁵ Ms. Vallic. sig. lit. C. num. 49. pag. 88. — ⁶ Westm. in Flor. Hist. continuator. Paris. hoc an. Sanct. l. iii. p. 12. c. 12. — ⁷ Westm. in Flor. Hist.

65. Increscente vero rumore Eduardum Apostolici conspectus potiundi desiderio teneri, paterno amplexu maris periculis barbarorumque insidiis redivivum excepturum significavit¹ : « Felicis ad nos rumore perlato, quod tu, consors, et reliqua comitiva tua prospere ad portum Trapani pervenisti, gaudemus ; et exultamus in illo, qui personam tuam de tantis periculis eruit ; qui tantas insidias superare concedens, te sicut firmiter credimus, ut beneplacitis suis inservias, reservavit. Recognoscens itaque, fili charissime, te ipsius omnipotentia preservatum, in mandatorum ejus semitas animum dirigas, et eadem omni diligentia studeas observare : hæc etenim tibi dierum longitudinem, annos vitæ ac pacem apponent. Sane si te ad nostram præsentiam, sicut habet aliquorum assertio, venire contingat ; in quo propter singularitatem affectionis, quam ad te gerimus, tuas te volumus commoditates, et alias circumstantias diligenter attendere, potius quam nostris desideriis indulgere ; te proculdubio, sicut nosse te credimus, tum multa jucunditate videbimus, et paterni tibi affectus indicia, prout erga charum filium spiritualem patrem decuerit, apertius ostendemus ».

66. Deductus est sequenti anno a rege Carolo Viterbium, ubi Pontifex una cum cardinalibus agebat ; quo salutato, Terræque Sanctæ rebus expositis, poposcit ut justitiam in Guidonem e Monteforti aliosque Henrici majoris natu filii Richardi electi regis Romanorum interfectores exerceret, de quibus inferius agetur. Hic vero non præterimus, Eduardum a Gregorio clementiæ laude exornatum, obtritis oblivione injuriis ab Henrico episcopo Londoniensi, qui una cum Simone Montfortio in ipsum, ut vidimus, conjurarat, et in Clementem IV dum legationis munus obibat, proterve se gesserat ; suam auctoritatem apud Gregorium adhibuisse, ut Londoniensi sedi restitueretur. Cujus precibus flexus Pontifex sanctissimus, meritam Henrico exauctorato pœnam remisit : « Quia », inquit in litteris pridie kal. Junii datis « jamdudum ad eandem sedem accedens, inibi longo tempore conversatus et multe pœnitentiæ signa prætendens te, sicut fratrum nostrorum testimonio fide digno recepimus, adeo humilem et devotum exhibere curasti, quod nos et sedem ipsam erga personam tuam ad benevolentiam, et mansuetudinem tua humilitas et devotio efficaciter inclinavit ; nos, sperantes te post lapsum hujusmodi futurum in ipsius sedis obedientia, præsertim ob perceptæ in hoc ab ipsa benignitatis gratiam fortiorem ; et erga ipsum regem et dilectum filium Eduardum primogenitum ejus, qui tanquam vir, mansuetissimus injuriarum dicto regi et sibi factarum oblitus, pro te apud eandem sedem supplicationibus institit, et litteris supplicavit, etc. » pristina illum restituit dignitati : clementiamque pariter in non-

¹ Ext. in cit. Cod. Vallic. C. num. 49. pag. 36.

nullos alios præsules Anglos, præteritè perduellionis reos, ad Eduardi preces, qui regni exordia a mansuetudine àu-picabatur, explicuit.

67. Cum vero ad Ecclesiarum optimum regimen maximi intersit, viros probitate conspicuos earum gubernaculis admovere, singulares curas in evehendis ad dignitates Ecclesiasticas viris scientia et sanctitate insignibus collocavit. Ita Robertum egregiis virtutibus ornatum Cantuariensi Ecclesiæ imposuit ¹ Joannem Gradensem patriarcham creavit ², ornavitque pallio; Petrum e Tarantasia sacræ prædicatorum familiæ religiosum virum gerendis quibusque maximis muneribus virtutibus parem, Lugdunensem Ecclesiam gerere jussit: ad quem in Ms. Vallicellano Codice extant datæ litteræ, quibus ipsum ad zelum pro divina augenda gloria explicandum, munusque obendum est adhortatus.

« Electo Lugdunensi.

« Conceptum in nobis ab olim de te, fili, signa evidentia formarunt, quod vir virtutis existas, et in persona tua ille, a quo cuncta data sunt optima, multa dona congresserit, per quæ in conspectu ejus acceptus redderis, et in oculis hominum gratosus haberis. Ideoque opportunitate concessa, conceptum hujusmodi producere intendentes in partum: ne talenta tibi credita per humilitatem status, quasi suffossa remaneant, sed ea tanquam fidelis servus, et prudens multiplicata credendi, fœnore duplicato præsentis; te in eminentioris gradus loco putavimus collocandum, ut velut accensa lucerna supra candelabrum posita, per virtuosorum exempla operum, et laudabilis doctrinæ ministerium ingredientibus in domum Domini præbeas lumen vitæ. Propter quod Lugdunensi Ecclesiæ, tunc vacanti, te de fratrum nostrorum consilio in archiepiscopum præfecimus et pastorem: in quo sic corpori majoris oneris et laboris moles imponitur, quod menti spes fœcundioris retributionis offertur. Non igitur laborum certamen deterreat, sed magnitudo potius præmiorum oblectet: præsertim cum tanquam expertus intelligis, quam leve sit onus Domini jugumque

suave, quod ad bonum tibi ab adolescentiæ tenebritate portasti: cum quemeres laboris debeatur, elaborandum est tibi sollicitè, ut possis cum Apostolo gloriari, te quantum conceditur ex alto, plus aliis laborasse. In remissionem itaque tuorum peccaminum suademus, ut vocationi Domini, per cujus contemptum ipsius in te posses iracundiam provocare, nullatenus contradicas: sed illi promptè consentiens, eandem Lugdunensem Ecclesiam fiducialiter adeas; ipsiusque regimen sub spe Omnipotentis, et nostri fiducia secure suscipiens, ejus administrationem in spiritualibus et temporalibus ad salutem populi tibi commissi, et tuam exerceas confidenter: sciturus quod nos in tuis et Ecclesiæ prædictæ necessitatibus, quantum tibi cum Deo poterimus, constanter adesse proponimus, et tanquam manuum nostrarum operi auxiliatricem dexteram libentissime porrigemus».

68. *Cardinalium creatio.* — Exploratis perspectisque magis tanti viri virtutibus, Gregorius Petrum paulo post, ut cum ipso Pontificatus, ad quem divina providentia Innocentii V nomen accepturum vocabat, onera partiretur, una cum S. Bonaventura in cardinalium collegium cooptavit (1), ut hisce verbis refert Ptolemæus Lucensis ¹: « Illic fecit ordinationem cardinalium proborum virorum, inter quos duo fuerunt magistri in theologia, quorum unus fuit de Ordine fratrum Prædicatorum, quem ipse fecerat archiepiscopum Lugdunensem, et factus est Ostiensis, vocatusque est frater Petrus de Tarantasia; vir magnæ religionis et doctrinæ, qui multo tempore Parisiis rexit in theologia facultate. Scripta fecit super sententias, et multos libros Bibliæ postillavit, specialiter Epistolas Pauli. Secundus fuit frater Bonaventura de Ordine fratrum Minorum qui similiter fuit magister in theologia, et minister generalis dictorum Fratrum, natione Tuscus, vita et doctrina admodum gratosus: sed præcipue in sermone. Fecit scripta super sententias, et postillavit aliquos libros Bibliæ, sicut libros Salomonis et Job, et Epistolas Pauli: quem Gregorius assumpsit in episcopum Albanensem.

¹ Lib. 1. Ep. LXVII — ² Ep. LXV.

¹ Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIII.

(1) Cardinalium promotio a Gregorio facta neque ad hunc annum, eni ab annalista assignatur, neque ad annum MCCLXXIV pertinet: sed cum anno MCCLXXIII diligenda est. Porro ab anno isto MCCLXXII retrahendam perspicue demonstrant litteræ S. Bonaventuræ, qui unus fuit et quinque ad eam dignitatem accit. Protulit illas ex Chartario Bugimedi Wesensis P. Martene Anecd. tom. 1, col. 1138, atque in iis S. Bonaventura se fratrem, et Ordine Fratrum Minorum generalem monachum: non vero cardinalem, et Albanensem electum (quam utramque dignitatem simul adivit) appellat. Signatæ vero illæ sunt Parisiis, XIII kalendas Aprilis, anno Domini MCCLXXIII. Nondum ergo anno illo cardinalem agebat. Eodem vero anno MCCLXXIII dignitatem obtinuisse, nec tetrahi seruis posse, inde discimus, quod auctor Vitæ Gregori in Nota ad hunc annum num. 1 relatæ, scribat illum antequam Rhevetere digrederetur Florentiam, inde Lugdunum perrectorum cardinales reunivisse. Constat autem e Registro Epistolarum ejusdem anni Pontificem sub ipso mensis Junii exordio Rhevetere recessisse. Ab hac auctoritate anonymi scriptoris Vitæ Gregori, quem floruisse circa finem hujus sæculi inde colligunt quidam, quod S. Ludovicum Francorum regem sanctum haud appellet, cum anno MCXCVII eum titulum a Pontifice obtinisset; ab hac, inquam, auctoritate nolo temere recedere, quanquam litteræ illæ S. Bonaventuræ supra laudatæ hanc mihi suspensionem iniecerint, veram esse opinionem, quæ ad anni MCCLXXIV festas Pentecostes promotionem illam transfert. Cum enim litteras illas Parisiis dedit S. Bonaventura, Galliarum stilum secutus eredi potuisset, quod dies XIII kal. Aprilis anni MCCLXXIII, stilo nostro est annus MCCLXXIV. Videmat hæc docti. MANST.

GREGORII X ANNUS 2. — CHRISTI 1273.

1. *De loco celebrandi Concilii, de personis ad idem invitandis, deque rebus ibidem deliberandis.*

— Ancipiti cogitationum æstu diu fluctuarat Gregorius, quo in loco indictam a se Synodum celebraturus esset, cum hoc anno millesimo ducentesimo septuagesimo tertio, Indictione prima, decrevit Lugduni in Gallis eam cogere. Non deerant rationes gravissimæ, quæ ab eo consilio ipsum abducturæ viderentur: Guelphorum enim et Gibellinorum factionibus nondum extinctis, in discrimen adducebatur Italia, ex summi Pontificis absentia; tum ob longiora itinerum intervalla sacro cardinalium collegio, quorum plures ætate graviore affecti erant, atque ipsi Gregorio magni subeundi erant labores. Verum cum sacra Synodus potissime ob submittanda Terræ Sanctæ auxilia cogretur, quæ a transalpinis maxima petenda et contrahenda essent, in eam sententiam adductus est, ut in iis partibus Concilium celebraret. Quam susceptam mentem Christiani orbis præsulibus subjectis litteris Encyclicis significavit ¹.

« Archiepiscopo Senonensi et episcopis; ac dilectis filiis abbatibus, prioribus, decanis, archidiaconis, propositis et aliis Ecclesiarum prælatis per Senonensem provinciam constitutis.

« In litteris quas per universos orbis principes et prælatos super generalis convocatione Concilii destinavimus, locum, in quo idem Concilium convenire deberet, ex causa duximus subticendum; prædiximus tamen in illis, quod locum eundem ipsis principibus, et prælatis intinere competentem tempore curarem. Nobis igitur cum fratribus nostris, hujusmodi loci electionem deducendum in exactæ discussionis examen, occurrerant hinc inde diversa, quæ discutientium videbantur iudicium alternare. Nec enim præterit nostræ considerationis indaginem, quam grave, quam durum est locum Sedis Apostolicæ proprium, in quo præcipuorum Apostolorum glorificatus est exitus, in quo illorum corpora gloriosa quiescunt, terrarum spatio tam diffuso dimittere:

tanto locorum intervallo a peculiari nostro populo Romanæ urbis abesse: convicinis partibus, quæ sedi eidem non solum spiritualiter, sed et temporaliter subesse noscuntur, commoditatem vicinitatis nostræ subtrahere: quanta ex absentia nostra diversis Italiæ partibus possent imminere discrimina: quantum partium earundem inveterata scissura pro integrandæ unitatis obtinendo remedio nostro auxilio indigebat: quantis denique oneribus, quantis laboribus nos et fratres nostros; quorum aliquos ætas, quosdam debilitas, nonnullos infirmitas, et omnes ad hæc desuetudo reddit inhabiles; exponimus non sine rerum dispendiis, quæ quasi pro nihilo ducimus, non sine discrimenibus corporum, quæ non facile contemnuntur. Hæc et alia quæ non posset succinctus sermo percurre, in partibus istis locum hujusmodi eligendum concludere videbantur.

2. « Verum ea, quæ in eodem sunt agenda Concilio, contrarium suadebant: et specialiter negotium Terræ Sanctæ, quam dum Creatori omnium chariorem omnibus Scriptura describit, satis aperte indicat charissimam proculdubio a nobis habendam: cum soleat, quod est in superioris conspectu præstantius, in subditorum æstimatione præstare. Adicit insuper beneficiorum consideratio, quæ inibi humano generi de divinæ superabundantia gratiæ obvenerunt. Siquidem Salvator omnium operatus est in medio illius terræ salutem: ibi sumpsit corporalis nativitatis initium, ibi conversationis humanæ deduxit tempora: ibi post probrosæ passionis opprobria pro redemptione nostra mortem subiit temporalem; et sui pretiosi effusione cruoris vetus piaculum expiavit. Numquid igitur non contingent redemptorum corda immensa et innumerabilia beneficia redemptionis? Numquid non accendent cujusque præcordia, ut ipsi pro tot quæ nobis tribuit, hoc saltem necessitatis tempore aliquid impendamus, dum crucis hostes Crucifixum habentes ostentui, cultores ipsius Christiani nominis professores, ut Christi cultum de terra deleant, incessanter exterminant et conculcant; ipsos debilitantes viribus, extenuantes opibus, et eorum facies replentes igno-

¹ Greg. I. II. Ep. cur. IV. Ext. etiam in Cod. Vallie. sign. ht. C. num. 49. pag. 56.

minia, ipsosque diversis confusionibus saturantes?

3. « Ad vindicandas illaque Redemptoris injurias, ac redimenda ignominiosæ conculcationis opprobria in redemptis, nostrum circa terram eandem Creatoris conformantes affectui; ac debita meditatione pensantes, quod ejusdem terræ subsidium præcipue de principum et prælatorum pendet auxilio, quos ultra montes credimus convenire posse commodius; exinanivimus nosmet ipsos, et sub specie illius, qui dat lapsu virtutem, debilitatem nostram contempsimus: sub ipsius fiducia, qui de sua misericordia nos confortat, quod intendimus, in eo posse sperantes, parvipendimus onera, labores consideratione calcavimus et cæteris nostris, ac fratrum nostrorum incommoditatibus, in ejusdem considerationis examinatione postpositis, ut principum et prælatorum eorundem facilius possimus habere præsentiam, ac terræ prædictæ subventionem efficacius promovere; civitatem Lugdunensem, quo inibi Concilium cum majori commoditate conveniat, de ipsorum fratrum consilio duximus eligendam. Quod vobis tenore præsentium nuntiantes, universitatem vestram monemus, rogamus et hortamur in Domino, Apostolica vobis nihilominus auctoritate mandantes, quatenus in prædicta civitate Lugdunensi juxta præscriptam per supradictas litteras nostras formam studeatis omni, quam inevitabilis necessitas non indicet, excusatione postposita, in præfixo per easdem litteras termino comparere. Dat. apud Urbem veterem id. April. anno 11 ». Subjicitur in Regesto archiepiscoporum Catalogus, ad quos litteræ, eadem verborum forma conceptæ, transmissæ fuere.

4. Cum litteris suis Gregorius abbates omnes, priores, decanos, propositos, archidiaconos et alios Ecclesiarum præsules ad Concilium convocasset, modum aliquem statuendum censuit, ne sumptuum magnitudine obruerentur. Decrevit ergo ut e singulis diocæsis abbas unus, ab aliis abbatibus et prioribus ejus provinciæ pro excipiendis sacrosanctæ Synodi imperiis procurator institueretur: idemque de propositis aliisque Ecclesiarum non cathedralium prælatis statuit. Gessit vero maxime in votis Pontifex, ut reges Christiani præsentia sua OEcumenicam Synodum ornarent, quo amplissima contra Sarracenos expeditio comparari posset: quos litteris suis allicere est conatus. Hæc certe sunt ipsius preces regi Castellæ porrectæ¹, quæ incensum illius rei votum signi-

ficient: « Serenitatem regiam rogamus et hortamur in illo, qui regibus dat salutem, in remissionem tibi peccaminum suadentes, ut te illi gratificans, qui tot gratis te prævenit, laborem voluntarium ad tam sancti, tam utilis negotii promotionem assumens, præfixo per easdem litteras termino interim ad hoc opportunitate captata in civitate prædicta una cum aliis principibus et prælatis, quorum super hoc corda leligerit Dominus, tuam velis præsentiam exhibere ». Parum ab iis discrepant litteræ, quibus Philippum Francorum regem ad Concilium allicere nitentur². Invitavit quoque inter cæteros regem Armeniæ³, (quem ut ad se integra Nicænæ Synodi Acta, quæ Armeno idiomate concepta habebat, una cum aliis Conciliis ac peritissimis interpretibus mitteret: eodemque argumento ad Armenorum Catholicum⁴, is eorum archiepiscopus erat,) scripsit, ac provinciam Hierosolymorum patriarchæ, atque episcopo Anterandensi eadem Concilia ad se transmittendi imposuit⁵.

5. Nec Armenos modo ad OEcumenicam Synodum Lugduni celebrandam, sed Græcos etiam, imo et nationes barbaras, ut Tartaros, ad excipiendos lucis Evangelicæ radios convocavit. De qua re hæc Ptolemæus Lucensis⁶: « Anno Domini MCLXXVIII. Gregorius X Concilium advocat apud Lugdunum; ad quod Concilium Græcos vocat, et Palæologum requirit, qui papam sollicitaverat ad Latinorum concordiam et Græcorum, sicut eventus rei testimonium perhibet. Ad hoc etiam Concilium vocantur barbaræ nationes, ut gens Tartarorum ad Christi fidem adduceretur, procurantibus religiosis personis, quæ fuerant ad nationes transmissæ ».

6. *Relatio episcopi Olomucensis super rebus Germaniæ et provinciarum vicinarum, quibus a Concilio providendum esset.* — Cum vero in ea Synodo excindere vitia, quæ in Ecclesiam irreperant, improbas consuetudines delere, Christianorum mores ad primævum sanctitatis florem revocare, meditaretur, pluribus archiepiscopis, atque episcopis scientiæ ac prudentiæ opinione florentissimis provinciam demandavit, ut sollicite inquirerent, quæ emendanda in populo Christiano, vel in religiosis familiis viderentur: quæ a gentilibus, Judæis, vel hæreticis imminerent pericula; tum quæ congrua iis remedia adhibenda essent, designarentur: (1) mittrentur oratores ante Con-

¹ Fo.3. Cod. Vallie pag. 43.

² Lib. II. Ep. cur. v. — ³ Ep. I. — ⁴ Reg. post eand. Ep. — ⁵ Ep. II. — ⁶ Ptol. Luc. in Annal.

(1) Non episcopis tantummodo, sed et viris scientia et religione eximiis injunctum fuisse eredo a Pontifice, ut si quæ haberent Concilio suggerenda, scriptis redigerent. Egregiam ea de re consultationem dedit F. Humbertus de Romanis, qui anno MCLVII ad supremum regimen Ordinis Fratrum Predicatorum vocatus, anno demum MCLXIII dignitatem illam abiecit, annoque MCLXXVII, pridie id. obiit, in Provincia decessit. In hæc vero doctissimus vir multa habet in quibus prudentiam ejus et judicium admirare. Primo itaque expendit, quam gravis sit Sarracenorum in Christianos insectatio, ut digna res videatur, quare iis excindendis Christiani totis admittantur viribus: et ea, quæ transmarine expeditioni a nonnullis opponuntur, singula refutat. Hæc vero bello sustentando proponit, ut milites non ex perditissimis hominibus, sicut hæcenus factum est, sed ex probis et pie delignantur. Sumptus in eam rem præstandi primo *ex redditibus perpetuis emendis de superfluo Ecclesiarum thesauro, in lapidibus, vastis, etc.* Secundo *ex præbendis una vel pluribus de Collegis*

cilii indictum tempus mensibus sex, quo ea, qua par erat, prudentia discuti atque in Concilio ipso ordine debito proponi possent. Ita electo ¹ Compustellano, ut in regno Legionensi id ageret, Hispalensi, Tarraconensi, Toletano, Cæsaraugustano, Segobiensi, Pampilonensi in reliqua Hispania; in Germania vero Olomucensi episcopo, aliisque in cæteris Christiani orbis regnis ac provinciis id injunxit ². Egregie vero ea perfunctus inter cæteros Olomucensis: cujus litteræ in arce S. Angeli reconditæ sunt, atque a Platina jussu Sixti IV reductæ inter insignia monumenta, quæ tribus voluminibus est complexus ³, quæ lucem adspiciant dignissimæ: quamvis parum æquo in religiosos viros zelo invectus videatur.

« Relatio episcopi Olomucensis in Alemannia ad papam super deliberandis in Concilio.

« Quoniam dies mali sunt, ad instantis temporis malitiam redimendam, imo potius propulsandam, vestra providentia sanctitatis indixit Concilium, ut communi consilio malis communibus occurratur; inter cætera mandans nobis, quatenus ea, quæ in regno Alemanniæ et partibus convicinis, prout facultas aderit, sive in clero cujuscumque religionis aut status, vel in reliquo populo Christiano utriusque sexus; sive in infidelibus cujuscumque sectæ, vel ritus conversantibus inter eos, quatenus per illos Christiana religio infici potest seu quomodolibet fermentari, correctionis remedio indigere, videntur; per nos aut alios viros ad hoc idoneos, non quidem per testes juratos seu alios ordinaria inquisitione, sed alia investigatione quæ per familiares collationes et alios diversos indagandi modos cum religiosis et aliis execrantibus maxime vitia, colentibusque virtutes haberi poterit; diligenter exquirentes, ea sigillatim, distincte

et aperte conscripta; necnon et consilia de remediis adhibendis ad correctionem et reformationem illorum sub sigillo nostro per aliquos fideles nuntios ad præsentiam vestram mittamus, in missione hujusmodi tempus ipsius præveniundo Concilii per sex menses, ut interim haberi possit competens discussio, et plera deliberatio ad opportuna exquirenda, ut decet, antidota circa illa per approbationem ejusdem Concilii adhibenda; volentes nos omni cautela et diligentia providere, ut ad investigationem prædictorum taliter procedatur, quod nulli per hoc irrogari possit infamia, nec adversus aliquem proinde scandalum suscitari. Quod quidem intelligimus de personis specialibus, non in genere: præsertim cum mandaveritis in clero cujuscumque religionis, aut status in regno Alemanniæ et partibus convicinis, sive in reliquo populo Christiano utriusque sexus fieri hoc debere. Qua in re Pontificum Romanorum in evelendis ex universa Ecclesia vitiis commendandum studium, ac sacra consuetudo observanda, qua indicta OEcumenica Synodo, episcopi incommoda scandalave in Ecclesia Dei exorta aliquot ante mensibus denunciare, et remedia illis afferenda proponere jubebantur, quo ea maturo librata examine ac discussa, Synodo, ut sententiam ferret, proponerentur: adeo ut quæ probanda refutandave in Conciliis, diu prudentia insignium virorum sagaci judicio perpenderentur. Ut mirum videri jam non debeat, si Concilia, in quibus res adeo mole sua graves ac varietate distincte tractabantur, paucis sessionibus absolventur, quæ aliunde longo tempore, ut in examen vocarentur, eguissent.

7. « Nos igitur in his vestro parentes mandato, imo secundum opinionem procedere intendentes in his, quæ per experientiam didicimus, quod scimus loquimur, et quod vidimus protestamur: quoniam, secundum Apostolum, periculosa tempora jam venerunt, in quibus homines seipsos

¹ Lib. 1. Ep. car. LXV. — ² Reg. post eamd. Ep. — ³ Tom. 1. Ms. vat. pag. 108. lib. privileg. Rom. Eccl. tom. 1. pag. 224. Ms. bibl. Vall. sign. num. B. 12. pag. 548.

singulis ad id deputatis. Tertio ex Prioratibus, in quibus pauci cum scandalum morantur. Quarto ex Abbatibus destructis, quarum reformatio desperatur. Quinto ex fructibus Beneficiorum anni unius alteriusve.

Dein ad unionem Græcorum cum Ecclesia gradum faciens, dilutisque Græcorum junctioni adversantium objectis, tum et dissidi hujusmodi, ejusque tollendi necessitate demonstrata, quibus mediis id obtineatur, indicat. Inter ea enumerat Græcæ linguæ studium, nam ait; « Vix in curia Romana invenitur, qui sciat legere litteras ab eis (Græcis) missas; et legatos ad eos missos oportet habere interpretes, de quibus nescitur utrum intelligant aut decipiantur ». Addit et copiam librorum Græciorum, in quibus, ait, « verissime est multa inveniri pro nobis; et curatum est multa de libris philosophiæ, et jure transferendis; non sic de theologicis ». Denique commendat ne Græci temnantur, ne a Latinis opprimantur; ac denique librorum Latinorum in Græcorum translationem. Ultimo tandem quid in Ecclesia reformatione indigeat percensens, suadet ne nova festa injussu Romani Pontificis instituantur, et in festis per annum præterquam in majoribus permittantur fidelibus post auditum officium opera serviri; eo quod, ait, « in festis multiplicentur peccata, quæ mala docet otiositas »; suadet pariter « divinum officium sic abbreviari, quod devote et integre dicatur, et audiatur ». Repugnat huic episcopi Olomucensis monitum, de quo in Annalibus hic num. 17. Addit ne vacatio Ecclesiæ Romane deinceps longius prorogetur, « quod ne accedat de cætero, monet, ne interim cardinales uti permittantur de bonis papæ vel Ecclesiæ, nec munia quæcumque gerere; ut si prorogetur ultra certum terminum electio; tunc electoribus alii adjungantur de primariis ». Tum suggerit minui Religionem mendicantium approbatis tantummodo retentis; tolli moniales nisi quæ possint sustentari ex redditibus sine mendacitate, et discursu. De prelatibus erandum edicit ut *facilius deponantur*, alioqui, ait, *absque timore perpetrant mala*; ut crebris inquisitionibus eorum gesta explorentur, ut suppellectilis et familia eorum in ordinem modestum redigatur. Inter ea quæ providenda sunt in Paræciis suggerit, ut « fiat aliquod opusculum pro instructione ignorantum idiotarum in suis officis ». Censet quoque expedire, « quod in biblia glossetur continue de dietis sanctorum in libris non glossatis »; nempe quos nondum quisquam eo commentandi genere exposuit. Item « quod Concilia maxime univèrsalia in metropolitans Ecclesiis omnibus haberentur ». De imperio vero consulit ut eo vacante vicarius constituitur; vel rex *Teutoniarum* deinceps per *successionem, non per electionem* heret; et quod contentus ille Germania sua, Italiani uni vel duobus regibus ex consensu *prælatorum*, et communitatum eligendis permitteret. Electi vero *in certis casibus possent deponi per Apostolicam Sedem*. Vel denique rex in Longobardia constitutus vicariam imperii potestatem exerceat in Tuscia imperio vacante: Imperatori vero coronato tenere se ex illo ex Pontifice regnum juraret. Hæc Humbertus, cujus monita plura salutaria erant ætate illa, non vero nostra facile executioni mandanda. MANSI.

amantes præponunt commodo reipublicæ rem privatam : unde non solum in regno Alemanniæ, sed ubique hæc pestis tantum invasit, quod, quantum est in hominibus sive spiritualibus, sive sæcularibus, horrentes juga superiorum in regum electionibus, et etiam prælatorum, aut tales eligunt, quos eis subesse potius oporteat quam præesse, aut in diversos dividunt vota sua : duabus forsitan de causis, ut plus emungant a pluribus quam ab uno ; aut ideo, si voluerit unus procedere per rigorem justitiæ contra ipsos, per alium defendantur. Ecce, pater et domine reverende, exemplum hujusmodi coram vestris oculis est et nostris, jam præteritum et jam instans : præteritum in electione regis Hispaniæ et comitis Richardi ; et nunc regis Hispaniæ et comitis Rodulphi ».

8. Consentiant præsulibus hujus sagacissimi diebus nonnulli auctores, qui tradidere exteros principes a Germanis electos non tam ob præclaras virtutes, quibus florebant, quam ut ab iis munera corradere, ac minus eorum imperiis subessent, quibus ipsorum auctoritas ac potentia magis necessaria videretur. De altera vero electione, extincto, ut vidimus¹, Richardo, celebrata, congruunt scriptores, qui Rodulphi electionem in hunc annum conjecere ; inter quos Eberhardus Altahensis Ecclesiæ Ratisponensis archidiaconus² ; jussi enim a Gregorio fuerant electores, ut in uno eligendo consentirent, darentque Ecclesiæ defensorem, ut tradunt Ricordanus, Malespina³ et Joannes Villanus⁴ : quibus addit Naucerus⁵ denuntiasse Gregorium, ni regem crearent, se Apostolica auctoritate illum renuntiaturum. Adjicit Eberhardus, mox Rodulphum fidei sacramento principes in sua verba adigere voluisse, iisque, cum scepro careret, recusantibus, crucem manu arripuisse, quæ in Christiani principis manu omni scepro augustior censenda esset : « Electus est, inquit, Rudol. comes de Habspurch in Romanum regem, postea in imperatorem consecrandus, qui Rodolphus statim exegit a principibus clericis ac laicis fidei juramentum : quod cum recusarent propter scepro absentiam, ipse electus signum crucis accipiens, talia dixisse fertur : Ecce signum, in quo nos et totus mundus est redemptus, et hoc signo utamur loco scepro : et deosculata cruce, omnes principes tam spirituales quam sæculares ipsam crucem loco scepro osculantes, recipientes feuda, sibi fidelitatis juramentum præstiterunt ». Paulo post autem Aquisgrani solenni pompa regis insignibus est redimitus.

9. Fuisse quidem Rodulphum numeris omnibus absolutissimum principem, fidem faciunt auctores, inter quos Siffridus hæc in ejus laudem Annalibus commendanda celebravit : « Æquus

judex diviti et pauperi extitit : Ecclesias, hospitalia defendit et protexit. Cum videret milites humilibus personis, secum loqui cupientibus, accessum ad se prohibere, dixit : Per Deum date hominibus accendendi locum : non enim propter hoc ad imperium sum electus, ut hominibus in arca præcludar ». Feruntur plura præsagia, quibus divinam providentiam, non hominum nutu illum ad imperium extulisse demonstrant, inter quæ illud in Colmariensibus¹ Annalibus adductum, virum prænobilem atque opulentum, cui de Clingen nomen erat, hoc cælesti viso imperatorum agnovisse : « Vidit, inquit, principes et electores imperii congregatos, et dicentes : Quicumque ex nobis hanc coronam levare poterit, rex ab omnibus habebitur. Singulis autem se probantibus, nullus eorum levare potuit eam. Tandem Rodolphus de Habspure comes coronam potenter elevavit, seque coronavit. Visionem hanc eventus subsequens approbavit : eligitur enim in crastino Michaelis anno mclclxxiii ». Addi teorundem Colmariensium Annalium auctor², contigisse aliud quiddam singulare, dum consueto ritu in pervigilio festi Omnium Sanctorum imperii ornamentis cingebatur, nimirum nubem candidam in modum crucis efformatam in aere conspectam fuisse, eamque postea cruoris ruborem induisse ; reque adeo admiranda, quæ stupore omnes defixerat, a principibus Rodolpho renuntiata, dixisse : « Si Dominus mihi vitam prosperitatemque dederit, transmarinas partes adibo, et pro peccatis meis maximis sanguinem meum consecrabo Domino Jesu Christo ». His consentanea tradit Ptolemæus Lucensis³ de Rodolpho.

10. At postea Christi causam turpiter deseruit. Sed ad Olomucensis episcopi litteras, statum Germanicarum rerum describentes, a quibus longa digressio nos abripuit, redeamus. « Hoc ideo vobis scribimus, (nempe de imperio iterum Alfonso inter ac Rodulphum diviso loquitur), quia in littera prima, quam de Concilio scripsistis super uno principali articulo celebrando, qualiter subveniatur Terræ-Sanctæ, eadem subventio jam debilitata videatur, cum imperii turbatio penitus turbet eam. Cujus reformationis Concilii credimus esse summam, quod talis, si fieri posset, per vestrum consilium haberetur imperator, consilio Concilii adjuvante, qui potenter ordinata pace in mundo posset esse hujus executor negotii propria in persona ». Sapiens hoc consilium admisit Gregorius, cum Rodulphum, repudiato Alfonso, regio nomine decoravit, eumque transmarinæ expeditionis ducem futurum sacramento adstrinxit. Addunt superioribus episcopi Olomucensis litteræ :

11. « Terræ domine reverende, si audeamus dicere, videtur quod tam spirituales quam sæculares imperatoris potentiam jam abhorrent. Vo-

¹ An. Chr. 1271. num. 32. Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. xxiii. c. 3. Jord. Ms. Vat. bibl. — ² Eberhar. in Chr. hoc an. apud Canis. antiq. lect. tom. 1. pag. 307. — ³ Rich. Malesp. Hist. Flor. c. 193. — ⁴ Jo. Vill. vii. c. 43. — ⁵ Nauc. gener. XLIII.

¹ Colmar. Chr. part. alt. — ² Colmar. Annal. hoc an. — ³ Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. xxiii. c. 3.

lunt quidem per Spiritum sanctum benignitatem imperatorem habere, et per unigenitam Sapientiam Dei Patris, imperatorem eligere sapientem : sed quasi personam tertiam abnegantes potentiam ipsam horrent : cum tamen velle et scire nihil valeant sine posse : et (nil) magis expediens videatur quam unius potentia, etiamsi aliquantulum malignari vellet, malignitatem aliorum nihilominus compescendo toleraretur, quam si sine compescente insolescerent universi. illius saltem malignitate mors deleteret unius, plurimum insolentiam de facili delere non posset ; cum jam in consuetudinem devenisset. Hæc de regno Alemanniæ sufficiant : quamvis in eis exprimendis nos diminutos potius quam superfluos reputemus ». Vera nimirum tetigit episcopus : ex diuturna enim illa rectoris orbitate creverat adeo effrenata nobilium audacia ut quisque raperet ; et quasi prædæ datum esset imperium, ex illius ruinis suam potentiam conderet : fuereque gravissima bella Rodulpho suscipienda, ut jura imperii recuperaret : unde ob bellorum molem a protectione Hierosolymitana retardatus, in Sarracenos arma non convertit. Pergunt præsulis litteræ finilimorum Germaniæ regnorum statum depingere.

12. « Confinia vero regni circa terminos nostros hæc sunt : Ungaria, Russia, Lithuania et Prussia. Hæc vero sunt pericula a regno Ungariæ Christianitati imminuentia : primum quod in ipso regno Cumani manentur, qui non solum alienigenis, sed etiam ipsius regni incolis atrociter sunt infesti et modo apud alios minus solito præliandi, infantibus et senibus non parcentes ; juvenes et juvenculas captivatos in sui ritus malitiæ deducunt consuetudinem : ita quod potentiam suam taliter jam multiplicaverunt per eosdem, quod ipsi Ungariæ certum ex hoc imminet periculum et jactura et terris etiam convicinis ». Et quidem tradit Stero¹ hoc anno post festum purificate Virginis Cumanos Ungaris junctos irrupisse in Ungariam, Styriam et Moraviam, ac strages horrendas, nullo ætatis sexusque discrimine, edidisse : incensum enim antea inter Othocarum Bohemiæ et Ladislau Ungariæ reges bellum supra insinuavimus, quod Pontifex extinguere nisus est : atque etiam hoc anno Carolus Siciliæ regem, qui Ladislao filiam uxorem locarat, ut ad illud sopiendum suam operam strenue adhiberet, subjectis verbis est adhortatus².

« Regiæ serenitati paterno suademus affectu, quatenus iis, quæ in dictis continebantur litteris, debita meditatione pensatis periculis, quæ de guerra inter memoratum regem, et charissimum in Christo filium nostrum illustrem regem Ungariæ generum tuum possunt insurgere, nisi ejus obstetur initis, quantum tibi facultas aderit, solerter attendas : cum sit cautilius tempora præve-

nire discriminum, quam eorum instantia exspectare ».

13. Nec ea sola Ungariam premebant mala, verum serpebant etiam in eo regno hæreses, et schismatici invalescebant, ut in relatione Gregorio facta deploratur : « Item in eodem regno manifeste hæretici et schismatici confoventur terrarum profugi aliarum. Ecce ipsa regina Ungariæ est Cumana, (de Ladislai matre loquitur), proximi parentes ejus gentiles sunt, et fuerunt : duæ filiæ regis Ungariæ Rhutenis, qui sunt schismatici, desponsatæ fuerunt ; soror juvenis hujus regis.... est tradita Ecclesiæ inimico : Rhuteni sunt schismatici et Tartarorum nihilominus servitores : Lethircani (Lithnani) et Utheni (Prutheni) velut gentiles plures episcopatus Poloniæ jam penitus deleverunt : isti sunt parietes proximi nobis, in quibus cum ardeat, rem nostram agi sine dubio jam videmus ». Inflicta hoc anno a Lithuanis et Pruthenis Poloniæ clades luget Longinus¹, qui ait Boleslai potentia bellis civilibus attrita, ipsos in Lublinensem provinciam ferro flammaque succinctos excurrisse, ac barbarico more sæviisse : laborasse vero proditiōis infamiâ Paulum Cracoviensem episcop. atque a nullis creditum, ab ipso ad capiendam de Boleslao ultionis voluptatem excitos. Subdit auctor nonnulla ad id confirmandum prodigia, cum in templo sanctæ Trinitatis septuaginta viris cinctus versaretur, auditam in aere vocem, bonine an mali Angeli incertum : « Væ tibi, Paule episcope. Satius tecum actum esset, si natus non fuisses ». Visum etiam a viro pio per quietem lupum, erectis prioribus sursum pedibus voce humana in Paulum episcopum intonuisse : « Væ tibi, Paule episcope, quoniam cepisti et occidisti » ; eaque voce et relatione conterritum plurimum de criminibus dolorem hausisse : cumque ea solitarius in cubiculo plangeret, alteram vocem exauditam : « Ne timeas, Paule episcope : age quodlibet, in anno septimo moriturus ». Cui voci respondit ille : « Optime aget mecum divina pietas, si vitam mihi usque in septennium protelaverit, infra illud tempus de factis meis digna pœnitentia expiationem obtenturus ». Hæc erant artes demonis, qui miserum hominem primum in desperationem dejicere, deinde in effrenatam peccandi audaciam allicere meditabatur. Mentitus vero est, cum in plures annos Paulus vitam produxerit. Cæterum subdit Longinus ejusmodi voces tam alte insonuisse, ut ab iis qui fores cubiculi observabant, fuerint exceptæ. Quod porro ad Lithuanos ac Pruthenos attinet ; non impune scelus tulere : Lesko enim et Conradus Cujaviæ et Masoviæ duces, Polesitarum ac Pruthenorum terras ingressi, omnia cædibus rapinisque corruperunt.

14. Ubi hæ calamitales finilimorum regnorum Germaniæ in oculis Pontificis ab Olomucensi epi-

¹ Stero in Annal. apud Canis. antiq. lect. tom. 1. pag. 303. —

² Extat Greg. Ep. in Cod. Vallic. sig. lit. C. num. 49. pag. 31.

¹ Long. Hist. Pol. l. VII.

scopo collocatæ fuerunt, redit narratio ad reliqua Germaniæ mala : « Utergo de principibus Theutoniarum taceamus, qui adeo inter se sunt divisi, ut superiorem habere non intendant, quod desolationem et destructionem suæ terræ unus ab altero expectare videtur : unde ad Christianitatem in nostris partibus defendendam, vel ad damna transmarimarum partium propulsanda inhabiles sunt omnino; soli regno Bohemiæ imminere videtur in partibus nostris defensus fidei Christianæ. Certe per has terras fuit introitus Tartarorum, et iterum expectatur, nisi vestra paternæ providentiæ cavere voluerit periculis jam vicinis, sic studens in acquisitione Terræ sanctæ, quod non relinquat in periculo terras istas : volentes vitare Charybdem, in Scyllam utique incideremus. De clero non scribimus ita vobis, quod in illis quidem, quæ sunt de vita et honestate eorum, satis in aliis Conciliis est provisum. De quibusdam vero emergentibus in terris nostris et nobis vicinis, nescimus autem si sint generalia apud omnes, credimus ita esse, quod quoad paucitatem beneficiorum, et eorum tenuitatem, nimietas est eorum, qui gaudere volunt privilegio clericali : ex quo nobis, qui prælati sumus, maxima perplexio consuevit oriri. Cum enim talibus provideri non possit, coguntur mendicare in opprobrium ordinis clericalis : vel, quod verius est, nolentes fodere, artes mechanicas nescientes, quarum commercio vitam ducant, ad furta, latrocinia et sacrilegia convertuntur, et in talibus comprehensi quandoque traduntur episcopis : quorum tandem carcerem evadentes perseverantes tamen malitia in consueta, iterum deprehensi suppliciiis deputantur manibus iudicantium, et consentientium inquinatis : adeo ut multitudinem effrænatam propter hoc accidat aliquando denunciari excommunicationis vinculum incidisse, propter quod inter prælatos et laicos frequenter scandalum suscitatur ».

15. Lugendum cruentis sane lacrymis ob clericorum huiusmodi excessus, qui non pietate adducti, sed avaritia clericali militiæ nomen dedere, ut divitias sub paupere Christo, quas sub mundo divite sperare non poterant, assequantur vel qui sæpius mancipiorum more acti a parentibus, qui ipsos familia bonisque paternis eiciunt, ut majores natu bene collocent, ad divina obœnda officia se conferunt ; a quibus eo magis abhorrent animo, quo pietatem invitis imprimere alii contenderunt. Quid enim ex iis expectandum est, quam ut sui muneris dignitatem contaminent, et depravato morum exemplo horrorem omnibus incutiant :

16. « Placcant ergo sanctitati vestræ, ex quo tanta est distantia episcoporum in partibus nostris quod de facili ad degradationem talium convenire non possint in talibus casibus, ubi incorrigibiles inveniuntur clerici, primo, secundo et tertio in factis enormibus deprehensi, valeat episcopus sine convocatione episcoporum, eos solus in sua so-

leni Synodo approbante ipsa Synodo degradare ; vel aliter propter multitudinem ipsos clericos capientium sine difficili accessu curiæ Romanæ ipsos laicis vestra studeat paternitas in absolutionis beneficio providere. Sunt alia vero, in quibus clericum et Ecclesias sæculares, conventuales, seu parochiales adeo contingit offendi, quod Sedem Apostolicam ab huiusmodi filiabus jam non oporteat expectare quod crescant : cum eas quotidie in rebus et juribus minuti et decrescere videamus. Illa enim ostensio, quæ per Dominum in Evangelio, et per Moysen in veteri testamento leprosoꝝ sacerdotibus debebatur, per quam peccantium confessio intelligitur, est de medio sublata : prædicationis verbum, quod eis in commissio sibi populo competeat audiri, contemnitur ab eisdem : ipsas conventuales et parochiales Ecclesias in diebus Dominicis et festivis non contingit a populo frequentari ; et hoc maxime in civitatibus et oppidis, ubi Prædicatores et Minores domicilia sua habent ». Monitum hic ego pium tectorem velim, parum æquo zelo ferri hunc episcopum videri, qui Dominicanos ac Minoritas ob disseminatum verbum divinum perstringat. Quod enim ? si clerici, quos sane cura tangit populos instruere, ob divitias quibus affluunt, otio marceant, num religiosi viri ideo vituperandi, si divino incensi zelo populos edoceant, vel si clerici suo strenue in populis Christiana pietate informandis officio non fungantur ? Præterea si populi plus religiosi viris, quam sæcularibus affici videantur, quid succensere illis possunt ?

17. « Solent enim dicti fratres primo diluculo dicere missas usque ad horam tertiam, non cessando : præter unam autem, quam dicunt solemnius in conventu, legendo breviter continuant plures missas : et quoniam gaudent brevitate moderni, populus quærit potius missas illas, conventualibus et parochialibus Ecclesiis prætermisissis. Consueverunt etiam dictis missis fratres delinere populum per sermonem, quare alias Ecclesias non visitant, ut deberent. Consueverunt etiam dare indulgentiam duorum, trium, quatuor, decem, plurium annorum in diebus solemnitatuum suarum et per Octavas earum ». Et infra : « Hæc de clero vobis scripsimus, sicut de veritate omnimoda nobis constat.

18. « De populo vero Christiano utriusque sexus vobis constare scimus, tanquam ei qui Leodiensis archidiaconus extitit, quod in illis et aliis quibusdam partibus Christianitatis Synodus aliquotiens in anno cum laicis celebrari consuevit, ubi testes synodales ad hoc electi et jurati deponere consueverunt et dicere quæ contra Deum et religionem Christianam publicè fiunt a laicis illo anno ; vel etiam quæ fama accusat, contra quam vel purgare se contingit accusatos, vel non purgantes se canonicam secundum terræ consuetudinem non evadere ultionem. In aliis vero diocesisibus hoc fieri non obtinet consuetudo, unde

laicorum impunito manenti excessus, si sint etiam manifesti. Si vero sacerdos tales forsitan voluerit in sua parochia accusare, frequenter ex eo sentit periculum vite sue. Provideat ergo sanctitas vestra, si placet, ut Christianitatis Synodus servetur ubique pro conservanda honestate populi Christiani: cum idem deponat auctoritas Evangelica in qua dicitur: Dic Ecclesie, quod talia Ecclesie sunt dicenda.

« Sunt etiam quidam et quedam apud nos religiosorum sibi habitum et nomina vindicantes, quos et quas, cum, eorum non sit religio per Sedem Apostolicam confirmata, sectarum nomine credimus comprehendere: qui passim ut jugum evadant obedientie, habentes velamen malitie libertatem, quasi liberius Domino servituri, dominos et dominas habere nolentes: fugientes etiam obedientiam sacerdotum, seu etiam coercionem conjugii maritalis, et per aliquem ordinem se adstringi; femine juvenes in statu viduitatis se ponunt, illicite forsitan ab aliquibus, per quos nubere prohibentur, contra Apostolum, qui de talibus ita dicit: Vidua non eligatur nisi sexaginta annorum. Item: Adolescentiores autem viduas evita. Volo autem hujusmodi nubere; istae enim sunt quae solent circumire domos non solum otiosae, sed verbosae; unde et post Sathanam saepius convertuntur retrorsum. Certe istae sunt illae religiosae, quae sub nomine honestatis, sicut olim contra Barnabam et Paulum, seditiones contra clericos suscitare suerunt: a quibus etiam in confessionibus fugiunt, nec recipiunt Ecclesiastica sacramenta: et innuentes facite, quasi sacramenta in eorum manibus sint polluta. Consilium autem de hujusmodi aliud non damus, nisi quod Apostolus dedisse dignoscitur, sicut supra, nubent, suam dixit omnimodam voluntatem, vel in approbatis religionibus retrudantur ». Huic malo mederi est conatus Gregorius¹ cum in Concilio edita constitutione sodalitia a Sede Apostolica non approbata dissolvi, atque extinguere imperavit: tum eorum licentiam, qui sibi religiosam professionem affingerent, coerceri.

« De infidelibus vero inter nos conversantibus; Deo teste, de haereticis nihil scimus. De Judaeis vero dicimus, quod Christianas habent nutrices, usuras patenter exercent, et eas indigentibus aggravant ultra modum; in tantum, ut infra annum excedant etiam ipsam sortem. Publica exercent officia: telonearii, monetarii fiunt, et cum alias sint infideles, fidem minimam etiam in his servant. Furatos calices, vestes sacras, necnon et libros recipiunt a furibus, et servant; et cum sic acceptos cogantur restituere Christiani, si apud eos fortassis inveniantur, Judaei eos restituere non coguntur.

« In his omnibus, quae vestrae scripsimus sanctitati, si diminuti forsitan vel superflui invenimur,

petimus ut vestra discretio parcat nobis. Voluistis autem ut vobis cum omni cautela et diligentia scriberemus: quod sine dubio nobis ipsis necessarium arbitramur, quoniam sit littera ista de nomine nostro ad aliarum manus, quam ad vestras forsitan perveniret, scimus quod persecutionis scandalum evadere non possemus ». Haec Olmucensis episcopus ad Gregorium de malis in Germania exortis, quae in Concilio indicto faece Apostolica resecanda videbantur.

19. *De corona Norvegiana.* — Adjungenda hic nonnulla alia visa sunt, quae Cindicti concilii occasione in Norvegia gesta fuere. Joannes enim Nidrosiensis archiepiscopus a Gregorio monitus inter caetera, in episcoporum conventibus de restituendis Ecclesiarum juribus agitata iri; cum suae sedis praerogativas obsolevisse perpenderet, quae tamen sine maximo discrimine pristino statui asseri non possent; quippe qui contenderet Norvegianum sceptrum Ecclesiae Nidrosiensis esse obnoxium, regemque non successione haereditaria, sed liberis suffragiis, quorum praecipuum archiepiscopus Nidrosiensis obtineret, creandum; Magno vero rex Norvegiae contraria opponeret argumenta: publicae pacis colendae studio cum Magno ipso his pactionibus controversiam composuit¹, quibus et regis et Ecclesiae dignitati consuluit.

« In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen.

« Ut certitudo praesentium det veram in perpetuum et evidentem memoriam praeteritorum, sciendum est, quod cum venerabilis pater Joannes Dei gratia Nidrosiensis archiepiscopus, fuisset ad regimen Nidrosiensis Ecclesiae superna dispositione vocatus; reversus a Sede Apostolica, munere consecrationis recepto, tanquam sponsae Christi in parte sollicitudinis fidelis procurator effectus; incepit inquirere, prout scivit et debuit, de juribus et libertatibus, et privilegiis ad eam pertinentibus: et cognovit sibi fuisse in praedictis omnibus per obreptiones contrarias multipliciter derogatum, juri communi videlicet, quia causae fere omnes ad Ecclesiam pertinentes per exactores et balivos laicos ex parte regni secundum leges patriae scriptas vel consuetudines (non), jure canonico et Ecclesiasticis judiciis tractabantur libertatibus, quia nullos homines liberos obtinebat Nidrosiensis Ecclesia, exceptis illis, qui in curia archiepiscopi et in fabrica ipsius Ecclesiae continue laborabant. Privilegiis siquidem omnibus sibi a quibuscumque concessis detractum fuerat multipliciter, ut creditor, non utendo et praecipue privilegio a Magno quondam, ut dicitur, rege Norvegiae in ea parte, qua continebatur, quod praefatus rex devovit se et regnum suum B. Olavo regi et martyri; et in signum perpetuae subjectionis praecipit, coronam suam post decessum suum, et omnium in regno

¹ Cap. relig.

¹ Ext. apud Greg. an. 3. pag. 138. insert. Ep. xxxviii.

sibi succedentium offerri præfato martyri Nidrosiæ in Ecclesia cathedrali : necnon et cuidam constitutioni antiquæ patriæ, forte per eundem Magnum editæ, quæ innuit reges Norwegiæ debere eligi, et in electione archiepiscopum et episcopos regni inter cæteros electores vocem præcipuam obtinere. Tandem receptis litteris Apostolicis pro congregatione Concilii generalis, inter cætera continentibus quod unusquisque præfatus notaret articulos, quos in sibi commisso regimine reformatione ac correctione perpenderet indigere; deliberavit prædictus pater archiepiscopus præfatos articulos, quanquam correctione dignos, Romano Pontifici præsentare. Verumtamen quia ex iis posset discordia inter regnum et Ecclesiam provenire, nullis animabus et corporibus nocitura; præfatus pater archiepiscopus prius ipsos domino Magno, Dei gratia, illustri regi Norwegiæ explicavit, supplicans, ut inter se de prædictis taliter ordinaret, quod cederet ad honorem Dei omnipotentis, et utilitatem Ecclesiæ, animarum ipsorum et totius sibi commissi populi ad salutem.

« Verum, licet prædictus dominus rex assereret sufficientes rationes ad respondendum præfatis articulis se habere, si super iis coram justo iudice duceret contendendum; et maxime contra electionem et oblationem coronæ, de quibus vix posset probari Nidrosiensem Ecclesiam possessionem pacificam habuisse; et novum genus exactionis videri poterat, illud ab eo exigere, quod non fuerat hactenus attentatum, vel consuetum; et præcipue quia de subiectione regni sui agebatur, quod ipse post patrem et antecessores suos assererat; se jure hæreditario liberum suscepisse; et sic illud proponit per Dei gratiam suis hæredibus et successoribus dimittere post se liberum et quietum; verumtamen ex solitæ benignitatis affectu, quem ad honesta quæque, et maxime circa matrem Nidrosiensem Ecclesiam hactenus habuit, et adhuc habere dignoscitur, volens eam fore sibi pacatam, et amplioribus libertatibus et privilegiis suis temporibus decorari; tanquam pacis amator et cultor justitiæ, post multos tractatus hinc inde habitos super prædictis, interveniente consilio et assensu episcoporum, baronum et canonicorum Nidrosiensium, et aliorum plurium; duxit componendum prædictus rex illustris cum domino archiepiscopo anno Domini MCLXXIII in festo S. Petri ad vincula in civitate Bergensi in hunc modum:

20. « Videlicet, quod prædictus archiepiscopus, pro bono pacis et commodo Ecclesiæ et animarum procuranda salute, renuntiavit nomine Nidrosiensis Ecclesiæ pro se et successoribus suis canonicè intrantibus in perpetuum omni juri, si quod in prædicta electione regum, subiectione seu oblatione coronæ habebat, vel habere poterat, tam in petitorio quam in possessorio ratione dicti privilegii, seu legis, vel quocumque alio modo sibi competere videretur; omnibus aliis juribus ad Ecclesiam spectantibus, quæ in legibus patriæ

continentur, et Ecclesiasticorum privilegiis semper salvis: dummodo supersit aliquis, qui legitime possit et debeat jure hæreditario succedere. Sivero nullus inveniatur successor legitimus, archiepiscopus et episcopi inter cæteros nobiliores et discretiores regni electores in electione tantum voces primas et potissimas obtinebunt. Præfatus autem dominus rex renuntiavit pro se, et hæredibus successoribus suis in perpetuum omni juri, si quod in auditione, examinatione et determinatione causarum ad Ecclesiam spectantium hactenus habuerat; inhibens firmiter universis exactoribus et legiferis regis, tam propinquis quam remotis, tam præsentibus quam futuris per totum regnum, ne de ipsius causis præsumant judicare; vel prætextu alicujus consuetudinis, quam retro actis temporibus habuerat prædictus dominus rex, vel habere visus fuerat, se aliquatenus intromitant: sed per iudices Ecclesiasticos tales causæ de cætero libere dirimantur, ut sunt hæc omnes causæ clericorum, quando inter se litigant, vel a laicis impetuntur: matrimoniorum, natalium, juris patronatus, decimarum, votorum, testamentorum; maxime quando agitur de legatis, Ecclesiis et piis locis, et religiosis: tuitio peregrinorum visitantium limina B. Olavi, vel aliorum sanctorum, et eorum causæ. Item personarum Ecclesiasticarum sacrilegii, perjurii, usurarum, simoniæ, hæresis, fornicationis, adulterii et incestus et omnesalix, quæ ad forum Ecclesiasticum possent de jure communi quoquo modo spectare. Item denuo concessit dominus rex, et firmiter observari præcepit, quod a prædecessoribus suis est concessum, scilicet ut semper ficitum sit archiepiscopis et episcopis in capellis a regibus fundatis, vel dotatis, sicut et in aliis capellis suæ provinciæ, instituere idoneas sine ipsorum et aliorum laicorum assensu vel præsentatione personas. Item concessit quod in electionibus episcoporum, vel abbatum Nidrosiensis provinciæ nulla vis, nulla potentia, nulla auctoritas regis vel principis interveniat: nec favore ipsorum quisquam officium Ecclesiasticæ prælationis obtineat; sed ille præficiatur, quem ipsi, ad quos electio pertinet, vacanti Ecclesiæ scientia et moribus judicaverint aptiorem. Item denuo concessit, quod regibus non liceat approbatas patriæ leges et scriptas, et pœnas pecuniarias sive in clericis sive in laicis contra antiquam consuetudinem in Ecclesiis seu clericorum dispendium immutare. Et interjectis pluribus, quibus Nidrosiensis et aliarum Ecclesiarum privilegia aucta, et amplificata sunt, subditur:

« Item concessit, quod liceat domino archiepiscopo habere unum hominem in curia sua, qui eudat denarios, prout littera sua super hoc confecta attestabatur. Hanc autem compositionem inveniunt sæpe nominatus dominus rex illustris, et reverendus pater archiepiscopus præsentibus venerabilibus patribus domino Trinllo, Dei gratia, episcopo Stawangrensi, Andrea Asloensi, Askivino

Bergensi : et istis baronibus regni Brunulpho, Rogualdo, Andrea Gregorii, Eliwo de Naustal, Andrea Plut, Aslaco Gus, Bernone Elingi, et Thoria cancellario domini regis » : Et infra : « Renuntiantes in hoc facto omni exceptioni doli mali, fraudis, actioni in factum, et specialiter restitutioni in integrum, et omnibus litteris inter ipsos vel prædecessores suos hactenus habitis et obtentis, et omnibus indulgentiis, et privilegiis Apostolicis impetratis et impetrandis, et omni alii remedio juris canonici et civilis, per quæ prædicta compositio et finalis concordia posset impediri, seu modo aliquo irritari : salvatamen in omnibus Apostolicæ Sedis auctoritate. Hoc adjecto, quod si Romanus Pontifex huic compositioni consentire noluerit, eam per suas litteras confirmando, salvæ sint domino regi quam archiepiscopo actiones et defensiones, quæ sibi in præsentem competere dignoscuntur, etc. Dat. apud prædictam civitatem anno et die prædictis, regni vero domini Magni quarti Dei gratia illustris regis Norwegie XI, consecrationis vero venerabilis patris Joannis Nidrosiensis archiepiscopi anno vi ».

Confirmavit Apostolica auctoritate Gregorius sequenti anno VIII kal. Aug. has pactiones, dum solemnes episcoporum conventus Lugduni celebrabat. Sed antequam de Pontificis in Gallias projectione, atque in itinere ab eo gesta prosequamur, illa nobis præmittenda quæ priusquam iter iniret, perfecit.

21. *Pontifex Eduardum Angliæ regem consolatur de parentis morte.* — Extincti, ut vidimus, anno præterito Henrici Angliæ regis lugubris nuntius inuentis hujus intio ad Pontificem pervenit; qui ut Eduardum dolore confectum ex acerba parentis suavissimi morte erigeret, atque ad constantiam excitaret, litteras dedit¹; eumque ex transmarina expeditione rediisse incolumem didicisset, bene ac fauste illi precatus ad se accederet, ut mutuo conspectu potirentur, invilavit.

« Charissimo in Christo filio Eduardo regi Angliæ illustri.

« Decet, fili charissime, principem maxime fortitudo, ut nec elevetur in prosperis, nec concidat in adversis : sed sic animum præmittat in omnia, quod in omnibus divinis beneplacitis se conformet : et tam ad illa, quæ interdum infert adversitas, quam ad ea quæ affert interdum instabilis prosperitatis arvisio, appareat uniformis ; bona de manu Domini cum spirituali lætitia, et mala, si quando ille permiserit, cum patientia humili recepturus. Talem te, fili, fore præcipue, quem ad te gerimus, desideramus affectu, quatenus illius, qui te de insidiis tantis eripuit, et tot et tanta pericula superare concessit, beneficia recognoscens ; et te ad illius servitia reputans præservatum, et satagas servire pro viribus, tuam semper illius voluntati coaptans. Patienter itaque ipsius dispo-

sitionem suscipias in vocatione claræ memoriæ illustris regis Angliæ patris tui, quem eduxit Dominus de valle miseræ mundi hujus, tanquam Catholicum principem in patriam, ut credimus, delaturus. Sitque in hoc ex eo consolationis tibi præsto materia, quod sicut de miseratione divina, et ejusdem tui genitoris potest devotione sperari ; ad hoc est de præsentem sæculo nequam ereptus, ut post ejus inquietudinem transiret felicius ad quietem. Cæterum licet ingentem conceperimus de tuo et tuorum prospero adventu lætitiæ, de tuæ tamen personalis exhibitione præsentis, illius exuberantiam avidi expectamus. Dat. apud Urbem veterem VI id. Januarii anno I ».

22. *Gregorius Guidonem occisi Henrici auctorem censuris gravissimis mulctat.* — Ubi in conspectum Pontificis accessisset Eduardus, ab eo inter cætera enixe contendit, ut fuscum Henrici majoris natu filii Richardi electi Romanorum imperatoris sanguinem ulcisceretur, justamque severitatem in Guidonem e Monteforti cædis auctorem distringeret. Vibrat quidem antea Pontifex sub Pontificatus auspiciis anathematis fulmen, aliasque pœnas cumularat, quas hoc anno kal. Martii Urbevetere renovavit¹ : ac magistro Raynerio² ut illi apud civitatem Suanensem, Marcellino³ apud Castri urbem, Uberto⁴ apud Montisalli oppidum diem indiceret, provinciam injunxit : qui litteris, imperata egisse, Pontificem certiores fecerunt⁵. Adductus dati suspicionem sceleris atque auxilii Guidoni dati Aldebrandinus comes Rubens Guidonis socer, cui a Raynerio ad objecta diluenda diem dici præcepit⁶ Gregorius ; functusque officio Raynerius rescripsit Pontifici⁷, Aldebrandinum comitem sistere se jussum, illumque ad capessenda omnia Pontificis imperia paratissimum professum esse. Postea Joannis S. Nicolai in carcere Tulliano diacono card. imposita provincia est⁸, ut quæreret in Aldebrandinum comitem, si Henrici necis reus extitisset. At Guido vibratis in se sententiis defixus, cinctusque undique periculis, datis ad Gregorium litteris, purgare facinus nisus, excusavit se⁹, tutum atque integrum sibi non videri, Apostolicam Sedem adire ; ac postea repetitis litteris¹⁰ inanes querelas in Gregorium effudit : ipsum erga se plus æquo ab Eduardo concitatum exasperatumque, ac nullo juris servato ordine sententiis atrocissimis obruisse. Sed iniquas sacrilegi querelas contempsit sanctissimus Pontifex, atque illi ob immanitatem sceleris censurarum severitatem incensit¹¹ : latas a Carolo Siciliæ rege in eum sententias confirmavit : perenit anathemate : infamia damnavit : loca, in quibus præsens esset, subjecit interdicto : bonis exiit : omnem in uxoris ditionem auctoritatem ademittit : ipsum capien-

¹ Lib. I. Ep. cur. LII. — ² Ep. LIII. — ³ Ep. LV. — ⁴ Ep. LVII. — ⁵ Ep. LIV, LVI, LVIII. — ⁶ Ep. LIX. — ⁷ Ep. LX. — ⁸ Lib. II. Ep. cur. XXXV. — ⁹ Lib. I. Ep. cur. LVI. — ¹⁰ Ep. LXVI et LXVII. — ¹¹ Ep. LXIV.

¹ Ext. in Cod. Vallic. sig. lit. C. num. 39. pag. 30.

libus exposuit : ejus tamen vite parci imperavit, edixitque ne quis ipsis laveret.

23. « Memoratum Guidonem citra mortis et mutilationis periculum diffidamus, et etiam forbannimus. Persona nihilominus ipsius citra idem periculum exponentes, ita quod ab omnibus libere capi possit. Omnibus provinciarum præsidibus, quocumque nomine censeantur, necnon potestatibus, consulibus aliisque rectoribus civitatum, castrorum, aliorumque locorum districte præcipimus, ut ipsum Guidonem capiant, et ad curiam nostram ducant deputandum carceri, vel alias, prout nobis videbitur, castigandum. Ipsum quoque sacrilegum, et contumacem excommunicationis sententia innodamus, decernentes, ut omnia loca, ad quæ pervenerit, donec inibi præsens fuerit, nisi capiatur, vel captus teneatur in eis, ad nos ut prædicatur deducendus, Ecclesiastico sint supposita interdicto.

« Ad hæc universis et singulis civitatibus, communitatibus, universalibus quilibet, et personis singularibus, Ecclesiasticis et mundanis; cujuscumque conditionis aut status existant, etiamsi imperiali, vel regali, aut alia quacumque dignitate præfulgeant; hoc generali mandamus edicto, ut nullus dictum Guidonem receptet, vel quantum in eo fuerit, receptari permittat. Nulla eum universitas in potestatem, consulem recipiat, aut rectorem, vel ad quodlibet aliud officium, quocumque nomine censeatur, admittat. Nullus commercium aliquod, aut communionem quamlibet, nisi forsitan in illis, quæ ad salutem animæ ipsius respiciunt, habeant eum eodem. Nullus ei præstet auxilium, consilium, vel favorem, publicum vel occultum. Nullus cum ipso Guidone sub quovis ingenio, colore, machinatione, vel arte societatem, seu confederationem aliquam inire præsumat : et si secus scienter præsumptum fuerit, omnes singulares personas contrarium præsumentes, non obstante qualibet indulgentia sub quacumque forma, vel expressione verborum ipsis ab eadem sede concessa, vel in posterum concedenda, quam quoad hoc viribus omnino carere volumus; sententiam excommunicationis, quam ex nunc in ipsos ferimus, incurrere volumus ipso facto. Universitatem autem, quæ secus scienter fecerit, et terras illorum, qui eum receptaverint, societatem, vel confederationem cum eo inierint, Ecclesiastico supponimus interdicto : et nihilominus societatem, et confederationem initas, et in posterum inendas; etiamsi pœnarum et juramenti adjectione, vel quacumque fuerint alia firmitate vallate quatenus in ipsis ejus commodum verlitur; omnino viribus vacuumus, et esse decernimus vacuas, irritas et inanes.

« Vassallos quoque ac subditos, si quos habet idem Guido, absolvimus a fidelitate, qua tenentur eidem; juramenta super hoc præstita de potestatis plenitudine relaxantes. Memoratos vero ejusdem Guidonis in præmissi commissione flagitii complices, et fautores excommunicationis et anathe-

matis sententia innodamus contra eos gravius spiritualiter, et temporaliter processuri, prout viderimus expedire, etc. » Addit jubere se tanta religione eas leges observari, ut nullus nisi in mortis extremo discrimine absolvi possit, omniaque privilegia contraria infringi : permittere tamen ut mulieres, quæ favorem præstiterint scelestis, a suis diocesanis absolvi possint. « Datum in palatio nostro Urbevetano kal. April. Pontif. nostri anno II ».

24. *Papæ in tuenda libertate Ecclesiastica, in componendis controversiis, conciliandis inter se discordibus per Italiam zelus.* — Percussus harum legum acerbitate Guido, æstuque conscientie jactatus, ad suscipiendas omnes, quas Pontifex pœnas intelligeret, sponte se submitit : de quo inferius. Nunc de aliis censuris in veteres Ecclesiæ hostes districtis adjungimus, vibratas a Clemente IV censuras in die Cœnæ Domini, uti moris erat, tum in festo Ascensionis Dominicæ in Veronenses¹ et comitem Tyrolensem ob admissum in suscipiendis Conradini partibus scelus, renovasse. Percussi etiam Papienses² anathemate, qui quamvis oratores, ut jussi erant, misissent; ob perversitatem tamen in respuendis Pontificiis imperiis veteribus censuris irretiti : nec ullum amantissimi patris officium pro Ecclesiæ perduellibus vel nimis infringendis, aut verborum suavitate pelliciendis prætermisit. Explicuit etiam eximium zelum in tuendis Ecclesiarum juribus : cum enim subortum esset inter Lugdunenses ac principis Ecclesiæ clerum, cujus dominationi se subdlexerant gravissimum dissidium, censurisque a decano defixi clericos divexassent; ac missis ad eos conciliandos Cluniacensi et Cafædei monasteriorum abbatibus, controversia sopiri nondum potuisset; amissus est Gregorius hæc litteris³ cives ad æquitatis rationem adducere :

« Gregorius, etc. dilectis filiis civibus et populo Lugdunensi.

« Palernæ sollicitudinis incumbit officio nunc arguendo monitionibus, nunc correctionibus increpando, discordantes filios ad concordiam revocare ». Et infra : « Noslis quidem, quid status Ecclesiæ Lugdunensis, quidve illi juris, quid jurisdictionis in civitatem Lugdunensem et cives competat, nos non latet. Quantum autem in præmissis excesseritis contra eam, vos ipsi satis advertitis, si hoc, sicut decet, in cordis arcano vertatis. Nec enim credimus nec credere possumus, vos sic penitus abjurasse iudicium, quin voluntatis impetum rationabilis discussionis saltem interdum subjicientis examini, vestros circa præmissa tam graves, tam notorios attendatis excessus; consideretisque prudenter, quod, cum nos eadem Ecclesia dudum in minoribus officiis constitutum, suis tanquam illius canonicum lactarit uberibus, gra-

¹ Lib. II. Ep. cur. VII. — ² Ep. VIII. — ³ Ext. in cit. Cod. Val. pag. 133.

viter proculdubio mentem nostram tam grandes injuriæ matris afficiunt, et in illius molestiis non immerito molestamur, cum inter vos, tanquam ejusdem membrum Ecclesiæ in multa familiaritate non modicum tempus egeramus, compassione vobis speciali compatimur, dum in gravia vestrarum animarum pericula, et corporum rerumque dispendia corruisse videmus: cum multi hoc nos non ignorare considerent, proculdubio rationabiliter admirantur, quod in iis nondum correctionis apposuimus dexteram, nondum saltem justitiæ remedia lestinavimus adhibere». Et infra:

« Quia tamen de charorum utilitatibus agitur, et tam ipsi Ecclesiæ quam vobis specialiter expedire putamus, ut per humilitatis et pacis semitas ad ejusdem Ecclesiæ gremium redeatis, dilecti filii Lugdunensis electi (is erat Petrus e Tarentasia, vir ingentis famæ, postea Innocentius V inter Rom. Pontifices nuncupatus) ac eorumdem decani, et capituli ex hoc plenius et solidius benevolentiam habituri; a cœplis non putavimus desistendum. Sed adhuc sedulis monitionibus insistentes, quo frequentius, eo ferventius universitatem vestram monemus, rogamus et hortamur in Domino vobis nihilominus per Apostolica scripta mandantes, quatenus consultius attendentes manifestam memoratæ Ecclesiæ justitiam, injurias et damna eidem illata qua decet, attentione pensantes, inconsultos motus freno prudentiæ refrenetis, etc. Dat. Viterbii IV id. April ».

25. Antequam Urbeveterem Gregorius discederet, consulere libertati Ecclesiasticæ in Lusitania studuit, Alphonsumque illius eversorem gravissimis litteris monuit¹ ut eam pristino restitueret splendori.

« Regi Portugalliæ illustri.

« Scire debes, fili charissime, sicut necessario scire te convenit, ut regni tui negotia per circumspeditionis directa prudentiam prosperis successibus convalescant, quod præ cæteris rebus, quibus Christiana regna fundantur solidius est tutela Ecclesiasticæ libertatis, ita ut omnia tam tempora quam loca considerationis oculo percurrendo, nullus ignorat, quod eadem libertate convulsa, sceptrum regalia tenere non possunt aliquam firmitatem. Cum enim eadem libertas sit Catholicæ fidei munimentum, et fidei religio societatis humanæ sit vinculum, quo populorum multitudines sub principibus continentur; libertatis ipsius, quod absit, privilegio violato, perfidiæ patebit, insultibus immunum fidei fundamentum. Ideoque hostis humani generis dolosa malignitas superiorum invida potestatum, dum ad præcipitanda principalia culmina studio iniquæ intentionis aspirat, sciens, se in obruendo civilis regiminis principatu prævalere non posse, quamdiu legibus reverentiam libera divini et Ecclesiastici cultus

religio subministrat; primum principum oculos vesani consilii præcantatione perstringit, quo eis bonum videtur et utile, tanquam oppositam votis suis, Ecclesiasticam subvertere libertatem ». Et infra:

« Accepimus quod tu in regno tuo, prædictam satagens subvertere libertatem, venerabiles fratres nostros episcopos, et alios Ecclesiarum prælatos, clericos et personas Ecclesiasticas, necnon consilia et communitates, ac homines civitatum, castrorum et villarum ipsorum in prædicto regno consistentium, in eorum præjudicium gravibus injuriis afficis, et damnis importabilibus aggravas et molestas, immemor vel transgressor potius juramenti, quod de conservanda libertate prædicta, et provisionibus Apostolicis, quas firmiter observare teneris, in regno præfato diceris præstitisse ». Subdit ut Clemens papa IV Bracharensis archiepiscopi et aliorum episcoporum justis querelis permotus, Guillelmum Folquimum nuntium in Lusitaniam miserit, ut his malis mederetur; isque a legatione ob ipsius Pontificis obitum fuerit revocatus, atque interim res in pejus lapsæ sint, e quibus hæc Gregorius recenset: « Inter alia quidem, quæ nostris sunt auribus intimata, mirantes audivimus, quod tu ad bona Ecclesiastica oculos cupiditatis injiciens, Bracharensis, Colimbriensis, Visensis et Lamecensis Ecclesiarum redditus et proventus occupasti, et declines occupatos: civitati Bracharensi, cujus proprietatem et dominium ad prædictam Ecclesiam Bracharensensem pertinere dicitur pleno jure, prætorem auctoritate propria præfecisti: nonnullas vero Ecclesias parochiales, jura patronatus ipsarum; necnon aldeas, domos, possessiones, jura et redditus venerabilis fratris nostri episcopi et Ecclesiæ Ægilaniensis occupasti; aliquas Ecclesiarum, aldearum et possessionum ipsarum diversis personis, clericis et laicis contulisti; aliarum vero possessionum in laicos et sæculares personas transtulisti pro tuæ libito voluntatis, auctoritatis Ecclesiasticæ terminis illicite occupatis, etc. » Addit, non modo Ægilaniensis Ecclesiæ castra Alphonso filio contulisse; verum etiam Ecclesiarum aliarum, monasteriorumque vectigalia et decimas invasisse vel dissipasse. Tum de eversis tribunalibus Ecclesiasticis a magistratibus regis ita conqueritur:

26. « Dictus etiam superjuxta in clericos et personas Ecclesiasticas dicti regni indebitam sibi jurisdictionem usurpans, de causis ad Ecclesiasticum forum spectantibus cognoscere, ac de rebus Ecclesiasticis judicare præsumit: et si dicti clerici propter hoc ad Apostolicam Sedem appellant, dictus superjuxta ipsorum appellationibus vilipensis, eos reputat contumaces; et conquerentes in possessionem dictorum bonorum inducere non veretur. Tu quoque prædictos clericos et personas passim in omni causa in tua, et judicium aliorum curiis respondere compellis: nova etiam pedagia et exactiones indebitas imponens tam clericis,

¹ Lab. II.

quam laicis vassallis et colonis suis, ab ipsis pedagii nomine in eorum præjudicium decimam partem omnium, quæ de prædicto regno extrahunt, exigi et extorqueri facis contra canonicas sanctiones, latam in tales per Sedem Apostolicam excommunicationis sententiam non formidans. Præterea si quando Judæi vel Sarraceni liberi divina inspiratione veniunt ad baptismum, tu bona ipsorum facis protinus confiscari, et eos in novam redigi servitutem. Et si Sarraceni servi Judæorum per baptismum Christi fidem acceperint, eos reduci facis in servitutem pristinam Judæorum. Si Judæi quidem vel Sarraceni emptio- nis vel pignoris titulo Christianorum possessiones obtineant, vel acquirant, non permittis, edicto generali super hoc edito, ut de hujusmodi possessionum fructibus, quas dicti Judæi vel Sarraceni propriis manibus, vel sumptibus excolunt, Ecclesiis in quarum parochiis possessiones ipsæ consistunt, decimæ ac primitiæ persolvantur. A colonis præterea prædiorum clericorum, et Ecclesiarum, ac etiam laicorum in ipsorum clericorum et Ecclesiarum præjudicium, contra antiquam consuetudinem partem fructuum dictorum prædiorum sub nomine jurgæ contra justitiam exigis; et tam clericis quam laicis in ipsorum clericorum præjudicium in fructibus et laboribus prædiorum suorum, ac emptio- nibus et venditionibus rerum venalium onera, leges et consuetudines novas imponis. Hæc et alia plura fecisse, ac facere dixeris, quæ in Dei offensam redundant, et derogationem Ecclesiasticæ libertatis, etc. » Addit Apostolicas adhortationes, ut dignitatem Ecclesiasticam pristino splendori asserat, ereptas Ecclesiarum opes restituat, vetera statuta servet, episcopos exules in suas sedes revocet, ac demum oratores ad Sedem Apostolicam componendæ publicæ pacis gratia mittat. « Dat. apud Urbemveterem V kalend. Junii anno 11 ».

Lapsis aliquot diebus, IV nimirum nonas Junias, religiosos viros, qui Prædicatoribus ac Minoritis Olyssipponensibus præerant, conferre se ad regem, et ea capita, in quibus præsules opprimeret, Pontificio nomine ut corrigeret, percensere imperavit¹: ac si pœnitentia ductus ea se emendaturum polliceretur, interdicti a prælatis latam sententiam ad septem menses amoverent; ea tamen lege, ut intra menses quatuor ad Sedem Apostolicam oratores mitteret: si vero parere respueret regnum ipso jure, lapsis septem mensibus, interdicto pristino subjiceretur. Eisdem etiam religiosis viris provinciam imposuit², ut Pontificias litteras, quibus Lusitanum oppressæ Ecclesiasticæ libertatis carpebat, ipsi offerrent, et qua ratione in ea re se gessissent, Sedem Apostolicam facerent certio- rem. Verum iterum hoc malum recruidisse, libertatemque Ecclesiasticam fuisse oppressam, visuri sumus inferius.

27. His gestis Urbevetere Gregorius, ut cæteris exemplum diligentia in suscipiendô itinere Ludunensi ad celebrandam OEcumenicam Synodum explicaret, ineunte ætate profectus et Florentiam una cum cardinalibus, imperatore Constantino- politano regia sede pulso, et Carolo rege Siciliae, pluribusque aliis proceribus stipatus: extinguen- dæque Guelphæ et Gibellinae factionis zelo incitatus, ut omnium arma in communes fidei hostes stringerentur, gravissima oratione partium signi- feros inter se conciliare studuit. Inter alia quidem S. Antoninus e Leonardo Aretino¹ Pontificem sanctissimum ad mulcenda Guelphorum odia has sententias protulisse refert, dum irarum causas sciscitanti, sibi ipsi ita responderet: « Gibellinus est: at Christianus, at civis, at proximus. Ergo hæc tot et tam valida conjunctionis nomina Gibellino succumbent: et id unum atque inane nomen (quod quid significet nemo intelligit) plus valebit ad odium, quam ista omnia tam præclara, ac tam solida et expressa ad charitatem? » Et infra: « Quoniam hæc vestra partium studia pro Romanis Pontificibus contra eorum inimicos suscepisse asseveratis, ego Romanus Pontifex hos vestros cives, etsi hactenus offenderint; redeuntes tamen ad gremium recepti, ac remissis injuriis pro filiis habeo. Et vos ergo in nostra causa non plus quam nos ipsos velle par est. Quare si bellum pro nobis suscepistis, pro nobis etiam pacem suscipiatis ».

28. Agunt de his pluribus Florentini historici²; nobis Pontificium edictum, quo sancitam concordiam promulgavit, Gregorius, subjicere suffecerit:

« Ordo pacis per dominum Gregorium papam X de consilio fratrum suorum editæ apud Florentiam inter Guelphos et Gibellinos.

« Ad perpetuam rei memoriam.

« Non sine multa cordis amaritudine recen- sentes, qualiter hactenus civitatem Florentinam sciderit intestina et inveterata dissensio, quam graviter lacerarit, quanta longe, lateque diffusa proh dolor! animarum pericula, quantas corporum strages induxerit, quanta multiplicaverit dispendia facultatum; sub spe illius, cui est in facili res etiam desperatas sine molimini tarditate perficere, ad id sollicitudinem nostram convertimus, ut licet grandium negotiorum moles ingrueret, licet pro illorum prosecutione ad assumpti continuationem itineris nos qualitas ipsorum urgeret; nihilominus tamen illis ad tempus omissis, non sine ipsorum discrimine, nostro et charissimi in Christo filii nostri Caroli Siciliae regis illustris, ac fratrum nostrorum gravamine; una cum ipso rege ad civitatem diver- tentes eandem, impenderemus sollicitas operas, quatenus illo favente, qui est lapis angularis, utraque unum faciens, hujusmodi coeuntibus in ipsa

¹ Leonard. Aretin. Hist. Flor. l. III. S. Anton. III. par. tit. XX. c. 2. § 1. tom. III. — ² Ricord. Malesp. Hist. Flor. c. 498. Jo. Vill. l. VII. c. 43. et ali.

¹ Lib. II. Ep. L. — ² Ep. LI.

civitate scissuris, dissidentium corda indissolubilis charitatis bitumine unirentur. Ideoque variis cum partibus, quas Guelpham et Gibellinam vulgus appellat, tractatibus habitis, et unicuique ipsarum articulis patenter expositis, in quos eos credebamus posse rationabiliter convenire; demum tam partem Guelphorum in generali consilio ad hoc specialiter congregato requiri fecimus, et nos ipsi viginti quatuor ex eis propter hoc de voluntate totius consilii, et tandem consilium ipsum in nostra presentia constitutos, quam etiam syndicos, procuratores et nuntios comitum Guidonis Novelli, Simonis fratris ejus capitaneorum consilii partis Gibellinæ; necnon et totius partis ipsius mandatum super hoc ab ipsis plenum habentes requisivimus et movimus diligenter, ut in formam pacis, ejus substantia exprimebatur in dictis articulis concordarent.

29. « Et licet longa fuerit super hoc concertatio, nunc altera partium, nunc reliqua reluclante circa ea, quæ dicti articuli continebant; finaliter tamen, tam memorata pars Guelphorum, super hoc eodem consilio congregato, per potestatem, sive vicarium regium et aliquos de ipso consilio; quam etiam præfati comites, et alii Gibellini per suos ambassatores, syndicos et procuratores, seu nuntios supradictos responderunt expresse, se in dictam formam pacis, quæ per eosdem exprimebatur articulos, juxta nostra et ipsius regis monita et beneplacita, consentire. Nos itaque, habito dicti regis et earundem partium, ut prædicitur, expresso consensu, volentes et mandantes pacem eandem ab eisdem partibus inviolabiliter observari, sub pœna viginti millium marcharum sterlingorum pro medietate nobis, pro reliqua vero medietate dicto regi solvenda eam, et formam ipsius adstante hac numerosa fidelium multitudine publicamus ». Ne quid Pontifex ad jungendam illam pacem prætermitteret, censuras, quæ in Guidonem Novellum, Simonem fratrem ipsius, aliosque Guelphorum partium jactæ fuerant ob impensa Conrado, Manfredo ac demum Conradino studia, ab Anselmo familiæ Cisterciensis religioso viro, Pontificisque capellano, ac pœnitentiario dissolvi jussit, ubi, quas tenebant arces, regis Caroli nuntiis datæ fuissent, sequæ ad Ecclesiæ excipiendæ imperia sacramento obligassent.

30. At pia sanctissimi Pontificis consilia Joannes e Bussou Caroli in Etruria præfectus, vir irarum impotens, effusus temere in Gibellinos minis abruptil. Quare Gregorius, qui mutuo fœdere artissime dissidentium animos adstringere peroptabat, justissimo zelo incensus excanduit, Florentiamque perculit interdicto. Exlant quidem Gregorii papæ

ad Carolum litteræ plenæ querelarum, postquam Florentia abscessisset, datæ ¹: quibus objicit Florentiam se ab illo rogatum, susceptis magnis laboribus pro adducendis in concordiam civibus, petiisse; ex eoque itinere gravem se contraxisse morbum: eumque pacem attulisse et omnia probe composita reliquisse videretur, rem ad exitum non fuisse perductam; atque inde gravem invidiam conflare tum ipsi, tum Sedi Apostolicæ: Carolo quidem violatas fœderis leges; Sedi vero Apostolicæ inertiam impingi: quare citius eam deleret maculam: quinquaginta obsidibus contentus esset: Gibellinos Florentiæ bonisque pristinis restitueret: illos ad obsequium paratissimos: virum pacis et concordiæ amantem ad rem perficiendam in Etruriam mitteret. Sed Pontificiis votis obtemperatum non est: imo Guelphi, eductis Florentia copiis in Gibellinos, furorem in Ubaldinos, quos Carolo studuerat ² conciliare Gregorius effuderunt: ex quo graviorem Pontifex dolorem hausit, et Carolum, ut tot malis mederetur, excitavit.

31. Nec his modo turbis quatiiebatur Etruria, sed Liguria etiam tum intestino, tum extero bello laborabat. Addicti erant Carolo nonnulli Genuenses, alii ipsi infensi: atque adeo crevere odia, ut per hæc tempora crudele bellum, ut refert Ptolemæus Lucensis ³, ipsos inter et Carolum accensum fuerit, atque navali prælio pertinacissimis animis dmicatum. Cujus discordiæ sopiendæ cupidissimus Pontifex, Carolum suis est litteris ⁴ adhortatus, ut Januenses contrariis inter se studiis discissos conjungeret, pacem cum iis iniret, atque oratores ab ipsis missos perhumaniter exciperet (1).

32. Per hæc quoque tempora Pisani, qui pluries anathemate defixi, atque eorum civitas interdicto percussa ob secutas Conradini partes fuerat, in gratiam Ecclesiæ a Joanne Ordinis Prædicatorum religioso viro admissi fuerunt. Quæ provincia a Gregorio ut infra dicitur, dum adhuc Urbevetere morabatur, imposita est ⁵. Qui ne rigorem omnem exuisse videretur, archiepiscopalis sedis dignitatem a Clemente ademptam tunc non restituit: sed lapso post mense ⁶, nimirum XII kal. Julii, cum Florentiæ agens conciliendæ Guelphorum paci operam daret ⁷. Prætereundum vero hoc loco non visum est, ut Pisani oratores ad Gregorium pro sarcieendis præteritis Ecclesiæ injuriis illatis miserint; utque publico decreto obsequentes in posterum Sedi Apostolicæ futuros sanxerint.

¹ Ms. Vallic. bibl. sign. lit. C. num. 49, pag. 33. — ² Ricord. Malesp. Hist. Flor. c. 198. Jo. Vill. l. vii. c. 43. — ³ Ptol. Luc. in Annal. — ⁴ Ext. in Cod. Vallic. sign. lit. C. num. 49, pag. 31. — ⁵ Lib. II. Ep. cu. vi. — ⁶ Ep. lII. — ⁷ Ext. Gregor. lit. insertæ Instrumento pacificationis Pisan. lib. Privil. Rom. Eccl.

(1) Pax illa Genuensium cum Carolo, quam Gregorius hoc anno conciliare admissus fuit, ut in Annalibus, non solum non coaluit, sed in bellum crudele et diutinum dissiluit. Nam toto hoc et duobus sequentibus annis crebris insectationibus mutuo se ambo lacesserunt. Genuenses his de causis interdicto subjecti a Gregorio anno sequenti. Tandem anno MCCLXXVI, Innocentius V utrosque composuit, ut ex continuatoribus Cassari ad eundem annum erudimur; ejus vero successor Adrianus V interdictum solvit, cum Innocentius V morte inter hæc oppressus rem perficere haud valuerit.

« In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen. Ex hujus publici Instrumenti serie sit omnibus manifestum, quod dominus Stephanus de Rusticassio de Placentia, Dei gratia Pisanus potestas, et dominus Guillelmus Bor de Mediolano, tertia vice capitaneus Pisani populi, presentia et auctoritate antianorum Pisan. et consilii generalis Pisanae civitatis, et ipsi antiani et consilium una cum suprascriptis potestate et capitaneo pro communi Pisano et ejus vice et nomine, fecerunt, constituerunt et ordinaverunt prudentem virum Guallerotum Zampantem judicem presentem, et suscipientem suum pro communi Pisano, et communis Pisani syndicum et procuratorem et certum nuntium ad acceptandum, et ratificandum omnia et singula praecepta facta a sanctissimo patre domino Gregorio papa X, sacrosanctae Romanae Ecclesiae summo Pontifice, in publico consistorio presidente, assistentibus sibi sacro collegio reverendorum patrum dominorum cardinalium ». Et infra : « Et insuper ad jurandum de novo nomine civium, civitatis, et communis Pisan. in animabus suis, et civium praedictorum stare praecise et absolute mandatis ipsius Pontificis super omnibus illis, pro quibus in praedictos cives, civitatem et commune Pisan. excommunicationem et interdicti sententiae sunt prolatae, vel habili contra eosdem alii quicumque processus; et generaliter ad omnia, et singula alia faciendum, quae ad praedicta, vel aliquod praedictorum fuerint opportuna. Et promiserunt eidem syndico per stipul. se pro communi Pisano et commune Pisanum habituros semper, et omni tempore firmum, et ratum totum quod ipse syndicus fecerit syndicus officio in praemissis. Actum Pisis in Ecclesia majori Sanctae-Mariae, presentibus venerabili patre domino Frederico, Dei gratia, Pisano archiepiscopo et fratre Alberto Pulle de Ordine fratrum Praedicatorum, et Henrico Fraxiae iudice, et Pantonerio notario, cancellariis Pisani communis, et Moricone notario de Veltri de Astiano notario publico cancellariae Pisan. communis, et Leopardo notario de Gherandi notario de communia testibus ad hoc rogatis. Dominicae Incarnationis anno millesimo ducentesimo septuagesimo quarto, Indictione prima, pridie nonas Junii » : antequam accederent oratores Pisanorum, Gregorius Joanni Viterbiensi Ordinis Praedicatorum munus mandavit, ut poenis omnibus exsolveret. Quas vero ob causas Pisani censuris constricti fuissent, Pontifex subjectis litteris in medium adducit :

33. « Gregorius episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio fratri Joanni de Viterbio Ordinis Praedicatorum, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Occasione consilii, auxilii et favoris, quae cives, civitas et commune Pisan. contra monitiones, inhibitiones et comminationes felicis recordationis Clementis papae praedecessoris nostri, olim Conradino Friderici dudum Romanorum impera-

toris nepoli, eidem pertinaciter adherendo, diversimode praestiterunt; et quia charissimum in Christo filium nostrum Carolum regem Siciliae illustrem primo paciarium, et postmodum vicarium imperii per Romanam Ecclesiam in Tusciam destinatum non solum recusarunt admittere, verum etiam se illi opponere, ac illum impugnare multipliciter praesumpserunt; primo per praedecessorem eundem, ac varios Apostolicae Sedis legatos et nuntios, et postmodum per nos ipsos in potestatem, capitaneum, cives Pisanos et caeteros, quorum consilio eadem civitas tunc temporis regebatur, ac omnes alios, quorum consilio vel assensu praedicta facta fuerunt; diversae tam excommunicationis, quam interdicti sententiae sunt prolatae: variis nihilominus poenis adjectis, et processibus aliis habitis contra eos, sicut apertius, tam eorundem praedecessoris legatorum et nuntiorum, quam nostrorum etiam processuum series manifestat. Verum iidem cives, tangente Domino cor ipsorum, post multiplices in praedictis variorum excessuum culpas magnae humiliationis indicia praetendentes, ejusdem matris Ecclesiae misericordiam continuata diutius instantia imploraverunt, oblatis devote insistentes supplicationibus et devotionis ad eandem Ecclesiam irrevocabiliter observandae oblationibus supplicantes, ut eos ad sinum ejusdem matris Ecclesiae, a qua ipsi sua, quam recognoscebant humiliter, perversitate recesserant, sola miseratio materna reduceret; et circa filios poenitentes superexaltata, iudicio benignitas pie matris quoad sententias, poenas et processus etiam memoratos misericorditer provideret ». Et infra :

34. « Nos itaque in praemissis, qua decet diligentia providere volentes restitutionem archiepiscopalis dignitatis, qua eorundem, civium culpis exigentibus fuerunt dicta civitas et Ecclesia Pisana private, nobis specialiter reservantes; sententias latas, vel processus habitos contra eos, quo ad insulam Sardiniae, seu quamlibet ejus partem, et jus ex eisdem, vel quibuslibet aliis sententiis, vel processibus Romanae Ecclesiae, quibuslibet aliis Ecclesiis, vel universitatibus, aut cuicumque singulari personae in eadem insula, vel ipsis aliis Ecclesiis, universitatibus aut singularibus personis in quibuscumque locis, rebus vel juribus quomodolibet acquisitum; nullum volumus per ea quae ad praesens cum eisdem Pisanis aguntur, vel per quemcumque processum per te auctoritate Apostolica faciendum, immolationem recipere: sed per omnia in suo robore permanere; nec tibi super praemissis concedimus, sed interdicimus potius potestatem. Quoad alias vero sententias latas, et poenas statutas contra eosdem cives, civitatem et commune praedicta occasione consilii, auxilii et favoris, quae dicto Conradino, ut praedicitur, impenderunt; seu pro eo quod praefatum regem Siciliae non admiservunt, sed impugnaverunt, ut superius est expressum; personae tuae,

de ejus industria et fidelitate confidimus, ministerium eligentes, discretioni tuæ presentium tenore mandamus, quatenus personaliter ad dictam civitatem accedens, præmissis, quæ ut præmittitur facienda sunt in conventionem prædictam, per eosdem cives et commune primitus adimpletis, eisdem quoad prædictas alias sententias et pœnas auctoritate nostra per te ac per alios providere procures, omnes de dicta civitate ac districtu ipsius occasione præmissorum et alios, pro eo quod inibi post easdem sententias gesserunt officia, prædictis excommunicationum sententiis innotatos, petentes humiliter, ab eisdem aliis sententiis, juxta formam Ecclesiæ absolvendo, relaxando, sententias interdicti revocando, prædictas alias pœnas remittendo eas, et etiam de nostræ potestatis plenitudine absolvendo, restituendo eisdem civitati, civibus et communi privilegia et libertates, quibus fuerunt eadem occasione privati; quæ tamen factum Sardinia non contingant, et contra quæ jus non sit alieni acquisitum; necnon cives eosdem reddendo habiles ad dignitates, officia publica et honores. Quidquid autem super his duxeris faciendum, una cum tenore presentium redigi facias in publica documenta, eadem ad nostram delaturus præsentiam, vel per fidelem nuntium transmissurus. Dat. apud Urbem veterem XII kal. Junii Pontif. nostri anno II. Instruitur ea auctoritate a Gregorio Joannes Viterbiensis Pisanos in gratiam cum Ecclesia admisit. De quo editæ sunt hæc publicæ Tabule :

« Omnes sententias excommunicationis, interdicti et alias pœnas latas in civitatem, cives et districtum Pisan. ibidem publice auctoritate Apostolica relaxavit: ac præter restitutionem archiepiscopalis dignitatis, quam idem summus Pontifex sibi specialiter reservavit; necnon et præter sententias, sive processus, si qui habiti sunt contra cives, et civitatem prædictos, quoad insulam Sardinia, vel quamlibet ejus partem; vel si jus aliquod ex eisdem sententiis, vel processibus foret Romanæ Ecclesiæ, vel quibuslibet aliis Ecclesiis, aut universitati, seu cuicumque singulari persone in quibuscumque locis, rebus, juribus in eadem insula quomodolibet acquisitum, de quibus idem frater Joannes juxta formam mandati Apostolici se nullatenus intromisit; omnes alias sententias, præmissorum occasione contra dictos cives, civitatem, commune ac districtum Pisanum per quoscumque prolatas eadem auctoritate publice relaxavit: ac omnes privationes et pœnas alias eisdem civibus, civitati et communi per quoscumque, præmissorum occasione, impositas vel inflictas revocavit, remisit et penitus abolevit. Actum Pisis in prædicta majori Ecclesia Pisana in publica conventionem prædictam. Interjectisque aliquot testium nominibus: « Dominicæ Incarnationis anno millesimo ducentesimo septuagesimo quarto secundum cursum Pisanum, et millesimo ducentesimo septuagesimo tertio secundum cursum Ro-

manæ curiæ. Indictione prima, pridie non. Junii, Pontificatus domini Gregorii papæ X anno secundo ».

35. *Gregorius Francia et Bohemia reges ad bellum sacrum excitat. Alphonso hac de re meditantanti respondet.* — Ferebatur maxima publicæ pacis adducendæ pacandæque totius Italiae cupiditate Pontifex: utque Florentiam ad suas partes in ea conficienda adhibendas adierat, ita Mediolanum ad Insubriam pristinae paci restituendam petere gerebat in votis: sed cum imminens Concilii tempus longiores in itinere moras ducere non pateretur, Mediolanensibus ipsius adventum expectantibus rescripsit¹, rem ad suum in Italiam reditum differendam: viros interea probos publicæ pacis amantes mitterent, qui sibi occurrerent Placentiæ, cum quibus de provinciæ pace concilianda tractaret.

Dum in oppido, cui S. Crucis nomen est, dioceseos Florentinae agebat Gregorius, acceptis a Philippo rege Francorum litteris, ut viros in rebus bellicis exercitissimos in Syriam misisset, qui rerum statum explorarent, ut necessaria subsidia submitteret, gratias egit, sua in ea re vota occupasse. Florentia enim Willelmum Matisconensem legatum ad ipsum miserat², qui necessarios sumptus pro defendendis reliquis Christianorum arcibus suppeditare rogaret, dum magna illa expeditio in Concilio decernenda ornabatur. Commendatissimè etiam litteris Erardum³ et Valeriano atque Imbertum⁴ Belliloci comitem stabilem Galliarum, qui apud regem gratia florebant atque erga Terræ-Sanctæ res erant egregie affecti, sollicitarat, ut legato suo opera et Consilio non deessent, ac Philippum ad petita illius admittenda inflecterent. Hæc vero missarum regi litterarum sententia est⁵:

« Regi Francia illustri.

« Gaudemus in Domino Deo nostro, et læti plurimum exultamus, quia te pietatis operibus libenter intendere per ipsam facti evidentiam experiamur. Inter quæ siquidem opera laudabile judicamus, quod sic, veluti pii patris filius generosus, miserabili statui Terræ-Sanctæ grandi affectu compatiens, de illius subsidio sæpius meditaris; votis et desideriis spiritualis matris tuæ Sedis Apostolicæ super hoc maxime filiali mansuetudine te conformans. Pro continuando enim ipsius terræ subsidio, donec per generale Concilium ad hoc specialiter convocatum, obvieniatur ei provisio plenior, regiæ celsitudini direximus preces nostras, dilecto filio magistro Guillelmo de Matiscone capellano nostro, et generali causarum nostri palatii auditore, propter hoc ad tuam præsentiam destinato.

« Tu itaque, qui zelo fidei et devotionis accensus jam per laudabile propositum præveneras, ut

¹ Eod. Cod. Vallic. pag. 135. — ² Eod. Cod. pag. 131. — ³ Ibid. — ⁴ Ibid. — ⁵ Greg. lib. 1. Ep. xxxiii.

intelleximus, hujusmodi votum nostrum, suscipiens et admittens devotione benevola preces ipsas, aliquos viros idoneos experientiam armorum habentes, ad ejusdem terræ statum plenius explorandum, illuc in instanti passagio deliberato consilio mittere; et eorum relatione audita, ipsi terræ de competenti bellatorum subsidio usque ad provisionem præfati Concilii in passagio Martii proximo futuri subvenire divina concedente clementia decrevisti, prout exhibitæ nobis regie pietatis litteræ plenius continebant. Nos itaque tuum in hac parte propositum promptis laudibus commendantes, requirimus attentius et rogamus, ac obsecramus per misericordiam Jesu Christi, quantum propositum ipsum studiosè prosequens, efficaciter implere studeas quod cœpisti, ex hoc, et aliis tuæ pietatis operibus de immarcescibili corona gloriæ fiduciam plenam habens. Dat. apud S. Crucem V kal. Septembris Pontificatus nostri anno n^o. Subjectæ sunt in Regesto Pontificio eodem argumento ad Willelmum legatum litteræ ¹, quibus in Terram-Sanctam profecturis peccata condonare jussus est.

36. Submissas porro in Syriam aliquas subsidiarias copias, quæ in Galliis contractæ fuerant, retert subjectis verbis Sanutus ²: « Olverius de Termes mclxxiii, viii Aprilis, rediens a rege Franciæ ad ipsius regis stipendia duxit xxy equites et centum pedites ballistarios ». Et infra: « Venit quoque Ptolemaidam Ægidius de Sancti cum quadriagentis ballistariis ad stipendium Ecclesiæ et regis Franciæ: et post hunc Petrus Damineis cum trecentis ballistariis ad conforme stipendium ». Confirmavit vis auxilii Pontifex Hugonem Cypri et Hierosolymorum regem: deque concordia ipsum inter ac proceres felicissime conciliata est gratulatus: « Fili charissime, de concordia inter te ac præfatos barones, ut prædicatur, reformata gaudemus et regamus suppliciter pacis actorem, ut ipse pacis commoda in universos fidei Christianæ cultores effundens, illam in tempora longa conservet. Verum quia status noster non patitur propter infirmitatem, quæ nos his diebus afflixit, licet nos in via curationis esse medicorum judicio censeatur, et nos etiam sentiamus, sermonem texere longiorem, præmissis excellentiæ tuæ petitionibus breviter respondentes, serenitatem tuam volumus non latere, quod pro continuando terræ memoratæ succursu, donec ex ordinatione iudicii ad hoc inter cætera specialiter Concilii generalis obveniat illi provisio plenior, ad charissimum in Christo filium nostrum regem Franciæ illustrem, cui tam ex laudando proposito, quam alias ex causis variis ad subventionem hujusmodi, et voluntas pronior et facultas est promptior, nuntium destinavimus specialem ». Et infra: « Tu itaque, fili, una cum memorato patriarcha, cæterisque ipsius terræ magnatibus et

incolis aliis ad illius terræ custodiam medio tempore sollicitè studeas; et quantum tibi ex alto permissum fuerit, de contingentibus nihil omitas ».

Qua porro de causa superiori anno inter Hugonem ac proceres discordia exarsisset, utque sopita fuerit certis legibus, narrat Sanutus his verbis ¹: « Illis diebus (nempe mclxxii), inter regem et milites Cypri discordia quædam emersit, requirente rege, ut sibi cum armis extra insulam inservirent: illis vero e contra asserentibus, quia ad id nullatenus tenerentur; tandem quibusdam mediatoribus convenerunt, ut quatuor mensibus anni regi ex insula serviant, ubi adesset personæ aut filius regis ».

37. Adducere etiam hoc loco visum est, Othocharum Bohemiæ regem protectionis Hierosolymitanæ votum nuncupasse: cui pium desiderium significanti Pontifex his verbis gratulatus est ² non alio quam divino spiritu ad sacrum adeo consilium capessendum attari potuisse.

« Regi Bohemiæ illustri.

« Jucunditatis causam, quam nobis litterarum et nuntiorum tuorum relatio ministravit, illi soli credimus adscribendam, qui ubi vult spirat, et corda principum habens in suæ potestatis arbitrio, eadem ad nutum suæ voluntatis inclinat. Illi et tu, charissime fili, teneris proculdubio cordis genua flectere, humiliare spiritum, ex intimis gratias agere, quod tuo inspiravit animo, et in tale dignatus est formare ac firmare, prout testatur litteræ prædictæ, propositum, ut in ejus beneplacita dirigens vota tua, te ad Terræ-Sanctæ subsidium offeras tam liberaliter, tam potenter. O fili, si prudenter consideres hujus propositi exitum, si fructum operis mediteris, proculdubio, sicut speramus firmiter, zelus tuus adeo accendetur, quod tibi molestiam ingeret propositi ejusdem quæcumque dilatio, et desiderantis affectibus præsentabit ipsa quasi celeritas tarditatem, consurget ingenium, inibit consilia, remedia exquiret attentius, ut impedimenta submoveat, et executionis promptitudinem præparet, ne tua tam salubris dispositio, moræ ejusque dispendium patiatur.

« Considera itaque, princeps inclyte, considera et attende, ad quantum propter hoc tuæ gloriæ titulo, imò ad quantum salutis animæ tuæ compendium invitaris. Considera, et excitatum in te a Domino spiritum ne extinguas, nec a quibuscumque te a tam salutari proposito retrahere volentibus patiaris extinguì; sed susurronibus, quæ sunt sua quærentibus, non quæ Christi, resiste viriliter: et ut non impinguet peccatoris oleum caput tuum, nequaquam ipsorum adulationibus acquiescas; quin potius in ipsarum regali exordio regali constantia confutes eosdem. Cæterum super sedatione discordiæ, de qua celsitudini tuæ alias scripsimus, et tu etiam respondisti, cito quod expedire cre-

¹ Ib. Ep. xxxiv. — ² Sanut. l. iii. part. xii. c. 12.

¹ Ibid. — ² Cod. Vallic. sig. lit. C. num. 49 pag. 44.

dimus, curabimus plenius intimare, et nihilominus nuntii tui latores præsentium interim aliqua referent viva voce ». Eodem Terræ-Sanctæ liberandæ desiderio incensus visus est Allonsus, cujus litteræ ad Pontificem, Camberiacum accedentem, pervenire : quibus magna se teneri visendi Pontificis cupiditate significavit, ut cum ipso de rebus arcanis, quæ ad Terræ-Sanctæ res instaurandas, ac Græcos ad Ecclesiæ obsequium trahendos spectabant, colloqueretur. Cui Gregorius respondit ¹ urgeri se Concilii Lugdunensis imminentis temporis angustiis : mitteret viros fidissimos, qui hæc arcana aperirent : ac si post Concilium ea res perfici posse videretur, congressum ipsius jucundissimum sibi futurum.

38. « Illustri regi Castellæ, in regem Romanorum electo.

« Celsitudinis tuæ litteras solita benignitate recipimus, et tam ea quæ continebantur in ipsis, quam illa quæ dilectus filius Joannes de Porta miles et nuntius tuus, cujus verbis fidem nos adhibere per easdem litteras voluisti, coram nobis ex parte tua proponere voluit, audivimus diligenter. Et quidem inter cætera quæ prædictarum litterarum continebat series, et prædictus nuntius referebat, hoc quasi præcipuum videbatur, quod tanquam zelator Catholicæ fidei pro Terræ-Sanctæ utilitate, Græcorumque reditu ad Ecclesiæ Romanæ devotionem, gerebas in desiderio personaliter nos videre. Et licet nostra, quantum ad mutuam visionem utriusque nostrum, si per mare nos contigisset venire, satis cum tua super hoc concurreret voluntate; conditione tamen personæ nostræ tunc id minime patiente ac suadente honestatis consilio, per Lombardiam ex causis necessariis elegimus peragere viam nostram.

« Generali aulem Concilio, pro quo viam ipsam assumpsimus, et cui te juxta vocationem nostram, si potuisses, desideravimus interesse Domino, celebrato, si personæ nostræ conditio, seu negotiorum urgens utilitas ad partes illas, in quibus personam nostram videre conceperas, nos venire induxerint, id tibi, utilitate publica suadente, tempore tam congruo significare curabimus, quod illuc tunc regia venire poterit celsitudo. Attamen quia posset accidere, quod negotia non urgebunt, vel non patietur personæ nostræ conditio, ut ad partes veniamus easdem; vel non sustinebunt, ut te vocemus, seu expectemus, si etiam veniamus; quia etiam ignoratur, quamdiu in partibus Lugdunensibus oporteat nos morari, sicque in retinendo interius, seu celando illud, quod pro hujusmodi Terræ-Sanctæ recuperatione, ac Græcorum reditu nobis revelare proponebas ibidem non leve posset esse periculum, et jactura maxima causæ Christi; rogamus et obsecramus attentius, ac pro animæ tuæ salute, cui sine dubio in hoc periculo et jactura hujusmodi vehemen-

tissime deperiret, pio consilio suademus, quatenus id nobis per aliquem secretarium tuum, de quo plene sicut de te ipso confidas, sine difficultatis obstaculo et moræ dispendio exprimas et reveles : vel saltem acceptes et scribas nobis, ut aliquam religiosam personam de nostris secretariis, de qua sicut de corde nostro et anima sentiamus, ad tuam præsentiam destinemus, et per eam nobis id ipsum cum securitate plenaria, vitata hujusmodi periculosa dilatione, deamdes.

39. « Et quia potiorum munerum distributor per affluentiam bonitatis suæ videtur concessisse tibi gratiam in præsentia, ex qua obtinere valeas gloriæ certitudinem in futuro, fervidum videlicet de Deo serviendo propositum; insta velut princeps Catholicus, et diem et horam tuæ salubris visitationis agnosceas, iis quæ in hac parte Spiritus paraclitus tibi suggerit, non resistas; sed ad ea quæ pium inclinat animum, hoc apto tempore dexteram regie potestatis extendas; attendens quod magnæ sapientiæ est, ac optimum Dei donum, ut qui longo vixit tempore super terram, vite suæ residuum deputet obsequiis Jesu Christi, ac eligat in causa Redemptoris sui, si expediat, mori cum gloria, dum restat post modicum sine proventu gloriæ gratis mori. Dat. apud Camberiacum III non. Novemb. anno III ».

40. *Lugduno significat Eduardo regi Guidonis penitentiam.* — Post multas itineris superatas difficultates Lugdunum ingressus Gregorius, haud multo post incommodis in itinere toleratis defessus morbo implicatus est; adeo ut in festo dedicationis Basilicæ principis Apostolorum, missæ augustissimo sacrificio de more interesse non potuerit. Judicii tamen forma consueta contra Ecclesiæ rebelles observata¹, ac sententiæ a Clemente latæ in eos renovatæ.

Historiæ vero Ecclesiasticæ suscepta a nobis ratio efflagitat, ut quæ Lugduni a Gregorio hoc anno effluente gesta in luce collocemus. Acceperat ipse Eduardum novum Angliæ regem regie inaugurationis pompam celebrandam eo tempore indixisse, quod in OEcumenicæ Synodi tempus incurrebat; unde Angliæ præsules, ne Concilio interessent, abducebantur. Quare Pontifex Eduardum monuit, ²ut consecrationis regie celebritatem vel maturaret, vel in aliud tempus differret, ne illius occasione adeundæ Synodi occasio Anglicanis patribus eriperetur. Exarserant porro antea Eduardum inter atque ejus fratrem Eadmundum Leycestriæ comitem nonnullæ controversiæ : ad quas extinguendas Gregorius studium omne adhibuit, ut ejus ad Anglorum reginam litteræ demonstrant ³; erga quam egregie se gessisse Eduardum ipsi est gratulatus ⁴. Cui etiam iisdem litteris præcepit, ut quæ circa decimas Eadmundo debita forent, persolveret. Jam enim Pontificem Angliæ

¹ Lib. II, Ep. XXVIII.

² Lib. II, Ep. cur. XVIII. — ³ Lib. Ep. XXIV. — ⁴ Lib. Ep. XXV.

decimas Eduardo atque Eadmundo ob suas in Terra-Sancta defendenda exhaustas opes attribuisse, superius vidimus. Eadmundo vero impe-ravit Gregorius, ut qua par erat prudentia fratri obsequentem se exhiberet.

41. Præterea significavit eidem ut Guido e Monteforti, adversus quem Eduardus ullionem de cæso Henrico patruele poposcerat, censuris detixus flagitii veniam, adhibitis pluribus interpretibus, orasset, repulsamque passus, sibi Florentia abenti pœnitentis cultu laqueo e collo pendente ad pedes accidisset, seque ad subeundas carceris pœnas paratum obtulisset; datam vero duobus cardinalibus provinciam, ut sponte venientem custodiæ fidi-simæ traderent.

« Regi Angliæ illustri.

« Princeps inclyte, novit excellentia regia quam dire, quam dure Guidonis de Monteforti malitiam, non omittendo tantum justitiæ semitas, sed exquisitos etiam sequendo juris trames, fuerimus persecuti. Et ideo est opus habitum contra ipsum repetitione aliqua commemorare processum; sed sufficit quæ sunt exinde postmodum subsecuta, tuæ celsitudini nuntiare. Et quidem memoratus Guido magnæ pœnitentiæ signa præferent, postquam Florentiam venimus, et uxoris suæ præsentia, et multiplicatis aliis nuntiis institit, multaque ac longa instantia supplicavit, ut ad nostram permitteretur venire præsentiam; paratus simpliciter, ut dicebat, nostris obedire mandatis. Sed multiplici ejus instantiæ multiplicem opposuit non solum qualitas offensæ, saltem in magni temporis dilatione repulsam: verum etiam ejusmodi nostræ deliberationis examen, quo investigandum fore providimus, an contriti et humiliati cordis indicia, quæ tanta, tamque assidua ejusdem Guidonis instantia verisimiliter arguebat, veritatis munimine fulcirentur; an essent velamine simulationis obducta.

42. « Cumque postmodum nos contingeret civitatem Florentinam exire, idem Guido quasi ad duo milliaria extra civitatem eandem, necnon et quidam alii, quos ad hoc sibi comites habuit, depositis omnibus calcamentis et vestibus, præter camisas et femoralia, cum chordis ad colla, prostratique in terram; se nobis in via exhibuere cum lacrymis: et subsistentibus quampluribus, qui erant in nostro tunc temporis comitatu, memoratus Guido cum ejulatu non modico profusis lacrymis instantis supplicationis verbis effusus se ait et has sine tenore, modo, vel conditione aliqua nostris mandatis exponens, petebat humiliter, et supplicabat instanter, saltem ubicumque nobis placeret in carcerem se detrudi, et in absolutionis beneficio misericordiæ, sibi januam aperiri; nullo penitus adjecto in suis supplicationibus mediate, vel immediate porrectis, per quod alias derogari posset in aliquo prædicto processui habito contra ipsum.

43. « Sed nec tunc hujusmodi supplicationem

ipsius duximus admittendam, nec responsum ipse a nobis habuit aliquod: imo redarguimus potius alios assistentes eidem, quod in talibus nec loci, nec temporis competentiam observarant. Verum urgente tandem conscientia; ne deesse justitiæ videremur, et contra ipsius debitum Ecclesiæ claudere gremium redeunti; de fratrum nostrorum consilio in hoc condescendimus instantiæ supplicantis. Mandavimus quidem per dilectum filium nostrum Richardum Sancti-Angeli, et Jo. Sancti-Nicolai in Carcere Tulliano diaconos cardinales in Urbe morantes, Guidoni præfato in terra Ecclesiæ Romanæ in aliqua arce tuto locum carceris assignari, et propter nostram de partibus illis absentiam, ipsum Guidonem per charissimum in Christo filium nostrum Carolum Siciliæ regem illustrem, et alias personas idoneas inibi cum diligentia custodiri: sicut dilectus filius Gerardus de Poscillon noster familiaris et clericus, cui super iis, quæ tibi ex parte nostra duxerit exponenda, fidem indubitatam habere poteris, plenius oraculo vivæ vocis exponet.

« Quid autem circa hoc postmodum actum sit, nondum ad nos relatio certa perduxit. Hæc tamen ideo tibi sic seriose intimaanda decrevimus, ne nostrorum processuum puritatem tertiæ linguæ malitia in tuæ celsitudinis auribus fermentaret. Dat. Lugduni III kal. Decembris anno II ».

Paruit Pontificis imperiis Guido Monfortius, atque in arcem e Leveo in Mediolanensi agro, carceris tædia squalloremque subiturus, se contulit: sprevitque generose corporis servitatem, ut anathematis vindicaret. Qua in re præclarum habet demissionis Christianæ ac formidandarum Ecclesiasticarum censurarum posteritas exemplum, a quo plures ætatis nostræ principes descivere. Mancipato vero ita carceri Guidone, sanctissimus Pontifex, clementia temperaturus severitatem, patriarchæ Aquileiensi sequenti anno illius fidelium communioni restituendi partes ea lege demandavit¹, ut inlætæ tamen aliæ pœnæ ob patratum in Henrico inter aras cæso flagitium valerent.

44. *Palæologum per litteras Ecclesiæ Romanæ aggregari petentem ad constantiam hortatur.* — Qua pietate Gregorius homicidæ sacrilego reditum ad Ecclesiam non præclusit, ad ejus sinum confugere meditati Michaeli Palæologo paternum peccatus expandit, atque ad rem perficiendam, et Græcos adducendos obvias difficultates lenivit. Excitatus enim Pontificiis litteris superiori anno datis Græcus imperator, strenue ad cœptum opus, sive illum pietas, sive rerum suarum commodum duceret, incubuit. Cujus ad Gregorium demissionis Christianæ ac religionis notis insignes hæc sunt litteræ²:

« Sanctissimo et beatissimo domino Gregorio papæ veteris Romæ ac universitatis Ecclesia:

¹ Lib. III. Ep. XIV. — ² Ext. in Regest. Greg. I. II. part. CIV. num. 10.

summo Pontifici, et Sedis Apostolicæ successori, reverendissimo patri suo; Michael in Christo Deo fidelis imperator, et moderator Romæorum, Ducas, Angelus, Comnenus, Palæologus, semper Augustus; suæ sanctitatis obediens filius, debitam paternitati suæ reverentiam et orationum petitionem.

« Multa sunt, sanctissime domine, quæ possent spiritualem delectationem conferre homini et suaderent exultatione et lætitia animæ actionum gratiarum laudem attribuere Deo vero. Sed nobis videtur, quod nunquam aliquid sic lætificare potuit aliquem, sicut nos exhilaravit Epistola vestræ Apostolicæ sanctitatis nuper imperio nostro transmissa: quam gavisi recepimus, cum in spe eramus ipsam ad nos diutius destinari. Quam etiam multo desiderio legimus, et perfecta lætati fumus in lectione ipsius, et sicut ex adipe et pinguedine ipsius delectatione repleti, omni gaudio fumus recreati. Primo quidem quia nobis fuit a vobis destinata Epistola, quem supremum profiteamur Pontificem, ulpote Apostolicæ Sedis successorem et decus; et etiam erga imperium nostrum affectuose dispositum, paternalem obtinere affectum: quem tanquam lucernam lucentem puritate conversationis et vitæ divinitate super maximam Pontificatus Sedem, veluti super candelabrum Deus constituit, ut in omnibus finibus fulgeretis. Cujus opera, juxta Sirach: Sicut sol in conspectu Domini: et oculi conspicui super vias ejus, cujus laudem lingua nostra tota die propterea meditatur. Secundario vero quia pacem Christianitatis et plenitudinis unionem, quæ adest secundum Deum; quam nos etiam semper sitimus (novit hoc pacis Deus) desiderare vestram paternitatem ipsa Epistola deifice denotabat. Quæ nos etiam suadebat, vestram in hac parte agnoscere sanctitatem instantem cohortatricem boni hujus, et cooperationem promptissimam et sinceram, et dicere: Ecce vir timens nomen Domini, in cujus ore lex veritatis consistit, et iniquitas in ejus labiis non invenitur: quoniam ambulat in pace directus. Et juxta magnum Eliam: Cor restituit patris ad filium: et hominis ad proximum suum. Hujus gratia multo magis exaltati in his, ultra quam qui invenit spolia multa, et illum, qui hoc perficit, non cognovimus alium præter Deum, cui juste et digne ad gratiarum acumen assurgere commovemur, dicentes: Magnificetur semper Dominus, quia erexit vos semper magnum Pontificem suorum servorum pacem optantem, qui suum sanctissimum nomen invocant indefesse.

45. « Et licet antea pergeremus ad viam unionem ferentem, et festinarem ad hoc negotium ab antiquo, quod communem Christianorum utilitatem exhibet, nunquam sine sollicitudine tanti operis moraremur; nunc tamen, ex quo ad nos vestræ sanctitatis litteræ pervenerunt, multo magis institimus, et cum ardore animæ festinantes opus suscepimus peroptatum: ad Dominum con-

tinue aspicientes, illum inceptionis nostræ et promptitudinis cooperatorem obtinere; et perfectorem continuum invocantes, qui jam vestris sanctissimis et sacratissimis orationibus exhilarati: cum ipse Deus clemens sit cupiens unionem, propitius ad nos inspexit, et orationes nostras benigne intendit, super cogitationes nostras ascendens: et secundum suam magnam et ineffabilem misericordiam intellectus nostros direxit, et viam nobis rectam ostendit, per quam bene pericetur: et dexteram consummationem accipiet negotium supradictum, et modico temporis spatio tantum opus Deo acceptum manifestabitur; cum ad honorem et gloriam ejus existat, acceptum etiam Apostolicæ Ecclesiæ et vestræ etiam sanctitati. Primitus enim, sanctissime domine, dum occuleretur via, quæ ducebat ad pacem, incertus erat modus qualiter ipsam tractare deceret, et sicut errantes vere oves currebant, et dubium erat ut aliquis posset ad finem hujus operis pervenire. Deus autem ex quo ostendit principium, nullum impedimentum consistit nec prohibet: sed negotium sic facile de cætero compleri videtur, quod omnis dubitatio et formido procul habetur, quod spes quoque melior animabus plantatur, et nos cum amore divino putamus amodo finem inde attingere concupitum: alio enim modo in spe bona existentes; quod etiam sic oportet cum Deo sperare vestram Apostolicam sanctitatem.

46. « De hoc vero, quod accidit moram nobiscum protrahere fratres, et aliquis finis usque ad hodiernum diem non apparuit; exinde vestra sanctitas non admiretur: cum licet quid modicum videretur in principio, quæ inter nos et vos differentia modica consistebat; sed ipsius prolixitas in tantum invaluit, et tam magnam dilatavit et fecit, quod nec facilem esse, quamvis hoc putetur ab aliquibus, verum etiam difficilem et onerosam dissolutionem hujusmodi representat. Quare omnes dicent: Opus est ad hoc temporis, et laboris. Temporis quidem, ut congregatio fiat Pontificum, qui longe existunt; quos necesse est adesse huic communi negotio, et voluntatem et propriam intentionem facientem pacem proferre, et nobiscum sentire, quod omnibus expedit: qui prælati non modica pars universitatis consistunt, ut ne forte veterem scissuram fuere quærentes, alteram de novo ex imperitia, et non minorem priore aliunde rumpamus. Laboris autem, quia per instantiam et perseverantiam fit; et etiam quæ sunt difficilia emendare quis potest? Præter autem ista nihil nunquam homo de levibus perficit, non solum tantum negotium, quale hoc existit propositum. Unde, si debet illorum aliquid consummari, quæ expediunt, et quæ consummatum ad omne tempus, quod deinceps erit firmum, forte et perenne, valari; necessarium est, quod labor sit, et temporis erogatio intercedat.

47. « Hujusmodi autem præsumptuose quodammodo scribere molimur sumus vestræ Apostolicæ

sanctitati, quia et alias, cum debemus ad invicem ad pacem conjungi, existentes jam ad unionis consummationem, licet alio modo tunc temporis ea, quae sunt pacis tractabuntur, aliter vero nunc dispensatur gratia Christi; consideravimus aliquos sequentes proprias voluntates, et injuste pacis prosecutionem prohibentes, qui jam consensu diutino perfecerunt propositum eorundem, et bonum Christianae gentis invidentes inimicitiam ad commune intentum omnium introduxerunt; nos tamen omnem curam unionis et concordiae apponentes, sic habemus per omnia, sicut dictum est, et nulla a nobis consurget occasio: nam quales in verbis nos ostendimus fore, tales etiam, et ferventiores nos in operibus invenietis paratos. Beatitudo autem vestra, sanctissime domine, non aliter de nobis recogitet; nec aliquam hasitationem habeat de consummatione negotii saepedicti: sed omnem ambiguitatem et timorem ejicientes ab anima de consummatione et perfectione negotii saepedicti, quod ad manus est, sicut jam ad praesens recipiet sanctitas vestra: tempus enim, in quo magis convenit dispensari super Christianorum utilitate communi, non aliud nunc quidem videtur, quam praesens. Ad quod nos quidem, ad unum convenienter cooperatione Spiritus sancti, ubicumque voluerimus ambulare, in Deo faciemus virtutem, angulari lapide Christo, qui est caput Ecclesiae, in quo omnis aedificatio et templum sanctum in medio nostrum compaginata concresecit; juxtam exinde promissionem habentes, et nos in pace indirruptibiliter conjungentes, non duo vel tres existimemus, sed miliaria infinita et innumerabilia in ipsius nomine congregata.

48. «Contra inimicos autem Domini crucis divi Amos dictum bene et optime inducitur: Occidet sol in eis in meridie; sic opinantibus ex angustia cordis et obumbrabitur super terram eorum in die lumen, et in meridie velut in nocte palpabunt: expugnatio erit eis, et totalis destructio; redemptio vero Terrae-Sanctae, et ultra alienigenae non transibunt per eam. Ait Joel magnus: Aegyptus ad destructionem erit, et Idumaea ad campum perditionis. Et sic tanquam ignis et flamma novi Israelis domus apparebit. Domus vero Esau tanquam stipula, et consummabuntur iniqui: quoniam venerunt dies vindictae juxta dictum divi Osee, et dies retributionis eorum. Nos vero tota Christiana gens dicimus, faventibus orationibus vestris virtutem a Deo accipientes: Dilatati crimus, et ad pristinum iterum veniemus: si distantia enim nostra impiis superbiendi libertatem concessit, coadunatio utique, et in unum congregatio manifestissimum eis in tertium praeparabil. Istud est tempus illud, quod multi quidem nostrorum spiritualium virorum, et etiam non pauci vestrorum mentis oculis discernentes, et prophetizantes super hoc, desiderarunt etiam illud corporeis oculis revidere, sed non viderunt. Deus autem in vestris diebus sanctis vestris orationibus

annuens, videre hoc nos dignos concessit, secundum suae judicium voluntatis, quod non decet omittere Apostolicam animam vestram, nec in vanum transire concedere: incertum enim existit, si tale deinceps tempus eveniet.

49. «Sed haec quidem, beatissime domine, et propter bonas spes et confisas, quas decet vos de futuro habere, suggerunt vestrae scribere sanctitati, ut ad futurum quod jam per vos debet celebrari Concilium, futuram cum Deo Ecclesiarum annuntietis confirmationem et restorationem; et omnes divi viri, qui congregari debent ibidem, cum deceat ipsos gaudere super negotio ipso, laetiores fiant, certificati de perfectione unitatis praedictae. Et etiam quod omnibus certificetur, quod labor, quem sanctissima benignitas vestra ad praesens negotium subrogavit, non vanus factus est illius gratia, qui ad hoc vos inspiravit; illa fiducia, quam ad ipsum habetis, sed ad tempus conducens, reddet fructum, non solum in triginta et sexaginta, sed etiam ad centuplum, juxta vocem Salvatoris in Evangeliiis: residuum sane in cura vestrae sanctitatis existit. Quid restat? Debent in brevi nuntii nostri una cum aliis fratribus, qui penes nos existunt, viam cum Deo accipere ad vestram sedem altissimam proficiscentes, ut appareant coram vobis cum perfectione operis peroptati. His autem hoc facere debentibus, sicut summus Pontifex et pastor pervigil animarum, ac provisor omnium providentis, si placet; et viam qua transire debent nuntii, modis omnibus securam et sine periculo fieri statuatis, ut sine impedimento nostri nuntii valeant ad vestram sanctissimam praesentiam proficisci. Nam timeamus valde, ne ipsis differentibus tanti et talis operis effectum, forte antiquus bellator, pacis motus invidia, tanto divino operi obviare conetur, ut imperfectum contingat multo tempore remanere, per quosdam iniquos homines indesperate periculum operetur. Sed divinitas vestra sua magna providentia repellat insidias assidui inimici, quare dictis nuntiis et fratribus viam praeparetis securam, ut exinde verecundia malignitatis principi fiat; et eorum cogitatione annullata vestrae providentia sanctitatis, bonum, quod labore est tanto tempore acquisitum, perducatur ad finem, ne propter despectum, antequam confirmetur et radiceur, aperte rumpatur. Quemadmodum enim labor potest reaedificare, quod destruxit inertia; ita destruit injuria, quod acquisitum est labore. Quapropter divinam vestram, et efficacem in operationibus providentiam ad haec cogitavimus incitare, quam certi sumus retribuere velle negotio antedicto; in Deo confidentes, qui pacem super omnia acceptat, et ipsam tribuit animabus diligentium ipsum, et in vestra providentissima et imitativa sanctitate, cujus orationes nobis affectuose concedantur. Amen».

50. Aliis etiam litteris certiores Gregorium fecit, se brevi solemnes oratores ad Synodum mis-

surum; atque adeo rogare ut litteris Apostolicis daret operam, ut omnia ipsis itinera tuta et libera forent, ne adeo optata conjunctio alicujus improbitate atque invidia convelleretur. Quibus acceptis ingenti gaudio delibutus sanctissimus Pontifex, Palæologum ad constantiam excitavit³.

«Magnifico viro Michaeli Palæologo illustri imperatori Græcorum gratiam in presenti, per quam gloriam obtineat in futuro.

«Litterarum series, quas nobis novissime tua magnificentia destinavit, cunctis, qui spiritu Dei aguntur ipsas audientibus gaudii et exultationis in Domino materiam subministrat. Siquidem circa instans unionis Latinorum et Græcorum desideratæ, perutilis ac Deo acceptæ negotium et intentum tuum testatur affectum, et votivum illius exitum proximum repromittit: adjiciens inter cætera, quod cum qualem te ostendis in verbo, talis et ferventior inveniaris in opere, nullius dubitationis scrupulus in nostro corde remaneat de confirmatione ac perfectione negotii supradicti. Hæc quidem Catholicos rei conscios in jubilum excitant animos. Sed multorum circa hoc motus reprimit, quod, ut verum fateamur, quam plures magnæ conditionis et status asserunt, unionis prædictæ tractatum ex Græcorum parte diutius in ligentis verborum et simulate deductum. Propter quod et nobis super apocrisiariorum nostrorum, qui ad tuam pervenere præsentiam, deliberantibus missione, id dissuasere frequentius; viam aliam quæ se videbatur offerre præ manibus, potius suadentes: licet autem illis credulitatis aures non duxerimus inclinandas, hæc tamen excellentiæ tuæ ad stimulum quasi sollicitudinis exponimus, ut attendens, quod ex iis, quæ de prædictis tuis litteris brevis supra commemoravit epilogus, et alius, quæ patent latius in eisdem, te oris tui verbo non solum Deo sed et universis audientibus, si famam tuam non negligas, ad consummationem prædicti negotii quasi obligasse videris; ad illam sic solerter intendas et efficaciter, et in veritate procedas, quod tuæ promissionis effectu per evidentiam operis apparente, obstruantur ora inique loquentium, qui celsitudinem tuam libenter forte notarent, quasi non in sinceritate debita hoc tam salubre negotium prosequaris; sed et nunc post nuntios nostros tanto tempore delentos quasi necessitatem dilationis ingesseris, sicut hactenus ex eadem parte frequenter ingestas asserunt, ut per angustias temporis et per inopinatos casus, qui persæpe in negotiis tractandis emergunt, desiderato fructu hoc tam salubre negotium frustraretur; ne quando nobis supergandeant et insultent, ac dicant: Ecce quod verebamur accidit; sicut enim vobis prædiximus solam perditionem temporis nostrorum missio habuit nuntiorum. Hæc sicut ad tuam instructionem et provisionem de paterna dulcedine procedunt, ita in tuæ considerationis attentione dulcescant. Sic enim ad salutem animæ tuæ affi-

cimur, ut et personæ in via hac, quam præmissæ litteræ te ambulare describunt, zelemus honorem et desideremus te diligentissimum fore opinionis tuæ custodem, curam habentem de tuo nomine, nec famam aliquatenus negligentem. Persta igitur: nosti enim, quod perseverantiæ palma debetur. Persta, et quæ te præmissæ tuæ litteræ tam sollicitate incepisse commemorant, et nuntii nostri, qui ad nos rediere, testantur, sollicitudine continuanda, et quantum facultas permiserit, augmentanda prosequere, ad obtinendum immensum divinæ retributionis præmium, et memoriale inter homines ne tam pio, Deo tam amabili, et Christianitati tam votivo, tam utili opere in æternum; missurus apocrisiarios, quorum eadem magnitudinis tuæ litteræ pollicentur adventum, cum potestate plenaria, et ad omnia, quæ nostrarum missarum ad te per eosdem nuntios litterarum tenor exigit, plene, prout decet, instructos. De quorum securo conductu, sicut inserta tuis litteris petilio continebat, per viam a celsitudinis tuæ nuntiis ad nos propter hoc inter cætera destinatis, de speciali mandato tuo, ut dicebant, electam salubriter duximus providendum. Dat. Lugd. XI kal. Decemb. Pontificatus nostri anno II ».

Ad Philippum vero Constantinopolitanum imperatorem (id ipsi nomen sine imperio hæserat) litteras dedit¹, quibus revocavit in memoriam, ut a Sede Apostolica nuntii ad Palæologum pro conficienda Ecclesiarum pace essent legati, rogavitque ut oratoribus a Palæologo mittendis regium Diploma daret, quo in itinere, mora ac reditu ipsorum saluti libertatique consultum esset: «Imperialem excellentiam rogamus et hortamur in Domino, quatenus prædictis, ejusdem Palæologi nuntiis, ad idem Concilium destinandis, patentes litteras de plena, et pro personis, familiis et bonis suis in eundo, morando et redeundo assecuratione concedas; et a tuis, si ad eos quandocumque pervenerint, mandes et facias decenter et benigne tractari. Datum Lugduni XII kalend. Decembris, Pontif. nostri anno II ». Atque eodem argumento Carolum Siciliae regem, atque alios principes exoravit², ut simili Diplomate oratorum Palæologi securitati caverent. Minoritas insuper, qui tanti operis strenni erant administri, atque apocrisiariorum Pontificiorum munere fungebantur, Palæologum rogare jussit³, ut ipsos una cum Græcis oratoribus ad Concilium dimitteret.

51. *Grates agit Franciæ regi pro comitatu Venusino Ecclesie donato.*—Imponemus huic anno finem, adducto Philippi regis Francorum erga Ecclesiam Romanam studii insigni argumento: cum enim comitatum Venusinum ad se a patre Alphonso, qui Raymundi Tolosani comitis filiam duxerat, una cum reliqua ditione, devolutum teneret; nec deessent, qui jura sua defendere Alphonsi Raymundi exemplo suaderent; flagitante

¹ Ep. cur. 14. — ² Ep. XIII. etc. — ³ Ep. XVII.

legato Pontificio, sponte comitatu cessit (1), quem Rom. Ecclesia sibi jure debitum contendebat; de quo hæc Sanctus¹: « Philippus rex Franciæ tempus prævenit Concilii, reddiditque summo Pontifici comitatum Venesi, quem longo tempore ab Ecclesia sui tenerant prædecessores ». Tantæ rei testes sunt Gregorii papæ litteræ effluente hoc anno ad Philippum datæ².

« Illustri regi Francorum.

« Libenter audivimus, quod benevole susceperis, et acceperis mansuete nostrum et Apostolicæ Sedis verbum, per dilectum filium magistrum Guillelmum de Matiscona capellannum nostrum, ac generalem causarum nostri palatii auditorem ex parte nostra, et sedis ejusdem regni serenitati expositum, de terra Venesina, quam quondam Alphonsus comes Tolosanæ ac Pictaviæ patruus tuus obtinuit, et ad manus tuas pervenit; Romanæ Ecclesiæ, cujus est propria, libere dimittenda. Sicut enim idem capellanus, cujus dictis

fidem adhiberi scripsisti, nobis et fratribus nostris exposuit, tu eodem verbo suscepto, et deliberatione habita super illo, disposuisti et ordinasti consulte prædictam terram extra manus tuas totaliter ponere; et ab ipsa prorsus omnes illos, qui eam tuo nomine obtinent, per nuntios tuos ad hoc speciale mandatum habentes, nostris præsentibus nuntiis amovere, ut sic iidem nostri nuntii prædictæ sedis, et nostro nomine et auctoritate possessionem ipsius terræ expeditam, et vacuam apprehendant.

« Nos igitur pro iis Deo laudes reddentes debitas, et regiam promptitudinem commendantes, rogamus attentius et hortamur, quatenus hujusmodi tuam dispositionem, veluti animæ tuæ salutis, ac divinis beneplacitis congruentem, opportuna diligentia prosequaris. Nuntios autem quos propter hoc miseris, venire ad sedem facias prædictam, ut eis nostris associatis nuntiis, negotium, auctore Domino, feliciter valeat confirmari. Datum Lugduni XI kalend. Decemb. anno II D.

¹ Sanct. I. III. par. XII. c. 43. — ² Lib. II. Ep. XXII.

(1) Venesii Comitatus cessio in commodum Pontificis Romani isto quidem anno agitari cœpit, ut optime notat annalista; sed non nisi sequenti in Lugdunensi Concilio absoluta et confirmata. Id enim disertis verbis affirmat horum temporum scriptor Joannes Iperius in Chronico S. Bertini Anecd. Marten. tom. III. col. 732. Ita enim scribit. « In hoc Concilio (Lugdunensi), Philippus rex Francorum Domino papæ reddidit comitatum Venusinum, quem ab Ecclesia sui tenerunt prædecessores ». MANST.

GREGORII X ANNUS 3. — CHRISTI 1274.

A. Concilium Lugdunense II ejusque Acta. — Insignis est annus Servatoris septuagesimus quartus, supra millesimum ducentesimum, Indictione secunda, rerum in OEcumenico Concilio¹ Lugdunensi secundo gestarum majestate: cum in eo Græci Spiritus sancti ex Patre Filioque processionem festis vocibus agnoverint: Christi fidelibus contra Sarracenos se conjunxerint Tartari: sint decreta Terræ-Sanctæ ferenda auxilia: Sedi Apostolicæ, imo universo orbi Christiano, qui diu ob cardinalium dissidia pastore carere consueverat, consultum. De quibus hæc Ptolemæus Lucensis²

in Historia Ecclesiastica affert in instituta de Gregorio X narratione: « Hic tertio anno sui Pontificatus pro utilitate Terræ-Sanctæ, quam personaliter visitare intendebat, Lugdunense solemne celebravit Concilium, in quo et Græcorum et Tartarorum celebres nuntii etiam interfuerunt, hoc procurante Palliologo, qui tunc imperabat in Constantinopoli, Græci ad unitatem fidei redire promittentes, in cujus signum symbolum alta voce et cum solemnitate decantaverunt, videlicet Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere: nuntii vero Tartarorum intra Concilium baptizati ad propria redierunt. Numerus autem prælatorum, qui interfuerunt Concilio, fuit quingentorum episcoporum, abbatum LXX, aliorum prælatorum mille. Hic in Concilio multa bona constituit, videlicet pro sub-

¹ Siff. in Ep. I. II. Stero in Annal. Eberard. apud Canis. antiq. lect. tom. I. pag. 305. Nang. in reb. gest. Phil. Ric. Malesp. c. 199. Jo. Vill. I. VII. c. 44. Anton. p. III. tit. XX. c. 2 et 6. — ² Ptol. Luc. Hist. Ecc. I. XXIII. c. 3.

sidio Terræ-Sanctæ, pro electione summi Pontificis, et pro statu Ecclesiæ. Tot tantasque res oratione aggressurus, eorum historiam ex ipsius Concilii Actis in lucem editis, quæ cum una cum Manuscriptis Vaticanis contulerim, summa inter se fide consentire reperi, delibabo¹. Inchoatum est² nonis Maii hujus anni feria secunda, in Ecclesia S. Joannis: cum ante omnibus præsulibus et capellanis suis Pontifex tridui jejunium indixisset. De cujus auspiciis hæc Actorum scriptor (1):

2. « Dominus papa circa horam missæ descen-

¹ Ext. in Reg. III. Gregor. X. num. 402. et in tom. Conc. III. par. II. — ² Ibid.

(1) Agendum hic suscipit annalista de Concilio Lugdunensi II Œcumenico, cui ab illo contextæ narrationi nos pro nostro more quadam addemus a scriptoribus libata, quæque vel ipsorum collectorum diligentiam fugerunt. Ac primo quidem de mense, et die, et anno, quo cepit nulla est inter scriptores controversia, eam omnes temporis Notæ in Actis hujus Concilii diligenter adnotentur. Cæpit nonis Maii anni hujus MCLXXV tom sessio altera die XVII ejusdem mensis habita. Successit sessio tertia die VII Junii; die VI Juli quarta; die XVI ejusdem mensis quinta; die XVII ejusdem postrema. De Patrum numero non satis inter scriptores constat: Ptolemaus Lucensis in Annalibus MDLXX supputat, Bernardus Thesaurarius in historia Gallica mille quadragentas *pastorales virgas*; Joannes Iherius in Chron. S. Bertrici episcopi DLXX abbates et alios inferiores prælatos M adjecit. Naugius, et Trivetius numerum hunc Patrum in æretum cogentes interitusse asserunt episcopos D, abbates IX, præatos et alios circa M. Congruunt his Bernardus Gunderis in Vita Gregorii, F. Pippinus in Chronico, et veteres termini Pontificiarum chronistæ, Martinus Polonus, cæteraque ab Eccardo inter historicos mediæ ævi tom. II vulgati. Auctor Chronici Parisiensis, qui opus suum ad annum MCCCX perducit, Rer. Ital. tom. IX exterorum qui Concilio huic adfuerunt numerum prorogat ad CLX milia, quod tamen de Patrum numero vix credibile est. Recentiores scriptores nihil moror, utpote qui non comperta nec mentata scripserunt, sed prout ipse que in antiquo aliquo, quem exp. icabat, scriptore offendi, nihil aliud cogitans ita scripsit. Inter has sententias præferendam, arbitror illam, quam potior et sanior scriptorum pars tenuit de episcopis quingentis, abbatibus LX vel LXX, et prælatibus inferioribus M. Adhuc etiam cum cæteris magistris sermos Templariorum et Hospitalarium equum scribit Spodanus, quod ex ipsis Concilii Actis petri potest, sed mendæ aliquid in Acta hic irrepsisse constat; nam Concilio quidem præsens adfuit magnus Templariorum magister Ies. de Bertrando Thesaurario, Templarius tunc præerat Guillelmus de Beavixeu, qui tunc recens electus et in Transmarinis adhuc partibus agens at. Conuenit, eorum Bernardo teste se contulit. An vero cum magistro Templi magister pariter Hospitaliorum adfuerit, Acta quidem asserere volentur; sed enim in illis Lemonia nomen magistri Hospitalis non legatur, neque pariter Hospitalari illi, qui adfuit, et ubi *magister hospitalis* dicitur, quod tamen Templariorum magistro additur; atque insuper de hoc magistris Hospitalis itinere ad Concilium nihil certi legitur, quod in Actis notat de magistro Templariorum; ideo suspicor Concilio huic non quidem ipsam per se magistrum Hospitalium legatum adfuisse. Quod et eruitur ex concilio magistri Templi dato Clementi V, de quo inferius. In eo enim assentur et Ies. de Bertrando magister Templi, et de Ordine Hospitalis F. Guillelmus de Corcellis.

Ad Concilium hunc magister quosdam alios diligenter et las annalista persequitur. Annadvertere tamen iuvat Constitutionem illam de us, qua in Concilio Romano conditis a canonibus servanda fuerunt, non diu post suspensam ab Adriano V et Joanne XXI, dein a Celestino V auctoritate revocata, prout suis actis adnotabimus.

Græcos et Latinos ad communem hæc ritus nono legator, id inque argumentum ab annalista diligenter tractatur. Sed ab illo, sicut et ab aliis quorundam, qui in quædam hinc, Lozobelo, qui pro imperatore legatus in Concilio agebat, schisma quidem nomine ipsius in que adfuit, et in Concilio per hoc nonnulla inquis non ostendit; et ut indicavit Innocentius V in institutione quam dedit nuntiis suis ad eum, et in quibusdam actis, quibus publicè juris legit P. Martene in Collectione, Monum. tom. VII, col. 254. Hinc de sinceritate Græci principis in Concilio captus.

Præterea res præteritas in hoc Concilio tractatis, quod Labbeum deserunt, addenda est Leodiensis episcopi deposito, de qua pariter mentio in Actis. Sed ex concilio Z. et L. qui Gregorius summi anno MCCCX circiter absolvit, vulgatumque est in eadem Collectione Martene tom. V, nec non in scriptoribus actis in vita ejusdem extractis, qui cum a propere a Gregorio, adhuc tunc ejus archidiacono, corripitur, et a concilio per hoc nonnulla inquis non ostendit; et ut indicavit Innocentius V in institutione quam dedit nuntiis suis ad eum, et in quibusdam actis, quibus publicè juris legit P. Martene in Collectione, Monum. tom. VII, col. 254. Hinc de sinceritate Græci principis in Concilio captus.

Addere hic pariter vult in manu ad episcoporum quorundam, sicut et cardinalium omnium, qui Concilio huic præsentibus adfuerunt, legi in Charta confirmationis papiæ S. R. L. que sæpe confirmata a F. Conrado Minorita, Rodulphi legato, exhibita fuit Nicolao III papæ anno MCLXXIII; et eorum Annalibus h. d. num. 17.

In eodem per hoc Concilio præterea, quæcumque est omnibus verbi Dei prædicibus ut pro concione populum hortarentur ad inclinandum rebus in eis quæ res in Ecclesiis. *Jesus* nomen pronuntiare audent. Quæ de re Gregorius huic ipso anno die XII kal. Octobris litteras dedit ac in eadem litteris præcipit, ut ab illis priorem provinciam Ordinis fratrum Predicatorum, quos litteras exhibet Martenius inter Acta sancta Concilii Lugdunensis, et in Ordinis Predicatorum Anecd. tom. IV, col. MCLXXXVI. et executioni ut mandaret Ordinis Predicatorum fratres in Civitate Lugdunensi anno MCLXXXVIII statuerent, « ut juxta Constitutionem domini Gregorii papæ editam juxta Concilium Lugdunense, quod quocumque nomen Domini nostri Jesu Christi nominatur, omnes fratres inclinent capita sua propter reverentiam Crucis etc. ».

Idem etiam in eodem Concilio admissi sunt quidam, ut regularium privilegia vel tollerentur penitus vel labefactarentur; et residentibus regulares, quæ in eadem sancta erat apud Unitum, ut nihil in eorum detrimentum innovaretur. Discere id licet ex statuta in Capitulo generali h. d. Cisterciensis anni MCLXXXIV vulgatis a Martenio Anecd. tom. IV, ubi in Constitutione XIV edicuntur, quod a nonnullis in Ordine solvendis abbatibus Cisterciensibus ad sacros sumptus erogatos « propter detensionem libertatem Ordinis, quæ libertas in quibus prælatibus ibidem in Concilio existentium lotis viribus impugnavat ». Id etiam constat ex litteris Joannis Verceilensis magistri generalis Ordinis Predicatorum, quæ submittuntur statutis in Capitulo anni MCLXXXIV ejusdem Ordinis apud Martene ibid.

Denique Lugdunensi Concilio considerandum fuit de jungendo in unum quemdam communem Ordinem omnes Ordines militares. Sed cum multa et varia acriter, tum tandem intactam relinquere visum fuit, cum reles Hispaniæ nonquam idem consilium admissuri reputarentur « propter tres religiones (S. Jacobi, Calatrava, et militem Jesu) armorum, quæ sunt in patria sua stabilite ». Narrat hæc Magnus magister Templariorum in Concilio dato Clementi V, cum de jungendis Templaribus Hospitalariisque tractaretur, vulgato a Baluzio in Collect. Actor. Vater. ad Vitæ papæ Averionens. tom. II, col. 181.

sibi in eodem pulpito ipso domino Othobono S. Adriani et dominis Jacobo S. Mariæ in Cosuedin, (Gotifredo) S. Georgii ad Velum Aureum, Huberto S. Eustachii, Matthæo S. Mariæ in Portien diaconis cardinalibus; etiam sedente juxta eum domino Jacobo rege Aragonum, assistentibus etiam sibi quibusdam capellanis superpelliceis indutis. Sedens idem summus Pontifex in faldistorio suo, fecit crucem super praelatos et Concilium, qui sic sedebant ab opposito, et in eminentibus sedibus præparatis ».

3. Quod ad sedium ordinem attinet; Pantaleo Constantinopolitanus, et Opizio Antiochenus patriarchæ, nimirum qui Latinis præerant, in medio Ecclesiæ alveo sedere: e latere dextro episcopi cardinales; e sinistro alii cardinales post quos primates archiepiscopi, episcopi, abbates, priores nullo inter se sedium discrimine consedere; cum a Gregorio ante sancitum esset, ut datas sedes sine ullo Ecclesiarum suarum dignitatis juria acciperent. Inferius vero Templariorum atque Hospitaliariorum præfecti una cum Gallorum, Germanicæ, Angliæ et Siciliæ regum oratoribus collocati sunt. Fuis deinde precibus, ac Spiritus sancti numine implorato, peroravit Pontifex in hæc verba: « Desiderio desideravi hos Pascha manducare vobiscum, antequam patiar et antequam moriar »; ac rationes adstantibus proposuit, quæ ipsum ad cogendam Synodum impulissent. Tum secundam sessionem in secundam sequentis hebdomadæ feriam indixit. Nee frustra consumptum tempus, quod medium inter sessionem utrumque effluebat: e qualibet enim provincia archiepiscopum, episcopum et abbatem ad se venire jussit, atque ab iis omnium Ecclesiarum proventuum decimas ad sex annos pro submitendis Terræ-Sanctæ auxiliis postulavit obtinuitque; adeo ut a festo S. Joannis Baptistæ ejus anni tempus excurreret. Atque interea a Minoritibus Apostolicæ Sedis apocrisiariis pervenere felices litteræ ad Gregorium, quæ maximo ipsum gaudio perfuderunt; quasque convocatis præsulibus, sacram prius concionem habente S. Bonaventura, perlegi jussit.

4. Celebrata est secunda sessio, decimo quinto kal. Junii, in qua nonnullis constitutionibus lectis, procuratores capitulorum, abbates ac priores, quibus mitræ usus non erat permissus, abire jussit.

In tertia sessione lectæ etiam plures constitutiones, quæ ad sacerdotum emendandos mores, excutiendas sordes avaritiæ, primævam revocandam sanctitatem pertinebant.

5. Consultum tum temporis est Occidentali imperio, non quidem in ipso Concilio, sed cardinalium consistorio. Miserant ad Gregorium Alfonsus Castellæ rex ac Rodolphus oratores, et quisque certabat officiis ac promissis, ut exauctorato æmulo, imperio potiretur. Ac sanctissimus Pontifex, proposita sibi ob oculos Dei gloria, et populorum concordia, missis litigiorum ambagibus, quibus prædecessores tot annis se implicuerant;

cum Patrum Concilii clamoribus urgeretur¹, ut laerato consul vel imperio, Alfonsi oratores re infecta dimisit: Germanicis vero ad sacramenta Rodolphi nomine mancipiis, et privilegia Romanæ Ecclesiæ, a veteribus concessa imperatoribus confirmanda, admisit. Quæ cum majori eum celebritate gererentur, adhibitis et principes Ecclesiasticæ electores, aliique insignis Germani præsules, qui imperialia Diplomata perlegere: atque ad rem secuturis aetatibus mandandum solemnem hæc Tabulæ confectæ sunt, quæ in Molis Adriane archivo asservantur, atque a Platina jussu Sixti IV inter illustria monumenta, quæ ad Romanæ Ecclesiæ dignitatem spectant, collectæ².

6. « In nomine Domini. Amen.

« Nos Henricus Trevirensis, Guarnerus Maguntinus, Enguibertus Coloniensis, Conradus Magdeburgensis, Giselbertus Bremensis archiepiscopi; Conradus Argentinensis, Leo Ratisponensis, Bruno Brixinensis, Otho Mindensis, Fredericus Merseburgensis, Widego Missinensis, Joannes Kimensis, Hildebrandus Eistetensis episcopi: Fredericus Burclavius de Nurembergæ, et Gotifridus comes Selenensis præsentis scripto falemur nos vidisse, ac diligenter respexisse privilegia, necnon et juramenta claræ memoriæ Othonis IV et quondam Frederici II imperatorum, tunc regum Romanorum non cancellata, non abolita, nec in aliqua sui parte vitata: sed in prima sui facie Aureis Bullis regum ipsorum regiæ majestatis impressis typario consignata quorum tenores tales sunt, etc. » Prætereunda censemus ea imperialia Diplomata, cum a nobis in superiori tomo iisdem concepta verbis, insinuata sint³, ac loca indicare suffecerit. His subjungemus aliud⁴ quod iis magna ex parte consonat.

7. « Tenor juramenti ejusdem Friderici tunc regis Romanorum præstili memorato Honorio papæ III.

« In nomine sancte et individue Trinitatis. Amen. Ego Fridericus II, Dei gratia Romanorum rex semper Augustus et rex Sicilia, tibi domino meo sanctissimo et patri charissimo Honorio papæ III tuisque successoribus, et Ecclesiæ Romanæ, præsentibus subscriptis principibus imperii et nobilibus, spondeo, polliceor, et promitto et juro, quod omnes possessiones, honores et jura Romanæ Ecclesiæ pro posse meo bona fide protegam et servabo. Possessiones autem, quas Ecclesia Romana recuperavit, liberas et quietas sibi dimittam, et ipsam ad eas retinendas bona fide juvabo: quas autem nondum recuperavit, adjutor ero ad recuperandum, et recuperatarum secundum posse meum ero sine fraude defensor; et quæcumque ad manus meas venerint, sine difficultate resti-

¹ Foronl. Mar. Ebd. p. 143. — G. de L. Pl. n. Ms. Vat. arch. tom. 1. pag. 81. ad p. 89. — G. de L. Pl. n. Ms. Vat. arch. Ms. Vall. bibl. sign. D. 4. p. 37. — G. de L. Pl. n. Ms. Vat. arch. 1291. num. 10 et 1213. num. 27. — G. de L. Pl. n. Ms. Vat. arch. Rom. Eccl. pag. 580. et Cod. Valac. Ms. sign. n. D. pag. 87.

tuere procurabo. Ad has pertinet tota terra, quæ est a Radicofano usque Coperanum, exarchatus Ravennæ, Pentapolis, marchia Anconitana, ducatus Spoletanus, terra comitissæ Mallildis, comitatus Brittenorii cum adjacentibus terris, expressis in multis privilegiis imperatorum a tempore Ludovici. Has omnes pro posse meo restituam, et quiete dimittam cum omni jurisdictione, districtu et honore suo. Verumtamen cum ad recipiendum coronam imperii, vel pro necessitatibus Ecclesiæ ab Apotolica Sede vocatus accessero de mandato summi Pontificis, accipiam procurationem ab eis. Adjutor etiam ero ad retinendum et defendendum Ecclesiæ Romanæ regnum Siciliæ. Tibi etiam domino meo Honorio papæ et successoribus tuis omnem obedientiam et honorificentiam exhibebo, quam devoti et Catholici imperatores consueverunt Sedi Apostolicæ exhibere: et si propter negotium meum Romanam Ecclesiam oportuerit incurrere guerram, subveniam ei, sicut necessitas postulaverit in expensis: omnia vero supradicta tam juramento quam scripto firmabo, cum imperii fuero coronam adeptus. Principes autem imperii et nobiles, coram quibus juravi, hi sunt: Henricus Basiliensis episcopus, abbas S. Galli, Hugo abbas Morbacensis, Golfradus de Vilzeburg, Tibaldus dux Lotharingiæ, comes Egendo de Urach, comes Ludovicus de Virtumberc, comes Everardus de Elfinsem, Henricus de Niffen et quamplures alii. Actum apud Agrove anno Dominicæ Incarnationis MCCXXVIII, mensis Septembris, Indictione VIII°. Perlectis Othonis IV et Friderici II privilegiis et sacramentorum formulis, quibus se Romanis Pontificibus obstrinxerant: ne iis pietate et studio in Sedem Apostolicam Rodolphus inferior videretur, illius oratores idonea instructi auctoritate rata et sancta habitum iri jurati sponponderunt. De quo insigne hoc monumentum¹ editum in Mole Adriana asservatur.

« Prædicta quidem privilegia, et tenores juramentorum, in consistorio vestro, sanctissime pater et domine Gregori, divina providentia papa Decime, assistentibus vobis reverendis patribus Joanne Portuensi, Petro Tusculano, vicedomino Prænestrino, Bonaventura Albanensi, Petro Ostiensi episcopis; Simone S. Martini in Montibus, Anhero S. Praxedis, Guillelmo S. Marci, Simone tit. S. Cæcilie presbyteris; Othobono S. Adriani, Jacobo S. Mariæ in Cosmedin, Gotifredo S. Georgii ad Velum Aureum, Uberto S. Eustachii, Matthæo S. Mariæ in Porticu diaconis cardinalibus; ac nobis in vestra præsentia imbi constitutis, per venerabilem virum Othonem S. Guidonis Spirensis præpositum, domini nostri Rodulphi regis Romanorum illustris cancellarium et procuratorem lecta; et propter nos supradictos, burelavium et comitem, qui nec litteras, nec linguam Latinam novi-

mus, fideliter fuerunt exposita. Idem quoque cancellarius habens ab eodem rege Rodulpho potestatem et speciale mandatum subscripti tenoris, de nostro consilio et assensu, omnia et singula in eisdem privilegiis et juramentorum contenta tenoribus ejusdem regis Rodulphi nomine ratificavit, rata et firma se habere, ac ab aliis haberi velle professus est; et eadem innovavit, ac denuo concessit.

8. « Promisit insuper eodem nomine, ac juravit in animam ipsius regis Rodulphi, quod ipse rex per se, vel per alium, seu alios, non occupabit, nec invadet in totum, vel in partem terras Ecclesiæ Romanæ, aut terras vassallorum ejus, quas jure feudi, vel sub census, aut alterius præstationis titulo, sive alio quocumque modo tenet ab ipsa Ecclesia: nec eas, vel earum aliquam procurabit occupari per alium, seu alios, vel invadi. Quinetiam nec ipsas, nec tenentes easdem, se vel terras ipsas sibi ultro volentes subicere; nec officium aliquod aut dignitatem, vel quancumque potestatem in terris eisdem, et specialiter in civitate Romana, recipiet sub quocumque colore sine vestra vestrorumque successorum licentia speciali: et si qui eas occupare, vel invadere tentarent, non solum denegabit illis auxilium, consilium et favorem publicum et occultum; verum etiam ad requisitionem vestram dictorumque successorum, adjutor erit contra illos in defendendis et conservandis eisdem.

9. « Item quod idem rex Rodolphus per se, vel per alium non offendet vassallos Ecclesiæ, et specialiter magnificum principem dominum Carolum regem Siciliæ illustrem seu hæredes ipsius: nec volentibus ipsum offendere præstabit consilium, auxilium aut favorem, publicæ vel occulte: nec regnum Siciliæ, quod idem rex ab eadem Romana Ecclesia tenet, vel aliquam ejus partem occupabit, aut invadet per se, vel per alium; aut occupari, vel invadi procurabit; nec invadere, aut occupare tentantibus præstabit auxilium, consilium, vel favorem publicum vel occultum. Alios etiam devotos Ecclesiæ, qui eidem adstiterunt contra prædictum Fredericum, hæredes vel successores ipsius, propterea non gravabit; sed nihilominus favorabiliter prosequetur: vassallos autem suos, contra prædictorum aliquod facientes, pro posse bona fide compescet. Servabit præterea et faciet omnia et singula, quæ in canonibus positus LXIII distinct. quorum quidem canonum alter, *Ego Ludovicus*; alter vero, *Tibi domino papæ*, incipit, continentur. Quodque idem rex Rodolphus prædicta omnia, tam in privilegiis ipsis contenta, quam alia, inviolabiliter observabit, ac de premissis omnibus et singulis observandis, præstabit, tactis sacrosanctis Evangeliiis, corporaliter juramentum; et privilegia per omnia, verbis tamen aliquibus compelter mutatis, prout facti qualitas exigat, similia suprascriptis continentia, nihilominus plene omnia alia, quæ præter privilegiorum

¹ Ext. in l. privil. Rom. Eccl. Coll. Pat. et Ms. Vall. sign. lit. D. num. 1. ubi sup.

premissorum tenores superius exprimuntur; ac insuper ratificationem, confirmationem, innovationem ac novam concessionem, omnium renuntiationum, dimissionum, pollicitationum, sponsonum, concessionum, cessionum et confirmationum, quas tam dictus Fredericus Secundus, quam alii reges et imperatores Romani præcedentes eundem, B. Petro Apostolorum principi, summis Pontificibus, qui pro tempore fuerunt, vel Ecclesiæ Romanæ præstitisse noscuntur, præfato Apostolorum principi, ac vobis sanctissimo patri ejus successori, cæterisque vestris Catholicis successoribus, et Ecclesiæ Romanæ concedet, quodcumque per Sedem Apostolicam super hoc litteris fuerit, vel nuntio requisitus: et juramenta etiam præstabil, et litteras super hujusmodi præstatione concedet, prout dicti reges Romani præstiterunt ac concesserunt. Postquam autem Romanam ad recipiendum unctionem, coronationem, seu imperiale diadema pervenerit, ipsaque ceperit, præmissa omnia et singula innovabit, seu de novo faciet; ac sine aliqua difficultate juramenta præstabil, quæ imperatores Romanorum hactenus præstiterunt. Item quod dictus rex Rodolphus bona fide, sine fraude et malo ingenio, procurabit quod omnes principes Alemanniæ laici promittent et jurabunt, se bona fide curaturos et facturos, quod præfatus rex Rodolphus præmissa omnia et singula inviolabiliter observabit; et si, quod absit, ipse rex Rodolphus prædicta non servaret, iidem principes in hoc ipsi aliquatenus non assistent. Tenor autem mandati, quod idem cancellarius ejusdem regis Rodulphi nomine præsentavit, per omnia talis est.

10. « Sanctissimo in Christo patri et domino suo, domino Gregorio sacrosanctæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Rodolphus Romanorum rex semper Augustus, pedum oscula beatorum. Sanctitali vestræ presentibus nolescal, quod ego devotus vester et Ecclesiæ Romanæ filius, honorabilem virum Othonem præpositum S. Widonis Spirensis, regalis aulæ meæ cancellarium meum nuntium et procuratorem constituo, dans ei liberam potestatem et speciale mandatum faciendi nomine meo B. Petro Apostolo cælestis regni clavigero, ac vobis ejus successori, cæterisque vestris canonicis successoribus et Ecclesiæ Romanæ confirmationes, concessiones, privilegia, juramenta et cætera omnia, quæ mei prædecessores reges Romanorum fecisse noscuntur, seu inveniuntur; necnon et alia promittendi, seu faciendi, quæ vos, sanctissime pater et domine, sine demembratione imperii secundum Deum et honestatem videritis expedire; et in animam meam jurandi, quod ea omnia et singula rata habeo, et inviolabiliter observabo, nec contra ea per me, vel per alium publice, vel occulte venire tentabo. Do etiam ei potestatem promittendi nomine meo, quod ego per meipsum eadem faciam et promittam, atque jurabo quodcumque per vos litteris,

vel nuntio fuero requisitus. Et super his omnibus patentes litteras meas dabo Aurea Bulla typario regie majestatis impressa bullatas. Do præterea eidem cancellario potestatem et speciale mandatum dandi super omnibus præmissis et singulis patentes litteras, seu publicum Instrumentum, et omnia faciendi, quæ in præmissis et circa præmissa fuerint necessaria, vel etiam opportuna: etiamsi mandatum exigent speciale. In cujus rei testimonium, præsentem procuratorem fieri feci, et mei sigilli munimine roborari. Dat. Rotemburg anno Domini mclclxxiv, in crastinum Dominicæ qua cantatur: *Quasi modo geniti*; regni nostri anno primo. Nos itaque memorati archiepiscopi et episcopi omnia præmissa, quæ per eundem cancellarium, acta sunt, de nostro, ut præmittitur, consilio et assensu habentes rata et firma, promittimus in verbo sacerdotis, et sacrosanctis Evangeliiis coram positis: ac nos præfati Fredericus et comes, eisdem Evangeliiis tactis, promittimus et juramus, nos bona fide curaturos et facturos: quod idem rex eadem omnia et singula observabit plenarie: nec per se, nec per alium veniet contra ea, seu aliquod eorundem. Et si quando, quod absit, secus facere attentaret, nos in hoc aliquo modo non assistemus eidem. Acta sunt hæc Lugduni in prædicto consistorio anno Domini mclclxxiv, mense Junii, die Martis, vi mensis ejusdem, Pontificalus vestri anno iii. Porro ad certitudinem præsentium, et memoriam futurorum nos memorati archiepiscopi, episcopi, burclavius et comes, præsentibus litteras fieri fecimus, et nostrorum sigillorum munimine roborari ».

11. Ut consultum etiam esset Rom. Ecclesiæ juribus in utramque Siciliam, ne imperator id regnum conjunctum imperio contenderet, affectareve unquam; principum electorum, qui olim, adveniente imperio Frederico Siciliæ rege, in Francofurtensibus conventibus pronuntiarant, Siculum regnum imperio obnoxium non esse, litteræ confirmatæ sunt ab iisdem Rodulphi oratoribus, ac subjectæ Tabulæ de ea re editæ, quæ in Molis Adrianeæ archivo asservantur, tum a Platina jussu Sixti IV inter insignia monumenta repositæ¹.

« In nomine Domini. Amen.

« Nos Henricus Trevirensis, Guarnerus Maguntinus, Enguebertus Coloniensis, Conradus Magdeburgensis, Griselbertus Bremensis archiepiscopi, Conradus Argentinensis, Leo Ratisponensis, Bruno Brixinensis, Otho Mindensis, Fridericus Merseburgensis, Widego Misnensis, Joannes Kimensis, Ildebrandus Eistetensis episcopi, Fridericus burgravius de Nuremberg, et Gotfridus comes Sennensis, præsentibus scripto fatemur, nos vidisse, ac diligenter inspexisse patentes litteras principum imperii subscripti tenoris, sigillis eo-

¹ Collect. Plat. Ms. Vatic. tom. II. pag. 87 et 107. Lib. privit. Rom. Eccl. tom. I. pag. 59. Ms. Vallic. sig. lit. B. num. 42. pag. 338.

rumdem pendentibus consignatas, quarum tenor talis est :

« Nos principes imperii universis præsentem paginam inspecturis. Ut tollatur de medio omnis materia scandali, dissensionis, seu etiam rancoris occasio inter Ecclesiam et imperium, et ii duo gladii, in domo Domini constituti, intimæ dilectionis lædere copulati exurgant in reformationem universi populi Christiani; et merito mundo appareant in omnem exhibitionem justitiæ et veritatis, illa duo magna luminaria posita in medio firmamenti; et nos in opere et voluntate filii inveniamur omni tempore devotionis et pacis, qui tam Ecclesiam, quam imperium confovere tenemur, ac etiam unanimiter gubernare : quidquid ipsi S. R. E. matri nostræ factum est per dominum nostrum Fridericum, Dei gratia Romanorum regem semper Augustum et regem Siciliae, per privilegia, seu etiam scripta sua, pro omni discordia sopienda et evitanda in posterum, et pro pace totaliter reformanda pariter et observanda; ut sit in omnibus eisdem omni tempore idem velle et idem nolle, et nos honorum operum sectatores feliciter gaudeamus nostri nomine principatus, sicut olim ad petitiones et preces, necnon et mandatum prædicti domini nostri regis Friderici tempore bonæ memoriæ domini Innocentii III papæ pro bono pacis ad omnia scandala evitanda, ipsi S. R. E. super privilegiis ipsius regis sibi datis nostram tunc voluntatem præbimus et consensum; sic nunc eandem voluntatem et consensum nostrum noviter innovamus, et per omnia approbamus. Et ut hæc nostra voluntas et approbatio, sive renovatio, a nobis ipsi S. R. E. in perpetuum observentur, ut liqueat in effectu in testimonium illi, et ad perpetuam memoriam nostri, hoc præsens scriptum inde fieri fecimus, nostrorum sigillorum munimine roboratum, super omnibus privilegiis ab ipso rege usque nunc sibi datis, et etiam adhuc dandis, tam super facto imperii, quam super facto regni Siciliae : ita quod imperium nihil cum dicto regno habeat unionis, vel alicujus jurisdictionis in ipso. Acta sunt hæc anno Domini Incarnationis MCCXX. Dat. apud Franckenfort in soleanni curia IX kal. Maii, Indictione VIII ».

12. « Prædictæ quidem litteræ in consistorio vestro, sanctissime pater et domine Gregori, divina providentia papa X, assistentibus vobis reverendis patribus, Joanne Portuensi, Petro Tusculano, Vicedomino Prænestino, Bonaventura Albanensi, Petro Ostiensi episcopis, Simone S. Martini in montibus, Ancherio S. Praxedis, Guillelmo S. Marci, Simone tit. S. Cæcilie presbyteris, Ollobono S. Adriani, Jacobo S. Mariæ in Cosmedin, Gotfrido S. Georgii ad Velum-Aureum, Uberto S. Eustachii, et Matthæo S. Mariæ in Porticu diaconis cardinalibus, ac nobis in vestra præsentia inibi constitutis, per honorabilem virum O. sancti G. Spirensis præpositum, domini nostri Rodulphi regis Romanorum illustris cancellarium et procu-

ratores lectæ et propter nos supradictos burgraviū et comitem, qui nec litteras, nec linguam latinam novimus, fideliter fuerunt expositæ. Præfate quoque litteræ erant non cancellatæ, non abolitæ, nec in aliqua sui parte vitiatæ, sed per omnia in prima sua figura. Acta sunt hæc Lugduni, in prædicto consistorio, anno Domini MCCXXIV, mense Junii, die Martis VI mensis ejusdem, Pontificatus vestri an. III ». Quantum vero studii et operæ posuerit Gregorius, ut Rodulpho imperium assereret, alliceret in Italiam, ut insignia imperia conferret, conciliaret illi Bohemiæ et Siciliae reges, ac denique Alfonso regem Castellæ ab imperio affectando abduceret, dicetur inferius. Nunc de Orientali imperio ad Romanæ Ecclesiæ conjunctionem revocato agemus.

13. Hæserant diu patres expectatione adventus Græcorum suspensi; cum demum Palæologi imperatoris, atque Orientalium præsulum Synodi oratores accessere, ac præterita sitentio controversia, quæ de imperio cum Philippo Balduino II olim Constantinopolitani imperatoris filio, Caroli Siciliae regis genero, intercedebat, ad sinum Rom. Ecclesiæ admitti supplices flagitarunt, de quo hæc Concilii historia narrat : « Dominus papa allocutus est Concilium, narrans prædictas tres causas vocationis Concilii; et dicens, qualiter contra opinionem quasi omnium Græci libere veniebant ad obedientiam Romanæ Ecclesiæ, profitendo fidem, et recognoscendo primatum ipsius; nihilque temporale petendo, de quo multum dubitabatur ». Contendisse jam ante Palæologum ab Urbano ut prius imperii controversia dirimeretur; sed tum ab ipso, tum a Clemente IV repulsam passum vidimus, cum prius fidei dignitati, et animarum salutis consultum Sedes Apostolica vellet. Reversis vero ad obsequium Ecclesiæ Græcis, Gregorium ad pacem Carolum regem ac generum fœderatum inter et Palæologum revocandam conciliasse inducias, dicetur postea : nunc cœplam prosequimur orationem. Porrexere Pontifici Græci oratores imperiales litteras, in quibus orthodoxam fidem præscripta ab Apostolica Sede forma profitebatur, subjectis verbis conceptas ¹:

14. « Sanctissimo et beatissimo primo et summo Pontifici Apostolicæ Sedis venerabili papæ et communi patri omnium Christianorum, et venerabili patri imperii nostri domino Gregorio : Michael in Christo Deo fidelis imperator et moderator Romæorum, Ducas, Angelus, Cominus, Palæologus, et spiritualis filius magnæ sanctitatis vestre convenientem honorem et reverentiam cum sincera et pura affectione, et orationum postulatione. Quoniam missi sunt a magnitudine vestra ad imperium meum nunti Deo placentis Ordinis fratrum Minorum frater Hieronymus de Asculo, frater Raymundus Berengarius, frater Bonagratia

¹ Ext. Ms. in archiv. in Vatic. et arcis S. Angeli et Collect. Plat. Ms. pag. 89.

de S. Joanne in Persiceto, frater Bonaventura de Mugello; et obtulerunt litteras magnæ sanctitalis vestræ imperio meo, in quibus inter alia de confessione fidei, quam docet, et prædicat, et confitetur sancta Romana Ecclesia, continebatur, et oportebat in his magis responsionem convenientem nos facere; ecce hoc facit imperium meum. Habet autem professio fidei in dictionibus taliter: Credimus sanctam Trinitatem etc. » Concepta est iisdem omnino verbis atque illa, quam a Clemente IV ipsi propositam jam ante adduximus¹, ut propterea hic eam repetere supervacaneum sit. Suffecerit tantummodo non præterire controversa fidei capita perspicuis verbis professum, veluti processionem Spiritus sancti: « Credimus et Spiritum sanctum, plenum et perfectum, verumque Deum ex Patre Filioque procedentem ». Tum de sacramento Eucharistiæ: « Ex azymo conficit Romana Ecclesia, tenens et docens, quod in ipso sacramento panis vere transubstantiatur in corpus, et vinum in sanguinem Domini nostri Jesu Christi ». Tum de primatu Romanæ Ecclesiæ: « Ipsa quoque sancta Romana Ecclesia summum et plenum primatum, et principatum super universam Ecclesiam Catholicam obtinet: quem se ab ipso Domino in B. Petro Apostolorum principe, sive vertice, cujus Romanus Pontifex est successor, cum potestatis plenitudine recepisse veraciter et humiliter recognoscit. Et sicut præ cæteris tenetur fidei veritatem defendere, sic et si quæ de fide subortæ fuerint quæstiones, suo debent iudicio definiri. Ad quam potest gravatus quilibet super negotiis ad Ecclesiasticum forum pertinentibus appellare, et in omnibus causis ad examen Ecclesiasticum spectantibus ad ipsius potest iudicium recurri: et eidem omnes Ecclesiæ sunt subjectæ; ipsarum prælati obedientiam et reverentiam sibi dant. Ad hanc autem sic potestatis plenitudo consistit, quod Ecclesias cæteras ad sollicitudinis partem admittit: quarum multas, et patriarchales præcipue, diversis privilegiis eadem Romana Ecclesia honoravit: sua tamen observata prærogativa, tum in generalibus Conciliis, tum in aliquibus aliis semper salva superscripta fidei veritate; prout plene lecta est et fideliter exposita. Veram, sanctam, et Catholicam, et orthodoxam fidem cognoscimus et acceptamus: et ore ac corde confitemur, quod vere tenet, et fideliter docet, et

prædicat sancta Romana Ecclesia, inviolabiliter observare eandem professionem, et in ea omni tempore perseverare, nec ullo unquam tempore ab ipsa discedere quoquomodo, aut deviare vel discordare promittimus. Primatum quoque ejusdem S. R. E. sicut in præmissa serie continetur, ad ipsius sancte Ecclesiæ obedientiam spontaneam venientes, confitemur et recognoscimus, acceptamus et sponte suscipimus. Confitemur vero hæc, et approbantes, et acceptantes, et promittentes observare, ut superius dictum est, rogamus magnitudinem vestram, ut Ecclesia nostra dicat sanctum symbolum, prout dicebat hoc ante schisma usque in hodiernum diem, et quod permaneamus in ritibus nostris, quibus utebamur ante schisma: qui scilicet ritus non sunt contra supradictam fidem, nec contra divina præcepta, nec contra vetus et novum testamentum, nec contra doctrinam sanctorum generalium Conciliorum, et sanctorum receptorum per sancta Concilia, quæ celebrata sunt a spiritali dominatione Ecclesiæ Romanæ. Hoc igitur non grave est vestræ sanctitati, nec inusitatum, et nobis nunc difficile propter infinitam multitudinem populi, etc. » Quibus consentanea Andronicus suis litteris est professus.

15. Exarsisse sane inter Græcos controversias, refert Pachymerius¹ auctor schismaticus, cum ad Ecclesiarum conjunctionem redintegrandam Synodus coacta esset: adeo ut, cum Palæologus imperator gravissimis sententiis ad eam ipsos pelliceret, chartophylax suam de Latinis sententiam jussus depromere, annuente patriarcha Josepho, impudenter has voces protulerit: « Aliqui dicuntur et sunt: alii nec sunt neque dicuntur: hi dicuntur et non sunt; et rursus alii sunt quidem, sed non dicuntur: in horum numero collocandi Latini, qui hæretici non dicuntur, sed manifestis hæresibus sunt inquinati ». Addit Pachymerius, abscedente ex Synodo illa Palæologo, cum graviores ob proterviam hominis, quem ipse laudat, iras concepisset, patriarcham et sequaces in eos, qui Catholice sentiebant, vesparum more involasse. Quam quidem dissensionem animorum Græci præsules, qui ab impio patriarcha discessere, Gregorio subjectis litteris significarunt: et celebrata Synodo, se ad supremum illius in omnes Ecclesias imperium agnoscendum mutua conspiratione consensisse (1).

16. « Sanctissimo, reverendissimo et beatis-

¹ An. Chr. 1267. num. 75. usq. ad 79. excus. etiam typi tom. III. Concil. par. II.

¹ Pachym. in Hist. Græc. l. v.

(1) Synodus illa Græcorum, in qua de utriusque Ecclesiæ conjunctione deliberatum fuit, melius quidem ad præcedentem, quam ad præsentem annum referretur. Cum enim, teste Pachimere, Josephus patriarcha a Synodo persuasus, ut ex litteris Patrum ejusdem Concilii hic in Annalibus legendis constat, in monasterium secesserit die secunda Januarii anni MCCLXXIV, huic hinc recta consecutione deducitur Synodus ante eam diem, adeoque labente anno MCCLXXIII cepisse.

Quæ vero annalista hic num. 16 notat de litteris ad Pontificem missis ab archiepiscopis Asiæ et Europæ cum suis suffraganeis et provincialibus Synodis, non ita accipiendi sunt ac si in provinciis singulis Concilia in eam rem celebrata fuerint. Nam illud quod in iisdem litteris legitur: « Metropolitæ Ephesus cum ea, quæ circa me est, sancta Synodo », et sic ab aliis omnibus metropolitæ exprimitur; id, inquam, non significat provincialem aliquam Synodum, quam singuli metropolitæ in suis provinciis habuerint; sed unum eundemque, suffraganeorum cum metropolitæ suis consensum. Hinc aliis ommissa *Synodi* voce subscribunt: « Metropolitanus Hærcleæ Ponti cum iis qui circa me sunt episcopis »; id est, cum suffraganeis meis.

simo papæ antiquo Romanorum domino Gregorio magno Pontifici excellentissimæ Apostolicæ Sedis, et venerabilissimo domino et patri nostræ humanitatis; nos qui Ecclesiasticam complem us ordinationem, vestræ sanctissimæ Ecclesiæ salutem, spiritualis subjectionis affectionem metropolitæ Ephesius, præhonoratus exarchus totius Asiæ cum ea, quæ circa me est, sancta Synodo, etc. » Subjicitur proluxa series archiepiscoporum Asiæ et Europæ, qui una cum suis suffraganeis et provincialibus Synodis ad primatum Rom. Pontificis agnoscendum consensere. « Non solum nunc, sed prius beatissimæ et sanctissimæ vestræ Ecclesiæ magnam faciebamus divisionem integritatis, et Ecclesiarum Christi totaliter unitatem dilacerabamus, quomodo qui unius pastoris sumus, non in unum, et intra unum aggregamur ovile: nec unum replem us mandatum Christi; sed ea quæ sunt discordiæ magis eligimus, et bono pacis amisso invenire non quærim us illud, quod ex bono zelo nobis declarabatur: nullus autem erat, qui conjungeret omnes in unum, et sufflaret quasi ad unum flamen singulorum concordiam ». Pluribusque interjectis ad laudem Palæologi, qui studia ad redintegrandam Ecclesiarum conjunctionem applicuerit, exceptisque Apostolicis legatis Synodum Græcorum coegerit; in qua alii paribus cum imperatore votis concurrerint, alii dissenserint, demum vero imperialis diligentia eorum pertinaciam vicerit, atque in concordiam agnoscendi Apostolici primatus redegerit; subdunt:

17. « Scitote, quod nos volumus, quod Pontificalis Sedis tota plenitudo cum toto venerabili clero, et omnibus officariis, sacerdotibus, diaconis et lectoribus sanctissimæ Ecclesiæ Dei conveniat in unum, ut attribuat prompte vestræ sanctitati et Apostolicæ Sedi, quod ad honorem pertinet, nec alium primum et summum Pontificem et Ecclesiarum omnium nominaturi: sed antiquam internuntiorum confectionem agnovimus, quam et patres nostri semper attenderunt toto præterito tempore usque ad tempus hoc; unde nostrum patriarcham et subsequenter omnes alios (quoque convenerunt) ut in unum hæreant, et Sedis ponerent concordiam obsecravimus. Ipse vero cum magna instantia tenet, quod agnoscere debet primus; et postea, ut indicat, non decidet ab ista voluntate, nec adhuc a prima sententia, quam tenet cum aliqua intentione, mulatus est: unde et pluries nos prælati correximus ipsum: ipse nequidquam ad præsens acquievit ». Quibus vero dotibus homo pertinacissimus esset præditus, describit Nicephorus Gregoras ¹, imperitissimum nimirum fuisse: « Josephus, inquit, vir canus, qui longo tempore in monte Galesio monachum egerat, Græcarum litterarum plane rudis et nimium simplex ». Quid vero ad edomandam illius arrogantiam et impietatem decretum sit subdunt

præsules Græci. « Nos autem, et nobiscum potentissimus imperator, injunximus illi a patriarchali sede recedenti omnino in una forma solitudinis manere, quæ sunt Constantinopoli monasteriorum, donec nulli ad vestram sanctitatem accedant, et audiant sermonem vestrum: et si magnitudo vestra ita recipiat, deleget certos delegatos cum nostris reversis legatis ». Addunt sede motum iri patriarcham, si obduruerit in pertinacia, Ecclesiæque Romanæ primatum agnoscere detrectarit. Quibus consentiunt, quæ Nicephorus Gregoras de eo tradit ¹: » Patriarcha Josephus ea concordia repudiata, sede sua cessit, nec multo post relicta urbe se in Archistrategi monasterium ad Bosphorum contulit. Hoc igitur proponimus, a Deo honorate domine, nos quos patriarchalis Constantinopolitane sedis sublimes pontifices cum omnibus, qui circa nos, venerabilibus clericis per hoc scriptum nostrum vobis conjungi habemus; qualiter si solum vestra magnitudo ea, quæ legationis sunt admittat, non est quod tempus teratur, et nos inclinamus prompte, et magne vestræ altitudini submittim us, et valde grate, ea, quæ sunt spiritualis subjectionis totius asserimus: et nihil eorum denegamus, quæ ante schisma præstabant palres nostri his, qui Apostolicum regebant Sedem; sed statim et nos attribuimus, etc. »

18. Subjuncta est sacramenti forma, qua nuntius a Concilio Constantinopolitani patribus missus sese obstricturus, fidemque orthodoxam professurus esset, iisdemque est concepta verbis atque ea, quam Gregorius acropolita Palæologi imperatoris nomine nuncupavit ².

« Ego Georgius acropolita et magnus logotheta, nuntius domini imperatoris Græcorum Michaelis Ducæ, Augeli, Comneni, Palæologi, habens ab eodem sufficiens ad infrascripta mandatum, omne schisma prorsus abjuro; et subscriptam fidei veritatem, prout plene lecta est et fideliter exposita, in nomine dicti domini mei veram, sanctam, Catholicam et orthodoxam fidem esse cognosco. Eam accepto, et corde et ore profiteor, ipsamque, prout eam veraciter tenet, fideliter docet et prædicat sacrosancta Rom. Eccl. ipsam inviolabiliter servaturum; nec ab ea ullo unquam tempore recessurum, vel quoquomodo deviatorum, vel discrepaturum promitto. Primatum quoque ipsius sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, prout in præmissa serie continetur, ad ipsius Ecclesiæ obedientiam, nomine ipsius et meo spontaneus veniens, pro ipso et pro me fateor, recognosco, accepto ac sponte suscipio; et ipsum omnia præmissa tam circa fidei veritatem, quam circa ejusdem Ecclesiæ Romanæ primatum; et ipsorum recognitionem, acceptationem, susceptionem, observantiam ac præsentiam, servaturum, præstito in animam ipsius et meam corporaliter juramento, promitto et confirmo; sic

¹ Niceph. Greg. Hist. Rom. l. iv.

² Cod. Ms. bibl. Vallic. sign. lit. D. 1. pag. 155. et tom. III. Conc. 2. p. 2. in Conc. Lugdun.

ipsum et me Deus adjuvet et hæc sancta Dei Evangelia, etc. » Præsulum etiam Constantinopolitanæ Synodi triginta sex nimirum Asiæ et Europæ metropolitanorum ac suffraganeorum nomine orator simili jurejurando se obstrinxit. Quibus perfectis, præcinente Pontifice hymnum: *Te Deum laudamus*; demque Græcis Latinisque verbis fidei orthodoxæ forma, repetita bis professione processionis Spiritus sancti a Patre et Filio, decantata est.

19. Quanto porro applausu ac tripudio Concilii Palæologus sinu Ecclesiæ exceptus fuisset, suis litteris V kal. Aug. datis Lugduni expressit Pontifex¹.

« Charissimo in Christo filio Palæologo Græcorum imperatori illustri.

« Occurrentes tibi de regione dissimilitudinis redeunti collo tuo brachius paternæ affectionis accumbimus, et te solidæ charitatis osculo pressius osculamur. O utinam tibi, fili, pateret ad plenum, cum quanto in his occurrit tripudio eadem Ecclesia nuper in Lugdunensi Concilio congregata! O si voces psallentium inibi, Deumque flexis genibus et nudatis capitibus laudantium præcipue prælatorum, in tuis sonuissent auribus, et revelata facie ipsorum oculos, deducentes quasi aquarum exitus, inspexisses! profecto prudenter adverteres, quod erant eorum lacrymæ tam excussi doloris indices, quam adeptæ lætitiæ proditrices. Nec minus intelligeres quam grati tui advenerint nuntii: quam fuerint gratanter accepti; cum quanto etiam jubilo tua professio acceptata. Exulta igitur et tu, fili, exulta et lætare in eo, qui est splendor lucis æternæ, divinæ quædam emanatio claritatis: qui tuum sic animum suo lumine illustravit, ut lumen veritatis intelligens, non solum redires ad illam, sed ad redeundum aliis dux et prævius effici merereris. Exulta et gaude talem ac tantum jam datum laboribus tuis effectum, ut et de tuo ad sinum unitatis Ecclesiasticæ reditu indubitatum expectare valeas præmium, et de aliis per te redeuntibus tibi plenioris debeatur retributionis augmentum. Persta ergo, et quod cœpisti, sollicite cum omni diligentia et sollicitudine prosequaris; efficacem pro posse daturus operam, ut nec in aliquibus ejusdem schismatis reliquiæ qualescumque supersint, etc. Dat. Lugduni V kal. Aug. anno III ».

20. Eodem argumento ad Andronicum Palæologi majorem natu filium scripsit²: « Magnitudinem tuam monemus et hortamur in Domino Jesu Christo, quatenus in præmissis, sicut discrete scripsisti, tui genitoris inelyti laudabili proposito nobis per ejus et tuas expresso litteras constanter adhærens, totis viribus satagas, ut antiquali schismatis aboleantur omnino reliquiæ; sitque Latinorum et Græcorum unitas perpetuis temporibus inconcussa. Dat. Lugduni V kal. Aug. anno III ». Hortatus etiam præsules est, ut curas omnes in

traducendis ad Ecclesiam schismaticis aliis defigerent, atque imperatori consilio et opera adessent: « Vos fratres et filios monemus, et hortamur in Domino Jesu Christo, in remissionem vobis peccaminum injungentes quatenus ad perfectionem solidam incceptorum totis viribus satagentes, ejusdem schismatis abolere studeatis omnino reliquias; abjicientes oves morbidas, ne gregem valeant contaminare Dominicum, aut fidei e vobis noviter agnitæ, in vestris cordibus inficere puritatem. In his autem exequendis utilius et efficacius adimplendis eidem principi constanter et fideliter adhærete, ipsum fulcite consiliis, et auxiliis adjuvate. Decet enim vos, prælatos præcipue, qui constituti estis in specula veritatis, lumen aliis ostensuri, aberrantes de tenebris errorum educere, devios in viam rectitudinis revocare, ut vobis adimplentibus officii debitum æterni plenitudine præmii vestrorum laborum exitus compleatur ». Mox abbatem Cassinensem in Orientem misit³, qui de induciis inter Palæologum, Philippum imp. Constantinopolitanum, ejusque socerum Carolum ineundis agigaret. Quæ vero deinde a Græcis gesta sint, subjiciemus inferius: nunc de Tartarorum regis oratoribus dicamus.

21. Producti sunt in superiori sessione quarta Abaghæ in Perside ac finitimis regnis imperantis oratores, lectæque ejus de conjungendis cum Christianis adversus Sarracenos armis propagandaque pietate litteræ: quæ ingenti lætitia Patrum animos implevere, cum fidem Christianam felicissime inter Barbaros disseminatam iri, evertendamque eorum armis Sarracenorum tyrannidem ac superstitionem spes affulgeret. Contundebat enim armis Bendoedarem sultanum Abagha, atque Occidentalium vires sibi conjungere optabat; cujus nonnulla facinora insignia ex Aytono ad illustrandam historiam adducemus: « Abagha, inquit², pacem composuit cum vicinis suis, qui longo tempore sibi fuerant inimici. Tunc vero temporis soldanus Ægypti ingressus fuit regnum Turquiæ, et ibi multos Tartaros interfecit, et de pluribus villis lugavit eosdem. Nam quidam Sarracenus, qui Paruana vocabatur, erat in regno Turquiæ capitaneus Tartarorum: et iste, rebellis effectus contra Abagham, conabatur Tartaros omnes perdere et fugare. Abagha vero hoc audiens equitavit ita prospere, quod quadraginta dietas in quindecim dierum spatio peregerit. Soldanus Ægypti audiens adventum Tartarorum, subito de regno Turquiæ recessit, nec fuit ausus ulterius expectare: non tamen potuit ita celeriter arripere iter suum, quin Tartari, qui velociter sequebantur, attingerent exercitus sui finem in introitu regni Ægypti in quodam loco vocato Pasblanck. Irruentes itaque Tartari in posteriori custodia exercitus ceperunt duo millia equitum Sarracenorum, et divitias multas acquisiverunt: et ceperunt etiam

¹ Lib. III. Ep. cur. x. Exlat. etiam in Concil. Lugd. — ² Ep. XI.

³ Ep. XIII. — ² Ayton, Hist. Orien. c. 37.

quinque millia domos Cordinorum, qui in illa regione degebant. Perveniente vero Abagha usque ad confinia terræ Ægypti, consultum erat sibi, ne ultra progrediretur, propter æstum: terra enim illa est calida ultra modum, et Tartari et eorum animalia, quæ a longe venerant festinanter, non potuissent pondus ferre laboris et æstus. Unde Abagha rediit in Turquiam, et fecit dissipari et destrui omnes terras, quæ rebelles extiterant, et reddiderant se soldano. Paruanam vero proditorum cum suis sequacibus juxta morem Tartarorum per medium fecit scindi, et jussit quod in omnibus cibis, quos erat comesturus, poneretur de carne illa Paruanæ proditoris; de qua comedit Abagha, et dedit suis proceribus comedendum: et talem ultionem sumpsit de Paruana proditore rex Abagha.

22. « Postquam ergo¹ Abagha de regno Turquie sua vota complevit, et Tartari fuerunt repleti prædis et divitiis, quas acquisiverant contra rebelles et Sarracenos; vocavit ad se regem Armeniæ et sibi obtulit regnum Turquie, eo quod pater suus et ipse semper se gesserant fideliter erga dominium Tartarorum. Rex vero Armeniæ tanquam sapiens et discretus de tanto dono obtulit Abaghæ multas grates, et a retentione regni Turquie se curialiter excusavit, asserens se non posse sufficere ad duo regna commode gubernanda: nam soldanus Ægypti erat in integro posse suo, et ad gravamen regni Armeniæ toto conamine intendebat: quare satis sibi facere videbatur, si ad defensionem regni Armeniæ poterat consilium adhibere. Consultuit tamen rex Armeniæ, ut Abagha de regno Turquie taliter ordinaret, antequam recederet, quod de rebellione nullatenus dubitaret, et nulli Sarraceno daret dominium in Turquia. Abagha quidem acceptavit regis consilium, et nunquam postea voluit quod Sarraceni in illis terris dominium obtinerent. His itaque completis rex Armeniæ requisivit et rogavit, quod Abagha vellet intendere ad liberationem Terræ-Sanctæ et ipsam eruendam de manibus paganorum. Hoc Abagha promisit facere toto posse: et consultuit, quod rex nuntios suos misit ad papam, et ad alios dominos et principes Christianorum pro subsidio Terræ-Sanctæ ». Initiatus² est sacris baptismalibus Abaghæ orator una cum duobus prænobilibus Tartaris a Petro card. episcopo Ostiensi, qui postea in Pontificatu Innocentii V nomen accepit, paulo ante sessionis v. celebritatem: quos Gregorius pretiosissimis vestibus donavit. Datis vero jam ante ad Abagham litteris ipsum ad Christi cultum allicere conatus, oratores, antequam iniretur expeditio missurum pollicitus est³.

23. « Abaghæ regi Tartarorum illustri, gratiam in præsentem, quæ perducatur ad gloriam in futuro.

« Excellentiæ tuæ litteras et nuntios latores ipsarum, quorum alterum postmodum sors, ut dicitur, humana subduxit, ad nostram præsentiam venientes, una cum sacro Concilio adventus eorum tempore in nostra præsentia congregato; in quo, sicut per superstitis relationem intelligere poteris, principum et prælatorum multitudo copiosa et veneranda convenit; cum animi letitia et vultus serenitate recepimus: et litteris in communi perlectis, ac nuntiis ipsis benigne in omnibus, quæ proponere voluerunt, auditis; corde contrito et humiliato spiritu exoravimus et exoramus Altissimum, ut ipse qui est lux vera, omnem hominem venientem in hunc mundum illuminans, tibi et tuis sua pietate concedat, sic semper in lumine vultus sui lumen veritatis agnoscere, quod in suis beneplacitis ambulantes, ad exaltationem fidei Christianæ, vestramque salutem indefesso proposito intendatis. Caterum super iis, quæ per nuntios et litteras prædictas tua magnificentia intimavit, ante Christiani exercitus ad transmarinas partes adventum disponimus ad tuam præsentiam legatos nostros, prout opportunitas permiserit, destinare: qui et magnitudini tuæ ad illa plene respondeant, et te nihilominus ad alia, quæ si aures illis exauditionis præstiteris, tuam tuorumque salutem et utilitatem communem respicient, solerter inducant. Dat. Lugduni III id. Martii anno m. ». At de his hactenus: jam ad synodalem historiam redeamus¹.

24. Inchoata sessione quinta, nonnullas constitutiones promulgavit. Primum ad arcenda ex diuturna Sedis vacatione mala, quæ Christianum orbem post Clementis IV obitum misere affligerant, sancita ab Alexandro Tertio aliisque prædecessoribus corroboravit: adjecitque ut elapsis a Pontificis morte diebus decem, sive accederent cardinales alii, sive non, secretum conclave ingrederentur, qui singulos tantum clericos laicosve ad familiare obsequium adducerent; obseptis undique omnibus aliis aditibus, ut nec cum aliquo colloqui litterasque excipere, intentato in legis violatores anathemate, possent: cumque tres effluxissent dies, sequentibus aliis quinque uno tantum ferculo contenti essent: quibus præteritis vinum, panis et aqua ipsis tantummodo apponerentur; nec aliquid e Pontificio ærario acciperent, donec Pontifex renuntiatus esset: supersedere etiam omnibus aliis negotiis jussit; ni forte aliqua adeo urgens necessitas instaret, ut ipsi e vestigio occurrendum videretur, sed hæc ex Pontificia constitutione libet decerpere²: « Hoc sacro Concilio approbante statuimus, ut si eundem Pontificem in civitate, in qua cum sua curia residebat, diem claudere contingat extremum, cardinales, qui fuerint in civitate ipsa præsentem, absentes exspectare decem diebus tantummodo teneantur: quibus

¹ Ayton. Hist. Orien. c. 35. — ² Hist. Concilii Lugd. II. tom. III. part. II. — ³ Lib. IV. Ep. cur. CCIX. Ext. in dicto tom. Conc. Lugd.

¹ Ext. apud Greg. I. III. num. 102. et tom. III. Conc. parl. II. — ² Regest. Greg. X. pag. 104. tom. Conc. III. parl. II.

elapsis, sive absentes venerint, sive non, ex tunc omnes conveniant in palatio, in quo idem Pontifex habitabat, contenti singuli singulis tantummodo servientibus, clericis vel laicis, prout duxerint eligendum: illis tamen, quibus patens necessitas id suggerit indulgeri, duos habere permittimus, ejusdem electionis arbitrio reservato. In eodem autem palatio nunc conclave, nullo intermedio pariete seu alio velamine, omnes habitent in communi: quod, servato libero ad secretam cameram aditu, ita claudatur undique, ut nullus illic intrare valeat vel exire. Nulli ad eosdem cardinales aditus pateat vel facultas secreta loquendi cum eis: nec ipsi aliquos ad se venientes admittant: nisi eos, qui de voluntate omnium cardinalium, inibi presentium, pro iis tantum, quae ad electionis instantis negotium pertinent, vocentur.

25. « Nulli etiam fas sit ipsis cardinalibus, vel eorum alicui nuntium mittere vel scripturam. Qui vero contra fecerit, scripturam mittendo vel nuntium, aut cum aliquo ipsorum secreto loquendo, ipso facto sententiam excommunicationis incurrat. In conclavi tamen praedicto aliqua fenestra compellens dimittatur, per quam eisdem cardinalibus ad victum necessaria commode ministrentur: sed per eam nulli ad ipsos patere possit ingressus. Verum si, quod absit, infra tres dies, postquam, ut praedicitur, conclave praedictum iidem cardinales intraverint, et non fuerit ipsi Ecclesiae de pastore provisum, per spatium quinque dierum immediate sequentium singulis diebus, tam in prandio quam in cena, uno solo fereculo sint contenti: quibus, provisione non facta, decursis, ex tunc tantummodo panis, vinum et aqua ministrentur eisdem, donec eadem provisio subsequatur. Provisionis quoque hujusmodi pendente negotio, dicti cardinales nihil de camera papae recipiant, nec de aliis eidem Ecclesiae tempore vacationis obvenerint undecumque: sed ea omnia, ipsa vacatione durante, sub ejus, cujus fidei et diligentiae camera eadem est commissa, custodia maneat, per eum dispositioni futuri Pontificis reservanda: qui autem aliquid receperint, teneantur ex tunc a perceptione quorumlibet reddituum ad ipsos spectantium abstinere, donec de receptis taliter plenariam satisfactionem impendant. Idem quoque cardinales accelerandae provisioni sic vacent attentius, quod se nequaquam de alio negotio intromittant: nisi forsitan necessitas adeo urgens incideret, quod eos oporteret de terra ipsius Ecclesiae defendenda, vel ejus parte aliqua providere: vel nisi aliquid tam grave, tam evidens periculum immineret, quod omnibus et singulis cardinalibus praesentibus concorditer videretur illi celeriter occurrendum.

26. « Sane si aliquis de praedictis cardinalibus conclave praedictum, ut supra exprimitur, non intraverit; aut intrans absque manifesta causa infirmitatis exierit, ipso minime requisito, nec in

ejusdem electionis negotio ulterius admittendo, per alios ad eligendum substituendum Pontificem libere procedatur. Si vero, infirmitate superveniente, idem conclave aliquem ex eis exire contingat, ipsa etiam infirmitate durante, poterit ejus suffragio non requisito procedi: sed si ad alios post sanitatem sibi redditam, seu antea redire voluerit; vel etiam si alii absentes, quos per decem dies diximus expectandos, supervenerint re integra, videlicet antequam eidem Ecclesiae sit de pastore provisum; in eodem negotio in illo statu, in quo ipsum invenerint admittantur, praemissa tam de clausura quam de servientibus, cibo ac potu, et reliquis cum aliis servaturi. Porro si quando Romanum Pontificem extra civitatem praedictam, in qua erat cum sua curia residens, contigerit ab hac luce migrare, teneantur cardinales in civitate, in ejus territorio seu districtu idem Pontifex obiit, convenire: nisi sit forsitan interdicta, vel contra Ecclesiam Romanam in aperta rebellionem persistat: quo casu in alia viciniore conveniant, quae similiter nec interdicto subjaceat, nec sit, ut praedicitur, aperte rebellis. In hac etiam civitate tam quoad expectationem absentium, quam quoad habitationem communem, clausuram, et caetera omnia in domo episcopali, vel alia qualibet eisdem cardinalibus deputanda, eadem observentur, quae superius, obvenerit dicto Pontifice in ea, in qua cum sua residebat curia, sunt expressa ».

27. Cum vero interdum eligentium libertas pactis, aliisque conventionibus, implicitis expressisve, infringi solet, divini illis iudicii terrorem incensit; atque omnia hujusmodi foedera, promissive etiam sacramento confirmata convulsit, ut in ea re datam turpiter fidem non servare, laudis non vitio vertendum sit. « Nos nihilominus pactiones, conventiones, obligationes, condicta et intendimenta omnia; sive juramenti, sive cujuslibet alterius fuerint vinculo firmitatis annexa, cassamus, irritamus et viribus decernimus omnino carere: ita ut nullus ad illa observanda quomodolibet sit adstrictus, nec quisquam ex eorum transgressione notam vereatur fidei non servatae; sed non indignae laudis titulum potius mereatur: cum lex etiam humana testetur. Deo magis transgressiones hujusmodi, quam jurisjurandi observationes acceptas ». Hanc constitutionem cum ante Gregorius cardinalibus ostendisset, duriores sibi legem imponi questi sunt; et controversia paulo post in publicum erupit, cum Pontifex praesules sine cardinalibus ad se excivisset: e contra cardinales praesules suae nationis cogerent, atque ab iis consilium auxiliumque flagitarent. Sed Gregorius demum, vocalis praesulibus, primum obiecto anathemate consilia sua aliis pandere vetuit; iisque expositis, assensum ab iis elicit, qui etiam sigilla constitutioni apposuerunt; sparsaque mox per regna et provincias litterae extant de his in Libro Privilegiorum Rom. Ecclesiae patriarcha-

rum Constantinopolitani, Antiocheni et Gradensis; tum inter insignia monumenta, quæ Platina jussu Sixti IV collegit¹, archiepiscoporum et episcoporum Franciæ Provinciæ², et Arelates, Germaniæ³, Angliæ⁴, Italiæ⁵, Hispaniæ⁶; quæ insuper litteræ in Adrianiæ Molis archivo asservantur: in nostro vero Valticellano Ms.⁷ tum ex his nonnullæ, ac præterea supremorum abbatum Cluniacensis, Cisterciensis et Præmonstratensis Ordinum. Ut vero quæ a tot tantisque Patribus in Concilio OEcumenico fuerant confirmata laudataque ab universa Ecclesia, ad cardinalium gratiam a Joanne XXI qui magnam inde sibi conflavit invidiam, abrogata sint, dicetur inferius.

28. *SS. Bonaventuræ et Thomæ Aquinatis mors, virtutes et canonizatio.* — Inter hæc extinctum est maximum collegii cardinalium, imo totius Ecclesiæ Dei, quam sua sanctitate ac scientia collustrabat, lumen S. Bonaventura card. episcopus Albanensis, id. Julii: eodemque die, qui fuit Dominicus, in Ecclesia Minorum, effuso omnium luctu, sepulchro elatus. Funebrem habuit in ejus laudem orationem Petrus e Tarantasia Ostiensis episc. proposito argumento: « Doleo super te, frater mi Jonatha ». Insigne hoc de ipso elogium refert S. Antoninus⁸: « Tanta bonæ indolis honestate pollebat, ut magnus ille Alexander de Ales supradictus diceret aliquando de ipso quod videbatur Adam in eo non peccasse ». Eadem narravit Martinus Suessanus⁹ ac Sixtus Senensis¹⁰, qui ut plures alii, librorum ejus Catalogum texit: in quibus pietate non minus affici, quam doctrina refici lector experitur; unde hæc de ipso recolit Ecclesia¹¹: « Multa scripsit, in quibus summam eruditionem cum pari pietatis ardore conjungens, lectorem docendo movet ». Et infra: « Eumdem adhuc viventem B. Thomas Aquinas sanctum appellavit: cum enim Vitam S. Francisci scribentem comperisset: Sinamus, inquit, sanctum pro sancto laborare ». Cæterum quamvis amplissimis naturæ et gratiæ donis esset ornatus; adeo tamen demisse de se sensisse scribit sanctus Antoninus¹², ut divinam rem interdum peragere non auderet: Christum vero insigni miraculo amantem suum desiderio sui colliquescentem cælesti pabulo refecisse: « Cum per multos dies, se indignum communionem corporis Christi reputans, minime celebrasset, Dominus humilitatem ejus respiciens, cum una die missam audisset devotius, ad ejus confortationem una de particulis hostiæ consecratæ, etiam pro sacerdote divise solo Domini jussu, in os ejusdem generalis intravit, et ipsum gustu suavissimo saginavit ».

29. Illustrata est post mortem pluribus mira-

culis ipsius sanctitas, quæ toto orbe pervagata Sixtum IV adduxit, ut solemnes ei sanctorum honores decerneret¹: apud quem, cum Martinus Suessanus orationem haberet, recensitis aliquot prodigiis, id subjunxit: « Non committam ut silentio transeam stupendum ac memorabile quiddam, quod omnipotens Deus ad perhibendum certum testimonium sanctitatis viri in illius venerabili corpore pro sua clementia monstrare dignatus est. Dum idem venerabile corpus transferretur ad novam Ecclesiam ad tit. S. Francisci Lugduni erectam centesimo et sexagesimo sui obitus anno, reliqua corporis parte alioquin exesa atque corrosa, caput tamen solidum capillamentum habens, labia, dentes et lingua in nullo a vitali statu, aut colore demutata reperta sunt. Erat profecto divinæ clementiæ illud os a putrefactione servare, quod ad salutem fidelium atque in divinis laudibus semper fuerat operosum, etc. » Qui plura de eo cupiat, Wadinghum² consulat. Cæterum Gregorius de illius animæ statu sollicitus, si quas in purgatoriis flammis expiandas labe haberet, totius orbis præsulibus in sessione quinta imperavit, ut missam pro illius anima celebrarent; alteram pro iis, qui arrepto ad Concilium itinere e vivis discessissent. Ex eo numero extitit S. Thomas, quem ad Synodum exciverat Gregorius, cum illius sanctitatis doctrinæque gloria late in Dei Ecclesia effloresceret, ut ejus opera in sacro illo cœtu uteretur. Testatur hoc, ut alios omittamus, S. Antoninus³; qui ipsius doctrinam cælesti voce confirmatam addit.

30. « Anno Domini MCLXXIV, mandatum sibi fuit a Gregorio X ut ad Concilium Lugdunense, tunc celebrandum, accederet propter eminentem ejus scientiam; secumque deferret librum, quem de mandato Urbani IV fecerat contra errores Græcorum, de quibus erant in dicto Concilio, ad quod fuerant vocati, arguendi rationibus efficacibus. Ante tamen quam iter sumeret, in conventu sancti Dominici Neapoli existens, cum quadam nocte ante imaginem crucifixi in Ecclesia devotius oraret, a quibusdam eum observantibus visus est a terra elevatus cubili spatio: auditaque est vox de Crucifixo: Bene scripsisti de me, Thoma; quam ergo mercedem a me recipies? Non alias, Domine, inquit, nisi teipsum. Per quod dabatur intelligi laboribus ejus et vitæ terminum imponendum, prout evenit. Nam recedens ex Neapoli versus Romam, cum transiret per Campaniam ad quoddam castrum applicuit, quod erat neptis suæ dominiæ Franciscæ, languere incœpit ». Et infra: « Post aliquot dies paululum convalescens prosecutus est iter et transiens juxta monasterium Fossæ-Novæ Ordinis Cisterciensis prope Pipernum castrum, invitatus est devote ab abbate et monachis

¹ Ms. Vat. tom. I. pag. 93. — ² Ibid. pag. 92. — ³ Pag. 95. — ⁴ Pag. 97. — ⁵ Pag. 100. — ⁶ Pag. 105. — ⁷ Ms. Vallic. sig. lit. B. num. 12. pag. 357. — ⁸ S. Anton. III p. lit. XXIV. c. 8. in princ. — ⁹ Apud Sur. tom. IV. die XIV Jul. — ¹⁰ Six. Senen. bibl. I. IV. Possev. Bellar. et alii. — ¹¹ In offic. div. lect. v. — ¹² Anton. III. p. lit. XXIV. c. 8.

¹ An. 1482. extat. Apostol. Dipl. in Bullar. in Sixt. IV. — ² Luc. Vad. in Annal. Mm hoc an. — ³ Anton. III. XXIII. c. 7. § 2. Sur. in ejus Vit. tom. II. die VII Mar.

prædicti monasterii ad quiescendum ibidem, donec perfectam reenperaret sanitatem: quod et accepit. Et visitato altari Ecclesie cum orationibus ingressus claustrum dixit ad socium Reginaldum: *Hic habitabo; prænuntians ei terminum vite sue*. Et infra: *«Crescente languore, et corporis virtute deficiente, petit sibi offerri venerabile sacramentum Eucharistie, cui occurrit, ut potuit, prostratus in terram: requisitusque, ut mos est Ecclesiasticæ disciplinæ, an crederet quod in illa hostia consecrata esset verus Dei filius natus de Virgine, passus pro nobis, resurgens a mortuis, etc. libera voce attenta devotione cum lacrymis respondit: Si major scientia quam fidei integritas et ineffabilis ejus veritas in præsentis exilio de hoc sacramento haberi potest, in illa respondeo: quia vere scio hunc esse verum Deum et hominem, æterni Patris et Virginis matris Filium Dominum nostrum Jesum Christum: et sic puro corde credo, et ore confiteor. Sic itaque devote et cum lacrymis accepit illud vivificum sacramentum. Sequenti die recepit sacramentum extremæ unctionis, respondens sana mente ad singulas unctiones. Exinde junctis manibus, spiritum suum commendans Creatori suo, obdormivit in Domino hora matutinali, non. Martii, anno Domini mclclxxiv, ætatis vero suæ, quinquagesimo inchoante*».

31. Agit de ejus præclarissimis lucubrationibus inter alios innumeros Ptolomæus Lucensis¹, ipsius discipulus: qui, ut alios plures prælereamus, prodit historiæ, ipsum in extremo vite actu omnia scripta Ecclesie censuræ Christiana demissione subjecisse; ac miraculum insigne in eo patratum suis spectasse oculis, refert²: *«Cæterum quod vidi, inquit de ipso ad iudicium sanctitatis ejus tacere non debeo. Cum enim ego cum ipso venirem de Roma, declinavit Molambriam (Molariam) ad castrum domini Richardi cardinalis: ibique præfatus doctor infirmatus est de tertiana, socius vero suus frater Rinaldus (Reginaldus) de continua gravi: et cum non apparerent in eo signa critica, medici domini Richardi male judicabant de ipso. Tunc venerabilis doctor recepit reliquias beatæ Agnetis, quas ex devotione secum ferebat de Urbe, et misit dicto fratri, quod super se poneret, et haberet fidem plenam in eis: quod et fecit, et curatus ultra spem omnium medicorum. Propter quam disposuerat singulis annis facere festum solemne de ipsa cum bona refectione fratrum; quod et illo anno fecit Neapoli. Sequenti vero transiit ad Deum*». Ingentibus post mortem fulsit miraculis, quæ illius sanctitatem in luce collocarunt; inter quæ non prætereundum, ex ejus corpore omnis experte corruptionis suavisimum odorem effluisse³. Aucta vero dein in dies ejus gloria, a Joanne XXII sanctorum Catalogo

adjectus est⁴; ejus amplissima etogia verbis card. Baronii⁵ absolvimus: *«Vix quisquam enarrare sufficeret, quot vir sanctissimus atque eruditissimus theologorum præconiis celebretur: quantumque ejus illibata doctrinæ a sanctis Patribus, in sancto Oecumenico Concilio consistentibus, fuerit acclamatum; jureque ob eam causam sanctissimæ memoriae Pio V Romano Pontifice inter celebriores doctores Ecclesie fuit annumeratus, dum hujus dici celebritatem iisdem sacris solemnibus peragi voluit, quibus Bonifacius VIII papa sanctorum quatuor doctorum Gregorii, Ambrosii, Augustini, et Hieronymi festivitates celebrandas constituit*». Sed ad sessionis quintæ historiam, a qua dellexit oratio, redeamus.

32. *Alia Concilii Decreta bellum sacrum præprimis attinentia* — Præter constitutionem de Romani Pontificis electione editam sanxit alias Gregorius, quæ sexto Decretalium libro insertæ sunt, ut si⁶ vitium aliquod insigne electo objiceretur, illud in examen vocaretur; ac si veritate foret destitutum, adversario persequendæ ulterius causæ omnis facultas absunderetur, deque accusatoribus pœnæ debitæ sumerentur: vincerentur anathemate⁷, qui clericos ob non electum, quem ab iis flagitarant, infestarent, eorumve, aut Ecclesie bona expilarent⁸. Ne a rebus divinis possent canonici absistere, antequam rationes ipsorum coram ordinario iudice probatæ essent. Frænari jussus⁹ eorum abusus, qui cruces imaginesque, cum cessabatur a divinis, prostratas urticis spinisque supponebant. Ne¹⁰ anathematis vinculis soluti essent ii, qui absolutionem vi extorquerent; imo novo anathemate irretiti. Ne bigami¹¹ tonsuram vel habitum clericalem, quod ante diem in contentionem venerat, deferre possint; aut privilegio clericorum poliri. Ne¹² usurarii in Christianorum terris habitare permittantur. Ne in Ecclesiis¹³ indigna loci majestate patrentur. Intersint omnes quo decet pietatis sensu ac religione incruentulo missæ sacrificio; ac pronuntiato augustissimo nomine Jesu, caput ex pietate inflectant. Vibratæ etiam in eos censuræ¹⁴, qui moniti ab excommunicatorum consortio non abstinerent.

33. Habita est sexta eaque ultima sessio XVI kal. Augusti, in qua ob nimiam religiosarum familiarum varietatem, quæ in dies sobolescebant novum Ordinem institui vetuit Pontif. dissolvique jussit¹⁵ ea sodalitia, quæ ab Apostolica Sede confirmata non fuissent. Tum invectus est in præsules, qui populos exemplis pravis inticiebant; qui si vite sanctitate cæteris præluccerent, constitutiones eas edere opus non esset: ac se in eos durius anim-

¹ An. 1323. extat ea de re Apostol. Diplom. in Bullar. in Joanne XXII. — ² Baron. in Not. ad Martyr. Rom. die vii Mart. — ³ Cap. Si forte Regest. Greg. pag. 104. — ⁴ Cap. Scient. cuncti Reg. ibid. — ⁵ Cap. Si canonici Reg. pag. 107. — ⁶ Ibid. — ⁷ Cap. Absolutiois beneficium. — ⁸ Altercationis ant. Reg. pag. 10. — ⁹ Cap. Usurarum voraginem Reg. pag. 109. — ¹⁰ Cap. Decet domum Domini Reg. pag. 108. — ¹¹ Cap. Constitutionem Reg. pag. 109. — ¹² Cap. Religionum diversitatem pag. 108.

¹ Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. xxii. c. 20, 21, 22, 24. Leand. de vir. illustr. Ord. Præd. l. iv. Sixt. Sen. l. iv. bibl. Possev. Bellarm. et alii. — ² Ptol. Luc. l. xxiii. c. 16. — ³ s. Anton. ubi sup. § 13.

adversurum comminatus, hortatus est ut ad defœcandos mores sedulo incumbere; idoneos Ecclesiis præficerent parochos: nec suis pastoribus viduas tandiu lugere Ecclesias paterentur, unde gravissima damna in populos emanarent. Denique feliciter cœptum Terræ-Sanctæ opus; Græcorum vero ad exitum perductum gratulatus. Deoque fuis precibus ac laudibus decantatis Concilium dissolvit; moxque Apostolicas curas ad mandanda operi omnia, quæ in Synodo erant decreta, convertit. Cum vero ad instaurandas Syriæ lapsas res maxime indicta fuisset, ad conficiendos bellicos apparatus animos applicuit: ac Philippo Francorum regi, qui ex Tunetana expeditione reversus abjectum crucis symbolum resumpserat, seque iterum Asiaticæ accingebat, est gratulatus¹.

34. « Nuper, ipso Domino adjiciente quamplurimum in spem salutis hujusmodi, tu attendens, quod licet cum inclytæ recordationis Ludovico Francorum rege patre tuo, post illa rerum personarumque dispendia, quæ idem pater in terra ipsa pro causa pertulit supradicta, iter arripueris in ejusdem terræ subsidium transfretandi; tamen, quia eodem patre tuo ad eum, cujus insistebat obsequiis, per naturalis mortis occasum, quasi per viam salubris compendii properante, in de partibus Africanis, ad quas declinari videbatur utilitas negotii suasisse, ad propria non completo voto una cum ipso exercitu variis causis urgentibus rediisti; deliberasti demum voto priori insistere, depositam resumere crucem, ac te ad intermissam voti executionem termino congruo regali magnificentia præparare, etc. Dat. Lugduni kal. Augusti anno m ».

35. Ad promovendam vero sacram eam expeditionem sanctissimus Pontifex Gallicani cleri decimas Philippo attribuit²: tum Simonem tit. Cæciliæ presbyterum cardinalem legatum in Galliis creavit³, instruxitque auctoritate, ut fideles cruce insigniret. Ad quos in arma sacra concitandos gravissimis sententiis exposuit adipiscendæ æternæ salutis compendium in fundendo pro tuenda Christi gloria, ac religione amplificanda sanguine propositum.

« Simoni tit. S. Cæciliæ presbytero cardinali A. S. L.

« Novum genus salutis summi regis misericordem Filium pro terra illa, quæ ejus est peculiaris hæreditas, indubitanter providisse confidimus et per abundantis misericordiæ gratiam utiliter instaurasse; dum maxime pro ipsius terræ liberatione generale Concilium diebus proximo præteritis, congregari concessit, et multa ibidem pro illius subsidio feliciter ordinari, ut post præcipuum salutis ministerium, quod de secreto Patris egressus ad servos ibidem operari dignatus est ipse Dominus Jesus Christus, et hoc novum salutis genus in dextera Dei sedens hæreditati suæ ob su-

premiæ necessitatis articulum præparasse. Cum enim, dividendis peccatis inter hæreditatem ipsam et Dominum, diriperint omnes spes ejus nationes variæ, impetierint ipsam immaniter populi, ac principes infideles, eamque sibi continuis hostilitatibus, ac variis proditorum fraudibus subjugarint; exterminaverint quoque velut aper de silva, et oppresserint eam tanquam singularis ferus præcipuus Christiani nominis inimicus; ita ut perditis fere civitatibus et munitionibus universis, ac fidelibus ipsarum populis pene omnibus in ore gladii trucidatis, paucis eorundem fidelium reliquis vix alius quam supradictæ terræ, extremus locus civitas videlicet Acconensis et duræ aliæ potuerint ad vitæ præsidium conservari; reliquis ipsis præ sui exiguitate nequaquam sufficientibus defensare civitates easdem, nec valentibus protractum diutius expectare subsidium, et quibus etiam ad tempus vix conceditur respirare; Dominus ipse misericordiam in ira non continens, sed propter nomen suum, ne semper blasphemetur in gentibus faciens eum causa sua signum in bonum, dedit tanquam pius et misericors causam ipsam in eodem Concilio auspiciis inchoari felicibus et decimum omnium reddituum et proventuum Ecclesiasticorum in omnibus provinciis Christianis per sex annos continuos a proximo præterito festo natiuitatis B. Joannis Baptistæ per nos ipsius terræ deputari subsidio, et deputationem hujusmodi per supradictum Concilium unanimiter approbari, ac etiam ordinari, ut efficaciter proponatur in omnibus Christianitatis regionibus fidelibus populis verbum crucis.

36. « Nuper quoque, ipso Domino adjiciente quamplurimum in spem salutis hujusmodi, charissimus in Christo filius noster Philippus rex Francorum illustris, attendens quod licet ipse cum inclytæ recordationis Ludovico Francorum rege patre suo, post illa rerum personarumque dispendia, quæ idem pater in terra ipsa pro causa pertulit supradicta, iter arripuerit in ejusdem terræ subsidium transfretandi; tamen quia eodem patre suo ad eum, cujus insistebat obsequiis, per naturalis mortis occasum, quasi per viam salubris compendii properante, ipse rex Philippus de partibus Africanis, ad quas declinari videbatur utilitas negotii suasisse, ad propria non completo voto, una cum ipsius exercitu, variis causis urgentibus, rediit; deliberavit demum voto priori insistere, depositam resumere crucem ac se ad intermissam voti executionem, termino congruo, regali magnificentia præparare, etc. » Subdit Pontifex Simonem ipsum S. Cæciliæ presbyterum cardinalem ad urgendum sacræ expeditionis apparatus mittere: tum comparanda, rite expiata conscientia, indulgentiarum præmia, ac veteres sacra arma correpturis in Sarracenos ac subsidia pecuniarum submittentibus prærogativas concessas proponit, amplissimumque æternæ gloriæ triumphum pollicetur ». Dat. Lugduni kalend. Augusti anno m ».

¹ Lib. III. Ep. cur. XIX. — ² Ead. Ep. — ³ Ep. XVII.

37. Cum vero probe nosset Gregorius, humanos omnes conatus inanes evasores, si divino auxilio destituerentur, cruce signatos a legato moneri jussit, ut piis operibus se addicerent, nec opes in luxu deliciisque consumerent: ornamenta virtutum quam vestium esse potiora: si affluerent bonis, cum egenis partirentur: nec vero abligurienda, aut in deliciis aucupandis collocanda stipendia, quæ ex ministrorum Christi vectigalibus comparata essent.

« Eidem legato.

« Primum diligentie tue studium circa creditum tibi ministerium verbi crucis esse convenit, ut palmites quos in se vitis vera manere, causamque suam prosequi velle monstraverit, attente purgare labores, et salubribus monitis a consuetis illecebris expiare: procurare quoque sollicite, quod ipsi ante omnia, ut virtutes efficaciam habeant, fructumque salutis operentur in eis, per veræ confessionis lavacrum in mentibus suis habitaculum Deo nitidum præparent, resurgentes a mortuis per salvificum penitentiae sacramentum, flentesque commissa, et flenda ulterius minime committentes: metuantque draconem insidiantem mulieri quæ parit, ut devoret natum ejus, et fidelem animam in omni opere pio evacuet a mercede: ac ideo, ut ab indebitis omnium, et præcipue subditorum suorum molestiis reverenter abstineant, nec eos gravent illicitis exactionibus, vel collectis; sed emendent congruæ satisfactionis antidoto, si in hoc hactenus excesserunt.

38. « Et quia voraptatum ignes ciborum fomentis increscunt, et e contra quos abstinentia frangit, non exurit tentatio, veluti etsi tres pueros abstinentes Babylonici incendii flamma susceperat, eos altamen non combussit; omnes causæ Christi zelatores infra legationis tue terminos constitutos, quod sibi cibos, potus et vestes temperent, et se illis studentes placare Deo non in ornatu vestium, sed virtutum; ita ut quod sibi taliter subtrahunt, vel causæ Christi proveniat, vel unde una caro affligitur, inde caro proximi reparetur egentis; diligenter instruas et informes, eis dilucide ac signanter exponens, qualiter pecunia dicata promotioni causæ prædictæ, quæ pro peccatis mortuorum noscitur Ecclesiis provenisse, propter hoc vitæ pauperum subtrahitur, et de extremis necessitatibus ministrorum altaris Dominici resecatur; eo quod ideo non est in comessationibus, vel in pompis, seu vanitatibus hujusmodi mundi et cæteris voluptatibus, sive superfluitatibus convertenda; sed reservanda totaliter negotio Crucifixi, et ex integro in iis, quæ ad illud pertinent, expendenda.

39. « Per hanc igitur et alias salubres exhortationes, juxta sapientiam tibi desuper attributam, charissimum in Christo filium nostrum Philippum regem Francorum illustrem, aliosque principes et barones legationis prædictæ, qui præmissam Christi causam crucis assumpto signaculo promovere

deceverint, ab iis, quæ Deum provocare debeant, taliter retrahas; adeoque reddas bonorum operum sectatores, quod cum confidentia, securitate ac victoria certitudine prælium Domini prosequantur, et tradat omnipotens ipse in eorum manibus inimicos nominis Christiani ad laudem sui nominis, et exaltationem fidei orthodoxæ, necnon ad ipsorum regis, principum et aliorum salutem, et gratiam sempiternam. Datum Lugduni IV id. Octobris anno m ».

40. Ad contlanda quoque ex aliis regnis et provinciis auxilia est adhortatus Ecclesiarum omnium præsules, uti ad incitandos pro religione tuenda in arma sacra Christianos conciones habere, ac proponere indulgentias deberent: qua in re Dominicanæ familiæ religiosos viros ac Minoritas idoneos prædicandi verbi divini ministros adhibuit¹, ut toto orbe id munus exequerentur: quod insignibus etiam aliis sacra eloquentia viris demandavit². Eam igitur provinciam præsulibus universis, Encyclicis litteris subjectis imposuit. Quæ quidem litteræ in Regesto Pontificio archiepiscopo Eboracensi, aliisque Anglis sunt inscriptæ³: in Vallicellano vero nostro Ms. Codice⁴, Rhemensi archiepiscopo ac suffraganeis leguntur datæ.

« Venerabilibus fratribus archiepiscopo Eboracensi, et universis episcopis per Eboracensem provinciam constitutis.

« Si mentes fidelium, terrenis abdicatis illecebris, recolendis immensis beneficiis nostri Redemptoris intenderent; si eæ cælesti lumine illustratæ diligenti scrutarentur examine; si frequenter meditationis attentæ conspectui præsentarent, profecto eorum corda coalescerent intra ipsos igne in meditantium animis exardescere. Cujus etenim pectus saxeam non emolliret considerata illius humanationis humilitas, in qua Dei Filius factus homo exinanivit semetipsum, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo? Cujus viscera non inflammaret charitatis ardore pia consideratio illius humilitatis extremæ, in qua ipse idem factus est obediens usque ad mortem, ad exprobrantium opprobria coram fondente se velut agnus obmutuit, et sicut ovis ad occisionem ductus; post contumelias et terrores, post spinas et spula, post flagella varia, post diversa denique genera tormentorum innocens sine causa damnatur; et demum saturatus opprobriis, etavis afflixus, aceto et felle potatus, confossus lancea in crucis patibulo tam diræ mortis subiit passionem, mysterium redemptionis nostræ perficiens, sine qua parum nobis nativitas profuisset?

41. « Quis igitur hæc et alia largitatis divinæ charismata infra pectoris claustra debita et frequenti attentione revolvens, non intus fervidæ zelo devotionis accensus ferveat, foris ebulliat,

¹ Eod. l. m. Ep. cur. xcv. — ² Reg. post eamd. Ep. — ³ Ibid. Ep. xciv. — ⁴ Cod. Vall. sign. lit. C. num. 49, pag. 56.

exclamet et dicat : Quid retribuam Domino pro omnibus, quæ retribuit mihi ? et non expectato monitoris vel sollicitatoris officio, subjungat ultro-neus : Calicem salutaris accipiam : et nomen Domini invocabo ? Quem non pudeat ingratitude argui, quin potius de infidelitate notari, si Creatori proprio, benefico Domino, piissimo Redemptori, tantæ necessitatis tempore non assistat ; dum hæreditatis suæ funiculus Terra-Sancta, quam sibi testatur Scripturæ sacræ testimonium omnium chariorem, in Christianitatis confusionem et dedecus, per nominis Christiani blasphemos pro parte maxima occupata tenetur, et ad occupationem residui per eosdem instantia infestæ persecutionis iusistitur, super eo assidue in partibus illis populus Christianus impetitur, et molestis impetitionibus infestatur ? Et quidem si facultas resistendi competeret, non pateretur aliquis absque desertæ fidei scrupulo sui domini temporalis vel vicium aliquem occupari : et hæreditatis Dominicæ invasores fideles ulterius patientur ? Numquid mareebunt otio, aut ocyus non exsurgent ad vitandum tantæ notæ discrimen ? Exsurgant itaque, qui sunt Christi, et se ipsius esse non solum nomine, sed opere fateantur. Exsurgant itaque in illius auxilium : exsurgant ad salutis suæ compendium, et illam brevis laboris pretio compendiose mercentur : nunc præcipue dum in sacro Concilio, ad hoc iis diebus inter cætera, imo præ cæteris specialiter congregato, ejusdem terræ nuper ordinata subventio sub spe illius, de cujus solius elementi providentia, et clementia provida ordinatio talis et tanta processit, laboris optatum exitum repromittit. Convenientibus siquidem in eodem Concilio nonnullis principibus et prælatis de mundi partibus universis, aliorumque principum, prælatorum et capitulorum nuntiis, post subsidium pecuniarium, communi consensu terræ deputatum, eidem convenit omnium sententia in idipsum ; videlicet, ut in generali passagio, cujus celeriter, auctore Domino, terminum præfigemus, universis Christicolis contra blasphemos eosdem conflantibus vires suas, quanto erit Christianorum virtus unita potentior, tanto ad liberationem terræ prædictæ sit via securior, sit opportunitas promptior, et de illa Deo auspice spes certior habeatur.

42. « Cæterum licet ad excitandos eorumdem fidelium animos in terræ memoratæ succursum sufficere debeat solers attentio præmissorum ; licet possit non indigne sperari, quod, si fideles iidem quo debent pietatis oculo terram eandem respiciant ; si ad persecutionis acerbiteriam, quam terra eadem continuis lacessita molestiis et diuturnis vexationibus lassata perpetitur, convertant piæ compassionis intuitum ; discrimina quoque considerent, quæ per hoc eidem fidei orthodoxæ non est dubium imminere ; ad assumendum terræ sæpefatæ negotium se potius ingerent, quam invitari ad hoc commonitionis alicujus suffragio expectabunt ; quia lamen speramus, quod vocem

virtutis tribuet Dominus voci suæ verbum crucis ad promotionem ipsius negotii in vestris civitatibus et diocæsisibus decrevimus proponendum. Ad quod eo confidentius personas vestras duximus eligendas, quo magis ad id famæ vestræ claritas et pastoralis officii debitum nos invitat. Ideoque fraternitati vestræ prædicationis officium in eisdem civitatibus, et in diocæsisibus præsentium auctoritate committimus, in remissionem peccaminum injungentes, quatenus in hujusmodi officio juxta datam vobis a Deo prudentiam procedentes, illud efficaciter et prudenter, non obstante quod hoc iidem alii forsitan sit commissum, exequi studeatis : omnes, quos ad hoc utiles fore putabitis, instantius inducendo, ut suscipientes cum reverentia signum crucis, ipsamque suis cordibus et humeris affigentes, ad terræ memoratæ succursum viriliter se accingant, ac ipsius negotium fideliter exequantur. Et ut iidem fideles præmissa eo libentius eoque ferventius prosequi studeant, quo potiore se noverint fructum ex suis laboribus percepturos : nos de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, et illa, quam nobis Deus ligandi atque solvendi contulit potestatem, omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui hujusmodi laborem, salutiferæ crucis signo suscepto, in personis propriis subierint et expensis, plenam peccatorum suorum, de quibus corde contriti et ore confessi fuerint, veniam indulgemus ; et in retributione justorum salutis æternæ pollicemur augmentum, etc. » Proponit etiam indulgentiarum præmia iis, qui suis sumptibus milites sustentarint, cruce-signatos in clientelam Apostolicam suscipit, usuras remitti imperat, sacrorum usum in locis interdictis, in quibus de sacro bello habendæ fuerint conciones, restituendum decernit : tum cruce-signatos censuris liberandos, exponendas in templis arcas, quibus stipem fideles inferant. « Dat. Lugduni XV kal. Octob. anno n ».

43. Pro suppeditandis cruce-signato militi stipendiis præfecti ¹ sunt a Pontifice Ecclesiastici, qui decimas a sacerdotibus exigent. Ne vero ii, quorum tenuiores fortunæ essent, injustis oneribus opprimerentur, hæc a Gregorio in exigendis decimis sunt sancita : « De redditibus et proventus leprosorum domorum Dei et hospitalium pauperum quo in usus infirmorum et pauperum convertuntur, decima non solvetur. Moniales etiam, aliæque regulares personæ, quarum redditus et proventus Ecclesiastici adeo sunt tenues et exiles, quod de illis sustentari non possunt : sed pro habenda vitæ suæ sustentatione necesse habent publice mendicare, et elemosynas publice petere, dictam decimam non persolvent. Sæculares quoque clerici, quorum Ecclesiastici redditus et proventus annui summam septem librarum Turonensium non excedunt, eandem decimam non præstabunt.

¹ Lib. III. Ep. xcvi, xcviij. Ms. Vall. sig. lit. C. num. 49. p. 58.

Si vero una persona plura habuerit beneficia, quorum nullum per se acceptum dictam summam septem librarum Turonensium annuatim attingat; simul tamen collecta in annis proventibus summam memoratam excedant, quotquot, vel quantumcumque modica fuerint, de omnibus et singulis decima persolvetur: sed non solvetur de pitantibus monachorum.

« Similiter de iis, quæ a Christi fidelibus relinquuntur Ecclesiis, ut ex iis perpetui emanent redditus: et xemis prelati et aliis personis Ecclesiasticis liberaliter factis, decima non solvetur. Solventium decima electioni seu arbitrio committatur, utrum ipsam velint solvere per totum tempus, quo durabit decima pro rata proventuum, quos singulis annis dicti temporis ipsos percipere contigerit, an per totum ipsum tempus prorata communis æstimationis proventuum eorumdem: sed una via electa non licebit aliam variare ad aliam recurrendo, etc. Dat. Lugduni X kal. Novembris anno III ».

44. *Pontificis controversiam inter Rodolphum et Alphonsum componere studentis variæ ad eosdem litteræ.* — Hactenus de sollicitudine sanctissimi Pontificis in conficiendo arario pro sacri belli sumptibus sustinendis, ac milite in omnibus regnis ac provinciis conscribendo. Sed si conatus inanes futuri videbantur, si duce imperatore caret ea expeditio; vel si Germania inter contraria electorum regum studia fluctuare sineretur. Electus quidem concordibus suffragiis erat Rodolphus, si Bohemiam regem exceperis: sed alia ex parte Alfonsus contendebat iniquam eam electionem fuisse, ac penitus rescindendam, si sua legitima exstitisset; formidandaque erat Othochari potentia, ut aliorum principum conjunctam potentiam (magnum enim Germaniæ partem interregni occasione sibi vindicaret) aquare videretur, quin etiam Italia Alfonsum magis quam Rodolphum spectabat. In quo ancipiti rerum discrimine Pontifex, ut Christianum orbem intestino malo eriperet, Alfonsum paterno affectu admonuit¹ ut ab ambiendo imperio desisteret: rem Christianam, quæ in periculum vocabatur, non pati, ut diutius ea controversia produceretur: æquo ferret animo si justitiæ vis sceptrum Germaniæ alteri transcriberet: longe ipsi majorem gloriam comparandam, si præterita publici tantum boni causa tentasse demonstravit.

45. « Regi Castellæ ac Legionis illustri, in Romanorum regem electo.

« Inducit nos singularis affectus, quo claræ memoriæ progenitores tuos, et te ipsum ab olim Sedes Apostolica est amplexa, quemque nos prosequi, quantum cum Deo poterimus, constanti voto proponimus, ut paterno more pro te, tanquam pro charissimo filio, consilium capiamus, nec te patiamur perplexitatibus, non solum inutilibus,

quin potius damnosis involvi; sed ab eis quatenus te involvisse videntur, cum quanta possumus diligentia celeriter exolvamus, in illis etiam tua procurantes commoda, tuum promoventes honorem. Hinc, fili charissime, procedere cum veritate supponas, ut cum negotium, quod de imperiali fastigii regimine intumescit, sine ulterioris moræ dispendio expediri justitia manifesta suadeat, innumera mundi necessitates exigant, magna et utilia Dei servitia, pro quibus consilium (Concilium) congregavimus, et præcipue status miserabilis Terræ-Sanctæ, quæ in illius prorogatione aperta et periculosa impedimenta deplorant, instanti continuatione requirunt; et ad ejus expeditionem accelerandam omnimodis, quasi communis omnium detestantium illud tam periculosa dilatione protractum clamor impellat; pro vigili studio et studiosa vigilantia curaverimus regali excellentiæ rem pro umbra perquirere, pro dispendiosis utilia, pro mundi momentaneis, quæ tamen te consequi justitiæ rigor, et facti qualitas non permittit, perpetua providere. Sint itaque, princeps inclite, aures intentæ, oculi tuæ circumspectionis aperti, ut quæ salubriter suggeruntur, patienter audias: quod in eis agitur, diligenter intelligas; et ad quid pura tui patris spiritualis intentio dirigatur, prudenter advertas. Ad Dei siquidem beneplacita in iis prosequenda studemus, quietem mundi quærimus, cogitationes pacis sollicitè cogitamus discriminibus, quæ innumere palpamus, occurrimus, ad religionis et fidei Christianæ, ad tui honoris et commodi properamus augmentum.

46. « Nonne honor tibi, nonne clarius tui nominis tituli coruscabunt, si divinæ voluntati, nostro consilio, te coaptas? Si communem utilitatem tuis desideriis præferas, et nobis, qui tui curam gerimus, de tranquillitate tua et salute sollicitus acquiescas, in iis profecto non detractionis eujusquam convicium, sed præconium magnæ commendationis expectans? Omnibus etenim non indigne commendabilis apparebis, et cunctorum præcipue recte sapientium judicio nimirum commendandus occures, si evidentia operis veritas revelata docuerit, quæ per te acta sunt, ad ipsum obtinendum non ambitione gesta; sed ad exaltationem ipsius orthodoxæ fidei, ad dandum eidem sabbatismum imperio, ad totius orbis revelanda gravamina, quæ diuturnitas imperialis vacationis ingessit, appareant procurata. Quod ex eo evidentius elucebit, si dum ad hæc promptius promovenda celsitudini regniæ cum evidentia honorifici emolumenti, et emolumentili honoris affertur via facilior, provisioni nostræ, regali excellentiæ intuitu adinventæ, devotus obedias; et eam secus suggerentibus non accommodatis credulitatis auribus, in omni promptitudine devotionis acceptis. Ideoque ad hæc tibi seriosius exprimenda venerabilem fratrem nostrum Astoricensem episcopum, et dilectum filium nobilem virum Joannem Num, fratrem Ademarum de Ordine Prædicatorum, et

¹ Eod. Cod. Vallie, pag. 43.

magistrum Ferrandum notarium, tuos procuratores et nuntios remittendos; ac insuper magistrum Fredulum capellanum nostrum, canonicum Magalonensem, virum quidem fidelem et providum, de cuius fidelitate confidimus, cuiusque relationi circa præmissa fidem adhibere te petimus et suademus persuasionibus adhaerere, ad tuam diximus præsentiam destinandos; serenitatem regiam hortantes in unigenito Dei Filio Jesu Christo, et per suæ salutiferæ erceis mysterium in charitatis visceribus obsecrantes quatenus in præmissis non quid velles, sed quid velle te decet inspiciens; et tam in illis quam in aliis, quæ tibi occurrunt agenda, non solum initium, sed et prosecutionem et finem, quantum futurorum incertitudo permittit, præambula et attenta meditatione discutiens; eandem provisionem nostram divini Numinis voluntatem, cui vides a parte nostra in hoc vota concurrere, amplectaris alacriter, et ad tui Creatoris obsequium, ad constituendum tibi mansuetudinis et clementiæ memoriale perpetuum, sine cuiusquam contradictionis aut dilationis obstaculo velut fortis ejusdem athleta fidei prosequaris. Super his autem responsionem tuam Deo, ut desideramus, acceptam, necessitatibus prædictis accommodam, et proinde nostris desideriis concurrentem, petimus nobis cum celeritate remitti ».

47. Durum admodum videri poterat Alfonso præteritis ad imperium juribus se exuere. Ad cuius rei emolliendam difficultatem dictum Fridulum nuntium Pontificium in litteris ad ipsum datis instruxit, qua ratione Alfonsum adducere deberet, ut præterito imperio cederet: exponeret electores, excepto uno, nimirum rege Bohemiæ, Rodulphum elegisse, jamque Aquisgrani corona cinctum pacato imperio potiri: ingens rei Christianæ malum conflatum iri, si pacem disturbaret, atque expeditio Terræ-Sanctæ abrumperetur. Si vero a prosecutione destiterit, decimas regni Castellæ in præsentis Concilio ad sex annos decretas ipsi attributum iri ad Sarracenos Hispaniæ facilius debellandos. Injuxit vero, ut prius ad præterita omnia in imperium jura abjicienda, vel ea Pontificio arbitrio permittenda adigeret.

48. « Gregorius, etc. magistro Fredulo capellano nostro, canonico Magalonensi.

« Volumus quod ei, sicut constituto in nostra præsentia expressimus, et ipsi satis per alias nostras litteras aperimus, exponas qualiter ex causis variis imperialis provisionem culminis, quam totius orbis et negotiorum Dei, quæ imminet evidentes necessitates instanter exposcunt, nec debemus nec possumus ulterius prorogare; quodque, justitia et facti qualitate vetantibus, sibi ad imperiale diadema, vel idem imperium obtinendum favere nequimus: præsertim alio, juxta ejusdem imperii consuetudines hactenus observatas, apud Aquasgranis regni Alemanniæ coronam adepti, et regnum ipsum cum favore omnium vocem in electione imperatoris habentium, uno duntaxat

excepto, cæterorumque regni ejusdem principum magnatum, et aliorum pacifice obtinente.

49. « Nec honori suo congruit profecto, nec utilitatibus expedit turbationem mundi totius, non sine Dei offensa, salutis suæ ac famæ dispendio, ut cætera pericula taceamus, in supradicta provisionis dilatione, vel qualicumque impedimento nutrire. Propter quod nos, animæ suæ saluti prospicere, ipsius consulere commodis, et claritati nominis cupientes ei deliberavimus suggerendum, ut cum hactenus litteris et nuntiis laudabiliter sit professus, quod in assumendo imperiali onus regiminis non suam querere gloriam, non suum ampliare dominium; sed ad sui Creatoris obsequium, ad utilius promovendum fidei orthodoxæ negotium, ad totius orbis, et ipsius maxime pacem imperii plenis affectibus, et totis visibus intendebat; quod verbis, ut præmittitur, frequenter et potenter asseruit, opere fateatur: nunc præcipue, dum sibi eadem prosequendi, non solum facultas offertur, sed cum multorum vitiatione discriminum quæ aperte hujusmodi assumptionis prosecutio comminatur, cum grandis et evidentis utilitatis suæ ac suorum posterorum augmento facilitas indulgetur. Si enim consultius divini majestatis obtentu de nostro consilio ab eadem prosecutione desistat per concordem ipsius ordinationem imperii, quæ in necessitatibus prædictis, et justitiæ rigore cogentibus, absque intolerabili damno impediri non potest amplius aut differri; mundo tranquillitate concessa, non solum ipse nostra provisione a prædictis discriminibus absolutus consternandis et subjugandis inimicis ipsius fidei Christianæ poterit vacare liberius, (sed) et cæteris fidei ejusdem cultoribus aderit ad id via facilior et divina virtute præambula commoditas promptior, ac efficacior concedetur. Christicolis namque concurrentibus, licet per diversas partes, ad Christi negotium prosequendum et adversus Agarenos persecutores crucis, ipsiusque blasphemos conflantibus et exequentibus vires suas; sperandum est de ineffabili misericordia et immensa potentia Crucifixi, quod persecutores eosdem tanto reddet paratiores ad casum, quanto impotentiores efficiet ad Christianorum prosecutionem unanimes sustinendam. Ut autem hæc utilius pro ipso rege procedant, cogitamus sibi, ad imperii prædicti negotio desistenti, decimas omnium Ecclesiasticorum reddituum suorum regnorum et terrarum usque ad sex annos, sicut ad Terræ-Sanctæ subsidium in præsentis sacro Concilio est concessa, gratiose concedere: ut ipse, per concessionem hujusmodi cum minori sumptuum gravamine persequens in partibus Africae blasphemos eosdem, quidquid de terris, quas in partibus illis tenent ad præsens, acquirere poterit, in perpetuum, jure domini sibi et hæredibus suis acquirat, etc. » De Fredulo ad Alfonsum misso deque rejectis regis oratoribus Mariana meminit.

50. Cæterum egregiam navasse operam Gre-

gorium ad bellum civile extinguendum, quod ab Alfonso timebatur, non superiores modo litteræ fidem faciunt, verum quæ sequuntur ex Ms. etiam Vallicellano excerptæ illustrant, cui¹ præterea episcopum Valentinum, magni consilii virum legatum misit.

«Gregorius, etc. regi Castellæ ac Legionis illustri.

«O quam bonus et suavis esse videtur in te, fili charissime, Spiritus sanctus, prudenter circumspectio regalis attendat, dum celsitudinem regiam, quantum in nobis est, circumveniri non patimur, in periculosa per ignorantiam prolabi non sinimus; sed more patris alloquimur, et lapsus hujusmodi paternis monitionibus cum quanta possumus diligentia prævenimus. Dudum siquidem ne te in discriminosos anfractus ingeres, sed ipsos potius quatenus in illos incidisse videbaris, evaderes, tuis ad excellentiam tuam remissis nuntiis, et nostris litteris ac nuntio destinatis, statum negotii, quod de imperiali regimine imminabat, non sub involuero verborum involvere, nec sub enigmatum velamine velare euravimus; sed revelata veritate deteximus, et detegentes expressimus, quod ad Cæsarei culminis fastigium obtinendum tibi juris censura non aderat; sed et justitiæ rigor, et facti qualitas obsistebant: maxime quia, cum consuetudo apud Germanos incommutabilis, ad decus ac diadema imperii, quo tuo nomine patebatur, pervenire aliquem non permittat, quem prius solemniter corona regni Alemanniæ non decorat; alio apud Aquasgranas de consensu omnium principum vocem in electione imperatoris habentium, unico dumtaxat excepto, cum solemnitate debita juxta prædictam consuetudinem coronato, et regnum Alemanniæ pacifice possidente; ad id tibi juris via præcisa finaliter et facti janua præclusa totaliter videbatur.

51. «Et licet dicti negotii expeditionem innumeræ orbis, et præcipue ipsius imperii, ac Terræ Sanctæ necessitates exposcerent: ad eam totius Concilii quasi communis clamor impelleret, et vulgaris assertio nobis et Ecclesiæ Romanæ non parcens, imo contra nos et ipsam non solum murmurans, sed exclamans illud nimis periculose differri; tuorumque nuntiorum coram nobis, ac fratribus nostris iterata frequenter instantia constanter affirmans, in hujusmodi negotio solitum in aliis judiciorum ordinem non servandum; sed partibus etiam non vocatis, alterum in discordia electorum, cui concorditer eligentium numerus major assisteret, delectu non habito... (quis) prius vel posterius sit electus per eandem sedem ad favorem Apostolicum, et omnia solemnia ejusdem imperii admittenda necessario et manifesta justitia possessoris urgerent; nos tamen illam tuæ serenitatis obtentu, quanquam nullam spem nostrum in præmissis dilferendi processum prædictis nun-

tiis dedissemus, non sine multorum admiratione distulimus, ut omnibus in tuam deductis notitiam ab ejusdem negotii prosecutione decentius pro communitate, velut de clementia regali desisteres, quam excludi per diffinitivi calculi rigorem expectares. Et nihilominus ut ejusdem imperii provisio cum tua magis pace procederet, ea tibi obtulimus, quæ non tantum tuæ saluti evidentius congruebant; sed ipsius imperii, consideratis oneribus, in quorum consideratione per regnorum tuorum distantiam, aliasque circumstantias varias tuæ quantæcumque potentiæ grave proculdubio pondus adjicitur eidem, imo etiam de jure debilo et oblato concorditer forent non immerito plurimum recte sapientium judicio preferenda; et demum post moras non modicas, cum pericula, quæ graviora prioribus expeditionis ipsius inorea dilatio minabatur, ulteriorem in præmissis tarditatem arguerent, illamque accusaret conscientia, et evidenti justitiæ condemnaret; nos tam periculis prædictis occurrere, quam piis instantibus providere negotiis intendentes, cum fratrum nostrorum deliberatione præhabita, exigente justitia et cogente conscientia, charissimo in Christo filio nostro Rodulpho regi Romanorum illustri, de ipsorum fratrum consilio titulum regni denominationis adscripsimus; et eidem ad unctionem, consecrationem et coronationem de nostris recipiendos in nibus terminum in proximo nos assignaturos prædiximus, et decrevimus assignare iis (modo) non prædictis, et aliis ejusdem regni Alemanniæ principibus, magnatibus et universitatibus per diversas nostras litteras nuntiatis: præsertim cum et missæ interim tuæ celsitudinis, et præmissi nostri nuntii litteræ te præfatis nostris monitis consensurum innuerent, idemque nuntius ad nostram præsentiam rediens affirmavit. Pensa itaque, princeps inclÿte, sincerum procedentis affectum, de tuorum periculis propulsatione sollicitum, intentum pro tuis relevandis honoribus (oneribus), et pro ampliandis commodis curiosum.

52. «Pensa processus justitiam, quam ipsius imperii leges et consuetudo communiunt, et communium necessitatum instantia exigebat; in qua recti stateram judicii nullus inclinavit favor aut odium, nec æterni Judicis odioso conspectui temporalis in judicio consideratio præmii rationis relictitudinem obliquavit; sed ad eam solius Dei beneplacitum, et status publici votiva tranquillitas, judicantis votum et animum induxerunt. Ideoque serenitatem regiam monemus, rogamus et hortamur in Domino Jesu Christo, per salutiferæ crucis suæ mysterium et sui pretiosi aspersionem sanguinis obtestantes, quatenus præmissa tranquilla mente discutiens; et te a Rege regum datum regem in gentibus recognoscens, ut te ipsum ac tuos non peccatorum necessitatibus implices, sed regas et dirigas ad salutem; quodque nisi tui motum animi rexeris, non recte tibi regium nomen

¹ Col. Vall. sign. lit. C. num. 49. pag. 46.

et filulum vindicabis; vanam hujus mundi gloriam instar puncti cum tuo tuorumque periculo prædictum amplius in commotionis spiritu prosequendo negotium, cujus tamen et fructum aliquem ne quis præcudubio assequi, non sequaris: sed animarum exilia, strages corporum, rerumque dispendia, quæ prosecutionem hujusmodi verisimiliter prosequuntur, quorumque tu auctor præcipuus censeris et redderis debitor, rationem pro ipsis in die stricti examinis redditurus; in libra exactæ discussionis appendens, momentaneæ delectationis ambiguum certitudini æternæ postponens salutis; et sub potenti Creatoris tui manu ejus vicario vires tui potentatus humilians, ac justitiæ quæ magnum et parvum similiter judicat, magnificentiæ tuæ colla submitbens, humili animo ab eadem prosecutione desistas, omnimodis et multiplicatis ab olim salutaribus nostris persuasionibus humiliter acquiescas. Ad quas menti tuæ vivæ vocis ministerio efficacius imprimendas, venerabilem fratrem nostrum Valentinum episcopum, virum religione et litteratura conspicuum, et suorum meritorum consideratione nobis et fratribus nostris acceptum, excellentiæ regiæ sedulum zelatorem, ad tuam præsentiam destinamus: cujus te rogamus inductionibus in præmissis intendere, ac monita efficaciter exaudire. Dat. Lugduni ».

53. Rogavit etiam Castellæ reginam¹ virum precibus fleteret, ut Pontificio arbitrio in causa imperii se committeret. De misso Apostolico legato Jacobum etiam Aragonum regem certiore fecit², monuitque, ut pro affinitate, qua Alfonso conjunctus erat, generi cupiditatibus ne abblaudiretur; sed repudiatis assentationis omnis lenociniis salubria ipsi consuleret.

54. Pontificiæ voluntati se accommodasse Alfonso, atque ad Gregorium accedere meditatam ex aliis litteris constat³, quibus ipsius erga Sedem Apostolicam studium et Christianam animi demissionem commendavit: flagitavitque, ut adventus sui temporis faceret certiore, quo se ad eum excipiendum, qua par erat honoris pompa, compararet: « Dilectus filius Joannes de Porta tuus familiaris et nuntius, regiæ nobis serenitatis litteris præsentatis, per quas tuum nobis adventum demulsians, sibi fidem in omnibus, quæ super illo referenda duceret, adhiberi petebas; primo nobis familiari colloquio, et postea in nostra et fratrum nostrorum præsentia constitutus, inter cætera prudenter exposuit, te ad nostram eo proposito venire præsentiam, ut tanquam princeps Catholicus et devotus, de progenitoribus trabeatus Catholicis, illorum sequendo semitas a nostris et Apostolicæ Sedis beneplacitis nullo unquam tempore discrepes: se illis te conformans ac tuos, semper nostris et ipsius salutaribus persuasionibus acquiescas. Hæc, fili charissime, de te tanto magis gaudenter acce-

pinus, quanto amplius tuæ salutis pariter et honori præcudubio congruunt, obsequiis Dei, circa quæ nostra intentio versatur, expediunt, et totius orbis tranquillitati manifeste concurrunt. Hæc profecto admodum extollit oblatio; sed executio plenius commendabit: et sincerum spiritualis patris animum ad filii tam chari profectum, quantum cum Deo et honestatis observantia id fieri poterit, promovendum tanto efficacius excitabunt, quanto ipsius paternis votis per effectum venient gratiora ».

55. *Papa Rodolphum Romanorum regem agnoscit.* — His gestis Gregorius, cum Alfonsi iras molliore illa initia via delinivisset, Rodolphum ex cardinalium consilio regio nomine decoravit; quod paulo ante insinuatam Alfonso vidimus, ut ipsum ab affectando imperio revocaret, præmissisque nonnullis excusationibus, cur tam diu ad regnum illi nomen adscribendum distulisset, admonuit⁴, ut qua par erat magnificentia, cum ad insignia imperii accipienda exciretur, se compararet.

« Rodolpho regi Romanorum illustri.

« Solent ardua, præcipue propensis digesta consilii, sentire potius celeritatis et directionis compendium, quam pati dispendium tarditatis. Sic longa belli præparatio celerem consuevit afferre victoriam. Sic iterum festinatur instanter, dum sollicite præparatur. Hæc nos consideratio in imperiali negotii prosecutione lucensque detinuit: hæc in tui consummatione fastigii multa uti maturitate suavitatis: hæc varias vias suggestit exquirere, diversaque remedia cogitare; ut, Deo auspice, tanto illa quæ instant deducamus securius, quanto accuratius præparamus. Licet itaque non sine causa distulerimus hactenus tibi denominationem adscribere, cum fratribus tamen nostris nuper deliberatione præhabita, te regem Romanorum de ipsorum consilio nominamus. Causas autem salubris dilationis, imo potius consultæ accelerationis hujusmodi ad totius orbis, et ad ipsius maxime profuturæ pacem imperii, ut speramus, dilectus filius Tridentinus electus, et frater Henricus de Ordine Minorum tuæ celsitudinis nuntii, non solum ad veritatis expressionem, sed adhortationis sollicitationem aperient, ut in eis doctrinæ speculum exemplaris inspiciens, et salutaris consuetudinis informationem recipiens prudenter salagas in cunctis tuis processibus vitare discordias, vias tuas facere pro posse pacificas, et semitas, quas princeps pacis, et Rex regum et dominantium Dominus docuit, quantum ipse concesserit, pro viribus ambulare.

« Cæterum cum inchoata feliciter ad ejusdem culmen imperii tuæ promotionis auspicia non prosecutionis procrastinatione differri, sed festina deinceps consummatione compleri utilitas manifesta suadeat; serenitalem tuam hortamur, et sin-

¹ Eod. Cod. Vallic. pag. 47. — ² Ibid. — ³ Ibid. pag. 45.

⁴ Eod. Cod. Vallic. pag. 44.

cero tibi affectu et consilio suademus, quatenus sic te præpares, sic disponas, ut cum te ad unctionem, consecrationem et imperialis diadematis coronationem de nostris recipiendas manibus duxerimus evocandum; ad quod terminum in proximo prout circumstantiæ pensande permiserint, intendimus assignare, non improvisus, sed sicut tanti negotii solertia exigunt, paratus appareas, et ad præmissa non morosus, sed promptus et festinus occurras. Expediit autem, ut aliquos, qui super ejusdem assignatione termini, quid tuæ commoditati congruat, et alias plene tuam super hoc per omnia voluntatem nobis insinuare valeant, cito ad præsentiam nostram mittas. Dat. Lugduni VI kal. Octob. anno III ».

56. *Hanc rem notificat archiepiscopo Salisburgensi et regi Bohemie Othocaro, quem cum aliis principibus, præcipue cum Francorum rege, conciliare nititur.* — Præsagiebat Gregorius non levia imminere discrimina, si imperialis consecratio produceretur: quare paulo post ad firmandum ejus solium scripsit ¹, ut quanto cius accederet pro excipiendo diademate; prius tamen oratores mitteret, qui adventum insinuarent, peterentque pro celebritate perficiendi diem: « Serenitatem regiam monemus, rogamus et hortamur attente, utili consilio suadentes, quatenus, nisi consideratio gravis periculi evitandi contrarium suaderet, quanto citius poteris, ad partes terræ tuæ nobis viciniore accedens, nobis tuum adventum insinues, solemnes nobis nuntios, prout alias tuæ celsitudini scripsimus, plene tam super assignatione termini ad imperiale diadema, de nostris recipiendum manibus, quam super iis, quæ inter te et charissimum in Christo filium nostrum Carolum Siciliæ regem illustrem, ac nobilem virum comitem Sabaudie aguntur, consummandis; instructos celeriter ad nostram præsentiam transmissurus ». Aliis vero litteris ad Germaniæ proceres datis ², eos hortatus est, et cum ipsos imperii dignitas et confirmatio tangeret, suam pro eo stabiliendo strenue navarent operam, ac Rodolphum ad imperii ornamenta sumenda venientem stiparent: quo argumento insignes sunt, quæ ad Salisburgensem archiepiscopum scriptæ ³, quibus festum Omnium Sanctorum diem, proximo nimirum recurrentem anno, ad insignia imperialia in Basilica principis Apostolorum accipienda Rodolpho constitutum ait; sequæ omnium pene vocibus in Concilio Lugdunensi ad collapsum diuturno interregno imperium instaurandum incitatum.

« Archiepiscopo Salzeburgensi.

« Sacerdotium et imperium non multo differre initio sapientia civilis asseruit: siquidem illa, tanquam maxima dona Dei a cælesti collata clementia, principii conjunxit identitas; ea velut

auxiliis mutuis semper egentia subragiis, suis inter ipsa vicibus alternandis innuit necessitas, et ad profectum mundi regimina instituta, ut alterum videlicet spiritualibus præsit, reliquum vero ministret humanis, una et eadem causa finalis institutionis ipsa inseparabiliter, licet sub ministrorum diversitate, conjuncta designat. Horum insuper necessariam unionem alterutrum considerata carentia evidenter insinuat, emergentia exinde discrimina manifestant. Imperium namque in Apostolicæ Sedis vacatione suæ destituitur directore salutis: Ecclesia vero in throni cessatione Cæsarei oppressorum patet incuribus, dum suo defensore privatur. Curare itaque debent, curare summo opere gubernantes imperia, et regna regentes, ut Ecclesias et personas Ecclesiasticas foveant, libertates et jura tueantur ipsarum, et temporalia iis fulcimenta non subtrahant, a quibus spiritualiter fulciuntur: imo in omni promptitudine temporaliter eos communiunt, quorum præsidio spiritualia recipiunt munimenta. Sed nec minus qui Ecclesiarum gubernacula gerunt, summa esse cura solliciti, et omni debent ope satagere, ut reges cæterique Catholici principes debite polleant integritate potentiæ, status sui plenitudine integrentur. Consulte namque illis assistitur, quorum cedere debet prosperitas in auxilium assistentis. Debent quippe toto niti conamine, ut regna pace reflorant, statu pacifico vigeant, et tranquillitate fruantur optata: in hoc enim Ecclesiis ipsis quietis et pacis commoda procurantur. Porro prædictorum attenta consideratio non immerito conscientiam nostram coarctabat, ut ad collapsi reparationem imperii sollicitudine debita exsurgentes, electionem unanimiter ab omnibus principibus, vocem in electione imperatoris habentibus, charissimi tantum in Christo filii nostri regis Bohemie illustris, qui sibi jus in eligendo imperatorem competere asserit, non interveniente consensu, de charissimo in Christo filio nostro (Rodolpho) rege Romanorum illustri concorditer celebratam; et principum ipsorum ac aliorum, maxime qui nuper in Concilio convenerunt, multiplicatam instantiam necnon et communi quasi ejusdem Concilii clamorem, ad ipsius regis Romanorum expeditionem instantem, benevolus favor admitteret, et prompta executio desiderato impleat affectu. Iis adjiciebat non leves sollicitationis aculeos, quod sumptæ de præteritis conjecturæ, argumenta satis efficacia futurorum, ipsum Romanorum regem futurum Catholicum principem, Deo devotum, veritatis amicum, zelatorem justitiæ, favorabilem Ecclesiis ac personis Ecclesiasticis, et Ecclesiasticæ libertatis sedulum promotorem, verisimiliter repromittunt. Propter quod et memorato Romanorum regi denominatione regia de fratrum nostrorum consilio adscripta suasimus, ut se sic pararet, quod cum ad eum ad unctionem, consecrationem et imperialis diadematis coronationem de nostris recipiendas manibus vocarem; ad quod tam sibi, quam

¹ Ead. pag. 144. — ² Ext. ead. pag. 14. — ³ Extant in Formul. Mar. Ebuli pag. 153. num. 1398.

tibi et aliis principibus et magnatibus, ac universitatibus Alemanniæ denuntiavimus nos terminum celeriter, prout permetterent pensandæ circumstantiæ, præfixuros; ut paratus sicut solemnitas tanti negotii exigunt, apparet. Et nihilominus inferim aliquem vel aliquos ad nostram præsentiam destinaret, qui super ejusdem assignatione termini quod suæ commoditati congrueret, et alias plene super hoc ejus nobis exprimeret voluntatem. Nuper itaque ipsius regis Romanorum nuntiis super hoc a sua magnificentia destinatis, in nostra et fratrum eorundem præsentia in publico et solemniori consistorio nomine suo petentibus, sibi ad præmissa terminum assignari; nos cum eisdem fratribus collatione habita, et iis, quæ circa hæc attendenda putavimus, perpensa deliberatione discussis; ipsi regi Romanorum ad petitas unctionem, consecrationem et coronationem imperialis diadematis in Basilica principis Apostolorum in Urbe recipiendas per manus nostras, Domino favente sermone festum Omnium Sanctorum, primo venturum, terminum de ipsorum fratrum nostrorum consilio duximus assignandum.

« Prudenter itaque considerare te decet, quot et quanta hujusmodi coronatio mundo commoda pollicetur. Sicut enim, juxta sapientis eloquium, ubi non est rector, populus facile corrumpitur; sic verisimili potest præsumptione teneri, quod per eum regimine imperialis culminis reformato, et status subjectorum imperii reformetur, et ruinae gravissimæ, quas diversa jura ejusdem imperii ex ipsius diutina fluctuatione senserunt, integritatis plenæ remedio implebuntur, dabitur eidem sabbatismus imperio, et tam pro ipsius regis Romanorum imperiali excellentia sublimati, quam per aliorum principum Catholicorum auxilium inimicorum crucis cornua confringentur, et amphantur cultus fidei Christianæ. Ideoque fraternitatem tuam monemus, quærimus, rogamus et hortamur, per Apostolica scripta mandantes, quatenus, ut tantorum bonorum non expers, sed præcipuus promotor existas ad tanti decus fastigii oblinendum, sic efficaciter assistere studeas sibi, tui magnifici comitatus, prout exigit solemnitas tante celebritas, personalem et honorabilem præsentiam exhibendo, quod tua et aliorum principum in itinere, ac in ipsius coronationis solemnibus gloria et comitiva stipatus cunctis gloriosus appareat; et Cæsarei regiminis, Deo auspice, feliciter adepturus auspicia, illud ipso faciente qui potest, facilius prosequatur. In iis autem exequendis ne termini brevitatis, quam consulta provisio, et cautela vitandi periculi et accelerandæ publicæ utilitatis, cum exegerit, impedimenti alicujus occasionem afferat, sed ad eorum executionem, tua fraternitas sic voluntaria, sic prompta consurgat, quod meritum sibi apud retributorem honorum omnium, et nos ac Romanam Ecclesiam comparet: et apud eundem Romanorum regem nostra intercessio, si quando eam pro te aut tua Ecclesia res exposcet,

et aditum liberiores inveniat, et exauditionem oblineat promptiorem ».

57. Alias vero peculiare litteras ad Olthochorum regem Bohemiæ dedit Gregorius¹, quibus ipsum conciliare Rodulpho conabatur. Quavis enim in apertum bellum res nondum erupisset, non dubia tamen discordiæ signa emerant. Ad quam extinguendam sanctissimus Pontifex, ubi certiores ipsum fecit, urgente æquitate Rodulphum a se et collegio cardinalium regem Romanorum agnitum, cum inde ea malorum colluvies, quæ ex interregno in Germaniam redundarat, exhaurienda putaretur; excitatum etiam, ut oratores pro accipiendo imperiali consecrationis die mitteret: proinde summis ab eo contendere precibus, ut pacem cum eo iniret, ac suam operam pro adipiscenda imperiali inauguratione humanissime explicaret: « Regalem excellentiam nolumus ignorare, quod ex causis præmissis et aliis, quæ conscientiam nostram urgebant, memorato regi, (Rodulpho nimirum), nuper cum fratribus nostris deliberatione præhabita, denominationem regiam duximus adscribendam; et eum regem Romanorum de ipsorum consilio nominavimus per nostras litteras; hortantes eundem, ut se sic præparet, sic disponat, quod cum etiam ad unctionem, consecrationem et imperiali diadematis coronationem, de nostris recipiendas manibus, duxerimus evocandum; quod terminum in proximo, prout circumstantiæ pensandæ permiserint, intendimus assignare; non improvisus, sed ut tanti negotii solemnitas exigunt, paratus appareat: et ad præmissa non morosus, sed promptus et festinus occurrat. Et nihilominus aliquem, vel aliquos, qui super ejusdem assignatione termini, quid suæ commoditati congruat; et alias plene ipsius super hoc per omnia voluntatem nobis insinuare valeant, celeriter ad præsentiam nostram mittat. Ideoque serenitatem regiam paterno commonemus affectu, quatenus in præmissis, non quid velles, sed quid velle te decet inspiciens, et tam in his, quam in aliis, quæ agenda occurrunt, non solum initium, sed et prosecutionem et finem, præambula et attenta meditatione discutiens; circumspice quoque considerans, quam incertus sit guerrarum eventus, quam periculosus animabus, quantum corporum plenus exitio, quantum rerum ingerat vastitatem; discordiam cum prædicto rege, imo potius cum imperio sollicite ac prudenter evitans, sic ad solidam concordiam eum eodem animo tantum habiles, et opere prosequente coaptas, ut omnis dissensionis inter te ac ipsum sublata materia, ipse tuo fretus auxilio consequatur præmissa unctionem, consecrationem et imperiale diadema facilius incumbentia sibi prosequatur efficacius; et ejusdem imperii throno, te cooperante, firmato, tu et ipse mutuis vos favoribus fovetis, et in unanimitate laudabili, non solum

¹ Ext. in ed. Cod. Vallic. sign. lit. C. num. 49. pag. 41.

eiusdem imperii, ejus te tanquam ipsius eximium principem decet reformationi totis vacare conatibus, exaltationi possitis intendere; sed et ad totius Christianitatis et Christianæ fidei promovenda negotia, potentiae vestrae vires ad oblinendum inestimabile retributionis aeternæ præmiū et perpetuæ laudis memoriale præconium, utiliter exercere. Dat. Lugduni VI kal. Octobris anno III.

58. Non parvit repetitis Gregorii montis Othocharum, sed fœdera in Rodolphum inire, ac regiae illius consecrationi obsistere non cessavit: missisque Gregorio litteris, præstita a majoribus suis officia Sedi Apostolicæ commendavit. Cui Gregorius illa sibi alte hæere in animo rescripsit; proinde optima suggerere consilia: pacem cum Rodolpho amicorum opera contraheret, ne fœdera contra ipsum neceferet, copiasque transmitteret in Italiam; non enim Apost. Sedem id æquo animo unquam laturam, cui in Rodulphi causa eum se accommodare par esset: « Quocirca serenitatem regiam eo attentius, quo frequentius, rogamus et hortamur in Domino Jesu Christo, quatenus prudenter attendens, quam dispendiosum sit, etiam cum quibusque potentibus statum proprium guerrearum eventibus incertis exponere, ut animarum et corporum pensanda præcipue pericula faceamus; quantumque Deo implacitum, nobisque ac eidem sedi esse possit infestum, processum prosperum dicti regis; et proinde eadem Dei negotia impediri; non solum a quolibet ejus impedimento abstinere, et specialiter nullam in Italiam mittentem militiam, nec gentem aliquam, nec alias cum Italicis contra eum te in obligationes seu confœderationes aliquas involvendo, quod proculdubio sedes eadem aquanimitèr ferre non posset; sed sic ad pacis fœdera inter te ac regem ipsum, apud quem etiam super hoc non omisimus hactenus, nec omittere intendimus, debite persuasionis officium, ineundo per communes amicos, qui dissentientium corda concilient, et differentes uniant voluntates, aut aliter, prout ex alto promptius concedetur, animum tuum promptum exhibeas et voluntarium, ac paratum exponas, quod inter te ac ipsum principalis dissensionis sublata materia, cujuslibet sinistrae suspitionis occasio præcidatur: tuque Creatoris tui, pacis auctoris semitas sequendo pacificas, beneplacitia te coaptans, ipsum experiaris in omni tua opportunitate propitium; ac nos ac sedem eandem, qui pretato regi deesse non possumus; sed favorabiliter ipsius justitiæ adesse proponimus, et quasi operi manuum nostrarum porrigere dexteram, in ipsius de cætero favorabili prosecutione tenemur, habere merearis in tuis beneplacitis promptiores ».

59. Non inane sanctissimi Pontificis fuit vaticinium: dum enim Rodolpho se opponit Bohemus, eumque a Terræ-Sanctæ ferendo auxilio retardat, sibi exitium conlavit, victusque et captus in prælio misere trucidatus est, ut suo loco dicemus. Ferunt porro aliqui Bohemiæ regem ideo Rodolpho

reluctantem, quod imperii coronam ambiret, inter quos Siffridus¹ ait Othocharum oratores eum ingentibus numeribus Pontifici misisse in Lugdunensi Concilio, ut ab eo imperium obtineret, eaque Gregorium respuisse. Contra alii² non modo non affectasse, sed etiam sibi ab electoribus oblatum, confudentibus inter se Alfonso ac Richardo, dum ab expeditione Ungarica redibat, temere aspernatum esse; ut qui imperium non honori sed oneri fore putaret, seque imperatori futuro antefereat. Eas vero belli causas affert Dubravius³, Rodolphum Austriam et Carinthiam ut imperii fiduciaras repetisse, tum more majorum sacramentum ab Othocharo exegisse; detrectasse vero Othocharum in illius procumbere obsequium, quem olim militaribus ordinibus, dum tenuiore fortuna utebatur, præfecisset: « Rodolphus, (auctoris sunt verba), in fortuna sua non admodum ampla, quo facilius assequeretur, totum se principibus permisit, qui eum statim in Germania more solenni coronaverunt. Post hæc continuo indictus ab eo conventus, ut omnes imperio subjecti Norbergam ad exhibendum novo Casari officium debitum et obsequium conveniant. Rursus Othocharus venire contempsit. At Rodolphus de principum sententia primum Austriam, tanquam imperii provinciam, quam neuter abalienare, aut dotis, aut quovis alio titulo non potuerit, repetit. Dein Carinthiam etiam atque Stiriam ab eo, quas æque Udalrico sine Cæsaris assensu vendere minime licuit, eum utraque ad imperii, ut vocant, feudum pertineant. Hoc insuper apposuit, ut in verba sua more majorum juraret. Vehementissime ad singula excanduit Othocharus: Ipsa re, inquit, verum experior, de quo aliquando subdubitavi, insolentius nihil esse humili cum surgit in altum. Ille Rodolphus heri videlicet assecla noster, hodie Germanorum Cæsar, ut subito per summam insolentiam veteri domino suo insultat. Sed propediem sentiet uter magis valeat dominus an servus ». Exarsit itaque atrox inter utrumque bellum: ac parte Austria jam a Rodolpho occupata communium amicorum opera pax juncta est: quæ brevi postmodum dissoluta.

60. Ut studium collocarat Gregorius pro Alfonso atque Othocharo novo imperatori conciliandis, ita Sicilia⁴ et Galliarum⁵ reges, comitemque Sabaudia⁶ in ejus amicitiam adducere est conatus. Ad Carolum enim, a quo Rodolphus Etruriam repetebat, ut qui, creato Casare a Sede Apostolica confirmato, provinciae administratione discessurum sacramento sponderat, episcopum Petragoricensem misit⁷, qui ipsum ad aquitatem flecteret, doceretque ipsius rationibus consultum ab eadem sede, quem etiam Gregorius his sententiis officii admonuit: « Non quid velles, vel

¹ Siffr. Epit. l. II. — ² Enea Sylv. in Bohem. c. 27. — ³ Dubrav. Hist. Bohem. l. 17. — ⁴ Eod. Cod. pag. 43. — ⁵ Ibid. pag. 45. — ⁶ Ibid. pag. 44. — ⁷ Ibid. pag. 13.

quid aliquorum suggerit inconsulta facilitas, sed quid velle decet in talibus, quid dicet ratio, quid Dei beneplacito congruit, quid justitia, quid honestas exposcit, diligenter attendas. Si enim hæc iudicio tranquillo discussis, proculdubio per ea, quæ tibi episcopus memoratus aperiet, patenter intelliges, in iis, quæ acta sunt et agenda circa imperii negotium imminet, magnificentiæ tuæ paternæ diligentia plenius fore provisum». His etiam litteris Pontificum studium Carolo detulit ad sedem illum inter ac Rodolphum affinitatibus adstruendum ac vicissim Rodolphum sollicitavit, ut Carolum acriore amicitia nexu sibi devinciret. Distinebatur ille in Germania in recuperandis alienatis imperii rebus, ac regis Bohemiæ consiliis infringendis; unde Pontifex, qui Terræ-Sanctæ expeditionem accelerare, atque imminetia pericula discutere nitentur; rerumque gerendarum felicitatem in celeritate constare noverat; Rodolphum iterum iterumque urgere non destitit¹, ut legationem solemnem ad imperiale diadema postulandum decerneret, atque oratores pro firmando cæpto cum rege Siciliae fœdere auctoritate instrueret.

61. Incumbebant quotidie Rodolpho novæ bellorum causæ, atque alia ex aliis negotia exoriebantur; utque erat ab bellicos laboribus impiger, manu strenuus, et ad reparanda imperii jura desperata acerrimus, aliquid novi in Francorum regni confiniis moverat: atque ideo lacessitus Philippus rex comparabat copias, easque in Germaniam missurus erat. Quo audito Gregorius, cujus studia in pace inter principes Christianos jungenda intenta erant, ut eorum armis Christi hostes debellaret, expavit, cum illud bellum ad rei Christianæ certissimam perniciem erumperet, ac Francorum regem exoravit², ut mittere exercitum differret: se apud Rodolphum partes suas, ut facta emendaret, adhibiturum.

« Regi Francorum illustri.

« Pertulit ad nos aliquorum non contemnenda relatio, quod militia quadam de regali jussione paratur cum armis versus partes imperii processura. Ne igitur ex hoc dissensionis excitetur occasio; nunc præcipue, dum ad Dei servitia promovenda, in populo Christiano, et specialiter inter principes summopere pacem quarimus, et unanimam optamus; serenitatem regiam hortamur et instanter obsecramus in pacis auctore, quatenus ob reverentiam ipsius et nostram, regalis circumspicere solenter attendens, quod malorum principum prudenti obsistitur; differat ad præsens versus partes illas dicte militiae missionem. Intendimus etenim dare operam, et jam charissimo in Christo filio nostro Rodolpho regi Romanorum illustri mandavimus per nuntios suos, nuper de nostra curia recedentes, efficaciter suaderi, ut si quid in eisdem partibus præsumptum est in tuam

vel tuorum injuriam, emendatione celeri taliter corrigatur, quod nulla supersit querelæ materia; sed discordiæ cujuslibet incentiva tollantur. Nec potest, ut credimus, aliquid hujusmodi auferre dilatio; sed potius quietis commoda, et præconia laudis afferre». Illum insuper Gregorius impulit³, ut Ecclesias et præsules quos regii ministri opprimebant, contra eorum insolentiam defenderet. Tum etiam legati Apostolici, nimirum Simonis lit. S. Cæciliæ cardinalis monitis morem gereret⁴ ad eos, qui censuras Ecclesiasticas despiciebant, regia auctoritate coercendos. Quo tempore controversiam diremit⁵, quæ de dominio in Lugdunensem urbem inter Aymarum archiepiscopum et capitulum vertebatur: « Tam auctoritate Apostolica, quam ex ejusdem submissionis juribus procedentes declaramus, jurisdictionem temporalem in civitate Lugdunensi spectare ad supradictos archiepiscopum, et pro aliqua parte ad capitulum ratione juris, quod idem capitulum a quondam comite Foresii acquisivit, et comitatum appellat, etc. » Ne in jure dicundo ordo perturbetur, suis limitibus cujusque auctoritatem definit. « Dat. Lugduni III id. Novemb. anno III ». Ad eam litem sopiendam singularis in eam Ecclesiam jandiu pæne innatus amor urgebat. Cujus rei argumento sunt eadem litteræ Pontificiæ⁶, quæ his verbis exordiantur: « Memores uberum Ecclesiæ Lugdunensis, quæ olim nos tunc canonicum tractavit ut filium, et multipliciter honoravit, ad eum excitamur affectum, etc. » Eodem benevolentia affectu Leodiensem Ecclesiam in qua archidiaconatum gesserat, complexus, bonorum illius invasores frenare studuit. Inter quos ducem Brabantia, qui ejus jura in oppido, cui S. Trudonis nomen est, occupabat, abducere conatus⁷, oppidanos ipsos ad ea constanter delendenda excitavit⁸.

62. *Censuræ in rebelles populos.* — Clementiam suam insuper in quosdam episcopos, qui Manfredi olim tyrannidi faverant, ejusque regie inaugurationi interfuerant, explicuit, qui facti veniam demisse poposcerunt: Melitensem⁹ enim episc. Nolanum¹⁰, Hydruntinum¹¹, electum Beneventanum¹², Cajetanum¹³ ob id pontificalis officii munere interdictos pristinae obeundi illius libertati restituit. At perveraces ferire justis sententiis ad pertinaciam eorum infringendam non destitit. Veronenses¹⁴ enim, ob Conradinum olim receptum intentatis nudandæ episcopatu eorum civitatis minis, ac Papiensibus¹⁵, atque Ubertinum¹⁶ de Andito civem Placentinum repetitis anathematis sententiis percussit. Ac Papienses quidem oratores Dominica Ascensionis festo ad poscendam veniam miserant: sed cum Apostolica postea imperia detractarent, ut contumaces, atque Ecclesiasticæ libertatis vio-

¹ Lib. III. Ep. cur. LII. — ² Ep. LIII. — ³ Ep. XCII. — ⁴ Ibid. — ⁵ Ep. II. — ⁶ Ep. I. — ⁷ Ep. XX. — ⁸ Ep. XXVI. — ⁹ Ep. XXVII. — ¹⁰ Ep. XXXIII. — ¹¹ Ep. XL. — ¹² Ep. V, VIII, CI. — ¹³ Ep. III, VI, XCVIII. — ¹⁴ Ep. IV.

¹ Cod. Vall. sign. lit. C. num. 49. pag. 45. — ² Ibid. ead. p. 45.

latores iterum censuris delixi¹. Cum quibus Genuenses, Aslenses ac marchio Montisferrati eum fedus, contra imperia Pontificia, iniissent; atque etiam Hispanum militem, a quo Italia turbanda timebatur, vetili recepissent; in eos omnes censuras vibravit², ac Genuensibus classem ad invenhendas Italiae alias ex Hispania copias mittere vetuit³.

Concludemus hunc annum pio Gregorii facinore: ex Pontificiis enim litteris⁴ constat, ipsum mille marchas canonico contulisse, ut eas ad levandam in Pisana republica pauperum inopiam erogaret. Sane testatur Lucensis⁵ Gregorium in

¹ Ep. xcix — ² Ep. c. — ³ Ead. Ep. — ⁴ Ep. ix. — ⁵ Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. xxiii. c. 4.

eleemosynas effusum fuisse: « Nec intendebat (inquit) pecuniarum lucris, sed pauperum eleemosynis », quod Gestorum¹ Gregorii scriptor etiam testatur; idque probat Diploma² in eunte anno editum: cum enim in carnisprivio plebecule certam panis, vini et carniū quantitatem circa vespertas dare moris esset, nonnulli, quos ribaldos vocat, sibi ita in eas eleemosynas jus arrogabant, ut pauperes arcerent. Quo audito Gregorius sanxit, ut primo loco eleemosyna pauperibus traderet; ac si ribaldi accederent, eodem munere potirentur.

¹ Ext. in Ms. Vall. bibl. sign. lit. C. num. 25. — ² Ex Notis Batoni. ad an. 1272. et Lab. Cens. p. 318.

GREGORII X ANNUS 4. — CHRISTI 1275.

1. *Gregorii pro copiis in Italiam mittendis litteræ.* — Anno a Virginis partu septuagesimo quinto supra millesimum ducentessimum, Indictione tertia, Gregorius sanctissimus Pontifex, celebrato, ut vidimus, generali episcoporum conventu Lugduni, ubi diu egerat, nimirum saltem ab XI kal. Decembris anni Christianæ salutis mclxxiii ad pridie usque id. Maii hujus anni, ut ex litteris Vaticani Regesti patet, protectionem in Italiam, ubi ipsius absentiae occasione Guelphos inter ac Gibellinos discordiæ recruderant, adornavit. Sed primum alia itinera subeunda, pluresque Galliarum urbes lustrandæ fuerunt, ut cum Alfonso rege Castellæ apud Belliquadrum, cum Rodulpho rege Romanorum apud Lausanam colloquia iniret. Inde Sedunum perrexit. Tum Alpibus superatis Mediolanum, Placentiam, Florentiam adiit, jamque Aretio vicinis laboribus fessus, atque onustus meritis, relicto sui ingenti desiderio, ad colligenda præmia pro navata adeo egregie Christi gloriæ opera, in cælum evolavit; de quo sequenti anno agendum erit, nunc quæ Lugduni atque in aliis urbibus gessit, percurrat oratio.

2. Extant plures Gregorii litteræ in iis locis, quæ obibat exarata, in nostro sæpe laudato Codice Ms. Vallicellano¹, quæ in Pontificio Regesto desi-

derantur; quarum plures in lucem edere ob rerum, quas continent, majestatem opere pretium esse duxi: tum in iis inserendis eo faciliores sumus, ut pulcherrima tanti Pontificis monumenta ab oblivione atque interitu vindicemus. Consulturus igitur in primis Gregorius Sedis Apostolicæ dignitatis, tum ditioni Ecclesiasticæ, atque Italiae tranquillitati; quamvis Otho regii sigilli præfectus Rodulphi nomine in Concilio Lugdunensi omnia ab imperatoribus concessa privilegia confirmasset, spondissetque iterum ab illo post accepta solemniter ritu imperialia insignia corroboratum iri; Gregorius tamen asserendi juris Ecclesiastici sollicitus, a Rodulpho subjectis litteris¹ exegit, ut ea, antequam ornamentis imperialibus cingetur, rata ac firma futura sacramento polliceretur.

« Gregorius, etc. charissimo in Christo filio Rodulpho regi Romanorum illustri.

« Nosti, fili charissime, quod bonæ memoriæ O. (Otto) Sancti-Guidonis Spirensis præpositus cancellarius et procurator tuus, habens ad hoc legitimum et speciale mandatum, nuper in Concilio Lugdunensi, præsentibus et consentientibus principibus et aliis prælatis, ac magnatibus regni Alemanniæ, qui tunc temporis in Concilio ipso convenerant, quedam privilegia regum Romano-

¹ Cod. biblioth., Vall. sig. lit. C. num. 49.

¹ Ext. ibid. pag. 49.

rum, prædecessorum tuorum, et alia concessa per ipsos reges Romanæ Ecclesiæ recognoscens, ac ea nomine tuo innovans et concedens; te illa primo, ut regem Romanorum, et postea suscepto imperiali diademate, ut imperatorem, innovaturum, et etiam concessurum, præstilo in animam tuam juramento promisit. Licet itaque ad unctio-nem, consecrationem et coronationem, de nostris recipiendas manibus, tibi per alias nostras litteras absolute videamur terminum assignare; serenitatem tamen regiam volumus non latere, quod inter nos et fratres nostros hoc expresse actum est, et tam nostræ quam ipsorum intentionis existit, quod ante ipsum terminum præmissa omnia, quæ memoratus cancellarius, ut præmittitur, de consensu prædictorum principum et magnatum, qui eadem præsentialiter inspexerunt, solemni nomine tuo promisit; per te ut per regem Romanorum plenarie impleantur, cum per nos nuntio, vel litteris fueris requisitus, etc. »

3. Stabiliendi Rodulpho Germanici sceptri, atque ejus imperialis consecrationis accelerandæ desiderio tenebatur Gregorius, ut omnes dissen-sionum occasiones, quæ ex mora nascituræ erant, abscinderet: ac firmato ita imperio consilia pro Terra-Sancta, ex Sarracenorum servitute eruenda in opas perducere posset: atque ideo, cum accepisset discordias in Insubria recrudescere, ipsiusque æmulum (is erat Alfonsus qui anno superiori ex Hispania militem Genuam trans miserat) plures in suas partes pellexisse; Rodulphum monuit¹, ut contractas validas copias in Insubriam, ante-quam malum confirmaretur, appetente Maio, mitteret.

« Eidem regi Romanorum.

« Ne celsitudinem regiam forsitan lateant, quæ in tuum dispendium aguntur in partibus Lombardiæ; sed illis in tuam deductis notitiam, agas cautius et disponas consultius, quæ facti qua-litate docente videris opportuna; scire te volumus, quod tui adversator culminis et honoris æmulus non dormit in illis partibus, nec dormitat: sed ingenio conatur et viribus ad devolutionem incolarum earundem partium pervertendam. Regalem itaque circumspeditionem decet attendere, quod nisi celeriter ejus nisibus occurratur, adeo con-valescere poterunt mala per moram, quod ea, quæ ad præsens constat esse facilia, non sine gravi discrimine in immensum difficiliora reddentur. Ideoque serenitatem regiam monemus attentius, et hortamur paterno nihilominus suadentes affectu, quatenus, omni mora et occasione postpositis, competentem militiam strenuam et expertam, cujus quantitatem tibi per dilectos filios fratres H. de Ordine Minorum lectorem Magnanimum, B. magistrum Ordinis S. Joannis Hierosolymitani per Alemanniam, quos ad tuam præsentiam cum speciali expeditione remittimus, et magistrum

A. nuntium nostrum excellentiæ regie mandamus exponi, sic studeas præparare; quod saltem circa finem instantis Maii cum bono capitaneo et probato sit in partibus supradictis, non solum adversis obstatura conatibus, sed illis Deo auspice re-pressis, omnino ad tui commodi et honoris aug-mentum, conservatura feliciter et multiplicatura devotos. Quidquid autem super hoc duxeris dis-ponendum, nobis per eundem nuntium nostrum cum omni, qua poteris, celeritate rescribas, ut legato, quem in magnificentiæ tuæ favorem ad partes destinamus easdem, nostris litteris injun-gamus, quod militiæ prædictæ festinus occurrat, eamque utili consilio foveat et efficaci auxilio pro-sequatur ». Præter hos religiosos viros ad Sedem Apostolicam a Rodulpho missos, decretos alios insignes oratores, nimirum ducem de Teel re-gium cancellarium, et electum Basiliensem, qui a Pontifice deposcerent, ut ornamentis imperii Rodulphum indueret, tradunt Colmariensium Do-minicanorum Annales¹. Quæ ex litteris Pontificiis confirmantur, in quibus addit Gregorius² eos po-stulasse ut Dominice Ascensionis dies ad impe-riale diadema Rodulpho in Basilica principis Apo-stolorum imponendum statueretur: iisdemque perstringit Rodulphum, copias in Insubriam non transmisisse, suoque auxilio Mediolanenses desti-tuisse: qui si ab adversariis obruantur, inde ipsos in fastum elatum iri; ejus vero res deprimentas, ac forte nunquam imperiale diadema e Pontificiis manibus adepturum: sciret suarum rerum feli-citatem in celeritate sitam: occupanda hostis con-silia, ac tam obvias quasque difficultates profi-gatum iri.

4. « Gregorius, etc. eidem regi Romanorum.

« Attende, fili charissime, quam periculosum foret in ipsis quasi tuæ promotionis auspiciis tan-tum revelare defectum, quam facile averti possent per hoc corda fidelium; et quod esset longe dele-rius, ad adversitatis vota converti, si eo (nempe Alphonso) insistente oblatione munerum, nec a prosecutionis instantia desistente, tu illos auxilio tuo destituas, nec eis speratum subsidium militiæ prædictæ transmittas. Considera quantum ex hoc adversarii superbiæ suæ cornua elevarent: quam facile totius Lombardiæ subversio sequi posset, per quam totaliter tui casus negotii forsitan se-queretur; dum adempta tibi facultate prosequendi coronæ imperialis recipiendæ propositum, omni-bus spes de consummatione tui fastigii demeretur. Considera quæ via supererit dictum relevandi negotium si viribus, aut insidiis persequentis Lombardiæ succumbat. Profecto incomparabiliter facilius est impetentem repellere (quam) possi-dentem. Ideoque allectu paterno tuum zelantes honorem, serenitatem regiam sollicitamus atten-tius et instanter hortamur, quatenus, si diligis statum tuum, si confusionem extremam vitare

¹ Ead. pag. 49.

¹ Colmar. Chr. hoc an. — ² Cod. Vallic. ubi sup.

desideras, milites, de quibus alias tibi suggestimus, ad partes prædictas non differas ulterius destinare. Speramus enim in Domino, quod si hujusmodi mittendo militiam idem tuum negotium viriliter prosequi videaris, succedet tibi eventus prosperioris applausus, quem variæ conjecturæ præmittunt: cedet adversitas, et aspera convertentur in plana; nec erit opus in illis partibus militiam retinere. Vel si res forsitan secus exigeret, adversariis in persecutione perstantibus, ibi poterit tractari commodius, ut per devotos, si ejusdem militiæ presentia indigent, ipsi stipendia ministrentur. Scire quidem te volumus, quod propter fratrum nostrorum, et etiam mercatorum absentiam, perquirendo tibi mutuo vacare nequivimus, nec vacandum credidimus, ne charissimo in Christo filio nostro regi Castellæ ac Legionis illustri, nobis jam valde vicino, et infra paucos dies futuro nobiscum hujusmodi tua necessitas, non sine grandi tuo periculo, panderetur. Non in leve discrimen Rodulphi adductæ res erant in Insubria, in qua Genuenses et marchio Montisferrati una cum Papiensibus Alphonsi partes efferrent, ac lacessent Mediolanenses: quare Ligures ac marelionem ut contumaces Gregorius die Cœnæ Domini censurarum pœnis Lugduni subjecit¹: dum alias in Veronenses², Papienses³, Ubertinimque⁴ de Andito renovavit: quas etiam exeunte anno Mediolani iis incussisse videbimus inferius. Cincti vero hostibus Mediolanenses decrevere ad Rodulphum oratores, ut auxilia ab ipso elicerent. Quos Gregorius Romanorum regi commendavit⁵, ut ipsos benevole exciperet; cum rebus suis magnum incrementum præpotens ea civitas allatura videretur, petitisque eorum admissis, cæteras urbes in sui obsequium pelliceret.

5. *De fœdere juncto inter Rodulphum, Siciliae regem Carolum et Bavarie ducem gratulatur; Bohemie regem denuo imperatori conciliare studet Pontifex.* — Suaserat etiam antea illi Gregorius, uti fœdera cum rege Siciliae Carolo aliisque iniret, ut eorum potentia sui principatus auspiciis corroboraret. Qui cum esset obsecutus Pontifici, et cum Carolo atque aliis principibus amicitiam, atque etiam cum Ludovico duce Bavarie affinitatem injungere decrevisset, Gregorius est gratulatus⁶ tantorum principum fœderibus firmasse sceptrum, ac vires suas auxisse: « Grata nobis occurrit missarum nuper tuarum series litterarum, quæ te regem pacificum manifestans, voluntatem tuam ad pacem et concordiam cum variis principibus, et specialiter cum charissimo in Christo filio nostro Carolo rege Siciliae illustri, ex eo paratam et ordinate dispositam, prout tibi frequenti exhortatione suggestimus, apertius reseravit, (atque) quod inter eundem regem et dilectum filium nobilem virum L. ducem Bavarie, comitem Pala-

tinum, in eundem parentelæ fœdera regalis sollicitudinis studio præparata descripsit. Hæc quidem tanto acceptiora sunt nobis, quanto ea divinis beneplacitis et tuis novimus commodis aptiora. Ex his namque regalis magnificentie solium solidatum augmenta suscipiet, tuæque virtus potentie quanto quietior, tanto efficacior evidentiori clarebit effectu, etc. » Certiores de his fecit Pontifex Guillelmum Neapolionem ac Franciscum Turriannum, qui Mediolanensem rem moderabantur, monuitque ut Hispanorum impetus constanter exciperent ac propulsarent; data Germanis omnibus imperia, ut in Rodulphi obsequium, quem Romanorum regem Apostolica Sedes agnoscit, procumberent: brevi ipsorum rebus consultum iri; atque Hispanos aliosque, qui in eorum fines irrupere, censuris Ecclesiasticis esse irretitos.

6. Ex eo inite inter Rodulphum et Carolum fœdere non imperii modo, sed Ecclesie etiam res confirmatas e litteris¹ ad Albaeos colligitur, quos cum ab hostibus Ecclesie circumsideri accepisset, ad constantiam exiit, iis regibus mutuo conjunctis fœdere, atque in Ecclesie auxilium excitatis, nullorum hostium vim esse pertimescendam. Quanto ex iis fœderibus a Rodulpho perfectis gaudio est delibutus Gregorius, tanto metu ob discordiam, quæ illi cum Othocharo rege Bohemie intercedebat, angebatur. Prævidebat enim immensa mala, quæ ex eo bello eruptura erant: atque contra ex ea concordia rem Christianam auctum iri; ac facile felicem exitum expeditionem, quæ pro Terra-Sancta liberaula ornabatur, habituram. Quare ardentissimis votis litterisque repetitis² Othocharum est hortatus, ut cum Rodulpho concordie tædus iniret.

7. « Regi Bohemie illustri.

« Extenso dudum sollicitæ considerationis intuitu ad futura, cum specialiter nostri, qui pastoris in ovili Dominico partes exercemus, intersit, reminisci præterita, instantias temporum librare, presentium et futurorum indicia prævidere; tibi cum charissimo in Christo filio nostro Rodulpho Romanorum rege illustri amicitie fœdus observare suggestimus, et mentem regiam ad unitatis bonum cum eodem rege concorditer excolende litterarum nostrarum serie recolimus induxisse. Illud præcipue meditates, quod ex regis ipsius, tuæque concordia commoda immensa consurgerent negotiorum Dei, ad quæ vota nostra direximus prompta, sequeretur ac grata promotio, et discriminibus variis ex utriusque damnosa discordia suscitandis materia tolleretur. Sane si, prout credimus, tuæ speculationis examen circa negotium dicti regis veritas patefacta non præterit, dum initiis ejus atque processibus dexteram Domini liquido patet favorabiliter esse propitiam; dum ex ipsius felici regimine prosperi status imperii reformatio exspectatur; nisi omnino ab illius impe-

¹ Greg. I. IV. Ep. cur. III. — ² Ep. I. — ³ Ep. II. — ⁴ Ep. IV. — ⁵ Ms. Vail. sign. lit. C. num. 29. pag. 49. — ⁶ Ibid. ead. pag.

¹ Ext. ibid. pag. 114. — ² Ext. ibid. pag. 48.

dimento desisteres, beneplacito divino resistere, nec sine gravi discrimine reformando eidem imperio pertinaciter obviare, non immerito cense-
reris.

8. « Ideoque nos, de quorum cura præcipue inter Christi fideles pax et unitas procuranda requiritur; cum te ac eodem rege concordibus inæstimabilia bona consurgere, te autem ac ipso discordibus mala quodammodo inflabilia non tam verisimiliter, quam palpabiliter extinemus; apud excellentiam tuam quo frequentius, eo instantius, multiplicatis exhortationibus insistentes, serenitatem regiam iterato requirimus, monemus et hortamur in Domino, in remissionem tibi peccaminum intensis affectibus suadentes quatenus discriminosæ dissensionis nulla profecto tibi vel alii producturæ compendia, sed dispendia gravia probabiliter allaturæ actor vulgari delatione describi prudenter evitans, et imminentis ex dissensione hujusmodi stragis excidia, humana saltem compassionem in ejusdem regis Romanorum et tua reconciliatione præcicens ipsi, quem similiter ad hoc efficacibus inductionibus exhortamur, te ulterius ad plenum reconciliare non differas; sed ut regalem animum manifestius exhibeas amatorem pacis et concordæ ac tranquillitatis publicæ sectatorem, celeriter sic solida unanimitate conjungas, quod processuum nostrorum, quos ad promotionis ejusdem regis Romanorum consummanda solemnina prout utilitas publica exigit, continuare disponimus, quorumque impedimenta pati æquanimitè non possemus; experiamur te ad tuæ salutis meritum, et famæ præconium per rei evidentiam sedulum promotorem ».

9. Sollicitatus a Pontifice Othocharns, nuntii opera nonnulla concordæ capita miserat quæ cum ab iis, quæ antea transmissa fuerant, non discreparent, subiecit, non aliud ipsi respondendum videri, quam preces afferendas repetendasque, ut animum ad pacem ineundam flecleret; mitteret oratores, cum quibus pax confici posset, cum Rodolphus ad Sedem Apostolicam accederet. Fleeti ad concordæ et pacis consilia saluberrimis hinc Pontificis monitis non potuit Bohemus: sed concepit sinistram de Gregorio aversi in se animi, nimirum in Rodolphum hostem atque æmulum studii suspicionem: cum Pontifex Rodolpho in tuendis imperii juribus non defuturum professus esset: utque Pontificiam auctoritatem eluderet, suorum consiliis subornatus oratoris opera demittavit Gregorio, se ab illius judicio provocare. Quæ quidem provocatio, cum nulla ratione mixta atque inanis esset, nec nisi ab angustiore fastigio ad celsiorem dirigenda, Othocharns reprehendit Gregorius, pravis se consiliis irretiri passum esse: hortatusque est, ut ad pacem cum Rodolpho conciliandam animum converteret.

10. « Regi Bohemiæ illustri.

« Quid ita devotionem illum, quam protestatus es tolliens in te a tuis progenitoribus radi-

catam, absorbit; quid circumspectionem regiam sic a semitis rationis abduxit, ut in ea prorumperes, quæ nobis novissime per tuas litteras destinasti, non sufficimus admirari, cum causam non habeas: etsi occasionem proculdubio frivolam fingere videaris. Quæ namque causa filio suspicionis ad patrem, ipsum ad pacis commoda invitantem, ut ejus saluti provideat, commodis consulat, occurrat dispendiis, sibi ac suis quietem indulgeat et conservet? Quid aliud ex omnibus litteris excellentiæ tuæ super negotio charissimi in Christo filii nostri regis Romanorum illustris destinatis, intelligis? Quid iis adversum, vel diversum etiam, nisi perverso forte judicio ad sensum trahantur omnino contrarium, elicis ex eisdem? Numquid forte moleste tulisti, sicut nuntii tui habere videbatur assertio, quod in aliquibus illarum prædiximus nostri esse propositi, ut ejusdem regis justitiæ assistamus? Profecto si verbi mysterium attendisses, hoc nequaquam tuum animum molestasset. Cum enim justitia jus suum unicuique tribuat; dum justitiæ litigantium alterutrius assistitur, per consequens jus cujuslibet conservatur.

11. Quæ igitur injuria in prædicatione prædicta? Quæ in iis suspicionis occasio? Quæ appellandi causa, præsertim ab illo, qui supremi Judicis vices gerens superiorem non habet in terris? Numquid non appellatio gradum exigit, ut etiam non parem appellare sufficiat; sed a minori ad majorem gravatus appellet? Quid hic tuus, vel potius, prout verisimiliter præsumimus, tuorum consiliariorum inconsultus conatus habuit, nisi culpam? Quid aliud nisi præsumptionem admodum temerariam, et argumenta prætractæ tuæ protestationi contraria notabilis, et te omnino indecentis indevotionis expressit? Porro, fili charissime, ista materiam multæ commotionis ingerunt: sed cum nesciat ab amico charitas etiam læsa recedere, proculdubio non imprimunt cordi nostro. Sic enim personam tuam solitæ charitatis vinculis amplexamur, ut præmissa; quæ usque adhuc facilitati, vel aliorum malitiæ credimus imputanda, donec a te illa perceperimus ex sententia dicta esse; ipsam nec movere sufficiant, nec turbare. Ideoque licet eadem tui potissime contemplatione displiceant; cum per ipsa si forsitan in communem notitiam devenirent, et fama læderetur, et tuo non modicum favori decresceret; nihilominus tamen eundem tuum nuntium in illis parati eramus audire: nisi quod ipse prudenter attendens, quod, licentialis et absentibus multis ex nostris fratribus forum judiciale suspendimus quousque nos in terra Ecclesiæ cum tota nostra curia residere contingat, a petitione publicæ audientiæ supersedit; præsertim cum ex causa præmissa hujusmodi audientia nullum habuisset effectum, absente præcipue parte altera, nec vocata.

12. « Ad cor itaque, inelyte princeps, convertere : ingredi consistorium rationis, et ipsius pacate consiliis acquiescens, patris puritatem attende. Nos enim, nisi quæ inconsulte acta sunt, perseverantia patuerit animi fuisse iudicium, non desistemus a cæplis; sed tractatui concordie inter te ac regem prædictum, pacis auctore prævio, sic efficaciter insistemus, quod ipso faciente, qui potest non solum tibi et regi prædicto exinde, quantum in nobis erit, fluentia quietis affluent; sed imperio toti tranquillitatis lenitas arridebit. Dat. Belliquadri XI kal. Aug. anno IV».

13. *Belliquadri interest morti B. Raymundi Penafortii miraculis clari.* — Contulerat se Belliquadrum Pontifex, ut colloquium cum Alfonso rege Castellæ et Legionis iniret. Exposebat illud magna contentione rex, cum inani spe Pontificis ad sua vota pelliciendi teneretur : qua expectatione delusum, animoque exulceratum in Gregorium videbimus. Intentus¹ itaque Gallicæ protectioni, habitis Toleti regni conventibus, commissa filio Ferdinando publicæ rei administratione, superiori anno exeunte Valentian, inde Dertusam, et Tarracorem profectus a Jacobo rege Aragon. Barcinonem adductus Natalem Christi in ea urbe celebravit : in qua paucis post diebus, inenite anno millesimo septuagesimo quinto S. Raymundus Pennafortius, genere Catalanus, e vivis excessit; nimirum die Epiphaniæ sacro VIII id. Januarii, ut refert ejus gestor scriptor². Fuit vite sanctitate ac doctrina insignis, quem ideo Dominicane familiæ se addixisse aiunt nonnulli, ut commissam in juvene, quem ab eo sacro amplectendo instituto averterat, culpam resarciret. Sed eos refellit Franciscus Penia³, qui gesta sanctissimi viri antiquitus conscripta Notis accurate illustravit auxitque. Doctrinæ quidem insignia posteris rehta sunt monumenta, cum Gregorius IX ipsius, ut viri in utroque jure scientiæ laude florentissimi, opera ad decreta Pontificum in ordinem meliorem redigenda usus sit; eumque librum legendum in academiis, in foro ad dirimendas causas discutendum proposuerit. Scripsit etiam Summam egregiam, quæ eum diu manuscripta circumferretur, tandem typis mandata est. Qui ideo inter scriptores Ecclesiasticos jure merito ab auctoribus, qui de iis agunt, recensetur. Nec minor sanctitas eum tanta doctrina conjuncta erat, ut plura ostenderunt ab ipso patrata miracula : quæ percensere non est opus, cum a pluribus ac recenter a Joanne Bolando⁴, qui egregio pietatis studio, summa diligentia, immensoque labore Acta sanctorum collegit, scriptis mandata sint, eorumque memoria apud Barcinonenses efflorescat. Inter quæ sulcatum ab ipso in pallio non madido Balearicum mare, et quadraginta⁵ mortuos ad vitam ejus opera exci-

tatos non præterimus : ipsiusque opera institutos in Catalaunia fidei censores ad excindendos hæreticos, qui sæpius ex Narbonensi Gallia in eas terras profugiebant. Curatum magna pompa illius funus, ac duorum Jacobi Aragoniæ, Alfonsique Castellæ et Legionis regum præsentia cohonestatum, tradunt Surita¹ ac Mariana². Quibus consentiunt ea, quæ refert Clemens VIII in Diplomate³, quo ipsi sanctorum honores, ineunte nostro sæculo, anno nimirum mcci, decrevit.

« Omnibus demum virtutibus cumulatissimus, devexa jam ætate, in perpetua quadam erat animi vigilia expectans Dominum ut ad caelestes nuptias ab eo vocaretur. Igitur annos fere centum natus, cupiens dissolvi et esse cum Christo, in lethalem morbum incidit : atque sacramentis omnibus rite munitus, orantibus ad lectulum fratribus, deficiente sensim omni vite sensu, ipso die Epiphaniæ Barcinone obdormivit in Domino anno salutis mcccxxv. Vulgata ejus morte ingens hominum concursus ad monasterium videndi causa repente factus est : ac tanta fuit sanctitatis ejus apud omnes opinio, ut multi episcopi, complures prælati, ac nobiles viri, clerus etiam et populus Barcinonensis universus funus ejus summa doloris significatione sint prosecuti. Communem vero illam ejus sanctitatis famam auctoritate sua magnopere auverunt Alfonsus Castellæ et Jacobus Aragoniæ reges, qui ad ejus exequias sua præsentia cohonestandas, comitantibus filiis ac domesticis omnibus, summa cum veneratione et fama sanctitatis beati hujus viri convenerunt. Itaque corpus ejus magno totius civitatis luctu ac principum virorum dolore honorifice humatum est : quod paucis annis post in sepulchrum marmoreum translatum fuit. Barcinonensis populus B. Raymundo vita functo, quasi totius patriæ lumine extincto, merore afflictus graviter angebatur : atque ob recentem virtutum ejus atque beneficiorum memoriam eo carcere omnibus acerbissimum erat : sed pater misericordiarum et Deus totius consolationis, qui secundum multitudinem dolorum consolationibus suis timentium se corda lætificat, B. Raymundi meritis beneficia in omnes conferendo, plebem suam mirifice recreavit : nam fidelissimi hujus servi integritatem et sanctimoniam, multis quidem in vita miraculis claram, pluribus signis post obitum ingenti omnium letitia comprobavit».

Insigne illud est, quod narrat Penia⁴, cum ex ejus sepulchro suavissimus odor efflavit : Die IV Aprilis mxcvi, quo archiepiscopus Tarracoenensis, et episcopi Barcinonensis et Vicensis beati viri sepulchrum exploraverunt, Ludovicus de Claramont, qui sexdecim annorum spatio olfactus facultate privatus, dum sepulchrum aperiretur,

¹ Marian. l. XIII. c. 22. — ² Leander de vir. illust. Ord. Præd. l. I. et apud Sur. tom. I. die VI Januar. Surit. Annal. l. III. c. 94. et alii. — ³ Pen. in Not. ad. c. 4. Vite S. Raym. — ⁴ Jo. Boland. tom. I. die VII Januar. — ⁵ Leand. ubi sup. Sur. l. III. ubi sup.

¹ Leand. ubi sup. Sur. l. III. ubi sup. — ² Marian. l. XIII. c. 22. — ³ Ext. in Bullar. in Clem. VIII. — ⁴ Penia in Vit. S. Raymund. l. II. c. 106.

interfuerat, olfactum recuperaverat; simulque suavissimum ex sepulchro odorem prodeuntem senserat. Eundem suavissimum ac pæne caelestem odorem multi testes, quorum attestations in Aetis relatas iudices legitimo iudicio exceperant se percepisse affirmaverant: addebantque nonnulli non eo modo die, quo celeberrima solemnitate sepulchrum apertum exlitterat; verum diversis quoque aliis temporibus ex foramine quodam, in eodem sepulchro existente, suavissimum odorem, quem illi tantum, quos Deus eo honore et gratia perfrui vult, percipiunt, exire solere». Haec de S. Raymundo: nunc ad intermissam de Alfonso Castellæ rege redeamus.

14. *Ibidem cum Pontifice agit Castellæ rex Alphonsus demum imperii iuribus ccedens.*—Adiunt Surita et Mariana, Jacobum regem Alfonsi generi consilia hand probasse, ac multis verbis a Belliquadrensi cum Pontifice ineundo colloquio abducere conatum; cum jam, imperii causa Rodolpho adjudicata, Gregorium e sententia discessurum nulla spes esset; Alfonsum tamen, qua putabat florere gratia innoxium fiducia, retrahi a suscepto itinere non potuisse. De eo acturi colloquio, nonnulla ex Pontificiis litteris præmittenda sunt, quæ ad viam illi sternendam præcessere. Postulanti Alfonso annuerat Philippus, ut ditionem suam inveniendi huiusmodi colloqui causa ingrederetur; ea tamen lege, ut armatum militem secum non duceret: quamobrem offensus Castellæ rex questus erat apud Pontificem videri sibi a Philippo contra dignitatem suam interdicti, ne satellitio regio stipatus accederet. Cui Gregorius non ita rem interpretandam respondit. Ut tamen regis Francorum voluntatem exploraret illustraretque, litteras a Philippo ad Alfonsi gratiam, quibus regii corporis stipatores nonnullasque equitum turmas adducere permissum erat, obtulit, quas Valentino episcopo Alfonso tradendas misit¹. Quo vero Castellæ regem venientem debitis officiis prosequeretur, archiepiscopo Narbonensi munus excipiendi regis, atque ad se deducendi, qua par erat honorificentia, commisit²: «Charissimum in Christo filium nostrum regem Castellæ ac Legionis illustrem ad nostram presentiam accedentem desiderantes, prout decet, multipliciter honorari, fraternitatem tuam monemus attentius et hortamur, per Apostolica tibi scripta mandantes, qualenus eidem regi per totam terram tuam, per quam eum transire contigerit, honorificentia tanto principi congruenti exhibita, ipsum postmodum ad nos personaliter comiteris». Magistratui vero Belliquadri curam demandavit³ ut sibi, regi et cardinalibus aedes congruas apparet.

Visum quidem Gregorio fuerat locum angustiore esse ad Pontificiam regiamque familiam excipiendam; atque ideo decreverat Tarascone

morari, dum Castellæ rex Belliquadri consisteret: cui tamen ut gereret morem, cum aliquibus cardinalibus in idem oppidum se conferre pollicitus: «Volentes, inquit, in hoc tuæ condescendere voluntati, deliberavimus venire Belliquadrum, at quibus ex dictis fratribus nobiscum inibi moraturis, reliquis vero remanentibus Tarascone. Decet itaque ut sic dictam comitivam tuam circumspectio moderetur, quod multitudine, quam loci arcitudo non patitur, providentia moderantes exclusa, incommoditales prædictæ, quas conjectura minatur, provisionis tuæ diligentia excludantur. Dat. Aurasiæ etc.»

Ingressum Gallias octavo a Paschate die Alfonsum, ac toto vere et parte æstivi temporis egisse Belliquadri cum Pontifice, refert Surita⁴, de quo familiari congressu Mariana meminit⁵ regnetque coram Gregorio in cardinalium cœtu conquestum de Germanis, qui pendente suæ electionis controversia alium elegissent: si quod in ea dubium erat, erepto æmulo Richardo, sublato esse: Hispaniam ob irruptiones Barbarorum deserere antea non potuisse: nunc vero relicto in patria filio geminæ proles jam patre, imperium ipsius auspiciis capessiturum: tum obtestatum, ne in juventute parta in eo ætatis flexu sibi eripi pateretur. At Pontificem causas exposuisse (quod factum antea abunde vidimus) cur novum Augustum creare licuisset: Richardi obitu nullum jus illi accessisse: cessasse imperio: priora in eum Germanorum studia refrixisse: nullas vires contra Germanorum consensum pares futuras; et Christianam rem in periculum adductum iri. Addit auctor Alfonsum ita repulsam passum alias spes tentasse, contendisseque Sueviæ principatum ad se materno jure pertinere; nova a Rodolpho affectum injuria, qui illum invasisset. Conquestum præterea Henricum fratrem teneri in vinculis a Carolo, ac Philippum Francorum regem regni Navarræ procuracionem invasisse: cum, repetitis antiquis iuribus, illud ad Castellanam coronam revocaret.

Exambriverant post Henrici regis mortem Navarræ sceptrum finitimi reges: ac regem Aragonum imitæ olim a Sanctio adoptionis, de qua a nobis suo loco est actum⁶, specie affectasse, pluresque in suas pellexisse partes, Surita refert⁷. Regina vero una cum filia Joanna impubere inter medios tumultus, cum alii Castellano, Aragonio alii, alii Gallo staderent, profugiente in Gallias, Philippus rex Francorum conjungendi Gallico illius regni avidus, a Gregorio contendit, ut leges canonicas ad filii Ludovici et Joannæ, qui tertio consanguinitatis gradu erant conjuncti, gratiam solveret. Cæterum Pontifex, cum initio ab ea re ob aliorum regum æmulationem abhorreret, demum

¹ Ext. Greg. lit. ad episc. Valen. in Cod. Vall. sig. lit. e. num. 49. pag. 112. — ² Ibid. pag. 113. — ³ Ibid.

⁴ Surit. l. III. Annal. c. 93. Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIII. c. 5. — ⁵ Marian. Hist. Hisp. l. XIII. c. 22. — ⁶ An. Chr. 1234. num. 52. — ⁷ Sur. ind. l. II.

tuendæ rei Gallicæ studio assensit, ut Joanna non Ludovico Gallici sceptri hæredi, sed Philippo secundo natu, quem tamen postea brevi, mortuo fratre, utrumque sceptrum gestasse visuri sumus, nuberet : ac ne ab Alfonso Castellæ rege, cum quo Belliquadrense colloquium erat initurnis, importunis precibus de Joanna alieni e nepotibus thoro jungenda fatigaretur, mox Francorum regi Diploma tradidit : de quibus in Ms. Codice Vallicellano extant Gregorii litteræ ¹. Adeptus ita in Navarram jura Francorum rex Philippus, fractis pulsivse adversariis, eam armis subegit, ut Ptolemæus Lucensis in Ms. historia Ecclesiastica subjectis verbis refert ² : « Rex Franciæ exercitum parat ad intrandum Navarram pro filio suo Philippo, qui filiam regis Navarræ accepit in uxorem, cui et successive debebatur regnum præfatum, ac comitatus Campaniæ. Vadens igitur in Navarram exercitus ejus, Pampiloniam expugnavit et certam partem destruxit propter rebellionem. Insuper et quidam nobiles, rebellantes (contra) dominium Franciæ, fugiunt in Aragoniam et Castellam, sic rex Franciæ usque in hanc horam dominus est et Navarræ ». Agunt pluribus de Pompeiopoli expugnata a Carolo comite Atrebatensi, et regno universo in Gallorum potestatem redacto Gallici et et Hispanici scriptores ³ : sed hæc nobis suffecerint. Nunc redeo ad Alfonso Castellæ regem, qui ob hæc a Gallo gravissime est abalienatus, nullaque re a Gregorio impetrata, præcipiti æstate a Pontificio colloquio iratus discessit ⁴.

15. Regressus in Hispaniam, abjecta imperii insignia resumpsit ⁵ sigilloque imperiali usus est, atque ad Germaniæ et Italiæ federatos principes scripsit, ut illius eausam adversus Rodolphum tuerentur : sui non fuisse consilii juribus imperii abscedere. Quibus acceptis Gregorius, cum Belliquadro Lausanam iter intenderet, ut cum Rodolpho rege Romanorum, quem, ut ad imperii litem accederet, ad colloquium de rebus ad imperium et rem Christianam spectantibus habendum sollicitasse vidimus ; Hispalensi episcopo provinciam dedit ⁶ ut incusso censurarum terrore Augusti nomine sigilloque abstinere moneret.

« Archiepiscopo Hispalensi.

« Obdandum super negotio imperii pacificum orbi statum novit tua fraternitas, non grandia postposuisse negotia, multos sustinuisse labores, et gravia tedia non vitasse. Quod de Omnipotentis misericordia fuisse supponebamus obtentum, postquam charissimus in Christo filius noster rex Castellæ ac Legionis illustris super eodem negotio nostris beneplacitis acquievit. Sed, sicut multorum fide dignorum assertionem didicimus, dictus rex in suis litteris se regem Romanorum intitulat sicut

prius, et sigillo utitur litteris et impressionis lypario intitulationem hujusmodi exprimentem : super quo nos etiam aliique sue litteræ instruxerunt intitulatione taliter et impressæ. Habet etiam hujusmodi assertionis adjectio, quod idem rex varias litteras quampluribus magnatibus Alemanniæ, necnon et communitatibus Italiæ destinavit, affirmans in illis, se a dicto imperii negotio nec destitisse, nec velle desistere ; sed plenis conatibus illius prosecutioni vacare. In his autem utrum, sicut regalem decet excellentiam, debitum sue promissionis observet, satis intelligunt qui rem sciunt. Ideoque fraternitatem tuam monemus, rogantes et hortantes attente, nihilominus in virtute sancte obedientiæ tibi districtè præcipiendo mandantes, quatenus aliquibus ad hoc, de quibus expedire videris (inter quos dilectum filium priorem de Lunello capellanum nostrum, si ejus facile possis habere copiam, presentem esse volumus) convocatis memoratum regem diligenter monere, ac efficaciter inducere studeas, ut ab his et similibus omnino desistat, sigillo ac intitulatione præmissis de cætero non usus : alioquin omittere non poterimus, sicut nec etiam deberemus, quin remediis, quæ facti qualitas exiget, talibus, quantum cum Deo fieri poterit, obviamus. Quidquid autem super his actum fuerit, et specialiter responsione ipsius regis super præmissis, nobis per tuas patentes litteras harum seriem, et eorum qui præsentibus fuerint nomina continentes, fideliter intimare procuras. Dat. Valentie id. Septembris anno IV ». Impositum sibi munus obvicit archiepiscopus, cui Alfonso monenti, ne regis Romanorum nomen, cujus, jure cesserat, contra fidem datam, magna rei Christianæ perniciæ, affectaret ; respondit se ea de re deliberaturum. Cujus responsi certior factus Gregorius, repetitis imperiis coëptis instare præcepit. Qua de re Viennæ IV kal. Octobris extant exarate litteræ ¹.

16. *Bellum sacrum contra Africanos in Hispaniam irruentes.* — Perfecit ² demum archiepiscopus Hispalensis Ecclesiasticæ execrationis denuntiatione, ut Alfonso nomine et insignibus imperialibus sibi temperaret : cui decimæ Ecclesiarum in sumptus belli Maurici concessæ ; de quibus Lausanæ pridie idib. Octobris hujus anni in Regesto Pontificio extant litteræ ³. Adegit quidem ad id Alfonso mutatus repente in contrarium secundarum rerum status ; gemina nimirum a Marrochitanis et Granatensibus accepta clades. Agit pluribus de ea Africanorum in Hispanias irruptione Mariana, ac refert ⁴ ut Nummius Lara tutando Bæticæ limiti præfectus, cum se arcis munitione tueri posset, hosti obviam progressus barbarorum multitudine, quorum acies initio retuderat, obrutus sit magna suorum clade. Mense Maio id prælium commissum : quo audito sacrum, dato crucis

¹ Codex Vall. sig. lit. C. num. 49. pag. 47 et 114. — ² Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIII. c. 36. — ³ Nang. in gest. Phil. Surit. ind. l. II. an. 1274. Marian. de rebus Hisp. l. XIV. c. 3. — ⁴ Ibid. l. XIII. c. 22. — ⁵ Surit. l. III. c. 93. Marian. l. XIII. c. 22. — ⁶ Lib. IV. Ep. cur. XI.

¹ Lib. IV. Ep. XII. — ² Sur. l. III. Annd. c. 93. Marian. l. XIII. c. 22. — ³ Lib. IV. Ep. cur. X. — ⁴ Marian. l. XIV. c. 1.

symbolo, archiepisc. Toletanus militiam contraxit, ut lapsas res redintegraret, cui in Sarracenos prosilire meditantibus, Gregorius, Belliquadri cum esset, adjecit ¹ animos : « Gaudemus in Domino, et lætamur in tuis laudibus gloriantes, quod sicut grantantes accepimus, et utique acceptamus, illo, qui ubi vult spirat, tibi timorem sui nominis et amorem salubriter inspirante, zelo fidei Christianæ succensus, imo Christi flagrans amore, ad Christianorum succursum decertantium contra perfidos Sarracenos (qui congregata de partibus Africae multitudine contumaci, proditorie regnorum et terrarum charissimi in Christo filii nostri reges Castellæ ac Legionis illustris fines ingressi, fideles illarum partium populos hostilibus impugnant ingressibus, et truculenta impetunt feritate) desideranter aspiras, ad assumpto vivificæ crucis signaculo te prompto spiritu devovens, te ad executionem voti magnifice præparas et accingis, etc. Datum Belliquadri III non. Sept. an. iv ». Ad incendendum alliciendumque militem, criminum, quæ sacra confessione expiata essent, veniam amplissimam atque alia privilegia ipsius signa securis impertivit. Erat is Sanctius ² Aragonum regis filius, qui in acie a Barbaris confossus est mox : illi amputatum caput, ac sinistra manus Pontificio annulo insignis obruncata. Cumulatæ eæ clades Ferdinandi sceptri hæredis intempestiva morte, qui ut in præsentem ingentem luctum attulit, ita in futurum ingenium bellorum causas reliquit. Susceperat ex uxore Blanca S. Ludovici filia Alfonso et Ferdinandum filios, quibus transmissam paterno jure regni hæreditatem Sanctius patruus eripuit, contendens ad se, ut qui proximo gradu cognationis Alfonso regem superstitem contingeret, successionem devolutam. Sed de secuto inde bello inter Gallos et Hispanos agetur inferius : jam de Mauricio institutum sermonem absolvimus.

17. Accessit in illius belli societatem Petrus Jacobi regis Aragonum major natu filius. Antequam vero in hostem pergeret, celebratis regni conventibus, Jacobus nepotis ex Petro filio dignitati consuluit, ut si in bello Mauricio ille occumberet, Jacobo Alfonso nepos, exclusis patruis ipsius Jacobi filiis, sceptro succederet : in ea re Ferdinando Castellæ principe ad sopienda bella longe cautior. Legavit vero Petrus ad Pontificem, antequam Belliquadro discederet, Valentinum episcopum, ut suscepta tuendæ fidei bellique in Sarracenos ex Apostolico arbitrio gerendi consilia aperiret. Cui pium adeo ardorem est gratulatus Gregorius ³.

« Nobili viro Petro primogenito charissimi in Christo filii nostri regis Aragonum illustris.

« Venerabilem fratrem nostrum Valentinum episcopum excellentiæ tuæ devotum, et dilectum filium fratrem Petrum de Ordine Minorum, et

nobilem virum Arnaldum Dei, tuæ magnitudinis nuntios, quos nuper ad nostram præsentiam destinasti, benigne recepimus; et lætantes audivimus, quæ nobis de tuo laudabili proposito retulerunt. Habet enim ipsorum assertio, quod tu non ingratus beneficiorum acceptor, datam tibi a Deo potentiam grata recognitione cognoscens, proponis illam in ejus servitiis exercere, id offerens pro nostris beneplacitis te facturum. Nos itaque oblationem tam acceptam multipliciter acceptantes, in ea tibi specialiter congaudemus. Speramus enim in illo, qui talem tibi spiritum inspiravit, quod ipso te in hujusmodi proposito conservante, qui potest et actus dirigente, qui novit animæ tuæ salutem; quam prosequeris, proculdubio assequeris. Cæterum volumus magnificentiam tuam non latere, quod charissimo in Christo filio nostro regi Francorum illustri per eosdem nuntios in favorem tuum litteras efficaces, prout decere vidimus, destinamus. Dat. Belliquadri, etc. »

18. *De regno Navarræ lis inter Petrum regis Aragonum filium natu majorem et regem Francorum.* — Extant eæ ad regem Francorum in Vallicellano Codice ¹ litteræ, quibus rogat, ut Petri principis oratores perhumaniter accipiat, atque amicitiam cum ipso redintegret : cum arma augendæ divini numinis gloriæ consecrare meditetur : « De dilecto filio nobili viro Petro, primogenito charissimi in Christo filii nostri regis Aragonum illustris, fidei nobis testimonia referunt, quod ad Dei servitia sincerum gerat affectum, suasque in illis vires, firmato ad hoc proposito, pro nostro beneplacito cupiat exercere. Hinc ipsum, tibi affinitate conjunctum, benignitatis commercio desideramus uniri, ut ad utiliorem eorumdem negotiorum promotionem regali potentia utilis uniatur. Datum Belliquadri ».

19. Intercesserat ² Petrum principem inter ac Philippum gravis de regno Navarræ controversia, cum uterque Joannem sceptri hæredem filio dare conjugem meditaretur : excesserat enim e vivis superiori anno die S. Magdalenæ sacro Henricus Navarræ rex. Porro, ut paulo ante dixi, egerat cum Gregorio Philippus rex, ut Apostolica auctoritate legem de gradibus consanguinitatis ad Ludovici filii et Joannæ puellæ gratiam, ut matrimonio conjugarentur, solveret. Aderebat gravissimas, ut Gregorium ad vota flecteret, rationes; Campaniam et Briam nobiles regni Gallorum provincias ad Joannam successionem spectare, quæ si alteri quam Gallo principi nuberet, regnum in discrimen ab externis adduceretur. Quibus permotus sanctissimus Pontifex, cum etiam Joannam in regis potestate videret, ita Gallico regno consuinerat, ut tamen aliis regibus nimia Gallorum potentia, conjunctis iis regnis, includenda non esset : beneficium enim e cardinalium consilio

¹ Ead. Ep. x. — ² Marian. l. xiv. c. 1. — ³ Cit. Cod. Vall. pag. 53.

¹ Cit. Cod. Vall. pag. 53. — ² Nang. de gest. Phil. Franc. reg. Surit. l. m. Annal. c. 89. Marian. l. xiii. c. 12. et l. xiv. c. 1.

non in Ludovicum sceptri Gallici heredem, sed Philippum secundum natu contulerat ¹. At eo beneficio non contentus Philippus, cum ea regna coire perpetuo nexu vellet, contendit iterum a Gregorio, ut collatum Philippo secundo natu beneficium in Ludovicum Gallicæ coronæ heredem transfunderet : cuius petita repulit Pontifex, ac Simonem card. A. S. L. regem ab eo consilio revocare jussit ².

20. Regiis insigniis hoc anno exornatam Mariam Henrici Brabantiae ducis filiam, quam Philippus rex, priore uxore defuncta, sibi junxerat, refert Nangius ³ : remque solemnem pompa Parisiis a Rhemensi archiep. perfectam : ac Gillone archiep. Senonensi querente suis juribus detractum, cum Rhemensis non foret extra provinciam reges Gallos reginasve corona redimere; coram legato card. Simone tit. S. Cæcilie regis nomine responsum fuisse, sacellum regium, in quo ritus celebratus erat, a Romanis Pontificibus immunitate donatum. Parisiensis porro episcopus ad id muneris a rege non est adhibitus, cum ab illius gratia excidisset. Quem quidem ab eo oppressum ostendunt ad Philippum Gregorii litteræ ⁴, quibus arguit Parisiensis Ecclesie jura violasse : « Si ad venerandam Parisiensem Ecclesiam aciem mentis nostræ convertimus, occurrit quod ea, quæ cum ipso geruntur latere nequeunt; sed facile diffunduntur in orbem, cum de universis mundi partibus convenientes Parisios, eam quasi spectaculum in specula positum contemplantur; occurrit quod eadem Ecclesia et pastores ipsius, eorumdem progenitorum et tuis quasi peculiariter inherentes affectibus, dexteram vestram singulariter sensere propitiam : quodque memoratus episcopus, et eadem Ecclesia sub alarum umbra tuarum sperant, quod ab eis aliorum iniquitas transeat, et regie protectionis auxilio quævis vexatio ejusdem excludatur. Nonne igitur digne molestum, si prætextu ejusdem quæstionis vel prædicti episcopus et Ecclesia præsumantur mole regalis potentie opprimi, vel excellentia regia quoquo modo de ipsorum oppressione noletur ? »

21. *Lusitanie præsules ab Alphonso oppressos tuetur Pontifex.* — Defendit pari constantia Gregorius oppressos in Lusitania ab Alfonso rege præsules, hac edita Constitutione ⁵ :

« Ad perpetuam rei memoriam.

« De regno Portugallie contra dudum et nunc, propter peccata forsitan populi, regnantes in ipso ab olim ingens clamor ascendens, in gentes et regna illorum diffudit infamiam; et exclamans in eo sancta prosterni, Ecclesias, personas Ecclesiasticas, et libertatem ipsarum non conculcari tantummodo, sed quasi omnino subverti; regnum ipsum cum suis habitatoribus per regnantes eos-

dem non regi vel dirigi, sed velut datum in prædam ab ipsis et suis tanquam a prædonibus inhumane tractari, undique diripi totaliterque consumi : diversorum Romanorum Pontificum prædecessorum nostrorum, et nostras aures percussit, et ad prædictorum correctionem, ipsiusque regni directionem eo specialius illorum et nostrorum excitavit officium, affectu animos, provocavit affectus, quo idem regnum, quod est Romane Ecclesie censuale, ipsi Ecclesie specialiori jure tenetur. Dudum siquidem cum ad felicis recollectionis Honorii papæ prædecessoris nostri audientiam validis multorum clamoribus pervenisset, quod quondam Alfonsus Portugallie rex, timorem divini nominis et amorem damnabiliter a se procul abiciens, et tanquam ad ejusdem regni et habitatorum suorum conculcationem, seu potius desolationem extremam, et subversionem omnimodam Ecclesiasticæ libertatis in spiritu tyrannicæ persecutionis anhelans; inter cætera gravia et enormia, quibus contra se ultionum Dominum provocabat, sacrosanctam Ecclesiam sponsam ejus in regno ipso ancillare pro viribus satagebat, tam cathedraibus, quam aliis Ecclesiis, necnon monasteriis, hospitalibus, domibus aliisque religiosis locis et clericis dicti regni collectas et alia importabilia gravamina præsumptuosus imponens, alias eandem diversis et variis afflictionibus opprimendo; præfatus prædecessor eundem Alfonsum per suas litteras rogandum, monendum duxit attentius et hortandum, obsecrans per aspersionem sanguinis Jesu Christi, ut culpas suas humiliter recognoscens, converti ad Dominum festinaret; et ab Ecclesiarum ac personarum Ecclesiasticarum molestiis et gravaminibus omnino desistens, bonæ memoriæ archiepiscopo Bracharensi, qui hujusmodi occasione gravaminum in eundem regem ac nonnullos complices excommunicationis, et terram ipsius metropolitana sibi lege subjectam interdicti sententias duxerat promulgandas, de damnis et injuriis archiepiscopo irrogatis, eidem satisfactionem plenariam exhiberet, certis super hoc executoribus deputatis, adjectisque comminationibus gravibus et diversis, quæ de regni etiam amissione formidinem ingerebant.

22. « Cumque quondam Sanctius ipsius Alfonsi filius in regno successor eodem, tanquam in ipsum cum sanguine hujusmodi pravitate dilusa, fugienda sequens vestigia genitoris, excessus enormes in Ecclesiasticas et religiosas personas non minus, imo magis perniciose committeret, prava quædam et iniqua inter cætera prosequendo statuta, quæ proavi sui profana præsumitur edidisse præsumptio; et per quæ personarum ipsarum injuriæ ac infamiationes graves, domorum quoque infractiones, bonorum spoliationes et dirptiones frequentius contingebant; piæ memoriæ Gregorius PP. IX prædecessor noster, cum ad ipsum præmissa per clamoræ insinuationis infamiam devenissent, intendens et ejusdem Sanctii

¹ Col. Vall. Ms. sig. lit. C. num. 49. pag. 114. — ² Ibid. — Nang. in gest. Phil. reg. Franc. — ³ Est. ibid. pag. 49. — ⁴ Greg. X. l. iv. Ep. XLIV. Ext. etiam in Formul. Mar. Ebul. pag. 361. num. 3279.

saluti consulere, et Ecclesiarum ac personarum ipsarum indemnitatibus providere; dicto Sanctio inter alia districtius inhibuit per suas litteras speciales, ne per se vel officiales aut vassallos suos personas easdem infamare, vel earum domos infringere, seu bona ipsarum quovis modo diripere attentaret, ab earundem gravaminibus et molestiis quibuscumque penitus abstinendo: et certis super iis executoribus deputatis, graves comminationes et duras idem Gregorius prædecessor adjecit.

23. «Recolendæ insuper recordationis Innocentius papa IV, prædecessor noster, querelis multimodis et clamoris delationibus excitatus: et inter alia intellecto, quod idem Sanctius, ejusdem regni gubernatione suscepta, Ecclesias et monasteria consistentia in eodem, in gravem divinæ majestatis offensam et conculcationem Ecclesiasticæ libertatis, exactionibus et oppressionibus plurimis per se ac suos immaniter afflixerat, et affligere non cessabat, et ab aliis pro ipsorum libito libere permittebat affligi; cupiens regnum ipsum, tot tribulationum adversitate depressum, per alicujus prudentis industriam relevari; cum præfatus Sanctius, quem per suas litteras idem Innocentius prædecessor rogandum duxerat attentius et hortandum, specialibus super hoc monitoribus deputatis, ut præmissa celeri emendatione corrigeret, ac in consilia se reduceret meliora; in deterius semper converteret actus suos, et mala malis, tanquam in sensum datus reprobum, cumlaret; barones, communitates, seu consilia tam civitatum quam castrorum aliorumque locorum, ac universos milites et populos per regnum constitutos prædictum, per certas sub certa forma confectas litteras, de fratrum suorum consilio, monuit, rogavit et hortatus extitit: dans nihilominus illi districtius in præceptis, ut clarissimum in Christo filium nostrum Alfonsum Portugaliæ regem illustrem, tunc comitem Boloniensem, ejusdem Sanctii germanum, per quem sperabat ipsius regni miserabilem statum ope comite cælestis auxilii relevandum; cum prædictum Alfonsum ad curam et administrationem generalem et liberam dicti regni Apostolicæ Sedis auctoritas assumpsisset; devote recipere sibi in omnibus et per omnia intendere procurarent, deputatis eidem certis executoribus in hac parte, prout hæc omnia eorundem prædictæ litteræ plenius attestantur.

24. «Porro processu temporis sæpefatus Alfonsus rex, ad ejusdem regni prælatorum instantiam, ad curam et custodiam dicti regni, ac defensionem prælatorum ipsorum, necnon religiosorum, et totius cleri, et monasteriorum, Ecclesiarum, viduarum, orphanorum cæterorumque in illo degentium per sedem eandem, prout præmittitur, evocatus; licet certos ex parte prælatorum ipsorum articulos sibi oblatos Parisius, ac præmissas provisiones Apostolicas in prædictis eorundem prædecessorum Honorii et Gre-

gorii litteris comprehensos, se cum ipsius regni dominium quomodocumque adeptus foret titulo, adstrinxerit juramento præstito servaturum, prout in litteris inde confectis, et quondam magistrorum Joannis Sedis Apostolicæ capellani Carnotensis, et Lucae decani ac Petri cancellarii Parisiensis Ecclesiarum, aliorumque clericorum tam religiosorum quam sæcularium, necnon et quorundam nobilium sigillis munitis plenius continetur; tam grandis tamen honoris, ab ejusdem sibi Sedis benignitate collati, quasi omnino immemor, tantique beneficii gratiam minime recognoscens; sed ad eam prorsus ingratus, juramenti religione contempta, quam cautius custodire debuerat, non solum provisiones et articulos supradictos servare contempsit, verum etiam quamplura contra prælatos et Ecclesiasticos religiosos, clerum et populum sæpeditos, ac libertatem Ecclesiasticam commisit enormia, sicut fama, imo verius infamia publica protestatur, etc.» Subdit Pontifex, ut fessi illius persecutione Martinus Bracharensis et plures alii episcopi perfugerint ad Sedem Apostolicam, ut violatum jus Ecclesiasticum assererent: quamvis Bracharensi et Compostellano archiepiscopis vita functis, data sint Apostolica imperia Alfonso regi, ut ab invadendis Ecclesiasticis opibus sibi temperaret; ac monita inculcata jussu Pontificio a religiosis viris, ut datæ fidei, ac regii muneris meminisset, isque variis verborum effugiis momentum diligentiam omnem ac sollicitudinem eluserit. Quibus permotus Gregorius hæc decrevit, ne ruenti Ecclesiasticæ rei deesset:

25. «Nos igitur, qui ex debito pastoralis officii de fidelium statu pacifico sollicitis studiis cogitare tenemur, tot et tantas iniquitates tanto continuatas tempore; imo potius tot temporum et successuum continuatione incorrigibiliter obfirmatas, nequentes ulterius, urgente conscientia, conviventibus oculis pertransire, sed prælatis, Ecclesiis, monasteriis, clericis, aliisque personis Ecclesiasticis, cæterisque habitatoribus dicti regni super tot importabilibus gravaminibus, afflictionibus, et pressuris benigno compatiens affectu; ac volentes etiam paci et tranquillitati eorundem regni prælatorum, Ecclesiarum, monasteriorum, clericorum et aliorum in illo degentium paterno sollicitudinis studio providere, de Apostolicæ plenitudine potestatis, et fratrum nostrorum consilio statuimus et ordinamus, quod idem rex obliget se stipulatione solenni, præstito juramento, ad observandum quod in prædictis eorundem Honorii et Gregorii prædecessorum litteris continetur, et quæ, ut præmittitur, Parisius juravit, et quod nullo unquam tempore veniet contra ea. Promittat etiam, quod sui successores in regno prædicto, in quibus hujusmodi jam quasi hæreditariæ pravitatis in tot eorum sine interruptione radicate prædecessorum exempla non immerito metuuntur, infra annum postquam gubernacula ipsius regni susceperint, se modo simili obligabunt, et super

hoc idem rex suas patentes litteras tam juramentum, quam totius promissionis hujusmodi seriem continentes sua plumbea Bulla bullata confici faciet dilecto filio electo Braeharensi, et venerabilibus fratribus nostris Egitanensi, Colimbriensi, Portugalensi, Ulixbonensi, Silvensi, et cæteris ipsius regni episcopis, eorumque successoribus et procuratoribus eorundem; singulis videlicet singulas concedendas.

26. « Statuimus insuper, ordinamus, et providemus, quod quaecumque aliquos in barones, alferazes, seu signiferos, majordomos, cancellarios, superjudices, consiliarios, almozarifos, prætores, meyrinos et alios officiales publicos in regno assumet eodem, ipsos, antequam suorum officiorum executionem concedat eisdem, jurare faciat, quod ipsi non erunt in consilio, auxilio vel favore, quod dictus rex vel aliquis de suis contra prædicta provisiones et contenta in forma præmissi juramenti regis ejusdem, aut contra Ecclesiasticam libertatem quidquam faciat, et ipsi ea inviolabiliter observabunt, et a suis subditis faciendū observari; quodque nobiles viros Dionysium et Alfonsum filios suos, alferaz, majordomum, cancellarium, barones, superjudices, consiliarios almozarifos, meyrinos, prætores, iudices et alios officiales regni ejusdem qui jam instituti administrant, faciat præstare simile juramentum; et quod dicti successores sui hoc ipsum de suis baronibus, alferazibus, majordomibus, cancellariis, superjudicibus, consiliario, almozarifis, prætoribus, meyrinis iudicibus regni sui officialibus et ordinariis observabunt. Providemus etiam, ordinamus atque statuimus, quod nominatus rex pro se et omnibus de regno et dominio suo bona fide et sine fraude præstet, et concedat perpetuam securitatem et pacem prædictis electo et episcopis, ac eorum familiis, et rebus, ac aliis, qui hactenus adstiterunt eis in dicti prosecutione negotii, vel deinceps adstiterint, aut præstiterint consilium, vel favorem, quod eis in personis vel rebus suis intrando, morando, vel exeundo regnum prædictum, quoties et quando suis viderint utilitatibus expedire, non offendet, nec offendi, quantum in eo fuerit, per aliquem patietur: quodque idem rex remittat prælati, eorum familiis, et aliis supradictis omnem rancorem et odium, si quod contra ipsos concepit, aut aliquem eorundem, vel saltem in abstinendo ab offensis eorum, et faciendū alios abstinere, provide se habebit ad ipsos ac si adversus eos nullum rancorem vel odium concepisset. De hujusmodi autem securitatis et pacis infractione ipsum ita per omnia teneri decernimus, sicut juxta consuetudinem regionis teneremur, si treugam forsitan infregisset; et quod super præmissis capitulis omnibus et singulis observandis præstet idem rex corporale juramentum, et confici etiam faciat patentes litteras sub prædicta Bulla plumbea bullatas, et prædictorum filiorum suorum, alferacum, cancellariorum, majordomorum, suprajudicium

curiæ suæ, ac decem majorum baronum de dicto regno sigillis nihilominus roboratas, dando singulis dictis electo, et singulis episcopis, abbatibus et prioribus monasteriorum, quæ per priorem tantummodo consueverunt gubernari, necnon et communalibus civitatum regni prædicti, etc. » Ad coercendam vero regiam licentiam harum pœnarum terrorem inensil.

27. « Volumus et ordinamus, quod nisi sæpe dictus rex infra tres menses, postquam ad ipsum ordinatio ista pervenerit, et successores sui infra annum, postquam regnare cœperint, omnia et singula compleverint supradicta, capitula cujuslibet ipsorum præmissa, prout contigerit, ommitterent implere, et si per unum mensem in hujusmodi obstinatione perstiterint; loca etiam, in quibus ipsi omittentes fuerint, vel ad quæ ipsos contigerit pervenire, quandiu ibi moram contraxerint; sint Ecclesiastico supposita interdicto. Et si infra unum mensem præter prædictos tres, sive annum quantum ad successores, proximo sequentes huic ordinationi parere, ac præmissa omnia et singula implere neglexerint; idem rex et prædicti successores ejus ipso facto sententiam excommunicationis incurrant, quam ex nunc in illum easum ferimus in eosdem. Quod si infra alium mensem, prædictum unum mensem immediate sequentem, in hujusmodi negligentia seu omissione perstiterint, tota terra sua, videlicet prædictum Portugaliæ et Algarbii regnum, eo ipso Ecclesiastico subjaceant interdicto. Et si adhuc per tres alios menses in illorum adimpletione cessaverint, subditi et vassalli eorundem regum ab observatione juramentorum fidelitatis et homagii, quibus sibi obligati existunt, sint penitus absoluti, sibi que respondere in aliquo minime teneantur, quandiu in hujusmodi pertinacia permanebunt: nec rex idem et successores jure patronatus, si quod in Ecclesiis dicti regni, quandiu in hujusmodi contumacia et excommunicatione permanserint, uti possint. Si autem memoratus rex aut successores sui post promissiones et obligationes prædictas, juramenti præstationem, litterarum suarum pacis et securitatis concessionem hujusmodi contra prædicta venerint, vel aliquod præmissorum; et infra similes terminos, postquam denunciatum fuerit eis per diœcesanum loci, in quo rex præfatus vel successores sui veniendo contra præmissa excesserint; vel per ejus vicarium ipso absente, aut ejus Ecclesia vacante cum consilio et assensu duorum coepiscoporum regni ejusdem, tunc in regno ipso præsentium, super iis satisfacere forte contempserint; pœnis expressis superius ipsos decernimus subjacere: a quibus absolvi non possint sine mandato Sedis Apost. speciali. Assumendi autem in barones, consiliarios, et alios officiales publicos; seu etiam jam assumpti, si eorum quæ juraverint, fuerint transgressores, nisi exinde infra mensem satisfecerint competenter, laici eo ipso sententiam excommunicationis incurrant; clerici

vero et eadem ligati sententia, et obtentis beneficiis sint privati, et inhabiles ad alia obtinenda. Nulli ergo, etc. Datum Belliquadri II non. Septembris anno IV ».

28. *Regem Aragonum adulterum graviter binis litteris increpat.* — Meminit hujus Constitutionis Antonius Brandanus in historia Lusitanica¹. At non his repressa est Alphonsi regis licentia, nec ob consecutam Gregorii mortem ea Constitutio mandata² operi. Extincto vero Alphonso, cum Dionysio successore agitatum a Martino IV de Ecclesiastica libertate tuenda in Lusitania, visurimus. Cum vero jam instituta sit de Apostolico in regibus ad officium revocandis zelo oratio, insigne sanctissimi Pontificis in Jacobo rege Aragonum, qui voluptatum lenociniis corruptus alienam uxorem rapuerat, increpando exemplum afferemus. Proposuit³ ei ob oculos tum quam hæc ab egregiis illis suscipiendæ pro Christi fide Asiaticæ expeditionis, cui in Lugdunensi Concilio se devoverat, aliena essent; tum facinoris fœditatem, cujus exemplo inficerentur subditi, divinæ justitiæ severitatem, vitæ inconstantiam; denique censurarum Ecclesiasticarum terrorem incussit.

« Regi Aragonum illustri.

« Utinam, fili charissime, regalis circumspectio consultius attendisset, quantum Deo gratus, ut credimus, et hominibus acceptus, ut scimus, laudabilis tuus ad Lugdunense Concilium adventus extiterit; quantum titulis regie devotionis adjecerit, et claritatem tui nominis ampliavit; quam efficaciter tua pia et liberalis eblatio in Terræ-Sanctæ subsidium de regali magnanimitate procedens, ad ipsius terræ negotium exemplari suggestionem præsentem animaverit et absentes; quantum ista te, licet tuis meritis nobis et Ecclesiæ Romanæ præcharum ab olim, nostris et ipsius Ecclesiæ impresserint intimis, et nos ac ipsam ad conservandæ tuæ salutis et famæ sollicitudinem obligarint. Profecto si hæc discussisses attentius, si attenta discussione librasses, advertisses apertius quanta erat diligentia præcavendum, ne in aliquid laboreris, quod tanto tibi merito verisimiliter præparato detraberet, tam claros tuos actus inficeret, vel famam tuam longe lateque diffusam minueret, aut infamiæ nebulis obfuscaret. Nec minus tibi liquido patuisset, quod si hujusmodi lapsus incidere, charitas in nobis ad te radicata non sineret illum præteriri silentio, vel desidia taciturnitatis obduci. Numquid enim, quod apud omnes communis jam fama non occultit, pater apud charum filium occultabit? Numquid potest paternus affectus ad filii salutem non affici? de illius infamia non affligi?

29. « Ecce, fili, non solum periculum salutis tuæ ingeritur; imo nisi correctionis et satisfactio-

nis remedio tibi celeriter consulas, tota perit, adeo ut si non occurras in tempore, post tempus sero succurras. Ecce super famam tuam non tantum densitas caliginosæ nubis oppanditur; sed fama eadem totaliter denigratur. Si quidem tu, rex, ut teipsum et alios regas et dirigas, prohi dolor! per indirecta laboris, et per invia præceps ruis. Tu, rex, ut subditos tuos ab aliorum injuriis subalarum tuarum umbra tegas et protegas, ac jura ipsorum regali virtute potentiæ tuearis; si te veritatis inluearis in speculo, ipsis subditis nimis nimirum apparebis injurius: non enim in quibusvis rebus aut juribus eorum injuriaris eisdem, sed cuilibet in altera corporis sui parte, dum quod quisque tam manifeste injuriosum sentit, in proximo veretur, et horret probabiliter in seipso.

« Numquid non plenum injuria et horrore, quod sicut publica et communis assertio, non tam murmurat, quam vulgari clamore publicat et divulgat, cujusdam nobilis tui vassalli conjugii violenter abductæ, quasi ductus in rationis exilium, damnato adhærens consortio, amplexibus ipsam nefariis et adulterinis amplecteris, et non sine notæ gravis infamia notorie delines concubinam? O scelus! O nefas! O dedecus, regale decus præcipue dedecens! O res maturitati ætatis incongrua, et eminentia tantæ dignitatis indigna! Non attendis, quod ælas tua cupidinis arcus nunc saltem abjecisse debuerat, ne turpius abjecta relinquatur ab illis? Nonne nosti, quod vassallus domino debito fidelitatis adstringitur, et vassallo dominus in sui suorumque tutamen fidem servare tenetur! Numquid illi fidem observas cui contra juris observantiam uxorem injuriosus abducis? Non horres adulterii facinus, horribile matrimonialis conjunctionis actori, horrendum hominibus, quorum separat charitatem? Suntne ista præparatoria viæ tuæ peregrinationis, quam in terram illam tam laudabiliter, tam publice obtulisti? Num te latet quod maculas criminum oportet abstergere, ut Deo acceptabiliter serviatur? O quantis te discriminibus subicis, dum per altitudinem status, velut speculum in specula positus, tot in alios perditionis exempla transmittis!

30. « Quia vero hæc licet interdum in aliis humilitas conditionis occultet, in te tanto patent latius, quanto amplius ea regalis excellentiæ manifestat; ideoque prædilecti salutem filii negligere, dilectionis singularitate cogente, non possumus; et officii debito exigente silere non sinimur; serenitatem regiam monemus, rogamus et hortamur in Domino, per aspersionem sui pretiosi sanguinis obtestantes, quatenus saltem vitæ tuæ vesperum dedicaturus Altissimo, ne te obdormire contingat in morte, a tanti facinoris vinculis te prorsus absolvas; alijures adulteram et eam restituas viro suo, ne Creatorem tuum per hæc non immerito provocatum, quem peccati tui usque adhuc dissimulatorem contempsisse dignosceris, tandem gravius experiaris ultorem. Sciturus, quod cum non

¹ Anton. Brandan. l. xv. monach. Lusitan. c. 44. in Alfons. 111. — ² Martin. IV. tom. I. l. IV. Ep. XI. — ³ Mt. Apost. lit. in eccl. cod. Vallic. pag. 54.

sit deferendum homini contra Deum, quantumcumque te geramus in visceribus charitatis, omittere non possemus quin si opus fuerit, nostrum in iis officium exequamur. Cæterum petimus quod, cum hæc de paterni pectoris dulcedine prodeant, sic in filiali mente recepta dulcescant, ut quod salubriter suggerimus, humiliter adimpletum absque morosa dilatione rescribas. Datum Belliquadri VIII kalend. Aug. an. iv ».

31. Accepit animo iniquiori Pontificia monita impudicus rex, eorum instar, qui vulnera medicantis manu tractari exhorrescunt, crimen novo excusare crimine non erubuit. At repetitis litteris Pontifex illum urgere non destitit ¹, ut e cæno emergeret: mortis periculum, devexa jam illius in senium ætate; divina judicia si in flagitio e vita discederet, intentare: denique anathema atque interdictum Ecclesiasticum incussit.

« Regi Aragonum.

« Scimus quod amara est potio bibentibus illam: sed non eo minus ægris indigentibus, quanquam renitentibus propinatur. Sic ne medicus animarum, pastor videlicet ad illarum custodiam deputatus, spiritualem illis etiam renuentibus curam subtrahit, aut subditos curare omittit invites. Numquid igitur, quia, sicut tua manifestavit Epistola, tu de benigna, salubri et justa monitione nostra injuste conquereris, erit in ore nostro verbum Domini alligatum? Num secundum Apostolum peccantem publice arguere non licebit, sed te quasi jam in peccato sopitum patientem in illo decedere; sanguis autem tuus de nostris manibus a Domino requiretur? Num clamare cessabimus, si tu peccare non cessas; cum tamen ore prophetico jubeamur quasi tubam vocem in annuntiandis populo Domini sceleribus exaltare? O fili, dolemus ex intimis: dolemus proculdubio vicem tuam; et tibi, si tamen tu doleas, condolemus, quod sic medentis consilium aspernaris, sic tua salutis respicis medicinam, ut videaris accedere ad cor durum: dum nec in patulo patentibus patienter patris correctionem pateris, nec paternis monitionibus emolliris, nec commonitionibus justis cedis, ut significationibus tibi datis, a facie arcus fugias censuram præsentis justitiæ comminantis, et denuntiantis inevitabile, nisi resipueris, judicii futuri periculum, quod saltem in die humani exitus, quantumcumque differendi, nihilominus tamen celeris et vicini, terrible imminet.

32. « Nonne dolor? Nonne pudor tantum principem sic pellectum a pellice, ut ipsius amplexus nefarios te voce propria confiteri non pudeat? quod illos sic impudenter diutius publicasti, ut eos jam non sufficias diffiteri? quod ad excusandas excusationes in peccatis pulchritudinem illius allegas? et quod illam non violenter abduxeris, imo voluntariam voluntarius recepisti? non attendens

quod si te illius cepit species et deceptit, hoc peccatum non minuit; sed eo magis augmentat, quo majori ad eam duceris voluptate: nec ejus consensus excusat etiam violentiam sed accusat. Nam quantumcumque abducta consentiat abducenti; jus tamen perinde punit violentiam et rapinam, sicut non interveniente consensu: ab insidiis etenim nequissimi hominis hoc ipsum velle mulieris præsumit inductum, adjiciens quod nisi eam sollicitaret, nisi odiosis circumveniret artibus, nunquam faceret eam velle sese in te tantum dedecus exhibere. Dicitæ præterea tenor Epistolæ in tanti facinoris velamen adjecit, quod is qui eam, quam tibi damnato contubernio sociasti, quasi conjugem definebat, ejus nec vir erat, nec poterat esse legitimus, utpote alii antea copula maritali conjunctus: unde contubernali eidem te in hoc fidem asseris debere servare, ut nequaquam ipsam illi restituas, qui pro eo, quod tibi adhæsit, verisimiliter animam suam quaerit. Sane nisi permisisses tuum in hac parte superari sensualitate judicium, regalis circumscriptio et attendisset apertius, quam sint hæc a rationis enjuslibet tramite aliena, et ab illis consultius destitisset. Nosti enim, quod et si haberet hujusmodi fictio veritatem; nulla tamen in talibus, quæ tantum Ecclesiasticum forum respiciunt, tibi est permissa cognitio: nec licuit certe, nec decuit inter illos, qui se maritali tractabant affectu, per Ecclesiam non celebrato divortio, quasi quadam executione definitivum calculum prævenire, illam, quæ pro uxore saltem habebatur, vel abducendo per violentiam, vel in nefarium consortium spontaneam admittendo: quam nec, etiamsi constaret, ipsam a enjuslibet viri lege solutam, tu adhuc alii alligatus; non obstante divortii sententia, quam asseris pro te latam, cum et tu ipse fatearis eam appellationem suspensam; non posses sine metu, imo et reatu adulterii retinere. Nosti, vel nosse debes, quod nec servandæ fidei, quo uteris velamentum, nec periculum, quod superinductæ imminere prætendis, si viro reddatur, suffragium alicujus excusationis adducunt: cum, sicut scriptum est, in hujusmodi sic illicitis, sic damnatis plus placeat Deo etiam juramenti transgressio, quam observatio pactionis, et contra viri sævitiam, alia per jura remedia sint provisæ.

33. « Quia vero iis non leve pondus adjecit eminentia status tui; cum crimen in sublimioribus eo ipso conspectus, tanto profecto damnabilis habeatur, quanto perniciosius solet esse subditis per exemplum, qui superiorum suorum in hoc etiam captando gratiam, illorum se satagunt moribus confirmare; nos tuis et ipsorum obviare periculis, necnon et salutem consulere magnopere cupientes, et cum lucusque in profundo tui pectoris vulnera lenia paternæ monitionis fomenta non senseris, acerbioris executionis præcisione, nisi nunc saltem nostris monitis acquiescas, non immerito æstimantes utendum: regalem excel-

¹ Lib. iv. Ep. cur. xvi. et Cod. Vall. pag. 35.

lentiam monemus, rogamus et hortamur attente, sub interminatione divini iudicii obstantes, quatenus omni occasione, contradictione ac mora postpositis, ab adultera predicta omnino abstineas et eam a te prorsus abjiciens, ipsam infra octo dies a presentatione presentium secure per honestas personas deduci facias ad aliquem honestum locum et tutum, quem venerabiles fratres nostri archiepiscopus Tarraconensis et episcopus Dertusensis, vel alter ipsorum ad hoc duxerint deputandum inibi moraturam, donec sibi per eos, vel eorum alterum, de sufficienti securitate proviso, restitui valeat viro suo: alioquin personam tuam excommunicationis, terram vero, ad quam te aut ipsam adulteram pervenire contigerit, donec inibi fueris tu vel ipsa, interdicti sententiis, quas ex nunc ferimus, volumus subjacere: non obstante qualibet indulgentia tibi ab Apostolica Sede, sub quacunque verborum forma, vel expressione, concessa, per quam tibi forsitan sit indultum, quod excommunicari nequeas, seu quod terra tua supponi non possit Ecclesiastico interdicto. Volumus enim omnem immunitatem in hoc casu cessare, et quo ad impediendum, aut differendum præmissa mandatum, seu processum nostrum quamlibet indulgentiam prorsus viribus vacuumus, ac decernimus omnino carere. Datum Viennæ X kalend. Octob. anno IV ».

34. Exlant eo argumento ad archiepiscopum Tarraconensem, atque episcopum Dertusensem litteræ¹, ut objecto anathematis atque interdicti terrore ad adulteram ab ejus consortio divellendam ac viro restituendam studium collocarent: « Cum non sit deferendum homini contra Deum, et quia dictus rex salubria patris monita respiciens quibus devotus obtemperare debuerat, nobis ad sui excusationem quasdam litteras, non tamen excusatorias destinavit; per eas hujusmodi facinus nequaquam inficiens, sed inverecundæ suæ confessionis testimonio asseverans; nos tantum suæ salutis dispendium absque remedio præterire nolentes, sibi alias nostras litteras sub certa forma dirigimus, vobis per latorem presentium exhibendas et vestro vel alterius vestrum ministerio regi præsentandas eidem; inter cætera continentes, ut ab eadem adultera omnino abstinens, et eam a se prorsus abjiciens, ipsam infra octo dies a presentationis litterarum earundem tempore numerandos secure per honestas personas deduci faciat ad aliquem locum honestum et tutum, quem vos vel alter vestrum ad hoc duxerit deputandum, inibi moraturam, donec sibi per vos vel vestrum alterum de sufficienti securitate proviso, restitui valeat viro suo. Alioquin ipsius regis personam excommunicationis, terram vero, ad quam ipsum, vel illam pervenire contigerit; donec ipse vel illa ibidem fuerint, interdicti sententiis, quas ex tunc protulimus, volumus subjacere ».

35. Hæc Vienna scribebat Gregorius: in qua urbe, dum consistebat, Amedæum præfecit Valentinæ Ecclesie, in qua olim Pontificem divino cultui mancipatum fuisse ex ejus litteris pridie kal. Octobris exaratis colligitur: « Fore, inquit, non valemus immemores, quinimo frequenter ad memoriam revocamus, quod præfata nos olim Ecclesia fovit ut filium, maternis pertractavit affectibus, suorumque nobis uberum pocula propinavit: ideoque cum jam recognoscat in patrem quem in filium cognoscebat, etc. » Pluribus verborum officiis benevolentiam singularem in Valentinam Ecclesiam ostendit. Nec mora: promissa ornavit operibus, ac Diensem episcopatum illi conjunxit¹: « Valentinam et Diensem Ecclesias propter urgentem necessitatem et evidentem utilitatem ipsarum, de quibus nobis et eisdem fratribus constitit evidenter, de ipsorum fratrum consilio, præsertim cum ad hoc etiam vicinitas locorum invitet, et de Apostolicæ plenitudine potestatis unimus; auctoritate presentium statuentes, ut statu præsulum, qui nunc præsentibus eisdem, sine immutatione aliqua remanente, integro tandem, quovis ipsorum cedente, seu etiam decedente, sic una sit earundem Ecclesiarum episcopalis dignitas, quod superstes sit episcopus utriusque, Valentinus et Diensis episcopus nominandus: ac deinceps Ecclesiæ ipsæ uno et eodem antistite, simili quin potius eadem intitutione usuro, perpetuis temporibus gubernentur. Cujus electionem in ipsis Ecclesiis alternis vicibus, sed in Valentina primo, ab utriusque canonicis, vocem in eadem electione quasi corpus unum seu collegium pariter habituris, decernimus celebrandam. Quotiens autem novi pastoris creatio immincet, illorum sit eorumdem canonicorum Ecclesiæ utriusque vocatio, quibus in illa Ecclesia, cui ea vice sortem electionis hujusmodi vicissitudo concesserit, jus vocationis ejusdem antea competeat. Et canonici alterutrius Ecclesiæ, dum in illa, in qua tunc est electio faciendâ, propter hæc præsentibus fuerint, distributiones in ea quotidianas percipiant, et in omnibus aliis pro ipsius canonicis admittantur. Sed alias, quoad canonicatus, præbendas, et obventiones quaslibet canonici earundem Ecclesiarum in discretionem, sive divisionem remaneant consueta. Cæterum ne consuetudinum in eorumdem canonicorum vocatione diversitas occasionem aliquam inter eos altercationis inducat, illos tantummodo canonicos ad electionem vocari statuimus, qui tunc temporis fuerint in eadem provincia Viennensi. Dal. Viennæ VII kal. Octob. anno IV ».

36. *Lausanne inter Pontificem et Rodolphum colloquium, quo finito, constitutio editur super ditione Ecclesiastica ab imperatore integerrime tuenda.* — Intendebat iter Lausanam Pontifex, ut cum Rodolpho rege Romanorum, a quo jam ante ad id sollicitatum vidimus, iniret colloquium. De

¹ Eod. Cod. Vall. pag. 115.

¹ Lib. IV. Ep. LVIII.

eius adventu hæc Annalium Colmariensium auctor ¹: « Pridie nonas Octobris, Gregorius papa venit Lausanam. Rex Rodolphus venit ad eum festo Lucæ cum regina et pæne cum liberis suis universis ». Et infra: « Rex plusquam mille marchas expenderat in vestes pretiosas. Papa regi consuluerat, ut Romam ad festum Pentecostes cum duobus millibus militum veniret, ut eum in imperatorem Romanorum solemniter coronaret. » Verum ex litteris Pontificiis suo loco afferendis, festum Omnium Sanctorum die præfixum constat. Eadem Bernardus ² quæ Annales Colmarienses, additque Rodolphum Æmiliam atque exarchatum Ravennæ Pontifici restituisse: « Pervenit, inquit, (nimirum Pontifex), Vienna Lausanam: ubi dictus Rodolphus rex cum regina uxore sua filiisque et filiabus suis veniens, juramentum eidem papæ fecit, et Romandiolam cum exarchatu Ravennæ Ecclesiæ Romanæ restituit ». Consonant Bernardo Ptoleomæi ³ Lucensis verba: « Tunc tradunt, inquit, historici, quod juramentum præstitit summo Pontifici fidelitatis Romanæ Ecclesiæ de conservando ipsam, quod habetur dist. LXIII, cap. Tibi domino: tunc etiam restituit Ecclesiæ comitatum Romaniolæ cum exarchatu Ravennæ ». De Romaniola recuperata a Nicolao III dicitur inferius.

37. Fuisse porro illud sacramentum fidei, quo Romanorum reges Christi vicario magna sui gloria se devincire solent, ex Clementis V Constitutione ⁴ confirmatur; præstititque tum Gregorio Rodolphus, quæ ab ipso exegisse Pontificem vidimus; ut nimirum promissa ab Othone regii sigilli præfecto, aliisque oratoribus in Concilio Lugdunensi confirmaret. In Ecclesia enim Lausanensi cincto cardinalium et principum corona Pontifici Rodolphus obsequium solemniter concepta hæc verborum forma ⁵ devovit; Ravennæque exarchatum, et alias Ecclesiæ terras defensurum spondidit, nec unquam Sedi Apost. si ob decretos sibi Cæsarium apices bello appeteretur, defuturum.

« In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Ego Rodolphus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus vobis domino meo sanctissimo, et patri charissimo Gregorio, divina providentia papæ decimo vestrisque successoribus, presentibus subscriptis prælatis, principibus et nobilibus imperii, spondeo, polliceor, promitto et juro, quod omnes possessiones, honores et jura Romanæ Ecclesiæ pro posse meo bona fide protegam et servabo. Possessiones autem, quas Ecclesia Romana recuperavit, liberas et quietas sibi dimittam, et ipsam ad eas retinendas bona fide juvabo. Quas autem nondum recuperavit, adjutor ero ad recuperandum, et recuperatarum secundum posse meum ero

sine fraude defensor: et quæcumque ad manus meas devenient, sine difficultate restituere procurabo. Ad has pertinet tota terra quæ est a Radicophano usque Ceperanum, exarchatus Ravennæ, Pentapolis, marchia Anconitana, ducatus Spoletanus, terra comitissæ Mathildis, comitatus Brittenori, cum adjacentibus terris expressis in multis privilegiis imperatorum a tempore Ludovici. Has omnes pro posse meo restituam, et quiete dimittam cum omni jurisdictione, districtu et honore suo. Verumtamen cum ad recipiendum coronam imperii, vel pro necessitatibus Ecclesiæ ab Apostolica Sede vocatus accessero de mandato summi Pontificis, accipiam procuracionem ab eis. Adjutor etiam ero ad retinendum et defendendum Ecclesiæ Romanæ regnum Siciliæ. Vobis etiam domino meo Gregorio papæ et successoribus vestris omnem obedientiam et honorificentiam exhibebo, quam devoti et Catholici imperatores consueverunt Sedi Apostolicæ exhibere. Et si propter negotium meum Romanam Ecclesiam oportuerit incurere guerram, subveniam ei, sicut necessitas postulaverit in expensis. Omnia vero prædicta tam juramento quam scripto firmabo, cum imperii fuero coronam adeptus. Præter reverendum autem certum dominorum cardinalium; videlicet venerabiles patres Petrum Ostiensem episcopum, Ancherum S. Præxedis, G. tit. S. Marci presbyteros, Othobonum S. Adriani, Jacobum S. Mariæ in Cosmedin, Godefredum S. Georgii ad Velum Aureum et Matthæum S. Mariæ in Porticu diaconos cardinales, qui vobis tunc temporis assistebant; prælatis, principes et nobiles imperii, coram quibus juravi, hi sunt: Ademarum Lugdunensis, Odo Mediolanensis, Bonifacius Ravennas, Jacobus Ebredunensis. Odo Bisuntinus archiepiscopi: Joannes Leodiensis, Stephanus Parisiensis, Rodolphus Constantiensis, Henricus Basiliensis, Guillelmus Lausanensis, Henricus Tridentinus, Amedeus Valentinus, Raymundus Massiliensis, Aymo Gebennensis, Alanus Sistariensis episcopi: Gerardus electus Verdunensis, Ludovicus comes Palatinus Rheni dux Baviaræ, Fridericus dux Lotharingiæ, Conradus dux de Teche, Fridericus burgravius de Nuremberch, Albertus et Burchardus comites de Oumberch, Emicho et Fridericus comites de Lininger, Eberhardus comes de Chæzenellenpogen, Siguertus comes de Werde, Thibaldus comes de Ferreto, Henricus comes de Uriburch, Ludovicus comes de Hohemberch, Hermanus de Sulz, Mangeldus comes de Nellenberch, et Eberhardus comes de Habi-burch, ut autem hæc omnia vobis memorato sanctissimo patri nostro domino Gregorio sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici, vestrisque successoribus per nos et nostros successores Romanorum reges et imperatores observentur, firmaque semper et inconvulsa permaneant, præsens scriptum nostro jussimus sigillo communiri: promittentes nihilominus aliud de verbo ad verbum, et per omnia simile Aurea Bulla typario nostræ majestatis impressa munnum, infra

¹ Annal. Dom. Colmar, p. 1. hoc an. Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIII, c. 4. — ² Bern. in Chron. Rom. Pont. — ³ Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIII, c. 4. — ⁴ Ext. Eccl. l. II, c. Rom. — ⁵ Ext. tom. III. privil. Rom. Eccl. pag. 199. et Ms. Cod. Vall. bibl. sign. lit. D. num. 1. pag. 69. et Ms. sign. lit. E. 42. pag. 231.

tempus coronationis nostræ vobis et Sedi Apostolicæ sine difficultate qualibet exhibere. Actum in Ecclesia Lausanensi anno Domini mclxxv, Indict. m, XIII kal. Novembris anno m ».

38. Recurrente proxima die, Rodolphus regio edicto promulgavit, se omnia jura ab aliis imperatoribus collata corroborasse: sanxisse, ut præsulum electiones summa cum libertate celebrarentur, utque provocari in causis Ecclesiasticis ad Romanum Pontificem posset, proscripsisse consuetudinem, quæ in antistitum morientium invadendis fortunis irrepserat; operam denique suam ad hæreses excindendas pollicitum esse. Quæ quidem insignes litteræ in Molis Adrianæ archivo reconditæ sunt, atque a Platina inter illustria jussu Sixti IV collecta monumenta descriptæ fuere¹.

« In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Rodolphus, divina favente clementia, Romanorum rex semper Augustus. Ab eo solo, per quem reges regnant, et potentes scribunt justitiam, recognoscentes inestimabilem nostræ promotionis gratiam, qui regali jam in nobis culmine consummato, nos ad obtinendum imperialis gloriæ solium sua sola pietate disponens, ut non solum cum principibus sedeamus, sed ut illis præsideamus, erexit; sanctæque matris Ecclesiæ, ac vestra, pater reverendissime, domine Gregori, divina providentia papa X, universa beneficia, quibus nos in benedictione dulcedinis provenistis felicibus ejusdem promotionis nostræ auspiciis, multiplicibus concurrente favoribus, et ipsam favorabilis prosecutionis auxiliis confovendo, attenta sollicitudine recensentes, reddimur corde solliciti, cogimur cogitare profundius, qua tantæ dignationis gratiam, digne saltem, prout humana insufficientia sufficit, gratitudine prosequamur. Illi ergo, a quo cuncta procedere novimus, et humiliter confitemur, quod ab eo recepimus, offerentes ei et Apostolicæ Sedi, ac vestris obsequiis nos quidquid possumus, quidquid sumus, in perpetuum humili voto et in incommutabili proposito devovimus: vobisque, beatissime pater, et omnibus successoribus vestris Catholicis, ac eidem sanctæ Romanæ Ecclesiæ speciali matri nostræ omnem obedientiam, honorificentiam atque reverentiam semper humili corde, ac devoto spiritu impendimus, quam prædecessores nostri reges et imperatores Catholicici vestris antecessoribus impendisse noscuntur; nihil exinde volentes diminui, sed magis augeri, ut nostra magis devotio emitescat. Illum igitur abolere volentes abusum, quem interdum quidam prædecessorum nostrorum exercuisse noscuntur et dicuntur in electionibus prælatorum, concedimus et sancimus, ut electiones prælatorum libere et canonice fiant, quatenus ille præficiatur Ecclesiæ viduatæ quem totum capitulum, vel major et sanior pars ipsius duxerit eligendum: dummodo nihil desit de ca-

nonicis institutis. Appellationes autem in negotiis et causis Ecclesiasticis ad Sedem Apostolicam libere fiant; earum prosecutionem, sive processum nullus impedire præsumat. Illum quoque dimittimus et refutamus abusum, quem in occupandis bonis decedentium prælatorum, aut etiam Ecclesiarum vacantium nostri consueverunt antecessores committere pro motu propriæ voluntatis. Omnia vero spiritualia vobis, et aliis Ecclesiarum prælatis relinquimus libere disponenda, ut quæ sunt Cæsaris, Cæsari, et quæ sunt Dei, Deo recta distributione reddantur. Super eradicando autem hæreticæ pravitate errore auxilium dabimus et operam efficacem.

« Possessiones etiam, quas Romana Ecclesia recuperavit ab antecessoribus nostris, seu quibuslibet aliis ante detentas, liberas et quietas sibi dimittimus, et ipsam ad eas obtinendas bona fide promittimus adjuvare. Quas vero nondum recuperavit, ad recuperandum erimus pro viribus adjuutores; et quæcumque ad manus nostras devenient, sine difficultate ac mora ei restituere satagemus. Ad has pertinet tota terra, quæ est a Radicofano usque Ceperanum, marchia Anconitana, ducatus Spoletanus, terra comitissæ Mathildis, comitatus Brittenorii, exarchatus Ravennæ, Pentapolis, Massa Trabaria cum adjacentibus terris, et omnibus aliis ad Romanam Ecclesiam pertinentibus, ut eas habeat Romana Ecclesia in perpetuum cum omni jurisdictione, districtu et honore suo. Verumtamen cum ad recipiendum coronam imperii, vel pro necessitatibus Ecclesiæ ab Apostolica Sede vocati venerimus de mandato summi Pontificis, recipiemus procuraciones sive fodrum ab ipsis. Omnia igitur supradicta et quæcumque alia pertinent ad Romanam Ecclesiam, de voluntate et conscientia, consilio et consensu principum imperii, libere illi dimittimus, renuntiamus, et restituumus: necnon ad omnem scrupulum removendum prout melius valet et efficacius intelligi, concedimus, conferimus et donamus, ut sublata omnis contentionis et dissensionis materia, firma pax et plena concordia inter Ecclesiam et imperium perseverent. Adjuutores erimus ad retinendum et defendendum Ecclesiæ Romanæ regnum Siciliæ cum omnibus ad ipsum spectantibus, tam citra Farum, quam ultra: necnon Corsicam et Sardiniam, ac cætera jura, quæ ad eam pertinere noscuntur, tanquam devotus filius et Catholicus princeps. Promittimus quoque B. Petro cælestis regni clavigero, ac vobis patri sanctissimo, ipsius B. Petri (successori), cæterisque vestris successoribus, et eidem Ecclesiæ Romanæ, quod per nos, vel per alium, seu alios non occupabimus, nec invadimus in totum, vel in partem aliquas terras ipsius Ecclesiæ Romanæ, aut vassallorum ejus, quas jure feudi, vel sub census seu alterius præstationis titulo, sive alio quocumque modo tenent ab ipsa Ecclesia: nec eas, vel earum aliquam procurabimus occupari per alium seu alios, vel in-

¹ Tom. 1. pag. 402 et Lib. Privil. Rom. Eccl. tom. 1. pag. 129. Cod. Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. p. 241. etc.

vadi. Quinetiam nec ipsas, nec tenentes easdem se vel terras ipsas nobis ultro volentes subijcere; nec officium aliquod, aut dignitatem, vel quamcumque potestatem in terris eisdem et specialiter in civitate Romana, recipimus sub quocumque colore sine vestra, seu successorum vestrorum licentia speciali. Et si qui eas occupare, vel invadere tentarent, non solum denegabimus illis auxilium, consilium et favorem publicum et occultum, verum etiam ad requisitionem vestram, vestrorumve successorum, adjuvatores erimus contra illos in defendendis et conservandis eisdem.

39. « Nec offendemus per nos, vel per alium vassallos Ecclesiæ ipsius, et specialiter magnificum principem dominum Carolum regem Siciliae illustrem, seu hæredes ipsius: nec volentibus ipsum offendere præstabimus auxilium, consilium, vel favorem publice, vel occulte. Nec regnum Siciliae, quod idem rex Carolus ab eadem Romana tenet Ecclesia, vel aliquam ejus partem occupabimus, aut invademus per nos, vel per alium, aut occupari, vel invadi procurabimus: nec invadere, aut occupare tentantibus præstabimus publicum vel occultum auxilium, consilium aut favorem. Alios etiam devotos ipsius Ecclesiæ, qui eidem Ecclesiæ adstiterunt contra quondam Fredericum olim Romanorum imperatorem, hæredes, aut successores ipsius propterea non gravabimus; sed nihilominus favorabiliter prosequemur. Vassallos autem nostros, contra predictorum aliquod facientes, compescemus pro viribus bona fide. Servabimus præterea, et faciemus omnia et singula, quæ in canonibus positus LXIII distinctione: quorum quidem canonum alter: *Ego Ludovicus*, alter vero: *Tibi domino papæ*, incipit, continentur. Postquam autem Romam ad recipiendam unctionem, coronationem et imperiale diadema pervenerimus, ipsaque perceperimus, præmissa omnia et singula innovabimus, seu de novo faciemus: et sine aliqua difficultate juramenta præstabimus, quæ imperatores Romanorum hæcenus præstiterunt.

40. « Promittimus insuper, quod bona fide sine fraude ac malo ingenio procurabimus, quod omnes principes Alemanniæ laici promittent et jurabunt, se bona fide curaturos et facturos, quod nos præmissa omnia et singula inviolabiliter observemus; et si, quod absit, eadem non servavimus, ipsi principes nobis in hoc aliquatenus non assistent. Ut autem hæc omnia vobis memorato sanctissimo patri nostro domino Gregorio sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici, vestrisque successoribus per nos et nostros successores Romanorum reges et imperatores observentur, firmaque semper et inconvulsa permaneant; præsens privilegium conscriptum nostro jussimus sigillo cerco communiti: promittentes nihilominus aliud de verbo ad verbum, et per omnia sicut, Aurea Bulla typario nostræ majestatis impressa, munitum infra tempus coronationis nostræ vobis

et Sedi Apostolicæ sine difficultate qualibet exhibere. Testes hi sunt. Adefarus Lugdunensis, Bonifacius Ravennas, Odo Bisuntinus et Jacobus Ebreduensis, archiepiscopi; Stephanus Parisiensis, Henricus Basiliensis, Joannes Leodiensis et Amadeus Valentiniensis episcopi; Ludovicus comes palatinus Rheni, dux Bavariæ, Philippus dominus Carinthiæ, etc. » Et infra: « Acta sunt hæc anno Domini mclxxv, Indict. iv, regnante domino Rodulpho Romanorum rege glorioso, regni ejus anno tertio. Signum domini Rodulphi Romanorum regis invictissimi. Dat. Lausanae per manum Henrici episcopi Tridentini regalis aule protonotarii XII kal. Novembris ».

41. Ad asserenda præterea Romanæ Ecclesiæ in Siciliam jura Rodulphus vetus D ploma principum imperii, qui Honorio III sedente in Francofurtensibus conventibus professi erant, Siciliam imperio conjunctam non esse; et ea confirmaverant, quæ Fridericus II Innocentio III spondederat, corroboravit: « Nos principes imperii universis præsentem paginam inspecturis. Ut tollatur de medio omnis materia scandali, dissensionis, seu etiam rancoris occasio inter Ecclesiam et imperium; et hi duo gladii, in domo Domini constituti, intimæ dilectionis fœlere copulati exsurgant in reformationem universi populi Christiani; et merito mundo appareat in omnem exhibitionem justitiæ et veritatis illa duo luminaria posita in medio firmamenti; et nos in opere, et voluntate filii inveniamur omni tempore devotionis et pacis, qui tam Ecclesiam quam imperium confovere tenemur, ac etiam unanimiter gubernare quidquid ipsi sanctæ Romanæ Ecclesiæ matri nostræ factum est per dominum nostrum Fridericum, Dei gratia Romanorum regem semper Augustum et regem Siciliae per privilegia, seu etiam scripta sua pro omni discordia sopienda et evitanda in posterum, et pro pace totaliter reformanda pariter et observanda; ut sit in omnibus eisdem omni tempore idem velle et idem nolle, et nos honorum operum sectatores feliciter gaudeamus nostri nomine principatus; sicut olim ad petitiones et preces, necnon et mandatum prædicti domini nostri regis Frederici tempore bonæ memoriæ domini Innocentii Tertii papæ pro bono pacis ad omnia scandala evitanda ipsi sanctæ Romanæ Ecclesiæ, super privilegiis ipsius regis sibi datis nostram tunc voluntatem præbuimus et consensum: sic nunc eandem voluntatem et consensum nostrum noviter innovamus et per omnia approbamus. Et ut hæc nostra voluntas, et approbatio sive innovatio a nobis ipsi sanctæ Romanæ Ecclesiæ in perpetuum observetur, ut liqueat in effectu in testimonium illi ad perpetuam memoriam nostri, hoc præsens scriptum inde fieri fecimus, nostrorum sigillorum munimine roboratum, super omnibus privilegiis ab ipso rege usque nunc sibi datis, et etiam adhuc

¹ Apud Nicol. III. l. 1. pag. 23. num. 12.

dandis, tam super facto imperii quam super facto regni Sicilia: ita quod imperium nihil cum ipso regno habeat unionis, vel alicujus jurisdictionis in ipso. Acta sunt hæc anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo vicesimo. Dat. apud Franckenfort in solempni curia IV kal. Martii (Maii), Indictione octava. In cujus rei testimonium præsentibus litteras fieri fecimus, et sigillo typario regie potestatis impresso muniri. Dat. Lausanæ XII kal. Novembris anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo quinto, Indictione III, regni nostri anno III. ». Corroborata hæc iterum a Rodulphi oratoribus, cum a Nicolao III imperialibus insignibus ornari deposceret visuri sumus.

42. *Expeditionis Orientalis a Rodulpho et diversis principibus susceptæ sumptibus providet papa, varias Italiæ civitates invisens.* — Suscepisse in memorato Lausanensi congressu Rodulphum et Pontificiis manibus crucis symbolum, referunt auctores, ex quibus Colmariensium Annalium scriptor: « Rex, inquit¹, accepit crucem, et regina, et comes Flitretensis, et comitissa, et pæne omnes nobiles, qui ad curiam papæ pervenerant ». Adductum vero Gregorii precibus Rodulphum, tradit Andreas Dandelus his verbis: « Rodulphus comes Haspurgi rex Romanorum approbatur a Gregorio papa, et promisit ire in favorem Terræ-Sanctæ, ad quam plurimum anhelabat personaliter prolicisci: unde ad ejus petitionem Rodulphus cruce signatus est. Huic ad preces papæ Alfonsus rex Castellæ cessit, renuntians omni juri quod haberet ». Arsisse eo quidem pio desiderio Gregorium, ut imperatorem ac reges Christianos secum in Asiam ad Sarracenos debellandos adduceret, consentit Bernardus: « Tempore, inquit², hujus Gregorii papæ, rex Romanorum Rodulphus cum multis, et rex Franciæ Philippus cum multis baronibus cruce signati sunt pro subsidio Terræ-Sanctæ, petente papa, qui cum eisdem Terram-Sanctam intendebat visitare, et ibi vitam finire ». De Rodulpho, quem sequenti anno in eam rem insignibus imperialibus ornare decreverat, jam diximus. Philippus Francorum rex magno ardore belli apparatus instruebat, urgebatque Simon cardinalis legatus. Jacobus rex Aragonum in Concilio Lugdunensi eidem bello senium devoverat. De Eduardo Anglorum rege adducendæ inferius ostendunt litteræ. Carolum Sicilia regem una cum filio majore natu eadem pia consilia suscepisse gratulatoriæ ad eum a Pontifice datæ testantur³. Cypri vero et Armeniæ

reges, ad quos ea res magis spectabat, nil magis in volis gerebant, quam ut arma cum iis in hostes fidei, a quibus opprimebantur, conjungerent: sed de Syriacis rebus inferius.

43. Interea Gregorius colligendis pro apparatu conficiendo sexennialibus decimis intentus, dum Lausana digrediens cœptum in Italiam iter persecutus Helvetios adibat, aliquot diebus Seduni moratus, archiepiscopum Ebredunensem exigendis iis a Germanis præfecit, ac ne illi, quibus id numeribus conferret, in rem suam eas derivarent, hæc sacramenti forma ipsos adigi jussit¹: « Juro ego, a vobis auctoritate Apostolica deputatus collector ad exigendam, colligendam et recipiendam decimam omnium reddituum et proventuum Ecclesiasticorum ab omnibus personis Ecclesiasticis exemplis et non exemplis, in civitate et diocesi constitutis, a Sede Apostolica pro subsidio Terræ-Sanctæ concessam; quod fideliter exigam, colligam, recipiam atque custodiam ipsam decimam, non deferendo in iis alicui personæ cuiuscumque ordinis, status, conditionis aut dignitatis existat, prece, timore, gratia, vel favore, vel alia quacumque de causa: et eam integre restituam et assignabo, prout a vobis recepero in mandatis. Et super præmissis omnibus et singulis plenam ac fidelem rationem reddam vobis: ac si contingat vos officium, quod in præmissis geritis, dimittere, hæc eadem faciam juxta mandatum illius, qui substituetur, in eodem officio. Sic me Deus adjuvet, et sancta Evangelia. Datum, etc. » Præter decimarum colligendarum munus archiepiscopo Ebredunensi in Germania demandatum, novam illi provinciam Ludovicum et Henricum Bavariæ duces in concordiam adducendi tradidit². Exorta enim inter eos odia ac bella magnam rebus Terræ-Sanctæ instaurandis perniciem ac tarditatem inferebant.

44. Cum Seduno Mediolanum perrexisset Gregorius, XVIII kalend. Decembris ad Viridunensem electum, cui decimarum colligendarum in iis regionibus cura tradita erat, scripsit³, ut Eduardo coactas in Angliâ, Hiberniâ, Walliâ atque etiam Scotiâ (si regis Scotorum voluntas accederet) pro instruendis ad bellum necessariis decimas erogaret (1).

« Eleclo Viridunensi.

« Cum, sicut intelleximus, charissimus in Christo filius noster Eduardus illustris rex Angliæ proponat in Terræ-Sanctæ subsidium proficisci; nos hujusmodi ejus propositum multiplicibus in Domino laudibus commendantes, ut id commodius

¹ Annal. Domin. Colmar. p. 1. hoc an. Bern. Chr. Rom. Pont. Andr. Dand. l. x. c. 8. in Laur. Teup. — ² Bern. in Chr. Rom. Pont. — ³ Lib. IV. Ep. LVII.

¹ Lib. IV. Ep. eur. XIII. et cit. Cod. Vall. c. 49. pag. 115 — ² Eod. Cod. Vall. pag. 137. — ³ Ibid. pag. 117.

(1) In Collectione Labbeana anno huic assignatur Concilium a suffraganeis Arelatensis provincie celebratum, cui præfuit Bernardus a S. Martino. Sed in Nota huic Concilio subjecta recte vidit Cossartius Concilium hujus annum certum plane ignorari; quin nec satis constaret, eumnam ex Arelatensibus præsulibus deberetur nisi in Synodo Insulana anni MCCLXXVIII, cap. VIII, canon hujus Concilii IX recitaretur, idemque a Bernardo de S. Martino in Synodo Arelatensi editus affirmaretur. Cum igitur Bernardus iste anno MCCLXXIII, ut demonstravi in Nota ad annum MCCLXXII, LXIX, in solempni cardinalium promotione a Gregorio X ad infulas Sabinenses translatus fuerit; hinc certo arbitror constare Synodum hanc biennio saltem antecipiendam esse.

et efficacius exequi valeat; ; ræfato regi, si ejusdem terræ negotium, ad hoc signo vivificæ crucis assumpto, personaliter prosequatur, decimam omnium proventuum Ecclesiasticorum, hujusmodi subsidio deputatam, in toto regno Angliæ, partibus Hiberniæ et Walliæ, ac etiam in regno Scotiæ, si quoad decimam ipsius regni Scotiæ ad id charissimi in Christo filii nostri regis Scotiæ illustris assensus accedat; per sex annos, prout est ipsius Terræ-Sanctæ subsidio nuper in generali Concilio Lugdunensi concessa, conferendi, assignandi ac etiam faciendi eam deponi, juxta formam super hoc alius traditam; tam tibi quam aliis, quibus est in eisdem partibus ejusdem decimæ colligendæ cura commissa, eidem regi dictum negotium personaliter, ut præmittitur, prosequenti, circa tempus generalis passagii assignandam; necnon contradictores et rebelles per censuram Ecclesiasticam appellatione postposita compellendi; non obstante si personis aliquibus, cujuscumque sint præminentia, conditionis, ordinis, religionis aut status, sub quavis forma vel expressione verborum a Sede Apostolica sit indultum, quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint; auctoritate præsentium concedimus potestatem. Datum Mediolani XVIII kal. Decembris ».

De Eduardo prætermittere non possumus, ipsum, ut refert Westmonasteriensis¹, plures optimas leges ad temperandum moderandumque probe regnum tulisse: usuras exercere Judæis vetuisse, utque a Christianis distinguerentur, certa signa circumferre jussisse.

45. Agebat Mediolani Gregorius, cum festum Dedicationis Basilicæ principis Apostolorum, quo Romanos Pontifices censuras in perduelles Ecclesiæ vibrare moris erat, agebatur. Ad quem servandum, tum ad edomandam eorum perveraciam, qui progressu temporis incussas in ipsos pœnas Ecclesiasticas obsolescere, atque evanescere posse arbitrabantur; latam a Clemente IV sive in singulares homines, sive in populos ac republicas sententiam, in Ecclesia Ambrosiana, ne vetustate delerentur, renovavit²: « De fratrum, inquit, nostrorum consilio tenore præsentium declaramus decernimus, statuimus et etiam ordinamus, omnes et singuli processus contra quascumque universitates, vel singulares personas cujuscumque sint præminentia, conditionis, aut status; habiti a felicitis recordationis Clemente papa prædecessore nostro, et approbati postmodum, seu etiam innovati, aut facti a nobis, sententiæ prolatae comminationes, illationesque pœnarum; terminorum insuper assignationes, et cætera, que in eisdem processibus, qui solent in hac et aliis certis anni solemnitatibus fieri, continentur, ex eo quod ad præsens non procedimus ex eisdem, nec prædicta, ut exigit eadem consuetudo, prosequimur;

nullam omnino immutationem recipiant, quo minus, etiam quantum ad futuri temporis lapsum, in omnibus et per omnia efficaciam sortiantur, et ex ipsis, prout nunc possemus, sic deinceps, quandoque viderimus expedire, procedere valeamus. Actum in eadem Ecclesia, in iurium S. Ambrosii, in festo Dedicationis Basilicæ principis Apostolorum anno quarto ».

46. In pacanda etiam componendaque Insurbria studium potuisse Gregorium, dum Mediolani versabatur, par est credere, cum ante ad id fidem Mediolanensium oratoribus obstrinxisset, cum Lugdunum ad Synodum celebrandam peteret. Mediolano Placentiam adiit, ubi Ubertini de Audito toties damnati defixique anathemate scelere crudelissimæ seditiones fuerant concitate. Sua enim magno consilio itinera dirigebat Pontifex sanctissimus, easque obibat urbes, in quibus magnum aliquod ad divinam augendam gloriam opus explicare spes erat. Dum patriam præsentia sua ornabat, Virdunensem electum Eduardo Angliæ regi collectas in ipsius regnis decimas cum generalis transmarinæ protectionis tempus immineret, tribuere jussit³; comitique Richemundiæ ducis Britannicæ filio, qui symbolum crucis acceperat, ad sustinendos bellicos sumptus vim auri congruam ex ea decima suppeditare.

47. Placentia Florentiam petiisse xviii Decembris, tradit Ricordanus Malespina⁴, idque e litteris Pontificiis conjicitur. Adiit vero Joannes Villanus⁵ una cum Ricordano, Gregorium ab ingredienda Florentia abhorruisse, cum interdicto ob non servatas pacis cum Gibellinis juratas leges supposita esset: arte tamen et industria adductum cum ipsi Arnun adeoque intumuisse significatum esset, ut vadum trajici non posset: eumque conciliata civitate, ita ingressum, ut per pontem transiret, civesque Apostolica benedictione donasse: verum discedentem sacris iterum eos interdixisse, atque hæc Psalmistæ⁶ verba irato vultu usurpasse: « In campo et freno maxillas eorum constringes, qui non approximant ad te ». Substitisse vero in ea urbe videtur, cum Florentiæ datæ sint ab eo ad Carolum Siciliæ regem litteræ⁷, quibus Aretium se progressurum significat, rogatque Romam se conferat, ut ibi vel in alio congruo loco cum ipso colloqui possit.

« Regi Siciliæ illustri.

« Ut filialis devotionis affectum, quem de paterni adventus expectatione sollicitum ex consueta in talibus diversitate rumorum hæcenus forsitan incertitudo suspendit, indubie certitcet relatio veritatis; celsitudini regiæ præsentibus innotescere volumus, quod illo gressus nostros dirigente qui novit, et iter prosperum faciente qui potest, XVIII kal. Januarii prospere ad locum, qui dicitur

¹ Cod. Vall. sign. lit. C, pag. 136. — ² Ric. Mal-sp. c. 102. —

³ Jo. Villan. l. vii. c. 50. — ⁴ Psal. — ⁵ Ext. in cit. Cod. Vall. C. 49. pag. 52.

¹ Westm. Flor. Hist. hoc an. — ² Lib. IV. Ep. chr. xv.

Sancta Crux. diocesis Florentinae, pervenimus, ubi die una solito itineris intermisso labore, deinde versus Arelum procedentes, festum Nativitatis Dominicae ibi proponimus celebrare: cuius et aliorum sequentium, quorum id celebritas exigit, inibi peractis solemnibus, ceptum iter versus terras patrimonii, prout status noster permiserit, Deo praeduce prosequemur. Cum autem desideremus, sicut et expedire credimus tui celeriter habere praesentiam, serenitatem regiam requirimus et rogamus, quatenus eisdem festivitibus celebratis, cum ea celeritate, quam tua commoditas patetur, ad Urbem accedas, ut ibi, vel exinde alibi, ubi tunc erimus, in vicino commodus possis convenire nobiscum. Dat. Florentiae, etc.»

Fregit ejus consilia mors, apud Arelum enim, ut sequenti anno dicemus, sanctissime obiit. Caterum praetermittendum non videtur sedandarum omnium inter Christianos discordiarum studio incitatum Pontificem superiori anno Casimirem abbatem ad Palaologum Graecorum imperatorem transmississe, ut fedus inter ipsum Romanam jam Ecclesiam aggregatum ac regem Carolum Siciliae Philippumque generum Augustum Constantinopolitanum conciliaret: qui cum inducias a kal. Maii hujus anni ad recurrentes alterius insequentis pepigisset, redeunti e Graecia esse gratulatum¹. Hic modo adjungemus, ipsum, regi Siciliae inferendi fisco Pontificio octo millium unciarum auri, ad quae sacro Apostolorum die pendenda obstrictus erat, ob pericula itinerum distulisse hisce legibus²: «Dictum terminum prorogamus, ita tamen, quod per prorogationem hujusmodi ejusdem solutionis faciendae in festo Apostolorum terminus in posterum nullatenus immutetur: sed fiat deinceps eadem solutio in praedicto festo Apostolorum annis singulis sub poenis statutis et ordinatis, sicut in conditionibus et conventionibus inter eandem Ecclesiam et te habitis plenius continetur. Et si defeceris in solutione census ejusdem in festo sancti Michaelis perinde poenas incurras easdem, ac si non facta hujusmodi prorogationis gratia, censum eundem te non solvere contigisset; nec per prorogationem eandem dictae conventiones et conditiones innovationis varietatem sentiant, sed in sua omnino permaneant firmitate; luque ac successores tui, quoad solutiones ipsius census, de caetero in dicto festo Apostolorum annis singulis faciendas ita per omnia teneamini, sicut tenebamini haecenus, priusquam praedicta prorogatio processisset; et sicut inter te ac dictam Ecclesiam ordinatum extitit et conventum. Dat. Belliquadri XII kal. Jul. an. iv.»

48. Absolvimus Occidentales res magno prodigio, quo Poloni imminentes clades placato Numine avertere, seque adversus Tartarorum irruptionem armis munire sint admoniti³: «Prodigium», inquit

Longinus, «eo anno nuntiatum multos pavore nimio concussit. Apud Cracoviensem siquidem urbem puer vix semestris, in vocem articulatam prorumpens, Tartaros superventuros et Polonorum capita praecisuros praedixit. Quaesitus ad adstantibus unde id nosset, divino oraculo se fretum ista nosse respondit. Interrogatus deinde an et ipse Tartarorum adventum pertimesceret, quam maxime se timere adjecit, cum etiam inter alios suam forent cervicem praecisuri». Non vana eccidisse infantuli illius verba, rerum exitus edocuit: Guesnensem enim provinciam a Tartaris evastatam praesules Nicolao III significasse⁴, inferius visuri sumus⁵. Nunc Orientalium rerum historiam aggrediamur.

49. *Graecorum res.* — Coepa superiori anno Graecorum cum Romana Ecclesia conjunctio confirmata est. Josephus enim, qui se Romano Pontifici auferendum superbe contenderat, coacto episcoporum, qui Sedis Apostolicae obsequis accesserant Concilio, depulsus est hoc anno Constantinopolitano patriarchatu, cum veteres errores damnare abnuisset, ut in Concilio Lugdunensi a Graecorum patrum Synodo oratorum opera promissum vidimus. In ejus locum subrogatus est ingentium virtutum Joannes Beccus Catholicus, qui cum antea eloquentia sua fidem orthodoxam⁶, schismatis tenebris involutus, oppugnasset, demum veritatis luce collustratus, ad eam latius diffundendam, ac discutiendum schisma vires omnes contulit. Quem perlectis Blemmydae scriptis in carcere, in quem ob perfidiam fuerat coniectus, conversum narrat Pachymerius, cui Nicephorus Gregoras his verbis consentit⁷: «Ilis, inquit, temporibus magnae Ecclesiae chartophylax erat Beccus, excellenti vir ingenio, et doctrinae studiis ab ineunte versatus aetate. Praeterea tantis naturae donis ornatus quantis quisquam alius illius aetatis; nam et proceritate corporis, et majestate vultus, et facundia, et ubertate atque acumine ingenii omnes ad res apti, aliisque dotibus praestabat: quibus id erat consecutus, ut et imperatoribus et principibus (principatibus), et omnibus eruditis venerabilis, atque illustri apud eos fama esset. Qui cum imperatorio decreto acriter adversaretur, imperator nihil non tentavit, tam per seipsum quam per alios eruditos, ut eruditis et legitimis rationibus eum adduceret ut decreto assentiretur. Verum ingenii acumine et copia orationis omnium animos commovebat, eorumque argumenta veluti Penelopes telam retexebat. Nam Graecarum litterarum doctrina erant, qui illum superarent: sed acumine ingenii, et eloquentia, et Ecclesiasticorum dogmatum usu omnes cum illo collati pueri videbantur.

«Ea spe frustratus imperator aliam viam inivit, eumque el omne fere genus ejus in terribimos carceres conjecit. Quibus peractis, tandem in men-

¹ Eod. Cod. Val. pag. 114. — Greg. l. iv. Ep. cur. viii. et Cod. Val. c. 49. pag. 54. — ² Longin. Hist. P. G. l. v. l. ho. an.

³ Nic. III. tom. 1. l. ii. Ep. CLXXXII. — ⁴ An. 1279. num. 42. — ⁵ Pachym. Hist. l. v. — ⁶ Niceph. Greg. Hist. Rom. l. v.

tem venit imperatori, eandem rem a Latinis ante annos xxv, Joanne Duca rerum poliente, agitatam fuisse, ac tum doctum extitisse virum Nicephorum Blemamydam, divinarum litterarum peritissimum : qui cum se in otium contulisset, multa e sacra Scriptura testimonia, quæ dogma Latinorum confirmare viderentur, colligere ac conscribere cœpisset : clau ille quidem infamiae metu, (nimrum apud impios schismaticos), sed tamen scripsisse quædam, quæ tum imperator Becco misit. Quibus ille perlectis, sanctorum libros, e quibus Blemmydes ea collegerat, prudenter admodum postulavit : usque lubentissimo imperatore acceptis, in eo occupabatur, ut diligenter illos legeret, expenderet, ad verbum conferret. Haque brevi tempore eum testimoniorum acervum cœgit, quæ integra volumina complere possent; et qui dudum acerrime Latinis adversabatur, mutata scientia, victoriam faceret ambiguum. Quamobrem, patriarchica sede conscensa, imperatori unus fuit omnia, et lingua, et manus, et acuti scriptoris calamus : et dicendo, et scribendo, et dogmata statuendo ejus certamina (cerlaminum) adiutoribus Mehteniote et Melochue imperatorii cleriarchi diaconis, et Georgio Cyprio ». Haecenus Nicephorus Gregoras, qui cum schismate infectus esset, non mirum est si interdum nonnulla ad extenuandam fidei orthodoxæ dignitatem verba injiciat. Ea porro Blemmydæ scripta, quorum meminit, eadem fuisse videntur, quæ superioris toni calci adjunximus, in quibus veterum Græcorum sanctorum patrum auctoritates ad illustrandam Spiritus sancti ex Patre Filioque processionem de promptæ sunt. Joannem vero hoc anno patriarchalibus infulis redimitum fuisse probant ejusdem litteræ¹ in quibus patriarchalus annos ab hoc enumerat. At de his inferius : jam ad Syriæ fluctuantis turbas nos conferamus.

50. *Boamundo Antiochiæ principe defuncto, turbisque in Oriente exortis Pontifex Carolus Sicilia regem ad copias in Palæstinam mittendas excitat.* — Sublatum e vivis Boamundum Antiochiæ (sed quam a barbaris occupatam luximus) principem, eundemque comitem Tripolitanum; ac post illius obitum graves

dissensiones ob filii imbellem ætatem, correptamque a Tortosæ præsule illius tutelam concitatas, narrat Samulus his verbis¹ (4) : « Moritur Boamundus princeps Antiochenus et comes Tripolitanus MCCCLXXV, XI Madii : et successit ei filius Boamundus, qui de consilio matris et episcopi Tortosæ, qui eum adhuc minoris ætatis dirigebant, ivit in Armeniam ad regem avunculum suum pro suscipiendo baltheo militari ». Nonnullisque interjectis : « Rex vero Cypri post mortem principis Antiocheni consanguinei sui cum multa comitiva Tripolim advenit ad consulendum et juvandum puerum, qui remanserat : sed episcopus Tortosæ, quia tractante matre prior venerat, et jam curam assumpserat pueri, regis frustravit intentum : propter quod de Tripoli recedens venit Ptolemaidem. Tunc etiam in Tripoli non parva turbatio orta est, quia Romani, qui prius dominium terræ habuerant, in vita alterius principis multos læserant milites, propterea nunc ab eis tres gladio interempti sunt ». Gravissime perstrictum a Nicolao III Boamundum ob Romanos, quos pater veluti fidissimos sui corporis stipatores adhibuerat, atque ob eximia officia multi-fiduciariis bonis auxisset, vel morte vel bonis multatasse, visuri sumus. Subdit Sanutus² Tripolitanum episcopum, ob susceptas horum partes odia Boamundi contraxisse : « El quia episcopus Tripolitanus Romanos defendebat; nam avunculus erat principis, episcopus vero Tortosæ principis tutor milites defendebat; inter episcopos orta dissensio radix fuit multorum malorum sequentium, ac inter principem et Templarios discordiæ seminarium. Dominus quoque de Gybelth, quia procurantibus Templariis concordiam cum Tripolitano episcopo inivit, in odium venit principis procuracione episcopi tutoris sui. Creavit proinde turbatio, et multiplicata sunt mala in terra ». Auctas consecutis annis eas dissensiones, atque episcopum Tripolitanum, a principe contracto non solum modo, sed etiam Sarracenorum exercitu, Templariorum equitum adibus depulsum; atque a Nicolao III Boamundo principi, in scelorum admissorum pœniteret, divinarum, humanarumque pœnarum terrorem objectum³ dicemus inferius.

¹ Ext. apud Nicol. III. l. i. pag. 69. num. 11.

² Sanct. l. III. p. 12. c. 14. — ³ Ibid. — ⁴ Nic. III. l. i. f. II. Ep. cxii.

(1) Bernardus Thesaurarius, qui hoc anno claudit Chronicon suum Gallicum, vulgatum a Martenio Collection. vet. memom. tom. v sub titulo Continuationis ad historiam Guillelmi Tyri, quemque haud procul ab his temporibus vixisse ex eò deduco, quod istud ejus opus anno circiter M. et XX Latine redditum sit, ut demonstrat Muratorius in Praefatione ad opus istud Latine vulgatum *Rer. Italic. tom. VII*. Igitur Bernardus iste, Sanuto, quantum conjectura assequi licet, vetustior, obitum Boamundi in annum præcedentem, diem vero in XX Mar referi. Presenti vero illegit obitum Bendocharis soldani Babylonie, quem vita functum asserit die XXV Mar post deursam non sine eadibus, et vasta rone Armeniam. Hucusque auctor, quo sæpe non sine fructu in corrigendis Annalibus usus sum. Cæterum quod Gallicum opus sub titulo anonymi continuatoris ad historiam Tyri PP. Martene, et Dur ad in Collectione sua tom. v vulgavit, illud nem esse opus Bernardi Thesaurarii, unde F. Pippinus vel quivis alius Latinus interpres historiam suam de acquisitione Terræ-Sanctæ accepit, in Nota ad an. MCCXXVI demonstravi.

Fateri tamen oportet, Sanuto, quoad annum emortualem Boamundi, consentire Joannem Iperium in Chronico S. Bertini quem scriptorem per hos annos floruisse satis constat. Hic pariter emortualem Bendocharis annum alium plane definit : res enim anni MCCCLXXVII percensens scribit : « Eodem anno Bendochar soldanus Babylonie pro succurrendo e-stro suo Labre, quod supra fluvium Euphratem obsidebant Tartari, fluxum natando pertransiit; sed reperit sex millia Mongalos Tartaros, qui sibi multam intulere molestiam; sicque amissis copiis vulneratus Damascum rediit; et accedente sibi ventris profluvio extinctus est. Successit illi Melechusa ». Eadem legas apud Sanutum ad eundem annum, et refertur in Annalibus ad A. MCCCLXXVII, 18.

51. Interea dum Christiani ferrum in suamet convertunt viscera, Sarraceni Tripolitanos male postea perdituri, in Armeniam irrupere, a quibus inflictae clades Sanutus¹ his verbis describit: « Eodem anno (hoc nimirum), Bendoedar, qui vocabatur Malec Madavar, pereurit planum Armeniae, et percussit in ore gladii ultra viginti millia hominum, captivos trahens secum pueros et puellas usque ad decem millia: equos vero, et animalia majora et minora usque ad trecenta millia ». Eadem eisdem verbis Jordanus, sed casorum numero discrepat, dum loco viginti millium ducenta millia trucidata asserit²: « Rex autem cum equitibus ad montana perrexit: mercatores et ceteri, qui potuerunt, cum rebus suis cum navibus per mare periculum evadentes in piratarum ceciderunt manibus, deinde Ptolemaidam pervenerunt ». Furente ita in Christianos Orientales Bendoedare, submissas ex Occidente aliquas subsidiarias copias, refert idem auctor. Et quidem opportune, cum Oliverius e Termes, strenuissimus fidei propugnator, mortem oppetiisset: « Circa finem, inquit, Octobris dominus Guillelmus de Rosseylon applicuit Ptolemaidem cum XL militibus et aliis LX equitibus et cum quadriagentis ballistariis ad stipendia Ecclesiae ».

52. Permovit etiam Pontifex ad submitendas auxiliares copias in Syriam Carolum regem Siciliae, ursisque ut cum Philippo rege Francorum ad confirmandas Palaestinae res incumberet. Impendente etiam ex Christianorum dissidiis majorum periculorum terrore, ad ea antevertenda eundem regem impulit: cum enim Brenensis comes Cyprum invadere, ac bellum Hugoni Lisimiano inferre cogitaret, egit cum rege Carolo, qui plurima in ea re auctoritate pollebat, sanctissimus Pontifex³ ut illud consilium extingueret, ne si in se mutuo Christiani arma vertere pergerent, tenues illae Syriae reliquiae in hostis victoriis praefereocis potestatem venirent.

« Regi Siciliae illustri.

« Patet liquido illud modicum Terrae-Sanctae residuum, quod Christianitas obtinet, ex eo maxime immensis patere periculis, quod exinanitum opibus, bellatorum ope desertum, incolarum suorum viribus etiam per unitatem concordiae collatis in unum, non solum in sui defensione deficit; sed et aliorum subsidium non sufficit expectare. Quid igitur si guerrarum dissidiis exponatur? Cum per eas opulenta decident, numquid exina-

nita consurgent? Cum debilitentur fortia, numquid debilia convalescent? Profecto non tam verendum quam supponendum videtur omnimodis, quod sub intestinalium guerrarum mole non stabit; cum contra impetitiones extrinsecas Cypri, in intrinsecae pacis tranquillitate vix duret (1).

53. « Non immerito itaque relatum nobis dilecti filii nobilis viri comitis Brenensis propositum, quo disponere dicitur, ut regnum Cypri cum armatis invadat, animum nostrum nulla sollicitudine inquietat, ne idem comes ante Christianitatis statum, prout in proximo de omnipotentia divina speratur, in illis partibus reformatum, per invasionem huiusmodi regnum praedictum nimiae turbationis exponendo discrimini, non sine grandi ejusdem Christianitatis gravamine, manibus illud inimicorum exponat; et duobus contententibus, utriusque tertius inimicus in mari turbato piscabitur; comes ipse ad recuperandum jus suum, quod in regno praedicto eidem, ut asserit, justitia repromittit intendens, recuperationis spem sibi omnino praecidat. Ideoque serenitatem regiam rogamus attentius et hortamur, in remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus praemisum comitis memorati propositum prorsus impedias, nec in effectum deduci aliquatenus patiaris; ne per ipsius Christianitatis discordias vires inimicorum crucis in tantam confusionem Christiani nominis augeantur, et ad liberationem terrae praedictae piis ordinationibus Concilii via quasi totaliter praeccludatur. Huiusmodi autem nostras preces et monita sic efficaciter sedulus exequaris, quod aeternae retributionis apud Dominum assequaris exinde praemium, et apud homines praekonii memorabilis incrementum ».

54. Paruisse Carolum Pontificiis imperiis videtur, cum Brenensem comitem Cyprum bello adortum non reperiamus. Insignes vero Caroli ad Gregorium litteras⁴ plenas officiorum et observantiae notis ad hujus anni calcem afferemus, quibus ad pendendum annum vectigal paratum se exhibet, ac locum quo illud numeraturus sit designari, deque Gregorii in Italiam reditu fieri certior efflagitat.

« Sanctissimo in Christo patri et domino suo Gregorio, divina providentia sacrosanctae Romanae et universalis Ecclesiae summo Pontifici, Carolus Dei gratia rex Siciliae, ducatus Apuliae, et principatus Capuae, almæ Urbis senator, Andegaviae, Provinciae et Folcalquerii comes, Romani imperii per sanctam Romanam Ecclesiam in Tuscia vica-

¹ Sanut, cit. c. 14. — ² Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — ³ Ms. Vallic. sig. lit. C. num. 49. pag. 49.

⁴ Nicol. Card. Arag. Ms. arch. Vat. sign. lit. C. num. 196. pag. 81.

(1) Ex Henrici Spondani Annalibus mentionem hic facientiam esse censeo de insigni conventu antistitum ac principum Suevicorum in urbe Strengensensi regni Sueciae celebrato Agitavi in eo fuit controversia Waldemarum regem inter et fratres ejus, Magnum Sudermanniae ducem, Ericumque, quos ambos Sophia Waldemari uxor summo contemptu habebat. Decreta fuit Waldemari exauctoratio, et Magi assumptio. Insuper et anathema pronuntiatum in libertatis Ecclesiae ac clericorum violatores. In eodem pariter conventu factum credo, quod a nonnullis chronologis Danis, a Ludewig vulgatis, anno huc adscribitur, ut scilicet Dana solveretur ab interdicto, quo a Guidone card. et A. S. L. ob non compositas cum episcopis controversias innodata fuit. De hoc dissidio in Nota ad an. MCCLXVI, XL egi.

rins generalis, devota pedum oscula beatorum.

« Diu est, clementissime pater, quod perquisivi et indagavi sollicite de tempore, quo vos, de ultramontanis partibus recedentes, iter arriperetis ad partes Italiae feliciter redeundi, certificari desiderans, si apud aliquam civitatem in hujusmodi reditu moram aliquam disponeretis contrahere, ut certius atque securius clementiae vestrae octo millia unciarum auri censum annum, in quo Ecclesiae Romanae ratione regni Siciliae teneor, possem cum devotione et obedientia debitis destinare. Misi etiam jamdiu Jacobum de Gancelmo dilectum mihi familiarem et fidelem ad vestram praesentiam, expresse injungens eidem, ut me super praemissis, necnon ut si per mare vel per terram essetis ad easdem partes Italiae redituri, quam citius posset, certificare curaret. Et licet idem Jacobus, considerato tempore, quo a me recessit, potuerit (ut mihi videtur) me super his certum efficere; nondum per eundem Jacobum vel per aliquem scire potui de praemissis veritatem. Quapropter statim vestri sanctitati humiliter

supplico, quatenus benigne attendentes si placet meam super hujusmodi negotio puritatem mihi mandare dignemini apud quem locum vultis, quod vobis eundem censum transmittam, habentes meam devotionem, obedientiam meam super eo, quod censum ipsum in statuto termino secundum pacta et conventiones inter eandem Ecclesiam et me habita non transmitto, ex consueta benignitate Sedis Apostolicae excusatum, mihique Apostolicas litteras ad hujusmodi excusationes meas necessarias concedentes; ita quod propter haec pactorum et conventionum ipsorum transgressor non reputer, ac exinde poenam aliquam non incurram. Ego enim censum ipsum quem vobis ante praedictum terminum transmissem, si certus fuisset de loco, apud quem potuissem illum misisse, jam in certo loco feci deponi; vobis juxta vestrae voluntatis beneplacitum cum filialis devotionis promptitudine celeriter transmittendum. Dat. Neapoli anno Domini MCLXXV, die XI Julii, III Indictionis, regni mei anno X ».

GREGORII X ANNUS 5. — CHRISTI 1276.

1. *Gregorii obitus, encomia et multiplicia miracula.* — Crebris Romanorum Pontificum funeribus luctuosissimus extitit annus a Christo nato millesimus ducentesimus septuagesimus sextus, Indictione quarta: vidit enim quatuor Pontifices, Gregorium X qui eo inente e mortalibus ereptus est: Innocentium V ejus successorem: Adrianum V, quo paucis post mensibus extincto, Joannes XXI Ecclesiae in subitis a deo rerum conversionibus fluctuantis gubernacula suscepit: quae tamen non est diu moderatus. Lugubrem ergo aggressuris historiam Gregorius primo occurrit, qui cum e Gallis reversus, Aretium peteret, morbo correptus, ingenti sui relicto desiderio, e vivis discessit, irreparabili Terrae-Sanctae damno, ad quam

e Sarracenorum manibus eripiendam cum imperatore sacrando, ac Francorum, Angliae, Siciliae, Aragonum regibus, aliisque principibus innumeris erat profecturus. Quo sublato reges priora abjecere consilia, Graeci rediere ad schisma, mutisque dissenstonibus Catholici discissi consecrata Christo arma in mutuas strages convertere. Sepultus est vir sanctus, quem merito affirmare possumus illam Pontificii symboli sententiam¹: « Perfice gressus meos in semitis tuis », factis implevisse, Aretii effuso omnium luctu, ubi haecenus illius corpus magna veneratione a piis coitur, ut inferius dicemus (1).

¹ For. Marin. Ebul. Ms. Vat. pag. 56.

(1) De die emortuali Gregorii papae nihil adnotandum occurrit, cum in diem ab annalista expressum omnes conveniant. Quod vero hic additur ex Ptolemaeo Lucensi, v. qui nempe fuisse magna dexteritatis, sed modicae litteraturae, falsi arguere conatur Pagius in Breviario ad vitam Gregorii, relevens Catalogum lucubrationum ejus, quae tamen omnes in bibliothecis adhuc latent. Scripsit *Dialogum inter Saulum et Paulum* quem Ms. bibliotheca Norwimensis servat, et *Orationem pro concordia inter Guelphos, et Gabelinos*, quam cum Registro Epistolarum ejus ad varias bibliotheca Vaticana tenet. Denique ejus *Constitutiones Ecclesiasticas* cum Notis Garzia J. C. habent in bibliotheca sua canonici Laeranienses Patavii.

Non defuere, qui sanctissimum Pontificem calumniis appelerent sint ansi. Neque id mirum cuiquam videri debet, cum Pharisæi etiam in Christum Dominum contumelias evomere non perhorruerint. Horum calumniatorum principem recentior Gregorianæ Ms. Apologiæ auctor adducit Stephanardum Vimercatum poetam Vicecomitum encomiastem, qui assernerit instructas Placentiæ Othoni vicecomiti Mediolanensi archiepiscopo a Turrianis insidias, ac perstrinxerit ignavia Gregorium, qui in Neapolionem Turianum anathematis sententiam non tulerit. Comparatione revera fuerunt insidiæ elusæque, vel potius vicecomites adversariorum odio finxerint, exploratum esse negat: additque nec prudentiæ nec equitatis fuisse censuris agere in Turrianos, cum de corpore delicti, ut ait, non constaret. Num forte Neapolionem Gregorius reformidavit, qui, uti suis locis vidimus, regibus, ut Alfonso Lusitanæ ob jus Ecclesiasticum violatum, Jacobo Aragonum ob adulteram inductam, Alfonso Castellæ et Legionis ob affectatum imperium, Othocharo Bohemæ ob Rodolphum iacessitum bello pœnas Ecclesiasticas objecit; corripuitque acerrime Carolum Siciliæ ob Guelphorum factionem sustentatam, et animo plane excelso Occidentem in Sarracenos Asiaticos ad bellum rapere est meditatus? Refellit æque memoratæ Apologiæ scriptor Galvanum Flammam, nec majorem illius dictæ in Gregorium adhibendam fidem contendit, quam vicecomitum encomiis dum ipsorum stirpem a Jove Venereque per Achillem

deduxit. Confutandum dein aggreditur Paulum Jovium¹ adductis hisce illius verbis: « Refert Stephanardus Flamma, qui eam historiam carmine conscripsit, Pontificem ipsum, quod vix credibile est, nefarii consilii conscium fuisse: quod fortasse pro falso esset omittendum, nisi et tum et postea, quantum vita superfuisset, Othoni animum plane hostilem, et quo lethalius noceret, insidiosis honestorum verborum coloribus convelatam ostendisset ». Hæc Jovius, in quo primum Apologiæ scriptor arguit in afferendo dicto auctore peccasse, ut qui duos Stephanardum, et Flammam in unum confuderit, tum iisdem illa affingere quæ nusquam jaetasse reperiantur: dein nullo argumento, nullis probationibus fulcire, Gregorium nocendi studio condita odia insidiosis officiorum involueris subornasse, unde falsitas manifeste pateat. Denique objicit Jovio correptum jure a multis fuisse plerumque mendacia magnifico verborum apparatu ornare non vera scribere: atque inter plures alios, quos affert, a Justo Lipsio judicio et fide vocatum ambiguum: perstrictumque a Mireo eo poetæ versu: « Venalis cui penna fuit »; infertque Jovii aut aliorum dieteria conceptæ de Gregorii sanctitate opinioni, institutæque de eo sanctis annumerando actioni, non posse magis officere, quam Dantis poetæ convicia Cælestino, ne sanctorum illi honores decernerentur, obfuerunt. At prætermisissis inanibus hisce maledictis, quæ ipsum

¹ Jovvil. in Vita Othonis archiep. Mediolan.

Pro cultu publico illi decernendo postulationes suas exhibuerunt Placentini an. MCCCLXXVI vel MCCCLXXI, (non enim hæc de re inter Victorellum et Odonum in Addition. ad Ciaconium conventi) sicut et Aretini anno MCCCLV, regnantibus Joanne XXII et Clemente VI, ejusdemque rei petitio sub Julio III, Gregorio XV et Urbano VIII in ovata fuit. Licet vero nihil adhuc a Sede Apostolica decretum est; pia tamen fidelium religio privatis votis illum supplicat, quoniam et vetustæ plures ejus imagines dademate, quæ sanctitatis nota est ornantur.

Die XXI Januarii, id est, undecima post die, concordibus cardinalium suffragiis electus fuit Petrus de Tarantasia, Innocentius V in Pontificatu appellatus, qui ex Ordine fratrum Prædicatorum, Lugdunensis archiepiscopus electus fuerat, nec ita multo post a Gregorio X ad episcopatum Ostiensem evectus: his gradibus ad Pontificatum ascendit, quem hoc ipso anno, mense, et die ab annalista indicatis cum morte commuavit. Præter eas Epistolas, quæ annalis a hie evulgavit, paucis adhuc annis PP. Martene et Durand inter monumenta varia de reconciliatione Græcorum alias nonnullas ab eodem Innocentio scriptas dederunt, in quibus Michael Palæologus, ejusque filius Andronicus urgentur ut cœptum junctionis duarum Ecclesiarum opus tandem perficiant: selusina palam egerunt, eaque de re publicas litteras exhibeant. Tum et nuntios ad illos destinavit eosdem, quos nondum missos ab Innocentio obtinuit, dem Joannes XI legavit. His nuntios de scripto tradidit ea quæ ab ipsis præstanda fuerant. Ejus scripti summa ad id redigitur, ut imperator cum lilio, et Græcorum præsulibus Pontificis Romani primatum agnoscat, et subjecti omnis suæ publica documenta præsentent. Hunc vitam omnes, quotquot res ejus temporis gestas scriptis consignarent, ab ingenii et scientiæ laude commendant, quem Parisiis legisse annis plane multis affirmat, qui tunc florebat Jacobus de Varagine in Chron. Genuensi rer. Ital. tom. IX. col. 52. quoniam et scripsisse in sententias et S. Pauli Epistolas scribit S. Antoninus part. 3. tit. 20. cap. 20.

Huc sufficitur Adrianus V, quem renuntiatum fuisse Pontificem, non quidem die XII Julii ut Ricordanus, S. Antoninus, et Villanus scribunt, nec die ejusdem mensis X, ut supputat Pagius in Breviario, sed die XI ejusdem mensis teneo, id affirmante exertis verbis auctore Chronici Parmensis qui cum anno MCCCLX opus suum claudit, cui et consonat diligentissimus auctor Memorialis Potestatum Regiensium, qui ad annum MCCCLX Chronicon suum perduxit; ac denique non abudunt, qui Annales Genuenses Cassari publica auctoritate usque ad an. MCCCLXXX continuaverunt. Ab eo Pontificis censuras, quibus Genuenses tandem illigati fuerunt, solutas iidem continuatores testantur.

Diem obitus plerique constituunt XVII Augusti; sed auctor Memorialis diem XVII statuit, cui magis congruunt ea quæ de tempore gesti Pontificatus delinunt continuatores Cassari, qui die XXV post electionem vitam functum scribunt, quod etiam confirmat auctor Chronici Parmensis. Periodus ista quidem desinit in diem XVI Augusti; sed hi facile scriptores diem ipsam electionis excludunt; atque ita supputationem suam in diem XVII recte deducunt.

Post Adrianum, assumptum fuisse Vicecomitem de Vicecomitis card. Placentinum ex fide vetusti ejusdem Chronici Placentini asseruit Petrus Maria Campi in Histor. Eccles. Placentina tom. II. Hunc vero altera ab electione die vitam functum ex eodem Chronico scribit. Et quidem conclavi pendente die VI Septembris anni MCCCLXXI, obiisse legitur in Necrologio vetusto Ecclesiæ Placentinæ apud Wadingum ad an. MCCCLXXI, num. 2. At reliquorum omnium scriptorum silentium dubium efficit fidem Chronici hujus, de cujus vetustate, cum non prodiretur a Campo, judicium ferri nequaquam potest.

Joannes XXI successore datus est, cujus electionis diem in XV Septembris concurrere ex conjectura Iantunmolo Pagius in Breviario asseruit. Sed auctor Memorialis Potestatum Regiensium electum definit die XVI Septembris. Quæ tamen dies congruere non potest cum diebus XXVII interpontificii, quos Bernardus Guidonis atque nonnulli inter Adrianum et Joannem statuunt. Sed major penes me est fides scriptoris hujus, quem in definiendis rerum epochis nunquam errasse deprehendi. Coronationem vero Pontificis hujus die XX Septembris habitam Ciaconius ex Panviniio tradit.

Numen patris ad implorata Gregorii suffragia perspicuis miraculis abunde confutavit elogia afferamus.

2. Hoc in primis Gregorium exornat S. Antoninus ¹: « Erat vir zelator fidei et divini cultus, ac detestator partialitatum, et pacis amator ». Nec disparibus effert eum encomiis Leonardus Aretinus ²: « Fuit, inquit, vir optimus et proculdubio sanctissimus: ingentis quidem animi contra Christiani nominis inimicos, et qui sacre recuperationem Terræ semper meditaretur, ad eamque unam rem Christianos omnes, positis inter se contentionibus, intendere censebat ». Et infra: « Sepultus est Aretii summa cum veneratione. Multa circum illius corpus miracula postmodum subsecuta fidem ejus sanctitatis indubiam præbuere ». Confirmat hæc Ptolemæus ³ Lucensis subjectis verbis: « Transiit in Lombardiam, et venit in Tusciam, ac applicuit apud Aretium; ubi infirmatus est et mortuus: per quem Deus suas virtutes ostendit. Quod fuit, ut historici tradunt, IV idib. Jan. anno videlicet Domini MCLXXV ». De ejus vero singulari in rebus gerendis industria, misericordia in pauperes, inque religiosos viros benevolentia hæc tradit ⁴: « Ille papa fuit miræ experientiæ in sæcularibus, quamvis modicæ litteraturæ, nec intendebat pecuniarum lucris, sed pauperum elemosynis. Religiosos viros multum dilexit et fovit ». His præclaris elogiis Græcorum patrum congregatorum in Concilio Constantinopolitano insigne encomium adjungimus: ii enim in Synodalibus litteris ⁵ ad Joannem XXI datus de Ecclesiarum conjunctione a Gregorio redintegrata locuti, addunt hæc verba: « Tempore felicitis memoriæ beatissimi illius viri, si tamen virum et non Angelum vocari oportet, felicem illum sanctissimum papam decimum dicimus Gregorium ». Consentiant Bernardus ⁶ et Longinus ⁷ post mortem miraculis effulsisse, ac plures qui se ejus nominis atque apud Deum precibus commendarant, valetudini restitutos. Descripta est eorum miraculorum historia in veteri charta pergamena, ad illius sepulchrum in sacello principis Ecclesiæ Aretinæ affixa, ex qua præcipua subjiçio.

3. « In nomine Dei æterni. Amen. Anno Domini MCLXXVI, Indictione quarta, domino Innocentio papa V residente, infra scripta sunt miracula, quæ Dominus noster Jesus Christus fecit meritis beati Gregorii papæ Decimi in personis infrascriptis, quæ se cum reverentia devoverunt B. Gregorio supradicto. Die Lunæ xxvii mensis Apr. Adalerte mulier Theutonica, filia Henrici de civitate Ruodolinghene districtus comitis de Ferihgene, quæ veniebat a civitate Romana, et visitaverat limina beatorum Apostolorum Petri et Pauli, et etiam S. Nicolai associata, juraverit facto libro per

Deum vivum, et per Jesum Christum ejus Filium, et per B. Virginem Mariam ejus matrem, et per omnes Apostolos, et sanctos et sanctas Dei, computato eidem mulieri sacramento per Joannem Theutonicum, qui sciebat linguam Latinam, quod ipsa mulier non vidit aliquo modo neque cælum, neque terram, neque solem, neque aliquam aliam rem existentem in mundo, jam sunt octo anni elapsi; et veniendo ab Urbe anocula cum societate ad civitatem Aretinam, venit ad monumentum beati Gregorii supradicti, cui se cum reverentia devovit, quod eidem redderet lumen oculorum suorum: et facto voto statim meritis B. Gregorii supradicti aperti sunt oculi sui, et vidit cælum, et terram, et homines, et mulieres, et omnia quæ respiciebat. Et idem Joannes Theutonicus juravit ad sancta Dei Evangelia, quod ipsa mulier sic juraverat, et juravit quod vidit eam cæcam, jam sunt XIV dies in Urbe. Et hæc omnia testificati fuerunt Peugo Joannis de Francheforte de Alemannia, et multi alii qui venerant et duxerant eam ad Urbem, et liberata est prædicta mulier præsentibus dominiis Caccia plebano de S. Donato de Mantinellis canonico Aretino, Orlandino plebano plebis Pontenano, Coppovelli, et coram magno numero hominum, et mulierum: et juravit coram domino Bono præposito Aretino, Reinerio de Gressa, et Donato de Mantinellis canonicis Aretinis, et coram multis aliis.

4. « Die Veneris, prima die mensis Maii Benintende filius Benincasæ de Vogoguano dixit suo juramento, quod jam sunt quinque anni et plus, quod propter gravem infirmitatem, quam habuit, aliquo modo non potuit ire, nec redire sine baculo sine scaccis: et quando ibat cum scaccis, semper ibat contortus, et gibbus et adeo incurvatus, quod quasi retinebat caput et faciem suam juxta terram, et aliter non poterat ire, nec se erigere. Et veniendo et stando cum magna reverentia ad monumentum B. Gregorii supradicti, cui se devovit; et invocando auxilium suum, meritis ipsius liberavit eum Deus a dicta infirmitate; ita quod libere sine baculo vel alio adjutorio prædictus vadit, et redit quocumque vult. Prædicta omnia testificatur Arengutius Albergatore nepos dicti Benintendis, donna Gubilia uxor dicti Arengutii, Giana famula dicti Arengutii, et multi alii, qui viderunt eundem sic infirmum et contortum, et modo sanum: et hæc testificati fuerunt coram Rainerio de Gressa, et Donato de Mantinellis canonicis Ecclesiæ cathedralis Aretinæ, et multis aliis.

5. « Die Veneris prima die Maii, donna Bona uxor quondam Donati notarii de civitate Aretii de populo S. Petri parvi, dixit, et affirmavit suo juramento, quod ipsa sine aliqua interpellatione stetit anocula et amisit lumen oculorum suorum, jam est unus annus et plus; ita quod aliquo modo non potuit videre: et veniendo et stando sub sepulchro B. Gregorii supradicti, cui se devovit cum magna reverentia, meritis ipsius beatissimi patris Deus

¹ Anton. III. p. 61. xx. c. 2. in princ. — ² Leonar. Aretin. Hist. Flor. I. III. — ³ Ptol. Luc. I. XXII. Eccl. Hist. c. 5. — ⁴ Eod. lib. c. 4. — ⁵ Ext. apud Nic. III. tom. I. pag. 69. num. 11. — ⁶ Bern. in Chron. Rom. Pont. — ⁷ Long. Hist. Pol. an. 1275.

liberavit eam, stando sub monumento ejusdem : ita quod bene videt et cognoscit omnes res quæ sibi monstrantur.

6. « Die xiii mensis Maii intrantis Baldutinus filius olim Orlandi civis Aretinus de populo S. Michaelis, et donna Jacobina ejus uxor, dicunt et affirmant in verbo veritatis et in fide Jesu Christi, quod Neira eorum filia fuit adeo contracta in omnibus membris suis, quod non potuit se erigere, nec ire aliquo modo sine adjutorio hominis vel mulieris : et faciendo dictam filiam apportare a quadam serva dicti Baldutini ad monumentum B. Gregorii supradicti, devoverunt dictam eorum filiam, stando sub ejus monumento, meritis ipsius liberavit eam Deus, ita quod per se sine adjutorio alienjus potest se erigere et libere ire. Et hæc testificantur fuisse vera dominus Beneludus, Orlandus quondam Jacobi, Rainerius olim domini Ubertini, et plures alii testes,

7. « Die nona mensis Maii intrantis Robertus quondam Cambii de Florentia dixit et affirmavit in verbo veritatis, quod stetit surdus, et non audivit aliquem hominem loquentem, jam sunt xvi anni, et plus : et veniendo ad sepulchrum B. Gregorii supradicti, cui se devovit, et tangendo ejus sepulchrum, et stando sub eo, audivit quemdam sonitum locustæ et cicadæ, et ab ipsa hora in antea meritis beatissimi patris Gregorii Dominus sanavit eum et reddidit ei auditum, ita quod bene audit, et intelligit omnia, quæ sibi dicuntur ab hominibus. Et hæc testificatus est in præsentia dominorum Rainerii de Gressa, Donati de Mantinellis, et Uberti canonicorum, et pluribus aliis.

8. « Die nona prædicti mensis, Joannes olim Tucciardi de Rancho dixit et affirmavit in verbo fidei et veritatis, quod ipse stetit surdus, et non audivit aliquam vocem, jam sunt xxi anni : et veniendo ad monumentum B. Gregorii supradicti, cui se devovit, et stando sub sepulchro beatissimi patris, et tangendo ipsum monumentum subito liberatus est : ita quod bene audit omnia meritis ipsius beatissimi patris. Et hæc dixit præsentibus domino Uberto canonico Aretino, magistro Bonfilo, et Ruberto quondam Cambii.

9. « Nona die prædicta Joannes Petri de Carpignano, plebatus plebis S. Petri de Massa, dixit et affirmavit quod stetit anoculus, et non potuit videre, jam est annus, vel parum minus ; ita quod non videbat lumen : et veniens ad monumentum beatissimi patris Gregorii supradicti, cui se devovit ; et stando sub monumento prædicto, et tangendo ipsum monumentum, meritis ipsius subito liberatus est : ita quod bene vidit. Et hoc testificatus fuit Timideus et domina Berta uxor ipsius Timidei.

10. « Die x mensis Maii Margarita uxor Joannis Savixæ de castro plebis de Massa Trebatia (Trabararia) dixit et affirmavit, quod ipsa non potuit loqui aliquo tempore vitæ suæ aliquo modo, vel audire, veniens ad sepulchrum B. patris Gregorii

supradicti devota fuit ; et slando sub eodem sepulchro, et tangendo eum, meritis ipsius beatissimi patris Gregorii liberavit eam Deus : ita quod loquitur bene, et audit, et hoc testificata fuit Litiaria ejus soror coram dominis Bousignore primicerio, Rainerio de Gressa, et domino Donato de Mantinellis canonicis Aretinis.

11. « Præterea notum sit omnibus videntibus, sed legentibus istam chartam, quod multa alia miracula per merita prædicti sanctissimi patris Gregorii X fecit Deus, quæ longissimum esset narrare. Et quia non posset hæc brevis charta multa ejus miracula continere ; ideo quicumque ejus miracula ad plenum noscere desiderat, ad sacristam hujus Ecclesiæ accedat, qui sibi plenos Codices miraculorum prædicti beatissimi papæ ei libenter ostendet ».

12. Permoveere ² ea miracula Aretinos, ut decreto municipali sancirent, magistratus post divina præacta cereos, recurrente quotannis decima Januarii die, in Gregorii X Pontificis sanctissimi honorem oblaturos : atque etiam aram principem e marmore B. Virgini, S. Donato, et Gregorio X sacram eleganti cultu excitarent : in qua ejusdem Pontificis signum ad Virginis lævam pulchro opere assurgit. Recolitur ejus memoria in ejusdem Ecclesiæ Calendario IV id. Januarii.

13. Agitatum vero fuit ad Ferdinandi II magni Etruriæ ducis preces, sedente Urbano VIII, de sanctorum honoribus illi decernendis, atque publica acta de ejus miraculis instructa sunt ; cui examini religioso adhibiti Romanæ rotæ auditores, compta ac illustrata miraculorum veritate, Pontifici responsum dedere : « Hæc habuimus, beatissime pater, quæ de B. Gregorii Decimi processibus, vita, virtutibus ac miraculis dicenda proposuimus : ex quibus sæpe expensis canoniceque confectis referri posse beatum virum rite censuimus in sanctorum numerum ; modo sanctitas vestra, cui traditæ sunt secretorum cælestium claves, hæc super re aperiat Christiano populo divinitatis oraculum, etc. »

14. De obitu Gregorii Westmonasteriensis ¹ et Guillelmus Nangius ² aliique agunt : quorum plerique in Salvatoris annum millesimum ducentimum septuagesimum quintum conjiciunt, cum Christi annos ab incarnato Verbo numerare consueverint. Cum vero renuntiatus fuerit, ut supra vidimus, summus Pontifex kal. Septembris anno millesimo ducentesimo septuagesimo primo, obieritque hoc anno die x Januarii, ipsum annos quatuor, menses quatuor, dies decem Pontificatum tenuisse dicendum est. Quibus conveniunt a Baronio tradita, dum ait ³ : « Anno Christi mclxxvi, Indictione IV, Gregorius X obiit IV id. Januarii : vacavit Sedes dies decem ».

¹ West. Flor. Hist. — ² Nang. in gest. Phil. Franc. reg. — ³ Baron. in schedis.

INNOCENTIUS V.

15. *Innocentius V vix electus Genuenses ad concordiam allicit.* — Sanctissimo patre vita functo, cardinales ex vi Constitutionis ab eo in Concilio Lugdunensi de electione Pontificis editæ Aretii in conclavi inclusi, vicesimo ¹ primo mensis Januarii, festo S. Agnetis die, uti Bernardus Guido ² et alii affirmant, ad Summi Pontificatus apicem Petrum Tarantasiensem evexerunt; de quo inter alios hæc Ms. Vallicellanus ³ in Vitis Pontificum habet: « Innocentius V, natione Burgundus, de Tarantasia sedit anno Dom. mclxxvi ». Et infra: « Hic a pueritia in Ordine fratrum Prædicatorum doctor in sacra Scriptura eximius efficitur: deum in archiepiscopum Lugdunensem, et post in episcopum Ostiensem, tandem in summum Pontificem assumitur ». Corrigendi vero sunt ii, qui tradunt ⁴ Innocentium eodem anno eos dignitatum gradus conscendisse: abunde enim ex Pontificiis litteris, suo allatis loco, cum a Gregorio archiepiscopus Lugdunensis creatus est, referuntur.

16. Antequam in Urbem Aretio se conferret, ac Pontificia corona solemniter ringeretur, egregiis Gregorii exemplis, qui tantum studium pro conciliandis invicem Christianis posuerat, provocatus, Genuenses ad mutuan concordiam Apostolicis litteris ⁵ allicere est conatus.

« Innocentius electus episcopus, servus servorum Dei, polestali, capitaneis, antianis, consilio et communi Januen. scriptum consilii sanioris.

« Regis pacifici et excelsi respicientis humilia, et alta de longe cognoscentis, qui pro infallibilis providentiæ suæ arbitrio hunc humiliat, hunc exallat; nuper ad summi Apostolatus apicem, licet insufficientibus meritis, occulta nobis, sed sibi non incognita, dispositione vocati, cunctis fidei Christianæ cultoribus; et vobis præcipue, in quibus temporibus retroactis Romana mater Ecclesia se reperisse commemorat sinceræ devotionis promptitudinem, et affectum reverentiæ filialis; cura vigili bonum pacis exquirimus, et quietis dulcedinem plenius desiderii affectamus. Novimus etenim commoda, quæ pax amabilis, pax desideranda producit: nec ignoramus, quæ solet guerarum fugienda commotio irrogare pericula, quæve dispendia germinare. More igitur pii patris, quem non prætereunt commoda filiorum, non sine compassionis zelo, discrimina, quæ occasione dissensionis inter charissimum in Christo filium nostrum Siciliæ regem illustrem, et germanos dilecti filii nostri Ottoboni S. Adriani diaconi cardinalis, ac nonnullos alios nobiles civitatis Gianuensis

ex parte una, et vos ex alia exorte jam dudum, superseminante pacis hoste zizania, emersisse noscuntur, attentius meditantes, et cupientes illis celerem finem imponi, universitatem vestram monemus, rogamus et hortamur attentius, obsecrantes in Domino Jesu Christo, et nihilominus vobis per Apostolica scripta mandantes, quatenus ejus obtentu, qui pacis est actor, animos vestros habitantes ad pacem, aliquos viros pacificos de majoribus civitatis ejusdem ad hoc idoneos, et voluntarios, ac sufficienter instructos, ad componendum cum prædictis rege ac nobilibus mandatum, ac plenam et liberam potestatem habentes, infra secundam Dominicam instantis Quadragesimæ ad nostram præsentiam destinare curetis; nostris in hoc exhortationibus, et mandatis taliter parituri, quod et nos de vestræ obedientiæ promptitudine non immerito gaudeamus, et vos prompte pacis consilia ineuntes, juxta sapientis promissum gaudia subsequantur. Et ecce ut circa præmissa, vobis plenius de nostro affectu pateat, dilectum filium fratrem Hugonem de Ubertinis, Ordinis Prædicatorum, lectorem conventus Senensis ejusdem Ordinis; virum utique scientia et religione conspicuum, ad vos propter hoc specialius destinamus, ejus monita in præmissis vos rogamus benigne suscipere, ac efficaciter exaudire. Nec miremini quod Bulla nostra non exprimens nomen nostrum est appensa præsentibus, quæ ante benedictionis nostræ solemnità transmittuntur; quia hi qui fuerunt hactenus in Rom. Ecclesia electi Pontifices, consueverunt in bullandis litteris ante suæ benedictionis munus modum hujusmodi observare. Actum Aretii, etc. »

17. *Ejus ad fideles et præsules litteræ Encyclicæ.* — Nec diu hæsit Aretii, adornato enim in Urbem itinere inde abcessisse, Viterbiumque esse ingressum docet S. Antoninus ¹, ac Bernardus assentitur ²; dein Romæ in Basilica S. Petri, sacra tiara ornatum, atque inde Lateranum se recepisse, indicat. Inito itaque Pontificatu, proposita pro symbolo Pontificio hac sententiâ: *Oculi mei semper ad Dominum*, fideles Encyclicis litteris ³ adeptæ dignitatis fecit certiores, ac præsules ad operam pro re Christiana tuenda conjungendam excitavit.

« Innocentius, etc.

« Nuper sanctæ ac venerandæ memoriæ Gregorio papa patre ac prædecessore nostro in continuatione laborum, quos ad Dei prosequenda servilia solers et devotus assumpserat, nobisque tunc Ostiensi episcopo, ac aliis nostris fratribus, quos tam in Urbe, quam circa ejus confinia jam diversa loca receperant, tribus tantum ex illis existentibus circa ipsum de ultramontana redeuntibus regione; ac eodem prædecessore apud Aretium civitatem Tusciæ in infirmitate diebus aliquibus deductis de hoc sæculo nequam, quod eo dignum

¹ Rich. Msle-p. ubi sup. Jo. Vill. ubi sup. Anton. III. p. li. xx. c. 3. in prin. — ² Bern. in Chron. Rom. Pont. — ³ Cod. bibl. Vall. sign. lit. C. num. 25. pag. 172. — ⁴ Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. xxiii. c. 17. et alii. — ⁵ Ext. in Cod. bibl. sig. lit. C. num. 49. pag. 137.

¹ Ant. III. p. li. xx. c. 3. in prin. — ² Bern. in Chr. Rom. Pont. — ³ Form. Mar. Ebul. Ms. Val. pag. 56.

forte non erat, erepto, et ipsius corpore cum exequiarum solemnitate debita tumultato; licet in pastoris substituendi processu eorundem fratrum absentia, satisque longa distantia, difficultatem non modicam communi hominum iudicio iuaret; illo tamen, ut firmiter credimus, eorundem fratrum corda tangente, cui facile est disjuncta coniungere, ac etiam inter se distantia insimul adunare, nos et fratres iidem omnes, quibus id personarum suarum status indulsit, sponte ac celeriter convenimus in civitate prædicta: et in omni mansuetudine spontanea palatium, quo idem prædecessor habitabat, pridie ante festum beatæ Agnellis intrantes in ipso festo summo mane missarum solemnium in honorem S. Spiritus celebratis ex ore, ipsiusque gratia votis invocata supplicibus, concorditer ad celebrandam electionem instantem scrutiniæ viam eligimus. Et assistente ipso benigno sapientiæ Spiritu, qui devote se invocantibus; *Ecce adsum*, solet dicere invocatus, cuius gratia molimina tarditatis ignorat, primo celebrato et publicato scrutinio; quod tamen nequaquam aliud, sicut nec oportuit, est secutum; in humilitatem nostram, Dei providentia seu permissione mirabili, nobisque nimium terribili et stupenda, iidem fratres nullo discordante, unanimiter concordarunt: nobis ad summi Apostolatus evocatis apicem, et ipsius onus giganteis etiam tremendum humeris, nostris debilibus imponentes.

18. « O mira Dei potentia! O admirabilis diviniæ providentiæ in sui dispositione infallibilis magnitudo! Quis divitiarum sapientiæ ac scientiæ tuæ altitudinem admirari; quis comprehendere tua miranda iudicia; quis investigare sufficit investigabiles vias tuas? Ecce id, non interjecto quasi horæ unius interstitio, perfecisti; ad quod alias persæpe diffusi temporis spatium vix perfecit. Ecce longe distantes ab invicem corporibus coadunasti celeriter, et in eo ipsorum animos quasi subito conjunxisti, in quo alias cohabitatione conjunctos longa dissensio separavit. Hæc profecto, pie Jesu, tui sunt muneris, tui doni, qui pacis et unitatis amator, utrumque unum faciens, a diverso venientes partes univisti. In his itaque, licet nos gravis, nec immerito, stupor invasit; ejus tamen quem ipsorum actorem fideliter supponimus, et humiliter confitemur, considerata clementia conforlavit, ut quamvis injuncti oneris molem insufficientia nostra refugeret; desuper abundantia tamen plenitudinis suæ confisi ei nostræ imbecillitatis subjecerimus imperfectum, sperantes, quod operi manuum suarum dexteram porriget, nec nos impræmeditatum et inscium dispositione sua in tam profundi maris altitudine positum derelinquet. Ad quod promptius obtinendum, vestrorum suffragiorum opitulationem exquirimus: studiosam in hoc opem et operam affeclamus, universitatem vestram affectuose moventes, rogantes et qua possumus instantia exhortantes, quatenus pensato consultius, quod in

partem estis tantæ sollicitudinis evocati, in gregibus curæ vestræ commissis pro viribus solliciti pastoris partes satagentes implere, Moysi manus debiles, cuius licet insufficientibus meritis, typum in Domini populo gerimus, vestris intercessionibus sustentetis apud illum, qui hujusmodi nobis onus imposuit; devotis precibus insistentes, ut non patiaturs ipsius mole nos opprimi, ipsius pressura susterni: sed debilitatem nostram suo robore fuleat, suaque virtute confortet; ut sic in commissi executione regiminis ejus prosequamur beneplacitum, quod æternæ retributionis gloriam et sequamur attentius, et de suæ benignitatis gratia efficacius consequamur. Cæterum, fratres et filii, affectum vobis charitativæ benignitatis expandimus, et sinum charitatis solidæ aperimus, proponentes quantum cum Deo poterimus, honori vestro deferre, ac vestra et Ecclesiarum vestrarum commoda, pro quibus ad nos recurrere cum securitate poteritis, in promptitudine benevolentiae promoveri ».

19. *Curæ Pontificis de auxiliis adversus Sarracenos ferendis.* — Innocentium porro Apostolico zelo ad rebellium Ecclesiæ frangendum pervicaciam, censuras in Papienses, Veronenses atque alios a prædecessoribus contumaciæ damnatos jecisse, testatur Joannes XXI¹ in suis Diplomati-bus, adversus eos editis. Consuluisse præterea laboranti Hispaniæ indicant geminæ litteræ, quas ab ipso tum Romæ datas putamus, quæ in Vallicellano Codice ante alias Joannis Vigésimi primi præfixæ sunt, quarum priores episcopo Ovelensi missæ, quibus illum decimas a Gregorio regi Alfonso concessas diligentissime cogere, instituire collectores, in illos qui eas persolvere detrectarent, vibrare censuras imperavit²: « Sarracenis de partibus Africanis egressis, regna et terras charissimi in Christo filii nostri regis Castellæ ac Legionis illustri dudum hostiliter invadentibus, felicis recordationis Gregorius papa prædecessor noster paterno sibi super hoc affectu compatiens, ac diligenter attendens, quod Sarracenorum impugnatione ipsarum partium cedit in favorem non modicum et grande subsidium Terræ-Sanctæ, cum Sarracenis eisdem magnum soleat Babylonicis persecutoribus, terræ ipsius infestis, suffragium exhiberi; præfato regi decimam omnium Ecclesiasticorum proventuum prædictorum regnorum et terrarum, prout ipsi Terræ-Sanctæ concessa fuerat, duxit per suas litteras concedendam. Unde cum propter necessitatem omnino expediat, ut decimæ prædictæ collecto præfato regi efficaciter suffragetur, et nostræ intentionis existat, quod idem rex ex concessione hujusmodi fructum consequatur aptatum, collectionem ipsius decimæ in regnis et terris eisdem tibi præsentium auctoritate committimus ».

20. Caplasse absentiae Alfonsi occasionem dum

¹ Joan. 1. Ep. CLIII. etc. — ² Cod. Val. sign. hl. C. num. 49. pag. 138.

in Gallias erat profectus, Abenjuzepum Marroitanum regem, ingentis animi barbarum et opibus præpollentem, exitumque a Mahomade Granatæ rege, qui utilitati magis quam religioni datæ fidei serviebat, superius vidimus. Perhorruit tunc Hispania extremum discrimen adiisse: tantas enim hostis copias adduxerat, ut initio felici armorum eventu usus magnas Christianis clades intulerit: ac majores invehere parabat, nisi Sanctius præsidii multis locis dispositis, certamine detrectato victoris ferociam repressisset. In rebus adeo trepidis Pontifex, sacrum cecinit classicum, ac populos ad arma capessenda pro Christiana causa Apostolicis litteris, zelo ardentissimis, incitavit¹.

« Archiepiscopo Hispalensi.

« Exurgat Deus, et inimici dissipentur ipsius: ab ejus facie fugiant, qui gloriosum odiunt nomen ejus. Dispareat profanus populus, quem Africæ fœda latibola produxerunt. Habetur enim rumor horribilis, rumor implacitus, qui matris Ecclesiæ nuper insonuit auribus, ejus viscera saucians, præcordia dure pungens; quod inundante Sarracenorum superbia, suis finibus non contenta, ipsorum multitudo permaxima, de partibus Africanis exiliens, collectis viribus, robore adunato, Hispanos limites invasit hostiliter, ipsos aggredi et ingredi non expavit, ac in redemptos Christi sanguine pretioso ingenita immanitate grassatur. Dolet itaque, nec immerito, mater Ecclesia, tantis intrinsecus tacta doloribus: perfunditur lacrymis vultus ejus; fletus multiplicat sibi: undique lamenta consurgunt, dum quos regeneravit in filios, efferatus hostis elacerat: dum in fidei Christianæ ultores impiorum gladius dire saxit. Quis igitur orthodoxæ fidei zelo fervens ad tantum fidelium vindicandum ocyus non excitetur opprobrium? Quis illico non exurgat adversus nequitiam malignantium, aut non stabit adversus iniquitatem nefandis studiis operantes? Quis vocibus fidelis sanguinis de terra clamantibus ad tam graves prolinus non accendatur injurias ulciscendas? Surgat ergo fidelium populus, et fidei clypeo præmunitus crucis signo se protegat, ut intrepidus in hostiles irruat acies, turmas infidelium opprimat, et exterminet agmina impiorum.

21. « Assistit equidem Dominus servis suis: in se sperantes non deserit: sicque timentibus tribuit firmamentum, quoniam non est abbreviata illius dextera, virtutum operatione coruscans: sed ejus brachium bella conterens, comminuens cornua superbiorum, præliantes pro sui nominis gloria confortabit. Sub ipsius igitur spe intendentes, populi Christiani dissidiis, quæ tam perniciosus Sarracenorum ipsorum minatur aggressus, remediis quibus possumus obviare; volentes etiam sinceritatis affectum, quem erga prædecessores charissimi in Christo filii nostri regis Castellæ ac Legionis illustris, et ipsum ab olim Romana gessit

Ecclesia, evidentia operis plenius aperire; ac plenam de tue fidei puritate, virtutis constautia, et circumspectione in Christo fiduciam obtinentes; prædicationem crucis in regno Aragonum, in subsidium dicti regis, regnorum ac terrarum suarum contra Sarracenos eosdem præsentium auctoritate committimus, in remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus in commisso tibi super hoc officio, juxta datam tibi a Domino prudentiam, efficaciter procedere studeas; illos, quibus prædicandum duxeris, exhortationibus opportunis inducens, ut ad refrenandos ipsorum Sarracenorum malignos impetus, repellendos insultus, compeccendam nequitiam, et superbiam conterendam, cum reverentia suscipiant crucem ipsam; et eam propriis affigentes humeris, votum suum fideliter exequantur.

22. « Et ut ipsi fideles tanto libentius atque ferventius promissa prosequi studeant, quanto ex suo labore se potiore fructum noverint percepturos; nos de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, et illa, quam nobis Deus, licet indignis, ligandi atque solvendi contulit potestate; omnibus de partibus illis vere pœnitentibus et confessis, qui assumpto vivificæ crucis signaculo ad prælium Domini adversus Sarracenos eosdem præliandum in personis propriis processerint et expensis, plenam peccatorum suorum, de quibus corde contriti et ore confessi fuerint, veniam indulgemus, et in retributionem justorum salutis æternæ pollicemur augmentum. Eis autem etc. » Propouit etiam sacra indulgentiarum præmia vel bellicos labores suscepturis alienis stipendiis, vel sumpto suo militem sustentaturis, ut eorum pietas et auxiliorum magnitudo tulerit. Crucesignatorum præterea fortunas patrocinio Apostolicæ Sedis, atque episcopi cujusque provinciæ committit: usuras remittendas decernit; denique iisdem prærogativis eos, qui arma sacra corripuerint, ac qui Syriacam expeditionem aggrediuntur, potituros constituit; concionatoribus etiam concedit, ut populos ad conciones de cruce induenda habendas, proposita centum dierum indulgentia, pelliciant, et accepturos crucis symbolum censorarum religione exsolvant, ni casus immanis nimium foret: si qui in ornando bellico apparatu e vivis tollentur indulgentiarum compotes futuros pollicetur; nonnullaque alia ad expeditionem sacram spectantia constituit.

Elisæ¹ sunt postea paulatim barbarorum vires illorumque impetus mora resedit, cum salutari consilio unius certaminis periculo regnum committere Alfonsus recensaret. Induciæ itaque cum Mauris ad biennium pactæ, quo fœdere constituto, Abenjuzeffus Algezira Marrochium copias transmisit.

23. *Rex Aragonum Jacobus pie moritur.* —

¹ Gal. Cod. Vall. pag. 138.

¹ Marian. l. xiv. c. 2.

In illius belli ardore Jacobus¹ rex Aragonum, cum ad comprimendos Mauros, qui in Valentino regno conjurationes passim fecerant, incumberet, fracto multis laboribus corpore, atque ex accepta a suis ad Luxenum, ob præcipuam temeritatem, magna clade mœrore concepto, morbum contraxit, ac salute desperata, regnum Aragonum Petro majori natu filio, Jacobo vero Balearicum regnum, Russinonis ac Montispezzulani principatum reliquit (1). Planxit vero adeo acerbe præterita flagitia, ob quæ a Clemente et Gregorio correptum vidimus ut regno in filium transfuso, Cisterciensium veste purpuram mutaret, atque ad Populetum cœnobium reliquam vitam exigeret, eodemque in monasterio humari decerneret. Susceptis itaque rite omnibus sacramentis, sexagesimo tertio regni anno pie obiit; de quo Mariana² præclarum hoc affert elogium: « Obiit Valentiaë Julii die vicesimo septimo, fama ob magnitudinem rerum gestarum immortalis. Vir vere magnus, præcipua religione, cujus studio ad duo millia templa exstructa fuisse memorantur, dedicata arbitratur ex ritu Christiano Maurica superstitione expiata. Militiæ laude cum quovis veterum ducum comparandus, trigesies cum Mauris signa contulit, secundo semper præliorum eventu; unde præliatoris nomen tulit: tres et sexaginta annos regnum tenuit ». Paribus illum encomiis exornat Surita³. Quibus addimus id maximum, Jacobi bellica virtute Balearicum et Valentinum regna Christum novisse. Exitio fuit ejus mors non Hispaniæ modo, sed etiam Terræ-Sanctæ, cujus ruinis reparandis se addixisse in Lugdunensi Concilio vidimus, sed de eo satis. Jam ad Innocentium redeamus.

24. *Palæologum ad constantiam hortatur, Lucanos et Pisanos ad pacem reducit Pontifex.* — Collapsas res Terræ-Sanctæ Apostolico auxilio non destituit, ad quas instaurandas fideles adhortatum, ac Palæologum sollicitasse, ut factam in Concilio Lugdunensi Græcorum Ecclesiæ conjunctionem atque alia in eo statuta confirmaret, ex litteris suo insertis loco colligitur. Scissæ quoque discordiis Italiæ curam gessit: Florentinos sacris restituit, quos Gregorius interdicto peremerat: Pisanos Lucensesque mutuo cruciatis sanguine, legatorum suorum et Caroli oratorum opera, ut affirmant Ptolemæus⁴ et Leonardus Aretinus⁵, qui Lucenses retulisse de Pisanis victoriam ait, mutuo fœdere conciliavit: « Illic propter brevitatem temporis », inquit Ptolemæus, « in Pontificatu pauca

fecit, duo tamen referuntur de ipso; unum quod misit duos legatos in Tusciam cum ambasciatoribus regis Caroli, et facta est pax inter Lucanos et Pisanos per prædictos legatos, et ambasciatores regis: tunc enim quasi tota Tuscia conjuraverat contra Pisanos; sed per adventum dictorum legatorum et ambasciatorum omnia sunt pacificata in Tuscia. Secundum quod fecit Innocentius prædictus fuit quia præcidit quæstionem, quam habebat Ecclesia major Viterbiensis cum fratribus Prædicatoribus super corpore Clementis IV, quia mandavit dictum corpus dictis fratribus restitui, cum inveniatur apud ipsos elegisse legitime sepulturam ». Non prætermittendum id etiam videtur, comparante in Italiam expeditionem Rodolpho rege Romanorum⁶, ut dissipata diuturno interregno Romani imperii jura recuperaret, atque insignibus imperialibus, sibi a Gregorio X promissis, cingeretur; vetuisse Innocentium, misso ad ipsum Bernardo episcopo Albiensi designato, Italiam ingredi, antequam cum Carolo Siciliæ rege controversias omnes firmissimo fœdere conciliasset, ne novo bellorum discrimina, ac Guelphorum et Gibellinorum factiones in mutuas cædes concitaret. Quæ in re Adrianum, Joannem ac Nicolaum successores illius vestigiis instituisse visuri sumus.

25. *Ejus mors.* — Ingentia alia moliebatur Innocentius consilia ad rem Christianam defendendam augendamque; cum ea mors nimium universæ acerba Ecclesiæ, quæ magnam de illius Pontificatu expectationem conceperat, confregit, quod deplorat his verbis Bernardus⁷: « Hic licet multa facere proposuisset, morte præventus, non potuit adimplere: sed prohi dolor! mox in suo ortu exaruit flos decorus: cito namque tulit eum Deus. Obiit autem Romæ, sepultus in Ecclesia Lateranensi, anno Domini mclxxvi, vicesima secunda die mensis Junii ». Sicque menses quinque, ac dies duos, vel unum ex auctoribus commemoratis sedisse affirmandum est. Ptolemæus Lucensis duos dies supra quinque menses ejus sedi tribuit: « Sedit, inquit, menses v, dies ii, et vacavit dies xvii. Recedens igitur cum curia de Aretio vadit Romam et in sancto Petro coronatur et consecratur. Inde se transfert ad Ecclesiam Lateranensem, et ibidem infirmatur ac in xxii die Junii moritur in magna gratia collegii, ac præsentis rege Carolo, in eadem Ecclesia honorifice sepelitur ». E quibus Ricordanus Malespina⁸, et Joannes Villanus⁹, qui illum non modo sequi, sed exscribere consuevit,

¹ Surit. l. ii, an. c. 401. et iud. l. ii. hoc an. Jo. Maria. l. xiv. c. 2. — ² Mariana. ibid. — ³ Surit. iud. l. ii. hoc an. — ⁴ Ptol. Luc. in Annal. et Hist. Eccl. Ms. l. xxiii. c. 49. — ⁵ Leonar. Aret. Hist. Flor. l. iii.

⁶ Ms. Vall. sig. lit. C. num. 49. pag. 63. — ⁷ Bern. in Chron. Rom. Pont. — ⁸ Rich. Ma esp. c. 202. — ⁹ Jo. Vill. l. vii. c. 50.

(1) Jacobus Aragonie rex hoc anno, die ab annalista expressa, decessit. Ante obitum Cisterciensem cucullum induit, quod et annalista hic non omisit. Addere tamen hic juvat abdicati a se regni, et monasticæ professionis susceptæ munus Encyclicis undique ad præsules regni transmissis legasse. Ex data illarum litterarum discimus hanc ejus abdicationem panis ante obitum diebus contigisse, cum in illis scribat rex *motu* se monasticæ devovisse. Signatur autem litteræ, legendæ in spictegio Dacher. tom. iii. col. 682. nov. edit. die xi Julii, et ejusdem mensis die xxvii obiit.

emendandi, dum Viterbii mortuum traditumque sepulturæ scripserunt. Fuisse quidem litteris ac divinis præcipue excellentissimum, theologicæ ipsius lucubrationes demonstrant in libros Sententiarum et Epistolas S. Pauli in lucem editæ, de quo hæc S. Antoninus¹ mandat historicæ: «In Ordine (nempe Prædicatorum), fuit magister in theologia et magnæ litteraturæ, unde scripsit super sententias, et etiam super Epistolas Pauli, quas legit; et in qualibet lectione facit distinctiones septimembres ad materiam prædicandi». Consentanea S. Antonino alii², qui de scriptoribus Ecclesiasticis egere, tradunt. Non defuere tamen invidiæ veneno imbuli, qui centum ejus propositiones carperent; quas S. Thomas Joannis Vercellensis sacræ illius familiæ summi moderatoris imperiis aureo opusculo propugnavit.

ADRIANUS V.

26. *Adrianus V eligitur et quadraginta dies post moritur.* — Erepto ex humanis Innocentio, evectus est ad summum Pontificatum IV idus Julii, ut Ricordanus Malespina, Joannes Villanus, S. Antoninus³ et alii affirmant, Ottobonus Sancti-Adriani diaconus cardinalis, qui ex sua cardinalitia diaconia Adriani V nomen suscepit. Nec diu augustissimam illam dignitatem gessit; infirma enim valetudine utebatur, qua brevi consumptus occubuit. Ferunt gratulantibus sibi affinibus ob adeptum Pontificatum respondisse: «Utinam ad sanum cardinalem, non moribundum Pontificem venissetis». Fuisse patria Ligurem, tradit Bernardus Guido, qui paucis hæc verbis multa amplectitur: «Adrianus V, natione Genuensis fuit electus in papam Romæ in palatio Lateranensi in mense Julii an. Dom. MCLXXVI, seditque a die creationis suæ usque diem obitus mensem unum, dies IX, vacavit sedes diebus XXVII». Idem de ejus sedis tempore auctores paulo ante laudati, ac Martinus Polonus tradunt; Baronius⁴ tamen et alii triginta septem tantum dies eum sedisse affirmant.

Pergit Bernardus: «Iste papa dictus fuit Ottobonus nepos Innocentii Papæ IV, (ex fratre nimirum, cui Theodisio nomen erat, prænobili Fliscorum familia) a quo promotus fuerat in diaconum card. S. Adriani». Eadem Martinus Polonus⁵: additque a Clemente IV in Angham ad extinguenda exorta inter regem ac principes viros belli missum, quod Jordanus etiam, ac⁶ Ms. Vallicellanum de Vitis Pontificum testantur, nosque supra ex litteris Pontificiis enarravimus: atque ob singularem in gerendis rebus, obeundisque legationibus peritiam ejusmodi munera illi sæpius demandata.

Cum porro eo tempore Rodolphus Romanorum rex expeditionem in Italiam ad recuperanda imperialia suscipienda compararet, publice Italiae paci consulturus Adrianus episcopum Sabinensem et Joannem Gajetanum S. Nicolai in Circere Tulliano, et Jacobum S. Mariæ in Cosmedin diaconos cardinales misit Viterbium, ut cum rege Carolo, quem ut eo se conferret pernoctaret, controversias inter ipsum ac regem Romanorum subortas componerent, ut testatur memoratus Joannes Gajetanus, Nicolai III nomine in Pontificatu insignitus⁷; quanquam ob immaturam Adriani papæ mortem res est extracta. Addit de eodem Pontifice Jordanus: «Hic statim post suam creationem, Constitutionem Gregorii de restrictione cardinalium in electione papæ suspendit, intendens eam aliter ordinare: sed morte præventus non potuit, nec sacerdos ordinatus est».

27. Eadem iisdem pæne verbis Bernardus, Martinus Polonus, et alii: quæ etiam ex litteris Joannis XXI, qui eam suo robore ad tempus carere jussit, ut inferius videbitur, illustrantur. Pergit Bernardus: «Hic de Roma Viterbium veniens, quadraginta diebus a sua creatione nondum expletis, nondumque promotus in sacerdotem, nec coronatus, nec consecratus Viterbii moritur XVIII die mensis Augusti, et in Ecclesia fratrum Minorum sepelitur anno Domini MCLXXVI». Ipsum porro Viterbii defunctum sepultumque non modo plerique auctores testantur, verum Epistolæ quoque Joannis XXI successoris Adriani patefaciunt⁸. Exornat vero Adrianum eo elogio Sanutus⁹, fuisse ad instaurandas res Syriacas egregie animatum. Verba auctoris subjicio: «Adrianus papa magnum ostendit affectum ad succursum Terræ (nimirum Sanctæ) per Gregorium inchoatum, et misit patriarchæ XII millia librarum Turonensium pro galeis construendis, vel aliis magis bonorum virorum judicio opportunis: suisque litteris multum confortavit nicolas Terræ Sanctæ, et ad spem erexit magni auxilii. Sed in Pontificatu vixit non amplius XXXIX diebus». His consentit Hoesevius¹⁰: «Rexit solo mense, novemque diebus et vacavit cathedra viginti octo diebus».

28. Interpontifici illius decursu tumultuatum est Viterbii, atque a pluribus curiæ Romanæ officialibus vis purpuratis patribus illata. Cum enim ab Adriano Gregoriana Constitutio de electione Pontificis emendanda visa esset, idque cardinalium cœtus promulgandum censuisset, non modo fides illorum assertioni detracta, sed etiam archiepiscopus Corinthiensis, cui a cardinalibus ejus rei palam in vulgus efferendæ demandata provincia erat, male habitus est, atque a Viterbiensibus sacrum cardinalium collegium in duriores atque arctiorem custodiam compactum fuit.

¹ S. Anton. III. p. lit. XX. c. 3. in præc. — ² Thrit. de serip. Eccl. Sixt. Senen. in biblot. saccl. Possevin. in Apparatu sacro tom. II et III. Belar. de serip. Eccl. — ³ Anton. III. p. lit. XX. c. 3. — ⁴ Baron. in Sched. — ⁵ Mart. Polon. in Adr. — ⁶ Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. Ms. Vall. sig. lit. C. num. 25. pag. 172.

⁷ Ext. eus lit. in Ms. Vall. sign. lit. C. num. 49. pag. 63. — ⁸ Joan. I. I. Ep. I. et adj. — ⁹ Sancti. I. III. p. 12. c. 15. — ¹⁰ Hoesev. in Joan. Enghien. c. 11.

JOANNES XXI.

29. *Joannis XXI creatus papa, Gregorii Constitutione de Pontificis electione ut rigidior remissa, Encyclicis litteris fideles principesque salutat.* — In ea rerum perturbatione cardinales in Tusculanum episcopum egregie litteris exultum idibus Septembris suffragia contulerunt. Qui accepta hac pro Pontificio symbolo sententia ¹: « Dirige, Domine Deus, in conspectu tuo vias meas », Joannis XXI nomen sibi adseivil. de quo inter plures alios ² hæc refert Ptolemæus Lucensis ³: « Anno Domini eodem, hoc est MCLXXVI, et circa finem Septembris dominus Petrus Hispanus, dictus Petrus Juliani cardinalis Tusculanus, natione Portugalensis de cardinalatu assumitur in papam, et Joannes XXI est vocatus. Hic generalis clericus fuit et præcipue in medicinis: unde et quædam experimenta scripsit ad curas hominum, ac librum composuit qui Thesaurus pauperum vocatur. Fecit et librum de problematibus juxta modum et formam libri Aristotelis. Et quamvis magnus fuerit in scientia, modicus tamen fuit in discretione: præceptis enim fuit in verbo et minus cautus in moribus: et plus apparebat, quia facilis ad eum erat ingressus, et inde patebat omnibus suis defectus: quod est contra documentum philosophicum, quia facta principum personalia non debent patere conspectibus hominum, sed solum publica, in quibus princeps habet populo respondere, sicut maximus diffinit Val. » Verum id a Jordano ⁴ et aliis ⁵ ipsi laudi versum est: « Hoc, inquit, laudabile habuit, quod licet papa, cum quocumque literato etiam paupere conversari non renuebat ». Pergit Ptolemæus: « Religiosos parum dilexit, et inde eidem, ut creditur, malecessit: unde tradunt historiæ quod eo tempore, quo camera recidit super caput ejus, quædam fulminaverat contra religiosos. Hic statim Constitutionem per Gregorium X de reclusionem cardinalium, suspensam per Adrianum, revocavit, consilio, ut fertur, domini Joannis Gaitani, cujus nutu multa faciebat, eo quod principalis auctor fuerat suæ promotionis ». Paucis ab electione diebus evolutis, XII kal. Octobris tiara Pontificia redimitus, decretum, quo Adrianus V memoratam Gregorii Constitutionem suspenderat, firmavit Apostolico Diplomate ⁶: quod postea a Nicolao Quarto XII kal. Maii, Pontificatus sui anno secundo, corroboratum est ⁷.

« Joannes, etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Licet felix recordationis Gregorius papa prædecessor noster, pia meditatione considerans

quantum sit onusta dispendiis, plenaque periculis Ecclesiæ Romanæ prolixa vacatio, et vigilantè intendens super hoc de opportuno remedio providere, quamdam super electione Romani Pontificis Constitutionem ediderit in Concilio Lugdunensi; quia tamen experientia docuit Constitutionem eandem multa intolerabilia, nonnulla obscura, et propter hoc accelerationi provisionis ejusdem Ecclesiæ valde damnosa; imo etiam provisionis ipsius impedimenta, et dilationem ingerentia continere; piæ memoriæ Adrianus papa prædecessor noster, diligenter præmissa considerans, et residens in camera sua Lateranensi in consistorio, nobis et aliis fratribus suis, de quorum numero tunc eramus, præsentibus; bonæ memoriæ V. Pænestrino episcopo, V Sancti-Eustachii diacono, et dilectis filiis G. tit. S. Marci presbytero tunc infirmitate detentis, ac S. tit. S. Cæciliæ Apostolicæ legato presbytero cardinalibus duntaxat exceptis; Constitutionem eandem quoad omnem ipsius effectum, quidquid posset contingere solemniter et absolute suspendit. Et quamvis post ejus obitum nos et dieti fratres, qui tunc supererant, et præsentem erant in Romana curia, suspensionem hujusmodi non solum verbis, sed litteris etiam nostro et eorumdem sigillis muniter concorditer testemur; nonnulli tamen, corda contumacia in damnatam superbiam erigentes, adhibere fidem nostro testimonio contempserunt, aliis etiam intrunitis animis suggerentes hujusmodi testimonio non esse credendum; quanquam insuper aliquorum habet assertio, eundem prædecessorem Adrianum in lecto ægritudinis decumbentem suspensionem revocasse prædictam: nos tamen et iidem fratres frequentes et diligentes super hoc inter nos collationes habuimus, et non solum ab iis, qui revocationis hujusmodi conscii dicebantur, sed ab aliis ejusdem prædecessoris Adriani familiaribus, et alias etiam studuimus veritatem frequentissime indagare: nec invenimus eundem prædecessorem Adrianum ad revocationem prædictam aliquatenus verbo vel litteris processisse.

30. « Nolentes itaque, nec valentes, urgente conscientia, quæ nos, maxime in tali ac tanto articulo, veritatem occultare non sinit, præfatam suspensionem dictæ Constitutionis ratam, ut expedit, non habere, vel ipsam de cætero quomodolibet in dubium revocari; suspensionem ipsam ab eodem prædecessore Adriano factam fuisse, ut præmittitur, præsentium tenore testamur: ac ipsam nihilominus ratificantes, et ratam haberi volentes, revocatione prædicta, cum nulla de ipsa fides haberi potuerit, non obstante, Constitutionem eandem quoad omnem suum effectum, de fratrum ipsorum consilio decrevimus esse suspensam. Cæterum aperte prædicimus, quod nec nostræ nec fratrum ipsorum intentionis existit, ut solum in ejusdem Constitutionis suspensione, seu abolitione sistamus: sed ad tollendas occasiones diffusæ va-

¹ Formul. Marin. Ebul. Ms. Vat. pag. 56. — ² Ms. Vall. de Vit. Pont. sign. lit. C. num. 25. pag. 72. Jord. Ms. Vat. sig. num. 1960. Bern. in Chr. Rom. Pont. Hocsem. in Joan. Engliën. Martin. Polon. l. iv. Marian. de reb. Hisp. l. iv. c. 2. et aln. — ³ Ptol. Lucen. Eccles. Hist. l. xxiii. c. 21. — ⁴ Jord. Ms. vat. sig. num. 1960. — ⁵ Ms. Vall. de Vit. Pontificum sign. lit. C. num. 25. pag. 172. — ⁶ Ext. in Cod. Ms. Vallic. sig. lit. C. num. 49. pag. 140. — ⁷ Nic. IV. tom. i. l. ii. Ep. cur. i.

cationis ejusdem Ecclesiae, ac celeritatem provisionis ipsius, prout eadem intendebat Constitutio competenter inducendam, sic intendimus praefata Constitutionis et dicti praedecessoris Gregorii conditoris ejusdem intentioni concurrere, ac, Deo auctore, de fratrum ipsorum consilio salubriter in proximo providere, quod cum dispositione divina casus emerit, eidem Ecclesiae sublatis impedimentis quibuscumque, celeriter desiderata provisio, prout mundi necessitas exigit, valeat provenire. Nulli ergo, etc. Datum Viterbii II kalend. Octobris Pontif. nostri anno I ».

31. Concitarant maxime eam procellam tum aulæ Pontificiæ gerendis muneribus, ut duximus, praefecti, tum nonnulli alii praesules, quos maxima videndi novi Pontificis cupiditas urebat, ob quam indigna plura ad urgendam illius electionem in cardinales perpetrarant. Ad comprimendam igitur eorum temeritatem, ne iterum in simile facinus erumperet, Diploma in eos edidit Joannes, ac sacrum tribunal instituit, cui facinoris commissi rei sisterent sese; et si id agere detrectarent, sacerdotiorum, quæ gerebant, proventibus privavit, atque in eos quæri et censuras Ecclesiasticas pervicacibus infligi jussit.

« Universis ad quos litteræ istæ pervenerint.

« Crescit facile in immensum impunita temeritas, cum frequenter indebita minus impunitas in aliis etiam ausum parere soleat ausus excessum. Quanta autem audaciæ, quantaque temeritatis fuerit iis diebus nonnullorum, ut dicitur, praetorum, ac aliorum inferioris conditionis et status novissimæ vacationis Ecclesiae Romanæ tempore in curia nostra praesentium; ac specialiter scriptorum nostrorum, et procuratorum, aliorumque curiam ipsam sequentium, effrenata praesumptio, ne dicatur effrenis insania; series infrascripta, ne subditorum culpas referre delectabiliter videamur, succincto sermone percurrat. Cum enim nos et fratres nostri sanctæ Romanæ Ecclesiae cardinales, de quorum numero tunc eramus, convenissemus in Viterbiensi palatio, pro electione de summo Pontifice celebranda; et studeremus solertius obviam impedimenti submovere cujuslibet, ut favente Domino celerius proveniret, quod exigebat mundi necessitas, et fervens nostrum ac ipsorum fratrum desiderium exquirebat; inchoataque per Viterbienses cives immanis aetatio, usque adeo tolerantiae metas excederet, quod nobis et ipsis fratribus salutis dispendium minaretur, ac electionis processui dispendiosam ingereret tarditatem; dicti praelati et alii non solum ad nostra et ipsorum fratrum pericula, quibus durius angebamur, compassionis non habuerunt effectum; sed a se potius omnis humanitatis et reverentiæ debito relegato, grassantes, in superiores suos crudeliter saevientes, salagendo irreverenter persequi, quos reverenter prosequi tenebantur, Viterbienses ipsos ad aetationem eandem aggravandum acerbius, instantius accendebant; et Apostolica doctrina contem-

pta, plus sapere quam oportet sapere gestientes imprudenter, seque rei ad se non pertinenti temere immiscuentes nec verentes, quod sicut scriptum est, bestia quæ montem tetigerit, lapidabitur; in tantam prorupere temeritatis audaciam, ut in dubium auctoritatem et jurisdictionem collegii ejusdem Ecclesiae revocarent, et de illis in derogationem ipsarum disputantes ubilibet, enervare, imo et vacare pro viribus niterentur inanihus argumentis: falso insuper asserentes Constitutionem felicis recordationis Gregorii papæ X praedecessoris nostri super electione hujusmodi editam, per piæ memoriæ Adrianum papam praedecessorem nostrum, suspensam aliquatenus non fuisse; id non sunt veriti nefariis ausibus disseminare per terram, et auribus etiam officialium civitatis ejusdem dolosis labiis instillare, in electionis, nostrum et fratrum nostrorum periculum et evidens detrimentum.

32. « Cumque ipsius collegii consulta circumspectio decrevisset, ut suspensionem hujusmodi, quantum, ut praemittitur, nonnullorum assertio in dubium diversimode revocabat, per venerabilem fratrem nostrum Corinthiensem archiepiscopum, et dilectos filios fratres I. magistrum et I. procuratorem Ordinis Praedicatorum facerent publicari; dictique archiepiscopus, et alii vellent in loco ad hoc electo commissionem super hoc sibi factam exequi reverenter; procuratores et alii, eandem sequentes curiam, malitiose, ut exitus indieat, in loco convenientes eodem, assumpto superbiæ spiritu, obturantes more aspidis aures suas; ejusdem collegii litteras nostro et singulorum eorundem fratrum sigillis munitas testimonium de suspensionis ejusdem veritate reddentes, audire penitus contempserunt: quinimo exaltatis stolidè vocibus in clamores, ac aliis diversis strepitibus tumultibusque commotis, furori data licentia, lorisque insanie relaxatis, ut iniquitatem parerent, qui dolum iniquum conceperant et dolorem; in eundem archiepiscopum, qui litteras easdem in manibus legendas assumpserat, nequiter irruentes, nonnullis ex eisdem litteris sigillis manibus praesumptuosis avulsis, in eundem archiepiscopum fustes inhumane jecerunt, exertis nihilominus gladiis, ut perderent innocentem. Suntne ista filialis devotionis indicia, quæ dictis fratribus nostris, columnis Ecclesiae, non indigne debentur? Suntne ista obedientiæ signa, reverentiæ opera, laudis patribus nobiscum mundi supportantibus onera, exhibenda? Profecto aliud exigunt eorum labores et merita, aliud eorum dignitati et auctoritati debetur. Ne igitur tam detestandi et enormes excessus, absque debita castigatione pertranseant, cum ad eos compescendos ne periculose in alios exemplari alveo deriventur, exerendus sit potius Ecclesiasticæ gladius ultionis, nos zelo justitiæ, quantum ex officii debito exequi tenemur ad omnes, nec volentes, nec valentes coniventibus oculis pertransire. omnes excessum

hujusmodi patratores, cujuscumque sint dignitatis, ordinis, conditionis, aut status presentium auctoritate monemus, et eis in virtute obedientiae districtae praecipimus, ut infra octo dies a publicatione presentium numerandos, excessus hujusmodi venerabili fratri nostro episcopo Sabinensi, et aliis, quos ad id idem episcopus deputabit, non in confessionis foro, sed tanquam ad hoc specialiter deputatos a nobis spontanei, fateantur. Alioquin scriptores et procuratores eosdem, aliosque praefatos, ut praedicitur, eandem sequentes curiam, quos praemissorum excessuum culpa commaculat, ex nunc a perceptione proventuum beneficiorum, si quae obtinent, suspendentes, aperte praedicimus, tam praelatis quam omnibus aliis supradictis, quod cum cordi hujusmodi negotium habeamus, diligentem inquisitionem super praemissis fieri faciemus; processuri gravius, contra illos, quorum reatum non humilis et spontanea oris confessio, sed habendae inquisitionis assertio relevabit.

33. « Et ne diutius tantae praesumptionis audacia occultetur, aut sine vindicta remaneat, ad faciendam inquisitionem eandem, ex nunc dilectos filios magistros Petrum ipsius Romanae Ecclesiae vicecancellarium, G. litterarum nostrarum contradictarum auditorem, et Joannem de Roccha capellanum nostrum, auctoritate Apostolica deputamus; ipsis inquirendi de omnibus et singulis supradictis et referendi nobis, quae invenerint; necnon contra rebelles, eadem auctoritate per censuram Ecclesiasticam compescendo, potestatem plenariam concedentes: non obstante si aliquibus cujuscumque dignitatis, praeminentiae, ordinis, conditionis, aut status existant, a Sede Apostolica sit indultum, quod interdicti, suspendi, vel excommunicari non possint per litteras Apostolicas non facientes plenam et expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem; et qualibet alia praefatae sedis indulgentia, cujuscumque tenoris existat, per quam presentibus non expressam, aut totaliter non insertam, effectus earum impediri valet, vel differri; et de qua in eis expressa mentio sit habenda. Dat. Viterbii II kal. Octob. Pontificatus nostri an. I ».

34. Haec Joannes adversus praeteritae seditionis incentores, cujus etiam in litteris Encyclicis ad Ecclesiarum praesules datis meminit: adeo ut initio celebrandae electioni non levem moram injiceret, qua sopita, arcano divinae providentiae consilio ad moderandam Ecclesiam, quamvis tantae se putaret imparem dignitati evectum fuisse, certiores facit¹.

« Joannes, etc.

« Felicis recordationis Adriano papa praedecessore nostro post promotionem suam ad summi Apostolatus apicem brevi dierum numero vitae suae tempora consummante post exhibita eidem in solemnibus exequiis debita humanitatis obsequia;

nos et fratres nostri in episcopali palatio Viterbiensi convenimus, electioni substituendi Pontificis, juxta necessitatis instantiam, et fervens nostrum desiderium vacaturi. Et licet diebus aliquibus per importunitatem Viterbiensium civium tractatui electionis instantis nec dare possemus initium; postquam tamen illi vacare potuimus, astitit, ut credulitas devota supponit, benignus sapientiae Spiritus ex more a nobis et fratribus ipsis suppliciter invocatus, et prima die de ipsorum fratrum concordia voto, parique concordia processit de nobis, tunc episcopo Tusculano, impraemeditatis et insciis ad Petri cathedram electio canonica communis et concors.

35. « In iis itaque stupemus non immerito, pariter et terremur. Nonne stupor, nonne terror, quod nos, qui tutoris semper putavimus esse consilii secure in domo Domini abjici, quam periculose super aliorum curam et regimen elevari, sic subito in maris altitudinem venimus? Et dum ad injuncti oneris sarcinam insufficientes virtutum sumptus dispungimus, et vires impares comparamus, ab illius, nec indigne timemus tempestate demergi; hoc efficaciter suggerebant, ut in vocatione, in qua nos vocaverat Dominus, maneremus, et debilitas onus refugeret, ac opus insufficientia nostra vitaret. Verum quia merces laboribus commensuratur, et redditur; propter quod doctor et praedicator egregius, non de profectu glorians, sed veraciter suos labores attestans: Non, inquit, plus omnibus profeci, vel profui, sed plus laboravi; licet deterreret onus, et labor, ad subeundum tamen jugum Apostolicae servitutis, et in ea pro viribus laborandum, merces retributionis aeternae uniuscujusque, nisi aliud misericordia retribuente indulgeat, commensuranda laboribus, invitavit: et sub illius fiducia, qui lasso virtutem subjicit, cujus solius sufficientiae plenitudo nostros sufficit supplere defectus, debiles humeros tanto subjecimus oneri; nec expavimus manus exponere immensitati laboris.

36. « Caeterum quia supra vires nostras esse conspiciamus susceptum officium, illudque soli portare nequimus, orationum vestrarum suffragia humiliter imploranda, et vos in partem sollicitudinis evocatos, ut collaborando nobiscum diligentius exequamini commissa vobis officia, deerevimus exhortandos. Ideoque universitatem vestram monemus et hortamur in Domino, vos nihilominus rogantes instanter, quatenus preces humiles, devotas et sedulas frequenter fundatis ad Dominum, ut sua pietate nostram insufficientiam suppleat, debilitatem fulciat, nobisque quod est onerosum, leviget, quod obscurum, suae claritatis luce revelet, et aspera convertat in plana: sicque vota nostra praeveniendo clementer aspiret, et misericorditer adjuvando, benignius prosequatur, quod zelus noster semper in ipsius beneplacitis ferveat, nec unquam in illorum executione torpescat. Vos quoque, quos de gregibus diligentiae vestrae commissis pastoralis

¹ Joan. I. l. Ep. I. Form. Ebul. pag. 2. num. 137.

officii cura sollicitat, sic diligenter illud studentis implere, quod cum discussio venerit, et exacti fueritis pro illis reddere rationem, non solum illam cum securitate reddatis, sed et exigentis mereamini gratiam; et interim in vestris Ecclesiarumque vestrarum negotiis, super quibus potestis ad nos cum securitate recurrere, Apostolicæ Sedis propitium sentire favorem. Dat. Viterbii, nonis Octobris anno 1 ».

37. Eo argumento ad reges, principesque alias litteras dedit: quæ regi Galliarum in Regesto Pontificio inscriptæ quibus ipsum ad Ecclesiæ opem explicandam adhortatur: « Regalem, inquit, celsitudinem rogamus et instanter obsecramus in Domino Jesu Christo, quatenus prudenter attendens quod datum est tibi divinitus in orbe pro non modica parte iudicium, justitiam diligas et eam omnibus tuæ ditioni subjectis, non ommissa tamen clementia, diligenter observes. His enim columnis firmissimis stabiliuntur imperia, regna firmantur, muniuntur principes, et communiti lætantur statu pacifico principatus. Eandem insuper Ecclesiam matrem tuam, et præsentibus eidem, ac personas Ecclesiasticas, imo tuæ salutis actorem, per quem regnas, et regeris, in illo ministros ipsius solerter honora. In iis, fili charissime, laudabilis memoriæ prædecessores tuos non solum imitari, sed excedere studeas: quin etiam te ipsum virtutum successivis augmentis, velut de virtute in virtutem progrediens, superare: illam de nobis spem certam, et fiduciam habiturus, quod tuam et regni tui prosperitatem paterno zelantes affectu, eam, quantum cum Deo poterimus, conservare studebimus, et facultate succedente favorabiliter promovere ».

38. *Carolus Siciliae rex clientelæ officium novo Pontifici Diplomate amplissimo defert.* — Eodem Octobris mense, septima illius die, Carolus Siciliae rex stipendiarii principis, ob Siciliam, Apuliam et Capuanum principatum, jure fiduciario ab Ecclesia obtenta, officia novo Pontifici detulit. Qua de re confectæ subjectæ Tabulæ¹ quæ in Molis Adrianæ Archivo asservantur, atque a Platina jussu Sixti IV inter insignia monumenta, quæ ad Romanæ Ecclesiæ dignitatem spectant, sunt collocatæ². Licet vero in pluribus cum iis conveniant, quæ a nobis allata superius fuere, cum jure fiduciario Siculum sceptrum Carolo a cardinalibus legatis transmissum est; adducendæ tamen visæ fuerunt, cum nonnihil hæc forma obstrictæ Pontifici fidei discrepet, atque ad hanc pari casu simillimas editas Tabulas annis sequentibus referamus.

« In nomine Domini Amen.

« Ego Carolus Dei gratia rex Siciliae, ducatus Apuliae et principatus Capuae, ad honorem Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti, et beatæ ac gloriosæ Virginis Mariæ, beatorum quo-

que Apostolorum Petri et Pauli, et Ecclesiæ Romanæ, ligium homagium facio tibi domino meo Joanni papæ Vicesimo Primo, tuisque successoribus canonice intrantibus, et ipsi Ecclesiæ pro regno Siciliae, et tota terra, quæ est citra Farum usque ad confinia terrarum ejusdem Ecclesiæ. Quæ utique regnum et terram, excepta civitate Beneventana cum toto territorio et omnibus districtibus et pertinentiis suis, mihi et hæredibus meis prædicta Ecclesia Romana concessit.

39. « Ego Carolus, Dei gratia, rex Siciliae, plenum et ligium vassallagium faciens Ecclesiæ Romanæ pro regno Siciliae, et tota terra quæ est citra Farum usque ad confinia terrarum ipsius Ecclesiæ; excepta civitate Beneventana cum toto territorio, et omnibus districtibus et pertinentiis suis, secundum antiquos fines territorii, pertinentiarum, et districtus civitatis ejusdem per Romanum Pontificem distinctos, vel in posterum distinguendos; ab hac hora in antea fidelis et obediens ero B. Petro, et tibi domino meo Joanni Papæ Vicesimo Primo, tuisque successoribus canonice intrantibus, sanctæque Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ. Non ero in consilio, aut consensu, vel facto, ut vitam perdati, aut membrum, aut capiamini mala captione. Consilium quod mihi credituri estis per vos aut nuntios vestros, sive per litteras, ad vestrum damnum, me sciente, nemini pandam. Et si scivero fieri, vel procurari, sive tractari aliquid, quod sit in vestrum damnum, illud pro posse impediam: et si impedire non possem, illud vobis significare curabo. Papatum Romanum, et regalia S. Petri tam in regno Siciliae et terra prædictis, quam alibi existentia adjutor ero vobis ad relinendum et defendendum; ac recuperata manutenendum contra omnem hominem.

40. « Item, juro me ad hoc specialiter obligans, quod ego seu mei in regno et terra prædictis hæredes nunquam per nos, vel alios, seu quocumque modo procurabimus ut eligamur, vel nominemur in regem, vel imperatorem Romanum, vel regem Theutoniæ, seu dominum Lombardiæ, aut Tusciae, vel majoris partis earundem Lombardiæ, vel Tusciae: et si electionem, vel nominationem ad imperium, vel regnum Romanum, seu regnum Theutoniæ, aut dominium Lombardiæ, vel Tusciae seu majoris partis earundem de me, vel ipsis hæredibus celebrari contigerit, nullum hujusmodi electioni vel nominationi assensum præstabimus, nec intronitemus nos ullo modo de regimine ipsius imperii, vel regni Romani, seu regni Theutoniæ, aut Lombardiæ seu Tusciae, vel majoris partis earum, ad quodcumque horum nominati fuerimus, vel electi.

« Quod si ego vel aliqui in regno hæredum meorum, studentibus et procurantibus me aut eis, ad imperium ipsum, sive ad dictum regnum Romanum, sive regnum Theutoniæ, aut dominium Lombardiæ, seu Tusciae, vel majoris earum partis electi seu nominati fuerimus; si

¹ Lab. n. Ep. xxxiv. — ² Ms. Vat. coil. Plat. tom. I. pag. 113.

hoc verum et manifestum fuerit, aut si post talem electionem, vel nominationem de imperii, vel regni Romani, seu regni Theutoniæ, aut Lombardiæ, seu Tusciæ, vel majoris ipsarum partis regimine ego, vel ipsi nos manifeste intromiserimus; eo ipso a jure prædictorum regni Siciliæ et terræ cadamus ex toto, ipsaque prorsus amittamus; et eadem regnum et terra ad Romanam Ecclesiam libere devolvantur. Si autem ego, vel aliqui ex dictis hæredibus electioni, vel nominationi factæ, non procurantibus me vel eis, aut procurantibus consenserimus; et huic electioni, seu nominationi vel juri, ego vel ipsi omnino renuntiabimus, et quod de imperio seu aliquo alio præmissorum ad quod electi, seu nominati, ego vel ipsi fuerimus, nos nullatenus intromittamus moniti infra quatuor mensium spatium post nominationem hujusmodi tali electioni, seu nominationi, vel juri non renuntiaverimus; vel de ipso imperio, seu aliquo præmissorum ad quod electi, vel nominati fuerimus, nos intromiserimus quomodolibet: ex hoc simul ego et ipsi eisdem regno Siciliæ, ac terra, et omni prorsus eorum jure privati: et ut dictum est, eadem regnum et terra ad Romanam Ecclesiam libere devolvantur. Si vero ad me, vel ipsos, meos in eodem regno hæredes non poterit commode talis monitio pervenire; super quo utique impedimento, videlicet quod moneri commode ego vel ipsi nequeamus, credetur et stabitur assertioni vestræ, seu successorum vestrorum, sive dicto, sufficet pro ea super hoc vestra, seu successorum vestrorum ipsorum monitio publica et sollemnis: ita quod si infra sex menses post illam non renuntiaverimus; aut de imperio, seu aliquo alio prædictorum, ad quod ego vel dicti hæredes electi, seu nominati, nos quomodolibet intromiserimus, cadamus ex hoc ab omni jure ipsorum regni, et terræ; et regnum et terra ipsa ad Romanam Ecclesiam libere devolvantur.

« Cæterum si contigerit aliquem de dictis meis hæredibus, qui debent in prædictis regno Siciliæ et terra succedere in regem, vel imperatorem Romanum, seu regem Theutoniæ, vel dominum Lombardiæ, aut Tusciæ, seu majoris partis earum nominari, seu eligi, vel assumi; nullatenus possessionem eorundem regni Siciliæ, et terræ nanciscatur, vel habeat; nec se de illorum cura, seu dominio et regimine per se, vel alios aliquatenus intromittat, nisi prius imperio, vel regno Romano, seu regno Theutoniæ, aut dominio Lombardiæ, vel Tusciæ, seu majoris partis earum ad quodcumque eorum electus, nominatus fuerit, vel assumptus; et omni juri sibi competenti in illis omnino renuntiet, et illorum regimen nec de jure, nec de facto illud gerens, vel retinens, omnino dimittat, ipsum nullo unquam tempore resumpturus. Alioquin cadat ab omni successione et jure, quæ in regno Siciliæ, ac terra prædictis sibi competere, ipso facto: ita quod eadem re-

gnum Siciliæ et terra ad Romanam Ecclesiam, ejusque dispositionem plene ac libere devolvantur.

« Quod si, non extantibus masculis, femina in eisdem regno et terra successerit, illa regi, vel imperatori Romanorum, seu in regem, vel imperatorem Romanorum electo; vel regi aut electo in regem Theutoniæ, seu domino Lombardiæ, vel Tusciæ, aut majoris partis earum, seu electo ad earum dominium, nunquam matrimonialiter copuletur: et si contrarium fecerit, eo ipso cadat a Siciliæ regno et terra prædictis, maneatque prorsus ipsorum jure privata, ipsis regno et terra ad eandem Ecclesiam devolutis. Si autem ego vel aliquis dictorum in regno meorum hæredum contra hæc venerimus, eo ipso excommunicati, prout secundum conditiones, sub quibus regnum et terra prædicta mihi et hæredibus meis concessa sunt, per Sedem Apostolicam extitit ordinatum, et insuper labe et reatu perjurii respersi, et notati existamus. In hujusmodi quoque juramento addo, et per eosdem in dicto regno hæredes addetur expresse, quod nullo unquam tempore regnum, seu imperium Romanum aut regnum Theutoniæ, vel dominium Lombardiæ, seu Tusciæ, aut majoris earum partis, aut eandem Lombardiam, vel Tusciam, vel majorem partem ipsarum, per nos, vel alios, seu alium occupabimus, capiemus, vel acquiremus, aut nobis alias quomodolibet vindicabimus: et si secus fecerimus, secundum præscriptam formam pœnas similes incurramus.

« Quod autem dicitur de majori parte domini Lombardiæ, vel Tusciæ, intelligitur scienter. Si vero ignoranter, eam ad mandatum Ecclesiæ dimittere teneamur: et si eam Ecclesiæ mandante dimittamus, non incidamus in pœnam in isto articulo et consimilibus constitutam. Si vero moniti non dimittamus, remaneat pœna, prout est in hoc articulo. Quod si forte in posterum regem Siciliæ contingat in imperatorem eligi, postquam regni fuerit possessionem adeptus, non transeat ad imperium: alioquin in pœnas incidat in hoc articulo et aliis consimilibus comprehensas.

41. « Quod si regni possessione prædicti nondum agnita (adepta), seu obtenta in imperatorem electus transire voluerit ad imperium; in manu prius Romani Pontificis, vel illius, quem idem Pontifex duxerit destinandum, filium suum successorem in regno, cujuscumque fuerit ætatis, emancipet, et regno renuntiet, nihil juris in eo retinens clam vel palam, nec cujuslibet etiam potestatis; nec ipsum filium ad servitium, vel subsidium aliquid faciendum juramento vel voto, stipulatione vel pacto sibi vel successoribus suis adstringat: sicque factus filius sui juris ab eodem Romano Pontifice, vel ab alio destinato ab ipso protinus investiat de regno. Ad cujus regis successionem, si forte decederet sine liberis, nullo unquam tempore pater veniat, imperator existens: sed si imperio et omnibus, quæ ad imperium per-

tinent, idem pater renuntiare voluerit, et regno tantum esse contentus, post renuntiationem hujusmodi ad illius successionem libere admittatur: et tunc ab ipso Romano Pontifice, vel ab alio destinato ab ipso investituram recipiat regni ejusdem.

42. « Quod si dictus filius sic ad regnum assumptus major annis decem et octo fuerit, libere administret: sed quamdiu minor extiterit, tam ipse quam regnum ipsius in custodia Romanæ Ecclesiæ maneat, donec rex ipse impleverit supradictam ætatem; fructibus et obventionibus regni, ex quibus sumptus necessarii faciendi pro ejusdem regni custodia deducantur, regi conservandis eidem; et lucro alterius ratione ipsius custodiæ non censuris. Quæ vero de filio dicuntur, ut ei videlicet regnum possit sub observatione præmissa a patre ad imperium transeunte dimitti, de filia etiam est concessum.

43. « Et si rex, non habens filios in imperatorem electus ad imperium transire voluerit; et de personis, quæ in conditionibus contentis in Instrumento, seu litteris bonæ memoriæ Anibaldi Basilicæ duodecim Apostolorum presbyteri, Richardi Sancti-Angeli et venerabilium patrum Joannis S. Nicolai in Carcere Tulliano, et Jacobi S. Mariæ in Cosmedin diaconorum cardinalium super concessione prædictorum regni et terræ mihi facta concessis; dicuntur liberis non extantibus in regno posse succedere, aliqui superstites fuerint, quæ de filio et filia prædicta sunt, conserventur in illis, excepto mancipationis articulo, qui in solis illis procedere poterit, quæ capaces emancipationis existant ratione patriæ potestatis. Quod si regi Sicilia sine filio decedenti superstes sit filia, vel mulier alia, quæ juxta formam in prædictis conditionibus contentam debeat ad hujusmodi successionem admitti; quæ imperatori, dum ipse rex viveret, fuerat desponsata, vel nupta; non succedat in regno: et si regno sibi delato imperatori nupserat, cadat protinus ab eadem: nisi vir ejus imperio prorsus renuntians, regno solummodo sit contentus.

44. « In primo autem casu repulsis filia et alia prædicta, ad personas illas servatis gradibus, regnum perveniat, quas in regno posse succedere in ipsis conditionibus continetur, si regi præmortuo liberi non supersint. In secundo autem casu regnum ipsum ad Romanam Ecclesiam devolvatur. Regnum quoque Sicilia et terra prædicta imperio nullo modo subdentur, nec sibi ullo unquam tempore in eadem persona quomodolibet unientur; et præcise super hoc articulo tam per pœnas spirituales, quam alias cautiones cavebo juxta Ecclesiæ voluntatem, quandocumque tu, vel dicti successores tui hoc duxeritis acquirendum: cum prorsus intentionis sit Romanæ Ecclesiæ, ut regnum et terra prædicta nullo unquam tempore imperio uniantur; ut scilicet unus Romanus imperator et Sicilia rex existat. Quod autem circa

unionem ipsorum regni et terræ cum imperio dictum est, hoc ipsum circa unionem eorundem regni et terræ cum regno Romano, aut regno Theutoniarum, seu cum Lombardia vel Tuscia: sive cum majori parte ipsarum Lombardiarum vel Tusciæ, volo et intelligo esse dictum. Universas et singulas condiciones contentas in prædictis Instrumento, seu litteris prædictorum bonæ memoriæ Anibaldi Basilicæ duodecim Apostolorum presbyteri, Richardi S. Angeli, ac venerabilium patrum Joannis S. Nicolai in Carcere Tulliano, et Jacobi S. Mariæ in Cosmedin diaconorum cardinalium super ipsorum regni et terræ concessione mihi ab eis facta confectis; et omnia singula, quæ continentur in eisdem Instrumento seu litteris, plenarie adimplebo, et inviolabiliter observabo: nec ullo unquam tempore veniam contra illa. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia. In hujusmodi autem rei testimonium, perpetuamque memoriam præsens scriptum exinde confici jussi, et Aurea Bulla regie majestatis impressa typario communiri. Actum Viterbii in palatio papali anno Domini MCLXXXVI, die VII mensis Octobris quintæ Indictionis, regni mei anno duodecimo ».

45. *Pontifex per litteras ad Græcæ Ecclesiæ præsules Lugdunensia Decreta inculcat.* — In eadem Viterbiensi urbe Joannes nonnullos veteres Caroli hostes pœnis Ecclesiasticis defixos, ut Veronenses ac Papienses, qui adhuc in pertinacia obduruerant, ad frangendam eorum perviciam prædecessorum exemplo censuris, illis toties incussis, ob Manfredi et Conradini partes susceptas devinxit¹. Decrevisse præterea Joannem in Orientem legationem, ad Palæologum ad Græcos in fide et obsequio Romanæ Ecclesiæ continendos confirmandosque tradit Bernardus²: « Hic misit legatos ad Pariologum, (sic ipse vocat Michaellem Græcorum imperatorem), si vellet obedire mandatis Ecclesiæ Romanæ cum gente sua: fueruntque missi duo episcopi, et frater Salvus de Bargnacum eis, qui optimæ recepti sunt ab eodem, et oblitit se ad omnia, quæ nuntii sui in Concilio Lugdunensi promiserant, observanda ». Eadem Jordanus³ et alii, quæ illustrantur ejusdem Pontificis litteris⁴ ad Orientalis Ecclesiæ præsules quibus ipsos ad coeptam cum Romana Ecclesia conjunctionem perficiendam adhortatur.

« Joannes episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus patriarchæ, archiepiscopis, et episcopis, ac dilectis filiis abbatibus, cæterisque prætatis Græcorum salutem et Apostolicam benedictionem.

« Grandis affectus, quem circa tractatæ jamdudum inter Latinos et Græcos unionis negotium Dei beneficio laudabiliter hucusque promotum in minori dudum constituti officio tanquam filius

¹ Lib. I. Ep. CLIII. — ² Bern. Chron. Rom. Pont. — ³ Jord. Ms. Vat. sig. num. 1960. — ⁴ Ext. in rotul. pergam. ex Arch. Avin. in Vat. delatus sig. num. 5.

gerebamus, in paternum crevisse dignoscitur, nobis dispositione divina (licet immeritis) ad apicem Apostolicæ dignitatis assumptis. Crevit quoque cum onere præconcepta de prælati negotii felici promotione juvenilitas, cum nos jam non tam contingat ut filium, non solum ut cooperatorem respiciat, sed specialis in nobis studium promotionis exquirat. Et ideo ad illius prosecutionem, utique insidentis admodum cordi nostro, intentum studium dirigentes, et attendentes etiam diligenter consummationem ipsius unionis in vobis gratam Deo, fidei orthodoxæ perutilem, mundo necessariam, et animabus etiam fructuosam, illud ab ipsis pæne promotionis nostræ primordiis quasi præcipuum prælegimus prosequendum, diligentem curam et curiosam diligentiam adhibentes, ut ejus circumstantiis plenius indagatis, ad votivam consummationem eandem efficacius procedatur. Porro piæ sollicitudinis et devotionis affectum, quem nos ad ipsius unionis promovendum negotium impendisse missa hæcenus felicis recordationis Gregorio papæ prædecessori nostro vestræ litteræ testabantur, sedula meditatione pensantes; ac firmiter sperantes in Domino, quod vestris mentibus veræ lucis radiis illustrans, affectus hujusmodi de bono in melius augeatur, et per evidentiam efficacioris operis clarius elucescat; plenius quoque desideriis affectantes, ut antiqui discrimen schismatis, quod malorum incentoris astutia nefanda suggestum sit, novæ unionis antidoto terminetur ad charissimum in Christo filium nostrum Michaellem Palæologum imperatorem Græcorum illustrem et vos venerabiles fratres nostros Jacobum Ferentinatem, Gaufridum Taurinensem episcopos, et dilectos filios fratres Rainonum priorem conventus Viterbiensis, ac Salum lectorem Lucanum Ordinis Prædicatorum, viros utique meritorum claritate conspicuos, probatæ fidei, virtutis eximie, ac nobis et fratribus nostris merito suæ probitatis acceptos, nostros nuntios latere præsentium destinamus, desiderantes inter cætera, ut ad communis utilitatis augmentum non solum quæ acta sunt per eundem plenius robor accipiant; sed et in vobis, et per ipsum ac vos in aliis quoad professionem fidei et recognitionem primatus Ecclesiæ Romanæ ipsa unio desiderata perfectione letetur.

« Quocirca universitatem vestram rogamus et hortamur attente, ac obsecramus in Domino Jesu Christo, quatenus recogitantes sollicitè, quod ad hoc Dominus prælatos in Ecclesia sua præfici voluit, ut exercent in ea quæ solliciti sunt pastoris; ad hoc in vineam suam illos operarios introduxit, ut suæ culturæ studio uberius illa instituantur in fructu; ad hoc illos in specula statuit, ut aliis lumen veritatis ostendant, ea quæ vobis præfati nuntii, quos ad hoc providimus destinandos, super eisdem professione fidei et recognitione primatus Ecclesiæ Romanæ, aliisque contingentibus præmissa suaserint, et vos ipsi cum omni prompti-

ludine adimplere, et opportune inserere ac fovere in aliis cum omni sollicitudine studeatis, ut illis gloriosius dilatatis propagatisque diffusius, ab eo qui honorum est omnium retributor, affluentis retributionis præmium cum laudis humanæ præconiis et pleniori Sedis Apostolicæ gratia reportetis. Dat. Viterbii XII kal. Decembris, Pontificatus nostri anno 10. Sed de his anno sequenti. Nunc Terræ-Sanctæ res, atque ad eas instaurandas principum conatus, et consilia in luce historię collocemus. Ornabat Hierosolymitanam expeditionem, suscepto crucis signo, Philippus Francorum rex, ac magnam bene gerendæ rei spem et expectionem explicuerat: ob quam gaudio delibutus Joannes Galliarum præsulibus censuras Ecclesiasticas infligere iis jussit¹ qui crucem acceptam abjicerent, vel trajectionis incundæ articulo se itineri accingere detrectarent.

46. *Philippum Franciæ expeditionis Hierosolymitanæ principem, et Alphonsum Castellæ reges discordes pacificare studet Pontifex.* — « Archiepiscopis, episcopis ac aliis Ecclesiarum prælatiis per regnum Franciæ constitutis.

« Considerantes ferventis charissimi in Christo filii nostri Philippi regis Francorum illustris devotionis affectum, quam ad Terram-Sanctam ipsum habere manifestis indiciis profitetur; quodque mundi hujus deliciosis otis, quibus affluere posset excellentia regia, vilipensis, sponte seipsum abnegans, vivificæ crucis assumpto signaculo, ipsius terræ negotium contra Christiani nominis æmulos magnanimitè assumpsit, personaliter in ejus subsidium, Deo prævio profecturus, eo negotium ipsum subventionis opportuniæ suffragiis libentius adjuvamus, quo ipsum in manu sua speramus feliciter dirigendum, ea propter ut idem rex tanto negotium ipsum animosius prosequatur quanto illud curæ nobis, et Apostolicæ Sedi fore cognoverit per effectum, universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus crucesignatos laicos civitatum vestrarum, diocesium et locorum, qui tempore passagii generalis in subsidium Terræ-Sanctæ, votum Domino non reddentes, neglexerunt juxta emissum votum, vel tardaverint transfretare; nisi id de Apostolicæ Sedis, vel legati ejus in Francia licentia sibi concessa distulerint, aut eos impedimento legitimo contigerit detineri, contra eorum dominos sæculares, ab eis pro tempore, a quo crucis signaculum assumpsisse dignoscitur, tallias debitas exigentes, nullatenus defendatis. Dat. Viterbii V id. Decembris anno 10.

47. *Inflammatum egregie Francorum regem ad arma sacra Sarracenis Asiaticis inferenda, contracta ab ipso cum Alfonso Castellæ et Legionis rege discordia, ob nepotes ex sorore potiundi sceptri spe deturbatos, retardavit.* Cumque ii, pluribus tractatibus pacis tentatis frustra et elusis, rem

¹ Lib. 1. Ep. LXVIII.

ferro decernere constituissent; ex quo res Christiana, quæ ipsorum potentia assurgere atque efflorescere sperabatur, affligi admodum necesse eral, adhibuit partes suas Joannes, ut Francorum regis iras mitigaret, proposuitque longe majora ipsum spectare; Syriam ejus auxilio e presentibus calamitatibus erigendam; utque ad pacem blando aliquo colloquio conjungendam animum flecteret. Apostolicarum litterarum exemplum¹ infra scriptum est.

« Regi Franciæ illustri, etc.

« Habet infausti rumoris assertio, quod humani generis inimicus, pacis hostis, amator litium, zizaniæ seminator, inter te et charissimum in Christo filium nostrum, regem Castellæ ac Legionis illustrem, materiam gravis dissensionis ingessit, usque adeo principes commovens dissidentes, ut inter se non juribus, sed viribus; non per justitiæ semitas, quæ inter discordes media esse debet, sed potentia experiri decreverint; nec viris pacificis, sed congressibus bellicis exortam dirimere quæstionem. Profecto in auditu rumoris hujusmodi vehementer indoluit Romana mater Ecclesia, et ejus pia viscera turbationis validæ turbo concussit: dum tam fideles filios, tam devotos, quos optat ardentius solidæ charitatis glutino cõpulari, sentit in utero collidentes: dum reges tam inclytos, quos fidei Christianæ religio semper et promotores habuit, et suorum hostium repressores in tam gravi discordia positos intuetur. Revera et nos in stuporem deducimur: et non possunt mentes fidelium non mirari, dum tam Catholicorum regum molimina, in blasphemos Christi dirigi consueta, in redemptos Christi sanguine præparantur: dum principes tanta consanguinitate conjuncti, qui deberent se potius mutuis fulcire præsiidiis, favoribus confovere; ac illa, quæ pro temporum diversitate contingit emergere, quantumcumque gravia, quantumcumque difficilia tractatibus ordinare domesticis, et familiaribus collationibus expedire; nec in talibus susurronum uti consiliis, vel adhærere suggestionibus, quæ nequaquam de fonte charitatis emanant, sic noscuntur ad invicem adversari. Nimirum si diligenti meditatione discutitur, multum hæc regis utriusque nomini detrahunt; multum famæ derogant et honori. Quid enim putas non tam loquitur, quam (obloquitur) crucis hostis. Quid orthodoxæ fidei æmulus nefario sermone disseminat? Quid submurmurat invidialis?

48. « Attendentes igitur tam dispendiosum mundi periculum, et specialiter Terræ-Sanctæ, cujus lacrymæ singulariter ad te clamant; cum tuarum potentia virium ab incumbensibus sibi malis speret, favente Domino, resurgendum; et cupientes in hac parte opportunum remedium adhibere, serenitatem regiam monemus, rogamus, et hortamur attente, ac obtestamur per aspersio-

nem sanguinis Jesu Christi, quatenus attente cogitans, quod occasione turbationis hujusmodi negotiorum Dei, quæ te principaliter expectant et expetunt promotorem, executio impeditur; et convertens ad mansuetudinem, quod dispositum videtur ad iram; animum regium ad pacis bonum et unitatem concordie habilites et disponas: tanto proinde pacis actori et eidem matri Ecclesiæ futurus acceptior, quanto te devotius ipsorum beneplacitis conformabis. Ut autem quod in hoc desideramus avidius, facilius et celerius valeat provenire, dilectos filios fratres Joannem magistrum Prædicatorum et Hieronymum ministrum Minorum fratrum Ordinum viros religione conspicuos, probitatis expertæ ac meritis et fama pollentes, et nobis ac fratribus nostris acceptos, lafores presentium ad præsentiam regiam destinamus; quorum salutaribus monitis et persuasionibus in hac parte magnitudinem regiam acquiescere, cupimus et promptis consensibus adhærere, ut actore illo, qui potest, quibuslibet dissidiorum vepribus radicitus amputatis, inter te ac memoratum regem Castellæ optatæ pacis fœdera refoventur. Cæterum si quod forsitan inter te ac ipsum regem supererit quæstionis, Sedis Apostolicæ sollicitudo non deerit, sed parata se offert suis non parendo laboribus in iis et aliis inter te ac dictum regem pro viribus omnem fomitem dissensionis extinguere, ac unitatem studiis procurare sollicitis, et fovere. Dat. Viterbii id. Octobris ».

49. Non his deliniri potuit Philippus Francorum rex, quem sororis injuria urebat; sed ingentem exercitum, ut in Hispaniam duceret, comparavit. Non enim modo Gallos proceres, ut Westmonasteriensis ait¹, in sui auxilium excitaverat; verum etiam Eduardum ob stipendiarias, quas Francorum regum beneficio acceperat, provincias, venire cum exercitu ad invadendam regis Castellæ ac Legionis ditionem jusserat. Quo illum nuntio admodum attonitum, atque ancipitem fuisse tradit auctor, cum nec Philippo officia fiduciarum principis negare vellet, nec Alfonsum lacessere, cujus sororem Alienoram uxorem duxerat; atque etiam nefas putaret in eum principem ferrum stringere, a quo cingulo militari donatus fuisset: cumque alterno cogitationum aestu fluctuaret, sumpsisse consilium significandi Philippo, gerere se in votis amicitiam inter utrumque redintegrare; ac si pacis leges Alfonsus respueret, arma in eum movere non detrectaturum.

50. Ut tristem hunc annum a luctu sumus auspicati, ita funestissima historia, quam affert Joannes Longinus², concludemus; ex qua discant improbi ad patranda impune et effrenate scelera non ita sibi de divina misericordia temere abblaudiri: « Miles, inquit, quidam Polonus, sævus et impius in proprios subditos et externos, de vita futura nihil pensi gerens, cum assiduis prævarica-

¹ Ext. in Ms. Vallic. sig. lit. C. num. 49. pag. 52.

¹ Westm. in Flor. Hist. — ² Long. Hist. Pol. l. vii. hoc an.

tionibus in Deum, confiteri et pœnitere pro ludibrio ducens, iras in se cœlestium coacervasset, in gravem incidit languorem. Sed nec tum quidem scelerum conscientia actus, quidquam sibi de impetranda propitiacione divina ratus, se supervicturum et suas transgressiones resumpturum prospexit. Invalescente tandem morbo fratres Prædicatores, per consortem illius pro sananda ægra mente acciti, militem ad pœnitendum multifarie per salutifera monita inducebant. Quibus miser homo commotus: Serius, inquit, ad pœnitendum me impellit, serius confessionem judicato jam et damnato suadelis; cum pœnitentiæ et gratiæ tempore effluxo, confessionis et pœnitendi spatio mihi subrepto, justo Dei judicio in potestatem traditus sum spiritu tenebrarum. Urgentibus deinde majori instantia ægrum fratribus, ne qua desperatione commissorum facinorum a confitendo et pœnitendo abstraheretur, opem divinam, si confi-

teri et pœnitere, vellet, pollicentibus, extremam edidit vocem: Frustra, inquit, ingeritis de confitendo monita proprio exuto et spoliato arbitrio, etiam in dæmonum potestate consistenti, a quorum catervis supereminentibus torquendus et flagellandus jam appetor. Audite illico sunt percussiones horrendæ, ictus frequentes, et atrocissima ex sonitu, et collisione atque reciprocatione flagellationum verbera; et in ægri corpore livores, plaga, vulneraque a fratribus et aliis circumstantibus visibiliter ab invisibilibus torloribus illata conspecta, inter quæ ille infelix et execrandus homo, nec vocem, nec gemitum edens, miserabiliter expiravit. In quo beatissimi Augustini sermo pro divino oraculo cuilibet peregrinanti relinendus impletus est: Hæc est, inquit, justissima lex Dei, ut qui vivendo obliviscatur Dei, moriendo obliviscatur sui.

JOANNES XXI. — CHRISTI 1277.

1. *Subsidium Terræ-Sanctæ bello inter Franciæ et Castellæ reges disturbatum deplorat Joannes, legatisque utrosque ad concordiam adducere admittitur.* — Annus a nato Christo millesimus ducentessimus septuagesimus septimus, Indictione quinta, inopino Rom. Pontificis casu Christianum orbem terrore percudit: de quo antequam dicere aggrediamur, quæ ipse antea gesserit, oratione sunt percurrenda. Exarserat bellum atrox inter Castellæ et Francorum reges, cum ex nimia Alfonso facilitate atque propensione in Sanctium secundum nalu filium, qui Ferdinando fratre majori natu, relictis duobus ex Philippi Francorum regis sorore liberis, extincto, regni successionem affectasset; ac movit ita quæstionem, ut indicto nobilium solemnem conventu secundum illum pronuntiatum sit, atque Ferdinandi filii spe successionis dejecti.

2. Visa est ea res, ut scribunt Jordanus¹, Nangius², et alii, Philippo iniqua, cum patrum jura transfundantur in filios: tum alia suberat ratio, S. Ludovicum, dum filiam Ferdinando Al-

fonsi primogenito uxorem tradidit, ob jura, quæ in Castellam materno genere se habere contendebat, ita cum Alfonso convenisse, ut qui ex eo matrimonio suscepti essent liberi, sceptrum Castellæ forent adepturi. Incendisse quoque iracundia Philippum aiunt, sorori dotem redditam non fuisse, eamque, relentis liberis, magno cum salutis ipsorum discrimine, in Gallias dimissam, atque ob ea Francorum regem bellum Alfonso denuntiasset. At Pontifex, cum eo bello consilia expeditionis Hierosolymitanæ in Lugdunensi Synodo agitata dissipari, atque evanescere inlueretur; dum arma, quæ vertenda in Sarracenum erant, Christiano cruore imbuenda essent; aversatus facinus propter inducias ab eadem sacrosancta Synodo universis principibus eo tempore indictas, Simoni cardinali A. S. L. dedit imperia³, ut Philippum a gerendo in Alfonso bello intentatis censuris deterreret.

3. « Simoni tit. S. Cæciliæ.

« Molesta nimis et dispendiosa dissensio, quam zizanix sator, cunctorumque malorum inventor inter charissimos in Christo filios nostros Franciæ

¹ Jord. Ms. Vat. sig. num. 4960. — ² Nang. ubi sup. et alii.

³ Joan. I. II. Ep. XXXV.

et Castellæ reges illustres suscitasse dignoscitur, eo potius intima nostri cordis amaricat, et punctiois aculeo durioris affligit, quo amaras illius circumstantias nobis intentionis considerationis dissenso representat: attendimus etenim paternæ sollicitudinis studio incommoda immensa, quæ ingerit; et commoda ipsaque Dei negotia, quæ si procedat, impediunt, ulinam non extinguat, præcipue circa Terræ-Sanctæ subsidium, molestias longe acriores solito, prout mæstus rumor enuntiat modernis temporibus perferentis. Nam si, quod absit, inter reges eosdem, aut gentes ipsorum (quas in bellis animorum vigor et corporum efficit virtuosas) locum sibi congressiva collisio, seu collisiva congressio vindicaret, ejus putas æstimatio, quantumlibet studiosa, conciperet quantum illa Christiani sanguinis exhaustiret, quas hominum strages ingereret, quæ animarum pericula, quol damna rerum inferret? Revera non temporis, imo nec temporum, quæ status miserabilis dictæ terræ non sufficit expectare, cursus adjiceret, ut resumptis viribus facultatum, quas expensarum abissi, et quasi profluvia sumptuum, quos bellicus exigit apparatus, absorbent, prosequi posset terræ præfate negotium Gallicorum laudanda devotio, quos vivificæ crucis signaculum insignivit; ad quorum post Deum, singulare suffragium terra ipsa expectationis anxietate tædio fatigata suspirat.

4. « Cum itaque, sicut quorundam relatione didicimus, dictus rex Franciæ instaurare contra exercitum adversus memoratum regem Castellæ, ac terras ipsius hostiliter processurus; nos pie volentes tantis obviare periculis, tantisque discrimenibus congruum remedium adhibere; præsertim cum ad prælatos omnes et episcopos maxime spectare noscatur, in diocesis propriis exhortationibus prius, et tandem suæ jurisdictionis ac potestatis vigore ad concordiam revocare discordes; multoque magis ad nos, qui licet immeriti, potestatis plenitudine fungimur, nobis ex alto concessæ, singulariter pertineat in universali Ecclesia, cunctave congregatione fidelium pacem querere, ac ipsam facere diligentius observari; et insuper in Lugdunensi Concilio in favorem negotii terræ prædictæ provida fuerit deliberatione statutum, ut in toto orbe terrarum, inter principes præcipue, ac alios in Christianos pax generaliter observetur; ita quod per Ecclesiarum prælatos discordantes reducantur ad pacem, vel firmam treguam certi temporis spatio inviolabiliter observandam, et acquiescere contententes per excommunicationem in personas, et in terras ipsorum interdicti sententias compellantur; tibi, quem non solum originis ratione, quam de regno Franciæ traxisse dignosceris, verum etiam multæ benevolentie, quam inclita domus ipsius regis Francorum a longis retro temporibus ad te gessit, prosperi status eorumdem regis et regni sedulum novimus zelatorem; et ad conservationem honoris ipsorum,

neon et ad præfacta periculi propulsanda sinceris affectibus afflicti; presentium auctoritate committimus et mandamus, quatenus tam prædictum regem Franciæ, quam omnes alios cujuscumque sint conditionis aut status, in promissis regni adhaerere præsumentes eidem, ut ab hujusmodi instauratione, ac hostili processu contra præfatum regem Castellæ seu terras ipsius omnino desistant, si quando; et prout circumspectioni tuæ secundum Deum videbitur expedire, per excommunicationis in personas, et interdicti sententias in terras eorum, appellatione remota, compellas: non obstante si regi Franciæ aut adherentibus supradictis, seu cuivis eorum a Sede Apostolica sit indultum, quod excommunicari, aut terræ ipsorum Ecclesiastico interdicto supponi non possint per litteras Sedis ejusdem, non facientes plenam et expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem; et qualibet alia dictæ sedis indulgentia generali, vel speciali cujuscumque tenoris, vel expressionis existat, per quam effectus presentium impediri posset, vel quomodolibet retardari. Dat. Viterbii V nonas Martii anno 1 ».

5. Ad extinguendam ergo erumpentem flammam, dum primos belli impetus Simon cardinalis frænabat, legationem ad utrosque reges in concordiam adducendos decrevit, de qua hæc Jordanus¹: « Misit, inquit, Joannes papa legatos ad reges Franciæ et Castellæ fratrem Hieronymum generalem Minorum, qui postea fuit Nicolaus IV, et fratrem Joannem de Vercellis magistrum Prædicatorum, ut eos concordarent ». Data sunt hæc a Joanne ipsis imperia² collataque auctoritas, ut coalitiones rescinderent, ac pacis obstacula removerent.

« Joannes, etc.

« Volumus quatenus, diligentius advertentes, quod negotium tam insigne statumque totius religionis Christianæ contingens, ac propter hoc potissime insidens cordi nostro, vobis committimus confidenter, quodque ad hoc vos specialiter duximus eligendos; prædictorum regum præsentiam adeuntes, ipsos ad pacem et concordiam, juxta datam vobis ex alto prudentiam, sollicitis monitis et efficacibus persuasionibus inducat, ut, auxiliante Domino, qui est actor pacis et humanæ salutis amator, vestraque cooperante solertia, tam utili et necessaria fidei orthodoxæ concordia possit celeriter provenire. Ut autem in hoc impedimenti vel obstaculi seu turbationis cujuslibet tollatur occasio, dissolvendi, vacuandi, irritandi et revocandi omnes pactiones, obligationes, confederationes et colligationes juramento, vel quacumque alia firmitate vallatas; necnon et relaxandi hujusmodi et alia qualibet juramenta a quibuscumque præstita, per quæ nutrirunt discordia, et pacis bonum posset quomodolibet impediri, vel etiam re-

¹ Jorl. Ms. biblioth. sign. num. 4960. Andreæ Dandæ, c. 3. in Jacobo Contar. et alii. — ² Cod. Vall. s. 2. lit. C. num. 49 p. 641.

tardari, prout ea secundum Deum videritis dissolvenda, vacanda, irritanda, seu insuper revocanda, vobis plenam et liberam presentium auctoritate concedimus potestatem. Datum etc.»

Gravioribus conciliandi utriusque regis curis æstuasse Joannem probant aliæ litteræ ad eisdem datæ ¹, quibus ipsos in eos reges vel in alterum, tum in exercitus vibrandi censuras provinciam imposuit, si acies in prælium educerent: «Voti, inquit, nostri et sacrosanctæ matris Ecclesiæ ad id ferventis intentio vix potest aliquibus in hoc contenta esse remediis; vix potest aliqua sufficientia existimare. Ideoque nova solerter excogitat, excogitatis adjicit, et ea in optimum effectum deducere celeri executione festinat». Et infra: «Si expedire videritis, reges eisdem, vel eorum utrumlibet, ac ipsorum exercitus sive gentes, ne aller invadat alterum, vel quoquomodo inter se congregiantur hostiliter, per censuram Ecclesiasticam compescatis».

6. Auxilium porro eos tumultus Violantis reginæ, uxoris Alonsi Castellæ, discessus, cui hoc anno data a Pontifice nonnulla privilegia, ut sepultura locum, in quo malit templo deligere ² tum in suppositis Ecclesiastico interdicto urbibus oppidisve sacris interesse possit ³. Illam vero ideo ex Alfonso regno se subduxisse tradit Mariana ⁴, quod materno affectu in primogeniti filii liberos proclivis, haberi ludibrio eorum a latem pati non posset cum quibus, ne quid gravius illis accideret, patri enim potentia et regnandi cupiditas suspecta erat, ad Petrum fratrem regem Aragonum perfugit. Cæterum tanta impotentia animi eam rem tulit Alfonso, ut extremis suppliciis in discessus reginæ, quos credidit, auctores sævierit: atque adeo illa sororis fuga Petrum exasperaret, ut parum ab inferendo Alfonso bello abesset, ut inquit auctor, nisi illum Sarracenorum insoliti motus distraxisent: petenti sane uxorem Alfonso respondit, Aragonem omnibus perfugium tutum esse, multo magis sorori.

7. *Curæ Pontificis in retundendis Sarracenis in Aragoniæ terras irrupentibus.* — Irrupisse tunc ex Africa in Aragonum regis terras Sarracenos ex Pontificis litteris ad Narbonensem atque Arelatensem archiepiscopos datis perspicuum est, (1) quibus decimas in regno illius principis et comitatibus colligendas, ac Terræ-Sanctæ subsidio in Lugdunensi Concilio devotas, in regis auxilium

ad propulsandos Sarracenos derivari Joannes jubet ¹.

« Joannes, etc.

«Charissimus in Christo filius noster rex Aragonum illustris nobis nuper litteris et nuntiis intimavit, quod Agarenorum funesta præsumptio, quos nutrit profana regio Africana contra renatos fonte baptismatis armata diris aculeis regni sui Christicolis sævis perturbans procellis, adeo Agarenicæ potentia convocatis auxiliis in superbam audaciam est evecta, quod jugiter hostilibus tentat aggressibus regnum ipsum suo nefando, quod absit, subjugare imperio, et in eo demum extinguere lucernam nominis Christiani. Propter quod idem rex contra impetum tam sævi fulminis, suis et suorum viribus excitatis, tandem æstimavit super hoc fore Apostolicæ Sedis auxilium implorandum: quare nobis humiliter supplicavit, ut regnum et comitatum suorum Ecclesiasticorum proventuum decimam in Terræ-Sanctæ subsidium in Lugdunensi Concilio deputatam dignaremur sibi concedere in tuitionem regnum et comitatum eorumdem. Nos autem dum dictæ Terræ-Sanctæ afflictionem in opprobrium præfati nominis continuatam hucusque in mentis nostræ secretario recensemus, inducimur quidem invitati ei deputatum subsidium in alterum derivare: verumtamen quia tam damnatæ præsumptioni, et vicinis peritiorum aggressibus occurrere salutaribus remediis quamplurimum necessarium comprobatur; ne forte invalescat in proximo, quod in remotis Christiana devotio proponit prosequi contra peritiam Agarenicam, Deo propitio, sub vexillo victrici; considerato quoque, quod ex resistentia suffulta viribus, divina opitulante dextera, Agarenorum ipsorum alis præcis potentia, Babylonica Christianorum persecutio horum consueti foveri præsidii, reddetur plurimum imbecillis: dicto regni in hac parte, imo potius fidei Christianæ volentes favoribus assistere opportunis, ei super iis Apostolicæ benignitatis favorabilem assistentiam nequivimus, sicut nec debuimus, considerata hujusmodi qualitate negotii denegare, etc. Dat. Viterbii II id. Aprilis, Pontificatus nostri anno I».

8. Optasset quidem Pontifex, in Terræ-Sanctæ auxilium eas decimas afflictis illius rebus inslaurandis consecratas convertere: sed atrox periculum laboranti Aragoniæ opitulanti urgebat, de quo ad magistrum Benenatum Aragoniæ collectorem scri-

¹ Ext. in eod. cod. ead. pag. — ² Lib. 1, Ep. CXXV. — ³ Ibid. Ep. CXXVI. — ⁴ Mar. I. XIV. de reb. Hisp. c. 3.

¹ Lib. 1, Ep. CXLIII.

(1) Sarracenorum in Aragoniam invasio, sicut anno non suo hic in Annalibus reponitur, ita pariter et corrigenda sunt ea, quæ de loco ubi Sarraceni isti irruerunt ab annals a traduntur. Apud Baluzium Miscellan. tom. IV. extant litteræ capituli Valentini ad archiepiscopos Narbonensem et Arelatensem, rogantes, ut quas Pontifex ipsorum arbitrio remiserat decimas, regi tandem Aragoniæ dimitterent ad coercendos Sarracenos, «qui de regno Valentia oriundi ab anno, et quatuor mensibus circa quamplurima castra ejusdem regni occuparunt». Additur in litteris illis: «Multitudo etiam Janetorum (unde Guannizeri, quos regio genuit Africana, in Valentino regno convenit; quorum etiam aliqui profecto in quantitate non modica, noviter sunt venturi per incolarum hujus regni Agarenorum promissiones». Data sunt litteræ istæ «anno MCLXXVII. die XIV kal. Julii», unde etiam anno MCLXXVI mensure Sarracenos ditionem Christianorum invadere cepisse.

plæ litteræ ¹. Verum non exigua earum vis adorandæ illi expeditioni ex aliis provinciis regnisque supererat, de qua ad episcopum Cassanensem ² in Calabria et Sicilia, Arditiorem primicerium Ecclesiæ Mediolanensis ³ in Anglia, Raynerium ⁴ in Coloniensi archiepiscopatu, Rogerium ⁵ in Trevirensi, Albertum ⁶ in Viennensi cogendis decimis præfectos datæ crebræ litteræ. Attributæ erant eæ decimæ subsidiariæ principibus, qui copias cruce-signatas comparabant, atque ita cum Guido Flandriæ comes idemque Namurensis marchio arma Christi obsequio consecrasset, decimas in ejus ditione cogendas subjectis conditionibus impertivit ⁷: « Volumus quod tempore assignationis decimæ memoratæ idem comes se obliget, et sufficienter caveat ad ipsius Ecclesiæ voluntatem, quod si quod absit, contingat eum ab ipsius prosecutione voti casu mortis, aut quovis alio legitimo impedimento subduci, hæres vel successor suus prædictum votum cum hujusmodi, (nimirum honorifica), comitiva equitum bellatorum in persona propria exequatur. Si vero prædictum hæredem, vel successorem ab hujusmodi executione voti quocumque casu, vel modo retrahi, vel cessare contigerit, prædicta decima integre ad Rom. Ecclesiam reverlatur; dictusque comes, ac hæredes, vel successor præfati id, quod de prædicta decima forsitan ante ipsius comitis nomine perceptum fuisse contigerit, eidem Rom. Ecclesiæ nomine dictæ terræ reddere teneantur ad Apostolicæ Sedis arbitrium, in terræ prælibatæ subsidium convertendum, etc. Datum Viterbii XIV kal. Februarii anno 1 ».

9. *Pontifex contra errores Parisiensis Academiæ statuit.* — Nec minus ad tuendam inter fideles pietatem, quam ad eam armis inter Saracenos amplificandam, navata a Joanne opera est: in Galliis enim nonnulli philosophiæ fæce subornatos errores contra fidem Parisiis diffundere, magicisque artibus simplices inficere non perhorruerunt: quos Stephanus episcopus Parisiensis in publico theologorum ornatissimo cœtu damnavit ⁸, vetuitque asseri nonnulla esse vera secundum philosophum, sed non secundum fidem Catholicam: « Quasi, inquit, sicut duæ veritates contrariæ et quasi contra veritatem sacræ Scripturæ sit veritas in dictis gentilium damnatorum, de quibus scriptum est: Perdam sapientiam sapientum, quia vera sapientia perdet falsam sapientiam ». Extant vero Joannis litteræ ⁹ ad eum datæ, quibus deplorat ejusmodi fæcem ex illa Academia emersisse, e qua ante limpidissimi scientiæ rivi emanabant: ac provinciam in eos inquirendi, atque ad Sedem Apostolicam deferendi imponit.

10. « Relatio nimis implacida nostrum nuper turbavit auditum, amaricavit et animum, quod

Parisiis, ubi fons vivus sapientiæ salutaris abundanter hucusque scaturit, suos rivus limpidissimos, fidem palefacientes Catholicam usque ad terminos orbis terræ diffundens, quidam errores in præjudicium ejusdem fidei de novo pullulasse dicuntur. Volumus itaque, tibi que auctoritate præsentium districtè præcipiendo mandamus, quatenus diligenter facias inspicere, vel inquire a quibus personis, et in quibus locis errores hujusmodi dicti sunt sive scripti; et quæ didiceris, sive inveneris conscripta fideliter nobis per tuum nuntium transmittere quam citius non omittas. Dat. Viterbii XV kal. Februarii anno 1 ».

11. Adhibitum est etiam in Italia ad hæreseos venenatas radices, ne latius serperent, amputandas studium. In quo oppidanorum Sernionensium zelus maxime commendandus visus est, qui caelesti instinctu perniciosos hæreticos, perfidiæ adfectissimos, ad centum septingenta octo utriusque sexus correptos constrictosque vinculis ad Philippum in marchia Tarvisina plectendis hæreticis præfectum adduxere: a quo consultus Pontifex præcepit ¹, ut oppidanos censuris, quas ob hæreticos receptos contraxerant, liberaret, modo populi procurator culpas omnes in eo commissas fatere-tur: eaque lex imponeretur acerrime in eos tam ob præterita quam futura flagitia, si novo scelere se contaminarent, animadversum iri: in singulos vero crimine hæreseos infectos ita se gereret, ut diem illis ad confitendas culpas diceret, ac si vere divino spiritu acli viderentur, pœnam congruam illis infligeret: cæteram contra alios, qui patrata crimina fateri respuerent, severitatem legum distingeret. Nunc quid in alios perduelles Ecclesiæ, ejus gratiam ambientes, decretum sit, inspiciamus.

Imminente Cœnæ Dominicæ festo die, Guillelmus marchio Montisferrati, ac Papiensium, Astensium, et Veronensium magistratus a Romano Pontifice oratorum opera in gratiam Ecclesiæ restitui flagitarunt. Quorum causa magnis implicita difficultatibus, cum non ita cito dirimi posset, ex cardinalium consilio visum est ², ferendam interea sententiam, quo die ejecti fidelium cœtu Ecclesiæ perduelles anathemate defigi solent, ut si ii Apostolicis imperiis non parerent, latis omnibus a Clemente IV et Gregorio X pœnis obnoxii essent.

12. *Defendit libertatem Ecclesiæ contra Lusitanie regem.* — Nec immunis erat prostrite Ecclesiasticæ libertatis crimine Lusitanie rex, quem Joannes post exhibitas paterni studii ac benevolentiae insignes notas monuit ³, ne eligendorum præsulum jura Pontificia invaderet: ad Apostolicæ Sedis nimirum sollicitudinem incumbere, viros gerendo muneris pares præficere; nec sibi ex eo ullam injuriæ notam inuri putaret.

¹ Lib. I. Ep. CXLIV. — ² Ep. LXXXIII. — ³ Ep. CIII. — ⁴ Ep. CX. — ⁵ Reg. post eamd. Ep. — ⁶ Ibid. — ⁷ Ep. CII. — ⁸ Ext. ejus sententia in biblioth. patr. tom. IV. col. 1319. — ⁹ Lib. II. Ep. XXXI.

¹ Lib. II. Ep. XXXII. — ² Joan. I. I. Ep. CLVI, CLVII. — ³ Col. Vall. sign. lit. C. num. 49. pag. 66.

« Regi Portugalliae illustri.

« Jucunditatis et exultationis in Domino multa materia excellentiae tuae debuit non indigne succrescere, pridem promotionis nostrae rumoribus intellectis, qui nuntiorum et litterarum de more praeveniunt missiones; tuis in canticum Domini, a cuius largitatis irriguo gratiarum quarumlibet charismata derivantur, non immerito labiis resolutis. Digna siquidem exultatio regis erat, et imbre foecundo conspersa tripudii mens illius: nam quem ipsius terra progemit, titulos adeptus agnoscitur Apostolicae dignitatis; quique honoris regii semper se zelatorem exhibuit, summi Pontificii culmina superna suspositione conscendit, jam tibi factus in patrem, quem haecenus reverebatur ut dominum; jam in tui superiore erectus, cui dudum plenis affectibus adhaerebat, adhaerere non desinit, ejus ad id directo proposito, favoris non immemor regum, non oblitus amoris, circa te filium praedilectum per effectum operis paternae dilectionis pandat affectum. Perro ab ipsis praefatae promotionis auspiciis mens nostra disposuit Catholicos reges et principes, sed te praecipue Sedis Apostolicae litteris visitare: nam etsi caeteros paternae benevolentiae perspicimus intuitu; ad te tamen nativi etiam soli materia zelum sincerae charitatis accendit, et ad personam regiam summis favoribus confovendam virtus originis nos inducit. Sed succedentis temporis qualitas, quae impedimenta quamplurima intulit, casus graves ingressit, impraemeditatos iniecit eventus, prout tuam latere non credimus, fama revelante, notitiam, effectum dispositionis hujusmodi retardavit. Ignorare itaque nolumus excellentiam regiam, quod te puro et sincero corde diligimus, tuae specialiter salutis profectum et honoris incrementa zelamur, tuique regni pacem desideranter appetimus et quietem, juribus regii non intendentes derogationis cuiuslibet irrogare dispendium; sed ea potius conservare favorabiliter et tueri, tuasve petitiones, quae nobis pro tempore porrigerentur, favoribus prosequi gratiosis, ut Romanam Ecclesiam matrem tuam semper tibi sentias adesse propitiam, quam teneris filialis devotionis affluentia revereri. Nec ex eo velle nos aestimes in aliquo laedere jura tua, quod nonnullos in tui regni Ecclesiis, minus canonice institutos, canonice per Apostolicas destituit litteras, conscientia nos urgente, jubemus. Cum enim vinea Domini sabaothi credita sit vigilantiae nostrae custodia, possemus de negligentia non indigne redargui, si minus idoneos nostra scienter patientia sustineret in vinea memorata cultores; nisi operarios non acceptos, qui per ostium non habuerint ingressum, ab ejusdem cultura sollicitè pellere-mus, ne legitimum dominum illegitimus operator, dum placere putaret, offenderet, ipsumque, dum gratum praestare sibi autumaret obsequium, perturbaret. Grandi namque desiderio ducimur, ut in eodem regno dignus et sedulus impendatur Altissimo famulatus, ut in eo studio vacetur assi-

duo cultui divinatorum, ut servetur maxime in clero justitiae regula, nullum ambitio locum inveniat, alter in alterius calumniam non erumpat; ut unoquoque proprio jure contento, pax inibi vigeat, ferveat charitas, modestia fulgeat clericalis.

13. « Ideo desiderium, quod ad tuam, ut praemittitur, salutem in mente gestamus intensum remediis, quibus possumus prosequentes, serenitatem regiam rogamus et hortamur in Domino Jesu Christo, quatenus dirigere ac acceptas facere studeas in conspectu Altissimi vias tuas, mores tuos et vitam semper reformans in melius et confirmans ipsum Creatorem tuum honora in suis Ecclesiis, et in suis ministris, solum ab injuriis abstinendo ipsorum, sed jura eorum ampliando liberalitate munifica, et regalis potentiae brachia protegendo, nec omittendo in aliis regalis justitiae semitas, ad cujus executionem, ut populos tibi subjectos juste regas et dirigas, regium nomen et titulum accepisti. Haec enim, et iis similia te ad promerendam divinam gratiam fulcient, tuum firmabunt imperium, adjicient annos vitae famam, et gloriam dilatabunt. Ut autem animo tuo promissa efficacius imprimantur, dilectum filium... qui de praedicto regno traxit originem ad tuam praesentiam destinamus, quem familiariter audire poteris, et ei quae volueris, revelare. Dat. etc. »

14. *Pontificis liberalitas et zelus sacer.* — Ita Ecclesiae juribus tuendis insudabat Joannes, qui in Joannem S. Nicolai in Carcere Tulliano diaconum card. optime de Ecclesia meritum, quique postea summum sub Nicolai III nomine Pontificatum est assecutus, benevolentiam Apostolicam effudit. Extant enim Pontificiae¹ litterae ad eundem cardinalem, S. Petri Basilicae archipresbyterum et capitulum datae, quibus ob auctum ab eo ministrorum numerum portionem oblationum aerae maximae, et Confessionis S. Petri ad viginti annos contulit: confirmavitque² Apostolica auctoritate statuta egregie, quae ad deformatos clericorum illius Basilicae mores sanctioris vitae institutis expoliendos tum ad bona quae partim avaritia, partim negligentia dissipabantur, refinenda augendaque edita fuerant. Caeterum praeter haec recensita a nobis Joannis gesta, multa alia praecleara molitum esse, ex Nicolai III litteris constat. Ad conciliandos enim Alfonso Castellae et Legionis, ac Philippum Galliarum reges legatos decreverat. Exciverat³ Rodulphi Romanorum et Caroli Siciliae regum oratores, ut controversias firmissimo foedere dirimerent, antequam Rodolphus Italiam cum exercitu ingrederetur, ne sopitas Guelforum Gibellinorumque faces accenderet. Abaghæ Tartarorum regis oratores, de quibus paulo inferius agemus, susceperat⁴; ac viros pietate et doctrina insignes ad Evangelium disseminandum mittere, praeterea Graecorum Ecclesiam validiore nexu adstringere et

¹ Lib. 1. Ep. CXXXII. — ² Ep. CLV. — ³ Cod. Vall. sign. lit. C. num. 49. pag. 63. — ⁴ Nicol. III. tom. 1. l. 1. Ep. cur. XIII, XIV.

Palaeologum inter et Carolum Philippumque nuncupatum imperatorem Constantinopolitanum pacem jungere¹ meditabatur.

15. *De Sarracenorum rebus.* — Accessisse igitur paulo ante ad Sedem Apostolicam Tartarorum oratores, inde vero transmissos ad Francorum et Anglorum reges, ut ipsos ad expeditionem Syriacam conficiendam promissis Orientalium auxiliis accenderent, refert Nangius subjectis verbis²: « Circa idem tempus (nimirum expugnata a comite Atrebatensi Pompeiopolis), in Quadragesima venerunt nuntii Tartarorum in Franciam ad regem Philippum, dicentes eidem ex parte domini sui regis Tartarorum, quod si ipse rex Franciae, quia crucesignatus erat, proponeret contra Sarracenos ad partes Syriae in Accon transfretare, dominus ipsorum consilium gentis suae et juvamen totaliter ac fideliter promittebat. Si autem veri nuntii, aut exploratores fuerint, Deus novit: non enim erant Tartari natione nec moribus, sed de secta Georgianorum Christiani: quae natio Tartaris totaliter est subjecta. Ipsi vero ex parte regis ad abbatiam S. Dionysii in Francia ducti solemnitate Paschae ibidem celebraverunt, morem Christianum per omnia ostendentes; et postea ut dicebatur, causa consimili ad Eduardum regem Angliae pervenerunt ». At crebra, prohi dolor! Pontificum funera, ac praecipue Gregorii X sanctissimi Pontificis, qui Orientem atque Occidentem ad Mahometicam superstitionem excindendam commoverat, intempestiva mors, quam superiori anno luximus; tum bellum inter Gallos et Castellanos occasione illius controversiae, an viventi avo ex majoris natu filio relicti nepos, an secundus natu filius successurus esset, accensum ac regni Navarrae turbae praecleara illa Orientalis expeditionis consilia dissiparunt.

16. *Carolo Siciliae regi ceditur jus in Syriam Sarraceni inter se dissident.* — Confudere pariter tristi exitu adversi casus Caroli Siciliae regis consilia: is enim susceptis regni Hierosolymitani juribus spes ingentes sui concitabat ob praeteritas illustres victorias facile illius armis lapsas res restitutum iri. Qua expectatione permota Ecclesia favit, ut Maria, ad quam jure haereditario Palaestinae sceptrum spectabat, in ipsum, ut laceras regni partes redintegraret, jura transfuderit (1). Rem gestam his verbis describit Sanutus³: « Praedicta domina (nimirum Maria Elisabethae reginae Hierosolymitanae e Milesanda neptis, mclclxxvii), perfecit quod ante traclaverat, et coram pluribus cardinalibus, et praelatis, et majori parte curiae donavit tanquam haeres legitimus regni Jerusalem, sicut pluries ostensum et declaratum fuerat per judices, dominos legum et magistros decretorum, advocatos, et

sapientes, omnia quaecumque jura habebat, et habere poterat in regno et de regno praedicto Carolo regi Siciliae. Praedictus vero rex donationem praefatam recepit: et facta sunt Instrumenta dicte donationis per plures publicos notarios, roborata nihilominus sigillis plurimum cardinalium, ac praefatorum, qui personaliter praefato interfuere negotio. Deinde praedictae dominae rex possessiones et caetera dedit donaria, quibus illa merito contenta fuit: sieque regni Jerusalem jus ad regem Carolum devolutum est. » Et infra⁴:

17. « Mittitur itaque ex parte regis Caroli Rogerius comes S. Severini baillivus regni Jerusalem, et applicuit Ptolemaidem cum sex galeis mclclxxvii, vii die Junii. Statim autem in adventu ipsius baillivus de Ybely dominus Arsus, evacuato castro, illi cessit. Ille vero enim suis castrum intrat, sumitque terrae dominium cum auxilio Templariorum, suorumque complicum ». Subdit auctor, ut viri nobiles de fide Carolo obstringenda postulati, cum aliquandiu ob praestitum Hugoni sacramentum rem extraxissent, demum in Carolo regis verba jurasse. Tum de praefecto Carolo subjungit: Ipseque comes (nimirum Sancti-Severini), similiter juravit juxta regni scita, quod debuit: deinde fecit senescalcum, comestabulum, marescicum, vicecomitem, et caeteros officiales secundum patriae morem. Requisitus etiam princeps Antiochenus, ut faceret homagium, missis idoneis procuratoribus debitum regi Carolo fecit homagium ». De tradito Carolo a Maria regno Hierosolymitano, deque misso Rogerio meminere etiam Jordanus⁵ Andreas Dandulus⁶ in Jacobo Contareno, et alii⁷. Tulit graviore animo rex Cypri Hierosolymitanum regnum, cujus possessionem jam ante iniverat, sibi eripi: comparatoque ingenti exercitu Tyrum accessit, erectus in spem Ptolemaidis prodicione potiundae: sed haec ejus expeditio conatu irrita est dissoluta. Ut vero postea, cum Sicilia a Carolo defecisset, Cyprii reges Palaestinae regnum, ejectis Carolo praefectis, arripuerint, paucisque post annis, eo fuerint a Sarracenis spoliati, suis locis dicetur. Nunc reliquias Terrae-Sanctae res prosequamur.

18. Extinctus est hoc anno inhumanissimus Christianorum hostis Bendoedar, a quo tot infandas clades dicte Terrae-Sanctae illatas luximus: « Eodem anno », inquit Sanutus⁸, « Bendoedar soldanus Babytoniae, audiens quod Tartari quoddam ejus castrum obsederant, vocatum Labiere super Euphratem, natando flumen pertransiit, et reperit sex mille Mugulos, qui illi multam intulere molestiam: et amissis copiis vulneratus Damascum rediit, et accedente ventris profluvio

¹ Ep. cXLIV. — ² Nang. in gest. Phil. — ³ Sanut. l. III, par. XII. c. 15.

⁴ Sanut. l. III, part. XII, c. 16. — ⁵ Jord. Ms. bibl. Vat. signum, 1960. — ⁶ And. Dam. c. 9, in Jacobo Contareno. — ⁷ Rosius l. X, et alii. — ⁸ Loc. cit. c. 17.

(1) Quae hic narrantur de cessione regni Hierosolymitani in favorem Caroli regis ad superiorem annum pertinere ex fide Diplomatis ejusdem Caroli, et Sabae Malispinae probavi in Nota ad annum mclclxxii. XX.

xv Aprilis extinctus est : super quo Christiani ineffabiliter lætati sunt. Successit autem illi filius Melequelsayt». Addit Aytonus¹ post acceptam a Tartaris eadem veneno potatam Bendoedarem ejusque filium non diu paternum sceptrum sustinisse, sed paulo post a tyranno Ery solio fuisse depulsum. De filio Bendoedaris regno dejecto ab Ery meminit etiam Sanutus², sed Elphy appellat. Exarsisse inde inter Sarracenos tantam discordiam, ut cædibus passim se mutuo delerent, refert Nangius³, ac Nicolaus papa III confirmat⁴. Ex quo egregia Christianis porrecta erat occasio amissa ob præteritas discordias recuperandi : sed tum ii etiam ferrum in viscera convertere, ut Sanutus narrat⁵ : «Tunc inter principem Antiochenum et Templarios discordia nimia oritur : nam homines principis familiaribus Templi lædia ingerebant». Et infra : «Accidit quoque ut magister Templi, per terram iens Tortosam, ab introitu Tripolitanae urbis prohiberetur, faceretque confici Instrumentum de offensa per principem sibi facta ; reversusque est Ptolemaidem, ut bellum ei inferret, dimissis aliquibus de confratribus ad principem offendendum in Gibelet. Ipse quoque dominus Gibelet de Tripoli recesserat turbatus cum principe. Magister itaque Templi septem galeas armat, mittitque ad obsidendum Nephyn, militesque per terram : sed galeæ naufragium passæ sunt, qui ibant contra Domini voluntatem : et qui per terram ibant, Ptolemaidam redire. Princeps vero et ipse multos equites peditesque congregat, et ad obsidendum Gibelet properat : nihil autem lucratus plures amisit milites. Ipso vero tempore magister Templi mortuus est». Hi tristes intestini belli a Templariorum præfecto per summam imprudentiam suscepti, exitus fuere. Conciliatam porro interpretibus concordiam Templariis veterem controversiam, quæ diu Venetos, Tyriosque exercuerat, refert memoratus auctor⁶ : «Tunc inter Venetos et Tyri dominum pax reformata est procuracione

dictorum Templariorum sub baylivatu Albertini Moresini, inchoata sub ejus prædecessore domino Joanne Dandulo : et recuperaverunt tunc Veneti jus in tertia parte Tyri quam habebant ratione conquisitionis ipsius, et diu possederunt (1) : sed dominus Philippus de Monteforti jus suum illis abstulerat propter guerram, quam cum Januensibus habuerant». At de Syriacis rebus hæcenus : nunc de Pontificia morte dicere aggrediamur.

19. *Joannis inopina mors, et quedam de ejus vita.* — Describit eam Ptolemæus Lucensis¹ subjectis verbis : «Digna est exemplo pro incaute gloriantibus de suo statu et dignitate : tradunt enim omnes historici, quod dum esset in camera solus, quam ipse ædificavit præter palatium Pontificale Viterbii, cum semel intraret dictam cameram, quod tamen sæpius contingebat eidem, respiciebat seipsum, ac totus solvebatur risu, quasi glorians in seipso : et tunc subito camera cecidit super eum, et inter ligna et lapides fractus vi die post casum expirat, sua intentione frustratus, quia credebat et sua sapientia confidebat, sicut ipse interdum dicebat, longo tempore ista posse dignitate gaudere». Eadem Jordanus², Martinus³ Polonus, et Bernardus⁴ tradunt : quorum postremos addit Joannem infra Octavas Pentecostes mense Maii e vita sublatum. Tum de dicti Martini elucubrationibus subjicit : «Hucusque Chronica fratris Martini Poloni de Romanis Pontificibus protenditur et finitur». Notatur censura a card. Bellarmino⁵, atque ex eo a Possevino⁶, nimis nimirum in vetustorum temporum scribenda historia simplicifatis, ut qui fabellas nonnullas pro veris attulerat. Cæterum illum in temporum suorum pangenda historia rerum gestarum veritati consentire, experti sumus. Archiepiscopi Consentini titulo in libris ejus Antuerpiæ typis cæsis insignitur : at alii Gnesnensem archiepiscopum fuisse produnt, idque ex Prædicatorum (institutum enim a S. Dominico religiosæ vitæ formulam fuerat

¹ Ayton. Hist. Orien. c. 35. — ² Sanut. l. III. pag. 13. c. 8. — ³ Nang. in gest. S. Lud. — ⁴ Nicol. papa tom. I. l. III. Ep. cur. v. — ⁵ San. ibid. c. 17. — ⁶ Sanut. ibid. c. 16. Chr. And. Dand. c. 9. in Jacobo Contar.

¹ Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIII. c. 24. — ² Jord. Ms. Val. sig. num. 1960. — ³ Mart. Pol. l. IV. — ⁴ Bern. in Chr. Rom. Pont. — ⁵ Bellar. de script. Eccl. an. 1250. — ⁶ Possev. in appar. sacro, tom. II.

(3) In calce Codicis Ambrosiani continentis Chronicon Venetum Danduli, sub anno MCLXXII descriptæ leguntur publicæ Tabulæ de cessione hæc confectæ, signaturque *in campis in territorio Accomensis sub anno MCLXXII* (lege LXXVII, ut patet tum ex Indictione, tum quod Jacobus Contareus dux, qui in illis Tabulis legitur, non nisi anno MDCLXV cœpit ex Dandulo), *Indictione v, kal. Julii*. Illis pactio-nibus testes sese offerunt Thomas ex Ordine Prædicatorum patriarcha Hierosolymitanus, Bonacursus Tyriensis archiepiscopus, Goffridus episcopus Ebronensis, Guillelmus de Belloloco magister domus Templi, Nicolaus magister Hospitalis, (jam ergo Nicolaus coepat, adeoque ejus electio, quam auctor Codicis Diplomatiæ Melitensis cum anno MCLXXVIII conjungit, ad annum MCLXXVII anticipanda est), Conradus magister Thuntoniorum. Ex his vero constat Thomam patriarcham eo tempore adhuc in vivis egisse, quamvis hoc anno vel saltem habente sequenti fati cessisse certum est, ex iis quæ leguntur, apud annalistam ad an. MCLXXVIII, XXIV; sermo est enim ibi de Joanne Vercellensi Hierosolymitano electo, quo nomine exprimitur Joannes Vercellensis Ordinis Prædicatorum supremus magister, quem oblatam sibi a Nicolao dignitatem patriarchæ Hierosolymitani respuisse affirmat Bernardus Guidonis in libello de Magist. Ord. Prædic. inter Veter. monum. Martenii tom. VI, col. 409. Hanc cessionem admittere aliquandiu recusavit Nicolaus; sed tandem assensum resignanti præbuit, ut ex litteris ejusdem Pontificis anno sequenti datis, et a Bzovio productis constat; atque tum demum dignitas illa Eliæ cuidam, de quo altum est silentium, cum alibi nihil occurrat, nec nisi purum putantque nomen in litteris Nicolai IV apud Papebrochium legitur. Corrigendus est tamen Papebrochius in Hist. Chronolog. Patriarch. Hierosolym. tom. III Maii præfixa, dum exordium Eliæ anno MCLXXVIII, et non potius anno MCLXXIX affigit.

Post hæc scripta occurrerunt litteræ Eliæ patriarchæ Hierosolymitani vulgate a Martenio Anecdol. tom. I, col. MCCXXX. Dedit illas patriarcha in favorem Parthenionis de Sparnachio diocesis Caturensis signaturque : *Rome anno MCLXXXVII, Pontificatus domini Honorii II anno II*. Ex his evadendum suspicor Eliam hunc Gallum fuisse, atque in eunte anno MCLXXXVII Honorio nondum vita functo, in vivis egisse.

professus) Annalibus, tum ex inciso marmori sepulchrali Epitaphio adstruunt. Et quidem Martinum Ordinis Prædicatorum archiepiscopatu Gnesnensi a Nicolao III ornatum paulo post vita functum, demonstrant Nicolai ¹ et Martini IV litteræ ² : qui si idem atque historiarum scriptor existerit, Siffridus Petrus Leocardiensis in suis ad Chronicon Martinianum Notis aberrant, dum ad Joannis XXII tempora vitam propagasse asserunt; adjunctamque illam post Joannem XXI Appendicem alteri auctori tribuendam colligitur. Ut res fuerit, sine ulla veritatis injuria, ut nos voluminum titulis accomodemus, subjecta Appendice Martini Poloni nomine in Annalibus utemur.

Ad Joannem redeo, quem his coloribus depingit Ptolemæus ³ : « Et quamvis in..... deficeret, hoc tamen habuit laudabile, quia cum summus Pontifex, et sua dignitas esset suprema, cum inferioribus non dedignabatur conversari, qualiscumque esset status, dummodo esset litteratus, sive pauper sive dives esset : et talibus fuit largus beneficiis, et pio amplectebatur affectu pariter et effectum : et hoc solum fuit virtutis in ipso. In aliis ⁴ autem pastoralis status nullum deformabatur ». Quibus vero maculis describit ⁵ Jordanus : « Parum discretus fuit, præceps in verba, minus cautus in moribus ». Pergit Ptolemæus Lucensis ⁶ : « Moritur autem Viterbij et in Ecclesia S. Laurentii sepelitur : et tunc vacavit Ecclesia per sex menses, videlicet ab hebdomada Pentecostes usque ad festum Catharinæ anno Domini MCLXXVII ». De interpontificii tempore consentiunt Jordanus ⁷, Martinus ⁸ Polonus, ac Baronius ⁹; ac mensibus octo totidemque diebus ¹⁰ sedisse. Anniversario illius mortis die Ecclesia Olyssipponensis divinam rem pro illius anima peragit, ejus Calendario hæc verba adscripta refert Antonius Brandanus in Lusitana historia ¹¹ : « Æra MCCCXV, XVII kal. Junii obiit papa Joannes XXI, qui dedit capitulo domus suas ad anniversarium faciendum suum ». Exornat auctor eo elogio effusæ in pauperes qui darent operam litteris, liberalitatis fuisse, ut Ecclesiæ a viris doctis administrari possent.

Cæterum de mortis genere dictis consentiunt alii auctores, Nangius ¹², Ricordanus ¹³, Joannes Villanus ¹⁴, S. Antoninus ¹⁵, Longinus ¹⁶, et alii. Tot itaque scriptorum testimonia, in dubium lugubre mortis genus revocari non sinunt : quæ a nobis confirmari possint litteris, paulo post hunc tristem casum exaratis, ex pervefusto nostro Codice Vallicellano ¹⁷, in quibus auctor, ejus nomen omitti-

tur, ita Landulphum Carnentum nepotem suum ob conjunctissimi alicujus obitum, micere oppressum erigit : « Cæterum æstimo te non solum de subtracta tibi quasi altera parte tui, sed et novi ut arbitraris casus incursatione commoveri. Verum si antiqua monumenta revolveres, et eventus varios in tua consideratione repeteres, o quot tibi occurrerent etiam principes repentinis subtracti fulgoribus, insidiosis occubuisse gladiis, extincti venenis, inopinatarum ruinarum oppressione subducti ! Sed quid opus est recensere veterum gesta, vel casus antiquos ? Numquid non velut in conspectu est patrem patrum præcipitio sui ædificii recentis oppressum ? »

Argent rei stuporem, quæ Joannes Villanus de hoc casu historiæ prodidit ¹ : mercatorem quemdam Florentinum, Bertum nomine, cum in mari Acconem versus vela faceret, nocte somno obrutum, repentinique perfusum horrore, collegisse se in pedes, atque in tristes voces prorupisse : quibus exciti socii ab eo adhuc dormiente, sciscitati quid novi esset, subdidisse videre se hominem gigantea mole et colore atro, columnam, cui fornix innixa erat, clava disjicere molientem; ac paulo post hæc exclamasse : Ipsam evertit, atque infelix ille moritur. Mox rogatus quis extinctus esset; subjecisse, Pontificem : tum vectores, notato die ac tempore, rem in commentarios redigisse; cumque Acconem postea appulissent, lapsa aliquo tempore, mortis Joannis papæ rumorem increbuisse, cujus tempus cum altero penitus congruebat. Subdit porro auctor, id se ab iis mercatoribus, qui navi cum Berto vehebantur, cumque audierant, quique magna auctoritate ac fide pollebant, auribus suis hausisse, rei que famam tota Florentia disseminatam. Nec dissimile quid de ejusdem Minoritæ Viterbiensis viso narrat Jordanus ² : « Quidam, inquit, frater Minorum Viterbij in strato suo quiescens, subito fortiter exclamavit, et accurrentibus fratribus ait : Niger vir grandi malleo palatium papæ percussit : orate ne corruat. Tertio vero idem cernens exclamavit : Et palatium corruit. Et ipsa hora corruisse inventum est ». At hanc rem fides sit penes suos auctores. Novit Deus, cujus judicia sunt abyssus multa, cur vicarium suum in terris tristi adeo casu elidi permiserit.

20. Ferendus vero non est Siffridus, qui intollerandam huic Pontifici calumniam imposuit ³ dum ait librum hæresibus plenum scribentem, concasso subito ac everso ædificio, oppressum : satis enim Italarum auctorum silentio hæc refeluntur, cum nullus hoc crimen ipsi asperserit, quamvis ejus famam in aliis carpserint atque obscurarint. Cæterum si lapsum fuisse in ejusmodi scelus contigisset, non detrahendum propterea esset Sedis Apostolicæ dignitati, sed divina providen-

¹ Nic. III. tom. II. l. II. Ep. CLXXXIX. et Ms. Vall. sign. lit. C. num. 49. pag. 74. — ² Mart. IV. tom. I. l. III. Ep. LIX. — ³ Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIII. c. 24. — ⁴ Ibid. c. 25. — ⁵ Jord. Ms. Vat. sig. num. 1970. — ⁶ Ptol. Luc. sup. c. 25. — ⁷ Jord. Ms. Vat. sig. num. 4960. — ⁸ Martin. Pol. l. IV. — ⁹ Baron. sched. Ms. Vall. bibl. — ¹⁰ Ibid. — ¹¹ Anton. Brand. l. XV. Monarch. Lusit. c. 41. — ¹² Nang. in Phil. — ¹³ Rich. Male-sp. Hist. Flor. c. 202. — ¹⁴ Jo. Vill. l. VII. c. 50. — ¹⁵ Anton. III. p. lit. XX. c. 3. in prin. — ¹⁶ Long. l. VII. hoc an. et alu plur. — ¹⁷ Cod. Vall. sign. lit. C. num. 49. pag. 99.

¹ Jo. Vill. l. VII. c. 50. — ² Jord. Ms. Vat. bibl. sig. num. 1960. — ³ S.H. in Chr. l. II. an. 1276.

tia adornanda, quæ prius Romanum Pontificem ex humanis eripisset, quam hæresim promulgare pateretur. Nec minus arguendum ineptiarum Colmariensium Dominicanorum Chronicon ¹, quod inter cætera opprobria, quæ in Joannem jecit, magum fuisse depingit. Quæ calumnia ex eo enasci potuit, quod cum scientiis omnibus, ac maxime mathematicis artibus instructissimus esset, quædam ederet, quæ ignavis et imperitis stuporem injicerent. Subdit Colmariensis Chronici scriptor, eum decreta Concilii generalis contempsisse : quam illi notam ob Constitutionem Gregorii X de electione Rom. Pontificis suspensam aspersit. Illud sane negari non posse videtur, gravia inde Ecclesiam Dei damna perpeccam, ob sex nimirum mensium interpontificium, eo maxime tempore, quo summorum negotiorum, Orientalis scilicet Ecclesie firmandæ conjunctionis, Syriæ recuperandæ, convertendorum Tartarorum, pacandi Occidentis moles ac provincia Christi vicario incumbibat. Quod ad Græcos attinebat, refert Ptolemæus Lucensis ² missos ab eo Constantinopolim legatos, qui redintegratam in Concilio Lugdunensi conjunctionem Ecclesiarum confirmarent : « Hic Joannes legatos mittit ad Palæologum ad ipsum requirendum, si paratus erat obedire Rom. Ecclesie cum sua gente. Et fuerunt duo episcopi, et alii solennes viri religiosi Ordinis fratrum Prædicatorum : qui omnes fuerunt ab ipso multum gratiose recepti, offerens se ad omnia observanda, quæ nuntii sui in Concilio Lugdunensi observanda judicaverint, etc. His similia traduntur (1) a Jordano ³.

21. *Sede vacante oratores ad cardinales cum litteris accedunt.* — Pervenere, vacante Sede, Michaelis Palæologi oratores, qui imperiales litteras ⁴ attulere, quibus ille Jacobum Ferentinum, Gaufridum Taurinensem episcopos, et Raynerium ac Salvium e sacro Prædicatorum sodalitate Apostolicos legatos a Joanne XXI missos peramanter excepisse, atque ad cœptum Ecclesiarum conjunctionis opus perliciendum corroborandumque operam navasse ; confirmasse omnia Lugduni gesta, novas de his litteras cum filio Andronico confecisse, coactum fuisse Patrum Orientalium Constantinopoli

¹ Chron. Colmarien. — ² Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIII, c. 22. — ³ Jord. Ms. Vat. sig. num. 1960. — ⁴ Ext. apud Nic. III, tom. 1, l. 1, num. 1 et tom. I, privil. Rom. Eccl. pag. 156. et 389. et Cod. Vallie. sig. lit. B. num. 42, pag. 105.

(1) Quanquam nihil certi constat de anno, quo celebratum fuerit Concilium Trevirense, publici juris factum a PP. Marlene et Durand in Collect. Monum. tom. VII, col. 10, presentem tamen consignatur ab iisdem collectoribus, ex eo ductis, quod in Ms. Codice adnotatur Synodus illa a metropolitano Trevirensi cum suffraganeis habita anno MCCXXVII ; cum autem, inquit, mentio ibi bis fiat Concilii Lugdunensis II, anni MCCLXXIV, ejus etiam Constitutio duplex exhibetur ; hinc suspicio oritur in Nolis illis numeris deesse aliquid, et forte ita legi oportere : an. MCCLXXVII, kal. Martii, etc. Verum adnotationem illam scriptoris esse Concilio recentioris, adeoque nihil valere ad fidem præstandam suspicor. Patet id non ex Chronologico tantum sphalmate quo vitatur, sed erratum in eo credo, quod Concilium istud provinciale indicetur : nullæ enim occurrunt Constitutiones provinciales, sed omnes ad diocesanos directæ. Sunt numero 144, in quibus disciplina præscribitur in sacramentis ministrandis, in Ecclesiis curandis, in clero seculari et regulari ad recti normam formando. Præsertim vero in Constitutione 117, edicitur ut monachi omnes Ordinis S. Benedicti et S. Augustini ad pristinam regulæ suæ sanctionem reformentur. In Constitutione 66 cavetur ne « Begardi vel conversi cujuscunque Ordinis sint etiam extra Ecclesiam condiciones habere permittantur ». Id nominis tribus ad laicalia ministeria destinatis ex Ordinibus præsertim Minorum et Prædicatorum tribus ceptum arbitror sæculo XIV ineunte, ut ex auctore Annalium Colmariensium ad A. MCCCH deduco. Quæ si valeat conjectura, Concilii hujus numerales Notas ita corrigerem : « Celebratum an. Domini MCCCXXVII, kalendis Maii ».

Synodum, eosque adjectis suis nominibus rem firmasse, testabatur :

« Sanctissimo et beatissimo primo et summo Pontifici Apostolicæ Sedis veteris Romæ, universali papæ, communi patri omnium Christianorum, et reverendissimo patri nostro imperii domino (Joanni) Michael in Christo Deo fidelis imperator, et moderator Romæorum, Ducas, Angelus, Cominus, Palæologus, specialis filius magnæ sanctitatis vestræ, convenientem reverentiam cum sincera et pura affectione, ac orationum postulacionem.

« Summæ supereminentiæ Apostolicæ sanctitatis, cui fidelis quilibet in Christo subesse non debet ambigere, spe certa et fide præclara me totum confidenter exponens illius imperio, cui servire perpetuo est regnare, non sustinui, Deum testor, dies et annos meos in vacuum consummare : sed tanto provide adjecti studia studiis, et vigilias continuis laboribus addidi, ut acceptabile opus orthodoxæ fidei germinatum in Domino, vivifice progrediens ad optata, beatum finem susciperet, glorioso divino lumine illustratum, quanto, ut luminare majus præesset hæsitantibus, et veluti accensa candelabra in toto universalis Ecclesie Catholice corpore radiaret, ac in remissione peccatorum meorum, et laudum obsequio Deo glorioso hujusmodi dignum fieret, et acceptum. O felix ætas tanti boni desiderati operis commemoratione dignissima, et per totum alacritate nimia refectiva ! in qua, destructo totaliter et de medio Christianorum abjecto penitus dissensionis schismate, quod inter Ecclesiam orthodoxam et populum, quem sibi Dominus noster Jesus Christus adoptavit, ut suum, Græcum scilicet et Latinum, tot diffusis temporibus vixit suggestione humani generis inimici (qui de nostra immortalitate condolens, nostri primi parentis seductione dira, æque incauta, mortalitatis transgressione peremit, in evidentem Christianorum perniciem et jacturam) nunc disponente Altissimo, multa solertia et sollicitudine ipsius veræ fidei totalis identitatis integritas ad matrem Catholicam et Apostolicam, sacrosanctam Romanam Ecclesiam, omnium Christianorum dominam et magistram, et ad patrem verum ipsius Ecclesie summum Pontificem, universalem omnium Christianorum rectorem et doctorem Catholicæ veritatis, Christi Dei nostri in

terris vicarium, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum principum successorem; residet opulenta dignitate, benignitate nominis, virtutis gratia, et honoris gloria coronata.

22. « Et licet, pie pater, prædecessoris vestre tempore sanctitatis, illius videlicet bonæ memoriæ domini papæ Gregorii, reverendissimi patris mei, quem propterea specialiter præ aliis bonis in Domino firmiter vivere credo, tantus eum zelus reuniendæ Dei Ecclesiæ, ac Christianorum pacis continue comedeat, hujuscemodi operis laudanda primordia fuissent indulta in generali Concilio apud Lugdunum prospere hæcenus celebrato; tamen gloriosa solemnitas totalis perfectionis ipsius vestræ sanctitatis pio patrocinio extitit divinitus conservata in posterum moderamine vestri gloriosi Apostolatus, qui præ cæteris præexcellit indissolubili charitatis vinculo in perpetuum roborandæ. Cujus gratia singulare commodum, quod incomparabile proinde adjacet, ad omnium beneficia diffunditur, sine diffidentia qualibet, cum sint dulcissima, quæ per gratiam sancti Spiritus, cujus res agitur, benigniter largiuntur. Digne itaque ad me pridem Apostolicæ sanctitatis nuntii viri religiosissimi, virtute morum et gratiarum scientia decorati, videlicet dominus Jacobus Ferentinus et dominus Gaufridus Taurinensis episcopi, et de sacro Ordine Prædicatorum frater Raynonus prior conventus Viterbii, et frater Salvus lector Lucanus, magis quam potest exprimi, alacriter pervenerunt, vestris piis orationibus prosperrati; eo potissime, quia mensam Domini convivi, et festivam mundis paratibus, refectionis ferculis satiatam, et amœnis odoribus reperientes ornatam, nihil omissis de contingentibus in iis, quæ fore utilia videbantur, prout creator omnium Deus benigne dispensaverat ab Excelsis; qui finem malis imponens, servos quos invenit in charitate manere, invitat et præparat eis cibum, non solum Angelorum panem, sed seipsum, qui ait: Qui manducat me, ipse vivit propter me; affectatas satis quondam magnificæ ac reverendissimæ summæ Apostolicæ sanctitatis prædecessoris vestri litteras meis propriis manibus assignaverunt. Quibus filiali reverentia receptis, et devotissime osculatis, ac diligentissime intellectis quæ ordo narrationis ipsorum detexerat, ac iis, quæ ipsorum nuntiorum grata insinuatio continebat; in illo magno salutis gaudio meus animus fuit repletus: gratias dedi illi, qui pro nobis et salute nostra veram carnem humanitatis assumpsit genitus Deus homo de utero virginali: et inde multiplicium congaudiorum genere hilaratus, nomen Domini benedixit, qui meam indigentiam, multis circumventam afflictionibus et suspiriis (quia videbatur quoad sacrosanctam Romanam Ecclesiam, prohi dolor! ex subito defectu pastorum, unitatis Ecclesiarum Dei opus refrigescere quoquomodo) divina gratia subito me satiavit, et refecit; suspiria et mœrores ad gaudia infinita convertit, intellecto per ipsos

veracius qualiter sanctitas prædecessoris vestri disponente Domino conscenderat ad pontificalis speculam dignitatis. Nec minus sinceris affectus, quos ad supradictum opus Dei de bono in melius promovendum ejusdem sanctitas corde et animo pure gerebat, quam de benignitate sanctitatis vestre in Domino suscipere confidimus et speramus, dum effecti estis Dei vicarii et Apostolorum principum successores.

23. Ego autem tantis Christi donariis ubere dilatus, exhilaranter in opere spem firmavi, in quo jam multa inquisitione ac studio prophetarum, Apostolorum, et sanctorum patrum manifestissima documenta solerter apposueram fundamentum, quod nemo potest ponere aliud, nisi Dominus Jesus Christus, qui patriæ supernæ Jerusalem est via, veritas et vita, ut inhabitantes in ea cohabitent in eodem, quorum efficitur causa mercedis, qui per hanc viam ingressi sunt in veritate, quibus vita vivere promittitur sine fine: nimirum ergo, si affectus tam dulcissimis repromissionibus ad ipsorum consortium revocem partem meam beatorum exemplo, qui pro æterna patria commutarunt terrena. Super quod quid aliud existimare oportet nisi resurrectionem Christi a mortuis? ut vitalis intellectus, qui latebat, prodiret, et remotis odiis, fratrum contentionibus, et animarum pressuris, pax vigeret, amor cresceret, et quasi cujusdam floris species, Scripturæ monumento procedentes ovile Domini cum impleretur in vera fidei unitate, ac una columba, scilicet Catholica et Apostolica Ecclesia: rota prima, quæ major apparuit super terram; et unus agnus, qui peccata mundi absolvit, ejus in terris vicarium, pastorem gregis universaliter venerentur; propter quod quam bonum est, et quam jucundum habitare fratres in unum, satis os propheticum representat.

24. « Ut autem immutatio hujusmodi Excelsi dextere, sanctitatis vestræ piis intercessionibus super angularem lapidem, qui æternæ legis dominio cuncta regit in montibus fundata sanctissimus, claret in æternum; et sancta sanctorum novæ structuræ Jerusalem, quæ civitas æternæ patriæ superaugeatur, et crescat in atriiis ejus stantes pedes mei reperiantur ab humanis insultibus et pressuris, me totaliter absoluto; ut quæque grata ipsius divini operis perlicerent, et in iis fidei meæ sinceritas in charitate vigeret; mens mea in rebus congruis intentior fuit, cura propensior, voluntas pronior, devotio clarior et exhibitio operum efficacior, ut studium perfectæ consolationis meæ in omnibus efficacius haberetur; cum eisdem venerabilibus nuntiis supereminentis Apostolicæ sanctitatis tractatum extitit, et Deo coadjuvante completum, quidquid negotii executio postulabat, et eisdem a sanctitate Apostolica specialiter fuit injunctum; roborans, et confirmans diversis litteris et scripturis omnia et singula, quæ de Catholica fide sacrosancta Romana Ecclesia tenet, docet et prædicat: quæ simili modo

etiam per primogenitum meum imperatorem Græcorum, et aliarum gentium, quæ subditæ sunt imperio meo, Constantinum devotum filium vestræ Apostolicæ sanctitatis, qui una mecum ad hoc opus viriliter laboravit, instructus benedictione vestra secundum quantitatem sui temporis in divinis operibus et salutaribus animarum, et pacis per venerabilem quidem dominum patriarcham (is erat Joannes Beccus, editis pro orthodoxa fide confirmanda scriptis clarissimus, de quo frequens recurrit mentio: qui exanctorato patriarchæ schismatico fuerat subrogatus, ut testatur Pachymenius¹) et per cæteros prælatos Orientalis Ecclesiæ, qui una nobiscum in unitate spiritus convenerunt, sanctæ Romanæ Ecclesiæ ac ejusdem Pontificis recognoscentes primum, et sibi debitam deberi reverentiam et honorem, et cætera, quæ in ipsis apertius continentur, sunt vallata, et etiam roborata propriis subscriptionibus et sigillis, prout misericordia supremi Judicis, qui cuncta in æquitate disponit, salubriter dispensavit, et obturavit ora obloquentium falsa, inania, et mendacia, quæ odit Dominus et detestatur. Qui non verebantur se timore divino contra tantum bonum opponere, nec investigare iniqua, nec etiam in hujusmodi operis segete, quam Dominus coluit, discordiæ semina spargere in Christianorum contumeliam, et eorum animarum damnationem æternam.

25. « Cætera vero tam ipsis venerabilibus nuntiis, de ipsorum religiositate ac probitate confisus, ac meis nuntiis, quos confidenter cum eisdem transmitto ad præsentiam vestræ Apostolicæ sanctitatis, videlicet sacratissimo metropolitæ Kisiensis pertinens, et exarcho totius Elispontis, Theodoro quartam sedem in Concilio obtinenti, honorabilissimo seriniario sanctæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ et archidiacono imperialis cleri Constantinopolitani; Melitiniotæ et honorabilissimo archidiacono cæteri imperialis cleri, et episcopus ejusdem sanctæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ, Georgio Methocitæ, et de secretis familiaribus, et de secretis cameræ nostræ Angelo, Joanni et Andronico Masgoda, fidelibus imperii nostri, verba suggerenda commisi, ac exponenda perspicaciter auribus vestræ magnificæ sanctitatis, instructis de omnibus plenarie, prout ipsi præsentialiter pertractarunt, et oculis inspexerunt universaliter singula, et singulariter universa. Quibus in his fidem plenariam dignetur Dei intuitu vestra pia sanctitas adhibere; ac inde Deo auctore, illa perficere, et ad luculentam divini operis publicationem complere, per quæ non sub modio ejusdem luminis claritas; suggerentibus forsitan supradictis iniquitatis filis, qui in unione tantæ prosperitatis, quam divina potentia salutari præsidio misericorditer introduxit, in contemptum aliquatenus reponatur; sed tanto majora luminaria vestræ sanctitatis studio ad universalem notitiam

consurgant in mundo, quanto inde major crescit lætitia in corda fidelium, qui pura conscientia Deum vident, quæ attendenda sunt, pater sanctissime, a vestra pia benignitate omnino, cui oves Christi pascere ab ipso Domino sunt commissæ, vices beati Petri Apostoli, ejus vicem geritis, cui ter præcepit Dominus: Pascite oves meas.

26. « Reddatur igitur in his Creatori omnium ab hymnidicis Angelorum choris gloria in excelsis, et ab universis orthodoxis de terra actio gratiarum; quoniam qui retroactis temporibus multa mœroris vulnera pertulerunt, nunc universalis consolationis invenerunt fomenta. Unde necesse est omnipotentis Dei misericordiam exorare obnixius, ut cor vestræ sanctitatis et vestrorum fratrum sua semper dextera teneat, vestrasque cogitationes, et actus ad firmitatem divini operis supradicti cælestis gratiæ ope dispenset, quatenus tranquillitas vestra tanto rectius valeat Deo servientes protegere, quanto dominatori omnium noverit verius deservire; ac in amore Catholicæ fidei defensores suos faciat, quos fecit ex benigno opere imperare: zelum simul et mansuetudinem in mentibus eorum infundat, ut pio semper fervore valeatis quidquid in Deo exceditur, emendare. Omnipotentis Dei misericordiæ largior sanctitati vestræ concedat, ut quo longius vita vestræ sanctitatis extenditur, ipsa orthodoxia fidei, et meorum laborum consolatio validius in Domino roborentur. Cæterum me divina potentia imperatorem, et eundem charissimum primogenitum meum Dei gratia imperatorem, omnes nostros filios, et alios nobis propinquos speciali affinitate, necnon et omnem sortem nobis largitam a Deo vestris sanctis orationibus recomendo; supplicans humiliter, quatenus semper mei et ipsorum memores existentes in vestris ad Deum persuasionibus, et deprecationibus, me ac ipsos paternali gratia protegatis ».

27. Alias etiam litteras ad Joannem dedit, quæ non nisi ipso e vivis sublato pervenere, in quibus primum eas inseruit, quas Gregorius X miserat ubi orthodoxæ fidei formam a Pontifice descriptam se firmissime tenere professus est: quam cum nos suo loco attulerimus¹, hic repetere supervacaneum videretur. Quæ vero adjecta, adducere ex Ms. Codice Vallicellano² operæ pretium erit: « Cum sic de verbo ad verbum continens juramentum juraverit dictus magnus Logotheta in præsentia dicti illius sanctissimi et beatissimi universalis papæ domini Gregorii X dicti, apud Lugdunense sacrosanctum Concilium; et nunc sanctissimus et beatissimus universalis papa et venerabilis patris (pater) nostri imperii dominus Joannes XXI petiit per venerabiles nuntios suos, videlicet Jacobum Ferentinum episcopum et Gaudridum episcopum Taurinensem, et fratres, hoc

¹ Pachym. Hist. Græc. l. v.

¹ An. Chr. 1267, num. 75. — ² Cod. bibl. Vall. sg. lit. D. num. 1. pag. 156.

est Canonum priorem conventus Viterbiensis, et Salvum lectorem Lucanum fratres Ordinis Prædicatorum, ut affirmet, ratificet per corporale sacramentum imperium nostrum ea, quæ dictus magnus Logotheta juravit, ut sæpius dictum est; imperium nostrum, perticiens petitionem sanctissimi universalis papæ, et venerabilis patris imperii nostri Domini Joannis XXI consequenter superscriptus jurat sic :

28. « Ego Michael in Christo Deo fidelis imperator et moderator Romæorum, Ducas, Angelus Comminus, Palæologus omne schisma prorsus abjuro, et superscriptam fidei veritatem, prout plene lecta est, et fideliter exposita, veram, sanctam, Catholicam, et orthodoxam fidem esse cognosco. Eam accepto, et corde et ore profiteor: ipsamque, prout eam veraciter tenet, fideliter docet, et prædicat sacrosancta Romana Ecclesia, me inviolabiliter servaturum, nec ab ea ullo unquam tempore recessurum, vel quoquomodo deviaturum, vel discrepaturum, promitto. Primatum quoque ipsius sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, prout in præmissa serie continetur, et ipsius Ecclesiæ obedientiam spontaneus veniens fateor recognosco, accepto, ac sponte suscipio et omnia præmissa, tam circa fidei veritatem, quam circa ejusdem Ecclesiæ primatum, et ipsorum recognitionem, acceptionem, susceptionem, observantiam, ac perseverantiam servaturum, præstito in anima mea corporaliter juramento: et promitto, et confirmo, prædictum juramentum: prædicti Logothetæ nostri approbo et ratifico. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia. Hæc autem omnia superscripta facit imperium nostrum, ad sanctissimum et beatissimum summum Pontificem, et venerabilem patrem nostri imperii universalem papam dominum Joannem XXI et per ipsum ad omnes successores suos, roborans ipsa per propriæ manus, Dei gratia, imperialem subscriptionem suam, et per sigillum potentie suæ, mense Aprilis, quintæ Indictionis, sexto milleno septimo centeno octuagesimo quinto anno. (Is est annus Christi MCLXXVII). Actum est hoc in urbe nostra Constantinopolitana in sacro nostro palatio Blachernarum ».

29. *Andronicus Ecclesiarum reconciliationem litteris ad papam datis ratam habet.*—Celeberrimæ hujus rei meminit cardinalis Baronius¹ in Notis manuscriptis ad annum MCLXXVIII his verbis: « Imperator Græcorum jurat per omnia servare fidem Catholicam et symbolum Latinorum; et quod ipsa Romana Ecclesia est mater, caput et magistra omnium Ecclesiarum: confessionem fidei orthodoxæ in litteris inseruit, quas subscripsit propria manu. Habetur Libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ ». Hactenus Baronius. Incubuisse etiam ad eandem Ecclesiarum conjunctionem conglutinandam Andronicum, omniaque cor-

roborasse Constantinopoli; quo feliciter gesto in Turcos bello advolaret, demissis ipse litteris, ac pietatis notis illustribus asserit², quas ad illius inconstantiam et perfidiam, dum in Catholicos concitata persecutione, Græcos in vetus schisma et hæresim præcipientes conjecit, coarguendam in luce duximus collocandas.

« Sanctissimo et beatissimo primo et summo Pontifici Apostolicæ Sedis veteris Romæ, communi patri omnium Christianorum, et reverendissimo patri domino (Joanni), Andronicus in Christo Deo fidelis imperator et moderator Romæorum, Ducas, Angelus, Comminus, Palæologus, devotus filius vestræ sanctitatis, convenientem reverentiam cum sincera et pura affectione, ac orationum postulationem.

30. « Quæ fides quæve devotionis integritas ob honorem et obedientiam sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ matris meæ, ac ejusdem Pontificis summæ Apostolicæ sanctitatis, me sollicitaverit hactenus excellentissimo genitori et dominatori meo, Dei gratia, imperatori Romæorum adesse continue ad exequendum opus divinum, unitatis scilicet Ecclesiarum et Christianorum pacis reformationis ardentibus desideriis et studiis curiosis, jam divina misericordia operante, patent ex opere. Nec minus effectus ipsorum meam devotionem et sollicitudinem debitam repræsentat, non sub modio, sed omnibus, qui habitant in domo Domini, manifeste. Delectabatur in his, novit Altissimus, qui est hujus operis stabilitatis perpetuæ fundamentum, sine quo nihil proficiunt operarii, et sine ipso factum est nihil; ultra quam potest exprimi, meæ juventutis affectus, prætermisiss omnibus sollicitationibus, ad quas multotiens ætatis meæ conversatio applausiva conabatur attrahere; sed zelus domus Domini me adeo comedebat, quod ad cor non descendebat alicujus voluptatis affectus, quam senilis dispositionis providentia, et præmeditatione matura suppeditans, ad ipsum opus totaliter aspirabam, et factus sollicitudinis zelator continuus, studendo, inquirendo, vigilando et audiendo sanctorum Patrum volumina, Dei præsidio, et necessitate virtutem assumpsi, nunc suadens supradictum dominatorem et genitorem meum, nunc ostendens secundum cognitionem, et gratiam mihi concessam a Deo, a quo cognovi operis complementum, quod bona, quæ de perfectione ipsa proveniebant, erant sibi principaliter, mihi, et cæteris genitis ejus inexpugnabilis exercitus, gloriosum præconium, vita perpetua, pretiosa hæreditas, et gloriosa memoria super terram requies; consanguineis et cæteris fidelibus imperii sui pacem et ubertatis tempus, quæ sunt regnantis excellentia nominis et pretiosa commoditas, dum propterea eives, et populos habet laudantes; præ-

¹ Apud Neol. III. tom. I. l. I. pag. 67. num. 2. et l. Priv. Rom. Eccl. tom. II. pag. 41. Ms. Vall. sig. B. num. 12. pag. 89 et 105. et Ms. sig. D. pag. 154.

¹ Baron. in schedis Ms.

ter illa mansura præmia, quæ a Creatore omnium æternaliter pollicentur.

31. « Et si quandoque, quod anxie dicimus, oportebat me necessario ab opere præsentialiter dividere, ipsum opus protectioni Altissimi, studiis exquisitioribus continuis mei excellentissimi dominatoris et genitoris prædicti, qui ad hæc Dei beneplacito suum immolaverat corpus et animum, nec ad alia ex aliquarum varietatum incursum temporalium, quantumcumque; sua præsentia indigeret, suum animum convertebat; tamen ferebar ad arma consurgere, turmas belli instruere, ac armata manu pro defensione Christiani generis, ad ejus servitium misericordia divina concessit me benigniter imperare, potenter insistere, pugnare pro patria, quæ, prohi dolor! continuis insultibus ab ipsis lacessitur, et ad reprimendam Turcorum impetum, et nullimodam præsumptionem, ipsorum Christianorum acies dirigere, ac ipsos Dei præsidio in propria expugnare, ac de eorum confiniis ejicere, quibus Christianorum imperio viciniantur; et infra terras ipsorum victoriosæ gloriificans nomen Christi, ubi prædicti scelerati fatua doctrina blasphemant, et vestris piis orationibus prosperatus, reflecta nostra præsentia, gente utemque perlerrita, insultibus paganorum, curam gerebam provinciæ.

32. « Non sic, pater sanctissime, quod a diviniore opere me aliquatenus divisissem, sed in ipsum fundatus anima et corpore meum excellentissimum genitorem, et dominatorem sedulis literis, et nuntiorum frequentia de statu prospero provinciæ suum reficiebat affectum, quem ad opus propterea ferventius accendebam, a quo grata vicissitudine mea totaliter anima reficiebatur, delectabatur spiritus, et mea viscera congaudebant. Super quibus, divina providentia dispensante, quæ procurat, non deserit, me ad urbem feliciter redeunte ad mei dominatoris et genitoris præsentiam, in qua post paucos dies sanctissimi prædecessoris vestri nuntiis emeritissimis et discretis salubriter pervenientibus et inventibus Dei gratia omnia negotii merita præparata, prosperum assummentibus tractatum, invocato Christi nomine, finaliter ipsi perfecerunt negotium, prout eis redeuntibus ad arcem, unde ut columba exiverant, ferentes ramum viridantis olivæ, ramum unitatis et pacis poterit vestra sanctitas informari: et eis a Sede Apostolica fuit injunctum, ejus successores vos, Dei gratia et misericordia, constituti ad speculam dignitatis, confido in Deo, quod illa restitutionis gratia vestra sanctitas assumere poterit, per quæ vestro patrocinio universalis consolatio benigniter oriatur, et amplificatio negotii perducat ad perpetuam firmitatem: contra quod, o! in quantum laboraverit, et laborare non cessat ille humani generis inimicus, qui tot diffusis temporibus super divisione præterita gloriabatur inique; non dimittens seducere debiles et inermes, et illaqueare insecios et indoctos, et ostendens eis

sophisticare charitatem operis et operari opus araneæ, cujus telam facilius aura dissolvit! Attamen opus tantæ unitatis, ex quo ad gremium suæ matris, Deo faciente, constituitur, sicut jam ipsius divisio multa mæroris vulnera pertulit, sic cura et vigilantia vestri dignissimi Apostolatus, cujus interest, non fraudabitur ejus operis identitas, sed conservabitur in integra in æterno, de quo erit nomen benignitatis in sæcula benedictum, et in cælis ab Angelis æterne glorificatum.

33. « Ego autem, ex supradictis omnibus assumens materiam, de benedictione vestra confisus, quam pie cunctis fidelibus exhibetis, quodammodo tentavi scribere vestræ Apostolicæ sanctitati; quod in præsumptione non imputetur mihi aliquatenus impertiri: sed acceptum ducatur, quod filiali devotione præsumpsi, et oblata ab offerente ac offerens ab oblationibus placeant; nam respexit Dominus ad Abel, et ad munera ejus: et quantum tantam gratiam consequi sim indignus, tamen non frustretur spe, qui in vestra devotione persistit, quoniam sanctitatis vestræ supereminens Apostolatus, qui habet recompensare merita singulorum, et in celo et in terra absolvere ac ligare, benedictionibus, orationibus et persuasionibus potest, ut ad charitatis gloriam, et devotis filiis sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ aggregare, perducere, ac in eis protegere ac fovere. Quæ peto mihi benigniter impertiri a vestra piissima sanctitate, ac requiri ad omnia, quæ vestra sanctissima paternitas mihi suo devoto lilio placuerit committere ac mandare: quæ devote recipiam et alacriter perimplebo. Me nunc et semper vestris sacris orationibus recomendo, ac nuntios, qui ad vestræ sanctitatis præsentiam transmittuntur in signum devotionis innatæ, quibus dignemini credere, quæ pro parte mea sanctitatis vestræ audientia oretenus reserabunt. Vival sanctitas vestra saluari et perpetua vita in Domino. Amen». Violasse Andronicum insigni scelere fidem visuri sumus, cum is sublato parente liberæ imperii habenas nactus Græcos ad vetus schisma, impiorum subornatus consiliis, revocavit; et jam senio gravis Turcos sceleris ultores sensit. At de his postea: nunc quid patriarcha gesserit, afferamus.

34. *Constantinopoli ex frequenti episcoporum conventu de fide orthodoxa stabilita ad Pontificem litteræ.* — Non suo deluit officio Joannes Beccus patriarcha Constantinopolitanus: celebrata enim Constantinopoli Synodo Romanam Ecclesiam omnium Ecclesiarum matrem et fidei orthodoxæ magistram, Romanumque Pontificem summum omnium Christianorum pastorem agnovit: profusus est processionem Spiritus sancti ex Patre et Filio; sacramentum Eucharistiæ in azymo posse contineri: tum alia fidei orthodoxæ dogmata una cum Orientalibus episcopis est amplexus, ac vetus schisma damnavit. Transmissum est ad Sedem Apostolicam volumen, in quo Concilii Acta descri-

pta, tum Synodales litteræ adjectæ¹, quæ hæc verborum forma conceptæ sunt :

« Litteræ patriarchæ Constantinopolitani et Concilii cum professione fidei et recognitione primatus.

« Sanctissimo et beatissimo summo Pontifici, Apostolicæ Sedis veteris Romæ et universali papæ domino Joanni, Joannes miseratione divina, patriarcha Constantinopolitanus, Romæ novæ cum omni nostra sacrosancta Synodo, debitam reverentiam nostræ obedientiæ ac inclinationem et orationum postulationem.

« Principii boni optimum esse finem omnibus absque dubio clare patet. Et quare non, cum omnem donum perfectum desursum sit descendens a Patre luminum ? Hoc enim concessio, consequens est credi omne principium cujuscumque rei optime inchoatæ a divino pendere consilio, et propter hoc necessario tale principium in finem desinere gloriosum. Quod enim a Deo bene inchoatum est, quomodo non optime terminabitur, auxiliante Deo, quale quid factum est, super iis, de quibus nunc propositum est nobis dicere, o divinum et sacrum caput. Nam Ecclesiastica unione feliciter incepta tempore felicis memoriæ beatissimi illius viri, si tamen virum et non Angelum vocari oportet felicem illum sanctissimum papam Decimum dicimus Gregorium ad gloriosorem finem, quam ad ipsam videlicet unionem summus Dominus consummavit in diebus, in quibus ad decorem Apostolicæ Sedis, et illuminationem perspicuam firmamenti universalis Ecclesiæ vos, nomine gratiæ nominatum, Deus eligendo constituit. Quod quidem Apostolicæ Sedis nuntii, reverendissimi scilicet fratres nostri et coepiscopi Jacobus Ferentinus et Gaufridus Taurinensis, et de Deo accepto Ordine Prædicatorum religiosissimi nostri fratres Reynonius prior Viterbiensis, et Salvus lector Lucanus, vestræ sanctitatis orationibus prosperati, pervenerunt ad sanctos et potentissimos nostros moderatores, et ad nostram humilitatem, et ad eam, quæ apud nos inventa est sacram et sanctam Synodum relictam ab universitate magnæ Synodi, quæ apud nos paulo ante fuerat celebrata : dictæ Ecclesiasticæ unionis inchoatio, auctore Deo, absque defectu sine prospero consummata est.

35. « Et quomodo quidem potens et sanctus moderator noster cum divinitus germinato ramo radicis, sacro, potenti et sancto nostro moderatore confirmationem Ecclesiasticæ unionis in fide perfecta et diligenti certitudine fecerunt, poterit noscere maxima sanctitas vestra ; et ab ipsis, qui ad ipsam mittuntur, litteris potentiæ suæ, et ab Instrumento juramentorum factorum per ipsos, et ab iis, quæ Apostolicæ Sedis nuntii cretenis divinis auribus vestræ insomnerunt sanctitatis. Quomodo quoque nos robur præstamus et fidem apponimus glorioso principio hujusmodi operis

unionis, poterit scire vestra a Deo magnifica sanctitas, et a volumine synodicali, quod sibi ostenditur, quo humilitas nostra cum toto sacro ipsius conventu firmavit et roboravit subscriptionibus manualibus, quæ apud nos vigerem obtinent juramenti. Illebet insuper noscere, et ab iis quæ in presenti scripto specialius nos dicimus omnimode præbentes vestræ Apostolicæ sanctitati certitudinem nostræ ad Apostolicam Solum puræ perfectæque obedientiæ. Dicimus enim, sub testibus Deo et Angelis verba facientes, quod omne schisma inter Ecclesias Dei, veteris Romæ scilicet et novæ nostræ, male introductum in lesionem Christianitatis aspernimus et abjicimus ; et præcordiali affectu, et ex tota anima prius ipsam deponentes, per linguam, et labia, et prolative nostrum sermoem etiã in presenti scripto ipsum abnegamus ; et Ecclesiasticam pacem et unitatem, et primatum Apostolicæ Sedis confitemur, recognoscimus, acceptamus et sponte suscipimus ; et ad ipsius obedientiam spontanei venientes, ratum habere, et conservare immutabile promittimus et asserimus, et eas prærogativas, quæ a principio ante schisma præstabantur Apostolicæ Sedi ab illis qui pro tempore Pontificio in Constantinopoli fungebantur, integra et inviolabilia promittimus conservare. Schisma enim, quod in medio intercessit, intimo cordis affectu et tota animi voluntate aspernantes compaginamus et coaptamus nosmetipsos line Pontificum illorum, qui ante schisma Apostolicæ Sedi veteris Romæ suam obedientiam canonicè et legitime conservabant ; et nihil omnino imperfectum ommittere pollicemur de iis, quæ ante schisma illi divi et sancti imperatores Apostolicæ Sedi præstando roborarunt ; et affirmarunt insuper etiã, et de iis quæ in sacris Conciliis patres nostri ad ipsius obedientiam demonstrabant conservare. Rursus ad Apostolicam Sedem confirmamus inviolabiliter, et integre omnes prærogativas et privilegia, quæ ante schisma reverendi et beati imperatores, et dei patres nostri doctores ad primatum Apostolicæ Sedis in obedientiam ostendebant, videlicet, quia ipsa sacrosancta Romana Ecclesia summum et perfectum primatum et principatum super universam Catholicam Ecclesiam obtinet, quæ in seipsa ab ipso Domino in beato Petro Apostolorum principe seu vertice, cujus Romanus Pontifex est successor, cum plenitudine potestatis recepisse, vere ac humiliter recognoscimus ; et quemadmodum præ aliis tenetur fidei veritatem defendere, sic et si quæ de fide suborta fuerint quæstiones, suo debent iudicio definiri. Ad hanc potestatem quilibet gravatus in negotiis ad forum Ecclesiasticum pertinentibus appellare, et in omnibus causis, ad examen Ecclesiasticum spectantibus, ad ipsius potestatem recurri iudicium ; et eadem omnes Ecclesiæ sunt subiectæ ipsarumque prælati obedientiam et reverentiam sibi debent. Apud hanc autem plenitudo potestatis consistit, quod ea, quæ ceteræ Ecclesiæ, pa-

¹ Ex. apud Ne. III. tom. I. l. I. pag. 62.

triarchales specialiter, diversis temporibus privilegia obtinuerunt, sanctionibus beatorum sanctorum imperatorum illorum, et canonicis sanctionibus et reformationibus sacrorum et divinorum Conciliorum, eadem Romana Ecclesia confirmavit et roboravit : et non aliter obtinuerunt confirmationem Ecclesiarum hujusmodi prerogativæ, nisi eadem Ecclesia Romana suum super iis iudicium et sententiam protulisset, sua tamen prerogativa tam in generalibus Conciliis, quam in quibuscumque aliis semper salva. Et de abnegatione quidem schismatis, et recognitione primatus Apostolicæ Sedis tanta sint dicta.

36. « Quoniam autem multum schismatis tempus opinionem quibusdam vanam et falsam tribuit, quod sit aliqua differentia dogmatum inter utramque Ecclesiam, Græcam videlicet et Latinam, propter in Symbolo factam additionem per Romanam Ecclesiam, oportet utique nos libellum fidei exponere, ex quo vestra adeo magnifica alitudo, et tota Romana Ecclesia cognoscat, quod nulla differentia fidei est iis, qui symbolum primi Nicæni Concilii legunt, et qui Symbolum Constantinopolitanum secundi Concilii prædicant, et iis, qui hoc symbolum, quod a Romana Ecclesia legitur cum additione, venerantur.

« Credimus enim in unum Deum ingenitum Patrem omnipotentem, immortalem, invisibilem, impalpabilem, universum implentem, et super omnia existentem, conditorem totius creaturæ visibilis et invisibilis, corporalis et spiritualis. Et in unum Dominum Jesum Christum, Verbum unigenitum Filium, æternum ab æterno Patre, principium de principio, lumen de lumine, Deum de Deo, omnipotentem de omnipotente, æqualem incommutabiliter generanti Patri, prout ipse Dominus in Evangelio asserit dicens : Qui videt me, videt et Patrem ; qui ante omnia sæcula natus, ineffabilem et intellectu incomprehensibilem habet nativitatem : Generationem ejus quis enarrabit ? sacra fatentur eloquia, hoc est nullus. In consummatione sæculorum descendit inseparabiliter ex paternosinu (in) intemeratam et semper virginem Mariam, et nostram ex ipsa assumpsit naturam, carnem videlicet humanam cum anima rationali, non secundum phantasiam, sed secundum veritatem ; neque supernam et intemporalem nativitatem adoptatus, neque secundum inferiorem temporalem : naturalis enim existens et verus Filius Dei, naturalis et verus et semper virginis Mariæ ipse idem filius existit, qui carnem accepit ex ipsa, visibilem invisibilis, mortalem immortalis, passibilem impassibilis, palpabilem impalpabilis : in qua carne et pro nobis sponte suscepit passionem vera carnis passione : mortuus et sepultus, et descendens ad inferos, et tertia die, secundum Scripturam, resurgens a mortuis vera carnis resurrectione. Post quadraginta a resurrectione sua a mortuis ascendit ad caelos, cum eadem, qua resurrexit, carne et anima : et sedet ad dexteram Dei Patris,

introitum in caeleste regnum nobis elargiens. Qui venturus est iterum iudex vivorum et mortuorum, redditurus unicuique secundum opera sua.

37. « Credimus eodem modo et in Spiritum sanctum, omnia scrutantem, et profunda Dei, qui naturaliter inest Deo et Patri et essentialiter insitus est, ut ita dicamus, et indivisibiliter ex ipso procedens ; naturaliter inest et Filio, et essentialiter illi insitus est, et indivisibiliter ex ipso procedit : profunditur quod enim idem procedit : quemadmodum a fonte Deo et Patre : profunditur autem et ab ipso Filio, quemadmodum a fonte, velut utique et ex ipso Deo et Patre : sed licet Pater fons Spiritus sit, et Filius fons Spiritus sit, non tamen duo fontes Spiritus sunt Pater et Filius : unum enim fontem Spiritus Patrem et Filium fidelis et pia intelligentia tenet : et propter hoc communem Patris et Filii Spiritum S. Ecclesiæ luminaria et doctores theologizarunt : sicut enim de substantia Patris naturaliter Spiritus est ; sic et ex substantia Filii naturaliter Spiritus est : et sicut secundum substantiam existit Dei et Patris, ita et secundum substantiam Filii existit : et ut proprius est essentiali Patris, et non extra hanc procedens in esse, ita et essentiali Filii proprius est, et non extra hanc procedens in esse : naturalium enim bonorum Dei et Patris essentialiter existens Filius communicator, habet Spiritum, sicut unusquisque nostrum proprium in seipso continens spiritum et ex intimis visceribus ad extra profundit ipsum : propter quod et corporaliter ipsum discipulis insufflavit, quia inspiratione Filii Spiritum novimus, et sensum Christi Spiritum esse ab Apostolo edocti sumus ; unde unam esse Catholicam et sanctam Apostolicam Ecclesiam confitentes, in qua unum datur baptisma, et vere remissio omnium peccatorum, tribus personis, scilicet Patri, et Filio, et Spiritui sancto, in quibus et ad quas personas baptizamur, gloriam referimus, sicut uni Deo ; et ipsas tres esse cognoscentes personas, unum Deum omnipotentem ipsas cognoscimus, totamque in Trinitate deitatem coessentialem, coeternam, et coomnipotentem ; unius dignitatis, unius potentiae, unius voluntatis, unius operationis ; singulam sanctæ Trinitatis personam Deum plenum et perfectum prædicantes et confitentes. Et ita credentes gloriam offerimus Patri, gloriam offerimus Filio, gloriam offerimus Spiritui sancto. Credimus veram resurrectionem nostræ carnis, quam in præsentī vita gestamus, et futuram vitam æternam perpetuam exspectamus. Credimus etiam ipsum et unum Deum actorem esse et dominum omnipotentem, veteris et novi Testamenti, Prophetarum et Apostolorum : in Trinitate unum cognitum Deum benedicentes nunc et in sæcula. Amen. Et hoc quidem usque in tantum.

38. « Ex quo autem sancta Romana Ecclesia propter diversos errores a quibusdam ex ignorantia, ab aliis ex malitia introductos, dicit et prædicat eos, qui post baptismum in peccata labuntur

non rebaptizandos, sed per veram pœnitentiam suorum posse consequi veniam peccatorum ; et si vere pœnitentes in charitate decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfacerint et omissis, eorum animas in igne purgatorii post mortem purgari ; et ad pœnas hujusmodi relevandas prodesse iis fidelium vivorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes, elemosynas, et alia pietatis officia, quæ a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundum Ecclesiæ instituta ; et illorum quidem animas, quæ post sacrum baptismum susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerint, illas etiam, quæ post baptismum maculam peccati contraxerunt, vel in suis manentes corporibus, vel eisdem exutæ, sicut superius dictum est, sunt purgatæ, mox in cæleste regnum recipi, illorum autem animas, qui cum mortali peccato, vel cum solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis disparibus puniendas ; et quod nihilominus in die iudicii omnes homines ante tribunal Christi cum suis corporibus comparebunt, reddituri de factis propriis rationem ; quoniam quidem sancta Ecclesia Romana sic dicit et prædicat, recipimus hæc et confitemur, quoniam sanctorum Patrum divinæ Scripturæ ipsa continent.

39. « Cum autem iterum cum suprascriptis sancta Apostolica Ecclesia Romana dicit, et prædicat, quod septem sunt Ecclesiastica sacramenta, Baptismus, de quo dictum est supra ; sacramentum Confirmationis, quod per manus impositionem episcopi conferunt chrismando renatos, Pœnitentia, Eucharistia, sacramentum Ordinis, Matrimonium et Extrema Unctio, quæ secundum doctrinam B. Jacobi infirmantibus exhibetur ; dicimus et de his hæc, baptismum hoc recipimus et confitemur sicut secundum Confirmationis sacramentum, licet apud Ecclesiam Romanam per impositionem manuum soli episcopi conferant chrismando renatos, apud nos autem indifferenter prælati et presbyteri hoc faciunt ; tamen nos eam, quæ hactenus apud nos obtenta fuit consuetudo, in ipsa ordinatione conservantes, quod a Romana Ecclesia super ipsa fit, sanctificativum et perfectivum esse confitemur. Pœnitentiam et ipsam amplectanter confitemur et recipimus. Eucharistiam et ipsum sacramentum Eucharistiæ, per sanctam Ecclesiam Romanam ex azymo pane confectum, secundum ipsius antiquam consuetudinem per ipsam hactenus veneratam ; similiter illud, quod per nos conficitur Sacramentum dicimus esse indistinctum, credentes et nos ipsum azymum panem in ipso sacro officio Eucharistiæ vere transubstantiari in corpus Domini nostri Jesu Christi, et vinum in sanguinem ejus per suam sanctissimi Spiritus virtutem et operationem ; a nobis iterum ex fermentato confectum pane, Sacramentum etiam illud cognoscimus, quod et conservantes sicut a principio nobis traditum. Credimus similiter ipsum panem vere transubstantiari in corpus, et vinum

in sanguinem Domini nostri Jesu Christi per sanctissimi Spiritus, ut dictum est, virtutem et operationem. Sacramentum Ordinis et ipsum amplectanter confitemur et recipimus. Matrimonium, de quo tenet ipsa Ecclesia Romana, quod nec unus vir plures uxores simul, nec una mulier simul habere permittitur plures viros ; soluta vero lege matrimonii per mortem alterius conjugum, secundas, et tertias, et deinde nuptias legitime factas successive licitas esse dicit, si impedimentum canonicum, et causa alia non obsistat ; recipimus eodem modo, et de ipso idem dicimus nos. Extremam Unctionem etiam ipsam recipimus. Similiter cum aliis, quæ et a nobis celebrata eptapapadum nominatur. Unum summam dicamus : cum hæc omnia sic veneretur et prædicat dicta sancta Ecclesia Romana, credimus et dicimus, quod vere, fideliter, et orthodoxe docet et prædicat ipsa sancta Ecclesia Romana ; tamen et sic debemus nos permanere incommutabiliter in ritibus qui a principio obtenti sunt in Ecclesia nostra. Hæc omnia suprascripta ad confirmationem plenissimam, exponentes abnegationis schismatis, et puræ ac vere nostræ obedientiæ ad primatum Ecclesiæ Romanæ, et representationem et demonstrationem, quod concursus sit plenissime et sine defectu nostra Ecclesia secundum fidei orthodoxæ intellectum sanctæ Apostolicæ matris omnium Ecclesiarum Ecclesiæ Romanæ, nostra bulla consueta roboravimus, mense Aprilis, quintæ Indictionis, sexti milleni septimi centeni octuagesimi quinti anni¹, secundo anno pontificatus nostri ». Licet hæc Synodi Constantinopolitanæ litteræ Sedi Apostolicæ gratissimæ acciderint, nonnulla tamen postea a Nicolao III, cui porrectæ fuerunt, desiderata visuri sumus : flagitavit² enim prædecessorum more, ut Græci præscriptam primum a Clemente IV, ac deinde a Gregorio X fidei formam suis conceptam verbis profiterentur, nec novam euderent : tum non modo orthodoxæ fidei in scriptis expositæ subscriberent veteri instituto, sed etiam sacramento ad eam semper profitendam se devincirent : Spiritus sancti processionem e Patre Filioque inter divina mysteria in Symbolo decantarent ; censuris quibus ob schisma fuerant irretiti, exsolvi supplices ab Sede Apostolica deposerent ; nonnulla que alia exegit, de quibus inferius agendum erit.

40. *Adversus perfiduos schismaticos synodus Constantinopoli adunata.* — In superiori præterea Constantinopolitana Synodo Joannes Beccorum, qui Orientali Ecclesiæ ad Romanæ obsequium revocandæ repugnabant, perfidiam constanter infregit : subortum enim tum inter Græcos novum schisma deplorat Pachymerius³ auctor schismaticus, cum recurrente sacro Apostolorum principi die, coram imperatore et Latinis oratoribus, Nicolao Chalcedouensi sacris operante, Evan-

¹ Is incidit in annum Chr. 1277. — ² Lab. 1. Ep. cur. c. l. i. — ³ Georg. Pachym. Græc. Hist. l. v.

gelium Latine et Græce perfectum esset ; atque a diacono papæ Gregorii summi Apostolicæ et Oecumenicæ Ecclesiæ Pontificis mentio inter divina celebrata esset : tum enim plures se ab Ecclesiæ Constantinopolitanæ conjunctione divulsisse, atque a sacra synaxi refugisse, præteritumque Arsenianum schisma auctum. Deinde in sacre conjunctionis auctores invehitur, satiusque longe fuisse Græcos a Latinis discissos, quam post initum cum his fœdus mutuo inter se dissidere, temere asserit. At qui sanctissimo opere abhorruere, non sapientes ac sacrarum periti litterarum, sed perversos hypocrite, vel novarum rerum cupidi exilire.

41. Adversatos enim acerrime Ecclesiarum conjunctioni, cui clarissimi quique viri atque antistites Asiæ et Europæ, ut vidimus, assenserant, mendicatos impostores, qui ut theologiæ expertes erant, ita muliercularum instar conceptæ veteri sententiæ addictissimi, ut refert Nicephorus Gregoras, qui ita eos describit¹ : « Maxima pars veri iudicii expertis fœx plebis, et circumforanea turba asperis, velut in scena, palliis induti, ubique sparsim et passim vagati sunt, ubi Christianos esse audiverunt, in Peloponneso, inquam, et Achaia, et Thessalia, et Colchide, ubique denique gentium extra ditionem imperatoris, neque universalem pacem conservare volentes, neque inter sese ; sed alii aliis nominibus ascitis, partim Arsenii aut Josephi patriarchæ sectam profitendo, partim alia jactitando, tempus terebant, plerique decipientes et decepti : nec enim decant qui oracula in vicis et urbibus, quasi modo a Dei conspectu reversi cantarent, lucri utique causa et ad implendos sacces. » Arripere tum etiam novandarum rerum occasionem Nicephorus despota, et Joannes dux Patræ, in quorum ditione centum sordidi pseudomonachi cum paucis episcopis conciliabulum contra rem Catholicam coegerunt². Dum vero Palseologus adversus perduelles parabat arma, Joannes Beccus in Constantinopolitano Concilio anathema, subjectis conceptum verbis, in eos jaculatus est³ :

« Joannes miseratione divina Constantinopolitanus patriarcha universis, ad quos presentes litteræ pervenerint, rei gestæ memoriam cum salute.

« Charitati vestræ notum fieri volumus per presentes, quod nobis existentibus in Concilio Constantinopolitano, congregato pro discutenda scissura dudum facta inter Ecclesiam Latinam et Græcam per illum, qui unitati invidet, et una cum ipso sacrosancto Concilio deliberatione habita, omnes schismaticos, ac unionis Ecclesiasticæ turbatores, qui prope et longe sub pertinacia sua ubiennique existant ; qui non recipiunt sanctam Romanam Ecclesiam esse matrem, et caput omnium aliarum Ecclesiarum, et fidelitatis orthodoxæ ma-

gistram, et ipsius summum Pontificem primum et pastorem omnium Christianorum, quocumque fungantur officio vel ordine, pontificali dignitate, seu sacerdotali, diaconali ; ac omnes alios universaliter schismaticos perturbatores, cujuscumque conditionis aut status existant, sive de imperiali, sive de senatus consilio, aut alienjus alterius conditionis, cum quibus et ipsum Nichiforum Ducam, qui nominatur despota, et Joannem Ducam de Patræ, qui nominatur syntocrator, sicut schismaticos et perturbatores hujusmodi Ecclesiæ unionis, et susceptores schismaticorum ; et persecutores ipsorum, qui convenerunt ad hujusmodi Ecclesiasticam unionem ; et sicut illos, qui dividuntur de populitate nostra, et de nostra societate fugiunt propter obedientiam, quam fecimus ad Apostolicam Sedem ; excommunicavimus, anathematizavimus, ipsosque damnatos pronuntiavimus, et penitus reprobatos. In cujus rei testimonium bullam nostram cum nostra subscriptione solita presentibus duximus apponendam. Datum Constantinopoli, apud S. Sophiam, anno Domini MCLXXVII, die Veneris, sextodecimo intrante Julio, Indictione quinta ». Incusse¹ etiam iisdem fuere a nuntiis Apostolicis qui versabantur Constantinopoli, Ecclesiasticæ censura. At non his repressa est schismaticorum perfidia : auctum enim magis Nicephori et Ducæ e Patræ ex Latinorum fœdere, questus est Palseologus apud Sedem Apostolicam² urstique, ut Latini atque eorum socii censuris perecflerentur. Sed de his iterum inferius : nunc alia, quæ excurrente interpontificio acciderunt, conjungamus.

43. *Venetos Anconan mari oppugnantes cardinales a cæptis abducere nituntur.* — Increbuerunt post mortem Joannis papæ in Italia novi tumultus, ditionemque Pontificiam lacerare. Nonnulli enim Romanæ Ecclesiæ subditi mutuis inter se odiis conflixere : atque etiam Veneti Jacobo Contareno duce, comparata classe, Anconam, urbem Sedis Apostolicæ domicilio obnoxiam, oppugnarunt. Adducit hujus belli causas Andreas Daudulus Venetus auctor³ his verbis : « Contra Anconam bellum inchoatur, quia Anconitani contra Venetorum edicta victualia per ostia fluminum ripariæ australis præsumperunt delerre, nec admoniti resipiscere voluerunt. Igitur Joannes Tempulo cum tredecim galeis capitaneus et subsequenter Marcus Michael cum totidem contra eos missi sunt, decretumque est ut facta instantis belli per ducem, consiliarios, et viginti nobiles et sapientes viros debeant agitari, de quorum iudicio sex naves, machinis et aliis instrumentis bellicis preparatæ ad exercitum transmittantur ; et Reugerius Mauroceno et Petrus Justiniano, ut Firmanos Venetis favorabiles exhiberent, delegati sunt ». Abducere

¹ Niceph. Greg. Hist. Rom. l. v. ino. — ² Apud Nicol. III. tom. 1. l. 1. pag. 102. num. 159. — ³ Ext. ejus lit. in lib. priv. Rom. Eccl. tom. III. pag. 270. et Ms. Vat. Vail. bibl. sig. lit. B. num. 12. pag. 297. Ms. de rebus Tart. etc.

¹ Nic. III. tom. 1. l. 1. Ep. cur. 152. — ² Apud Nic. III. tom. 1. l. 1. pag. 102. num. 159. — ³ Andr. Daud. l. VII. c. 5. in Jacob. Contareno.

Venetos cœptis enisi sunt cardinales, et in memoriam revocatis egregiis majorum erga Romanam Ecclesiam studiis, monuere¹, si quid injuriarum ab Anconitanis accepissent, id aequitate, non ferro dirimendum, atque ab Sede Apostolica jus flagitare debuisse, ne relictam sibi a majoribus gloriam tanto facinore labefactarent. Abscederent ab illius urbis expugnatione: ni facerent, sui esse officii Anconitanorum causam non deserere, atque in eorum auxilium studiosos Ecclesie concitare.

« Miseratione divina, etc. Dilectis filiis nobilibus viris duci, consilio, et communi Venetorum, salutem in Domino.

« Insignis Venetiarum civitas, et nobilis universitas Venetorum, evidens ab olim ad Romanam Ecclesiam protulerunt devotionis insigne laudabilium operum evidentia insignitum: talibus eidem Ecclesie astiterunt in prosperis, nec ei defuerunt etiam in adversis. Hæc in vos a vestris sunt derivata parentibus: hæc a vobis laudabiliter hactenus observata, ut ketari eadem Ecclesia lucusque potuerit pro devotis patribus devotiores sibi natos. Quanto itaque in iis est fama vestra præclarior, tanto vobis accuratius fuerat, vitanda contrarii qualiscumque suspicio, ne indevotionis signa cuiuslibet eo vobis notam graviolem ingererent, quo solent invicem sibi collata contraria clarius apparere. Ideoque non sine causa grandis admirationis audivimus, quod vos, quasi solita circumspectione seposita, hæc facientes a vestræ considerationis intuitu aliena, nec attendentes presentem ipsius matris Ecclesie statum, viduitatis ejus compassi non estis incommodis; sed super vulnerum suorum dolorem addentes, ipsam in terra sua, in civitate videlicet Anconitana, sibi non indigne charissima, utpote quæ ipsi Ecclesie adversitatis suæ tempore constanter adhesit, molestiis acerbis impetitis, semel et iterum contra eam navali exercitu destinato, qui adhuc ipsam, sicut intelleximus, persecutionibus continuatis impugnat.

44. « Numquid, si vobis contra civitatem eandem querelæ aliquid competeat, Sedes Apostolica deerat, ut ad illam haberi non possit recursus? Numquid dubitandum forsitan vobis erat, quod tam charis filiis apud matrem satisfactionis ultro-neæ, si pateret injuria, vel si foret in dubio, plenæ justitiæ promptitudo deesset? Quid igitur viros tantæ discretionis, tanti consilii sic a semilis rationis abduxit, ut in aggressura civitatis ejusdem vel sequeremini voluntatis impetum, vel si justitia suberat, jus vobis in causa dicendo propria eam in injustitiam verteretis? Porro quid tanto excessui deberetur, advertimus: sed quanta nobis offertur exindeurbationis occasio, ignoramus. Sed quia nescit a charis charitas, etiam læsa, recedere, nos devotionis et obsequiorum vestrorum nequaquam immemores; quanquam civitati predictæ, quam speciali affectione prosequimur, et dignam

novimus multo favore, in sui defensione deesse nec velimus, nec etiam debeamus; tamen excessum eundem, non acerbitate debita persequendum ad præsens fore censuimus, sed paternis apud vos ad ipsius revocationem monitionibus insistendum, universitatem vestram monentes, rogantes, et hortantes in Domino Jesu Christo, ac nihilominus presentium vobis auctoritate mandantes, quatenus dictum exercitum, et omnes ac singulos, quos contra civitatem eandem destinasse dicimini, absque mora et difficultate qualibet ad propria revocantes, ab omni civitatis ipsius molestatione cessetis. Si quid autem adversus eam putatis forsitan vos quæstionis habere, Sedem eandem promptam et paratam habebitis ad illam, vel pacis compendio vel vigore judicii, si forte malueritis, celeriter dirimendam. Alioquin civitati eidem protectionem Sedis ejusdem nec valentes subtrahere, nec volentes, necesse habebimus validioribus uti remediis, quibus per nos et quoslibet ipsius devotos Ecclesie tantam injuriam compescamus, etc. »

45. Hæc Venetis cardinales: qui per alias litteras¹ II. diei Rubeo marchie Anconitanæ præfecto, in illius urbis auxilium consurgere, ac Venetis, qui eam contata classe infestabant, ut a cœptis desisterent, censuras Ecclesiasticas incutere jussere. Tum Picenatibus, intentatis gravissimis pœnis, velant², ne Venetis ad oppugnandam urbem opem ullam porrigerent. Suscepit Ecclesie sponsæ suæ causam Deus: armasse enim in Venetis procellas ex Andrea Dandolo³ colligitur: « Cæterum, inquit, capitaneus », nempe Marcus Michal « secus portum Anconæ anchoras figit et urbem acriter impugnant. Tandem circa exitum mensis Januarii tempestas valida turbavit, et exercitus in mare secessit. Tunc galea Clugiensis rumpitur, et aliæ quinque in plagis Senogallie impulsæ confractæ sunt: tres quoque in Firmo, et cæteræ in Dalmatia pericula evaserunt. Naves quoque, quæ ad exercitum navigabant, accedentes stolum invenere secus Anconam, suum iter prosequuntur. Tunc Anconitani, pluribus paratis galeis, cum insigniis Venetorum ad naves veniunt, et duas ex improvise capiunt, et reliquæ in Dalmatiam redierunt. Dum autem hæc Venetiis patefacta sunt, decretum est ut capitanei cum ignominia redire debeant, et sicut offensores reipublice in centum marchis argenti pro quolibet contemnenti (condemnati). Denuo tunc reparato stolo Pangratius Maripetro, successor creatus, obsidionem urbis Anconæ innovat, et durius solito eam impugnat ». Irritos fuisse hos conatus, ex eodem auctore intelligitur, dum subdit: « Dux autem et Veneti turbati post reditum Pangratii Maripetro, qui Anconitanis multa damna intulerat, Bocasium Aurio cum octo galeis pro offensione hostium, et navigantium tutela, et Jacobum Mo-

¹ Ext. cor. lit. in Cod. Vallie. sig. lit. C. num. 49. pag. 97.

¹ Extant ibid. — ² Ead. Ep. — ³ Ubi sup.

lino ad obsidendum Anconam cum exercitu mandaverunt ». Consentit hoc bellum, iterumque Jacobus Contareus dux quarto ducatus anno Marinum Daurum viginli quatuor triremibus ivectum, ac dein quinto Marcum Cornarium ingenti subnixum classe immisit: sed omnes ii impetus tam Jacobi Contareni, quam Joannis Dauduli, qui cedente ducatu Contareno, Venetæ reipublicæ habenas capessivit, ab Anconitanis excepti strenue, propulsatique fuere: quæ licet distincta temporibus hoc loco congerere visum est.

Nec Veneti modo, vacante Sede, Picenum adduxere in periculum, sed etiam Æsculani gravissime afflixere. Vacantis namque Sedis occasionem aucupati sævissimos motus concitarunt: oppidum enim, cui Furcis nomen est, præsiario milite ab Anconitanæ marchiæ præfecto munitum impetu cepere: ac nullo sexus ætatisve discrimine majori civium parte ferro cæsis, alios in vincula abduxerunt. Tum hostiles impetus in dittonis Pontificiæ alia oppida Castellanum et Scalelle convertere. De qua conjuratione certiores facti cardinales, Æsculanis præcepere¹ ut captum oppidum restituerent, vinctos in libertatem vindicarent, ac furori frenum injicerent; ni parerent, censurarum minas intorserunt. At sacri purpuratorum patrum collegii gravissimas voces audiamus: « Quæ, inquit, vos ducit, imo potius seducit intentio? Quis vos hac malitia imbuit? Quis vos tanta complevit adstutia, ut vacationis Ecclesiæ tempora captareis? Numquid velut escam panis subditos ipsius vorabitis contra quos sic adstute, sic arduer malitiam exerceitis? An abbreviatam creditis manum ejus, ipsiusque debilitatum brachium, ut in suorum defensionem suæ virtutis dexteram non possit extendere, aut ad confringendum vestræ superbæ cornua fortitudinis suæ brachium exaltare? Cæterum licet eadem mater Ecclesia nequaquam verberibus dominæ careat; quia tamen erga subditos libentius matris uberibus ulitur, ideoque ipsorum conversionem appetit, et aversionem ac dispendium salutis abhorret; universitatem vestram monemus et hortamur attente, vobis districtius auctoritate præsentium injungentes, quatenus ab obsidione dicti castri Scalelle sine mora qualibet recedentes, omaino ab ipsius et aliorum castrorum, et terrarum eidem Ecclesiæ subjectarum, necnon et ab omnium subjectorum ejusdem infestatione quavis et molestia desistatis, etc. »

46. *Æsculani et Parmenses a cardinalium cœtu corripuntur.* — Tumultuati etiam Parmenses, qui montem S. Angeli, quem sui juris contendere, invaserunt, ac firmissimo opere muniverunt: quibus cum Raymundus e Nogerii patrimonio S. Petri in Etruria præfectus objecto censurarum metu denunciasset, ut ab extruenda arce abstinerent: spectare ratione Mirandæ oppidi ad Sedis Apostolicæ dittonem eum locum, in quem nullum

jus obtinerent; ipsi, spreis illius imperiis, institere operi majorique celeritate perduxere. Quod ubi accepit sacer cardinalium senatus, Parmenses audaciæ perstrinxit: si quod ipsi jus contenderent, eo facto jam violatis censuris corruptisse, quod vero extruxerant propugnaculum, evertere imperavit¹. Gravissima porro cardinalium monita dignissima quæ Annalibus inserantur nobis visa sunt: « Estne, inquit, hic honor, qui matri debetur? Estne hic timor dominæ a subditis exhibendus? num sic fidelitas ad dominos observatur, quorum tenentur vassali corpora et jura tueri? Num vos excusat fictio illa, quam sine veritate confingitis, montem, de quo agitur », nimirum S. Angeli, ob castrum Mirandæ ad Rom. Ecclesiam spectantem², « vestrum esse? Cum etiamsi veritas hujusmodi fictioni subesset, prohibitione tamen et denuntiatione præmissis factis non solum auctoritate prætoris, imo ab ipso prætore adeo pareri nihilominus debuisset, quod opus postmodum taliter acceptatum demolitioni subiacet sive jure, sive injuria opus fiat, etc. » Subdunt ut excitatam turrim dejiciant, ac loco facessant: si de suo jure confidant, illud coram Apostolica Sede disceptent: brevi novum Pontificem creatum iri, qui tolam controversiam æquitate sit dirempturus.

47. *Cardinales student principes dissidentes pacificare.* — Extendere etiam extra Italiam curas cardinales. Cum enim Joannes Prædicatorum et Hieronymus Minoritarum summi præfecti a Joanne XXI ad sopiendas Castellæ et Galliarum regum discordias legati fuissent; ipsique strenue suscepta ea provincia, magnos adiissent labores, confecta que in ea re instrumenta vacante Sede transmississent; cardinalium collegium, collaudata ipsorum opera, rescripsit³, ut ad cœptum opus, e quo rei Christianæ salus penderet, incumbere, donec alia ab Apostolica Sede imperia accepissent. Hæc erant cardinalium senatus studia, ut Ecclesiasticæ dittoni ac rei Christianæ consulerent: qui ad avertendam imminentis Italiæ alterius belli procellam conatus suos adhibuerunt. Apparabat enim transilire in Italiam Rodolphus, ut imperii jura, quæ diuturno interregno periisse vel conuenisse videbantur, revocaret. Non parum vero a Carolo, qui vicarium imperii agebat in Etruria, animo erat abalienatus, ac res in apertum bellum eruplura timebatur. Et licet a Romanis Pontificibus Gregorio X, Innocentio V, Adriano X, Joanne XXI, pertracta res fuisset, ut iidem principes multo concordiæ fœdere controversias deciderent; ejusmodi tamen consilia ob immaturam tot Pontificum mortem perducta in opus non fuerant, quamvis Siciliæ regis oratores sub Joanne ad prosequendum perficiendumque tractatum paratos obtulissent. Tridentinus enim episcopus, qui eam provinciam Rodolphi nomine gerebat, re infecta

¹ Eod. Cod. Vallic. pag. 98.

¹ Ead. pag. 98. — ² Ead. Ep. — ³ Ead. pag. 98.

abscessit, ac tum cardinales, qui Pontificiorum consiliorum participes extiterant, Rodulphum rogare, ne exercitum in Italiam transmitteret; neve ipse descenderet, antequam cœptus ineundi fœderis tractatus perfectus esset, qui secus retardandus abruptusve timeretur. Præterea flagitarunt ut Pentapolim atque exarchatum Ravennæ Ecclesiæ restitueret. Ad quæ obtinenda Martinum Cusanum e sacra Dominicana familia Rodulphum in Germania adire jusserunt :

48. *Rodulpho expeditionem in Italiam ante stabilitam cum Carolo concordiam paranti cardinales contrarii.* — « Miseratione divina episcopi, presbyteri, et diaconi sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinales, excellenti et magnifico principi domino Rodulpho regi Romanorum illustri, charissimo ipsius Ecclesiæ filio, salutem in Domino.

« Quamquam de vacatione sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ matris nostræ multipliciter anxiamur; quamquam illius consideratio corda nostra incessanter affligat, et filialis noster affectus ad eam ad illius provisionem utilem, quam totis præcordiis a Domino iustanter exposcimus, sic nos urgeat, sic universos conatus nostros vinculis solidæ charitatis astringat, ut nimirum a considerandis aliis quasi penitus abducamur; quia tamen totius orbis, et vester præcipue, ac aliorum Christianorum principum status pacificus nostris admodum insidet animis, continere non possumus, quin ad illum nostræ convertamus considerationis intuitum, et ad procurandum et conservandum eundem studiosæ sollicitudinis efficacem operam impendamus: præsertim cum ad id nostrorum patrum Romanorum Pontificum recentia exempla nos excitent, in quorum prosecutione cum de nostro consilio et deliberatione processerint, non solum eorumdem Pontificum factum prosequimur, sed et nostrum, sicut infrascriptorum series manifeste declarat.

« Novit siquidem excellentia regia, quanta felicis recordationis Gregorii papæ X tempore fuerit sollicitudine ac instantia laboratum ut vestris gressibus in via pacifica positis, vestræ promotionis negotium quietius procederet, et securius duce-
retur; ad quod, sicut nostis, varios idem Pontifex perutiles tractatus assumpsit, quos finaliter consummari ejus, prout Domino placuit, de hoc mundo vocatio non permisit.

« Quare venerandæ memoriæ Innocentius papa V, ejusdem Gregorii in papali dignitate successor, consulte considerans, quod tranquillitati status publici, et vestris præcipue commodis, quibus in hoc providere paterno intendebat affectu, expediebat ut tractatus hujusmodi ante vestræ serenitatis adventum in Italiam firmitate debita vallarentur, magnitudinem regiam duxit per Apostolicas litteras rogandam in Domino et hortandam, vobis nihilominus persuadens, ut quanto possetis celerius aliquos viros idoneos, pacem et concordiam gerentes in vobis, et a vobis plenum habentes ad præmissa man-

datum, ad eadem vestro firmanda nominæ curaretis ad suam præsentiam destinare: cum expediret omnino et suæ propterea voluntatis existeret, ut iter ad veniendum in Italiam non assumeretis; et si assumpseratis, nequaquam assumptum prosequeremini, antequam præmissa forent soliditate congrua roborata, venerabili fratre Bernardo episcopo, tunc electo Albiensi, ad vestram propter hoc præsentiam destinato, qui causas utiles et necessarias, (quæ) non immerito Pontificem ipsum Innocentium ad ista movebant, et voluntatem suam super illis, quamquam in prædictis litteris patenter expressam, manifestius aperiret quam ex affectu sincere consuluerit, et cum fratribus suis consulta deliberatione præhabita voluerit adimpleri. Tandem venerabili fratre Basiliensi episcopo, vestro tunc nuntio, ad Sedem Apostolicam accedente, ac eccellente principe domino Carolo illustri rege Siciliæ, charissimo ipsius Ecclesiæ filio, apud Sedem existente prædictam; præfatus Pontifex Innocentius laboravit sollicitè, ac diligenter interposuit partes suas, ut tractatus hujusmodi optatum exitum sortirentur.

« Sed eodem Pontifice Innocentio, sicut de dispositione processit Altissimi, cum incurrente infirmitatis articulum, in quo temporalis cursum vitæ finivit, tractatus ipsi desideratæ consummationis effectum consequi minime potuerunt.

49. « Insuper piæ recordationis Adrianus papa V, eidem Pontifici Innocentio in apostolatus succedens officio, voluit ut idem rex se conferret Viterbium pro memoratis tractatibus prosequendis, ubi venerabiles fratres... Sabinensem episcopum Joannem S. Nicolai in Carcere Tulliano, et Jacobum S. Mariæ in Cosmedin, diaconos cardinales, super prosecutione hujusmodi deputavit ». Horum duo postremi postea summi Pontifices renuntiati, quorum prior, ut dictum est, Nicolai III, aller Honorii IV nomen accepit. « Sed quia prædictus Pontifex Adrianus post promotionem suam brevissimo tempore supervixit, assumpta prosecutio ad id, quod prosequendum intendebat instantia, non pervenit.

« Demum felicis recordationis Joannes papa Vicesimus Primus ad apicem Apostolicæ dignitatis assumptus, licet libenter super hujusmodi tractatibus fuisset eorumdem prædecessorum suorum studia prosequutus; quia tamen nec præfatus Basiliensis episcopus, nec quisvis alius ad hæc transmissus, vel a vobis habens ad præmissa mandatum, vestro firmanda nomine, in Romana curia præsens erat; ipse desiderans præmissum negotium, scandalis et impedimentis quibuscumque submotis, ad pacificum et desideratum exitum devenire, ut processus vester quietior esse posset; et propter hoc laudabiles in iis eorumdem prædecessorum suorum semitas prosequens, magnificentiam vestram per suas litteras attente rogavit, et hortatus est in Domino Jesu Christo, ut cum omni festinantia, qua possetis aliquos viros ido-

neos pacis et concordiae zelatores, plenum a vestra celsitudine ad praemissa mandatum habentes, ad eadem vestro firmanda nomine ad ipsius praesentiam mitteretis: cum expediret admodum, et propterea suae voluntatis existeret, ut iter ad veniendum in Italiam non assumeretis: et si assumpseratis, nequaquam assumptum prosequeremini, donec eorundem tractatum exitu cognito, vobis ab eo super adventu vestro ipsius et Apostolicae Sedis beneplacitum per litteras speciales et nuntios certitudinaliter panderetur.

50. « Voluit quoque idem Pontifex Joannes, ut praenuntiaretis eidem, quando viros eos venturos ad suam praesentiam verisimiliter crederitis, ut interim procuraret, quod et praefatus rex de suis provideret propter hoc nuntiis destinandis, qui cum viris eisdem in curia Romana concurrerent, quo magis utrisque praesentibus in eorundem prosecutione tractatum processus efficax haberet; et nihilominus dilectum filium fratrem Bartholomaeum de Amelia de Ordine Minorum ad vestram celsitudinem destinavit, causas utiles et necessarias, quae ipsum non immerito ad praemissa efficaciter inducebant, et voluntatem suam super illis apertius expressurum, quam ex affectu puro consuluit, et nobiscum consulta deliberatione praehabita voluit adimpleri.

« Profecto intendebat huiusmodi praemissorum Pontificum Romanorum, et specialiter Innocentii et Joannis paterna provisio quieti status publici, et vestris, sicut in litteris eorundem exprimitur, singulariter volens providere profectibus, ut omni diligentia caveretur, ne per vestrum aut vestrae militiae, sive gentis adventum in Italiam, ad seditiosorum susurra, quibus, plusquam expedit, refertus est orbis, vel eorundem immisiones malevolas aliquid turbationis insurgeret, quod dictorum consummationi tractatum impediendi obviam ministraret. Verum licet et vos memorato Pontifice Joanne adhuc vivente, venerabilem fratrem nostrum Tridentinum episcopum propter hoc ad eandem Sedem duxeritis destinandum, qui eodem Pontifice Joanne, prout ille, qui aufert spiritum principum, permisit, de hac luce subducto, a curia praefata recessit; et nuntii praefati regis, propter hoc eandem Sedem e vestigio adeuntes, se pro parte ipsius regis paratos obtulerint ad eosdem tractatus prosequendos, et prout esset expediens, consummandos; tamen propter memorati obitum Pontificis Joannis, et ipsius episcopi Tridentini recessum, nullus in eisdem tractatibus potuit haberi processus, nec est de ipsis, prout desideramus, communibus utilitatibus satisfactum.

51. « O utinam, princeps inclite, toti orbi nobis et vobis fuisset ex alto concessum ut aliquo praedictorum Pontificum longiori vita donato, tractatus ipsi consummationem votivam et mundo perutilem recepissent! O utinam vel nunc nostris desideriiis et totius Christianitatis commodis an-

nuat divina clementia et celeriter, ut optamus, idoneum Ecclesiae suae pastorem indulgeat, cujus circumspicienda providentia, et provida circumspicentio ennetis Christianitatis occurrat incommodis, et in iis et aliis opportunum antidotum suae provisionis apponat! Sed ne interim quae per eosdem Pontifices, praecipue Innocentium et Joannem, de nostro consilio processerunt, non sine verisimili grandis conjectura discriminis, negligere videamur, eorundem Pontificum provisionem laudabilem de nostro consilio inchoatam imitatione, commodis publici status accomoda, prosequentes; serenitatem regiam affectuose rogamus et hortamur in Domino Jesu Christo, celsitudini vestrae attentius suadentes, quatenus aliquem, vel aliquos viros idoneos, zelatores tranquillitatis et pacis, plenum a vestra magnificentia mandatum habentes, ad tractatus eosdem prosequendos nomine vestro, Deo auspice, consummandos ad Sedem ipsam, quanto celerius poteritis, destinetis, vestrae magnificentiae litteras praemissuri, per quas eidem Sedi de adventus nuntiorum ipsorum tempore innotescat, ut memorati regis nuntios eodem tempore cum ipsis in eadem curia concurrere procureremus.

52. « Speramus enim in Domino et in omnipotentia virtutis ipsius, quod ipso, in cujus difione cuncta sunt posita, cui est in facili cuncta perficere sine cujusquam molimine tarditatis, misericorditer faciente, interim erit eidem Ecclesiae de pastore provisum, qui vestris et saepofati regis nuntiis, et praesentibus eisdem tractatibus solerter, prout expedire videbitur, intendet; et eos feliciter, auctore Domino, consummabit. Quaesumus autem et instanter exposcimus, ut quod de vestro adventu in Italiam, per eosdem praecipue Pontifices Innocentium et Joannem, de nostro, ut praemittitur, consilio sunt provisum, diligentius observantes nullam contra praemissam providentium intentionem in Italiam militiam, sive gentem medio tempore destinetis; facturi, quod huiusmodi militia sive gens iter non prosequatur assumptum, si forsam jam iter arripisset in Italiam veniendi; consultius attendendo, quod ex hoc contra votum et beneplacitum ipsius Sedis ac nostrum praemissis tractatibus non levis impediendi parari posset occasio, et iidem tractatus quam periculossime impediendi.

« Caeterum quae circa ejusdem Ecclesiae terras, et specialiter exarchatum Ravennae ac Pentapolim iidem Pontifices Innocentius et Joannes a vestra magnificentia per praedictos suos nuntios et litteras petierunt, nos cum precum instantia repentes, affectuose deposcimus et rogamus, nunc saltem celeri executione compleri. Advertat itaque regalis circumspicentionis industria presentem ipsius matris Ecclesiae statum, et beneficiorum ejus non immemor suae viduitatis incommodis, quibus ad praesens premitur, ab illis auxiliante divina potentia celeriter liberanda, filiali compatatur affectu.

Et ecce, dilecti filii, religiosum virum fratrem Martinum de Tuscan. Ordinis Prædicatorum, quem fide dignum perhibet religionis ipsa professio, ad vestram præsentiam destinamus, ut præsentibus vobis nostras litteras representans, quæ continentur in eis oraculo vivæ vocis exponat. Datum Viterbii Apostolica Sede vacante anno, etc. » Paruit¹ Rodolphus, et Conradum Minoritam misit, qui significaret se oratores ad conciliandam cum rege Carolo controversiam ad futurum Pontificem missurum. Ut vero repetita hæc iterum a Nicolao III imperia fuerint, paulo inferius dicitur. Quod ad Carolum attinet; extat in nostro Vallicellano Codice cardinalium senatus syngraphum², quo receptum ab eo pro Sicilia regno octo millium unciarum auri censum professi sunt. Utque similia jungamus, tum etiam Eduardum Anglorum regem debitum octennii retro evoluti censum persolvisse testatur³ Martini IV syngraphum, postea ipsi datum, cum de eo accepto regis rationibus tantum non fuisset: « De annuo censu mille marcharum argenti, in quo Ecclesiæ Romanæ teneri pro octennio jam transacto in festo B. Michaelis de mense Septembris tunc currente, anno Domini MCLXXVII terminato ipsi Romanæ Ecclesiæ fuit pro parte tua per diversas solutiones integre satisfactum, etc. Datum III non. Februar. anno I ».

53. *Præmissis solemnibus supplicationibus pro obtinendo probò Pontifice, compositisque inter cardinales discordiis, Nicolaus III eligitur Pontifex.* — Suspensi interim erant expectatione novi Pontificis omnium animi, ac toto orbe ad Deum preces fundebant Christi fideles, ut citius fluctuanti Ecclesiæ suæ rectorem præficeret: singulari tamen jure obstricti erant Romani, quos sacer cardinalium senatus, dum contrariis acti studiis sententiisque in eligendo Pontifice discreparent, urgendos censuit, ut divino numini ardentibus porrigerent preces ad tantum beneficium ab ipsius effusa clementia eliciendum; solemnique pompa religiosum sacerdotum certo die agmen instrui, ac supplicationes fieri præcepit⁴ (1).

« Miseratione divina etc. Dilectis filiis rectoribus Romanæ fraternitatis, salutem in Domino.

« Successor Apostolorum principis Christi vicarius, licet humano sit eligendus ministerio, a divina tamen est implorandus providentia, ut ille sibi vicarium eligat, ad cujus vices gerendas eligitur, ad cujus gregem regendum et dirigendum in salutis semita sibi deputatur. In tanto ita-

que ab ea munere perutilem ac necessariam provisionem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ obtinendo laboribus multis exactis, nec adhuc nostris desiderii optato impletis effectu, nostram circa hoc desideramus instantiam devotarum orationum opitulatione fulciri: sed præcipue cleri et populi Romani utriusque sexus, quorum est ad eandem Ecclesiam nota devotio, quorum ad id singularis concurrit affectio, quos ad hæc, tanquam peculiarrem ipsius Ecclesiæ populum specialius interesse sollicitat, et singulariter tanquam ipsius filios speciales invitat. Ideoque discretioni vestræ præsentium tenore mandamus, quatenus per vos et alios, quos ad hoc idoneos esse videritis, homines religiosos, et eosdem clerum et populum Urbis (in qua ipsius Apostolorum principis, cujus devote petimus successorem, et coapostoli ejus Pauli aliorumque Apostolorum sanctorum venerandæ reliquiæ promptiorem orantibus exauditionis gratiam repromittunt) ex parte nostra rogetis et sollicitetis, monitionibus ac exhortationibus inducat, ut ex totis præcordiis humiliato spiritu et corde contrito devotas orationes et sedulas fundentes ad Dominum, processionem nihilominus ad id die congruo propter hoc facturi solemnem, suppliciter ab ipsius clementia flagitent, et instanter implorent, ut ipse ejus omnipotentis nihil resistit, cui cuncta sunt facilia, celeriter per nostræ humilitatis ministerium de pastore idoneo Ecclesiæ præfata provideat: cujus opera et coram hominibus luceant, et in conspectu Altissimi placeant: cujus zelus sic in exequendis mandatis Domini ferveat, quod nunquam in illorum prosecutione torpescat. Datum Viterbii VII kal. Octobris anno Domini MCLXXVII, Apostolica Sede vacante.

NICOLAUS III.

Elapsis postea integris duobus mensibus, post varias controversias inter cardinales Gallicæ atque Italianæ nationis, cum suæ gentis Pontificem creare contenderent, ac discordiam auget nimia patrum libertas ob solutam Gregorii X constitutionem, Viterbienses tantæ impatientes moræ, cardinales, qui tum octo numero erant, prætorio civitatis includere; ac desolato orbi patrem dare coegerunt¹: « Nicolaus », inquit Jordanus², natione Romanus de Ursinis ». Et infra: « Electus est in festo B. Catharinæ Viterbii ». Et infra: « Proprium illi nomen fuit Joannes Cajetani. Fuit diaconus cardinalis tit. S. Nicolai in Carcere Tulliano, moribus valde compositus et discretus ». Prædixisse olim illi puero Pontificiam dignitatem S. Franciscum refert idem

¹ Ms. Cod. Vall. sig. lit. C. num. 49. pag. 66. — ² Eod. Cod. Vall. pag. 67. — ³ Mart. IV. tom. II. pag. 20. — ⁴ Cod. Vall. sig. lit. C. num. 49. pag. 99.

¹ Nicol. tom. I. L. I. Ep. 1. — ² Jord. ibid. Ms. Vat. sig. n. 1960.

(1) Dum electio futuri Pontificis ageretur, cum inter cardinales convenire non posset, Viterbienses ad urgendum cunctantes septem illos electores (nam totidem supererant) in aedibus publicis Viterbiansibus concluserunt, constitutionem de conclavi Pontificio, a Joanne XXI abrogatam, facto ipso innovantes. Ignotum id historicis, qui ad hæc usque tempora de rebus Pontificum Romanorum scripserunt, adnotavit, qui per hæc forte tempora scribebat, auctor Chronici Parmensis (Ber. Italic. tom. IX) qui in annum M.C.C.IX opus illud perdidit. MANSI.

auctor : « Cum esset puer, inquit ¹, pater ejus, qui erat de tertio Ordine, eum B. Francisco obtulit : et B. Franciscus ait, quod non esset frater habitus, sed futurus defensor Ordinis sui, et tandem dominus mundi ». Commendasse enixe ipsi infansulo suam familiam eundem sanctum divino colostratum lumine addunt Franciscani Annales ² : nec viri expectationem exitus sefellit. Aetate adultior in Eboracensi, Suessionensi, et Laudensi Ecclesiis sacerdotia gessit ³, atque in Urbe SS. Laurentii et Damasi, et S. Chrysogoni Ecclesias administravit ⁴ ; tum ab Innocentio IV diaconus cardinalis S. Nicolai in Carcere-Tulliano creatus, Minoritarum familiæ patrocinium et procuracionem sustinuit ⁵. Ab Adriano una cum episcopo Sabinensi et Jacobo S. Mariæ in Cosmedin diacono card. missus ⁶ Viterbium, ut cum Carolo rege Siciliae controversias gravissimas illum inter et Rodolphum regem Romanorum conciliaret : deinde a Joanne XXI archipresbyteratu in Basilica principis Apostolorum donatus est. Emicabant in eo jam futurae magnitudinis atque ingenium virtutum signa, ob quæ his elogiis idem Joannes illum in Diplomate Pontificio ⁷ exornavit : « Allendentes nobilem non incognitæ mundo tuæ magnitudinem bonitatis, quæ a teneris annis de virtutum crescentium meritis continua famæ incrementa suscepit ; quodque dator bonorum omnium te illius circumspicionis eminentia insignivit, quod noveris recensere præterita, præsentia prudenter disponere, ac futura consultius providere ; et propter hæc confidenter onus curæ ipsius Basilicæ, quæ tuo noseitur indigere regimine, cum omnibus jurisdictionibus, juribus et pertinentiis suis, qui nuper in eadem Basilica per obitum bonæ memoriæ S. Angeli diaconi cardinalis vacavit, tibi conferimus et providemus, etc. Dat. Viterbii XV kal. Novem. Pontificatus nostri anno 1 ». Eo munere affectus ad redintegrandum in ea Basilica rei sacræ splendorem, ac perpoliendos sanctioribus institutis canonicorum mores nonnullas leges edidit ⁸, quas postea suscepto Pontificatu auxit ⁹. Excitatus igitur ad Apostolicum solium Nicolaus Carolum Siciliae regem de sua electione fecit certiorum ¹⁰, atque ob morbum, quo tentari eum audierat, solatus est. E quibus amoris notis insignibus litteris colligitur non eum mox, ut nonnulli propter Gallorum cardinalium ambitum tradunt, abalienatum animo fuisse, sed ob aliam potius rationem, quam ex S. Antonino ¹¹ et alias anno sequenti referemus subinfensum extulisse.

« Nicolaus electus episcopus, etc. regi Siciliae illustri.

« Incensus sinceræ charitatis affectus nec legi facile potest subijci, nec consuetudinis cuiusquam regula coarctari. Quis autem sic incenditur, ut patrum excedat ? Hic proculdubio, fili charissime, a nobis exegit, ut Ecclesiæ Romanæ, quæ solet ex more servare, quod litteræ, novam promotionem Romani Pontificis nuntiantes, alios ipsius præsertim ad principes, litteratorum procedant visitationis affatus, observantia non servata, excellentiæ tuæ prius scriberemus ut pater, quam nos, prout et ex alto permissum, in tuum et universalem patrem nuntiarem assumptum. Ad nos siquidem perlato rumore de febrili dyscrasia, quæ te diebus aliquibus dicitur molestasse, simul et multæ sollicitudinis se ingressit instantia, ut de voliva incolumitate tam chari filii patris votis indubia satisfaceret certitudo. Propter quod dilectum filium magistrum S. celsitudinis tuæ nuntium, ad tuam præsentiam cum celeritate, quam novitas hujusmodi nostræ assumptionis, nec occupationibus vacua, nec a concurrentium tumultibus aliena permisit, duximus remittendum etc. Dat. Viterbii ». Confirmant etiam superiora aliæ litteræ, quibus monuit, ne receptam valetudinem nimis curis obruit. Cum vero Carolus Salerni princeps Nicolao litteris significasset, incredibili se illius adeundi salutandique cupiditate teneri, rescripsit Pontifex, ne Sicilia discederet, dum ipsius pater adversa valetudine tentabatur : expectandam occasionem, qua votis obsequi posset.

Non diu hæsit Viterbii Nicolaus, sed Romam se contulit, ut solenni ritu Pontificalibus ornamentis cingeretur. Ubi antequam celebraretur pompa, litteras pridie id. Decembris ad Rodolphum regem Romanorum misit, ut trepidanti Italiae consuleret.

54. *Prædecessorum exemplo Rodolphum ab ingressu in Italiam revocavit monens eum, ut oratores mitteret.* — Imminabat enim tum temporis, ut paulo superius insinatum est, gravis discriminis metus, ne Rodolphus nimirum ad repetenda revocandaque jura imperii in Italiam veniret, bellumque Carolo ob Etruriæ gestam præfecturam moveret : cum maxime veterum partium odio plures imbuti grave aliquid molituri timerentur. Et quidem ad ea disciendenda pericula Romani Pontifices, Gregorius, Innocentius, Adrianus, et Joannes, ac vacante Sede nuper cardinalium senatus pluribus legationibus missis, cum Romanorum rege egerant, ut prius cum Carolo fedus firmaret et controversias dirimeret, quam exercitum in Italiam transmitteret : et licet conficiendæ rei provincia ab utroque principe nonnullis oratoribus tradita esset, repentina tamen Pontificum morte cepti tractatus consenuerant, quos Nicolaus redintegrande studuit, hisque litteris Rodolphum hortatus est, ut viros pacis amantes mitteret : atque Innocentii, Joannis et cardinalium collegii exemplo exarchatum Ravennæ ac Pentapoliem Ecclesiæ restitui postulavit.

¹ Jord. ibid. — ² Wading. in Annal. tom. 1. an. 1222. num. 3. et tom. II. an. 1277. num. 2. — ³ Nicol. tom. 1. l. 1. Ep. L. et reg. post eand. Ep. — ⁴ Cod. Ms. Vallie. sig. lit. C. num. 49. p. 97. — ⁵ Jord. ubi sup. Wad. in Annal. hoc an. num. 2. et alii. — ⁶ Ms. Vallie. sig. lit. C. num. 49. pag. 63. — ⁷ Ibid. pag. 95. — ⁸ Ext. apud Joan. XXI. l. 1. Ep. CLII. — ⁹ Tom. 1. l. II. Ep. CX. — ¹⁰ Cod. Vallie. sig. lit. C. num. 49. pag. 51. — ¹¹ S. Anton. l. I. p. tit. XX. c. 3. § 4.

« Nicolaus, etc. regi Romanorum illustri.

« Solet nota principum animo, ut pauca saltem exprimamus e multis, obstruere ora iniqua loquentium, quarerentium inter ipsos suis susurris disseminare discordias, dissensionum accendere incentiva. Solet guerris indicere terminum, pacem inducere sublitio, quietem et securitatem publicam preparare. Hinc itaque inter te ac charissimum in Christo filium nostrum Carolum Siciliae regem illustrem primo felicis recordationis Gregorii PP. X studiis imitam, ac postmodum successorum ipsius Romanorum Pontificum nequaquam prosecutione sollicita destitutam, tanto ferventiori desiderio cupimus perfecta consummatione donare, quanto illam utiliore advertimus, quanto ad eam studio pervigili procurandam eorundem Pontificum prædecessorum nostrorum imitandis invitamur exemplis. Hujus quippe nostri ferventis desiderii nos sic urget instantia, ut nec nobis nec fratribus nostris (quos provisioni Ecclesie cum sollicitudine multa vacantes, clausura diutina non leviter molesta vexarat) quietem aliquam satis necessariam indulgere permiserit, nec observantias Ecclesie Romanae solitas observare. Hinc præter ipsius Ecclesie morem, secundum quem solent litteræ Apostolicæ, promotionem Romani Pontificis nuntiantes, præsertim ad principes, quascumque alias ipsius Pontificis prævenire nos celsitudini regie patrem prius paternis exhibemus affectibus, quam litteratoriis ad hoc conceptis affatibus nuntiemus. Vocati siquidem, licet impares meritis, ad Apostolatus officium, in crastinum vocationis hujusmodi, fratribus nostris convenientibus una nobiscum, post consuetum charitatis alloquium ad eosdem, considerationem nostram confestim ad præmissa convertimus et deliberatione præhabita, communi voto prosecutioni cæptorum de hujusmodi unione inter te et memoratum regem consummanda tractatum deliberavimus instanter et celeriter insistendum.

« Et licet eorum, quæ circa tractatus eosdem et adventum tuum, gentisve tuæ in Italiam per prædecessores ipsos, dictorum quoque fratrum nostrorum collegium, de quorum numero tunc eramus, regali magnificentie fuere suggesta, sit forsitan repetitis audientibus onerosa; nos tamen ideo illa repetenda censuimus, ut ex ipsis eorundem Pontificum, fratrum, nostrique manifestius te inducat assumenda votorum identitas, ad eadem liberaliter proseguenda instantius te inducat, cum tantorum tam concors, exacta deliberatione præmissa, tuæ celsitudini toties repetita suggestio evidentius arguat, quam ad eam Dei beneplacitum et zelus ad tranquillitatem publicam rectus ac debitus exhortantium et suggerentium animos coegerunt. Pluribusque interjectis, quibus exponit quanto studio Romani Pontifices contenderint a Rodulpho, aut antequam in Italiam traduceret exercitum, firmissimo fœdere cum Carolo rege Siciliae inito controversias componeret; utque Gre-

gorium huic rei navantem operam mors occupavit; miserit eam ob causam Innocentius V Bernardum designatum episcopum Albiensem, legaverit Adrianus ipsemet Nicolaum tum diaconum cardinalem una cum Sabinensi episcopo et Jacobo S. Marie in Cosmedin Viterbium, ut cum rege Carolo de conciliandis controversiis agerent; intermissum ob Adriani mortem tractatum Joannes XXI misso ad Rodulphum Bartholomæo de Amelia Minorita redintegravit, urseritque, ne ullæ in Italiam copie, quæ tumultus concitaturæ essent, traducerentur; Tridentinus vero episcopus, extincto Joanne, abcesserit, nec Caroli oratores cæpta promovere potuerint; ac tum cardinales institerint cæptis, missoque in Germaniam Marino Ordinis Prædicatorum religioso viro exarchatum Ravennæ et Pentapolim repetierint, promissumque sit a Rodulpho oratores ad rem omnem componendam legatum iri; tum subjungit Nicolaus:

55. « Cum igitur humilitatem nostram ad gerendum in eadem Ecclesia pastoris ministerium provisio, seu forsitan potius permissio divina vocarit; nosque ut tractate inter te ac memoratum regem unionis, orbi tam utilis et Christianitati, ad ipsius exaltationem, Deo auspice, promptiorem per necessaria fœdera consummentur, semper gesserimus hactenus, eoque nunc plenius geramus in votis, quod id sigularius ad nostrum novimus officium pertinere; serenitatem regiam monemus, rogamus, et hortamur attente in Domino Jesu Christo, sincero tibi suadentes consilio et salubri, quatenus tot et tantorum in idem cum discussione ac deliberatione perpensa convenientium preces, monitiones, exhortationes, suasiones, et consilia prudenter attendens: et ea proinde utilia et salubria non indigne supponens, illisque consultius acquiescens; aliquos solemnes nuntios, juxta præmissam dicti tui notarii assertionem, earundem litterarum tuarum adminiculatione suffultam, quos ad hujusmodi consummationem tractatum Dei timor, et publicæ utilitatis ac tranquillitatis amor afficiat; cum pleno mandato ad tractatus eosdem tuo nomine prosequendos, consummandos pariter et firmandos ad Sedem eandem, sublata qualibet, prout opportunitas curiose captanda permiserit, dilatione transmittas, tuis prænuntiaturis litteris, quando eos ad ipsam Sedem æstimes verisimiliter perventuros, ut procuretur qualiter uno eodemque tempore inibi concurrant sæpèfati regis nuntii cum eisdem; interim tamen contra præmissam provisionem et intensionem providentium, in Italiam jam non venturus, nec missurus aliquam militiam sive gentem. Et infra: « Petitionem autem super ejusdem Ecclesie terris, ac specialiter exarchatu Ravennæ ac Pentapoli, regali excellentie toties inculcatam, absque ulteriori procrastinatione rogamus et petimus efficacis executionis promptitudinem adimpleri. Cæterum ad præmissa, licet presentium serie satis expressa, verbo serius exprimenda, tuisque pressius imprimenda præcor-

diis ; necnon et causas quæ nos, dictos prædecessores, et fratres nostros ad eadem non immerito induxerunt ; prædictorum, Albinensis episcopi et fratris Bartholomæi jam tibi ministerio revelatas denuo repetendas, eundem fratrem, regali excellentiæ non ignotum, consulto deliberamus destinare, et repetita ejus missio nobis, et eisdem fratribus nostris ipsum acceptum perhibens et habita de ipso notitia, sibi apud te audientiam benigniorem obtineant, et certiore fidem haberi ejus relatibus in præmissis, etc. Dat. Romæ apud S. Petrum, II id. Decembris, etc. » Confectam iis legibus inter Carolum et Rodolphum pacem, ut Carolus Etruria cederet ; ac pariter Rodolphum repetenti Pontifici exarchatum, ac plures alias urbes restituisse, sequenti anno videbimus : nunc de aliis Pontificiis curis pro sapiendis inter reges bellis dicere pergamus. Cum instructum a Philippo Gallorum rege in Alfonso Castellano belli apparatus rumore nuntio accepisset, concepto ingenti dolore mala imminetia consilio infringere decrevit Nicolaus, regemque Philippum¹ monuit, ne Gallorum arma expugnandis Sarracenis consecrata in Catholicum principem converteret : sese totius rei componendæ provinciam legatis imposuisse.

56. *Studium Nicolai conficiendo pacis Philippum inter et Alphonsum.* — « Nicolaus, etc. regi Franciæ illustri.

« Quanto ex potestate Apostolorum principi ejusque successoribus a Domino tradita, humilitati nostræ ad promovenda commoda regia dispendiaque vitanda liberior concessa est ex caelesti permissione facultas, tanto noster affectus ad claræ memoriæ patrem tuum regem, regnumque Franciæ in nobis radicalus ab olim ad tuam regalem excellentiam et ejusdem regni statum provehendos ad prospera et a quovis discrimine præservandos ferventior inardescit : adeo ut sui fervoris instantia nec nobis, nec fratribus nostris, quos provisioni Ecclesiæ cum sollicitudine multa vacantes clausura diutina non leviter molesta vexarat, quietem aliquam, quanquam satis necessariam indulgere permisit, nec observantias Ecclesiæ Romanæ solitas observare. Hinc præter ipsius Ecclesiæ morem, secundum quem solent litteræ Apostolicæ promotionem Romani Pontificis nuntiantes, præsertim ad principes quoscumque, alios ipsius Pontificis prævenire, nos celsitudini regiæ patrem prius paternis exhibemus affectibus, quam litteratoriis ad hoc conceptis affatibus nuntiemus. Vocati siquidem, licet impares meritis, ad Apostolatus officium, in crastinum vocationis hujusmodi fratribus ipsis convenientibus una nobiscum, post consuetum charitalis alloquium ad eosdem amaram nobis et eis discordiam, quam inter te ac charissimum in Christo filium nostram regem Castellæ ac Legionis illustrem pacis æmulus tuis et illius, imo potius

Christianitatis per te potissime ac ipsum contra hostes fidei ampliandis profectibus invidens, excitavit ; ante omnia obtutibus nostræ considerationis expandimus animarum pericula, strages corporum, damna rerum, impedimenta negotiorum Domini, tuam singulariter expectantium potentiam promotricem, quæ nisi eam virtus præcedat Altissimi, proculdubio eadem discordia comminatur, in multa mentis amaritudine recensentes : specialiter autem tuam ejusdemque tui regni ob præmissam, ut intelleximus, excitata discordiam considerata commotio, eo gravius nos anxiat et conturbat, quo eam periculosiorem advertimus, et si veritati non pareatur, multorum judicio a laudabilibus progenitorum tuorum semitis alienam.

57. « Numquid enim Gallicanæ potentiae gladius in Catholice fidei professores vel limari consueverat, ut terreret ; vel acui, ut feriret ? aut Christianum sitire vel effundere sanguinem, seu Catholica regna subvertere, vel etiam conculcare, in Christi blasphemias ad ipsius exaltationem fidei et dilatationem Christiani cultus limatus hucusque potius et acutus ? Hæc, fili charissime, quæsumus, tecum ipse considera, consultius tecum pensa, et salubribus nostris monitis et consiliis ex singularitate charitatis ad te filium prædilectum procedentibus acquiesce, etc. Dat. Viterbii IV non. Decembris anno I ». Provocavit simillimis litteris¹ Alfonso novus Pontifex, ut ad pacem cum Philippo contrahendam facilem se præberet : aliisque² ipsi inculcavit, ut belli causam removeret ; eo enim expeditionem in Sarracenos Africa, qui Babylonis armorum fœdere ad opprimendos Christianos Syros conjuncti erant, averti questus est ; tum maxime cum Terra-Sancta magnam de illius bellica virtute auxilii spem concepisset. Eodem argumento ad Simonem tituli S. Cæciliæ presbyterum cardinalem Apostolicæ Sedis in Galliis legatum³, atque Hieronymum et Joannem summos Prædicatorum et Minoritarum præfectos⁴ litteræ datæ sunt.

58. *Nicolai tiara redimiti Encyclicæ ad præsules et principes litteræ.* — Gesta a Nicolao fuere superiora, antequam Pontificales infulas solemniter acciperet : quæ pompa, exeunte anno die S. Stephano sacra, celebrata, ut refert Bernardus⁵ : « Nicolaus III, natione Romanus, de domo Ursinorum, electus fuit in papam in Viterbio in festo S. Catharinæ, fuitque Romæ in Basilica S. Petri in festo S. Stephani in die Dominica coronatus anno Dom. MCLXXVII ». Consentit Bernardo Ptolomæus⁶ Lucensis, qui ptura de cardinalibus a Nicolao creatis addit, eujus verba afferenda visa sunt : « Anno, inquit, Domini MCLXXVII, in festo S. Catharinæ, Nicolaus III in cathedra Petri sedit. Ille de genere Ursinorum Urbis Romæ dictus est

¹ Tom. I. l. I. Ep. cur. IV. et Cod. Vall. sig. lit. C. num. 49. pag. 51. — ² Eod. Cod. pag. 51. — ³ Tom. I. l. I. Ep. cur. V. — ⁴ Ibid. Ep. VI. — ⁵ Bern. in Chr. Rom. Pont. — ⁶ Ptol. Luc. Hist. l. XXIII. c. 26.

¹ Ibid. l. Ep. cur. III. et Cod. Vallie. sig. lit. C. num. 49. p. 51.

primo dominus Joannes Gaytani, et diaconus cardinalis tit. S. Nicolai in Carcere Tulliano. Hic statim vadens Romam, ubique sacerdos factus, in Basilica S. Petri, in festo B. Stephani, in die Dominica, eodem anno coronatus est ». Et infra : « Hic fuit multum compositus in moribus; unde apud multos *et composito* appellabatur de pulchrioribus clericis mundi. Commendabatur etiam de magna prudentia et matura responsione. Religiosos multum dilexit et fovit, et specialiter fratres Minores et Prædicatores, sed in promotione cardinalatus æqualiter se habuit. Minores et Prædicatores : quia duos cardinales fecit de Ordine Prædicatorum, videlicet fratrem Latinum nepotem suum, filium sororis, qui fuit vir excellentis vitæ et egregius prædicator, et factus est episcopus Ostiensis. Alius fuit frater Rubertus de Bilibi magister in philosophia, et magister in theologia, et super utramque doctrinam fecit optima scripta, sed præcipue super totam logicam novam. Hic prior provincialis in Ordine suo, deinde factus est archiepiscopus Cantuariensis, et postea factus est episcopus Portuensis. Fecit et duos fratres Minores, unus fuit frater Bentivenga de Tuderto, quem habebat familiarem in domo sua, et confessorem, et inde factus est pœnitentiarius major, et episcopus Albanensis. Alius fuit Joannes (Hieronimus) qui postea fuit Nicolaus IV. Cum istis autem fuerunt alii quinque, inter quos unus fuit dominus Jordanus germanus suus, vir magnæ excellentiæ et innocentæ, et dominus Jacobus de Columna vir magnæ maturitatis et innocentæ, et religionem amplexans. Hanc autem ordinationem celebravit primo anno Pontificatus sui, qui in sequentem incidit, Christi nimirum MCLXXVIII ».

Susceptis porro Ecclesiæ gubernaculis Nicolaus Pontificiæ Bullæ hanc sententiam pro Apostolico Symbolo adscripsit ¹ : « Miserere mei Deus, miserere mei »; ac prædecessorum more atque instituto, ineunte sequenti anno, Encyclicas litteras ad Christiani orbis præsules scripsit, quæ in hunc annum quo tiara Apostolica est redimitus, conferendæ visæ sunt, ne eadem repetere cogamur : quæ quidem in Ms. nostro ² Vallicellano Turonensi archiepiscopo, in Vaticano ³ vero Senonensi et suffraganeis sunt inscriptæ :

« Nicolaus, etc.

« Nuper felicitis recordationis Joanne papa prædecessore nostro apud Viterbium, ubi tunc cum sua curia residebat, ab hac luce subtracto, et ipsius corpore in Viterbiensi Ecclesia cum exequiarum solemnitate debita tumultato, tandem nos et fratres nostri, quibus nos tunc officii quo ad hoc annumerabat æqualitas, in palatio episcopali convenimus, propensiores diligentiam consideratæ provisioni, Ecclesiæ impensuri. Et quamquam ille, qui cælesti dat concentui harmoniam,

nos sub clausura eadem habitantes in unum ad utilem provisionem ipsius Ecclesiæ obtinendam, prout singulorum habebat assertio, unanimes fore sua pietate concesserit; ad consummationem tamen provisionis, ejusdem alto suo et secreto consilio, dare aliquandiu distulit spiritum unitatis : sed demum in die B. Catharinæ missarum solemnibus cum invocatione sancti Spiritus celebratis, iidem fratres in humilitatem nostram, utinam non exorbitante judicio per viam scrutinii concordantes, nos tunc S. Nicolai in Carcere-Tulliano diaconum cardinalem ad conscendendam Apostolicæ dignitatis speculam unanimiter elegerunt; nobis vestem ponderis universum orbis ambitum continentem non offerentes tantummodo, sed etiam cum importuna instantia ingerentes. Verum ut rei gestæ seriem succinctus sermo pertranseat, nedum defectus eosdem ad humiliationem nostram gestimus exprimere, sub humilitatis specie notam elationis, seu qualiscumque jactantiæ ingerat seriosa repetitio veritatis; nos gradus altitudinem, et oneris imminuentis tantæ altitudinis, ascensori molem nobis in cardinalatus officio experientiæ longæ participio non ignotam, attenta meditatione pensantes, eligentium et offerentium instantiæ insufficientiæ nostræ imparitatem objecimus debilitatem nostram, dictante conscientia, oblatis impari, cum repetita multoties relaxationis supplicatione humili allegantes.

59. « Cumque nec sic cessaret inslans fratrum importunitas eorundem, sed vim inferens nostro proposito vehementius collegii jussus urgeret; nosque violentiam patientes clamarem lacrymis, nec esset qui audita exauditionis audiret; vociferaremur gemitu, nec foret, qui remissionem injuncti oneris benigno judicio indulgeret : ad illum oculos mentis ereximus, qui sicut præmittitur, Ecclesiam, quam per se fundavit, non negligit regere per seipsum : sed quam pie condidit, pie regit. Et quamquam de insufficientia nostra timentes, de superabundantia tamen omnipotentis suæ confisi, humeros summo superhumerali subjecimus, et humiliter jugum subivimus Apostolicæ servitutis; sperantes quod ipse, qui Petri pedibus marinos vortices inclinavit, ut iter liquidum humanis gressibus solidum præberet obsequium; nobis, quos, licet indignos, illi sua constituit dignatio successorem, in nostri executione ministerii humiliabit per suæ virtutis potentiam colla tumentia superbiorum, et lapsus in delicta labentium cohibendo, eos in bonorum stabilitate operum solidabit. Ad quod efficaciter obtinendum attente orationum vestrarum suffragia imploramus, universitatem vestram monentes, rogantes et obsecrantes in Domino Jesu Christo quatenus diligentius attendentes, quod ad tanti ponderis sarcinam supportandam pervigiles cooperatorum esse vos exigit, vobis in vestris gregibus sollicitudo commissa in hujusmodi cooperationis ministerio exequendo super greges eosdem solli-

¹ Formul. Mar. Ebul. Ms. Vat. bibl. pag. 56. — ² Ms. Vall. bibl. sig. lit. C. num. 49, pag. 65. — ³ Nicol. tom. I. I. I. Ep. I.

cite vigilantes, debilitati nostræ devotarum orationum, et placationum uberum frequentibus oblationibus assistatis : ab eo, qui nobis sarcinam eandem imposuit, seu potius forsitan imponi permisit, supplicationibus devotis et sedulis implorantes, ut qui ex eisdem nostris defectibus sub illius onere premimur, ipsius munere sublevemur; nobisque ipse honorum largitor omnium sic illam ad sui nominis laudem et gloriam, nostram populique sui salutem portare sua pietate concedat, quod eadem pia mater Ecclesia filios suos numero et merito nostris multiplicari temporibus gloriatur. Cæterum fratres et filii affectum vobis charitatiæ benignitatis expandimus, et sinum charitatis solidæ aperimus, proponentes in quibus cum Deo poterimus honori vestro deferre, ac vestra et Ecclesiarum vestrarum commoda, pro quibus ad nos recurrere cum securitate poteritis, in promptitudine benevolentiae promovere, etc. Datum Romæ apud S. Petrum XVIII kalend. Februarii anno 1 ».

60. Transmissæ sunt, immutatis nonnullis sententiis, eadem litteræ ad reges ac principes ¹, quibus iis humanissime officia Pontificia detulit, hortatusque est, ut operam ad pietatem propagandam conjungerent. Inter cæteros vero Michaeli Palæologo Græcorum imperatori porrectæ fuere sequenti anno : quibus ille acceptis, ut paribus cum Nicolao certaret officiis, has humanitatis et observantiæ singularis notis illustres novo Pontifici dedit ²; utque sibi Apostolicam opem ad imperium egregie moderandum suppeditaret, est deprecatus :

« Sanctissimo et beatissimo primo et summo Pontifici Apostolicæ Sedis sacrosanctæ Ecclesiæ veteris Romæ universali papæ, in Christo Deo reverendissimo et specialissimo patri nostri imperii domino Nicolao Michael in Christo Deo fidelis imperator et moderator Romæorum, Ducas, Angelus, Cominus, Palæologus filialem obedientiam Apostolicæ benedictionis, et orationum postulationem.

« Si mihi, o divinum et sacrum caput, dignum et æquale totius angelici chori honore per omnia exprimere non est leve, quanta lætitia corporis, et exultatione animæ fui repletus ex insinuatione litterarum vestræ Apostolicæ sanctitatis, deprementium ad Apostolicam Sedem vestræ sanctitatis gloriosum ascensum, quem pridem fama volatilis satis jucunde consperserat ad universalem notitiam et audientiam devotorum, vestræ paternitatis benignitas non miretur. Non enim erat hujusmodi annuntiatio extranea spei meæ imo certissima, dum hujusmodi omnes communiter faterentur et concorditer asserebant. Si vero secundum Deum est sententia, utique et secundum Deum hæc existit, et non oportet de hac opinione aliquid aliud

cogitare, nisi Deum existere attributorem et causam. Hujusmodi igitur gratia confidenter habebam, et vos fore commode veraciter expectabam, quem superna providentia eligeret, et ut lumen splendidum egressum de vero lumine ostenderet orbi terræ, quibus mediantibus meipsum beatificabam in Domino. Congaudentem habeo sane illum in operibus prævium, de quo ante nullatenus dubitabam, suscipiens fines infallibiles spei mei, quibus etiam ante finem, ut jam recepisse ultra modum delectabar, nec in aliquo contristabar. Sed agnoscens vos fore in divinis sapientes, et secundum Christum, Dei et hominum mediatorem, nihilominus in humanis et omne quod extra spem admiratur, et omne quod spe accidit, et ante factum diligitur, et in fine beatificatur, et amplius diligitur affectanter ad se attrahens experientiam, dans et recipiens ad invicem primæ affectionis effectum. Extendimus præterea, beatissime pater, animæ specialem affectum : nunc autem totum meipsum sanctitati vestræ humiliter recomendo, et etiam represento, et inclino intellectualiter caput meum : et incumbens in sinu vestræ Apostolicæ benedictionis, orationes postulo ; et osculans manus sacras Apostolicam vestram sacram benedictionem assumo. Latres siquidem vestræ sanctissimæ paternitatis prout decuit, expediti ad vestram affectatam præsentiam, utinam prospere revertuntur, quibus quædam de plurimis, quæ in meis intimis resident, de ipsorum probitate confisus, attenta conversatione, quam hactenus contraxerunt, commisi fideliter vestræ sanctitatis audientiae referenda cum aliis, quæ viderunt oculis et auribus audierunt. Super quibus benigniter obsecro, ipsis a vestra piissima sanctitate benevolam audientiam impertiri. Et quia Dei nostri sunt opera, vos, qui vere in terris, quæ Dei sunt, Deo redditis, et in cælo non prætermittatis hujusmodi, pie pater : sed cognita veritate mihi devoto filio vestræ Apostolicæ sanctitatis, quæ sunt terreni Cæsaris ut excelso Cæsari persolvam cum fenore, assistatis ope, benedictionibus, consilio et favore, ut reprobantium opera nostro subsidio irritentur. Cælestis omnipotens Deus sanctitatis vestræ processibus præbeat misericordiae largitatem, ut per cuncta, quæ agitis, æternæ gloriæ serviatis ».

61. *Græcorum ad Nicolaum gratulationes.* — Insignes etiam sunt Joannis Becci patriarchæ Græcorum Catholici litteræ, quibus Nicolao Sedis Apostolicæ fastigium conscendisse est gratulatus.

« Sanctissimo et beatissimo summo Pontifici Apostolicæ Sedis veteris Romæ universali papæ domino Nicolao, Joannes miseratione divina patriarcha Constantinopolitanus novæ Romæ, et quod sub nobis est Concilium sanctum salutem in Domino, et debitam inclinationem, et orationum postulationem.

« Recepimus litteras vestras, o divinissime domine pastorum pastor, omniumque præsentium

¹ Ep. II, et post ead. Formul. Mar. Ebul. pag. 22. num. 138. Col. Vall. c. 49. pag. 66. -- ² Ext. apud Nicol. tom. I. l. I. pag. 101. num. 157.

supereminens praelatorum. Nec est dicendum, quanta letitia repleti simus: cognovimus namque, quod Deus honorum omnium largitor non magnificentiae vestrae Sedem, sed Sedi sanctitatem vestram potius condonavit, ut ipsa siquidem per eos decoraretur amplius et ornaretur. Et quamquam prius sanctitas vestra omnibus esset nota, praevenerit enim fama pennas extendens, et volans ubique quae non cognoscentibus ea, quae sunt vestrae maximae sanctitatis, manifesta et cognita demonstravit; magis cognoscat tamen amodo ac diligentius quilibet usus materia ampliori, et melius quam ante vos beneficientem unicuique specialiter ac communiter omnibus ex operibus festinantem maximum, et primum Pontificem Dominum nostrum Jesum Christum propensius imitari. Confidit proculdubio nostra humilitas, quod hoc procedit ad perfectissimum complementum: nec minus putamus, quod in hoc concordant quicumque sapientes ex praecedentibus futura imaginantur. Si enim autequam ascendissetis ad superexcellentem altitudinem omnium dignitatum, in vobis tanta aderat praeter omnibus excellentia bonitatis, ut vobis quis non posset ferre in aliquo comparari, quanto magis decet vos nunc indutos magnitudine tali, utiliora operari et meliora? Qui vero, nondum ad gradum perfectionis perveniens, tanto bonorum operum lumine refulgebat, ut persuaderet in ipso videntes patrem gloriari caelestem, hic idem ad superlativum ascendens quomodo non apparebit lucidus ac apertius relucebit, omnes a longe attrahens ad se, quemadmodum candelabrum in alto positum iis, qui longe sunt, resplendet, et ipsos ad se convocat ex fulgore? Non enim idem candelabrum tantum ex iufimis vel de terra refulget, quantum si super modum vel in altissimis producat. Unde et propheta super candelabrum aureum videns candelam, duo ostendit, ignem videlicet descendere gratiae a Patre luminum, et quod est natura ignis supstantis nobis ex supernis lucidius relucere. Quis ergo ea, quae diximus, in mente habens, non replebitur laetitia spirituali, ut promptissime ad Deum tanquam huiusmodi largitorem gratiarum referat actiones, ac sibi postulet, ut qui tale bonum condonavit, conservet ipsum aeternum, et sicut ipsam perfecit, ita conservet illud ad communem utilitatem? Quis non super huiusmodi jubilet? et quis poterit de istis non gaudere? Humilitas vero nostra nunquam alias jucundius Deum magnificavit, sibi adscribens omnia, et glorificans procurationem suam maxime ac provisionem, per quem semper utile suis dispensans in huiusmodi nuper factis, opportunum nullatenus praeterire dimisit, venientique ad totam Ecclesiae constitutionem ad ea, quae damni essent, aliquatenus extenderentur ipsi viri Dei. Quomodo enim viris tam egregiis in unum congregatis, inter quos Deum fuisse nullus dubitat, opportunum lateret? Non oportuit hoc fieri, et ideo non est factum.

62. « Et licet vestra maxima sanctitas in sacris litteris ad nos missis vos indignos voluerit nominare, nosque ad orationem provocaveritis, et supplicationem, ut Deus vos tanquam dignos efficiat; nos tamen diligenter cognoscimus, quod nil aliud sunt huiusmodi nisi verba mansuetudinis et humilitatis: imitamini namque omnium Dominum ac Deum Jesum, a quo vobis tanta gratia est largita, et amplectivum; modestiam et mansuetudinem, et commune exemplum humilitatis vos proponitis: cum non sit alius dignus ad administrationem gubernationis Ecclesiae, quam vestra sapiens a Deo sanctitas, quam digne estis ad hoc et vere dicere possimus, superdigni. Quomodo ergo unquam orationem talem fondemus pro vestra Apostolica honorabilitate, cum magis vestris sacris orationibus indigentes affectemus quotidie ipsas habere tanquam bonum viaticum ad salutem? Deus itaque per suos speciales ministros eligit quem vult, et vincens cum quanta quis dicit virtute, quae multorum sunt omissis consiliis, suam perficit voluntatem. Sicque constituit in Ecclesia illum, quem elegit: et fuit hoc donum perfectum et gratiam omnibus donans ac utilitatem. Unde nos vestras paternas litteras intelligentes, de hoc intimantes, filialiter recepimus ipsas tanquam omne bonum annuntiantes; supplicantes propensius vestrae sanctissimae paternitati, quatenus de nobis cum aliis, qui inter vestros filios reputantur, memoriam facere velitis in sacris ad Deum supplicationibus vestris, ut ipsis adjuvantibus ac foventibus bene gubernare possimus populum nobis a Deo creditum; imo ipsum conducere in operibus Deo placentibus et salutaribus, atque caetera in pace secundum Deum, et firmam patientiam ac quietudinem ipsi populo acquiramus, negotiantes ipsum ad manus pastoris omnium Domini Dei salubriter pervenire: qui dignetur nos recipere mediantibus orationibus sublimissimae vestrae supereminentiae, vestram in multis temporibus conservans divinitatem ».

63. *Waldemarus Sueciae rex a Magno fratre suo victus.* — Absolvamus hunc annum rebus Gothicis. Retulit Waldemarus rex Gothorum et Sueonum justam scelerum suorum vindictam: qui enim Jutham uxoris sororem stupravit, implacabilesque cum Magno fratre inimicitias exercuerat, ab eo Danicis auxiliis, quae ab Erico rege elicerat, suffulto in Westgothia deletus est ob bellandi imperitiam *in villa Hova*, inquit Magnus¹ archiepiscopus Upsalensis, *anno Domini mclxxvii*. Cumque restituendi exercitus parum sollicitus fugam arripisset, in Vermelandia misso ab adversariis expeditissimo equitatu, est comprehensus. At cum a victore supplex vitam posceret, Magnus fraterni amoris memor in eum humanitatem explicavit: « Adductus », inquit memoratus auctor, « Waldemarus primus supplex effectus misericorditer se-

¹ Magn. Hist. Goth. l. xix. c. 22.

cum agi rogabat. Deinde regnum ad manus fratris reponens, asseruit se privatae vitae sorte contentum, dummodo sibi saltem medietas ex paterna hereditate permitteretur. Tum dux Magnus, suae innatae bonitatis rationem habens, respondit: Scio quia fratres sumus, et nimis inhumanum esse fraternam necessitudinem violare: quocirca, si me in meo jure libere permisisses, nec me tam gravi odio ad tuae conjugis suggestionem persecutus fuisses, nequaquam hoc bellum in te suscepissem. Agam tamen tecum ea, ad quae me deducit humanitas, ut omnes agnoscant me maximis beneficiis maximas injurias compensasse. Statimque convocatis proceribus et regni consiliariis, assignavit ei totum regnum Gothorum, contentus in regno Sweonum, sopitis illius domesticæ discor-

diæ fomentis, regnare. Itaque restituta fratrum concordia, tota patria cumulatissimo gaudio affecta exultavit ». Regio itaque Magnus diademate a Folchone archiepiscopo Upsalensi die sacro Pentecostes est insignitus¹: nec diu pax tenuit, cum Waldemarum postea Erico regi Daniæ in Magnum se conjunxerit. Cæterum in his Joanni Magno fides potius adhibenda videtur quam Crantzio² qui tradit Magnum regem dolo fratri Waldemaro regnum eripuisse, dum is pietatis studio sacram perfectionem ad lustranda Ecclesiarum limina peregre suscepisset. De Magno vero ut egregiis virtutibus exornato principe sermo nobis occurret inferius.

¹ Magn. Hist. Goth. l. xx. c. 1. — ² Albert. Crantz. Saec. l. v. c. 24.

NICOLAI III ANNUS 1. — CHRISTI 1278.

1. *Palæologo decretum Lugdunense confirmanti per litteras gratulatur Pontifex.* — Exoritur ab ortu Christi annus millesimus ducentissimus septuagesimus octavus, Indictione sexta, crebris Tartarorum, Græcorum et Romanorum imperatorum, aliorumque regum legationibus apud Sedem Apostolicam obitis illustris. Hinc enim Rodolphus solemnī pompa ornamentis imperii redimiri oratorum suorum opera exposcebat: hinc Græcorum imperator omnia Christiani principis officia deferebat: hinc Tartari fœdera cum Christianis ad excindendos Sarracenos coire flagitabant. Utque ab omnium ob rerum, quæ in ea tractatæ sunt, majestatem nobilissima exordiamur, excitus superiori legatione Palæologus quæ, ut vidimus, celebrata Synodo OEcumenica Lugdunensi, decreta ad ipsum fuerat, ut gesta in ea admitteret confirmaretque; Pontificiis jussis morem gesserat, ac sacramento rata semper habiturum fidem constrinxerat: atque oratores et litteras ad Joannem XXI miserat, quo inopina ruina eliso, successori ipsius Nicolao III redditæ fuerunt. In iis Græcus imperator, ut ex Pontificiis gratulatoriis datis¹ constat, Romani episcopi supremam in

omnes Ecclesias auctoritatem agnoscebat, procumbere in ejus obsequium, ac schisma ex tradita sibi illius abjurandi forma proscripsisse asserbat, omnemque operam in revocandis a perfidia Græcis collocabat, cui ob tantos illustri adeo fide ac religione partos de schismate triumphos gratulandum Nicolaum rescribentem audiamus:

2. « Charissimo in Christo filio Michaeli Palæologo imperatori Græcorum illustri salutem, et Apostolicam benedictionem.

« Sicut ex litterarum tuæ magnitudinis, Sedi Apostolicæ novissime directarum, grata lectione collegimus, illud ad laudem tui nominis magis claret, imo clarius sideris instar irradiat, quod ad Catholicæ fidei veritatem, quam Sedes eadem tenet, docet et prædicat, zelo devotionis afficeris, ipsam devotus amplecteris, ad ejus unitatem cunctos tibi subditos adducere satagis, et debitam ei reverentiam invariabili proposito conservare promittis. Quid enim puriore luce relucet in principe, quam fidei rectæ sinceritas, et vera religio, quæ cum in luminis et vitæ dirigantur actorem, tenebras respuunt, subjacere defectui nesciunt, nec verentur occasum. Probant autem laudabilem tuæ in iis sinceritatis affectum ejusdem veræ Catholicæque fidei tua fidelis, clara et aperta professio,

¹ Tom. I. l. I. Ep. cur. CXLIII. Cod. Vallic. sig. lit. C. num. 49. pag. 70.

primatus sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ devota recognitio, spontaneaue susceptio debite sibi obedientiæ, prompta et humilis sponsio corporaliter a te præstito juramento firmata; schismatis abjuratio per te publice facta, ac in eorundem litterarum serie, juxta formam per eandem Sedem traditam, plenius seriatim expressæ: quas ipsi Sedi per tuos apocrisarios præsentatas; non solum ad veritatis testimonium, sed et ad memorabile tuæ laudis præconium tam præsentibus, quam posteris memorandum, in Archivis ejusdem Ecclesiæ facimus conservari.

3. « Sane, fili, dum ardorem desiderii, quo ad Latinos et Græcos antiquo schismate separatos, in charitatis mutue vinculo et unitate fidei uniendo per sanctos patres Romanos Pontifices prædecessores nostros est suspiratum ardentius; et labores immensos, quibus est hinc inde diutius laboratum, memoria recensemus; quod in præmissis actum ab excellentia tua comperimus, tanto votis nostris cedit acceptius, quanto solet haberi gratius, et reputari præcharius, quod anxie quæritur, et laboriosius obtinetur.

« Et quidem cunctis, Christianæ religionis communionem habentibus, in iis de redintegratione religionis ejusdem communis præstantur excitativa lætitiæ; sed nobis eo majoris jucunditatis et gaudii specialior causa succrescit, quo magis, dum minori fungebamur officio, eorundem fuimus laborum participes, et desiderii non expertes; quo singularius hæc a nobis ad Apostolatus culmen assumptis, diligentiam promotionis exposcunt, quæ prius cooperationis tantummodo commune nobis et aliis ministerium exigebant. Sed et tu, princeps magnifice, te lætanter in iis considera præducem, et lætare per alios etiam tuum imitatos exemplum, tibi retributionis præmium, aliis concurrentibus meritis, adaugendum. Considera quod fortes animo nec debiles viribus, qui prudenter sui operis afficiuntur ad exitum, quo plus fini propinquant, diligentius operantur. Sic et ii, qui in agone contendunt, quo minus restat decursus instantia, eo currere nituntur instantius; et quo de victoria magis sperant, ad bravium plus aspirant.

4. « Eia igitur et tu, fili, qui tantum in te ac aliis, ac præcipue in dilecto filio nobili viro Andronico nato tuo sic desideratis dedisti principium, tantum in sic accepto unionis perutilis opere processisti; cum præsto tibi fatearis potentiam virium, nec promptum diffitearis, aut diffiteri deceat animum; insta opportune, imo si opus fuerit, etiam importunius insiste: insta, ut quæ in teipso cœpisti feliciter, in prælatis et aliis etiam ore et opere compleantur: suppleantur omnino, quæ desunt; nec ulterius prætermittantur, aut differantur omnia. Cum igitur, sicut non solum famæ, verum etiam missorum dudum ad te nuntiorum ipsius Ecclesiæ relatio perhibet, et veritas, et tua nihilominus assertio habeat, quod totaliter a te

hujusmodi negotium, ejusque dependet consummata perfectio; tuæ decet esse sollicitudinis, tuæ curæ, ut idem negotium celerem desideratæ, sed proculdubio nimium prorogatæ (consummationis) consequatur effectum.

« Ideoque nos, qui ad hoc summo desiderio suspiramus, tibi singulariter inmitentes ad id apud tuam excellentiam; et cum ea, quin potius et per eam, apud cæteros scilicet prælatos et alios exacta diligentia procurandum, venerabilem fratrem nostrum Bartholomæum episcopum Grossefanum, et dilectos filios fratres Bartholomæum de Senis ministrum Syriæ, Philippum Perusinum, et Angelum Urbevetanum lectores Ordinis Minorum, viros Catholicæ fidei zelatores, scientia præditos, observatores voluntariæ paupertatis, et veræ humilitatis amicos, ad tuam præsentiam destinamus; celsitudinem tuam rogantes et obsecrantes in Domino Jesu Christo, quatenus ipsos ob reverentiam Apostolicæ Sedis et nostram ea, quæ tantum decet principem, benignitate recipiens, illa quæ ad pleniorum ejusdem negotii consummationem, soliditatem, roburque solidius tam per teipsum quam per alios facienda suaserint, clementer audias: et ut efficaciter impleantur, ad augendum retributionis tuæ præmium, et ampliandum laudis titulum operosus intendas.

« Cæterum moram apocrisiorum tuorum apud Sedem eandem, quam ipsius Sedis vacatio tibi, ut credimus, non ignota, et nostræ promotionis novitas induxerunt, habeat tuæ mansuetudinis circumspectio excusata. Ad petitiones autem per eos coram felicis recordationis Gregorio et Innocentio Quinto Romanis Pontificibus, prædecessoribus nostris, nomine tuo propositas, et novissime in nostro et fratrum nostrorum præsentia repetitas, scimus per speciales litteras ejusdem prædecessoris Innocentii plene, prout suasit facti qualitas, fuisse responsum: quam quia nulla postmodum novitas immutavit, nec nos ad eas responsum putavimus immutandum. Datum Viterbii, non. Octobris anno 1 ».

5. Aliis etiam litteris Nicolaus Andronico majori natu Palæologi filio operam in concilianda Romanæ Græcorum Ecclesiæ navasse gratulatus sollicitavit¹, ut studium ad ea, quæ deerant, supplenda converteret.

« Dilecto filio nobili viro Andronico, primo-genito charissimi in Christo filii nostri Michaelis Palæologi imperatoris Græcorum illustris salutem, etc.

« Age, fili, prudenter et humiliter immensa beneficia tui Creatoris attende. Attende quanta tuæ juventutis auspicia suæ dilectionis benedictione prævenit, ipse quidem (ut suæ circa te largitatis abundantiam in temporalibus taceamus) in te oculos interioris hominis suo lumine illustravit: immisit in tuæ mentis habitaculum lucem

¹ Eod. l. i. Ep. car. CXLV.

suam : dedit intelligere Catholicæ fidei veritatem, ut in montem sanctum suum, in communionem videlicet et unitatem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, per professionem ipsius fidei recognitionem et susceptionem primatus ejusdem Ecclesiæ, sponsionem debitæ sibi obedientiæ, abjurationem schismatis (quæ omnia tuæ testantur litteræ, quas noveris per Sedem Apostolicam gratanter et benigne receptas) suo ducatu deductus tandem in dilecta ejus tabernacula, per continuationem bonorum operum feliciter adducaris. Ipse sic erga charissimum in Christo filium nostrum Michaelem Pækeologum imperatorem Græcorum illustrem genitorem tuum, et teipsum pium direxit ejusdem matris Ecclesiæ studium, ut non solum per hæc ei et tibi spiritualiter consuluerit ad salutem; sed et salubribus multiplicatis persuasionibus, quæ in aliis eidem genitori tuo, tam a felicis recordationis Joanne papa prædecessore nostro, quam a nobis directis litteris exprimentur, temporaliter ad securitatem status satagat providere. Decet igitur ut et tu, ne periculo de tantis gratiis comperiaris ingratus, eidem Creatori tuo pro omnibus, quæ tibi tribuit, aliquid gratitudinis pro tuæ possibilitatis viribus recompenses, etc. » Certiorem facit de missis oratoribus atque ad perseverantiæ palmam in redintegrandam Orientalis Ecclesiæ conjunctione colligendam adhortatur. « Datum ut supra ».

6. *Alia Pontificis de Ecclesiarum conjunctione studia et statuta.* — Tum patriarchæ Græco, cæterisque præsubbis significavit ¹, Apostolicam Sedem ipsorum litteras ingenti gaudio accepisse, quibus primatum Romanæ Ecclesiæ agnoscere ac suscipere, spondere illi humillima obsequia, atque in Concilio OEcumenico gesta admittere exponebant : verum ad stabiliendam cœptam conjunctionem habere se in votis quam Pækeologus et Andronicus fidei professionem a Romana Ecclesia propositam ediderant, ipsi coram legatis Apostolicis nuncuparent :

« Venerabilibus fratribus patriarchæ, archiepiscopis, episcopis ac dilectis filiis abbatibus, cæterisque prælatis Græcorum.

« Fraternalitatis tuæ litteras, frater patriarcha, professionem veræ Catholicæque fidei, quam Romana Ecclesia docet et prædicat, aspersionem et abnegationem antiqui schismatis, ut earundem litterarum verbis utamur, recognitionem et susceptionem primatus ipsius Ecclesiæ, ac sponsionem obedientiæ spontaneam ad eandem per te nomine tuo et totius Synodi, apud vos antea celebratæ, certo modo factas, inter alia continentes, Sedes Apostolica benigne recepit; et eas diligenter inspiciens, vestrum ad negotium unionis inter Latinos et Græcos, divino beneplacito inchoatum, et charissimi in Christo filii nostri Michaelis Pækeologi Græcorum imperatoris illustris, dilecti filii nobilis

virii Andronici nati ejus, et vestra solerti cooperatione promotum; quem eadem litteræ prætendebant, notavit affectum, probat multipliciter et commendat. Super quo illi sacrificium laudis offerimus, et jubilationis hostiam immolamus, qui eorundem imperatoris, nobilis, et vestros oculos mentis aperuit, intellectum tribuens, et vos ad agnitionem veritatis adducens.

« Et quidem, fratres et filii, lætanter attendimus, et gratanter accepimus multa in eisdem litteris contineri, professioni ejusdem veræ fidei consona, recognitioni dicti primatus accommodata, obedientiæ sponsioni congrua, et abjurationi præfati schismatis opportuna. Verum cum in prædictis perpenso consilio, et discussione sollicita ejusdem Ecclesiæ certa, quam esse decet in omnibus uniformem, forma sit prodita, per memoratos imperatorem et nobilem acceptata, jamdudum per eorum nuntios in generali Lugdunensi publicata Concilio, et ab ipsis nuper in personis propriis publice ac solemniter iterata, illam censuimus omnimodis observandam; præsertim cum expediat in iis uniformiter ab omnibus, per hujusmodi unionem uniendis, in fidei unitate procedi : et vos velut jam factos obedientiæ filios deceat ipsius Ecclesiæ, vestræ omniumque matris fidelium et magistræ, fideli magisterio per observationis promptitudinem humiliter adhærere, ac juxta ejus beneplacitum et dispositionem circa hujusmodi negotium adimplere sollicitè omnia; et maxime illa, quæ ad ipsum consummandum plenius et solidius roborandum per nuntios novissime ad hoc missos, ex ejusdem Ecclesiæ parte requisita nec adimpleta fuerunt ». Subdit se ad ea perticienda Grossetanum episcopum, ac nonnullos Minoritas religione conspicuos misisse; atque has preces et imperia adjungit : « Universitatem vestram rogamus et hortamur, obsecrantes in Domino Jesu Christo, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus juxta requisitionem ipsorum omnes et singuli singulariter præmissam veram fidem profiteamini, recognoscatis et suscipiatis primatum, abjuretis schisma, obedientiam promittatis, in his supradictam formam, vobis per eosdem nostros nuntios præsentandam, sic studiose per omnia observando, et in cæteris, ut prædicatur, non impletis ac aliis, quæ iidem nuntii ad perfectam consummationem ejusdem negotii duxerint requirenda, ipsis acquiescendo humiliter, et cooperando efficaciter, quod idem negotium celeriter absque ulterioris moræ dispendio, studio vestro perfectius consummatum : nos, qui anxio et immenso id desiderio affectamus, ac universalem Ecclesiam sanctam Dei letificet civitatem, etc. Datum Viterbii VIII. id. Octob. an. 1 ».

7. Commendata inter cætera Apostolicæ Sedis nuntiis ea res, ut a Græcis præsulibus sacramentum de abjurato schismate ac Romani Pontificis primatu agnoscendo exigerent, ac publicis Tabulis id mandari curarent : ut videre est inter monita

¹ Ep. CXLVI.

Pontificia, quibus ad rem gerendam instructi sunt ¹. In iis vero observatione dignissimum Pæologolo flagitanti, ut vox : *Filioque*, in Græcorum Symbolo non adderetur, nec permutarentur ritus, ne ex ea novitate Græci tumultus concitarent, non assensisse, sed præcepisse adjici, quo fideles inter se fide discrepare non viderentur. De ritibus vero jussit eos tantum, qui Ecclesiæ puritatem inquinarent, deleri.

« In commissi vobis executione negotii, venerabilis frater Bartholomæe episcopo Grossetanæ et dilecti filii fratres Bartholomæe de Senis, minister Syriæ, Philippe Perusine, et Angele Urbevane lectores Ordinis Minorum talis videtur processus habendus ». Et infra : « Petenda est ab imperatore prædicto multiplicatio litterarum super fidei professione, primatus recognitione ac susceptione, et obedientiæ sponsione missarum ab ipso per nuntios, qui novissime redierunt. Hoc tamen mutato, ut non scribatur felicitis recordationis prædecessori nostro Gregorio, sed nobis. Ad hujusmodi autem mutationem non est importune instandum ; sed ita si de plano possit haberi ». Et infra :

« Item suadetur diligenter eidem imperatori, ut cum patriarcha et alii prælati nondum fecerint professionem fidei, recognitionem et susceptionem primatus ejusdem Ecclesiæ Romanæ ; abjuratiorem schismatis, et obedientiæ sponsionem, juxta formam ab eadem Ecclesia traditam ; cui debent ipsi obedientiæ filii, maxime in iis, quæ consummationem, robur et firmitatem unionis tractatæ respiciunt, tanquam omnium Ecclesiarum capiti suæ matri et magistræ devote parere ; ipse imperator, qui fatetur et asserit, a se totum dependere negotium, suamque fore in iis omnibus liberam potestatem, det operam efficacem, ut et præmissa fiant a prælatis eisdem, et cætera omnia, quæ ad solidationem unionis ejusdem per vos, ut inferius exprimitur, sunt petenda plenarie, per omnia compleantur.

8. « Item super eo, quod dictus imperator in prælatis suis litteris petiit, ut Ecclesia Græcorum dicat sanctum Symbolum, sicut dicebat hoc ante schisma, et ipsi Græci maneant in ritibus suis ; respondendum est, quod unitas fidei non patitur diversitatem in professionibus suis, sive in professione, sive in decantatione, vel alia ipsius fidei publicatione ; et maxime in decantatione Symboli, quod quanto magis in Ecclesia frequentatur, tanto apparere debet amplius uniforme. Et ideo deliberavit eadem Romana Ecclesia et vult ipsum cum adjectione illa, *Filioque*, tam a Latinis quam a Græcis uniformiter decantari ; et quia de additione illa specialiter actum est et recognitio veræ fidei occultari non debet ; sed revelari potius, et publice prædicari.

« De cæteris autem Græcorum ritibus sic re-

spondendum est : scilicet, quod eadem Ecclesia Romana intendit Græcos, quantum cum Deo poterit favorabiliter prosequi, et ipsos in illis eorum ritibus, de quibus Sedi Apostolicæ visum fuerit, quod per Catholicæ fidei non ledatur integritas, nec sacrorum statutis canonum derogetur, etc. » Subdit Pontifex, quid legati a patriarcha et præsulibus aliis exposcere debeant ; ut nimirum conceptis verbis sacramentose obstringant, primatum Romanæ Ecclesiæ agnituros, nec ulla excusatione vel consuetudine ad non illud nuncupandum se tueantur : quam juri-jurandi formam in illis nobilioribus locis, ad quæ se conferent, a præsulibus eliciant, ac plura illius exempla rite conficiant.

9. « Hæc autem sunt illa, quæ petenda sunt a patriarcha, cæterisque prælatis, et clero civitatis cujuslibet, castri, vici, seu loci : scilicet, quod ipsi omnes et singuli singulariter fidei veritatem, et ejusdem Ecclesiæ Romanæ primatum, juxta seriem in litteris ejusdem prædecessoris Gregorii, quarum tenorem vobiscum deferitis ad præsens, plene ac seriose lectam et expositam fideliter, explicitè ac aperte infrascripto modo, absque ulla conditione, vel adjectione occasione præteriti temporis apponenda, seu etiam facienda ; sed simpliciter et pure, sicut petitur, recognoscant, acceptent, et profiteantur præstito juramento.

« Ego prælatus fidei veritatem, prout plene lecta est et fideliter exposita, veram, sanctam, Catholicam et orthodoxam fidem esse recognosco : eam accepto, et corde et ore profiteor ; ipsamque, prout veraciter eam tenet, fideliter docet, et prædicat sacrosancta Romana Ecclesia, me inviolabiliter servaturum, et in ea omni tempore perseveraturum ; nec ab ea ullo unquam tempore recessurum quoquo modo deviatorum, vel discrepatum promitto. Primatum quoque ipsius sacrosanctæ Rom. Ecclesiæ ; prout in præmissa serie continetur, ad ipsius Ecclesiæ obedientiam spontaneus veniens, fateor, recognosco, accepto, et sponte suscipio ; et me omnia præmissa tam circa fidei veritatem, quam circa ejusdem Ecclesiæ Rom. primatum ; et ipsorum recognitionem, acceptionem, susceptionem, observantiam ac perseverantiam servaturum promitto. Manualem insuper obedientiam, et reverentiam vobis (nuntiis) sanctissimi patris domini Nicolai Tertii divina (providentia) summi Pontificis, et ipsius Ecclesiæ Romanæ, ex nunc exhibeo, et me ab illis nullo unquam tempore recessurum, corporaliter præstito juramento, promitto et confirmo. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia.

10. « In præmissis autem nullam decet patriarcham, prælatos, aut clerum consuetudinem, quod jurare non consueverint, allegare ; cum nunquam similis casus acciderit, cujus possit consuetudo prætendi : nec hujusmodi consuetudines per usurpationem adversus superiores, et jura ipsorum ; et maxime adversus Rom. Ecclesiam contra

¹ Tom. I. l. I. Ep. CLII.

canones usurpatae, sunt aliquatenus observandae : nec dicendae tam consuetudines, quam abusus.

« Volumus praeterea, ut in eorundem praetorum et clericorum promissione veniat, quod nec contra suam professionem aliquid publice praedicare, nec occulte suadere praesumant; quinimo illi qui officium praedicationis exercent, publice praedicent, et exponant fideliter suis populis eandem fidei veritatem, et cantent etiam Symbolum cum additione illa, sicut praemittitur videlicet, Filioque. Adjiciatis nihilominus vestrae sollicitudinis studio in omnibus praedictis professionibus et recognitionibus, quas fieri contigerit, alias idoneas securitates et cautelas, quas vobis circumstantiae suggerent exigendas.

« Caeterum ad faciliorem et pleniorum consummationem praedictorum expedire putamus, ut ad singula loca insignia illarum partium, ad quae accedere poteritis, et de quibus videbitis expedire, vos personaliter conferatis, eunctim vel divisim promissiones similes in eisdem locis cum solemnitate, ac observatione simili recepturi. De huiusmodi autem professionibus et recognitionibus fiant publica Instrumenta ».

11. Jussit etiam insinuare Graecis, mirari Romanam Ecclesiam, cur ipsi, ob schisma sententiis pluribus censurisque involuti, nondum ab iis absolvi flagitarint, atque etiam post devotum illi suum obsequium, in adepta dignitate, confirmari non poposcerint: inde occasionem aucupari imperati, ut Palaeologum ad petendum cardinalem legatum summa auctoritate ad perficiendam illam conjunctionem cumulatissimum exposcat, de cujus iuribus excipiendique illius ratione inquirent: « Item memorandum, quod post expeditum tractatum praemissorum, vel dum praemissa tractantur, et executioni mandantur, prout opportunitas obtulerit, et videbitur expedire negotio tangendum est, quomodo Ecclesia Romana miratur, quod praelati et alii non curaverunt adhuc statui suo ex consideratione praeteriti temporis providere. Cum enim ratione schismatis, in quo erant, multotiens latae sint sententiae contra eos, mirandum occurrit quod ipsi quoad relaxationem sententiarum ipsarum, et tam praelati quam alii clerici, et personae Ecclesiasticae super irregularitate, quam ex consequentia incurrerunt, se immiscendo divinis, nullum adhuc petierunt remedium adhiberi.

« Item miratur Ecclesia quod patriarcha, et alii praelati post professionem fidei factam, recognitionem et susceptum primatum Ecclesiae Romanae ac obedientiam promissam eidem super confirmatione status sui nullam provisionem petere curaverunt ».

12. Monet legatos iis litteris, quibus excipiendarum in Graecia confessionum, reconciliandi Ecclesiae in nonnullis casibus anathemate ob injectas clericis manus irretitos, irregularitatis amovendae, imperatoris ac praesulum oratoribus dandi Diplomatis, quo ipsis de tuto itinere caveatur, atque

etiam anathematis in illos pronuntiandi Apostolica auctoritate, qui eam conjunctionem disturbare molirentur, provincia demandata est: ita extrema intelligenda, ut in Graecos principes, qui ad Philippum et Carolum descivere, censuras, ut urgebat Palaeologus, ob eam defectionem non ferant, nisi certissime constiterit, eos inite cum Romana Ecclesia conjunctioni adversari, ob quod tantum facinus censuris percipiendi viderentur.

« Item attendendum quod in quibusdam litteris, quae vobis nuntiis diriguntur et incipiunt, desiderantes, ut ea quae ad unionis etc. datur vobis sub certa forma potestas excommunicandi auctoritate Apostolica eos de partibus illis, quos negotii unionis ejusdem fore vobis constiterit turbatores, cujuscumque praeminentiae, conditionis, aut status existant, et in terras ipsorum interdicti sententias proferendi, necnon et procedendi alias spiritualiter et temporaliter contra ipsos et terras easdem, prout utilitati negotii, consideratis ejus circumstantiis, videritis expedire: quodque cum similis potestas data fuerit per Sedem eandem duobus episcopis, videlicet Ferentinati et Taurinensi, qui una cum aliis novissime per Sedem ipsam ad idem negotium destinati fuerunt; dictus Palaeologus ipsos instantissime requisivit, et apud eos multotiens et multipliciter institit, ut contra quosdam magnates et nobiles Graecos partium illarum, qui praedictis imperatori Constantinopolitano et regi Siciliae adhererunt, et ipsis se confederaverunt, ipsumque Palaeologum impugnare dicuntur tanquam contra turbatores praedictae unionis procederent, eos excommunicando, et excommunicatos nuntiando, ac ipsorum terras supponendo Ecclesiastico interdicto.

« Ipsi tamen episcopi, post inquisitionem super hoc factam non processerunt in aliquo contra eos; consultius attendentes, quod nec praedicti praedecessores Gregorius et Innocentius huiusmodi Palaeologi ejusdem instantiae ipsis generaliter contra omnes recedentes et recessuros a fidelitate sua porrectae annuere voluerunt, sicut apparet in litteris ejusdem Innocentii, quae missae fuerunt eidem Palaeologo, quae incipiunt: Innocentius episcopus, etc. charissimo in Christo filio Michaeli Palaeologo, etc. Dudum a Sede Apostolica, etc. Quarum tenorem vobiscum portatis. Et ad illos remittunt in fine suo praedictae nostrae litterae, quas modo portatis Palaeologo, quae incipiunt: Sicut ex litterarum, etc. Unde et vos, si forsitan idem peteretur a vobis, multum habetis attendere tam ipsius praedecessoris Innocentii processum, quam dictorum episcoporum in hac parte constantiam, et maturitatem; ut et vos non faciles, nec praecipites in hoc inveniamini; sed diligentes, solliciti et maturi: et ita demum contra illos procedatis, si manifeste vobis constiterit eos esse turbatores unionis ejusdem; non eo ipso quod a fidelitate, seu subjectione dicti Palaeologi se subtraxisse, praefatis imperatori Constantinopolitano et regi Siciliae adhesisse,

eisque se confœderasse, ac eundem Palæologum impugnare dicuntur: sed si directe veniunt contra ipsam unionem, et directe impediunt, ne Græci et Latini in charitate mutua, unitate fidei, Ecclesiæ Romanæ primatu recognito et suscepto sub ipsius obedientia uniantur ».

13. *Palæologus de turbis in eum ob schisma abjuratum concitatis graviter apud Pontificem conqueritur.* — Ad allendam historiæ lucem nonnulla ex Ogerii interpretis Latine linguæ, protonotarii imperatoris Palæologi litteris ad Marcum et Marchetum nuntios datis¹ videntur decerpenda: quibus jussi sunt referre Pontifici, post agnitum a Palæologo atque Andronico Romanæ Ecclesiæ primatum, a nonnullis tumultus graviores concitatos, ac Michaliti ducis Patræ filios, alterum legitimum nomine Nichiforum, alterum nothum, factioni duces se præbuisse, atque in tantam effratos superbiam, ut prosilirent in arma, atque imperatorem, patriarcham, et alios ad Romanæ Ecclesiæ sinum reversos hæreseos nota aspergerent.

« Honorabilibus viris dom. Marco et Marchetolatoribus litterarum sanctissimi et beatissimi summi Pontificis Apostolicæ Sedis veteris Romæ et universalis papæ, et in Christo Deo specialissimi et reverendissimi patris potentis et sancti domini mei imperatoris.

« Postquam locutus est dominus meus sanctus imperator vobiscum, et retulit quæ oportet vos tanquam fide dignos habere in memoria, et denunciare ipsa Apostolicæ magnitudini summi Pontificis, fore necessarium existimavi hujusmodi presentibus litteris exarare, ne forte, prout consuevit accidere hominibus tum propter spatium itineris, tum propter prolixitatem temporis aliqua occurrat oblivio aliquorum, de quibus vobis commissa fuerunt. Ergo illa, quæ locutus est vobiscum dominus meus sanctus imperator, referenda sanctissimo domino summo Pontifici, sic se habent:

« Decet omnes Christianos ad patrem spiritualem dicere veritatem, tanquam verum filium ad verum patrem: et si filius est imperator gratia Christi, et pater, sed pater patrum, sicut sanctissimus papa Christi vicarius, justum est equidem, ut cognoscere debeat dominus summus Pontifex illud, quod est verum de suo filio imperatore. Propter hoc ergo dominus meus imperator revelat et enucleat, quæ revera ita sunt, sanctissimo domino papæ. Sunt autem quæ vult cognita fore magnitudini summæ Apostolicæ sanctitati hæc.

« Verum est, et jam patet, quod non potest dominus meus sanctus imperator complere ad præsens negotia sua, quemadmodum erat in antea consuetus complere, cujus causa talis est. Nam cum vidissent illi, qui sunt in terra sua, scilicet parentes sui et alii, quod juravit idem dominus meus sanctus imperator Andronicus ratam tenere, ac firmiter conservare obedientiam, honorem,

devotionem et filialem affectum, quæ constituerunt habere ad sanctissimam Ecclesiam Romanam, et per tempora ad sanctissimos papas; et certificati, quodammodo est impossibile, ut fiat aliquid aliud in diminutione tante obedientiæ ipsius sanctæ Ecclesiæ; aliqui, tanquam non habentes scientiam sufficientem intelligendi magnitudinem operationis hujusmodi unionis Ecclesiarum, alii vero propter malitiam et infidelitatem resilierunt, et conturbari cœperunt; unus quorum est filius naturalis domini Michaliti, qui a Latinis dux Patræ vocatur; similiter et alius filius ejus legitimus dominus Nichiforus, qui ut subditi, servi et submanuales imperii sacramentum domino meo sancto imperatori fidelitatis, et ligii homagii multoties præstiterunt de parendo præceptis et mandatis suis, a quo dignitates et officia, quibus nominati sunt hactenus, acceperunt.

« Videntes itaque isti obedientiam domini mei sancti imperatoris ad sacrosanctam Apostolicam Ecclesiam taliter ratam persistere insurrexerunt ex adverso inopinate, ac ostenderunt manifeste infidelitatem ipsorum, vocantes hæreticos, cum ipsi vere infideles et hæretici sint, sanctissimum dominum papam, quod perniciosum est tantummodo cogitare; ac dominum meum imperatorem et dominum patriarcham Constantinopolitanum, et omnes alios, qui subditi sunt sanctissimo. Quare dominus meus imperator misit ad eos nuntios, et monuit et persuasit removeri a vana institutione eorum, et simul sapere eum eodem sancto imperatore domino meo, et existere ad obedientiam sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Cumque obedire penitus recusassent, et resilierent omnimode, idem dominus meus imperator misit expositam excommunicationem a nuntio sanctæ et Apostolicæ Sedis, similiter et excommunicationem, quam exposuit sancta Constantinopolitana Ecclesia contra illos, qui nolunt convenire ad obedientiam domini summi Pontificis. Et eum adhuc convenire penitus recusassent, misit dominus meus sanctus imperator exercitum contra ipsos eum capitaneis de magnatibus imperii, magnum videlicet marescalcum Orientis dominum Andronicum Palæologum consobrinum domini mei sancti imperatoris, et pincernam consanguineum ejusdem, qui habet in uxorem filiam primi consanguinei domini mei sancti imperatoris. Fuerunt similiter et cum eis transmissi Comninus Catacusinus, et Palæologus dominus Joannes, ambo nepotes domini mei sancti imperatoris: qui, euntes ad expugnationem dicti infidelis ducis Patræ, non solum non studuerunt contra ipsum procedere, sed intimarunt ei, et retulerunt infidelitatem eorum talibus verbis: Nos tales cognoscentes, quod imperator unitus est cum papa, habemus et ipsum hæreticum: et ideo a nobis contrarietatem aliquam non habetis, sed quid vultis facere contra terram imperatoris, nunc habetis tempus.

« Ad quorum suggestionem exivit dictus ha-

¹ Ext. apud Nicol. tom. II. pag. 102. num. 159.

stardus, et occupavit quædam castra de terra domini mei sancti imperatoris. Cum autem cognovisset dominus meus imperator infidelitatem ipsorum capitaneorum destinavit incontinenti, et removit ipsos de capitania, et vinculatos deduxerunt ipsos ad imperium suum: et præcepit et fuerunt carceri deputati. Contra illum quidem constituti fuerunt novi capitanei, et injunctum fuit illis, ut solummodo custodirent locum et terram, et non irent ad contrarietatem ac expugnationem ipsius bastardi. Illi vero non conservantes se juxta præceptum domini mei sancti imperatoris, sed assumentes vanam virilitatem, ut juvenes æmulati fuerunt, et contra dictum bastardum impetum fecerunt, et intrarunt quamdam clausuram et locum vix accessibilem et arctum: et ipse apostata inveniens in sui adiutorium duritiam loci et difficultates, nocuit eis. Equidem supradicti marescalcus, pincerna, capitanei et qui cum eis erant, tales apparuerunt, quales erant ad contrarietatem ipsius bastardi. Item ad alias terras capitaniae fuerunt commissi alii magni viri, et alias et propinqui domini mei sancti imperatoris, scilicet nepos suus filius sororis suæ Palæologus, dominus Joannes Trachaniotus, Calojoannes Lascari primus consobrinus domini mei imperatoris, et dominus Isachius Raulus Comminus consobrinus domini mei imperatoris. Unusquisque igitur istorum commovit, et conturbavit, ad quam erat capitaneus expositi omnes ipsi ad ipsam contrarietatem propter ipsum opus obedientiæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ: quare detenti fuerunt et ipsi similiter alligati: ac interrogati cum supradictis inverecunde dixerunt, et egerunt palam erga dominum meum imperatorem, quod propter unionem papæ fecimus quidquid egimus, et debemus adhuc manere ad ipsum nostrum consilium.

14. « Est autem et ad partes Orientis terra, quæ nominatur Trapesunda: quam terram in captione facta de Constantinopoli a Latinis tenuit quidam de capitaneis, qui vocabatur Comminus dominus Alexius: et intimarunt prædicti infideles ad illum qui nunc est princeps ipsius terræ Trapesundæ, existentem abnepotem illius quondam Alexii, quod imperator factus est hæreticus, et subiectus est papæ, et univit Ecclesias, scilicet Græcorum et Latinorum, et si vocaberis imperator, adhærebimus vobis, et constituemus quidquid voluerimus. Ille quidem, ductus inani consilio vocari se fecit imperatorem et coronatus est, et induit se vestimentis decentibus imperio, et fecit officiales, et tanquam imperatorem honorari præcepit. Apparuit autem, quod sicut dispensarunt et miserunt ipsi infideles ad eundem principem Trapesundæ homines cum ipsis intimationibus, erant et Latini simul cum eisdem transmissis cooperantes ipsam legationem ipsorum. Non solum autem ipsi conturbarunt opus Ecclesiasticæ unionis, talem eorum malitiam ostendentes; verum etiam multæ mulieres baronissæ, et speciales pro-

pinquæ domini mei sancti imperatoris in ipsam malitiam inciderunt, scilicet soror domini mei imperatoris, et neptis sua filia ejusdem similiter, et alia sua neptis filia alterius suæ sororis, similiter, et cognata sua uxor quondam despoti fratris domini imperatoris, et mater ejusdem uxor Sevastocratoris quondam soceri despoti. Ideo detentæ sunt et ipsæ, ac positæ sunt in carceribus, et bona earum mulierum et prædictorum baronum ablata sunt, et intromissa ad imperiale vestiarium: similiter et ablatae sunt possessiones, quas habebant, et feuda. Illi vero omnes supradicti barones qualia magna et dignitates habebant ab imperio, et ad quot capitaniae et castra conversabantur; quot etiam possessiones et terras habebant, et quantam substantiam, et bona ipsi et supradictæ mulieres, et his nunc omnibus caruerunt in carceribus positi, ab aliis potest scire sanctissimus summus Pontifex.

« Isti vero supradicti, qui detenti fuerunt in carcere, quantam devastationem intulerunt, eo quod habent parentes multos et magnos viros, et fere omnes, qui sunt in palatio, quosdam fratres, quosdam consobrinos, quosdam generos, quosdam avunculos, et nepotes, et aliam affinitatem, hoc manifestum est omnibus. Ideo postquam inventi sunt ipsi tot et tanti viri ad infidelitatem et incredulitatem, si voluerit secundum consuetudinem dominus meus imperator mittere exercitum ad debellandum, et contrariandum inimicos suos, suspicatur ne forte qui debent transmitti capitanei exercitus magni viri et nobiles habeant et ipsi consilia cum prædictis infidelibus tanquam propinqui eorum, et cogitur ut cum cautela et provisione diligenter perficiat sua negotia propter ipsam incredulitatem: quare revelat sanctissimo domino summo Pontifici consilium suum, et dicit quod non potest ad præsens facere sua negotia, quemadmodum extiterat primitus consuetum: ad quos autem habebat certitudinem a baronibus et fidelibus hominibus suis cogitur mittere ex ipsis capitaneos ad terras et castra, quæ habet. Manifestum autem est, quod sicut ejectus fuisset quidam a domino meo sancto imperatore conturbator, ubicumque erat et contrarius voluntati hujusmodi operis Ecclesiasticæ unionis, confugientes plurimitaliter ad terram ipsius bastardi, diligenter recepit eosdem, et congregavit de ipsis contrariis fere monachos centum, cum quibusdam abbatibus, et episcopis octo, et fecit Concilium: et sederunt et locuti fuerunt quot voluerunt blasphemias contra Romanam sanctam Ecclesiam, et contra dominum sanctum imperatorem, et sanctissimum patriarcham et Ecclesiam Constantinopolitanam, et anathematizarunt sanctissimum summum Pontificem, dominum meum imperatorem, et patriarcham Constantinopolitanum, et omnes subjectos simul sapientes, et eos tanquam hæreticos.

« Quidam autem episcopus, Tricalensis vocatus, quia destitit et surrexit contra eos, et dixit

quod male facitis, et non convenit; cum eisdem ad ipsam malignissimam operationem illorum destinavit ipsum, et posuit in carcere per menses decem et octo: postea vero vix evasit de carcere ipso, et invenit lignum navigans, et intravit in ipsum et transfretavit de gulpho Neoptanti, et se contulit in Moream ad quoddam castrum domini mei imperatoris: et exinde receperunt eum homines domini mei imperatoris, et portaverunt et conduxerunt ipsum in Constantinopolim.

« Item alium episcopum vocatum Patrensem tenuit, et ipsum cogebat ut simul saperet cum eodem; et quia non obediit, sed dixit quod ego habeo primum prælatum Thessalonicensem, et ab ipso sum ordinatus, et ad Concilium ivi Constantinopolim cum meo prælato, et dedi meam subscriptionem, quod debeam manere cum aliis ad obedientiam sanctæ Romanæ Ecclesiæ, et est impossibile quod hoc debeam prætermittere et revocare subscriptionem meam; et exspoliavit eum et reliquit eum cum sola camisia, et statuit cum sub cælo discooperto; et stabat die noctuque afflictus ab hyeme et glacie in mense Decembri: et hoc sit manifestum et certum sanctissimo summo Pontifici, et poterit super hoc cognoscere sua sanctitas malitiam ipsius apostatæ bastardi, et quomodo a se ipso divisus est, et non timet Dei iudicium et non verecundatur de hominibus.

« Latini vero, qui sunt ad partes Thebarum, et Athenarum, et Nigripontis, et Morearum non cessarunt adjuvare, et sibi ministrare auxilia omnimodo contra partem domini mei imperatoris, scilicet ipsis apostatis Nichiphoro et bastardo. Misit autem dominus meus particularia ligna et particularem gentem in ipsos, et iverunt ad partes Nigripontis, et invenerunt Latinos, et debellarunt eos, et protexit Deus et vicerunt ipsos. Dominus autem meus imperator advocat super hoc Deum testem, quia hoc opus non videtur sibi quod factum fuisset de virtute illorum, quos misit imperium suum sanctum: sed quantum videtur sibi illi Latini debellati fuerunt a divina virtute, eo quod auxiliabantur talibus excommunicatis, et inobedientibus, et blasphemantibus sanctam matrem Ecclesiam: nam et populi quantitas, quæ debellavit ipsos Latinos, fuit ad comparisonem illorum quasi modica; et nullo modo erat digna versus quantitatem et potentiam Latinorum. Hæc sunt quæ locutus est vobiscum dominus meus sanctus imperator, quæ debetis, sicut tenemini summæ Apostolicæ sanctitati significare. Et subsignavi hæc ego protonotarius interpretum Latinorum curiæ domini mei sanctissimi imperatoris Romanie ad cautelam.

« Ego Ogerius protonotarius quæ supra manu propria scripsi et meo signo signavi ».

15. *Nicolai de hac re responsum Palæologo datum.* — De parta a Palæologo de Caroli Siciliæ regis, qui Philippum generum Constantinopolitano imperio restituere moliebatur, insigni victoria

meminit Nicephorus¹ Gregoras. Nullas vero Apostolicæ sollicitudinis partes prætermisit Nicolaus, ut Carolum regem ejusque generum Philippum imperatorem cum Palæologo conciliaret: gravissimus enim metus impendebat, ne illud bellum Græcos a Romana Ecclesia abalienaret: cui rei etiam operam dederat Joannes XXI ac Palæologo Philippi et Caroli jura exposuerat, utque ad inmundam ad discrimina imminenda depellenda concordiam animum converteret. Sed hæc Palæologus dissimularat silentio, quem Nicolaus datis litteris² ut ob fidei edita exempla pulcherrima erat gratulatus, ita ob sprete de tractanda pace monita perstrinxit, jussitque de ea re cum Pontificiis legatis agere, vias omnes perficiendæ illius scrutari atque oratores, excurrente quinque mensium spatio, ad Sedem Apostolicam transmittere.

« Charissimo in Christo filio Michaeli Palæologo imperatori Græcorum illustri salutem et Apostolicam benedictionem.

« Ex more quemvis opificem conservatio sui operis afficit, et ad vitanda sollicite quæcumque contrarii etiam suspicionem inducerent, instinctus quasi naturalis inducit. Porro circa negotium unionis inter Latinos et Græcos, non sine multo et mutuo hinc inde labore promotum, eminet evidenter sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ nec sollicitudo dissimilis, nec dispar affectus. Siquidem felicis recordationis Joannis papæ prædecessoris nostri tempore, Apostolicis directis magnificentiæ tuæ litteris ne unio eadem ex dissensione, quam inter te ex parte una, et charissimos in Christo filios nostros imperatorem Constantinopolitanum et Carolum Siciliæ regem illustres ex altera temporalium subministrat occasio, dispendium sentiret in aliquo; facti circumstantias non sub involuero verborum involvere nec sub aliquo velamine velari studeo; sed revelata veritate dictorum principum querelas aperuit, detexit instantiam, et propositum non celavit. Nec omisit, sed ad communem cautelam, suæque puritatem conscientiæ conservandam, pia denunciavit intentione pericula, quæ dissensio eadem comminatur.

« Ad quæ vitanda consultius prædictis principibus exhortatis ad pacem magnificentiam tuam monuit, et rogavit attentius, paterno affectu nihilominus persuadens, ut proinde dubiis guerrarum consideratis, et vitatis eventibus, quo solent innumera dispensia prævenire, animum tuum ad concordiam præparans et disponens ad pacem; ac vias et modos, per quos inter te ac principes memoratos pax et concordia possent provenire facilius, diligenter excogitans; illos, Sedis Apostolicæ nuntiis tunc ad tuam præsentiam destinatis communicare ac ipsos super eis informare curares: sed et nihilominus apocriarios tuos animum, et plenum ad prosequendum eosdem modos et vias,

¹ Gregoras hist. l. v. — ² Eod. tom. t. l. i. Ep. 141. et Cod. Valhe. sig. ht. C. num. 13. pag. 71.

et etiam consummandum, mandatam habentes, infra certum terminum in litteris ipsis expressum, ad Sedem destinare eandem. Sed et ne medio tempore per molestias vel injurias aliquas inter te ac saepelatos principes posset exasperari negotium, ut ab illis abstinere omnino, treguas aliquas, ad quas memoratos principes variis inductionibus inclinaret, prout praedicti nuntii sui suggererent, persuasit iuri. Super iis autem nullo a magnitudine tua recepto responso, ex eo nobis et fratribus nostris datur admirationis non injustae materia, quod cum praediceris vir esse consilii, vir magnae prudentiae, tantum ac tale spiritualis tui patris consilium ne contempsisse dicaris, taliter praeteriisti, nec ipsum facto prosequens, nec ad illud scripto seu verbo respondens; praesertim cum habuerit haec tua instans et repetita petitio, quod ad Latinos et Graecos in charitate mutua solidanda tractatus erat temporalium praemittendus: licet ejusdem Ecclesiae circumsperta provisio non indigne a spiritualibus elegerit initium assumendum.

16. « Quia vero per haec monitioni charorum insistitur, ad quorum utilitatem stimulis charitatis urgemur; quanquam ex parte tua non fuerit efficaciter praemissa, ut decessit, admissa monitio; nos tamen propterea nequaquam desistendum a coeptis, sed ad conservationem unionis ipsius, et vitandum pervigili studio quaecumque possent occasionem turbationis ejus inducere, praemissum affectum ejusdem Ecclesiae prosequendum potius aestimantes; excellentiam tuam attente rogamus et affectuose monemus, exhortantes in Domino Jesu Christo, quatenus prudenter attendens, quanta ex hujusmodi sedatione discordiae detur, non solum utrique parti, sed etiam toti quasi Christianitati tranquillitas; quanta vitentur ex ea pericula, quam sit eadem animarum saluti congrua et soliditati tuorumque status accommodata, juxta praemissas exhortationes et persuasiones ejusdem tuae matris Ecclesiae, sine cunctatione aliqua pacis semitas prosequaris, et in excogitandis praedictis viris et modis venerabili fratre nostro Bartholomaeo episcopo Grossetano, et dilectis filiis fratribus Bartholomaeo de Senis ministro Syriae, Philippo Perusino, et Angelo Urbevetano lectoribus Ordinis Minorum, nuntiis nostris circa illos, prout utilius fore putaveris, informandis, nullam ulterius negligentiam habiturus; apocriarios tuos, viros quidam idoneos, viros pacificos, ad pacem et concordiam ut praemittitur animum et mandatam habentes, infra quinque menses post receptionem praesentium destinare ad ejusdem sedis praesentiam non omittas.

« Sed et ad compescendum hinc inde molestias et injurias, quae possent partium animos irritare, circa treguas certi temporis, cum dictis principibus ineundas, eorundem nuntiorum nostrorum persuasionibus acquiescas, pensans consultius, quod cum treagnarum conventio ex

utriusque partis consensu dependeat, non expedit alterutram partium certam formam eligere, sed ad communem et aequalem decet eas animos inclinare; nec aliquid petere, quod vel absurditatem sapiat, vel a justitia et ratione discordet. Datum Viterbii non. Octob. anno 1 ». Dedit inter caetera nuntiis Apostolicis de ea re imperia Pontifex ¹, ut Palaeologum ad ineundas cum Philippo imperatore et Carolo rege inducias; tum ad controversiam totam Sedi Apostolicae permittendam adducerent: pariterque hortatus est Philippum ², et Carolum ³ Pontifex, ut inducias armorum coirent cum Palaeologo, oratores ad Sedem Apostolicam summa ad controversiam dirimendam instructos auctoritate, ut cum Palaeologi oratoribus pacis agitent consilia, mitterent; nec Graecis apocriariis ullam inferrent injuriam, ac regio syngrapho per eorum terras libere commeari concederent ⁴. At de his haec nunc quae ad collustrandos Evangelii luce gentiles consilia agitarit, afferamus.

17. *De religione inter Tartaros propaganda Pontificis Apostolicae curae.* — Accesserant antea ad Joannem (quem vulgo XXI appellare consuevimus, cum tamen XX in Pontificum ejus nominis numero extiterit) Abaghæ Orientalium Tartarorum regis oratores, qui in cardinalium coetu exposuere, Abagham arma in Sarracenos conversurum, si Christianus exercitus in Syriam transfretaret: atque illum comitatu et rebus necessariis instructurum: praeterea magnum Caamum Quobley omnium Tartarorum imperatorem, Christianis sacris jam initiatum, traducendum ad Christum filiorum desiderio teneri, atque in votis gerere, ut Sedes Apostolica nonnullos viros rerum divinarum cognitione exultos mitteret, qui Tartaros docere ac baptismo abluere possent. Et quidem Joannes aliquibus eam provinciam injunxerat, cum mors ipsius ejusmodi consilia discussit: evectus vero ad Pontificatum Nicolaus, ex Minoritarum familia lectissimos viros inferendi Tartaris Evangelii muneri praefecit hoc anno, subjectasque litteras ad Abagham magni Chami nepotem scripsit ⁵.

« Excellenti et magnifico principi Abaghæ regi Orientalium Tartarorum illustri viam agnoscere veritatis:

18. « Exultavit et exultat in Domino Romana mater Ecclesia in iis, quae grata felicitis recordationis Joanni papae praedecessori nostro et ejus fratribus accepta quamplurimum, Joannes Vassalli miles, et Jacobus Vassalli, magnificentiae tuae nuntii, eisdem praedecessori et fratribus ex parte tua quaedam contenta litteris, et quaedam expressa viva vocis oraculo portaverunt. Sub tuo namque nomine praesentatae per eosdem nuntios eidem praedecessori litterae, sicut asseritur, continebant, quod si Christianum exercitum in Terram-San-

¹ Ep. CLII. — ² Ep. XXVIII et XXXV. — ³ Ep. XXXVI et CLIII. et cit. Cod. Vallie, pag. 34. — ⁴ Ep. CLIII. Cod. Vallie, pag. 34. — ⁵ Ep. XIII.

etiam transfretare contigerit; tu terram tuam et provisionem victualium ipsius exercitus Christiani: necnon et personam tuam ac potentiam tui exercitus contra inimicos Christianæ fidei, videlicet Sarracenos, devota promptitudine offerebas.

« In fine vero continebatur earum, quod eisdem nuntiis in omnibus, quæ pro parte tua dicerent, crederetur: sub qua credulitate, rem Deo placitam, eisdem prædecessori et fratribus, inter quos nos tunc officium cardinalatus habebat, amabilem retulerunt. Est quidem res ipsa digna lætitia, plena júbilo tota, divinæ laudis extollenda præconiis, quæ si factis dicta frequentibus confirmetur, salutem tantarum continet animarum, videlicet, quod charissimi in Christo filii nostri Quobley magni Caani imperatoris et moderatoris omnium Tartarorum illustris avunculi tui (qui jamdudum fuisse asseritur baptizatus) et tuis inhæret affectibus; personas aliquas ad vos per Romanam Ecclesiam destinari, per quas in Christiana fide, vos, filii populi que vestri instrui valeatis; et ab eisdem prædicti filii vestri et alii de utriusque populo seu exercitu baptizari. Lætetur ergo mater Ecclesia, si sponso suo Jesu Christo, sua misericordii operante elementia, tot possit filios per baptismi lavaerum generare. Lætetur et pastor Ecclesiæ, si Christiana plebs suis temporibus tanti populi quasi infinito numero augeatur. Quid miri si cœtus exultet angelicus in tantarum perditarum ovium obtenta salute, cui secundum Evangelicam veritatem, unius peccatoris pœnitentia super nonaginta novem justis prædicatur acceptior? O nostra beata tempora, si diebus nostris tale ac tantum gaudium possemus illi cœlesti curiæ præsentare!

19. « Sane, quæ per easdem litteras tua obtulit prompta devotio, gratanter eorundem prædecessoris et fratrum non immerito sensibus adhæserunt. Grandia enim sunt, imo maxima reputamus, quæ sic devote porrigit, et sic prompte promittit tuæ celsitudinis magnitudo. Nec est verisimile, quin digitus Dei circa hoc operetur in te, quod tantus zelus ad negotium Christi cor tuum videtur accendere, ut teipsum, populi tui robur, terram ac victualia contra inimicos Christi deliberaveris exponenda ». Gessisse Abagham Cobilæ, sive Quobley imperatoris nepotem bellum cum sultano Ægyptio, refert Sanutus¹ ac sultanum cum Tartaris Cumaniaæ fœdus iniisse, ut se mutuo tuerentur; unde argumentum est Abagham aliis fœderibus, nimirum Christianorum adversus Sarracenos partes suas augere meditatam fuisse, vero insigni prudentia, parique in rebus gerendis felicitate.

« Super eo vero, quod de præfatis personis, per eandem Ecclesiam transmittendis, prædicti nuntii sub prædicta credentia retulerunt, dictus prædecessor grata sibi quamplurimum tua per eosdem nuntios facta requisitione commotus, certos nun-

tios propter hoc ad partes illas decreverat destinare; quos ad id diligenter accinctos superveniens obitus prædecessoris ejusdem ab imposito eis itinere non indigne retraxit. Unde nos post alicujus decursum temporis ipsius Christi vicarius et beati Petri, disponente Domino, licet inmeriti, successor effecti; super omnia, quæ nobis ex injuncto incumbunt Apostolatus officio ad tuam omniumque salutem, nostræ intentionis dirigimus aciem; ad hanc præcipue mentis nostræ firmamus affectum, circa eam diligenti studio, et studiosa diligentia vigilantes, ut errantes ad viam veritatis reducere, omnesque Deo lucrifacere sua nobis cooperante gratia valeamus. Unde tibi de oblato succursu actiones referimus gratiarum, et quod super præmissis expediat, cum tempus adfuerit, pront rerum et temporum exegerit qualitas, salubriter, dante Domino, disponemus.

« Pro tua quoque prædicti caani, filiorum, populi que sui, tua, populi que tui procuranda salute servitutis nostræ debitum exsolventes, fratres Gerardum de Prato, Antonium de Parma, Joannem de S. Agatha, Andream de Florentia, et Mattheum de Aretio Ordinis Minorum, latores præsentium, viros religione conspicuos, honestate vitæ pudicos, morum claritate decoros, et sacræ Scripturæ scientia præditos; ut tu, fili, populus que tuus, ipsum Dominum Jesum Christum Salvatorem nostrum salutaribus eorum eruditionibus agnoscendo, ac ab eis illi ex vobis, qui nullum baptismum hactenus, vel non in forma debita, receperunt, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; auctoritate nostra secundum ritum, quem in hoc eadem servat Ecclesia Christi, baptismate baptizati nomen suum gloriosum, quod est super omne nomen, Christianæ fidei observatione colatis; de fratrum nostrorum consilio duximus destinandos. Quibus etiam per nostras litteras, et oraculo vivæ vocis injuximus, ut opportuno tempore juxta prudentiæ tuæ motum, ad præfatum eam se personaliter conferant, ut et ibi circa salutem animarum procurent juxta datam ipsis divinitus gratiam, ac, Deo miserante, perficiant, quod eorundem asseruit relatio nuntiorum; et Christi operante elementia, devota mente cupimus et speramus. Ideoque magnificentiam tuam monemus, etc. Preces addit, ut ipsis in iis, quæ de baptismi sacris ac religione Christiana retulerint, fidem adhibeat, liberum commeatum ad imperatorem tribuat, regioque eos favore prosequatur; fauste demum illi precatur his verbis: Nos et fratres nostri divinam clementiam exoramus, ut sic tibi et filiis eisdem dies prosperitatis adaugeat, et actus vestros dirigat ad salutem, quod vobis, populo exercituique prædictis cum Catholicis in lucis ambulantiis claritate in felicibus vestris successibus æterni Patris oculi delectentur. Dat. Romæ apud S. Petrum kal. Aprilis anno 1 ».

20. Respuit Abagha saluberrima de suscipiendis baptismalibus sacris Pontificis monita, quem

¹ Sanut. l. XIII, p. 13, c. 8.

idolorum cultui mancipatum fuisse refert Sanutus¹. Longe felicior ipso Quobley, quem auctor Cobilam vocat, cui Nicolaus Apostolicis litteris ob susceptam fidem gratulatus, atque ad eam in subditos populos diffundendam est cohortatus².

« Charissimo in Christo filio Quobley magno Caamo imperatori et moderatori omnium Tartarorum salutem et Apostolicam benedictionem.

« Plasmator hominis Dens, de parentis protoplasti fraude facta generi humano patienti compatiens, ut hominem redimeret peccati labe collapsum; quem ad imaginem suam, similitudinemque formaverat, quemadmodum legis aenigmata figurabant, et sanctis Patribus promissum fuerat in prophetis; ex nimia charitate misit in mundum Filium suum unigenitum Dominum Jesum Christum, sibi coaeternum et majestate potestatis aequalem, factum ex muliere, in cujus sacro utero, non ex virili semine, sed sancti Spiritus operatione conceptus; inde pariendi completo tempore, permanente gloria maternae virginitatis, egressus cunctis visibilem se ostendit: et tandem illos, pro quorum salute de excelso solio, ad solium infimum mundi descenderat, salutaribus institutis informans, et viam vitae ipsis indice perfectae doctrinae demonstrans; post sanctae conversationis exempla, post Evangelicae instructionis eloquia, postquam se verum hominem, verum Deum ac Dei Filium sacris Scripturis, signis et virtutibus comprobavit, licet esset impassibilis divinitate, vera tamen, quam assumpserat, humanitate passibilis, dignatus est sub dira crucis supplicio mortem pati, ut poenali praesentis vitae fine poenam mortis perpetuae, quam protoplasti posteritas ipsius incurrerat transgressione, finiret, et de amaro calice suae mortis temporalis hauriret homo vitae duleedinem sempiternae.

« Pro humani ergo redemptione generis se hostiam exhibens, illud suae salutis hoste prostrato, de opprobrio servitutis eripuit ad gloriam libertatis caelestis, sibi patriae ostium reserando: et deinde, licet passus, mortuus et sepultus ut homo, die tertia tamen a mortuis divina virtute resurgens, ac testibus praedictis a Deo suam veram resurrectionem, per quam et nostram firmiter speramus et credimus, manifestans, ipsos ad praedicandum Evangelium omni creaturae, ac baptizandum omnes gentes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti in universum mundum, tanquam salutis humani generis Angelos, destinavit. Et demum eisdem videntibus, ut iidem Ascensionis, qui et Resurrectionis testes existerent, in caelum elevatus ascendens, vicarium sibi beatum Petrum reliquit in terris, cui animarum curam, ut earum saluti prospiceret, amoris ejus constantia trinae professionis argumento probata, commisit, tradens sibi claves regni caelorum, per quas ipse suique post eum successores potestatem aperiendi

omnibus, et claudendi ejusdem regni januam obtinerent; ac in eis in dispensatione caelestis gratiae summæ potestatis auctoritas resideret. Hæc ergo ipsis imminet ex Apostolatus officio cura præcipua, salutem quaerere singulorum. Hæc exemplo Salvatoris pendentes in cruce sitiit Christi vicarius: hæc piscando perquirat piscatoris Petri successor. Hæc civitatem Dei obtenta lætificat: hæc etiam in umbrae mortis regione degentibus per vias gradientibus tenebrarum, aliquibus sperata præsagiis, mentem summi pastoris exhilarat, officium excitat cura promovere sollicita, quatenus ambulantes in tenebris videant lucem magnam.

21. « Porro ab olim in eo Romana mater exultavit Ecclesia, et felicitis recordationis Joannes papa prædecessor noster lætitiæ incrementa suscepit, quod de te per Abagua regem Orientalium Tartarorum illustrem, nepotem tuum suis extitit auribus intimatum; videlicet quod dudum te gratia divina præveniens mentem tuam sua misericordii virtute commovit, ut semitas erroris abjiciens, vias incederes veritatis, recipiendo Christi baptismum; ut sic regeneratus in Christo, populo fidelium jungereris. Ex hoc tua fertur accensa devotio, ut sacrosanctam Romanam reverearis Ecclesiam, cultum diligas Christianum, et ipsos Christianos, sub ditionis tuæ degentes imperio, charitative foveas, favoribus munias, benigne pertractes, ac ipsos in libertate conserves; et in tantum, prout asseritur, gratia te divina prosequitur, quod natos tuos ad agnitionem Christi, et ejus quam prædicavit et docuit veram fidem, pervenire desiderans, eos de auctoritate Romanæ Ecclesiæ appetas baptizari, ut ab ipso Christo dici valeant veraciter Christiani, et veteribus erroribus derelictis, per viam veritatis euntes, per bona opera suas animas possint reddere Creatori. Nec hoc tantum in filiis, quinimo in toto tuo exercitu affectas, sicut fertur, impleri.

« O si ita sit, laudanda paternitas, quæ suos filios, ne pereant, dirigit ad salutem! O ducatus fidi ducis errantis exercitus, dignis laudum præconiis attollendus, qui ductos in devium reducere conatur ad viam; exercet suis studiis, ut errans exercitus a noxiis retrahatur exercitiis, et ad salutaria dirigatur! O summi Dei laudanda clementia, quæ tantum populum, tantis erroribus, tanto tempore excæcatum, oculis suæ pietatis adspiciens, semitas aperit, ut perducat ad lucem! Confirmet autem Deus, quod operatus est in te: tuque a Deo tibi factam gratiam devota mente conserva, ut et ipse quam cœpit, adaugeat, quousque hæc scintilla tenni sua, quæ prævenit, sequente gratia, in ardorem transeat salutiferæ charitatis.

22. « Cum autem idem Abagua dicto prædecessori suis litteris et nuntiis, sicut asseritur, intimarit, quod tuis, ut dictum est, inhæret affectibus, personas aliquas ad te per eandem Ecclesiam destinari, per quas in Christiana fide plenarie instrui, et ab eisdem dicti filii tui, et alii de tuo exercitu

¹ Sanut. l. III, p. 13, c. 8. — ² Eod. l. I, Ep. cur. XIV.

baptizari possitis; prædictus prædecessor, ejusdem Abagua grata requisitione communitus, certos nuntios propter hoc ad partes illas decreverat destinandos, quos ad id diligenter accinctos, superveniens obitus prædecessoris ejusdem ab imposito eis itinere non indigne retraxit. Unde nos, qui tunc cardinalatus officium gerebamus, post alicujus decursum temporis ipsius Christi vicarius, et Petri, licet immeriti, disponente Domino, successor effecti, super omnia, quæ nobis ex injuncto incumbunt Apostolatus officio, ad tuam omniumque salutem nostræ intentionis dirigimus aciem: ad hanc præcipue mentis nostræ destinamus affectum: circa eam diligenti studio et studiosa diligentia vigilantes, ut errantes ad viam veritatis inducere, omnesque Deo lucrifacere sua nobis cooperante gratia valeamus.

« Verum quia, humanæ conditionis renitente natura, uno eodemque tempore diversis locis præsentialiter adesse nequimus; ne ullatenus negligere videamus absentes, ad eos viros discretos et providos transmittimus vice nostra; ipsorum ministerio circa illos Apostolicæ servitutis debitum exsolventes. Hinc est, quod in ipsis nostræ promotionis auspiciis, quæ præmissa sunt cum fratribus nostris S. R. E. cardinalibus recensentes, pro tua, filiorum, populique prædictorum procuranda salute dilectos filios fratres Gerardum de Prato, Antonium de Parma, Joannem de S. Agatha, Andream de Florentia, et Mattheum de Aretio Ordinis Minorum, latrores præsentium, viros religione conspicuos, honestatis vita pudicos, morum claritate decoros, et sacræ Scripturæ scientia præditos; ut tu, fili, populusque prædicti, ipsum Dominum Jesum Christum Salvatorem nostrum, salutaribus eorum eruditionibus agnoscendo, ac fidei filii et alii de populo tuo, qui nullum baptismum hæcenus, vel non in forma debita receperunt, ab eis in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti auctoritate nostra secundum ritum, quem in hoc eadem servat Ecclesia, Christi baptismo baptizati nomen suum gloriosum, quod est super omne nomen, Christianæ fidei observatione colalis; de ipsorum fratrum nostrorum consilio duximus destinandos.

« Ideoque celsitudinem tuam monemus, rogamus et hortamur attente, quatenus eosdem fratres Minores, seu illos ex eis quos ad te pervenire contigerit, si forsan ipsorum aliquem mors vel casus aliquis a prosecutione injuncti eis per nos itineris impediret, imo potius nos in ipsis pro divina et nostra reverentia benigne recipiens, ac honeste pertractans, super iis, quæ tibi ex parte nostra de susceptione baptismi et instructione Christianæ fidei, ac ipsius observantia, et aliis, quæ salutem contineant animarum, dixerint, fidem indubitam adhibere procures: et nihilominus cum nos propter viarum pericula, longitudinem itineris, et incertitudinem temporis, per quod eosdem in partibus illis oporteat immorari,

nequivimus eisdem in determinata et certa necessariorum sufficientia providere, quamdiu ipsos in partibus eisdem morari contigerit, provideas diligenter ac sufficienter eisdem in eundo, morando, et redeundo ad nos de securo conductu et necessariis opportunis; ut ipsi ad præsentiam nostram, et prædictorum (fratrum) nostrorum, cum optato fructu tanti populi speratæ salutis lecti de suis laboriosis operibus tute valeant remeare. Tu vero Christianos omnes ad tuum confluentes imperium, seu morantes in ipso favorabiliter prosequens, ipsos dextræ tuæ protectione munias et defendas, ut per hoc et alia quæ, ut speramus, exercebis opera charitatis, et gloriam in præsentis et æternæ retributionis præmium recipias in futuro. Datum Romæ apud S. Petrum XI non. Aprilis anno 1278.

Perfuncti igitur amplissima ea legatione insignes divinæ gloriæ propagandæ zelo ac doctrina viri, e sacra B. Francisci familia Gerardus, Antonius, Joannes Andreas, Mattheus ingentibus privilegiis a Pontifice exornati sunt ¹ ut impostam provinciam majori auctoritate gererent. Nonnulli vero alii ex eadem familia divini verbi semen inter Tartaros Scythas feliciter sparserant, ac plures gentilitiis erroribus involutos, ad Christi cultum traxerant eumque nullus episcopus in iis regionibus ageret, et civitas, quæ in Tartarorum limite sita erat, jamdiu deleta esset; unde Minoritæ ad sacros ordines non poterant promoveri, qui iisdem Minoritis in iis regionibus præerat, exposuit Pontifici, episcopum in iis partibus magnas utilitates rei Christianæ allaturum. Quibus permotus Nicolaus Philippum episcopum Firmanum A. S. L. instituere episcopum jussit ² ac si qui proventus ad Sedem Apostolicam spectarent, eos ad sustinendam dignitatem episcopo attribuere. Cumque Cumani ad excipiendos divini verbi satus egregie comparati viderentur, præfeco Franciscanorum in Ungaria præcepit ³ ut aliquos e suis ad fidem propagandam submitteret.

23. *Legatus Apostolicus in Ungaria.* — Quod ad res Ungariæ, e qua viri Apostolici in Cumanos et Tartaros ad lucem Evangelii inferendam excurrebant, attinet; adversis populorum in regem factionibus afflictæ admodum ac laceratæ erant: ad quas restituendas Nicolaus Philippum episcopum Firmanum, quem paulo ante memoravi, Apostolicæ Sedis legatum creavit ⁴ contulitque ut in Pannonia ea dignitatis insignia gestaret, quibus legati Apostolici in transmarinis partibus decorarentur. Ea vero ornamenta in Polonia, Rama, Dalmatia, Servia, Cumania, Galatia, Lodomeria ferre omnino vetuit, ad quas regiones illius legationem exporrexit. Decretam vero eam fuisse ad Ungariæ civiles motus, qui sub rege Ladislao in effusam libidinem soluto exorti erant, indicat Pontifex in litteris ad Philippum legatum datis.

¹ Ep. XV. — ² Tomi I. l. l. Ep. CLXXX. — ³ Ep. CLXXIX. — ⁴ Ep. cur. XCI.

« Nicolaus etc. Philippo episcopo Firmano Apostolicæ Sedis legato.

« Nobilis regni Ungariæ necessitates, Apostolicæ Sedi frequenter expositas, præcordialiter intuemur, auditas recolimus, et non sine cordis amaritudine sæpius contemplamur. Condolemus enim tumultuosis motibus, et seditiosis tumultibus illius, qui vel per dissidia simultatum alterutrum dissident, vel congressus mutuos, et bella plusquam civitia immaniter colliduntur. Ex quibus inter alia, dono pacis mortalibus cunctis accommo dato libello dato repudii, graviter solum regale deprimitur, ejusque depresso regimine, non solum in regno ipso vastantur bona fidelium; sed jura Ecclesiarum et aliorum piorum locorum in direptionem veniunt, et libertas Ecclesiastica damnabiliter conculcatur: animarum quoque subsequuntur deploranda pericula, nefanda personarum excidia, et alia lere innumera detrimenta, etc. » Interjectis nonnullis, quibus Firmano episcopo gerendæ legationis provinciam mandat, hac illum prærogativa exornat:

« Nos itaque tam ingenti et periculosa necessitate præmissorum attente pensata, te, de cujus claris meritis et probata industria plenam in Domino fiduciam obtinemus, ad regnum ipsum, tibi legationis officio plene commisso, in eodem regno, ac Poloniæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramiæ, Serviæ, Lodomeriæ, Galatiæ et Cumanæ partibus illi conterminis; ut in eis evellas et destruas, dissipas et disperdas, ædifices et plantes in nomine Domini, sicut videris expedire: de fratrum nostrorum consilio, velut pacis Angelum destinamus: injuncto tibi nihilominus, ut in regno ipso inter eundem regem et regni personas; necnon tam ibidem, quam in provinciis memoratis inter Ecclesiasticos et mundanos viros, et universos alios cujuscumque conditionis, præeminentiæ, sive status agere studeas, et tractare, quæ ad cultum Dei, Apostolicæ Sedis honorem, observantiam canonicæ sanctionis, redintegrationem Ecclesiasticæ libertatis, robor status regii, honestatis cultum, reformationem pacis, relevationem pauperum, ac animarum salutem, et tranquillitatem corporum pertinebunt. Et ut circa legationis officium, quod in eodem regno Ungariæ tibi duximus committendum, eo possis prosperari facilius, quo solitis legalorum, qui missi de latere mare trans-eunt, adornatus insigniis personam nostram quodammodo præsentabis, de speciali gratia Apostolica tibi auctoritate concedimus, quod eisdem insigniis, infra prædictum Ungariæ regnum duntaxat, et terras dominio ejusdem regis subjectas, uti libere valeas, prædictæ legationis officium prosequendo, etc. Datum Viterbii X kal. Octobris anno 1 ».

Nec leve damnum Ungariæ Ecclesiasticorum dissensiones inferebant, quæ maxime in Strigoniensi clero in archiepiscopi electionis causa exarsere diutius: ad quas extinguendas Nicolaus præ-

ficiendi archiepiscopi munus Sedi Apostolicæ reservavit¹, tum Wadariensem episcopum ad sedem Strigoniensem traduxit: quo argumento datis ad regem Ungariæ litteris², hortatus est, ut eum susciperet atque ad episcopum, ut egregias virtutes, quas præ se tulerat, in tam præclaro munere explicaret.

24. *Pontifex bellum Gallos inter et Hispanos sopire studet.* — Exerere præterea Nicolaum aliæ graves curæ in sedandis aliis Christianorum principum bellis civilibus. Excitati erant gentiles Tartari ad Sarracenicam superstitionem excindendam, fidemque Christianam amplectendam, ut vidimus, egregie animati, cum Europæi reges cruce signati, in funestas discordias abrepti, in bellum funera arma distrinxere. Ardebat atrox bellum inter Philippum Francorum, qui sororis viduæ et pupillorum causam susceperat, et Alfonso in suos e Ferdinando filio majori natu nepotes iniquiorem, propensioemque in Sanctium; ad quod sopiendum jam ante transmiserat Joannes XXI Hieronymum Minoritarum, et Joannem Prædicatorum summos præfectos ad Franciæ et Castellæ reges conciliandos: cujus consilia Nicolaus successor prosequi instituit, cum nondum belli inter illos motus defumuissent. Eisdem ergo ob perspectam ipsorum prudentiam jam dignitatibus auctos, Joannes enim patriarcha Hierosolymitanus electus fuerat, Hieronymus numero cardinalium a Nicolao ipsius Pontificatus initio una cum aliis octo aggregatus, ut refert Ptolemæus³ Lucensis; ac postea sub Nicolai IV nomine summum Pontificatum adeptus est; ad susceptam legationem, ac præclare hactenus gestam jussit incumbere⁴; conjunxitque iis Gerardum Basilicæ duodecim Apostolorum presbyterum cardinalem, cui præcepit, ut Tolosam, quam urbem ut locum regibus accommodum delegerat, se conferret, quo cum utriusque regis oratoribus pacis tractatum ageret. Tum Philippum⁵ Francorum, Alfonso Castellæ⁶ reges ac Sanctium illius filium ejusmodi belli fontem, si pater graviore morbo implicitus foret, oratores auctoritate ad conciliandam controversiam munitis transmittere jussit.

25. Obsecutus est Pontificis votis Philippus Francorum rex, atque oratores dignitate et prudentia spectabiles Tolosam misit; sed Alfonso leves et inanes rationes causatus, oratores legare detrectavit, questus inter cætera, eam urbem Gallicæ ditionis esse, nec parum detrabi Castellæ dignitati, si in ea tractatus hujusmodi haberetur. Pupugit ea res admodum Nicolaum, ac de Alfonso in litteris ad Philippum est conquestus: quem etiam, ne ob id in Alfonso ipsum gravius commoveretur, mollibus verbis delinire est conatus: ac ne cœptus pacis tractatus ea de

¹ Lib. 1. Ep. LVIII. — ² Ext. Apost. lit. in Cod. Vallie, s.g. lit. C. num. 49. pag. 74. — ³ Ptol. Luc. in Annal. et Bern. in Chr. Rom. Pont. — ⁴ Tom. 1. l. 1. Ep. cur. XX. XXI, XXII. — ⁵ Ep. XLII. et Cod. Vall. pag. 82. — ⁶ Ep. XLIII. et Cod. Vall. ead. p. 82.

causa abrumperetur, institit ut in Vasconia, tunc Anglo obnoxia, urbe iniretur: coque ut oratores suos mitteret, Philippum sollicitavit¹.

« Nicolaus etc. regi Francorum illustri.

« Quam atare, quam moleste tulerimus negotii considerato dispendio, contumaciam et contemptum contra nos et Romanam Ecclesiam a charissimo in Christo filio nostro rege Castellæ ac Legionis illustri; non sine tua, quod gravius ferimus, et dilectorum filiorum nostrorum Gerardi Basilicæ XII Apostolorum, Hieronymi S. R. E. presbyterorum cardinalium ac Joannis Hierosolymitani electi, quantum in eo fuit illusione commissos, per nostras sibi directas litteras; non sub verborum involucre, sed explicito sermone delegimus, et manifestis aflatibus revelamus ». Et infra :

26. « Cæterum, princeps inelyte, devotionem et humiliationem tuam meritis laudibus et debitis gratiarum actionibus prosequentes, illud te tanquam filium prædilectum, volumus ante oculos tuæ mentis habere, quod nullius apud te tanti debet esse malitia, ut perdas tuam innocentiam propter eam, vel maculam in gloria tua ponas. Quid autem gloriosius in potente, quam quæ suos professores exaltat humilitas, quam ille qui ait: Quanto magnus es, humilia te in omnibus: majorem esse persuadet in magnis. Non deseras itaque, fili charissime, vias tuas in te a tuis etiam progenitoribus derivatas. Devient qui voluerint, tu semper rectitudinis semitas prosequaris, pacem amplectere, et quantum in te fuerit, cum omnibus eam habe. Contemne aliorum arrogantiam et contemptum, cum in sublimi positus, non sit unde contemni ab aliquo verearis.

« Ideoque cum memorati cardinales et electus tanquam viri virtutis, fortes animo, suam patienter ferentes injuriam, imo contemnentes omnino, Deique ac nostrum beneplacitum prosequi cupientes disposuerint in kalendis Martii venturi proximo in Vasconia in loco congruo eidem tractando negotio convenire; te ac saepesatum regem suis litteris exhortantes, ut ad locum eundem solennes nuntios plene in negotio ipso instructos, cum sufficienti mandato in eodem termino destinetis; serenitatem regiam rogamus, hortamur et obsecramus in Domino Jesu Christo, quatenus ad utilitatem publicam et Dei negotia, quorum tibi promotio imminet, considerationis intuitum, debita pietate convertens, nullius malitia te abduci patiaris ab illis. Sed ut liberius exequi valeas, ob reverentiam Apostolicæ Sedis, et nostram, eorundem cardinalium et electi, quin potius nostras exhortationes adimpleas, statuis et statueris per eos loco et tempore, ad eorum præsentiam hujusmodi nuntios cum pleno mandato et instructione transmittas ut quanto constantius injuria non provocatus, altius in tuæ humilitatis prosecutione

perstiteris; tanto id majoris meriti nuntius appareat et virtutis. Dat. Romæ apud S. Petrum III kal. Decembris ».

27. Perstrinxit aliis litteris Nicolaus² Alfonsum Castellæ regem, mittendis oratoribus defuisse; cum tamen antea Benevenuto minoritæ episcopatui Eugubino tunc præfecto futurum se in Sedis Apostolicæ potestate spondisset: contulavit ad eludenda Pontificia jussa allata argumenta; demumque addidit stimulos, ut ad superbie et contumaciæ quam susceperat notam abolendam oratores in Vasconiam legeret.

« Nicolaus, etc., regi Castellæ ac Legionis illustri.

« Scire tuam excellentiam volumus, nos civitatem prædictam non negligentem, non inconsulte, sed præmisso cum fratribus nostris exacto deliberationis examine, tuis etiam nuntiis presentibus in curia nostra non inscius, consultius elegisse. Consideravimus enim cum quibus, et de quibus erat ibi tractatus habendus. Consideravimus, quod non exigebatur principalium personarum ea vice presentia, non de negotii consummatione spes erat, sed de præparatoriis agebatur, ut cum utriusque partis nuntiis, negotio ad exitum optatum disposito et ad concordiam præparato, in loco cum ipsis nuntius eligendo multa conventio, sive justa ipsius regis et tua, necessaria eidem ut dicitur consummando negotio, sequeretur; et quanto esset negotii expeditio promptior, tanto mora justa brevior et partium gravamina pauciora; quodque cum etiam pro isto eodem negotio alias tam tui longe majores nuntii regem eundem in terra sua, quam te in tua sui hactenus adissent, ratio non suberat præsumendi, quod moleste terre deberes, nuntiis tuis prædictam civitatem pro loco ad prædicta idoneo deputari.

28. « Quæ igitur causa præmissis exhortationibus nostris et precibus non parendi; minus sufficientes, ut dicitur, mittendo nuntios, et eos prohibendo ire Tolosam? Quæ admirationis ratio de assignatione civitatis ipsius, prædicto regi subjectæ, in quo per hoc curiæ Castellæ detrahi poterat? Numquid ipse rex tibi assignavit eandem, vel ejus consilio, sive ad ipsius instantiam, aut eo etiam consilio, extitit assignata? numquid non erat tuis nuntiis nostra diligentia plene de securitate provisum? Quæ iterum admirationis ratio ex civitatis prædicta distantia, pro eo quo te forsitan consuli oporteret super aliquibus consummandis, cum non de consummatione, sed de præparatione ibi, ut præmittitur, esset agendum? Numquid propterea dicti cardinales et electus, te abeunte in frontariam contra Mauros sequi debebant, aut fines excedendo mandati, juxta tuæ petitionis implitudinem, locum tibi viciniorum adire, ut nuntiorum tuorum, et non ipsorum laboribus parceretur? Nonne ineptum extitit, et proculdubio

¹ Eod. l. i. Ep. eor. CLXL et Cod. Val., pag. 136.

² Ep. CLXI, et Ms. Val. sic. l. i. c. (man. p. 137).

incivile, te locum tibi vicinum petere: cum quanto tibi vicinior et ad eum tuis nuntiis aditus aptior, tanto eisdem cardinalibus et electo remotior et laboriosior peteretur; quasi non plus tantis personis, quam tuis esset nuntiis deferendum? quasi non sufficeret, quod saltem præfati cardinales Hieronymus et electus, usque Tolosam, non propter dictum regem, cuius in Francia, ubi tunc erat, copiam poterant habere facilius et exquirere voluntatem; nec propter suos nuntios, sed propter tuos tantummodo laborarent?

29. « Sed et de termini tarda notitia querela prudentius substitisset, cum eam confutet aperte, quod sicut dictus tuus nuntius Joannes post terminum tibi cognitum a te missus pervenit insufficienter ad eorumdem cardinalium et electi præsentiam infra illum, sic etiam potuissent cum sufficienti mandato alii pervenire. Attende itaque si decuit propter hoc a tam instanter, tam affectuose per nos petita nuntiorum missione cessare, si operibus exhibes teneritatem, quam in præmissis admirationis tuæ rationibus verbis te habere prætendis, ne hujusmodi negotio dilatio ingeratur cui tu tantam pro nihilo ingessisti sine causa, easdem nostras contemnendo exhortationes et preces, nec tantis deferendo personis, sed ipsarum tam leviter evacuando labores. Estne ista oblatio, quam nobis per venerabilem fratrem nostrum Beneventum, Ordinis Minorum, nunc episcopum Eugubinum, a tua præsentia redeuntem, ex parte tua meminimus præsentatam, per quam devote ac liberaliter offerebas, te paratum in eodem negotio nostris acquiescere monitis, et parere mandatis?

30. « Utinam, princeps magnifice, oblationem eandem, quam taliter hucusque servare probaris in minimis, melius in futurum observes in magnis. Utinam ut ab iis et iis similibus cautius in futurum caveas, consideret circumspectio regia, quod prædicti regis humilitas tuam inobedientiam arguit, suæque obedientiæ promptitudo notabiliores tuos perhibet contumaciam et contemptum. Profecto si tuum solum verteretur periculum in prædictis, possent, nec immerito, nos ista movere, ad te ipsum tuo in iis relinquendum arbitrio, et hujusmodi negotium totaliter deserendum. Sed quia memorati regis et tua dissensio multis est onusta periculis, magnis est plena dispendiis, multorum discrimina secum trahit, utilia Dei servitia impedit; animarum exitia, excidia corporum, vastitates rerum, et alia horrenda, quæ avertat Dominus, comminatur; cogit charitas, hortatur pietas, ut propterea non desistamus a cæptis, sed illis solertius insistamus.

« Cum itaque memorati cardinales et electus, tanquam viri virtutis, fortes animo, nec tuo molli contemptu, nec contumacia provocati, sed Dei et nostrum beneplacitum prosequi cupientes, disposerint in kalendis Martii venturi proximo, in Vasconia, in loco congruo prosecutioni ejusdem ne-

gotii convenire: te ac sæpefatam regem suis litteris exhortantes, ut ad eundem locum solemnes nuntios plene in negotio ipso instructos, cum sufficienti mandato in eodem termino destinetis; serenitatem regiam eo instantius, quo frequentius rogamus, hortamur et obsecramus in Domino Jesu Christo, quatenus prudenter attendens quod talia saluti tuæ non congruunt, sed et famæ detrahunt et honori; animumque tuum super concordia inter te ac memoratum regem, Deo auspice, reformanda, votis nostris in omni puritate conformans; juxta præmissam exhortationem eorumdem cardinalium et electi nuntios statutis et statuendis per eos loco et tempore ad ipsorum præsentiam sic solemnes, sic instructos, sic ad pacem benevolos destinare procures, quod contractam contemptus et contumaciæ notam aboleas, nec tibi amplius impedimentum tam utilis, tam fructuosæ, tam communiter desideratæ concordiæ, a Deo vel hominibus valeat imputari. Dat. Romæ apud S. Petrum III kal. Decembris anno 1 ».

31. *Nicolai querelæ de oppressa ab Alphonso Compostellana Ecclesia.* — Invectus est in eundem regem Nicolaus aliis litteris Ecclesiam Compostellanam oppressisse. Potiebatur Ecclesia illa S. Jacobi reliquiis nobilitata, prærogativis maximis atque amplissima non divini modo, sed humani etiam dicendi juris auctoritate pollebat: qua re dignitatem suam infringi Alfonsus arbitratus, dominium illud civile adimere decrevit; repugnantemque archiepiscopo, filium cum exercitu adversus eos, qui Ecclesiæ Compostellanæ jura tuebantur, immisit. Querelæ mox Sedi Apostolicæ delatæ, ac Nicolaus gravissime Alfonsum monuit, turpissimum videri egregium religionis in Hispania defensorem arma in nobilissimam Ecclesiam vertisse, quæ etiam exteris summæ venerationi esset; agnosceret veram principum gloriam in Ecclesiarum augenda, non oblerenda dignitate sitam, aliaque gravissima hoc argumento attulit, quæ a Nicolao ipso audiamus:

32. « Nicolaus, etc. regi Castellæ ac Legionis illustri.

« Sensibus tuis, fili charissime, verba patris adhæreant, mulceant intrinseca filii, modestiam regalem alliciant, aspera quæque leniant, et resultent in jubilon sumpta cum pondere, ne inutili volatu pertranseant, aut torporem forsitan inducant graviter intellecta. Te quidem, veluti Christi pugilem inclytum, in pectore charitatis adstringimus, et inter alios orbis terræ Catholicos principes intra nostra præcordia retinemus, et cupimus tua gesta magnifica laudibus extolli felicibus, et in regiæ posteritatis claram memoriam adaugeri, non obnubilari caligine tuæ radios claritatis. Nil enim in quovis principe melius, nil decentius, nilque putamus honestius quam recognoscere Patrem altissimum, sanctos Apostolos revereri et Ecclesiarum

¹ Tom. I. l. I. Ep. v.

honorare ministros : cum ex talibus actibus reges et regna fructificent, dirigantur agmina principum et populi præservedur. Nil quoque facilius in Omnipotentis consurgere posset injuriam, quam oppressio prælatorum : cum in illis venerari voluerit in terris, qui est in gentibus collaudandus.

« Digne itaque nos affecit anxietas, dum nuper venerabili fratre nostro archiepiscopo Compostellano significante, apud Sedem Apostolicam rumor invaluit, quod ipsum, et ejus Ecclesiam ad honorem reverendi corporis sancti Jacobi per universa mundi climata venerandam, non favore prosequeris, sed persequeris potius, lacessis injuriis, molestiis opprimis, et eorum jurisdictiones et jura præripere salagis, ac hostilibus incursibus conculcare. Nec indigne more patris perpungimur, dum te regem eximium sic prosiliisse percipimus, et obduci flamine labiorum. Quid dicitur, dum auditur, quod Hispaniarum athleta præcipuus, regni sui Ecclesiam tam nobilem, ejusque præsulē persequatur? Quid excusatio potest adimere, si motus regius minus licite concitatus in iram, sic in actum exercuerit, quod sicut asseritur, natus tuus, et exercitus validus contra dictos archiepiscopum et Ecclesiam processerunt? Sunt hæc munera, fili, quæ per te rependuntur Ecclesiis? Sunt exempla danda minoribus, ut in illas desæviant et in earum devotione tepescant? Certe non videmus competere, quod præter contumeliam Creatoris beatum Jacobum, decorem Hispaniæ, livore collidas injuriæ, ipsius offendendo ministrum : cum illum confovere præsiidiis summopere tenearis.

« Profecto eisdem archiepiscopo et Ecclesiæ, ac tibi compatimur, quod vos tali dissidio videmus allisos, quos nobis adjunxit in filios commissa nobis a Domino cura ministerii pastoralis. Nam idem archiepiscopus et Ecclesia, recurrentes ad Sedem eandem, securitatis tuas litteras, quod dicti natus et exercitus revocentur; restitutionem quoque bonorum, libertatis etiam, et status quod ad jurisdictionem temporalem, quibus de mandato tuo spoliati fuisse dicuntur; instanter petere sunt coacti. Et ideo celsitudinem regiam rogavimus et hortamur attente, quatenus ad Deum, et ad eandem Ecclesiam, quam beatus Jacobus propter merita sui venerandi corporis illustravit, et diversarum nationum concursibus voluit ad laudem divini nominis visitari, regiæ mansuetudinis animum divinæ gratiæ infusione convertens, ipsam matrem tibi placidam recognoscas : et eandem, ac dictum archiepiscopum, coram exclusis oppressionibus et molestiis, hinc inde quoque rancoribus enervatis, tuis sinceris affectibus glutino charitatis adjungas, præmissa seu alia gravamina, si qua forsitan archiepiscopum et Ecclesiam presserunt, eosdem maturitate provida revocando; ita quod nos in hac parte letifices, et a talium amaritudinum degustatione præerves, tibi que ac regno tuo quietem pacis adjicias, ut semper ceteris

felicium prosperitate successuum, et extolli digne laudis præconio apud Deum, et homines merearis; etc. Datum Romæ apud Sanctum-Petrum idibus Februarii, anno 1.º.

33. *Pontifex Petrum episcopum Bajocensem, posthabita Galliarum regis gratia, tuetur; reginam criminis accusatam solatur.* — Ut Compostellanum archiepiscopum Nicolaus adversus Alfonsi regis potentiam defendit, ita Petrum episcopum Bajocensem, posthabita Philippi Galliarum regis gratia, tuendum suscepit. Erat is episcopus consanguineus uxoris Petri de Brocia, qui ex infima conditione ad florentissimum statum ab rege excitatus infelici postmodum exitu, magno inconstantie rerum humanarum exemplo, periit : rem gestam narrat subjectis verbis Nangius ¹ : « Petrus de Brocia captus, primo Parisiis incarcerationatus, et post apud Janvillam in Belsia ductus, fuit ibidem in turri fortissima collocatus. Quo audito et intellecto, episcopus Bajocensi Petrus consanguineus uxoris dicti Petri de Brocia incarcerationati, statim de regno Franciæ recedens, ad curiam Romanam se transtulit : ubi tanquam exulem sub protectione summi Pontificis et Ecclesiæ ipsum oportuit longo tempore permanere. Non de longe postea Petrus de Brocia Parisiis reductus, et in carcere positus, fuit ibidem, presentibus ducibus Burgundiæ et Brabantie, ac Roberto Atrebatensi comite, communi latronum patibulo suspensus. Cujus mortis causa, apud vulgus incognita, magnam cunctis qui audierunt, admirationem, et murmurationis materiam ministravit ».

Peperisse sane ipsi perniciem litteras ejus sigillo consignatas, quæ a tabellario casu extincto relictæ, ut regi deferrentur, enixe fuerant commendatæ, insinuat paulo ante laudatus auctor qui subjicit : « In hoc etiam facto possumus patenter advertere, quam stultissimus est homo pauper de humili plebe natus, regis alicujus aut principis in servitio positus, cum ipsum ad altum statum fortuna provexerit, si par nobilibus, aut magnatibus voluerit effici, vel videri. Nec enim unquam tam alte fortuna provexit aliquem, ut non tantumdem sibi quantum permiserat, minaretur. Petrus autem de Brocia, sicut cedrus Libani in regno Franciæ fortunatiter exaltatus, et in altiori loco volubilis fortunæ positus, dum ibidem permanere credidit, revolutione unica rotæ fortunæ plus decedit, quam fuerat in duplo centies elevatus. Et non solum ipse cecidit, sed et omnes, qui ejus ope promoti fuerant, servitia perdidit ». Hactenus Nangius. Involuta igitur eadem procella Petro episcopo Bajocensi, utque episcopatu a Pontifice depelleretur, Philippo Francorum rege contendente, Nicolaus, cum scelus manifestum non esset, nec regius orator illud probaret, vel adversarii partes suscipere respueret, ut res in judicio discuteretur; datis

¹ Nang. in Phil. reg. Franc.

ad regem ipsum litteris¹, negavit leges pati posse, ut in eum animadverteretur.

34. « Quanto ex querimonia per litteras a celsitudine tua directas, et relationem dilecti filii fratris Arnulphi de Ursamala Ordinis militiae Templi nuntii tui ad hoc specialiter destinati, nobis nuper exposita, de infidelitate, ut eadem litterae continebant, venerabilis fratris nostri Petri episcopi Bajocensis, acerbius te dolere cognovimus, tanto doloris tui paterna compassione participes tibi amplius condolemus: cum enim te singulariter habeamus in visceribus charitatis, tua quævis nos non posset angustia, quam misericors Dominus a tuis avertat eventibus, praterire. Hinc, princeps inclyte, potes et debes non indigne supponere, quod eam doloris commotio commune inducere soleat desiderium ad vindictam, si nobis de infidelitate hujusmodi pœnam exigens innotuisset veritas, vel ut innotesceret, pariter via legitima, prosecutio justitiæ, imo et prompta executio non deesset.

« Verum scire tuam excellentiam volumus, quod dictus frater in nostra, et fratrum nostrorum presentia constitutus (ut omittamus, quid sibi circa hoc jura permittent) de tuo beneplacito, ut asseruit, est protestatus apertius, quod nullo modo in iis onus partis assumere, vel se partem tuo aut suo nomine constituere intendebat; cum igitur contra memoratum episcopum non processerit, apud nos super præmissis infamia, nec clamosa insinuatio sit secuta, quæ ad inquisitionem movere potuerit contra eum, nec ad id facti circumstantiæ conscientiam nostram inducant, nec aliquis appareat accusator legitimus, vel delator, seu etiam nuntiator, qui suæ delationis seu nuntiationis instantiam prosequatur, et expresse jure sit cautum, quod nuntiatores, etiam qui per notoria indicia produnt, jubentur assistere votis suis; nulla juris ratio pateretur facto plectibili, nec probationibus in judicio, nec evidentia facti de cætero nos vel alium quemcumque, maxime non suum judicem, eundem episcopum plectere, vel propter ipsius delictum bona commissæ sibi Ecclesiæ occupare, inordinate nimis executione præveniente sententiam nec probationem vel cognitionem expectante vindicta. Idcirco mirantes audivimus, quod de privando, seu mulctando eodem episcopo temporalibus episcopatus Bajocensis earundem litterarum tenor habebat: præsertim cum non liceat ad res Ecclesiæ manus extendere ob personæ delictum, quod juxta scita canonum non est in damnum Ecclesiæ convertendum, etiam pro tempore delinquentis, licet aliud eadem tuæ litteræ sapere viderentur. Cæterum, excellentiæ regiæ veritate juris exposita, exhortationes et preces ex abundantia charitatis adjicimus, et consilium non æstimamus subtrahendum.

« Vellemus itaque, sicut alias proxime tibi scripsisse meminimus, circumspectionem regiam prudenter advertere, quod talium non est commemoratio frequentanda; quia immunda quo amplius deducuntur, et latius et longius suæ immunditiæ diffundunt horrorem; quia non est datum omnibus ex personarum qualitate, aliisque circumstantiis recte dijudicare quæ audiunt: quia id habet mundi corruptio, ut homines ad mala, quæ sive sub assertionis, sive sub cuiusquam repetitionis specie referuntur, facile inclinent auditum. Propter quod licet fuisset cautius a principio nec ad horum processisse indaginem, sed ut eorum citius exstingueretur memoria, ea sub dissimulatione transiisse; tamen ex quo ad id procedi placuit, sufficere debuit, et proculdubio sufficit, charissimæ in Christo filiæ nostræ Mariæ reginæ Franciæ illustris consortis tuæ innocentiam, ejus contrarium de tanta domina, de tali producta genere, et ad tale vinculo matrimoniali deducta, nunquam a discreto aliquo etiam autumandum credimus fuisse manifestius; sicut præmissæ tuæ litteræ continent revelatam, ut non amplius talia vel vindictæ libidine, vel quacumque occasione alia renoventur.

« Quocirca serenitatem regiam rogamus et hortamur in Domino Jesu Christo, tibi affectu intimo, et sincero consilio suadentes, quatenus ut honori tuo et dictæ reginæ in hoc plenius consulatur, a prædictorum prosecutione de cætero consulta meditatione omnino desistens, contra memoratum episcopum ad eorundem temporalium occupationem, quæ potius in dispendium ejusdem Ecclesiæ verteretur, cum tanta juris injuria et læsione justitiæ, divinæ majestatis obtentu, et ob reverentiam Apostolicæ Sedis ac nostram nullo modo procedas: sciturus quod si nobis de præmisso ipsius episcopi, vel alio etiam contra te commisso excessu patuerit, sic ipsum debitæ ultionis acerbitate castigare proponimus, quod propter ipsius gravamen, Ecclesiæ pœna suum tenebit actorem, ejus severitas aliis similia præsumendi audaciam interdicit. Datum Romæ apud S. Petrum III non. Decembris, anno 1 ».

35. Expetendæ itaque de Bajocensi episcopo ultionis avidus Philippus, Bajocensis episcopatus vectigalia invaserat: at Pontifex, licet atrox episcopo læsæ reginæ famæ crimen objiceretur; cum tamen illius convinci non posset ipsius causam, ne innocentia opprimeretur, defendendam ratus Simoni card. S. Cæciliæ Apostolicæ Sedis legato provinciam dedit, ut Bajocensi Ecclesiæ præsidio esset. Tum regem aliis litteris monuit¹ ne majestatem regiam, magna rerum mole occupandam, inanibus rumusculis implicaret, neve in divexanda Bajocensi Ecclesia nominis gloriam obscuraret. « Attende itaque quod non decet magnificentiam regiam exercendam in arduis, implicandam

¹ Tom. 1. l. 1. Ep. cur. CLXIV. et Cod. Vall. sign. ht. C. num. 49. pag. 38.

¹ Eod. Cod. Vallic. pag. 34.

in magnis, occupari minimis, vacare cujuscumque detractionis examini, persequi quemlibet detrahentem, nutrire detrahentium murmura per examinationes et persecutiones hujusmodi; per quas illis repetendis datur occasio, quæ per contemptum neglecti tradita facilius cecidissent. Sic namque latratum canis, qui latrantem dissimulando præterit, cohibet: qui vero persequitur, et comminando cohibere conatur, irritat.

« Attende insuper, quod quanto genus tuum inclytum plenius fovit et exaltavit Ecclesias, personas Ecclesiasticas manutenere, ac illibatam conservare studuit Ecclesiasticam libertatem, tanto in te amplius notaretur, si tu Ecclesias vel Ecclesiasticas personas opprimeres, aut libertatem Ecclesiasticam violares. Attende quomodo non solum in regno tuo, sed et in vicinis prælatorum corda turbares; quomodo universalem scandalizares Ecclesiam, quantus adversus te clamor ascenderet, si tu in Ecclesiastica bona manus injiceres, si bona quævis Bajocensis Ecclesiæ occupares. Attende quod iis non leve pondus adjiceret eminentia tui status, cum excessus in sublimioribus, eo ipso conspectior, tanto damnabilior habetur, quanto facilius quantoque periculosius derivatur in alios per exemplum: et ideo minus esset ab Ecclesia tolerandus, minusque posset urgente conscientia tolerari, etc. »

36. Quæ vero atrox illa calumnia reginæ Mariæ imposita fuerit, scribit Nangius¹. Extincto (veneno ut a nonnullis credebatur) Ludovico Philippi majori natu filio, Petro Brociam clam sceleris suspitione reginam perfudisse, eamque privignos alios eadem arte sublaturam: cumque rei indagandæ cupidus rex Bajocensem episcopum, et abbatem S. Dionysii ad consulendam beguinam Nivellensem, quæ prophetiæ dono prædita ferebatur, sive eminentiæ sanctitatis specie ad se venientes deludebat, episcopus abbatem antevertens cum femina collocutus est quam cum postea adisset abbas, nil aliud retulit, quam episcopo quid rei foret, patefactum. Reversus vero episcopus exposuit ingentia quidem arcana sibi dicta, sed quæ effari per religionem ob sacramenti sigillum non posset. Ex eo non parum exarsit rex, qui anxius admodum sinistra de uxore suspitione concepta, alios ad mulierculam nuntios misit, qui eam sciscitarentur: quos illa regi denuntiare jussit, reginam omni criminis labe purissimam²: ac si quis de ea detraxisset, nullam fidem adhibendam. Inde regina in Bajocensem episcopum, ut proditoris auctorem graviore iras effudisset, nisi ille, ut dictum est, fuga sibi consulisset; quem cum a Pontifice pœna affici instaret, ardentis ira animum delinire ita Nicolaus est conatus: « Non miramur, charissima in Christo filia, non miramur, si horrendam infamiam tibi falso impositi criminis (quam hec plenius missæ nobis litteræ

tue serenitatis expresserint: nos tamen velut omni verisimilitudine destitutam indignam repetitione censuimus) tue conscientie puritas horruit, et ad primum ipsius auditum riguit caro, mens hebit, tantique sceleris imposturam fragilitas feminei sexus expavit; si contra eos, quos aestimas ejusdem sceleris impostores, animus irritatus incanduit, et ipsum ad vindictam fervor subili doloris accendit.

« Sed illud considerationis nostræ discessio non sine admiratione recenset, quod dato deliberandi spatio, de confidentia propriæ innocentie concepta securitas, resumpto fortitudinis spiritu, talia non contempsit. Numquid enim tantis orta natalibus, tantis trabeata parentibus, talibus educata studiis, talibus ab annis teneris imbula moribus, vel nolam, vel suspicionem quamlibet in iis vereri debueras? Numquid hoc admittebat tui claritas generis, aut illius, quod te in sum participium matrimoniali unione receptam, regio insigniens titulo, clariorem effecit, veluti etiam maritalibus radiis coruscantem? Numquid non id tua fama laudabilis, et innocens conversatio confutabat? Annon et quoad familiares tuas, quas honestas, et providas, vitæque probatæ ipsa earum ad tui custodiam manifestat electio, evidens ratio excludebat? Quid namque te, vel eas ad tam crudelem insontis mortem, cujus nec ætas adhuc odium parere poterat provocasset? Quis successione ambilus, futuræ soboli procurandæ, ad tanti atrocitatem facinoris molles irritasset animos, aut manus armasset imbelles, quasi quotcumque regis Franciæ filiis de divitiarum abundantia dubitandum, aut de defectu status eximii sit timendum? etc. Datum IV non. Decembris ». Fuisse porro Mariam reginam pietati deditam, e quibusdam Pontificiis privilegiis colligitur: flagitanti enim ipsi Nicolaus concessit³, ut facilius divinis rebus transfunderet animum, bis nimirum in anno sacrarum Deo virginum ædes ingrederetur.

37. Nec absimile aliud, quo ipsi ac viro regi concessum est⁴, ut quo tempore jactum interdictum esset, cui vibrando occasionem non dedissent, divinis mysteriis interesse possent: quam porro tum temporis sub Philippo Ecclesiastica auctoritas in Galliis vigeret ex insigni liquet Pontificio Diplomate, in quo Nicolaus permittit regi⁵ ut clericos gravissimorum criminum nota inustos in carcerem detrudere posset, non ut jus aliquod in eos exerceret, sed præsulibus traderet, ne in effrenatam licentiam, impunitatis spe prorumperent, ob quod factum anathematis sententiam non subiturum decrevit: cui subjungendæ aliæ, quæ Philippi pietatem redolent, concessæ prærogativæ, ut ne quis sine Apostolicæ Sedis imperio Gallias interdicto affligere posset⁶, et quem optaret sacer-

¹ Nang. de gest. Philip. Franc. reg. ad an. 1276. — ² Tom. 1. l. 1. Ep. cur. CLXVI. et Cod. Vall. pag. 39.

³ Tom. 1. l. 1. Ep. CLII. — ⁴ Ep. CCXLVII. — ⁵ Ep. CXLIX. — ⁶ Ep. CXXXIX.

dotem, ut sibi a sacris confessionibus esset, eligeret ¹. Cujus etiam precibus adductus Nicolaus præmia indulgentiarum ademptibus certis diebus sacellum ab S. Ludovico elegant. — Intra regiæ septa ad sacram Coronam spineam, Dominicæ Crucis partem, aliasque angustissimas reliquias religiose servandas excitatam, ab Innocentio Quarto concessa confirmavit ².

38. *S. Ludovici mira gesta in Acta rediguntur.* — Cum S. Ludovici felix mentio inciderit, omittere non possumus, efflorescente in dies miraculorum gloria, quæ Numen, implorata a Christi fidelibus illius ope, patrabat; Philippum filium oratorum opera a Nicolao expetiisse, ut de ejusdem S. Ludovici miraculis Apostolica auctoritate actionem sacram instrui juberet, quo in cœlitum numero collocaretur. At Nicolaus summa in tanta reverentia progrediendum ratus, Simoni cardinali A. S. L. provinciæ imposuit ³, ut ea edita miracula caute indagaret, antequam ad publicum et religiosum examen revocarentur.

« Simoni titulo S. Cæciliæ presbytero card. A. S. L.

« Sicut nosti, felicis recordationis Gregorius papa prædecessor noster, consulta deliberatione, decrevit, de meritis claræ memoriæ Ludovici regis Franciæ per te diligenti, secreta et provida indagatione perquiri, antequam talis indagatio ad examen publicum deveniret. Cum itaque nuper ex parte charissimi in Christo filii nostri Philippi regis Francorum illustris per venerabilem fratrem nostrum G. Ambianensem episcopum, et dilectum filium Guillelmum decanum Abrincensem, ac nobilem virum Rodulphum de Stratis marescaleum regiū nuntios suos peteretur a nobis, ut procedi ad publicam inquisitionem meritorum hujusmodi faceremus; nos prædecessoris ejusdem in hac parte providis vestigiis inhærentes, et attendentes, quod licet tu generaliter et succincte nobis scripseris de prædictis; quia tamen per litteras tuas, vel aliam instructionem nuntiorum tuorum, quos super iis diligenter et cante interrogari fecimus, ad nos hujusmodi indaginis, prout tanti processus qualitas exigit, plena et idonea non pervenerat certitudo; discretionis tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus quidquid de præmissis, et eorum circumstantiis, ac aliis quæ pro ipso rege Deus miraculose fuisse dicitur operatus in plena veritate perceperis, clare ac distincte per omnia seriose scribas nobis, ut tuis relationibus, ut præmittitur, clare, distincte et seriose perceptis, lucidius appareat quid in iis providendum extiterit, et in posterum respondendum. Ea quidem intentione potissime, sicut eidem regi Philippo per alias nostras litteras intimamus, tuam hujusmodi sic discussæ provisam continuare providimus, in hoc ei, et dicto patri, ac domui regiæ specialiter deferentes, ut in iis eis honestius et salubrius, dante Do-

mino, consulatur. Dat. II kal. Decembris ». Quo etiam argumento ad Philippum regem scripsit ⁴. Præterea certiore ipsum fecit, se ad componendam controversiam, quæ inter Carolum Siciliæ regem ac reginam Margaretam vertebatur, Apostolicam auctoritatem interpositurum.

39. *Philippi in sanctam Sedem pietas.* — Quam vero ab invadendis alienis Philippus abhorreret, eximium ipsius virtutis exemplum enituit, cum parentis sui S. Ludovici vestigia imitatus, ac nonnulla religione peresus, ne majores ipsius aliqua ad eum bona, vel alios iniquius erepta transfudissent, a Nicolao petiit, ut eleemosynæ, quas in egenos profunderet, sarcindi illati damni loco essent: quod Nicolaus ut ex illius animo stimulum omnem eximeret, probavit maxime ⁵; ea tamen conditione, ut si compertum esset, ad quos res spectaret, ablata restitui operam daret. Eadem religione ductus cum Eduardo Anglorum rege de Normannia, ab atavo Philippo Anglis bello erepta, transegit sequenti anno visus est. Sed de Philippo satis: jam ad Eduardum orationem traducamus.

40. *Eduardi pro Pontificis clientela tributum.* — Intulisse Eduardum fisco Pontificio regnorum Angliæ et Hiberniæ Sedis Apostolicæ clientelæ addictorum nomine intermissum ab ipso partim; partim ab Henrico rege exeurrentibus octo annis censum; nimirum octo millia marcharum singulis millibus in singulos annos pendendis docet Nicolai syngraphum, quo Eduardo cavit.

Flagitavit a Nicolao Eduardus ⁶, ut census, qui pro regno Angliæ, ut Sedis Apostolicæ vectigali, solvebatur, in posterum a quibusdam abbatibus ac monasteriis penderetur, quæ amplissimis bonis redditibusque ipse augetet, ut ea ratione integre ac summa fide in Romanæ Ecclesiæ ærarium inferretur. Rejecit petita Nicolaus ⁷, in eo detrahi Ecclesiæ dignitati arbitratus, nec aliquid novari passus est. His addenda quæ Westmonasteriensis ⁸ tradit, revocasse Eduardum (verum ea in re reprehensione dignum) privilegia pluribus abbatibus Angliæ a majoribus concessa, ad regiam auctoritatem amplificandam; cumque uno die Judæos toto regno in carcerem compingi, ob erasam monetam atque supplicium de sordibus sumi jussisse.

41. *Bellum inter Rodulphum et Othocarum.* — Commissum hoc anno atrox prælium in Austria ⁹, cum Othocarus Austriam, Styriam et Carinthiam sibi ereptas dolens, violato inito fœdere, collectoque potentissimo exercitu in Austriam excurrit: illam enim provinciam donationis jure a Margarita Austriæ ducis filia debitam contendebat ¹⁰: contra Rodulphus negabat eam ut imperii

¹ Ep. CXLII. — ² Ep. CXXI. — ³ Ep. CLXIX.

⁴ Tom. I. l. I. Ep. CLXVIII. — ⁵ Ep. CXXXVIII. — ⁶ Cod. Vall. sign. lit. C. num. 49. pag. 66. — ⁷ Eod. l. I. Ep. CX. et Cod. Vall. sign. lit. C. num. 49. pag. 84. — ⁸ West. Flor. Hist. hoc anno. — ⁹ Eberard apud Camis. antiq. lect. tom. I. p. 314. Dubrav. Hist. Boem. l. XVII. — ¹⁰ Ptol. Luc. in Annal. hoc an.

stipendiariam abalienari jure potuisse. Describit Dubravius tanti belli causas his verbis ¹: « Rodolphus, quod cum animo suo eumque ipsis principibus statutum atque deliberatum habuit, in primis videlicet ut arrogantiam Othogari infringeret, dein ut Austriam illi adimeret, speciosissimis illum blandissimisque invitat verbis, ut si palam pudeat, saltem secreto intra tentorium paucis coram arbitraris debito per fidem Cæsari præstandam fungeretur officio; aliter namque stabilem inter ipsos perpetuamque amicitiam coire non posse, nisi exhibito fideli prius obsequio. Abominantem rursus Othogarum dignitatem suam Rodolpho submittere, persuadent proceres, non minus Cæsarem ob veterem familiaritatem, quam regem suum respicientes ut se fidei Cæsaris committat: quod cum ille facit, atque, ut mos habet, quinque vexilla Cæsari de manu sua offert, restituit duo ille duntaxat, ac sibi tria, Austriæ videlicet, Carinthiæque, et Styriæ nomine retinet, quasi tutelæ interim titulo possideret, dum matrimonium recens conciliatum ad effectum perduceretur: deinde illas quoque regiones Wenceslao Othogari filio pro dote accessuras ». Addit auctor de tentorio machinoso ruente in partes, dum Othocarus flexo genu, fidem Rodolpho devinciret, indeque concepto furore, quem auxilii uxoris impotentia, ultionem expetere de Rodolpho decrevisse irrupisseque in Austriam.

42. Cum eo Rodolphus rex advolasset, stragem futuram horrens ², nuntios ad Othocarum misit, qui monerent ut prælio abstineret, cum proditoribus undique septus esset. Ac revera plures in ipsius exercitu erant ejus criminis rei, quorum odia Bohemus in se concitabat, ut ait Eberardus ³, cum in eos nullo dignitatis habito discrimine, vim legum exerceret, ac ne grassarentur in populos, uli consueverant, refræquaret. Ita vero præmonitus a Romanorum rege præfectos castrorum, tribunos, aliosque proceres in summum tentorium excitos ita compellavit: egregiæ quidem ac probatæ ipsorum fidei certissimum semper extitisse; at si quis in eum conjurationem inisset, vel nefaria suscepisset consilia, inermem ipsum jam occideret, id enim longe satius futurum, quam si una cum eo multa hominum millia funestæ stragi exponerentur: tum vero omnes uno ore fidissimos illi semper futuros, atque omnia discrimina penetraturos polliciti sunt.

Concurrentibus die inæquanti adversis exercitibus, Othocarus, suis illum deserentibus, dum strenue inter medios hostium globos dimicabat, oppressus numero, captus est, moxque exutus armis: cum miles, cujus fratrem Othocarus peremerat, furens irruit ⁴, atque ad fraternam necem ulciscendam gladio in fronte cædit, ex quo vulnere infelix rex toties a Romanis Pontificibus ad-

monitus, ut ab armis desisteret, occubuit, ac diutius illius corpus jacuit insepultum, quod fidelium consortio, e quo ejectus fuerat ante mortem, ut ait Siffridus ⁵, restitutus non fuisset: incurerat enim, ob illatum Rodolpho bellum contra imperia Apostolica, vibratas censuras, quibus suppositi fuerant, qui Romanorum regem læcesserent.

43. Nec leve vitæ discrimen in prælio Rodolphus adiit: tradit enim Eberardus ⁶, Bohemiæ regem ante pugnam ingentia præmia strenuo militi pollicitum, si Rodolphum in prælio cederet, aut equum suffoderet, eumque præmii spe accensum, quesito in acie Rodolpho inventoque, toto impetu in eum invectum, diro ictu ex equo dejecto, tumque hasta equum peremisse: mox vero concurrentibus in auxilium Cæsaris Germanis captum; ac Rodolphum, qui se clypeo ne equorum pedibus allideretur, texerat ⁷, in alium equum sublatum persequendæ victoriæ instituisse, eaque magna Bohemorum strage, adeo ut cæsorum numerus ad quatuordecim millia ascenderet, parta, egregium clementiæ exemplum explicuisse ⁸. Militem enim, qui in vitæ discrimen ipsum adduxerat, sibi oblatum, illæsum abire jussit, dicitans non exiguum damnum fore, si adeo generosus ac fortis miles perimeretur.

Præmium porro tantæ victoriæ non Austria modo fuit, quæ secundo nato filio a Rodolpho attributa ⁹, eoque extincto, in majorem natu Albertum transfusa; verum magna etiam Boemiæ pars, quam in suam potestatem redegit: quamque postea, petente Wenceslao Othocari filio suppliciter pacem reddidit; ad quam firmandam arcto necessitudinis vinculo filiam suam Gutham uxorem concessit ⁶. De quibus hæc Ptolemæus Lucensis ⁷: « Circa autem ista tempora rex Rodolphus jam radiceus est in regno Alemanniæ ab omni parte, sed præcipue versus regem Bohemiæ: unde exercitum congregat contra ipsum pro jure imperii, quia occupaverat Austriam, Styriam et Carinthiam, quæ de jure debebantur eidem sive ratione regni Alemanniæ, sive ratione imperii; pugnat cum ipso, et occidit eum in bello, facta magna strage de suis. Tunc subjugata Austria, ipsam tradidit filio suo Alberto, quia ducatus erat sine vassallo, et ideo ad regem Alemanniæ pertinebat providere: partem Carinthiæ tradidit comiti de Tirolla. Tunc procedit contra filium regis Bohemiæ, comminans eidem de regno, quia venisset contra dominum suum: sed mediantibus amicis restitutus est in gratia, accepta filia Rodulphi in uxorem et ipsa dotata de bonis regni, si rex ex ea sine filiis moreretur: qui casus non accidit, quia duæ filiæ nate sunt ex eis; et unus filius ».

44. De parta ea victoria meminuit Pontifex in litteris inclinante hoc anno ad Rodolphum datis ⁸,

¹ Dubrav. Hist. Bohem. l. xvii. — ² Long. Hist. Pol. l. vii. hoc anno. — ³ Eberard. ubi sup. — ⁴ Chren. Rom. Colon. parl. ad.

⁵ Siffrid. Epit. l. ii. — ⁶ Eberard. ubi sup. — ⁷ Ptol. Luc. in Annał. — ⁸ Siffr. ubi sup. — ⁹ Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. xxiii. c. 25. — ¹⁰ Lib. l. Ep. XLVIII.

quibus rogavit, ut vetera ab imperatoribus concessa Romanæ Ecclesiæ privilegia, a principibus electoribus confirmanda curaret: « Ut, inquit, affectus tuæ devotionis, quem sic grataiter inhærerere sensibus nostris inspicimus, in effectum perfectæ soliditatis appareat, et residere in omni puritate probetur, et ut prosperitas tuorum successuum, videlicet de hostium tuorum depressione victoria, quos diebus istis in manibus tuis divini iudicii virga conclusit, in mansuetudinis gratia, quæ post triumphum regales actus adornat, te nobis gratum, et aliis repræsentet acceptum, ac de regia gratitudine post felicitatem majorem nobis et Ecclesiæ mansueta præsentia repromittat, et successive nos reddat de tua sinceritate majori perfectione securos, etc. » Addit preces, ut quæ constabiliendis Romanæ Ecclesiæ juribus deerant, compleat. « Dat. Romæ XV. Kal. Decembris, an. 1 ».

45. *Rodolphus Romanæ Ecclesiæ jura edito Diplomate confirmat; de qua publicæ conficiuntur Tabulæ.* — Quod ad institutam de confirmatis a Rodolpho rege Romanorum, ad Nicolai III Pontificis, id exigentis, gratiam juribus Romanæ Ecclesiæ historiam spectat; ineunte anno idem Rodolphus, cum insignia imperialia a Nicolao deponeret, de principatus Pontificii juribus corroborandis appellatus, publicis litteris¹ professus est, se omnia Romanæ Ecclesiæ privilegia concessa ab imperatoribus, ne pietate et studio in Sedem Apostolicam ab iis descisceret, corroborasse; atque assentiri, ut Ecclesiæ universæ illius ditionis, quæ ex hujusmodi Diplomatum ad eam spectare constaret, possessionem sibi vindicaret, nitteretque ea de causa ad curiam Apostolicam Conradum, qui in cardinalium senatu regiam fidem ad hæc perficienda obstringeret:

« Rodolphus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus, universis præsentis litteras inspecturis gratiam suam, et omne bonum.

« Notum esse volumus per præsentis litteras universis, quod nos devotus Ecclesiæ Romanæ filius, recognoscentes beneficia, quæ nobis sunt ab ipso Deo et ejusdem vicario papa Romano concessa, ratificamus, approbamus, innovamus, concedimus, et nihilominus de novo donamus sanctissimo patri domino nostro domino Nicolao papæ III et ipsi Romanæ Ecclesiæ matri nostræ distincte, libere, plenarie et expresse confirmationes, concessiones, privilegia et cætera omnia, quæ nos hactenus fecimus, et nostri prædecessores reges Romanorum seu imperatores confirmasse, concessisse et fecisse noscuntur, seu inventiuntur. Et ad majorem prædictorum omnium firmitatem constituimus religiosum virum fratrem Conradum, ministrum fratrum Minorum superioris Alemanniæ, nostrum nuntium et specialem pro-

curatorem, dantes ei expressum et speciale mandatum pro nobis, et nostro nomine recognoscendi, ratificandi, approbandi, innovandi, concedendi et nihilominus de novo donandi omnia et singula distincte, libere et expresse, quæ facta, acta, promissa, dicta, confirmata, donata, sive concessa, recognita, seu etiam jurata fuerunt hactenus per bonæ memoriæ Othonem propositum Sancti-Guidonis Spirensis regalis aulæ nostræ cancellarium, seu per quoscumque alios, et per nos ipsos postmodum felicitis recordationis domino Gregorio papæ X, sive ipsi domino papæ, sive alii, seu aliis ejus nomine et Romanæ Ecclesiæ recipienti vel recipientibus: et nos ipsi nihilominus ea omnia et singula recognoscimus, ratificamus, approbamus, confirmamus, innovamus, concedimus et de novo donamus; et etiam ad nostram conscientiam serenandam revocamus, cassamus, annullamus, irritamus, et omnibus viribus vacuamus quidquid contra prædicta, vel aliqua prædictorum per nos, seu per alios nostros nuntios, vel officiales mandato nostro, vel nomine, seu quemcumque alium, vel alios quocumque modo, quacumque via factum esset, vel promissum, sive juratum; volentes et consentientes expresse, quod per hoc nullum jus nobis accrescat, vel in aliquo Ecclesiæ Romanæ deperat tam circa possessionem, quam circa proprietatem.

46. « Concedimus insuper et consentimus, quod Ecclesia Romana per se et per alios accipiat, nanciscatur, intret et apprehendat absque ulla nostra vel alterius requisitione, auctoritate, vel mandato obtentis sive petitis possessionem, et quasi omnium contentorum in prædictis privilegiis, confirmationibus, concessionibus, innovationibus, recognitionibus, donationibus et juramentis; et omnium eorum, quæ pertinent ad prædicta: et promittimus, quod nos per nos, vel per alium, seu alios non impediemus ipsam Ecclesiam, vel nuntios ejus in prædictis et quolibet prædictorum; sed eam in omnibus præfatis tam adipiscendis, quam tenendis et habendis nostro posse perpetuo juvabimus. Damus etiam ipsi procuratori nostro specialem, generalem et liberam potestatem plenarie stabiliendi, solidandi, firmandi, complendi, et perficiendi, ac jurandi omnia et singula prædicta in animam nostram; ita quod plenam omnimodæ perfectionis, et solidationis habeant firmitatem; et promittendi, quod nos per ipsos eadem faciemus, promittimus, stabiliemus, plene solidabimus, firmabimus, perficiemus, atque jurabimus quancumque per ipsam Ecclesiam litteris vel nuntiis fuerimus requisiti; et faciendi omnia, quæ in præmissis, et circa præmissa fuerint ipsi Ecclesiæ Romanæ utilia, necessaria, vel etiam opportuna, etiamsi mandatum exigant, vel exigent speciale; promittentes nos ratum habituros, et firmum quidquid per ipsam procuratorem in omnibus et singulis supradictis fuerit recognitum, ratificatum, approbatum, in-

¹ Servantur in arce S. Angeli et ext. in Collect. Platina tom. 1. pag. 136. et tom. II. pag. 478. et tom. III. privil. Rom. Eccl. pag. 199. et Ms. Vallie. sig. lit. D. num. 1. pag. 70 et 88.

novalum, concessum, donatum, firmatum, stabilitum, solidatum, completum, perfectum atque juratum, actum sive factum. In cuius rei testimonium, et prædictorum omnium firmitatem præsentibus litteras fieri fecimus, et nostri sigilli munimine roborari. Dat. Viennæ, an. Domini MCLXXVIII, XIV kal. Febr., regni nostri anno v ».

47. Instructus hæc auctoritate Conradus minorita, Rodulphi regis Romanorum orator, coram Nicolao in sacro cardinalium senatu omnia Romanæ Ecclesie jura, quæ Otho regii sigilli præfectus, dum Lugduni solennes episcoporum conventus habebantur, Gregorio integra ac illibata fore sponderat, omniaque alia ab ipso gesta confirmavit: ac regio nomine assensit, ut Nicolaus universæ illius ditonis, quæ imperialibus Diplomatum, tum ratis habitis, continebatur, possessionem iniret; vel armis, vel alius mollioribus viis ad suum obsequium adduceret; Rodulphumque ea omnia corroboraturum est pollicitus. Publicis demum Tabulis, quibus Othonis oratoris coram Gregorio X acta erant comprehensa, perfectis, tum ea tum alias veterum imperatorum donationes constabilivit: quæ omnia subjecta forma in publicas Tabulas, quæ in Molis Adriane archivo sunt reconditæ, atque a Platina jussu Sixti IV inter Monumenta illustriâ collectæ sunt¹; tum extant in Libro Privilegiorum Romanæ Ecclesie², et in Ms. Codicibus³, quæ cardinalis Baronius pretiosissimi thesauri instar bibliothecæ nostræ Valli-cellanæ reliquit, redacta fuerunt:

« In nomine Domini, Amen.

« Ego frater Conradus minister fratrum Minorum superioris Alemannie, gloriosissimi et illustrissimi principis domini mei Rodulphi Dei gratia regis Romanorum semper Augusti procurator et nuntius, habens ab ipso potestatem et mandatum in forma subscripta, constitutus in præsentia vestra, beatissime pater domine Nicolae papa III, in consistorio vestro in papali palatio apud S. Petrum in Urbe Romana, assistentibus vobis reverendo cœtu domnorum cardinalium, videlicet venerabilibus patribus domino Ordone Tusulanensi, Bentevenga Albanensi, et Latino Ostiensi et Velletrensi episcopis; Anhero tit. S. Praxedis, Guillelmo tit. S. Marci, et Gerardo tit. Basilicæ duodecim Apostolorum presbyteris; Jacobo S. Mariæ in Cosmedin, Gotefrido S. Georgii ad Velum-Aureum, Matthæo S. Mariæ in Porticu, Jordano S. Eustachii, et Jacobo S. Mariæ in Vi-Lata diaconis cardinalibus, recognosco et confiteor, quondam Othonem præpositum Ecclesie S. Guidonis Spirensis, regie aulæ cancellarium, habuisse a prædicto serenissimo principe domino Rodulpho, Dei gratia rege Romanorum semper Augusto, mandatum, sigilli sui munimine com-

munitum, infrascripti tenoris: cuius auctoritate, nomine ejusdem domini regis, coram piæ memoriæ domino Gregorio papa X, adstantibus sibi felicis recordationis domino Innocentio V tunc Petro Ostiensi et Velletrensi episcopo, Adriano V tunc Petro Othobono S. Adriani diacono cardinali, et domino Joanne XXI tunc Petro episcopo Tusculano Romanis Pontificibus, et bonæ memoriæ Joanne Portuensi, vicedomino Prænestino, et fratre Bonaventura Albanensi episcopis, Simone tit. S. Martini presbytero, et Uberto S. Eustachii diacono cardinalibus; ac reverendis patribus prædictis dominis Anhero tit. S. Praxedis, Guillelmo tit. S. Marci, Simone tit. S. Cæcilie presbyteris, Jacobo S. Mariæ in Cosmedin, Gotefrido S. Georgii ad Velum Aureum, et Matthæo S. Mariæ in Porticu diaconis cardinalibus: et presentibus inibi venerabilibus patribus Henrico Trevirensi, Guarnerio Maguntino, Enguelberto Coloniensi, Conrado Magdeburgensi, et Gilberto Bremensi archiepiscopis; Conrado Argentinensi, Leone Ratisponensi, Brunone Brixinensi, Othone Mindensi, Ferrico Merseburgensi, Widegone Misnensi, Joanne Kimensi, Ildebrando Eistetensi episcopis; et nobilibus viris, Ferrico Burelavio de Nurembergh, et Gotefrido comite Jeumensi; processit ad omnia infrascripta, quæ in litteris inde confectis, et ejusdem cancellarii sigillo signatis, quarum tenor de verbo ad verbum infra subjicitur, serius continentur.

« Quæ quidem omnia et singula dicta, promissa, recognita, immovata, concessa, acta seu gesta, ratificata, confirmata, sive jurata per eundem cancellarium, prout in eisdem litteris et tenore plenius exprimitur, ejusdem domini regis nomine, et pro ipso distincte, libere et expresse, recognosco, ratifico, approbo, innovo; et nihilominus ea omnia et singula de novo dono atque concedo beato Petro caelestis regni clavigero, ac vobis, patri sanctissimo ejus successori, cæterisque vestris successoribus, et Eccl. Romanæ: et ad domini mei regis conscientiam serenandam, et ut prædicta omnia plenarie solidentur, stabiliantur, firmentur, compleantur et perliciantur, revoco, cassa, annullo, irrito, et omnibus viribus vacuo quidquid contra prædicta, vel aliqua prædictorum per ipsum dominum regem, seu per alios ejus nuntios, vel officiales suo mandato vel nomine, seu quemcumque alium, vel alios quocumque modo, quacumque via factum esset, vel promissum, sive juratum: ac volo et expresse consentio, quod per hoc nullum jus ipsi domino meo regi accrescat, vel in aliquo Ecclesie Romanæ deperat, tam circa possessionem, quam circa proprietatem.

48. « Consentio insuper ac concedo, quod vos, sanctissime pater, et eadem Romana Ecclesia per vos et per alios nunc et semper accipialis, nanciscamini, intretis et apprehendatis absque ulla ipsius domini regis vel alterius requisitione, auctoritate, vel mandato obtentis sive petitis, possessio-

¹ Ms. archiv. Vatic. tom. I. pag. 116, 136. et tom. II. pag. 478. — ² Ibid. privil. Rom. Eccl. tom. III. pag. 212. — ³ Cod. Vallic. sign. lit. B. num. 42. pag. 254. et lit. D. num. 1. pag. 83.

nem et quasi omnium contentorum in prædictis privilegiis, confirmationibus, concessionibus, innovationibus, recognitionibus, donationibus, seu etiam juramentis; et omnium eorum, quæ pertinent ad prædicta. Et promitto, quod ipse dominus rex per se, vel per alium, seu alios non impediet vos, vel nuntios vestros in prædictis, et quolibet prædictorum: sed potius in omnibus præfatis tam adipiscendis, quam tenendis et habendis suo posse perpetuo adjuvabit. Et ut hæc omnia plenam omnimodæ perfectionis et solidationis habeant firmitatem, factis sacrosanctis Evangeliiis, juro in animam prædicti domini mei regis, habens ab eo super hoc speciale mandatum, eundem dominum regem prædicta omnia et singula perpetuo inviolabiliter observaturum: et promitto, quod idem dominus rex per seipsum omnia et singula faciet, promittet, et stabiliet, plene solidabit, firmabit, perficiet atque jurabit quancumque per vos et prædictam Ecclesiam litteris vel nuntiis extiterit requisitus. Prædicti autem litterarum ejusdem cancellarii et mei procuratorii super his habiti tenores de verbo ad verbum per omnia tales sunt:

49. « In nomine Domini. Amen.

« Ego Otho S. Guidonis Spirensis præpositus, regie aulæ cancellarius, gloriosissimi principis domini mei Rodulphi, Dei gratia, regis Romanorum semper Augusti procurator et nuntius, habens ab ipso mandatum in forma subscripta, præsentis scripto confiteor me privilegia, nec non et juramenta claræ memoriæ Othonis IV et quondam Frederici II imperatorum, tunc regum Romanorum, non cancellata, non abolita, nec in aliqua sui parte viliata, sed in prima sui facie Aureis Bullis regum ipsorum regia majestate impressis typario consignata, diligenter inspexisse, de verbo ad verbum legisse, ac in Theutonico idiomate propter infrascriptos nobiles exposuisse in consistorio vestro, sanctissime pater et domine, domine Gregori papa X, adstantibus vobis reverendis patribus Joanne Portuensi, Petro Tusculano, vicedomino Prenestino, fr. B. (Bonaventura) Albanensi, Petro Ostiensi episcopis; Simone tit. Martini in Montibus, Anchero tit. S. Praxedis, Guillelmo tit. S. Marci; Simone tit. S. Cæcilie presbyteris; Othobono S. Adriani, Jacobo S. Mariæ in Cosmedin, Gotifrido S. Georgii ad Velum-Aureum, Uberto S. Eustachii, et Matthæo S. Mariæ in Porticu diaconis cardinalibus: et præsentibus inibi venerabilibus patribus Henrico Trevirensi, Guarnero Maguntino, Engueberto Coloniensi, Conrado Magdeburgensi, Giselberto Bremensi archiepiscopis; Conrado Argentinensi, Leone Ratisponensi, Brunone Brixinensi, Othone Mindensi, Ferrico Merseburgensi, Widone Misnensi, Joanne Kimensi, Ildebrando Sisteccensi (Eistecensi) episcopis; et nobilibus viris Burelavio de Nuremberch ac Gotifrido comite Sennensi. Tenores autem prædictorum privilegiorum, et juramentorum de verbo ad verbum tales sunt ». Subiecta est sacramenti forma ex qua

Otho IV Innocentio III fidem obstrinxit, quæ ab his verbis ducit exordium:

« Ego Otho, Dei gratia Romanorum rex semper Augustus. Tibi domino meo Innocentio PP. tuisque successoribus etc. » Et desinit in hæc verba, « fuero coronam adeptus ». His adjectæ sunt ejusdem regis litteræ anno Incarnationis MCCCIX, XI kal. Aprilis consignatæ¹, quibus Romanæ Ecclesiæ jura confirmata, atque ab his verbis incipiunt: « Recognoscentes ab eo ». His annexæ sunt quatuor Frederici II litteræ, quarum primæ² ab hisce verbis inchoatæ: « Regnum nostrum tunc stabiliri confidimus ». Et infra: « Acta sunt hæc anno Domini nostri Jesu Christi MCCCIII, Indictione I, regnante domino Frederico II Romanorum rege glorioso, et rege Siciliae, anno regni ejus Romanorum primo, regni vero ejus Siciliae XVI datum apud Ægrum per manus Bertoldi de Tuf regalis aulæ protonotarii IV id. Julii. » Secundæ iisdem pæne verbis conceptæ sunt, quibus Fredericus promissa Innocentio III iterum Honorio III spondit. Varia porro sunt testium nomina, ac dies his verbis adjicitur: « Acta sunt hæc anno Incarnationis Domini MCCCIX, mense Septembris, Indict. VIII, regnante domino Frederico II Romanorum rege glorioso et rege Siciliae, anno Romani regni ipsius in Germania VII et in Sicilia XXII, feliciter. Amen. Dat. apud Agnove etc. » Tertiæ litteræ incipiunt: « Tibi domino meo sanctissimo, et patri charissimo Innocentio papæ III etc. iisdem pæne verbis, quibus primæ Othonianæ conceptæ. Fidei obstrictæ Pontifici tempus ac locum his verbis designant: « Actum in capella in castro Ægræ anno Dominicæ Incarnationis MCCCIII, IV id. Julii, Indict. I. » Quartæ³ litteræ eadem continent, sed Honorio inscriptæ sunt; adjecta vero festium nomina et tempus discrepant: « Actum apud Agnove anno Dominicæ Incarnationis MCCCIX, mense Septembris, Indict. VIII. » Illis adductis subjungit memoratus Otho Rodulphi Augusti orator:

« De prædictorum itaque archiepiscoporum, episcoporum et nobilium consilio et expresso consensu, ego memoratus cancellarius omnia et singula in eisdem contenta privilegiis ejusdem regis Rodulphi nomine ratifico, rata et firma habeo, et ab aliis haberi volo, et eadem innovo atque de novo concedo, promittens eodem nomine B. Petro cælestis regni clavigero, ac vobis patri sanctissimo ejus successori, cæterisque vestris successoribus, et Ecclesiæ Romanæ, ac jurans in animam ipsius regis Rodulphi, quod ipse per se vel per alium seu alios non occupabit, nec invadet in totum vel in partem aliquam terras ipsius Romanæ Ecclesiæ, aut terras vassallorum ejus, quas jure fendi, vel sub census, aut alterius præstationis titulo, sive alio quocumque modo tenent ab ipsa Ecclesia, etc. » Quæ sequuntur, iisdem verbis sunt concepta, atque

¹ Ext. tom. XIII. Annal. an. Christi 1209. num. 10. — ² Ext. ib. 1213. num. 23. — ³ Ext. hoc tom. XIV. an. 1274. num. 7.

ea, quæ præsulum Germanorum nomine attulimus¹, cum ipsi promissa a Rodulphi oratore in publicas Tabulas redegere, usque ad hæc verba: «Acta sunt hæc Lugduni in prædicto consistorio, anno Dom. MCLXXIV, mense Junii, die Martis, vi mensis ejusdem, Pontificatus vestri anno III. Porro ad certitudinem præsentium et memoriam futurorum de præmissis omnibus præsentibus litteras fieri feci, et mei sigilli munimine roborari». His adjunctæ sunt superiores Rodulphi litteræ, quibus Conrado auctoritas demandata est, ut quæ Gregorio X ab Othone regis sigilli præfecto sacramento erant promissa, dum in Concilio Lugdunensi regie Romanorum dignitatis a principibus electoribus sibi delatæ confirmationem deposcebat, Nicolao III sponderet. Qua instructus auctoritate Conradus Ecclesiasticæ ditionis terras suis nominibus designatas, ab imperatoribus Sedi Apostolicæ grati animi, vel pietatis ergo attributas, Ecclesiastico imperio iterum solemniter ritu subjecit hisce verbis:

50. «Volo insuper et expresse consentio, quod iidem tenores inserti præsentibus easdem per omnia vires habeant et obtineant, quas habent et obtinent ipsæ litteræ principales; ita quod si forsitan ipsas principales litteras contingeret quomodolibet deperire, dicti tenores perinde vim et robur obtineant, ut in omnibus, et per omnia in iudicio, et extra iudicium fidem faciant, sicut ipsæ principales litteræ facerent in sua prima figura et integritate manentes, lege seu constitutione aliqua non obstante: et promitto, quod prædictus rex idem per omnia sua regali auctoritate statuet et decernet. Porro ad certitudinem præsentium, et memoriam futurorum hæc omnia conscribi, et in publicum Instrumentum redigi per magistrum Paulum de Reate Apostolica auctoritate tabellionem subscriptum feci, atque rogavi, et sigillo commissæ mihi administrationis, quo utor, ad præsens munivi. Volo tamen et consentio, quod si dictum sigillum quovis modo vel casu deperdi, frangi vel deformari contigerit, nihilominus Instrumentum ipsum in suo vigore permaneat, ac si de ipso sigillo facta mentio non fuisset. Actum Romæ apud S. Petrum in prædicto papali consistorio, præsentibus patribus dominis Bonifacio Ravennate, et Joanne Barensi archiepiscopis; Henrico Lunensi, Orlando Narniensi, Papparouo Fulginate, Orlando Massano, ac Raymundo Massiliensi episcopis; et honorabilibus viris domino Angelo de Verosis domini papæ camerario, domino Petro S. R. E. vicecancellario, magistris Berardo de Neapoli, et Benedicto de Anagnia ejusdem domini papæ notariis, magistro Paulo de Interamma clerico, et procuratore in audientia curiæ Romanæ prædicti domini Rodulphi regis; ac nobilibus viris dominis Urso curiæ domini papæ marescalco, Adnolpho comitis, et Petro comitis, ac Nicolao comitis mili-

tibus de Urbe et quampluribus aliis clericis, et laicis in multitudine numerosa, auno Domini MCLXXVIII, quarto die mensis Maii, Indictione VI, Pontificatus vero domini Nicolai papæ III an. I ».

51. *Hæc promissa ab ejus ministris violantur, Rodulpho conscio.* — Interea promissa hæc a Conrado labefactata sunt: Rodulphus enim imperialis scrinii præfectus, ad recuperanda imperii in Italia jura missus, clientes nonnullos Ecclesiæ, ut ex imperialibus Diplomatum constabat, Bononienses nimirum, Imolenses, Faventinos, Forolivienses, Foropopulienses, Cæsenaes, Ravennates, Ariminenses, Urbinates, pluresque alios Pontificiæ ditionis in regis Romanorum verba sacramento adegerat. At postulatus a Pontifice Rodulphus Aug. regis iterum litteris¹ jura ejusdem Romanæ Ecclesiæ, quæ a Ludovici imperatoris tempore imperatorum regumque privilegiis expressa erant, confirmavit: ac præcipuas Pontificiæ ditionis terras percensuit, ne qua de iis controversia moveretur. Tum alium oratorem, nimirum Gotifredum, misit, qui non modo Conradi minoritæ promissa corroboraret, verum etiam a Rodulpho imperialis scrinii præfecto gesta rescinderet, illaque temere, inconsulta regia majestate, tentata datis Nicolao litteris est professus.

« Sanctissimo in Christo patri ac domino, domino Nicolao, divina providentia, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici, Rodulphus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus, cum filialis obeditionis reverentia devotissima pedum oscula beatorum.

« Ad munificentiam munerum et gratiarum quodammodo ineffabilem largitatem, quæ imperatores Romani, et prædecessores nostri reges Romanorum de Romanæ matris Ecclesiæ uberibus susceperunt, ipsi velut devoti filii faciem gratitudinis convertentes; nec minus attendentes, quod eadem Ecclesia ipsos in dulcedinis benedictione præveniens, transferendo de Græcis imperium in Germanos, eisdem dederat id quod erant, ut grati prædicarentur filii laudabilis recognitionis effectu, inter cætera, quæ ipsi Ecclesiæ confirmarunt, dimiserunt, seu etiam concesserunt totam terram, quæ est a Radicophano usque Ceperanum, marchiam Anconitanam, ducatum Spoletanum, terram comitissæ Mathildis, comitatum Bertenorii, exarchatum Ravennæ, Pentapolim, Massam Trabariam, cum adjacentibus terris, et omnia alia bona, terras, possessiones, et jura ad dictam Ecclesiam pertinentia in multis privilegiis imperatorum a tempore Ludovici expressa sive contenta, ipsi beato Petro celestis regni clavigero, ejusque successoribus, et eidem Ecclesiæ dimiserunt, renuntiaverunt, restituerunt, et confirmarunt, et ad omnem scrupulum removendum, prout melius valeret, et

¹ Ext. in arce S. Angeli in collect. Plat. Ms. Vatic. tom. 1. p. 178. et lib. priv. Rom. Eccl. tom. 1. p. 92. Cod. Vatic. sign. lit. B. num. 12. pag. 16.

efficacius posset intelligi, contulerunt, concesserunt et etiam donaverunt, sicut in eorum privilegiis seu litteris continetur, nosque postmodum, prout Domino placuit, ad regalis excellentiæ culmen assumpti prædicta omnia in præsentia recollendæ memoriæ domini Gregorii papæ X recognovimus, ac ea omnia et singula ipsi pro prædicta Ecclesia, se suisque successoribus recipienti confirmavimus, innovavimus, et de novo concessimus, atque donavimus, ipsa nihilominus præstito corporaliter juramento firmantes.

52. « Verum quia postmodum absque nostro consensu, conscientia, vel mandato Rodolphus cancellarius noster a civibus Bononiensibus, Imolensibus, Faventinis, Foropopuliensibus, Cæsena- tibus, Ravennatibus, Ariminensibus, Urbinatibus, necnon et aliis aliarum civitatum atque locorum illarum partium juramentum fidelitatis nostro nomine dicitur recepisse; nos dilectum familiarem clericum nostrum magistrum Gotfredum præpositum Soliensem, regalis aulæ protonotarium, transmittimus ad vestræ præsentiam sanctitatis, cum datus præsentibus nostris patentibus litteris in mandatis, ut quidquid per eundem cancellarium, seu quemcumque in prædictis civitatibus, locis, et terris, sed per homines ipsarum civitatum, terrarum, atque locorum actum, gestum, recognitum extitit, et prædicta juramenta specialiter revocet, casset, annullet, irritet; cassa, nulla, et irrita nuntiet, ac omnibus viribus vacuet; volentes, et consentientes expresse, quod per hoc nullum jus nobis accrescat, vel Ecclesiæ Romanæ deperat tam circa possessionem quam circa proprietatem in civitatibus, terris, et locis præfatis, ac hominibus, juribus, et jurisdictionibus eorundem, et universis, et singulis civitatibus, communitatibus, locis, et hominibus supradictis ex parte nostra omnia et singula prædicta denuntiet, denunciando sollicitet, et inducat eosdem, quod vestrum, et Ecclesiæ prædictæ dominium recognoscentes, vobis et Ecclesiæ memoratæ tanquam eorum vero domino in omnibus et per omnia, sicut debent, obediant, pareant, et intendant, promittentes nos ratum habituros et firmum quidquid idem magister Gotifredus ordinandum seu faciendum duxerit in præmissis. Datum Viennæ IV kalen. Junii, Ind. vi, anno Domini mclxxviii, regni vero nostri an. v ». Acceptis hisce a Rodolpho imperiis, Gotifredus in cardinalium consistorio coram Nicolao professus est, Rodolphum ab invadendis Romanæ Ecclesiæ juribus abesse animo, ac regio nomine extorta ab imperiali sigilli præfecto sacramenta convulsit; sanxitque Bononienses, Ravennates, aliosque memoratos populos ad Sedis Apostolicæ ditionem revocandos: de qua redite subjecte Tabulæ, quæ in arce S. Angeli recondite sunt.

53. *Gotifredus restituit pristina Ecclesiæ jura.*

— « In nomine Domini. Amen.

« Nos Gotifredus præpositus Ecclesiæ Soliensis

Salzburgensis diœcesis, magnifici principis domini Rodulphi Romanorum regis illustris familiaris clericus et protonotarius, ad futuram rei memoriam notum esse volumus universis, quod excellentissimus princeps dominus Rodolphus rex Romanorum illustris, sacrosancam Romanam Ecclesiam matrem et dominam recognoscens ac intendens ejus jura non percipere, sed ea potius illæsa servare, nos ad sanctissimum patrem, et universalem dominum, dominum Nicolaum divina providentia summum Pontificem cum specialibus litteris destinavit, quarum tenor talis est ». Subjectæ sunt superiores Rodulphi regis Romanorum litteræ, quibus adjicit: « Nos itaque traditi nobis ab eodem domino rege auctoritate mandati, juramenta fidelitatis, seu alia, quæ Rodolphus cancellarius ejusdem domini regis a civibus Bononiensibus, Imolensibus, Faventinis, Foropopuliensibus, Cæsena- tibus, Ravennatibus, Ariminensibus, et Urbinatibus, Cerviensibus, Forliviensibus, ac hominibus castrorum Montisfeltri, et Bertenorii, ac aliis communitatibus, universitatibus, et incolis civitatum et locorum parlium earumdem, seu eorum aliquibus pro ipso domino rege dicitur recepisse; ac quidquid per eundem cancellarium seu quemcumque alium in eisdem civitatibus, terris, et locis sive per cives aut alios supradictos actum, gestum, et recognitum extitit, remittentes, revocantes, cassantes, annullantes, irritantes, cassa, nulla et irrita nuntiantes, ac omnibus viribus vacuantes; eisdem civibus, incolis, et aliis universis, et singulis ex parte ipsius domini regis omnia et singula prædicta in eisdem contenta litteris denuntians, et denunciando eosdem sive homines, communitates, universitates, et incolas sollicitamus et inducimus, quod eorundem domini papæ, et Ecclesiæ recognoscentes dominium, dictis domino papæ, et Ecclesiæ tanquam vero domino in omnibus et per omnia, sicut debent, obediant, pareant et intendant.

« Porro ad certitudinem præsentium, et memoriam futurorum hæc omnia conscribi, et in publicum Instrumentum redigi per magistrum Paulum de Reate Apostolica auctoritate tabellionem subscriptum fecimus atque rogavimus, et proprio sigillo munivimus. Volumus tamen et consentimus, quod si dictum sigillum quovis modo vel casu deperdi, frangi, vel deformari contigerit, nihilominus Instrumentum ipsum in suo vigore permaneat, ac si de ipso sigillo facta mentio non fuisset. Actum Viterbii in episcopali palatio, in magno consistorio in præsentia sanctissimi patris summi Pontificis prædicti domini Nicolai papæ III, et venerabilium patrum cætus dominorum cardinalium coram his testibus, scilicet domino B. archiepiscopo Ravennate, domino G. archiepiscopo Corinthiensi, domino H. episcopo Lunensi, domino P. episcopo Firmano, domino... episcopo Viterbiensi, domino R. episcopo Massiliensi, domino... episcopo Burgensi, domino...

episcopo Gallicensi, domino... episcopo Taurinensi, domino... episcopo Famagustano, et domino... episcopo Aurasicensi, ac multis aliis clericis, et laicis in multitudine numerosa, anno Domini MCLXXVIII, II kal. Julii, Indictione VI, Pontificat. domini Nicolai papæ III anno I ».

54. *Æmilii et Bononienses recuperati.* — His Gotifredus gestis, datis ad eos populos Romanæ Ecclesiæ obnoxios¹, quos imperialis cancellarius in verba Rodulphi jurare coegerat, litteris, præstiti sacramenti religione solvit, jussitque in Romanæ Ecclesiæ fide, ac potestate perstare: quibus litteris præfixus est hic titulus: « Providis viris potestatibus, capitaneis, consiliis, et communibus Bononiensibus, Faventinis, Foropopuliensibus, Cæsenaibus, Ravennatibus, Ariminensibus, Urbinatibus, Cerviensibus, et Foroliviensibus; Montisfiltri, et Bertenorii, ac aliis communitatibus, universitatibus, et incolis aliorum, civitatum, castrorum, terrarum, et locorum partium earundem; Gotifredus præpositus Ecclesiæ Soliensis Salzeburgensis diœcesis, magnifici principis domini Rudolphi regis Romanorum illustris familiaris clericus et protonotarius, salutem in Domino. Excellentissimus princeps etc. » Significat data sibi a Rodulpho rege Romanorum imperia de iis ad Sedis Apostolicæ obsequium revocandis, atque regias litteras inserit, de quibus etiam in Valli-cellano² nostro Ms. insigne Instrumentum extat, quod cum superioribus consentit. Meminit de Rodulphi litteris, ac Flaminia a Nicolao ditioni Pontificiæ adjuncta Jordanus his verbis³: « Ab hoc Rodulpho Nicolaus papa III requisivit ut Romandiolam resignaret, et exarchatum Ravennæ, qui a comitatu distinguebatur, et antiquitus Ravennæ erat senator, sicut Romæ, et dictas communitates gubernabat, inter quas erat Bononia, ut per Ludovicum I scribitur Paschali papæ I hanc regionem per Carolum datam, et recuperatam per Gregorium X, nunc isto repetente, mandat Rodulphus omnibus nobilibus terræ, et populis dictæ regionis, ut Eccl. Romanæ obediant et dictum dominium ad Romanam Ecclesiam asserit pertinere: et sic papa possessionem obtinuit ». Consentit Ptolemæus Lucensis⁴ in historia Ecclesiastica Ms., tradit enim recuperandis Pontificiis juribus intentum Nicolaum, misso Joanne Viterbiensi Ordinis Prædicatorum religioso viro, tum litteris, superiores populos urbesque ad Sedis Apostolicæ obsequium allicere studuisse⁵: « Secundo sui Pontificatus anno Nicolaus III Rodulphum regem Alemanniæ requirit super resignatione et exarchatu Ravennæ, qui erat principatus super sex civitates Romandiolæ, quæ a comitatu distinguebatur ». Et infra: « Mandat dictus rex omnibus nobilibus terræ ac

populis dictæ regionis, ut Ecclesiæ Romanæ obediant, atque dictum dominium ad Ecclesiam Romanam asserit pertinere. Et sic dictus papa possessionem obtinet ».

55. Egregium quidem Bononiensium studium extitit in amittendo Pontificio dominio: publico enim consensu oratores ad Nicolaum misere, qui Bononiam ac loca eo spectantia ditioni Apostolicæ subderent: insque in sua verba sacramento adactis, Pontifex Gilfrido Anagnino, et quem supra diximus, Joanni Viterbiensi provinciam tradidit¹, ut coactis præconis voce magistratibus et civibus, ipsos ea omnia, quæ gessissent oratores, rata habere operam darent. Quos paruisse, litteræ² Pontificiæ docent. Omnes alias urbes adisse, et quæ a procuratoribus acta fuerant, rata haberi a senatu et populo harum civitatum, sacramentoque a civibus qui a XIX ad LXX ætatis annum proveci erant, fidem summo Pontifici Romanæque Ecclesiæ obstringi curasse, refert Hieronymus Rubeus³: tum alios procuratores ex adversis factionibus excivisse, qui compromisso in Romanum Pontificem facto, conjungendæ concordiæ rationem illius judicio permitterent; quæ a Nicolao datis ad Gilfridum memoratum litteris⁴ confirmata sunt, quem animos ad concordiam comparare atque allicere jussit⁵.

Ad ineundam vero Æmiliæ possessionem Latinum Ostiensem et Velletrensem episcopum Apostolicæ Sedis legatum⁶ quem Joannes Villanus⁷ Latinum cardinalem vocat, atque Brancalonum familia satum Nicolai ex sorore nepotem ait; alterumque ex fratre nepotem Bertoldum misit⁸: ac ne discordia aliqua inter ipsos sereretur, Bertoldum Latino subesse jussit, adeo ut nil contra ejus imperia anderet, et quæ male gesta rescindi ab illo possent. Communicavit⁹ cum rege Sicilia consilia sua Pontifex, præcepitque ut ad augendas Pontificias vires copiæ, quas in Bononiensi agro et Æmilia habebat, operam legato cardinali explicarent; cumque necessitas postularet, ex accepti Apostolica beneficentia Siculi regni legibus militarem, manum egregie instructam rogatus submitteret. Impacata quippe erat provincia¹⁰, in quam Guido e Monteferetro exercuerat tyrannidem, ac Geremienses, et Lambertatii contrariarum partium signiferi gravioribus inter se odiis imbuli erant. Ad quos mulcendos regendosque non levi prudentia opus erat: quamobrem legatum Pontifex arcanis litteris multis præceptis informavit¹¹, monuitque in neutram partem propenderet. Quæ monita cum a Bertholdo, Guidonis et Monteferetro Lambertatiorum fœderati studioso, servata non essent, universa Æmilia in gravissimos, uti dicemus, tumultus conjecta est.

¹ Ext. in Ms. Vatic. lib. privil. Rom. Eccl. tom. I. pag. 92. et Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 16. — ² Sign. lit. B. num. 12. pag. 16. — ³ Tom. I. l. I. Ep. cur. XXXVIII et reg. post eund. Ep. — ⁴ Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. I. xxiii. c. 32. — ⁵ Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960.

⁶ Tom. I. l. I. Ep. cur. XLVI. — ⁷ Ibid. Ep. XLVI et XLIX. — ⁸ Rub. Hist. Raven. l. VI. — ⁹ Eod. l. I. Ep. cur. I. — ¹⁰ Ibid. Ep. lit. — ¹¹ Ep. cur. CXX. — ¹² Jo. Villan. l. VII. c. 54. — ¹³ Tom. II. l. I. Ep. XXXIV. — ¹⁴ Ep. XXX. — ¹⁵ Ibid. Ep. XLV, XLVI. et tom. I. l. I. Ep. cur. CXX. — ¹⁶ Tom. II. l. I. Ep. XLVII.

56. Traditam porro Nicolao Bononiam a Rodulpho rege Romanorum scribit Ricordanus Malespina¹, ut sacramenti religione, qua ad suscipiendam Asiaticam expeditionem accepto crucis symbolo obstrictus erat, dum ea spe ac lege a Gregorio instaurandæ rei Syriacæ cupidissimo imperium obtinuit, solveretur : sed longe a Nicolao ea abest calumnia, ut Syriam Sarracenis relinquere non curaret, modo Bononia potiretur. Nec minus a rei veritate abhorrent convicia, quæ ob recuperatam ab Ecclesia Bononiam totamque Flaminiam evomunt novatores². Cæterum historiæ veritas ea est, Rodulphum prudenter se gessisse, ac restituisse Nicolao jura Ecclesiæ, ut imperii jura, quæ in Etruria Carolus legati imperii nomine obtinebat, sine bello recuperaret (qua de re agendum fusiùs duximus) ac Nicolaum, Innocentii V ac Joannis XXI exemplo Bononiam aliasque urbes a Rodulpho justissime repetiisse, quas Ludovici, Othonis, Henrici, ac Friderici imperatorum, atque electorum principum testimonio ad Sedem Apostolicam antiquo jure spectasse constabat, quæ Nicolaus ad Rodulphum transmisit³, ut eorum exemplo eas urbes iterum eidem Sedi ad controversias omnes tollendas, firmaret, ac singularum urbium nomina exprimeret. Quæ res ne insolens videretur, imperatorum Ludovici, Othonis, Henrici privilegia, ex tabulario Romanæ Ecclesiæ decerpta, atque a Courado Rodulphi oratore etiam exscripta misit :

57. *Poscit Nicolaus a Rodulpho ut jura ab antiquis imperatoribus concessa confirmet ; Siciliam, Sardiniam et Corsicam Sedi Apostolicæ agnoscat.* — « Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio Rodulpho regi Romanorum illustri, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Ad tuæ devotionis augmentum, et jurium Romanæ Ecclesiæ claritatem, quod civitas Ravennæ et Æmilia, Bobium, Cæsena, Forumpopuli, Forilivium, Faventia, Imola, Bononia, Ferrara, Comaculum, Adria, atque Gabellum, Arminum, Urbinum, Montiferetrum, territorium Balnense, cum omnibus juribus, territoriis atque insulis in terra marique ad civitates et loca prædicta quoquo modo pertinentibus, ad nos, et Romanam Ecclesiam pleno jure pertineant ; per alias nostras litteras a te, fili charissime, cum expressione nominum prædictorum, civitatum, castrorum, villarum, atque locorum sub certa forma petimus declarari ; et nihilominus, ut erga eandem Romanam Ecclesiam matrem tuam sinceritatis tuæ devotio amplius elucescat, omnia et singula de novo donari.

« Ne autem per hæc nos aliquod novum petere, vel a tuis prædecessoribus imperatoribus Romanis insolitum existimes postulare, ad tuam con-

scientiam plenius serenandam, qualiter illa certi prædecessores tui Romani imperatores expresse- runt, qualiter illa ad Romanam Ecclesiam pertinere sub expressis terrarum distinctionibus declararunt, tibi de verbo ad verbum tenores privilegiorum ipsorum imperatorum, sicut in archivis Romanæ Ecclesiæ reperimus, sub Bulla nostra transmittimus : quorum etiam privilegiorum aliqua originalia, in quibus prædictorum, quæ petimus, habetur plena distinctio, dilecto filio fratri Conrado nuntio tuo inspicienda commisimus, et quoad hunc articulum exemplanda concessimus, quatenus super his notæ sibi veritatis fidelis assertor declarationis pereum visæ relator, omni nube de mente tua caliginosæ dubitationis exclusa, te possit clarius informare. Tenores autem præfati eorumdem imperatorum quoad prædicta tales sunt :

58. « In nomine Domini Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

« Ego Ludovicus imperator Augustus statuo et concedo per hoc pactum confirmationis nostræ tibi beato Petro principi Apostolorum, et per te vicario tuo domino Paschali summo Pontifici et universali papæ et successoribus ejus in perpetuum, sicut a prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate et ditione tenuistis et disposuistis, civitatem Romanam, etc. » Et infra : « Neenon et exarchatum Ravennatem, sub integritate cum urbibus, civitatibus, oppidis, et castellis, quæ piæ recordationis dominus Pipinus rex, ac bonæ memoriæ genitor noster Carolus imperator B. Petro Apostolo, et prædecessoribus vestris jamdudum per donationis paginam restituerunt : hoc est civitatem Ravennam, et Æmiliam, Bobium, Cæsenam, Forumpopuli, Forumlivii, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaculum, et Adriam, quæ et Gabellum, cum omnibus finibus, territoriis, atque insulis in terra marique ad supradictas civitates pertinentibus ; simul et Pentapotim, videlicet Ariminum, Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Ausinum, Humanam, Hesium, Forumsempronii, Montemeretri, Urbinum, et territorium Balnense, Callem, Luciolis, Engubium cum omnibus finibus ac terris ad easdem civitates pertinentibus ». Item tenor privilegii Othonis imperatoris talis est.

59. « In nomine Domini Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

« Ego Otho Dei gratia imperator Augustus una cum Othone glorioso rege filio nostro, divina ordinante providentia, spondemus atque promittimus per hoc pactum confirmationis nostræ tibi B. Petro principi Apostolorum, et clavigero regni cælorum, et per te vicario tuo domino Joanni summo Pontifici, et universali papæ Duodecimo, sicut a prædecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate, atque ditione tenuistis, et disposuistis civitatem Romanam, etc. » Et infra : « Nec non exarchatum Ravennatem, sub integritate cum ur-

¹ Ricord. Malesp. Hist. Flor. c. 204, Jo. Villan. l. vii. c. 54. —
² Centur. xiii. c. 7. col. 726. — ³ Tom. II. l. I. Ep. v.

libus, civitatibus, oppidis, et castellis, quæ piæ memoriæ dominus Pipinus, et Dominus Carolus excellentissimi imperatores videlicet nostri B. Petro Apostolo, et prædecessoribus vestris jandudum per donationis paginam contulerunt; hoc est civitatem Ravennam, et Æmiliam, Bobium, Cæsenam, Forumpopuli, Forumlivii, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, et Adriam, atque Gabellum cum omnibus finibus, territoriis, atque insulis terra marique ad suprascriptas civitates pertinentibus; simul et Pentapolim, videlicet Ariminum, Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Ausinum, Humanam, Hesim, Forumsempronii, Montemferetri, Urbinum, et territorium Balnense, Callis, Luciolis, et Eugubium cum omnibus finibus et territoriis ad easdem civitates pertinentibus». Item tenor privilegii Henrici imperatoris talis est:

60. « In nomine Domini Dei omnipotentis Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

« Ego Henricus Dei gratia imperator Augustus spondeo, atque promitto per hoc prætum confirmationis nostræ tibi B. Petro principi Apostolorum, et clavigero regni cælorum; et per te vicario tuo domino Benedicto summo Pontifici, et universali papæ sicut a prædecessoribus vestris usque nunc in potestate vestra ac ditione tenuistis, et disposuistis civitatem Romanam, etc. » Et infra: « Necnon et exarchatum Ravennatem sub integritate cum urbibus, civitatibus, oppidis et castellis, quæ piæ recordationis dominus Pipinus, et dominus Carolus, et dominus Ludovicus, et Otho, et itidem Otho filius ejus, prædecessores videlicet nostri B. Petro Apostolo, et prædecessoribus vestris jandudum per donationis paginam contulerunt: hoc est civitatem Ravennam, et Æmiliam, Bobium, Cæsenam, Forumpopuli, Forumlivii, Faventiam, Imolam; Bononiam, Ferrariam, Comaclum, Adriam, atque Gabellum, cum omnibus finibus, territoriis, atque insulis terra marique ad supradictas civitates pertinentibus; simul et Pentapolim, videlicet Ariminum, Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Ausinum, Humanam, Hesim, Forumsempronii, Montemferetri, Urbinum, et territorium Baluense, Callis, Luciolis, et Eugubium cum omnibus finibus, et territoriis ad easdem civitates pertinentibus.

« Datum Romæ apud S. Petrum non. Junii, Pontificatus nostri anno 1 ».

61. Postulatum¹ insuper a Rodulpho, ut intra octo dies, post suscepta e Pontificis manibus imperii ornamenta, omnia illa privilegia roboratorum polliceretur; operamque daturum, ut imperii proceres suam adderent auctoritatem. Præterea ab electoribus principibus Joanne marchione Brandeburgensi, altero Joanne Saxonie duce, Ludovico comite Palatino Rheni duce Bavariæ, Alberto duce Saxonie, atque archiepiscopis Trevirensi, Colo-

niensi, Maguntinensi expetit², ut publico Diplomate confirmarent, non dictas modò urbes ac loca ditionis Apostolicæ esse, verum Siciliam quoque, Sardiniam et Corsicam supremo, atque integro jure ad eam spectare. Et conceptas eadem pene verborum forma litteras ad Germanos præstules, ut Ecclesiæ Romanæ in ea re dignitati studerent, dedit³. Non defuisse principes Germanos justis Pontificis votis, ac litteris publicis superiora promulgasse, videbimus.

62. Præscripsit vero Rodulpho⁴ formam, qua jura Romanæ Ecclesiæ confirmaturus esset: quæ cum fere iisdem omnino concepta sit verbis atque ea, qua Lausanæ Rodulphus coram Gregorio X fidem adstrinxit, atque a nobis suo loco jam ante allata⁵ fuit, illa tantum decerpemus, quæ adjecta sunt a Nicolao in exprimendis ditionis Ecclesiasticæ locis, ut Rodulphus ea ad Pontificium dominatum spectare profiteretur: « Ad has pertinet tota terra, quæ est a Radicofano usque Ceperanum, marchia Anconitana, ducatus Spoletanus, terra comitissæ Mathildis, civitas Ravennæ, et Æmilia, Bobium, Cæsena, Forum populi, Forumlivii, Faventia, Imola, Bononia, Ferraria, Comaclum, Adriam, atque Gabellum, Ariminum, Monsfeltri, territorium Baluense, Pentapolis, Massa-Trabaria cum adjacentibus terris et omnibus aliis ad Romanam Ecclesiam pertinentibus, cum omnibus finibus, territoriis, atque insulis in terra marique ad provincias, civitates, territoria et loca prædicta quoquo modo pertinentibus, ut suprascriptas provincias, civitates, loca, et territoria; necnon et omnia supradicta habeat Romana Ecclesia in perpetuum cum omni jurisdictione, districtu, et honore suo. Verumtamen, cum ad recipiendum coronam imperii, vel pro necessitatibus Ecclesiæ ab Apostolica Sede vocati venerimus de mandato summi Pontificis, recipiemus procuraciones sive forum ab ipsis. Omnia igitur supradicta tam propriis seu specialibus provinciarum, terrarum, civitatum, atque locorum expressa vocabulis, quem etiam non expressa, et quæcumque alia pertinent ad Romanam Ecclesiam, de voluntate et conscientia, consilio et consensu principum imperii libere illi dimittimus, renuntiamus, et restituimus: necnon ad omnem scrupulum removendum, prout melius valet et efficacius intelligi, de novo concedimus, conferimus, et donamus, ul sublata omnis contentionis et dissensionis materia, firma pax et plena concordia inter Ecclesiam et imperium perseverent ». Ad calcem vero litterarum hæc adjecta.

« Ut autem hæc omnia vobis memorato sanctissimo patri nostro domino Nicolao, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici, vestrisque successoribus per nos et nostros successores Romanos reges et imperatores observentur, firmaque semper et inconvulsa permaneant, præsens privi-

¹ Ep. vi.

² Ep. XLIX. — ³ Ep. L. — ⁴ Ep. xv. — ⁵ An. 1275. num. 37.

legium conscriptum jussimus Aurea Bulla typario nostræ majestatis impressa muniri, ac ipsum ad perpetuam soliditatem et certitudinem vobis et ipsi Romanæ Ecclesiæ exhiberi. Promittimus insuper quod postquam Romam ad recipiendam unctionem, coronationem, et imperiale diadema pervenerimus, ipsaque perceperimus, infra octo dies præmissa omnia et singula innovabimus, et de novo integre et plenarie faciemus ».

63. *Conciliare adititur Rodulphum et Carolum.* — Consultum etiam est a Nicolao Caroli juribus, dum Rodulphum solemniter sacramento adiecit, Carolum regem bello non lacessiturum, nec Siciliam invasurum. Ad jungendum vero inter eos reges fœdus, Conradum Rodulphi oratorem, ut rem toties agitatum perficeret, penes se retinuit. Nec dissensit Romanorum rex: memoratum enim Conradum et Godefridum scrinii regii præfectum auctoritate ad ineundas cum Carolo fœderis pactiones munivit, ac Nicolaum, ut illius interpretis et arbiter foret, his litteris¹ rogavit:

64. « Sanctissimo in Christo patri ac domino, domino Nicolao, divina providentia, sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici, Rodulphus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus, cum filialis obeditionis reverentia, devotissima pedum oscula beatorum.

« Gerentes tanquam devotissimus vester et Ecclesiæ Romanæ filius, de inobliquabilis sanctitatis vestræ relictione, qua cuilibet quod suum est, sine personarum delectu, tribuitis æqua lance; et ex fervore charitatis intrinsecæ, qua inter quoslibet Christianæ religionis, et potissime inter illustres et superillustres, ut reges et principes, ex quorum dissidentia tanto gravius suboriri posset periculum, quanto majori præeminent dignitate; concordiam, unionem, et amicitiam tanquam pater piissimus toto corde diligitis indubitatae fiduciæ plenitudinæ. Ecce quod super familiaritate, confœderatione, et indissolubilis amicitiae unione inter nos et inclytum Carolum regem Siciliæ, nomine nostro tractanda, facienda, firmanda seu solidanda per matrimonia, et quascumque obligationes et modos alios, vestra sanctitas viderit expedire, vestræ beatitudini nos ducimus committendum, super hoc concedentes, quantum in nobis est plenam et liberam, ac omnimodam potestatem; constituentes nihilominus honorabiles viros fratrem Conradum de Ordine Minorum ministrum superioris Germaniæ, et magistrum Godefridum præpositum Ecclesiæ Soliensis vestrum capellanum, nostrumque protonotarium, procuratores nostros ad informandum nostro nomine vestram paternitatem de facti et negotii circumstantiis, cum necesse fuerit, et a vestra sanctitate fuerint requisiti: ratum habentes et gratum quicquid paternitatis vestræ providentia super bono concordiae, familiaritatis, et amicitiae et ipsius solidatione, sub

forma præmissa egerit, fecerit, sive nostro nomine duxerit ordinandum. In ejus testimonium, et evidentiam plenioris præsentis litteras sanctitati vestræ transmittimus, majestatis nostræ sigilli robore communitas. Dat. in castris apud Dyax non. Septembris, Indictione sexta, anno Domini MCLXXVIII, regni vero nostri anno v ».

65. *De pace ejusque conditionibus.* — Tradita Conrado et Godefrido paciscendi cum Carolo fœderis a Rodulpho auctoritate, Nicolaus, admissa pacis arbitri provincia, Carolum Siciliæ regem ad regni limitem excivit, ut res melius perducere, nuntiique hinc inde facilius commutare possent: « Celsitudinem, inquit², regiam requirimus et hortamur attente, quatenus in aliquibus regni tui locis Urbis vicinis te nobis celeriter appropinques, ut in iis per litteras et nuntios frequentius, et commodius, sicut expediet, requiraris; ut per hoc salubrius ac celerius ipsis tractatibus consulatur, nobis speratam prosperitatis dulcedinem, et eidem regi » nimirum Rodulpho « et tibi fructus uberes producturis ». Cœpta concordia est cedente primum Etruria Carolo, a juribus imperii regi Romanorum restitutis, de quo iterum sermo recurret inferius.

66. Professum porro hoc anno solemniter Carolum regem, Siciliam clientelæ nomine Sedi Apostolicæ addictam; fidemque Nicolao, ut justo ac supremo domino Romæ coram Sede Apostolica adstrinxisset, ostendunt Caroli ipsius litteræ³ quibus inter cætera spondet, nunquam se imperium cum Sicilia conjuncturum. Cum vero iisdem omnino verbis conceptæ sint, atque eæ quibus Joanni XXI addixisset obsequium vidimus⁴, prætereunda visæ sunt. Id modo observandum, ipsum cæteris titulis regis Jerusalem nomen adjecisse ipso litterarum exordio, atque diem hac forma adscripsisse: « Actum Romæ apud S. Petrum in papali palatio anno MCLXXVIII, mense Maii, XXIV ejusdem, VI Indictionis, regnorum meorum Jerusalem anno II, Siciliæ vero XII ». Ad rem gestam secuturis ætatibus transfundendam Nicolaus Diploma VIII kal. Junii edidit⁵ in quo litteras Caroli inseruit, atque assentiente sacro cardinalium senatu, clientis officia a Carolo accepisse promulgavit.

67. Devinctum porro illius sacramenti religione Carolum (in quo sponderat inter cætera, nunquam Etruriam, Insubriamve cum Sicilia conjuncturum) Etruria, cui publice pacis servatoris nomine imperitabat, cedere jussit. Molitum id vindictæ cupiditate Nicolaum accusant Ricordanus⁶, Joannes Villanus⁷, S. Antoninus⁸, Franciscus Sansovinus⁹ qui Ursinæ familiæ historiam conscripsit, pluresque alii ob repulsam, adjectis

¹ Ext. tom. I. privil. Rom. Eccl. Ms. Vatic. p. 91.

² Tom. II. l. I. Ep. XLIV. — ³ Ext. apud Nicol. tom. I. l. I. pag. 85. num. 82. — ⁴ An. Chr. 1276. num. 38. etc. — ⁵ Nicol. ubi sup. — ⁶ Rich. Malesp. c. 204. — ⁷ Jo. Villan. l. VII. c. 54. — ⁸ Anton. III. par. tit. XX. c. 4. § I. — ⁹ Francisc. Sansovin. l. II. de famil. Ursin.

nonnullis verborum aculeis, quam erat passus, cum a Siculo, ut neptem Ursino nepoti uxorem traderet, flagitasset. Ferunt enim dixisse Carolum, Pontificis genus ob rubros calceos, quibus insigniebatur, dignum non videri, ut cum regio genere misceretur, atque ejus principatum hereditarium non esse: atque inde Nicolaum concepto dolore Roma atque Etruria Carolum detraxisse, adduntque¹ aliam in Nicolao irarum causam, Carolum post mortem Innocentii V Gallicos patres contra Italicos in Pontificis electione fovisse. Quorum fides sit penes auctores. Petiit ergo a Carolo Nicolaus, ut Etruria cederet, causatus, ut aiunt², cum Rodulpho secus de fœdere agi non posse.

68. At quamvis ea res graviolem Siculo regi dolorem atterret, ut eam tamen a Romano Pontifice acceperat dignitatem, ita illi restituit, litterisque regiis, quem Etruriæ præfecerat, Raymundum e Poncellis provincia abire, reddere obsides, atque arcibus præsidarium militem detrudere jussit. Quo accepto ketus Nicolaus Latino cardinali scripsit³ ut loca munita, atque arces reciperet. Eodemque argumento missis dicto Raymundo Poncellano regio in Etruria vicario litteris, Ostiensem episcopum in arces inducere jussit⁴.

« Charissimus in Christo filius noster Carolus », Latinum cardinalem alloquitur⁵, « Siciliae rex illustris, debitum claræ suæ devotionis et factæ nobis olim ab ipso promissionis observans, a vigesimo quarto die præsentis mensis Septembris proximo futuro vicariam Tusciæ absolute ac libere dimittendo dilecto filio nobili viro Raymundo de Poncellis suo in Tuscia ipsa vicario, sicut per litteras regias nuper accepimus, per alias litteras suas injungit, ut eodem die omnia castra, quæ pro parte ipsius regis facit idem nobilis ubique per dictam Tusciam custodiri, in illius manibus libere ac absolute dimittens etiam et assignans, quem illuc propter hoc duxerimus destinandum, dictus nobilis se de vicaria ipsa per se, vel per alium nullatenus intromittat: mandans nihilominus prædictus rex universis et singulis castellanis, quibus quorumcumque castrorum per ipsam Tusciam tam per regem, quam nobilem eosdem, seu quemcumque alium pro dicto rege custodia est commissa, ut ad requisitionem prædicti nobilis omnia ipsa castra nuntio, per nos illuc destinando, libere ac absolute dimittant. Nos igitur necessariam utilitatem illarum partium et incolarum earundem, quos interna mente conspiciamus, attendentes, etc ». Significat Latino episcopo cardinali data imperia Apostolica Raymundo Poncellano Caroli præfecto, ut Etruriæ arces milite præsidario firmatas teneret, donec Ecclesiæ nomine repetitæ essent, ne magno regis Romanorum damno a nonnullis invaderentur: atque ideo præcipit, ut cedente Pon-

cellano ad ipsius imperia earum custodiam suscipiat. « Dat. Viterbii XVI kal. Octobris; anno 1 ».

69. Nec Etruria modo, verum etiam Urbis imperio, quod senatorio nomine obtinebat, jussus Carolus discedere, illico paruit; sui que admirationem ob singularem in tanta potentia erga Pontificem, adversantem suis commodis, modestiam concitasse, refert Jordanus¹: « Rex, inquit, Carolus privatur officio senatoris, et eodem anno vicaria Tusciæ per eundem », nimirum Nicolaum. « Papa misit unum cardinalem, qui patientiam regis tentaret super prædictis sibi ablatis: et audito, quod cardinalem honorifice recepisset, et modeste respondisset, ait: Felicitatem Carolus habet a domo Franciæ, ingemi perspicacitatem a regno Hispaniæ », Blanca enim matre Hispana erat natus, « discretionem verborum a frequentatione Romanæ curiæ ». Acceperat illum, ut vidimus, a Clemente IV in Urbe magistratum Carolus, cum Henricus Alfonsi regis Castellæ frater, a Romanis senator creatus, ipsos ad rebellionem, inita cum Ecclesiæ hoste infensissimo Conradino coalitione, violatisque et expilatis Ecclesiarum sacrariis, concitavit; atque a Pontifice anathemate devinctus est. Et licet Carolus, suscepto Siciliae regno se adstrinxisset Urbis magistratum non correpturum, ad decennium tamen illi contulerat Clemens, ut Henrici Hispani, quem hostem judicarat, si in pertinacia perstaret, potentiam frangeret, Urbem ad Pontificis obsequium revocaret, suaque auctoritate rebelles in officio contineret.

Cum itaque jam Nicolaus urgeret Carolum, ut magistratu abiret, is exposuit se a Clemente IV donatum ea dignitate ad decennium, cujus deponendæ tempus in mensem Septembrem incidere; ac Nicolaus æquitati standum ratus, Clementis beneficium infringere noluit; sed Carolo regi proxima ab eo adacto in sua verba die, Diploma concessit, ut ex Clementis privilegio ad decimam sextam diem Septembris magistratum Urbis gerere pergeret, ea lege, ut constituto tempore publicæ rei gubernacula restitueret Ecclesiæ. Accepit conditionem Carolus, eaque ipsa die, quæ proxima a nuncupato Pontifici sacramento cfluxit, subjectis litteris² Nicolao cavit, se Urbis imperium Ecclesiæ redditurum.

« Sanctissimo in Christo patri, et domino speciali, domino Nicolao divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Carolus Dei gratia rex Jerusalem, Siciliae, ducatus Apuliæ, et principatus Capuæ, Andegaviæ, Provinciæ Folchalq. et Tornodori comes, cum omni reverentia et honore devota pedum oscula vestrorum.

70. « Sanctæ recordationis dominus Clemens papa IV prædecessor vester mihi, ut si nobilis vir domnus Henricus magnifici principis illustris re-

¹ Anton. III. par. tit. xx. c. 3. § 4. Sanson. l. II. et alii. —

² Ibidem qui sup. et Vitæ Nic. Ms. Valic. Biblioth. sig. lit. C. num. 23.

— ³ Tom. I. l. I. Ep. cur. LXXXIII. — ⁴ Ibid. Ep. LXXXIV. —

⁵ Ep. LXXXIII.

¹ Jord. Ms. Vat. sig. num. 1960. — ² Ext. apud Nicol. tom. II. pag. 38. num. 32.

gis Castellæ germanus tunc Urbis senator, ab ipso domino papa ex justis causis excommunicationis vinculo innodatus, infra tunc proximum festum Ascensionis Domini ad sua, et Ecclesiæ Romanæ mandata non rediret, ex tunc ejusdem Urbis regimen de consensu populi Romani a juramento, quod eidem domino Henrico præstiterat, absoluti infra tunc proximum festum Omnium Sanctorum ad continuum decennium recipere possem, sub certa forma concessit. Et cum sextadecima die mensis Septembris proximo futuri dictum decennium finiatur, præsentī scripto sponte fateor a sanctitate vestra mihi nuper esse concessum, ut retinendo regimen hujusmodi usque ad prædictum diem, juxta formam concessionis prædecessoris ejusdem, pœnas in conventionibus tempore traditi mihi regni Siciliæ, inter sanctam Romanam Ecclesiam et me statutas, non incurram, nec juramentum super eisdem conventionibus plenarie adimplendis, et inviolabiliter observandis a me præstitum, vel quod imminet nunc præstandum, censeri debeat per retentionem hujusmodi violatum; ita quod adveniente dicto die regimen ipsum, et quodcumque aliud in ipsa Urbe dominium liberum et expeditum omnino dimittam: nisi aliud interim super hoc mihi concedi contingeret per vestras litteras concessionem hujusmodi specialiter exprimentes.

« Quod si secus per me, vel de mandato meo, factum, vel attentatum extiterit, omnes, et singulas pœnas contentas in conventionibus, et collatione prædictis huic annexas articulo, quibus ex tunc me subjacere per easdem litteras decrevistis, eo ipso me noscerem incurrisse: ac prædictum juramentum a me præstitum, vel quod imminet nunc præstandum, nihilominus violasse, sicut in Apostolicis litteris per vos mihi concessis plenius continetur, quarum tenor talis est.

« Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio Carolo regis Siciliæ illustri ad perpetuam rei memoriam, etc. » Repetitū proluxa oratione superioribus de collata a Clemente IV ad decennium Carolo Urbis senatoria dignitate ob Henrici Castellæ regis fratris perduellionem, ac litteris ipsius Clementis ea de re exaratis, Nicolaus Carolo permittit, ut decennium compleat in eo magistratu, additque hæc imperia.

71. « Celsitudini regiæ præsentium auctoritate concedimus, ut retinendo regimen hujusmodi usque ad prædictum diem, juxta formam concessionis hujusmodi, pœnas in eisdem conventionibus expressas huic articulo annexas, vel earum aliquam non incurras, nec juramentum super eisdem conventionibus plenarie adimplendis et inviolabiliter observandis a te præstitum, vel quod imminet nunc præstandum censeri debeat per retentionem hujusmodi violatum; ita tamen, quod adveniente dicto die regimen prædictum et quodcumque aliud in ipsa Urbe dominium liberum, et expeditum omnino dimittas; nisi aliud interim

super hoc tibi concedi contigerit per nostras litteras, concessionem hujusmodi specialiter exprimentes. Quod si secus per te vel alios de mandato tuo quomodolibet factum, vel attentatum extiterit, omnes et singulas pœnas contentas in conventionibus prædictis huic annexas articulo, quibus ex tunc te subjacere decernimus, eo ipso te noveris incurrisse, ac prædictum juramentum a te præstitum, vel quod imminet nunc præstandum, nihilominus violasse. Datum Romæ apud S. Petrum VIII kal. Junii, Pontificatus nostri anno 1. » Admissa sunt obsequenti animo hæc imperia a Carolo Siciliæ rege, ut is subjecta litterarum parte profitetur.

72. « Ego autem eandem Ecclesiam, et vos mihi propitios recognoscens, vobis, et per vos successoribus vestris, et eidem Ecclesiæ, solemniter bona fide promitto, quod adveniente dicto die de ipso regimine me ulterius nullatenus intromittam: sed illud dimittam penitus absolutum; nisi aliud interim super hoc mihi concedi contigerit per vestras litteras concessionem hujusmodi specialiter exprimentes. Quod si, quod absit, contrarium facerem, pœnis omnibus huic annexis articulo in conventionibus supradictis totaliter me adstringo, et expresse volo et consentio, quod per hoc, vel horum aliquod conventionibus eisdem in nullo penitus derogetur; sed illæ perpetuo nihilominus in suo perpetuo robore perseverent. Ad quarum observationem ita per omnia me teneri fateor, sicut ante prædictam concessionem tenebar; et perinde promitto in omnibus observare. In cujus rei testimonium præsentēs litteras fieri feci, et Aurea-Bulla typario regiæ majestatis impressa muniri. Datum Romæ apud S. Petrum per magistrum Guillelmum de Farumvilla præpositum Ecclesiæ Sancti-Amati Duacensis, regnorum Jerusalem et Siciliæ vicecancellarium, capellanum vestrum, anno Domini MCLXXVIII, die XXIV mensis Maii, VI Indictione, regnorum meorum Jerusalem anno II, Siciliæ vero XII. »

73. *Urbis administratio Pontifici a Carolo restituta.* — Cum senatoris dignitate abiturus esset Carolus, Nicolaus ad Pontificiam potentiam in Urbe asserendam Constitutione edita cavet¹, ne in posterum id munus regi ulli extero regibusve oriundo, principi, aut marchioni deferretur. Quæ de re hæc Jordanus² historiæ commendavit: « Constitutionem fecit de electione et domino Urbis, quocumque nomine censeatur, quod non possit eligi ad majus tempus unius anni absque auctoritate Apostolicæ Sedis, quia tota civitas juris est Romanæ Ecclesiæ, ut patet per capitulum Constantinus, xCVI, dist. et di. LXIII c. Ludovicus, quæ Constitutio habetur in Sexto de elect. » His consentanea a Ptolemæo Lucensi in Ms. historia Ecclesiastica traduntur³. Quæ porro causæ Nicolaum

¹ Lib. II. Ep. LXXVI. — ² Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — ³ Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. I. XXIII. c. 20.

ad eam ferendam Constitutionem impulerint, ipse his verbis exponit ¹ :

74. « Nicolaus etc. ad perpetuam rei memoriam.

« Fundamenta militantis Ecclesiae in montibus sanctis propheta rememorans, per montes Apostolos et praedicatores patenter insinuat ». Et infra : « Numquid obduxit oblivio, quae Urbi, quae incolis nota dispendia intulerunt hactenus peregrina regimina? Numquid non haec destructio mœnium, deformatio proveniens ex ruinis, luce clarius manifestant? Numquid non haec fidelium contrectata deposita? Numquid non haec ipsa veneranda Dei templa praesidentis manu sacrilega diebus nostris nefarie violata proclamant? Quid plura? Nonne ipsius Urbis retroactis temporibus incorrupta constantia sub regentis et tempore nefando subversa regimine, ipsam Urbem, speculum fidei, tanta respersit infamia, ut a matre sua Romana Ecclesia filia praedilecta deviare compulsa, quondam Conradinum, qui de venenosa radice Frederici quondam Romanorum imperatoris colubri tortuosi justo ipsius Ecclesiae iudicio reprobati prodiisse videbatur in regulum, quique ad exterminium Romanae matris Ecclesiae manifestis iudiciis una cum suis fautoribus aspirabat; in contemptum Dei, suae matris, ac ipsius Urbis opprobrium patenter exciperet, recepto faveret, constituens se per hoc tam patentis hostis suae matris Ecclesiae filiam adjutricem. Haec ipsi Romae praestiterunt senatores incogniti. Haec praesides improvisi, ut gloriosa civitas redderetur ingloria, sua stabilitas vocaretur instabilis, suaeque constantiae antiquata soliditas linguis hominum notaretur infirma ». Nonnullisque interjectis haec sancit :

75. « De fratrum nostrorum consilio haec irrefragabili et in perpetuum valitura Constitutione sancimus, ut quaecumque et quotiescumque senatoris electio, vel alterius quocumque nomine censeatur, quocumque modo, quocumque titulo ipsius Urbis debeat praesse regimini, in posterum imminet, nullus imperator seu rex Romanorum, aut alius imperator, vel rex, princeps, marchio, dux, comes, aut baro, vel qui alterius notabilis praeminentiae, potentiae seu potestatis, excellentiae vel dignitatis existat; frater, filius, vel nepos eorum ad tempus, vel in perpetuum; seu quisvis alius ultra annale spatium quovis modo, colore vel causa, per se vel per aliam personam quomodolibet submittendam in senatorem, capitaneum, patricium, aut rectorem; vel ad ejusdem Urbis regimen, seu officium nominetur, eligatur, seu alias etiam assumatur absque licentia Sedis Apostolicae speciali, per ipsius Sedis litteras concessionem licentiae hujusmodi specialiter exprimentes.

« Quod si secus factum fuerit, nominationem, electionem, et assumptionem hujusmodi decerni-

mus esse nullas, ac carere omni robore firmitatis, et non solum nominatores, electores, et assumptores; verum etiam ipsi nominali, electi, aut assumpti, si hujusmodi nominationi, electioni, seu assumptioni consenserint, aut se de ipsis quomodolibet intromiserint, intendentes et obediens eisdem, et omnes dantes in hoc ipsis nominatoribus, electoribus, assumptoribus, aut nominatis, electis, vel assumptis auxilium, consilium, vel favorem, publice vel occulte; cujuscumque dignitatis, praeminentiae, conditionis, aut status extiterint; eo ipso sententiam excommunicationis incurrant: ac nihilominus ipsos nominatos, electos, seu assumptos, si contra praesentem constitutionem praedictis nominationi, electioni, vel assumptioni consenserint, aut se quocummodo illis ingesserint, et eorum posteros in perpetuum omnibus feudis, privilegiis, libertatibus, immunitatibus, gratiis et honoribus, quae a praedicta, seu aliis tenent Ecclesiis, censemur esse privatos, etc. » Aggerit alias poenas in eos, qui haec sancita infregerint, decernitque cives Romanos, vel in agro Romano oriundos, publicae rei gerendae admotum iri. « Dat. Viterbii XV kal. Augusti, anno 1 ».

76. Adducit eandem Constitutionem S. Antoninus ¹, atque etiam meminere novatores ². Quod vero querantur injuria Carolo senatum ereptum, nulla querelarum occasio subest, si Romanus Pontifex, quod suum erat, repetierit, Romanaeque rei curam suscipere voluerit: quam quidem sibi multis nominibus commendatam eleganter in litteris ad Latinum Ostiensem episcopum edisserit ³: « Almæ, inquit, Urbis gesta magnifica resonant, et acta testantur, quod ipsa Urbis dignitatum immensitate praecellens est, et dicitur caput orbis. Ibi quidem Deus omnipotens Ecclesiam suam fundari voluit, et Romano titulo nominari, ut inter se nullam quasi sentiret vocabuli sectionem, et ibi Apostolorum principis Christi vicarii Sedem constituit, ut vere Apostolica censeretur. Ad ipsam itaque Urbem, quae naturalem nobis originem praebuit, et Romanum populum praedilectum compage nobis tantae specialitatis adjunctos oculos nostros extendimus, mentem dirigimus, et animum elevamus; ipsosque affectione speciali conspiciamus, et intra nostra praecordia retinemus: cum ad haec specialiter ob praemissa nos adstringat charitatis integritas, et officium Apostolicae servitutis. Quid enim dignius, quam oculis intentis inspicere fundamenta divinitus instituta, et eis cum sic adjuncto titulo refoveri? Quid honestius quam nobis illos adstringere, quos provisio caelestis univit? Quid decentius, quam diligere quos amavit Altissimus, et tantorum honorum praerogativa vallavit? Et quid magis debitum quam servare quod disposuit summi providentia Conditoris, etc. » Commendat nullus ver-

¹ Tom. 1. l. 1. Ep. cur. LXXVI. ext. cap. fundamenta de electo et electi potestate in Sexto.

¹ Anton. p. III. lit. XX. c. 3. § 1, 2, 3. — ² C. XIII, c. 7. col. 726. — ³ Tom. II. Ep. XXIV.

bis, ut Caroli administratos, ne qua illis injuria inferatur exeunte magistratu, tueantur, rationemque afferat: « Quia charissimus in Christo filius noster Carolus Siciliae rex illustris, quem inter alios orbis terrae principes clarum inter brachia Sedis Apostolicae retinemus, suis claris exigentibus meritis, est amplis honoribus attollendus, etc. Dat. Viterbii VI kal. Aug. anno 1 ».

77. *Pace in diversis Italiae urbibus revocata, de convertendis Judaeis agit Pontifex.* — Redeuntibus tum ad Romanae Ecclesiae obsequium nonnullis principibus ac populis, quos ob secutas Conradini partes censuris toties a Pontificibus excitatos, vidimus, Nicolaus Latino Ostiensi episcopo A. S. L. ut Guidonem e Monteferetro et alios, quos superioris ab Ecclesia defectionis poeniteret, sacris restitueret, munus demandavit ¹, Albanensi episcopo ² Astenses cives, Vercellensi ³ Guillelmum marchionem Montisferrati, Ambrosio Mediolanensi Papienses ⁴, tum Novarienses ⁵ et Vercellenses ⁶ in fidelium consortium revocare jussit. Veronenses etiam salutis immemores ad gremium Ecclesiae allicere studuit ⁷. At contumaces acerrimis censuris defixit ⁸, et Laurentium e Praedicatorum familia religiosum virum Forolivienses a bello Ravennatibus inferendo abducere imperavit ⁹. Coeptam vero toties ac toties discussam inter Florentinos Guelphos ac Gibellinos concordiam perficere aggressus, Latini cardinalis opera, cui extorres urbis cum civibus conciliandi, cum jam mutuo in Pontificem compromisso obstructi fuissent, provinciam imposuit ¹⁰. Exceptus magnis honoribus Latinus primum Guelphos inter se conjunxit, cujus factionis capita erant Donati, Tosinghi et Pacii contra Adimaros, qui potentia et opibus florebant, foederati: qua re perfecta Gibellinos Guelphis conciliare aggressus, post multas conciones habitas, ita omnium pectora tot annis in pervicacia obfirmata emollivit, ut ipsos in mutuos amplexus coram populo, ex incredibili laetitia in festas voces effuso, alliceret. Pacem navavit operam Nicolaus ¹¹, ut Genuenses contineret, ne pacem ipsos inter ab Innocentio V et comites Lavaniae initam infringerent: cumque conculcato illi Pontificio imperio, eam violassent, Foroliviensi episcopo immus injunxit ¹², ut magistratus reipublicae Genuenses anathemate ob id scelus defixos promulgaret (1). Simile allatum

studium ¹, ut Senenses ac Pistorienses revocatis exulibus veterem amicitiam redintegrarent.

78. Dum pax, jam diu ex iis urbibus praeteritis bellis depulsa, feliciter revocaretur, in excindenda haeresi egregie hoc et sequenti anno desudatum est: instituti enim fidei censores, qui in eos legum severitatem exercebant, ac Sinibaldus minorita Viterbium ea labe purgare jussus ²: « Prout crebra insinuatione audivimus, et interdum experimento didicimus veritatis infra civitatem Viterbiensem nondum totaliter exterminati supersunt, licet ad reprimendum errores hujusmodi, dum minori fungebamur officio, et curam generalis inquisitoris pravitatis haereticae, per Sedem Apostolicam gerebamus, studia nostra, sollicitudines converterimus, et labores, etc. » Explicabant quoque egregie, quo ardebant, animarum zelum e sacro S. Dominici sodalitate fidei censores inter quos vitae sanctitate illustris Conradus Paganus in Insubria gloriosissimo martyrio anno superiori, ut colloca Bozius noster ³, occubuit. Intulit eximio Christi servo cruentam necem scelestus Conradus de Venosta, vir impurus atque haeseos infamia perfusus, qui ad tantum patrandum scelus nefarios alios sicarios conduxerat, in quem ac socios Nicolaus leges distinxit ⁴: imploravit etiam Pontifex Rodulphi regis Romanorum opem, tantumque studium in sicariis haece insectandis adhibuit, ut anno insequenti coniecti in vincula Bergomi fuerint, quo sumendae de iis poenae alios crimine deterrent ⁵. Nec ad haereticos modo ad Ecclesiam revocandos, plectendosque facinorosos incubuit, verum ad Judaeos in veteri pertinacia obfirmatos toto orbe sparsos, si fieri posset, ad Christum adducendos curas adjecit ⁶: atque inter caeteros Petro ⁷, qui in Insubria Dominicanae familiae alumnus praerat, Hebraeis Evangelium annuntiandi provinciam imposuit, injunxitque; ut praesulibus Judaeos conversos, humanissime tractandos Pontificio nomine commendaret: ut vero adversus pertinaces se gereret haec praescripsit: « De istis, si tales inveneris, qui sint, in quibus locis, et sub quorum dominio commorentur, nobis rescribere non omittas, ut circa pertinaces hujusmodi de salutari eorum remedio, sicut expedire videbimus, cogitemus. Ut autem de praemissis avidis nostris conceptibus juxta nostra de-

¹ Tom. I. l. I. Ep. cur. CXXI. — ² Ep. CXXXIII. — ³ Ep. CXXXIV. — ⁴ Ep. CXXXV. — ⁵ Ep. CXXXVI. — ⁶ Ep. CXXXVII. — ⁷ Ep. CXXXII. — ⁸ Ep. XXXI et XXXII. — ⁹ Ep. XXXIII. — ¹⁰ Ep. CXXIV. — ¹¹ Ep. CX. — ¹² Ep. CXI.

¹ Tom. I. l. I. Ep. CXIV. — ² Lib. II. Ep. LXXXI. — ³ Th. Pozius de sign. Eccl. I. VII. e. 3. sign. 27. et Ferrar. novo Catal. XXVI Dec. — ⁴ Nic. I. l. Ep. LXXIV, LXXV. et post eand. Ep. — ⁵ Ep. LXXVI. — ⁶ Lib. II. Ep. CLXXVI, CLXXVII — ⁷ Bull. in Nicol. III. pag. 123.

(1) Historiam anathematis seu interdicti hujus Genuensis, de quo annalista, describit continuator Caffari ad A. MCLXXVI, narrans anno MCLXXVIII ab exulibus quibusdam Genuensibus diem dictam fuisse magistratu Genuensi pro neglectis conditionibus pacis ab Innocentio V sanctae. Pontifex iudicem hujus rei episcopum Foroliviensem constituit, qui Genuensibus ad urbem Placentiam condixit. Illi praetendentes privilegia Innocentii IV, recusarunt extra ditionem suam ad causam dicendam accedere. Spreta eorum causatione episcopus sententiam interdicti dixit: hoc interdictum Genuenses religiose servarunt biennio. Postmodum invento casu privilegio Innocentii IV, quo de Pontificis indulgentia provisum erat, ne Genuenses ab aliquo legato seu delegato, nisi de expressa licentia domini papae, interdicto subiacere fas esset, convocata et toto clero, et e Regularium Ordinibus viris doctissimis Synodo rem discutendam proposuerunt. Illi re tota perpensa male pronuntiatum ab episcopo Foroliviensi anathema judicavit. Atque ita sacris sese urbs tota restituit. MANSI.

sideria (satisfiat), frequenter nobis intimare studeas qualiter commissum tibi negotium prosperatur ».

79. *Basilicam S. Petri amplioribus redditibus instruit, leges de ritibus in eadem observandis fert.* — Augendi præterea divini cultus studio in Urbe Basilicam principis Apostolorum vectigalibus suis dum archipresbyteratum gerebat auctiorem redditam, amplioribus instruxit; legesque ad ritus sacros, quæ par est pompa et pietatis sensu observandos, tulit¹: e quibus præcipuas decerpimus. De aucto in primis canonicorum numero, qui antea ad decem tantum redactus erat, hæc præfatur: « Quia sine augmentatione facultatum ministrorum numerus servientium in dicta Basilica non poterat convenienter augeri, nos tunc archipresbyter præfatæ Basilicæ, clementi apud eundem prædecessorem », nempe Joannem, « studio devotæ supplicationis institimus, ut ad eandem Basilicam suæ magnificentiæ dexteram aperiret: sicque provide, quod læti referimus, compertum est, quod tum ex his, quæ idem prædecessor, nostris precibus annuens, præfatæ Basilicæ clementi liberalitate donavit, præter centum libras provenientes annis singulis de proventibus altaris præfatæ Basilicæ Romano Pontifici debitas, quas dictus prædecessor, ex tunc usque ad viginti annos eidem Basilicæ donavit liberaliter et concessit; tum et ex iis, quæ nos antehac post promotionem nostram de bonis, quæ cardinalatus nostri tempore habebamus pro possessionum et reddituum emptione contulimus; necnon ex eis, quæ aliunde per nostram sollicitudinem ipsi Basilicæ obvenerunt, quatuordecim millibus, et centum octuaginta libris provenientes et ultra, in emptione hujusmodi collocatis est eidem de honorum temporalium augmento provisum, et redditus ac proventus ipsius non modicum sunt adaucti ». Subdit in inito Pontificatu eam Basilicam, « veluti decus », ut ait, « in orbe », ornare majoribus studiis contenderit, ac vectigalibus locupletare, additque :

« Præter alia supradicta et mille libras provenientes, quæ sunt in camera dictæ Basilicæ impresentiarum pro anima nostra, consanguineorum benefactorum, et aliorum fidelium defunctorum quinque millia librarum provenientes de bonis cardinalatus nostri, ac aliis ex nostra provisione ac sollicitudine acquisitis, ipsi venerandæ Basilicæ offerimus, concedimus, et donamus; ac quingentas marchas sterlingorum, de quibus obtinendis haberi creditur sufficiens certitudo, deputamus ad possessiones emendas, de quarum proventibus eidem Basilicæ sint excrekendæ facultates. Hæc quidem non ad humanam excellentiam commemoramus inaniter, sed ut præsentibus patere possit et posteris, quibus intuis et qualibus incrementis præsens ordinatio radicetur ». Pluribusque interjectis de vectigalibus inter canonicos et alios sacerdotes partiendis, addit :

« Quotidianarum distributionum exhibitio vel distributio ipsi canonicis ita fiet: singulis diebus tam ferialibus, quam festivis in matutinis percipiat tres denarios provenientes unusquisque, in prima unum, in missa tres, in tertia unum, in sexta unum, in vesperis tres, in completorio unum, quod deinceps in choro immediate post vespas dicetur, præterquam in Quadragesima in qua hora consueta cantetur, et in ipsa Quadragesima unus denarius adimatur a vesperis, et completorio adjungatur » Multa alia ea de re inserit, deque cultu canonicorum hæc sancit.

« Statuimus, quod omnes Basilicæ supradictæ canonici in Ecclesia et in choro, quando divina officia celebrantur, ac etiam aliis horis præsertim in publico, cum est ibi advenientium multitudo, habitum habeant uniformem: a vigilia scilicet Omnium Sanctorum usque ad Sabbatum Sanctum superpellicæas lineas deferant, cappas nigras de segia simplices, vel si voluerint foderatas a cingulo vel circa ex parte anteriori fixas inferius et apertas: deinde vero usque ad festum Omnium Sanctorum lineis togis superpellicæis, sive cottis absque cappis utantur; quod hætenus, ut accepimus, fieri consuevit. Sive autem pauci essent, sive multi, nunquam appareant in eadem, quin saltem succas habeant; et super eas chlamydes ante pectus vel post collum annexas: licet gratius nobis esset, quod semper in Ecclesia in eo, quem gestant in choro, habitu apparent. Beneficiati autem nullo tempore appareant in Ecclesia præterquam in habitu chori, quem omnes similem cum canonicis omni tempore habeant, succis et capparum apertura exceptis: ipsi namque super clausa vestimenta clausas cappas habeant non apertas modicantaxat in fine cappæ, et ante pectus apertura dimissa, per quam brachium possit extrahi juxta morem ». De divinis vero magno pietatis sensu peragendis hæc constituta.

« Missæ et omnia divina officia tam pro vivis quam pro defunctis, in ipsa decantanda Ecclesia vel legenda, non dicantur per syncopam, vel transcursum; sed a canonicis et beneficiatis, quantum eis Dominus dederit, studiose celebrentur pariter et devote. Missæ omnes conventuales, festivæ, feriales, et etiam pro defunctis, omnesque horæ canonicæ anniversariæ cum cantu peragantur, et nota: in Parasceven tamen fiat quod consuevit fieri. In omnibus missis conventualibus diaconus et subdiaconus sacris induti vestibus, prout utriusque ordo requirit, ministrent presbytero celebranti. Omnia quoque fiant solemniter plus vel minus, juxta quod exigunt festi celebritas, diei ac temporis qualitas, solemnii anniversarii conditio ex beneficii perceptione majoris. Silentium a canonicis et beneficiatis sic in choro observetur, cum divina officia celebrantur, quod nec strepitus sive vociferatio ibi fiat, nec per verba inutilia mens a devotione officii retrahatur. Si quis tamen de iis, quæ ad officium vel ministerium pertinent, seu

¹ Nic. I. II. Ep. CX. ext. etiam in archiv. Basil. S. Petri.

aliis utilibus socio loqui vellet, breviter et silenter hoc faciat, ut impediri seu turbari propterea divinum officium non contingat. Ad incensandum altare, cum ex more hoc fuerit faciendum, non in cappa linea, sed serica, quæ pluviale dicitur, sacerdos accedat ». Et infra de excitato a se sacello.

« Præterea cum ad honorem B. Nicolai quoddam altare in eadem Basilica construi et erigi fecerimus, quod divina nobis assistente elementia disponimus propriis manibus consecrandum, ad ejusdem altaris ac ministrorum ejus duas rubei, duas paonacii violati, duas albi colorum planetas et alios pannos sericos, ac quinque camisos, duos calices, crucem, duo candelabra, thuribulum, naviculam, cochleare, duas phialas, et duo bacilla argenta, libros, et nonnulla alia ad prædictum altare duxerimus assignanda, et ornatum ipsum velimus in decenti statu servari; statuimus et ordinamus, quod si prædicta, vel eorum aliquid vestustate annihilari vel consumi, aut alias deficere, vel perire contigerit, de ipsius Basilicæ camera taliter suppleantur et etiam restaurentur, quod ornatus ipse in decenti vigore decenter conservetur, etc. » Denique ad propaganda in securas ætates pia instituta, anathema iis incutit, qui ipsa resciderint: ac successores rogat, ut hanc sanctionem dissolvi non patiantur, cui demum cardinalium nomina adscribenda curavit.

« Ego Nicolaus catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

« Ego Ordonius Tusculanus episc. subsc.

« Ego frater Bentevenga Albanensis episcopus subscripsi.

« Ego frater Robertus Portuensis episc. subscripsi.

« Ego Guillelmus tit. S. Marci presbyter cardinalis subscripsi.

« Ego Jacobus S. Mariæ in Cosmedin diac. cardinalis subscripsi.

« Ego Gottfredus S. Gregorii ad Velum-Aureum diac. card. subscripsi.

« Ego Matthæus S. Mariæ in Porticu diac. cardinalis subsc.

« Ego Jordanus S. Eustachii diac. card. subscripsi.

« Ego Jacobus S. Mariæ in Via-Lata diac. card. subscripsi.

« Dat. Romæ apud S. Petrum per manum magistri Petri de Mediolano S. R. E. vicecancellarii, III non. Februarii, Indict. VII, Incarnat. Domin. an. MCLXXVIII, Pontif. vero D. Nicolai papæ III an. II ». Quamvis vero is in sequentem a Virginis partu inci-dat, superiora hoc potissimum anno perfecta referre placuit; de quibus ad hunc annum card. Baronius in schedis notat¹: « Hic (nimirum Nicolaus), inter alia sua gesta in Basilica Apostoli S. Petri xxx beneficiatos instituit, in eademque sub

nomine S. Nicolai altare, quod et dicavit, et doni cumulavit, ipsamque Basilicam redditibus auxit. Habetur in Appendice ad Martyrologium ejusdem Basilicæ sub die xxii Augusti ».

80. *Joannes Ordinis Prædicatorum magister patriarcha Hierosolymitanus.* — Vocabatur ad Hierosolymitanam sedem Joannes Dominicanæ familie supremus magister, spectatæ virtutis vir, ut scribit Bernardus¹: « Eodem etiam anno nimirum Pontificatus sui primo), fecit (Nicolaus scilicet), patriarcham Hierosolymitanum fratrem Joannem de Vercellis, magistrum fratrum Ordinis Prædicatorum ». At cum is oneri humeros supponere recusaret, ut in otio rebus vacaret divinis, Pontifex ipsius animum ad constantiam, ferendosque pro Christo intrepide labores hisce litteris excitavit². « Dilecto filio Joanni electo Hierosolymitano, quondam Ordini fratrum Prædicatorum magistro.

« Litterarum tuarum series, quas super provisionis forma de te in Hierosolymitana Ecclesia destinasti, responsi tui super ea dilata moram excusans, et deinde renuntiationem juris, si quod tibi ex eadem provisione competeret, seu competere posset, præmissis quibusdam excusationibus, in sui calce subinferens, materiam multæ admirationis ingessit. Miramur siquidem te, in obedientia et disciplina nutritum et harum in aliis nutritorem, obedire vocationi divinæ, licet per hominem, Dei tamen vicarium præcedenti tanto tempore distulisse.

« Quomodo obedientiæ bonum a tuis potes exigere subditis, contra quod tibi præsentis reniteris voluntati? Miramur etenim, te qui sub jugo Domini labores voluntarios subiisti, sub eo locum, quo altioris gradus, eo, quanquam majoris laboris, uberioris tamen meriti declinare. Miramur et tertio, te virum consilii, expertæque prudentiæ non ignarum, tam Ecclesiæ supradictæ quam Terræ-Sanctæ statum a pastoris ejusdem Ecclesiæ providentia et diligentia maxime in spiritualibus dependere, dictas Ecclesiam et terram, tempus non modicum in responsionibus deducendo, tandem exposuisse discrimini; permittendo illas, spiritualis rectoris sollicitudine destitutas, sub quadam, quantum in te fuit, incertitudine fluctuare. Miramur denique, ut alia, quæ admirationem eandem exaggerant, taceamus, si non in hoc temeritas conscientiæ tuæ remurmurat, imo re-clamat: præsertim cum et Ordinis tui proinde gubernatio fluctuat, sub nullo, vel saltem dubio et incerto magistro.

« O quam parum affectui, quem ad terram eandem habere crederis, ista convenire videntur! O quam parum in tantæ religionis et devotionis viro decere putatur, ut locis illis te recuses exhibere præsentem, quæ Redemptor humani generis

¹ Baron. in notis Ms.

¹ Bernard. in Chron. Rom. Pont. — ² Tom. 1. l. 1. Ep. LXXXIX. et Ms. Vallic. sign. lit. C. num. 49. pag. 79.

sua præsentia decoravit: illorum recuses curam gerere, in quibus ipse languores nostros curando mirabiliter, misericorditer abstulit; et dolores ineffabili pietate portando, proprium sanguinem in pretium nostræ redemptionis effudit! Attende si hæc famæ tuæ congruunt, si salutem. Attende quod forte non desunt, qui de te mussitent; qui etiam dicant apertius: Ubi est zelus ejus?

81. « Licet igitur laudabile reputemus, te districto judicio tuum ex humanitate insitum recognoscere imperfectum; quia tamen per hoc illius majori magisque meritorio vacabis obsequio, qui dat lapso virtutem, renuntiationem tuam prædictis expressam litteris de fratrum nostrorum consilio non duximus admittendam. Sed scire te volumus, quod omnino de nostra voluntate procedit ut, sicut alias tibi mandasse meminimus, impositum tibi onus regiminis Ecclesiæ sæpefata devote recipiens, et pro electo Hierosolymitano te gerens, ipsum regimen et administrationem ejusdem Ecclesiæ prosequaris diligentius ad ipsius et terræ prædictæ utilitatem, etiam dum te ab illis abesse contigerit, sollicitas, quantum patietur absentia, operas impensurus. Dat. Viterbii kal. Octobris ».

Ingentium virtutum patriarcha in Syria opus erat ad reprimenda illius regionis vitia, quæ ipsam demum funditus evertere. Detestandum quidem facinus Tripoli patratum, ubi lex impura Machometi e fastigio Ecclesiæ militiæ Templi gravissimo Christianorum scandalo a Saracenis, qui eam Boamundi Tripolitani principis jussu invaserant, promulgata est ¹, ejusque urbis episcopus ab Anteradensi episcopo crudeliter adeo exagitatus est, ut ob insidias vitæ suæ comparatas fugere compulsus fuerit. Quare Nicolaus Sydonis et Beriti episcopis, ut Anteradensem ad Romanam curiam proficisci juberent edixit, injunxitque Templariis ², ut egregium copiarum numerum ad hostium propulsandos impetus instruerent. Nulla vero comparata expeditio, sed undique cogebantur decimæ ad conficiendum apparatus; de quo ad Maguntinum ³, atque ad collectores Venturam archipresbyterum Clusinum ⁴, Gerardum e Mutina ⁵, B. episcopum Eugubinum ⁶, cui etiam declarationes quasdam pro iis cogendis, misit ⁷, tum ad archiepiscopum Coloniensem ⁸, ut Trajectensem electum incusso anathematis metu ad ereptas decimas restituendas cogeret, scripsit. Quæ porro in Syria hoc anno gesta sint, perstringit Sanutus ⁹, Hospitalarios castra ad Margath promovisse, ac Saracenorum prælecto capto, vastitatem agris intulisse: additque Sangulascar Damascum tentasse, ad non sine clade propulsatum ad Aquas-Frigidas fuga se recepisse.

82. *Eduardo postulanti decimas pro instau-*

rando bello sacro respondet Pontifex. — Deverat Eduardus armorum suorum potentiam reparandis Terræ sanctæ rebus, missisque ad Nicolaum oratoribus, symbolum crucis accepturum spondidit, si sacerdotiorum decimas ad sumptus bellicos tolerandos adscriberet. Cui Pontifex, ne sacræ opes frustra absumerentur, respondit, ea lege ipsi decimas attributum iri, ut ad ipsas refundendas, si expeditionem non conficeret, se obstringeret.

« Nicolaus etc. regi Angliæ illustri.

« Dilectus filius frater Joannes de Derlincon Ordinis fratrum Prædicatorum, et magistri Henricus et Guillelmus tuæ serenitatis nuntii (quos contemplatione mittentis, et suæ probitatis obtentu benigne recepimus) laudabilibus ad Terram-Sanc-tam regiæ devotionis affectu, et proposito ad subventionem terræ ipsius diligenter ac prudenter expositis, ex parte tuæ celsitudinis petierunt decimam Ecclesiasticorum reddituum regni Angliæ ac aliarum terrarum tuarum, prout extitit in Lugdunensi Concilio ipsius terræ subsidio deputata, ut hujusmodi affectum evidentius per operis affectum exhibeas, et propositum efficacius prosequi valeas, Apostolica tibi auctoritate concedi. Petierunt insuper collectam jam, et colligendam ex decima ipsa pecuniam; cum paratus sis vivificæ crucis signum assumere, ac per prælatos regni tui, qui ad hoc de nostra licentia se ac suas Ecclesias obligabunt, et etiam per sufficientes mercatores cavere idonee, quod si te non transfretare contingat, sine diminutione aliqua pecuniam receptam de decima prædicta restitues; tibi ex nunc, præmissis tamen cruce signatione ac cautione præsentibus, assignari. Ad suffragium quoque præmissarum petitionum iidem nuntii addiderunt, quod ex iis decima et terra dictæ non solum per renovationem pecuniæ, quam in dicto regno renovare proponis; pro eo quod per modos varios est non modicum solito ejus valori deductum; sed etiam ex collectionis diligentia et favore, quem collectio ipsa de tuo nomine sortietur, auctore Domino, sentient, magnæ utilitatis augmentum.

83. « Sane, fili charissime, hujusmodi tuum propositum, et affectum in illo exultanti animo commendantes, in cujus manu regum corda consistunt, qui ea pro arbitrio suæ voluntatis inclinat, ad præmissam puram petitionem nomine tuo factam, tuæ salutis et negotii utilitate pensata, de fratrum nostrorum consilio respondemus, quod si regali magnificentiæ placeat ad subventionem terræ prædictæ absolute absque intendimento aliquo publice ac solemniter, prout tantum decet principem, salutiferæ crucis characterem insigniri, nostri propositi est, et parati sumus excellentiæ tuæ, postquam taliter cruce signatus fueris, decimam concedere postulatam colligendam, et in tuto servandam usque ad tempus generale passagii, et tunc, seu ante forsitan, prout facti qualitas suadebit, tibi de mandato nostro habere assignandam.

84. « Circa secundæ vero petitionis articulum;

¹ Lib. I. Ep. CII. — ² Ep. CLXIV. — ³ Ep. III. — ⁴ Ep. XIV. — ⁵ Ep. XLI. — ⁶ Ep. CLXXXIX. — ⁷ Ep. CLXC. — ⁸ Ep. CXXIII. — ⁹ Saaut. I. III. p. 12. c. 18.

magnificentiam regiam volumus non latere, quod reddimur admodum, conscientia urgente, solliciti, ut decima ipsa in ejusdem terræ utilitatem efficaciter convertatur, et subsidio, tantis Ecclesiæ universalis laboribus ac oneribus exquisito, terra eadem non fraudetur: propter quod non facile nobis occurrit, qualiter possumus ad hoc animum inclinare, quod concessio pecuniæ, decima ipsa collectæ, multum prædicti passagii tempus anticipet, aut pecunia eadem præmature vel totaliter, vel etiam pro parte alicui assignetur. Verum quia singularia sperantur de tua præsentia, favente Domino, ipsi terræ commoda proventura, singulariter inducimur ad specialem tibi super hoc gratiam faciendam. Ideoque, ut ad idem passagium

te possis præparare commodius, circa petitionem eandem in eo gratiose tuis votis annuimus quod post hujusmodi tuam cruce signationem tibi viginti quinque millia mareharum de præfata collecta jam ex decima ipsa pecunia intendimus facere assignari; dum tamen prius ad quantitatem ipsam sine diminutione ac contradictione aliqua restituendam, sive ad mandatum ipsius sedis tibi quovis tempore faciendum, si ex quacumque causa non transfretaveris, sive alias sedes ipsa, quandocumque ante tuum passagium dictam repetierit quantitatem, te ac successores tuos obliges præstito juramento, et tuis super hoc patentibus litteris exhibendis, etc. Dat. Viterbii kal. Augusti an. 1. »

NICOLAI III ANNUS 2. — CHRISTI 1279.

1. *Monumentum imperiale quo jura Ecclesiæ Romanæ a Rodulpho asseruntur, et litteris ab ipso electoribusque confirmantur.* — Relaturus Deo acceptæ dignitatis gratiam Rodulphus Romanorum rex, votisque Nicolai papæ obsecutus, Sedis Apostolicæ jura, et ea omnia, quæ a Conrado minorita imperiali oratore in sacro cardinalium senatu promissa vidimus, confirmavit anno hujus sæculi septuagesimo nono, Indictione septima. Nec modo veterum imperatorum donationes ratas habuit, verum iterum contulit, gesta contraria rescidit, nec unquam repetiturum sacramento spondit; tum etiam obstrinxit fidem superiora omnia se corroboraturum, postquam insignibus imperialibus pontificia manu redimitus esset. Qua de re subjectum Diploma promulgatum est¹.

« In nomine Domini Amen. Nos Rodulphus Dei gratia rex Romanorum semper Augustus. Ad æternam rei gestæ memoriam recognoscimus, et fatemur religiosum virum fratrem Conradum ministrum Ordinis fratrum Minorum superioris Alemanniæ habuisse a nobis mandatum, sigilli nostri munimine communitum, infrascripti tenoris. Cujus mandati auctoritate nostro nomine processit coram

vobis sanctissimo patre domino Nicolao papa III et reverendo cætu dominorum cardinalium, ac prælatorum, et aliorum clericorum, et laicorum multitudine copiosa, ad omnia infrascripta, quæ in litteris inde confectis, quarum tenor infra subjicitur, serius continentur. Quæ quidem omnia, et singula per eundem fratrem Conradum recognita, ratificata, approbata, innovata, de novo donata, atque concessa; dicta, promissa, acta seu gesta, confirmata sive jurata, prout in eisdem litteris, et tenore plenius exprimitur, recognoscimus et fatemur nomine nostro, et de voluntate nostra recognita, ratificata, approbata, innovata, de novo donata, atque concessa; dicta, promissa, acta seu gesta, confirmata atque jurata; eaque omnia, et singula nihilominus acceptamus, ratificamus, rata et firma volumus, et decernimus permanere: ac insuper ea omnia et singula confirmamus, innovamus, et nihilominus ipsa de novo concedimus atque donamus: et ad nostram conscientiam serenandam, et ut prædicta omnia plenarie solidentur, stabiliantur, firmentur, compleantur, et perficiantur, revocamus, cassamus, annullamus, irritamus, et omnibus viribus vacuumus, quicquid contra prædicta, vel aliqua prædictorum per nos seu per alios nostros nuntios, vel officiales nostro nomine vel mandato, seu quemcumque alium, vel alios quocumque modo, quacumque via

¹ Asservatur in arce S. Ang. et extat apud Nic. III. l. 1. Ep. XIII. et in l. privil. Rom. Eccl. tom. III. pag. 199. et collect. Plat. Ms. Vatic. tom. II. pag. 32. et in Ms. Vallic. sig. lit. B. num. 12. p. 236. et in alio sign. lit. D. num. 4. pag. 69.

factum esset vel promissum sive juratum: volentes, et consentientes expresse, quod per hoc quod contra hæc factum esset, nullum jus nobis seu successoribus nostris regibus, aut imperatoribus Romanis accrescat, vel in aliquo Ecclesiæ Romanæ deperat, tam circa possessionem, quam circa proprietatem.

« Consentimus insuper atque concedimus, quod vos, sanctissime pater domine Nicolae papa III, et eadem Romana Ecclesia per vos, et per alios nunc et semper accipiatis, nanciscamini, intretis, et apprehendatis absque ulla nostra, successorum nostrorum, vel alterius requisitione, auctoritate, vel mandato obtentis sive petitis, possessionem, et quasi omnium contentorum in nostris et prædecessorum nostrorum privilegiis, confirmationibus, concessionibus, innovationibus, recognitionibus, donationibus, seu juramentis, et omnium eorum, quæ quoquo modo pertinent ad prædicta: et promittimus, quod nos per nos, vel per alium, vel alios non impediemus vos, vel nuntios vestros in prædictis, et quolibet prædictorum; sed potius in omnibus præfatis tam adipiscendis, quam tenendis, et habendis nostro posse perpetuo adjuvabimus. Et ut hæc omnia plenam omnimodæ perfectionis et solidationis habeant firmitatem, tactis sacrosanctis Evangeliiis juramus in animam nostram prædicta omnia et singula nos perpetuo inviolabiliter servaturos.

« Statuimus præterea regali auctoritate, atque decernimus, ut idem tenor insertus præsentibus eadem per omnia vires habeat et oblineat, quas habent et obtinent ipsæ litteræ principales: ita quod si forsitan ipsas principales litteras contingeret quomodolibet deperire, dictus tenor perinde vim et robur obtineat in iudicio et extra iudicium, et in omnibus et per omnia fidem faciat, sicut ipsæ principales litteræ facerent in sua prima figura et integritate manentes, lege seu constitutione aliqua non obstante. Promittimus insuper, quod postquam Romam ad recipiendam unctionem, coronationem, et imperiale diadema pervenerimus, ipsaque perceperimus, infra octo dies præmissa omnia et singula innovabimus, et de novo integre ac plenarie faciemus.

2. « Tenor autem prædictus de verbo ad verbum per omnia talis est: In nomine Domini Amen. Ego frater Conradus etc. usque in finem ». Inserta sunt Conradi Acta superiori anno, quæ cum suo loco attulerimus, hic repetenda non sunt visa. Iis vero recensitis subjicit Rodolphus: « Porro ad certitudinem præsentium et memoriam futurorum; et ut hæc omnia vobis memorato sanctissimo patri nostro Nicolao sacrosanctæ Rom. Eccl. summo Pontifici, vestrisque successoribus per nos, et nostros successores Romanorum reges et imperatores perpetuo observentur, firmaque semper et inconcussa permaneant, præsens scriptum Aurea Bulla typario nostræ majestatis impressa munitum fieri fecimus, et vobis ad perpetui roboris memoriam

exhiberi. Datum Viennæ per manum magistri Gotifridi protonotarii nostri prædicti. Acta sunt hæc XVI kal. Martii Indict. VII, an. D. MCLXXIX, regni vero nostri anno VI.

« Ego Fredericus Salzburgensis Ecclesiæ archiepiscopus interfui et per manum Joannis Chimensis episcopi subscripsi.

« Ego Joannes Chimensis episcopus interfui et subscripsi.

« Ego abbas Henricus interfui et subscripsi.

« Ego Ivernhardus Sororiensis episcopus interfui, recognovi et subscripsi.

« Ego Rodolphus imperialis aulæ cancellarius interfui, recognovi et subscripsi.

« Ego Nicolaus archidiaconus Tudertinus interfui et subscripsi.

« Ego Albertus domini regis Romanorum primogenitus interfui, et subscripsi.

« Ego Hartmannus domini regis Romanorum filius interfui et subscripsi.

« Ego Fredericus burgravius de Geremberg interfui, et per manum domini R. notarii mei subscripsi.

« Ego Henricus marchio de Hamberg interfui, et per manum Alberti notarii comitis Henrici de Furstemberch subscripsi.

« Ego B. comes de Hohimberch interfui, et per manum notarii mei subscripsi.

« Ego Henricus comes de Furstemberch interfui, et per manum Alberti notarii mei subscripsi.

« Ego Conradus de Herwilingen notarius regis Romanorum interfui et subscripsi.

« Ego Angelus canonicus Ecclesiæ S. Valent. de Ferent. interfui et subscripsi.

« Ego H. de Lovemberch interfui, et per manum domini Can. Bettuensis subscripsi.

« Ego Joannes de Edingen interfui, et subscripsi ».

3. Confirmata pariter a Rodolpho fuere, quæ ab alio oratore Gotifredo post Conradum fuerant promissa. Cum enim regii sigilli præfectus Æmilios, ut dictum est, in regis Romanorum verba sacramento adegisset, ac juribus Romanæ Ecclesiæ ea re detractum esset: Rodulphi jussu Gotifredus Æmiliæ urbes ad ditionem Ecclesiasticam spectare professus est, populosque allicere ad Ecclesiæ obsequium studuit: ac monitus Rodolphus, ut ad dissidiorum omnes occasiones tollendas iterum Æmiliam, Bobium, Casenam, Forumpopuli, Forumlivii, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, Adriam, Gabellum, Ariminum, Urbinum, Montemeretrum, agrum Balnensem suis expressa nominibus Sedi Apostolicæ concederet, id amplissimo hoc Diplomate¹ perfecit:

« Sanctissimo in Christo patri et domino, domino Nicolao papæ Tertio, Rodolphus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus. Ad perpetuam rei memoriam.

¹ Ext. apud Nicol. tom. II. l. I. pag. 23. num. 14.

« Summa reipublicæ tuilio, de stirpe duarum rerum sacerdotii et imperii divina institutione proveniens, vinque suam exinde muniens, humanum genus salubriter gubernavit in posterum, et regel, Deo propitio, in aeternum. Hæc sunt duo dona Dei, maxima quidem in omnibus a superna collata elementia; videlicet auctoritas sacra Pontificum, et regalis excellentia potestatis. Hæc duo Salvator noster, mediator Dei et hominum Jesus Christus, sic per seipsum actibus propriis, et dignitatibus distinctis exercuit, ut utraque ab ipso tanquam ex uno eodemque principio manifeste procedere omnibus indicaret.

« Ab eo igitur solo, vivo et vero Deo, recognoscentes omnia, a quo reges et regna sumpsere principia, et sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ beneficia erga nos innumera recolentes, plenis excitamur affectibus, ea quæ possumus, illi retribuendo, rependere, a qua nobis et nostris prædecessoribus regibus Romanis tam grandia, tam excellentia dona conspiciamus esse tributa.

« Præfati itaque prædecessores ad magnificentiam munerum, et gratiarum quodammodo ineffabilem largitatem, quæ de ipsius matris Ecclesiæ uberibus susceperunt, faciem gratitudinis convertentes; nec minus attendentes, quod eadem mater Ecclesia ipsos in dulcedinis benedictione præveniens, transferendo de Græcis imperium in Germanos, eisdem dederat id, quod erant; ut grati prædicarentur filii laudabili recognitionis affectu, inter cætera, quæ ipsi Romanæ Ecclesiæ confirmarunt, dimiserunt, seu etiam concesserunt totam terram, quæ est a Râdicofano usque Ceperanum, marchiam Anconitanam, ducatum Spoletanum, terram comitissæ Matholdis, comitatum Brittenorii, exarchatum Ravennæ, Pentapolim, Massam Trabariam cum adjacentibus terris; et omnia alia bona, terras, possessiones et jura ad Romanam Ecclesiam pertinentia, in multis privilegiis imperatorum a tempore Ludovici expressa sive contenta; ipsi B. Petro cælestis regni clavigero, ejusque successoribus, et Rom. Eccl. dimiserunt, renuntiaverunt, restituerunt et confirmarunt: et ad omnem scrupulum removendum, prout melius valeret, et efficacius posset intelligi, contulerunt, concesserunt et etiam donaverunt, sicut in eorum privilegiis seu litteris continetur: nosque postmodum, prout Domino placuit ad regalis excellentiæ culmen assumpti, ut de susceptis donis innumeris, quæ de manibus dictæ matris accepimus, non minoris recognitionis debitum solveremus, prædicta omnia in præsentia recolendæ memoriæ domini Gregorii papæ Decimi recognovimus, ac ea omnia et singula ipsi pro Rom. Ecclesia, se, suisque successoribus recipienti, confirmavimus, innovavimus, et de novo concessimus, atque donavimus, ipsa nihilominus proprio præstito corporaliter juramento firmantes.

4. « Verum quia postmodum, absque nostro consensu, scientia, vel mandato, Rodolphus

cancellarius noster a civibus Ravennatibus, Bobiensibus, Casenatibus, Foropopuliensibus, Foroliviensibus, Faventinis, Imolensibus, Bononiensibus, Urbinatibus, ac hominibus Montis-Feretri, Brittenorii, necnon et aliis aliarum civitatum, atque illarum partium, et locorum, quæ ipsius Ecclesiæ Rom. juris existunt, juramentum fidelitatis nomine nostro dicitur recepisse; nos, conspicientes id in præjudicium juris dictæ matris Ecclesiæ subsecutum, quidquid per eundem cancellarium, seu quemcumque in prædictis civitatibus, locis et terris; seu per homines ipsarum civitatum, terrarum atque locorum, actum, gestum, recognitum extitit sive juratum, et specialiter prædicta juramenta, renuntimus, relaxamus, et eis expresse renuntiamus: ac prædicta omnia revocamus, cassamus, annullamus, irritamus; cassa et irrita nuntiamus, ac omnibus viribus vacuamus, volentes, statuentes et consentientes expresse, quod per id nullum jus nobis et imperio accrescat, vel ipsi Ecclesiæ Rom. depereat tam circa possessionem, quam circa proprietatem in civitatibus, terris et locis præfatis, ac hominibus, juribus, et jurisdictionibus eorundem.

5. « Et quia decet regales actus in omni claritate procedere, ut omnem obscuritatem, quam frequenter generalitas consuevit inducere, nostra tollat regalis expressio; ac jura ipsius matris Ecclesiæ per nostram declarationem, quam decernimus esse perpetuam, plenarie solidentur; recognoscimus, fatemur, et oraculo præsentis edicli ad aeternam memoriam declaramus, civitatem Ravennatem, et Æmiliam, Bobinum, Casenam, Forumpopuli, Forlivium, Faventiam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaculum, Adriam, atque Gabellum, Ariminum, Urbinum, Montemferetrum, territorium Baloense: suprascriptas provincias, civitates, loca et territoria; necnon, et omnia suprascripta cum omnibus finibus, territoriis, atque insulis in terra marique ad provincias, civitates, territoria, et loca prædicta quoquo modo pertinentibus; ad beatum Petrum cælestis regni clavigerum, et ad vos patrem beatissimum dominum, Nicolaum papam Tertium, et ad successores vestros Romanos Pontifices, et ad ipsam Ecclesiam Romanam pleno jure, ac integre, non solum in spiritualibus, sed etiam in temporalibus, in solidum pertinere; ac vestri et ipsius Rom. Ecclesiæ pleni juris ditionis, ac principatus existere.

« Et ad omnem dubitationis scrupulum, in posterum abolendum, et ut nostra devotio erga ipsam matrem Ecclesiam clarius enitescat; prædicta omnia et singula tam propriis, seu specialibus provinciæ, terrarum, civitatum, atque locorum expressa vocabulis, quam etiam non expressa, prout melius et efficacius valet intelligi; ipsi beatissimo Petro et vobis, sanctissime pater domine Nicolæ papa Tertie, et per vos successoribus vestris Romanis Pontificibus, et ipsi Romanæ Ecclesiæ de novo libere, plenarie concedimus,

conferimus et donamus, ut sublata omnis contentionis et dissensionis materia, firma pax, et plena concordia inter Ecclesiam et imperium perseverent.

« Ut autem hæc omnia vobis memorata sanctissimo patri nostro domino Nicolao, sacrosancte Rom. Ecclesie summo Pontifici, vestrisque successoribus, et ipsi Rom. Ecclesie per nos et nostros successores Romanorum reges, et imperatores in perpetuum observentur, firmaque semper et inconvulsa permaneant; præsens nostræ recognitionis, declarationis, concessionis, et donationis privilegium de conscientia nostra et expresso mandato conscriptum, jussimus Anrea Bulla typario nostræ majestatis impressa muniri; ac ipsum ad perpetuam soliditatem et certitudinem vobis et ipsi Romanæ Ecclesie exhiberi. Promittimus insuper, quod postquam Romam ad recipiendam unctionem, coronationem, et imperiale diadema pervenerimus, ipsaque perceperimus, intra octo dies præmissa omnia et singula innovabimus, et de novo integre ac plenarie faciemus. » Extat etiam imperiale hoc diploma in libro Privilegiorum Rom. Ecclesie ¹, in quo testes apposti, et littere sigillo regio, anno ac die consignate sunt: « Testes autem hi sunt, venerabilis frater archiep. Salzburgensis, Joannes Kymensis, et Bernardus Secoviensis Ecclesiarum episcopi ». Et pluribus etiam aliis adjectis: « Signum domini Rodulphi Romanorum regis invictissimi. Ego Rodulphus imperialis aulae cancellarius vice domini Vernheri archiepiscopi Maguntini per Germaniam sacri imperii archicancellarii recognovi. Acta sunt hæc anno Domini MCLXXIX, Ind. vii, regnante domino Rodulpho Romanorum rege glorioso, anno regni ejus sexto. Dat. Viennæ per manus magistri Gotifridi præpositi Soliensis protonotarii nostri XVI kal. Martii ».

6. Nec sufficere Nicolao visum erat, ut Rodulphus hæc regia auctoritate stabiliret; verum exegerat, ut principes imperii suo consensu firmarent: quibus cum anno superiori Pontifex formam nuncupandi sacramenti præscripsisset; hoc anno conceptis isdem verbis subjecto modo præstiterunt ².

« Nos principes imperii universis præsentem paginam inspecturis. Complectens ab olim sibi Romana mater Ecclesia quadam quasi germana charitate Germaniam, illam eo terreno dignitatis nomine decoravit, quod est super omne nomen temporaliter tantum præsentium super terram; plantans in ea principes tanquam arbores præelectas, et rigans illas gratia singulari, illud eis dedit incrementum mirandæ potentie, ut ipsius Ecclesie auctoritate suffulti, velut germen electum per ipsorum electionem, illum, qui fræna Romani

teneret imperii, germinaret. Hic est illud luminare minus in firmamento militantis Ecclesie per luminare majus Christi vicarium illustratum. Hic est qui materiale gladium ad ipsius nulum exerit et convertit, ut ejus præsidio pastorum pastor adjutus oves sibi creditas spirituali gladio protegendo communiat, temporali refrenet et corripiat, ad vindictam malefactorum, haudem vero credentium et bonorum.

7. « Ut igitur omnis materia dissensionis et scandali, seu etiam rancoris occasio inter ipsam Ecclesiam et imperium auferantur; et ii duo gladii in domo Domini constituti, debito fœdere copulati, seipsos exerceant in utilem reformationem regiminiis universi; et nos in actu voluntatis et operis inveniamur filii devotionis et pacis, qui tam Ecclesiam quam imperium confovere tenemur: quidquid per dominum nostrum Rodulphum Dei gratia Romanorum regem semper Augustum sanctissimo patri et domino nostro domino Nicolao papæ III (jusque successoribus, et ipsi Romanæ Ecclesie recognitum, confirmatum, ratificatum, innovatum, de novo donatum, declaratum, sive concessum, juratum, et actum seu factum est per privilegia, vel quæcumque alia scripta quorumcumque tenorum super recognitionibus, ratificationibus, approbationibus, innovationibus, confirmationibus, donationibus, concessionibus, et factis seu gestis tam aliorum imperatorum et regum Romanorum prædecessorum regis ejusdem, quam ipsius regis; et specialiter super fidelitate, obedientia, honorificentia, et reverentia per Romanos imperatores, et reges Romanis Pontificibus, ipsi Ecclesie impendendis; ac possessionibus, honoribus, et juribus ejusdem Ecclesie; et nominatim super tota terra, quæ est a Radicofano usque Ceperanum, marchia Anconitana, ducatu Spoletano, terra comitissæ Mathildis, civitate Ravenna, et Emilia; Budio, Casena, Foropopuli, Forlivo, Faventia, Imola, Bononia, Ferraria, Comacle, Adria, atque Gabello; Arimino, Urbino, Monte Feretri, territorio Balnensi, comitatu Bretenorii, exarchatu Ravennæ, Pentapoli, Massa Trabaria cum adjacentibus terris, et omnibus aliis ad prædictam Ecclesiam pertinentibus; cum omnibus finibus, territoriis atque insulis, in terra marique ad provincias, civitates, territoria et loca prædicta quoquo modo spectantibus; necnon super civitate Romana et regno Siciliæ, cum omnibus ad ipsam spectantibus, tam citra Farum quam ultra; Corsica quoque atque Sardinia, et cæteris terris ac juribus ad ipsam Ecclesiam pertinentibus; nos nostri nomine principatus in omnibus et per omnia approbamus, et ratificamus; ac eisdem omnibus, et singulis et quibuscumque aliis super eisdem per eundem regem quoquo modo factis, et in posterum faciendis, voluntatem nostram, assensum, atque consensum unanimiter, et concorditer exhibemus; et promittimus, quod contra præmissa, vel aliquod præmissorum, nullo

¹ Lib. Priv. Rom. Eccl. tom. 1. pag. 98. — ² Asservantur eod. lib. in arce S. Angeli, et ext. in lib. Priv. Rom. Eccl. tom. 1. p. 7. et in Collect. Plat. tom. 1. pag. 137.

unquam tempore veniemus, sed ea omnia et singula pro posse nostro procurabimus inviolabiliter observari. Et ut hæc nostra voluntas, approbatio, ratificatio, assensus, consensus atque promissio a nobis eisdem Romanis Pontificibus, et Ecclesiæ in perpetuum observentur, hoc præsens scriptum inde fieri fecimus, nostrorum sigillorum munimine roboratum. Actum et datum anno Dom. mclxxix, Indictione vii, regnante domino nostro prædicto domino R. Romanorum rege glorioso, regni ejus anno sexto. » Editas præterea a singulis principibus electoribus iisdem conceptas verbis colligitur: extant enim Ludovici¹, comitis Palatini Bavarie ducis, tum aliae² Othonis marchionis Brandenburgensis littere hæc verbis inscriptæ: « Otho Dei gratia marchio Brandenburgensis omnibus præsentem paginam inspecturis. Complectens ab olim, etc. » ut in superiori. « Dat. et actum anno Domini mclxxix, II id. Septemb., regnante prædicto domino Rodolpho Romanorum rege glorioso, regni ejus anno vi ».

8. Asserentibus ita Romanæ Ecclesiæ jura principibus electoribus, et una cum Rodolpho rege Romanorum professis, Bononiam, aliasque Emiliæ urbes Sedis Apostolicæ obnoxias esse, navata a Nicolao feliciter est opera ad restituendum in iis pristinum Ecclesiæ imperium. Ad sopiendas enim Bononiensium dissensiones Latinum cardinalem ex sorore nepotem legatum misit³, atque hanc sancienti inter extorres, et cives fœderis rationem præscripsit⁴; ut nimirum e qualibet Geraniensium Lambertationumque factione delecti quinquaginta viri iustas rationes confirmarent, bona singulis restituerentur, omniaque in pristinum statum, in quo ante ejectos Lambertatos erant, revocentur: exules tamen ad aliquod tempus in patriam redire vetiti: castra denique Bononiensis agri, Francum scilicet et S. Petri, communibus Bononiensium sumptibus custodienda, præsidioque Pontificio firmanda sanxit. Quo vero cives in mutua concordia conlincerentur, neque in diversas, ut antea, factiones abirent, Bertoldum nepotem Nicolaus præfecit⁵. Quibus Ptolemæus Lucensis⁶, ac Hieronymus Rubeus⁷ consentanea adducunt: atque ita Bononia nonnullaque aliæ

urbes et Pontificia diligentia et Rodulphi Romanorum regis, ac principum imperii electorum studiis ad pristinum Romanæ Ecclesiæ obsequium revocate fuerunt; deque his hactenus (1).

9. *Qualiter Nicolaus pacem Rodulphum inter et Siciliæ regem Carolum promovere studebat.* — Sponderat inter cætera capita, quæ a Rodolpho Nicolaus exegerat, non facessiturum bello Carolum regem Siciliæ. Graviore enim inter utrumque intercedebant controversiæ, tum ob Etruriæ principatum Pontificum studiis acceptum, tum ob Provinciæ et Folkarquerii comitatus, quos Rodolphus veluti imperii fiduciarios, extincto sine prole mascula Raymundo Berengario, Caroli socero, ad imperium devolutos contendebat. Cumque ex bellico utriusque principis congressu Italiæ et orbi Christiano perniciës immineret, dedit operam Nicolaus componendis fœderis legibus: utque firmiore vinculo regum amicitiam adstringeret, Rodolphum sollicitavit¹, ut consilia converteret ad concordiam, eamque affinitatum nexu vinciret.

10. « Indefessis, inquit, studiis intendentes, quod inter te et clarissimum in Christo filium nostrum Carolum Siciliæ regem illustrem; quos sibi eadem Ecclesia in filios specialiter adoptavit, et divina provisio multorum principes statuit populorum; sinceritatis amœnitas et intimæ charitatis integritas nutriantur, ut sub potentatus utriusque dominio cessent sæculi tempestates, et fluctuationes abeant procellarum; nec indigne infra præcordia nostra gaudio multo felicimur, et exultamus in Domino, dum illum nobis, et tibi, ac eidem regi sentimus esse propitium, qui gloriosus trinus et unus ubique servari præcipit gratiam unitatis ». Nonnullisque interjectis de perduelo a se cœpto prædecessorum tractatu, subdit: « Et quia indissolubile matrimonii vinculum, divinitus institutum, ex institutione sui virtutem in se obtinet connexivam, inter alia non sine multa discussione providimus, quod inter te ac regem eundem charitatis unitas affinitatis linea jungatur, etc. Datum Romæ apud S. Petrum III non. Junii Pontificatus nostri an. II ». Perfectum idem matrimonium, Clementiamque Rodulphi filiam Carolo Martello regis Siciliæ ex filio nepoti nuptui traditam, scribit Ptolemæus Lucensis².

11. Imposita vero est episcopo Tripolitano provincia³ ut ad Rodolphum pro coeundo fœdere

¹ Lib. Privil. Rom. Eccl. tom. 1. pag. 89. -- ² Asservantur in arce S. Aug. et ext. in lib. Priv. Rom. Eccl. tom. II. pag. 88. collect. Plat. tom. 1. pag. 135. et Cod. biblioth. Vatic. sig. lit. B. num. 12. pag. 59. — ³ Nicol. tom. II l. II. Ep. XVIII. — ⁴ Ep. XIX. — ⁵ Ep. XX. — ⁶ Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIII. c. 33. — ⁷ Rub. Hist. Raven. l. VI.

¹ Ep. XXXII. — ² Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XVIII. c. 31. — ³ Nic. tom. II. l. II. Ep. XLI.

(1) Cum annalista scribit hoc tandem anno Bononiam ad obsequium S. R. E. rediisse, pace inter duas factiones dissidentes composita, fallitur egregie. Licet enim anno isto, die 3 Septembris inter duas factiones concordatum sit: brevi tamen arma resumpta, concursaque in Lambertatos ab adversariis facto Urbe expulsi sunt die XXI Decembris. Exponunt id fasces historici veteres Itali a Muratorio vulgati Rer. Italicar. tom. IX et tom. XI, ut vetus aucter Annalium Mutinensium, et anonymus alter Annalium Parmensium scriptor. Hanc pacis fractionem annalista in annum sequentem conjicit.

MANSI.

Reconciliatio vel potius submissio Ponomensium, ut Monumenta publica a nobis prodneta testantur, non die III Septembris, ut clarissimus Mansius asserit, sed die XXIX Maii a Pontifice firmata et die II Junii a cardinale legato promulgata fuit. Vide opus nostrum, cui titulus: *Codex diplomaticus domini temporalis Sanctæ Sedis*, tom. 1. num. 389 et 390, pag. 237-243. Romæ, 1861, typis Vaticanis, in-fol.

TREINER.

cum Carolo se conferret, atque a Pontifice hæc fœderis leges ¹ conditæ, ut Rodolphus Carolo ac posteris Provinciæ et Forkalquerii comitatus jure fiduciario traderet; proliferetur tamen sui esse consilii Margaritæ Francorum reginæ juribus non detrahere, nec ad nuncupandum, nisi oratoris opera, fidei sacramentum obstringeret, vocaretve in judicium: illatas præteritis regibus Romanorum ob negata obsequia injurias remitteret; nec ob defensam contra imperium Siciliam judicium intendente: pronuntiaret, ardente inter imperium et Ecclesiam bello, Ecclesiæ partes a Carolo jure suscipi posse, exortave inter Siciliæ regem et imperium controversia, eam non ferro, sed Pontificia sententia dirimendam. Dicta vero regi Siciliæ lex est, ne imperii terras invaderet: ac denuntiatum Siculos tum ab illius fide jure discessuros.

42. *Divæ Magdalene corporis incorrupti transitio.* — Cæterum Provinciam hoc anno pretiosissimo thesauro, qui diutius latuerat, in lucem adducto nobilitatam, referunt auctores ²; Caroli nimirum principis Salernitani regis Siciliæ filii, qui in Provinciam venerat, pia diligentia sacrum B. Mariæ Magdalene corpus in sacello, in quo S. Maximinus, unus ex septuaginta Christi Domini discipulis Aquensis episcopus tumulo condiderat, refossis omnibus sepulchris, quæ ibi posita erant, nono mensis Decembris repertum, atque reserato loculo suavissimum odorem efflasse (1). Ait enim Bernardus Guido ³: « In villa, quæ ab ipso denominata Pontifice Sanctus dicitur Maximinus, apertisque omnibus tumulis, qui erant in utroque latere, hinc et inde; necnon effossa humo, quæ erat in medio solo in oratorio memorato, inventum est corpus sanctum sanctissimæ Magdalene; non quidem in tumulo de alabastro, in quo primo conditum fuerat, qui adhuc ibi cernitur, cum historiis et sculpturis; sed in alio tumulo marmoreo, ibidem regione ad dexteram introeuntibus collocato, cum ingenti odoris fragrantia, tanquam si aperta fuisset suavium aromatum apotheca; consequentibus signis, et multis miraculis gloriosis; et ex ejus lingua sacratissima, adhuc tunc suo capiti et gutturi in hærente, radix quædam cum ramusculo fœniculi exibat, et exterius prominebat in longum; quam qui præsentibus aderant admirantes, suis oculis clarius conspexerunt, et ab ipsorum aliquibus relatione fideli et devota ego ipse, qui hæc scribo, sæpius hoc audivi. Quæ radix cum ramusculo divisa postmodum in particulas adhuc in diversis locis pro reliquiis conservatur.

43. « In eodem quoque tumulo juxta sacrum

corpus, ad asseverationem et in testimonium perspicuæ veritatis, cartellus quidam vetustissimus, conclusus in ligno quodam disposito pro conservatione a putrefactione, repertus fuit, continens hanc scripturam: Anno Nativitatis Dominicæ septingentesimo, xvi die mensis Decembris in nocte secretissime, regnante Odoyco piissimo rege Francorum, tempore infestationis gentis perlidæ Sarracenorum, translatum fuit corpus hoc charissimæ et venerandæ B. Mariæ Magdalene de sepulchro suo alabastri in hoc marmoreo timore dictæ gentis perlidæ, et quia secretius est hic ».

44. Subdit auctor, se eam chartam perlegisse, ac sequenti anno Carolum conflato ex auro purissimo loculo eleganter elaborato, gemmisque adornato, ingenti pompa coram Narbonensi, Arelatensi, et Aquensi archiepiscopis, magnaque præsulum multitudine, sacrum pignus e marmoreo sepulchro extulisse, atque in ea pretiosissima urna collocasse: Deumque postea ingentia miracula ad illustranda S. Magdalene merita edidisse. Consentit Bernardo Jordanus ⁴ his verbis: « Carolus adhuc princeps Salerni, postea rex Siciliæ, transtulisse dicitur corpus B. Mariæ Magdalene repertum in tumulo marmoreo ex illo oratorio, in quo sanctus Maximinus eam tradidit sepulturae. Collocatur igitur corpus in capsula pretiosa, caput vero seorsum in quadam pulcherrima theca ex argento et auro, ac gemmis fabricata ». Traduntur ⁵ eadem historiæ a Ptolomæo Lucensi, qui de instructa solemnibus supplicationis, qua translatae sacræ eæ reliquiæ, pompa addit ⁶: « Interfuerunt autem huic translationi archiepiscopus Narbonensis, Arelatensis et Aquensis; et multi episcopi sui comitatus, abbates plurimi et religiosi; necnon et multi barones et alii nobiles: in quo loco conventum fratrum Prædicatorum fabricavit, et eis pretiosas reliquias commendavit. ». At de præclaro pii principis facinore hæc suffecerint: ad Carolum patrem, a quo digressa est oratio, revertamur.

45. *De regno Hierosolymitano his.* — Ad avertenda pericula, quæ ex Carolo Siciliæ et Hugonis Cypri regum controversiis ⁷, si bello dirimerentur, timebantur nascitura, Nicolaus a Cyprio, querente sibi a Carolo regnum Hierosolymitanum ereptum, provocatus: conciliandæ controversiæ studio, ne extremum Syriæ exitium intestinum bellum afferret, Carolum interpellavit ⁸, ut oratores ad componendam dissensionem instructos auctoritate mitteret. Extracta vero aliquot annis ea controversia est donec Carolo potentia Siculorum rebellione elisa est: mox enim Henricum Cypri regem occupata occasione Carolo regis præfectos Ptolemaide

¹ Exl. ibid. num. 42. — ² Bern. in Chron. Rom. Pont. Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. xxiii. c. 35, 36. Baron. in Ms. schiedis et alii. — ³ Bern. in Chr. Rom. Pont.

⁴ Jord. Ms. Vatic. sign. num. 1969. — ⁵ Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. xxiii. c. 35. — ⁶ Eod. l. iii. c. 36. — ⁷ San. l. iii. p. 12. c. 16 et 17. — ⁸ Nic. tom. II. l. II. Ep. v.

(1) Inventionem hæc corporis S. Mariæ Magdalene quam valide defendit Natalis Alexander Hist. Eccles. tom. III, non levibus argumentis impugnant Vezeliaceuses, qui jamdiu apud se quiescere corpus sanctissimæ illius femine adductis veterum historicorum testimoniiis contendunt. Horum causam defendendam suscepit Launoïus sacre facultatis Parisiensis theologus non incelebris. Utrius causa sit potior definire; nostrum non est.

aliisque Syriae urbibus eiecisse, inferius visuri sumus.

16. *De Hastiludiorum celebratione Apostolicæ litteræ.* — Interea Galli, cum Hierosolymitanum regnum ad sui generis principes devolutum intuerentur, ad amissa præteritis bellis, dum Syria a Germanis Conradini pueri regis nomine administraretur, recuperanda summo conatu se comparabant. In quo bellico ardore plura hastiludia, vulgo torneamenta nuncupata, in Concilio Lateranensi vetita, inierunt: et quidem tanta pompa atque apparatu, ut duo milia invicem conflixerint. Putabant nonnulli rem laudi et gloriæ, non crimini ducendam: cum in iis nobiles, velut in quodam belli simulacro ad propugnandam fidem, regnumque defendendum aptiores fierent: unde et ter in anno has pugnas confici rex sanciverat. Quæ lex etsi speciosa, graviora mala invehebat, cum in iis pugnis non parum sanguinis fundi, ac lætitia publica in luctum verti soleret; tum magni sumptus profundi, qui in subsidium Hierosolymitanæ rei derivari debuissent: quocirca ea res adeo severe a summis Pontificibus vetita erat, ut qui in huiusmodi certamine mortem oppeterent, sepultura Ecclesiastica ex Lateranensis Concilii sancitis arcerentur. Agente itaque Simone card. A. S. L. a Philippo rege de hastiludis lex rescissa; proximo tamen tempore insigni inconstantia ludicræ pugnae habite, dissimulante Simone tit. S. Cæcilie presbytero cardinale A. S. L. qui severe a Nicolao inertie increpitus est¹, iussusque in eos omnes, qui in congressionem descenderant, solemni ritu anathematis sententiam promulgare. Nec frustra concitabatur zelo Nicolaus, cum in ludicra huiusmodi pugna tristem casum enarret Nangus², Robertum nimirum comitem Clarimontis malleorum ictibus ab adversariis, incalescentibus, ut fit, sensim ex ira animis, confusum adeo capite, ac debilitatum fuisse, ut in perpetuam amentiam, magno ob tanti principis jacturam damno incidere. Ex quo tristi hastiludiorum exitu Pontificii zeli æquitas illustrari potest, quo in censurarum Apostolicarum contemptores subjectis litteris in vectus est³.

17. « Dilecto filio S. tit. S. Cæcilie presbytero card. A. S. L.

« Litterarum tuarum series, charissimum in Christo filium nostrum Philippum regem Francorum illustrem edictum suum de torneamentorum exercitio usque ad passagium generale vitando, cum baronum et aliorum magnatum regni Franciæ consilio editum, nuper ad eorum instantiam revocasse; ac postmodum torneamenta in tua proclamata presentia, et demum contra Sedis Apostolicæ prohibitionem excommunicatione subnixam, non sine gravi contemptu clavium præsumpta, describens; præsumptorum novam et in

illis partibus, sicut fertur, hactenus inauditam temeritatem arguit, contumaciam et indevotionem accusat illorum, quibus consulentibus idem edictum processerat, quibusque instantibus est ejus revocatio subsequuta, varietatem et inconstantiam notabilem detegit; tumque in his damnosum notat silentium, et non sine nota desidiæ reprehendit; nobis proinde ac fratribus nostris non levis propinans amaritudinis calicem, et admirationis, ac turbationis materiam subministrans. Numquid enim amaritudine vacat audire dictum regem, tanti patris filium, tanti genitoris hæredem inclytum, in eo ab illius laudabilibus semitis declinasse, ut censuram Ecclesiasticam contemni taliter a suis subditis pateretur?

« O quam invitus claræ memoriæ suus genitor ille piissimus prædictæ revocationis instantiam admisisset! O quanti hoc redemisset libentius, quam in suæ ditioni subjectis talia tolerasset! Numquid iterum non amarum patri considerare filios tam devotos; comites videlicet, barones, magnates, et alios milites regni ejusdem ab olim titulo præcipuæ singularis devotionis insignes, se illius indevotionis macula insignisse, ut qui consueverunt cum proprii effusione sanguinis clavium persequi contemptores, comperiantur in tanta multitudine sic leviter contempsisse? Nonne admiratione ac turbatione non vacuum, quod cum, sicut scriptum est, ad dissentiendum natura sit hominum facilis, in tam temerariæ novitatis audaciam cum propriæ salutis dispendio sic facile tam grandis, duorum scilicet millium, ut eadem litteræ continent, militum multitudo consensit? Nonne novum et nullum unquam de illorum prædecessoribus habens exemplum, ut crucis pendente negotio, crucesignati maxime se torneamentis, et præcipue contra talem prohibitionem Ecclesiæ immiscerent?

18. « Num itaque in his tuum, ut præmittitur, damnosum silentium indigne notatur? Num injuste tuam in hoc desidiæ non absque turbatione miramur? Quis enim credere potuisset, quod sic tepesceret zelus tuus, ut te præsentæ factæ præmissæ revocatio et proclamatio manifestum te obicem non haberent; imo et cum pertinacia in facie resistentem? Nonne debueras in tanto animarum discrimine incalescere, spiritu comminari, ac etiam proferre sententias; adjicere pœnas, et adjectis, prout res exigeret, alias inculcare? An sufficere forte putabas ordinationi factæ de torneamentis ter in anno ineundis, ut scribis, non præstitisse consensum, quasi voluntarium præsertim silentium dissensum innueret; et non potius convenientiam dissimulatio præsentaret?

« Sane non proficit, sed officit ad prædictam sententiam revocandam, quod idem sui persecutores arbitrii, seu multi ex eis propter eam, quin torneamenta ineant, non dimittent, dicentes (ut in litteris ipsis exprimitur) torneamentorum exercitum armorum fore doctrinam: in quo non pec-

¹ Tom. II. l. II. Ep. XIII. — ² Nang. in Phil. Franc. reg. — ³ Tom. II. ead. Ep. XIII.

care se reputant, sed mereri pro eo, quod eos aptiores efficit ad fidem Catholicam et præfatum regnum ab hostibus defendenda: cum non sit hæc ratio revocandi excommunicationis sententiam, quia excommunicatus pertinaciter contumax invenitur; sed potius aggravandi, ne revocationis facilitas contumacibus fiat, et aliis contumaciæ incentivum: non enim contemnentibus ultro est ingerenda remissio, sed humiliter postulantibus indulgenda. Utrum vero in torneamentorum exercitio mereantur, Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris ea prohibentibus, et speciatim Lateranensi Concilio, ingerant quæstionem, quod illa sic interdicat aperte, ut decedentibus in eisdem Ecclesiasticam deneget sepulturam.

19. « Porro qua fronte sibi meriti, vel demeriti iudicium arrogant; et adeo non solum decernentis, sed etiam decretum proprium exequentis partes usurpent, ut quod in subitatione voluntatis mutata concipiunt, subito præter superioris conscientiam, imo in hoc casu, ejus contempta sententia, pro libito exequantur, proculdubio non videmus. Credebamus enim et credimus, imo scimus, quod ad pastorum, et præcipue Romani Pontificis, non ad subditorum spectat officium lumen veritatis ostendere, dare salutis scientiam plebi suæ. Nec ad hujusmodi revocationem inducit illorum instantia, sed ab ea magis abducit, qui ad eandem sententiam proferendam in regno prædicto, et novissime his quasi diebus ad ipsam in vicinas partes auctoritate nostra tuo ministerio prorogandam, evidentibus allegatis rationibus institerunt: cum non deceat, ut Ecclesiæ Romanæ maturitas inconstantiam sic variantium subsequatur, ipsiusque iudicium adeo de illorum pendere videatur arbitrio, quod ad ipsorum nutum sententias proferat, revocetque prolatas.

20. « Cæterum quia personam tuam novimus, nec ejus merita ignoramus, processum tuum in præmissis habitum benigno dijudicamus affectu: et supponentes eum secundum conscientiam processisse, circa illa modo subscripto deliberavimus procedendum. Volumus igitur, et discretioni tuæ præsentium auctoritate mandamus, quatenus universos, et singulos comites, barones, milites, ac alios, qui se torneamentis immiscuere prædictis, quos non est dubium præfatam sententiam incurrisse, singulis diebus Dominicis et festivis, pulsatis campanis et candelis accensis, excommunicatos usque ad satisfactionem condignam in locis, de quibus expedire putaveris, publice nunties, ac ab aliis laiciis nuntari. Et nihilominus ipsos moneas et inducas, ut absolutionis ab eadem sententia beneficium humiliter postulent: tuque ipsis illud taliter postulantibus benigne, juxta formam Ecclesiæ, targiaris: impositaque cum misericordia pœnitentia salutari, districte sub juramenti præstiti debito injungas eisdem, quod de cætero contra præfatam sententiam nullo modo aliquid attentare præsumant. Quidquid autem in his actum

fuerit, nobis, data opportunitate, rescribe. Datum apud S. Petrum X kalend. Maii, Pontificatus nostri anno II ».

21. *Sollicitudo Romanorum Pontificum in conciliandis Alphonso et Philippo regibus.* — Non segnius navata opera est a Nicolao, ne Galli susceptum in Sarracenos bellicum ardorem in Hispanos converterent: alebatur enim atrox discordia inter Alfonsum Castellæ et Philippum Galliarum reges ob exclusos, ut suo loco vidimus, in publicis comitiis Ferdinandi primogeniti defuncti a regni successione filios. Et sane cum legati Apostolici post susceptos magnos labores, ut Burdegalæ utriusque regis oratores convenirent, operam dedissent, infecta re, utriusque exasperatis animis, discessere. Ex quo Pontifex magno dolore ob imminetia eorum regum inter se bella affectus, cardines legatos ad se revocandos censuit, ut ex iis præsentibus rem certius cognosceret, maloque consentanea remedia adhiberet: egitque crebris apud Philippum litteris¹; tum apud Castellæ regem, ut in concordiam eos adduceret, quorum posteriori gravia Terræ-Sanctæ pericula ex eo bello enascentia, aliaque mala ingentia, quæ acerbissimis aculeis Pontificum pectus conficiebant, proposuit².

« Nicolaus etc. charissimo in Christo filio regi Castellæ ac Legionis illustri salutem.

« Digne quidem ab olim in horrendorum, tuæ, ac charissimi in Christo filii nostri regis Francorum illustris discordiæ perceptione rumorum Ecclesia concitata, felicitis recordationis Joannes papa XXI prædecessor noster tot animarum corporumque periculis, rerumve dispendiis occurrere cupiens, dilectum filium nostrum Hieronymum tit. S. Potentianæ presbyterum card. tunc fratrum Minorum generalem ministrum, et fratrem Joannem magistrum fratrum Prædicatorum Ordinum ad hoc elegit idoneos; injuncto eis, ut tam et ipsius regis præsentiam adeuntes, te ac ipsum ad pacem et concordiam, juxta datam eis ex alto prudentiam, sollicitis monitis, et efficacibus exhortationibus inducere procurarent.

« Et postmodum nobis, licet insufficientibus meritis, ad Apostolatus apicem evocatis, illico periculosa illa dissensio se nostris obtutibus præsentavit, in qua gravibus piorum negotiorum undique concurrentium, et præcipue Terræ-Sanctæ periculis recensitis, quæ mentaneis videramus oculis etiam in minori officio constituti, officii debitum nostra præcordia pupugit, et nostrorum primordia cogitatum ad occurrendum per opportuna remedia tanto et universali discrimini diris aculeis stimulavit, nec indulsit menti nostræ quietem; ita quod sensibus nostris circa hoc cogitabilibus profundis obtutis ingerebat se nobis adjectio cogitatus, quod pensata diligenter negotii qualitate, ac personis sublimibus, inter quas discordia

¹ Tom. II, l. II, Ep. XXIX, XXX. — ² Ibid. Ep. XXV.

ipsa vertitur, et aliquis horum aliis circumstantiis ex impulsu quotidianarum sollicitudinum circumspectis, propter hoc aliis ex nostris fratribus mitteretur, cujus praesentiam allitudo tanti negotii merito requirere videbatur. Sed quia eorundem fratrum nostrorum tunc paucitas, et aliquorum ea ipsis debilitas, urgensque molestia deliberationi hujusmodi nostri scrutinii resisterunt; ne circa idem negotium, quod sic nobis erat et est cordi, sollicitudo nostra quovis modo torperet, venerabilem fratrem nostrum Benvenutum ipsius Minorum Ordinis professorem, nunc episcopum Eugubinum ad te, ac ad regem praefatum dilectum filium fratrem Joannem de Viterbio procuratorem ipsius Praedicatorum Ordinis, in effectum suasiones, nostraque monita, et consulta in praemissis per ipsum Benvenutum tibi, et per eundem procuratorem dicto regi plenius exprimenda; et praeparanda inter te ac memoratum regem pacis et solidae concordiae foedera, per cardinalem et magistrum eisdem tunc ad hoc Apostolicæ Sedis nuntios reformanda pariter et firmanda; duximus destinandos: eidem fratri Joanni de Viterbio inter alia in quadam specialitate commisso, ne quicquam omiltere videremur, ut apud eundem regem pro suspensione seu dilatione saltem cujuslibet processus hostilis contra te ad tempus insisteret, quo interim facultas adesset plenius eidem negotio providendi, et in hac parte de opportuna sollicitudine nil omisso, dilecto filio nostro Simoni tit. S. Cæcilie presbytero card. A. S. L. speciales litteras nostras sub certa forma direximus, ut iis, quæ tam Hieronymo card. et magistro, quam procuratori praedictis eidem legato referenda commisimus, diligenter inspectis, eos in commissione prosecutionis hujusmodi juxta datam sibi a Deo prudentiam dirigeret, et studiosius informaret.

22. « Porro dum inter nos et praedictum Hieronymum card. ac magistrum se variæ consultationes et responsiones ingererent, compulsi non evitanda necessitas, qua incessanter circa negotium ipsum impellimur, nobis ipsis non parere, vel aliorum laboribus indulgere: sicque provido eorundem fratrum nostrorum communicato consilio, dilectum filium nostrum Gerardum Basilicæ XII Apostolorum presbyterum card. ad partes illas transmisimus, ut per eundem, et dictum Hieronymum tunc in cardinalem, ac magistrum eundem tunc in Hierosolymitanum electum assumptos tuis et memorati regis nuntiis convenientibus invicem apud civitatem Tolosanam (quam locum satis congruum partibus et acceptum eidem negotio existimavimus) certo ad hoc per nos statuto termino, hujusmodi negotium tractaretur; eidem cardinali et electo, tibi quoque ac regi praefato propter hoc, sicut te latere non credimus, speciales litteras destinando; et ex praesentia talium personarum, eidem per nos, prout decebat, deputatarum tractatui, finem Deo placitum sperabamus: utinam id Altissimus nostris desideriis mi-

nistrasset. Nam, sicut accepimus, tuis nuntiis, seu ipsorum aliquibus occasione loci praedicti certis intermissionibus subornatis, negotium ipsum, quod invite referimus, refugium solaminis non accinxit: sed diffugium tractus longioris indixit, quo per eorundem G. et Hieronymi cardinalium, ac magistri litteras, amare, nec indigne percepto, ut omnibus vias pracluderemus eventibus, eorum consolationi respondimus, quod tibi et saepedicto regi pro alio termino assignando in Vasconia nostras litteras, prout ipsi nobis scripserant, miseramus; mandantes eisdem, quod iidem arduitate ipsius negotii attendentes, cum quanta possent diligentia ejusdem negotii prosecutioni vacarent. Verum eodem card. Hieronymo sui corporis infirmitate delento, et pro arduis negotiis, ac evidenti utilitate, imo necessitate potius exinde de nostra licentia recedente, dicti Gerardus cardinalis, et magister, ac tui et dicti regis nuntii post diversas discussiones super hoc habitas in Burdegalensi civitate finaliter, ut singulariter omittamus enarrare singula, conveniunt: et cum ad tractatum pacis reformandæ, vel ad frequas ineundas inter alia processissent, prout antea etiam super iis tractatus extiterat inchoatus, nec pacem, nec frequam hinc et inde, prohi dolor! iidem nuntii acceperunt: quinimo, quod acerbius gustare compellimur, tractatibus ipsis omnino successis, discordes exinde discesserunt.

23. « Protecto nobis ipsis talibus transfixis aculeis, eidem Gerardo card. et magistro ruboris post tot labores affectis incendio, et tibi ac regi praefato ad majorem forsitan rancorum amaritudinem deductis, et praedictis tractatibus sic successis, nec minus eidem Terræ-Sanctæ, cui per hoc multipliciter deperire dignoscitur, animo perplexi compatimur; et cogitatus plurimi nostris sensibus inculcantur. Multa enim mentis turbatione perpungimur, cum tot sollicitudines, et labores, et vigilas inspicimus sic inaniter pertraxisse, quod unde favum sperabamus degustare dulcedinis, calix nobis amaritudinis propinatur. Multa, nec mirum, anxiamur angustia, dum in absentia talium personarum incommoda pertulisse sensimus, et ipsos insperato rubore videmus affectos, qui sperabant post labores ad divinam gloriam exultationis bravium reportare. Et multa nos angit anxietas, dum sic electos principes dissidere conspiciamus, quorum dissidio multi principes et populi concitantur, et de gravioribus futuris periculis potest, et merito, dubitari. Multa insuper cordis afflictio praecordiales nostros actus obnubilat, dum per hoc praedictæ Terræ-Sanctæ negotio sic deperit, quod ipsa terra de suæ respirationis remedio gravius hæsitat; compellitur Agarenorum injuriis lacessita in divinæ majestatis offensam, et opprobrium populi Christiani.

« Ad hæc confidentes in illo, qui sperantes in se nullatenus derelinquit, in novi casus acerbitate sub spe summi consilii nova consilia, per-

quirere procuramus. Et quia ubi multa consilia ibi salus, cum fratribus nostris deliberatione præhabita, mature providimus legatum, et Gerardum cardinales prædictos ad nostram præsentiam revocare, ut eorum, qui de prædictorum tractatum circumstantiis notitiam obtinent plenior, informatione directi, et eorundem cardinalium aliorumque fratrum nostrorum consiliis auxiliisque suffulti, vias utiliores ad præmissa, dante Domino, perquiramus; per quas nostræ, et tuæ, dictique regis, et vestrorum regnorum quieti, prædicto quoque Terræ-Sanctæ negotio de salutari et opportuno remedio consultaturi: cum nostri sit omnino propositi, sic nos hujusmodi conferre negotiis, sic solertes circa illa curas impendere, ac omni qua poterimus diligentia providere, quod extincto discordiæ incentivo, pacis et concordiæ, nostris admodum votis accommodat, mundoque perutilis, et eidem opportune negotio redintegratio solida et Terræ-Sanctæ remedium prosperum celeriter, Deo auspice, subsequantur, etc.» Et infra: «Serenitatem regiam hortamur et obsecramus in Domino Jesu Christo, quatenus animi tui decantiam mansuetudine regia muniens, sic ad pacis et unitatis gaudia te conformes, odiorum fontibus a te prorsus exclusis, quod Deo et nobis gratificeris, ut gratus tibi et regno tuo de quiete provideas; et tandem retributionis æternæ præmium merearis. Dat. Romæ apud S. Petrum V id. Junii, Pontificatus nostri anno II.»

24. Nec huic modo bello præbuerat facem Alfonsus, ac se paci difficilem exhibuerat; verum Ecclesiasticorum cervicibus jugum gravius imposuerat, eorumque fregerat dignitatem. Quæ injuriæ iis illatæ septem capitibus distinctæ in Regesto Pontificio describuntur¹ his verbis:

«Articuli principales, super quibus militur venerabilis pater episcopus Reatinus, sunt septem.

«Primus est de tertiis Ecclesiarum, quas rex occupavit pluribus jam annis elapsis, et delinnet occupatas». De iis decimarum tertiis addictis templorum sartis tectis reficiendis hæc in episcopi Reatini instructione adduntur: «Et si aliquando receperit pater suus ex concessione Apostolica, et ipse idem rex concessionis tamen tempora sunt finita jam multis annis elapsis; unde ipsas irrationabiliter percipit. Nec revocatur in dubium, quod injuste percipit, in quorum perceptione nec concessionem, nec consuetudinem, nec præscriptionem allegare potest. Peccat ergo graviter in percipiendo, peccat etiam in modo percipiendi, quia assignantur laicis, et Judæis etiam in solutionem stipendiorum, vel debitorum, et sic percipiuntur per eos; sed nec de eis congrue quæ sunt opportuna Ecclesiis ministrantur.

«Secundus est de custodiis Ecclesiarum cathedralium vacantium, et monasteriorum, seu de occupatis in eis quando vacant». Declarat amplio-

ribus verbis illius rei injustitiam Pontifex inter cætera quæ eidem nuntio Apostolico demandavit: «Secundus, inquit, articulus similiter inexcusabilis est, quia novus, nec attentatus a prædecessoribus suis, sed ab ipso injuriose præsumptus. Sive ergo recognoscat se facere custodiri bona, ut conserventur futuro episcopo; sive sibi illa appropriet, sive dicat per modum regalium se intromittere de iisdem, totum novum est, totum usurpatum, totum injuriosum: quia nec a foundatione Ecclesiarum, nec ex privilegio, nec ex longa consuetudine, vel præscriptione hoc habet.

«Tertius est de gravaminibus illatis archiepiscopo, et Ecclesiæ Compostellanæ, terris et vassallis eorum, sub quo sunt gravamina infrascripta. In primis petitur homagium ab archiepiscopo Compostellano, quod nec ipsi, nec prædecessores sui nunquam fecerunt. Item vult habere perticam contra justitiam. Item gravatur super dominio civitatis Compostellanæ, et ejus exercitio, et super damnis illatis ipsi archiepiscopo occasione discordiæ, quæ fuit inter ipsum archiepiscopum, et cives Compostellanos. Item gravat archiepiscopum, et Ecclesiam Compostellanam in portibus, et vassallis multipliciter, et multa damna, et violentias fecit inferri Ecclesiis, et personis Ecclesiasticis sibi subjectis.

25. «Quartus articulus est de gravaminibus, et injuriis illatis per ipsum dominum regem episcopo, et Ecclesiæ Legionensi.

«Quintus articulus est de gravaminibus prælatorum, sub quo rami notabiliores sunt hi: In primis preces minaces et impressiones, quæ fiunt in electionibus et postulationibus Ecclesiarum, et magistrorum religionum per regem et suos, et mala quæ inde contingunt. A prælatis et personis Ecclesiasticis per varios modos subsidia extorquentur, et sæpe exactiones fiunt eis, onera gravia imponuntur ipsis, et vassallis eorum. Privilegia et libertates a jure concessa, et nonnulla a prædecessoribus suis indulta et concessa, prælatis, Ecclesiis et personis Ecclesiasticis non servantur: nec etiam illa, quæ ipse rex concessit, observat. Super rebus immobilibus et violentiis trahuntur clerici ad judicium sæculare, capiuntur, et etiam judicantur super maleficiis; et in multis libertas Ecclesiastica conculeatur. Contra clericos et laicos super erimine usurarum sibi cognitionem usurpans, hujusmodi occasione multos gravat. De spiritualibus processibus et sententiis prælatorum se indebite intromittit, prohibendo eos fieri, inhibendo servari, vel mandando revocari, et pignorando interdicta servantem; et jurisdictionem de testamentariis causis, et etiam temporalem compellentem Ecclesiis in nonnullis terris et locis Ecclesiarum usurpat. Excommunicationis sententiam fieri prohibet, nisi in certis casibus, scilicet violationis Ecclesiarum, injectionis manuum in clericos, vel decimarum non solutarum: nec exceptio excommunicationis in curia sua admittitur: a

¹ Tom. II. l. II. pag. 56. num. 10.

paucis annis citra fracti sunt in pluribus locis Ecclesiarum thesauri.

26. « Liberum non est praelatis, et clericis exemptibus regnum ex causa studii vel peregrinationis, aut alia justa causa, extrahere pecuniam pro suis necessitatibus extra regnum. Item si Ecclesia, vel religiosi acquirunt per donationem, possessionem, vel alio justo titulo vassallos, aut possessiones exemptas ab omni fisco, et regalibus postquam transeunt ad dominium Ecclesiae, vel religiosorum, rex facit possessiones et vassallos ipsos sibi censuales, et tributarios. Item licet Ecclesia sit munita legitima praescriptione super aliquibus possessionibus vel vassallis nisi ad requisitionem regis ostendant sufficientia munimenta, per quae ipsos obtinuit, rex spoliat Ecclesias possessionibus, et vassallis hujusmodi, non obstante praescriptione praedicta. Item facit praelatos sigillare cedulas vacuas, et perhibere per suas litteras testimonium de his, quae non videntur, nec sciunt. Item facit fieri latentes inquisitiones contra clericos, et personas Ecclesiasticas, etiam non citatos; et mandat eos capi, interfici, vel puniri per tales inquisitiones; etiam non convictos, nec confessatos. Item occasione novae religionis, institutae ab eo, Ecclesiae multipliciter aggravantur. Item privilegiis sibi ab Apostolica Sede concessis ad tempus abutitur, imo magis abutitur transacto tempore; nec eorum etiam originalia ostendit. Item praelatis, vel capitulis terrae suae non est liberum simul convenire, et tractare de gravaminibus et injuriis quae inferuntur eisdem, aut ipsa Apostolicae Sedi referre. Item Judaeos Christianis praepont multipliciter: unde multa mala proveniunt. Item Apostolicas, vel ordinariorum indulgentias publicari per regna sua non patitur, ut ex indulgentiis sibi concessis majus commodum consequatur. Sunt et alia multa gravamina, quae per suam industriam episcopus colligere poterit ex scripturis, quas secum portat et in quibus serius gravamina exprimuntur, et quae praedictis ramis quinti articuli poterunt applicari, et ad eos reduci.

« Sextus articulus est de facto Portugalliae; nam cum dicatur rex Portugalliae decessisse, (de eo e vivis sublato hoc anno dicitur inferius), et credatur regnum ipsum Portugalliae ad Dionysium nepotem regis Castellae filium quondam regis Portugalliae devenisse, vel devenire debere; laboret idem rex Castellae studio efficacis, quod Ecclesiae libertas et personae Ecclesiasticae, quae in ipso regno inveniuntur notabiliter conculcatae restaurentur.

« Septimus articulus est ultimo et secreto tangendus, videlicet de oppressionibus et gravaminibus multis illicitis, et injustitia subditorum.

27. *Nicolaus litteris Alphonsum hortatur ut ministros Dei pristinae restituat libertati.* — Restituendae pristinae Ecclesiarum Castellae libertatis zelo Nicolaus, et crebris praesulum querelis inci-

latus gravissimis sententiis Alfonsum est adhortatus¹ ut ministros divini Numinis, cujus gloria in iis obscurabatur, pristinae restitueret libertati.

« Nicolaus, etc. charissimo in Christo filio regi Castellae ac Legionis illustri.

« Praepara, quaesumus, in spiritu timoris Domini, et recti consilii mentem tuam, et verba salutaria, quibus te Christi vicarius plenitudine paternae dilectionis alloquitur, jucunde suscipias, et in praecordiorum tuorum medullis pro conservanda regia salute dulcescant.

« Leva igitur in circuitu oculos tuos, fili charissime, et diligenter aspice. Considera et prudenter, quod ille qui ventis et mari pro libito imperat, te oleo misericordiae suae inungens, non sine speciali benedictionis privilegio, tibi dexteram suae propitiationis aperuit in magnifica munere largitate. Nam excelsus ipse super omnes gentes, qui dat affluentem et non improperat; quique absque argento et ulla commutatione sitientes ad aquas evocat refectiois aeternae, in te sensus illuminans lumine suae virtutis; inter dona multiplicia tibi tradita in diversis regnis tuo imperio gubernationis commisit habenas, ut cunctis et maxime colonis in agro Domini constitutis, in operibus justitiae fulgeas, et appareas splendore sincerae devotionis et solidae pietatis amictus.

« Verum sicut Rom. Ecclesiae ac nobis, non sine admiratione, non sine tui compassionem insinuationibus multis antiquis et modernis innotuit, haec in scrinio tuae memoriae otiantur, haec in tuis manibus non pollent praeconiis, quae potius tuorum actuum nubilo videris gloria vacuare; dum quidem infra regnorum tuorum terminos ancillantur Ecclesiae, et personae ac libertas Ecclesiasticae conculcantur, ipsaeque Ecclesiae, praelati, ac personae praefati exactionibus illicitis, oneribus gravibus, et alias multipliciter aggravantur; tuque ad bona Ecclesiarum ipsarum, et personarum per modos varios et illicitos tuas manus extendens ac te de personis Ecclesiasticis et earum processibus intronittens, in casibus qui jurisdictionem regiam aliquatenus non contingunt, ipsas premis». Nonnullisque interjectis, quibus graviora Ecclesiis imposita onera queritur, subdit: « Haec siquidem, pensatis, quae nunc te, ac regna tua fluctuationibus dissidiosis exagitant (propendebant nimirum in Sanctium populorum voluntates, Alfonsusque, ut ex Mariana² colligitur, ludibrio haberi coeperat) ad tempus sub silentio transissemus, si conscientia permisisset: sed impendente nos illa ad tui salutem, haec movere compellimur, sperantes, quod te ipsum in praemissis ad divina beneplacita efficaciter dirigendo, tibi et regnis eisdem celerius tranquillitas optata proveniet, et quae tibi incumbunt, salubrius dirigentur.

28. « Premissa itaque, fili, petimus, infra regalia conscientiae solium digeras, et tandem cum pe-

¹ Ep. vi. — ² Marian. de reb. Hisp. l. xiv. c. 4.

ritis in lege Domini discutias diligenter, an hæc tuæ salutis sint obvia, et te cooptent gratiæ Regis regum: an etiam populis tibi subjectis sint congrua, et quietem regnorum contineant prædictorum: dumque repereris utique super his tum notabiliter errasse consilium, virgam proflin per teipsum correctionis assumas; et progenitores tuos memorans, ex quorum gestis solemnibus, ut audivimus, colligitur evidenter, quod hi zelatores justitiæ, Ecclesiastici ordinis amatores, et filii devotionis sinceri multifaria beneficia contulerunt Ecclesiis et libertatis laudabiles concesserunt; regnis quoque et gentibus sibi subjectis, quantum in eis exstitit, pacis et prosperitatis commoda procurarunt; præscripta potius forsitan negligentia et doloso suasu, quam tuæ conscientiæ consensu secuta, sic corrigas studio efficaci, quod divinam, et Apostolicæ Sedis gratiam exinde uberius merearis, et eorundem progenitorum in bonis actibus imitator laudabilis prædiceris etc. Datum Romæ apud S. Petrum X kalend. Aprilis, Pontificatus nostri anno II ».

In eam quoque sententiam Sancio Alfonsi filio scripsit¹, apud patrem, apud quem plurimum auctoritate poterat, insisteret, ut quæ perperam acta fuerant, emendaret; jussus² etiam Hispalensis archiepiscopus Alfonsum ad æquitatem adducere, labemque inustam regio nomini abolere. Qua vero ratione Petrus episcopus Reatinus in commisso sibi munere gerere se deberet, illum Nicolaus Apostolicis pluribus monitis informavit³: præcepitque inter cætera, ut caveret strenue, ne rex inanimus ipsum verbis ac promissis traduceret, sed ut præterita facinora rite expiaret: eliceret ab eo regium Diploma, quo nullum jus in tertiis decimarum obtinere agnosceret, nec Ecclesiasticos fatigaturum in posterum polliceretur: idemque de vacantium Ecclesiarum vectigalibus et aliis juri- bus præstaret: ac solemnî sacramento ipsius fidem adstringere niteretur.

29. *Alfonsi III Lusitanicæ regis obitus.* — Quod ad Alfonsum regem Lusitanicæ superius memoratum spectat, a quo præsules Lusitanos gravioribus affectos injuriis vidimus, constitutasque a Gregorio X ad reprimentam illius licentiam acerbiores leges; sublaturum e vivis ineunte Martio hujus anni refert Antonius Brandanus⁴, atque in anceps mortis discrimen adductum pœnituisse violati olim juris Ecclesiastici, plura injuste a se occupata restitui jussisse, filiumque Dionysium Lusitanî sceptri hæredem ad sarcindas injurias illatas Ecclesiis obstrinxisse. Qua de re testes publicas titellas ex Olyssipponensis Ecclesiæ archivo producit, subjectis verbis⁵ conceptas: « Noverint universi, quod feria tertia, videlicet decimo sexto kal. Februarii, in præsentia nostra Durandi episcopi Elborensis, Petri Martini thesaurarii, etc. » et infra:

« Illustris domus Alfonsus rex Portugallie et Algarbii in mortis articulo constitutus dixit, quod jam dudum intentionis suæ fuerat jurare et stare mandatis Ecclesiæ Romanæ, sub conditione videlicet salvo jure regni sui et filiorum et vassallorum suorum: modo vero volebat jurare simpliciter, et sine aliqua conditione. Et tunc prædictus rex in manibus meis prædicti Petri Martini juravit ad sancta Dei Evangelia, et promisit simpliciter et sine aliqua conditione stare et parere mandatis Ecclesiæ Romanæ, et restituere omnia, quæ mandavit occupari, et prælatis omnia bona sua, et de maleficiis satisfacere: et nominavit expresse quædam, quæ ipse occupaverat, quæ statim mandavit restitui, ut Valenzam, Gayam Linhares, Laurianam, Arrayolos, Vimearium, et Acaæonas, et fratribus Templariis, et aliis religiosis bona sua, facta computatione cum iisdem, præsentem domno Dionysio primogenito filio ejusdem domini regis et consentiente: et mandavit prædicto domino Dionysio, quod restitueret omnia alia occupata, quæ sibi in illa ora subvenire non poterant, et maleficia per eundem commissa corrigeret; et quod suum voluit facere testamentum, quod prædictus dominus Dionysius sibi concessit. Acta sunt hæc apud Ulixbonam in domibus dieti domini regis die supradicta mense Januarii in æra MCCCLXXII ». Et annus Christi, in quo oratio nostra versatur, MCLXXIX. « Qui præsentem fuerunt vocati a dicto domino rege, dominus Stephanus quondam abbas Alcobatiæ qui dictum regem absolvit in dicto mortis articulo constitutum, etc. » Consumptus est eodem morbo paucis post diebus, ut auctor ex Obitu S. Crucis libro colligit, e quo hæc verba affert: « XIV kal. Martii obiit dominus Alfonsus ineluctus III rex Portugallie ».

Adducit memoratus auctor ejusdem regis testamentum, in quo multa pietatis signa explicuit: ad sarcindas enim, quas suorum subornatus consiliis intulerat injuriis plurimas, iis opes legavit. Pontifici vero Romano, quem suæ animæ, et corporis dominum vocat, centum marchas argenti contulit, flagitavitque ab eo, ut Apostolica auctoritate extremæ voluntatis Tabulas confirmaret.

30. *Ladislai Ungariæ regis in Cumanis rerum Christianarum inimicis convertendis curæ.* — In Ungaria cum Ladislai regis ignavia res Christiana in maximum periculum a Cumanis gentilibus adducta esset, opesque Ecclesiasticæ passim diriperentur, excitatus tandem rex a Philippo Apostolicæ Sedis legato, promulgatis regiis litteris se adstrinxit, Cumanos, quorum aliqui Christiana sacra susceperant, sed improba vita corruerant, ad baptismum adacturum: e montuosis locis ac solitudinibus, in quibus Scythico more tentoriis fixis vivebant præda et cædibus, in oppida traducturum si repugnarent, ductum in eos exercitum: ablatis Ecclesiis bona restitutum iri: deleturum hæreticos, libertatemque Ecclesiasticam contraillos depressores defensorum. Qua de re card. Baronius hæc notavit:

¹ Tom. II. l. II. Ep. VII. — ² Ep. VIII. — ³ Ep. X. — ⁴ Brandan. monach. Lusit. l. XV. c. 47. in operibus. — ⁵ Ibi.

« Hoc anno Ladislaus rex Ungariæ coram Philippo Firmano legato Apostolico juravit fidelitatem Romanæ Ecclesiæ: libertatem Ecclesiasticam defensurum: quod expelleret quos reperiret hæreticos e regno suo, cogeretque gentem Cumanam ad servandam fidem Catholicam, et ad restituendum bona ablata Christianis. Hæc Budæ sub anno Christi MCLXXIX ». Hactenus Baronius. Sed flagitat tantæ rei dignitas, ut ipsas Ladislai litteras¹ in historiam producamus.

31. « Ladislaus Dei gratia Ungariæ, Dalmatiæ, Croatiae, Ramæ, Serviciæ, Galiciæ, Lodomeriæ, Cumaniciæ, Bulgariæ rex omnibus Christianis fidelibus, præsentibus inspecturis, salutem in auctore salutis.

« Divinæ visitationis exordium, quo nos Dominus verus oriens visitavit ex alto, quo sanctæ matris Ecclesiæ visceribus aduniamur, lumine Catholici fidei illustrati, in progenitore nostro sancto rege Stephano, a sacrosancta Romana Ecclesia recognoscimus, ut debemus. In ipso enim orthodoxæ fidei, divina afflante clementia, sacrum redolevit unguentum: in ipso alluvione cælestis gratiæ pullulante una cum reliquis serenissimis regibus Ungariæ, claro germine descendentes, ad eadem regni gubernaculum suscipimus, et coronam. Et ut principatum fidei in sacrosancta Romana Ecclesia consistere, eandem Christi thalamum, et Trinitatis hospitium luculentius demonstraret, non a se vel ab alio; sed ab eadem Romana Ecclesia matre omnium et magistra, regni diademata revelatione divina meruit obtinere; ut ab ea, quasi quodam capite principali dona sua in omne corpus diffunderet lux divina, et exortem ministerii se intelligeret esse divini, qui a Petri soliditate recederet deviando. Et quia nil quod lumine clariore præfulgeat, quam in principe recta fides; cupientes toto mentis annisu tentoria fidei Dominicæ ampliare, ejusdem sanctissimi regis Stephani progenitoris nostri vestigiis pro modulo inhærentes; ut in arcam Domini sub unitate fidei inter cæteros Comanorum multitudinem, pro parte caractere Dominico insignitam, suscepto baptismatis sacramento, quamvis adhuc in via morum errantem, reliquam etiam partem a ritu paganismi ad agnitionem Christianæ fidei, mediante venerabili et sanctissimo patre domino Philippo Dei gratia episcopo Firmano Apost. Sedis legato, ejusque sancto ministerio, Domini cooperante clementia, perducamus, quatenus cæleste regnum proficiat per terrenum; solemniter promisimus et juravimus, quod fidem Catholicam, et Ecclesiasticam libertatem servaremus ac teneremus, ac teneri faceremus et servari in regno nostro et terris nobis subjectis: quodque constitutiones et decreta sanctorum regum progenitorum nostrorum, et bonas consuetudines eorum-

dem; necnon omnia alia et singula, quæ nostri progenitores in sua consueverunt coronatione jurare, inviolabiliter servaremus; venerabilique patri domino Philippo A. S. L. et aliis, quibus ex officio compelleret, assisteremus debito cum effectu jurisdictionis et potestatis nostræ brachio, ad comprimendos, et expellendos hæreticos de regno et terris nobis subjectis.

32. « Secundo juravimus in præsentia prædictorum, quod novem alios articulos, qui fidem Catholicam et Ecclesiasticam libertatem, necnon Christianorum et Comanorum statum tangunt, effectualiter impleverimus, et modo simili servaremus, ac servari a nostris subditis faceremus. Demum promisimus et juravimus venerabili patri domino legato præfato, attendere et servari facere articulos infrascriptos; quos pro cultu justitiæ et unitate fidei observanda Uxue et Tolon principales Comanorum pro se et universitate Comanorum, quorum vicem et consensum se habere dicebant; in præsentia ejusdem domini legati et nostra solemniter, et publice se facturos, servaturos, sine refragatione qualibet assumpserunt: et modis omnibus curabimus, et in nostram suscipimus officium et ministerium regiæ majestatis, sub obligatione regni nostri et nostra, eosdem principales Comanorum et universos Comanos articulos infrascriptos fideliter servaturos, omnem ad hoc, quantum ad nostrum spectat officium, curam et operam impendendo. Qui quidem articuli hoc ordine declarantur; ut scilicet universi Comani et singuli, cujuscumque ætatis et sexus, qui nondum sunt baptizati, volunt et desiderant recipere baptismatis sacramentum, et suscipere et tenere omnia Ecclesiastica sacramenta et quæcumque alia servanda docet, tenet, et prædicat Romana Ecclesia sacrosancta: et idolorum cultura, ac omnibus et singulis paganorum ritibus dimissis et prorsus relictis, servare Catholicæ fidei unionem: et quod descendunt et recedunt a tabernaculis suis et domibus filitinis, et habitare et morari in villis Christiano more in ædificiis et domibus solo fixis, expressius assumpserunt, et conformare se in omnibus moribus et ritibus Christianis promiserunt expresse.

33. « Præterea in regno et terris nostro dominio subjectis ab omnibus insolentis et homicidiis laciendis, ac interfectione Christianorum, et eorumdem sanguine effundendo retrahent penitus manus suas: et in antea nullo unquam tempore facient, nec patientur fieri hujusmodi aliquatenus per suos famulos et subjectos. Præter hæc iidem procuratores Comanorum eidem domino legato humiliter supplicaverunt, quod ipse dominus legatus procuraret ordinare inquisitores aliquos fide dignos, qui per singulas generationes eorum et generationum gradus sibi invicem quacumque linea affinentes, et per omnes alios subjectos eorum inquirant, et sciant super præmissis omnibus et singulis veritatem, quam domino legato et nobis referre et exponere teneantur; ut is, qui in aliquo

¹ Asservantur in arce S. Angeli et extant lib. Privil. Rom. Eccl. tom. 1. pag. 160, et Collect. Cod. Vall. tom. 1. pag. 473. et Cod. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 472.

præmissorum transgressor inventus pœnam Ecclesiasticam, quam meretur, ab eodem venerabili patre et Ecclesia ipsam recipiat, et per nos temporalis vindictæ debitam sentiat ultionem. Cæterum sæpediti procuratores Comanorum procuratorio nomine pro se et pro eisdem Comanis renuntiaverunt et abdicaverunt omnia monasteria, Ecclesias, et possessiones monasteriorum, Ecclesiarum, et omnium nobilium, ac cæterorum Christianorum, quæ et quas hactenus injuste et minus debite occuparunt, et etiam tenuerunt; asserentes eosdem Comanos et se esse paratos ad remittenda et restituenda, juxta mandatum ejusdem domini legali, omnia et singula supradicta.

« Promittimus etiam sub sponsione fidei et præstiti juramenti ac obligationibus supradictis, quod, ut præmissa omnia et quæcumque alia pro ampliatione fidei Christianæ, et Ecclesiasticæ libertatis, ac sublimatione regalis solii et statu pacifico regni nostri idem pater venerandus A. S. L. in convocatione publica et regni nostri, facienda xx die post festum B. Joannis Baptistæ, duxerit ordinanda, acceptabimus, servabimus; attendi, ac servari ab omnibus nostræ ditioni subditis firmiter faciemus. Quæ omnia, videlicet tam articulos prænotatos, quam alia, quæ in præfata convocatione per ipsum dominum legatum fuerint ordinata, et solemniter publicata, ad æternam rei memoriam in nostris scriptis publicis sub Bulla Aurea seriatim redigi faciemus, ac sic redacta et bullata legato trademus et tradi faciemus præfato. Quod si præfatos Comanos ad prædicta et singula observanda et implenda exhortationibus, persuasionibus, rationibus et precibus forsitan inducere non possemus; recepimus, promissimus, et juravimus, quod in congregatione prædicta contra dictos Comanos indicemus, et faciemus exercitum generalem de regno et terris nobis subjectis; ad quem nostros et regni nostri invitabimus et invitari faciemus amicos; ad compellendum eos per dictum exercitum, et alios quoslibet utiles modos brachio regiæ potestatis ad recipienda, facienda, ac etiam observanda omnia, et singula supradicta. Promittimus sub obligationibus supradictis, quod eos faciemus dare necessarios obsides, custodiendos et tenendos juxta regnum et terram nostram ad mandatum et præceptum prælati domini legati in loco seu locis, per illum seu illos, de quo vel quibus eidem domino legato videbitur expedire. In quorum omnium testimonium, memoriam, et notitiam plenioram, nec non perpetui roboris firmitatem, præsentibus concessimus litteras duplici sigilli nostri appensione, et munimine roboratas. Dat. Budæ per manus magistri Nicolai aulicæ nostræ vicecancellarii, dilecti et fidelis nostri anno Dom. MCLXXIX, IX kal. Julii, regni autem nostri an. VII ».

34. *Synodus Budensis: ejus Acta habentur ad calcem hujus voluminis.* — Celebrati sunt mense Septembri ab eodem Apostolicæ Sedis legato Budæ

solemnes episcoporum conventus ad fidem propagandam, ac pristinum sanctitatis florẽ in clero populoque revocandum; in quo editæ sunt plures Constitutiones¹ de corona et tonsura gestandis, ac reliquo præsulum et Ecclesiasticorum cultu ad modestiam redigendo; non exerceendis indecoris artibus, non circumferendis armis, mulieribus a suo commercio ablegandis, fundendis horariis precibus, gerendis sacerdotiis, non ineundis coitionibus, celebrandis synodis; sacris initiandis iis, quibus animarum cura demandata est, tuenda in præsulum electionibus Ecclesiastica libertate, non aduendo sæculari tribunali; de sacrarum reliquiarum cultu, non alienandis Ecclesiarum ornamentis, reddenda honorum Ecclesiasticorum administrationis ratione, non profanandis templis, abigendis meretricibus et concubinis, adulteris et incestuosis plectendis; tum multa alia ad mores expoliendos spectantia sancita sunt. Cujus concilii Acta nobis ad calcem sequentis tomi rejicienda visa sunt; quæ quidem ideo videntur imperfecta, cum Ladislaus Ungariæ rex ab impiis subornatus, sacram synodum disturbasset, ac Budensibus dedisset imperia, ut Patres urbe pellerent, nec ad vitam sustentandam commeatu suppeditarent. Cujus facinoris pœnitentem sequenti anno visuri sumus.

Is vero adeo in priori suscepto concilio tuendæ amplificandæque Christianæ fidei inconstans extitit, ut mox violato jurejurando ad Cumanos gentiles maximo omnium scandalo defecerit. Ad quem e perfidia abducendum, Nicolaus² ad regem Siciliae atque ad Rodolphum Romanorum regem, ut oratorum suorum opera ad respiscendum adducerent, scripsit³. Reginam etiam Ungariæ sollicitavit⁴ ut in tanta re navaret operam, præterea⁵ episcopos Ungaros ac duces proceresque cæteros, justissimo zelo pro religionis causa defendenda consurgerent. Legatum vero suum Philippum Firmantum episcopum non demittere animos, sed constantius ad religionem propugnandam incumbere jussit⁶ certioreque fecit eo argumento ad Ungariæ regem datas litteras⁷; quas ad majorem historiæ afferendam lucem subjicio.

35. *Pontificis ad Ladislaum deficientem ad Cumanorum mores litteræ.* — « Regi Ungariæ illustri, spiritum consilii sanioris.

« Militantis Ecclesiæ Pater æternus proprium Filium Jesum Christum, præter quod nemo aliud ponere potest, posuit fundamentum. Ad cujus Ecclesiæ regimen voluit Christi clementia Romanum Pontificem vice sui deputari ministrum, ut ejus fidem, instructionem, atque doctrinam, eloquio veritatis Evangelicæ traditas, cuncti renati fonte baptismatis teneant et observent. Qui enim sub hac fide laudabiliter cursus vitæ peregerint, Salvatoris gratiam merebuntur; et qui ab ipsa decli-

¹ Ext. in eod. Cod. Vallie, pag. 520. — ² Tom. I. l. II. Ep. X. — ³ Reg. post eand. Ep. — ⁴ Ep. XI. — ⁵ Ep. VIII. — ⁶ Ep. IX. — ⁷ Ep. VII.

naverint, sunt damnationis æternæ sententiæ feriendi. Hoc itaque ministerium Apostolicæ servitutis exposcit, hoc sollicitudo nostra requirit, et ad hoc continuis vigiliis anxiamur potissime, ut fides ipsa ubilibet servetur et vigeat, submotis quibuslibet nobilibus, clare reluceat, et effundat in singulos illam profitentibus libere suos radios claritatis; nec minus pro Ecclesiastica libertate servanda, curis quotidianis insistimus, et quietem quærimus fidelium populorum, in iis pastoralis officii debitum exsolventes. Unde non indigne de tua regni que tui salute more patris solliciti cogitantes, ab olim intellectis tumultuosis motibus dicti regni et seditiosis tumultibus meolarum illius, qui per dissidia simultatum alterutrum dissidebant, et mutuis congressibus collidebantur inmaniter; quæ quidem, donec pacis postposito regale solium graviter deprimebant, ejusque depresso regimine, non solum in regno ipso vastabantur bona fidelium, sed jura Ecclesiarum et aliorum piorum locorum diripiebantur enormiter, et libertatem Ecclesiasticam insolentia damnabiliter conculcabant; animarum quoque subsequebantur deploranda pericula, nefanda personarum excidia, et alia fere innumera detrimenta; nos verisimiliter hæc itantes, ne ex his fidem ipsam vacillare, libertatem eandem et justitiam conculcari, ac errores schismaticos pullulare contingeret; licet considerarem interdum, si concurrisset cum possibilitate decentia, nostram ibidem exhibere præsentiam, ut circa hæc præsentia litteris studia nostra versando, apud Deum et Patrem retributorem omnium in sic gratis et acceptis obsequiis mereremur, tua culmina præservarem a fluctibus, et tam te quam dicti regni populum præsentia litteris reficeremus affatibus, et exhibitionibus spiritualium gratiarum; quia tamen id non patiebatur nostra conditio, nec emergentium undique negotiorum immensitas permittebat, venerabilem fratrem nostrum Philippum episcopum Firmannum Apostolicæ Sedis legatum, de cujus industria, circumspectione provida, et fidei puritate confidimus; ad partes illas, tanquam pacis angelum, de fratrum nostrorum consilio duximus destinandum, ut personam nostram prælati, tibi, ac aliis illarum partium Catholicis, et aliis præsentaret; et quæ Deo placitura, dictoque regno ad salutem profutura, et ad Christianæ fidei ac tui status fulcimenta pertinere cognosceret, auctoritate nostra munitus impleat. Utinam in hac parte nostris desideriis satisfiat!

« Profecto te affectibus paternis alloquimur, et tibi nostræ mentis aperimus intrinseca, ut de patris pectore colligas, quod tuæ prosperitatis commoda quærimus, et in tuis successibus prosperis delectamur: devota quoque horum attentione percipias, quod tuæ salutis zelatores existimus, nec omittimus actus tuos dirigere precibus, interdum linere communitis, et ad te, cum expedit, correctionis paternæ virgam extendere; ac illa feriente a te indecentia quæque prorsus excutere, ut illis

expialis munde reniteas Deo Patri, et nobis filius præsentis electus, ut exultent corda fidelium in lumine vultus tui, tuque prospere procedens et regnans, tandem participationem æternæ gloriæ merearis: et si qua forsitan ex nostris eloquiis amara colligeres, tenere te volumus, quod ex amoris dulcedine talis amaritudo procedit, et finaliter a te grate præcepta dulcescat.

36. « Licet itaque in primo ipsius legati progressu, displicuerit nobis, et merito, quod, sicut audivimus, tu ejus reformidans adventum, et ingressum forsitan dubitans, illum dicebaris (quod invite referimus) impedire; cum non deceret de patre filium dubitare, nec opinari, seu debere præsumere, quod Romana mater Ecclesia (quæ munifica singulis non solum filios benedictionis gratie complectitur, et dulcedinis lactat uberibus; verum etiam oberrantibus, ut neminem suæ relinquat benignitatis expertem, potius mansuetudinis sinum pandit ad gratiam, quam in illos judicium exerceat ultionis) in te sæviens quicquam tibi nocivum transmitteret, vel celsitudini regni ac regno prædicto quod in memoria nostra tenemus acceptum, quod Christi ministros producit electos, et viros religione fecundos, inclytos Catholicæ fidei professores; et in quo degit catholicus populus mandatorum Domini sectator eximius, peregrinationibus, pœnitentiis, et aliis piis vacans operibus, prout in pluribus experimur, fomenta negaret propinare salutis; tamen resumpsimus in mente lætitiâ, gratanter audito, quod tu postmodum, ingressu dicti legati percepto, te ipsius inductionibus et salutaribus monitis regali mansuetudine conformasti, et animum tuum ad omnipotentem Dominum, ut videbatur, devote concurrere, dicta tibi per eundem legatum tam super observatione fidei ac decretorum et consuetudinum progenitorum tuorum, et conservatione libertatis Ecclesiasticæ; quam hæreticorum expulsionem de regno prædicto servare, ac in terris tuis servari facere, super altare, tactis Evangeliiis, promisisti: quodque ipsius legati monita super liberatione Christianorum, quos Cumani et alii pagani sub servitute tenebant, benigne recolligens, quod Christianos a Cumanorum obsequiis retraheres, quod compelleres Cumanos ad habitandam in domibus solo fixis, et ex eis baptizatos potissime ad destructionem cogeres idolorum; nullum etiam infidelem, vel quem seires excommunicatione ligatum in officialem regium, vel familiarem admitteres, quod tam in te, quam in illis de regno tuo, dimisso paganorum abusu resumeres Christianorum habitum tam in vestibus quam capillis; Cumanos insuper restituere monasteria et Ecclesias, occupata per ipsos; ac apostatas dicti regni ad ordines redire compelleres, cum ab eorum prælati existeres requisitus, et quædam alia directionem regni, et salutem continentia status tui coram ligno crucis solemniter in altari, primo et iterum regia fide data Ungarico more jurasti. Et dum ex-

pectaretur, quod in hujusmodi proposito salutari concrederes, prædicta sic promissa pluries et jurata per te non fuerunt, prohi dolor! ut sperabatur, impleta: quanquam Cumanorum nuntii certos recepissent et approbassent articulos, uno excepto, videlicet de barbis radendis, et crinibus breviandis ad quod te, prælatis et baronibus regni prædicti, eundem legatum inducentibus, tu eidem legato, quod cætera alia servari faceres, promisisti, coronam et regnum tuum propter hoc specialiter obligando. Et postmodum pro eo quod præmissa, quæ promiseras et juraveras, ut prædicitur, adimplere distuleras, te graviter deliquisse humili spiritu recognoscens iterum eum obligatione simili, per manum dexteram regia fide data, Ungarico more similiter et deuvo te excommunicatum et regnum tuum propter hoc juste interdico fuisse suppositum recognoscens, tactis sacrosanctis Evangeliiis jurasti; et renuntiando appellationibus, exceptionibus et impugnationibus quibuslibet, promisisti etiam implere per omnia supradicta.

37. « Sed nec iis non sine nota tui nominis, prout decuit, observatis, miramur, et mirando tibi compatimur, et compatiendo dolemus, quod te famam regalis nominis reprehensivæ inconstantiæ, in principe maxime, lacerari remorsibus negligentiae ac in vetita toties, non sine Dei offensa et inconstantia notabili, relabente, prædicta sic per te jurata toties, et promissa, et obligationibus roborata, ne dicamus contempta, reperiuntur amissa: et demum audito, quod te improvide appellationis refugio, imo potius diffugio commiseras, et prætextu appellationis hujusmodi, quasi baculo arundineo incautus inhærens, non solum legato non parebas eidem secundum teipsum, necnon et alios ab ejus prælatorum sibi adherentium obedientia, non absque notæ macula, interdum comminationibus, inductionibus interdum poenarum inflictionibus retrahebas; in eo potissime tanto graviori dolore perpingimur, et anxiamur angustia, quanto incautius super his teipsum, animam et regnum tua diceris involvisse: unde progredi videris in devium, et nisi resilias, in ruinam.

38. « Nos itaque more pastoris de commisso nobis grege Dominico et salute tua, juxta officii nostri debitum, ne videamur in te ac regno prædicto negligere, quod in Catholicis Christianis amamus, sedulo cogitantes; ac licet nondum ad nos ex parte tua super prosecutione appellationis hujusmodi nuntii, seu procuratores tui venerint, præmissis absque intermissione temporis occurrentes, te, ne sub talibus nubibus cespitando præcipites, pastoris ministerio non adjutus; ad tuam, et regni tui salutem, sub spe summi Patris promptis adhibitis studiis, prævenimus.

39. « Attende igitur, rex inelyte, cogita et resolve, quo duceris, et a quibus: quid postposueris; et cui, vel quibus inhæseris. Attende teipsum, et vide quod dicitur, dum auditur, quod regalis

domus Ungarica, quæ consuevit athletas Christi contra infideles producere, ac insurgere ad reprimendam astutiam barbarorum; et quæ viros enutrivit electos Catholicæ fidei professores, Deum et matrem Ecclesiam reverentes, cultores justitiæ, religionis Christianæ servatores præcipuos, et piorum operum sedulos sectatores; tali et tanto, quod ex præmissis colligitur, nefando contagio maculetur. Attende quod in præsentī negotio agitur causa Christi, a quo non est appellationibus divertendum: nam ipse scrutator cordium judicial illos Deus. Quibus allegationibus te munies dum, ut dicitur, juramentorum et tot promissionum violator, maxime contra fidem, libertatem Ecclesiasticam, in notoriis insuper, in eo etiam, quod est tempore periturum, contra renuntiationem tuam, ac salutem propriam, sub pallio talis appellationis inobediens coram Christi vicario præsentaris? Respuunt interdum in talibus appellationes, nedum divina, sed humana judicia. Quibus te poteris apud justum Judicem excusare suffragiis, dum salutem tuam et regalis nominis famam postposuisse sic diceris; et pateris, quod sub tuo prætextu in regno sic catholico, unde conscripta sanctorum merita colit Ecclesia, fluctuet fides Christi? Quibus defensionibus poteris coram illo subsistere, qui paliens et humilis miseretur et commodat: et tandem provocatus ad iram mucrone duræ sententiæ ferit, et deprimit obsistentes?

« Absit, quod tu talibus contracteris insullibus. Absit, quod tantum principem, et sic electum regnum, sicque copiosam fidelium multitudinem periclitari nostro tempore videamus. O quanta producimus, et quam amara suspiria, dum te ac dictum regnum, sic nobis chara, tantis videmus subjacere periculis! O quam profunde distrahimur dum astutias infidelium subtilius judicamus; et quanto languore diffundimur, dum timemus nequitiam sitientium Christiani populi colludere veritatem! Nam ipsi schismatici, tecum barbarico more luctantes, tibi seipsos seditiosa calliditate subjiciunt, ut tandem sibi subjiciant tui nominis claritatem. Ad quæ divinam clementiam orationum suffragiis humiliter imploramus, ut dignetur ab oculis tuis omnem nubem excutere, per quam posset in te superioris luminis beneficium impediri: ut exclusa tenebrarum caligine, quid sis, et ubi; quid agas, quidque tuis merearis actibus tam exteriori quam interiori lumine contempleris. Et nihilominus illius vices gerentes in terris, qui pro ove deperdita ad flagella duci, clavibus affigi, et tandem mortem subire voluit, ut mortem nostram moriendo redimeret, et quas protoplasti delicto meruimus, miseras tolleret infernales; nos et fratres iidem, non solum in his adhibere quæ videbantur oportuna remedia; sed nos ipsos etiam, prout tenemur, pro conservatione Catholicæ fidei, si expedierit, exhibere proponimus, ut tuam et regni præfati salutem, et si oportuerit non solum spiritualibus, sed temporalibus correctionibus, procuremus.

40. « Et licet speremus in bonorum omnium direttore, quod ipse te reducet ad gratiam, et dirigit per suorum senitam mandatorum : si tamen, quod absit. in presenti varietate callesceres, firma fide tenemus, quod nobis aderit ipse propitius, et sua potentia prævalebit. Digne quoque confidimus sic praelatos, barones et populum regni præfati ad Deum et matrem Ecclesiam sincera devotione fervere, et in divinis beneplacitis radicatos, quod non solum te in talibus non confoverent flagitiis, sed zelo fidei, et fervore Christianæ religionis accensi potius in tuos actus reprobandos insurgerent pro conservanda gloria Redemptoris.

41. « Exsurge igitur per teipsum, et imbutus spiritu salutari, mente consurge : animum tuum regali constantia, et ad Creatorem tuum serena magnanimitate reforma; et illi pure ac simpliciter irrefragabili soliditate studiosius te conforma, et ejus nutibus dirige actus tuos, a quo dependent omnium mors et vita. Exsurge, nec tepeas illius te beneplacitis humili spiritu devovere, cujus est proprium misereri semper et parcere. Consurge fortis, et prudenter audi verba, quibus te Christi vicarius alloquitur. Illa sume, sumptaque diligenter attende : nam, te dante causam, deducunt ad verbera, ut teipsum correctione paterna reformes, nec avertas mansuetudinem matris Ecclesiæ filium trahentis ad ubera, ut ipsum materna dulcedine liniat, et reficiat gratia salutari. Et exurgens humiliter de tua vel cujusvis alterius contra Deum potentia non confidas : sicque faciens sicut Catholicus Christianus, regalibus circumfultus virtutibus, de quadam Deo placida necessitate virtutem; et in dicto legato personam nostram devote contemplan, sicut nobis in prædictis et aliis legato parere, prætextu cujusquam appellationis indebitæ, vel incauti consilii, non dimittas eidem : sed ei potius sic prompte ac humiliter acquiescas, promptitudine regali corrigas per te in hac parte commissa, et pœnitundine plena, et intentione perfecta places Altissimum, quod nos et dicti fratres per ipsius legati, tuas, prælatorum, et baronum regni præfati litteras, et alias etiam optata et Deo accepta gaudia cum efficaci et devota regali promptitudine de tuis actibus, dante Domino, velociter colligamus : ipse quoque pius pater tibi placatus arrideat, solium et regnum prædicta solidet, dirigat et reformet; ac te dictumque regnum ubertate fecundet : tuque progenitorum tuorum sequens clara vestigia, quolibet nubilo fugato, reluceas; et plene percipiens nominis divini fragrantiam, et efficacius ad amorem ejus allectus, ad dona cælestis gratiæ valeas tanquam benedictionis filius pervenire : nec cogamur quod faceremus invite, circa hæc alia remedia cogitare. Datum Romæ apud S. Petrum, V id. Decembr., anno II ».

42. *Cladem a Lituaniis in Polonia illatam deplorat Pontifex.* — Infelix etiam rerum Polonicarum status extilit : barbaros enim Poloniæ ma-

gno terrore se infudisse, atque in Christianos debacchatos refert Joannes Longinus¹ : additque hoc anno duos cruciferos equites a Lituaniis gentibus, qui in Poloniam irruerant, captos flammisque expositos divina virtute, barbaris miraculi magnitudine stupore percussis, ereptos. « In particulari, inquit, quodam certamine et congressu cruciferi de Prussia de domo Theutonica a Lituaniis gentilibus devicti, cum inter alios captivos duos quoque offendissent cruciferos, utrumque exquisitis cruciatibus destinarunt necandum. Propositum itaque executuri, primum in ediliori arbore proprio equo alligatum vivum cum equo una cremandum, altero coram in spectaculum adducto, distendunt : et igne ingenti exstructo, equus quidem illico torrente igne videbatur voratus et consumptus : super crucifero vero aperto cælo splendor cælestis demissus, ignis ardorem in varias partes restringens, corpus cruciferi reddidit inustum. Cælum tandem splendor ille, ex quo prodierat, repetiit, cum quo simul, et corpus cruciferi in similitudine virginis pulcherrimæ mirantibus et stupentibus cunctis barbaris adeo, quod nec ullum corporis illius relinqueretur vestigium, conscendit.

« Verum dum perfidia Lituonica non virtute divina id actum, sed carminibus et incantatione id procuratum censeret, alter superstes crucifer, in arboris rimam per secures et cuneos violenter introductam includitur : elisisque excussisque cuneis, arbore in suam naturam redeunte, durissima pressione ab arbore tortus, pyra exstructa, vivus urebatur. Hunc quoque avis quædam niveo candida colore, nunquam alias conspecta, de flammæ medio ereptum deferre, attentis supra modum barbaris et Christianorum Deum magnum, suisque cultoribus benigna et propitia dona largientem profitentibus, visa est in cælum ». Hæc auctor. Confirmant vero, quæ de barbarorum irruptione diximus, Pontificiæ literæ ad Philippum episcopum Firmanum in Ungaria, Polonia, regniisque finitimus A. S. L. Is enim, ubi pluribus Gnesnensis provinciæ vastitatem illatam a barbaris luxisset, significaverat Pontifici, Martino archiepisc. vita functo, Gnesnensem Ecclesiam ancipiti contentionum æstu fluctuare : cui Pontifex hæc rescripsit².

43. « Venerabili fratri Philippo episcopo Firmano, Apostolicæ Sedis legato.

« Quæ de statu, imo casu miserabili Gnesnensis Ecclesiæ ac populi Christiani partium illarum, tuæ, necnon dilectorum filiorum præpositi, decani et capituli ejusdem Ecclesiæ, ac quorundam prælatorum partium earundem, litteræ missæ nuper lamentabiliter referebant; nobis et fratribus nostris amaritudinis præsentavere materiam, et accelerandam gratiosæ provisionis misericordiam

¹ Longin. Hist. Pol. I. VII. hoc an. — ² Tom. II. I. II. Ep. CXCIX. et Cod. Vall. sig. lit. C. num. 49. pag. 74.

implorabant. Habet enim litterarum ipsarum assertio, quod eadem Gneznaensis Ecclesia, quæ diu antea pastore vacarat, et nunc per mortem bonæ memoriæ Martini de Ordine Prædicatorum, quem in archiepiscopum eidem præfeceramus Ecclesiæ, vacare dignoscitur, tam per tyrannidem paganorum fidem persequentium Christianam, quam per temeritates et insolentias plurimum aliorum non solum in suis bonis et juribus, gravibus est attentata molestiis et deducta in paupertatis opprobrium; sed et in personis populi, pastoris ejusdem Ecclesiæ curæ commissi, enormibus est convulsa dispendiis, non sine fidei ejusdem injuria, et gravi, proli dolor et periculo animarum, cum sicut eadem litteræ continebant, diebus istis præter numerosam stragem hominum, quos paganorum ipsorum crudelitas inhumana peremit, multitudinem copiosam juvenum dicti populi eorundem paganorum violentia fidem eandem abnegare coegerit, et pertraxerit ad gentilitatis errorem.

« Habebat insuper earundem litterarum adjectio, quod dicti præpositus, decanus, et capitulum post obitum præfati archiepiscopi pro futuri substitutione pastoris, sicut moris est, convenientes in unum, Spiritus sancti gratia invocata, dilectum filium Wolstiberium canonicum Gneznaensem, virum utique providum et discretum, ac in spiritualibus et temporalibus circumspectum, in Gneznaensem archiepiscopum canonicæ ac concorditer elegerunt, nuntiis ad tuam præsentiam destinatis, primo ad excusandam dicti electi absentiam, et commissionem hujusmodi negotii a te in illis partibus impetrandam, et demum ad petendam confirmationem electionis ipsius. Sed tu, cum nondum partes illas intrasses, variis et arduis in regno Ungariæ occupatus, nec commode, præsertim absque periculo incumbentium sollicitudini tuæ in regno prædicto ipsius negotii vacare posses examini, eligens Apostolicæ Sedi deferre, ad illam dictum negotium præmisisti, humiliter supplicans illud celeriter expediri, ad id eorundem prælatorum, præpositi, decani, et capituli devota supplicationis instantia, memoratis inserta litteris, concurrente, etc. » Provinciam imponit legato, ut si Wolstiberium rite electum compererit, ipsum Apostolica confirmet auctoritate, ac finitimis vocalis episcopis sacris pontificalibus initiandum curet. « Dat. Romæ apud S. Petrum X kal. Januarii anno II ». Infensum Wolstiberio fuisse Lestconem Nigrum Cracoviensem et Siradiensem ducem, Poloniæ principem, refert Longinus¹: atque ideo Wolstiberium, quamvis jure fretum, adversus potentiam et opes contendendum non duxisse, cum illis extraheretur; cæptisque destituisse; abiisse dignitate delata sibi concordibus suffragiis, coram Philippo episcopo Firmano Apostolicæ Sedis legato, testatur Marlinus IV², ac dein a se Henricum de

Bren Minoritam, generis claritate et virtutum ornamentis conspicuum, ad Gneznaensem sedem vocatum: eo vero archiepiscopalis dignitatis apices attrahere respiciente, Jacobum a Gneznaensium canonicorum collegio archiepiscopum designatum, Sedisque Apostolicæ auctoritate confirmatum.

44. *Nicolai de Ecclesiarum pastoribus orbatarum providæ Constitutiones.* — Cum funesta experientia compertum satis esset, quanta Ecclesiis damna diuturna vacatio invehere, quante ex eo animarum strages, Ecclesiarum bonorum jaectura sequerentur; ad abscindendam maiorum causam Nicolaus Constitutionem edidit, qua in hujusmodi casibus ad Sedem Apostolicam accedendum, quemadmodum etiam ante Gregorius, ut huic malo mederetur, decreverat, sancitum est¹.

« Nicolaus etc., ad perpetuam rei memoriam.

« Cupientes Ecclesiarum vacationibus periculis occurrere ». Et infra: « Hac generali, et in perpetuum valitura Constitutione sancimus, ut omnes electi cathedralium, vel regularium Ecclesiarum, quorum electionum confirmationes vel infirmitates ad ipsius sedis examen deducit immediata subjectio, vel appellatio interjecta devolvit, infra unum mensem post consensum, vel post obtentam de ipsorum electione notitiam, si eam debito tempore non contingeret præsentari, ad sedem ipsam iter arripiant. Et ex tunc sive infra præscriptum mensem iter arripuerint, sive non, absque fraude quacumque commode poterunt locorum considerata distantia, petitori suarum electionum confirmationes, vel prosecuturi electiones suas, quibus potuerint modis licitis comparare cum omnibus actis, juribus, et munimentis suis, et processus suos contingentibus, coram nobis personaliter teneantur.

45. « Quod si per viginti dies post lapsum ex qualitate locorum moderandi temporis expectati, sive eligentes seu opponentes venerint, sive non personaliter comparere, et suarum electionum confirmationem, vel prosecutionem, seu executionem petere nulla justa causa interveniente contempserint; de qua infra prædictos viginti dies proposita infra quindecim dies post tempus hujusmodi, coram nobis, vel alio, seu aliis, deputando, vel deputandis a nobis, si admittenda videbitur, teneantur apud sedem ipsam facere plenam fidem: nisi vel infra eosdem viginti dies, seu prædictos quindecim eo casu tantum, cum ad prædictam causam propositam, ut prædicitur, et admissam probandam concessi fuerint, talia et tam verisimilia proponi contingeret, quæ iudicio præsentis electos ipsos ab infrascripta pœna merito excusarent, et propter quod forsitan videretur eidem ad prædictam comparitionem tempus prolixius indulgendum. Insuper etiam eo casu, quo ad personalem electorum comparitionem execu-

¹ Longin. Hist. Pol. l. VII. — ² Martin. IV. tom. I. l. III. p. 133. Ep. L.

¹ Tom. I. l. II. Ep. cur. XII. Ext. etiam in G. c. Cupientes de elect. et electi potest.

sandam aliquam justam causam proponi contigerit, vel admitti: nisi tunc infra idem tempus, justo impedimento cessante, per procuratorem ad præmissa omnia sufficienter instructum, et nihilominus ipsa causa cessante, ut præmittitur, se personaliter præsentarint: electiones de ipsis factas eo ipso viribus vacantes, ipsos omni jure, si quod eis per electionem hujusmodi quesitum esset, decernimus esse privatos. Electos vero qui se sine actis, juribus, et munimentis suis et processus suos contingentibus personaliter, vel per procuratorem, ut præmittitur, præsentarint, eos volumus ex contemptu Constitutionis hujusmodi eo casu pœna percelli, ut pro exhibendis illis alibi quam apud sedem ipsam, nisi ex justa causa, non possint dilationem aliam obtinere, etc. Datum Romæ apud Sanctum-Petrum idibus Decembris, Pontificatus nostri anno II ».

46. Cum nonnulla postea in iis dubia emergere possent, ad ea illustranda sequenti anno incunte alteram Nicolaus adjecit¹.

« Nicolaus etc., ad perpetuam rei memoriam.

« Quia leges et Constitutiones in sui promulgatione sic regulant futura negotia, quod præterita vel pendentia dispendiis non commendant, nisi nominalim in eis de præteritis et adhuc pendentibus caveatur, Constitutionem, quæ incipit Cupientes, quam de eligentibus et electis, postulantis et postulatis, ac se opponentibus, et prædictorum omnium comparationibus, prosecutionibus, expensis, et pœnis nuper edidimus, vacantium Ecclesiarum utilitate pensata, etiam in præteritis, seu in judicium jam deductis, electionum seu postulationum negotiis præsentis Constitutione eo moderamine decernimus observari, ut virtus ejus, prout ipsorum negotiorum status et qualitas patientur, sic in veniendo, comparendo, prosequendo, expensas ministrando, eligentes, electos, postulantes et postulatos, ac se opposites in eisdem præteritis, et judicio pendentibus negotiis ab eo tempore, quo verisimiliter possit ad eos præsentis Constitutionis editio pervenire, omnes adstringat; quemadmodum ex sui forma, suis determinationibus, modis, pœnis et terminis in futuris negotiis coarctabat. Nulli ergo etc. Dat. Romæ apud S. Petrum non. Februarii, Pontificatus nostri anno III ».

De editis hisce Constitutionibus meminit Ptolemæus Lucensis² in Historia Ecclesiastica his verbis: « Hic etiam quamdam formam circa electos tradidit, sive in concordia sive in discordia sint electi, quantum ad tempus suæ præsentationis, quam habes c. Cupientes. Multas enim Constitutiones fecit inutiles pro bono statu clericorum, prout in suis titulis continetur ».

47. Adjungendum his visum est, Joannem electum patriarcham Hierosolymitanum precibus

a Pontifice elicituisse⁴, ut gerendi muneris liber renuntiaretur, atque in illius locum Eliam suffectum² et pallio exornatum³; præterea Nicolaum adversus Regis Francorum, et principum Brabantiae, ac Lotharingiae, Burgundiae et Atrebatum gratiam, Petrum episcopum Bajocensem insectantium, illius patrocinium arripuisse. Postulabatur is læsæ majestatis ac improbæ gestæ legationis, cum ad fatidicam animum Brabantinam pro explorando auctore veneficii, quo Ludovicus major natu regis filius extinctus pulabatur, missus esset, gravioribusque criminibus appetebatur. Quæ cum non probarentur, negavit Pontifex constantissime, nisi de objectis convictum damnari posse: atque principum, reginæ Mariæ iras ulcisci cupientium, animos his litteris⁴ delinire est conatus.

« Nicolaus, etc, dilectis filiis nobilibus viris Joanni Brabantiae et Lotharingiae, Roberto Burgundiae ducibus, et Roberto comiti Atrebatensi salutem etc.

48. « Quæ querelæ causa, si successori Petri et vicario Jesu Christi quanquam immerito, conscientia reclamante non libuit quia nec licuit, illa cujusquam deferre potentia, ut per eum contra justitiam alius opprimatur; aut de immutatione status ipsius episcopi gratiam facere, quam cum de sufficienti ad hoc nobis causa non constet, casus instantis qualitas, ut taceamus absurditates alias, quæ perinde sequerentur, absque gravi ejus, et canonicarum traditionum præjudicio non admittit; cum tamen etiam sæcularis vox illa sil principis: In alterius injuriam beneficia concedere nequaquam nostri moris existit. Advertite itaque qualis vobis subsit admirandi ratio; quæ materia querelandi, si decenter, si rationabiliter fuerit in earundem litterarum vestrarum calce subjunctum, quod corda vestra in quiete, vel pace non erunt donec in statu, in quo est ad præsens, idem negotium permanebit. Non enim credere possumus, quod corda vestra molescat, si Apostolica Sedes, quæ libram justitiæ gestare dicitur in manibus, observantiæ juris obsequitur, et stateram judicii non subvertit. Id enim opinari de vobis consideratio gentis ac generis cujusque vestrum fama laudabilis non permittit. Quorsum itaque dictorum verborum tendit intentio? Numquid personalem offensam memorati episcopi verba eadem comminatur? Nempe si quantum illa divinam majestatem offenderet in tanti sui offensione ministri quantum vestram magnificentiam dedeceret, et foret a generositate vestra, et prædecessorum vestrorum actibus aliena, quam grave in universali Ecclesia scandalum generaret? Quomodo non posset aliquatenus ab ea sub dissimulatione transiri, vel cum patientia tolerari consulta, ut expedit, attentione, pensetis, molus tales, quos immittere solet malorum incenior ipsiusque ministri, eximii

¹ Eod. l. II. Ep. cur. XIII. — ² Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. I. XXI. c. 29.

⁴ Lib. II. Ep. XXIV. — ² Ep. CLVIII. — ³ Ep. CLIX. — ⁴ Ext. in Cod. Vallie. sig. lit. C. num. 49. pag. 40.

prophetarum reprimentes exemplo; qui cum sibi suggereretur a suis, ut in Saul ipsum infestæ persecutionis instantia persequentem suo arbitrio in spelunca per opportunitatem casus expositum hujusmodi persecutionis molestias vindicaret; silenter chlamydis illius ora præcisa, ut illam evidens rei gestæ haberet insigne, cor suum pro hoc ipso percutiens: Propitius, inquit, sit mihi Dominus, ne hæc rem faciam, ut in eum, cum sit Christus Domini manum mittam; nihilque sibi læsionis intulit, nihil injuriæ irrogavit: sed et viros suos ejusmodi sermone confregit, et in illum consurgere non permisit. Datum Romæ Vidus Julii, Pontificatus nostri anno 11 ».

49. *Pontificis litteræ ad Boamundum Antiochiæ principem.* — Suscepit pari constantia et integritate Nicolaus papa episcopi Tripolitani causam, quem Boamundus comes Tripolitani, iniquis impulsus consiliis, una cum Italis ac Templariis affectum gravissimis injuriis Tripoli pepulerat: profugumque ad Sedem Apostolicam Germanicæ legationis munere exornatum, missumque ad Rodolphum, ut illum inter et Carolum regem Siciliæ fœdus conciliaret, vidimus. Cum vero infelix princeps juventutem detorqueret ad scelera, ac religionem Christianam in discrimen conjiceret, ne a Saracenis prosterneretur, illum Pontifex hisce litteris acerrime perstrinxit¹.

« Nicolaus, etc. nobili viro Boamundo principi Antiocheno, comiti Tripolitano.

« Ad audientiam Apostolatus nostri pervenit, quod tu non attendens, ut convenit, quod venerabilem fratrem nostrum P. episcopum Tripolitani te decet tam ratione officii pontificalis, quo præminet, quam etiam consanguinitatis, qua sibi nosceris conjunctus, intimæ dilectionis affectu prosequi ac multipliciter venerari; eumque ac Tripolitani Ecclesiam tanquam devotionis filium non solum aliquibus injuriis non afficere vel molestiis perturbare, verum etiam ipsos a quibuscumque tuæ ditioni subjectis, eos indebite molestantibus, potestate tibi tradita defensare; sed ad injurias et gravamina ejusdem episcopi ad suggestionem forsitan aliquorum, qui tuum non zelantur commodum vel honorem, aspirans dictum episcopum præter atroces injurias, et gravamina, per te ac tuos sibi suæque familiæ irrogata Dei timore ac reverentia, quam ad ipsum episcopum tanquam patrem spiritualement habere teneris, postpositis, ab episcopali sede Tripolitana ausu sacrilego ejecisti ». Et interjectis nonnullis de bonis occupatis et clientibus divexatis, subjungit :

« Nec iis contentus, dum dictus episcopus in domo militiæ Templi Tripolitani maneret, in qua se propter metum, qui cadere poterat in constantem, cum sua familia receptorat, contra episcopum ipsum tam Christianorum quam Saracenorum exercitu congregato, cum in domo ipsa hosti-

liter obsedisti, erectisque pluribus machinis contra ipsum ac demum eodem episcopo de dicta domo turpiter, et violenter ejecto, eandem domum nequiter invasisti, bonisque omnibus inventis ibidem ablatis, deputasti ad ejus custodiam Saracenos, Dei nomen in illa jugiter blasphemantes, ut quæ domus Dei et orationis esse consueverat, fieret infidelium synagoga. Nec expavisti ad sanctorum reliquias et alia divino cultui dedicata sacrilegas manus extendere, illa irreverenter de dicta domo sacrario asportando. Propter quæ, ac alios manifestos excessus, per te contra eosdem episcopum et Ecclesiam Tripolitani commissos, tam tu, quam alii eorundem excessuum patratores auctoritate ipsius fuisti excommunicationis sententia innodati; et demum tuis et tuorum culpis exigentibus, Tripolitana civitas eadem auctoritate fuit supposita Ecclesiastico interdicto, et in illos qui interdictum hujusmodi non servarent, similis excommunicationis sententia promulgata ». Pergit Pontifex exprobrare Ecclesiasticos ab ipso vinculis mancipatos, ac sacra profanare jussos, religiosos viros, et moniales atrocibus affectis injuriis: tum hæc addit :

50. « Græcos quidem, quos ab obedientia Romanæ Ecclesiæ vetus error abduxit, non permittis ad unitatem et Catholicæ sedis obsequium, juxta quod majores eorum Romanæ Ecclesiæ promiserunt in Concilio Lugdunensi novissime celebrato, et tam eos quam alias personas Ecclesiasticas diversos ritus habentes, quæ Romanæ Ecclesiæ obediens existunt, cujuscumque sint ordinis et dignitatis Ecclesiastica libertate uti non sinens, eos capi et incarcerari facis, et cogis redimi sicut servos. In quosdam insuper Italicos præsertim Romanos, qui zelo fidei ac devotionis accensi ad partes se contulerant transmarinas, intendentes illic personaliter se Crucifixi obsequio deputare; quosque quondam Boamundus princeps Antiochenus pater tuus, de ipsorum strenuitate, consilio, ac probitate confisus, eos ad propriæ personæ custodiam suæque terræ munimen suscepit, illos tanquam sibi et eidem terræ perutilis decentibus feudis et stipendiis honorando, qui ei dum viveret, grata servitia fideliter impenderunt; immaniter sæviens, oblitus servitorum hujusmodi, dictique patris erga ipsos vestigia non secutus, eorum aliquos crudeliter perimere, quosdam in tua domo et alibi acerrimis cædi verberibus, aliquos diversis contumeliis affici impune permittens, reliquos per te bonis suis omnibus destitutos cogis miserabiliter mendicare ». Objurgat etiam illatas a patre Tripolitani Ecclesiæ injurias, quas ille morte oppressus, ut a Gregorio X erat jussus, sarcire non potuerat, non refecisse, subjicitque :

51. « Attende, fili, diligenter, et respice. Sunt præmissa quæ de te dicuntur opera Christiani? Sunt hæc laudabilia tuæ primordia juventutis, in qua zelo fidei et divinæ fervore dilectionis accensus, pro defensione matris Ecclesiæ totum te debes

¹ Tom. I. l. II. Ep. CXII.

exponere, totum dare? Quo animo nos, et nostræ jurisdictioni subditos ad succursum Terræ-Sanctæ disponimus, quo exemplo ad id reges et principes de totius mundi finibus invitamus, cum te, ipsorum suffragiis non modicum indigentem, tam dirum ipsius Ecclesiæ Tripolitaneæ jurium et libertatum ipsius persecutorem conspicimus, et in fideles Christi sævire tam crudeliter intuemur reprehensibiliter? Quippe contra infideles ipsos nostra dirigeretur intentio, postquam te, a via veritatis errantem, videamur ad devotionem matris Ecclesiæ revocasse. Ecce qualis de te fama circumvolat, qualem te futurum esse demonstras, quales etiam de te fructus expectantur in posterum, qui malitiis tempestive deditus jam in flore marcescis. Nec attendis quantum indiges divinæ veritatis auxilio, quantumque tibi posito in medio nationis perversæ Apostolicæ Sedis expediat provisio repentina, qui clausis oculis sanæ mentis erigendo male verticem contra Deum, Tripolitaneam Ecclesiam, imo fidem diversis afflictionis jaculis impugnasti, ad ejus devotionis obsequia et si te præmiorum merita repromissa fidelibus non invitant, deberet saltem Dei timor, et Apostolicæ Sedis ira terrere, quæ quantumcumque in molestatores suos, cujuscumque excellentiæ et dignitatis, vindictam differat ultionis; finaliter tamen verbo virtutis et opere destruit cornua superbiorum. Quod in diebus tuis, si bene respicis, multis regibus et principibus, et erigentibus calcaneum contra eam, invenies accidisse.

« Nec credas, quod abbreviata sit dextera Domini, et Apostolicæ Sedis potentia imminuta, ut te, quamvis in remotis positum, apprehendere nequeat manus nostra : sed quia te affectu paterno diligimus, emendationem tuam ex nostris monitis expectamus. Recordare quanta prædecessores tui exhibuerunt Ecclesiæ Romanæ servitia, quantaque illis provenerunt, ex ipsius Ecclesiæ studiis incrementa : et dum a prædecessorum ipsorum nobilitate per præmissos actus degenerasse conspexeris, et Apostolicis te fecisse beneficiis alienum, exuto vetere homine cum actibus suis; amotis etiam a te consiliariis, qui tam pravis moribus tuam instruunt juventutem; novum hominem, qui se-

cundum Deum creatus est, per quem Creatori tuo et nobis placere valeas, induas : ne forte, quod absit, in ipsis operibus pertinaciter perseverans, acriorem in te vindictam excipias, quam quidam prædecessorum tuorum, ab ipsius Ecclesiæ devotione recedens in amissione civitatis Antiochenæ justo Dei judicio noscitur excepisse : cujus pœna transivit in posteros, et in te, fili, patenter agnoscis quandiu Antiochena civitas infidelibus subjacet, tuus scilicet titulus domini principalis, etc. » Addit mixta precibus imperia, ut excurrente octimestri oratores ad sarcienda Ecclesiæ Tripolitaneæ damna mittat : ac si in pertinacia obduruerit, minas intentat, divinas humanasque pœnas se districturum, ac Templarios, Hospitalarios, et Theutonicos equites in ipsum concitaturum. « Dat. Romæ apud S. Petrum kal. Junii, anno II ».

Retulit justa tantorum scelerum, ad quæ juventutem detorserat, præmia Boamundus, ut enim antea a Saracenis Antiocheno principatu majores ob cumulata Antiochenorum flagitia exutos luximus; ita Tripolis aliquot post annis a barbaris expugnata deploranda erit.

52. *Confirmantur litteræ de stigmatibus S. Francisco impressis.*— Addimus ad hujus anni calcem confirmatas a Nicolao litteras¹ Gregorii IX a nobis suo loco allatas, in quibus Pontifex impressa Christi stigmata S. Francisco fuisse testatur, atque ex iis illum potissimum motum, ut sanctum virum in aliorum sanctorum Albo collocaret; quas litteras, conceptis expressas verbis, suis inseruit; ad quæ novatores veteri in religiosos viros ad rem traducendam odio imbuti alludunt, dum aiunt² : « Nicolaus III sub annum salutis 1280, litteras de stigmatibus S. Francisci passim in orbem Christianum emisit ». Addidit etiam suam S. Francisci instituti auctoritatem³, quæ a Gregorio Decimo in Lugdunensi Concilio confirmata meminit; aliisque litteris Honorii III Diploma corroboravit⁴, quo ille S. Francisci disciplinam ab Innocentio III approbatam confirmabat.

¹ Eod. I. II. Ep. CLV. Extat etiam apud Wading. in Regesto ad tom. II. — ² Cent. XIII. c. 7. col. 720. — ³ Eod. I. II. Ep. CLVI. — ⁴ Ep. CLVII.

NICOLAI III ANNUS 3. — CHRISTI 1280.

1. *Ad pacem inter principes Christianos firmandam pactionemque proponenti Nicolao assentiantur Rodolphus et Carolus.* — Anno tertii decimi sæculi octuagesimo, Indictione octava, Nicolaus papa ad conciliandam, uti ceperat, inter principes Christianos ac populos concordiam, omne studium suum extremo hoc Pontificatus sui tempore explicuit: ac decreta in primis ad Rodolphum Romanorum regem legatione, quam Tripolitanus episcopus obibat in Germania, sollicitavit¹, ut cum Siculo rege firmam pacem contraheret, ac legati, quem strenue ad munus incumbere² iussit, monitis obtemperaret: «Serenitatem, inquit³, regiam rogamus et hortamur attente, quatenus ejusdem episcopi (nimirum Tripolitani), circa præmissa suasionibus et consiliis regali mansuetudine acquiescens; et mentem nostram ac ejusdem regis affectum, nec minus effectum ex tanti et talis negotii consummatione, Deo propitio, inspiciens; sic præmissa, quæ ut accepimus quieti tuæ utilia dignoscuntur, præcordiis tuæ serenitatis adscribas; sic omnia, et singula observes, et quiete ac prompte perficias, quod eis felici consummatione completis, de sollicitudinibus et laboribus nostris in prædictis adhibitis oblata gaudia, siue debito sollicitudinibus ipsis imposito, colligamus: et tu, ac dictus rex, et dilectus filius nobilis vir Carolus princeps Salernitanus primogenitus ejus, regnaque ac terræ vestra serenis successibus ad laudem divini nominis, juxta nostra desideria, concurratis. Datum Romæ apud S. Petrum X kal. Februarii ».

2. Assensit mox Pontificiis monitis Rodolphus Romanorum rex, utque antea a Nicolao diutius agitatum fuerat, Provinciæ comitatum imperii fiduciarium Carolo attribuit. Ne vero Margaritæ Francorum reginæ juribus detraheret, professus est sui non esse consilii ea ullatenus labefactare; ac si in imperiali aula judicio experiri vellet, secundum leges sententiam latum iri. Provinciali etiam clero sua omnia jura assertum iri est pollicitus, edito subjecto Diplomate eadem penitus ver-

borum forma, qua a Benedicto Anagnino (qui postea, ut videtur, multos honorum gradus ob singularem peritiam emensus, adeptusque Pontificatum, Bonifacii VIII nomen accepit) et Mattheo card. quibus describendarum concordie legum provinciam Nicolaus demandarat¹, conceptum est.

«Rodolphus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus, venerabilibus archiepiscopis, episcopis, cæterisque comitatus et marchionatus Provinciæ, ac comitatus Folkalker Ecclesiarum prælatis devotis suis prædilectis, gratiam suam, et omne bonum.

«In quibuslibet nostris actibus, Ecclesiis, et personis Ecclesiasticis gratificari sollicitis studiis affectantes, earum dispendia, quantum nobis ex alto permittitur, evitamus. Licet igitur comitatum et marchionatum Provinciæ (intendentes hæc duo nomina, scilicet comitatum et marchionatum esse synonyma, et unum, non diversa supponere) ac comitatum Folkalker cum omnibus jurisdictionibus, juribus, et pertinentiis eorumdem; ac omnia, quæ infra comitatus ipsos consistentia, Romanorum imperatores per eorum privilegia quondam domino Raymundo Berengario comiti et marchioni Provinciæ, ac comiti Folkalker, ipsiusque prædecessoribus donaverunt per speciale privilegium, confirmemus, concedamus, et de novo tam domino Carolo regi Siciliae illustri ad vitam suam, si tantum voluerit, quam hæredibus regis ejusdem, qui processerunt ex eodem rege et claræ memoriæ Beatrice regina Siciliae consorte sua; et omnibus hæredibus et successoribus eorumdem in feudum sub consuetis censu et servitiis præstandis in posterum ab eisdem rege, hæredibus, et successoribus in perpetuum possidenda, donemus; et promittentes quod per nos, vel alium, seu alios nullam donationem, confirmationem, investituram, concessionem, vel contractum, aut aliquid cum domina Margarita regina Francorum illustri vel ejus procuratoribus aut nuntiis, seu aliis quibuscumque personis Ecclesiasticis vel sæcularibus

¹ Tom. II, l. III, Ep. VII. — ² Ep. VIII. — ³ Ead. Ep. sup. VII.

¹ Ep. X.

fecimus, per quæ hujusmodi confirmatio, de novo donatio, sive concessio, aut aliquid, quod in eodem concessio dicto regi super iis privilegio continetur, habere non possit vel debeat firmitatem, vel per quæ confirmationi, donationi, et concessioni prædictis, ac iis, quæ in dicto privilegio continentur, aliquod afferri possit vel debeat nocumentum, seu prædictorum confirmationis, donationis, concessionis, et aliorum contentorum in privilegio supradicto effectus aliquatenus impediri circa ea, quæ forsitan extra comitatus eosdem prædicta donatio imperatorum comprehenderet eorundem; nihil ad præsens penitus innovato, declaraverimus, ordinaverimus, decreverimus, statuerimus, ac expresse facturos, et curaturos nos specialiter obligaverimus, quod per ea, quæ facta sunt a nobis, prædictæ reginæ Franciæ nullum omnino præjudicium fiat, regi, et hæredibus, ac successoribus supradictis, vel in jure præterito, quod eis in prædictis comitantibus competeat, seu competit, vel iis quæ in confirmatione ac concessione prædictis continentur; nihilominus tamen declaramus, ordinamus, decernimus, atque statuimus, quod per confirmationes, donationes et concessionis comitatum eorundem Ecclesiis et personis Ecclesiasticis illarum partium nullum omnino præjudicium generetur; cum intentionis nostræ sit earum jura non imminuere, sed augere.

« In omnibus autem et singulis supradictis, plenariam interpretationem et declarationem Romano Pontifici ad præsens et in posterum reservantes, ejus interpretationem seu declarationem faciendam etiam simplici verbo nos servaturos specialiter auctoritate præsentium obligamus; promittentes nihilominus prædicta omnia et singula, postquam imperiale diadema, dante Domino, susceperimus, renovare ad majorem et perpetuam firmitatem. Actum et datum Viennæ V kal. Aprilis, Indict. viii, anno Domini mclxxx, regni vero nostri anno vii ».

3. Donatus Carolus a Rodulpho Romanorum rege Provinciæ et Folkalkerii comitatibus, imperii fiduciariis, ut diu ante, interprete fœderis Nicolao, conventum erat, publicis Tabulis spondit¹, imperii terras non occupaturum, nec eum Rodulphi hostibus coitiones ullas unquam initurum; ac si fidem infringeret, suis clientibus defectionem permisit.

« Carolus Dei gratia, rex Jerusalem, Siciliæ, ducatus Apuliæ et principatus Capuæ, princeps Achaïæ, Andegaviæ, Provinciæ, Folkalker et Tornodori comes, universis præsentibus litteras inspecturis. Ad perpetuam rei memoriam.

« Munificentiam gratiam, et affabilitatis affectum, quibus magnificus princeps dominus Rodulphus Romanorum rex nos et domum nostram prosequitur cognoscentes; ac intendentes regem

ipsum et Romanum imperium debitæ gratitudinis studio revereri, promittimus pro nobis et hæredibus nostris, quod nos vel ipsi hæredes per nos vel per alios non offendemus regem eundem in aliquo, nec volentibus ipsum offendere præstabimus consilium, auxilium, vel favorem, publice vel occulte. Imperium etiam, vel aliquam ejus partem non occupabimus, vel invadimus per nos vel per alios, nec occupari vel invadi procurabimus; nec invadere vel occupare tentantibus præstabimus consilium, auxilium vel favorem, publicum vel occultum: in iis auctoritate et mandato Romani Pontificis vel Sedis Apostolicæ semper salvis. Vassallos quoque nostros, contra prædictorum aliquod facientes, pro posse bona fide compescemus, et puniimus, salvis auctoritate et mandato prædictis. Et si nos contra prædicta, vel aliquod prædictorum, quæ superius de imperio loquimur, faceremus, liceat omnibus et singulis Ecclesiasticis et sæcularibus principibus, baronibus, vassallis, et collegiis ac communitatibus regni Siciliæ, ac totius terræ, quæ est citra Farum usque ad confinia terrarum Romanæ Ecclesiæ, quæ ab ipsa tenemus Ecclesia, et omnium aliarum terrarum nostrarum, quæ sunt in eodem imperio, ad mandatum eorundem Rom. Pontificis, vel Apostolicæ Sedis, juvare prædictum regem, et imperatorem Romanorum contra nos et hæredes eosdem ad defensionem imperii, et pro eo quod juvabunt imperatorem, vel regem prædictum ad defendendum imperium contra nos, et hæredes eosdem, non reputentur aliquid egisse, vel agere contra homagium vel fidelitatem ab ipsis præstita vel præstanda nobis et hæredibus supradictis; et quod propter auxilium vel juvamen, quod in hoc casu ad mandatum Romani Pontificis, vel Sedis Apostolicæ prædictorum præstabunt imperatori vel regi Romanorum, nullum damnum, detrimentum, vel jacturam ipsi, vel eorum hæredes in feudis et terris, quæ in regno Siciliæ, ac tota terra prædictis tenent, incurrant vel accipient; et quod homines, seu vassalli regni Siciliæ non teneantur obedire nobis, volentibus per nos, vel alium imperium, vel aliquam ejus partem, ut dictum est, occupare, invadere, seu offendere in aliquo, salvis auctoritate et mandato Romani Pontificis, vel Sedis Apostolicæ prædictorum. Præterea inimicos regis ejusdem non juvabimus contra ipsum, salvis auctoritate et mandato prædictis, et excepto quod si nos haberemus guerram contra eandem Rom. Ecclesiam, vel ipsa Ecclesia contra nos, possit idem rex dictam Ecclesiam libere adjuvare: et si prædictus rex haberet guerram contra Ecclesiam prædictam, vel eadem Ecclesia contra ipsum, libere nos memoratam Ecclesiam adjuvare possimus.

4. « Possit etiam rex prædictus regi Ungariæ juvare in defendendo, sed nec de hominibus imperii possimus nos alicui servire contra regem Romanorum, vel imperatorem, nec de hominibus

¹ Ext. apud Nic. III. tom. II. l. III. pag. 103. num. 25. et Mart. IV. tom. II. pag. 5. insertæ Ep. XI.

regis Franciæ servire teneamur alicui contra ipsum. Possimus quoque et nos regem Hungariæ in defendendo juvare, salvis in his auctoritate ac mandato Romani Pontificis, vel Sedis Apostolicæ prædictorum. Possimus etiam juvare regem Franciæ, ut tenemur. Quod si forte, quod absit, inter eundem regem Romanorum, et nos aliqua discordia oriretur, unus non movebit propter hoc guerram alii, nec terram vel vassallos alterius molestabit per se vel per alios; salvis mandato et auctoritate Romani Pontificis, vel Sedis Apostolicæ supradictis: sed recurremus ad Romanum Pontificem, et super hujusmodi discordiis præfatus rex Romanorum, et nos stabimus dicto memorati Romani Pontificis, si forsitan inter nos nequiverimus concordare. Super his autem omnibus, et singulis plenarie observandis absolute ac libere Romano Pontifici spiritualiter ac temporaliter nos tenore præsentium duximus submitteudos. In omnibus autem et singulis supradictis consensimus expresse, ut in eisdem omnibus et singulis plenariam interpretationem et declarationem eidem Romano Pontifici ad præsens et in posterum reservantes, ejus interpretationem, seu declarationem faciendam, etiam simplici verbo, nos servaturos specialiter auctoritate præsentium obligamus: promittentes nihilominus prædicta omnia et singula, postquam præfatus rex imperiale diadema susceperit, renovare ad majorem et perpetuam firmitatem. Præmissa vero omnia et singula juramento corporaliter præstito promittimus inviolabiliter observare, etc. Actum Neapoli anno Domini MCLXXX, die X Maii, VIII Indictione, regnorum nostrorum Jerus. an. IV. Siciliæ vero XV. Tandem ea pax anno sequenti coaluit: ipsiusque sancte leges a Martino IV Apostolica auctoritate confirmatæ sunt¹. Ingratæ hæc admodum Margaritæ reginæ Francorum et Philippo filio fuere, cum Provinciæ obtinendæ spe deturbari conspicerent: quos Nicolaus mulcere litteris studuit², ne ea dissensio in bellum erumperet.

5. *Carolus monetur ut controversiam de Vulturum ditone apud Sedem Apostolicam dirimat.*—Adjungendum hic rebus Siciliis videtur, Carolum cum archiepiscopo Capuano de Castro Vulturum judicium intendisse, ut doceret quo jure ea ditio potiretur, provocante archiepiscopo ad Sedem Apostolicam, a Nicolao monitum, controversiam in Pontificio foro dirimendam.

« Nicolaus, etc., charissimo in Christo filio Carolo illustri regi Siciliæ.

« Habet humilis et modesta relatio venerabilis fratris nostri archiepiscopi Capuani, quod cum quoddam castellum ad mare de Vulturum vulgariter nuncupato, possideat nomine Ecclesiæ Capuanæ, magnificentia regia per suas litteras mandavit, ut eidem in regali curia, certo ad hoc præfixo sibi termino, compareret super dicto cas-

tello et suis pertinentiis, quod asseris esse feudale, tibi vel procuratori tuo in eadem curia responsurus. Verum dum procurator ipsius archiepiscopi illic in ipso termino compareret, forum declinando, proposuit, quod dictum castrum non erat feudale, sed liberum; quodque idem archiepiscopus et Ecclesia Capuana illud tanquam liberum, et ad Ecclesiam ipsam in solidum ac plene pertinens possedit hactenus, et adhuc etiam possidebat, et ideo non tenebatur in regia curia respondere; sed sui potius iudicis, videlicet Ecclesiastici competentis, coram quo, prout ordo juris postulat, se paratum offerebat cuilibet conquerenti super illo justitiam exhibere; nihilominus tamen tu terminum alium sibi per tuas litteras præfixisti, ut super nominato castello ostenderet jura Ecclesiæ supradictæ. Propter quod memoratus archiepiscopus ad nostram duxit providentiam recurrendum, allegans, quod si rem a quoquam possessam alius ad se ut feudalem asserat pertinere, vel a se ut feudalem postulat recognosci; sed a possidente libera, et a se libere possessa dicitur, et feudalis esse negatur; cognitio hujus causæ, cujus commodum et incommodum respicit petitoem, sicut alteruter iudici eventus ostenderet, non ad ipsum pertinet petitoem, ne contra juris regulam in sua causa iudicet, vel jus sibi dicat, et ne idem sit actor et iudex; sed regulari jure sequi debet potius forum rei.

« Nos igitur, attendentes quid deceat celsitudinem regiam, serenitatem tuam mouemus, rogamus, et hortamur attente, quatenus pro nostra et Apostolicæ Sedis reverentia præfatum archiepiscopum super præmisso castello ejusque pertinentiis non molestes ulterius, neque per tuos officiales, aut nuntios facias molestari. Et si ob hoc contra dictum archiepiscopum per te, seu per prædictos officiales, aut nuntios in aliquo est processum, illud studeas revocare. Quod si forte adversus archiepiscopum ipsum super prædictis jus aliquod tibi competere credas, illud prosequi poteris si volueris, coram nobis, etc. Dat. Rom. apud S. Petrum kal. Aprilis, anno III. Questus etiam apud eundem est¹, Aprutii præsidem, quedam Pontificiæ ditiois loca occupasse, præcepitque ut a cæplis eum revocaret, et abbati Montis-Majoris, marchiæ Anconitanæ præfecto, onus imposuit², ut oppida ipsa recuperare studeret.

6. *Pontifex Bononienses dissidentes conciliare studet.*—Premebat etiam gravissima cura Nicolaum ut Bononienses inter se dissentientes conciliaret: cumque pro adducenda concordia suscepti multi labores fuissent, inflammatis rursum ira animis, atque exorta seditio, non leviter priora pacis concilia disturbata fuerunt. Ad quæ Pontifex redintegrandam, Bertoldum Ursinum strenuam navare operam jussit³.

« Nicolaus episcopus etc. dilecto filio nobili

¹ Mart. l. I. Ep. XI. — ² Nicol. tom. II. l. III. Ep. XXXV, XXXVII.

¹ Ep. XLVIII. — ² Ep. XLIX. — ³ Tom. II. l. III. Ep. I.

viro Bertholdo de filiis Ursi civi Romano, totius provinciae Romanolae, civitatis Bononiensis, comitatus Bertinorii, et pertinentiarum eorundem rectori, ac ipsius civitatis postestati; concilio, et communi, et universis de parte Geremiensium Bononiensibus, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Esset enarrare longissimum, quibus ab olim turbationes vestrae civitatis nos affecerunt angustiis, et quot haesitationum, et interdum compassionum incendia nostris sensibus inenleantur; et quibus laboribus, sollicitudinibus, ac studiis nos concordiae tunc procurandae contulimus, nobis ipsis non indulgens quietem. Nec possemus exprimere litteris gaudia, quibus exultabamus in Domino, dum vos tandem ad hujusmodi concordiae ac pacis gratiam, ut credebamus Domino inspirante reductos, in unitate videbamus procedere, ac in illa concresecere gratis affectibus sperabamus.

« Sed dum sic post tot studia, sollicitudines et labores, nostra praecordia quodammodo quiescebant, subito, prohi dolor! rumor innotuit, quod novella Deo placida, et nobis accepta plantata concordia, ventorum concertationibus fluctuabat: unde in se nondum cicatricibus solidatis, ipsa concordia patitur, et nos in illa sic adhuc tenera digne sensimus in mente scissuram, et compatimur filiis, quos amamus. O quanta nos turbaret anxietas, nisi celerioris remedii adhibendi fiducia turbationem hujusmodi aliquatenus mitigaret! Si videremus, quod absit, sic in vacuum ista tempora percurrerent! Quam acutus aculeus viscera nostra perfoderet, si talis turbatio nos iteratis ictibus sauciaret. Quanta nos amaricaret acerbitas, si talis concordia dulcedinis, quod avertat Altissimus, facta virus calicem nobis amaritudinis propinaret: et quanta turbatio, nec minus admiratio in pectore nostro concreseceret, et extraneis etiam subsannandi daretur occasio, si talis civitas, quae debet aliis esse doctrinae constantiae, concitatione tam aspera fluctuaret; et in illa levis inundatio prorumperet in procellas, quibus se ipsam et partes circumpositas perturbaret.

7. « Absit quod talibus ulterius concitemur insultibus, vel dicta civitas tali nota, imo potius dispendiis laceretur. Siquidem conflixisse vos partem Geremiensium, et partem Lambertatorum, ac nonnullos alios, quos nunc nominare, seu alias distinguere non oportet, prima fama, demum multiplicatis litteris, et tandem veridica relatione percipimus, hinc inde patratos nefarios excessus audivimus. Quae autem partium, seu qui dederint praedictis initium, et culpabiles, vel magis culpabiles sint censendi; adhuc certitudinaliter non sensimus. Propter quod mansuetae discussionis examine providentes, non fore sic incerte ad imponendas culpas, vel culparum poenas, quousque super iis plenius appareret veritas, procedendum, provida deliberatione decernimus, vos consilium, et commune, ac Geremienses, et illos super facien-

dis et adimplendis, tam nostris quam venerabilis fratris nostri Latini Ostiensis et Velletrensis episcopi Apostolicae Sedis legati, et tuis, filii potesta, communiter vel divisim praecise mandatis primo requirere, diligentius experiri de negotii circumstantiis, et omnes communiter veluti pastor sollicitus in obedientia Romanae matris Ecclesiae retinere: ut tandem, apparente veritate, reformando, ordinando, sententiando, et puniendo ac alias etiam quod negotii qualitas indicabit, juxta formam ordinationis per nos jam inite inter partes vel per vias alias, quas nobis, ut speramus, ministrabit Altissimus, liberius et decentius faciamus. Dat. Romae apud S. Petrum, XV kal. Februarii, Pontificatus nostri anno III ».

Adhibendam Latini cardinalis Ostiensis episcopi, qui ad conciliandos mutuo Florentinos summa cum laude, ac felici successu incumberebat, operam putavit: illum enim ob id coeptum Florentiae concordiae opus interrumpere, ac Bononiam proficisci, ut confusis ac pessumdatis civium rebus succurreret, repetitis litteris imperavit¹: vix enim a coeptis egregie divelli poterat. Cui postea de obsidibus Florentinis consulenti respondit², rem totam, ut sibi melius visum esset, temperaret: atque ad rem praecclare gerendam sacramento adigere jussit³ Bononienses, Pontificis imperii parituros; diserre in reos legibus agere, arcis milite praesidiario munire, admonitque ne alteri factioni studeret. Ingravescebat adeo malum, ut frangenda armis Bononiensium pertinacia videretur: quare Nicolaus a Carolo subsidiarias copias expetiit⁴, militemque in provinciis Pontificiis conscripsit⁵. Ut vero adversus perduelles Martino IV desudandum fuerit, dicitur inferius: nunc res Ungaricas aggrediamur.

8. *Ladislans facinus patratum damnat, leges Pontificias contra haereticos regio edicto validas una cum Elisabetha regina declarat.* — In Hungaria Christiana religio, quae anno superiori in magnum discrimen adducta fuerat, pulso magna ignominia legato Apostolico Philippo a Budensibus Ladislai imperio, hoc anno refluuit: rex enim a Pontifice tum a Rodulpho et Carolo Siento perstrictus commissum scelus agnovit: ad quod abolendum legato centum marchas annuas, quas egentium Ungarorum nomine reciperet, constituit⁶, ut xenodochium excitaret, de quo card. Baronius⁷ in Ms. ad hunc annum Notis: « Hoc anno Ladislaus rex Hungariae pro crimine commisso in impediendo Ecclesiasticam libertatem, recognoscens se reum, confessus est palam se prohibuisse prelatos regni sui, ne intrarent Budam tempore, quo Philippus legatus Apostolicus habuit synodum in Hungaria: qui in poenitentiam aedificavit monasterium, cui donavit per

¹ Ep. IV, VI, XLIV. — ² Ep. XLIX. — ³ Ep. XXXIII. — ⁴ Tom. II. I. III. Ep. XXX. — ⁵ Ep. XXXI, XXXII. — ⁶ Ext. in Cod. Vallic. sig. lit. B. num. 12. pag. 30. — ⁷ Baron. in schedis.

manum dicti legati centum marchas argenti annualim. Habetur libro Privilegiorum Romanæ Ecclesiæ». Producendæ ex eodem Vaticano Codice¹ visæ sunt Ladislai litteræ subjectis verbis conceptæ.

«Ladislans, Dei gratia Ungariæ, Dalmatiæ, Croatiae, Ramæ, sive Galliciae, Lodomeriæ, Cumaniae, Bulgariæque rex, omnibus ad quos præsens scriptum pervenerit, salutem in actore salutis.

«Cum ad Catholicos et Deo devotos principes, et quoslibet alios Christianæ fidei professores principaliter quasi expectare noscatur, culpas suas agnoscere, et Ecclesias, ac alia pia loca ad usum pauperum et egenorum, ac infirmorum Christi ædificare; notum fieri volumus universis, quod cum tempore sacri Concilii per venerabilem patrem dominum Philippum Dei gratia Firmanum episcopum, Apostolicæ Sedis legatum, in castro Budensi devote et solemniter celebrati, nos fervore juventutis contra nostram salutem accensi, et quorundam pravorum consiliis depravati atque seducti, in nostram hoc inferri injuriam æstimantes quod erat ad propagationem virtutum, exclusionem etiam vitiorum; judici et civibus dicti castri Budensis sub gravibus pœnis dedimus in mandatis, ut prælatos regni nostri, ad mandatum domini legati præfati ibi occasione dicti Concilii congregatos, de castro ipso excluderent, nec aliquos in dictum castrum permitterent introire; quodque eis et familiæ eorundem victualia et venalia prohiberent. Tandem paterna mansuetudine ab ipso domino legato pie et leniter informati, ad eruditionem, et frequentem inductionem ipsius excessum nostrum in hujusmodi cupientes misericordiæ operibus expiari; cum crimina elemosynis redimantur, in perpetuam elemosynam ad mandatum ipsius domini legati donamus, concedimus atque offerimus eidem reverendo patri domino legato, recipienti nomine et vice egenorum, ac pauperum, et infirmorum Christi, centum marchas argenti annis singulis perpetuis temporibus ipsorum pauperum et egenorum, ac infirmorum nomine percipiendas; ad opus construendi unum hospitale pro sustentatione dictorum pauperum, egenorum, ac etiam infirmorum, et in solatium eorundem in regno nostro ubi, quando, et sicut præfato domino legato videbitur expedire, et per se vel per alium duxerit ordinandum: irrefragabiliter statuentes, quod dictæ centum marchæ per nos et successores nostros annis singulis perpetuis temporibus persolvantur de argentifodina nostra, Quilylychbana vocata circa Scepes: qui per ipsum vel alium, qui de mandato ipsius aut per venerabilem patrem Lodo, Dei gratia Strigoniensem archiepiscopum ad curam, ministratio-

nem et gubernationem dicti hospitalis fuerint deputati; nos et cameram nostram, nostrosque successores ad prædicta omnia et singula per præsens privilegium obligantes. Quod si casu aliquo dictam argentifodinam deficere, diminui, vel deperire contingeret, quod dictæ centum marchæ de ipsius argentifodinæ proventus solvi non possent; assumimus, promittimus, ordinamus atque statuimus, nos et cameram et ærarium nostra, ut supra obnixi obligantes, quod dictæ centum marchæ de camera vel ærario nostris annis singulis persolvantur; tam pro satisfactione præfate injuriæ, et offensæ per nos Deo et Ecclesiæ irrogatæ, quam pro nostro et progenitorum nostrorum remedio peccatorum. In cuius rei memoriam sempiternam et perpetuam firmitatem præsentem concessimus litteras duplicis sigilli nostri munimine roboratas. Dat. per manus discreti viri magistri Bartholomæi aulæ nostræ vicecancellarii dilecti et fidelis nostri anno Dom. MCLXXX, XV kal. Septembris, regni nostri anno VIII».

9. Ad asserendam pariter suo splendori religionem, quæ ob nefarios errores, qui in dies pululabant in Ungaria, labefactabatur; Ladislans melioribus instructus consiliis regio edicto sanxit, leges omnes ab Apostolica Sede ad excindendam hæreticam perfidiam latas (fuere autem hoc anno gravissimæ a Nicolao promulgatæ, quæ in Bullario extant) suum robur habituras. Qua de re hæc Baronius¹: «Mandavit in regno suo servari per officiales suos omnes Constitutiones, et statuta Ecclesiastica contra hæreticos facta, in quibus obligavit se ac successores suos». Insignis adeo sanctio, secuturis transmittenda ætatibus, ne fidei decus abolesceret, edita, e memorato Vaticano Codice² a nobis decerpta est.

«Ladislans Dei gratia Ungariæ, Dalmatiæ, Croatiae, Ramæ, Serviæ, Galiciæ, Lodomeriæ, Cumaniae, Bulgariæque rex, omnibus Christi fidelibus, præsentem litteras inspecturis, salutem in omnium Salvatore.

«Ad universorum tam præsentium quam futurorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod nos ad imitationem sanctorum progenitorum nostrorum, cupientes sanctam fidem Catholicam in regno nostro miserante Deo per ipsorum progenitorum nostrorum ministerium propagatam atque firmatam, evulsis atque destructis inde erroribus, et eliminatis atque exterminatis hæreticis, cujuscumque erroris, vel sectæ, qui Ecclesiam et fidem Catholicam demoliri damnabiliter moliantur; et specialiter de ducatu nostro ac diœcesi Bosnensi, et quibusdam adjacentibus terris sub nostra jurisdictione, ac dominio constitutis, in quibus diversæ hæreticæ pravitalis sectæ, peccatis exigentibus, in contumeliam Creatoris, et fidei Christianæ

¹ Lib. Privil. Rom. Eccl. tom. II. pag. 80. collect. Plat. tom. II. pag. 319. Cod. Vallic. sig. lit. B. num. 12. pag. 31. Ext. etiam reconditæ in arce S. Angeli.

² Baron. in Sched. Ms. — ² Tom. lib. Privil. Rom. Eccl. tom. II. pag. 81. et collectan. Plat. tom. I. pag. 35 et 173. Asservantur etiam in arce S. Angeli.

opprobrium, nostrum et regni nostri scandalum et infamiam manifestam jamdudum miserabiliter pullulasse, et damnabiliter excrevisse noscuntur, per regalis nostræ auctoritatis, et potestatis officium ac ministerium dilatari; omnia statuta, Constitutiones, leges et jura, atque decreta contra hæreticos et hæreticam pravitatem quibuscumque nominibus censeantur, per sanctam Sedem Apostolicam edita, accepta, et quomodolibet approbata, ad requisitionem et commonitionem reverendi patris domini Philippi, Dei gratia Firmani episcopi Apostolicæ Sedis legati, devote recipimus, acceptamus, ac etiam approbamus: præsentis pagina stantentes, quod hujusmodi statuta, Constitutiones, leges, et jura, atque decreta in regno et omnibus terris nobis subjectis, tam per nos nostrosque successores, quam per duces, comites, barones, nobiles, judices, officiales, ac populos universos regni nostri, et terræ, nostræ jurisdictioni subjectæ, perpetuis temporibus inviolabiliter observentur; decernentes statutorum, Constitutionum, legum, et jurium, ac decretorum hujusmodi transgressores, seu violatores, pœnis canonicis atque legitimis in eisdem statutis, Constitutionibus, legibus, juribus, ac decretis contentis subesse et subjacere debere: ipsasque pœnas, et alia, quæ in eisdem statutis et legibus continentur: necnon et sententias, quas auctoritate eorum ferri contigerit, per nos nostrosque successores, ac regni nostri judices et officiales, et alios quoscumque in regno nostro jurisdictionem habentes, executioni debitæ irrefragabiliter mandari debere. Si qui autem hujus statuti nostri transgressores extiterint, indignationem nostram merito se noverint incurrisse, et regiam sententiam ultionem. Datum per manus discreti viri magistri Bartholomæi aulæ nostræ vicecancellarii an. Dom. MCLXXX, Indict. VIII, regni autem nostri an. VIII ».

Huic non absimilis Elisabethæ reginæ Ladislai matris Machou et Bosnæ ducissæ sanctio ad luem hæreseos e suis ducatibus excindendam promulgata, qua fidem ad servanda omnia Romanæ Ecclesiæ pro tuendo in iis oris religionis splendore imperia et jura in impios obsirinxit, quæ licet cum superiori consonet, ob rei tamen gravitatem non prætermittenda visa est ¹:

« Elisabeth, Dei gratia, major regina Ungariæ, ducissa de Machou et de Bosna, omnibus Christifidelibus præsens scriptum inspecturis, salutem in omnium Salvatore.

« Ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod cupientes sanctam fidem Catholicam in ducatibus de Machou et de Bosna, et in comitatibus de Pasaga et de Valcon, cæterisque comitatibus nostræ jurisdictioni subjectis, ac alii, quos juvante Deo, nos habere contigerit in futurum; destructis erroribus ac eliminatis, atque

destructis inde hæreticis, qui Ecclesiam sanctam et fidem ipsius demoliri, atque destruere damnabiliter moliantur, per nostræ regalis mansuetudinis ac potestatis, necnon jurisdictionis officium et ministerium dilatari; ad requisitionem et commonitionem reverendi patris nostri Philippi, Dei gratia Firmani episcopi Apostolicæ Sedis legati, promittimus et assumimus per præsentis, quod omnia statuta, jura, atque decreta contra hæreticos et hæreticam pravitatem, quibuscumque nominibus censeantur, per sanctam Sedem Apostolicam edita, aut approbata, seu etiam acceptata observabimus et ad mandatum Ecclesiæ sanctæ Romanæ, et per nos etiam ea faciemus a nostris subditis in ducatibus cæterisque comitatibus nostræ reginali potestati subjectis inviolabiliter observari; decernentes ex nunc statutorum et decretorum hujusmodi transgressores atque violatores per pœnas canonicas atque legitimas compelli, eisque pœnis subjacere et subjacere debere. Si quis autem contra hujusmodi salubria statuta, et sanctam ordinationem fidei Catholicæ contraire præsumperit, iram omnipotentis Dei, et nostram indignationem se noverit incursum. Ut igitur hujusmodi sponsonis, seu promissionis series robur obtineat perpetuæ firmitatis, nec possit ullo unquam tempore in irritum revocari, præsentis concessimus litteras sigilli nostri duplicis munimine roboratas. Dat. per manus magistri Lucæ Strigoniensis Ecclesiæ præpositi, aulæ nostræ cancellarii fidelis nostri anno Dom. MCLXXX, XIV kal. Septemb., Ind. octava ».

10. At brevi Ladislaum, quem efrænes libidines ad impietatem detorquebant, improborum actus stimulis in Philippum episcopum inique se gessit. Meminit quidem Longinus ¹ ejecti Ungaria Philippi, quem a Polonis honorificentissime exceptum ait: sed ille rem anno MCLXXXII collocat. Tradit vero idem auctor hoc anno Leonem Ruthenorum ducem, occupandæ Poloniæ studio incensum, conducto e Tartaris magno exercitu, irrupisse; ac Lestconem Nigrum, collectis raptim copiis, etsi inferiorem numero, hostem aggressum, divina potius quam humana virtute præclaram victoriam, octo millibus hostium cæsis, peperisse.

11. *S. Hugonis translatio.* — Hoc anno in Anglia translata solemnè pompa sacras S. Hugonis Lincolnensis episc. reliquias ² tradit Vitæ ejus auctor: inventum illius corpus pæne integrum, adeo corruptionis immune, ut suavissimo odore omnes perfunderet; repertumque in loculo non parvam cælestis olei vim, quod ex ejus corpore exsudarat.

12. *Ut lugubri Christianorum in Syria sorti inimicæ discordiæ inter Francorum et Castellæ reges tollantur, publicas preces indicit Pontifex.*

¹ Ext. in ead. et eod. tom. Privil. pag. 82. collectan. Plat. pag. 5 et 174.

¹ Longin. Hist. Pol. I. VII. an. 1282. — ² Apud Sur. tom. VI, die XVI Novemb.

— Inter hæc Nicolaus ad sustentandas Syriæ ruinas Philippum¹ regem Francorum sollicitavit, ut decimarum partem ad propulsandos Saracenorum impetus derivaret, ac Pontium Broetum quem Templarii miserant ad Sedem Apostolicam, ut Syriæ lugubrem conditionem exponeret, ad Alfonso Castellæ regem ire jussit, ut ipsum ad pacem, vel diuturnas inducias admittendas thæteret, ne eo bello Christianæ res penitus collaberentur, quo argumento tum ad Templarios ipsos², tum ad regem Castellæ scripsit³.

« Regi Castellæ ac Legionis illustri.

« Quanto Terræ-Sanctæ negotium ex subventionem, pro ea ordinata in novissimo Concilio Lugdunensi, videbatur prosperitati vicinius, tanto terra ipsa subventionis ejusdem fert impedimenta molestius, et suspirat ardentius ad eandem; cum desiderium propinquantis ad bravium accendere solet ipsa propinquitas, et inflammare desiderantis affectum. Hinc terra eadem per impediens subventionem ipsam gravatur infestius, contra eos clamat acerbius; sed, dum beneficia sibi per ipsos contra hostes fidei collata rememorat, recurrit confidentius ad eosdem.

« Ecce, fili charissime, te ac charissimum in Christo filium nostrum regem Francorum illustrem sermo iste complectitur: Terræ siquidem zelatores illius vos querelis gravibus impetunt, vos impedimentorum hujusmodi ex eo actores accusant, quod tua et ipsius discordia faciente, non tam prædicta subventio, quam terræ ipsius liberatio in subtractatione soldani Babylonæ, suorumque multiplicata scissura, variisque modis aliis humiliata superbia, et viribus enervatis, divinitus præparata differtur; et quod vehementioris doloris habeat aculeos dum liberationis ejusdem oblata commoditas præteritur, timetur verisimiliter, ne (quod Deus avertat) omnino perdat. Verum terra præfata, dum tuorum et regis ipsius prædecessorum contra ejusdem fidei persecutores magna gesta recenset, tuaque ac illius adversus persecutores eosdem impensa præsidia in considerationis suæ scrutinio non omittit, in quadam confidentiæ roboratione consurgens, tibi et ei statum suum confidenter insinuat; et implorans humiliter, quibuslibet submotis obstaculis, ac præcipue ipsa tua et eisdem regis discordia, quæ maxime desiderii suis obstat, pace sedata, vel tregua prolixiori suspensa, suum accelerari succursum; evidentes utilitates accelerationis exponit, nec postponit immensa dispendia tarditatis. Ob accelerationem hujusmodi, princeps inclyte, obti-

nendam nuper terra eadem ad nos litteras et nuntios destinavit, eis prudenter injuncto, ut juxta dispositionis nostræ mandatum in sibi commissis procederent, et principes Christianos adirent.

« Cum itaque dilectus filius frater Pontius de Bruet magister provincie Ordinis militiæ Templi, unus ex prædictis nuntiis, vir fidelitate ac discretionem laudabilis, de mandato nostro, ad præsentiam regalem accedat, Terræ præfate necessitates et statum, tanquam illorum ex inspectione recenti conscius, celsitudini tuæ plenius expressurus; serenitatem regiam monemus, rogamus et hortamur attentius, in remissionem tibi peccaminum suadentes quatenus ipsum benigne audias, et ut efficaciter per sedationem dictæ discordiæ, vel suspensionem remedio treguæ diffusioris exaudias; sic animum præpares, sic omnino disponas, quod inter te et regem eundem pax, vel saltem adeo sit prolixi temporis tregua, quod ad generalis passagii processum, et reditum verisimiliter ejusdem temporis intercapedo sufficiat, concedente pacis actore, absque moratoria cunctatione procedat. Datum Romæ apud S. Petrum X kalend. Martii, an. m. d. v.

13. (1) Cum vero omnia eximia, tum maxime pacis munera a divina manu excipienda sint, censuit Nicolaus, toto orbe Christiano publicas indicendas preces, atque orantibus sacras ex Ecclesiastico ritu indulgentias proponendas, ut cæleste Numen utriusque regis animos ad concordiam inclinaret; eoque pacto contra soldanum Babylonæ, qui impulsus in ruinam Christianorum Orientalium res prosternere minabatur, expeditio comparari posset: cujus conficiendæ quanto arderet desiderio Pontifex, archiepiscopo Turonensi significavit⁴.

« Archiepiscopo Turonensi et universis episcopis per Turonensem provinciam constitutis.

« Salutaria, et sollicite imitanda discipulorum Christi exempla nos instruunt, ut ab occurrentium periculorum facie fugientes, ad divinum confugium recurramus. Illi siquidem adeo grandi commotione maris facta, ut fluctus naviculam, quam Jesum sequentes intraverant, operirent; ipsum, qui et per hoc veritatem suæ humanitatis ostendens in eadem navicula dormiebat, semper tamen in eo divina vigilante virtute; civerunt vocibus, supplicationibus excitaverunt; adversus ingruentis tempestatis impetum salutis ab eo præsidium postulantes, et nos exemplariter instruentes, ut procelloso pelago mundi hujusmodi discordiarum concitato flatus, et exaltatis commoto fluctibus, ad illum, in cælis ad Patris dexteram residentem,

¹ Nic. l. III. Ep. VII. — ² Tom. I. l. III. Ep. cur. III. — ³ Ibid. Ep. IV. et Cod. Vall. sign. lit. C. num. 49, pag. 76.

⁴ Ep. v.

(1) Præter Concilia plura Gallicana, de quibus in Collectione Labbeana, unum aliud ex Gallis suppetit, Senonense scilicet, quod e photeis Monasterii Pontis-Levi eruit Martene vulgavitque in tom VII. Collect. vet. monum col. 276. Præfuit illi Gilo, cui Parisensis, Autisiodorensis, Meldensis, Trecentensis, et Nivernensis episcopi assederunt. Cognita est in eo causa Joannis Domini de Ambazia et de Calvo-Monte, qui per vim et nefas plurima in monachos intulerat, cujus rei causa a vicario Carnotensi diris devotus fuerat. Habita fuit Synodus ista die Mercurii post festum S. Michaelis Archangeli.

levemus cum manibus corda nostra, devotis pulsemus precibus, sedulis orationibus insistamus, cessationem flatuum, sedationem fluctuum omnipotentiae suae inducendam imperio, et tranquillitatis gratiam ejusdem beneficio concedendam instanter, et humiliter implorantes; nunc maxime, dum id tanta petit instantia contra exortarum dissensionum incommoda quietis et pacis acceleranda commoditas; tam anxie postulat negotii Terrae Sanctae provisio, sed per dissensiones easdem jam diutius impedita promotio, ipsiusque Terrae non ignota necessitas; tam ardentem animarum pericula, quae dissensionum ipsarum consideratio verisimiliter comminatur, vitanda summopere persuadent.

« Nostis enim quantis redundat guerrarum dissidiis orbis terrae: nostis quod de subventionem pro liberatione Terrae ipsius in Concilio Lugdunensi, ad hoc specialiter inter caetera per felicis recordationis Gregorium papam praedecessorem nostrum indicto, nonnullis principibus, et magnatibus personaliter, et quampluribus aliis per nuntios convenientibus in eodem, non sine multis laboribus et sumptibus ordinata; spem salutis terra illa non indigne conceperat, et redemptionis suae jubulum quasi promptum et proximum cum fiducia exspectabat: concurrente praesertim aperto superni favoris indicio in exterminatione soldani Babyloniae, terrae ipsius persecutoris infesti, et in suorum praeterea humiliatione multimoda bellis variis contra eos, et inter ipsos scissuris intestinis obortis, quae recuperationem ejusdem terrae quasi paratam Christicolis offerebant, et adhuc offerre videntur. Sed prosperis ejus invidit auspiciis perfida zizaniorum satoris astutia, quae suis diffidentiae filiis taliter consternatis, ex consternationis hujusmodi consideratione diffidens; et quasi victus in eis, ut de fidei domesticis resistentiae munimenta conquiret; et infideles saltem per fidelium impedimenta protegeret, facilisque foret eorum protectio nemine impetente, inter praecipuos fidei propugnatores ejusdem, charissimos videlicet in Christo filios nostros Franciae, et Castellae ac Legionis reges illustres discordiis, non absque gravi animarum, corporum, et rerum discrimine seminatis; tam salubris provisionis desideratum et periculose dilatatum hucusque processum multipliciter impedivit. Cum non solum dictos reges, ac eorum regna per hoc ab ejusdem terrae subventionem distaxerit; sed et alios in eorum dissensione perturbans, ipsos proinde a prosecutione sui, circa id propositi avocarit: et ita vires Christianae potentiae dividendo minuerit, ut ad speratum praedictae liberationis exitum reddantur inhabiles, quae in unitate concordiae adunatae fuissent, et erunt in omni sufficientia sub spe caelestis auxilii efficaces.

14. Verum in iis Sedis Apostolicae sollicitudo non defuit; sed ad eam tempore felicis recordationis Joannis papae praedecessoris nostri super

discordia regum ipsorum certo rumore perlato, festina, ut discrimini tam damnosae dissensionis occurreret; et quo celerius fomitem ipsius exstingueret, et in suo quasi ortu insurgentis procellae spiritum praefocaret, eo acceleraret amplius provisum ejusdem terrae succursum; dilectum filium nostrum Hieronymum tit. S. Potentianae presbyterum cardinalem, tunc generalem ministrum Minorum, et dilectum filium fratrem Joannem magistrum Praedicatorum fratrum Ordinum, diversis excogitatis remediis, et data ipsis ad eadem exequenda potestate plena et libera, destinavit: nosque post defunctionem praedecessoris ipsius vocati, prout Domino placuit, ad Apostolatus officium circa haec non torpuimus otio; sed quasi ponentes viarum nostrarum initium opus pacis, cum fratribus nostris, quamprimum convenere nobiscum, super sedanda peramara nobis et ipsis eorumdem regem discordia, deliberatione praehabita, de ipsorum consilio remedia remediis quaesitis adjecimus, ad executionem illorum nuntios multiplicantes et litteras, monita monitis, preces precibus, et exhortationibus exhortationes addentes. Et demum licet non ignoremus hujusmodi negotio de cardinalis et magistri praedictorum industria plene provisum; quia tamen ad eorumdem regum concordiam sic noster suspirabat et suspirat affectus, ut sollicitudini circa eam adhibitae majorem semper existimaret et existimet adhibendam, dilectum filium nostrum G. Basilicae duodecim Apostolorum presbyterum card. ut eidem negotio, una cum dictis cardinali et magistro vacaret, duximus destinandum. Et nihilominus ut ex multiplicatione consilii habendi tractatus utilitas multiplicaretur et salus, dilectum filium nostrum Simonem tit. S. Caeciliae presbyterum card. tunc in regno Franciae Apostolicae Sedis legatum per nostras sub certa forma litteras sollicitare curavimus, eique mandare, ut in ipso reformandae pacis negotio praecipue apud dictum regem Franciae juxta datam sibi a Deo prudentiam cardinalibus, et magistro cooperaretur eisdem. Ipsi autem omnibus commissa sibi prosequentiibus, et exequentibus juxta posse, dicti reges (quod non sine amaritudine multa referimus nec sine stupore miramur), occulto forsitan Dei judicio, nec in pacis, nec in treguae convenere tractatum, tam solertibus nostris, et ipsius Ecclesiae studiis, tam gravibus, et diutinis ipsorum cardinalium ac magistrum, prohi dolor! laboribus vacuatis.

15. « Quis igitur animo non amaricato recenseat tam Catholicos principes, fidei hostes prosequi solitos, in seipsos et Christianitatem bella convertere, in persecutionem ipsorum hostium convertenda? Quis non stupeat, et miretur per eorum dissidentiam, quos progenitorum suorum laudanda memoria in propugnatione Catholicae fidei, quasi haereditarios successores instituit, impugnationem ipsam impugnantium impediri? O si reges iidem ut oporteret, attenderent, quantum in iis

Deus offenditur, quantum claritati regii nominis derogatur! profecto ne propterea in se iram Domini provocarent, promptius per acceptationem mutuae pacis exurgerent, et ne ipsorum fame decresceret, non segnius, sed ocius providerent. Num non Deus offenditur, dum Terra illa in impiorum manibus, eorundem regum discordia faciente, deteritur, quam ei Scriptura sacra testatur omnium chariorem? Num parum eorum fame decrescit, dum tot Christianitatis dispendia ipsis communis opinio imputat, et eorum animositatibus assertio vulgaris adscribit? Nec sibi regum ipsorum alteruter, quem forte conscientia fortius arguit, blandiatur de nostrorum aequalitate verborum, in quibus eis culpam videmur aequaliter imputare. Nam etsi ad praesens ideo sic duxerimus transeundum, ut neutrum magis fore culpabilem exprimentes, proficiamus efficacius apud eos; si tamen processu temporis eorum alterutrum, vel utrumque patuerit Christianitati perutilem inter eos concordiam impedire, nec ipsis contra Deum, et commoda publica deferre proponimus, nec causam tanti discriminis occultare; sed et illam, prout expediens fore videbimus, publicare nemini deferendo curabimus, et ad alia opportuna procedere, quae rei qualitas suggeret, et Dominus ministrabit. Malumus etenim, quod processus debitus cujuscumque ipsorum culpae respondeat, quam quod sub dissimulatione tantum religionis Christianae periculum transeat.

« Quamquam autem ex praemissis idem concordiae reconciliandae negotium desperationi videretur expositum, et adhuc humano iudicio videatur; nos tamen oculos mentis levantes ad montem, unde suppliciter petimus, et fiducialiter expeclamus opportunum auxilium proventurum, dictos tres cardinales et magistrum ad nostram duximus praesentiam revocandos, ut per ipsos plenius circumstantiarum ejus conscios, instructione pleniori recepta, in illo processu consultior haberetur. Et licet cum eisdem et aliis cardinalibus memoratis perpenso consilio, et cum eodem magistro in curia Romana praesente, collatione habitis ad saepe-fatos reges in charitatis et pacis vinculo uniendo, et terrae praefatae negotium promovendum varia sint adiuncta remedia, quae instanter prosequi coepimus et continuata instantia, Deo auspice, prosequemur; quia tamen non tam de sollicita quantumcumque adinventionem confidimus, quam de humili fidelium supplicatione speramus; instar illorum, quorum exempla praemisimus; pro tanta tempestatis turbine sopiendo, ad illum, qui mari et ventis imperat, et fit de turbatione tranquillitas, deliberavimus recurrendum.

16. « Ea igitur quae ad pacem sunt, ipsum pacis flagitantes aeternam; et in corde contrito, ac humiliato spiritu supplicantes, ut inter eosdem reges in ipsius virtute pax fiat, abundet in suis turribus, in sublimibus videlicet eisdem, et aliis principibus orthodoxis, quo promptius ipse, qui

potest ea, quae postulamus humiliter, multiplicatis intercessoribus largiatur; universis Christi fidelibus salubriter suademus, in remissionem peccaminum injungentes, ut diebus singulis ex totis praecordiis in excelsa preces humiles porrigant, devotas fundant orationes ad Dominum, ut ipse, cujus est illa pacis perfecta concessio, quod ipso eam concedente non sit, qui condemnet iudicio, potestate deferreat, vel terrore perturbet; in memoratos reges suae pacis et concordiae fluentia diffundat, seipsum veram pacem, quae omnem sensum exsuperat, eorum animis influat, ipsosque faciat sua pietate concordēs: vel saltem ad hoc humiliet et inclinet, ut omnem motum suae discordiae adeo prolixo temporis tregua suspendant, quod in ejusdem intercapedine temporis provida ipsius terrae subventio procedere valeat, et efficaciter ipso favente procedat; cunctis praeterea Christianis principibus, et ejusdem fidei Christianae cultoribus statum pacificum sua omnipotenti virtute concedat.

« Inter alia vero devotorum suffragia, quibus propter hoc in laudis sacrificio Dominum honorabunt, in singulis missarum celebrationibus, post dictum a celebrante, *Pax Domini*; responsionemque secutam, antequam ipse celebrans vel respondentes incipiant: *Agnus Dei*, cum devotione debita in patena duabus Eucharistiae partibus collocatis, tertia quoque cum oratione solita in calice mixta cum sanguine, ipsoque calice cooperto, illud eximii citharedi canticum: *Lactatus sum in his, quae dicta sunt mihi*; a vobis religiosis, clericis, et aliis litteratis dici volumus cum oratione ac versiculis infrascriptis: ipso celebrante, aliisque praesentibus genua flectentibus, dum praemissa dicuntur. Et ut iidem fideles ad praedicta per salutaris retributionis exinde obtinendae praemium fortius animentur; nos de omnipotentis Dei misericordia, beatorum quoque Apostolorum Petri et Pauli auctoritate confisi, ex illa, quam nobis ipse Dei Filius ligandi atque solvendi tribuit, potestate; omnibus vere poenitentibus et confessis, singulis diebus, quibus usque ad annum, postquam eis innotuerit computandum, devote pro praemissis oraverint, misericorditer decem dies de injunctis sibi poenitentibus relaxamus.

17. « Quocirca universitatem vestram moneamus, rogamus, et hortamur attente, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus praesentes nostras litteras per vestras dioeceses solemniter publicantes, et ab aliis facientes in locis, de quibus expedire videritis, publicari; earum tenorem, ut plenius intelligantur ab omnibus in vulgari per vos, et alios ad hoc idoneos exponatis: adjicientes nihilominus in omnibus vestris sermonibus, ut pro eorundem regum pace, sicut praedicitur, vel tregua prelixa, et aliorum principum, totiusque Christianitatis statu pacifico suppliciter oretur ad Dominum, exhortationes accommodas, juxta gratiam vobis ex alto concessam. Versiculi autem, et

oratio dicenda post præmissum canticum dictum cum *Gloria Patri, Kyrie eleyson, Christe eleyson, Kyrie eleyson; et Pater noster. Et ne nos. ̄ Sed libera nos. Hi sunt versiculi: Domine, salvos fac reges. ̄ Et exaudi nos in die qua invocaverimus te, ̄ Salvum fac populum tuum Domine, et benedic hereditati tuæ: ̄ Rege eos, et extolle usque in æternum. ̄ Fiat pax in virtute tua: ̄ Et abundantia in turribus tuis. ̄ Domine exaudi orationem meam: ̄ Et clamor meus ad te perveniat. ̄ Dominus vobiscum: ̄ Et cum spiritu tuo. Oremus. Largire, quæsumus, Domine, fidelibus tuis indulgentiam placatus, et pacem, ut pariter ab omnibus mundentur offensis, et secura tibi mente deserviant. Per Christum dominum nostrum. ̄ Amen.* Post hæc dicantur: *Agnus Dei*, et cætera quæ subsunt. Dat. Romæ apud Sanctum Petrum, X kal. Martii, anno III ».

18. *Reges prædicti tractant de concordia.* — Apostolicorum legatorum opera consiliisque adducti Castellæ et Galliarum reges, extra regni confinia in Vasconiam, Anglo tunc obnoxiam, se contulerant, ut propius de componenda controversia agerent. Et quidem Alfonsus Bajanæ, Philippus apud Montem-Marsanum conserere: quibus Nicolaum legatorum opera indixisse tradit Nangius¹, ut in mutuam concordiam, salva utriusque æquitate, coalescerent: cumque hinc inde internuntii commearant, recrudescentibus odiis discissam rem fuisse, indeque Philippum Tolosam profectum. Quo Petrus Aragonum rex se contulit, ac summis honoribus omni que amoris significatione exceptus a Philippo et muneribus ingentibus cumulatus est: sed in Aragoniam regressus, ut tradit auctor, subornatus ab uxore Manfredi filia atque Panormitanorum et Messanensium pollicitationibus illectus, conjurationem in Carolum Sicilia regem conflatit, quæ maximum Orienti exitium attulit. Sed de his postea: nunc ad Græcorum res digredimur.

19. *Audronicus per litteras denuo orthodoxam fidem profitetur.* — Professus est iterum Audronicus hoc anno publicis litteris² Romanæ Ecclesiæ semper se adhæsurum, fidemque orthodoxam pie culturum.

« Sanctissimo et beatissimo primo et summo Pontifici Apostolicæ Sedis et universali papæ, communi patri omnium Christianorum, reverendissimo patri imperii mei domino Nicolao papæ III, Audronicus in Christo Dei fidelis imperator Constantinopolitanus semper Augustus, et moderator Romæorum, et omnium subjectarum gentium imperio Romanicæ, Ducas, Angelus, Comninus, Palæologus specialis filius magnæ sanctitatis vestræ, convenientem honorem et reverentiam cum sincera et pura affectione, et orationum postulationem.

« Cum sanctus dominus meus imperator, et

pater imperii mei transmiserit ad magnificentiam vestræ Apostolicæ sanctitatis infrascriptas imperii sui litteras de verbo ad verbum sic continentes:

« Sanctissimo et beatissimo primo et summo Pontifici Apostolicæ Sedis et universali papæ, et communi patri omnium Christianorum, reverendissimo patri imperii mei domino Nicolao III, Michael in Christo Deo fidelis imperator et moderator Romæorum, Ducas, Angelus, Comninus, Palæologus, specialis filius vestræ magnæ sanctitatis, convenientem honorem et reverentiam cum sincera et pura affectione, et orationum postulationem.

« Quoniam missi sunt a magnitudine vestra ad imperium nostrum nuntii Deo placentis Ordinis Minorum, videlicet venerabiles et religiosi viri frater Bartholomæus Grossetanus episcopus, frater Bartholomæus de Senis minister Syriæ, frater Philippus lector Perusinus, et frater Angelus lector Urbevitanus; qui ab imperio nostro petierunt ex parte magnæ sanctitatis vestræ multiplicationem et renovationem litterarum super primatus recognitione ac susceptione, et obedientiæ sponsione Romanæ Ecclesiæ, directarum olim a nobis per nuntios, qui ad præsentiam Sedis Apostolicæ novissime redierunt, scilicet venerabiles et religiosos viros fratrem Jacobum Ferentinatem, Gaufridum Taurinensem episcopos, fratres Raymondum priorem Viterbiensem, et Salvum lectorem Lucanum sacri Ordinis Prædicatorum; videlicet, ut in nomine etiam magnæ sanctitatis vestræ ipsas litteras exponamus, dignum hoc perficere reputantes; ecce exponimus ipsam multiplicationem dictarum litterarum in nomine etiam vestræ magnæ sanctitatis, illa recapitulantes et approbantes, quæ ad beatæ memoriæ sanctissimum papam dominum Gregorium Decimum exposuimus et attribuimus per nostros nuntios, qui ad ipsius pervenerant sanctitatem: super quibus acceptati fuimus per ipsius beatitudinem, et per inventos ibidem reverendissimos cardines, et per sacrum et divinum concilium, penes eum tunc apud Lugdunum congregatum. Habet autem professio fidei, et consequenter tenor litterarum in dictionibus taliter: Credimus sanctam Trinitatem, etc. » Concepta est iisdem verbis fidei formula atque ea, quam jam ante suo loco retulimus: proinde præmittenda visa est.

20. « Quoniam vero cognatus imperii nostri magnus Logotheta dominus Georgius Acropolita ad affirmationem suprascriptorum ex mandato imperii nostri juravit in præsentia beatæ memoriæ sanctissimi illius universalis papæ domini Gregorii Decimi, et tunc congregati apud Lugdunum sacrosancti Concilii, quæ de verbo ad verbum sic se habent: Ego Georgius Acropolita et magnus Logotheta, nuntius domini mei imperatoris Græcorum Michaelis, Ducas, Angeli, Comnini, Palæologi, habens ab eodem sufficiens ad infrascripta mandatum, omne schisma prorsus abjuro, et

¹ Nang. in Phil. Franc. reg. — ² Ext. in lib. Privil. Rom. Eccl. tom. II. pag. 252. et Cod. Ms. bibl. Vall. sig. ht. B. num. 42. p. 216.

suprascriptam fidei veritatem; prout plene lecta est et fideliter exposita, nomine dicti domini nostri veram sanctam, Catholicam, et orthodoxam fidem esse cognosco: eam accepto et corde et ore profiteor; ipsamque prout eam veraciter tenet, fideliter docet et prædicat sacrosancta Romana Ecclesia inviolabiliter me servaturum, nec ab ea ullo unquam tempore recessurum, vel quoquo modo deviaturum, vel discrepaturum promitto. Primatum quoque ipsis sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, prout in præmissa serie continetur, ad ipsius Ecclesiæ obedientiam nomine ipsius et modo spontaneus veniens, pro ipso et pro me fateor, recognosco, accepto, ac sponte suscipio, et ipsa omnia præmissa tam circa fidei veritatem, quam circa ejusdem Ecclesiæ Romanæ primatum, et ipsarum recognitionem, acceptionem, susceptionem, observantiam, ac perseverantiam servaturum præstilo in animum ipsius et nostram corporaliter juramento, promitto et confirmo. Sic ipsum et me Deus adjuvet et hæc sancta Dei Evangelia. Cum sic de verbo ad verbum continens juramentum, quod juravit dictus magnus Logotheta in præsentia dicti illius sanctissimi et beatissimi universalis papæ domini Gregorii X, et dicti apud Lugdunum sacrosancti Concilii, et nunc sanctissimus et beatissimus universalis papa, venerabilis pater imperii mei dominus Nicolaus III, universalis Ecclesiæ summus Pontifex petiit per venerabiles nuntios suos, videlicet religiosos viros fratrem Bartholomæum Grossetanum episcopum, et fratrem Bartholomæum de Senis ministrum Syriæ, fratrem Philippum lectorem Perusinum, et fratrem Angelum Urbevetanum sacri Ordinis fratrum Minorum, ut renovet, multiplicet, affirmet et ratificet per corporale juramentum ea, quæ dictus magnus Logotheta juravit, ut superius dictum est, et nos ipsi alias eadem fecimus corporali præstilo juramento; imperium nostrum perficiens petitionem sanctissimi et universalis papæ venerabilis patris imperii mei domini Nicolai III, consequenter suprascripta sic jurat:

21. « Ego Michael in Christo Deo fidelis imperator et moderator Romæorum, Ducas, Angelus, Comninus, Palæologus omne schisma prorsus abjuro; et suprascriptam fidei veritatem, prout plene est scripta et fideliter exposita, veram, sanctam, catholicam, et orthodoxam fidem esse cognosco: eam accepto, et corde et ore profiteor; ipsamque prout veraciter tenet, fideliter docet ac prædicat sacrosancta Romana Ecclesia, me inviolabiliter servaturum, nec ab ea ullo unquam tempore recessurum, vel quoquo modo deviaturum vel discrepaturum promitto. Primatum quoque ipsius sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, prout in præmissa serie continetur, ad ipsius Ecclesiæ obedientiam spontaneus veniens fateor, recognosco, accepto, ac sponte suscipio; et omnia præmissa tam circa fidei veritatem, quam circa ejusdem Ecclesiæ primatum, et ipsorum recognitionem

ac acceptionem, susceptionem, observantiam, ac perseverantiam servaturum, in animam meam præstilo corporaliter juramento promitto: et confirmo prædictum juramentum prædicti magni Logothetæ mei, et meum, quod alias super his feci; et sicut feci, approbo et ratifico. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia ». Hactenus Palæologi litteræ suis insertæ ab Andronico, qui pergit:

22. « Cum hæc de verbo ad verbum sanctus dominus meus imperator imperii mei transmissit ad vestram magnam sanctitatem, nostrum imperium totaliter sequens sanctum dominum meum imperatorem et patrem imperii mei, affirmans et acceptans omnia supradicta consequenter sic jurat. Ego Andronicus in Christo Deo fidelis imperator Constantinopolitanus semper Augustus, moderator Romæorum et omnium subjectarum gentium imperii Romanæ, Ducas, Angelus, Comninus, Palæologus, omne schisma prorsus abjuro, et suprascriptam fidei veritatem, prout plene lecta est, et fideliter exposita, veram, sanctam, Catholicam et orthodoxam fidem esse cognosco: eam accepto, et ore et corde profiteor; ipsamque prout veraciter tenet, fideliter docet et prædicat sacrosancta Romana Ecclesia, me inviolabiliter servaturum, nec ab ea ullo unquam tempore recessurum, vel quoquo modo deviaturum vel discrepaturum promitto. Primatum quoque ipsius sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, prout in præmissa serie continetur, ad ipsius Ecclesiæ obedientiam spontaneus veniens fateor, recognosco, accepto, et sponte suscipio: et omnia præmissa tam circa fidei veritatem, quam circa ejusdem Ecclesiæ primatum, et ipsorum recognitionem, acceptionem, susceptionem, ac perseverantiam servaturum, præstilo in anima mea corporaliter juramento, promitto et confirmo, et dictum juramentum prædicti magni Logothetæ, prout in littera sancti domini mei imperatoris et patris imperii mei continetur, et meum, quod super his alias feci, et prout feci, approbo et ratifico. Sic Deus me adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia.

« Hæc autem omnia suprascripta facili imperium meum ad vestram magnificam sanctitatem, et per ipsum ad omnes successores vestros, roborans ipsa per propriæ manus Dei gratia imperialem subscriptionem meam, et per sigillum potentie meæ ad certitudinem perpetuo duratura. Præsens autem sacramentum actum est in nostra urbe felici Constantinopolitana in nostro sacro imperiali palatio Blachernarum mense Septembris Indict. viii, anno sexto milleno septimo centeno octuagesimo octavo, hoc ipso nimirum Christianæ salutis mclxxx feliciter. Amen ». Hactenus Andronicus, quem brevi infanda perfidia hæc omnia violasse visuri sumus. Hæc porro litteræ aliquot post Nicolai obitum diebus exaratae sunt, cum nondum Constantinopolim Pontificiæ mortis rumor affluisset. In quibus id observandum, nec Andronicum, nec Palæologum mentionem ullam

fecisse de Nicolai postulatis, ut vox, *Filioque*, a Græcis in Symbolo adjiceretur, ac Græci præules conceptam iisdem verbis, quibus ab Romana Ecclesia erat proposita, non autem aliis, ut vidimus, fidei formulam profiterentur, seque ad eam servandam solemniter iurando obstringerent. Cæterum pervenere hæc litteræ ad Martinum IV, quem sequenti anno ob studia impensa schismaticis Palæologum defixisse anathemate visuri sumus (1). Nunc ad Nicolaum cujus obitus meminimus, redeamus.

23. *De Nicolai repente mortui et de quibusdam in Urbe gestis.* — Tradit hæc de ipso Ptolemaeus Lucensis¹: « Moritur apud Surianum juxta Viterbium: et tunc corpus ejus transfertur Romam, et in Basilica B. Petri in capella B. Nicolai, quam ipse ædificaverat, honorifice sepelitur anno Domini MCLXXX, in Octava Assumptionis ». His consentit Bernardus²: « Nicolaus, inquit, papa III in castro Suriano existens (eo ad declinandos ardores æstivos se receperat), subito factus apoplecticus sine loquela moritur in Octava Assumptionis B. Mariæ Virginis. (eaque ratione Westmonasteriensis³, ipsum XI kal. Septembris decessisse testatur): cum tamen secundum benedictionem », ut ait, « complexionis bonæ, et temperatum modum in vivendo, quem habebat, diutius vivere merito videretur. Fuit autem sepultus in capella S. Nicolai in Basilica S. Petri, die Dominica tunc sequenti ». His accedunt, quæ Ricordanus⁴ Nicolaum Augusto mense vita functum tradit. De eo quoque hæc Longinus⁵: « Nicolaus papa cum annis duobus, mensibus novem, diebus tribus sedisset ». At cum auctor idem ipsum xxiii Augusti e vivis excessisse confirmet, ac Nicolaus, ut ex ejus litteris ostensum est, festo S. Catharinæ die, qui in VII kal. Decembris incidit, Pontifex renuntiatus fuerit, aliquot dies ex eo tempore detrahendos constat, atque adeo annis duobus, mensibus novem minus duobus diebus sedisse dicendum est; quod etiam Baronius confirmat⁶. Ex quibus Martinus Polonus etiam emendandus, dum ait⁷: « Sedit annis duobus, mensibus octo, diebus viginti duobus ».

24. Explodendus vero magis inter cæteros Novatorum⁸ error, qui Nicolai obitum in annum sequentem conjiciunt. Ipsum præterea Sutrii vita functum perperam scribunt: cum tamen non Sutrii, sed in oppido Suriano e vivis ereptus sit. Purissimis moribus, atque ab omni libidinis labe

immunem fuisse scribit Ricordanus¹, cui Joannes Villanus², et S. Antoninus³ aliique assentiunt; quamvis in suos nimio propensum amore et congerendis in eos opibus studuisse dicant: neque aliam maculam, si ea infectus fuisset, dissimulasent. Unde mendacissimos Novatores, quos paulo ante memoravi, refellas, qui luxuriæ maculam ipsi aspergere nituntur⁴. Inter cætera porro egregia opera, quæ ille suscepit, laudat Ptolemaeus Lucensis⁵, Pontificium palatium ab eo juxta S. Petri Basilicam excitatum, ac pomarium elegantissimum mœmibus lateritiis cinctum.

25. « Hic, inquit⁶, Nicolaus III multas novitates fecit primo, quia apud S. Petrum ædificavit palatium multum solemnè Pontifice, ubi mandavit fieri domos pro omnibus officialibus suis, sed præcipue pro omnibus pœnitentiariis, qui claudebantur sub uno cancello: ubi fecit fieri unum viridarium de diversis conitum arboribus, et magnæ amplitudinis, quam et muro cinxit amplissimo, fortissimo, et alto, ac turribus munito, quasi civitas esset ». Quibus consentanea in Appendice⁷ Martini Poloni traduntur, addit Ptolemaeus⁸: « Hic Ecclesiam B. Petri quasi totam renovavit, et numerum summorum Pontificum fecit describi secundum imagines in Ecclesia B. Petri in loco eminenti, et B. Pauli, ac S. Joannis de Laterano. Auget multum divinum cultum Ecclesiæ B. Petri quantum ad numerum canonicorum, et augmentat præbendas ». At de eo jam ante abunde actum est. De aliis ab ea excitatis ædificiis, auctoque Ecclesiarum cultu addit superioribus Ptolemaeus Lucensis in Historia Ecclesiastica.

26. « Hic etiam palatium Lateranense, quod de novo Adrianus Quintus inceperat, fecit perfici, necnon et sacram Basilicam ad sancta Sanctorum evidentius ruinosam a solo terre opere perpetuo inter ipsam per latera vestita marmore, ac in superiori parte testudinis picturis pulcherrimis ornata fundari jussit, capitibus Apostolorum cum carne circumcissionis Domini nostri Jesu Christi, capillis quoque beatæ Virginis, et capite beatæ Agnetis, seorsum positis; quarum reliquiarum quælibet in propria capsâ erant: et evinde manu ejus propria in palatium ipsum novum de nocte translatis, et custoditis ibidem per religiosas personas et fide etiam dignas, donec Basilica fuit completa, commisit. Demum autem Romano populo utriusque sexus generaliter, ac multis præ-

¹ Ptol. Luc. l. xxiii. Hist. Eccl. c. 33. — ² Bern. in Chron. Rom. Pont. hoc an. — ³ Westm. Flor. Hist. hoc an. — ⁴ Ricord. Hist. Flor. c. 207. — ⁵ Long. Hist. Pol. l. vii. hoc an. — ⁶ Baron. in sched. — ⁷ Mart. in Pol. in Appendice. — ⁸ Ceut. xiii. c. 10. col. 1007.

¹ Ricord. Hist. Flor. c. 204. — ² Jo. Vill. l. vii. c. 54. — ³ Anton. iii. p. lit. xx. c. 3. § 3. — ⁴ Ceut. xiii. c. 10. col. 1008. — ⁵ Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. xxiii. c. 28. et in Annual. hoc an. — ⁶ In Hist. Eccl. l. c. — ⁷ Martin. Pol. l. iv. — ⁸ Ptol. Luc. sup. cap.

(1) Cum morem antiqua acceptum a tate Græci tenerent, Indictiones nempe suas ab ipso Septembris exordio ducendi, vide ne forte ex hac conjectura scriptæ a Palæologo ad Nicolaum Pontificem litteræ anno superiori obsignatæ fuerint. Præsentis quidem anni Indictio VIII agebatur, sed Græci illam a Septembri superioris anni usque ad Septembrem hujus anni supputabant. Hæc si valuerit conjectura, scriptæ Septembri mense, Indictione VIII, litteræ annum MCLXXXIX præ se ferunt.

latis, et aliis innumeris gentibus concurrentibus personaliter, argenteas capsas ipsas eas reduxit in altare ejusdem Basilicæ, quam pridie nonas Junii consecravit. Multa virtuosa eidem attribuunt historici, quod magnus eleemosynarius, quod devotissime celebrabat, et semper in missa flebat. De magna prudentia commendabatur, ac in omnibus actibus suis multum maturus vacantes Ecclesias super omnes prædecessores suos velocius expedivit. Nolarios etiam ut Gregorius X et Joannes XXI a se repulit, nullam eis audientiam dando ».

27. In conferendis porro sacerdotiis, viros pios doctioribus prætulisse ¹ refert Sansovinus, ac facti rationem addere solitum, nimirum doctrinam vitæ probitate destitutam venenum immedicabile esse. Et quidem testatur Ptolemæus Lucensis ², plures religiosos viros ab eo ad episcopales sedes proectos: « Hic multos, inquit, episcopos religiosos fecit de Ordine fratrum Minorum ». Extulisse non modo ad honorum eos gradus religiosos viros, ut virtutum exempla in populos transfunderent, sed etiam cardinalium collegio aggregasse, ut Latinum Robertumque Prædicalores, Bentevengam, et Hieronymum Minoritas vidimus. Cumque mentio cardinalium inciderit, addemus ab eo præter alios ex Jordano suo loco ³ memoratos, Ordinum Tusculanum episcopum, et Gerardum Basilicæ XII Apostolorum presbyterum sacra purpura ornatos, de quibus in Reges Pontificiis frequens mentio incidit. Cur vero maxime Minoritas Nicolaus Ecclesiasticis afficeret dignitatibus, exponit Ptolemæus: « Quia, inquit, ipsos specialiter dilexit et ipsorum protector semper fuit usque ad papatum ». Observat porro Jordanus ⁴, ipsum in illo Pontificatu, cum Minoritarum clientelam Matthæo Rubeo cardinali commendaret, singulare illud studium in S. Francisci sodalitiis egregie explicuisse: « Constituit, inquit, loco sui procuratorem Ordinis Minorum Matthæum Rubeum S. Mariæ in Porticu diaconum cardinalem subjectis verbis: Si beneficia per nos tibi impensa magna inveniantur et multa; in nullo tamen sic e vicino dedimus tibi arrham æternæ vitæ, sicut in eo, quod tibi modo committimus. Damus enim tibi, quod te in paradysum inducat, merita scilicet sanctorum fratrum Ordinis hujus: damus tibi melius quod habemus: damus tibi desiderium cordis nostri et pupillam oculorum nostrorum. Et hoc dicens non modo lacrymas fudit, sed etiam singullus vir tantæ maturitatis continere non valuit. Et extenta manu proprium annulum tradidit illi dicens:

Tibi committimus Ordinem fratrum Minorum; et illa verba regulæ recitavit: Qui sil gubernator, protector, et correctio, etc. Gubernatione, inquit, et correctione tua non egent: sed pauperes, et imbecilles, et habentes impugnatores tua indigent protectione defendi ».

Fluxisse ex ea propensissima in Franciscanos Nicolai benevolentia, ut præscriptam a S. Francisco religiosæ vitæ formam in nonnullis ambiguis declaravit, refert Ptolemæus Lucensis memoratus: « Propter quam causam, inquit ¹, ipsorum regulam declaravit per quamdam Decretalem, quam fecit, quæ habetur in 6 l. de verb. signif. c. *Exiit qui seminat*. Quod non fuit incongruum, cum etiam declarari possent per ipsum et regula Evangelica, et Apostolica dicta, secundum sacrorum doctorum sententias: unde quia dubia quædam in dicta regula videbantur, hæc certiorari voluit in Decretali præfata ». In ea vero Constitutione advertendum, Nicolaum rerum futurarum inscium, ex ingenti in Minoritas studio, rerum omnium, quæ religiosæ illi familiæ concederentur, permissio Minoritis usu, Sedi Apostolicæ dominium reservasse: ex quo ingentia postea scandala, quæ Ecclesiam, concusserunt, emersere: in superbiam enim elati nonnulli Minoritæ spernere postea alios religiosos Ordines, suamque venditare paupertatem dominio rerum omnium exutam cœperunt ²; illiusque specie Pontificio nomine pro cogendis opibus injustas hiles movere: cumque his malis Joannes XXII occurreret, edilique Constitutione dominium illud, ut fictitium et nullius utilitatis abdicasset, ac definivisset controversia capita de Christi et Apostolorum paupertate, non defuere in eo Ordine, qui hæreses et schisma conflagrant; de quibus suo loco: nunc ad Ptolemæum Lucensem redimus.

28. *Romæ graves seditiones exortæ.* — Post allata hæc elogia ipse nonnullos illi nævos aspergit, quos Bernardinus ³ Tonus in Ms. Nicolai Vita refellit, in primisque suorum amantiorem (quod ab aliis objectum dixi) extitisse ⁴, suspicionemque injecisse duos nepotes Insubriæ et Etruriæ creare reges meditatam. (1) De quibus condendis regnis hæc Jordanus ⁵: « Tractabat quoque idem Pontifex cum dicto rege, (nimirum Rodulpho), super novitatibus faciendis in imperio, ut videlicet totum imperium in quatuor divideretur partes, in regnum Alemanniæ quod dabatur posteris Rodulphi perpetuum, in regnum Viennense, quod dabatur in dotem uxori Caroli Martelli, filiæ dicti Rodul-

¹ Sansov. de famil. Ursin. l. II. — ² Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIII. c. 30. — ³ An. 1287. num. 58. Marlin. Pol. l. IV. in Nicol. III. — ⁴ Jord. Ms. Vat. sig. num. 1960.

¹ Ptol. Luc. l. XXIII. Hist. Eccl. Ms. c. 28. — ² Extrav. Jo. XXII. de verb. signif. Ad conditorem canon. — ³ Bern. Tonus Ms. Vit. Nicol. III. — ⁴ Ptol. Luc. Ms. l. XXIII. Hist. Eccl. c. 31. — ⁵ Jord. Ms. Vat. sig. num. 1960.

(1) Quæ Nicolaus meditabatur de quatuor regnis condendis, seu potius veteribus regibus novis aliis adjiciendis, quorum unus in Insubria, alter in Etruria, tertius in reliqua Italia regnaret, non ita absoua fuerunt, ut propterea in Nicolai nomen invidia apud posteros creanda sit. Superius enim in Nota ad MCLXXIII, 6, animadverti hoc ipsum consilium suggestisse Humbertum de Romanis, Ord. Præd. generalem magistrum, dignamque rem judicasse quæ in generali Lugdunensi Concilio serio discuteretur.

phi : de Italia vero præter regnum Siciliae duo regna fiebant, unum in Lombardia, aliud in Tuscia ; sed interim papa mortuus est ». Ubi mortis Nicolai fama Romæ increbuit, ingentes seditiones exarsisse scribit Nangius ¹ : Annibaldenses enim

amicorum opibus ac potentia freti sese Ursinis ita æquarunt, ut ex utraque familia unus eligeretur, ac senatoriis munus ambo exerceant, quibus rempublicam gerentibus, passim cædes editæ, atque ingentes tumultus magna sceleris impunitate concitati.

¹ Nang. Vit. Ms. Vall. bibl. sig. lit. C. num. 25. Nang. in reb. gest. Phil. Martin. Polon. I. IV.

MARTINI IV ANNUS 4. — CHRISTI 1281.

1. *Tumultus Interpontificii tempore.* — Anno Christianæ salutis primo supra millesimum ducentessimum octuagesimum, Indictione nona, in Romana curia, quæ tum Viterbii consistebat, post ingentes, quæ Ecclesiam Nicolai III morte rectore destitutam tempestales exceperunt, jubente eo cui venti et mare obediunt, tranquillitas suavissima novi Pontificis electione arrisit. Quæ vero procella fuerit concitata, prodit historiæ Jordanus ¹ : « In electione Martini IV accidit turbatio, quod dominus Matthæus Rubeus cardinalis fuit singulariter reclusus in quadam camera per officiales Viterbienses, consentiente domino Richardo nobili viro Romano de Annibaldensibus, dicto de Larota, qui tunc erat dominus in Viterbio. Cardinales autem tunc non includebantur secundum formam Constitutionis, quæ revocata fuerat per Joannem papam : reclusio tamen erat spontanea, ut de electoribus aliorum prælatorum fieri solet. Ex hac igitur violentia omnes auctores sententiam excommunicationis incurrunt, et civitas supposita interdicto ; et ex tunc curia ibidem residentiam facere noluit. Prædictus autem Richardus cum multa humilitate venit de domo propria Romæ nudis pedibus et cum corrigia ad collum usque ad domum domini Matthæi, humiliter veniam petens : et idem cardinalis ejus absolutionem impetravit ». De card. Ursino carceri tradito consentit Ptolemæus Lucensis ².

2. Verum duos ex Ursinorum familia cardinales mancipatos custodiæ, nimirum Matthæum, et Jordanum, Ricordanus ³ Malespina atque ex eo

Joannes Villanus ¹ et S. Antoninus ² tradunt. De quo facinore hæc Honorii IV litteræ ³ : « Cum Romana curia dudum Viterbii residente, præfata Ecclesia per felicis recordationis Nicolai papæ prædecessoris nostri obitum pastore vacaret ; ac nos et fratres nostri, de quorum numero tunc eramus, ipsius Ecclesiæ cardinales convenissemus sollicitè in palatio episcopatus Viterbiensis pro electione de summo Pontifice celebranda ; et studeremus omnimode impedimenti cujuslibet obicem submovere, ut superna favente clementia celeriter provenire contingeret, quod tunc mundi necessitas ac nostrum et ipsorum fratrum fervens desiderium exquirebat ; memorati Viterbienses, ut præconceptum virus evomerent, et quam gerebant iniquitatem interius, exterius revelarent, pulsata campana, sumptis armis et scelestis actibus data licentia, in furoris spiritu, ad prædictum palatium concurrentes, ac humanitatis et reverentiæ debito a se penitus relegato, in palatium ipsum clamoribus terribilibus editis irruentes, grassantes in patres, in pastores atrocissime sævientes, dilectos filios nostros Matthæum S. Mariæ in Porticu, et Jordanum S. Eustachii diaconos cardinales, columnas quidem Ecclesiæ, omnique reverentiæ pertractandos ; quanquam Viterbienses prædicti firmiter promisissent, se tunc ad inclusionem vel aretationem prædictorum fratrum nullatenus processuros, injectis in nonnullos ex eisdem fratribus manibus violentis, et non levibus dictis Matthæo et Jordano cardinalibus irrogatis injuriis, in una ex cameris ejusdem palatii, obstructis ostiis

¹ Jord. Ms. Vat. bibl. sig. num. 1960. — ² Ptol. Luc. Hist. Eccl. I. XXIV. c. 1. et in *Annal. hoc an.* — ³ Ricord. Hist. Flor. c. 207.

¹ Jo. Vill. I. VII. c. 58. — ² Anton. III. p. tit. XX. c. 4. in princ. — ³ Hon. IV. I. I. Ep. cur. XVIII.

et fenestris illius, ausu sacrilego incluserunt, nonnullis ex aliis fratribus supradictis, dum præsumptioni tam temere, tam detestandis aggressibus refragari sollicitè niterentur, indecenter et irreverenter impulsis, ac eisdem Matthæo et Jordano cardinalibus sub dura et suspecta nimis carcerali custodia positis, tandem prædicto Jordano ab hujusmodi custodia, quamvis sub certis pactis et conditionibus relaxato, præfato Matthæo cardinali, diebus plurimis sic ab illis injuriose detento, per dies aliquot cibaria inhumaniter subtraxerunt eidem, pane et aqua duntaxat juxta ipsorum dispositionem nefariam reservatis, non permittendo quod proprius confessor accederet ad eundem; in temeritates alias diversas et varias nihilominus prorumpendo, in grandem divinæ majestatis offensam, Apostolicæ Sedis, et Romanæ ac universalis Ecclesiæ, necnon et nostram atque dictorum fratrum vehementem injuriam et contemptum, magnumque scandalum populi Christiani, etc. » At de pœnis Viterbiensibus ob violatam horum cardinalium dignitatem inflictis agetur inferius. Addit S. Antoninus abductum cum iis fuisse Latinum cardinalem Ostiensem (de quo plura nos supra) et conclavi postmodum, duobus Ursinis in privato carcere detentis, redditum. Hæc vero assentiente Carolo Siciliæ rege gesta, quem audita Nicolai morte Viterbium se contulisse auctor est Ricordanus, quod memorati Jo. Villanus et S. Antoninus indicare videntur.

3. *Martini IV electio, dotes et Encyclicæ ad præsules litteræ.* — Post eos motus cardinales Simonem cardinalem tit. S. Cæciliæ, virum ornatisimum virtutibus ad Pontificatum evexere concordibus suffragiis, tantoque ardore animorum, ut respicienti Pontificios apices, evulsa veste cardinalitia, vim illi intulerint¹. Cessit itaque omnium votis Simon, ac Martini nomen accepit, proposita² sibi pro symbolo ea sententia, qua transfusus omnes ad cælestia affectus exprimebat: « Portio mea, Domine, in terra viventium ». Et quidem avulsum a terrenarum rerum amore testatur S. Antoninus, dum ait³: « Post vacationem Sedis quimestrem electus fuit in papam is, qui dictus est Martinus IV, natione Gallicus, patria Turonensis, (Bria nimirum oriundus in agro Turonensi), etsi non nobilis genere secundum carnem, tamen moribus generosus et magnanimus, et a cupiditate pro se, vel suis alienus, Ecclesiasticique juris zelator ». Subdit sanctus auctor insigne exemplum quo irretitum nimio in suos studio non teneri demonstravit: « Cum germanus ejus ad ipsum accessisset gratia visitationis et congratulationis, sperans aliquid forte ab eo magnum obtinere, quam citissime eum remisit ad propria cum modicis muneribus et moderatis expensis, dicens

quod quæ habebat ut papa, bona essent Ecclesiæ non sua, unde nec dissipare vellet indiscrete donando ».

4. Conscendisse Sedem Apostolicam ipso sacro S. Petri Cathedralæ die referunt Vitæ illius auctor⁴ ac Martinus Polonus⁵, nonnullaque ante Pontificatum gesta adjungunt his verbis: « Martinus IV, natione Gallicus, eligitur anno Domini mclxxxii, in die Cathedralæ S. Petri. Hic vocabatur Simon tit. S. Cæciliæ presbyter cardinalis, fuitque per Urbanum papam IV promotus ad cardinalatum et per eundem Urbanum primo, et secundo per Gregorium papam Decimum in Franciam missus legatus, et per plures annos ibi legatus extitit ». His addit Jordanus⁶: « Et multas bonas ordinationes ibi dimisit firmatas in provincialibus synodis per eum congregatis: in sumptibus autem fuit multum magnificus, religiones dilexit, Minorum maxime et Prædicatorum ». Eadem cum Jordano Ptolemæus Lucensis⁷ scribit, ac multa a nobis jam ante suis locis et Pontificum litteris recensita fuerunt. Antequam vero cardinalitia purpura ornatus esset, sacerdotium gessisse in Ecclesia Rhotomagensi, ipsemet in Epistola sequenti anno ad canonicorum collegium data docet⁸ his verbis: « Non enim sumus immemores, quinimo frequenter ad memoriam revocamus, quod ipsa Ecclesia nos, dum in minoribus ageremus, maternis nutritivis affectibus, prævenit gratiis, beneficiis honoravit ». In Turonensi etiam Ecclesia sacri ærarii præfectus et canonicus extitit, ut testantur ejus litteræ e chartario Turonensis Ecclesiæ a Massonio⁹ adductæ; unde gratæ mentis ergo in S. Martinum Turonensem, ejus nomen sibi indidisse ferunt. Cæterum cum unus tantummodo ejus nominis sanctus Pontifex eum præcesserit, me latet, cur non Secundus, sed Quartus ab antiquis auctoribus appelletur.

5. Gerebat quidem in votis Martinus in Urbe solemnî ritu Pontificiæ ornamenta dignitatis sibi conferri, intestinosque Urbis motus sedare: utque iter optatis sterneret, Latinum episcopum Ostiensem et Gottifridum S. Georgii ad Velum-Aureum cardinales misit, ut in litteris⁷ ad Carolum regem Siciliæ testatur his verbis: « Exigebat Urbis intestina turbatio, animarum pericula ingerens, et rerum vastitatem in lucens; ad idem urgebat instantius nostra devotio interpellans multipliciter, et instigans, ut in illius, videlicet Apostolorum principis, veneranda Basilica successor ipsius munus consecrationis reverenter acciperet, cujus divina dispositione onus successionis accepit; in ea civitate sumeret idem successor Apostolici honoris insignia, ex qua titulum suæ denominationis as-

¹ Mart. tom. I. l. I. Ep. 1. Masson. l. v. in Mart. II. vulgo IV. — ² Formul. Mar. Ebul. Ms. Vat. pag. 63. — ³ S. Anton. III. p. lit. XX. c. 4. in princ.

⁴ Ms. bibl. Vallic. sig. C. num. 25. et nom. 79. — ⁵ Mart. Pol. l. IV. in Mart. IV. — ⁶ Jord. Ms. Vat. sig. num. 1970. et alii. — ⁷ Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. xxiv. c. 1. — ⁸ Tom. I. l. II. Ep. XLII. — ⁹ Masson. l. v. in Mart. II, vulg. IV. — ⁷ Ext. in l. Priv. Rom. Eccl. Ms. Vatic. tom. III. pag. 279. et Ms. Vallic. sig. lit. B. num. 12. pag. 297.

sumit Romanus Pontifex, seu papa vocatus. Hinc ut saluti tam specialium filiorum provisio paterna succurreret, damnis occurreret, et tantæ ipsius nostræ devotionis instantiæ desiderata satisfactio proveniret, nostræ consecrationis et coronationis solemnia, non sine multorum persuasione contraria, non absque negotiorum nobis imminentium et ad retardatæ ipsorum expeditionis accelerationem instantium impedimento distulimus, ad Urbem eandem venerabili fratri Latino Ostiensi episcopo, et dilecto filio nostris Gottifrido S. Georgii ad Velum-Aureum diacono cardinali velut pacis Angelis destinatis, ut inibi statum reformando pacificum sopirent odia, concordarent corda discordia, et in unitate charitatis unirent, nobisque adeundi Urbem eandem, ad prosequenda præsertim eadem solemnia, opportunitatem curiæ nostræ, ipsamque sequentibus necessariam præpararent ».

6. Efferati nimirum mutuis odiis procerum animi (eos vero Annibaldenses et Ursinos fuisse, ac demum Ursinos, qui ob nimiam sedente Nicolao collectam potentiam invidiam sibi pepererant, succubuisse ferunt¹⁾ flecli tam cito ad concordiam non potuere : atque adeo Martinus solemnem consecrationis Pontificalis pompam Urbeveterem peregit ; de qua Jordanus²⁾ : « Hic post ejus promotionem a Viterbio discedens noluit ibidem consecrari ; sed se transtulit ad Urbemveterem, et ibi consecratus fuit X kal. Aprilis ». Præcipitis hujus e Viterbio discessus causam designat Ptolemæus Lucensis³⁾, nimirum ob Ursinos cardinales a Viterbiensibus mandatos custodiæ : « Ex hac, inquit, violentia omnes auctores sententiam excommunicationis incurrunt, et civitas Viterbiensis Ecclesiastico supponitur interdicto ; et ab illo tempore curia ibidem usque modo residentiam non fecit ; duravitque istud interdictum non modicum. Eadem de Martino tiara Pontificia Urbeveterem redimito Bernardus⁴⁾, Nangius⁵⁾ et alii : idque etiam indicant Encyclicæ litteræ ex ea urbe ad orbis Christiani præsules, quibus de susceptis a se Ecclesiæ Catholicæ gubernaculis certiores eos factos monuit⁶⁾ ut operam cum ipso in re Christiana augenda jungerent, ac numen precarentur, ut cælesti ope tanto muneri imparem fulciret.

7. « Martinus etc.

« Incomprehensibilia Dei judicia, et investigabiles viæ ejus, grandem nimirum stuporem considerantibus ingerunt, et causam profecto non levis admirationis inducunt. Quis enim in illorum consideratione non stupeat ? Quis non stupendo miretur, et timeat illa judiciorum secreta cælestium, quorum ordinem non datur nosse mortalibus, aut in terra ponere rationem : quorum mysteria mens humana, nec investigando com-

prehendere sufficit, nec considerando discutere, vel manifestare loquendo ? Quis, inquam, absque stupore ac terrore latentes quotidianorum eventuum prævisiones attendat ? Quis intelligere valeat discretam lancem æquitatis occultæ, qua ille, in quo sibi misericordia et veritas obviarunt ; qui Ecclesiæ, quam non solum misericorditer, sed mirabiliter suo sanguine pretioso fundavit, et in adeo solida firmitate petræ inviolabilis stabilivit, ut portis inferi et mortis legibus prævaleret ; suam in sanctis Apostolis promisit omnipotentiam usque ad consummationem sæculi assistricem ; ipsam humano judicio quodammodo derelinquens, eam tam frequentium vacationum, et aliquando etiam diffusarum vexari permittit incommodis, et in substituendi Pontificis exspectatione languere ? Qua ipse idem sapientissimus ponderator, qui sua ineffabili sapientia in statera rectissima merita singulorum appendit, et unicuique secundum opera sua reddit, illius regimen, etsi justa, nobis tamen ignota et miranda libratione dispensans, illud sic libra inscrutabilis dispensationis alternat, ut is subtrahatur interdum, cui suppetebat in abundantia fortitudo virtutum, cujus vita subtilis profutura sperari poterat eo ipso longævior ad dandam salutis scientiam plebi suæ : substituitur vero qui se potest non indigne fateri, et virtutum inopia debilem, et alias imparem ad summi Pontificii sarcinam supportandam ?

8. « Hujusmodi subtractionem in obitu felicitis recordationis Nicolai papæ prædecessoris nostri, cujus longe lateque fama elaruit, emicuit vita, experientia et prudentia eminebat, eadem perpessa mater Ecclesia viduitatis angustias aliquandiu peramare deflevit : substitutionem autem prætractæ non absimilem in nostra vocatione ad Apostolatus officium, cujus seriem subscripta describunt, nos, ex nostrorum consideratione defectuum in humilitatis spiritu profiteamur. Memorato siquidem prædecessore nostro, prout Domino placuit, ab hac luce subtracto, ejusque corpore delato ad Urbem, ibique in Apostolorum Principis Basilica, ubi sepeliri delegerat, cum exequiarum solemnitate debita tumulato ; nos et fratres nostri anxii de vacatione ipsius Ecclesiæ, Viterbii, ubi tunc Romana residebat curia, in episcopali palatio concordati voto convenimus, provisioni ejusdem Ecclesiæ propensiolem daturi operam, prout necessitas exigebat. Circa hoc autem pluribus tractatibus habitis, post aliquanti temporis moram, quam casus varii, et diversæ circumstantiæ induxerunt ; demum in festo Cathedræ ipsius Apostolorum principis, iidem fratres nostri per viam scrutinii ad electionem celebrandam electam, concorditer in nos, tunc tituli S. Cæcilie presbyterum cardinalem unanimiter concordantes, ad summi Apostolatus apicem, et ipsius cathedræ nos elegere consensum.

9. « Quam nos, ut est, speculam existimantes eo non immerito altitudinis grandioris, quo eidem

¹⁾ Vit. Mart. auct. Ms. Vallie, sig. C. num. 25. Martin. Pol. I. IV. in Mart. IV. et alii. — ²⁾ Jord. Ms. Val. sig. num. 1960. — ³⁾ Ptol. Luc. Hist. Eccl. I. XXIV. c. 2. — ⁴⁾ Beru. in Chron. Rom. Pont. — ⁵⁾ Nang. in Phil. reg. Franc. Mart. Pol. I. IV. in Mart. IV. et alii. — ⁶⁾ Tom. I. l. 1. Ext. etiam in For. Marin. Ebul. Ms. Vatic. pag. 145.

insidens constitutus super omnia speculator locatus alius, prospectare longius, cuncta speculari tenetur attentius, et totius orbis ambitum curæ suæ commissi non tam præsentia quam providentia circuire; extirpare vitia, virtutes inserere, pro viribus Ecclesiarum obviare periculis, providere commodis, et salutis specialiter intendere animarum; status eminentiam, et immensitatem imminentis oneris pensabamus: tanto ex hujusmodi vocatione redditi proinde magis attoniti, quanto ab altioris gradus appetitu fueramus ab olim fixo proposito alieni, arbitrati semper futuri fore consilii nobis altiora non querere, in domo Domini humiliter habitando, de propria salute curare, quam periculose super universalem omnium curam erigi, et ad tanti fastigii sollicitudinem elevari. Hinc insufficientiæ nostræ consideratio contrahabat animum, et a tanti assumptione laboris dextram retrahebat, suadebat instantius potius tantæ molis pondus effugere, quam eorundem fratrum instantiæ consentire. Verum in contrarium conscientia suadente, non esse vocationi Domini, quam tanto verisimilius eorundem fratrum adeo unanimis concordia prætendebat, quanto diutius ipsorum fuerant vota discórdia, contumaciter resistendum; ne ipsa Dei Ecclesia eo prolixius viduitatis dispendiis gravaretur, quo alias spes erat incertior de ipsius provisione vicina; tandem variis allegatis excusationibus, nec admissis; sed ab eisdem fratribus in eo fervore voluntatis auxiliæ, importunitatisque multimodæ obauditis, ut manus ad exuendum nos chlamyden, qua tegebamur, extenderint, nec ipsius rupturæ pepercerint; sub spe unigeniti Dei Filii Domini Jesu Christi humilitatis nostræ colla subjecimus jugo Apostolicæ servitutis, de sua pietate sperantes, quod ipse, qui juxta Evangelicam veritatem quinque panum, duorumque piscium paucitatem satietati discumbentis ad jussum ipsius immensæ multitudinis cum mira fragmentorum superabundantia cœquavit, nostræ imbecillitatis insufficientiam sua immensa virtute quali, quali saltem sufficientiæ tanti oneris et laboris æquabit.

10. « Ad quod de sua misericordia obtinendum vestrarum orationum suffragia ferventi desiderio imploramus; universitatem vestram moventes et hortantes in Domino, vosque nihilominus rogantes instanter, quatenus preces humiles, devotas, et sedulas frequenter fundatis ad Dominum, ut ipse in ubertate suæ clementiæ præstatam nostram inopiam suppleat, debilitatem fulciat, nobisque quod est onerosum leviget, quod laboriosum alleviet, quod obscurum suæ claritatis luce revelet, et aspera convertat in plana; sicque vota nostra preveniendo clementer aspiret, et misericorditer adjuvando benignius prosequatur, quod zelus noster semper in ipsius beneplacitis ferveat; nec unquam in illorum executione torpescat. Vos quoque, quos de gregibus diligentiae vestræ commissis pastoralis officii cura sollicitat, ita diligenter

illud studeatis implere, quod eum discussio venerit, et exacti fueritis pro illis reddere rationem, non solum illam cum securitate reddatis, sed exigentis gratiam; et interim in vestris Ecclesiarumque vestrarum negotiis, super quibus potestis ad nos cum securitate recurrere, Apostolicæ Sedis propitium mereamini sentire favorem, etc. Dat. apud Urbem veterem ».

11. *Aucto cardinalium senatu, ditionem Ecclesiasticam contra Guidonem e Monteferetro tuetur.* — Adscivit paucis post diebus laborum in administranda re Christiana socios viros insignes, quos numero cardinalium aggregavit, interque alios Benedictum Cajetanum Anagnina oriundum, qui Bonifacii VIII nomen postea in Pontificatu gessit, atque Hieronymum tit. S. Potentianæ presbyterum cardinalem, qui Nicolai IV indito nomine Ecclesiæ præfuit, ad Prænestinum episcopatum, Gerardum vero, qui postea in Sicula legatione inclaruit, ad Sabinensem sedem provexit. De qua cardinalium creatione hæc in Martini Poloni Appendice ¹ tradita sunt Historiæ: « Ordinationem in vigilia Resurrectionis Dominicæ proxime sequenti faciens, prædictum dominum Gerardum tit. Sanctorum-Apostol. in Sabinensem, ac præfatum dominum Hieronymum tit. S. Potentianæ Prænestinum presbyteros cardinales episcopos; dominum Hugonem Anglicum tit. S. Laurentii in Lucina, dominum Gervasium tit. S. Martini in Monte, dominum Gaufridum Burgundum tit. S. Susannæ, et dominum Joannem Coletum tit. S. Cæcilie, Comitem Mediolanensem tit. SS. Marcellini et Petri in presbyteros; dominum vero Benedictum tit. S. Nicolai in Carcere-Tulliano diaconum cardinalem promovit ». De aucto a Martino illustribus hæc viris cardinalium collegio Jordannus ², Ptolemæus Lucensis ³, Bernardus ⁴, Vitæ Martini Ms. auctor et alii meminere.

12. Amplificato cardinalium senatu, ad tuendam ditionem Ecclesiasticam, ac vindicandam e tyrannide Guidonis e Monteferetro Æmiliam consilia convertit: Lambertatorum enim Bononiensium factione inflatus vir nefarius provinciam, nondum in Sedis Apostolicæ obsequio confirmatam, sibi subicere meditatus est, rerumque novarum cupidus in suas partes pellicere: ad eorum reprimendos conatus Pontifex auxiliares copias ab rege Carolo excivit; tum ex Etruria terrisque Ecclesiæ obnoxiiis exercitum confecit, in quo Joanni de Epa supremum imperium dedit ⁵, ut subjectæ ad eum datæ litteræ demonstrant: quem Romaniolæ creasse comitem Ricordanus ⁶, Joannes Villanus ⁷, et S. Antoninus ⁸ tradunt, ac Jordannus ⁹ etiam octingentis Gallis succinctum in Fla-

¹ Mart. Pol. l. iv. in Mart. IV. — ² Jord. Ms. Vat. sig. num. 1960. — ³ Ptol. Luc. Ms. Hist. Eccl. l. xxiv. c. 3. — ⁴ Ms. Vall. sig. lit. C. num. 25 et 79. — ⁵ Tom. II. pag. 5. — ⁶ Ricord. Malesp. Hist. Flor. c. 207. — ⁷ Jo. Vil. l. vii. c. 58. — ⁸ S. Ant. III. p. lit. xx. c. 4. — ⁹ Jord. Ms. Vat. sig. num. 1960. et VII. Mart. IV Ms. Vall. bibl. sign. lit. E. num. 25.

miniam adversus Guidonem missum meminit.

« Martinus episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio nobili viro Joanni de Epa totius provinciae Romaniolae, civitatis Bononiensis, comitatus Brictenorii ac pertinentiarum earundem rectori, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Enormes injurias, graves offensas, durasque molestias, quas sub continuatione temporis longioris Guido de Montefeltro, iniquitatis filius, pravitatis alumnus, cum suis sequacibus, sacrosanctae Romanae Ecclesiae cunctorum matri fidelium, damnatis ausibus irrogavit, terram Romaniolae, quae ipsius Ecclesiae specialis existit, diversis et variis afflictionibus opprimendo, ac civitates et alia loca varia inibi nihilominus praesumptione temeraria occupando, jam fere terrarum fines orbisque anguli volucris famae relatibus agnoverunt. Nos autem ab ipsius pene promotionis nostrae primordiis ad praedictam terram considerationis aciem convertentes, dirisque pressuris compatientes ipsius, stabiliter duximus disponendum, ut cum Guidonis, et sequacium praedictorum elata superbia, qui utpote in malitia obfirmati nec Deum timent, nec hominem reverentur, non flecti monitis, non minus conteri, nec metus incussionibus valeant emolliiri; brachii saecularis invocemus auxilium contra eos, et quos Dei timor a malo non revocat, necessitas eorum nequitiam refranatura compeecat. Propter quod tantam illius abominationis insaniam, tantamque aequanimiter sustinere stultitiam, cogente nos conscientia; nequeuntes mandavimus, prout tuam novimus non latere notitiam, iam de gente charissimi in Christo filii nostri regis Siciliae illustris, quam terris ipsius Ecclesiae, necnon et de aliis diversis partibus victricem, auctore Domino, exercitum congregari, adversus praedictos G. tantae insolentiae virum, tanetaeque ministrum nequitiae, ac ejus complices feliciter, Deo auspice, processurum. Desiderantes igitur ipsum regi, et dirigi providi gubernatione rectoris, cujus eum strenuitas animet, et circumspectio moderetur; te virum, sicut assertione fide dignorum accepimus, in armis strenuum, et in aliorum exercitio experientia diutina eruditum, ad hujusmodi ministerium duximus eligendum, te constituentes magistrum ipsius totalis exercitus, rectorem, et capitaneum generalem, tibi que in illo magistri, rectoris, et capitanei generalis officium cum omni sui juris plenitudine committentes, etc. Datum apud Urbemveterem VII kalend. Junii, Pontificatus nostri anno 1 ».

13. Duxit paulo post Joannes de Epa in hostes

aciem, ac superior quidem extitit, sed eadem etiam levem accepit (1). Cui Pontifex gratulatorias ob partam victoriam litteras dedit¹, utque strenue eos lacesseret debellaretque incitavit: « Devotionis tuae litteras solita benignitate recepimus, et quae continebant, super hostili congressu inter gentem nostram et inimicos Ecclesiae pridem habito notavimus diligenter, tuam industriam in Domino commendantes, quod dextera Domini faciente, te duce, fidelium nostrorum cuneus de inimicis nostris et Ecclesiae reportavit triumphum: quanquam tibi strenue decertanti fuisset jactura modica irrogata, de quo tibi sicut devoto filio condolemus. Unde cum in talibus sit maxima cautela et discretio adhibenda, volumus et praesentium tibi tenore mandamus, quatenus sic mature, sic provide processus et aggressus tuos praeparans, singula quae expediunt feliciter exsequaris, quod per alicujus curiositatis desidiam locus fraudibus inimicorum non pateat: sed ipsis potius conculcatis, famae tuae celebri adscribatur praeconium, et nobis exinde gaudendi in Domino materia ministretur, etc. Dat. IV kal. Novembris ».

14. *Seditio nota in Urbeveteri comprimitur.* — Nec modo Gallorum armis usum Martinum ad Flaminiam ad officium revocandam, verum ad Picenum etiam, Campaniam, ducatum Spoletanum, et patrimonium B. Petri in obsequio continenda; atque etiam ipsius Romanae rei administrationem Carolo regi Siciliae tradidisse, refert Jordanus²; postquam nimirum a Romano populo Pontifex senator renuntiatus fuit: « Electus, inquit, senator Urbis loco sui regem Siciliae instituit, eligens de familia ejusdem regis in Viterbio existentis milites ad regendum tam patrimonium, quam Campaniam, marchiam, et ducatum ». Similia tradunt Nangius³ et Vita Martini Ms. auctor⁴, qui addunt excitatam Urbeveteri seditionem cives inter et Caroli milites, cujus conjurationis conscius creditus est Urbeveteranarum copiarum dux: cum enim furente populo excitus sapius fuisset, ut seditionem exstingeret, ille adversa valetudine implicitum se teneri respondit. Quare miles cum rem agi pro capite vidisset, collectis animis in Urbeveteranos magna impressione invecutus, ingentem eorum stragem edidit, ac seditionem virtute compressit. Quod ad memoratum regem Siciliae Urbis amplissimo magistratu exornatum spectat; rei

¹ Tom. II, pag. 16. — ² Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — ³ Nang. in gest. Phil. — ⁴ Vit. Martin. Ms. Vall. bibl. sign. lit. C. num. 25 et 79.

(1) Historici fere omnes pugnam, de qua hic annalista, copiarum Ecclesiae Joanne de Epa duce, cum Guidone de Montefeltro confundunt cum altera quam ambo hi duces inter se iterum commiserunt. Igitur anno isto pugnatum fuisse a Gallis stipendiariis Ecclesiae certum est tum ex litteris Martini hujus anni Registro insertis, tum ex historicorum coarvorum testimonio. Sed cum litterae illae Pontificis datae sicut Octobri exeunte, et in his scribat Pontifex victoriam hanc relatam fuisse a Gallo imperatore pridie ejus diei, qua de illa certiore fecit Pontificem; hinc constat pugnam ultra Septembriam mensem retrahendam non esse. Igitur plane diversam esse oportet a praefato, quod anno MCCLXXII, ineunte Maio, commissum fuisse Ricobaldus Ferrariensis testis, ut F. Pippinus in chronico oculatus asserit. Duobus igitur praehis, hoc scilicet et sequenti anno, decertatum fuit, dispari tamen exitu; nam in pugna hujus anni victoria Gallis, sequenti vero Guidoni lavit; ut Ricobaldus testis locuples asserit.

gestæ seriem exponit Pontifex in litteris ad eundem datis¹, ut nimirum ad Pontificiæ apicem dignitatis euectus, Latinum Ostiensem episcopum, et Gotifredum S. Georgii ad Velum-Aureum diaconum cardinales misisset, qui conciliatis Romanorum dissensionibus, aditus faciles ad peragendam Pontificalis consecrationis celebritatem compararent: obfirmatis vero adversæ factionis odiis, meliorem ad pacem turbatæ Urbis restituendam inirrationem non potuisse, quam ut Romanæ rei gerendæ summa Pontifici deferretur. At cum Nicolai Constitutione cautum esset, neminem dignitatis celsioris fastigio conspicuum publicæ rei admodum, rescissam Apostolica auctoritate prædecessoris Constitutionem fuisse, ac tum Petrum e Comite et Gentilem Ursum senatores designatos a Romano populo electores senatorium munus Pontifici, non ob Pontificatus apices, sed ut privato viro obtulisse. Extant de his collectæ tum publicæ Tabulæ², quæ in Annalibus visæ sunt inserendæ.

15. *De senatoria Urbis dignitate Constitutio Pontificis.* — « In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen. Anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo primo, tempore domini Martini IV papæ, die Lunæ, decimo Martii nonæ Indictionis. In præsentia mei Stephani scribæ senatus, et horum festium ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum, congregato magifico populo Romano ante palatium Capitolii publice ad sonum campanæ et voces præconum, ut moris est, de mandato nobilium virorum dominorum Petri de Comite et Gentilis de filiis Ursi almæ Urbis, et illustrium senatorum, iidem nobiles viri domini Gentilis de filiis Ursi et Petrus de Comite senatores, electores ordinati a magifico populo Romano ex auctoritate et potestate eis super hoc a præfato populo Romano concessa; attendentes sanctitatem, prudentiam, et bonitatem sanctissimi patris nostri domini Martini papæ IV, et dilectionem quam idem dominus papa habet ad Romanam Urbem et Roman. populum; et sperantes, quod per ipsius sapientiam et probitatem expertam bono statui Urbis et populi Romani salubriter poterit, divina favente gratia, provideri, invocata Spiritus sancti gratia, præfato domino Martino papæ IV, non ratione papatus vel Pontificalis dignitatis: sed ratione suæ personæ, quæ de nobili prosapia traxit originem, unanimiter et concorditer transtulerunt, et plenarie commiserunt regimen senatus Urbis, ejusque territorii et districtus toto tempore vite suæ: et dederunt sibi plenam et liberam potestatem regendi toto tempore Urbem, ejusque territorium et districtum per se, vel per alium, seu alios; et eligendi, instituendi, seu ponendi senatorem vel senatores, unum vel plures ad tempus seu

tempora, et ad salarium secundum formam et modum, prout sibi placebit: necnon dederunt, et plenarie commiserunt dicto domino papæ Martino plenam et liberam potestatem disponendi et ordinandi per se vel per alium, seu alios de regimine prædictorum Urbis, et territorii, et districtus; et insuper disponendi seu ordinandi de proventus, fructibus, et obventionibus pertinentibus, seu spectantibus ad Urbem eandem seu ad commune populi Romani, prout de ipsius domini papæ processerit voluntate: mutandi etiam senatores in Urbe, et alios substituendi, seu subrogandi, quodcumque voluerit, et limitandi modum regiminis ipsorum: ac insuper convertendi præfatos proventus, fructus, seu obventiones in utilitatem et meliorationem ipsius Urbis; et tam senatori, vel senatoribus, qui erunt pro tempore, quam aliis Urbis officialibus, seu ministris de prædictis fructibus ac proventus, prout sibi placuerit, providendi: faciendi quoque in præmissis omnibus et singulis, et circa præmissa et pertinentia ad prædicta quidquid de ipsius domini papæ Martini processerit voluntate toto tempore vitæ suæ: et contradictores et rebelles, seu non parentes, pœnis, modis, muletis, et viis per se vel per alium quibus sibi placuerit puniendi.

16. « Voluerunt quoque prædicti electores, quod per prædicta, vel aliquot prædictorum in nullo diminuatur, vel crescat jus populi Romani seu Ecclesiæ Romanæ in electione senatus Urbis, transacto tempore vitæ ipsius domini papæ Martini: sed jus suum permaneat ex tunc integrum cuiuslibet et illæsum. Quibus concorditer et unanimiter celebratis per electores jam dictos, ipsi electores prædicta omnia et ipsam electionem, et omnia et singula supradicta recitaverunt ipsi populo, et solemniter publicarunt: et idem populus omnia et singula supradicta acceptavit, et confirmavit expresse. Actum et publicatum in dicto populo præsentibus domino Angelo Malabranca »; interjectisque plurium nominibus, « in anno, Indictione, mense et die prædictis ». Admisit concordiæ studio Martinus oblatam dignitatem, quamvis exploratum esset spectare ad Sedem Apostolicam supremum in Urbem imperium, ac præficiendi deturbandive senatoris auctoritatem, quod inferius sæpius ostenditur. Ut vero accommodaret se impacato tempori, senatoris officium in Carolum regem Siciliæ, tum ad rebelles illius potentia comprimendos, tum etiam ad vires pro ingentibus illius consiliis perducendis augendas transfudit¹.

17. *Etruscos Rodulpho parere jubet Martinus.* — Cæterum quamvis Carolo senatoriam dignitatem Martinus contulerit, non tamen illi vicariatum imperii in Etruria restituit, sed sua Rodulpho jura asseruit: commendavit enim litteris Apostolicis Gureensem episcopum, et Rodulphum regis Romanorum sigilli præfectum in ea provincia vi-

¹ Ext. in lib. Privil. Rom. Eccl. Ms. Vat. tom. III. pag. 279. et Ms. Vall. bibl. sign. lit. B. num. 12. pag. 297. — ² Asservantur in arce S. Angeli et ext. in l. Priv. Rom. Eccl. tom. III. pag. 279. Collect. Plaf. tom. 1. pag. 169. et Ms. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 197.

¹ Lib. privil. Rom. Eccl. tom. III. pag. 279.

carios a Germano Cæsare constitutos, atque Eluriae tum nobiles viros magistratus urbium oppidorumve, ac populos iis fidissime obsequi imperavit¹.

« Dilectis filiis universis marchionibus, comitibus, et aliis magnatibus; necnon potestatibus, capitaneis, cunctisque rectoribus, consiliariis, ac universitatibus, civitatibus, castrorum, et aliorum locorum, cæterisque per partes Tusciæ Romano subjectis imperio.

« Etsi Romanum imperium, cujus gubernacula (grandia illo faciente, qui regit et dirigit universa) rectoris idonei charissimi in Christo filii nostri Rodulphi Romanorum regis illustris manus docta potensque dirigenda suscepit, claris suæ altitudinis titulis fulgeat, et plenæ suæ viribus potentiæ muniatur; Romana tamen Ecclesia sibi sollicitudinis studium attentioris indicit, ut idem imperium et suorum integritate jurium gaudeat, et prosperis successibus amplietur. Cum itaque præfatus rex, ad ipsius imperii, et specialiter provinciæ Tusciæ tranquillum et prosperum statum intendens, venerabilem fratrem nostrum Gurensensem episcopum, et dilectum filium Rodulphum imperialis aulæ cancellarium, unumquemque videlicet eorum in solidum ita quod non sit conditio melior occupantis, suos in partibus eisdem vicarios generales duxerit ordinandos, prout in ejusdem regis litteris plenius dicitur contineri; universitatem vestram monemus, rogamus et hortamur attentius, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus pro Apostolicæ Sedis reverentia vota vestra ejus benefacitis coaptantes prædictos vicarios, seu ipsorum alterum studeatis devote recipere, ac eis, vel eorum alteri honorificentiam vicariis tanti principis congruentem liberaliter exhibere; ipsorum, vel alterius ex ipsis monitis et mandatis intendentes, et obedientes humiliter, ut debetis, illo vos in hac parte consilio dirigendo, ut exinde promptitudo vestræ devotionis eluceat, dictique vicarii commissum sibi officium liberius et efficacius exsequantur. Dat. apud Urbem veterem, XII kal. Junii, anno 1 ».

Suscepit quoque Pontifex clientelam Ferrariensis episcopi, qui vi sede sua ejectus fuerat: atque archidiacono Ferrariensi munus imposuit², ut pseudoepiscopo, qui armis et potentia sæculari intrusus fuerat, depulso, alterum Apostolica auctoritate ad Ecclesiam revocaret. De Italicis rebus satis: ad Gallicas res nos convertamus.

18. *Decernit depellendos hæreticos et Judæos*

¹ Tom. I. l. I. Ep. IX. — ² Ep. XVI.

ab Ecclesiarum asylo. — Gliscebat tum in Galliis immunitatis Ecclesiasticæ prætextu abusus, ut nefarii homines, qui vel a fide desciverant, vel hærescos nota erant infecti, cum ad sacrum censorum fidei tribunal perduci metuerent, confugerent ad Ecclesias, ut justo supplicio se subducerent. Cum vero id in perniciem religionis redundaret, ac sceleri dare asyllum videretur, decrevit sanctissimus Pontifex¹ hujusmodi privilegium illis non attribuendum.

« Venerabilibus fratribus archiepiscopis et episcopis per regnum Franciæ constitutis.

« Ex parte detectorum filiorum inquisitorum hæreticæ pravitatis, per regnum Franciæ constitutorum fuit nuper propositum coram nobis, quod nonnulli de hæreticâ pravitate culpabiles, vel suspecti, aut accusati, seu conversi de Judaica cæcitate ad fidem Catholicam, postmodum apostatantes ab ipsa, ad Ecclesias confugiunt, non ad salutis remedium, sed ut eorum manus effugiant, et suorum scelerum vitent judicium ultionis: super quo Apostolicæ Sedis providentiam humiliter imploravit. Nos igitur ad extirpandos orthodoxæ fidei inimicos, et herbam tam noxiam, tamque pestiferam de horto Dominico radicitus evellendam sollicitis studiis intendentes, eisdem inquisitoribus nostris damus litteras in mandatis, ut illos, quos de hujusmodi hæreticâ pravitate culpabiles, vel de illa notabiliter suspectos esse ipsis constiterit, accusatos etiam de labe prædicta; conversos quoque Judæos, et postmodum patenter, vel verisimilibus indicis apostatantes a fide, juxta qualitatem delicti libere officii sui debitum exsequantur, ac si ad Ecclesias vel loca prædicta minime confugissent. Quocirca fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus quatenus eisdem in inquisitores non impediatis, quo minus hujusmodi mandatum nostrum implere valeant; sed potius ad requisitionem ipsorum in iis assistatis eisdem, sicut extiterit opportunum. Dat. apud Urbem veterem XII kal. Novemb. anno 1 ». His subjiciuntur in Pontificio Regesto² litteræ, quas Martinus ad censores fidei se scripsisse lætatur (1).

19. *De S. Ludovici miraculis novum examen.* — Cum vero clarissimis miraculis D. Ludovici sanctitatis gloria in dies effloresceret, Gallicani patres, missis Carnotensi et Ambianensi episcopis, flagitarunt a Martino, ut ritu Ecclesiastico tantum regem cælitum catalogo aggregaret. Gratissima res Pontifici fuit: qui de miraculis sanctissimi principis quærendi, ac publica conficiendi Instru-

¹ Ep. LXXVII. — ² Ep. LXXVIII.

(1) Hoc anno ab episcopis Turonensis provinciæ celebratur Concilium in pago ejusdem provinciæ qui Castrum-Gonterii appellabatur. Canonem, qui in eo editus ferebatur, commemorant, siquidem ibi revera conditus fuerit (*quod non credimus*, inquiunt Patres Salmuriensis Concilii) et revocant Patres ejusdem provinciæ, qui anno MCCCXV Salmuri convenerant. Cautum in eo fuerat ne locus aliquis interdicto subjeceretur antequam « in personam domini, vel balivi animadversum fuisset ». Id enim disciplinæ eorum temporum repugnabat: simul enim ac delictum aliquod commissum fuerat, locus ille interdicto suberat, tum in eundem loci inquirebatur. Aliqua id moderatione servandum esse, cum scilicet delictum illud supremus aliquis princeps commisisset, Saltzburgense Concilium can. 22 edicit.

menta Rothomagensi archiepiscopo, atque Antissiodorensi et Spoletano episcopis provinciam imposuit¹.

« Venerabilibus fratribus archiepiscopo Rothomagensi, et Antissiodorensi et Spoletano episcopis.

« Intellecto dudum, felicitis recordationis Gregorius papa prædecessor noster, quod omnipotens Dominus, qui facit mirabilia magna solus, grandia et aperta miracula pro claræ memoriæ Ludovico rege Franciæ faciebat, voluit, præsupponens vitæ ipsius Ludovici notam sibi existere sanctitatem, ut de hujusmodi miraculis per cujusdam secretæ indagacionis modum nos, tum in minori officio constituti, et legationis fungentes officio in partibus Gallicanis, nostrum informarem animum, sibi postmodum informationem hujusmodi transmissuri. Quare nos de prædictis miraculis indagantes, ac de ipsis plenius informati præfato prædecessori nostram super hoc informationem duximus destinandam : quæ ad ipsum, cum fuisset morte præventus, non potuit pervenire. Succedente autem piæ memoriæ Innocentio papa prædecessore nostro Gregorio prælibato, nos eidem Innocentio prædictam informationem curavimus intimare : quo, sicut Domino placuit, rebus humanis exempto, hujusmodi processus negotii extitit retardatus. Piæ quoque memoriæ Joanni papæ prædecessori nostro informationem direximus supradictam, qui priusquam super hoc aliquid ordinaret, diem clausit extremum.

20. « Cumque postmodum felicitis recordationis Nicolao papæ prædecessori nostro informationem misissemus eandem, et charissimus in Christo filius noster Philippus rex Francorum illustris ab ipso Nicolao prædecessore, solemnibus propter hoc ad eum nuntiis destinatis, cum instantia postulasset, ut faceret ad miraculorum et meritorum ipsius Ludovici regis publicam inquisitionem procedi, præfatus Nicolaus prædecessor, scire volens super hoc plenius veritatem, nobis adhuc in partibus existentibus supradictis, per suas sub certa forma dedit litteras in mandatis, ut quidquid de præmissis et circumstantiis eorundem, ac aliis, quæ jam pro dicto Ludovico rege virtutum Dominus miraculose fuerat operatus, nos in plena contingeret percipere veritate, clare et distincte per omnia ei serius scribere curarem, ut relationibus nostris evidenter ac seriose perceptis, lucidius appareret quid in iis providendum existeret, ac in posteram respondendum. Unde nos, hujusmodi receptis litteris, diligenter processimus super iis, et quæ invenimus, eidem Nicolao prædecessori plenius et apertius duximus intimanda. Qui hujusmodi processu nostro recepto, illum venerabili fratri Gerardo episcopo Sabinensi, tunc XII Apostolorum presbytero, et dilecto filio nostro Jordano S. Eustachii diacono cardinalibus diseu-

tiendum commisit : sed eodem Nicolao prædecessore naturæ debitum persolvente, ulterius processum non extitit in negotio supradicto.

21. « Porro venerabiles fratres nostri S. Carnotensis, et G. Ambianensis episcopi, nuper ad nostram præsentiam accedentes, ex venerabilium fratrum nostrorum Rhemensis, Senonensis et Turonensis archiepiscoporum, ac quamplurium suffraganeorum suorum, et etiam aliorum quorundam regni Franciæ prælatorum parte nobis humiliter supplicarunt, ut præfatum Ludovicum regem, quem, prout eorundem archiepiscoporum, suffraganeorum ac prælatorum missæ nobis litteræ continebant, jam inter cælestis aulæ principes collocatum pro ipso facta miracula profitentur, sanctorum adscribi Catalogo mandarem. Nos autem, etsi geramus specialiter cordi negotium, ac ejus votivum et celebrem exitum propensius cupiamus; attendentes tamen, quod quanto solemnius quantoque maturius et sollicitius in hac parte proceditur, tanto id proculdubio ad ipsius Ludovici regis accedet laudis cumulum potioris; ac de vestra multiplici probitate, in multis et arduis probata multoties, specialem in Domino fiduciam obtinentes; fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ad monasterium S. Dionysii in Francia Parisiensis diœcesis, ubi ossa ejusdem Ludovici regis requiescere dignoscuntur, et ubi Dominus pro ipso miracula specialius fuisse proponitur operatus, aut alium, seu alia loca, de quibus expedire putabitis, vos personaliter conferentes, de jam dictis et aliis quibuscumque etiam novis miraculis, ac vita et conversatione ipsius Ludovici regis secundum articulos, quos vobis sub Bulla nostra transmittimus interclusos, cum omni diligentia et sollicitudine inquiratis, quæ super iis invenire contigerit, in scriptis redacta fideliter ad Sedem Apostolicam sub sigillis vestris inclusa quanto citius transmissuri. Si vero testes aliqui recipiendi super præmissis occurrerint, qui propter loci distantiam, et infirmitatis impedimentum vos commode adire nequiverint; vel vos accedere absque incommodo non poteritis ad eosdem, committendi discretis aliquibus in casu hujusmodi vices nostras præsentium vobis auctoritate concedimus potestatem. Per commissionem autem inquisitionis hujusmodi vobis factam nequaquam intendimus iis, quæ auctoritate prædictarum litterarum ipsius Nicolai prædecessoris per nos super hujusmodi negotio acta sunt, in aliquo derogare : quinimo illa rata esse volumus atque firma. Quod si non omnes his exequendis potueritis vel volueritis interesse, duo vestrum ea nihilominus exequantur. Dat. apud Urbem velerem, XI kal. Januarii, anno 1°.

22. *Martini benevolentia in reges.* — Ut discussis postea diligenti examine S. Ludovici miraculis, sanctorum honores decreti illi fuerint, dicitur inferius : nunc sacra beneficia, quæ Pontifex

¹ Lib. 1. Ep. LXXXIV et LXXXV.

ipsius filio Philippo, erga divina egregie affecto, ad pietatem ejus augendam contulit adjungemus. Concessa in primis illi fuere Diplomata ¹ de lucrando unius anni et dierum quadraginta indulgentiis, in audiendis sacris concionibus, adeundis Ecclesiis sacellisve, quo die consecrationis celebritas fieret; tum etiam quo divina suffragia ipsi conciliaret, viginti dierum indulgentiam iis proposuit ², qui pro ipso pias ad Deum preces funde-
rent.

« Philippo regi Francie illustri.

« Regalis providentiæ magnitudo, laudum sonoris efferenda præconiis, recto consilio ducitur, salubrique dirigitur actione, dum tu breve vitæ præsentis spatium, statum stabilem non habentis, sollicita consideratione discutens, novissima tua prævenire salutis studiis piæ vitæ, tam bonorum operum, quam devotarum orationum tibi suffragia præparando, ut cum de hujus valle miserie ad patriæ cælestis gloriam fueris revocatus, apud iudicis æterni clementiam misericordiam consequaris. Nos itaque pia desideria mentis tuæ favorabili effectu prosequi cupientes, ac de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi; omnibus vere pœnitentibus et confessis, qui devotis orationibus divinam pro te misericordiam implorabunt, singulis diebus, quibus apud Dominum hujusmodi orationes effuderint, viginti dies de injuncta eis pœnitentia misericorditer relaxamus. Datum apud Urbemveterem non. Octobris, anno 1 ».

23. Explicuit etiam Martinus sacram beneficentiam in alios reges pietatis alendæ studio, inter quos ad Magni regis Swecorum gratiam, sacerdotem, quem sacris confessionibus esset adhibiturus, auctoritate ad omnes noxas venia delendas, et commutanda vota, Hierosolymitanæ professionis et continentie exceptis, instruxit ³.

« Martinus, etc. charissimo in Christo filio Magno regi Swecorum illustri.

« Regiis supplicationibus inclinati auctoritate tibi præsentium indulgemus, ut aliquem idoneum presbyterum religiosum vel sæcularem quotiescumque opportunum fuerit, tibi eligere valeas confessorem, qui audita confessione tua tibi auctoritate nostra pro peccatis tuis, quæ sibi confiteberis, pœnitentiam salutarem injungens, super iis beneficium debitæ absolutionis impendat: nisi talia fuerint, propter quæ Sedes Apostolica sit merito consulenda. Idem quoque vota per te emissa, Hierosolymitano ac continentie voto excepto, hac vice eadem auctoritate commutare valeat in alia opera pietatis, prout animæ tuæ saluti viderit expedire, etc. Datum apud Urbemveterem, X kal. Decembris anno 1 ».

24. *Fidelibus res Syriacæ commendatæ.* — Cum de professionis Hierosolymitanæ nuncupato voto facta sit mentio, prætermittendum non est id

adjectum, cum eo sæculo fideles arma ac vitam consecrare Christo solerent pro tuenda Palæstina contra Saracenorum impetus, qui eam tædare Mahometica superstitione nitebantur; defendendæque illius cupidum Pontificem hoc anno Gallis præsulibus (pariterque aliorum regnorum antistitibus conjectura est) dedisse ¹ imperia, ut fideles ad legendas testamento nonnullas opes in bellicos instaurandæ rei Syriacæ sumptus convertendas hortarentur: « Universitatem, inquit, vestram moneamus, rogamus et hortamur attente, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus diligentius advertentes, quod in hac parte illius negotium agitur, qui pro nobis voluit crucifigi; pensantes quoque, quod non indigne vos concedet ad graves terræ memoratæ miseria affectum intimæ compassionis habere; Christi fideles, cum vos illis contigerit verbum Dei proponere, solerter inducere, sibi que suadere sollicitè studeatis, ut in testamentis eorum aliqua de bonis propriis subventioni terræ prælibatæ relinquunt: et nihilominus vestris subditis per speciales litteras injungatis, ut cum testamentis interfuerint aliquorum, ad ipsum testatoribus, juxta datam sibi a Domino gratiam, suadere procurent, ut tandem terra ipsa magnificis circumfulta suffragiis, de tribulationum fluctibus, quibus periculosius operitur, ad tranquillæ stationis commoda, juvante Domino, reducatur. Illius ergo sollicitudinis studium super hoc adhibere curetis, ut proinde vobis præmium divinæ retributionis accedat, vestraque prompta devotio dignis occurrat laudibus attollenda. Datum apud Urbemveterem non. Octobris, anno 1 ».

25. *Pontifex in Palæologum ab Ecclesia deficientem sententiam fert.* — Turbavit hoc anno Christianam rem in Oriente Palæologi Græcorum imperatoris defectio: qui enim antea magnam spem iniecerat, arma in Saracenos cum Occidentalibus regibus conversurum; ac non modo in Lugdunensi Concilio oratorum opera schisma abjecerat, verum etiam id litteris exeunte superiori anno damnaverat, eoque religionis specioso ardore Ecclesiam ad retardandos Caroli regis impetus permoverat, demum a Sedis Apostolicæ obsequio descivit. Ad cuius plectendam defectio-
nem Martinus illum devinxit anathemate ², religioseque principibus omnibus imperavit, ut ab illius tædere se divellerent.

« Martinus, etc. Ad certitudinem præsentium, et memoriam futurorum.

« Michaelem Palæologum, qui Græcorum imperator nominatur, tanquam eorundem Græcorum antiquorum schismaticorum, et in antiquo schismate constitutorum, et per hoc hæreticorum; necnon et hæresis ipsorum ac schismatis antiqui fautorem de fratrum nostrorum consilio denu-
tiamus, præsentem fidelium multitudine copiosa, excommunicationis sententiam latam a canone in-

¹ Ep. xxxvi. — ² Ep. xxxviii. — ³ Ep. lxxxix.

¹ Ep. lxxxix. — ² Bullar. in Mart. IV.

currisse, ac ipsius fore sententiæ vinculo innodatum. Cæterum universis et singulis regibus, principibus, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus et cæteris omnibus, cujuscumque sint præminentiae, conditionis aut status; necnon universitatibus civitatum, castrorum, et aliorum locorum, districtius inhibemus, ne eum eodem Michaelæ Palæologo, in hujusmodi excommunicatione manente, societatem vel confederationem aliquam contrahere sub quovis ingenio vel machinatione præsumant: vel etiam ei alias in his pro quibus excommunicatus est denunciatus a nobis, præstare consilium, auxilium, vel favorem, publicum vel occultum. Et si secus præsumptum fuerit, omnes singulares personas contrarium facientes, non obstante qualibet indulgentia sub quacumque forma verborum, vel expressione ipsis ab Apostol. Sede concessa, vel in posterum concedenda, quam quoad hoc viribus volumus omnino carere, sententiam excommunicationis, quam ex nunc in ipsos ferimus, volumus incurrere ipso facto: terras autem ipsorum, necnon universitates prædictas, quæ secus attentare præsumpserint, prout expedire viderimus, Ecclesiastico subijcere curabimus interdicto, ad privationem omnium bonorum quæ a quibuslibet tenentur Ecclesiis, et ad pœnas alias spirituales et temporales, prout utile putabimus, processuri: et nihilominus societates confederationum ipsas, etiamsi pœnarum et juramenti adjectione, vel quacumque fuerint alia firmitate vallata, decernimus irritas et inanes, etc. Actum apud Urbem veterem in platea dictæ majoris Ecclesiæ, in festo Dedicationis Basilicæ Principis Apostolorum, Pontificatus nostri anno 1.

26. Impulsum ad ferendam eam sententiam in Palæologum fuisse Pontificem a Carolo rege Siciliae, ut facilius censuris delixum Romanæ Ecclesiæ subsidiis, in sacras expeditiones conferri solitis, instructus deturbaret Constantinopoli, generumque restitueret solio, refert Jordanus¹: « Ad instantiam regis Caroli papa Palæologum excommunicatum denunciari jubet, quia juxta promissum et sequentem requisitionem eum sua gente ad obedientiam Romanæ curiæ non venerat: ex quo non parva incommoda secuta sunt ». Consentit Jordano Ptolemæus Lucensis², additque: « Quod quidem factum fuit, dicto regi Carolo causa scandali et ruinæ, ut jam patebit; necnon et ipsi Ecclesiæ fuit plurimum damnosum ». Quæ vero sint illa promissa in Lugdunensi Concilio, ob quæ violata jactum sit anathema, auctores non exprimunt: et edictum, quo Palæologus, antequam censuris percelleretur, officii admonitus est, non reperimus. Id vero constat Palæologum sæpius deprecatum Sedem Apostolicam, ne Græcis addendæ vocis *Filioque* (ubi de processione Spiritus sancti agitur) in Symbolo inter sacra decan-

tando necessitas imponeretur; verumtamen data a Nicolao imperia illius adjiciendæ, ut universi Christiani fide consentire ostenderentur. Cæterum Palæologum manifeste se ab Ecclesiæ obsequio subduxisse testatur Martinus³: atque inde præclaram Carolo regi Siciliae recuperandi imperii Constantinopolitani occasionem porrectam fuisse, nisi illum Sienli perduellione sua distraxissent. Ex quo elicitur non ob latas temere ad Caroli gratiam censuras initam Latinos inter et Græcos concordiam dissolutam fuisse, sed ob violatum a Græcis initum jam ante fœdus ac Palæologi ab Ecclesiæ obsequio defectionem, Martium fulmen Ecclesiasticum torsisse: certe si ob incussum temere Palæologo ad Caroli gratiam anathema Græcus imperator defecisset ab Ecclesia Romana, et conjurationem Carolo conflasset, id Græci non prætermisissent silentio; ex quibus Gregoras rei³ gestæ seriem his verbis exponit: « Ostendimus Carolum Italiae regem fuisse virum magnis rebus gerendis intentum, et singulari ingenii vi tam in excogitandis et deliberandis, quam administrandis negotiis uti solitum. Verum, ut paucis absolvam, imperatoris majus acumen, et celeritas illi obstabat, et velut e superiore loco illi repugnabat. Ita fiebat, ut neque huic sui contra Romanos conatus, nec illi, quæ contra Latinos moliebatur, succederent; longoque tempore æquo Marte inter illos certaretur. Proinde viri prudentes hand inseite dicebant, nisi respublica Romana talem imperatorem haberet, facile eam a rege Carolo subigi potuisset: et contra, nisi tum talis rex Italia potiretur, eam ab imperatore capi potuisset ». Et infra: « Carolus imperatori perpetuas struebat insidias, easque perducendi ad exitum occasionem captabat. Cum autem hinc Joannem Sebastocratorem Thessaliæ principem, inde Illyrios bellum inferre illi cerneret; sibi quoque terra marique Romanos invadendi opportunitatem, et destinata exequendi dari ratus est: itaque magna classe instructa, terrestres copias majores parat, iisque virum fortem nomine Rososulem præponit: qui, Ionio mari trajecto, nihil spectabat magis, quam ut, castello Bellogrado et opportuniore locis expugnatis, impune Byzantium usque progrediretur: neque enim fore quemquam, qui cum tantis exercitibus et armis tam firmis congressus sine malo discederet. Quod cum ad imperatorem perlatum esset, non cunctandum ratus, et armis, et pecuniis, et consiliis resistendum illi censuit. Unde apparet quanto prudentia sit armis potentior, et ingenii solertia milite numeroso. Primum enim omnis generis opibus missis Siciliæ regem Fridericum (Petrum) ad bellum Carolo faciendum concitavit, ut eum vel classem, si aliud non posset, domi retineret: et de vicino, quam externo bello magis sollicitum esse cogeret: id quod maximum

¹ Jord. Ms. Val. sign. num. 1960. — ² Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. xxiv. c. 3.

³ Tom. 1. l. III. Ep. cur. XI. et l. IV. Ep. cur. XIV. — ² Niceph. Greg. l. v.

et efficacissimum opus visum est, ac navales copias regis hoc astu imperatoris dexteritas fecit irritas ».

27. *Palæologus in Carolum Siciliæ regem concitatus.* — Conjurarat igitur antea in Carolum Palæologus, ut imminens sibi ab eo periculum propulsaret; cum in eam conspirationem a Joanne Procida adductus esset. Is enim ob secutas Manfredi partes, insulæ ejus nominis adjacentis Siciliæ dominio depulsus, vindicta furens in Carolum, et pristinarum opum recuperandarum cupidus, Constantinopolim petiit: ac Palæologum nactus, proposuit Carolum potentissimam in eum classem adornare, nec sustinendis ejus viribus parem esse posse; conjurare cum ipso Venetos, aliosque potentissimos Italiæ populos: depellendæ tantæ pesti remedium unum superesse, si intestinum Carolo bellum conflaretur: rem non videri difficilem: plures nobiles Siculos patria extorres, affines ad rebellionem allecturos: securitatem plebem, quæ jugo intolerabili attrita gemebat: regem Aragonum, ad quem uxoris Constantiæ filiæ Manfredi titulo regnum pertinebat, pulcherrimæ occasioni non defuturum, atque insulam occupaturum: Palæologi esse, opes in belli sumptus effundere, ac regem Aragonum ad facinus sollicitare litteris, suamque operam deferre. Assensit Joannis consilio Palæologus, cumque ut rem promoveret, dimisit qui facile ambitiosum Petri regis Aragonum animum ad bellum in Gallos, a quibus avus et socer trucidati fuerant, accendit, ut refert Jordanus¹ his verbis:

28. « Tractatur compositio inter Palæologum, et Petrum regem Aragonum, qui filiam Manfredi habebat uxorem, vocatam Constantiam. Mediatores autem compositionis fuerunt Benedictus de Zacharia Januensis, et dominus Joannes de Procida, qui fuit unus de principalioribus in auferendo regnum regi Carolo. Dum vero paratur exercitus, papa scribit ad suggestionem regis Caroli regi Aragonum, quærens cur parer exercitum; respondet ille, linguam sibi amputaturum, si secretum manifestare putaret ». Similia traduntur a Ptolemæo Lucensi² et a Ricordano, qui hoc Petri responso finem historiæ imponit, quam Jachettus Malespina nepos est prosecutus. Ut vero conjuratio eruperit, sequenti anno dicitur.

29. *S. Thomæ translatio; Annæ reginæ pia*

mors. — Hoc anno, secundo translatae sunt S. Thomæ Aquinatis sacrae reliquiae, ac non sine ingenti miraculo ipsius corpus omnis corruptionis expertus in signum servatae perpetuae castitatis inventum est. Rem gestam refert subjectis verbis Surius¹: « Cum jam anni septem evoluti essent a prima translatione (celebrata nimirum salutis anno MCLXXIV), Petrus abbas monasterii Fossæ-Novæ sancti viri corpus denuo exhumatum jussit in sepulchro marmoreo supra terram reponi: et tunc itidem odor suavissimus inde manavit, corpusque et vestes illæsa fuere; nisi quod parum deerat extremi pollicis dexteræ manus, atque hujus sane rei idem abbas testis juratus fuit ».

Eodem anno consignata est mors Annæ reginæ Rodulphi Romanorum regis uxoris, quam piissime animam efflante tradunt Annales Colmarienses²: « Accersivit, aiunt, consiliarium confessoremque sibi, inquiens: Mortis periculum sentio mihi breviter imminere. Rogo igitur vos, quomodo corpus et animam ad cælum et ad paradisum Domini dirigatis. Qui dixit: Omnes amicos vestros, omnes divitias hujus sæculi, omnemque gloriam mundi corde vestro, quantum potestis, a vestra memoria repellatis; ac Deo et hominibus satisfacere promittatis. Quæ dixit, libentissime faciam ». Subdunt, Basiliensem Ecclesiam bonis illam auxisse, ut damna, quæ Rodolphus antea inlulerat, resarciret.

30. *Ladislaus Ungariæ rex in libidines effusus.* — Inter hæc rex Ladislaus in Ungaria, laxato cupiditibus fræno, Cumanarum muliercularum insanis amoribus irretitus, cum jura matrimonii, contempta uxore Caroli Siculi filia, violaret, ac rem Christianam in periculum adduceret; a Philippo legato Apostolico frustra admonitus, ut Cumanorum mores habitumque exueret, anathemate percussus est, ut scribit Longinus³; ac duo episcopi, qui fœda illius opera pravis assentationibus mulcebant, dignitate deturbati. Quo efferatus vesanus rex, missis satellitibus legatum, objecto mortis metu si redirent, ejecit. At regni proceres, justo concitati zelo, ad comprimendam regis sui temerariam insolentiam illum comprehendere, depulsisque cum ignominia omnibus illius concubinis, in arce una cum uxore, ut servandis matrimonii legibus assuesceret, atque Ungariæ justus hæres daretur, incluserunt.

¹ Jord. Ms. Vat. sign. num. 1990. — ² Ptolem. Lucen. Hist. Eccl. l. xxiv. c. 4 Ricord. Hist. Flor. c. 208.

¹ Apud Sur. tom. II. die VII Mar. — ² Chron. Colm. p. 2. — ³ Long. Hist. Pol. l. VII.

MARTINI IV ANNUS 2. — CHRISTI 1282.

1. *Belli inter Tartaros et Saracenos exitus.*—Turbata est res Christiana anno Domini millesimo ducesimo supra octuagesimum secundum, Indictione decima, gemino improvise casu; altero in Asia, cum Tartari et Armeni excindendis Saracenis stricto ferro victores imminerent; altero in Europa, dum Carolus Siciliae rex ad restituendum Constantinopolitano imperio Philippum Augustum, ac relapsos schismaticos ad pietatem armis cogendos expeditionem ornabat. Utque ab Asiaticis ducamus exordium, Abagha Tartarorum in Perside regnisque finitimis rex, quem Romanis Pontificibus pollicitum diximus armorum molem ad perdendos fidei Christianae hostes Saracenos conversurum; ac reges Occidentis, missis oratoribus, allicere in Orientem ad Terrae-Sanctae res instaurandas, conatum vidimus; Mangodanior fratrem amplissimo succinctum exercitu, cum Livo Armeniae rex Christiano flore stipatus se conjunxit, in Saracenos immisit, tanto initio rerum secundarum successu, ut ingressi Syriam amplissimas terras victoriis peragravit, ut Jordanus narrat¹: «Tartari discurrunt usque Calamelam et Alapiam, caedentes omnes Saracenos, obviam sibi lactos. Soldanus autem Babyloniae cum centum millibus equitum et totidem peditum occurrit eis, et conveniunt in partibus Calamelae». Addit auctor de felici praelio cum Mahometanis inito: «Et in partem unam irruit rex Armeniae, et per tres leucas eam fugavit usque ad Calamelam; et Tartari partem aliam debellaverunt et per tres dietas caedendo insecuti sunt usque civitatem Tairi». Eadem cum Jordano Sanutus refert², a quibus Joannes Villanus³, Nangius⁴ et S. Antoninus⁵ non dissentiunt; omnium vero accuratissime Aytonus princeps Corechi in rerum Orientalium historia, quam Clementi V obtulit, eam Saracenorum cladem recenset; utque parti triumphifruetus Mangodanior intempestiva e castris fuga corripit, et Armeni in ea expeditione, dum rece-

debant, gravissimis affecti sint incommodis; ac demum, cum Abagha ad Syriam subjiciendam novos delectus instrueret, una cum fratre Saracenorū dolo veneno extinctus sit. Quae ab ipso¹ excipere operae pretium ducimus.

2. «Termino veniente, in quo Abagha debuit et potuit guerram movere contra soldanum Aegypti, ordinavit, quod Mangodanior frater suus ad regnum Syriae cum triginta millibus Tartarorum se transferret; et si forte soldanus veniret belliger contra eum ipsum violenter debellaret; et si soldanus vitaret praelium, occuparet terras et castra, et custodienda traderet Christianis. Quando Mangodanior itaque per dietas suas processisset, quousque Armeniae appropinquavit, et tunc misit pro rege Armeniae, qui continuo venit cum pulchra equitum comitiva, et ingressi fuerunt regnum Syriae, et iverunt totam provinciam devastando usque ad civitatem Hames, quae Camella hodie appellatur a pluribus, et est sita in medio regni Syriae, ut refertur: in facie vero illius civitatis est quaedam planities valde pulchra, ibique soldanus Aegypti congregabat posse suum, intendens cum Tartaris praelium. Saraceni itaque ex una parte, et Christiani cum Tartaris ex adverso ingen praelium iniverunt. Rex itaque Armeniae cum Christianis ducebat et regebat exercitus dextrum cornu; unde invasit ipse sinistrum cornu exercitus soldani, et fugavit intoncos usque ad civitatem Hames per tres dietas longas, et ultra viriliter. Almach etiam quidam Tartarorum aliam partem exercitus soldani viriliter debellavit, et per tres dietas Saracenos fugavit, quousque pervenit ad quamdam civitatem, quae vocatur Tara.

3. «Cumque crederent soldani potentiam fuisse contritam, et ecce Mangodanior, qui numquam viderat discrimina praeliorum, de quibusdam Saracenis, Bedinnis lingua Arabica nominatis, absque rationabili causa timens retrocessit, campum victoriae derelinquens, dimisit regem Armeniae, et alium ducem suum, qui inimicos fuerant

¹ Jord. Ms. Vat. sign. num. 4960. — ² San. l. III. p. 42. c. 18. et p. 13. c. 8. — ³ Jo. Villan. l. VII. c. 72. — ⁴ Nang. in gest. Phil. — ⁵ S. Anton. III. p. lit. XX. c. 4. § 6.

¹ Ayton. Hist. Orient. c. 36. Sanut. l. III. p. 43. c. 8.

persecuti. Quando vero soldanus, qui omnia crediderat amisisse, vidit campum belli vacuum, et totaliter derelictum, ascendit quemdam monticulum cum quatuor armatis, firmiter ibi stando. Rex vero Armeniæ rediens de conflictu, cum non invenisset in campo Mangodanior, fuit plurimum stupefactus, cogitans viam quam gradiebatur, post ipsum tenuit gressus suos. Almach vero prædictus, qui persecutus fuerat Saracenos, quos fugaverat, per biduum expectavit, sperans dominum suum Mangodanior post ipsum, sicut debuit, equitasse, ut inimicos et provinciam subjugaret, de quibus fuerant victoriam consecuti. Cognita vero veritate de recessu Mangodanior, post ipsum ire festinavit, victoriam derelinquens, et invenerunt Mangodanior super littore fluminis Euphrates expectantem. Post hæc Tartari ad eorum provinciam sunt reversi. Rex vero Armeniæ cum gente sua in illo itinere passus fuit multa incommoda, et labores: nam propter viarum longitudinem et penuriam pabulorum equi Christianorum regni Armeniæ fuerunt totaliter fatigati, quod incedere non valebant: et sic separatim Christiani per devia incedentes, a Saracenis, qui debebant in illis partibus, sæpius inveniabantur, et absque misericordia cædebantur; unde major pars totius exercitus regni Armeniæ amissa fuerat, et proceres quasi omnes: et hoc infortunium Mangodanior accidit anno Domini *MCLXXXII*. Illis consentiunt, quæ apud Sanutum ¹, et in Vita Martini IV leguntur ²: « Tunc soldanus Babylonæ a Tartaris fugatus per octo dietas: occisi dicuntur pagani ultra quinquaginta millia. Sed viribus ac animo resumptis soldanus, dictos Tartaros Orientales fugans, circa triginta millia Tartarorum in hujusmodi fuga dicitur occidisse ». Eadem alii. Addit superioribus Aytonus ³, ut Abagha, dum in Saracenos exercitum cogeat, veneno extinctus sit.

4. « Postquam vero Abagha Can hæc omnia intellexit, congregavit undique gentem suam, et cum jam esset paratus contra Saracenos procedere toto posse, et ecce quidam filius diaboli Saracenus venit ad regem Persarum et quibusdam, qui Abagha familiariter serviebant, contulit multa dona, et cum eis taliter ordinavit, quod una die Abagha et fratri suo Mangodanior venenum mortiferum propinatur: ex quo ambo, prohi dolor! exeserunt e vita in octo dierum spatio: per illos eodem, qui scelus istud perpetraverant, fuit primo comperta veritas hujus rei: et sic obiit Abagha Can anno Domini *MCLXXXII* ». Successit Abaghae frater Tangodomor Christianis sacris in pueritia initiatus: sed qui in crudellem Ecclesiæ persecutorem descivit. « *MCLXXXII* », inquit Sanctus, « Abaghae succedit frater Tangodomor in pueritia baptizatus: sed Saracenus effectus Mahumeth Chaam voluit appellari ». At de scelestissimo

tyranno, ac divina in eum vindicta agetur inferius.

5. *Carolo de sacra expeditione instauranda meditante Pontifex decimas pro eadem decernit.*— Post tristes superiores exitus reliqua Christianorum spes in Carolo rege Hierusalem et Siciliæ supererat: is enim una cum principe Salernitano, majore natu filio, crucem induerat, quem regni Hierosolymitani jura coemisse scribit Nangius ¹, atque ad eripiendum Saracenis sacrum illud regnum magna consilia agitabat. Extant enim Martini Pontificis litteræ ² paucis ante conjugationem Siculam diebus exaratae, quibus ipsi decimas Sardiniae atque regni Ungariæ ad sex annos, si tamen Ladislaus assenserit, ad instruenda bello necessaria concedit.

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Siciliae illustri, et dilecto filio nobili viro Carolo primogenito ejus principi Salernitano.

« Cum sicut ex parte vestra fuit propositum coram nobis, vos zelo fidei et devotionis accensi, vivificæ crucis assumpto signaculo proponalis in Terræ-Sanctæ subsidium proficisci; nos hujusmodi vestrum salubre propositum, et in oculis divinæ majestatis acceptum multiplicitè in Domino commendantes; ut id commodius et efficacius exsequi valeatis, tibi, fili rex, decimam omnium Ecclesiasticorum proventuum hujusmodi subsidio deputatam in tota insula Sardiniae, totoque regno Ungariæ, si quoad decimam ipsius regni ad id charissimi in Christo filii nostri Ladislai, regis Ungariæ illustri assensus accedat, per sex annos, prout est ipsius terræ subsidio per generale Concilium Lugdunense concessa, dummodo votum crucis in termino tibi ad faciendum passagium per Sedem Apostolicam assignando personaliter prosequaris; præsentium auctoritate concedimus assignandam circa tempus passagii a Sede Apostolica tibi, ut prædicitur, statuendi. Si vero tu, fili rex, personaliter illic proficisci quovis casu impeditus nequiveris vel nolueris, volumus quod tu, fili princeps, decimam eandem simili modo per idem tempus habeas, dummodo pensatis tuæ potentiae viribus, cum honorabili bellatorum equitum comitiva, ipsius terræ negotium, transfretando juxta dispositionem eandem in eodem passagio, in persona propria prosequaris.

6. « Volumus autem quod tempore assignationis decimæ memoratæ ille, cui assignationem ipsam fieri contigerit, se obliget, et sufficienter caveat ad ipsius Ecclesiæ voluntatem: quod si, quod absit, contingat eum, ut dicitur, ab ipsius prosecutione voti mortis aut quovis alio longo impedimento subduci, prædicta decima ad Romanam Ecclesiam libere revertatur; vosque vel alter vestrum decimam ipsam, si forsan ante vestro, vel alterius vestrum nomine percepta fuisset, eidem Romanæ Ecclesiæ nomine dietæ Terræ-Sanctæ reddere teneamini, ad Apostolicæ Sedis arbitrium in Ter-

¹ San. l. III. p. 13. c. 8. — ² Vit. Mart. Ms. Vall. sign. lit. C. num. 25 et 79. — ³ Eod. cap.

¹ Nang. in gest. Phil. reg. Franc. — ² Tom. I. l. I. Ep. cxvi.

re memoratæ subsidium convertendam. Per hujusmodi autem concessionem, vobis gratiose factam a nobis in favorem et subsidium dicte Terræ, non intendimus nos vel cameram nostram, aut Romanam Ecclesiam, si forsam vos, vel alterum vestrum dictam decimam quocumque casu vel modo non habere contigerit, aliquatenus obligare; ac nihilominus reservamus nobis, ut absque alicujus variationis nota de decima prædicta possimus ante assignationem ipsius inchoandam aliter ordinare, si id forsitan ex aliqua causa, quam putarem necessariam, utilitati eidem Terræ-Sanctæ viderimus expedire; licet nostre intentionis existat, ut hujusmodi necessitate cessante, assequamini decimam supradictam. Dat. apud Urbemveterem XV kal. Aprilis, anno 1 ».

7. Cogebantur tunc ingentes toto orbe Christiano opes ex decimis, quas Ecclesiastici in Concilio Lugdunensi solvere jussi erant ad belli sacri sumptus sustinendos; non tamen sine plurimum magnis difficultatibus: quo argumento date a Pontifice plures litteræ¹, ut reluctantes ad solvendum compelleret. Et quidem Magdeburgensis archiepiscopus, collecto provincialium episcoporum concilio, decimas in dicta OEcumenica Synodo decretas solvi vetuerat²; alii decimas in suos usus, ut Conradus Osnaburgensis, derivabant: quidam, ut Siffridus Coloniensis aliique earum partem defraudabant³: nonnulli etiam principes, ut rex Norvegiæ⁴ decimas e suo regno aveli abducique vetabant, cui Martinus editam legem revocare præcepit. Quæ vero magna collectæ diligentia, inexpectato casu, mox a nobis subijciendo, infeliciter in bellis intestinis consumptæ, ac Lugdunensis Synodi pia consilia dissipata fuerunt.

Licet vero superioribus Apostolicis litteris Italiæ, Siciliae, Sardinie, Ungariæ, sexennales decimas attributas Carolo pro instaurandis Terræ-Sanctæ rebus viderimus; illum tamen agitasse animo prius imperium Constantinopolitanum restituere genero Philippo, tradunt Ricordanus⁵, Jo. Villanus⁶, et S. Antoninus⁷; indeque facili trajectu in Syriam impetum facere eamque ex Saracenorum servitute in libertatem vindicare. Confirmant id etiam Martini edicta⁸ in Petrum Aragonium, in quibus vertit erimini, Carolum bello lacesitum fuisse, cum ob Palæologi manifestam ab Ecclesiæ Romanæ obsequio defectionem Constantinopolitano imperio immineret. Sed antequam de Siculorum perduellione dicamus, cæptam de Palæologo orationem prosequamur.

8. *Palæologus anathemate plectitur.* — Dirinxerat jam ante in eum Pontifex Ecclesiasticas censuras, quarum acerbitate Græcus moveri non est visus: atque ideo Martinus, recurrente Cænæ

Dominicæ die, illum schismatis veteris defensorem non modo detulit anathemate, verum omnes etiam Catholicos intentatis iisdem pœnis, ab illius fœdere jussit discedere: tum die Christo cælos conscendenti sacra hanc in eum ac socios sententiam promulgavit¹:

« Martinus etc. Ad certitudinem præsentium, et memoriam futurorum.

« Dudum apud civitatem hanc Urbeveterem in platea majoris Ecclesiæ civitatis ipsius, in festo Dedicationis Basilicæ principis Apostolorum proximo præterito, Michaelem Palæologum, qui Græcorum imperatorem se nominat, tanquam eorundem Græcorum antiquorum schismaticorum, et in schismate constitutorum antiquo; et per hoc hæreticorum, necnon et hæresis ipsorum ac schismatis antiquati fautorem, de fratrum nostrorum consilio denunciavimus excommunicationis sententiam latam a canone incurrisse, ac fore ipsius sententiæ vinculo innodatum. Universis præterea et singulis regibus, principibus, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, et cæteris omnibus cujuscumque sint præeminentiæ, conditionis aut status; necnon universitatibus civitatum, castrorum, et aliorum locorum districtius inhibere curavimus, ne cum ipso Michael Palæologo, in hujusmodi excommunicatione manente, societatem vel confederationem aliquam contrahere sub quovis ingenio vel machinatione præsumerent; vel ei alias in iis, pro quibus excommunicatus extitit denunciatus a nobis, præstare consilium, auxilium, vel favorem, publicum vel occultum; et si secus præsumptum existeret, omnes singulares personæ contrarium præsumentes, non obstante qualibet indulgentia sub quacumque forma verborum vel expressione ipsius ab Apostolica Sede concessa, vel in posterum concedenda, quam quoad hoc viribus omnino carere volumus, excommunicationis sententiam, quas ex tunc in illas protulimus, incurrerent ipso facto: nihilominus comminantes quod terras ipsorum et universitates prædictas, quæ secus attentare præsumerent, prout videremus expediens, subjiceremus Ecclesiastico interdicto; ad privationem honorum omnium, quæ a quibuslibet tenent Ecclesiis, et ad alias spirituales et temporales pœnas, prout putarem utile, processuri. Societatem insuper, et confederationes easdem, etiamsi pœnarum adjectione vel quacumque forent alia firmitate vallatæ, decrevimus irritas et inanes.

9. « Et detestandis aliquorum astutiis, et fucatis obviare malitiis cupientes, nuper in die Cænæ Domini transacto novissime, præsentem fidelium multitudinem copiosa, districtius inhibuimus, ne aliqua Ecclesiastica sæcularisve persona, cujuscumque præeminentiæ, conditionis aut status; necnon et universitates castrorum, locorum, et aliorumque prædictorum locorum sub specie seu fraude com-

¹ Lib. I. Ep. cur. XI, XII, XIII, XIV, XXIII, LXXXVIII, XCII, XCIII, CXXI, CXXII. — ² Ep. XXII. — ³ Ep. XXIV, XXV, XXVII. — ⁴ Ep. CXX et CXXI. — ⁵ Ric. Malesp. c. 206. — ⁶ Jo. VII. l. VII. c. 57. — ⁷ S. Anton. III. p. tom. XX. c. 4. § 1. — ⁸ Tom. I. l. II. Ep. cur. XI.

¹ Ep. cur. IV.

mercii, aut alio quocumque quæsito colore, ad præfatum Palæologum et terram, quam ipse tenet, aut sibi vel suis gerentes arma, equos, ferrum, lignamina, naves, galeas, aliaque vasa, aut quælibet alia, per quæ dictus Palæologus ad præstandum favorem schismaticis, et schismati supradictis validior, efficacior et instructior reddi posset, deferrent, mitterent, sive venderent; aut sub quavis fraude vel ingenio, seu qualitercumque ibidem dimitterent in derogationem hujusmodi nostræ inhibitionis, et orthodoxæ fidei detrimentum: quod si secus existeret attentatum, nos omnes singulares personas, contrarium præsumentes, excommunicationis sententiam, quam ex tunc in ipsos protulimus, incurrere volumus ipso facto; ac nihilominus terras, et universitates præfatas, quæ secus attentare præsumerent, ex tunc Ecclesiastico subjecimus interdicto, ad privationem omnium honorum, quæ a quibuscumque tenent Ecclesiis, et ad alias etiam spirituales et temporales pœnas, prout putaremus utile, processuri. Verum quia Romana Ecclesia mater fidelium et magistra, hujusmodi negotium potissime cordi gerens, multa redditur attentione sollicita, ne in hac parte aliquid attentari contingat in fidei Christianæ dispendium, ad cuius intendit assiduum incrementum; nos, prædictas sententias ratas habentes, eas ex causis eisdem de fratrum nostrorum consilio innovamus, etc. Actum apud Urbem veterem in platea dictæ majoris Ecclesiæ in die Ascensionis Domini anno 11 ».

10. Concepta est pæne iisdem verbis alia anathematis forma ¹, quæ in Palæologum apud Montem-Flasconem ante Ecclesiam S. Flaviani recurrente festo Dedicationis principis Apostolorum pronuntiata est, ad cuius calcem hæc adjecta: « Ac nihilominus apud civitatem prædictam, (Urbetitanam intelligit), in eadem platea in festo Ascensionis Domini proximo præterito prædictas sententias ratas habentes, eas ex causis eisdem duximus innovandas. Ne igitur in hac parte aliquid attentari contingat in dispendium fidei Christianæ, ad cuius intendimus assiduum incrementum, declarationem, inhibitiones, comminationes, sententias, et processus quoslibet supradictos, ac innovationem hujusmodi ratos manere volentes, et decernentes plenum robur firmitatis habere, declarationem, inhibitionem, comminationes, sententias et processus præfatos universos et singulos ex causis prædictis de prædictorum fratrum consilio ratificamus et etiam innovamus ». Objectæ sunt Palæologi fœderatis censuræ ad debilitandam Caroli hostium potentiam, cum plures, qui ad-

versus Palæologum Carolo adhæserant, dum secundis rebus utebatur, versis una cum fortuna studiis, ad hostem inclinarent; tum Aragonii, et Siculi aperte cum Palæologo sentrent.

11. *Siculæ in Gallos conjurationis tyrannides: Vesper Siculus.* — Erupit ¹ vero hoc anno funestissima illa conjuratio Siculorum in Gallos pluribus annis conflata, in qua immani crudelitatis exemplo tot Gallorum millia cæsa, ac pro signo ad cruentam exercendam carnificinam festus campanarum sonus ad vespertinas Ecclesiæ preces populum convocans, datus; unde in triste proverbium Vesper Siculus abiit. Tanto furori occasionem præter regis Aragonum instigationes crebras, quas ipsi Pontifex in sententia adversus eum lata vertit crimini, porrexerat populorum oppressio: non enim ad extenuandam Siculorum sævitiam confictum id jactatumque dici potest, cum præter auctorum testimonia, Romanorum Pontificum litteræ ejus rei fidem faciant: non modo Nicolai III ², qui uxori Caroli scripserat, ut virum ad levandum Siculorum jugum hortaretur; verum etiam Clementis IV Galli, et Caroli amantissimi, qui populi calamitates in ejus oculis litteris mœstissimis defixit ³, ut ad ea emendanda mala studium diligentiamque converteret: illa porro gravamina atrocia non a Carolo primum inducta, sed a tyrannis, qui præcesserant, propagata testatur Honorius IV in litteris ad Gerardum episcopum Sabinensem ⁴: « Quam gravis, quamque dispendiosa et amara Sicilia regni conditio usque nunc a diebus olim Friderici quondam Romanorum imp. extiterit; quanta etiam et quam dura, quinimo pæne inaudita gravamina, quot afflictionum et persecutionum angustias per ipsius Friderici posterorumque suorum inducta tyrannidem usque ad tempora moderna pertulerit; quot propterea tempestatum fluctibus regnum ipsum et regnantes in eo patuerint, tibi verborum oraculis exprimi, aut ministerio repeti scripturarum supervacaneum fore putavimus, cum sic ea didiceris, sic quasi palpaveris digito et fide cognoveris oculata, quod de illis instructus plenius ad reformationem status regni ejusdem felic. recordat. Martinum papam prædecessorem nostrum, et nos etiam, quamvis ab olim illa communis notitia publicasset, per tuas litteras plenius et serius informasii ».

12. (t) Præcipua igitur hæc rebellandi occasio data Siculis, quorum immane facinus Jordanus

¹ Ep. XIII. pag. 105.

¹ Jachot. Malesp. Hist. Flor. c. 208. Nang. in gest. Phil. regis Franc. Ptot. Luc. in Annal. Mart. Pol. l. IV. Berlia. Chr. Roman. Pont. Joan. Vill. l. VII. c. 61. S. Ant. p. 3. tit. II. c. 5. § 3, 8. — ² Nic. III. l. I. Ep. xxvi. — ³ Clem. IV. l. III. Ep. cur. VI. — ⁴ Hon. IV. l. I. Ep. xciv.

(1) Inter res Ecclesiasticas Italiae hoc anno gestas præferenda non est mentio Concilii provincialis, quod Aquileia hoc anno celebravit Raymundus a Torre patriarcha. Ejus Acta in Ms. Codice bibliothecæ Justinianæ Venetiis offendit olim cl. P. Montfaucon, ut in Itinerario Italic. cap. 28, pag. 436 affirmat. Ejusdem pariter Concilii mentio occurrit in Constitutionibus Provincialibus Aquileiensibus Bernardi patriarchæ vulgatis anno MCCCXXXIX et in editione Veneto-Labbeana Conciliorum tom. XV, col. 534. primum excusis. Quid in eo editum

his verbis¹ refert : « Eodem anno, (nimirum MCLXXXI), Siculi rebellant contra regem, interceptis multis Gallorum, qui erant in Panormo : succensa est primo stupenda rabies, propter enim enormitates Gallorum cunctos inibi commorantes viros et feminas, senes et pueros morti tradunt; et, quod est magis horrendum, cæteras mulieres imprægnatas a Gallis scindunt, ut fetus interimant ». Tradit similia Vitæ Martini scriptor² : « In regno, inquit, Siciliæ Panormitani succensæ rabie Gallicos, qui morabantur ibidem, omnes tam viros quam feminas ac senes et iuvenes in prædicti regis contemptum occiderunt : et quod detestabilius fuit, latera aperientes mulierum, quæ dicebantur a Gallicis concepisse, partus occidebant, antequam nascerentur ». Confirmantur hæc Martini Pontificis edictis in Siculos editis, inferius a nobis adducendis : « Deinde tota Sicilia sic rebellans Petrum regem Aragoniæ in suum defensorem et dominum vocaverunt ». Percussus Siculorum rebellione Carolus, cum ob eversam a suis iustitiam jugum e cervicibus depulisse audiret, plures leges edidit, quibus objecta sibi a conjuratis sustulit, ut tum deficientes populos ad officium revocaret, atque alios in obsequio contineret. Redacta est ea sanctio inter Siculi regni Constitutiones³, atque ab his verbis incipit : « Post corruptionis amara discrimina ». In hæc vero desinit : « Actum Neapoli anno Domini MCLXXXII, mense

Junii, x ejusdem, x Indictione, regnorum nostrorum Hierusalem anno vi. Siciliæ vero xvii ». Incitatos vero ad patrandum tantum facinus Siculos a Petro rege Aragonum, qui uxoris Constantie filie Manfredi tyranni impulsu ad regnum illud aspirabat, refert Ptolemæus Lucensis⁴ cujus dolos prodit, ut simulatam in Afros expeditionem susceperit, armorum molem in Siciliam conversurus; ob quam proditorem a Martino anathemate ictus est; cujus historiae series ita a laudato Jordano exponitur⁵ : « Tunc rex Aragonum cum suo navigio vadit in Africam versus Hipponam, quæ hodie Bona vulgariter appellatur, et aliquas regiones vastavit. Inde transit in Sardiniam, et prope castrum Castro applicat, ibique sua navigia restaurat, et necessaria parat ». Eadem alii.

13. *Ad Panormitanos imperia Pontificis et anathema spernentes mittitur legatus, qui in Petrum Aragoniæ regem fert sententiam.* — Antequam in Siciliam Petrus ad confirmandos in perditione Siculos irrumperet, Pontifex solemniter Dominicæ Ascensionis festo die ex cardinalium sacri senatus consilio anathematis sententiam in Panormitanos et eos omnes tulit⁶, qui Siciliam Romanæ Ecclesiæ stipendiariam, jureque fiducia-rio Carolo traditam invaderent, vel qui conjuratorum partibus irretiti opem aliquam iis præberent (1).

¹ Jord. Ms. Vatic. sign. num. 1960. — ² Ms. Valle. sig. num. 25 et 79. — ³ Constit. regni Sic. capitula regia Caroli I.

⁴ Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV. c. 5. — ⁵ Jord. Ms. Vatic. sign. num. 1960. — ⁶ Ext. in Annal. Eberhardi apud Cais. antiq. lect. tom. I. pag. 319.

fuerit ignoratur; sed cum in seriem Conciliorum a collectoribus nondum relata fuerit hujus Concilii mentio, e re Ecclesiastica me facturum censui, ut hic commemorarem.

Hæc scripseram, cum Acta Concilii Aquileiensis sub Bernardo patriarcha nondum satis accurate discesseram, quibus sedulo perpensis, intellexi nonnullas saltem ex Constitutionibus in eo Concilio repetitis, ad Concilium hoc anni MCLXXXII pertinere, ea præsertim, quæ decreverunt in eos, qui sacrilegas manus in episcopos seu alios e clero injecerint; tum et gravibus poenis subjunguntur iniqui bonorum Ecclesiasticorum usurpatores. Constitutiones istæ in iusto Actorum Conciliorum anni MCCCXXXIX exordio recitantur. Sub finem vero eorumdem Actorum legitur earum Constitutionum moderatio in hæc sententiam. « Ut Constitutio bon. mem. Raymundi patriarchæ... quæ incipit : Horribilium scelerum etc. » Et inferius : Constitutiones bon. mem. Raymundi etc., quæ incipit : Quia nonnullos ». Quibus verbis geminæ constitutiones, in exordio eorumdem Actorum expressè indicantur; unde necessaria consecutione deducitur, geminas illas Constitutiones ex Synodo anni MCLXXXII a Raymundo habita repeti. Vide Notas ad an. MCCCXXXIX.

MANSI.

(1) Siciliæ defectionis historiam narrandam annalista hic merito suscipit; cum historiae Ecclesiasticæ hujus anni adeo connexa sit ut altera ab altera distingui nulla ratione possit. Quæ cum ita sit, non ingratum fore lectoribus spero, si ea, quæ ad accuratam ejus expositionem deesse in Annalibus videntur, supplenda hic aggrediar, utens ea in re ope diligentissimum ejus ætatis scriptorum, ac præsertim illorum, qui publica auctoritate destinati Annales Genuenses Caffari tunc summa diligentia continuabant. Carolus Siciliæ rex jam inde a superiore anno expeditionem in Palæologum meditans per suos nuntios etiam sollicitavit Genuenses, ut into secum federe arma sociarent. Recusarunt illi, quin et submissis nuntiis Caroli molimina Palæologi aperuerunt. Plus impetravit a Pontifice rex, nam, qui plurimum apud eum valebat, grata obtinuit, ut Pontificio anathemate solemniter ita pronuntiato Palæologus hostes Ecclesiæ palam denunciaretur; qua in re plus aliquid amicitie quam Ecclesiæ commodum postularet a Pontifice datum fuisse contrarios illi tacite queruntur. Inter hæc annus MCLXXXII evolutus est. Sequenti anno Carolus expeditionem in Terram-Sanctam simulans eo nomine decimas a Pontifice requisivit; qui, sive consilia regis ignavus, sive non viscus quidem, ut sibi ea honestè specie postulata concessit. Interea Petrus Aragoniæ rex, cui pariter sacra pecunia ad sumptus belli Africani indulta fuerat, a Saraceno quodam, ut fama erat, myrtibus, valida classe ex tirrenibus 19. navibus 4, taridis 8 instructa e portu solvit mense Junio, tenuitque portum Africæ Antolam die 28. ejus em mensis. Ibi spe a Saraceno sibi tacti frustratus, varia cum Saracenis prælia iniecit, quibus attentus Romanus auxilium postulaturus. Inter hæc legato a Siculis supervenit, auxilium in Carolum regem petens. Siculorum detecto a Panormitanis exasperat, qui die martis, et Gallis auxiliati, cum in lun in dies ingravescentes terre ditius non possent, de Martii p. multum, ut scribit Bartholomæus a Newcastle qui tunc vivebat, sumpta occasione mulieris, quæ a Gallo quodam licentius provocata agrariam propulsatur clamaverat, in subitam seditionem erumpentes, Gallos passim omnes trucidarunt, quorum exemplum Messanenens, Berpuiensisque statim secuti sunt. Hanc defectionis Siculæ causam coarctavit omnes scriptores tradunt; ut merito in suspitionem vocari possit pervulgata illa sententia traditio, ferens conversisse inter se Siculos, ut in lecta die et hora arma simul omnes capientes in Gallorum necem irrumperent, signumque capienti arma haberent pulsam aris campani, quo fideles ad vespertinas horas cane das invitantur. Quod enim est quod hanc conjuratorum pactorem removerint veteres omnes Siculi scriptores, anonymus Vaticanus a Muratorio Her. Ralic. tom. VII. productus, Bartholomæus Newcastleensis, anonymus alter eius Chron. c. 18. e hæc vulgavit P. Martene Anecd. tom. III. ut Nicolaus Speriadis, veterique? Præterea externos etiam omnes fugit; quia et commot in subitâ casu seditionem ob vim mulieris illatam tradunt Siculi omnes supra laudati, ac insuper legendi Jachetus Malaspina in continuatione Chronici Ricordani Malaspinae, Joannes Villanus, continuatores Annalium Genuensium Caffari, auctor Memorialis potestatum Regni sui, auctor Chronici Parmensis, ac tandem Joannes Iprius Gallus, qui tunc senescebat Chronicon Monasterii S. Bertini, quique Gallos suos excusaturus,

« Martinus episcopus, servus servorum Dei, ad certitudinem presentium, et memoriam futurorum.

« Cogit nos temporis qualitas, et nequilia plurimum detestanda sollicitat, ut infrascriptorum prædecessorum nostrorum gesta, quæ plenius in archivo conservantur Ecclesiæ (recensentes) ipsius providere quieti cautius studeamus. Sane felicitis recordationis Innocentius papa IV prædecessor noster culpas graves, imo gravissimas, ac multiplices, ac manifestos excessus quondam Friderici olim imperatoris Romanorum propensi maturitate consilii, recti iudicii censura diducans, eique secundum prava sua opera reddens, ipsum honore imperii, regno Siciliae, ducatu Apuliae, ac principatu Capuae, generali super hoc congregato Lugdunensi Concilio approbante, ac justitia exigente, privavit; prout in universalem mundi notitiam non est dubium devenisse. Nec ab eodem creditur verisimiliter alienum, qualiter Fredericus ipse, aucto superbiae spiritu, quanquam sic digne depositus, sic juste privatus, sententiæ huiusmodi privationis prolatae in eum pertinaci animo parere contemnens regnum et imperium supradicta post ejusdem prolationem sententiæ occupata detinere præsumpsit. Qualiter autem post jam dicti Friderici obitum quondam Conradus natus ejus, paternæ malitiæ imitator dictum regnum præsumptuosius ausibus occupavit; et tandem, prædicto Conrado humanis rebus exempto, quondam Manfredus olim princeps Tarentinus ejusdem, ut dicitur, Friderici filius; qui etiam absque privatione prædicta non injuste legitimæ successione participium perdidit, quia ipsum partus legitimus non agnovit, utpote de damnabili commixtione susceptum, ad occupationem prædicti regni temerarias et occupatrices manus extendit.

14. « Gravibus ergo et enormibus admodum per potentiam et malitiam eorumdem injuriis irrogatis Ecclesiæ, ipsaque in suis afflictis multipliciter fidelibus, respexit Altissimus sponsam suam; et convertens illi nubulum in serenum, scelestam prædicti Friderici domum, quæ consueverat, quantumvis malis abundare personis, sic

pæne redegit in nihilum, sic illam jacturam multimode dissipationis oppressit, ut de ipsa nisi scintilla unica remaneret; Conradinus videlicet Conradi filius supradicti, qui cum in eo malitia suppleret ætatem, ipseque amorum suorum curricula nequilia saperet, progenitorum suorum nefarios actus sequens, ac illorum profanas iniquitates amplectens, mentisque ambitiosæ vitio imperium expetens, sibi regnum intitulando Siciliae, se ipsius regni regem denominare temere præsumebat; et cum nonnullis Ecclesiæ inimicis Lombardis, Tuscis, Marchianis et Apulis, præcipue de regno profugis prælibato, fraudulentis se implicando commerciis, in Urbe, Lombardia, Tuscia et per alia diversa loca suas disseminare litteras præsumebat, sub expressione sui proprii nominis, et præmissæ intitutionis temere sigillo regis majestatis impressas, per quas commovere populum, concitare gentes, ac turbare pacem Ecclesiæ nitebatur, in ipsius Ecclesie, ac charissimi in Christo filii nostri Caroli Siciliae regis illustris grave præjudicium et discrimen. Unde piæ memoriæ Clemens papa prædecessor noster, cum sibi de his evidentius constisset, diligenter attendens multam ipsius Conradini malitiam et suorum conatum perversorum volens obviare principiis, certum habuit contra eum in hac parte processum, prout vidit rationabiliter expedire, ac negotii qualitas persuasit. Demum præfato Conradino sublato de medio, eidem regno pax rediit, aurora tranquillitatis illuxit, sedatis turbationis fluctibus, quos ipsius Conradini prava studia suscitarent.

15. « Sed sicut nuper non sine multa turbatione fide dignorum relatu percepimus, nonnulli proterve assumentes ad nostram, necnon Ecclesiæ dictique regis turbationem et scandalum aspirantes, in prædicto regno ignem turbationis emortuæ reaccendere moluntur: ad id sua studia inique congerunt, ad id suarum virium potentiam coacervant, manus præsumptuosas apponunt, et etiam occulti favoris auxilium largiuntur. Testatur hæc inter cætera horreni sceleris feralis immanitas de novo in civitate Panormitana patrati,

narrat hujus erumpendæ seditionis causam dedisse Gallorum sedulam circumspectionem, qui cum seditionem in se timerent, Siculos omnes diligenter scrutabantur, ne quid armorum clam ferrent, cujus rei gratia ne mulieres quidem ipsas præterire tutum rati, mulieri manus iniecerunt, quæ ad inopinum casum territa exclamavit. Scivimus ea occasione a Siculis etiam in feminas, nedum in viros scribunt omnes; sed auctor eorum temporum diligentissimus, qui Memerale Potestatum Regiensium scribebat, testatur, eam quidem de Gallis stragem a Panormitans editam fuisse; sed ait: « Illi de civitate Messana non tantam crudelitatem exercebant in Gallicos, sed nudaverunt eos armis et bonis suis, et remisertunt ad dominum suum ».

Ita vero exiit in Gallos Siculi, ut defectionem suam valido quodam fulcimento tutarent, Petrum Aragoniæ regem ad capiendam regni Siculi possessionem, sibi debitam ex jure uxoris suæ, Manfredi regis filie, invitarunt. Petrus, nova ea spe illectus, Saracenicam quam susceperat, et Græcam quam meditabatur expeditionem abiciens, ex Africa solvens Berpanum appulit die XXXI, seu die XXX Augusti, ut scribit Bartholomæus a Neocastro, rerum Sicularum sui temporis scriptor, vulgatus a Muratori Rer. Italic. tom. XI Venientem laci exceperunt Siculi, statimque eadem die, si vera scribit anonymus Siculus Martini, regni Siculi corona solemnî ritu ornatum volvere, quod ab episcopo Cephaloniæ, absente tunc Panormitano archiepiscopo, præstitum Joannes Villanus asseruit. Secundum hæc Petrus litteras et nuntios misit ad Carolum, adventus sui causam, et regni Siculi sibi delati jus exponens. Extant in collectione Epistolarum Petri de Vineis litteræ, tum illæ quæ a Petro, cum quæ a Carolo ad illum datæ sunt, sed utraque unius ejuſdem impostoris stylium sapiunt, utrinque enim trasouismum plane intolerabilem, et indignum regibus scriptoribus offensas. Impostoriam etiam ex eo intelligas quod apud diversos veteres auctores diversæ sunt. Nam alias exhibet anonymus Martini, alias Joannes Villanus, alias Joannes Iperius in Chronico S. Bertini, apud quem litteræ sunt modestæ et rege scriptore non plane indignæ, quo caractere gentibus agnoscas.

Quæ post hæc gesta sint, latius scriptores a nobis supra laudati exponunt. Illos inter fidem præ cæteris mereatur Bartholomæus a Neocastro horum omnium testis oculatus et scriptor. Nos vero prætereunda ducimus, cum Notas ad Annales, non historiam scribamus.

ubi sic debacchatus est gladius, ferrum infrenavit, furor incanduit, rabies insanivit, manus truculenta desæviit quod, sicut rumor mæstus enuntiat, non sufficit virorum ac mulierum multitudinem inibi cædi dari, nisi et hi, quos nondum in lucem natura produxerat, maternis apertis uteris, necarentur, trucidarentur innati, et delitescentibus visceribus genitricum impiæ præfocationis exitium inferretur. Quia ergo præfatum regnum Siciliae ad Romanam Ecclesiam spectare dignoscitur, sui que juris et proprietatis existit; ac propter hoc nos, qui una cum Ecclesia ipsa medullitus in hac parte contingimur, et quasi cujusdam acerbæ punctiois aculeo excitamur; volentes tam gravibus hujusmodi malorum initiis, prout possumus, obviare, ne tam horrenda principia convalescant, præsentem hac fidelium multitudinem copiosa, de fratrum nostrorum consilio universos et singulos cujuscumque præeminentiæ, dignitatis, conditionis, aut status monemus attente, districte præcipientes eisdem ne in prædictis regno, vel ejus parte nos, et eandem Ecclesiam, et præfatum Siciliae regem, qui prædictum regnum ab eadem tenet Ecclesia, per se vel per alium aut alios molestent, seu impetant, aut perturbent, occupando vel invadendo hostiliter, seu occupari vel invadi hostiliter faciant regnum ipsum, vel aliquam partem ejus.

16. « Præcipimus insuper universis et singulis Christi fidelibus, specialiter autem marchionibus, comitibus, baronibus, civitatibus, communitatibus, et universitatibus castrorum, villarum, et aliorum quorumcumque locorum Italiae, et maxime jurisdictioni temporali Ecclesie Romanæ subjectis, ne prædictis in occupatione vel invasione hujusmodi prorsus intendant; et ne cum armis vel sine armis ad turbandam in prædicto regno pacem ejusdem Romanæ Ecclesie, ac præfati regis Siciliae in eadem præsentem eis occupatione vel invasione prædictis consilium, auxilium, favorem, publice vel occulte; et ne super hoc societatem, conjurationem, aut fœdus aliquod ineant cum eisdem. Si qui autem contra monitionem et præcepta nostra præmissa per se vel per alium, aut alios quocumque dolo, fraude, arte vel machinatione fecerint, cujuscumque sint præeminentiæ, dignitatis, conditionis, aut status, excommunicationis sententia, quam ex nunc in illos proferimus, ipso facto se noverint innodatos. Civitates quoque et communitates quashbet, quæ contra monitiones et præcepta nostra prædicta quocumque dolo, fraude, ingenio, arte, vel machinatione venire præsumperint, Ecclesiasticæ sententiæ interdicti, quam ex nunc in illos proferimus, volumus subiacere.

17. « Aperte quoque prædicimus patriarchis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, et aliis inferioris gradus prælatis, quod si contra monitionem et præcepta nostra præmissa, vel eorum aliquod venire tentaverint, nos eos omni Ecclesiasticæ dignitatis honore, cæteros autem clericos, non

prælationis officium, sed dignitatis forsitan, vel personatus, aut alicujus Ecclesiasticæ beneficia obtinentes et obtentis privare curabimus, et inhabiles reddere ad alia obtinenda, prout nobis facti qualitas suggeret, et justitia suadebit. Laicis vero cujuscumque præeminentiæ, dignitatis, conditionis, aut status, et præcipue jurisdictioni temporali Ecclesie Romanæ subjectis, denuntiamus expresse, quod si contra monitiones et præcepta nostra hujusmodi per se, vel per alium, seu per alios temere veniendo ea non curaverint observare, nos tantæ temeritatis audaciam non intendentes relinquere impunitam, ipsos feudis et aliis omnibus, quæ a prædicta et aliis Ecclesiis ac personis Ecclesiasticis obtinere noscuntur, privare et vassallos eorum, quos habent, a fidelitatis juramento, quo tenentur eisdem, reddere penitus absolutos; et personis eorum citra mortis et mutilationis periculum expositis, ad expositionem bonorum eorum procedere, Deo auctore, curabimus, prout eorundem culpæ exegerint, et videbimus expedire.

18. « Cæterum quia prædicta civitas Panormitana, et nonnulla castra seu villæ illarum partium contra præfatum regem Carolum, qui regnum ipsum ab eadem tenet Ecclesia rebellionis spiritum assumpsisse dicuntur; nos circa illa nolentes in hoc juris rigorem observare, sed uti potius mansuetudinis lenitate, quam in actibus nostris libenter amplectimur, intendentes ac volentes eadem ab hujusmodi erroris initio paternis studiis revocare; communitatibus, civitatibus, et castrorum, ac villarum prædictarum districte præcipimus, ut sublato cujuscumque difficultatis et dilationis objectu, ad nostra mandata et Ecclesie ac regis prædictorum redire procurent: eisdemque comitatibus districte præcipimus, ne prædictos molestatores et turbatores, occupatores, seu etiam invasores, aut dantes eisdem in prædictis consilium, auxilium, vel favorem in civitatem, castra et villas, seu districtus eorum quovis modo recipiant, vel receiptent, nec ipsorum, vel alicujus eorum dominio, vel regimini quomodolibet se submittant, neque ipsis vel eorum alicui contra nos et eandem Ecclesiam ac regem prædictum impendant in prædictis consilium, auxilium, vel favorem, publicum vel occultum. Nos enim confederationes, seu colligationes quashbet, si quæ inter communitates easdem, vel ipsos, et quoscumque alios initas vel factas super occupatione vel invasione prædictis, penitus dissolventes, ac juramenta de illis servandis, vel alio quocumque modo prædictis, hinc inde præstita relaxantes omnino; communitatibus ipsis aperte prædicimus, quod nisi præmissa curaverint quantocius adimplere, contra eas, et civitatem, et castra, et villas earum spiritualiter et temporaliter, auctore Domino, procedemus, quod pœna dicente cognoscere poterunt quam sit temerarium et superbum mandatis Apostolicis contraire. Ut autem etc. Datum apud Urbem veterem in platea dictæ majoris Ec-

clesiæ in die Ascensionis Domini, Pontificatus nostri anno II ».

19. Sprevere Apostolica imperia Panormitani, ac Martino de patrata in Gallos eæde apologiam transmisere ¹, quæ ab hæc verbis exordium ducit : « Dum, sanctissime Pater patrum, loqui formidavimus, os in cælum ponere titubantes, ne taciturnitatis longa præscriptio peramplius delictum nostrarum videatur exaggerare culparum ». Pluribusque interjectis contumeliis in Carolum et Gallos, quorum tyrannidem ad extenuandum perduellionis crimen exaggerant, subdunt : « Cum nihil in terra legitur fieri sine causa, sicut bene novit vester perspicuus intellectus, Scripturarum diligentior indagator, privare nos vestra misericordia non debetis. Scitis enim, quod illico post stragem scelerum ministrorum cælitus destinata, B. Petri vexillum levavimus, et sanctam matrem Ecclesiam Romanam invocavimus protectricem : sed quia nos indignos B. Petri et vestra gratia reputastis, ille qui manet desuper infallibilis speculator, cui cura est æqualis de omnibus tam majoribus quam pusillis, sicut lectio divina testatur, alterum Petrum loco Petri affectuosius invocari ex insperato in præsidium nostrum voluit cum paucis comitibus destinare, etc. » Ad colorandum flagitium tribuere Panormitani divinæ providentiæ Petri adventum, cum is ex Joannis Procidæ nefario tractatu prædæ maximæ spe allectus esset. Cæterum expetitam initio a nonnullis Siculis clientelam Pontificiam, testatur Martinus papa, qui Petro regi Aragonum vertit crimini ², Siculorum Sedis Apostolicæ nomen et auxilium adhuc implerantium tyrannidem corripuisse, atque ab obsequio Ecclesiæ avertisse.

20. Instructum porro amplissima auctoritate Gerardum episcopum card. Sabinensem legatum in Siciliam misisse, ut populos ad officium revocaret, testantur subjectæ litteræ ³.

« Martinus, etc. venerabili fratri Gerardo episcopo Sabinensi Apostolicæ Sedis legato.

« Licet Christicolarum singulæ regiones Deo, et Apostolicæ Sedi devotæ favorem Apostolicum mereantur; nosque ad eas nostræ considerationis diffundamus intuitum; tamen regnum Siciliæ, velut delectationis nostræ pomerium serenis intuemur affectibus, et infra claustrum nostri pectoris præ dilectione portamus. Hoc enim est regnum Ecclesiæ Romanæ peculiare præcipuum, cui præsidet rex devotus ipsius Ecclesiæ filius, et pugil intrepidus, regnum ipsum sua potenti strenuitate liberans, et defendens de manibus impiorum, ac ad ejusdem exaltationem Ecclesiæ conservans, et protegens superna benedictione perfusus : cujus tota domus regia sinceræ fidei, claræque devotionis titulis insignita, et aromatibus imbuta virtutum in gremio dictæ Sedis et nostro prædilecta

recumbit. Unde cum hostis humani generis, pacis æmulus, et zizaniæ seminator nuper in eodem regno turbationes et scandala suscitavit, satagens ut regnum præfatum de oppressionibus et languoribus, quibus peste tyrannica fluctuaret diutius, sub ejusdem regis strenua dimicatione respirans, deformationis dispendia sub miserabili ducta vehiculo sustineret; nos exinde graves et amaras in corde suscepimus, non sine immensi doloris acerbitate, puncturas, dum miserabilis dicti regni conditio, et commissorum ibidem enormitates excessuum in nostro pectore revolvuntur; et profundis meditationibus, laboriosisque vigilis anxiamur, ut in tantæ necessitatis articulo possimus, auctore Domino, adhibere consilium opportunum.

21. « Et quia innumerabilium quasi negotiorum varietate distrahimur, et humana natura non patitur, ut essentia nostri corporis tota simul in diversis locis exhibeat se præsentem, illos in partem Apostolicæ sollicitudinis de latere nostro nunquam assumimus, quibus fore percipimus cælesti dono provisum, ut in altis et arduis negotiis sciant et possint provide consulere, ac utili consilio providere. Attendentes itaque quod personam tuam Altissimus scientiarum magnitudine, providentiæ munere, circumspectionis gratia, et industriæ claritate, multisque virtutibus insignivit, humeris tuis fortitudinis robur adjiciens, ut ad laudem sui nominis, frequenter onera grandia supportares, plenissimam quoque de tuis meritis fiduciam obtinentes; licet apud eandem Sedem ex eminentia tui consilii necessariam habearis, et inviti tanti viri præsentia careamus; te tamen propter exaltationem ejusdem Ecclesiæ, cujus negotium in hac parte principaliter agit et oblatam prædictorum regis et regni quietem, de fratrum nostrorum consilio, illuc tanquam pacis angelum duximus destinandum; fraternitati tuæ in eodem regno plenæ legationis officium committentes, ut evellas, destruas, dissipas et disperdas, ædifices et plantes, et facias auctoritate nostra quæcumque ad honorem Dei, et prosperum statum illarum partium, ac reformationem prosperi status regis et regni prædictorum videris pertinere, etc. Dat. apud Urbemvet. non. Junii, an. II ».

22. Excepere honorifice Messanenses legatum Apostolicum, quo interprete Carolum, qui contractis raptim copiis Pontificia aula digressus trajecterat in Siciliam, Messanam consternatam metu facile ad obsequium redigere potuisse tradunt, nisi proposita a Gerardo cardinale concordia leges inconsulte repulisset, deinde cum urbem impetu expugnare potuisset, irruentem intra mœnia militem, ne vastaretur, continuisset quod Jordanus, sæpe a nobis laudatus, subjectis verbis testatur ¹: « Rex quoque Carolus exercitum magnum parat Apulorum, Provincialium, Gallorum, Italicorum, et cum ipso in Siciliam transit, Messanam obsidet,

¹ Ext. in Ms. Freder. comit. Ubaldini. — ² Tom. II. l. I. Ep. XI. — ³ Ep. V.

¹ Jord. Ms. Val. sigu. num. 1960.

quam capere potuisset : sed omisit timens terræ destructionem, si violentia caperetur. Interim rex Aragonum Panormum applicuit, et inde eum sua militia vadit Messanam. Quod audiens rex Carolus ab obsidione recedit : insuper et de Sicilia in Calabriam cum toto exercitu transit, timens ne sui victualia perderent, et ne rebellarent alie partes regni». Quibus Ptolemaus¹ Lucensis, Jachetus² Malespina, Joannes Villanus³ vetus Ms.⁴ de rebus Siciliae Friderici comitis Ubaldini, et alii consentanea tradunt. Neque ita multo post Rogerius Auria instructa commentibus Messina, plures Caroli naves, quæ in ora maritima erant expositæ, incendit⁵, cepitve.

23. Ad confirmandas lapsas Caroli res adduxisse e Gallis Salernitanum principem mense Octobri lectissimum nobilitatis florem Joannes Villanus⁶ ac Vitæ Martini auctor⁷ narrant : tum Martinus recurrente Dedicationis Basilicæ principis Apostolorum festo die objectis iis, qui Siculis perduellibus studerent, censuras Petrum regem Aragonum contraxisse pronuntiavit⁸ : « Denuntiamus, inquit, Petrum regem Aragoniæ, suos comites, complices, satellites et ministros, ac insulæ memoratæ rebelles ex supradictis causis excommunicationis; civitates, castra, villas et alia loca præfata, necnon et universitates ipsorum interdicti præmissis latis per nos sententiis subjacere; de novo tam in regem et alios sæpefatos, quam in universitates, castra, villas, et loca prædicta ex causis eisdem, et propter auctam eorum contumaciam in non parendo nostris monitis et præceptis, a nobis prohibita pertinaciter proseguendo, similia promulgantes». Nonnullisque interjectis, quibus Petro regi dat imperia, ut insula Siciliae abscedat, nec eam bello infestet, vetat regis Siciliae nomen sibi adscribere : « Inhibemus, ne idem rex Aragoniæ se regem Siciliae nominet, sigillum regium sub intitulatione regis Siciliae nomen assumat, vel utatur assumpto; neque privilegia, immunitates, feuda, donationes, bona vel jura quæcumque in eo, aut aliqua ejus parte concedat, vel tanquam rex Siciliae quidquam agat; neque dominium vel sectionem aliquam in quascumque singulares personas, aut terras ipsorum, seu potestatarium vel quamlibet rectoriam, seu officium quocumque nomine censeantur, in civitate vel quovis alio loco, maxime ipsius regni Siciliae, aut alicujus partis Italiae in nostrum, Ecclesiae, aut regis Caroli eorundem quomodocumque, vel quaecumque gravamen per se vel per alium recipiat, vel acceptet».

24. *Palæologus ob fœdus cum Petro initum eadem pœna devincitur.* — Inculit præterea ana-

thema iis, qui Petri regis Aragonum signa contra Carolum fuerint secuti, vel cum eo coalitiones armorumque fœdera iniverint. Cumque percrebresceret Palæologum, firmata una cum Petro rege Aragonum conspiratione, Siciliam tempestatem concitasse, illum Pontifex hac sententia involvit, monuitque ut a regis Aragonum fœdere se divelleret : « Michaellem (Pontificia verba sunt) Palæologum, qui se imperatorem nominat; quemque super iis et præcipue super impenso in prædictis memorato regi Aragonum contra nos, eosdem Ecclesiam et regem Carolum consilio, auxilio, et favore, nec non pactis, conventionibus, et confederationibus initis eum eodem argumenta verisimilia deferunt, præterea publica, et communis continuæ quasi accusationis incessit; omnesque sibi de facto vel quomodocumque subjectos attente monemus, eisque districte præcipimus, ut omnia monitiones, præcepta, inhibitionesque præmissa (nimirum de non fulciendis in Carolum Siculis), quæ ipsos Michaellem et subditos contingunt, vel possunt quoquo modo contingere, vel in eis, seu quoad eos qualitercumque locum habere; quæ omnia et singula volumus pro nominatum singulariter et expresse repetitis haberi, et velut taliter repelita robur efficaciamque sortiri; diligenter observent». Denique iudicium Palæologo, et Petro apud subsellia Apostolica intendit.

25. « Ad hæc prælatis regi Aragonum, Michaeli Palæologo, et cæteris universis, qui contra præmissa nostra monita, præcepta, vel inhibitiones prædictum regnum Siciliae in præfata insula, sive in reliquis ejusdem regni partibus invadere, turbare, impetere, vel quomodolibet molestare præsumpserunt, publice vel occulte, hoc generali et publico denuntiamus edicto, quod nisi dictus rex Aragonum, et alii prædicti in eisdem insula et regno Siciliae, ac vicinis, seu totius Italiae partibus commorantes infra instans festum Purificationis B. Virginis; alii vero magis remoti infra kal. mensis Aprilis, et dictus Palæologus infra kal. mensis Maii proximo futuras, quod tempus eis ad hoc pro peremptorio termino assignamus; humiliter ad nostra et Ecclesiae mandata redierint, præcise nostris parituri beneplacitis; et tam nobis et Ecclesiae, quam memorato regi Carolo de contumacia et contemptu, damnis et injuriis, omnique interesse satisfactionem plenariam competentem tempore, quod eis ad id præfiximus, impensuri; ex nunc personas eorum citra mortis et mutilationis periculum, et omnia bona mobilia exponimus a quibuslibet fidelibus libere occupanda, ipsosque feudis, bonis, ac juribus omnibus, quæ a Romana vel aliis quibuscumque tenent Ecclesiis; privilegiis, indulgentiis, et gratiis quibuslibet, ipsis ab eadem sede sub quavis forma concessis, Apostolica auctoritate privamus; vassallos eorum a juramento fidelitatis, quo forsau tenentur eisdem, penitus absolventes. Lapsa vero dicto termino, quodocumque nobis visum fuerit, ad pri-

¹ Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XLV. c. 6. — ² Jach. Malesp. Hist. Flor. c. 214. — ³ Jo. Villan. l. VII. c. 75. — ⁴ Ms. de reb. Sicil. Frid. com. Ubaldini pag. 24. et alii paucos. — ⁵ Jach. Malesp. Hist. Flor. c. 212. Jo. Villan. l. V. l. c. 74. Ms. de reb. Sicil. Frid. com. Ubald. pag. 49. et alii. — ⁶ Jo. Villan. l. VII. c. 84. — ⁷ Vit. Mart. V. Ms. Vall. bibl. sign. lit. C. num. 25 et 29. — ⁸ Tom. II. p. 11.

vandum eundem regem Aragonum, ipsius etiam absentia non obstante, præfato regno Aragoniæ, omnibusque aliis terris suis, seu ad ipsa regnum et terras similiter exponenda, quoad ipsum regnum et terras præfata, semper nostro et ejusdem Ecclesiæ jure salvo; et nihilominus contra eum pro qualitate criminum, quibus, ut præfactum est, eum obnoxium superiora prætendunt, quantum nostrum patietur officium, facti qualitas suggeret, et nobis expedire videbitur, auctore Domino, procedemus, etc. Actum apud Montemflasconem ante Ecclesiam S. Flaviani in festo Dedicationis Basilicæ principis Apostolorum, Pontificatus nostri anno 10. Deturbatum Pontificia sententia Petrum Aragonii regni juribus, quæ in secundum natu filium regis Francorum transmissa fuere, visuri sumus.

26. *Conradus Carolo infensus.* — Eodem porro die, quo superiores inlentatæ minæ, postulatus est pariter iudicio Conradus de Antiochia, qui in Carolum perduellionis signa extulerat. De cujus perfidia in Ecclesiam et Carolum hæc in edicto proposita ¹: «Dudum nobilis vir Conradus Antiochia, sicut ipsius habet confessio, testibus et testimonio publicæ scripturæ firmata, graviter Romanam Ecclesiam et charissimum in Christo filium nostrum Carolum Siciliæ regem illustrem offendit, ejusdem Ecclesiæ inhibitionibus, comminationibus, aliisque processibus omnino contemptis, adhærendo quondam Conradino nepoti dudum Friderici olim Romanorum imperatoris et veniendo cum ipso ad prælium contra regem eundem; in quo idem Conradus de Antiochia captus fuit per gentem regis ejusdem, et sic morti expositus: quod nisi felicis recordationis Clemens papa IV prædecessor noster præfatum regem rogavisset instantissime pro ipsius vita salvanda, idem Conradus decapitationis periculum subiisset. Propter quod idem Conradus, in præsentia piæ memoriæ Gregorii papæ X prædecessoris nostri constitutus, venerabili fratri nostro Petro archiep. Narbonensi, tunc camerario prædecessoris ipsius, præsentem, ejusdemque ac ipsius Ecclesiæ nomine stipulanti promisit, quod ipse in perpetuum esset fidelis et obediens eidem prædecessori Gregorio, ejusque successoribus etc.» Recensentur alia ab eo promissa, inter quæ bellum Carolo nunquam illaturum juratus spondit, quæ omnia perfidia insigni violavit: illum vero monet Pontifex, ut abjectis armis ad officium redeat, legesque spernenti iudiciorum ac pœnarum graviorum terrorem incutit. «Actum in festo Dedicationis Basilicæ principis Apostolorum, Pontificatus anno 11».

27. *Pontificis de Calabria rebellionem in Carolum meditantibus dispositio.* — Cæterum Siculis in rebellionem obfirmatis, Calabria ² defectionem adversus Carolum sunt meditati, ad quos in officium continendos non parum ei desudandum fuit.

Suam quoque contulit operam Martinus, ut insidias hujusmodi averteret: atque ideo memorato Gerardo episcopo Sabinensi injunxit ¹, ut nonnullas arces ditionis Pontificiæ, in regno Neapolitano sitas, Carolo regi præsidio militari communiendas traderet: ipso tamen prius sacramento adacto, eas se arces, cum ab Sede Apostolica jussus foret, restitutum.

«Venerabili fratri Gerardo episcopo Sabinensi Apostol. Sedis legato.

«Consideratis attentius tam iis, quæ nuper ad nostram notitiam pervenerunt, quam etiam temporis instantis malitia, expedire videtur omnino, ut circa regni Siciliæ custodiam diligentem curæ sollicitioris studium impendatur. Volentes igitur agi cautius in hac parte, ac etiam obviare periculis quæ possent forsitan evenire, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus quamlibet fortelitim Montis-Casini, in quo situm est monasterium Casinense, tam infra ipsius monasterii septa vel ambitum, absque impedimento regularis observantiae inibi observandæ, quam etiam extra in monte prædicto, et castra Ecclesiæ Salernitanæ, ac specialiter castrum Olibani ad Ecclesiam ipsam spectans; necnon et si qua alia castra, vel arces Ecclesiarum et monasteriorum quorumlibet vacantium, vel non vacantium dicti regni, de quibus propter sui dispositionem, vel situm videretur non immerito dubitandum, ne per ea status patriæ, sive regni, seu charissimi in Christo filii nostri Caroli Siciliæ regis illustris, posset quomodolibet perturbari; facias per eundem regem in expensis suis, juxta tuam et ipsius providentiam amotis per te, seu tuo speciali mandato, tam de fortelitiis, quam arcibus, et castris prædictis personis quibuscumque, de quibus videris expedire, cum summa diligentia custodiri, receptis prius ab eodem rege suis cum sigillo pendenti patentibus litteris, quod fortelitias arces, et castra prædicta, ad nostram, seu Apostolicæ Sedis requisitionem, sublato ejusvis moræ dispendio, et expensarum quarumlibet aut alterius oneris impositione omnino cessante, Ecclesiis et monasteriis restituet memoratis.

«Prædictas autem litteras regias, et quidquid feceris in prædictis, per fidelem nuntium nobis mittas, et alias similes regias litteras ab eodem rege præfatus Ecclesiis et monasteriis exhiberi facias ad cautelam. Dat. apud Montemflasconem IV id. Decembris anno 11».

28. *Coortis in Urbe turbis, Guido quædam ditionis Ecclesiasticæ loca occupat, penis ideo mulctatus.* — Depressa suorum defectione potentia regis Caroli, ejus virtute Ecclesia adversus hostes invicta steterat, plurimæ in ditione Ecclesiastica exortæ turbæ tuerunt, quarum expers Urbs ipsa non extitit, ut Vitæ Martini scriptor narrat his verbis ²: «Eodem concursu temporis, (quo nimirum

¹ Tom. 1. l. 11. Ep. cur. XII. — ² Naug. in gest. Phil. reg. Franc.

¹ Tom. 1. l. 11. Ep. cur. x. — ² Mart. Vit. Ms. Vall. bibl. sign. lit. C. num. 25 et 79.

Sicula defectio accidit). inter Romanos fuit dissensio maxima, et paratis hinc inde aciebus suis, pars Ursinorum setranstulit in Penestrinum; Annibaldi vero, credentes se contra eos bellum habere campestre, illuc se transtulerunt eum vicario Urbis, qui certis de causis eos fovebat, et ab eis tuebatur: et vastaverunt totam contratam, usque ad muros Penestrinæ ». Ob Urbanos motus coactum Pontificem recipere se Montemflascnem, tradit idem auctor; ac Perusinos etiam plura contra fas molitos: « Tunc temporis circa festum Nativitatis B. Joannis Baptistæ dominus papa se transtulit apud Montemflascnem ». De hoc ejus secessu Ricordanus Malespina¹, Joannes Villanus² et alii agunt: excitatamque ab eodem arcem addunt; quo loco extant consignatæ kal. Oct. Apostolicæ litteræ³: « Sed Romani parvipendentes eundem, exercitu congregato contra Cornetum, eo vidente vineas, hortos et blada vastaverunt, et exinde alias parum facientes recesserunt. Perusini tunc contra inhibitionem domini papæ subvagum exercitum facientes, quidquid erat extra muros civitatis undique vastaverunt, excommunicationis sententiam in eos proinde promulgatam incurrentes ». Eadem iisdem verbis apud Martinum Polonum recensentur⁴.

29. Passa est eodem tempore Romana Ecclesia infensissimum hostem Guidonem comitem Montisferetri, qui Forum Livii, Cæenam, aliaque loca occuparat, latiusque per summam ingratitude tyrannidem propagare meditabatur: in quem ipsiusque studiosos Martinus die Cænæ Domini⁵, festo Ascensionis⁶, atque in celebritate Dedicationis Basilicæ principis Apostolorum⁷ anathema intorsit: « Graves et enormes excessus jam in remolis partibus divulgatos, quos Guido dictus comes Montisferetri per antiquæ, quin potius antiquatæ indevotionis oberrans in via contra Romanam Ecclesiam, ejusque devotos a longis retro temporibus commisisse dignoscitur, et adhuc continuata præsumptionis audacia committere non veretur; præterire silentio, vel impunitos relinquere non debemus, ne id impune deliquisse se gaudeat, sibi que ad gloriæ titulum multitudinem suæ damnatæ iniquitatis adscribat. Dudum siquidem dictus Guido pro eo quod quondam Manfredi principi Tarentino, et deinde Conradino quondam Frederici olim Romanorum imperatoris nepoti, necnon et Henrico charissimi in Christo filii nostri regis Castellæ ac Legionis illustris germano, eandem Ecclesiam persequentibus et excommunicatis adhæserat, diversis per felicis recordationis Urbanum et Clementem Romanos Pontifices, prædecessores nostros, excommunicationum sententiis innodatus; demum per venerabilem fratrem nostrum Latinum Ostiensem episcopum, tunc in partibus illis

A. S. L. de speciali mandato piæ memoriæ Nicolai papæ III prædecessoris nostri benigne in forma Ecclesie a prædictis sententiis extitit absolutus, eidem inter cætera expresse per eundem legatum injuncto sub debito præstiti juramenti, quo nunquam ex tunc Romanam impugnaret Ecclesiam, aut impugnantibus daret consilium, auxilium, vel favorem; et promissione ac fide jussoribus sub pœna quinque millium marcharum argenti receptis ab eo, quod nunquam præsumeret contrarium attentare.

30. « Verum idem Guido, quanquam postmodum eidem Ecclesie fidelitatis præstitit juramentum, ipsius Ecclesie dominium in provincia Romaniolæ recognoscens, tamen quasi recepti beneficii penitus immemor, et ad gratiam in eadem absolute perceptam prorsus ingratus, et promissæ fidei seu fidelitatis infractor, nec perjurii reatum abhorrens, resumpto solitæ rebellionis spiritu, associatis sibi parte Lambertatorum de Bononia, et nonnullis aliis tam de Tuscia quam de diversis aliis partibus, Ecclesiam ipsam non est veritus multipliciter impugnare: civitates Forlivii, Foripopuli, Cæsenæ, Cerviæ, castrum Breccenorii, et alia loca in eadem provincia, ad eandem Ecclesiam pleno jure spectantia, occupando, et devotos ipsius Ecclesie provinciæ memoratæ cum prædictis suis complicitibus et stipendiariis, quos ad hoc congregavit, multimodis impugnando; ac dilecto filio magistro Guillelmo Durandi capellano, et in dicta provincia in spiritualibus nostro vicario, decano Ecclesie Carnotensis; et nobili viro Joanni de Epa per nos ad regendam eandem provinciam destinato contumaciter resistendo, ipsosque in officiorum executione suorum impediendo multifariam, non sine gravibus ejusdem Ecclesie damnis, injuriis et expensis etc. » Deligit anathemate Guidonem et Lambertatos Bononienses; ac Forilivii, Cæsenæ, Cerviæ, aliorumque locorum præfectis dat imperia, objectis gravioribus pœnis, ut ad Romanæ Ecclesie obsequium redeant: « Actum apud Urbem veterem in platea dictæ majoris Ecclesie, in die Cænæ Domini, Pontificatus nostri anno 11 ».

31. Contempsit Pontificias minas Guido, utque instructissimus erat militaribus artibus, contraria ac geminata prodicione Pontificias copias ex Gallis, atque Italis conflatas, partimque Forumlivii ingresses, partim in agro rei exitum præstolantes adortus, concisis prius a civibus equorum frenis, dum prædaturi Pontificii per domos discurrerant, magna strage delevit¹; de qua clade Vitæ Martini auctor² meminit. Sed anno sequenti compressa admodum est ipsius potentia, et Emilia fere tota ad obsequium Ecclesie revocata. Ad quod perticiendum e Gallis auxilia excivit: extant enim Pontificie litteræ, quibus Philippo Galliarum regi

¹ Ricord. Malesp. Ilist. Flor. c. 207. — ² Jo. Vil. l. vii. c. 58. — ³ Martini. l. ii. Ep. LXXXVI. — ⁴ Mart. Pol. l. iv. in Mart. IV. — ⁵ Tom. l. l. ii. Ep. cur. i. — ⁶ Ep. III. — ⁷ Ep. XIV.

¹ Jacob. Malesp. c. 215. Jo. Villan. l. vii. c. 81. — ² Ms. Vat. bibl. sign. lit. C. num. 25 et 79.

ob submissas copias contra Æmilie perduelles gratias agit ¹. Ad ampliora vero efficienda auxilia Galterum e Fontanis capellanum suum ad Philip-pum regem misit ² : neque ita multo post Spoletanum episcopum adjecit, quem Galliarum presulibus commendavit ³. Petiit vero a rege ⁴, ut lectissimos ballistarios mitteret : tum ex decimis pro bello sacro collectis centum millia librarum Turonensium praberet, ad quæ refundenda suam fidem obligabat ⁵ (1).

32. *Martinus Ecclesiasticorum a magistratibus oppressorum defensor.* — Obsoleverat adeo in plerisque civitatibus hoc tempore Ecclesiastica dignitas, ut magistratus iniquissimas Dei ministris leges infligerent, ad quas rescindendas Martino laborandum fuit. Et quidem Parmensi episcopo provinciam tradidit, ut senatum populumque Rhegiensem ad revocanda hujusmodi decreta cogeret ⁶; cui etiam una cum Mediolanensi archiepiscopo curam demandavit, ut Brixianos ⁷, qui similes leges Ecclesiasticis exitiales condiderant, auctoritate Apostolica ad eas convellendas adigerent; tum laborantibus in comprimenda hæreseos lue censoribus fidei hæc respondit ⁸ :

« Inquisitoribus pravitate hæreticæ in civitate ac diœcesi Floren. constitutis.

« Ex parte dilectorum filiorum potestatis, consilii, et communis Florentini fuit propositum coram nobis, quod ex eo inibi videtur generari scandalum, et posset gravius suscitari, quod si quis a retro temporibus invenitur hæreticus extitisse, bona quondam ipsius, quæ suo crimine non detecto, nec contra ipsum aliqua inquisitione speciali pendente quocumque alienationis, vel concessionis titulo forte distraxit; etiam si per plures manus interdum res sic alienata vel concessa trans-

iverit a bonæ fidei possessoribus, dicitis revocanda. Quamvis autem a prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus extiterit diffinitum quantum ad præsentem articulum, debere servari, quod observatur in læsæ criminis majestatis, nec in hac parte recedamus a vestigiis eorumdem; volumus tamen, et per Apostolica vobis scripta mandamus, quatenus ad revocationem talium bonorum in civitate, ac diœcesi Florentina minime procedatis ad præsens; nisi forsan intervenisse constiterit fraudem vel malitiam, propter quam merito sit ad revocationem hujusmodi procedendum, vel nisi alienator alienationis hujusmodi tempore de pravitate hæretica infamatus fuerit publice, vel suspectus. Datum apud Montemilascionem X kal. Decembris anno II ».

33. *Leolino Wallensium principi in bello adversus Eduardum caput amputatur.* — In Anglia hoc anno tumultus bellici a Leolino Wallensium principe (2) concitati ¹. Is enim una cum fratre Davide intempesta nocte Angliæ nonnulla oppida et arces aggressus, nullo ætatis sexusve discrimine, magna feritate dormientes plures ferro delevit. Adversus quem cum nonnulli ex Eduardi exercitu progressi, cum ex insula, cui Angleseje nomen est, fugerent, fluctibusque casu miserando hausti essent, adeo fastu inflati sunt Wallenses, ut inanibus Merlini vaticiniis freli, Leolino suaserint, illum brevi diademate redimitum iri. Qua stulta opinione tumidus infelix princeps numerosissimum eduxit exercitum, commissoque prælio deletus est, amputatumque ipsi caput Londinum deportatum, et in turre, e qua ipsius pater Griffinus corruerat, cervicesque fregerat, affixum palo est, atque hædera coronatum. Ex quo discant mortales non in vaticiniis inanibus spem ponere, sed divinæ se committere providentiæ. Wallenses

¹ Tom. I. l. II. Ep. cur. VI. — ² Ep. LXXVIII. — ³ Tom. II. pag. 26. — ⁴ Tom. I. l. II. Ep. cur. VI. — ⁵ Ibid. — ⁶ Ep. XVIII. — ⁷ Ep. XXXIII. — ⁸ Ep. LXXIII.

¹ West. Flor. Hist. Ms. Vall. bibl. sign. lit. C. num. 25 et 79. in Mart. IV.

(1) Hoc anno Turonensis metropolis episcopi Turonum cocentes die xxvii Julii Concilium celebrarunt, cujus canones 13 in Labbeana Collectione extant, in quibus plerisque penæ adversus juris Ecclesiastici violatores infliguntur. Cum vero in cap. 7 et 9 penæ istæ in præcedentibus Conciliis latæ ultra modum aggraventur, atque extendantur in alios, quibus præcedentium Conciliorum statuta peperceraut, ideoque plus æquo graviores reputarentur, ideoque delata ad Martinum Pontificem causa; ille anno sequenti literis datis Urbiveteri IV non. Maii scripsit ad legatum suum ut statuta illa reformaret atque corrigeret. Has literas publici juris fecit Martenius Collect. vet. Monum. tom. VII, col. 281.

Apud eundem Martenium die XI kal. Aprilis anni MCLXXXII, inscriptum extat Concilium, quod Bernardus Terraconensis archiepiscopus cum sex episcopis suffraganeis habuit, quo latus a prædecessoribus suis Constitutiones omnes ita confirmavit, ut Constitutionibus vi adjectis priora statuta reformaret, auverit, roborant. Sed collato hoc Terraconensi Concilio cum alio Concilio Terracone pariter habito anno MCCCXXIX, in quo priorum Conciliorum Constitutiones plures ex integro referuntur, intelligimus Concilium istud anni MCLXXXII nihil esse aliud quam triam Conciliorum sub Bernardo archiepiscopo Collectionem, nam canon tertius inscriptus contra invasores, raptos, et clericorum percussores, idem est cum canone in priore Concilio a Bernardò edito. In quo pariter Concilio repernas canonem alterum ibidem recurrentem, quo cavetur ne Christiani cum Judæo contubernium habeant, quod in Concilio Martenii totidem verbis legitur. Denique Bernardus in Concilio tertio anno MCLXXXII celebrato, ut ex Concilio anni MCCCXXIX constat, Constitutionem dedit *in eos qui interficiunt vel capiunt episcopum vel prelatum*, quam pari ex Constitutionem totidem expressam verbum habes in statuto sexto Concilii apud Martenium. Est igitur Martenii istud Concilium Conciliorum triam sub Bernardo Collecto, quorum postremum tantummodo præsentis anni MCLXXXII, XI kal. Aprilis celebratum fuit. Id præterquam ex his quæ dicta sunt perspicue constat, tum pariter demonstrant nomina episcoporum, quæ adscripta leguntur in primo statuto ejusdem Concilii, si conferantur cum nominibus episcoporum quæ novissime ejus Concilii Constitutioni præliguntur. In priori enim legitur *F. Turonensis*; in novissimo vero *Garcus Tirasonensis*; ibi *P. Gerundensis* pro procuratorem adest; hic *Bu. Gerundensis* per se præsens adsistit; in illo suffraganei sunt sex; in hoc vero octo. Quis ergo Concilia plura simul collecta non agnoscat?

MANSI.

(2) Defectio Wallensium, quam præsentis anno allegat annalista, jam inde a præcedenti anno caperat, scribit Nicolaus Trivetius, qui Chronicon suum per hos annos scripsisse videtur, et ad annum usque MCCCVII prosecutus est. Prælium vero cum rege perduelles isti commiserunt feria VI ante festum S. Lucie anni hujus MCLXXXII.

MANSI.

vero finesio principis sui casu exterriti, et suaque regis Eduardi arbitrio perierunt.

34. *Alfonsi in Sancti flum. per velle sententiæ.* — Felix etiam obitum vana proregis fidem adhibitam extitit Alfonso Castellæ et Legionis rex: is eni in astrologie judicariae audacissimus, cum ex hujusmodi arte, quæ verum curiosorum hominum ludibrium est, regno exulum iri aliquando sibi portendisset, ex eo, ut scribit Mariana¹, suspicax atque ex metu crudelis effectus, magnam ejus odii partem concitavit, quæ illi eam peperit calamitatem. Creverat adeo Sancti ipsius filii potentia (in quem ille debita ex primogenito defuncto nepotibus regni jura transfuderat, quique omnium ordinum conciliandis voluntatibus impense studebat) ut jam omnibus ipsius senectus contemptui patere videretur. Quod non ferens, sive etiam nepotes miseratus, consilia de eis liberandis agitavit, ac Fredulum Ovetensem episcopum pretextu alio ad Philippum regem Francorum misit, ut rem cum eo communicaret.

Il subodoratus Sanctius a patre defecit, conventuque omnium ordinum Vallisoletæ habito, ab Emauele patre, Alfonso fratri infenso, pronuntiata publica sententiâ, regno privari jussit. Ita depulsus rex Marrochitani regis opem imploravit, qui illico ad augendas res suas cum exercitu affuit, partemque Hispaniæ populatus abscessit, cum Alfonso timens ne a barbaro caperetur, ab eo se subduxisset. Tentato ita Sarracenorum auxilio, Alfonso in celebri conventu Hispalæ octavo mensis Novembris die coacto, Sanctium regni successione spoljavit. Affertur a Surita² pronuntiata ab illo sententiâ his concepti verbis:

35. « Ut de vultu Dei judicium nostrum procedat, nos Alfonso Dei gratia Castellæ, Legionis, Toleti, Siciliæ, Cordubæ, Mureciæ, Glenni, atque Algarbii rex per presens scriptum ad vobis præsentium et memoriam futurorum lacrimis manifestum, quod Sanctius filius noster major nobis graves et multiplices injurias nequiter irrogavit: nam tractavit et fecit conjurationem contra nos et contra nostrum dominium in Cordubensi civitate, existens cum baronibus et religiosis quibusdam, videlicet cum magistris Ordinis Calatravæ et Velezii, et cum priore Hospitalis, ac cum commendatore Templi, vices et locum tenente magistri Castellæ et Legionis, necnon etiam cum aliquibus civibus in eodem etiam loco existentes; cum ad instantiam suam eidem concessum fuisset a vobis, ut eum rege Granatæ Sarraceno tractaret aliquam bonam viam trengæ seu concordie, quæ in Dei servitium, et terræ utilitatem, ac nostrum redundet honorem; idem Sanctius cum dicto Sarraceno et posteris suis amicitiam et pacem juramento et instrumentis firmavit perpetuam contra nos et nostrum dominium, et pecunias ac tributa a dicto Sarraceno nobis debita, in semetipsum

reversit; in hoc contra nos proditio et falso procedens, eo quod nobis per presens scriptum debitas, quod ordinatum erat ad ripam et dictum regem Granatæ, quæ nos nostram misericordiam veniens nos ter va salus libertatis ac tributa eorum nobis præstaret, contra omnes hujus mundi fideliter nos juvando: et ad firmandum prædicta chartæ alias sigillo nostro sigillatis petuit sibi mitti, quas cum penes se habuit, nulla per eas operatus est, redundantia in grave damnum domini nostri, et honoris ».

Adiit alia Sancti scelera, vocatum Hispalim et de bello contra Sarracenos Granatenses gerendo, tubandoque limite adversus Alrorum irruptiones cum eo deliberaret, abiisse in Castellum et Legionem, causatum motas nonnullorum mentes aversisque a regis obsequiis sua opera sedandas: illum vero urbes et populos circumvisit, ut ipsos in regiam majestatem concitaret; onerasse promissis, a se Ferrandi jura Hispaniæ restitutum iri, contulisse cotiones varias: tam acerbe queritur suam a Sanctio laam laudam: « Dicit Sanctius in suis predicationibus, quibus contra nos populus concitabat, in multis locis multa indigna contra nos exornat, inter alia frequenter dicens tam ipse quam sui nuntii: rex insanus est atque leprosus, et in multis falsus atque perjurus; homines interficiens sine causa: quemadmodum Fredericum et Simonem interfecit. Dicit autem ini quis facta perversa continuas invasit, et usurpavit sibi regnorum nostrorum dominium ». In hoc vero divina adoranda est justitia, quæ Alfonso ut insanum a filio traduci permisit, cum divine (ut ferunt³) providentiæ opera sapientiæ suæ confidentia, blasphemia lingue proacitate, accusare ausus est. Pergit Alfonso alia in se commissa recensere, ut præfectos et magistratus regios Sanctius depulerit, regnum ararium in v. serit. occupavit arces; monitusque, ut Tolitum ad regni ordinem celebrandos conventus accederet, in quibus regni res componendæ essent, ipse alios ad Vallem Olei indixerit, atque in his procerum studia variis artibus sibi devinctos, aut minus fractos Laverit ad perduellionem, atque hæc etiam contra judiciorum ordinem pertentavit.

« In prædicta, inquit, curia nobis non citato, non monito, non confesso, non convicto pronuntiarit fecit non a iudice, imo per hostes et conspiratores, quod nos deinceps non faceremus justitiam, nec fortilitas teneremus, nec pecunias aut redditus aliquos ad regnum pertinentes recipere-mus, nec in castro, civitate, aut villa aliqua reciperemur; et ulterius, quantum potuit instil per se et suos familiares ac complures, pro viribus laborando, quod ipsum regem aut dominum Castellæ ac Legionis et Vandalici demceps nominarent; nos in omnibus exheredans, in se usurpando honorem et dominium non sibi debitum, quod

¹ Marian. de reb. Hisp. l. XIV, c. 10. — ² Smit. inde. l. II.

³ Marian. c. XIV, c. 17.

nobis rapit, et rapuit violenter, et ut ex supra-dictis patet, etiam fraudulentè. Ad cumululum autem malorum omnium non solum est vitæ nostræ insidiatus, sed etiam contra nos se potenter armavit : nam deliberato consilio, et per suos familiares et complices publicato adeo, quod ad notitiam non solum præsentium, sed etiam multorum absentium longe lateque pervenit, de Castella Cordubam veniens, ut nos caperet, congregavit et convocavit concilia de Giennio, et Beatia, et Ubeta, necnon de Andujar, ut simul cum eis aut Cordubensibus accederet hostiliter contra Hispalim, ut ibidem nos caperet mala et impia captione : et in hoc conatum tantum ostendit, quod esset merito parricida censendus. Sed hunc tam crudelem conatum ipsius Dominus impedivit, a civibus Hispalensibus et aliis nostris fidelibus ; necnon etiam, quod dictu mirabile est, nostris et nostræ fidei hostibus ad defensionem nostram præstando auxilium opportunum. Et cum Sanctius conceptionem impiam contra nos explere non posset, prout potuit devastavit, et ibidem plures homines interfecit. Ad civitatem vero Cordubensem rediens, eam contra nos clausam tenuit, et munivit : et cum nuper nos illuc personaliter accessissemus ad civitatem appropinquantes, extenso et explicato vexillo nostro regali, ipso Sanctio audiente, ex nostra parte clamatum est, ut nos in civitate ipsa reciperet : et tam ipse quam loci illius habitatores hoc facere recusarunt, quinimo fuit contra vexillum nostrum sagitta missa.

« Igitur cum prædictus Sanctius præmissas graves injurias ac multas alias, quas longum esset scribere vel referre, timore divino postposito, ac paterna reverentia penitus abjecta, nobis irreverenter intulerit, ipsum paterna maledictione dignissimum, a Deo reprobatum, et ab hominibus merito reprobandum maledicimus : et sit demceps maledictioni divinæ et humanæ subjectus : et eundem nobis rebellem, inobedienter et contumacem tanquam ingratum, imo ingrattissimum filium sic degenerem exhæredamus, et omni jure successionis, quod ei competeat in regnis nostris, dominiis ac terris, honoribus et dignitatibus, vel quibuscumque rebus aliis ad nos quoquo modo spectantibus ipsum privamus ; et ut nec ipse nec aliquis pro eo, vel descendens ab eo in posterum in aliquo nobis succedere possit, sententialiter condemnamus. Hanc autem irrefragabilem sententiam in præsentia testium subscriptorum, et multorum aliorum lataam mandamus sigilli nostri appensione muniri. Actum est octavo die mensis Novembris intrantis anno Domini MCLXXXII in palatio Hispalensis civitatis, prædicto domino rege sedente pro tribunali ».

Imploravit mox Alphonsus Romani Pontificis opem, ut filium ad officium egeret. Quæ vero a Marlino sint gesta ad infelicis patris gratiam, sequenti anno dicemus : hic nunc addimus collocari hoc anno nuptias Elisabethæ, omnibus virtutibus

ornatissimæ Petri Aragonum regis filiæ, cum Dionysio rege Lusitaniæ celebratas : quæ regina tanta postea sanctitate enituit, ut in numerum sanctorum referri meruerit.

36. *Ladslauum Ungariæ regem turpiter riventem ad melius hortatur Pontifex.* — Longe aberat ab illius sanctitate Ungarus rex Ladislaus, qui juventutis facibus inflammatus regia licentia turpibus voluptatibus se addixerat : sed cum laxiores mores coercere jam velle videretur, illum Pontifex adhortatus¹ est, ut gentilium mores habitumque exueret, assentatores expelleret, probos sibi consiliarios adhiberet, sequæ e sanctis originem duxisse meminisset. Ne vero de Sedis Apostolicæ in eum benevolentia diffideret, ac si quas subreptitias litteras, quæ ipsius dignitatis regiam labefactarent, ejus administri obtinuisset, secretè eas irritas fore : non esse consilii Sedis Apostolicæ, ipsi officere ; sed potius illum omnibus officiis complexuram.

« Regi Ungariæ illustri.

« Paterna nos monet affectio, zelus tuæ salutis inducit, tua regni que tui desiderata prosperitas interpellat, ut exacta pericula, quæ per opitulationem solius divinæ gratiæ superasti, repetitione summaria tuæ mentis obtutibus exponentes, excellentiam regiam ad debitam de tanta tibi concessa gratia gratitudinem excitemus, te proinde in concedentis beneplacitis confortantes. Et quidem, fili charissime, si multiplicata in te tui beneficia Redemptoris scrutiniò solerti recenseas ; si præteritorum eventuum qualitatem devota meditatione recogites ; habes proculdubio, unde Creatori tuo humiliato spiritu, in vocem confessionis erumpas soloque ipsius beneficio te vivere, ac regnare humiliter fatearis. Recogita itaque quam paralus eras ad casum, quam dispositus ad ruinam, quando regno tuo diversarum guerrarum convulso dissidiis, et quasi totaliter tuæ ditioni subtracto, in manus tuam quærentium animam incidisti. Recognosce quam gratiose te, iniquorum seductionibus impulsus, et versatus ut caderes, quam benigne suscepit. Quomodo ipsius dextera, tecum virtutem faciens, te a rugientibus ad escam paratis eripuit, præfatum regnum tuum tranquillitati restituit, et in eo regium solum ad exaltationem status solili præparavit ; excellentiæ tuæ satis certis jam datis auspiciis, quod te in suorum mandatorum semita persistente, thronum tuum in statu consuetæ altitudinis solidabil.

37. « Persta igitur, et ab omnibus, quæ contrarii possent suspicionem inducere, mentem tuam prorsus averte ; teque diligenter attendens de sanctorum stirpe progenitum, abhorre ab illorum laudabilibus semitis deviare : sed eorum vestigia imitanda prosequere, fidemque Catholicam tolis viribus devotus amplectens, ad dilatacionem illius solerter intende. Mores ab illa quo-

¹ Fo. I. I. II. Ep. LXXXVI.

modolibet, etiam in cultu corporis et habitu, alienos penitus aspernare. Pravos consiliarios abijce, consilia illorum obaudi : justi et in fide sinceri vias tuas regant et dirigant; nec impinguet peccatoris oleum caput tuum. Assuesce virtutibus : illis ita juvenilem animum imbuere, ut eas in proveciori aetate praesentet. Illis taliter assuesce, quod per consuetudinem mores fiant, nec ab ipsis facile possis averti, conversis quodammodo in naturam. Nec excellentiam regalem deterrant litterae quaedam, quas super tuis corona et regno per ministrorum tuorum malitiam conquereris fraudulentè extortas : sciturus quod non est intentionis Ecclesiae in jura celsitudinis regalis obrepere, vel tecum agere captiose, imo potius tuis ad id concurrentibus meritis, velut charissimum filium, prout eam decet, Apostolico favore protegere, ipsiusque ubertate quasi maternis uberibus confovere. Dat. apud Montemflascum II kal. Octobris, anno II ».

38. Pontificiis monitis ad officium revocatus aliquanto tempore visus Ladislaus, hoc certe anno, ut scribit Longinus¹, ingenti miraculo victoriam de hostibus fidei reportavit. Oldamirus enim Cumanorum dux, pro suis dimicante Numine, a Christianis deletus, cum paucis ad Tartaros confugit. De quo haec auctor : « Oldamir Comanorum dux in superbam jaectantiam elevatus, et credens se universum Ungariae regnum propter Wladislai regis pravos et leves mores subacturum, Ungariam invadit. Cui Wladislaus Ungariae rex circa lacum Hood occurrens, secum colligit; et praelio acri inter utrosque durante, tempestas ingens coorta, ora et vultus Comanorum verberans et obcecans, magno adjumento Ungaris fuit, ut vincerent. Victus tandem ab Ungaris est Oldamir, et omnis suus exercitus, paucis, qui fugiendo ad Tartaros evaserant, exceptis, deletus ».

39. *Jazyges et Lithuani a Leskone Nigro magna clade delentur.* — Nec minus insignem victoriam Polonis hoc anno contra barbaros Deum contulisse scribit auctor². Jaczvingi antea a Polonis profligati, acceptam ulturi cladem Lituani se junxerant, praedaeque ingenti onusti, satiata Christiano sanguine rabie, abcesserant : eum Lescho Niger Cracoviae et Sandomiriae dux, raptu tumultuario milite, hostem insecutus, cum in silvas et lacus se proripuisse comperisset, quid ageret incertus, caelesti viso per somnum erectus est, jussusque ab archangelo Michaelè hostem insequi, certissimam victoriam ipsum relaturum pollicito : promissisque exitus consensere. Sed tanti miraculi historiam ex Longino accipiamus : « Fluctuantem, inquit, illum (nempe Leschonem), consilii que inopem visio angelica, quae archangelum (Michaelè) profitebatur, per soporem monstrata monet, ut quolibet respectu et eunetatione

abjectis, non differat persequi hostes, certamque illi futuram victoriam promittit. Ea visione, universis militibus in concionem vocatis, exposita etiam timidos et meticulosos persequique barbaros detrectantes exultant. Nihil enim aequè militum animos et popularium confirmare solet, quam denuntiata religio. Sumptis itaque tam cibariis quam armis, impedimentis vero, quae escas et pabula ferebant, se subsequi jussis, recentia barbarorum vestigia intuentes, qua ampliori possunt celeritate vecti, barbaros insequuntur : et licet illos Prag et Narem flumina praetergressos comperissent, certi tamen de oraculi visione; et ipsi, iisdem fluminibus superatis, barbaros inter Narem et Niemen flumina consistentes, neque enim propter praedarum multitudinem facile agmen barbarorum movebatur, tredecima die mensis Octobris consequuntur. Terruit supra modum omnes barbaros Polonorum conspectus, et multo majorem, quam pro numero Polonorum exercitum, eundemque audacem et animosum mori destinatum, aut vincere animo et cogitatione metuebantur, paucos et timidos in tam abdita et tam remota loca nullatenus penetraturos.

« 40. Habebat Lesko Niger dux in suo comitatu sex Polonorum de equite et pedite (inter quos plures equites erant) milia haud copias contemnendas; omnes tamen in unum agmen coactas : neque enim locus, in quo certandum erat, plus silvarum quam camporum habens, dividi copias in plures acres patiebatur. Quibus adhortatis, ut non tam pro patria, conjugibus et liberis, quam pro fide Jesu Christi de caelesti securi praesilio viriliter pugnarent, maximo impetu in barbaros metu et subito Polonorum conspectu attonitos insiliit : et quamvis barbari primos Polonorum impetus excepissent, et aliquanto tempore tolerassent; primis tamen et secundis ordinibus obrutis, reliqui referre pedem, postea vero verti in fugam coeperunt : caedes deinde, non pugna in omnes passim fugientes edebatur, quam non solum milites Polonorum, sed a barbaris capti Poloni, quos ex Lublinensi terra in utroque sexu abduxerant, operose promovebant. Terruerat et barbaros canum, quos simul cum captivis duxerant, viso Polonorum exercitu, ululatio, et vociferatio exultantium speciem preferens sublata, qui et in certamine durante et in fuga diris morsibus quasi nosset, quos insectari deberent, lacesebant. Caede ingenti et usque ad satietatem edita, nox superveniens persequendi fugientes finem dedit. Reliquias Jaczvingorum ea clade usque ad interemptionem ultimam deletas esse, si enim pertinacius resisterant, certum est. Plures insuper tam ex Jaczvingis quam Lituani, qui fuga evaserant, pudore acti, dum in penates proprios aut metuumt, aut erubescunt reverti, partim laqueo, partim fame, partim aquarum suffocatione mortem sibi consciscunt, ut ex illo frequenti barbarorum exercitu pauci fuerint superstites, qui aut Polonorum gladiis non ceciderint,

¹ Long. Hist. Pol. hoc an. — ² Long. ubi sup. Chron. Pol. ter. l. XI. et aui.

aut sibi ipsis mortem miserabilem non consciverint. Mirum dictu et vix credibile, apud Pelonorum exercitum scrupulosius recensitam, nemo repertus est in eo prælio, et in persequendo occidisse. Quæ res oraculum Lesko duci per quietem factum non fantasticum, non huminum, sed divinum et caeleste eo prodigio monstravit.

« Lesko dux et hostium strage, et de sui exercitus incolumitate, suorum insuper, quos gentiles ex terra Lublinensi captivos duxerant, liberatione, Dei omnipotentiam glorificans, ejusque laudes cum omni exercitu suo identidem resanas; spoliis clam hostium politis, ovas in suos principatus redat, ab eoque tempore beatum Michaelæ sui triumphii et successuum felicium auctorem singulari prosequatur veneratione et cultura. Ex Litanorum quoque clade reversus in Lublin, Basilicam parochialem S. Michaeli fundat, et ejus nomini dicari procurat: quæ etiam in diem hunc

et neficia Angelica tunc collata Polonis, et cladem barbaricam attestatur ». His consentanea Michovius¹, Chronicon², et cardinalis Baronius³ iradunt.

41. Cum lavit recentem victoriam altera Lescho: cum enim Palatinus ac Sandomirienses ad Conradum Masoviam ducem defecissent, in eos ducto exercitu, Conradum ambigere suorum fidei diffidentem in fugam avellit, auctoresque defectionis veniam donatos sibi conciliavit. Præter hæc intestini externaque bella, dira fames non Polonia modo, verum Boemiam quoque et Germaniam invasit⁴, adeo ut infelices matres, etiam filios absumerent: mox epidemia insecta in populos magna clade grassata est.

¹ Michovius, l. III, c. 9. — ² Chron. Polon. t. I, X. — ³ Baronius Novis Ms. l. c. et sup. n. rem. et act. — ⁴ Longob. l. c. sup.

MARTINI IV ANNUS 3. — CHRISTI 1283.

1. *Martini cura in Siculis ad officium revocandis.* — Anno a Virginis partu tertio supra millesimum ducentesimum octingentesimum. Indictione undecima consignato. Martinus Romanus Pontifex erigende rei Christianæ, quæ novis bellorum tumultibus prostrata jacebat, pacis ac conciliandæ studiosissimus nil reliquit intentatum, quo Siculis ad Ecclesiæ Romanæ obsequium revocare posset: utque rebellium pervicacia armorum saltem vi frangeretur, eunctis qui in prælio sub Caroli signis occubere, amplissimam criminum veniam proposuit, quam ii qui pro Terra-Sancta defendenda pugnando caderent, assequerentur, quamque a Gerardo cardinali episcopo Sabinensi A. S. L. jussit promulgari¹.

2. « Venerabili fratri Gerardo episcopo Sabinensi A. S. L.

« Exurgat Dominus, judicet causam suam, improperiorum suorum non immemor, quæ sunt ab insipientibus beata die. Numquid enim non propria causa ejus contra illorum perfidiam, per quos in

populo Christiano guerris gravibus excitalis, principibusque Catholicis distractis ad alia, impediuntur pia sua negotia, et præcipue Terræ-sanctæ, quam Scriptura sacra testatur, sibi omnium clarior? Per quæ sacrosancta Ecclesiæ sponsa sua, sic graviter læditur, sic gravatur enormiter, quod invaditur regnum ejus, regnum, inquam, Siciliae, terræ peculiaris ipsius. Per quos insula Siciliae pars dicti regni non modica rebellis efficitur, et occupata tenetur; reliquæ regni partes ejusdem diversis impetuntur insulis, et in illis etiam eadem Ecclesiæ, et christissimus in Christo filius noster Carolus Siciliae rex illustris, qui regnum idem tenens ab ipsa, ejus est exinde non solum vassallus, sed et specialis attributa, multipliciter impugnantur. Numquid et iterum non sua impropria, tam graves, tam enormes injuriæ illatæ ipsi Ecclesiæ sponsæ suæ? Numquid et tertio, non incipientes, qui fecerunt, efficiunt contemptis predictorum suorum excessum et detestationibus, increpationibus, monitionibus, inhibitionibus, præceptis, sententiis, et pœnarum comminationibus, quæ nuper in nostris processibus jam ter tibi edidimus, non tantum in predictis suis injuriis et excessibus

¹ Mart. l. c. t. I, II, c. 10. — ² Chron. Polon. t. I, X. — ³ Baronius Novis Ms. l. c. et sup. n. rem. et act. — ⁴ Longob. l. c. sup.

per-sistentes; sed eos dolis et machinationibus variis, per-versisque conatibus aggravantes?

3. « Hi profecto sunt! protervi Siculi, qui debite nobis Ecclesie, ac regi predictis fidelitatis oblii, post præsumptam temerarie rebellionis audaciam contra nos, Ecclesiam regemque præfatos, in eam prorupisse feruntur insaniam, ut Petrum regem Aragonum in ducem et dominum sibi quasi novum Bial Idolum crevisse dicantur, quatenus ipse facus devordor ipsorum, devoretur tandem virtute Altissimi pariter cum eisdem. Hi omnes, caterique ipsorum in hoc complices et fautores Sapientis testimonio non indigne sub insipientis metaphora describuntur: siquidem, ut præmissa indicant, increpationis sic odunt, quod contemnunt. Exurgat itaque Dominus, ipsosque præveniat celeris præventionis vindictæ: præveniat obiter, et subvertat: erigat brachium suum sicut ab initio; allidat in virtute sua virtutem illorum: obumbret in die belli caput zelantium zelum ejus, bellantium bellum ipsius: protegat eos armis suæ potentie: sit illis de alto victoria; sit de caelo veniens fortitudo. Cæterum quia, ut præmissorum series perhibet, in iis causam Dei agi conspicimus, sicut per processum præfatos eam persequentibus putavimus obviandum; sic illam devote prosequentibus decrevimus etiam spiritualibus auxiliis assistendum, ut causam ipsam eo ferventius prosequantur, quo securius prosecutionis hujusmodi quemvis experientur eventum.

4. « Ideoque de ipsius omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate confisi, omnibus Christi fidelibus, de quibusvis partibus oriundis, qui contra memoratos regem Aragonum, Siculos, complices, et fautores, aliosve quoslibet in regno prædicto seu quolibet ejus parte, nos, Ecclesiam præfatumque regem Sicilie impugnantes; nobis, Ecclesie vel regi Sicilie memoratis asditerint, si eos, vel eorum aliquem propterea in generali vel particulari, maritimo seu terrestri conflictu morti configerit, illam peccatorum suorum, de quibus corde contriti, et ore confessi fuerint, veniam indulgemus, que concedi transfretantibus in Terræ-Sanctæ subsidium consuevit. Quocirca fraternitati tue per Apostolica scripta mandamus, quatenus presentes litteras in omnibus locis tue legationis, de quibus expedire videris, sublato cujushbet moræ dispendio, publices, et ab aliis facias publicari. Dat. apud Urbem vel. id. Jan. an. ii ».

5. *Petrus Aragonius Carolum astute provocat ad singulare certamen, quod discutere admittit*

Pontifex, seu perperam. — Confluxerant ad Carolum e Gallis ingentes copie sub ducibus Salernitano principe, Petro Alenconio fratre Philippi regis, Roberto Atrebat, Othelmo Burgundie comitibus, alioque nobilitatis Gallicæ lectissimo flore, quibus auctus Carolus sapiens tentato cum hoste certamine (1), cum ad Siciliam oppugnandam omnibus viribus se compararet, Petrus Aragonius, qui Siculos instabiles fore metuebat, cum nondum ipsius jugo assuevissent, nec valebat opibus, ut diutius bellicos sumptus sustineret, militari astutia ad Caroli discutienda consilia, debilitandosque Gallorum primos impetus; quorum maximam partem necesse erat in alieno solo ob aeris intemperiem morbo perire, Carolum ad singulare certamen provocavit. Litteris enim ac missis oratoribus perfidie objurgatum a Carolo ferunt, ut qui bellum non indicta causa, non jure, non consilio, sed furore ac prodicione suscepisset. Quae de re hæc Jordanus¹: « Scripsit (de Carolo loquitur), regi Aragonum, se admirari, quomodo regnum suum invaserat. Cui ille respondit, ratione uxoris filie Manfredi ad se potius pertinere. Ad hujus autem litigii discussionem ad singulare certamen se invicem requirunt, et Vasconiam eligunt ». Eadem iisdem pæne verbis Ptolemæus Lucensis², et pluribus auctor veteris Codicis Ms.³ Frederici comitis Ubaldini; in quo utriusque regis litteræ adductæ sunt, quas præterimus consulto, cum non absit suspicio, vel ab auctore aut alio confictas: tum hæc responsa religiosis viris missis a Carolo data a Petro Aragonum rege feruntur: « Carolum non debet latere, quoniam pro filiis nostris, quos ex dilecta consorte nostra Constantia inelyti Manfredi regis filia, in quam defectu virilis prolis hoc regnum legitime revolutum erat, bellum suscepimus, et propulsandorum hostium, repetendæ prædæ, atque ulciscendi nobis actio legitime competeat: et ab eo tempore, quo Manfredum regem illustrem, et adolescentem bonæ indolis Conradinum crudeliter ac iniq̄ue vita regnoque privavit, bellum sibi a successoribus eorum denuntiatum atque indictum esse, intellexisse debebat ». Et infra: « He ad regem vestrum, responsa reportantes; adjicietis, quod si elegerit hic bella potius quam rationem esse approbanda, etiam ut sine strage populorum negotium dirimatur, non recuso, divina mediante justitia, sic cum paucis æque numeratis militibus concur-

¹ Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — ² Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. I. xxiv. c. 7. — ³ Cod. comitis Ubald. de reb. Sicul.

(1) Petrus et Carolus ipsos suas dirempturi peculiare certamen indixerunt, in quo ambo reges ac centum utrinque selecti milites inter se pugnarent, pacti cessionem regni totumque juris illi parti, que in certamine videret, sponso ab utroque rege præstata in publicas Tabulas redacta est; e quibus cas, quas Carolus senavit, e pluteis Ecclesie Albensis in lucem publicam extraxit Martinus Anecdol. tom. III, col. 101. Dato sunt illa per Lunum die mensis Decembris, XI Indict., nempe a no præsentia, Indictione a Septembri mutata. Licet enim de illis legatur Caroli litteras oratoribus oclatas fuisse Petro anno MCLXXIII, die VI Decembris, Indict. XI, non alio tamen quam præcedenti anno exhibitas illas modo, plurimisque competens deduxi alias annum apud Siculos citius quam a kal. Januarii incipisse. Ex his intelligimus provocationem hanc utriusque regis male cum præsentia anno ab annalista componi, cum ad superiorem pertineat.

rere aut, quod minus periculi traheret singulari certamine conferre dexteram in duello ».

6. Pactæ sunt eæ certaminis leges, ut in subiecta prope Burdegalam planitie, centum equites armis omnibus instructi invicem concurrerent, quo in numero duo reges haberentur. Victoris præmium erat Sicilia, victus æterna infamia inurendus, regio indignus nomine censendus, atque in posterum unum tantum servum in comitatu suo habiturus: detrectanti prælium par pæna proposita. Admisit certamen Carolus, relictoque in Calabria exercitu, cum quo si invasisset Siciliam, edomare hostem potuisset, in Gallias iter contra Apostolicæ Sedis imperia arripuit: non enim modo testatur Nangius¹ sanctissimum Pontificem objecto anathematis terrore Carolum ab ineundo certamine abducere conatum; verum etiam Martinus promulgavit², utriusque regis pactiones ut nefarias Ecclesiastica se execratione notasse rescidisseque: « Sub pæna excommunicationis et comminatione processus cujuslibet, quem contra eum quovis modo habere posset Ecclesia, ne ad executionem tam damnati certaminis tamquam nefandi procedat, et universis ac singulis Christi fidelibus, ne illa sibi prosequenda suadeant, neve ipsi consilio, auxilio vel favore in illis prosequendis assistant, duximus districtius inhibendum, etc. Datum apud Urbem veterem nonas April., anno 11 ».

7. Cum vero in Aquitania, quæ tum Anglo parebat, committenda pugna esset, monuit Eduardum Angliæ regem Pontifex, ut edicto caveret, ne Siciliæ et Aragoniæ regibus ingrediendæ provinciæ aditus permitteretur, neve certamini spectator interesset, ut illius pugnae legibus appositum erat. Qua de re mixta precibus imperia hæc Eduardo data fuere³: « Serenitatem regiam monentes, rogantes, et hortantes, ac obsecrantes in Domino Jesu Christo, et per aspersionem sui pretiosi sanguinis obstantes in Domino Jesu Christo; et nihilominus in remissionem tibi peccaminum injungentes, mandamus quatenus conflictum hujusmodi tam detestabilem, tam horrendum, ejusque præparatoria omni studio quo potes impediatis; dictorum Siciliæ, et quondam Aragonum regum adventum ad civitatem Burdegalensem, ejusque territorium, quin etiam ad quaecumque partem Vasconia omni, quo poteris, remedio præpeditiois impediatis et apertius interdicas; tuam nihilominus in his præsentiam denegando, et tuis insuper in partibus illis vicariis et officialibus acriter injungendo, ne prædictorum regum guardiam recipere, vel ad dictum locum deputare certamen, aut aliquod aliud in his ministerium exhibere præsumas, super quibus eis omnem penitus adimas potestatem. Nos enim ad tam pernicioosa, tam noxia omnimodis evitanda, ne dictos Siciliæ et dudum Aragonum reges civitatem eam-

dem seu quamvis, ut prædicatur. Vasconia partem ad hæc ingredi patiaris, neve in his præsentia tuæ copiam facias, aut promittas, seu locum sæpèfato certamini deputes, aut dictos tuos in eisdem partibus vicarios sive officiales in his aliquod ministerium exhibere permittas, districtè subjicimus prohibitionis edicto; ac illa omnia et singula, quantumcumque in aliis regio intendimus honori deferre, tibi et eis sub pæna excommunicationis expresse inhibemus, sub eadem pæna mandantes, ut si ad aliquod horum est processum, illud studeas, cum celeritate, qua poteris, revocare ».

8. Adhibuit denique Martinus omnia studia, ut Carolum ab insano consilio abduceret: imprudentiæ enim arguit¹ provocationi certaminis assensisse, ac fraudes Aragonii aperuit, hac nimirum arte usum, cum desperaret sustinendis ipsius conatibus parem esse posse, in longinquas terras e regno suo divellere meditatam, ut fraudibus licentius grassaretur.

« Charissimo in Christo filio Carolo regi Siciliæ illustri.

« Morale est, ut qui plus diligunt, amplius in dilectorum inordinatione turbentur, errores illorum acerbius arguant, durius increpent, promptiusque compescant. Hunc morem erga te, fili charissime, facti exigente qualitate, prosequimur: hunc præsertim, cum vices, licet insufficientibus meritis, geramus illius, qui quos diligit, arguit et castigat, non indigne servamus. Sæpe regiæ serenitatis litteris nuper nobis transmissis diligenti studio exaratis (examinatis), grandi nec immerito fuimus admiratione permoti, nostris plene patefacto sensibus per easdem, te tanta discretione præditum, tantæque circumspectionis radio rutilantem, minus caute, quin potius temere consensisse, ut cum Petro rege Aragonum particulare certamen in civitatis Burdegalensis territorio sive campo, statuto ad hoc in kal. primo venturi mensis Junii termino, exercendum; ita quod tu cum centum militibus, et ipse similiter et regione conveniatis ad illud, et insimul colligatis, inire promiseris, et in subitatione spiritus primus juramento firmaveris communi consensu; pariter in pænam partis deficientis, aut succumbentis adjecto ut is, qui, ut tuis verbis utamur, legitimo, aperto et bene probato corporis cessante defectu ad locum et diem præfixos ad certamen seu pugnam hujusmodi faciendam defecerit, et in civitate prædicta non fuerit cum numero militum prætaxato, in antea toto tempore vitæ suæ se tenere pro devicto, perjuro ac etiam proditore; quodque nunquam sibi adscribere debeat nomen regum et honorem: quinimo ipso facto remaneat nomine et honore regio, ac cujuslibet alterius officii, seu dignitatis exutus, spoliatus perpetuo, et privatus, ac etiam in perpetuum habeatur infamis; nonnullis etiam aliis super hoc tam contra partem

¹ Nang. ubi sup. — ² Mart. tom. 1. l. 11. Ep. cur. v. — ³ Ibid. Ep. Ext. etiam apud Sur. ind. l. 11.

¹ Ep. xxxvii.

deficientem, quam succumbentem indecentibus, inhonestis, et irrationalibus conditionibus interjectis prout in eisdem, tam in Gallico, quam Latino confectis litteris plenius et serius habebatur expressum.

9. « Sed num tibi ad prudentiam adscribi aestimas, vel ad prudentiam putas potius imputari, quod præfatum regem Aragonum tibi prorsus viribus imparem, ut de cæteris taceamus, qui velut in desperatione positus censetur hoc agere, utpote contra Dei justitiam et Ecclesiæ, tuam tuorumque potentiam desperans merito posse subsistere, fecisti bellicæ damnatæque sortis iudicio tibi parem? Quomodo te potuit inimici tam insidiosus, tam subdoli, terram tuam tam fraudulenter ingressi, provocatio adeo irritare, ut ad sic inordinata procederes, ad sic improvida prosilires? ut tu, cujus vires mundus majores longe non dubitat, tuas angustares spontanens, et suas illis in cujusdam non laudande animositalis impetu, inconsultus æquares, ut te a recuperatione Siciliae, quam non in sui fortitudine brachii, sed in populi rebellionem detestanda Siculi occupavit; quin verius de ipsorum rebellium ipsam occupatam jam tenentium manibus clandestinus insidiator, et furtivus usurpator accepit, sollicitudo hujusmodi futuri conflictus abstraheret, et tam ipse, quam alii, qui forsitan in tua persecutione non dormiunt, te maxime ipsius occasione conflictus absente remotius suas liberius insidias prosequantur?

10. « Quid insuper, fili, putas, obloquitur crucis hostis? Quid orthodoxæ fidei persecutor, nefario sermone disseminat? Quid submurmurat infidelis, dum tam potentes principes Christianos, quorum molimina in Christi blasphemias deberent totaliter dirigi et converti, non solum in suum exterminium et ruinam, verum etiam in nullorum Christi redemptorum sanguine stragem, et excidium præparantur; præsertim in turbationem maximam scandalumque gravissimum totius pæne populi Christiani, ac destructionem, et dissipationem omnimodam negotii Terræ-Sanctæ?

11. « Verum quia in præmissis increpatio dura, quantumlibet paterno affectu, sola non sufficit, nisi quæ minus prudenter acta sunt, prudentius corrigantur; ad remedium celeris illorum correctionis intendimus, ad illud plenis desideriis suspiramus. Ideoque hujusmodi promissionem prorsus illicitam, utpote rem prohibitam expressius continentem, cum non solum in principibus sublimibusque personis, sed etiam in privatis duellum non sit omnino ab Ecclesia tolerandum, reprobamus, irritamus, et penitus vacuumus; ac juramentum etiam super ea præstitum, non solum temerarium declarantes, sed et carere viribus, teque ad illorum decernentes observantiam non teneri, absolvendo te nihilominus ab eisdem, quatenus de facto processisse noscuntur; celsitudinem regiam rogamus, monemus et hortamur attente in remissionem tibi peccaminum suaden-

tes, et tibi nihilominus acrius injungentes, quatenus a prosecutione promissorum, et juratorum taliter prorsus abstineas, et omnino desistas; tibi que nihilominus sub excommunicationis ac processus cuiuslibet, quem contra te quomodolibet habere posset Ecclesia, pœnis, ne ad executionem tam damnati nefandique certaminis Deo utique, cunctisque fidelibus honorem diligentibus regium odiosi, procedas. Ac universis et singulis fidelibus, ne illa tibi prosequenda suadeant, neve in illis prosequendis consilio, auxilio, vel favore assistant, districtius inhibemus.

12. « Cæterum quia singulariter ad personam tuam afficimur, singularis efficit charitas, ut in præcavendo tibi non solum a noxiis, sed etiam ab iis, quæ regis serenitatis decori non congruunt, nil persuasisse sufficientes, sed persuasis semper æstimemus addendum. Et idcirco dilectum filium nostrum Benedictum S. Nicolai in Carcere-Tulliano diaconum cardinalem (is postea Cælestino accepto Bonifacii VIII nomine in Pontificatu successit) virum utique profundi consilii, virum fidelem, oculatum, industrium, circumspectum, ac honoris tui, et exaltationis regis zelatorem fervidum, de fratrum nostrorum consilio destinamus, ut tibi circa præmissa (licet Ecclesia non intendat, nec velit aliquatenus sustinere, ut ad præmissa procedas) diligentius reseret mentem nostram, innumera et immensa pericula, quæ tua de regno Siciliae iis diebus absentia non tam verisimiliter comminatur, quam patenter ostendit, prudentius edisserat; et ad quantam tibi hæc imprudentiam communiter imputantur, quo facilius ab illis absque moræ dispendio, et cujuslibet contradictionis objectu penitus desistendo, præfatis monitis, precibus et exhortationibus nostris obtemperes et jussibus acquiescas; exprimere non omittat. Datum apud Urbem veterem VIII id. Februarii, anno II ».

13. Nec modo Benedictus cardinalis adhibitus ut Carolum ad meliora revocaret consilia, verum Joanni tit. S. Cæciliæ presbytero card. demanda¹ provincia, ut pactiones a regibus initas, irritas atque anathema in eos, si enses conferrent, ac omnes qui faverent sceleri, latum in Galliis promulgaret.

Tuendi inanis gloriolæ splendoris, servandæque perperam datæ fidei cupiditate obcæcatus Carolus magno suo damno Pontificia monita neglexit, seque in gravissimas calamitates præcipitem egit. Cujus exemplo infelici discant pii principes censuras Ecclesiasticas non aspernari. Igitur die statuta, prima nimirum Junii, cum centum equitibus Burdegala in campum descendit, nec Aragonius usquam cum suis comparuit. Ferunt² Petrum

¹ Mart. l. II. Ep. cur. v. — ² Jach. Malesp. Hist. Flor. loc. cit. Ptol. Luc. in Ann. et Hist. Eccl. Ms. l. xxiv. c. 7, 8. Jord. Ms. Vat. sign. num. 1560. Bern. in Chron. Rom. Pont. Nang. in gest. Phil. reg. Auctor. hist. Sicul. Ms. comitis Ubald. Jo. Vill. et S. Aut. ubi sup.

serolino tempore vel nocte diem dictam præcedente, remotis arbitris, ut fidem servare videretur, Burdegalæ seneschalcho se aperuisse, indeque præcipiti fuga se proripuisse, causalum a rege Galliarum, qui non longe a Burdegala cum nobilitate Gallica substiterat, insidias sibi comparari. Cum itaque nusquam visus esset Petrus aliquot diebus frustra expectatus, sero Carolus Aragonii fraudes, ac nimium vera Pontificis monita agnovit, pueriliter nimirum delusum fuisse; bene gerendæ rei occasionem præterisse, hostisque ejus insidias erat expertus, artibus irretiri se passum esse pœnituit. At Philippus rex copias in Aragoniam, qua parte Navarram contingit, immisit¹, quæ damna ingentia imparatis Aragoniis intulerunt.

14. *Instrumento amplissimo describitur historiarum series in ferenda a Pontifice adversus Petrum sententia.* — Tradit Villanus² aliique Florentini historici, qui perperam Martinum id certamen laudasse scribunt, evulgato nuntio Petrum Aragonium non comparuisse, defixisse illum anathemate, ac perjurum promulgasse; exiisse honore regio, fidelium cœtu eos submovisse, qui ipsum regem appellarent; Petrum vero facete se Aragonium equitem, duorum regum patrem ac maris dominum inseripsisse. Quam vero in eo labantur, inde patet, cum pugna ad primum Junii diem denunciata esset, sententia vero adversus Petrum Aragonium mense Martio vibrata fuerit³: unde perpende, lector, quanti momenti sit ad detegendos historicorum errores temporum rationem ducere. Cæterum lata adversus eum sententia Pontifex declarat, ut nullum jus Aragonium in Siciliam prætereundum potuerit, ac primum quidem Fridericum in Concilio Lugdunensi ab Innocentio IV exancloratum jure, regno etiam Siciliæ Ecclesiæ stipendiario ut perduellem spoliatum, nec amissum jus in Conradum transfundere potuisse: hunc itaque injustum possessorem, defuncto patre extitisse. Manfredum vero, qui accepta Conradini clientela, regni habenas susceperat, ac postea conficta ejus morte tyrannidem arripuerat, nullo jure regem esse potuisse: non aliquo a Friderico accepto, cum nullum obtineret, atque aliunde natalium infamia id vetaret: proinde juste anathemate ab Alexandro IV defixum, omnibus honoribus exutum, in filiam suam aliquod in Siciliam jus non transmisisse, cujus prætextu Petrus Aragonius illud regnum, ad Ecclesiam devolutum concessumque Carolo, invadere potuerit. Conradinum pariter, qui atrox bellum contra Carolum moverat, a Clemente IV justa defixum sententia. Cum vero, iis sublatis, pax alta in Sicilia arderet, Petri proditione exercitum in Gallos cruentam carnificinam conqueritur Pontifex⁴.

15. « Martinus, etc.

« In subitas tempestates acta est æstiva tran-

quillitas, bellum in media pace surrexit, facti sunt hostes ex subditis, et qui venerato regi Siciliæ (nimirum Carolo) ad fidelitatis debitum celebrantur, rebellionis spiritum infideles assumentes, non solum hostilia, sed et tyrannica patraverunt. Sicut enim gravis clamabat et adhuc clamat infamia, processit adeo Panormitanæ civitatis et civium præsumptuosa rebelho, quod rebellandi audacia, et jurium intervensione regalium, sui que quantum in eis fuit abiectione domini non contenta, ferinæ immanitatis dexteris ad crudelitates inauditas exposuit; dum eorum exitialis iniquitas, non solum quos ex devotis regis ipsius concepta potuit præoccupare nequitia, sine sexus ætatisve delectu inhumane cecidit; verum etiam partus, quos adhuc viscerum portione claustra materna celabant, illis sæve desectis, sic præcipiti festinatione produxit in lucem, quod eis nimis proculdubio innaturaliter lucis usum, antequam concederet natura, subtraxit, eis adeo præmatura et impissima cade cæsis, quod eorum ortus principia prævenit occasus.

16. « Quia vero, sicut ex tunc plurimorum habebat assertio, et evidenter exitus jam probavit, hæc in nostram, et ipsius Ecclesiæ turbationem, et dispendium tentabantur; et ad hoc plurimum intento laborabat et studium, ut fornacis quasi recenter extinctæ nos, Ecclesia et rex prædicti renovata eo graviora sentiremus incendia, quo solent nocere gravius pericula recidiva; nos tantorum malorum obstare principis cupientes, ne illis invalescentibus, sero parari contingeret medicinam, in festo Ascensionis Domini, præsentem fidelium multitudinem copiosa, de fratrum nostrorum consilio universos et singulos cujuscumque præminentiae, conditionis, aut status attente monuimus, districtè præcipientes eisdem, ne in præfato regno, vel ejus parte, nos et eandem Ecclesiam, aut præfatum regem Siciliæ, qui dictum regnum ab Ecclesia ipsa tenet, per se, vel per alium molestare, impetere, vel etiam perturbare præsumerent; occupando, invadendo, seu occupari aut invadi faciendo, regnum ipsum, vel aliquam ejus partem.

17. « Præcepimus insuper universis et singulis Christi fidelibus, et specialiter marchionibus, comitibus, baronibus, civitatibus, communitatibus, et universitatibus castrorum, villarum, et quorumcumque locorum Italiæ, maxime ipsius Ecclesiæ Romanæ temporali jurisdictioni subjectis, ne hujusmodi molestatoribus, impetitoribus, perturbatoribus, occupatoribus, vel invasoribus, aut occupari vel invadi facientibus regnum ipsum, vel aliquam partem ejus in præmissis intenderent; et ne cum armis vel sine armis ad turbandum in eodem regno pacem prædictorum Ecclesiæ ac regis Siciliæ præstarent illis consilium, auxilium vel favorem, publice vel occulte; neve super hoc societatem, conjurationem, aut fœdus inirent aliquod cum iisdem. Si quis autem contra nostra

¹ Nang. in gest. Phil. — ² Jo. Vill. l. VII. c. 86. — ³ Tom. 1. l. II. Ep. cur. XLV. — ⁴ Ibid.

monitionem, et præcepta præmissa per se vel per alium quibuscumque dolo, fraude, vel machinatione facerent, cujuscumque forent præminentiae, dignitatis, conditionis aut status, excommunicationis sententia, quam ex tunc in eos protulimus, ipso facto se noscerent inmodatos. Civitates quoque ac communitates quaslibet, quæ contra monitionem et præcepta eadem quocumque dolo, ingenio, arte vel machinatione venire præsumerent interdicti Ecclesiastici sententiæ, quam ex tunc in illos promulgavimus, volumus subjacere ». Et infra :

18. « Et licet Panormitanæ civitatis et civium prædictorum, ac nonnullorum castrorum illarum partium, quæ contra eundem regem Siciliæ rebellant, culpa gravis acerbiorum processum exigeret; nos tamen desiderantes, quod civitates, cives, et loca prædicta mansuetudo corripere, et a tanti erroris invio revocaret, erga eos non rigorem, sed mansuetudinem prosequentes; universitatibus eorundem civitatis, castrorum, aliorumque locorum districte præcepimus, ut submoto cujuslibet difficultatis et dilationis obstaculo, ad nostra, et Ecclesiæ, ac regis prædictorum mandata rediret; quodque præfatos molestatores, turbatores, occupatores, invasores; aut dantes eis in hoc auxilium, consilium, vel favorem, in dictis civitate, castris, villis, seu districtibus eorundem nullatenus recipere, vel recipere attentarent, nec ipsorum aut alicujus eorum dominio, vel regimini se quovis modo submitterent; neve ipsis, vel eorum alicui contra Ecclesiam vel regem præfatos impenderent in prædictis auxilium, consilium, vel favorem, publicum vel occultum: et nihilominus confederationes, seu obligationes quaslibet, si quæ inter universitates easdem, vel inter ipsas et quoscumque alios imitas sive factas super occupatione ac invasione prædictis et juramenta de illis servandis, vel alias pro eis hinc inde præstita penitus relaxantes; universitatibus ipsis aperte prædiximus, quod nisi præmissa celeriter adimplerent, contra easdem civitates et villas earum spiritualiter et temporaliter sic procedere, actore Domino, curarem, quod, pœna docente, suæ temeritatis et superbiæ recognoscerent qualitatem.

19. « Cæterum licet, dum iis et aliis modis et viis filiorum salutem paterna venabatur affectio, reliquarum civitatum, castrorum, villarum, cæterorumque locorum, civium et incolarum Siciliæ in nostram notitiam perlata rebellio; et præcipue Messanensium, qui Panormitanorum ipsorum imitati sævitiam, quamplures ex ministris et devotis ejusdem regis Siciliæ post securitatem illis præstitam crudeliter trucidasse dicuntur, Castrum regium loci ejusdem temerariis ausibus occupantes, multæ commotionis causam inducerent; nos tamen propterea non desistentes a cœptis, venerabili fratre nostro Gerardo episcopo Sabinensi ad partes illas cum plenæ legationis officio, tanquam

pacis angelo destinato, bona in illis et pro illis quæxivimus partibus, nec venerunt; expectavimus pacem, et turbinis tempestas gravioris apparuit, machinatis ab olim (prout communis quasi tenebat opinio, et subsecutorum consideratio satis indicabat, et indicat evidenter) dolis et insidiis revelatis. Siquidem Petrus rex Aragoniæ, de procedendo adversus Africam quæsito colore, Siciliæ insulam, terram utique peculiarem ipsius Ecclesiæ, militum et peditum caterva stipatus invadens et occupans, ac in illa ejusdem Ecclesiæ pacem turbans; gravem seditionem excitans contra eam graviterque populum concitans, in illam temeritatis prorupit audaciam, quod cum civitatibus aliisque locis, universitatibus, civibus, et incolis ejusdem insulæ, quibus ratione uxoris, filiæ scilicet Mandredi prædicti, natorumque suorum se teneri præteudit, confederationibus, pactis, et conventionibus, sicut ex tunc ferebatur; quin potius conspiracyonibus, et secleris factionibus initis in regno prædicto, nomen jam usurpabat regium et usurpat, se regem Siciliæ nominans, et gerere pro Siciliæ rege præsumens, in majoris præsumptionis augmentum regi Carolo supradicto in suis litteris regni Siciliæ titulum subtrahendo; sicque non solum Panormitanos eosdem, quos alias pluries ad hæc sollicitasse per nuntios dicebatur, in inchoatæ contra præfatum regem Carolum seditionis et rebellionis contumacia obfirmavit, eos per se ac gentem suam fovens, ipsisque favens in illa; sed tam ipsos, quam cæteros insulæ prælibatæ rebelles adeo contra jam dictam Ecclesiam, eorum specialem matrem et dominam concitavit, quod nonnulli ex eis, et specialiter Messanenses, qui ante ipsius in insula prænominata præsentiam dicti legati nuntios devote ac humiliter admittebant, dominium præfate recognoscentes Ecclesiæ, nomenque publice invocantes; illos postmodum contumaciter admittere recusarint, baculo arundineo, eidem scilicet regi Aragoniæ prætextu eorundem uxoris et filiorum, ut fertur, periculosius innitentes: quos tamen uxorem et filios, seu regem per eos, seu ratione ipsorum in eadem insula, vel aliqua dicti regni Siciliæ parte, jus aliquod non habere apertius præmissa declarant; et nos nihilominus decernendum duximus, et etiam declarandum. In quæ autem crimina falsa regiæ dignitatis, imo et simplicis magistratus assumptio, seditio, violentiæque cum armis commissio incidant; quibus addicendi sint pœnis talium patratores, nec fuit nec est opus exprimere, quia id nota et vetustissima decreta sanxerunt.

20. « Et quia memorati Aragoniæ regis excessibus non leve pondus adjicit ipsius et regni sui explicite descripta conditio, seriose duximus explicandum, qualiter de archivio ipsius Ecclesiæ prudentia monumenta manifeste testantur, quod pie memoriæ Innocentius papa III prædecessor noster quondam Petrum regem Aragonum, ejusdem Petri Aragoniæ regis avum Arelatensi archiepi-

scopo, qui tunc erat, et aliis personis Ecclesiasticis, necnon et quampluribus suis associatum proceribus per mare ad Sedem Apostolicam accedentem, ut inibi ab eodem Innocentio prædecessore militiæ cingulum, et regium acciperet diadema; honoravit multipliciter, honorifice ac benigne recepit, et in Ecclesia S. Pancratii martyris juxta Transiberinam per bonæ memoriæ Petrum, tunc Portuensem episcopum, in regem inungi faciens. Deinde manibus propriis coronavit, et regalia insignia universa, mantum videlicet et colobium, sceptrum et pomum, coronam et mitram, quæ ad opus ipsius non solum speciosa, sed et pretiosa parari fecerat, ex more in regum coronationibus observando, munifice largitus eidem; ab eo juramentum corporale recepit; per cujus religionem præfatus rex inter cætera fidelitatem et obedientiam ipsi summo Pontifici, ejusque successoribus, dicteque Romane Ecclesiæ; regnumque suum in ipsius obedientia fideliter conservare promisit. Ac demum rex ipse eum multo tripudio, et applausu coronatus, juxta eundem prædecessorem Innocentium ad beati Petri Apostolorum principis Basilicam rediens, super illius altare sceptrum et diadema deposuit, et militarem ensam de manu ejusdem prædecessoris accepit; dictumque regnum suum antea censuale a suis prædecessoribus eidem Ecclesiæ constitutum, cupiens principali post Deum ipsius beati Petri, et Apostolicæ Sedis protectione muniri, præfato Innocentio prædecessori, et per eum ipsi sacrosanctæ Apostolicæ Sedi obtulit, illudque sibi et successoribus ejus in perpetuum divini amoris intuitu, et pro suæ suorumque progenitorum remedio animarum, novo adjecto censu, constituit censuale; pollicendo adjiciens, et adjiciendo pollicens, quod ipse ac successores sui specialiter eidem sedi fideles et obnoxii teneantur. Hæc autem perpetua lege fore servanda decernens, ut hujus regalis (honoris) concessio robur firmitatis inviolabilis obtineret, ipsam in scriptis redactam, et de procerum curiæ suæ consilio, præsentibus dicto Arelatensi archiepiscopo, quondam Sancio patruo suo, Hugone de Baucio, et Arnaldo de Faciano baronibus suis, sigilli sui munimine roboratam eidem prædecessori concessit.

21. « Numquid igitur præmissa collata pariter, et solerti examinatione discussa, præfatum regem Aragoniæ nepotem, fidelitatis, ad quam memoratus avus, cujus est in eodem Aragoniæ regno hæres, ipsum, sicut et successores ejus cæteros tam publicæ, tam solemniter obligarat eidem Ecclesiæ, debitorem et violatorem publicum rem non accusabant infidelitatis damnabilis, et accusant? Prof uto fidei debitæ violatio violantem proculdubio arguit infidelem; præsertim cum præmissa non leviter aggravet fraudulenta confectio, qua idem rex Aragoniæ nepos, non absque fraudis commento notabilis, finxisse detegitur, et apud nos etiam per solennes nuntios affirmasse,

quod eum sumptuoso et sollicito apparatu ad Dei et Ecclesiæ servitium, et exaltationem Catholicæ fidei, potentiæ suæ brachium dirigebat: quod tamen contra ejusdem utilitatem fidei, dictum regem Carolum cruce signatum in Terræ-Sanctæ subsidium, et publice ad Dei ejusdemque fidei obsequia prosequenda dispositum, nulla diffidatione præmissa (quod multorum judicio proditoris notam non effugit) hostiliter impetendo; necnon et contra ipsam matrem Ecclesiam terram ejus, sicut prædicatur, invadendo et occupando, direxit. Nec eum excusat, sed accusat potius, quod ad partes Africæ insulæ prædictæ vicinas diebus aliquibus destinavit: id enim ipsum ideo concinasse probat, imo et convincit eventus, ut opportunitate captata commodius iniquitatem, quam conceperat, parturiret; maxime cum per suos nuntios missos exinde pluries eosdem Panormitanos sollicitasse, ac ipsis in præsumpta malitia obtulisse consilium et auxilium diceretur: nec esset, vel sit verisimile, quod eandem Africam, terram quippe diffuso vastam ambitu, refertam incolis non prorsus imbellibus, crebris munitionibus, ut habet fama, non vacuum, opibus et aliis opulentam; cujus invasionem vix multorum regum et principum quorumque potentia cocervata præsumeret; ipse ad hoc proculdubio divitiis impar et viribus, cum comitiva modica bellatorum solus assumeret invadendam.

22. « Numquid et iterum hæc non ostendebant, et patenter ostendunt, quod idem rex Aragoniæ nepos, tanquam ejusdem insulæ dicti regni Siciliæ partis non modice manifestus invasor et occupator; ac Panormitanorum rebellium, et seditionis, commotionis, seu concitationis, pacisque turbationis contra præfatum regem Carolum motæ notorius folor et fautor, et adversus eandem Ecclesiam actor et factor; suique complices, comites, satellites et ministri præmissam per nos in prædicto Ascensionis festo latam in omnes nostris monitionibus, præceptis et inhibitionibus non parentes, excommunicationis sententiam incurrerunt? » Pluribus interjectis, quibus intentas Petro regi Aragonum justas minas, si bello Siciliam vexaret, easque pertinacissime spretas, ac monita Apostolica obrita recensuit, has demum illi pœnas infligit:

23. « Ne igitur tam justæ comminationes fiant injuste ludibrio, si earum justitia prosecutione debita fraudaretur; neve sine vindicta gravis adeo crescat insania, dignum putavimus, ut memoratum Petrum nepotem regem Aragonum, tantamque ipsius proterviam ultrix sententia prosequatur. Et ideo regnum Aragoniæ cæterasque terras regis ipsius de fratrum ipsorum consilio exponentes, ut sequitur, ipsum Petrum regem Aragonum eidem regno et terris, regioque honore sententialiter, justitia exigente, privamus; et privantes exponimus eadem regnum et terras occupanda Catholicis de quibus et prout Sedes Apostolica duxerit provi-

dendum; in dictis regno et terris ejusdem Ecclesie Romanæ, ut præmittitur, jure salvo, Vassallos ipsius, ut præmissa declarant, a juramento fidelitatis, si quo tenebantur ei sem, jam absolvimus, denuntiantes penitus absolutos, et demerab eos sem et a quolibet fidelitatis vinculo et le magio ex possessionibus absolutos: ac eosdem Petrum quem lam regem, Siculos, complices, et fautores eorum, omnesque alios singulares, qui prædictis conditionibus, inhibitionibus, combinationibus damnabiliter contempserunt, præmissis excommunicationis; universitates vero, civitates, castra, et loca cætera denuntiamus interdicti sententiis subjacere, ipsos et ipsi ex causis eisdem, et propter contumaciam auctimque ipsorum contumaciam similibus sententiis supponentes, etc. » Dat imperia presulibus ac proceribus, ne Petro regia exuto dignitate adhaerescant; omnes coitiones, fœderaque cum iis iniuta rescissa pronuntiat, pœnisque gravioribus prævaricatores devincit. « Actum apud Urbem veterem in platea dictæ Ecclesie majoris, XII kalend. Aprilis, Pontificatus nostri anno n. ».

24. Lata itaque in Petrum Aragonium sententia, qua cœtu fidelium ejectus, et omni regio honore exutus est, misit in Gallias Martinus Joannem Colletum fil. S. Cæciliæ presbyterum cardinalem, quem una cum Carolo rege profectum in Franciam Nangius² alii que scribunt: ad quem in Regesto Pontificio extant plures date litteræ, quibus magnis illum prærogativis decoravit Martinus, ut auctoritatem ipsius amplificet. Mentionem illius edidit Novatores³ ex Meyero, quem Lutetiæ gymnasium condidisse, Colleti sive Hierodorum nuncupatum, atque eodem anno exstinctum, et in cœnobio S. Luciani juxta Casaromagus Bellovacorum sepultum addunt; sed in eo errant, cum annis insequentibus ad ipsum Pontificie litteræ scriptæ reperiantur. Ea vero ardua provincia imposita ipsi est⁴, ut Petrum Aragonium anathemate devinctum in Gallias promulgaret, atque Aragoniam nomine Rom. Ecclesie alieni ex Philippo filii vecligalem traderet. Qua de re huc Ptolemæus Lucensis⁵, et Jordanus⁶: « Eodem anno Martinus papa processum facit contra regem Aragonum, ipsumque regno deponit, et ab omni dignitate, eaque tradidit regi Francie pro Carolo secundo filio dicti regis, totumque regnum Aragonum supposuit gravissimo interdico; ac regnum Aragonum alteri confert, sicut ipse rex Aragonum in regnum conspiraverat alienum.

25. *Diploma quo Pontificis nomine statuta feruntur pro novo Aragonum rege instituendo.* — Quæ porro leges novo Aragonum instituendo regi dictæ sunt, quibus filium Romanæ Ecclesie obstringeret, e subjecto Diplomate patebit.

¹ Martinus, etc. Joanni fil. S. Cæciliæ presbytero card. A. S. L.

² Tom. 1. l. III. Ep. VII. — ³ Novatores, et filii industriam probatam frequentar in arduis, fidelis pœnis, pro viciisque consilium, et his nota familia, et conditona, debita nobilitate consules, et ad hanc ministrum idoneum de lectum coram, et in consilio assumentes, et in caputatum in Aragonie regnum, et comitatum Barchinonæ, qui est de terris expositis, que olim fuerunt dicti Petri, de illo ex ejusdem regis Francie filii, quem ad hoc ipse rex elegerit; alio tamen ab eo, qui sibi est in dicto regno Francie successurus; sub legi, conventionibus, pactisque subscriptis, ab eodem rege Francie, ac ipso filio ad id electo per eum solemniter promittendis, ut eorum quæcumque contingunt, et inviolabiliter observandis; per te auctoritate Apostolica, quam in hac parte plene tibi committimus, de ipsorum futurum consilio volumus provideri, et ipsum ad id facendum singulariter deputari: statuentes et decernentes, quod prius quam ipsi Francie rex et filius suus ad hoc electus ab illo, et a te, ut prædicitur, deputatus, eamdem legem, conventiones et pacta expresse acceptaverint, et promiserint contenti in eis se inviolabiliter servaturos; tuque ipsum ejusdem regis Francie filium ad id deputaveris; idem filius in prædicto regno Aragonie nomen, et titulum regium, in comitatu quoque prædicto dignitatem omnem, quam dictus Petrus quondam rex Aragonum in illis obtinuit, servetur; et tam per se, quam per alios eadem Aragonie regnum et comitatum libere occupet, et facta suo nomine occupari: eoque tam ipse, quam sui perpetuo successores, in illis infrascripto ad illa ordine auctoritatis, absque ulla contradictione possideat, et in ipsis tanquam veri reges, comites et domini legitime administrant, plene in eis jus regis, comitis et domini habituri; in Terraconensi civitate, ipsius territorio, districtibus, et pertinentiis sepelate Romanæ, ac Terraconensis, Ecclesiarum per omnia jure salvo.

26. « Quod si dicti rex Francie ac filius legem, conventiones, et pacta eadem non acceptaverint; vel contenta in eis, ut prædicitur, non promiserint; tu ad provisionem et deputationem hujusmodi non procedas. Lex autem, conventiones et pacta, sub quibus dictas provisionem et deputationem, et non aliter procedere volumus, hæc sunt: videlicet ne eadem regnum et comitatum præfatus ejusdem regis Francie filius ab eo electus, et a te, ut præmittitur, deputatus, ejusve successores in illis ullo unquam tempore separent, nec ipsorum alterutrum dividant; sed in eadem personam semper eum sua integritate concurrant. Ad eorum successionem nullus unquam, qui non sit de matrimonio natus legitimo sed tantum legitimi admittantur. Ita ut, si eadem filio dicti Francorum regis, sive in perpetuum successoribus in regno et comitatu eisdem mortis tempore liberi sexus utriusque supersint, ex suo vel successorum

¹ Tom. 1. l. III. Ep. III. — ² Novatores, et filii, in cast. Phil. — ³ Collet, XIII. c. 40. col. 1023. — ⁴ Tom. 1. l. III. Ep. VII. — ⁵ Phil. Luc. II. c. 1. — ⁶ Jord. Ms. Vatic. sign. num. 1900. — ⁷ Ead. Ep. VII.

suorum corporibus legitime descendentes, primogenitus masculus succedat in illis.

27. « Si vero solum feminei sexus liberos superesse contingat, succedat primogenita in eisdem. Quæ si tempore devolutæ huiusmodi successionis ad eam fuerit inupta, et nubere voluerit, personæ, quæ ad ipsius regni regimen et defensionem existat idonea, nubere teneatur : nec nubat nisi viro Catholico et Ecclesiæ Romanæ devoto. Sed si scienter jam nupserat, vel postea nubat alicui non Catholico, vel ipsi Ecclesiæ non devoto, donec ille vixerit, et in deviatione a fide, seu in ipsius Ecclesiæ indevotione perstiterit, eadem Ecclesia ipsorum regni et comitatus administrationem liberam obtinebit : ita quod nihil exinde perveniat ad eam, vel ejus virum non Catholicum, seu etiam indevotum. Illo vero non Catholico, seu indevoto defuncto, ipsa in viduitate persistens, seu nupta viro Catholico et idoneo, ut est dictum, habeat sicut ei competit, eadem regnum et comitatum, necnon et administrationem ipsorum : nihil tamen de perceptis ex illis hoc casu restituetur eidem. Si vero ignoranter non Catholico, vel indevoto jam nupserat ; vel ille, cui jam nupta erat, vel postea nupserit post contractum cum ea matrimonium talis fiat, nec ipsa ejus errori, aut indevotioni consenserit, seu favorem exhibuerit ; Ecclesia nihilominus eorundem regni et comitatus administrationem habebit illo vivente, ne ad ipsum ex dictis regno et comitatu aliquid valeat pervenire : sed illo defuncto, eidem filiæ in viduitate manenti vel nubenti Catholico, devoto, et idoneo, ut superius est expressum, restituetur hoc casu, prout ei competit, administratio cum perceptis ex ea ; deductis tamen exinde omnibus expensis factis ratione seu occasione administrationis ipsius, et cæteris, quæ fuerint deducenda : super quibus Romani Pontificis ejus temporis dicto stetur. Sed et ipso viro vivente, si eum ad fidei veritatem, seu ipsius devotionem Ecclesiæ non simulate, sed in veritate manifeste redire contigerit, filia eadem administrationem ipsam, prout ei videbitur, rehabebit.

28. « Quod si forsam ipsum filium dicti Franciæ regis ab eo sic electum, et a te deputatum, vel aliquem suorum huiusmodi successorum, eodem Philippo suo genitore superstite contigerit absque liberis fati munus implere ; idem suus genitor non succedat in regno et comitatu prædictis ; sed si plures habeat filios, unum ex eis, non tamen primogenitum qui debet in Franciæ regno succedere, infra tres menses a tempore, quo sibi defuncti mors innotuerit, numerandos ad successionem huiusmodi poterit nominare. Si vero unum solum filium vel nullum, quod absit, idem rex Francorum haberet, liceat ei aliquem de sua progenie, qui dicto filio electo, et ut præmittitur, deputato, defuncto sine liberis, fuerat quarto saltem consanguinitatis gradu conjunctus, eligere seu nominare ad successionem eandem.

29. « Ipso autem infra dictum tempus neminem nominante, habebit Ecclesia eligendi seu nominandi aliquem de ipsius regis Franciæ filiis seu conjunctis etiam supradictis, si superstites fuerint, liberam potestatem : quibus non superstibus, eliget eadem Ecclesia libere undecumque. Quod si, memorato Franciæ rege defuncto, contingat eundem suum filium electum, et deputatum sine liberis ab hac luce migrare, similem per omnia suis primogenitus nominandi hæc prima vice tantummodo habeat potestatem : deinceps vero succedat taliter decedenti is de regum Francorum genere, saltem conjunctus ei similiter quarto gradu, quem ordo legitimæ successionis admittet. In quolibet autem prædictorum casuum electus, seu nominatus ex ipsa electione sive nominatione jus habeat in præmissis regno et comitatu, servatis in omnibus prædictis et subsequentibus legibus, pactis et conventionibus libere succedendi. Eadem insuper regnum et comitatus in eandem personam cum Franciæ, vel Castellæ, seu Legionis, aut Angliæ regnis, aliquo unquam tempore non concurrant, neque ipsa regnum Aragonum seu comitatus ulli unquam alii regno subdantur : et si forte contingeret aliquod de prædictis Franciæ, Castellæ, Legionis, vel Angliæ regnis ad aliquem regem vel reginam Aragoniæ pervenire, ipse vel ipsa rex Aragoniæ seu regina, si regnum sibi obvniens maluerit obtinere, cadant eo ipso, quod illud acceptaverint, ab omni dominio atque jure, quæ in Aragoniæ regno et comitatu prædictis habebant, eaque libera et expedita ipsi Ecclesiæ Romanæ dimittere teneantur. Ad successionem autem eorum in regno ipso etiam comitatu prædicto veniant ipsorum filii sive conjuncti, aut alii secundum modum et ordinem supradictos.

30. « Et quia nostræ intentionis existit prospere statui dictorum Aragoniæ regni, et comitatus, Ecclesiis, et incolis eorundem utiliter et efficaciter providere ; volumus, quod omnes Ecclesiæ prædictorum regni et comitatus, tam cathedrales quam aliæ, regulares et sæculares, omnesque Ecclesiasticæ personæ illis libertatibus et immunitatibus ; et specialiter in electionibus, provisionibus, et juribus aliis eisdem competentibus omnino gaudeant, quæ ipsis competunt secundum canonicas sanctiones : et tam ipsis quam filio ejusdem regis, sic ab eo electo et a te deputato, suisque successoribus et aliis etiam personis sæcularibus antiquæ consuetudinis approbatæ, bonaque usagia regni et comitatus eorundem, quæ sacris canonibus non repugnant, illibata servantur : quæ vero contra sanctiones canonicas, statuta, seu alias introducta fuerint, omnino viribus careant, et quatenus de facto processerant, revocantur : Ecclesiis ipsis et personis Ecclesiasticis omnia bona immobilia, sive jura, quæ summarie ipsas possedisse vel quasi possedisse constiterit, eis ablata, præcipue per memoratum Petrum quondam regem Aragoniæ, de plano restituantur eisdem : de illis vero de quo-

rum possessione taliter constare non potest, fiat eis justitiæ complementum.

31. « Super prædictis comitatu et regno cum memorato Petro quondam rege Aragoniæ, aut ejus filiis, seu cum aliis quibuscumque pro eis, nullam societatem dictus regis Franciæ filius vel iidem sui successores inibunt, nec conventionem aliquam facient de reddendo illis, vel eorum alieni dicta regnum vel comitatum, seu aliquam partem ipsorum absque Sedis Apostolicæ benedictio, et expresso consensu; nec aliquam aliam societatem, seu conventionem hujusmodi negotii prosecutioni nocivam. Pro eisdem quoque regno et comitatu tam idem regis Franciæ filius, quam sui singuli successores in regno et comitatu prædictis nobis, nostrisque singulis successoribus, et Ecclesiæ Romanæ fidelitatis præstabunt publicæ juramentum, et homagium facient per seipsos, quando præsentibus erunt, ubi nos vel successores nostros præsentibus esse continget. Si vero absentes fuerint, tunc per idoneam interpositam personam, ad hoc specialiter destinandam, homagium facere ac fidelitatis juramentum eis præstare licet; nisi forte in hujusmodi absentia ipsorum casu nos aut successores nostros ad hoc nuntium elegerimus destinare. Tunc enim destinato ad hoc nostro, eorundem successorum, et Ecclesiæ nomine, tam ipse quam prædicti successores ipsius in personis propriis idem juramentum præstare, ac homagium facere tenebuntur.

32. « Eadem præterea juramentum et homagium tam ipse dicti Franciæ regis filius, nobis et nostris successoribus singulis infra annum, postquam quis eorundem successorum in summum Pontificem assumptus fuerit, quam sui successores infra simile tempus, postquam in eisdem regno et comitatu successerint, renovare tenebuntur modo præscripto. Et nihilominus pro regno et comitatu prædictis solvent idem filius, et prædicti sui singuli successores nobis, nostrisque singulis successoribus, et ipsi Ecclesiæ Romanæ annis singulis in festo beatorum Apostolorum Petri et Pauli census nomine quingentas libras parvorum Turoensium, ubicumque Romanam curiam contigerit residere. Incipient autem teneri ad censum hujusmodi exsolvendum, postquam tres partes eorundem regni et comitatus obtinuerint; licet alia quarta pars in ipsius filii vel eorundem successorum suorum adhuc rebellionem persistat. Quod si forte idem regis Franciæ filius, vel dicti sui successores quocumque termino non solverint integre censum ipsum, et exspectati per quatuor menses, terminum ipsum, immediate sequentes, de illo ad plenum non satisfecerint, eo ipso erunt taliter in dicti census solutione cessantes excommunicationis vinculo immodati. Quod si in secundo anno in prædicto solutionis termino, vel infra subsequentes quatuor menses eundem censum sine diminutione qualibet non persolverint, totum ipsum regnum cum prædicto comitatu Ecclesia-

stico erit suppositum interdicto. Si vero nec in tertio anno eodem termino, nec infra quatuor menses proximos sibi per satisfactionem census ipsius duxerint consulendum, habeant adhuc ad satisfaciendum alios duos menses. Sed si nec in eodem tertii anni termino, nec infra sex prædictos subsequentes menses sit de censu eodem plenarie satisfactum, ex tunc tam idem sæpèfati regis Franciæ filius, quam successores ejus ab ipsis regno et comitatu, omnique jure, quod in eis habebant, eo ipso cadant ex toto; et regnum ipsum cum comitatu prædicto ad Romanam Ecclesiam, et ejus dispositionem seu ordinationem plene ac libere devolvatur. Si autem de ipso primi termini censu infra dictos tertium terminum et sex subsequentes menses plenarie satisfecerint, nihilominus semper pro singulis censibus singulorum terminorum, si simili modo in eorum solutione cessaverint, vel illos non solverint, similes penas incurrant.

33. « Ceterum cum idem regis Franciæ filius, vel dicti successores ejus in regem decreverint coronari, quilibet in ordine vicis suæ coronam ab eadem Apostolica Sede requiret, ut de speciali mandato nostro, vel successorum nostrorum possit per Terraconensem archiepiscopum apud Cæsaraugustam solemniter coronari. Hoc enim inter felicis recordationis Innocentium papam III prædecessorem nostrum et memoratum avum ejusdem Petri tempore, quo idem avus dictam regnum Aragoniæ ipsi Ecclesiæ Romanæ, ut prædictum est, obtulit, extitit ordinatum. Concedimus tamen quod sæpèfatus regis Franciæ filius, ad prædicta electus et deputatus, possit per se coronari, si velit, et sine alia nostra requisitione et mandato pro quem maluerit consecrari: singuli vero sui successores in Aragoniæ regno et comitatu prædictis, prius petita super hoc ab Apostolica Sede licentia, de speciali mandato Sedis ipsius, ut in coronatione prædicatur, per eundem Terraconensem episcopum consecrentur ». Et infra:

34. « Forma vero juramenti fidelitatis et homagii faciendi a sæpèfato ejusdem regis Franciæ filio, ad præmissa electo et deputato, suisque successoribus pro regno et comitatu prædictis hæc est: Ego... Dei gratia rex Aragoniæ, et comes Barchinoniæ, plenum et ligium vassallagium et homagium faciens (Ecclesiæ Romanæ pro regno Aragoniæ et comitatu Barchinoniæ in Terraconensi [et Terraconensis] civitate, ipsius territorio, districtibus et pertinentiis præfate Romanæ ac Terraconensis Ecclesiarum per omnia jure salvo) ab hac hora in antea fidelis et obediens ero beato Petro et domino meo domino Martino papæ IV suisque successoribus canonice intrantibus, sanctæque Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ. Non ero in consilio, aut consensu, vel facto, ut vitam perdant, aut membrum, aut capiantur mala captione. Consilium, quod mihi creditum sunt per se, aut nuntios suos, sive per litteras, ad eorum damnum, me sciente, nemini pandam: et si scivero fieri vel

procurari, sive tractari aliquid, quod sit in eorum damnum, illud pro posse impediam, et si impedire non possem, illud eis significare curabo. Papatum Romanum et jura S. Petri in regno Aragoniæ et comitatu prædictis adjutor eis ero ad retinendum, et defendendum ac recuperandum; et recuperata manutenendum contra omnem hominem. Universa et singula legem, conventiones et pacta contenta in papalibus litteris suprascriptis plenarie adimplebo, et inviolabiliter observabo, nec ullo unquam tempore veniam contra illa. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei Evangelia. Dat. apud Urbem veterem VI kal. Septemb., Pontif. nostri anno III. Admittendi Pontificio nomine hujus sacramenti facultas cardinali legato collata est ¹.

35. *Petrus etiam Valentia regno a Pontifice exiit.* — Nec principatu modo Catalonia, regnoque Aragoniæ evertendum Petrum censuit Pontifex, verum etiam ut a Sicilia avelleret, illum regno Valentia spoliavit, cujus jura ad unum e Philippi filii transtulit ²; quo argumento ad Joannem Colletum legatum scripsit; eamque addidit legem, ut nisi excurrente designato tempore Valentiam sibi armis assereret, bello appeteret, omni excideret jure, quod ad Sedem Apostolicam devolvendum declaravit. Quo quidem argumento universis Galliarum præsulibus missæ litteræ ³, quibus insinuavit, jura regni Aragoniæ a Petro ob suam perfidiam ad filium Galliarum regis traducta: ad quæ perficienda decimæ triennales impositæ. Quibus consentit Nangius ⁴, additque circa Domini natalitia, celeberrimo conventu omnium ordinum Parisiis habito, Philippum oblata a Pontifice admisisse, Colletumque pro concione Gallos ad crucis signum induendum adhortatum. Et quidem extant ad Joannem legatum datæ litteræ ⁵, ut præsules ad solvendas decimas cogere posset.

36. *Martinus Angliæ regem a contrahenda cum Petro affinitate revocat.* — At Petrus Aragonius, cum Pontificem sibi adversantem, totque hostes conflari cerneret, contrahere undique auxilia ac principum amicitiam sibi conciliare studebat. Ambiebat vero maxime Angliæ regis affinitatem, atque illius filiam Alfonso majori natu uxorem tradi oratorum opera deposcebat: sperabat enim, juncta ea affinitate, Anglorum potentia impetus Gallorum, ne suam invaderent ditionem, infringendos. Nec minus Martinus eo animadverso incubuit, ut Eduardum a contrahenda affinitate cum Ecclesiæ hoste, detixo anathemate, atque Apostolica sententia regio honore exuto, revocaret, ut ex subjectis ejus litteris patebit ⁶:

« Charissimo in Christo filio Eduardo regi Angliæ illustri, salutem et Apostolicam benedictionem.

« Quantas et quam graves, quamque ignominiosas injurias sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ eunctorum matri fidelium et magistræ irrogare præsumpserit; quam enormibus, quam magnis, imo permaximis illam perturbarit offensis, terram ejus, Sicilia videlicet insulam, damnatis ausibus occupando, Petrus quondam rex Aragoniæ, quem pridem exigentibus gravissimis culpis suis tam regno Aragoniæ, quam terris cæteris, quas habebat, Apostolica duximus auctoritate privandum; serenitatem regiam latere non credimus, cum id et ipsa facti evidentia longe lateque publice, ac famæ volantis præconium jam in ultimis pæne terrarum finibus divulgavit. Propter quod non solum nobis, sed universis quoque fidelibus, ad quorum nolitiam pervenire contingit, occurrit vehementius admirandum, quod tu, qui devotus Ecclesiæ filius, qui princeps Catholicus, qui cultor fidei orthodoxæ condignis laudibus prædicaris, tractatum habuisse et habere cum Petro diceris memorato, ut dilecta in Christo filia Alienora nata tua Alfonso primogenito dicti Petri conjugali vinculo copuletur.

37. « Revera, fili charissime, ingens subiit nostri pectoris arcana turbatio, multaque cor nostrum amaritudo circumdedit, cum tractatus hujusmodi tam abominabilis, tam horrendus ad audientiam nostram fide digna relatione pervenit; cum personam regiam, quam semper ad beneplacita nostra paratam, et ad Apostolicæ Sedis obsequia promptam invenimus, sinceris affectibus prosequamur; ad exaltationem tuam, tuæque domus inclytæ, claris devotionis et fidei titulis insignitæ, benevolis studiis intendentes. Sed numquid summa considerationis regię inspexit acies, quod in tui dictæque domus honoris derogationem non modicam, in laudis regię detrimentum, in tuæ gloriæ nubillum talis copula proveniret? Numquid tuæ circumspectæ providentiæ magnitudo discussit, quod absque ulla divinæ Majestatis offensa, gravi fidelium scandalo, animarum periculo, et sacrorum contemptu canonum manifesto tam infausta conjunctio minime sequi posset?

« An ignoras, quod quondam... comitissa Provinciæ mater charissimæ in Christo filiæ nostræ A. illustris reginæ Angliæ matris tuæ, germana, prout asseritur, exstitit quondam Amedei Sabaudia... comitis, cujus filia uxorem ipsius Petri matrem jam dicti Alfonsi genuisse refertur; sicque si diligenter attenditur, Alfonsus, et Alienora filia tua prædicti, quarto consanguinitatis gradu utrimque invicem se contingunt? Ideoque, si præmissis veritas suffragatur, prout publica fama clamat, talis commixtio non matrimonium sed potius contubernium censeretur. Absit igitur, absit, rex inclyte, ut tui nominis claritatem per effectum talis operationis obtenebres, ut tuæ præcelsæ devotionis sinceritas, studiis tibi conservanda sollicitis, contubernii hujusmodi contagio maculetur; ut exinde tui generis generosi lucidis

¹ Eod. l. III. Ep. cur. XI. — ² Ep. VIII. — ³ Ep. IX. — ⁴ Nang. in gest. Pïal. Franc. reg. — ⁵ Eod. l. III. Ep. cur. X. — ⁶ Tom. II. pag. 53.

titulis deroges, et prædictam Ecclesiam, que te gerit infra charitatis viscera prædilectum, hujusmodi occasione perurbes, cui semper placere pro viribus studuisti.

38. « Quocirca celsitudinem regiam rogandam attente duximus et hortandam, quatenus provide pensans, et solerter attendens, quod cum inimico et persecutore Ecclesie manifesto te non decet contrahere parentelam; et quod si, quod absit, prædicta conjunctio fieret, te regi Altissimo, per quem regnas, quamplurimum redderes odiosum; quodque nos et eandem Ecclesiam gravissime provocares, nec possemus, sicut nec etiam deberemus, conjunctionem eandem, utpote contra Deum, et sacrorum statuta canonum attentatam, aliquatenus sustinere; omnem tractatum, si quem super hoc forsitan assumpsisti, et si ad aliud etiam, quod non credimus, est processum, illud prudenter revocare non differas, nullatenus permittendo, quod in hac parte ulterius quomodolibet procedatur: sic te super hoc promptum, efficacem, et facilem impensurus, ut exinde Altissimi Filio, et Ecclesie supradictæ, ac nobis non indigne complaceas, divinis et nostris benedictionibus fovearis, teque dictamque filiam tuam supernis beneplacitis constituas aptiores. Datum apud Urbemveterem non. Julii, Pontificatus nostri anno III ».

39. *A Pontifice Carolo pro regni defensione subsidium pecuniarium mutuatur.* — Non minus ad confirmandas suas partes, conciliandaque aliorum principum studia Petrus litteris et oratoribus ipsos sollicitabat; inter quos Venetorum operam sibi perutilem arbitratus, magnam sollicitudinem collocavit, ut ipsorum amicitiam sibi compararet. Cumque nonnulli florentissimæ illius reipublicæ favere Aragonio viderentur, Pontifex episcopo Castellano munus injunxit ¹ ut Apostolicam sententiam in Petri Aragonii sequaces divulgaret, ac Venetos, qui sentirent cum ipso, anathemate notatos pronuntiaret. Et quidem a Petro nonnullos Venetos subornatos queritur his verbis Pontifex ²: « Nonnulli de universitate prædicta (nempe Veneta), damnabiliter a laudabilibus prædecessorum suorum semitis, sicut intelleximus, deviantes, in eam prorumpunt temeritatis audaciam; quod non solum memorati Petri contra prædictam prohibitionem nuntios vel litteras recipere, ipsique mittere non verentur, verum alios, ne contra Petrum et rebelles eosdem nobis, Ecclesie, ac regi præfatis assistant, in nostrumve procedant auxilium contra illos malitiose impedire præsumunt, etc. Datum apud Urbemveterem VI id. Junii, an. III ».

40. Objecta nimirum fuerant plura obstacula ne Carolus princeps Sacerdotum, qui expeditionem in Sicilia insulam meditabatur, classem Venetiis posset comparare, militemque conducere. Ad quos sustentandos sumptus Martinus e Pontificio arario

ingentem vim auri deprompserat, Portuensenque episcopum ad Venetos, ut auxilia ab iis eliceret, miserat. De quibus Carolum subjectis litteris certifiorem fecit ¹.

« Martinus, etc., dilecto filio nobili viro Carolo principi Salernitano.

« Nulle galeæ conductiliæ pro te haberi possunt Venetiis, quamvis venerabilem fratrem nostrum Bernardum episcopum Portuensem A. S. L. illuc propter hoc specialiter duxerimus destinandum; sicut dilectus filius nobilis vir Joannes de Genvilla, quem tu cum nonnullis aliis tuis nuntiis ad civitatem Venetiarum pro certis galeis conducendis mihi destinasti, nobis in nostra pridem constitutus præsentia retulit oraculo vivæ vocis. Quia vero præfatus Joannes asseruit, quod in partibus illis homines idonei et experti ad armandum viginti galeas poterant inveniri, nos ad promotionem negotii sollicite intendentes, eidem legato, tunc Venetiis existenti, quinque millia unciarum auri, cum fuisset a nobis a te humiliter supplicatum, ut longe majorem summam pecuniæ pro galeis mitteremus eisdem, per certos socios mercatorum camera nostre transmisimus, convertenda per eum in stipendia hominum prædictorum. Nuper autem dilectos filios nobiles viros Joannem de Chentiliaco, Hugonem de Vicinis regie ac tunc marescallæ vicemagistrum, et Petrum de Sury nuntios tuos cum litteris ad nostram præsentiam destinasti, nobis humiliter supplicans per eosdem, ut cum intendas in proximo, divina favente elementia, in Siciliam transfretare, ac propterea tibi pecuniarum existat subsidium opportunum, mutare tibi certam summam pecuniæ dignemur. Unde nos habentes specialiter cordi negotium, et in tantæ necessitatis articulo tibi favorabiliter et efficaciter adesse volentes, tibi viginti et octo millia et trecentas nonaginta et tres uncias, et quatuordecim grana auri, computatis in eis quinque millibus supradictis, mandavimus mutuari. De cujus totali summa venerabili fratri nostro Gerardo episcopo Sabinensi A. S. L. viginti millia et trecentas octoginta et quatuor uncias, septem tarenos et tria grana auri per nuntios mittantur, supradictos, per eos eidem fideliter assignanda, etc. Dat. apud Urbemveterem IX kal. Maii, Pontificatus nostri anno IV ».

41. Exhausto porro Pontificio arario, cum Carolus princeps subsidium aurum posceret a Martino, exactæ a clero pro instaurandis Syriæ rebus decimæ olim decretæ in concilio Lugdunensi ad defendendam Siciliam derivari sunt cæptæ, ut subjecte ad Berardum Apostolici ararii præfectum ostendunt litteræ ²:

« Nuper ex parte charissimi in Christo filii nostri Caroli Siciliae regis illustris fuit nobis cum instantia supplicatum, ut cum sibi pro defensione ac custodia regni Siciliae subsidium pecuniarium

¹ Tom. I. l. III. Ep. cur. XXIII. — ² Ead. Ep.

¹ Tom. II. pag. 95. — ² Ibid. pag. 105.

plurimum opportunum, faceremus ei usque ad certam quantitatem pecuniæ, prout de beneplacito nostro procederet, mutuari. Nos igitur attendentes, quod in hujusmodi defensione ac custodia non solum dicti regis, sed etiam Romanæ Ecclesiæ honor et utilitas procurantur, volumus et præsentium tibi auctoritate mandamus, quatenus de pecunia decimarum regnorum Scotiæ, Daciæ, Suediæ et Ungariæ; necnon partium Sclavoniæ et Poloniæ apud quoscumque mercatores vel alias personas tam in Romana curia, quam etiam extra deposita, seu quocumque modo alio commendata dilectis filiis domino Joanni de Tomasi Spiliati». Et infra: «Usque ad quantitatem quindecim millium et sexcentarum nugarum auri facias, submoto cujuslibet difficultatis obstaculo, assignari, etc. Dat. apud Castrum-Plebis, VIII kal. Augusti, Pontificatus nostri anno IV». Cum vero præcipua Siculi mali labe ex nimis extorsionibus, quas Carolus tuendi regii juris specie, exactorum nefaria seculus consilia, ac Friderici II imper. et Manfredi tyrannorum exempla, nec eorum triste exitus perhorrescens, exercuerat, medendi huic malo serius sollicitus, regio edicto sanxit¹, ad populos, qui nondum defecerant, continendos in obsequio, aliosque ad officium pelliciendos, libertatis leges, quæ viguerant moderante sceptrum Guillelmo Secundo, sub quo Sicula res honorum omnium affluentia singulari effloruerat, restitutum iri: ad quas quidem restituendas Carolum accepto Pontificia liberalitate regno obstrictum vidimus, sed commodorum magis, quam fidei gravissimo suo damno rationem duxisse.

42. *Principis Salernitani eximie pro Siculis leges, quarum quedam ad rem Ecclesiasticam spectantes ab Honorio IV confirmantur.* — Acceptis etiam a parente abente in Gallias Siculi regni habentis Salernitanus princeps, ad mulcendos populos edixit, ut e singulis provinciis spectatissimi viri ad Martinum IV legarentur, ut de justis consuetudinibus quæ Guillelmi II temporibus viguerant, quarum jam obsoleverat memoria, æqui bonique consuleret, pluresque optimas leges² condidit, quæ extant in volumine juris Siculi inscripto *Constitutiones regni utriusque Sicilia*, atque ab his verbis ducunt exordium: «Carolus illustris Hierusalem et Sicilia regis primogenitus, etc. prælatis Ecclesiarum, comitibus, baronibus et universis officialibus, ac aliis hominibus regni a foro (Pharo) citra domini regis fidelibus devotis suis, salutem et dilectionem sinceram. Desideriis hactenus non minus immensis quam arduis noster spiritus laboravit assidue, ut peculiare domini patris nostri prædilectumque nostram hæreditarium regnum Sicilia, quod tam olim occupatorum injustissimis institutis horrendam quodammodo abusione contraxerat servitutem, eum in

præsentiarum ab eisdem regni præsidibus, aliorumque officiorum gestibus consuetudinariam conversam ad prædam, extremæ fere inopiam exinanitionis incurrit, ab institutionum labe servilium nostris parta laboribus nova lege resurgeret, etc.» consignata vero ea Sanctio his verbis: «Data in campis in planitie S. Martini anno Domini MCLXXXIII, die penultima Martii, XI Indict.»

43. Decerpit ex illa Constitutione postea Honorius IV præcipuas leges, quæ ad tuendum jus Ecclesiasticum spectabant, easque e sacri collegii cardinalium consilio Apostolica auctoritate confirmavit, edita subjecta sanctione¹:

«Ad perpetuam rei memoriam.

«Dilectus filius nobilis vir Carolus, claræ memoriæ Caroli regis Sicilia primogenitus, tunc princeps Salernitanus, et ejusdem regis in regno Sicilia vicarius generalis, tanquam vir Catholicus de genere ortus Christianissimo, devotam ad Deum et ipsius Ecclesias mentem gerens, ejusdem generis vestigia imitatus, pro bono statu Ecclesiarum regni prædicti, et ad conservationem jurium earundem inter cætera, licet sub alio forsitan verborum schemate, dicitur statuisse, et mandasse inviolabiliter observari, quod decimæ, quæ debebantur Ecclesiis et personis Ecclesiasticis regni ejusdem Catholicorum regum Sicilia temporibus, et debentur, et recipi ab Ecclesiis consueverunt, eisdem ipsi Ecclesiis sine difficultatis obstaculo ac moræ dispendio persolvantur; scilicet quæ debentur in pecunia in festo Pentecostes, et alia quæ debentur in frumento et aliis victualibus, vino, oleo, seu fructibus aliis, illis temporibus, quibus percipiuntur; et si aliqua sint, quæ cæteris diebus persolvi consueverunt, die debita persolvantur: et ne de hoc Ecclesiæ vel personæ Ecclesiasticæ necesse habeant singulis annis a curia litteras impetrare, statuit quod sub pœna dupli ejus pro decimis vel aliis juribus, personis vel Ecclesiis, quibus secundum ordinationem præmissam solutum non fuit, debitis, secretarii seu magistri procuratores ac magistri salis, vel alii officiales, qui eas debent persolvere, tam præsentibus quam futuri, teneantur ea integraliter solvere, secundum quod superius est distinctum, nullo inde mandato alio expectato. Item quod comites, barones, et cæteri, qui tenentur ad decimas et jura alia Ecclesiis vel personis Ecclesiasticis pro bonis quæ tenent, ea teneantur solvere suis temporibus, quibus hactenus extitit consuetum; adjiciens, quod ad hoc auctoritate sui statuti super hoc editi ad requisitionem personarum, quibus debentur, per justitarios provinciæ compellantur; quodque solvantur ab aliis quibuscumque, per quos bona pupillorum, terras et feuda tenentium procurantur, sive baliatus curia teneat, sive ab iis sint comanissi, sive terræ vel feuda aliquorum occasione delicti vel quacumque alia causa per curiam teneantur.

¹ Apud Mart. tom. I. l. III. Ep. cur. XXXV. pag. 178. — ² Ext. inter Constitutiones regni utriusq. Sicilia.

¹ Hon. IV. l. I. Ep. XCIII.

44. « Item quod clerici nisi pro bonis feudilibus, prout continetur in conventionibus inter dictum regem et Romanam Ecclesiam habitis, ad judicia secularia non trahantur. Item quod Ecclesia in toto regno predicto gaudeat privilegio, eis per communia jura indulto, scilicet quod rei, qui ad eas confugiant, abinde non extrahantur inviti, nisi in casibus a jure permissis. Item quod domus praelatorum, religiosorum, et aliarum Ecclesiasticarum personarum sine voluntate ipsorum causa hospitandi ab officialibus vel aliis personis, eis invitis, nullatenus capiantur: et si de voluntate ipsorum praelatorum, religiosorum, vel aliarum personarum Ecclesiasticarum recepti fuerint, ibi criminalia judicia exercere aliquatenus non presumant; nec lectos, vel res eorum contra voluntatem ipsorum accipiant: et si secus factum fuerit, post emendationem, et restitutionem damni, si comes fuerit vel baro, qui contra fecerit, teneatur ad pœnam duodecim unciarum auri; si simplex miles, ad sex, et si burgensis, ad tres. Item quod officiales, comites, barones, vel alie quæcumque personæ laicales non intromittant se de electionibus praelatorum, vel collationibus præbendarum, seu quorumlibet Ecclesiasticorum beneficiorum directe vel indirecte, nec de aliis ad spiritualia pertinentibus, nisi quantum ratione juris patronatus aliquibus competit, vel ex privilegio est concessum: nec propter praelatos, capitula Ecclesiarum, seu conventus piorum locorum, ipsorum consanguinei vel vassalli quomodolibet molestentur. Item quod clerici, qui clericaliter vivunt, in collectis et exactionibus aliis quibuscumque, nec pro bonis Ecclesiasticis, nec pro patrimonialibus de portionibus, eos legitime contingentibus, cum aliis teneantur. Item quod res et possessiones, quæ non sunt in aliquo curiæ vel alii obligatæ, dari, donari possint Ecclesiis, et legari: sed et si ea obligatione tenentur, propter quam donatio, datio vel legatio de jure impediri non possit, hoc casu res et possessiones hujusmodi præfatis titulis cum onere suo ad Ecclesias transferantur. Item quod vassalli Ecclesiarum, qui ea habent, ab Ecclesiis tenent, et sunt eisdem Ecclesiis ad servitia personalia obligati, officia per curiam, comites, barones vel alios sine ipsorum praelatorum licentia nullatenus committantur.

45. « Item quod privilegia et jura, concessa Ecclesiis et personis Ecclesiasticis a Catholicis et antiquis regibus Siciliae, in quorum possessione sunt, serventur illæsa: de illis vero, in quorum possessione non sunt, fiat eis sine difficultate justitia in curia competenti. Item quod officiales et commissarii curiæ possessiones et res, quæ ab Ecclesiis possidentur, non auferant, nec ab ipsis easdem Ecclesias contra justitiam perturbare presumant. Item quod officiales seu seculares personæ nullatenus intromittantur ad cognoscendum de aliquo crimine Ecclesiastico, nec impediant praelatos, aut ipsorum officiales, quin de hujus-

modi crimine libere cognoscant et puniant, ut est juris. Item quod justitarii vel alii officiales vassallos Ecclesiarum coram se, vel ad ipsorum judicia in civilibus trahere non presumant. Item quod praelati Ecclesiarum, Ecclesiasticæ personæ, ac officiales ipsarum vassallos earum debitores suos possint, prout eis competit, compellere ad satisfaciendum sibi de debitis et juribus earundem, contradictione aliqua illegitima non obstante. Item, licet idem princeps statuerit aliqua de vassallis Ecclesiarum, eis ad personalia servitia obligatis, si forsitan a terris, in quibus morari debent, aufugerint, per praelatos, et personas Ecclesiasticas revocandis; nos tamen dicimus distinguendum, ut si ratione personæ ad hujusmodi servitia teneantur, possint, si recesserint, legitime revocari: si vero tenentur rerum tantummodo ratione, et recedere voluerint, res ipsas Ecclesiis et personis eisdem omnino dimittere compellantur. Item quod Judæis, qui sunt Ecclesiarum vassalli, nulla committantur officia, nec eis alie oppressiones vel gravamina inferantur. Nos itaque cum fratribus nostris deliberatione præhabita, præmissa in favorem Ecclesiarum Dei et ministrorum ipsius attendentes inducta, de ipsorum fratrum assensu, ac plenitudine potestatis ea firmitatis perpetuæ robur statuimus obtinere, ipsaque perpetuis temporibus inviolabiliter observari. Decernimus ergo ut nulli hominum liceat hanc paginam nostræ Constitutionis, aut præcepti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem, etc.

« Ego Honorius Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

« Ego Ordonius Tusulanus episcopus subsc.

« Ego frater Bentevenga Albanensis episcopus subsc.

« Ego frater Latinus Ostiensis et Velletrensis episcopus subsc.

« Ego frater Hieronymus Pænestrinus episcopus subsc.

« Ego Bernardus Portuensis et S. Rufinæ episcopus subsc.

« Ego Ancherus tit. S. Praxedis presbyter cardinalis subsc.

« Ego Hugo tit. S. Laurentii in Lucina presbyter cardinalis subsc.

« Ego Gervasius tit. S. Marini presbyter cardinalis subsc.

« Ego Comes tit. SS. Marcellini et Petri presbyter cardinalis subsc.

« Ego Gaufridus tit. S. Susannæ presbyter cardinalis subsc.

« Ego Gottifridus S. Georgii ad Velum-Aureum diaconus card. subsc.

« Ego Jordanus S. Eustachii diaconus cardinalis subsc.

« Ego Jacobus S. Mariæ in Via-Lata diaconus cardinalis subsc.

« Ego Benedictus S. Nicolai in Carcere-Tulliano diaconus cardinalis subsc.

« Dat. Tybure per manus magistri Petri de Mediolano S. R. E. vicecancellari, XV kal. Octobris anno Dominicæ Incarnationis MCLXXXV, Pontificatus vero domini Honorii papæ IV anno I ». Inseruit has litteras Honorii regis Constitutioni¹ Ferdinandus rex Siciliæ anno Christi MCLXIX ».

46. Recreati porro hac libertatis luce Ecclesiastici, tum aliarum legum promulgatarum a Salernitano principe beneficio in meliorum rerum spem adducti Neapolitani, aliique insignes populi oratores ad Pontificem misere, deprecaturus, ut quæ forent eæ libertatis leges pronuntiaret: professus quippe erat Carolus promulgata regia sanctione, Pontificiæ sententiæ omnino slaturum. His auditis Martinus dimissisque, ne in re obscura nec explorata incertam ferret sententiam, quæsiturum diligenter respondit, populosque ceterioris Siciliæ ad meliorum spem erexit. Tum Gerardo episcopo Sabinensi A. S. L. provinciam dedit, ut de libertate, qua Siculi, dum Guillelmus II sceptrum Siculum tractabat, potiebantur, inquireret: eoque referente, ante Fridericum II nulla vectigalia elici a Siculis consuevisse, nisi ad propulsandum hostem instruendus exercitus, aut regis inunctionis pompa celebranda, aut regis filii baltheo militari donandus, aut filia in matrimonio collocanda foret, accuratius rem pervestigare jussit².

« Martinus etc. venerabili fratri episcopo Sabinensi A. S. L.

« Olim tibi per nostras litteras meminimus injunxisse, ut de modo subventionum et collectarum, quæ in regno Siciliæ tempore claræ memoriæ Guillelmi regis Siciliæ solvebantur, inquirereres diligenter: nuper vero te recepimus intimante, quod per inquisitionem super hoc a te factam nihil aliud potuit inveniri, nisi quod antiquorum habet relatio, quod quondam Fridericus Romanorum imperator, tempore, quo de ultramarinis partibus rediit, primo subventiones et collectas ordinarias in regno imposuit supradicto, et quod ante prædictum tempus collectæ ac subventiones tantum fiebant, cum rex Siciliæ pro defensione ipsius regni exercitum faciebat, ac in coronatione regis ipsius, necnon et quando filius ejus suscipiebat cingulum militare, ac ipsius filia nuptui tradebatur. Nos igitur super hoc certificari plenius cupientes, ac volentes quod inquisitioni super hoc faciendæ per te sollicitius insistatur, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ad inquirendum super hoc solemniter juxta prioris mandati nostri tenorem exacta diligentia et prompta sollicitudine procedere non omittas, etc. Dat. apud Urbem veterem, VI kalend. Decembris anno III ». Sanxisse eadem postea Honorium insigni Constitutione, qua Siculos oneribus jam ante impositis liberavit visuri sumus³: nunc res Siculas

Caroli regis litteris⁴, quibus Pontifici annui census pensionem extrahenti gratias egit, absolvemus.

47. *Carolo flagitanti prorogationem pensionis census annui Pontifex.* — « Sanctissimo in Christo patri et domino suo, domino Martino divina providentia sacro-sanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Carolus Dei gratia rex Jerusalem et Siciliæ, ducatus Apuliæ, principatus Capuæ, almæ Urbis senator, princeps Acayæ, Andegaviæ, Provincie, Forekalehel et Tornadori comes, cum omni reverentia et honore devota pedum oscula beatorum.

« Vestræ sanctitatis litteras in hæc verba recepi: Martinus episcopus, servus servorum Dei, charissimo in Christo filio Carolo regi Siciliæ illustri salutem et Apostolicam benedictionem. Per tuos nobis nuntios et litteras supplicasti, ut cum censum octo millium unciarum auri, ad pondus regni Siciliæ, ad quem solvendum in instanti festo beatorum Apostolorum Petri et Pauli nobis et Ecclesiæ Romanæ teneris in eodem festo solvere, commode nequeas variis negotiis, et expensarum oneribus imminuentibus impeditus, terminum solutionis dicti census faciendæ in festo prædicto usque ad festum Nativitatis Domini primo venturum prorogare de speciali gratia curarem. Nos itaque impedimentorum tuorum conscius, et onerum non ignari, super illis paterno tibi compatiens affectu, terminum ejusdem solutionis dicti census octo millium unciarum in præfato Apostolorum festo, ut prædicatur, faciendæ, usque ad prædictum festum Nativitatis Dominicæ proximo venturum ad tuæ petitionis instantiam sub illis eisdem pœnis tam spiritualibus quam temporalibus; et obligationibus, quæ sunt pro solutione ipsius census in eodem festo Apostolorum faciendæ, statutæ, seu etiam ordinatæ, de fratrum nostrorum consilio prorogamus, ita tamen, quod per prorogationem hujusmodi ejusdem solutionis faciendæ in dicto festo, Apostolorum terminus in posterum nullatenus immutetur; sed in eodem Apostolorum festo annis singulis solutionem ipsam facere tenearis sub pœnis statutis et ordinatis, sicut in conditionibus et conventionibus inter eandem Ecclesiam et te habitis in concessione prædicti regni, ab ipsa Ecclesia tibi facta, plenius continetur. Et si forte deficeres in solutione prædicti census, in eodem festo Nativitatis Domini faciendæ, perinde pœnas incurras easdem, ac si non facta hujusmodi prorogationis gratia dictum censum tempore secundum easdem conventiones debito te non solvere contigisset; ita etiam quod per petitionem, et concessionem prorogationis hujusmodi, dictæ conditiones et conventiones nullam prorsus innovationis variationem sentiant, nec mutationis dispendium paliantur, sed in sua omnino permanent firmitate; nec tu aut tui successores in

¹ Ext. inter Const. reg. Sicil. — ² Mart. tom. I. l. III. Ep. XL.

— ³ Ann. Chr. 1285.

⁴ Extat apud Martin. tom. II. pag. 83.

regno prædicto, quoad solutionem dicti census, de cætero in sæpeditato Apostolorum festo annis singulis faciendam, aliter quomolibet teneamini quam tenebamini hactenus, priusquam prorogationis ejusdem petitio et prorogatio processissent: sed sic in omnibus et per omnia teneamini, prout inter Romanum Pontificem et Romanam Ecclesiam ex parte una, et te ex altera ordinatum extitit et conventum. Cæterum volumus, ut si hujusmodi supplicationem tuam et prorogationem nostram ratas habueris, super hoc patentes litteras tuas, harum seriem continentes, Aurea tua Bulla signalas in forma, quam dilectus filius Bernardus camerarius noster tibi sub suo sigillo transmittit, nobis infra dictum festum Nativitatis, cessante qualibet occasione, transmittas: alioquin prorogatio hujusmodi nullius penitus sit momenti. Datum apud Urbemveterem IV kal. Julii, Pontificatus nostri anno III. Ego igitur, pater sanctissime, pro tanta gratia vobis ad gratiarum actiones inclinans, et omnibus et singulis supra contentis assentiens, sic ad vos et sanctissimam matrem meam in iis et aliis, Dei fullus auxilio, me habebō Ecclesiam, quod devotionis meæ patentibus incrementis, in conspectu Dei et hominum reddar ipsius munimine gratiosus. Datum apud Dunum-Regis anno Domini MCLXXXIII, die XXIII Novembris, XII Indictione, regnorum nostrorum Jerusalem anno VII, Siciliæ vero XIX ». Recurrente constituta die, iterum ad Epiphaniæ Domini octavas solutio extracta, qua perfecta Carolo Pontificia syngrapha cautum est.

48. *Hostes ditionis Pontificiæ a Guidone ducti vincuntur.* — Ut conjuncta erat cum Carolo Ecclesiæ causa, cujus ope atque potentia de hostibus triumpharat; ita cum jam ejus res ob defectionem Sicilorum inclinata erant, plures perduelles erupere, qui Pontificiam ditionem invadere sunt aggressi. Factionis princeps erat Guido Montiferetri comes multis censuris hoc anno defixus, qui Gibellinorum veterum ope Urbinum invasit¹. Percussi ob id similiter censuris Urbinates, cum flecti ad officium non possent, Guido e Monteforti (de quo antea egimus) in eos præfectus est exercitui, ac provinciarum ditionis Ecclesiasticæ præsides submittere illi copias jussi: « Cum, inquit, cives Urbinates ab olim in infidelitatis devio constituti, et tanquam damnationis filii in reprobum sensum dati, ac in obstinata rebellionis contumacia persistentes, ad devotionem Ecclesiæ, que redemptibus filiis non claudit gremium pietatis, expectati diutius redire superbe contempserint et contemnant: ac dilectus filius nobilis vir Guido de Monteforti exercitus Romanæ Ecclesiæ in provincia Romanoliæ capitaneus generalis ad eorum proterviam edomandam de nostro mandato potenter et viriliter se accingat, etc. » Quanquam vero Urbinates obfirmiores in perduellione visi sunt; Guido ta-

men e Monteferetro perdomitus, adactusque est ad implorandam Apostolicæ Sedis gratiam; atque Æmilia ad Ecclesiæ obsequium revocata². De quo felici successu Pontifex in litteris ad provincie ejusdem præfectum meminit³:

« Cum, inquit, omnipotens Dominus sacrosanctam Ecclesiam sponsam suam misericorditer ex alto respiciens, his diebus colla rebellium et persecutorum ejus, dura quantumlibet, in ejusdem provinciæ partibus efficaciter subjugavit; ac illorum superbia fastuosa perdomita, cervices eorum contra nos et eandem Ecclesiam pridem in elatione mentis erectas, pedibus nostris subjecerit in ipsorum perpetuæ confusionis opprobrium conculcandas; nos consulta meditatione pensantes, et considerantes attentius, quod eorumdem Joannis (de Epa scilicet), et stipendiariorum præsentia multo magis principi memorato (nempe Salernitano), quam nobis deinceps existere poterit opportuna, sibi que plus commodi, plus favoris offerre; ac prædictorum regis, et principis toties inculcatis precibus, (parabat is expeditionem in Siciliæ insulam), benignius annuentes, sæpeditis Joanni et stipendiariis nostris damus litteris in mandatis, ut expleto tempore, pro quo nostra stipendia receperunt, ad eundem principem, sublato cujuslibet moræ dispendio, studeant se conferre, etc. Dat. apud Urbemveterem id. Septembris an. III ». Præcipua strenuissimi hujus ducis opera ea provincia hosti³ erepta fuerat; inter cujus egregia facinora celebrant illud historici, cataphractum equitem concitatissimo cursu, directaque hasta in eum irruentem, virga quam manu gestabat ictu adverso dejecisse ex equo, ac necesse. Nec prætermittendum pacatam ab eo Campaniam, atque Adinolphum ad Frusinonem Ecclesiæ restituendam adactum⁴.

49. *Martini pro Æmilia populisque levandis sollicitudo.* — Cum vero, uti diximus, bellica hujus ducis virtute procubisset ad Ecclesiæ obsequium Æmilia, Martinus ut provinciam concussam civili bello in pristinum statum restitueret, levaretque populos, Bernardum episcopum Portuensem in ea legatum creavit⁵.

« Martinus, etc. venerabili fratri Bernardo episcopo Portuensi, Apostolicæ Sedis legato in partibus Lombardiæ, Romanoliæ, etc.

« Diu inter alias nationes terrarum Romanoliæ populus importabilium onerum mole gravatus, sævisque depressus angustiis, dum exonerari desiderat, dum querit ab afflictionibus eripi, et dum anxius ad gaudia quietis aspirat, votivum expectat a Domino pro tantarum gentium utriusque sexus revelatione solatium, in quo pacis ubertate respiret. Eidem itaque populo paterno compatientes affectu, ac illum nostrum utique specialem,

¹ Tom. I. l. II. Ep. cur. XLIV. et l. III. Ep. cur. XIV. XXI.

² Tom. I. pag. 61. — ³ Ibid. pag. 62. — ⁴ Juchel. Malesp. c. 215. Jo. Vill. I. VII. c. 81. Anton. III. p. III. XX. c. 1. § 5. — ⁵ Tom. II. pag. 70. — ⁶ Tom. I. l. III. Ep. XXIV.

aliasque terris ipsis vicinas partes, quas sentimus horum occasione alicujus conquassationis tedia pertulisse, mentaneis oculis intuentes; cupientes quoque ut crescat ibidem tranquillitatis ubertas, et pacis opulentia vigeat, exinde discordiarum stimulis reseccatis; attendentes insuper quod misericors Dominus, qui sic interdum irascitur, ut benignius mansuescat; sic affligit ut bonum consolationis adjiciat; sic prosternit ut altius elisos extollat, super iis pia benignitate respiciens, tactis superbiorum ipsius Romaniolæ cordibus, salutari, dignatur illis inspirare consilio, quod ad Ecclesiæ Romanæ gremium reducantur, sicut eos jam pro majori parte conspicimus devotæ conversionis spiritum assumpsisse, videmus expediens, quod tam clerus quam populus dictarum terrarum et partium ex parte Sedis Apostolicæ visitentur, et inibi deformata provide reformentur, et exinde quæque noxia diluantur». Et infra :

50. « Te propter exaltationem ipsius Ecclesiæ ac reformationem et directionem, ac optatam quietem illarum partium; de fratrum nostrorum consilio illuc tanquam pacis angelum duximus destinandum, fraternitati tuæ in Aquileiensi, et Gradensi patriarchatibus, ac in Ravennate, Mediolanensi, Januensi, et Pisana provinciis: et in eorundem, ac in Bononiensi, Lunensi, Ferrariensi, Papiensi, Placentina, et Castellana civitatibus et diœcesibus; necnon et generaliter in Lombardia, totius Romaniolæ, Tusciæ quoque in imperio constitutis, marchie Tervisinæ, ac Venetiarum partibus, plenæ legationis officium committentes, ut evellas et destruas, ædifices et plantes, dissipes et disperdas, ac facias, auctoritate nostra, quæcumque ad honorem Dei, et prosperum statum partium earundem videris pertinere. Adjicientes nihilominus quod eadem auctoritate in eisdem Bononiensi et Romaniolæ partibus specialibus nostris, et ejusdem Ecclesiæ in temporalibus exerceas vices nostras. Dat. apud Urbem veterem XV kal. Julii an. m ». Eadem sententia litterarum, quæ ad Aquileiensem et Gradensem patriarchas, atque ad archiepiscopum Ravennatem scriptæ¹ sunt, ut legatum quo par erat honore exciperent: ejusque postea provinciæ fines ad Urbinatum diœcesim extendit.

51. *Egregium liberalitatis et amoris Pontificii in Romanos documentum.* — Ingravescerat adeo Romæ per hæc tempora rei frumentariæ inopia, ut Romani oratores, ad Pontificem miserint, qui demissis eum verbis precarentur, ut populi laborantis fame misereretur: qui flexus ad misericordiam, magnam vim pecuniarum submitit, ut ex regno Siciliæ sibi annonam compararent: atque ideo ad Salernitanum principem scripsit², ut frumentum ex Neapolitano regno efferri permitteret; Albertumque e Parma Vaticanæ Basilicæ canonicum colligendæ annonæ curam gerere jussit³.

Quam vero humaniter ac peramanter Romanos tractarit, ejus litteræ demonstrant:

« Dilectis filiis consilio et populo Romano.

« Elsi cunctorum fidelium ubilibet in orbe degentium in susceptione Pontificialis officii universaliter nobis extiterit sollicitudo commissa, Romani tamen populi specialiter credita cura fuit. Nam quamvis summus Pontifex Christi vicarius totius sit Christianitatis antistes, specialis tamen esse dignoscitur episcopus Romanorum: propter quod circa vestrum Urbisque statum, ut absque intermissionis instantia successibus prosperis læcundetur, et pacis stabilis commodis affluat, disensionum quarumlibet nubilo profligato, vigiliam attentius, ferventer intendimus, operamque sollicitam, plenè studiis impertimur. Vos enim, ut vera loquamur, noster populus peculiaris existitis, intima nobis affectione dilectus. Vos estis alumni Romanæ Ecclesiæ speciales, quos paterni favoris plenitudine confovemus. Vos ejus filii præelecti, claris devotionis et fidei titulis insigniti, quorum honoris et commodi cumulum votis ferventibus affectamus; quorum nos perturbat adversitas, prosperitas non immerito reficit affluentia gaudiorum.

« Sane nuper ad nostram præsentiam vestros ambassatores et nuntios accedentes libenter vidimus, et affectione paterna recepimus, benignam illis audientiam concedendo: qui nobis, inter alia prudenter ab ipsis proposita, ex parte vestra humiliter supplicarunt, ut cum propter sterilitatem temporis nimiam, quæ in nonnullis provinciis invaluisse asseritur, victualibus Roma non affluat; quinimo non modicam illorum penuriam patiantur, vobis alicujus subventionis auxilium præberemus. Nos autem, qui de statu vestro libentissime nova grata percipimus, tam ingratis rumoribus intellectis, turbati fuimus vehementer, et pectoris nostri præcordia dolor ingens perstrinxit. Quis enim pater benevolus in adversitate non doleat filiorum, aut in eorumurbationibus non turbetur? Cujus genitoris animum dispendiosa natorum necessitas, quasi quodam diro telo non sauciet? Profecto patris ad filios veram non haberi convincitur charitatem, nisi et congaudeat ipsis in prosperis, et participet pariter in adversis. Ideo præfatis nuntiis per nos, et nonnullos ex fratribus nostris respondimus, quod super hoc cogitare sollicite volebamus, ut consideratis attentius, quæ consideranda occurrerent, efficacius possemus procedere in hac parte.

52. « Verum licet ob grandium onera sumptuum, quos prout ad vestram credimus audientiam pervenisse, pro recuperandis et manutenendis ejusdem Ecclesiæ juribus pridem fecisse dignoscimur, camera nostra ultra quam credi posset proculdubio sit gravata; nos tamen vobis, utpote charissimis filiis in hujusmodi non volentes, nec valentes articulo viscera claudere pietatis, aut quovis modo deesse; sed potius ex benignæ com-

¹ Reg. post eand. Ep. — ² Tom. II. pag. 70. — ³ Ibid. p. 69.

passionis affectu indigentis vestrae defectui subventionis dexteram intulerentes extendere per effectum; vos juxta subsecuti, tamen modum dixerimus subynire. Ecce igitur dilectos filios magistrum Angelum de Fulgineo canonicum nostrae clericum, et judicem Michaelem Citalium de Urbevetere latores praesentium, de quorum prohibitione confidimus, ad vos duximus destinandos, qui juxta nostrum sibi factum in hac parte mandatum, quinque millia florenorum aureorum ad emendum pro vobis frumentum dilectis filiis magistro Alberto de Parma canonico Basilie principis Apostolorum, et Joanni Basilio fratri Hospitalis S. Spiritus in Saxia de Urbe ex portenosa Ecclesia assignari. Qui hujusmodi recepta pecunia, eam aliquibus personis fidelibus et discretis, de vestro expresse consilio et assensu semel vel pluries eligendis, totaliter exhibebunt, per eas in emptionem frumenti in partibus regni Siciliae, ubi melius forum, ut creditur, haberi poterit, fideliter convertendam. Praedictum vero frumentum cum deferetur ad Urbem, praefato canonico et fratri, ac personis praedictis vel aliis, de vestro consilio et assensu, ut praedicitur, eligendis communiter, volumus assignari vendendum ab eis particulariter pro pretio competenti: nostrae autem voluntatis existit, ut idem canonicus et frater pecuniam, quam de dicto frumento recipient, ita ratio personis assignent eisdem, quae de dicta pecunia frumentum pro vobis in partibus ipsis ement, deportandum ad Urbem, et canonico, et fratri et aliis supra dictis integre assignandum ac vendendum per eos pro pretio supra dicto: hoc enim tandem de praefata pecunia fieri volumus, donec in Urbe praesentis necessitas caritatis perturabit.

« Et ut facilius ac commodius praedictum valeat haberi frumentum, dilecto filio nobili viro Carolo principi Salernitano, primogenito charissimi in Christo filii nostri Caroli Siciliae regis illustris, ac ejus in regno Siciliae vicario generali, nostras affectuosas dirigimus litteras, ut vobis in eodem regno victualibus, sicut asseritur, opulento emendi frumentum, et extrahendi de ipso libere, quotiens praefata caristia ingruente videritis expedire, benignam et liberalem licentiam largiatur. Praefati autem magister Angelus et iudex de benevolens et sincero circa vos et urbem praedictam nostri cordis affectu, vos poterunt plenius informare. Datum apud Urbem veterem III non. Novembris, Pontificatus nostri anno III. »

Liberalitate etiam usum in pauperes constat, qua dilecti inopes undique ad Pontificiam aulam confluebant; unde plures litteras tum ad patrimonium B. Petri praefectos, urbiumque magistratus

scribere necesse fuit¹, ut propter maximum pauperum concursum, qui ad curiam Apostolicam congreuebant, commensatus ampliores curiae ipsi interendos satagerent.

53. *Agit Pontifex de Pisanis et Januensibus conciliandis.* — Exarsisse hoc tempore graviora Pisanos inter et Genuenses dissidia tradunt scriptores, de quibus Jachetus Malespina², Joannes Villanus³, S. Antoninus⁴, et alii scripsere (1). Belli causam indicat Ptolemaeus Lucensis⁵ his verbis: « Eodem tempore incitata est guerra inter Januenses et Pisanos occasione insulae Corsicae, ex qua multa sunt et magna secuta mala ». Et quidem Pontifex paternam sollicitudinem incubuit, ut dissentientes filios, atque in mutua funera effertos conciliaret. Testes litterae⁶ ad magistratum populumque Pisantium, ad quos Raimonem Dominicanum instituti religiosum virum transmisit, injunxitque ut oratores ad Pontificiam aulam pro concilianda pace mitterent.

« Martinus, etc. dilectis filiis polestati, capitaneo, consilio et communi Pisanis.

« Quia nil melius dissidentium filiorum corda sedabit, quam paterni providentia studii, vigilans assidue circa illos, digne ad vos et civitatem vestram aciem nostrae considerationis extendimus: et dum inter vos et Januenses exortam discordiam non temperari placidae reconciliationis remediis, ut sperabamus, haec tenemus; sed potius odiorum fomites succendi conspiciamus, ulterius continere non possumus, quin ad haec inter alia, quae nostris incumbunt humeris, nostra studia convertamus: sicque more patris de salute filiorum solliciti affectantes, quod inter vos et Januenses eisdem rancorum cessent aufractus, et pacis integritas reformetur, ad id quoque, si expedierit, nostris laboribus non parcentes; ac sperantes, quod ad laudem divini nominis tales labores fructus utiles afferant, libenter nos illis exponimus; et mentes nostras sub spe summi directoris cordium excitantes, universitatem vestram rogamus et hortamur attente, quatenus animos vestros ad Deum, qui ubique pacis commoda diligit, erigentes, ac vestra praecordia liquore concordiae salubriter linentes; ac attendentes provide quid ex tranquillitate habentibus illam proveniat, et quid ex odiorum fomites consurgat finaliter in direptionem personarum et rerum ac dispendium animarum; aliquos nuntios fideles et providos, ac de intentione vestra et negotii qualitate plenius infor-

¹ Tom. II, pag. 68 et 55, et rez. post eand. Ep. — ² Jachet. Hist. Florent. c. 216. — ³ Jo. Vill. l. VII, c. 83. — ⁴ S. Anton. III, p. 11. XX, c. 4, § 7. — ⁵ Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. XXIV, c. 9. — ⁶ Tom. I, l. II, Ep. cur. XX.

(1) Bellum inter Pisanos et Genuenses, quod ad annum usque MDLXXVI domque XV Aprilis magna utraque animi contentione gestum fuit, non quomodo pro se, sed ad se servari, sequeque credidit uno exco. am. sumpsit. Cuius rei asseritor in damus continuatorem Annalium Genuensium Galfridum, quomodo publice, uti scribitur, exortitate res patrie suae scribat. Occasio belli sumpta a iudice quodam, seu praefecto franc. cur. in Genua, qui cum seditibus Genuensium, quibus et ipse suberat, injuria atque, Genuensium arma in se provocaverat. Pisanus iudex illas tunc sumpsit. Haec dissidia bellique inter utraque gentem origo. MANST.

matos, et a vobis super iis plena potestate munitos, ad nos, quamcito commode poteritis, destinetis: cum quibus tractare ac firmare possimus quæ circa hoc tractanda et firmanda viderimus, et ad soliditatem unitatis, pacis et concordie pertinere; ita quod nostris affectibus et vobis exinde quietis adveniat incrementum, et ecce dilectum filium fratrem Rainonem Ordinis fratrum Prædicatorum latorem præsentium, de cuius fidelitate ac circumspicione confidimus, ad vos duximus destinandum, qui de intentione nostra super prædictis vos poterit plenius informare. Dat. apud Urbem veterem XIV kal. Februarii anno 11. Quam vero magna reipublicæ suæ pernicie Apostolica monita Pisani spreverint, sequenti anno dicemus, ubi funesti illius belli exitus afferemus.

54. *De auxilio Alfonso præstando agit.* — Civili etiam bello laborabat Hispania in qua Sanctius Alfonso patrem regno depulerat non sine aliqua divinæ vindictæ specie, ut ab eo eijceretur, in quem successionis jura defuncti primogeniti filii debita traduxerat. Cujus calamitati ut succurreret Martinus, præsules Castellanos ac Legionenses, tum religiosorum equitum magistros Alfonso opem ferre jussit: non tamen petenti legatum Apostolicum, qui adversarios defigeret anathemate, terrasve eorum interdicto feriret, ob nonnullas, quas in litteris exprimit, causas, concessit¹.

« Martinus, etc. regi Castellæ ac Legionis illustri.

« Dilectus filius Montaninus de Camilla miles, tuis, quæ sibi fidem adhiberi petebant, nobis litteris præsentatis, petitionem ex parte regia obtulit continentem, quod defestandæ persecutionis immanitas, quam reverentia paterna postposita, et nequitie spiritu privigenialis assumpto, per indevotionis indignæ gradiens, vel verius oberrans invium, infausta temeritas superbaque præsumptio tuorum exercere non metuit filiorum, timorem verisimiliter ingerit vehementem, ne ad partes Hispaniæ Agarenis aditus pateat, qui fidem imbi conculcare Catholicam, imo prorsus extinguere moliantur; supplicationem in ejusdem petitionis calce subjungens, ut tanto tamque gravi periculo studio paternæ sollicitudinis occurrentes, illuc legatum de nostro latere mittere dignaremur, vel aliquibus illarum partium in dignitatibus constitutis, per nostras daremus litteras in præceptis, ut eosdem filios, quod terras regiæ jurisdictioni subjectas, quas temere occupare noscuntur, tibi plene restituant, et a tuis injuriis ac molestiis omnino desistant; necnon et omnes præstantes super hoc eis consilium, auxilium, vel favorem, publicum vel occultum, ut a talibus prorsus abstineant, publicæ propositionis edicto monere procurent; in personas illorum, nisi hujusmodi monitis studeant efficaciter obedire, excommunicationis, et in terras ipsorum interdicti sententiis promulgatis.

55. « Licet autem sedula consideratione pensemus, quod injuste tuæ oppressionis opprobrium eo venit amarius, et jaculo sauciat graviori, quo a propinquioribus irrogatur; quodque tuarum injuriarum illatio tanto molestior redditur, quanto ab inferentium viribus opportunis temporibus promptius et efficacius non immerito debebat auxilium expectari; petitionem tamen hujusmodi, non solum quia præfatus miles ad hoc a te non habebat speciale mandatum, cum tamen per procuratores ad hoc specialiter constitutos talia consueverint cum multa instantia postulari; sed propter alias etiam circumstantias et rationabiles causas, quæ id efficaciter suaserunt, non duximus admittendam: præsertim cum prout serenitas regia non ignorat, nuper venerabilibus fratribus nostris archiepiscopis, episcopis et aliis Ecclesiarum prælatis, ac dilectis filiis... magistro militie Templi, priori Hospitalis Jerosolymitani, ac S. Jacobi, et Calatravensis militiarum magistris, per Castellæ ac Legionis regna constitutis, direxerimus scripta nostra super opportuno circa tuum et regnorum ipsorum statum remedio adhibendo; nec postmodum in hac parte responsum receperimus ab eisdem, ac omnino expedire noscatur, nos super hoc per prælatos eosdem plenius informari: nam recepta informatione hujusmodi, consultius poterit provideri negotio, prout qualitas facti suaserit, et Dominus ministrabit. Regalis itaque magnificentia, præmissis exacta consideratione discussis, moleste ferre non debet, si exauditionis effectum ad præsens sæpefata petitio non invenit. Dat. apud Urbem veterem XVI kal. Februarii, anno 11 ».

56. Caterum revocare ad obsequium Hispanos, qui defecerant ab Alfonso, ut fidem præstaret, conatus est Pontifex, ac sacramentum, quo Sanctio se obstrinxerant, rescidit¹. Tum Francorum regem, ut adducendæ in iis regnis paci operam daret, hortatus est²; litteras vero ad Castellanos datas³ ad illustrandum Pontificium studium producendas in historiam arbitramur.

« Venerabilibus fratribus archiepiscopis et episcopis, ac dilectis filiis electis, abbatibus, prioribus, et universis Ecclesiarum prælatis, ac priori Hospitalis Jerosolymitani, et magistris Templi, S. Jacobi, Calatravensis, et Alcantaræ militiarum, ac capitulis et conventibus, necnon nobilibus viris, comitibus, baronibus, et aliis tam clericis quam laicis per Castellæ, ac Legionis, Toleti, Galletiæ, Sibilie, Cordubæ, Murtiæ, et Gihennii regna constitutis, salutem, etc.

« Habet communis famæ relatio, quod dilecti filii nobiles viri Sanctius, alique charissimi in Christo filii nostri Alfonsi regis Castellæ ac Legionis illustris nati, Emmanuel germanus, necnon subditi regis ejusdem, in eum subito insurgentes, et aspirantes ad totalem exheredationem ipsius, officiales, quos idem rex instituerat in suis regnis

¹ Ep. xxxv.

¹ Ep. xxxi. — ² Ibid. — ³ Ibid.

et terris penitus amovere, instituire alios, et omnia sibi regalia jura subtrahere præsumpserunt; eundemque regem nullum dominium, nullamque potestatem in prædictis suis regnis et terris habere permittant: vos quoque, vel aliqui vestrum dicimini fidelitatis debitum, quo ipsi Alfonso regi tenemini, violasse. Hæc dum paterno pensamus affectu, licet tam ad oppressum, quam ad opprimentes compassione multimoda moveamur; in dicto rege, tanquam in prædilecto Ecclesie filio, tam gravis oppressionis opprobrium, in opprimentibus vero proprie salutis obvios abominantes excessus; eidem tamen regi tanto singulariori charitate compatimur, quanto specialius ei vulgaris assistit opinio, eumque communiter prædicat nimis temerarie, nimis iniique gravari.

« Cum itaque, fratres et filii, ad remedium in iis, si consonent facta relatibus, eeleriter adhibendum, propter vitanda præcipue animarum pericula, intensis desideriis intendamus; universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus eidem Alfonso regi efficaciter intendentes, omnes civitates, munitiones, terras, et villas, omniaque castra, bona, et jura regis ipsius libera et quieta dimittatis eidem; ipsamque suo dominio, suaque potestate uti libere permittatis, ac fidelitatis jura, et omnia alia consueti, ut tenemini exhibentes eidem, omnes conjurationes, confederationes, colligationes, et societates contra hæc factas a vobis dissolvatis penitus, statuta quoque super iis edita nullatenus observetis, etiam si de prædictorum aliquibus observandis præstiteritis jura, ad quorum observationem vos, et quemlibet vestrum decernimus non teneri. Alioquin venerabili fratri nostro archiepiscopo Hispalensi, et dilectis filiis decano Ecclesie Tutellane Tirasensis diocesis, ac magistro Ferrando archidiacono de Nendis in Ecclesia Compostellana damus nostris litteris in mandatis, ut ipsi, vel duo, aut unus eorum vos archiepiscopos et episcopos, videlicet auctoritate nostra; electos vero abbates, priores, et magistros capitula, conventus, prelatos, et clericos per suspensionis sententiam ab officio, dignitatibus, honoribus et beneficiis, et alias per censuram Ecclesiasticam; vos autem comites, barones, et alios laicos universos, et singulos per privationem feudorum et omnium bonorum, quæ a quibuscumque dictorum regnorum et aliis tenentis Ecclesiis, ac alias per censuram eandem, prout expedire viderint, ad id appellatione remota compellant. Datum apud Urbemveterem V idus Augusti, anno III ».

57. *Sancius nuptias vetitas jubetur dissolvere.* — Cumukavil Sancius perduellionis¹ in patrem seelus altero seelere, conjuncta sibi matrimonio Maria, quam tertio consanguinitatis gradu attingebat: quem illegitimas nuptias dissolvere jussit.

« Dilecto filio nobili viro Sancio, nato charis-

simi in Christo filii nostri regis Castellæ et Legionis illustris.

« Tui processus, imo magis excessus enormitas circa incestas nuptias a te iis diebus temere, si consonent facta relatibus, attentatas non mulcebre fucati sermonis obductionem exigit, sed apertam polius expressionem nudæ veritatis exposcit. Habet enim fama communis, imo publica clamat infamia, quod tu nobilem mulierem Mariam, natam quondam Alfonsi claræ memoriæ regis Ferrandi avi tui germani, et charissimi in Christo filii nostri regis Castellæ et Legionis illustris genitoris tui consobrinam, tibi que promde tertio consanguinitatis gradu conjunctam, de facto tibi copulans in uxorem, incesti vetilique conjugii nuptiis funestati; non attendens, copulam hujusmodi generali Concilio interdictam, et legali censura non solum cæterorum bonorum, non extantibus ex alio matrimonio liberis, ac dotis publicatione; sed etiam exilio, et cinguli, quo talia præsumentes forsitan potiuntur, spoliatione damnatam; nec abhorrens jura sanguinis hujusmodi non tam comubio quam contubernio violari, et prolem, si quam suscipi contingeret ex eodem, illegitimitatis inficiendam macula, illegitimamque censendam. Cum igitur talia nolimus, sicut nec debemus, sub dissimulatione transire, nobilitatem tuam monemus, rogamus et hortamur attente, tibi per Apostolica scripta districte præcipiendo mandantes, quatenus si præmissam infamiam veritas comitetur, ad cor rediens, et acturus condignam pœnitentiam de tam grandi commisso, prædictam Mariam, qualibet occasione, contradictione ac dilatione postposita, omnino dimittas; nec ei amplius in salutis tuæ dispendium et nominis detrimentum cui supponas non immerito ex hoc communiter derogari, te damnabiliter commiscere præsumas: sciturus quod, nisi monitis nostris præcise parueris in hac parte, non solum ad excommunicationis sententiam et interdicti locorum, ad quæcumque perveneritis tu vel ipsa, sed ad alias pœnas spirituales et temporales contra te ac illam gravius, prout expedire viderimus, procedemus. Datum apud Urbemveterem id. Januarii, an. II ».

Data pariter eidem Mariæ Alfonsi olim Ferrandi regis fratris filiæ Apostolica imperia, ut impudico thoro abiret: tum Burgensi, et Astoricensi episcopis, ut Pontificio nomine nefariam copulam ipsos dissolvere juberent; ac ni parent, Ecclesiasticas censuras aliasque pœnas objicerent.

58. *De incursione Lituanorum in Poloniam Pontificis ad duos præsules litteræ.* — In Polonia¹ Litvani anno superiori divina virtute ad Naren fluvium deleti, vindictæ cupiditate ardentes, hoc anno magno furore debacchati sunt: quos Lescho Niger, collecto raptim exercitu, dum præda

¹ Ep. XXXI, XXXIII, XXXV.

¹ Long. Hist. Pol. l. VII hoc an.

onus impeditiori agmine abirent, assecutus, etsi paucioribus copiis cinctus, divino implorato Numine, ac toto exercitu confessionis et Eucharistiæ sacramentis communito, magna clade hostem, qui captivus in silva ad arbores arctissime alligatus, instructo agmine obviam occurreret, profligavit. Pellexisse vero in Poloniam Lithuanum insimulatus est, ut tradit Longinus ¹, Paulus episcopus Cracoviensis, atque in carcerem a Leschone conjectus; nec ob id provinciam interdicto subjectam scribit. Verum Pontificiæ litteræ extant ad Wratislaviensem et Posnaviensem episcopos, quibus Martinus queritur, principem conceptum antea in Paulum malevolentiae virus exomuisse, cepisse proditione, constrinxisseque vinculis magna cum Ecclesiasticæ dignitatis injuria, atque ob id anathemate defigi jubet ².

« Martinus etc. venerabilibus fratribus Wratislaviensi et Posnaviensi episc.

« Gravem et horrendum excessum, quem nobilis viri Lescho Cracoviæ, Sandomeriæ, et Syradiæ ducis detestanda præsumptio in personam venerabilis fratris nostri Pauli Cracoviensis episcopi dicitur commisisse, nuper audivimus; tanto potius inde turbati, quanto moleste ferimus, irrogatas coepiscopis nostris injurias et offensas. Intelleximus etenim quod dux ipse damnabiliter ad malignitatis opera pravitatis studiis se convertens, ut facilius præconceptam iniquitatem pareret, ac impietatis virus quod adversus eundem episcopum in malevoli pectoris abditis occultabat, evomeret, parlamentum indixit certo termino celebrandum, ad illud episcopum specialiter evocans memoratum: quem tandem ad ipsius ducis præsentiam fiducialiter accedentem, post benignæ, licet fictæ, salutationis alloquium, quod securitatis commodum promittebat, ad pacis osculum, sub velamine simulatæ devotionis, admisit; illius scelestæ vestigia, qui humani generis Redemptorem fallacis oculi exhibitione tradidit, imitatus. Et postmodum præfatum episcopum sic receptum, celatæ fraudis claustra nequiter reseras, et malitiæ ostium latentis operiens in episcopum manibus, Dei timore postposito, temere violentis; abjectaque reverentia, quæ ministris divinis deberi dignoscitur, ausu sacrilego capi fecit, et vehiculo ligneo ignominiose impositum, ejus pedibus, impiis prædicti ducis manibus in offensæ gravioris augmentum, arctius colligatis, ad quoddam ipsius castrum, quod Syrac vulgariter nuncupatur, illis eisdem probris contumeliosis adduci, ibique tetro carceri mancipari, quem adhuc vinculis compeditum ferreis dicitur detinere.

59. Nec suffecil malitiæ dieli ducis tam proditoraliter eundem episcopum capere, tam injuriose tractare, nisi et ipsemet deputata gressibus membra ejus sub nodis strictioribus coerceret. Nimi-

rum mirari non immerito cogimur, quod sic dux ipse, si consonent facta relatis, voluntatis præcipitis fræna laxare, sic pravus adharere consitijs potuit, ut in tandem prorumperet temeritatis audaciam, ne dicamus insaniam, et in actus tam reprobus, tam enormes quomodolibet prosidiret: cum sicut fertur, idem dux, tanquam in sensum perversum deditus, præniessorum perpetracione damnabili non contentus, sed mala sua malis adjiciens, et excessus excessibus concervans, castra, libros, pontificalia ornamenta, necnon et equos, proventus, ac redditus universos tam ipsius episcopi, quam episcopatus sedis Cracoviensis, et clericorum, aliorumque familiarium episcopi supradicti temerariis ausibus præsumpsit occupare in divine majestatis offensam, Apostolicæ Sedis injuriam et contemptum, grave scandalum circumpositæ regionis, ac libertatis Ecclesiasticæ non modicum detrimentum. Quia igitur excessum hujusmodi tam enormem, tam perniciosum exemplo, et in conspectu superi principis odiosum non possumus, nec debemus faciliternitate silentii præterire, ad illam, ut convenit, castigandum, ne impunitas deteriora præsumat, partes adhibendas censuimus Apostolicæ potestatis. Quocirca fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si de hujusmodi manuum injectione, carceris mancipacione, et detentione vobis constiterit, præfatum ducem, et omnes alios, qui ejusdem ducis complices extiterint in hac parte, tandem vos vel alter vestrum per vos, vel per alium, seu alios excommunicatos publice nuntiatis, et faciatis ab omnibus arctius evitari, donec præfatum episcopum reddiderint libertati, et super præmissis eidem episcopo satisfecerint competenter, et per Sedem Apostolicam absolutionis beneficium merverint obtinere: et nihilominus præfatum ducem quod prædicta omnia occupata taliter ab ipso, vel ejus favore integre restituat, et de damnis episcopo, sedi Cracoviensi, clericis et familiaribus supradictis illatis eis plenam et debitam satisfactionem impendat; mentione præmissa, per excommunicationem in personam ipsius ducis, appellatione remota, cogatis. Quod si forte præfatus dux hujusmodi excommunicationem, post hujusmodi nuntiationem vestram per quindecim dierum spatium animo sustinuerit indurato, vos ex tunc terras ipsius interdicto Ecclesiastico supponatis, aggravaturi alias manus vestras nihilominus contra eum, prout justitia suaserit, et protervitas exegerit contumacis; invocato contra ducem et fautores eosdem postmodum, si opus fuerit, auxilio brachii secularis etc. Datum apud Urbem veterem IV id. Aprilis, anno in ». Wladislaviensis porro episcopus, ad quem hæc scriptæ litteræ, Albertus fuit, vir spectatissimæ virtutis, atque in pauperes profusæ liberalitatis, quem Longinus ¹ hoc anno nomis Decembris obiisse scribit.

¹ Long. Hist. Pol. l. VII. hoc an. — ² Tom. I. l. III. Ep. VII.

¹ Long. Hist. Pol. l. VII. hoc an.

60. In Boemia eodem anno Agnes regia stirpe progenita obiit, quam neptem regis ad vitam revocasse, fulsisseque pluribus miraculis tradunt², ac vidisse angelos circum Brigittæ Clarissæ ancillæ Christi lectum thura adolentes, cum illa extremos spiritus exhalaret.

61. *Rodolphus Ecclesiasticorum privilegia confirmat.* — Immoane in eo regno facinus Judæi hoc anno Pragæ perpetrarunt³: Christianum enim cujusdam Hebræi servum in crucem egerunt, atque omnium tormentorum genus olim indictum Christo Domino intulerunt: compertoque scelere, sumptum de iis supplicium est. Narrant non dispar facinus Colmarienses³ circa Moguntiam nutricem nefariam pupulum Judæis occidendum vendidisse, patefactoque crimine nutricem ac Judæos variis suppliciis affectos. Addendum rebus Germanicis videtur, Rodolphum Cæsarem Constitutionem hoc anno edidisse, qua prerogativas Ecclesiasticis concessas confirmavit: cui etiam Martinus decimarum pro Terræ-Sanctæ rebus collectorem commendasse reperitur⁴. Quo argumento (toto enim orbe Christiano, ut indictum in superiori Concilio Lugdunensi fuerat, cogebantur) a Pontifice ad plures litteræ scriptæ sunt⁵, ut diligentia summa colligerentur, nec in rem cujusvis converterentur. At eas nullo fructu dissipatas visuri sumus, cum nullus rex expeditionem Asiaticam confecerit.

62. *Martini ad Eduardum Anglorum regem de expeditione Syriaca deque decimis ab ipso occupatis litteræ.* — Nuncupati quidem Eduardus Anglorum rex protectionis Hierosolymitanæ voti pertæsus flagitavit ab ea religione liberari, ac decimas Eadmundo fratri profecturo attribui: at petita illius indecora Martinus repulit⁶, subjecitque se in eam spem erigi, ut Deus ipsius animum immutaret.

« Charissimo in Christo filio regi Angliæ illustri.

« Charitatis fœcundæ sinceritas, qua personam regiam, tuamque domum inelytam, claris utique devotionis et fidei titulis insignitam, Apostolica Sedes quasi mater affectuosa prosequitur, instanter animum nostrum pulsat, mentemque sollicitat, ut circa te, veluti filium prædilectum, interni luminis aciem dirigentes, de tuæ salutis profectibus, et honoris augmento regii sedulo cogitemus, Sane dilecti filii magistri Robertus decanus Eboracensis et Joannes dictus Claret capellanus noster regiæ magnitudinis nuntii, quos affectione multa recepimus, nuper ad nostram præsentiam venientes, et præsentantes nobis litteras regias, quas portarunt ex parte tua cum instantia sup-

plici petierunt, ut decimam regni huius Terræ-Sanctæ subsidio deputatam dilecto filio nobili viro Eadmundo Campanie ac Briæ comiti fratri tuo; cum ex certis causis, prout nuntiorum ipsorum patefecit assertio, non intendas generalis passagii tempore, a Sede Apostolica statuendi, ad partes accedere transmarinas; benigne concedere curaremus: cum idem comes, sicut assertitur, sit paratus in Terræ memoratæ succursum prædicto tempore proficisci.

63. « Porro, fili charissime, petitionis hujusmodi serie intellecta, seram lætitiæ nostris et ejusdem Sedis minime reseravit affectibus; quinimo, ut veritas non negetur, et rem gestam pandat eloquium, dictæ petitionis oblatio nostrum et ipsius Sedis perturbavit auditum, amaricavit animum, et pectoris intima quasi quodam non levi dolore concussit: non quia decimæ prælibatæ concessio pro eodem extitit comite postulata, cum ob suæ multiplicis probitatis virtutem prosecutioni negotii dictæ Terræ cunctis adesse favoribus affectemus; sed quoniam Romana Ecclesia mater tua invitis percepit auribus, quod in prædicto transfretare passagio nullatenus disponebas, cum illa plene confideret, speque non modica duceretur, ut tu solito devotionis et fidei succensus, te crucis assumptione vivificæ præsignires; et tactus dolore cordis intrinsecus, ac animatus ad ejus injurias ulciscendas, quæ sibi jugiter in Terra prædicta, prout olim præsens inibi didicisti, ab infidelium nefariis ausibus inferuntur, in promptitudine spiritus, charitatis ardore, ac plenitudine voluntatis ad partes illas, prædicto adveniente passagio, quasi laudabilis præcursoris officium exequens convolares. Nosti etenim, imo propriis oculis dictæ Terræ calamitates innumeras adspexisti, sensitisti tribulationum ejus incendia, diraque palpasti vulnera, quæ sibi non sine Christianæ gentis opprobrio scelestam manum intelligere non veretur.

64. « Revera si sollicita consideratione discuteres multiplicium dona charismatum, quibus te prævenisse conspicitur cælestis munificentiæ largitoris; cum in te, prout læti referimus, strenuitatis vigor, discretionis virtus, magnitudo prudentiæ, potentiæ multitudo clarescant (ut diversarum abundantiam facultatum, quibus inter cæteros orbis terræ principes præmunitus agnosceris, silentio relinquamus) deceret utique magnitudinem regiam, ut te promptum et facilem divinis obsequiis exhiberet, si etiam grande patulumque miraculum, quod circa te, dudum in prædictis partibus existentem, is qui facit mirabilia magna solus, benigna operatione complevit: dum lethiferas inimici hominis Assinini (Assassini) tuam perdere animam satagentis insidias, quamvis gravibus confossus vulneribus, evasisti, divina virtute reservatus ad vitam; diligenti meditatione pensares, pati aliquatenus non deberes, ut dictam decimam, per cujusvis alterius ministerium converti contingeret in servitium Jesu Christi: sed dignum po-

¹ Wading. in Annal. Minor. hoc an. num. 2. ex Georg. Barthold. et Pontano in Boem. pia I. IV. — ² Crantz. I. VII. c. 40. in Wand. Nov. cent. XIII. c. 44. col. 1282. — ³ Annal. Dominic. Colmar. hoc anno — ⁴ Tom. I. I. II. Ep. CXXV. — ⁵ Ibid. Ep. CXXVIII. et I. III. Ep. XL, XLI, XLVI, LVIII, LXXXVI, CXXII, CXXIII, CXXVI et tom. II. pag. 59 et 60. — ⁶ Tom. I. I. II. Ep. cur. XXI.

lius, et conveniens proculdubio nosceretur, ut negligentia qualibet eminens relegata, salubre onus hujusmodi subiens, id per te ipsum viriliter duces exequendum, debitæ servitutis pensum solvendo Domino Deo tuo, qui ut te redimeret, et de venantium laqueo liberaret, crucis subire patibulum non expavit.

65. « Regalem ilaque celsitudinem attente duximus exorandam, quatenus non mireris, tuæque serenitas moleste non ferat, si petitionem eandem (quamvis libenter in iis, quæ pro tempore postulas, volis regiis annuamus) exaudire distulimus; tuam in hac parte salutem, tuumque sollicitè considerantes honorem, ac etiam commoditatem subsidii, quam in persona tua petitionis ipsius exauditione vacuasset, tibi super hujusmodi conservare negotio cautius intendentes.

« Confidimus etenim, et speramus in Domino, cujus negotium agitur, quod cum in manu Dei regum corda consistant, ipseque illa quo et quando ac prout vult, potenter inclinet, tu divinæ virtutis operante potentia conceptum propositum successu temporis commutabis, in fervore spiritus præfatum prosequendo negotium, ad cujus assumptionem te in præsentiarum, si relatis veritas faveat, non disponis. Nimirum magnæ tibi laudis præconium proculdubio vendicabis, nullumve commodis propriæ salutis adjicies, si quod sensibus regiis ex affectu sincerissimo suademus, curabis efficaciter adimplere.

66. « Consideravimus etiam, exauditionem hujusmodi differentes, quod cum passagii, utpote nondum constituti necessitas non urgeret; neque status mundi qualitas ad statuendum illud in proximo commoditatem temporis repromittat, nonnulli orbis provinciis, prout intellexisse te credimus, turbationibus validis hoste humani generis procurante concussis, nullum poterat ex præmissa dilatione dispendium exoriri. Quo l si forte præfixo passagii termino te nolle, quod absit, transfretare contigerit, de quo non poterit Ecclesia non dolere, tunc tam circa præfatum comitem, quam etiam magnates et nobiles regni tui, taliter de decima disponere proponimus supradicta, quod ad laudem Dei, Terræ-Sanctæ commodum, et honoris regii cedat augmentum. Datum apud Urbemveterem VI id. Januarii, anno 11 ».

67. Cæterum Eduardus postea in decimas tota collectas in Anglia manus injecit; quare Martinus archiepiscopum Cantuariensem ad regem se conferre ac decimas recuperare jussit¹. Eduardo vero hisce litteris audaciam perstrinxit².

« Martinus, etc. Charissimo in Christo filio regi Angliæ illustri salutem, etc.

« Dum regalis prudentiæ magnitudo, quæ non sine laudum præconio rerum exitus metiens, in suis actibus non inconsulte procedere consuevit, nostræ dudum considerationis intuitu lustra-

batur; dum summæ devotionis zelus, quo erga Romanam Ecclesiam matrem tuam regia semper celsitudo resplenduit, mentis propriæ subiciebatur aspectui; digne utique sperabamus, digne nostri pectoris archivio recondita firma credulitas permanebat, ut sic prudenter tua limitares opera, sic tuorum processuum studia discrete dirigeres, sic sapienter incederes in omnibus viis tuis, ut nullius exinde turbationis materiam eidem Ecclesiæ contingeret exoriri; ut reprehensionis cujuslibet vitæ aculeis, apud regis æterni Filium, per quem regnas, meritum cumulo redderis acceptior, penes nos et prædictam Ecclesiam, quæ te gerit in visceribus charitatis, magis ac magis gratiosus occurreres, et apud gentium populos famæ claritate splendidior habereris. Sed, si vera fateri liceat, si fas sit exprimi veritatem, tu pridem indignis tui cordis affectibus nimis favens, et voluntatis arbitrium minus provide præferens judicio rationis laudis regis titulis, cura tibi vigili conservandis, quamplurimum derogasti; non attendens neque considerans, quam crudelis fore dignoscitur, qui negligit damnum famæ.

« Nuper etenim, non solum divulgatis e longinquo rumoribus, sed etiam assertionem veridicam mirantes accepimus, et intelleximus perturbati, quod laudabili temperantiæ regis more postposito, extendens ad illicitas manus tuas, pecuniam decimæ in regno tuo per Lugdunensis Concilii providentiam Terræ Sanctæ concessæ subsidio, quæ per collectores a Sede Apostolica deputatos in sacris tutisque locis deposita, sub fida jugique custodia servabatur; de locis ipsis, sigillis serisque violenter effractis, quibus loca eadem firmabantur; molu proprio, ne dicamus lemerario, pecuniæ præfatæ custodibus renitentibus et invitatis, totaliter amoveri, et ad certum locum pro tuæ libito voluntatis, non absque magnæ divinæ majestatis offensa, multoque dictæ Sedis contemptu, ac ejusdem Terræ gravi dispendio, asportari fecisti.

68. « Sed numquid hoc, prædictæ Sedis non interveniente licentia, regis magnitudini licuit? Numquid ejus decuit honestatem? Numquid expedivit honori? Quanquam id quarundam excusationum sive rationum velamine, quas in tuis super hoc nobis directis expressas litteris non immerito frivolas, recti judicii censura dijudicat, duxeris palliandum. Profecto agi cautius contigisset, si tuæ circumspectionis industria prorsus a talibus abstinuisset; si per te ad ea processus habitus non fuisset. Nam quod exemplum ad cæteros reges Catholicos, tu rex Catholicus, et de rege Catholico procreatus in tali putas actione transmissis? Quam grandem quoque, quam uberem credis, in hoc contra te materiam æmulis dederis obloquendi? Quot et quantas in tui derogationem nominis linguas aceneris, quantumve scandali et turbationis intuleris fidelium cordibus ad liberationem aspirantium dictæ terræ; dum fideles ipsi, te qui dudum pro ea non parcens sumptibus, la-

¹ Tom. II. pag. 59. — ² Ibid. pag. 58.

horum onera non abhorrens, exercuisti sollicitus athleta fortis officium; qui tuam inibi praesentiam impendisti, ejus praegravibus, quibus indesinenter affligitur, compassus angustiis et pressuris, talia peregrisse conspiciunt, et talia perpetrasse mirantur? » Et infra: « Non enim venit nobis in dubium, quod si hujusmodi tam illicitae asportationis effectum discretio regia diligentius attendisset, ad eam non extendisses ullatenus desiderium mentis tuae.

69. « Cum igitur ad liberandam de hostibus immanis manibus Terram ipsam fervens nostra dirigatur intentio, et propterea illius non minui, sed potius argumentari, subsidium cupiamus; nec velimus, sicuti nec debemus, tantum ejusdem terrae praerudicium aequanimiter tolerare; serenitatem regiam monemus, rogamus et hortamur attente, quatenus sedula meditatione recogitans, quantum in hac parte tuum offenderis Creatorem, cujus in hoc negotium agitur; quantum praedictam perturbabis Ecclesiam, quantumve laseris famam tuam, pecuniam ipsam in locis, de quibus extitit imperio tuae jussionis amota, facias sublata difficultate qualibet, excusationibus seu rationibus non obstantibus supradictis, quas omnino frivolas reputamus, cum integritate restitui seu reponi; ulterius a similibus abstinendo, ac etiam Ecclesiasticas et alias quascunque personas, penes quas dicta pecunia est deposita, vel eam deponi contigerit per Apostolicam Sedem pro terra memoratae commodis disponendam; per te, vel alium seu alios, nullis impetendo molestiis, nullis vexationibus perturbando: illam in hoc efficaciam, et sollicitudinem impensurus, ut debitae restitutionis celeritas asportationis indebitae ausum redimat, et Sedis praefatae gratia, quam libenter ad filios devotos extendimus, circa te non immerito augeatur. Nec latere te volumus, quod quantumcumque personam tuam sinceris affectibus prosequamur, regioque libenter deferamus honori, nequaquam pati poterimus cum non sit deferendum homini plusquam Deo quin super hoc, si opus extiterit, aliud remedium apponamus. Datum apud Urbem veterem III non. Julii, Pontificatus nostri an. III. »

70. *Tartarorum regis in Christianos persecutio.* — In Perside regnisque finitimis Mahumethi Cham Tartarorum rex persecutionem hoc tempore in Christianos exercuit, profanavit templa, aras evertit, Tartaros Saracenorum superstitione infecit. De quo nefandissimo apostata haec Aytonus narrat¹: « Post obitum Abaga Can congregaverunt se Tartari, et constituerunt dominum super eos quemdam fratrem Abaga, qui Tangodor vocatur, et alios fratres suos praecesserat. In diebus quidem juventutis suae datum fuit sibi baptismatis sacramentum, et vocatus fuit in baptismo Nicolaus: sed postquam fuit aetate perfectus, propter societatem Saracenorum quam dilexerat, effectus fuit pessimus Saracenus: et renuntians fidei Christianae,

Mahumethi Can voluit se appellare, et toto conamine studuit facere, quod omnes Tartari converterentur ad sectam iniquitatis filii Mahumethi; et quibus violentiam inferre forsitan non audebat, dona, gratias et honores conferebat. Tempore istius igitur Mahumethi Can conversi fuerunt ad fidem Saracenorum Tartari infiniti, sicut hodie evidenter apparet. Praecepit itaque iste filius diaboli Mahumetus omnes Ecclesias Christianorum dirui. Et ne Christiani audent amplius celebrare legem et dogmata Christi, faciebat publice praedicari Mahumetem, et Christianos exules fecit ire, et in civitate Taurisii fecit Christianorum Ecclesias totaliter devastari. Misit etiam suos nuntios ad soldanum Aegypti, et firmavit pacis et concordiae secum foedus, et promisit, quod omnes Christianos, qui in terris domini sui erant, compellerentur ad Saracenos, aut capitibus privarentur; unde Saraceni fuerunt magna exultatione repleti, Christiani vero tristes et timidi incedebant, nec eis aliud residebat, nisi Dei misericordiam invocare: videbant enim persecutionem Christianorum majorem quam unquam fuerat temporibus retroactis. Transmisit etiam praedictus diabolus Mahumetes ad regem Armeniae, et ad regem Georgiae, et ad alios Christianos, ut ad ipsum accederent sine mora. Sed Christiani cogitaverunt potius mori in proelio, quam suis placere mandatis, quia nesciebant aliud remedium invenire ». De sumpta de eo divinitus vindicta dicetur inferius: nunc ad Graecos schismaticos sermonem traducimus.

71. *Palaeologo mortuo a schismaticis denegatur Ecclesiasticae sepulturae honor.* — Attulit magnam rerum conversionem Michaelis Palaeologi mors, qui cum prope Lysimachiam auxiliares copias, quae e Scythia venerant, juxta pagum inter Pachomium et Allagem (locorum nomina sunt) situm recenseret, tremore cordis correptus in extremum vitae discrimen adductus est: quem cum ingravescere, ac mali pertinaciam remediorum vim ac medicorum peritiam eludere cerneret, percontatus, ut ait Gregoras¹, quod nomen loco inditum esset; ubi Pachomium vocitari inaudisset, de se actum exclamavit, seque vehementer cepit incensare, quod cum ab oraculo pronuntiatum accepisset, Pachomium in imperio successurum, honestum quemdam virum Pachomium nomine, ut redderet imperio inutilem, caeca transfundendi ad suos imperii cupidine, oculis orbasset. Describit ejus obitum Georgius Pachymerius subjectis verbis²:

72. « Ut itaque dies obitus accessit, et mors jam et potissimum a medicis expectabatur, Actuario Cabasilei non tutum videbatur de discrimine verba facere: id enim non minima pars mortis ab aegrotis reputatur, quasi in similibus verba facti causa sint: ex alia vero parte permittere ut imparatus

¹ Ayton. Hist. Orient. c. 37. Sanut. l. III. pag. 13. c. 8.

¹ Niceph. Greg. l. v. sub fin. — ² Georg. Pachym. Hist. Graec. l. vi. Leone Allat. interp.

abiret, indecorum valde existimabatur. Quare Andronico imperatoris filio rem aperit, et decretum et periculum pandit, imperatorem vitam ultra non producturum. Ille quoque inauspicata suggerere non audebat : nihilominus præparationem hoc modo comminiscitur. Namque statim Dominicæ mortis symbola præparantur, quæ accipiens ex clero et piis aliis sacerdos, amictio indutus, ut par erat, nihil illi de similibus cogitanti adstat : namque tum imperator forte fortuna versus parietem conspectum direxerat, res suas, quippe sanus et validus mentis erat, ut poterat, pensitans. Stabat igitur sacerdos ex alia parte, sacra dona manibus tenens, tantum illius ad se conversionem expectans ; imperator sive quidpiam simile subodorans, sive quid aliud in pectore volutans, ad sacerdotem revolutus, statim atque vidit, factum deprehendit. Et quid est hoc? inquit. Cum sacerdos responderet pro eo auxilium a Deo imploratum, dona quæ sanctitatem parerent deferre, imperator interrupto sermone, animos sumit, assurgit e lecto, cingulum poscit, sanctum Symbolum recitat, necnon, *Domine, libera me ex hac hora*; effatus, necessariaque ad Deum altissimum pronuntians, sacrosanctam communionem assumit: rursumque recumbens, paululum cunctatus animam efflat. Defunctus tum Tocharorum, tum familiarium lacrymis colonestatur. Illius cadaver subito, qui in id destinati erant, noctu cum procurassent, ad novum monasterium penes ea loca situm deferunt. Sicque imperator defungitur, qui integros annos quinquaginta et octo vixerat, regnaverat vero viginti quatuor ». Non dissentit ab his nostra chronologia, cum a dejecto imp. Balduino annos Palæologi numeraverimus, *dies minus viginti*. « Namque imperii rubra insignia induit Januarii die primo, ut dictum est, diem obiit Decembris undecimo, die Parasceve. Sicque ipsius nota completur, quæ il triplici Græcorum elemento complebatur, quæ erat illius tessera. Imuebat porro cognomen, namque ille erat Palæologus; locum, in quo diem obiturus erat, qui Pachomii pagus nuncupabatur; prætereaque postremum sui obitus diem, Parasceven scilicet, qua ista peracta sunt, undecimo, ut dictum est, Decemb. die, an. *ϠICDCCCLXXXI* » : nimirum ab orbe condito, qui in hunc Christi annum *MCLXXXIII* incidit. Consentit in designanda temporis ratione Pachymerio Gregoras : e quibus emendandi nonnulli auctores Latini, qui Palæologi mortem ad posteriora tempora contulerunt.

73. Addit Gregoras Palæologum, initi Ecclesiarum fœderis odio, sepulturae Ecclesiasticæ honoribus caruisse. « Imperator illis in locis, quæ dixi, præter spem suam fato functus est anno ab orbe condito sexies millesimo septingentesimo nonagesimo primo annos *LXVIII* natus. At filius ejus imperator Andronicus, quamvis adesset, patrem imperatoria sepultura adeo non honoravit, ut ne plebeia quidem sit dignatus. Præter quam quod

jussit, ut noctu pauci quidam cadaver procul a castris obductum multa terra obruerent, id modo cavens, ne imperatorium cadaver a feris discerneretur. In causa erat, quod dum viveret, a recta Ecclesiæ doctrina descivisset ». Ita auctor schismaticus impiorum instar, qui lucem tenebras vocant. Eandem causam, ob quam Palæologo funebres honores negati sint, exprimit Jordanus¹ : « Tunc factus est, inquit, tumultus magnus in Constantinopoli per calogeros, acclamantes Palæologum non debere sepeliri in cæmeterio, qui Latinis adhæsit : et usque nunc insepultus manet ». Ex his non levis conjectura suboritur Palæologum sceleris, postquam a Martino anathemate ob studia impensa schismaticis devinctus fuerat, pœnituisse.

74. Constal sane Palæologum, licet ob censuras, quibus fuerat defixus, ira percitus diacono vetuisset impie, ne coram se Pontificis inter sacra mentionem faceret, irarum tamen impetum continuisse, ne editam Ecclesiarum conjunctionem penitus rescinderet; nec Joannem Cæcum patriarcham Catholicum, sede pepulisse, ut Pachymerius testatur, qui ubi præfatus de Martino Rom. Pontifice Nicolai successore, a quo Palæologi oratores Theophanem et Leonem haud honorifice cultos fuisse, quod schisma invalesceret, subdit² : « Imperatorem et illius comites, utpote cavillatores, non veritate incedentes, pœnis et excommunicatione multarunt, oratores nulla dignatione, ut par erat, colonestatos, dimiserunt. Hæc intelligens imperator post reditum (e Prussa nimirum), a Nicææ Theophane, Heraclææ etenim Leo fato functus obierat, ægre adeo tulit, ut diacono pro consuetudine papæ commemorationem facere imperator silentium imposuerit ». Et infra : « Quare tum fœdus cum illis ictum dissolvere cogitabat, et dissolvisset utique, nisi consilii obstitisset multa ipsum eorum causa tolerasse, et vix ad exitum perduxisse, ut si e vestigio recantans opus destruxisset ». Ut vero insigni flagitio Græci jacto in Christifideles processionem Spiritus sancti ex Patre Filioque professuros anathemate in pseudo-synodo Andronici auctoritate congregata funestum schisma conflarint, sequenti anno dicitur. Nunc elogia Palæologi, quibus a Gregora afficitur, adjungemus : « Ac Michaelis Palæologi hic exitus fuit, viri natura decori cum gravitate quadam et digna principe majestate. Erat porro in eo robur corporis et rei militaris peritia diuturni temporis parta exercitationibus. Cum aulem et prudentia et eloquentia valeret, in rebus gerendis multo fuit acrior. In imperii principio munificentissimus est visus, ut subditorum animos nimirum sibi conciliaret : deinde modum sumptibus adhibuit, cum varia bella existerent, quæ diuturnos et magnos sumptus citra ullam detractationem postulabant ».

¹ Jord. Ms. Vat. sign. nu n. 1960 — ² Georg. Pachym. ubi sup.

MARTINI IV ANNUS 4. — CHRISTI 1284

4. *In Siculos sacram militiam ordinat Martinus.* — Aperitur tertiiæ sæculi annus octuagesimus quartus, Indictione duodecima, quo Martinus papa omne in eo studium collocavit, ut Petrum Aragonium Siculi regni invasorem comprimeret, prædamque ex ejus manibus avelleret: atque adeo in eum scelerisque conscios censuris Ecclesiasticis animadvertit¹ easque die Cœnæ Domini, ac festorum Ascensionis Domini²; et Dedicationis Basilicæ principis Apostolorum³ renovavit, quas etiam ubique promulgari, tum maxime Genuæ vel in publico foro vel majori Ecclesiâ jussit⁴, ut ab Aragonio veluti anathemate et execrationibus defixo omnes abhorrent. Cum vero Siculorum pertinacia hactenus frangi non potuisset, in eos (quod solet Sedis Apostolicæ in extremis rebus perfugium esse) crucis explicari signa, atque in bello occumbentibus amplissimam peccatorum condonationem proponere Gerardo Sabinensi (1) episc. imperavit⁵; ac tum ipse de induenda cruce sacras conciones haberet, tum aliis id munus conferret⁶:

2. « Martinus, etc. venerabili fratri Gerardo episcopo Sabinensi A. S. L.

« Habet excessum Petri ac rebellium eorundem non quævis, imo gravis et enormis adjectio, quod ipsi fidem Catholicam, ejus persecutores protegendo, graviter persequuntur; et dictam terram, nostri Redemptoris sanguine rubricatam, in grandem Redemptoris ipsius injuriam et offensam, non solum prædicto modo ejus impediendo, sed et alias apertius et acerbis persecutionibus infestis impugnant. Siquidem post ingressum Petri ejusdem in insulam memoratam passim inibi, sicut per inquisitores hæreticæ pravitalis accepi-

mus, receptantur hærefici; et ne iidem inquisitores, quibus propter Petri et rebellium eorundem malitiam illuc non est tutum accedere, contra eos procedere valeant, proteguntur, protectique in ejusdem fidei derogationem horrendam quotidie multiplicantur et pullulant, libere perversis suis persuasionibus simplicium animas subvertentes.

« Terræ quoque præfate, cui de dicta insula præcipuum solet in victualibus provenire subsidium, idem Petrus et sui ministri, suffragio sibi dictorum assistente rebellium, ministrari aliqua victui necessaria non permittunt: per quorum subtractionem gravi etiam incolis dictæ terræ gravatis inedia, quibuslibet aliis defensionis ejus in multitudine, quam ipsius necessitas exigit, in illis partibus insistendi facultas adimitur; et adempta sibi per consequens necessaria copia defensorum, terra eadem se arbitrio inimicorum expositam non indigne deplorans (præsertim cum, dicto Petro hujusmodi suis perversitatibus insistente subveniri, ut expediret, non possit eidem contra impios tante suæ persecutionis, tam iniquæ, tam evidentialis expositionis actores) consueta remedia suæ defensionis implorat.

3. « Et quidem nil dubium, quin prædictarum sit fidei et terræ subventio ipsis contra tanta discrimina subvenire: nil dubium ipsarum agi negotium, dum eorundem discriminum actoribus obviamur; quodque qui agnitam fidem Christi persequitur, censendus est infideli deterior, qui eam ullo nunquam tempore non agnovit. Et ideo earundem fidei et terræ negotium contra eos quos, ut præmissa perhibent, gravior quam infideles culpa commaculat, prosequentes illud opportunis et consuetis decrevimus auxiliis adjuvandum. Quocirca fraternitati tuæ præsentium auctoritate committimus et mandamus, quatenus ad relevanda prædicta Christianæ fidei Christianitatisque dispen-

¹ Tom. 1. l. IV. Ep. cur. II. — ² Ep. IV. — ³ Ep. VIII. — ⁴ Lib. III. Ep. cur. — ⁵ Lib. IV. Ep. cur. XXII. — ⁶ Ibid.

(1) Gerardus Sabinensis episcopus Pontificia legatione in Sicilia fungens, non civilia tantum, sed et Ecclesiastica curabat. Hoc enim anno V kalendas Aprilis, in dicto episcoporum Concilio Mellis, Constitutiones pro reformatione disciplina Ecclesiasticæ cædit, quas e Codice bibliothecæ regis vulgarunt PP. Martene et Durand Veter. monum. tom. VI, col. 283. Statuta continent IX, quorum nonnulla ad Græcos qui in locis quibusdam Calabriae cum Latinis admixti erant, pertinent, atque inter cætera jubentur adhaerentem *Filioque* in Symbolo admittere. Ex quo intelligimus Romanam Ecclesiam ad id usque temporis omissionem vocis illius ita tolerasse, ut ne Græcos quidem in provinciis Latinorum agentes ad eam admittendam cogent.

dia, et longe majora pericula, quæ fidei, terræ, ac Ecclesiæ, totique Christianitati prædictis ex ipsorum Petri et rebellium nefandis conatibus, nisi divino et dicti regis Siciliæ aliorumque fidelium Christi compescatur auxilio, imminent, propulsanda; conatusque hujusmodi taliter compescendos, quod illorum impedimentis profligatis omnino, ipsarum fidei, Ecclesiæ, terræ, Christianitatisque negotia, Deo auspice, feliciter prosperentur; in omnibus terris tuæ legationis contra Petrum, rebellesque prædictos per te ac alios prædices verbum crucis, et eam quibuslibet recipere volentibus, undecumque originem traxerint, largiaris, etc. ». Addit indulgentiarum præmia iis proposita, qui arma ad Petri propulsandos conatus et Siculos ad officium revocandos, corripuerint. « Datum apud Urbemveterem II non. Junii anno IV ».

4. *Legatus Apostolicus Gallos ad eandem expeditionem concitans gesta in hac re Pontifici refert.* — Non sequius in Galliis Colletus cardinalis legatus, ut scribit Nangius¹, de capessenda adversus Aragonium cruce conciones habuit; de quo Colmariensium Annalium auctor², et Ptolemæus Lucensis³; cujus hæc verba sunt: « Anno Domini MCLXXXIV, dominus Joannes Cioletta S. Cæciliæ presbyter cardinalis mittitur legatus in Franciam per Martium in favorem regis, et ad prædicandam crucem contra regem Aragonum ». Eadem iis pæne verbis Jordanus⁴: quæ subjectis litteris confirmantur:

« Martinus, etc. dilecto filio Joanni tit. S. Cæciliæ presbytero cardinali A. S. L.

« Negotio, quod Ecclesiæ, imo verius toti Christianitati, ad defensionem præcipue Catholice fidei, ac etiam Terræ-Sanctæ contra Petrum quondam regem Aragoniæ, imminet; quodque charissimus in Christo filius noster Philippus rex Franciæ illustris ad earundem fidei et terræ discrimina propulsanda, tanquam princeps Christianissimus, et antiquæ devotionis sui generis sedulus prosector assumpsit, aliisque magnis et arduis instanter urgentibus; nos de te, cujus animam sicut adipe et pinguedine adeo replevit Altissimus, ut vigeat in te rectitudo judicii, consilii providentia, rigiditasque censuræ, in zelo sobrietas, in agendo strenuitas, et experientia in arduis approbata; sperantes in Domino, quod, ipso actus tuos dirigente, qui novit, ac prava in directa et aspera in vias planas convertente, qui potest, præmissa taliter tuo consilio, et auxilio dirigentur, quod ex tuis laboribus, Deo auspice, fructus producentur optati; personam tuam ad illorum directionem deliberavimus deputandam.

« Ideoque circumspectioni tuæ in Franciæ, Navarræ, Aragoniæ, Valentia, ac Majoricarum re-

gnis; necnon Lugdunensi, Bisuntina, Viennensi, Tarentasiensi, et Ebredunensi provinciis in ea videlicet parte ipsius Ebredunensis provinciæ, quæ sita est extra Provinciæ ac Folealerii comitatus; et in Leodiensi, Metensi, Virdunensi, et Tullensi civitatibus et diœcesibus de fratrum ipsorum consilio committimus plenæ legationis officium, ut evellas et destruas, dissipes et disperdas, ædifices et plantes, prout gratiæ cœlestis infusio et tua tibi prudentia ministrabit. Dat. apud Urbemveterem III non. Maii, anno IV ».

5. Perfunctum suo munere legatum, atque in celeberrimo ordinum conventu Carolo Valesiorum comiti, regis Galliarum filio, Aragonium sceptrum contulisse scribunt Nangius¹, et alii: regemque Francorum ad eripiendum Petro idem regnum armorum vi se obstrinxisse: quæ Pontificiis litteris², quibus cardinalis confirmata gesta, et Aragonum regis nomen Carolo adscriptum, corroborantur. Neque Aragoniæ modo, verum etiam Valentia Pontifex regia, in eundem principem jura transfudit; ut ex litteris ad eum datis³ patet.

« Martinus, etc. charissimo in Christo filio Carolo regi Aragonum et Valentia illustri, nato charissimum in Christo filii nostri Philippi regis Franciæ illustris, salutem et Apostolicam benedictionem.

« In electione hujusmodi aliquem de charissimum in Christo filii nostri regis Franciæ illustris patris tui filiis præferendum, multiplex ratio persuasit: ideoque dilectum filium nostrum Joannem tit. S. Cæciliæ presbyterum card. ad hoc ministerium idoneum de fratrum eorundem consilio assumptum; ad occupandum regnum Valentia, quod est de terris expositis, quæ olim fuerant dicti Petri, de illo ex ejusdem regis Franciæ filiis, quem ad occupationem dicti regni Aragonum, et comitatus Barchinoniæ idem rex eligeret, et præfatus cardinalis juxta datam super hoc per alias nostras litteras sibi formam auctoritate Apostolica, quam in hac parte plene sibi commisimus, deputaret; de ipsorum fratrum consilio volumus provideri, et ipsum ad id faciendum singulariter deputari: statuentes et decernentes, quod idem regis Franciæ filius, postquam ad occupationem ipsius regni Valentia deputatus fuerit per cardinalem eundem, eo ipso in dicto regno Valentia nomen et titulum regium, omnemque dignitatem, quam ipse Petrus quondam rex Aragonum in eodem obtinuit, sortiretur: et tam per se, quam per alios idem regnum Valentia libere occuparet, et faceret suo nomine occupari; et illud ipse sique perpetuo successores in illo libere absque contradictione aliqua possiderent, et in ipso tanquam veri reges et domini administrarent legitime, plene in eis jus regis et domini habituri.

¹ Nang. in gest. Phil. reg. Franc. — ² Colmarien. Ann. Dominic. — ³ Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIV. c. 12 — ⁴ Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960 et alii.

¹ Nang. in gest. Phil. — ² Mart. l. III. Ep. cur. XI. — ³ Ibid. pag. 12.

6. « Quædam insuper alia in eisdem contenta litteris duximus statuenda, quæ noscuntur ad bonum statum dicti regni Valentiae, necnon Ecclesiarum et incolarum ejusdem, ac alias imminenti negotio expedire, promittenda per eundem filium sic electum, et a prædicto cardinali deputandum, ipsius regis Franciæ ad id interveniente consensu. Præfatus autem cardinalis hujusmodi negotium juxta formam sibi a nobis traditam exequens diligenter, auctoritate Apostolica eidem in hac parte commissa, de te, quem prædictus rex Franciæ pater tuus ad ipsorum regni Aragonum, et comitatus Barchinoniæ occupationem elegerat, et idem cardinalis providerat, ac etiam deputarat, et qui præmissa omnia promissisti, consentiente ad hoc dicto rege Franciæ observare, ad occupandum regnum Valentiae supradictum providit, teque ad id faciendum singulariter deputavit. Tu vero hujusmodi provisionem, et deputationem sic ab eodem card. factas prædicto rege Franciæ genitore tuo approbante, ac in iis expresse consentiente, acceptasti et etiam recepisti, prout in litteris inde confectis ipsius cardinalis sigillo munitis plenius continetur. Nos itaque tuis supplicationibus inclinati, quæ in præmissis ab eodem cardinale taliter facta sunt, rata et grata habentes, illa ex certa scientia de ipsorum fratrum nostrorum consilio auctoritate Apostolica confirmamus, et præsentis scripti patrocinio communitimus; defectum, si quis in eis, vel eorum aliquo ex quacumque causa extitit, suppletentes de plenitudine potestatis, et tenorem dictarum litterarum ipsius cardinalis de verbo ad verbum præsentibus inseri facientes, qui talis est:

« Sanctissimo patri ac domino suo reverendissimo, domino Martino, divina providentia, sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summo Pontifici, Joannes Dei permissione tit. S. Cæciliæ presb. card. devotus servus ejus et filius, cum humili recommendatione sui devotissima, pedum oscula beatorum.

7. « Reverendissimæ sanctitatis vestræ litteras ad me directas recepi, tenorem, qui sequitur, continentes.

« Martinus episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio Joanni tit. S. Cæciliæ presbytero card. salutem et Apostolicam benedictionem. Qui regna transfert, atque constituit, etc.¹ Dat. apud Urbem veterem IV kal. Septembris, Pontifical. nostri an. m. Quæ inter Philippum Dei gratia regem Franciæ illustrem et Carolum ejus secundo genitum ex una parte, et me Joannem tit. S. Cæciliæ presbyterum card. vestro et Ecclesiæ Romanæ nomine, ex altera acta sunt præscriptarum auctoritate litterarum juxta mandatum vestrum tenore præsentium ad vestra deduco notitia sanctitatis; sunt autem acta hujusmodi, quæ sequuntur.

8. « Anno Domini MCLXXXIV, vicesima prima

die mensis Februarii, Indictione XII. Pontificatus vestri anno m. Memoratus rex Franciæ, acceptato jun ab eodem rege negotio regni Aragonum, comitatusque Barchinoniæ, eisdemque regno et comitatu per me Joannem card. domino Carolo filio ejus ab eodem rege ad hoc electo solemniter assignatis, prout in aliis litteris meis super ipso negotio confectis, quas per venerabilem virum magistrum Ægidium de Castellato vestrum notarium vobis mitto, plenius continetur; lectis etiam supradictis litteris, et a me cardinale sigillatim per articulos expositis in vulgari, hujusmodi regni Valentiae negotium acceptavit. Postmodum memoratus Carolus ad hujusmodi negotium a genitore suo electus, universa et singula, in suprascriptis litteris vestris contenta, prout eum contingunt, se ac successores suos per se ac suos officiales inviolabiliter servaturos, nec contra ea venturos; necnon et hujusmodi negotium efficaci ac sollicita efficacia prosecuturos absque dilacione sive intermissione, quas facti qualitas, seu emergentium casuum necessitas non inducet; mihi vestro successorum vestrorum, et ipsius Ecclesiæ Romanæ nomine, præfato genitore suo eadem universa et singula specialiter approbante ac consentiente, in ipsis expresse juxta adjectiones, declarationes et detractiones factas super negotio regni Aragonum, et comitatus Barchinoniæ in vestris specialibus litteris ad me directis et per memoratum notarium mihi traditis comprehensas, solemniter stipulatione promisit.

« Verum cum non esset adhuc ætatis habilis ad jurandum, prædicta juramento proprio non firmavit; sed dictus rex Franciæ se ac suum in Franciæ regno heredem curatorum et factorum bona fide promisit, quod idem suus filius, cum ad ætatem ad hoc aptam pervenerit, præstabit sine contradictione qualibet hujusmodi juramentum mihi, vel alii, quem ad hoc Rom. Ecclesia deputabit. Quibus actis ego Joannes cardinalis de memorato Carolo regis Franciæ filio ad occupationem regni Aragonum, et comitatus Barchinoniæ per me antea deputato, ad occupandum regnum Valentiae, quod est de terris expositis, quæ olim fuerunt dicti Petri, providi, et ipsum ad id faciendum singulariter deputavi sub modo, qui sequitur infra-scriptus.

9. « Ego Joannes tit. S. Cæciliæ presbyter cardinalis auctoritate Apostolica, mihi in hac parte plene commissa, de vobis, domine Carole, quem pater vester Philippus Dei gratia rex Francorum illustris ad id nominavit et degil, sub lege, conventionibus, pactisque ab eodem genitore vestro ac vobis mihi, sanctissimi patris ac domini domini Martini divina providentia summi Pontificis et sanctæ Ecclesiæ Romanæ nomine, sub forma præscripta, prout quemque vestrum contingunt, solemniter promissis, ad occupandum regnum Valentiae provideo, et vos ad id faciendum singulariter deuto: hujusmodi provisionem et deputationem

¹ Ext. potior pars superiori anno num. 25. etc.

taliter a me factas idem Carolus, memorato rege Franciæ genitore suo approbante et consentiente in ipsis, expresse acceptavit et recepit, Philippo fratre suo primogenito præsentem, et in iis eidem Carolo congaudente. In cuius rei testimonium sigillum meum duxi præsentibus appendendum. Dat. anno prædicto kal. Martii, Pontificatus nostri anno III. Nulli ergo etc. nostræ confirmationis et suppletionis, etc.

« Ego Martinus Catholicæ Ecclesiæ episcopus subscripsi.

« Ego Ancherus tit. S. Praxedis presb. card. subscripsi.

« Ego Hugo tit. S. Laurentii in Lucina presbyter card. subscripsi.

« Ego Gervasius tit. S. Martini presbyter card. subscripsi.

« Ego Comes tit. SS. Marcellini et Petri presb. card. subsc.

« Ego Gaufridus tit. S. Susannæ presb. card. subscripsi.

« Ego Jacobus S. Mariæ in Cosmedin diaconus card. subscripsi.

« Ego Gotifridus S. Georgii ad Velum-Aureum diaconus card. subsc.

« Ego Benedictus S. Nicolai in Carcere-Tulliano diaconus card. subscripsi.

« Datum apud Urbem veterem per manum magistri Petri de Mediolano S. R. E. vicecancellarii III non. Maii, Indictione XII, Incarnationis Dominicæ an. MCLXXXIV, Pontificatus vero domini Martini papæ IV anno IV ».

10. *Narbonensi archiepiscopo imponit Pontifex ut de censuris in Aragonios latas diligenter exploraret.* — De Aragonio et Valentino regnis traditis Carolo scripsit Pontifex ad legatum¹ ac præsules Gallos², ut ad ea regna armis comparanda expeditionem instruendi decimas tribuerent: quos etiam a legato, si oblucentur, cogi iussit³. Neque a Gallis solum, sed ab aliis exteris quoque præsulibus opes in id conferri voluit⁴. Siculos⁵ similiter, tum Provinciæ⁶, atque Arelatensis⁷ archiepiscopatus præsules decimas regi Carolo, ut hostem regno eiecisset, solvere; atque ad id a legato adigi præcepit⁸.

11. Subjecerat insuper Ecclesiastico interdicto Martinus Petri Aragonii dilationem: verum cum nonnulli Apostolica jussa vel infringerent vel minus religiose servarent, Narbonensi archiepiscopo partes imposuit⁹, ut rem diligentius exploraret, quo severitatem legum in contumaces disteringeret.

« Venerabili fratri archiepiscopo Narbonensi.

« Quia, sicut intelleximus, Petrus quondam rex Aragonum, archiepiscopi, episcopi, et alii inferioris gradus prælati, et personæ Ecclesiasticæ,

religiøsæ cuiuscumque religionis aut ordinis, et sæculares; necnon et comites, vicecomites, barones, incolæ et habitatores Aragoniæ et Valentia regnorum, comitatus Barchinonensis, aliarumque terrarum, quibus idem Petrus per nos est, sua nequitia exigente, privatus; necnon et civitates, castra, villæ, loca cætera, et universitates ipsorum, licet monitiones et prohibitiones nostras in diversis Apostolicæ Sedis processibus specialiter eis factas propria temeritate contempserint; propter quod non est dubium, singulares personas excommunicationis, civitates vero, castra et loca eadem, necnon et universitates ipsorum interdicti latas propter hoc sententias, si consonent facta relictibus, incurrisse; interdictum tamen huiusmodi non observant, non verentes nervum dirumpere, quantum in eis est, Ecclesiasticæ disciplinæ, nos in festo Dedicacionis Basilicæ principis Apostolorum transacto novissime, præsentem tunc multitudinem copiosa fidelium, manifeste prædiximus, nostri fore propositi contra eos, et specialiter contra memoratos prælatos et alias personas Ecclesiasticas religiosas et sæculares taliter, favente divina gratia providere, quod huiusmodi eorum temeritas, postquam manifestius de ipsa constiterit, nequaquam impunita remaneat; sed illa debite subiacet ultioni, quod ipsius vindicta cæteris similia præsumendi audaciam interdical.

12. « Ut igitur huiusmodi provisio rite procedat, et ex ipsa debitus, et facti veritali conveniens sequatur effectus, fraternitati tuæ præsentium auctoritate committimus et mandamus, quatenus ad indagandam per te, vel alium, aut alios super præmissis certitudinaliter, et rescribendam nobis seriose ac celeriter veritatem, per vias et modos, quos tibi Dominus ministrabit, partes tuas sic diligenter, sic sollicite interponas, quod nos ex serie tuæ rescriptionis instructi, absque alicujus incertitudinis scrupulo, circa hæc in tuto de fratrum nostrorum consilio, prout res exegerit, procedere valeamus. Dat. apud Urbem veterem id. Januarii anno III ».

13. *Carolus Salerni princeps insulam Siciliæ invadens captus.* — Interea Carolus Salerni princeps bellum adversus perduelles apparabat, cui Pontifex omni ope adesse, ac pecuniarum et armorum subsidia suppeditare decrevit: nam et Reatinum episcopum in Siciliam trajicere molienti principi acceptæ mutuo pecuniæ quamdam vim tribuere iussit¹, atque aliam ingentem vim Sabinensis episcopi et Berardi camerarii opera confectam illi comparavit². Cumque princeps idem flagitaret, ut Joannes de Epa Pontificio succinctus exercitu secum veniret, Martinus licet illius opera sibi necessaria videretur, ejusdem tamen Joannis arbitrio rem totam permisit³: « Ab eodem Carolo principe Salernitano tibi fuisse injunctum (supple

¹ Ep. XIII. — ² Ep. XIV. — ³ Ep. XV. — ⁴ Ep. XVI. — ⁵ Ep. XVII. — ⁶ Ep. XX. — ⁷ Ep. XXI. — ⁸ Ep. XIX. — ⁹ Lib. III. Ep. cur. XLI.

¹ Tom. II. pag. 94. — ² Ibid. pag. 95, 105, 107. — ³ Ibid. pag. 95.

intelleximus), ut cum ipse in instanti ejus passagio in rebellem Siciliæ insulam, te secum velit trahere præsentem, tu cum tota gente, quam habes ad arma et etiam cum majori armatorum comitiva, quam habere poteris, ad ejus præsentiam (te conferas); quia tamen principis memorati negotium magno favore prosequimur, non vellemus ipsius negotia per tuam absentiam in aliquo deperire, tuo arbitrio duximus retinendum». Profectum vero Joannem ad principem ipsum, significat postea Martinus Andreæ Spiliati. Sed quam tristis casus hanc Salernitanæ principis expeditionem, aliæque Caroli consilia confuderit oppresseritque, ex Ptolemæo Lucensi¹ accipiamus :

44. «Supervenit, inquit, Rogerius de Loria admirallus regis Aragonum, et quasi in portu Neapolitano existens bellum navale petit. Ad quæ verba filius regis Caroli, qui et Carolus vocabatur et princeps erat Salernitanus, et postea rex, provocatus galeas armari fecit, et ipsas ascendit ad pugnandum. Quod cardinalis, qui erat ibidem legatus, eidem prohibuit : illo autem non acquiescente, legatus protestationem facit per manum publicam quod et circa (contra) suum consilium facit, et voluntatem. Pugnans igitur cum Rogerio, in bello succumbit, et in portu Neapolitano capitur eum multis galeis juxta castrum S. Salvatoris. Post captiorem principis coacti sunt dare filiam Manfredi cum aliis captivis, quia intentabat mortem eidem. Ubi considera divinum judicium, quia ab eo tempore quo rex Carolus cæpit cadere, nullum prosperum actum habuit, sicut infra magis patebit. Captus igitur princeps cum suis concaptivis in Siciliam ducitur». Quo vero acerbum hunc casum animo Carolus exceperit, narrat memoratus auctor² : « Veniens, inquit, versus mare Pisannum per transeuntes naucleros audivit principem filium suum esse captum. Ille vero imperterritus statim advocat nobiles, quos secum habebat, et sic ipsos alloquitur : Congratulamini, inquit, mihi, et congaudete mecum, quia hodie perdidimus unum sacerdotem, qui nostrum impediēbat regimen ac vigorem bellandi. Unde nullo lamento facto, nec ullo luctu ostenso, sic pertransiit, tanquam si nihil esset». Eadem iisdem pæne verbis refert Jordanus³, ut recentiores omittamus. Aucta instructaque classe conatus effundere in Siciliæ insulam parabat : sed dum tractatur de liberando Salernitano principe, resque Siculorum dolo extrahitur, conficiendæ expeditioni idoneum tempus effluxit, classemque ob imminētē hyemem in lutiore portus subducere coactus est. Ut vero in illius belli ardore morbo ex humanis ereptus fuerit, anno insequenti dicitur.

45. *De componendis discordiis in ditione Pontificia exortis Martini paterna sollicitudo.* — Nunc de Conrado de Antiochia, Caroli hoste, pluribus

hoc anno censuris delixo, addimus ipsum, contractis aliquot copiis, e Pontificia ditione in regnum Neapolitanum irrumpere tentasse : sed ab electo Yporiensi Campaniæ et Maritimæ præside deletum, ut Pontifex in gratulatoriis victori datis litteris testatur⁴ : « Transivisse, inquit, nobis tuæ litteræ continebant, quod Conrado de Antiochia tanquam æmulo pacis regni Siciliæ, ac charissimi in Christo filii nostri Caroli ejusdem regni regis illustris adversario manifesto eum quibusdam perditionis filis partes ipsius regni invadere per Castrum-Celle temere attentante, tu una cum dilecto filio viro Stephano de Genazano, ac stipendiariis nostris nonnullis aliis fidelibus Romanæ Ecclesiæ, ac prædicti regis ad castrum ipsum propere accedens, ac iniens bellum cum eisdem rebellibus, eos in virtute divini nominis debellasti, ex eis captis quampluribus et occisis, etc. Dat. Perusiæ id. Octobris, Pontificatus nostri anno iv ».

46. Concitarunt plures motus in ditionis Ecclesiasticæ provinciis nonnulli ambitione avaritiæque viri perciti, inter quos Adinolphus⁵ Campaniam turbavit : sed Joannes de Epa eum contudit. Fregere⁶ quoque superbos spiritus et conciliati Ecclesiæ Perusini, qui ante conculeatis Pontificiis jussis Fulgmates bello appelierant. Præfractiones visi Urbinales, qui comitem e Vigniaco Pontificiarum copiarum ducem⁷ fudere. Urbeveterem vero cum Rainerius præfectus effrænata insolentia Pontificem abire Perusium coegisset, ac dirum aliquid meditaretur in Guephos, repente a factione contraria oppressus, meritis sceleris pœnas sensit⁸. Cur porro Pontifex non Romam sed Perusium concesserit, dissensio Romanorum, qui mutuis odiis concitati inter se dissidebant, ac parum religiose Pontificia imperia colebant, causa extitit. Quare antequam eo se conlerret, Apostolicis monitis exortas discordias extinguere est conatus, ac nonnulla ad Urbis regimen spectantia constituit. Testis sunt paternæ illius sollicitudinis subjectæ litteræ⁹ :

47. « Dilectis filiis populo Romano salutem, etc.

« More pii patris, quem filiorum delectant prospera, pariter et adversa perturbant, summis desideriis affectantes, ut vobis et Urbi, quos dilectione paterna prosequimur, subductis impedimentis quibuslibet, stabilis proveniat bonum pacis, quietis arrideat duraturæ commoditas, et prosperitatis volviæ plenitudo succedat ; ad sedandas discordias, et scandala submovenda, quæ nonnullam in Urbe ipsa, procurante pacis æmulo incontentore malorum, satore zizanice susculantur, partes nostras vigilantè apponimus, cunctisque studiis opem et operam, non parentes laboribus, impertimur ; prout ex ipsa facti experientia, si vera lateri liceat, didicistis, nec etiam provocati quantumlibet ab hujusmodi vestra dictæque Urbis

¹ Pol. Luc. l. xiv. c. 9. — ² Eod. lib. c. 41. — ³ Jord. Ms. Vat. sign. num. 1560.

⁴ Tom. I. l. iv. Ep. cx. — ⁵ Tom. I. alt. pag. 79, 85, 88. — ⁶ Ibid. — ⁷ Mart. Pol. in Mart. IV. — ⁸ Ibid. — ⁹ Tom. II. p. 97.

affectuosa prosecutione desisimus, cogente nos inlima, qua vos et illam complectimur eharitate.

« Pridem siquidem intellecto, quod in eadem Urbe, inimici hominis instigante malitia, gravis erat exorta discordia, turbati fuimus vehementer: et ne in vestrum Urbisque praelibatae periculum inualescerent fluctus ejus, nos tam formidandis volentes obviare principiis, quæ dispendia grandia minabantur, tres e fratribus nostris, quantumcumque illorum præsentia carere nosceremur in-viti, ad prædictam Urbem eceleriter duximus desti-nandos, qui vestrae ac ipsius Urbis pacis et quietis fervidi zelatores, ad reformandum et pacifican-dum vestrum et ejus statum sollicitè laborarent, ad id sua toliter argumentosa studia convertendo; nonnullis per eos vobiscum tractatibus habitis, nonnullis a vobis propterea nuntiis ad nostram præsentiam destinatis, per quos a nobis quædam cum instantia postulastis. Licet igitur super nostro Urbis ejusdem turbato regimine tam in facto, quam modo nobiscum, si diligenter attenditur, per nonnullos valde injuriose sit actum, eum plena nobis dieti regiminis fuerit concessa libertas, ac totum, quod vobis in hoc a nostra benignitate conceditur, gratiæ innitatur, eo quod indebitum, quinimo ut vera loquamur, injuriosum penitus fore conspicitur, quod ab aliquibus petitur in hac parte, idque vobis vestrisque profectibus, si sollici-ta consideratione pensetur, et ad recti judicii deducatur examen, non credatur verisimiliter expedire, ac etiam nonnullæ aliæ causæ subsint, quas ex causa silentio præterimus, et propter quas, aliquibus considerationibus habitis, suadeatur nobis ad præsens denegatio petitorum; volentes tamen vos in hoc prosequi gratiose, ac benigne satisfacere votis vestris; quanquam per infrascripta nullatenus intendamus potestati, concessioni, translationi et libertati, datis nobis et factis super commisso nobis regimine supradicto, ac singulis aliis in hujusmodi concessione contentis in aliquo derogare, sed ea potius nobis illæsa et integra reservari, et in suo vigore suoque robore penitus permanere velimus; dabimus tamen, seu concedemus vobis vicarium, vel vicarios et camerarium ad certum salarium ordinandum et statuendum per vos, et ad certi temporis spatium, prout nobis videbitur, faciendum. Qui quidem camerarius red-ditus et proventus Urbis recipiat, et ad opus et commodum ejus custodiat diligenter.

48. « Sustinere quoque proponimus propter necessitatem præsentis caristiæ, ut in hoc vestris affectibus satisfiat, quod Joannes Cinthii, sicut capitaneus super grassiæ facto duntaxat, habitu-rus super hoc jurisdictionem a nobis; quodque

hujusmodi capitaniæ officium per sex menses tan-tum exerceat, ut experientia nos doceat, utrum id vobis expediat in futurum, et quod capitaneus super grassia nominetur, duorum millium libra-rum provesinorum sibi salario statuendo. Tolerabi-mus etiam patienter, vestrae volentes condescen-dere voluntati, et experimento probare, an expedi-at vobis in posterum, quod remaneant artium capita, quæ nobis tamen nostrisque obedire vicariis teneantur. Caterum quamvis insolitum sit et novum, vel verius injuriosum esse regimini di-gnoscat, ut vicarius et capitaneus grassiæ sub eodem tecto colabant et morentur, talisque commixtio scandalis aditum, et viam possit dissen-sionibus aperire, cum familiarum diversitas tur-bationum esse soleat genitiva; intendentes lamen in hoc desideriis vestris annuere; de gratia speciali Capitoli domos diligenter inspicere faciemus, si forte in voluntate concepta duxeritis persisten-dum, et eidem capitaneo, ac officialibus, et fami-liæ propriis locum inibi congruum per ejusdem temporis spatium assignari.

49. « Rogamus igitur universitatem vestram, et hortamur attente, quatenus benignitatis affluen-tiam, quam in hoc et in aliis erga vos duximus observandam, et exuberantem gratiam, quam vobis in hac parte facimus, sedula meditatione pensantes, ad ea, quæ honorem et exaltationem Romanæ Ecclesiæ matris vestrae respiciunt, sollicitè intendis; in ipsius devotione constantibus animis persistendo, a qua nulla vos prava suggestio, nulla inductio venenosa, nulla fraudulenta dolosaque submissio, nulla turbatio temporis separet vel divellat, ut in devotione ac obedientia dictæ matris tanto semper inveniamini firmiores, quanto specialiores filii ejus estis. Nos enim stabiliter in animo gerimus, vos præcipuis confovere favoribus, specialibus respicere gratiis, et auxiliis prosequi opportunis. Et ecce dilectum filium Citadinum dictum de episcopo judicem civem Urbeveterum, Ecclesiæ Romanæ fidelem, exaltationis Romani populi zelatorem ad vos duximus destinandum, qui de intentione nostra super præmissis poterit vos plenius informare. Dat. apud Urbemveterem II kal. Maii, Pontificatus nostri anno IV ».

20. *Pisanos inter et Genuenses bellum.* — Fu- nestiora longe dissidia Pisanos ac Genuenses exer-cuere, quæ post acceptas et illatas primum leves aliquot clades, Pisanis demum, qui bello causam ante dederant, extremam calamitatem hoc anno invexerunt¹ (4), non sine divinæ vindictæ exemplo,

¹ Jacch. Mal'esp. c. 216, 220, 221. Jo. Vill. l. VII. c. 83, 91, 97. S. Ant. p. 3. tit. XX. c. 4. § 13, 14.

(4) Insignis illa, quam de Pisanis Genuenses retulerunt, victoria die VI Augusti a Genuensibus scriptoribus consignatur. In ea vero describenda Ptolemæo Lucensi modestiores scriptores illi, Pisanorum triremes, quæ in victorum potestatem venerunt, non quidem 49, ut ex Ptolemæo annalista, sed tantummodo 29, supputant, quibus aliarum 7 demersarum accessio faciendâ est. Porro rem Pisanam clades ista minus, quam gentium finitimarum fœdus hoc anno initum, attrivit. Cœverunt enim cum Genuensibus Florentini, et Lucen-es, quibus omnibus arma jam sua illaturis Pisanis rebus diffidentes suis, primo Genuensium imperata facturos sese obtulerunt; dein rejecti, Ugolinum comitem civem Pisanum e familia Gbirardeschia, quem norant Guelforum partibus addictum, ducem supremum elegerunt, sperantes fore ut

cum ea maris ora sanguine Pisano ruberit, in qua ii ante immani fligatio, ad tyranni Friderici gratiam, excitos a Gregorio IX ad Concilium Transalpinos Patres ceperant. Quam elalem Ptolemaus Lucensis hisce verbis describit ¹: « Eodem anno Pisani et Januenses pugnauerunt ad invicem in mari generali exercitu, et post magnam concertationem Pisani succumbunt: quod fuit prope portum Pisanum in loco, qui dicitur Lammellora, ubi ceperunt praelatos, sicut supra est dictum ». Et infra: « Fuit autem in bello hoc magna hominum strages, et inter captos et mortuos plusquam duodecim millia hominum fuerunt: perdideruntque praeterea alia navigia XLIX galeas, praeter aliquas submersas in mari ». Ferunt Genuenses magna modestiae laude florentissimam partem victoriam divino Nomini adscripsisse, solemnes ad agendas grates supplicationes indixisse, multa sacra a sacerdotibus peragi imperasse, atque inanes pompas ducere contempsisse.

21. *Imperator in Germania.* — In Germania emersit insignis hoc anno impostor, qui se Fridericum II pluribus jam ante annis, ut vidimus, mortuum ementebatur, imperiumque affectabat; nec defuere, qui ipsius artibus irretiri se sinerent. Sed anno insequenti, ut Silfridus scribit ², comprehensus impostorae poenas igne luit; de quo Baronius ³ in Ms. Notis: « Apud Coloniam, inquit, quidam armiger Friderici ante annos triginta defuncti, ut concitaret populum adversus Rodolphum, simulabat sese esse Fridericum: sed ab ipso Rodolpho captus fuit atque combustus ».

22. *De Magno Sueciae et Gothorum rege.* — Praeterire hic silentio non possumus, regem Sueciae ab Apostolica Sede flagitasse, ut in ipsius regio sacello sacra Ecclesiae Romanae ritu peragerentur. Cui Martinus hisce litteris annuit ⁴:

« Charissimo in Christo filio Magno illustri Swecorum et Gothorum regi.

« Cum, sicut lecta nobis tua petitio continebat ob reverentiam Romanae Ecclesiae, matris tuae, cupias in divinis officiis celebrandis in capella tua ordinem ipsius Romanae Ecclesiae observari; nos tuis devotis supplicationibus annuentes, tibi auctoritate praesentium indulgemus, ut idem ordo in celebratione divinarum ipsorum apud eandem capellam tuo et haeredum tuorum Sueciae regum temporibus in perpetuum observetur: eadem auctoritate nihilominus concedentes, ut ii, qui divina praemissa pro tempore in capella celebraverint memorata, hujusmodi ordine duntaxat sic possint esse contenti, quod ad ea celebrandum aliter, vel secundum alium ordinem minime teneantur. Da-

tum apud Urbem veterem kalend. Martii, anno III ».

23. Solvit praeterea ¹ ad ejusdem regis gratiam Pontifex leges canonicas de gradibus consanguinitatis, ut Ulpho Holingerii principis filius Helenam Magni consanguineam ad concordiam restituendam Sueciae, gravesque discordias conciliandas matrimonio sibi jungeret: « Sane, inquit, petitio dilecti filii nobilis viri Ulphonis, filii Holingerii Lincopensis diocesis, ac dilectae in Christo filiae nobilis mulieris Helenae, consanguineae charissimi in Christo filii nostri Magni regis Sweciae illustris, nobis exhibiti continebat, quod licet ipsi affectent matrimonialiter invicem copulari; quia tamen quarto consanguinitatis gradu conjuncti, non potest, impedimento hujusmodi obistente, eorum in hac parte desiderium adimpleri: quare nobis humiliter supplicarunt, ut super hoc de opportuna dispensationis gratia providere misericorditer dignaremur. Cum itaque, sicut ex quorundam venerabilium fratrum nostrorum episcoporum regno Sweciae fide digna relatione didicimus, pacis unio, quae inter charissimum in Christo filium nostrum regem illustrem Sweciae ex parte una, et eundem Ulphonem ac alios barones et nobiles dicti regni temporibus praeteritis dissidentes ex altera, propter quod multa personarum et animarum pericula provenerunt, dicitur esse facta, per hoc corroboretur fortius, et dicti regni tranquillitas procuraretur; nos eorundem Ulphonis et Helenae in hac parte supplicationibus inclinati, etc. » Dat imperia alicui episcopo, ut ad eorum gratiam, si dicta veritati consentiant, leges canonicas solvat. « Dat. apud Urbem veterem id. Februarii, anno III ».

24. *Bellum Ericum inter et Magnum affinitate componitur.* — Navasse Ulphonem Magno Sueciae regi egregiam operam ad Danos e Suecia pellendos, delendosque praelio, dum comessationi et crapulae in Verendia indulgebant, refert Magnus archiepiscopus Upsalensis ² adeo ut Waldemarus Magni frater, cui Gothiae sceptrum reservatum vidimus, qui quae exteros exciverat, victus acie in Daniam profugere sit coactus: qui deinde magno stipatum exercitu Ericum Danorum regem in Westgothiam allexit, quae a Danis ferro flammaque est evastata, detrectante Magno certaminis aleam subire. Demum Ericus in regnum reversus, cum fractos impetus videret, foedus cum Magno rege Sueciae redintegrare constituit ³, quod in pactionibus sancitum, ut Magnus debita Erico stipendia, cum Danorum opera Suecium fratri bello eripuit, persolveret. Ut vero firmiore vinculo id foedus adstringeretur, Birgerus Suecici sceptri haeres, et Margarita Erici filia matrimonio conjuncti

¹ Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. xxiv. c. 18. — ² Silfr. in Epit. l. II. Westmon. Flor. Hist. Annal. Domnu. Colmar. et alii. — ³ Baron. in sched. ex lib. Privil. Rom. Eccl. — ⁴ Tom. I. l. III. Ep. cxxi.

¹ Tom. I. l. III. Ep. clvi. — ² Magn. arch. Upsalon. Hist. Goth. l. xx. c. 2. — ³ Eod. cap.

sunt, Pontifice Romano impedimentum consanguinitatis remouente ¹.

« Martinus, etc. dilecto filio nobili viro Birgero, nato charissimi in Christo filii nostri Magni regis Sweciae illustris, et dilectae in Christo filiae nobili mulieri Margaritae, natae charissimi in Christo filii nostri Erici illustris regis Daciae.

« Petitiō vestra nobis exhibita continebat, quod ab olim inter charissimos in Christo filios nostros Magnum tuum, fili Birgero, et Ericum tuum, filia Margarita, patres, Sweciae et Daciae reges illustres, procurante pacis æmulo incensore malorum, graves fuerunt inimicitiae ac discordiae suscitatae, quarum occasione non modica damna rerum, quamplurima personarum et animarum pericula euenerunt; vosque, ut hujusmodi sedentur inimicitiae, cessent discordiae, pericula terminentur, desideratis, cum super praemissis aliud congruum nequeat adhiberi remedium, matrimonialiter invicem copulari: sed quia quarto estis consanguinitatis gradu conjuncti, non potest, impedimento hujusmodi obsistente, vestrum in hac parte desiderium adimpleri. Quare nobis humiliter supplicastis, ut super hoc de opportuna dispensationis gratia providere misericorditer curaremus. Nos itaque vestris supplicationibus inclinati, volentes tantis periculis obviare, vobiscum ut matrimonium invicem, impedimento non obstante praedicto, libere contrahere valeatis, et tandem in contracto licite remanere, auctoritate praesentium dispensamus. Nulli ergo etc. Dat. Perusii X kal. Januarii, anno IV ». De his nuptiis ad duo regna in concordiam redigenda initis meminit Magnus ².

25. *Libertas Ecclesiae in Polonia labefactata.* — In Polonia ³ Henricus per antiphrasim dictus probus, vir avaritiae deditus, plura Wratislaviensis cleri bona ac decimas invasit. Ut vero sequenti in eum anno coacta Synodus fuerit, inferius dicitur.

Hoc vero Martinus pro restituenda Ecclesiastica libertate in Lusitania egregium studium posuit. Jam illa diu ante labefactata fuerat, atque ideo contentiones maximae cum Alfonso Dionysii regnantis patre exortae erant; nonnullaque Clemens IV ad eas conciliandas concordiae capita considerat, ac Gregorius X alia postea adjecerat: verum recrudescente dissensione, confectae sunt in publico ordinum conventu quaedam concordiae leges, quarum pleraeque antea a Pontificibus Romanis corroboratae. Supererant tamen adhuc octo articuli ex iis, quos Sedi Apostolicae praesules porrexerant, quos cum emendasset Martinus, ad Dionysium misit, ut ea ab Apostolica Sede confirmari flagitaret. Qua de re extant ad Legionensem episcopum datae litterae ⁴.

26. *Leges concordiae inter clericum et Lusitaniae*

regem. — « Martinus etc. venerabili fratri episcopo Legionensi, et dilectis filiis decano et archidiacono de Ledesma Salamantin.

« Ex parte venerabilium fratrum nostrorum archiepiscopi Bracharensis, et episcoporum regni Portugalliae fuit propositum coram nobis, quod nonnulli ex ipsis una cum praedecessoribus aliorum contra quondam Alfonsum Portugalliae regem super injuriis et gravaminibus, quae sibi, Ecclesiis, et personis Ecclesiasticis in derogationem Ecclesiasticae libertatis; necnon conciliis et habitatoribus regni Portugalliae per eundem regem et suos irrogata et irrogari dicebant, coram felicis recordationis Clemente quondam, et postmodum coram praedecessoribus nostris, tam illos quam nonnullos alios articulos obtulerunt; super quibus eundem regem, ut injurias et gravamina, quae seriatim exprimitur in illis, jam eis illata corrigeret, et in futurum a similibus abstineret, per varias Apostolicas sub certa forma litteras obtinere moneri: et demum idem praedecessor Gregorius, reputans praemissis super hoc monitionibus paritum non fuisse, super praedictis quamdam provisionem sive ordinationem de fratrum suorum consilio edidit, diversarum poenarum et sententiarum excommunicationis et interdicti adjectione vallatam, eamque tam ab ipso rege, quam ab ejus successoribus in regno praedicto statuit et decrevit in perpetuum observandam.

27. « Et quia nec dictus rex eam observaverat, nec Dionysius rex Portugalliae ipsius Alfonsi filius et in regno praedicto successor observare curabat, idem regnum, quod per eosdem praelatos dudum antea ex certis causis fuerat interdictum, per eandem praefati praedecessoris Gregorii provisionem sive ordinationem Ecclesiastico interdicto subiectum extitit et existit; et praefatus rex Dionysius excommunicationis sententia innodatus, non absque gravi animarum periculo, quae proinde jam diutius divinarum sacramentorum sunt participatione privatae. Propter quod archiepiscopo et aliis quibus ex praelatis aliis supradictis cum eodem rege Dionysio convenientibus ad pacis et concordiae inter se tractatum habendum, praefati articuli dicto regi Dionysio in sua generali curia quampluribus religiosis, baronibus, militibus et nonnullis de communibus regni ejusdem, ad hoc in eadem curia congregatis, exhibiti et coram eo lecti plene, plane et diligenter expositi extiterunt; idemque rex Dionysius, de consensu et auctoritate ipsius curiae et consiliariorum suorum, ad eosdem articulos singulariter libera et spontanea voluntate respondit archiepiscopo et praelatis eisdem, acceptando responsiones ipsius, si super hoc Apostolicae Sedis interveniret assensus. Memoratis itaque praelatis et rege Dionysio petentibus, per nos hujusmodi tractatum sive compositionem inter eos habitam confirmari, et firmari taliter, quod robur perpetuum obtineret; nos responsiones praedictas

¹ Tom. I. l. IV. Ep. LI. -- ² Magn. l. XX. c. 6. -- ³ Long. Hist. Pol. l. VII. -- ⁴ Tom. I. l. VI. Ep. XI.

discussimus, et invenimus nonnullas ex eis etsi forsam in pluribus juri consonas, captiosis tamen adjectionibus involutas, quas in formam redigi fecimus juri conformem et omnis captiosis expertem, ut ei, si petitum fuerit, absque conscientiae scrupulo, prout expedire videbitur, beneficium confirmationis, accedat: reliquas vero defectivas comperimus, nec juris auctoritate munitas, sed ab omni censura discordes, etc. » Eos dare operam jubet, ut Dionysius se aequitati accommodet, ac tum initam a Sede Apostolica concordiam confirmatum iri. « Dat. apud Urbem veterem, VIII kal. Aprilis, anno IV ».

28. Extat libellus in Pontificio Regesto¹, in quo illatae Ecclesiasticae rei injuriae recensentur, atque ad singula paene capita Dionysius negat illatas fuisse, et elaboraturum ne posthac inferantur, pollicetur: atque ad illius libelli calcem singuli articuli adjecti sunt, quibus a Dionysio hactenus factum satis non fuerit, nimirum detrectare praediorum regionum decimas pendere, idque privilegium nonnullis a patre traditum tueri; prohibere ne Ecclesiastici ulla praedia emant, emptave aut parta aliis justis rationibus invadere; eorum animalia aut possessiones emptionis specie, non soluta quarta prelii parte, diripere: Ecclesiasticis pecunias e regno extrahentibus, vel ad dandam litteris operam Parisiis, vel aulam Pontificiam adeundam vectigalia imponere; praedia a morituris pro animarum salute Ecclesiis attributa, etiam si libera forent, servitute nova afficere: subditos novis vectigalibus mulctare. Ad quae singula in regio senatu servato judiciorum ordine a rege Dionysio responderi Pontifex exegit²: tum formam litterarum praescripsit³, ex qua Dionysius concordiam a Sede Apostolica ratam haberi postulaturus esset. In qua haec nota digna inseruntur Dionysii regis nomine.

29. « Actum est inter nos (rex Lusitaniae Pontificem alloquitur), et praelatos eosdem, quod postquam hujusmodi nostra et ipsorum compositio fuerit per Sedem Apostolicam confirmata et firmata, prout vos decreveritis, ad perpetuum robur esse firmandam; nos et nostri successores ac subditi, seu quicumque alii per saepelata provisionem seu ordinationem ejusdem praedecessoris vestri domini Gregorii arctari poterant, ad ejus observationem nullatenus teneantur: quare sancilati vestrae supplicamus humiliter et devote, quatenus compositionem, quam cum eisdem archiepiscopo et praelatis fecimus, et quam articulo- rum et nostratum provisionum et responsionum factarum ad ipsos series aperte declarat confirmare ac firmare modis, viis, ac paenis, de quibus expedire videritis, dignemini; taliter, quod perpetuum robur obtineat firmitatis, decernentes ex tunc nos, successores, et subditos, aliosque praedictos ad

observationem saepelatae provisionis sive ordinationis ejusdem domini Gregorii non teneri; et circa praefatas sententias interdicti et excommunicationis, tam per praelatos, quam in non servantes provisionem seu ordinationem eandem ab Apostolica Sede prolatas de vestrae sanctitatis provisione clementi festinum et salutare animabus remedium adhibentes ». Nec Romanae Ecclesiae jura deperire Martinus passus, qui aliorum praesulum jura tanto studio tuebatur. Demonstrant id ejus litterae tam ad Siffridum camerae Apostolicae clericum in Anglia agentem, quibus vectigal fiduciario jure debitum exigere jussit⁴; tum ad Eduardum regem, a quo mille marcharum censum lapsorum duorum annorum nomine exegit. Ceterum de Eduardo sacrae in Saracenos expeditionis consilia meditato, iterum recurret oratio, ubi Christianae rei in Asia status in luce fuerit collocatus.

30. *Divina justitia in Tartarorum regem.* — Exeruit in Oriente divina justitia dignam severitatem in scelestum Christiani nominis persecutorem Mahumetum Can apostatam, quem Mahumetana superstitione Tartaros infecisse vidimus, atque Argon egregie affectus erga divina Persicum sceptrum suscepit; de quo haec Aytonus narrat²: « Cum fideles Christiani in tanta essent cordis amaritudine positi, quod mori potius quam vivere affectabant, ecce Deus qui sperantes in se nullatenus derelinquit, consolamen transmisit Christianis omnibus: nam quidam frater istius Mahumeti, et quidam ejus nepos nomine Argon fuerunt isti Mahumeto propter mala opera sua contrarii et rebelles, et significaverunt Cobile Can majori imperatori Tartarorum, qualiter iste Mahumetus, antecessorum suorum vestigiis derelictis, effectus fuerat pessimus Saracenus, Tartaros omnes quos poterat inducendo, ut efficerentur etiam Saraceni. Quo audito Can imperator fuit plurimum perturbatus: unde Mahumeto praecipiendo mandavit, quatenus corrigere se deberet, et a malis operibus abstinere: alioquin procederet contra ipsum. Ipse quidem Mahumetus, mandato imperatoris intellecto, ira et indignatione fuit repletus: et quia nullus erat, qui auderet suis voluntatibus contraire praeter fratrem suum et praedictum nepotem suum Argonum, laboravit tantum diabolicus ille Mahumetus, quod fecit interfici fratrem suum, et de nepote suo Argono intendens facere illud idem, ivit cum exercitu copioso, ut ipsum caperet et teneret. Argon vero qui contra potentiam inimici non poterat belliger apparere, montes petiit, et in quoddam castrum fortissimum introivit. Idem vero iniquitatis filius Mahumetes dictum castrum obsedit, stans circumcirca cum suo exercitu infelici: finaliter vero Argonus se reddidit Mahumeto cum

¹ Tom. I. pag. 194. num. 10. — ² Superiori Ep. XI. — ³ Ibid. pag. 198. num. 12.

⁴ Tom. II. pag. 83. — ² Ayton. Hist. Orient. c. 37. Sanct. I. III. pag. 13. c. 8. Jo. Villan. I. VII. c. 99. S. Anton. III. p. lit. XX. c. 1. § 6.

pacis interjectis conditionibus, videlicet quod sibi et suum dominium servaret.

31. « Postquam Mahumetus Can tenuit Argonum, tradidit eum conestabulo suo et pluribus aliis magnatibus sub custodia concludendum: et dum reverteretur ad civitatem Taurisii, ubi dimiserat filios et uxores, dedit omnibus in mandatis, quod post ipsum incederent paulatim. Conestabulo vero et quibusdam aliis, in quibus præcipue confidebat, jussit quatenus nepotem suum occiderent, et occulte sibi caput afferrent. His itaque taliter ordinatis, festinanter præcepit eis Mahumetus. Inter illos vero, qui mandatum susceperant tanti sceleris adimplendi, inventus fuit quidam potens vir, quem Abagha nutriverat pater ipsius Argoni: qui pietate motus, armis susceptis, conestabulum Mahumeti, et omnes suos sequaces nocte gladio jugulavit, et Argonum a mortis periculo liberavit, et constituit Argonum rectorem et dominum super omnes: unde alii timore, alii vero amore obediens fuerunt suis beneplacitis et mandatis. His itaque sic peractis, Argonus cum comitiva suorum fidelium fuit persecutus celeriter Mahumetum; et antequam Taurisium perveniret, personaliter cepit illum, quem captum jussit per medium detruncari. Et sic fuit interfectus canis ille pessimus Mahumetus, inimicus fidei Christianæ, antequam duorum annorum spatium in suo solio compleret ».

32. *Eduardo Syriæ opem ferre meditati, decimasque in hanc rem petenti Pontifex scribit.* — Inde in Perside aliisque ad Orientem submotis regionibus aucta est religio: sed in Syria Ægyptiorum et Babyloniorum Saracenorum conatibus in majora quotidie discrimina adducebatur: nec tamen in Occidente valida aliqua expeditio comparabatur. Cogebantur quidem decimæ, sed earum partem plerique invadebant; ex quibus Pontifex Lucanos¹, Florentinos² ac Pisanos³ quosdam mercatores, ejus sceleris reos, ad Sedem Apostolicam accersivit; pars alia in suscepto adversus Siculos, Petrum Aragonium, rebellesque Ecclesiæ bello consumebatur, nec principes alius impliciti, trajicere facile poterant. Rodolphus enim ad stabiliendam in Germania potentia, ac propagandam in posterum incumbebat; Carolus Siculus in perduelles ducebat: movebat Gallus in Aragonium: Castella intestino bello laborabat: Italia Pisanorum et Genuensium bello pensata: Pontifex continendis in officio clientibus suis occupatus, Solus Eduardus Anglorum rex eam gloriam defendendæ Terræ-Sanctæ præ se ferebat, cui Pontifex gratulatorias hasce litteras misit⁴.

33. « Charissimo in Christo filio Eduardo regi Angliæ illustri.

« Exultat in Domino Romana mater Ecclesia, novum illi canticum concinit, sibi que in gratiarum

uberis actiones erumpit, quod superni Regis circumfusus auxilio, tanquam reverentiæ filius, rex Catholicus, et princeps devotissimus recognoscens, tenensque recenti memoria ingentium miserationum angustias, et gravium calamitatum incendia, quibus Terra-Sancta, prohi dolor! indesinenter affligitur; quæve propriis inspexisti oculis, manibus contrectasti, pridem in illis partibus divinis insistendo servitiis constitutus; te per dilectos filios magistrum G. canonicum Wellensem, et nobilem virum Eliam regiæ magnitudinis nuntios, quos affectione paterna facieque serena recepimus, voluntarium obtulisti vivificæ crucis signaculum ad tui Redemptoris injurias ulciscendas assumere in Terræ-Sanctæ subsidium memoratæ.

« Hæc sunt, fili charissime, quæ de te libenter audimus, quæ de tuis actibus, avidis percepimus auribus. Hi sunt rumores gratissimi votis nostris. Hæc sunt acceptissima nova nobis, quæ tanto potius nostri cordis interiora demulcent quanto personam regiam sinceriori charitate prosequimur, tuæque salutis augmentum desiderio cupimus ampliore.

34. « O quam salubris est, rex inelyte, dispositio mentis tuæ! quam bonum, celebrequè propositum! quam laudanda intentio! Quid enim commendabilius, quid fructuosius, quid utilius obsequio Jesu Christi, qui pro minimis summa retribuit, pro modicis elargitur amplissima, pro terrenis æterna compensat? Nos itaque hujusmodi oblationem regiam, tibi divinitus inspiratam, multiplicitè in Domino commendantes ac gratam habentes quamplurimum et acceptam; ac intendentes te in prosecutione illius opportunis, prout videbitur, subsidiis adjuvare; celsitudinem regiam rogandam attente duximus et hortandam, in remissionem tibi peccaminum suadentes, quatenus humili devotione recogitans, quod Dei Filius pro te, tuæque redemptionis commodo, post multiplices contumelias et terrores, post dira flagella sævaque vulnèra, post ignominiosa sputa innumeraque opprobria crucis patibulum pertulit; quod in hac parte salubriter concepisse dignosceris, efficaciter exequaris ad laudem divini nominis, tuæ salutis profectum, et honoris regii memorabile incrementum. Nec mireris, si dicti nuntii moram apud nos ultra tuum et suum forte propositum contraxerunt; nam propter absentiam aliquorum ex fratribus nostris, quos tunc pro certis negotiis miseramus, et propter solemnitates festivitatum proximo præteritarum, circa quas nos vacare decuit; et etiam propter emergentium negotiorum varietates, quæ inevitabiliter nos urgebant, prædictos nuntios commode nequivimus citius expedire: et sic eos mansuetudine regia merito habere poteris excusatos. Datum apud Urbemveterem VII kal. Junii, Pontificatus nostri anno IV ».

35. Præclara adeo tuendæ Terræ-Sanctæ consilia demum evanuerunt: cum enim petita nonnulla

¹ Tom. II. pag. 100. — ² Ibid. pag. 104. — ³ Ibid. pag. 107. —

⁴ Tom. I. l. IV. Ep. XLI.

graviora exigeret, quæ Romani Pontifices expungerent, illeque iis obtinendis instaret, nullum Syriæ auxilium attulit. Quæ vero ea fuerint in postulata, quidve iis responsum, ex sequentibus¹ constabit.

« Charissimo in Christo filio Eduardo regi Angliæ illustri salutem, etc.

« Venientes ad nos diebus istis præteritis dilecti filii magister G. canonicus Voellensis, et nobilis vir Elias nuntii tui, nobis ex parte tua quasdam petitiones regias præsentarunt. Nos autem circa petitiones easdem nostra studia convertentes, illas cum fratribus nostris examinavimus diligenter, ut nostri tuis corresponderent affectus, et tandem super iis deliberatione præhabita, responsiones nostras ad petitiones huiusmodi tenore tibi præsentium nuntiamus, tam petitiones quam responsiones prædictas præsentibus inseri facientes, quarum tenores tales sunt :

36. « Prima petitio tua. Quod concedatur tibi tota decima nunc collecta in regnis Angliæ, et Scotiæ, et in omnibus terris tuis, videlicet in Ibernâ, Walliâ, Wascomâ, et Potivo.

« Responsio. Tibi signum crucis infra festum Natalis Domini proximo futurum in Terræ-Sanctæ subsidium solemniter assumenti, et publice deferenti concedimus decimam collectam in regno Angliæ, Ibernâ, et Walliæ et etiam in regno Scotiæ, ita si ad id charissimi in Christo filii nostri regis Scotiæ consensus accedat. In quo casu de decima ipsius regni Scotiæ tenearis magnatibus ejusdem regni transfretare volentibus juxta provisionem Sedis Apost. subvenire. Huiusmodi autem decima tibi assignabitur per biennium ante terminum ad passagium per Sedem Apostolicam præfigendum. In Wascomâ vero et Potivo decima eadem concedi non potest, quia charissimo in Christo filio nostro... regi Franciæ illustri secundum ordinationem Lugdunensis Concilii est concessa.

37. « Secunda petitio. Quod Romanus Pontifex mittat ad partes prædictas aliquem, de quo confidat, qui possit inquirere, an decima sit rite et tempore suo soluta; et an collectores aliquos mulclaverint pro decima nullo modo, seu suo tempore non soluta; vel si collectores sub alio quocumque colore pecuniam receperint, et in usus suos converterint, et quod huiusmodi mulctæ, et pecuniæ sic receptæ tibi similiter assignentur.

« Responsio. Mittetur aliquis, de quo tu possis, et debeas confidere, cui per te ac per tuos assistere poteris in commissis, cum ab eo extiteris requisitus qui inquiret, an decima fuerit debite ac rite soluta, et quod per inquisitionem huiusmodi inveniri poterit et haberi, assignabitur tibi eo modo, ut decima supradicta. De mulctis vero et pecuniâ per collectores male recepta quod petitur, non potest decenter admitti: cum enim collectores ad

id non habuerint potestatem, constat eas extortas fuisse illicite: sed qui eas extorserunt, puniendi sunt, et pecuniam juxta ordinationem ipsius sedis illis, a quibus extorta fuerat, est reddenda.

38. « Tertia petitio. Item quod illi nuntio sic mittendo possis aliquem de tuis adjungere, ita quod illi duo auctoritate Apostolica possint inquirere et exsequi supradicta.

« Responsio. Ista non conceditur, quia nulli invenitur esse concessa. Imo licet aliquando petita fuerit, tamen fuit ex causis rationabilibus denegata tempore Concilii Lugdunensis.

39. « Quarta petitio. Item petis decimam secundum verum valorem in prædictis regnis et terris ad quinquennium pro Terræ-Sanctæ subsidio tibi dari.

« Responsio. Tibi signum crucis infra festum Natalis Domini proximo futurum in Terræ-Sanctæ subsidium solemniter assumenti et publice deferenti concedimus decimam in Angliâ, Walliâ, et Ibernâ per tres annos competenti tempore, prout videbitur, colligendam, et assignandam per biennium ante dictum terminum ad passagium præfigendum.

40. « Quinta petitio. Item petis omnia et singula ad Terræ-Sanctæ subsidium in Lugdunensi Concilio assignata tibi solemniter assignari.

« Responsio. Fiet juxta ordinationem Sedis Apostolicæ, quod in ista petitione continetur, in terris illis, in quibus decima concedetur.

41. « Sexta petitio. Item ea, quæ de redemptionibus votorum proveniunt legata indistincte relicta, legata specialiter in Terræ-Sanctæ subsidium, et bona intestatorum ad tam pium negotium prosequendum petis tibi de benignitate Apostolica assignari.

« Responsio. Tibi, signum crucis infra festum Natalis Domini proximo futurum in Terræ-Sanctæ subsidium solemniter assumenti et publice deferenti, concedimus in terris illis, in quibus et decimam, redemptiones votorum Terræ-Sanctæ, et legata in subsidium Terræ-Sanctæ indistincte relicta: bona vero intestatorum concedi non possunt, quia bona illa de jure ad alium debent devolvi, et nunquam invenitur hoc fuisse concessum.

42. « Septima petitio. Item petis primos fructus beneficiorum vacantium in prædictis regnis et terris ad decennium tibi dari beneficiorum cum cura, rectoribus ad sustentationem eorum portione congrua per locorum ordinarios primitus assignata.

« Responsio. Hæc petitio non conceditur, nec ulli adhuc principi, etiam in Terræ-Sanctæ subsidium, est concessa.

43. « Octava petitio. Quod prædictis petitionibus exauditis, tu signum vivificæ crucis assumes, ita quod citra quinquennium ad arripiendum iter versus Terram-Sanctam nequaquam arcearis; nec iter huiusmodi ultra quinquennium nimium fortassis donec senueris differatur.

¹ Ep. XL.

« Responsio. Placet quod infra quinquennium ad iter arripiendam nequaquam areris, nec ultra prædictum quinquennium cogaris adeo id differre, quod ad negotium prosequendum inhabilis habearis.

« Scire quoque te volumus, quod si in præmissis assumptione, delatione, et insuper voti crucis prosecutione, juxta dictæ Sedis arbitrium te deficere forte conligerit, intendimus quod dispositio prædictorum omnium ad Romanam Ecclesiam devolvatur; et apud eam remaneat libere, ac si factæ per nos responsiones seu concessionem hujusmodi non fuissent. Datum apud Urbem veterem VII kal. Junii, Pontificatus nostri anno IV ».

44. *De Becco patriarcha Constantinopolitano deque Græcis schismaticis.* — Quod ad Græcorum res attinet; Andronico schismaticorum fautore rerumposito, Beccus¹ patriarcha Catholicus, ut schismaticorum furori se subduceret, ad monasterium confugit: cui Josephus ætate gravis sullectus est. Sed mox schismatici in varias inter se sectas discissi, cum plures ob Arsenii schismatici recentem memoriam, a quo Josepho sacris interdictum dicebant, ab eo dissiderent; unde sedem relinquere coactus paulo post obiit (1).

Cæterum tanta inter Arsenii et Josephi sequeces exarsit contentio, ut cum illi dirimendæ nullus iudex par esse posse videretur, deliberarint adversæ partes Atramytii in ignem libellos conjicere, ut eorum causa superior censeretur, quorum libellus flammarum vi non absumeretur. Sed post multas tota nocte fusas preces, accenso in medio templo igne, libellos causæ suæ magno religionis supercilio, suspensis rei expectatione

adstantibus, in flammam conjecerunt: qui mox in cineres redacti, religionem in risum converterunt. Ita delusi schismatici, dum Numen ut miracula ederet sollicitarunt, quæ profecto extra Catholicam Ecclesiam expectari nequeunt. Frustra igitur schismatici a Deo flagitabant, ut impiæ causæ patrocinaretur, cum nec Arsenius nec Josephus, sed Beccus Catholicus verus patriarcha Constantinopolitanus esset, quem merito colere debuissent; eo vero repudiato, intrusus est Georgius Cyprius, qui instituta monastica professus Gregorii nomen sibi indidit, insignis impostor, qui cum antea, dum Palæologus imperator ad Ecclesiæ Orientalis cum Romana in eandem conjunctionem contentis studiis incumberet, magno ardore ad schismaticos ad Romanæ Ecclesiæ obsequium traducendos desudavit¹: conversis vero rebus, ubi Andronicum evertendæ fidei orthodoxæ operam dare vidit, invadendi patriarchatus insana cupidine percitus infensissimum Romanæ Ecclesiæ hostem se professus est, quamvis in Latino ritu educatus fuisset. Qua de causa Joannem Beccum patriarcham Catholicum, injuria throno deturbatum, querelis hisce Græcos lacessivisse, refert Georgius Pachymerius²: « Quid passi, dicebat Beccus, me apud Græcos et ex Græcis natum et adultum frequentibus onustum maledicentibus fugitis: virum vero apud Italos et natum et adultum, prætereaque ipso habitu et lingua in Græcos intrusum non sine laude accipitis? » Cum æquitatem causæ perspicuis argumentis probaret Beccus, ne sine causa exauctoratus videretur, Andronico et aliis impiis nefariam pseudosynodum contra Lugdunense

¹ Nic. Greg. l. vi.

¹ Niceph. Gregor. l. v. — ² Georg. Pachym. Hist. Græc. l. vii. interpr. Leone Allat.

(1) Quæ hic in Annalibus leguntur de amoto e sede patriarchali Becco et Josepho restituto, loco non suo relata sunt; nam Beccus die XXVI Decembris anni MCLXXXII dejectus abscessit. Mensem et diem prodiit Pachymerus in Vita Andronici lib. 1, cap. 4; annus vero eruitur e Catalogo Ms. Bibliothecæ collegii Claramontani, quo usus fuit Labbeus; in eo enim præfuisse scribitur annis septem, qui ex anno MCLXXXV deducti, annum MCLXXXII reddunt. Debemus hæc viro cl. Anselmo Banduro in Comment. ad Antiquit. CP. lib. 8, pag. 645, edit. Ven.

Josephus rediit die ultima Decembris ejusdem anni, teste Pachymere ibid. cap. 5. Non diu tamen sacris præfuit; nam post menses quatuor vita et dignitate excessit, ut ex catalogo Nicephori Callisti ab eodem Banduro vulgato antiquit. CP. lib. 8 discimus. At si Pachymerem sequi liceat, ejus vita non nisi ad Martium ineuntem produci potest. Hunc enim mensem mortualem assignat idem Pachymerus cap. 13. Cui suffragatur Codex Ms. regis Gallie sub num. 3502, duos tantummodo dignitatis menses illi attribuens apud Boivm in Not. ad lib. 6 Gregoræ. Forte tamen conciliari dissidia hæc possunt, si reput. verum dignitatem non nisi ad duos circiter menses illum retinuisse, eaque discussa ad alios duos menses vitam prorogasse.

Successit huic Gregorius Cyprius, qui, ut Pachymerus docet lib. 1, cap. 13, consecratur die Palmaram, quæ sane dies anno MCCXXXIII in diem II Aprilis incidit.

Cæterum annalista hic geminas Græcorum Synodos miscet atque confundit. Duplex enim acta Synodus est in causa Becci; altera quidem ut patriarchatu jam exauctoratus damnaretur, in qua uno Græcorum cum Latinis discussa fuit; atque hanc habitum anno MCLXXXII ante Martium mensem ex eo constat, quod sub Josepho convenit. Altera vero indicta cum Gregorius Cyprius Josepho jam defuncto substitutus fuit; et ad eam pertinent ea omnia, quæ § 45, 46, 47, ab annalista ex Pachymere referuntur. Stare in ea jussus est Beccus non ut patriarcha ad delinendum, sed ut reus ad causam dicendam. Dissertit ille de processione Spiritus sancti a Patre, et Filio, et ita disseruit, ut adducto S. Joannis Damasceni perspicuo testimonio adversarios suos ad invidiam redigeret. De anno hujus Concilii nihil certi affirmari potest, cum a Pachymere silentur. P. Possinus in observationibus Pachym. lib. 3, cap. 2, ex serie rerum, quæ ante Concilium illud a Pachymere narrantur, deducit non ante annum Christi MCLXXXIV, circa mensem Maium Januamve haberi potuisse. Huic sententiæ defectu melioris probationis acquiescendum censeo.

Præter has synodos alia pariter Constantinopoli convenit præside Gregorio Cyprio patriarcha, et Athanasio Sardiensi episcopo. In ea vero iudicium institutum fuit de his qui unionem Græcorum cum Latinis promoverant. De hac Synodo legendus Pachymerus lib. 1, cap. 17, qui cepisse illam aut altera post Resurrectionem Dominicam die, sed annum non designat. Possinus annum MCLXXXIII ex conj. turis assignat: nihil certi. Hunc synodum, quam vel ipse patriarcha schismaticis conciliabulum seclerorum appellare non dubitavit, Labbeus eate- riq. collectores in censum non retulerunt: causam ignoro.

Quoad Becci obitum Possinus contigisse censet anno MCLXXXVIII, sed incertis ducitur conjecturis. Certior est Gregorii patriarchæ depositio, quam in mensem Junium anni MCLXXXIX refert Bandurius in Commentar. ad Antiquit. CP. Lib. 2, pag. 619, edit. Venet. persuasus auctoritate Catalogi patriarcharum a Nicephoro Callisto digesti, in quo sedisse sex annis legitur.

Concilium OEcumenicum congregandam visum est, in qua pie in illo promulgata de processione Spiritus sancti ex Patre Filioque damnata sunt, ut dicemus inferius. Quæ vero hominum colluvies foret, quibusve stimulis ad tantum facinus inflammata, ex auctore schismatico¹ audiamus :

45. « Omnes, inquit, ii, qui studium religionis simulabant, metropoles et cæteras dignitates partim jam partiti, partim partituri abrogationem pontificum et clericorum omnium, qui Michaeli imperatori assensi fuissent, in universum inclementer deereverunt, fortuna non moderate nec humaniter usi. Nam cum plerique ex circumforanea et male educata et contumaci turba essent, quibus paulo ante ne vultum quidem imperatoris intueri licuisset, nunc vero benignissime ab illo accepti essent, suæ conditionis obliti sunt, ab ebris nihil differentes. Nam potestate ab imperatore accepta, quippe qui eis propter ardentem uniendæ Ecclesiæ (hoc est utriusque schismaticorum sectæ), cupiditatem nihil non concederet, plane securi jam eos omnes, contra quos infame illud suffragium laturi erant, velut oves in magnum Blæherium templum congregarunt. Qui cum supplicibus et verbis et gestibus commiserationem elicere studerent, et similia veterum humanitatis exempla cum alia, tum duplicis illius iconomachiæ proferrent, quod illi, cum gravius deliquissent, humanos eos experti essent, qui orthodoxam sententiam defendissent, et suum cuique locum retinuissent, ab immanitate decreti sui non recedendum putaverunt. Sed omnem clementiam, omnem misericordiam improbitatis fluctus in maris Athlantici fundum dejecerunt; tanta invidia in sacro illo cœtu, tantaque acerbitas initio statim præclaræ illius concordiæ grassabatur. Quis autem adeo durus est et animo adamantino, ut contumeliam illam et maximam inhumanitatem referre queat, qua contra miseros episcopos et sacerdotes usi sunt? Nam post verborum convicia præsides inferioribus imperabant, ut direptos illis pileos humi abjicerent, ter acclamantes : Indignus est; aliis vero aliorum vestes exuere, easque a fimbria inversas ad caput applicare, atque iterum ter acclamare juberent : Indignus est. Deinde, alapis impactis, tanquam sicarios vi extrudere sacro loco. At humanus Jesus et Servator etiam latronem admisit, et proditoris pœnitentiam, modo ipse voluisset, desideravit et expectavit. Proinde sero illi quidem, sed justas tamen pœnas luerunt : neque enim novorum istorum legislatorum nullus in sua dignitate decessit : sed turpissime suis pulsi sedibus, ut postea dicemus, præ animi ægritudine vitam abruperunt ».

46. Spectabant eo impiorum consilia, ut ne rite crimen peregrisse viderentur, obtenta jadicio- rum specie Romanam Ecclesiam, et Orientales omnes, qui cum ea recte de processione Spiritus

sancti sentiebant, damnarent : adductique in judicium reorum instar fuere egregii confessores Beccus patriarcha, et Meleteniota et Metochita archidiaconi, a quibus pseudopatriarcham orthodoxi dogmatis rationem exegisse, compellato Becco, quidve ab iis responsum, refert hinc verbis Pachymerius¹ : « Cum resumpsisset sermonem patriarcha Gregorius : Quidnam illud est, ait, quod opinantur, qui circa te sunt? Namque erant cum eo, qui multo ante archidiaconi munere fungebantur Constantinus Meleteniota, et Metochita Georgius archidiaconi. Tum illi : Si sincere theologiam addiscere cupis, et opinionem, quam et corde tenemus et ore profitemur, hæc est quam quilibet, nec a theologia aberrans tenet; in eaque nos ad extremum usque spiritum persistemus. Quod si eam quoque quæ Patrum est exposcis, nullo modo fidei symbolo adversariam; sed explicationem et declarationem potius eorum, quæ in symbolo sunt, profitemur. Invenimus in sacris litteris Spiritum sanctum exhiberi, dari, mitti, provenire eum ex Patre per Filium; in nonnullis etiam Patribus habetur procedere. Ait vero et magnus Damascenus Joannes : Et productor per Verbum Spiritus, agnoscimus autem idem esse et productorem et causam ». Is Græcorum mos est, ut causæ nomine vice principii utantur. Et infra : « Patrem causam per Filium Spiritus dicimus, cum productor in locum causæ accipiatur ». Beccum pariter, adductis similitudinibus lucis e radio et sole emanantis, ac fluminis e rivo et fonte derivati, processionem Spiritus sancti explicari declarasse, narrat memoratus auctor. Nec prætermittendum visum est, editum aureum opusculum (de quo alias mentio insinuata est) a Joanne Becco, quo ex dictis sanctorum Patrum lectissimis processio Spiritus sancti e Patre et Filio confirmatur : quod e Vaticano Ms. Petrus Arcudius Coreyræus in Latinum sermonem convertit², atque aliquot ante annis typis Romæ eusum est³. In quas Patrum sententias a Joanne Becco collectas cum Gregorius Palamas schismaticus (quem ab eodem Becco impietatis convictum in memorata pseudosynodo non negat Georgius⁴ Pachymerius) venenatos Commentarios conscripsisset, Bessarion⁵ cardinalis, suscepta Becci et fidei causa illos pie et erudite confutavit : ejus præclarum opus memorato Arcudio interprete donatum latinitate evulgatum est : sed ad institutam orationem revertamur.

47. Cum respuerent veritatis Catholicæ lucem admittente schismatici, et Beccum urgerent, ut concordiæ, bello quovis funestioris, studio cum ipsis sentiret, hæc respondit : « Quemadmodum vultis, cum ipse pacem æque ac vos peroptem,

¹ Georg. Pach. Hist. Græcor. l. vii. interp. Leone Allat. l. ii. c. 2. de perp. consens. — ² Ibid. pag. 99. — ³ Inscriptum est : Opuscula aurea theologica posteriorum Græcorum. — ⁴ Georg. Pachym. sup. l. vii. — ⁵ Ext. illius opusc. inter alia Græc. opusc. 5. Arcudio interpret.

¹ Niceph. Greg. l. vi.

simplici ac minime curioso sermone sententiam feram. Nos itaque dicta hæc Patrum tempore id poscente comperentes, ut tutis ac recte fidei consonis animum advertimus, et eum, qui Spiritum sanctum ex Patre procedere confitetur, exosculati sumus, et nunc exosculamur : quippe ea Salvatoris verba sunt et Synodi, nosque quotidie ita confitemur. Præterea eum quoque qui Spiritum ex Patre per Filium procedere dicit, ut est Septima universalis Synodus, quæ ita sentit excipimus. Eum porro, qui Patrum dicta in pretio et dignitate non habet, audaciæ condemnamus ». Et infra : « Quare quod a me poscitis, et me et hos, qui una mecum sunt, cogitis Patrum dogma tam antiquum et a multis dicto comprobatum rejicere, et de his vos curam habere dicitis, non mihi videtur rationi consonum : namque angor timeoque ne a recto decerem ».

48. Addunt schismaticorum Acta, ipsum ad dogma orthodoxum damnandum assensisse. Sed auctorem schismaticum pietatis odio id confessori egregio probrum impegisse ex Joanne Chamata constat¹, cum is testetur Beccum ac socios vinculis a schismaticis mancipatos, dum pietatem constantissime profitebantur. « Tomum a Cyprio patriarchatum obtinente, et Orientalis Ecclesiæ habenas præter jus omne moderante, cum suis sequacibus adversus Occidentalem Ecclesiam dominationem ambiente compositum, cui impio, iniquo ac pessimo tomo prior Orientalis Ecclesiæ Pontifex (Beccus nimirum patriarcha), et ejusdem magnæ Ecclesiæ magnus chartophylax, et dictus diaconus Metochita, quod tomus ille in derisionem Ecclesiarum expositus maligne fuerat, nolentes subscribere, carceribus traduntur ». Is tomus mihi a doctissimo viro Jacobo Sirmondo theologo societatis Jesu, qui summa cardinali Baronio amicitia conjunctus fuit, eique plura ad locupletandos Annales suppeditavit, Parisiis transmissus est; in quo anathema ab impiis jactum in eos, qui Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere senserint, Patrem et Filium unum esse principium Spiritus sancti, contenderint Spiritum sanctum procedere ex Patre per Filium idem sonare, ac procedere ex Patre Filioque; vel sacrosanctæ Romanæ adhæserint Ecclesiæ. Contra hæc venena addimus Joannem Beccum inter collectanea sanctorum Patrum dicta egregio capitulo probasse² Basilii Magui, Cyrilli et Athanasii testimoniis in quæstione processionis Spiritus sancti præpositiones, *Per* et *Ex* æquipollentes esse; quam veritatem cum Gregorius Palamas argutiis obscurare ausus esset, Besarionem cardinalem afficiendorum ad fidem Græcorum cupidum docto opusculo illustrasse; sed ad Joannem Chamatam redimus, qui edita nefariæ Synodi Aclorum et Metochitæ mentione addit³ : « Propterea hic Metochita diaconus, cum pessime

in custodia tractaretur, ad comprobationem veritatis volumen hoc (nimirum de causis, ob quas Græci se Romana Ecclesia divulgaverunt), quam optime conscripsit, et male ab illis tradita et constituta artificiose sapienterque refutavit, primumque reliquorum omnium Pontificem Occidentalis Ecclesiæ præselem ostendit, et auctoritate divinorum ac sanctorum, qui præcesserant, Patrum demonstravit divinum et sanctissimum Spiritum ex Patre et ex Filio procedere : nec ideo esse duas causas, nec duo principia; sed unum et idem, etc. »

Eadem Pachymerius negare non aude¹, et quamvis Ecclesiæ Catholicæ hostis fatetur, illum nullis terroribus frangi, nullis blanditiis ait ab Andronico emolliri potuisse : « Illos itaque tunc (Beccum nimirum, Meliteniorem et Metochitam), dissoluta synodo, Cosmidii monasterium habuit convenientibus carceribus custodiisque circummunitos. Ad eos mittens imperator, ut quiescerent hortabatur, et causæ suæ juribus neglectis, ut libitum foret vitam traducerent, sua præmuniti benevolentia : sin minus, exilia ipsis minabatur, et malis atque ærumnis affligendos : neque enim fieri posse, ut aliter, quam statutum esset, fieret : eos autem turpitudine atque infamia notatos vitam perdere, nisi resipiscentes pacem amplecterentur. Hæc imperatore sæpius denuntiante, et bona promittente, illi neque tristium metu territi sunt, neque bonorum promissionibus deliniti; quin utrique vires assumentes, promptos se exhibebant ad omne id, quod imperatori placuisset : libentius enim omnia se passuros, quam cum ita condemnantibus fœdus inituros. Porro magis ac magis in eos concitabatur imperator, omnino pertinaces et obstinatos, (pertinaciam ac pervicaciam appellat auctor schismaticus Catholicæ fidei athletarum invictam constantiam). Cum itaque nihil illi reliquum esset, quo delinire eorum animos posset, tandem exiliis agendum esse duxit : sicque ad arcem S. Gregorii in Astaceno sinu naviganti dextra sitam jubet navigio impositos abduci, ibique clausos commissosque Celtis custodibus, et nescio cui ex proconibus imperatoris, relinquere rebus necessariis destitutos ».

49. Tulit magna animi constantia patriarcha Beccus vincula, atque ex diuturno carceris squalore moriturus, nuncupato subjecto testamento, contestatus est, se non ob aliam causam, quam ob fidem Catholicam professam carceri addictum fuisse².

« Testamentum Constantinopolitani patriarchæ Joannis.

« Multi homines in exilio et carcere vitæ cursum conficiunt : qui licet forte nihil præterea habeant de quo testentur; nihilominus sub testamenti forma facinus abnegant, ob quod in exilium

¹ Jo. Cha. Leon. Allat. interp. l. II. de perp. consens. c. 15. — ² Ext. inter opusc. posteriorum Græc. pag. 121. — ³ Ibid. pag. 5.

¹ Georg. Pachym. l. VII. interp. Leon. Allat. in l. II. de perp. consens. c. 15. — ² Ext. apud Leon. Allat. l. II. de perp. consens. Eccl. Occid. et Oriën. c. 15.

ant carcerem deducti sunt; nihil inde aliud sibi procurantes, sed tantummodo maleficium, ejus causa multi similes pœnas luunt, repellentes. Mihi autem humili et peccatori, deque sede, quam infabili Dei judicio obtinueram, pulso, et exiliis et carceribus ad extremum usque spiritum condemnato, tantum abest ut curæ sit, cum miserum inopsque testamentum conficere debeam, ut horum mihi causam facinus abnegem, ut etiam studio id confitear, quod jam extrema necessitate pressus testor, atque confiteor: quemadmodum enim aliis, ad amolitionem dedecoris, facinoris abnegatio plurimum facit, sic mihi ad eundem scopum responsio vertitur». Innuvit his verbis obscurioribus Beccus, sibi propulsandam infamiam, imo ingeus colligendum decus, si causas, ob quas a schismaticis conjectus sit in vincula, nimirum ob constanter professum de processione Spiritus sancti orthodoxum dogma hisce Tabulis evulgarit.

50. « Quando enim a Patre per Filium processionem Spiritus sancti a Patre per Filium existentiam sentire et asserere dilectum mihi, pro quo e patriarchico solio depellerer, appictum est, dignumque exilio et carcere, quibus tandem e vita truderer; facinus non detrecto, non inficior ut opprobrium et dedecus non amolior: etsi in ququam infamia dignum censetur, illius ipse infamiae corona cingi minime recuso. Quomodo enim dedecus pro dogmate recusarem, quod in dedecus ipsius Christi, adversarii nobis appingunt? Etenim si ultum dedecus Christi Scriptura enuntiat, hoc ipse nullum aliud esse affirmo. Illi quippe, qui a Scripturarum examine angustiantur, coguntur per Filium processionem Patrum esse sententiam affirmare; nec recte in processionis homonymia ambulant a Scripturis arectati, hypostaticam Patris proprietatem processionem edicentibus, nihilominus tamen ex solo Patre inverecunde nimis existentiam Spiritum habere asserentes, omni necessariae demonstrationis vi contra ipsam processionem redarguuntur: idem enim est dicere existentiam quam, ut ipsi aiunt, ex solo Patre habet Spiritus sanctus, et instrumentaliter per Filium transire tanquam id, quod consequitur hanc sententiam, et verbis tantum nudis proprium Filii, re tamen vera ab ipso alienum constituere. Cum nulla fuerit ratio, quæ suadere valeat propriam esse Filii, quod ex ipso non est, aut per ipsum propriam existentiam non habet.

51. « Ilæ itaque duo absurda ac impia, ut verum fatear, dicta instrumentale Patri ministerium Filii in processione Spiritus, et Spiritus ex Filio alienatio necessario demonstrantur ex iis, quæ dicunt qui ex solo Patre Spiritum existentiam habere asserunt, et per Filium processionem secundum Scripturarum examinis angustiam cum proprietate processionis inticias ire non valentes, in opprobrium, ut ego dico, Christi ex Patre per Filium processionem prævertunt. Quid enim in Christi opprobrium quispiam iniquius auderet,

quam proprium ipsius Spiritum, qui vera ipsius est gloria, ut ipse Patris, ab eo alienare? Et quid in opprobrium Christi excogitari posset immanius, quam ministeriale eundem organum Patris lateri? Plane hæc Ariana sunt. Et ego vitans opprobrium, non refugio, licet non nemini dedecus videatur, ex Patre per Filium processionem, ex Patre per Filium existentiam tenere, et palam profiteri. Et hæc confessionem huic meo testamento præfigo. Deinceps vero testor non opes, non divitias, non possessiones, quibus omnibus una cum throno spoliatus sum, propriis alienisque distribuens; sed hæc quæ mihi suppetunt, modica et dejecta ministris, qui in carcere una mecum perstiterunt, quorum unus filii, alius servi loco est, secundum meum elargior judicium. Joannes humilis miseratione divina archiepiscopus Constantinopolitanus, ob verum autem Patrum dogma, ex Patre scilicet per Filium processionem Spiritus sancti exilio carcerisque maectatus, hoc meum testamentum propria manu scripsi, subscripsique ».

52. Obiisse imperante Andronico in carcere, ac in eodem sepultum, refert Pachymerius¹, per contemptum, ut ipse interpretatur; vel ne potius egregii Christi confessoris corpus a Catholicis meritis honoribus afficeretur. Plures edidit elucubrationes ad fidem Catholicam propugnandam, confutandosque schismaticorum errores, quæ a Leone Allatio recensentur. Laxatos dein carcere Meliteniote et Methochitem; iterumque, cum magna constantia Catholicum dogma propugnarent, vinculis constrictos, refert memoratus Pachymerius², qui de Meliteniote morte addit: « Mense Bœdromione nova Dominica, qui in carcere erat Meliteniota moritur, in eadem sententia, cui ab initio inhæserat, persistens. Ab ipso imperatore tantum impetravit, ut ad aliquam inhabitatarum insularum, quæ circa Bysantium sunt, cadaver ejus asportaretur, et sepulturæ daretur: quod et factum est, et ad Platam convehitur, ibique contemptim sepelitur ». At quovis contemptu generose tolerato, ingens sibi gloriæ decus peperit.

53. Quod ad Gregorium Cyprium, horum temporum facem et impietatis signiferum attinet; patriarchatu diu potiri non potuit; adductus enim in suspicionem novi dogmatis, cum S. Damasceni sententiam, quæ dogma Catholicum constabilebat, in alienos sensus detorsisset in memorato libello, quo Acta impiæ pseudosynodi conscripta sunt, porrecta est inde schismaticis ansa vocandi illius in crimen, ut Pachymerius tradit. Demum Gregorium arcano Dei judicio sede per nefas adepta cedere coactum, atque Andronici odia, cui assentandi studio pietatem omnem ejurarat, contraxisse, ex Gregora³ exploratum est, et Pachymerio⁴ qui ait: « Gregorius, qui ante patriarcha fuerat, morbo diutino confectus, ut vero nonnulli dicebant quod

¹ Pachym. l. IX. — ² Georg. Pachym. l. XIII. c. 23, 45. —

³ Greg. l. VI. — ⁴ Pachym. l. VIII.

contemni se videret ex pusillanimitate, non multo post vitam finit, et justa illi, nisi par erat, cum canticis fieri concedebant: at ut pontificem, quem admodum ille opinabatur pontificatum sibi vindicans, sæpius imperator nuntios mittens sepeliri

interdicebat; suæque nepti, quæ erat Raulæna, ne quid contra tentaret, mandans jusserat: quod et factum est. Hæc quamvis pluribus annis discreta, instituta oratione conjungenda fuerunt, ne eadem sæpius repetere cogeremur.

HONORII IV ANNUS 1. — CHRISTI 1285.

1. *Caroli Siculi pia mors.* — Cumulatis Caroli Siciliae regis ac Martini sanctissimi Pontificis funeribus, perduellium Siculorum res anno a Christo nato millesimo ducentesimo octuagesimo quinto, Indictione terliadecima, auctæ admodum et confirmate fuere. Instruendæ hoc anno incunte classi, adornandoque bellico apparatus operam navabat Carolus, cum ob filium Salernitanum principem tentum in vinculis, Siculorum pertinaciam, frequentes proditiones, atque arte militari toties delusum se ab hoste non ferens, ne in rebelles impetus suos effunderet, ægritudine correptus est; quæ cum ingravesceret in dies, porrectas jam ante, dum Burdegalam in Aquitania proficiscebatur, Pontifici preces repetiit¹ ut ad removenda firmissima sanctione gravamina omnia, quibus populi attritos se fuisse querebantur, studia Apostolica conferret, testamento regni Siculi (modo Romanus Pontifex assentiretur) procuratorem dixit² Robertum comitem Atrebatensem e fratre nepotem, quem eo munere a Martino IV una cum legato exorbatum dicemus inferius. Cum itaque consulisset regno, curas omnes ad divina traduxit, ac «receptis», ut ait Jordanus³, «prius Ecclesiasticis sacramentis, et cum fidei invocatione nominis Christi» Fogiæ in Apulia proxima ab Epiphania die e vita migravit⁴. Tribuit Ptolemæus Lucensis⁵ ægritudinis et mortis causam nimio ex adversis concepto dolori.

2. Cæterum tradit Joannes Villanus⁶ illum maximo pietatis sensu delibutum, cum ad se sacra Eucharistia allata esset, in hæc verba prorupisset: «Credo, Domine, te meum servatorem esse, utque miserearis animæ meæ supplicem deposco». His consonat S. Antoninus, qui illius corpus traditum

Neapoli sepulturæ addit: «Ad extrema, inquit, deductus, cum¹ magna devotione sumptis Ecclesiasticis sacramentis septimo Januarii Deo reddidit spiritum, cujus corpus delatum Neapolim honorifice sepultum est in Ecclesia archiepiscopali». Quibus consentit Chronicon Suessanum²: «De mense Januarii venit apud Fogiam; die vero septima diei mensis MCLXXXV, dictus rex Carolus obiit apud Fogiam, qui regnavit in regno Siciliae XIX annis: cujus corpus translatum fuit intus majorem Ecclesiam Neapolitanam die XXIII ejusdem mensis, existente ibidem domino Girardo de Parma Sabinensi episcopo A. S. L. cum pluribus prælatis regni ad ipsius exsequium faciendum». Addimus Caroli elogium a S. Antonino³ illi ex Leonardo Aretino⁴ datum: «Valde strenuus fuit hic Carolus in armis et egregius; longe tamen belli artibus quam pacis insignior: res quidem a se præclare armis gestas impunita suorum licentia in pace fœdavit, atque nimio despectu ad rebellionem coegit. Duabus præcipuæ in Italia victoriis est auctus, scilicet contra Manfredum et Conradinum; sed utrasque secutæ rebelliones minus lætas esse permiserunt». Dissipatam mox post ejus mortem ingentem illam classem, quam Carolus ad recuperandam Siciliae insulam compararat, refert Ptolemæus Lucensis⁵: «Mortuo Carolo omnia navigia sunt dispersa: legatus autem se ibidem firmat ad firmamentum regni. Insuper et rex Franciæ cum militia comitem Atrebatensem illuc transmisit ad defensionem patriæ. Interim vero princeps Salernitanus, hoc est, filius regis Caroli, qui et postea rex Carolus dictus est, in Cataloniam victus deducitur, et in quodam detinetur castro».

¹ Mart. I. IV. Ep. cur. XXIII. — ² Ibid. Ep. XXIV. — ³ Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. Summit. Hist. Neap. I. III. et alii. — ⁴ Chr. Suess. Ms. — ⁵ Ptol. Luc. I. XXIV. c. 11. — ⁶ Jo. Vill. I. VII. c. 94.

¹ Anton. III. p. lit. XX. c. 4. § 9. — ² Chron. Suessan. Ms. — ³ Anton. ibid. — ⁴ Leonard. Aret. Hist. Flor. I. III. — ⁵ Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. I. XXIV. c. 12.

3. *Pontificis sollicitudo pro Sicilia regno.* — Vincetus igitur ab hoste Carolus II cum patrum sceptrum non posset moderari, Pontifex ad temperandum Siciliae regnum optimis legibus Apostolicam sollicitudinem applicuit, ac primum morientis Caroli et Neapolitani regni ordinum precibus impulsus, Sabinensi episcopo munus demandavit¹ uti urbium magistratus proceresque moneret, ut mitterent oratores ad Apostolicam Sedem, cum quibus optima consilia pro restituendo Guillelmi II jure, ac tollendis publicis gravaminibus explicaret.

« Venerabili fratri episcopo Sabinensi A. S. L.

« Ad statum regni Siciliae reformandum a longis retro temporibus Romanae matris Ecclesiae, non absque innumeris sumptibus, immensis laboribus, gravibusque dispendiis, pia laboravit affectio. Sed et nunc eo fervet ardentius, quo nostris in hoc et ejusdem Ecclesiae desideriis anxii, et clarae memoriae Caroli Siciliae regis, et sui primogeniti vota multimodis insinuata concurrunt, et incolarum dicti regni, Siculis et aliis perpaucis exceptis, sincera devotio et laudanda fidelitas memorati regis haeredibus post ejus obitum (sicut lætanter audivimus, et valde nimirum acceptum habuimus, et ex totis precordiis non immerito acceptamus) laudabiliter et evidenter exhibita nos adeo provocat, adeo stimulis gratis proculdubio et acceptis instigat, ut una cum nostris fratribus concordi et intenso feramur affectu celeriter in praemissis eorum justa desideria satiare. Praefatus siquidem rex, non solum in itinere dudum constitutus eundi Burdegalam per suas patentes sub certa forma litteras super directione, ordinatione, vel reformatione, seu quacumque alia dispositione quorumcumque gravaminum dicti regis, Ecclesiarum, universitatum, et singularum personarum ipsius nobis, nostraeque directioni, reformationi, dispositioni, ac ordinationi plene et libere, alte et basse, submitit; verum etiam nuper sanus mente, licet infirmitatis gravatus incommodis, quae ipsum, prout ei placuit qui aufert spiritum principum, infra paucos dies ab hac luce subtraxit, praedictas suas litteras per alias patentes (quod irrevocabilem et immutabilem suae in hoc voluntatis soliditatem probat) apertius confirmavit in eisdem litteris hujusmodi confirmationis; adjiciens, quod ipsis nequaquam obstaret, si eum humana fragilitate laborantem naturalis forte solutione debili contingeret praeveneri. Omnia enim quae facienda, mandanda, ordinanda, determinanda, declaranda, et statuenda duxerimus de praemissis per haeredes suos in perpetuum voluit, et in eisdem confirmationis litteras mandavit, ac statuit inviolabiliter observari.

4. « Dictus quoque primogenitus, voluntatis aut verborum in hoc terminis non contentus, ad quaedam statuta, ut dicitur, ob ejusdem regni gravamina relevanda, imo potius tollenda processit.

Et licet aliqui probi viri de regno praelato ad obtinendam celeriter editionem ordinationis, reformationis, et dispositionis hujusmodi prudenter institerint, et cum eorum instantia intentio nostra concurreret; quia tamen dicti status, cujus declaratio petebatur, ignorantia ex causis causata diversis, quas in litteris nostris tibi expressimus, non permisit memoratis viris (ad petitionem ipsorum tunc remissis ad propria, pro eo quod investigationem status ejusdem, quam facti exigebat necessitas, exspeclare non poterant commode, ut dicebant) nos ex tunc ad investigandam veritatem status ipsius, prout in earundem litterarum nostrarum tenore praediximus, sollicite intendentes, sollicitudinem investigationis hujusmodi tuae solertiae, sicut nostris Apostolicis super hoc inculcatis litteris duximus committendam, tuque super iis, quae in hac parte tibi commisimus, solerter inquirens, ea quae circa praemissa per inquisitionem hujusmodi contigit inveniri, nobis intimare curasti. Et quanquam ad examinationem praedictorum nostra fervens dirigeretur intentio, ex causis tamen legitimis multipliciter exiit impedita.

« Nuper autem, non absque grandium aliorum negotiorum omissione, praedictae inquisitioni vacavimus, et ad efficaciam excogitanda remedia, et exquirendos utiles solidosque modos, et vias, per quae regnum ipsum tranquillitate gaudeat, et libertate debita potiatur, collationibus exactis institimus, et assidue instare proponimus, donec quod benigna patris circa haec concepit intentio, desideratum nobis, et ejusdem regni filiis, justisque ipsorum desideriis consonum, opitulante divina clementia, producat effectum, etc. Dat. Perusii III id. Februarii, anno IV ».

5. Perducere ad exitum meditata Martinus non potuit immatura morte oppressus, successitque illius curis Honorius, a quo saluberrimas leges promulgatas, ac pristinam Neapolitano regno libertatem restitutam visuri sumus. Ne vero regnum tento ab hostibus in Catalano carcere Carolo II sine certo moderatore fluctuaret, Pontifex ad quem supremi in Siciliam imperii jure illius administrationem capessere veteri more, et instituto, tum ex pactionibus cum Carolo primo initis spectabat, Gerardum episcopum Sabinensem A. S. L. ac Robertum Atrebatensem comitem regiae Siciliae procuratores instituit, cum nondum Carolus Martellus Salernitani principis major natu filius ad aetatem illi moderando parem adolevisset. Correpta ab his regni habenas meminit etiam Chronici Suessani scriptor¹: sed in eo emendandus, dum ea auctoritate instructos a Carolo, inspecto rerum exitu putavit: « In praedicto, inquit, regno Siciliae dictus rex Carolus reliquit dominum Robertum comitem Atrebatensem, et dominum legatum praedictum ballios regni Caroli ejus primogeniti: et

¹ Mart. l. IV, Ep. cur. XXIII.

¹ Chron. Suessau. Ms. hoc au.

tempore ejus dominum Carolum dimisit sub protectione et defensione sancte Romanæ Ecclesiæ; dominante domino Carolo magnifici principis Salernitani primogenito regni Sicilia: dominus vero Carolus primogenitus regis Caroli detinebatur in carcere». Ad rei gravissimæ afferendam lucem, ac Romanæ Ecclesiæ in Siciliam illustranda jura adducendum visum Martini Diploma¹, ex quo perspicue enitescit, Carolum Roberto Atrebatensi regni gubernacula commendasse, dummodo Pontificis assensus accederet: Martinum vero iis tractandis ipsam una cum Gerardo episcopo Sabinensi A. S. L. admovisse.

6. « Martinus, etc., venerabili fratri G. episcopo Sabinensi A. S. L. et dilecto filio nobili viro R. comiti Atrebatensi, bajulis regni Siciliae per Romanam Ecclesiam constitutis.

« Dum claræ memoriæ Carolus rex Siciliae, charissimus Ecclesiæ filius, temporalis vitæ solatio fruebatur; dum regno præsidebat eidem, ipse suæ immensitate prudentiæ, qua eum decorarat Allissimus, dicti regni gubernacula dirigens, illud suæ potentiæ brachio tuebatur ab hostibus, defendebat ab exulis, a perversorum conatibus protegēbat: sed rege ipso, prout Domino placuit, qui auferit spiritum principum, de medio jam sublato, quod non sine multa mentis turbatione referimus, de ipsius regni gubernatione sollicita curæ potioris stimulis angimur, ferventius et solertius cogitamus multorum detestandam nequitiam, ad ipsius regni turbationem omnimodam nefandis satagentem nisibus, attendentes. Ideoque, licet præfatus rex, dum adhuc mentis suæ compos existeret, quique infirmitatis incommodis gravaretur, de ipsius regni regimine sollicite cogitans, et ad ejus tranquillitatem intendens, te, fili comes, de quo rex ipse non immerito confidere poterat, cum sibi esses proxima consanguinitate conjunctus, generalem ipsius regni, prout asseritur, bajulum, ut suis utamur eloquiis, ordinavit, Apostolicæ in hoc nihilominus voluntatis beneplacito reservato; nos tamen considerantes attentius arduitatem et difficultatem negotii, et tam ampli, tam spatiosi, diffusique terminos dicti regni, ac innameram in illo degentium multitudinem populorum non facile utique gubernandam; pensantes etiam graves, imo gravissimas et vicinas inimicorum insidias ad regnum ipsum aspirantium usurpandum; et quod ejusdem regis primogenitus, ad quem successionis jure memoratum regnum pertinere dignoscitur, captus a rebellibus detineatur, quodque ipsius primogeniti filius per incrementa temporum nondum ad primos limites legitimæ pervenit ætatis; recogitantes quoque solertius, quod præfata Ecclesia, cujus esse conspicitur regni proprietates prælibati, se in tam periculosi, tam dispendiosi temporis turbine, digne ac rationabiliter de ipsius regni regimine intromittit; consulte, quinimo

necessario de fratrum nostrorum consilio duximus ordinandum, ut tu, frater episcope, ac tu, prædicte comes, communiter et simul exerceatis curam, gubernationem et regimen dicti regni.

7. « Ut igitur cautius, et efficacius, ac utilius in hujusmodi negotio procedamus, bajulatum, curam, regimen, gubernationem, administrationem, potestatem, omnemque jurisdictionem et plenam in prædicto regno ad honorem Dei et ejusdem Ecclesiæ, ac ipsius regni statum pacificum et quietum vobis in solidum de ipsorum fratrum consilio præsentium auctoritate committimus, per vos, prout declaratur inferius, exsequenda. Speramus etenim et fiducia secunda deducimur, vestra pensata solertius excellentia meritum, quod ad commissionem hujusmodi utiliter, auctore Domino, exercendam studium efficax operamque sollicitam curabitis exhibere. Volumus autem, ut uterque vestrum se una cum altero regni Siciliae bajulum nominet per sanctam Romanam Ecclesiam constitutum: sed nihilominus tu, prædicte episcope, in hujusmodi nomine bajulatus tuæ legationis titulum non omittas, ut simul legatus et bajulus una cum alio in tuis litteris exprimaris; et tu, prædicte R. comes Atrebatensis, et cum legato bajulus, ut prædicatur, nomineris. Neutri vero vestrum absque assensu alterius aliquatenus liceat regni ejusdem curias ordinare, vel magistrum, justitiarium, seu vicemagistrum, et quatuor judices ejus, aliosque justitianos ». Et infra:

8. « Cæterum personarum dicti regni laboribus et sumptibus parcere intendentes, volumus et ordinamus, ut non solum a majoribus officialibus et judicibus prælibatis; verum etiam ab aliis inferioribus ad quemlibet vestrum in causis et judiciis appelletur, quemadmodum ad regem Siciliae, qui existit pro tempore, contingeret appellari: non intendentes per hoc debere vel posse ab aliis, vel alter appellari, quam fieri deberet et posset ipsi regno rege personaliter præside; ac etiam a vobis et unoquoque vestrum in causis et judiciis prælibatis, absque cujuslibet contradictionis objectu ad Sedem Apostolicam appellationem interponere valeant diligentes, quoties ipsis rationabiliter visum fuerit expedire. Bajulatum autem, curam, regimen, gubernationem, administrationem, potestatem, et jurisdictionem hujusmodi tamdiu volumus perdurare, donec præfatum primogenitum dicti regis pristinae libertati restitui vel per sedem eandem aliud in hac parte contigerit ordinari. Nulli ergo, etc. Nostræ ordinationis, commissionis, et voluntatis, nostrique præcepti infringere, etc. Dat. Perusii XIV kal. Martii, anno IV ». Quod ad Robertum comitem Atrebatensem spectat, filiorum Caroli Secundi, quorum major natus Carolus Martellus¹, postea materno jure Ungariæ rex, tunc duodecimum annum inerat, tulle-

¹ Ep. cur. XXXIV.

¹ Jo. Vill. l. VII. c. 49.

Iam suscepisse scribit Nangius, atque Appulos et Calabros, qui defectionem moliebantur, in officio continuisse. Nec partes suas sequitur adhibuit Martinus, ut eorum conatus comprimeret, qui heredes Caroli dejicere moliebantur: extant enim ad Siffridum litteræ, quibus nonnullos Anconitanos, qui Aprutii rebellibus opem ad consilia defectionis perducenda præstabant, coercere iussit¹.

9. *Conradus de Antiochia in Aprutium irrupit.* — Irruperat tunc in Aprutium nonnullis copiis succinctus Conradus de Antiochia, antiquus Ecclesiæ hostis; ac nonnullas jam arces occuparat; cum Martinus ad ejus frangendos conatus Joannem de Epa Pontificii exercitus ducem, eo mitendum censuit². De ejus adventu ad Andriæ cives, quorum in servanda fide constantiam effert, confirmandos certiores fecit³: «Mirantes, inquit, audivimus et referimus perturbati, quod Conradus de Antiochia, cujus detestanda malitia semper in deteriora prolabitur, præteritis ab ipso commissis excessibus non contentus, sed mala malis adjiciens, et excessus excessibus coærvans, in tantum prorupisse dicitur tenerritatis audaciam, ac in illam superbiam, quinimo insaniam devenisse, quod regnum Siciliæ per partes Aprutii, prout ad vestram credimus pervenisse notitiam, cum non modica suorum in hoc fautorum, et complicum comitiva ingressus, jam nonnulla castra ipsarum partium temere occupavit non sine gravi Romanæ Ecclesiæ, ac (Caroli)... hæredis claræ memoriæ Caroli Siciliæ regis injuria et contemptu. Cum itaque tantæ præsumptionis excessus, tantæque superbix ausus non sint aliquatenus tolerandi, dilectus filius nobilis vir Joannes de Epa, nostris precibus et exhortationibus excitatus, ad partes illas propter hoc cum ipsius Ecclesiæ gente non modica, cui eum præesse volumus, donec super hoc aliud contigerit ordinari, se personaliter conferat, non solum Conradi fautorum et complicum predictorum, verum etiam aliorum quorumlibet rebellium hæredis ejusdem præfatas præsumptionum partes invadere vel turbare, conatus nefarios, actore Domino, repressurus, etc. Dat. Perusii III non. Februarii, anno IV».

10. *Expediit in Urbinates.* — Nec rebelles modo Siculi audita Caroli regis morte extulerant animos; verum etiam Ecclesiæ perduelles collegerant; contra quos Bernardus episcopus Portuensis A. S. L. summa prudentia mox omnium ordinum conventu habito, decerni in Urbinates expeditionem operam dedit: qua re illi accepta nonnihil confertiti, ea lege deditorem facere polliciti sunt, si exteri incolumes abire permitterentur. Sed Martinus non aliter in gratiam admittendos censuit⁴, quam si nullis conditionibus expressis Ecclesiæ arbitrio se permitterent, ut cæteris rebel-landi audacia adimeretur.

«Venerabili fratri B. episcopo Portuensi A. S. L.

«Nuper fraternitatis tuæ transmissæ nobis litteræ inter alia continebant, quod pridem intellecto obitu claræ memoriæ Caroli regis Siciliæ ad robur et consolationem fidelium ipsarum partium generale colloquium ordinasti, in quo eum divina gratia tuis labiis sit infusa, ut necessarium scias proferre sermonem tempore opportuno, quæ ad exaltationem Romanæ Ecclesiæ, ad depressionem ipsius rebellium pertinebant, fuisti laudabiliter prosecutus, in eodem colloquio specialiter ordinato, ut in kal. Maii proximo futuris contra receptaculum impiorum, Urbinum videlicet, generalis exercitus in virtute divini nominis congregetur. Nos autem ex hoc tuam diligentiam dignis in Domino laudibus commendantes, super eo, quod eadem tuæ litteræ continebant, Urbinates velle sub ea conditione ad mandata nostra redire, videlicet quod alienigenæ rebelles inibi receptati, salvis personis et rebus abire libere permittantur; fraternitati tuæ totaliter duximus respondendum, quod nisi ipsi sine aliquo pacto, et conditione, ac indumento expresso voluerint ad mandatum nostrum redire, ipsos in talibus aliquatenus non audias, nec admittas, eum id tanquam votis nostris contrarium manifeste in perniciosum exemplum, ac depressionem Romanæ Ecclesiæ redundaret. Dat. Perusii IX kal. Martii, Pontificatus nostri anno IV.» Ad promovendam vero decretam expeditionem, Æsinos⁵, aliosque populos⁶, ut se bello strenue accingerent, provocavit; imperavitque Siffrido Marchiæ præfecto⁷, ut Picenos ad id induceret. Cum vero plerique in Pontificis obsequio fluctuarent, præcepit Martinus episcopo Portuensi⁸, ut cum in Flaminia de plurimum locorum defectione timeretur, discutiendis conjuratorum consiliis operam adhiberet.

11. *Lesko Niger in Hungariam confugit.* — Qua vero sollicitudine tuendis Pontificiis juribus, ne in remotissimis etiam regionibus, si contemnerentur, consenescerent, scriptæ ad Joannem archidiaconum Gnesnensem, ut in Polonia censum debilium cogeret demonstrant⁹: quo argumento Poloniæ ducibus, atque inter alios Cracoviensi datæ litteræ⁶. Is erat Lescho Niger⁷; partis victoriis illustris, a cujus imperio cum minoris Poloniæ proceres descivissent, excito Conrado Massoviæ duce, ille Cracoviensi arce milite præsidario Theutonico egregie communita, in Pannoniam ad Ladislaum regem auxilia quasitum confugit: ac mox Ungarorum et Cumanorum copiis cinetus, reversus occurrentem eum validissimo exercitu Conradum, quem æquitate vincebat, etsi viribus impar, devicit. Conradus effusa fuga in Massoviam se proripuit: Lescho supplices proceres defectionis veniam flagitantes in gratiam recepit. Hæc plu-

¹ Tom. II, pag. 120. — ² Reg. post eamd. Ep. — ³ Ead. p. 120. — ⁴ Ibid. pag. 125. — ⁵ Ibid. pag. 117, et l. IV, Ep. LXX. — ⁶ Ibid. pag. 118, et l. IV, Ep. LXXI, LXXII, LXXIII, LXXIV, LXXV. — ⁷ Long. Hist. Pol. l. VII, hoc an.

¹ Tom. II, pag. 126. — ² Pag. 117. — ³ Pag. 116. — ⁴ Pag. 119.

ribus Longinus, qui etiam narrat inenunte anno provinciale Concilium a Suinca archiepiscopo Gnesnensi celebratum, in quo Henricus dux ob Wratislaviensis Ecclesie bona occupata censuris defixus, atque ducatus interdicto suppositus est; cujus religionem violatam a Minoritis auctor memoratus queritur¹, subditque nonnullos, qui Leschonem bona Ecclesiastica invasisse coarguerant, ab eo trucidatos. At de Leschone, a quo divina vindicta diu non abfuit, iterum inferius: nunc Martini acerrimi juris Ecclesiastici defensoris pia mors lugenda est, quam multis consecutis miraculis illustratam ferunt.

12. *Martinus mortuus miraculis inclarescit.* — Et quidem ejus Ms. Vitae scriptor hæc tradit²: « Martinus papa obiit in Perusia kal. Aprilis in Octava Paschæ anno Domini MCLXXXV, ferturque a quibusdam miraculis claruisse post mortem ». Post hæc Martini gesta in Ms. doctissimi Lucae Holstenii Vaticanæ Basilicæ canonici hæc verba adduntur: « Huicque supplementum Pandulphi Pisani ex Ms. Codice Vaticano num. 3762 ». At Martini Poloni Appendicis auctor³ non ambigue, sed diserte patrata ab eo miracula asserit, quæ suis hausisse oculis testatur: « Die, inquit, Resurrectionis Domini, quæ fuit in die Annuntiationis Virginis Mariæ, postquam celebrasset, solitamque refectionem cum suis capellanis sumpsisset, arripuit eum infirmitas occulta, ex qua, licet se graviter pati diceret, ejus physici morbum et causam in eo nullam, nullumque mortis indicium asserabant esse. Ipse vero die Mercurii proxime sequenti circa noctis horam quasi sextam debitum conditionis exsolvens humanæ, ad Dominum, ut certis opinatur indiciis, transmigravit: et vacavit sedes quatuor diebus. Nam diversarum afflictionum, et specialiter visus, auditus, et loquelæ prostrati juxta feretrum, in quo extitit sepultum, infra paucos dies, videntibus et assistentibus clericis et laicis quampluribus, multi sunt sanati: nec adhuc, quando fuit hæc scriptura protracta, XII mensis Maii cessabant ibidem miracula: verius imo diebus singulis occurrenti populosæ fidelium multitudinî misericorditer a Domino largiuntur:

¹ Long. Hist. Pol. l. VII. hoc an. — ² Auth. Vit. Mart. Ms. Vall. bibl. sign. lit. C. num. 25 et 79. — ³ Apud Mart. Pol. l. IV. in Mart.

et qui scripsit hæc vidit ea ». His consentanea tradit Nangius hæc verbis: « Diversarum afflictionum et morborum ad tumulum ejus venientes, multis videntibus, sunt sanati ». Ex his cavere discat lector a Novatorum fraudibus, qui odio et furore in Sedem Apostolicam perciti sanctissimum Pontificem, a Deo miraculis illustratum, confictis criminibus oneraverunt⁴, ut meritas illius laudes obscurarent; atque Epitaphium⁵ confictum, impie imperiteque ad memoriam ipsius in odium adducendam scriptis commendarunt.

13. Cum vero de tanti Pontificis obitus die auctorum sententiæ discrepent, omnibus ea in re præferendus Honorius ipsius successor, qui in litteris ad Mediolanensem archiepiscopum, cæterosque præsules de sua electione datis⁶ in IV kal. Aprilis incidisse testatur, cui plures alii consentiunt. Atque ita Martinus, qui ut vidimus VIII kal. Martias anno MCLXXXI ad solum Pontificium est evector, annos quatuor, mensem unum, dies septem sedisse affirmandus est. Ex quibus auctorum errorem emendes, qui minorem annorum numerum Martini Pontificatui adscribunt. Sepulturæ locum sibi delegisse in templo Assisi S. Francisco sacro affirmat idem Pontifex Honorius, qui cum extremæ voluntatis executor a Martino relictus esset, adepta postea dignitate, magistratibus ac populo Perusinis scripsit⁷, ut Martini corpus, qua par erat reverentia, Assisium deferri operam darent. Prætereundum etiam non est, illum Ecclesie S. Cæcilie, ubi ante adeptum Pontificatum cardinalitios apices gesserat, icona argenteam geminis eleganter distinctam, ut ejusdem Honorii papæ litteræ⁸ ostendunt, testamento reliquisse, atque etiam duo millia librarum Turonensium pro Terræ Sanctæ subsidio instruendo contulisse⁹.

14. *Honorii IV electi exordia, consecratio et Encyclicæ litteræ.* — Vita functo Martino papa⁷ Jacobus e nobilissima Sabellorum Romana familia ortus, S. Mariæ in Cosmedin diaconus cardinalis IV nonas Aprilis, consentientibus omnium animis sententiisque, in locum ejus Perusii substituitur (1). Qui mox Urbem se conferens, sacris Pontificalibus

¹ Nov. cent. XIII. c. 10. col. 480. et c. 13. col. 1270. — ² Ibid. c. 7. col. 744. — ³ Honor. l. I. Ep. cur. v. — ⁴ Lib. I. Ep. CCLXVI. — ⁵ Ep. LXI. — ⁶ Ep. IV. — ⁷ Hon. IV. Vit. Ms. Vall. sign. lit. C. num. 25 et 79.

(1) Honorii IV electio in annum hunc incidit. Mensis et dies electionis recte ab annalista adnotatur. De tempore quo Pontificium diadema assumpsit inter chronologos non constat, quidam enim cum Panvino diem XV mensis Aprilis, qui anno illo in Dominicam incidit, assignant; sed nemo ex antiquis illis suffragatur. Joannes Iperius scriptor Chronici S. Bertini, qui per hos annos florebat, electum scribit Honorium prima die mensis Aprilis, eademque in sacerdotem consecratum; tum « et die crastina », addit, « coronatus est in papam ». Id autem novum omnino fuisse et inusitatum scriptor idem annadvertit, subdens: « Hic statim ut electus est, coronatus est ». An vera scripserit auctor iste exterius adhuc ambigo; ægre enim persuadeor electum Perusii Pontificem altera ab electione sua die Romæ adesse potuisse, paratum ad coronam Pontificiam recipendam. Hanc enim ceremoniam Romæ præstitam fuisse veteres omnes docent. Errat insuper scriptor in die electionis, quam in diem secundam Aprilis incidisse ipse de se Honorius in litteris Encyclicis affirmat. Papebrochius in Conatu chronico-historico ex Encyclicæ Honorii data Romæ apud S. Petrum die VIII kal. Junii, Pontificatus anno primo, colligendum sibi censuit, consecrationem et coronationem præcedenti Dominica die XX Maii peractam. Favere huic censeo Theodoricum Niemann, qui Historiam ab Honorio IV exorsus, sic de illo scribit: « Die secunda mensis Aprilis, eligitur in Perusia concordia fratrum prima die, qua convenerant... et die mensis Maii, licet impotens ad id crederetur, et penitus inhabilis famose diceretur, in sacerdotem per dominum Latinum Hostiensem episcopum cardinalem promotus apud S. Petrum, et ibidem crastina die coronatus per eum in altari S. Petri prius divini missæ officio celebrato ». Huic etiam Papebrochi conjecturæ accedit opportuna Bulla ejusdem Honorii legenda apud Ughellium tom. I, in Albanensibus col. 263. Ven. edit. Data vero est Romæ apud S. Sabnam, die XII kal. Maii, Pontificatus anno primo. Ad annum

initiatu, ac papali tiara decoratus est, ut traditur subjectis verbis apud Marlinum¹ Polonum: « Honorius IV, natione Romanus de Sabellensibus, prius diaconus cardinalis, electus fuit Perusii anno millesimo ducesimo octuagesimo quinto die secunda Aprilis, et Romæ apud S. Petrum consecratus et coronatus ». Et paucis interjectis verbis: « Ille fuit omnino homo temperatus, et magnus discretione; impeditus tamen corpore in pedibus et manibus, libenter ubique pacem quærens ». His consentanea scribuntur a Bernardo², et Ptolenæo Lucensi³, ex quo hæc decerpimus: « Anno Domini MCLXXXV, Honorius IV in Octavis Paschæ (alii dicunt die Lunæ post Octavam) in cathedra Petri sedet. Secundus hic natione Romanus de domo Sabellorum, quæ antiquum genus erat in Urbe, dictus dominus Jacobus de Sabello. Hic sapiens homo fuit, nulli læsivus; sed suis bene profectivus. Hic habuit fratrem multum prudentem et virum humanitatis non modicæ; ambo autem multum podagrati. Qui Honorius ita impeditus in manibus et pedibus, quod celebrare non poterat nisi cum quibusdam instrumentis ». Et infra: « Statim creatus in Urbem se transfert, et in monte Aventino juxta Sanctam-Sabinam magna fabricat palatia, et ibidem sedem pontificalem constituit, totusque ille mons renovatur in ædificiis ». Respondent iis, quæ ab ipso Pontifice in litteris Encyclicis de initio Pontificatu exarata fuerunt. Sed primum nobis nonnulla de illius primitiis sunt delibanda. Litteris ipsum annis pluribus operam dedisse in Parisiensi academia, quæ scientiarum omnium gloria et florescebat, ipse testis est in Pontificio Diplomate ad Joannem tit. S. Cæcilie presbyterum cardinalem, Apostolicæ Sedis legatum, cui dirimendæ exortæ controversiæ inter eandem academiam et illius scrinii præfectum provinciam demandavit⁴.

15. Conjunctæ vero pietatis cum litteris monumentum illustre extulit monasterium, ab ipso in paterno fundo excitatum, magnisque amplificatum opibus, quod anno MCLXXXII religiosus viris, qui S. Guillelmi sacra instituta sectabantur, contulit, ut in publicis Tabulis eo anno confectis,

ac postea anno MCLXXXVI ab ipso Apostolica auctoritate corroboratis patet¹: gessisse præterea sacerdotium in Ecclesia Catalaunensi ipse testatur² his verbis in litteris Joanni tit. S. Cæcilie presb. card. anno insequenti datis: « Nos igitur, quibus ex Apostolatus officio sollicitudo omnium Ecclesiarum imminet generalis, prædictam Catalaunensem Ecclesiam, de cujus gremio, dum eramus in minori officio constituti, noscimur extitisse, canonicatum et præbendam in eadem Ecclesia obtinendo; præter illum charitatis affectum, quem ex debito pastoralis officii circa Ecclesias tenemur gerere universas, speciali benevolentia prosequentes; multoque desiderio affectamus, ut inter personas ejus Ecclesiæ, submotis quarumlibet discordiarum de dissensionum fomilibus, pulchritudo pacis vigeat et requies opulenta ». Emensus dein varios honorum gradus et purpura cardinalitia ab Urbano IV ornatus, ab Adriano V, una cum Sabinensi episc. et Nicolao III, tum cardinale S. Nicolai in Carcere-Tulliano Viterbium missus est, uti diximus³, ut inveniendi inter Rodolphum Romanorum et Carolum Siciliæ reges fœderis interpretis munere fungeretur, quanquam ob immaturam Adriani mortem cœptis supersedit; demum ob perspeclas virtutes clavo Ecclesiæ adnotus.

16. Cum inter cætera sua mole gravissima negotia, quæ novi Pontificis humeris incumbabant, Siculi regni curæ Honorium premerent, ille prædecessoris Martini vestigia sectatus, qui totius Italiæ decimas ad comprimendam Petri Aragonii pervicaciam ad triennium Carolo regi concesserat, earum colligendarum Hugoni Bethlemitano episcopo provinciam tradidit⁴: cum etiam archiepiscopos cæterosque præsules illius securitati cavere jussit⁵. Quod munus etiam cogendæ decimæ Jacobo episcopo Ferentino injunxit⁶: tum Christophoro capellano nonnullas leges in exigendis decimis observandas transmisit⁷. Confirmatur apud Martinum Polonum, Honorium promovendis Siculis rebus studuisse, atque Atrebatensi comiti, et aliis ducibus stipendia ad bellum gerendum suppeditasse: et in Siculos, vibratis pluribus sententiis,

¹ Mart. Pol. l. IV. — ² Bern. in Chron. Rom. Pont. — ³ Ptol. Luc. Hist. Eccl. l. XXIV. c. 13. — ⁴ Lib. I. Ep. CCLXIII.

¹ Lib. I. Ep. CDXXXI. — ² Lib. II. Ep. CCLXX. — ³ An. Ch. 1276. num. 26. — ⁴ Ep. XII. — ⁵ Ep. CXXVI. — ⁶ Ep. XLXIII. — ⁷ Ep. LVI.

sequentem, quo Pontifex diu egit apud S. Sabinam, pertinere Bullam hanc, vix dubito; eoque admissio constat die XX Aprilis anni MCLXXXVI, annum primum, a coronatione utique ceptum de more, nondum præterisse. Ex quo conticias die XX Aprilis anni MCLXXXV, nondum Pontificii diadematis iusigne recepissee. Vana ergo Parisinus qui diei XV Aprilis, vana Iperius, qui diei II ejusdem mensis id assignant, commentantur.

Hæc scripseram cum postea legendum occurrit Leonis Urbevetani Chronicon Pontificum antehac parum vulgatum a Cl. Lamio, Delic. erudit. Florentiæ A. 1737, atque in eo offendi, unde nodus iste chronologicus exsolveretur; ita enim ille: « Die tertia mensis Maii, licet impotens ad id crederetur, et penitus inibihibis famose deceretur, in sacerdotem est per dominum Latinum Ostiensem episcopum cardinalem promotus apud S. Petrum, et die em die bonnica crastina coronatus per eum, in altari primitus divino in esse officio celebrato ». Verba hæc desumpta sunt ex Nemo, ut ex superiorum collatione patet; et cum Nemo textus vulgatus mancus sit et mendosus, hic plane correctus et integrior exhibetur. Quæ sane correctio eo tendit, ut certam diem consecrationis Honorii in sacerdotem ejusque in Pontificum coronationis assignet. Verum in die hæc coronationis designanda erratum esse pariter apud scriptorem istum constat: neque enim anno isto MCLXXXV, dies III Maii in sabbatum incidit, ut dies crastina bonnica referret; quare suspicor mendum irrepisse in textum vno librarij, atque ab auctore scriptum « die tertio nonas Maii in sacerdotem est promotus »; dies enim illa tunc in sabbatum incidit, atque ita die sequenti VI Maii, qua festum S. Joannis ante Portam Latinam atque Bonnica recurrebat, solemniter Pontificis coronatio peragi potuit.

severitatem Ecclesiasticam exeruisse videbitur. Unde Joannem Villanum emendes, qui tradit¹ novum Pontificem heredum Caroli causam deseruisse afflixisseque; alque ideo Siculorum et Petri Aragonii potentiam magnis incrementis effloruisse. Porro Honorius ubi aliquandiu Pontificatu suscepto Perusii versatus esset, Romam ad Pontificiam thronum solemnem excipiendam pompa se contulit, ac rite consecrationem adeptus, Encyclicas litteras ad fideles scripsit²; ut eos promotionis suae certiores factos ad divinam illi opem suis precibus conciliandam provocaret.

17. « Honorius, etc.

« Quis loquetur potentias Domini, auditas omnes faciet laudes ejus; mira et innumera suae virtutis opera, quae ipse potens ex omnibus potenter et ineffabiliter operatur, ita sufficienter enuntians et explicite disserens, ut audiantur ab aliis, et audientes laudibus ipsum condignis attollant, laudandum proculdubio sine fine secundum multitudinem suae magnitudinis infinita? Profecto admiratio mixta questioni praemissae, non tam raritatem ad quaesita sufficientis insinuat, quam generalem omnium in hoc insufficientiam veridica insinuatione designat: nec enim quisquam ea explicare loquendo, vel comprehendere sufficit meditando, cum sint incomprehensibilia Dei judicia, et investigabiles viae ejus. Et ideo nec ad comprehendendum vel etiam investigandum humana ratio proficit; sed investigando miratur, stupet et deficit, cur ipse terribilis in consiliis super filios hominum, et praecipue circa regimen sacrosanctae matris Ecclesiae innotescens, interdum rectores ipsius virtutibus fortes, et viribus pro suae dispositionis libertate subducit; interdum in successoris substitutione, illis quos aptiores ad id communis hominum censura perhibebat omisis, Ecclesiae ipsius gubernationem et curam longe disparibus in utriusque alto suo consilio, licet nobis occulto et nimirum admirando, saltem permittendo committit; in hoc etiam sua omnipotentia, et nihilominus eandem Ecclesiam per ipsum principaliter gubernari evidenter ostendens. Evidens etenim est opus potentiae, virtusque potentis, immensi oneris sarcinam eulmini Apostolatus annexam adeo levigare debilibus, ut levigantis ope salubriter supportetur, et proinde manifestius pateat ipsam Ecclesiam regi et dirigi potius opitulantis arbitrio, quam illius, cui regimen ejus erat sua dispositione seu permissione commissum.

18. « Sic, sic ille Pater omnipotens providentia cuncta gubernans, constitutos inter maris mundi hujus amari procellas sine rate salvificat populum, qui alias ubi non est rector, facile corruit, a ruina sine rectoris idoneitate praeservans. Non enim vocat multos sapientes secundum carnem, non multos nobiles multosve potentes, sed

infirmam mundi eligit, ut superbiam innitentis sibi fortitudinis humanae retundens, fortia quaeque confundat; nec aliquis creaturae, sapientiae, nobilitati, vel potentiae ipsius Ecclesiae directionem erronee praesumat adscribere; sed totaliter attribuat Creatori.

« Ex hoc etiam eos, quos conscientia insufficientiae suae premit, spe roborans, fiduciaque confortans, ut si quem hujusmodi ad jugum Domini et ipsius onera in ejusdem Ecclesiae regimine subeunda vocari contingat, instante necessitate non sic defectus proprii considerationi succumbat, quod cedens laboribus, colla subducens oneribus, seque mercenarium exhibens, custodiam Dominici ovilis effugiat, et eandem piam matrem Ecclesiam, in tempestatibus variis fluctuantem, impie derelinquat; sed de seipso diffidens confidat in Domino, et de illo sperans Ecclesiaeque compatiens subire, prout res exigit ipsius onera non paveat. Hujusmodi spe fiduciaque reficimur in eo, quod in eadem Ecclesia iis accidisse diebus ad humiliationem nostram, et conditoris omnium gloriam in vestram notitiam, licet jam volantis famae praeconio forte deductum, censuimus serius et certius deducendum.

19. « Nuper si quidem quarto kal. Aprilis felicitis recordationis Martino papa praedecessore nostro, prudentiae ac scientiae, multarumque aliarum virtutum dono pollente, per naturalis mortis occasum de nequam saeculi hujus angustiis liberato, et ipsius corpore cum debita exequiarum solemnitate sepulto, prima die dicti mensis cum fratribus nostris, de quorum numero tunc eramus, libere nulla inclusionis coactione praebula, quam aliquando in Ecclesiae ipsius vacationibus damnabilis praesumpsit abusus, convenimus ad tractandum de substituendi electione pastoris. Et post missarum solemniam ex more in honorem sancti Spiritus celebrata, tractatu aliquo habito, tandem in craslinum scrutinii via electa concorditer, factoque ac publicato scrutinio, quod nec sequens habuit, sicut nec oportuit, nec praecedens, votorum fratrum eorumdem directorum in nos, eo tempore S. Mariae in Cosmedin diaconum cardinalem tanta est inventa concordia, et de unanimi eorum omnium voluntate adeo concursu de nobis in summum Pontificem electio subsecuta, quod nos de tam grandi tamque inexpectata, ino et nobis omnino inopinata novitate, plus quam verbis exprimere possimus, attoniti facti sumus, velut in mentis excessu. Filiis namque matris nostrae, ipsis videlicet Ecclesiae Romanae communis matris et dominae, cardinalibus contra nos pugnantibus, ut nobis iugo Apostolicae servitutis imposito, custodem nos in alienis vineis ponerent, qui ex nostrorum meditatione defectuum, nos nec propriae custodiendae sufficere humiliter confitemur; et post defectus eosdem, quos ipsis ad majoris voluntatis indicium quasi palpandos exponebamus, objectos ad obtinendum

¹ Jo. Vill. l. vii. c. 112. — ² Lib. I. Ep. cur. v.

saper hoc consensum nostrum non solum importune instantibus, sed in teste.

20. « O quante animam nostrum perplexitatis vexabat anxietas ! O quam acutis, quam amaris cor nostrum pungebatur aculeis, diversis suggestionibus sub conscientiae ac rationis examine confligentibus altriuscens in eodem ! Hinc enim nostra debilitas suggererat a molis importabilis universali mundi regimine nostros imbecilles humeros subducendos ; nec Apostolorum principis cathedram tremendae altitudinis, vitandaeque insufficientibus sollicitudinis speculam conscendendam. E regione vero ejusdem status Ecclesiae, orbisque totius impacatus graviter, imo in gentes fide Catholica insignitas, non tantum infidelibus, sed et orthodoxis insurgentibus gentibus, et regnis in regna periculose divulsus ; Terrae-Sanctae nimis damnose retardata subventio, et aliorum negotiorum fidei ejusdem impedita promotio, aliaque ipsius orbis satis nota discrimina contrarium suadebant. Habebat quoque hujusmodi suasionis adjectio, quod cum matri sit honor ex praecepto Domini exhibendus, qui in Scripturis non in salutationum solummodo, sed in aliorum suffragiorum exhibitione sentitur, non erat eidem reverendae matri Ecclesiae, quin potius orbi toti, maxime hoc tempore, tam necessarij subsidij solatium subtrahendum : praesertim cum de praeteritis vacationibus conjectura consurgens filialem in nobis et dictis fratribus ad prosperitatem ipsius matris affectum sollicitatione timoris solliciti plena conciteret, ne si tam prompta eorundem fratrum concordia (quae non absque illius gratia, qui unanimis habitare facit in domo, provenisse devote supponitur) negligenter, seu praeteriret inefficax, inimico homine superseminante zizania, instantis tunc provisionis negotium in discordiam laboretur prolixioris vacationis ipsius Ecclesiae, aliaque grandia pericula comminantem.

21. « His autem et aliis, quae subiceri ad praesens brevitatis suasit obtentus, non leviter alternantibus anxie deliberationis nostrae iudicium, occurrit deliberantis obtutibus ille Israelitici populi protector egregius, et strenuus bellorum Domini praefiator, qui aliis terrore concussis praee multitudine nimia insurgentium ex adverso, constanter ait, inquit intrepide : Melius est mori nos in caelo, quam videre mala gentis nostrae et sanctorum : sicut fuerit voluntas in caelo, sic fiat ; exemplari doctrina vocatum ad regendam Ecclesiam, dirigendam et protegendam tanquam Salvatoris vicarium in summi Pontificatus apice, populi Christiani salutem instruens et informans, ut instar ipsius pericula regendi gregis abhorreat, in occurrendo illis sua non metuat ; et non solum quieti suae non consulens, imo et vitae non parcens, nequaquam sic de virium suarum ad ea, quae immovent imparitate desperet ; quin sub spe caelestis auxilij se illis confidenter exponat, et divinae voluntati committat. Praemissis sane spe, ac

fiducia roborati, et instructione ac informatione deducti, praelata Ecclesiae, fidei, terraeque discrimina, variaque orbis disidia in nostrae mentis arcano, non absque gravi amaritudine recensentes elegimus potius nos ipsos ministerio, quod supra nostras est vires, exponere, quam Ecclesiam, fidem, caeteraque praedicta relinquere discrimini- bus tantis exposita, conscientia reluctante. Sicque humiliato spiritu oculos in excelsa levantes ad caeli terraeque factorem, a quo auxilium procedere confitetur veraciter eximus prophetarum ; sub ipsius spe onus injunctum, electioni praemissae consentiendo, cum multo timore ac tremore subivimus, de insufficientia nostra nimis, nihil vero de sua omnipotentia haesitantes ; sed apud ipsum devotis supplicationibus insistentes, ut sicut memorato bellorum Dei belligero, in manu ipsius ejusdem Israelitici populi salute directa, optatum de hostibus tunc imminentibus dedit eventum : sic et in manibus nostris gregis sui, curae nostrae commissi, salutem dirigat ; et de dictarum Ecclesiae, fidei terraeque persecutoribus votivum exitum sua pietate concedat, ut vertantur impii, et conversi ad Dominum impii amplius non existant, de persecutoribus prosectores effecti, Excelsi eos dextera immulante.

« Quod ut efficaciter vestris adjuti suffragiis obtinere possimus, charitatem vestram assistentem instantem expetimus, et cum instantia humili eadem suffragia imploramus ; vos universos et singulos intimo rogantes affectu, et effectuosam exhortatione monentes, quatenus considerato prudenter, quod cum sitis in partem tantae sollicitudinis vocati, decet vos in prosecutione illius cooperatores esse sollicitos, humilitati nostrae in suscepti executione ministerii devotas et sedulas fundendo pro nobis preces ad Dominum ; et in plebibus diligentiae vestrae commissis, extirpando vitia, inserendoque virtutes, sic studiose cooperari veltis, quod vobis pervigilis in illis pastoris partes implentibus, adeo nobis quoad eas onere partito, sit levius, quod in aliis officij nostri debitum liberius exsequentes, retributionis aeternae premium sequamur instantius, et una cum grege nobis credito efficacius de retributoris bonorum omnium misericordia consequamur : vos quoque praeter participium retributionis ejusdem in vestris opportunitatibus, in quibus gratiose, quantum cum Deo poterimus, alesse vobis intendimus, proinde favorem Apostolicum propitium sentiat. Datum Romae apud S. Petrum VIII kal. Junii, Pontificatus nostri anno 1.

22. *Ad Rodolphum imperialem consecrationem petentem Pontificis litterae.* — Misit ad novum Pontificem Rodolphus Romanorum rex cum subjectis litteris ¹ oratores suos, qui ab eo flagita-

¹ Ext. in arc. S. Angeli et in lib. Priv. Rom. Eccl. tom. 1. p. 317. et inter collect. Plat. jussu S. X. IV. edita tom. 1. p. 187. 3. quae in Cod. Vallic. sign. lit. B. num. 42. p. 53. et D. 1. pag. 1.

rent, ut diem pro accipiendis imperii ornamentis constitueret.

« Sanctissimo in Christo patri domino Honorio, divina providentia sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici, Rodolphus, Dei gratia, Romanorum rex semper Augustus, cum filialis obedientiæ et reverentiæ promptitudine, devotissima pedum oscula beatorum.

« Quia de fide sincera et devotione purissima honorabilium virorum magistrorum Leupoldi de Wist Dingin, Willelmi de Selloforti, et Petri præpositi et electi Ecclesiæ Maguntinæ, capellani nostri, dilecti ac strenui viri Marguardi de Hylfendal familiarium nostrorum dilectorum; quoniam in ipsis laudabilibus et præclaris operibus sumus experti multoties fructuose, et quotidie experimur præ cæteris, fiduciam gerimus ampliorem; ipsos, quibus secreta cordis nostri aperuimus, ad beatitudinis vestræ pedes fiducialiter destinamus; dantes eis auctoritatem plenariam, et liberam potestatem, ac speciale mandatum petendi, impetrandi et acceptandi diem nobis de vestra paterna providentia præfigendum pro suscipiendo de vestris sacrosanctis manibus imperiali diademate, et imponenda nobis corona Cæsareæ dignitatis; et jurandi in animam nostram super observatione omnium illorum, quæ circa præmissa ab eisdem vestra reverenda paternitas duxerit requirenda; ratum et gratum habituri quidquid prædicti acceptaverint, ordinaverint seu fecerint in præmissis. In cujus rei testimonium præsens scriptum exinde conscribi, et majestatis nostræ sigillo fecimus communi. Dat. Lausanæ X kalen. Decembris, Indict. XIV, anno Domini MCLXXXV, regni vero nostri an. XIII ».

23. Pollicitus vero aliis litteris est Rodolphus, in quibus Honorio de adepta omnium augustissima dignitate gratulabatur, se hæredum Caroli causam suscepturum, ob quam egregiam erga Ecclesiam voluntatem Pontifex grates egit¹, ipsumque munit, ne gravius ferret nonnullas decimas in Leodiensi, Metensi, Virdunensi, et Basiliensi episcopatibus esse concessas Philippo Francorum regi, cum ille pro tuenda Ecclesiæ causa in Petrum Aragonum expeditionem suscepisset.

« Regi Romanorum illustri.

« Regiæ celsitudinis litteras, quas nobis dilectus filius magister Henricus protonotarius tuus et nuntius præsentavit, solita benignitate recepimus, et tam quæ continebantur in illis, quam quæ dictus nuntius ex parte regia coram nobis proponere voluit, intelleximus diligenter. Sane credimus, fili charissime, quod intellectis nostræ promotionis auspiciis copiosa, ut eadem litteræ continebant, letitia exultasti. Sed hæc affectio tam sincera sicut exuberantem animo tuo jucunditatem suggerit, sic ingentis ad nos compassionis affectum debet pariter suadere, quoniam summi Pontificis

attitudo, summi ponderis sarcinam secum trahit; et sicut honorat, sic onerat; sicut elevat, ita premit; et quemadmodum ad generale dominium ampliat, sic et arctat ad publicam servitutum. Prosequimur autem uberibus gratiis tam affectuosæ sollicitudinis studia, ut tuas nobis litteras speciales, et præfatum nuntium destinares per eos, magnitudinem regiam, tuique animi promptitudinem, quam acceptissimam gerimus, nostris et Apostolicæ Sedis beneplacitis totaliter offerendo. Commendamus quoque quamplurimum, et attollimus laude multiplici voluntatem bonam, intentionem piam, et laudandum propositum, quæ prout ex litteris supradictis collegimus, geris circa hæredes claræ memoriæ Caroli regis Sicitiæ, plenius favoribus, consiliis et auxiliis confovendas; affectuosius exhortantes, ut propositum et voluntatem hujusmodi stabiliter prosequaris, tanto proinde nobis, et Romanæ Ecclesiæ propensius placiturus, quanto specialius ad eandem Ecclesiam hæredum cura spectare dignoscitur prædictorum.

24. « Præterea preces recepimus regias, ut de dilecto filio... præposito Ecclesiæ Maguntinæ, quem regalis sublimitas multipliciter commendavit, prædictæ dignaremur Ecclesiæ providere. Super quo talis responsio nostra subsequitur, quod in eadem Ecclesia, prout notitiam regiam latere non credimus, duabus dudum electionibus in discordia celebratis, hujusmodi quæstio apud Sedem Apostolicam ventilatur: ad cujus expeditionem sollicitis intenditur studiis, et speramus, quod, actore Domino, cito debeat terminari. Si autem provisionem ipsius Ecclesiæ ad nos devolvi contigerit, nostræ intentionis existit eidem personam talem, Deo largiente, præficere, quæ regiæ celsitudini merito debeat complacere. Cæterum mirari non sufficit excellentia regia, ut scripsisti, quod in Leodiensi, Metensi, Virdunensi, et Basiliensi Ecclesiis charissimo in Christo filio nostro... regi Francorum illustri decima est concessa: propter quod cum instantia postulabas, concessionem hujusmodi per Sedem Apostolicam revocari. Cum autem propter gravem necessitatem Ecclesiæ Romanæ, tunc temporis imminentem, sicut ad tuam credimus pervenisse notitiam, felicis recordationis Martinus papa prædecessor noster prædicto regi Franciæ contra Petrum quondam regem Aragonum persecutorem ipsius Ecclesiæ manifestum, grande ac sumptuosum de mandato ejusdem Ecclesiæ aggredienti negotium, præfatum decimam duxerit concedendam; advertat, quæsumus, tua prudentia, quod minus conveniens videretur, si nos ad præsens, prædicto rege commissum sibi negotium multis laboribus et expensis magnifice prosequente, concessionem revocarem eandem. Rogamus itaque excellentiam regiam, et exhortamur in Domino, ut moleste non ferat; quin potius ob reverentiam Apostolicæ Sedis et nostram patienter sustineat, quod circa hoc per dictum prædecesso-

¹ Lib. I. Ep. cur. IX.

rem extitit ordinatum; præsertim cum in memoratis regni tui Ecclesiis decima pro modico tempore, quo dignoscitur esse concessa, non ad magnam credatur ascendere quantitate. Dat. Tibare al. Augusti anno 19.

25. *Belli in Aragoniam a Francorum rege suscepti exitus.* — Quod ad Philippi in Aragoniam expeditionem susceptam attinet; consentiunt auctores magno ipsum apparatu ac terrore bellum in Aragoniam movisse, de quo hæc Jordanus¹: «Eodem anno rex Franciæ exercitum maximum parat, et vadit ad occupandum regnum Aragonium: propter quod Petrus rex de Sicilia in Aragoniam transiit. Legatus autem, qui tunc in Francia erat, crucem prædicans contra Aragonensem, et Cathalanum, venit Perpinianum; et inde, favente rege Majoricarum, sive ex timore damni sui, sive ex amore, quia cognitus ei erat, transiit montes Pyrenæos». Favisse Balearem regem Philippo consentit Nangius², ostenduntque Pontificiæ litteræ, illum Ecclesiæ partes adversus fratrem secutum: a quo cum sibi timeret, ad muniendas arces in Aragoniæ limite sitas triennes decimas a Pontifice obtinuit.

«Honorius, etc. charissimo in Christo filio Jacobo regi Majoricarum illustri.

«Affluentis devotionis affectus, quo progenitorum tuorum laudanda vestigia prosequens, erga Romanam Ecclesiam matrem tuam, non sine multæ laudis præconio, fervere conspiceris, promeretur, ut eandem Ecclesiam tibi opportunis temporibus sentias in subventionem propitiam, in favore munificam, in gratia liberalem. Sane petitio tua nobis exhibita continebat, quod cum verisimiliter dubites, ne Petrus quondam rex Aragonum ejusdem Ecclesiæ inimicus; pro eo quod ipsi Ecclesiæ, ac etiam charissimo in Christo filio nostro Philippo regi Francorum illustri adherere dignosceris contra eum, terram tuam Aragoniæ regno vicinam occupet vel invadat; tu volens in hac parte opportuniæ provisionis remedium adhibere, civitates, castra, et alia loca regni Majoricarum; necnon et Rossilionis, Conflenti, et Seritanie comitatuum tuorum, per quæ præfato regi ad prædictum regnum Aragoniæ occupandum patere poterit aditus, intendis, ut expedit, necessariis præmunere. Sed quia in his maximæ requiruntur expensæ, propter quas Apostolicæ Sedis subsidium tibi fore proponis quamplurimum opportunum, nobis humiliter supplicasti, ut decimam omnium Ecclesiasticorum proventuum tam religiosarum, quam secularium personarum regni Majoricarum, et comitatuum prædictorum, aliorumque locorum, quæ regiæ sunt jurisdictioni subjecta, tibi usque ad certi temporis spatium de benignitate Apostolica concedere dignaremur. Nos itaque, etc.» Atribuit illi

triennes decimas. «Dat. Perusii IV non. Januarii anno IV». Verum Balearem regem ob suorum defectionem sua datione exutum ab Aragoniis, ac demum ex fœderis pactionibus illi restitutum visuri sumus. Quod ad Philippi expeditionem attinet; illam Jordanus hisce verbis perstringit¹: «Capitulum unam civitatem circa dictos montes (nimirum Pyrenæos), a parte Cathalonie vocatam Gerundam. Videbat autem ulterius procedere: sed tanta fuit epidemia in exercitu, ut consuleretur regi, ne omnino ultra procederet:» sed de ea hic inferius. Addit auctor: «Quæ iam militiæ pars descendit in vallem Cathalonie, quæ obvium habuit regem Aragonum cum sua militia: et cum pugnassent, multi utrinque ceciderunt. Ibi quoque rex Aragonum vulneratur, de quo vulnere tandem moritur».

Addit Joannes Villanus² e funesto casu, dum una cum meretrice impudice versabatur, nondum curatis vulneribus apertisque, ebullientis sanguinis vi infelici morte occubuisse. Et etiam a nonnullis traditum scribit S. Antoninus³; non tamen ejus rei meminere scriptores Hispanici: quamquam Mariana⁴ conscientiam gravioribus aculeis ob censuras contractas extimulatum innotat: «Mors, inquit, ad Villamfrancam oppressit VI id. Novembris, integra adhuc ætate, annos natum quadraginta sex»; interjectisque ejus elogiis subdit: «Una tantum anathematis ignominia ad vitæ finem notatus, quam imaginem menti morientis atque oculis inerrasse fama est; verane affirmare non ausim: interest tamen publicæ ut vera videatur, tametsi ea etiam religione a Tarraconensi præsule procuratus est sub mortem Ecclesiæ Romanæ, cui parere recusarat, obedientiam conceptis verbis juratus. Corpus ad S. Crucis cœnobium quod vicinis locis est sepultum. Filios reliquit Alfonsum natum maximum, quem paterni imperii heredem testamento dixit (de Sicilia regno mentio nulla) præterea Jacobum, Fridericum, Petrum».

26. At Aragonii regis mortem celarunt, ne illius fama ad Gallos efflueret, territque populi victoris jugum acciperent: ut tradat Nangius⁵ nuntium illius ad Gallos non pervenisse, etiam cum Gerundenses commentus inopia adducti se Gallis dederunt. In ea porro obsidione, quæ in tertium mensem ducta est, ex aeris gravitate, atque ex putrescentium equorum fetore exorta pestis in Gallorum exercitu grassata est: auctam vero scribit Mariana⁶ ob violatum sancti Narcissi sepulchrum et direpta donaria; ereptumque Gallorum ducibus consilium adeo, ut partem classis, quam conduxerant, ob nimios sumptus dimiserint, nec aliam ut par erat instruxerint. Secutam inde cladem describit Ptolemæus Lucensis⁷: «Rudrigus Belloria cum suis galcis navalem exerci-

¹ Jord. Ms. Valic. sign. num. 1560. — Ptol. Luc. Hist. Eccl. Ms. l. xxiv. c. 14. et alii. — ² Nang. in gest. Pål. regis. Surta in Annual. l. iv. c. 71. et alii.

¹ Jord. Ms. Val. lib. sign. num. 1660. — ² Joan. Vill. l. vii. c. 102. — ³ Anton. lib. i. tit. xx. c. 3. § 10. et alii. — ⁴ Mariana. de reb. Hisp. l. xiv. c. 9. — ⁵ Nang. ubi sup. — ⁶ Marian. de reb. Hisp. l. xiv. c. 19. — ⁷ Ptol. Luc. l. xxiv. Ms. Hist. Eccl. c. 17.

Ann regis Franciæ prope Narbonem fortiter invadit, et omnes quasi galeas dicti regis combussit, quia ipsas magistri curiæ propter avaritiam reliquerunt immunitas : unde rex Franciæ in infirmitate constitutus magnum dolorem concepit, ex quo et mors ipsius citius fuit accelerata, et si vixisset, ultionem sumpsisset de iis, qui curam habebant dicti navigii». Consentit Ptolemæo Lucensi Jordannus¹.

27. *Philippi regis defuncti elogium.* — Adverso illo casu perensus Philippus, cum in die difficiliora fore prævideret, nec jam classis ad comitatus inferendos suppeteret, in Tolosanam provinciam regredi decrevit, atque ex cæli intemperie adversisque rebus concepto animi mœrore morbo implicitus, adeo debilitatus est viribus, ut hæere in equo non posset. Redunsi fauces Pyrenæorum occupare obvii Aragonii, ferroque iter perumpendum fuit: ubi post atrocissimum prælium, pugnant enim Galli pro regis sui libertate, qui lectica vehebatur, propulsati Aragonii; sed magno cruore stetit victoria, amissaque impedimentorum pars. Progresso Perpiniarum magnis laboribus exercitu, Philippus percipit (ut ait Nangius²) Ecclesiasticis sacramentis obiit (1), sui que ingens omnibus Gallis desiderium reliquit, de quo insigne hoc elogium vetusti Francorum Annales³ de S. Ludovico locuti referunt, dignumque tanto parente ipsum extitisse ostendunt: « Christus bonæ memoriæ Ludovico regi domum stabilivit, dum Philippum ejus filium in throno regali provehi est dignatus. Denique dictum est David a Domino: Si custodierint filii tui testamentum meum et testimonia mea hæc, quæ docebo eos, et filii eorum usque in sæculum sedebunt super sedem tuam; super sedem paternam Philippus rex, ut dictum est, collocatus patris sui non immemor præceptorum, quibus illum in extremis laborans imbuerat, ambulavit cum Domino, sapientum tractatibus corde ultroneo adherendo: et maxime tunc usus est consilio et disciplina reverendi patris Matthæi abbatis S. Dionysii in Francia, viri religiosi et sapientiæ floribus adornati, cui super omnes assessores palatii regii causas et universa negotia regni sui, sicut et pater suus fecerat Ludovicus rex, expedienda tradidit. Illo etiam tempore, quo post mortem Isabellæ reginæ sine uxore fuit, cilicio, ut aiunt, usus est, loriceam desuper indutus: domabat enim corpus suum jejuniis, et mirabili ciborum abstinentia se restringebat, ne vitiis humanæ fragilitatis fœdaretur. Ex illo vero tempore ita frugalitatem servavit

usque ad mortem, quod potius monachus, quam rex vel miles, propter abstinentiam posset dici. Erat insuper omnibus blando eloquio affabilis, humilitatis gratia præditus, et inter suos barones et milites mirabili mansuetudine residebat dominus absque ullo fastu superbiæ: his et aliis multis pollens virtutibus toto tempore vitæ suæ pacem in regno suo meruit obtinere». Versurus erat arma in Saracenos Asiaticos, nisi Aragonii fraus illum ab eo consilio distraxisset. Luxit illius, ut fortissimi Ecclesiæ defensoris, mortem Pontifex, ac fidelibus sacra indulgentiarum præmia proposuit, qui pro illius anima e flammis expiatoris liberanda preces Numini porrexissent, quo argumento ad totius orbis Christiani fideles hæc sequenti anno scripsit⁴:

« Honorius, etc.

« Qualiter hoc claræ memoriæ Philippo regi Franciæ nuper defuncto, suis exigentibus meritis debeat, illud inter cætera evidentius manifestat quod ipse tanquam princeps Christianissimus, et devotionis antiquæ sui generis sedulus prosector, quondam Petrum olim regem Aragonum (per cuius nequitiam, Dei et Ecclesiæ, imo totius Christianitatis negotia, et præcipue Terræ-Sanctæ, non est dubium impedita fuisse hactenus et adhuc etiam impediti) defensionem ipsius Christianitatis, et fidei Christianæ, quæ propterea liberius a Crucifixi hostibus, præcipue in partibus transmarinis impeditur; et impugnationem dicti Petri sic ferventer assumpsit, quod sumptibus non vitatis innumeris, illas in persona propria potenter et viriliter prosequens, seque ipsum laboribus immensis et discriminibus diversis exponens, præsentis vitæ curricula, prout permisit Altissimus, in ipsarum prosecutione finivit.

« Merito itaque multiplicatis orationum suffragiis pro ipso implorandus est pius omnium Conditor et Redemptor, ut ipse sua ineffabili pietate optatæ indulgentiæ sibi concedat effectum, ipsumque in lucis æternæ beatitudine collocet, culpis omnibus expiatum. Et ut ad suffragia hujusmodi apud Altissimum fundenda pro eo cuncti renati fide baptisimatis tanto efficacius inducantur, quanto amplius spiritualis remunerationis exinde præmium consequentur; nos de omnipotentis Dei misericordia, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus auctoritate contisi, omnibus vere præmentibus et confessis, qui pro remedio animæ dicti regis orationem Dominicam dixerint, decem dies de injunctis eis poenitentis misericorditer relaxamus, præsentibus post decennium minime valituris. Dat. Tibure III non. Aug. anno n ».

¹ Jord. Ms. Vat. sign. num. 1960. — ² Nang. ubi sup. et alii. — ³ Tom. v. Hist. Franc. pag. 527.

⁴ Lib. II. Ep. xciv.

(1) Quamquam annalista hic Philippi regis Francorum obitum post eam Petri Aragoniæ regis navat, ut postrema hæc mors alteram præcessisse videatur; res tamen aliter habuit sese; nam Philippus, Gerunda expugnata qua die v 1 Septembris cecidit, morbo ex labore contracto, cum Perpiniarum devenisset, ibi diem clausit extremam Septembris die XXIII. Hæc ex veterum scriptorum testimonio Fleury Hist. Eccles. lib. 88.

Philippus ejus nominis major nate filius ob oris elegantiam atque egregium membrorum conformationem Pulcher dictus, Galliarum, et Navarræ Joannæ uxoris jure rex sceptrum cepessivit. Quibus enarratis Nangius historix suæ finem adiecit.

28. *De Siciliae statu Pontificis uberior expositio, et Constitutiones ab hinc servandæ.* — Afflicte admodum regis Francorum morte sunt Neapolitanæ res, quæ dum ille in Catalonia bellum gereret, sese efferebant: plures enim Siculi Victoris signa mox secuti, auditis Philippi in Aragoniam irruptionis rumoribus, ad officium reversi sunt, quos Honorius censuris, quibus devincti erant, et Gerardo episcopo Sabineusi A. S. L. liberari jussit¹.

Consultum etiam est regnicolis gravissimo jugo jam ante attritis ab Ecclesiæ hostibus infensissimòs Friderico II olim imperatore et Conrado ac Manfredo filijs; cum Carolus primus utriusque Siciliae rex imposita onera nondum sustulisset, nec restituisset libertates, quæ Guillelmi II Siciliae regis temporibus vigerunt, et Clementem IV inter et ipsum conventum erat, cum Siculum regnum Apostolica liberalitate jureque fiduciario traditum est. Ipsos itaque Siculos ceteriores Honorius IV summus Pontifex subjectis legibus a durioribus oneribus levatos in pristinam libertatem asseruit².

29. « Honorius episcopus, servus servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam.

« Justitia et pax complexæ sunt se, ita societate indissolubili sociatæ, sic se comitatu in livido comitantes, ut una sine altera plene non possit haberi, et qui lædit alterutram, pariter offendat utramque. Hinc complexus earum graviter impeditur injuriis, per eas etenim, læsa justitia, pax turbatur; ipsaque turbata facile in guerrarum discrimina labitur: quibus invalescentibus justitia inefficax redditur, dum debitum sortiri nequit effectum. Sicque ipsa sublata, nimirum pax tollitur, opus ejus et ipsius fructus subducitur seminandus in pace, ac proinde complexis deficientibus necessario deficit et complexus. In horum vero defectu, licentia laxata dissidiis, multiplicantur bella, pericula subeunt animarum et corporum crimina frequentantur; nec rerum vastitas præteritur: hæc in presidentium injuriosis processibus, et inductarum in subditos oppressionum excessibus patent apertius, et evidentius ostenduntur. In quorum multiplicatione sauciantur corda læsorum, et quanto minus datur opportunitas licite propulsandi, quæ illicite inferuntur, tanto rancor altius radicitur inferius, et periculosius prorumpit exterius, opportunitate concessa. Fiant enim plerumque hostes ex subditis, transeunt auxilia securitatis in metum, munitiones in formidinem convertuntur, nutant regnantium solia,

redundant regna periculis intestinis, quatuntur insidias, extrinsecis insultibus impetuntur audaces, et regnantes in eis, qui operantes justitiam, exaltationis gloriam mererentur, humilitati propter injustitias frequenter opprobrium dejectionis incurrunt.

30. « In præmissis, etsi Scripturæ nos instruant, efficacius tamen notis docemur exemplis. Quantis enim tempore quondam Friderici olim Romanorum imperatoris propter illatas regnicolis afflictiones illicitas, et oppressiones indebitas in regno Siciliae, non absque immensitate gravaminum inductas ab ipso, regnum ipsum tempestatibus fluctuarit; quot et quantis rebellionibus concussum extiterit, quot invasionibus attentatum; quantum per ipsum et posteros suos depauperatum opibus, quot incolarum exiliis et stragibus diminutum; nullum fere angulum orbis latet: quam præcipiti Fridericus idem, et genus ipsius ruina corruerunt, probat notorius casus ejus, et manifestum eorumdem exterminium posterorum. Verum adeo Friderici ejusdem in dietis continuata et aucta posteris, ac in alios exemplari derivatione transfusa processit iniquitas, quod per eum inventa gravamina usque ad hæc tempora duravisse, necnon et augmentata dicuntur aliqua eorumdem, et adjecta nihilominus alia non minora: propter quod nonnullorum supponit opinio, quod claræ memoriæ Carolum regem Siciliae, quem prosecutionis dictorum gravaminum eorumdem Friderici et posterorum perniciose exempla fecerunt saltem permissione participem; dum opinaretur forsitan licita, quæ ab illis audiverat tam longis temporibus usurpata; reddiderunt etiam prædictorum consequentium ad illa discriminum non prorsus expertem, prout Siculorum rebellio multis onusta periculis aliorumque ipsam foventium persecutio manifestant, non solum in ejusdem regis ac hæredum suorum grave adeo excitatione discrimen, quod ipsis hæredibus, nisi per nos celeri occurratur prædictorum subductione gravaminum, instans perditionis totius dieti regni periculum comminantur; sed et in grande nostrum et Ecclesiæ Romanæ dispendium prorogata: cum sit per eas in Siciliae insula et nonnullis aliis ejusdem regni partibus ipsarum, incolis nec orbis nec Ecclesiæ ipsi parentibus, sed adhærentibus potius inimicis, nostra et ipsius Ecclesiæ civilis interversa possessio et in cæterarum aliquibus turbata frequentius, et turbetur. Ex quo datur patenter intelligi, quantum in iis nostrum et Ecclesiæ præfate interesse versetur, quantumque ad nostrum spectet officium, et hæredum ipsorum præcipue necessitas exigit, non tantum præmissis obortis in eodem regno, quod est ipsius Ecclesiæ speciale tanquam ad jus et proprietatem ejus pertinens dietisque regi et hæredibus in laudum ab ipsa concessum, obviare periculis; sed etiam ne similia oriantur in posterum, diligentem curam et curiosam diligentiam adhibere, prædicta gravamina eorumdem pericu-

¹ Lib. I. Ep. cur. x. — ² Honor. I. Ep. xcii. pag. 25.

lorum, ut veritati concurrat expressio, manifestas occasiones et causas congruæ provisionis beneficio abrogando, cum proprietatis domino prædium, in quo est jus alii constitutum, pro eo quod sua interest fieri fines ipsius, custodire liceat eo etiam, cui jus debetur invito: custodiæ autem nomen id habeat, quod qui tenetur ad eam non solum id debeat, ut si casu viderit in re custodienda fieri, quid adversum, prohibeat facientem; verum etiam, ut enret dare operam, ne id fiat.

31. « Multiplex itaque nos ratio interpellat et exigit illud in hujusmodi gravaminibus, super quibus fama publica, et variæ inquisitiones per venerabilem fratrem nostrum Gerardum Sabinensem episcopum Apostolicæ Sedis legatum factæ de speciali mandato Sedis ipsius, et indagaciones alias habite nos informant, nostræ provisionis edicto remedium adhiberi, per quod, injustis submotis oneribus circa ea, in regno præfato solide stabilita justitia regium thronum firmet, pacis tranquilla producat; sit inibi publicæ tranquillitatis silentium cultus ejus, et ipsa vinculum societatis humanæ sic superiorem populo sibi subjecto domesticet, eique ipsius populi corda consolidet, quod superior, insidiarum sollicitudine absolutus, securitatis jucunditate lætetur, populus pressuris indebitis liberatus in pacis pulchritudine sedeat, et in requie opulenta quiescat; et in unanimitate ipsorum, ac mutuo sinceritatis affectu, ejusdem regni statu roborato pacifico, non sit, proligratis hostibus, qui foris exterreat, aut qui, peccatis incolarum ejusdem animis, intus turbet.

32. « Instantiæ quoque præmissæ interpellationis non modicum adjicit, quod memorali regis, dum viveret, et dilecti filii nobilis viri Caroli sui primogeniti ex eo manifeste percepimus, ad id vota concurrere, quod idem rex super directione, ordinatione, reformatione, seu quacumque alia dispositione, collectarum, exactionum, matrimoniorum, aut aliorum quorumlibet, quæ gravamina dicerentur, vel dici possent; tam circa Ecclesias, monasteria, et alias Ecclesiasticas personas, quam circa communitates, et universitates civitatum, castrorum, et aliorum locorum, et etiam circa singulares personas totius regni prædicti, cujuslibet partis ejus felicis recordationis Martini papæ IV prædecessoris nostri directioni, reformationi, dispositioni, et ordinationi se plene ac libere, alte et basse submitit; dans et concedens eidem super iis plenam et liberam potestatem; ac promittens quicquid per eundem prædecessorem ipso rege, dictove primogenito, tunc ejus vicario in regno eodem, et aliis suis officialibus requisitis, vel irrequisitis etiam actum foret, se ac hæredes suos ad hoc specialiter obligando, inviolabiliter observare, suis super hoc patentibus litteris prædecessori concessis eidem. Præmissa quoque in mortis articulo per alias suas similiter patentes litteras plenius repetens et confirmans, eidem prædecessori per eas humiliter supplicavit, ut omnia

onera fidelium regni sui, et quæ gravamina dici possent, remove, tollere et cassare, dictumque regnum prospere reformare, omniaque statuere, quæ ad bonum statum hæredum suorum, et fidelium eorundem, expedire videret, sua provisione curaret: non obstante si regem ipsum tunc infirmitate graviter laborantem naturalis debiti solutione contingeret præveniri, sicut præmissæ ipsius regis litteræ, quæ per nos et aliquos ex fratribus nostris diligenter inspectæ in archivio ejusdem servantur Ecclesiæ, manifestius attestantur. Et tam idem rex, quam dictus primogenitus super tollendis aliquibus eorundem gravaminum Constitutiones varias edidisse dicuntur, licet et illæ plenioris executione observationis indigeant, non plene ut intelleximus hactenus observatæ. Volentes igitur et illis robur Apostolicæ confirmationis adjicere, ut inferius exprimetur, et præfatum nostrum exequi accommodatæ provisionis adjectione propositum, infra scripta omnia, prout subjecta eorum series indicat, de fratrum nostrorum consilio et assensu, ac potestatis plenitudine providendo a gravamine illo deliberavimus inchoandum, quod majorem scandali materiam et generalius ministrabat. Ideoque ut omnino cesset in regno eodem onerosa exactio collectarum, præsentis edictali provisione ac Constitutione valitura perpetuo prohibemus, per reges, qui pro tempore fuerint, seu pro eis dominantes in regno prædicto, vel ministros ipsorum collectas fieri, nisi tantum in quatuor casibus infra scriptis.

33. « Primus est pro defensione terræ, si contingat invadi regnum invasione notabili sive gravi, non procurata, non simulata, non momentanea seu transitura facile, sed manente; aut si contingat in eodem regno notabilis rebellio, sive gravis similiter non simulata, non procurata, non momentanea, sive facile transitura, sed manens. Secundus est, pro regis persona redimenda de suis redditibus et collecta, si eum ab inimicis captivari contingat. Tertius est pro militia sua, seu fratris sui consanguinei, et uterini, vel saltem consanguinei, sive alienjus ex liberis suis, cum se hujusmodi fratrem suum, vel aliquem ex eisdem liberis militari cingulo decorabit. Quartus est pro maritanda sorore simili conjunctione sibi conjuncta, vel aliqua ex filiabus aut neptibus suis, seu qualibet alie de genere suo ab eo per rectam lineam descendente, quam et quando eam ipse dotabit.

34. « In prædictis enim casibus, prout qualitas tunc imminentis casus exegerit, licebit regi collectam imponere ac exigere a subjectis: dum tamen pro defensione, invasione, seu rebellionem prædictis, aut ipsius domini redemptione quinquaginta millium, pro militia duodecim millium, pro maritaggio vero quindecim millium unciarum anni summam collectæ universalis totius regni ejusdem, tam ultra Farum quam citra, quantitas non excedat. Nec concurrentibus etiam aliquibus ex præ-

dictis casibus, collecta in uno et eodem anno nisi una tantummodo imponatur. Sicut autem collectæ quantitatum prædictas summas in suis casibus limitatas excedere, ut præmittitur, prohibemus, si nec permittimus indistincte ad ipsas extendi, sed tunc tantum cum casus instantis qualitas id exposcit. Et ut in prædictis etiam casibus possit rex, qui pro tempore fuerit, eo vitare commodius gravamina subditorum, quo uberiores fuerint redditus et obventiones ipsius, eum a demaniorum donatione volumus abstinere, id sibi consultius suadentes.

35. « Simili quoque prohibitioni subjicimus mutationem monetæ frequentem, apertius providentes, quod cuilibet regi Siciliae liceat semel tantum in vita sua novam facere eudi monetam; legalem tamen, et tenetæ secundum consilium peritorum in talibus competentis, sicut in reguis illis observatur, in quibus est usus legalium monetarum; quodque usualis moneta sit valoris exigui, et talis, quod in eodem valore sit apta manere toto tempore vitæ regis, cujus mandato eudetur, nec pro ea vel aliqua magna moneta, quam idem rex semel tantum in vita sua lecerit, expendenda, fiat collecta vel distributio, sed campsoribus et aliis mercatoribus, volentibus eam sponte recipere, tribuatur: et hoc ita præcipimus perpetuis temporibus observari.

« In homicidiis clandestinis providendo præcipimus, nihil ultra pœnam inferius annotatam ab universitatibus exigendum; videlicet, ut pro Christiano, quem clandestine occisum inveniri continget, ultra centum augustales, pro Judæo vero vel Saraceno ultra quinquaginta nihil penitus exigatur, augmento, quod circa eandem pœnam idem rex dicitur induxisse, omnino sublato: præsertim cum memorati rex et primogenitus dicantur idem per suas Constitutiones noviter statuisset; quas quoad hoc decernimus inviolabiliter observandas; et hæc intelligi tantum in homicidiis clandestinis, in quibus ignoratur maleficus, nec aliquis accusator apparet: adjicientes, quod non nisi tantum in locis magnis et populosis exigi possit quantitas supradicta; in aliis vero infra quantilatam eandem pro quantitate locorum exacto temperatur.

36. « Eidem provisioni adjiciendo præcipimus, universitates ad emendationem furtorum, quæ per singulares personas contingit fieri, nullatenus compellendas; nec ad mutuandum regi, aut curiæ suæ, aut officialibus, vel ministris ipsorum; aut recipiendum aliquatenus regiæ massariæ custodiam, sive onus, seu possessionum regalium procurationem, aut cabellie, vel navium, seu quorumcumque vassellorum fabricandorum curam quemquam cogendum iuvitum, usurpationibus, quæ contrarium inducebant, penitus abrogatis: maxime cum dicti rex et primogenitus ad relevanda, non tamen plene, gravamina in præmissis inducta Constitutiones varias promulgasse dicantur.

Concedimus autem, ut si casus emergat, in quo sit necessarium naves vel alia vâssella pro utilitate publica fabricari, liceat tunc regnanti committere curam fabricationis hujusmodi expensis regis faciendæ personis idoneis, videlicet hujus rei peritiam habentibus, et quos officium tale deceat, et ipsius satisfiat pro susceptione curæ prædictæ de competenti mercede; et idem servari præcipimus in faciendo biscotto. Ad captivorum custodiam universitates vel singulares earum personæ nullatenus compellantur; præsertim cum hoc ipsum dicatur ejusdem regis Constitutione provisum, quod præcipimus inviolabiliter observari.

37. « Gravamen quod in pecunia destinanda regi vel regali camerae, seu ad loca quæcumque alia universitatis alicujus expensis per aliquas personas ejusdem universitatis periculo eligendas inferri dicti regni universitatibus dicebatur, provisione simili prohibemus ipsis universitatibus, vel singularibus personis earum de cætero irrogari: maxime cum dicatur idem quoad universitates dicti primogeniti prohibitoria Constitutione provisum, quam in hac parte decernimus inviolabiliter observandam.

« Illud, quod in eodem regno dicitur usurpatum, videlicet quod incolæ ipsius regni ad reparanda castra, et construenda in eis expensis propriis nova ædificia cogebantur, emendatione congrua corrigentes, providendo præcipimus, ut nihil ultra expensas necessarias ad reparationem illorum antiquorum castrorum, quæ consueverunt hactenus incolarum sumptibus reparari, et ædificiorum, quæ in hujusmodi castris fuerant ab antiquo, ab eisdem incolis peti possit: et Constitutio, quam circa hoc idem primogenitus edidisse dicitur, in hujusmodi antiquis castris et ædificiis solummodo intelligenda servetur. Antiqua vero castra intelligi decernimus in hoc casu, quorum constructio annorum quinquaginta jam tempus excessit.

38. « Circa personas accusatas, quæ in eodem regno injuste capi dicebantur, etiamsi idoneos fidejussores offerrent, licet dictus rex aliquid statuisse dicatur ad gravamen hujusmodi temperandum; nos tamen, ut nulla super hoc querela supersit, providendo præcipimus jura civilia observanda: et eadem observari volumus circa destitutionem possessorum comitum, baronum, et quorumlibet aliorum, qui per regalem curiam, et officiales ipsius, ac alios alienigenas feuda tenentes in regno suis possessionibus, si quando curia, officiales, vel alienigenæ prædicti se jus habere prætendebant in illis, spoliari sive destitui dicebantur, et de possessoribus effici petitores, nullo juris ordine observato; necnon et eum aliquis dicitur invenisse thesaurum, et etiam cum quis apud eandem curiam pro alio fidejussit; ita quod nec aliquis suæ destituatur possessionis commodo, vel spoliatur, aut destituatur eadem,

nec quoad illum, qui defertur, aut convincitur de inventione thesauri; nec quoad fidejussores curiæ datos aliter, quam eadem jura statuunt, procedatur.

39. « Regibus futuris pro tempore in regno prædicto et memoratis incolis, qui de inordinata passuum ejusdem regni custodia querebantur, de passu se immoderate gravari, similiter providentes eidem custodiæ moderamen competens adhibemus; videlicet quod tempore impacato, seu imminente turbatione, aut verisimili turbationis suspicionem et contra ipsum regem, aut dictum regnum seu in regno eodem rex possit facere passus eodem ad evitandum pericula custodiri. Tempore vero pacifico incolis regni habitantibus in eodem ac aliis non suspectis liber sit ex eo exitus et ingressus in illud; ita tamen quod equi ad arma nullo tempore sine regis licentia extrahantur exinde ad vendendum. Victualia vero quælibet de suis possessionibus vel massariis, seu oves, boves et alia animalia humano competentia usui, de propriis gregibus, armentis, vel redditibus habita extra regnum; dum tamen non ad inimicos eorundem regis et regni, utriusque libere mittat etiam ad vendendum, nisi sterilitas aut præactæ turbationis instantia seu verisimilis suspicio suadeat, circa missionem hujusmodi per regem ejus temporis aliud ordinandum. Si vero prædicta victualia vel animalia ex negotiationis commercio habeantur, etiam fertilitatis tempore absque regnantis licentia extra regnum mittere, vel ex ipso extrahere non liceat sic habenti; in omnibus præmissis missionis seu extractionis casibus, jure quodcumque regi competit, per omnia semper salvo. Intra regnum vero etiam per mare liceat cuilibet Ecclesiasticæ sæcularive personæ frumenta et alia blada, necnon et legumina de propriis terris, massariis, atque redditibus habita sine jure exturæ fundici seu dohanæ in loco, in quo victualia recipiantur, vel deponantur præstando de uno loco deferre seu facere deferri ad alium, a rege, seu ipsius officialibus licentia non petita. Emptitia vero jure exturæ ac fundici non soluto, sed alio, si quod regi debetur, dummodo emptiorum delatio de portu licito ad similem portum et cum bareis parvis centum solummodo salmarum, vel infra capacium tantum fiat, et deferentes, seu deferri facientes præmissa emptitia dent particulari portulano loci, in quo fiet oneratio eorundem, fidejussoriam cautionem, quod litteras testimoniales de ipsorum victualium, et leguminum extractione a simili portulano loci, in quo exoneratio ipsa fiet, habeant infra certum terminum pro locorum distantia præfigendum: et hæc omnia perpetuo præcipimus observari.

40. « Abusum contra naufragos, ut fertur, inductum, in eo quod bona, quæ naufragium evadebant, capiebantur per curiam, nec ipsis naufragis reddebantur, ejusdem provisionis oraculo penitus abolemus, præcipientes bona hujusmodi illis restitui, ad quos spectat.

« Querelam gravem hominum regni ejusdem super eo nobis exhibitam, quod curiales, stipendiarii regii, et alii regalem sequentes curiam in civitatibus et locis, ad quæ cum dicta curia vel sine ipsos declinare contingit, domos civitatis, seu locorum eorundem pro suo arbitrio dominis intrabant invitis; et interdum ejectis, eisque in allibus animalibus et aliis bonis eorum, et quandoque horum occasione in personis ipsorum graves injurias inserebant, sopire competentis provisionis remedio cupientes; prohibemus, ne aliquis curialis, stipendiarius, vel alius sequens curiam memoratam, domum vel hospitium aliquod capere sive intrare propria auctoritate præsumat; sed per duos, vel tres, aut plures, prout civitatis aut loci magnitudo poposeerit, per eandem curiam, et totidem electos a locorum incolis, auctoritate tamen regia deputandos, hospitia memoratis curialibus, stipendiariis, et aliis assignentur. Idem autem curiales, stipendiarii, et alii nulla bona suorum hospitem capiant, nec in illis aut in personis eorum ipsis aliquam injuriam inferant, nec ipsorum aliquis pro eo, quod sibi hospitium fuerit aliquando taliter assignatum, si eum alias ad eundem locum cum curia vel sine curia venire contingat, sibi jus hospitandi vindicet in eodem, aut ipsum intrare audeat, nisi fuerit sibi simili modo iterum assignatum. Hujusmodi autem hospitia taliter assignata præfati rex, illi de domo ac familia sua gratis semper obtineant. Reliqui vero sive stipendiarii sive quicumque alii per unum mensem solum, si tanto tempore in eodem loco contingat curiam residere; si vero ultra resederit, vel ipsos stipendiarios, aut alios ad aliqua loca sine curia venire contigerit, satisfaciant dominis hospitiorum, seu ipsorum actoribus de salario competenti per deputatos, ut præmittitur, moderando.

41. « Similiter prohibemus, ne in locis, in quibus vina et victualia possunt venalia reperiri, quisquam ea per regalem curiam, aut curiales, seu quoscumque ministros ipsorum, vel quoscumque alios invitatus vendere compellatur: nec aliqua bona nolentibus vendere auferantur, nec eorum vegetes consignentur: et si de facto fuerint consignatæ, signa imposita liceat dominis auctoritate propria remove: præsertim cum præfatus rex hoc ipsum de remotione hujusmodi statuisset dicatur. Si vero in loco, ad quem curiam, curiales et alios prædictos declinare contingit, talia venalia non habentur, abundantes in illis, per aliquem vel aliquos ad hoc a regali curia, et totidem a locorum incolis electos, auctoritate tamen regia deputandos, omnia hujusmodi, quæ habent ultra necessaria suis et familiarum suarum usibus, non solum curiæ, sed curialibus et aliis eam sequentibus cogantur vendere pretio competenti per deputatos ut præmittitur, moderando.

42. « In matrimoniis, in quibus volentibus ea

contrahere varia impedimenta contrahendi adimentia libertatem, per regem et suos ingeri dicebantur, Apostolicæ provisionis beneficium deliberavimus adhibendum. Ideoque provisione irrefragabili prohibentes regnicolis regni habitatoribus matrimonium inter se contrahere volentibus per regem et suos officiales, aut alios quoslibet inhibitionis seu cujuslibet obicem impedimenti præstari, declaramus et declarando præcepimus libera esse matrimonia inter eos; ita quod bona mobilia vel immobilia, feudalia vel non feudalia libere sibi mutuo dare possint in dotem, nec iidem regnicolæ regni, ut præmittitur, habitatores ejusdem super matrimonio inter se contrahendo aut in dotem dando bona quelibet licentiam petere teneantur: nec pro eo quod matrimonium, cum bonis quibuslibet, aut dote quantacunque contractum fuerit, a rege licentia non petita, contrahentibus, aut alterutri eorumdem, vel parentibus, consanguineis, sive amicis in personis ipsorum aut rebus impedimentum, dispensationem, vel gravamen aliquod irrogetur, nulla in præmissis Constitutione vel consuetudine contraria de cætero valitura.

43. «Providendo præcipimus, ut si quando in regno prædicto contra certam personam fuerit inquisitio facienda, nisi ea præsentem, vel per se contumaciam absentante, non fiat. Si vero præsens fuerit, exhibeantur sibi capitula, super quibus fuerit inquirendum, ut sit ei defensionis copia et facultas. Simili provisione præcipimus, ut pro generalibus inquisitionibus nihil vel sub compositionis colore, vel alias ab universitatibus exigatur; sed si procedendum fuerit, juste procedatur ex eis, præsertim cum dictus rex Carolus hoc idem statuisset dicatur. Hujusmodi præcepto adjicimus, ut quoties inter fiscum et privatum causam moveri contingit, non solum in examinando jura partium, sed et ad definitivam sententiam juste ferendam, sive pro privato, sive pro fisco, necnon et ad ipsius executionem nulla in hoc difficultate ingerenda per fiscum efficaciter procedatur; ita quod nec in prædicto examine, nec in prolatione, vel executione sententiæ injustam moram, vel aliam injuriam patiatur per fisci potentiam justitia privatorum.

44. «Providendo districtius inhibemus, forestas per regem aut magnates sue curiæ vel officiales seu quoscumque ministros in terris fieri privatorum; vel aliquarum forestarum occasione per regiam curiam, magistros, vel custodes forestarum ipsarum aliquem in cultura terrarum suarum, seu etiam perceptione fructuum impediri, sive ipsis propter hoc damnum aliquod, vel injuriam irrogari: factas vero de novo forestas hujusmodi omnino præcipimus amoveri.

«Omnes Ecclesiasticæ sæcularesve personæ regni Siciliae libere suis salinis utantur: et præsentis provisionis oraculo prohibemus, ne illis per regem, officiales, aut quoscumque ministros ipsius usus, aut exercitium interdiciatur earum; neve

quisquam prohibeatur sal de salinis ipsis proveniens emere ab eisdem. Abusiones castellanorum, per quas homines dicti regni ad portandum eis paleas, ligna, et res alias etiam sine pretio cogebantur inviti; et iidem castellani de rebus, que circa, seu per castra eandem portabantur, pedagia exigebant, præsentis provisionis beneficio prohibemus.

45. «Ejusdem provisionis edicto præcipimus, ut pro litteris regis et sigillo nihil ultra ipsius regni antiquam consuetudinem exigatur: videlicet ut pro litteris justitiæ nihil omnino; pro litteris vero gratiæ, in qua non est feudi, vel terræ concessio, nihil ultra quatuor tarenos auri ab impetrante solvatur, nulla in præmissis distinctione habita inter clausas litteras, et apertas. Pro litteris autem super concessione feudi, vel terræ confectis; necnon et pro privilegiis aliis, pro concessione, seu privilegii qualitate, ac benevolentia concedentis curiæ satisfiat; dum tamen suam decem unciarum pro quolibet concessio feudo integra satisfactio non excedat. Sed nec prætextu sigilli regis, justitiæ sive gratiæ litteris in aliquo casuum prædictorum impressi, vel appensi, forsitan impetrans ultra quam præmittitur, solvere compellatur.

«Animalia deputata molendinis, quæ centumuli vulgariter nuncupantur, per regalem curiam, officiales aut ministros ipsius, eamve sequentes, stipendiarios vel quoscumque alios nullo modo ad aliquod eorum ministerium dominis capiantur invitis, nec alia etiam; sed pro competente pretio, de quo conventum fuerit inter partes, a volentibus conducantur. Et hæc ita de cætero præcipimus observari: maxime cum idem rex statuisset dicatur, quod justitiani et subofficiales eorum ac stipendiarii et subofficiales non capiant animalia deputata ad centumulos: sed cum est necesse, inveniantur alia habilia ad vecturam, et loerium conveniens: et si contra fecerint, restitutis animalibus cum toto damno eorum dominis pœnæ nomine, et pro qualibet vice et quolibet animali solvant curiæ unciam auri unam. Præmissam quoque Constitutionem dicti regis similiter observari præcipimus; de creatione officialium, præsertim extraneorum, qui propter ignorantiam status regni et favorem, qui eis a regali curia præstabatur, subjectos impune gravabant; consulte suggerimus, quod rex creare studeat officiales idoneos, qui subjectos injuste non gravent.

46. «Super eo quod regnicolæ querebantur, videlicet quod eis gravatis pro revelationis obtinendo remedio ad regem aditus non patebat; suademus per regem taliter provideri, quod querele subditorum ad eum valeant libere pervenire. Prohibemus ne quisquam pro animali silvestri extra defensam, vel limites defensæ invento sine aliqua invenientis impulsione, arte, vel fraude aliquatenus puniatur; etiam si illud capiat vel occidat. Nullus comes, baro, vel alius in regno præ-

dicto de cætero compellatur ad terras, vel alia quæcumque vassella propriis sumptibus facienda. Per hoc autem juri regis in lignaminibus et marinariis, vel alio servitio vassellorum, quæ a quibusdam universitatibus et locis aliis, sive personis singularibus dicti regni deberi dicuntur, volumus in aliquo derogari.

47. « Si contigerit baronem aliquem mori, filio vel filia superstibus, ætatis quæ debeat cura balli gubernari; providendo præcipimus, quod rex alicui de consanguineis ejus balium concedat ipsius, et qui ad hoc inter consanguineos proximior, si fuerit idoneus, præferatur. Si aliquem, feudum a rege tenentem, in capite, vel etiam subfeudatarium, nullo hærede legitimo per lineam descendente, sed fratre aut ejus liberis superstibus, mori contingat; si decedentis feudum ab aliquo ex parentibus sibi et fratri communibus pervenerat ad defunctum, idem frater, aut ex liberis suis usque ad trinepotem ille, qui tempore mortis supererit, defuncto proximior, in feudo succedat, habiturus illud cum onere servitii consueti; ad successionem feudi omnibus personis feudatario, aut subfeudatario, defuncto simili gradu conjunctis, eodem ordine admittendis. In successione vero præmissa inter feudatarios et subfeudatarios, viventes in regno eodem jure Francorum, sexus et primogenituræ prærogativa servetur, ut inter duos eodem gradu feudatario defuncto conjunctos feminam masculus, et juniorem major natu præcedat, sive sint masculi, sive feminae concurrentes: nisi forsitan duabus concurrentibus esset primogenita maritata, et junior remanserit in capillo; tunc enim junior, quæ in capillo manserat, primogenitæ maritatæ in successione hujusmodi præferatur. Sed si nulla remanente in capillo, duæ vel plures fuerint maritatæ, majori natu jus primogenituræ servetur, ut alias in dicta successione procedatur. Si vero feudum de quo agitur, non ab aliquo parentum processerat, sed incæperat a defuncto, tunc solus defuncti frater in eo succedat: nisi lex concessionis in præmissis aliud induxisset. Et hæc ita de cætero præcipimus observari, qualibet contraria consuetudine, vel Constitutione cessante.

48. « Nullus subfeudatarius pro feudo, quod ab aliquo feudatario regis tenet, compellatur ipsi regi servire: sed si aliquod aliud feudum ab ipso rege tenet in capite, pro eo sibi serviat, ut tenetur. Si contingat subfeudatarium crimen committere, per quod publicanda fuerint bona ejus, aut ipsum sine legitimis hæredibus fati munus implere; si feudum ejus fuerit quaternanum, nihilominus immediatus dominus, illud cum onere servitii consueti personæ concedat idoneæ, regi postmodum præsentandæ, ut ejus super hoc habeatur assensus. Si vero quaternanum non fuerit, sic ad eundem immediatum dominum revertatur, ut ipsum hujusmodi personæ pro sua voluntate concedat, nec eam regi præsentare, aut ejus super

hoc requirere teneatur assensum; iis ita deinceps ex nostro præcepto servandis, Constitutione vel consuetudine contraria non obstante.

« Vassalli baronum per curiam, vel officiales ipsius ad aliqua privata officia non cogantur: et si ea voluntarii subeant, ratione debiti ex hujusmodi officii receptione, vel gestione contracti, vel delecti forsitan in ea commissi baronibus eorum dominis in bonis vassallorum ipsorum, vel aliis præjudicium nullum fiat. In terris Ecclesiarum, comitum, et baronum regni prædicti magistros juratos poni de cætero prohibemus, et positos exinde præcipimus amoveri. Ad novas communitias vassalli baronum, vel aliorum ire non compellantur invitati: sed nec voluntarii admittantur, si sint adscriptitiæ similisve fortunæ, vel ratione personæ, non tamen rerum, personalibus servitiis obligati. Si vero ratione rerum tantummodo hujusmodi servitiis teneantur, et ad easdem communitias transire voluerint, res ipsas dominis suis sine conditione dimittant. Barones vel alii extra regnum, nec servire personaliter, nec addohaumenta præstare cogantur: in casibus quoque, in quibus intra regnum servire, vel addohaumenta præstare tenentur, servitia exhibeant, et addohaumenta præstent antiquitus consuetæ; videlicet ut vel tribus mensibus personaliter serviant cum numero militum debitorum, vel pro singulis militibus, ad quos tenentur, pro quolibet trium mensium prædictorum tres uncias et dimidiam auri solvant: et hæc ita de cætero inconcussè de nostro præcepto serventur.

49. « Cæterum ut contra pericula, quæ sicut præfactum est, propter gravamina illata subditis excitata creduntur (ne, quod absit, recidant in tanto periculosius recidivum, quanto recidenti solet esse deterius quam cadenti) eo major sit regnantibus in regno prædicto securitas, quo minus erit libera eadem gravamina irrogandi facultas; provisioni præmissæ subjungimus ad perpetuum sui roboris fulementum, quod si ventum fuerit in aliquo contra eam licitum, sit universitatibus, et gravato cuilibet libere ad Apostolicam Sedem habere pro sua querela exponenda, et obtinenda illati gravaminis emendatione recursum: adjicientes inter illa, in quibus contra provisionem eandem fieri contigerit congrua distinctione delectum, videlicet ut si ea fuerint, quæ per ipsam prohibitorie vel præceptorie sunt provisæ, et principaliter factum regnantis respiciunt, nec solent absque ipsius auctoritate præsumi, ut est collectarum impositio, monetæ mutatio, matrimoniorum prohibitio, vel impedimentum aliud eorundem, nisi rex ejus temporis illa infra decem dies revocaverit per seipsum, eo ipso capella sua Ecclesiastico sit supposita interdicto, duraturo solum quousque gravamen fuerit revocatum.

50. « In reliquis vero prohibitoriis et præceptoriiis, et specialiter si universitas singularisve persona gravata volens propterea recurrere ad Sedem

eandem, per officiales regios, seu quoscumque ministros, vel quoslibet alios fuerit impedita, vel ipsos aut alios pro eis exinde damnum passi; nisi satisfactione læsis præstita, impedimentum infra mensem postquam ipse rex sciverit revocetur, ex tunc sit capella eadem similiter interdicta. In quolibet autem casuum præmissorum si regnans interdictum hujusmodi per duos menses sustinuerit animo contumaci, abinde loca omnia, ad quæ ipsum, uxorem, vel filios suos declinare continget, donec ibi præsentibus fuerint, simili subiaceant interdicto. Et si deinde per sex menses interdicto hujusmodi sustinuerit animo indurato, exinde sit excommunicationis sententia inodatus: quam si per alios sex menses contumacia obstinata sustineat, ex tunc subditi ad mandatum Sedis ejusdem ipsis propterea faciendum in nullo sibi obediant, quamdiu in hujusmodi obstinatione persistet.

51. « Ad majorem quoque provisionis hujusmodi firmitatem, eidem specialiter illud adjicimus, quod quilibet rex Siciliae, quando juramentum fidelitatis et homagii præstabit summo Pontifici, solemniter eidem et Ecclesie Romanae pro se, ac suis hæredibus in regno sibi successoris eodem, promittere teneantur, quod provisionem præsentem in omnibus et per omnia, quantum in eis erit, observabunt inviolabiliter, et facient ab aliis observari; nec contra eam, vel aliquam partem ipsius per se, vel per alium quoquo modo aliquid attentabunt: et super hoc tam ipse, quam quilibet eorumdem successorum dent ipsi Pontifici et Ecclesie suas patentes litteras; sui pendentes sigilli munimine roboratas. Licet autem præmissæ provisionis verba gravamina certa respiciant, de quibus ad nos querela pervenit; reges tamen, qui continuanda temporum et successorum perpetuitate regnabunt in regno prædicto, non propterea existiment gravandi alias subditos arbitrium sibi fore concessum; sed sciant potius se debere ipsos in bono statu tenere, ab omnibus illicitis exactio- nibus, et indebitis eorum oneribus per se ac alios abstinendo. Sane si quod in eadem provisione, vel aliquo ejus articulo dubium non tam sollicitam, quam rationabilem dubitationem continens oriri contingat, interpretationem dubii hujusmodi nobis, quanquam etiam de jure competat, reservamus expresse. Decernimus ergo, ut nulli omnino hominum liceat hanc paginam nostræ provisionis, Constitutionis, inhibitionis, præcepti, declarationis, abolitionis, et abrogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire: si quis autem hoc attentare præsumpserit indignationem omnipotentis Dei, et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum.

« Ego Honorius catholice Ecclesie episcopus.

« Ego Ordonius Tuscanus episc. subsc.

« Ego frater Bentevenga Albanensis episcopus subsc.

« Ego fr. Latinus Ostiensis, et Velletrensis episcopus subsc.

« Ego fr. Hieronymus Penestrinensis episcopus subsc.

« Ego Bernardus Portuensis et S. Ruffinæ episcopus subsc.

« Ego Ancherus tit. S. Prædix presbyter card. subsc.

« Ego Hugo tit. S. Laurentii in Lucina presbyter card. subsc.

« Ego Gervasius tit. S. Martini presbyt. card. subsc.

« Ego Comes tit. SS. Marcellini et Petri presb. card. subsc.

« Ego Gaufridus tit. S. Susannæ presbyter card. subsc.

« Ego Gottifridus S. Georgii ad Velum-Aureum diaconus card. subsc.

« Ego Jordanus S. Eustachii diaconus card. subsc.

« Ego Jacobus S. Mariæ in Vita-Lata diaconus card. subsc.

« Ego Benedictus S. Nicolai in Carcere-Tulliano diaconus card. subsc.

« Dat. Tibure per manum magistri Petri de Mediolano S. R. E. vicecancellarii, XV kal. Octobris, Indict. xiv, Incarnationis Dominicæ anno MCLXXXV, Pontificatus vero domini Honorii papæ IV anno 1 ».

52. Quæ Apostolica Constitutio non solum in Regesto Vaticano extat; sed in antiquo etiam formularum Regesto¹ scrinii regii Neapolitani, (quod a scriptoribus Neapolitanis citatur frequentissime, et in Tabulario Vaticano non minori Dei providentia extat, et ego præ manibus habui ac pervolvi; quod Regestum authenticum ac probatissimum esse ex similitudine membranarum et characterum, quæ in præcedentibus et subsequentibus memorati archivi regii voluminibus probari potest) eadem capitula extant², hoc præfixo titulo: « Capitula edita per dominum papam pro bono statu regni ». Præterea in antiquis regni Neapolitani capitulis et gratis typis impressa esse, et in Neapolitana urbe circumferri accepi. Imo ipsummet perlegi pervetustum Diploma in prægrandi charta pergamena exaratum, quod tum temporis ad Siculos ceteriores transmissum fuit, ac postea divina providentia decursu temporum Romam delatum nunc apud Sedem Apostolicam asservantur³, in quo cardinalium subscriptiones, et signa variis efformata crucibus visuntur, una cum Pontificio signo, et ejus orbe hoc Honorii papæ IV symbolum legitur: « Pars mea Deus in secula ».

53. Data sunt porro Gerardo episcopo Sabinesi Apostolicæ Sedis legato ab Honorio papa imperia, ut superiores leges promulgaret in Neapolitano regno, servaretque: « Quia, inquit⁴, parum esset provisionem sive ordinationem hujusmodi edidisse, nisi eam observationis diligentia tucatur;

¹ Ext. in Archiv. Vatic. — ² Pag. 102. etc. — ³ Ext. in eod. Archiv. Vatic. — ⁴ Honor. l. 1. Ep. xciv.

volumus et fraternitati tuæ per Apostolica scripta præcipiendo mandantes, quatenus prædictam provisionem seu ordinationem nostram: necnon et prædictas alias litteras super reservatione prædicta, (nimium ne Siculi rebelles eo beneficio possintur), conceptas in Neapolitana et aliis solemnibus civitatibus et locis dicti regni, et specialiter in terris finitimis insulæ Siciliæ convicinis, prout commodius fieri poterit per se vel per alium, seu alios, de quibus tua viderit expedire discretio, solemniter publices, et diligenter observes; et ab aliis ac præcipue ab officialibus, in quibusvis ejusdem regni partibus deputatis, facias observari, etc. Dat. Tibure X kal. Octobris, anno 1. »

54. Eadem etiam imperia Roberto comiti Atrebatensi bajulo, ut vocant, regni Siciliæ imposita sunt¹: quæ operi fuisse mandata ostendunt subjectæ litteræ sequenti anno ad provinciarum præsidēs transmissæ, ut leges a Pontifice editas religiosissime colerint. De prædictis enim, et non de aliis conditis a Carolo II et ab Honorio confirmatis intelligendum esse patet, cum dicatur expressis verbis editas ab Honorio. E Regesto namque ejusdem Caroli II² hæc excerpta sunt:

« Justitiario Basilicatæ, etc,

« Dum sanctissimus in Christo pater et dominus, dominus summus Pontifex super statu et regimine regni capitula certa ediderit ab olim per nostrum cobaldum publicata, devotioni vestræ firmiter et expresse mandamus, quatenus sicut personam nostram diligitis, nec regni hæredibus, vel eis, aut nostro honori et profectui derogari cupitis, capitula eadem, quatenus ad vos spectat, tenaciter observetis et faciatis per quoscumque officiales curiæ tam secretos, vice-secretos, castellanos, et forestarios, quam quoslibet alios inviolabiliter observari: scituri, quod si secus inde per vos vel illos fieret, contra transgressores ad pœnam debitam procederetur. Datum Fogiæ instante die XIII Martii, XIV Indictionis ».

55. Similia postsequentem annum præcepisse dictum Robertum comitem Atrebatensem Apuliæ præfectis, de conditis ab Honorio legibus servandis, ostendunt subjectæ litteræ e pervetusto ejusdem Roberti Regesto, penes Sedem Apostolicam asservato³, decryptæ⁴: « Devotioni, inquit, vestræ firmiter injungentes, quatenus officium supradictum ad honorem et fidelitatem regionum hæredum, curiæque profectum diligenter et fideliter exercere curetis, Constitutiones et obtentas consuetudines regni, et Apostolicæ Sedis capitula super ipsius statu regni noviter edita, in quibus officium vestrum tangunt, tenaciter observando, prout in nostri præsentia corporaliter præstitistis ad sancta Dei Evangelia juramenta, etc. Datum Baroli anno MCLXXXVIII, die XXII Octobris primæ Indictionis ».

Datis præterea aliis litteris Robertus post plura sancita hæc addit¹: « Cautos tamen vos reddimus, quod si aliqua præmissorum per Constitutiones regias, vel Apostolicæ Sedis capitula super regni statu edita ex toto tollantur; aut ab eis in parte dissonent, Constitutiones et capitula, ipsa, iis non obstantibus, totaliter prosequi ac servare curetis. Dat. Baroli anno Domini MCLXXXVIII, die XXII Octobris primæ Indict. »

56. Consulturus postea Nicolaus papa IV Caroli II regis e Cathalano carcere reversi quieti, cum graves censura; aliæque pœnæ Siculis regibus prædictas Honorii leges violaturis incussæ essent, legis severitatem litteris ex arcano datis, quoad pœnas temperavit. Qua de re meminit inter cæteros Petrus de Monforti in Additionibus ad Andream Iserniam²: « Dicta, inquit, capitula Honorii suspensa fuerunt per papam Nicolaum IV ad instantiam regis Caroli II, sed dicta suspensio est quoad pœnas in eis appositæ ». In quibus librandæ suis ponderibus est ea vox, *Sed*, quæ legum ipsarum suspensionem, non absolutam, at sublata juris acerbitate circumscriptam ostendit; regemque Carolum non immunem ab iisdem legibus observandis pronuntiatum, sed pœnarum gravitate liberatum. Ad quæ probanda et illustranda subjectam Diplomatis Pontificii partem decerpsi: « Volentes », inquit Nicolaus³, « tuæ ac successorum salubriter providere quieti, pœnas prædictas in præfata ordinatione, seu provisione contentas, et earum effectum ex nunc suspendimus de Apostolicæ plenitudine potestatis; donec aliud per Sedem Apostolicam contigerit ordinari. Per hujusmodi autem suspensionem nolumus, nec intendimus, quod juri nostro, et Ecclesiæ memoratæ, seu conventionibus, sive pactionibus prædictis in iis, quæ inter eosdem patrem tuum et Ecclesiam super regno prædicto facta, ordinata, et promissa fuerunt, in aliquo præjudicium generetur, etc. » In qua postrema sententia perpendendum occurrit, reges Siculos aliis gravissimis pœnis in Clementis IV Constitutione objectis non fuisse solutos, ut supra allatæ Honorii leges quoad ea, quibus pronuntiatum est, in quibus antiqua Siculorum libertas, sustinente regis apices Guillelmo II consisteret, impune transgredi liceret: cum profiteatur Nicolaus conventis inter Clementem papam, et Carolum regem sanctis non detrahere. Cum enim inter cæteras pactiones, subjecta contineatur⁴, quæ potissimum proposita libertatis spe Siculi ad Caroli et Ecclesiæ partes affecti fuere, his concepta verbis: « Comites vero, barones, milites, et universi homines totius regni et terræ prædictæ vivent in eadem libertate, et habebunt illas immunitates, aliæque privilegia, ipsisque gaudebunt, quos et quæ tempore claræ memoriæ Guillelmi II

¹ Reg. post eamd. Ep. XCIV. — ² Reg. Caroli II. sign. num. 1291. lit. A. fol. 349. a tergo. Ext. etiam in Ms. Vatic. de reb. Sic. lit. A. pag. 386. — ³ Ext. in Archiv. Vatic. — ⁴ Reg. Robert. comit. Atrebat. pag. 111. etc.

¹ Reg. Robert. comit. Atrebat. pag. 114. — ² Petr. de Monf. in Consil. regni I. III. tit. XXV. Constil. incipien. *Post mortem* sub lin. — ³ Nic. IV. tom. I. Ep. cur. XLV. pag. 311. — ⁴ Lib. Priv. Rom. Eccl. tom. III. pag. 49. et alii.

Siciliæ regis, et aliis antiquis temporibus habuerunt»; demde vero contigit ut eum Carolus I solii, quod administratorum extorsiones concusserant, firmandi cupidus, polliceretur in publicis conventibus Guillelmi II privilegia se redintegraturum; idemque Carolus II tunc princeps Salernitanus, absente patre, regni moderator pronulgaret, amboque profiterentur religiosissime servaturos omnia, in quibus Romanus Pontifex Guillelmi II jura, antiquam libertatem, et avila privilegia consistere pronuntiasset; dein vero Martinus sæpius Gerardo episcopo Sabinensi A. S. L. partes demandasset, ut accuratissime de antiquis Guillelmi II privilegiis inquireret; cumque post diligens ac diuturnum examen in cardinalium senatu, intermissa re a Martino ob mortem inmaturationem, demum Honorius ea privilegia et jura edita dicta Constitutione redintegravit; constat Siculos reges ad eadem privilegia servanda accepti beneficentia Apostolica regni, addictæque fidei nomine religiosissime obstrictos fuisse; nec pœnis a Clemente IV prævaricatoribus impositis solutos.

57. *Qualiter Honorii istiusmodi leges post Nicolai IV tempora vigerint et violatæ fuerint.* — Et quidem superiores ab Honorio editas leges post memoratas Nicolai litteras viguisse consentiunt jurisperiti, ut Tassonus¹: «Ista eadem, inquit, papæ Honorii capitula in regio archivo hujus regni conservata fuere; et ideo a doctoribus sunt allegata uti jura, et signanter per Andream in pluribus locis». Quinimo Matthæus de Afflictis testatur², illa se allegari vidisse in sacro consilio, et esse in viridi observantia: «Quia fuerunt, inquit, facta de voluntate regis Caroli ut patet in præmio illorum capitularium: et sic videtur lex regia».

Confirmantur hæc ex Formularum libro per vetusto archivi olim regii Neapolitani, qui nunc ut supra memoravi, apud Sedem Apostolicam extat; ex quo manifeste patet Honorii papæ sancita post Nicolai IV tempora a regibus culta fuisse, cum is liber anno Christi millesimo trecentesimo secundo exaratus fuerit, ut constat ex eo quod scriptum est³ *Tinetanum vectigal pro viginti annis a tempore rebellionis Siciliæ non pensitatum, ac regio fiseo debitum: ea vero rebellio anno Christi millesimo ducentesimo octuagesimo secundo, ut vidimus eruperit. Cum porro in eo formulæ descriptæ sint, quæ in publicis conferendis muneribus, proponendis regiis imperiis, jurisque servando ordine usurpandæ essent; atque in iis sæpius earundem legum Honorii fiat mentio, quæ a præfectis provinciarum, arcium ac portuum, et aliis magistratibus religiose observari debeant; exploratum est tum temporis, nimirum tertiodécimo sæculo inenite, papalia illa edicta viginisse.*

Et sane ubi de subsidiario auro a ceterioribus Siculis colligendo agitur, proposita formula est¹ subjectis concepta verbis, præfixo hoc titulo:

58. «Forma de imponenda generali subventione.

«Orta est de celo justitia inconcussa Conditoris æterni soliditate firmata». Et infra: «Cum homines regni Siciliæ, quorum statum tranquillum affectamus, et prosperum, ad quod jam studia nostræ operationis extendimus, cum tyrannorum præsentium hæcenus operante malitia, diversis immoderatisque gravaminibus oppressi fuerint et afflicti; dominusque Honorius summus Pontifex, ipsum ex alto regis æterni dextera dirigente, levans in circuitu oculos suos, et videns, assentiente sibi dispositione ultima claræ memoriæ illustris Caroli Jerusalem et Siciliæ regis circa ordinationem et statum prælati regni Siciliæ, proprii Ecclesiæ Rom. peculii, benigne prospexerit, et de ipso oppressiones varias, velut pungentes spinas, per sua sacra capitula resecarit; consideratoque quod regnans in regno tempore imminentis necessitatis de redditibus propriis sibi non potest sufficere, et onera imminentia supportare; in specialibus casibus collectam sive tailliam in ipsis capitulis quantitate taxata per præfatos homines in toto regno ultra citraque ipsi regnanti seriosa exhiberi ordinatione distinxerit; inter quos casus ille specialis, et expressus includitur, quod rebellionem, vel invasionem regni notabili quinquaginta millium unciarum in prædicto regno collecta taxetur, ipsius regnantis applicanda subsidio, prout in præfatis capitulis distinctius aperitur; cum exigentibus peccatorum lasciviis rebellio sit ad præsens in regno notabilis, quia est in insula lota Siciliæ, et Calabriae partibus, ac invasio Aragonensium hostium satis propatula; exigit stemma justitiæ, requirit fidei debitum, et causa rationalis æquitatis inducit, ut ad prædictorum hostium et rebellium collidendam malitiam regnicolarum prompta devotio, citra Farum in devotione sistendum, in exsolutione quantitatis pro causa subventionis instantis promptam se exhibeat et paratam, ut trames justitiæ æqualitate servetur hinc inde; sicque ipsi juribus propriis et præstitis immunitatibus gaudeant, quod regni dominus, cui ipsius gubernacula sunt divina provisione concessa, sui juris debito non fraudentur, etc.» Constat ergo ex hac formula, qua Carolus II decimotertio sæculo utebatur, Honorii capitula viguisse. Si enim alia formula tum seriniariis regiis fuisset proposita, illa sine dubio in prædicto Codice, superiori prætermissa, descripta foret.

59. Utque rei veritas clarius enitescat, adducemus nonnulla ex alia insigni Formula², in qua præfectorum portuum et procuratorum leges sunt expressæ, hoc titulo consignata.

Super officio portus et procurationis.

¹ Tassou. super Pragmat. de Antefaco vers 4. observat. 1. num. 40. vers. Ista. — ² Matth. de Affl. in c. 1. sub num. 23. vers. tamen ego vid. ibi. imp. Lotharius Eugenio papæ et univers. popul. — ³ Ms. Formular. pag. 93.

¹ Ms. Formular. pag. 55. — ² Ibid. pag. 28.

« Item portus etc. » Pluribus interjectis, dantur hæc in obeundo demandato munere de papalibus legibus, ab Honorio nimirum editis, observandis imperia : « Item quod thesauros, et omnes res, et singulas inventitias, prout hactenus extitit consuetum in regno capere, et pro parte curiæ conservare procures : quorum omnium quantitatem et qualitatem statim nobis, et magistris rationalibus supradictis districte per tuas litteras nuntiabis : ordinatione tamen inter cætera facta per supradicta capitula sanctam Romanam Ecclesiam edita, super inventione thesauri tenaciter observanda.

« Item quod baliatum aliquem filiorum comitum et baronum, qui tempore obitus patrum eorum in minori ætate constituti sunt, tam videlicet pupillorum illorum, quorum patres mortui fuerunt tempore officii præcessorum tuorum, et ipsorum baliatum præcessore tui prædicti pro parte curiæ gerebant, quam aliorum pupillorum comitum, et baronum, seu feudatariorum quorumlibet, quorum patres tempore tui officii morientur; fideliter et diligenter inquiras, et nobis significes sub sigillo tuo per litteras continentes nomina et cognomina tam patrum mortuorum, quam filiorum ipsorum superstitum, ut inde procedi mandemus, sicut in prædictis capitulis per sanctam Romanam Ecclesiam editis inter cætera continetur ». Demum post plura a particularibus casibus ad genericos ascendendo, ita concluditur :

60. « Volumus insuper et expresse mandamus, ut tam capitula per prædictam sanctam Ecclesiam Romanam, quam alia capitula per illustrem regem Carolum recolendæ memoriæ, et dominum Carolum Salernitanum principem edita super pacifico statu regni in omnibus, quæ prædicta tangunt officia, debeas inviolabiliter observare ». Cum vero in his postremis sententiis Honorii IV Pontificis, Caroli I et Caroli II regum leges distinguantur, patet papales sanctiones de constituendo componendoque regno Siculo decimotertio sæculo excurrente floruisse; atque hallucinatos jurisperitos illos, qui scripsere, regia edicta de Pontificiis legibus servandis promulgata, de iis, quæ a Carolo II promulgatæ erant et confirmatæ ab Honorio, intelligenda : qui error facile irrepsit, cum parum accurate adverterint alia capitula de tollendis e regno Siculo gravaminibus sancita, iterumque earum legum, quæ a Salernitano principe latæ erant, potioram partem ad libertatem Ecclesiasticam spectantem corroboratam : quas nos suis discretas locis historiæ mandavimus.

61. Violatæ postea non sine gravi injuria fuere decursu temporum superiores Honorii leges ob varias rerum conversiones, ut queritur Summontius ¹. Cum enim inter alia constitutum sit ab Romano Pontifice, non exigenda nisi certis de

causis consuetis vetustis temporibus, dum Guillelmi II jus florebat, a Siculis vectigalia, exhaustum sæpius impune administrorum culpa populorum sanguinem Inget auctor ¹. Sane si regii administri Honorii papæ sanctiones servassent, non tot tantaque mala, quæ flere potius quam narrare libet. Ex quo discant qui præsent, Pontificiam auctoritatem colere : cum nulla re magis quam ejus observantia firmari solia possint : atque experientia compertum sit, eos Christianos principes Numinis divini præcipua clientela subnixos ad summa quæque assurexisse, qui summorum Pontificum monitis obsequentissimos se præstiterunt.

62. Cæterum Honorius ad pelliciendos ad officium Siciliæ insulanos, aliosque rebelles, edixit ² superioris Constitutionis beneficio privandos, ni quamprimum excusso Aragonio jugo in Caroli posterorum fidem et clientelam redirent. Tum nonnullas leges a Carolo Salernitano principe Siculi regni hærede latas ad Ecclesiasticum jus afferendum promulgatas confirmavit ³ : quæ a nobis antea suo loco insinuate fuerunt. Præterea præficiendorum Ecclesiis Cathedralibus in regno pastorum curam Sedi Apostolicæ, flagrante Siculo bello, reservavit ⁴, ne a memorati Caroli voluntate alieni ad dignitates Ecclesiasticas irreperant : maximi enim id interesse Larinensis episcopi, qui seditionem concitavit in Gallicam stirpem, defectio ostenderat : qui propterea ab archiepiscopo Beneventano judicium apud subsellia Apostolica intentatum est ⁵.

63. *Veneti sacris interdicti implorant Sedis Apostolicæ clementiam.* — Privati etiam jam sacerdotum usu fuerant Veneti a Bernardo episcopo Portuensi, qui cum a Martino IV missus esset, ut classem Venetiis instrueret ad Siciliæ insulam ad obsequium Ecclesiæ et Caroli regis cogendam, spe et expectatione dejectus fuerat, senatu Veneto obsoletam legem renovante, ne quis inconsulta republica arma pro ullo extero principe capesseret; inde enim meditata in Siciliam expeditio magno rei Pontificiæ damno atque Aragonii incremento dissoluta fuerat : tenuitque diu justitiam sacerdotum. Cum vero senatus affirmaret, non ad elferendas perduellium aut Petri Aragonii partes eam legem promulgatam, sed ne quadam mali contagione extera bella in rempublicam inferrentur; missisque oratoribus posceret ab Honorio, ut divina Venetiis restitueret; Pontifex episcopo Castellano dissolvendi Ecclesiastici interdicti auctoritatem contulit ⁶, ea lege ne Siculis Veneti studerent.

64. « Venerabili fratri episcopo Castellano.

« Accedentes ad Apostolicam Sedem dilecti filii nobiles viri, Andreas Dandulo natus nobilis

¹ Summont. Hist. Neap. l. III. — ² Hon. l. I. Ep. xciv. — ³ Ibid. Ep. xciii. — ⁴ Eod. l. Ep. cur. xxiii. — ⁵ Ibid. Ep. cur. I. — ⁶ Ep. cur. xii.

¹ Summont. Hist. Neap. l. III.

virum... ducis Venetorum. Leonardus Venerius, et Nicolaus Faletrus de Venetiis syndici, seu procuratores ipsius ducis, consilii et communis Venetorum in nostra et fratrum nostrorum presentia proponere curaverunt, quod dux, consilium et commune predicti ab olim pro bono et pacifico civitatis Venetiarum statu salubriter conservando, sub certis penis et conditionibus statuerunt, ne quis Venetus civitatis habitator ejusdem, seu predicti ducis fidelis, contra quempiam dominum seu commune aliquod absque ducis ejusdem, ac minoris majorisve consilii sui licentia, cum armis procedere quomodolibet attentaret. Postmodum autem tempore felix recordationis Martini papae IV praedecessoris nostri, venerabili fratri nostro Bernardo episc. Portuensi, tunc in partibus illis Apostolicae Sedis legato, pro certis Romanae Ecclesiae ac Siciliae regni negotiis Venetiis existente, praefati dux, consilium et commune statutum hujusmodi, quibusdam penis appositis, immo varunt: propter quod idem cardinalis, reputans civitatem eandem per sententiam ab eodem praedecessore in omnes fautores Petri quondam regis Aragonum promulgatam Ecclesiastico interdicto fore suppositam, fecit in civitate praefata interdictum hujusmodi observari. Quare memorati syndici seu procuratores pro parte ducis, consilii et communis predictorum nobis humiliter supplicarunt, ut cum statutum ipsum in injuriam Romanae Ecclesiae nequaquam editum fuerit sive factum; sed ad civitatem et gentium dicti ducis et Venetiarum tuitionem, et guerram ac scandala evitanda, prout iidem syndici seu procuratores nomine predictorum ducis, consilii et communis, habentes ad hoc ab eis speciale mandatum, juramentum firmarunt; providere super hoc illis de benignitate Apostolica dignaremur.

65. « Verum etsi dux, consilium et commune praefati ex eo quamplurimum in hoc deliquisse noscantur, quod in ejusdem cardinalis praesentia, qui contra dictum Petrum et nefarios conatus ipsius negotium prosequeretur Ecclesiae memoratae, ad innovationem statuti hujusmodi processerunt; cum illa, si diligenter attenditur, et sollicita meditatione pensatur, in favorem Petri praebati non modicum videatur extitisse praesumpta; propter quod latis in fautores ipsius Petri per eundem praedecessorem, excommunicationis et interdicti sententias, prout in ejus processibus et declarationibus super hoc habitis continetur expressius, incurrisse videntur; nos tamen considerantes attentius antiquae devotionis affectum, quo jam dicta civitas erga Romanam Ecclesiam inter caeteras urbes Italiae quasi quodam clariori titulo refulgebat; ac intendentes tum propter hoc, tum etiam obtentum cardinalis ejusdem, nobis propterea, cum instantia supplicantis, benigne agere cum eisdem; spe concepta, quod quanto predictos ducem, consilium et commune gratiosius in hac parte prosequimur, et eis Apostolicae benigni-

tatis gremium propensius explicamus, tanto amplius in ipsius Ecclesiae ac etiam haereditum clarae memoriae Caroli regis Siciliae devotione concresecant, et reddantur ad nostra et eorum beneplacita promptiores; fraternitati tuae per Apostolica scripta mandamus, quatenus interdictum civitatis ejusdem auctoritate nostra, sublata difficultate relaxans, ducem, consilium et commune praedictos ex parte nostra moneas diligenter, ut clara praedecessorum suorum vestigia laudabiliter imitantes, in devotionem ipsius Ecclesiae stabiliter perseverent, ipsam specialiter in praedictis ejusdem Ecclesiae, ac Siciliae regni negotiis efficaciter ostensuri; ita quod Ecclesia eadem semper in illis filios devotos et fideles inveniat, ac ipsi veluti quodam mutuae relationis officio, matrem gratiosam et benignam reperiant in eadem: aperte nihilominus praedicturus eisdem, quo si contrarium, quod vix credere possumus, attentarent, non solum praedictas praefati praedecessoris sententias contra illos et civitatem eorum faciemus, auctore Domino, inviolabiliter observari; verum etiam gravius spiritualiter et temporaliter, prout expedire putabimus et qualitas facti suaserit, procedemus: cum dignum sit et consonum rationi, ut quos a pravis actibus monitionum lenimenta non retrahunt, aeris disciplinae verberibus arceantur. Caveant autem illi, qui propter favorem eidem Petro ab ipsis impensum praedictas excommunicationis sententias incurrerunt, ne se officiis divinis immisceant, donec super hoc absolutionis beneficium consequantur. Dat. Tibure non. Augusti, anno 1 ».

66. *Magistratus Florentini iniquae leges in jus Ecclesiasticum.* — Adducti eodem tempore in crimen Florentinae reipublicae magistratus, iniquiores leges juri Ecclesiastico adversantes condidisse, atque ideo Raymundo Argerio demandatae partes¹, ut illis peremptorium diem apud Sedem Apostolicam ad dicendam causam constitueret: « Nos igitur ne praemissorum contagium, quae impietati deserviunt, super praesumptione similitum inficiat sinceras mentes fidelium, et maxime vicinorum, volentes praedictorum potestatis, capitanei, consilii, et communis refragari conatibus, et tam temerariis actibus consilio provisionis debite obviare, discretioni tuae per Apostolica scripta mandamus, quatenus te ad civitatem praedictam personaliter conferens, praemissa indagine non solemni, vel judiciaria, si absque figura iudicii praedicta statuta vel alia iis similia edita, et proclamationes hujusmodi, vel similes eis, factas fore in civitate praefata inveneris; potestatem, capitaneum, consilium et commune praedictos, ac priores artium memoratae civitatis, quorum consilio vel mandato, praedicta statuta de novo edita facta esse dicuntur; sive iidem priores in officio ipso existant, sive jam esse desierint; ex parte nostra peremptorie citare procures, ut infra quindecim

¹ Lib. I. Ep. CLXIII.

dies post tuæ citationis edictum, potestas, capitaneus, ac priores prædicti personaliter; consilium vero et commune præfati per procuratorem idoneum nostro se conspectui repræsentent, nostris super prædictis mandatis et beneplacitis parituri, ac facturi, et recepturi quod iustitia suadebit. Diem vero citationis, et formam, et quidquid super præmissis duxeris faciendum, nobis per tuas patentes litteras, harum seriem continentes, studeas fideliter infinuare. Datum Romæ apud S. Sabinam non. Novembris anno 1 ».

67. *Guillelmus Montisferrati marchio a Pontifice iudicatur.* — Gravissime quoque in Insubria violata erat Ecclesiastica dignitas in Terdonensi episcopo, qui ex insidiis a facinorosis hominibus necatus fuerat. (1) Cum enim Guillelmus marchio Montisferrati impetu Terdonensem civitatem expugnasset, ipsius milites fugientem episcopum cepere, et in vincula coniecere: cui mox, eo advolans marchio, compedes detrahi iussit. Cum vero consanguinei episcopi quamdam arcem, cui Sorli nomen erat, præsidario milite munitam tenerent, missus est episcopus militum manu stipatus, ut consanguineos ad arcis deditionem pelliceret: dumque res tractaretur, episcopus cum fratre ac tribus aliis Terdonensibus cæsus est, præsentem marchionis familia, quamvis nebula interjecta rei conspectum eriperet. Audito facinore marchio magnum præ se animi dolore tulit, atque episcopi corpus magno funebri apparatu extulit: jussusque paulo post Sedi Apostolicæ se sistere, plures excusationes attulit: si discederet, ditionem suam in apertum discrimen coniectum iri: filium septennem esse: deesse fratrem cui principatum crederet: Sabaudum sibi infensum: non permissuros Genuenses, in eorum civitatem ingredi; non tutum mare, si Genuensem navim conscendat ob Pisanorum odia: non licere navi Aragonia vehi; atque ita sibi undique ad Sedem Apostolicam aditus obseptos esse. Quibus auditis Honorius, cum rei gravitas severitatem posceret; hinc æquitas clementia severitatem, si excusatio valeret, temperari suaderet; Consanensi episcopo et Dominicanæ familiæ in Insubria præfecto provinciam imposuit¹, ut si marchio absolvi flagitaret, nec lamen accedere ad Pontificem posset, descriptas in Diplomate pœnas illi infligerent.

68. « Ab eodem marchione ad devotam requisitionem suam de stando mandatis nostris et Ecclesiæ, corporali præstito juramento, et de parendo præcise mandatis eisdem idonea cautione recepta, inter alia specialiter imponatis eidem, quod dictus marchio a loco, in quo dictus episcopus captus extitit, usque ad Ecclesiam Terdonensem,

nudis pedibus, et a portis Vercellensis, et Iporiensis, ac Albanensis civitatum usque ad cathedrales Ecclesias civitatum ipsarum, pedes, nullum vestimentum super tunicam ferens, et capite discooperto publice ac patenter accedat: ipsumque marchionem et posteritatem suam auctoritate nostra privare curetis omni jure patronatus, vel alio, et feudo, ac locationibus emphyteoticis et aliis, quæ ab ipsa Terdonensi tenent Ecclesia; ita quod ad eandem Terdonensem Ecclesiam libere devolvantur: ac reddatis eadem auctoritate posteritatem ipsam usque ad quartam generationem inhabilem ad obtinendum Ecclesiasticum beneficium in dicta Ecclesia Terdonensi. Præfato quoque marchioni districte præcipiatis, quod castra, possessiones, et terras ad prædictam Ecclesiam Terdonensem spectantia, quæ detinet occupata, eidem Ecclesiæ integre restituere sine qualibet difficultate procuret. Post hæc petitorium absolutionis beneficium juxta formam Ecclesiæ hac vice auctoritate nostra impendatis eidem, sibi que imponatis districte et mandatis, ut infra unius anni spatium altare construatur in dicta Ecclesia Terdonensi, et dotari de bonis suis, ex quorum proventus, duo presbyteri, quilibet eorum videlicet viginti quinque libras Genuenses annis singulis percipere valeat, ut ibi continue circa servitium cultus divini morentur. Passagium quoque ultra marinum, vel peregrinationis iter ad Ecclesiam S. Jacobi Compostellani, prout et quando nos duxerimus disponendum; et præter prædicta etiam sibi injungatis jejunia, orationes et alia pia opera, prout juxta qualitatem excessus animæ suæ saluti videritis expedire.

69. « Volumus insuper, quod marchione ipso, ut præmittitur, absoluto, ex parte nostra districte præcipiatis eidem, quod infra annum, postquam excusationes ipsæ cessaverint, ita quod tunc possit Apostolico se conspectui præsentare, ad Sedem accedat eandem, mandata quæ sibi fieri contigerint auditurus, et efficaciter impleturus. Quod si non fecerit, ea quæ super constructione et dote altaris, ultramarino passagio, vel peregrinatione, et personali adventu ad prælatam Sedem sibi, ut præmittitur, duxeritis injungenda, volumus ut ex tunc eo ipso in eandem sententiam, a qua ipsum absolveritis, reducatis eundem; ita quod, sicut prius, pœnis, et pœnitentiis subjaceat injungendis, nisi super iis ei per eandem Sedem aliter consulatur. Per hæc autem, quæ dicto marchioni, non requiruntur iudicium, sed humiliter imploranti misericordiam pœnitentiæ salutaris, imponi mandamus, sæcularibus principibus vel personis non adimus facultatem utendi, prout iustitia suadebit contra ipsum legibus, quas adversus sacrilegos Catholici principes ediderunt. Dat. Romæ apud

¹ Lib. 1. Ep. CCXXIV.

(1) Cadus episcopi Terdonensis in annum præcedentem optime coniecit Spondanus, cui fidem adstruit, qui tunc Commentarios suos scribebat, auctor Memorialis potestatum Regensium, qui suam hanc historiam diligenter persequitur, prout etiam in Annalibus traditur.

S. Sabinam XIII kalendarum Januarii, anno 1 ».

70. *Sententiam fert Honorius in Viterbiensium causa.* — Usus etiam est Honorius Apostolica clementia¹ erga Adinulphum jam ante censuris ob Frasinonis arcem occupatam irretitum. In Viterbienses vero, qui ob Matthæum et Jordannum Ursinos cardinales, post Nicolai III obitum e conclavi in vineula abreptos censuris delixi, criminis veniam a Martino poposcerant; eoque defuncto magna demissione Sedis Apostolicæ gratiam exoptabant ita mansuetudinem explicuit², ut ne disciplinam Ecclesiasticam dissolveret, severitatem conjunxerit: « Sollicita, inquit, meditatione pensantes, quod etsi Viterbiensium prædictorum excessus, injuriæ et offensæ usque adeo graves, atroces et enormes existerint, quod facti circumstantiis universis exacta consideratione discussis, pœnis compensari quibuslibet vix valerent; quia tamen idem Viterbienses prædictam excommunicationis sententiam, ac sumptus et labores quamplurimos occasione hujusmodi, non sine multis angustiis, doloribus, et anxietatibus variis et diversis jam non brevis temporis spatio patienter et humiliter pertulerunt; et volentes benignius circa illos censuræ temperare rigorem, ac mitius agere cum eisdem; habita super iis cum fratribus nostris deliberatione solemnî, de ipsorum consilio sententiando decernimus, et pronuntiamus, atque præcipimus, quod per ipsam commune tantum de muris dictæ civitatis Viterbiensis, ac ipsorum murorum turribus per circuitum, dicti communis sumptibus diruatur, quod de muris et turribus ipsis, duo duntaxat senatus urbis palatia remaneant super terram; quodque ipsam dirutionem præfatam commune infra duos menses teneatur et debeat inchoare; ac insuper hospitale unum in civitate ipsa vel in loco aliquo, de quo nobis visum fuerit circa eam, dictum commune fundare, seu construere, ac dotare pro pauperibus teneatur: quodque tum in fundatione, seu constructione, ac dotatione hospitalis ejusdem, quod hospitali nostro sancti Spiritus in Saxia de Urbe pleno jure volumus esse subjectum, usque ad viginti quatuor millia librarum papalinarum infra quatuor annos computandos ex nunc, commune tribuat supradictum, quantitatem ipsam pro quarta parte annis singulis persolvendo, per deputandas super hoc a nobis personas, prout utilius expedire viderint, expendenda.

« 71. Quia vero memoratum commune per assumptæ, quamvis indebitæ, jurisdictionis audaciam, in tantæ præsumptionis proslivit excessum, commune ipsum ut in eo, in quo deliquisse dignoscitur, puniatur, mero, mixto imperio, ac jurisdictione omnimoda, donec super hoc per Apostolicæ Sedis providentiam aliud ordinari contigerit, Apostolica auctoritate privamus; rectoriam seu potestariam civitatis ejusdem nobis et

præfate Romanæ Ecclesiæ interim retinentes, prout per nos, seu Sedem ipsam ordinatum fuerit, exercendum: reservata nobis plena, et libera potestate procedendi contra singulares personas, quæ in prædicto excessu fuere culpabiles, prout culparum suarum suaserit qualitas, et viderimus expedire. Actum in palatio episcopatus Ecclesiæ Tiburtinæ II non. Septembris, Pontificatus nostri anno 1 ».

72. *Stipendium S. Petri a Polonis et Pomeranis exigit Honorius.* — Flagitata etiam criminis venia, fidelium communioni est restitutus Lesko Niger Cracoviæ dux, qui ob conjectum in vincula Paulum illius urbis episcopum, quem excivisse in Polonorum perniciem barbaros accusarat, anathemate devinctus fuerat: atque ejus capellani, qui ob divina eorum duce antea celebrata Pontificum legibus sacris erant interdicti, Honorii jussu sunt absoluti¹. Cum vero res Polonicas attigerimus, addendum videtur, Honorium vectigal S. Petro in Polonia et Pomerania debitum exegisse: quo argumento ad Poloniæ duces², archiepiscopum Gnesuensem³ atque alios⁴, præterea ad Opoliæ duces⁵, earumque regionum præsules⁶ scripsit.

73. *Tartari in Ungaria.* — In Pannonia exortur hoc anno belli Tartarici fragor, ut scribit Longinus⁷. Cumani enim acceptæ cladis uleiscendæ cupiditate incensi, Tartaros excivere: qui tanta multitudine se in illud regnum infudere, ut Ladislaus bellum cum illis conserere perhorruerit. Grassati itaque ferro, flamma, rapinis barbari furorati Iræna libere laxavere, indeque in Constantinopolitani imperii terras irrupere, easque pariter vastaverunt. Meruit sane Ladislaus ob effusos in libidinem mores divina virga perculti, qui toties monitus turpissimam vitam non emendarat; eademque pœna involvi Ungari, qui ejus exemplo imbiberant mores Cumanorum, quos juste severissimos carnifices senserunt. Misertus vero est populi Christiani Deus, nec diu in ira misericordias suas continuit: peste enim atroci percussit Tartaros, adeo ut multis eorum millibus absumptis, reliqui ex Ungaria se subduxerint. Cæterum in tantam inopiam ac vastitatem infelix terra redacta est, ut homines jumentorum instar aratra et bigas trahere cogerentur.

74. *Waldemarum Sueciæ rex regno orbatus.* — Gravem etiam pœnam impuditiæ sensit Waldemarum rex, qui exultantes cupiditates intra conjugale thorum non coercebat: non enim modo antea exutus fuerat regno Sueonum, quod in ipsius fratrem Magnum, ut supra vidimus⁸, traductum est; sed cum nova consilia ad sceptrum amissum recuperandum moliretur, atque in vilium mulierularum amores insanos se effunderet, ab ordinum conventu in carcerem detrudendus

¹ Lib. 1. Ep. cxv. — ² Ibid. Ep. cxvii. — ³ Ibid. Ep. cxviii. — ⁴ Reg. post eand. Ep. — ⁵ Ibid. Ep. cxviii. — ⁶ Ep. cxv. — ⁷ Long. l. vit. Card. Baron. in Notis Ms. et aliis. — ⁸ An. Ch. 1277. num. 63.

¹ Lib. 1. Ep. cxv. — ² Ibid. Ep. xviii.

pronuntiatum fuit: quorum decretum¹ afferendum visum est.

« Benedictus Dei gratia episcopus Lincopensis, et Finlandiæ dux, Magnus eadem gratia electus Upsalensis, cæterique consiliarii.

« Sane confitemur et publice profiteamur, nos illustri domino nostro domino Magno, Dei gratia Sueonum Gothorumque regi, salubriter consulis, et modis omnibus suggestisse, quod dominum Waldemarum fratrem suum, quia omni jure quod in regno nostro dignoscebatur possidere, libere renuntiato, memoratum regnum nihilominus interdum per se et suos, necnon alienos attentaverit immaniter perturbare; qui etiam dimissa uxore propria et legitima, quasi mente captus, et suæ famæ prodigus, et antiqui hostis suggestionem et instinctu, formidine divinæ ultionis minime refrænatus, mulierentis vilibus interdum per coitum damnatum, quandoque etiam scelere adulterii publice adhærebat; contemnens per salutarem prælatorum regni monitionem ab earum nefario consortio resiliere, et ad tantam vergebat ignominiam atque inopiam, ut in alienis partibus degere cœpit vagabundus, in maximum suæ animæ præjudicium et scandalum plurimorum; usque ad emendationem vitæ suæ et morum reformationem, deputatis ei servitoribus competentibus faciat custodiri. Datum anno Domini MCLXXXV ». Addit Joannes Magnus² de Sueco rege: « Magnus, habitis his litteris a toto regni senatu, non statim fratrem custodiae mancipavit: sed in tertium annum, si forte mores suos emendaret, expectandum putavit ».

75. *Instituti in Sardinia fidei censores.* — At de pœnis impudicis a Numine hominibusque irrogatis hæc suffecerint: nunc quid in hæreseos scelus a Romano Pontifice decretum sit, intueamur. Confluxerat hæc temporibus magna hæreticorum in Sardiniam illuvies: cum enim nullus in ea insula institutus fidei censor esset, ex aliis regionibus depulsi impii, tuto ibi indulgere scelere posse arbitrati, illuc se contulerant: sed ea reanimadversa Honorius, in hujusmodi hominum luem inquirendi provinciam Minoritis demandavit³; pari que exarsit zelo in nonnullos Carcassonnenses⁴, qui sacros fidei censores munere suo fungi vetuerant.

76. *Ægidius Augustinianus Romanus sua scripta Pontificio decreto submittit.* — Adductus in suspicionem a Parisiensibus doctoribus Ægidius Augustinianæ familiæ insignis theologus, ipsum non recte de nonnullis sentire, post varias concertationes ad subsellia Apostolica accersitus Christiana demissione Pontificio decreto se suaque scripta submittit. Jussus itaque est Parisiis ea revocare, quæ Sorbonicos doctores offenderant, atque a Stephano episcopo fuerant damnata, quæ

ut in celeberrimo conventu fierent, data hæc ab Honorio imperia¹:

« Venerabili fratri episcopo Parisiensi.

« Licet dilectus filius frater Ægidius Romanus de Ordine fratrum Eremitarum S. Augustini, olim Parisiis vacans studio, aliqua, sicut intelleximus, dixerit et redegerit in scripturam, quæ bonæ memoriæ Stephanus Parisiensis episcopus prædecessor tuus per seipsum examinans, et per cancellarium Parisiensem ejus temporis, ac per alios theologicæ facultatis magistros examinari faciens, censuit revocanda, et ea minime revocavit, quin potius variis rationibus nisus fuerit confirmare; nuper tamen apud Sedem Apostolicam constitutus humiliter obtulit, se paratum revocanda, quæ dixerat sive scripserat, revocare pro nostræ arbitrio voluntatis.

« Nos vero hujusmodi ejus oblationem humilem acceptantes et moti spiritu compassionis ad ipsum, quia decentius et utilius reputavimus, ut præmissa ibi consultius revocentur, ubi dicta et scripta inconsulte dicuntur, ipsum ad te duximus remittendum; fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandantes, quatenus dilecto filio magistro Nicolao Parisiensi cancellario, et omnibus aliis magistris theologicæ facultatis, Parisiis commorantibus, tam actu in eadem facultate regentibus quam etiam non regentibus, ad hoc specialiter convocatis, procedens de ipsorum consilio in prædictis, dicto fratre coram omnibus eis revocante, quæ de dictis contra ipsum una cum majori parte magistrorum eorundem judicaveris revocanda; et specialiter quæ dictus prædecessor tuus mandavit, ut prædicatur, revocari, circa licentiam et expeditionem ipsius auctoritate nostra provideas, prout secundum Deum, fidei Catholicæ, ac Parisiensis studii utilitati de consensu majoris partis magistrorum ipsorum videris expedire. Datum Romæ apud S. Petrum kal. Junii, anno 1 ».

77. Explicuit Christianam demissionem Ægidius, ac Romanæ Ecclesiæ doctrinæ pie adhæsit. Conjuncta itaque virtutis et scientiæ laude, in dies efflorescens, ad Bituricensem archiepiscopatum est evehctus; cujus elogium Sixtus² Senensis his verbis perstrinxit: « Ægidius archiepiscopus Bituricensis, patria Romanus, ex illustri familia Columna, prior quondam generalis Ordinis Eremitarum, D. Thomæ Aquinatis discipulus, vir in divinis Scripturis eruditissimus, et in philosophia Aristotelica nulli suo tempore secundus, ingenio subtilis, sermone scholasticus, et ob doctrinæ constantiam Fundatissimi cognomen adeptus. Scripsit in sacras litteras multas egregias explanationes, de quibus feruntur. In Hexameron libri duo, etc. » Percenset illius opera, de quibus cardinalis Bellarminus, qui ipsius inter doctores Ecclesiasticos meminit magna cum laude, additque³: « Magna ex parte non

¹ Exstat apud Magnam Hist. 1. XX. c. 5. — ² Eod. lib. c. 6. — ³ Lib. 1. Ep. CLIX. — ⁴ Ibid. Ep. CLXIX.

¹ Lib. 1. Ep. XXXIII. — ² Bibl. Sanct. 1. VI. — ³ Card. Bellar. de Script. Eccl. ab. an. 1200 ad 1300.

extant, nisi manuscripta in variis bibliothecis, etc.» Ea vero fusissime a Possevino enumerantur¹. At de eo haecenus: nunc ad Syriacas res nos conferimus.

Egregia per id tempus evertendae Saracenorum potentiae se offerebat occasio, antequam illi reliquias Christiani nominis absorberent, nisi mutuae dissensiones, Siculorum rebelio, ac Petri Aragonii pertidia Occidentem turbassent. Tartarorum enim in Scythia imperator, et Argon in Perside rex hoc anno ad summum Pontificem, Francorum et Siciliae reges (nondum enim Caroli mortis nuntius ad eos pervenerat) scripsere, ut cum ipsis vires conjungerent, et ex parte una Aegyptum ipsi invaderent; se ex adversa copias ducturos: atque ita facili negotio Saracenos debellatum iri: summum Can Christianis sacris imbutum esse, ac gerere in votis ut superstilio Mahumetica deleatur, ac religio Christiana etflorescat. Ad quorum illustrandas litteras, quae ob Latini interpretis imperitiam maximis scatent erroribus, ex Aytono² referemus, ut Argonus Christianorum studiosissimus in Perside abisque regnis finitimis Mahumeto Can apostate, ac religionis hosti atrocissimo successerit, animunquae ad fidem amplificandam converterit.

78. *Argon Persidis rex principes Christianos contra Saracenos sollicitat.* — « Anno, inquit, Domini MCLXXXV, post necem pessimi Mahumeti Argonus filius Abagha Can primi imperatoris noluit se vocari Can, quousque haberet a majori domino in mandatis: et super eo misit Argonus ad magnum Can nuntios speciales, quos magnus Can Tartarorum benigne suscepit, et honorifice tractavit, et de morte pessimi Mahumeti fuit plurimum consolatus; et transmisit de majoribus domus suae et Argonum in dominio confirmavit: et ex tunc Argonus fuit ab omnibus Can vocatus, et fuit ab omnibus honoratus. Iste vero Argonus fuit aspectu pulcherrimus, et dominium suum tenuit viriliter et prudenter, Christianos dilexit, et ipsos plurimum honoravit: Ecclesias, quas Mahumetus dirui fecerat, reparavit: unde accesserunt ad eum rex Armeniae et rex Georgiae, et alii Christiani partium Orientis, et supplicaverunt ei, quod consilium apponeret et juvamen, ut Terra-Sancta liberaretur de manibus paganorum. Argonus quoque benigne

respondit, quod libenter faceret quidquid posset ad honorem Dei et fidei Christianae: unde intendebat foedus pacis componere cum vicinis, ut securius ire posset ad subsidium Terrae-Sanctae (1) ».

79. *De imperio Tartarico.* — Meditatum Argonum Saracenorum imperium evertere, ac sacra baptismalia Hierosolymis, postquam eas expugnasset³, accipere, dicemus inferius, atque ex dictis litteris² exploratum est agitasse, quarum exordium a gloriosissimo Christi nomine Tartarus auspicatur.

« In Christi nomine. Amen. Gratia Magni Can et verbum de Argonum, domino sancto papa patri Gingiscam primo patri omnium Tartarorum ». Hunc Aytonus Changium Can appellat³: de quo ad imperium Tartaricum e fabro ferrario divinitus evecto plura narrat Aytonus, ac promulgatam a novo imperatore hanc primam sanctionem: « Primum, inquit, praecipuum fuit, quod Tartari omnes crederent et obedirent Deo immortalis, cujus nutu adeptus fuerat imperatoriam dignitatem: et hoc mandatum Tartari tenuerunt, et ex tunc coeperunt nomen Dei immortalis invocare, et usque hodie in omnibus eorum operibus Tartari invocant nomen Domini ». Pergunt memoratae litterae: « Et serenissimo domino rege Francorum et serenissimo domino rege Carolo praecipuum sum (suum) omnium Christianorum; maxima de excindenda penitus Mahumetana superstitione, vivo praesertim S. Ludovico inter Tartarorum, Francorum et Siciliae reges, Romanosque Pontifices agitata saepius consilia, ex aliis ipsorum litteris⁴ suo loco allatis perspicuum est; « et omnium Christianorum: non dentur aliquid de tributum, et fiant franchi in sua terra ». Christianos in Perside aliisque Orientis oris ab Argono affectos beneficiis, ac regia tectos clientela fuisse, testis etiam est Aytonus. « Magnus Can fecit gratiam ad Ise Turciman, Roba, et tus quod mixi ad ordo Can Argum. Et praedictus Ise Turciman servitus istis partibus donec compleantur esset tarde, et Bogagoc, et Mengilic, et Thomas Banchrui et Ugeto Turciman praedictis miximus in ista ambasciata, si esset ad principium. Nostra prima mater erat Christiana ». His consentiunt quae de ipsa in

¹ Nicol. IV, l. 1. Ep. cur. XVII. — ² Ext. in regist. Honor. l. 1. pag. 128. num. 22. — ³ Ayton. Hist. Orien. c. 16. — ⁴ An. Chr. 1267. num. 70. et alibi.

¹ Possev. in Appar. sacro tom. 1. — ² Ayton. Hist. Orien. c. 98.

(1) Ad ea quae hic in Annalibus traduntur addere juvat, quae ex relatione Fratrum Praedicatorum et Minorum comperisse se scribit anonymus scriptor Memorialis potestatum Regiensium, quem per singulos annos ea quae interea accidebant in Commentarios redegerisse ex ea, quam adhibet, scribendi ratione discimus. Ita ergo ille ad annum MCLXXXIV: « Filius regis Tartarorum defuncti surrexit in prolium contra patrum suum Mahumetum qui regnabat, et adhaeserat Saracenis, et occidit eum. Fratris Argonus filius Abagha Can et Saracenorum multitudinem nimiam interfecit. Insuper mandavit soldano Babyloniae, ut iugret in Aegyptum: aboquin occidit eum cum venerit ad partes suas, ad quas intendit festinanter venire. Propont ergo, ut dicatur, in Sabbato Sancto in Jerusalem, et si viderit ignem descen. eodem de caelo, ut assentiant Christiani, pronuntiet se occisurum omnes Azarcenos, quos poterit invenire. Nam cum iret ad prolium jam praetatum cum Georgianis et ceteris Christianis, quibus adhaesit, fecit monentem ex una parte Sepulchrum et ex alia haec verba: IN NOMINE PATRIS, ET FILII, ET SPIRITUS SANCTI. Fecit etiam vexilla et arma Crucis signaculo insigniri, et in Crucifixi nomine de Saracenis, et Tartaris sibi contrariis duplitem stragem fecit. Hoc autem audientes soldanus Babyloniae, et Agarem sibi subjecti, qui festinabant in adiutorium Tartarorum, recesserunt velociter fugiendo ». An comperta omnia narraverint credulo scriptori boni hi fratres, haud satis scio: illud tamen ex eorum relatione constare arbitror, non unam, sed duplicem ab Argone pugnam feliciter commissam fuisse; ejusque regnum ab anno MCLXXXIV duci oportere; cum ex Aytoni relatione ambiguum sit num. anno MCLXXXIV vel potius MCLXXXV cepit. MAXSI.

superiori tomo allata sunt, ubi presbyteri Joannis filiam extitisse ex Nangio diximus¹: « Magnus Can nostrum bonum patrem Alaum, et bonus Abaga filius ejus, quod custodiebantur omnium Christianorum in terra sua, et posse suo, et nobis domino sancto patri potestis intelligere ». De Holoano Christiano rege Saracenorum glorioso expugnato, ejusque filio Abagha Christianorum fœderatis plura a nobis suis locis dicta sunt, « et modo Cobia Cam, sicut erat primum principium, fecit gratiam ». Erat is summus Tartarorum in Scythia imperator, quem a Joanne XXI sacerdotes, ut fide Christi imbueretur, ac orthodoxæ fidei puritatem ab Sede Apost. hauriret, flagitasse dixi², atque a successore Joannis Nicolao III ad eum missos, unde fides propagata atque in regia urbe, cui Cambalu nomen est, archiepiscopalis sedes instituta. « Et habui in corde voluntatem vel pensamentum a domino sancto patri papa mittantur robas, vel vestimentas, et tus; et nos Argoni præceptum de Can, sicut erat mox terra Christianorum, faciebimus gratia, et habuerimus in nostra custodia. Et habemus in pensamentum, de eos custodire; et facere gratiam anno præterito ».

« Ameto erat intratus in moribus Saracinarum ». Plura de hoc scelesto apostata sub Mahumetis Cham nomine diximus: a quo maxima Tartarorum multitudo Mahumetana superstitione contaminata. « Et terra Christianorum, quod non custodi. Et ideo venit tarde nostris ambasciatoribus, et sciat modo, quod terra Saracinarum non sciat nobis in medium nostrum bonum patrem, nos qui sumus in istis partibus, et vobis qui estis in vestris partibus terram Scami, videlicet terram Ægypti inter nos, et vos estrengemus (id est, comprimemus), vobis mittimus mesaticis (hoc est nuntios), supradictis, et vos quod mixistis pasagium et prælium in terram Ægypti, et sciat modo nos de istis partibus, et vos de vestris partibus estrengemus in medium cum bonis hominibus, et mittatis nobis per bonum hominem, ubi vultis quod sciat prædictum factum: Saracenis de medio nostri levabimus dominus sciat, et dominum papa et Can nostra littera anno de Gallo de Luna Madii dies xviii in coris ».

80. *Honorii ad reges Angliæ et Scotiæ litteræ.*

— Hæc Tartarus: sed jam ante Caroli expeditionem in Orientem Siculorum rebellione disturbatam vidimus, nec poterat Francorum rex eam protectionem adornare: cum hoc anno in invadenda Aragonia, quæ ipsius filio Carolo attributa fuerat, lethali morbo ex aeris gravitate correptus occubuerit. Eduardus quidem Angliæ rex suscipiendæ sacræ expeditionis consilium agitabat: sed alias ex aliis eo neccente moras, res tota evanuit. Subjectis porro litteris accipiendi crucis symboli tempus ei prorogatum est³:

« Regi Angliæ illustri.

« Licet nuper excellentiæ regiæ per nostras sub certa forma litteras inter cætera duxerimus concedendum, ut infra festum Natalis Domini, vel in ipso Natalis dies posses assumere vivificæ signum crucis; quia tamen, sicut intelleximus, tuæ utilitati congruit, et voto concurrit, ut idem terminus in tempus prolixius prorogetur, nos qui libenter, quantum cum Deo possumus, et tuis votis annuimus, et utilitatibus providemus, præmissum terminum usque ad festum Pentecostes secundo venturum, ut infra ipsum, vel in ipso idem signum assumere valeas, de speciali gratia prorogamus; cæteris per easdem litteras tibi concessis, in suos nihilominus robore duraturis. Dat. Tibure V kal. Augusti anno 1 ».

81. Hactenus ad Anglum Pontificis litteræ, qui postulanti Scotiæ decimas subjunxit¹ eas sine regis assensu concedi non posse: alia vero ejus petita admisit², quæ de conjugendo quodam monasterio Cisterciensium abbatia, quam regiis sumptibus excitarat, ac bonis amplissimis auxerat, porrecta erant. Quod pertinet ad regem Scotiæ; eum Apostolica libertate perstrinxit³ Honorius ob nonnullas injurias ab ejus administris Rossensi, et Moraviensi episcopis magno Ecclesiastici splendoris damno irrogatas.

« Honorius, etc. regi Scotiæ illustri.

« Quia ex debito pastoralis officii cura nobis Ecclesiarum omnium inuniet generalis; et propterea prædictorum episcoporum et Ecclesiarum injurias, molestias et offensas, sub dissimulatione transire non possumus nec debemus; serenitatem regiam rogamus et hortamur attente, in remissionem tibi peccaminum injungentes, quatenus sollicita meditatione recogitans, quod omnipotenti Domino, per quem reges regnant, et principes dommantur in terris, quique te regiæ dignitatis insignis decoravit, tanque sublimi prætulit potestate; ad hoc specialiter inter cætera non indigne teneris, ut Ecclesias et personas Ecclesiasticas benigne prosequens et affectuose pertractans, jura et bona illorum regii favoris præsidio tuearis, prædictis gravaminibus, injuriis, molestiis et offensis (quæ non moleste ferre non possumus, utpote tuæ saluti obvia, et proinde contraria votis nostris) pro divina et Apostolicæ Sedis ac nostra reverentia, sublato difficultatis obstaculo, metam ponas, ne procedant vel committantur ulterius, efficaciter inhibendo. Dat. Tibure XV kal. Aug., an. 1 ».

Dum Tibure agebat Honorius (eo enim ad declinandos æstatis ardores se receperat, ac medio circiter mense Octobris reversus apud S. Sabinam moratus est) delatum ipsi est institutas olim a Guidone Flandriæ comite canonissas sæculares in Ecclesia Andanensi, latamque eam legem, ut nulla ad eam dignitatem admittenda esset, quæ non paterno maternoque genere nobilitate insignis

¹ Tom. XIII. an. Chr. 1248. num. 36. — ² An. Chr. 1278. num. 18. — ³ Lib. 1. Ep. cur. XI.

¹ Eod. l. 1. Ep. XIV. — ² Ep. XV. — ³ Ep. LIX.

esset, septemque viri nobiles id sacramento confirmarent : sed cum ea res multis pejerandi occasio esset, Honorius eam legem rescindi iussit.

82. *B. Philippi Servitæ pia mors, egregia opera et miracula.* — Migravit hoc anno e rebus humanis ad immortalitatem B. Philippus Servita, qui¹ Lutetia, ubi medicæ rei operam dederat, in patriam reversus, cum augustissimo missæ sacrificio interesset, ubi ex Actis Apostolorum hæc verba legi audivit : « Philippe, accede et adjuuge te ad currum istum »; in extasim raptus, in curru aureo beatissimam Virginem insidentem ac sibi pulli coloris indumenta porrigentem suspexit : ac nocte insequenti Servitis se aggregare ab eadem Virgine iussus est, admissusque, serio mentem tantisque virtutibus excoluit, atque adeo egregia earum exempla sive in habendis sacris concionibus, sive Guelfis ac Gibellinis Pistorii et Florentiæ conciliandis, sive in convertendis viris nefariis explicuit, ut post mortem Clementis IV a nonnullis cardinalibus propositus fuerit, ut ad summum Pontificatum eveheretur. Quo illo cognito ad montem Tuniatum fuga se subduxit : ubi delitescens balneis vim medendi a Deo obtinuisse creditus est. Præbuerat vero cardinalibus illius proponendi occasionem insignis miraculi fama : cum enim in agro Senensi leproso nudo debractam sibi vestem tradidisset, mox ille mundatus est. Edidit plura alia miracula, tum in Italia, tum in Germania, ubi ingentem animarum messem Christo collegit.

83. Consentiit vitæ anteactæ felix exitus, cujus piam historiam ex Annalibus Servitarum decerpemus. Ubi enim illum Ecclesiasticis sacramentis rite communitum auctor descripsit, subjicit² : « Dum in litanis sanctorum sultragia, Deique cœpisset implorare auxilium, cum ad illud pervenisset : *Peccatores, te rogamus audi nos* ; sensibus simul et animo adeo defecisse, refert Thadaeus Adamar, ut facile defuncti speciem præ se ferens, quasi ad tres horas veluti mortuus ab adstantibus fratribus judicaretur ; donec per fratrem Ubaldum Florentinum supervenientem, cui mors Philippi divino monitu revelata fuerat, excitatus, animi viribus mox collectis in hanc prorupit sententiam : Eia, fratres mei, in magno dudum certamine versatus sum ; nam tentator ille subdolos, dum meas culpas ante oculos objicit, quibus me perpetuis inferni cruciatibus dignum ostenderet, salutis desperatione me protinus confundere nixus est. At benedictus Jesus et adstans Angelorum regina sic nequissimi illius hostis tela contriverunt, adeoque sua pietate ineffabili me protexerunt, ut expulso prothigatoque colluctatore paratum nobis regnum certaminisque coronam pro sua misericordia demonstrare dignati fuerint. Vos igitur, fratres charissimi, tam varias illius callidi prævaricatoris

insidias diligenter cavete, cujus omne studium in fallendo versatur, ut qui celestibus præmiis sua culpa fraudatus perpetuo manet, invidia quoque percitus multis modis artificisque variis eadem gloriæ mercede nos semper exspoliare conatur. Contra quem revera, fratres charissimi, non desunt, mihi credite, victricia arma, abstinentia, humilitas, patientia, et quæ omnium est maxima et valde supereminens, charitas.

84. « His quidem armis circumsepti inexpugnabiles prorsus evadetis. Quibus dictis aciem in celum tendens, et rursus quodammodo extasim patiens, hucque atque illuc lumina volvens, librum suum sibi dari obnixè postulabat. Cum vero a fratribus, hinc inde adstantibus, Codices ei diversi porrigerentur, nunquamque illorum respuebat, acrius et intensius vociferans et importune flagitans, sibi dari librum suum : illum tantummodo desiderare, illum et non alium se omnino velle dicebat. Quem cum fratres non intelligerent, unus frater Ubaldus ejus alumnus, cujus inter brachia languens quiescebat vir Dei, tandem deprehendit illum in imaginem illam ex ebore sanctissimi Crucifixi oculos defixisse, quam in tota vitæ manibus gestare solitus fuerat. Talem igitur titulo libri crucifixum tunc manibus acceptum, orique approximatum Philippus deosculans, illum dicit esse librum suum. Eo itaque hilari et alacri vultu sic suscepto, plurimæque beneficia per totam vitam ab eo recepta commemorans, mox varia sanctissimæ passionis mysteria meditatus, tandem totus lætabundus integrum illud canticum prosecutus est : *Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit*, etc. Et deinde, ad extremum urgente morbo, psalmum pronuntiavit : *Inte, Domine, speravi*, etc. Cumque pervenisset ad ejus finem, qua potuit tremula voce ob supervenientem mortem dixit : *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum*. Dum interim psallentibus fratribus, lætantibus angelis, hujusmodi audiuntur voces : Euge, serve bone et fidelis, qui a virgine super familiam suam fuisti constitutus, intra in gaudium Domini tui. Ecce statim odoris fragrantia totam impleri domum, et ejus rutila facie, quamvis nocte superveniente, splendescere locum, fratresque, quod insolitum videri debet, omni mœrore deposito, circum illud corpus psalmis et hymnis veluti spirituali lætitia perfusos adstare canentes. Contigit autem huic Deiparæ famulo beata mors (quidquid ahis visum fuerit) die Mercurii xxii Augusti mcllxxxv, post solis occasum quando universa civitas pulsaret de more campanas ad gloriosam Dei matrem salutandam, in Octava ejusdem Assumptionis ». Longe majoribus post mortem prodigiis effloruit. Quare Leo X Pontifex maximus, cum illum sanctorum numero addere, ob graviores curas non potuisset, ejus familiæ sodalibus, ut de illo canonicas preces sub ritu duplici X kal. Septembris persolverent, concessit.

¹ Ferrar, die xxiii Aug. ex Actis Ms. — ² Centur. I. Annal. Ord. Servor. I. IV. c. 16.

85. *S. Odiliae reliquiae divinitus repertae.* — Repertae caelestibus monitis fuisse hoc anno S. Odiliae virginis et martyris reliquiae ac solenni pompa Hoyum translatae, ut refert Joannes Chapeavillus his verbis ¹: « Anno MCLXXXV, secundum Joannem presbyterum, Chronicon Gemblacense, Brustemium, et alios, transfertur corpus S. Odiliae virginis et martyris ex caetu undecim millium virginum ad Ecclesiam fratrum cruciferorum oppidi Hoyensis. Haec sacratissima virgo in sarcophago marmoreo juxta Ecclesiam Gereonis sepulta latuit in corde terrae per annos mille et quadraginta octo ad usque annum domini Joannis Flandrensium episcopi Leodiensis, cujus sacrae reliquiae hoc ordine inventae sunt. Erat in Parisiensi cenobio fratrum cruciferorum frater conversus quidam Joannes de Oppa, simplex et illiteratus; sed justus et timens Deum, in lege Domini meditans die ac nocte, non vacans a colloquiis divinis et oratione. Illic nocte quadam quiescenti quasi in extasiposito apparuit regia quaedam virgo vultu venerabilis, schemate redimita splendidissimo, signaculo sanctae crucis insignita, quae et admirantem et stupentem ita affata est: Ego, sum inquit, de beatae Ursulae consortio una clarissima de decem generosis illius nobilis Britannicarum exercitus virginum ductricibus, reetricibusque denaria et praepositiva, habens millenas virgines sub mea militia, quas et Domino dedicavi, et ad martyrium simul incitavi, huius natione Britannica Maromei tunc temporis regis famosi filia, et regis Angliae ex sorore ejus, patris videlicet Eltheri, B. Ursulae sponsi, consobrina, nomen habens Odilia, ad solatium sanctissimae castissimaeque praefatae virginis Ursulae tradita, cum eadem pluribusque aliis elegantissimis Deo destinatis virginibus commartyrizata, nunc cum eisdem in caelis coronata. A Deo autem misericorditer Ordini et collegio fratrum S. Crucis in perpetuam patronam, promotricem, et propugnatricem data sum et delata. Deinde adjecit: Surge ergo, frater, acquiesce visioni, aperi festinanter meum monumentum, quod certis tibi indiciis demon-

strabo. Vade ad urbem Agrippinam-Coloniam, inquirens juxta Sancti-Gereonis Ecclesiam civis opulenti nomine Arnulphi domum: in suo etenim viridario subtus pirum camerae domus suae contiguam in tumba subterranea ac marmorea ossa mea reperies. Et quia amatrix S. Crucis in vita semper extiti, ideo assume tecum corpusculum meum et in primario S. Crucis cenobio juxta Hoyum oppidum transferas, quod est omnium tui Ordinis caput conventuum. Quae omnia simplex suo priori exposuit: et tandem obtenta ab eo licentia, sacrae virginis monita, etsi cum difficultate maxima, complevit.

86. « Inventa est cum sacro corpore ollula quaedam, in qua charta erat continens ejusdem virginis et genus et martyrium. Rediens praedictus frater cum sacris reliquiis, et chirographo, ac litteris domini Galfridi Coloniensis archiepiscopi, gestorum fidem pudentibus, confecto pedetentim itinere, venit ad cenobium dominarum Ordinis Cisterciensis, quod vetus vinetum, vulgo Vivegnis, dicitur, non distans procul ab Herstallio, ubi morialis quaedam paralytica, dum sacrum feretrum tangeret, repente sanata est. In crastinum vero, transita urbe Leodio hora vespertina, Hoyum oppidum devenere, atque in Basilica S. Petri apostoli in suburbio Hoyensi cum feretro pernoctarunt. Sequenti vero die cuacti fratres S. Crucis loci illius cum maximo cleri populique tripudio sanctis reliquiis decenter obviantes, ad collegiatam Ecclesiam divae Virginis detulerunt. Mulier autem quaedam infirma alienis manibus deducta, in ipso itinere, dum feretrum tangit, coram omnibus plenam sospitatem recepit. Novissime, *Te Deum laudamus* illi cantato, sacras reliquias ad Ecclesiam fratrum S. Crucis, locum utique praeelectum asportant: ubi usque in hodiernum diem, multis coruscans miraculis veneratione digna honoratur. Praeter praenominatos auctores venit novissime ad manus meas officium divinum, quod in Ecclesia Hoyensi, Leodiensi, et aliis ejusdem Ordinis fieri quotannis solet, cum novem lectionibus, in quibus antedicta historia paene de verbo ad verbum habetur ».

¹ Joan. Chapeavil. in Not. ad Hoeseem. l. 1 c. 14. in Joannem Guidonis.

CONCILIUM BUDENSE

ANNO DOMINI MCCLXXIX

NICOLAO III PONT. MAX. CELEBRATUM

CONSTITUTIONES UNGARIE PHILIPPI QUONDAM LEGATI
CIRCA REFORMATIONES PRELATORUM ET CLERI.

1. *Concilii Budensis Constitutiones, de quo ad MCCLXXIX, num. 34.* — Sanctæ¹ Constitutiones editæ per venerabilem patrem dominum Philippum, Dei gratia Firmanum episcopum in Ungaria, Polonia, Dalmatia, Croatia, Rama, Servia, Lodomeria, Galicia ac Cumania Apostolicæ Sedis legatum, de consilio et consensu archiepiscoporum, episcoporum, electorum, atque abbatum; prepositorum, archidiaconorum, priorum, ministrorum, custodum, guardianorum, plebanorum, canonicorum, rectorum, et aliarum personarum et clericorum; necnon capitulorum, tam cathedralium quam aliarum Ecclesiarum, sæcularium et regularium, Cisterciensium, S. Benedicti, Præmonstratensium, S. Augustini, Prædicatorum, et Minorum, ac aliorum Ordinum, congregatorum in Concilio celebrato in castro Budensi Vesprimiensis diœcesis, per eundem legatum ad honorem et gloriam sanctæ et individuae Trinitatis, ad reverentiam et honorem sanctæ Romanæ Ecclesiæ et beatissimi ac sanctissimi patris domini Nicolai III et successorum ejus, ad revelationem, fulcimentum ac defensionem fidei Catholicæ et Ecclesiasticæ libertatis; necnon reformationem vitæ, morum, et actuum cleri et populi legationis prædictæ, sub annis Domini MCCLXXIX, Indictione VII, die quartadecima intrante Septembris, in quo videlicet die terminatum fuit Concilium supradictum, Pontificatus sanctissimi patris domini Nicolai papæ III anno II.

2. Quia sicut prælati, quosque sibi subditos dignitate et auctoritate præcellunt, ita moribus, vitæ, habitu et conversatione honestis præcellere et præcedere debent eosdem; cum eorum vitæ, si

sil bona, et amplius si sit mala, trahatur a subditis in exemplum; statuimus quod ipsi prælati coronam et tonsuram palentibus omnino auribus circumferentem juxta regularium seu religiosorum generalem consuetudinem approbatam, cum nulla religio pontificali religione sit major, de cætero deterant, ab omni excessu in capillis et defectu notabili in corona protinus abstinentes. Sicut (sic) enim servantes, in prædictis sibi subditos poterunt reformare.

3. Præterea statuimus et ordinamus, quod prælati de cætero, cum equitant vel etiam in publico pedestres incedunt, habeant et deferant cappas rotundas, sub quibus habeant et deferant camiscias albas sive rosetas, quas semper sub cappis sive mantellis, ante pectus vel post collum hinc inde connexis, deferant, cum in publico, hoc est, extra secreta habitationis eorum ipsos contigerit ire vel stare. Prohibemus autem ne ipsi prælati de cætero deferant vel habeant mantellos, cum quibus hæcenus equitare, et quos in propriis et alienis hospitiiis non solum coram famulis suis, sed etiam coram aliis consueverunt deferre: permitimus autem, quod possint habere mantellos rotundos, sive tabarda longitudinis moderatæ; eosque deferre cum capuciis separatim ab eis tempore pluvioso, nivoso, seu pruinoso: et cum ad exercitus, seu curiationes, aut expeditiones ex certis et necessariis causis, a sacris canonibus minime reprobatis, eos contigerit proficisci. Insuper prohibemus, ne prælati, vel Ecclesiarum cathedralium canonici deinceps sub mantellis vel cappis pro paratura varios quorumcumque colorum sive varietatum, nisi forte varietates hujusmodi essent in pellibus agninis, vulpinis, et linceis, seu zendardum rubeum vel in aliquibus vestibus fimbrias, hoc est premidiones seu ornamenta nobilia exterius apposita deludria, seu bivaria, seta, aut de aliqua alia simili materia deferant nullo modo.

4. Prohibemus ne prælati aut alii in dignitatibus, personatibus, seu canonicatibus Ecclesiarum

¹ Ext. in lib. Privil. Rom. Eccl. Ms. Vatic. pag. 203. etc. et in Ms. Cod. Bibl. Vall. sign. lit. B. num. 12. pag. 320. etc. De hoc Concilio facta est mentio an. Chr. 1279. num. 31.

cathedralium, seu collegiarum, sive in Ecclesiis curam animarum habentibus, aut in sacerdotio constituti manicas deferunt consutitias, nec togas sive guarnacias, seu superfunicalia, aut quæcumque alia vestimenta desuper portent aperta: sed ipsa superiora indumenta circumcirca usque ad fimbrias habeant clausa nulla collaria, nisi forte in tabardis vel mantellis ad equitandum, circumcirca omnino rotunda, vel hottones, sive sibulas aureas, vel argenteas aut aliquid auri vel argenti habentes ornatum in aliquibus suis vestibus deferentes. Quod si qui contrarium fecerint, vestes hujusmodi per suos ordinarios auferentur in usus pauperum, aut in alios pios usus convertendæ: nihilominus qui in hoc inventi fuerint excessisse, nisi ad mandatum sui superioris se correxerint, usque ad satisfactionem a suis beneficiis sint ipso facto suspensi.

5. Interdicimus omnibus clericis portare annulos, nisi sint prælati, quibus licite competat ex officio dignitatis vel ex privilegio Sedis Apostolicæ speciali, consuetudine in hoc contraria non obstante. Quod si quis de cætero clericus annulum portans inventus fuerit, auferatur ei annulus per suum ordinarium, et non reddatur eidem: imo idem transgressor clericus etiam tantumdem ad valorem illius annuli in rebus aliis cogatur pauperibus erogare. Clericus autem qui annulum dare diocæsano vel prædictam quantitatem solvere contemneret, ab ingressu Ecclesiæ arceatur, donec annulum reddat et pœnam solvat prædictam.

6. Statuimus, quod nulla persona Ecclesiastica in domibus sive curis, in quibus habitant, tabernam ubi vinum minutatim vendatur, vel ubi viles, leves, seu suspectæ hospitentur aut convertentur personæ, habere, tenere, vel sustinere præsumat. Quod si quis in his excesserit, et a suo superiore monitus non emendaverit infra terminum sibi dandum, ex tunc usque ad emendationem condignam ab ingressu Ecclesiæ excludatur.

7. Statuimus etiam, et inviolabiliter observari præcipimus, quod omnes et singuli, de aliquibus religionibus sive Ordinibus ad pontificalem dignitatem assumpti, aut in posterum assumendi, illius religionis sive Ordinis, de qua vel de quo assumpti fuerint, vel de cætero assumuntur, habitum tam in vestibus, quam in calcamentis et quibuscumque aliis toto tempore vitæ suæ deferre teneantur, et deferant in publico et secreto; nec habitum illum ullo tempore dimittant, aut vestes, calcamenta, vel aliqua alia deferant in colore, forma seu materia, contraria vel dissimilia religioni sive Ordini supradictis. Qui vero contra hujusmodi sanctum et regulare statutum venire præsumpserint, ingressum Ecclesiæ, et executionem pontificalium sibi noverint interdicta. Per hanc tamen Constitutionem non interdicimus ocreas, nec cappas rotundas, aut mantellos ante pectus vel post collum connexos, in colore et aliis supradictis religionibus seu Ordinibus congruentes.

8. Perpetuo prohibemus edicto, ne prælati et alii clerici cujuscumque sint ordinis, dignitatis aut status, seditionibus, præliis, spoliis, rapinis, incendiis, et aliis sævis factis se aliquatenus immiscere præsumant: nec bellicis actibus se implicent vel involvant: nisi forte pro Ecclesiarum suarum et patriæ defensione, non ad impugandum vel propulsandum, sed ad defensionem tantum, si necessitas eos compellat; et tunc in propriis personis non pugnent. Clerici officia, vel commercia non exerceant, maxime inhonesta: mimis, histrionibus et jocularibus non intendant, et tabernas prorsus evitent, nisi forte causa necessitatis in itinere constituti. Ad aleas et taxillos non ludant, nec hujusmodi ludis intersint. Comam et tonsuram patentibus auribus habeant congruentes, et in officiis Ecclesiasticis et in aliis bonis studiis se exerceant diligenter. Exercentes autem in talibus a suis moneantur prælati: et si moniti parere contempserint, ab officio et beneficio suspendantur, nec prius talis suspensio revocetur, quam ad arbitrium prælatorum pro eo fuerit satisfactum: ac sub certa pœna sufficienter caveant, quod in talibus vel similibus ulterius non excedent.

9. Nullus clericus sententiam sanguinis dicet aut proferat, aut sanguinis vindictam exerceat, aut ubi exercetur intersit: nec quisquam clericus litteras dicet aut scribat pro vindicta sanguinis destinandas; nec illam partem cerugiæ (chirurgiæ) exerceat, quæ ad ustionem vel incisionem inducit; nec quisquam purgationi aquæ ferventis seu frigidæ seu ferri cadentis ritum cujuslibet benedictionis aut consecrationis impendat; scientes, quo si ex hujusmodi mors vel membri mutilatio fuerit subsecuta, irregularitatis laqueum non evadet.

10. Prohibemus, quoque ne archidiaconi et alii rectores Ecclesiarum laicis vel clericis uxoratis suas præsumant committere vicarias: et ad hoc dicti archidiaconi et Ecclesiarum rectores per suspensionem officii et privationem beneficii, laici autem vel clerici uxorati, ne hujusmodi vicarias recipiant, per excommunicationis sententiam a suis diocæsanis comescantur omnino.

11. Districte præcipimus, ne sacerdotes vel clerici, in quovis ordine constituti, gladium vel cultellum, quod vulgariter dicitur *bord*, portent, nisi eis manifesti timoris causa ingruerit: nec tunc absque licentia prælatorum portent.

12. Inhibemus districtius, ut nullus clericus beneficiatus aut in sacris ordinibus constitutus mulieres aliquas in domibus suæ habitationis retinere vel alibi eis cohabitare præsumat: qui vero ipsas nunc tenet, nisi infra tres menses, ab ultimo die præsentis Synodi in antea enumerandos, eas a cohabitatione sua prorsus ejecerint, vel qui ejectas resumpserint, vel eis cohabitaverint, ex tunc se sciant excommunicationis sententia innodatos: a qua sententia per suum diocæsanum absolvi possint, primo de suis cohabitationibus mu-

lieribus prædictis ejectis, ac ipsis clericis ab earum omnino cohabitationibus separatis, et sufficienti præstita cautione, quod contra Constitutionem hujusmodi de cætero non veniant, sed ipsam omni tempore inviolabiliter observabunt.

13. Suademus, ut quotiescumque clericos contigerit simul vel singulariter incedere ante altare, seu figuram B. Virginis aut etiam Crucifixi, et maxime, cum pro divinis officiis intrant chorum, inclinent capita sua, depositis pileis reverenter, atque instruant et inducant laicos diligenter

14. Volumus, quod omnes clerici, quotiescumque in divinis officiis *Ave Maria* audiverint, flexis genibus se reverenter inclinent: prohibentes ne clerici beneficiati aut in sacris ordinibus constituti discalceati seu nudis pedibus chorum intrare, seu in ipso stare præsumant, dum ipsa divina officia celebrantur. Item quod presbyteri sine cappis rotundis vel superpelliciis ad psallendum horas canonicas, maxime vespervas, matutinas, vel missam, Ecclesias ingredi, vel in eis stare non præsumant; nisi forte essent extranei viatores aut etiam peregrini.

15. Quoniam, sicut audivimus, nonnulli Ecclesiarum prælati et personæ Ecclesiasticæ nostræ legationis, et maxime regni Ungariæ, cum suas dioceses vel parochias visitant, vel ex aliis causis ad Ecclesias ipsas declinant, gravibus et importabilibus fere descensibus non solum in prælatis et clericis, verum etiam in laicis reprobandis atque damnandis, Ecclesias vel parochias ipsas plerumque aggravant et molestant; nos hujusmodi descensus graves, onerosos, difficiles et importabiles fieri de cætero prohibentes, statuimus quod, cum prælatos et personas prædictas ex justis et rationabilibus causis ad Ecclesias ipsas declinare contigerit, sic se honeste habeant et modeste se suasque familias a superfluis et illicitis cohibentes, quod per immoderatos descensus hujusmodi Ecclesiæ importabiliter non graventur; in prædictis et aliis taliter se habentes, quod ipsi non quæ sua sunt, sed Jesu Christi potius querere videantur. Qui autem in prædictis excesserint, per superiores suos abstinere atque desistere, et de illatis gravaminibus satisfacere læsis et gravatis Ecclesiis per censuram Ecclesiasticam et alia prompta remedia, sublato cujuslibet frustratoriae appellationis obstaculo, compellantur.

16. Prohibemus ne aliquis abbatiam, præposituram, prioratum, plebanatum, capellaniam, vel aliquod beneficium Ecclesiasticum de manu recipiat laicorum; statuentes quod archiepiscopi, episcopi et alii, ad quos de jure, vel consuetudine, seu privilegio abbatum vel aliorum confirmatio, institutio, vel provisio spectat, nullum confirmare vel instituere præsumant, nisi eis prius de canonica ipsorum electione, et eligentium ac electi inter eos plene constet; veris patronis in illis Ecclesiis, in quibus illius obtinent patronatum, justitia ac jure plene servatis ac salvis, quæ eis a

sacris canonibus conceduntur atque servantur.

17. Cum ad beneficia Ecclesiastica, curam habentia animarum annexam, tales quæri debeant et admitti, qui in ipsis beneficiis velint et valeant residere, et personaliter per seipsos et non per alios deservire; ordinamus atque præcipimus, ut omnes et singuli plebani, rectores, et capellani Ecclesiarum parochialium totius legationis nobis commissæ in ipsis deserviant per seipsos et non per vicarios; prohibentes, ne aliqui talium Ecclesiarum rectores de cætero absque diocesanorum consensu, quibus Ecclesiæ ipse subunt, aliquos instituunt vicarios, vel institutos in eis teneant vel sustineant: et qui contra fecerint, fructibus et proventibus illius Ecclesiæ per annum sint ipso jure privati, dietique fructibus de mandato diocessani episcopi in libris et ornamentis Ecclesiasticis ad opus ejusdem Ecclesiæ irrevocabiliter expendantur; nec antea percipiant de fructibus Ecclesiarum ipsarum, quam sufficienter caveant, quod hujusmodi Constitutionem inviolabiliter observabunt. Illos autem, qui contra tenorem Constitutionis præsentis receperint vicarias, suorum ordinariorum arbitrio relinquimus puniendos.

18. Conjuraciones, et conspiraciones, et colligationes inter personas Ecclesiasticas quocumque modo, fraude, vel ingenio omnino de cætero fieri prohibemus; factasque, necnon juramenta, promissiones, obligationes, et alia super prædictis præstita, vel quæ de cætero super eis fieri contigerit vel præstari, aut earum occasione, penitus reprobamus, dissolvimus, atque cassamus: et eos, qui hujusmodi promissiones, obligationes, aut etiam juramenta sub aliquibus etiam pecuniariis vel aliis pœnis fecerint, aut etiam præstiterint, protinus absolventes ipsos decernimus et ad observationem conjurationum, conspirationum et obligationum ipsarum, vel solutionem aliquarum pœnarum sive pecuniarum aliquatenus non teneri: statuentes quod qui in talibus de cætero inventi fuerint excessisse, præter excommunicationem, quam ipso facto incurrant, a suis diocesanis aut aliis suis superioribus per privationem perpetuam aut etiam temporalem beneficiorum, quæ obtinent, et alias pœnas taliter castigentur, quod pœna ipsorum transeat aliis in exemplum. Quam Constitutionem, quantum ad pœnas imponendas ad promotiones seu mediationes prædictarum conjurationum, conspirationum, colligationum, juramentorum, promissionum et obligationum prædictarum extendi volumus et mandamus.

19. Statuimus quod cum ex deliberatione et ordinatione episcoporum, archiepiscoporum, et aliorum ordinariorum synodus fuerit celebranda, per duos, tres, vel tot dies, qui sufficere videantur, antequam se ponant in via eundi ad Synodum, rectores patriarchalium Ecclesiarum, earumque perpetui vicarii, qui præsidentes Synodo faciendæ fuerint generaliter, sive specialiter, seu singulariter evocati, diligenter inquirant, si qui

sint infirmi, seu debiles in parochiis suis; eosque visitent, etiam non requisiti, et faciant circa eos quidquid necesse fuerit ad animarum salutem.

20. Statuimus etiam, et præcipimus, ut omnes tam regulares quam sæculares in dignitatibus seu personatibus constituti illius metropolitanae, in qua provincialis, et illius diœcesis, in qua episcopalis Synodus fuerit celebranda, veniant; nisi remanserint de suorum superiorum licentia speciali, de quorum ordinatione Synodus fuerit facienda: et si taliter impediti fuerint, quod ad Synodum venire non possint, legitimum excusatorem clericum cum pleno mandato ad acceptandum et recipiendum ea quæ in Synodo fuerint ordinata, transmittant; in eundo et redeundo honeste ambulent, et honesta acquirant hospitia, et in eis circumspicte se habeant et modeste, ne vita mores et gestus clericorum populo fiant in scandalum et contemptum. Qui vero ex causa ad Synodum ire vel venire non possunt, cum archidiaconis, et archidiaconi suis diœcesanis studeant nuntiare. Quod si in veniendo, et denuntiando rationabilem causam negligentes, seu contemptores extiterint, ad diœcesanorum suorum arbitrium puniantur. Præterea statuimus, quod archiepiscopi, episcopi, abbates, et quilibet alii, qui ex privilegio mitris utuntur, mitrati cum superpelliciis, stolis, et cappis, seu pluvialibus; præpositi vero, priores et alii inferiores prælati cum superpelliciis et stolis, si diaconi saltem sint, et si velint, pluvialibus seu cappis; rectores vero et simplices sacerdotes cum cottis seu superpelliciis et stolis tantum; inferioris vero status, vel ordinis clerici cum cottis Synodum intrent, et in ea devote et cum reverentia usque ad finem, nisi casus necessitatis emergerit, perseverent. Religiosi quoque, nullam prælaturam vel administrationem habentes perpetuam, permittimus in habitu suo cum stolis in Synodo posse stare, etiam si administrationem habeant.

21. Statuimus etiam, quod omnes abbates, præpositi, priores, plebani et alii Ecclesiarum prælati et rectores, curam animarum habentium, promoti ad dignitates seu curas prædictas ante Concilium Lugdunense noviter celebratum, si presbyteri non sunt, in proximis futuris Quatuor-Temporibus successive se faciant usque ad sacerdotium ordinari, aut omnino dimittant huiusmodi dignitates et curas: et per suos diœcesanos seu superiores, sublato cujuslibet appellationis obstaculo, amoveantur a dignitatibus et curis prædictis, nisi in sacerdotes fuerint ordinati. Institutis autem sive instituendis post Concilium Lugdunense præfatum per diœcesanos et alios superiores eorum denuntietur singulariter singulis, et universaliter universis, quod nisi infra annum a die suæ constitutionis in dignitatibus et beneficiis, curam animarum habentibus, in presbyteros fuerint ordinati, ipso jure huiusmodi beneficiis sint privati, et beneficia illa per illos, ad quos eorum ordina-

tio spectat, ex tunc de personis idoneis libere ordinentur.

22. Statuimus, ut per omnes Ecclesias, chrisma, oleum sanctum, et Eucharistia sub fidei custodia clavibus adhibitis conservetur; ita ut non possit ad illas manus impia extendi. Si vero is, ad quem spectat custodia, ea incaute reliquerit, tribus mensibus ab officio et beneficio suspendatur: et si per ejus incuriam aliquid inde nefarium confugerit, gravius puniatur.

23. Nullus permittatur deservire altari, vel epistolam legere nisi in superpellicio et cappa clausa. Sacerdos quoque diurnum officium pariter et nocturnum distincte et aperte, quantum Deus dederit, celebret et devote.

24. Quia multorum assertionem comperimus, et pro certo didicimus, quod in multis Ecclesiis, ac monasteriis, et Ecclesiasticis beneficiis nostræ legationis multi per sæcularem potentiam absque libero, et legitimo Ecclesiasticarum personarum assensu, ad quas ipsarum electio, ordinatio, provisio, et institutio pertinere dignoscitur, damnablem sunt intrusi, ac quotidie intruduntur contra sacrorum statuta canonum et Ecclesiasticam libertatem; ex quo multa provenerunt et proveniunt quotidie detrimenta, et animarum deploranda pericula subsequuntur; statuimus, quod nullus laicus, cujuscumque auctoritatis extiterit sive status, aliquem de cætero in Ecclesiis, vel monasteriis aut Ecclesiasticis beneficiis legationis prædictæ ponere vel intrudere quacumque occasione, vel auctoritate, quin potius transgressione seu temeritate, præsumat; salvo et reservato jure patronatus veri competentis patroni, prout canonica jura declarant. Decernimus autem institutiones, sive intrusiones talium nullas esse, nullumque jus competere sic intrusis; et nisi intrusi huiusmodi infra sex menses Ecclesias, monasteria, sive beneficia, quæ de facto modo sunt adepti prædicto, omnino et sine difficultate dimiserint; et quicumque alii de cætero aliqua beneficia Ecclesiastica per manus receperint laicorum, et electionibus, postulationibus, provisionibus, seu institutionibus ad minas, comminationes, terrores sive impressiones laicorum quorumcumque aliorum præsumpserint consentire; ex tunc se sciant excommunicationis sententiæ subiacere, ipsosque per diœcesanum, et alios, quibus Ecclesiæ, monasteria, et beneficia sunt subjecta prædicta, arctius compellendos ea dimittere, et satisfacere de fructibus et proventibus exinde perceptis, invocato ad talium proterviam conterendam, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis.

25. Inhibemus ne personæ Ecclesiasticæ agant, vel respondeant, sive fidejubeant, aut se adstringant, vel obligent coram iudice sæculari, nisi de his, et super his, quæ ad sæculare, non Ecclesiasticum forum spectant; et de quibus absque sacrorum canonum injuria et contradictione in prædictis, vel aliis potest per Ecclesiasticas personas

sæculare forum adiri. Personas autem Ecclesiasticas, quæ contra hujusmodi inhibitionem venire præsumpserint, et iudices sæculares, qui personas præfatas coram se agere, respondere, vel fidejuberè, aut se adstringere, vel alia facere, quas ad forum sæculare non pertinent, contra privilegia ordinis clericali vel personis Ecclesiasticis, generaliter seu specialiter ab homine vel a jure concessa, compulerint; nisi postquam de hoc exceptum fuerit coram eis, ab hujusmodi processu omnino destiterint, et revocaverint omnem processum habitum contra personas prædictas; excommunicationis sententiæ volumus subijcere, a qua per diœcesanos locorum, in quorum jurisdictione personæ hujusmodi consistunt, post satisfactionem idoneam et condignam juxta formam Ecclesiæ possint absolvi.

26. Nullus sacerdos, vel aliqua persona Ecclesiastica de personalibus injuriis, vel elemosynis Ecclesiæ factis coram sæculari iudice audeat litigare, nisi de licentia sui episcopi.

27. Prohibemus sacerdotibus et aliis clericis in sacris ordinibus constitutis districte, ne secum prolem habeant, quam in sacro ordine genuerunt, propter scandalum; et ne hujusmodi parochiales sacerdotes in domibus suis habeant aleas vel tavillos districte prohibemus. Filii autem sive filie prædictorum in familia, sive famulatu, seu pro famulis majoris Ecclesiæ, cui sunt immediate subiecti, redigantur, ac etiam teneantur.

28. In Concilio statutum est, ut amodo reliquiæ extra capsam nullatenus ostendantur, nisi in præcipuis festivitibus, vel ad hoc ex devotione concurrentibus peregrinis, sicut quarundam Ecclesiarum laudabilis consuetudo exposcit, nec aliquo modo exponantur venales: inventas autem de novo novo publice venerari præsumat, nisi prius auctoritate Romani Pontificis fuerint approbatæ. Qui vero contra fecerit, si clericus fuerit, ab officio et beneficio se noverit suspensum; si laicus, per mensem ingressum Ecclesiæ sibi noverit interdictum.

29. Nullus passim recipiatur ad prædicandum, nisi fuerit authentica persona, vel alias per Sedem Apostolicam privilegiata, aut ad hoc per episcopum destinata. Quæstores quoque Ecclesiarum tantum ea dicant populo, quæ in litteris domini papæ vel episcopi continentur: sacerdotes tamen loci populum sibi commissum diligenter inducant ad elemosynas erogandas intuitu pietatis, non animo extorquendi. Nullus etiam quæstuaris pro hospitalibus vel aliis similibus locis recipiatur ad elemosynas quarendas sine litteris domini papæ, aut legatorum ejus, vel diœcesanorum ipsorum.

30. Statuimus, quod ornamenta Ecclesiæ non obligentur pignori, nisi pro necessitate Ecclesiæ de licentia episcopi cum consilio parochianorum. Præterea statuimus, quod nullus prælatus, superior vel inferior, aut Ecclesiarum rector pro alio

fidejuberè, nec possessionem Ecclesiæ suæ, vel alias res Ecclesiasticas quascunque, mobiles aut immobiles vel se moventes, præsertim sacras, pro alio facto obligare præsumat, nec etiam pro suo facto proprio; nisi evidentem in utilitatem suam cedat Ecclesiæ, et cum licentia diœcesanorum et cum assensu capituli sive conventus illarum Ecclesiarum sive monasteriorum, quæ habent capitulum vel conventum. Transgressores autem Constitutionis hujusmodi per suos superiores compellantur relicere omne damnum, quod monasterio et Ecclesiæ ex fidejussione vel obligatione hujusmodi incurrisserint.

Statuimus et statutum etiam declaramus, quod Ecclesiarum rectores de bonis mobilibus, vel juribus, seu libris, aut ornamentis ad Ecclesias ipsas spectantibus, nihil dare, concedere, vel donare possint in vila; nec de ipsis seu aliis, mobilibus, vel immobilibus, aut se moventibus acquisitis contemplatione Ecclesiarum ipsarum possint condere testamentum, nisi in casibus a jure permissis: quod si contra factum fuerit, illud decernimus irritum et inane; præcipientes districte, quod successores eorum, qui in talibus excesserunt, prædicta bona cum auctoritate diœcesanorum et etiam iudicum sæcularium, si fuerit opportunum, ad jus et proprietatem ipsarum Ecclesiarum efficaciter studeant revocare; ipsique prælati se favorabiles et promptos ipsis rectoribus exhibeant in prædictis. Et si qui de dictis rectoribus in revocatione hujusmodi fuerit negligens, ipsos ad id per diœcesanos prædictos compelli volumus et mandamus: archidiaconi quoque, singuli videlicet in singulis archidiaconatibus suis, tam de prædictis quam aliis ad bonum et utilitatem Ecclesiarum suorum archidiaconatum curam et sollicitudinem habeant diligentem: et si quid super prædictis ac aliis difficultatibus emerit, illud diœcesanis suis studeant quam citius nuntiare.

31. Nullus clericus nostræ legationis, in quovis ordine constitutus, peregrinari extra regnum vel provinciam suam præsumat absque diœcesanorum episcoporum, vel aliorum suorum ordinariorum licentia speciali: quod si quis contrarium fecerit, a beneficio Ecclesiæ vel Ecclesiarum, in qua vel in quibus beneficiatus exilit, per unius anni spatium sit suspensus.

32. Decernimus, ut nemo incognitus ad ministrandum in sacris ordinibus admittatur, nisi sui ordinatoris vel successoris ejus litteras omnium suspicione carentes ostendant, suscepti ordinis mentionem facientes expressam: et qui contra Constitutionem hujusmodi venire præsumpserint, tales ad celebrationem divinarum admittendo vel relinendo, post triam admonitionem vel unam peremptorie a divinarum perceptione et ingressu Ecclesiæ arceantur: et de hoc per diœcesanos episcopos inquisitio frequens fiat.

33. Præcipimus, ut Ecclesiarum parochiani

singulis diebus Dominicis et festivis ad divina officia, specialiter ad missam, vadant ad suas parochiales Ecclesias, ibique divina officia, prout Deus dederit, audiant diligenter: nec ipsi parochiani, relicta sua parochiali Ecclesia vel contempta, ad alias Ecclesias, cujuscunque sint ordinis, religionis aut status, sive hujusmodi Ecclesie sint parochiales sive non, ad audienda divina officia, et specialiter missam presument accedere, maxime diebus Dominicis et festivis, aut in alienis parochiis vel Ecclesiis ad hujusmodi officia permittantur, seu ipsi per alios, quam per suos parochiales presbyteros ministrentur Ecclesiastica sacramenta, exceptis clericis religiosis transeuntibus et peregrinis, qui ad hujusmodi officia in parochiis, sive Ecclesiis possunt recipi alienis; et nisi forte causa devotionis majoris aliqui circa hoc a Sede Apostolica sint muniti privilegio, aut indulgentia speciali. Parochiani vero, contra Constitutionem hujusmodi venientes, a perceptione sacramentorum; illi autem, qui contra Constitutionem hujusmodi parochianos alienos receperint ad divina, vel eis administraverint Ecclesiastica sacramenta, ab executione suorum ordinum noverint se suspensos: et qui parochianis alienis taliter suspensis Ecclesiastica ministrare presumpserint sacramenta, excommunicationis sententiam ipso facto se noverint incurrisse, a qua congrua satisfactione exhibita illi parochiali rectori, cujus parochiano ministrare presumpsit Ecclesiastica sacramenta per diocesanos episcopos secundum formam Ecclesie possint absolvi.

34. Omnes autem abbates, prepositi, priores, et alii prelationem habentes, saltem semel, de suis omnibus redditibus et expensis, et statu Ecclesiarum suarum; caeteri vero administratores, camerarii, seu officiales, tam inferiores quam superiores, bis in anno duobus terminis, uno videlicet in festo S. Thomae Apostoli, altero in festo S. Georgii, reddant in capitulo plenariam rationem, consuetudine quarundam Ecclesiarum, ubi pluries ratio reddi solet, in suo robore duratura: in quibus si prelati et officiales, vel predicti negligentes seu infideles et mendaces inventi fuerint, secundum qualitatem culpae per episcopum vel alium suum superiorem puniatur. Alii vero ipso facto administrationes amittant, gravius juxta arbitrium episcopi vel sui superioris alterius puniendi.

Inhibemus abbatibus, prepositis, prioribus, plebanis, rectoribus Ecclesiarum, et clericis universis, ne ipsi mutuo dent, vel accipiant, abbates prepositi ultra duas vel tres marchas, caeteri unam marcham, sine notitia et consensu capituli sui, vel majoris partis, ac diocesani episcopi assensu speciali.

35. Prohibemus insuper, ne inferiores prelati absque episcoporum, nec ipsi absque archiepiscoporum, nec ipsi metropolitani absque Sedis Apostolice licentia speciali, aliqua de bonis immobilibus vel juribus, ad monasteria sive Ecclesias suas

spectantibus, nisi in casibus a jure permissis, alienare presument: quod si contra fecerint, pro irrito habeantur: et alienantes, si inferiores prelati sint, a suorum ordinum; archiepiscopi et episcopi a pontificalium executione sint ipso facto suspensi: quam suspensionem superiores ordinarii alienantium, alienatis prius ad jus et proprietatem monasteriorum seu Ecclesiarum revocatis, vel alias indemnitati ipsorum monasteriorum et Ecclesiarum provisio, valeant relaxare.

36. Statuimus, quod Ecclesie parochiales, vel aliae Ecclesie, seu monasteria per majores, seu minores, vel personas, seu magistros, aut capitula cathedralium Ecclesiarum, vel aliarum Ecclesiarum prelatos novis, injustis, et indebitis exactionibus non graventur, nec eis novi imponantur census, aut indebitas exactiones inducant, nec veteres augeant pensiones: qui vero inventi fuerint in talibus Ecclesiis molestare aut aggravare predictas, si episcopi per metropolitanos eorum, si inferiores personae per suos diocesanos a talibus per censuram Ecclesiasticam et alia opportuna remedia desistere compellantur.

37. Cum iam de jure, quam de generali consuetudine multarum Ecclesiarum archidiaconi jurisdictionem habeant causas matrimoniales et plerumque alias audiendi, examinandi, atque decidendi; statuimus atque praecipimus, quod nulli de caetero in regno Ungariae et provincia Poloniae in archidiaconos assumantur, nisi in jure canonico taliter sint instructi atque periti, quod causas hujusmodi secundum jura et rationabiles consuetudines locorum, in quibus hujusmodi jurisdictionem obtinent, audire, examinare, atque decidere possint; vel alias in artibus sint aut in aliis scientiis taliter informati, quod in talibus, annuente Deo, verisimiliter proficere possint: et si tales in archidiaconos assumi contigerit, teneantur ad minus triennio in canonico jure studere, dimissis in ipsis archidiaconatibus talibus vicariis, qui honeste possint supplere vices eorum. Hanc autem ad studium, quantum ad constitutionem triennii ad jam institutos archidiaconos extendi volumus et mandamus; nisi et instituti jam facti sint, et instituendi post suas institutiones fiant absque vitio et culpa ipsorum adeo pauperes, debiles, vel infirmi, aut alias inhabiles ad studendum, quod studium incipere nequeant, vel perficere, aut terminare inceptum: quibus impedimentis cessantibus, teneantur incipere et inceptum perficere studium, ut superius est expressum. Ad predicta quoque implenda archidiaconi supradicti a suis diocesanis per amotionem et privationem perpetuam a suis archidiaconatibus compellantur. Indulgemus autem archidiaconis supradictis quod infra triennium, quo studio praefato vacabunt, archidiaconatum et aliorum beneficiorum suorum fructus et proventus cum ea integritate percipiant, cum qua ipsos perciperent, si in dictis archidiaconatibus vel beneficiis personaliter mo-

rarentur, quotidianis distributionibus, quæ in pane et vino singulis vel certis diebus exhibentur, dumtaxat exceptis; nisi in fraudem præsentis Constitutionis reditus, qui consueverunt in pecunia percipi, ordinarentur pro distributionibus panis et vini.

38. Prohibemus, ne causæ matrimoniales, nisi discretis et gravibus ac honestis, committantur personis, et habentibus juris canonici peritiam vel causarum experientiam in talibus opportunam. Statuimus, ut iudex in causis matrimonialibus testes per seipsum, vel alium discretum et honestum jurisperitum, vel bonam experientiam causarum habentem, examinet.

39. Quia nonnulli prælati, sæculares et regulares, subditis suis inibent, ne Ecclesiarum sive monasteriorum suorum statum personarum et rerum eorundem superioribus suis seu aliis, per quos ad notitiam eorum perveniat, insinuent, vel exponant, eosdem subditos sub juramenti interpositione, et aliis vinculis adstringentes, vel in ipsis si secus fecerint excommunicationis sententiam proferentes; nonnulli etiam ex eis subditos ipsos plerumque alios sibi obligant, ne de cætero dicant sive deponant, demuntient aut faciant aliquid contra eos, per quod malum vel damnum aliquod incurrere possint; ex quibus frequenter venit, quod cum superiores Ecclesias et monasteria ipsa visitant, ipsorum monasteriorum, seu prælatorum, aut etiam subditorum statum scire non possunt, propter quæ multa in eis tam in capite, quam in membris, quæ correctione et reformatione indigent, remanent incorrecta; nos contra hujusmodi detestabiles et periculosas astutias providere volentes, omnia super his vincula interposita, obligationes omnes super hoc imitas, sententias, et quæcumque alia hujusmodi occasione subsequuta, imita seu facta, vel quæ in posterum ferri vel fieri contigerit, penitus revocamus, relaxamus atque cassamus, ac cassa et irrita nuntiamus; decernentes subditos et alios supradictos a prædictis obligationibus, sententiis atque pœnis totaliter absolutos, et ad eorum observationem aliquatenus non teneri.

40. In Concilio prohibetur, et nos prohibemus inviolabiliter observari, ne supellectilia sacerdotis propria, seu alia in Ecclesiis reponantur aut etiam teneantur, nisi propter hostiles incursus, aut incendia repentina ad eas oporteat habere refugium: sic tamen, ut necessitate cessante, extra Ecclesiam portentur. Librum qui dicitur manuale, habeant singuli presbyteri parochiales, ubi continetur ordo baptismi, catechismi, extremæ unctionis, et hujusmodi, necnon libros alios, in quibus possint tam diurnum quam nocturnum officium celebrare.

41. Præcipimus sacerdotibus, ut divino officio celebrato, et populo regresso ad propria, Ecclesias suas firmare debeant diligenter. Prohibeant etiam sacerdotes sub pœna excommunicationis choreas

in cœmeteriis vel in Ecclesiis duci; quia, ut ait Augustinus, melius est festivis diebus fodere vel arare, quam choreas ducere. Sub anathematis interminatione prohibemus, ne quis civiles causas in Ecclesiis vel cœmeteriis agitare præsumat. Nullus etiam de novo ædificare in cœmeterio permittatur; nec finus, vel immunditiæ aliæ in cœmeteriis adjuvantur. Talia facientes, quousque satisfecerint, ad voluntatem rectoris ab ingressu Ecclesiæ illius arceantur.

42. Præcipimus, quod Ecclesiarum rectores in suis Ecclesiis vigiliis fieri a laicis non permittant, cum ex hoc scandala proveniant et peccata, nisi forsitan in illis Ecclesiis, in quibus ex devotione fidelium vigiliæ tales consueverunt fieri ab antiquo. Ad dilatandum in divinis officiis Ecclesiæ decus, præsentis Constitutione duximus statuendum quod præpositi, canonici, plebani et alii Ecclesiarum rectores, et clerici universi in præposituris, canoniis, et plebanatibus, rectoriis, et aliis Ecclesiis, in quibus beneficiati existunt, vel a quibus Ecclesiastica recipiunt stipendia residentiam facientes, horis canonicis, ad minus matutinis, missæ vel vespers intersint; cum eis ad hoc sint Ecclesiastica beneficia deputata, ut de ipsis honeste debeant vivere, ac Deo et dictis Ecclesiis in ipsis divinis officiis cum reverentia deservire. Quod si quis eorum in prædictis pareat (appareat) negligens vel remissus, et per diœcesanum, vel capitulum, vel alium superiorem admonitus non emendaverit; sed hujusmodi negligentiam, ne dicamus contemptum, non videatur emendationi, sed consuetudini potius deputare; quotidianis distributionibus illius diei, quo absque rationabili causa abfuit a divinis in aliqua de tribus horis prædictis, ipso sit facto privatus per diœcesanum vel alium superiorem suum, si hujusmodi negligentiam vel contemptum non studuit emendare, officia continuando prædicta, gravius puniendus. Et ut hujusmodi Constitutio melius observetur, deputentur aliqui a singulis capitulis cathedralium, et collegiatarum Ecclesiarum, qui absentias et negligentias talium notent et scribant, parochialium vero sacerdotum et aliorum clericorum negligentiam et offensam in talibus, et aliis, quæ a cura et sollicitudine pendent eorum, per archidiaconos, præpositos, aut alios, et demum per episcopos, quibus subsunt, corrigantur, et salubriter emendentur.

43. Præsentis quoque Constitutione declaramus atque decernimus, quod consuetudo, secundum quam archidiaconi Ungaricæ pro occisis gladio, sive fuste, vel aliorum armorum genere, seu veneno, aut quocumque alio damnabili et reprobato modo consueverunt recipere unam marcham argenti, antequam sic occisi tradantur Ecclesiastica sepultura, ad eos, qui lumine percussi, fluminibus suffocati, exusti incendio, arboribus oppressi, aut de equo cadentes, vel aliis similibus, sive fortuitis casibus diem clauserunt extremum, seu

interiisse noscuntur, nullatenus extendantur, nec ab eorum hæredibus, propinquis, sive amicis marcha hujusmodi exigatur: sed sic defuncti, dummodo pœnitentes decesserint, vel in morte pœnitentiæ signa apparuerint manifesta, sicut alii Christiani Ecclesiasticæ sepellituræ tradantur: archidiaconi vero per suos ordinarios ab hujusmodi exactione indebita arceantur.

44. Prohibeant etiam sacerdotes, ne laici publice teneant concubinas: et qui post admonitionem tenuerit, tam ipse quam ipsa ab ingressu Ecclesiæ arceantur: et si per hoc se non emendaverint, per suos diœcesanos fortius compellantur. Cum ex vicinitate turpium mulierum, et maxime meretricum publicarum, quæ corpora sua pro vili prelio vel mercede venalia indifferenter exponunt, multis plerumque peccandi occasio ministretur, ut de multis aliis spiritualibus et temporalibus, quæ sæpissime ex earum vicinitate damnabili, consueverunt contingere, periculis lateatur, religio Christiana ac multorum bonorum honestas enormiter infametur; statuimus, quod nulla persona Ecclesiastica aut etiam secularis, universitas, collegium, vel conventus hujusmodi infames et abominandas personas in aliqua civitate, castro, vel villa in domibus seu possessionibus suis habitare permittat, nec eis vel aliquibus aliis ipsarum nomine vel pro ipsis aut infamatis de lenociniis, favore, commercio, aut conversatione, sive protectione talium mulierum domos ipsas, vel possessionem suam eis concedere, locare, vendere, vel donare quocumque modo vel fraude præsumat: quod si quisquam contra hujusmodi Constitutionem venire præsumpserit, tandiu per ordinarios locorum et presbyteros parochiarum in quibus violatores Constitutionis hujus deguerint, ab Ecclesiæ arceantur ingressu, et a perceptione sacramentorum habeantur suspensi, donec ipsis turpibus personis de dictis domibus et possessionibus prorsus ejectis, et præstita sufficienti cautione, quod ulterius in talibus non excedent; et ad mandatum ordinariorum, sive superiorum, vel presbyterorum parochialium suorum tantum de bonis suis in pios usus expendant, quantum pro hujusmodi locatione, venditione, seu concessione perceperint, aut percepturi fuerint occasione prædicta. Personæ autem Ecclesiasticæ, si in prædictis excesserint, præter prædictas pœnas per ordinarios sive superiores suos gravius puniantur. Hanc autem Constitutionem ad publicos adulteros, et incestuosos et ad publicas adúlteras et incestuosas, quos et quas excommunicationis sententiæ decernimus subjacere, extendi volumus et mandamus.

45. Statuimus, quod ad bona decedentium episcoporum seu episcopatum, et aliorum inferiorum prelatorum, secularium seu religiosorum, monasteriorum vel aliarum Ecclesiarum vacantium nullus laicus, quantumcumque et cujuscumque sit altitudinis, existentie, conditionis, vel sta-

tus manus suas extendi faciat vel permittat, bona hujusmodi auferendo, aut etiam occupando occasione juris patronatus, vel alio quocumque prætextu. Quod si quis laicorum contra Constitutionem hujusmodi venire præsumpserit, ingressum Ecclesiæ, et perceptionem seu participationem sacramentorum usque ad satisfactionem omnium occupatorum, subtractorum, ac etiam ablatorum sibi noverit interdictos, salvis aliis prædictis, et in aliis Constitutionibus nostris expressis.

46. Statuimus, quod nulla persona Ecclesiastica aut etiam secularis, cujuscumque sit existentie, Ordinis, dignitatis, vel status, vel sub prætextu juris patronatus, quod se habere dicat, contendat, vel asserat, aut in veritate habeat in aliquibus monasteriis vel Ecclesiis nostræ legationis, seu alio quocumque prætextu vel modo monasteria vel Ecclesias prædicta, in quibus jura hujusmodi se habere contendunt, aut aliquid de bonis vel juribus, ad ipsas Ecclesias vel monasteria spectantibus, per se vel alios occupare, vendere, donare, permutare, locare, aut alio modo quocumque alienare, seu bona ipsa aut fructus aliquos in perpetuum vel ad tempus, aut alias in feudum sive in pignus dare, concedere, vel recipere; aut aliquid aliud circa dispositionem et ordinationem Ecclesiarum et monasteriorum prædictorum, seu bonorum mobilium vel immobilium aut moventium jurium eorundem propria auctoritate attentare præsumant: veris patronis Ecclesiarum et monasteriorum legationis prælatæ, in quibus Ecclesiis et monasteriis jus obtinent patronatus, jure competenti occasione hujusmodi patronatus servato in tantum, in quantum in hac parte patronis Ecclesiarum canonica instituta concedunt. Transgressores autem Constitutionis hujus, postquam a diœcesano et aliis superioribus illarum Ecclesiarum, in quibus prædicta, vel prædictorum aliqua attentarint, per charitatem admoniti fuerint, nisi infra terminum ab ipsis diœcesanis, vel per alios dictarum Ecclesiarum superiores statuendum eisdem, ab ipsarum Ecclesiarum, vel monasteriorum, seu bonorum, ac jurium eorundem super prædictis molestatione et perturbatione destiterint, et ad ipsorum diœcesanorum, seu aliorum superiorum arbitrium satisfecerint de damnis et injuriis irrogatis occasione prædicta monasteriis et Ecclesiis præfatis; ex tunc se sciant excommunicationis sententiæ subjacere: a qua, juxta tamen formam Ecclesiæ, per diœcesanum, satisfactione præmissa et sufficienti cautione quod ulterius in talibus vel similibus non excedant, possint absolvi præfatos.

47. Præsenti quoque declaramus statuto atque præcipimus, quod quæcumque persona secularis, cujuscumque sit existentie, dignitatis, aut status, quantumcumque liberaliter et absolute concedat, donec tradat seu tradidisse intenderit, vel intendat, vel voluerit, vel velit, monasteria seu Ecclesias, in quibus jus tantum obtinent patronatus, monasteriis

vel aliis Ecclesiis sæcularibus, illud faciat et facere debeat de illorum diœcesanorum seu prælatorum licentia seu assensu, in quorum diœcesi vel jurisdictione Ecclesiæ vel monasteria ipsa consistunt : et tam prædictæ, quam aliæ personæ regulares aut sæculares, cujuscumque Ordinis, dignitatis, religionis vel status, quantumcumque liberaliter et absolute concesserint, donaverint vel tradiderint, aut concedant, donent vel tradant, seu concessisse, donasse, tradidisse, infenderint vel intendant, Ecclesias, in quibus jus tantum obtinent patronatus, locis vel personis prædictis, nihil aliud intelligatur seu præsumatur conferre aut etiam contulisse ; nec personæ, aut loca prædicta aliud ex collatione hujusmodi recipere vel acquirere, quam jus in eisdem Ecclesiis seu monasteriis conferentibus competens patronatus : statuentes et expressius prohibentes, ne aliquæ personæ Ecclesiasticæ aut etiam sæculares, quibus de monasteriis, vel Ecclesiis hujusmodi sunt donationes, concessiones, vel collationes factæ, vel in posterum fient aliquid, nisi quantum patronis canonica jura concedunt, exigere, vel extorquere, aut capere motu proprio, vel accipere de bonis mobilibus, vel immobilibus aut se moventibus, vel de juribus monasteriorum, aut Ecclesiarum ipsarum ; nec in eis statuere aliquas prælaturas, seu etiam rectorias, nec remove sive supprimere, vel etiam revocare statuta, nec de ipsis monasteriis, vel Ecclesiis aut temporalibus, seu spiritualibus, vel juribus eorundem, nisi quantum ad defensionem pertineat, ad quam patroni tenentur disponere ; aut etiam se intromittere, vel aliquos in ipsis monasteriis aut Ecclesiis instituere, vel destituere, hujusmodi juris patronatus prætextu, quocumque invento colore, præsumant. Decernimus autem irritum et inane quidquid a præfatis personis circa monasteria et Ecclesias, et alia omnia et singula supradicta contra tenorem præsentis Constitutionis temere contingeret attentari. Per hanc autem declarationem et Constitutionem nullum veris patronis super his, quæ sibi competunt, id est juris patronatus, præjudicium generetur. Si qui vero, quacumque præsumptione contra Constitutionem hujusmodi venientes, monasteria vel Ecclesias in prædictis vel prædictorum aliquo molestare, seu perturbare (præsumpserint), aut de ipsis monasteriis, vel Ecclesiis, seu bonis et juribus eorum se intromiserint quoquo modo, ingressu Ecclesiæ et perceptione sacramentorum Ecclesiasticorum se noverint interdictos, donec satisfactione præmissa a perturbatione et molestatione, et aliis supradictis destiterint, et per diœcesanum illarum Ecclesiarum seu monasteriorum, quæ hujusmodi occasione læserant, ad Ecclesiæ ingressum et sacramentorum perceptionem fuerint restituti (qui autem his) Ecclesiastica ministraverint sacramenta, per sex menses a collatione sacramentorum noverint se suspensos.

48. Cum multorum assertionem didicerimus,

pestem quamdam in regno Ungariæ et aliis terris nostræ legationis contra clerum et Ecclesiasticam libertatem invaluisse jam dudum ; videlicet quod laici Ecclesias, monasteria, earumque possessiones et jura, juris patronatus seu alio quocumque prætextu, non absque damnabili et manifesta sacrilegii nota, quasi indifferenter occuparunt hæcenus, et quotidie occupant, et damnabiliter detinent occupata ; quarum aliquæ sunt deputatæ habitationi et usibus laicorum, aliæ vero usibus jumentorum et aliorum animalium, altaribus et aliis ad cultum divinum ibi statutis pia devotione fidelium et auctoritate Pontificum, destructis et totaliter deformatis ; nos contra hujusmodi pestem, quam pali nullo modo possumus nec debemus, omnino intendentes de salubri remedio providere, omnes singulos Ecclesiarum et monasteriorum bonorum ac hujusmodi detentores ex parte Dei omnipotentis, et sub obtestatione divini judicii admonemus, quatenus Ecclesias, monasteria, earumque possessiones et jura, quæ taliter occuparunt seu detinent occupata in regno et terris prædictis, diœcesanis episcopis, vel aliis ordinariis, aut aliis Ecclesiasticis personis, ad quas prædicta spectare noscuntur, infra sex menses a die publicationis præsentis Constitutionis computandos, cum fructibus exinde percipitis reddere et restituere non postponant. Alioquin præfatos decetores, quos excommunicationis sententiæ decernimus subjacere, ad requisitionem illorum ordinariorum, in quorum diœcesi, vel jurisdictione, aut Ecclesiis, vel earum bonis et juribus prædicta sunt commissa, vel de cætero committentur, ab omnibus præfatis regni Ungariæ, quantum ad Ungaros, et ab illis de Polonia quantum ad Polonos usque ad restitutionem et satisfactionem condignam excommunicatos publicè præcipimus nuntiari, pulsatis campanis et candelis accensis diebus Dominicis et festivis : contra quos, si opus fuerit, invocetur auxilium brachii secularis.

49. Cum Ecclesiæ et monasteria secundum traditiones Evangelicas, Apostolicas, atque canonicas sint et esse debeant domus orationum, non speluncæ latronum, vel munimenta prædonum ; dolenter referimus, quod quidam, et non pauci, in regno Ungariæ et terris nostræ legationi subjectis multa monasteria multasque Ecclesiasticas possessiones et jura ad ipsas spectantia occupasse, pleraque ex eis incastellasse dicuntur : et cum (in) ipsis et Ecclesiis, et monasteriis ad laudem Dei continua debeantur Ecclesiastica officia celebrari, et pro animabus tam defunctorum quam vivorum devote preces et orationes deferri, in ipsis tyranni raptores habitant et prædones, rapinæ spoliisque reconduunt et prædæ, et quod valde horrendum est, loca ipsa Deo dedicata et sanctificata frequenter humano sanguine et semine polluantur. Cum autem ea, quæ sunt juris divini, nullo modo debeant ad humanos usus converti, maxime tam detestabiles et profanos ; nos nulla ratione volentes

tantam iniquitatem et perversitatem conniventibus oculis pertransire, omnes et singulos cujuscunque existentiae, nobilitatis, status, aut conditionis, qui Ecclesias, monasteria, aut bona vel jura ipsorum occupare, incastellare, vel violenter invadere praesumpserunt, aut invasa seu occupata detinent, aut de caetero invadere seu etiam incastellare et occupare propria temeritate praesumpserint (nisi infra terminum seu terminos omnibus communiter et singulis singulariter ab illis praelatis, in quorum dioecesi et jurisdictione Ecclesiae, monasteria, bona, et jura consistunt praefata, peremptorie statuendos, monasteria, Ecclesias, possessiones et jura illis personis Ecclesiasticis, ad quos pertinent, supradicta, libere et absque difficultate reddiderint et restituerint, et de fructibus, proventibus, atque damnis ad mandatum praelatorum ipsorum satisfecerint competenter, caverintque sub certis poenis, quod ulterius in talibus non excedent) anathematis vinculo decernimus et volumus esse ligatos, a quo absolvi non possint, nisi praedicta restituerint, et ad mandatum ipsorum praelatorum plene satisfecerint, ut superius est expressum.

50. Statuimus quod nullus iudex ordinarius vel etiam delegatus faciat, vel etiam se facturum promittat, justitiam alicui per gratiam se receptam pecuniam vel promissam, aut per alias sordes praetextu alicujus odii, temporalis emolumenti, favoris, seu lucri: et qui contra fecerit, per annum officium judicandi sibi noverit interdictum; ad eliminationem litis parti, quam laeserit, nihilominus condemnandus, prout in Constitutione felicis recordationis D. Innocenti papae IV de re iudicata, edita in Concilio Lugdunensi, cavetur.

51. Statuimus, quod iudices ordinarii, aut etiam delegati omnes illos, quos per denuntiationem vel alio legitimo modo excommunicatos sciverint esse ab homine vel a jure, ab agendo, patrocinando, vel testificando in suo foro vel curiis, aut iudicis ex officio suo repellant: iudices autem, qui exceptionem excommunicationis contra agentes, advocantes, vel testificantes objectam non admiserint, sed ea non obstante tales admiserint ad praedicta, per mensem unum judicandi officium sibi noverint interdictum: et processus cum talibus excommunicatis habitus sit irritus ipso facto, nec per processus hujusmodi iudicium excipienti excommunicationem, sive ipsam exceptionem habuerint, sive non, ex quo per eum composita fuit hujusmodi exceptio, et non fuit admissa, aliquid praedicti generetur.

52. Statuimus, quod iudices saeculares exceptionem rei iudicatae per Ecclesiasticum iudicem, de qua quidem re cognitio ad ipsum Ecclesiasticum iudicem de consuetudine vel de jure pertinet, et viam ipsi propositam admittere non omittant. Item e contra Ecclesiastici iudices, cum de re iudicata per saecularem iudicem de his, quae ad

ejus jurisdictionem spectare noscuntur, ex eis coram eis exceptionem hujusmodi, prout de jure tenentur, admittant. Quod si dicti iudices exceptiones hujusmodi forte admittere recusarent, per ordinarios, de quorum jurisdictione fuerint bona, de quibus vel personae, contra quas fuerit iudicatum, ad recipiendam et ad admittendam exceptionem hujusmodi per opportuna remedia compellantur: cum quos Dei timor de malo non revocat, poena coercere debeat temporalis.

53. Statuimus, quod universi et singuli nostrae legationis, cujuscunque sint existentiae, dignitatis aut status, temporalem jurisdictionem habentes, ad requisitionem praelatorum seu iudicum Ecclesiasticorum contra rebelles et inobedientes eis, vel eorum sententias contemnentis, seu non parentes alias rei iudicatae ab eis de his et super his, quae principaliter vel incidenter de consuetudine vel de jure ad forum, jurisdictionem, seu cognitionem ipsorum spectare noscuntur, reverenter brachium suae jurisdictionis impendant; rebelles et inobedientes, atque non parentes hujusmodi, ac excommunicatos quosque ab ipsis praelatis, seu Ecclesiasticis iudicibus, seu alias ab homine vel a jure redire ad Ecclesiae unitatem ac satisfacere pro causis, pro quibus excommunicationes hujusmodi incurrerunt per occupationem bonorum, quae sub sua jurisdictione sunt, et alia opportuna remedia compellendo, ad quod praefati iudices per censuram Ecclesiasticam compellantur: ipsi vero praefati et Ecclesiastici iudices versa vice laicorum iudicium sua jurisdictione in his et super his, quae canonicis non obviant institutis, quoad vivent, et contra inobedientes, et rebelles illorum, ac ipsorum saecularium iudicium justis sententiis non parentes, gladium suae potestatis et auctoritatis, Ecclesiasticam scilicet censuram, impendant, cum ab ipsis saecularibus iudicibus super hoc fuerint requisiti.

54. Statuimus, quod omnes causae ad forum Ecclesiasticum pertinentes, coram ordinariis vel Ecclesiasticis iudicibus juxta sacras et legitimas sanctiones agitari, tractari, vel ventilari debeant, et per eos libere et absque impedimento ullo vel obstaculo terminari: et si qui, quando super hujusmodi causis Apostolicam Sedem ac alios superiores, ad quos appellare jura permittunt, appellari contigerit, tam appellantes quam appellati ad praefatam Sedem, seu ad superiores praedictos accedere super appellationum prosecutionibus libere et absque inhibitione aliqua permittantur. Si vero rex, seu regina, vel quicumque alii de regno praedicto, postquam coram ipsis de hoc potestatum fuerit vel exceptum, contra Constitutionem hujusmodi venerint de causis hujusmodi cognoscendo, vel appellantes ad Sedem Apostolicam seu superiores praefatorum, a prosecutione appellationum ipsarum quomodolibet prohibendo seu alias contra Constitutionem hujusmodi excedendo ab hujusmodi prohibitione, impedimento, seu cognitione

omnino non destiterint, rege seu regina præfatis in prædictis excedentibus tam diu Ecclesiæ sit interdictus ingressus, quosque omnium processum per eos habitum, in causis prædictis, quem cassum et irritum nuntiamus; omnesque prohibitiones et gravamina revocaverint cum effectu: alii vero duces, barones, et alii inferiores iudices, contra Constitutionem excedentes præsentem, nisi infra triduum postquam coram eis, ut supra denuntiatum, protestatum fuerit vel exceptum, prohibitiones, impedimenta, gravamina, ac processus super huiusmodi revocaverint cum effectu, ac procedendo in causis huiusmodi destiterint, ipso facto excommunicationis sententiæ se noverint subjacere, a qua, congrua satisfactione præmissa, ab episcopis, in quorum diœcesi persona vel res, super quibus vel contra quos processerint, juxta formam Ecclesiæ possint absolvi.

55. Cum regum, principum, baronum et aliorum Catholicorum fidelium proprium et peculiare ab antiquo fuisse noscatur, Ecclesias, monasteria, locaque sacra Deo ædificare; destructas vero, sive concisas, aut in se sive in ministris, vel in facultatibus, juribus, privilegiis, vel immunitatibus suis diminuta sive oppressa relevare, reficere, defendere, ac etiam restaurare, prout per facti evidentiam, videlicet per ædificationem, refectionem, et reparationem Ecclesiarum et monasteriorum multis et latis possessionibus, ædificiis, juribus, privilegiis, prærogativis et immunitatibus dotatorum, antiquitas ipsa omni digna veneratione et imitatione testatur; multum profecto ab antiquorum et majorum suorum videntur vestigiis deviare, qui Ecclesias ipsas, vel eorum bona, seu jura destruunt, scindunt, occupant, vel invadunt, seu earum privilegia et immunitates imminuunt et infringunt, aut qui talibus tacite vel expresse consentiunt, seu qui talia in his similia contra Deum ejusque Ecclesiam atque ministros impie committentes, per assumptæ potestatis vel jurisdictionis officium non compescunt, et ab ipsis destitute per remedia opportuna non cogunt. Declaramus igitur atque decernimus, Ecclesias, et Ecclesiasticas personas ab omnibus angariis et parangariis, exactionibus et collectis, et aliis superinductionibus, oneribus, et muneribus sordidis laicorum; necnon a præstationibus tributorum, pedagiorum, seu vectigalium pro Ecclesiasticis personis, evectioibus, et rebus ipsorum, qui non causa mercimonii sive negotiationis, sed pro suis et Ecclesiarum suarum necessitatibus per terram sive per aquam ducunt seu transeunt, omnino immunes et exemptas esse juxta canonicas et legitimas sanctiones, nec per aliquos, cujuscumque altitudinis, jurisdictionis, seu etiam potestatis ad talium præstationem posse vel debere compelli.

56. Et quia in regno Ungariæ, et aliis terris nostræ legationis, Ecclesiæ et Ecclesiasticæ personæ a multis, et in multis, et variis super prædictis et aliis similibus indebite et contra justitiam

aggravantur in periculum animarum illorum, qui talia agunt, et Ecclesiarum ac personarum Ecclesiasticarum non modicum detrimentum, et derogationem Ecclesiasticæ libertatis; nos autem animarum saluti, et Ecclesiarum ac personarum Ecclesiasticarum immunitati super hoc providere volentes, districtius prohibemus, ne de cætero Ecclesiis et Ecclesiasticis personis talia imponantur, aut exigantur, seu extorqueantur ab eis, vel ipsæ Ecclesiæ aut personæ super talibus præstationibus quomodolibet molestentur: quod si contra prohibitionem huiusmodi quisquam ab Ecclesiis vel personis prædictis aliquid occasione prædicta extorquere præsumperit vel auferre, seu super prædictis vel eorum aliquo Ecclesias vel personas aggravare prædictas, nisi infra triduum omnia restituerit, que ab huiusmodi personis occasione prædicta extorsit, ingressum Ecclesiæ et perceptionem sacramentorum sibi noverit interdictos: quod interdictum, satisfactione præmissa, per diœcesanum valeat revocari.

57. Et quia inhonestum extilit, quod canonici regulares vel monachi diversis vestibus vestiantur, cum ex hoc proveniat invidia, murmur et scandalum inter ipsos, statuimus, quod omnes in eodem monasterio, vel regulari canonica, et sub eadem professione morantes, indifferenter uno et eodem vestiario induantur: prohibentes expresse, ne quis eorum vestes aliquas alienius coloris, nisi tantummodo albi, vel nigri, seu grisei habere præsumat, in quibus brunetam nigram, garzatum, et alium quencumque pannum notabiliter delicatum interdiciamus universis. Vestes non habeant brevitate vel longitudine deformatas. Qui vero in prædictis excesserint, per suos diœcesanos vel superiores alios castigentur, salva distinctione ac discretionem diversorum ordinum, servata inter monachos, sive canonicos, et conversos.

58. Quia, sicut audivimus, quidam monachi et canonici regulares sicut laici et clerici sæculares consueverunt incedere in animarum suarum periculum et scandalum plurimorum, præcipimus, ut canonici regulares sine superpelliceis vel tunicis lineis, seu cappis clausis, monachi vero sine cappis, aut cucullis, seu scapularibus extra domos suas de cætero non incedant, nec etiam infra domum. Si vero contra facere præsumperint, administrationem habens eam ipso facto amittat; et monachus sive canonicus regularis per abbatem, priorem, vel præpositum puniatur, et si negligens fuerit, per episcopum suppleatur.

Statuimus, ut a die Quatuor-Coronatorum usque ad diem Natalis Domini a sanguine et carnibus omnes monachi, cujuscumque Ordinis (præterquam infirmi, debiles et delicati, cum quibus abbates discretionem prævia poterunt dispensare) abstineant, omnibus diebus exceptis Dominicis, jejunantes. Poterit tamen abbas ex causa cum aliquibus, ut aliquando bis comedant, dispensare: nec comedant ter in die nisi pueri, infirmi, vel

qui in refectorio legat: nec comedant extra domos suas in parochiis suis, nisi quando procuratio ab aliquibus debetur eisdem. A Septuagesima usque ad Pascha, quantum ad esum carnitum et esum sanguinis, idem præcipimus firmiter observari; canonicos autem regulares suam regulam regulariter præcipimus observare. Præcipimus etiam, quod nullus canonicus regularis diebus Lunæ et Mercurii carnes in refectorio comedat, nisi festum novem fuerit lectionum. Silentium autem in claustris, refectorio, et dormitorio firmiter præcipimus observari horis debitis et statutis in loco, ubi ad minus tres monachi aut regulares canonici commorantur; ita scilicet, quod aliquis loqui non audeat, nisi voce adeo submissa quod tertius ab ipso audire non possit.

59. Quoniam, sicut audivimus, quidam monachi et canonici regulares aliquorum monasteriorum consueverunt extra septa sui monasterii, tam patenter quam latenter, tam turpiter quam damnabiliter per terram sæpius evagari; statuimus, ut nullus, excepto capellano et illis, quibus ex necessitate administratio competit, septa monasterii sui exire audeat, nisi prius ab abbate vel priore, seu præposito, et si abbas, vel prior, seu præpositus præsentis non fuerint, ab eorum vicariis vel aliis potestatem habentibus, eis specialiter licentia sit concessa: quibus abbas, seu prior, vel præpositus, vel eorum vicarii sine causa necessaria vel rationabili excundi licentiam non concedant. Nec etiam obtenta licentia sine socio quis pedes exire præsumat. Si vero abbates, priores, præpositi, vel alii regulares prælati, seu eorum vicarii in aliquo præmissorum negligentes inventi fuerint vel remissi, suspensionis vel majoris vindictæ sententia a diœcesanis suis se noverint puniendos. Prohibemus ne monachi vel canonici regulares Ecclesias ad firmam recipiant, vel conducant, aut sine licentia diœcesanorum episcoporum, vel aliorum ordinariorum parochialium Ecclesiarum capellani existant: sed ad sua monasteria redeant, donec redierint non celebraturi.

60. Si quis religiosus inventus fuerit cum canibus et avibus venatoriis, eumque occupanti conceduntur a nobis. Nullus regularis eumque ordo sine illius parochialis Ecclesiæ ordinarii licentia speciali; qui vero tales scienter ultra octo dies loco capellanorum ad celebrandum vel ad Ecclesiastica sacramenta ministrandum tenuerint vel sustinuerint, sint ipso facto ab ordinum executione suspensi: quæ suspensio per diœcesanos imposita eis sub huiusmodi excessu seu transgressione pœnitentia competenti, ac injuncto sibi quod in talibus ulterius non excedant, valeat relaxari. Excommunicentur monitione præmissa omnes monachi et religiosi, qui relictis claustris suis absque prælatorum suorum licentia ad scholas

ire, vel aliud quam grammaticam, theologiam, aut logicam in scholis audire præsumunt.

61. Quia sicut audivimus et in parte vidimus, in regno Ungariæ et aliis terris nostræ legationis Ecclesiasticæ personæ, tum seculares quam regulares; et plerumque, quod gravius est, prælati excommunicationum, suspensionum, et interdictorum sententias in singulares personas, collegia, universitates, ac terras, villas, vel loca a suis iudicibus, vel a jure, sive a canone promulgatas, usque ad hæc tempora in grave animarum periculum, et illorum, ad quorum instantiam, vel pro quibus huiusmodi sententiæ latæ fuerint, non modicum, imo plerumque maximum detrimentum; necnon in gravissimum auctoritatis et potestatis Ecclesiasticæ censuræ contemptum, et derogationem Ecclesiasticæ libertatis, prout tenentur et debent, hactenus minime servaverunt, nec fecerunt ab aliis observari, juxta mandatum Apostoli et statuta canonica excommunicatos huiusmodi non vitando; sed in salutatione, osculo, mensa, divinis officiis, ac aliis ab Apostolo et sacris canonibus prohibitis damnabiliter communicantes cum eisdem laicis idiotis, atque simplicibus, quos ad huiusmodi sententias observandas persuasionibus, monitis, et exemplis inducere, et per censuram Ecclesiasticam gravius compellere debuissent, suis pravus et perniciosus exemplis viam, imo invium et laqueos damnabiles ad contemptum libertatis et censuræ Ecclesiasticæ paraverunt; quia ut scriptum est, quod sit a prælatis, trahitur a subditis facile in exemplum, sicque peccatis exigentibus ex talium abusu negligentia et contemptus, ac plurimorum malitia evenit; accidit quod pauci inveniuntur in regno et terris prædictis, qui Ecclesiasticam censuram reverentur et timeant, cum videant defensores ipsius censuræ prælatos, et alias inferioris gradus Ecclesiasticas personas, pastores, patres, et medicos animarum suarum huiusmodi sententias, per ipsos potius divina quam humana auctoritate prolatas, quarum ad ipsas specialiter spectat tuitio notabiliter, et damnabiliter non servare; quia ut Sapiens ait, nec sic inflectere animos dicta possunt ut vita regentis, propter quæ censura et libertate huiusmodi vilipensis jam indifferenter et impune in regno et terris prædictis captivantur, verberantur, mutilantur, ac etiam occiduntur clerici, et, quod severius est, prælati bonis ac juribus suis, tam mundanis quam Ecclesiasticis, spoliantur; Ecclesiæ, monasteria et bona ac jura ipsorum ab ipsis laicis occupantur, invaduntur, et damnabiliter detinentur, profanantur horribiliter, aliaque ruinis et incendiis destruuntur, earumque ac cæmeteriorum immunitas infringitur ac etiam violatur, ac libertate Ecclesiastica quasi totaliter conculcata, in omnibus fere dissolvitur quotidie nervus Ecclesiasticæ disciplinæ; nos autem, omnibus prælatis, tam regularibus quam sæcularibus, et universis clericis in sancta Synodo congregatis cum instantia petentibus, contra mala et pe-

ricula supradicta per nostram Constitutionem de opportunis remediis provideri, præsentì Constitutione præcipimus, quod omnes et singuli prælati et clerici universi etiam exempti, cujuscumque dignitatis, ordinis vel religionis existant, excommunicationis, suspensionis, et interdicti sententias ab ejusdem regni prælati nostræ legationis et aliis, ordinariam vel delegatam jurisdictionem habentibus, vel a jure seu a canone, in quas-cumque personas vel loca prolatas, postquam ei per denuntiationem illorum prælatorum, vel judicium, vel alio quocumque modo de talibus sententiis constiterit, inviolabiliter observent : ipsasque ad requisitionem dictorum prælatorum et judicium denuntient, et a sibi subditis denuntiare faciant, et inviolabiliter observari; se suosque subditos subtrahendo, aliosque a communionem talium excommunicatorum in salutatione, osculo, cibo, et potu, ac divinis officiis, necnon a celebratione divinorum in interdictis locis, vel Ecclesiis, quantum in eis fuerit, revocando et expressius prohibendo. Si qui vero propriæ salutis immemores, et hujusmodi sanctæ Constitutionis, necnon libertatis ac censuræ Ecclesiasticæ contemptores, tales excommunicatos denuntiare ac in prædictis et aliis, in quibus excommunicati sunt de jure vitandi, vitare, et a sibi subditis denuntiare ac vitari facere diabolica fraude contempserint, vel in Ecclesiis sive in locis interdictis celebrare divina quacumque temeritate præsumperint; si singulares sive private personæ fuerint, excommunicationis, si collegium vel universitas Ecclesiastica, secularis aut regularis fuerit, eorum Ecclesiæ sive monasteria ipso facto Ecclesiastico subjaceant interdicto : a quibus sententiis post congruam satisfactionem exhibitam illis prælati sive iudicibus, qui hujusmodi sententias protulerint, et illis pro quibus, sive in quorum favorem præfate fuerint sententiæ latæ, ab ipsis prælati et iudicibus, qui sententias protulere prædictas, vel ab aliis superioribus, ad quos talium absolutio et relaxatio spectet de jure, juxta formam Ecclesiæ absolutio-nis et relaxationis interdicti beneficium valeant obtinere. Quod autem de denuntiandis excommunicatis supra diximus, intelligimus de Polonis quantum ad Polonos, et de Ungaris et incolis terræ regi Ungariæ subjectæ, quantum ad Ungaros et ipsos incolas.

62. Nonnullos execrabiles peccatores, qui

solent justis hominum laboribus, ex quibus fragilitas humana reficitur, nonnunquam etiam sanctis viris, in agone hujus sæculi certantibus opportunis, perversitate quadam diabolica invadere, videlicet vinearum et agrorum dissipatores, depopulatores, seu destructores, nocturnos et diurnos, publicos et occultos, excommunicationis sententia innodamus; a quo postquam satisfecerint dampnum passis, et de publicis idoneam præstiterint cautionem, quod similia de cætero non committent, valeant a suis diocesanis episcopis juxta formam Ecclesiæ consuetam absolutionis beneficium obtinere.

63. Cum universalem Ecclesiam, quam sibi Redemptor noster suo sanguine copulavit, cui Romana Ecclesia adeo specialis et singularis præ-eminentia privilegii est prælata, quod mater sit omnium et magistra, ipsiusque prælati, sacerdotes et clerici sint patres, pastores, et iudices animarum religionis Christicolæ super reges et reginas divinitus exaltata, dictosque prælatos sacros et ministros, quibus potestas ligandi atque solvendi animas a Domino est concessa, reges ipsi et principes, ac fideles populi Christiani honorare atque revereri pro animarum teneantur salute; multum profecto præsumere ac enormiter excedere sunt censendi, ii maxime, qui gloriantur nomine Christiano, cum Ecclesias et personas Ecclesiasticas, quibus de bonis sibi a Deo datis erogare, casque, suis favorabilibus privilegiis et immunitatibus præmunire, atque ab injuriis, damnis seu violentiis suæ potestatis brachio defensare tenentur per statuta edicta, conjurationes, confæderationes, conspirationes colligationes, machinationes, tacitas vel expressas, vel alia varia diversorum gravaminum genera perturbant, inquietant, opprimunt vel molestant, seu Ecclesias ipsas, aut bona ipsarum vel Ecclesiasticarum personarum, vel jura ipsarum occupando, invadendo, vel de facto indebite auferendo, aut in ipsas. (Mutata sunt Acta hujus Concilii, atque in superiora verba desinunt, tum in Vaticano, tum Vallicellano Ms. ejus rei causa suo loco allata est ¹, dissolutam nempe Ladislai regis ab impiis subornati jussu sacram Synodum, armorumque terrore disturbatam, quod scelus atrox, inflictis a legato justis pœnis, expiatum vidimus ².)

¹ An. Chr. 1279, num. 71. et an. 1280, num. 8. — ² Eod. num. 8.